

Jun rom f 65

J. rom. f. 65

Corpus

INSTITVTIONES

IVRIS CIVILIS

D. IVSTINIANI IMP.

Cum Annotationibus SYLVESTRI ALDOBRANDINI
Patris CLEMENTIS VII I. Pont. Max.

Francisci Cornelli Brixiani, aliorumque Iurisconsultorum
crucis, vel asterisci nota præmonstratis, editæ.

NEC NON ALIIS ANNOTATIONIBVS

Virgilij Caprioli I. C. Histoniensis illustratæ.

NVNC VERO EXTRACTV NOVELLARVM,

Et Dissolutione antinomiarum Fabij Ranuccij
I. C. Maceratenfis, auctæ.

Accessit, præter XII. Tabularum fragmenta, accuratissimus Index.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

MDCVIII.

INSTITUTIONES

IVRIS CIVILIS

D. IVSTINIANI IMP.

Cum Annotationibus Sylvestri Andorrandini
Paris Clementis VII. Pont. Max.

Francisci Cornelli Brixiani, aliorumque Iuriconsultorum
crucis, vel aperiendi nota pronuntiatis edita.

RECENSIO ALII AUCTORIS

Virgilij Caprioli I. C. Historiarum illustrata.

NUNC VERO EXTRACTA NOVELLARUM.

Et Dissolutione annotationum Fabij Raponcij
I. C. Macerensis, auct.

Accedit praeterea Tabularum fragmenta, accuratissimus Index.

CVM PRIVILEGIO

VENETIIS, APUD I. VINTAS

Bayerische
Staatsbibliothek
München

INDEX PER ALPHABETVM

R V B R I C A R V M

INSTITVTIONVM.

A
 Actionibus . fol. 264. co-
 lumna 4.
 Acquisitione per arroga-
 tionem. fol. 199. col. 4.
 Ademptione legatorum.
 fol. 161. col. 1.
 Adoptionibus . fol. 32.
 col. 1.
 Affignatione libertorum. 195. col. 3.
 Attiliaro tutore. 52. col. 4.
 Auctoritate tutorum. 55. col. 1.
B
 Bonorum possessionibus. 196. col. 1.
C
 Capitis diminutione. 48. col. 3.
 Codicillis. 170. col. 2.
 Curatoribus. 59. col. 1.
D
 Diuisione stipulationum. 213. col. 4.
 Donationibus. 103. col. 2.
 Duobus reis stipulandi. 211. col. 4.
E
 Emptione & uenditione. 228. col. 1.
 Eo cui libertatis causa bona addicuntur. 200.
 colum. 4.
 Exceptionibus. 302. col. 1.
 Excusationibus tutorum, uel curatorum.
 63. col. 3.
 Exheredatione liberorum. 122. col. 3.
F
 Fideicommissarijs hereditatibus. 163. co-
 lumna 3.
 Fideiussoribus. 223. col. 3.
 Fiduciaria tutela 51. col. 4.
G
 Gradibus cognationum. 186. col. 3.
H
 Heredibus instituendis. 126. col. 3.
 Hereditatibus quæ ab intestato deferuntur.
 171. col. 3.
 Heredum qualitate & differentia. 142. co-
 lumna 3.
I
 Ijs per quos agere possumus. 269. col. 2.
 Ijs qui sui, uel alieni iuris sunt. 22. col. 2.
 Ingenuis. 15. col. 2.
 Iniurijs. 251. col. 3.
 Inofficioso testamento. 140. col. 2.
 Interdictis. 306. col. 1.
 Inuilibus stipulationibus. 215. col. 1.
 Iure naturali gentium & ciuili. 7. colum-
 na 3.
 Iure personarum 13. col. 3.
 Iustitia & iure. 5. col. 3.

L
 Legatis. 146. col. 3.
 Lege Aquilia. 254. col. 3.
 Lege Falcidia. 161. col. 2.
 Lege Julia Caninia tollenda. 21. col. 4.
 Legitima agnatorum successione. 179. co-
 lumna 1.
 Legitima parentum tutela. 51. col. 3.
 Legitima patronorum tutela. 51. col. 1.
 Legitima agnatorum tutela. 47. col. 2.
 Libertinis. 16. col. 1.
 Literarum obligatione. 226. col. 1.
 Locatione & conductione. 232. col. 2.
M
 Mandato. 237. col. 2.
 Militari testamento. 117. col. 2.
N
 Noxalibus actionibus. 293. col. 2.
 Nuptijs. 25. col. 4.
O
 Obligationibus. 202. col. 3.
 Obligationibus, ex consensu. 227. col. 2.
 Obligationibus, quæ ex quasi contractu na-
 scuntur. 240. col. 1.
 Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.
 247. col. 3.
 Obligationibus, quæ ex quasi delicto nascun-
 tur. 261. col. 2.
 Officio iudicis. 312. col. 4.
P
 Patria potestate. 24. col. 2.
 Poena temere litigantium. 310. col. 4.
 Perpetuis & temporalibus actionibus. 299.
 colum. 4.
 Per quas personas nobis acquiritur. 109. co-
 lumna 3.
 Per quas personas nobis obligatio acquiritur
 242. col. 4.
 Publicis iudicijs. 315. col. 4.
 Pupillari substitutione. 133. col. 3.
Q
 Quibus ex causis manumittere non licet. 18.
 colum. 2.
 Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur.
 37. colum. 3.
 Qui testamento tutores dari possunt. 45.
 colum. 1.
 Quibus modis tutela finitur. 57. col. 2.
 Quibus alienare licet, uel non. 106. col. 4.
 Quibus non est permillum facere testamen-
 tum. 119. col. 4.
 Quibus modis testamenta infirmantur.
 137. col. 2.
 Quibus modis re contrahitur obligatio.
 204. col. 1.

INDEX.

Quibus modis tollitur obligatio. 244. col. 1.
Quod cum eo, qui aliena potestate est nego-
rium gestum esse dicitur. 290. col. 1.

R

Rebus corporalibus & incorporalibus. 91.
column. 4.
Replicationibus 305. col. 1.
Rerum diuisione. 74. col. 1.

S

Satisfactione tutorum, uel curatorum. 61.
column. 1.
Satisfactionibus. 297. col. 1.
Senatusconsulto Tertulliano. 182. col. 1.
Senatusconsulto Orphicrano. 184. col. 2.
Seruili cognatione. 191. col. 3.
Seruitutibus praediorum. 92. col. 3.
Singulis rebus per fideicommissum relictis. 168
column. 3.

Si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. 295.
column. 2.
Societate. 235. col. 1.
Stipulatione feneratorum. 212. col. 4.
Successione cognatorum. 185. col. 2.
Successione libertorum. 192. col. 4.
Successionibus sublati. 202. col. 1.
Suspectis tutoribus, uel curatoribus. 69. col. 4.

V

Testamenti ordinandis. 113. col. 2.
Tutelis. 43. col. 1.

V

Verborum obligationibus. 207. col. 4.
Vibonorum raptorum. 252. col. 4.
Vusu uctu. 94. col. 2.
Vitu & habitatione. 96. col. 4.
Vscapionibus & longi temporis praescri-
ptionibus. 98. col. 2.
Vulgaris substitutione. 131. col. 4.

INDEX RERVM ET VERBORVM,

QVAE TOTO HOC OPERE CONTINENTVR.

Post pag. 295. correctio numeri sequentium pagg. lectori remittitur.

- A**bolitio quid sit, & quid importet verbum abolere. de vsucap. §. quod autem. fol. 101. c. 1.
- Abortiuus non rumpit testamentum. de exhered. liber. §. posthumus. fol. 123. c. 3.
- Et habetur pro non nato. ibi. f. 123. c. 4.
- Abstinere & immiscere dicuntur sui. de hære. quali. & differe. §. extraneis. f. 145. c. 1.
- Absens potest constitui procurator de ijs per quos age. poss. §. 1. f. 296. c. 4.
- Absens accipitur multis modis. de inuti. scip. §. item verborum. f. 219. c. 3.
- Absens causa reip. an dicatur esse qui abest causa alterius ciuitatis, vel municipij, quam reip. Romanæ. de act. §. rursus. fol. 268. c. 3.
- Absens quomodo possit vsucapere rem præsentis. ibid. c. 5.
- Absens contra absentem quomodo vsucapiat. ibi. f. 268. c. 4.
- Abfuturus est perinde, ac si abesset. de oblig. quæ ex qua. contra. §. tutores. fol. 241. c. 2.
- Acceptilatio quare non tollat alias obligationes præter contractas verbis. qui. mo. toll. obi. §. 1. f. 245. c. 1.
- Acceptilatio habetur pro solutione. ibid. f. 244. c. 4.
- Et an tollat obligationes iurisg. 245. c. 1.
- Et an tollat alias obligationes ciuiles, puta literarum, & similes. ibi.
- Acceptilatio inutilis an habeat vim pacti. ibid. col. 2.
- Accessoria tolluntur sublato principali. de liberti. §. libertinorum. f. 17. c. 2.
- Accessorium & si dignius & pretiosius sequitur principale. de re. diui. §. si tamen. f. 83. c. 1.
- Et in accessorijs prescribendis sufficit titulus pro suo. de re. diui. §. si quis a non domino. f. 87. c. 3. & non debet accessorium esse maius suo principali de lega. §. si quis ancillas. f. 154. c. 1.
- Et extinguitur extincto principali. ibi.
- Et debet esse eiusdem naturæ cuius est principale. de fideiuss. §. 1. f. 223. c. 4.
- Et quando sit plus quam principale et quomodo. eo. tit. §. fideiussores. f. 225. c. 2.
- Accidentia concreta debent regulari secundum eorū subiectum. de re. di. §. 1. f. 74. c. 4.
- Accommodare. i. tribuere. in proce. §. igitur. fol. 4. c. 3.
- Acquiri per quos nobis possit. per quas personæ. aq. in rub. f. 109. c. 3.
- Actio dotis non est, vbi non est dos. de nup. §. pen. f. 31. c. 1.
- Actio tutelæ ad quod datur de attilia. tutor §. si. f. 54. c. 4. & seq. & differt ab actione. de rationibus distrahendis. ibi.
- Actio de rationibus distrahendis vnde dicitur. f. 55. c. 1.
- Actio subsidiaria transit ad hæredes. de satisfd. tut. & cura. §. si. f. 62. c. 3.
- Actio quælibet datur etiam pro vno numo. de re. di. §. gallinarum. f. 80. c. 1.
- Et limita, vt ibi.
- Actio de rigno iniuncto, ex l. xij. tab. est: & quamuis sit ciuilis, est pœnalis. eo. tit. §. cum in suo. f. 84. c. 4.
- Et est arbitraria. ibi. f. 84. c. 4.
- Et quis teneatur hac actione, & ad quid detur & contra quos. ibi. f. 84. c. 4.
- Actio hypothecaria an competat legatario in re legata, vel in alijs: & an possit remitti per testatorem. de leg. §. nostra autem. f. 147. c. 4.
- Actiones nobis multiplicari nostra interest. eo. tit. §. si quis debitor. f. 152. c. 2.
- Actio de dote datur in quantum vir, vel eius hæres facere possunt. eo. tit. §. sed si vxori. f. 153. c. 2.
- Actio ex contractu competit ad destructionem contractus. de adem. leg. in. prin. f. 155. c. 1.
- Actio pauliana vnde dicatur. de act. §. item si quis in fraudem. f. 269. c. 4.
- Actio in factum pauliana. quæ sit ibi.
- Et datur ad reuocanda corporalia, & incorporalia. ibi.
- Et contra accipientem, vel hæredem eius in quantum ad eos peruenit etiam non restituto eis pretio. ibid.
- Actio fauiana datur patrono ad reuocanda ea, quæ libertus in fraudem patroni alienauit inter viuos, vel in vltima voluntate quominus patronus habeat tertiā. ibi. c. 4.
- Actio caluissiana datur tam patrono, quam creditori. ibi.
- Actio pauliana & fauiana sunt personales. ibid. col. 4.
- Actio hypothecaria est in rem. ibi. f. 270. c. 1.
- Actiones reuocatoria vnde oriuntur. ibi.
- Actio seruiana & quasi seruiana quæ sint. de actio. §. item seruiana. f. 270. c. 1.
- Actio quasi seruiana & hypothecaria pro eodem supponuntur. ibi.
- Actio seruiana datur pro pensione fundi rustici, vel vrbani, vel deuastatione eiusdem ex tacita obligatione. ibi.
- Et competit cuilibet creditori contra quæcumque. ibi.

Et cave substantiam, & robur ab edicto
præ o is, ibidem.
Et dicitur a terpendo, ibid.
Actiones prætoriz sunt quatuor, & quæ, &
etiam plures eo. §. 270. col. 1. & seq.
Actio quædam datur superficiario, quando
quis non ad modicum tempus conduxit.
270. col. 4.
Actio quæ datur metum passo est in rem, &
prætoriz, ibi, col. 4.
Actio recepticia olim quid contineret, &
quæ ab ea sint transfusa in actionem de
constituta, de act. §. in personam. 271. c. 1.
Actio de peculio & iuramenti est prætoriz.
ibi, & §. actiones autem. 271. col. 4.
Actione de constituta, qui tenentur dicto §.
in personam. 270. col. 4.
Actiones proprie non sunt de peculio, de in
rem verso, quod iussu, tributaria, exercito-
ria, & institoria, quamvis aliquando illæ ap-
pellent eas actiones, §. actiones. 271. col. 4.
& 272. col. 2.
Actio de in rem verso, quæ sit & quando, &
ad quid detur, eo. §. 272. col. 1. & 2.
Actio quod iussu ad quid, & quando detur.
ibidem.
Actio exercitoria quæ sit, & quando detur,
ibidem.
Et unde dicatur, ibi, col. 2.
Actio tributaria quæ sit, & quando detur, ibi.
Actio quæ competit auctori, qui reo deferente
iuravit, de actio. §. item si quis. 272. col. 2.
Actiones pœnales differunt a rei persecuto-
rijs, & habent minus favoris, de actio. §. pœ-
nales. 273. col. 1.
Et ibi ponuntur differentiz, col. 2.
Actiones pœnales Prætoriz sunt annales.
ibidem.
Actiones rei persecutoriz sunt perpetuæ.
ibidem.
Actiones pœnales sunt odiosæ, ibid.
Nec transeunt contra hæredes, nisi aliquid
ad eos pervenit, vel lis sit contestata, ibi.
Actiones præiudiciales dicuntur habere cau-
sam status, de actio. §. præiudiciales. 274.
column. 2.
Et quæ dicantur, ibi.
Et quare dicantur, ibi. 274. col. 3.
Et quod sint d. actiones, ibi, col. 4.
Actio redhibitoria datur in duplum adver-
sus venditorem, qui neque pretium, neque
accessiones solvit, de actio. §. sequens.
276. col. 2.
Actio potest dici pœnalis tribus modis, ibi.
col. 2. & seq. ubi declarat omnes modos.
Actio depositi quare in quatuor casibus de-
tur in duplum, in alijs simplum, ibid. 276.
column. 3.
In actione furti duplum, vel quadruplum
est totum pœna, de actio. §. ex maleficijs.
276. col. 4.
Actio. l. Aquiliz contra negantem competit
ad duplum, eo. §. 276. col. 4.
Actio quod metus causa mista est, 277. col. 1.

Actio fami. erci. communi divid. & fin. reg.
sunt mixtæ. de actio. §. quædam. 277. co-
lumnæ 3.
Actio fami. erci. datur inter cohæredes, ibi.
& §. actionum autem. 281. col. 4.
Actio co. divi. ad quid detur, ibi.
Actio fin. reg. quando & ad quid detur, ibid.
Actio fami. erci. quare dicatur mista, d. §. quæ-
dam. 277. col. 4.
Et quando tempore præscribatur, ibi.
Et ex quo nascatur, ibi. 278. col. 1.
Actio noxali, an sit in rem, ibi. 278. col. 2.
Actiones personales in rem scriptæ, quæ sint,
ibidem.
Actio de tigno innecto, quod metus causa,
in factum, quæ dantur contra eum, qui ali-
quid habet in loco publico ad exhiben-
dum, an sint reales personales, vel in rem
scriptæ, ibid.
Actio nulla etiam conventionalis extendi-
tur ultra quadruplum, de act. §. omnes au-
tem. 278. col. 3.
Actio terui corrupti datur ad duplum cuius-
cunque damni domino facti, & undecun-
que provenientis, eo. §. 278. col. 3.
Non tamen datur directa pro libero homi-
ne corrupto, sed utilis ex æquitate, ibi, c. 3.
Et in quo differat ab actione. l. Aquiliz.
eod. §. 278. col. 3.
Actio nulla hodie datur in triplum, de act.
§. si in l. 280. col. 1.
Actio in factum de calumniatoribus anna-
lis in quadruplum, perpetua in simplum
datur, de act. §. quadrupl. 280. col. 2.
Actio de dolo & depositi non possunt habe-
re locum simul, ibi. 286. col. 4.
Actiones bonæ fidei omnes enumerantur in
§. actionum autem insti. de acti. & nullæ
aliæ præter numeratas ibi sunt bonæ fidei.
d. §. actionum autem. 281. col. 2.
Actiones stricti iuris dicuntur omnes, quæ
non numerantur in d. §. actionum, ibidem.
281. col. 2.
Actio depositi in quatuor casibus enumera-
tis, in l. 1. §. 1. ff. depositi, an sit bonæ fidei,
vel stricti iuris, de act. §. actionum autem.
281. col. 3.
Actiones contrariæ in actionibus bonæ fidei
sunt etiam bonæ fidei, Et quare, ibid. 281.
column. 4.
Actio pignoratitia quando, & ad quæ detur
tam directa quam contraria, 281. col. 4.
Actio finium regundo, quare sit stricti iuris
quam actione co. divi. Et fa. erci. sunt bonæ fi-
dei, 282. col. 1.
Actio ex permutatione quando nascatur.
ibi. 282. col. 1.
Et quando sit stricti iuris, & quando bonæ
fidei, ibidem.
Actio præscriptis verbis quando sit bonæ fi-
dei & quando stricti iuris, ibi.
Et cur ita vocetur, ibi. 282. col. 2.
Actio in factum an sit bonæ fidei, vel stricti
iuris, ibid. col. 2.

- Actionum in factum sunt quatuor genera. ibid col. 2.
 Actio præscriptis verbis quæ datur pro precatio an sit bonæ fidei uel stricti iuris. ibi.
 Actio ex stipulatu ad dotem, quia est subrogata loco actionis, rei uxoris est effecta bonæ fidei. de act. §. fuerat. 282. col. 3.
 Et competit marito & uxori. ibi.
 Et an competat patri & quando. ibi.
 Et an sit ficta uel præfuta, uel uera, & quomodo & quando. ibi.
 Actio dotis habet privilegium tacite hypothecæ tam respectu mariti quam uxoris. 282. col. 3.
 Actiones bonæ fidei & stricti iuris differabant olim in modo compensandi, de act. §. in bonæ fidei. 283. col. 3.
 Actionis appellatio ne largo sumpto uocabulo uenit persecutio fide commissorum & officium iudicis. eo. §. 284. col. 2.
 Actiones arbitrarie, quæ sunt & in quo ueretur arbitrium iudicis & in eis iudex potest arbitrari interesse. Et quod sunt in rem & in personam. de actio. §. præterea. 284. col. 3.
 Et sunt stricti iuris. ibi.
 Et quæ dicantur arbitrarie, ibi. eo. col. 4.
 Et an actio in factum, quæ datur contra nau. cau. Ita. Item quæ datur contra publicum. Item fin. regum. Item rehibitoria. Item actio, de dote, quæ datur pro dote restituenda sunt arbitrarie. eo. §. 285. col. 1.
 Actio quod me. cau. est in rem scripta. 284. col. 4.
 Actio de dolo est arbitraria & quare. ibi.
 Actio rerum amov. est arbitraria. 285. col. 1.
 Actionum diuisiones sunt xij. & quæ. de ac. §. sunt præterea. 283. col. 3.
 Actio pignoratitia nascitur demum soluta pecunia. qui. mo. re. con. obli. §. si. 207. col. 2.
 Et ibi quid differat ab hypothecaria.
 Actio tutelæ quando nascatur. ibi.
 Actio, quæ datur in patrem, uel dominum ex contractu serui uel filij, non dicitur de peculio, sed in peculio, quodcum eo. in princ. 290. col. 1.
 Actio de peculio & ceteræ quæ descendunt ex contractu filij dantur in patrem nomine filij. ibi.
 Actio quod iussu exercitoria & institoria non tantum dantur contra patrem uel dominum, sed contra quemlibet præponentem ex identitate rationis. eo. tit. §. 1. 290. col. 3.
 Actio de peculio & de in rem uerso sunt diuersæ. Et quod actio de in rem uerso esset necessaria ultra actionem de peculio. eod. tit. §. præterea. 291. col. 2.
 Actio de in rem uerso oritur quamuis sine uoluntate domini negotium gestum sit, in o. si contra eius uoluntatem. eo. §. ibi.
 Et datur ad omne id quod est uersum in utilitatem. ibi.
 Actio de peculio datur quatenus est in peculio. ibi.
 Actiones plures qui habet, debet uiliorem proponere. eo. tit. §. ceterum. 292. col. 2.
 Actio quod iussu exercitoria institoria tributoria de peculio & de in rem uerso non sunt nomina actionum, sed adiectiones. eo. tit. §. si. 293. col. 2.
 Actiones plures si competunt alicui an & quando una tollat aliam. si quadru. pau. fecit. dica. §. 1. 296. col. 2.
 Actiones, quæ olim ex. H. senatusconsult. & consti. principum oriebantur erant perpetuæ, hodie autem uarie terminantur. de perpe. & tempo actio. in princ. 300. col. 2.
 Actiones descendentes ex edictis prætorum sunt annales. ibi.
 Actiones prætorie quæ extendantur in perpetuum. ibi. 300. col. 3.
 Actio furti manifesti datur perpetuo. ibi. c. 1.
 Actiones personales finiuntur spatio 30. ann. reales circa mobilia triennio, circa immobilia 10. annis inter præsentis. & 20. inter absentes quando possessor habet titulum. alias 30. annis. eo. tit. in princ. 300. c. 1. & 2.
 Actioni hypothecariæ quanto tempore præscribatur. ibi.
 Actiones prætorie rei persecutorie sunt perpetuæ. ibi. Prætorie uero pœnales sunt annales. ibi. col. 2.
 Actio furti manifesti est prætorie, non manifesti est ciuilis. ibi. 300. col. 3.
 Actiones pœnales & de dolo quare non dantur contra hæredes. eo. tit. §. pœnales. 300. col. 4.
 Actio iniuriarum denegatur hæredi & quare. ibi.
 Actiones pœnales si fuerint contestatæ & si aliquid ad heredem peruenit transeunt ad hæredes. ibi. 301. col. 1.
 Actio ui bonorum raptorum non datur contra hæredem etiam si ad eum aliquid peruenit. ibi.
 Actio iniuriarum non est in bonis nostris, antequam lis contestetur. ibi.
 Actio depositi datur in duplum in quatuor casibus exceptis, non tamen in hæredem. eo. §. fol. 301. col. 2.
 Actiones ex contractu quomodo dantur contra hæredes. eo. col. 3.
 Actio de dolo datur hodie infra biennium continuum. ibi.
 Actio aliquando ualet mero iure, sed est iniqua respectu eius qui conuenitur. de excep. in princ. 302. col. 1.
 Actio in factum proponitur in subsidium exceptionis doli. ibi. 302. col. 3.
 Actio olim erat formula de inter. in princ.
 Actiones & interdicta olim differabant. ibi.
 Actio obligatio, & contractus quomodo differant, de obli. §. si. 204. col. 1.
 Actio est ius quo persequimur, obligatio ius propter quod persequimur, de ac. in princ. 263. 1.
 Actiones sunt de iure ciuili. ibi.
 Actio iniuriarum est actio cui inhæret officium iudicis. 263. col. 1.

I N D E X.

- Et an sit dare actionem sine obligatione** fol. 263. c. 3
- Actio realis an sit propriè actio.** ibi.
- Actio iniuriarum non dicitur esse in bonis, & quomodo de act. in prin.** 264. c. 1
- Actiones ita proponendæ sunt coram arbitris sicut coram iudicibus,** eod. titu. §. 1. fol. 264. colum. 2
- Actio est genus.** ibi.
- Actio in rem dicitur, quia rem concomitatur.** fol. 264. c. 3
- Actio confessoria & negatoria competunt pro seruitutibus rusticis & urbanis, de action. §. æque.** fol. 265. c. 3
- Et cōfessoria proponitur verbis negatiuis.**
- Negatoria affirmatiuis.** ibid.
- Et quare dicatur in rem.** ibi. f. 366. c. 1
- Et dantur ratione possessionis, vel quando.** ibidem.
- Actio publiciana datur ei, cui seruitus est constituta à non domino fundi.** ibid.
- Actio publiciana introducta est à prætoribus de actio. §. sed ista.** fol. 266. c. 3
- Actiones dabantur a prætoribus.** ibid.
- Actio publiciana exigit traditionem, vel quasi.** ibidem.
- Et cui detur.** ibid. & an competat habenti vtili dominio. eod. titu. §. nanque si cui. fol. 267. col. 2.
- Et ut detur quinque sunt necessaria.** ibid. colum. 4
- Et datur contra quemlibet possidentem præterquam contra dominum. Et etiam contra dominum in sex casibus.** ibi. & seq.
- Actio quæ datur contra eum qui dolo desijt possidere an sit prætoribus vel ciuilibus** eod. tit. §. sed ista. fol. 266. c. 3
- Actio commodati an sit ciuilibis vel prætoribus.** ibi. col. 4
- Actiones quæ dicantur ciuiles, & quæ prætoribus.** ibid.
- Actionis nomen ubi deficit datur actio in factum, sicut ex noua obligatione de iure ciuili datur condictio ex l. eod. titu. §. nanque si cui.** fol. 267. c. 3
- Actio rescissoria non competit nisi prius præcedatur iudicium rescindens, de actio. l. rursus.** fol. 269. c. 1
- Actio pauliana datur creditori ad reuocanda corporalia: Actio verò in factum ad reuocanda iura** eod. titu. §. item si quis. fol. 269. col. 4
- Actio est filia obligationis, de actio. in prin.** fol. 263. c. 1
- Actio ponitur aliquando pro actu, aliquando pro accusatione criminali, aliquando pro iure agendi.** ibi.
- Actio an differat a causa & in quo.** ibid.
- Actio antiqua quid esset.** fol. eo. c. 1
- Actio negotiorum gestorum non competit, ubi datum est mandatum. de obli. quæ ex qua con. §. 1. f. 240. c. 2**
- Actio mandati & negotiorum gestorū quando competant.** ibi. c. 4
- Actio tutelæ est mutua, & directa compendiosa pupillo, contraria tutori.** eod. titu. §. tutor fol. 241. c. 1
- Actio tutelæ directa & contraria est ex quasi contractu.** ibi. col. 1
- Actio protutelæ unde oriatur.** ibi. c. 2
- Actio finium regundorū an sit ex quasi contractu** eod. tit. §. hæres. 241. c. 4
- Actio realis potest in stipulationem deduci & quomodo qui. mo. tol. obli. §. 1. f. 246. c. 4**
- Actio vi bon. rap. duplex est directa & utilis. Et quando competant. de vi. bon. rap. in prin. f. 253. c. 1**
- Et datur non solum ad dominium, & eius respectu, sed respectu interesse** eod. tit. §. sane. f. 254. c. 2
- Actio damni iniuriæ, & actio aquilia, eadem est de l. aqui. in prin. f. 254. c. 3**
- Actio. l. aquiliæ in quo differat ab actione furti, & vi. bo. rap.** ibid. c. 4
- Et in quo ab actione iniuriarum.** 255. c. 1
- Et an transeat ad hæredes** eod. tit. §. his autem fol. 256. c. 1
- Actio iniuriarum prætoribus tollitur anno continuo nisi certo casu. de iniur. §. pœna.** fol. 259. col. 2
- Et an omni casu sit annalis.** f. eo. c. 2
- Et quomodo tollatur** eod. tit. §. si. f. 260. c. 4
- Et ut competat, satis est quod iniuriatus remaneat iratus, & non reconcilietur, nec requiritur reuocatio ad animum.** eod. §. fol. 261. c. 1
- Actio ex maleficio & quasi maleficio an differant & in quo.** de obli. quæ ex qua deli. §. fin. f. 262. c. 3
- Actionum in factum quatuor sunt genera. de interdi. §. si. f. 310. c. 3**
- Actio præscriptis verbis in tribus generibus negotiorum habet locum.** ibi.
- Actiones quæ crescant per inficiationem de pœ. teme. liti, in prin. f. 311. c. 1**
- Actiones octo infamant** eod. tit. §. ex quibusdam. f. 312. c. 2
- Actiones omnes ex contractu cum principe facto descendentes bonæ fidei sunt de action. §. actionum autem.** f. 281. c. 2
- Actor. i. villicus. de iniur. §. pœna, f. 259. c. 3**
- Actor pupillo constituitur existente tutore infirmo de cura. §. quod si tutor, f. 60. c. 3**
- Item ex necessitate tutoris.** ibid.
- Et debet constitui a iudice.** ibi.
- Actor quando satisfacit, de satisfda. §. 1. f. 298. c. 1**
- Actor iurat de calumnia, de pœn. teme. liti, in prin. f. 310. c. 4**
- Actum non dicitur si quid agendum superest.** in proce. §. si. f. 5. c. 2
- Actus agentium non operantur ultra eorum intentionem, de iu. na. gen. & ciui. §. sed & quod prin. f. 11. c. 1**
- Actus pius in fraudem alterius non valet qui, ex cau. manu. non licet.** f. 18. c. 3
- Actus ut valeant semper fieri debet interpretatio.** eod. tit. §. 1. f. 18. c. 4
- Et de legatis. §. si quis rem, f. 151. c. 3**

I N D E X

- Actus contra. I.** caret non solum effectu, sed nomine de nup. §. pe. f. 30. c. 4
- Actus sequens declarat qualis fuerit mens quæ præcessit.** §. pavonum de re. di. f. 79. c. 2
- Actus & via in quo differant.** de ser. præd. in prin. f. 92. c. 4
- Actus quantum spatium occupet.** 93. c. 1
- Actus subnixus iure singulari facilius tollitur quam iure communi qui. mod. testam. in lit. §. ex eo f. 139. c. 3**
- Actus morientium non possunt esse in suspensio.** de leg. §. an seruo. f. 159. c. 1
- Ubi declaratur quando, & in quibus casibus hoc sit vetum.**
- Accusatio status similis est accusationi mor.** de excu. tut. §. item is f. 67. c. 1
- Accusans de suspecto an se inscribat.** de susp. tuto. in prin. f. 70. c. 1
- Accusatio suspecti tutoris est quasi publica ibi. f. 70. c. 4**
- Et extinguitur morte accusati.** eod. tit. §. si quis autem. f. 72. c. 3
- Addens vel derrahens aliquid in cæteris videtur approbare.** de test. mi. §. sed & si quis. f. 119. c. 3
- Et dicitur de nouo facere.** ibi.
- Addicere quid de eo cui lib. caus. bo. ad di. in rub. f. 36. c. 3**
- Adiecto soluere promissor potest etiam stipulatore inuito. & tunc liberatur ipso iure.** de inut. stip. §. si quis alij, f. 216. c. 3
- Et quando hoc sit verum.** eod. tit. §. planè. f. 217. col. 2
- Adiectus recipiens tenetur stipulatori mandati aut negotiorum gestorum.** ibi.
- Et an semper mandati, vel alia actione.** ibi.
- Adiectus agere non potest, quamuis possit ei solui.** ibid.
- Adimendi animus quomodo probetur & per quem.** de leg. §. si rem suam. f. 234. c. 2
- Ademptio legati valet, siue fiat in eadem voluntate, siue in diuersa.** de ademp. lega. in prin. f. 161. c. 1
- Et potest tam ademptio, quam translatio fieri quibuscunque verbis.** ibid.
- Aditio serui tria exigit, per quas perso. no. acqui. §. item vobis. f. 111. c. 3**
- Aditio & repudiatio paribus passibus ambulant.** de hæred. quali. & differ. §. extraneis. fol. 145. c. 1
- Adire & repudiare dicuntur extranei: abstinere & immiscere sui, & sunt proportionabilia, licet aliquando confundantur.** f. 8. c. 3
- Aditio solo animo fit, & ita repudiatio, siue verbis, siue factis ostendatur.** eod. tit. §. fin. f. 145. c. 4
- Adire, ut possit hæres, debet esse certus de morte testatoris, & sibi delatam hæreditatem.** ibid.
- Adire, ut quis possit sufficit vehemens opinio de morte testatoris.** ibid.
- Et quæ sit necessaria, ut quis adire possit.** fol. 146. col. 1
- Aditio sui & mors non habent aliquid me-**
- dium.** de hæred. quæ ab intest. §. sui autem. fol. 171. c. 3
- Et qualiter fiat per pupillum & qualiter per infantem.** ibid.
- Aditio quoquomodo facta valet.** de bon. pos. §. si. f. 200. c. 2
- Aditio parit quasi contractum.** de oblig. quæ ex qua. contra §. hæres. f. 241. c. 4
- Adiudicare quid de offic. iudic. §. si familiar. fol. 314. c. 4**
- Adiudicatio transfert dominium rei adiudicatæ.** de act. §. quedam. f. 278. c. 2
- Adiuncti tutori officium quando finiatur.** quib. mod. tut. fini. §. f. §. 8. c. 4
- Administrator quilibet debet iurare se communicare ecclesiæ.** in rub. proc. f. 1. c. 2
- Administratio reip. per iurisperitos facienda est.** in proc. §. si. f. §. c. 2
- Adoptionis tam in genere quam in specie definitio.** de adop. in prin. f. 32. c. 3
- Adoptiua durante adoptione non ducitur in uxorem.** de nup. §. inter eas. f. 27. c. 3
- Adoptiui sunt in potestate de adop. in prin. fol. 32. col. 1**
- Adoptatus ab extraneo non transit in eius potestatem.** nec per talem adoptionem iura patris naturalis dissoluuntur eod. tit. §. fol. 33. col. 1
- Secus si adoptatur ab ascendente.** ibi.
- Adoptiuus succedit patri extraneo ab intestato.** ibid.
- Et dicitur de familia adoptantis.** ibid.
- Adoptatus potest in adoptionem dari.** de adop. §. in plurimis. f. 35. c. 4
- Adoptiui non dicuntur sui.** de exhære. liber. §. adoptiui. f. 125. c. 1
- Et de hæreditatibus, quæ ab intestato, §. cum autem.** f. 175. c. 1
- Adoptiui emancipati non redeunt suo patri naturali, sed sunt ac si fuissent emancipati ab eo.** ibi.
- Adoptatus a filio non est inter liberos aui.** de hæred. quæ ab intest. §. cum autem. fol. 175. col. 1
- Adoptiuus emancipatus ab adoptante est penitus extraneus.** eo. tit. §. atij. f. 175. c. 4
- Adoptiuus factus sui iuris per mortem patris adoptiui seruat iura agnationis cum filiis naturalibus & legitimis dicti patris adoptiui.** f. 176. c. 1
- Adoptiui emancipati non seruant etiam de iure prætorio gradum filiorum.** eod. tit. §. minus. f. 176. c. 2
- Adoptatus ab extraneo ei succedit ab intestato.** eo. tit. §. sed ea omnia. f. 177. c. 1
- Si vero prætereatur, vel exhæredetur non habet remedium contra testamentum patris adoptiui.** ibid.
- Adoptatus ab ascendentibus transit in potestatem sicut de iure antiquo.** ibi. c. 1
- Adoptiuus hodie an & quando efficiatur agnatus.** de legi agn. suc. in prin. f. 179. c. 3
- Adoptio sumitur ut genus & ut species.** de adop. in prin. f. 32. c. 2

Et quid

- Et quid sit. fol. eod. colum. 3.
 Et exigit scripturam quib. mo. ius pat. pot. fol. 4. sed si pater f. 42. col. 1.
 Nec potest heri cum absentibus certis casibus. ibidem.
 Et hodie non dissolvit iura patris naturalis, de exhered. liber. §. adoptivi. fol. 125. columna 3.
 Adoptare non potest minor maiorem, de adop. §. minorem. f. 35. c. 1.
 Nec ille qui non potest generare, & quando, ibi. §. sed & illud. 36. c. 2.
 Adoptans si est avus tenetur relinquere quæ tam sicut arrogato, de hære. quæ ab intest. §. sed ea omnia. 177. c. 2.
 Aduentitia quæruntur patri quo ad vsum fructum. per quas perso. no. acquir. §. 1. fol. 110. col. 1.
 Proprietas tamen eorum est filij. ibi.
 Aduersarius dicitur quis etiam ante litem inchoatam. de pæn. tem. liti. §. fin. f. 312. columna 3.
 Adultus cogitur accipere curatorem ad litē decura. in prin. fol. 99. c. 2.
 Et an & quæ possit alienare, qui ali. li. nūc admonendi fol. 108. 2.
 Adultus qui iuravit non restituitur. de hære. quali. & diffe. §. extraneis. 145. c. 2.
 Et qualiter obligetur ex contractibus. qui. mo. re con. obli. 205. c. 3.
 Adunare plures simul de iure reputatur difficile. de iu. na. gen. & ciui. §. constat. fo. 10. columna 1.
 Aduocationis officium voluntarium est licet aliquando sit necessarium. de inoffic. test. §. si tutor. 141. c. 4.
 Aduocati viriusque partis iurare tenentur de calumnia. de pæn. tem. liti. in prin. 310. c. 4.
 & §. vtriusque. 312. c. 1. vbi vtrum hoc seruet consuetudo.
 Affectio imponit operi nomen, in procem. §. si. f. 5. c. 2.
 Affectus aliquando puniuntur etiam si non sequetur effectus. de oblig. que ex deli. §. sed & si credat. 250. c. 1.
 Et ibi quando hoc sit verum.
 Affectatum onus non excusat. de exc. tu. §. item tria. 65. c. 3.
 Affectata absentia causa reip. non excusat. ibid. 65. c. 4.
 Affinitas ratione nuptiarum prohibentur. de nupt. §. affinitatis. 28. c. 4.
 Affinitatis nomina durant etiam ea fol. ibi.
 Et quid sit ibid.
 Et an causetur per coitum illicitum, de gra. cognā. 190. c. 2.
 Et an contrahatur per eum qui non intrauit claustra vuluæ, vel opus non expleuit. ibidem.
 Afflictis afflictionem addere inhumanum est. de actio. §. si. 289. c. 4.
 Agere est verbum generalissimum. de testa. §. sed neque. 116. c. 2.
 Agit aliquando quis aliquid non vt ipse, sed vt alius. de inoff. test. §. si iur. 142. c. 1.
 Agere in simplicium & rem persequi pro eo supponuntur. de act. §. oēs autem. 278. c. 3.
 Agere iam suo quam alieno nomine potest qui non reperitur prohibitus de ijs per quos age. poss. in prin. 296. c. 3.
 Agnatio tollitur capitis diminutione. de le. agnat. tut. §. sed agnationis. 48. c. 2.
 Et est nomen iuris ciuilis. secus in cognatione. ibid.
 Et perit minima capitis diminutione. quibus mod. tutel. si. §. sed & capitis. f. 38. columna 3.
 Et differt a consanguinitate, & quæ sint ambæ. de succes. cognā. §. vulgo quæsitos. 186. col. 2.
 Agnati & cognati qui dicantur. de leg. agnat. tute. in prin. 47. c. 3.
 Et de legi. agna. succ. 179. c. 1.
 Et q. habent se vt genus & species. ibid.
 Et in quibus præferantur cognatis. eo. tit. §. sed agnationis. 48. c. 1.
 Et eorū prærogatiua facile peditur. ibi. c. 2.
 Ex quo hodie inter agnatos & cognatos differentia in successionibus est sublata intelligitur etiam sublata respectu tutelarum. 48. c. 2.
 Et dicuntur agnati etiam naturalis & adoptiui de legi. agna. succ. in prin. 179. c. 3.
 Et succedunt hodie pariter agnati & cognati vsque ad 10. gradum. de succes. cognā. §. fin. 186. c. 3.
 Agnasci inuito nullus potest. de adop. §. lic. 35. col. 2.
 Agnitio boni pos. facta coram prætore. etiam non auctorante. sufficit siue in contrahat. siue in secundum tab. de hære. qua. ij. & dif. ferent. §. si. 145. c. 4.
 Aggressor offendi potest etiam antequam percutiat. de interdi. §. recu. 309. c. 4.
 Album prætoris corrumpere. vel in eo descripta delere nemini licet de actio. §. pæn. nales. 277. c. 2.
 Et quid esset album prætoris. ibid.
 Et corruptor albi tenetur l. cornelia. de falsis. ibid.
 Alienare in fraudē quis præsumatur. quibus ex cau. manu. non l. §. in fraudem. f. 9. c. 3.
 Alienare large accipitur. qui. alie. li. in prin. f. 106. c. 3.
 Alienata per virum constante matrimonio. de rebus dotalib. vendicantur per eundem maritum. 107. c. 2.
 Item & alienata per prælatum. ibid.
 Alienare quis prohibeatur. 91. c. 1.
 Alienare aliena quis possit. eodem. titul. §. 1. 107. col. 4.
 Alienatio serui instituti facit. vt præsumatur reuocata voluntas. dandi libertatem. aut hæreditatem. de hære. insti. §. seruus. fo. 128. fol. 1.
 Alienatio partis non infert ademptionem totius in legatis. de legat. §. si er. f. 151. c. 4.
 Et contra alienantem in fraudem. quæ actio

- actio detur, & quando possit detrudi in
carcerem, de act. §. item si quis in fraudē.
fol. 269. col. 1.
- Alimentarius transigens presumitur male
agere, de auct. tut. in prin. §. 5. c. 3.
- Alia est dictio implicativa, de actio. §. sed
ita. 1266. c. 3.
- Allegare non sufficit rationem nisi appro-
betur, qui, ex cau. ma. non li. §. eadem. fol.
20. col. 1.
- Allegare sufficit librum absque eo quod al-
legetur lex, de nup. §. sunt & alia. fol. 30.
columna 2.
- Et de legi. agna. succē. in prin. 179. c. 1.
- Et de act. §. propter retentionem, 289. c. 1.
- Allegare generaliter sufficit ad probationē
alicuius rei, de hære. quæ ab intest. §. 1. fol.
172. col. 2.
- Alluvio quid sit, de re. diuis. §. præterea. fol.
80. col. 3.
- Et acquisitio iuris gentium, 80. c. 4.
- Alluvionis commodum spectat ad empro-
rem de empt. & vend. §. cum autem. 231.
columna 1.
- Alternative sufficit alteram partem imple-
ri, de hære. instit. §. impossibilis. fo. 131.
columna 1.
- Alienus, dupliciter accipitur, de re. diu. §. apud
f. 79. col. 1.
- Alienus equiparatur consanguineis, qui, ex
cau. ma. non li. §. eadem. 20. c. 3.
- Ambitio virtutis innixa non reprobatur, in
procem, §. h. f. §. c. 2.
- Amici labori suo consuli etiam in paucis
sufficit, de excu. tuto. §. qui tutelam. fol. 69.
columna 1.
- Amitam quamvis adoptivam non possum
ducere uxorem, de nup. §. duorum, fol. 28.
columna 2.
- Et est loco parentis, ibid.
- Amita magna, quæ sit, 29. c. 2.
- Amitti non debet res sua a domino debito-
re ex abrupto, qui, aliē. li. §. 1. f. 107. c. 4.
- Amor calefacit, si qua, pau. fel. dic. in princ.
1295. col. 3.
- Amore captus & ebrius equiparantur, de
succē. subla. 202. c. 2.
- Animalia irrationalia dicuntur habere pe-
ritiam iuris naturalis, & eo vi ex instin-
ctu naturæ, de iur. nat. gen. & civi. in prin.
fol. 7. col. 3.
- Animalium tria sunt genera, de rer. diuis. §.
paucorum, 79. c. 3.
- Animus & intentio distinguunt facta, quib. ex
cau. ma. non li. §. in fraudem, 19. c. 3.
- Animæ hominum cunctis rebus sunt ante-
ponendæ, de re. diu. §. acoræ, 76. c. 4.
- Annales, qui dicantur, de excu. tut. §. 1. f. 64.
columna 4.
- Annua servitia si quis petat qua actione pe-
tat, de act. §. præiudiciales, 274. c. 4.
- Annuum & singulis annis differunt, & qua-
re, de ver. ob. §. at si ita, 209. c. 3.
- Annus in dispositione præiudiciali est utilis in
civili continuus, de act. §. rursus, 295. c. 3.
- Et de perpe. & temp. actio. in princip. fol.
300. c. 2. & 3.
- Antecessor quomodo capiatur, in procem, §.
cunque hoc. f. 3. c. 4.
- Apocrisarius quis dicatur, de cura, §. fir. f. 61.
columna 1.
- Apostata non possunt hæredes institui, de
lega. §. legati, 156. c. 4.
- Appellari potest a datione muneris publici,
sed non tutelæ datione, de exc. tut. §. qui
autem excusare, 68. c. 2.
- Approbatum semel non retractatur, quib. ex
cau. ma. non li. §. ead. 20. c. 1.
- Aquæ & ignis interdictionis poena qualis
erat, & quomodo in eius locum suc. esse-
rie deportatio, de cap. di. in princip. fo. 49.
columna 13.
- Aquæ haustus quid importet, de ser. prædi.
§. inter, 93. c. 3.
- Aquæ ductus concessio est realis servitus, de
actio. §. aquar. 65. c. 2.
- Arbitrio alienius si committatur substantia
contractus a persona non receditur, secus
si accidentia, nam tunc recurretur ad ar-
bitrium boni viri, de empt. & vendit. §. 1.
229. col. 3.
- Arbitrari inique, quando quis dicatur, ibi. c. 4.
- Et coram arbitris est offerendus libellus
& actio proponenda, de act. §. 1. 264. c. 2.
- Arbitrari faciendo litem suam ut iudex pu-
niendus sit, de obli. ex qua. deli. in princ.
261. col. 3.
- Et quid in arbitratore, ibid.
- Argumentum ab effectu, valet, in procem,
§. 1. f. 2. c. 3.
- Argumentum valet actio non numeratur,
in §. actionum instit. de act. ergo non est
bonæ fidei, vel ergo est strict. iu. de actio. §.
actionum autem, 281. c. 1.
- Argumentum a derivatione vocabuli valet,
de iu. per. in prin. 13. c. 3.
- Argumentum a verisimili valet, qui, ex cau.
ma. non li. §. 1. f. 18. c. 4.
- Argumentum ab inconuenienti valet eod.
115. §. si. 20. c. 4.
- Et de l. fusia, 2. c. 4. & qui. mod. ius pa. pot.
fol. §. filius f. 39. c. 3.
- Et de rerum diu. §. si quis in aliena. fo. 86.
columna 4.
- Argumentum de contractu ad ultimas vo-
luntates valet, d. §. h. 21. c. 3.
- Vbi declaratur, Et de lega. §. peculium. fo.
155. col. 2.
- Argumentum a simili valet, de nup. §. si vxor.
29. col. 4.
- Argumentum de minori ad maius valet af-
firmatiue, qui. mo. iu. pat. pot. fol. §. filius f.
f. 39. col. 3. & de re. diu. §. quod si partim.
83. col. 1.
- Argumentum ab etymologia vocabuli va-
let, eo. §. 83. c. 1.
- Et de testa. in princ. 113. c. 3.
- Et de iur. in prin. 43. c. 1.

I N D E X.

- Argumentum de tempore ad rem non valet
vbi non est eadem ratio, qui testam. tuto.
da. pos. §. ad certum. f. 46. col. 3
- Alias sic, de fideiuf. §. fideiussores. f. 225. c. 1
- Argumentum a contrario sensu quando va-
leat, de cura. §. interdum. f. 60. col. 2
- Et per quas person. no. acquir. §. ex his fol.
112. col. 3
- Et de exhær. lib. §. sed si in expeditione. fo.
126. col. 1
- Argumentum ab allusione vocabuli valet
de re. di. §. sancta. fol. 77. c. 3
- Argumentum de maiori ad minus negative.
valet, de re. di. §. quod si partim. fo. 83. c. 1
- Argumentum dicitur quasi argute inuētum.
de testam. in prin. fol. 113. col. 3
- Argumentum a possibili valet. eod. tit. §. pos-
sunt. fol. 114. c. 3
- Argumentum de falsa demonstratione ad
falsam causam valet. de leg. §. longe. fol.
152. col. 3
- Argumentum nō sumitur a verbis enuncia-
tiuis, de succes. cogn. §. si. f. 186. c. 2
- Argumentum ab absurdo valet. de perpe. &
temp. act. in prin. f. 300. c. 1
- Argumentum non valet: datur actio contra
aliquem, ergo contra eius hæredem, eo. tit.
§. 1. f. 300. c. 4
- Argumentum de mutuo ad indebitum valet,
qui. mo. re. con. obl. §. 1. f. 205. c. 1
- Argumentum de filio ad seruum valet, de
sti. ser. §. 1. fol. 213. c. 1
- Argumentum de emptore ad conductorem
valet, de emp. & vend. §. 1. f. 229. c. 2
- Et de loca. in prin. f. 232. c. 2
- Argumentum a sufficienti enumeratione va-
let, de act. §. 1. fol. 264. c. 2.
- Et de obl. q̄ ex qua. con. §. tutores. f. 241. c. 1
- Arma & ll. æquē necessaria sunt ad recte gu-
bernandum in proce. in prin. f. 2. c. 1
- Armis. ll. indigent & econuerso. 2c. 1
- Armorū appellatione quid veniat, de in-
ter. §. recuperandæ. f. 310. c. 1
- Arrha est argumentum emptionis non sub-
stantia, de emp. & ven. in prin. f. 228. c. 1
- Arrhas soluere qua actione teneatur emptor
aut venditor. de emp. & vend. in prin. fol.
229. col. 1
- Arrhas si quis soluerit non solum arrharum
nomine sed pro parte pretij, an venditor
possit recedere a venditione. f. 229. c. 2
- Arrogatio quid, de adop. in princ. f. 32 c. 3
- Arrogatio est de reseruatis principi, de adop.
in prin. f. 32. c. 2
- Et causa non cognita facta non valet eod.
tit. §. cum autem. f. 34. c. 1
- Arrogatio filij prius instituti non rumpit te-
stamentum, quib. mod. testa. infir. in prin.
fol. 137 c. 3
- Arrogator quando succedat & quæ personæ
illum excludant, de acquir. per arrog. §. 1.
fol. 200. col. 3
- Arrogator an teneatur ad debita ante con-
tracta, eod. titu. §. fin. fol. 200. col. 3
- Et tenetur de peculio pro debitis contra-
ctis, post arrogationem per arrogatum. fo.
200. col. 3
- Arrogatus transit in potestatem arrogantis
& ei succedit, de hæred. quæ ab intest. §.
sed ea omnia. fol. 177. c. 1
- Arrogatus non potest emancipari causa non
cognita. de adoptio. §. cum autem. fol. 33.
column. 4
- Et quicquid quarit, quarit patri arroganti.
fol. 33. col. 4
- Ars imitatur uaturam in quantum potest, de
adop. §. minorem. fol. 35. col. 1
- As, pondus, libra, idem significant, de hæred.
instit. §. hæreditas. fol. 129. col. 3
- Et quæ sint eius partes & ear. declar. eo. §.
- Ascriptitius, an sit liber vel seruus. de iur. per-
so. fol. 14. column. 1. & ibi quis dicitur ascri-
ptitius.
- Et potest fieri clericus contra domini vo-
luntatem. fol. 13. col. 4
- Ascriptitij qua actione petantur de action. §.
præiudiciales. f. 274. c. 4
- Asperitas euitanda est de noxa. actio. §. fin.
fol. 395. c. 1
- Affectari aliquem quid sit. de iniur. §. 1. fol.
258. col. 2
- Astertio libellantis minus petentis non noc-
et. de actio. §. si minus. f. 287. col. 4
- Assignatio liberti potest fieri quibuscunque
verbis & etiam nutu. de assign. liber. §. 1.
fol. 196. col. 1
- Audiens vel loquens tarde non prohibetur
per hoc contrahere. de iur. stip. §. mutum.
fol. 218 col. 3
- Augustus vnde dictus Imperator. in rubr.
proce. fol. 1. col. 4
- Augustum quid dicatur. ibid.
- Augmentum contingens ex rebus peculiaribus
post mortem ante aditam, spectat ad
legatarium, aliter no. de leg. §. si peculium.
fol. 155. 1
- Aureus accipitur pro solido. de liber. §. liber-
tinorum fol. 17. c. 4
- Et de pœna temere litigantium. §. fin. fol.
312. col. 3
- Et libra auri quos aureos legales cōtineat,
ibidem.
- Autem pro sed. de iur. na. gen. & ciui. §. ius au-
tem. fol. 8. col. 2
- Auctoritates poetarum allegari possunt. de
emp. & vend. §. item pretium, f. 230. c. 2
- Auctorari nemo potest in causa propria. de
aucto. tut. §. fin. f. 56. c. 4
- Auctoris vitium an noceat successor. & quā-
do de vsuc. §. furtiuæ. f. 100. col. 1
- Auunculus magnus quis dicatur. de gra. cog.
§. quarto gradu. fol. 187. col. 3
- Auxilium speciale petere non debet qui ha-
bet generale. de nup. §. affinitatis. fo. 29. c. 1
- B**anniti nostri temporis quibus compa-
randi sint. quib. mod. ius pa. pot. fol. §. 1.
fol. 39. col. 1
- Barbari, qui dicantur in proce. §. 1. f. 2. c. 4

- Belli tempore II. silent. in proc. in prin. f. 2. c. 2
 Bella quomodo sint introducta. de iu. na. ge.
 & ci. §. ius autem gentium. fol. 9. c. 4.
 Et quomodo possit a iure descendere. ibi.
 Bellum calamitates, pax ocium producit. de
 testa. in prin. fol. 113. c. 3
 Beneficia principum sunt extendenda. de
 adop. §. femina. fol. 36. c. 4
 Beneficium aliquando quæritur inuito, &
 quando. per quas person. no. acquir. §. item
 vobis. fol. 111. col. 3. & quib. mo. tol. oblig.
 in prin. fol. 244. c. 3
 Beneficio legis non videnti imputatur. de fi-
 deius. §. si plures. f. 224. c. 3
 Bestiis subijci qualiter intelligatur. qui. mo.
 ius pa. pot. fol. §. 1. f. 39. col. 2
 Bona fides non patitur, vt idem bis repeta-
 tur. de re di. §. cum in suo. f. 85. c. 1
 Bonæ fidei possessor facit fructus suos. eod.
 tit. §. si quis a non domino. fol. 87. c. 2
 Bonæ fides requiritur in initio acquisitionis.
 fol. 87. col. 3
 Bonæ fidei possessor non facit suos fructus
 naturales, fructuarius sic eod. tit. §. is vero.
 fol. 88. col. 2
 Bona fides præsumitur. de vsucap. in princ.
 fol. 98. c. 3. & quando ibid.
 Bona fides in emptione requiritur duobus
 temporibus scilicet contractus & traditio-
 nis: in alijs tempore traditionis tantum.
 fol. 98. col. 3
 Bona fides de iu. cano. requiritur omni tem-
 pore, donec præscriptio sit completa. de
 vsucap. in prin. fol. 98. c. 3
 Bona fides, an & quando requiratur in pos-
 sessione liberi hominis, vt ab eo nobis quæ-
 rantur, & quid in seruo. per quas perso. no.
 acquir. in prin. f. 109. c. 4
 Et debet interuenire in quolibet contractu
 de act. §. actionum autem. fol. 281. c. 2
 Bona quæ sita post mortem non sunt obliga-
 ta creditoribus. de hæred. quali. & differ. §. 1.
 fol. 143. c. 2
 Bona intelliguntur deducto ære alieno. de l.
 falsc. §. cum autem. fol. 157. c. 1
 Bonorum pars si cui relinquatur, ille nulla
 onera sustinet. de fideic. hæred. §. sed quia.
 f. 159. col. 2
 Bonorum appellatione veniunt iura & actio-
 nes. de iur. stipu. in prin. fol. 215. 2
 Boni mores de iure ci. & de iure can. diffe-
 runt & in quo. de man. §. illud. fol. 238. c. 3
 Bonorum possessio quid sit. de auct. tuto. §. 1.
 fol. 56. col. 1.
 Et de bon. poss. in prin. f. 196. col. 2
 Et de lata seruo, quæ exigat per quas perso.
 no. acquir. §. item vobis. fol. 111. col. 2
 Bonorum possessio contra tabulas datur ex-
 hæredatis & institutis si alius committat
 edictum. de exhæred. libe. §. emancipatos.
 fol. 125. 1
 Et an & quando detur institutis. ibi.
 Et non datur contra testamentum matris
 prætereuntis. eod. tit. §. fin. fol. 126. c. 3
 Bon. poss. secundum tab. vt detur necesse est
 quod testamentum sit solenne de iure ci-
 ui. quib. mod. testam. infirm. §. non tamen.
 col. 140. col. 2
 Bon. poss. petere non potest, qui non potest
 petere hæreditatem vt agnatus, vel vt co-
 gnatus. de hæred. quæ ab intest. §. cum au-
 tem. fol. 175. c. 1
 Bon. poss. contra tab. datur præteritis non
 exhæredatis. eod. titu. §. eadem. fol. 176.
 colum. 3.
 Et inducta est etiã pro filijs in dote. ibid.
 Et prætor ad illam non admittit emanci-
 patum existentem tempore mortis in alie-
 na fam. ibid.
 Et ad eam vocantur filij, qui de iure ciui-
 li solent vocari & eodem ordine. ibi.
 Et competit etiam suis si præteritis com-
 mittat illis edictum. ibid.
 Et contra ta. patrono competebat tantum
 pro dimidia. de succes. lib. in prin. f. 193. c. 1
 Et contra tab. diuersimode datur ad rum-
 pendum quando est præteritis filius eman-
 cipatus, vel in potestate. de bo. poss. §. sunt
 autem. fol. 197. col. 1.
 Nec erat necessaria pro filijs in potestate
 præteritis ibid.
 Et quare dicatur ex testamento cum ve-
 niat contra testamentum. ibid. & donec
 competit non datur secundum tab. ibid.
 Et contra tab. §. filij emancipati, an detur
 parent. ibid.
 Et secundum tab. est dignior contra tab.
 & quomodo. 197. c. 2
 Bon. poss. vnde liberis utilis, an detur patri in
 hæreditate filij, vel vnde parentes.
 Et quæ utilitas inferatur ex hoc. ibi. c. 2
 Et an detur in bonis matris. ibid.
 Et an alijs descendantibus vltra filios. ibi.
 Bon. poss. tanquam ex familia cui detur. fol.
 197. col. 3
 Bon. poss. plures antiquæ sublatae sunt & quæ.
 eo. tit. §. cunque. f. 198. c. 2
 Bon. poss. hodie sunt septem. ibid.
 Bon. poss. extraordinaria, quæ est septima, vt
 habeat locum quot requirantur. eod. tit. §.
 septima fol. 198. c. 3
 Bon. poss. carboniana ius non tribuit. eod. §.
 fol. 198. c. 4
 Bon. poss. quæ datur gratia agnoscendæ litis
 datur sine causæ cognitione. ibid.
 Et hodie bon. poss. petuntur sine causæ
 cognitione & agnoscuntur coram iudice.
 de bon. poss. §. si. f. 199. c. 3
 Bon. poss. inf. quantum tempus debeat agno-
 sci. eod. tit. §. cum igitur. f. 199. c. 1
 Bon. poss. alia edictalis, alia decretalis & quæ.
 eod. tit. §. fin. fol. 199. c. 4
 Et an hodie locum habeant. ibid.
 Bo. pos. quis dicatur de interdic. §. 1. f. 306. c. 4
 Bonorum possessoria hæreditatis petitio da-
 tur ei, qui succedit per prætorē, & est actio
 in re p̄toria. de act. §. itē seruiana. f. 270. c. 4
 Boues connumerantur inter māsuetā. si qua-
 dru. pau.

B pau. fecit. dica. in prin. fol. 295. col. 4
 reuter dicitur secundum subiectam mate-
 riam in proce. §. igitur. f. 4. c. 3
C Alendæ unde dictæ. de testa. in princip.
 113. col. 4
 Calliditas est inimica. ll. de fideicom. hære.
 §. sed quia. f. 160. c. 1
 Calumniæ vitandæ sunt, & calumniatores
 repellendi. in proce. in prin. §. 2. c. 1
 Calumniator quomodo puniatur, f. 2. c. 2
 Et qui sit fol. 2. c. 3
 Calumniatores, qui pecuniâ accepta aliquē
 indebite deferunt puniuntur in quadru-
 plum, de actio. §. quadrupli. 280. 2.
 Canonicus regularis, an sit liber. de iur. perso.
 in princ. 14. c. 1
 Capti in bello vendi possunt per ducem. de
 iur. perso. in prin. 13. c. 3
 Captus ab hostibus efficitur eorum seruus
 etiam si sit civis romanus, qui. mo. ius pat.
 po. fol. §. si ab hostibus 40. c. 1
 Capta in bello efficiuntur capientium etiā si
 sint liberi homines. de re. di. §. item, eadē.
 80. col. 1
 Captus statim reuersus ad suos recuperat li-
 bertatem ibi.
 Captus ab hostibus an & quomodo possit
 testari, qui. non est permitt. fa. testa. §. cæ-
 cus autem, 122. c. 2
 Captus ab hostibus desinit esse in potestate
 patris, de hæred. quæ ab inte. §. interdum,
 174. col. 1
 Captus ab hostibus quomodo possit posside-
 re & vſucapere, de actio. §. rursus, fol. 263.
 columna 3
 Capitis diminutio quid sit & quoruplex, &
 quid vnaquaque capitis diminutione per-
 datur. de cap. di. in prin. 48. c. 4
 Capitis intelligitur idest status. ibidem,
 Capitis diminutio minima non tollit suc-
 cessionem ex Tertullian. vel Orph. & qua-
 re de seuatufconf. ophi. §. sciendum, folio
 184. col. 4
 Capitis diminutio tollebat agnationem tan-
 quam vinculum civile, & per consequens
 hæreditatem & successionem ex illo ca-
 pite. de success. cogn. in principio, fol. 185.
 columna 3
 Capacitas requiritur in hæredibus extraneis
 tribus temporibus & quare de hæred. qua-
 lit. & diff. §. in extraneis 144. col. 2. in finis
 vero vel necessarijs quibus temporibus re-
 quiratur, ibid.
 Casus fortuitus & domini voluntas æquipa-
 rantur, de re. di. §. si duorum. 83. c. 3
 Casus fortuitus qui dicatur eo. tit. §. thesau-
 ro. 89. c. 2 & qui. mo. te. con. obl. §. item is
 cui. fol. 206. c. 2
 Et pote. considerari dupliciter. eod. tit. §.
 præ. circa. 206. c. 4
 Et per quem debeat probari, & ordo pro-
 bandi, eo. ti. §. si. 207. c. 3
 Castitas maior in feminis, quam in mas-
 culis requiritur, qui. mo. tu. fin. in prin. 57. 3

Castrenſia & quaſi caſtrenſia ſunt propria fi-
 lij & quare, per quas perſo. no. acqui. §. 1.
 110. col. 2
 Caſſato principali caſſetur omne id quod ſe-
 quitur ex eo. de hæ. inſt. §. 1. 127. c. 3
 & quando hoc ſit verum. ibi.
 Cauſa cauſæ eſt cauſa cauſati, de lib. in prin.
 16. col. 2
 Cauſa inſtæ manumiffionis quæ ſunt, qui
 ex cau. ma. non li. §. eadem, 20. c. 1
 Cauſam non ſufficit habere niſi probetur de
 ijs qui ſunt ſui, vel ali. iur. §. 1. 22. c. 4
 Cauſa expreſſa in l. præſumitur finalis de re
 ſta. mil. §. 1. 118. c. 1
 Cauſa finalis dicitur illa, quæ eſt generalis,
 ibidem.
 Cauſa finalis colligitur ex præſationib. qui.
 mo. teſt. inſir. §. ſed & ſi quis, 138. c. 4
 Cauſæ duæ lucrative non poſſunt in eadē
 perſona & circa eandem rem concurrere
 de leg. §. ſi res. 149. c. 3
 Cauſam non coherere legato, quid impor-
 tet de leg. §. longe, 158. c. 3
 Cauſa exprimitur per quia eod. c. 4
 Cautio an & quando intelligitur cum fide-
 iuſſione vel ſine de ado. §. cum autē, 34. c. 1
 Cautio in arrogatione omiſſa habetur pro
 facta, ibi. col. 2
 Cautio ſtandum non eſt, vbi conſtat de pe-
 riculo. de ſuſpe. iur. §. h. 73. c. 2
 Et eius fragilitati non debet quis ſe com-
 mittere, ibi.
 Et an ſit de ſubſtantia vſus fructus. de vſu-
 fruct. in princ. 94. c. 3
 Erei forma in ijs quæ vſu conſumun-
 tur, eo. tit. §. conſtituitur. 95. c. 2
 Et ponitur pro ſatiſdatione eo. §. col. 3
 Cautiois verbum ſimpliciter prolatum im-
 portat nudam cautionem, ſed ſi addatur
 verbum idem ea importat datis fideiuſſo-
 ribus de eo cui lib. ca. bon. addic. in princ.
 201. col. 1
 Cautioi iuratoriæ ſtatutur propter impoten-
 tiam ſatiſdandi & in quibus calibus non
 ſtetur ſtante etiam tali impotentia de ſa-
 tiſda. §. ſed hodie. 298. c. 2
 Cautioes rem pupilli ſaluam fore & re ra-
 tam haberi ſunt communes, de diui. ſup.
 in princ. 214. c. 1
 Cautio inducta a ſtatuſo an ſit civilis vel
 prætorias ibi.
 Et quando dicatur ſimplex, quando plena
 quando plenior, de fideiul. in prin. 223. 3
 Caupona quoad diſpoſitionem iuris cōſide-
 ratur vt domus, de rer. diui. §. cum in ſuo.
 185. col. 1
 Cecus an & quomodo poſſit teſtari, qui non
 eſt permitt. fa. teſt. §. cæcus autem. 121. c. 4
 Et qua ſolemnitate fiat. 122. c. 1
 Cedere dieti dicimus pluribus mod. de leg.
 §. ſi peculium, 155. c. 1
 Cedens bonis hæ. priuilegiū, vt nō cōuenia-
 tur a prioribus creditoribus niſi inquantū
 facere poſſit de act. h. 289. c. 3

Cedere

Cedere diem & venire diem differunt, de ver. oblig. §. ex conditionalibus, f. 210. c. 3.
 Cessio bonorum quate fiat. de socie. §. soluitur. fol. 236. c. 4.
 Censitus qua actione petatur & si velint se vindicare in libertatem qua actione agat, de act. §. praeiudiciales, 274. c. 4.
 Certe conditio datur ad pecuniam mutuum & ad eam, quae est deducta in stip. de act. §. sequens 276. c. 2.
 Et quando dicitur generalis & quando specialis, ibid.
 Et certe conditio arbitraria, quando heat locum, de act. §. preterea 285. c. 1.
 Et specialis est illa, quae datur ex mutuo generalis illa, quae datur ex omni contractu ex quo certum petitur. qui. mo. re contrahi. obli. in prin. 204. c. 4.
 & an detur ad interesse. ibi.
 Certa per rerum naturam quae dicantur de verb. obl. §. conditiones. 211. c. 1.
 Et certa saltem per rerum naturam in contractibus obligationem non suspendunt. ibidem.
 Casar unde dictus sit in rubri. proce. f. 1. 3.
 Cessante causa aliquando non cessat effectus, de nup. §. 1. 27. c. 2.
 Cessante impedimento cessat immunitas cōcella propter impedimentum, de excus. tut. §. 1. 64. c. 4.
 Cessante causa privilegij cessat privilegium, de testa. mil. §. 1. f. 118. c. 1.
 Et §. sed haecenus, 118. c. 4.
 Cessante impedimento reconualescit quod alias non valebat saltem de aquirate. qui. mo. testa. in fin. §. non tamen. 140. c. 2.
 Cessante impedimento cessat effectus ipsius de affig. lib. in prin. 195. c. 4.
 Careri & omnes non differunt de exhaered. lib. in prin. 123. c. 2.
 Citationes debent fieri iussu magistratum & sic de commissione. de actio. §. quadru. pl. f. 280. c. 2.
 Civilis sapientia res est sanctissima quae pretio numario non estimatur. de iure na. gen. & ci. §. 1. f. 8. c. 3.
 Civitas potest solis II. & solis consuetudinibus regi. en. in §. ex non scripto. f. 12. c. 2.
 Civitatis appellatione quid veniat. de excus. tuto. in prin. f. 64. c. 1.
 Civitates inferiores debent sequi consuetudinem civitatis dominantis. de sat. §. fin. f. 299. c. 3. & 4.
 Cuius neres quis fieri potest quamvis non sit. de lib. et. §. liber morum. f. 17. c. 2.
 Cuius romanus esse desinens de finit habere filios in potestate. qui. mod. ius pa. po. fol. §. 1. f. 38. c. 2.
 Clausula haec, si haeres non erit, in serbo intelligitur vel alium haeredem non fecerit. de vul. sub. §. si frum. f. 133. c. 3.
 Clausula, cum in suam unclam venerit potest diversimode interpretari. de pup. sub. in prin. f. 134. c. 2.

Clausula, secundum quod sui antecessores fecerunt, appositā in sententia condemnatoria nihil importat. de actio. §. praeiudiciales. f. 27. c. 1.
 Clam facta magis puniri debent. de actio. §. ex maleficijs. f. 276. c. 4.
 Clavium traditio arguit traditionem possessionis eorum rerum quae sunt sub clauibus. de re. di. §. item si quis. f. 91. c. 1.
 Clerici habent multa specialia de iur. natu. gen. & ci. §. sed & quod. f. 1. c. 3. & an possint adoptare. de adopt. §. sed & illud. fol. 36. col. 2.
 Et an possit esse tutor & an excusetur. de excus. tu. §. idem & in milite. f. 67. c. 3.
 Clerico cessante ab ecclesia cessat praebenda. de testa. mili. §. 1. f. 118. c. 1.
 Coadiutoris episcopi officium quando expirer. quib. mod. in fin. §. si f. §. 8. c. 4.
 Codices tres antiqui fuerunt. in proce. §. 1. fol. 3. c. 1.
 Codex quando factus fuerit. ibi. c. 1.
 Codicilli facti coram quinque testibus valent de fid. eicom. haered. §. fin. fol. 161. c. 4.
 & unde dicantur. in rubi. de codicillis. fol. 170. col. 2.
 Et an possint fieri sine scriptura ibid.
 Codicillandi ius ab Augusto traxit originē. eod. tit. in prin. c. 2.
 Codicilli quatuor modis conficiuntur & quibus. ibi. c. 2.
 Et possunt fieri ab intest. eod. titu. §. 1. fol. 170. col. 3.
 Et quandoque facti valent dummodo non sit ab eis recessum. ibi. c. 1.
 Codicillos plures facere possumus licet vni contentum testamentum eod. tit. §. codicillis. fol. 170. c. 4.
 Codicilli nullam iuris solemnitatem requirunt. ibi.
 Et qua actione perantur relicta in codicillis. ibi. f. 171. c. 1.
 Crinaculum quid de obli. ex quali. deli. §. 1. fol. 261. c. 3.
 Cogi qui potest a iudice, potest cogi capis pignoribus. de satisfda. tuto. §. sciendum. fol. 63. col. 2.
 Cognito quomodo quid queratur. cognoscendum est quomodo dissolvatur. quib. modo ius pa. po. fol. in prin. f. 37. c. 4.
 Cognitio rerum, quarum finis non cognoscitur, superuacua est, & habetur pro nihilo. de iur. na. gen. & c. §. fin. f. 13. c. 2.
 Cognati qui sint. de legi. agna. tut. in prin. fol. 47. col. 4.
 Cognatio potest sumi ut genus & ut species. fol. eod. c. 4.
 Et est ut genus, & agnatio ut species de legi. agna. success. in prin. fol. 179. c. 2.
 Cognatio transversalis quare non incipit a primo gradu. de gra. cognat. in prin. fol. 186. col. 4.
 Cognatio spiritualis an impediat matrimonium. eod. tit. fol. 190. c. 2.

Et an

- Et an contrahatur per procuratorem. fol. 191. col. 1
 Et ex quibus sacramentis descendat. ibid.
 Et quot personas impediatur copulari. fol. eod. 2.
 Cognatio datur in seruis & quomodo de ser. cogn. in prin. fol. 191. c. 3
 Coitus contra ll. punitur. de nupt. §. pen. fol. 31. c. 1
 Et quibus penis. eo. §. fol. 31. c. 2
 Colonus qui numis colit & colonus partiarus quando & quos fructus faciant suos. de re diu. §. is vero. fol. 88. c. 2.
 Et transmittit fructus ad heredem, fructuarius non. ibid.
 Et dicitur domesticus, & ideo non admititur in testem in rebus domini, de testa. §. pater. fol. 115. c. 4
 Coloni res inuectæ sunt obligatæ domino fundi de actio. §. item seruiana. fol. 270. c. 2
 & quis dicatur colonus simpliciter, & quis colonus partiarus. & quis inquilinus. ibi.
 Colonus partiarus dicitur potius socius quàm conductor & qua actione agatur contra eum. de loca. fol. 232. c. 3
 Colonus & inquilinus possident pro alio de interdi. §. possidere. fol. 309. colum. 2
 Nec ciuilitur aut naturaliter possident, ibi. colum. 2
 Et an colonus dicatur ruri & inquilinus in ciuitate vt communiter declarat. ibid.
 Collegium constituitur ex tribus hominibus, de leg. §. si grex. fol. 154. c. 3
 Et tamen redactum ad vnum remanet collegium. ibid.
 Collegium nisi probetur licitum non potest his institui. eod. tit. §. legari. fol. 156. c. 4
 Columna domus legari non potest. eod. tit. §. si grex. fol. 154. c. 4
 Commissio voluntaria vel casualis facit aliquando nobis queri dominium rerum mittarum. de re. di. §. si ducum. fol. 83. c. 3
 Commissio & confusio differunt. ibid.
 Communia. de iure gentium quæ dicantur de re. diu. §. 1. fol. 74. col. 3. & §. littorum. fol. 75. c. 4. & 76. c. 1
 Comparatiuus ponitur aliquando pro positiuo. de ijs qui sunt sui vel alien. iur. §. fin. fol. 23. c. 3
 Commodati causa finalis est datio vtendi gratia. quib. mod. re. cont. oblig. §. item is cui. fol. 205. c. 4
 Commodatarius re obligatur, & tenetur actione commodati ibi.
 Et in commodatarium non transfertur dominium. ibi.
 Et tenetur ad idem indiuiduum restituendum. ibid.
 Et tenetur de omni culpa. ibid.
 Item & de omni casu contingente ob culpam suam. ibid.
 Commodati forma essentialis est liberalitas, & quod gratis detur. fol. 206. c. 1
 Et de locat. §. 1. fol. 233. c. 1
 Et in eo venit aliquando solus dolus, aliquando culpa leuis. Interdum leuissima. Quod aliquando casus. eo. §. 1. fol. 206. c. 2
 Commodati generalis declaratio. fol. eo. c. 3
 Commodatarius non possidet, sed commodans de actio. §. æque. fol. 266. c. 2
 Et de interdi. §. possidere. fol. 309. c. 2
 Comitium quid sit. de testam. in princ. fol. 113. col. 4
 Compater, prohibetur copulari commatri siue per baptismum siue per chrisma. de gra. cogn. fol. 190. c. 3
 Compater efficitur etiam maritus, si vxor leuauit & econuerso ibi.
 Compatrum filij possunt copulari. fol. 190. col. 4
 Compates plures & commatres respectu unius leuati non prohibentur contrahere matrimonium ibi.
 Compater potest iungi sorori vel filiz leuati. fol. 191. c. 1
 Commater uxoris meæ an ea mortua possit mihi iungi. ibi.
 Compensatio datur in quibuscunque actionibus etiam in officio iudicis, & etiam in persecutione fideicommissi de actio. §. bonæ fidei. fol. 284. c. 1. & 2
 In actione depositi non datur. ibid.
 Et quare. fol. ibid. c. 2
 Et quæ sit ratio compensationis. fol. 283. c. 4
 Et in quib. casib. fiat uel non fiat ibid.
 Et an fiat compensatio actioni in rem. fol. 284. col. 1
 Et an fiat quando ex vtraque parte debitum est in genere. ibi.
 Et quando fieri possit si ex una parte sit debitum confessatum, ex alia negatum. ibi.
 Et non sit ipso iure: sed debet opponi. ibi.
 Et in quib. casibus cesset compensatio. ibi. fol. 284. c. 2
 Compensatio reuera est solutio eo. tit. §. pen. fol. 289. c. 3
 Compensatione minuitur intentio actoris. ibidem.
 commercium est verbum commune ad omnes contractus de inuti. tit. §. 1. fol. 215. c. 4
 Concedo, importat translationem dominij. de iur. na. gen. & c. §. sed & quod. fol. 111. c. 2
 Conceditur aliquando per obliquum quod directe non concederetur. eod. tit. §. ex non scripto. fol. 12. c. 3
 Concessio aliquo illud concessum intelligitur, sine quo illud esse non potest. quib. ex cau. ma. non licet. §. 1. fol. 19. c. 2
 Concessio alicuius facultatis intelligitur ut eam iure communi faciat & vtatur de testam. mi. §. si. fol. 119. c. 3
 Conceduntur aliqua per alium quæ non conceduntur per seipsum. de except. §. fin. fol. 304. col. 4
 Conclusio libelli debet esse conformis qualitati obligat. de action. §. huic aut. fol. 287. c. 1
 Concubinatus tan sit de iure permissus de pa.

pa. po. in prin. fol. 25. 1
 Condemnatio in arbitrijs qualiter fieri de
 beat de actio. §. præterea. f. 285. 1
 Cōdictio furtiva datur quamvis dominium
 sit translatum in furem. de re. diui. f. 83. 1
 Cōdictio ex l. est stricti iuris. de do. na. §. 1.
 f. 105. 1
 Cōditionis indebiti ea natura est ut in tan-
 tum quis teneatur in quantum est factus
 locupletior, de leg. §. si res legata. f. 154. 1
 Cōdictio furtiva ipso facto infamat de actio
 §. sic. itaque, f. 275. 3
 Non tamen infamat infamia iuris. ibid.
 col. 3.
 In cōditione furtiva multa veniunt que
 non veniunt in rei vendicatione. fol. eod.
 col. 3.
 Et aliquando datur contra bonæ fidei pos-
 sessorem ratione possessionis f. eo. c. 4
 Cōdictio stricte & large accipitur & quid
 utroque casu comprehendat, f. 275. 4
 Cōdictio furtiva datur soli domino & he-
 redi eius contra furem & eius heredem
 eo. tit. §. ex maleficijs, f. 276. 4
 Cōdictio ex l. an sit mita & quando, fol.
 277. 3
 Cōdictio ex l. datur ex quibuslibet consti-
 tutionibus post leg. 12. tabul. constitutis
 de perpe. & tempo. action. in princip. fol.
 300. col.
 Cōdictio indebiti datur soluenti indebi-
 tum per errorem, qui: mo. re. cont. oblig. §.
 1. f. 205. 1
 Et ad quid detur. ibi col. 1.
 Cōdictio nulla datur nisi sit dominium
 translatum ibi. c. 2.
 Cōdictio tutaria habet locum ubi petitur
 quid certum vel incertum: dummodo
 non sit pecunia numerata, de verb. oblig.
 in prin. f. 208. 1
 Cōdictio furtiva datur soli domino vel
 quasi domino, de emp. & vend. §. cum au-
 tem. f. 231. 4
 Cōdictio furtiva non infamat de re. diui. §.
 si tamen f. 83. 2
 Cōditiones omnes dantur contra domi-
 num excepta cōditione furtiva. de obli.
 que ex qua con. §. item is. f. 241. 2
 Cōdictio furtiva ad possessionem vel pro-
 prietatem pertinet de oblig. que ex deli. §.
 interdum f. 250. 4
 Cōdictio furtiva datur in persona quando
 res est consumpta, eo. tit. §. furti actio.
 fol. 251. 3
 Cōditio de præsentī vel de præterito falsa
 statim infirmat obligationem, licet vera
 facit statim validam de verbo oblig. §. con-
 ditiones. f. 211. 1
 Cōditio negativa impletur morte eo. titu.
 §. si quis ita. f. 210. 2
 Cōditiones in futurum collatz, que ne-
 cessariam habent existentiam, an moren-
 tar obligationem, de verb. oblig. §. con-
 ditiones. f. 211. 1

Cōditio apponitur per si & per cum. de le.
 §. longe, 158. c. 4
 Cōditio impossibilis in institutione vitia-
 tur de hered. instit. §. impossibilis, fol.
 131. col. 2.
 Cōditionibus disjunctive & separatim vel
 alternative positis quibus sit obediendum
 & quarum implementum attendendum
 tam in testamentis quam legatis fideicō-
 missis libertatibus, & huiusmodi eo. §.
 131. col. 3
 Cōditio retrahitur, de testa. mi. §. sed ha-
 tenus, 119. c. 1.
 Cōductor agit ut domus & ostia sibi repa-
 rentur, de loca, §. conductor. 234. c. 4
 Cōductor recedens an possit alium loco
 sui substituere, eo. tit. §. si. 235. c. 1
 Cōfessum intelligitur cum aliquo spatio.
 de verb. obli. §. omnis, 209. c. 1
 Cōfessio me dedisse damnum alicui, si nul-
 lum damnum datum est, mihi non præ-
 iudicat de oblig. que ex qua con. §. final.
 242. col. 3.
 Cōfiteus se ex mutuo recepisse quod non
 recepit obligatur hodie effectualiter post
 biennium, de lite. obligat. in princip. fol.
 226. col. 2.
 Cōfirmatum aliquando præcedit confir-
 mans in dispositione non quo ad ordi-
 nem intellectus, de codicill. in princip.
 170. col. 2.
 Ex cōfirmante agitur non ex confirma-
 tio de testa. mi. §. sed & si quis, 119. c. 2.
 Cōfusio & commistio differunt, de re. diu.
 §. si duorum, 83. col. 3.
 Cōfusa debent componi & distingui. in
 prohm. §. 1. f. 2. c. 1.
 Cōiunctio maris & femine est de iure na-
 turæ de iure natu. gen. & ciui. & in principi.
 fol. 7. col. 3.
 Cōiunctus an admittatur pro cōiuncto.
 in testam. de testam. §. legatarijs. fol. 116.
 columna 3.
 Cōiunctio animi & corporis in matrimo-
 nio figura est cōiunctionis inter animā
 & Deum, & inter Deum & ecclesiam de
 pa. po. in princip. 24. c. 3.
 Cōiuncta persona regulariter dicitur usq:
 ad quartum gradum: sed quo ad legatum
 rei alienæ relictum ab ignorante ut va-
 leat, intelligitur arbitrio iudicis de lega.
 §. non solum. 148. c. 4.
 Cōiunctum qualiter legetur, eo. tit. §. si ea-
 dem, 150. c. 2.
 Cōiuncti qui dicantur re & verbis: qui re
 tantum, qui verbis tantum, & quomodo
 vni alteri præferantur ibid. & col. 3.
 Cōiuncta persona potest esse in iudicio
 pro cōiuncto: sed non potest constituere
 procuratorem. de his per quos ager. poss.
 in princip. 296. c. 3
 Cōiugium proprie quid sit de patro. pos. in
 princip. 24. c. 3
 Cōnubium proprie quid sit. ibi.

- Consanguineus**, non dicitur, ut erinus, de le-
 agna, success. in princ. 179. 2.
Consensus semel præstitus sufficit licet po-
 stea poeniteat, de rer. diuis. §. religiosum,
 77. colum. 2.
Consensus est de iure naturali de actio, §. in
 personam, 271. c. 4.
Consentire, censetur pater filio contrahenti
 matrimonium, nisi expresse contradicat,
 de nup. in princ. 26. c. 3.
Considerari debet non solum quod est, sed
 quod esse potest, quib. mod. testam. in hir. §.
 1. fol. 139. col. 1.
Considerari non solent non entia, de lega.
 §. ea, quoque. 150. c. 1.
Consilij quis teneatur, ex qui ca. ma. non li-
 cet, §. in fraudem, 20. col. 1.
 & quando mandati, §. tua tantum, 238. c. 1.
 & ibi quis dicitur dare consilium.
Consilium, i. propositum, ibi, col. 1.
 & capitur etiam pro loco in quo adiuuan-
 tur consiliarij eo, tit. §. eadem, 20. col. 1.
Consultendi modus ad exemplum iuricon-
 sulti, de re. di. §. illud, 78. col. 4.
Cōsiliū regulariter non obligat, de man-
 dato, §. tua tantum, 238. col. 1.
Consultens mutuari alicui an teneatur, ibid.
 238. col. 2.
Cōsiliū tradens ad alterius perniciem pu-
 nitur, de obligat. quæ ex de lic. §. sed & si
 credat, 250. col. 1.
Consilium uario modo accipitur in iure eo.
 tit. §. interdum, 251. col. 1.
Consortium quid importet de par. po. in
 princ. 24. col. 3.
Constitutio quid sit, de iu. na. gen. & ciui. §.
 sed & quod 11. col. 3.
Constituere is potest qui potest se obligare
 & in quantum potest se obligare de actio.
 §. in personam, 271. col. 2.
 & quibus verbis fiat ibi.
Constitui potest omne debitum siue natu-
 rale, siue prætorium, siue ciuile & natura-
 le, secus si ciuile tantum ibi.
Consules quare sic dicti, de iu. na. gen. & ciu.
 §. constat, 10. col. 2.
 & dicitur magistratus senatorius, 10. co. 1.
Consuetudo tollitur per ll. in procem. §. igitur,
 §. col. 1.
 Et inducitur per usum 10. an. de iu. na. gēt.
 & ciui. §. ex non scripto, 12. col. 2.
 & exigitur saltem bis secundum eam iu-
 dicetur, ibid. col. 3. & requirit volunta-
 tem introducentium eo, §. ibi, col. 2.
 & dicitur communis assuetudo, ibi.
 & ideo impeditur per errorem, ibi, 12. c. 4.
Consuetudo per errorem inducta tollit le-
 gem, sed non trahitur ad similia, ibi.
Consuetudinis uirtutes, ibi.
 & quomodo vincat, ibi.
Consuetudo potest tribuere formam testa-
 mento condendo, de pup. substi. in princ.
 134. col. 4.
Consuetudo postquam est redacta in scrip-
 ptis adhuc dicitur consuetudo, ibi.
Consuetum non sufficit esse aliud nisi sit
 bonum, de legat. §. siquidem i. a nomine.
 158. col. 1.
Consuetudo est optima ll. interpres de verb.
 oblig. §. omnis, 209. col. 1.
Consuetudo vincit, l. & est duplex, de offic.
 iudi. in princ. 313. col. 2.
Contentio superandi alios virtute non est
 malæ inuidiæ crimen: sed bona æmula-
 tionis affectio, de hære. hære. §. h. 167. c. 4.
Contestatio litis facit oriri quali contractum
 inter partes de perp. & tempo. actio. §. 1.
 300. col. 4.
Continuatio non fit in princ. operis, in rub.
 procemij, l. c. 1.
Continuatio §. an sit facienda, in procem. §.
 ieiur, 4. col. 3.
 & est regulariter facienda in tit. de re. diu.
 in princ. 74. col. 2.
Continuatio nō uitiatur per intermedia per-
 tinentia ad materiam, de ser. cogn. in rub.
 191. col. 3.
Continuandi sunt tituli, quod cum eo, prin.
 290. col. 1.
Contractus omnes fere sunt de iure gentiū
 de iu. na. gen. & ciui. §. ius autem, 9. col. 3.
 exceptis quatuor, ibi, col. 4.
Contractus claudicare non solent de aucto-
 rit. in princ. 55. c. 2. licet aliaquando hoc tol-
 leretur, ibi.
Contractus propriè dicitur quando hincin-
 de nascitur obligatio, quando vero ex vna
 parte tantum dicitur contractus impro-
 prie, de oblig. 203. c. 4.
Contractus, obligatio, & actio, quomodo dif-
 ferant, 204. c. 1.
Contrahentes nunquam videntur velle im-
 possibile de uer. obl. §. loc. 210 c. 4.
 In contractibus, qui solo cōsensu contra-
 huntur, attenditur tantū quod æquum &
 bonum est, de obli. quæ ex con. 227. col. 3.
Contractus nominati qui dicantur, de empr.
 & uendi, §. item pretium, 230. co. 4.
Contractus qui consensu contrahitur con-
 trario consensu dissoluitur, quibus mod.
 toll. obl. §. si, 246. c. 4.
Contrarium nihil in legibus in procem. §. 1.
 3. colum. 2.
Contrariorū enumeratio quando sit super-
 flua, de iusti. & in. in princ. §. col. 4.
Contrariorū uno cognito cognoscitur aliud
 de ijs qui sunt sui vel alie. iu. in princip.
 21. col. 4.
 & de tute, in princ. 43. col. 1.
Contrario unum est eadem disciplina, ibi. de
 oblig. quæ ex deli. §. 2. 248. c. 4.
 Ex duobus contrarijs fit optimum tem-
 peramentum, de testament. in princip.
 113. col. 3.
Contubernium quid sit, de pæ. pote. in princ.
 24. col. 3.
Contumax punitur in expensis in procem.
 in princ. 2. col. 3.

Coniugium vndedicatur, de iniur. in princ. 258. col. 1.
Copula subsecuta, postquam quis promisit accipere aliquam in uxorem, facit quod matrimonium censetur contractum, de gra. cognat. 190. c. 2.
Copulatiue si duo ad actum requiruntur, non sufficit alterum eorum, de har. institut. §. seruus, fol. 128. col. 1. & §. impossibilis, 132. col. 1.
Corporum tria sunt genera, primum quod vno spiritu, secundum quod ex reb. coherentibus tertium quod ex distantibus corporibus constat, de leg. §. si grex. 154. c. 4.
Corporum alia diuidua alia indiuidua, de offic. iudi. §. si familia. 314. col. 4.
Corporalia & incorporalia quæ sint, de re. cor. & incorp. in prin. 92. col. 1.
Correcta una ex rationibus l. remanet lex de capi. demi. in prin. 49. c. 4.
Correctio facta in uno æquiparatorum a l. veteri vtrum & quando trahatur ad alterum, quibus ex cau. man. non licet. §. cum ergo. 21. col. 3.
Correlatiuorum in iure dispositio facta habet locum in alio de legit. agnat. tut. in prin. 47. col. 3 & de iniur. §. patit. 258. col. 3. & an in eis seruetur æqualitas de senat. cons. orph. in princip. 184. col. 2.
& in correlatiuis etiam penalis dispositio facta in uno comprehendit alium, de success. subla. in princ. 202. col. 1.
Correlatiua sunt dominus & seruus, de actio. §. actiones autem, 272. col. 1.
Credere, id est committere, in proce. §. si 3.
Creditor non debet impediri ius suum prosequi, qui. alie. li. §. 1. 107. col. 3.
Creditorum patris non habent regressum contra peculium castrense filij ratione debitorum patris, qui. non est perm. fa. testa. in prin. 120. col. 1.
Creditoris interest plures reos habere, de lega. §. si quis debitori. 152. c. 4.
Creditoribus præiudicari non debet differendo solutionem, de bo. poss. §. cum igitur. 199. col. 1.
Creditorum peculiares serui vel filij non exigunt nisi quatenus sit in peculio deducto prius per patrem uel dominum quod sibi deberet de actio. §. sunt præterea. fol. 288. col. 3.
Creditor pro pignore ad restituendum tenetur pignoretia directa, debitor vero tenetur contraria creditori quib. mod. re con. obli. §. si. 207. col. 2.
Creditor non amittit ius crediti licet amittat pignus casu uel culpa leuissima, ibi.
Creditor accipitur ex omni causa, ibi.
Creditor proprie quis dicatur, de verb. obli. §. sub conditione. 210. col. 2.
Creditor confitens se recepisse habet triginta dies ad dicendum sibi non fuisse numeratum, de lite. oblig. 227. col. 2.
Creditor aliquando large accipitur pro om-

nico cui aliquid debetur de actio. §. item si quis in fraudem. 269. col. 3.
Creditoribus etiam ex delicto competunt actiones reuocatoriæ, item & futuris, ibi.
Credere sub vfuris potest esse gratia mutuantis, & recipientis, de man. §. 1. 237. c. 3.
Creditor qui nulliter nouauit an restituatur in priorem debitorem, quibus mod. tol. obli. §. præterea, 246. col. 1.
Creditor quomodo pignus possideat, de obli. quæ ex deli. §. aliquando, fol. 250. column. 4.
Creditor negans sibi debitum solum tenetur postea probare, sibi debitum, de pæ. temer. liti. §. at aduersus. 311. col. 3.
Crimine læsæ maiestatis commissio etiam non accusato non potest testari nec manumittere, de hered. institut. §. 1. fol. 127. columna 3.
Cum, hæc dictio quando ponitur inter res quæ possunt una alteri accedere, fiat accessorie, alias secus, de legat. §. si quis ancillas, 154. col. 1.
Culpa lata dolo comparatur de suspectis tutoribus, §. suspectus autem. 72. col. 1. & in quibus non comparetur, ibid.
Culpam in alienis committens non excusatur, quod ita se gerat in suis, quibus mod. re contr. obligat. §. item is cui. fol. 205. col. 4.
Culpa lata leuis & leuissima quæ sit eo. iur. §. præterea, 207. col. 1.
Culpa leuis uenit in his contractibus, qui geruntur gratia vtriusque, eod. titul. §. final. 208. col. 2.
Culpa quæ ueniat in conductione, de loca. §. qui pro usu, 234. col. 4.
Culpa leuissima uenit in laquilia, de laquilia, §. 1. 255. c. 2.
Curator datur bonis filij familias in quibus patri non quæritur vfusfructus de tute. in princ. 43. col. 2.
& datur volenti, ibi.
Curator furiosi datur principaliter personæ, ibidem.
Curator regulariter datur principaliter bonis, secundo personæ, qui testam. tutor. da. poss. §. ad certum, 46. col. 3.
Curator pupilli non auctoratur ad adeundam hereditatem, de auctorit. tutor. §. 1. 56. column. 1.
Curator datus ad certam causam ea finita desinit esse curator, eodem titul. §. final. 57. column. 1.
Cura quando finiatur, quib. mo. tut. fini. §. si. 58. column. 4.
Cura masculorum & foeminarum finitur eodem tempore, licet diuersum sit in tute la. de cura. in princ. 59. c. 2.
Cura introducenda ratio, ibid.
Curator non datur testamento, sed datus confirmatur, ibi.
Curator ad certam causam datur, ibi.
Curatores a quibus iudiciis dentur, ibi.

Curatorem in litem quando quis inuitus accipiatur minor, fol. 59. col. 3.
 Curator datius datur deficientibus legitimis, ibid.
 Curator datur tutore idoneo non existente, eo. tit. §. interdum, 60. c. 1.
 Curator furiosi licet datus sit ex inquisitione omnino satisfat. de satisfda. tu. & cul. in princ. 61. c. 3.
 Curatores qualiter iurare debeant & solemnitates in eorum creatione, ibid.
 Curator non cogitur quis esse illius cuius fuit tutor. de excu. tut. §. qui tutelam, fol. 69. colum. 1.
 Curator a testatore inuitus non datur, ibid.
Dare aliquando potest quis quod non habet de liber. in princ. 16. c. 3.
 Dare id est tradere, qui. alie. lic. §. nunc admodum, 108. c. 3.
 Regulariter tamen differt de actio. §. sic itaque, 275. c. 2.
 Et quibus mod. re. contr. oblig. §. ite is cui, 206. col. 1.
 Dare est accipientis facere ibi, & dominiū transferre de actio. §. sic itaque, 275. c. 2.
 & quibus mod. re. con. oblig. §. item is cui, 206. col. 1.
 Datio substituti vulgaris in seruo non tollit necessitatem quamuis in filio collat fuitatem de vul. substit. in princip. f. 133. colum. 2.
 Damnum est diminutio patrimonij si qua dru. pau. feci. di. in princ. 295. col. 4. & de l. aquil. in princ. 254. c. 3.
 Damni dati libero homini æstimatio fit arbitrio iudicis, in ceteris condemnatur in duplo æstimationis damni si quad. pau. fec. dica. §. ceterum, 296. c. 1.
 Damni causam dans damnun dedisse videtur de l. aquil. §. ceterum, 257. 2.
 Damnum quor. modis dari potest, & quæ actiones competant, ibi. col. 3.
 Damnati in metallum qui dicerentur, quibus mod. ius patr. po. fol. 39. c. 2.
 Damnatus de crimine famoso non potest esse testis. de testam. §. testes, 115. c. 1.
 Damnatus in metallum non potest hæres institui & quare. de legat. §. legati, fo. 156. colum. 4.
 Damnatus crimine læsæ maiestatis non perdit patriam potestatem quam habet in filios, de hæred. quæ ab interdum, f. 174. colum. 1.
 Debitor eo ipso quod non luit pignus, videtur dare auctoritatem uendendi quib. ali. li. §. 1. 107. c. 3.
 Debitor soluens pupillo quando consequatur liberationem, eodem titu. §. final. 109. col. 2.
 Debitor speciei legatæ liberatur si illa intereat vel fiat insolubilis, & delinat posse præstari sine facto & culpa ipsius, de leg. §. si res legata, 153. c. 3.
 Secus si facto suo mediato aut immedia-

to & siue scienter siue ignoranter fecerit, ibidem.
 Debitor tenetur de dolo & culpa lata & leui, non de negligentia, eo. col. 3.
 Debitor generis non liberatur per interitum rei. de leg. falcid. §. quantitas, fol. 162. c. 4.
 Debitor antequam conueniatur est de vrb. banitate, non autem de necessitate interpellandus de actio. §. sic itaque, fo. 275. colum. 1.
 Debitor qui in loco debito nō soluit potest vbiq. conueniri vbi fortitur forum. eod. tit. §. plus, 286. c. 3.
 Debitor potest cedere bonis. de repli. §. 1. 305. col. 3.
 Debitor vere ille dicitur, qui habet necesse soluere. de obli. in princ. 204. c. 4.
 Debitor non dicitur conditionaliter obligatus ante euentum conditionis, de verborum obligat. §. sub conditione, fol. 210. colum. 2.
 Debitorem fugitiuum capere possumus. de actio. in princ. 263. c. 3.
 Debitor qui rem suam pignoratam creditori surripit, tenetur furti. de ob. ex deli. §. aliquid, 250. c. 4.
 Debitor dicitur etiam ille, qui debet ex delicto de poe. teme. liti, §. ex quibusdam, 312. col. 2.
 Debitor an quis sit ex contractu uel delicto maximi refert, ibid.
 Deberi an dicatur tantum quod debetur per sonali actione, vel etiam reali & officio iudicis, de actio. in princ. 263. c. 4.
 & an mihi dicatur deberi res mea. ibid.
 Deditiorum latinorum & ciuium ro. differentia de iure antiquo, de lib. §. libertinorum, 17. c. 3.
 Defensio est de iure gentium de iusti. & iur. §. fin. 7. c. 2.
 Defensor nemo est idoneus in causa aliena sine satisfdatione de satisfda. in princip. fo. 297. col. 2. & 3.
 Defendere potest quilibet sine mandato, de satisfda. §. fin. autem, 299. c. 2.
 & an inuitum, intellige tamen si caueat in quacunque actione, eodem. tit. §. final. colum. 3.
 Defensor simpliciter intelligitur sine mandato de his per quos ager. post. §. 1. fo. 297. colum. 1.
 Defensorum ciuitatum munus. de atti. tuto. §. sed hoc, 54. c. 3.
 Delatores qui pecunia accepta aliquem indebitè accusant, puniuntur in quadruplum de actio. §. quadrupli. fol. 280. c. 2.
 Delegari potest facultas condendi. ll. si hoc fia. specialiter, in procem. §. cumque hoc, fol. 3. col. 3.
 Et an delegari possit cognitio suspecti tutoris, de susp. tut. in princ. 70. c. 2.
 Deliberandi tempus quod datur de hæred. qualitat. & different. §. extranei, fol. 145. colum. 1.
 De-

Delinquens in ecclesia ab ecclesia non iua-
tur, de ijs. qui sunt sui vel alien. in §. fina.
fol. 23. col. 4.

Delinquendi occasio danda non est, de su-
spec. tut. §. si. 73. c. 2.

Delicta quædam transeunt contra heredem
etiam lite non contestata de hære. quæ ab
intest. §. interdum, 174. c. 1.

Et quando hoc sit verum, ibi.

Demonstratio frustra additur rei satis de-
monstrata, de leg. §. huic proxima. f. 158.
columna 2.

Demonstrationem significare, substantiam
quid importet, eodem titu. §. longe, f. 158,
columna 3.

Demonstratio qualiter fiat, eod. col. 2.

Denunciare antiquitus quid esset, de actio. §.
appellamus, 276. c. 1.

Depositaris tenetur tantum de dolo. de
act. §. in bona fidei, 283. c. 3.

Depositi essentia requirit rem, quibus mod.
re contr. oblig. §. præterea, fol. 206. c. 4.
& ex eo nascitur actio depositi, ibi.

& tenetur ad idem individuum restituen-
dum, ibid.

Tenetur regulariter de dolo & lata culpa.
ibi venit: tamen aliquando leuissima ibi.

& de soc. §. si. 236. c. 4.

Depositarij negligentia imputatur depo-
nenti, 237. col. 1.

Depositi declaratio generalis, ibi.

Deportatus perdit civitatem, remanet tamē
liber. de ca. dimi. 49. c. 3.

& quibus mod. ius patriæ po. fol. §. 1. fol.
38. col. 3.

Deportati qui. 38. col. 2.

Deportate qui possent, ibi. 39. c. 1.

Et dicitur mortuus civiliter, §. 1. fol. 38.
columna 3.

& differt a relegato, 39. c. 1.

& institui non potest. de hæred. instit. §. si.
131. col. 3.

& deleg. §. legari. 156. c. 4. vbi ponitur ratio.

Desinere non solum dicitur respectu eius
quod est, sed etiam respectu eius quod fu-
turum erat. de hæredit. qual. & diff. §. sui.
143. col. 4.

Desuetudo tollit ll. in procem. §. igitur. fo. §.
columna 1.

Determinatio vna respiciens plura determi-
nabilia debet æqualiter determinare qui.
ex cau. ma. non lic. §. si. 21. c. 2.

Detrahens in vno in cæteris censetur ap-
probare, de test. mil. §. sed & si quis. 119,
columna 3.

Deum coli cuiuslibet interest. de acti. §. ap-
pellamus, 276. c. 1.

Dei gratia sunt omnia quæ facimus in pro-
cem. §. f. 1. 2. c. 4.

Dies cæpta an habeatur pro finita. ex quibus
cau. ma. non li. §. eadem, 20. c. 1.

& quando & in quibus casibus, qui. non
est permi. fa. test. §. 1. 121. c. 1.

Dies incerta suspendit. de verb. obl. §. condi-

tiones, fol. 211. col. 1.

Dies instrumento inferi debet. de iur. stipu.
§. item verborum, 219. c. 4.

Dieta est spatium viginti milliariotum, de
ex. tu. §. qui autem, 68. c. 4.

Diffinitio facit rem generaliter cognosci.
de iust. & iur. §. 1. 6. c. 2.

Et saluatur si a communiter accidenti-
bus comprehendat rem & casum diffini-
tum de tut. in prin. 43. c. 3.

Et proponenda est ut sciamus id de quo
disputatur de leg. §. 1. f. 146. c. 4.

Diffidentia plerumque aium a studijs re-
mouet. de iust. & iur. §. 1. f. 6. c. 3.

Digesta quare ita dicta fuerint in procem.
§. igitur, 4. col. 4.

Et ibi cur hæc noua. ff. significantur.

Dignitas propria potest scribi absque re-
prehensione. in rub. de pro. f. 1. c. 1.

Dignitatum ordines quot. in procem. §. cun-
que, 3. col. 4.

Dignitates quæ liberant a patria potestate,
quibus mod. ius patriæ po. fol. §. filius fa.
39. col. 3.

Digniora præferenda sunt. de iur. nat. gen. &
cui. §. si. 13. c. 3.

Digniores altiori loco sedere debent. de bo-
poss. §. Aliam. 198. c. 3.

Diligentia exigitur in quolibet opere perfi-
ciendo in procem. §. si. §. c. 2.

Diligentiam in alienis rebus non sufficere
adhibere eam quam quis adhibet in suis.

de oblig. quæ ex qua. contr. §. 1. fol. 240,
columna 2.

Dilationes petens post sententiam nunquā
audiendus est nisi caueat de patendo sen-
tentia. de off. iud. §. 1. fo. 313. c. 2.

Dilationes necessariæ non voluntariæ dan-
da sunt. de actio. §. si quis aliud. fol. 288.
columna 1.

Dimidia est maxima & minima pars cu-
iusque rei secundum Boet. & de iur. perso.
in prin. 13. c. 4.

Dizcelis dicitur territorium episcopi. de in-
uti. stip. §. 1. f. 215. c. 4.

Dispensator quis & vnde appelletur de mæ.
§. recte. 239. 3.

Dispositio generalis restringitur per aliam
l. de lib. §. libertinorum. 17. c. 4.

Et præsupponit omnia alia habilia. de l.
fusi acani, 21. c. 4.

Dispositio loquens de viro, vxore, nuptijs,
matrimonio, & similibus intelligitur de
legitimis, de nup. §. pen. 31. c. 1.

Dispositum illud censetur quod potest esse
verisimiliter de mente disponentis, de le-
patro. tute. 50. c. 4.

Dispositio quantumcunque pia facta in te-
stamento potest reuocari, de hæredibus
instituen. §. seruus, 128. c. 1.

Dispositio absoluta debet intelligi secundū
ordinis prærogatiuam, de legi. agn. succes.
in prin. 179. c. 3.

Dispensare censetur promouens inhabi-

- Item ad dignitatem, qui. testamen. tuto. da. pos. in princ. fol. 45. col. 2.
- Disiunctio quomodo legetur, de leg. §. si eadem, 150. col. 2.
- Diuisio commoda ubi non cadit. fit diuisio arbitrio iudicis, de l. falcid. in princip. 162. colum. 2.
- Diuisio quid sit, de oblig. 203. col. 2.
- Diuisio si commode fieri non potest fit re-compensatio in pecunia, de offic. iudi. §. si familiae, 314. col. 4.
- Diuisio facit rem melius intelligi in proce. §. igitur, 4. col. 4.
- Diuerfitas casuum facit diuerfitatem decisionum, qui. ex ca. man. non li. §. 1. 18. co. 4.
- Diuerfitas quantitatis vitiat stipulationem eatenus quatenus est diuerfitas, sed diuerfitas in qualitate vitiat in totum, de inuti. stipul. §. praeterea, 217. col. 4.
- Et an & quando diuerfitas vitiet, ibid.
- Diutina possessio quae dicatur, de vsucap. §. diutina, 101. col. 3.
- Diuturnum dicitur, quod constet spatio 10. anno. de iur. nat. gent. & ciu. §. ex non scripto, 12. col. 2.
- Diuponitur pro decennio, de lite. obli. 227. colum. 1.
- Docilis quis qualiter fiat, in rubri. procem. 1. col. 4.
- Doceri ea debent quae auditoribus conueniunt, de iust. & iur. §. 1. 6. col. 2.
- Doctrina debet procedere a generalibus ad specialia, ibid.
- Doctorem opiniones sunt probabiles, non necessariae de iur. nat. gen. & ciu. §. responsa, 12. col. 1.
- Doctore attestanti quippiam esse de consuetudine non est necessario credendum, de re. diu. §. apium, 79. col. 1.
- Docere, id est probare, de excu. tut. §. sed & propter, 66. col.
- Docentes artes triuales excusantur a tutela, de excu. tut. §. item Roma, 67. col. 3.
- & an. doctores il. excusentur, col. 4.
- Doctor, qui pecunia data quaerit sibi scholares, punitur, de susce. tut. §. penult. 73. colum. 2.
- Docendi gratia, aliqua dicuntur quae alias non dicerentur, de rer. diu. §. cum ex aliena, 82. col. 4.
- Dolus etiam in ouo committitur, de re di. 79. col. 4.
- De dolo quis: non agit pro minori quantitate duorum aureorum, ibi.
- Dolus futurus remitti non potest de usufructu, §. constituitur, 95. col. 3.
- Dolus dans causam contractui bonae fidei annullat ipsum ipso iure, de action. §. actionum autem, fol. 281. colum. 2. secus in stricti iuris, ibid. & de exce. in princip. 302. col. 2.
- Dolus est denegare restitutionem eius, ad quod restituendum quis tenetur, eo. tit. §. in bonae fidei, 283. col. 4.
- Dolus si dat causam contractui annullat, si incidit in contractum, datur actio ex contractu ad purgandum dolum, de perpet. & tempo. actio. §. 1. 301. col. 2.
- & quid sit dolus quib. mo. re. con. oblig. §. praeterea, 207. col. 1.
- Domesticum testimonium reprobatur in testamentis, & quid in alijs casibus, de testa. §. pater, 115. col. 4.
- Domestici, ut dicantur, ibi. & de haere. qual. & diff. §. sui, 143. col. 4.
- Dominus in re sua potest ponere quam legem vult, de iustit. & iur. in princip. fol. 5. colum. 4.
- & in ea est moderator, & arbiter etiam abutendo, de iis qui sunt sui vel alie. iur. §. 1. 22. col. 4.
- Dominus occidens seruum qua pena puniatur, eo. tit. §. 1. 23. col. 3. & 4.
- Dominus tenetur ex delicto serui in solidum si sciuit, & providere potuit, & non fecit, de noxa. actio. in princ. 293. c. 3.
- Dominus soli quamvis efficiatur dominus totius, tamen dominus materiae remanet dominus, de rer. diu. §. cum in suo, f. 84. colum. 2.
- Dominis res perire solent, eo. tit. §. in pecudum, 88. col. 2.
- Dominus de facili non debet suo iure priuari, de vsucap. in princ. 98. col. 2.
- Dominus regulariter alienat, non dominus secus qui. alie. li. in princ. 106. col. 4.
- Dominus an ex persona sua succedat cognatis serui, de seru. cogn. 191. col. 4.
- Dominus & seruus correlatiua sunt de acti. §. actiones, 272. col. 1.
- Dominus, an, & quando teneatur de peculio serui ea. col.
- Dominus est caput serui, de stipul. seru. in princ. 212. col. 4.
- Domini plures qualiter agant pro iniuria illata seruo communi, de iniur. §. si communi, 259. col. 1.
- Dominium rei corporalis facilius perditur quam in corporalis, de offic. iud. §. final. 319. col. 2.
- Dominium quomodo vendicetur, de actio. §. sed ita, 267. col. 1.
- Dominio in nostro esse quaedam impossibile est de natura, de inuti. stipul. in princ. 215. col. 1.
- Dominium non potest stare in pendenti, de ijs qui sunt sui vel alien. iur. §. 1. 23. co. 1. secus possessio. ibi.
- Dominium solo animo non amittitur possessio sic, de rer. diu. §. quod si natural. 82. col. 1.
- Dominium rerum alienarum quaeritur nobis per accessionem sicut per confusionem, eo. tit. §. si tamen, 83. col. 1.
- Dominium varijs modis quaeritur, eo. tit. §. si duorum 83. col. 3.
- Dominium & pignus non concurrunt, eo. tit. §. vendit. fol. 90. 1.

I N D E X.

- Dominium sine traditione quando detur.** co. tit. §. interdum, 90. col. 4. & ibid. de rationibus.
- Dominium plus est quam obligatio.** de usu cap. in prin. 98. col. 2.
- Dominium an quærat præscriptionem.** ibi. 99. col. 1.
- Dominium transfertur aliquando a non domino, qui, alien.** l. §. 1. 107. col. 4.
- Dominium probatur per instrumentum emphyteuticum.** de testam. mil. §. sed & si quis, 119. col. 3.
- Dominium quod erat penes defunctum, non est dem cum eo, quod transit in heredem.** de hered. institut. in princip. 127. colum. 1.
- Dominium rei legatæ transit recta via in legatarium.** §. nostra autem, de leg. 147. 3. & quo modo trāseat, & quo ad quos effectus. ibi.
- Dominium quatenus dicatur continuari in heredem maxime suum.** Et an proprie vel qualiter, de hered. quæ ab intest. §. sui autem, 173. col. 4.
- Dominium abdicari a domino non potest sine facto suo de actio.** §. sic itaque, fol. 275 column. 3.
- Domicilium non habens ubi est datus tutor, excusatur.** de excus. tutor. §. non esse. 66. col. 4.
- Domus ex quibus constet.** de leg. §. si grex. 154. col. 3.
- Donatio collata in personam incertam valet, licet legatum non valeat de re, diu. §. pen. 91. col. 2.**
- Donationis duplex est genus.** de donat. in princ. 103. col. 3.
- Donatio causa mortis quid sit, & quomodo reuocetur.** ibi.
- & quasi per omnia æquiparatur legatis, ibidem.**
- Donans causa mortis vult magis ipsum habere quam donatarium, & magis donatarium quam heredem.** ibi.
- Donatio olim fiebat solum per stipulationem, hodie fit nudo pacto.** ibi.
- Donatio an sit de iure gent. vel ciui.** ibi.
- Donatio causa mortis exigit mentionem mortis.** ibi. col. 4.
- Donatio facta ab existente in articulo mortis non facta mortis mentione, dicitur inter vivos.** ibi.
- Donatio causa mortis dicitur ob causam,** ibi. col. 4.
- Donatio causa mortis, & legatum in quo differant.** ibi. & 104. col. 1.
- Donatio in anno singulos est vna. legata plura.** 104. col. 2.
- Donatio prout in esse producit, æquiparatur contractui, prout est in esse producta voluntati.** ibi.
- Donatio non facta mentione mortis dicitur inter vivos, co. tit. §. 1. 104. 3.**
- Donatio perfecta non reuocatur nisi ex modis expressis in lege.** ibi.
- Donatio ad substantiam non exigit scripturam.** ibi.
- Donator tenetur præstare rem donatam, vel venditor rem venditam.** ibi.
- Donatio quamvis perfecta reuocatur per in gratitudinem.** ibi.
- Donatio facti exigit stipulationem.** ibi.
- Donationes quæ non egeant in iustificatione.** co. tit. §. 1. 105. col. 2.
- Donatio inter viros ex quibus causis reuocetur.** ibi.
- & quæ requirantur ut reuocetur ex causa ingratitudinis.** ibi. col. 3.
- Donatio ante nuptias qualiter iure antiquo tractabatur.** donat. §. est & aliud. 105. 4.
- Donatio propter nuptias & dos possunt constanter matrimonio augeri, & de nouo heri & æquiparantur.** ibi.
- Donatio, & dos propter nuptias debent esse æquales.** ibi. 106. 1.
- Donatio propter nuptias an habeat priuilegia dotis.** ibi. 106. 1.
- Donationem propter nuptias potest mulier soluto matrimonio retinere, donec soluat dos & propter quod detur.** 106. 2.
- Donatio inter viuos an computetur in legitimam, & quando, de inoffic. testa. §. si. 142. col. 2.**
- Donatio rei legatæ arguit ademptionem in totum.** de leg. §. si rem suam. 151. 4.
- Donatio propter nuptias non habet priuilegia dotis, de actio. §. fuerat. fol. 283. 1.**
- Donatio non præsumitur quando alia coniectura capi potest, eodem tit. §. si minus, 287. 3.**
- Donator non conuenitur nisi in quantum facere potest de actio. §. sed & si quis. 289. 2.**
- Donator an teneatur de euictione.** de dona. §. 1. 104. col. 4.
- Dos non est ubi non est matrimonium legitimum, nec exigitur dos eo dissoluto.** de nup. §. pen. 31. c. 1.
- Dos constante matrimonio potest augeri, de nouo fieri, & æquiparatur donationi propter nuptias, de donatio. §. est & aliud. 105. col. 4.**
- & debent esse æquales.** ibi. 106. 1.
- & datur propter onera matrimonij.** ibi.
- Dos quando post mortem viri, & quo tempore olim & hodie solueretur, de legat. §. sed si vxori. 153. 2.**
- & pro dote exigenda dabatur olim actio ex stipulatu, si stipulatio interueniebat, & rei vxoria. de actio. §. fuerat, fol. 282. columna 3.**
- & an præferatur omnibus creditis.** ibid. 383. colum. 1.
- & ipso iure minuitur propter expensas necessarias, eod. tit. §. propter retentionem, 289. col. 1.**
- Dotales res vel quasi prohibentur alienari etiam volente vxore, qui, alien. in princ. 106. colum. 4.**
- Dotalis res si mobilis sit, & vir sit soluendo,**

an possit aliena. ibidem, fol. 107. col. 1.
 Totalis rei dominium cuius sit, fol. eodem
 column. 2.
 Duellum an sit licitum de iure. de hæredit.
 quæ ab intestato, §. interdum, 174. c. 2.
 & quid de iure ean. ibi.
 Duo vincula magis ligant. eod. titu. §. sed ea
 omnia, 177. c. 3.
 Duorum pluriumue reorum stipulandi con
 stitutio qualiter fieri debet. de duo. re. in
 princ. 211. c. 4.
 Duo rei stipulandi in dubio non sunt duo
 stipulatores, quibus distinctis actibus pro
 mittendi separatim promissor respondet.
 ibidem.
Eccllesia nunquam claudit gremium re
 deunti. de iusti. & iur. in princ. §. c. 4.
 Ecclesia an det emphyteusim in perpetuum
 vel vsque ad tertiam generationem tan
 tum, de loca, §. adeo. 233. c. 3.
 Oeconomus quis dicatur de curat. §. final.
 61. col. 1.
 Aedes sacræ nullo modo possunt alienari.
 de re. diu. §. sacræ, 76. c. 4.
 Edictum dicitur præceptum generale, de vsu.
 cap. §. fi. 103. c. 1.
 & quomodo differat ab interdicto. de in
 terdi. in princ. 306. c. 1.
 Aedificium solo cedit de rer. diu. §. cum in
 suo. 84. col. 2.
 Et quando & in quibus casibus, ibi.
 Aedificans in solo alieno ex sua materia vi
 detur materiã alienare & donare si scien
 ter ædificat. eo. tit. §. ex diuerso. 85. c. 2.
 Aedificari potest quadrupliciter, eo. c. 3.
 Aedificare licet cuilibet vsque ad cælum. de
 ser. pre. §. fi. fol. 94. c. 1.
 Aediles an essent diuersi a prætoribus. de iu.
 na. gen. & ci. §. prætorum, 12. c. 1.
 Aeditui qui essent de tute. in princip. fol. 43.
 column. 4.
 Electio in dubio est debitoris, de leg. §. si ge
 neraliter, 156. c. 1.
 Electio legati generis in dubio est legatarij
 ibi. & col. seq. vbi declaratur.
 Electio domus vel fundi legati ad quem per
 tineat. ibi. col. seq.
 Electio est debitoris quando alternativè te
 netur ad duo. de satisfd. §. si autem, fo. 298.
 columna 4.
 Electio mala est in culpa. quib. mod. re con.
 oblig. §. præterea. 206. c. 4.
 & de socio. §. fin. 237. c. 1.
 Elementis quatuor omnia constant & eo
 rum proprietates, in procem. §. igitur, fo.
 §. column. 1.
 Eligens viam deteriore[m] consequendi suum
 cum possit utiliore[m] eligere reputatur a
 l. stultus, quod cum eod. §. cæterum. fol. 292.
 column. 3.
 Et ita eligens malum cum possit eligere
 bonum, ibi.
 Eligere qui potest, non potest facta electione
 variate, ibi. 292. c. 3.

Eligens vnum ius non videtur alterum re
 nunciare de quo dubitat, vel quod igno
 rat, de obl. quæ ex deli. 252. c. 2.
 Emancipatus an contrahat matrimonium
 sine consensu patris, de nupt. in princip.
 26. col. 3.
 Emancipatio inter adoptiuos collaterales sol
 uit penitus affinitatem, eod. titu. §. inter
 eas, 27. col. 3.
 Emancipari nõ potest inuitus, de adop. §. fi.
 33. column. 2.
 Emancipandi modus de iure antiquo, quib.
 mod. ius patri. pot. fol. §. præterea, fol. 40.
 col. 4. & seq. 41. c. 1.
 Emancipatus quoad immunitatem patris
 connumeratur inter filios, de excu. tut. in
 princ. 65. c. 4.
 Emancipatus hodie quid possit retinere, per
 quas perso. nob. acquir. §. hoc quoque, 111.
 columna 2.
 Emancipati sunt incogniti a iure ciuili, de
 exhæred. lib. §. emancipatos, 124. c. 4.
 Possunt tamen de iure prætorio contra
 tabulare, ibi.
 & desinit esse agnatus, sed remanet cogna
 tus, ibi. 124. 4.
 Emancipatus præteritus hodie dicit testa
 mentum nullum. de inoff. testam. in prin.
 140. c. 4. vbi de veritate.
 Emancipatus non est suus, de hered. quæ ab
 intest. §. cum autem, 175. c. 1.
 Emancipati vsque ad tempora Iustiniani re
 putabantur extranei, & non succedebant,
 eo. tit. §. emancipati, 175. c. 3.
 Emancipatus qui de iure ciui. habebatur p
 extraneo, & admittebatur de iure præto
 rio, si dabat se in adoptionem, carebat
 beneficio prætoris, eodem titu. §. at ij.
 175. col. 4.
 Emancipatio est actus iuris ciuilis, eod. tit.
 §. minus, 176. c. 2.
 Emancipare contracta fiducia quis dicatur,
 de legi. agna. succes. §. fi. 182. c. 1.
 Emendare quid sit, de bonor. posses. in prin.
 196. col. 2.
 Emens rem si ante solutionem pretij inue
 niat eam vitiosam, non tenetur soluere
 pretium, de susce. tu. §. fi. 73. c. 2. & 3.
 Et quando pendet euictio & in limine cõ
 tractus, ibi. col. 2. & 3.
 Emens hodie a fisco statim, vt dominus, ha
 bet actionem & exceptionem, quamuis
 res sit aliena, sed domino reservatur ius
 cõtra fiscum infra quadriennium, de usu.
 cap. §. fin. 103. c. 1.
 Emens ab Imperatore vel Augusta habet
 idem priuilegium, ibi.
 In emptione necessarium est pretium,
 vel quod de eo fides habeatur, ut domi
 nium ex traditione transferatur, §. vendi
 ta, 90. c. 1.
 Emptio solo cõsensu perficitur, & ideo nec
 rei traditionem, numerationem pretij aut
 dationem arrharum exigit, quia hoc non
 ad

- ad substantiam, sed ad probationem, & executionem ipsius contractus requiritur, de emp. & vend. in prin. 228. col. 1.
- Emptio fit aliquando cum scriptura, & tunc dicitur imperfecta quousque non est perfecta scriptura, ibi.
- Emptio quot modis dicatur perfici, ibi.
- In emptione non potest dari res loco pretij, ibi. 228. col. 3.
- Et quando dicatur fieri in scriptis, ibi.
- Emptionis substantia est certitudo pretij, de emptio. & uenditio. §. pretium. 229. colum. 2.
- Emphyteusis est de iure ciui. de iu. na. gen. & ciui. §. ius autem. 9. col. 4.
- Et datur ad diuersa tempora, de locatio. §. adeo. 233. col. 3.
- Et ad quem spectet periculum uel damnum rei emphyteuticæ, eo. §. 233. col. 2.
- Et unde dicatur. 233. col. 4.
- Et an emphyteuta possit alteri dare in emphyteusim. 233. col. 3.
- Et qualiter primus agit contra secundum & eum expellat, ibi.
- Et differt emphyteusis a locatione in septem, & a uenditione in tribus. 234. c. 1.
- Et continet duo tacita pacta, ibi.
- Emphyteuta potest moram purgare celeri satisfactione arbitrio iudicis, ibi.
- Et si uult uendere debet domino denunciare, ibi.
- Epistola uel nuncio aliquid dari parificatur, de liber. §. 1. 116. col. 4.
- Æque est dictio conuinctiua ad præcedentia, de actio. §. æque. 265. col. 2.
- Æquitas præualeat rigori, de obligatio. quæ ex qua. con. §. item is. 242. columna secunda.
- Et hoc ubi rigor & æquitas scriptura sunt, de senatusconsult. Tertullia. in princip. 182. colum. 2.
- Æquiparata si duo sint a l. antiqua dispositio postea facta in uno habet locum in alio, & quando quod cum eo. in princip. 290. colum. 2.
- Et de legi. paren. tu. in princ. 47. c. 3.
- Et si duo æquiparentur id quod plus est in uno tribuitur alteri, de lega. §. sed olim. 147. col. 3.
- Equum dominium transfertur & possessio facta eiusdem traditione per frenum, de re. diu. §. item si quis. 91. col. 1.
- Et connumerantur inter animalia mansueta, si quad. pau. fecif. dica. 295. col. 4.
- Ergo est dictio illatiua, de par. potesta. 25. colum. 1.
- Error impedit consuetudinem, de iu. na. gen. & ciui. §. ex non scripto. 12. col. 4.
- Et in re propria aliquando toleratur qui testatur. d. a. pos. in prin. 45. col. 2.
- Et uitiatur etiam si sit in qualitate, ibi.
- Error iuris non impedit usucapionem, de usu. §. f. d. tamen. 100. col. 2.
- Et an impediat præscriptionem, eodem titu. §. nouissime. 102. colum. 1.
- Error facti quandoque prodest ibi. & de test. §. sed cum aliquis. 115. col. 4.
- Error iniustus quis dicatur, ibi.
- Error communis facit ius, de testa. §. sed cum aliquis. 115. col. 4.
- Error in persona hæredis instituti, quod sit liber uel seruus non uitiatur, de vulg. substi. §. si seruus. 133. col. 1.
- Error in qualitate, obquam credi possit quod testator mortuus fuerit ad instituendum, uitiatur, eo col. 1.
- Error testatoris circa dominium rei suæ non uitiatur, etiam si erret in eo, quod si uerum esset, legatum esset inutile, de lega. §. si quis rem suam. 151. col. 3.
- Error nominis legatarij uel hæredis, si de corpore constet, non uitiatur, eo. tit. §. siquidē in nomine. 158. col. 2.
- Error in nomine appellatio qm̄ uitiatur, ibi.
- Error facti saepe etiam prudentissimos fallit de actio. §. si quis agens. 286. col. 1.
- Error quando possit in iudicio corrigi, cod. tit. §. si quis aliud. 288. col. 1.
- Error an impediat dominij translationem, de oblig. quæ ex qua. con. §. item is. 242. c. 2.
- Error iuris obsecuri & facti parificantur, de oblig. quæ ex qua. deli. in princ. 261. columna 2.
- Error probabilis facit iudicem in nihilo teneri parti laxæ, ibi.
- Æstimatio rei cuius est periculum, de actio. §. actionum autem. 282. col. 1.
- Æstimatio debet fieri non ex affectione, sed communi æstimatione, de l. falci. §. fina. 163. col. 2.
- Et non semper facit emptionem & in quibus casibus qui alie. li. in prin. 107. col. 1.
- Æstimatio rei alienæ legatæ an sit in obligatione, de leg. §. si res. 153. col. 4.
- Et pro i. liber. in prin. 16. col. 3.
- Ætas perfecta quæ dicatur, de fiducia. §. 2. col. 3.
- Eventus malus non debet esse in consideratione, de inuti. stip. §. 1. 215. col. 2.
- Evidenter apparere dicitur quod constat ex lectura alicuius rei, de legat. §. post humo. 157. col. 3.
- Ex denotat principium temporis, de iu. nat. gen. & ciui. §. ius autem. 9. col. 3.
- Ex denotat causam mediatam, de legit. patto. tu. §. 0. col. 4.
- Ex exponitur pro. propter, per quas pers. no. acqui. §. 1. 110. col. 2.
- Ex proprie significat causam immediatam large tamen mediatam, ibi.
- Examen tripliciter accipitur, de re. diui. §. apium. 79. col. 2.
- Excommunicatus cui hodie æquiparetur, de portato, relegato, an interdicto aqua & igni, de ca. dim. in prin. 49. col. 3.
- Excusationes duæ imperfectæ non faciunt unam perfectam in tutela, de excusa. iur. §. item tria. 65. col. 4.

I N D E X.

- Excusari** large dicuntur qui prohibentur. eo. tit. §. item maior. fol. 67. col. 2.
- Excusatio** tutelæ debet proponi infra quinquaginta dies continuos. eod. tit. qui autem. 68. col. 1. & 2.
- Exceptio** conceditur de æquitate, & conceditur facilius quam actio, de re. di. §. ex diverso. 85. col. 2.
- Exceptio doli** habet locum ubicum ue æquū est exceptionem locum habere lue alia competat siue non. ibid.
- Exceptio** firmat regulam in non exceptis, per quas person. nob. acqui. §. ex his. 112. colum. 4.
- Exceptio** tenet vicem actionis, in rub. de excep. 302. col. 1.
- Exceptiones** sunt arma reorum. eodem tit. in princip. ibid.
- Et fuerunt inuentæ ad defendendum non offendendum. ibid.
- Et fundantur præcipue in æquitate. ibid. colum. 2.
- Exceptiones** rurpes non proponuntur contra patrones & parentes. ibi 302. col. 3.
- Exceptio** pacti de non petendo qualiter fuerit inducta, eo. tit. §. præterea. 302. col. 4.
- Exceptiones** aliæ perpetuæ sunt & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriæ, eodem tit. §. appellantur. 303. colum. 3. & quælibet. ibid.
- Exceptiones** peremptoriæ septem casib. pos sunt opponi post sententiam, ibi 303. col. 4.
- Exceptio** dilatoria opponitur ante litem contestatam: sed probatur, post quam actor monstrauerit, quod assenserit, ibi col. 4.
- Exceptio** fori debet opponi & probari ante litem contestatam, ibi col. 4.
- Exceptio** non numeratæ pecuniæ an sit perpetua uel temporalis uel anomala, ibid. colum. 4.
- Exceptio** non numeratæ dotis. 304. col. 1.
- Exceptio**, quod quis non debet conueniri nisi in quantum facere potest, est temporalis, ibi col. 1.
- Exceptionis** dilatoriæ aliquæ respectu personarum, eo. tit. §. præterea etiam. col. 3.
- Exceptio** per replicationem eliditur, de replica. in rub. 305. col. 1.
- Exceptio** competens principali regulariter competit fideiussori, eo. tit. §. 1. 305. col. 3.
- Fallit in exceptione personali. ibi.
- Exceptio** cessionis bonorum non prodest fideiussori, ibi.
- Nec exceptiones personales etiam, ibi.
- Exceptio** diuisionis ex epistola diui Adriani cessat in quinque casibus, de fideiussor. §. si plures. 225. col. 2.
- Et an talis exceptio sit dilatoria, uel peremptoria uel anomala, ibi col. 1.
- Et quod opponi possit usque ad sententiā non postea, ibi col. 1.
- Exceptio** non numeratæ pecuniæ ultra biennium non opponitur, de lite. obli. in prin. 226. col. 2.
- Exceptio** non numeratæ pecuniæ potest opponi siue petat actor, siue non, eodem tit. colum. 3. & 4.
- Exceptio** non numeratæ pecuniæ potest opponi etiam post biennium, sed tunc onus probandi competit excipienti, eodem tit. 227. colum. 1.
- Exceptio** non numeratæ pecuniæ in quibus casibus locum non habeat, eod. tit. 227. c. 2.
- Executores** magistratuum qui plus debito petunt puniuntur in quadruplum de actio. §. quadrupla. 280. col. 2.
- Exemplis** an iudicetur. de iur. n. gen. & ciui. §. ex non scripto. 12. col. 3.
- Exempla** eius qui habet authoritatem l. condenda attenduntur. ibi.
- Exempla** non restringunt regulam. de re corp. & incorp. in prin. 92. col. 1.
- Exempla** instrumentorum an probent. de testa. §. nihil autem. 117. col. 1.
- Exempla** principum sunt imitanda. de codici. in prin. 170. col. 2.
- Exempla** necessaria sunt in materia generali de actio. §. sed ista. 266. col. 3.
- Exercitoria** quid sit, quod cum eo. §. primo. 290. col. 3.
- Et unde dicta. ibi.
- Exheredatio** inter ceteros qualiter fieri dicatur, & quare ita dicitur, de exher. lib. in prin. 123. col. 2.
- Exheredationis** causa debet exprimi & per heredem probari, eo. tit. §. 1. 124. col. 1.
- Exheredationis** respectu sublata est differentia sexus emancipationis & patriæ potestatis, & post humorum & iam natorum, eo. tit. §. si d. hæc quidem. 125. col. 3.
- Exheredati** quæ remedia habeant contra testamentum, eo. §. 125. col. 4.
- Exheredatis** substitui potest. de pup. sub. §. non solum. 135. col. 4.
- Exheredatus** habetur pro mortuo quo ad ius ciuile. de success. lib. §. 1. 193. col. 3.
- Exhiberi** non tantum debet res, sed debet exhiberi in eo statu in quo erat tempore petitionis, de offi. iu. §. hinc, ad exhibendum, 314. col. 3.
- Non exhibente** reo uel non cauente de exhibendo iuratur in litem, ibi.
- Eximens** aliquem qui in ius uocatus sit, tenetur ad pœnam quanti actor in litem iurauerit, de actio. §. penales. 277. col. 1.
- Experientia** est rerum magistra, de satisda. §. si. 292. col. 3.
- Experientia** comprobantur scientia diligentia & fides in proce. §. cunque hoc. 3. col. 3.
- Expensæ** necessariae quæ dicantur, quod cum eo, §. præterea. 291. col. 2.
- Expressio** eorum, quæ inerant non facit quid dici superfluum. in proce. in prin. 2. colum. 1.
- Exquisitor** quis sit. in proce. §. cunque hoc. 3. colum. 3.
- Extensio** fit de casu ad casum ex identitate rationis, de leg. patro. iure. §. 0. col. 4.

Extensio non fit in pœnalibus de similibus ad similia, quando pœnæ imponuntur habito respectu ad priuilegiū alicuius personæ, etiam si ipsi casus essent a iure æquiparati, de actio. §. ex maleficijs. 277. col. 3.

Exteriora indicant animi secreta interiora, per re. di. §. 1. pauonum. 79. col. 3.

Extinctum semel non reuiuiscit, & cessante causa extinctionis, cessat extinctio. de noxa. actio. §. si ferus. 194. col. 3.

Et de capi. di. §. quod autem. 50. col. 1.

Extraneus hæres dicitur qui non est in potestate, de hære. quali. & dissen. §. ceteri. 144. col. 2.

Extranei in alia materia qui dicantur, ibi. 145. col. 1.

Et de lega. §. si peculium. 155. col. 1.

Fabri qui dicantur, de rei. diuis. §. certe. 85. col. 3.

Facere qui tenetur aliquid, tenetur illud omni ope, & industria adimplere in procem. §. 1. 2. col. 4.

Facere dicimus quod per alium facimus, ibi. §. igitur. 4. col. 3.

Faciens aliquid in alieno fundo si quod facit ab eo petatur, recuperat expensas ope exceptionis, de rerum diuis. §. qua ratione. 86. col. 2.

Facere posse importat quatenus facultates pariuntur deducto ne egeat, de actio. §. item si de dote. 288. col. 4.

De facto fieri aliquid non sufficit, ut sequatur effectus iuris, de inge. §. si. 6. col. 1.

Factum gratia periculi uel necessitatis euitandæ mortis non dicitur factum animo amittendi rem, quamuis primo aspectu appareat contrarium. de rer. diuis. di. §. si. 91. col. 3.

Factum a iudice contra partem contumacem censetur factum ab ipsa parte. T. alie. li. §. 1. 107. col. 4.

Factum legitime nō retractatur, licet ueniat ad casum a quo incipere non possit, de lega. §. si quis debitoris. 152. col. 3.

Factum unius iniquum est, quod alijs damnum afferat, de noxa. in prin. 293. col. 4.

Facti appellatio comprehendit non factum, de uer. obl. in prin. 208. col. 1.

Facta etiam in stipulationem deducuntur. ibidem.

Facti alieni promissio quando ualeat de inu. stip. §. si qui alium. 216. col. 3.

Facta non præsumuntur, de fideiusso. §. fina. 225. col. 4.

Facta utpote naturalia non sunt abdica a feruis, per quas perso. nob. obli. acqui. §. fin. 243. col. 4.

Facilioribus est inchoandum de iust. & iur. §. 1. 6. col. 2.

Et de lega. §. sed olim. 147. col. 1.

Et facilius uia eundem est, ibi.

Facilius percipiuntur res oculis quam auribus de gra. cogna. §. si. 188. col. 3.

Facultates suas, quis potest ignorare ex qui,

cau. manum. non lic. §. in fraudem. 19. col. 3.

Facultates magnæ uel parue dicuntur arbitrio iud. de atti. tut. §. sed hoc. 54. col. 2. & 3.

Falcidia in quibus casibus cesset, de l. Falcid. §. si. 163. col. 2.

Falsa causa non uitiat legatum, de lega. §. sed si uxori. 153. col. 2 & §. longe. 158. col. 3 nisi sit apposta conditionaliter, ut ibi.

Falsum quod dicatur, de excusa. tuto. §. fina. 69. col. 3.

Fama aliquando damnatur post mortem, qui ex cau. man. non licet, §. 1. 19. col. 2.

Famæ periculum æquiparatur periculo uitæ, de suspe. tuto §. suspectus autem. 71. col. 4.

Familia quid importet, de legi. agna. tut. in prin. 47. col. 4.

Et ponitur pro hæreditate, de actio. §. quædam. 277. col. 4.

Fauitas est damnabilis, de fideic. hære. §. sed quia. 166. col. 1.

Fauore introductum, non est trahendum ad odium, quib. mod. ius pa. pot. sol. in prin. 38. col. 1.

Fauori pro se introducto quilibet potest renunciare, qui. alie. li. 106. col. 4.

Fauor est extendendus, de actio. §. actionum autem. 281. col. 3.

Fœmina calidior & fragilior masculo, de nup. in prin. 26. col. 4.

Fœmina non adoptat, nec habet filios in potestate, de adop. §. fœminæ. 36. col. 3.

Fœminæ qualiter olim poterant exhæredari, de exhæ. lib. §. 1. 123. col. 3.

Fœminæ transuersales quomodo secundum uarietatem iurium successerint olim, & qualiter hodie succedant, de legi. agna. suc. §. 1. 179. col. 4. 180. col. 1.

Femininum non concipit masculinum, qui. da. tu. pos. §. si quis filiabus. 47. col. 1.

Fere est dictio diminutiva, quod cum eo. in prin. 290. col. 2.

Ferarum dominium retinetur, donec non sit earum persecutio difficilis, de rer. diuis. §. apium. 79. col. 1.

Fœtus animalis irrationalis est in fructu, de re. diu. §. in pecudium. 88. col. 3.

Feudum ex quibus causis reuocari possit, de dona. §. 1. 105. col. 3.

Fictio idem operatur quod ueritas quoad iuris effectum, de nup. §. pen. 31. col. 1.

Fictio fictionis datur in adoptione loco nepotis, de adop. §. licet. 35. col. 2.

Fictio postlimini fingit captum semper fuisse in ciuitate, fictio l. Corne. fingit captum decedentem apud hostes mortuum præambula hora captiuitatis, qui. non est permis. fa. testa. §. si. 122. col. 2.

Fictiones duæ possunt concurrere, quando non oriuntur ex eodem fonte, de sti. fer. in prin. 212. col. 4.

Fidem fallere grauius est ei, qui ex necessitate confidit, quam ei, qui ex uoluntate, de actio

Factio §. actionum autem. 281. col. 4.
 Fideicommissarius uniuersalis non potest
 esse testis in testamento, secus particularis,
 de testa. §. legatarijs. 116. col. 2.
 Fideicommissarius uniuersalis habetur loco
 heredis, ibi.
 In fideicommissarium transeunt omnia
 iura actiua & passiuia, de leg. §. nostra au-
 tem. 147. col. 3.
 Fideicommissa & olim & hodie fieri pos-
 sunt, post mortem heredis uel fideicom-
 missarij, eo. tit. §. post mortem. 160. col. 1.
 Fideicommissa uniuersalia tanquam dignio-
 ra preferuntur, de fideicommissi hered. in
 princ. 163. col. 4.
 Fideicommissa iure antiquo non habebant
 necessitatem, ibi.
 Et quod a principio fuerunt inducta, ex
 mala causa, ibi.
 Fideicommissum unde dicatur, & eius ety-
 mologia, ibi.
 Fideicommissa uniuersalia qua actione peti-
 tur, & qua particularia, ibi. 164. col. 1.
 Fideicommissarius & heres æquiparantur,
 eo. tit. §. 1. ibi.
 Fideicommissum uniuersale dicitur tam re-
 spectu partis quam totius, ibi.
 Fideicommissum relictum in testamento si-
 ne institutione heredis, quando ualeat, ibi.
 & col. seq.
 Fideicommissarius an sit dominus etiam an-
 te restitutionem, eo. tit. §. sed quia. 166. c. 3.
 Fideicommissarius debet instituto cauere de
 indemnitate heredi restituenti, ibi. 166.
 colum. 4.
 Et potest fideicommissum futurum inuri-
 le renunciare, e. ti. §. si quis una. 167. col. 2.
 Et grauari potest, eodem titu. §. præterea
 167. col. 2.
 Fideicommissorum nomen, substantia, & re-
 ceptio, causam habuerunt a fide heredi,
 eo. tit. §. si. 167. col. 4.
 Fideicommissio relinqui potest quælibet res
 existens in commercio nostro, de singu-
 re. per fideicom. reli. in princ. 168. col. 4.
 Fideicommissio grauatus tenetur saltem ad
 æstimationem, eo. tit. §. 1. 168. col. 4.
 Fideicommissa quibuscunque uerbis relin-
 quuntur, eo. tit. §. si. 170. col. 1.
 Fideicommissaria hereditatis petitio datur,
 rei cui per Trebellianum hereditas est restitu-
 ta, de actio. §. item seruiana 270. col. 4.
 Fideiussor de iudicio facti quamdiu teneatur,
 de satisd. 298. col. 1.
 Fideiussor quilibet est idoneus, quando agi-
 tur contra patrem uel patronum, ibi. col. 2.
 Fideiussor de iudicato soluendo liberatur la-
 ta sententia si simpliciter sit receptus, eod.
 tit. §. si. autem, ibi. col. 3.
 In fideiussorem de iudicato soluendo an
 sit executio sine nouo permisso, eo. tit. §. si.
 ibi. col. 4.
 Fideiubens censetur habere mandatum de
 soluendo ab eo pro quo fideiuhet, de re-

plic. §. primo. 305. colum. 3.
 Fideiussori datur regulariter regressus con-
 tra principalem pro quo fideiussit si solue-
 rit, ibi.
 Fideiussores ad hoc accipiuntur ut ab eis exi-
 gatur quod a principali nequit exigere, ibi.
 Fideiussoris appellatione uenit omne acces-
 sorium siue mandator siue fideiussor, ibi.
 colum. 4.
 Fideiussor est qui pro alio obligatur, de fide-
 ius. in princ. 223. col. 3.
 Et quare inuenti sunt fideiussores, ibi.
 Fideiussor an possit accedere obligationi ac-
 cessoria, ibi.
 Fideiussores dotium non exiguntur & quare
 eo. tit. §. 1. 223. col. 4.
 Fideiussor potest accedere presentibus & fu-
 turis negocijs, ibi.
 Et ciuili tantum obligationi, ibi.
 Fideiussor a nsemper relinquit herede obli-
 gatum, eo. tit. §. fideiussor 224. col. 2.
 Fideiussor pœnæ pro furto uel aliter an obli-
 get heredem, ibi.
 Fideiussores plures in solidum tenentur, eod.
 tit. §. si plures. 224. col. 1.
 Et habent beneficium epistolæ di. Adria.
 quam opponunt in uim exceptionis, ibi.
 Fideiussor quando teneatur in plus quā prin-
 cipalis, eo. tit. §. fideiussores. 225. col. 2.
 Fideiussor obligatur ex stipulatione, non pa-
 cto simplici, de fideiussor. §. si quid, ibi.
 colum. 3.
 Fideiussor in quatuor casibus agit ante solu-
 tionem, ibi.
 Fideiussor aliquando nullo modo agit con-
 tra principalem, ibi.
 Fideiussio non est sine stipulatione, eod. tit.
 §. si. ibi. col. 4.
 Fideiussor tempore Institutionum poterat
 conueniri priusquam principalis, de man-
 da. §. 1. 237. col. 3.
 Fideiussor quando soluendo liberet rem ip-
 so iure uel per exceptionem, qui. mod. tol.
 obl. in princ. 244. col. 4.
 Fideiussori soluenti quomodo creditor cedat
 actiones, & quando, ibi.
 Fiducia quid sit, de legit. agn. suc. §. fina. 182.
 colum. 1.
 Fiduciaria tutela appellatio unde processerit,
 de fidu. tut. in rub. §. 1. col. 4.
 Fieri non posse dicuntur ea quæ commodè
 non sunt, de offic. iudi. §. si familia. 315.
 colum. 1.
 Fieri quid facilius impeditur quam factum
 tolli, qui. non est permis. face. testam. §. 1.
 120. col. 4.
 Filios educare monemur, de iu. na. & tene-
 mur nisi de se sint sufficientes, de iu. natu-
 gent. & ciu. in princ. 8. col. 1.
 Filij nocere non debet materna calamitas, de
 inge. in princ. 15. col. 3.
 Filius fam. olim non poterat uti alijs sacris,
 quam quibus uteretur pater, §. 1. de pat. po.
 25. colum. 2.

- Filius sequitur matrem quoad conditionem: sed quo ad honores, & dignitates patrem, de ing. 15. col. 3.
- Filij existentium apud hostes, an sint liberi, de ijs qui sunt sui uel alien. iur. in princip. 22. col. 3.
- Filij spurij uel alias illegitimi non sunt in potestate nostra, de pat. po. 24. col. 3.
- Filij patris familiam sequuntur non matris, eo. tit. 5. 1. 25. col. 1.
- Filiusfam. non potest esse in iudicio contra alium sine licentia patris, ibidem 25. col. 2.
- Filius sine patris consensu non contrahit matrimonium civili & naturali ratione, de nup. in prin. 26. col. 4.
- Immo requiritur iussus, ibi.
- Filij duorum fratrum iure inter se nubunt. eo. tit. 5. duorum. 28. col. 2.
- Filij ex coitu illegitimo non sunt in potestate, eo. tit. 5. pen. 31. col. 1.
- Filij sui iuris difficiliter transeunt in alterius potestatem quam qui sui sunt in potestate patris, de adop. in prin. 32. col. 2.
- Filiorum quot sunt species, de adop. in prin. 32. col. 2.
- Filius si emancipatur ex causa descendente ob defectum ipsius perdit quartam, alias si uel sine causa, uel cum causa non ibi, §. cū autem. 34. col. 3.
- Filij legitimi tantum in multis æquiparantur naturalibus & legitimis, eo. tit. 5. in plurimis. 36. col. 1.
- Filius morte patris uel aui, & quando efficitur sui iuris, qui. mo. ius pa. po. sol. in prin. 37. col. 4.
- Filius familias miles non liberatur a patria potestate, de iure insti. eo. tit. 5. filiusfamil. 39. col. 3.
- Filius non potest cogere patrem eum emancipare, eo. tit. 5. si. 42. col. 4. nisi certis casib. nec potest cogi nisi ex iusta causa ibi.
- Filius familias potest esse tutor, qui. da. tuto. poss. in prin. 45. col. 2.
- Filiorum appellatione ueniunt Posthumi, eo. tit. 5. si quis filiahus 47. col. 1.
- Et an ueniant nepotes, ibi. col. 4.
- Filij quot excusent a tutela, de excusa. tuto. in prin. 63. col. 4.
- Filius legitimus tantum non præstat excusationem a tutela patri legitimo tantum sed naturali sic, ibi.
- Filij uiui soli numerantur quando agimus de immunitate patris, ibi.
- Filius familias donat, sed non legat, de don. in prin. 104. col. 2.
- Filius non est idoneus testis in testamento patris, nec contra, de testamen. §. pater. 115. col. 4.
- Filius familias miles potest testari, sed iure communi, de test. mil. §. 1. 118. col. 1.
- Filius familias in quasi castrensibus recte testatur, si testamentum iure communi conficiat, eo. tit. 5. si. 119. col. 3.
- Filiusfam. in aduentitijsetiam in ijs, in quibus patri non quæritur usufructus, non testatur, ibi. 119. col. 4.
- Filiusfam. non testatur nisi in peculio castrensium & quasi castrensi, qui non est permis. fa. test. in prin. 120. col. 1.
- Filiusfam. consentiente patre donare potest causa mortis, non testari, & de ratione, ibi. 120. col. 2.
- Filiusfam. consentiente patre potest testari ad pias causas, ibi.
- Filij naturales tantum non excluduntur ab hereditate matris, sed patris sic, de inoffi. test. §. 1. 141. col. 2.
- Filij ingratis nihil tenetur pater relinquere, eo. tit. 5. si. 42. col. 3.
- Filius magis tenetur patri, quam pater filio, & frater fratri, ibi.
- Filius quomodo cunque exeat patris potestatem, facit locum nepoti, in iustate, de hæred. quæ ab intesta. §. ita demum. 173. columna 1.
- Filij naturales plus iuris habent quam adoptiui, eo. tit. 5. minus. 176. col. 2.
- Filij naturales emancipati de iure prætorio seruant gradum liberorum, adoptiui non, ibi. col. 2.
- Filius datus in adoptionem extitaneo retinet iura patris naturalis, eo. tit. 5. sed ea omnia. 177. col. 1.
- Filios ex masculis magis diligere, quam ex foemina est facere iniuriam naturæ, eo. tit. 5. si. 177. col. 4.
- Filij plurium fratrum quando soli succedunt patrio an succedant in capita uel in stirpes, de leg. ag. sue §. 1. 181. col. 1.
- Filiorum appellatione ueniunt nepotes, si cut appellatione sobolis & liberorum, de senatuse. Tertu. §. si. 183. col. 4.
- Filij admittuntur ad successionem matris intestatæ, per Orphi. de seuatuscon. Orphi. in prin. 184. col. 2.
- Filiorum appellatione in materia legali non ueniunt nepotes, ibi.
- Filius non esse uel esse exheredatum paria sunt, de success. lib. §. sed nostra. 193. columna 3.
- Filius non tenetur ex uoto, de actio. §. actiones autem. 272. col. 1.
- Filius non potest patrem in ius uocare non petita uenia, de actio. §. pœnales. 277. columna 1.
- Filius uel filia si corrumpantur quæ actio detur, eo. tit. 5. in duplum 279. col. 2.
- Filius & seruus fere in omnibus æquiparantur quod cum eo in prin. 290. col. 1.
- Et in quibus differant, eod. tit. §. ceterum. 292. col. 3. & 4.
- Filius fideiubendo patrem de peculio obligat, seruus non, ibi.
- Filius damnum datus de iure antiquo ante ius ff. dabatur pro noxa, de noxa actio. §. si. 294. col. 2.
- Sed hodie est correctum, 295. col. 1.

Filij pro suis delictis ipsi continentur. ibi.
 Filius licite olim occidebatur a patre, ibi.
 195. col. 1.
 Filij in potestate stipulando æquiparantur
 seruis, de stipu. seru. §. 1. 213. col. 1.
 Filius alijs excepto patre potest naturaliter
 & ciuilitate obligari, de inuti. stipul. §. item
 inutilis. 218. col. 2.
 Exceptis aliquibus casibus notatis, ibi.
 Filius in peculio castrensi, uel quasi est pater
 familias. ibi.
 Filius familias impubes etiam cum authori-
 tate patris non obligatur, & quare, eod. tit.
 §. pupillus. 218. col. 4.
 Filius olim quique actiones compete-
 bant ratione proprietatis, quas tamen non exer-
 cebat, per quas person. nob. obli. acqui. in
 princ. 243. col. 2.
 Filius uel seruus surripiendo domino uel pa-
 tri committunt furtum & res efficiunt fur-
 tiua, non tamen datur actio furti & quare,
 de obli. quæ ex de. §. ij qui. 251. col. 2.
 Filius quando possit puniri de furto facto
 patri, ibi. col. 3.
 Filius pro qua iniuria possit patrem accusa-
 re, de iniu. §. atrox. 260. col. 2.
 Filia sororis adoptiue non coniungitur me-
 cum ciuili aut naturali iure, de nup. §. fra-
 tris. 28. col. 1.
 Filiationi non præiudicat questio super par-
 tu agnoscendo quo ad alimenta, de actio.
 §. præiudiciales. 174. col. 2. & 3.
 Finium signa, puta lapides effodiens, corrū-
 pens, punitur etiam iudicio finium regun-
 dorum, de offic. iudi. §. si finium. 314. col. 2.
 Fines prohibens poni uel agrum metiri quo
 modo puniatur, ibi. col. 3.
 Finium regundorum iudicium quid conti-
 neat, ibidem.
 Fiscus in quibus utatur iure priuati, de usuc.
 §. res fisci. 101. col. 3.
 Fiscalia regulariter alienari non possunt, ibi.
 Fiscus uendens qualiter, quando, & quæ pri-
 uilegia transferat, eodem tit. §. hinc. 102.
 col. 4. 103. col. 1.
 Et contra fiscum in dubio est pronuncian-
 dum, qui. mo. test. in fit. §. h. 140. col. 2.
 Et quando hoc sit verum, ibi.
 Fiscus qualiter teneatur ad d. bira contracta
 ante confiscationem per eum, cuius bo-
 na sunt confiscata, de acquir. per arroga.
 §. si. 200. col. 3.
 Fiscus & mulier paribus passibus ambulant,
 de actio. §. fuerat. 283. col. 1.
 Fiscus non præfertur habentibus expressam
 hypothecam, ibi.
 Et an fiscus plus petens invidat in pœnas,
 ut priuatus, eodem tit. §. si quis agens.
 286. col. 1. 299. col. 1.
 Fluminis impetus non potest alteri adiudi-
 care fundum meum, de re. diu. §. præte-
 rea. 80. col. 4.
 Flumina uicem iudicium obtinent, & dant
 & auferunt dominium, eodem titulo,

§. quod si naturali. 81. col. 4.
 Forma tradita a l. seruari debet, de testam. in
 princ. 113. col. 3.
 Formidolosus. 1. dolosus multiformiter, de
 pupi. sub tit. §. si autem. 135. col. 2.
 Fornicatio qualibet hodie est prohibita, de
 hære. quæ ab intest. §. 1. 173. col. 1.
 Forte, ubi hæc dictio est appositæ, debet intel-
 ligi uicem disponatur in casu, in quo
 non est appositæ, quod disponitur in eo
 in quo est appositæ, de actio. §. æque. 265.
 col. 2.
 Fortunæ quæ committantur, de satisf. tut. &
 cu. §. 7. 62. col. 2.
 Fortunæ prosperitas debet cedere lucro eius
 cui fauere uoluit, per quas perso. no. acqu.
 §. 1. 110. col. 1.
 Et quod a fortuna procedit, non debet ali-
 cui imputari, de senatus cons. Teru. §. sed
 nos. 183. col. 2.
 Forus est locus ubi ius redditur, item rerum
 uenaliū bursa, & plura alia significat, de
 inuti. stip. §. 1. 215. col. 4.
 Forum in neutro genere quid significet, ibi.
 Frater an possit stipulari fratri in eadem po-
 testate existenti, de stip. seru. §. 1. 213. col. 1. &
 Frater consanguineus quis dicatur, de lega.
 agna. succ. in princ. 179. col. 1.
 Fraus sine dolo non extinguitur, qui. ex cau-
 tis, ma. non licet, §. in fraudem. 19. col. 3.
 Fraudem legi faciens punitur, de ijs qui sunt
 sui uel alie. iur. §. si. 24. col. 2.
 Fraus nemini debet patrocinari, de actio. §.
 irem. si quis in fraudem. 169. col. 2.
 Fraus quando sit talis ut faciat instrumentū,
 actum, uel contractum rescindi, ibi.
 Et tam in contractibus, quam in ultima
 uoluntate & in libertatibus, ibi.
 Frequentioribus rebus apratur leges, in proc.
 §. cunque 4. col. 2.
 Fructus naturales quis restituat, & quando,
 de rer. diu. §. si quis a non domino. 87.
 col. 3.
 Fructus industriales quando quis restituere
 teneatur, ibi.
 Fructuarius quos fructus lucretur, & usque
 ad quod tempus, eo. tit. §. is uero. 88. col. 1.
 Fructus perceptos & in horreo repositos fa-
 cit suos fructuarius, ibi.
 Fructus separatos a solo facit suos bonæ fid.
 possessor, ibi. col. 2.
 Fructuarius facit suos fructus naturales. bo-
 næ fid. possessor non, ibi.
 Fructuarius non transmittit ad hæredes fru-
 ctus, colonus sic, ibi. col. 2.
 Fructus omnes hominū gratia sunt producti
 eo. tit. §. in pecudum, ibi. col. 3.
 Fructuarius teneatur supplere gregem agrum
 & uineas, ibi.
 Fructus rerum hæreditarium ante aditam
 non augent patrimonium quo ad falcidiam,
 de lege falcidia. §. quantitas. 162.
 col. 3.
 Fructus, ex mora quando ueniant in actioni-
 bus

- bus bonæ fidei, & quando in stricti iuris.
 de actio. §. actionum autem. 281. col. 2.
 Fructuum species diuersæ, & per quos lu-
 crentur, & per quos non, de offic. iudi. §. 1.
 313. col. 3.
 Fructuum eadem habetur distinctio, & con-
 sideratio in iudicio uniuersali & particu-
 lari. eodem titulo, §. & si hereditas. 314.
 colum. 1.
 Frumentum duorum dominorum an eo-
 rum uoluntate possit fieri commune, de
 re. di. §. quod si frumentum. 84. col. 1.
 Frumento commisto duorum dominorum
 qualiter fiat separatio, ibi, col. 1. & 2.
 Frustra nihil concedi debet, de replicat. §. 1.
 305. col. 3.
 Fullo quis dicatur, de loca. in principio. 232.
 colum. 4.
 Et de manda. §. si. 240. col. 1.
 Fundi appellatione uenit plena proprietas,
 de leg. §. si cui fundus. 151. col. 1.
 Fundamento sublato tollitur ædificatum,
 de bon. poss. §. sed eas. 197. col. 4.
 Fur manifestus non constituitur per solum
 uisum, de fur. §. 2. 248. col. 4.
 Furi pena an debeat ut in foro conscientie
 ibi. §. 3. 249. col. 2.
 Furem diurnum uel nocturnum capere li-
 cet, de actio. in prin. 263. col. 3.
 Fur quo casu agere possit furti, de obli. quæ
 ex deli. §. furti autem. 251. col. 4.
 Fur & raptor distinguuntur, de ui. ho. rap. in
 prin. 253. col. 2.
 Fur nocturnus occidi potest, diurnus non, de
 leg. aqu. §. 1. 245. col. 1.
 Furti species est aliena largiri, de obli. quæ
 ex deli. §. furtum. 249. col. 6.
 Et non fit furtum uolenti, ibi. §. sed & si.
 250. col. 2.
 Furtum fit in libero homine non ratione
 dominij, sed maleficij, eod. tit. §. interdum
 ibi. col. 3.
 Furti agitur etiam pro modica re, eod. tit. §.
 furti autem. 251. col. 3.
 Et agitur ab eo cuius interest, ibi.
 Et cessat ubi cessat dolus & fraus, eod. tit. §.
 in summa. 252. col. 3.
 Et an fiat in conuersione, eod. tit. §. 1.
 248. col. 1.
 Et non fit in re immobili incorporali uel
 mea, ibi.
 Item nec rei hereditariæ, ibi.
 Et non fit quando quis credit sibi licere,
 uel dominum permittitur, ibi. col. 2.
 Ex quibus casibus fiat sine animo furandi,
 ibi. col. 2.
 Et non connumeratur inter casus fortui-
 ros, de actio. §. sed ista. 267. col. 2.
 Nec potest heri sine leuissima culpa quib.
 mo. re contrahi. chl. §. præterea. 207. col. 2.
 Furti manifesti pena est quadruplum, de
 actio. §. quadrupli. 280. col. 2.
 Furti odio introductum est ut dominus age-
 ret actione personali, e. i. §. sic itaq. 273. col. 1.
- Pro furto non imponitur de iure nisi pec-
 niæ pecuniaria, eod. tit. §. ex maleficijs. 270.
 colum. 4.
 Et non committitur sine animo, & potest
 fieri etiam in una gallina, de rer. diu. §. gal-
 linarum. 79. col. 4.
 Et potest committi furtum rei suæ, eod. tit.
 §. si tamen. 83. col. 1.
 Furtum committit qui aliquid decidens de
 naue uel curru sciente uel ignorante do-
 mino accipit animo lucrandi, eod. tit. §. si
 91. col. 3.
 Et uendens scienter rem alienam dicitur
 furtum committere. de usuca. §. furtiua. 99.
 colum. 4.
 Et an committatur sine affectu furandi,
 eod. tit. §. sed tamen. 100. col. 3.
 Furtiua res & ui possessa non possunt usuca-
 pi, de usuca. §. furtiua. 99. col. 4.
 Et an & quando possit, de obli. quæ ex de-
 li. §. ij qui. 251. col. 4.
 Furtiua res uirgo purgato præscribitur & usu-
 cap. eodem tit. de usucap. §. aliquando.
 101. col. 2.
 Furtiua res quando separetur a conditione
 furtiua, de obli. quæ ex deli. §. aliquando.
 250. col. 4.
 Furor qualiter probetur. qui non est permis-
 sa test. §. 1. 121. col. 2.
 Furiosus non potest esse testis in testamento
 & quare de testam. §. testes autem. 115.
 colum. 1.
 Furiosus qui habet dilucida interualla, po-
 test testificari quando tempore actus gestus
 & examinationis non erat in furore, ibi.
 Et potest, d. casu testari etiam, quib non est
 permis. fa. test. §. 1. 121. col. 2.
 Furiosus & mente captus quomodo diffe-
 rant, ibi.
 Furiosi & ignorantes æquiparantur quo ad
 acquisitionem. de hered. quæ ab intest. §.
 sui autem. 173. col. 3.
 Furiosus nullum negotium in quo consen-
 sus requiratur facere potest de intui. stipu.
 §. mutuum. 218. col. 3.
Gallinarum & anserum duplex est spe-
 cies de re di. §. gallinarum. 79. col. 4.
 Gallinarum dominium non amittimus per
 exitum e conspectu, ibi.
 Gemmæ lapilli & margaritæ in quo diffe-
 rant, eod. tit. §. item lapilli. 80. col. 2.
 Genus quod dicatur, de iure natura. gen. &
 & ciui. §. constat. 10. col. 3.
 Genus aliter accipitur apud legistas aliter
 apud dialecticos eod.
 Generi per speciem derogatur, de bono. poss.
 196. col. 2.
 Germanus quis dicatur de legi. agna. success.
 §. 1. 180. col. 4.
 Gerundia denotant actum prout est in facto
 de actio. in sub. 262. col. 4.
 Gradus agnationum & cognationum quid
 expediat cognoscere de gra. cognat. in prin.
 186. col. 4.

- Gradum primum facere non potest vna persona, sed post primum gradum qualibet persona superaddita facit unum gradum eo. tit. ibi. 187. col. 1.
- Gradus in linea directa qualiter sit computandus. ibi.
- Gradus in linea transversali qualiter computetur. ibi.
- Gradus diffinitio. 188. col. 2.
- Gradus dinumeratio in linea ascendenti non est diversa inter ius civile, & canonicum sed bene in linea transversali & quomodo & quare de gra. cogn. 188. col. 1.
- Grassati, idest niti ad malum. de sup. tut. §. si. 73. col. 1.
- Grex quid sit & quid contineat. de redi. §. in pecudum. 88. col. 3.
- Et de leg. §. 1. grex. 154. col. 3.
- Et redactus ad unam onem non est amplius grex. ibi. in d. §. si grex.
- Grege legato, si ad vnam onem reducatur, nihilominus debetur, & quid si deficiat ante mortem testatoris. ibi. col. 3.
- H**abitatio differt ab usu & usufructu. de de usu, & habi. §. si. 97. col. 4.
- Habitationem habens non solum uti potest cum familia, sed etiam alteri locare. ibi.
- Habitatio quid sit ibi.
- Et non differt ab usufructu habitationis, ibidem.
- Hæreditas quæ sita non est amplius hæreditas. de leg. agna. tut. §. si. 48. col. 4.
- Hæreditas quid sit de auto. tut. §. 1. §. c. 4.
- Hæreditas ad hoc ut mihi quærat per liberum hominem sunt sex necessaria, per quas perso. nob. acqu. §. idem placet. 112. colum. 2.
- Hæreditas iacens repræsentat personam defuncti non hæredis, de hæ. insti. §. et uis. 128. col. 3.
- Intellige donec adeatur nam post aditam repræsentat personam hæredis. ibidem colum. 4.
- Hæreditas dividitur in xij. vncias. eod. tit. §. hæreditas. 129. col. 2.
- Hæreditas accipitur pro causa materiali testamenti, de pupi. substitutio. §. igitur. 135. colum. 1.
- Hæreditas nec adimi nec dari directo potest in codicillis de codic. §. codicillis. 170. colum. 4.
- Secus si per fideicom. ibi.
- Hæreditas primo loco debetur liberis, l. 12. tabu. de hæredi. quæ ab intestato. §. primo. 172. col. 2.
- Hæreditas defertur a morte, de leg. agn. success. §. proximus. 181. col. 2.
- Hæreditas defertur usque ad decimum gradum, de grad. cogn. 188. col. 2.
- Hæreditatis petitio est duplex directa & utilis, de interdict. §. 1. 306. col. 4.
- Hæreditas est persona imaginaria, sustinens vicem defuncti, de stip. ser. in princip. 212. colum. 4.
- Hæredi quicquid acquiritur hæreditati, potest ea adempti quantum est, ibi.
- Hæreditati furtum fieri non potest, ibi.
- Hæreditas sustinet personam defuncti non hæredis, ibi. 213. col. 1.
- Hæreditas transmittitur per infantem, de inu. stipu. §. pupillus. 219. col. 1.
- Hæres institutus non potest restituere hæreditatem etiam lucrosam pupillo, sine auctoritate tut. de aucto. tut. §. 1. §. 55. col. 4.
- Hæres ex additione quasi contrahendo obligatur ibi.
- Hæredem non habere iniuria est defuncti, qui ma. non lic. §. 1. 18. col. 4.
- Hæres est successor vitiorum, de usucap. §. furtiva. 100. col. 1.
- Hæres vendendorem inuentam, in hæreditate, quæ non erat defuncti, non facit furtum & transfert usucapiendi conditionem si bona fide fecit, eo. tit. §. sed tamen. 100. col. 2.
- Hæres præsumitur ignorare ea quæ sunt in hæreditate quo iure ad defunctum pertineant, ibi.
- Hæres uivitur accessione temporis ex persona defuncti, eo. tit. §. diutina. 102. col. 3.
- Hæres non potest esse testis in testamento, de testa. §. sed neque. 116. col. 1.
- Hæredis nomen debet exprimi a milite, de test. mili. §. plane. 118. col. 2.
- Hæres generaliter institui potest tam liber, quam servus etiam non facta mentione libertatis, de hæred. institu. in princip. 126. col. 4.
- Hæres, i. dominus. 127. col. 1.
- Hæres censetur eadem persona cum defuncto. ibi.
- Hæredum plures gradus fieri possunt de vulga. subst. in princip. 131. col. 4.
- Hæres esto, est verbum directum, quod non obliquatur, de pup. subst. §. si. 137. col. 1.
- Hæredum tres sunt species, & quæ. de hære. quali. & diff. §. 1. 142. col. 4.
- Hæres necessarius quis dicatur, ibi, & quare, ibidem.
- Hæres tenetur de suo creditoribus hæreditariis 143. col. 1.
- Hæres extraneus habet ius deliberandi, eod. tit. §. extraneis. 145. col. 1.
- Hæres siue suus siue extraneus post aditam non repudiat, nisi sit minor, ibi.
- Hæres non gravatur, nisi idem aut simile cōsequatur ex testamento, de leg. §. non solum. 148. col. 2.
- Hæres gravari potest aliquid facere in fauorem legatarii, de lega. §. tam autem. 155. colum. 4.
- Hæres nunquam desinit esse hæres, de fideicom. hæ. §. restituta. 164. col. 3.
- Hæres cogitur agere per fideicommissum, & restituere, eo. tit. §. ergo. 165. col. 3.
- Et tali casu est immunis hæres ab omni damno, & ibi.
- Et nihil lucra sentit, ibi.

- H**æres grauatius cogitur inuitus adire & restituere, nisi testator contrarium disposuerit, ibid.
- H**æres habetur loco legatarij, quando eidem assignatur una uel plures reo. eod. tit. §. si quis una. 167. col. 1.
- H**æres, qui coactus adiuit, restituit etiam re sibi particulariter a testatore relictam, ibi. colum. 2.
- H**æres ab intestato potest grauari fideicom. eo. tit. §. præterea, ibi. col. 3.
- H**æres ab intestato uidetur habere tacitam uoluntatem testatoris, ibi.
- H**æres, qui asseritur grauatius, cogitur aut soluere aut iurare, eo. tit. §. si. 167. col. 4.
- H**æres an & quando teneatur ex non solenni voluntate, ibi. 168. col. 2.
- H**æres eius, qui in testamento aliquod commodum sentit, potest grauari, de lingu. re. per hdei. reli. in prin. 168. col. 4.
- H**æres semel perpetuo est hæres, de hæred. quæ ab intesta. defe. §. interdum. 174. columna 1.
- H**æres quis aliquando esse definit, ibi.
- H**æres mulieris non habet idem priuilegiū in dote repetenda, quod habet mulier de actio. §. fuerat. 283. col. 4.
- H**æres institutus sub conditione non dicitur hæres ante conditionis euentum, item nec pute institutus dicitur hæres ante aditam, de verb. obli. §. sub conditione. 210. colum. 2.
- H**æredis & defuncti est eadem persona, de actio. §. 1. 264. col. 3.
- H**æretici maioris hæresis non possunt hæredes institui, de lega. §. legari. 156. columna quarta.
- H**ermaphroditus an possit esse testis in testamento, de test. §. testes autem. 115. col. 1.
- H**ominis triplex est status, in procem. §. 1. fol. 2. col. 4.
- H**omo in eodem statu nunquam permanet, de iust. & iu. in prin. fol. §. col. 4.
- H**omines iure naturæ liberi nascebantur, de iu. natu. gen. & ciui. §. ius autem. fol. 9. colum. 3.
- H**omo est dignissima creaturarum, eod. tit. §. si. 13. col. 2.
- E**t aut liberi sunt, aut serui, de iu. perso. in princ. 13. col. 4.
- H**omo pati potest se uendi ad participandum pretium introductione iuris ci. eo. ti. 14. col. 3.
- H**ominum genus unicum de iure naturæ, de iure gentium tria, de liber. in princip. 16. col. 2.
- H**omo non est in fructu, de re. diu. §. in pecudum. 88. col. 2.
- H**omo liber non potest locare operas suas in perpetuum, de usufru. §. 1. 95. col. 1.
- H**ominis liberi uenditio ualet, si ignoranter sit facta, de usucap. §. 1. 99. col. 2.
- H**omo in seipsum ius non habet, ibi.
- H**omo liber bona fide possessus ita nobis acquirit, sicut seruus, per quas perso. nobil. acqui. in prin. 109. col. 4.
- H**omo homini non accedit, de lega. §. si quis ancillas. 154. col. 2.
- H**omo liber si damnum dederit, & postea efficiatur seruus potest agi contra dominum noxali iudicio, de noxa. actio. §. omnis. 294. col. 2.
- H**onestas legalis quo ad quæ uersetur, de iust. & iu. §. iuris præcepta. fol. 6. col. 4.
- H**onestas in nuptijs copulandis maxime uersatur, & attenditur, de nup. §. 1. 27. col. 2.
- E**t §. si uxor. 29. col. 4.
- H**onestas publica oritur etiam ex sponsalibus de futuro & de facto contractis, eod. tit. §. si uxor. ibid.
- H**onestas præferenda est utilitati, de adop. §. cum autem. ibi.
- H**onestas maior requiritur in muliere quam in masculo, de hæ. insti. §. 1. 127. col. 3.
- H**onorem & meritum consequi debet quis ex eo bono, cuius est causa, de hæred. quæ ab intest. §. 1. 172. col. 2.
- H**onor non debet afferre incommodum pecuniarium, per quas perso. no. acqui. §. hoc quoque. 111. col. 1.
- H**onor est esse sui iuris. ibid.
- H**onores dicuntur magistratus, de iu. na. gē. & ciui. §. prætorum. 11. col. 4.
- H**onoratus si quis in uno, in alio debet grauari, de senatuscon. Tertul. §. sed cum ante. 183. col. 3.
- H**ospitalia dicuntur loca pia, de obli. quæ ex qua. con. §. si. 242. col. 4.
- H**ostes qui dicuntur, de actio. §. rursus. 268. col. 3. & in procem. in princip. fol. 2. col. 2. & qui. mo. ius pa. pot. fol. §. si ab hostibus. 40. col. 2. & de re. diu. §. item ea 80. col. 2.
- C**apti ab hostibus alterius ciuitatis quam romanæ an efficiantur serui, & gaudeant beneficio restitutionis sicut illi, ibi.
- H**umanum genus ad homines tantum refertur, quamuis animalia etiam ex humo sint, de iu. na. gen. & ciui. in prin. fol. 7. c. 4.
- H**umana genera an sint plura, eo. tit. §. ius autem, fol. 9. col. 3.
- H**umanitus accidere. i. mori, de donatio. in princ. 103. col. 4.
- H**umanitas laudatur, eodem titu. §. fina. 106. colum. 2.
- H**ypotheca tacita datur semper in dote tam ex parte uiri quam mulieris, de actio. §. fuerat. 282. col. 4.
- H**ypothecaria quæ datur legatarijs an sit ex quasi contractu, de oblig. quæ ex qua con. §. hæres. 241. col. 4.
- I**dem iuris est de parte quo ad partem, quod de toto quo ad totum, licet aliquando aliter sit, de hæ. insti. §. hæreditas. 129. col. 4.
- E**t de lega. §. si rem suam. 151. colum. 4. de fideicom. hære. §. nihil autem. 167. col. 1. ubi declaratur hoc procedere ubi est eadem ratio.

I N D E X.

- I**dest, est dictio expositiva, de acti. §. item si de dote. 288. col. 4.
- I**doneus testis dicitur omni exceptione maior, de inuti. stipula. §. item uerborum. 219. colum. 4.
- I**gitur, ponitur aliquando inceptiue, non illa tiue, de inoff. test. §. si. 142. col. 2.
- I**gnominia eorum, quorum bona publice distrahebantur quatinus esset apud antiquos, quibus ex ca. ma. non li. §. 1. 19. col. 2.
- I**gnorans quali contrahit, de hered. quæ ab in test. §. sui. autem. 173. col. 3.
- Et ignorans, & furiosus quoad acquisitionem æquiparantur, ibi.
- Et ignorans suam conditionem tituli acquirit, per quas perso. nob. acquir. §. idem placet. 112. col. 2.
- I**gnorare quis præsumitur, quod pendet ab alieno facto, ut se datum tutorem, de excu. tu. §. qui autem. 72. col. 1.
- I**gnorantia literarum excusat a munere publico, eo. tit. §. similiter. 68. col. 1.
- I**gnorantia iuris est lata culpa, de suspatur. §. suspectus autem. 66. col. 2.
- I**gnorantia probabilis est in facto alieno, de actio. §. si quis. 285. col. 4.
- Et de manda. §. recte. 293. col. 3.
- I**gnotus hæres institui potest & amari, intellige. i. non uisus. de hered. instit. §. 2. quos. 131. col. 3.
- Et dari potest tutor, de excusa, tuto. §. non esse. 66. col. 4.
- I**lletteratus non admittatur ad aliqua, ad quæ literatus admittetur, cod. uito. §. similiter. 66. col. 2.
- I**lustres qui dicantur, de inui. §. in summa. 260. col. 3.
- I**maginarium idest fictum uel per momentum duraturum, qui. mod. tol. obl. §. 1. 244. colum. 4.
- I**maginarium & fictum differunt, qui. mod. ius pa. po. tol. & præterea. 41. col. 1. & 2.
- I**mmittere & proicere differunt, de actio. §. æque. 265. col. 3.
- I**mmunitatem ab honoribus quot filij præstant, de excusa. uo. in princip. 64. colum. 1. & 2.
- I**mperator non potest esse infidelis, in rubr. proce. fol. 1. col. 2.
- Et debet semper augere imperium, fol. eo. colum. 4.
- Et ex l. regia habet omnem populi auctoritatem, de iu. nat. gen. & ciuil. §. sed & qd. 11. col. 1.
- Et eo mortuo & sic uacante imperio quis succedat, de quo adop. in ptin. 32. col. 4.
- I**mperium totale potest alteri concedi, de iu. na. gen. & ci. §. sed & quod. 11. columna prima.
- I**mpedimentum cessat finita causa impedi menti, de nup. §. inter eas.
- Et impedimentum naturæ est fortius, quam accidentis, de adopt. §. sed & illud. 36. col. 2.
- I**mpedimento cessante cessat dispositio facta ex causa dicti impedimenti, de auil. uito. §. ab hostibus §. 3. col. 3.
- I**mpediuntur multa facienda quæ facta tenent, de excusatio. uito. §. & qui. 65. col. 1.
- I**mpensæ in rebus alienis factæ qualiter recuperentur, de ter. dini. §. certe. 85. colum. na. 4.
- I**mpensarum plures species, ibi.
- Et recuperantur per actionem, exceptione & officium iudicis, ibi.
- I**mpensa funeris detrahitur ut æs alienum, de l. falci. §. cum autem. 163. col. 1.
- I**mpensarum alia necessaria alia uiles alia uoluptaria, de actio. §. item si de dote. 289. colum. 1.
- Et quæ minuant dotem, ibi.
- I**mpersæta nihil sunt, qui. mo. test. in fir. §. ex eo. 139. col. 3.
- I**mpetria culpa est & quando, de l. aquilia, §. præterea. 255. col. 3.
- I**mpossibilis uitiat stipulationem, de uerb. oblig. §. loca. 210. col. 4.
- Et ibi an hec sit uerum in contractibus bonæ fidei.
- I**mpossibilis conditio uitiat stipulationem, de inuti. stipul. §. si impossibilis. 219. col. 1.
- & ibi quare secus in ultimis uoluntatibus.
- Et quæ dicantur impossibilia, ibi.
- Et quot modis dicatur conditio impossibilis, de hered. instit. §. impossibilis. 131. col. 1. & 2.
- I**mpossibilitas de facto magis impedit, quam naturalis, de adop. §. sed & illud. 36. col. 2.
- I**mprobæ allegatio potest dici respectu initij licet ex post facto sit recta de inuti. stip. §. item uerborum. 219. col. 3.
- I**mputari alicui non debet quod procedit a fortuna, de senatuscon. Tertul. §. sed nos. 183. col. 2.
- I**mpuandum est ei, qui minus sufficientem procuratorem eligit, qui. ex ca. manu. pon li. §. si 21. col. 3.
- I**mpubes non potest esse testis in testamento & quare de testam. §. testes autem. 114. colum. 4.
- Nec potest testari & quare, qui. non est per mis. fac. test. §. 1. 120. col. 4.
- Et an testificetur de his quæ uidit in pupillari ætate de testamen. §. testes autem. 115. colum. 1.
- I**ncestus dicitur cum consanguineis, de nup. §. 1. 27. col. 1.
- I**ncestuosi non possunt hæredes institui, de leg. §. legat. 156. col. 4.
- I**nchoandum est a uerustioribus, de re. diui. §. angulorum. 77. col. 4.
- I**ncorporalia non traduntur nec usucapiuntur, de re. corpo. & incorpo. in princip. 92. colum. 1.
- Et non uenduntur, de actio. §. 1. 265. colum. 1.

Nec

- Nec diuidi possunt, per quas perso. oblig.
 acqu. 243. col. 2.
 Incognitum esse non debet quod tollitur &
 reformatur, per quas perso. nob. acqui. § 1.
 110. col. 1.
 Inconuenientia non sunt multiplicanda de
 pup. subst. §. non solum. 135. col. 4.
 Incerta persona non potest hæres institui. de
 leg. §. legari. 156. col. 4.
 Incertæ personæ de iure antiquo legari non
 poterat, eo. tit. §. incertis. 157. col. 1.
 Etiam in milite & libertate. ibi.
 Et quæ dicatur persona incerta, ibi.
 Incertæ de certis & hodie & olim recte lega-
 tur, ibi.
 Incerta persona potest hodie hæres institui
 & ei legari. eodem tit. §. posthumo. 157.
 colum. 3.
 Incerti iudo quando uiriat legatum, de lega.
 §. incertis. 157. col. 1.
 Incertitudo rei promissæ quando uiriet sti-
 pulationem, de uerbo. obligatio. in princip.
 208. col. 1.
 Incapacibus capere directo non potest per fi-
 deicommissum relinqui de fideicom. hæ-
 re. in prin. 163. col. 4.
 Incendium computatur inter casus fortui-
 tos, qui. mo. re. con. obli. §. item is cui. 206.
 colum. 1.
 Incendium non potest nasci sine leuissimâ
 culpa, eo. tit. §. præterea. 207. col. 1.
 Incontinenti, qualiter accipitur in interdi-
 cto unde ui. de inter. §. recuperanda. 309.
 colum. 4.
 Incontinenti facta censentur inesse, de auct.
 tut. §. tutor autem. 56. col. 3.
 Individua natura diuiduntur per adiudica-
 tionem factam uni & recompensatione
 factam alteri de offic. iud. §. si familia. 314.
 colum. 4.
 In diem, ex die, & ad diem, qualiter differant
 de uerb. obl. §. ohinis. 209. col. 1. & 2.
 Indebita receptio quando obliget. qui. mo.
 re. con. obl. §. 1. 205. col. 2.
 Et accipiens indebitum quibus casibus re-
 stituere non teneatur. eo. col. 2.
 Et in solutione indebiti nascitur tacite o-
 bligatio, ex negotio expetito, ibi.
 Et dicitur obligatus ex quasi contractu,
 de oblig. quæ. ex qua. con. §. item is. 242.
 colum. 1.
 Et quando non reperatur, eod. tit. §. fina.
 242. col. 3 & 4.
 Inducta ad unum finem aliquando contra-
 rium operantur. de testam. mili. §. sed & si
 quis. 119. col. 3.
 Inducta ad augmentum non debent opera-
 ri diminutionem, de excusa. tut. §. qui au-
 tem. 68. col. 2.
 Indulgeo & restituo differunt, qui. mo. ius,
 p. pot. fol. §. 1. 38. col. 4.
 Infans potest manumitti, de liber. §. liberti-
 morum. 18. col. 1.
 Et non acquirit obligationem sine aucto-
 ritate tutoris, nec possessionem per suam
 occupationem tantum, qui. alie. li. §. fina.
 109. col. 2.
 Infans & infantie proximus nullo modo
 tenentur ex mutuo, quib. mo. re. con. obl.
 §. 1. 205. col. 3.
 Infans alium sibi obligare non potest, de
 inuti. stipu. §. pupillus. 218. col. 4.
 Et æquiparatur tutorio, ibi.
 Et dicitur infans usque ad septem annos,
 ibi.
 Et transmittit hæreditatem, ibi.
 Et quandoque stipulatur licet sine intelle-
 ctu, ibi.
 Infantie proximus dicitur usque ad decem
 annos cum dimidio, ibi.
 Infirmitas est iusta causa dilationis, qui. ex
 ca. ma. non l. §. eadem. 20. col. 3.
 Infamis sit quilibet condemnatus propter
 dolum, de susp. tut. §. 1. 70. col. 4.
 Et quid requiratur, ut ex condemnatio-
 ne criminis infamantis non infamentur,
 ibidem.
 Infamatus ob culpam infamatur infamia
 facti, non iuris, de susp. tut. §. suspectus au-
 tem. 72. col. 1.
 Infamis de facto quis fiat. 71. col. 1.
 Infamis non potest esse testis in testamento
 & quare de testamen. §. testes autem. 115.
 colum. 1.
 Nec potest esse in iudicio pro se, potest be-
 ne interuenire pro alio. de excep. §. fina.
 304. col. 4.
 Infamis efficitur damnatus furti, ui hono-
 rum raptorum, iniuriæ, & de dolo, sed re-
 quiritur sententia de p. tem. liti. §. ex qui-
 busdam. 312. col. 1.
 Item damnatus directa actione tutelæ,
 mandati & depositi non contrariis.
 Item damnatus actione pro socio tam di-
 recta quam contraria, ibi.
 Item qui pepigerunt de furtis, ui honorum
 raptorum, iniuriarum & de dolo sunt in-
 fames, ibi.
 Infamia de facto sufficit instituto, ut frater
 habeat querelam de inoffic. testa. in prin.
 141. col. 1.
 Ingenuus qui sit de inge. in principio. fol. 15.
 colum. 3.
 Et sufficit matrem aliquo tempore fuisse
 liberam, quando erat in utero ut dicatur
 ingenuus, ibi.
 Ingredi fundum alienum quando possim
 inuito domino. de rer. diuisio. fere. 78.
 colum. 3.
 Ingratitudine reuocatur donatio etiam per-
 facta. de don. §. 1. 104. col. 3.
 Ingratitudinis causæ propter quas filius po-
 test exheredari a patre sunt quatuor de-
 cim, & septem quibus pater potest exherede-
 dari a filiis: & tres quibus frater a fratre, de
 inoff. test. §. si. 143. col. 3.
 Et de succ. lib. §. sed nostra. 194. col. 2.
 Inhabilitas in tutela uiriat ea durante tati-
 tum,

- tum, qui testam. tut. da. poss. §. furiosus. 46. colum. 1
- Inhumanitas damnatur de l. fus. canin. 21. colum. 4
- Et est fugienda, per quas perso. no. acquir. 110. col. 1
- Inimicitia quibus casibus excusent a tutela. de excu. tu. §. similiter.
- Et §. inimicitia. 66. col. 4
- Et quæ dicantur capitales. ibi.
- Inimicus præsumitur qui passus est quæstionem status, ibi.
- Inimicus iudex esse non potest. 67. col. 1
- Iniuriam facere dicitur aliquando res inanimata, si quadru. pau. fecit. di. in princ. 295. colum. 4
- Iniuriæ species est fundum alienum ingredi inuito domino. de rer. diuisio. §. fere. 78. colum. 3
- Iniuriam pati ab eo non conuenit, in quem collatum est beneficium. de dona. §. 104. colum. 3
- Iniuria nemini fit, si res reuertitur unde profecta est, per quas personas no. acquir. 110. colum. 1
- Iniuria capitur aliquando abusive respectu eius, qui iniuriam infert, si quadru. pau. fecit. dica. in prin. 295. col. 3
- Iniuria quibus modis fiat, de obl. quæ ex delict. in prin. 248. col. 1
- Et quantum attinet ad l. aquiliam accipitur diuersimode quam alibi accipiat. de l. aquil. §. 1. 255. col. 1
- Iniuria non fit seruis, sed dominis, de iniu. §. seruis. 258. col. 3
- Et quid si fiat seruis non contemplatione domini. ibi.
- Et quæ dicatur atrox. eodem titu. §. atrox. 260. col. 1
- Ex iniuria facta filio nascuntur duæ actiones. ibi. col. 2
- Et quare semel remissa animo non potest recoli. eo. tit. §. si. ibi. col. 4
- Et quid si quis in pœnitentia quasi coactus morte remittit iniuriam, an eo superveniente censeatur perpetuo remissa. eodem §. 261. col. 1
- Iniuriosum uerbum dicitur siue in genere, siue specie impropereetur delictum commissum. de iniu. in princ. 258. col. 1
- Iniuriatus si aliquo respectu non potest agere, puta obstante sibi aliqua prohibitione statuti, tunc adhuc iudex potest iniuriantem punire, de iniu. §. seruis. 258. col. 4
- Iniquitas & iniustitia diuersa sunt, de iniu. in princ. 257. col. 4
- Innumerabilis, i. non facilis ad numerandū, de re. corp. & incorp. in prin. fol. 92. c. 2.
- Et de testa. §. nihil autem. 116. col. 4
- Et de act. §. pœnal. s. 274. col. 1
- Et de iu. na. gen. & ciu. §. ius autem. 10. c. 1.
- Et eodem modo dicitur innumerofum. in proce. §. 1 fol. 3. col. 1
- Inofficiositas quo ad testamenta potest tribus modis committi. de succes. liber. §. sed nostra. 194. col. 2
- Inquilinus dicitur qui prædium urbanum colit etiam si ruri sit, & colonus qui rusticum, etiam si sit in ciuitate. de actio. §. ius seruiana 270. col. 2
- In rem suam quid significet de aucto. tut. §. si inter. 57. col. 1
- Institutiones sunt principia ll. in proce. cum. quæ hoc. fol. 3. col. 3
- Institutio hæredis simpliciter facta intelligitur in toto, alio non dato cohærede, de hære. insti. §. hæreditas. 129. col. 3
- Et facta ad certum tempus non ualet, secus si ad incertum, eodem tit. §. hæres. 131. colum. 1
- Et facta in re certa trahitur ad totum si nihil sit additum, eod. titu. §. hæreditas. 130. colum. 1
- Et quib. mo. testa. infir. §. 2. 138. col. 3
- Institutionis titulus quare hodie sit necessarius in relicto filijs, de inoffic. testa. §. fina. 142. col. 2
- Institutio est de forma substantiali testamenti, de lega. §. ante hæredis. 160. columna 3.
- Institui an possint omnes homines mundi. de hære. insti. §. & unum. 129. col. 2
- Institutus in parte non dato cohærede habet totum, eodem titu. §. hæreditas. 129. colum. 3
- Instituendi uel exhæredandi necessitas provenit a fuitate, de hære. quæ ab intest. §. sed ea omnia. 177. col. 1
- Institoria quid sit quod cum eo. §. 1. 290. c. 4
- Institoria perpetuo hæredi, & in hæredem datur, eo. tit. §. 1. ibi.
- Instantia causæ durat triennio, de satisfda. §. 1. 298. col. 1
- In summa, id est, tandem & finaliter quod cum eo. §. si. 293. col. 4
- Instrumentum fundi quod dicatur, de lega. §. si quis ancillas. 154. col. 3
- Instrumento statuitur nisi contrarium probeatur, de inuti. stipulatio. §. item uerborum. 219. col. 4
- Instrumentum non solum per aliud instrumentum, sed etiam per testes reprobari potest. eo. col. 3
- Instrumenta duo si proferantur eiusdem diei & diuersi loci cui stetur. eo. §. eodem. colum. 4
- Instrumento debet inferi dies, ibi. col. 4
- Et quæ alia requirantur, ibi. col. seq.
- Et petitur edi tribus modis. 220. col. 1
- Et obtinet uicem duorum testium, ibi.
- Et quot testes requirantur contra instrumentum, siue directe siue indirecte ueniamus contra ipsum. ibi. col. 1. & 2.
- Ininuatio quid sit de dona §. primo. 105. colum. 1
- Et an ei possit renunciari, ibi.
- Et an ueniat in simplici remissione, ibidem.

- I**nfula in mari nata nullius in bonis est, & ideo conceditur occupanti, de re. di. §. infula. 81. col. 2
 Et nata in flumine efficitur vicinorum pro modo latitudinis prædiorum, ibi.
 Et quid significet, ibi.
Inspicitur quod euenire potest, eo. tit. §. illud. 78. col. 4
 Et de singu. re. per fideicom. reli. §. libertas. 169. col. 3
Interest reipu. ne quis re sua male utatur. de iusti. & iu. §. si fol. 7. col. 2
 Et de ijs qui sunt sui uel alie. iu. §. fina. 23. colum. 3
Interest reipub. subditos habere locupletes. ibidem.
 Et quod in re est priuati principaliter interest secundario reip. ibi.
Interest reipu. ciuitatem hominibus repleti, de excusa. tur. in prin. 63. col. 3
 Item mulieres dotatas esse, qui. alien. lic. in princ. 106. col. 4
Interest nostra admitti ad successionem ex pluribus capitibus, de hono. posse. in prin. 196. col. 2
 Item habere plures debitores, de actio. §. sic itaque. 275. col. 3
 Item plures actiones, ibi.
Interest cuiuslibet Deum uenerari, eod. tit. §. appellamus. 276. col. 1
Interesse quando ueniat in actionibus stricti iuris, & quando in bonæ fidei de actio. §. actionum autem. 281. col. 1. & 2
Interesse rei semper æstimatur, si alibi conueniatur, quam oportet, de actio. §. plus. 285. colum. 4
Interesse deteriorationis rei commodate qua actione sit petendum, qui. mo. re. con. obli. §. item is cui. 206. col. 1
 Et qualiter circa hoc sit formandus libellus, ibidem.
Interesse petenti incumbit onus probandi quantitatem certam, de uerb. oblig. §. hna. 211. col. 2
 Et qualiter probetur, ibi.
Interlocutio principis non habet uim legis, nisi hoc exprefferit, de iu. na. gen. & ciui. §. sed & quod. 11. col. 2
Interpretes iuris olim deputabantur ex pub. iu. na. gen. & ciui. §. responsa. 12. col. 1
Interpretatio impugnatiua uoluntatis alicuius cap. non debet, qui. ex ca. ma. non li. §. 1. 18. col. 4
Interpretatio semper capienda est, ut testamentum saluetur de exhære. li. §. posthumorum. 124. col. 1
Interpretatio semper capienda est ut actus ualeat, de leg. §. si quis rem. 151. col. 4
Intelligitur, hoc uerbum denotat fictionem de nup. §. pen. 31. col. 1
Intellec. ad l. si pater familias, ff. de hæred. instituendis. de vulga. substi. §. si seruum. 133. col. 1
Intelle. nouus ad l. cum pater. §. euctis, ff. de
 lega. 2. de lega. §. non solum. 149. col. 1
Intellec. nouus ad l. si res, ff. de leg. 1. eo. titu. §. sed & si rem. ea. col. 2
Intellec. ad l. debitor. in prin. de leg. 2. eod. tit. §. si quis debitori. 153. col. 1
Intellec. nouus ad l. iurisconsult §. parentes, ff. de gradi. de hæred. quæ ab intesta. §. ita demum. 173. col. 2
Intellec. nouus ad §. in personam, versic. de constituta de actio. vide, ibi. 271. colum. 3. & 4.
Intellec. ad l. 2. C. de adminstr. tuto. & l. cum curatore, ff. eodem, de aucto. tut. §. si inter. §. 6. col. 4
Intellec. diuersi ad l. cognitionum, ff. de uar. & extraor. cogni. de cap. di. in principio. 49. col. 2
Intelle. ad l. in agris, ff. de acq. re. dom. de rer. diui. §. præterea.
Intelle. ad l. si quis tutor, ff. de tute. de cura. §. interdum. 64. col. 1
Intellec. ad l. penul. C. in quib. cau. tuto. hab. ibidem.
Intellec. ad l. 1. ff. de ri. nu. de pat. po. in prin. 24. col. 4
Intestatus in materia tutelarum qualiter accipiat, de legi. agna. tut. §. 1. 48. columna prima.
Intestatus dicitur qui omnino testamentum non fecit, de hæred. quæ ab intest. in prin. 171. col. 4
Item qui non iure fecit testamentum. §. ibidem.
Item ille, cuius hæreditas non est adita. ibidem.
 Et improprie dicitur qui testari non potest & quando, ibi.
Interdictus aqua & igni remanet liber: sed perdit ciuitatem, de cap. dimin. in princip. 49. col. 3
Interdictus bonis non potest esse testis in testamento & quare, de testa. §. testes autem 114. col. 4
Interdictio administrationis tutoris accusati de suspecto durat durante lite, de suspect. tut. §. si quis autem 72. col. 3
Interdictio administrationis bonorum prodigo debet fieri per iudicem, qui non est permis. fac. testamen. §. item prodigus. 121. colum. 3
 Et an ualeat si fiat ei qui uere non est prodigus. ibi.
Interdictum de libero homine exhibendo, potest intentari per pupillum sine tutoris auctoritate, de auctorit. tuto. §. 1. §. 6. col. 2
Interdictum unde ui, non datur contra hæredem, sed actio in factum, de perpe. & tēpo. actio. §. 1. 301. col. 1
Interdicta olim erant decreta, de interdic. in prin. 306. col. 1
 Et consistebant aut in præcipiendo aut prohibendo, ibi.
Interdicta, ut plurimum uersantur circa

possessionem uel quasi possessionem rerum, ibid.
 Interdicta & actiones olim differebant, ibidem.
 Interdicto aliquando litigatur non super possessione, sed super iure rei, ibi. 306. colum. 3.
 Interdicta dantur pro iuribus incorporalibus ibidem.
 Interdictorum principalis diuisio quæ sit, eo. tit. §. 1. ibi.
 Interdictum prohibitorium, restitutorium, & exhibitorium quod sit, ibi.
 Interdicta omnia sunt, licet non interdiciant licet omnia uere intellecta interdiciant, ibidem.
 Interdicta mista quæ sint, ibi.
 Interdictum quorum bonorum est duplex, utile & directum, ibi. col. 4.
 Et est adipiscendæ, eodem titu. §. sequens, 307. col. 2.
 Et quare, ibi.
 Et quid operetur, ibi. col. 3.
 Et cui datur, ibi.
 Et non datur ei qui primo possedit & postea desijt possidere, sed ei qui primo loco quaerit possessionem, ibi.
 Et datur etiam pro una re, ibi.
 Interdictum saluanum dicitur adipiscendæ, ibid.
 Et ad quid detur, ibi.
 Interdicti saluani & actionis seruianæ differentia de interdi. §. sequens. 308. col. 1.
 Interdictum uti possidetis & utrobi sunt interdicta retinendæ, eodem titu. §. retinendæ, ibidem.
 Et dantur, quando est contentio inter aliquos de possessione, quis scilicet possideat, ibidem.
 Et utrobi datur pro mobilibus, uti possidetis pro immobilibus, ibi. col. 2.
 Et hodie hæc duo interdicta sunt ex æqua, ibi. col. 2.
 Et in eis ille uincit qui tempore litis contestatæ possidebat non ui, clam, uel precario aduersario, ibi.
 Interdicta sunt multiplicia, ibi.
 Et unde dicatur utrobi, ibi. col. 3.
 Interdicta hodie non exigunt formulam uerborum, de actio. in principio. 263. colum. 2.
 Et in quo differebant olim ab actionibus, ibidem.
 Et in quo differant hodie, ibi.
 Et omnia sunt personalia, eodem titu. §. 1. 264. col. 4.
 Interdictum recuperandæ datur ui deiectis, de interdict. §. recuperandæ. 309. columna tertia.
 Et unde uiest interdictum recuperandæ, ibidem.
 Et respicit res immobiles, actio uero ui bonorum raptorum mobiles. 309. columna 3.

Et quare sic dicatur, ibi.
 Interdicta alia simplicia sunt, alia duplicia, & quæ sint, eodem titu. §. tertia. 310. columna 2.
 Et in interdictis uti possidetis, & utrobi uterque litigans sustinet partes tam actoris quam rei, quia uterque contendit se possidere, & aduersarium, non, ibidem colum. 2.
 Interdum. Hæc dictio ponit regulam in contrarium de hære. quæ ab interdi. §. interdum. 174. col. 1.
 Intentio sumitur aliquando pro actione, de actio. §. si quis agens 285. col. 4.
 Integra res quando dicatur, ut contractus contrario consensu dissolui possit, qui. mo. tol. obliga. §. si. 246. col. 4.
 Inventarij effectus est, ut faciat heredem non teneri ultra uires hereditarias, de hered. quali. & differen. §. extraneis. 145. columna prima.
 Inventarij faciendi tempus, eo. col. 3.
 Et non facientes in quibus grauentur. eo. colum. 3.
 Inuentores aliquarum rerum laudandi sunt, quantum minus perfecte inuenerint, de leg. agna succel. §. 1. 180. col. 3.
 Inuentis addere est facile, ibi.
 Inuenta per colonum ita demum sunt obligata, si dominus sciat, inuenta autem per inquilinum, siue sciat siue non & de ratione, de actio. §. item seruiana. 270. columna 2.
 Et in utroque casu, si eo animo sunt inuenta, ut maneat, ibi.
 Inuestitura qualiter fiat, de uerb. obli. in prin. 208. col. 2.
 Inuidia reprobatur de l. fusia caninia. fol. 21. colum. 4.
 Et remouenda est, de dona. §. finali. 106. colum. 2.
 Inuocatio diuini nominis quid operetur. in rub. proce. fol. 1. col. 1.
 Inutile inutilatum, in proce. §. cunque hoc. fol. 4. col. 2.
 Iterum, quomodo ponatur, in proce. §. 1. fol. 2. col. 4.
 Item, hæc dictio est repetitiua similium, de rer. diu. §. item lapilli. 80. col. 2.
 Et est dictio continuatiua, de actio. §. item seruiana 270. col. 1.
 Iter, uia, actus, & aquæ ductus, in quo differant, & quid sint, de seruit. prædio. 92. col. 4. §. 3. colum. 1.
 Iudæus si agat contra christianum pro furto agit tantum ad duplum, de actio. §. ex maleficijs 276. col. 4.
 Iudæus an christianum mancipium possit promittere christiano uel iudæo, de inut. stip. §. 1. 215. col. 4.
 Iudex criminalis quomodo cognoscat de causa ciuili, in proce. prin.
 Et punit in ciuilibus in expensis, & iurati-
 co, ibi.

I N D E X.

Iudex non debet moueri passionibus, de iur. & iur. in prin. fol. 5. col. 4.
 Et olim non poterat recedere ab opinionibus iurisconsultorum, de iur. nat. gen. & ciui. §. responsa 12. col. 1.
Iudicis praeiudicia si interueniat minus legitime, ubi non est necessaria, non refert, de liber. §. 1. 17. col. 1.
Iudex in agnitione bonorum possessionis pupilli potest ipse interponere auctoritatem, nisi habeat tutorem uel sit absens, de aucto. tut. §. 1. 56. col. 1.
Iudex quando debet iudicare secundum conscientiam uel secundum acta, & probata qui. mo. iur. fin. in prin. 57. col. 3.
 Et de actio. §. si minus. 288. col. 1.
Iudex incompetens remittit ad competentem, de suspens. tuto. §. sed si quis. 73. column. prima.
Iudex exuberantius impartitur officium suum in actionibus bonae fidei quam stricti iuris, de actio. §. actionum autem. 281. column. 3.
Iudex debet ferre certam sententiam etiam, quod actum sit de incerta quantitate, cod. tit. §. curare. 285. col. 3.
Iudici conceditur arbitrium aestimandi ex bono, & a quo interuenit partis quando quantitas debet alteri certo loco, & soluitur in alio, eo. tit. §. plus. 286. col. 2.
Iudex arbitrio suo statuit tempus, quando non est a l. determinatum, de iur. i. stipu. §. si 223. col. 2.
Iudex potest iniuriarum punire, etiam si iniuriatus agere non possit, de iur. §. seruus. 258. col. 3.
Iudex, qui per imperitiam male iudicauit, qualiter teneatur etiam si sit filius familiaris, de obligatio. quae ex qua. deli. in prin. 261. col. 2.
 Et quid si dolo, ibi.
 Et quid si secutus fuit opinionem aliquorum doctorum ibi.
Iudex debet iudicare secundum ll. aut consuetudines non secundum suam prudentiam, de offi. iud. in prin. 313. col. 1.
Iudicia centumviralia quae fuerint, de iur. nat. gen. & ciui. §. constat. 10. col. 4.
Iudicium qualiter esse possit inter tutorem, & pupillum, de aucto. tut. §. finali. 56. column. 4.
Iudicium accipitur pro discretionem, pro sententia, pro iurisdictione, pro actione, qui. non est permis. face. testament. §. primo. 121. column. 1.
 Item pro lite pro auctoritate, pro foro, ibidem.
 Item pro arbitrio, pro ultima uoluntate, ibidem.
 Item pro quaestione, ibi.
 Item pro iuris dispositione, ibi.
 Item pro potestate iudicandi, pro perniciem siue damnatione, ibi.
 Item pro poena & pro processu, ibi.

Iudicio criminali pendente nihil est innovandum, de heredi. institu. §. primo. 127. column. 2.
In iudicijs aequalitas seruanda est, de actio. §. actionum autem. 281. col. 4.
Iudicijs, id est, actionibus, eo. tit. §. in bona fidei. 283. col. 3.
Iudicia omnia sunt absolutoria, de perpe. & temp. actio. §. si. 301. col. 4.
 Et quid importent uerba praedicta & quare hoc sit, ibi.
Iudicium procedit non opposita exceptione rei iudicatae, de excep. §. item, si in iudicio. 303. col. 2.
Iudicia omnia sunt de iure ciui. de obliga. in prin. 203. col. 1.
Iudicia incipiunt a citatione, de poe. teme. liti. §. si 312. col. 3.
In iudicio finium regundorum non debet quis priuari dominio rei suae de offi. iudi. §. si finium. 315. col. 2.
Iudicatum solui. Haec clausula continet defendere, & quod dolus absit & iudicatum soluere, de satisda. §. 1. 297. col. 4.
Iugum ponitur pro iurisdictione, in proce. §. 1. fol. 2. col. 4.
Iuramentum Imperatoris qualiter sit, in rubri. proce. fol. 1. col. 2.
Iuramentum primo taxare uel postea limitare est arbitrium iudici, de suspens. tuto. §. 1. 71. col. 1.
Iuramentum de iure canonico conualidat alienationem rei dotalis, quib. alien. li. in p. inc. 106. col. 4.
Iuramentum calumniae an sit praestandum in quolibet actu, an uero sufficiat semel, de hdeicom. hær. §. si. 168. col. 9.
Iuramentum delatum a hdeicommissario hæredi an possit referri, ibi.
Iuramentum litis decisiuum habet uim plenae probationis, de actio. §. item si quis postulante. 272. col. 2. & 3.
 Et ex eo oritur actio in factum, & quomodo, & quare, ibi.
 Et praestatur altero ex colligantibus deferente & non aliter, ibi. col. 3.
Iuramentum litis decisiuum delatum si sit, est statim iurandum, ibi.
Iuramentum praestitum sine uoluntate aduersarij nihil prodest, ibi. col. 3.
Iuramentum litis decisiuum ex parte rei eadem reo praestat aliquando exceptionem, aliquando actionem, ibi. col. 3.
 Contra iuramentum litis decisiuum non admittitur probatio, ibi. col. seq.
Iuramentum triplex est, uoluntarium necessarium & iudiciale, ibi. col. 4.
Iuramentum calumniae per quem praestabitur, quando perita uenia filius conuenit patrem, eo. tit. §. poenales. 273. col. 4.
Iuramentum in litem an faciat dici actionem in qua iuratur, poenalem. de actio. §. sequens. 276. col. 1.
Iuramentum debet referri a creditore, de

- excep. §. xque. 303. columna prima.
 Iuramentum contra leges non est seruandum, ibi.
 Iuramentum non est deferendum, quando aliter ueritas haberi potest, ibi.
 Iuramentum est species probationis, de lite. obli. 227. col. 1.
 Iuramentum habetur loco solutionis, quib. mo. 10. obli. §. 1. 244. col. 4.
 Iuramentum calumnie præstatur tam ab actore quam reo de pœn. teme. litigan. §. 1. 311. col. 2.
 Et continet plura capitula, ibi.
 Iurans remanet obligatus, & opus est exceptione, de exceptio. §. xque. 303. columna prima.
 Iurare rem meam esse, uel tuam non esse differunt, ibi.
 Iurisconsultorum opiniones non sunt necessariæ nisi hoc disponatur. de iur. na. gen. & ciui. §. responsa. 12. col. 1.
 Iureconsulti qui apud antiquos, ibi.
 Iuridicis pro iudice, de attil. tuto. §. sed hoc. §. 4. col. 4.
 Iuris definitio. de iusti. & iur. §. tria. fol. 6. colum. 4.
 Iuris periti administrationi reip. præfici debent in proce. §. si. fol. 5. col. 2.
 Iurisdicção designatur per iugum, in proce. §. 1. fol. 2. col. 4.
 Iurisdictionis uoluntariæ actus potest quolibet loco & tempore exerceri de liber. §. 1. 16. col. 4.
 Iurisdicção potest dari tacite, de fideicom. hære. in prin. 163. col. 4.
 Iustinianus fuit Christianus, in rubr. proce. fol. 1. col. 2.
 Et unde fuerit dictus. eo. col. 3.
 Iustitia est mater iuris, in rub. de iusti. & iu. fol. 5. col. 3.
 Iustitia uera consistit in administratione non in cognitione, de iusti & iu. in princ. fol. 5. col. 4.
 Iusta. uera. de liber. in prin. 16. col. 2.
 Iusta precantibus non est negandus assensus. de ijs qui sunt sui uel alie. iu. §. fina. 23. colum. 3.
 Iustus necessitatis est mandatum uoluntatis, de attilia. tuto. §. sed hoc. §. 4. col. 3.
 Et debet necessario præcedere de vulga. substi. §. si seruum. 133. col. 1.
 Iustus, ut quod iustus teneatur quot modis detur quod cum eo. §. 1. 290. col. 3.
 Ius, idest status de iure perso. in princip. 13. colum. 3.
 Ius non est minister iustitiæ, sed effectus, in rub. de iust. & iu. fol. 5. col. 3.
 Ius suum non est alicui auferendum de ijs qui sunt sui uel alien. iur. §. finali. 23. columna 3.
 Iura sanguinis manent in seruis, de nup. §. il lud. 30. col. 2.
 Ius imitatur naturam in quantum potest, de adop. §. minorem. 35. col. 1.
 Ius liberorum pendet patre capto ab hostibus qui. mod. ius pat. pot. fo l. §. si ab hostibus. 40. col. 1.
 Iura subueniunt ijs, qui rebus suis superesse non possunt, de cura. §. primo. 63. columna 4.
 Iura etiam ad raro contingentia adaptantur, de rerum diuilio. §. insula. 81. columna 2.
 Iura sunt concordanda, eodem tit. §. cum ex aliena. 82. col. 2.
 Et de testa. in prin. 113. col. 3.
 Ius reuocandi donationem non transit ad hæredes, de donatio. §. primo. 105. columna 3.
 Ius antiquum, & correctum an sit legendum de test. in prin. 113. col. 3.
 Et quando possit allegari, ad quid. ibi.
 Iuris ignorantia in milite toleratur, de testa. mili. in prin. 117. col. 4.
 Iura sanguinis deleri non possunt, de hæred. quæ ab intest. §. minus. 176. col. 2.
 Ius strictum est, quod sprete humanitate & æquitate rigorem imitatur de senatuscon. Tertul. in prin. 182. col. 2.
 Ius dicitur angustum & iniquum, eodem colum. 3.
 Ius omne, aut in acquirendo, aut in amittendo, aut in seruando consistit, de acti. §. ite seruiana. 270. col. 3.
 Iure aperto. i. in quantitatibus liquid s, eo. tit. §. in bonæ fidei. 283. col. 4.
 Iuris appellatione uenit ciuile de perpe. & tē po. act. §. 3. 300. col. 4.
 Ius habet multa significata, de actio. in prin. 263. col. 2.
 Iura negotijs exhibent, quod medicamenta morbis, eodem titulo, §. sed istæ. 267. colum. 1.
 Iuris prudentia uersatur in cognitione rerum diuinarum, de iusti. & iu. in princip. fol. 6. col. 1.
 Ius publicum & priuatum, quod de iusti. & iu. §. si. fol. 7. col. 1.
 Et in quo consistant, ibi. col. 2.
 Ius publicum & diuinum similia sunt, de actio. §. ex maleficijs. 277. col. 2.
 Ius naturale quid sit, & quod est illud quod est commune omnibus animantibus de iure natu. gen. & ciui. in princip. fol. 7. columna 3.
 Et quot modis ponatur, ibi.
 Et capitur pro illo dictamine rationis qd est insitum hominibus a natura, de Atti. tut. §. si. §. 4. col. 4.
 Ius commune appellatur ius gentium, de iur. na. gen. & ciui. §. 1. 8. col. 2.
 Ius ciuile unde dicatur & quare, ibi.
 Et dicitur aliquando l. 12. tab. ibi. col. 3.
 Et quot modis dicatur, ibi.
 Et appellatur ab unaquaque ciuitate, eo. tit. §. sed ius. fol. 9. col. 1.
 Iuris ciuilis appellatione nihil alio adiecto intelligitur de romano, ibi.

Ius ciuile & statuta mutantur, eod. tit. §. sed naturalis, fol. 13. col. 1.
 Et tollitur per aliud ius ciuile, secus naturale, de legi. agna. tur. §. fi. 48. c. 1.
 Et quandoque principium habuit, de rer. diui. §. singulorum, 77. c. 4.
 Iuris ciuilis appellatio in specie sumpta nō comprehendit senatusconsulta, de fideicom. hæred. §. ergo. 165. c. 3.
 Ius ciuile non tollit naturale, de hæred. quæ ab intest. §. minus, 176. c. 2.
 Ius gentium introducitur naturali ratione de iur. na. gen. & ciui. §. 1. f. 8. 2.
 Et est immutabile in sui totalitate, eo. tit. §. sed naturalia, 13. c. 1.
 Et est commune omnibus gentibus, & eius constitutiones commoditate vel necessitate gentium sunt introductæ, de iur. nat. gent. & ciui. §. ius autem, f. 9. c. 3.
 Et de ijs qui sunt sui uel alien. iu. §. 1. fol. 22. columna 4.
 Et derogat iuri naturali, ibi.
 Et oritur ex diuina prouidentia, eo. tit. §. sed naturalia, f. 13. c. 1.
 Et appellatur naturale, de rerum diui. §. 1. fol. 74. col. 4.
 Et singulorum, f. 77. c. 4.
 Et est antiquius iure ciuili, ibi.
 Et est productum a natura cum genere humano, ibi.
 Et appellatur aliquando ius naturale, de loca. §. adeo, 234. c. 1.
 Ius municipale quod dicatur, de iur. na. gen. & ciui. §. 1. f. 8. 3.
 Ius Romanum constat aut. l. scripta aut consuetudine, eo. ti. §. constat. f. 10. c. 1.
 Ius honorarium unde dicatur, eo. titu. §. prætorum, f. 12. c. 1.
 Ius canonicum in materia peccati seruatur, de pa. po. f. 24. c. 4. etiam in terris imperij, degrad. cognæ, §. fi. 183. c. 1.
 Ius abstinendi habent sui a prætore, de hæredum qual. & disse. §. sui f. 143. c. 3.
 Ius accrescendi habet locum inter legatarios, de leg. §. si eadem, f. 150. c. 2.
 Et quare fuerit introductum in hæreditariis intestatorum, de senatuscon. Orphi. §. fin. f. 185. c. 1.
 Et an transmittatur ad hæredes, ibi.
 Et an requirat nouam aditionem. ibi.
 Et accrescit etiam inuitis, ibi. quod limitata, ut ibi habetur. & col. 2.
 Ius patronatus in quibus consistat, de success. lib. §. sed nostra, f. 134. c. 2.
 Et quid importet, ibi. & col. seq.
 Et pluribus modis amittitur, eadem, col. & seq.
 Et est in commercio, & potest relinqui, & assignari vni ex filiis vel alijs, de assigna. liber. in prin. f. 195. c. 3.
 Et in eo filij succedunt vt filij non vt hæredes, ibi.
 Iuuenes ineruditi non sunt onerandi multitudine materiarum, sed distinde docen-

di, de leg. §. sed solum, 147. c. 1.
 Et nō debemus cauere, quod studia deserant, de iust. & iur. §. 1. f. 6. c. 2.
Labor omnia vincit, in procem. §. final. fol. 5. col. 2.
 Laboribus alienis nemo debet ditari, per quas perso. no. acquir. §. 1. f. 110. c. 1.
 Lapis quasi pedem lædeus, de testa. in princ. fol. 113. c. 3.
 Lapides finales surripiens qualiter teneatur, de offic. iudicis, §. fin. 315. c. 3.
 Lasciua quid, de oblig. ex deli. §. interdum 251. col. 1.
 Lasciua & lasciuiæ in animalibus quid sit si qua. pau. sec. dic. 295. 3.
 Latini dedititij & ciues Romani qualiter differant inter se de iure antiquor de liberti. §. libertinorum, 17. 3.
 Laudare seipsum aliquando licet. procem. §. 1. f. 2. col. 4.
 Lectio sola non sufficit, sed exigitur examinatio, ibi. §. igitur. f. 4. c. 3.
 Legari potest res hæredis sicut testatoris, de leg. §. non solum, 148. c. 2.
 Legari an possit res communis, ibi.
 Et an res hostium, vel res nostra capta ab hostibus & quomodo, ibi.
 Legari censetur tantum ius, quod testator habet etiam quod legatum reddatur inutile, eodem tit. §. sed & si rem suam. f. 149. columna 2.
 Legari possunt omnia tam corporalia quam incorporalia, eodem tit. §. tam autem. fol. 155. col. 4.
 Legari a semetipso non potest eod. titu. §. an seruo 158. c. 4.
 Legans quod sibi debetur, censetur legare ius quod habet eodem titu. §. tam autem, f. 155. c. 4.
 Legans nomen debitoris & postea exigens, censetur renocare legatum, ibi.
 Legare is potest, qui potest testari, eo. ti. §. legari. f. 156. c. 4.
 Et contra illi potest legari, qui potest institui, ibi.
 Legatarius est idoneus testis in testamento non obstante eius commodo. testa. §. legarijs. 116. 3.
 Et successor iuris, ibi. col. seq.
 Et ei competit actio personalis, realis, hypothecaria, & quomodo & in quibus casibus, de leg. §. sed olim. 147. c. 1.
 Et si efficiatur dominus rei legatæ ex causa onerosa, potest agere ad æstimationem contra hæredem, eodem titu. §. si res, 149. columna 3.
 Legatarij plures eiusdem rei faciunt sibi partes per concursum, & quando eod. tit. §. si eadem. 150. c. 2.
 Legatarius sub conditione vel in diem non transmittit nisi in tribus casibus eo. tit. §. si peculium. 155. c. 2.
 Legatarius iurium habet viles sine cessio- ne, eo. tit. §. tam autem, 155. c. 4.
 Lega-

- Legatarij particulares non possunt cogere** heredem adire, de leg. falc. §. quantitas, f. 161. col. 3.
- Legatarius grauari potest**, de fideic. hære. §. præterea, f. 167. col. 3. & de ling. re. per fideic. relic. in prin. 168. c. 4.
- Legatarius conditionalis quare speciẽ legati conditionalis non transmittat ad heredem**, contrahentes sic de verb. oblig. §. ex conditionalib. 210. c. 3.
- Legatum perditur, si accusatur testamẽtum ut falsum**, de do. in prin. 104. c. 2.
- Et exigit capacitatem tribus temporibus**, ibidem.
- Et factum testij testamentario valet**, de testa. §. legatarijs, 116. c. 3.
- Et an factum tabellioni valeat**, ibi.
- Legata facilius reuocantur quam institutiones**, de hære. inst. §. seruu. 128. c. 2.
- In legatis sufficit capacitas, quando dies legati cedit**, de hære. quali. & differ. §. an extraneis, 144. c. 2.
- Legati definitio**, de leg. 1. f. 146. c. 4.
- Et quomodo differat tam a donatione inter viuos quam causa mortis**, 147. c. 1.
- Et qualiter differat ab hereditate**, ibidem.
- Legatorum obseruationes, & formæ antiquæ**, ea. col.
- Legatorum vna est natura**, ea. col.
- Et per quæ verba fiant**, ibi.
- Legata & fideicom. sunt ex æquata quo ad substantiam, non quo ad verba**, eo. tit. §. sed non vsque, 148. c. 1.
- Legatum rei, quæ non est in commercio nostro, non valet, etiam quo ad æstimationem præstandam**, eo. tit. §. non solum, 148. col. 3. & 4.
- Et quomodo & quando ibi**.
- Legatum rei alienæ factum a testatore sciẽte valet, secus si ab errante vel ignorante**, 148. col. 2.
- Legatum si euincatur, an hæres de euictione teneatur, & quando**, ibi 149. c. 1.
- Legatum rei obligatæ alteri debet reui per heredem**, eodem tit. §. sed & si rem tuã, 149. col. 2.
- Nin expresse testator velit contrarium**, ibi.
- Et quod tribus casibus reuiat hæres**, ibid. in finem.
- Legatum rei futuræ est tacite conditionate**, de le. §. ea quoque res, 150. c. 1.
- Legatum in quinque casibus deficit & legatario accrescit, & in tribus deficit & ei non accrescit**, de leg. §. si ea, 150. c. 3.
- Legatum vni quando, & in quibus casibus, si legetur alteri, censetur ademptum in totum vel in partem a primo**, ibi. col. 3.
- Legatum rei suæ non valet**, eo. tit. §. sed si re legatarij, 151. c. 2.
- Legatum ab initio inualidum non recondidatur, licet veniat ad casum a quo posset incipere**, ibi.
- Legatum non admittitur per alienationem aut pignorationẽ**, de leg. §. si re suã, 151. c. 4.
- Legatum factum a debitore creditori rei debite an valeat, & quomodo**, ibi. co. seq.
- Legatum liberationis valet**, eo. tit. §. si quis debitori, 152. c. 2.
- Et prodest non solum legatario, sed hæredi**, ibid.
- Legata liberatione competit non solum exceptio, sed actio ad petendum, ut hæres per acceptilationem liberet debitorem**, ibi.
- Legatum factum a debitore creditori si nullam afferat vtilitatem non valet**, ibi.
- Legatum ab initio validum propter commodum representationis non fit inualidum, quamuis viuo testatore deueniat ad eum casum a quo incipere non possit**, ibi. col. 2 & 3.
- Legatum speciei an per solam dominij tãslationem efficiatur vtile**, 153. c. 1.
- Legatum propter commodum hypothecæ an valeat**, ibi.
- Legatum do. i. factum a viro vxori propter commodum representationis valet**, eo. tit. §. sed si vxori, ibi. col. 2.
- Legatum sub falsa demonstratione debiti, si non exprimat certam quantitatem, vel aliter constet quid aut quantum legatur, nõ valet, si legans nullo modo est debitor**, ibidem.
- Legatum non vitatur a falsa causa**, ibid.
- Legatum hominis per modũ accessorij ad alium hominem principalem non extinguitur, licet extinguatur legatum hominis principalis**, eo. tit. §. si qui ancillas, fol. 154. col. 1. Secus in legato rei accessorij ad hominem, ibid.
- Legatum vniuersale recipit augmentum & diminutionem**, eodem tit. §. si grex, fol. 154. col. 3.
- Legatum vsusfructus facilius perditur quã legatum proprietatis**, ibi.
- Legatum peculij recipit augmentum & diminutionem viuo testatore**, eo. tit. §. si peculium, 154. c. 4.
- Legari peculij seruo dies cedit ab adita**, ibi. 155. col. 1.
- Legata pura vel in diem certam cedunt a morte nisi in sex calibus, in quibus cedunt ab adita**, eo. tit. ibid.
- Legatum peculij seruo factum in dubio nõ continet debita a domino ipsa seruo ratione peculij**, eo. tit. §. peculium, 155. c. 2.
- Legata libertate seruo si rationes reddiderit censetur eidem relictum peculium**, ibi.
- Legatorum edictum est permissorium**, eo. tit. §. tam autem, 155. c. 4.
- Legatum serui vel rei, quam legatarius optaret, erat conditionale**, eodem tit. §. aptionis, 156. col. 2.
- Legatum conditionale non transmittitur**, ibidem.
- Legatum pœnæ nomine valet hodie etiam in hæreditatibus**, eo. tit. §. pœnæ quoque, 160. col. 2.
- Legata ex præsumpta voluntate reuocantur**.

I N D E X.

- tur, de adempt. leg. in princ. fol. 161. col. 1
- Legata ultra dodrantem dicuntur facta cōtra l. falc. de l. falc. in princ. 161. c. 3
- Legatæ rei periculum ad quem spectet de l. fal. §. quantitas, 162. c. 3
- Legatum alicui ut tertium manumittat nō defalcatur ex l. falcidia. eod. tit. h. 163. c. 1
- Legatum relictum ab eo qui omnino volebat testari sine hæredis institutione est nullum, de hdeicomm. her. §. 1. f. 164. c. 1
- Legata a venientibus ab intestato relictā olim non valebant, eodem tit. §. præterea, 167. col. 3
- Legatum vel fideicommissum non valet in eo pluri, in quo excedit cōmodum, quod sentit ille a quo legatur vel fideicommittitur, de ling. re. per fideicomm. reli. §. 1. 168. col. 4
- Et quid si est grauat⁹ post aliquod tempus, ibi. 169. c. 1.
- Legata præstare differens pijs locis, si fuerit iudicio conuentus tenetur ad duplum, de actio. §. ex maleficijs, 276. c. 4
- Legata facta ecclesijs si soluantur indebite non rēp. tūtur, ibi. 177. c. 2
- Legatum factum eccl. iæ & in redemptionem captiuorum æquiparantur, ibidem. columna 3
- Idem si alicui sancto, vel Deo, vel administratori, ibi. col. 3. & 4
- Legitima patronorum hodie est tertia de succel. lib. §. sed nostra. 193. c. 4
- Legitima filiorum hodie quota pars sit. de inoffi. test. §. h. 142. c. 3
- Legitime factum ex euentu retractari non debet qui alie. li. §. h. 109. c. 2
- Legitimatur quis per oblationem curiæ, de hæred. quæ ab intesta. §. 1. f. 172. c. 2
- Legitimantur filij per subsequens matrimonium, & efficiuntur legitimi, ibi.
- Leges parum valent nisi sint qui eas exequantur, in procem. in princ. f. 2. c. & 3.
- Leges sunt sacra, ibi. col. 3
- Legum scientia habet principium & finem in procem. §. cumque hoc. f. 3. c. 3
- Leges condere specialiter delegari potest a principe, ibi.
- Et aptantur rebus frequentioribus, ibidē. fol. 4. col. 2
- Leges per non vsum tolluntur, in procem. §. igitur f. 4. c. 3. de liber. §. libertinorum, f. 17. c. 2. & de auct. tu. §. sed ex his § 3. c. 4. & de testam. in princ. 113. c. 3 de falsitat. in princ. 297. c. 2
- In legibus condendis non solum requiritur commissio, sed approbatio & confirmatio. d. §. igitur. f. 4. c. 3
- L. tollitur contraria consue tudine, d. f. §. c. 2
- A l. studio discendi non debet nisi perfecta cognitione in procem. §. h. f. §. c. 2
- L. aut punit, aut vetat, aut permittit, aut cōsulit, aut hortatur, de iustit. & iur. §. iuris præcepta, f. 6. col. 4
- L. & consuetudo differunt, de iu. na. gent. & ciui. §. 1. fol. 8. columna 2.
- L. fieri debet propter necessitatem aut commoditatem hominum, eo. tit. §. ius autē, fol. 9. col. 3
- L. definitio, eo. tit. §. constat. 10. c. 2
- Et dicitur l. quicquid animo condendi princeps disponit, eod. titu. §. sed & quod, f. 11. col. 1.
- L. generalis qualiter cognoscitur, 11. c. 2
- Et an l. ad sui substantiam exigat scripturam, eodem tit. §. constat. 10. c. 1
- L. non tollitur per non frequentationem de liber. §. libertinorum. 17. c. 2
- L. si resistat, facit quod actus etiam pius sit ipso iure nullus, quibus ex cau. manu. non li. in princ. 18. c. 3
- L. Fulia. Caniniæ dispositio. de l. fu. can. fol. 21. col. 4
- Ll. non ligant extra iurisdictionem, de ijs qui sunt sui vel alie. 10. §. 1. 22. c. 4
- L. debet interpretari in casu probabiliter dubio de nup. §. affinitatis, f. 28. c. 4
- L. actus legitimi, ff. de reg. iu. qualiter intelligatur qui testam. tu. da. pol. §. ad certum, fol. 46. col. 3
- L. sequens potest declarare præcedentem, de capi dimi. §. quod autem, f. 50. c. 1
- L. noua corrigens vnum ex paritatis auctore censetur corrigere aliud. qui ex cau. ma. non li. §. cum ergo, 21. c. 3
- Ex l. d. citur esse quod est ex ratione ipsius de legi. patro tut. 50. c. 4
- L. correctæ referri potest ad ponendam correctionem, & vt melius intelligatur materia, de attri. uito. in princ. § 2. c. 4
- Ll. ab imperatore factæ etiam in beneficiū ecclesiarum non valent de iure, de rerū diui. §. sacra. 76. c. 4
- De l. substantia non est scriptura, eo. ti. §. singulorum, 77. c. 4
- Ll. sub congruo titulo poni debent, de usu, & habi. §. h. 97. c. 4
- L. debet esse generalis, de vsucap. in princip. 98. col. 2
- L. lula de fundo dotali in quibus approbatur, & in quibus corrigatur, & quod facilius permittebat fundum alienari quam obligari, quib. alie. 106. c. 4
- Ll. correctæ allegari possunt, de testamen. in princ. 113. c. 3
- Ll. correctæ non sunt scribendæ in libro. ll. eo. tit. §. sed neque, 116. c. 2
- Ll. imponi debent rebus, & non verbis, de lega. §. sed olim, 147. 1.
- Et de lite. obli. 226. c. 3
- L. falcidia vnde dicta sit, & qua ratione introducta, & quæ essent eius verba & quare olim ei renunciari non posset de l. fal. in princ. 161. c. 3. & 4.
- Et habet locum in donatione causa mortis, & in mortis causa capione, eod. tit. in princ. 161. c. 4. & 162. c. 1
- Et an habeat locum in fideicommissis. ibidem.

- Lex furia & Voconia quid disponent, & a quibus lata remissive, ibi. col. 1.
 L. censetur perpetua. de succes. liber. §. final. 195. col. 2
 Et semper loquitur, ibi. col. 3
 L. correctio non est reputanda nec alleganda in numero ll. de actio. §. in personam, 271. col. 1.
 L. tollitur per abusum vel per usum contrarium, de noxa. action. §. fin. 295. c. 1
 L. introducitur aliquando ab initio ab ipso usu de satisf. in princ. 297. c. 2
 L. posteriores per priores declarantur, ibid. col. 3. & de test. 196. c. 2
 L. resistens impedit ortum civilis & naturalis obligationis, de fidei. §. 1. 223. c. 4
 L. naturalis, id est diuina, de obligat. ex deli. §. 1. e. 248. c. 3
 L. Aquilia teneri facit aliquem sola culpa de laquil. §. 1. f. 255. c. 1
 L. quantumcunque pœnalis habens plura capita censetur repetere in sequentibus dicta in præcedentibus cod. tit. §. capite tertio. 256. c. 4
 L. Cornelia unde dicatur, de iniur. §. sed & lex. 259. c. 4
 L. Fusia caninia unde dicta. de l. fus. in rubr. f. 21. c. 4
 Lex Hortensia quo tempore rogata fuerit, de iur. nat. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 4.
 L. Regia quæ esset, eodem tit. §. sed & quod. fol. 11. c. 1
 L. Julia de ui publica, & L. Julia de ui priuata, qualiter puniant, de interdi. §. recuperanda, 309. c. 4
 L. tollitur per consuetudinem, de pœ. teme. litigan. §. hæc autem. 311. 4
 Liberorum procreatio & educatio est de iure naturæ, de iur. nat. gent. & ci. in princ. fol. 7. col. 3
 Liberorum appel. veniunt omnes descendentes in infinitum, qui testa. tuto. da. pos. §. fin. 47. c. 1.
 Liber in singulari pro filio, per quas personas no. acquir. §. hoc quoque. 110. c. 4
 Liberi an dicantur proprie etiam ultra trinepotem, de hære. quæ ab intest. §. ita demum, 173. c. 3
 Liberorum appellatio stricte aliquando pro filiis accipitur de senatusc. orphi, in prin. 184. col. 2
 Liber homo quandoque bon. fide possideatur, quandoque mala, quandoque nullo modo, & exempla per quas perso. nob. obligat. acqui. §. 243. c. 2
 Liberorum hominum differentia, de iur. perso. §. 1. f. 15. c. 1
 Liber quandoque nascitur ex duobus seruis, de inge. in princ. 15. c. 3
 Libera potestas, hæc verba restringuntur ad id quod ex æquo & bono procedit de actio. §. in bona fidei, 283. c. 4
 Libera persona alteri non acquirit, de oblig. quæ ex deli. §. furtorum, 248. c. 4
 Liberum corpus non recipit astimationem, eo. tit. §. interdum. 250. c. 3
 Liberatio tribus modis legatur, de lega. §. si quis debitori. 152. 3
 Liberatio relicta an includat dolum, ibid.
 Liberatio a debito alieno valet. eodem tit. §. tam autem, 155. c. 4
 Libertus quas operas debet patrono de liberti. §. libertinorum, 17. c. 3
 Libertus si patronum sine venia in ius vocauerit, punitur in 80. aureis. ibi. & col. seq.
 Libertus ingratus qua actione reuocatur in seruitutem. de capi. dimin. in princip. fol. 49. c. 1
 Libertus qui fraudulenter gerit tutelam, punitur. de suspect. tur. §. sed si quis, fol. 73. columna 1.
 Libertus orcinus quis dicatur. de sing. rebus per fideicommissum reli. §. qui autem. f. 169. columna 4.
 Liberorum successio qualiter hodie procedat. de succe. liber. §. sed nostra, fol. 193. columna 4.
 Liberti filio prodest paupertas, eo. §. c. 3
 Liberto succedit non solum patronus, sed etiam coniuncti patrono usque ad quintum gradum in capita, & qui proximus est patrono præfertur, eodem tit. §. multis, 194. c. 4. & 195. 1
 Et quare ibid.
 Intellige tamen q. descendentes in infinitum, transuersales usque ad quintum gradum, ibi. 195. 1.
 Libertinorum omnis differentia sublata est. eo. tit. §. si, 195. c. 2.
 Libertini qui sint, de liber. in principio. fol. 16. col. 2
 Libertinus & libertus an differant, & an olim diuersimode acciperentur. ibi.
 Libertas quid sit. de iur. perso. in princip. fol. fol. 13. col. 3
 In dubio pro libertate iudicandum est. fol. col. 1.
 Libertatis suæ quis est dominus etiam usque ad venditionem. de iur. perso. §. 1. fol. 14. columna 3.
 Libertas est res inæstimabilis. de lib. §. multis. f. 16. c. 4
 Et ex qui cau. ma. non licet, §. si. 21. 2.
 Libertatis datio est actus pius. dict. §. fol. 16. columna 4.
 Et ideo potest dari in ecclesia. ibi.
 Et de modis dandi libertatem. ibid.
 Libertas semel collata non reuocatur nisi ex magna cau. qui. ex cau. ma. non licet. in princ. f. 18. c. 3
 Et ideo data in fraudem creditorum non ualeat. ibid.
 Et an in fraudem possit reuocari, eod. tit. §. in fraudem, 19. c. 4
 Libertatis impedimēta tolli debent. de l. fusi. can. tollen. 21. c. 4
 Libertas non solum expresse sed tacite dari potest, de adop. §. si. 37. c. 2

I N D E X.

- Et qui restat. tut. da. pos. in princip. fol. 45. columna 2.
- Et de heredib. institu. in princip. fol. 126. columna 2.
- Libertas seruitutis quomodo acquiratur. de serui. præ. 93. 2. & 3.
- Et quanto tempore præscribatur. ibi.
- Libertatis favore quis cogitur vendere rem propriam. de dona. §. si. 106. 2.
- Et multa quæ favore libertatis sunt introducta. ibid. col. 2. & 3. & de lega. §. ante hæredi. 159. c. 4.
- Libertas directa in seruo alieno non potest habere locum. de hered. institu. §. seruus. fol. 128. col. 1.
- Libertati legata potest hodie onus adijci. de leg. §. pænæ quoque. fol. 160. c. 2.
- Libertas fideicommissaria quæ dicatur. de sing. re. per fideicom. reli. §. libertas. f. 169. columna 2.
- Et potest etiam relinqui seruo alieno. ibi.
- Libertatem seruo alieno dare grauatus tene tur emere & præstare si potest. ibid.
- Libertatis legatum vel fideicommissum seruo alieno. si dominus nolit vendere. non extinguitur. sed pender. ibid.
- Libertas directa seruo alieno relinqui non potest. eodem titul. §. qui autem. fol. 169. columna 4.
- Libertatem directam seruus consequi non potest qui duobus temporibus non fuit testatoris. & quibus ibid.
- Libertatem directo quis dicatur dare. ibid. columna 4.
- Libertas aufertur per leuem offensam de actio. §. omnes autem. 278. c. 4.
- Libertatis favore multa fiunt. de noxa. actio. §. 1. f. 294. c. 2.
- Libertas data in fraudem distinguitur an sit directa an fideicommissaria de actio. §. ite si quis in fraudem. 269. c. 3.
- Libellus. in quo peto fundum. saluatur quauis in eo habeam tantum vsumfructum. quamuis appellatione fundi veniat plena proprietas. de legat. §. si cui fundus. f. 151. columna 1.
- Libelli vnde dicebantur. de actio. §. tripli. fo. 279. col. 3.
- Libellus iudicialis appellatur conventionalis quod & summe notandum. ibi.
- Libellus in causa dandus est. & quando. & quo iure. ibid. col. 3.
- Libellus iure veteri in causa criminali dabatur etiam ex necessitate. ibidem. columna tertia.
- Et debet continere rem uel quantitatem certam. ibid. c. 4.
- Libellus in publiciana qualiter formetur de actio. §. sed ista.
- Libellus in primis in causa dandus est de officio iudi. in princip. 313. c. 1.
- Libra quare appellata sit hereditas. de testa. ordin. in princip. f. 114. c. 1.
- Licentia legendi & alia faciendi quæ conceditur in doctoratu. quid operatur. de iure natur. gent. & ciui. §. respon. fol. 12. columna 1.
- Liciti occasione non est concedendum illicitum. immo ad illicita euitanda. quod licet coarctatur. de lite oblig. f. 227. columna 2.
- Limnes qualiter accipitur. quibus mod. ius patriæ. po. solu. §. si ab hostibus. fol. 40. columna 2.
- Limitati agri qui. de rer. diui. §. præterea. fol. 80. col. 4.
- Limitata causa limitatum parit effectum de legi. agnato. tute. §. 1. 48. c. 1.
- Lino antiquitus scribi solere. & sic forsitan charta qua nunc vtimur obseruari potest in §. fin autem. de pupil. subtit. fol. 135. column. 3. licet gloss. ibid. aliter exponat.
- Linea est triplex. & vnde incipiat. de gra. cogn. in princip. 186. c. 4.
- Lis esse potest inter tutorum & pupillum de aucto. tut. §. fin. 56. c. 4.
- Et de excusat. tutorum §. item propter. fol. 65. column. 2.
- Et ob litem maximam ciuilem tutela finitur. ibi.
- Lites non sunt protrahendæ. de except. §. si. 304. col. 4.
- Et amputandæ sunt. de inuti. stipula. §. ite verborum. 219. c. 3.
- Et fegiendæ sunt de pæn. temer. liti. in princip. 311. c. 1.
- Et maxime decet principem providere sub imperio suo ut homines de facili nõ procedant ad litigandum. ibi.
- Litigantium temeritas punienda est & qualiter ibi. & §. hæc autem. 311. c. 4.
- Litem suam facere quid. de oblig. ex qua. de li. 261. c. 3.
- Litis æstimatio quid. de noxa. actio. in princip. f. 293. col. 3.
- Literarum obligatio est de iure ciuili. de iure natural. gentium. & ciui. §. ius autem. fol. 9. col. 4.
- Literas nesciens reputatur insufficiens muneribus publicis. etiam quod alias sit diligens ad administranda negotia. de excusat. tutorum. §. similiter. 66. c. 2.
- Literis sculptis aut scriptis in muris uel lapidibus fides habetur. de actio. §. pænale. fo. 273. col. 1.
- Literatus ad aliqua admittitur ad quæ non admittitur illiteratus. de excusa. tuto. §. similiter. 66. c. 2.
- Litus maris nulli prohibetur. si abstineat ab ædificijs ibi positis. de rerum diui. §. 1. f. 74. col. 4.
- Et quid si proprie. ibid. §. flumina. fol. 75. columna 2.
- Et respectu iurisdictionis cuius sit. ibid. §. primo.
- Littorum usus publicus est. eod. titu. §. littorum. f. 75. c. 4.

In littore maris quid facere liceat, ibidē.
col.4. & fol.76.c.1.
Littorum maris proprietas in nullius bonis
est, fol.75.col.4.
Locupletari quis non debet cum alterius ia-
ctura, de iusti. & i. §. h. f. 7. c.2. & de obli.
ex qua. con. §. item is. 242. c.2.
Locupletior dicitur qui ex receptione non
est factus pauperior & quomodo, q. alie.
lic §. fin. f. 109. c.2.
Locus purus dicitur, qui neque sanctus ne-
que religiosus, neque sacer sit, de rerum
diuis. §. religiosum. 77. c.1.
Locus dicitur aliquando plenus, aliquando se-
miplenus, aliquando vacuus, de usufrucap. §.
quod autem, 100.4.
Longum tempus dicitur spatium x. anno-
rum, ead. col. & de iur. natu. gen. & ciuij. ex
non scripto. 12.2.
Lucra turpia sunt ab hæredibus extorquen-
da, de perpe. & tempo. actio. §. 1. 301.1.
Macedonianum senatusconsultum lex est
prohibitiva quod cum eo. §. ceterum.
f. 292.2.
Et ratio eiusdem, ibi.
Et in quibus casibus cesset, ibid. §. illud.
ibid. col.4.
Maculatus, id est, accusatus, de hæred. instit.
§. 1. 127.2.
Magistratus dicuntur honores, de iur. nat.
gent. & ciuij. §. prætorum, 11. c.4.
Magistratus quando conueniri possit, de sa-
tisdat. tnto. & curato §. sciendum, fol.64.
columna 3. & 4.
Magistratus municipalis pro sua ciuitate
agere potest, de satisdat. §. fin. autem. f. 299.
columna 2.
Magister nauis quis dicatur, quod cum eo.
§. 1. f. 290. col.4.
Maiestas quid sit, in procem. in principio.
fol.2. col.1.
Maior 17. annis potest libertatem dare ser-
uo. qui ex cau. ma. non lic. §. final. fol.21.
columna 1.
Maior 14. potest testari, ibi. col.2.
Maior 17. potest postulare allegare & aduo-
care pro alio. ibid.
Maior intelligitur, id est, 25. annis, de fidu-
cia. tutel. §. 2. c.3.
Maiori parti statuitur, & quando. de satisdat. u.
& cura. §. 1. f. 62. c.1. & 2.
Maiori summa inest minor: de manda. §.
is qui. 238. c.4.
Malo abstinere satis non est, nisi fiat bo-
num. de iusti. & iur. §. iuris præcepta. fo.
6. columna 4.
Male agere dicitur ille, cui compensatio po-
test opponi, de actio. §. in bona fidei, fol.
283. colum.3.
Male agens habet actionem, sed eliditur ex-
ceptione, ibi.
Male fidei possessor restituit rem cum fru-
ctibus, de re. diui. §. siquis a non domino.
fol.87. col.2.

Et quos fructus teneatur restituere, ibidē.
col.3. & seq.
Et non præscribit, de usufrucap. §. futuuz,
fol.99. c.3.
Mala fides superueniens an impediat præ-
scriptionem tam de iure ciuili quam ca-
nonico, eodem ritu. §. diuina. 102.2. & 3.
Mancipia unde dicantur, de iure perso. in
princ. 14. c.2.
Manumissio de facto facta non nocet inge-
nuitati de inge. §. fin. 16. c.1.
Et quid sit, de liberti, ibid. col.2.
Nec potest manumittere omnis dominus
ex qui cau. ma. non lic. in princ. 18. c.2.
Manumissionis factæ a minore forma. eo.
tit. §. eod. 20. c.1.
Manumissio inter uiuos tribuit peculium,
secus in ultima uoluntate, de leg. §. pecu-
lium, §. 5. c.2.
Manumissus directo fit libertus manumit-
tentis, de litig. re. pet. fid. reli. §. qui autem,
169. col.4.
Manumissus, id est, emancipatus, quib. mod.
pa. po. fol. §. prætesta, 41. c.3.
Manumittens efficitur patronus, etiā quod
manumittat ex præcepto testatoris, & gra-
uatus ab eo, de singu. re. pet. fide. reli. §. qui
autem, 169. c.3.
Manus, id est, potestas, de liberti. 16. c.2.
Mandatum voluntatis est, iustus necessita-
tis, de attiauo. §. pen. §. 4. c.3.
Et quando dicitur esse dubium de manda-
to. de satisdat. §. fin. autem, 298. c.4.
Mandatum speciale quibus casibus requira-
tur, de iis per quos. ager. poss. §. 1. fol. 296.
columna 4.
Contra mandatum factum pensis acta
non opponitur, de satisdat. §. fin. autem,
298. col.3.
Et quibus modis mandatum contrahatur,
de manda. in princ. 237. c.2.
Et non contrahitur gratia mandatarij tā-
tum, ibid.
Et quando dicatur contrahi gratia man-
datarii tantum, ibi. §. tua tantum, 238. c.1.
Et debet esse gratuitum, ibi. in princ. 237.2.
sed quomodo hoc intelligitur, §. fin. eo. tit.
fol. 240. c.1.
Et quid sit, ibid. col.3.
Et per quæ uerba fiat, ibi.
Mandatum quibus casibus morte non finia-
tur. eodem tit. §. recte, 239. c.2. & 3.
Mandatum rei turpis vel contra bonos mo-
res non ualeat, de manda. §. illud. 238. c.3.
Etiam si sit appositum iuramentum, ibid.
columna 1.
Mandati fines custodiendi sunt eod. tit. §. is
qui. 238. c.4.
Mandatum excedens an ualeat in concur-
renti quantitate, ibid.
Mandatum re integra reuocari potest, eod.
tit. §. recte, 239. c.1.
Et facilius reuocatur quam alij contractus,
ead. columna.

- Et quando dicatur integrum ut reuocari possit, ibi, col. 2.
 Et potest renunciari re integra eod. tit. §. mandatum, 239. c. 4.
 Et in diem sub conditione differri potest, ead. col.
 In mandato quæ culpa veniat, eodem, §. eadem col.
 Et an mandatum possit continere mercedem eo, tit. §. fin. ead. col.
 Mandans inferre alicui iniuriam an teneatur de mandato, §. illud, 238. c. 2.
 Mandans certo casu ibi notat tenetur ac si per negotium gessisset principaliter quod cum eo §. fin. 293. c. 2.
 Mansueta animalia quæ dicantur, si quad. pau. fe. di. in prin. 295. c. 4.
 Maritus an possit esse curator vel procurator uxoris de excuto. §. pen. 69. c. 2.
 Maritus conuenitur in quantum tacere potest de actio. §. item si de dote, 288. c. 4.
 Deducto, scilicet ne egeat & quando, ibid. & col. seq.
 Marito conceditur retentio dotis propter impensas factas in res dotales eo, tit. §. propter retentionem, 289. c. 1.
 Masculinum genus an & quando concipiat foemininum, qui testam. tut. da. poss. §. fin. fol. 47. col. 1.
 Matrimonium qualiter dicatur indiuiduū. de iust. & in in prin. f. 6. c. 1.
 Et quomodo de iure ciuili appelletur de iur. na. gen. & ciui. in prin. f. 7. c. 4.
 Et potest dici de iure naturali gentium & ciuili, ibidem.
 Et quid sit de pa. pote. in prin. 24. c. 3.
 Et ei⁹ separatio quo iure fieri possit, ibi. c. 4.
 In matrimonio contrahentes non debent esse diuersæ f. & 2, ibi. col. 4.
 Et cuius ætatis esse debeant qui contrahunt de nup. in prin. 26. c. 2.
 Et est solum inter personas liberas, ibid.
 Matrimonium de iure canonico est etiam inter seruos & potest contrahi inuitis & contradi. entibus dominis, ibi.
 Matrimonij impedimenta, eod. tit. §. illud 30. c. 3. & 4.
 Et quod aliqua impediunt contrahendā tantum, aliqua etiam contracta dirimūt, ibidem col. 4.
 Matrimonij appellatione venit legitimū. eo, tit. §. pe. 31. c. 1.
 Matrimonium subsequens legitimat filios, & reducit in potestatem, eodem tit. §. fin. 31. col. 3.
 Declara, quando tempore patris poterat esse vxor. & ratio ibi. col. 4.
 Matrimonium contrahere licet quis non possit cogi metu pœnæ, potest tamen inuitati spe lucti, de leg. §. incertis. i. 57. r.
 Matrimonium an exigit scripturam ad sui validitatem, vel ut filij dicantur legitimi, tam de iure ciuili quam canonico de hæ. ted. quæ ab intest. §. 1. 172. c. 4.
 Et vsque ad quem gradum prohibeatur de gra. cogn. 190. c. 2.
 Et an impediatur inter existentē in quarto & existentem in quinto ibi.
 Et prohibetur inter ascendentes & descendentes in infinitum ibi.
 Et prohibetur hodie solum respectu primi gradus affinitatis, eod. tit. 190. c. 4.
 Et an imped. a turper cognationem spirituale, eo, tit. 190. c. 3.
 Materiam ad maietiam debet fieri subordinatio, non tituli ad titulum, de leg. in prin. 146. col. 2.
 Et sunt tractandæ suis locis. & non confundendæ. de iur. nat. gent. & ciui. §. 1. f. 8. 2.
 Materiam etiam adoptiuam non possunt ducere vxorem, de nup. §. duorum. fol. 182. columna 2.
 Et est loco parentis, ibid.
 Matris consilium est fragilius paterno. de tut. §. si 45. c. 1.
 Et qualiter olim succederet filio, de senat. tute. tertu. in prin. 182. c. 3.
 Et admiuitur hodie ad hæreditatem filiorum non habita aliqua distinctione numerib. eorum ut olim eodem tit. §. sed nos, 183. c. 2.
 Mater tutorem filio suo petere tenetur, aliter perdit legitimam filij successionem, eo, tit. §. sed quemadmodum, 183. c. 4.
 Et hoc infra annum, ead. col.
 Mater etiam vulgo qua filius succedit. ibidem columna 4.
 Matri illustri filius vulgo quæritus non succedit, nec econtra, ibi. §. si. 184. c. 1.
 Matres multa onera & pericula propter filios tolerant, eo, tit. §. sed nos, 183. c. 2.
 Mater familias quæ dicitur, de iniur. in prin. 258. col. 2.
 Medela opus est infirmis, de lib. fol. 16. c. 2.
 Media uia in dubijs est eligenda ex æquitate, qui ex cau. manu. non lic. §. si. 21. col. 2.
 Et de re. diu. §. cum ex aliena. 82. c. 3.
 Et de vul. sub. §. si seruum. 133. co. 1.
 Medicus, qui curationem suscepit, tenetur illam prosequi, de leg. aqui. §. præterea. fol. 255. col. 3.
 Et non prosequendo dicitur in culpa, ibi.
 Membrum quod dicitur, de iniur. §. pœna. 259. col. 2.
 Memoria damnatur in crimine læsæ maiestatis, de hæred. quæ ab intest. §. interdum. 174. col. 2.
 Mendacium in iudicijs qualiter puniatur, de pen. teme liti. §. at aduersus 311. c. 3.
 Mens magis quam verba attenditur, qui ex cau. ma. non lic. §. 1. fol. 18. c. 4.
 Et quando de mente contrahentium vel statuentium constat, hilata interpretatio licet simus in ijs, quæ sunt stricti iuris de iur. stip. §. post mortem. 220. c. 3.
 Merces quando est incetta, agitur præscriptis verbis. de loca. in principio. fol. 132. columna 4.

- Et si certa est, agitur locati, si nulla mandati. ibi.
- Mesonanta & mediastinus serui qui de iniu. §. poena. 259.3.
- Meu facta promissio dotis ipso iure non valet, & quare. de inuti. stip. §. quod turpi. 222.4.
- Meum inferens tenetur pena quadrupli de actio. §. quadrupli. 280.2.
- Meum dicitur quod ex re mea nascitur. de re diu. §. cum ex aliena.
- Meum non potest amplius effici meum, de leg. §. sed si rem legatarij. 186. colum. 2. & de actio. §. sic itaque 275.1. quod declara ut colum. tertia, & de inuti. stipu. §. item nemo 222.3.
- Miles ad hoc ut quis fiat, plura requiruntur qui mod. ius patr. po. solut. §. filiusfam. 39.3. excus. tutor. §. item maior 67.3.
- Miles post missionem quantum tempus habeat immunitatis ad se excusandum a tutela. de exc. tutor. §. item qui. 65.1.
- Et ut habeat privilegia concessa militibus, sex habere debet. de milit. testam. in rub. 117.3.
- Miles unde dicatur. ibi. col. 3.
- Milites magis decet scire arma, quam ll. de testam. milit. in prin. 117.4.
- Militis voluntas in expeditione quomodo declarata habet vim testamenti ibid.
- Miles praesumitur ignorare iura ibid.
- Miles extra expeditionem debet testari iure communi. eod. tit. §. l. 118.1.
- Miles mutus vel surdus testari possunt. eod. tit. §. quinimmo. 118.4.
- Miles nutu potest instituere heredem, & quando. ead. col.
- Miles non exercens militiam non gaudet privilegio militum. eod. titu. §. sed hactenus. ead. col.
- Militi capitale est arma vendere, fidem frangere, & huiusmodi. eod.
- Militis praeteritio quare habeatur pro exheredatione, quod non est in pagano de exhered. lib. §. sed si in expeditione. 126.1.
- Miles ex certo tempore & ad certum tempus potest instituere. de hered. institut. §. hares. 131.1.
- Miles potest substituere pupillariter etiam, quod sibi non faciat testamentum de pupill. sub. §. liberis. 136.2.
- Militis voluntas solet attentius servari, quam cetera. de leg. §. poenae quoque 160.2.
- Miles non potest exercere officium procuratoris nec pro alio in iudicio intervenire, & quare. de exceptio. §. praeterea etiam. fol. 304.3.
- Miles potest esse in iudicio, dummodo non distrahatur a militia, de exceptio. §. praeterea. ibid.
- Militem deferentem militiam quilibet capere potest, de actio. in prin. 263.3.
- Militia non liberat a patria potestate, qui non est perm. fam. testam. in princip. 148. col. 2.
- Minimi an & quando ratio habeatur, de re diu. & gallinarum. 80.1.
- Minor idest media, de liberti, §. libertinorum. 17.3.
- Minor 25. ann. non admittitur ad tutelam, de fiducia. tul. §. si. 52.3.
- Minori conceditur restitutio ob facilitatem & ne decipiatur, de hered. qual. & dif. §. extraneis. 178. col. 4.
- Minori sua facilitate lapsa succurritur per restitutionem, de actio. §. si quis agens. 285.4.
- In dubio tamen praesumitur sua facilitate lapsus. ibid.
- Minus tribuere dicitur qui nihil tribuit, quod cum eo. §. introduxit. 291.2.
- Missio militis ignominiosa facit cessare omnia privilegia militum, de testa. mil. §. sed hactenus. f. 119. c. 1.
- Missilia quae dicantur, & unde dicta, de rer. diuis. §. pen. 91. c. 2.
- Mobilium vilis est possessio, de vsucap. in princ. 99. c. 2.
- Et citius transferuntur quam immobilia, de interd. §. retinenda. 308. c. 4.
- Eorum appellatione veniunt etiam per se mouentia, de inutil. stipul. in princip. f. 215. c. 2.
- Modus ferendarum ll. senatuscon. & plebiscitorum, de iur. natu. gent. & ci. §. constar. fol. 10. col. 1.
- Modus non curatur, dummodo sequatur effectus, de lega. §. si quidem in nomine. fol. 158. col. 1.
- Modus exprimitur per ut eodem titu. §. longe. 158. col. 4.
- Et quid importet, quando noceat, & in quo. ibidem.
- Modus concludendi in conditione indebiti, qui. mo. re. cont. oblig. §. l. f. 205. c. 1.
- Modo. i. aliquando, & quando sic ponatur. de pen. tem. tit. in prin. 311. c. 1.
- Modo, est dictio demonstratiua praesentis temporis, de rerum diuis. in princip. fol. 74. colum. 2.
- Monachus an sit liber, de iur. perso. in princ. 14. col. 1.
- Et dicitur mortuus mundo. ibi.
- Tantum potest esse testis pro monasterio, de testa. §. sed neque. 116. c. 2.
- Monachatio liberat a patria potestate, quib. mo. ius patr. po. sol. §. filiusfa. 39. c. 4.
- Monumentum quid sit, de rerum diuis. §. l. 75. col. 1.
- Mora debitoris perpetuat obligationem, de leg. §. si res legata. 153. c. 3.
- Mora vltima nocet, de actio. §. ex maleficijs 277. col. 1.
- Mores boni plus valent diuitijs, in procem. §. fin. f. 5. c. 2.
- & de iulpe. tut. §. fin. 73. c. 2.

Mors omnia tollit, de l. fusciani. fol. 22. c. 1.
 qui. mo. tu. fi. §. simili. §. 1. c. 1.
 Mors ciuilis æquiparatur naturali, qui. mo.
 ius par. pot. fol. §. 1. 38. c. 3.
 Mors ciuilis dicitur maxima & media capi-
 tis diminutio. de usufr. §. fin. 96. c. 1.
 Mortis dies incertus, de dona. in prin. 103. 4.
 & de har. instit. §. seruus etiam, 128. 4.
 Mortuus in bello pro rep. per gloriam viue-
 re creditur. & de eo ac de viuo iudicatur
 quo ad beneficium patris, de excu. iur. in
 princ. 64. c. 1. & 3.
 Mortuus fingit q. i uiuit per vituperiū, ibi.
 Mos confugiendi ad ecclesias vnde ductus,
 de ijs qui sunt sui vel alie. iur. §. sed & ma-
 ior, 23. c. 4.
 Multitudo parit confusionem, de iusti. & iur.
 §. His igitur, f. 6. c. 2.
 Multa dicuntur duo, de iur. perso. §. 1. 15. c. 1.
 & de re. diu. §. singulorum, 27. 4.
 Ecce dictio apta comprehendere infini-
 tatem, de actio. §. penales, 273. c. 1.
 Multis exprimi non debet, quod paucis ex-
 primi potest quod cum, eo. in prin. 290. 2.
 Multum tempus dicitur aliquando quin-
 quennium, aliquando biennium, de lite.
 obli. in prin. 226. c. 2.
 Mulier super dote paciscēs præsumitur ma-
 le agere, de auct. tu. in prin. §. 2.
 Mulieres, quas verisimile est moueri pieta-
 te, accusant de suspecto tutorem de suspe.
 tut. §. 2. 70. c. 4.
 Mulierum sexus fragili, qui, alie. li. in prin.
 106. col. 4.
 Mulier non potest esse testis in testamento,
 & quare, de testa. §. testes autem, 114. c. 4.
 Mulier in omnibus calibus admittitur in te-
 stem præterquam in testamentis, de testa.
 §. testes autem, ibi.
 Et in quibusdam testamentis admittitur,
 ibi. vt in testamento militis, de testa. mil.
 §. plane, 118. c. 2.
 Mulier accusata de adulterio cum extraneo
 non potest manumittere seruos usque ad
 60. dies, & ratio de hare. instit. §. 1. 127. c. 2.
 Et quid si nondum est accusata, ibi.
 Mulier, quæ se subiecit seruo proprio, quib.
 penis puniatur, de har. instit. §. 1. ead. col.
 Mulier nubens infra annum luctus, non po-
 test hæres institui, de leg. §. legari. 156. c. 4.
 Et hoc de iure ciuili, secus de iure cano-
 nico, ibidem. 157. c. 1.
 Mulieres multa onera & pericula portant
 propter filios, de senatu. consul. Tertul. §.
 sed uos, 183. c. 2.
 Mulier habet priuilegium tacitæ hypothe-
 cæ in dote. item prælationis, vt præferatur
 aliis creditoribus, etiam anterioribus, de
 actio. §. fuerat, 282. c. 3.
 Mulier repetens dotem an præferat omnib.
 creditoribus, ibidem, 283. 1.
 Et quando possit agere ad dotem, ibidem
 columna 2.
 Et non potest exercere officium procura-

toris, & quare, de excep. §. præterea etiam.
 304. col. 3.
 Nec potest in iudicio pro alio interueni-
 re, & quare, ibi.
 Potest tamen agere pro parentibus, ibi.
 Muliebria passus non potest esse testis, de te-
 sta. §. testes autem, 115. c. 1.
 Munus publicum utilitate vel auctoritate
 quod dicatur, de excusa. tuto. in prin. 64. c. 2.
 Muros ciuitatis transcendens incidit in pe-
 nam capitis, de re. diu. §. sanctæ, 77. col. 3.
 & quando & qualiter, hoc sit verum, ibi.
 Mutare an quis sibi possit causam suæ pos-
 sessionis, de usufr. §. nouissime, 102. c. 2.
 Mutatio dignitatis non facit mutationem
 status, de capi. dimin. §. seruus, 49. c. 4.
 Mutatio status hæredis facta medio tempo-
 re non nocet, de hare. quali. & differ. §. in
 extraneis, 144. c. 2.
 Mutus & surdus non possunt esse tutores,
 qui. testa. tut. pa. pos. in prin. 45. c. 2.
 Et non potest esse testis in testō, de testa.
 §. testes autem, 115. c. 1.
 Et potest testari, de test. mil. §. quin immo
 118. col. 4.
 Et est proprie qui omnino loqui non po-
 test, qui, non est perm. fa. testa. §. item sur-
 dus, 21. c. 2. & 4.
 Muti & surdi vitia non tollunt testamentū
 iam factum, ibi. col. 2.
 Mutus a natura vel ex accidenti quando
 possit testari & in quibus calibus, ibidem,
 col. 2. & 4.
 Mutus & surdus possunt se pro hærede gere-
 re si intelligant quod agent, de hare. qua.
 & diff. §. fi. 145. c. 4.
 Mutus & surdus stipulari non possunt, de
 inuti. stipu. §. murum. 218. c. 2.
 Mutuum a pupillo datum reconciliatur cō-
 sumptione, bo. fide facta & quid si mala-
 fide facta sit, qui. alie. li. §. nunc admonen-
 di, 08. c. 1. & 2.
 Et reconciliatur tribus modis, ibi. col. 1.
 Et dicitur quod ex meo tuum fiat, quibus
 mod. re. contrah. ob. in prin. 204. c. 4.
 Et cōtrahitur re, & consistit in ijs quæ nu-
 mero pondere vel mensura consistunt,
 quando. f. dantur ad pondus numerum
 vel mensuram, & quando dantur ut fiant
 accipientium, ut non eadem, sed alia ei-
 usdem generis reddantur. qui. mo. re. contr.
 oblig. in prin. 204. c. 1.
 Mutui etymologia, ibi. col. 2.
 Et contractu mutui oritur certi condi-
 tio. ibi.
 Mutui forma antecedens & causa finalis,
 ibi. 204. c. 1.
 Mutui quatuor necessaria. ibi. col. 3.
 In mutuo consideratur consuetudo, apri-
 tudo, & natura rei. ibi. col. 3.
 Mutuum non est, si pecunia detur in saccu-
 lo ibi. dem.
 Mutuum tribus modis reconciliatur. Item
 alijs, eo. col. 3. & 4.

Mutuum est triplex. eodē. titul. §. item is cui.
fol. 206. col. 2.
Mutuum deficit tripliciter. ibi.
Nam. pro quia, & pro sed. de reb. corp. &
incorpo. in prin. f. 92. c. 2.
Natale quod dicatur. de in ge. §. fin.
Natus ex ancilla & libera est servus. de iur.
person. §. 1. f. 14. c. 3.
Et quid de nato ex ascriptio & liber. ibi.
Natus creditur in favorabilibus qui in vte-
ro est de in ge. in princ. §. c. 3. & de tute. §.
cum autem. 44. c. 3.
Natorū appellatione etiam non nati conti-
nentur. qui testa. tuto. da pos. 47. c. 1.
Natura, idest, Deus, de iur. natu. gen. & ci. in
princ. 78. c. 1. & §. singulorum. 78. c. 1. de re.
diui. & §. in pecudum. 88. 3.
Natura rei, & non facti accidentia considera-
tur. de re. corp. & incorp. in princ. 92. 2.
Natura potius inspicienda est, quam verba.
de actio. §. æquē. 266. 1.
Naturalis ratio mutari non potest, de legi.
agna. iure. §. f. 48. c. 4.
Et hoc verbum, naturalis, ponitur alicuan-
do pro legitimis & naturalibus de hære.
quæ ab intesta. 172. c. 2.
Nec habet in se implicitem copulam &
ponit diuersitatem in facto non in iure.
de fidei. §. 1. f. 224. 1.
Necessitas tutoris est causa dandi actorem
pupillo. de cura. §. q. si tutor. f. 60. 4.
Necesse, intelligitur aliquando causatiue, nō
præcise. de exhæred. li. §. posthumorum,
124. col. 2.
Necessitas non potest poni in principe. de
actio. §. sed ista. 267. c. 1.
Necessarium, idest, utile. ibi. & de bon. pos. §.
sed eas. 197. c. 4.
Necessitudo quid de senatuscon. ter. in prin.
182. col. 2.
Nefarius coitus dicitur cum consanguineis.
de nup. §. 1. f. 27. c. 1.
Negationes duæ affirmant, & quando. in p.
cem. §. cumque hoc. f. 3. c. 4. & de iur. natu.
gen. & ciui. §. ex non scripto. 12. c. 2.
Negans non potest postea se rueri prætextu
inualidæ dispositionis, de fideicom. hæ-
re. §. fin. 167. c. 4.
Negatiue eius, quod continetur in instrumē-
mento, quomodo probetur. de iuri. stip.
§. item verborum. 219. c. 3. & 220. c. 1. & 2.
Negotia plura sunt quam vocabula, de hæ-
red. inst. §. hæreditas. 129. 3. de gra. cognat.
§. fin. 188. c. 2.
Negociator non dicitur qui uiuit ex rediti-
bus prædiorum, quod cum eo. §. cæterum.
292. col. 2.
Negotiorum gestor quis dicatur. de cura. §.
quod si tutor. 61. c. 1.
Sicut neg. gestor. habet dominum obliga-
tum si benegerat, ita dominus habet eum
obligatum si gerat male. de oblig. quæ ex
qua cont. §. 1. f. 240. c. 2.
Et dicitur neg. gestor etiam si vnum tan-

tum negotium gesserit. ibi. col. 3.
Et quibus casibus neg. gestor non reperit
quod impendit. ibi. col. 4.
Et an & quando habeat dominum inso-
lidum obligatum. ibi.
Et de qua culpa teneatur. ibi. 241. c. 2.
Nemo plus iuris in alium transfert quam
ipse habeat. de hæred. insti. §. videamus.
130. col. 2.
Nemo secundum naturam a seipso petere
potest. de interdi. §. retinenda. 308. c. 2.
Nepotes succedunt in locum filij. de excus.
tuto. in prin. 63. c. 3.
Nepotes subintrantes locum patris in suita-
te dicuntur quasi posthumi. de exhæred.
lib. §. posthumorum. 124. c. 1.
Nepos extraneus qui dicatur. qui. mod. test.
in fin. in prin. 137. c. 3.
Nepotes & vteriores vsque ad pronepote-
m succedunt in locum patrum quo ad
successionem maiorum. de hæred. quæ ab
intest. §. cum filius. 174. 3.
Et tali casu succeditur in stirpes ibi.
Nepotes plures quando inter se succedunt
auo, succedunt in stirpes. ibi.
Nepos conceptus tempore mortis aui, quæ-
uis natus post mortem, dicitur suus, secus
in concepto & nato. eod. tit. §. cum autem,
175. col. 1.
Nepotum appellatione veniunt nepotes ita
ex fœminis, quam ex masculis. eo. tit. §. fin.
177. col. 4.
Nepotes quando inter se succedunt admit-
tuntur in stirpes. 178. 1.
Nepotes non subintrant gradum patris in
successione liberti, quando extat filius pa-
troni. de succes. lib. §. multis. 195. c. 1.
Nihilo magis &
Nihilominus quid importent, & quo mo-
do differant, qui non est permis. facere te-
stamen. in prin. 120. c. 2.
Nihil agit, ista verba importat, ipso iure, qui.
ex ea ma. non. li. in princ. 18. c. 3.
Nihil magis conuenit, quam q. voluntas dō-
mini circa suatum rerum alienationem
suum sortiatur effectum. de rerū diuis. §.
per traditionem. 98. c. 2.
Nihil est tam firmum quod non rumpatur.
qui. mo. test. in fin. in rub. 137. c. 2.
Nocere, idest, non prodelle. de repli. in prin.
305. col. 2.
Nomen domini est inuocandum in rub. p-
cem. fol. 1. c. 1.
Nomen scribentis est præponendum ibi.
Nominis proprii interpretationem querere
est absolum, eo. col. 3.
Nomen quandoque tumitur ab ipsa mate-
ria, ex qua res consistit, de ser. præ. fol. 92.
columna 3.
Nomen debet esse consonum rei, de dona. §.
est & aliud 105. 4. & ibi. quando hoc pro-
cedat, de fideicom. hære. §. f. 167. col. 4. & de
actio. §. appellamus. 276. c. 1.
Nomina imponuntur ad dignoscendū ho-
mines

- mines. de leg. §. si quidē in nomine. 118. c. i
Nomen. prænomen, cognomen, & agnomen
quomodo differant. ibi.
Nomen sibi liber homo mutare potest, ser-
uus non. ibi. col. 2
Nomen appellatiuum, quod non verifica-
tur nisi in vno, habet vim nominis pro-
prij. de ex h. lib. in prin. 122. 4.
Nominatim sola facit ius, quæri. de adop. §.
fin. 37. c. 2.
Nominatim fieri quod dicatur de ex h. re.
lib. in prin. 122. c. 4
Non entia non solent considerari, & de leg.
§. ea quoque. 150. c. 1
Non vsus est iusta causa derogandi ll. de ex-
cep. §. si. 304. c. 4
Nostra factus, quibus nostram auctoritatē
impartimur, de iur. nat. gent. & ciu. §. con-
stat. 10. c. 3
Nestrum dicitur a nobis receptum, in proce.
§. fin. 4. 3
Nostra sine facto nostro a nobis non abdi-
cantur, de re, diti. §. religiosum. 77. c. 1
Nostrum non dicitur illud, in quo tantum
habemus usum fructum, de h. red. i. n. sit.
§. alienus 127. c. 4
Notius quis dicatur, de nup. §. pen. 31. 2
Nouatio quid remissio, quibus. mo. tol. ob. §.
præterea. 246. 1.
Nouatio antiquæ obligationis efficacia fit
inutil. sit. §. præterea. ibi.
Nouari non potest prima obligatio si secū-
da est peritus nulla. ibi.
Nouatio inducitur ex conditionali obliga-
tione & quomodo. ibi.
Nec fit hodie nisi expresse. ibi.
Et qualiter fiat per iudicium. ibi.
Nouatio debet considerari secundum tria
iura. ibi. 146. c. 3
Nouercam etiam soluta affinitate non licet
ducere uxorem, de nup. p. s. socrum. 29. 1.
Et est loco matris. ibi. & ibi qn hoc sit.
Et vnde sit dicta. ibi. col. 2.
Nouercæ appellatione an veniat sponsa pa-
tris. co. tit. §. si vxor. 29. c. 4
Nouo indigent auxilio quæ de nouo emer-
gunt, de liber. in prin. 16. 2
Nouitius seruus quis dicitur, de iur. perso. §.
serui autem. 15. c. 1
Noxa &
Noxia vnde, de noxa. actio. in prin. 293. 3
Noxalis actio vnde traxerit originem, cod.
tit. §. sunt autem. 294. 2
Et acquiritur caput & datur contra posse-
tem tempore quo agitur cod. tit. §. omnia
autem. ibi.
Et datur pro damno dato ab animali qua-
drupede & in quibus cab. & quod in his
terminis prodita est a l. 12. tab. si qua pau-
fec. di. in prin. f. 295. c. 3
Nullus etiam dici potest quod est omniū,
de re. diu. §. littorum. 76. c. 1
Nullus in bouis res dicitur esse 7. modis, co.
tit. §. feræ. 78. c. 2
Nullitas testamenti paterni influit in nulli-
tatem substitutionis pupillaris, de pupil.
sub. §. liberis. 136. 1. & 2
Numerus 7. testium in testamento est de iu-
re prætorio, de testa. in prin. 113. 3.
Nuncio vel epistola dari parificantur, de li-
beri. §. 3. f. 16. c. 4
Nuntius est procurator, de ijs per quos age.
pos. §. 1. f. 297. 1
Nuptiæ quid sint, de pat. pot. in prin. 24. 3.
Et unde dicantur. ibi.
Nuptiæ iustæ quæ sint, de nup. in prin. ibi.
Nuptiarum edictum est prohibitorium, co.
tit. §. 1. f. 27. c. 1
Nuptiæ inter ascendentes & descendentes
in infinitum, etiam adoptiuos etiam solu-
ta adoptione non sunt iustæ. ibi.
Nec inter fratres & sorores, eo tit. §. inter
eas. ibi. col. 2.
Nuptiarum prohibitio usque ad quem gra-
dum sit hodie. eo. ibi.
Nuptiæ inter patrum & neptem ex fratre,
vel etiam inter patrū magnum, non
sunt iustæ. eo. tit. §. fratris. 28. c. 4
Nuptiæ etiam ratione affinitatis prohiben-
tur, eo. tit. §. affinitatis. 28. c. 4
Nurus & prinigina filiarum loco sunt. ibi.
Nurus appellatione non venit sponsa filij
eo. tit. §. si vxor. 29. 4
Nuru potest fieri assignatio libertorum, de
assi. liber. 196. 1
Oblatio curiæ legitimat filios, & reducit
eos in potestate, de nup. §. si. 31. 4
Oblatio curiæ qualiter fiebat, de h. red. quæ
ab intesta. §. 1. f. 172. 3.
Offere potest ille, in quem sunt alienata bo-
na in fraudē creditorū, pretium creditori
agere, sicut si esset secundus creditor, de
actio. §. item si quis in fraudem. 269. 4
Obligatio est mater actionis, in rub. de iust.
& iur. §. 3. & in rub. de oblig. 202. 3
Obligationes ex maleficijs uel quasi nō sunt
de iutegentium, de iure nat. gent. & ciu. §.
§. ius autem. 10. 1.
Obligatio naturalis non tollitur per senten-
tiam, de except. §. item si in iudicio. folio
303. col. 2
Obligatio naturalis tollitur per pactum &
iuramentum. ibi.
Obligatio contrario pacto elisa potest pacto
iurari, de rep. in prin. 305. 2
Obligatio quid sit, de oblig. in prin. 202. 3.
Et quod est ius. ibi.
Et eius vigore quis dicitur victus. ibi.
Et astringit virtute sibi a l. ciu. tributa,
ibidem.
Obligationum diuisiones. ibi.
Obligatio literarum ante biennium habet
solam ciuilem obligationem. ibi. col. 4
Obligatio naturalis sola nō producit actio-
nem, licet impediatur repetitionem, ibi.
eadem col.
Obligatio effectualis habet radicem natura-
lem & ciuilem. ibi. 203. c. 1

I N D E X.

- Obligatio naturalis tollitur contrario consensu, ibidem.
- Obligatio civilis tollitur actu civili contrario, ut per acceptilationem, ibi.
- Item per sententiam, ibi.
- Obligatio civilis non adharet seruis, ibidem, eadem.
- Nec potest cadere inter patrem & filium, & quare, ibi.
- Obligatio furti manifesti est prætoriam, eod. tit. 203. c. 3.
- Obligatio non potest tempore limitari, de verbo. obli. §. at si ita, 209. 3.
- Nec tempore tollitur ipso iure scilicet, sed per exceptionem, ibi. 210. c. 1.
- Obligatio non nascitur in contractu conditionali ante conditionis euentum, de verbo. obli. §. sub conditione, 210. c. 1.
- Obligatio eadem potest esse una, & plures, de duo. reis, §. ex huiusmodi, 212. c. 2.
- Obligari non potest res aliena, licet possit vendi, & quare, de inutil. stip. §. 1. fol. 215. columna 3.
- Obligatio naturalis in delictis unde oritur, de obli. ex deli. in prin. 248. c. 1.
- Obligatio naturalis cadit inter patrem, & filium, eod. tit. §. item inutilis. 218. c. 1.
- Obligaciones ex maleficio comprehenduntur sub illis, quæ veniunt ex consensu, de fideius. §. 1. 224. c. 1.
- Obligare quis non potest sibi ipsi, ibi.
- Obligatio literarum oritur ex ipsa scriptura cōcurrente lapsu temporis, & ex ea nascitur conditio de lite obli. in prin. 226. c. 2.
- Obligatio literarum tollitur per cōtrariam scripturam, eod. tit. 226. c. 4.
- Obligatio literarum producit statum civilem, post biennium naturalem, ibi.
- Obligaciones ex quasi contractu sunt penitus de iure ciui. de obligat. ex qua. con. in rub. 240. c. 2.
- Obligatio tutoris an oriatur durante tutela, eod. tit. §. tutores, 231. c. 1. & 2.
- Obligatio principalis & fideiussoris licet sit diuersa, una principalis, altera accessoria, tamen vnica solutione dissoluuntur, qui. mo. tol. oblig. in prin. 244. 1.
- Obligatio etiam civilis tantum solutione tollitur, ibi. col. 2.
- Obligatio tam naturalis quam civilis ipso iure multis modis tollitur, eod. tit. 246. 1.
- Obligatio civilis sola quandoque tollitur, quandoque naturalis tantum, ibi. c. 2.
- Obligatus in genere potest soluere quā speciem velit de actio. §. huic autem. 287. 1.
- Obligatus certo modo dici pōt cōuētus reali, de excep. §. item si in iudicio. 303. c. 2.
- Obligatus pure an possit statim conueniri, de verbo. obli. §. omnis. 209. c. 1.
- Obligans se ad tradendam rem, quæ tradi non potest, in culpa est, & propter culpā tenetur ad interesse de emp. & vend. §. fin. 232. col. 1.
- Obligatus an dicitur qui actione reali tenetur, de actio. §. 1. in princ. 263. c. 3.
- Oblitio quanto tempore inducatur, de vsu. cap. §. quod autem. 100. c. 4.
- Oblitio prioris voluntatis præsumitur ex cursu longi temporis, quib. mo. est. in hir. §. 1. 137. c. 4.
- Obles an possit testari, quib. non est permiff. fac test. §. eius, qui. 122. c. 1.
- Obtinere. 1. esse in viridi obseruantia, in procm. §. 1. §. 1. §. c. 1.
- Occidēs seruum proprium punitur sicut occidēs alienum, de ijs qui sunt sui vel alie. iu. §. 1. 22. c. 4.
- Occisus consideratur, ut mortuus simpliciter, de capi. dimi. in prin. 49. c. 1.
- Offenso debent elasciri non solum impen- sa medicorum ac medicinarum, sed merces operarum quibus caruit, de obli. quæ ex qua, del. §. 1. 263. c. 3.
- Officijs quis pluribus fungi potest, in proce. §. cunque hoc. f. 3. c. 3.
- Officium suum nemini debet esse damnosum, de actio. §. penales, 273. 3.
- Officium iudicis non potest habere locum ad futuras præstationes, eo. tit. §. præiudiciales, 274. c. 4.
- Officiū iudicis triplex est eo. tit. §. præterea, 285. col. 2.
- Officium iudicis aliud nobile, aliud mercenarium, de offi. iudi. in rubri. 312. c. 4.
- Officium iudicis non est actio, de actio. in princ. 263. c. 2. & 3.
- Officium iud. an sit iuris vel facti. ibi.
- Officium iud. nullam præsupponit obligationem, ee. ti. §. 1. 263. c. 4.
- Omnis, stat distributue de iur. person. in princ. 13. c. 3.
- Omnes & ceteri non differunt, de ex hered. lib. in prin. 123. c. 2.
- Omne & totum quomodo differant de fideicom. hered. §. restituta. 164. c. 4.
- Et est dictio vniuersalis, de actio. §. 1. 264. c. 2.
- Omni modo, est dictio vniuersalis apta cōprehendere omnem casum de actio. §. curare, 285. 3. & seq.
- Et de eius natura eo. tit. §. sed furti. 280. 3.
- Et licet habeat naturam præcisam, recipit tamen congruum intellectum ab alijs iuribus, quibus mod. ius pat. po. solu. in prin. 37. col. 4.
- Omnino importat idem quod generaliter, de tute. §. 1. 44. c. 1.
- Omnino. 1. diligētissime, de le. in prin. 146. 3.
- Onus esse debet, vbi est lucrum, de leg. agn. succell. §. fi. 182. c. 1.
- Operæ serui in fructu sunt per quas per. no. acqui. §. de ijs. 112. c. 1.
- Et qualiter debeantur a manumisso, de lega. §. peculium, 155. c. 3.
- Operæ obsequiales debentur a liberto patrono, nec transeunt ad extraneum heredem, & quæ sint, de acqui. per arro. in prin. 200. col. 2.
- Operæ liberto impostæ non transeunt ad heredem.

- hæredem extraneum, de perpe. & temp. actio. §. 1. fol. 301. col. 1
- Opera malorum hominum utrens dicitur certo modo in culpa, de oblig. quæ es qua. deli. §. item exercitor. 262. c. 2
- Opinio & sententia differunt, de iure natu. gen. & ci. §. responsa. 12. c. 1
- Opinio, quæ refertur ut approbetur, laudari debet, qui. mo. tu. fini. in prin. 57. c. 3
- Opinio communis quandoque præfertur veritati, de testa. §. sed cum aliqui, fol. 115. columna 2.
- Et quod est in opinione prævalet aliquando veritati, & quando, eod. col. 2
- Opinio vnius doctoris attenditur contra opinionem plurium, quando melioribus rationibus fulcitur, de hære. insti. in princ. 127. fol. 1
- Opinio consideratur, de vulga. substi. §. si seruum, 133. c. 1
- Oportet, hoc verbum importat aliquando necessitatem, aliquando non, in procem. in princ. f. 2. c. 2
- Opus laudat magistrum, in procem. §. cumque, hoc. f. 4. c. 1
- Ordo in quacunque re est habendus, de iusti. & iur. §. 1. f. 6. c. 2
- Ordinarii serui, & qui. quod cum eo. §. cum autem, 29. c. 2
- Ordo scripturæ contra voluntatem testantis non attenditur, de lega. §. ante hæredis. 159. col. 3
- Ordo scripturæ non est curandus, de inuti. stip. §. item si quis, 220. c. 3
- P**actum nudum in constituto producit actionem, de act. §. de constituta, fol. 271. col. 2
- Item in pluribus alijs casibus enumeratis, ibi. & col. seq.
- Pactio simplici obligationes non tantum dissolvuntur qua naturalis omnino dissolvitur, de excep. §. præterea, 302. c. 4
- Pactum de non petendo tria operatur: tollit naturalem ipso iure, elidit civilem, & obligat naturaliter paciscentem non petere, ibi.
- Pactum de non petendo aliquibus casibus tollit naturalem & civilem simul, ut in maleficijs, & quare, ibi.
- Pactum de petendo non elidit ipso iure pactum de non petendo, de repli. in prin. 305. 2
- Pactum liberatorium non tollitur nouo pacto ipso iure, sed replicatione, ibi.
- Pactio de non petendo tollitur naturalis obligatio, non civilis, de oblig. in prin. 202. 4
- Pactum nudum vestitur sex modis, qui. mo. re contrahi obli. in princ. 204. c. 2
- Et alijs modis, de quibus, ibi.
- Pactum nudum quod dicatur, ibi.
- Pactum quod periculum spectet ad emptorem, vel venditorem, valet de emp. & vendi. §. cum autem, 231. c. 1. & 2
- Pagani dicuntur qui non sunt milites, de test. mil. §. 1. f. 118. c. 1
- Palam amovens magis delinquit quam qui clam, de act. §. ex maleficijs, 276. c. 4
- Pactæ vñ dictæ sint, in proc. §. igit. f. 4. c. 4
- Papa si duobus provideat de eadem præbenda ambo vocantur & admittuntur, de hære. insti. §. videamus, 130. 4
- Papa in quo gradu possit dispensare quo ad matrimonium contrahendum, de gra. cog. 190. 2
- Et quando dispense ut matrimonium contractum dissolvatur, eo 190. c. 3
- Et non dispensat contra constitutionem diuinam, secus contra constitutiones ecclesiæ, ibi.
- Parentes filiis impuberibus non solum vulgariter, sed pupillariter substituunt, de pupil. substi. in prin. 133. c. 3
- Parentes non vocantur in ius siue venia, alias puniuntur vocans & qua poena, de poen. teme. liti. §. si. 312. c. 3
- Paria sunt quem non esse hæredem scriptum, vel nolle aut non posse adire qui. ex cau. ma. non licet. 18. c. 4
- paria sunt inspecto præsentis statu aliud factum non fuisse, vel factum & evanuisse, de leg. ag. tu. §. 1. 48. c. 1
- paria sunt non facere vel facere minus idonee, de satisfd. tut. §. pen. 62. 3
- paria sunt esse vel de proximo sperari, de excu. tut. §. item qui, 65. c. 1.
- paria sunt nihil esse vel imperfectum. quibus. mo. test. infir. §. ex eo. 140. c. 1
- paria sunt aliquid non esse factum, & factum esse minus legitime, de hære. quæ ab intest. in prin. f. 171. c. 4
- paria sunt filium non esse, vel esse exhæredatum. de succel. liber. §. sed nostra, 193. c. 3
- paria sunt eximere, vel dolo facere quod alius eximat, de ac. §. penales, 273. c. 1
- pares in gradu sunt pares in successione, qualiter hæc regula intelligatur. de serui. cog. §. si. 192. c. 4
- partis appellatione de dimidia intelligitur alio non docto. de vulg. substi. §. si seruum f. 133. c. 2. & de leg. §. eadem, f. 150. c. 2. & de hæred. ab int. §. emancipati, 175. c. 4
- Aliquando tamen non venit dimidia, de leg. in princ. 146. c. 2.
- partus quo ad statum sequitur ventrem de inge. in princ. f. 15. c. 3. & ex quib. cau. ma. non li. §. eadem, f. 20. c. 2
- partus ancillæ non spectat ad fructuariam de vfucap. §. sed tamen, 100. c. 2
- partus, est portio viscerum matris. de leg. §. si quis ancillas, f. 154. c. 2
- partus suppositi accusatio non omnibus conceditur. de pub. iud. in prin. 316. c. 2
- parricidium quas perfo. concernat, de publ. iudic. §. alia, 317. c. 4. & seq.
- Parum dicitur de tertia parte totius, de hære. quæ ab intest. §. si 178. c. 2
- Regulariter dicitur arbitrio iudicis, ibi.
- pater tenetur alere filium, etiā si legitimam assignasset, de iu. na. gen. & ciu. in prin. f. 8. c. 1.
- patrian liceat reuocare filium, qui se vendidit ad pretium participandum, in ingenuitatem, de iu. perfo. §. 1. f. 14. c. 4

Nec inter eos potest esse lis. fol. 22. col. 2.
 Et pater acquirit per eum, ibi.
 Et administrat bona aduentitia filij etiā
 inuito, ibi.
 Et an possit petere filium in potestate de-
 tentum ab alio & quando, ibi.
 Et quibus casibus succedat filio, & in qui-
 bus non qui. mo. ius. pa. pot. fol. §. præterea,
 42. col. 2. & seq.
 Et emancipans efficitur legitimus tutor,
 de leg. paten. iur. in princ. §. 1. 3.
 Patris consilium firmum est, non matris de
 satisfd. iur. in princ. 61. c. 3.
 Et si petatur curator filio emancipato, nō
 excusatur a cura etiam propter immuni-
 tatem filiorum de excu. iur. in princ. 64. 1.
 Patri debitus honor seruandus est per quas
 perso. no. acqui. §. si iur. c. 1.
 Pater in quibus casibus in aduentitijs nō ha-
 bet vsum fructum, 110. c. 2. & 3.
 Pater secundum diuersa tempora diuersa iu-
 ra habuit in bonis filiorum, eo. iur. §. hoc
 quoque, f. 101. c. 1.
 Pater an habeat in aduentitijs solum vsum-
 fructum bonorum quæ filiorum ante emā-
 cipationem, vel etiam, quæ rendorum po-
 stea, 111. c. 1. & 2.
 Patris & filij eadem vox, eadem persona ea-
 dem possessio, idem dñum esse videtur,
 de hære. quali. & dif. §. sui. 143. c. 4.
 Pater, qui tenetur dotare filiam, si quid eidē
 filia leget absque commemoratione do-
 tis, debet sibi in dotem imputari, de le. §. si
 rem suam, 152. c. 1.
 Pater adoptiuus an possit vocari in ius sue
 venia, de hæred. quæ ab intest. sed ea om-
 nia, 177. c. 3.
 Pater adoptiuus non tenetur alere filiū ado-
 ptiuum, 177. c. 3.
 Pater an succedat vt agnatus filio emancipa-
 to, de leg. ag. succe. §. placebat, 181. c. 4.
 Pater illegitimus de æquitate canonica tene-
 tur alere filios, de senatusc. orphi. 185. c. 1.
 Pater civilis non debet habere plus iuris, quā
 pater naturalis, de acqui. per arro. in princ.
 200. col. 1.
 Pater an & quando reneatur de peculio filij
 de actio. §. actiones autem. 271. 4.
 Pater non exigitur nisi in quantum facere
 potest, & quare de actio. §. sed & si quis, fo.
 289. col. 2.
 Pater & dominus quare tenentur quod ius-
 su exercitoria & institutoria, quod eod. §. 1.
 f. 290. col. 2.
 Et de iur. ciu. non tenebatur, 290. c. 3.
 Et tenetur quod iussu insolidum. 290. 3.
 Et tunc tenetur quando filius vel seruus
 negociatur in quo est præpositus. 290. 3.
 Pater magis affligitur ex pœna filij quam ex
 propria, de noxa. actio. §. si. 295. c. 1.
 Patricij veniunt appellatione populi, non
 plebis, de iur. natur. gent. & ciui. §. constat.
 fol. 10. col. 1.
 Et vnde dicantur, ibi. 10. c. 4. quib. modis

pat. po. fol. §. filius fam. 39. 4.
 Et qui essent hi, & patres conscripti, ibi.
 Patriciatu liberat a pat. po. ibi.
 Et est summa & maxima dignitas, ibi.
 Patria potestas sola est ciuiū Romanorum,
 de pa. po. §. 1. f. 26. c. 1.
 Actiue & passiue, qui. mo. ius pat. po. solu.
 §. 1. f. 38. c. 2.
 Et in quibus consistat, ibi. 25. c. 1. & 2.
 Et an habeat locum in Gallia, ibi. fol. 25.
 columna 3.
 Et eius reliquie durant etiam post eman-
 cipationem de nup. §. inter cas. 27. 2.
 Et est inextimabilis de adop. §. licet, f. 35.
 columna 4.
 Patria potestas nō est potens ad faciendum
 impuberem obligari, de inuti. stip. fol. 218.
 columna 4.
 Patronus qualiter succedat liberio, quib. mo.
 ius pa. po. fol. §. præterea, 43. c. 3.
 Et quando possit libertum reuocare in ser-
 uitutem, de capi. dimi. in princ. 49. c. 2.
 Patronus tutor potest vt suspectus remoueri,
 sed eius famæ parcitur, de suspent. §. 1.
 70. col. 3.
 Et quemadmodum excluditur a successio-
 ne per filios liberti, ita etiam per parentes
 liberti, de suc. lib. 194. c. 2.
 Et præfertur fratri liberti, de serui. cogna.
 in princ. 192. c. 1.
 Et non exigitur nisi in quantum facere po-
 test, & quare, de actio. §. sed & si quis, fol.
 289. c. 2. & 3.
 Et non est, vocandus in ius sine venia alias
 punitur, & quæ pœna libertus de pœ. tem.
 liti, §. fin. 312. c. 3.
 Patruus magnus quis dicatur, de gra. cogna.
 §. quarto gradu, 187. c. 2. & 3.
 Patientia operatur consensum, quib. mo. ius
 pat. po. fol. §. sed & si pater, 42. c. 1.
 Paulo post, hæc dictio etiam in magno inter-
 uallo verificatur, de exhar. lib. §. final. fol.
 126. col. 2.
 Pauper quis dicatur, de excu. iur. §. sed &
 propter, 66. c. 1.
 Paupertas aliquando prodest, & pauperi suc-
 curritur ex quib. cau. ma. non licet, 191.
 Et prodest filio liberti, de suc. lib. fol. 134.
 columna 1.
 Et non præsumitur, sed debet probari, de
 excu. iur. §. sed & propter. 66. c. 1.
 Et præstat excusationem a munere publi-
 co, ibi.
 Paupertas in suam detegere turpissimū est.
 de iniu. §. 1. f. 258. c. 1.
 Pauperes quid sit, si qua. paup. feci. dica. in
 princ. 295. c. 2. & 4.
 Pax ocium, bellum calamitates producit, de
 testa. in princ. 113. c. 3.
 Pax quibus modis censeatur facta, de iniu.
 §. f. 260. c. 4. & seq.
 Pecunia recondita in muro veteri domus
 non cedit emptori, de re. diu. §. thesauros,
 f. 8. col. 2.

Pecunia numeratur inter ea quæ usu consumuntur, de usufructu, §. constituitur, 95. 2.
Et tamen de his quæ seruando seruari possunt, eo. col. 3.
Pecuniæ appellatione omnes res veniunt de actio. §. in personam, 271. c. 2.
Peculium quid de actio. §. actiones autem, 271. col. 4.
Peculium castrense & quasi castrense quod dicatur, per quas perso. no. acqui. §. 1. fol. 110. col. 1.
Peculium si nescitur unde & quomodo provenit iudicatur profectum, 110. 3.
Peculia qualiter appellentur, 110. 4.
Peculij legati seruo augmentum contingens post mortem ante aditam cedit lacro serui, de lega. §. si peculium, 155. r. 1.
Peculium futurum legari potest, ibi. c. 1.
Peculium dicitur quasi patrimonium serui & filij, de actio. §. actiones autem, 271. 4.
Vere tamen non est, ibi. in fi. 272. c. 1.
Peculio tenus quid importet, ibi. 271. 4.
Et quæ deducantur de peculio quando pater vel dominus condemnatur, de eo. fol. 272. col. 1.
Et quid dicatur esse in peculio quod cum eo. §. cum autem, 291. c. 4.
Peculatus actio durat quinquennium, de pub. iudi. §. item lex iulia peculatus, 318. c. 4.
peccata nocentium nota esse expedit, de in. iu. §. 1. f. 258. c. 1.
Pedagogus & uiparatur consanguineis, qui. ex cau. ma. non li. §. eadem, 20. c. 1.
Pœnarum genera quæ. in procem. in princ. fol. 1. col. 2.
Pœna vnius est metus multorum, de iu. gē. & ciu. §. sed & quod, 11. c. 3.
Pœnæ nomine inutiliter antea legabatur, de lega. §. pœnæ quoque, 160. c. 2.
Et quod dicatur legatum pœnæ, nomine, 160. col. 2.
Pœna, quæ venit in actione pœnalem, quia quia venit ex conventionem non ex l. dispositione, de actio. §. sequens, 276. c. 2.
Pœnæ in dubio sunt mollienda. co. tit. §. ex maleficijs, f. 277. col. 2. & de publ. iud. §. pe. 319. col. 2. & 3.
Pœna legis ultra quadruplum non extenditur, & limitationes ad hanc regulam, eo. tit. §. omnes autem, 178. c. 4.
Pœna quadrupli qui teneantur, eo. tit. §. quadrupli, li. 280. c. 2.
Pœna ex simplici pacto nudo non debetur etiam incontinenti appposito, de inuti. sti. §. alteri, 221. c. 4.
Et quando hoc sit verum, ibi.
Pœnæ respectu solventis tantum debentur etiam in foro conscientie, de emp. & ven. in princ. 229. c. 1.
Pœna non debet extendi ultra delictum, de obl. quæ ex delict. §. 1. f. 248. c. 3.
Pœna furti, quando quadruplicatur vel duplicatur in furto rei, in qua quis habet usum vel possessionem, ibi.

pœna maiore afficiendus est magis delinquens, de l. aquil. §. capite tertio, 256. col. 4.
& de pu. iu. §. item lex, 318. c. 3.
Pœna extraordinaria vel arbitria quatenus extendatur, de inu. §. in summa, fol. 260. columna 3.
Pœne diversificantur ex diuersitate personarum, de pub. iud. §. item, lex cornelia de falsis, 318. c. 2.
Pœnæ in criminalibus sunt ordinariæ & extraordinariæ, co. tit. §. h. 319. c. 1.
In pœnalibus vna actio aliam non confundit si quadri. pau. feci. diea. §. 1. f. 206. c. 2.
Perdi non potest dici quod non teneatur, de capi. dimi. §. 1. f. 49. c. 4.
Perduellio quis dicatur, & unde, de hæred. quæ ad intest. §. interdum, 174. c. 1. & 2.
Peregrinus in ius potest de hære. iusti. §. ij. quos, f. 131. c. 4.
Perinde designat similitudinem, de legi. patre. tut. in princ. 50. col. 4. sed non per omnia, qui. mo. ius pa. po. fol. §. 1. f. 38. c. 2.
Periculum homini instare potest in iniuriis de testa. §. nihil autem, 116. c. 4.
Periculum rei venditæ ad quæ spectet, de emp. & vendi. §. cum autem, 231. c. 1.
Periculum non spectat ad emptorem nisi nouem concurrentibus, ibi.
Perit res domino eius, qui. mo. re cont. obli. §. item is cui, 206. c. 1.
Periurus quo ad iuramentum calumnie non punitur in hoc seculo, sed in alio, de pœ. temel. i. in princ. 311. col. 1.
Permutatio quare dicatur contractus innominatus, & quæ actiones pariat, & quomodo, de emp. & vendi. §. item pretium, 230. col. 4.
Perperam. i. male, in procem. §. cunque hoc, fol. 4. col. 2.
Perpetuum, idest generaliter verum, vel generale, de satisfat. tut. in princip. fol. 61. columna 2.
Perpetuum non semper importat sine tempore præfinitione, de perpe. & tempo. actio. in princ. 300. c. 1.
Perplexitas quando vitiet, & quando non, de hæ. instic. §. impossibilis, 131. c. 2.
Et an vitiet stipulationem, de inu. stip. §. si impossibilis, 219. c. 2.
Per quam, idest, valde, de lega. §. pœnæ quoque, 169. c. 3.
Persecutio habet vinculum iuris, de fidelicō. her. in princ. 164. c. 1.
Persecutio continet actionem & petitionem, qui. mo. tol. obli. §. 1. 245. c. 3.
Personarum quædam sui iuris sunt quædam alieni, & earum quæ alieno iuri subiectæ sunt, alia in dominorum, alia in parentum potestate, de ijs qui sunt sui vel alie. in princ. 22. c. 2.
Personarum acceptio non est habenda, de de iust. & iu. in princ. 5. c. 4.
Personæ alienarum rerum curam habentes quæ dicantur, & quomodo appellentur,

de satisfat. §. si autem, fol. 268. col. 4.
 personale in dubio præsumitur rescriptum
 principis, de iu. na. gen. & ci. §. sed, & quod
 fol. 11 c. 2.
 Personalia redacta in corpore iuris efficiun-
 tur generalia, 11 c. 3.
 personalia personam non egrediuntur de
 repli. §. 1. 305. c. 3.
 Persuadere & suadere capiuntur æquiuoce,
 tam in bonam, quam in malam partem,
 in procem. §. cunque hoc, f. 4. c. 1.
 Petere possumus quod habemus in quatuor
 casibus, de leg. §. si res. 149. c. 4.
 Petens minus debito non censetur reliqui
 remittere, & potest ante litem contesta. in
 eodem iudicio reliquum petere, de actio.
 §. si minus, 287. c. 4.
 Petens per errorem aliud pro alio potest an-
 te lit. conte. errorem suum corrigere & pe-
 tere quod sibi debetur, co. ti. §. si quis aliud.
 288. col. 1.
 Petitio hæreditatis est mista, de actio. §. quæ
 dam, 278. c. 1.
 Et an hoc sit verum declara. vt ibi. & §. sed
 istæ, 267. c. 1.
 Petitio hæreditatis hodie sublati antiquis
 dubitationibus est bonæ fidei, de actio. §.
 actionum autem, 281. c. 1.
 Petitio incerta aliquando admittitur, co. tit.
 §. curare, 285. c. 2.
 Petitio hæreditatis comperit etiam pro vna
 re, de interdi. §. sequens, 407. c. 3 & 4.
 Petitio hæreditatis an sit ex quali contractu,
 de obl. quæ ex qua. con. §. hæres, 241. c. 4.
 Et est realis & personalis, de offic. iu. §. &
 si hæreditas, 314. c. 1.
 Philosophi an excusentur a tutela, de excu-
 sa. tut. §. item Romæ, 67. c. 4.
 Picturæ pretium non in substantia, sed in ar-
 te consistit, de re. di. §. si quis aliena, fo. 86,
 col. 4. & 87. c. 1.
 Et quando cedat tabulæ, ibi.
 Pictura pretiosior est scriptura, ibi. c. 2.
 Pignus & dominium non concurrunt, eod.
 tit. §. venditæ. 190. c. 1.
 Pignus quando & quibus præcedentibus ve-
 di potest, qui. alie. li. §. 1. 108. c. 1.
 Pignus ab hypotheca in quo differat, de ac-
 tio. §. item seruiana, 270. c. 1.
 Pignora conuentionalia oriuntur ex pacto,
 270. col. 1.
 Pignora prætorialia quæ dicantur. 270. c. 4.
 Pignus ut sit requiritur traditio, & q. res sit
 mobilis, ibi. 270. c. 3.
 Pignoris obligatio ex parte recipientis con-
 trahitur re, ex parte dantis consensu, & ex
 solo pacto nudo iure prætorio nascitur
 actio. qui. mo. re con. ob. §. si. 207. c. 2.
 Pignoris contractus dicitur celebrari gratia
 vtriusque. ibid.
 Pij vnde dicantur imperatores, in rub. pro-
 cem. f. 1. c. 3.
 Piscandi ius quando sit commune, & in quo
 loco, de re. di. §. flumina, 75. c. 3.

Piscatus qui fuit longo tempore non potest
 repellere superuenientem, co. §. 75. 3.
 Piscandi quasi possessio quando dicatur que-
 sita, ibi. col. 4.
 Piscator si velit retia ligare arbori, & domi-
 nus velit incidere, quis præferatur, co. titu.
 riparum, 75. c. 4.
 Plantata an & quando cedant solo, de re. di.
 §. cum in suo, 84. co. 3. & in §. si Titius, fol.
 86. col. 2.
 Plebs a populo in quo differat, de iur. natur.
 gen. & ciui. §. constat, 10. c. 1.
 Et quid sit, ibi.
 Plebiscita ex l. Hortensia sunt eiusdem pote-
 statis cuius est lex, ibi. §.
 Plerumque idem importat quod regulariter,
 de legi. patro. tut. §. 0. c. 4.
 Et facit regulam, de hæred. insti. §. hæredi-
 tas, f. 129. c. 2.
 Et ponit regulam in contrarium, de actio.
 §. sed istæ, 266. c. 3.
 Pluralis locutio vertitur in singularem, de iu.
 perso. in prin. 13. c. 4.
 Pluralitas scripturarum non facit præsumi
 pluralitatem factorum, de testa. §. nihil
 autem, 16. c. 4.
 Plus valens rumpitur aliquando per id quod
 minus valet, quibus mod. testa. infir. §. 1.
 138. col. 2.
 Plus petens cadebat a causa nec in integrum
 restituebatur nisi esset minor, aut maior
 ex causa iusta, de actio. §. si quis agens, fol.
 285. col. 4.
 Et hoc siue sciens, siue errasse ignoras. ibi.
 Plus petere quis dicatur, co. tit. §. plus autem.
 286. col. 2.
 Plus stat quandoque abusu. 286. c. 2.
 Plus causa petere dicitur qui reo electionem
 aufert tam in obligatione alternatiua, quàm
 in qualibet vbi sit electio rei, eod. tit. huic
 autem, 286. c. 4.
 Plus causa petere & aduersario electionem
 præripere pro eodem supponitur. 286. c. 1.
 Plus petentes hodie qua pœna puniuntur,
 co. tit. §. sed hæc quidem, 287. c. 3.
 Plus petens in quibus casibus etiam hodie
 amittat debitum, ibi. 2. c. 3.
 Plus petentium pœna antiqua & hodierna,
 de excep. §. appellantur, 303. c. 3.
 Plus dicitur non solum re. sed etiam tempo-
 re, de fideiussor. §. fideiussores, 225. c. 1.
 Plus est statim dare quam post tempus. ibi.
 Populi possunt sibi condere statuta, de iure
 nat. gent. & ciu. §. 1. 8. c. 2.
 Populi appellatione quid veniat, eod. titu. §.
 constat, 10. c. 1.
 Pop. Rom. an hodie possit facere legem, co.
 tit. §. sed & quod 11. c. 2. & 3.
 Portus & flumina, publica sunt, de re. diuis.
 §. flumina, 75. c. 2.
 Positiones. i. species seu genera, de iusti. & iu.
 §. fin. f. 7. c. 1.
 Possessio potest stare in pender ti, secus in dñio
 de ijs qui sunt sui vel alie, 11. §. 1. 22. c. 2.
 Posses-

Possessio momentanea potest per pupillum intentari sine auctoritate tutoris, de aucto. tut. §. 1. §. 6. col. 1.
 Possessio solo animo amittitur, dominium non, de rer. diuisio. §. quod si naturalis. 82. colum. 1.
 Possessio saepe transfertur, licet res non apprehendatur, eod. tit. §. item si quis. 91. col. 1. & sequent.
 Possessio qualiter per absentiam amittatur, de usuc. §. quod autem. 100. col. 4.
 Possessio non quaeritur per seruum domino inuito sicut dominium, per quas perso. no. acqui. §. item uobis. 111. col. 2. & 3.
 Possessionem possessus quaerere non potest, eo. tit. §. idem placet. 112. col. 1. & 2.
 Possessione sola non quaeritur dominium, eo. tit. §. ex his. 112. col. 4. 113. col. 1.
 Possessio non continuatur in heredem, de hære. insti. in princ. 127. col. 1.
 Possessio est res incorporalis, & continuatur de defuncto in heredem, de hære. di. quæ ab intest. §. sui autem. 173. col. 4.
 Possessio peti potest sine interdictis condictione indebiti, triticaria, & condictione ex lege, de interdi. in prin. 306. col. 3.
 Possidere iuste & sine uiuo dicitur qui auctore prætoris possidet, de interdi. 307. col. 1.
 Possessio uera non transfertur ad heredem. ibidem.
 Fingitur tamen transferri. ibi.
 Possidere pro heredem quis dicatur, eo. tit. §. sequens. 307. col. 4.
 Et quis pro possessore, ibi.
 Possessionis maximum est commodum, eo. tit. §. retinenda. 308. col. 1.
 Et quare, ibi. col. 2.
 Possessio an proprie cadat in mobilibus, ibi. 308. col. 3.
 Et dicitur quasi pedum positio, ibi.
 Possessio clandestina quæ dicatur, ibi. 308. colum. 4.
 Possidere non solum dicitur qui per se possidet, sed qui per alium, de interdi. §. possidere. 309. col. 1.
 Possessio iam adepta per alium retinetur solo animo. 309. col. 1.
 Et solo animo non adipiscitur, ibi.
 De possessione sua aliquem deiciens si cum armis, tenetur l. Iulia. de vi publica, si sine armis, de ui priuata, eo. tit. §. recuperanda. 309. col. 3.
 Possidentis conditio aliquando deterior est quam patientis, de re. di. §. si quis in aliena. 87. col. 1.
 Possidens immobilia quanto reueletur ab onere satisfaciendi, de satisfaci. §. 1. 298. col. 1.
 Possidere quantum quis debeat, ut excusetur a satisfactione ibi. col. 2.
 Possessor clandestinus habet naturalem possessionem, & defectus civilem, de interdi. §. retinenda. 309. col. 1.
 Possessor negans se possidere si postea probetur amitti possessionem, de poen. temere

litigantium, §. at aduersus. 311. colum. 3.
 Possessor malefidei quo iure & quomodo teneatur fructus restituere, de offic. iud. §. 1. 313. col. 3.
 Et quos fructus restituere teneatur, eod. tit. §. & si hereditas. 314. col. 1.
 Possessor bonæ fidei quando, & de quibus fructibus teneatur. ibi.
 Possesse non dicimus quod cum difficultate possumus, de actio. §. poenales. 274. col. 1.
 Posituius ponitur aliquando pro superlatiuo, qui. mo. re. con. obli. §. item is cui. 106. colum. 2.
 Postulare quid sit, ex qui. cau. ma. non li. §. si. 21. col. 2.
 Postliminium quid sit, & unde dicatur, & eius effectus, qui. mo. ius pa. pot. sol. §. si ab hostibus. 40. col. 2.
 Et habet duo capita, unum super ueritate, aliud super fictione, ibi. col. 2.
 Postliminij fictio habet locum etiam in tutela, de aucto. tut. §. ab hostibus. §. 1. col. 3.
 Postumo tutor dari potest & quando de tutela. §. cum autem. 44. col. 3.
 Postumorum appellatione ueniunt tam postumi quam alij filij in tutela. qui. test. tu. da. pos. §. si quis filiabus. 46. col. 4.
 Postumus dicitur pluribus modis. ibi. 47. colum. 2.
 Et hodie non potest exheredari. de exhered. lib. §. 1. 123. col. 4.
 Et quare, ibi.
 Postumi proprie non dicuntur nepotes subintrantes locum patris in iustate, sed quasi postumi. eo. tit. §. postumorum. 124. col. 1.
 Postumo alieno legari non poterat. de lega. §. postumo quoque. 157. col. 3.
 Postumus alienus quis dicatur. ibi.
 Postumus alienus olim de iure prætorio institui poterat, eo. tit. ibi. col. 3.
 Postumus alienus quomodo & qualiter posset institui secundum uarietatem sex temporum. ibi. col. 3.
 Postumus est etiam suus. de hære. quæ ab intesta. §. ita demum. 173. col. 1.
 Postumus proprie est qui posthumum patris nascitur, improprie qui post testamentum. ibi. col. 3.
 Postumus alienus de iure antiquo non poterat heres institui. de bo. pos. in principio. 196. col. 2.
 Potest, id est debet, de satisfaci. §. si autem. 299. colum. 2.
 Potestas quot modis accipiatur. de ijs qui sunt sui uel alie. iu. in princ. 22. col. 3.
 Potestatis dominicæ triplex effectus, eo. tit. §. 1. 23. col. 4.
 In potestate nostra qui sint. de pa. pote. in prin. 24. col. 2.
 Potestas in fœminis, quando loquimur de filiis, exponitur. i. tutela & quare. de adop. §. fœmininis. 36. col. 3.
 Et quid sit potestas. de exc. tu. §. & qd. 65. §. 1.
 Potestas ponitur pro seruitute, iurisdictione,

- Etione, superioritate, dilectione seu pietate
 de actio. §. rursus. 268. col. 3
 Precario possidere quis dicatur de interdic.
 §. retinenda. 268. col. 3
 Pretia rerum variantur ex varietate regionū.
 de actio. §. plus autem. 286. col. 2
 Pretium esse certum uel ex post facto certi-
 ficari paria sunt. de emptio. & uend. §. 1.
 220. col. 2
 Pretij quantitas conferri potest in arbitrium
 tertij, & eo non arbitrate deficit contra-
 ctus. 101. col. 2
 Pretium in uenditione debet esse in pecunia
 numerata, alias esset permutatio eod. tit. §.
 item pretium. 230. col. 2
 Precise tenetur qui tenetur ex dispositione
 testatoris, nec liberatur soluendo interesse
 de leg. §. non solum. 148. col. 2
 Pretiosus cedit uiliori de re. diui. §. si tamen.
 83. col. 2
 Præceptum dicitur sententia interlocutoria,
 qui. alie. li. §. si. 109. col. 1
 Præfationes designat causas finales qui. mo-
 test. infir. §. sed & si quis. 138. col. 4
 Præfationibus expressa censentur repetita po-
 stea in dispositione. de inu. stip. §. præte-
 rea. 218. col. 1
 In præfatione dicta censentur repetita in
 contractibus & dispositionibus. de l. A qui.
 §. 3. 257. col. 1
 Præfectus, & prætor quas causas cognosce-
 bant. de act. iur. §. pen. 54. col. 1
 Præfecti uerbis iurisdictio quæ erat, ibidem
 colum. 2
 Prælati suspecti an sit ab administratio-
 ne remouendus. de susce. tuto. §. si quis au-
 tem. 72. col. 2
 Et quid lite pendente. ibi.
 Prælati uendicat alienata a se de bonis ec-
 clesiar. qui. alie. li. in prin. 107. col. 2
 Præmium quis consequi non debet ex suo
 delicto. de har. inst. 127. col. 2
 Præposteratio non uitiat contractus. de inu.
 stip. §. item si quis. 220. col. 3
 Præponi non dicitur quando nemo sequitur
 de senatusc. Tert. in prin. 182. col. 2
 Præscriptio est in immobilibus, usucapio in
 mobilibus de usuc. in rub. 98. col. 1
 Et quare fuerit introducta. ibi. in princip.
 98. col. 2
 Præscribuntur mobilia triennio, immobilia
 decennio inter præsentis 20. inter absen-
 tes. ibidem.
 Præscriptio est odiosa, ibi. 99. colum. 1. quod
 declara. ibi.
 Præscriptione an quærat dominium de
 usuca. eo. col. ibi. & seq.
 Præscripti ne tanti temporis, cuius initij me-
 moria in contrarium non existit, non quæ-
 ritur dominium rerum a l. affectarum, ut
 puta rei sacre religiose, & huiusmodi. §. 1.
 ibi. 99. col. 3. & 4
 Præscriptis uerbis quibus casibus agatur. de
 loca. §. 1. 233. col. 1
 Præscribi quæ non possint, de usuca. §. res fi-
 sci. 101. col. 3. & seq.
 Et rationes, ibi.
 Præsentia & taciturnitas habetur pro con-
 sensu. qui. mo. ius pat. pot. sol. §. sed & si pa-
 ter. 42. col. 1
 Præsens quis dicatur. de satisda. §. si autem.
 299. col. 2
 Præstidis nomen quam late extendatur de at-
 ti. tut. in prin. 53. col. 1
 Præsumi non debet quis iactare suum. de o-
 blig. ex qua. con. §. 1. 240. col. 4
 Præsumptio iuris & de iure est quo ad tute-
 las & testamenta & similia, secus quo ad
 matrimonia quib. mod. tut. fini. in princ.
 57. col. 3
 Præsumptio iuris & de iure est, quod tutor
 ex inquisitione datus sit idoneus. de fauld.
 tu. & cur. in prin. 61. col. 3
 Præsumptio iuris non est alleganda, quando
 non resultat ex facto proprio. de lega. §. re-
 suam. 152. col. 1
 Præter. Hæc dictio includit, de adop. §. cum
 autem. 33. col. 4. & 27. col. 3. & ibi. quando
 hoc uerum sit.
 Præteritio filij quare non habeatur pro exhe-
 redatione. de exhar. li. in prin. 122. col. 4
 Præteritio materna non annullat testamen-
 tum, quia habetur pro exheredatione. eo.
 titu. §. posthumorum. 124. colum. 2. & §. si.
 126. col. 2
 Præteritio matris habetur pro exheredatio-
 ne qui. mo. testam. infir. in princ. 137. col. 4.
 & §. si. 126. col. 2. & de suc. lib. §. sed nostra.
 194. col. 2
 Præteriti & exheredati quæ remedia habeant
 contra testamentum de exhar. lib. §. sed
 hec quidam. 125. col. 4
 Præteritis a morte non datur ius dicendi nul-
 lum aut contrahendi: sed querela in-
 officiosi. eo. tit. §. si. 126. col. 2
 Præterita matre uel alio ascendente cum cau-
 sa compent querela, sine causa ius dicendi
 nullum. ibi.
 Præteritio quando habeatur pro exhereda-
 tione. ibi.
 Præteritum perfectum subiunctiui in con-
 tractibus quando non potest uerificari in
 præterito transitur ad futurum. de lega. in
 prin. 146. col. 3
 Præteritus dicitur qui uel non est institutus,
 uel est institutus, sed non rite. de har. quæ
 ab intest. §. eadem. 176. col. 4
 Præteritum committere edictum quid im-
 portet. ibi.
 Præteriti a matre sine inscriptione causæ ha-
 bent contrahendi, & ius dicendi nullum.
 ibi. col. 4
 Præteriti habent duplicem viam ad impu-
 gnandum testamentum de bo. po. §. sunt
 autem. 197. col. 1
 Prætexta quid. de inu. in prin. 258. col. 2
 Prætorum edicta obtinent uim l. de iur. na-
 tur. gent. & ciu. §. prætorum. 11. col. 4
 Et

- Et uocatur ius honorarium. ibi.
 Praetores suis edictis dabant auctoritatem. ibidem.
 Praetorum edicta in albo describebantur. ibi. 12. col. 3
 Praetor non potest facere esse, uel desinere quem heredem. de pupil. subit. §. liberis. 136. col. 2
 Praetor olim quidam fuit qui fideicommissarius dicebatur. de fideicommiss. hered. in princ. 163. col. 4
 Praetor naturali aequitate mouetur. de hare. quæ ab inte. & emancipari. 175. col. 3
 Praetor an & quare non possit facere heredem. de bono. posses. §. quos autem. 196. colum. 3
 Praetor dabat actiones. de actio. §. sed istæ. 66. col. 4
 Praetor plus punit quam l. 12. tab. de obli. ex deli. §. pœna. 249. col. 1
 Principis appellauione uenit Imperator Romanus. in procem. in princ. 2. col. 2
 Principis sententia epistola uel edictum habent vim legis. de iur. nat. gen. & ciui. §. sed & quod. 11. col. 2
 Princeps potest esse iudex in causa propria. de vulg. subit. §. si seruum. 133. col. 1
 Princeps non capit aliquid ex testamento imperfecto. qui. mod. testam. in fin. §. hinc. 140. col. 1
 Princeps quamuis solutus sit legibus, eis tamen uiuere uult. ibi.
 Princeps potest ex causa uel ex gratia iubere aliquid obseruari, & effectum habere quod de se inualidum erat, de fideicommiss. hered. in princ. 163. col. 4
 Principes dicuntur iustinare iura. de pœ. te. me. liti. in princ. 311. col. 1
 Priuatio præsupponit habitum, & nihil est in priuatione quod prius non fuerit in habitu. deliber. in princ. 16. col. 2. & de capit. di. §. 1. 49. col. 4
 Priuatio præsupponit habitum quib. mo. testa. in fin. in princ. 137. col. 3
 A priuatione ad habitum non datur regressus. de capi. di. §. quod autem. 50. col. 2.
 Priuilegium personale personam non egreditur. de iur. natu. gen. & ciui. §. sed & quod. 11. col. 1
 Priuilegium an aliquando personam transgrediatur. ibi. col. 4
 Priuilegium iuris ordinationem respiciens uni ex litigatoribus concessum, intelligitur etiam concessum alteri, qui. alie. li. §. pen. 109. col. 1
 Priuilegium concessum alicui actui intelligitur si ille actus sit, de testa. mili. §. plane. 118. col. 2
 Priuilegium militum translatum non facit quod remittatur ille numerus testium in eorum testamentis, qui est de iure natura. ibid.
 Priuilegium concessum respectu certæ qualitatis durat ea durantiæ, eodem titulo, §. sed hætenus. 119. columna prima.
 Priuilegium tacitæ hypothecæ est in eulium actioni non mulieri, de actio. §. fuerat. 282. col. 3
 Priuilegia est loco filiar, de nup. §. affinitatis. 28. col. 4
 Prior in gradu potior est in successione qualiter hæc regula intelligitur de ierui. cog. §. 1. 292. col. 1
 Prius & posterius in ijs, duæ coniunctim sunt, non attenditur, ubi ordo non est necessarius, de inuui. stipu. §. item si quis. 220. colum. 3
 Pro herede gerere quid sit, de hare. quali. & disse. §. si. 146. col. 1
 Pro herede, hæc oratio aliquando accipitur pro uero titulo, aliquando pro falso, de interd. §. sequens. 307. col. 4
 Probandi onus incumbit actori, quod testator scierit rem legatam esse alienam, de le §. non solum. 149. col. 1
 Procrastinatio nocet, quando est illicita, & punitur, de actio. §. ex maleficijs. 277. colum. 1
 Procurator potest esse qui est in 16. anno. qui. ex cau. ma. non li. 20. colum. 1. intellige ad negocia non ad iudicia, ibi. 20. col. 1
 Procurator qui sit, de cura. §. si. 65. col. 1
 Procurator fisci durante eius officio excusatur a tutela, de excu. tut. §. 1. 64. col. 4
 Procurator uel negotiorum gestor in domino transferendo idem operatur, quod dominus, de re. diu. §. uenditæ. 90. col. 1
 Procurator mulieris in exigenda dote habet eadem priuilegia quæ mulier de actio. §. fuerat. 283. col. 1
 Procuratoribus quare fuerit permittum ut alieno nomine agere possent de his per quos age. pos. in princ. 296. col. 3
 Procuratorem potest constituere quilibet qui proprio nomine possit esse in iudicio. ibi. col. 3. & 4
 Procuratoris constitutio non exigit aliquam certam formam uerborum, eod. titu. §. 1. 296. col. 4
 Procurator potest constitui absens. ibi.
 Procuratoris officium quibus sit interdictum. 296. col. 4. 297. col. 1
 Procurator cum mandato, defensor sine mandato intelligitur, eod. tit. §. 1. 297. col. 1
 Procurator si agit præfente domino non potest de inualiditate mandati opponi, de satisfda. §. fin autem. 298. col. 3
 Procurator an & quando teneatur satisfacere. de satisfd. eo. §. 298. col. 3. & seq.
 Et quando dubitatur de mandato tenetur, ibi. 298. col. 3
 Et etiam siue ante, siue post litem contestatam, ibi. §. si. 299. col. 3
 Procurator potest a domino extra iudicium releuari ab onere satisfdandi, ibi. §. fin autem. 298. col. 3
 Procurator actoris præstat cautionem de defendendo in causa reconuentionis. 299. c. 3
 Pro.

Prodere. i. adinuenire, dere. di. §. singulorum. 78. col. 1
 Prodigus furioso æquiparatur, de cura. §. 1. 59. col. 4
 Prodigii, & furiosi cura legitima est ex l. 12. tab. ibid.
 Prodigus, cui bonorum suorum administratio est interdicta, non potest testari qui nō est permis. fac. test. §. item prodigus. 121. 3.
 Prodigus est, qui neque finem neque modū habet in expensis, ibi. uol. 3
 Prodigus notorie, si ei non est interdictum bonis potest testari, & alienare, & contrahere, nisi faciat hoc in usum manifestæ prodigalitat. ibi. col. 3
 Prodigus, cui bonis interdictum est, non potest aliquod negotium obligatorium gere, de inuti. stip. §. furiosus. 218. col. 3
 Profectitia pleno iure spectant ad patrem, per quas perso. no. acqui. §. 1. 110. col. 1
 Promittens aliquid dolo, errore uel metu me ro iure obligatur, tamen habet exceptionem a prætoribus de excep. in princip. 302. colum. 1
 Promittens operam suam circa factum aut dationem alterius obligatur, de inuti. stip. §. si quis alium. 216. col. 2
 Promittens pure an statim conueniri possit, eo. tit. §. si. 223. col. 2
 Promittere in scriptura redactum importat stipulationem, eo. tit. §. si scriptum. 221. colum. 1
 Et quid in dictis testium, ibi.
 Promissio eius, quod alius debet, ipso iure obligat promittentem, qui. mod. tol. oblig. §. præterea. 245. col. 4
 Promulgare & cōponere differunt in proce. §. 1. 2. 4
 Et quid importet promulgare. §. 1
 Proprium dicitur quod alteri non competit, de pa. po. §. 1. 25. col. 1
 Proprium quid dicitur, in quo quis nudam habet proprietatem, de rer. diui. §. cum in suo.
 Proprium dicitur illud, in quo habemus plenum dominium, item respectu proprietatis, & nudæ possessionis aliquando de hæred. insti. in prin. 127. col. 1
 Pronepotes, quando succedunt ueniunt in stirpes, de hæred. quæ ab intesta. §. si. 178. colum. 4
 Protinus, idest statim, de adop. §. illud. 37. colum. 1
 Prouinciæ quæ dicantur, de excu. tu. in prin. 64. col. 1
 Prouincia eadem quæ dicatur, de usucap. in prin.
 Proximus quis dicatur ad successionem, de leg. agna. succes. §. proximus. 181. col. 2
 Et dicitur quem nemo sequitur, de senatuscon. Tert. in prin. 182. col. 2
 Pubertas licet quo ad tutelam & testamenta taxata sit, tamen quo ad matrimonia non, de nup. in prin. 26. col. 2

Pubertas plena dicitur in 18. annis, de adop. §. minorem. 35. col. 1
 Et pluribus alijs modis, ibidem columna sequen.
 Et quare, & quomodo intelligatur. ibi.
 Pubertas olim iudicabatur ex habitudine, & ex aspectu corporis in masculis, sed hodie dispositum est, ut sit in masculis, in 14. in fœminis in 12. quib. mod. tu. fini. in princ. 57. col. 3
 Pubertas hodie non debet probari per aspectum, ibi.
 Pubertati proximus dicitur a 10. ann. & dimidio supra in masculis, de inuti. stipu. §. pupillus. 218. col. 4
 Et quid in fœminis, ibid. & de obli. ex deli. §. in summa. 252. col. 4
 Publica utilitas auctoritate & utilitate præfertur publicæ auctoritate, licet non utilitate, de excu. tut. §. 1. 64. nu. 4
 Publicum ius quare dicatur consistere in factis, & sacerdotibus, de iust. i. & iu. §. finali. 7. col. 1
 Publicum dicitur quasi populi. de usufructu. §. 1. 71. c. 1
 Et de rer. diui. in prin. 74. col. 4
 Publica quæ dicantur, de rer. diui. §. flumina. 75. col. 2
 Publica iudicia non transeunt ad hæredes nisi in quinque casibus de perpe. & tempo. actio. §. 1. 301. col. 1
 Publica iudicia differunt a ciuilibus, de pu. iud. in prin. 316. col. 1
 Et in quibus conueniant, ibi.
 Pudicitia maxime filiarum fauendum est, de noxa. actio. §. si. 295. col. 1
 Pugna duelli, an sit licita, de hæred. quæ ab intesta. §. interdum. 174. col. 2
 Pupillus potest suam conditionem meliorem facere, deteriore non, de au. to. tuto. in prin. 55. col. 2
 Pupillus alijs se obligans præsumitur male agere. ibi. col. 2
 Pupillus qui uendit rem & habeat pretium si uelit recuperare rem repellitur nisi det pretium, ibi. col. 3
 Pupillus doli cauax tenetur depositi si quid doli commisit nel sit locupletior factus, ibidem.
 Pupillus cum auctoritate tutoris adit etiam de iure prætorio, in §. 1. ibi. c. 4
 Pupillus non potest esse in iudicio ciuili uel criminali sine tut. aucto. & quare. ibi. 56. 2. nisi certis casibus, ibi.
 Pupillus quis dicatur, qui. mo. tu. si. in princ. 57. col. 3
 Pupillus quomodo ex ingratitude redigatur in seruitutem, eo. tit. §. 1. 57. col. 4
 Pupillus conueniens tutorem præfertur creditoribus & in quibus casibus de satisfact. tut. & cura. §. sciendum. 62. col. 4
 Pupillus non potest mutuare & mutuando non obligat sibi alium & quomodo pecunias mutuas, & qua actione recuperet, qui

- qui alia. li. §. nunc admonendi. 108. col. 3.
 Pupillus quæ meri facti sunt potest sine tu-
 tore. ibi. col. 2.
 Pupillo soluens quando liberetur. eo. tit. §. at
 ex contrario. 109. c. 2.
 Pupillus an possit soluere eo. tit. §. fina. ibid.
 colum. 2.
 Pupillus sine tutoris auctoritate non obliga-
 tur. qui. mo. re. con. obl. §. 1. 205. c. 1. nisi na-
 turaliter. ibi. c. 3.
 Pupillus tutori promittens nullo modo te-
 netur & quare. ibi. col. 3.
 Pupillus cum tutore promittens naturali-
 ter, & ciuilitur obligatur, sed restituitur,
 ibidem.
 Pupillus sine tutore obligari non potest de
 inuti. stip. §. pupillus. 218. col. 4.
 Pupillus qui excessit infantiam alium sibi
 obligare potest. ibi.
 Putator quis dica ur de l. acqui. §. item si pu-
 tator. 255. col. 3.
Quadiennium quod datur in restitutio-
 nibus, hodie est continuum de actio.
 §. rursus. 268. col. 4.
 Quadruplum in materia furti est totum pe-
 na, de actio. §. sic itaque 275. c. 2.
 Qualitas adiecta verbo non semper intelli-
 gitur secundum tempus uerbi de hæc. quæ
 ab intest. in prin. 171. col. 4.
 Qualitas adiecta uerbo debet determinari se-
 cundum tempus uerbi. de legi. agna. succe.
 in princ. 179. c. 1.
 Quarta arrogati quæ & quanta sit de adop.
 §. cum autem. 34. c. 3.
 Quarta una satis est quod remaneat inter om-
 nes hæredes quo ad l. falcidiam de l. fal. in
 prin. 161. c. 3.
 Quarta ex l. falcidia potest peti etiam rei ué-
 dicatione ex qualibet re. ibi. 162. c. 1.
 In quartam falcidiam quæ imputentur,
 eo. tit. §. 1. ibi. col. 2.
 Quarta quæ detrahitur de fideicommissis
 etiam particularibus, est ex pegasiano se-
 natuconsulto, de fideicom. hære. §. sed
 quia. 164. c. 4.
 Quarta plures sunt. alia quæ iure naturæ de-
 betur, alia iure institutionis, alia trebellia,
 alia quæ debetur filio, arrogato, alia quæ
 debetur concubina. ibi. 165. c. 1.
 Quarta pars dicitur minuscule. de hæc. quæ
 ab intest. §. si. 178. c. 2.
 Quasi. Hæc dictio relata ad personam dispo-
 nentis importat opinionem illius de lega.
 §. si quis rem. 151. c. 3.
 Quali, & quodammodo, importat improp-
 rietatem. de succes. lib. §. si. 195. c. 2.
 Quali non denotat improprietatem. de act.
 §. propter retentionem. 289. c. 1.
 Quæstor: quod modis capitur, in procem.
 §. cumque hoc. 3. c. 3.
 Querela non datur contra testamentum mi-
 litis etiam filijfa. de testa. mili. §. 1. 118.
 colum. 2.
 Quod declara. & §. si. 119. c. 4.
 Querela datur ex hæredatis tam suis quam
 emancipatis de exhæc. lib. §. sed hæc qui-
 dem. 125. c. 4.
 Querela inofficiosa datur liberis præteritis
 vel ex hæredatis item parentibus, item fra-
 tribus & sororibus ita demum turpi per-
 sona instituta de inoffic. testam. in princ.
 141. c. 1.
 Querela infra quantum tempus debeat pro-
 poni. ibi. 140. c. 4.
 Querela inofficiosa non est nec actio nec ac-
 cusatio, sed tenet medium. ibi. c. 4.
 Querela an detur filius fratrum instituta tur-
 pi persona. ibi. 141. c. 1.
 Querela an detur filijs tam naturalibus quæ
 arrogatis uel adoptatis ab auo paterno uel
 materno qui transeunt in potestatem ado-
 ptantis. eo. tit. §. 1. 141. c. 2.
 Querela inofficiosa competit etiam posthu-
 mis. ibid.
 Et est remedium subsidiarium deficien-
 tibus alijs. ibi.
 Et ab ea excluduntur filij si quid eis relin-
 quatur, quia tunc agunt ad supplemen-
 tum. ibi.
 Querelam non habent filij naturales tantum
 in bonis patris, sed matris sic. ibi.
 Querela inofficiosa an transmittatur ad hæ-
 redem de hæred. quæ ab intest. §. cum au-
 tem. 175. c. 1.
 Et quando. ibi. & col. seq.
 Quælitæ in dubio præsumuntur ex propria
 industria quando industria non habet in
 se delictum, per quas perso. nob. acqui. §. 1.
 110. col. 4.
 Quæstio hæreditatis pupilli dicitur maxi-
 ma, & comparatur quæstioni de omnib.
 bonis de excu. tu. §. item propter. 65. c. 2.
 Quis uel qui relatum stat restrictiue. de iu.
 na. gen. & ciui. §. 1. 8. c. 2.
 Qui per alium facit ipse facere uidetur de
 iu. na. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 2. & 3.
 Et de re. di. §. uenditæ. 90. c. 2. & 3.
 Qui vult consequens vult necessarium ante-
 cedens qui. ex cau. ma. non li. §. 1. 18. c. 4.
 Et qui test. tu. da. poss. in prin. 45. c. 2.
 Qui in potestate alterius est non potest aliū
 habere in potestate qui. mo. ius pa. po. sol.
 §. si ab hostibus. 40. c. 2.
 Qui vult vnum, vult omne illud, per quod
 ad id perueniri potest, qui testa. tu. da. pos.
 in prin. 45. c. 2.
 Quis consequi potest per alium: quod non
 potest consequi per seipsum aliquando. de
 hæc. insti. §. seruus etiam. 128. c. 4.
 Qui in uno grauatur, in alio releuatur, de hæc
 re. quali. & disse. §. 1. 143. col. 2.
 Quis uel qui adiectum præterito typi facit de-
 monstrationem, de leg. §. huic prox. 158. 2.
 Quis & quæ significant substantiam de iu.
 stip. §. alteri. 221. c. 4.
 Qui pro sed, ut ui bo. rap. §. quia rñ. 253. c. 4.
 Quirites unde dicti, de iu. natu. gent. & ciui.
 §. sed ius. 9. c. 2.

Quod, idest qui de donatio. §. est & aliud. 105. col. 4.
 Quod ab initio non ualuit, tractu temporis non conualescit de mil. testam. §. sed & si quis. 119. col. 2.
 Et qui non est permis. fa. testam. in princ. 120. col. 1.
 Quod alias non ualuit reconualescit cessante impedimento saltem de æquitate, qui. mo. test. infir. §. non tamen. 139. col. 2.
 Quod differtur non aufertur, de sing. rer. per hde. rel. §. libertas. 169. col. 2.
 Quod iuris est de toto quo ad totum, idem est de parte quo ad partem, de satis. §. 1. 298. 1.
 Quodammodo est nota improprietas de pup. sub §. igitur. 135. col. 1.
 Quoque est dictio implicatiua, de nup. §. affinitatis. 28. col. 4.
 Quotidiana sunt diligentius attendenda. in proce. §. igitur. 4. col. 3.
R Adicum emissio facit queri, quod alias non esset queritum, de re. di. §. præte- rea 80. col. 4.
 Raptor anteneatur furti manifesti, de act. §. ex maleficijs. 276. col. 4.
 Raptor qua actione teneatur. de i. bon. rap. in prin. 253. col. 1.
 Raptor in minus tenetur quam fur manifestus, ibi. ead. col.
 Rapiens rem propriam qua pœna teneatur. eo. tit. §. quia tamen. 254. col. 1.
 Ratio hæc, uidelicet hoc fieri non potest, quia lex prohibet qui. ex ca. ma. non li. in prin. 18. col. 3.
 Rationes duæ finales si sint, una cessante non cessat dispositio. de nup. §. affinitatis. 28. colum. 4.
 Et §. locum. 29. col. 1.
 Rationes duæ præualent uni. de adop. §. 1. 33. col. 1. & 3.
 Et declarat, ut ibi.
 Ratione i. a censetur quid decidi, ut decidi- tur per uerba, de legi. par. tit. §. 1. col. 1.
 Ratione quod uenit dicitur uenire ex inter- pretatione, ibi. col. ea.
 Ratio hæc bona est, quia l. ita dicit de usuc. §. furtiuæ. 99. col. 4.
 Et in tit. si quadri. pau. fecis. dica. in prin- cipio.
 Rationibus ex duabus si una cessat, & alia re- maneat, satis est, ibi. 99. col. 4.
 Ratio generalis præualeat speciali. ibi.
 Ratio l. correctæ allegari potest de testa. ord. in prin. 113. col. 3.
 Ratio eadem cum dicto aliquando toleratur eo. tit. 4. par. tit. §. 1. col. 4.
 Et qui. mo. ius par. po. sol. §. filius familias. 39. col. 3.
 Rationes reddere dicitur quando amoto do- lo & fraude quis reddit de leg. §. peculium 155. col. 3. & 4.
 Ratio fundam. aliquando in sola uolunta- te dis. onentis. eo. tit. §. incertis. 157. col. 1.
 Rationes duæ uincunt unam, de hæredi.

quæ ab intest. §. finali. 178. columna 1.
 Rationis identitas facit quod casus non ex- pressus dicatur comprehendi in iam deci- so, quod cum eo. §. 1. 290. col. 3.
 Rati habitio ex post facto idem solet operari quod consensus ab initio, de auto. tut. §. tu- tor autem. 56. col. 2.
 Ratum dicitur habere dominus cum primū certior factus est de gestis per procuratorē alias non censetur ratum habere de sa- tisda. §. fin. autem. 298. col. 3. & 4.
 Recte idem est quod iuste in proce. in princ. fol. 2. col. 1.
 Et importat idem quod legitime. de nup. §. mariti. 29. col. 3.
 Reipublicæ administrationi debent præfici iuris periti in proce. §. h. §. 2.
 Relatio est facienda ad proxima de actio. §. æque. 266. col. 1.
 Relegatio non tollit patriam potestatem, qui. mo. ius par. po. sol. §. 1. 38. col. 2.
 Relegatus & deportatus differunt, ibi. 39. colum. 1.
 Relegare potest quilibet qui habet merum imperium, ibi. ead. col.
 Religio est de iure gentium de iu. nar. gen. & ciui. §. 1. 8. col. 4.
 Religiosus dicitur Imperator, in proce. in princ. 2. col. 1.
 Religiosus fit quis per l. ibi. 2. col. 3.
 Religiosum secundum canones quod dica- tur, de re. diui. §. religiosum. 77. col. 1.
 Religiosus quis dicatur proce. in prin. 2. c. 3.
 Relinquo hoc uerbum arguit uoluntatem uoluntatem, qui. ex ca. ma. non licet §. fina. 21. col. 3.
 Remitti non potest ius reuocandi donatio- nem ex causa ingratitudinis, capi. diui. in prin. 49. col. 2.
 Remissio unius iuris expressa non trahitur ad alia, de excu. tut. §. qui autem. 68. col. 1.
 Remissio redditionis rationis non com- prehendit reliqua, de lega. §. peculium. 155. col. 4.
 Nec dolum nec latam culpam, ibi.
 Renunciare non uidetur alijs excusationi- bus qui habet plures & intentat & propo- nit vnam de excu. tut. §. qui autem. 68. c. 1.
 Renunciare non potest creditor iuri uenden- di pignoris, quib. alie. h. §. 1. 118. col. 1.
 Replicatio quid sit & quare fuerit inuenta, de repli. in prin. 305. col. 1.
 Et fuit inuenta fauore actoris, ibi.
 Replicatio refoluit ius exceptionis, ibi. col. 2.
 Repudiatio hæreditatem potest intra trien- nium postea adire de hæ. qua. & c. de. §. extraneis. 145. col. 1.
 Repudiatio solo animo fit facto uel uerbis expressis, eo. tit. §. h. 145. col. 4.
 Repugnantia quæ noceant de ademp. lega. in prin. 161. col. 1.
 Requiritur est ille de cuius præiudicio a- giatur, de adop. §. licet. 35. col. 2.
 Res Romana ponitur pro rebus pub. de iust.

I N D E X

- iustitia & iure, §. finali. fol. 7. colum. 1.
 Rerum appellatione non ueniunt actiones aliquando, de iu. na. gen. & ciui. §. fina. 13. colum. 2.
 Rei uenditio certo casu non dat domino, de re. diui. §. cum in suo. 64. col. 2.
 Rei uenditio, quanto tempore præscribitur & in quibus casibus, ibi. 85. col. 2.
 Rerum suarum quilibet est moderator & arbiter, eo. tit. §. per traditionem. 89. col. 2.
 Et in tit. qui. alie. li. §. nunc admonendi. 108. col. 1.
 Et del. fal. in prin. 161. col. 3.
 Rem habitam pro derelicto inueniendo uel accipiendo efficior dominus de re. diui. §. hoc amplius. 91. col. 2.
 Res quando dicatur haberi pro dereli. ibi. 91. col. 2.
 Res sua nemini seruire potest, de usufru. in princ. 94. col. 3.
 Rem illam habere non uideor cuius pretium mihi abest, de lega. §. si res. 149. col. 3.
 Res de facili reddit ad naturam pristinam, de assigna. liber. in prin. 195. col. 4.
 Res incorporales quali possidentur, de inter. in prin. 306. col. 3.
 Rei uerborum generale est, de oblig. in prin. 203. col. 1.
 Et de actio §. omnium. 264. col. 3.
 Rei appellatione sanctum continetur, ibi.
 Rei uenditio ut causetur duo extrema requiruntur, dominium uel quasi ex parte agentis, possessio uel quasi ex parte conuenti, de actio §. 1. 264. col. 2.
 Rei uenditio quæ datur legatariis non est ex quasi contractu, de obliga ex qua contr. §. hæres. 241. col. 4.
 Res, id est, æstinatio, qui. mo. tol. oblig. §. 1. 245. col. 3.
 Rem esse in bonis uel ex bonis differunt de in. bono. rapt. §. sane. 254. col. 2.
 Rescriptum debet habere ante nomen scribentis, in rub. proce. 1. col. 1.
 Responsio simpliciter & absoluta intelligitur facta cum omnibus qualitatibus interrogationis, de iur. stipu. §. præerea. 217. colum. 4.
 Responsio simplex trahitur ad omnia quæ continentur in interrogatione, eod. titu. §. quoniam. 221. col. 2.
 Responsio facta in una ex rebus contentis in interrogatione ualidat quo ad eam, ibi.
 Restituere, i. dare de actio. §. in bon. th. 283. colum. 3.
 Et de inter. §. 1. 307. col. 1.
 Restitutiones in integrum omnes causa cognita dantur, eo. tit. §. si quis agens. 268. col. 1.
 Restitutio in integrum an detur minoribus ann. maiori 20. qui se uendit ad pretium participandum, de iur. perso. §. 1. 14. col. 4.
 Restitutio omnia reponit in pristinum qui. mo. ius pa. po. fol. §. 1. 38. col. 2.
 Restitutio ciuitatis per quos fieri possit, ibi. 38. col. 4.
 Restituo uerbum generale est, ibi. col. 4.
 Restituo & indulgeo differunt, ibi.
 Restitutio hæreditatis potest fieri soli tutori si pupillus sit infans, de aucto. tut. §. 1. 56. 1.
 Restitutio ex trebelli. fit se & uerbo, & qualiter, de fideicom. hæredi. §. sed quia stipulationes. 166. 3.
 Restitutio ex trebelli. fit procuratori simpliciter & habenti speciale mandatum non procuratori rem suam, ibi. 166. 4.
 Restitutio quomodo & quando detur absentis contra præsentem uel econtra præsentem contra absentem, de actio. §. rursus. 268. 4.
 Restitutio an fiat ad tempus absentie tantum uel ad totum tempus, ibid.
 Reuersi ab hostibus omnia iura recuperant quib. mod. ius pa. po. fol. §. si ab hostibus, fol. 40. 2.
 Reus quando teneatur ad satisfaciendum defatisdat. §. 1. 298. 1.
 Reus stipulandi, & reus promittendi quis dicatur de duo. re. in prin. 211. 4.
 Reus dicitur tantum debitor, ibi.
 Reus dicitur qui conuenitur, ibi.
 Reorum debendi constitutio tam vitietur per interuallum, & per quod, de duo. reis, in prin. 212. 1.
 Rei promittendi qualiter constituentur, eo. tit. §. 1. 212. 1.
 Reorum constitutionem uitiat imparitas, ibi. §. si. 212. 2.
 Rei debendi non possunt in solidum conueniri eod. tit. §. fin. 212. 3.
 Ripa fluminis non est publica, de re. di. §. 1. fol. 75. 4.
 Riparum usus est publicus, propterea eorum quorum prædijs adhærent, ibid.
 Rite, id est, seruatis sollemnitatibus, de nup. §. mariti. 29. 3.
 Romani unde dicti de iu. na. gen. & ciui. §. sed ius. 9. 1. & 2.
 Rubrica quandoque generalior nigro in rubrica de iusti. & iure, §. 3.
 Et de hæred. quæ ab intest. in rubr. 171. 3.
 Et de obl. ex deli. in prin. 247. 4.
 Rudis animus nõ debet multitudinem rerum grauari de iusti. & iu. §. 1. 4. 2.
 Rumpere quid impetret de laquilia, §. capite. 256. 4.
 Ruptela testamenti potest dici poena de succ. liber. in prin. 193. 1.
 Rusticis statuitur in his quæ pertinent ad agros & similia, de re. di. §. præterea. f. 81. 1.
 Rusticitas sancta omnia palam habet de act. §. item seruia na. f. 276. 2.
 Sacerdos est persona publica, non potest tamen aliter stipulari, de iusti. & iu. §. fin. fol. 7. 1.
 Sacerdotalis dignitas liberat a patria potestate quib. mod. ius patr. pote. fol. §. si huiusmodi. fol. 39. 4.
 Sacre res possunt esse in patrimonio nostro si sint captæ ab hostibus, de re diuina in princ. fol. 74. 2.

Sacrum quid sit. eo. tit. §. sacra. 76. col. 3
 Sacra etiam imperialibus decretis alienari
 prohibentur excepta causa redemptionis
 captiuorum, ibi.
 Sacrum nemo sibi propria auctoritate consti-
 tuit, ibi.
 Sacer remanet locus ubi erat ecclesia, ibid.
 colum. 3
 Sacrae res ex quibus causis alienari possunt.
 ibi. eo. c. 4
 Sacer definit esse locus si ab hostibus capia-
 tur, ibi. 77. c. 1
 Sacrae res & huiusmodi possideri non pos-
 sunt. de usucap. §. 1. 99. c. 2. & 3.
 Sacra & religiosae res possunt definire esse
 sacra & religiosae, ibi. c. 3
 Salarium interueniens in mandato an pos-
 sit peti, & qua actione de manda. §. finali.
 240. c. 1
 Saluianum interdictum in quo differat ab
 actione seruiana, de actio. §. item seruiana.
 270. col. 3
 In saluiano sufficit probare se possedisse.
 ibidem.
 Sanctae res quae dicantur, de rer. diui. §. san-
 ctas. 77. c. 2
 Sanctiones quae proprie dicantur. ibi.
 Sapiens melioris est conditionis quam stul-
 tus, de exc. tut. §. similiter. 66. c. 2 & 3.
 Sarta tecta quae dicantur, de manda. §. fina.
 240. col. 1
 Sarcinator quis dicatur de loca in principio.
 232. col. 4
 Sata cedunt solo, de rer. diui. §. cum in suo.
 84. col. 3
 Satisfactio rem pupilli saluam fore capitur a
 magistratibus eorum periculo si non sit
 idonea, de atti. tut. §. pe. 54. col. 1
 Satisfactio rem pu. saluam fore est inuenta
 fauore pup. uel adulti, de satisfat. tuto. uel
 cura. in prin. 61. c. 2
 Satisfactio a quibus danda sit. ibi. c. 3. & 4.
 Satisfactio usufructuarij & eorum quae usu
 consumuntur an possit remitti a testato-
 re, uel ab haerede. de usufruct. §. constitui-
 tur. 95. c. 3. & 4.
 Satisfactionum modus hodiernus differt ab
 antiquo, de satisfat. in prin. 297. c. 2
 Et eorum ordo antiquus. ibi.
 Satisfactionum ordo ex usu & obseruantia
 processit, eo. tit. 297. c. 4
 Satisfacere est cum fideiussore, ibid.
 Satisfactio quae ab actore, & quando exigatur
 ibi. & col. seq.
 Satisfacendum an hodie sit, ibi. 298. c. 2
 Satisfacere quare teneantur procuratores, &
 non personae alienarum rerum. curam ha-
 bentes, eo. tit. §. sin autem. 299. c. 1
 Scandalum euitandum est, de rer. diui. §. a-
 pium 79. c. 1
 Scientia diligentia & fides ad explicandum
 aliquid requiruntur, in procem. §. cunque.
 3. col. 3
 Nec cognoscuntur ex unico actu, ibi.

Scientia testamenti non infert scientiam co-
 dicillorum, de actio. si quis agens. 285.
 colum. 4
 In scriptis tunc aliquid fieri dicitur quan-
 do scriptura requiritur, de emptio. & uen.
 in prin. 228. c. 4
 Scriptura non est necessaria ad substantiam
 legis, sed ad probationem tantum, de iure
 nat. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 1
 Scriptura an cedat chartae uel econtra. §. lite-
 ra. de re. diu. 86. c. 4
 Scriptura seruandus ordo non est, de lega.
 §. ante haereditas. 159. c. 3
 Scriptura an semper sit standum, de inut. sti-
 pu. §. item verborum. 219. c. 4
 Scripturae publi. & priuatae statuer nisi con-
 trarium probetur. de fideiuss. §. fin. 225. c. 4.
 & sequen.
 Scriptura priuata quando faciat fidem, de li-
 te. obli. in prin. 226. c. 1
 Secundum, haec dictio ponitur remotiue, de
 oblig. in prin. 203. c. 2
 Securus est fugiens ad eundem sacram, uel sta-
 tuam principis, de his qui sunt sui uel alie.
 iur. §. si. 23. c. 3
 Sed & si, est dictio quae ponit diuersitatem
 in facto, & identitatem in iure de ingen.
 in prin. 15. c. 3
 Et qui. mo. ius pa. pot. sol. §. sed & si pater.
 42. col. 1
 Et importat diuersitatem facti & non iu-
 ris. de leg. §. sed & si rem. 149. c. 2
 Semel quod est semper est, & quando habeat
 locum haec regula, de fideicom. haered.
 §. restituta. 164. c. 3
 Semestres dicuntur libri continentes gesta
 sex mensium, de exc. tut. §. 1. 64. c. 4
 Seminatum si quid sit in alieno ex semine
 meo, contra quem agam, de re. diui. §. qua
 ratione 86. c. 3
 Senatorum auctoritas maior est plebe, de iur.
 na. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 1
 Senatores quib. mo. ius pa. pote. sol. §. filiuf-
 fam. 39. c. 4
 Senectuti eundem Romani honorem tribue-
 runt qui & magistratibus, de excusat. tuto.
 §. item maior. 67. c. 1
 Sensus accipitur pro intellectu, si quadru. pa.
 fec. di. in princ.
 Sententia non est omnis uox iudicis, de iur.
 na. gen. & ciui. §. sed & quod. 11. c. 1
 Sententia & opinio differunt, eo. tit. §. respō-
 sa. 12. c. 1
 Sententia lata contra pupillum ex falsis alle-
 gationibus est ipso iure nulla, de excusat.
 tut. §. si. 69. c. 4
 Sententia debet referri ad acta assertoria, de
 suspes. tuto. §. suspectus autem remotus.
 71. colum. 4
 Sententia est de iure ciuili. de oblig. in prin.
 203. col. 1
 Sententia prima ualet, non secunda, quando
 est lata ab eodem super eodem. quib. mo.
 testa. infirm. §. 1. 138. c. 1
 Et qua-

Et quare, ibi.
 Sententia ex qua agatur an ex prima, uel ex
 secunda, eod. tit. §. sed & si quis priore, eod.
 colum. 3.
 In sententia sunt allegationes repetendæ,
 de fideicom. hered. §. sed quia stipulatio
 nes. 166. col. 1.
 Sententia, in actione, quod metus causa qua-
 liter possit proferri, & an sint proferendæ
 duæ uel una, de actio. §. item actio. 280.
 colum. 4.
 Et si sit diffinitiva, ibi & c. seq.
 Sententia debet esse conformis libello, eod.
 tit. §. curare. 285. c. 2.
 Sententia debet esse certa in quantum fieri
 potest, ibi. ead. col.
 Potest tamen ferri incerta, ibi.
 Sententia potest ferri certa super petitione
 interesse in certa si in actis certificatum sit
 postea, ibi. 285. c. 3.
 Sententia debet ferri in scriptis nisi certis ca-
 libus, ibi. c. 4.
 Sententia in actione noxali qualiter detur, &
 quid si agatur criminaliter. de noxali actio-
 ni. §. 1. 294. c. 1.
 Sententia & res iudicata non tollunt actionem
 & obligationem & quare, de excep. §. item
 si in iudicio. 303. c. 2.
 Sententia est de iure civili, ibi.
 Sententia an debeat ferri in die termini assi-
 gnati ad comparandum, ad audiendam
 sententiam uel alia. de uerbo. oblig. §. om-
 nis. 209. c. 2.
 Sententia quomodo possit ferri de nocte, ibi.
 colum. 3.
 Sententia illa præualet quæ ualidioribus ful-
 citur rationibus. de emp. & uen. §. item pre-
 tium. 230. c. 2.
 Sententiæ formæ in causa noxali. de offic.
 iud. in prin. 313. c. 1.
 Et in scriptis & sedendo danda est, ibi.
 colum. 1.
 Et an statim, & in quibus casibus sit execu-
 tioni mandanda uel non. eod. tit. §. 1. 313.
 colum. 4.
 Sententia transfert dominium, eod. tit. §. si fi-
 nium. 315. c. 3.
 Item & secundum decretum, ibi.
 Quod declara in sententia, ibidem. co-
 lumbina 3.
 Separari an possint maritus & uxor, de gra.
 cogn. 190. c. 3.
 Seruus nascitur. de iu. na. gen. & ci. §. ius au-
 tem. 9. c. 4.
 Et unde dicantur serui. de iu. pers. in prin.
 14. col. 3.
 Seruus non potest fieri clericus contra domi-
 ni uoluntatem, eod. tit. 14. c. 1. 13. c. 4.
 Nec potest esse tabellio, ibi. 13. c. 3.
 Et qualiter fiant, & qualiter nascantur, ibi.
 §. 1. 20.
 Seruorum differentia, ibi. 15. c. 1.
 Seruus quot modis possit effici liber. de liber-
 ti. §. libertinorum, 18. c. 1.

Seruus institutus est hæres necessarius. qui. ex
 cau. ma. non licet. §. 1. 18. c. 4.
 Seruus institutus a domino non soluendo te-
 netur satisfacere creditoribus, & nisi satis-
 faciat possunt bona uendi sub nomine hæ-
 redis. ibi.
 Non tamen potest institui seruus pigno-
 ratus nisi dominus creditor satisfaciat, ibi.
 19. col. 1.
 Serui sunt in potestate dominorum quæ po-
 testas est de iure gentium, & de iure anti-
 quo poterant a dominis occidi, hodie do-
 mini in eos sæuire non possunt. inimo pu-
 nitur occidens seruum proprium sicut a-
 lienum, de ijs qui sunt sui uel alie. iu. §. 1.
 22. col. 4.
 Et quicquid seruus quærit, quærit domino
 ibi: etiam si per dolum uel metum acqui-
 rat. 23. c. 1.
 Seruus non torquetur in dominum, ibidem,
 colum. 2.
 Seruus ex quibus causis puniatur si se non
 gessit probe erga dominum, ibi.
 Seruus inuentus cum uxore potest occidi,
 ibidem.
 Seruus a domino an uerberari possit, sine
 causa, ibi.
 Seruus contra dominum potest habere re-
 cursum ad iudices, eod. tit. §. sed & maior.
 23. col. 3.
 Seruus adoptatus efficitur liber, de adop.
 §. si. 37. c. 2.
 Seruus si nominetur filius liberatur, & quæ
 acquirat, ibi.
 Seruus pœnæ quis dicatur, quib. mod. ius pa-
 po. sol. §. 1. 39. c. 2.
 Seruus adeptus militiam uel dignitatem
 sciente domino fit liber, eod. tit. §. filius fa-
 milias. 39. c. 3.
 Seruus proprius cum libertate uel simplici-
 ter recte tutor datur, qui test. tut. da. pos. in
 princ. 45. c. 2.
 Seruus a præside an detur tutor, ibi. c. 3.
 Seruus proprius sub conditione si liber erit
 datus tutor a domino putante alienum,
 an detur utiliter, ibi. 45. c. 2.
 Seruus pœnæ perdit ciuitatem & libertatem
 de capi. dimi. in princ. 48. c. 4.
 Seruus non recuperat cognationem etiam si
 manumittatur, ibi. §. quod autem. 50.
 colum. 2.
 Seruus fugitiuus sui ipsius facit furtum, de
 usufr. §. 1. 99. c. 3.
 Seruus plurium si ab uno liberetur consequi-
 tur libertatem soluta alijs eorum portio-
 ne, quod non erat de iure antiquo. de don.
 §. si. 106. c. 2.
 Seruus quærit domino non solum ex tradi-
 tione, sed etiam uerbis, per quas perso. no.
 acqui. §. item uobis. 111. c. 2.
 Seruus adire non potest non precedente ius-
 su & quare, ibi.
 Seruus repræsentat dominum generaliter
 non specialiter, ibi. c. 3.

- Servus an aliquid habere possit: ad suam utilitatem, ibi.
- Servi aditio tria exigit, ibid.
- Servus alienus bona fide possessus, & liber homo bona fide possessus, & ille in quo habemus usufructum æquiparantur, eo. tit. §. idem placet, f. 112. 1. & 2.
- Servus & surdus non possunt esse testes in testamento & quare de testa. §. testes autem, fol. 114. 4.
- Servus de eo quod vidit ante servitutem an possit testificari, ibid. f. 115. 2.
- Servus domino non debet operas carnales, de hered. insti. §. 1. f. 127. 2.
- Servus a domino usufructuario eiusdem servi non potest institui, de hered. insti. §. alienus, f. 128. 4.
- Servus institutus, fit liber & hæres necessarius, & si manumissus in vita omnino remanet hæres, sed voluntarius, eod. tit. §. servus, f. 128. 4.
- Servus institutus hæres adire debet iussu illius domini qui est dominus tempore aditionis, eo. tit. §. alienus, f. 128. 2.
- Servus hæres institutus si in eum manumittatur, omnino consequitur hæreditatem, ibi. 128. col. 2. & 3.
- Servus hæreditatem quarrit illi qui est dominus tempore aditionis, legatum vero illi qui est dominus tempore quo cedit dies legatus, ibi. col. 3.
- Servus potest institui post mortem domini, eo. tit. §. servus f. ibi. col. 3.
- Servus hæreditarius recte instituitur hæres, ibi.
- Servus posthumi alieni etiam iure antiquo poterat hæres institui quamvis ipse posthumus non recte institueretur, ibid. c. 4.
- Servi capacitas pendet a capacitate domini, eod. tit. §. servus autem, f. 129. 1.
- Servus plurium institutus non quarrit omnibus indistincte, sed præcipientibus, ibi.
- Servus institutus ab uno ex dominis, quarrit socijs, & idem in contractibus, ibid.
- Servus ut sit hæres necessarius quæ requirantur, de hered. quali. & diff. §. 1. f. 143. 1.
- Servus institutus si velit non est necessarius, ibid. col. 1.
- Servus instituto inspicitur persona domini quo ad capacitatem eod. tit. §. in extraneis, f. 144. col. 3.
- Servi fugitivi legati persecutio ad quem spectet de leg. §. ea quoque, c. 140. 2.
- Servus manumissus similis est mortuo quo ad præstationem, eod. tit. §. si res legata, f. 153. c. 4.
- Servi hæredis dominium non transit in legatarium, ibid.
- Servus indebitus sibi solutus, & manumissus an consequatur libertatem & qualiter manumittens teneatur, ibi.
- Servi nobis non quarunt iura quarenda sed qua sita, quod declarat, ut eod. tit. §. an servo, f. 159. col. 2.
- Servus obligatur naturaliter domino, & quo iure naturali quod cum eo. §. cum autem, 292. c. 1.
- Servus ordinarius & vicarius qui dicantur, ibid. col. 2.
- Servus qui datur noxæ non est in obligatione, sed in solutione, de noxæ action. §. primo, 293. c. 4.
- Servi dati noxæ dominium in totum abdicatur ab eo qui noxæ tradit, & quare, sed transit in dominum cui datur revocabiliter, & quare ibi, 293. c. 4.
- Servus conventus noxali iudicio si manumittatur tenetur ipse & extinguitur noxæ deductio, eod. tit. §. si non nisi autem, c. 294. 2.
- Servus manumissus, an teneatur de gestis in servitute, ibi. col. 2.
- Servus ex persona domini habet ius stipulandi, de stip. ser. in prin. c. 121. 2. 4.
- Servus hæreditarius stipulando quarrit hæreditati, ibid.
- Servus ex sua persona nihil potest, ibid.
- Servus quando manumittitur incipit habere caput ibid.
- Servus quoquomodo stipulationem concipiat, quarrit domino, eo. tit. §. si de, 213. 1.
- Servus stipulando factum, an domino acquiritur ibid.
- Servus conservo suo stipulatur, ibi. col. 1.
- Servus est capax factorum, eod. tit. §. sed cum factum, ibi. col. 2.
- Servus nemini potest civiliter obligari, de inuti. stip. §. item inutili, c. 218. 2.
- Servus naturaliter teneri potest non civiliter de fideiuss. §. 1. 224. c. 1.
- Servus fideiubere non potest, ibi.
- Servus usufructuarius quarrit nobis ex re & operibus, sed usufructus ex re tenetur per quas personæ non obligantur, 243. c. 3.
- Servus unus ex dominis stipulari potest, & quare, eo. col. 3.
- Servus fideiubendo non potest obligari, qui. mo. col. obl. §. præterea, 246. c. 2.
- Servilis cognatio est impedimento matrimonij, de nup. §. illud, 30. c. 2.
- Servus quomodo sit introductus, & est naturaliter iuri contraria, de i. natu. gen. & cru. §. ius autem, 9. c. 3.
- Servitus quid sit, & procedit à iure gentium contra ius naturæ, de iure person. in prin. col. 14. 1.
- Servitutes an sint in bonis nostris de re. di. uis. in prin. 74. c. 3.
- Servitutum iustitiarum quatuor sunt species de servi. præd. in prin. 92. c. 3.
- Servitutum tria genera a persona persona, a re rei, a re personæ, ibi. c. 3. & 4.
- Servitutes urbanae dicuntur etiam illæ quæ ruri sunt dummodo adificijs cohaereant eo. tit. §. si, 93. c. 2.
- Servitutes urb. prædiorum quæ sunt, ibi.
- Servitus urbana longe nobilior est, ideo difficilior perditur, ibi. 93. c. 3.
- Servitus quare dicatur prædialis, ibi. §. idem, 93. col. 4.

Seruitus prædialis non quæritur nec debetur
line prædio, ibi.

Seruitutis libertatem unus ex socijs quærere
non potest, & quando de seru. præd. eo. §.
93. col. 4. 94. c. 1

Seruitus patitur, stipulationibus, & ultimis no-
tuncatibus constitui potest, eo. tit. §. fin. 94.
column. 1

Seruitus ferui utis esse non potest de feruitu.
præd. in princ. 92. c. 4

Seruitus urbana non potest obligari, de act.
§. item Seruiana. 170. c. 3

Et quando, ibi.

Seruitus prospectus est, qua conceditur non
solum uisus & lumen, sed amœnitas, de
actio. §. æque. 265. c. 3

Seruitutes in domo dicuntur domestici, &
ideo eorum testimonium reprobat, de
test. §. pater. 115. c. 4

Seu stat ampliatue. de interdi. in princip.
306. c. 1

Seueritas nimia in seruos proprios damna-
tur. de ijs, qui sunt sui, vel alie. iu. §. fina. 23.
column. 3.

Si non ualet quod ago ut ago ualet ut ualere
potest, de adop. §. h.

Si. 1. quia, qui, mo. re con. ob. §. 1. 205. c. 2

Similium uno cognito cognoscitur aliud.
quod cum eo in prin. 290. c. 2

Similium est eadem disciplina, ibi.

Similitudo in uno non arguit similitudinē
in alio, ibi.

Simplex dicitur cui nihil ad litur, de iusti. &
iu. §. 1. 6. c. 2

Simplicitas est amica legibus, calliditas ini-
mica, de fideicom. hære. §. sed quia stipula-
ti nes 166. c. 1

Intellige de prudenti non de supina, ibi.

Simplicitas bona est amica illi. de legiti. §. agn.
lu. cell. §. 1. 179. c. 4

Syndicus quis dicatur & cōfundantur actor
& syndicus de cura. §. h. 61. c. 1

Singularis ponitur pro plurali, de in. perso.
in prin. 13. c. 4

Consobrinus proprius quis dicatur, de gra.
cognat. §. quinto. 187. c. 3. & 4.

Socius quomodo possit uci inuito socio re
communis, de re. di. §. religiosum. 77. c. 2

Socius pro socio an admittatur in testem de
testa. §. legatarijs. 116. c. 3. & 4.

Socius non conuenitur nisi in quantum face-
re potest & quatenus de acti. §. sed & si quis
289. col. 3

Et in quibus casibus, ibi.

Socius tenetur tantum de leui culpa, de so-
cie. §. si. 237. c. 1

Socius ponitur aliquando improprie pro cō-
sorte, de ob. ex qua. con. §. item si. 241. c. 3

In societate qualiter habenda sit ratio lu-
cri & damni, de socie. in rub. 227. c. 3

Societas conuenitur omnium bonorum &
unius negotiationis, & nisi aliter sit con-
uentum damni & lucri partes sunt æqua-
les eo. tit. in princ. 235. c. 2

Societas quid sit, eo. tit. in rub. 235. c. 1

Societas est ius fraternitatis eo. tit. §. de illa.
235. col. 4

In societate quando pacta inæqualia ad-
mittantur, ibi. c. 4

In societate debet esse par ratio lucri &
damni, eo. tit. §. illud. 236. c. 1

Societas renunciari potest socio præfenti,
non absenti, eo. tit. §. manet. 236. c. 2

Societatis renunciatio quando ualeat, ibi.

Societas multis modis soluitur, ibi. c. 3

Et quando transeat ad hæredes, ibi. §. solui-
tur. col. ea.

Societas an finiat, publicatione bonorum
eius socij qui tantum operam ponebat,
ibi. col. 4

Socrum etiam soluta affinitate non licet du-
cere uxorem de nup. §. socrum. 29. c. 1

Et est loco matris, ibi.

Solertia quæ dicatur in proce. §. cunque hoc.
4. col. 1

Soler, importat necessitatem, de iu. perso. in
prin. 13. c. 3

Solidus. i. aureus quis dicatur & quantus, de
acti. tu. §. sed hoc. 54. c. 3

Solennitate qualibet remissa non intelli-
gitur remissa naturalis, de testa. mi. §. plane.
118. col. 2

Solennitas intrinseca præsumitur non ex-
trinseca, de fideiuf. §. h. 225. c. 4

Solennitate sublata an dicatur tolli id quod
cum solennitate solet fieri de obl. ex deli.
§. conceptum. 149. c. 2

Soluere licet ante rem iudicatam quando-
cunque quod petitur de perpe. & tempo.
actio. §. h. 301. c. 4

Intellige cum expensis legitimis, ibi.

Soluere ut quis dicatur quid requiratur de
obl. 203. c. 2

Solutum pro alio inuito creditore non po-
test qui. mo. tol. obl. in prin. 244. c. 1

Soluendo & non soluendo quis dicatur. qui.
ex ca. ma. non licet. 18. c. 4

Solvens quod petitur potest petere absolui se
licet ex superabundanti, de perpe. & temp.
actio. §. si. 301. c. 4

Solvens non cogitur subire iudicium, ibi.

Solutio dicitur fieri de necessitate abempto-
re, qui alie. li. §. si. 109. c. 1

Solutio facta a pupillo quando liberet, ibi.
col. 2. & 3.

Solutio indebiti licet effectu producat obli-
gationem quæ ipso effectu considerato di-
citur obligatio ex contractu, tamen in spe-
cta intentione agentium talis actus non
est contractus sed distractus, quib. mod. re
cont. obl. §. 1. 205. c. 1

Solutio unus ex pluribus reis debendi libe-
rat omnes de duobus reis. §. ex huiusmo-
di. 212. c. 2

Solutio quando fiet, si hoc anno promissio
facta sit. de inuti. stip. §. qui hoc anno. 223.
column. 1

Et quid in promissione annua, ibi.

I N D E X.

Solutio facta per errorem quando impedit repetitionem de oblig. ex qua. con. §. fina. 242. col. 2.
 Solutione eius quod debetur omnis tollitur obligatio. qui. mod. tol. obliga. in princip. 244. col. 1.
 Solutio alij fieri non potest inuito creditore nisi creditori creditoris, eo. tit. 244. c. 3.
 Solutio una parit plures liberationes. ibidem colum. 4.
 Solutio partis an fieri possit inuito creditore qui. mo. tolli. obli. 245. c. 2.
 Sorte dirimitur dissentio plurium, de leg. at. §. optionis, 156. c. 2.
 Spadones qui & qualiter differunt a castratis, de adop. §. sed & illud. 36. c. 2.
 Species quæ dicatur, de iu. natu. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 3.
 Species pro casu & themate, per quas perso. no. acqui. §. hoc quoque. 110. c. 4.
 Species solæ commodantur, de actio. §. in bonz fidei. 283. c. 4.
 Specialiter concessa aliquibus non trahuntur ad alios de hære. qua. & disse. §. extraneis. 145. c. 1.
 Specificans quærit dominium rei specificatæ non reducibilis ad priorem formam si bona fide specificauit, de re. di. §. cum ex. 82. colum. 2.
 Spes est in consideratione & legari potest de lega. §. ea quoque res. 150. c. 2.
 Et quando, ibi.
 Spes futuri debiti ex contractu conditionali transmittitur ad hæredes, de uer. obli. §. ex conditionali. 210. c. 3.
 Spes futuri debiti transmittitur ad hæredes tam stipulatoris quam promissoris in stipulatione conditionali de inu. stip. §. cum quis. 223. col. 1.
 Sponsalitia largitas est de iure ci. de iu. natu. gen. & ci. §. ius autem. 9. c. 4.
 Sponsalitia largitas quid sit de dona. §. est & aliud. 106. c. 2.
 Et quomodo & quando reuocetur, ibi.
 Sponsalia contrahere cuius ætatis quis possit de nup. in prin. 26. c. 2.
 Sponsalia fieri possunt inter absentes de inu. ti. stip. §. item uerborum. 219. c. 3.
 Sportulæ & salaria dabantur antiquitus inspecta quantitate petita de actio. §. tripli. 279. c. 4. hodie dantur pro distancia itineris ex consuetudine, ibi.
 Sportulæ soluebantur per reum, ibi. c. 4.
 Sportulæ aliquibus pro parte aliquibus in totum remittebantur & quibus, ibi.
 Sportulæ quare sic dictæ fuerint, ibi, 280. c. 1.
 Sportulæ iudicum a quibus præstentur & quando, ibi.
 Spurij æquiparantur vulgo conceptis & unde dicantur de nup. §. pen. 31. c. 1.
 Spurius natus in figura matrimonij licet de facto, potest legitimari per subsequens matrimonium, secus si nullo modo etiam de facto erat, de serui. cogna. in prin. 192. c. 1.

Stadium quod dicatur de rer. diu. §. uniuersitatis. 76. c. 2.
 Statuta populorum dicuntur ius ciuile, & de iu. na. gen. & ciui. §. 1. 8. c. 2.
 Et ius municipale, ibi. c. 3.
 Statutum quod non constaret esse in consilio propositum a priore non ualet, eod. tit. §. constat. 10. c. 2.
 Statutum quod filius non posset nubere sine consensu patris, hodie non ualeret de nup. in prin. 26. c. 4.
 Statutum & sententia quamuis stricti iuris recipiunt interpretationem extensiuam, quando alias non possunt sortiri effectum de usu & habi. §. 1. 97. c. 3.
 Statutum loquens de intestato an habeat locum in intestabili de hære. quæ ab intesta. in prin. 171. c. 4. 172. c. 1.
 Statuliber an sit seruus uel liber de iu. perso. in prin. 13. c. 4.
 Status q. similis est. q. mortis de excu. tut. §. ite is qui. 67. c. 1.
 Status causæ tres dicuntur, de actio. §. præiudiciales. 274. c. 2.
 Satim importat summariam cognitionem de satisfd. §. si. 299. c. 4.
 Statim. i. cum aliquali spatio ad soluendum, de inu. stip. §. si impossibilis. 219. c. 2.
 Stylus uerus scribendi est ut præponatur nomen scribentis in rub. proæ. 1. c. 1.
 Stillicidium quod sit & pro quo accipiat de serui. prædi. §. 1. 93. c. 2.
 Stillicidij seruitus duplex, ibi.
 Stipendiaria prædia per traditionem alienantur & quæ sunt, §. per traditionem de rer. diu. 89. c. 2. & 3.
 Stipula: 10 est de iure ciuili de iu. na. i. gen. & ciui. §. ius autem. 9. c. 4.
 Et de dona. in prin. 103. c. 3.
 Stipulatio tacta subauditur aliquando ubi non est, de actio. §. fuerat. 282. c. 4.
 Stipulationis ad essentiam requiruntur uerba interrogantis & respondentis de verb. oblig. in prin. 207. c. 4.
 Et in ea deducitur non solum datio sed factum, ibi.
 Ex stipulatione certæ rei oritur certi conditio, incertæ uero actio ex stipulatu, ibi.
 Stipulatio dicitur a stipulo quod est firmum, ibi.
 Stipulationis formalia, quæ sint ibi.
 Stipulatio quid sit, ibi.
 Stipulationis uerba possunt concipi qualibet lingua quam contrahentes intelligunt siue per se siue per interpretem eod. tit. §. 1. 208. col. 2.
 Stipulationem non uitiat diuersitas linguar. ibidem.
 In stipulatione attenditur mens & intentio contrahentis, idoneis uerbis expressa, ibidem.
 Stipulari proprie an dicatur promittens uel interrogans, ibi. c. 3.
 Stipulatio debet fieri uerbis aptis, ibi. c. 4.

Sti-

- Stipulatio facta per aliqua signa representa-
ta non ualet ut puta dicendo. b. intelligas
promitto & quare, ibi.
- Stipulatio pura quæ dicatur, eo. tit. §. omnis.
ibi. col. 4.
- Stipulatione ex pura oritur statim obligatio
& actio. ibi.
- Stipulatio in diem quæ dicatur, ibi.
- Ex stipulatione in diem oritur statim obli-
gatio, non potest tamen inrentari effectua-
liter nisi totus dies præterierit, ibi.
- Stipulatio est actus civilis ibi. 209. c. 1
- Stipulatio an possit fieri sub conditione, ibi.
column. 1
- Stipulatio annua pura est, quia tempus appo-
nitur gratia multiplicandæ obligationis,
eo. tit. §. at si ita. ibi. c. 3
- Stipulatio annua licet limitetur ad tempus
vitæ stipulatoris tamen ipso iure est pepe-
tua & transit ad hæredes, ibi.
- Datur tamen exceptio ut ibi. c. 3
- Stipulatio annua an sit una uel plures. de ver-
bo. obli. §. at si ita. ibi. c. 4
- Stipulatio annua differt a legato, & quare,
ibidem.
- Stipulatione in conditionali obligationis na-
tiuitas differtur in euentum conditionis,
eo. tit. §. sub. conditione. 210. c. 1
- Stipulatio conditionalis quæ dicatur & qua-
liter concipiatur, ibi.
- Stipulatio meri facti explicandi a seruo nō
potest per alium explicari. de stip. ser. §. sed
cum factum. 213. c. 1
- Stipulatio itineris & actus in seruo est me-
rum factum. ibi.
- Stipulatio facti in seruo de quo facto intelli-
gatur, ibi. c. 2
- Stipulatio facta a domino quod seruo licet
ire agere est inualida, ibi. c. 2
- Stipulatio itineris & actus & stipulatio ire
agere differunt, ibi. c. 2
- Stipulationum diuisio species & exempla
de diui. stip. in prin. 213. c. 4
- Stipulationes censentur esse tot quot res in
stipulationem deductæ de inuti. stipula.
§. quoties. 221. c. 2
- Stipulationes prætorix quæ dicantur de di-
ui. stip. in prin. 213. c. 4
- Stipulationes prætorix & iudiciales diffe-
runt multipliciter, ibi. 214. c. 3
- Stipulatio communis quæ dicatur, ibi. 214. 1
- Stipulari potest quælibet res mobilis uel im-
mobilis de inuti. stip. in prin. 215. c. 1. & 2.
- Stipulatio earum rerum quas est impossibile
esse in rerum natura realiter est inutilis,
quamuis ipsa res sit imaginabilis intelle-
ctu, eo. tit. ibi. c. 1
- Stipulatio rei sacræ religiosæ, publico usui
destinatæ, liberi homines, rei cuius stipu-
lator sit incapax uel rei suæ non ualet a
prin. eo. tit. 215. c. 3
- Nec suspenditur ut tractu temporis cessan-
te. d. causa impeditiua reconualecat, ibi.
- Stipulatio ab initio ualida tractu temporis
fit inualida si sine culpa aut facto promif-
foris superueniat una ex causis stipulatio-
nem uitiantibus, ibi.
- Stipulatio pura suspendi non potest, eod. tit.
§. 1. 216. col. 1
- Stipulatio an differat ab alijs contractibus
in hoc quod possit pendere, ibi.
- Stipulatio facti alieni non ualet eod. tit. §. si
quis alium. ibi. c. 1
- Stipulatio alteri facta regulariter non ualet,
eo. tit. §. si quis alij 216. c. 3
- Fallit in multis casibus, ibi. c. 4
- Ex stipulatione in qua persona solutioni
adijcitur ius stipulatori tantum quæritur,
ibi. col. 3
- Stipulari alteri cuius iuri sit subiectus, quis
possit, ibi. c. 3. & 4
- Stipulatio non contrahitur inter patrem &
filium, inter dominum & seruum eod. tit.
§. item inutilis. 218. c. 1
- Stipulatio non contrahitur inter absentes.
eo. tit. §. item uerborum. 219. c. 3
- De stipulationis forma est quod audiat
sonus uerborum a contrahentibus, eo. tit.
§. mutum. 218. c. 3
- Stipulatio concepta pridie quam moriatur,
uel post mortem ualet hodie licet olim
non ualeret eo. tit. §. post mortem. 220. c. 2
- In stipulationibus attenditur potissime cō-
sensus contrahentium. ibi.
- Stipulatio quæ habet diem executionis præ-
uenientem ortum obligationis hodie ua-
let licet olim non ualeret, eod. tit. §. item si
quis. 220. col. 3
- Stipulatio cum moreretur promissor aut sti-
pulator etiam iure ff. ualebat ibi.
- Stipulatio concepta post mortem tertij om-
ni iure ualida est, ibi.
- Stipulatio per quam stipulator id agit ut nō
sibi sed alteri acquirat, regulariter non ua-
let nisi apponatur pœna de inuti. stipulat.
§. alteri. 221. c. 2
- Ad stipulationis pœnalis ualiditatem nō
attenditur quod sua intersit, ibi
- In stipulatione pœnali quæ sub conditio-
ne concipitur inspicitur quantitas a par-
tibus expressa, ibi.
- Stipulatio ualet facta alteri si sua intersit,
ibidem.
- Stipulamur alteri tri. mod. ibi. c. 3
- Stipulationis pœnalis uerba quot modis cō-
cipi possint, ibi.
- Stipulari quis non potest rem suam & quare
eo. tit. §. item nemo. 222. c. 3
- Item nec quæ futura est sua, ibi.
- Stipulatio uitatur quando est dissensum in
corpore, eo. tit. §. si de alia. ibi. c. 4
- Stipulatio concepta ex turpi causa præterita
uel futura non ualet eo. tit. §. quod turpi.
ibidem.
- Stipulatio fit per uerba futuri temporis, de
lite. obli. 226. c. 3
- Stipulari aliquando potest priuatus pro alte-
ro, de eo cui. lib. ca. bo. adij. in prin. 201. c. 1

Stipulari, id est, interrogare qui. mo. tol. obli-
ga. §. praterea. 146. c. 3
Studiolus, accipitur in bonam partem, de le-
ga. 2. §. sed olim. 147. c. 1
Suadere capitur in bonam & malam partem
in proce. §. cumque hoc. 4. c. 1
Subintratio quam faciunt filij fratrum in
locum patris non habet locum facto testa-
mento, de inof. test. in prin.
Subscriptio idem importat & ita præiudicat
ac si tota scriptura esset scripta manu sub-
scribentis, de empr. & uendi, in princ. 128.
column. 4
Substitutio quid. de vul. sub. in rub. 131. c. 4
Substituendo ultimo mens creditur esse cō-
seruandam legitimarum hereditatum
de pup. sub. §. uel singulis. 136. c. 3
Substituens ultimo morienti uidetur eos
quibus substituit inuicem substituere, ibi.
column. 3
Substitui mente capto quare fuerit permis-
sum. de pup. sub. §. 1. 134. c. 2
Substitui exemplariter mente capto quare
non possit nisi certa personæ ibi & seq.
Substitui potest non solum iam natis, sed
posthumis de pupilla. sub. §. non solum
135. col. 4
Substitutus quandoque non dicitur domi-
nus licet seruus substitutus sit per quas per-
to. nob. acqui. §. item uobis. 111. c. 4
Substitutus in re certa per uerbum commu-
ne nunquam trahitur ad totum nisi esset
substitutus in quota in rub. de vul. sub. §.
131. c. 4
Substitui succedunt iuxta portiones sibi da-
tas in institutione, eo. tit. §. & si. 132. c. 3
Substitutus instituto qui cohæredi fuerat sub-
stitutus ad utramque partem admittitur
eo. tit. §. sed si instituto. 132. c. 4
Substitutus pupillariter in certa re admitti-
tur ad totum de pup. sub. in prin. 134. c. 1
Substitutus ex hæredato nullo potest gaudi-
ri legato. de pup. sub. §. non solum autem.
Substitutio pupillaris per arrogationem eua-
nesceat, & quare de adop. §. cum autem. 34.
column. 2
Substitutionis vulgaris forma de vulg. sub. §.
in prin. 132. c. 1
Et non sit in codicillis ut directo ualeat,
ibi.
Substitutionis breuiloquæ seu reciprocæ
forma, eo. tit. §. 1. 132. c. 2
Substitutio vulgaris expirat per aditionem
hæreditatis, de vulg. sub. §. si seruum. 133. c. 1
De pupilla, sub. §. 1. 134. c. 1
Substitutio serui quem credebam liberum
quomodo procedat, ibi. 132. c. 4. & seq.
Substitutio pupillaris ad sui essentiam quæ
requirat, de pup. sub. in princip. 133.
column. 3
Substitutio pupillaris quomodo concipia-
tur, ibi.
Substitutio aliquando duplex est aliquando
simplex, ibi. c. 3. §. 4

Substitutio vulgaris facit quod succedatur te-
statori, pupillaris pupillo, ibi.
Substitutio pupillaris expirat adueniente pu-
bertate, ibi. 134. c. 3
Et 6. masculino 137. c. 1
Substitutio pupillaris inuenta est consuetu-
dine & moribus, ibi. 133. c. 1
Et indicta est ex æquitate ut qui sua imbe-
cillitate impediuntur testamentum face-
re habeant ex testamento hæredem sibi
datum a patre, ibi.
Substitutio pupillaris, quæ exigat ad sui es-
sentiam & quod octo requiritur, ibi. &
column. eq.
Substitutionum quinque genera, ibi. §. 1. 134.
column. 3
Et quomodo concipiantur, ibi.
Substitutio vulgaris alia ex prela & alia ra-
cita & de quæ uerba & quomodo fiat, ibi.
134. col. 3
Substitutio exemplaris unde dicta, ibi.
Substitutio exemplaris in pluribus differt a
pupillari ibi.
Substitutio breuiloqua qualiter fiat, ibidem.
column. 4
Substitutio compendiosa qualiter fiat, ibi. c. 4
Et quando ualeat iure directo & quando
per fideicommissum, ibi.
Substitutio pupillaris per quot casus expirat,
ibi c. 3 & 4
Substitutio pupillaris quomodo duo, &
quod reuera est unum ibi. §. igitur. 135.
col. 1. & 2
Substitutio pupillaris separatim a testamen-
to paterno facta uel in eodem uia & qua-
re de pupil. sub. §. si autem. 135. c. 2
Substitutio pupillaris comprehendit omnia
bona pupilli eo. tit. §. non solum. 135. c. 4
Substitutio pupillaris non potest fieri nisi
pater faciat eam sibi testamentum. eo.
tit. §. liberis. 136. c. 1
Substitutio regulatur iuxta formam institu-
tionis de pup. sub. §. substituitur. 136.
column. 4
Substitui non potest directo post aditam &
de ratione eo. tit. §. si. 137. c. 1. & 2
Substitutio in qua est uerbum quandocum-
que trahitur ad fideic. ibi. c. 1
Substitutio compendiosa facta uerbis com-
munib. ualeat omni tempore ut fideicom-
missum, ibi. c. 2
Subsidiaria actio utelæ quando detur de fa-
risda. tit. §. si. adum. 62. c. 3. & 4
Succedendi duplex est uia de iure civili &
prætorio, prima diuiditur in possessionem
per constitutionem diui Adri. & petitionem
ut per petitionem hæreditatis, secunda si-
militer diuiditur in possessionem & inter-
dictum quorum bonorum, & petitionem
ut per bon. poss. hæ. petitionem de interd.
§. 1. 307. c. 1
Successor anomalus dicitur ille, cui bona
conseruandam libertatem causa ad-
ciuntur, de eo cui li. cau. bon. addiuntur.
§. hoc

- §. hoc rescripto. fol. 201. colum. prima.
Successionis prima causa est suorum quali-
 terunque sint sui, de legi. agna. succes in
 princ. 179 c. 1
 Quibus deficientibus vocantur l. 12. tab.
 agnati ibi.
Successio quando dividatur in capita & quan-
 do in stirpes eo. l. tuu. §. ceterum, 181. c. 1.
 & seq.
Successionum ascendentium descendantium
 & transversalium ordo, de serui. cognat. §.
 fin. 192. c. 4
Successio libertorum de iure antiquo quali-
 ter erat, de succes. liben. in princ. 193. c. 1
Successorium edictum odie locum habet
 de persona ad personam. de legi. agn. suc-
 ces. §. placebat, 181. c. 3
Suitas sine patria potestate, de tute. §. cum au-
 tem, 44. c. 3
Suitatem ita demum nepotes nascuntur
 si obtinent primum locum de hared. qua-
 li. & diff. e. §. l. i. 143. c. 3
Suitas quid, ibi.
Suus hares in certo casu non potest hodie
 abstinere ab hære. ibi. 144. c. 1
Suus hares fit nepos patre ex haredato, ibid.
 143. col. 1
Summa, id est, prima, vel maxima, de iur.
 perso. 13. c. 3
Superlativus ponitur aliquando pro positi-
 vo, de loca. §. qui pro usu 234. c. 3
Superfluum non dicitur si exprimat quod
 taci e ierat, in proce. in princ. 2. c. 1
Superfluum, aut simile nihil in legibus in
 proce. §. 1. 3. c. 2
Superfluum non dicitur quando aliquid re-
 petitur ut aliquid addatur, de iur. na. gen. &
 ci. §. ius autem, 9. c. 3
Superflua non dicuntur quæ ponuntur ad
 maiorem declarationem, de pa. po. §. 125. c. 2
Superfluum non dicitur quando una decisio
 respectu diversorum titulorum replica-
 tur, qui mod. ius par. po. fo. §. sed & si pa-
 ter, 42. c. 1
Superuacua vitiantur & non vitiant de hæ-
 redi. institui. §. hares, 131. c. 1
Superuacua sunt eradicanda, de bo. po. §. sed
 eas, 197. c. 4
Surdus quando testari possit, qui non est per-
 mit. fac. testam. §. item surdus, 121. c. 4
Suspecti tutoris crimen descendit a l. 12. tab.
 de suspect. tut. in princ. 69. c. 4. & c. seq. 70. 1
 Et eorum causas cognoscunt maiores ma-
 gistratus, ibi.
Suspecti cognitio est delegabilis, ibid.
Suspecti an omnes tutores allegari possint,
 ibi §. 1. 70. 3
Suspectus quis dicatur eo. tit. §. suspectus au-
 tem, 71. c. 3
Summi dicitur etiam si alius habeat ibi vsum-
 factum, de re. diui. §. cum in suo, 84. c. 3
Suus hares dicitur qui obtinet primum gr-
 dum suitatis, de ex hære. lib. §. posthumo-
 rum, 24. c. 1
Suus præteritus habet duo remedia eman-
 cipatus unum, eo. tit. §. sed hæc quidem.
 125. col. 4
Sui & necessarij hæredes qui sint, de hæred.
 quali. & diff. §. l. i. 143. 2
Suus suum non semper importat domi-
 nium de iur. §. sed & lex, 260. c. 1
Tabellio dicitur servus publicus de iure
 perso. in princ. fol. 14. c. 3. & de adop. §.
 cum autem, 34. c. 1
Tabellio non potest esse servus, ibid. & de
 adop. §. cum autem 14. c. 3
Tabellio dicitur persona publica & per eum
 nobis quaeritur de adop. §. cum autem 31.
 c. 4. 34. c. 1
Tacens affirmat, quib. mod. ius par. po. fol. §.
 sed & si pa. et. 42. c. 1
Taciti & expressi est eadem virtus de iur. na.
 gen. & ci. §. ex non scripto, 12. c. 2
Taxativa excludit casum æquiparatum, qui-
 bus mod. re. con. oblig. §. præterea, 206. c. 4
Temere litigare quid de i. c. tem. litig. in rub.
 310. col. 4
 Et ibi an idem sit, quod calumniose liti-
 gare.
Tempus datum ad se excusandum a tutela
 currit a die sciencie de excusat. tuto. §. qui
 autem, 68. c. 2
Tempus quid sit, eius divisio de rer. divisio.
 §. quod si frumentum, 84. c. 1
Tempora præscriptionum & usucapionum
 continua sunt de usuc. in princ. 98. c. 4
Tempora in præscri. tione currunt de mo-
 mento ad momentum, ibi. 99. c. 1
Tempus longum quod dicatur, ibi. col. seq.
Tempus pro tempore ponitur, de lega. in
 princ. 146. c. 3
Tempus mortis attenditur in ponenda ra-
 tione l. fale, de l. fale. §. quantitati, 162. c. 3
Tempus cuius eventus nihil operatur, fru-
 stra expectatur, de bon. pos. §. si quis itaque
 199. col. 2
Tempus ad agnoscendam bonorum posses-
 sionem incipit currere statim primo repu-
 diante, ibi. col. 2
Tempus regulariter est continuum, ibi. §. si.
 199. col. 3
Tempus ad agnoscendam bonorum posses-
 sionem est utile eo. tit. §. si. 199. c. 3
Tempus inertis licet in iudicijs sit statutum
 certum ut 20. miliarium singulo die, ta-
 men in contractibus non est determinatum,
 sed totum tenet in arbitrio iudicis de
 iur. ob. §. lo. 210. c. 4
Terminus solvendi ita vitur a iudice obli-
 gati puta arbitrio suo, de iur. ob. obligat.
 §. omnis, 209. c. 1
Testator potest declarare quem ex tutoribus
 datis velit administrare de laudat. tuto. &
 cura. §. 1. 61. c. 4
Testator ita potest rem hæredis remittere, si
 cui suam, de usufru. §. constituitur, 95. c. 4
Testatorum interest testa os decedere de
 l. tal. in princ. 161. c. 3

Stipulati, id est, interrogare qui. mo. tol. obli-
ga. §. praterea. 246. c. 3
Studiolus, accipitur in bonam partem, de le-
ga. §. sed olim. 147. c. 1
Suadere capitur in bonam & malam partem
in proce. §. cumque hoc. 4. c. 1
Subinratio quam faciunt filij fratrum in
locum patris non habet locum facto testa-
mento, de inof. test. in prin.
Subscriptio idem importat & ita præiudicat
ac si tota scriptura esset scripta manu sub-
scribentis, de empt. & uendi. in princ. 228.
column. 4
Substitutio quid. de vul. sub. in rub. 131. c. 4
Substituendo ultimo mens creditur esse cō-
servandatum legitimarum hereditatum
de pup. sub. §. uel singulis. 136. c. 3
Substituens ultimo morienti uidetur eos
quibus substituit inuicem substituere, ibi.
column. 3
Substitui mente capto quare fuerit permis-
sum. de pup. sub. §. 1. 134. c. 2
Substitui exemplariter mente capto quare
non possunt nisi certa persona ibi & seq.
Substitui potest non solum iam natis, sed
posthumis de pupilla. sub. §. non solum
135. col. 4
Substitutus quandoque non dicitur domi-
nus licet seruus substitutus sit per quas per-
so. nob. acqui. §. item nobis. 111. c. 4
Substitutus in re certa per uerbum commu-
ne nunquam trahitur ad totum nisi esset
substitutus in quora in rub. de vul. sub. §.
131. c. 4
Substitui succedunt iuxta portiones sibi da-
tas in institutione, eo. tit. §. & si. 132. c. 3
Substitutus instituto qui cohæredi fuerat sub-
stitutus ad utramque partem admittitur
eo. tit. §. sed si instituto. 132. c. 4
Substitutus pupillariter in certa re admitti-
tur ad totum de pup. sub. in prin. 134. c. 1
Substitutus ex heredato nullo potest graua-
ri legato. de pup. sub. §. non solum autem.
Substitutio pupillaris per arrogationem eua-
nescit, & quare de adop. §. cum autem. 34.
column. 2
Substitutionis vulgaris forma de vulg. sub. §.
in prin. 132. c. 1
Et non fit in codicillis ut directo ualeat,
ibid.
Substitutionis breuiloquæ seu reciprocæ
forma, eo. tit. §. 1. 132. c. 2
Substitutio vulgaris expirat per aditionem
hereditatis, de vulg. sub. §. si seruum. 133. c. 1
De pupilla. sub. §. 1. 134. c. 1
Substitutio serui quem credebam liberum
quomodo procedat, ibi. 132. c. 4. & seq.
Substitutio pupillaris ad sui essentiam quæ
requirat, de pupi. substitui. in princip. 133.
column. 3
Substitutio pupillaris quomodo concipia-
tur, ibi.
Substitutio aliquando duplex est aliquando
simplex, ibi. §. 3. & 4

Substitutio vulgaris facit quod succedatur te-
statori, pupillaris pupillo, ibi.
Substitutio pupillaris expirat adueniente pu-
bertate, ibi. 134. c. 3
Et §. masculino 137. c. 1
Substitutio pupillaris inuenta est consuetu-
dine & moribus, ibi. 133. c. 4
Et inducitur ex æquitate ut qui sua imbe-
cillitate impediuntur testamentum face-
re habeant ex testamento heredem, sibi
datum a patre, ibi.
Substitutio pupillaris, quæ exigat ad sui es-
sentiam & quod octo requiritur, ibi. &
column. 1. eq.
Substitutionum quinque genera, ibi. §. 1. 134.
column. 3
Et quomodo concipiantur, ibi.
Substitutio vulgaris alia expressa & alia ra-
cita & de quæ uerbis & quomodo fiat, ibi.
134. col. 3
Substitutio exemplaris unde dicta, ibi.
Substitutio exemplaris in pluribus differat
pupillari ibi.
Substitutio breuiloqua qualiter fiat, ibidem.
column. 4
Substitutio compendiosa qualiter fiat, ibi. c. 4
Et quando ualeat iure directo & quando
per fideicommissum, ibi.
Substitutio pupillaris per quot casus expirat,
ibi c. 3 & 4
Substitutio pupillaris quomodo duo, &
quod reuera est unum ibid. §. igitur. 135.
col. 1. & 2
Substitutio pupillaris separatim a testamen-
to paterno facta uel in eodem ualeat & qua-
re de pupi. sub. §. si autem. 135. c. 2
Substitutio pupillaris comprehendit omnia
bona pupilli eo. tit. §. non solum. 135. c. 4
Substitutio pupillaris non potest fieri nisi
pater faciat eam sibi testamentum. eo.
tit. §. liberis. 136. c. 1
Substitutio regulatur iuxta formam institu-
tionis de pup. sub. §. substituitur. 136.
column. 4
Substitui non potest directo post aditam &
de ratione eo. tit. §. si. 137. c. 1. & 2
Substitutio in qua est uerbum quandocum-
que trahitur ad fideic. ibi. c. 1
Substitutio compendiosa facta uerbis com-
munib. ualeat omni tempore ut fideicom-
missum, ibi. c. 2
Subsidiaria actio utelæ quando detur de sa-
tisda. tit. §. si. adum. 62. c. 3. & 4
Succedendi duplex est uia de iure civili &
prætorio, prima diuiditur in possessionem
per constitutionem diui Adri. & petitionem
ut per petitionem hereditatis, secunda si-
militer diuiditur in possessionem & inter-
dictum quorum bonorum, & petitionem
ut per bon. poss. hæc. petitionem de interd.
§. 1. 307. c. 1
Successor anomalus dicitur ille, cui bona
conseruandatum libertatum causa ad-
ducitur, de eo cui li. cau. bon. adducitur.
§. hoc

§. hoc rescripto. fol. 201. colum. prima.
 Successionis prima causa est suorum quali-
 terunque sint sui, de legi. agna. succes. in
 princ. 179. c. 1.
 Quibus deficientibus vocantur l. 12. tab.
 agnati ibi.
 Successio quando dividatur in capita & quan-
 do in stirpes eo. l. cum. §. ceterum, 181. c. 1.
 & seq.
 Successionum ascendentium descendentium
 & transversalium ordo. de serui. cognat. §.
 fin. 192. c. 4.
 Successio libertorum de iure antiquo quali-
 ter erat, de succes. liber. in princ. 193. c. 1.
 Successorium edictum. odie locum habet
 de persona ad personam. de legi. agn. suc-
 ces. §. placebat, 181. c. 3.
 Suias sine patria potestate, de tute. §. cum au-
 tem, 44. c. 3.
 Suiatem ita demum nepotes nascuntur
 si obtinent primum locum de hared. qua-
 li. & diff. e. §. l. i. 143. c. 3.
 Suias quid, ibi.
 Suius hares in certo casu non potest hodie
 abstinere ab hære. ibi. 144. c. 1.
 Suius hares sit nepos patre ex haredato, ibid.
 143. col. 1.
 Summa, id est, prima, vel maxima, de iur.
 perso. 13. c. 3.
 Superlativus ponitur aliquando pro positi-
 vo. de loca. §. qui pro vfu 234. c. 3.
 Superfluum non dicitur si exprimat quod
 taci e inerat, in proce. in princ. 2. c. 1.
 Superfluum aut simile nihil in legibus in
 proce. §. 1. 3. c. 2.
 Superfluum non dicitur quando aliquid re-
 peritur vti aliquid addatur. de iur. na. gen. &
 ci. §. ius autem. 9. c. 3.
 Superflua non dicuntur quæ ponuntur ad
 maiorem declarationem, de pa. po. §. 1. 25. c. 2.
 Superfluum non dicitur quando una decisio
 respectu diversorum titulorum replica-
 tur, qui mod. ius par. po. fo. §. sed & si pa-
 ter. 42. c. 1.
 Superuacua vitiantur & non vitiant de hære-
 di. institui. §. hares. 131. c. 1.
 Superuacua sunt eradicanda, de bo. po. §. sed
 eas. 197. c. 4.
 Sordus quando testari possit, qui non est per-
 nil. fac. testam. §. item furus. 121. c. 4.
 Suspecti tutoris crimen descendit a l. 12. tab.
 de suspect. tut. in princ. 69. c. 4. & c. seq. 70. 1.
 Et eorum causas cognoscunt maiores ma-
 gistratus. ibi.
 Suspecti cognitio est delegabilis, ibid.
 Suspecti an omnes tutores allegari possint,
 ibi §. 1. 70. 3.
 Suspectus quis dicatur eo. tit. §. suspectus au-
 tem. en. 71. c. 3.
 Summi dicitur etiam si alius habeat ibi vsum-
 fec. etum. de re. diui. §. cum in luo. 84. c. 3.
 Suius hares dicitur qui obtinet primum ge-
 n. cum luitatis, de ex hære. lib. §. posthumio-
 rum. 24. c. 1.

Suius præteritus habet duo remedia eman-
 cipatus unum, eo. d. ci. §. sed hæc quidem.
 125. col. 4.
 Sui & necessarij hæredes qui sint, de hære. di.
 quali. & diff. §. l. i. 143. 2.
 Suius sua suum non semper importat domi-
 nium de iniur. §. sed & lex. 260. c. 1.
Tabellio dicitur servus publicus de iure
 perso. in princ. fol. 14. c. 3. & de adop. §.
 cum autem. 34. c. 1.
 Tabellio non potest esse servus, ibid. & de
 adop. §. cum autem 14. c. 3.
 Tabellio dicitur persona publica & per eum
 nobis quaeritur de adop. §. cum autem 31.
 c. 4. 34. c. 1.
 Tacens affirmat, quib. mod. ius pat. po. fol. §.
 sed & si pa. et. 42. c. 1.
 Tacit & expressi est eadem virtus de iur. na.
 gen. & ci. §. ex non scripto. 12. c. 2.
 Taxativæ excludit casum æquiparatum, qui-
 bus mod. re. con. oblig. §. præ. etea. 206. c. 4.
 Temere litigare quid de l. §. tem. litig. in rub.
 310. col. 4.
 Et ibi an idem sit, quod calumniose liti-
 gare.
 Tempus datum ad se excusandum a tutela
 curi ita die sciendæ de excusat. tuto. §. qui
 autem. 68. c. 2.
 Tempus quid sit, eius divisio de rer. divisio.
 §. uod si frumentum. 84. c. 1.
 Tempora præscriptionum & usucapionum
 continua sunt de usuc. in princ. 98. c. 4.
 Tempora in præscri. tione currunt de mo-
 mento ad momentum, ibi. 99. c. 1.
 Tempus longum quod dicatur, ibi. col. seq.
 Tempus pro tempore ponitur, de lega. in
 princ. 146. c. 3.
 Tempus motus attenditur in ponenda ra-
 tione l. falc. de l. falc. §. quantitati. 162. c. 3.
 Tempus cuius eventus nihil operatur, fru-
 stra expectatur, de bon. pos. §. si quis itaque
 199. col. 2.
 Tempus ad agnoscendam bonorum posses-
 sionem incipit currere statim primo repu-
 diante, ibi. col. 2.
 Tempus regulariter est continuum, ibi. §. si.
 199. col. 3.
 Tempus ad agnoscendam bonorum posses-
 sionem est utile eo. tit. §. si. 199. c. 3.
 Tempus inertis licet in iudicijs sit statutum
 certum ut 20. miliarium singulo die, ta-
 men in contractibus non est determinatum,
 sed totum tendit in arbitrio iudicis de
 iur. ob. §. lo. 210. c. 4.
 Terminus solvendi statuitur a iudice obli-
 gati puta arbitrio suo, de iur. bo. obligat.
 §. omnis. 209. c. 1.
 Testator potest declarare quem ex tutoribus
 datis velit administrare de iur. iud. l. i. &
 cura. §. 1. 61. c. 4.
 Testator ita potest rem hæredis remittere, si
 cui suam, de usufru. §. constituatur. 95. c. 4.
 Testatorum interest testa. os decedere de
 l. i. in princ. 161. c. 3.

Testari quis præsumitur uelle quando in sua dispositione adest institutio uel exhereditio & quare, de vulg. sub. in prin. 132. c. 1
 Testari aliquando possumus de reb. alienis, de pup. sub. §. liberis. 163. c. 3
 Testandi principale negotium agitur inter hæredem & testatorem de testa. ordi. §. sed neque. 116. c. 2
 Testatus pro parte, & pro parte non, non potest quis decedere, de hære. insti. §. hæreditas. 129. c. 3
 Nisi miles, ibi.
 Testati causæ iura maxime fauent de vulg. sub. in prin. 132. c. 1
 Testamentum minus solenne inter patrem & filium ualet de lib. §. 1. 17. c. 1
 Testamentum confirmatur ad eundem uno ex hæredibus etiam si in re certa esset institutus de att. tuto. §. 1. 53. c. 1
 Testamenti etymologia & diffinitio de testa. ordi. in prin. 113. c. 3
 Testamentum est de iure ci. ibi. c. 3
 Testamentum uno contextu fieri, & in eo testes adhiberi debent. ibi.
 Et eius forma in scriptis, ibi.
 Testamentum sine institutione hæredis dicitur nullum, ibi. c. 3
 Testamentum ab omnibus uel pluribus potest unico annulo signari. eo. tit. §. 1. 114. c. 3
 Testamentum ualet licet sint septem annuli in quibus sit unica sculptura qua sigillatū sit ibi. col. 3
 Testamentū signari potest alieno annulo, ibi.
 Testamentum ut inuoluetur non sufficit dicere quod seruus sit adhibitus in testem in testamento, sed quod ita communiter reputabatur, eo. tit. §. sed cum aliquis. 115. c. 2
 Testamentū potest scribi in quacunque materia, de testa. §. nihil autem. 116. c. 4
 Testamenti eiusdem possunt confici plures scripturæ, ibi.
 Testamenti duæ species, in scriptis & nuncupatiuum, eo. tit. §. fi. 117. c. 1
 Et nuncupatiui forma, ibi.
 Testamentum nuncupatiuum totum est de iure ciuili, nec participat de iure prætorio. ibidem.
 Testamentum militis non exigit numerum testium nec aliam solennitatem de testa. mili. in prin. 117. c. 4
 Testamentum iure militari factum durat per annum post missionem. eod. tit. §. sed hactenus 118. c. 4
 Testamentum non iure factum ante militiam non confirmatur ex eo simpliciter quod testator efficiatur miles, eod. tit. §. sed & si quis. 119. c. 2
 Testamentum aperiens ante factum alio non constante uidetur uelle illud inuolueri. ibi.
 Testamentum militis capitis diminutione non irritatur, ibi.
 Testamentorum edictum est prohibitivum certarum personarum qui, non est

permis. fac. testamen. in princip. 120. c. 1.
 Testamentum nullum tractu temporis etiam cessante impedimento, ob quod non ualet, non reassumit uires, ibi.
 Testamentum non potest pendere ex alieno arbitrio, ibi. c. 2
 Testamentum nullum respectu personæ testantis non reconualescit licet persona fiat habilis, eo. tit. §. 1. 120. c. 4
 Testamentum recte factum non irritatur per furorem superuenientem, ibi.
 Testamentum 13. personæ facere prohibentur & quare eo. tit. §. fi. 122. c. 2
 Testamentum in quo filius est præteritus est nullum, de exher. lib. in prin. ibi. c. 4
 Testamentum nullum præteritione filij eo mortuo non reconualescit, ibi. & quando superuixit filius, an ualeat, ibi.
 Testamentum ruptum agnatione posthumum reconualescit eo mortuo & quare, ibi. 123. colum. 1
 Testamentum ualet licet prætereatur posthumus, sed postea eo nascente rumpitur, ibi. 123. col. 3
 Et infirmabatur olim quo ad omnia, ibi.
 Et ut saluetur testamentum debet semper capi interpretatio fauorabilis, eo. tit. §. posthumorum. 124. c. 1
 Testamentum foeminae non rumpitur per l. velleian. ibi. c. 2
 Testamentum in quo emancipatus est præteritus non est ipso iure nullum. de iure antiquo secus de nouo, eo. tit. §. emancipatos. 124. col. 4
 Testamentum nullum rumpi non potest. qui. mo. test. in fin. in prin. 137. c. 3
 Testamentum solenne potest rumpi & irritari, ibi.
 Testamentum rumpitur quando manente testatore in eo statu ius testamenti uitiat, ibi.
 Testamentum rumpitur atrogatione filij, ibi.
 Item natiuitate posthumum, ibi. c. 4
 Item legitimatione filij, ibi.
 Testamentum foeminae non rumpitur agnatione posthumum, ibi. c. 4
 Testamentum rite factum per ingressum monasterij non irritatur, ibi.
 Testamentum primum tollitur ipso iure per secundum perfectum, eo. tit. §. 1. ea. col. 2
 Utrum modo ex scdo possit hæditas adiri, ibi.
 Testamentum primum tollitur per secundum dato quod in secundo sit institutus sub conditione quæ defecerit, ibi. col. seq.
 Testamentum primum quando tollatur per secundum in quo hæres institutus sit tñ in re certa, eo. tit. §. sed & si quis. 138. c. 3
 Testamentum solenne non tollitur nuda uoluntate contraria, eo. tit. §. ex eo. 139. c. 3
 Testamentum illud non dicitur, quod quis post aliquarum rerum dispositionem morte præuentus non potuit perficere, ibi.
 Testamento ex imperfecto etiam princeps non capite eo. tit. §. fi. 140. c. 1
 Testamentum militis hodie subiicitur querelæ,

relat. de inoffic. test. in princip. fol. 141. col. 1
 Testamenti factio sumitur actiue & passiuæ
 de hær. qual. & dif. §. in extraneis. 144. c. 3.
 Testamenti factionem passiuā habent mul-
 ti enumerati ibi. qui nō habent actiuā. ibi.
 Testamenti factionē passiuam qui sunt illi
 qui non habent. de leg. §. legari. 156. c. 4
 Testamentum voluntate est indiuiduum. eo.
 tit. §. ante hæredis. 159. c. 3
 Testamentum sine institutione hæredis nō
 valet. de fideicom. hære. §. 1. f. 164. c. 2
 Et quando ibidem.
 Testamentum fieri potest ultimo vitæ spiri-
 tu. de hære. quæ ab intest. in prin. 171. c. 4
 Testamentū rūpitur duobus modis. 172. c. 1
 Testamentum nullum & testamentum rū-
 ptum differunt quo ad effectum. ibid.
 Testamentū irritum quod dicatur. ibi. c. 1
 Testamentum potest etiam dici inofficio-
 sum quo filius fuit præteritus. de succes. li.
 §. sed nostra. 194. c. 2
 Testamentu in quo filius in potestate est
 præteritus est nullum. de bon. pos. §. sunt
 autem. 197. c. 1
 Testes in testamento debent rogari. de testa.
 ordi. in prin. 113. c. 3
 Testis potest esse in testamēto qui potest in-
 stitui. eo. ti. §. testes autem. 114. c. 4
 Testis conditio inspicitur tempore quo ad-
 hibetur quando adhibetur ad solennitatē
 actus. eo. tit. §. sed cum aliquis. 115. c. 3
 Testes ex eadem domo vni negotio plures
 recte adhibentur. eo. ti. §. pater. ibi. 115. c. 4
 Testis nemo idoneus est in causa propria.
 eo. ti. §. sed neque. 116. c. 1
 Testes vniuersitatis pro vniuersitate qñ pos-
 sint esse test. s. eo. ti. §. sed neque. 116. c. 2
 Testium numerus varius requiritur in testa-
 menti secundum varietates personarum
 testantium. & quandoque plures. eo. tit. §.
 fin. 117. c. 1. & 2.
 Testes in testamento rogari debent ibi.
 Testium rogatus requiritur in testamēto mi-
 litis. de test. mili. §. plane. 118. c. 2
 Testes quinque requiruntur in codicillis. de
 fideic. hære. §. si 168. c. 1
 Testes omni exceptione maiores qui dicun-
 tur. de inuti. stip. §. item verborū. 219. c. 4.
 Thesaurus inuentus in loco pprio proprius
 sit. in alieno siue locus sit publicus siue sa-
 cer siue religiosus dimidia inuentori di-
 midia cedit domino. §. thesauros. 88. c. 4
 Thesaurus quid sit. ibi. 89. c. 1
 Thesaurus inuentus in loco emphytheutico
 qualiter partiatur. ibid.
 Et quid in loco pignorado. ibi.
 Thori violati accusationem proponere &
 prosequi pupillus potest sine tutore de au-
 to. tut. §. 1. f. 56. c. 2
 Theatrum vnde dictum. de rer. diuis. §. vni-
 uersitatis. 76. c. 2
 Tignum alienum iniunctum suis ædibus ne-
 mo potest cogi eximere. de rer. diu. §. cum
 in suo. 84. c. 2

Tigni appellatione quid veniat. ibi.
 Tignum domus legari non potest. de legat.
 §. si grex. 154. c. 4
 Titulo sub aliquo potest poni casus qui in
 nihilo pertineat ad titulū dummodo per-
 tineat ad materiam præcedentium titulo-
 rum. de capi. di. §. si. 50. c. 3
 Titulus pro suo satis est in accessorijs p̄scri-
 bendis. de re. diu. §. si quis a non dno. 87. c. 3
 Titulus dotis est habilis ad dominiū trans-
 ferendum. eo. tit. §. interdum. 90. c. 3
 Titulus habitus a fure habetur pro non titu-
 lo nec patrocinarur emptori de vsucap. §.
 furtiuæ. 99. c. 3
 Tituli ad titulum non debet fieri continua-
 tio. sed subordinatio de materia ad mate-
 riam. de lega. in prin. 146. c. 2
 Titulus legati dicitur lucratiuus. eod. tit. §. si
 res. 150. c. 3
 Tollitur quid eodem vinculo quo introducti-
 tur. de iu. na. gen. & ciui. §. sed natur. 13. c. 1
 Totum & omne qualiter differant. de fidei-
 comm. hære. §. restituta.
 & de socie. in prin. 235. c. 1. & 2.
 Totum. i. omne. de socie. §. manet. 236. 2
 Traditione dominium quæritur. de re. diu.
 §. per traditionem. 89. c. 2
 Traditio ex causa inhabili conualidatur ex
 causa habili. eo. tit. §. interdum. 90. c. 3
 Traditio nō plus tradit quam sit apud eum
 qui tradit. de acti. §. nanque si cui. 267. c. 1
 Transactionis causa solutum non repetitur.
 242. col. 3
 Translationis virtus est dare adimendo. ita
 quod si ille in quem est facta translatio nō
 acceptet omnino censetur ademptum. de
 ademptio. leg. 161. c. 1
 Transmissio legati non impeditur per tacitā
 conditionem insitam legato rei futuræ.
 de lega. §. ea quoque res. 150. c. 2
 Transuersales non admiuntur statibus de-
 scendentibus. de hær. ab intest. §. si. 178. 1.
 Trebellianico senatuscōsulto sunt hodie tri-
 butæ omnes vires pegasiani de fideicom.
 hæred. §. sed quia stipulationes. 166. c. 1
 Trebellianica potest prohiberi a testatore.
 columna 2.
 Tribunus dicitur magistratus plebeius. de
 iu. na. gen. & ciui. §. constat. 10. c. 3
 Tributaria prædia per traditionem alienan-
 tur & quæ sint. de rer. diu. §. per traditio-
 nem
 Tributaria quot modis fiant. ibid.
 Tributaria actio quando detur & ad quid.
 quod cum eo. §. introduxit. 291. c. 1. & 2
 Et quid requiratur vt competat. ibid.
 Turpis facti promissio omnino est inutilis.
 de inuti. stip. §. quod turpi. 222. c. 4
 Turpes conditiones præsumuntur impossi-
 biles a iure ibidem.
 Turpe promittere. vel turpiter differunt &
 in quo. ibid.
 Tutela quid. & quod datur principaliter per-
 sonæ. & est de iu. ciui. de tut. in prin. 43. 1.
 Tutela

Tutela est ius publicum, qui testa. tu. de. p. of.
in princ. fol. 45. col. 3.
Tutela de iure proximo, & pluribus in
pari gradu existentibus deferitur omnibus,
de cap. dimi. l. fin. § 2. c. 3.
Tutelas lex defert secundum naturā succeſ-
ſionum, de leg. patr. tu. § 0. c. 4.
Tutela testamentaria non confirmatur nisi
adita hæreditate. de att. tu. §. 1. § 3. c. 1.
Tutela datio est missi imperij & an delege-
tur. eod. tit. §. sed hoc iure § 4. c. 2.
Tutela ratione naturali est introducta. eod.
ti. §. fin. § 4. c. 4.
Tutela quot modis finiatur in rub. qui. mo.
tu. fi. 71. col. 2.
Tutela finitur pubertate. eod. tit. § 4. c. 4.
Tutela est onus. eo. tit. §. fi. § 8. c. 4.
Tutela vacante per exculationem ad tēpus
datur curator. de cura. §. interdum, 63. c. 4.
Tutela est minus publicum, de excu. tut. in
princ. 63. c. 4.
Tutela hinc ob maximam litem inter pu-
pillū & tutorem. eo. ti. §. itē propter, 65. c. 2.
De maiori parte bonorum nedum omni-
bus. ibi. col. 3.
Tutelas plures faciunt non personarum di-
uersitas, sed patrimoniorum eo. ti. §. item
tria. ibi. col. 3. & 4.
Tutela pecunia redimi non potest. de suspe.
tuto. §. sed si quis 73. c. 1.
Tutela necessitate suscipitur, de inofficio. te-
sta. §. si tutor, 141. c. 4.
Tutela usque ad quem gradum deferatur. de
gra. cogn. 186. c. 4.
Tutores qui. de tute. in princ. 43. col. 1.
Et dicuntur defensores pupillorum. ibid.
Tutor datur inuius. ibi. 43. c. 2.
Et inuito. ibidem.
Tutor de dolo & lata culpa tenetur. ibid.
Tutor non datur nisi perio is libetis ibi. nisi
certis casibus ut ibid. col. 3.
Tutorem quilibet ascendens in infinitum
dare potest. eo. tit. §. 1. 44. col. 1.
Tutor datur filio emancipato & confirma-
tus an sit testamentarius vel dativus. eod.
tit. §. fin. 43. col. 3.
Tutor ex die ad diem sub conditione ante
hæredis institutionem recte datur qui te-
sta. tu. de. poss. §. ad certum 46. c. 3.
Tutor personæ non rei aut causæ datur. ibi.
Tutor testamentarius præfertur omnibus,
de legi. agna. tute. in princ. 47. c. 3.
Tutor fiduciarius an sit legitimus, de fidu. tu.
te. in princ. § 2. c. 2.
Tutor dativus datur deficiente testamētario
& legitimo. de avi. tuto. in princ.
Tutor dari potest ad tēpus. eo. tit. §. 1. § 2. c. 4.
Tutor datus ob impedimentum alterius du-
rat eo durante. ibid.
Tutor dativus datur ex inquisitione, & tene-
tur cauere rem pupilli saluam fore & po-
test cogi administrare. eodem tit. §. sed ex
h. §. 3. col. 4.
Tutoris datio potest fieri a prætore, & præsi-

dibus, & magistratib. & episcopis vna cū
iudice seculari eo. tit. §. sed hoc iure. § 4. c. 1.
Tutor tenetur reddere rationem administra-
tionis: Nec potest conveniri actione tute-
lae ultra finita. eo. tit. §. fi. § 4. c. 4.
Et quare. ibi.
Tutoris auctoritas non est necessaria ubi pu-
pillus alium sibi obligat de auto. tuto in
princ. § 5. col. 2.
Tutoris auctoritas præcedere debet et nec suf-
ficit ratihabitio eodem. tit. §. tutor autem,
§ 6. col. 2. & seq.
Tutorem habenti tutor non datur sed cura-
tor. eo. tit. §. si inter, § 6. col. 4. de cura. §. in-
terdum. 60. c. 1.
Tutori testamentario minus sufficienti ad-
iungitur curator ibi.
Tutores satisf. tenentur rem pupilli saluam
fore. de satisf. tut. & cur. in princ. 61. c. 2.
Tutores testamentarij & dati ex inquisitio-
ne exculantur a satisf. ibi.
Quid de dato a matre. ibi. c. 3.
Tutores dari plures possunt tam a testatore
quam a iudice. de satisf. tut. & cura. §. 1.
61. col. 4.
Tutor satisf. præfertur cæteris. ibid.
Tutor debet & fieri satisf. ibi.
Tutoribus plurius existentibus vni potest
decerni administratio. ibi.
Tutores inter se convenite possunt quis ad-
ministrare. ibidem.
Tutoribus pluribus discordantibus super da-
tione administrationis iudex cogit con-
cordare. ibi.
Tutor & curator obligantur ex administra-
tione & nō solū ipsi sed magistratus qui
minus idoneā satisf. receptionem vel
non receperunt. eo. tit. §. sciendum 67. c. 3.
Tutor plerumque pupillo. um fratrum dicitur
tutor vnius tut. la. tantum de excusa. tut.
§. item tria. 65. c. 3.
Tutor an esse possit qui se tutore scripsit in
testamento. eo. tit. §. item si propter. 66. c. 4.
Tutor dari potest ignotus. eod. tit. §. non ef-
se. ead. col.
Tutor vel curator non possunt effici mariti
pupilli. eo. ti. §. pe. 69. 3.
Tutor remoueri potest ut suspectus etiam
ante tutelam suscepam eod. tit. §. suspe-
ctus autem est. 71. 3.
Tutor remotus ut suspectus an sit infamis
ibi. §. suspectus autem remotus. 71. 4.
Tutor non tenetur de leuissima culpa de su-
spe. tut. §. suspectus autem remotus. 71. 4.
Tutor metiens de facultatibus pupilli ut ca-
reat alimentis. p. un. §. eo. ti. §. sed si quis. 73. 1.
Tutor an tenetur alere pupillū de suo. ibi.
Tutor suspectus non ex facultatibus, sed ex
fide metitur eo. tit. §. fi. 73. c. 4.
Tutori est curat. r. adiungendus ibi. c. 4.
Tutor petendo legatum nomine pupilli nō
repellitur a querela; & si agitur querela no-
mine pupilli non excluditur a legato sibi
facto. de inoff. test. §. si tutor. 141. c. 4.

I N D E X

Tutor incertus nec antiquo nec nouo iure dari potest, de leg. 4. p. h. humo. fol. 157. c. 3
 Tutor teneatur cauere de rato. de sa. l. uar. §. fin. autem. 299. c. 1
Vacuuus locus dicitur tribus modis. de usu. ap. §. quod autem. 100. 4
 Valetudo mala quæ ex se a tutela. de excu. tur. §. sed & propter. 66. c. 1
 Variare non licet electione facta. quod cum eo. §. ceterum. 292. c. 4
 Vbi est eadem ratio. idem ius & c. quibus ex cau. man. non lic. §. si 21. c. 2 & 3.
 & qui. mo. ius pa. po. fol. 81. §. 8. c. 3
 Vbi est eadem æquitas. idem ius debet statui. de legit. par. tur. §. 1. c. 2
 Vbi aliquid directo heri prohibetur per o. si quum etiam fieri prohibetur. de heredi. institu. §. 1. 127. c. 3
 Vbi est eadem ratio. idem ius constituitur quod cum eo. §. 1. 290. c. 3. & 4
 Ve. pro vel de diu. stip. in prin. 214. c. 1
 Vel. idest. altem. qui ex ca. man. non lic. §. 1. 19. c. 1 & de vulg. subst. in prin. 132. c. 2
 Vel pro & de tute. in principio. 43. c. 1
 Vel pro etiam. de l. fal. in prin. 161. c. 4
 Vendere cogitur quis rem suam. ex causa. de ijs qui sunt sui vel aje. iur. §. h. 23. c. 4
 Vendere nemo cogitur rem suam. de re. di. uisio. §. religiosum. 77. c. 1
 Vendere quis cogitur rem propriam fauore libertatis. de don. §. h. n. 106. c. 2
 Veniens se ad pretium participandum si postea manumittatur non reuertitur ingenuus & de ratione. de inge. §. h. 16. c. 1
 Vendens se ad pretium participandum perdit ciuitatem & libertatem. de capi. dimi. in prin. 48. c. 4
 Venditio sui ipsius ad pretium. participan. dum quæ requirat de iur. iur. §. 1. 14. c. 3
 Venditio rei factæ valet inter ignorantes vt actio de iur. & quare. de iur. iur. §. 1. 215. 3
 Venditio pro quanto æstimabitur non valet. de emptio. & venditio §. 1. 229. c. 2
 Venditio dicitur perfecta statim ac de pretio conuentum est eo iur. §. cum autem. 231. 1
 Venditione facta. periculum non perit nec ad emptorem nisi nouem concurrentibus ibid. col. 2
 Venditio potest conferri in alterutrum ex contrahentibus. eo. i. §. emptio 232. c. 1
 Venditor an teneatur præci. ead. tradendū. de don. §. 1. 104. c. 4. & seq.
 Venditor vtrum ultra arrharum duplicium perditionem teneatur ad interese si a venditione recedit. de empt. & vend. in prin. §. 229. c. 1
 Venditor non teneatur facere rem accipien. tis. sed de euictione se obligare. eod. iur. §. pretium. 230. c. 1
 Venditor an teneatur præci. e. ad rem tradē. dam vel ad interese. ibi.
 Venditor etiam recepto pretio remanet do. minus quousque non tradit & habet actio. nem persecutoriam sed tenetur eam cede

re. eodem titul. §. cum autem. f. 231. c. 1
 Vendicare pot. aliquando non dominus a dño de rer. diu. §. si quis in aliena 87. c. 1
 Venia ætatis quando impetrari possit. de cu. ra. in prin. §. 9. c. 2
 Venia petita non sufficit nisi obtineatur. de actio. §. penales. 273. c. 1
 Veniam petere qui tentantur. 273. c. 2
 Et an incidat in poenam venia nō petita omnes enumerati. in l. 2. ff. de in ius voc. 273. c. 2. & 3
 Venia debet postulari & impetrari. de poen. teme. iur. §. si. 212. c. 3
 Ventris status semper consideratur. de inge. in prin. 15. c. 3
 Vera. i. iusta quibus ex cau. manu. non licet. §. eadem. 20. col. 4
 Vero pro sed. de re. diu. §. vendit. 90. c. 1
 Verba necessitativa exponuntur secū dū subie. ctam materiam. in proce. in prin. §. 2. c. 2
 Verba æquiuoca in dubio intelliguntur in digniori & potentiori significatione. de iur. nar. gen. & ciui. §. sed ius. §. 9. c. 2
 Verba ligant homines. de obligat. in prin. 204. c. 4
 Verborum solennitas in stipulatione subla. ta est. de verb. obl. §. 1. 208. c. 2
 Verba dubia in stipulatione interpretantur secundum intellectum promissoris. de inuti. stipul. §. si de alia. 222. c. 3
 Verba quæ non possunt verificari in præsen. ti verificantur in præteritum per subaudi. tum intellectum verbi quondam. quibus ex ca. ma. non licet. §. 1. f. 19. c. 2
 Verba præteriti temporis sunt abnegatiua præsentis temporis. de nupt. §. affinitatis. 28. col. 4
 Verba blanda & adulteria in iudicio emis. sa fauore libertatis operantur. de adoptio. §. fin. 37. c. 2
 Verba iocosa non disponunt. de mili. testa. §. plane. 118. c. 2
 Verba dicta causa ludi vel per antiphrasim vel ablatiua vel commendatiua vel enun. ciatiua regulariter non disponunt. ibid. 118. col. 3
 Verba indefinite prolata referuntur ad tem. pus testamenti. de exha. red. lib. §. 1. 123. c. 4
 Verba quæ dicantur directa quæ precaria in legatis. del. g. §. olim. 147. c. 2
 Verbu vñ pot. in eodē loco proprie & im. proprie accipi. de fal. §. si. 163. c. 2. 3
 Verba enunciativa an inducant fidei cōmis. sum. de sing. re per fidei cō. reli. §. si. 170. 2.
 Ex verbis enunciativis non licet sumere argumentum. de succ. cognat. §. h. 170. c. 2
 Verba enunciativa an & quando inducant dispositionem. de adop. §. si. 37. c. 3
 Veritas quando præualet opinioni. & econ. tra. de testa. §. sed cum aliquis. 115. c. 2
 In veritate quæ est. plus valet quam quod est in opinione. de leg. §. si quis rem. 151. §.
 Verna quis sit eod. tit. §. huius proxima. 158. c. 2
 Versum in rem & vilitatem quod dicatur. Quod

I N D E X.

- Quod cum eo.** §. præterea. fol. 291. c. 3. & 4
Veteranus siue veterator seruus quis dicatur
 de iure perso. §. serui autem. 15. c. 1
Vicarij serui qui. quod cum eo. §. cum autē,
 f. 292. col. 1
Videmus, refertur ad oculum intellectus, de
 iu. nat. gen. & ciui. f. 7. c. 3. & quib. mod. ius
 pa. po. fol. in prin. 37. c. 4
Viderur importat veritatem, de actio. §. quæ-
 dam, 277. c. 3
Vigilantibus ius scriptum est in rub. proœ.
 f. 1. c. 4. & in proœm. §. 1. f. 2. c. 4
Vigilandum est in iure, in proœ. §. 1. f. 2. c. 4
Viliora plerunque nobis chariora sunt. de
 actio. §. huic autem, 287. c. 1
Villa quid sit, de re. diu. §. 1. 75. c. 1
Vim vi repellere licet cum moderamine tñ,
 de iu. nat. gent. & ciu. §. ius autem. f. 9. c. 4
Vis expulsiua & vis compulsiua quomodo
 differant & in quo in materia vsucapio-
 nis, de vsuca. §. furtiuæ, 99. c. 4
Vis inquietatiua quæ parit interdici, quod
 ui aut clam qualiter fiat, de interdici. §. re-
 tinendæ, 308. c. 4
Vis maior quæ remissiue, qui. mo. re. contra
 obli. §. item is, 206. c. 3
Vinco si vincentē te, magis vinco te de hac
 regula vide de senatusc. Tert. §. 1. f. 183. c. 1
Vinculum naturale fortius est quam vincu-
 lum ciuile, de nupt. §. fratris, 28. c. 1
Vincula duo magis ligant, de adopt. §. 1. 33.
 c. 1 & de re. diu. §. quod si partim, 83. c. 1
Vinculo fortiori ligata, difficilius tolluntur,
 de leg. agna. tu. §. sed agnationis, 48. c. 1
Vindicta quid sit, de liberti, §. 1. f. 16. c. 4
Violentiam passus quæ remedia, habeat de
 interdici. §. 1. 307. c. 1
Viripotens & pubes pro eodem supponuntur,
 de cura. in prin. 59. c. 2
Vitia realia, & personalia quæ dicantur, de
 vsuca. §. furtiuæ, 99. col. 2. & c. nouissime,
 102. col. 1
Vitia quæ dicantur in materia præscriptio-
 num, eo. ti. §. nouissime. 102. c. 1
Vitium præcarij litigiosi, & clandestinitatis
 sunt personalia, eo. §. 102. c. 2
Vitiosa vel non fitres, attenditur initium
 possessionis, eo. ti. §. diuina, 102. c. 3
Viuens moritur, de hæred. quæ ab inte. §. 1.
 172. col. 2
Vltima voluntate permittuntur multe, quæ
 non permittuntur inter viuos quibus, ex
 cau. manu. non li. §. 1. 18. c. 4
Vltima in voluntate non debet, minus con-
 cedi quam in contractibus, de l. fusia cani-
 nia, 21. c. 4
Vniuersalia dicuntur iudicia licet dentur ali-
 quando pro vna re vt petitio hæreditatis,
 & interdictum quorum honorum quia
 sunt apta comprehendere vniuersitatem,
 de interdici. §. sequens. 307. c. 3
Vniuersitatis quæ dicantur, de re. diu. §. vni-
 uersitatis, 76. c. 2
Vnus non est numerus, sed principium nu-
 meri, de nup. §. affinitatis, 28. c. 4
Vno contextu quando quid factum dicatur,
 de testia. in prin. 114. c. 2
Vocabuli propria deriuatio sumitur ex diffi-
 nitione, de tut. in prin. 43. c. 4
Vocatis pluribus simpliciter, intelliguntur
 vocati æqualiter, de hære. insti. §. si plures,
 130. col. 1
Voluntas coacta, voluntas est, de vsuca. §. fur-
 tiuæ, 100. c. 1
Voluntas est ambulatoria usque ad mortē,
 de dona. in prin. 103. c. 4. & de ademp. leg.
 in rubr. 106. c. 4
Voluntas testatoris est lex, de hæred. insti. §.
 & unum, 129. c. 2
Voluntas testantis totum facit, de vul. subst.
 §. & si ex disparibus, 132. c. 2
Voluntates defunctorum debent validiores
 effici, quam fieri possit, de leg. §. sed olim,
 147. col. 1
Voluntas an sit validior scriptura, cod. tit. §.
 nostra autem, 148. c. 2
Voluntates hominum variæ sunt, de fidei-
 com. hæred. §. ergo, 165. c. 4
Voluntas sola si tendit ad aliquem grauan-
 dum ex vanis suspicionibus mota nō suf-
 cit, ibidem.
Voluntas captatoria sicut reprobatur ex te-
 stamento, ita ab intestato, de hæred. quæ
 ab intesta. §. at hi. 175. c. 4
Voluntatis quæ sunt ab initio, sunt ex post
 facto necessitatis, de manda. §. mandatū,
 239. col. 4.
Voluntas distinguit maleficia, de obli. ex de
 li. §. placuit, 249. c. 4
Vox serui præsumitur vox domini, per quas
 perso. no. acqui. §. item vobis, 111. c. 2
Vox filij vox patris intelligitur, de stip. ser-
 uo, §. 1. 213. c. 1. & de inuti. stip. §. post mor-
 tem, 220. c. 2
Vrbani prædium non locus, sed materia
 facit, de serui. præd. §. 1. 93. c. 2
Vsuarius potest morari in fundo dum ta-
 men non sit molestus domino aut cultor-
 ribus, de vsu. & habi. in prin. 96. c. 4
Vsuarius suū ius alteri cedere non pōt. ibid.
Vsuarius ipse tantum uti potest, de vsu &
 habi. §. 1. 96. c. 4
 Potest tamen cum familia habitare, ibi.
Vsucapere quare possit captus ab hostibus,
 de actio. §. rursus, 268. c. 3
Vsucapio est de iure ciuili priuata utilitatis
 causa introducta, de iusti. & iu. §. si. f. 7. c. 2
Vsucapio dicitur in mobilibus, præscriptio
 in immobilibus, quamuis vsucapio large
 accipiat, pro immobilibus, in rubr. de
 vsucap. 98. c. 1. & prin. 98. c. 2
Vsucapio est introducta de iure ciuili, de
 vsucap. in prin. 98. c. 1
 Et in ea regulariter requiritur titulus & bo-
 na fides, ibi. c. 1. & seq.
 Et quare fuerit introducta, ibi.
 Et in ea sufficit tetigisse vltimum diem,
 ibi. 99. col. 1

Et

Et est fauorabilis, ibidem,
 Vfuscapio in rebus mobilibus non facile p-
 cedit, eo. ti. §. furioꝝ, 99. c. 3
 Vfuscapio pro hærede quando habeat locū,
 de vfuc. §. fed tamen, 100. c. 2
 Et quare non habeat locum in suis, ibi.
 Vfuscapio non inchoatur fine poffeffione li-
 cet aliquando inchoata trahatur ad finē,
 de perpe. & temp. actio. in prin. 300. c. 2
 Vfuscapio finita poft actionem ad exhiben-
 dum propofitam non vitiatur poffidētē,
 de offi. iud. §. fi ad exhibendum, 314. 3
 Vfuscapio rerum mobilium non in eorum
 piritur, per litis conteftationem, ibi. col. 3
 Vfuræ ex mora non veniunt in contractib.
 ftricti iuris, de actio. §. actionū aut, 281. 2
 Vfuræ quando dicantur lucrum, de manda.
 237. col. 3
 Vfusfructuarij duo fi vnus perdat accrefcit al-
 teri, de vfufuct. §. fi. 96. c. 2. & feq.
 Vfusfructuarius an fit dominus, de hæredi,
 inftit. §. alienus, 127. c. 4
 Vfus diu obferuatus habetur pro l. de iu. na.
 gen. & ciui. §. ex non fcripto, 12. c. 2
 Vfus & vfusfructus pafificantur in modo
 conftituendi & finiendi, de vfu & habita.
 in prin. 96. c. 4
 Vfus pro parte non conftituitur, fecus in v-
 fufuctu, ibi.
 Et quare, ibi.
 Vfus an cōftituatur in vino, frumento, oleo,
 ibi. col. 4
 Vfusfructus eft feruitus perfonalis, in rub. de
 vfufuct. 94. c. 2
 Et quid fit vfusfruct. de vfufuct. in prin. 94. 2
 Vfusfructus extinguitur extincta re quæ de-
 bet vfumfructū ficut etiam extincta per-
 fona cui debetur, ibi.
 Vfusfructus formalis & causalis differunt,
 & in quo, ibi. 94. c. 3
 Vfusfructus tam in vltima voluntate, quam
 inter viuos conftituitur, ibi. §. i. 94. c. 4
 Vfumfructum finiri certis modis quare fit
 introductum, ibi.
 Vfufructu vni, fundo alteri legato ambo cō-
 currunt in vfufuctu, ibi. 95. c. 1
 Vfusfructus in qualibet re conftitui poteft
 præterquam in his quæ vfu confumun-
 tur, eo. tit. §. conftituitur. 95. c. 2 & 3
 Vfusfructus in his quæ vfu confumuntur nec
 naturali nec ciuili ratione conftituitur,
 ibid. col. 2
 Quali vfusfructus conftituitur per cautio-
 nem vtilitatis caufa in his, quæ vfu con-
 fumuntur, ibi.
 Vfusfructus quot modis finiatur, eo. tit. §. fi.
 96. col. 2. & 3
 Vfusfructus nec eius actio non poteft cedi,
 ibid. col. 3
 Vfusfructus relictus ciuitati durat centum
 annis, ibi.
 Vfusfructus plus iuris habet quam vfus, de
 vfu & habi. in prin. 96. c. 4

Vfusfructus eft diuiduus, vfus non, & de ra-
 tione, ibi.
 Vfusfructus eft pars domini, de hære. inftit.
 §. alienus, 127. 4
 Vfusfructus qui reuertitur ad proprietatem,
 quia finitur, dicitur reuerti ex caufa lucra-
 tiua, quamuis proprietatem habeam ex
 ex titulo onerofa, de lega. §. fi. cui fundus,
 150. c. 4 & 151. 1
 Vfusfructus quando non eft penes domini
 non dicitur pars domini, fed quædam fer-
 uitus, 151. c. 1 & feq.
 Vfusfructus in multis locum domini ha-
 bet, ibid.
 Vfusfructus non eft pars prædicatiua feu fu-
 biectiua domini, fed integralis, ibi.
 Et quomodo, ibi.
 Vfusfructus poteft dici feruitus realis & per-
 fonalis, ibi.
 Vfusfructus feruo hæreditario promitti nō
 poteft, de ftipu. ferui in prin. 212. 4
 Vt eft redditua rationis, in procem. in prin.
 2. col. 1
 Vterinus non dicitur confanguineus, de le.
 agn. fuccell. in prin. 179. c. 2
 Vtilia anime & corpori introducenda funt,
 in procem. cunque hoc. f. 3. c. 3
 Vtile per inutile non vitiatur & quando, de
 inuti. ftip. §. quod fiquis, 217. 3.
 Vtile eft duplici fpe niti, de fideiuff. in prin.
 223. col. 3.
 Vtriusque dici poteft de tribus, per quas per-
 fo. no. acqui. §. idem placet, 112. c. 4
 Vulgo conceptus dicitur cuius pater eft in-
 certus, de inge. in prin. 15. 3.
 Vulgo quæfiti matri fuccedunt, de fenatufc.
 Orti. §. nouiffime, 184. c. 3
 Nifi mater fit illuftris, ibi. col. 3
 Et an hoc procedat hodie, ibi.
 Vulgo quæfiti quis dicantur, ibi. col. 2
 Vulgo quæfitus non habet agnationem fed
 cognationem fic, de fuccell. cogn. §. vulgo
 quæfitos, 186. c. 2
 Vxorem ducere prohibeor eius neptem, cu-
 ius filiam non poffum ducere vxorem, de
 nup. §. fratris, 28. c. 1
 Vxores duas habere eodem tempore non
 poffumus, eo. ti. §. affinitatis, 28. c. 4
 Vxor non dicitur affinis, fed caufa affinita-
 tis, ibi. c. 4
 Vxores duas habens eft infamis, eo. tit. §. il-
 lud, 30. c. 3. & 4
 Vxor quod habet præfumitur habere ex ho-
 nis viri, per quas perfo. nob. acqui. §. i. fol.
 110. col. 4
 Vxor dicitur domestica & ideo reprobat
 eius testimonium, de testam. §. pater. 115.
 columna 4.
 Vxor eft in poteftate patris non viri, de fer a
 tuscon. Tert. in prin. 182. c. 4
 Vxor tenetur operari viro, ibi.
 Vxor, & vir an feperari poffint, de gra. cogn.
 fol. 190. col. 3

FONTES IURIS CIVILIS

LEGES ROMVLII.

I.
NE Quid inaugurato faciunto.

II.
Fratres sacra magistratusque
soli peragun o ineuntoque.

III.
Sacrorum omnium potestas
sub regibus esto, sacra patres custodiūto.

IIII.
Plebei agros colunto.

V.
Populus magistratus creanto leges sciscun-
to, bella decernunto.

VI.
Deorum fabulas ne credunto.

VII.
Deos peregrinos prater Faunum, ne co-
lunto.

VIII.
Nocturnas in templo vigilias ne habento.

IX.
Ne quis Præsentibus feminis obscena ver-
ba facito.

X.
Quisque demissam ad talos togam in vire
habeto.

XI.
Patricidas omnes capite puniunto.

XII.
Ne quis nisi per portas urbem ingredi-
tor neve egreditor. Mœnia sacrosan-
cta sunt.

XIII.
Mulier viro legitime coniuncta fortunatū
& sacrorum socia illi esto, vique domus
ille dominus, ita hæc domina.

XIIII.
Filia uti patri, ita defuncto viro hæres
esto.

XV.
Adulterij conuictam vir & cognati, ut vo-
lent, necanto.

XVI.
Si vinum biberit, domi ut adulterum pu-
niamto.

XVII.
Parentum liberos omne ius esto relegan-
di, vendendi & occidendi.

XVIII.
Monstruosos parius sine fraude cedunto.

QVÆDAM DVODECIM

TABVLARVM CAPITA,

Ex antiquorum monumentis collecta.

I.
Riuilegia nisi centuriatis ne
irroganto.
II.
Qui sepe in confinio po-
net, terminum excedito, qui
murum, pedem derelinqui-
to, qui domum, pedes duos,
qui sepulchrum foueamve, quantum, id
profundum erit, qui puteum, passum: qui
oliam, fenumue, pedes nouem, quideni-
que alias arbores plantabit, quinque pedes
ab alieno loco posito, in controuersia de
finibus, quinque pedum usus capio nulla est.
III.
Eius arboris, quæ in alienum agrum impen-
det, ramos quindecim pedes altius a ter-
ra, ius esto vicino.
IIII.
Viæ latitudo in portectum, octo pedum esto:
in anfractum, sedecim.
V.
Ne quis unciario fœnore amplius exerceto.
VI.
Sodalibus, qui eiusdem collegij sunt, & ius
coetundi habent potestas esto passionis
quam volent inter se ineundæ, dum ne
quid ex publica lege corrumpant.
VII.
In contractibus ea præstantor, quæ lingua
nuncupata sunt.
VIII.
Venditæ & traditæ res non aliter emptori
acquiruntur, quam si is venditori pretium
soluerit, vel alio modo satisfecerit.
IX.
Vfus & auctoritas fundi, biennium esto, cæ-
terarum rerum vfus annuus esto.
X.
Aduersus hostem æterna auctoritas esto.
XI.
Rei furtivæ æterna auctoritas esto.
XII.
Tignum iunctum adibus vineæ suæ ne sol-
uito, sed duplum cui iunxit dabo.
XIII.
Glandem in alienum fundum decidentem
colligere liberum esto.
XIIII.
Si in tuo alienum pecus pascatur, de pastu
pecoris actio esto.
XV.
Si quadrupes pauperiem fecerit, ei citius in-
testierit, aduersus eum, qui dominus erit

quadrupedis, actio noxialis esto.
XVI.
Patricij plebeijs coniugium ne contra-
hunto.
XVII.
In decem mensibus hominem agni.
XVIII.
Patribus liberos ter vendendi ius, atque
potestas esto.
XIX.
Statuliberos venditari posse.
XX.
Vti quis legasset, super pecunia tutelave suæ
rei, ita ius esto.
XXI.
Parentibus tutorum liberis in potestate dati-
dorum testamento ius esto.
XXII.
Quibus testamento tutor datus non est, agna-
ti tutores legitimi sunt.
XXIII.
Si furiosus est, agnatorum gentiliumque in
eo pecuniaue eius potestas esto.
XXIIII.
Prodigo bonis interdictio esto, isque in cura-
tione agnatorum esto.
XXV.
Suspecti tutoris indicio esto.
XXVI.
Vti quis legasset suæ rei, ita ius esto.
XXVII.
Intestatorum hæreditates primo suorum hæ-
redum, velint nolint, sunt; & in locum
filiorum, nepotes ex iis succedunt.
XXVIII.
His deficientibus agnatus proximus fami-
liam habeto.
XXIX.
Intestato liberto mortuo primum sui succe-
dunt, si hi non fuerint, patronus.
XXX.
Si pateribus hæreditas iure delata sit, atque hi
a communione discedere volent, familia
exercundæ iudicio inter eos res hæredita-
riæ diuiduntur.
XXXI.
Hominem mortuum in vrbe ne sepelito, ne
ue vrito.
XXXII.
Rogum bustumue nouum propius sexaginta
pedes ne adjecto ædes alienas, aut iuxta
domino.
XXXIII.
Hoc plus ne facito, rogum ascia ne posito.

XXXIII.
Mulieres genas ne radunto, ne vetustum fu-
neris ergo habento.

XXXV.
Homini mortuo ne ossa legito quo post fu-
nus faciat.

XXXVI.
Qui coronam patit ipse pecuniaue eius, vir-
tutis ergo arguitur, ipsi mortuo patribusve
eius, dum intus positus esse, forisve ferre-
tur, sine fraude imposita esto.

XXXVII.
Forum bustumve ne vscapito.
XXXVIII.
Inter hæredes pro hæreditarijs portionibus
obligationes hæreditariæ ipso iure diuisæ
sunt.

XXXIX.
Si quis lege agendo plus petierit, causa ca-
dito.

XL.
Si quis in ius vocatur si morbus euitasque vi-
cium esset, qui in ius vocabit, iumentum
dato, si nolit, arceram ne sternito.

XLI.
Si iudex vel alter ex litigatorib. morbo son-
tico impediatur, iudicij dies diffusus esto.

XLII.
Si status dies sit cum hoste venito.

XLIII.
Assiduo vindex assiduus esto, pro telario ci-
ui quiuis volet, vindex esto.

XLIII.
Viuisque superstitibus, idest presentibus, vin-
dicæ sumuntur ab ijs, inter quos contro-
uersia est.

XLV.
Vindicæ secundum libertatem dantor.

XLVI.
Aeris confessi rebusque iure iudicatis, 30.
dies iusti sunt. Post deinde manus inie-
ctio esto, in ius ducito ne iudicatum facit,
aut qui pseudo eo in iure vim dicit, secum
ducito, vincito aut neruo, aut compedi-
bus 25. Pondo nec minore, aut si noler,
maior vincito, si uolet, suo viuito, in suo
viuit, qui eum vincitum habebit libras sar-
ris in dies dato, si uolet, plus dato. Tertijs

nundinis partes secanto, si plus minusue
secuerunt, sine fraude esto.

XLVII.
De capite ciuis, nisi centuriatis comitijs, ne
rogato.

XLVIII.
Perduellionis crimen capite punito.

XLIX.
Sanatis idem iuris esto, quod fortibus.

L.
Qui falsum testimoniū dixerit, e Saxo Tar-
peio deijctor.

LI.
Iudex qui ob rem dicendam pecuniam ac-
cepisse conuictus est, capite punito.

LII.
Si quis actitauerit siue carmen condiderit,
quod infamiam flagitiumue alteri prece-
tur, capite punito.

LIII.
Qui malum carmen incantarit, frugesue ex-
cantarit, coercetor.

LIIII.
Qui iniuria ceciderit alienas arbores luito
in singulas æris xxv.

LV.
Frugem aratro quæsitam furtim noctu si pa-
uerit secueritve pubes, suspensus, Cereri ne-
cator, impubes verberator, noxiarumque du-
plionemve præstato,

LVI.
Fur manifesto furto prehensus si aut cum
faceret furtum nox esset, aut interdum se te-
lo cum deprehenderetur, defenderet im-
pune occidit, ex cæteris manifestis furti-
bus liberi verberantur, & ei cui luci factū
furtum erit, si se telo non defendat, addi-
cantur serui verberibus affecti, de saxo
præcipitantur.

LVII.
Furta per Lancem licitumque concepta si-
cut manifesta vindicator.

LVIII.
De furto pasci licitum esto.

LIX.
Si membrum tui meum e pacto talio esto.

LX.
Si iniuriam alteri faxit, xxv. æris pœna
sunt.

INSTITUTIONES IURIS CIVILIS

D. IUSTINIANI IMP.
QVAM EMENDATISSIMÆ.

*Cum annotationibus cū aliorum Iurisconsultorum, tūm verò
Syluestri Aldobrandini iam ex eius scriptis,*

*Francisci Cornelli opera, multò, quàm ante, locupletioribus factis, Additis
quoque eiusdem Cornelli annotationibus, nunc pri-
mum in lucem emissis.*

SYL.
Diuisio.

IN nomine Domini.
¶ Diuiditur hæc rubrica in qua-
tuor partes: in prima ponitur
inuocatio: in secunda nomina
& cognomina Iustiniani: in
tertia cui diri-
gatur liber: in
quarta (quæ re-
vera in bonis
codicibus non
inuenitur) ponitur particularis intitulatio
procemij: quam ideo posui, quia glo. eam
præsupponit. Non continuatur, quia est prin-
cipium & procemium operis secundum
gloss. in rubr. ff. de condi. fur. & decla. Ange.
hic col. penult. Nota nomen Domini inuo-
candum esse. Item dignitates suas à se scri-
bi licite posse. Item stylum scribendi, vt
præponatur nomen scribentis nomini eius,
ad quem scribitur: quod est vtile pro re-
scriptis, contra quæ, si aliter in eis scri-
ptum reperiatur, præsumitur, secundum

† **IN NOMINE DOMINI NO-
STRI IESV CHRISTI**

Spec. in tit. de rescript. præsen. Quæ vero de
iuuentute, cupiditate, genituo, & de triplici
Imperatoris corona notantur hic per Ange.
non bene colliguntur ex hac rub.]

a ¶ Iesu Christi. Ex hoc nota, q. Christianus

fuit: aliàs non
posset impera-
re. i. imperij iu-
risdictionē e-
xercere, vt in

† aliàs nō
sunt hæc
verba, in
nomine
dñi no-
stri Iesu
Christi.

auth. iusu. q. præstatur. in princ. ibi. Et com-
municatur ecclesiæ col. ij. vbi dicitur quod
quilibet administrator debet iurare, se esse
communicatorē sanctæ catholicæ ecclesiæ.

¶ Adde, q. illud est iuramentū aliorum ad-
ministratorum: iuramentum aut Imperato-
ris, de quo hic agitur, ponitur in cle. j. § ego.
de iureiu.] Sic & aliàs, incipitur, vt C. de off.
præf. præf. af. l. in noīe Dñi, & in auth. dear-
mis, in prin. col. vj. Ex hoc. n. sequitur bonū
initiū, melius mediū, & optimus finis, vt in
auth. quomodo oportet episc. i. prin. col. j.]

SYL.
Noīs di-
uini in-
uocatio.

tria bona
facit.

Institu,

A

Cz-

Prooemium.

Cæsar vñ a Cæsar. A Cæsare Augusto qui regnabat tēpore natiuitatis Christi. Vnde illud, Exit ædictum a Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. i. vt quilibet æstimeret bona sua. & exinde quilibet Imperator dictus est Cæsar. Vel dicitur Cæsar, quia fuit cæsus de ventre matris suæ.

SYL. * Adde, q non ab Augusto, sed a Iulio Cæsares dicti fuerunt, vt hic in nostris Annotationib. apertius ostendimus.

* Nō loq tur d Gal lia secun dū Fab. sed de quadam Fracia q est in Ale mania, de qua sit metio in c. j. ext. de spōs. Blō. d. cōtra. li. 7. de inclinatio ne impe rij. Sed ve rius Fran ciscinome vnde ac ceperit lu sti. docet Alciat. li. Disput. 2. c. 22.

** Dubium non est, quin Iustinianus Cæsaris nomen a Iulio Cæsare duxerit. hoc ipse palam attestatur in nouella constitut. xxx. cui titulus, De Proconsule Cappadociæ, in princ. quæ extat in editione Haloandri.

b Flavius. Quia erat de familia Flauiorū: vel quia deuicit Flauios, vt dixi. ff. eo. i. prin. Adde quod Flavius est nomen, aut potius prænomen, quod arbitror Iustinianum a Constantino sumpsisse: solebant enim poste riores Imperatores nomina anteriorum, qui egregia aliqua virtute excellissent, sibi assu mere, vt de Cæsare, de Augusto, de Pio eue nisse traditum est: nec probare possum, q fue rit de familia illa Flauiorum antiquissima, quæ ex agro Reatino duxit originem. habuit quippe Iustin. Antiorum familiam, gens ve ro flauia auctore Tranquil. in Domitiano extincta est.

c Iustinianus. Quia fuit filius Iustini, vt in fra de donat. §. est & aliud. & inf. quibus non est per. fa. te §. pen. Sed in decret. contra distin. xvj. habeo librum. vbi dicitur q fuit filius Constantini. Sed forte ibi loquitur de alio Iu stiniano quàm hic. Vel dic q fuit filius Con stantini, quia successit ei in regno. Vel dī a iu stitia, quā semper coluit & subditis iniunxit colendam, vt C. de Sum. Trin. & fid. Cath. l. j.

Adde, q fuit nepos ex sorore Iustin. fue runt autem plures Iustiniani, cuius hoc no men proprium est, de cuius deriuatione di sputare pertinacis est secūdū gl. in prin. inf.

SYL. d Alemanicus. hoc nomen, & omnia se dālicus & quentia nomina sunt ab euentu sibi imposi ta: vt puta quia vicit Alemanos, & sic de alijs vt in auth. de hēre. & fal. in prin. coll. j. & hęc sunt omnia noia prouinciarū, quas deuicit. licet apud

** Adde q Anticus (sic enim legendum eundem est, nō atticus) ideo fuit appellatus, quia An tist. l. i. r. tas Histri fluminis accolæ debellauit * Van C. de off. dali autem fuerunt veteris Germaniæ popu pres. piet. li. qui Honorij principatu in Hispaniam pe netraruunt, iuxta fluiuium Hispalim: Beticæ tractu occupato, qui ab ipsis olim Vandalia;

ab hoc Hispanis vulgo Vadalasia appellat.

e Pius. A Pio Antonino, vt in auth.

Vt lib. de cōte. colla. vj. §. nobis autem. + vel + Verba pius pietate animi, vt C. de Sum. Trin. & fid. sequentia Cathol. l. j. in princ. & C. de nup. l. imperialis. non sunt & C. de caduc. Acc.

gustus, k cupidæ l le gum iuuentuti S.

† Incipit in prooemium.

Arma legesque, vt in bello, & pace recte imperatur, Imperatori necessaria sunt. h. d.

I Mperatoriam ma-

i Triumphator post victoriam: gloriosus enim erat propter magnifica gesta sua.

** Triuphauit Iust. de Vandalis & Persis.

K Semper augustus. Quia huius debet esse propositi quilibet Imperator vt augeat: + li cet hoc semper non faciat: sic in diffinitione matrimonij, vt inf. de pa. po. in prin. licet in terdum diuidatur, vt C. de rep. l. consensu. sic in diffinitione iustitiæ, vt ius. de iustit. & iu. in princ. secundum Ioann.

Augustus, hoc est sacer & maiestatis ple nus: & non augustus ab augendo, vt hic vo luit glos. cuius & suorum sequacium errorē dicit esse ridiculum Nicolaus Perotus in suis commētijs epigrammate iij. in verbo Cæ sar. * Primus aut hoc cognomine appellatus est a Senatu Octavianus Ro. Imp. vt ex Sue tonio docuimus hic in nostris Annot. q cæ teri Imperatores postea sibi vendicarunt.

l Cupidæ legum iuuen. scilicet mittit suā gratiam, & hunc lib.

m Incipit. More recte scribētium præmit tit prooemium, in quo reddit lectorem atten tum, docilem, & beneuolum. Attentum, cum dicit Summis vigilijs. nam per hoc, q ipse vi gilauit, reddit nos attētos, vt vigilare debeat mus: nam ius ciuile vigilantibus scriptum est, vt ff. quæ in frau. cted. l. pupillus. in fi. & ibi, summa prouidentia, vt inf. proxi. §. Do cilem, cum dicit: & cum factatissimas con stitutions anteā confu. & c. vt inf. eod. §. om nes, docilem enim facit qui summam rei breuiter comprehendit: nam per hoc, q ipse abbreviauit, poterunt amodo, facilius edo cēri. Beneuolum. i. bonæ voluntatis ad addi scendum, vbi dicit: & quod p̄iori tēpore. & ibi, summa itaque ope. vt inf. eo. §. cumque in fi. & §. summa itaque & c.

* Accur. æqui uocat in assignandis parti bus prooemij secundum rhetoricam ratio nem, de hac re vide hoc in loco nostros Cō mentarios.

I Mperatoriam. Diuiditur in tres partes Diuisio. principales totum hoc prooemium viq; ad f.

tol. l. vnica. vl. respon.

f Felix a vir tute animi vel + Sicuti felix, i. prosper fuit in do quia omnia si nationē bi ad votum facta per succedebant. Cōstanti g Inelytus. nū Papæ Agestis magni Syluestro ficis. Accur. & vñ non h Victor in valere: fugando ho sed cōtra ftes. Accur. riū tenet gl. i. l. ij. §. cū vrben de off. p̄t. vt. sed il la est cō munior.

SYL.

† alias nō adsūt ver ba ista.

SYL.

Diuisio.

ad finem, licet Ioan. Pla. diuidat in quinque. Nam primo ponit in quibus debet versari Imperator. Secundo ponit qualiter Iustinianus illud adimpleuit. Tercio nos ad studiū exhortatur, ostendendo fructus qui sequuntur ex assiduo studio. secūda ibi in §. Quorum. tertia ibi, Sūma itaq;.] Iterum prima diuiditur in duas partes: quia primo ponit dictum: secundo ponit tres causas: secunda ibi, Vt vtrumque.

SYL. Imperatoriam. **GASVS** in prooemio nō est figurandus, cum in eo non intendat Imper. aliquid pro l. disponere, sed tantum consiliū suum aperire, & modum narrare, quo librum hunc componi curauit. Si tñ vis ponere, potes pro ratione dubitandi adducere, q̄ cum Imperator nomē sit ducis exercitū, & militum, & pariter militis. l. j. ff. de testi. milit. nihil aliud ab eo exigi videbatur quā vsus armorum l. si. in prin. C. de iur. deli. cuius contrarium respondetur, ex eo, quia cum ad eum spectet non tantum milites regere, sed prouincias, quibus praeest, tempore belli & pacis, eidem nō minus ll. sunt necessariae, quam arma, ex causis in tex. expressis. Not. summarium. Item quod appellatione principis Romani venit Imperator. Item calumnias vitandas, & calumniatores repellendos. Item idem esse rectē, quod iustē. Item quod Imperator dicitur religiosus, q̄ largē accipitur, vt declarat las. in l. j. in j. lectura in princ. C. de Sum. Trin. Item nota attributionē armorum factā ll. & ecōuerso ad demonstrandam coniunctionem, & colligantiam ipsorū: & q̄ dictio, vt, est redditua rationis. Item ibi. vtrūque, q̄ expressio verborū, quae inerant, toleratur pro maiori declaratione.]

SYL. a Maiestatem. i. Imperatorem, qui est iam maiestate, vt C. de leg. & const. l. digna. Adde, q̄ maiestas est decus, amplitudo, & dignitas cuiusque: quam etiam pro Dea honoris & reuerentiā filia prisci coluerunt.] Similis est loquendi ornatu infra quib. mod. ius pa. po. sol. §. filius, ibi, Imperatoriam celsitudinem. Et nota, q̄ antipophorizat respondendo ad tacitam quæstionem. hanc scilicet quare Imperator non facit quod suum est, scilicet armis intendere, cum milites magis arma scire, quam iura oporteat, vt C. de iur. delib. l. si. ad quod respondet, Imperatoriam maiestatem, &c.

b Armis decoratam. Queritur quare quod erat armorum attribuit legibus, & cōtra? Respondetur, vt ostenderet alterum alterius auxilio semper egere, vt Cod. de iusti. co. cōfir. in prin. & ff. de rei vē. qui restituere. Vel dic proprie ponit: nā arma sunt ad deco-

rem, leges sunt ad armandum: vnde dī: Militant namque &c. vt C. de aduo. diuer. iud. l. aduocati. Et leges dicuntur armare homines vt C. ad l. Iul. de adult. l. cum vir nubit. Vel ideo posuit, vt euitetur malus sonus verborum. f. cacephaton, idest turpis sonus.

rectē possit gubernari: g & princeps h Romanus non solum in hostilibus i praelijs victor existat, sed etiā per legitimos j tramites k

nostris annotationibus.]

c Oporter, idest opportunum est.

Adde, q̄ immo necesse est, vt C. de iusti. co. cōfir. in prin. exponūtur autem hęc verba necessitatiua secundum subiectam materiam, las. in l. j. col. v. in prin. ff. de iust. & iur. d. Armata, scilicet ad hanc vtilitatem, quae sequitur. Accursius.

e Et bellorū. Et sic quo ad vsum armorū.

f Et pacis. Sic quo ad vsum legum.

** Hinc not. q̄ iudex debet esse iuris peritus aliter repellitur a munere iudicandi nisi causarum habeat experimentū, auth. de iud. in prin. & gl. in c. sciscitatus. de rescrip.

g Gubernari. Alterum legibus. f. tempus pacis: alterum armis. f. tempus belli.

Adde, q̄ non tempore belli. ll. seruati non debeant, sed q̄ eo tempore minus seruentur, sumpta denominatione ab eo, quod plerumque fit. l. nam ad ea ff. de legi.]

h Et Princeps, scilicet Imperator.

** Hic intelligitur de Imp. vel per excellētiā, vel propter adiectionem illius dictio- nis, Romanus: nam alioquin principis appellatione latius patet, vt not. gl. in cle. j. de bap.

i In hostilibus. Qui sunt hostes, dicitur ff. de capti. & post li. reuer. l. hostes, & ff. de ver. signif. l. hostes.

k Per legitimos tramites. i. leges quae sunt via gradiendi, sicut tramites eundi, secundū Ioannem. Bene dico calumniatores puniri per leges: nā in criminibus, siue ordinarijs, siue extraordinarijs, ad similitudinem sup- plicij punitur calūniator, vt C. de accu. l. si. & ff. ad Tur. l. & in priuatis. vbi dicit, Et in priuatis, & in extraordinarijs criminibus omnes calumniiosi pro qualitate admissi ple- ctuntur. Item in ciuilibus, modo pecuniaria poena, modo sacramento calumniae, modo nota infamiae, vt infra de poe. re. litl. per totum & infra de actio. §. si quis agens, & C. de plus peti. l. vnica, & C. de iudi. properandum §. & si quidem. vbi punitur contumax in expensis. Vel dic, q̄ septem genera poenarum vocat legitimos tramites, vt ff. de poen. l. si quis forte, in fine, cum duabus seq. Vel dic, q̄ sunt magistral' vocat tramites, per quos iura red- duntur; nam parum valeret iura esse in ciui-

SYL.

SYL.

SYL.

Calūnia-
torū pu-
nitio.

+ Extraor-
dinaria,
crimina,
& priua-
ta q̄ sint
not. gl. j.
in d. l. Et
in priua-
tis.

+ Legum
tramitē
notat idē
Iustin. l. j.
in princ.
C. de ve.
iur. enuc.
& iustū
tramitē i
consen-
su. C. d. re
pud. Ma-
gistratus
sunt tra-
mites le-
gitimi.

Prooemium.

tate, nisi essent qui ea executioni mandarent, ut ff. de orig. iur. l. ij. §. post originem, qui puniunt in criminalibus, puniunt & in ciuilibus in expensis, & in viatico, ut ff. de iudi. eū quem, quæ vltima verior est. Accursius.

figuratio: pendet enim hic, §. à generali propositione supra facta. Not. q. licet seipsum laudare: & q. quando quis ad aliquid faciendum tenetur, debet illud omni opera & diligentia adimplere. Item quod ea quæ facimus, à Deo sūt

SYL.

tes hic vocari modos, quib⁹ ll. vtuntur: & q. iudex criminalis cognoscit incidēt de causaciui, dummodo sit accessoria, etiā in eadem sententia. l. interdum. §. qui fuerit; & ibi doct. ff. de fur.

¶ Sic in l. j. C. d. v. iu. enu. in prin.

SYL.

a ¶ Calūniantium. Calumniator est qui falsa crimina scienter intendit, ut ff. ad turpil. l. j. In princip. & facit ad hoc, ff. de ijs qui no. infra. l. athletas, §. calumniator, quis autē sit præuicator & tergiuersator, dicitur in prædictis legibus.

¶ Adde calumniantem hic accipi pro quocunque aliquid contra ius faciente, calumniatoremque aliā puniri in ordinarijs pro motu iudicis, ut per doct. in d. §. calūniator & in l. j. §. j. ff. ad turpil. quod plenius explicauimus hic in nostris Annotationibus.

b ¶ Religiosissimus. Nota quem fieri religiosum per leges: nam ipsæ sūt sacre, ut C. de leg. & consti. l. leges.

SYL.

* ¶ Religiosus, ut ait Cic. lib. ij. de natu. deo. dicitur, qui diligenter ac fideliter tractat, quæ ad cultum deorum pertinent, & quia iustitia olim pro Dea colebatur, factum est ut eius obseruatores religiosi iuris recte appellētur, quemadmodum in nostris Annotationibus ostensum est: vnde & sacratissimum templum Iustitiæ dixit idem Iustin. in l. j. §. cūque, C. de vete. iu. enu.] Item nota hic quatuor pportionabilia. s. arma, vsus armorū, victoria, triumphus, item leges, vsus legum, calumniæ repulsio, iuris religio.

ADDITIO. Nam sicut se habent arma & vsus armorum ad victoriam, sic victoria ad triumphum: & sicut leges & vsu legum ad calumniæ expulsionem, sic calumniæ expulsio ad religionem. Ioan. Fab.

¶ **Quorum.** ¶ Diuiditur in duas partes. Primo dicit, q. Impe. perfecte se habuit circa arma & circa leges. Secundo hic suum dictū probat ab effectu. Secunda ibi. Et bellicos. itē secunda subiuiditur. Nam primo exempli ficat qualiter se habuit circa arma: secundo circa iura. secūda ibi, Oēs vero populi. Ang.

SYL.

¶ **Quorum.** **CASVS.** ¶ Cum hic tantum tractetur: qualiter quod maxime principem decet, fuerit in Iustin. non exigitur alia casus

¶ **Quorum** vtranque c. viam cum summis d. vigilijs, summaque prouidentia, e. annuente f. Deo: perfectimus. Et bellicos g. quidem sudores nostros Barbaricæ h. gentes sub iuga nostra t. deductæ i. cognoscunt; & tam Africa, k. quam

omnia: & qd differunt promulgare, & cōponere. Item quod confusa debent distinguui. Itē quod iugum ponitur p iurisdictione & potestate. Item qd innumerū dicitur quod est multiplex licet numerari possit: & quod dictio iterū,

¶ alias redactæ.

importat secundam vicem.]

c ¶ **Quorum** vtramque. Si ista debent esse in principe, tu Iustiniane quid fecisti? Respon. quorum vtramque.

Pro casu

d ¶ Cum summis vigilijs, idest cum summo labore quo ad leges: nam ius ciuile vigilantibus, & non dormientibus, scriptū est. ut ff. quæ in fraudē credito. pupillus. in fi. Acc.

Vigilanti bus iura subueniunt.

e ¶ Prouidentia. scilicet quo ad arma, & nota tres esse hominis status, memoria præteritorum, scientia præsentium, & prudentia futurorum.

¶ Dic per vigilias, intelligi labores corporis: per prouidentiam, prudens animi consilium. Nam prouidentia, ut diffinit Cicet. de Inuen. est per quā futurum aliquid vī, antequam eueniat. facit l. j. ff. de legi. tut. in princ. f. ¶ Annuente Deo. Deo gratias refert, cuius auxilio triumphum meruit obtinere, ut C. de offi. præf. præf. afri. l. j. in princ.

SYL.

g ¶ Et bellicos. Quod coniunctim dixerat dicendo, Vtranque viam & c. nunc diuidit, dicendo primo qualiter se habuit circa arma. Accur.

h ¶ Barbaricæ. Barbari sūt qui extra Romanum Imperium sūt, & maxime hostes.

Barbari.

¶ Adde, q. barbari ponuntur hic pro indomitis & incultis. aliā enim barbari dicuntur qui nec Latini, nec Græci sūt, à linguæ duritie: à quo barbari dñr antiquo vocabulo qui duro atque aspero sermone erant.]

SYL.

i ¶ Deductæ de nouo.

** ¶ Quod ait, Sub iuga nostra deductæ, dictum videtur ex priscorum more, cū victos, inermes ac discinctos transire cogebant sub iugū, q. fiebat duab. hastis in terra defixis, tertiaq. superligata, ut Festus memoriæ pdidit.

K ¶ Tam Africa. Sub qua multæ prouinciæ continentur.

** ¶ Victoriā de Africa partam, & quæ prouinciæ in ea contineantur, copiose explicat Iusti,

Iusti. in l. j. C. de offic. præf. præf. Afr.

a Prouinciæ. Sic construe, Tam Africa quã alia innumerabiles prouinciæ iterum addita. i. adiuncta ditioni Ro. i. iurisdictioni, nostroq. Imperio post tanta &c. † protestantur nostris victorijs cælesti numine præstitis: nam ista prouinciæ prius fuerunt de Ro. Imperio. post defierunt & post ceterum & quinq. annos redierunt, vt hic: & hoc innuit quãdo dicit iterum.

† i. testantur, vt accipitur et in c. eum qui de dolo & cõr. in vj. SYL.

† Idest p. testimonio sunt, cū sit notorium, **Adde**, quod aliquando significat prima vice. c. tua nobis. de appell. quãdoque bis vt hic: aliquando pluries. l. veluti, §. hæc vox. ff. de eden. Et quando dicit. Et post multa temporum spatia &c. vt C. de officio præfec. præf. afri. l. j.

b Omnes vero vsque huc dixit qualiter bellicam curam habuit: nunc qualiter legalem Accursius.

c Promulgatis. Scilicet à nobis: & dic de nouo. Et est promulgata, æquitatem rudem & naturalem occultam iuris laqueis innodare. Componere autem est difficile promulgata in ordinem compendiose redigere. † Vel dic, quod promulgare legem est eam condere, & conditam recitare, proferre, pronunciare, patefacere, prodere, vel manifestare. Sed componere proprie est disponere & constituere, & quasi simul ponere, vt pater in gl. seq.

d Compositis. Scilicet ab alijs, quare reformatiuius in melius. Vel dic cõpositis à nobis: quasi diceret compilatis à nobis: quasi simul positis à nobis: quales sunt leges ff. & C. & aliorum Imperatorum: suas enim & promulgauit & composuit.

SYL. ***** Dic quod promulgatas intellexerit à se latas, compositas vero collectas atque in ordinem digestas: quæ differentia non est perpetua, cum componere, vt hic diximus in Annot. non minus proprie significet inuenire & primo facere. quam ab alijs inuenta aut facta colligere. l. ij. §. deinde ex his legib. ff. de orig. iu. Promulgari vero lex proprie dicitur, cum primum in vulgus editur, quasi prouulgari, vt Festus ait.

e Confusas. scilicet in tribus Codicibus positas, Gregoriano, Theodosiano, & Hermogeniano, vt C. de no. co. fac. l. j. in princ.

f Consonantiam, scilicet in vnum Codicem, quem non habemus, sed ex eo factus est iste quem habemus. vt C. de vet. iu. enuc. cit. princ. & l. j. de emend. cod. iust.

Adde quod hic factus est post institutiones, ille, scilicet, quem nunc habemus. l. meminimus. C. de leg. hæred. ponit las. in §. rursus col. xij. inf. de actio.

g Tunc, idest statim post compositionem illius codicis scim⁹ Digesta.

Et cum sacratissimas constitutiones antea confusas e in luculentam ereximus consonantiã, f tunc g nostram extendimus curam h ad immensa i veteris prudentiæ volumina, & opus k desperatum, quasi per medium profundum l cunctes; cælesti fauore m iam adimpleuimus. n

ges, vt C. de veter. iur. enuc. l. ij. §. omnia & in prooemio, ff. §. & antea.

****** Veterem autem prudentiam appellat ius vetus. quod ab vrbe Roma condita, & à Romuli tempore ad sæculum vsque iust. ferme per mille quadringetos annos confusissime sparsum erat: quod postmodum idem Iustin. in titul. de vet. iu. enuc. mandauit enucleari, idest exponi & in certum librorum ordinem redigi.

k Desperatum scilicet à Constantino, nam Constantinus voluit hoc facere, sed non potuit. †

l Profundum. Reperit enim omnium legum tramitem, qui ab vrbe Romana condita & Romuleis descendit temporibus, ita esse confusum, vt in infinitum extenderetur, & nullius humanæ naturæ capacitate concluderetur, vt C. de vet. iu. enuc. l. j. in prin. Accur.

m Cælesti fauore. Subaudi mediante.

n Adimpleuimus. Post Digesta ergo & post primã compositionem Codicis, quem non habemus, factus fuit hic liber: tamen ante te compositionem secundi Codicis, quem habemus: vnde quod hic dicitur, quãdoque per Codicem corrigitur, vt facit de anno vtilis qui obtinet secundum hunc librum, & in restitutione minorum & maiorum, vt. j. de act. §. rursus secus est per Codicem in dictis restitutionibus, vt C. de temp. in integrum restitutionis, l. fi. Item in secunda eius compositione facit mentionem Institutionum iam compositarum, vt C. de emen. iust. Cod. & secunda eius editione, l. j. §. supradictis.

****** Adde quod cum Iustin. cõcordasse primum suum C. cum Digestis & Institutionibus fateatur, quisquis velit asserere, in Cod. quem hodie habemus, subesse correctionem Digestorum, aut Institutionum, oportet, vt id ab vna ex quinquaginta constitutionib.

† cogita-
uit & Iu-
lius Cæs.
de iure ci-
uili in or-
dinem re-
digendo
auctore
Suetio.
Institu-
tiones fa-
ctæ sunt
ante co-
dicem.

secundo Codici insertis, & post primum promulgatis, esse factum ostendat: cuius rei scientia ex eo haberi potest, si ad finem scriptum sit, datas Lampadio & Oreste Coss. vel post Lampadij & Orestis consulatum semel aut iterum, vel ter

tio aut quarto Iustiniani, & Paulini cõsultũ, vt recte firmẽ Alciat⁹ nũ docuit i Parer.

ADDITIO.

De hoc ẽt casu in l. memini⁹ in prin. C. de leg. hær. vbi text. facit mentionem de

hoc libro facit l. j. C. de ve. iu. enu. quod not. quia si aduersarentur adinuicem, debes magis stare legi. C. tanquam vltimẽ, quã huic libro: nisi in illis legibus de quibus hic fieret mentio. Ang.

Cumque ¶ Diuiditur in duas partes. Primo ponitur qualiter mandauit fieri hunc librum, secundo ponit causas propter quas: secunda ibi, Vt liceat. Ange.

S Y L.

Cumque CASVS. ¶ Pro casu hic animaduertes qualiter Iusti. declarat cur, qualiter, & per quos fecerit hunc librum condi: & illius vtilitatem ostendit per modos expressos in tex. Nota igitur summam. Item q. quis pluribus officijs compatibilibus fungi põt: & q. tria requirunt ad implenda iniuncta. scientia, diligentia, & fides. Item nota significatũ verbi, antecessor. Item q. scientia, diligentia, & fides, experientia comprobantur, & q. ex vnico actu non dignoscuntur. Item quod institutiones sunt principia ll. & quod introducendum est quod cõferat animæ & corpori: & quod hæc sciẽtia habet principiu & finẽ §. & quod pene. in proem. ff. Item quod concedere. ll. à principe delegari & demandari alteri potest, dummodo id specialiter fiat.)

a. Hoc. f. volumen Digest. & Codicis.

b. Deo propitio. i. Deo coadiuuante.

c. Peractum est, idest completum.

d. Triboniano hoc nomẽ & sequentia sunt datiu casus, & etiã dictio conuocatis: & conex quæ-

store. e. Exquæstori. Pro suo simplici ponitur sci-

Quæstor licet quæstori. Nota quod tribus modis dicitur tri-

pliciter. nias tributorum per mundum & seruabat. Et hic i

iure di- Tertio, qui stabat vt legeret libros principa-

uerfis no les, qui candidatus principis dicebatur: & ita

minibus hoc tertio modo accipio hic, vt ff. de offi. q.

nuncupa storis. l. j. in fi. & de orig. iu. l. ij. §. deinde cõ-

tur: susce ararium. Vel dic secundum Ioan. quod iam

ptor & o- fuit in illo officio, sed nunc non est: inde ex-

pinator quæstor, i. extra quæsturã positus. Vel dicas

tertio, est: nomen dignitatis vt ex consul, vt,

C. de aduoc. diuer. iur. l. petitionem, ibi, egredientem.

* ¶ Quæ nam fuerit Triboniani quæstura seu exquæstura (viroque enim nomine idem puto significari) & quanta esset potestatis,

id quod nemo

¶ Cumque hoc a Deo propitio b peractum c

est, Triboniano d viro magnifico, magistro,

& Exquæstori e sacri palatij nostri, necnon f

Theophilo, & Do-

rotheo, viris illu-

stribus, g antecesso-

questor apud græcos appellatur paredros, au-

ctore Procopio lib. primo de bello Persico. Eratque fere eiusdem potestatis, cuius est ho-

die apud Gallos Cæcellarius: & inter alia mu-

nera constat eum principis responsa & rescri-

pta dictasse l. vlti. C. de diuer. referi. Iustinia-

nus in auth. de exhib. reis. Appellat gloriosissimum quæstorem diuinis nostris mini-

strantem literis. in authen. vt diuinæ iussiones a quæstore subscribantur, in l. præcipimus.

C. de appellation. quæstor dicitur sacrorum iudiciorum præses nam cum præfecto prætorio iudicabat de appellationibus, quæ ab omnibus spectabilibus iudicibus in sacrum auditorium principis deferbantur, vt etiam colligitur ex authen. de appellat. palatium autem dicebatur locus habitationi Principis dicatus. l. j. C. de pala. l. quicumque.

de ope. pub.

f ¶ Necnon. Nota duæ negationes faciunt vnã affirmationem, vt hic & ff. de verbor. signific. l. duobus.

¶ Adde quod Alciat ibi optime declarat: & ex mente Ang. hic dic gl. veram, nisi de mēte cōtra constet: vel nisi simus in rustico, secundum Bald. in l. qui se patris colum. iij. C. vnde lib. vel nisi ad diuersa referantur, secundum Bar. in l. manifestæ. ff. de iure iur.

g ¶ Illustribus. Quatuor sunt ordines dignitatum: maximi, vt super illustres: magni, vt illustres: medijs, vt spectabiles: minimi, vt clarissimi: quos specifica, vt in authen. de appellat. §. j. ij. iij. & iij. coll. iij. & in authen. vt ab illustri, & qui supra eos sunt col. v. Sūt & infimi, vt defensores ciuitatum, & magistratus municipales & isti non habent merum imperium, sed superiores sic.

ADDITIO. Et ideo potestates & rectores ciuitatum non deberent posse ingerere poenam sanguinis: quamuis contrarium de facto obseruetur, vt hic per Angel. sed superiores sic.

¶ Antecessoribus Scientia, vel ætate: vel quia fuerant cum præcedentibus Imperatoribus,

a ¶ Ve-

suscep. & Archi. l. nisi opinatores libro 10.

S Y L.

fere adhuc bene declarauit, vide hic nostras Annotationes. vbi demonstratũ est hanc sacri palatij quæsturã summũ fuisse magistratũ & principatui proximum.

† Eiusmodi

† Alia li-

tera non

habet no-

stris.

S Y L.

Imperiũ

merũ cer-

tis digni-

tatib. est

cõcessũ.

a Verius est antecessores dictos fuisse, qui ius civile profiteretur, ex eo quod scholasticis quodam modo praeirent illos docendo, ut manifeste deprehenditur ex procemio. ff. in princip. versic. Sed cum vos.

b Quorum,

Hic ex interpositio vsq; illuc, Conuocatis &c. Et nota quod in tribus hic commendatur qui sunt huic arti integri. Primo in solertia, idest in cautela, vel ingenij scientia, ut l. j. C. si male fac. alie. fac. si ne decret. ra. hab. Item in legum scientia.

Magister qualis esse debet.

Eligendus est enim talis magister, qui in se laudabilem vitam probis moribus monstrauerit: & docendi peritiam, facundiam dicendi, interpretandique subtilitatem, & copiam differendi se habere patefecerit, ut C. de profes. qui in vr. con. doc. l. j. libro xij. Item in fidelitate: nam ex quo haecenus fideles extiterunt, praesumitur pro eis. ff. de re mili. no.

Præsumptio à va-
rijs sumi-
tur.

omnes. § a barbaris de preteritis enim sumimus coniecturam ad futura. ff. de accusa. l. si cui. §. eisdem. & quandoque occultam coniecturam sumimus ad praeteritum, ut C. ad l. Jul. de adul. l. si quis adulterij.

ADDITIO. Vide gl. in c. scribam. de praesumpt.

Prouer-
bium.

c Ex multis rerum argumentis, idest ex multis rebus vel negocijs, quae sunt argumenta. Vnde dicit prouerbiū. Opus laudat magistrū. sic in auth. de mona. §. tancimus. col. j.

d Accepimus, idest recepimus.

e Mandauimus, idest precepimus.

f Suasionibus. In bona parte accipe; alias in mala accipitur. ff. de ser. cor. l. j. §. persuade re. & C. de fur. & ser. cor. l. si quis persuaserit.

g Institutiones. Ideo sic dictas quia in statum Romani iuris nostram erigunt intelligentiam, ut infra tit. j. §. his igitur.

SYL.

h Adde quod ab instituendo dicta sunt, sicut & opus Quintiliani. Oratoriae institutiones appellantur. quid autem differant institutiones ab institutionibus. Vide Lau. Val. in lib. elegan. iij. cap. xj.

i Vobis. Loquitur iuuenibus.

k Cunabula. Per simile loquitur: quia sicut in cuna infantes primo morantur, ita iuris acceptor instituta primo legere debet. sic. ff. de offi. praetor. l. j. §. his cunabulis.

k Sic inf. de libert. §. libertinorum, ibi, à primis vrbis Romae cunabulis.

k Fabulis. Quia in antiquis Institutionibus erant fabulae, quae fabulae nec vera nec verisimilia continent secundum Tullium. li. j. de Inu.

non ab antiquis fabulis **k** discere, sed ab Imperiali **l** splendore appetere: & tam aures quam animi vestri, nihil **m** inutile, nihilque perperam **n** positum, sed quod in ipsis **o** rerum obtinet argumentis, accipiant: & quod priore tempore vix post quadriennium prioribus contingebat, ut tunc constitutiones Imperatorias legerent, **p**

***** Per fabu-

las vñ intellexisse primam illa exercitamenta iuuenū in scientia legali, cum preceptores rhetorū more ipsis casus proponerent fabulosos, ut ita ille cti deinde ad difficiliora deducerent. Aut certe sensit de adulterina illa doctrina quae antea tradebatur. §. Hae autem. in procem. ff. l. Ab Imperiali splendore, i. ab Imperatore qui splendet.

SYL.

ADDITIO. Vel dic. Ab Imperiali splendore, i. ab Imperialibus constitutionibus quae splendere dicuntur.

m Nihil inutile, Quo ad animam: vel nihil inutile, i. inusitatum: ut patet ex eo, quod dicit inf. proxime. Sed quod &c.

n Perperam positum quo ad aures. Vel dic idest male positum & contra ius.

o Theophilus vertit ici, hoc est, temere frustra: ut sit sensus, nihil esse in hisce Institutionibus ociosum, & sine causa positum.

o In ipsis. Idest in ipsa rei veritate vel in his, quae quotidie emergere possunt. Non autem inveniuntur hic ea, quae non possunt euenire: quia de his non curant legislatores. ut in authent. ut sine prehib. matres debi. & cred. §. quia vero. col. vij. & ff. de legib. l. iur. & l. nam ad ea.

***** Melius est accipere arumeta, ut & Quint. saepe, pro speciebus. s. u. casibus qui proponuntur, ut sit sensus, his libris illa solū tradidit quae in decidendis casibus obseruatur, non quae abrogata sunt legibus aut consuetudine abolita: quod latius hoc loco in Annotationibus explanauimus.

† Adde, quod eadem locutus videtur Imp. inf. titu. de satisfda. §. vlt. & planius sensus huius §. percipitur ex §. sed cum perspeximus. l. ij. C. de vet. iu enu.

p Legerent. Nam & olim à principio legabant Imperiales constitutiones, scilicet institutiones antiquas, ut in proa mio, ff. §. discipuli.

***** Hic locus intelligendus est non de institutionibus antiquis, ut intell. xit Accur. sed de constitutionibus primo Codici insertis,

Proemium.

eis, quæ quinto anno olim prælegebantur, §. duabus in proë. ff.

a ¶ Primordio, idest tantum primo anno proficietis, quantum proficiebatis in quatuor. Et nota quod adulatur nobis imperator.

SYL.

* ¶ Ineptra expositio. Sensus enim est, hodie primo anno hæc Institutiones tradi, quæ & ipsæ, propterea quod ab Imperatore cõpositæ sunt recte Imperatoris Constitutiones appellatur. §. sed & quod infra de iur. na. gen. & ciu. cū olim non nisi post quadriennum primus Codex, qui liber cõstitutiones Imperiales cõtinebat, prælegeretur. §. duabus in proë. ff.

b ¶ Digni. vos dico digni &c.

c ¶ Initium. Scilicet liber iste.

d ¶ Finis. idest Codex. Nam primo anno institut. legi debent, in quinto legitur Codex, vt in proë. ff. §. duabus ibi, Quibus si bene. Ac. flor.

e ¶ Principali, idest principis. Et nota, quod hæc scientia caput habet & finem: licet in alijs artibus hoc non sit, licet vilissimæ sint, vt proë. ff. §. Et quod pene.

f ¶ Igitur. Diuiditur in duas partes: in prima ponitur commissio compilationis, cuius, quæ in Institutionibus continentur. in secunda, vnde sint extractæ & quod auctoritate Imperiali confirmatæ sunt. ij. ibi, quas.

SYL.

¶ CASVS. in narratione Imperatoris non figuratur. Not. q. facere dicimur quod per aliū facimus. Item q. per desuetudinem tollitur vel vmbatur. l. Item quod non sufficit principem committere. l. cõpilationē, nisi postea approbet. Item quod quotidiana diligenter sunt attendenda: & q. breuiter dī, secundum subiectā materiam. l. antiquitas. in fi. C. de v. fust. Item quod nō sufficit simpliciter legere, sed requiritur cognitio & examinatio. Item qd accõmodare importat idē. qd tribuere: & obtinere, esse in viridi robore & obseruatiā.

Continuatio.

f ¶ Igitur. Ita continua secundum Ioan. quia prædictorum virorum scientiam & auctoritatem probauimus, nec per alios poterat cõmodius expediri: igitur mandat per eos diuidi: vel quia ab Imperiali splendore & approbat, & ideo mādāt diuidi, vt melius possint

intelligi. ff. de verbor. significat. l. ij. §. cuiusq.

¶ Adde tamen, quod §. continuatio non est facienda. glo. in l. Gallus in princ. in verbo, posthumos. ff. de lib. & posthu.

g ¶ Quinquaginta, qui comprehenduntur in

SYL.

¶ Igitur f post libros

g quinquaginta h Di-

gestorum seu Pande-

ctarum, i in quibus

omne ius antiquum col-

lectum est, † quos k

per eundem virum ex-

cellsum Tribonianum,

necnon & ceteros l

viros illustres & fa-

cundissimos confeci-

mus, in † hos qua-

tuor libros easdem m

Institutiones parti ius-

simus, n vt sint to-

tius legitimæ scien-

tiæ prima elemen-

dectæ quod est doctrina, quia ibi est doctrina

omnium iuriconsultorum, vt C. de veteris

iuris enuc. l. ij. §. omnia.

¶ Adde, quod aliter interpretatur C. de lib. xij. c. vlt. * ad quod vide Budæum in l. j. in fi.

ff. de iust. & iur. nam hoc nomen deriuatur à

pan. i. omne, & decomai idest cõplector, con-

tineo, vt innuit etiam Imper. in d. §. omnia.

k ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros, ff. Accur.

l ¶ Et ceteros. Scilicet xv. ex permisso Iusti-

niani electos, vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. ij. & l. ij. §. quæ omnia.

m ¶ Easde Institutiones, idest eadē instituta.

¶ Adde, quod hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib. iij. c. xj. * ait enim instituta

dici bonos mores consilio, & ratione sum-

ptos: institutiones vero præceptiones, quibus

institui mur & docemur, recte igitur institu-

tiones iuris ciuile appellantur hi quatuor li-

bri, quibus ius ciuile docetur: sicuti Fab. quoq. Quint. opus suū de artis oratoris præ-

ceptis inscripsit de institutione oratoria]

Vnde collige hunc librum sumptum ex vo-

lumine Digestorum: vel proprie dicit Insti-

tutiones, quas mandauit fieri. nunc mandat

partiri: nam partitio animum legentis inci-

rat, mentem intelligentis præparat, memo-

riam artificiose reformat, vt inf. de leg. §. sed

non vsue. & ff. de excep. doli lib. j.

n ¶ Iussimus, q. d. Institutiones iussimus fieri

ex libris antiquorū, ita vt continerent quic-

quid in rebus, quæ in p̄senti æuo versantur,

tra. ff. vetus, &

Infortiatum, ff. nouum.

h ¶ Digestorū

Ideo dicuntur

Digesta, quia

omnia ibidem

decidenda di-

geruntur & sol-

uuntur. Accur.

† Hoc optime

declaratur ab

eodem Imp. in

l. ij. §. omnia i-

gitur, C. de vet.

iur. enuc.

* ¶ Quare li-

bri Digestorū

hac nota. ff. si-

gnificentur, &

an recte, vide

Alcia. li. iij. Di-

spunct. ca. xvj.

i ¶ Pandecta-

rum. à pan, qd

est totum, &

dectæ quod est doctrina, quia ibi est doctrina

omnium iuriconsultorum, vt C. de veteris

iuris enuc. l. ij. §. omnia.

¶ Adde, quod aliter interpretatur C. de lib. xij. c. vlt. * ad quod vide Budæum in l. j. in fi.

ff. de iust. & iur. nam hoc nomen deriuatur à

pan. i. omne, & decomai idest cõplector, con-

tineo, vt innuit etiam Imper. in d. §. omnia.

k ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros, ff. Accur.

l ¶ Et ceteros. Scilicet xv. ex permisso Iusti-

niani electos, vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. ij. & l. ij. §. quæ omnia.

m ¶ Easde Institutiones, idest eadē instituta.

¶ Adde, quod hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib. iij. c. xj. * ait enim instituta

dici bonos mores consilio, & ratione sum-

ptos: institutiones vero præceptiones, quibus

institui mur & docemur, recte igitur institu-

tiones iuris ciuile appellantur hi quatuor li-

bri, quibus ius ciuile docetur: sicuti Fab. quoq. Quint. opus suū de artis oratoris præ-

ceptis inscripsit de institutione oratoria]

Vnde collige hunc librum sumptum ex vo-

lumine Digestorum: vel proprie dicit Insti-

tutiones, quas mandauit fieri. nunc mandat

Digesta

vnde di-

cuntur.

omnia ibidem

decidenda di-

geruntur & sol-

uuntur. Accur.

† aliās qd

declaratur ab

eodem Imp. in

l. ij. §. omnia i-

gitur, C. de vet.

iur. enuc.

* ¶ Quare li-

bri Digestorū

hac nota. ff. si-

gnificentur, &

an recte, vide

Alcia. li. iij. Di-

spunct. ca. xvj.

i ¶ Pandecta-

rum. à pan, qd

est totum, &

dectæ quod est doctrina, quia ibi est doctrina

omnium iuriconsultorum, vt C. de veteris

iuris enuc. l. ij. §. omnia.

¶ Adde, quod aliter interpretatur C. de lib. xij. c. vlt. * ad quod vide Budæum in l. j. in fi.

ff. de iust. & iur. nam hoc nomen deriuatur à

pan. i. omne, & decomai idest cõplector, con-

tineo, vt innuit etiam Imper. in d. §. omnia.

k ¶ Quos. Scilicet quinquaginta libros, ff. Accur.

l ¶ Et ceteros. Scilicet xv. ex permisso Iusti-

niani electos, vt C. de vet. iur. enuc. l. j. §. ij. & l. ij. §. quæ omnia.

m ¶ Easde Institutiones, idest eadē instituta.

¶ Adde, quod hanc expositionem reprehendit Lau. Val. lib. iij. c. xj. * ait enim instituta

dici bonos mores consilio, & ratione sum-

ptos: institutiones vero præceptiones, quibus

institui mur & docemur, recte igitur institu-

tiones iuris ciuile appellantur hi quatuor li-

bri, quibus ius ciuile docetur: sicuti Fab. quoq. Quint. opus suū de artis oratoris præ-

ceptis inscripsit de institutione oratoria]

Vnde collige hunc librum sumptum ex vo-

lumine Digestorum: vel proprie dicit Insti-

tutiones, quas mandauit fieri. nunc mandat

† aliās ap-
petit.

consen-

consentaneum est vt C. de vet. in. enu. li. ij. §. sed eum despeximus. Accur.

Elementa a Prima elementa. Quia sicut ex quatuor & eorum elementis omnia corpora conficiuntur, scilicet qualitates licet vt ex terra & aqua, ex igne & aere, idest sunt quatuor ex viribus ho-

rum quatuor elementorum totus mundus gubernatur, ita hic liber comprehendit omnia iura.

SYL. Adde quod melius diceretur oia principia & fundamenta. li. ij. §. sed cum perspeximus. C. de vet. in. enucle. simili tamen locutione vsus est etia Cic. in Topi. vt admonum hoc loco in Annot. Et nota quod terra est frigida & sicca: aqua frigida & humida: ignis calidus & ficcus: aer cali-

idus & humidus. Primum habet naturam melancholiae: secundum scilicet aqua phlegmae: ignis cholerae: sanguis respondet aeri.

b In quibus, scilicet institutionibus.

c Obtinebat, idest erat in vsu: & nunc desijt. Accur.

d Desuetudine. Nota legem tolli per desuetudinem.

SYL. Adde, quod communis doct. sententia est, quod si no vsus non habet in se actum contrarium, non tollat. l. i. as. in l. de quibus. in vj. not. ff. de legi.]

e Vel per contrariam consuetudinem: & iterum eandem consuetudinem, per superuenientem legem tolli: sic. ff. de sepul. vi. l. 3. §. diuus. & in auth. de her. & fal. §. sed quoniam. col. j. & subiicit, Ab Imperiali &c. & est optimum exemplum. C. de iudi. l. rem no noua.

e Quas, scilicet Institutiones: & accipere legimus & recognouimus, idest esse compositas ex omnibus &c.

f Caij nostri commentarijs, dico factis super libros institutionum antiquarum.

SYL. g Quotidianarum. Liber erat sic appellatus, eo quod singulis diebus gerenda a magistratibus continebat, qualiter iudicarent.

Adde, vel dic rerum magis vulgarum, & quae quotidie in controuersiam venire poterant.

h Cum tres, interpositio est,

Summa itaque. Cum hic §. vnicum tantum habeat contextum, non recipit diuisionem: & cum sit simplex cohortatio, non exigit casus figurationem. Nota ll. nostras dici ex hoc, quod eis a nobis sit tributa auctoritas: & quod in quolibet opere perficiendo requiritur summa diligentia. Item quod ambitio virtutis innixa no datur, & spes & desiderium honorum & dignitatum. Item quod nihil actum videtur, quando aliquid superest agendum. Item quod a studijs discedere non demus nisi perfecta omnis iuris cognitione. Item quod res pub. administratio per iuris peritos facienda est.

Hortatur iuuenes ad studia, vt ijs perfectis possint rempub. administrare. h. d. vsque ad fin.

Summa itaque ope, i & alacri k studio has leges l nostras accipite, & vosmetipsos sic eruditos ostendite, m vt spes n vos pulcherrima foueat: toto legitimo opere perfecto, o possietiam nostram P rempublicam in partibus eius q vobis r

i Ope. Quantum ad corpus. vnde Virgil. lib. j. geor. Labor omnia vincit Improbus Accursius.

K Et alacri. Assertio enim operi tuo nomen imponit, vt C. ad l. cor. de sic. l. j. ff. de fur. lo. qui iniuria in prin.

l Leges nostras. Scilicet Institutionum.

m Ostendite, idest ita proficite in hoc libro: vel ita moribus informati sitis nam boni mores plus quam diuitie operantur, vt ff. de tuto. & cura. da. ab ijs. l. scire, §. si. & ff. de verb. obl. si quis stipulatus sic stichum, in fi.

* Nihil hac ad mores: sed plane intelligendus est hic locus ostendite o iuuenes vos ita doctos & legu scientia excultos, vt optimam spem concipiat, rempublicam nostram studio perfecto recte a vobis posse administrari, ac gubernare.

n Vt spes, idest hac spes sit de vobis nostram rempubl. posse gubernari.

o Perfecto, idest lectis alijs libris.

p Nostram. alias vestram.

q Eius reipublicae.

r Vobis. Idest a vobis credendis, lectis etiam alijs libris. Vel si habes credendam, idest committendam, vobis datue legitur: & hoc dico legitimo opere perfecto, idest cum quinquennio legeritis: nam tunc opus consummatur, vt in prooemio. ff. §. duabus alijs. Et quod dicit in partibus eius, ideo

Hoc est Eatu Constantinopoli. xj. calen. Decembris D. Iulij finiano patre patrie tertius Consule.

est, quia multae sunt partes eius, ut praefectura, consulatus, & aliae multae, ut patet ex tractatibus de officiis, in ff. & in C.

a ¶ Credendis, id est quia creditur secundum primam expositionem, vel si habes credendam, dic ut in glos. supra Accursius.

S Y L. ¶ Hoc est Datū Cōstantino-poli. xj. ca. len. Decēbris D. Iu-
stiniano pater p̄rie
tertiū Cōsule.

* ¶ Viro modo legatur, siue credendis siue credendā, vna est verbi crederē significatio: accipitur enī pro committere: quo genere loquendi vtritur etiam in l. ij. §. Nos itaq; C. de verer. iu. enucl.

Iustitia est mater rer. **b** De iustit. & iure rubrica. ¶ Iustinianus tractaturus iura populi Romani prae-mit-

b De iustit. & iure rubrica. ¶ Iustinianus tractaturus iura populi Romani prae-mit-

S Y L. ¶ Adde quod iustitia, quae est mater iuris. ¶ Adde quod iustitia hic intelligit de iustitia in actu. ¶ Et ideo ab ea incipit sic obligatio mater est actionis, ut ff. de procu. licet §. ad obli. & ideo praemittitur in tractatu, ut infra de obli. in princ. & de ac. in princ.

¶ Adde, quod ideo praeposuit, quia iuri operam daturum prius nosse oportet, unde nomen iuris descendat, quod a iustitia dicitur. l. i. ff. eod. titulo.

c ¶ Et iure, scilicet quod ius iustitiam prosequitur ut minister vel filius.

S Y L. ¶ Adde, quod potius ut effectus iustitiae & ut administratum, quia si iustitia est voluntas tribuens ius, ius non est minister iustitiae, sed ipsa iustitia est illa, quae ius administrat. ¶ Sed quare de hoc ponitur in rubrica, cum in textu nihil dicatur diffiniendo, licet diuidendo sic? Rēdet quidā, ideo non posuit in textu de iure, ne grauaret rudes animos secundum Py. quod nihil est. Vel diu hoc plerumque fieri, ut aliquid ponatur in rubrica, quod in textu non ponitur, ut C. de relig. & fump. fu. & de lu. alex., nam nihil in textu ibi dicitur de ludo alex.

Quaestio. Rubr. qñ que est generalior nigro.

S Y L. ¶ Adde q; tunc fuerunt addita illa verba in rubrica, qñ fuit addita illa constitutio graeca: antiquiores enim codices non habent. ¶ Vel dic (quod est verius) ut diffiniatur, ut dicemus in eo. tit. §. iuris praecepta. in gl.

S Y L. **Diuisio.** ¶ Vltitia. ¶ Diuiditur titulus in sex partes. In prima diffinitur iustitia: In secunda iurisprudencia. In tertia ostendit qualiter ad iuris cognitionem sit procedendum. In quarta ponit praecepta iu-

ris. In quinta diuidit inter publicum & priuatum. In sexta proponit dicendum de priuato. Casus figurari non potest cum ponat diffinitionem, ratio autem dubitandi & decidendi inde colligitur, q; dixit Cicer. j. offic.

imitatus est rectum ordinem procedendi, qui debet esse diffinitus, diuisus, & exemplorum positus: & primo ponit diffinitionem iustitiae & iuris prudentiae, ex Iustitia ff. eodem titulo.

Iustitia d est constans & perpetua voluntas ius suum ¶ unicuique

Item quod iuris prudentia versatur etiam in cognitione rerum diuinarum, & quod est cognitio iusti & iniusti. Item quod enumeratio contrariorum non est superflua, nisi super utroque detur doctrina.

d ¶ Iustitia. Haec iustitiae diffinitio potest intelligi de diuina iustitia. q. d. Diuina iustitia est voluntas constans & perpetua &c. & sñ hoc, haec verba in ea posita sunt plana. Sed nonne iniustum fuit, q; tñ datum fuit mercenario fero venienti, quantum illi, qui mane venerat (quod tñ Dei iustitia laudat) ut ff. de annu. leg. l. ij. & de ver. sig. l. ij. §. cuiusque: Respon. illud diuinum mystice dicitur. q. d. tantum habebit de paradiso ille, qui decedit in hoc vltimo seculo, si faciat bonum, quantum & ille, qui decedit in primo seculo.

ADDITIO. Et hoc ideo est, quia ecclesia nunquam claudit gremium redeuntibus, ut in epistola. Inter claras. C. de sum. trin. c. super eo. extra de hære. lib. vj. Angel. & Iaso.

ADDITIO. Immo non fuit iniustum: quia paterfa. tanquā moderator rei suae potuit in ea talem legem statuere, ut C. man. in reman-data. secundum Iason.

¶ Adde q; illud iustum fuit, quia sic fuerat conuentum. l. j. §. si conueniat. ff. de pos. dixit enim. Amice non facio tibi iniuriam, nonne ex denario conuenisti mecum?

¶ Vel dic sñ Ioan. q; de fragili hominis iustitia loquitur. q. d. iustitia humana, vel quae est in homine, est voluntas cōstans &c. & sñ hoc illa duo verba, cōstans & perpetua; abijciunt extra: quia homini nō pnt conuenire, cū scriptū sit, q; septies in die cadit iustus, & ideo nunquam in eodem statu permanet, ut

q; omnis d ali qua re disputa tio debet a diffinitione proficisci, ut sciatur id, de quo disputatur. Nota diffinitionem iustitiae. Item ibi, unicuique, q; non est habenda acceptio personarū. Itē ibi, constans, quod iudex nō debet moueri passionibus. Item ibi, tribuens, q; vera iustitia confit in administratione, non in cognitione, **†** concor. cum hoc princ. xij. q. ij. ca. cū deuotissima. & gl. inc. for⁹ ver. iustitia extra de verbo. sign. **†** alicuiq; tribuēdi.

S Y L.

S Y L. ¶ Adde, q. intelligit quatenus homini conuenire pōt. l. si quis venditor ff. de edil. edic.] Item quod in ti. dicit, ius suum unicuique tribuens, intellige quantum ad affectionem, quia ad actū nō pōt

q. d. habēs affectū tribuendi, sicut sup. in rubrica proemij dī de augusto: sic & de matrimonio, quod est indiuiduū, vt infr. depa. po. in prin. licet interdum diuidatur, vt

tribuens^a Iuris prudentia est diuinarum atque humanarū rerum notitia, ^b iusti atque iniusti scientia.

¶ **Primo leuia, deinde difficiliora sunt docenda: ne scholares**

patet C. de repu. l. consensu. Vel tertio exponere, vt in summa huius tituli, vt voluntas. idest mens: constans. i. bona, quasi habitus mentis bonus. Sed Tullius sic diffinit, Iustitia est habitus animi, communis utilitatis seruata, suam cui libet tribuens dignitatem, sūm Pla. Iustitia est virtus, quę plurimum potest in ijs, quę minimum possunt. Vel pro vt ego credo, Iustitia est animi congrua dispositio in singulis rebus recte diiudicans.

ADDITIO. Dicite q. hic iustitia diffinitur generaliter. Ad argumēta vero breui distinctione facile sic respondebitis. Aliqñ cōsideratur iustitia prout est in abstracto, tunc iustitia est constans & perpetua. Aliquando consideratur prout est in concreto, vt est posita in corpore hominum administratū, & tunc dicitur corruptibilis non ratione essentialitatis iustitię, sed ratione mali contenti, hoc est prauis hominis. Exemplū posset poni in rustico, qui posuit vinum optimum in prauo vase & destructum est. Christoph.

S Y L. ¶ Adde q. fuit opin. Albe. in l. iustitia ff. eo. q. hic diffiniretur iustitia in abstracto, secus in concreto: pro pleniore tamen & vera huius diffinitionis intelligentia, vide quę hic scripsi in Annot.

a ¶ Tribuens. vt honeste viuat sibi: & sic alterum non lædat, immo proficiat: vel dicit ius suum, idest hominis meritum.

S Y L. ¶ Adde, quod hic est potius effectus iustitię, quā ipsa iustitia, vt dicit August. lib. xix. de ciuit. Dei.

b ¶ Notitia. Potest recte legi, vt illa dictio, scientia, sit ablatiu casus: vel contra sit nominatiui casus, & hęc dictio, notitia, sit ablatiu casus. ¶ sic inf. tit. j. in prin. Sed nunquid casus secū secundum hoc oportet, quod quicunque vult dū Chro iuris prudens vel iuriscōsultus est, debeat pho. quia theologiam legere? Rñ. non, nam in corpore re iuris hęc omnia inueniuntur, vt C. de sub verbo sum. trin. & fid. eath. & C. de sacrosan. eccles. notitia. & de episc. & cle. & in auth. sub multis titulis: vbi specialiter de diuinis tractatur.

S Y L. ¶ Dic verbum, diuinarū, positum in hac diffinitione, referendū esse ad illam iuris

publici partem, quę in sacris & sacerdotibus consistit, vt plene tam in Annotat. quā in Commētarijs hoc loco declarauimus.] Item quę est differentia inter iustitiam, & ius, & iuris prudentiam? Respond. Iustitia est vir-

tus: ius est eius virtutis executiuum.

aut studium deserant, aut cum magno labore ad scientiam diffidenter aut tardius perducantur. hoc dicit Arretin.

¶ His igitur^c generaliter cognitis, ^d &

ADDITIO. Angelus non putat hoc verum: quia immo magistratus est ille, qui exequitur ius, vt l. ij. §. post originem. ff. de orig. iur. Ang.

¶ Iuris prudentia est scientia illius iuris. ¶ Item iustitia est summum bonum, ius medium, iuris prudentia initium. Item iustitia vult tribuere unicuique ius suum, Ius vero coadiuuat, Iuris prudentia docet qualiter illud fiat.

¶ Adde, q. cōis resolutio est, quod hęc verba accipiantur nō quoad essentiam, sed quoad ordinem, quia iustitia tanquam in abstracto est primum: ius vt in concreto secūdu: iuris prudentia tertiu, sicut scientia post scibile.

¶ **His igitur** ¶ Diuiditur in duas partes: in prima ponit, consilium suum docendi primo leuia: in secunda rationem reddit per locum ab inconuenienti: secunda ibi, alioquin.

¶ **CASVS.** ¶ Querebatur visa diffinitione iuris prudentię quo ordine deueniendum esset ad illius cognitionem: & responderetur vt in text. * nec placet ratio dubitandi alias assignata per §. discipuli, in proce. ff. cum illa epistola facta fuerit post compilationem Institutionum, vt ibidem apparet, vnde ille §. nullam potuit præbere materiam dubitand: sed loco casus legendum est quę in proemio viij. lib. scribit Quint. aurea sane. & ad hunc locum maxime pertinentia. Not. quod ea, quę ex diffinitionibus cognoscuntur, dicuntur cognita generaliter. Item quod a facilioribus est inchoandum. Item quod rudis animus rerum multitudinem onerari non debet. Item quod non debemus causare quod iuvenes studia deserant. Item quod faciliore via eūdum est: & quod doctrina debet procedere a generalibus ad specialia: & quod ea doceri debent, quę auditoribus conueniunt. viij. quæst. j. ca. oportet. Item quod diffidentia plerumque remouet animū a studijs. Item quod in quacunque re est habendus ordo: quod multitudo parit confusionem quod illud est simplex cui nihil additur.

c ¶ His igitur generaliter. Nunc vult dicere, qualiter leges sunt docendę.

d ¶ Cognitis. idest posita diffinitione iustitię & iuris prudentię. Accursius.

a ¶ Et

¶ Hoc verum sūm sūm doctr. hic. si cōsideretur hic verba quoad ordinem prioritatis & posterioritatis & tūc dic sūmū bonū i. primū & c. vt inf. de iure p. fo. i. prin. alias sec. S Y L.

Liber primus

a Et incipientibus. Dativae possunt legi cum verbo infra, videntur: vel ablativae, ut superius respiciant: & haec verior.

b Nobis. Loquuntur compilatores huius libri in persona Iustiniani, qui debet exponi per eos.

S Y L. Adde, quod immo loquitur Iustin. ut sup. in proo. §. j. vbi dicitur, perfecimus.]

c Videntur. scilicet iura populi Romani.

d Leui. quo ad verba.

e Simplici. quo ad sententiam.

S Y L. Rudem intelligit novum, & adhuc non firmum, sicuti & Ne rarius parietes novos & recetes, rudis appellat. I. usus fructuarius de usufru. Eodem loquendi modo.

f Diligentissima. quo ad subtilia verba.

g Exactissima. quo ad subtilem materiam & scientiam.

h Interpretatione, id est facili sententia.

i Quae. scilicet diffidentia.

k Avertit. no. contra inconstantiam.

S Y L. Variatio quando permixta sit, vide Dyn. in c. Mutare de regul. iur. lib. vj. & Deci. in l. Nemo potest mutare. ff. eodem.] Sic ff. de prociu. in causae. in princ. & in auth. demon. §. si quis autem forte. vnde Salomon, Tria sunt mihi incognita, & quantum quod penitus ignoro: via avis volantis in aere: via navis in medio maris: quantum difficilius, & via iuvenis in adolescentia sua: vnde dantur in integrum restitutiones eorum facilitatibus, ut infra de haeredit. qua. & differ. §. extraneis.

l M. ius. Hic Nota proverbium, Qui vadit plane, vadit sane.

S Y L. Iuris praeccepta. Text. hic non recipit divisionem, summam, aut casum: & notabilia alia non colliguntur nisi ea, quae in text. dicuntur.

m Iuris praeccepta id est iura praecipientia: praecipunt aliquid, quod pertinet ad aliquod istorum trium: nam non omne ius praecipit; immo quoddam punit; quoddam

permittit, ut ff. de legi. l. legis, quoddam consulit, ut ff. de rei vend. l. is qui. & quoddam hortatur, ut C. de transa. l. age.

n Adde quod non intelligit, quod omnia iura praecipiant, sed quod omnia iura redu-

cantur ad ista tria: autem respiciunt honestatem vite, aut tribuere, quod suum est cuique.] **n** Honeste. scilicet quantum ad se: quae honestas & circa matrimonia est, ut ff. de ri. nupt. l. semper & circa mores servatur, ut ff. de tu. & curat. da. ab ijs. l. scire oportet, §. penult.

o Tria iuris praeccepta, ex l. iustitia. ff. eod. titul.

p Iuris praeccepta sunt haec honeste vivere: & alterum non laedere, ius suum p. cuique tribuere.

intelligitur quae transit ad secunda vota scilicet respectu mariti defuncti, vel filiorum eius: sed respectu aliorum secus.

q Alterum non laedere. vnde illud, Quod tibi non vis fieri, alij ne feceris. ut in decret. in princ.

r Ius suum, ut non solum non laedat, sed etiam adiuvet. nam non sufficit abstinere a malo, nisi fiat quod bonum est, ut argum. in decret. lxxxvj. dist. non satis. Sed nonne haec verba accipiuntur hic sicut in diffinitione iustitiae in fine? Respon. non, immo ibi haec tria comprehendit: hic autem illud solum quod extra duo prima relinquitur. Et not. quod in hoc reprobo opi. Py. & aliorum, qui dixerunt, quod in hoc titulo non diffiniebatur ius, quod est ars boni & aequi, cuius merito quis nos sacerdotes appellat. nam dico quod haec verba, quae hic sunt, tantumdem praestant: nam quod hic dicit: praeccepta iuris: per hoc dicit, ars, cum ars sit collectio multorum praecceptorum. Item per hoc quod dicit: honeste vivere: alterum non laedere, valet tantum, quantum, boni & aequi. Item per hoc, quod dicit, ius suum unicuique tribuere, colligo, cuius merito quis nos sacerdotes appellat, id est sacra vel iura sua cuilibet ministrantes, ut hic & ff. eo. li. ij. resp.

s Iuris diffinitionem, quam tradit Vlpia. in d. l. j. explicavimus hoc loco diligenter in nostris Commentarijs, post Budzum in Annot. ad d. l. j.

ADD.

S Y L.

+ sic in proce. de cre. in gl. honeste & i. prin. decreti c. humanu genus.

+ An autem scriptum liceat offendere vel alteri offensionem sui pmittere, vide hic p. Io. fa. & Angel. & per Aret. in c. si non licet. xxij. q. v. Quastio.

Iuris diffinitio.

S Y L.

ADDITIO. Glos. hic loquitur inutilia & remota. vnde Py. verum dicit, quod hic Imperator non diffinit ius: aliud enim est ius diffinire, aliud iuris præcepta enarrare. Ioā. Fabr.

Huius. Diuiditur in duas partes. In prima diuidit ius: in

secūda proponit dicere de iure priuato.

SYL. **CASVS.** In diuisione non figuratur Not. ius diuidi in publicū & priuatū: & quod sit publicū, & quod priuatū.

Item q̄ res Romana ponitur pro oībus rebus publicis.]

a **Huius studi.**

ideſt artis adipiſcendæ per ſtudio. **b** **Positiones.** i. ſpecies, ſecundum Pla. ſed ſecūdam Azo. ſic. i. ſuper duobus generibus, non ſpeciebus, ponitur hæc ars ſtudio diſcēda, nec enim placet, q̄ ex multitudine rerum multa dicantur iura: ſic enim diceretur ius aliud equinum, quod ſuper equo tractaret: aliud aſininum: & ſic de ſingulis: ſed credo quod iſte non fuit Pla. intellectus, ſed ille, qui eſt præceptoris mei. Accuſius.

SYL. ***.** Ego poſitiones hoc loco, reieciſtis ſubtilitatibus, p̄ ſpeciebus aut generibus accipi exiſtimo: ius enim aut publicum eſt, aut priuatum; tametſi aliter Budæus interpretetur in l. j. ff. eod.

c **Publicum ius.** Et conſiſtit in ſacris, in ſacerdotibus (i) & magiſtratibus. ff. eo. l. j. §. publicū, & in auth. vt li. ma. & auia. §. q̄a vero ita. col. viij. & C. de ſum. tri. & ſid. cath. inter claras. & ff. de ori. iu. l. ij. §. poſt originem.

SYL. ***.** Cur publicū ius in ſacris & ſacerdotib. cōſiſtere dicatur, vide Alc. li. ij. Pater c. xxxv.

ADDITIO. (i) Notat hic Ang. q̄ cum ius publicū cōſiſtat in ſacerdotibus, ſacerdos eſt perſona publica: nō poteſt tamen alteri ſtipulari, niſi de eo, qđ ſpectat ad ſacerdotis officiū, vt vſuras reſtitui, vt notat Ioannes Andreas in c. quanquā. extra de vſu. lib. vj. Aug.

d **Rei Romanæ.** ideſt Romani Imperij. ſic ponitur infra de pat. pote. §. ius autem.

e **Spectat.** ſcilicet principaliter. nam & ſingulorum eſt vtilitas, rem publicā conſeruari.

f **Pertinet.** ſcilicet principaliter: ſecundario autem ad publicam vtilitatem pertinet. expedit enim rei pub. ne quis re ſua male vtatur; vt infr. de ijs, qui ſunt ſui vel alieni iu. §. ſin.

***.** **Annorandum eſt,** quatuor modis publicam vtilitatem accipi: alia enim vtilis eſt & publice, & cuiſlibet ſingulariter, vt illa, quæ in ſacris, & magiſtratibus conſiſtit. d. l. j. §. publicum. altera, quæ publice quidem vtilis eſt, non etiam ſingulariter, qualis eſt illa, quæ

ad fiſcūm pertinet. l. penult. C. de princip. lib. xij. Alia, quæ & ipſa publice quidem, ſed magis ſingulariter vtilis eſt: vt quod dotata ſint mulieres, vtile eſt id in primis ipſis mulieribus, deinde & ciuitati, nempe vt repleatur li-

beris hominibus, l. j. ff. ſolut. matri. Quarta & vltima, quæ actu ſingulorum vtilis eſt, publice vero non niſi collectim, & cuiuſdam vniuerſi cōtemplatione, commoditatem quādoque afferre poteſt: vt quod ſubieſti ſint locupletes: quod cum ius ^c eſt, quod ad ſtatum rei ^d Romanæ ſpectat. ^e Priuatum eſt, quod ad ſingulorum vtilitatem pertinet. ^f Dicendum eſt igitur de iure priuato: § quod eſt tripartite ^h collectum. Eſt enim ex naturalibus i præceptis, aut gentium, ^k aut ciuilibus, ^l

nemo re ſua male vtatur. d. §. ſi. infr. de ijs qui ſunt ſui vel alieni. iur. Sed hæc à proxima nō multum diſtat, niſi quod à publico commo do longius abeſt. Alciat.

g **De iure priuato.** Sed quid de publico? Reſpon. non dicit in hoc libro: ſed. ff. de iur. fiſc. & C. eod. tit. & in alijs tit. ſequentibus: & ferè per omnes tres libros Codicis, vbi de iure pub. tractatur. Et nunquid illud eſt tripartite collectum? Reſpon. ſic vt ſtatim dicam, & ex eiſdem præceptis. Cum ergo eadem ſint exempla publici & priuati, quare de priuato tantum dixit, q̄ eſt tripartite collectum? Reſpōdeo. quia plura erat de eo priuato dicturus. Item cum feciſſet hunc librum cauſa rudium, nolebat eos multum aggrauare: quod feciſſet, ſi tractaſſet de iure publico in hoc li.

h **Tripartite.** In iure enim priuato, vt in ſuo toto, tripartita ſunt præcepta naturalia, vt hic, Neminem cum alterius damno fieri locupletem, vt ff. de cond. inde. l. nam hoc natura. Item gentium: vt, Quod quiſque ob tutelam ſui corporis fecerit, iure feciſſe exiſtimetur, vt ff. eod. l. vt vim. Item ſunt præcepta ciuilia: vt præcepta de vſuca. quia de priuata vtilitate eſt vſucap. vt inf. de vſucap. in princ. ibi, Ne dominia &c. Et ſic publicum eſt ex eiſdem exemplis: & pone eadem exempla. vt ecce, à iure naturali, vt non locupletetur cum iactura alterius reſpu. à iure gentium, vt liceat rei publ. propuſſare iniuriā. Item à iure ciuili, vt reſpub. vſucap. ſicut priuatus: quæ exempla poſuimus ſupr. ſtatim in iure priuato.

i **Naturalibus,** ideſt, iuris naturalis.

k **Aut gentiū.** Ideſt præceptis iuris gentiū.

l **Aut ciuilibus,** ſcilicet præceptis.

De iure naturali.

q̄ Dictum eſt ſupra, quod ius priuatum eſt collectum ex naturalibus præceptis gentium, & ciuilibus: nunc de eis dicit. Et primo de iure naturali, Accuſ.

Ius na-

Iuris priuati tripartite exempla
Iuris publici tripartite exempla

Ius naturale est.

† vide c. ius natur-
rale. i. di-
stinct. cū
glo. ibid.
+ aliās so-
lius.
aliās nō
humani
generis p-
prium est
sed oīum
animalium.

Totus iste titulus diuiditur in quin-
que partes. Primo ponit de iure naturali. Se-
cundo de iure gentiū & ciuili. Tertio ponit
vnam diuisionem iuris ciuilis. Quarto re-
diens ad ius ci-
uile; & natura-
le, ponit vnam
differentiā in-
ter ipsa iura.
Vltimo ponit
circa quæ ver-
satur ius ciui-
le. Secunda ibi
Ius autē ciuile.
Tertia ibi; Cō-
stat autem.

**De iure naturali, ge-
tium, & ciuili.**

**Ius naturale est quod
omnibus animalibus
commune est, vt maris
& feminae coniunctio
liberorum procreatio,
& educatio. h. d. ex l. i. §.
ius naturale. ff. eod.**

Ius^a naturale^b est,
quod natura omnia

Primò ponit diffinitio-
nem iuris naturalis. Secundo declarat illam.
Tertio probat per effectum. Secunda ibi,
Nam ius. Tertia ibi, Hinc descendit.
Angel.

S Y L.

Ius naturale. CASVS. Quia in fine pceden-
tis tituli dictum fuit, qd ius priuatum ex tri-
bus præceptorum generibus collectum fuit:
videlicet ex naturalibus, gentium, & ciuili-
bus: quæ situm est ab Imp. quid esset ius natu-
rale: ad quod respōdet prout in tex. declaran-
do qualiter sit commune omnibus animan-
tibus: sed quia gratia iuuenum expediebat re
apertius declarare, posuit exempla coniūctio-
nis maris & feminae procreationis & educa-
tionis liberorum. Not. quid sit ius naturale.
Item quod ius naturale est commune omni-
bus animantibus. Item quod coniunctio ma-
ris & feminae est de iure naturali. Item libe-
rorum procreatio & educatio. Item quod li-
cita coniunctio maris & feminae à iure ciuili
matrimonium appellatur. Item quod anima-
lia irrationalia ex instinctu nature dicuntur
habere peritiam iuris naturalis, & eo vti. Itē
q. verbum, videmus, refertur ad oculum in-
tellectus, & ad ea quæ intellectualiter perci-
piuntur: quod no. pro dicto testium. Item q.
quamuis animalia ex humo consent vt ho-
mines, tamen genus humanum ad homines
tantum refertur.]

† Hæc nō
est legis
intentio:
& natura
hic acci-
pitur pro
virtute i-
sta ciuili-
bet rei.
Bar. Nic.
Fa. & Pla.
Tu dic q.
gl. bñ sen-
fit: q. ni-
hil aliud
p natura
intellexit
text. quā
vim illā
diuinā q.
Deus est
secūdum
Sene. &
dixi in l.
vt vim.
ff. eod. su-
per text.

a Ius naturale est quod natura. i. Deus: † &
nominatiue & ablatiue potest legi: sic supra
tit. j. §. j. Et nota q. quatuor modis ius natu-
rale ponitur. Quandoque pro iure gentium,
vt infra de rer. diui. §. singulorum. Quan-
doque pro iure pactorum, & sic pro iure
prætorio, vt ff. de pactis. l. j. Quandoque pro
eius contratio, scilicet pro eo, quod rescin-
dit pacta, vt in restitutione minorum, vt
ff. de mi. l. j. Quandoque pro instinctu natu-
ræ, vt hic, & ff. eo. l. j. §. ius autē naturale. Sed
secundum cano. ius naturale dicitur quod

in lege Mosayca vel in euangelio cōtinetur,
vt in prin. decre. Et istud (quod) hic est no-
minatiui casus, quando hæc dictio, natura,
est ablatiui casus: & contra est accusatiui, qñ,
natura, est noīatiui, & tūc dic, natura. i. Deus.

S Y L.

animalia docuit. Nam
ius^c istud non solum
humani generis pro-
prium est, sed & omniū
animalium, quæ in cē-
lo, d quæ in terra, c quæ
in mari nascuntur. Hinc
g descendit maris h at-
que feminae † coniuga-
tio, i quam nos matri-
moniū k appellamus.

* Labitur Accur-
sif. dum pu-
rat ius natura-
le vocari ius p-
torium: nā vt
hic admonui-
mus in Com-
mētarijs, licet
Prætores in e-
dictis suis na-
turalem æqui-
tatem sequan-
tur, portio ta-
men sunt edi-
cta illorum iu-
ris ciuilis, non
naturalis. §.

† aliās cō-
iunctio.

Constat, inf. eod. titul.

* Porro verbū natura hic effecatus nomi-
natiui, hodie inter omnes conuenit.

b Nam ius benedico omnia animalia: Nā
ius istud &c. non solum est hominum, sed
commune omnium animalium. Accur.

c Humani, idest hominum.

d In celo. i. in aere: vt aues, quæ in arbori-
bus & aere nascuntur, vt inf. de rediui §. apiū.

* Similis expositio in l. Aquisilium. §. si
tamen. ff. de vsufru.

e In terra. Vt feræ bestie quæ in suis lustris
idest cubiculis nascuntur, & et quædā aues.

f In mari, vt pisces, idem dico & si in qua-
libet alia aqua nascuntur.

g Hinc i. ab hoc iure naturali. f. Deo, qui
primo Adam Eua coniunxit, & in paradiso
deliciarum posuit.

h Maris, idest masculi.

i Coniugatio. Scilicet animorum non cor-
porum, vt ff. de re. iu. l. nuptias.

Adde quod immo corporum, quia cū lo-
quatur de cōiunctione communi omnibus
animantibus, non potest intelligi animorū,
sed corporum: quamuis licita coniunctio re-
stricta ad homines possit dici animorū po-
tius quā corporum.]

ADDITION. Est tamen differentia secun-
dum Ang. quia securo solo consensu, possi-
bilis est separatio per ingressum monasterij,
vt C. de episc. & cle. l. Deo nobis circa prin.
& in decret. Ex pub. de conuer. coniu. secus
autem secuta carnali copula.

k Matrimonium. i. effectum matrimonij.
Et sic nota, quod matrimonium quo ad ori-
ginem est de iure naturali. f. à Deo, vt hic di-
citur: † de iure gentium etiam dici potest, q.
ab eo receptū est: † de iure ciuili etiam dici
potest, quia ei formam adiunxit & solemniti-
tatem vt patet infra de nup per totum titu-
lum, cum dicit à quibus nuptijs sit abstinē-
dum. & ff. de rit. nup. per totū: vnde dēt dici
de

S Y L.

S Y L.

Mrimo-
niū à tri-
plici iur.
est.

† Vel fñ
lo. fa. ne
parentes
sint incer-
ti de filijs
quos ale-
re tenent,
rō natura-
lis dictat
mrimo-
nium.
† Vt quo
ad substā-
tiam cō-
sensus.

de iure civili, ut ff. de iusti. & iur. l. ius civile.
 ¶ Adde, quod quo ad formam verborum dicitur de iure canonico. & de iure diuino quo ad prohibitionem graduum ascendentium & descendentium. c. litteras. de restit. spo. sed dici potest, qd

non coniunctio sed prohibitio sit de iure diuino.

¶ aliās hanc educationē. Nam ipse naturalis stimulus operatur ad liberorum procreationem, & rursus suorum educationē hortatur, ut ait idē Iust. l. j. §. filiat. C. de rei vx. act.

¶ Quod sequitur non est Accur. SYL.

¶ Hinc liberorum procreatio. Nam Deus operatur ad liberorum procreationem, & naturalis instinctus.

¶ Et educatio. Nam hoc iure. f. naturali mouet patris ad educationē

filiorum suorum potius quam alienorum, ut ff. vnde lib. l. scripto hære. in fi. + & ad hoc et tenetur parens, nisi per se sit sufficiens, ut ff. de lib. agno. l. si quis §. Sed & si filius.

¶ Adde qd intantum est verum, ut teneatur ad alimentum filij, etiam si legitimam assignasset. l. Libertus operarum. ff. de ope. lib. Alex. in l. Si cum dotem. §. i. ff. solut. matr. * & considerando hoc modo educationem, nepe ut redacta est ad necessitatem. non est dubitandum, quin sit iuris ciuilibis: inspecto vero illo instinctu naturæ, quo ducimur ad educandū liberos nostros, à iure naturali descendit, ut tradit Dec. i. l. pe. nu. xxvj. C. de pac. Adde, quod licet pater non teneatur alere filium, qui ex aliquo artificio alere se potest, hoc tamen intelligendum est, si illud artificium honestum sit, & possit secundum qualitatem personarum honeste exerceri. l. Ne pos. de verb. sig. & ita declarat Bart. in d. l. si quis à liberis. item adde, quod pater non tenetur alere filios illicitè natos, ut not. glos. §. fi. inf. de nup. secus tñ est de æq̃tate canonica.

¶ Cetera. Scilicet animalia, nedum homines. d. Istius iuris. Scilicet naturalis, de quo loquimur. Ex eo enim quod auis volat, piscis natat, gallina oua calefacit, mouentur isto iure naturali.

SYL.

¶ Adde pro declaratione istorum verborum Budæum in suis Anno. l. j. ff. eo. qui exponit verbum, censer. l. admirationi nobis esse ob hulus iuris peritiam.

** Ego vero cum sciam apud Latinos sæpe ea dici censer, quæ in aliquem ordinem & numerum referuntur, & in eum quasi censum ascribuntur, crediderim verum sensum huius loci esse, quasi Iustinianus dicere voluerit non solum hominem, sed cetera quoque animalia ascribi, & referri siue recenser inter ea, quæ instinctu hoc naturali mouentur, & legem hanc à natura sensibus inditam exe-

quiritur: quod & verba Græca Theophili hoc loco manifeste demonstrant. Vel simpliciter accipe verbum censer id est prædita esse, ut & Iustinus dixit Scythas virtute animi & duritia corporis censer: quo sensu etiam Vlpian. accepisse videtur. l. j. ff. ad municip. & Suer. in libello de illustr. Gram. qui loquens de Atteio Phil. ait, multiplici varia-

rali ratione introducto, quod ius gentium vocatur, & po. Rom. utroque usus est. hoc dicit ex l. omnes populi. ff. eod.

¶ Ius autem civile + à iure gentium ita + distinguitur, e quod omnes populi, qui legibus f & + moribus reguntur partim suo

videtur. l. j. ff. ad municip. & Suer. in libello de illustr. Gram. qui loquens de Atteio Phil. ait, multiplici variaque doctrina + aliās, censebatur. vel gentium.

¶ Ius autem Diuiditur in + aliās d. iij. par. in pri. uiditur. + mores quō hic accipien di sint, vide Bu-

vtuntur. aut communi omnium gentium: in ij. declaratur quid sit ius proprium & ciuile: in iij. quid ius gentium: in iij. quod po. Roma. utroque usus est. ij. ibi, nam quod. ij. ibi, quod vero. iij. ibi, & populus. **CASVS.** declaratum fuerat quid esset ius naturale: & quia dictum fuerat, quod costabat ius omne ex præceptis naturalibus, gentium, & ciuilibus declarandum, modo veniebat, quid esset ius gentium, & ciuile, dubium autem faciebat, quia cum ista iura essent communia hominibus tantum, non videbantur etiā in nomine diuersificanda, sed esse eiusdem speciei. Attamen contrarium deciditur, & diuersitas sumitur ab origine, declarando, quod quoties aliquod ius obseruatur apud omnes gentes perque ratione quadam naturali, tunc est ius gentium: quoties autem ius seruatur ex dispositione particulari alicuius ciuitatis, illud vocatur ius ciuile, quasi illius ciuitatis: & quia declarandum erat ius Romanorum, dicit pop. Rom. utroque iure usum esse. No. qd oēs populi possunt sibi condere statuta: & qd talia statuta dicuntur ius ciuile. Itē qd, relationum, quis vel qui, stat restrictiue secundū gl. hic. Item qd, differūt ll. & mores, & sic consuetudo. Item qd, oēs populi partim vtuntur suo proprio iure partim cōi. Item qd, ius cōmune hic appellatur gentiū. Item vnde dicatur ius ciuile & quare. Item qd, ius gentium introducitur naturali ratione. Item qd, ius gentiū dicitur quod apud oēs gentes peraq̃ obseruatur: & vnde dicatur. Item qd, pop. Rom. habet suas ll. partim à iure gentium, partim à se ipso. Item quod singula materia sunt tractanda suis locis, & non sunt confundendæ.]

e ¶ Distinguitur. i. vnum ab altero sic cognoscitur. Accur.

f ¶ Legibus & moribus. Nam quidam sunt qui reguntur tantum moribus: & etiam quidam qui nec moribus nec legibus, ut homines

mines syluestres: & etiam quidam legibus tantum, & non moribus.

S Y L. Adde, quod hæc glo. communiter repro-
batur hic & in l. omnes populi, quia hoc re-
latium stat declaratiue, & competit cuili-
bet de genere.

Defendi tamē
pōt declarādo
vt hic in nris
Cōmētarijs &
Ann. ** Theo-
philus hæc ver-
ba legit diffu-
ctiue, Legib⁹,
aut moribus:
& Salomoni⁹
quoq; ita legi
oportere, exan-
tibus exēpla-
ribus affue-
rat: secundum
quam lecturā
non pauca so-
piuntur diffi-
cultates, quas
hinc doctores
excitarunt.

a Communi. Ideſt eo iure, quod eſt in
communi apud omnes, ſiue ſcriptum ſit,
ſiue non.

Ius ciuile **b** Ius ciuile. Vt ſunt ſtatuta terrarum quæ
lexmodis iura municipalia dicuntur, vt C. de eman. li.
dicitur. l. i. & ſic dicitur ad differentiam iuris natu-
ralis. i. iuriſgentium: & ita accipitur hic. Se-
cūdo mō dicitur ius ciuile lex xij. tabularū,
vt ff. de iur. & iur. l. ius ciuile. §. hoc agitur.

S Y L. Adde hoc verū ſecundum interpretationē
glo. ibi: ſed tñ non ſe reſtringit tex. magis ad
xij. tab. quā ad aliud ius Romanorum.
Tertio dicitur ius ciuile omne ius, quod nō
eſt prætorium: & ſic accipitur. ff. de iur. & iur.
l. ius autem ciuile in princ. & §. ius præto-
rium. Quarto dicitur diſputatio prudentiū,
quæ fuit facta ſuper l. xij. tabul. vt ff. de ori.
iur. l. ij. §. hæc diſputatio. ſecundum Ioan.
Quinto quicquid ſcriptū habemus de iure,
dicitur ius ciuile: vt cū dicitur. Eſt enim ſan-
ctiſſima res ciuilis ſapientia, quæ pretio nu-
mario non eſt æſtimanda, vt ff. de va. cog. l.
ij. §. proinde. Sexto dicitur quoties adiicitur
aliquid iuri naturali, vt in matrimonio mo-
do diximus: vel detrahitur iuri naturali, vt
in vſucapionibus, vt inf. de vſuc. in princ.

In hoc **†** vel adiicitur iuri gentium, vt in tutela in-
f. quia eo uenta à iure ciuili originaliter, vt inf. de tut.
iure om- in princ. vel detrahitur, vt in poteſtate ſeruo-
nia erant rum reſtriſta, vt inf. de ijs qui ſui vel alieni
cōia ſecū iuris ſunt. §. ſed hoc tempore. hoc enim ius
dum laſ. ciuile dicitur, vt ff. de iur. & iur. l. ius ciui.
hic, aliās j. reſpon. & hæc exempla ſunt ibi notata.

ſi gl. præ- **†** Adde, quod hæc glo. dicitur magiſtraliter
ſup. q. il- ab Ange. hic, tñ dicendum eſt clari⁹, quod
lo iure ef qñque ius ciuile capitur ſtriſte: & ponitur ad
ſet dare differentiam prætorij: qñque largius, & com-

prehendit prætorij, & oē id, quod à po. Ro. meum &
eſt conſtitutum, qñque largiſſime, & capitur tuū, eſſet
etiam pro naturali vel gentium recepto à iu. fal. vt p
re ciuili, ſiue ſit ſimpliciter receptū, ſiue ali- **S Y L.**
quid additum vel mutatum: quæ probantur Iaco. de

quafi quo iure omnes
gentes vtuntur. d. † Po-
pulus itaq; c. Romanus
partim ſuo f proprio,
partim cōi omniū ho-
minū iure vtitur: quæ g
ſingula qualia ſint, ſuis
locis proponemus. h

Ius ciuile denomi-
natur à populo condente:
& iuris ciuilis appella-
tione ius Romanū in-
telligitur per antono-
miam hoc dicit.

l. j. in fi. & l. ij. & iij. Item conuentiones ſiue vide per
pacta, quæ apud omnes gentes valent, vt inf. Ang. arc.
co. §. ius autem gentium. & ff. de pact. l. iu- hic.
riſgen. in princ.

****** Adde, non eſſe parēdum patri, ſi turpia
aut impia, imperarit, veluti proditionem pa-
triæ, matris necem, & id genus alia l. mini-
me de reli. & ſumpt. fu. qua de re pulcherri-
me A. Gel. lib. ij. c. vij. Amplius, ſi pater vio-
lata pace hominem occiderit, ei filius alimē-
ta præſtare non tenetur, c. j. §. ſi quis homi-
nem, de pace ten. in feu.

e Itaque. Quia omnis populus vtitur par-
tim iure communi, partim &c.

f Suo. Quod pro ſe tantum compoſue-
runt. aliās eſſet lex generalis, vt inf. eo. §. lex.

****** Dic generaliter ſuo iure, i. à ſe compoſito
non pro ſe. Ius enim ciuile eſt, quod po. Ro.
pro ſe & Imperio ſuo ſtatuit, ſiue lex ſit ge-
neralis, ſiue alia pars. §. conſtat. inf. eo.

g Quæ ſingula. Scilicet iura gentium, &
ciuilia, quibus vtuntur ciues Romani, & ef-
fectus eorū iuriū dicitur inf. de re. diui. §. ſin-
gularū, vſque ad finē tituli, vbi dicitur quali-
ter acquiruntur dñia iure gentiū item inf. de
vſuc. & in tit. ſequentibus, in quibus dī qua-
liter acquiruntur dñia iure ciuili, & ſecundū
hoc reſertur ad proximum dictū, & illud
intelligas de iure ciuili Romanorum gene-
rali. Vel aliter dic: proponemus. inf. eo. tit. §.
penul. vbi dicit alterū variabile, vt ciuile, al-
terum non, vt gentiū, & ſecundum hoc non
reſertur ad proximum dictū, ſed ad id quod
dicit ſup. Nam &c. & etiam, Quod vero, &c.

† Adde, quod prima verior eſt propter illa
verba, ſuis locis.]

h Proponemus, Sed vbi? Reſpondeo forte
inf. de

in l. ius ciuile. Are. Bal.
ff. eo. tit.] & Alb. in
c. Naturalis l. ius ci.
rō. Nota, q. ius ff. de iur.
gentiū natura & iure.
li rōne eſt in- † aliās &
ductū, vt hic, populus.
& j. de re. diui. † Tex. eſt
§. ſingularū. not. ſecū-
vnde eſt im- dum Iac.
mutabile, vt in l. j. §. &
if. eo. §. ſed. na- generali-
turalia. Accur. ter ff. de
d. † Vtuntur. vē. in po.
Vt eſt religio mi. quem
erga Deum, vt Bal. repu-
parentibus & tat ſing. i
patriæ pareat. l. matres.
mus, & contra C. ad tert.
violentiā reſi- & cui po-
ſtamus, vt ff. tius ſit pa-
de iur. & iur. rendum

S Y L

† Istaglo. inf. de re. di. §. singulorum. † & refertur non
contradi- ad proximum dictum, sed ad id, q. dictum
cit gl. pce est: Nam q. quisque &c. & ibi, Qd vero &c.
.f. ambæ Sed ius quidem. Diuiditur in duas partes:
funt bonę in prima declaratur, q. ius civile ab vnaqua
ut refera- que ciuitate cō
tur ad p. dente appella-
ximū di- tur: in ij. quid
etum uel venit appella-
ad remo- tione iuris ci-
tum, cum uilis. secunda
secundū ibi, sed quoties
ambas ex **CA. 3. V.** Quia
positiōes dictum fuerat
loquimur vnamquamq.
de iure gē ciuitatem ius
tium & ci sibi constitue-
uili secū- re posse, idque
dam Ni. vocari ius ciui-

le: quāsitum
fuit, an in iure
ciuili esset par-
ticularis aliqua
appellatio. du-
bium faciebat
quia cum esset
positum ad dif-
ferentiam iu-
ris gentium,
q. vno unifor-
mi nomine ap-
pellatur, vide-
batur eodem
modo esse et
ius civile. Cu-
ius contrariū

deciditur, dicendo ius civile nomen recipe-
re ab unaquaque ciuitate cōdente. Ratio dif-
ferentiae est, quia cum illud sit ius gentium,
quod per æque apud omnes seruatur, non po-
test esse nisi vnicum: at ius civile diuersifica-
tur secundum diuersas qualitates dispositio-
num a diuersis populis factas. Sed tunc dubi-
tatum fuit: quid si reperiatur facta mentio iu-
ris ciuilis, inter tot iura ciuilia de quo intelli-
gendū erit? & dubiū faciebat, quia cū tot ef-
sent quot ciuitates, nomē videbat æquiucū
quia casus præsupponitur remotis oīb. conie-
cturis, & posito simpliciter iure ciuili in eius
simplici denominatione: & ideo ea uidebat
capienda interpretatio, quæ solet fieri in si-
milib. æquiucis. l. duo sunt Titij. ff. de testa-
tur. Tñ cōtrariū dī disponēdoq. intelligitur
de Romano per antonomasiam. quæ rō per se
tollit rōnē dubitandi: quia alijs cessantib. ex-
cellētia ipsa est cōiectura, q. ostēdi t, q. fuerit
mēs disponētis, & notatis ius civile Nos. qd
ius civile ab unaquaq. ciuitate appellatur. Itē
vñ sint dicti Romani, & vñ Quirites. Itē qd
nō adiecto alio noīe, iuris ciuilis appellatio-
ne, intelligit de Romano: & ita itelligas hūc
tex. q. a plurib. allegatur hic tex. nñ, qd
appellatione iuris ueniat ius Romanorū, tñ
q. ita intelligūt, nō bene intelligūt. deciditur

enim hic non quid ueniat appellatione ius-
ris, sed quid ueniat appellatione iuris ciuita-
ita enim probat aduersatiua illa (sed) quæ
facit tetineri eosdem terminos, Alex. in l. fi-
lius a patre, ff. de libe. & post. item tex ibi, si

ius ^k significamus: si-
cuti cum poetam dici-
mus, nec addimus ei
nomen, subauditur a-
pud Græcos egregius
Homerus, apud nos
Virgilius. l

**Ius gentium omni-
bus hominibus est cō-
mune, & a gentibus fa-
ctum usu & necessitati-
bus ita exigentibus: ex
quo bella licita oriun-
tur, & captiuitates, &
seruitutes, & contra-
ctus quibusdam exce-
ptis. h. d. vsque ad §.
constat. ex l. manumif-
siones, & lex hoc iure,
ff. eodem.**

positorib. inuentū & consilio confirmatum.

* Solon leges scripsit Atheniensium Tar-
quinio Prisco Romæ regnante anno regni
eius 33. teste Gell. lib. 17. c. 21. primus tñ om-
nium Draco tulit ll. quibus Athenienses vte-
rentur, auctore eo. Gell. l. 11. c. 18.

d. Non errauerit. immo bene dixerit.

e. Sic enim & ius. Quod pro se tantum cō-
posuerūt. aliter esset generalis lex, vt inf. eo. §.
lex est. & d. hoc. f. iure ciuili gñali pñ hic loq.

f. Ius quiritum. Pro eod. licet noīa mutet.

g. A Quirino. qui fuit eorum rex: dictus a
Quiris quod est hasta: quia magna hasta in
bello utebatur.

h. Adde, quod Quirinus & Romulus idem
est † ita dictus ab hasta, quam erat solitus ge-
stare, quæ Sabinorum lingua curis dicitur, si-
cut & Iuno curitis est appellata.]

i. Ciuitatis. Sed simpliciter dī ius civile.

ii. Nostrum. f. Romanorū per excellentiā.

ADDITIO. Et ideo dicit Io. fab. qd in
supplicando pro prębenda ecclesię cathedra-
lis, specificatio ipsius ecclesię uitiaret: quia
sufficit qd dicatur: In ecclesia Lugdunenſi,
vel Parisiē. & qd ita de facto uidit obseruari.

k. Ius. f. civile Romanorum propriū, uel
generale, si est factum ut sit generale.

l. Virgilius. Idē in appellatio. nam Paulus

non addimus
nomen cuius
sit ciuitatis. Itē
no. q. verba æ-
quiuoca in du-
bio intelli-
guntur in di-
gniori & potē-
tiori significa-
tu.]

a. Sed ius q-
dem &c. Dixi-
mus autem po-
pulos oēs aut
propriū ius
hñe: Sed &c.

q. Ciuitate ap-
pellatur. i. no-
men illius ciui-
tatis, ubi factū
est ius civile,
hēt ei imponi.

q. Solonis.
Nomina sunt
compositorū
statutorum in
illis ciuitatib.
sicut si appel-
lat quis ius ci-
uile Bonon.
statutum a cō-

Quirinus
vnde dici-
tur.
SYL.
† Ex Qui-
di. lib. 11.
Fast.

Diuisio

in diuina scriptura intelligitur. Item ubi dicitur, sapiens, intelligitur Salomon.

Ius autem. Primo ponitur vnum dictum. Secundo ponitur ratio, quare ius gentium fuit inuentum. Tertio ponuntur exempla rationis. Secunda ibi, Nam ius. Tertia ibi, bella. Angelus Areti.

SYL. Ius autem gentium. CASVS.

Visum fuit in quo differret ius gentium a iure ciuili & vtrunque satis declaratum: vnde de quaesito fuit, an sicut

Primi omnium Afri. praelium contra Aegyptios fecerunt. quos phalangas vocant.

ius ciuile habebat suas dispositiones, ita & ius gentium. Ratio dubitandi fuerat, quia supra dictum fuerat, quod illud erat gentium, quod naturali ratione per se custodiebatur: non videbatur ergo esse debere aliquod ius constitutum in ipso iure gentium, sed quasi omnibus gentibus a natura pariter infusum. Respondetur tamen contrarium, & assignatur ratio in tex. ibi, nam vsu. In hoc tamen differt a iure ciuili, quia hae constitutiones omnium gentium consensu factae sunt, illae particulari alicuius urbis. Not. ius gentium esse commune omnibus gentibus, & constitutiones iuris gentium vel ex commenditate, vel ex necessitate gentium sunt introductae. Item quo iure bella & seruitutes ortae sunt, & seruitutes naturali iuri esse contrarias: & quod de iure naturae omnes homines liberi nascebantur: & quod omnes fere contractus sunt de iure gentium. Item not. quod illae & statuta debent fieri aut propter commoditatem, aut propter necessitatem hominum: item quod ius gentium derogat iuri naturali: item quod dictio, ex, denotat principium temporis.]

Ius autem. Autem pro sed: & repetit de iure gentium. ut aliquid addat.

SYL. Genus humanum est vnicum. Adde notandum esse hanc gl. ut non dicatur super flum, quoniam aliquid repetitur ut aliquid addat.]

** Adde, quod repetitio eiusdem rei alio quoque casu toleratur, cum. s. fit, ut quod antea dictum est, clarius & dilucidius enarretur, gl. j. in c. canon. de ele. li. vj. & in c. j. in ver. & filio. de su. tri. & eo. li. qua de re late Dec. i. l. ij. §. vlt. si cer. pe. & in l. q. dubitation. de reg. iu.

b. Oportet humano. Sed nunquid plura humana genera sunt? R. non: expono tamen ergo. i. o. b. ho. i. b.

Vel expone. i. totum secundum Nic. & lo. fab.

** Similis tropus apud Marcum c. vlt. eutes in mundo vniuersum predicare euangelium omni creaturae. Nam vsu. Ab initio. n. pauci erant homines: indignerunt tamen aliquo communi vsu. & quoniam plures fuerunt, tunc magis suas consuetudines habebant & statuta; puta ut nullus vineam vel

hortum alterius intraret: & hoc sequitur: & probatur, ff. de iusti. & iu. l. ex hoc iure.

d. Bella. Sed quomodo a iure descendit bellum, cum sit a iure prohibitum, ut ff. de vsu. fru. l. aequissimum? Responde loquitur de eo quod a populo

Bellum est a iure introductum.

li iuri contrariae. Iure enim naturali omnes homines ab initio liberi nascebantur.

Et ex hoc iure gentium omnes penes contractus introducti sunt: ut emptio & venditio, locatio & conductio, societas, depositum mutuum, &

Rom. est indictum hostibus ut ff. de cap. & postlimin. reu. l. hostes.

* Adde, quod bellum naturali ratione inducitur est, ut pax habeatur, & nos nostram tueamur, c. milita. ca. noli existimare, & cap. apud veros. xxij. q. j. d. quare abunde discimus in nostris Anno. Eleganter quoque

SYL.

M. Tul. li. j. de of. docet quod bellum sit iustum.

A. D. D. I. T. I. Immo a quocunque est priuato pro suo recuperando: & de licentia superioris, si per ipsum recuperare non valeat: & hoc nedum contra suum detinentes, sed etiam eos iniuantes: secundum Io. & docto.

Ita propulsare violentiam, quod est licitum: ut ff. de iusi. & iu. l. ut vim, & ff. de vi & vi ar. l. j. §. vim vi. cum moderamine tamen, ut C. vnde vi. l. j.

* Adde, quod alias declarabant hoc moderamen, esse iniuriam illatam vel inferendam subitam propulsationem, periculo proportionatam vitae rerum vel honoris, in d. l. ut vi. j.

SYL.

e. Ab initio. Sed nunquid hodie? Quidam dicunt sic: nos contra: nam seruus nascitur, ut inf. de iu. per. §. serui. el. ij. & ff. de nata. resti. l. interdum.

f. Penes. Pene dicitur per quatuor contractus, ut stipulationem, ut inf. de act. §. de constituta. Item per literarum obligatio. ut inf. de lit. obli. Item per contractum emphyteuticum ut inf. loca. §. adeo. Item propter sponsalitia largitionem, i. donationem propter nuptias, ut in auth. ut spon. largi. §. j. & ij. collat. ix.

+ Idem Bar. & Nic. & vide gl. si millem in l. ex hoc iure, ff. de iusi. & iu. & in l. legitima, ff. de pac.

** Non ab re Accur. exposuit sponsalitia largitatem, i. donationem per nuptias, quemadmodum & in d. auth. ut spon. largi. ne forte intelligeremus de donatione, quae proprie sponsalitia dicitur, quam dubium non est a donatione per nuptias differre, quia inter sponsum tantum sit, non inter coniuges: nec eam doti aequalem esse necesse est, cum eam per dotem non detur, ut Accur. ait in d. auth. in prin. & differre inter se has donationes, satis arguit etiam titulus ille Codicis, de donationibus per nuptias, & sponsalitijs, id quod & Accur. ibidem annotauit.]

** Adde, quod etiam obligatio, quae ex tutela prouenit, a iure ciuili descendit. nam & hae xij. tabul. verbis inuenta est. Alciat. in l. credito.

ditores de verborum signification.

Et not. q. hic dī oēs contractus esse de iure gentiū, sed non oēs obligationes: nā quæ ex maleficio vel quasi sunt, non sunt de iure gentiū, sed vel a lege, xij. tabularū, vel alia lege.

ADDITIONE

Prout gl. loquitur i. quasi maleficijs, approbatur: quia in his contingit aliquem obligari ex facto alieno, quod ius gentium non considerat: sed prout loquitur in maleficijs, reprobat per l. j. ff. de fur. vt per Ang. & Christo. hic.

a. Innumerabiles. idest, non facile ad numerandum habiles, vt inf. de re corpo. & incorpora. in princ.

S Y L.

Diuisio

Constat autem. Postquā docto. simul legunt vsque ad §. sed & quod principi. diuiditur illuc vsque in v. partes: in prima declaratur ex quo ius nostrum constet: in secūda quid sit ius scriptum: in tertia quid sit lex: in quarta quid plebiscitum: in quinta quid senatusconsultum: partes patent.

CASVS. non est ponendus, quia procedit partiendo & describendo. Nota ius Romanum aut. l. scripta constare consuetudine. Itē not. partes iuris scripti. Item modum ferendarum legum, plebiscitorum, & senatusconsultorum. Item q. cōsul dicitur magistratus senatorius: & tribunus dī plebeius. Item quō differat plebs a populo. Item quid veniat appellatione populi. Item q. patricij & senatorij veniunt appellatione populi secus appellatione plebis. Item quid sit plebs. Itē q. plebiscita ex lege Hortensia sunt eiusdem potestatis, cuius sunt leges. Item quod difficile est multos similes adunare.

b. Ius nostrum. Idest civile Romanorum, de quo diximus sup. eo. §. sed ius: Large vocatur ius civile, quicquid scriptū habemus de iure generali, vidimus sup. eo in glo. Vt sunt statuta terrarum &c. ibi, quinto &c. Itē quicquid habemus de moribus hic comprehendit, i. g. talibus, vt patet ex inferioribus.

c. Ex scripto. De hoc dicit vsque ad §. ex nō scripto inf. eo. & de nō scripto ibi dicit. Acc.

ADDITIONE. Nō tñ est necessaria scriptura ad substantiā legis, sed ad probationem tñ, arg. l. contrahitur, ff. de pigno. secundum doc. hic.

d. Vt. pro sicut.

e. Apud Græcos. Nā & Græci vtebant iure scripto & nō scrip. vt inf. eo. §. & nō inelegāter f. Scriptum autem ius. Scilicet civile Romanorū, de quo dixit sup. eo. §. sed ius. Accu.

aut non scripto: † vt d. apud Græcos, e

τὸ μὲν ἀγράφον τὸ δὲ νομικόν.

Scriptum autem ius f. est, lex, plebiscita, senatusconsulta, & principum placita, magistratum edicta, responsa prudentium.

Lex est, h. quod populus Romanus senatorio magistratu inter rogante (veluti i. Consule k) constituebat.

Plebiscitum est, qd plebs plebeio magi-

vt in alia lege græca colligitur in eo. ti. de ll. & senatusconsult. l. 2. Accur.

Adde, q. hic non diffinitur lex, sed describitur modus l. ferendæ, quia in essentia non differunt, sed in auctorib. & modo cōdēdi. j.

i. Veluti. Exemplificatiue ponitur, vt inf. §. proximo. nam facta conuocatione po. Ro. magistratus, s. senatus, non totus, sed qui maior erat omnibus, interrogabat populum, scilicet consul, an sic placeret.

** Recte ait Accur. verbū, veluti, poni causa exēpli: nā non solū Consules: sed & Dictatores, Prætores, Interrex, & quidā alij, ius ferendi leges ad populū, & rogandi habebant: quē admodū ex veterū monumentis facile licet itelligere, & accuratissime oīum docuit Paulus Manutius li. De Leg. Ro. Porro illud anī maduertendū est, q. licet primū quidē ex solo Senatorū cētū Consules crearentur, vt hic quoq. significat, tñ post multas iter populū, & plebē cōcertatiōes obtētū fuit vt ex plebe quoq. possēt creari, l. 2. §. deinde cū. de ori. iur.

ADDITIONE. Et ideo dicit Ang. q. non valerēt statutum in cuius confectione constaret, q. non fuerit in consilio per Priorem facta propositio: secus tamen in dubio. Ang. Arc.

Et sic ad libitum populi fiebat, vt ff. de ori. iur. l. 2. in princ.

k. Consule. Nam consul vice Senatorum interrogabat populum, & sic ipsi senatores videntur interrogare. Nam qui per aliam facit, per se facere videtur, vt ff. de vi & vi arm.

B 2 l. j.

g. Senatuscō.

Quare dicti sunt consules, vt not. ff. de or. iur. l. j. §. exat. i. j.

h. Lex est.

Hæc diffinitio quo ad sententiam concordat cū ea, quæ est, ff. de leg. & senatusconsult. l. j. licet quo ad verba dissentiat.

Diffinitur & alio modo.

Lex est sanctio sancta, iubens honesta: prohibens cōtraria: quæ sumit ex lege græca, ff. de le. & senatusconsult. l. ij.

Itē diffinitur tertio modo,

† alias aut scripto, aut sine scripto.

Legis diffinitio.

† i. partim non scriptum, partim legimū, & legib. proditum.

† Vide ad hunc locum Bu-

daum in l. ius ciui-

le ff. de iur. sti. & iur.

& Alciat. lib. 2. præ-

termis.

S Y L.

l.j. §. de iecisse, & ff. de administ. tut. lita autem §. gessille.

ADDITIONO. Debet tamen in libello exprimi, q. per te vel alium tuo nomine tale quid commissum fuerit: alias agendo contra te, & probando de alio tuo nomine spoliantem, non obtine-
ret: secun. Ioā. Fab. & Ang.

* Nam recte oīa nostra facimus, quibus a nobis auctoritas impertitur, ut C. de vet. iur. enuc. l. i. §. sed & siquid. verbi. omnia.

* Cōcor. a. Veluti. Exemplificatiue ponitur ut sup. §. pximo. erat .n. vnus noīe Tribunus: qui præerat plebeis & eorū magistratū, qui interrogabat plebeios, ut ff. de orig. iur. l. 2. §. au-
des. super ver. maio-
res. prope si. ibi ple-
bis at ap-
pellatio-
ne ext. de
ref.

ADDITIONO. Sed nec hodie illa, si habent salarium ut ibi no. secus in deleg. extra de rescri. c. statutum, §. insuper lib. 6. Ioan. Fab.

* b. Species a genere. Est autem genus, quod dicatur de quibus differentibus specie ut animalium rationale, aliud irrationale: & sic se-
ius loci, hēt populus, ut sequitur, ad nobiles & igno-
vide Bar. biles. Species autem, quæ prædicatur de plu-
in l. j. col. ribus differentibus numero: ut hominum
iiij. verbi. alius Titius, alius Seius: sic se habet plebs:
Illud er- nam minores tantum comprehendit, ut
go, C. de sequitur.

digni. lib. c. Adde, q. melius dixisset Imperator. Quod
xij. Gñis pars a toto: quia differentia speciei & generis
diffō. non potest accommodari: quia hic posita ple-

Speciei di- be non ponitur pupulus, sicut specie posita
finitio. ponitur genus: tuemur tamen Imperatorem
† Dicit th hic in nostris Annotationibus.

Ange. qd * Nam sicuti latior est generis quam spe-
quāui §. lo ciei significatio ita latius patet populi quam
co senato plebis notmen: & ita interpretandus est hic
rū: hodie locus non autem quod plebs sit species po-
successe- puli, Alciatus l. inter donum, de verborum
rint consi significatio. Et sciendum est, genus aliter
liarij seu accipi apud Legistas, aliter apud Dialecti-
decurio- cos, ut tradit Barto. in l. meuius. §. duobus de
des nō in lega. 2.

stratu interrogate (vel
uti^a Tribuno) consti-
tuebat.

* Plebs aut a populo
eo differt, quo species^b
a genere: nam appella-
tione populi vnuerſi
ciues significantur, cō-
numeratis etiā^c patri-
cijs^d & senatoribus.

† Plebis aut appellatio
ne, † sine patricijs &
senatoribus ceteri ci-
ues significantur.

* Sed & plebiscita^e le-
ge Hortensia^f lata nō
minus valere, quam

e. Etiam q. d. Non solum plebei appella-
tione populi cōnumerantur, sed & patricij.
** Adde, populi appellatione eius urbis in-
colas contineri, aduenas non contineri, Fel.
in c. Rhodolphus de rescr.

leges coeperunt.

* Senatusconsultū est
† qd senatus iubet atq;
constituit. g. Nam cum
auctus esset populus
Rom. in eum modum,
ut difficile esset in vnū
eum conuocari legis h-
fanciendæ causa, æquū
visum est, senatum vice
populi consuli. i.

**Principum constitu-
tiones, præcepta, vel
decreta, quæ persona-
lia non sunt, habent l.
vim. h. d. ex l. i. ff. de
consti. princ.**

tutis, inter quos longam fuisse dñam cōstat.

e. Sed & plebiscita. Videbatur minus vale-
re, quasi loco & argumento sumpto ab aucto-
ritate: quia maior est patriciorum & senato-
rum auctoritas, ut C. de legi. l. humanū & ff.
de ed. n. l. siquis ex argētarijs, §. i. sed hoc sub-
latū est per legem latam ab Hortensio rege,
ut sequitur, & ff. de orig. iur. l. 2. §. augetentē.

f. Lege Hortensia Sic dicta ab Hortensio,
qui pacē composuit inter nobiles & plebeios
& inter eos sic statuit, q. valetet plebiscitum.

* Quo tempore lata fuerit, & quam longe
erret Accur. existimans Hortensium fuisse
Regem, legito quæ hoc loco dixi in Annot.

* Nam fuit Q. Hortensius Dictator, qui eam
legem tulit, ut ex Lælio Felice tradit Gellius
lib. xv. c. xxvij.

g. Cōstituit. Nam poterat facere legem ut
hic & ff. de le. & se. l. non ambigitur.

h. Legis fanciendæ causa. Nam idem est si
ex alia, quia difficile erat tot homines con-
uenire. Accur.

i. Consuli. i. interrogari. Nam antea popu-
lus interrogabatur, ut sup. eo. tit. §. lex. ut si-
cut populus interrogabatur prius, sic postea
senatores (qui centū erāt numero) interroga-
bantur a cōsule, ut l. 2. §. sed quia difficile, ff.
de orig. iur. & C. de peti. hæred. l. si. in princ.

* Adde, q. tex. in d. l. si. nihil probat, quia lo-
quitur de iudicijs cētumviralibus, quæ alias
erant a senatu, vel declarat Festus, & Budæus
in suis Annot. in l. si. ff. de sena.]

* Sed

possent su-
per pñci-
pi reserua-
tis statu-
re, puta ad

S Y L.
famā seu
ius geni-
turæ ali-
quē resti-
tuere, spu-
rios legiti-
mase. aut
veniā aia-
ti conde-
re.

Qui erant qua-
si patres princi-
pis, ut inf. qui-
bus modis ius
pat. po. solui. §.
filius.
* Patricij q-
apparentur,
vide Budæum
ad l. vlti. ff. de
Senato. & Ale.
lib. 12. C. in tit.
de cons. & nō
spar. pec. Olim
enim patricij
dicti sunt, qui
a cētum patri-
bus, quos Ro-
mulus institue-
rat, originē tra-
xerant: Accur.
vero cōfundit
patricios vete-
res cum patri-
cijs ab Impera-
toribus insti-

S Y L.

S Y L.

¶ Sed & quod. Iste §. diuiditur in quatuor partes. Nam primo ponit dictum. Secundo eius rationem. Tertio ponit illationē Quarto dictum modificat & declarat. Secunda ibi, Cum lege. Tertia ibi, Quodcunque, Quarta ibi, Plane

Ang. de Are.

S Y L.

CASVS

Quærebatur exēplum eius qđ dictum fuerat de principum placitis, quō & ipsa efficerentur lex: & responsum est,

ex auctoritate l. Regiæ, quod principi placet, legis habere vigorem: sed tunc quærebatur, an omnia passim, an verō cum delectu aliquo quæ principi placerent vim legis obtinerent: & ratio dubitationis poterat esse, quia qđ populus, plebs, aut senatus decernebat, semper erat lex in re decreta, ita ergo videbatur in placitis principum, quæ in iure scripto æquiparabantur: cuius contrariū deciditur: qđ generales dispositiones principum vim habent legis, personales vero personam nō egrediuntur: ratio autem decidendi ea esse potest, quia actus agentium non debent operari ultra eorum intentionem, l. non omnis, ff. si cert. petat. sed quando princeps aliquid generaliter statuit, tunc quia vult generalem vim habere, vim l. obtinet: quādo vero vult aliquem beneficio afficere vel pœna, non habet vim. l. quia non est illa mens condentis. No. qđ lex est quidquid animo condendi legem princeps disponit. Itē qđ, l. Regia translata est in Imperatorem omnis potestas populi. Item no. qđ totale imperium potest alteri concedi. Item qđ verbum, concedo, importat translationem domini. Item qđ epistola, sententia, & edictum principis habent legis auctoritatem. Item quid sit constitutio. Item quod personale priuilegium personam non egreditur.]

¶ Dūmō sit iustū, & honestū secundū Ang. & las. hic per ea qđ pulchre no. Bald. in l. qđ ex lib. ra. C. de op. lib. Placuit. Causa faciendi communem legem, † alias non esset lex communis, ut sequitur, & C. de sent. & inter. om. iud. l. ex stipulatione. nam ibi dī nō omnis vox iudicis est snia. & sic non oīs vox principis est lex. b ¶ Habet uigorē, i. lex est, & pro lege seruat. c ¶ Lege Regia. hac lege cautum fuit ut potestas legis faciendæ transiret de populo ad principem, ut hic, & ff. de ori. iu. l. 2. §. nouissime & facit ad hoc ff. de const. prin. l. 1. ubi sunt eadem uerba. Et hanc legem Regiam non habemus: nam facta fuit super regno, idest imperiō transferendo.

S Y L.

¶ Quæ nam esset lex regia, quod nemo ferre ante hac recte explicauit: in Annotat. nostris clarissime ostenditur.

** Meminit. l. Regiæ Iust. et in l. 1. §. Sed & hoc, C. de uel. iu. enu. eaq. fuisse legē antiquā significat, alibi dī lex imperij. l. 3. C. de testa.

d ¶ Imperio. Transferendo de populo ad principem.

e ¶ Ei. scilicet principi quo ad honorem: & in eum quo ad onus.

f ¶ Concessit. i. transtulit, sic ut ipse populus a modo nō

ptātem † concessit. f ¶ Quodcunque ergo Imperator per epistolam § constituit, vel cognoscens decreuit, h vel edicto i precepit, legem k esse constat.

habeat sibi hoc ius: sic C. de uel. iu. enu. l. 1. §. sed & hoc si uoluerit & de leg. & se con. l. si. Sed alij dicunt, qđ adhuc populus potest facere legem.

† alias cōtulerit, & rectius, ut hī in l. 1. ff. de cōf. princ. vñ hic locus sumptus est.

S Y L.

¶ Adde tu, qđ hodie facere potest, non sua auctoritate, sed cōcessa a principe. Illa enim sua auctoritas, l. Regia omnis translata est: colligitur resolutio hæc ex hoc tex. & l. non ambigitur, ff. de legi. & l. humanum, & l. fin. C. eodem.

* Itē adde, qđ licet Acc. exponat, concessit, i. transtulit, ualde tamen inter se differunt, ut annotauit Decius in leg. Non uult, ff. de re iudic. 7

ADDITIO. Quod est uerum, s. municipale ut sup. eo, §. ius autem seu particularem, dūmodo habeat collegium approbatum, non autem generalem: ut per Ioan. Fab. & Ang. Are. hic.

¶ Et quod dicitur solum principem hoc posse, uerum est, solus idest nullus alius solus, secundum Ricardum.

g ¶ Per epistolam. ut inf. de ijs qui sunt sui uel alieni iuris, §. sed & maior. uer. dominorum. & ff. de const. princ. l. 1.

** Addit Vlpia, in l. 1. de const. orinc. & subscriptionem. meminit eiusmodi epistolæ Paulus in l. regula. §. Siquis ius. de iu. & fact. igno. intellige autem principis epistolam habere vim legis, si is princeps non recognoscat superiorem, alias secus, secundum Angel. in l. 1. ff. de ferijs. item, adde, ita demum principis epistolas obtinere vim legis, postquā redactæ sunt in corpore iuris, non autem, ut declarat Pau. Cast. in d. l. 1. de const. princ.

h ¶ Decreuit ut C. de legi. & consti. l. si imperialis. Accur.

* ¶ Quod rex ait, cognoscens decreuit, intellige. l. sedens pro tribunali dando sententiā diffinitiuam sententiā enim principis habet vim legis, quando causa cognita eam protulit, alias non interlocutio uero principis ita demum vim habet legis, si hoc expressit a principio, alias secus, ut habetur in d. l. fin. C. de legi. & late tradit las. in l. 1. in 3. not. ff. de consti. princip.

i ¶ Edicto. ut C. eo. l. 4. & de secundis nup. l. hac edictali.

k ¶ Legem, generalem quam potes cognoscere quatuor modis, † ut Cod. de legi. & constitutio. l. leges. uel specialem, ut sequitur.

† sequuntur Nic. Io. de Pla. Pos. & Ia. dicit in Io. fab. qđ sex mod.

B 3 a Hæ

Hæ sunt. f. quas constituit Imperator.
b Personales, dummodo in iuris corpore non sint clausæ: **†** alias omnes sunt generales, vt C. de no. Cod. faciendo. l. vnica in §. fi.
****** Adde, nisi ea intensione clausa sint, vt sint priuilegia, vt declarat Dec. in c. 1. in 2. lec. in 2. colum. de consti.]
c Ob meritum. Quia multum seruierat principi: **†** & ideo aliquā pēnam, quam debebat ille pati propter delictum, quod forte fecerat, ei remisit.
† Istā gl. & sec. in ver. irrogauit sequantur Ang. & et Io. de Pla. & por.
† alias si quam.
† Concor. in proce. decretaliū in glo. vl. post prin. ibi, & indulgentia & c. r. p⁹ prin. extr. de calū.
d Alicui. Pœnam merenti.
e Irrogauit. Scilicet non merenti: vel merenti, sed maiorem forte, quam esset dignus, vt pœna eius metus sit multorum, vt ff. de pœn. l. aut facta §. fi.
***** Melius est exemplificare, quando princeps pœnam aliquam legibus non statutam irrogat q. causæ intuitu non nunquam fieri licet, l. si vindicari C. de pœnis, nec enim presumendum est principem non merenti pœnam inferre: quoties vero grauior quā per leges liceat infertur, vt alij deterreantur, legē generalem constituit in similibus casibus, hoc est, quandoque opus erit exemplo.
f Sine exemplo. id est vt alij non caperent exemplum.
***** Melius Accur. in l. 1. ff. de constitu. prin. simpliciter enim intelligendus est hic locus vt si quem puta restituat, vel pœnam in eum statutam condonet.
g Subuenit. Vt clericis in quibus multa sunt specialia, vt in authen. vt clerici apud propi. episc. & C. de episc. & cleri. cum cleric. & l. omnes qui. & curiæ & alijs, vt C. de leg. & constit. l. 2. Sed nunquid intelligitur sine exemplo subuenire, si cui simpliciter rescribat? Respon. sic, dummodo non sit ibi aliqd signū ex ijs quatuor q. dñr. C. de le. & cō. l. 3.
h Non transgreditur. ff. q. quis, iur. l. 1. cōfr-

tra. Sed distingue: an ad sui postulationem sit concessum, quo casu transgreditur, vt ibi, alias non, vt hic & ff. quod quisque in l. 3.
† Et sic soluitur aliud cōtra. C. de fruc. & lit. expen. l. fi. Vel dic ad vtrunque contra. quod

† Fallit in casib. no. hic p. Ange.

bēt vim legis, & edicta Aedilium curuliū sunt pars iuris prætorij. h. d. ex l. ius autem. ff. de iustit. & iur.

† Prætorum quoque edicta **k** non modicam obtinent iuris auctoritatem. Hoc etiam ius honorarium solemus appellare, quod **m** qui honores gerunt, id est magistratus, **n** auctoritatem huic iuri dederunt. **o**

† Proponebant & Aediles curules edictum de quibusdam causis: **p**

honorarium & vnde: in 3. quod edicta ædiliū curuliū sunt pars iuris prætorij: partes patent. **CASVS.** non figuratur, quia procedit describendo & exemplificando. Not. q. edicta prætorū obtinent vim legis. Item q. vocatur ius honorarium. Item q. magistratus dicuntur honores. Item qd. suis edictis dabāt prætores auctoritatem, & sic contra docto. in rub. C. qui admi. qui voluerunt edicta prætorum habere auctoritatem le. dummodo approbarentur. Item qd. edicta ædiliū habenda sunt vt portio iuris prætorij. Item vnde dicatur ius honorarium: quamuis alibi senserint aliqui quod ideo dicerentur quia honorabantur, ex hoc quod eorum edicta habebantur, pro legibus.]

k Edicta. Quæ scripta erant in albo prætoris, vt ff. de iurisd. om. iudi. l. si quis id quod. in primo respon. Accur.

***** Album Prætoris appellabatur tabula albo colore inducta, in qua prætores edicta sua describebant palamque proponebant: Græce leucoma dicitur, non autem erat paries dea beatus, vt aliqui sensere, quos refellit Alciat. lib. 1. prætermiff.

l Non modicam. Sed magnam.

m Quod. Id est, ideo quia.

n Magistratus. s. ipsi prætores, vt ff. de iur. & iur. l. ius autem. §. ius autem prætorium.

o Dederunt vt ff. de orig. iur. l. 2. §. eod. tpe.

p Quibusdā causis, vt de morbis & mor-

ad aliud extenditur, hoc non est dicere vt alius habeat priuilegiū. **†** Vel melius, licet egrediatur personam, nō est tamen generale ius: nec videtur alius, s. aduersarius prorsus, cum sit cōtingens occasione controuersiæ. **i** Tenent. id est ligant.

† Vel dic qd. illud est spale i illa l. C. d. fru. & lit. expen. pp æqualitatem in iudicijs obseruanda ar. Co. de postula. i. prouidentum.

† Prætorum quoque. Diuidit in tres partes, in 1. ponitur qualiter edicta prætorū habent auctoritatem. l. in 2. q. appellatur etiam ius honorarium

bos & vitiosis animalibus vt patet. ff. de
ædil. edic. l. 1.

a. Honorarij. Qualiter? Rñdeo: quia ædiles
erant ex prætoribus, vt inf. de diui. sti. §. præ-
torix. & ff. de ver. obli. l. §. §. prætorix.

Adde, quod

SYL. hoc est falsū:
alias qđ
adictū iu-
ris, &c.

quod + & ipsum iuris
honorarij a portio est.
Prudentium respon-
sa sunt opiniones iuris
consultorum, qui habe-
bant a principe aucto-
ritatē legis condendæ:
a quorū snia iudici re-
cedere non licebat. h. d.
Responſa prudentū
sunt ſententiæ b & opi-
niones c eorum, quib.
permiſſū erat + iura cō-
dere Nā antiquitus cō-
ſtitutum erat, vt eſſent
qui iura publice d in-
terpretarentur: quib. a
Cæſare e ius reſpondē

alias de
iure reſpō-
dere.

SYL. Rñſa. Diui-
ditur in 2. par-

tes: in prima ponitur dictum. in 2. ratio. ſecū-
da ibi, nam CASVS. non figuratur, cū proce-
dat ſimpliciter declarando, & Impe. ipſe aſſi-
gnet rōnem decidendi, nimirū quia ita con-
ſtitutum erat, quæ ratio tollit oēm rationem
dubitandi. No. qđ opiniones iuriſconſulto-
rum non ſunt neceſſariæ, niſi hoc diſponat.
Item qđ interpretes iuriſ omnium a publi-
co deputabantur: & 2. dicebantur iureconſul-
ti: & qđ iudices ab eorum opinionibus rece-
dere non poterant.

Sententia b. Sententiæ. Sententia eſt firma & indubi-
tata reſponſio, ſecundum Ioann.

SYL. Adde, quod quamvis doct. hic approbent
hanc dñiam, eſt tamē falſa. l. eos, §. pen. C. de
appell. ſeu exponitur vnum pro alio.]

Opinio c. Opiniones. Opinio eſt cum dubitatio-
ne reſponſio, + ſecundum Ioannem.

+ Appro-
batur per
Nic. An.
& Ioā. de
Pla.

d. Publice. Ideſt quorum interpretatio fie-
bat publica auctoritate cōceſſa a principe, vt
Vlp. Pap. & ſimiles qui fecerūt leges, ff. d. ori.
iu. l. 2. §. poſt originē, & §. iuris ciuiliſ ſciētū.

ADDITIO Hodie ſn ſententia doctōrū eſt
probabilis, & non neceſſaria, vt no. gl. in l. 1.
C. de leg. & legendi ſeu interpretandi licen-
tia in doctōratu collata operatur, vt hæc poſ-
ſint publice fieri, quod alias non liceret, l. 1.
C. de ſtudi. lib. vr. ro. lib. 11.

e. A Cæſare. Aug. vt ſup. in 1. rub. poniſ. Ac.
f. Vt iudici, ſcilicet nulli,

g. Vt eſt conſtitutū. i. ſicut ipſi cōſtituerūt.

* Intellige. i. ſicut ipſi Imp. conſtituerunt.

Ex non ſcripto. Diuiditur in tres partes. in
prima ponit, quid ſit ius non ſcriptum. in ſe-
cunda qualiter ius ciuile diuidatur in has

di datum eſt, qui iuris
cōſulti appellabantur:
quorū omniū ſnā, &
opiniones, eā auctōrita-
tā tenebāt, vt iudici fre-
cedere a rñſo eorū non
liceret, vt ē cōſtitutū g.

Quod diu vſus com-
probauit. l. habet vigo-
rem: & ius ciuile in
ſcriptum & non ſcri-
ptum diuiditur ratio-
ne originis ipſius. hoc
dicit ex l. de quis, ff.
de leg.

+ Ex nō ſcripto ius ve-
nit, h qđ vſus approba-
uit + nā diuturni mores

duas partes. in
tertia aſſignat
rationē. ſecun-
da ibi, & non.
3. ibi, nam ori-
go CASVS.
Quia ſu. dictū
fuerat, ex non
ſcripto ius etiā
conſtare, hic
declaratur qđ
nē ſit tale ius,
qđ ex non ſcri-
pto venit, & di-
citur illud, qđ
vſus approba-
uit. Sed tunc
dubitātū fuit,
an tacitus con-
ſenſus populi.
l. vim obtine-
re poſſet. Ratio
autem dubitā-
di poterat eſſe
duplex: quia
minor vī vir-
tus taciti quā
expreſſi. l. ex-
preſſa, ff. de re.

+ alias ſi-
ne ſcripto
cum tex.
c. cæterū
cum glo.
extra de
teſti. cog.

iur. item quia cum populus tranſtulſſet om-
nem auctōritatem in principem, nō videba-
tur poſſe amplius condere nec expreſſe nec
tacite, l. quibus non obſtantibus decidit con-
trarium ea ratione, quia continuatus ille &
diu obſeruatus mos cenſetur habere vniuerſa-
lem conſenſum populi & voluntatem ipſo-
rum: ſicut habet, l. expreſſa. Nec obſtat prima
ratio quia immo par eſt virtus taciti & ex-
preſſi, l. eum quid, ff. ſi cer. petā. Item quia in
iſto tacito conſentiu cenſetur conſenſus etiā
illius cuius auctōritate, l. condi. poſteſt: quia
iſte tex. & alij ſic intelligi debent de illo po-
pulo, qui habet auctōritatem, l. condendæ: &
in effectu rationem decidendi vide in l. de
quibus, ff. de legi. Nora qđ vſus diu obſerua-
tus habetur pro le. Item qđ diuturnum dici-
tur quod conſtat ſpatio. x. annorum. Not. qđ
duæ negationes aſſirmant: ibi, non inelegan-
ter, Not. diuiſionem iuris ciuiliſ factam eſſe
ab origine. Item qđ vna ciuitas poſteſt ſolis cō-
ſuetudinibus vel ſolis legibus regi. Not. ibi,
ſcripto argumentum ad hoc, quod l. ad ſui
eſſentiam exigit ſcripturam.]

h. Ex non ſcripto ius venit. De iure ſcripto
vidimus, quod in ſex partes diuiditur: ſequi-
tur de non ſcripto, vt ſup. eo. §. conſtat.

i. Diuturni. Sed quanto tempore vſus fa-
cit mores vel conſuetudinem? Reſpondeo,
decem annis, vt ff. qui & a qui. ma. li. nō ſi. l.

Cōſuetu-
uo induc-
tur excu-
ſu x. ann.

Liber primus

si cum fideicommissaria, §. Arist. licet secundum quosdam exigatur tempus, cuius non extrat memoria, arg. ff. de aqua plu. arc. l. 1. in in si de aqua quori. & æsti. l. 3. §. ductus, & C. quæ sit longa cōsue. l. consuet. & C. de sacros. eccl. l. si. Item

quia dñ longa, ut patet in rub. C. eod. & ff. eo. longa autē decem annis dñ, ut inf. de vsuc. §. 1. sequitur ergo, q̄ decē annis sit robusta.

SYL.

Adde, q̄ hęc opi. communiter approbatur reprobata illa, q̄ requiratur tēpus, cuius initij memoria i contrariū non existat, ut per Ias. in l. de quibus col. 11. ff.

de le. Sed nunquid semel sufficit, ut inf. decem annos secundum eam iudicetur? Resp. non: imò debet ad minus bis secundum eā iudicari, ut C. de epi. audi. l. 3. in si. vel quærimoniam vel libellū propositum contra consuetudinem talem spernere, ut ff. de legi. l. cū de consuetudine.

SYL.

Ista opin. communiter improbatur hic, & in d. l. de quibus. & in c. si de consuetu. vbi Abb. post alios quos hic retulimus in Commen. qui consentiunt necessario non requiri actum vllum iudicarium in consuetudine inducenda, sed consensum, atque vsum populi sufficere. d. l. de quibus. Nunquid ergo iudicatur exemplis? Respōdeo, non, ut C. de sent. & inter. om. iudi. l. nemo iudex. & facit, ff. de offi. præli. sed licet, sed ex consuetudine quæ approbatur exemplis. & sic conceditur aliquid per obliquum, quod directo non cōceditur: sic & ff. quæ res pigno. ob. poss. l. Arist. in fine.

SYL.

Adde, quod potest esse ratio, quia illa exempla per receptionem dicuntur comprobata ab habente auctoritate. l. condendæ, cuius, exempla in iudicando bene attenduntur. c. afferte. de præsump. gl. in c. si. 30. dif.]

Quod dicit Accur. aliquid concedi per obliquum, q̄ directo non conceditur, intelligas verum esse, quando quod directo prohibitum est, venit necessario in consequentiam eius, quod per obliquum permittitur ut hic, alias non, ut in l. athleta. §. siue autem de ijs qui not. infam. ut declarat Barto. in l. 1. ff. de auct. tu. nam regula est, cū quid vna via prohibetur alicui, ad id alia via eum non debere admitti. c. cum quid. de reg. iur. lib. 6. Sic ecōtra, peto ex promissione quæ promissa, pbat ex lōgo usu, ut ff. de usu. l. cū de i re ver.

a Consensu. Alias non potest esse consuetudo, cum dicatur consuetudo quasi cōis assuetudo, & error consuetudinem impediatur, ut ff. de ie. & se. con. quod non ratione.

Adde, q̄ immo tollit. l. consuetudo per errorem inducta

SYL.

magis ea, quæ pro legibus obseruarent, memoriam mandarent: Athenienses vero ea, quæ in legibus scripta comprehendissent, custodirent.

Ius naturale est immutabile: sed ius civile sæpe mutatur quandoq. per aliud ius, quandoq. per contrariā consuetudinem. hoc dicit.

bia, ut ff. eo. si de interpretatione, in si. Item corrigendi, ut ff. de leg. & se. con. l. de quibus. in si. & inf. eo. §. ea vero. Quod distingue aut est generaliter consuetudo per totum mundum, & tunc vincit legem vbique, ut ff. de l. & se. con. de quibus. §. si. aut specialis, & tūc vincit legem in eo loco ubi est, ut ff. com. mu. præd. l. venditor. §. si constat. dummodo post legem fuerit inducta: alias vincitur a lege superueniente, ut ff. de sepul. viol. l. 3. §. diuus. In alio autem loco consuetudo specialis non vincit legem, ut C. eod. l. consuetudinis: & hoc secundum Ioan. & Py. licet alij aliter distinxerint.

Adde, q̄ ista distinctio approbatur cōiter, ut per Ia. in d. l. quibus. super gl. si.

SYL.

c Et non. Hic §. communis est ad duo supradicta, scilicet ad ius scriptum & non scriptum: ideo bene est hic §.

d Ius civile. large accipe, ut no. in §. costa. **e** Origo. in l. 12. tab. quæ fuit origo totius iuris civilis & principium.

f Institutis. i. ordinamentis. Nam Romanus populus decem viros pro isto iure misit: qui decem tabulas eburneas retulerunt tam de iure scripto Athenientium quam nō scripto Lacædemoniorum: sed quia postea aliquid deerat, vel mendationem desiderabat, data fuit potestas per vnum annum his decē viris, ut ius & leges corrigerent addendo, & detrahendo, & si opus esset interpretarentur, qui ut ea, quæ necessaria erant, facerent, duas tabulas addiderunt: & sic lex 12. tab. ex accidenti dicta est, ut ff. de orig. iur. l. 2. §. 1.

***** Imo tres tantum misit, non decem, ut a Lulio lib. 3. ab urbe condita proditum est.

Lex 12. tabularum vñortum habuit.

SYL.

Sed naturalia. Diuiditur in duas partes: in prima ponitur qualiter ius naturale est immuta-

SYL.

mutabile: In secunda q. ius civile mutatur. Secunda ibi, ea vero.

CASVS. Politæ erant differentie inter ius civile & naturale: quælitum fuit, an sicut civile ius secundum qualitates personarum & temporum mutatur, ita mutetur ius naturale: ratio autem dubitandi potuit esse, quia cum respiciat ipsos homines quorum status est in continuo

* vñ dicitur motu, videbatur alterandum. §. vñ. qui secundum mutationem, & potest quod exigentiam ipsas naturæ forum, cuius est potestas contrarium datur quia cum naturalia perpetua ratione constant, & ab ipsa natura. id est

Deo regantur, & infundantur mentibus hominibus, certe non possunt recipere mutationem aut alterationem aliquam, sicut recipiunt civilia. No. q. ius gentium est in sui totalitate immutabile, & q. hic loquatur de iur. gen. declar. text. in §. qd. vero, sup. eo. ubi ponuntur hæc verba. Itē q. ius gentium oritur ex diuina providentia. Itē q. statuta & ius civile mutatur vel contraria lege, vel consuetudine. Item quod eo vinculo quid tollitur quo introducitur.]

a. Sed naturalia. Hic §. potest intelligi de iure naturali primo, quo moventur omnia animalia ad aliquid faciendum, ut no. sup. eo. tit. in princ. Sed quod dicitur esse immutabile, est contra id, qd. de servitute dicitur, quæ est contra ius naturale. & in prælatet, ut sup. eo. §. ius autem, Sed dicitur, non deroget ob hoc, licet non servet in illo casu: nam nihilominus æquum & bonum est. Et eodem modo respondeo ad illud, quod dicitur, inf. de ca. di. §. qd. autem qd. est contra. Vel ibi non tollit cognationem, sed ius succedendi. Itē eodem modo ut prius, respondeo ad illud, quod de usufructu dicitur: inf. viget. sup. de usufructu. in princ. quod constat contra ius naturale, ut ff. de condi. inde. l. nam hoc natura, ter. sed q. Vel dicitur, q. iste, §. loquitur de iur. gentium: quod tum est in patet ex illa littera. Quæ apud omnes gentes concreto sup. eo. §. quod vero naturalis. Accurrit.

S Y L. Adde, q. ista est vera, ut dixi in primo no. potest in alio & intelligitur q. non mutatur in sui totalitate, ut dicitur docto hic.]* Intelligit, hic agi de eo iure gentium quod inditum appellamus, quod dicitur Ang. si mentibus nostris inditum Dei providentia absque ullo hominum decreto, vel persuasione. Hoc. n. perpetuum & immutabile est, cuius exempla sunt illa, Religio erga Deum, cultus parentum, & id genus alia, de quibus in l. 2. & 3. ff. de

iusti & iur. Sed ius gentium constitutum hoc est, non a Deo ipso nobis infusum principalliter & per se, sed quod mortales ipsi introduxerunt, naturali ratione suadente ob bonum publicum, & conservandam hominum societatis causam.

Ius civile aut ad personas pertinet, aut ad res, aut ad actiones: & prius videndum est de personis. hoc dicitur ex l. 1. & 2. ff. de statu homin.

¶ Omne est autem ius quo utimur: vel ad personas pertinet, vel ad res, & vel ad actiones. Et prius de personis videamus: nam parum est ius nosse, si personæ, i

aliquando mutatur propter varias humanarum rerum circumstantias, si id publicum bonum exposculet, & ratio conservationis societatis humani generis suadeat, quod videtur esse in distinctione, & usufructu: in servitute, & manumissione: in contractibus, & in numeris alijs exemplis.

taliter hic incipit de iure personarum

scilicet de consuetudine speciali, vel l. municipali scripta.

c. Facito consensu, si contraria consuetudine, ut ff. de leg. & se. con. l. de quibus in fi.

d. Vel alia, i. contrario statuto: & sic redduntur singula singulis.

e. Omnes ius. Divisio in casus per se patet. * Cū n. sup. dixerit se tractaturum de iure privato, quælitum est an aliquam divisionem huiusmodi ius recipiat: & respondetur, q. ius, quo utimur, & in practica observatur, aut respicit personas distribuendo unicuique functionem suam, aut res utilitate quadam utilib. personarum commutandas, aut actiones, quibus incidentes, controuersias dirimunt sed prius ait Imperator se locuturum de personis, quarum causa non modo ius est constitutum, sed omnia quoque animalia genita, & in pecudum. inf. de re. di. No. divisionem. Item quod appellatione rerum hic non veniunt actiones, quamuis alibi ff. l. rei, ff. de verb. signifi. Item quod digniora sunt præferenda. Item quod cognitio eorum, quorum non cognoscitur finis, est superuacua & habetur pro nihilo.]

e. Omne. Quid sit ius & qualiter diuidatur diximus: nunc differentiā inter ipsa iura ponit.

f. Ad personas. De hoc dicitur inf. in toto primo lib. usque ad titulum de rerum diuisionem.

g. Ad res. De hoc dicitur, inf. lib. 2. & 3. usque ad tit. de oblig.

h. Rei appellatio ad omnem contractum & obligationem pertinet. l. 6. de verbo. & re. signifi.

h. Ad actiones. De his dicitur inf. de act.

i. Personæ. Nam homo est dignissima creaturarum, ut ff. de ad. di. l. iustissimi. Unde Ovidius: Pronaque cum spectu animalia cetera terram: Os homini sublime dedit,

Ouid. 1. Meta.

cor-

Liber primus

Vir. in 6.
Aeneid.

cælumque videre iussit, & erectos ad syde-
ra tollere vultus. Et Virgilius: Igneus est ol-
lis vigor & cœlestis origo Seminibus.

2. Ignorentur. Et sic statim ponit de iure
personarum. Et no. hic, quod digniora pro-

ponenda sunt:

sic infra de ho.
pos §. aliā ve-
ro & per hoc
facimus mul-
tas formatio-
nes titulorū.

quarum causæ consti-
tutum est, a ignoren-
tur.

**De iure persona-
rum.**

**Homines aut liberi
sunt, aut serui, diffini-
tur libertas & seruitus:
& serui a seruando di-**

Adde, quod
quum concur-
runt dignior
& potentior,
præfertur po-
tiori. l. Quæ-
ritur, ff. de sta.
homi.

De iure personarum.

S Y L. Cōtinuatur titulus per Impe. in proximo
§. finali titu. præced. ibi, & prius de personis.

Summa. Totus iste titulus diuiditur in sex
partes. Nam primo ponit diuisiones per-
sonarum Secundo diffinitionem libertatis:
ibi, Et libertas. Tertio Diffinitionem seruitu-
ris: ibi, Seruitus. Quarto quare dicantur ser-
ui: ibi, Serui autem. Quinto quot modis quis
efficiatur seruus: ibi, Serui autem. Sexto po-
nit differentiam inter seruos & liberos: ibi,
In seruorum. Aretinus.

Diuisio.

S Y L. Summa itaque. **CASVS** non figuratur,
quia diuidendo & diffiniendo procedit. Not.
quod homines aut liberi sunt, aut serui. No.
quod dictio, omnes stat distributue. Item
quid sit libertas, & quod liberi a libertate di-
cuntur. Item quid sit seruitus: & quod illa
procedit a iure gentium contra ius naturæ:
& quod serui dicuntur a seruando: & quod
capti in bello vendi possunt per ducem. &
vnde dicantur mancipia. Item quod licet ar-
guere a deriuatione vocabuli Item secun-
dum aliquos, quod dictio, solet, importat
necessitatem.

* Illud quoque obseruandum est, quod hic
dicitur in rub. De iure personarum, in ff. di-
ci De statu hominum: & sic ius ponitur
pro statu.

Summa. Idest prima, quia & alia sequū-
tur? vt infra de ijs qui sunt sui vel alie. iuris.
in principio, & infra de tute. in princ. Vel
dic summa, idest maxima: quia partim est
de iure naturali, vt libertas, & partim de iu-
re gentium, vt seruitus: quorum vtrumque
scilicet ius naturale & gētium, antiquius est
iure ciuili, vt infra de rerum diui. §. singulo-
rum. Vel dic, summa, idest brevis. sic infr.
de obligat. §. j.

S Y L. Adde, q̄ prima communiter approbatur,
ex eo quia intelligitur, q̄ prima omnium
diuisio hæc est, sicut infra de obligat. §. j. Di-
citur autem summa, quia v. dicit Boetius in
quarto Aris, maxima & minima cuiusuis;

rei pars, dimidia est: maxima, quia nulla ma-
ior quota pars, maior est dimidia: minima,
quia nulla diuisio minori quàm duarū par-
tium numero fieri potest.]

c Homines. Sed pone, q̄ hic sint duo ho-

mines: vnus li-
ber, & alius ser-
uus: tunc hæc
propositio est
falsa. Dic, q̄
pluralis oratio
conueritur in
singularem: &
tunc est vera, et
nō falsa, vt ff.
ce condi. & de
mon. l. falsa. §.
fi. & ff. de peti.
hæred. l. diuus
in fi. & de ori-

**cuntur: sicut manci-
pia, quia manu capta.
h. d. ex l. summa. & l.
seq. ff. eod.**

Summa^b itaque di-
uisio de iure perso-
narum hæc est; quod
omnes homines, ^c aut
liberi sunt, aut serui.

ge. iu. l. ij. §. exactis & de verb. signif. non est.
Econtra singularis pro plurali, vt eod. titu. l.
in. vsu. & ff. de testa. ru. si quis ita. §. j. & dic
has quæstiones positas, ff. eod. l. ij.

* Dic secundum Bald in d. l. ij. nihil in-
teresse vtrū dicatur, omnes, an omnes, & sic
obstant oppositiones: sensus tamen huius lo-
ci satis patet: voluit enim dicere Imperator,
q̄ hominum aliqui sunt liberi, aliqui serui:
quem sensum & Theophilus secutus est.

ADDITIO. Dicas, q̄ plurale resoluitur
in singulare, vbi non potest remanere in p-
pria significatione, quia sequeretur iniquum
vel inconueniens, aliàs non resoluitur. Item
singulare in plurale, quando nomen est col-
lectiuum, vel rationis paritas seu cōnexitas
hoc inducit: aliàs non. Ioan.

† Adde, Quando pluralitas resoluatur in
singul. latissime differit Hierony. zanchus
in repeti. §. Cum ita. l. Hæredes mei. ff. ad
Treb. vbi quid in substitutionibus, contracti-
bus, iudicijs, & alijs materijs, incipiendo a
nu. 880. vsque ad nu. 341.

d aut serui. Sed quid de statu libero? Vide-
tur liber ff. si ex nō. causa ag. l. fin. Sed cōtra
est ff. de statuli. l. statuli liberum †

* Statuli liber est qui statutam & destinātā
in tempus vel in conditionem habet liber-
tatem. l. j. ff. de statuli. nec ambigendum est,
quā statuli liberi comprehendantur sub mē-
bro seruorum: nam licet spes sit libertatis, ta-
men dum sunt statuli liberi. i. donec libertas
nondum venit, serui sunt. Non obstat dic. l.
fin. quia quamuis dicatur ibi, in eadem cau-
sa sisti, si liber sistatur, hoc est ex eo, quia nil
nouī circa eiusmodi seruū factū est, q̄ nō
habeat originem in tempore promissionis
illum sistendi. vt considerant ibi Doctores]
Item quid de ascriptio vel censito? Videtur
q̄ serui sint, vt C. de agri. & cēsi. l. ne diutius,
l. fin. lib. 11. & C. in quibus cau. col. cen. l. fin.
lib. 11. † Sed contra est secundum Ioan. (licet
alij aliter distinxerunt) cum possint fieri cle-
rici, & contra dominorum voluntatem, q̄
non

S Y L.

S Y L.

† Hic quo-
quoad q̄-
dā hī pro
libero, &
quo ad q̄-
dā pro ser-
uo, vt no.
in l. 1. ff.
si ex nox.
causa aga-
tur secun-
dum oēs
doct. hic.

111

non est in vere seruis, vt C. de episcop. & cle. l. iubemus, §. seruos & in authen. de san. episcop. §. a scriptitios, colla. 9. Item in dubio p libertate iudicandum est, vt ff. de re. iudic. l. libertas, & quoad seruitia, quibus astrictus est, quare pote

† Liberta-
tis replū
in Auen-
tino col-
le fuerat
constru-
ctum.
† alias fi
quid.

rant prædicti
& facere testa-
mentū, & fer-
re testimoniū,
& alios actus
ciuiles exerce-
re, nec aliena-
ri possunt sine
solo, vt C. de
agri. & censu l.
quemadmo-
dum lib. 11.

SYL. Adde, quod

hæc opin. communis est, contra quam di-
sputando tenet præpo senen. in 3. caus. q. 2.
† Sunt autē ascriptitij serui aut coloni, qui
glebæ seu prædio colendo perpetuo ascripti
atque addicti sunt, inde nunquam recessuri,
dominisque annuos redditus omnes præter
sumptum & victum reddunt.]

Adde, quod ascriptitius seruus est portio
fundi, & inter res immobiles annumeratur
l. iubemus C. de sacrosan. eccles. & l. 3. ff. de
diu. & temp. præscri. idque Bald. annotauit,
l. 1. col. 6: C. de ser. fug.

Item quid de monacho vel regulari cano-
nico? Respondeo: liberi sunt, & ideo † pos-
sunt reddere testimonium: quod dic vt di-
ximus in auth. de mona §. cogitandum coll.
1 licet quoad actus quosdam fingantur mor-
tui, vt in authen. de mona §. illud, & §. si quis
autem, coll. j. & in authen. de nup. §. secun-
dum occasionem, col. 4. †

† Dūmō
iurent eū
licetia sui
superio-
ris: alias
non vale-
ret eorū
depositio
secūdm
lo. fab. &
Ang. hic.

ADDITIO. Adde, quod licet monachi
dicantur mortui mundo, vt in c. 2. extra de
postulan & l. Deo nobis, C. de episc. & cleri.
tamen hoc verum est quoad actus ciuiles,
non quoad actus naturales.

a. Libertas, Hæc diffinitio tribus modis
potest legi. primo secundum: l. vt diffinia-
tur libertas eo iure, quo inuenta est, idest na-
turali & sic etiam serui secundum hoc sunt
liberi: nam & ipsi possunt facere quid volūt
nisi quod vj. j. de facto: vel iure. f. quolibet
prohibeantur: & hæc verba, Ex qua etiam li-
beri & c. possunt esse de diffinitione, nam &
ipsi liberi vocantur secundum idem ius, vt
infra de libe. §. 1. Alij dicunt diffiniri liber-
tatem liberi, non libertatem serui: quia ex
prima vocantur, scilicet hodie liberi, non ex
secunda, scilicet quam habent serui: Est ergo
libertas alia in seruo, alia in libero: & secun-
dum eos verbum, vi, exponitur vt prius. Sed
nec prima, nec secunda placet, q. serui sint
aliquo iure liberi, cum ius gentium in hoc
derogauerit iuri naturali, vt infr. §. seruitus,
Et expone vi. idest iure gentium: quod qua-
dam necessitate induxit seruitutem, scilicet

per captiuitatem, vt supra tit. 1. §. ius autem
& iure, scilicet ciuili, quando maior. 20. an-
nis vendit se ad pretium participandum, vt
infra §. serui. q. d. liber quilibet est, nisi fiat
seruus iure gentium, vel ciuili. & hæc verba,

constitutio^b iuris gen-
tium, qua quis domi-
nio^c alieno contra na-
turam^d subiicitur.

† Serui autem ex eo
appellati sūt, quod Im-
peratores † captiuos
vendere iubent ac per

Ex qua etiam
liberi & c. non
oportet, q. sint
de diffinitio-
ne, sed quendā
effectum liber-
tatis demon-
strant.

Ultimā ex-
positionem se-
quuntur hic
Doct.

Adde, quod
ex quo hic dif-

finitur libertas ad differentiam seruitutis,
necessario diffinitur secundum tempus, quo
erat seruitus: & sic falsa est opin. Iaco. bur.
Nec opin. glo. hic est vera: quia per eam nō
excluditur seruus, qui potest facere ea, quæ
vel iure gentium vel ciuili eidem prohibita
non sunt: vnde dicas, quod non intelli-
gitur quæ prohibita sunt ipsis particulari-
ter, sed ea quæ absolute & de se prohibita
sunt. Nam ita intelligendo, testari, con-
trahere, non sunt de se prohibita, & tamen
seruo non competunt: Intelligatur ergo vis
& ius proprie, quia quamuis prohibitum
alicui sit a iure homicidium, non per hoc
minus est liber: sicut nō minus est liber per
hoc, q. de facto ipsa vi prohibeatur, & impe-
diatur aliquid facere.]

b. Constitutio. idest vnum de statutis iur-
is gentium: nam & alia multa statuit ius
gentium, vt sup. tit. 1. §. ius autem, sed hodie
dici potest seruitus de iure ciuili formatio-
ne: † nam alia olim. & alia hodie est hæc
potestas, vt infra de ijs qui sui sui vel alieni.
iu. §. penult. & fin. quare est de iure gentium
inuentione, sed ciuili formatione, vt ff. de
iust. & iur. l. ius autem ciuile.

c. Dominio. Aliquando uno dominio, vt
ff. de re. diu. l. 1. §. 1. & ff. pro dereli. l. fin. &
ad idem ff. de stipul. seruo. l. quod seruus &
ff. de libe. causa. l. si vsum fructum.

† Imo posito seruo, necessario ponitur do-
minus, & econuerso, cum sint correlatiua:
nec leges per gl. allegatæ probant contrariū,
vt late in Commentarijs ostendi.]

d. Contra naturam. i. contra ius naturale
cum eo iure omnes liberi sunt, vt inf. de li-
ber. §. 1. & sup. tit. 1. §. ius autem.

Adde, q. debes intelligere. i. contra illud,
quod natura dictabat i primo statu, sicut in
l. 2. ff. de nata. resti. dñ. restitutus natalibus, q.
natus est seruus, sed intelligitur. i. libertati,
quā a principio homines habebant, non
in qua nascitur quando seruus nascitur: & si
vis plura circa hæc causa disputandi, vide
Fortu. in l. manumissiones, ff. de iust. & iur.]

† Ser-

SYL.

† Hoc est
belli du-
ces, vnde
hic Theo-
philus nō
vertit.
† alias nō
hñ iubet.

SYL.

SYL.

Liber Primus

Seruus ta a **Seruare** Nota seruū dici a seruando, bellio eē & non a seruiendo secundum Iſidorum: sed non pōr. tabellio dī seruus publicus à seruiendo, vt ff. de ado. l. non aliter, & ff. rem pupilli sal. fo. l. 2. qui tamen seruus non potest esse, vt C. de tabul. l.

generali. lib. x. Accur.

* Vide similē gl. if. de adop. §. cum autem. a + Capiuntur, ff. de sta. hom. l. 4. in fin.

¶ Serui autem Diuiditur in tres partes. In prima ponit diuifio: in ſecunda: declaratio illius: in tertia, differen tia inter cōdi tionem liberorum & ſeruorum, & decla ratur, ſecunda ibi, nascuntur, tertia ibi in ſeruorum.

SYL. ¶ **CASVS** non ponitur, quia diuidēdo pro cedit, & diuifionem exemplificando. Not. qualiter ſerui fiant, & qualiter nascantur. Itē quōd ius ciuile introduxit, q̄ homo patere rur ſe vendi ad pretium participandum. Et q̄ quis eſt dominus ſuæ libertatis etiam vſ que ad venditionem. Item q̄ liberorum alij ingenui ſunt, alij libertini.]

b ¶ Aut fiunt ex accidenti.

c ¶ Ex ancillis. Licet patrem liberum ha beant, vt inf. titu. i. C. de rei vendi. l. partum Quid ſi ex aſcriptio & libera? Reſpon. ſe quitur ventrem, vt in anth. con. quæ ex aſcri pti & lib. nat. §. i. colla. §.

d ¶ Captiuitate. Quæ occasione belli con tingit: quod eſt de iure gentium, vt ſup. tit. proximi. §. ius autem.

* Adde, q̄ hodie capti, in ſeruitutem non trahuntur, Bart. in l. hoſtes in fi. de capti. & poſtli. reuer. ſed ſolū redemptionis precium ſoluere coguntur, Saly. in l. ab hiſtib. 2. C. de poſtlim. re.

e ¶ Iure ciuili. Eſt & tertius modus, vt C. de aſſerti. tol. i. §. penul. & eſt quartus, vt per ingratitudinem reuocationis in ſeruitutem, vt in authen. vt liberti de cætero, §. i. in fin. & §. illud vero colla. 6. Dic. hos mod. ſeſſe iuris ciuiliſ, & ita comprehendendi ſub diuiſio ne poſita hic per impetato rem, nam quod dicitur in tex. iure ciuili ſeruū fieri, cum

Vt liber fiat ſeru⁹ per vēdi tionem, quattuor requirun tur.

¶ **Maiores**. In quo facti ſunt quattuor neces ſaria, ſ. q̄ ſit maior. 20. annis, vt hic & C. de lib. cau. l. ſi miniſterium.

SYL. ¶ Adde, q̄ ratio eſt, quia cum minor ante

20 annū libertatem ſeruo dare non poſſis §. Eadem lege, inf. quibus ex cau. ma. non li cet, tanto minus in ſe poteſt ſeruitutem con ſtituere, d. l. ſi miniſterium, & quanuis, §. ea. corrigatur per §. Ergo eod. titu. tamen non

la eſt differentia h. d. ex l. v. ff. cod.

¶ Serui autem aut na ſcuntur; aut fiūt: b na ſcuntur ex ancillis c noſtris: fiunt aut iure gentium, ideſt, ex ca ptiuitate^d aut iure^e ci uili, cum homo liber maior^f viginti annis ad præ tium participā.

l. i. Item q̄ vendatur ignorantī conditionē venditi, vt ff. de li. cau. l. liberis, §. ſi quis ſciēs Item & quantum, vt hic ſciat conditionem ſuam, vt ff. ſi lib. inge. eſſe dict. l. 2. & ſiquid horum defuerit, iure communi prouocat in ingenuitatem: alias non poterit prouocare in ingenuitatem etiam ſi manumittatur, vt ff. de ſtat. ho. l. homo liber. & ff. de li. ca. l. cū pacto, niſi redderet pretiū, & dominus ſpon te acciperet.

¶ Adde ſextū requiſitum, q̄ ſeipſum vēdat per interpoſitam perſonam: nam ſi ſeipſum vēderet, non eſſet emptor in bona fide: quia ſi credit ſeruū, eſt in mala fide: quia debet, ſcire eſſe alterius: ſi credit liberum, non po teſt d. §. ſiquis ſciens. nec etiam dñs accipe re compellitur pretium: licet quidam con tradicant, vt ff. ſi lib. ing. eſſe di. l. 2. j. reſpon. & C. quando licet ab empt. d. l. i. & inf. tit. i. in fin. Sed numquid habet in integrum reſti tutionem, cum ſit minor 25. annis maior tñ 20? Reſpon. non: quia non eſt mutanda tā ta ſolemnitas, & quia non eſt locus reſtitu tioni, vbi res mutat ſtatū, prorsus amitten do, vt ff. de mi. ſi ex cauſa, §. Papinianus. & ff. de in integ. reſti. l. diuus. Sed numquid pa tri vel aſſini permittitur reuocatio vel p of ficium iudicis, vel per rei venditionē vti lem, cum ad eorum ignominiam reſpiciat, vt ff. de rei ven. l. i. & de lib. ca. l. i. 2. 3. 4. & 6? Rñ. non, vt ff. de ea. dim. l. tutelae. §. ſi liber tatem, licet quidam dixerint contra ar. di ctarum legum. Sed certe ibi non mutauerat ſtatū ſed mutare volebat.

¶ Adde, q̄ hanc q. late examinat & diſpu tat præpo. ſen. 3 q. 6. per totum.]

ADDITIONE. Dic. glo. eſſe veram ſi parens, cō junctus, vxor, vel aſſinis fuerint ſcientes tē pore, quo liber homo vēditus fuit: tūc enim eorum ſcientia ſciſ præiudicat, vt non po ſint vendicare, quia dicta venditioni videntur con-

operat in hoc caſu: quia in troducta fauo re libertatis re dundarent in odium, contra l. quod fauore, C. de ll j Item & vt eo ani mo, vt pretij accipiat partē, vt hic, & C. de li. cau. l. non ideo. Item & q̄ vere habeat partem, vt ff. quibus ad lib. procla. nō lic.

SYL.

Reſtō in integrum nō deſmī nori 25. annis qui ſe vendit.

SYL.

consensisse: secus autē si fuerint ignorantes, quia illorū interest illū nō esse seruum: unde pro eorum proprio interesse, etiā contra voluntatē dicti venditoris, possunt agere & reduci facere illum in pristinā libertatē restituendo pretium. Ang. cui adde la. qui tenet indistincte quod possit reuocari, siue parētes aut affines sciuerint, siue ignorauerint venditionem.

† alias nō est, dñā,

a. Venundari. Idē si quolibet alio titulo patitur se trāferri in alium: qđ verū est, si aliqđ lucrū sentiat, vt C. de lib. cā. si ministeriū. & ff. de lib. cā. si vsumf. §. i.

b. Nulla est differentia. Sed videtur contra, nam quidam sunt in dignitate.

ADDITIONE Idē in meliori statu & opinione, non autem in dignitate propria per l. generali, C. de tab. lib. i. i. Ang. Iquidā non, vt inf. de iniur. §. sed pœna, & ff. de vusufru. l. sed & si qui d. la. pri. Item quidam ordinarij quidam vicarij, vt inf. quod cum eo. §. cū autē. l. tē alij veterani, alij nouitij, vt ff. de edil. edi. l. ti. & ff. de publi. l. interdum, §. quoties.

† eodem modo soluit etiam Bar. in l. & seruo. rū, ff. eod.

Sed dic. † quod nullus est magis seruus quā alter, licet quoad actus, & quoad militias, & familia, sit differentia: licet olim magis vnus quam alter esset seruus, vt C. de nu. iure quir. toll. l. vnica. nam olim quidam habebāt nudum dominium in seruis. quidam plenum, quidam semiplenum.

SYL.

* Quis sit seruus veteranus seu veterator, & quis nouitius, declarat Alcia. lib. 3. de verbo. signif. & Budæus in l. vlt. ff. de edil. edi. q. vero dicantur ordinarij, item qui vicarij, ex po. inf. tit. quod cum eod. §. cum autem.

† Credit hic Pe. qđ hec dictio duo imponet pluralitatem non multitudinē,

c. Multa. Quidam ponunt hic falsam notā, vt duo + sint multa, ar. ff. ad fil. l. i. §. hoc rescriptū. Sed certe ibi sunt tria appellata, nō duo tñ. Dic ergo, quod quatuor sunt dñā libertorum hominum: vt ingenui, & libertini, & latini, & deditij, vt hic, & inf. tit. i. de lib. §. libertinorum, ar. ff. vi bo. rap. t. 4. §. i. 2. rñ, pro prima est in auth. de depo. & denun. ibi, Cum & alia multa coll. 6.

† Adde text. in §. singulorum, inf. de redi. Alex. in l. i. in 7. col. ff. de leg. i. * Ceterum Accur. dum ponit quatuor dñas liberorum hominum, fallitur: cum & Latini, & deditij cōprehendātur sub libertinis, & hi quoq; hodie sublatis sint, vt patet ex d. §. libertinor.

† Adde, qđ ex hoc tex. non recte colligitur, duo esse multa nam hic vna sola dñā libertorum ponitur, qđ sunt aut ingenui, aut libertini sed dixit esse multas, quia præter hāc

cuius materiam persequitur vsque ad tit. de ijs qui sunt sui vel alie iur. sunt alia dua, quarum vna traditur in d. titu. de ijs qui sui sui vel alie iur. altera in tit. de tute.

† De ingenuis. Quia supra dixit de iure per

sonarum, quarum quādam sunt serue, quēdam sunt libera: liberorum autem quidā ingenui, quidā libertini: ideo de hi tractaturus præmittit de ingenuis tamquam dignioribus. Porcus.

De ingenuis.

Ingenuus est qui ex liberis, aut libertinis nascitur: seu ex matre libera, quāvis pater vel seruus, vel incertus sit qđ sufficit aliquo tempore dū in vtero est, libera fuisse. l. d. ex l. &

Ingenuus. Diuidit

SYL.

in duas partes. Nam in prima tractat, qualiter quis dicatur ingenuus: in secunda qualiter ingenuitas perditur. Secundi ibi, Cum autem. Prima subdiuiditur in quinque. Nam in prima ponitur dictū: in secunda illud declaratur: in tertia rñdetur tacitā quæstioni: in quarta alteri quæstioni rñdetur: in quinta deciditur incidens quæstio. Secunda ibi, Siue ex duobus tertia ibi, Sed & si quis, quarta ibi. Et e contrario, quinta ibi, Ex his. Porcus.

† CASVS. Dubitatum fuit propter proximē præcedentem distinctionem quis diceretur ingenuus: & diffinitur qui ex duobus ingenuis nascitur, quod nullam habet in se difficultatem: sed dubium erat, si ex duobus libertinis vel eorum altero, quia non videbatur, quod possent sibi dissimilem filium generare: nec in alium plus dignitatis aut iuris transferre, quā ipsi haberent. l. nemo plus, ff. de reg. iur. sed respondetur contrarium ea ratione: quia qualitas libertinitatis non potest competere illis: qui serui non fuerunt, sunt enim liberi, dicuntur tamen libertini i memoriam illius seruitutis, quæ qualitas cum cohaereat personæ ipsorum, non est transfusibilis in alium: sed tunc dubitabatur, quid de eo qui matre libera, patre seruo nascebatur: dubium autem faciebat, quia cum ingenuitas species sit cuiusdam dignitatis, videbatur in ea sequendus pater l. liberos in fine ff. de sena. sed contrarium respondetur, quod quoad libertatem, & ingenuitatem spectatur venter * quod ratione certitudinis constitutum censo: mater enim semper est certa, pater vero non: item vel ob maiorem partus fauorem, qui, si matrem spectes, tribus temporibus, scilicet conceptionis, partus, & medio tempore adipisci potest libertatē & ingenuitatem, sin autem patrem sequeretur, haberetur solum ratio temporis, quo concipitur, cum eo tantum tempore circa generationem pater agat in filium.]

SYL.

Sed

Sed fuit etiā dubitatum quo tempore foret necessarium matrem liberam esse: & videbatur partus spectandus. quia tunc proprie in lucem editus homo dici potest. l. Cum inter. C. de fideicom. lib. cuius contrarium respondetur, q.

sufficit quocūque tempore fuisse: & ratio assignari potest, quia cum quoad fauorabilia qui in vtero est habetur pro nato, statim q. aliquo tempore mater est libera, presumitur tunc natus l. q. in vtero ff. de stat. hom. No. q. si ingenuus. Item q. dictio sed & si, ponit diuersitatem, i. iure. Item q. sufficit matrē esse liberam, dato quod pater sit seruus vel incertus, vt natus dicatur ingenuus. Itē q. sufficit aliquo tempore liberam fuisse. etiam q. conceperit & pepererit in seruitute. Item quod materna calamitas non debet nocere filiis non natis. Item quod partus quoad statum sequitur ventrem. Item q. vulgo conceptus dicitur, cuius pater incertus est.]

a Ingenuus. Quandoque aliter: quia per sententiam, vt ff. de statu hom. l. ingenuum. Item per restitutionem natalium, vt ff. de nata. resti. l. 2. & l. patrono. §. si.

Partus sit per sequitur ventrem. * Dic, quod hic modi non arguunt defecti- uam descriptionem ingenui huius tex. nam quoad l. ingenuum. illud est, quia lex fingit eum natum ingenuum, vt aliquando finis li- tibus imponatur. Quo ad restitutionem na- talium, hoc facit indulgentia principis, qui cū legib. solutus sit, minime insistendū est. nō edito b Ex duobus. sic construe. Siue ex matri- ex legiti- monio: subaudi: cōstate ex duobus ingenuis monio: editus & c. sic expone oīa sequentia capitula. monio: c Ex altero. Sic. C. de oper. lib. l. euod ex alias quo liberta.

SYL. Adde, q. quandoque nascitur libe: ex duo ad statū li bus seruis in casu l. cum inter. C. de fideicō. berratis se lib. Item in casu l. cum Sillanianum C. de quē ma ijs qui, vt indi.]

tem: sed d Nascitur, secundum se.

seruorum, §. ingenui. ff. de stat. hom.

Ingenuus a + est is, qui statim, vt natus est, liber ē: siue ex duo bus b ingenuis matri- monio editus est: siue ex libertinis duobus, siue ex altero c liberti- no, & altero ingenuo.

Sed & si quis ex ma- tre nascitur d libera, pa- tre vero seruo, i. genuo nihilominus f nascit: quemadmodū qui ex matre libera g & in- certo patre natus est: quoniam vulgo con- ceptus est. Sufficit h au- tem liberā fuisse ma- trem eo tempore, quo

e Nihilominus. Quia ventris status sem- per consideratur, vt hic & in auth. constitu- tio quæ ex ascrip. §. 1. coll. v. & C. de rei ven. l. partum. + nisi in casu, vt C. de ser. fug. l. si. & nisi in murilegulo. vt C. de murileg. qui

nascitur, licet ancilla conceperit. Et econ- trario, si libera conce- perit, deinde ancilla fa- cta pariat: placuit eū, qui nascitur, liberum nasci: + quia non debet calamitas i matris ei nocere, qui i vtero est. Ex his illud quæsitū est: si ancilla prægnās manumissa sit, deinde ancilla postea facta pe- pererit, liberum an ser- uum pariat Et + Mar- tianus probat liberū nasci. Sufficit enim ei, qui in vtero est, libe- ram matrem k vel l medio tpe m habuisse: quod & verum est.

si id quod, §. si filius. ff. de negot. gest. sed an vltro.

h Calamitas, quasi calamitas: + quia iterū fuit facta ancilla: & sic quodā modo rursus cadit in seruitutem.

Adde: quod do. assignant rationem quia ius iā quæsitū non debet tolli: sed est neces- sarium declarare vt dixi sup. in casu.

* Tu dic, q. ratio est, quia nullus debet alte- rius odio prægruari l. non debet. de regul. iur. puniretur enim partus sine culpa, quod esse non debet. c. sine, de reg. iur. in 6.

i liberam matrem. Facit ad hoc, C. si man. ita. fu. vt ma. l. si iusta.

* Adde aliud seruari vbi agitur de patria potestate, vt est rex. & ibi not. glo. in §. pen. inf. quibus mo. ius pat. po. sol. rationem au- tem diuersitatis ponit ibi Aldo. in figura- tione casus.

k Vel. pro saltem. Accur.

* Sic inf. titul. 2. §. licet. vers. valde Exponi quoque potest pro etiam, vt & inf. tit. 1. §. ser. ui. ibi, vel in transitu.

l Medio tempore, ff. de acquir. re. dom. l. aeoo, §. cum quis quis.

Cum autem, Diuiditur in duas partes.

In

quoad ori- ginē, fa- miliā, & honores, sequit pa- trem secū dum oēs scribe- hic & rō- nē diuer- tatis vides in figura- tione ca- dus.

matrimoniu: aliud si concu- binatus: nam tunc seruatur + Et sic spectatur quod sequatur initiu, fa- cit cap. 2. f Libera. pu- cū gl. sup- ta meretrice. verbo cō- g Sufficit. cepti. ex- tra qui fi- conditionem, sint le.

+ alias Marcell.

+ Hic acci- pitur pro infortu- nio.

SYL.

In prima ponit dictum, in secunda rationē,
2 ibi, sæpissime.

* **CASVS** Natus est aliquis ingenuus, qui modo reperitur in statu seruitutis de facto & iniuste, queritur vtrū si manumittatur, libertinæ condōnis efficiat, & videretur q̄ sic, q̄a per manumissionē libertini efficiūtur: vt inf. tit. 1. in princ. & iste patiēdo se manumitti videtur quodāmodo seruitutē hmoi approbare. l. illud. ff. de acqui. hæred. at tamē rñdē cōtrarium, quia is non vere erat seruus: sed de facto in seruitute detinebatur: vnde eius ingenuitati non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio. Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati. Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

¶ Cum autem^a ingenuus aliquis natus sit, non officit^b ei in seruitute^c fuisse, & postea manumissum^d esse. Sæpissime enim cōstitutū est, natalibus^e non officere^c manumissionem.

¶ De libertinis.

¶ Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio. Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati. Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

^a Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

^b Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

^c In seruitute. i. in statu serui.

* Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

^d Manumissum. scilicet de facto.

^e Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales. Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita. Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali. ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

¶ Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

^f Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

de stat. homin. homo liber. quæ est contra.

Adde rationem esse propter semel eius voluntate abdicatam libertatem, & quia vere erat seruus.

¶ De libertinis. ¶ Hic ponitur secūda pars

manumittitur: & manumissio est dñtio libertatis, sic dicta a manu idest potestate qua liberatur, integ. inuenta: quo tria hominū genera esse experunt vbi prius vnum erat. h. d. ex l. libertini. ff. de statu ho. & l. manumissiones ff. de iust. & iur.

¶ Libertini sunt qui lex iusta^f seruitute^g manumissi sunt. ¶ Manumissio autem

bertinorum erat tripartitus, & correctiones status libertinorum. Secunda ibi, Manumissio. Tertia ibi, Multis. Quarta ibi, Serui vero. Vltima ibi, Libertinorum.

¶ Libertini. **CASVS** nō figuratur, quia diffiniēdo & declarandū procedit. No. qui sint libertini. Item quid si manumissio. Itē quod manus idem importat quod potestas: & q̄ seruitus, & manumissio fuit inueniēdo iurisdictionem, item quod priuatio præsupponit habitum, & q̄ nihil potest esse prius in priuatione, quin sit in habitu: & q̄ quicquid est causa causæ, est causati. Item q̄ infirmis est opus medela: & q̄ quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio. Item q̄ iure naturali vnicū erat genus hominum, iure gentiū tria: quod vide in tex.]

^g Ex iusta, idest vera. ¶ Adde secundum doct. hanc esse veram expositionem, quia si non sit vera seruitus, efficeretur ingenuus, & si. sup. tit. 1.] sic econtra, vt inf. tit. 1. §. semel. vel iusta, quia adeo iuste seruierūt dñō, vt meruerint manumitti. Vel dic iusta, quia est de iure gentium, vt sup. tit. 1. §. seruitus. & ff. de iust. & iur. l. manumissiones.

^h Seruitute. Et huius manumissi filius est ingenuus, vt sup. tit. 1. in prin. licet Grammatici dicāt eum libertinum; sed & manumissum + libertum dicunt.

¶ Adde, q̄ glo. æquiuoca fuit enim olim dñia inter libertū & libertinum: quia libertinum vocabant non manumissum, sed eius filium ingenuum, vt decl. Budæus in l. si ff. de sena. in Annot. quamuis hodie pro eodē suppo-

SYL.

Cōtinua-

tio.

Diuisio

huius rubricæ.

Aretin.

Libertini.

Totus

iste titulus di-

uiditur in qu-

que partes. Pri-

mo ponit qui

sunt libertini.

Secundo quid

sit manumis-

sio. tertio quot

modis serui

manumittan-

tur. Quarto q̄

serui fuiti pos-

sūt manumit-

ti. Quinto qua-

liter de iure a-

ntiquo status li-

bertinorum.

SYL.

Libertini.

Manumissio

est dñtio

libertatis,

sic dicta a

manu idest

potestate qua

liberatur,

integ. inue-

nta: quo tria

hominū ge-

nera esse ex-

perunt vbi

prius vnum

erat. h. d.

ex l. libertini.

ff. de statu

ho. & l. ma-

numissio-

nes ff. de iust.

& iur.

SYL.

Libertini sunt

qui lex iusta

seruitute

manumissi

sunt.

Manumissio

autem

bertinorum

erat tripartitus,

& correctiones

status libertinorum.

Secunda ibi, Manumissio.

Tertia ibi, Multis.

Quarta ibi, Serui vero.

Vltima ibi, Libertinorum.

Libertini.

CASVS nō figuratur, quia diffiniēdo & declarandū procedit.

No. qui sint libertini.

Item quid si manumissio.

Itē quod manus idem importat quod potestas: & q̄ seruitus, & manumissio fuit inueniēdo iurisdictionem, item quod priuatio præsupponit habitum, & q̄ nihil potest esse prius in priuatione, quin sit in habitu: & q̄ quicquid est causa causæ, est causati.

Item q̄ infirmis est opus medela: & q̄ quæ de nouo emergunt, nouo indigent auxilio.

Item q̄ iure naturali vnicū erat genus hominum, iure gentiū tria: quod vide in tex.]

Ex iusta, idest vera.

Adde secundum doct. hanc esse veram expositionem, quia si non sit vera seruitus, efficeretur ingenuus, & si. sup. tit. 1.] sic econtra, vt inf. tit. 1. §. semel. vel iusta, quia adeo iuste seruierūt dñō, vt meruerint manumitti.

Vel dic iusta, quia est de iure gentium, vt sup. tit. 1. §. seruitus. & ff. de iust. & iur. l. manumissiones.

Seruitute. Et huius manumissi filius est ingenuus, vt sup. tit. 1. in prin. licet Grammatici dicāt eum libertinum; sed & manumissum + libertum dicunt.

Adde, q̄ glo. æquiuoca fuit enim olim dñia inter libertū & libertinum: quia libertinum vocabant non manumissum, sed eius filium ingenuum, vt decl. Budæus in l. si ff. de sena. in Annot. quamuis hodie pro eodē suppo-

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati.

Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

In seruitute. i. in statu serui.

Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

Manumissum. scilicet de facto.

Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales.

Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita.

Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

Scriptura preconizata facit si de apud omnes.

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati.

Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

In seruitute. i. in statu serui.

Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

Manumissum. scilicet de facto.

Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales.

Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita.

Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

Scriptura preconizata facit si de apud omnes.

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati.

Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

In seruitute. i. in statu serui.

Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

Manumissum. scilicet de facto.

Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales.

Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita.

Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

Scriptura preconizata facit si de apud omnes.

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati.

Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

In seruitute. i. in statu serui.

Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

Manumissum. scilicet de facto.

Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales.

Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita.

Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

Scriptura preconizata facit si de apud omnes.

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

Not. quod manumissio de facto facta non nocet ingenuitati.

Item q̄ non sufficit aliquid de facto fieri vt sequatur effectus iuris.

Cum autem sup. dixit qualiter cōtingat ingenuitas, nunc qualiter perseueret.

Non officit. Nisi post manumissionem talem quinquennio steterit, vt ff. si lib. inge. esse dic. l. 2. sed illud hodie correctum est, vt hic, & C. vbi causa sta. agi debe. l. si.

In seruitute. i. in statu serui.

Not. q̄ aliud est seruum esse, aliud esse in seruitute. sic aliud est possidere, aliud esse in possessione l. si quis ante. ff. de acq. poss.

Manumissum. scilicet de facto.

Natalibus, i. ingenuitati, quæ probatur per natales.

Erant autē natales scripturæ cū annis dñi & preconizata, q̄ dicebant, Luciū esse natū & ingenuū: & deinceps sic erat, nisi tūc cōtradiceret, vnde & in legēdis sancto rū intitulatur natale sancti Nicolai qñ moritur, quasi tunc nascatur nūquā moriturus: & scribuntur gesta in vita.

Vel dic, q̄ natale appellat prima natiuitas, quæ est de iure naturali, & oēm hominē dicit esse liberū: vnde dñs, seruus iste restituitur natalibus, i. illi libertati, quā habet de iure naturali.

ff. de na. rest. l. 2. & ff. de stat. hom. l. Imperator.

Adde, quod vocat natales statum illum hominis, in quo natus est.

Officere. Nisi viderit sese, vt sup. tit. 1. pen. tunc, n. nō redit in statū primum, vt ff.

Scriptura preconizata facit si de apud omnes.

SYL.

Libertinus is est qui

ti non potuit obesse talis manumissio, quæ re vera non est manumissio, cum ille esset liber, sed potius remotio iugi. & libertatis ipsius declaratio.

supponat: sã differũt respectu correlationis
nã libertus dũ respectu patroni, libertinus re
spectu ingenui, vt declarat Vall. lib. 4.]

a Datio. idest detectio, secundum l. lic. ff.
de acquir. rer. domin. l. adeo, §. cum quis. in
fin. Vel dic se-

† alias de cundum Pla.
manu da loan. & Azo.
no. q. dat liberta-

tem, quã prius
ille seruus nõ
habebat: aliã,
idest si dicere-
mus dari illã,
quam ante ha-
bebat, non di-
ceretur dari, vt
infra de act. §.
sic itaque, Sed
opponitur aut
quam habebat
ei dabat: & sic
illi quidẽ nul-
la remanet, cũ
nõ habebat ni-
si vnã: aut
quam non ha-
bebat, quod est
absurdum. Sed
dic, q. dat quã
non habebat:
& hoc plerum
que contingit,
quod quis dat
quod non ha-
bet, vt infra qui. ali. lic. §. i. & ff. de vsufu.
l. quod nostrum, & ff. de acquirend. rerum
domin. l. non est.

SYL. **†** Adde, quod est vera ratio: nec ex hoc ma-
numittens dicitur dare aliud quã habeat,
sed bene aliter quã habeat, sicut in l. quod
nostrum, ff. de vsufu. habens causalem
vsufructum concedit formalem. Ita credi-
tor, qui habet ius obligationis, dat libera-
tionem.

† alias nõ tionis videnda sunt quã hic in Annota. &
est dñi. Commentarijs scripti.]

† Adde, quod Festus deducere videtur ver-
bum manumissionis a manu mēbro, quia
scilicet dominus seruũ manumittens eius
caput, aut aliud membrum manu tenebat,
dicens: hunc hominem liberum esse volo, at-
que ita eum manu sua emittebat.

b Et pro idest.

c Potestati. ff. de iusti. & iur. l. manumis-
siones.

d Quã res. idest manumissio.

e Tria genera. Si erat vnum, & addita
sunt tria, ergo sunt quatuor? Respond. non
sequitur: nam si habes tres filios, & nasca-
tur hodie vnus, incipis habere quatuor, &
prius habebas tres, ergo septem: quod fal-
sum est, quia quod primo erat computatur

in sequentem numerum: sic ff. quemad. ser-
ui. amit. l. i.

CASVS. Multis autem
cognito quid est manumissio, an per quam
libet voluntatem & vbilibet concedi pos-

set: & dubium
faciebat, quia
cum libertas
inestimabilis
res sit, l. 2. §. 2.
ff. ad l. rho. de
iac. videbatur
perpenso iudi-
cio tribuenda:
cuius tamẽ cõ-
trarium ea ra-
tione decidit,
quia vt ad sta-
tum pristinũ
homines redu-
cantur liberta-
tis, iura maxi-
me fauerũt in
modo relin-
quendi & dan-
di, voluerunt
que iurisdic-
tione voluntaria
expediri, ideo
in quolibet lo-
co & tempore
potest expedi-
ri & tribui.
Not. q. datio
libertatis est a-

Serui ex qualibet vo-
luntate, & vbilibet ma-
numittuntur. h. d.

† Multis autem mo-
dis manumissio pro-
cedit: **†** aut ex sacris
constitutionibus in sa-
cro sanctis ecclesijs, **f**
aut **†** vindicta, **g** aut
inter amicos, **h** aut per

ctus pius: alias enim nõ posset fieri in eccle-
sia. Not. modos dandi libertatẽ, inter quos
quã datur per epistolam, & per consequens
& per nuncium, quia sunt pacificata aliquid
per epistolam vel per nuncium dari l. i. ff.
de contrahen. emp. secus per procuratorem:
rationem assignant hic doct. Item q. in quo
cunque loco & tempore potest exerceri act⁹
voluntariæ iurisdictionis.

f Ecclesijs, scilicet sub aspectu populi, &
antistitis, & interueniente qualicunque scri-
ptura vice actorum, vt C. de ijs qui in eccles.
manu. l. i. & 2.

g Vindicta. i. causa cognita corã pratore:
quã tantummodo poterat antiquitus maior
20. annis manumittere, vt inf. tit. 1. §. eadem
quã ideo dicitur dari vindicta, quia Vindex
quidã, seruus Vitelliorũ, primo sic fuit ma-
numissus, ff. de ori. in. l. 2. §. in iuriũ & §. & cũ
placuisset. Vel (vt quidam dicunt) secundum
Aretium: vindicta erat virga pratoris, q. a
ter percutiebatur manumissus & dicebat p-
tor ter, Aio te liberum esse more quirium.
at. C. si aduer. l. i. 2. ubi vindi. & c.

† Quã solennitates adhiberentur olim in
manumissione, quã fiebat vindicta, & quã
efficax esset prater alias manumissionum
species, video hic nostros Commen.

h Inter amicos. **†** Et in hoc & sequenti casu

Quasitum fuit
an per quam
libet voluntatem & vbilibet concedi pos-
set: & dubium
faciebat, quia
cum libertas
inestimabilis
res sit, l. 2. §. 2.
ff. ad l. rho. de
iac. videbatur
perpenso iudi-
cio tribuenda:
cuius tamẽ cõ-
trarium ea ra-
tione decidit,
quia vt ad sta-
tum pristinũ
homines redu-
cantur liberta-
tis, iura maxi-
me fauerũt in
modo relin-
quendi & dan-
di, voluerunt
que iurisdic-
tione voluntaria
expediri, ideo
in quolibet lo-
co & tempore
potest expedi-
ri & tribui.
Not. q. datio
libertatis est a-
alias aut
enim ex
sacris cõ-
stitutioni-
bus in sa-
cro sanctis
ecclesijs.
† alias vñ-
dicta.
Vindicta
quid sit.

SYL.

† alias aut
enim ex
sacris cõ-
stitutioni-
bus in sa-
cro sanctis
ecclesijs.
† alias vñ-
dicta.
Vindicta
quid sit.

† Vide l. l.
li. 2.

† Hoc ve-
rũ in vlti-
ma volũ-
tate, nam

SYL.
inter vi-
uos suffi-
ciũt duo.
loan. Fab.
su

su necessarij sunt quinque testes, vt C. de lat. li. tollen. l. i. §. sancimus, & §. sed & si quis. a Quamlibet, vt in codicillis, vel in testamento minus solenni: quia valet inter patrem & filios vt C. de testa. l. hac consultissima, §. ex imperfecto.

SYL.

* Intellige simpliciter de codicillis & quamlibet a vltima voluntate perfecta, nō autē imperfecta: nā quamuis testamentū minus solenne valeat inter patrem & filium, tñ quo ad extraneū nullius est momenti. d. §. ex imperfecto.]

b Sed et alijs præter supradictos.

c Qui scilicet modi.

d Ex veteri-

bus, s. ex legibus aliorum Imperatorum, vt C. quibus ex causis ser. pro pre. liber. ac per totum + Accur.

e Nostris, vt C. cōia de manu. l. fin. & in anth. de man. princ. §. 2. coll. 3. & in authen. de mo. §. 2. coll. 1. +

f Serui. q. d. quodcumque etiam inuiti, vt C. de testa. manumiss. l. fi. §. fin. vero quidam licet secus sit in filijs, vt in anth. quib. mod. nat. ef. sui. §. generaliter. coll. 7.

g Transitu. i. dum transit: & est ratio quia sine eo fieri poterat.

SYL.

+ Hoc reprobatur. Ias. quia etiā manumissio redditur in inuitum, & mittit ad not. per Bartol. & Bal. in l. 2. ff. de off. procō. de fenditur tñ hic a Syl. Aldo brand. in Commē. tatio, quē ad hunc lib. cōposuit.

Adde, q. hæc gl. no. pro sing. ad hoc, vt vbi nō requiritur præsentia iudicis, si interueniat incompetens & minus legitime, non obstat. vide Ias. l. 1. l. 2. in §. co. ff. de iu. om. iu. Et generaliter ex hac gl. no. q. vbi quid nō ē necessariū, si id fiat minus rectē, nō iō actus vitiat, Ias. inf. de act. §. 1. col. 25. ver. Nomen aut actionis] vnde aliud est qñ manumissio nō poterat fieri sine Pratore, vt inf. ti. i. §. ea. Itē aliud est in cōtentiosa iurisdōne, quæ, s. reddit in inuitū, + vt ff. de ver. obli. inter stipulantem, §. 1. & C. de dila. a procedente.

h In balneū. Tunc. n. videbatur non valere: quia prægaudio quolibet concederet.

i In theatrum. i. in locū vbi homines stant ad videndū; & dī a theo, quod est video: & idem multo magis, si alio quocumque vadat.

Libertinorum. Iste. §. diuiditur in sex partes. Primo tangit qualiter status libertinorum erat tripartitus olim. Secundo qualiter redactus est ad vnum, cum correctione facta per eum. Tertio id, quod generaliter dixerat, specificat in dedititijs qui fuerunt expulsi.

Quarto de latinis. Quinto qualiter omnes libertos reduxit ad vnum genus. Sexto quod alijs etiam modis serui efficiuntur liberi. Secunda ibi. Sed dedititiorum, Tertia ibi, Et de dedititijs. Quarta ibi, Latinos, Quinta ibi, Et omnes. Sexta ibi, Multis, Ar-

tinus.

CASVS. non ponitur: quia non cadit, cum referat suā correctionem & reductionem libertinorum ad vnam speciem: sed loco casus referam aliquā tisper clarius q. essent latini & dedititij: & Caius lib. i. instit. eo. tit. declarat sub his verbis. Liberti aut ciues Rom. sunt, aut latini, aut dedititij. Ciues Romani sunt,

SYL.

+ i. plenā & oībus numeris absolutā, sic dī iusta voluntas infra de testa. i. priuc. & iustavxor de adult. & iust. nuptia, i. fra de nupt. in pri.

aut præses, aut proconsul, in balneum h vel iu theatrum i eunt.

Libertinorum hodie vna conditio est, sublati antiquis dedititijs latinorum & dedititiorum. h. d.

Libertinorum k aut status tripartitus antea fuerat. Nam qui manumittebatur, modo l. maiorem & iustam + libertatem consequentur, & fiebant ci-

qui his tribus modis i. testamēto, in ecclesia, aut ante cōsulem fuerunt manumissi. Latini sunt, qui aut per epistolā aut inter amicos, aut cōuiuij adhibitione manumittunt. Dedititij vero sūt, qui post admissa crimina supplicijs subditi & publice pro criminib. celi sunt, aut in quorū facie vel corpore quæcūq; indicia aut igne aut ferro impressa sunt, vt deleri non possint: hi si manumissi fuerint, dedititij appellant. Sed inter hæc tria genera libertorum ideo ciues Rom. meliorē statū habēt, quia & testamēta facere, & ex testamēto quibuscūq; personis succedere possunt: nā & latini, & dedititij, nec testamenta condere, nec sibi ex testamento aliorum aliquid dimissum possūt aliqua ratione vindicare: tamen latini certis rebus priuilegia ciuium Rom. libertorum cōsequuntur: dedititij vero nulla ratione possunt ad ciuium Roma. libertorum beneficiū peruenire: nam latini patronorum beneficio idest si iterum ab ipsis aut testamento, aut in ecclesia, aut ante cōsulem manumittantur, ciuium Rom. priuilegia consequuntur. hæc ille. Not. statum libertinorum antea tripartitum. Item quod non vsus tollit. l. Item quod non vsus tollit. l. Item quod non frequē tatio l. non tollit. l. quia hic fuit necessaria derogatio vt sequitur. Item quod ab initio vna erat libertas, item ibi, & omnem, quod sublato principali tolluntur accessoria, & quæ ab eo pendent. Item quod quis vere potest fieri ciuis, quamuis non sit.]

k Libertinorum. Idem erat de seruis, vt C. de hu. iu. quiri toll. l. 1. §. 1.

l Modo idest aliquando.

Institu,

C

a Mi.

a ¶ Minorem. i. mediam, vt infr. de ca. di. §. 1. & ff. de auro & arg. leg. l. qui lancen. secundum Ioann.

b ¶ Deditiorum numero, idest vocabantur dedititij: & erant inducti hac lege Aelia sentia, quæ & mul-

ta alia induxit.

Et erant hi to-

to tempore vi-

ta suæ ferni, et

tunc fiebant li-

beri cum mo-

riebantur: & qd

proderat, quia

bona vt pecu-

lium a domi-

no non occu-

pabantur: sed

in latinis ali-

ter fiebat, vt

colligitur hic,

& ex eo, qd mi-

nus habebant

dedititij, quæ

latini, vt infra

de suc. li. §. fin.

¶ Adde, qd ali-

ter dicit & de-

clarat Caius li

br. j. Insti. tit. j.

vt dixi in casu

& copiosius in

Commenta.

ADDITIO.

Facit l. i. §. il-

lud, C. de lati.

lib. tollé. Ang.

* Adde, Lati-

nos libertos sic

fuisse dictos ad

exemplum Latinorum populorum. nam

vt illi deuicti a Roman. suis legibus relict

sunt, ac primum quidem ius ciuitatis Ro-

man. non habuerunt, sed tantum spem il-

lius adipiscendæ: ita hi liberti non conse-

quebantur cum libertate ciuitatem, sed eius

assequendæ spem, quod eueniebat, si iterum

a domino manumitterentur, vt ex Caio su-

pra relatum fuit. At dedititij liberti appel-

lati sunt ad similitudinem dedititorum po-

pulorum. dedititij enim populi primum ij

dicti sunt, qui cum defecissent, rursus victi se

se dediderunt, & a victoribus Rom. infima

quadam libertate donabantur, sed absque vl-

la spe assequendæ ciuitatis Rom. quales fue-

runt olim Gabij populi.

c ¶ Pietas, idest nos qui sumus pij.

d ¶ Constitutionibus, vt C. de lati. lib. tol. l.

1. & C. ded. lib. tol. l. 1.

e ¶ Competebat. Scilicet manumissis: se-

cundum hoc nota tria tempora, idest pri-

mo & ultimo (.s. deinceps) idem iuris est:

sed in medio hoc ius pessimum fuit in du-

ctum, vt inf. de suc. lib. §. vlt.

ues Romani, modo mi-

norem, a & latini ex le-

ge ¶ Iunia Norbana

hiebat: modo inferio-

rem, & fiebant ex le-

ge ¶ Aelia Sentia de de-

dititorum b numero.

Sed quoniam ¶ dedi-

tiorum quidem pessi-

ma conditio iā ex mul-

tis temporibus in de-

suetudinem abierat,

Latinorum vero no-

men non frequentaba-

tur: ideoque nostra pie-

tas c omnia augere, &

in meliorem statum re-

ducere desiderans dna-

bus d hoc emendauit,

& in pristinum statū

reduxit: quia a primis

urbis Romæ cunabu-

f ¶ Libertinus. Ex quo contingit multiplex Libertin⁹ effectus: ¶ in primis circa obsequiales operas quas ope- f. quæ sunt in faciendo, vt de assurgendo, & ras debet & seruiendo: siue in non faciendo, vt de non patrono. vocando in ius: quæ ipsa natura patrono de ¶ Vide cō-

lis vna atque simplex

libertas competebat, e

idest eadem, quam ha-

bebat manumissor: ni-

si quod scilicet liberti-

nus f fit, qui manumit-

titur, licet manumif-

for ingenuus fit. Et de

ditios g quidem per cō-

stitutionem nostram

expulimus, quā pro

mulgauimus inter no-

stras decisiones per

quas, suggerente no-

bis Triboniano, viro

excelso, Quæstore no-

stro, antiqui iuris al-

tercationes h placui-

mus. Latinos autem

Iunianos, k & omne,

quæ circa eos fuerat

observantiā, alia con-

nia patrem in ius vocauerit, vt C. de in ius

vocand. l. final. Item contingit reuocatio in

seruitutem propter offensam, vt C. de lib. &

eorum libe. l. si manumissus & alia multa.

Sed hodie hæc omnia tolluntur, præter ea,

quæ ipsa natura debentur, vt in authent. vt

liber. de cate. §. j. col. 6. quæ est contra. ¶ Tu

dic vt nota in d. l. si manumissis.

¶ Adde, qd hæc glo. reprobatur per doc. in l.

fi. C. de bo. liber. vbi vide glo. quæ latius enu-

merat hæc, & alia beneficia patroni. & qua-

liter amittantur.]

g ¶ Et dedititios, Quod dixerat in genere,

nunc per species ponit. Vel quod cōiunctim

dixerat, nunc diuidit:

h ¶ Altercationes: quas non habemus: Sed

quare non erant serui, sicut illi qui penitus

sunt serui, cum toto tempore vitæ suæ ser-

uire cogentur? Respondeo secundum lo-

quod erant liberi, licet seruire cogentur,

vt C. commu. de manu. l. 1. §. fin autem pro-

prietarius.

i ¶ Iunianos, idest ex l. Iunia Norbana in-

ductos, vt sup. eo, §. libertinorum.

benitur etiam similē &

sine impositio pleniorē

ne, vt C. de in glos. in §.

ius voc. l. ve sed nra i

nia & ff. de cō. v. replea

di. inde. l. si nō tur inf. de

sortem, §. liber suc. lib. &

tus, & si voca- in l. vl C.

uerit in ius pa de bo. lib.

tronū sine ve-

nia, punitur i

quinquaginta

aureos, ff. de i

ius vocand. l.

pen. & vlt. qui

aurei accipiun-

tur quilibet p

vno solido, vt

inf. de pœn. te

me. litigan. §.

fin. Et ex his

iuribus sumi-

tur argumen-

tū, ¶ qd aureus ¶ Vide Bu

pro solido ac- dæū, in l.

cipitur in iure qua vul-

nostro, ex quo go. ff. de

pro eodem de adi. edi.

licto tales sen-

tentie promul-

gatur. Et ij-

dē intelligun-

tur esse dand i

filio emanci-

pato, si sine ve

ut C. de in ius

vocand. l. final. Item contingit reuocatio in

seruitutem propter offensam, vt C. de lib. &

eorum libe. l. si manumissus & alia multa.

Sed hodie hæc omnia tolluntur, præter ea,

quæ ipsa natura debentur, vt in authent. vt

liber. de cate. §. j. col. 6. quæ est contra. ¶ Tu

dic vt nota in d. l. si manumissis.

¶ Adde, qd hæc glo. reprobatur per doc. in l.

fi. C. de bo. liber. vbi vide glo. quæ latius enu-

merat hæc, & alia beneficia patroni. & qua-

liter amittantur.]

g ¶ Et dedititios, Quod dixerat in genere,

nunc per species ponit. Vel quod cōiunctim

dixerat, nunc diuidit:

h ¶ Altercationes: quas non habemus: Sed

quare non erant serui, sicut illi qui penitus

sunt serui, cum toto tempore vitæ suæ ser-

uire cogentur? Respondeo secundum lo-

quod erant liberi, licet seruire cogentur,

vt C. commu. de manu. l. 1. §. fin autem pro-

prietarius.

i ¶ Iunianos, idest ex l. Iunia Norbana in-

ductos, vt sup. eo, §. libertinorum.

a ¶ Om-

¶ De l. Iu-
nia, Nor-
bana vide
hoc loco
anno, Al-
dobrand.

¶ D. l. Ae-
lia Sentia
elegantem
Aldobrá.
hic, i. suis
Annot.
¶ De dedi-
titijs vide
Polic. in
Miscel. c.
lxxxiiij.

SYL.

¶ Sed hic

reproban

SYL.

do nisi pa-

tronus re-

nuntiet

expresse

a ¶ Omnes, sic construe, Et omnes liberos decorauimus, idest honorauimus ciuitate Romana, idest plena libertate, vt supra eod. §. libertinorum.

b ¶ Discrimine idest nulla differentia habita, nec etatis manumissi, vt etia infans possit manumitti immo etia in ventre: cum quantum ad hoc habeatur pro nato, vt ff. de sta. ho. l. qui in vtero. nec dñi manumittentis: dum tamen habeat xx. annos. ut infr. tit. i. §. eadem, nec in modo manumittendi, scilicet in testamento, seu inter viuos quoquo modo, vt supra eo. §. multis.

* Adde, in hoc text. omnino legendum esse nec dominij manumissoris, vt referatur ad sublatum discrimen dominiorum, quorum alterum dicebatur in bonis esse, alterum ex iure Quiritum, de quo in l. i. C. de nu. iu. qui toll. Olim enim, vt hic Theophilus tradit. necesse erat, ex iure Quiritium dominum esse serui, qui vellet manumittendo eum ciuem Romanum fieri, neque satis erat eum in bonis esse. Vel legas domini pro dominij, eo modo, quo Virg. dixit tuguri pro tugurij, & peculi, pro peculi, quod placet Ant. August. lib. Emeu. 4. c. 7.

¶ Adde no. ex hac glo. q. dispositio generalis restringitur per aliam le. l. quamuis, ff. de in ius voc. cum si.]

c ¶ Antea scilicet quam veniret ista praua conditio.

d ¶ Ciuitate Romana, idest plena libertate.

e ¶ Decorauimus, idest honorauimus.

f ¶ Additis, scilicet a nobis eis quos habuimus supra eod. §. multis autem, & sunt additi nomen. Primus si dominus egro tantem seruum suum eiecit Secundus, si ancillam vendiderit ne prostituatur: & prostituta fuerit: vel si venditor libi retinuerit manus iniectionem, & eam ad ipsum reuertentem prostituit postea. Tertius, si serui pileati defuncti funus præcesserunt. Quartus, si etiam expressit eum velle esse latinum. Quintus si sub conditione relicta libertate hæres ante conditionem manumiserit. Sextus, si in iudicio liberali a domino superatus fuerit, & pretium pro eo domino solutum fuerit: & ipse postea recepit. Septimus, si ancillam suam maritauerit alicui libero. Octauus, si coram actus filium nominauerit seruum suum. Nonus si instrumenta seruitutis reddiderit coram testibus,

Et probantur hi modi. C. de la. lib. toll. l. vni a. §. sed scimus. vsque in fi. legis.

g ¶ Sola, scilicet libertas plena.

h ¶ In præsentem idest in consuetudine. Tu intelligas in præsentem, idest hodie.

(sicut iam antea c obseruabatur) ciuitate Romana d ¶ decorauimus: e multis modis additis, f per quos possit libertas seruis cum ciuitate Romana, quæ sola g est in præsentem, h præstari.

¶ Quibus ex causis manumittere non licet.

qualiter quis inter viuos in fraudem creditorum seruum proprium manumittere non potest. Secundo, qualiter in vltima voluntate cum libertate hæredem instituit. Tercio, qualiter in vltima voluntate instituit simpliciter. Quarto, qualiter præsumatur quod manumittat in fraudem creditorum. Quinto, qualiter minor viginti annis prohibetur manumittere nisi certis causis. Sexto, quæ sunt causæ iustæ. Septimo, an causa semel approbata possit improbari. Octauo, si quis attigerit decimum & octauum annum potest in testamento manumittere. Tertia ibi, Idemque. Quarta ibi, In fraudem. Quinta ibi, §. Eadem lege. Sexta ibi, Iustæ autem. Septima ibi, §. Semel. Octaua ibi, Cum ergo. Arerinus.

¶ CASVS. Quærebatur, an omnes manumittere possent: * & videbatur quod sic, cū in re sua quisque sit moderator & arbiter l. In re mandata C. manda contrarium tamē responderetur, quod qui soluendo non est, si in fraudem creditorum seruos manumittat, nihil agit, quia l. Aelia Sentia hoc non permittit, nec obstat ratio in contrarium allegata: nam etsi vnusquisque re sua ad libitum vti possit, ita tamen vti debet, ne alterius conditionem faciat detiorem. l. non debet ff. de regul. iur. Immo non recte dicitur disponere de rebus proprijs, qui non existens soluendo de bonis a se possessis disponit, cum nihil dicatur esse in bonis nostris, nisi quod deducto ære alieno superest, §. final. infra de leg. falcid. Item quaeritur, an debitor in fraudem creditorum manumittens conferret libertatem: & videbatur dicendum quod sic, ex eo quia alienata in fraudem creditorum valent, licet rescindi possint. §. Item si quis in fraudem. infra de action. & tamen hic dicitur, quod non valet ipso iure, ratio autem est, quia liber-

C 2 tas

¶ alias do
mini.]

SYL.

Serui li-
bertatem
consequi
tur mul-
tis modis

SYL.

¶ Quibus ex
causis manu-
mittere non li-
cet.

Modis manumittendi natiui & expostus, de ijs, qui manumittere possunt, dicendum restat, & quibus casibus & cōtinuat op time glo. i.

N On tamē iste titulus principaliter diuiditur in partes. Primo, talias qui & quibus ex causis manumittere non possunt.

SYL.

tas semel collata non reuocatur nisi ex magna causa, §. semel infra eodem l. si ex causa §. final. cum l. seq. ff. de mino. ideo l. ipso iure impedit ab ipso initio * & ita ex mente aliorum doct. declarat Ias. in dict. §. item si quis in fraudem colum. 3. Not. quod non omnis dominus manumittere potest. Item quod libertas data in fraudem creditorum non valet. Item quod ista verba, Nihil agit, appositum in l. importat ipso iure. Item quod valet hac ratio: hoc fieri non potest, l. prohibet. Item quod actus pius in fraudem alterius non valet. Item quod quando l. resistit, facit quod actus etiam pius sit ipso iure nullus.]

a Non tamen cuiusque Quamuis supra tit. i. §. multis, & §. fin. dictum, sit quemlibet manumittere posse, non tamen &c. sic infra de exhæ. lib. in prin.

b In fraudem. Hoc expone, ut infra eodem tit. §. in fraudem.

c Manumittit, scilicet inter vivos, vel in ultima voluntate, scilicet non instituendo: nam tunc esset liber & hæres, ut inf. proximo, §. & ff. qui & a quibus. l. si mortis.

* Ex hac glo. quidam notant, quod contractus fieri possunt in testamento: quod licet in se verum sit, ut per doct. in l. hæres palam, ff. de testa. tamen male elicitur ex hac gl. nam non agitur hic de donatione libertatis, per viam contractus, sed testamenti, puta per viam legati vel fidei commissi iuxta tex. in d. l. si mortis

d Nihil agit, Scilicet ut noceat creditoribus. (i) ut ff. qu. & a qui. l. si mortis. domino tamen nocet si velit reuocare, ut C. de ser. pi. da. manu. l. si creditoribus.

ADDITIO. (i) Et sic est nulla ipso iure alias enim esset irrevocabilis, ut l. & si sine. §. sed quod Papi. ff. de mi. secus in alijs reuocabilibus, ut l. si sciens. in fin. ff. de contrah. empt. & ita not. glo. in l. si noxali. in princ. ff. de noxa. Ias.

e Quia lex Aelia sentia similis est ratio, quia lex vult infra de vfucap. §. furtiuæ.

* Huius legis auctores fuisse dicuntur, Sext. Aelius Catulus, & L. Sentius Saturninus, qui tempore Augusti Consulatum gesserunt. Alciar. vero existimat latam fuisse ab Aelio Sentio. in l. verbis, & l. sciendum, de verborum significat.

Licet autem. Diuiditur hic, §. in quatuor partes. In prima ponit dictum: in secun-

da rationem: in tertia ampliationem dicti: in quarta rationem ampliationis, secunda ibi, idque tertia ibi, Idemque quarta ibi, cum non sit.

¶ C A S V S. Quia dictum fuerat, libertatem datam in fraudem creditorum ipso iure nullam esse quarebatur quid si seruus institutus sit hæres, an hoc modo præiudicetur creditoribus, si eidem seruo data sit libertas cum hæreditate: & dubium faciebat §. præcede. ibi, nihil agit. contrarium tamen deciditur ratione allegata in text. sed tunc dubitabatur, quid si sit institutus hæres, non tamen sit ei data libertas, an tunc idem censendum sit? & dubitationem faciebat, quia quod non dicimus, vellet, non præsumimus. Vnde cum non sit dictum aliquid de libertate, non videtur de mente testatoris velle creditoribus præiudicare, nec dare quod non exprimit. l. Labeo. ff. de sup. leg. Contrarium deciditur ratione allegata in tex. ex verisimili mente testatis: & quia volendo illum habere hæreditatem, quam sine libertate habere non potest, consequens est ut habeat libertatem: quia qui vult consequens, vult etiam necessarium antecedens. l. illud, ff. de acquirend. hæred. No: quod aliqua permittuntur in ultima voluntate, quæ non permittuntur inter vivos. Item quod seruus institutus, est hæres necessarius. Item quod dominus non soluendo potest in fraudem creditorum, sibi hæredem instituere seruum: quis autem dicitur non soluendo. declarat Decius in cap. ex ratione col. 9. de app. Item quod paria sunt quem non esse scriptum hæredem vel adire nolle aut non posse. Item quod quandoque paupertas prodest, & quod pauperi subueniendum est. Item quod seruus institutus domino non soluendo tenetur satisfacere creditoribus. Item quod si non satisfaciatur, possunt bona hæreditaria sub nomine tamen serui hæredis vendi. Item quod est iniuria defunctorum, quod sub eorum nomine bona vendantur. Item quod diuersitas casuum facit diuersitatem decisionum. Item quod qui vult consequens, vult antecedens. Item quod valet argumentum a verisimili. Item quod non est præsumptio, quod quis velit facere actum frustratorium: & quod semper debet fieri interpretatio ut actus valeat: & quod non est capienda interpretatio impugnatiua voluntatis alicuius. Item, quod mens magis quam verba attenditur.

¶ Dominus non soluendo seruum cum libertate solum instituere potest: qui simpliciter institutus omnino liber est. h. d.

S Y L.

a Licet, idest licitum est.

b Seruum. f. vnū & non plures, vt ff. de hær. insti. l. qui soluendo. in fin. cum l. seq. & etiam in fraudem creditorū, vt C. de neces. ser. l. i. in princ. nisi specialiter pignori dat⁹ fuerit vt ff. de

hæred. insti. l. pignor. qui nō potest fieri necessarius, nisi dñs creditori satisfaciatur, vt d. l. pignori.

c Solus. Et in casu etiam cum alio, vt ff. de hære. insti. l. si is. & l. qui soluendo

d Necessarius. Quia siue velit, siue nolit, cogitur esse heres, vt infra de hær. qua & diff. §. i. nisi in tribus casibus, quos habes, ff. de hære. insti. l. i. seruo.

e Non extiterit. Quo vltimo casu seru⁹ substitutus est hæres.

f Eadem lege. f. quæ prohibuit, eadem & ex iusta causâ

concedit, vt hic & inf. eo. §. eadem.

g Recte. Scilicet est prouisum.

h Egentes. Nota quod prodest paupertas, quia fauetur paupertati, vt ff. de transa. l. cū 2. §. si in annos. & C. de epilc. & cle. si quis ad declinandā §. pen. & ff. de offi. præf. l. illicita, §. si. Argu. cōtra. ff. de excus. tut. & cura. l. spadonē. §. si. & in auth. de testi §. i. coll. 7. & illud, Pauper vbiq. iacet, licet econtra dicatur, Cantabit vacuus coram latrone viator.

* Non est verum, qd hæc legis Aeliæ Sentia prouisio introducta sit intuitu paupertatis, cum diuiti etiam liceat seruum suum necessarium hæredem facere, sed potius contēplatione existimationis & famæ, vt dñ in text. ibi, ne iniuria &c. Sunt tamē plurimi casus, in quib. fauore paupertatis a communibus iuris regulis recedimus, quos diligenter con- gessit And. Al. ia. lib. i. de verb. sign.

i Vel. pro saltem.

k Haberent. Sic. ff. de interro. act. leg. & quia in prin. & inf. de bono. pos. §. adhuc.

l Eo. seruo nunc libero facto.

m Non faciente, idest non satisfaciente creditoribus.

n Serui. Quondam, sed modo liber est.

Adde, qd per hanc glo. colligitur, quod verba quæ non possunt verificari in præsentī verificantur in præteritū per subauditum intellectum verbi, quondam: & est in simi.

uum suum necessariū hæredem haberent **k** qui satisfactorius esset creditoribus: aut hoc eo **l** non **m** faciente, creditores res hæreditarias serui **n** nomine vendant: ne iniuria **o** defunctus afficiatur.

Idemque iuris est, & si sine **p** libertate seruus hæres institutus est. Quod nostra constitutio **q** non solum in domino, qui soluendo nō est, sed generaliter cōstituit noua humanitatis ratione: vt ex ipsa scriptum **r** institutionis **s** etiā libertas ei cōpetere videatur. Cum **t** non sit verisimile eum

non esset hæres vt statim dicit in fi. huius. §. sed prætermittit dationē libertatis, vt in fi. §. Adde, qd rōnē assignat gl. in l. quoties. §. si. in ver. de die ff. de hære. insti. quia tunc constat de contraria mente testantis.] **q** Constitutio, vt C. de neces. ser. hære. insti. l. quidam. in princ.

r Scriptura, licet ex datione tutelæ, vt, infra qui da. tu. pos. in princ. & de qua prædixit modo, & C. de neces. ser. l. quidam.

s Institutionis. Ar. qd aliquo concessio, illud conceditur sine quo illud esse non potest, vt ff. de iurisd. om. iud. l. 2.

t Cum non. Hæc est noua ratio, de qua prædixit modo: sed lex ipsa antiqua fuit, & vt inf. de hære. insti. §. i. quæ est contra.

* Solue vt ibi per glo. in vltima solutione. In fraudem. Diuiditur iste. §. in tres partes. Primo docetur qualiter dicatur manumissio in fraudē: secūdo, qn propter fraudē impediatur manumissio siue libertas cum ratione: tertio ex ratione infert. Secunda ibi, præualuisse. tertia ibi, (itaque.) Aretinus.

CASVS. Dictum fuerat, qd qui in fraudē manumittebat, nihil agebat. quæsum fuis

C 3 quis

S Y L

S Y L

S Y L

† In antiquo exemplari non sunt verba sequentia.

† i. cuitot bona nō sūt, vt creditoribus in totum satisfacere possit. l. soluendo ff. de ver. sign.

quis diceretur in fraudem manumittere: & responde prout in text. secundo quaesitum est, an qui re ipsa fraudat, quia soluendo non est, dicatur in fraudem agere, si animus fraudandi cesset: & ratio dubitandi videbatur, quia cum in fraudem

committenda effectus ipse inspiciatur, satis videbatur effectus ipse absque consideratione ani-

quem heredem sibi elegit; si praetermisisset libertatis dationem, servum remanere voluisse, & neminem sibi heredem fore. †

¶ In fraudem dicitur manumitti, etiam si manumittendo desinat esse soluendo, & quando re & consilio sit fraus. h. d. ex l. in fraudem. ff. eod.

¶ In fraudem a autem creditorum manumittere videtur, qui vel iam eo tempore, quo manumittit, soluendo b non

statim, sit non soluendo, debitor non potest manumittere. Item quod animus & intentio distinguunt facta. Item quod quo ad libertatem non sufficit creditores damnificare, nisi adsit animus damnificandi. Item quod quis potest verisimiliter ignorare vires sui patrimonij.]

a. ¶ In fraudem. ff. eod. tit. l. qui & a qui ma. l. non si. l. in fraudem.

ADDITIONE Multis modis quis presumitur alienare in fraudem. Primo si omnia bona sua alienavit. Secundo, si alienavit in personam coniunctam. Tertio, si post alienationem nihilominus alienans reperitur possidere. Quarto, si alienationem facta clam. Quinto, si de proximo sequatur delictum vel fuga alienantis. Sexto, si alienatio est facta sub conditione; si contingat bona sua publicari, vel per creditores auferri Ang. * Adde las. in §. item si quis in fraudem. infr. de actio.

b. ¶ Soluendo. Cum & sciat se habere creditores, ut ff. quae in fraud. cre. l. omnes. §. Lucius.

S Y L. ¶ Adde si sit de facto suo recenti, alias secus, arg. l. si. ff. pro suo secundum Ange.]

c. ¶ Non est. Et tunc erit peius soluendo.

d. ¶ Praevaluisse. Nam quidam dicebant, quod sufficiebat solus eventus: & alij dicebant, quod exigebatur utrumque; scilicet fraus & eventus: & ista sententia praevalet: tamen ex praedictis videbatur sufficere even-

tum solum, tamen, &c.

¶ Adde nota. casum quem omnino vide in l. si quis cum haberet ff. quae in frau. cre.

e. ¶ Non impediri libertates. Hic diligenter auende, quod si directe detur libertas, non solum

est: c vel qui datis libertatibus, defuturus est soluendo esse. Praevaluisse d tamen videtur (nisi animum quoque fraudandi manumissor habuerit) non impediri e libertates quamvis bona eius creditoribus non sufficiant. Sape f enim de facultatibus suis amplius, quam in ijs est, sperant homines. Itaque tunc intelligimus impediri libertatem, cum g utroque modo fraudantur creditores: id est, & consilio h ma-

ead. l. fin. In alijs autem alienationibus, quae in fraudem creditorum fiunt, dic ut infr. de acti. §. item si quis in fraudem.

¶ Adde quod ratio de qua in d. l. in fraudem communiter reprehenditur per doct. hic, alias rationes assignat glo. in l. si. C. qui ma. non poss. quarum vlti. approbatur per doct. hic: & aliam tradit las. in §. item si quis in fraudem. infr. de acti. col. 12.

f. ¶ Sape. Respondet tacitae obiectioni, quomodo potest esse animus bonus, cum ipsa veritate fraudet eos? Respon. Sape enim &c. Sed argu. contra. C. de rescin. vendi. l. quisquis.

¶ Adde, quod de hac ratione assignata in hoc versu. sape. & de eius veritate, videnda sunt quae ponit Bart. in authent. sed cum testator C. ad l. fal. & las. in d. §. item si quis in frau. coll. x.]

ADDITIONE Dic ad contrarium. d. l. quisquis quod ibi loquitur in contractu inter vivos, hic in vltima voluntate. Ange.

g. ¶ Cum utroque modo. scilicet cum fraus & eventus interuenit: ut subiicit: & facit ad hoc. ff. qui & a qui. manu. lib. non si. l. in fraudem.

h. ¶ Consilio. Nota quem teneri de consilio. Sed contra. ff. manu. l. 2. §. si. sed hic fuit fraus, & ideo fuit tale consilium obligatorium, quia fuit fraudulentum.

¶ Adde, quod male sumitur hic hoc ne. quia verbum,

S Y L.

Libertas in fraudem data an possit reuocari.

inter viuos, sed etiam in vltima voluntate, duo necessaria sunt. scilicet consilium, hoc est fraus, & eventus, ut hic, & ff. eod. l. in fraudem & C. eo. l. j. in fideicommissaria sufficit eventus, ut C. qui manu. non poss. l. si. Et est ratio, quia facilius libertas de facto data ab herede reuocatur, quam a defuncto, cuius videbatur dispositio lex ut ff. de fideicom. l. l. 2. & 4. §. si quis autem exemplum. Alia ratio. not. C.

¶ Quia in ea non est voluntas testatoris, ut est text. not. secundum las. in l. si pr. i. prin. ff. de ijs quae in te. l. quod fraudetur credito- res, l. cre- dit. or. §. si. ff. manu. Item nec h. d. is, quia vlt. facere ex debite non sua voluntate l. j. C. de

S Y L.

lib. & eo. li. & ita hac gl. approbat las. fo. quavis Ange. teneat gl. in contrarium. **S Y L.**

verbum, consilium, hic pro proposito sumitur, prout quando dicimus donationem re & consilio inofficiolam. * Ex consilio autem an quis obligetur, vide Decium in l. consilij. ff. de reg. iur.

¶ Eadem. Iste §. cum §. sequenti diuiditur in tres partes. Primo ponit, qualem minor viginti annis non potest manumittere nisi ex causa. Secundo ponit quæ sunt causæ iustæ. Tertio limitat vnam prædictarum causarum. Secunda ibi, iustæ. Tertia ibi, Et seruus, Aret.

SYL. CASVS. elicitur ex §. seq. ubi ponitur ratio dubitandi, ibi quod non erat ferendum. & ratio

decidendi exprimitur in tex. ibi, sed tum. Not. formam manumissionis minorum, & quæ sint iustæ causæ. Item quod pædagogus, nutritrix, & alumnus, æquiparantur consanguineis. * Item quod seruus non potest esse procurator, nec matrimonium contrahi cum serua. Item quod procurator esse potest qui excedit 17. ann. Itē non sufficere causam allegare, nisi approbetur: & quod semel approbata non retractatur.]

a ¶ Eadem. Scilicet de qua habita est mentio supra eo. in principio.

b ¶ Minori. Sufficit ergo, si non sit minor 20. annis, etiam si non sit maior, ut quia tergit vltimum diem vicelimi anni, ut ff. manu. l. i. sicut in testamento fauore sui: ut ff. de testa. qua ætate.

SYL. ¶ Et hæc vera, secū dū quam text. non superfluit cū cōsiliū & verbū vindicta expolitū, ut in gl. 2. §. i. supra de li. sint diuersa & sic est speciale ut hic manu

c ¶ Vindicta. Hoc expone ut supra titu. i. §. multis.

d ¶ Apud consilium, id est apud locum illū ubi habetur sup. hoc consilium, i. deliberatio, & sic ponitur id, quod fit, pro eo, ubi fit, ut ff. de iusti. & iul. pen. §. h. ¶ Vel dic apud eos qui præstant consilio, ut sunt omnes habentes ordinariam iurisdictionē, etiā minimi magistratus, cū hoc sit de voluntaria iurisdictione, ut ff. de offi. procō. & le. l. 2. & in

defend. ciuit. §. nulla. coll. 3.

¶ Adde legendum concilio, ut habetur in l. si minor ff. de manu. vind. * quamuis vtrique lectio defendi possit: sed declara, ut hic in nostris Annot. & Comment.]

ri 10. annis non aliter seruos suos manumittere permittitur, quam si vindicta b apud consilium, c iusta causa manumissionis approbata, fuerint manumissi. Iustæ autem manumissionis causæ d hæ sunt: veluti si quis patrem e aut matrem, filium filiæue, aut fratres sororesve naturales, f aut pædagogū g aut nutriceni, aut educatorem,

dictum a concalando. i. in vnum conuocando: quo sensu accipit Virg. cum ait, Conciliumque vocat diuū pr, atque hominum rex.] e ¶ Iustæ autem manumissionis causæ, facit, ff. de manu. vin. l. si minor. c. l. seq. vsque ad l. apud. ubi iustæ causæ connumerantur. connumeratur enim inter iustas causas manumittendi, si dominum a periculo vitæ vel infamiæ liberauit seruus, ut ff. de manu. vind. l. iusta.

f ¶ Patrem. Sed qualiter potest filius habere seruum suum patrem, vel econtra, vel frater fratrem suum siue sororem? Rñ. bene potest: ut quia instituit dñs filiū serui sui hæredē, vel filium ancillæ, vel econtra, & sic de alijs: quo casu sic institutus hæres liber est & dominus omnium bonorum, quorum dominus fuerat testator, ut sup. eod. §. i. & ff. de acquir. pos. cum hæredes: Item potest esse, ut si habeat pñs filium ex ancilla sua: nam est seruus & filius, ut C. commu. de ma. l. fin. & econtra si seruus habeat filium ex dñā, nam filius est & dñs, cum ventrem sequatur quoad vatū, ut C. de rei vendi. l. partum licet possint ipse & domina accusari, ut C. de mu. quæ seruus p. opri. l. i. & inf. de hæ. insti. §. j. g ¶ Naturales, Et legitimos: vel naturales tantum.

h ¶ Pædagogum. s. qui ab initio instruit pueros, a pædos quod est puer, & ago quod est ducere: quasi ductor siue gubernator puerorū. * Dic, quod dicitur a pais puer, & agogos ductor, quasi pueri ductor.]

C 4 a Aluma

missio fi-
SYL.
at in loco
maiorū:
quia exi-
git plenā
causæ co-
gnitionē,

SYL.

Alumnu m. passue. quem vel quam do-
minus aluit, vt differata superiori.

Qui proprie dicatur alumnus, & q. con-
iunctis æquiparetur in omnibus, quamuis
matrimonium inter eos non prohibetur, vi.
Decium in l.

legem in prin.
C. de pact.]

* Recte Ac-
cur. interpretat
verbum alum-
num hoc pas-
sue. compro-
bat hoc & tex.
in l. alumnos,
ff. de man. vi.
licet alias acti-
uam quoque si-
gnificatione
habeat, vt tra-
dit gl. & doct.
in l. i. C. quæ
res pig. obpos.

b. Collacta-
neum, qui si-
mul mecū la-

stauit: quem fratrem Bon. appellant.

Adde hæc vera dū mō hēat plures seruos,
vt est tex. in l. si collactaneus. ff. de ma. vin.]

c. Ducatur: præstito sup. hoc sacro, vt ff.
de manu. vin. si collactaneus. in fine

d. iusta cā. Vt infirmitas, q. tribuit dilatio-
nē, vt ff. si quis cau l. 2. §. 3. & 4. & ff. de re iud.
l. quæsitū. vel alia qualibet iusta caus. vt ff. ex
qui. cau. ma. l. i. in fi * Tu exēplificat secun-
dū Theophilū, veluti si manumissor iterim
fiat senator quod innuit ēt tex. in l. si rogat.
§. matrimonij. de man. vin. libertinā enim
vxorē duci a senatore, l. Iulia prohibetur l. le-
ge. ff. de ri. nupt. nā exēplū infirmitatis non
vī bonū. quia cū nuprias nō cōcubitus, sed
cōsensus faciat. l. nuprias. de reg. iur. excusan-
dus nō vī ob infirmitatē, qui iurauit ducere
libertā vxorē si mīmoniu nō contrahat. q.
cōtrahi pōt etiā a constituto in extremis, vt
no. lo. And. in c. sine culpa. de reg. iur. & A-
lex. in l. si quis posthumos. ff. de lib. & post:

e. Decē & septem annis. Sed quomodo mi-
nor 25. annis potest esse procurator, vt C. de
procu. l. exigendi. & ff. de procur. l. si minor?
Respond. hic ad negocia fuit: non autem in

† Et hæc iudicio esse potest: † sic alias est differentia
ē veritas inter hos procuratores, vt ff. man. l. si procu-
hodie de ratorem. §. i.

cisa i c. q. * Adde, q. text. iste nō pōt intel. igi de procu-
gñaliter, ratore ad negocia, cū is cōstitui possit seru-
de proc. ēt si nō manumittatur. l. sed & si quis, §. par-
li. 6. fallit ui. ff. de instit. & l. deniq. §. si. de mino. quini
tñ in casu mo & minor 25. ann. l. nā. ff. de instit. Intel-
dicta l. e- ligas ergo de procuratore ad lites, qui licet
xigēdi se hodie sū ius canonicū cōstitui nō possit ni-
cundum si 25. an. c. qui generaliter. de p. cu. lib. 6. tñ de
doct. hic. iure ciu. etas 17. an. ad postulādum idonea
est, vt dicitur in §. seq. & in l. i. ff. de postul.

f Causa. Scilicet manumissionis.

g Approbata. Scilicet apud consilium.

h Siue falsa q. d. si dixit filium, licet non sit
vel patrem, vel similia, licet hæc ita nō sint,
secundum quosdam: quod reprobato: cum id,

tur. Semel autem cau-
sa f approbata, g siue
vera sit, siue h falsa nō
retractatur. † i

¶ Qui xviii annū at-
tigit, pōt testō seruo li-
bertatē relinquere, q-
uis iure antiquo ante
xx. non posset h. d.

¶ Cum ergo certus
modus manumitten-
di minorib⁹ 20, annis
dominis per legem

similis approbata, licet nō debuerit approba-
ri: & sic vera pon ē pro iusta sic. ff. de le. i. si
fideiuss. §. i. & ff. de in inte. resti. l. oēs. sic ecō-
tra iusta pro vera vt sup. tit. i. in prin.

¶ Adde p expolitione hui⁹ gl. tex. in l. iusta.

§. i. ff. de man. vin. ibi. qualiscūq. cā recepta.
* Adde, q. tex. pōt intelligi vt iacet, p. tex. i l.
Iusta. §. j. de ma. vin. q. a vt ibi dī, cā pbatio
ni cōtradiciendū est, nō at cā iā pbatā retra-
ctāda. nā libertas data nō nisi ex maxima cā
retractatur. l. si ex cā. in fi. & seq. ff. de min. &
sic ratio fauoris libertatis tollit obiecta glo.

j. Nō retractat. sic ff. de ma vin. l. iusta. q.
nihil facile immutandū est ex solēnibus. vt
ff. de in inte. resti. l. diuus. Sed cōtra. ff. de ex-
cusa. tu. l. sed & reprobari. i. respond. ed hoc
fauiore libertatis, illud fauiore sanitatis. Acc.

* Melior est rō, q. libertas semel collata nō.
retractat nisi ex magna cā. l. si ex cā. in fi. cū
l. seq. ff. de min. & quia cā iā probata, quia an-
tea poterat cōtradici, nō debet retractari. d.
l. iusta. & quia cum semel sit quæsitā liber-
tas quodammodo per sententiam approba-
tionis causæ, præiudicat quoad omnes, sicut
causa ingenuitatis, cū pro veritate habeatur.
l. res de reg. iur. & l. ingenuū de stat. homin.

* Quid de sentētia lata ex falsis allegationi-
bus. testibus, vel instrumētis, an & cū dicat
nulla, seu retractet, vide ti. & ibi doct. præfer-
tim Bar. C. si ex fal. alle. & tit. si ex fal. instr.

¶ Cum ergo. Diuiditur in duas partes. In
prima recitatur ius antiquū, & incōueniens
quod ex eo insurgebat. in tertia ponit deci-
sionem & correctionē suā secūda ibi, sed cū.

** ¶ CASVS. Ita figurari potest. visum est
sup. proxime, q. l. Aelia sentia prohibet mi-
noribus 20. ann. manumittere nisi iusta cā
apud consiliū approbata. vñ cum indistin-

etc

quod falsum
sit, nihil sit,
nec pōt cau-
sam, vt ff. de
verb. signific.
Paulus. & C. si
ex fal. instrum.

ff. de except l.
qui agnitis, vn-
de dic vera. id
est iusta: falsa,
id est iniusta:
vt quia dixi eū
sociū meum
fuisse in armis
vel in scholis:
quod induce-
bam pro iusta
causa: & fuit
talis causa vel

† alias re-
tractetur.

SYL.

SYL.

Et loqueretur, videbatur indistincte interpretanda, & ita ut nec testamento quoque aliter dari posset libertas, quia generaliter loquens generaliter debet intelligi. l. i. §. generaliter. ff. de leg. præst. licet sit maior ratio in vno, quam in

alio. l. i. ff. de alex. lu. & alex. Sed hinc oriebatur magnū absurdū, quod posset maior 14 annis in testō dō oībus bonis disponere, & sic etiā omnes seruos legare: vni aut seruo longe minoris pretij libertatē relinquere nō permetteretur, si esset minor

+ alias posset. + alias nā cui &c.

+ alias nō sunt hæc uerba. Vni seruo dare libertatem nō permittebatur.

xx. ann. Neque enim videbatur habendam esse in animaduersione ipsā libertatē, quā daret minor, sed damnum quod hinc fer

ret, si eius damni gratia hoc constitutū erat. His tñ non obstantibus Iust. ait motam antiquitatem ad ita decidendum ob ipsam libertatem inæstimabilem: ipse uero mediam quandam uiam eligendo concelsit, ut quam primum minor xx. an. attigit 18. an. libertatē in testō dare possit, cum hæc ætas satis iudicij habere visa sit maiorib. qui huius ætatis adolescentibus postulare permiserint, l. i. §. pueritiam, ff. de postu. nec non & iudicandi munus suscipere. l. quidam. ff. de rei iud. nam qui adeo sapit, ut possit alios tueri & iudicare, is vñ sibi commodè consulere posse. verū fuit potius hæc quædā decisio rusticana absque rōne, quā qd re vera tollantur supra scripta obiecta. Et ideo tandē abrogata fuit prorsus hæc dispō. l. Aelia sentia, & sancitū, ut liceat dñis seruos manumittere in ea ætate, in qua licet sibi testari, auth. vñ spōsa. largi. §. j. Illud tñ etiam admonere uos libet, qui inepta litratio pp quam putat Iustin. l. Aeliam Sentiam ueruisse minorem xx. an. dare seruis libertatem: nā et si libertas inæstimabilis res sit, quod attinet ad seruum cui datur, attamen respectu dñi qd ex manumissione dñi infertur, ad qd lex Aelia Sentia vñ spectasse, certam recipit æstimationē. singul. n. serui olim xx. aureis æstimabantur. l. si mulier. ff. de mino. & l. Papi. r. ff. de inof. test. itaque probabilius est ratio, quam perpendisse vñ Vlpia. in l. illud. ff. de manu. vind. ne illecebris seruorum circumuenti, imbecillitate iudicij ad

manumittendum prolaberentur.] No. quod argumentum ab inconuenienti ualeat. Item quod cui conceditur quod est plus, conceditur quod est minus. Item quod una determinatio respiciens plura determinabilia debet

tatem non permittebatur: quare + non si ei, quemadmodum alias res, ita & + seruos suos in vltima voluntate disponere, quemadmodū voluerit permittimus, ut & libertatem eis possit præstare: Sed c cum libertas inæstimabilis res sit, & propter hoc ante xx. ætatis annum + antiquitas libertatem seruo dare prohibebat: Ideo nos mediam d quodammodo viam

æqualiter determinare. Itē quod libertas + alias nos est res inæstimabilis. Item quod in dubijs + alias de ex æquitate de seruis subet eligi me- is.

diauia. Itē qd ubi est eadem ratio, idem ius debet constitui. Et quod attingens xvij. an. potest libertatem dare seruo. Item quod maior ann. 14. potest testari, **

& legare. Item + ob fragl quod maior le & inh quod maior mum hu 17. an. pōt po ius ætatis stulare, allega iudicium re, & aduocare l. i. ff. de pro alio. mino. l. il a Constitutus. Nam cum lud d mā vin.

dicat sine causa non posse manumitti, ergo econtra cum cā ualeat manumissio. sic. ff. de eden. si quis ex argentarijs. §. prætor. & §. phi. & ff. de pac. iurisgen. §. ptor. & §. dolo malo. b Testamentum. si est masculus: fœmina uero in 12. ut ff. de test. qua ætate. & ff. de libe. le. l. Aurelio. §. Caius.

c Sed cum libertas. Vñque huc allegando innuit quod eodem tempore possit manumittere quo testari: nunc econtra duas rōnes considerat, & quia inæstimabilis est libertas, (nam si vendat quis se, pretium ad venditorem non transit: imò penes emptorem eundemq. dñm remanet + vnde est inæstimabilis, ut hic, & ff. de re. iu. libertas, & ff. de tabul. exhi. l. i. §. si. & quia antiquitas aliter statuebat, cui est deferuendum, ut C. de testa. l. testamenta. quare vñ allegationibus soluit, mediam eligens viam, sic inf. de rerum diui. §. cum ex aliena. sed ar. contra. ff. de neg. gest. l. Nefennius. in fi. & ff. de in re uer. l. si pro patre. §. idem, querit.

ADDITIO. Dic quod si est maior præsumptio pro una parte quam alia, tunc non eligi tur media via, ut l. Nefennius. Secus quando non esset maior præsumptio pro una parte, quā pro alia, ita notatur in l. sed si leg. §. adeo, ff. de pet. har. Ang.

d Mediam. Nota mediam uiam. sic ff. si pars hæred. pet. l. antiqui. & inf. de rerum diui. §. cum ex aliena,

+ Adde, quod ubi rationes sunt hinc inde pares,

+ Sed hos reprobāt Chfo. hic per l. i. ff. qui ad li. proc. nō li. & glo. sup. uerfi. maior. in §. pe. sup. de iure p. so. ad istū tex. rñder qd hic nō libertas. f. seruitus putatiua æstima f. cum emptor putet eum seruum, ut not. in d. glo.

pares, & opiniones contrarie, potest eligi hæc media via, de quo late Deci. in cap. 1. in 1. lect. in 11. col. de consti. & in c. 1. in 4. notab. de proba.

a ¶ Impleuerit. Sed hodie ex quo testari possent, & libertates relinquere possent, ut in auth. ut spon. lat. §. 1. coll. 9. quod ex audio, si in ultima voluntate velit quis libertatem relinquere: quod pater ex verbo relinquere, quod in dicta auth. positum est, quod ad morientes tantum spectat, ut ff. de tab. exhib. l. 1. §. final.

SYL.

* ¶ Verum est in dubio, Bar. in l. Vnum in prin. ff. de leg. 2. sed quando eadem ratio esset in contractu vel actu inter viuos, tunc dispositio, loquens per verbum, relinquo, vel derelictis, haberet etiam locum inter viuos ut declarat Deci. in conf. 499. ad fi. ver. nec obstat. Sed quid inter viuos velit quis manumittere? Respon. non potest, nisi si habeat 20. annos: vel nisi causa cognita: cum nec liber iste, nec auth. loquantur nisi in ultima voluntate. Vnde seruatur tenor eiusdem legis Aelia sentia, cum non sit correctus, ut C. de appel. l. precipimus in fi.

SYL.

* ¶ Et sic nota, quod licet alias bonum sit argumentum de contractu ad ultimas voluntates inf. tit. 1. tamen, l. noua corrigens quippiam in vno æquiparatorum a l. veteri, non trahitur ad alterum, quod limita, nisi facta fuisset æquiparatio per modum regulæ, vel in eo casu, super quo processit correctio, secundum Dec. in cap. Translato. in 1. lectu. 2. col. de constitut.]

b ¶ Antiquitas. ut ff. de postu. l. 1. §. initium.

c ¶ Postulare. Id est desiderium amici sui, vel clientuli sui coram iudicibus exponere, ut ff. de postu. l. 1. §. 1. non autem pro se poterit esse in iure, ut C. de auc. præf. l. clarum. & est ratio, quia quando pro alio accedit, sibi imputet qui tali committit causam suam, ut ff. de mino. l. cum mandato.

¶ Sntia in contractu lata videlicet sed rescinditur per in iure resti. l. cum maiores, ff. si aduersus rem iud.

d ¶ Peruenire. Interrogatiue legas & respondeas: non est ratio, quare sit diuersum, est ergo & idem ius statuendum, ut ff. de verbor. obli. l. a Titio. in fi. nam ubi est eadem ratio, idem ius statuendum est, ut ff. ad l. aquil. l. illud. & C. ad l. fal. l. ult.

De lege Fusia Caninia tollenda.

¶ Visio ex quibus causis manu. fieri possit: & quia manumissio interdum prohibebat a l. Fu. Can. ideo de ea nunc subdit Por. Ege Fusia. ¶ Diuiditur in tres partes, Pri-

uis suis possint peruenire d.

De lege Fusia Caninia tollenda.

¶ Sicut inter viuos, ita in ultima voluntate, omnibus seruis licet hoc dare libertatem. h. d.

L Ege Fusia Caninia certus e modus f constitutus erat in seruis testamento manumittendis: quã g quasi libertates im-

tur, quod habens duos seruos, ambos posset manumittere: qui tres: duos tantum: qui quatuor, duos: qui sex, tres: qui octo, quatuor: qui 10. quinque vsque ad xvij. qui xvij. sex: & ab hoc numero vsque ad xxx. tertiam partem: a xxx. vsque ad centum, quartam partem, & ab inde supra quintam partem: dum tamen non excedat centum, latius tamen ibi videndum est.

* Rationem autem huius legis credo eam fuisse, quam refert Suetonius in Augusto, ut difficilior esset aditus ad libertatem, ne, s. Romana ciuitas seruili sanguine pollueretur, aut ne cura rei rusticæ defereretur.] No. dispositione, l. Fusia. Item debere tolli impedimenta libertatis. Item quod inuidia reprobatur. Item quod inhumanitas damnatur. Item quod valet argumentum ab inconuenienti, & quod non debet minus concedi in ultima voluntate quam in contractibus & inter viuos. Itẽ quod generalis dispositio præsupponit omnia alia habilia: ibi, nisi alia causa.

e ¶ Certus. Ut ultra duos vel tres forte non posset manumittere in ultima voluntate, ut inf. eod. in fi.

¶ Adde declarationem & numerum ut dixi in casu.]

f ¶ Modus, id est numerus.

g ¶ Quam. s. legem Fusiam Caniniam: & forte a quodam, qui canis nominabatur, inductam: ut in publiciana dicitur, ut infra de actio. §. alia: nam canis seruabat naturam, qui stat in palea: qui nec sibi potest habere paleam, nec alij permittit accipere: si nec sibi poterat tenere seruos, quia moriebatur, ut infra de

Primo facit mentionem legis Fusie caniniae. Secundo eam corrigit. Tercio aliam rationem assignat. Secunda ibi, Quam quasi. Tertia ibi, Cum satis. Aret.

¶ Casum figurare non expedit, cum corrigit, & rationem correctionis adducat: sed loco casus, libet referre veterem dispositionem l. Fusia, quam refert Caius l. 1. Insti. tit. 1. ea enim caueba-

SYL.

SYL.

fra de donatio. §. 1. nec libertatem patiebatur eis dari: unde merito canina dicitur, ut si t consequens nomen rei, ut i. de donatio. §. est & aliud.

Adde, quod fuit dicta Fusia Caninia a

SYL. Furio Caninio

eius auctore, ut docui hoc loco in Annota. post Alciatum in l. verbis legis, ff. de verb. signifi. * Nam Fulios, & Valerios, pro Furijs, Valerijs, veteres dicebant, l. 2. versi. inde Appius, ff. de origin. iur. Sed Ant. Aug. Hispanus Iurecō sultus, rerumque antiquarū non incuriosus, censet a Fu-

alias fue-
rit.

alias li-
bertate.

rio & Caninio rogatam fuisse, q̄ ambo nomina sint familia Romanæ, sicuti Aelia Sen- tia, Papia poppæa.

a Impedientem. i. impedimentū afferentē.

b Inuidia. Nota contra inuidos. sic C. de cadu. tol. l. 5. in princ.

c Familiam. i. omnes seruos, quia familia dicuntur, ut ff. de ver. sign. pronuntiatio, §. 1.

d Causa. Ut fraus, vel ætas manumitten- tis, ut sup. tit. 1. in prin. & §. eadem.

e Morientibus. Sed quō potest aliquid adi- mi, cum nihil habeant: nam mors omnia ab- stulit, ut in anth. de nup. §. deinceps. colla. 4. Resp. dic morientibus, i. ad mortem tenden- tibus: quia laborabant in extremis, vel quasi: vel et erant sani, sed timore mortis hoc facie- bant, ff. de don. cau. mor. l. 3. 4. §. & 6.

* Die, q̄ non dixit morientibus, ut significa- ret defunctos, vel in extremis laborantes, sed eos, qui aliquid disponunt in vltima volun- tate, quemadmodum dicimus actus inter vi- uos, contractus, quamuis & contractus fieri possint in extremis, ut per doct. in l. hæredes palam, ff. de testam. & ille, qui testatur, faciat etiam ipse actum inter viuos, sed quia debet habere locum post mortem, & confirmari morte, dicitur fieri quasi a moriente habito respectu ad tempus, quo confirmatur.

f Adimere. No. hic arg. q̄ ea, quæ sunt in- ter viuos, trahuntur ad voluntates vltimas sic econtra, ff. de pac. l. pactum, & C. de lega. l. si. & ff. de pign. act. l. non est mirum.

Adde hoc verum, vbi est eadem ratio, alias secus, l. seruum, §. eum qui ff. de leg. 1. in du- bio autem vltimæ voluntates plenius inter- pretantur, l. in testamentis, ff. de regul. iuris. * nam vltimis voluntatibus defunctorum fauendum est, l. 1. C. de sacros. eccl.]

Arguipōt
de contra-
ctis ad vl-
timas vo-
luntates.
SYL.

pedientē, ^a & quodam modo inuidam, ^b tol- lendam esse cēsumus: cum satis [†] fuerat inhu- manum, viuos quidem licentiam habere totā suam familiam ^c [†] li- bertati donare, nisi alia causa ^d impediat liber- tatem, morientibus ^e autem huiusmodi licē- tiam adimere. ^f

De ijs, qui sui vel a

De ijs qui sui vel alieni iuris sunt.

Posita prima diuisione personarum, re- stat videre de secunda. Textus seipsum satis continuat, ponendo secundam diuisionem personarum, quæ magis specialis est.

Alieni iuris sunt.

Personarum alia sui iuris, alia alieni, & vi- dendū de ijs quæ alieni iuris sunt, quæ aut pa- tri, aut dño subsunt: quæ ijs cognitis reliquæ co- gnoscuntur. h. d. ex. l. j. ff. eodem.

Sequitur de iure per- sonarum alia § di- uisio. Nam quænam personæ sui iuris ^h sūt,

Sequitur. Diuisio.

Totus i- ste titulus diui- ditur in quinque partes. Primo ponit duo ge- nera persona- rum. Secundo, qui sunt in po- testate domi- norum: & quo iure fuit intro- ductum eorū dominium.

Tertio ponit nouum statu- tum, restrin- gens potestatem circa mortem & puniens cō- trafacientes.

Quarto aliam restrictionem potestatis, etiā circa scruitiam de occidendo. Quinto ponit verba nouæ constitutiones. Secunda ibi, In potestate. Tertia ibi, sed hoc tempore. Quar- ta ibi, Sed & maior. Quinta ibi, Cuius. Et diui- ditur hoc principium. Primo ponit vnam diuisionem personarum bimembrem. Secū- do secundum subdiuidit membrum. Tertio dicit se velle tractare de secundo membro subdiuisionis. Secūda ibi, Rursus. Tertia ibi, Videamus. Quarta ibi, Ac prius. Aret.

CASVS. non figuratur, quia diuidendo procedit. Not. quod sunt quædam personæ sui iuris, quædam alieni. Item quod persona- rum subiectarum alieno iuri, alia sunt in po- testate parentum, alia dominorum. Item q̄ cognito vno de cōtrarijs cognoscitur aliud.

g Alia diuisio. Quæ est de iure civili, cum in ea ius gentium distinguatur, ut ff. de iust. & iur. l. ius civile, superior autem quam ha- buimus, sup. de iur. perso. i. respon. est de iure gentium, cum non sit seruitus iure naturali cognita, ut sup. de lib. §. 1.

Adde, quod communiter concluditur, qd hæc diuisio respectu potestatis dominorum sit de iure gentium inuentio. §. 1. inf. eod. li- cet receptione reformatione sit de iure civili §. si. inf. eod. respectu autem potestatis patrū sit de iure civili, inf. tit. 1. per tot. & alio mo- do saluat gl. Bar. in l. 1. ff. eo.]

h Sui iuris sunt. [†] Hic restringitur primū [†] hæc gl. membrum primæ diuisionis positæ, sup. de iure perso. ut non comprehendat quosdam in aut. co- liberos homines. i. filios familias. Item sta- dicibus ē- tim, cum dicit, Alieno iuri, ampliat secundū sub-ub. membrum dictæ diuisionis, ut comprehen- dat etiam quosdam liberos. i. filios familias. Cum ergo fiat additio & subtractio dictæ di- uisio.

SYL.

visioni, iam est de iure civili hæc diuisio, ut ff. de iur. & iur. l. ius civile. At superior de iure personarum, fuit secundum ius naturale & gentium, ut ibi diximus: & ideo immutabile, ut sup. de iur. nat. gen. & ci. §. pe. Accur.

a Quædam

alieno. Quædam nentio iure tenent ut filij, quorum patres sint capti ab hostibus, ut inf. qui. mod. ius pa. po. so. §. si ab hostibus.

+ alias nō est sunt.

+ Id est dñio, las. §. sursum. col 8 inf. de attic.

nam & aliæ quædam sunt in pendent, ut ff. de usufruc. sed & si quis §. interdū & in auct. de nō elig. §. hoc autem. colla. i. & hoc secundum quosdam. Nos contra, nā sui iuris sunt: cū

enim pater sit seruus hostium, & in eorum potestate, ut sup. de iur. pers. §. serui ergo aliū habere non potest in potestate, ut ff. de acqui. rer. do. l. homo liber. §. quicquid. ff. de acqui. poss. l. cum hæredes circa me. & ff. ad l. iul. de adul. l. sic eueniet. & præterea eorum ratio uel sententia est absurda, qui dicunt, quod hæc diuisio recipiat medium, ut C. de senten. pas. l. si. circa princ.

SYL. Adde, quod hæc gl. cōiter approbatur, quia licet ex futuro euentu dicantur in pendent, in attento præsentī statu dicuntur liberi.]

b Potestate. Hoc uerbum quinque modis accipitur, ut ff. de verb. sign. l. potestatis.

SYL. Adde, quod capitur etiam pro ipsis magistratibus, quos potestates appellamus: Iuue. Gabiorum esse potestas. accipitur etiam pro qualibet iurisdictione. l. 3. §. 1. ff. de rebus. eo. quandoque (ut antiqui accipiebant) pro maioribus magistratibus, iuxta illud Pauli ad Rom. c. si. de iudi & qui merum imperium haberent. l. eum qui. de iurisd. om. iudi. dñ. & episcopum habere in potestate bona ecclesiæ. l. in cura. c. 1. de reb. eccl. & tutorem in caput pupilli: quod pro auctoritate accipimus, inf. de iur. in prin. & sua potestate facere dñ. in auct. de defen. ciui. in prin. pro sua & pro propria auctoritate, & sui præterem nō facere, pro eo qd est latitare. l. 3. ff. ex qui. cau. in poss. ea. c. Simul intelligemus. nam, ut dicit Arist.

Primo Topic. c. 11.

+ Quod ē per notitiā unius immediatorū puniē ad alterū indi-
recto con-
uarijs, &

contrariū eadē est disciplina, ut hic, & inf. de iur. i. rñ. & ff. eo. l. 1. + Et est hic arg. qd
terius notitiā. & faciūt ad hūc. §. de procur. l. 1. Pomp. §. pe. & ff. eo. l. 1. & ff. de præst. stipul. l. 1. §. stipulat. istarum, inf. de iur. circa princ.

Adde hoc uerum, quo ad cognitionem ab solute, sed quo ad iuris dispositionem ita de mum, si sit eadem ratio, ut concludunt com muniter doct. in rub. ff. de acqui. poss.]

In potestate. Diuiditur in tres partes. Pri spiciamus de ijs, quæ in potestate domino- rum sunt.

¶ Olim poterant serui a dominis impune occidi: hodie autem non sine causa legibus permissa. hoc d. ex. l. 1. §. 1 ff. cod.

In ptate itaq; dñorū sunt serui. Quæ quidē potestas iurisdictionū d est. Nam apud omnes peræque gentes ani-

ratio erat, quod dñi haberent potestatem uitæ & necis in seruos: ea rōne, quia cum seruus pleno iure esset in bonis suis, uidebatur quod in re sua esset suo arbitrio moderator & arbi ter l. in re mandata, C. man. et abutēdo. l. sed & si lege. §. consuluit de peti. hære. quod hodie corrigitur rōne expressa in tex. ibi, expedit. n. in §. seq. No. quod serui sunt in potesta te dñorum. Itē quod talis potestas est de iure gentium. Item quod illud dicitur esse de iure gentium, quod apud omnes gentes peræque obseruatur. Item quod de iure antiquo domini poterant occidere seruos suos pro prios. Item quod quicquid acquirit seruus, ac quirat domino. Item quod hodie sine causa non licet dominis in seruos supra modum sæuire. Item quod nō sufficit causam subef se, nisi probetur. Item quod ita punitur occi dens seruum proprium, sicut alienum. Item ibi, sub imperio nostro potes notare, quod l. ligant extra iurisdictionem constituentis.] d Iurisdictionem, i. de iure gentium introdu cta, ut sup. de iure pers. §. seruitus.

* Adde, quod seruorum conditio, iuregen tium melior fuit, quam iure civili, quo iure eorum status pro nihilo habetur. l. quod atti net, de reg. iur. sed iure gentium non uiden tur serui pro nihilo habiti. l. nec seruus de pac. ideoque possunt dici naturaliter possi dere. l. stipulatio ista §. hæc. de uerb. obli. & l. quod seruus. de acqui. pos. quin etiam eo iure in iudicio contra dños stabant, lobe. 31. & dñō sine filijs decedenti succedebant, Ge nesis c. 15. Item ad militiam assumebantur, Genesis c. 14. & bona possidebant. 2. Regum. c. 9. & 16. & si paulo honestiores: assume bantur

SYL. quo ad co gnitionē, ut hic se- cus quo ad effectū uel iuris dispōnē, ubi cōtra ria est rō. l. inter sti pulantē, §. sacrā. ff. de uerb. ob. & l. 1. ff. so. ma. & l. pen. C. de fol. SYL.

bantur ad munera publica, Arist. lib. 5. c. 15. Politices, sed & apud priscos Germanos, qui iuregentium vivebant, non multum a liberis distabant quod Corne. Tacitus tradit.

a Animaduerrere, i. in animo vertere & cogitare, vt di-Cato.

b Esse. Improprie ponit pro fuisse, vt statim colligitur, & ff. e. l. 1.

+ alias fuisse.
SYL.

Adde, quod apud Grammaticos locutio non est impropria. Et erat eadē patris in filiū, ut colligitur secundā vnā litterā ff. de libe. & pofum. l. in suis & inf. de noxa. §. si & C. de pa. po. l. fina.

c Acquiritur. si iuste secundum quosdam, vt ff. de acqui. pof. quod seruus. in fi. Sed certe hoc esse non potest nam acquiritur, ergo domino: quia sibi non, vt inf. per quas perso. no. acqui. §. Item vobis. & ff. de acqui. hered. l. placet. Quare dic, q. semper dño quæritur, etiam si quid per dolum vel metum seruus acquirat, vt ff. pro emptio. l. 2. §. Celsus. & §. Pomponius. & §. si seruus.

SYL.

Adde hoc verum in dominio: quia recessit a priori domino, & non potest stare in pēdenti. l. si ego ff. de nego. gest. secus in possessione, quæ potest stare abique eo, q. sit apud aliquem: q. declaratur per doct. in d. l. q. seruus. sed hoc solo inspecto, an quæritur puta, si seruus stipuletur operas a liberto, vt ff. de stip. ser. l. antepen. vel si aliud factum sit in stipulatione, vt inf. de stipu. ser. §. sed cum factum. nisi in calibus: q. dic, vt inf. de stipu. ser. §. sed cum. Nec ob. d. l. quod seruus. quia non quærit domino, ut sibi remaneat: nam tenetur reddere. Sed nunquid libertas data a dño, vel a lege (quod fit interdū, vt C. de ser. qui pro prāmio liber. ac. per totū, & in auth. de mo. §. 2. coll. 1.) dño quæritur? Resp. non: nam licet quæratu seruo, libero tamen non potest dari libertas, vt inf. de actio. §. sic itaq. & ff. de fideicommiss. lib. generaliter, §. si hōmini; tñ eo ipso momento sic fit liber, ut do-
verum in minum non habeat: + & sic hæc oppositio ijs q. nun est de puncto: sic & alias, vt hic vadit Romā quā pñt & hic facit murum: non est tamen verum q. dño, eum iuisse, vel opus fecisse, licet sit in vltimo sed bene momento perficiendi. similis quæstio fit. ff. ipi seruo quod metus causa. Lextat.

+ Intelligi istud
ge istud
verum in
ijs q. nun
quā pñt
q. dño,
sed bene
momento
ipi seruo
alias sec⁹
ut d. l. pla
cet. in gl.
alle. secu-
dum la.

d Domino. Vel quasi domino, ut fructuario, & bonæ fidei possessori: quibus quæritur ex duabus causis, ut inf. per quas perso. nob. acqu. §. de ijs. & seq.

e Acquiritur. Not. hic dñox effectus domi-

nica potestatis: & est terribilis, ut non torqueatur in dominum, nisi in casibus, ut C. de quæstio. l. 1. & l. seruus.

f Licet. i. licitum est legibus, quia si seruus sciat infidias dño parari, & ipse auxilium

bus cognita in seruos suos supra modum sauire. Nam ex constitutione h diui + Pij Antonini, qui sine causa seruum suum occiderit, non minus puniri iubetur, quam si alienum seruum i occiderit.

nō tulerit, supplicium debet præstare, quod mortem interpretatur: sed & si accusauerit eū criminaliter (excepto crimine læsæ maiestatis) vel si dñm videri periclitantem, & eū nō adiuuerit, vel si imiscuerit se uxori sue vel alijs modis

Præcis do
minica
triplex ē
effectus.

+ alias de
st. Pij.

Adde, quod hæc glo. non est Accursij, sed quædam additio, quæ in bonis codicibus nō reperitur.

SYL.

g Cognita. vt quia cum uxore inuenit, vel simili delicto, quo casu etiam occideret, vt ff. de verb. obl. qui seruum. & ff. de leg. 1. quid ergo. §. si heres. & ff. ad l. iul. de adul. marito. §. 1. si autem alias deliquit, vel dño non obedierit, legitime eum corrigere potest: non tamen ultra modum boni viri arbitrio comprehensum, vt C. de emen. seru. l. 1. Sed nunquid sine causa verberare potest? Rñ. sic modice, secundum Io. + vt C. de emen. ser. l. 1. sed Pla. dicit q. non: aliter, si nimis corripiat sine culpa tenetur vel uendere, vel dare, ut ff. ad l. cor. de sic. l. 1. §. 1. & hic sequitur, & ff. eo. tit. l. 1.

Adde, quod hæc gl. communiter tenetur: de qua late dixi in l. 1. vt vim. in 6. exemplo in gl. 1. ff. de iust. & iur.]

h Constitutione. cuius verba sunt infra eod. §. fina.

i Alienum seruum. Sed certe qui seruum alienum occidit, l. aquilia tenetur, ut ff. ad l. aquil. l. 2. in princ. & inf. de l. aquil. in princip. quæ actio hic habere locum non potest: cum non dño, immo contra dñm daretur: quod esse non debet, ut ff. ad l. aquil. Item Mela. §. legis. Sed dic, q. hoc est verum quantum ad criminalem pœnam legis Corneliæ de sicarijs, ut inf. de pu. iu. §. item lex. quæ pœna tā in seruis quam in liberis locum habet, vt ff. ad l. corn. de fica l. 1. §. 1. (i interdum etiam ciuilitenetur si alterius interest, ut creditor, vt ff. de pig. seruum quē quis, vel fructuarij, ut ff. ad l. aquil. sed & si proprietatis. & ff. de dolo. l. & elegantur. §. si seruum vsuarium.)

+ Ista opi.
Io. appro
batur hic
per Pet. d
Bellaper.
& Ang.

ADDITION. (i) Nisi probaret eum non ex vulneribus mortuum: vt quia post tridū surrexit, & cum baculo incessit, vt no glo. in l. 1. C. de emen. er. secundum las.

§ Sed

Sed & diuiditur iste, §. in quinque partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud exéplificat, & rationem reddit. Tertio ponit verba re scripti. de quo fit mentio in principio, §. Quarto concludit. Quinto minatur officiali non

obseruanti legem istam. Secunda ibi, Nā Antoninus. Tertia ibi, Cuius rescripti. Quarta ibi, Ideoque. Quinta ibi, Qui Sabinus.

¶ Nō esse contēnen-

dam ser-

SYL.

Qūa iam fu-

norū con-

pra prohibi-

tionem fuerat seruos

disputat proprios occi-

grauiffi-

di: dubitatum

me Ma-

fuit, an saltem

erō. c. ii. citra mortem

li. i. Satu. illibata reman

ubi vide

ferit potestas dominorum: quod ea ratione

pro orta-

videbatur dicendum, quia licet abuti re pro-

mēto ma-

pria, l. sed si leg. §. consuluit, ff. de pet. hared.

At contrarium respondetur ex rescripto di-

ui Antonini, inducto ea ratione ne quis re

sua male vtatur. * Nam cum serui quoque

homines sint, indignum visum est op-imo

Imperatori, quod dñi in eos ita imperio exer-

cerent, sicut in iumenta.] Not. q. nimia fe-

ueritas dominorum in seruos dñatur. Item

q. confugiens ad ædem sacram, vel statuam

principis, est securus. Itē quod ex causa quis

cogitur vendere rem suam, contra l. nec eme-

re, C. de iur. delib. Item quod publice inter-

est, quem re sua non male vti. Itē q. ius suū

non est alicui auferendum, & q. iuste precā

ribus non est negandus assensus. Item q. ser-

uus contra dñm potest habere recursum ad

iudices. Item q. punitur qui aduersus l. frau-

dem facit: circa quod aduerte, quia aliqui (vt

Ang. hic) videntur intelligere hoc in officia

li, quasi iste Sabinus fuerit officialis, quod est

falsum. Nam Sabinus erat dominus seruo-

rum male habitorum, vt colligitur ibi, Qui

ex familia Iulij Sabini &c.]

**¶ Dñi, qui atrocius, q̄
parest, seruos tractant,
vendere coguntur, &
pretiū recipere. h. d. ex
l. i. in fi. & l. seq. ff. co.**

¶ Sed † & maior^a a-
speritas dominorum
eiusdem principis cou-
stitutione coercetur.
Nā Antoninus consul-
tus^b a quibusdam Pre-
sidibus prouinciarum

de ijs seruis, qui ad æ-
dem^c sacra vel ad sta-
tuam principū confu-
giunt, præcepit, vt si in
tolerabilis videatur sæ-
uitia dñorum, cogan-
tur^d seruos suos bonis^e
conditionibus vēdere,
vt precium dominis
daretur: & recte. f
Expedit enim reipu-
blicæ, ne sua re quis

giunt, vt hic: alias non, vt l. si seruus, & l. fi. §.

& hoc quidem, C. de ijs qui ad eccles. confu.

& c. inter alia extra de immu eccl. sed de iu-

re canonico non iuuatur delinquens in ec-

cle. c. fi. extra eodem titu. alias sic: nisi esset

publicus latro, vt d. c. inter. & idem per om-

nia intelligas, de cœmiterio, vt 17. q. 4. cap. si

quis contumax. las.

d. ¶ Cogantur. Not. hic quod aliquis cogitur

vendere rem suam.

* Hoc est contra, l. inuitum, C. de contrah,

emptio. Sed dicas hoc tolerari ob immanem

giendi ad ædem sacram, & ad principum sta

tuas, exposui hoc loco in Annota.

* Idem, si quis confugiat ad sacerdotem fe-

rentem corpus Christi, nam & is multo ma-

gis tutus est, vt

not. Hosti. in

c. lane, de cele-

brat. missar. &

Alex. in rubr.

ff. de oper. no.

nunc. col. 3.]

ADDITIO.

Et iuuantur se-

cundum Ioā.

Fab. & Angel.

quando sine ar-

mis nullo præ-

cedēte delicto

sed propter do-

mini sæuitiā,

vel etiam sul-

criminis gra-

uiorem puni-

tionem confu-

giunt, vt hic: alias non, vt l. si seruus, & l. fi. §.

& hoc quidem, C. de ijs qui ad eccles. confu.

& c. inter alia extra de immu eccl. sed de iu-

re canonico non iuuatur delinquens in ec-

cle. c. fi. extra eodem titu. alias sic: nisi esset

publicus latro, vt d. c. inter. & idem per om-

nia intelligas, de cœmiterio, vt 17. q. 4. cap. si

quis contumax. las.

d. ¶ Cogantur. Not. hic quod aliquis cogitur

vendere rem suam.

* Hoc est contra, l. inuitum, C. de contrah,

emptio. Sed dicas hoc tolerari ob immanem

domini sæuitiam, nam alias quoque propter

nimiam seueritatem a communibus iuris re-

gulis recedi vidimus: vt ecce, ex hac causa pa-

ter cogitur filium emancipat. l. fina. si quis a

par. vxor a viro separatur, c. literas, de restit.

spoliat societas dirimitur, l. si conuenerit,

pro soc. Sunt tamen & alij casus, quibus ven-

dere cogimur ex quibus multos colligit glo.

in d. l. inuitum, & in l. Iulianus, §. idem Cel-

sus, ff. de actio emptio. & in l. Nec emere &

ibi las. C. de iure delib.

e. ¶ Bonis conditionibus. f. vt precium ha-

beat & ad dominum primum non reuertan-

tur, vt inf. §. prox & §. fin. Et ne simili pœna

anteriorum afficiantur, vel ne exponantur,

vel prostituantur, ab eodem, vt inf. proxi-

mo, §. & §. fina.

* Tu dicas quemadmodum declarauit hic

in Commen. ex Theophilo, Ideo dixisse bo-

nis conditionibus, ne forte iratus seruo do-

minus in venditione graues aliquas condi-

tiones apponeret, veluti, vt aliquandiu in

vinculis contineatur, vel nunquā manumit-

tatur, vel in aerem insalubrem ablegetur.]

* Hunc declarationi congruit, l. Statuliberos

2. de statulib.]

f. ¶ Recte. scilicet præcepit.

a. ¶ Mā-

SYL

SYL

SYL.

Versus

¶ Adde, q. hzc gl. no. ad hoc, q. comparati-
uus ponitur aliquando pro positiuo. sed hic
ponitur comparatiuus ad ostendendum ma-

gnam quādam Sæuitiam, sicuti appellatur
vis maior in l. si merces, §. vis ff. loca.]

¶ Consultus. i. interrogatus: sic, ff. de pac l.

item quia, §. fi. vnde illud: Consulo te quæ-

rens: tibi consilio consilium dans. Accur.

¶ Adem sacram. Ad quæ loca olim & ho-

die confugiunt: circa quæ distingue, vt dixi-

mus in auth. de man. prin. §. neque autem

collat. 3.

a **Male vtatur.** Quia interest principis locupletes sub se habere subiectos, vt in auth. vt in sine quoquo sup. in princ. collat. 2. quod non contingeret, si cui libero seruos suos liceret occidere. Et nota, quod illud idem, qd interest priua-

† Solus se **† & l. si con-**
cundum stante, §. si ma-
docto. hic ritus. Accur.
& dic qd *** Quod dicit**
non tene de subiectis lo-
tur de cul cupletibus, po-
pa vt ibi, test interesse
f. de serui reip. secundū
tia & dō Alex. in l. i. ff.
lo maxi solut. matr. pp
me in ho collectas impo-
mine, sic, nendas, quādo
vt hic qui resp. egeret pe-
dolus ex cunia pro expe-
facti acci diēdis militi-
tate piu. & de multipli-
ci vtilitate pu-
blica, vide quā
dixi sup. de iu.
& iu. §. vlt.

† alias im-
mani.

b Martianū.
Proconsulē E-
ticā alias Euti-
cā vrbis, vt ff.

eodem l. 2. §. si dominus.

*** Legendum est** Beticā.

c **Dominorum.** Hincinde allegat, & pri-
mo duas pro dñis rationes vel dicta ponit.

d **Illibatam.** i. non diminuram.

e **Interest i. eis proderit,** vt seruos non per-
dant: & dic denegetur. f. a nobis vel dic in-
terest i. ad eos pertinet, ne denegetur, f. a se do-
minis: cum forte vxor, vel filij, vel alij dñi fa-
miliares inferant hoc: sed prima verior.

*** Verius est** quod ait Theophi. in Institut.
Græcis: ne serui oppressi nimia dominorū
fauiticia, desperantes ab huiusmodi iugo se li-
beratum iri, aut manus sibiipsis inferant, aut
arrepta fuga pretium sui domino auferant:
cuius rei exemplum celebre posuimus hic in
nostris Annot.

f **Iniuriam quā patiuntur iure naturali in**
specto, non iure ciuili, vt inf. de iniur. §. seruis

*** Dic, qd vere iniuriam patiuntur,** quia id, qd
contra eos fit, non iure fit, l. i. ff. de iniur. sed
non habent iniuriarum actionem, quia iuris
interpretatione dño fieri censetur iniuria.

g **Denegetur sic,** ff. de offic. præt. vt. l. i. §. 4.
quod autem,

male vtatur. **a** Cuius
rescripti ad Aeliū Mar-
tianum **b** missi verba
sunt hæc: Dominorū **c**
quidem potestatem in
seruos suos illibatā **d**
eē oportet, nec cuiquā
hominum ius suum de-
trahi: sed & domino-
rum interest, **e** ne au-
xilium contra fauitiā,
vel famem, vel intole-
rabilem iniuriam **f** de-
negetur **g** ijs, qui iuste
deprecantur. Ideoque
cognosce de querelis
eorum, qui ex familia
Iulij Subini ad sacram
statuam confugerunt:
& si, vel durius habi-
tos, quam æquum est,
vel **† infami** **h** iniuria

h **Infami.** i. infamata seu magna iniu.

*** Infamen** appellat, quam sup. dixit intole-
rabilem, vel intelligit impudicā & turpem
violationem, l. 2. ff. eo.

i **Fraudem vel euidenter,** quia non obe-
dit, vel callide,
dicens non ef-
se istum ser-
uum qui fugit.
*** Adde,** quod
hæc glo. male
intelligit: quia
tex. intelligit.
de fraude com-
missa a dño,
nō a seruo, cu-
ius fraudis exē-
pla vide hic p
Christopho. &
Ias.] *** Sensus**
autem huius
loci est, si Sabi-
nus non pa-
ruerit, vel cali-
do aliquo com-
mento senten-
tiam & vim
meæ cōstōnis
eluserit: & pōt
poni exemplū
velut si hic Sa-
binus submit-
teret emptorē,
qui seruum pe-
cunia ipsius Sa-
bini emeret, &
eius intuitu po-
stea semper in
vinculis habe-
ret. Fraus enim legi fit, cum quis saluis ver-
bis legis, sententiam eius circumuenit. l. con-
tra, ff. de legi.

De patria pote- state.

Descendentes ex
iustis nuptijs in pote-
state nostra sunt, &
quid sint nuptiæ. hoc
dicat ex, l. item, ff. de
ijs qui sunt sui, vel a-
lien. iur.

I **N pote-**

ret. Fraus enim legi fit, cum quis saluis ver-
bis legis, sententiam eius circumuenit. l. con-
tra, ff. de legi.

De patria potestate. **† Continuatio clara**
est ex diuisione facta in prin. tit. præcedent.
sed circa hanc rub. considera, qd videtur ma-
la posita: quia cum patria potestas sit causata
ex nuptijs, vt inf. tit. nostro in princip. & ex
adoptione, ergo illi tituli erant præponendi:
quia causa debet præcedere causatum: & ita
alias vidi Maria. Sozi. Iunio rem opponere:
sed responsio est, qd causa immediata est ius
ciuile, non nuptiæ: alias patria potestas dice-
retur de iure gentium, quod est falsum: & di-
ctio, ex, posita hic in tex. exponi potest. i. pro-
pter, l. i. §. ex incendio, ff. de incen. qui, haq.
vel dicas, causata causis postponi quo ad or-
dinem intellectus, vt per docto. in rub. infra
de obligatio.

I **N potestate.** Totus iste titulus diuiditur
in quatuor partes. Primo ponit dictum
in genere, qui sunt liberi in nostra potesta-
te. Secundo diffinitionem nuptiarum vel
matrimonij. Tertio qui habent filios in po-
testate. Quarto ex prædictis infert, specifi-
cando

S Y L.

S Y L.

Liber primus

cando quod primo dixerat. Secunda ibi, Nuptia Tertia ibi, lus autem. Quartus ibi. Qui igitur. Angel.

CASVS. non ponitur, cum diuidendo & diffiniendo procedat. Not. qui sint in potestate nostra.

*concor cum hoc
tex. c. vlt.
ext. de co
uer. i. fid.
imme. ibi
cum at.

Item quid sint
nuptia, & qd
matrimoniu:
& dicitur aliter dif
finiri nuptias
in l. i. ff. de ri
tu. nup.]

state^a + nostra sunt li
beri nostri, quos ex iu
stis^b nuptijs procreaui
mus. + Nuptia^c aut si

**
+concor.
27 q. 2. in
summa.

a In potestate. Hoc uerbum multis mo
dis sumitur, ut sup. prox. tit. diximus, §. i.

b Ex iustis. Quae sunt iustae, dicit inf. titu.
proximi.

c Ex hac glo. iuncto tex. no. quod filij spurij
vel aliter illegitimi, non sunt in potestate pa
rentis, nisi postea legitimentur, §. fi. i. tit. i.]

* Adde, quod non solum matrimonium, &
legitimationem inducit patria potestas,
sed etiam per adoptionem ascendentium, &
arrogationem. §. i. inf. tit. 2.

S Y L.

+ His adde, quod haeretici non habent filios
in potestate c. 2. in fi. lib. 6.

+ Nuptia
vnde di
cantur.

c Nuptia, & dicuntur ab obnubendo, id
est uelando, quia uelatae iucedere debent, ut
ait Isidorus.

* Adde, quod rationem assignat tex. in cap.
hac imago. xxxii. quae st. §. i. quia non est glo
ria aut imago Dei.

* Adde, quod ideo uelabantur, uel pudoris
gratia c. nec illud. xxx. q. 5. uel ut scirent sem
per maritis subditas futuras & humiles C. se
minae ead. q. 5.

Matrimo
nium un
de dicat.
+ Facit
tex. in e. i
de frig. &
malef. ad
de Gella.
li. i. 8. c. 6.

Sed matrimonium dicitur ideo, quia mulier
nubit, ut mater fiat: + id est & haec duo no
mina (licet diuersis rationibus) idem signi
ficant. Item coniugium, & connubium, &
consortium, ut ff. de ritu nup. l. in eo iure. §.
hoc capit. licet hoc ultimum quandoque in
ter seruos accipiat, ut C. de ser. fug. l. fi. in
ter quos proprie dicitur contubernium, ut
C. de incestis nup. cum ancillis.

ADDITIONE. Ideo ab eo potius, quam pa
tre, denominatur, quia maiora sustinet onera.
Este enim ante partum onerosa, in partu
dolorosa, & post partum laboriosa, ut ext. de
conuer. infid. ex literis. lo. Fab. & Ang.

d Coniunctio animorum, non corporum
tantum, ut ff. de reg. iur. l. nuptias & illa con
iunctio animorum significat unionem, quae
consistit inter Deum & iustam animam.
Vnde Apostolus: Qui adharet Deo unus spi
ritus est cum eo. Reliquum scilicet coniu
ctio corporum, designat conformitatem,
quae consistit in carne inter Christum & san
ctam ecclesiam, id est humanum genus. Vn
de Euangelista, Verbum caro factum est, &
habitu in nobis.

Ioannes.

* Adde tamen, quod sola coniunctio animi
sufficit cum intentione coniungendi corpus
d. l. nuptias. ff. de reg. iur. & ultima uerba glo.

S Y L.

sunt uerba tex. in c. debitum de biga.]

e Individuam. Quo ad affectionem: sic su
pra de iust. & iur. in prin. actu enim plerun
que fit separatio, tam iure ueteri, quam no
uo permittente, ut C. de repu. l. consensu. &

ue matrimoniū est vi
ri & mulieris coninn
ctio^d + individuā^e uitae
cōsuetudinē cōtinens.

in auth. de nu
ptijs, §. si igitur
col. 4. in anth.
ut li. ma. &
aui. §. quia ve
ro pluri. coll. 6.

* Adde hoc
verum de iure

+concor.
32. q. 2. ca.
solet.

ciuili, secus de iure canonico. c. de infideli
bus. de consang. & affi. quod ius canonicum
in materia peccati seruatur. cap. i. de operis
noui nuncia.]

** Adde, quod ad demonstrandum hanc vi
tae individuam, quae esse debet inter coniu
ges, consuetudinem, olim cingulo noua nu
pta praecingebatur, & illius caput comebatur
hasta celibari, quae in corpore gladiatoris ab
iecti occisique steteret, quod latius explicat
Festus in ver. celibari. & ver. cingulo.]

* Sed nunquid hanc affectionem habet ali
quis ad concubinam quandoque? Certe sic:
& ideo adijcias huic definitioni, Diuini &
humani iuris communicatio, ut ff. de ritu
nup. l. i. Diuini, quia eiusdem sectae debent
esse, ut non si unus christianus, & alter iu
daeus, ut C. de iuda. l. ne quis humani, quia
forum viri sequitur vxor ff. ad muni. l. n. §.

Matrimo
nij dicit
ni aliq
addēdm
est.

Concubi
natus an
sit permis
sus.

2. sed secus est in concubina, vel qualiter mi
nus legitima uxore, ut ff. ad muni. de iure. §.
fi. licet concubinitus iure permittente sit. ff.
de concu. l. in concubinato. in fi. i. Neque na
let oppositio de matre ad filium, quia ibi no
est talis consuetudo qualis ad uxorem, ut in
fra titu. i. §. ergo & in auth. quomodo opor.
epi. §. i. coll. i. & §. q. ta ibi, Sed aut sole & c.

* Adde, quod Christo. hic dicit, quod hae
gl peccat in Spiritum sanctum. i. in Impera
torem, uolendo supplere: ideo dicit tenen
dum esse tex. ut iacet: & ad oppositionem de
concubina dicendum est, quod non conti
net concubinitus individuam consuetudi
nem uitae, quia ex uoluntate sola dirimi po
test ut per eum hic.

S Y L.

* Adde praeterea, quod falsa est expositio gl.
circa uerbum, diuini, positum in d. l. i. de ri
tu nup. Nam, ut docui hic in Annot. Mode
stinus loquitur de communicatione sacro
rum, quod scilicet uxor tenetur seruare ritus
sacrorum uiri: olim enim qualibet fami
lia propria sacra habebat. Quod autem di
cit, concubinam non sequi forum concubi
ni, intellige ex eo quod sit concubina, sed be
ne alio respectu potest effici, de eius foro, ve
luti, si eo conferret maiorem partem fortu
narum suarum, uel ibi domicilium suum
collocaret, ut declarat Barto. in d. l. vlt. §. 2. ad
municipa.

ADDITIONE. id est Dummodo unum de
quatuor, quae habentur in l. i. eo. tit. interue
niat,

niat, ut ibi no. glo. & Bart. in l. fi. eod. tit. Sed hodie secundum fidem, & iura canonica, concubinatus nullo modo est permittus, immo quilibet, etiam simplex fornicatio, est peccatum mortale ut in cle. ad nostram. extr. de hæreti. lo. Fab.

& Ang. Are.

¶ Ius autem

¶ Diuiditur in tres partes, in prima ponitur qui habeant filios in potestate: in secunda qui sint in potestate: in ter-

ua exceptionem in descendantibus ex fami-

nis. Secunda ibi, Qui igitur; ibi, Qui autem. **CASVS** Quæsitum fuit, qui haberent filios in potestate, & ex definitione. sup. in prin. hu. us. tit. facta videbatur, quod omnes, qui eos susceperant ex iustis nuptiis: contrarium deciditur, quod soli ciues Romani: rō decidendi est, quia cum hæc sit inuentio iuris ciuiliis Romanorum non potest talem l. ligare ext. iurisdictionem disponentis. l. fin. ff. de iur. om. iud. sed tunc in secundo loco fuit dubitatum, an nepotes vel alij descendentes essent in potestate aui, vel patris, & videbatur dicendum, quod patris, quia cum inter ipsum & uxorem sint iustæ nuptiæ, & ij habeant in potestate qui ex iustis nuptiis generant, ut sup. in prin. videbatur esse in potestate patris generantis. Contrarium tamen deciditur, quia immo sunt in potestate aui, ea ratione, quia qui in potestate alterius est, non potest alium habere in potestate §. item vobis inf. per quas perso. no. acqui. Vltimo dubitabatur, an idem esset in descendantibus ex filia: & dubium faciebat proxima decisio, cuius contrarium respondetur ea ratione, quia filij patris familiam & dignitatem sequuntur, non matris. l. liberos. ff. de sena. No. quod soli Ro. ciues habent filios in potestate. Item quod verba non dicuntur superflua, quæ ad maiorem declarationem ponuntur: non enim erat necessaria illa clausula. Nulli enim, cum esset dictum, proprium, qd est quod alteri non competit, l. omnes populi, ff. de iusti. & iur. & ad hoc allegatur iste tex. per Dec. in cons. 162. col. 1. Item qd dictio igitur, est illatiua. Item qd eandem potestatem habet auus in nepotem, quam pater in filiū. Item qd descendentes ex filia non sunt in potestate aui materni: & sic quod descendentes seq. patrem non matrem, quo ad patriam potestatem & familiam.]

¶ Ius autem. Quod consistit in septem. Primo, quia necessitate famis pater filiū uendere potest, uel obligare, ut C. de pa. q. fi. distra. l. 2. Cauteg. loquitur de patre non enim hoc liceret auo, ut tradit Saly. post alios in d. l. 2. Secundo, quia ab eo in ius uocari non potest, ut C. de in ius voc. l. fi.

* Hic non est effectus patriæ potestatis: nā nec filius emancipatus uocat in ius patrem sine uenia d. l. fin. idemque est in patre naturali, & in matre. l. 4 & l. 6. ff. de in ius vocan. hoc autem introductum est propter reueren-

ijs qui sunt sui vel a-
lie. iur.

¶ Ius autem a potestatis, quod in liberos habemus, proprium est ciuium Ro-

castrensis peculij, & alios casus: ibi relatos p. gl.] Quarto, quia per eum acquirimus, ut inf. per quas perso. no. acqui. §. 1. Quinto, quia in iudicio contra aliū sine licentia nostra esse non potest, ut C. de bo. quæ li. l. fi. §. 1. (i)

* Limita hoc multis modis, quos prosequitur Soc. in trac. reg. & fall. reg. 196. incip. filiusfa: in iudicio.] Sexto, quia eo inuito sua bona aduentitia administramus, ut inf. per quas perso. no. acqui. §. 1. Quidam tamen dixerunt, quod alimenta adinuicem hoc iure præstantur, quod falsum est, cum in emancipatis hoc sit, ut ff. de lib. agno. l. si quis a liberis in princ.

Item ciuiliis obligatio inter nos esse nō potest, ut inf. de inuti. titi. §. item inutilis. †

* Hinc est, quod donatio patris facta filio est inutilis, eamque reuocare potest. l. donatio-nes quas. C. de dona. int. vi. & vxo. nam alio-qui uideretur sibi redonare, cum quicquid acquirit filius: patri acquirat, quæ obligatio non consistit. l. liber homo. ij in princip. de verbo. oblig. naturalis autem obligatio bene inter eos contrahitur: sicuti etiam cum ser-uo. §. 1. de fideiussio. Est & octauus, ut pos-sim petere filiū in meam potestatem. Cir-ca quod distingue, quod aut a nullo detine-tur, aut ab aliquo, si ab aliquo, volens, aut in-uitus, Primo casu petam eum per officium iudicis, ff. de lib. exhi. l. 3. §. hoc autem & præ-iudiciali actione in rem agam, ut inf. de a-ctio. §. præiudiciales. non interdicto, nisi ca-su, ut si uolo eum adire hæreditatem, in qua factus est hæres, ut ff. de acqui. hæ. l. si quis mihi. §. iussum. & ff. de lib. exhib. l. si eum. In secundo eadem auxilia locum habent, & plura. scilicet rei uendicatio de iure Roma-no, ut ff. de rei uendi. l. 1. §. 1. In tertio locum habet interdictum De libe. homi. exhi. Item actio in rem de iure quiritum, ut ff. de rei ven. l. 1. §. 1. & de lib. exhi. l. 1. r. respon. *

* Adde nonum, quod olim habebat in fi-lium ius vitæ & necis. l. In suis. ff. de lib. & posthum. hodie uero emendandi & mode-rate corrigendi. l. 1. C. de emend. prop. Deci-mus est, quod filius non poterat uti alijs sa-cris atque patre uteretur, ut inquit Alcia. li. Prætermis. i. in ver. sacra. Vndecimus qd nō

tiam omnibus parentibus ex-hibendam. d. l. 6.]

Tertio, quia nec cum eis a-gendo iudiciū habere, possumus, ut ff. de iudi. l. is.

* Excipe causā

† melius facit l. 1. C. de bo. ma.

† Adde a-liū secun-dum doc. quia in a-trociorib. delictis fi-lius, qui ē in potesta-te patris, pp. iussū patris mi-nus puni-tur licet non excu-setur, i. to-tum, ut ff. de re. iu. l. ad ea. se-cundum Pet. de Be-laper. hic.

* Vide Bu-dæ. in l. i. nauditū, ff. adl. cor

S Y L. ne. de sic. & Al. li. 2. Disp. c. 22. & Ald. hic in An-no. & Cō-men.

Instit. D obli-

Potestas patria in septē con-sistit.

obligatur ex voto facto reipubl. l. 2. §. voto. ff. de polli. l. 2. quod non potest testari, nec codicillos facere. l. pen. & fi. C. qui testa. fa. pos. l. 3. quod debet institui aut nominatim exheredari, inf. de exher. lib. in prin. l. 4. quod non potest donare

causa mortis absque consensu paterno. l. 1. Tam is. ff. de don. cau. mor. l. 5. quod non potest contrahere matrimonium secundum ius civile nisi patre consentiente. inf. tit. l. 1. in prin. quos superscriptos effectus latius in Comment. declaravi.

ADDITION

(i) Scilicet. speciali: nec sufficeret generalis siue vniuersalis. Item nec ratio habitio potestea sequens, ut

no. gl. in l. 3. §. sed vtrū. ff. de mi. Et hæc vera. nisi simul cum patre agat vel conueniatur. Itē nisi in causa criminali, vel in casib. vbi patri non quæritur ususfructus, secundum Ange. hic. Item nisi sit tutoralicius vel procurator. c. qui generaliter de procu. lib. 6. laf.

a ¶ Romanorū. i. omniū ¶ qui sunt in Romano imperio: alia verogenes: quædam ut seruos tenent filios, ut Sclauī: alia ut prorsus absolutos, ut Francigenæ ideo caute dicit inf. Talem, qualem.

¶ Adde, quod ex gl. alias referebat Decius, quod in Gallia non daretur suitas, & quod si līj Gallorum testari possent etiam in aduentitijs quod tamen dicit falsum, quia in Gallia habetur ratio patriæ potestatis: Dec. in l. qui se patris. col. 2. C. unde lib. * licet non eodem modo, de quo uide Alciat. lib. 2. Dispun. cap. 22.]

* Adde, quod hoc ius potestatis moribus receptum fuit. l. patre, ff. de ijs qui sunt sui vel. al. iu. & sic a lege 12. tabul. descendit: sed cum constitutione Antonini, de qua in l. qui in orbe, de sta. ho. qui. in orbe Romano sunt, ciues Rom. effecti sunt, sequitur ad omnes christianos hodie illud pertinere, quapropter & Francis communicatum est, quia & ipsi pars sunt Romani Imperij, eoque iure uiuunt, licet Regibus Germanorum, quos Imperatoris titulo Romani Pontifices insigniuerunt, non subint, secundum Alciat. in l. potestatis. de verb. significa hodie tamen ex consuetudine Franciæ filius fa. l. ibi

acquirat, non parentibus, ut testatur And. Tiraq. in tract. de retract. lignag. §. i. gl. 9. nu. 40. vbi vide circa hanc gl.]

b ¶ Et vxore. Aliud si ex concubina, ut inf. tit. l. §. fi. vel incesto coitu natus, ut in auth.

qui mo. na. ef.

fi. le. coll. 6. §. f.

* Adde, quod

si sit vxor ille-

gitima, alter

tamen coniugum

ignoraue

rit impedimē

tum, de iure ca

nonico filij

sunt legitimi,

& succedunt

patrietia scien

ti c. 2. & c. ex te

nore. qui fil.

sint legi.

c ¶ In tua. Si

tamē tu sis tui

iuris, nō alias

ut ff. ad l. iu. de

adul. sic eue-

niet.

d ¶ Nō sunt.

Quia qui na-

scuntur patri-

familiam se-

nascuntur, in potestate tua non sunt, d sed ¶ patris eorum.

¶ De nuptijs.

¶ Iustæ sunt nuptiæ, quæ secundum ll. fiunt inter puberes, & in filijs cum consensu patris: dato etiam modo filijs furiosi, quomodo nubere iure possint. hoc dicit ex lege secun. & sequen. ff. eodem.

I Vstas autem nuptias inter se

quantur, ut inf. de leg. agna. tu. §. i. & in hoc sequitur conditionem patris, ut ff. de sta. ho. l. cum legitimæ.

¶ De nuptijs. Supra titu. prox. dictum est, q. in potestate nostra sunt liberi nostri, quos ex iustis nuptijs procreauimus: ideo hic subiungitur inter quos dictæ iustæ nuptiæ contrahuntur. Aret.

I Vstus. Iste tit. diuiditur in octo partes. In prima ponit qui possunt contrahere matrimonium, & qualiter subiiciendo q. de filio & filia furiosi. secunda ibi, Ergo nō omnes. vbi ponit quasdam esse personas, inter quas non potest esse matrimonium. f. inter ascendentes & descendentes, tertia ibi, Inter eas ubi ponit inter quas personas ex collateralibus, etiam coniunctis per adoptionem, potest fieri & non fieri matrimonium, 4. ibi, Affinitatis, vbi ponit inter quas personas nō potest fieri matrimonium ratione affinitatis. 5. ibi, Illud certum. vbi ponit: qualiter matrimonium prohibetur ratione seruilis cognitionis. 6. ibi, Sunt & alia vbi ponit generaliter quasdam esse alias personas, inter quas non potest constitui matrimonium. 7. ibi, Si aduersus. vbi annullat matrimonia contracta contra iuris præcepta, & quicquid secutum est exinde, & punit contra facientes. Octaua ibi, Aliquando, ubi ponit de filijs naturalibus & quomodo possunt legitimari. Item prima pars principalis diuiditur in tres partes. Nam in prima ponit dictum generale: in secunda illud declarat; in tertia determinat inci-

¶ alias in patris.

¶ alias de iustis nuptijs.

Cōtinuatō.

¶ alias at.

¶ Hoc in ductum fuit ex cōstōne D. Antoni. S Y E qua oēs q. in orb. R. sunt ciu. Ro. effecti sūt. l. in orb. de sta. ho.

incidentem questionem. Secunda ibi, Masculi. Tertia ibi, unde quæsitum. secundum Por.

SYL. CASVS. Quærebatur quæ essent iustæ nuptiæ, & responderetur, quod intelliguntur illæ, quæ facta sunt secundum præcepta legum: quia tamen ex hac generali declaratione non habebatur particularis doctrina, quæsitum fuit, an circa ætatem esset limitatus terminus: & cum nuptias faciat consensus, non concubitus. l. nuptias. ff. de regu. iur. videbatur considerari debere tempus, quo homines habent perfectum consensum, & sic tempus 25. anno. l. i. ff. de min. quæsumus in casu. in quo restitutio non potest ponere in pristinum. Hoc tamen non obstantē deciditur, quod attendatur pubertas, quia hoc tempore & mulier est viripotens, & mas aptus ad generandum. & statim quod quis est habilis ad generandum, dicitur habilis ad matrimonium: quia hac ratione ingenta est coniunctio: quæ ætas ad obligationes habilis est. §. pupillus, infra de inutilit. stipula. Successive quæsitum est, an filij famil. dummodo essent puberes, absolute contrahere possent nuptias, & videtur dicendum quod sic: nec quisquam obitare patriam potestatem, quia cum hic agatur de coniunctione naturali, non videtur, quod patria potestas aliquid operetur. §. sed naturalia. sup. de iur. natur. gent. & ciui. At contrarium deciditur, & ratio decidendi ponitur in tex. Quo factum est, ut sit dubitatum, an filij furiosi, cuius nullus est consensus, possint nubere: & dicendum videbatur, quod non: quia cum consensus eius sit impossibilis: * tam expressus, quia scilicet mente caret. §. Item furiosi, infra qui testa. fa. pos. quam tacitus, quia istacendo consentit, qui contradicere posset.] lex autem consensum paternum exigit, priuatus videbatur filius ex hoc impedimento. Attamen deciditur oppositum, & dicitur, quod quanuis iure antiquo hoc esset, tamen Imperator ad remouenda matrimonij impedimenta dedit modum nubendi. l. si furiosi. C. eod. * Prior autem fuit antiquitas in permittendo filij furiosi nubere absque patris consensu, quia in conseruanda eius pudicitia plus suberat periculi, tum ob naturæ stimulos in mulieribus acutiores, tum ob sexus imbecillitatem. Videmus enim eadem ratione constitutum, ut in neptis matrimonio consensus aui sufficiat, in nepote vero tam aui, quam patris voluntas exigatur. l. oratione, ff. de ritu nup.] Not. quæ sint iustæ nuptiæ. Item in qua ætate contrahere matrimonium liceat. Item quod in filio contrahente matrimonium requiritur consensus paternus ex ciuili & naturali ratione. Item quod

non solum consensus, sed iussus requiritur. Item quod filij furiosi sine paterno consensu contrahunt nuptias. Item quod statutum de filia furiosi non extenditur ad filium, contra hic not. per Ange. alias enim non fuisset necessaria decisio

masculi quidem puberes, c. foemina autem viri potentes: d. siue

Imperatoris, nec fuisset uariatum, ut dicit. Item ibi, Ciues Roma. ne. q. matrimo-

nium est tantum inter liberos.]

* Iustas nuptias dixit, hoc est legitimas & in quibus nihil iure possit desiderare. Nam iustum dicimus, quod Græci acribes. i. numeris omnibus absolutum, sic iustos liberos & iustam uxorem appellamus. l. si senatori de ri. nup. & l. cum quis. C. de na. lib.

a. Ciues Romani. i. liberi homines, ut sup. de lib. §. si. serui ergo non faciunt matrimonium, + sed contubernium, ut hic, & C. de incest. nup. cum ancillis & in auth. de nup. §. si vero ab initio. coll. 4. + Sed aliud est iure canonum (i) quod præualet, ut in auth. de eccl. ti. §. i. coll. 9. ubi dicitur, quod canones sunt seruandi pro legibus.

Adde, quod de iure cano. matrimonium est inter seruos, & potest contrahi etiam in ultis & contradicentibus dominis. cap. i. de coniug. seruo]

b. Præcepta, quæ sunt, inf. eo. tit. per totum & ff. eo. & C. eo. tit. per totum. ut colligemus in magna gl. inf. eo. §. sunt & aliæ.

c. Puberes. i. maiores 14. annis, ut inf. quibus modis tu. si. in prin.

d. Viripotens. id est maior 12. annis, infra qui. mo. tu. si. i. respon. sed in spōsalibus 7. anni sufficiunt, ut ff. de spon. l. in sponsalib.

* Ratio, cur maturius foemina nubant, quæ mares, est, quia prius generationi aptæ sunt, quod tradit Macrobius lib. 7. saturna. c. 7. in spōsalibus autem contrahendis æquiparantur, & septem anni sufficiunt in mare & foemina, quia in his consensus solus requiritur, qui par est in utroque.

Sed nunquid hodie 15. anni sunt necessarij ad matrimonium, ut in auth. de tem. non so. pe. §. generaliter, col. 7. Respon. lex illa consuetudinem & frequentiam hominum ponit. Item quid si aliquis, antequam istud tempus attingat, inuentus sit sufficiens ad matrimonium? Videtur, quod nubere possit, + ut ff. quando di. le. ce. l. pe. quasi felici diploma te usus, ut ff. de verb. obl. l. continuus. §. cum ita. Sed contradico, immo. l. lulia de adult. rio & stupro commissio poterit puniri, ut ff. de adul. l. inter liberas. i. respon. & est pro hoc. ff. de concub. l. i. §. fin. Si autem de facto intra dictum tempus uxorem quis acceperit tunc erit uxor. cum ad ætatem prædictā peruenient, ut ff. de ritu nup. l. minorem.

Adde hoc verum de iure ciuili, sed de iure cano, consideraui potentia coeundi: &

D. 2. si an.

Matrimonio nūm nō est inter seruos.

† Innuē hoc & pla. ut. & in prologo Cassi.

SYL. + Simile ē in cap. sane extr. de cle. cō iu. vbina trimonia contracta per sacerdotes dñr contubernia.

† Ista est uera secū dum oēs scrib. p. c. puberes & c. continebatur extr. de despō. pu. & l. si vxor, §. si. ff. de adu.

fi ante ann. 14. vel 12. ann. inueniatur, contrahitur matrimonium. c. puberes. c. de illis 2. de despon. impub.

a ¶ Patresfamilias. s. qui sunt iuris sui, cuiuscunque ætatis sint: sic & matresfa. sed filij & filiaefami-

lias, qui sunt i potestate, cuiuscunque ætatis sint, vt ff. de ijs qui sunt sui, iuris. l. nam ciuium. Accur.

b ¶ In potestate. Quid ergo de emancipatis? Vt idem, vt C. eo. l. viduæ. Sed illud cõ-

¶ Si consiliu sit reuerentia, aut possit h. est de necessitate, obediendū, secus

SYL. * ¶ Vera resolutio est, q. si cutionis gl. est ordi. i. c. ad aures de æta. & quali.

* ¶ Vera resolutio est, q. si cutionis gl. est ordi. i. c. ad aures de æta. & quali.

filia uero nubere debet secundum modum datum in l. In coniunctione. C. de nup. & hoc intelligendum est secundum ius ciuile, aliud enim secundum ius cano. quod in hac materia præualet.

** Adde, quod nepos ducat uxorem, non solum requiritur consensus aui, in cuius potestate est, sed etiam patris, si vero neptis nubat sufficit consensus aui. l. ratione. ff. eo & ratio diuersitatis est, vt ibi scribit Accur. quia mulieres oportet accelerare nuptias, ne quid turpe committatur.]

c ¶ Et ciuilis. Quia est in potestate de iure ciui. Roman. vt sup. tit. i. §. ius.

** Quid si nolint parentes consentire? & videtur eos cogi posse. l. qui liberos. de ritu nuptia.]

d ¶ Et naturalis. Quia pater, vt ff. de iusti. & i. u. l. 2.

e ¶ Debeat. Alias non ualet, ut ff. de sta. ho. l. Paulus respondit. videtur tamen consentire, nisi contradicat expresse, ut ff. de spon. l. in sponsalibus. in fi.

SYL.

¶ Adde hoc falsum de iure canon. quia sine consensu patris contrahere potest c. fi. vbi gl. 32. q. 2. & est communis opi. contra quā non valeret statutum hodie disponens idem, q. hic dicitur, ut proseq. Dec. in c. eccle. sancta. colum. 6. de constitut.

f ¶ Vnde. Quia patris consensus exigitur.

g ¶ Possit. Videtur, quod non, cum pater nō possit consentire, ut ff. de iur. co. l. 2. §. furiosus.

plum filiaefuriosi, l. filium quoque furiosi posse & sine patris interuentu matrimonium sibi copulare, secundum datum m ex nostra constitutione modum.

¶ **Matrimonium non potest contrahi inter ascendentes & descendentes vsque in infinitum; etiam per adoptionem: & etiam adoptione finita per emancipationem. hoc dicit. ex l. nuptia consistere. ij. cum ll. seq. ff. eod.**

triennium: vel si nescitur an viuat vel non, vt ff. eo. l. si nepos §. si. & l. si ita.

** Adde, quod tamen valet matrimonium ante effluxum triennium captiuitatis, vel absentia paternæ, dummodo ducat talem, cuius conditionem certum sit patrem non esse repudiaturum. l. si filius. ff. eo.]

m ¶ Secundum datum. Silicet cum auctoritate curatoris patris, & dote secundum quantitatem patrimonij patris data, ut C. eod. l. si furiosi. in fi. sed iure canonum sufficit ¶ consensus eorum, de quorum matrimonio agitur: sed illud forte in alijs, & non in filijsfamilias intelligitur. Vel credo, quod hoc corrigitur quia ita honesta est res contrahere matrimonium, sicut & intrare monasterium, vt in auth. de san. epi. §. sed & hoc pñti. coll. 9.

¶ Adde hoc corrigi per Cano. vt dictum est sup. in glo. in ver. debeat. ** & declarat late Dec. in l. nuptias. de reg. iu. dum autem æquiparat gl. matrimonium spirituale, dicit verum, vt patet per tex. in c. quoniam. §. porro. vt lite non con te. c. inter. & c. si de translat. episc. c. cum inter. de elec. bonus tex. in auth. nisi. vbi Cyn. Saly & alij. C. ad trebell.

¶ Ergo. Diuiditur in quinque partes. In prima ponit regulam in secunda exempla: in tertia quid accadat ijs, qui contra regulam nubunt; in quarta ampliatio exempli: in quin-

h ¶ Super filio. Nam de filia facile concessum fuit: quia forte calidior sanguis est in ea, vt in auth. de non elig. §. cum igitur colla. i. Vel verius propter fragilitatem sexus, argu. inf qui. ali. l. in princ. sed prima non placet.

* ¶ Veram rationem posui in figuratione casus.

i ¶ Decisio. Id est sententia vel lex. vt C. e. l. si furiosi.

k ¶ Quia. Decisio.

l ¶ Furiosi. Idem & si captus fuerit, & abfuit pater p

SYL.

† c. sufficiat 27. q. 4.

SYL.

quinta ampliatio ampliacionis. Secunda ibi, inter eas. Tertia ibi, & si tales. Quarta ibi, & hæc adeo. Quinta ibi, intantum.

SYL.

CASVS. Quæsitum fuit, an cum quocumque iustæ nuptiæ contraherentur, & videbatur dicendum

quod sic, quia cum maris & fœminæ coniunctio de iure naturæ sit, & ius naturale sit innvariabile, videamusq. a-

† declarat gl. ver. parentis. in fra titu. 2. in prin. + Vide gl. in §. ira ver. personis. inf. de hære. quæ ab intest.

nimalia cætera passim commisceri, nulla habita distinctione videbatur dicendum hoc idem in hominibus esse seruandum. Cuius contrarium dicitur, quia cū aliud ratio hominis exigat, quam impulsus ille naturæ iure-

† No. q. licet alias nefariæ nuptiæ prædicantur inter ascendentes & descendentes, incestus aut inter collaterales & affines, atq. hinc appellatio miscue videtur gl. in auth. d. incest. & nefa. au. coll. 2. circa prin.

gentium & ciuili sunt prohibiti certi gradus ratione honestatis, quæ in animalibus non consideratur. Vnde quāuis illa coniunctio naturalis sit, tamen modis coniunctionis de iure ciuili est. Non variatur itaque quod naturale est, sed aliquid additur inter homines, quod ratione naturali dispositum est: veluti inter ascendentes & descendentes: & quamuis inter adoptiones non sit tanta ratio, maxime adoptione soluta, idem tamen statutum est, in memoriam reuerentiæ debitæ, & quia iam fuit iure ciuili filia: quia adoptio quantum potest naturam imitatur, §. minorem, infra de adoptio. Not. quod regula nuptiarum est prohibitoria certarum personarum, & ideo qui non prohibentur contrahere, intelliguntur permisi. Item q. inter ascendentes & descendentes in infinitum, etiam adoptiuos, & soluta adoptione, non sunt iustæ nuptiæ. Item quod incestus & nefarius coitus dicitur cum consanguineis. Itē q. cessante cā qnq. nō cessat effectus.

Ergo. quia secundum præcepta legum fiunt matrimonia, ergo &c.

Non omnes. scilicet mulieres.

Quarundam. idest mulierum.

In infinitum, adeo ut si Adam hodie viueret, nō posset habere vxorē, secundū lo.

ut ff. de ritu nup. l. nuptiæ consistere.

ADDITIO. Et hæc vera, siue sint ex legitimo matrimonio, siue non, ut ff. de ritu nuptiarum. l. & nihil. Apud quasdam tamen gentes aliud seruari, ait Ouid. lib. 10. Meta. Gen-

terorumve loco sibi esse ceperint, non possint inter se matrimonio iungi: intantum, ut, etiā dissoluta adoptione, idē iuris maneat. Itaque eam, quæ tibi per adoptionem filia, vel neptis esse ceperit, nō poteris vxorem ducere, quamuis eam emancipaueris.

Fratres & sorores iure non coniunguntur et adoptiui, nisi alter emancipatus sit. h. d.

Inter eas quoque personas, quæ ex transuerso gradu cognationis iunguntur, + est quædam similis observatio,

cificat in transuersalibus coniunctis per sanguinem: tertio de coniunctis per adoptionē: quarto infert ex prædictis vnum casum. Secunda ibi, Sane. Tertia ibi, Sed & si. Quarta ibi, Et ideo. Aret.

Inter eas. CASVS. Quærebatur an inter collaterales quoque seruanda esset superscripta prohibitio: & videbatur dicendum quod non, quia cessabat ille ascensus & descensus sanguinis, qui est inter liberos & parentes, cuius contrarium deciditur in fratribus & sororibus, ratione cuiusdam honestatis, quæ in nuptijs maxime spectatur l. semper. ff. de ritu nup. licet sint adoptiui, quia adoptio quoque naturam imitatur. Sed tunc dubitatum fuit, quid iuris soluta adoptione: & videbatur idē respondendum ex proxime præcedente. §. vbi dissoluta per emancipationē adoptione dura adhuc impedimentum: sed contrariū deciditur, quia cum adoptio sit tm iuris ciuilis vinculum, alio ciuili insto, i. emancipatione penitus est dissolutū. l. nihil tam. de regu. iur. diuersitatis autem ratio inter hunc casum & casum præcedentis. §. illa est, quia paternum illud nomen pudori semper esse

res tamen esse feritur, In quibus & nato genitrix, & nata parenti iungitur, & pietas geminato crescit ambre.

Idem iuris ut non possint coniungi.

ADDITIO. Et est ratio secundum Petrum, quia licet filia tio sit finita per emancipationem, tamen prohibetur honestatis causa: quia in copulandis nuptijs semper inspicitur honestas. l. semper. ff. de ritu nup. Aret.

Inter eas. + Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere in transuersalibus: secundo illud spe-

+ Huius prohibitionis triplicem adfert rationem Plu. in problem. quæ vide. SYL.

operiet, cum maneant adhuc reliquæ prioris potestatis, arg. l. Vnius, §. seruus in eius caput, ff. de quaestio. quod non est inter fratres & sorores Abhorret enim a publica honestate, ut quis iungatur cum ea, quam loco filia prius habuit. l.

si quis alumna C. eo.] Not. qd maior est prohibitio descendentium quam collateralium, quia illa est infinitum, hæc vsque ad certos gradus. Itē q. inter fratres & sorores non sunt iustæ nuptiæ. siue ex utroque, siue altero se parente contingant. Itē quod adoptione, nō ducitur in vxorē. Item quod emancipatio inter adoptiuos collaterales soluit penitus affinitatem. Itē qd finita causa impeditur finitur impedimentum.]

a Sed nō tāta scilicet nō que ad gradum septimum, secundum canones, ut xxxv. quaestio. cap. progeniem. &c. de consanguinitate. & cap. in copulatione. & cap. nulli. sed secundum leges usque ad quartum, ut infra eodem, §. fratris. Idem hodie + iure canon. + vt extra de consanguinitate, & affinitat. non debet. & capit. vlt. sed tamen aliter accipitur gradus secundum canones, quam secundum nos, ut dicitur, inf. de gra. cog.

Adde, quod hodie de iure canonico prohibitio est vsque ad quartum gradum cap. non debet, §. prohibitio. de consanguinit. & affinita.]

b Quamdiu. Sic, ff. de verborum obligat. l. si stipulatus fuero. in fin. alias, si stipuler, §. i. sic. ff. de libe. & posthum. l. si quis potest. in fin.

** Ratio est. quia per adoptionem efficitur agnata fratris, vt declarat hic Theophilus.]

c Dissoluta, quia ipsa est emancipata, ut differat a sequenti casu.

d Generum. idest maritum filia.

e Eum. Scilicet patrem.

f Antea. Idest primo,

sed non tanta. a Sane enim inter fratrem sororemque nuptiæ prohibitæ sunt, + siue ab eodem patre, eademq; matre nati fuerint, siue + ex altero eorum.

¶ Sed si qua per adoptionem soror tibi esse coeperit, quamdiu b quidem constat adoptio, sane inter te, & eam nuptiæ consistere non possunt cum vero per emancipationem adoptio sit dissoluta, c poteris eam vxorem ducere. Sed & si tu emancipatus fueris, nihil est impedimento nuptijs. Et ideo constat, si quis

g ¶ Filiam hoc ideo, quia emancipatione inf. eo. §. facta definit esse agnata patri: ergo per patrem non potest fieri agnata tali adoptiuo, ut ff. de adop. l. qui in adoptionem. hodie vero nō gl. reprædefinit, ut inf. de legit. agnat. success. §. fin. & hedit hic

generum d adoptare velit, debere eum e antea f filiam g suam emancipare: & si quis velit nurum h adoptare, debere eum antea filium suum emancipare.

¶ **Filiam vel neptem fratris naturalis vxorem ducere prohibetur: secus adoptiuam. hoc dicit.**

¶ Fratri vero vel sororis filiam, vxorem ducere + non licet. Sed nec neptem fratris vel sororis quis ducere potest, quamuis quarto gradu sint.

h ¶ Nurum. idest uxorem filij, ut probatur, infra eod. §. affinitatis.

¶ Fratri. ¶ Diuiditur in quatuor partes. In prima ponit dictum: in secunda extendit in tertia assignat rationem: in quarta ponit quid in adoptiuo. Secunda ibi, sed nec tertia ibi, cuius. quarta ibi, eius.

* ¶ **CASVS** figuratio facilis est. Dicitur enim quod filia fratris sororisve vxor duci non potest, in quo nulla est difficultas, cum sit in tertio gradu. l. iurisc. §. 3. ff. de grad. Solum videbatur subsistendum in eorum nepte, quæ cum sit in quarto gradu, qui regulariter est permissus, videbatur, quod cum ea nuptias liceret contrahere, & tamen respondetur contrarium ex regula posita in tex. cuius enim. &c. Illud præterea quaestiu est, an vxor duci posset filia sororis adoptiæ, & videbatur quod non, cum teneat tertium gradum: attamen deciditur contrarium ex ratione in tex. allegata, quam optime declarat gl. hic, & apertius in l. si qua. ff. eo.] Not. quod inter patrui & neptem ex fratre, uel etiam inter patrui magnum, non licet contrahere nuptias. Item quod de iure civili neptis fratris, vel sororis est in quarto gradu. Item quod cuius filiam prohibetur uxorem ducere, ita & eius

ita hoc consilium hodie non valet.

¶ Adde, quod SYL.

licet ita communiter teneant doct. tamē hodie etiam emancipatione tollitur agnatio per istum tex. & §. fin. inf. de leg. agn. iur. Nec ob. §. fin. quia non defert patri hæreditatem, ut agnato, sed ut emancipanti cōtracta fiducia. Nec ibi dicit, quod iure nouo sit agnatus, sed quod semper vñ contracta fiducia emancipare: + Aliter o quæ fictio mali, ut scribit Plutarchus in probl. cessaria.]

h ¶ Nurum. idest uxorem

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

eius neptem. Item quod filia sororis adopti-
uæ non coniungitur nec ciuili, nec naturali
iure mecum. Item quod fortius est vincu-
lum naturale quam ciuile. Item quod vincu-
lum legale tantum est inter adoptantem
& adoptatum.

a Cuius. Sed
opponitur: fi-
liam aut uela-
uæ non pos-
sum ducere, ta-
men neptem
possum, quæ
est mihi con-
sobrina, ut inf.
eod. tit. §. duo-
rum. Respon-
d. hanc regulam
strictè intelli-
gi in eo casu,
in quo loqui-
tur, & in om-
ni simili, scili-
cet quædo ego
& ille, cuius fi-
liam ducere non
possum, sumus
in gradu pri-
mo ad stipitē,

Cuius **a** enim filiam
uxorem ducere non li-
cet, neque eius neptem
permittitur.

Eius **b** vero mulie-
ris, quam pater tuus
adoptauit, filiam non
videris impediri ux-
orem ducere: quia ne-
que naturali, neque ci-
uili **c** iure tibi coniun-
gitur.

**¶ Duorum fratrum fi-
lij iure coniunguntur,
secus in amita & ma-**

& in potestate eiusdem: & sic, cuius, scilicet
fratris, vel sororis meæ, filiam &c. & hoc
in naturalibus, secus in adoptiuis, ut infra §.
proximo.

SYL.

¶ Adde, quod Ias. hic aliter declarat, quod si
loquimur in collateralibus æqualibus, cessat
ista: si uero in ijs qui ab. inf. sunt durat pro-
pter reuerentiam: quæ satis placet. * Vel dic,
ut declarauit in Annot. quod Imperator in
verf. Sed nec neptem, ibi, quamuis quarto gra-
du sint. docet nos responsionem, quia cum
iam sit expresse decisus ille casus, qui obijci-
tur, in §. duorum. non potest comprehendi
sub regu. l. doli clausula. ff. de verb. obl.

b Eius. Sic construe: Non videris impedi-
ri ducere uxorem filiam eius, quam pater, &c.

c Ciuili iure. De naturali constat de ciuili
sic probo. Illa filia sororis adopti-
uæ non est in potestate matris, ut inf. de hæredum qua-
lit. & diff. §. qua de cæ. ergo non transit in po-
testatem illius, qui adoptat matrem, licet ma-
ter transeat, quia illi transeunt cum alijs qui
sunt in potestate, ut inf. tit. i. §. illud, & fin. de
adop. l. si pater. at ipsa mater adoptata, est mi-
hi coniuncta per agnationem per patrem, in
cuius potestate est. ff. de adop. l. qui in ado-
ptionem.

SYL.

¶ Adde, quod gl. in l. si qua in verbo Adopti-
uæ. ff. de ri. nup. apertius declarat, & assignat
aliam rationem.]

Diuisio.

¶ Duorum. Diuiditur in tres partes, Primo
ponit de duobus consobrinis: secundo de a-
mita: tertio de matertera. Secunda ibi. Item
amitam. Tertia ibi. Item nec materteram.

SYL.

¶ CAS. V. Primo dubitatum fuit, quid in

descendentibus fratrum & sororum. an iur-
stas inter se nuptias contraherent: & ratio du-
bitandi oriebatur ex eo, quod nuptiæ prohi-
bitæ erant in quarto gradu sup. §. prox. deci-
ditur tamen contrarium, quia in æqualibus

**tertera etiam magna.
hoc dicit.**

¶ Duorum **d** autem
fratrum vel sororum
liberi, vel fratris & so-
roris, coniungi pos-
sunt.

¶ Item amitam **e** licet
adoptiuam **f** ducere v-
xorem non licet: item
nec materteram: quia
parentum loco ha-
bentur. Qua ratio-
ne verum est, magnam
quoque amitam, &

nō cadit ratio
honestatis &
reuerentiæ, quæ
cadit in supe-
rioribus, qui qua-
si loco patris
sunt: quæ ratio
ne fuit etiam
idem respon-
sum in amita
& matertera
quæ adoptiua,
& ratio est af-
signata in tex.
Not. quod filij
duorum fratrum
iure inter se nu-
bunt. Item qd
amitam & ma-
terteram etiā
magnam ducere
in uxore, etiam
qd adoptiua
sint, nō

possumus. Item, quod amita & matertera
sunt loco parentum.

d Duorum. Hoc secundum leges, ut hic,
C. & eo. l. celebrandis. secus iure canonum.
Vel dic hunc §. loqui de adoptiuis, secus in
naturalibus.

¶ Adde, quod loquitur in utrisque, & de iu-
cano. hodie corrigitur. c. non debet. §. prohi-
bitio de consang. & affi.]

e Item amitam. quæ est soror patris.

f Adoptiuam. Ab auo paterno.

****** Exemplifica, si auus ipse paternus habes
filium, qui est pater meus, adoptat puellam.
hanc n. pater meus habebit sororem adopti-
uam, mihi uero erit amita adoptiua.]

g Materteram. Cautè non repetit, adopti-
uam materteram &c. + quia matertera uel
auunculus non fit adoptione, ut hic, & supra
eo. §. eius, & ff. eo. l. si qua. §. si. Sed contra vñ,
ff. de ritu nup. l. per adoptionem. §. si. Respo. uertit hic
illud intelligitur, quando adopto in nepotē
quasi ex filia natum, uel in pronepotem qua-
si ex nepote nato ex filia, quod possum, licet
si nullum haberem filiū, ut inf. tit. i. §. licet.

tunc enim soror & frater eius, loco cuius fi-
lij facta est adoptio, est matertera & auuncu-
lus: alij mihi filij sunt, ut patet: & hic nō imi-
tatur naturam, quia aliter nepos ex filia na-
turali & legitima non est in potestate: hic au-
tem cum suis concordantijs loquitur, quan-
do aliquam adopto in filiam: hæc quidē nō
erit matertera filij nati ex alia mea filia &
naturali & legitima. Sed quæ est ratio diuer-
sitatis? Respondeo, quia alitero casu scilicet
quando adopto in nepotem ex filia, est cō-

D 4 mo.

SYL.

****** hoc idē
animad-
uertit hic
Theophi-
lus in In-
stit. Græ-
cis.

modum matertera & auunculo : quia maiores quidem parentes imperant minoribus, quod secus est in aduerso casu : & ex hac dependet alia, ut naturales & legitimi sint adoptiuo subiecti, & est ridiculum, e contrario casu esset æquū.

SYL. * Ad declarationē istius glo. videnda sunt quæ post Ang. & Christof. dixi hic in cōmen. latius enim necesse est declarare, quam capiat additio.

* Dicet mente doct. rationem diuersitatis esse, quia in priore exemplo gl. ad d. l. per adoptionem. cū adoptatus loco nepotis efficiatur de agnatione & familia aui adoptantis, in cuius potestatem transit, (qua in re adoptio non imitatur naturam) agnascitur & filiis, & filiabus, & alijs existentibus in familia eiusdem aui l. qui in adoptionem, ff. de adop. qui filij & filiae sunt auunculi & matertera ipsius nepotis. Et hæc quidem agnatio parit impedimentum nuptiarum. At in posteriore exemplo gl. cum adoptatur aliqua in filiam nulla resultat agnatio inter eam, & nepotem ex alia filia naturali & legitima adoptantis, quia illa (ut ita eam vocem per similitudinem) matertera non potest agnasci illi nepoti ex filia, cum extra familiam adoptantis sit, §. si. sup. de pat. pot. & consequenter nec eidem iure cognationis iungitur. l. patris. ff. de in ius vocand. quippe cum in adoptione pro nulla reputetur cognatio, quæ naturalis contingit, ut scribit hic Theophilus. merito igitur non impediuntur nuptiæ.

Matertera magna
Amita magna
Fratres aui mater-
ni indica-
tur patruus magnus

a Matertera magnam. Magna matertera, soror auiæ maternæ est, amita magna, soror aui paterni est, ut infra de gra. cog. §. 4. Sed quid de fratre aui materni? Respon. est patruus magnus, ut C. de succes. ed. l. 1. licet Pla. contra ut ibi no. Sed cum sint in quarto gradu, quare prohibentur, ut sup. eod. §. fratris? Respon. quia hæc Personæ sunt de superioribus transversalibus, quæ habentur loco parentum, ut in hoc §. & quia ipsa est in primo gradu stipitis, ut no. sup. eo. §. sed nec nepotem, & sic nota caute, quia ordo transversalium subdividitur in tres partes, sup. infra & ex latere, ut inf. de gra. §. 3. 4. 5. & 6. & maior est abstinentia uersus superiores, ut hic, & inferiores, ut sup. eo. §. fratris, quam transversales, ut sup. eo. §. duorum.

Diuisio.

* Affinitatis. Diuiditur in septem partes. Nam primo ponit quandam prohibitionem in genere. Secundo illam prohibitionem exemplificat in nuru & priuigna. Tertio rationem prohibitionis factæ de nuru & priuigna assignat. Quarto dictam prohibitionem de nuru factam modificat. Quinto rationem dictæ modificationis assignat, Sex-

to modificat prohibitionem circa priuignam. Septimo rationem dictæ modificationis assignat. Secunda pars incipit ibi, Ut ecce. Tertia ibi, Quia utraque. Quarta ibi, quod ita. f. Quinta ibi, Quia eadem. Sexta ibi, Item si. Septima ibi, Quia

nium cū nuru vel priuigna præsentis vel præteriti. h. d.

* Affinitatis b quo-

heretur ad affines : & ratio dubitandi erat, quia affinitas, utpote contracta per feminas, non videbatur paris potentia cum agnatione : * quemadmodum nec antiquitus erant pares in successionibus, infra de legi. agnasc. & de succes. cogna. in prin.] cuius contrarium respondetur ex eo, quia nurus & priuigna, de quibus primo loco fuit dubitatum, filiarum loco habentur etiam dissoluta affinitate : nam ea constanter alia ratione abstinentum est ab ipsarum nuptiis : quia quis duas uxores habere non potest, ut hic dicitur.

* Abhorret enim lex coniunctionem illarum personarum, quæ inter se parentum liberorumve locum obtinent. §. ergo. sup. eo.] No. quod ratione affinitatis prohibentur etiam nuptiæ. Item quod nurus & priuigna filiarum loco sunt. Not. quod ubi sunt duæ rationes finales, una cessante, alia non, non cessat dispositio : * quod intelligas verum esse, dum modo singulæ rationes efficaces sint, & sufficiant, alioquin secus. l. si familia. de iur. om. iud. Item quod l. in dubio debet interpretari in casu probabiliter dubio. Item quod non licet eodem tempore habere duas uxores. Item quod dictio, quoque est implicatiua. Itē quod nomina affinitatis durant ea soluta : & verba præteriti temporis sunt ab negativa præsentis temporis.

b Affinitatis. Est autem affinitas, regularitas personarum ex nuptiis coniunctarum, omni carens parentela. f. sanguinis, + ut ff. de gra. aff. non facile. §. affines. & §. sciendū est ideo dicit, ex nuptiis + quia sine nuptiis contrahi non potest : sed secundum canones etiam sine nuptiis.

* Adde, quod affinitas est proprie personarum proximitas ex coitu proueniens, omni carens parentela. ita diffinitur communiter per can.] Sed cū uxor uideatur affinis viro, quare permittitur matrimonio uti? Resp. nō est affinis, sed causa affinitatis : sicut vnus non est numerus, sed principium numeri.

* Adde, quod hæc est communis opinio, ut per doct. in leg. prima, C. unde vir. & uxor.

** Adde, quod quamuis statuta loquentia de affinibus non verificentur in viro & uxore secundum proprietatem verbi, tamen verificantur ex ratione, per regulam. propter vnū quodq. tale & illud magis ; & est tex. in ppo-

prima ibi, Quia

duas. Areti.

* Affinitatis.

CASVS. Quæ

rebatur, an pro

hibitio nuptia

rū ratione a-

gnationis tra-

heretur ad affines :

& ratio dubitandi erat,

quia affinitas, utpote contracta per feminas,

non videbatur paris potentia cum agnatione :

* quemadmodum nec antiquitus erant

pares in successionibus, infra de legi. agnasc.

fuc. & de succes. cogna. in prin.] cuius contra-

rium respondetur ex eo, quia nurus & priuigna,

de quibus primo loco fuit dubitatum, filiarum

loco habentur etiam dissoluta affinitate :

nam ea constanter alia ratione abstinentum

est ab ipsarum nuptiis : quia quis duas

uxores habere non potest, ut hic dicitur.

* Abhorret enim lex coniunctionem illarum

personarum, quæ inter se parentum liberorumve

locum obtinent. §. ergo. sup. eo.] No.

quod ratione affinitatis prohibentur etiam

nuptiæ. Item quod nurus & priuigna filiarum

loco sunt. Not. quod ubi sunt duæ rationes

finales, una cessante, alia non, non cessat

dispositio : * quod intelligas verum esse, dum

modo singulæ rationes efficaces sint, & suffici-

ant, alioquin secus. l. si familia. de iur. om.

iud. Item quod l. in dubio debet interpretari

in casu probabiliter dubio. Item quod non

licet eodem tempore habere duas uxores.

Item quod dictio, quoque est implicatiua. Itē

quod nomina affinitatis durant ea soluta : &

verba præteriti temporis sunt ab negativa præ-

sentis temporis.

b Affinitatis. Est autem affinitas, regulari-

tas personarum ex nuptiis coniunctarum,

omni carens parentela. f. sanguinis, + ut ff.

de gra. aff. non facile. §. affines. & §. sciendū

est ideo dicit, ex nuptiis + quia sine nuptiis

contrahi non potest : sed secundum canones

etiam sine nuptiis.

* Adde, quod affinitas est proprie personarum

proximitas ex coitu proueniens, omni carens

parentela. ita diffinitur communiter per

can.] Sed cū uxor uideatur affinis viro, quare

permittitur matrimonio uti? Resp. nō est

affinis, sed causa affinitatis : sicut vnus non

est numerus, sed principium numeri.

* Adde, quod hæc est communis opinio, ut

per doct. in leg. prima, C. unde vir. &

uxor.

** Adde, quod quamuis statuta loquentia de

affinibus non verificentur in viro & uxore

secundum proprietatem verbi, tamen verifican-

SYL.

Affinitas quid.

+ Vel iō

dī affini-

tas, quia v-

nus, tēdit

ad finem

alterius,

& ecōuer-

so secun-

dū Chri-

stoso.

+ iocre p-

bat Ang-

quo ad

matrimo-

nium pro-

hibendū,

per l. ado-

prius, §.

ver. idem

SYL. &

tn. ff. eo.

& ff. de ri-

tu nup. l.

& nihil,

fito

fito in d. l. i. C. unde vir. & vxor. vt ibi declarant Cast. & latius Alex. in princ.]

a ¶ Quarundam. scilicet mulierum.

b ¶ Priuignam. Hæc nomina exponuntur statim Proxi. in verbi, quod ita &c.

c Loco sunt.

Facit ad hoc. solut. matri. l. quia. 2. & l. rei. in §. fin.

d ¶ Quod. i. q. prohibitio.

¶ alias de est. in

e ¶ Nurus est. Quæ contineatur appellatio- ne istarum, dic vt ff. eo. l. adoptiuus §. nunc videamus.

¶ alias fuit.

f ¶ Nupta est. Argumen. sumitur hic, & ex proximo. §. q. si quis habet generale auxilium, non potest petere speciale, vt ff. de mino. l. in causa. 2. & de ver. obliga. doli & ff. de eden. l. quædam sunt in princ.

¶ alias possit.

g ¶ Alia ratio ne. Nō solum supradicta.

h ¶ Non licet immo effici infamis. vt C. ad l. Iul. de adul. l. eum qui.

ADDITIONE Idem in habente duas sp. on- fas, vel concubinas: seu vxorem & concubi- nā, vt est gl. not. in §. antepe. sup. verb. confi- stente, in auth. quibus modis na. effi. sui. licet de facto non obseruetur, vt hic per Ias.

Distilio.

¶ Socrum. ¶ Diuiditur in quatuor partes: quia primo ponit vnum dictum prohibitium cum ratione: secundo illud modificat: tertio modificatum declarat circa nouercā cum ratione: quarto declarat circa socrum cū ratione. Secunda ibi, quod & ipsum. Ter- tia ibi. Alioquin. Quarta ibi, Item si. Areri.

SYL.

¶ **CASVS** eodem modo figurari potest, quo in superiore. & cum prosequatur eadem exē- pla. Ratio dubitandi erat, quia soluta affini- tate, tanquam cessante ea, videbatur impe- dimentum deficere: cuius contrarium respō- detur ex eo, q. matris loco sunt, sicut supe- riores filiarum loco erant. Nota, q. dissoluta af- finitate non licet socrum, aut nouercam du- cere vxorem. Item q. hæc matris loco sunt. Item quod cessante vna ex causis, alia rema-

nente, non cessat effectus.

i ¶ Socrum. Quæ sint hæc personæ, dic vt ff. tit. de ri. nup. l. adoptiuus. §. nunc videamus.

k ¶ Prohibitum est. iure affinitatis: & ad hoc refertur illud, Quod & ipsum &c.

Cum socru, vel no- uerca, præienti vel præ- terita, matrimonio iun- c. trahi non potest. Areri.

¶ Socrum i quoque & nouercam prohibitū k est vxorem ducere: q. matris loco sunt. Quod & ipsum disso- luta demum affinita- te l procedit. Alioquin si adhuc nouercam est, idest, si adhuc patri tuo nupta est: commu- ni iure impeditur tibi nubere: quia eadem duobus nupta esse non potest. Itē si adhuc so- crus est, i. si adhuc filia eius tibi nupta est, ideo impediuntur tibi nup- tiæ, quia duas vxores habere non potes. n

bor. signifi. & refert Ias. in d. l. sicut.]

m ¶ Nouerca. sic dicta, quasi nocens arcus, Vel quia noua est arca, quasi sine fructu: & fa- cit ff. de inoff. testa. l. 3. in fin. & l. 4.

¶ Adde, q. dī quasi quæ noua domus prin- cept a p̄e superinducatur, quasi nearcos.

n ¶ Non potes. alias Non possis. scilicet eodem tempore subaudi, vt sup. proxi. §.

¶ Martini. Non diuiditur propter vnicam verborum structuram.

¶ **CASVS.** Quæsitum fuit, an filij duorum coniugum ex alio matrimonio iure copu- larentur, & dubitationem faciebat: quia cū sint priuigni patris vel matris suæ, & per cō- sequens loco filij, videbatur quod adinuicem præsumerentur loco fratrum: quia se affinitate attingunt: cuius contrarium re- sponderetur ea rōne, quia (vt dixi) non ita par- gradus transversalis est in consideratione, sicut dispar, propter affinitatis venerationē, licet ergo habeantur certo modo loco fra- trum, tñ non sunt, & reuerentia, quæ facit con.

l Affinitate. Hæc litera tibi contraria vī: nā si dissoluta est affinitas, ergo debet nu- ptia rōne affi- nitatis impedi- ri. Sed hic Dis- soluta &c. i. dis- soluto matri- monio, ppter quod cōtingit affinitas: sū ip- sa affinitas nō est dissoluta.

Adde, q. quo ad impedimē- tum matrimo- nij & quo ad successionem durat: quo ad alia non, ita communiter tenetur in l. 3. §. afniratis ff. de postul. in l. sicut. vbi Ias. ff. de re iud.]

** Et ideo sta- tutum, q. affi- niū causæ cō- promittantur, nō procedit so- luto matri. vt tradunt doct. in l. fi. C. de ver-

¶ nouerca esse loco m̄is quō intelliga-

SYL. tur, decla- rat Deci. in l. j. col. 1. C. de in- ius vocā. & Alex. i. l. generali- ter. col. 2. ff. eo. i.

SYL.

SYL.

considerari quem pro patre, matre, vel filio, cessat existente gradu equali: & quia, quamvis agnati uxoris fiant affines viri, & e contra, tamen inter affines utriusque non contrahitur aliqua affinitas impeditiva matrimonij, c. quod

super his. de consan & aff. Not. summam. Item qd dictio, recte, idem importat, quod iuste & legitime: & in hoc differt a dictione, rite, quæ importat, idest seruatis solennitatibus l. iuste. & ibi no. ff. de acquir. posses.

a. Mariti. licet inter se fratres & sorores habeantur, ut

sup. eod. §. inter eas, tamen &c.

b. Vel contra idest contrario.

c. Habeant. illi minores.

d. Ex matrimonio maiorum.

¶ **Dū dicit** in secūdo intellectu qd verbū, postea, posset referri ad verbū, habent, & contracto f. prius, intelligite prius. f. qd isti duo contrahebāt matrimonium. las.

e. Postea t. i. post natiuitatem istorum: & sic aduerbium, postea, determinat dictionē. contracto vel dic, quod determinat verbū, habeant: & dic, & contracto idest prius. Nā qui ex eo matrimonio, scilicet maiorum nati sunt, fratres sunt ex parte matris illi, qui natus est vel nata prius ex scemina. Idem dic cas e contra, quod erit frater vel soror ex parte patris illi. qui fuerat ex illo patre natus: & tamen isti nullo iure sibi inuicem iunguntur: viro enim cognati uxoris iunguntur, & non alijs cognatis viri, Idem e contra, quia cognati viri vxor i iunguntur, non autem alijs cognatis uxoris. Vnde reprobatur quorundam opinio, qui dixerunt, quod nullus de arbore ducit alium: nam in ea continentur cognati viri & uxoris, & tamen iunguntur, ut hic dicitur, Nec inter se ante matrimonium inter duos cognatos viri & uxoris contractum succedunt, ut C. communia, de success. l. amita, nec postea, nisi sicut facit vir uxori, deficiente omni parentela, & excluso filio, ut C. vnde vir & vxor. l. i. & in authen. ibi signata.

* Quod inquit glo. quod nullus de arbore & c. hunc habet sensum Idest nullus, qui posuit est in arbore, ducit alium, ad affinitatem, scilicet contrahendam, quæ tamen opi. reprobatur, cum videamus maritum ducere ab arbore omnes eius coniunctos eosque facere affines uxoris.

¶ Adde, quod de hoc est casus in c. quod super his, de consan. & affi. * & si verba d. l. amita, videbuntur adolefcētibz subobscu-

ra, adeant in loco nostros Commentarios, ubi in eorum gratiam posuimus figuratiuam calus.

** Adde, quod dum glo. ait in fin. (ut plerique omnes cā intelligunt) quod consanguinei

stea^e contracto natos.

¶ **Non licet in vxore ducere filiam vxoris quondam tuæ natam post diuortium, sicut nec sponsam prius aut alij hoc dicit ex. l. si qua. ff. eo l.**

¶ Si vxor tua post diuortium ex alio filiā procreauerit: hæc non est quidem priuigna tua, sed Iulianus ab hu-

fio permittitur.]

¶ Si vxor. Diuiditur in duas partes. in prima ponit dictum: in 2. rationem per locum a simili. 2. ibi, nam constat.

¶ **CASVS.** Quærebatur, an filia uxoris quæ mea, a qua diuortium feci, possit duci in vxorem: & videbatur dicendum quod sic * quia cum non sit priuigna mea, ex quo nata non fuerit ante nuptias cum eius matre contractas, sed post diuortium, nec alio villo iure mihi iungatur,] non videbatur subesse aliquod impedimentum: cuius contrarium deciditur propter rationem publicæ honestatis, sicut in sponsa patris & filij obseruatum est. * Valde enim abhorret ab honestate, quæ in primis spectanda est in nuptijs quod quispiam matrem & filiam vxores habuerit.] No. summam. Item quod publica honestas seruatur in matrimonijs. Itē quod appellatione nurus non venit sponsa filij: nec appellatione nouerçe sponsa patris Item quod ex hoc tex. videtur quasi, quod si contractum sit matrimonium, non dirimatur, quod hodie fecus est c. sponsam. de spō. Item quod valet argumentum a simili.

f. ¶ Priuigna, quia illa est priuigna mea, quæ ex mea vxore est nata, antequam esset vxor: & scemina ille est priuignus, qui ex marito natus fuit, antequam suus esset maritus, ut sup. eo §. affinitatis, & §. socrum, sed hæc postea fuit nata: tamen dicit Iulianus abstinendum ratione honestatis (1) ut subiicit, & ff. eod. l. si qua. §. si vxor. & l. semper. & ad hoc inducit duo argumenta, Nam &c.

ADDTIO (1) Quæ oritur etiam ex sponsa nō de futuro, & de facto contractis, ut nō possit contrahi cū aliquo primi contrahentis consanguineo, c. i. de despon. impu. in 6. Ang.

a. Nu.

vxoris succedunt viro, deficientibus cō sanguineis eiusdem, excluso filio, & e conuerso, communiter reprobat, ut tradunt doc. in l. i. C. vnde vir & vxor. & diffuse Tiraq. in tract. de retra. ligna, §. 14. glo. i. nu. 19. optim⁹ tex. in l. affinitatis C. cō. de succe. ubi dicitur, qd affinitatis iure nulla succes-

SYL.

Nurum esse Licet sit sponsa, tamen non est nurus, antequam eius fiat vxor: & e contra: licet sit sponsa patris, quia vxor non est patris adhuc, ideo non est filij nouerca, vt hic, & ff. de ri. nup. si qua. §. i. & tamen licet nulla sit affinitas,

est abstinendum, vt subiicit, Reftius &c.

† Idem in spōsa alius cuius, quā nullus cō sanguineorum spōsi pōt ducere vxorē, vt in cap. sponsam. extra de sponsa, & matrimonio. † alias de est se.

SYL.

* Not. ex hac glo. q. ex solis sponsalibus affinitas non cōtrahitur. Et rō est, quia affinitas cōtrahitur ex copula, vt liquet ex ei⁹ diffinitione.

b. Rectius. A simili concludit in casu proposito primo in hoc. §.

* Ioan. Fab. & Ang. putant hoc esse consiliū, ac per hoc valiturum matrimonium, si de facto contraheretur quorū opin. videtur huic tex. maxime repugnare: etenim si iure facient qui abstinere ab huiusmodi nuptijs, non iure igitur facturi sunt qui contrahere audebunt, & consequenter matrimonium erit inualidum, §. Si aduersus, inf. eodem. de quo latissime disserui hic in Commen.]

c. Facturos. §. scimus, vel constat.

* Not. facti verbo etiam non factum cōtineri, de quo vide Alcia. in l. facere. de ver. sign.

Illud certum est seruiles.

† Diuiditur in duas partes. In prima ponit dictum: in secunda remittit se ad ff.

SYL.

CASVS. Quæsitum fuit, an quod dictum est de liberis, habeat locū in seruis & videbatur dicendum q. nō, quia cū ista agnationis & cognationis iura sint a iure civili, ea nō videbantur pertinere ad seruos. l. quod attinet, ff. de re. iud. ** & quia inter seruos nō datur matrimonium. l. cū ancillis. C. de ince. nup.]

* Quod si loquamur post secutam manumissionem, sicuti intelligendus est hic, §. idem quoque videtur dicendum, vt cognationis causatæ in seruitute nulla debeat haberi consideratio. Videmus enim, quod si liber efficiatur seruus, perit ius cognationis propter seruitutem. §. quod autem inf. de ca. dimi. ergo multo minus dicendum est, quod in seruitute causetur cognatio, cum facilius impediatur aliquid fieri, quam posteaquam factum est tollatur. l. patre. ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. cuius cōtrariū decidit, q. ad sunt iura sãguinis pariter i seruis sicut i liberis, q. nullo iure civili aut gentium tolli pōt.

Nec obstat. §. quod autem, quia verum est perimi cognationem quoad effectus iuris civilis, vt quo ad successionem & tutelam, non quoad sui essentiam, matrimonijve contractum, qui fundatur super ratione naturali,

quæ dicta non esse honestum, vt qui tam arcto naturæ vinculo iuncti sūt, matrimonio etiam copulentur.] No. quod seruilis cognatio est impeditiua matrimonij. Item quod sufficit allegare librum, absque eo quod allegeretur lex.

¶ Sunt & aliæ personæ, quæ propter diuersas rationes nuptias cōtrahere prohibentur: quas in libris Digestorum seu Pãdectarum, ex veteri iure collectarum, enumerari §. permisimus. †

¶ Cognationes, idest cōsanguinitates, quæ sunt inter seruos, impediunt nuptias inter eos: item affinitas, vt hic, & ff. eod. adoptiuus, §. seruales. Sed quomodo hoc, cum nulla cognatio sit inter eos, vt inf. de cap. dim. §. quod autē? Sed illud in iure succedendi, & in tutela, vel hæreditate dicitur: hoc autem in iure sanguinis, quod nullo iure civili tolli potest, vt hic & ff. de reg. iur. l. iura sanguinis, & per consequens etiam in prohibitione matrimonij. Sed nonne & alia ratione inter eos matrimonium impeditur: quia sunt serui, vt sup. eo. tit. i. respon. & C. de ince. nup. cum ancillis? Respon. durante seruitute hæc sunt duo impedimenta: & eis manumissis durat hoc vnum vt sequitur

¶ Adde hoc die iure cano. esse correctum c. i. de coniu. ser. quod præponitur etiam in foro civili quoad matrimonia, vt dictū est. f. Manumissi fuerint. Vel ambo, & tūc tūc est impedimentū sanguinis. vel vnus tūc, & tūc duo sunt, quæ impediūt, vt nō diximus. De seruilibus nuptijs diserte Alcia. li. 6. c. 21. g. Enumerari. Possunt autem enumerari quatuordecim modi, cum his, quos in hoc titulo habemus. Primus est ratione seruitutis, sup. eodem i. respon. & C. de ince. nupt. l. cum ancillis.

¶ Adde, quod hoc corrigitur in d. c. i. de cō. iu. ser.] Secundus est ratione ætatis, vt maiores minores 14. ann. fœmina minores 12. vt sup. eod. 2. resp.

¶ Adde, quod de iure cano. attenditur potentia coeundi. ca. puberes. de despon. impub.] Tertius ratione sanguinis; quod in tria diuiditur,

quæ dicta non esse honestum, vt qui tam arcto naturæ vinculo iuncti sūt, matrimonio etiam copulentur.] No. quod seruilis cognatio est impeditiua matrimonij. Item quod sufficit allegare librum, absque eo quod allegeretur lex. Item quod iura sanguinis manent in seruis.

d. Seruales. idest dum durant serui. †

e. Cognationes, idest cōsanguinitates, quæ sunt inter seruos, impediunt nuptias inter eos: item affinitas, vt hic, & ff. eod. adoptiuus, §. seruales.

** † i. madauimus vt & in l. i. §. quib. C. de no. C. comp. † f. contra etia.

SYL.

SYL.

SYL.

ditur. f. ascendentes & descendentes, & collaterales, vt sup. eod. §. ergo & §. inter eas. & §. fratris. & §. eius. & §. duorum.

* Adde, q. inter ascendentes & descendentes prohibetur in infinitum, inter collaterales æquales, v. f. que ad quartū gradum exclusiue, si sunt inæquales prohibetur etiā vltius propter reuerentiam, vt dictum est su. eod. in §. fratris. hodie vero secundū ius Cano. in collateralibus prohibitio non egreditur quartum gradum. c. Non debet. de consan. & affi.

Quartus ratione adoptionis, vt sup. eo. §. ergo. & §. inter eas in fi. vtriusque.

* Adde, q. (etiam de iure cano.) est perpetua prohibitio inter adoptantem & adoptatum, & inter adoptatum & uxorem adoptatis: inter alios vero, dum durat adoptio tantum. c. 1. de coniu. lega.

Quintus ratione affinitatis præsentis, præteritæ, & futuræ, vt sup. eo. §. affinitatis, & §. focrum. & §. si vxor.

* Dic, q. affinitas superueniens non dissolvit matrimonium. ca. pen. de eo, qui cognoscit vx. suæ. Et dum glos. allegat. §. si vxor. confundit impedimentum propter affinitatem, cum eo, quod introducit propter publicam honestatem.

Sextus ratione matrimonij. Nam si habet vnam, non debet habere alteram eodem tempore, alias est infamis, vt sup. e. §. focrum. in fi. & §. affinitatis. in fi. & C. ad l. Iulia. de adult. l. eum.

Septimus per senatusconsultum, quod vetat fieri matrimonium inter tutorem & curatorem & filios eorum ad quondam pupilam & adultam suam vel patris, vt C. de interd. mat. inter tu. l. 1.

* Adde, q. de iure cano. corrigitur hoc c. fi. de secund. nupt. & ibi Abb.]

Octavus per legem Papiam. & Iuliā. f. inter senatores & eorum liberos, & libertas, vel alias vilis conditionis fœminas, vt ff. de ri. nupt. l. lege papia. & C. de nup. l. si libertam. quod capitulum hodie correctum est, vt in auth. vt lib. de cæt. au. §. si quis aut. collat. 6.

** Limita, nisi filia senatoris corpore quæstū vel artē ludricam fecerit, aut iudicio publico damnata fuerit. l. senatoris, ff. de ri. nup.

SYL. Adde, q. & hoc corrigitur, d. c. fi. vbi Abb.

Nonus est, vt inter præsidē & sibi subiectā ratione iurisdictionis, vt C. de nuptijs, & si contra. & C. si quacunque præ. po. l. 1.

** Adde, idem esse in filiis masculis Præsidis vel aliorū officiū aliquod gerentiū l. qui in provincia. ff. eo. secus verò in filiabus. l. si quis officiū. in fi. eo. tit. Limita tñ, nisi illud officiū gerat in patria sua, quia tunc non prohibent illic vxorē ducere, l. eos. ff. de ri. nup.

Decimus est per constitutionem principis vt cum ea, quam quis de sacro fonte leuauit vt C. de nupt. si quis alumnam. in fin. Idem seruatur de ipsa commatre, licet nostro iure iure cautum non reperiatur.

Omni effectū & nomine matrimonij etiam quo ad filios earent, qui contra. ll. coeunt: nec dotes repetunt, & pœnas. ll. incurrunt, hoc dicit.

Si aduersus ea, quæ

in Commen.] Undecimus est ratione honestatis, vt sup. eo. §. si vxor. & ff. eo. l. si qua. Est & duodecimus ratione ordinis annexi; vt cum clericis in sacris ordinibus constitutis, vt in auth. quomodo oportet. epif. §. hæc auctoritas. col. 1. & in auth. de sanctis. epif. §. si quis. coll. 6. + Est & tertiusdecimus, vt in monachis conuersis & monialibus, licet non sint in sacris ordinibus constituti, vt in authent. de mona. §. antepen. coll. 1. & in authent. de nup. §. per occasionem. coll. 4.

* Adde, q. §. per occasionem. loquitur de eo, qui est impotens ad coeundum. ** & sic erit i. casus.]

Est & 14. in muliere rapta, quæ proprio nubet raptori: quod prohibetur vt in auth. de rap. mulie. quæ prop. rap. nu. §. coll. 9.

* Adde, q. de iure cano. hoc corrigitur. c. fi. de rap. & quia in his ipsum ius cano. attenditur, dicas de iure cano. esse aliqua impedimenta, quæ impediunt contrahendū, & dirimunt cōtractū, quæ claudunt his versibus.

Error, cōditio, votū, cognatio, crimen: Cultus disparitas, vis, ordo ligamen. honestas. Sexus, & affinis: si forte coire nequibis. Hæc socianda vetant conubia, facta retractant.

Aliqua vero impediunt, sed non dirimunt, de quibus his versibus.

Incestus. raptus, sponsari, mors mulieris: Susceptus propriæ sobolis, mors presbyteralis. Vel si pœniteat solenniter, aut moniale Accipiat prohibent hæc coniugium sociandum: Ecclesia vetitum, nec non tempus feriarum, impediunt fieri, permittunt facta teneri. Quorum versuum declarationem ponit Henr. boyce. in c. lxx. de frig. & male.

* Si aduer. Diuiditur in tres partes, in prima ponit dictū quantum ad contrahentes contra. ll. in secunda quantum ad filios. in tertia quantum ad alias pœnas. secunda ibi. Itaque tertia ibi, Qui autem.

* **CASVS.** non est figurandus nisi literaliter. Cū Imperator dislinierit, iustas nuptias esse illas, quæ sū præcepta legū cōtrahuntur, simulq; exposuerit casus in quib. mrimoniū cōtrahi leges vetāt, nūc infert: q. qui aduersus suprascriptas phibitiones coierint, iniustas nuptias contraxisse intelliguntur, quo fit, vt cū iuris effectū exuta sint, carere etiā debeant noīe a legibus imposito l. nō putauit. §. nō quænis. ff. de bon. posses. contra tab.

Itaque

* Adde idem **SYL.** seruatur de iur. Ordo sacre can. c. 1. & 2. cer. ipedit de cog. spi. de mrimoniū. qua cognatio-

ne spiritali + Secus in dixi pleniffi- constitu-

me hoc loco tis in nō sacris vel

minorib⁹ ordinib⁹ qui si in-

cedant in habitu & tonsura,

gaudet priuilegio c. si quis sua

dente 17. q. 4. & priuilegio fo-

ri vt ca. 1. de cle. cō-

iuga. li. 6. de rap. mulie. quæ prop. rap. nu. §. coll. 9.

SYL.

SYL.

Itaque nec vir, nec vxor, nec nuptie, nec dos appellatur: & qui ex eo coitu nascuntur, non sunt in potestate parentum, cum sint ex iniustis nuptijs procreati. supra de pat. pot. in princ. sed quantum ad patriam potestatem similes sunt vulgo conceptis:

quia sicut illi patrem non habere finguntur, quia illum habet incertum, ita & hi perinde existimantur, ac si patrem non haberent, quia illum habent, quem habere non licet reliqua in text. sunt plana.]

Not. q. appellatione viri, vxoris, nuptiarum matrimonij, intelligitur de legitimis: & sic quod dis-

* alias nā nec hi patre habere intelliguntur eū, & ijs pater incertus est.

positio loquens de aliquo, intelligitur de legitimo. Itē quod filij ex coitu illegitimo non sunt in potestate, quia non sunt ex iustis nuptijs. Item nota, q. spurij æquiparantur vulgo conceptis: & vulgo concepti intelliguntur non habere patrem. Item unde dicantur spurij. Item, q. vbi non est matrimonium legitimum, non est dos: & dissolutio tali matrimonio non est locus exactioni alicuius dotis. Item, q. coitus contra II. puniatur alijs pœnis, Item q. actus contra II. caret non solum effectu, sed nomine. Item ibi. Nec hi patrem. not. q. idem operatur fictio, quod veritas, quo ad iuris effectum. Itē quod verbum, intelligitur, denotat fictionem.

a ¶ Diximus, vt sup. eo. per totum, & etiam adieciimus in proximo. §.

ADDITIO Vide cle. i. de consan. & af.

b ¶ Itaque bene infertur vt sup. ti. j. in princ.

c ¶ Ad patriam potestatem. Propter hunc casum posuit de nuptijs post titulum de patria potestate.

d ¶ Vulgo. Scilicet qui patrem demonstrare non possunt, vt illicitum, vt ff. de statu hom. l. vulgo.

e ¶ Nam nec hi. Scilicet vulgo concepti. Vel dic hi, de quibus loquitur, scilicet illicite concepti.

f ¶ Incertus sit. Cui pater est populus, pater

est sibi nullus, & omnis, Cui pater est populus, non habet ille patrem, & secundum hoc dic his s. vulgo conceptis. Vel dic his s. incestuosus, & tū c. dic iuris fictione est incertus.

g ¶ A græca voce sporadin. i. passim & sparsim. & apator dicitur quasi sine patre: similiter ratione amator dicitur sine matre. ¶ Adde, q. hoc vocabulū spurij late declarat Budæus in suis Annot. in l. vulgo ff. de sta. ho. * Alcia tus lib. i. Prætermisit, reponit hic sporadin, id est vulgo, passim & sparsim, cuius sententiā amplexus sum hic i. Annota.

¶ Qui autem prohibitas l. nuptias contra-

tarcus in Proble. aliunde trahit etymologiam spurij. Cum veteres (inquit) prænomena notis scriberent, vt Sex. pro Sextus. Ser. pro Seruius, Spu. pro Spurius, eos autem qui vulgo concepti erant, ita notarent S. P. quasi sine patre, hoc errore factum est, vt qui sine patre dici deberent, spurij appellati sint.

h ¶ Sine patre. Iure civili inspecto.

i ¶ Sequitur. Bene infert: cū enim sine matrimonio esse non potest. s. dos, & vbi non est dos, actio dotis non est, vt C. de do. ante nup. l. si ibi, sicut enim &c. ¶

k ¶ Exactioni s. per actionē ex stipulatu * q. datur pro dote, vt inf. de actio. §. fuerat. Sed nūquid per conditionem sine causa, vel ob causam, quasi ob causam datum fuerit, nec causa fuit secuta? R. n. Pla. sic: siue ignorans, siue sciens dederit, vt ff. de condi. sine causa. l. si. Sed Iordat talē conditionē ignoranter non scienter danti, vt C. de condi. ob causam. l. i. & ff. de condi. ob causam l. i. §. fin. & l. 2. nec immerito, cum turpiter danti nulla sit repetitio, vt ff. de condi. ob tur. cau. l. si ob turpē, & hæc omnia locum habent, quando non fuit secutum matrimonium.

¶ Adde, quod opin. glos. hic & in l. fin. communiter approbatur per doc. hic, & in d. l. si. q. si mater sciebat matrimonium illicite contrahendum non repetat: si ignorabat, secus, matrimonio non secuto: ita dicunt Ange. & Christoph. hic, & nocissimi in d. l. si.

l ¶ Prohibitās. Per aliquem de 14. modis licet Hyrne. has pœnas imposuerit tantum eis, qui incestas nuptias faciunt, vel nefarias non qui alias inutiles vt in authē. de incest. nupt. §. i. colla. 2.

** Adde,

† similis text. in §. vulgo infra d. succo.

SYL. † Idē passim, vulgo, & sparsim. hinc sporades. insulæ quā sic dictæ quod in mari sparsæ sint.

* Melior tex. in p.posito in l. 3. cum alijs ibi relatis per glos. ff. de iu. do.

SYL.

SYL.

** Adde q, communis opin. est contra glo. quoad pœnas contentas in d. auth. de incest. nupt. secus quoad pœnas contentas in l. qui contra. C. de incest. nupt. nam eas incurrunt omnes contrahentes nuptias contra ll. & sic contra quascunq.

que prohibi-
tiones non tñ
iure sanguinis
sed etiam alijs
rationibus hoc
rit. comprehē-
sis, ita Sali. in
auth. incestas.
C. de incest.
nupt.]

a Alias pœ-
nas. Vt ē amif-
sio honorum,
& incurfus in-
famie, vt C.
de incest. nu-
pti. l. qui con-
tra. & l. si quis
incest. Hodie
vero & confi-
scatio bono-ū
& exilium, &
cinguli siue di-
gnitatis depo-
sitio, & verbe-
ratio simul eis imponitur, vt in auth. de in-
cest. nup. §. i. coll. 2.

ADDITION. Adde secundum Ioan. Fab. q, contrahentes incestas nuptias sunt infames: & ita approbantes & defendentes, vel patrociniū prœstantes, vt 3. q. 3. c. confan-
guineorum, & ipso iure sunt excommu-
nicati, vt in cle. i. de confan. & affi. Ang.

Aliquando. Diuiditur in 2. partes, prout
duos casus decidit. Secunda ibi, nec non.

SYL

CASVS. Quæsitum fuit, an alio modo pa-
tria potestas, quam ex iustis nuptijs, acquire-
retur iure ciuili: & videbatur q, non, ex re-
gula generali affirmatiua posita sup. in pri-
tit. i. & ex negatiua posita in §. præced. verfi.
itaque. cuius contrarium deciditur in duo-
bus casibus ex constitutionibus Imperato-
ris. f. per oblationem curiæ, & per subsequens
matrimonium. primum fauore curialium,
§. si quis igitur. in auth. qui. mo. na. effi. sui. in
fi. secundum fauore matrimonij & filiorū
l. nuper. C. de nat. lib. Not. q, ius ciuile alios
modos inuenit reducendi filios in potesta-
tem quam ex iustis nuptijs, f. per oblationē
curiæ, & per subsequens matrimonium: &
ita naturales fiunt legitimi.

b Parentum non hant. Hoc mirabile per
duo probat exempla. Accur.

Adde similem tex. inf. de hær. quæ ab in-
testa. de fer. §. i. ver. Quibus vsq; in fin. §.

c Naturalis. Scilicet tantum.

d Curia. Cum enim vult aliquis natura-
lem filium tantum, qui in potestate patris

non est, vt hic, & sup. tit. i. in princ. facere in
potestate, detur in seruitio imperatoris, vel
Præsidis prouinciæ. Nam in potestate effici-
tur loco meriti patris, & efficitur legitimus
loco meriti filij, vt hic & in authen. quibus

patris: qualis est is, qui
dum naturalis, c fue-
rat, postea curiæ d da-
tus, potestati patris su-
biicitur. Necnon e is,
qui a muliere libera p
creatus, cuius matri-
monium minime legi-
bus interdictum f fue-
rat, sed ad quam pater
consuetudinem t ha-
buerat, postea ex no-
stra constitutione g do-
talibus instrumentis h
compositis, in potesta-
te patris efficitur. Qd

uoribus exigi non poterat, ipsi de suo pen-
derent. vnde & prohibita illis erat prædio-
rum alienatio, ne solum verterent euitan-
dorum munerum causa. Sed quo magis alli-
cerentur homines ad dādum se ordini ciui-
mod. decurionum, visum fuit Imperatori-
bus eam ordinem plurimis priuilegijs exor-
nare, vt legitur in nouella Maiorani & Leo-
nis, quæ hodie impressa est cum C. Theodo-
fiano, & inter cætera hoc quoque additum
fuit a Iustiniāno vt naturales filij per obla-
tionem curiæ legitimi fierent, vt manifeste
ostendi hoc loco in Annot.

e Necnon. Nunc ponitur aliud exemplū.
f Interdictum. Nam aliam vxorem non
habuit tempore concubinitus: alias contra,
vt C. de concu. l. i.

g Adde, q, ratio est, quia subsequente matri-
monio fingitur illam semper fuisse vxorem
& maxime tempore partus, per fictionem
translatiuam: & si illo tempore, quo peperit,
erat impedimentum tale, quod cum ea ma-
trimonium esset interdictum, non fit legiti-
matio: quia extremum ad quod fictio trahi-
tur, non est habile.]

h Constitutione. Vt C. de natu. liber. l.
cum quis.

i Instrumentis. t Sed nunquid sine in-
strumentis est matrimonium tale? Dicunt
quidam quod non. vt Pla. & Azo. quādo de-
corati maximis dignitatibus faciunt matri-
monij, vt in authen. vt li. ma. & auia. §. quia
vero legem dudum, collat. 8. melius autem, de fer.
quibus

† Qd An-
ge. intelli-
git verū fi-
cte, nō ve-
re, quod
nota pro
statutis vt
SYL.
est tex. in
l. 3. C. de
nat. lib. &
quare suc-
cedant, vt
de hic per
eum.

† Intelli-
ge non vt
ad vxorē,
sed vt ad
meretricē
aut concu-
binam, vt
declarat
hic Theo-
phil.

SYL

† Vide gl.
in §. i. ver.
instrumē-
ta. infr. de
hær. quæ
ab intest.

ss fin.

h. d.

† alias fi-
unt alias
sunt.
† alias va-
eat autē.

quibus mo. natu. eff. legi. §. hanc ergo casta. colla. 6. Sed dic. q. matrimonium nudo consensu perficitur sine scriptura, ut in authent. de nupt. §. nuptias. colla. 4. & ff. de reg. iuris, l. nuptias. Sed filij primogeniti non sunt legitimi, si dota-

talia instrumēta non sunt facta, ut hic: & facit ad hoc. C. de natu. libe. l. cum quis, & l. nuper, & l. fin. & in authent. de heredit. ab intesta. veniē. §. i. collat. 9. & in authē. de filiis ante do. in

& alijs liberis, qui ex eodē matrimonio postea fuerint procreati, similiter nostra constitutio^a præbuit, †

¶ **De adoptionibus.**

¶ **Adoptui etiam sunt in potestate, qui sui iu-**

stru. nat. circa med. colla. 3. & in authent. de iust. nup. §. si coll. 2. & de trien. & semis. §. si. ¶ Adde, q. hoc hodie in utroque foro de iure canon. corrigitur: secundum quod talia instrumenta non requiruntur. c. tanta. qui fil. sint leg. & ibi communiter doct. ut per Abb. in 1. not.]

¶ Declara tamen hoc esse verum quod ad legitimationem non quo ad successionem, qua ius civile attenditur non enim talis legitimatio operatur quo ad successionem nisi si confectis instru. dotal. ut post multa concludit Car. Alex. in d. c. tanta. in 10. q. versio. descendendo ad tertium. & Socin. Jun. consil. 52. col. 2. vol. 1.]

¶ **Constitutio.** ut C. de nat. lib. nuper. Sed si non fecerint sibi uxorem, adhuc huiusmodi naturales sunt alendi a patre. Item succedunt ex testamēto in totum, si pater vult, legitimis non existentibus, vel parentibus iam defunctis, alias liberi in vnam vnciam tantum permittunt naturales succedere: superiores, quando ipsi tantum subsunt: non impediunt eos, nisi in sua legitima, quæ superioribus debetur: ab intestato vero duas habent vncias paternæ substantiæ, cum matre eorum viriliter diuidendas, quando non sunt ascendenres. nec descendentes alunt & ipsi patrem, & hoc in licite natis: sed si illicite nati sunt, non: immo omni beneficio sunt exclusi, ut in auth. qui. mo. na. eff. sui. §. discretis. vsque in fi. consti. colla. 7.

¶ Adde, q. & illicite nati sunt alendi a patre de benignitate canonica c. cū haberet. in fin. vbi glo. de eo. qui du. in mat. quā pol. p. adul.

¶ **De adoptionibus.** Dicturus Imperator de iis qui in potestate parentum sunt, posuit titulum particularem de hoc: ad cuius declarationem fuit necessarius tractatus de nuptijs: sed quia etiam per adoptionem iure civili sunt in potestate, qui adoptantur, ideo sequitur tractatus de adoptionibus prout optime ipsemet Imper. in prin. continuat.

Non solum. Iste titulus diuiditur in nouem partes principaliter. Primo ponit

quod adoptui sunt in potestate adoptantis. Secundo, qualiter fiat adoptio, & arrogatio. Tertio primum dictum limitat, & declarat. Quarto de impubere qui se ad arrogandum dedit. Quinto quod adoptans debet filium

ris, rescripto principis arrogatur: alieni, adoptantur imperio magistratus. h. d. ex. l. i. & 2. ff. cod.

Non solum autem naturales^b liberi secundum ea, quæ dixi

adoptari præcedere 18. an. Sexto, quando aliquis ut nepos vel pronepos adoptatur. Septimo, in quibus adoptatus æquiparatur naturali. Octauo, in quibus conueniunt, & in quibus non, adoptio, & arro-

gatio. Nono, quod serui adoptati a dominis sunt liberi. Secunda ibi, Adoptio. Tertia ibi, Sed hodie. Quarta ibi, Cum autem. Quinta ibi, Minorem. Sexta ibi, Licet autē. Septima ibi, In plurimis. Octaua ibi, illud. Nona ibi, Apud Catonem. Art.

¶ **CASVS** non figuratur, quia partiendo & declarando terminos adoptionis & arrogationis procedit. Not. filios adoptiuos in potestate nostra esse. Item quod adoptio sumitur dupliciter, ut genus & comprehendit etiam arrogationem: ut species, & est illa, quæ fit eorum, qui in alterius erant potestate, imperio magistratus. Item quod arrogatio est de reseruariis principis. Item quod difficilius liberi & sui iuris trāseunt in potestatem alterius, quā si, qui in alterius potestate erant: ex quo not. potes, q. in habentibus symbolum facilius est transitus.]

¶ **Naturales** inbaudi & legitimi. Quare distingue: quia filiorum alij sunt naturales & legitimi, ut ex legitimo matrimonio nati, ut hic, & supra de pa. pot. in prin. Alij naturales tantum, ut nati ex concubina, ut supra ti. r. §. fina. Alij legitimi tantum, ut adoptiu: de quibus hic titu. loquitur. Alij nec naturales, nec legitimi, iuris præsumptione, ut incestuosi, vel alijs illicite nati. ut l. auth. qui. mo. na. eff. sui. §. fin. coll. 7. Alij sunt qui prius non fuerunt legitimi, sed nunc sunt, id est efficiuntur duobus modis, ut in authē. qui. mo. natu. eff. sui. §. quod vero. & supra titu. i. in fin.

¶ Adde tu clarius septem esse species filiorum qui diuersimode a iure considerantur: prima est legitimorum & naturalium, qui sunt nati ex vero vel putatio matrimonio, sup. tit. 2. in prin. secunda species est naturalium tantum, qui sunt nati ex vnicā concubina in domo retenta, indubitato affectu cōiuncta, si vterque sit solutus, ut not. in rub. ff. de concubi. dicti naturales, quia eos natura non honestas genuit. c. liberi 32. q. 4. tertia species dicuntur spurij, nati ex coitu non approbato nec improbato a l. ut vulgo concepti. & si miles

¶ Cū hoc tex. cōcor. §. i. prope fin. inf. de here. quæ ab intest. defer.

Filij naturales tantum an succedat.

S Y L

similes: quarta species est eorum, qui ex damnato coitu nascuntur, ut adulterini, incestuosi, sacrilegi, & similes. §. fin. in auth. qui. mo. na. effi. sui. quinta species est, legitimorum tantum, de quibus hoc tit. sexta species est legitimorum,

de quibus, §. fi. sup. tit. prox. septima est spiritualium, quos ex sacro fonte vel confirmatione leuauimus, de quibus in tot. tit. de cog. spir.

* Adde, quod sunt aliquot casus, quibus adoptiuus non habetur pro filio, quos annotauimus in §. in plurimis inf. eo.]

a Adoptamus. §. in potestate nostra sunt: & hoc iure veteri, ut hic, & ff. eo. l. 1. sed hodie distinguitur, ut inf. eo. §. sed hodie.

* Pulcherrimum s. c. ad adoptiones pertinet. P. Mario l. Asinio Coss. tempore Neronis factum refert Cornel. Tacitus lib. 15. ex quo etiam ostenditur, quantam differentiam antiqui inter iustos filios, & adoptiuos constituerint.]

b Adoptio. Est autem adoptio secundum Pla. & Io. legalis actio ad solatium eorum, qui liberos non habent, pene. i. fere naturam imitans, sed certe & ab ijs, qui liberos habent, fit adoptio, ut ff. eod. l. nec ei. §. praeterea, & inf. eo. §. licet, quare potest sic simpliciter definiri. Adoptio est legitimus actus per quem fit quis filius qui non est, pene, id est fere naturam imitans: & est haec veritas, ut ff. eo. l. 1. & inf. eo. §. minorem.

* Dic q. reperitur adoptio in genere, quae postea diuiditur in adoptionem in specie, & arrogationem. Adoptio in genere sic recte diffinitur: Est actus, per quem, auctoritate iuris civilis, qui filius non est, instar naturae filius efficitur. Adoptio vero in specie hoc modo. Est actus, per quem qui in alterius potestate est imperio magistratus instar naturae alterius filius efficitur, concurrente naturali vinculo, in potestate non concurrente, habilis ad succedendum. Arrogatio autem est actus, per quem qui sui iuris est, principis auctoritate instar naturae filius efficitur, & in potestate. Sed & hoc loco libet apponere verba A. Gellij lib. 5. c. 19. noc. acti. Inquit ille. Cum in alienam familiam, inque liberorum loco extranei sumuntur, aut per praetorem fit, aut per populum: quod per praetorem fit, adoptio dicitur: quod per populum, arrogatio. Adoptantur autem, cum a parente, in cuius potestate sunt, tertia mancipatione in iure ceduntur, atque ab eo, qui adoptat, apud eum, apud quem l. actio est, vindicatur. Arrogantur ij, qui, cum sui iuris sunt, in alienam

se se potestatem tradunt, eiusque rei ipsi auctores fiunt: sed arrogationes non temere nec inexplorate committuntur. Nam comitia arbitris pontificibus praebentur, quae curiata appellantur. Aetas quoque eius, qui

Imperatoris auctoritate adoptare quis potest eos easve, qui quaeue sui iuris sunt: quae species adoptionis dicitur arrogatio.

Imperio magistratus adoptamus eos

arrogare vult, an liberis potius gignendis idonea sit bonaue eius, qui arrogatur, ne insidiosae appetita sint, consideratur: iusque iurandum a Q. Mutio Pontif. maxim. conceptum dicitur, quod in arro-

gando iuraretur: sed arrogari non potest nisi iam vesticeps. Arrogatio autem dicta, quia genus hoc in alienam familiam transit per populi rogationem fit: eius rogationis verba haec sunt Velitis iubeatis, ut L. Val. L. Titio tam iure legeque filius sibi fiet, quam si ex eo patre matreque fami. natus esset, utique ei vitae necisque in eum potestas fiet, uti pariendo filio est haec ita, ut dixi, ita vos Quirites rogo. Haec ille, quae in Annota. nostris late exposuimus.

* Adde, quod apud veteres de causis adoptandi Pontif. iudices erant: deinde si causa probarentur, curiata lex ferebatur, quam qui ferret, is omnia seruare debebat, quae in ceteris legibus ferendis seruari mos fuit: atque ita adoptio fiebat, quod utrumque indicat Cicero in orat. pro domo sua, & latius explicat Paulus Manutius libro suo De leg. Rom.

c Rescripto. Hoc est, vel ante ipsum principem, vel ante alium magistratum delegatione facta per rescriptum a principe, ut C. eo. l. 2. in fi. & l. arrogationes, Sed quid si Imperator non est? Respond. non potest fieri, licet imperium semper sit, ut in authen. quomodo oportet epis. §. fi. coll. 1.

Hoc verum de iure civili, sed de iure canonico succedit vacante imperio Pont. vel iud. ecclesiasticus, secundum quod habetur in c. licet ex suscepto. de foro. compet.

d Magistratus. Scilicet cuiuscunque ordinarij, etiam defensoris ciuitatis, qui minimus est, ut in auth. de defen. ciu. §. nulla. col. 3. Nec mirum, cum sit voluntaria iurisdictione, ut ff. de off. proc. & l. 1. 2.

e Arrogatio. quia adoptator interrogatur, an velit eum, quem adoptat, sibi iustum filium esse: & adoptatus, an id fieri patiat, ut ff. eod. l. 2. Vnde ver. Arrogo qui suus est, sed habet meus esse necesse. Patris adoptiui, sed patris permanet idem.

* Adde, quod quamuis hanc ordinationem alleget iuriscon. in l. 2. ff. eo. tamen verisimilior videtur illa, quam ponit Gel. ubi supra quia fiebat per populi rogationem.]

a In-

SYL.

SYL.

2. Inferiorem. idest sequentem.

¶ Sed hodie. Diuiditur in duas partes. In prima ponit regulam prohibitivam: in secunda dispensationem in ascendentibus. secunda ibi, si vero.

SYL.

¶ CASVS.

Querebatur, an perpetuo verum esset, quod in adoptantis potestatem transferebatur filius adoptatus: dubitationem faciebant verba generalia Imper. in prin. tit. nostri, & omne ius antiquum: cuius contrarium respond. ex correctione Iustin. scilicet ut nisi adoptetur ab aliquo ex ascendentibus patris, vel matris, non transeat in potestatem: ratio fuit quia eueniebat ut adoptatus aliquando, & patris naturalis, & adoptiui successionem p-

¶ Extraneum hic accipe omnem, qui non sit ascendens.

deret: prout rationem suam dispositionis late explicat in Lcu i adoptiuis in prin. C. eo. Not. quod extraneus adoptans filium, non habet eum in potestate. Item quod per adoptionem ab extraneo factam, iura patris naturalis non dissoluuntur. Item quod filius adoptiuis succedit patri extraneo ab intest. Item quod ascendentes adoptantes habent adoptiuos filios in potestate. Item quod duo vincula magis ligant. Item quod adoptiuis dicitur de familia patris adoptantis. Item qd in vna persona naturalia, & ciuilia iura concurrere possunt.]

b. ¶ Constitutione, ut C. de adopt. eum in adoptiuis.

c. ¶ Naturali. & legitimo.

d. ¶ Tributa. scilicet in predicta constitutione (i.) & facit ad hunc. §. infra de hered. quæ ab intestat. §. sed ea omnia, & infra de exher. lib. §. circa adoptiuos. & infra de inoffic. testat. §. 2.

ADDITIONE. Etiam concurrentibus legitimis & naturalibus, quamuis inter se nihil habeant parentelæ: quod not. secundum Ang. & ideo non transit in potestatem, quia per emancipationem priuaretur hereditate vtrius-

que secundum communem opinionem, ut l. cum in adoptiuis. C. eo. sed cum hodie nemo emancipetur inuitus, §. generaliter. in Auth. qui. mo. nat. effi. sui. videtur iste. §. esse correctus, de quo vide Ias. hic.

naturalis minime dissoluuntur: nec quicquam † ad patrem adoptiuum transit, nec in potestate eius est, licet ab intestato iura successionis ei à nobis tributa d. sint. Si vero pater naturalis e non extraneo, sed aucto filij sui materno, f vel si ipse pater naturalis fuerit emancipatus, §. etiam aucto paterno, vel proaucto simili modo paterno, vel materno filium suum dederit in adoptionem: in hoc casu, quia concurrunt h in vnam personam & naturalia, & adoptionis iura, i manet stabile ius patris

esse, quam filius vel nepos, ut hic, & ff. eod. ff. pater, §. qui duos. & intellige emancipationis tempore filium non esse conceptum, qui nunc datur in adoptionem: alius in potestate aucti remansisset, ut infra tit. i. §. si.

¶ Simili modo. i. similem facias distinctionem: nam materno proaucto, indistincte: paterno vero, secundum qd modo distinxit in aucto, datur in adoptionem.

h. ¶ Concurrunt. Sed si ego adoptem filium fratris mei, nunquid potestati meæ subijcitur? Respond. secundum Ioan. quod non: & quod hic dicitur, naturalia, expone, id est naturalia, quia ab eo aucto contrahit naturalitatem & originem: quod non est in filio fratris mei.

* Hoc idem significat Theophilus, qui verbum naturalia vertitur ta hektis geneleos. sed & aliter responderi potest, quod text. dicit non simpliciter, non extraneo, nec non coniuncto, sed nominatim aucto vel proaucto, & ideo non fit extensio extra personas expressas in exceptione. l. nam quod. ff. de pœn. leg.

i. ¶ Iura, Vnde præferendus est ei, in quem vnum tantum concurrat, & sic due rationes

* ¶ Adde, qd nec patre adoptiui in ius vocare potest sine venia. l. gñaliter. l. quia. & l. adoptiui. vbi glo. ff. de in ius vocan. & versa vice adoptiuis fili? pfulget dignitate patris adoptiui quæ uis extranei. l. Senatoris. ff. de senato.

e. ¶ Præ naturalis, & legiti? f. ¶ Materno. in cuius potestate prius non erat, sed modo efficitur, ut subiicitur, ut sup. de pa. po. in ff. Accur.

g. ¶ Emancipatus, Alias cum esset in potestate aucti, quomodo adoptaret eum quem habet? Certe non potest plus

†. f. iurid. pñs naturalis, ita ut ab eo remoueat. aliog. enim non pauca et transeunt ad patre adoptiui ut ius corrigedi, & ne vocet in ius sine venia.

prævalent vni, vt in authen. de confan. & veter. fra. §. i. colla. 6. & C. de edi. di. adri. tol. l. si. nisi vna sit melior duabus, vt colligitur. ff. de inoffi. test. nam & si. & ff. vnde liberi. l. scripto.

SYL. ¶ Adde, quod

¶ alias cōstitutum.

doct. qui not. hoc, q. duæ rationes vincunt vnam, intelligunt vnā ex illis duab⁹: vt si in vna psona vna ex illis concurrat, in alia duæ, illa præferatur. ita colligitur ex ll. allegatis, & ita intelliges: quo casu non est ad ppositum limitatio glo.]

* Adde quod alia quoque ratione tex. in l. Nam etsi, non probat limita-

tionē glo. Nam ibi vna ratio nō est potior duabus, sed eis æquipollet. vera tamen est ista limitatio, & pbatur aperte in l. i. §. omnibus. C. de vete. iū. enu. nam non est nouū, vt vnum vinculum validum arctius liget q. duo infirmiora, vt quia aduersus illa duo stet viriū forma. l. i. §. si quis ita. vbi laf. vlt. not. de verb. oblig. vel non ad idem concurrant, sed circa res diuersas distrahatur. l. spadonem. §. qui iura. de excus. tut. l. si sub conditione. in fin. quibus mo. vsusf. amit.

* Adde, quod & vnum vinculum æquiualeat duobus, cum agitur de materia, in qua alterum illorum duorum nullius sit considerationis. Vnde in feudis, frater ex latere patris tantum coniunctus, non minus admittitur ad successionem, quam frater vtrunque coniunctus, quia in feudis ad cognationem matris non attendimus, Bald. in c. i. vers. quæro ergo. de grad. succe. in feud.

Diuisio. ¶ Cum autem. ¶ Diuiditur in quinque partes. Primo quod arrogatio fiat causa cognita. Secundo, quod sit iusta causa. Tercio ponit modum, sub quo fiat. Quarto quod non potest arrogator ipsum emancipare sine causa. Quinto quod quartā partem bonorum suorum eidem, siue in vltima voluntate, siue inter viuos, relinquat. Secunda ibi, Et exquiritur. Tertia ibi, Et cum. Quarta ibi, Item non aliter. Quinta ibi, Sed & si. Aret.

SYL.

¶ Cum autem. * ¶ **CASVS.** Quæsitum fuit, an pupillus posset dare se ad arrogandū: & videbatur q. non, quia in arrogatione in primis exploranda est mens illorum, qui arrogantur. l. In adoptionibus, ff. codic.

pupillum autem nullam habere mentem; traditum est, l. pupillus, ff. de regul. iur. Eo uerso autem videbatur, quod talis arrogatio permitti deberet absque alijs adminiculis, ex quo celebratur auctoritate principis,

non esset: nec arrogatus, nisi ex causa emancipari exheredarive potest: alioquin præter bona propria cōsequitur etiā quartā in partem bonorum arrogatoris. h. d. ex l. si paterfamilias, §. fin. ex l. nec ei & l. sequen. ff. eod. & ex l. fin. ff. si quid in fraudem patro.

¶ Cū autē ¶ impubes per principale rescri-

gatione non facta. Exigitur autem causæ cognitio ea ratione, quia nisi adhiberetur, facile eueniret, vt non haberetur ea ratio honestatis, quæ in patribus, & filiis requiritur. Adhibetur autem & satisfactio, vt occurratur illis, qui forte inhiantes patrimonio pupilli, illum ideo arrogare excogitassent, & ex his rationibus temperantur, quæ pro rationibus dubitandi supra allegabantur. Successiue quæsitum est, an arrogator possit quotiescunque velit, arrogatum emancipare: & videbatur quod sic. §. præterea. infra titul. prim. Cuius contrarium deciditur illa ratione, quia, cum in constituenda arrogatione leges voluerint causæ cognitionem adhiberi, similiter voluerunt eam solui non posse absque eiusdem causæ cognitione, l. nihil tam naturale, digest. de re. iudic.] & quia cum talis emancipatio incommodum afferat emancipato, quia iura omnia soluuntur, ideo eo inuito sine causa fieri non debet, & facienti pœna imponitur, vt sequitur.

Nota quod arrogatio impuberis requirit causæ cognitionem, vtrum utilis, vel honesta sit filio arrogato. Item not. ex ordine literæ quod prius attendenda est honestas, quam utilitas. Item no. cautionem requiri de restituendis bonis, illis, qui ei successissent, si arrogatus non fuisset. Item quod tabellio dicitur persona publica, & quod per eum nobis quæritur. Item quod arrogatus non potest emancipari non cognita causa. Item quod arrogatus quicquid quærit, quærit patri arroganti. Item quod dictio, præter, includit.]

quæ omnem suspicionē sumouere videbatur, & quia nihil addi posset videbat principalis confirmationi. Sed supradictis nō obstantibus, deciditur, impuberem arrogari posse, dummodo id fiat causa cognita, caueatque arrogator se bona arrogati, si impubes de-

cesserit, illis re- ¶ In hoc

stituturum, ad derogatū quos peruentu fuit legi- ra erant, arro- veter. qua non nisi vesticeps, idest pubes arrogari poterat aucto, Aul. Gel. li. §. c. 19.

a Rescriptū. Vt quia sui iuris est, vt sup. eod. in princ.

b Cognita. Quæ autem in causâ cognitione vertuntur, per ordinem scripta sunt. ff. eodē l. si pater, ff. in arrogationibus, & l. sequen. vsque

ad §. final. & quadam etiā hic dicuntur in persona impuberis, quæ & ibi dicuntur.

* Adde, circa causas adoptandi, quæ grauius ac eleganter scribit Cicero in oratio. pro domo sua cum ait. Quod est Pontifices

iur adoptionis? nempe vt is adoptet, qui neque procreare iam liberos possit, & cum potuerit sit expertus: quæ deinde causa cuique sit adoptionis: quæ ratio generum, aut dignitatis, quæ sacrorum, quæri a Pontificum collegio solet &c. ex quo loco colligere etiā licet olim Pontifices de causis adoptandi notionem habuisse, de quo diximus supra eod. in princ. extat & pulcherrimum caput Au. Gellij de hac materia, scilicet. c. 19. lib. 5. cuius verba, sup. retulimus.

S Y L. Adde, quod in arrogando requiritur consensus omnium tutorum glo. 1. §. 1. inf. quibus mo. tu. fin.

c An honesta. Idest non eo proposito, vt eius res deuoret, vt ff. eod. l. nec ei. §. eorum.

d Vt caueat, idest vt cautionem promittat: cum fideiussione tamen, vt ff. eo. l. nec ei. §. fin. & C. de verb. sign. sancimus.

Adde, quod hoc est ex eo, quia ab alia l. hoc declaratur. l. si verbis. ff. eod. alias enim cum finis in lege ciuili, intelligitur verbum, cautio, pro nuda promissione, quando est simpliciter prolatus, vt est communis omnium doctrin. in l. diuortio. §. interdum ff. solut. matrim.]

e Tabellioni. Qui seruus publicus dicitur, vt Cod. eod. l. 2. aliā enim seruus publicus tabellio esse non potest, vt Codice de tabul. generali. lib. x. Sed certe ideo sic dicitur, quia publice seruit.

* Vnde compellitur conficere instrumenta, & si recusat est periurus, & abdicatur officio, secundum Bar. in l. 1. §. 1. ff. fur. aduer. nau. & Hosti. in summa de fide instr. §. ex quibus, & Deci. l. inuitus. de reg. iu.]

* Adde, quod in iure tabelliones. quandoque appellantur serui publici, quia antiquitus serui ciuitatum præponebantur tabulis, & scripturis publicis: licet postea id prohibuerit Archa. Impera. in dic. l. generali. Vnde factum, vt eosdem seruos publicos ta-

bularios, interdum seruos ciuitatis appellauerint Iurifconsulti. l. fin. ff. quod cuiusque vni. no.

f Venturi. Vel iure successionis ex testamento, vel ab intestato, vel ti. vniuersali, vel

personæ publicæ, † hoc est tabellioni, ^e si intra pubertatem pupillus decesserit restitutum se bona illis, qui si adoptio facta non esset, ad successionem eius venturi ^f essent.

g Item non aliter emancipare eum potest

singulari, vt le

gatus. om. † aliā p. n. b. enim con-sona pu- sulit hac cau- blica ap- tione, pupillo pellatma decedente in gistratus, pupillari æta- vt §. nos te: aliā si po- autem. in stea, pupilla- fra de at- ris substitutio ti. tut. euanescit, vt Satisfac- hic, & ff. eo. l. tio arro- non aliter. & gatoris q. l. his verbis & bus pro- infra de pupil. dest. sub. §. 1.

h Adde, quod ratio est, quia per arrogationem pupillaris substitutio tanquam filij testamentum euanescit. l. nec ei. §. eorum. ff. eo. vnde consulendum est substitutis per cautionem, alij enim substituti præterquam directi pupillares, quia habent actionem non ex testamento filij præsumpto, sed ex testamento paterno, non possunt aliquod præiudicium pati: de quo vide Ang. hic.]

Sed nonne sine hac cautione facta admittuntur supradictæ personæ ex testamento? Respon. non, cum testamentum sit ruptum minima capitis dimi. scilicet arrogatione, vt infra qui. mo. testa. inf. §. non tamen. Item numquid legitimi sine hac cautione admitterentur? Respond. non, quia pater arrogator omnia iure peculij occuparet, vt ff. de cast. pec. l. 2. Hæc tamen cautio omiſſa, pro facta habetur, vt ff. eo. l. his verbis. in fin. vt & aliā. C. de rei vxor. act. l. vnica, §. 1.

* Adde, quod est differentia inter hanc cautionem præstitam, & subintellectam, quia si præstatur, adhibetur & fideiussor. si autē subintelligitur, est simplex cautio.

Sed quare legitimi non stipulantur etiam ultra pupillarem ætatem, & postea erant admittendi ad successionem, si adoptio facta non esset? Respond. illud est de fortuna, & aduentitium erat, vnde non fuit considerandum, vt digest qui & a qui lege Iulianus, potuissent enim post pubertatem testamentum fecisse, vt supra qui. ex caus. §. cum ergo.

i Adde declarando mentem gl. secundum Christo. hic, quia vult dicere, quod ideo legitimi, inf. pupillarem ætatem stipulari possunt, quia non facta arrogatione, & decedente pupillo, omnino erant habituri successionem: & ideo, quia læduntur, stipulantur, sed in maiore, quia non omnino læduntur, quia poterat esse, quod conderet testamentum, ideo non stipulantur: quod tene.]

E 2 Nisi

† no. pluralem nomen. poni pro fin. n. enī subijcitur nisi vna cōdi. sic et aliā vt l. 2. §. exactis, vbi gl. de ori. iu.

Notarius nō pōt ee seruus.

a Nisi causa, veluti si ita hæres instituitur iste adoptatus, si emancipatus fuerit: & tunc quartam perdit, quam tunc deberet habere de bonis arrogantis, ut infra prox. respon. & ff. si quid in fraud. pa. l. fin. secundum quosdam. Vel dic

quod tunc non perdit quartam, ut infra prox. respon. probatur, quod cum isto continuatur, & quod d. l. continetur, intelligitur, quod erat iusta causa contra filium. ut quia prouocabat patrem

ad iram, & intantum, ut etiam exheredari potuerit, & beneficium collatum, vel conferendum reuocari, ut C. de reuocan. donatio. lege finali, & in Authent. ut lib. de cætero. §. illud versic. quinetiam. collatio. 6. & secundum hoc intellige prox. respon. quod sequitur.

S Y L. **a** Adde, quod quando filius emancipatur ex causa proueniente ex defectu ipsius, perdit quartam, aliter non, siue sine causa emancipetur, siue causa aliunde proueniat: ita residet hic doct. ex omnibus autem illis causis emancipari potest, ex quibus & exheredatur, nam exheredatio, & emancipatio æquiparantur a iure l. quidam cum filium. ff. de verbor. oblig. quod latius ostendi hoc loco in Comment.]

b Exheredauerit, vel præterierit, ut ff. eo. si arrogator.

S Y L. ***** Male supplet glo. tum quia præterito arrogato testamentum est nullum. §. adoptiui. inf. de exhære. lib. & sic ille succederet in totum, si filij legitimi & naturales non superessent. l. pen. §. si. C. eo. tum quia l. si arrogator. non loquitur in filio præterito, ut ibi admonet Ias. in 4. col.]

c Iubetur. Nota non cauet sic se relicturum tuas enim non valeret, ut C. de inuti. stipu. l. ex eo. & C. de inoffic. testa. si quando. §. i. sed ei iubetur per legem, ut sic faciat.

d Quartam partem. Quid ergo si alios filios sex vel plures habeat, nunquid hic plus quam alij habet? Respon. sic, secundum Bul. quasi debeat imputari ei, quare arrogauerit. Vel dic (ut puto) quartam suæ partis per conditionem ex l. diui Pij petit, ut hic, & ff. eo. si arrogator. & ff. de inoffic. testam.

Arrogat⁹ l. Papinianus. §. si quis impubes, & hoc ad non pl⁹ iuris habere debet, q^o inoffic. testamen. cum quaeritur, & l. parentibus. Absurdum est enim hunc legitimum & legitimum, ut sup. eo. §. sed hodie in fi. Accur.

S Y L. **a** Adde, quod hæc opi. glo. communis est, si

aliter intelligerem⁹ adoptatis quinq; (quod fieri potest. l. si pater. §. fin. ff. eo.) quintus remaneret sine quarta: quæ quarta secundum communem sententiam in d. l. si arrogator. hodie non est aucta ad trientem.

betur^c quartam^d partem ei bonorum suorum^f relinquere: videlicet præter bona, quæ ad patrem^f adoptiuium transtulit, & quorum commodum^e ei postea requisivit.

e Commodum repete, Et præter ea bona. §. aduentitia, commodum quorum filius, arrogatus post arrogationem acquisivit patri. §. vel usufructum: nam & hæc acquisita restituit non dico usufructum, quem adoptiuus

alias re-
stituere
vel relin-
quere & c.
i. arro-
gationem
nā alioq^{ue}
adoptiuus
potlibere
emacipa-
re, nec te-
ne relin-
quere quar-
tā, glo. in
l. cum in
C. eod. &
Ias. l. si ar-
rogator.
ff. eod.

debet lucrari, pater, ut C. de bo. quæ lib. l. cū oportet. §. si quis itaque, ad instar mariti in rebus dotalibus, ut ff. fam. ercisc. l. si filia. §. i. & sic hoc verbum, præter, non excludit, ut ff. de pign. act. l. t. in fin. & ff. de procur. sed & hæ. §. pe. & facit. ff. de vulg. sub. l. sed si plures. §. in arrogato.

***** Dic q^o dictio, præter iuncta termino contento sub præcedenti dispositione, fiat exceptiue. l. nam quod. §. fin. ff. de pen. leg. alias stat inclusiue. l. Seio. §. vxori. ff. de ann. leg. nisi induceretur, vel prohibitio actus alias de iure permissi, vel permissio actus alias de iure prohibiti, secundum Curt. iun. in l. Actione. C. de transact.]

Minorē natu. Diuiditur in duas partes: in prima ponit vnum dictum cum ratione: in secunda illud declarat, secunda ibi, debet.

*** CASVS.** Quærebatur, an in adoptionibus, habenda esset ratio ætatis: & videbatur q^o non, quia cū adoptio fuerit ad solatiū carentiū liberis introducta, eaq; solo cōsensu, adoptatis. §. & adoptati expediatur, nō videbatur tā benigna facultas adsciscendi sibi filios, ratione ætatis coangustanda, sed solū agentium voluntas spectanda. Quo nō obstante cōtrarium respondetur, q^o cum adinuenta hæc via sit ad similitudinem naturæ, ut qui natura liberos nō haberet, posset hoc ciuili modo sibi procreare, eam debet imitari, ideoque statuitur, minorem natu maiorem adoptare non posse. Sed tunc dubitatum est, quot annis oporteret esse maiorem adoptantem, quàm is, qui adoptatur: & cum adoptio naturam imitetur, videbatur sufficere, quod eum excederet xv. annis, quia post quartūdecimum annum quis censetur habilis ad generationē naturalem supra de nupt. in princ. Quo non obstante deciditur, qd debet illum præcedere xvij. anno, quia licet præsumatur potentia gignendi in decimoquarto anno, tamen cum per adoptionem quis certe, nō præsumptiue, filium efficiat, placuit etiam illud tempus statuere ad hanc rem, quo certum est omnes a com-
mu.

muniter accidentibus secundum naturā generare posse, prout hanc rationem eleganter deducit Ias. in l. si is qui pro emptore. ff. de usufructu. dum tractat materiam fictionis inductiuæ, allegando. l. si paterfamilias. in fi. ff. eodem.] Not.

quod minor natus maiorem adoptare non potest * quod pulcherrime persequitur Mar. Tul. in ea oratio. quam pro domo sua dixit, dum conqueritur Fonteium adoptasse P. Clodium natum grandiore ut Tribunus plebis in ipsius perniciem fieret.] Item quod ars & ius imitatur naturā in quantum potest. Itē quod plena pubertas est in 18. ann.

a ¶ Natu. i. natiuitate. sic. ff. de min. l. 1. §. 1.

b ¶ Limitatur plerumque; quandoque tamen non ut in l. eo. §. sed & illud. & §. in plurimis. * Solue, quod adoptio & lex ciuilis imitatur naturam in genere, non in specie: quod late declarat Bar. in l. eadem. ff. de duob. reis & in l. si is qui pro emptore. ff. de usufructu. & ibi latissime Ias. dum tractat materiam fictionis inductiuæ.

c ¶ Pro monstro est. i. non secundum naturam, sed contra naturam, ut & alias. ff. de sta. ho. non sunt liberi.

d ¶ Maior, s. tempore, non persona.

e ¶ 18. annis. Id est tot annos debet habere plus adoptans, quam adoptatus, qui faciāt vnam plenam pubertatem tanti temporis. Sed nūquid quod plures adoptat, debeat pluribus vicibus præcedere in tanto tempore? Respon. non, (ut puto) cum secundum naturam etiam in vno anno ex diuersis feminis, vel etiā vna possit habere filios plures: & in hoc adoptio imitatur naturam, ut hic. Et nota pluribus modis dici plenam pubertatem. Nam interdum 14. annis, ut infra qui. mo. tute. fin. §. 1. & supra tit. 1. pri. respon. alias 15. annis, ut in Auth. de tempore non so. pec. super dote. §. generaliter. coll. 7. alias 17. ann. ut supra qui manu. non poss. §. fina. & ff. de postul. l. 1. §. pueritiam, interdum 18. ann. ut hic, & ff. de ali. & ci. le. l. Mela.

¶ Adde tu, quod glos. non intellexit plenā

pubertatem: nam ut primum masculus implet 14. an. incipit esse pubes, tunc enim dicitur pubes, & ante id tempus impubes: & hoc est quod dicitur in tex. in d. §. 1. inf. qui. mo. tute. si. plena autem efficitur pubertas in 18.

anno: alia enim iura allegata in glo. nihil faciunt: & ita declar.]

¶ Licet. Diuiditur in duas partes: in prima ponit vnū dictum: in secunda illud modificat, secunda ibi: sed si quis.

¶ CASVS. Quærebatur, an liceret adoptare loco nepotis: dubiū faciebat: quia cum in defectu generationis inductus videatur modus adoptionis, non videbatur ultra filium extendendus: cuius contrarium

lium alienum adoptare in nepotem, & deinceps, licet filium non habeat, & nepotem in locum filij; sed ubi adoptat aliquem in nepotem quasi ex filio, quem in potestate habet, natum requiritur consensus filij: aliud, si nepotem ex eo alij velit in adoptionem dare. hoc dicit ex l. adoptare ex l. si paterfamilias. §. qui duos, & l. cum nepos. ff. eo. tit.

¶ Licet autem & in loco nepotis vel neptis

deciditur, quia sicut optamus perpetuitatem generationis naturalis. l. liberorum. in fi. ff. de verborum significatione ita & ciuilis, quæ illam imitatur. Tunc dubitatum est, an posset alienus filius loco nepotis adoptari aut e conuerso, videbatur enim seruandus ordo naturæ, attamen deciditur contrarium; ut latius pateat ista facultas generandi liberos ciuilitur. Item dubitatum est, an cum nepos adoptatur quasi ex filio natus, consensus filij exigatur: & videbatur quod non, quia, cum adoptio fit, non requiritur voluntas eorum inter quos iura agnationis consequuntur lege cum adoptio. ff. eodem quod eodem magis dicendum erat hoc casu, quia hic filius est in potestate adoptantis, unde videbatur eius consensus non esse requirendum. Sed contrarium deciditur, & ratio assignatur in text. Laderetur enim filius, & ideo adhiberi debet lege nam ita. ff. eodem quod non est, ubi auus daret illum in adoptionem, ut patet ex glosa in versiculo consentire secunda, ubi habetur ratio dubitandi, & decidendi huius dicti. Not. quod datur fictio fictionis in adoptione loco nepotis.

Item quod is, qui lædi posset, requirere deest. Item quod nullus potest agnasci inuito. Item quod nepos datur in adoptionem absque consensu filij.

SYL

SYL

E 3 a ¶ Non

a Non habeat. Vel licet uxorem non habeat, quo casu tamen est contra naturam, ut ff. eo. l. & qui uxores.

SY L. **a** Adde non esse contra naturam, quia potest habere: & quamvis actu non habeat, habet habitu. Repugnat enim natura in ijs, quæ nec habitu, nec actu esse possunt, sicut in §. minore, sed non in ijs, quæ habitu, ut puta in adoptione nepotis, non existente filio, immo eo numquam nato, ut hoc §.]

b In locum. Item nepotem ex vno, quasi ex altero natum, ut ff. eo. si pater §. qui duos. Non autem loco fratris, ut C. de hæred. instit. nec apud.

* Ratio est, quia nec per naturam, quam adoptio imitatur, frater fratrem procreat.

c Consentire. Quod non est in alijs agnatis, qui possent sperare successionem, ut ff. eo. l. cum adoptio.

* Ratio in promptu est, Licet enim agnati sperent successionem adoptantis, ea tamen spes nullius est considerationis, cum testari, & alios sibi hæredes facere possit. Sed filius, cui nepos iste agnasci debet, merito requiritur, ne inuitus eum hæredem habeat necessarium. Et sic not. ex hoc tex. iun. gloss. quod in vnoquoque actu requirendus est is, de cuius præiudicio principaliter agitur, secus si per quandam consequentiam, facit. l. de vno quoque ff. de re. iud. vbi doct.]

Et si quidem filius consentiat, bene est, & recidet nepos adoptiuus in potestatem suam, scilicet filij, mortuo patre, ut ff. eo. l. si quis nepotē. Si autem non consentiat filius, tunc agnascitur seu agnatus fit ei, idest, auo hic nepos, & suus efficitur hæres, etiā filio inuito: nec recidit in potestatem eius: siue dicas eum succedere ut filium, licet non sit filius, siue ut nepotem, quasi ex altero filio præmortuo natum, quo casu æqualiter cum patrui admittatur, ut inf. de hæ. r. quæ ab intest. §. cum autem. Alij dicunt hoc totum, Et inuito, idest filio inuito. & Agnascatur, idest, iuxta eum quasi nascatur, quo ad successionem, quod satis in idem redit. Alij hoc totum, Et inuito, idest auo inuito, qui voluntate filij proposuerat adoptare, nunc autem contra suum propositum facit: & sic dicitur inuitus ratione propositi primi. Et secundū istos hic nepos inuito auo & filio adoptatus non succedit vna cum filio, sed demum eo mortuo: prima verior est.

a Adde, quod tex. est clarus, & intelligitur ei filio inuito, cū loquatur de adoptione nepotis facta tanquam ex eo filio, cuius consensus exigitur. * Fallitur autem gl. inquires, hunc nepotem fieri suum hæredē auo. non

enim potest, filio existente in medio, §. sui, inf. de hæred. qua. & dis. Item & illud animaduertendum, q. auus non prohibetur inuito filio adoptare loco nepotis: sed si adoptet, filius non habebit hūc nepotem, mortuo auo, nec in potestate, nec suum hæredem, & ideo ut adoptio pariat hos effectus, necessarius est consensus filij, aliās non. l. cum nepos, & l. seq. ff. eo.]

Sed quare hic filius impediret matrimonium sui filij etiam auo volente, & nō impedit hunc ciuilem actum, ut ff. de ritu nup. l. oratione. §. 1. Respon. quia matrimoniū est vinculum magis indiuiduum, ut sup. de pa potesta. 1. Respond.

** Quinimmo concordant, quia licet filius non possit impedire adoptionē, impedit tñ ortum suitatis, quæ inde proueniret, si eo consentiente fieret ipsa adoptio, & sic cum non producat effectus ipsi filio præiudiciales, pro eo est, quasi facta non esset quoad eum, vnde nihil facit ad casum ratio indiuiduitatis, quam glo. perpendere videtur.

d Consentire. Sed videtur q. sic: nā leditur filius in duobus, & in hereditate siue in bonis, quæ ad filium suum proponebat ex voto transmittere, ut ff. vnde libe. l. scripto, qd non facit, ut inf. de hæ. r. quæ ab intest. defe. §. at hi. & quia in potestatem illius transit: quare in patris sui naturalis potestatem nō recidit iure isto veteri, ut sup. eo. 1. respond. Ad primum respondeo, quia alio modo potest euitare instituendo eum. Ad secundum dico, q. non potest æstimari patria potestas, ut ff. de lega. 1. filiusfamilie. §. secundum vulgarem.

+ Sed hodie vterque timor cessat: nam, & gl. secundum succedet, & in suam potestatem recidet, ut dū laco. C. de adoption. cum in adoptiuis, §. scimus, quia si de & sup. eo. §. sed hodie.

* Adde hoc esse verum, nisi adoptio sit facta ab auo paterno vel materno, ut dicitur in d. §. sed hodie.

* In plurimis. **CASVS.** Quæsitum est an pater adoptiuus possit filium alij in adoptionem dare. & videbatur q. nō, quia cum iam sit fidei filius, si alij quoque in adoptionem

SY Li

+ Sed facit cōtra gl. secundum laco. inestima bili agit præiudicio videtur ne-

SY L.

cessarius eius consensus,

nem

nē traderentur, superinduceretur alia fictio, contra l. 1. C. de don. prom. Sed hoc non obstante deciditur contrarium, ob similitudinem; quæ inter adoptionē & naturā intercedit: quæ facit, ut, sicut pater naturalis potest filium alij adoptandum dare, idem possit & adoptiuus. nec obstat, qd sit fictionis, quia cum veniat in cōsequentiam primæ, non in cōuenit, ut tradit Bart. & alij in l. si is qui p. emptore. ff. de vsucap. Nota, qd in plurimis filij legitimi tantum comparantur legitimis, & naturalibus. Item qd adoptatus potest dari in adoptionem.]

a ¶ In plurimis. Quandoque enim contra. ut inf. de hæred. quæ ab intesta. §. minus. secundum Azo. Item in eo, qd adoptiuus pater nō tenetur eum instituere, ut inf. de hæred. quæ ab intesta. §. Sed ea ibi, testamento autem.

* Adde duos casus, quibus adoptiuus pro filio non habetur. Primus, cum nō de successionē adoptantis agitur, sed de alterius. Unde in fideicommissis, quibus non ipsi grauato sed testatori succeditur, l. cohæredi. §. cum filia, ff. de vulg. & pupil. conditio. si decesserit absque filiis, non deficit adoptione, l. si ita quis de leg. 2. Quod & in feudis receptum est, cap. 1. §. adoptiuus. si de feud. defun. & quoties de munerum excusatione ageretur, non enim hæc factio adoptantis mutari possunt, §. 1. infra de excusat. tutor. l. sextum, §. adoptiuus. de vaca. muner. Secundus casus est, cum lege municipali masculi excludunt filias feminas, intelligitur enim de masculis legitimis & naturalibus non de adoptiuis: ut tradit Anania. conf. xxvij. & las. in l. quique. §. Prætor. ff. de in ius voc.

b ¶ Extraneum, ut sic transeat in suam potestatem, ut sup. eo. §. sed hodie.

** Animaduerte, quod hæc verba text. non extraneum, referenda sunt tantum ad illa verba. vel apud Prætores, vel Præsides, non autem ad verb. per Imperatorem, nam si fiat adoptio apud Imperat. quæ peculiari verbo appellatur arrogatio, nihil refert, utrum sit extraneus, nec ne qui arrogatur, omnes enim indifferenter transeunt in potestatem arrogatoris.

SYL. * Sed &. **CASVS.** Dubitatum fuit, an adoptare possit inhabilis ad generandum; & du-

bium faciebat, quia cū debeat imitari adoptionem naturam, non videbatur danda illi facultas generandi filios ciuilitate, qui non poterat gignere naturaliter, quia fictio non potest habere locum nisi ubi & veritas, secundum Bart. in l.

ptauerit, † potest eundem in adoptionem alij dare.

¶ **Spadones adoptare possunt, castrati autem non. h. d. ex l. 2 §. illud ff. eo.**

¶ Sed & illud vtriusque adoptionis cōmune est, quod & ij, qui generare non possunt (quales sunt † spadones e) adoptare possunt: castrati autem non possunt.

que. Quarum vna vocatur arrogatio, alia adoptio, ut sup. eo. §. Imperatoris.

d ¶ Non possunt, Qui omnes Eunuchi vocantur: sed ab hoc genere detrahit castratos, qui generare non possunt, i. caste sic natos, ut nunquam puerint generare.

ADDITIO. Pone, qd aliquis generare potest, sed illicite, ut clericus, nunquid poterit taliter adoptare? vide Christophor. hic versic. Hinc insurgit dubium ubi concludit quod non.

e ¶ Spadones, quibus testiculi vel genitalia abscissa sunt cultello, vel spatha: & est ratio, quia fortius impedimentum est nature, quā accidentis, ut hic, & ff. de libe. & posth. l. sed est quæsitum, §. 1. & 2. Et nō, quod vulgari-ter promiscui appellantur.

¶ Adde, quod magna fuit æquiuocatio in his nominibus glo. ut tamen verum discas, dic duobus modis accipi spadonem, ut & adoptio: large, prout comprehendit omnes inhabiles ad generandum tam ex accideri, quam à natura: stricte vero ad differentiam castrati, (& hoc est quod dixit tex. in l. spadonum. de verb. signific. & l. si serua. in si. de iur. dot.) & tūc ille significatur, quia natura inhabilis est: castrat⁹ enim a castro dicitur, cui virilia sunt amputata, facit lege tertia. & quarta ff. ad l. Cornel. de Sica. quod & sensisse Alcia. videtur li. 1. Prætermis. in ver. castrati, licet in d. l. Spadonum, castratum eū quoque dici putet qui sine testibus naturaliter progenitus fuerit, cuius opin. merito hic in nostris Anno. improbauimus. Intelligit ergo spadonem hic stricte, qui ideo potest adoptare, quia nō est desperandum nature

dum Bart. in l.

si is q pro em-
ptore, ff. de vsu
cap. cuius con-
trarium deci-
ditur in spado-
ne, non autem
in castrato: ra-
tionem videbi-
mus in gl. No.
quod adoptio
fieri non po-
test ab ijs, qui
non habet po-
testatem gene-
randi de facto
secus si a natu-
ra. Item quod
impossibilitas
de facto ma-
gis impedit q
naturalis.

c ¶ Sed Vtrius-

† Hoc ver-
rū si fili⁹
vult. ff. e.
I. in ado-
ptionib.
Ioa. Fab.

* De va-
rijs spēs
spadonū
vide text.
in l. spa-
donē, &
omnino.
ibi Alci-
q hoc ele-
gāter de-
clarat. de
verb. fig.

Naturæ
forti⁹ im-
pedimen-
tum est q
acciden-
tis.

SYL

auxilium, in quibus omnino virilia nō sūt amputata. l. si quis posthumos in prin. ff. de lib. & posth. castrati vero, quia carent genitalibus, aliquo modo generare non possūt: ideo & nubere & adoptare prohibentur, & hec est veritas:

quæ probatur. l. adiles aiūt. §. iumētorum. ff. de edil. edi. & apertius declaravi hic in Annot.

¶ Fēminę quoque. **CASVS.**

Dubitabat an fēminę adoptare possent: & videbatur, q̄ sic, quia in l. adoptio. ff. eo. dicitur, q̄ adoptio habet locum in ijs personis, in quib⁹ natura potest locum habere & ita cum vera filiatio in fēminis repariatur, videbatur etiam posse concurrere legitima: cuius contrarium deciditur in text. ratione in eo expressa cum limitatione. No. quod fēmina non adoptat, nec habet filios in potestate.

a ¶ Fēminę. Non possunt, sed ipsę arrogari possunt. vt ff. eo. nam & fēminę.

* Adde, quod olim arrogari non poterant, quia cum fēminis nulla comitiorum communio erat, quod attestatur A. Gellius lib. 5. capit. 19.

b ¶ Habent. Nota fēminas non habere filios in potestate, & facit ad hoc. ff. de suis & le. l. nulla & inf. de hær. qua. & differ. §. ceteri. & ff. de contrata. l. illud. §. ad testamenta.

SYL. ¶ Adde, q̄ ideo potestas in fēminis, quando loquimur de filiis, interpretatur. i. iurela, vt pulchre Dec. in c. ex parte. el. 2. de appel.

* Adde, q̄ non videtur prima facie rō huius tex. bona esse, fēmina adoptare nō pōt, quia nec naturales filios habet in potestate, non enim quæuis adoptio trahit adoptatos in potestatem, vt sup. eo. §. sed hodie Respō. q̄ cum olim omnes adoptiui transirent in potestatem, vt in princ. huius tit. & per hoc tunc vera esset huiusmodi ratio, non ideo minus hodie etiam vera est, licet aliquo casu adoptio non pariat patriā potestatem. ad ea enim quæ frequentius fiunt, leges referendæ sunt. l. nam ad ea. ff. de leg.

c ¶ Sed ex indulgentia. de nouo iure concedenda, vt C. eo. mulierem.

d ¶ Amissorū. in acie principis, vt hic innuit, & infra de excu. tut. §. sed si in bello. ff.

de inoffic. testam. l. si suspecta. §. si Sed nunquid & tunc habebit in potestate? Videtur, q̄ sic, cum beneficia principum sint extendenda, vt in Auth. cōstit. q̄ de dign. §. penul. coll. 6. & ff. de constitut. princ. l. si. Sed tamen

tis cum liberis, quos in potestate hēt. h. d. ex l.

2. §. hoc vero, & Arrogato. ff. eo.

¶ Illud proprium est adoptionis illius, quæ per sacrum oraculum fit, q̄ is, qui liberos in potestate habet si se ad arrogandum dederit, non solum ipse potestati arrogatoris subiicitur, sed etiam liberi & eius in eiusdem fiunt potestate, tanquā nepotes. Sic etenim

videatur restringere hunc text. ad mortuos in acie, est tamen generaliter intelligendus, vt probavi hoc loco in Commen. quia vbi amittantur, luctum adferunt parentibus, (quæ est ratio text. nostri) nec restringenda videtur principis indulgentia ad amissos in acie tantum, sed late interpretanda.

* ¶ Illud. **CASVS.** Fuit dubitatum, vtrū liberi, quos in potestate habet qui arrogatur, transeant in potestatem arrogatoris, Et videbatur quod non, sicut videmus in adoptione, quod dato in adoptionē filio, nepotes ex eo remanēt in potestate aui naturalis. l. arrogato. ff. eo. & quia iste actus vī fieri solū inter l. arrogatōrē & arrogatū: contrariū tamen decidit, quia cū arrogatus alienæ potestati subiectus sit, aliū habere in potestate nō potest l. sic eueniet. ff. ad l. Iul. de adul. & hoc est proprium huius adoptionis, quæ fit imperiali auctoritate, ideoq; cessat obiectio. l. arrogato. Not. quod liberi eius, qui arrogatur, transeunt in potestatem arrogatoris.

e ¶ Illud Oraculum, idest per principem, vt de eo, qui sui iuris est: ideo transit etiam hodie in potestatem arrogatoris, vt supra eodem in princ. ideo sic dictum, quia oramus siue deprecamur eū vt in talibus præstet auctoritatem.

f ¶ Oraculum appellat rescriptum, & auctoritatem imperialem, vt latius exposui hoc loco in Annot.]

g ¶ Liberi. Oēs nati & nascituri, & et reuerfi ab hostibus, vt ff. eo. si paterfamil. in princ.

¶ Adde, q̄ secundum las. intelligitur, si nati sint

cōtradico, ad instar scilicet naturalium: nā naturam imitatur adoptio, vt sup. eodē. §.

minorem. ¶ & facit ad hoc. C. eo. mulierē.

¶ Adde, quod hæc q. deciditur in d. l. mulierem, vbi patet, q̄ non conceditur aliud potestatis per dictam indulgentiam, quā hēat ipsa mater in naturalibus & legitimis in quibus non habet potestatem: & quamuis glos.

¶ Et ad cōtrariū rñ dent hic **SYL.**

do. quod imō debent considerari secundum ius cōe. l. ex facto i princ. ff. de vulga. & pupil. sub. ¶ aliās d. est ad,

Sint : secus si in vtero essent. l. fin. ff. de colla. bon.

a Diuus Augustus. Hic Imperator volebat adoptare quendam nomine Germanicum, & hic Germanicus noluit consentire : vnde nō poterat pcedere adoptio vt inf. titu. l. 1. §. sed & si pater. & ff. eod. l. 2. in princ. vnde Augustus callide suavit cuīdam nomine Tiberio, vt illum Germanicū adoptaret, quod fecit, & hunc Tiberium postea arrogauit princeps : quare & per consequens habuit Germanicum loco nepotis.

diuus ^a Augustus non antea Tiberium adoptauit, quam is ^b Germanicum adoptasset; vt protinus ^c adoptione facta ^d inciperet Germanicus Augusti nepos esse.

¶ Seruus à domino adoptatus, vel in iudicio vt filius nominatus, efficitur liber. h. d. Aret.

¶ Apud Catonem †

S Y L. **¶** Quo hic aiunt) cœlo Cato fuerit, habet in enarranda historia. vide Suet. in Tiberio & in Caligula. inde ver. **b** **¶** Is Tiberius. hos secta **c** **¶** Protinus. id est statim, † etus. ff. de d **¶** Adoptione facta à principe. ori. iur. **¶** Apud Catonem. **C A S V S.** Quærebatur † sic infra an ex adoptione, vel ex nominatione filij, de hær. seruus liber efficeretur, & videbatur dicendū qualiter. & dum quod non, quia nō videbatur hic modus dādi libertatem introductus à iure, sup. diff. §. 1. qui ex cau. ma. non lic. per totum. cuius contrarium dicitur ea ratione, quia non conuenit filium seruum esse patris liberi, in cuius potestate est, eū facere liberum, & quia verisimile est, vt in necessariam anteceditiam velit quis, eum esse liberum, quem sibi libero filiū facit, quia dans quod plus est, videtur vtrique dare quā minus est. * Sed inde quæritur est, an valeret huiusmodi adoptio. dubium faciebat, quia qui voluit seruum suum adoptare in filium, vtrique censetur voluisse illū prius esse liberū, sicut dicimus vbi quis scripsit hæredem seruum proprium simpliciter, q̄ videtur in anteceditiam necessariā dedisse illi libertatem, §. 1. supra qui. ex cau. manu. nō li. vnde videbatur dicendū, quod teneret adoptio, vti facta de libera persona. attamen responderetur contrarium, quia iste actus non potest geri nisi inter liberas personas, vt tradit Gellius li. 5. c. 19. quod secus est in institutione, inf. de hær. instit. in princip. * Et hic est verus intellectus huius loci, quē senferunt etiam Theophilus & Harmenopolus, Græci interpretes, non autem, quod seruo adoptato ius filij acquireretur vt plerique ex Latinis crediderunt, cum solam eo

nomine libertatem tribui voluerit Cato.] Not. quod per adoptionem serui efficitur liber. Item quod libertas non solum expresse, sed tacite dari potest. Item quod seruus, filius nominatus, fit liber, si nominetur in

bene scriptum refert antiquitas, † seruos, si à domino adoptati ^c sint, ex hoc ipso posse liberari. Vnde & nos eruditi, in nostra constitutione ^f etiam eum seruū, quem dominus actis ^g interuenientibus filium suum nominauerit, † liberum esse constitumus, licet hoc ad ius filij accipiendum ei non sufficiat.

actis, licet non acquirat iura filiorum. Item qd̄ verba blanda & adulatoria in iudicio emissā, fauore libertatis operantur. Item quod si nō valeret quod ago vt ago, valet vt valere potest. * Item no. secundum Angel. & alios, q̄ ex sola nominatione quæritur ius. Sed mihi videtur probari contrarium, quia nō quæritur ius

† taliās serui si à dño adoptat. sūt, ex hoc ipso &c. † Et sic ex noīatio- ne aliquid acquiri, vt hic & in c. per tuas. cum glossa ver. appella- uit post med. ibi item est hic argu. extra qui fil. sint legit.

quod nominatur, id est filiatio, sed sola libertas.

* Et hoc ideo, quia hoc loco constabat hūc esse seruum. Aliter enim ex ipsa nominatione filij resultaret saltem præsumptio iuris, vt habetur in leg. si vicinis. Cod. de nup. & in cap. per tuas. de probat. cū sim. vt ibi per Deci.]

e **¶** Adoptati. Scilicet à domino : ab extraneo autem non potest etiam libertus, vt ff. eo. si pater. in fi.

f **¶** Cōstitutione, vt C. de la. lib. tollen. l. vnica. §. similiter quoque modo.

g **¶** Actis. id est coram iudice, dicendo hæc verba, Veni huc filij secundum Azo. Vel (vt puto) coram iudice agebatur, vt filius fieret adoptiuus, & inde fuit facta scriptura nō tamen res peruenit ad perfectionem, vt differat à proximo casu superiori, aliud si extra iudicium talia fierent vel ageretur, vt C. de lib. cau. l. pen. & sic collige ex hoc & superiori ver. quod si id, quod ago, non valet vt ago, valet tamen vt valere potest, sic. C. de lati. lib. tol. l. vnica. §. simili quoque modo. & ff. de pac. l. si vnus. §. si acceptilatio. Arg. cōtra ff. de iu. codicil. l. 1.

ADDITIO. Respondent doct. q̄ ibi constabat testantem nolle codicillari Ang.

* Errat Accur. vt diffuse ostendi in Commen. putans in primo casu huius text. seruum fieri filium adoptiuum, & quod in secundo dominus intendebat illum adoptare : quare inde temere infert ad dictum illud. Si id quod ago &c. vt animaduertit etiam Alciatus in l. 1. §. si quis ita. vbi videndum de isto articulo. ff. de verbo. obli. ideo exem-

S Y L.

exemplifica, quādo vel deliberate inter acta filius nominaretur, vel etiam enuntiative causa demonstrationis: ut puta, Solutionem misit per Stichum filium meum. nam talia verba favore libertatis disponunt, ut declarat Bar. in l. ex hac. col. 2. ff. de dona. ubi docet an & quando verba enuntiativa disponant.

** Not. etiam quod acta ea proprie dicuntur, quæ fiunt in iudicio cap. quoniam contra de probat. & declarat Bar. in l. quæ acta. ff. de offi. proc. Cas. 1.

¶ Quibus modis ius patriæ potestatis soluitur. Continuat hunc titulum. Imperator in princ. cum dicendum proponat de dissolutione illius iuris, de quo supra proxime dictum fuit.

Diuisio.

V Ideamus. ¶ Totus iste tit. diuiditur in sex partes. Primo qualiter dissoluatur patria potestas morte naturali. Secundo qualiter morte civili ex delicto proveniente. Tertio, qualiter propter dignitatem filio acquisitam. Quarto, qualiter propter captiuitatem patris vel filij. Quinto, qualiter emancipatione. Sexto, qualiter per dationem in adoptionem aui paterno, vel materno. Secunda ibi, Cum autem. Tertia ibi, Filius familias. Quarta ibi, Si ab hostibus. Quinta ibi, Præterea. Sexta ibi, Sed & si pater. Item hoc principium subdividitur in Quatuor. Quia primo ponit de quo est tractaturus. Secundo, qualiter alias supra dixit de seruis. Tertio, qualiter filij liberentur a patria potestate, generaliter respondendo. Quarto dictam responsionem diuidit. Secunda ibi. Et quidem. Tertia ibi, ij. vero. Quarta ibi. Sed hoc.

SY L.

¶ CASVS non ponitur, quia procedit tradendo regulā, q̄ morte patris extinguitur potestas patriæ. dubiū tñ videbatur in nepote ex eo filio, qui tpe patris obitus i potestate reperiatur, quia, cū nūquā fuisset in patris potestate, sed aui, videbatur dissoluto illo vinculo liberari, sicut & filius: mors enim, quæ venit ad dissoluendū. §. deinceps. in Authen. de nup. nō videbatur posse venire ad li-

gandum. l. legata inutiliter. ff. de adi. lega. item contrarium deciditur ea ratione, quia bene a principio sui ortus debeat in potestate patris esse, quia tantum sui iuris pater nō erat, non poterat habere alium in potestate.

intelligere possumus, quæ de seruis mittendis superius exposuimus. Ij vero, qui in potestate parentis c sunt, mortuo eo d sui iuris fiunt. Sed hoc c distinctiōnem recipit. Nam mortuo patre f sanè omnimodo filij filiæve sui iuris efficiuntur. mortuo vero aui, non omnimodo g nepotes, nepotesque sui iuris fiunt: sed ita, h si post mortem aui in potestatem patris sui recasuri non sunt.

modo aliquid concipiatur vel acquiratur, cognoscendum est quomodo dissoluatur vel amittatur. Item quod morte patris vel aui, filij vel nepotes efficiuntur sui iuris cum distinctiōe de qua in sum.

a ¶ Et quidem. q. d. quid sit circa seruos de absolutione potestatis eorum, diximus supra de liber. §. 1. & §. multis.

b ¶ A potestate subaudi dominica.

c ¶ Parentis. Stricte accipe pro ijs tantum, qui sunt superiores ex linea masculina. nam feminae non habent in potestate filios, ut supra tit. 2. §. ergo.

Adde l. quique. ff. de in ius voc. & q̄ parentes proprio vocabulo appellantur vique ad tertium, superiores autem, maiores. l. iuris cons. §. parentes. ff. de grad. affi.

d ¶ Eo, scilicet parente.

e ¶ Hoc. f. quod dixi morte superioris inferiores effici sui iuris.

f ¶ Patre. Scilicet familias subaudi scilicet supra quem nullus est ratione potestatis.

g ¶ Non omnimodo. i. generaliter.

* ¶ Adde, q̄ dictio, omnino, habet naturā præcisam: non tamen excludit qualitatem a statuto requisitam, recipitque congruam interpretationem secundum alia iura Decius cons. 356. col. 2. & 3.]

h ¶ Sed ita, scilicet fiunt sui iuris.

a ¶ Eo.

l. sic eueniet. ff. de adul. sublat. itaq. de medio illo impedimento, detegitur potestas, nō proprie cōceditur: & quod habitu erat in filio quo ad nepotem, incipit esse actu: quod non habet locum ubi prius erat emancipatus, quia hī nepotes tunc nō fuerunt in potestate aui, tamquam sustinentes partes filij, sed immediate. Not. quod verbum, videamus, refertur ad oculum intellectus. Itē quod cognito quo-

SY L.

a Eorum, scilicet nepotum.

b In potestate & non exiuit. nam si exiuit & postea redijt, quia est arrogatus, non recideret filius in potestatem eius, vt ff. de adop. si pater filium. & ratio, vt ibi notatur.

SYL.

¶ Adde, q. prima ratio ibi assignata communiter approbatur hic, & ibi: ego vero in Commen. vtrāque rationem coniunxi. c. q. ideo non recipit iste filius filios suos in potestatem, quia per adoptionē non reuertitur in eūdem gradum & in eādem causam, ita vt nepotibus sit auferen-

Itaque si moriente a-
uo pater eorum ^a viuit
& in potestate ^b patris
sui est, tunc post obi-
tū aui in potestate pa-
tris sui fuit. Si vero is, ^c
quo tempore auus mo-
ritur, aut iā mortuus ^d
est, aut per emancipa-
tionem exijt de pote-
state patris, tunc ij, qui
in potestatem eius ca-

dum ius iam quæsitum, cum non vt ille met
filius, qui fuit emancipatus arrogetur, sed
extraneus, per iura prædicta.

c Is, scilicet filius prædictus.

d Mortuus est. s. filius prædictus.

e Sui iuris. Nisi in casu, vt quando per di-
gnitatem filius sui iuris factus fuisset, vt in
Authenti. constitutio. quæ de dign. §. illud.
colla. 6.

SYL.

¶ Adde, quod ratio est, quia quod fauore
introducitur, nō trahitur in odium. l. quod
fauore. C. de legi. & quia dignitas sicut pri-
uilegium non tollit dignitatem, aut priui-
legium. l. hac saluberrima. C. de præpo. agē.
in re. lib. 12.

* Inepta tamen est exceptio Accur. quia Im-
per. non loquitur vniuersaliter, quomodo-
cunque filius exierit de potestate patris, sed
vbi morte, vel emancipatione.]

Diuisio

¶ Cum autem. Diuiditur in quinque par-
tes. Primo de deportatione patris. Secundo
de deportatione filij. Tertio de indulgentia
principis. Quarto de relegatis. Quinto de
seruis pene. Secunda ibi, Pari ratione. Tertia
ibi, Sed si indulgentia. Quarta ibi, Relega-
tis. Quinta ibi, Pene. Aret.

SYL.

¶ Cum autem is. **CASVS.** Quærebatur, an
ex deportatione, relegatione, vel seruitute
pene, patria potestas tolleretur: & dubium
faciebat, quia, cum adhuc pater viuus rema-
neret, non videbatur tolli, quia, cum iura fi-
liationis sint naturalia nullo casu videban-
tur posse amoueri. §. si. inf. de leg. agn. tu. hoc
tamen non obstante contrarium deciditur
in deportatione, & seruitute pene, quia, cū
dictum sit hoc esse proprium ci. Roma. sup.
de pat. pot. vt per deportationē definat esse
ciuis, per seruitutē aut pene, & ciuis, & liber.
definunt necessario omnia, quæ ex ciuilitate

consequēbantur; tamquam causa cessante
ipforum.

* Nec obstat, quod dicebatur de filiatione,
quia longe aliud est filiatio aliud patria po-
testas, cum quis possit habere patrem, & in

dere non possunt, sui
iuris ^c fiunt.

**¶ Deportatio, & serui-
tus pene, patriam po-
testatem solunt, rele-
gatio non: quæ resti-
tutione principis recu-
peratur. h. d.**

¶ Cum ^f autem is, qui
ob aliquod malefi-
cium in insulam de-
portatur, & ciuitatem

eius potestate
non esse. Et ex
his intelligitur
quare diuersū
fuerit decisum
in relegatis: nē
pe quia, & liber-
tas, & ciuitas
salua perma-
net.]

Sed tunc du-
bitabatur, quid
facta restitutio-
ne, & videba-
tur filios semel
liberatos non
recidete in po-
testatem patris
per rationem.
l. si pater, ff. de

adop. cuius cōtrarium deciditur, quia, cum
per eam omnia in pristinum statum repo-
nantur. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de
min. est, ac si iure postliminij reuerterentur
ab hostibus sicut enim illa est restitutio. l.
mortuæ, sic hæc est principis, & sic. l. viuz.
Not. quod deportatus perdit ciuitatem.

* Sunt autem deportati, quos lingua vulgi
confinatos vocamus, quibus damnatis cer-
to spatio circumscribitur pene pendendæ
locus l. i. §. deportatos, de leg. 3.]

Item quod qui definit esse ciuis Rom. nō
habet filios in potestate. Item, quod dictio,
perinde, denotat similitudinem, licet non
per omnia, quod maxime procedit in pœ-
nalibus, vt per Bart. in l. sacrilegij. ff. ad l. iul.
pecul.] Item quod mors ciuilis æquiparatur
naturali. Item quod deportatione filij solui-
tur patria potestas, ex quo notatur, quod pa-
tria potestas est ciuium Roma. actiue, &
passiue: exigit enim in patre & filio ciuilita-
tem. Item quod restitutio reponit omnia in
pristinum. Item quod relegatio non tollit
patriam potestatem, secus in seruitute pene.
Item qui dicatur seruus pene.

f Cum autem. Dictum est supra qualiter
soluitur patria potestas morte naturali, nūc
ponit quando morte ciuili.

g Deportatur. Hic nō. quod hæc sententia
deportationis vt valeat, id est vt statum & ci-
uitatem perdat, non potest dari nisi a qua-
tuor iudicibus, scilicet ab Imperatore, vel
ab eo qui eius vice iudicat, & a præfe. præto.
& præfe. vrb. vt ff. de pen. l. 2. §. 1. & de leg. 3.
l. 1. §. a præfecto, & ff. de inter. & relega. l. in-
ter penas. §. 1.

¶ Adde, quod nisi intelligas proprie in ter-
minis. d. l. 1. §. a præfecto. glo. male diceret. si
enim intelligitur de vicegerente principis,
non

Deporta-
re possunt
tantū qua-
tuor iudi-
ces.

SYL.

a Re-

SYL.

Deportatus & relegatus dicitur,

a Retinent. No. differentiam inter relegatum & deportatum quo ad familiam, ut hic & sup. proxi. §. Item hic bona tenet, ille non, ut ff. de interd. & releg. l. 1. (i) Item hic ciuitatē retinet, ille non, ut ff. de interd. & releg. l. legatorum, §. siue ad tempus & §. ad tēpus. Item quia hic ad tempus vel in perpetuum, ille autem tantum in perpetuum deportatur, ut ff. de interd. & releg. l. relegati. & l. legatorum. §. hec est differentia, sed in libertate non est differentia. nam vterque liber remanet, ut ff. de bo. dam. l. sed si alia. §. primo.

* Adde, aliquando catachristicos relegatos dici, qui reuera deportati sunt. l. amissione, ff. de cap. dimi.

Bannitus quibus comparatur.

Sed bannitos nostri temporis quibus comparamus? Resp. si propter malefictum, ut et cum ciuitate & bona sua publicetur, vel de iure, vel de consuetudine ciuitatum, tunc de portato comparabo, alias relegato, ut at. ff. de bo. dam. l. 1.

ADDITIO. Hoc verum, nisi esset relegatus in perpetuum, quia posset illi pars bonorum adimi. l. relegati. in fi. & l. legatorum. §. ad tempus. ff. eo. tit.

SYL.

* Iste articulus de æquiparatione bannitorum est mirum in modum intricatus & secundum Alex. in l. 1. C. de her. insti. repetibilis, ideo cum non possit de eo doctrina compendiarie tradi, videant adolescentes, hic Comm. nostrum, ubi illud ita explicauimus, ut nemini non facilima futura sit eius resolutio.

* Adde, communem opi. esse, ut banniti nostri temporis, etiam ex crimine, vnde poena mortis affici debeant, non æquiparentur nec damnatis in metallum, nec deportatis, quia amittunt tantum iura municipalia illius ciuitatis vel prouinciæ, à qua sunt banniti, non autem iura communia. hanc dicunt communem omnes docto. in l. 1. C. de her. insti. & Curt. conf. 60. Dux. col. 10.

Non aut dico, quod possit deportari à præfide de iure, ut su. §. prox. diximus, nec relegari à defensore ciuitatis, cum sit de imperio mero, ut i. Aut. de def. ci. §. nulla. i. fi. §. coll. 3.

* Adde, quod Bar. in l. imperium. coll. 4. ff. de iur. om. iu. ponit relegationem in inferiore gradu imperij, cuius opin. est communiter approbata.]

Poenæ. id est supplicij: supplicium enim suus dominus est, non fiscus, vnde ei nihil quaerit, ut ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. 3.

sed de nouo iure nemo ingentius fit seruus ex supplicio, ut in Auth. de nup. §. quod autem. & §. si vero. coll. 4.

ADDITIO. Dic secundum Ange. istud esse verum, si remanet viuus, aliud si in eo fiat

Ingenitus ex supplicio non fit seruus,

executio mortis naturalis.

* Adde, quod serui poenæ sunt peioris conditionis, quam alij serui, nam non possunt manumitti. l. 2. C. qui ad liberta. procla. non li. Item sunt prorsus incapaces. l. si in metallum. de ijs quæ pro

Serui autem poenæ efficiuntur, qui in metallum c. damnantur, & qui bestiis d. subijciuntur.

Sola Patricianus dignitas liberat à patria potestate. hoc dicit.

non feri. ha. quod non est in seruis priuatorum, qui saltem acquirunt dominis, l. si paterfamil. de her. insti.

c In metallum. i. opus metalli ad fodiendum metallum, vel etiam deportandum, & etiā ne fugerent ligabantur, & pondere quodā opprimebantur, ut ferro, vel alio modo. Alij vero erant, qui dicebantur damnati in opere metalli, & hi non tanto pondere opprimebantur, & qui hinc fugiebant in metallum ponebantur. Alij vero erant, qui in ministerium, vel in seruitium metallicorum tantum ponebantur, & hoc si perpetuo fieret, erat seruus, alias contra. ff. de pe. l. aut damnum. §. inter eos. & §. quisquis, & §. in ministerium. Sed quid si prouincia non habeat metalla aliqua, vel ferri, vel similis conditionis? Resp. in vicinam prouinciam mittebatur, ut ff. de pen. l. aut damnum. §. est poena. Alij sunt in opus publicum perpetuo dati, vel ad tempus, qui sunt similes relegatis, ut ff. de pen. l. quidam. Sed huiusmodi poenæ non sunt in vsu hodie.

d Bestijs. Deducendis forte, vel etiam ut comederet cum eis, vel alia bestialia faceret, de hac poena dic. ut no. ff. de pe. l. qui ultimo.

* Adde, quod qui bestiis subijciebatur, dabatur eisdem dilaniandi. hi & obijci bestiis dicebatur, ut de Daniele leonibus obiecto perditum est. * Damnati vero ad bestias ijerat qui in poenam delictorum suorum seruabantur, ut in publicis venationibus cum bestiis depugnarent, cuius rei exemplum extat memorabile apud Gell. lib. 5. ca. 14. ut eleganter hanc differentiam annotauit Budæus in l. aut damnum. ff. de pen.]

* Adde, quod & pp heresim pñs filij desinunt esse in eius potestate c. 2. ad fin. de her. lib. 6.

Filius familias. Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo reddit rationem. Tertio excipit à dicto. Quarto assignat rationem. Secunda ibi, Militia. Tertia ibi, Sed ex constitutione, Quarta ibi, Quis enim, Ang.

SYL.

* Ad

CASVS. Postquam visum est pœnas solvere patriam potestatem, quærebat an e converso dignitates aliqua, aut militia, soluerent, quasi duorum extremorum debeat esse eadem ratio, dubium autem faciebat, quia cautum est, ut seruus adeptus militiâ, vel dignitate, sciente domino nascatur liberatè. I. super feruis, & l. si quis. C. qui mil. non poss. lib. 12. unde multo magis deberet effici sui iuris filius, quia facilius persona libera fit sui iuris quàm servus liber, ut patet hoc tit. cuius tamè contrarium deciditur ea ratione, quia patria potestas impedire non potest filium, quominus militet magistratusq; gerat. I. honor. §. plebeij. ff. de mun. & hon. l. q. cū vno. §. qui filium. ff. de re mili. & ideo cum nihil obesset, nō erat necessaria dissolutio ipsius: excipitur tamen Patriciatus, ratione in tex. allegata. Nec obstat quod opponebatur de seruo adepto militiam sciente domino, quia eo casu consequitur libertatem, nō propter militiam, aut dignitatem, sed ex voluntate domini, qui, cum sciat solum liberas personas posse militare, aut dignitatibus fungi, patiēdo servum militare, aut honores gerere, censetur in antecedentiam necessariam illi libertatem dare voluisse.] No. quod hoc iure filiusfamilias miles non liberatur à patria potestate. Item nec senator, nec consul. Secundo, quod non inconuenit, quod ratio sit eadem cum dicto. Sed dic, quod hoc est ex eo, quia intendit dicere, quod manet in potestate, quia non habet priuilegium, liberandi, id est quia non est tributum hoc priuilegium: sicut dicitur in l. si. ff. de offi. proc. Cæs. Item not. patriciatum liberare à nexu patriæ potestatis. Item quod argumentum ab inconuenienti valet. Item quod argumentum de minori ad maius valet affirmatiue. Item quod dignitas patriciatus est summa & maxima. Item vnde patricij dicantur.]

Filiusfamilias + si militauerit, a vel + si Senator, vel Consul factus fuerit, remanet in potestate patris, Militia enim, vel Consularis dignitas, gatur remansisse in potestate patris quo ad eorum commodum. §. si. d. auth. consti. que de digni. facit l. nam quod. ad sena. treb.]

Constitutione. ut Cod. de consul. l. fina. libro duodecimo.

Patriciatus. Erat enim patricius quasi principis pater. Vnde Salustius: O patres conscripti. Nam scripta erant eorum nomina in aliquo loco, vel in corona capitis eorum, vel alias.

Budeus ad l. vlt. ff. de sena. & Andr. Alcia. lib. 12. C. tit. de cons. & non spar. pecu. damnant Accur. hic, quod confundit patriciatum, cuius fit mentio hoc loco, cū patriciatu veterum, quos plurimum inter se differre palam est.

Adde, quod patres conscripti dicebantur apud Romanos, quos Brutus ex equestri ordine in senatorum numerum assumpsit, & primis illis senatoribus à Romulo lectis, quorum numerus iam cædibus Regis diminutus erat, adscripsit, quod scribit T. Livius in princip. secundi libri ab vrbe condita Patricij autem appellabantur nobiles Romani, qui à primis Romuli patribus oriundierant. sed apud Græcos alij fuisse Patricij, qui præerant supremo consilio, quasi patres patriæ: de qua dignitate Suidas, patricios hōpatit tu Kinu, Patricius, inquit, pater est communis Reipublicæ, ut non immerito eum, Iustinianus hic patris nomine dignetur.

Illico. Hoc est speciale in patricio & consule, hodie etiam, ut sola collatione, id est donatione codicillorum, id est dignitatis scriptæ, vel per aliquod priuilegium, fiant sui iuris, etiam sine administratione. in alijs decem. tunc demum cum cœperint administrare, ut in Auth. constit. quæ de digni. §. 1. coll. 6. quæ est, C. de episc. & cler. auth. sed dignitas, & C. de decur. l. si. lib. 10. Itē in tertio casu: cum ordinatur episcopus, qui est et ultra supradictos casus, ut in Auth. constit. quæ de digni. §. palam. coll. 6.

Imo idem est etiam in alijs ibi enumeratis, ut simul atque codicillos seu diplomata receperint, liberentur à patria potestate, licet nondum cœperint administrare, ut ex

Dignitates 12. liberant à patria potestate.

Non liberat. hoc iure isto: nam nulla dignitas præter patriciatum releuat filium à potestate patris, ut subiicitur: sed hodie duo decim sunt dignitates, quæ liberant aliquem curialem à curiali conditione ut C. de decur. l. si. lib. 10. & illæ eadem liberant à patria potestate, ut in Auth. constit. quæ de digni. §. 1. & §. generaliter. coll. 6. unde cum sit ibi consul, corrigitur quod de eo hic dicitur.

SYL. Adde, quod & per dignitatem sacerdotia-

lem soluitur patria potestas. secundum Hoffman. in c. Indecorum. de æta. & qual. Item per monachationem. d. c. Indecorum. & glo. in l. si ex causa §. pe. ff. de mino.]

Adde etiam clericos, qui sunt ultra primam tonsuram, de iure canon. in potestate patris non esse, secundum las. in l. filia. C. de colla. Item declarata quod dicitur de constitutis in dignitatibus prædictis, ut intelligatur remansisse in potestate patris quo ad eorum commodum. §. si. d. auth. consti. que de digni. facit l. nam quod. ad sena. treb.]

Sed ex constitutione nostra summa Patriciatus dignitas illico, imperialibus + codicillis præstitis, si-

gatur remansisse in potestate patris quo ad eorum commodum. §. si. d. auth. consti. que de digni. facit l. nam quod. ad sena. treb.]

Constitutione. ut Cod. de consul. l. fina. libro duodecimo.

Patriciatus. Erat enim patricius quasi principis pater. Vnde Salustius: O patres conscripti. Nam scripta erant eorum nomina in aliquo loco, vel in corona capitis eorum, vel alias.

Budeus ad l. vlt. ff. de sena. & Andr. Alcia. lib. 12. C. tit. de cons. & non spar. pecu. damnant Accur. hic, quod confundit patriciatum, cuius fit mentio hoc loco, cū patriciatu veterum, quos plurimum inter se differre palam est.

Adde, quod patres conscripti dicebantur apud Romanos, quos Brutus ex equestri ordine in senatorum numerum assumpsit, & primis illis senatoribus à Romulo lectis, quorum numerus iam cædibus Regis diminutus erat, adscripsit, quod scribit T. Livius in princip. secundi libri ab vrbe condita Patricij autem appellabantur nobiles Romani, qui à primis Romuli patribus oriundierant. sed apud Græcos alij fuisse Patricij, qui præerant supremo consilio, quasi patres patriæ: de qua dignitate Suidas, patricios hōpatit tu Kinu, Patricius, inquit, pater est communis Reipublicæ, ut non immerito eum, Iustinianus hic patris nomine dignetur.

Illico. Hoc est speciale in patricio & consule, hodie etiam, ut sola collatione, id est donatione codicillorum, id est dignitatis scriptæ, vel per aliquod priuilegium, fiant sui iuris, etiam sine administratione. in alijs decem. tunc demum cum cœperint administrare, ut in Auth. constit. quæ de digni. §. 1. coll. 6. quæ est, C. de episc. & cler. auth. sed dignitas, & C. de decur. l. si. lib. 10. Itē in tertio casu: cum ordinatur episcopus, qui est et ultra supradictos casus, ut in Auth. constit. quæ de digni. §. palam. coll. 6.

Imo idem est etiam in alijs ibi enumeratis, ut simul atque codicillos seu diplomata receperint, liberentur à patria potestate, licet nondum cœperint administrare, ut ex

Codicillos appellat diplomata, continetia testimonium dignitatis à principe collatæ Patricius quis est.

SYL.

recta

recta translatione d. auth. ostendi hoc loco in Comment.]

a ¶ Liberat. scilicet dignitas.

b ¶ Quis enim? quasi dicat, si quilibet p[er] etiam vilissimus, filium suum emancipat quâdo vult, vt

inf. eo. §. admo-
nendi & §. præ-
terea. quare
hoc Imperator
non poterit fa-
cere? Vel dic in
casu electi pa-
tricij: quasi di-
cat, cum ipse
pater patricij
possit emanci-
pare, & ad hoc
cōpellitur cū
alapis & ver-
beribus, vt in
auth. constitu-
tione de dig. 1.
respond. quare
& ipse Impera-
tor &c.

¶ aliàs re-
laxare.

SYL.

¶ Adde, q[ui] ar-
gumentū text.
procedit respec-
tu dignitatis,
quia alias non procederet à pari: pater quili-
bet emancipat filium. ergo Imperator vt fi-
lius nō possit emancipare & liberare patrē.
c ¶ Elegit quod raro fit, vt l. si. C. de consul.
lib. 12. secundum Ma.

Diuisio.

¶ Si ab hostibus. ¶ Diuiditur in tres par-
tes principales. Primo loquitur quando pa-
ter fuit captus. Secūdo, quando filius. Tertio
declarat, quid sit postliminiū. Secunda ibi,
ipse quoque. Tertia ibi, Dictum est. Arer.

SYL.

¶ CASVS. Quæ situm fuit, an captus ab
hostibus retineret, vel perderet ius patriæ po-
testatis, & videbatur dicendum, quod perde-
ret, quia cum efficiatur seruus hostiū, & sit
in potestate alterius. §. Item ea. inf. de rer. di-
ui. nō potest alium habere in potestate. l. sic
eueniet, ff. de adul. eodem modo in filio ca-
pto, quia transit in alterius potestatem, vide-
batur absolute liberari, vt in monacho di-
cimus, qui trāsit in potestatem Abbatis. in-
decorum. de ætat. & qualit. cuius contrariū
respondetur, quod immo nec perditur, nec
retinetur, sed stat in suspensio, attento futu-
ro euentu, vt si reuertatur, non præsumatur
amissū, propter ius postliminiij, quo fingitur
fuisse semper in ciuitate, si decedat ibi, præsu-
matur ex l. Corn. decessisse præambula ho-
ra captiuitatis. Ratio autem æquitatis huius
fuit, ne remedio destituerentur illi, qui for-
titer pro patria pugnando capti essent, ita-
demum eis reuersis. Not. quod captus ab ho-
stibus et si ciuis Rom. efficitur seruus hostiū.
Item, quod si pater capiatur ab hostibus, pe-
det ius liberorum, Item, quod reuersi ab ho-

stibus omnia iura recuperant. Item no. quid
sit postliminium, vnde dicatur, & eius effe-
ctus, & quod licet arguere ab etymologia
vocabuli, & quid sit limes.]

d ¶ Ab hostibus. Hostes sunt, quibus popu-
lus Rom. bel-
dñr.

*nij, quo omnia recupe-
rantur. hoc dicit ex lin
bello. §. si quis capia-
tur. & §. cetera. ff. de
capt. & postlimin. re-
uer.*

¶ Si ab hostibus d[omi]ni ca-
ptus fuerit parens,
quamuis seruus ho-
stium fiat, tamen pen-
det e ius liberorum
propter ius postlimi-
nij: f[aci] quia ij, qui ab ho-
stibus capti sunt si re-
uersi fuerint, omnia
pristina iura recipiūt:

lum indixit,
vel ipsi popu-
lo Rom. vt ff.
de cap. & post.
re. l. hostes.

* ¶ Quod di-
citur in tex. ca-
ptus, intellige,
& in præsidia
hostium dedu-
ctus. ante enī
manet ciuis,
& liber. l. §. ff.
eodem. tit. de
cap.

e ¶ Pendet. Filius ca-
Hic colligitur p[er]ti ab ho-
quoddam ho-
stibus in
minum genus
veritate ē
esse in penden-
tū sui iuris.
ti, vt diximus,
sup. de ijs qui
sunt sui vel a-
lien. iu. §. 1. Sed

certe quod hic dicit, pendet, verum est pro-
pter iuris fictionem: nam quo ad veritatem
sui iuris est filius, vt ff. de test. l. lege Corne-
lia. in fi. & ff. de lib. & posth. l. penul. & C. de
sen. pas. l. fin. ibi, quod maxime &c. & ff. ad
mace. l. 1. §. 1. nam pater seruus est hostium,
vt sup. de iur. perso. §. serui. ergo alium in po-
testate habere non potest, vt ff. ad l. Iul. de
adul. l. sic eueniet. Dic ergo, quod nulla præ-
terita vel præsentia pendent inspecto statu
præsentis, sed futuro, vt infra de verb. oblig.
§. condiciones.

¶ Adde meliorem tex. cū gl. in l. qui res. §. 1.
ff. de sol. l. cum hæredes, §. 1. de acquir. poss.
l. pen. ff. de suis & leg. l. in bello. §. si quis ca-
piatur. ff. de cap. & postlim. reuer. l. bona. §.
quod si filius. eo. tit.

SYL

** Adde, quod & alias in pendentis est, an
quid acquiri debeat l. seruus. §. 1. ff. de acqui-
rer. domin. & vtrum quid valeat necne. l. si
sic legatum, §. vlt. ff. de lega. 1. vbi Bart. Al-
beric. & Ang.

f ¶ Postliminiij. Est autem postliminium Postlimi-
ius amissæ rei recuperandæ ab extraneo, mo-
nū quid
ribus & legibus constitutum, vt colligitur. ff.
de cap. & postli. reu. l. postliminiū. 1. resp.

¶ Adde tamē pro declaratione, quod post-
liminium habet duo capita, primum, quod
reuersus recuperat omnia: & hoc est funda-
tum super veritatem: secundum, quod singa-
tur semper fuisse in ciuitate, & semper ha-
buisse illa iura, quod est contra veritatem
ita est de mente Bar. in l. nec vtilem, col. fin.
ex qui, cau. ma. q[ui] distinctio in hac materia
ape-

SYL

aperit mentem ad multa.

* Illud quoque animaduertendum, quod Seruius (ut est relatum apud Cicero in Topi.) aliunde deducit verbum postliminii: inquit enim, dici a post, & liminiū productionem esse verbi: sicut in finitimo, legitimo, aditimo, non plus est timū, quam in meditullio, tullium.

a Idcirco. Quia reuersi omnia iura recuperant. †

b Captus. Et reuersus, ut ff. de capt. l. retro.

** Adde, quod ex hoc text. annotat. Bar. in l. si is qui pemptore. col. pen. ff. de vfuc. per. mitti, qd̄ duæ fictiones concurrant circa idem. quoties vna succedit in cōsequentiam alterius: quod trahitur etiam ad duas specialitates, ut ita ad hoc citatur per Neguf. in trac.

de pigno. In pri. mem. §. par. nu. 16.

c Captus. Infra fines nostros nec vltra deductus: ita improprie reuersus dicitur postliminio. Vel dic, captus fuerat vltra fines, & tunc dicitur etiam rediisse, antequam ad limina redeat, quia sic recuperat statum, licet improprie: & facit ad hunc. §. ff. de cap. l. in bello §. 1. Item ad idem. ff. de vi & vi arma. l. qui possessionem.

SYL. * Text. est intelligendus simpliciter, videlicet; quod qui captus est, licet per se non reuertatur, sed deuictis hostibus recuperetur, postliminio rediisse intelligatur.

† Præterea. † Diuidit in sex partes. 1. qualiter per emancipationē liberatur filius a patria potestate. Secundo, qualiter fiebat emancipatio de iure antiquo. Tertio, qualiter fiat hodie. Quarto, quod pater habet legitimam in bonis emancipati, sicut patronus in bonis liberti. Quinto, qd̄ pater legitimus est tutor filij impuberis emancipati. Sexto, qd̄ nepotem potest emancipare retento filio in potestate, & econtra. Secunda ibi. Sed emancipatio. Tertia ibi. Nostra. Quarta ibi, & tunc. Quinta ibi, & præterea. Sexta ibi, Admonendi. Aret.

† Præterea. CASVS. in prima parte aliter. SYL. non figurabitur, quia cum fauore parentum a iure ciuili fuerit introducta patria potestas, consequense est, ut eidem renunciare, ac eam a se abdicare possint. l. penul. C. de pac.

qui ab hostibus captus est, & in fines nostros postea peruenit, postliminio reuersum recte dicimus. Nam limina, sicut in domo finem quendam faciunt: sic & imperij finem esse limen veteres voluerunt. Hinc & † limen dictum est, quasi finis quidam & terminus. Ab eo postliminium dictum est: † quia ad idem limen reuertebatur, quod amiserat. Sed & qui captus, c̄ victis hostibus recuperatur, postliminio rediisse existimatur.

naturalis pater vnum, aut duos numos, quasi in similitudinem pretij, accipit, & iterum eum acceptis numis fiduciario patri tradit: hoc secundo & tertio fit, cum fiduciario patri emancipat ac tradit, & sic de patris potestate exit: quæ tamen emancipatio solebat ante præsidem fieri, modo antecuriam faciēda est, vbi quinq; testes ciues Roma. in præsentierūt, & pro illo, qui libripens appellatur, id est, stateram tenens, & qui antestatus appellatur, alij duo, ut numerus septem testium impleatur: tamen cum tertio emancipatus fuerit filius a patre naturali fiduciario patri, hoc agere debet naturalis pater, ut ei a fiduciario patre mācipetur, & a naturali patre manumittatur, ut si filius ille mortuus fuerit, ei in hæreditate naturalis pater, non fiduciarius, succedat. Femina, vel nepotes masculi ex filio. vna emancipatione de patris, vel aui exeunt potestate, & sui iuris efficiuntur, & hi ipsi quālibet vna emancipatione de patris, vel aui potestate exeunt, & nisi a patre emancipati fuerint, & a naturali patre manumissi, succedere eis naturalis pater non potest, sed fiduciarius, a quo manumissi sunt: nam si remancipatum sibi

Sed loco casus referam ex Cajo Iureconsulto modum. d. emancipationis antiquæ, ut aperiat intellexus multorum iurium & præcipue text. nostri. Isti. 6. l. 1. Institui. sic ait: Emancipatio, hoc est manus traditio, quædam similitudo venditionis est, quia & in emancipationibus præter illum, hoc est certum patrē, alius pater adhibetur qui fiduciarius nominatur. ergo iste naturalis pater filiū suū fiduciario patri emancipat, hoc est manu tradit, a quo fiduciario patre

† alias limines dictus.

† alias quæ eodem limine reuertebatur quo amiserat.

natu-

naturalis pater uel auus manumiserit, ipse eis in hæreditate succedit. Hæc Caius. Ad- dam præterea uerba Boerij lib 3. con. Topi. Mancipatio, inquit, imaginaria quædam ven- ditio est, quod ipsum ius proprium est Ro- ciuium. Ea res

ita agitur, adhi- bitis non mi- nus quinque re- stibus ciuibus Rom. puberi- bus, & eo, qui libripens dñ, is qui mancipiū accipit, as te- nens, ita dicit: Hunc ego ho- minem ex iu- re Quiritum meum esse ani- mo, isque mi- hi est emptus hoc ære ænea- que libra: de- inde percutit libram, idque æs dat ei, a quo mancipiū acci- pit, quali pretij loco. * Pro quo rum uerborū intelligentia le- ge quæ hic scri- bit Theophi- lus, uel si libet, nostras in hūc

librum Annotat.] Not. modum emanci- pandi de iure antiquo. Item quod hodie emā- cipatione soluitur patria potestas, & quod idem iuris habet pater, quod patronus, & quod potest emancipari filius retento nepo- te in potestate, & econuerso. Item circuitus & fictiones reprobari.]

a Præterea. Non solum supradictis modis sed præterea &c.

* Adde, quod emancipatio dicitur, quasi emancipio & dominio nostro emisso. Est enim mancipium, dominium. unde eman- cipare fundum pro alienare, Suetonio, & Plinio.

b Liberi. Generale nomen est ad omnes inferiores, ut inf. tit. 2. §. fi.

Melior tex. in l. liberorum. ff. de uerbor. significa.

c Procedebat. i. ea demum ad effectum perducebatur Accur.

d Per imaginarias. Idest fictitias. sic & ff. de re. iu. l. imaginaria. nam pater uendebat fi- lium, pro uno numo forte, & emptor eum manumittebat, ut hic, & ff. de ca. di. l. liberos §. 1. & C. eo. l. fi. r. respon. & fa. ad hoc inf. de test. §. 1. & propter hoc dicebatur filius capi- te minut. Sed cum hodie talia non fiant, ut sequitur, nunquid dicitur capite minui?

† Respon. sic, quia statum mutat ad minus ut int. de ca. di. r. respon. & §. minima.

* Adde, quod dixit imaginarias uenditio- nes, quia in emancipatione quædam simili- tudo uenditionis interueniebat, imaginariū enim dicitur,

quod ad ima- ginē uel simi- litudinem in- troducitur est auctore Alcia. lib. Parer. 3. c. 11 qui etiam de- clarat. d. l. ima- ginaria.

e Ex impe- riali rescripto. Et hoc modo etiam sine uen- ditione fiebat, ut puto.

ADDITIO.

Et est ratio se- cundum Ang. hic, quia fru- stra precib. im- ploratur, quod datur a iure. l. j. ff. ad munic.

f Per consti- tutionem, ut C. de emanci- pa. l. l. fi.

g Fictione. alias functio- ne.

* Legendum fictione: intelligit autem Im- perator imaginariam illam uenditionem, de qua dixi in figuratione casus.]

h Explosa. i. expulsa. sic. inf. de fideicom. hære. §. sed quia stipulationes.

i Recta uia. uel indirecta, non curo. Vel dic. i. recto iure.

* Dic recta uia. i. non per antiquas amba- ges & circuitus, opponitur enim recta uia cir- cuitu, de quo loquitur iste text. & l. fin. C. de eman. lib. ibi, iubemus huiusmodi circuitu in posterum quiescente.

k Vel magistratus. quoslibet, et si non ha- bent merum imperiū, uel mistū, ut in auth. de defen. ci. §. nulla. coll 3. & et extraordina- rios ut duo Bonon. coram iudice Mutin. ut ff. de manu uin. l. etiam §. fi. C. de iudi. l. vlt. alias pen. † Merū, & mistū Imp. quid sit, dif- finit tex. in l. imperium, ff. de iur. om. iud. Et no. q. emancipatio facta coram notario, sine iudice non tenet nisi aliter sit de consuetudi- ne loci, Dec. conf. 13. nu. 2.

l Intrēt si iudex est in domo. idē ubicūque sit, dum mō non in loco turpi, ut ff. de iur. & iu. l. pe. & ff. de arbi l. si cum dies. §. penult.

* Vfus est iust. verbo intrent pdeant, sicut in l. fi. C. de emā. lib. dixit intrate tribunal:]

m Sua manu. † id est debet capere eū per

Instat,

F

ma-

SYL

† alias nō est uia.

† alias ad

SYL

SYL

† medius probat l. 2. de offi. proc. & cle.

SYL

† Et ita cōiter ob- seruaf se- cundum Ange. qñ fit inter p- sentes, se- cus si in- ter absen- tes, ut hic sequitur.

† alias &

* Hæc eā- dē. q. mo- uet glo. in §. mini- ma. super ver. uel cō- tra. in fin. inf. de ca. di. ubi vi- de q. me- lius seip- sam decla- rat.

manum, & relaxare eum per verba ad hoc idonea, vel dic manu id est potestate nam quandoque & non capta manu emancipatur, ut. C. de eman. li. l. pen.

SYL. Adde, quod formam hodiernæ emancipationis ponit Angel. hic.]

a Et tunc. id est ex tunc. nam prius occuparet pater omnia iure peculij, ut infra qui non est permi. fa. test. §. 1. & est simile tunc. ff. de con-

ditio. & demonstratio. l. 3. in fin. & ff. si cert. petat. l. lecta. & ff. de vul. subst. l. in substitutione. §. 1.

b Ex edicto sposito. ff. si quis a pa. fue. manu. l. 1. in fi. r. respon.

c In bonis, acquirendis uel acquisitis, uel a patre sibi nunc collatis.

d Manumissus id est emancipatus. improprie enim ponitur, ut ff. quando actio. de pec. est an. l. 1. §. alienatio.

SYL. Adde, quod non est improprie attenta forma antiqua, quia immo erat proprie manumissio, quamuis attenta forma hodierna sit improprie dictum, capiendū manumissionem in sua specie, prout competit seruis: sed si capiamus uerbum, manumittere, in suo primordiali significato, ita applicatur ad dimissionem a patria potestate, sicut ad dimissionem a potestate dominica.

Patronus **qualiter** **succedit** **liberto.** **Pf** in quibus casibus succedit filio, & in quibus non.

e Patrono. patronus autem succedit liberto in totum ab intestato, filijs non extantibus: ex testamento, in tertia parte bonorum liberti: liberis existentibus: in nihilum: licet olim esset aliter, ut inf. de suc. li. §. 1. & 2. & §. sed nostra: sic erit hic in patre. Sed hæc similitudo interdum fallit nam interdum habet totum pater, ut si filius turpem personam instituit hæredem. ut ff. si a pa. quis fu. ma. l. Paconius. in prin.

*** Ratio** differentiarum potest esse, quia hæreditas debetur patrono tantum ex l. (nam non debetur nisi illa tertia pars, quam l. statuit esse debitam) parenti uero etiam ratione miserationis: quæ ratio est naturalis, & respicit totam hæreditatem.]

Interdum nihil ex successione, uel alio modo, ut in sex casibus scilicet quando pretium emancipationis accepit pater a filio.

SYL. *** Potest** forte esse ratio, quia in liberto clarum est, quod pretium, quod dabatur, erat peculiare, & ipsius domini: unde nec reperitur postquam fuerit datum, quamuis dominus non manumittat. l. si liber. C. de condit. ob cau. at in filio poterat esse peculium castrense uel quasi, in quibus pater nullum ius habet, & ideo amplius teneatur, quia

pretium vere sit ipsius.]

Item quando filius est miles, & habet castrensia, ut ff. si a pa. quis fu. ma. l. 1. §. si patrens & §. est & alius. & ff. de testa. mili. l. si a milite §. si. & l. seq.

stantur parenti, quæ tribuuntur patrono e in bonis liberti. Et præterea si impubes sit filius, vel filia, vel cæteri, ipse parens ex f manumissione tu-

ff. si a pa. quis fue. manu. l. 1. §. liberos. secus est in filijs patroni.

Ratio est illa, quam assignat. Imper. infra de fid. tu. ver. quoniam filius.]

Item quando emancipauit coactus, ut ff. si a pa. quis fue. manu. l. si.

Hæc non est proprie differentia, quia casus iste non cadit in domino, qui si male habet seruum, cogitur vendere, non manumittere. §. fina. supra de ijs qui sunt sui uel alien. iu. & si quo casu propter necessitatem manu mittit, in ipso quoque resoluuntur iura patronatus. l. 1. C. de lib. & lib. & l. 1. C. de bo. lib. ubi hoc sentit Albe.

Item Caluissiana non ita patri, ut patrono datur, ut ff. si quis a pa. fue. manu. l. 1. §. si patrens. & l. non usque.

Ratio redditur in dicta lege non usque.

Item nec operas a filio, ut a liberto patronus, habet, ut ff. si quis a pa. fue. manu. leg. penult.

*** Ratio** nem affert Iurisconsultus. in l. penult. ff. de obseq. a lib. uel liber. pat. & par præst. licet hæc prædicta specialia in patrono vera non sint, ut colligitur ex generali capite illius tituli. Si quis a pa. fue. manu. l. 1. primo respon. & 2. & in specialibus casibus, qui in illo titulo ponuntur, ut dictum est. Sed secundum hoc semper uidetur pater amittere, cum semper præmium emancipationis habeat hodie, ut infra per quas person. nobis acquiri, §. hoc quoque, Cod. de bono. quæ lib. cum oportet. §. penult. Sed dic istud legale, non conuentionale præmium esse, & ideo licitum, nec puniendum, ut Cod. de admini. tut. l. sancimus, 1. & C. ad l. Iul. de adul. l. Gracchus. †

**** Not.** ergo ex hoc text. ibi. eadem iura, iuncta glo. in ver. patrono, quod non uitiatur generalis equiparatio, quamuis existant aliquæ differentiarum per alias leges inducæ. idem probatur in l. illud. ff. de donatio. cau. mor. iuncta l. tam is. §. 1. eod. tit. & inf. de dona. §. mortis. ubi glo.]

f Ex manumissione. Id est, ex emancipatione,

Adde, quod nec patronus ullum ius habet in bonis castrensis liberti. l. etiam, §. patronus. ff. de bo. lib.]

Item filijs alijs patris, licet hæredibus, non datur, ut

ff. si a pa. quis fue. manu. l. 1. §. liberos. secus est in filijs patroni.

Ratio est illa, quam assignat. Imper. infra de fid. tu. ver. quoniam filius.]

Item quando emancipauit coactus, ut ff. si a pa. quis fue. manu. l. si.

Hæc non est proprie differentia, quia casus iste non cadit in domino, qui si male habet seruum, cogitur vendere, non manumittere. §. fina. supra de ijs qui sunt sui uel alien. iu. & si quo casu propter necessitatem manu mittit, in ipso quoque resoluuntur iura patronatus. l. 1. C. de lib. & lib. & l. 1. C. de bo. lib. ubi hoc sentit Albe.

Item Caluissiana non ita patri, ut patrono datur, ut ff. si quis a pa. fue. manu. l. 1. §. si patrens. & l. non usque.

Ratio redditur in dicta lege non usque.

Item nec operas a filio, ut a liberto patronus, habet, ut ff. si quis a pa. fue. manu. leg. penult.

*** Ratio** nem affert Iurisconsultus. in l. penult. ff. de obseq. a lib. uel liber. pat. & par præst. licet hæc prædicta specialia in patrono vera non sint, ut colligitur ex generali capite illius tituli. Si quis a pa. fue. manu. l. 1. primo respon. & 2. & in specialibus casibus, qui in illo titulo ponuntur, ut dictum est. Sed secundum hoc semper uidetur pater amittere, cum semper præmium emancipationis habeat hodie, ut infra per quas person. nobis acquiri, §. hoc quoque, Cod. de bono. quæ lib. cum oportet. §. penult. Sed dic istud legale, non conuentionale præmium esse, & ideo licitum, nec puniendum, ut Cod. de admini. tut. l. sancimus, 1. & C. ad l. Iul. de adul. l. Gracchus. †

**** Not.** ergo ex hoc text. ibi. eadem iura, iuncta glo. in ver. patrono, quod non uitiatur generalis equiparatio, quamuis existant aliquæ differentiarum per alias leges inducæ. idem probatur in l. illud. ff. de donatio. cau. mor. iuncta l. tam is. §. 1. eod. tit. & inf. de dona. §. mortis. ubi glo.]

f Ex manumissione. Id est, ex emancipatione,

a Nan.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

† Dic, quod de consuetudine a liter obferuatur, quod prius in emancipatione donata filio secundum Ange. & Iac.

a Nanciscitur. concordat huic uerbo. inf. de leg. par. tut. & inf. de fidu. tu. in prin.

b Liberum arbitrium. nisi in casibus. ut inf. eod. in fine dicimus; & fa. ad hunc. §. ff. de adop. l. liberum.

c Habebit.

ut sup. de par. po. §. qui igitur

d Manumittere. i. emancipare.

e Vel omnes. repere, liberum esse.

SYL. **f** Sed & si.

alias habes.

g **Ca** non figurabitur aliter: quia dubitandi & decidendi ratio assignata fuit. supra in §. sed hodie. de a. dot. Not. qd dictio, sed & si ponit diuersitatem facti, & identitatem iuris. Item, quod adoptio exigit scripturam. Item qd presentia, & taciturnitas habetur pro consensu. Item, qd eodem tempore quis transit de potestate unius, in potestatem alterius omnibus uiuentibus. Item no. qd hæc adoptio non potest fieri cum ab-

sentibus. Item, qd nõ in conuenit, quod una decisio respectu diuersorum titulorum & sic diuersæ materiæ replicet, nec per h. d. superflua

f Constitutiones. ut C. de adop. cū in adoptiuis. & sup. de ado. §. sed hodie, & §. si uero.

g Presente eo. nisi sit infans, ut C. de emā. lib. l. penul.

****** Adde, qd est melior tex. in l. etiam infan- tem. ff. de adopt. & ratio, cur non exigatur consensus in infante, est, quia nec consenti- re pōt. requiritur. n. in i. s. qui consentire pnt.

h Non contradicente. No. patientiam con- sensui comparari: sic qui tacet affirmat, sic. Christo. ff. de pig. l. hideiussor. 2. §. pater. & ff. sol. mar. requiritur l. 2. §. si. Arg. contra. ff. de adop. l. 2. §. 1. & ff. exp. de procur. filius fa. §. Inuitus, Accur.

i Adde, quod hæc est materia. l. quæ dotis. ff. so. matr. ubi la. so. ponit xvij. casus, in qui-

SYL bus præsens sciens, & tacens habetur pro cō-

telam eius nancisci- tur. **a**

a Admonendi autem sumus, liberum **b** arbi- trium esse ei, qui fi- lium, & ex eo nepo- tem vel neptem in po- testate **†** habebit, **c** fi- lium quidem de pote- state dimittere, nepo- tem retinere: & econ- uerso filium quidem in potestate retinere, nepotem uero vel ne- ptem manumittere, **d** vel **e** omnes sui iuris efficere. Eadem & de pronepote, & pro- nepte, dicta esse in- telligantur.

Adoptatus ab ascen- dente exit patriam po- testatem, & transit in potestatem adoptan- tis. hoc dicit. ex l. cum in adoptiuis §. si uero

sentiente, & vij. casus contrarios, ex quibus omnia iura soluantur. Ego uero in Com- men. ut consulerem iuuenum studijs om- nem hanc materiam in pauca capita reduxi, ac quam simplicissime explicui.]

pater. & l. fina. Cod. de adop.

a Sed & si pater filiū, quem in potestate ha- bet, auo vel proauo naturali **†** secundum nostras constitutio- nes **f** super his habi- tas, in adoptionem dederit: id est, si hoc ipsum actis **†** interue- nientibus apud com- petentem iudicem ma- nifestauerit, præsen- te **g** eo, qui adopta- tur, & non contradi- cente, **h** necnon eo præsentem, qui adoptat: soluitur quidem ius po- testatis patris natura- lis, transit **i** autem in huiusmodi parentem adoptiuum, in cuius persona, & adoptio- nem esse plenissimam antea diximus. **k**

ficatur sui iuris, cum sententia nõ faciat ius: imo remanet in potestate, licet quo ad me pro emancipato habeatur ut ff. de cond. in- de. l. Iulianus in princ. & l. ult.

*** f** Ultimum dictum gl. præter quam quod **SYL** est impertinens, quia qui pronunciat esse sui iuris, habetur per omnia pro tali. l. res iu- dicata. ff. de reg. iur. quod non contingit in adoptato ab ascendente, cum transeat in eius potestatem, tum est etiam falsum, quia sen- tentia utpote iuris civilis potest patriam po- testatem tollere, quæ similiter est iuris ciui- lis, licet non possit tollere obligationem na- turalem. d. l. Iulianus.

k Diximus. ut sup. tit. i. §. si uero.

i Illud autem. **†** Diuiditur in duas partes. Primo dicit de filiis ante emancipationem patris conceptis. Secundo de conceptis po- stea, secunda ibi, quod si post.

****** Adde, qd ideo in casu text. nostri ta- cens consenti- re videtur, qd non poterat in- uitus dari i a- doptionem. l. cum in adopti- uis. vers. cum **†** Subar- enim. C. de a- di, & l. a- dopt. Nam qui mo iustu. potest contra- de adop- dicendo actū §. sed ho- impedire, si est die, ubi præsens & ta- gl. uet. na- ceat habetur p- turali. consentiente. **†** Acta dñ l. sape ver. sed cuncti scri- scientibus. & putat qd si ver. cur. ff. de unt in iu- re iud.] dicio. l. a- i **†** Transi- sta. ubi gl. Ergo non tol- ff. de re- litur patria po- iud.

testas, sed tras- fertur. Ad qd ergo hic casus in hoc titulo ponitur? Resp. quia & si non tollitur incom- mutabiliter, tollitur tamen quo ad primū. Idem dico in eo, qui iudica- tur in potesta- te mea non ef- se: nam non ef-

Diuisio.

S Y L. * **CASVS.** Quia dictum fuit, q. emancipato filio soluitur patria p^{at}as, quarebatur, an nepotes ex eo, qui tempore emancipationis reperiuntur concepti: nascantur in p^{at}ate filij? dubium autem faciebat, quia cum ante

quam nascantur, non possint dici esse in p^{at}ate aui l. si. ff. de coll. bono. postea vero q. nati sunt, reperiunt patre capaxem patrie p^{at}atis, uidebat q. deberent ei applicari. sicut videmus i ancilla p^{at}egnante, quae si manumittat, parvus postea editus non querit d^{no}, sed efficitur liber. s. sufficit sup. de ingen. quo non obstat decidit contrarium, quia, cum iam sit q.

fitum ius ipsi auo in d. partu si non tunc d^u est in utero, saltem postea eo nato per retrotractionem. d. l. si. de coll. bo. liberando filium non censetur velle liberare nepotem, sicut nec cum emancipat filium natis iam nepotibus. s. praeterea. ver. Admonedi. sup. eo. nec obstat. s. sufficit. sup. de ingen. quia ut ait lo. Fab. illud est introductum fauore libertatis, ut. s. sufficiat ad eam consequendam matrem aut conceptionis, aut natiuitatis, aut medio tpe, liberam fuisse nepoti uero supradicto necesse est omnino subiectum esse, nec ei magis expedit esse in potestate patris quam aui, imo magis aui, tum propter praesumptionem uitae breuioris, tum quia censetur auus habere plura bona, quam pater. no. sum.

a Illud, hic, s. tradit duo praeccepta, ut sup. de adop. s. sed hodie.

b Ex filio. s. naturali & legitimo: secus in legitimo tantum, ut in adoptiuo: nam tunc filio emancipato, etiam nepos ex eo emancipatus v^o secundum quosdam, ut ff. de cap. dim. l. liberos. s. emancipato. & ff. de adop. l. sed

Hac op. est tenenda. & nepos. Vel melius t^o dic in eo idem, quod in naturali, ut in si. huius tit. & ff. de adop. l. liberum. & ff. de cap. & post l. reu. l. si me tibi.

c Ex ea nascitur. secus in ancilla praegnan te manumissa uel alienata, ut sup. de inge. s. sufficit. ff. de acq. re. do. l. si. & C. de pb. matre

Adde rationem differentiae, quam posui supra in positione casus.

S Y L. * **CASVS.** in s. tradente regulam non est figurandus, regula enim iuris est, q. nemo inuitus cogitur iuri suo re-

nuntiare, & sicut iura patrie potestatis non possunt solui inuitis filiis, s. generaliter. in auth. qui. mo. na. effi. sui. eodem modo non potest filius ratione cuiusdam relationis cogere patrem sese emancipare

Emancipato filio, vel in adoptione dato, nepos tunc conceptus remanet in p^{at}ate aui. h. d.

Illud aut scire oportet, q. si nurus tua ex filio tuo conceperit, & filium postea emancipaueris, uel in adoptione dederis praegnan te tuam, nihilominus qd ex ea nascitur, in potestate tua nascitur. Qd si post emancipationem, vel adoptionem conceptus fuerit, patris sui e-

mancipati vel aui adoptiuo p^{at}ati subijcitur. **Nemo inuitus cogitur emancipare. h. d. ex l. no potest. ff. de adoptio.**

Et quidem neque naturales liberi, neq. adoptiuo, ullo pene modo pnt cogere patres de p^{at}ate sua eos dimittere

De tutelis. **No sumat quia p^{at}atur de quo sit dicturus: diffinit tutelam: declarat, q. sint tutores, & vn dicti sint, ex l. i. ff. eo. tit.**

a superiore, & contextus orationis, per se subit it.

e Naturales: subaudi, & legitimi, nam naturales tantum non sunt in potestate, ut sup. de nup. s. fina.

f Penes hic not. talem regulam, q. nullus potest compellere patrem, ut emancipet eum, quod fallit in quatuor casibus, & ideo dicit, penes, ut si pater agnouerit legatum sibi relictum hac contemplatione, ut liberos emanciparet, nam tunc compellitur extra t^o ordinem emancipare, ut ff. de condit. & dem. l. si cui. Item si Titius adoptauit priuignum suum: compellitur emancipare cum eo pubere facto, si probauerit sibi non expedire esse in potestate, ut ff. de adop. l. nonnunquam. & l. sequen. Idem in quolibet adoptiuo, ut ff. de min. l. 3. s. si quis minor. Item si filia peccandi necessitatem imponat, ut C. de epi. au. l. si lenones. Item, si filium male & contra pietatem affecerit, ut ff. si quis a pa. l. si. Item econtra filius non potest compelli, ut emancipetur, ut in auth. quib. mod. natu. effi. sui. s. generaliter. collat. 7.

Adde, q. secundum opi. glo. etiam ex iusta causa non cogitur, attamen cois opi. est in contrarium, in l. quidam cum filium, ff. de verb. obl. in l. utrum eo. tit. ut ibi refert las. qui dicit, q. sicut ex iusta causa cogitur pater emancipare, ita cogatur filius emancipari.]

De tutelis. Imperator continet hanc ru. Vel sic: Dictum est sup. de quadam diuisione personarum, quia quaedam sunt sui iuris, quaedam alie-

Cum enim negotium utriusque agatur, utriusque etiam uoluntas exigitur, l. pen. C. de emanci. lib. sola enim emancipatio infanti, ut ibidem dicitur, vnius ratum consensu fieri potest. Nota summarium.

d Et quidem hoc est secundum praecceptum & repetere, Scire oportet, quod neque &c.

Adde, quod hac subauditio non est necessaria. nam est. s. separatus

S Y L. Emancipare filium pater cogitur in quatuor casibus. t^o officio iudicis, Bar. in d. l. si cui.

S Y L. Continuat

tio

alio-

alieno iuri subiectæ sunt : verum quia est alia diuisione, quia quædam sunt in tutela &c. ideo sequitur videre de tutelis.

Diuisio.

Transseamus. ¶ Iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo subdiuidit primū membrū personarum positum sup. tit. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. Secundo diffinit quid sit tutela. Tertio, qui sūt tutores, & unde dicantur. Quarto, quis sūt illi, qui possūt tutores ex testamento dare. Secūda ibi, Est autem. Tertia ibi, Tutores. Quarta ibi, Permissum. Areti.

S Y L.

¶ **CASVS** non figuratur, quia procedit diuidēdo & diffiniēdo. No. quod personarum, quæ non sunt in aliena potestate alia sunt sub tutela, alia sub cura, alia neutro iure tenentur. Item, quod cognitis ijs, qui sunt in tutela uel cura, cognoscantur qui neutro iure tenentur, & utitur Impera. eodem modo arguendi, quo usus est sup. in tit. de ijs qui sunt sui uel alie. iur. in princip. artamen hoc argumentum non videtur bonum in hoc rex. quia cum disiunctiue dicat, Cognitis ijs, qui sunt sub tutela, aut cura, cognoscantur qui neutro iure tenentur, argum. erit fallax: quia si cognoscantur qui sunt sub cura, non cognoscantur qui neutro iure, quia poterunt esse sub tutela. Ideo, ut bonum sit argumen. necesse est intelligere copulatiue, non disiunctiue. Item not. quod cognito vno contrariorū cognoscitur aliud. Item diffinitionem tutelæ. Item, quod tutela datur principaliter personæ. Item quod tutela est de iure ciuili. Item quod tutor est, cui diffinitio tutelæ competit. Item, quod propria deriuatio vocabuli sumitur ex diffinitione. Item quod ualet argumen. ab etymologia, & quod tutores dicuntur defensores pupillorum. Itē secundum dictam declarationem. not. quod dictio, uel, ponitur pro, &c.]

a ¶ Ad aliam. nam diximus duas, ut sup. de iure pers. in prin. & sup. de ijs qui sunt sui uel alieni iuris. in princ.

b ¶ Ex ijs nota ergo, quod hic distinguit illud membrum. Quædam sui iuris sunt. quod est oppositum illi, Quædam alieno iuri subiectæ sunt, ut sup. de ijs, qui sunt sui uel alieni iuris.

c ¶ Non sunt. qui ergo in tutela uel cura sunt, sui iuris sunt. filiusfamilias ergo non potest habere tutorem uel curatorem, ut hic, & Cod. de curat. fur. l. finali in principio.

¶ Adde curatorem dari filiosfam. vel potius eius bonis, in quibus patri nō queritur usufructus. l. fi. §. si autem patre recusante. C. de bonis quæ liberis. Sed contra, C. de senten. pa. l. fi. §. i. quia filius eius, qui est apud ho-

S Y L.

stes, est in tutela vel in curatione sunt: ita enim intelligemus cæteras personas, quæ neutro iure tenentur: ac prius dispiciamus de ijs, quæ in tutela sunt.

¶ Est autem tutela (ut Seruius §. diffiniuit) vis h. atque potestas

la, & tamen non est sui iuris, ut sup. tit. i. §. si ab hostib. sed ibi uerè nō erat in potestate, cum pater deportatus esset, ut diximus sup. tit. i. §. cū autem.

d ¶ Neutro. nec tutela, nec cura.

e ¶ Ita enim. quia contra-

riorum eadem est disciplina, ut hic, & supra de ijs qui sunt sui uel alieni iuris in principio.

¶ Intellige quo ad cognitionem, quia cognito uno contrariorum, cognoscitur etiam alterum, ut hic, non quo ad dispositionem, quia cum contrariorum sit contraria ratio, dispositio est etiam contraria. l. fi. §. fin. ff. de leg. 3. Bal. in l. fi. C. de solu.

f ¶ In tutela sunt. de alijs dicetur infra de curat.

g ¶ Est autem. Seruius nomen est Iuriconsulti, & facit ad hunc §. ff. eo. l. i.

h ¶ Vis atque potestas. i. uolentia potestas.

¶ Adde, quod hæc expositio reprobatur per doct. post Bar. in l. i. ff. eo.]

S Y L.

Nam datur tutor inuitus cum enim sit munus publicum, ut inf. de excu. tut. & curat. in princ. ergo inuitus datur, ut C. de decur. l. nullus. l. lib. 10.

¶ Adde cautelam, ne quis inuitus cogatur suscipere tutelam, licet non habeat aliquā excusationem, ut scilicet faciat seu procuret, quod non reperitur qui uelit fideiubere pro eo pro prædicta administratione, ut docet Cepol. cautel. 16. per rex. in l. si quis §. fi. ff. de excu. tut. & ita ai t. notare Bal. in l. i. in fi. & l. 2. C. quod cum eo.

¶ Item inuito datur, ut ff. de tu. & cur. da ab ijs. nec non. & ff. de tu. l. 2. unde patet, q. hæc est alia potestas, quam patris in filium, & domini in seruum, cum illa ad commodum, ut inf. per quas perso nob. acqui. §. i. & supra de ijs qui sunt sui uel alie. iur. §. 2. hæc uero ad onus, tenetur enim de dolo, & lata culpa, ut C. arbri. tut. l. 2. Item per hoc, quod datur, inuito, differt a curatore, qui uolenti datur, ut inf. de cura. §. item inuiti. & ff. eo. l. 3. §. si pupillus. Vel dic, uis, ad cogendum, potestas ad ad imperandum.

¶ Adde, quod doct. hic, & in l. i. ff. cod. impugnant hanc glo. dum uult, quod stante

S Y L.

Liber Primus

sua interpretatione tutor uolens & uolenti non diceretur tutor: sed tu salua, quia uerba diffinitionis & ipsa diffinitio saluatur, si a communiter accidentibus comprehendat casus, & rem quo diffinitur, text. est clarus in l. suus quo-

que, §. puto, ff. de hære. instit. ponit Areti. in l. i. ff. de testa. quamuis aliter uoluerunt quidam. Mod. quorum dictis alibi respondi.

* Verius tamē est, duo hæc nomina idem significare, & ad maiore expressionem potestatis tutela ris coniuncta fuisse. est enim honesta locutio, quam & Teren. in Heauton. & M. Tull. lib. 4. de natu. deo. usurparunt: quinetiam idem Iustinia. infra de interdic. §. Retinendæ. versiculo Quorum.]

* Adde, quod potestas hic accipitur pro auctoritate, secundum Alcia. in l. potestatis, ff. de verbo. significa. & recte nam alioquin pugnaret hic tex. cum eo, quod dicitur superius, personas, quæ in tutela sunt minime in potestate esse. Nec est dubitandum, quin hic legi oporteat, vis, non ius, ut quidam falso opinantur. id enim demonstrat Iustinia. paulo post ibi, tutores autem sunt, qui eam vim ac potestatem habent.

a. Libero. Nam nisi sit liber pupillus, non potest habere tutorem, cum si seruus sit, non sit sui iuris, qd est necesse, ut sup. eo. in princ. Item & si dubius est potest habere tutorem, ut ff. de tuto. & curato. da. ab ijs l. qui. Est tamen casus, ubi seruo datur tutor, ut ff. de tuto. & curato. da. ab ijs l. si impuberi, i. respon. cui tamen legi signatur contra ff. ad Trebel. l. si res aliena. §. seruus. & l. cogi. §. fina. & his duabus est alia contra. ff. eod. tit. l. mulier. §. non est. Quæ legum contrarietas ita soluitur: cum libertas fideicommissaria & hæreditas relinquatur ab eodem præstanda poterit seruus cogere, ut institutus hæreditatem adeat, & tunc datur etiam seruo tutor, ubi uero ab uno hæreditas, & ab alio libertas relicta est, non potest, nisi prius præstita ei libertate: tunc enim coget alium hæredem hæreditatem adire, & sibi restituere, secundum Ioann.

SYL. * Adde, quod hæc uerba. In capite libero, designant personam tutoris, non pupilli, ut apparet ex sequentibus, dum dicitur: Ad tuendum eum &c. & apertius ex l. i. ff. eo. quem admodum hoc loco in Commen, demonstratum est.]

b. ¶ Ad tuendum propter hoc etiam remouet patriam potestatem, quæ non est ad tuendum (i) sed ad gubernandum prout uult, & sibi acquirendum.

ADDITION. (i) Scilicet principaliter, sed bene in consequentiam. l. fi. §. necessitate. C. de bon. quæ libe. unde non consideratur. l. i. ff. de auct. tut. vide hic per Chri. Non tantum administrat negotia pupilli, nisi prius tria fecerit. s. quod fecerit inuentarium, & quod iuret utilia facere, & inutilia

Filio in potestate reitamento tutor dari potest: & nepoti, nisi in patris potestatem recalurus sit, hoc dicit ex l. i. ff. de testam. tut.

Prætermittere, & quod caueat sub hypotheca rerum suarum Spe. tit. de tut. §. §. ver. hoc autem notandum.

c. Propter ætatem ad differentiam curatorum, qui dantur furiosis & mentecaptis, qui propter morbum se defendere non possunt, ut inf. de cur. §. furiosi.

Adde, quod talis curator furiosi datur principaliter personæ, prout declarat Saly. in l. in copulandis. C. de nup.]

d. Iure civili. ¶ No. tutelam esse de iure ciuili, licet omnes fere contractus sint de iure gentium ut sup. de iure nat. §. ius autem.

e. Data. s. a lege, uel iudice, permessa uero a testatore dicitur ut inf. eo. §. permillum. Vel dic data personæ principaliter, permilla secundo rebus, ut inf. tit. i. §. certæ. & inf. de excu. tut. §. datus.

* Ego datam a. l. intelligo, quantum attinet ad legitimam, permillam aut ab eadē l. ut f. uel a iudice, uel a testatore def. §. permillum inf. eo. & ff. de tuto. & cura. da. ab ijs.

f. Eam vim. Quæ est dicta. sup. prox. §.

g. Ex qua re. i. vi & potestate.

h. Defensores. & secundum hoc et curator res sunt tutores, secundum Io. & plerunque sic appellantur. ff. de leg. 3. cum filio. §. j. ff. de min. l. i. §. 2. & l. etiam. §. ex causa.

ADDITION. Hanc gl. reprobatur Ias. quia licet allusio vocabuli conueniat, non tamen procedit, quia repugnat diffinitio, ut no. Bar. l. i. ff. de test.

i. Qui ædes. ut est præfectus vigilum, & qui cum eo de nocte vadunt, ut ff. de offic. præc. vig. l. 3. §. sciendum. Accur.

* Adde, quod quamuis hæc deriuatio possit eos et in sui generalitate comprehendere, tamen proprie æditi sunt (si Festo credimus, quem sequitur & Papinianus noster in l. cum pater. §. donationis. de leg. 2.) qui ædes sacras tuentur, non alias, cuius uerbi significatum attigam diligentius hic in Annot.

¶ alias se ipse.

¶ alias ex qua ipse nomen.

Tutor qui que seruo datur.

SYL.

¶ Et ideo differt a tutela propria personæ rerum que propriarum quæ est de iure gentium. l. ut uim. ff. de ius. & ius. & l. 3. ff. ad l. Aqu. secundum Chri.

SYL.

¶ Per.

Diuisio. **¶** Permissum. Diuiditur in tres partes. Primo ponit dictum in genere. Secundo illud modificat. Tertio modificationem exemplificat. Secunda ibi, Nepotibus. Tertia ibi, Itaque.

SYL. **¶** **CASVS.**

Dubitatum fuerat, an testamento tutores filijs & nepotibus dari liceret. dubitationem facere poterat, quia cum (ut supra dictum est) mortuo patre vel auo, l. faciat filios sui iuris ipso iure. §. i. supra tit. i. non videbatur in potestate esse illius, qui ex dispositione l. priuabatur mediante morte potestate patria, imponere hoc onus filijs aut nepotibus suis eo tempore, quo non poterant esse amplius in sua potestate, cuius contrarium deciditur, quia quamuis efficiantur sui iuris, tamen, quia huiusmodi impuberes egent aliquo, qui personam bonaque ipsorum tueatur, quem ex se eligere non possunt ob infirmum animi iudicium, concessit. l. paternæ providentiæ, ut posset etiam providere eo tempore de eo, qui personam ipsorum regeret, gubernaret, ac tueretur. * Sed hoc distinctionem recipit, nam filijs indistincte possunt dari tutores a patre illorum, cuius potestati subiecti sunt: nepotibus vero ita demum possunt parentes testamento tutores dare, nisi post mortem eorum in potestatem patris sui sint recasuri, quia eo casu cum sint filijfamil. non possunt tutores habere. sup. hoc titu. in princip. Not. quod quilibet ascendens in infinitum, qui habet liberos in potestate, potest testamento de tutore providere, intellige tamen concurrentibus requisitis; in hoc text. Item quod dictio, omnino, importat idem, quod generaliter.

Tutela triplex.

a **¶** Permissum. quia quædam generaliter vidimus de tutelis, & omnis tutela est vel testamentaria, uel datiuæ, uel legitima, itaque prius de testamentaria, utpote de digniore uideamus in hoc tit. & seq. De legitima autem dicetur infra de leg. agna. tut. usque ad titu. de attri. tu. De datiuæ dicetur, infra de attila. tut. per totum.

* **¶** Quod hic dicitur permissum, intellige. l. 12. tab. ut scribit Caius in l. i. ff. eo. uerba autem l. 12. tab. refert Riuallius hæc fuisse, Tutores liberis in potestate testamento parentes danto.

b **¶** Impuberibus. etiam mutis, ut ff. de tutel. l. muto, hoc etiam Prætori & Præsidi li-

cet, ut ff. de tuto. & curato. datis ab ijs. l. nec mandante. §. fi.

c **¶** In potestate. Naturalibus etiam dari possunt in ijs quæ sibi relinquuntur, ut C. de confi. tu. l. fi.

tem eorum in potestatem patris sui non sunt recasuri. Itaque si filius tuus mortis tuæ tempore in potestate tua sit, nepotes ex eo non poterunt ex testamento tuo tutores habere quamuis in potestate tua fuerint. §. quia mortuo te in potestate patris sui recasuri sunt.

lijs: sed in hoc uis est, quod in uno casu confirmatur sine inquisitione, in alio cum inquisitione: ita est doc. Bar. in l. naturali. §. i. ff. de confi. tuto. ubi videndum, & hic in meis Commen.

d **¶** Testamento. vel codicillis testamento confirmatis, ut ff. de test. tut. l. 3.

* **¶** Adde, quod cum hodie semper confirmati censeantur. §. non tantum. inf. de codicil. etiam codicillis indistincte tutor dari potest: quod intellige, si testamentum est factum, alias secus, ut ait Bar. in d. l. 3.

e **¶** Tutores. sed non curatores, ut infra de cur. in princ.

* **¶** Ratio diuersitatis assignatur ibi infiguratione casus.

f **¶** Tua sit. & nunquam exiuit: alioquin non recidit, ut ff. de adop. l. si pat. r. filium. & de hoc dixi. sup. tit. i. §. i.

g **¶** Non poterunt. licet miles sit testator, ut ff. de testa. tute. l. 2.

* **¶** Adde, q. ratio est, quia priuilegia militum ad alterius damnum non porriguntur, l. impuberi. ff. de admi. tut. quod fieret, si patri auferretur ius patriæ potestatis.

h **¶** Tutores. Si autem filius uel emancipatus est, uel mortuus: tunc nepotes ex eo sunt sui iuris mortuo auo, ut sup. tit. i. §. i. in fin. Vnde ex testamento aut possunt habere tutorem, ut hic innuitur.

* **¶** Intellige de natis ante emancipationem. §. pen. sup. tit. i.

¶ Cum autem. **CASVS.** Quia dicitur, filijs tutores dari posse, item & nepotibus, quæ situm est, an posthumus tutores dare liceat, & videbatur dicendum, quod non, quia cum ad hoc ut tutor dari possit, si necesse, quod ijs, quibus datur, sint sui heredes, idest quod sint in potestate, & teneant primum locum, cum posthumus non sit in potestate, quia non

F 4 natus.

¶ Adde, quod potest intelligi de naturalibus dupliciter: vel quia solum fit uinculum civile emancipatione vel quia nati sint ex concubina: & utroque casu dic non esse uim in potestate dandi tutorem: quia utrisque dare potest & in bonis per eum relictis, & in a-

SYL.

SYL.

natus. l. si. ff. de coll. bon. non vñ, quod ei tutor dari possit, cuius contrarium deciditur ratione expressa in tex quia habetur pro nato, quia tutela respectu pupilli est commodum, l. quod dicimus. ff. de verb. signifi.

* Nec obstat d.

l. fin. quia illud est verum vere, sed postea nato posthumus fingit fuisse natus tempore testamenti saltem confirmati, & mortis, & consequenter fuisse in potestate: ita probat eadem l. ibi, sed nato confirmatur. Not. q. posthumus tutor dari potest, & quando. Itē quod tutela est commodum pupilli.]

a In cōpluribus ut quoties de cōmo-

do eorum quæritur, ut ff. de sta. ho. qui in utero. non si de commodo aliorum, ut ff. de verbo. sign. quod dicimus. Vel si de incommodo matris. ut ff. de stat. hom. l. Imperator.

ADDITIO. Et est ratio, quia etiam tractatur de commodo ventris, quia perempta matre periret & partus secundum Bar. in d. l. qui in utero. facit. l. prægnantis. & quod ibi not. per Bar & alios. ff. de p. Ang.

b Fierent. ut quia ex uxore nasciturus erat, vel nuru aliud si ex concubina, nisi in ijs quæ sibi dimitterentur, ut C. de con. tuto. l. si tales enim tunc non nascerentur in potestate, supra de nup. §. si.

SYL.

* Adde, q. hic videtur tex q. suitas esse possit sine patria potestate, alias enim text. esset superfluus & ineptus, cum copula ponatur inter diuersa, nisi dicas hoc factum esse gratia maioris declarationis.

* Adde, quod sui hæredes appellantur liberi, qui in potestate parentis sunt, prioremque locum obtinent inter illos, qui eius potestati subiecti sunt. §. sui. & §. sed ut nepos. inf. de hæ. qual. & diff. Item no. quod iste §. & si milis tex. loquētes de tutoribus datis posthumis, intelliguntur, ut sint tutores, ipsis posthumis natis. l. si nemo. §. si. de testa. tu. nam ventri tutor dari non potest, sed tātisper dū est in utero ei curator datur, qui statim, ac infans editus est, decedit suo munere. l. ventri. ff. de tuto. & curato. da. ab ijs. & glo. in rub. ff. de tute. Ratio autem quare tutor non datur ventri, sed curator, ea esse videtur, quia tutor datur principaliter personæ; at is, qui

in utero est, non est persona, nec homo, nec animal, ut ait glo. in l. qui in utero. de statu. hom. & l. cum inter C. de fid. liber.

* Sed si emancipato.

* **C. A. S. V. S.** Quærebatur, an filio eman-

SYL.

tibus nascerentur, sui hæredes, & in potestate eorum fierent. b

* **Tutor datus filio emancipato confirmandus est sine inquisitione: hoc dicit, ex l. qui a patre, ff. de confir. tut.**

* Sed & si emancipato filio tutor a patre datus fuerit testamento, confirmandus c est ex sententia Præsidis omnimodo,

ne, sed tamen iudices necesse habere illum confirmare, quia licet fuerit solum vinculum patriæ potestatis, durat nihilominus vinculum illud naturale charitatis & affectionis paternæ, quæ tam efficax est, ut credibile non videatur alium æque bene prospecturum esse pupillorum utilitati, qua ratione vetitum est etiam inquiri de facultatibus, & moribus, ipsius, itemque satisfactionem exigere existimantibus legibus paternum sufficere testimonium. l. de creationibus. C. de episco. audien. Hæc tamen vera sunt, quoties in proximo mortis tempore tutorem dederit pater, ita ut verisimile non sit, ignorasse conditionem illius, alioquin contra. lege in confirmando. cum duabus sequentibus, digestis de confirmatio. tutor. Not. summa.]

c **Confirmandus.** non ergo ualebat datio per se, cum non esset in potestate, ut sup. eo. §. permillum. Sed nunquid hic tutor confirmatus dicitur testamentarius: qd si esset, præferretur legitimo. ut inf. tit. 2. in princ. an datius? quod potest admitti.

* Adde, quod communis opin. est quod sit datius: contrarium tamen disputando defendit præpo. sen. in 1. casu. q. 3. de quo articulo videndus est meus Comment. vbi illum per quam diligenter tractaui.

SYL.

* Et facit pro hoc, ff. de verb. signi. l. lege, & in auth. de defen. ci. §. decreto. coll. 3. ita legitimus tutor huic præfertur, ut inf. de atul. tut. in princ.

* Adde, q. hæc gl. communiter reprobat; ** nec

SYL.

** nec obstat obiectio de tex. inf. de attil. tut. quia illud procedit in mere datiuo: secus autem est in eo, qui habet testimonium testatoris, quia is praefertur omnibus. l. de creatio nibus. C. de episc. aud.] eam tamen saluat praepos. senen.

in i. casu q. 4. per totum. Sed de veritate vide hoc in loco Comen. meū.

¶ Et ideo glossa fuit, id est sine inquisitione, non q. vellent eum confirmari, si alius esset legitimus, sed quia non quaeritur, an sit locuples, vel non. Sed ar. contra. ff. de cur. fu. si furioso puberi.

¶ Similis a glo. infra de attitu. §. sed ex his. ver. ex inquisi-
tione

S Y L.

¶ Sine inquisitione. i. quia non satisfat. f. rem pupilli saluam fore. Item locuples sit vel non: hoc enim non quaeritur, vt ff. de cō- fir. tuto. l. i. Sed aliud in matre dante tutore filio, ibi enim & si non satisfat, tñ cū in- quisitione datur, vt d. l. dñ. & C. de confir. tu. l. i. Sed quare diuersum in matre dante tu- torem filio? R. in memoriam praecedentis pñtis, vt ff. de quaest. l. vnus. §. seruus i. & ff. qui pe. tu. l. fin. & facit ad hoc inf. de satisf. tur. & cu. in princ. ff. de lib. ag. l. i. §. Iulianus. & C. de epi. aud. l. de creationibus. Sed argu. contra. ff. de in li. iuran. l. videamus.

* ¶ Quamuis verum sit, hunc tutorem non satisfat rem pu. sal. fore, eo tñ non pertinet inquisitio, sed ad inuestigationem motum, & facultatum. Veriorem autem rationem, quare diuersū fuerit statutū in tutore a mñe dato, reddit tex. in d. l. si. ff. qui pe. tu. nempe ob infirmitatem iudicij muliebris.

ADDITIONE Dic, quod licet mater ibi ha- beat affectionem ad filium sicut pater, tñ cum consilium matris sit fragilius paterno, vt not. glo. in l. i. C. de confir. tut. ideo magis patri quam matri conceditur, quod tutorem filio dare possit. Aret.

¶ Qui testamento tutores dari possunt.

¶ Dictum est supra quibus testamento, tu- tores dantur, sequitur dicere de iis qui da- ri possunt.

Cōtinua-
tio.
Diuisio.

Dari autem. ¶ Totus iste titulus diuidi- tur in quinque partes. Primo, qui possunt tutores dari. Secundo, quomodo seruus alie- nus potest in testamento tutor dari. Quar- to, qñ ad certum tempus, vel sub conditione vel certae rei datur, Quinto, quando filiis vel filiabus datur, quibus datus videatur. Secun- da ibi, seruus autē. Tertia ibi, Furiosus Quar- ta ibi. Ad certum tempus, Quinta ibi, Siquis filiabus. Et hoc principium subdiuiditur in quatuor partes. Primo, quod pater familias, & filiusfamil. potest tutor dari, Secundo, quā- do seruus proprius datur cum libertate. Ter- tio, quod si sine libertate, tunc tacite videtur

sibi dari libertas. Quarto, quando credebatur liber. Partes de se parent.

¶ **CASVS.** ¶ Proposito tit. qui testa. tut. dari pos. quaesitum est, an filiusfamil. dari tutor posset testamento: & videbatur dicen-

S Y L.

preste liberetur, vel simpliciter detur, & nisi errore ductus dede- rit. h. d.

Dari autem tutor potest testamēto, non solum paterfam. b

fit ipse semetipsum regere obstante patria po- testate non videbatur posse alios regere. Quo non obstante deciditur contrarium, quia tu- tela est munus publicum. infra de excus. tut. in princ. & filiusfamil. in publicis causis loco patrisfamil. habetur. l. filiusfamil. ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iu. Idem quaesitum est de ser- uo proprio, an recte tutor testamento dari possit & videbatur dice dum, quod non, cum serui ad munera publica aspirare non possunt, l. in serui, Cod. qui da. tut. poss. Sed contrarium respondetur, quando datur tu- tor cum libertate, quia cessat tunc im- edi- mentum seruitutis: vel etiam praetermissa liberratis mentione, quia cum non sit veri- simile testatorem voluisse facere actum in- utilem, & seruus tutor esse non possit, dict. l. In serui. censetur in antecedentiam ne- cessariam illi libertatem dedisse, quae prae- sumptio non sit, vbi per errorem, quasi li- ber tutor datus sit, cum nihil sit magis con- trarium consensui, quam error. l. nihil con- sensui ff. de regul. iur. & ideo tunc remanet seruus, & per hoc tutelam gerere non po- test.] Not. quod filiusfamil. potest esse tutor. Item, quod seruus proprius cum libertate, vel simpliciter, recte tutor datur. Item quod dando eum tutorem, censetur liberare: & sic quod qui vult consequens, vult omne neces- sarium antecedens: & qui vult vnum vult omne id per quod ad illud perueniri potest. Item, q. quandoque error in re propria tole- ratur, & vitiat etiam si sit error in qualitate. Item, q. libertas tacite dari potest.

b ¶ Paterfamilias. Nisi sit mutus, vel fur- dus: ¶ quia tutor & loqui, & audire debet, vt ff. de tut. l. i. §. pen. & fin.

¶ Adde secus in minus audiente, l. pen. & l. si. ff. de leg. tut.]

** Ratio est, quia cum mutus non loquatur, & surdus nō audiat, auctoritatem, ob quam potissimum dantur tutores, interponere non possunt dict. l. i. §. penul. de tut. quae ra- tio cum non militet in minus audiente vel balbutiente, quia eam licet tardiuscule, ver- bo praestare possunt, merito ad munus tute- lae admittuntur.]

dum quod nō: quia cum sit in alterius pote- state, & tutela sit potestas in alium, non vi- detur posse ha- bere alium sub sua potestate. l. sic eueniet. ff. de adul. cū enim non pos-

¶ f. peni- tus, alias secus. l. si. ff. de leg. tut. Item hoc verū in perso- nalib⁹ vt hic, etiā si talis mor- bus super- uenerit quia desi- nit repo- nire, etiā si ad mo- tus labio- rum uel- ligeret vt hic p. Bal. secus tñ i munerib⁹ patrimo- nialibus. l. oēs, §. i. ff. de mu- ne. & ho,

a ¶ Filius-

a **¶** Filiusfamil, Cum enim tutela sit ius publicum, vt infra de excu. tut. in princ. non curatur ius pa. pote. vt ff. ad Trebel. nam quod r. respon. & ff. de ijs qui sunt sui vel alie. iur. l. filiusfam. quo casu pater de peculio teneatur, nisi agnoscat, tunc enim

(scilicet quando agnouit) in solidum, vt ff. de tut. l. si fili⁹ & ff. de adm. tut. leg. Lucius Titius.

****** Adde secundum doct. q. l. si filius lo

quitur de filiofam. tutore dato a iudice, sed l. Lucius. de tutore testamento & veram rationem diuersitatis harum legum vide apud Ioann. Fab. hic, ****** nempe, quod lex non ita sollicita fuerit circa obligandum patrem tutoris testamentarij ob testimonium paternum, quo omnis remouetur suspicio, sicut circa tutorem datium.]

SYL.

¶ Adde, quod non obstat testamentum esse publici iuris, & tamen impediri a patria potestate. l. 3. ff. de testa. quia in eo non agit filiusfa. vt publica persona, vt in tutela & magistratu, sed vt priuatus.]

b **¶** Testamento. sed a præsidente tutor dari non potest seruus, vt Codice, qui dari tutor. pos. l. in seruil.

***** Adde, quod ratio differentie est, quia nemo nisi cum libertate tutor esse potest, iudex vero seruo alieno libertatem dare non potest nisi eius domino consentiente, arg. l. si. ff. de nat. resti. iuncta glo.

c **¶** Et sine libertate. Non expresso hoc, quod sine libertate detur: sed omisit libertatis dationem, vt sup. qui manu. pos. §. licet. in fi. & C. de neces. ser. l. quidam. §. cum igitur.

d **¶** Directum. Immo videtur, q. fidei commissariam, vt C. de fideicom. lib. l. & si non ascripta, contra. Sed certe hic testamento hoc fit, ibi alia voluntate: puta codicillis, vel per epistolam. Vel dic, quod ibi alienum credebatur, hic suum sciebat.

SYL.

***** Rectius, vt hic ostendi in Commen. soluit gl in d. l. Et si non ascripta, q. illa l. corrigatur per istum tex. quæ solutio placuit & Saliceto ibi, & Clau. Cantiunculae hic.]

***** Adde, quod libertas directa dicitur quæ ita datur a testatore, vt factum aliquod hæredis necessarium non sit: q. si hæres dare libertatem iussus fuerit, ea erit libertas fideicommissaria, §. pen. & vlti. infra de sing. re. per fid. reli.]

Item alia ratione non videtur valere datio, quia ille solus datur tutor, qui testamenti habet factionem, vt ff. de testa. tut. l. testament. (alias incipit, siquidem.) Respon. illud intellige in passiva significatione, in qua etiam seruus dicitur habere testamenti factionem

vt inf. de hæred. qualit. & diff. §. testamenti.

***** Vera est responsio glo. q. intelligatur de passiva testamenti factione, & ita responderet etiam in d. l. Testamento. neque enim illic dicitur, qui habent testamenti factionem, sed

cum quibus testamenti factio est: vt recte ibidem perpedit Bar. Sed an seruus proprius sub conditione, si liber erit, datus tutor a domino, putate alienum, detur vtiliter, vicitate libertatem directam d accepisse videri: & per hoc recte tutorem esse. Plane si per errorem, quasi liber, tutor datus sit: aliud dicendum est. **f**

est: vt recte ibidem perpedit Bar. Sed an seruus proprius sub conditione, si liber erit, datus tutor a domino, putate alienum, detur vtiliter, vicitate libertatem directam d accepisse videri: & per hoc recte tutorem esse. Plane si per errorem, quasi liber, tutor datus sit: aliud dicendum est. **f**

præpo. sen. in 1. casu q. 6. per totum.]

e **¶** Datus sit. s. proprius seruus: licet hoc non sit verisimile, vt C. de rescin. ven. l. quisquis, sed forte ex causa hæreditaria nouiter habebat, vt ff. de reg. iur. l. qui in alterius. & inf. de vsucap. §. quod autem.

***** Adde, q. cum hic agatur de testamento, & sic de actu. quo mens humana cogitat de morte, ea etiam ratione in re licet propria facile errare potuit, quia humana fragilitas mortis cogitatione turbata minus potest plures res memoria consequi. l. hac consuluissima, §. at cum. C. qui testa. fa. poss.

f **¶** Dicendum est. s. vt neque liber, neque tutor sit: idem multo magis in alieno, vt ff. de fideicom. lib. l. generaliter, §. si quis tutorem. & ff. de testa. tut. si quis tutorem.

***** Seruus autem. Casus. Viso quomodo seruus proprius daretur tutor, quæritum fuit, an seruus alienus possit pure testamento tutor dari, ita vt consequatur directam libertatem tacite, sicut dictum est de proprio: & respondetur quod non, quia ad dominum pertinet datio libertatis directæ: consequetur tamen fideicommissariam ex verisimili mente testantis l. si hæreditas. §. fin. ff. de testa. tut. Item dubitatum est, an recte tutor daretur sub hac conditione, cum liber erit: & videbatur quod non, cum tutoris datio non recipiat conditionem. l. Actus. ff. de regu. iur. cuius contrarium deciditur, quia præsumitur ei relicta libertas fideicommissaria & grauat hares illum redimere, & manumittere, vt possit esse tutor. d. l. si hæreditas. Sed tunc dubitatum est, an proprius seruus eo modo vtiliter detur. & videbatur quod sic, arg. d. l. si hæreditas, attamen respondetur contrarium.] Assignant doct. rationem, quia libertatis datio habetur pro non adiecta, quæ est falsa, & contra hunc tex. ideo enim vitatur hic, quia constat testatorem noluisse dare libertatem. quod cum esset in potestate sua, & nouerit facere, volendo eum esse tutorem, qui sine libertate esse nequit, resultat quædam perplexitas in eius voluntate, quæ est contra naturam tutelæ: ideo vitatur. l. si Titius. ff. de cõd. insti, ****** Sed illa melior est ratio quia quod

SYL.

SYL.

In potestate nostra est, id in casum conferre non debemus, ut hic ait Theoph.] Not. feruus qualiter tutor dari possit.

a ¶ Seruus autē. Inutiliter. s. ut statim sit, sed cum liber erit.

b ¶ Dat. Quia directo nō erit liber, sed per fideicommissum, ut ff. de testa. tut. l. si hāreditas. §. fin. & C. de fideicom. lib. l. & si non ascripta.

c ¶ Eo modo s. cū liber erit: nam non erit tutor: inutilis enim dī etiam stipulatio pp. inutilem adiectionem, ut ff. de stipu. seruo l. sed si sibi vel aliter inutiliter: quia pro non adiecta, ut & alias inf. de hāre. insti. §. impossibilis Vel dic tertio secundum P. non erit tutor

nunc, sed conditione extante. Hāc non placet, quia sic non esset differentia inter suum

¶ Quāuis & alienum. ¶ sed prima verior est, ut ff. de opin. Pla. reg. iur. l. actus.

fu. repre- Adde rationem, quam sup posui in possi- hēfibilis: tione casus: quia rationes Accursij verā ista tñ rō non sunt.

SYL. ** Adde, qd. Lactus. nō facit, quia non pro- reprehē- cedit in tutela testamentaria, quam constat fionis est admittere conditionem §. ad certū inf. eo.

SYL. * Furiosus ¶ Quāsitum est, an fu- falsa per riosus recte tutor detur pure in testamento, l. si hāre- & videbatur qd non cum sit inhabilis ad tuē ditas, §. fi. dum seipsum, nedum alios. §. furiosi inf. de ff. de test. cura. nec moueat, qd fieri possit, ut aliquādo tut. secun furor recedat. l. cum furiosus, ff. de iudi. quia dū Aug. ex quo inuenitur incapax tempore testamē- ti, & mortis testatoris, non videtur referre, qd ex aliquo tractu temporis possit resipisce- re, §. in extraneis, inf. de hāre. qual. & differ. cuius contrarium deciditur, quia, cum furio- sus tutor datur: ita datus existimatur, cū suae mentis esse coeperit. l. furiosus, ff. de tute. quā conditio a lege subintellecta eundem habet effectum, quem haberet expressa a testatore, sicut dicimus in seruo alieno tutore dato. l. si hāreditas. §. fi. ff. eod. cum itaque conferatur datio tutelae in tempus, quo erat compos mentis, merito sequitur, quod valebit. Nec obstat, §. in extraneis, quia loquitur in hāre-

dibus, & legatariis, de quorum commodo agitur: aliud vero in tutoribus, qui dātur ad commodum pupillorum, ut declarat hic Ioan. Fab. Tunc fuit dubitatum, an & minor 25. annis tutor dari posset: & videbatur dicē-

ditas, §. si furiosus, ff. eodem.

¶ Furiosus, vel minor vigintiquinque annis, tutor tunc erit, cum cōpos^d mentis, aut maior vigintiquinque an- nis fuerit factus.

¶ Ad certum tempus, ex certo tempore, vel sub conditione, & ante hāredis institu- tionem tutor dari po- test: secus autem ad rem certā vel causam. hoc dicit ex l. Tutor. §. tutorem. & l. Certari, ff. eodem.

dum qd sic, cū testari, & liber- tatē relinque- re, & pro alijs postulare pos- sit. §. si. sup. qui ex ca. ma. non li. Sed contra- rium decidit ea ratione, qd cum detur tu- tor principali- ter ad tuendū personam pu- pilli. §. certā. inf. eo. ea vero aetas fragili & infirmo consi- lio sit, & mul- tis captionib⁹ supposita, & ob id ipsi quo- que curatorū auxilio regan- tur, noluit lex illos aliorum tutelam subi- re, sed ita de- mum, cū per-

uenerint ad 25. annos. no. sum.)

d ¶ Compos. siue hoc dictum fuerit a testa- tore, siue non, ut ff. eo. l. si hāreditas, §. si fu- riosus. & facit ad hoc, ff. de iudi. cum furio- sus, primo responso.

* ¶ Intellige tamen hunc tex. in furioso, cu- ius speratur sanitas, ut quia habet dilucida interualla, vel qui ex aliqua infirmitate ita affectus est: alioquin, si perpetuo duraturus esset furor, crediderim illico inutilem esse dationem exemplo muti, surdi, & ceci. l. i. §. fi. de tut. & d. l. cum fur.

** Adde, qd tantisper dum furiosus resipiscat & minor fiat maior 25. annis, dabitur a iudi- ce alius tutor, etiam si adlit idoneus tutor le- gitimus. l. aliquis sub cond. ff. de testa. tut.

* ¶ Ad certum tempus. ¶ Dubitatum est, an dies vel conditio, posset ap- poni in datione tutoris testamentarij: & vi- deretur dicendum quod non, ex l. actus, ff. de reg. iur. item inf. qui. mo. tu. fi. in prin. ideoq; non videtur, ut contra legum censurā testa- tor possit facere, quod tutela filiorum suorū prius finiatur l. nemo. ff. de leg. i. In eo vero quod dicitur, tutorem dari posse ante hāre- dis institutionem, dubium faciebat ius anti- quum, disponens nec libertates eo modo da- ri posse. Quibus non obstantibus decisum est contrarium generali ratione, quia quē pu- re fieri possunt etiam in diem, ex die. & sub con-

SYL.

SYL.

Liber primus

conditione fieri, ut in proposito tradit Deci. in d. l. actus. tantum enim confidit lex de paterno consilio, ut quoquo modo provideat, habeat eius dispositionem ratam. Non obstat, l. actus. quia procedit in tutela datina; & quæ sit ratio

diversitatis, videbimus in gl. Non obstat et dispositio iuris antiqui circa ordinem, cum hodie sit correctata, s. ante inf. de leg. Postremo quaesitum fuit, an testator possit dare tutorem certæ rei, vel causæ, & ratio dubitandi sumi potest ex l. i. s. si ex fundo ff. de har. instit. q. hirs quoque in

re certa institui potest. Sed contrarium deciditur ratione allegata in tex.] Not. ex die, ad diem, sub conditione, ante institutionem hæredis, recte tutorem dari: certæ autem causæ vel rei non recte. Item q. tutor personæ, non rei, aut causæ, datur: & quod non valet argumentum de tempore ad rem, ubi non est eadem ratio.]

a ¶ Ad certum tempus. usque ad pascha.

† Similis per l. inf. de atti. tu. §. j. ver. ex certo.

b ¶ Ex certo. idest a paschate in antea, † ut ff. de act. & obl. l. obligationum fere. §. i.

c ¶ Vel ante hæredis. contra videbatur. infr. de le. §. ante hæredis.

d ¶ Posse dari. a testatore, non a iudice, ut ff. de regu. iur. l. actus.

S Y L.

¶ Adde, q. Ioan. Fab. dicit rationem diversitatis esse, quia actus iudicialis non stat in suspensio quam rationem impugnat Bart. in l. muro. §. i. ff. de tut. & rationem gloss. hic, q. sit actus legitimus, dñat Bal. hic, quia etiam testamentaria est actus legitimus, Præterea l. actus, refert actus legitimos qui non recipiunt, non disponit omnes actus legitimos non recipere: cui non obstat c. actus eod. titu. lib. 6. quia debet intelligi secundum l. actus. ex qua elicitur: rationem assignat gloss. in l. i. C. de test. tu. propter confidentiam patris, quæ Cy. in rub. ibi reprobatur, quia etiam confidit. l. de iudice. Assignatur ratio communis, q. in dativo interim careret tutore, hic testamentario interim providetur: sed tu dic, q. illa non est vera, quia tutor dari posset a iudice sub conditione, vel ad diem; & interim per eum dari alius tutor: quod est in conveniens, & contra. l. actus. Præpo. senen. i. casu. q. 6. aliam assignabat, quia conferendo iudex in tempus conditionis, euenire poterat finito eius officio, & sic dispositio esset collata in

tempus prohibitum, contra. l. quod spon. fa. C. de dona. ante nup. de qua ipse disputat. * Mihi vero probabilior videtur ratio, quæ assignat Accur. in d. l. i. C. de testa. tu nam & si lex non parum etiam iudici confidat. mul

vel filijs, etiam filia, vel filio posthumis, non nepoti aut nepti datus intelligitur: datus, liberis, etiam nepotibus posthumis: datus vero posthumis, omnibus descendantibus posthumis datus videtur. hoc dicit ex l. si quis. & seq. ff. eodem.

¶ Siquis filiabus suis vel filijs tutores dede-

tis tamen exemplis ostendi potest longe magis confidere de paterna provisione. Videmus enim tutorem testamentarium ceteris anteferri, quinimo vetari prætoris, alium dare: item inquisitionem ac satisfactionem ei fuisse remissam. Quod cum ita sit, nihil mirum debet videri, si & in modo

dandi amplior facultas tributa fuit patri, q. iudici. Præterea cum pupilli non debeant sine tutore relinqui a iudice nonne frustra iudex ex die, ad diem, vel sub conditione tutorem daret, cum interim omnino alium substituere teneretur. §. i. inf. de atti. tu.]

e ¶ Certæ autem rei. sed Africanæ vel Syriacæ utiliter datur, ut ff. eodem. l. si tamen tutor.

f ¶ Causæ scilicet certæ, ut ad rei vend. sed videtur contra. C. de in lit. dan. tut. l. ad litē, † sic in l. sed ibi tutor pro curatore ponitur. † Item curatores videtur contra. ff. de testam. tutel. l. si tamen C. de tutor, sed ibi vniuersitati rerum datur, non rei certæ.

* ¶ Adde, quod imo in d. l. si tamen, intelligitur datus certæ rei, non vniuersitati rerum, sed hæc datio vi consuetudinis, & usus sustinetur, licet secundum rigorem iuris non subsistat, quæ interpretatio colligitur ex illis verbis, hoc enim iure utimur, quæ, ut ibi ait Bar. inuunt id usu & consuetudine obtentum esse contra stricti iuris rationem.

g ¶ Personæ. s. pupilli, principaliter, ut eum instruat bonis moribus, & etiam salaria præstet magistris eius, ut ff. de admi. tu. cum plures, §. cum tutor. & C. de alim. præstan. l. si ad hoc enim principaliter datur, secundario autem rebus datur, ut inf. de excu. tut. §. datus, sed in curatore contra: nam principaliter rebus, secundario personæ datur, ut C. de nup. l. in copulandis.

¶ Siquis filiabus. **CASVS.** ¶ Quærebatur an tutor filijs datus intelligeretur datus posthumis: dubitationem faciebat, quia tutela est onus, & ipsi diuersimode appellantur. l. si idem C. de codic. contrarium deciditur, quia appellatione filiorum continentur posthumis,

S Y L.]

humi. & ratio est quia est potius qualitas filiorum, quam differentia realis. * Tā enim filij sunt posthumi, & quidem proprie, quā qui iam nati sunt. Sed tunc quæritur, an & nepotibus posthumis datus videretur, videbatur enim

q. sic, quia filiorum verbo comprehenduntur, etiam nepotes. l. filij. & l. iusta. ff. de verb. sign. Contrarium tñ de cidi. quia aliter filij, aliter nepotes vocantur: q. si liberis datus fuisset, tunc etiam nepotes includerentur, cum liberorum appellatio ad oēs pariter descendentes pertineat. l. liberorum. ff. de verb. signif. Demū

quæsitum est, cum pater tutorem dedit posthumis suis, quibus dedisse censeatur, & respondetur q. omnibus posthumis, siue sint filij, siue nepotes, & deinceps & ita intelligendus est iste tex.] No. q. filiorum appellatione veniunt posthumi, & liberorum appellatione veniunt omnes descendentes & quod filiorum appellatione non veniunt nepotes ex usu. Item q. posthumorum appellatione veniunt omnes filij & nepotes posthumi.]

a. Posthumus scilicet filio. b. Quia filij. Hæc dictio, filij comprehendit posthumum & posthumam: cum masculinum possit concipere femininum: sed hæc dictio filia, nō comprehendit utrumq. & sic nec posthumum, cum femininū nō concipiat masculinum, ut ff. de leg. 2. si ita scriptū & ff. de l. 3. qui duos. & l. servus legatis. Item nota, q. appellatione natorum etiam non nati continentur cum de eorum commodo tractatur, ut ff. de sta. ho. qui in utero, & sup. tit. 1. §. cū autem, & facit, ff. de test. tu. si quis ita. §. 1. & l. si quis filiabus, & l. quod si.

* An & quando masculinum concipiat femininum, vide Dec. in l. 2. ff. de regul. iur. An autem filiorum appellatione contineantur posthumi: & doctores distinguunt, q. ubi constat de mente disponentis, illi acquiescendum est: in dubijs vero, si quidem sumus in materia tutelari, & tunc continentur in legatis autem minime. Ego tamen crediderim appellatione filiorū posthumos quoque ex sermonis proprietate contineri: tam in tutela, quam in legatis, atque alia quavis materia, nisi de contraria mente disponentis

evidenter appareat, ut manifeste ostendi hoc loco in Commen. ita enim proprie est filius posthumus, sicut iam natus.

c. Si filios. scilicet dixerit.

d. Non continebuntur. s. nepotes.

nim filij, aliter nepotes appellantur. e. Plane si posthumis dederit, tam filij posthumi, quam cæteri liberi continebuntur.

De legitima agnatorum tutela.

Deficientibus testamentarijs, sunt tutores legitimi agnati; qui sunt coniuncti per virilem sexum, sicut cognati per femineū, h. d. ex l. 1. & l. sunt. ff. c.

appellatione non intelligitur de nepote. l. iusta. ff. de verbo. sign. & quod dñ in d. §. sed & Papirius. non procedit ex propria significatione, sed magis ex usu quodam, aut ex præsumpta mente disponentis: pro pleniori tñ doctrina, an & qñ filiorum appellatione veniant nepotes. vide Bar. & alios in l. Gallus. §. instituens & in d. l. liberorum & Alcia. l. 3. Præado. c. 14. illud utique expeditum est, filiorum appellatione contineri nepotem, quem avus cōsueverat nominare & tractare ut filium. Bar. in l. alimenta. ff. de ali. & cib. lega. & quamvis derivatio nōis filij, quā tradit Accur. sit cōiter recepta, improbat tñ ab Alciato in l. filij. ff. de verbo. sign. quia syllaba refragatur, putatq. Alc. ita dictū a Græc. nōie vos, addito ex more Aeol. digamma. fuos. f. Ceteri. etiā nati. secundū quosdam: quod falsū est, ut ff. de ver. sig. nomē. Dic ergo ceteri, s. ex filiis nascituri, qui sui posthumi sūt p. l. Velleiā, ut ff. de iniur. rup. te. l. posthumorum. & inf. de exhe. lib. §. posthumorum & ff. de lib. & posth. l. Gallus. i. respon.

Adde, q. posthumus dñ plurib. modis, ut per gl. in rubrica. C. de posthu. hered. insti.]

De legitima agnatorum tutela. Supra duobus titulis præcedentibus dictū est de tutela testamentaria: hic autem ponitur de tutela legitima, quæ sequitur testamentariam. Ang. Aret.

Adde, quod dñ legitima, non quia & testamentaria & dativa nō sint legitime. l. lege. & l. verbis. ff. de ver. sig. sed quia soli legi innixa est, neq. pēdet a dispōitione testatoris, aut iudicis auctoritate, quemadmodū illæ.

Quibus

e. Appellantur. Filius vñ Ab omnibus dicitur.

in usu vel consuetudine: sed secundum veram significationem verbi. (quia filius dñ a philos, quod est amor) etiā nepos dicitur filius, & etiam quilibet, quē aliquis diligit paterna dilectione ut ff. de verbo. sign. l. liberorum. §. s. d. & Papirius, q. vñ contra.

* Hæc glos. cōiter dñat quia proprie loquendo filij

SYL.

alias Quod.

alias si filios dixerit.

Masculinum concipit femininum & non econverso, Naturæ appellatio non continetur non dñ nati.

SYL.

Diuisio.

Quibus autem. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes, Primo ponit, qualiter lex 12. tabu. dat agnatos tutores pupillis deficientibus tutoribus testamentariis. Secundo, qui sunt agnati, & qui non. Tertio, qualiter intelligenda sunt illa verba posita hic in prin. videlicet. Quibus autem in testamento tutor datus non est. Quarto qualiter ius agnationis perimitur. Secunda ibi, Sunt autem. Tertia ibi. Quod autem. Quarta ibi, Sed agnationis. Et subdividitur hoc principium in tres. Quia primo dicit, qualiter deficientes testamentaria vocantur legitimi. Secundo, qui sunt agnati. Tertio, qui cognati. Secunda ibi, sunt autem. Tertia ibi, At qui. Aretin.

* Vide Alciat. lib. 3. Pater. ca. pen. & oī no Aldo. hic

SYL.

Quibus autem: **CASVS.** non figuratur ex quo text. ponit regulam & terminos declarat, nisi dubium faciat, quod in defectum testamentarii videbatur succedere dativus & sic ministerium iudicis, arg. l. si quis sub conditione, ff. de testa. tutel. cuius contrarium deciditur rōne assignata in l. 1. ff. eod. ibi, Ex summa prudentia. Not. quod testamentarius praefertur omnibus tutoribus. Item quod his deficientibus sunt legitimi tutores agnati. Item qui sunt agnati, & qui cognati, Item, quod cognatio est, sicut adoptio quia ponitur ut species & ut genus. Item quod dispositio in vno ex correlatiuis habet locum in alio: ibi, inuicem. Item quod filij sequuntur familiam patris, non matris.

a Quibus, scilicet pupillis.

b Duodecim tab. quos ipsa lex vocat verbis, & sententia, & nisi gerant, eorum periculo agitur, ut ff. eo. l. legitimos. & alias autem quandoque ex sententia legis dantur, non ex verbis, ut inf. tit. 2 & 3.

* iuncta gl. 1. sed melius facit.

SYL. 1. in prin. de adm. tuto.

* Verba. l. 12. tab. sic se habebant: Tutores liberis in potestate testamento parentes dantur. Si non sint dati, agnati, qui successionem sperant, tutores sunt.

ADDITIONE Qui tamen non administrant, nisi prius facto inventario, & praestito iuramento de utilibus faciendis, & praetermittendis inutilibus, promittendo etiam expresse ipsum pupillum defendere, & satisfacere rem pupilli saluam fore, & decreta sibi per iudicem administratione, ut tradit hic

Angel. & ante eum Bart. in d. l. legitimos post gloss. ibi.

c Agnati sunt. Si sint maiores 25. annis, ut inf. de fid. tu. in fi. & minores 70. an. alias excusantur, ut infra de excu. tut. §. item maior.

& patruifilius, neposue ex eo.

a Atqui per foeminini sexus personas cognitione iunguntur, agnati non sunt, sed alias naturali iure cognati. Itaque amitae tuae filius, non est tibi agnatus, sed cognatus: & inuicem tu illi eodem iure coniungaris: quia qui ex ea nascuntur, patris, non matris, familiam sequuntur. &

d Cognati. Cognatio Nomen ergo cognationis generale est, agnationis nomen speciale, nam omnis agnatus est cognatus: sed non conuertitur, ut hic, & inf. de leg. agn. succe. 1. respō. & ff. eo. l. sunt autem.

e Pro intelligētia huius gl. & tex. vide. l. iurisconsultus. §. 1. & l. Non facile, §. 1. ff. de gradi.

f Concorde, ex parte M. cū gl. in princ. extra de appell. & c. 2. iuncta. per gl. super verbo potestate, de conuer. inf.

g Adde, quod nomen cognationis, potest esse nomen generis, & speciei, sicut & de adoptionis verbo dictum est nam si accipimus cognationem in genere, comprehenditur agnatos, & cognatio vero in specie pertinet tantum ad eos, qui per foeminini sexus personas coniuncti sunt: & hoc modo est species distincta ab agnatione, quae agnatio, & cognatio in specie, comprehendunt sub verbo cognationis generaliter sumpto: unde de sequitur, veram esse argumentationem Accursij, quae etiam clarissime probatur in l. inter. ff. unde leg.

e Ex eo. filio fratris.

f Paternus Repete, si fuerit natus eodem patre cum patre tuo: alioquin is est cognatus, ut C. de legi. hære. l. fi. §. sed nec. & §. cū autē.

g Agnati. etiam si masculus interueniat: ut puta si sint duo fratres vterini: filius vni, fratris sui patris non erit agnatus sed cognatus, inspecto foeminino sexu, propter quem adinuicem sunt cognati, secundum Ioan.

h Amitae. Sed ipsa amita est tibi agnata: quia per patrem tuum tibi coniungitur.

i Iure scilicet cognationis

k Familiam. i. agnationem, licet & alias multas habeat significationes hae dictio familia, ff. de verb. signifi. l. pronuntiatio §. familiae, & facit. C. de verb. signific. l. fi. & sup. de pa. po. §. fin

a Adde, quod dicitur, filios sequi familiam patris, non matris, locum habere in legitima prole, alioquin spurij, ceterique illegitimi veniunt sequuntur. l. cum legitime. ff. de sta. hom. Alc. l. familie, ff. de verb. signifi.

g Quod autem. **CASVS.** L. 12. tab. intestato defuncto legitimis tutelam deferbat: que-

queretur qualiter verbum intestato, intelligeretur & dubium faciebat propria vocabuli significatio. l. 1. ff. de suis & leg. deciditur autem contrarium ea ratione, quia satis dicitur in hac materia intestatus qui de tutela nihil in te

stamento disposuit, vel si dispositio irrita facta est. Notat. qualiter verbum, intestatus, in materia tutelae accipitur. Item, quod limitata causa limitatum parit effectum. Item, quod paria sunt inspecto presenti statu, aliquid factum non fuisse vel factum euanuisse.

a Significationem. s. tantum. †

b Si omni-

* l. intestato. ff. de leg. tut.

no. Vel aliud contingat, quod tantumdem valeat, quod diximus, inf. de hær. quæ ab intest. j. respon. & facit. ff. quod cuiusque vniuer. no. l. 1. §. & quidem.

¶ Sed agnationis, **CASVS.** ¶ Queretur quia in tutelis capitis diminutionis ratio habetur. l. tutelae. ff. de cap. dimin. * & fundamentum legitimæ tutelae est agnatio, an, sicut capitis diminutio non perimit cognationem, ita nec agnationem perimeret. Dubium faciebat, quia videbatur fortius ius agnationis, ut pote naturali & ciuili vinculo copulatum: nam qui est agnatus, idem est & cognatus sup. eod. in prin. Item, quia videmus in multis agnatos præferri cognatis, ut apparet inf. de leg. agna. suc. & in prin. text. nostri.] cuius contrarium deciditur, quia agnatio iuris ciuilis vinculum est, cognatio naturalis: ciuilis autem ratio, ut ipsa cap. dimin. iura naturalia non perimit, ut dicitur in gl. No. quod capitis diminutione tollitur agnatio. Item, quod est nomen iuris ciuilis. Item no. secus esse in cognatione, item, quod ius ciuile per aliud tollitur, secus ius naturale quod non tollitur per ius ciuile. Item, quod ea, quæ fortiori vinculo sunt ligata, difficilius tolluntur.]

Agnati p c ¶ Sed agnationis. No. diligenter hunc. §. Est ferunt cognationis in duobus.

autem ius agnationis, & ius cognationis siue cognatorum. Agnati enim habent ius prærogatiuum ad cognatos. scilicet ut præferantur in hæreditatibus agnatorum mortuorum, ut inf. de leg. agna. suc. j. respon. Item præferuntur in tutelis, agnatorum paruulorum, ut sup. hoc tit. j. respon. His autem deficientibus,

in hæreditatibus, & tutelis, cognati suo iure admittuntur, inter quos etiam agnati vocantur, qui desiderunt esse in iure agnatorum, ut per ca. di. ut j. de hær. quæ ab intest. §. admonendi. Illud autem ius prærogatiuum, quod ha-

Agnatorum prærogatiua facie per dif.

telam pertinet, intestatus decesserit: quod tunc quoque accidere intelligitur, cum is, qui datus est tutor, viuo testatore decesserit.

¶ **Agnatio qualibet capitis diminutione plerumque perimitur, cognatio vero non qualibet.** h. d. ex l. ii. ff. eo.

¶ Sed agnationis quidem ius, omnibus modis capitis diminutione plerumque perimi-

bēt agnati (quæ ultra iura communia habent per l. xij. tab.) facile perdit.

¶ Adde, quod hodie, ex quo est sublata differentia agnatorum, & cognatorum, quoad successionem, ad quam commensuratur tutela, est etiam sublata quo ad tutelae, auth. sicut. C. eo. tit. & tradit Bar. qui communiter approbat, in l. j. ff. e. * Adde, & de clara gl. q. ita

SYL

demum is, qui desinit esse agnatus remanet cognatus, si desinit esse minima ca. dim. & non aliter, iux. d. §. admonendi. item non procedere in ijs agnatis, qui desierunt habere iura agnatorum per renuntiationem simpliciter & scienter factam, quia hi non admittuntur postea nec ut cognati, sed virique capiti renuntiasse intelliguntur, arg. l. illud. & l. in plurius de acqui. hær.)

d ¶ Omnibus modis capitis diminutione. i. per omnem capitis diminutionem, ut per maximam, vel per mediam, de quibus duobus non est dubium, cum & iura cognationis perdantur, ut inf. tit. j. §. quod autem.

¶ Adde, quod non perditur ipsa cognatio, & sic ipsa consanguinitas, sed effectus ille, quia iure ciuili cognationi tributi sunt: unde ius ciuile tollitur tunc non naturale.

¶ Item per minimam tollitur ius agnationis, ut hic dicitur, & ff. de ca. dim. tutelae. nisi in duobus casibus tantum: † ut inter fratres licet alter emancipetur, ut C. de leg. tut. l. iij. Item inter patrem & filium, ut inf. de legit. agn. suc. §. fi. † & propter hos duos casus, qui de minima ca. di. excipiuntur dicit hic, plerumque: at iura cognationis non commutantur omnibus modis: quia non tolluntur minima capitis diminutione & est ratio, ut subiicit.

¶ Adde, quod de iure antiquo secus est, quia penitus tollebatur illud ius: quod corrigitur per ius. C. in l. illa.

† Adde, quod cum emancipatione tollatur agnatio, consequens est, ut nati post emancipationem non dicantur agnati, gloss. communiter,

+ Ista gl. refertur ad ius notum de quo in l. 4 ff. eo. secus de iure antiquo ut ibi not. Ang. † adde gl. j. inf. ti. j.

SYL

SYL

Liber primus

munitur approbata in l. qui se patris. C. unde lib. id tamē declara, vt non procedat quo ad successionem. hi enim succedunt instar agnatorum. l. meminimus. C. de legi. hered. Dec. consil. 13. col. 1. nu. 1.

a ¶ Nam pro quia.

b ¶ Agnatio iuris ciuiliis nomen est, id est a l. 12. tab. est inducta hæc prioritas agnatorum: sed ius cognationis ē naturale nomen, nam rōne sanguinis hoc nomē impositū est vn.

& vnum ius ciuile potest per aliud facile tolli, vt hic, & ff. de se. iu. l. nihil est.

c ¶ Naturalia, id est iura cognationis: (sic dicta, quia ea quis consequitur per natiuitatē, vt sup. de adop. §. sed hodie. in fin. §.) non sic de facili tolluntur.

* ¶ Adde, q̄ quamuis ius cognationis contrahatur natiuitate, non tñ ideo dī naturale, sed quia sñ naturā est, q̄ respicit pariter mares & fœminas. l. Maximum vitū. C. de li. præter. vt latius declarauī hic in Annō.

d ¶ Vtique. i. certe non tolluntur capitis diminutione, um sint immutabilia hæc iura. vt sup. de iu. na. §. sed naturalia.

¶ Adde, quod hæc ratio non est bona. seque retur. n. q̄ per deportationem nō tolleretur quod ē falsum. §. q̄ aut inf. ti. i. ideo dic, non vtique. i. nō ita simpliciter & indistincte. q̄ si non tollere, pōt limitare d. §. sed nālia.]

¶ Item nec ea, quæ naturalē æquitatem habent, vt ff. de ca. d. l. eas & l. legatum Itē not. quia & cognatio est ciuili tantum: vt per adoptionem, vt ff. de adop. l. qui in adoptio nem. Item naturalis tantum, vt ad filios naturales tantum. Item naturalis & ciuiliis, vt ad eos, qui legitimi sunt: & de hac intelligit hic, vt ff. de gra. non facile. §. 1. Item no. quia & ciuili iure hæc. l. tutela & hēditas tribus modis deferuntur: vt ex verbis & sententia legis 12. tab. vt in agnatis. Itē ex snā tantum vt inf. de le. pa. tu. & inf. de fid. tu. Itē ex alijs legibus veteribus vel nouis, vt ff. de ca. di. l. tutelas. Nunquid ergo hæc oīa facile perdūtur per oēm capitis diminutionem? Rñ. sic in duobus primis tantū, non in tertio, vt hic & in d. l. tutelas. Itē quæ o an futuras tutelas acquirendas & hæreditates tantū tollat, an etiam præteritas adimat? Rñ. futuras tantū, vt ff. unde lib. l. si. quid n. potuit diuinare lex deferens hæreditatem vel tutelam, de futura ca. d. vt C. de test. l. iubemus. in fi. Certe nul lo modo, vt ff. manl. fideiussor. i. respon.

¶ Adde, quod gl. cōmuniter reprobat per §. sed & capitis inst. qui. mo. tu. fi. & per tex. in l. legitimos, §. si. ff. eo. ratio autem differētiæ inter tutelam & hæreditatē est, quia hæreditas actu ipso statim acquiritur, & quæsi

ta non est amplius hæreditas, l. 1. §. veteres. ff. de acqu. pos. tutela vero habet actus successiuos, & durat eadē p singula tempora.] Hodie vero istam dīā agnationis q̄rere non oportet, cum agnati ante cognatos nihil habeant, vt in au thē. de hæ. ab

¶ **Capitis diminutio est status mutatio: & est triplex: maxima, libertatem: media, ciuitatem: minima, familiam perdimus hoc dicit ex lege prima & fin. ff. cod.**

Est autem capitis diminutio prioris status e commu

inte. venien. §. ex his. coll. 9. Item not. q̄ licet prædicta iura cognationis tollantur maxima & media capitis diminutione, ipsa consanguinitas tamen non tollitur, vt ff. de reg. iu. l. iura sanguinis. Accur.

¶ Rō. n. naturalis auctoritate iurisperiti murari non potest. l. 2. ff. de vsuf. ea. re. quæ vsu consu. & declarat Dec. in d. l. iura.]

¶ **De capitis diminutione.** Continuatur: quia sup. vīsum est de legitima agnatorum tutela, quæ capitis diminutione corrumpitur. §. fin. sup. tit. 1. merito sequitur videre de capitis diminutione.

¶ **St autem.** Totus iste titulus diuiditur in quinque partes, Primo ponitur quid sit capitis diminutio, & quoduplex sit. Secundo, de maxima capitis diminutione. Tertio, de media. Quarto, de minima. Quinto remouet certa dubia. Secunda ibi, Maxima. Tertia ibi, Minor. Quarta ibi, Minima. Quinta ibi, Quibus autem. Et hæc diuisio sufficit, licet alij aliter diuidant. Aretinus.

¶ **CASVS** non figuratur: quia diffiniēdo procedit. No. quid sit capitis diminutio. Itē, q̄ est triplex. Item, q̄ minor & media supponunt pro eodem. Item, q̄ maxima cap. diminutione perditur libertas & ciuitas. Item, q̄ seruus pœnæ, libertus reuocatus in seruitutē, & qui se vendit ad pretium participandum, perdunt ciuitatem & libertatem. Item, quod deportatis, & cui interdictum est aqua & igni, remanet libertas, sed ciuitas amittitur. Item, q̄ emancipatus vel arrogatus dicitur capite minui.

¶ **Status.** Hic status consistit in tribus: in libertate, ciuitate, & familia. Cum enim primum, id est libertatem quis perdit, per consequens & duo vltima perdit, & tunc maximam capitis diminutionem patitur. Cum vero secundum perdit: per consequens perdit & vltimum, sed non primum: & tunc dī media

¶ alias de diminutione.

¶ alias nō est prioris.

SYL.

Cōtinuatio.

Diuisio.

SYL.

SYL.

media cā. di. Cum vero vltimum perditur, non perduntur duo prima: & tunc minimā ca. di. patitur, vt infra §. 2. & 3. ff. eo. l. fin. sed Pla. dicit statum hominis id est conditionem, in qua quis plurimum potest.

S Y L. ¶ Adde, quod hanc opi. Pla. probatur text. in l. fi ff. vnde lib. quamuis cōiter hic dānetur.]

† intelligit de Pau-
lo iurisc. hic
l. vl. ff. er.

a ¶ Commu-
tatio. non er-
go accipit hic
ad literam, vt
dicatur capi-
tis diminutio,
quando caput
abscinditur,
sed quādo sta-
tus mutatur,
vt caput status
dicatur, vt ff.
ad Tertul. l. i.

§ capitis. Sed videtur hęc diffinitio nō con-
uertere cum suo diffinito. Nam morte patris
filius mutat statum, quia fit sui iuris, vt sup.
qui. mo. iu. pa. po. sol. §. 1. non tamen dicitur
capite minui, vt ff. ad ma. si filius familias.
l. §. fi. Sed dic subaudiri hic, facto hominis
interueniente: vt emancipatione, vel depor-
tatione patris, vel simili modō: vel etiam
quali facto: quod dico propter filios arrogati,
quia vna cum patre mutant statum, vt ff.
eo. l. liberos. & supra de adoptio. §. pen. Arg.
contra in auth. consti. quæ de dig. §. palam.
coll. vj. vbi non ab homine, sed a lege quis
efficitur sui iuris. At moriente patre non in-
teruenit factum hominis, immo magis Dei.
Quid si interficiatur pater? Respon. idem,
quia mors semp Dei † dispositione aduenit.

† alias p-
missione.

¶ Dic, vt plene probavi in Annot. quod
hic non diffinitur capitis diminutio, sed de-
scribitur. Ita autem recte potest diffiniri: Est
status mutatio, libertatem, vel ciuitatem, vel
familiam adimens. l. fi. ff. eo. Igitur cum is.
qui morte patris efficitur sui iuris, neque li-
bertatem, neque ciuitatem amittat, neq. fa-
miliam mutet, vt contingit in emancipato,
sequitur, vt capite non diminuatur.]

b ¶ Mediam sic. ff. de aur. & arg. lega. l. qui
lanceam. & supra de lib. §. libertinorum.

* ¶ Adde, quod aliquando magna vocatur.
l. i. ad S. C. Tertul. & l. cognitionum. de var.
& extraor. cogn.

* c ¶ Atrocitate. est autem atrox & dura hęc
† similis sententia licet iuste feratur, vt sup. qui. mod.
glo. supra ius & c. §. pœnæ seruus. † sed hodie propter
qui. mo. huiusmodi pœnas nemo ingenuus fit ser-
uus, vt in authen. de nupt. §. si vero. coli. 4. &
po. sol. §. §. quod autem prius.

pœnæ, d ¶ Libertatis. si condemnatus, vt subiicit: &
quod dicit, Ingratis, aliās est, Ingratus, id est, in

gratitudinis: quæ reuocatio fit per actionē Libertus
Ingrati, vt dicunt quidam, vt C. de li. & eorū ingratus
lib. l. pe. vel per vtilem rei ven. secundū alios, quæ actio
ad instat donationis causa mortis, quæ reuo ne in ser-
catur, vt ff. de dona. cau. mor. si mortis cau- uiturē re-
fa res. vel (qd uocatur,

serui pœnæ efficiun-
tur atrocitate c senten-
tiæ: vel libertis d vt in-
gratis erga patronos
condemnatis: vel ijs,
qui se ad pretium par-
ticipandum venunda-
ri passi e sunt.

¶ Minor, siue media
capitis diminutio est,
cum ciuitas quidem a-
mittitur, libertas vero

est verius) ac-
cusatione vel
actione extra-
ordinaria, per
quam officiū
iudicis implo-
ratur, vt C. de
li. & eorum li.
l. non est. Et
fit hęc reuoca-
tio ppter om-
nem offensā,
etiam leuem,
vt C. de lib. &
eorum lib. l. 2.
non autem fit
propter omis-
sionem, obse-
quiij, vt C. de

li. cau. l. solo. nisi in casu, vt cum denegat ali-
menta, vt ff. de libe. agno. l. alimenta. §. Im-
peratoris. Nam tunc etiam occidere velle vi-
detur eum, vt ff. de lib. agn. l. necare. & hoc
nisi remisit ius patronatus, tunc enim ex ijs
solum reuocatur causis, ex quibus & dona-
tum, vt in auth. vt lib. de cæ. §. illud. coll. vj.
quæ causæ sunt numeratæ. C. de reuo. dona.
l. vlt. & hęc vera sunt, cum quis ex volunta-
te propria manumittit vt C. de li. & eorum
li. l. i. sed si non ex voluntate, nō reuocaret,
vt C. de lib. & eorum li. l. i. Sed quid si ma-
nus in patronum iniecit? Respon. Damna-
tur in metallum, si vero conuitia dixerit,
mittitur in exilium, vt ff. de iure pat. l. i.

¶ Adde pro resolutione materiæ, quod si ne S Y L.
cessario quis manumittit, quia manumitte-
re tenebatur, non reuocat, quia non vtitur li-
beralitate. l. rem legatam. ff. de adi. leg. l. 2. C.
de oper. lib. Iudex autem punit secundum
qualitatem delicti. l. iure. ff. de oper. lib. si nō
tenebatur, & non remisit ius patronatus, &
delictum fit in faciendo, reuocat, nisi patro-
nus velit aliter punire, vt dicunt doc. hic: si
in omittendo, ex leui non fit reuocatio: ex
gravi sic d. §. Imperatoris, si sit remissum ius
patronatus, tenet gloss. & sequuntur alij, q.
ex illis causis reuocetur, ex quibus reuocatur
donatio. d. §. illud. Dictu tamen, quod quo
ad hoc remissio nihil operatur: sed solum
quo ad alia iura: quia sicut remissio iuris re-
uocandi donationem ex ingratitude non
valet, vt est communis opin. doct. post Bart.
in l. stipulatio hoc modo cōcepta. ff. de ver.
oblig. eadem ratione ius reuocandi libertū
remitti non debet, ne ita de facili delinquen-
di materia concedatur.]

e ¶ Passi sunt. hic multa sunt necessaria vt
sup. de iure persona. §. pen.

Institu,

G

f

Inter-

Deportatus æquiparatus excommunicato.

a Interdictum. hanc penam in usu non habemus, sed eius loco successit deportatio, ut ff. ad le. iu. pec. l. 3. nam instar excommunicatorum habebantur quibus talia denegabantur. Sed videtur hunc etiam fieri seruū, licet hic dene-

getur, ut ff. de var. co. l. cognitionum in fi. contra: sed perditur libertas, ut ibi dicitur, ut non possit facere testamētū: cui sic est interdictū, ut ff. de in iu. rup. re. sta. si quis filio. §. eius. non qd fiat seruus vere.

¶ idest familia l. 1. vlt. ff. eo. SYL.

* Depœna aquæ & ignis interdictionis pulchre Budeus in Annot. in l. 2. ff. de penis.

Qualiter autem eius loco successerit deportatio, exposui in Commenta. in §. cum autē sup. quibus mod. ius pat. pot. sol. Et quatenus ait Accur. eos, quibus aqua & igni interdicebatur, similes fuisse excommunicatis, intellige quo ad hoc, quod carerent fere hominum cōmercio & subsidio: nam in alijs excommunicatis potius equiparantur relegatis. Ia. in l. fi. col. 3. C. qui admit. Qualiter autē intelligēda sit. d. l. cognitionū. vide hoc loco Cōm. meum; vbi varias interpretationes tradidi.

¶ Adde, quod dicitur in d. l. cognitionum per deportationem, & cum aqua & igni interdicitur, libertatem amitti, ita accipiendū esse, non quod vere libertas amittatur, sed qd amissa ciuitate quis plenam libertatem habere non videtur, amittit enim quæcunque iuris ciuilis sunt, & sic quodam modo partem pristinae libertatis, licet quæ iuris gentium sunt retineat. Vnde Cic. in orat. pro Cecina, Qui enim potest iure Quiritum liber esse is, qui in numero Quiritum non est?

b In insulam. secus si in metallum, ut supra quib. mod. ius pat. po. sol. §. pœnæ. in casu tamen etiam libertatem perdit damnatus in insulam, ut nemo pri. l. 2. §. cum autem.

* Glo. decipitur. Dicimus n. non solum deportare in insulam, sed etiam in metallū, l. fi. §. fin. C. de postlim. reuer. quinimmo cū. d. l. 2. inquit, Deportandumque non solum ciuitate, sed etiam libertate priuari censemus. apparet deportatum simpliciter in insulam non amittere libertatem: si quidem quoties aliquis deportatur, ut libertate priuetur, solet in metallum deportari. d. l. fin. C. de postlim. reu.]

c Subiecti esse, ut in arrogatis. ¶

d Vel contra, Alias est in litera, Si filius

a patre emancipatus fuerit, est capite minutus. ¶ & secundum hoc est expositio huius verbi, vel contra: alias vero hoc totum deest, & tunc idem subintelligo. Alij dicunt, quando qui sui iuris non est, transfertur in potestatem alteri: puta aui materni, vel etiā paterni, ut supra de adopt. §. sed hodie. qd casus est cōtrarius illi, quando qui sui iuris est in arrogationē datur. Sed quare filiusfamil. cū emancipatur, capite minui dicitur? Resp. propter imaginariam venditionem, quæ fiebat, ut supr. quib. mod. ius

¶ Seruus manumissus, vel dignitatē mutans, non dicuntur capite minui. hoc dicit ex l. 3. ff. eodem.

¶ Seruus autem manumissus capite nō minuitur. quia nullum caput habuit.

pa. po. sol. §. præterea. in princ. Sed cū hodie non fiat hæc venditio, ut in eo. §. continetur, videtur, quod hodie non minuat capite, sed certe illa sola non erat ratio: immo & alia, quia mutat familiam, ut ff. eo. l. liberos. in princip.

¶ Adde, quod ego alias ex illo tex. tenebam contra glo. quia ibi ratio assignatur expressa & vnica, quæ hodie cessat. No. tamen ex hac gl. qd correctæ vna ex rationib. l. remanet lex. ¶ Seruus. **CASVS.** Quærebatur, an sicut liber homo effectus seruus dicitur capite minui, ita capite diceretur minui seruus. quando manumittitur, cum cōtrarium eadem sit disciplina: nam & seruus potest conditio nem mutare ex seruitute in libertatem, sicut filius ex potestate paterna in sui iuris (erant enim in pluribus æquiparati) & ex deteriore conditione in meliorem mutatus dicitur capite minutus, sup. proxime: attamen dicitur contrarium eo, quia non habuit caput. * nā cum (ut dixi sup. in princ.) non oīs mutatio status dicatur capitis diminutio, sed ea solū, qua vel libertas, vel ciuitas amittitur, vel familia mutatur. l. fi. ff. eo. seruus autem nullum ex his habeat, sequitur, ut quamuis mutet statum, non possit capite minui. Eadem ratione fuit dubitātū de mutante dignitatē, quia omnino est mutatio status, sed deciditur contrarium: & rō assignatur in tex. quia magis dignitas, quam status mutatur, & capitis diminutio est mutatio prioris status. Not. quod priuatio præsupponit habitum. Item, quod non potest perdi quod non habetur: & quod mutatio dignitatis non facit mutationem status.]

e Non minuitur. idest eius status nō mutatur; cum primo nullum habuerit statum,

pot. ut l. 1. §. 1. ff. eo. nisi in casibus not. in l. 1. & 2. ff. quod cū eo. vbi pōt excipere qd nō condētur nisi quatenus facere potest l. pr. fi. lio ff. qd cū eo. per Angel. & Ioan. fab hic.

SYL

¶ Ibi ca- vt hic & ff. eo. l. liberos. in fi. & l. seq. sed con-
put sumi tra est. C. de bon. prosci. l. i. r. ¶ Sed dic, quod
tur natu- ibi crimine capitali seruus accusatur, id est
raliter, tali, quod esset alias in libero capitale. Item
hic ciuili. quid si quandoque habuit caput, quia fuit li-
ber, & nunc ser-

nu⁹ est, & ma-
umittatur? rñ.

idem, quia p-
fens tps confi-

¶ Facit l. dero. ¶ Accur.
moneor. a

¶ Quibus au-
tum ibi tem. Dixi ali-

no. per gl. quem aliquo
C. si seru. de tribus mo-

exp. ven. dis capite mi-
nui, vt sup. eo.

in prin. autem
pro sed.

b ¶ Constat.
vt. ff. de senat.

l. 3. & hic, si
fuerit remot⁹

propter turpi-
tudinem, non

poreft iudica-
re, vel testimonium dicere, vt ff. ad l. Iuliam

re. l. eadem. §. i. & ff. de sena. l. 2.

SYL. ¶ Adde, quod mouebantur senatu ciues a
Censoribus, vt ex M. Tullio, Sallustio, & Pæ-
diano ostendi in Commen.]

SYL. ¶ Quod autem. **CASVS.** Dictum fuerat, ius
cognitionis non perimi capitis diminutio-

ne, §. fi. sup. ti. i. quælitum fuit, an hoc gene-

raliter intelligeretur: & videbatur dicendum

quod sic, propter generalitatem illius tex. l. j.

§. & generaliter. ff. de l. g. præstan. item pro-

pter rationem in tex. assignatam, quia co-

gnatio naturalis est & ciuili iure perimi nō

potest: sed contrarium deciditur in hoc tex.

in maxima & media: tali enim casu licet ip-

sum ius cognitionis non perimatur tanquā

naturale, quia impossibile est illum non esse

aut fuisse cognatum tamen tollitur effectus

talis iuris datus a iure ciuili. * Nec obstat. d.

§. fi. quia, cum loquatur per vniuersalem di-

ctionem affirmatiuam, cui præposita est ne-

gatio, pro eo est, ac si diceretur, Aliquib. mo-

dis non: & ideo impletur illa oratio, dato

vno ex modis capitis diminutionis, qui ius

cognitionis non perimat.] Sed tunc quæli-

tum fuit, an manumisso seruo recuperentur

cognitionis iura: & videbatur dicendum qd

sic, quia detegitur quasi libertas, & tollit im-

perat cognitionem etiam eo manumisso.

Item, quod semel extinctum non reuiuiscit,

etiam cessante causa extinctione ad habitum

non datur regressus.]

c ¶ Quod autem dictum est. sup. titu. proxi.

§. final.

d ¶ Cognatio,

ideft i⁹ cogna-

tionis a Præ-

tore in ductū,

ex quo ad bo-

norum posses-

sionem vocan-

tur per vnde

cognati, infra

de hereditati-

bus quæ ab in-

testa. §. admo-

nendi.

* ¶ Dic, quod

manet ius co-

gnationis, in-

terueniente so-

la minima ca-

pitis diminu-

tionem, quo ad

omnes effectus ex ipsa cognitione resultant-

tes, nedum quantum ad ius succedendi, iux-

ta d. §. admonendi.

e ¶ Cognitionis, ideft ius succedendi, & ad

tutelā vocandi, perit: sed ipsa consanguini-

tas nō perit, vt ff. de reg. iur. l. iura sanguinis,

cum sit de iure naturali, vt sup. de iur. na. §.

pen. contra. & sup. de nup. §. illud, contra. Sed

qualiter cognatis defertur immo agnatis, vt

sup. tit. i. in princ. Respond. post ¶ agnatos,

vt inf. de hered. quæ ab intest. §. admonēdi,

¶ Si manumissus aliud, si restitutus, ¶ se-

cundum lo. vt ff. ad Tert. l. i. §. filio qui mor-

tis, contra, & C. de sen. pas. l. fin. contra, & ff.

de contra tab. l. i. §. fin. & l. 2. contra. Item cō-

tra est in eo, quod hic dicit, tolli ius cogna-

tionis per maximam & mediam capitis di-

minutionem, ff. de rebus dub si cognatis. Sd glo. pen.

aliud in legato, in quo vertitur ius naturale,

vt ff. eod. l. legatum Vel ibi loquitur de co-

gnatione iuris ciuilis, quæ per adoptionem

constituitur, vt inf. de leg. agna. succes. §. per

adoptionem, & ff. de adop. l. qui in adoptio

restō itel

nem, hic vero de naturali cognitione, vt ff.

de gra. cogna. non facile. §. i. & sic ibi de mi-

nima capitis diminutione loquitur.

* ¶ Secunda solutio est verior iuxta. l. i. &

quæ ibi notat Soz. ff. de reb. dub.) Item con-

tra, inf. de serui cogna. in fin. primi respond.

Sed hic loquitur in ijs, qui primo fuerunt li-

beri, & postea serui: quod eorum delicto tum nu-

contingit: vnde non debent habere commo becu lam

dum, vt ff. solut. matri. si ab hostibns, §. i. & seruicuriis

ff. de mino. l. Papinianus ibi, Indignum. li-

l. manucet ibidem illa ratio corrigatur: ibi vero sem misliōes,

per fuerunt serui. Vel illa noua corrigit istā: ff. de iust.

nam ex græca constitutione illa est extracta, & iur,

vt ibi dicitur,

SYL.

* **Prima solutio vetior.** ** nam illa naturalis cognatio contracta in seruitute non perimitur per manumissionem: at ubi quis ex libero servus fit, perit cognatio liberi hominis propter seruitutem, ampliusque non reuiuiscit, licet

is rursus manumittatur, quia manumissionem venit ad restituendum exincta, sed ad abstergendum labem seruitutis.]

a **Sed & si in insulam hic ponit exemplum de media, sed supra modo posuit exemplum de maxima.**

b **Cognatio.**

id est ius cognationis, ut sup. prox. §. diximus. **Cum autem.** **CASVS.** Quia dictum est, sup. tutelam agnatis deferri, tit. prox. in princ. quæ situm fuit, an omnibus, & quibus: & videbatur omnibus, quia illa indefinita in dispositione. l. videtur æquipollere vniuersali. l. iura non in singulas. ff. de leg. declarat Bart. in l. si pluribus, ff. de lega. 2. contrarium tamen dicitur ea ratione: quia cum tutela commensurata sit successioni, l. i. ff. de leg. tut. debet deferri, & pluribus existentibus in eodem gradu, omnibus, ut dicitur in **tex.** * quia eodem modo deferretur etiam successio. §. si plures, infra de legi. agna. success. præterea cum, l. deferat tutelam agnatis propter præsumptam affectionem, rationabile visum est, illos prius vocari, quos verisimile est magis dilecturo sēse pupillum, ut tradit Doc. in l. Gallus, §. Quidam recte. ff. de liber. & posth.] No. q. tutela deferretur proximiori: & existentibus pluribus in eodem gradu ad omnes. Item not. q. potest sub vno tit. poni §. qui nihil habeat commune cum materia tituli, dummodo pertineat ad declarationem proxime præcedentium titulorum. Item, q. vocatio. l. sit ordine successiuo.]

c **Pertineat.** ut supra titulo primo, primo respond.

d **Gradu facit ad hunc.** §. ff. de leg. 3. si plures, & infra de leg. agnat. success. §. si plures, & ff. de sepul. vio. leg. 3. §. si ad plures. hodie vero hic §. corrigitur, quia æqualiter tam ad agnatos deferretur tutela, sicut hæreditas, ut in authent. de hæred. ab inte. §. ex his coll. 9.

* **Adde,** quod licet hodie vocentur pariter agnati & cognati, nihilominus stat & seruatur ordo hic traditus, quod præferuntur proximiores gradu: & pluribus eiusdem gradus cōcurrētibz, omnes æque admittuntur,

unde bene titulus proxime superior corrigitur, non autem hic.

e **Si plures.** alias isti duo versiculi de sunt. Si plures fratres sunt, qui vnum gradum obtinent: ideoque pariter ad tutelam

vocantur sed ego habeo. Accursum.

tos tutela pertineat, c non simul ad omnes pertinet, sed ad eos tantum, qui proximiores gradu d sunt: † vel si plures eiusdem gradus sunt, ad oēs pertinet: veluti si plures e fratres sunt, qui vñ gradū obtinent: † ideoq; pariter ad tutelam vocantur.

De legitima patronorum tutela. † alias sed si Continuat.

Supra visū ē de legitima agnatorum tutela, verū quia est & alia, quæ appellatur legitima, scilicet tutela patronorum, ideo de ea tractas nō staturus subdit. De legitima patronorum tut. Porc.

rum tut. Porc.

EX eadem. **Diuiditur in sex partes.** Primo qualiter tutela libertorum patroni deferatur. Secundo, quomodo vocetur: & est legitima, a lege 12. tabularū proueniens. Tercio illud per rationem probat. Quarto confirmat per exemplum. Quinto exemplum probat per rationem. Sexto rationem declarat. Secunda ibi, Quæ & ipsa. Tertia ibi, Eo enim. Quarta ibi, Cum & agnatos. Quinta ibi, Quia plerunque. Sexta ibi, Ideo autem. Areti.

Causa. Dubitatum fuit, an inter legitimas tutelas ea, quæ patrono deferretur, connumeranda esset: & dubium faciebat, quia ea dicta est legitima tutela, quæ a l. 12. tab. deferretur. supra tit. 2. in princip. Cum ergo in l. 12. tab. nominatim non sit cautum aliquid de ea, non videbatur esse posse legitima: cuius contrarium deciditur, & respondet ipse Imperator obiectioni, & assignat rationem decidendi: & est not. & sing. titulus. Not. quod dictio, ex denotat causam mediatam. Itē, quod dicitur ex lege quid esse, quando est ex ratione ipsius. Item, quod ita dispositum censetur quod deciditur per rationem, sicut illud, quod deciditur per verba. Item, quod dictio, perinde, est nota similitudinis. Item, quod illud, quod sumitur ex ratione, dicitur venire per interpretationem. Item, quod l. deferret tutelas secundum naturam successionum regulariter, quia ubi est commodum, ibi est incommodum. Item, quod dictio plerunque, idem importat, quod regulariter. Item quod femina manumittens succedit, & tamen non est tutrix. Item, quod illud censetur dispositum, quod veri similiter potest esse de mente disponentis. Item, quod extensio fit de casu ad casum ex identitate rationis,)

SYL.

Ex

a ¶ Ex eadem. scilicet per interpretationē, non ex verbis eius, vt subijcit, & ff. de leg. i. tuto. l. tutela. i. respon.

b ¶ Libertorum, s. impuberum.

c ¶ Ad patronos quocunque modo manumittentes, nisi

libertas detur a l. vt ff. de leg. tut. l. tutela, vique ad §. fin.

d ¶ Quæ & ipsa, quasi dicat, non solum alia quædam legitima sūt, sed & ista.

** Expone, nō solum. s. superior agnatorū, sed etiam hæc dicitur legitima non enim hæc verba referuntur ad in

* ordine tamē succeduo l. e ¶ Legitima tutela, §. si duo vers. te legis, non sed si oēs & seq. ff. de leg. i. tutela.

† Facit l. de noīs. de verb. sig. quia magnum patrimonium

† alias q. vel magna tutela nimis: aut persona, quia suspecta, vel non diligens pupillum, vel non honesta: aut causa admittat, id est recipiat satisfd. vt ff. eodem l. legitimos, §. i. & 2. licet alij legitimi indistincte satisfdnt, vt infra de satisfd. tut. §. i.

SYL. ¶ Adde, quod quamuis hanc differentiam reprobet Baldus, & sequatur Porcus hic, tamen Iason hic defendit optima ratione glossam, & assignat rationem differentie inter agnatos, & patronos.

f ¶ Per interpretationem, scilicet iurisperitorum.

* Not. quod illud quoque, quod venit ex vi rationis, dicitur venire per interpretationem ex quo sequitur, quod non semper interpretatio arguit improprietatem, vt supponere videtur Bartol. in leg. i. quæst. i. de verborū significat. siquidem non minus ex lege dicitur, quod ducitur ex eius sententia & mente, quam quod ex verbis. leg. nominis. de verbor. signif. & dispositio legis dicitur proprie comprehendere omnes casus eandem rationem habentes, non autem per extensio-

nem, vt probat hic tex. & confirmat gl. in c. si postquam. ver. mente. de elec. lib. 6. & Bal. in auth. post fratres. 2. C. de legi. hære.

g Lex. scilicet 12. tabul. vt infra de success. lib. i. respond.

¶ De legitima patronorum tutela.

Patroni vocantur ad tutelam libertorum ex mēte l. 12. tab. propter successionem eiusdē tributam. h. d. ex l. 3. ff. de leg. i. tut.

EX a eadem leg. 12. tabularum, libertorum b & libertarum tutela ad c patronos liberosque eorum t pertinet: quæ & d ipsa legitima e tutela vocatur, non, quia nominatim in ea lege de hac tutela caueatur, sed quia perinde accepta est per interpretationem, ac si t verbis legis introducta esset. Eo enim ipso, t quo hæreditates liber-

torum libertarumque, si intestati decessissent, iusserat lex g ad patronos liberosve eorum pertinere, crediderunt veteres h voluisse legem i etiam tutelas ad eos pertinere: cum & agnatos, quos ad hæreditatem lex vocat, k eosdem & tutores esse t iussit: l quia plerumque vbi successionis est emolumentum, ibi & tutelæ onus esse debet. Ideo autem diximus, plerumque: m quia si a fœmina impubes manumittatur, t ipsa ad hæreditatem vocatur, cum alius est tutor. n

h ¶ Veteres, scilicet sapientes.

i ¶ Legem, scilicet lex duodecim tabularum, vt inf. de legi. agna. suc. §. primo.

k ¶ Vocat. scilicet lex duodecim tabularum, vt infra de legit. agna. succ. §. primo.

l ¶ Iussit. vt supra de le. agn. tut. primo respon. & sic notabis hic, q. vbi est eadem æquitas, idem ius debet statui: sic ff. ad legem Agni. l. il lud. ff. de fur. l. i. §. i.

m ¶ Plerumque Quare hoc dicit, statim subiicit: & facit ad hanc regulam ff. de reg. iur. l. secundū naturam & infra de contra-

hen. emptio. §. cum autem. & C. de fur. l. si. §. sed cum in secunda. C. de cad. toll. l. i. §. pro secundo. (alias est, §. pro non scripto. & ff. de peri. & com. rei ven. l. id quod.

* ¶ Limita hanc regulam non procedere, qñ adest inhabilitas personæ vt in exēplo rext. nostri: siquidē tutela est munus virile. l. fin. ff. de tute. ita limitat Dyn. in reg. qui sentit. de reg. iur. lib. 6. Item quando esset diuersa ratio commodi & incommodi, secundū Bart. & Dec. in d. l. secundū naturam. de reg. iur.

n ¶ Tutor. Et ita apud alium est hæreditas & apud alium tutela, scilicet agnatum, vel cognatum, vt hic, & ff. de leg. tut. l. i. & i. Itē minor 25. ann. manumittens succedet in hæreditate, vt patronus: nō tamen erit tutor vt inf. de fid. tut. in fi. & C. de leg. iur. l. ult. §. fi. t

¶ Adde, q. hæc declaratio posita in tex. non erat necessaria nisi gratia iuuenū, ex eo quia, quando l. præsupponit regulam, præsupponit omni alio respectu habilitatē. iō qui alio respectu est inhabilis, & ideo non admittitur non corrumpit regulam. c. i. de æta. & quali,

† alias iussit,

† alias, Vt ipsa adhæditatē vocetur tñ alius est tutor.

† adde text. opimum. in authen. si cut C. de leg. iur. SYL.

De legitima parentum tutela.

Cōtinua-
tio.

Supra visum est de legitima patrono-
rum tutela: verum quia est & alia, quæ legi-
tima appellatur, ut parentum: ideo de ea
subdit. Porcus.

Diuisio.

Exemplo Diuidit
in tres partes.
Primo, q̄ tute-
la, quæ defert
emancipatori
est similis illi,
quæ defertur
patrono. Secū-
do, q̄ etiā est
legitima. Ter-
tio exemplifi-
cat. Secunda
ibi, Quæ & ip-
sa. Tertia ibi,
nam si quis.

SYL.

CASVS nō
figuratur, attā-
men potes di-
cere rationem
dubitandi fa-
cere, q̄ eman-
cipans filium
videtur velle
eum liberare
a sua potestate, sup. quib. mo. ius pat. po. sol.
at tutela est potestas, ideo & ab ea videtur li-
berare. Sed deciditur contrarium exemplo
patroni: quia hodie semper emancipans vi-
detur contracta fiducia emancipare: ideo ni-
mirum, si ex quo defertur successio, defertur
& tutela, per regulam tit. proximi. Not. patrem
emancipantem esse legitimum tutorem. Itē,
q̄ æquiparatur patrono. Item, q̄ ista non est
ex verbis, nec ex mente, sed per interpreta-
tionem, secundum Angel. tamen dic, quod
exemplo patronorum, vult dicere. id est ut
tutela patroni. Vnde sicut illa est ex tatione
l. 12. tab. propter delatam successionem, ita
& eodem modo ista est ex eadem causa &
ex eadem ratione introducta: & ideo eodē
modo dicitur ex mente vna, sicut alia. Item,
quod statutum in vno æquiparatorum ha-
bet locum in alio.]

7 §. vlti.
supra de
leg. agn.
tut.

b Recepta. s. per interpretationem iuriscō-
fultorū, ut superior, cum definebat esse agna-
tus, † nisi contracta fiducia emanciparet: qd̄
hodie semper præsumitur, ut in de leg. agn.
succes. §. fin. vñ hodie est semper legitimus.
a Tutor erit. s. qui emancipauit, si ipse est
maior 25. an. ut in inf. tit. i. in fi. & facit ad hoc
sup. quib. mo. ius pa. po. sol. §. p̄terea, vers. &
p̄terea si impubes: & in inf. tit. i. primo rñ.

Cōtinua-
tio.

SYL.

De fiduciaria tutela Imperator conti-
nuat seipsum in princip. ex quo dictum est
de legitima parentum tutela, veniebat de-
claranda fiduciaria, quæ ab ea pendet * Fidu-
ciaria autem tu. appellatio vnde fluxerit, vi-
de Ann. nostras hic & sup. tit. i. vbi præter,

alios id declarauimus, quod etiam retulimus
in §. p̄terea. sup. quib. mo. ius pa. po. sol. &
§. fi. in de leg. agn. luc. & in de hoc tit.

Et & alia Diuiditur in quinque partes. Diuisio.

Primo ponit dictum. Secundo illud exē-
plificat. Tercio
ponit diuersū
in filio patro-
ni. Quarto di-
uersitatis ra-
tionem assi-
gnat. Quinto
ponit aliud di-
ctum. Secun-
da ibi, nam si.
Tertia ibi. At
qui. Quarta i-
bi: Quoniam:
Quinta ibi, Ita
tamen.

**De fiduciaria tu-
tela.**

**Liberi emancipan-
tis, eo mortuo fiducia-
rij tutores sunt impu-
beris emancipati, quā-
uis, liberi patroni sint
legitimi, hoc dicit ex l.
3. §. fin. cum l. seq. ff. de
legi. tutor.**

Et & alia ^c tutela,
quæ fiduciaria ap-
pellatur. ^d Nam si pa-
rens filium, vel filiam,
nepotem, vel neptem,

patronorum esset introducta tutela parentum
emancipantium: cuius contrarium dicitur,
& assignatur ratio decidendi in text. Not.
summarium.]

b Est & alia tutela. id est alio nomine
vocata.

c Fiduciaria appellatur. de qua dicitur in-
fra vers. quo defuncto.

*** Adde**, quod Alciat. lib. 2. Pater. cap. vlt.
huius fiduciariæ tutelæ originem tradit, his
verbis: Sed & fiduciarius pater in iure dici-
tur is, cui filium naturalis pater imaginaria
venditione mancipat; ut ille eum manumit-
tat, quod supra ex Caij Institutionibus retu-
limus. Vnde cum iste non verus patronus,
& manumissor esset, ut qui imaginario
contractu emancipationis causa emitteret,
talis emancipati, si impubes esset, non le-
gitimus tutor, sed fiduciarius dicebatur,
idemque post eius mortem in suis filiis, ut
emancipati fratris, vel filij fiduciariam tute-
lam gerat. Verum cum deinde hæc solen-
nitas fiduciarij patris exoleuerit, simplexque
emancipandi modus placuerit, seruauit ta-
men fiduciaria tutela nomen quoties frater
vel pater impuberis a parte vel auo eman-
cipati, post eius mortem tutelam suscipit.
Hæc ille. At nonnulli alij ex eo appellari
tutelam hanc fiduciariam existimant quia
lex maxime confidat de fratribus. Nam
post parentes nullius est certior syncerior-
que fides, quam fratris: ut merito parentis
loco succedat, qua de re præclare Plutar. in
in libello, peri philadelphias.

a Im.

SYL.

† alias pa-
ter.

a ¶ Impuberes. Nam si puberes; non erit eorum curator legitimus, ut ff. de excus. tut. l. amicissimos. §. Lucius. Arg. contra in auth. ut 2. qui ob. per. §. i. coll. 6. Ioan.

¶ Adde, q. hæc glo. communiter approba-

SYL.

tur, cum non detur curator legitimus, nisi furioso. mente capto, & pro dingo.]

b ¶ Manumiserit, id est emācipauerit, ut ff.

¶ alias tu- tores vel fratris vel sororis efficiuntur. ¶ alias &.

quando actio. de pec. est an. l. i. §. i. & facit supra titu. i. & ff. de leg. tut. l. Tutela. §. fi. & l. seq.

SYL.

¶ Adde, quod si attendimus

ius antiquum, bene dicitur manumitti, quia vere manumittebatur, ut dixi sup. in tit. quibus mo. ius pa. po. sol.]

c ¶ Quod. f. patrefamilias, qui erat tutor filiorum & nepotum.

d ¶ Si liberi. Qui remanserunt in potestate patris. Idem puto, & si filij fuerunt emancipati. si autem tam impuberes, quam puberes, remanserunt in potestate, ipso iure recidunt in potestatem sui patris, illi, qui filij sunt. sed fratres recidunt in tutelam fiduciariam semper, ut supra qui. mo. ius pa. po. sol. §. i. & supra de tut. §. permittum.

¶ Adde, quod hæc glo. secundum Ias. pessime loquitur: quia imo frater fratris impuberis in potestate retenti est legitimus tutor ex mente & verbis, l. 12. tab. l. tutor. in princ. ff. ad Velle. * Sed potest dici, quod forte Accur. voluit dicere, quod cum tex. utatur verbo, liberi, intelligi debet non solum in filijs sed etiam in nepotibus ex filio emancipato retentis in potestate, ut sint fiduciarii tutores, si maiores sint vel alterius filij, vel alterius nepotis, & deinceps impuberum emancipatorum: & quod subditur in ver. sed fratres. intelligitur similiter, si frater emancipatus sit impubes, maior vero remansit in potestate, * quam Accur. sententiam plenius in commen. nostro exposuimus.

e ¶ Filiorum suorum. f. nepotum defuncti.

* ¶ Recte exponit Accur. sic & verba illa sequentia (vel fratris vel sororis) sunt plane intelligenda: quādo frater vel soror à communi patre fuit emancipatus & quod subicitur (vel cæterorum) quando puta auus nepotem ex filio præmortuo emancipauit, quo defuncto filius emancipatus, qui patruus est emancipato, sit eius tutor fiduciarius. Et hic videtur verus sensus huius loci, quem vna cum ratione in eo allegata diffusius explicaui hic in Annot.

f ¶ Sororis. Sed certe frater videtur esse legitimus, ut C. de excep. l. aduersus, quæ est contra. sed certe qui fiduciarius est, legitimus est per interpretationem, licet aliud nomen habeat, f. fiduciarius: & illum respectum habuit

ibi, ut legitimū fiduciariū appellaret.

¶ Atqui g patrono legitimo tutores mortuo, liberi quoque eius legitimi sunt tutores: quoniam filius quidē defuncti, si non esset à viuo patre emancipatus, post obitum eius sui iuris efficeretur, nec in fratrum potestatem recideret, h ideoque

¶ Adde, quod hæc glo. communiter reprehenditur per hunc tex. in ver. sequen. cōtrarium enim loquitur in fratre non emancipato. * pple. na autem resolutione, quando frater sit fiduciarius tutor, & quando

legitimus: item an iste tex. locum habeat, ubi frater maior esset etiam ipse emancipatus: & quid dicendum, cum impubes remansit in potestate, maior vero fuit emancipatus, vide hic meum Commen.]

g ¶ Atqui. pro certe. alias at, quin, & tunc dic, at, pro sed, & quin pro certe: & est oppositio. quare, filij patronorum sunt legitimi, ut supra de leg. patro. tut. l. i. respond. & isti filij non sic. Ad quod respond. Quoniam filius quidem & c. Sed hæc ratio non tenet, nisi inter fratres, qui non dicuntur recidere in potestatem fratrum suorum, sed filij, id est nepotes erant recasuri in potestatem, ergo in tutelam legitimam. Sed respondeo: non recidunt filij iure hæreditatio in potestatem, sed iure paternitatis & filiationis. At seruus, si non esset manumissus, iure hæreditario erat futurus seruus apud filios domini: & nisi essent hæredes, non essent domini: sed filius, etsi non sit hæres patris, tamen filium suum in potestate habet, ut sup. quib. mo. ius pa. po. sol. §. i. Erat & alia ratio iure veteri: quia emancipatione tollebat ius agnationis minima c. dimi. etiā inter patrē & filiū (nisi esset emancipatus contracta fiducia) nedum inter fratres, ut C. de leg. tut. l. 4. & sup. de leg. agna. tute. §. fi. sed hodie corrigitur, ut d. l. C. & inf. de leg. agn. sup. §. fi. Vnde dicunt quidam, ut Azo. hodie fiduciariam esse legitimam ex verbis & sententia. l. 12. tab. ex quo hæc secunda ratio cessat: sed potest dici contrarium, quia remanet prima.

* ¶ Dic, q. verus intellectus est is, quem annotaui supra ad gl. filiorum. nec obstat ratio in tex. allegata, quia cum non sit generalis, potuit esse impulsiva, Bar. in l. 2. §. fi. ff. de don. & Dec. in c. cum cessante. col. 1. extra de appel. quæ autem sit ratio finalis huius dispositionis, vide hic nostras Anno.]

h ¶ Recideret, dicunt quidam, q. si nō esset eman-

¶ similis expō in l. & eleganter. ff. de dolo.

emancipatus, non erat futurus in potestate fratris, sicut erat patris: & ideo emancipatus non ita erit apud fratrem, sicut erat apud patrem. i. in simili tutela. Io.

a ¶ Nec in tutelam. scilicet legitimam, sed fiduciariam, Accur.

curius. ¶ Adde. quod contrarium est verius, quia frater, patre defuncto, est alterius fratris impuberis, qui a patre non fuit emancipatus non fiduciarius, sed legitimus tutor l. tutor. ff. ad velle. l. i. §. si apud ff. de legi. tut. & sup. de legi. agn. tu. in pri. b ¶ Eodem iure. Seruus enim si non manumittatur erit in potestate filij patroni iure hereditario: sed filius in potestate patris, iure patrie potestatis. Accur.

SYL.

* ¶ Ita. **CASVS** clarus est: dubium poterat facere generalitas legum vocantium ad tutelam personas in eis expressas absque distinctione ætatis, l. non distinguemus, ff. de arbit. ratio autem decidendi ponitur in l. final. Cod. de legi. tut. unde hic. §. sumptus est. & in §. item maior. inf. de excus. tut. Nota summa.]

* ¶ Item, quod hæc verba. ita tamen, restringunt & declarant præcedentia, de quo est et tex. no. in l. Lucius. §. quæ. ff. ad treq.]

Aetas perfecta quæ est.

c ¶ Perfecta. Idest vigintiquinque annorum. Nam quoties fit mentio de ætate perfecta, vel de maiore annis, de vigintiquinque annis intelligitur, vt Codic. de ijs qui veniam ætatis impetra. l. fin. & ff. de leg. 3. cum filio. §. fin.

SYL.

¶ Adde tu, quod ista est vera in se, tamen verius dicetur, ætatis appellatione, maxime perfecta, venire tempus secundum subiectam materiam: nam in matrimonijs & beneficijs, ætatis perfecta appellatione venit pubertas in vno, & in alio diuersimode capit, vt p. Abb. in c. cum in cunctis de elect. Alex. in l. quod Sernius, ff. de condi. ob. cau.]

d ¶ Constitutio. vt C. de leg. tut. l. fin.

e ¶ Præcepit, scilicet vt sit perfecta ætatis, & est ratio, vt infra de excus. tuto. §. item maior. Accur.

¶ De Attiliano tutore. ¶ Supra visum est de testamentaria tutela, & de legitima, sed

quia cessante testamentaria, & legitima, opus est providere de dativa, ideo subdit de Attiliano tuto. Christo.

* ¶ De Attiliano tutore, idest de eo tut. qui dabatur ex l. Attilia, quæ a P. Attilio, & Cl.

Continuatio.

¶ De Attiliano tutore & eo qui ex lege Iulia & Titia dabatur.

¶ Deficiente testamentario & legitimo tutore, olim dativus dabatur ex lege Attilia per prætorum cum Tribunis in ciuitate, in provincijs per præfides ex lege Iulia & Titia. hoc dicit Aret.

¶ Si cui nullus omnino tutor fuerat, ei dabatur quidem in vrbe Romana a Prætore & urbano, & maiore

cunda ibi, Sed hoc iure, Tertia ibi: Nos autem. Quarta ibi, Impuberes.

Item prima subdiuiditur in alias quatuor partes. Primo, ex quibus legibus tutor dabatur deficiente omni tutore testamentario, & legitimo: & à quibus dabatur.

Secundo, quando testamentario dato sub conditione, vel in diem, vel pure, tutor detur. Tercio, quid si testamentarius tutor sit captus ab hostibus. Quarto, quomodo istæ leges ab vsu recesserunt, & causam propter quam, Secunda ibi, Sed & si. Tertia ibi, Ab hostibus. Quarta ibi, Sed ex his. Angel.

¶ Si cui nullus. **CASVS** non figuratur, quia recitatur ius correctum, & procedit tradendo regulam. Not. ergo, quod non habenti tutorem testamentarium vel legitimum dabantur tutores dativi ex l. Attilia & alijs in tex. expressis Item, quod licet referre. l. correctam ad ponendum correctionem, & vt melius intelligatur.)

e ¶ Tutor fuerat. scilicet ex testamento: nam quandiu testamentaria tu. superest, non est locus alij. Item nec legitima: nam nec dativa tunc locum habet, vt C. qui dari tuto. po. l. si sororis.

f ¶ Et maiore, idest à duobus. Erant enim tres, vt arg. C. de offi. præto. l. 2. & ff. de orig. iur. l. 2. §. ijsdem.

* ¶ Adde, q. fuerunt diuersi numeri. anno .n. 16, à regibus exactis, quo primum creati sunt,

Martio tribunis plebis rogata fuit.]

¶ Si cui nullus.

Diuisio.

¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes, Primo ponitur antiquum circa dationem tutoris. Secundo ponitur ius nouum. Tercio ius nouissimum. Quarto ponitur nouum casum, videlicet, quod naturali æquitati conuenit impuberes esse sub tutoribus, & q. finita tutela tenentur ad rationem reddendam. Se-

**
+ l. si quis sub. ff. de testa. tut.
+ alias in vrbe quidē a Prætore, &c.

+ Quæ ex cā creatur sitque appellatus fuerit, vide. l. 2. §. cunq. Cōsules, ff. de ori. iu.

Tant, Virgilio & Vetusio Coss. creati duo tantum fuerunt C. Licinius & P. Albinus, qui postea sibi tres collegas assumpserunt, ut quinque numero essent singuli ex singulis clastibus. Deinde anno circiter 30. rogante L. Trebonio statutum

est, ut decem crearentur: quod ex Liuiio lib. 2. ab urbe condit. deprehendi potest. Horum igitur maior pars exigebatur in dandis tutoribus, quæ varia fuit, secundum diuersitatem numeri Tribunalium.

* Non igitur duo ex tribus, ut Accur. ait, Sed uel tres ex quinque, uel sex ex decem, si modo præsetes essent, requirerentur.

¶ Sed & si.

SYL. **CASVS.**

Quærebatur, an pendente conditione, uel die testamentarij (quia ita dari potest §. ad certum, supra qui testa. tu. da. pos.) uel subistente aliquo impedimento, daretur datiuus & uidebatur dicendum, quod potius deueniendum esset ad legitimum, tum quia in effectu daretur a iudice ad tempus, quod non licet. l. actus. ff. de reg. iur. & declaratum fuit in d. §. ad certum. * tum quia datiuo locus non est, nisi deficiente testamentario, & legitimo, supra hoc tit. in prin. cuius contrarium deciditur, quod locus est datiuo, non legitimo: ratio affertur in l. si quis sub conditione. ff. de test. tu. quia quædiu testamentaria tutela spectatur, legitima cessat. ratio autem rationis est quia cum tutela legitima detur secundum ordinem hereditatis. l. i. ff. de leg. tut. sicut quo usque subest spes testamentariæ successionis cessat legitima. l. Quædiu. ff. de acqui. hære. ita & in tutela, & ideo lex uoluit deueniri ad datiuum. Non obstat. l. actus quia hic non inest ulla dies aut conditio, nec expresse, nec tacite, sed simpliciter datur tutor, ita quod in mente aut dispositione iudicis non est aliqua consideratio conditionis, uel diei arg. l. si hæreditas. in prin. ff. de test. tu. Non obstat quod non deueniatur ad datiuum existente legitimo, quia hic cessat legitimus, cum subit spes testamentarij. d. l. si quis sub conditione. No. tutorem dari posse ad tempus. item quod testamentaria tutela non confirmatur nisi adita hereditate. Item quod datus propter alterius impedimentum, durat eo du-

rante, & non ultra.]

a ¶ Ex die certo. ut a paschate in antea sit tutor. †

b ¶ Dari poterat. Et hodie datur, ut ff. de testa. tu. l. si quis sub conditione.

to tutor sub conditione, aut ex die a certo datus fuerat: quædiu conditio, aut dies pendebat, ex eisdem legibus † tutor dari poterat. b Item si pure datus fuerat: quædiu ex testamento nemo c hæres existeret, d tandiu ex eisdem legibus tutor petendus erat: qui definebat e esse tutor, si conditio f existeret, aut dies veniret, aut hæres existeret.

d ¶ Existeret. sed quid si nullus fuit institutus cum pupillo, sed tantum pupillus est hæres? Potest dici, † quod auctoritate iudicis audeat, ut C. de iur. delict. l. si infanti. & ex tunc ualebit tutela, & incipit tutor administrare.

¶ Adde, quod communis practica est, quod tali casu detur Atilianus ad adeundum per se, si institutus sit infans alias pupillus adit cum eius auctoritate, & statim desinit esse tutor, ita omnes hic, de quo uide hic Commem. meum ubi hunc articulum attigit latissime.

e ¶ Definebat. i. ille, qui sic erat datus in subsidium, definebat, cum testamentarius uenit, ut subiicit.

f ¶ Conditio. Hic tutor tacite usque ad diem vel conditionem existentem datur, expresse non potest, ut ff. de reg. iur. l. actus.

¶ Adde hoc magis procedere, quia conditio est intrinseca, * ex natura rei proueniens.] ut declarat hic Christo. & Dec. in d. l. actus. ubi assignat rationem, quare hæc conditio, quæ tacite inerat, si exprimitur, vitietur, propter uirium formæ secundum docto. in l. 3. ff. de leg. 1. * Sed melius est respondere, ut dixi in positione casus, quod ab initio non est in animaduersione aliqua tacita conditio uel dies, quamuis postea existente conditione, aut die adueniente, resoluitur illa datio tutoris, resoluitur enim eo modo, quo resoluitur in casu sequentis §.

¶ Ab hostibus. **CASVS.** Quærebatur, an tutor capto ab hostibus daretur datiuus,

† similis glo. supra qui testa.

tut. §. ad certum. uer. si, ex certo

†, alias tutor alius interim dari poterat.

c ¶ Nemo. Nā si vnus de pluribus hæredibus adierit, (i) ualeat tutela, ut de test. tut. l. si nemo idem in libertate testamento relicta ut ff. de ma. te sta. l. testamentum manumissus. §. testamentum.

ADDITIONO.

(i) Etiam si fuerit institutus in re certa, alijs uniuersaliter institutis non adueniunt, ut ibi no. Bar. per l. i. §. si ex fundo ff. de hæc. insti. Angel.

† Similis gl. in d. l. si nemo.

SYL.

SYL.

SYL.

* an

* an vero vocarentur legitimi: & videbatur, quod tutela pertineret ad agnatos, quemadmodum si testamentarius decessisset. l. si quis sub conditione. verum quod si tutor. ff. de test. tut. (in plurimis enim casibus captivus pro mortuo habetur) vel saltem omnia in suspenso relinquenda esse. §. si ab hostibus. supra quibus modis ius pat. po. sol. cuius contrarium respon- detur, quia cum speretur reditus testamentarius propter ius postliminii tutela ad legitimum tutorem peruenire non potest d. l. si quis sub conditione. Nec obstat, quod per alia ratione du-

Rō est, quia fingit eum in civitate se- per fuisse, §. si ab hostibus supra quibus modis ius pat. pote. sol.

bitandi adduci posset quod deportato tutoris succedit legitimus, quamvis spes sit illi posse redire, ut dicitur in eadem l. quia (ut declarat Bar. ibi) spes illa fundatur in iure speciali, hæc vero postliminii in iure commu-

ni. No. summarium, & quod cessante impedimento cessat dispositio facta ex causa dicti impedimenti. Item, quod fictio postliminii habet locum etiam in tutela.]

a ¶ Petebantur. nec erat locus legitimæ, ut ut ff. de leg. tu. l. i. §. si apud.

* ¶ Quid iuris sit econverso, scilicet capto pupillo, docetur infra quibus modis tut. fin. §. i.]

b ¶ Qui definebat. scilicet talis, qui erat datus in subsidium.

c ¶ Iure postliminii quo iure etiam omnia alia recuperat, ut sup. quibus modis ius pat. po. sol. §. si ab hostibus. nec de administratis: interim tenetur hic reuersus, ut arg. ff. si quis cau. l. 4. §. illud sciendum.

SYL

¶ Adde tex qui hoc probat, in c. i. de offic. vi ca. lib. 6. ratio autem est, quia cum eius culpa factum non sit, quominus administrare posset, nec hunc tutorem ipse substituerit,

sed iudex, non debet teneri de gestis aut neglectis ab eo.]

¶ Sed ex his. **CASVS**. non figuratur, quia recitatur ius antiquum. Not. l. tolli per non vsum. Item quod dativus datur ex inquisitione. Item, quod

SYL

quam primo ¶ Consul- let pupillis utriusque sexus tutores ex inquisitione § dare coeperunt, deinde Prætores ex constitutionibus. Nam supradictis h legibus, neque de cautione a tutoribus exigenda rem saluam pupillis fore, i neque de compellendis k tutoribus ad tutelæ administrationem, quicquam cauebatur.

¶ Romæ Præfectus urbis, & Prætor, tutores hodie dant: in provinciis Præsides, si maiores quingentis solidis pupillorum facultates sint: si minore, Defensores civitatum cū Episcopo, vel alij magistratus h. d.

teneretur cauere rem pupilli saluam fore. Item quod potest cogi administrare. Item no. quod lex noua supplet veterem.]

d ¶ Sed ex his. Nunc recitat secundum ius: nam quatuor sunt iura, quæ hoc tit. notari possunt.

e ¶ Legibus. scilicet Attilia & Iulia, & Titia, ut sup. tit. in princ.

f ¶ Postea quā primo. alias, quam primū.

* ¶ Hoc a Claudio statutum fuisse, constat ex Tranquillo: Tutelam autem Prætorem (ut ait Capitolinus) instituit M. Antoninus philosophus.

g ¶ Ex inquisitione. scilicet inquirendo facultates eorum, an sint pares

SYL

Tutores dans qd iquirere debet.

oneri iniuncto, ut inf. de excu. tut. §. sed & propter. Item bona conuersatio requiritur, ut & alias in patre arrogatore, ut ff. de adopt. l. nec ei. §. eorum & sup. de adop. §. cum autē.

SYL

¶ Adde tex. in materia, in l. scire. §. fin. ff. de tut. & cu. da. ab ijs. & gl. sup. de tu. §. vlt. ver. si ne inquisitione.

h ¶ Nam supradictis. Bene dico, quod defierunt per has leges tutores dari, postea quā Consules dederunt ex inquisitione, & bonū fuit propter duas rationes, quas ponit. Nam pro quia.

i ¶ Fore. Hanc cautionem præstant tutores & euratores, ut ff. rem pup. sal. fo. l. non quasi. §. i. & l. & si ad species.

k ¶ De compellendis. scilicet captis pignoribus, ut inf. de satisf. tut. §. pen.

¶ Sed hoc iure. **CASVS**. non figuratur, quia ponitur relatio & correctio iuris antiqui, & assignatur ratio correctionis, * ut scilicet

SYL

licet facilius esset prouisum pupillis, non expectato iussu Præsidum. Correxerunt autem Iustin. eo solo casu ius antiquum, ubi pupilli substantia non excedit quingentos solidos, & disposuit, ut tunc possint Defensores ciui

tatum absque iussu Præsidis, vna cum episcopo, vel alij magistratus et iuridicus Alexandrie, in sua iurisdictione, tutores dare. Vñ & Romæ relictum est in-

tractum ius antiquum Præfecto, & Prætori, quantumque fuerint pupilli facultates, & in prouincijs ipsi Præsides dabunt, si ampliores sint quingentis solidis.]

No. quod datio tutoris potest fieri a Præatore & Præsidibus. Item, quod consuetudo facit. l. & l. vim habet. Item, quod dantur a magistratibus. Item quod Episcopus una cum iudice seculari dat tutorem pupillis. Item, quod satisfactio pupilli rem saluam fore, capitur a magistratibus eorum periculo, si non sit idonea.]

* a ¶ Sed hoc iure utimur. Hoc est tertium ius, quod erat tempore Iustini, & hodie est quartum additum, quod est, infra proximo §.]

b ¶ Præfectus. Ad Præfectum cognitiones criminales, ad Prætores ciuilia negotia veniebant, ut patet. ff. de offi. præ. urb. per totum tit. & ff. de offi. præ. per totum tit. sed tutelam dabat uterque, ut hic.

SYL.

* ¶ Adde, quod Præfectus urbis ab initio fuit creatus, non solum ad coercenda crimina, sed ut curaret quantumque ad mores & quietem ciuitatis spectarent, unde non mirum si de causis etiam ciuilib. ius dicere poterat, ut late ostendi hoc loco in Commen. & dum doct. hic uolunt quod Præfectus haberet cognitionem ciuiliam, per §. cura carnis. & §. quies. l. i. ff. de offi. præ. urb. non uidetur uerum, quia intuenda quiete ciuitatis, & in custodiendis carnibus vertitur * non simpliciter cognitio ciuilis, sed etiam criminalis.]

c ¶ Iurisdictionem. Præfecti urbis est iurisdictione usque ad centum miliaria, sed Prætoris Romæ tantum, ut ff. de offi. præ. urb. l. i. §. cū urbem, & in summa Azo. de offi. præto. Dabunt ergo eum & ei qui est de sua iurisdictione, ut statim in præside notabis.

* ¶ Adde, quod iurisdictione præfecti urbis non semper fuit eadem, sed varia pro temporum vicissitudine, quod longe lateque ostendit Alexand. de Alex. lib. 6. die. genia. c. 20.

d ¶ Creent. scilicet eum, qui est de sua iurisdictione, dabit, ut ff. de tut. da. ab ijs. l. ius dandi. Si vero ibi non inueniantur idonei, etiam in alio loco quaeret, & Præsidi nunciabit, ut ff. eo. l. diuus. Item ei, qui sit de sua iurisdictione,

etione, vel ratione originis, uel ratione possessionis, uel ratione domicilij, ut ff. eo. l. i. §. ult. & l. diuus. Si autem in altero horum trium locorum non inuenitur, sed in quarto loco, reducendus est ad alterum locum de

autem Præsides ex inquisitione tutores ¶ creent, d vel magistratus iussu Præsidum, e si non sint magnæ pupilli facultates.

his tribus, ut ibi tutelam accipiat, ut C. ubi pe. tut. vel curat. l. i.

¶ alias crearent.

** Adde, quod iudex originis pupilli, & sic ille, qui habet iurisdictionem in personam po-

test dare tutorem, qui administrabit omnia bona, etiam quæ non sunt in eius territorio secundum Azo. cuius opi. veriorum esse ait Bar. in d. l. i. C. ubi pe. tut. eandemque dicit communem ibi Alex. fatetur tamen Bart & alij, quod etiam iudex bonorum poterit dare tutorem de bonis, quæ sunt in territorio suo, & alius dabit quo ad alia bona, in suo territorio existentia; quia sic dari uidetur universalitati bonorum.]

e ¶ Iussu Præsidum. ergo delegatur. Sed contra. ff. de tu. & cur. dat. l. nec mandante. Sed ibi mandatum est, quod non importat necessitatem hic iussus, qui importat, ut ff. quod ius. l. i. §. i. & ff. mand. l. i. Vel ibi erant magnæ facultates pupilli, hic paræ. Sed certe & si sint paræ, adhuc uidetur idem, nam datio tutelæ est mixti imperij, ut ff. de tu. l. muto, §. tutoris datio. ubi dicitur. quod tutoris datio illi soli competit, cui nominatim hoc dedit vel iex, uel senatusconsultum, uel princeps: ergo non potest delegari, ut ff. de officio eius cui mand. est iurisd. l. i. primo respon. Sed dic, quod non potest delegari non habenti iurisdictionem, sed habenti sic, ut ff. eod. l. ius dandi. ut hic dicitur.

¶ Adde, quod ius dandi tutores non competit iure magistratus, sed ijs tantum, quibus specialiter a l. vel principe id tributum est. d. §. tutoris & ideo delegari non potest. d. l. nec mandante, obstat regula. l. i. ff. de offi. eius. in princ. nec me mouet iste tex. & similes quia, ut dixi in Commen. hi magistratus non ideo dabant tutores, quod id Præsides illis permitterent, sed quia * concessum erat a iure, quod tunc inualuerat, (siue originem duceret ab aliqua Principis constitutione, siue ab usu,) ut Præsides iubente ius dandi tutores haberent.]

¶ Sed quæ sunt magnæ facultates? Respon. quinquaginta aurei, ut C. de defen. ciui. l. i. Vel decem libræ auri, ut in auth. de appe. §. 2. col. 4. vel 300. aureorum, ut in auth. de defen. ciuita. §. & iudicare colla. 3. Vel verius usque ad quingentos solidos sunt paræ: si ultra, sunt magnæ, ut proximo §.

¶ Adde, quod hæc disputatio hodie sublata est per tex. nostrum, alias enim magnæ, vel paræ

facultates quæ dñr magnæ.

SYL.

paruæ facultates dicuntur ex arbitrio iudicis inspecta personarum, locorum, & rerum qualitate, secundum Bar. in l. si constante. in 1. q. ff. sol. mat.

a ¶ Nos autem. Per constitutionem. Quam non habemus.

Mandatum & iussus differunt.

b ¶ Iussione. idest delegatio ne, siue præcepto. Nam in hoc differt a mandato. quia mandatum ex voluntate est, sed iussus necessitatis, ut ff. quod iussu. l. 1. §. 1. & ff. mād. l. 1.

SYL. ¶ alias uel iuri.

¶ Dic secundum Deci. in rub. C. de mād. princip. quod data paritate terminorum non differunt: quod late in Commen. declarauit.

¶ quale est fer eorum de pœ. te. liti. §. munus, ut si. ¶ quorum se de Anno. p. uaginta & Aldo. hic duo faciunt libram auri, ut tit. de de. sen. ciuit. arch. quoties. C. lib. 10.

c ¶ Solidos. i. aureos, ut inf. fer eorum de pœ. te. liti. §. munus, ut si. ¶ quorum se de Anno. p. uaginta & Aldo. hic duo faciunt libram auri, ut tit. de de. sen. ciuit. arch. quoties. C. lib. 10.

¶ Ex quo inferitur, quod statutum locum lo-

* ¶ Solidus unde dictus, quantum valeret, quot conficerent libram auri, explicat diligenter Budæ. lib. 5. de asse. & in l. quia vulgo. ff. de ædil. edict. quibus adde, quæ annotauimus. inf. de pœn. te. lit. §. ult.

SYL. ¶ quens de moneta, simplici-ter.

d ¶ Vna. idest simul. e ¶ Vel alias. hoc. quando extra ciuitatem, ut in municipio, nam magistratus municipalis dabit.

debet intelligi secundum præsumptionem.

* ¶ Tex. est intelligendus simpliciter, quod non solum defensores ciuitatum, sed etiam alij magistratus municipales, & iudex Alexandrinus, habet ius dandi tutores.

SYL. ¶ nem alterius statu-ri. Sed inter contra-

f ¶ Alexandrinæ. hoc quando tutor datur in ciuitate Alexandrina.

ter cōtra-hentes talis locutio intelligitur secundum cōem cursum regionis.

* ¶ De iuridico Alexand. vide hic nostras Annota. utitur uerbo iuridicus, pro iudice, etiam Scæuola in l. Thais. §. Lucia. ff. de fideicom. lib. * * sed iuridicus Alexandriæ erat specialis quidam iudex Alexandriæ, & forte inferior. nam erat ibi & præfectus Augustalis, qui præerat toti Aegypto, institutus ab Augusto de iur. d. Antonio & Cleopatra. De iuridici Alex. officio extant tituli speciales in ff. & C.]

g ¶ Eorum. Scilicet tabellionum & aliorum

non vero ipsorum maiorum iudicium, qui habent potestatem dandi tantum, ut inf. de satisf. tut. & cur. §. pe. & fi. qui sunt contra. h ¶ Eam. f. satisfactionem. Rem pupillis saluam fore.

tutionis ¶ normā præstanda: videlicet eorum § periculo, qui eam h accipiunt.

¶ Tutela ratione naturali introducta est: quia finita redditur ratio administrationis. hoc dicit.

¶ Impuberes i autem in tutela esse, naturali iuri k conueniens est: ut is, qui perfectæ ætatis non ¶ sit, alterius tutela regatur. Cum ergo pupillorum pupillarumque tutores negocia ¶ gerunt: l post pubertatem m tutelæ iudicio n rationem reddunt.

tenetur reddere rationem administrationis. Item, quod non potest conueniri actione tutelæ nisi ea finita.]

i ¶ Impuberes. ¶ Hic. §. est generalis ad omnes præcedentes tit. de tutelis.

k ¶ Iuri. i. æquitati.

l ¶ Gerunt. alias egerunt. i. gesserunt.

m ¶ Post pubertatem. sed & ante, si finita tutela fuerit prius, ut ff. de tu. & ra. di. l. nisi finita ¶ alias. i. nisi esset finita tutela, non nascitur actio tutelæ, sed aliæ actiones natæ sunt sed non exercentur, ut ff. de tu. & ra. di. l. si tutor. §. fi. & l. sed non dantur.

¶ Adde, q. ratio diuersitatis est, quia cū actio tutelæ sit generalis, non potest pluries nasci quod secus est in speciali actione nego. gest. secundum Bal. in l. 1. pen. col. C. ut actio. ab hære. & contra hære.

n ¶ Tutelæ iudicio. i. actione tutelæ, quæ datur in simplum. & propter dolum, & culpā latam, & leuem. Est & alia actio, qua tutor tenetur scilicet Derationibus distrahendis: sic enim nominatur, ut ff. de contrar. action. tutel. lege secunda, & datur in duplum, & propter dolum ¶ tantum, & in duplo continetur rei persecutio. Pri-

¶ Impuberes. ¶ i formam CASVS. nō lam & tenorem.

figuratur, cum ponat qualiter ratione naturali introducta est tutela, & regula, q. tutor rationem reddere tenetur.

* Cum enim palā esset, quāta daretur occasio tutoribus nocendi bonis pupillorum uoluit. l. illos teneri ad reddendū rōnem de gestis pariter & neglectis. ¶ Notandū est, q. tutela rōne naturali introducta est. Item quod ius naturale capitur p illa ratione & dictamine rationis, quod a naturainstitutum est hominib.

¶ alias est ¶ alias gerant,

¶ vide fin. in gl. §. fi. infra tit. 1.

SYL.

Actio tutelæ, & actio de rōnibus distrahendis differunt. ¶ Imo & cum fine dolo quicquā abstrahit, glo. 1. in l. actio ne. ff. de co-

ma datur contra tutorem & contra hæredes, posterior contra tutorem tantum, ut ff. de tut. & ra. di. l. 1. §. pen. & l. 2. Item una intentata altera denegatur, licet plus sit in ea: & econtra: secus in actione tutelæ, & furti, quæ secum cõpetit, ut ff. de tu. & ra. di. l. 1. §. in tutela.

¶ Adde pulchram rationem assignatam per glo. in l. tres tutores. §. 1. in verbo. hac actione. ff. de admini. tut. * Item adde, quod * agere actione de rationibus

distrahendis, est accusare fraudem tutoris, qui rem ex bonis pupilli abstulit, nec in rationes retulit. d. l. 2. ff. de ratio. distrah. unde & actio. De rationibus distrahendis ita appellatur, quia per eam rationes per tutorem datæ tanquam minus recte, ut pote in quas non retulerit quæ ipse abstulit. veniunt distrahendæ & dilaniandæ)

SYL.

* ¶ Adde, quod actio tutelæ, quæ datur pupillo, ut tutor reddat rationem administrationis, est actio directa. Est autem & alia actio tutelæ contraria, quæ pariter finita tutela competit tutori contra pupillum, si vel impenderit aliquid in rem pupilli, vel pro eo fuerit obligatus. §. tutores, infra de oblig. quæ ex quali contra Ias.)

¶ De auctoritate tutorum.

Continua
tio.

¶ Dictum est supra qualiter tutores creantur: hic quando creati sunt, qualiter se regere debeant, & auctoritatem præstare.

SYL.

* ¶ Auctoritatis verbum qualiter hoc titu. accipiat, satis aperte declarat Iuricon. in l. 3. ff. eo. * accipitur enim pro approbatione eius, quod agitur.

Diuisio.

Auctoritas. ¶ Totus iste titu. diuiditur in tres partes principales. Primo ponit in quibus casibus necessaria est auctoritas tutoris: & in quibus non. Secundo, quando ista auctoritas debeat impartiri Tertio remouet quoddam dubium. Secunda ibi, Tutor autem. Tertia ibi, Si inter tutorem. Item prima pars vsque ad §. neque tamen. subdividitur in quatuor. Primo ponit dictum bimestre. Secundo exemplificat quodlibet ex dictis membris. Tertio rationem annexit. Quarto infert, & illationem clarificat per exempla. Secunda ibi, Vt ecce. Tertia ibi, Nanque. Quarta ibi. Vnde in ijs. Areti.

SYL.

¶ Auctoritas. CASVS ita figurari potest. Quæsitum est, an in singulis actibus expediendis a pupillo tutoris auctoritas esset necessaria; & dubium faciebat, quia cum in

§. fin. supra tit. proximi dictum sit, quod ratione naturali tutela inuenta est, ut qui se per ætatem regere non potest, ab alio regatur. videbatur in quolibet casu necessaria auctoritas, * quia huiusmodi ætas neque scire, neque

tutoris in quibusdam causis necessaria pupillis est, in quibusdam non est necessaria. Vt ecce, si quid dari sibi stipulentur, non est necessaria^a tutoris auctoritas: quod si alijs promittant^b

neque discernere aliquid potest l. pupillus. ff. acquir. hæred. Quo non obstante respõdetur meliorem conditionem etiam sine tutore fieri posse, quia in hoc nullum animi iudiciū requiritur, tutoris vero auctoritas nõ nisi

si in ijs, quæ animi iudicio fiunt, necessaria est. l. pupillus ff. de re. iu. Quod uero subiungitur de contractibus, ex quibus mutua obligatione oriuntur, in eo dubium faciebat quod vulgo proditum est, contractus claudicare non debere. l. 1. ff. de rescin. vend. cuius contrarium deciditur speciali favore pupillorum.] Not. quod auctoritas tutoris in certis casibus non est necessaria, ubi scilicet alij se obligant pupillo. Item, quod licet non possint per se pupilli facere conditionem suam deteriorem, possunt per se eam facere meliorem. Item, quod ubi nascitur mutua obligatio est necessaria auctoritas, ut pupillus obligetur, non autem ut obligetur qui secum contrahit quia eo casu cessat ratio, quare introducta est auctoritas tutoris, ne ætatis imbecillitate decipiantur.

a ¶ Non est necessaria. ut Cod. de contrahenda, & committenda stipulatione, lege neque, & lege prima, Cod. de auctoritate præstan.

* ¶ Adde, quod iste text. intelligitur de maiore infante: nam infans nec ad suum quidem commodum quicquam facere potest, l. 1. in princip. & l. mulier, ff. de verborum obligatio. diffuse Tiraquel in tract. de re. tra. §. primo, glo. duodecima, numero vigesimo & vigesimo quinto.

b ¶ Promittant quia tunc est verisimile, quod male agant. & facit ad hoc. inf. qui. ali. li. vel. non. §. nunc admonendi & §. at ex contrario. & inf. de inut. stip. §. pupillus. & ff. de acqui. rer. dom. pupillus. & ff. de pac. l. contra iuris. + Idem de muliere super dote pacifcente, ut digestis de pac. dot. lege de die. +

* ¶ Adde hoc esse verum, si paciscatur mulier constante matrimonio, alias secus, ut nota glo. pen. in l. cum dos. ff. de pac. dot. & Bar. in l. & hæredi. §. filiafam. ff. de pac. Item limita, nisi iusta aliqua causa subsit, l. licet. ff. de pac. dot. ut ecce, si ad commodum fratris,

+ Intelligere, quod ualeat auctoritas in contractibus ex quibus potest utilitatem reportare, alias non quia etiã auctoritate tutoris donare non potest, C. de adminif. tut. l. non omnis secundum Ias. & Pet. + Adde l. Attilici-

vel

vel ob merita aliquid faciat in præiudicium
doris, secundum Dec. conf. § 36.]

¶ Idem in alimentario transigente, ut ff. de
transacti. l. cum. ij. §. quid ergo. Item facit, C.
de contrah. & com. stip. l. neque.

** Quod dici-

tur de alimen-
tario, ita intel-
ligendum est,
ut transigendo
possit cōditio-
nem suam me-
liorem facere,
etiam sine au-
ctoritate Præ-
toris, deterio-
rem uero ne-
quaquam, ne i-
terueniente q-
dam Prætorē.
Operatur itaq.
Prætoris aucto-
ritas duob. ca-
sibus, unus est,
cum sumus du-
bi, utrum me-
lior uel dete-
rior fiat condi-
tio. alter. si ne-
que melior ne-
que deterior

pupilli, necessaria^a est
tutoris auctoritas.

Namque placuit, me-
liorem quidem suam
conditionem licere eis
facere, etiam sine tuto-
ris auctoritate, deterio-
rem uero non aliter,
quam cum tutoris au-
ctoritate. Vnde in ijs
causis, ex quibus obli-
gationes mutuæ na-
seuntur, ut in emptio-
nibus, venditionibus,^b
locationibus, condu-
ctionibus, mandatis,

fiat. i. his enim duobus casibus valet ipsa trā-
sactio auctore Prætorē, quæ alias non ualeret
sed præsumeretur damnosa. ita declarat glo.
i. in d. l. cum. ij. §. si prætor. quam ibi sequun-
tur Doct. declarando etiam, quod ita demū
possit facere conditionem suam meliorem,
si non mutetur forma alimentorum.]

a ¶ Necessaria est. In duobus tamen casibus
obligatur pupillus sine tutoris auctoritate. ff.
de actio. & obligatio. l. furiosus. ubi l. ex re
actio venit.

** Adde cautelam, quod uolens tuto contra-
here cum tutore faciat illum obligari tuto-
rio nomine & suo, ut docet Cin. in l. post. ff.
quando ex fac. iur. quæ refert Cepol. cau. 142.

b ¶ Venditionibus. Si autem pupillus petat
rem ex uenditione, repellitur exceptione do-
li mali, nisi pretium date uelit, ut ff. de re-
scin. uen. l. si id quod. §. ult. in fi.

c ¶ Depositis. Pupillus tamen doli capax te-
netur depositi, si quid doli commisit, uel lo-
cupletior factus sit, ut ff. depositi. l. i. §. an in
pupillum.

De hoc d ¶ Non obligantur. Et sic nota, quod con-
tractus claudicat quandoque ut hic, + & ff.
de act. empt. Iulianus. §. si quis a pupillo, Arg.
dicat, est contra. ff. de arbit. l. litigatores. §. pen. & fi. &
bona gl. i. in auth. de non elig. secundo nu. §. hoc autē
c. de illis. 250. i. Item hoc uerum, nisi locupletior sit
ext. de de- pupillus, alias excipitur, si agat, & contra eū
spon. im poterit agi, ut ff. de admi. tut. l. si minoris &
pub. quā C. pro emp. l. fin. & ff. eo. l. §. §. i. & de rescin.
vide. & i. vendi. si id quod. §. fi.

* ¶ Adde, quod hic, & in d. §. si quis a pupil-
lo. toleratur claudicatio fauore pupilli, & in
§. hoc autem fauore filiorum. Idem est in ec-
clesia & in principe, ut eorum fauore con-
tractus claudicet. c. i. & ibi Felyn. & Archid.

extra de prob.

depositis, c si tutoris
auctoritas non inter-
ueniat, ipsi quidem,
qui cum his cōtrahūt,
obligantur: at inuicem
pupilli nō obligātur. d

¶ **Pupillus sine tutore
neq; hereditatem, neq;
bonorum possess. ne-
que fideicommissum
licet lucrosam accipit.
h. d. ex l. obligari. §. pu-
pill. ff. eod.**

¶ Neque tamen hære-
ditatem^e adire, ne-
que bonorum^f posses-

apparent lucrosa, cum, sup. proditum fue-
rit, posse ex se conditionem suam meliorem
reddere, cuius contrarium responderetur, ne q-
damnum ex ea re sentiat pupillus. Quamuis
enim prima facie uideantur lucrosa ex ali-
quo tamen temporis tractu posset grande æs
alienum emergere, aut litibus etiam vexari
in exigendis nominibus, quod non parum
esset incommodum l. minoribus. ff. de mi-
nori.] No. summarium. Item, quod cum au-
ctoritate tutoris pupillus adit, & etiam de iu-
re prætorio. Item, quod hæres institutus non
potest restituere hereditatem pupillo etiam
lucrosam sine auctoritate tutoris. Item, quo l
ex aditione hæres quasi contrahendo obli-
gatur.]

e ¶ Hereditatem. quæ ex testamento, uel ab
intestato defertur, scilicet iure civili, ut ff. de
pet. hær. l. i. 2. & 3. Et hereditas est successio
in uniuersum ius, quod habuit defunctus tē-
pore mortis suæ, deducto ære alieno, ut ff. de
verb. sign. l. nihil.

* ¶ Rationem uide in gl. in ver. lucrorum,
& sup. in figuratione casus. Cui adde, quod
dicit Bar. in l. obligari. in secūda oppo. ff. eo.
ideo non posse pupillum adire hereditatem
sua sponte, quamuis constaret esse lucrosam
quia hic acquirendi modus fit per actum o-
bligandi, quod lex non permittit fieri nisi tu-
tore auctore. l. more. de acqui. hære.

f ¶ Bonorum possessionem. ex testamento,
ut, Secundum tabulas, uel ab intestato, ut, Vn-
de liberi, & similes, quæ sunt omnes de iure
præ-

SYL:
c. i. iūcta
gl. si extra
de eo qui
duxit in
matri,

SYL:

* ¶ Neque ta-
men. C. A.
SVS Quæ-
rebatur, an pu-
pillus heredi-
tatem adire,
bonorum pos-
ses. petere, & fi-
deicommissū
capere posset si-
ne tutoris in-
teruentu, & u-
debatur dicen-
dum quod sic,
saltem quando

Hæredi-
tas quid
sit,

Bonorū
possessio,

præ-

pratorio, ut infra de bonor. posses. §. quos au-
tem. Et est bono. posses. ius persequendi rei-
nendique patrimonij, quod cuiusque fuerit,
cum is moritur, ut ff. de bono. poss. l. 3. §. bo-
norum. hoc tamen in bonorum possessione

fallit in casu,
cum pupillus
non habet tu-
torem tunc. n.
prator aucto.
tut. potest sup-
plere, ut C. qui
admi. ad bon.
poss. l. bonorū.
Idem in hære-
ditate, ut C. de
iur. deliber. l. si
infanti. in fine.

sionem petere, neque
hæreditatem ex a fi-
deicommissio suscipere
aliter possunt, nisi tuto-
ris b auctoritate, quā-
uis illis lucrosa c fit,
† ne vllum d damnum

alias nec
vllū dam-
num habe-

SYL. at. & ita
legēdū ex
Theophi-
lo, & ve-
tustis exē-
plaribus:
ait Anto.
Aug. li. 3.
Emēd. c. 7

† Adde idem, si tutor sit absens in partibus
valde remotis. d. l. si infanti. a contrario sen-
su, & declarat Bar. in l. si curatorem. 2. colu.
C. de in inte. testi. mi.

a † Ex fideicom. vt per senatuscon. Trebel-
lianum, ut inf. de fideicom. hære. §. sed quia.
(i) Idem dico & si bona uelit recipere causa
seruandarum libertatum, cum & ibi possit
timere damnum, quia est successio in uni-
uersum ius, ut infra per quas personas nobis
acqui. §. fina.

ADDITION. (i) Si tamen sit infans po-
test soli tutori fieri restitutio. l. restituta. §. si.
ff. ad treb. & solus tutor adire. l. si infanti. C.
de iure deliber. alias secus. l. potuit C. eodem.
Item potest solus bonorum possessio. agno-
scere, quia in facto consistit, secundum An-
ge. & lason.

b † Tutoris. i. administratoris, cui admini-
stratio sit concessa in testamento, alioquin
non ualet, nam & si ab eo, qui tutelam non
gerit, sciens alium gerere eam. dominus
non efficiat, ut ff. eod. l. 4. Item nunquid cu-
ratoris pupilli sufficit auctoritas ad adeun-
dam hæreditatem uel bonorum possessionē
delatam pupillo? k espon. non, ut ff. de appel.
cum in una. §. tutor. usque in fi. legis.

† Dic, q. ratio est, quia tales curatores pupil-
lis dati non possunt auctorari, ubi iuris solē-
nitas requiritur, & sic ubi obligaretur pupil-
lus l. curatorem. ff. eo.

SYL. c † Lucrosa sit. i. appareat lucrosa: ne occa-
sione lucrosæ adeat damnosam, quia adeun-
do oneratur legatis & fideicommiss. & alijs
oneribus, & ita obligatur, sed non potest o-
bligari sine tutoris auctoritate, ut sup. ec d. in
princip. Sed si obijciatur, Cessante causa &c.
hoc raro accidit, quod hæreditas non sit one-
rosa, sed frequenter contrarium, & ad ea, quæ
frequenter accidunt iura adaptantur, ut ff.
de l. g. & senatusc. nam ad ea.

SYL. † Adde, quod alibi glo. in l. si quis mihi bona
§. si seruus, ff. de acqui. hære. declarat hunc
tex. & seipsam hic, & in hæreditate lucrosa:
secus in opulenta, quæ nulla habet incom-
moda, quæ licet reputetur sing. tamen com-

muniter reprehenditur per tex. in l. pupillus.
ff. de acqui. hære. Siue enim sit hæreditas o-
pulenta, siue lucrosa, militat illa ratio, quod
pupillus non intelligit causam suæ adi-
tionis.

habeant. e

† Tutor præsens debet
auctoritatem interpo-
nere, alias non ualet.
h d ex l. obligari, §. tu-
tor ff. eo.

† Tutor autem statim

tatem debet scire causam suæ additionis. l. is
potest. ff. de acqui. hære. quod a pupillo co-
gnosci non potest. l. pupillus. ff. de acquiren.
hære. Est & alia ratio, quia sine tutore alteri
obligari non potest, hæreditatis autem adi-
tio obligat nos creditoribus hæreditarijs. §.
hæres. inf. de obli. quæ ex quali con. nascun.

† Et ex eisdem etiam rationibus nec in iu-
dicijs ciuilibus vel criminalibus † potest ef-
fe sine tutoris aucto. ut C. si aduer. rem iud. l.
cum & minores C. de aucto. præst. l. clarum.

** † Nisi in quatuor casibus, ut in possessio-
ne momētanea, ut C. si per uim uel alio mo-
do. l. 1. & C. qui leg. perso. l. momentaneæ.

** Declara, dummodo non sit proximus in
fantia, ut dicit ibi Castr. col. 2. Item in uiola-
to thoro minor sine curatore accusat, ut ff.
de adul. l. si maritus. 2. §. lex. sed hoc in adul-
to. Item, si ueniam ætatis impetret, ut C. de
i. js, qui ue. æta. imp. l. 1. & 2.

** Adde, quod hic casus nihil attinet ad pu-
pillos, quia uenia ætatis non petitur nisi per
maiores 20. ann. d. l. 2. item neque attinet ad
iudicia. Item interdicto De libero homine
exhibendo, ut ff. de lib. ho. exhi. l. quod & lex
§. sed & si mulier.

* † Adde, q. ualet nihilominus sente ntia la-
ta in iudicio ciuili in fauorem pupilli, tlicet
in eo interuenerit absque auctoritate tuto-
ris. l. non eo minus. & ibi not. Doctores. C.
de procu.

e † Damnum habeant. quia forte subest æs
alienum latens.

* † Tutor **CASVS.** Quæsitum est, an au-
toritas tutoris quocunque tempore interpo-
sita ualidaret actum pupilli. & uidebatur q.
sic, quia idē operari solet rati habitio ex post
facto, quod consensus ab initio. l. quo enim.
ff. rem ra. hab. Item, quia uidemus, quod ius-
sus paternus potest præire aditionem filij. l.
si quis mihi bona. §. i. iussum. ff. de acqu. hære.
ex quibus uidebatur sufficere, quod tutor ac-
commidaret consensum suum ante uel post
ipsum actum. Tamen contrarium deciditur,
quod requiritur, quod sit præsens, & in ipso
negocio auctoritatem præstet. Ratio est,
quia tunc actus fundatur in commixtione
harum

d † Ne ullum.
est & alia ratio
etiam si. sit lu-
crosa, quia liti-
bus & sumpti-
bus uexaretur,
ut ff. de min. l.
minoribus 25.
annis.

* Adde aliam
rationem, quia
adiens hære-
di-

† Contra-
riū tenet
laso, quia
pōt torq̃ti
sine tuto-
ris aucto-
rit. quam
supplet iu-
diciis præ-
sentia. ut
no. Bal. in
§. item sa-
cra. in tit.
de pace
iur. fit.

** Melius
facit text.
in l. acta,
§. fin. & l.
contra, ff.
de re iud.
SYL.
& l. i. C. q.
legi. per l.
hab.

harum duarum voluntatum simul, & maxime in voluntate pupilli integrata a consensu & auctoritate tutoris, quod non fieret, quando praeceperet, uel sequeretur, quia tunc solum fundaretur in persona pupilli, quae tamen non esset

integra: unde cum talis auctoritas exigatur ad habendam personam pupilli per modum cuiusdam solennitatis. l. curatorem. ff. eod. debet formaliter in ipso actu interponi ne a forma recedatur. Non

obstat quod dicebatur de rati habitatione, quia verum est, quoties actus posset fundari in persona, quae illum gessit, quod est hic. d. l. curatorem. Quod uero dicitur de iussu, illud est, quia iussus exigitur ob vinculum patriae potestatis, cum enim filiusfamil. sit, sua sponte ad actum explicandum accedere non posset, & ideo ut actum gerere possit, praecedere debet iussus paternus. Nota. summarium.

a. Auctor. i. probare & laudare quod sit per pupillum ut ff. eod. l. etiam.

b. Existimauerit. non enim compellitur. Primo, quia est iniquum, secundo, quia tenetur pupillo damnum resarcire tutor, ut ff. eo. l. si tutor. Accur.

c. Post tempus. scilicet non modicum, alias valet auctoritas, ut ff. de acqui. haer. si quis mihi. §. iussum. quae est contra & est ratio, quia videntur inesse quae incontinenti fiunt, ut ff. si cer. pet. l. lecta.

SYL. Et ita communiter tenetur, dummodo vno contextu fiat, ut not. docto. in dicto §. iussum.

* Nam auctoritas debet statim in ipso negotio interponi, id est, vel modicum ante, uel incontinenti post, non interueniente medio actu contrario l. continuus. de verbo. obliga. Aliud autem est in consensu, qui potest etiam postea interuenire, ut tradit Bar. in l. obligari. §. tutor. ff. eo.

d. Per epistolam. No. caute, & redde singula singulis. Nam dixerat duo, scilicet statim, ad quod refertur, Post tempus & c. item In ipso negotio praesens, ad quod refertur hoc, Per epistolam. quae inter absentes mittitur, ut infra de obliga. ex consen. §. fin. Idem & si alio modo inutiliter auctorizetur, ut ff. eo. l. i. §. si. & l. sequen.

* Ratio est, quia paria sunt, auctoritatem non interponere, & interponere sed nulliter vel illegitime l. quoties ff. qui satisd. cog. ubi late lato.

SYL. Si inter tutorem, CASVS, in corre-

ctione iuris antiqui non est ut figuretur nisi literaliter. Olim, cum inter pupillum tutoremque lis erat futura, cum satis absurdum videretur tutorem illum posse in casu propria auctorari, ob uehementem suspicionem

Tutor non potest auctorare pupillo cum eo iungant, sed dandus est curator, cuius officium finitur finita lite. Auth.

Si inter tutorem pupillumque iudicium e agendum sit:

tuto. da. poss. placuit, ut non amplius tutor, sed curator in eius locum detur, qui eo iudicio peracto curator esse desinit.] Not. quod potest esse lis inter tutorem & pupillum. Itē q. nemo in causa propria auctoratur. Item, q. habenti tutorem tutor non datur, sed curator. Item, q. curator datus ad certam causam ea finita desinit esse curator.

e. Iudicium. scilicet rei uendicationis, uel alterius personalis, uel realis actionis praeter actionem tutelae, quae contra tutorem erit danda: quae durante officio non datur, † ut ff. de tut. & ra. dis. nisi finita. §. si. & l. si cum tutore adhuc, & idem in utili generali negotiorum gestorum, † quae datur contra curatorem adultis, ut ff. de administratio. tutor. l. cum curatore, & C. de admi. tuto. & cura. l. 2. & l. rationes.

* Dic, quod. le. secunda loquitur quando vnus curatorum vellet agere cum alio. nam id prohibetur. l. actus. ff. de administratione tutor. l. autem. Cum curatore, loquitur in adulto, qui etiam manente administratione, potest ex quacunque causa cum curatore agere, dicta l. si cum tutore. in fin. praeterquam ubi curae administratae ratio pateretur, dicta l. rationes.] Sed certe nec aliae videntur interrim posse intendi, ut ff. de tut. & ra. distrahen. l. sed non dantur. Sed illud intelligo, ut ipsemet exerceat, non dantur: sed per curatorem sic, ut hic dicitur.

* Haec gloss. communiter reprobatur per Doct. ibi, ut dixi in Commen. * quia. l. sed non dantur loquitur in illis actionibus: quae occasione tutelae proueniunt, qualis est actio furti, & damni, quas pupillus nec ipse nec per alium durante tutela exercere potest. tex. autem noster loquitur in actionibus extra causam tutelae.] Item nunquid haec correctae sunt hodie per authen. ut ij qui ob se perhi. ha. res mi. §. 2. coll. vj. cum nullus creditor vel debitor possit esse tutor vel curator? Respond. sic, nisi in tutore testamentario, in quo poterit adhuc hodie hic. §. loqui,

deceptionis pupilli, alius tutor a Praetore constituatur qui in eare auctoritatem pupillo praestaret. Sed quia uisū est postea legibus aduersari, ut tutorem habenti tutor adiungeretur l. si cer. C. in quib. caus. tut. hab.

Iudicium utrū inter tutorem, & pupillum possit eē. † ** idē ait gl. supra tit. 1. §. si.

SYL.

† utilis negotio. ge. da. f. ubi quis necessitate uel necessitatis suspitione gessit. l. 3. §. hac. ff. eo.

SYL.

qui, cum fides talis tutoris ab ipso testatore sit comprobata, ut infra de iudi. tu. vel cur. §. 1. & C. de episcopali audien. de creationibus. Vel idem in eo + quod in alijs, ut in prædict. auth. diximus. sed magis credo con-

† Et ista est communis opinio. si testator sciuerit non si ignorauerit, secundum Ang. SYL

trarium ut dixi in d. auth. ut ij qui obl se perhi. hab. res mi. §. 1.

* Adde, quod ista opin. est tenenda ut dicit hic Christo. cuius opin. mihi placet, & secundum eam alias consului.]

** Adde, quod hodie quoque mater & auia,

licet sint debitrices aut creditrices, non prohibentur a tutela, auth. ad hęc. C. quan. mul. tut. offi. fun. pos. Item not. quod si durante tutela superueniat ipsum debitum aut creditum, veluti si tutor hæres fiat creditoris pupilli, non desinit esse tutor, sed ei adiungitur curator. §. sed & si quis. in d. authen. ut ij qui obli. & est gl. in ver. creditor. in auth. minoris. C. qui da. tu. vel cu.] Item & circa reales actiones hunc §. hodie facimus loqui, cum eis non sit obligatio, unde auth. (alias actio) cessat, ut inf. de act. §. 1.

SYL. * Adde, quod hæc gl. communiter reprobat, quia idem timor est in actione reali, qui est in personali.

a * In rem suam, & pupilli, quæ sua dicitur, cum bene administrat ut ff. de fur. l. interdum. 2. §. qui tutelam.

SYL. * In rem suam dixit. i. ad utilitatem & commodum proprium. l. 2. ff. de nego. gest. quæ per quam elegans locutio est.]

b * Auctor esse non potest. Facit ad hoc ff. de verb. sig. l. quod dicimus. & C. ne quis. in sua causa. l. vnica. + & C. de testi. l. omnibus.

† Põr tñ in conse- quentiã et ad ppriã. Sol. ibi improprie dicitur iudex testis Ratio re aucto- rati & si- bi soluere quod est inconueniens, ut patet per iura pri- ac trade- re re debi- tam etiã tutor prætorius: quod hodie non est, ut hic immobi- lem sine iudice, ut l. fistulas, ff. de con- trahenda emptio.

c * Ut olim. nam olim in tali casu dabatur tam etiã tutor prætorius: quod hodie non est, ut hic immobi-

d * Prætorius appellabatur, quia a Prætoribus dabatur, ut scribit hoc loco Theophilus.]

d * Sed curator. C. de in lit. dan. tu. l. 1.

* Declara hoc procedere, nisi adlint alij tutores, quia tunc altero tutore auctore agi potest. l. si plures. ff. de testa. tut.

e * Datur etiam inuito, ut ff. de tut. l. 3. §. idem Cassius.

f * Et eo scilicet iudicio,

quia ipse tutor in re a suam auctor b esse nõ potest, non Prætorius tutor (ut olim c) constituitur, sed curator d in locum eius datur: e quo curatore interueniente iudicium peragitur, & eo f peracto

Quibus modis &c

Quia dictum est qualiter, & a quibus tuto- res dentur, & de eorum auctoritate, restat vi- dere qualiter hæc potestas solvatur, ut fecit, sup. quibus mod. ius pa. po. sol. & sic secun-

curator esse desinit.

¶ Quibus modis tutela finitur.

¶ Tutela finitur pubertate pupilli, quæ in masculo est statim completo 14. anno, in fe-

mina 12. Arer. P Vpil-

dum Areti. dictum erit de principio, progressu, & fine tutelarum.]

Notandum est, quod modi, quibus tutelam finiri faciunt, sunt octo, & ad istos oēs alij modi possunt reduci. Et sunt hi. Suspicio, quando tutor remo-

SYL. Continua- tio.

Tutela multis modis finitur.

suspectus. Crimen, quando propter crimen deportatur, uel in seruitutem redigitur. Mors naturalis pupilli vel tutoris. Conditio adimpleta. Status. i. capitis diminutio, ubi status mutatur, ut quando capitur ab hostibus, uel arrogatur. Aetas scilicet pubertas. Tempus adueniens scilicet si ad certum tempus datus sit tutor, & sit finitum tempus. Causa, quando propter aliquam causam tutor excusetur. Vnde ver.

Suspicio, crimen, mors, conditio, status, ætas, Tempus, causa, solent tutelæ ponere metas.

Versus.

P Vpilli. ¶ Totus iste titulus diuiditur in septem partes. Nam primo ponitur, qualiter pubertate tutela finitur & quæ sit pubertas. Secundo qualiter arrogatione, vel deportatione, vel seruitute pupilli, vel temporis finitione. Tertio, qualiter morte pupilli vel tutoris. Quarto, capitis diminutione tutoris. Quinto, etiam minima capi is diminutione pupilli. Sexto, propter aduentum temporis vel conditionis Septimo, propter remotionem factam de tutore. Secunda ibi. Item finitur. Tertia ibi, Simili modo. Quarta ibi, Sed & capitis. Quinta ibi, Sed pupilli, Sexta ibi, Præterea. Septima ibi, Desinunt.

Diuisio.

Item prima subdividitur in tres. Nam primo ponit, qualiter tutela finiatur pubertate. Secundo, qualiter pubertas accipiatur de iure antiquo: Tertio qualiter de iure nouo Secunda ibi, Pubertatem. Tertia ibi, Nostra autem.

¶ Pupilli. C A S V S. non figuratur in l. corrigente, & rationem suæ correctionis assignante, & ponente regulam, cuius ratio est, quia, cum tutela introducta fuerit ad iuendū eū qui per ætatē se tueri nequit, sequitur ut finiatur adueniente ea ætate, quæ iudicium animi videtur afferre. l. adigere. §. quauis. ff. de iur. patron. Ab ea autem ætate crediderūt veteres iudicium incipere, in qua

SYL.

Instat, H vide-

videbant naturam virilitatis signa in corpore præferre, rati cum ipso corpore animū etiam pubescere, & (vt ita dicam) maturescere. No. tutelam finiri pubertate. Item quod olim pubertas iudicabatur ex aspectu & habitudine corpo-

ris in masculis. Item, q. pubertatē in masculis hodie dispositum est esse in 14. anno, in fœmina in 12. Item, quod cum Imperator præsumat, & super præsupro disponat, q. ista est præsumptio iuris & de iure quo ad tutelam, & testamenta & similia: secus quo ad matrimonia. Item **♀** allas nō requiri maiorem castitatē in fœminis, q. in masculis. Item, q. hodie pubertas non debet probari per aspectum. Item ibi, bene posita not. qd. quando recitatur aliqua opinio vt confirmetur, debet approbari & laudari.

Pupilli.

a Pupilli. No. quod pupilli sunt, qui de potestate patris impuberes exierunt, uel morte uel emancipatione, ut ff. de verb. sign. l. pupillus. i. respon. licet improprie dicatur aliquando pupillus, qui est in potestate, ut ff. de ver. oblig. l. si. §. si pupillus. Accur.

****** Adde, q. tutor, cuius tutela finitur pubertate pupilli, tenetur petere ei curatorem, aliter tenetur iudicio tutelæ. l. ita autem. §. pen. ff. de administ. tut. quod nota.]

b Ex habitu. i. inspectione, utrum haberet barbam unam, uel alteram, ut infra innuit, & facit. ff. de mino. l. minor 25. annis, ibi, adi to præside ex aspectu &c. Et not. pro opinio. Marti. qui secundum conscientiam dicebat iudicem debere iudicare, & facit ff. de far. l. 2. in fi. & ff. fin. reg. l. si irruptione. §. fi.

Iudicare an iudex debeat secundū cōscientiā.

S Y L.

♀ Adde hoc esse uerum regulariter, quod tenetur iudicare secundum acta & probata* l. illicitas, §. veritas. vbi Barto. ff. de offic. præf. non secundum suam opinio. sed si haberet de aliquo notum non per opinionē, sed certitudinarie, tunc debet iudicare secundum conscientiam, & hæc est ueritas, de qua vi-

late Felyn. in cap. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg. in fin. glo. in ver. tenetur. vbi ponit regulam cum octo limitationibus. ea uero, quæ quidam in additionibus hic posuerunt, non pertinent ad cognitionem iuue-

gata, pubertatem in masculis post 14. annum completum illico initium accipere disposuimus: antiquitatis normam in fœminis bene positam, suo ordine relinquentes, vt post duodecim annos completos viripotens esse credantur.^e

♀ **Arrogatione, deportatione, seruitute, uel aduentu conditionis, sub qua data erat, tutela finitur. h. d. ex l. si arrogati. ff. de tute.**

♀ Item finitur tutela, si arrogati sint adhuc^f impuberes, uel **†** deportati. Item si in seruitutē pupillus redigatur, **g**

in potestate non sunt sup. de tut. in princip. item quia minimam patitur capitis diminutionem, §. minima. supra de cap. dimi. quæ & ipsa tollit tutelam. §. sed & capitis. infra eod. Ratio secundi & tertij casus est, quia deportatione amittitur ciuitas. §. minor. sup. de ca. di. seruitute utero etiam libertas: quo fit ut merito pereat tutela, quæ iuris ciuilis est, & in personis liberis solum cadit. sup. de tu. in princip. Vltimi casus ratio pendet a uerisimili mente testatoris, qui cum dederit tutorem usque ad certam conditionem, puta donec venerit nauis ex Asia, uidetur uoluisse, ut existente illa conditione tutela finiatur. ****** si cuti idem uidemus in dato ad certum tempus in testamento §. præterea inf. eo.] Nota summa.

f Adhuc impuberes. idest in pupillari ætate adhuc existentes, ut hic, & ff. de adopt. nec ei §. eorum. & hoc cum consensu omnium tutorum, ut C. de aucto. præf. l. si.

g Redigatur. Ex ingratitudine, **†** si sit do li capax: non autem ex uenditione, quia nō nisi sit maior 10. annis potest per uenditionem fieri seruus, ut supra de iure perso. §. pe.

Con-

num, quia resolutio totius materię ponitur vbi sup.]

b Hoc etiā. scilicet, quod sit iudicandū per aspectum impudicum.

d Constitutione. vt C. quā do tut. uel cur. esse deli. l. finalis.

e Credantur. Facit ad hoc supra de nup. i. respon.

♀ Item finitur **CASVS** non figuratur in positione regulæ & illius declaratione.

***** Primi casus ratio est, quia cum transeat in potestatem patris arrogantis, non potest esse in tutela, quæ in ijs personis solū habet locū, quæ

SYL.

† pro itel ligētia vide §. maxima cū gl. in ver. libertis. supra d. cap. dim. unde sumi pōt exemplū huius lo-

Contra est C. de inoffic. testamen. l. si quis. §. finali. Sed ibi de eo dicit, qui doli capax non est.

SYL. Adde, quod hæc glo. communiter approbatur per docto. post Barto. in l. 2. in princip. in 4. colum. ff.

* Hoc cō-
tingere pōt
cum pro-
ximis sūt
pubertati
quia tunc
sunt doli
capace. &
obligatur
ex delicto
l. pupillū
ff. de reg.
iu. ubi De
ei. l. exci-
piuntur.
ff. de sen.
cōf. sylla.

* Quid di-
cendū, tu-
tore capto
vide sup.
de att. tu.
§. ab hosti-
bus.

vel si ab hostibus + ca-
ptus fuerit.

* Sed & si vsque ad cer-
tam a conditionem da-
tus sit tutor testamen-
to, b æque euenit, vt
desinat esse tutor exi-
stente conditione.

* **Morte naturali pu-
pilli, vel tutoris, tute-
la finitur hoc dicit. ex
l. nisi. in princ. ff. de tut.
& ra. distr.**

* Simili modo fini-
tur tutela morte c vel
pupillorum, vel tuto-
rum.

SYL. Simili modo. **CASVS.** non figuratur.

* Ratio decidendi est, quia cum mors om-
nia soluat. §. deinceps. in authen. de nupt. sol-
uit etiam tutelam, quæ ad alium hæredita-
rio iure transire non potest. l. Tutela. ff. de tu-
te. Adde, quod tutela est ius quoddam rela-
tione tutoris & pupilli constans, & ideo sub
lato vno correlatiuorum, alteram quoque
cessare necesse est. Notabilia patent.

c * Morte naturali, nam de civili iam dixit
supra proxime scilicet ubi dixit, de deporta-
to, & seruo facto per ingratitudinem, quia
mors omnia soluit, nedum tutelam, ut in au-
then. de nupt. §. deinceps. coll. 4.

** Ex hoc loco colligitur, quod appellatio-
ne mortis in dubio intelligitur de naturali.

SYL. * Sed & **CASVS** non est figurandus,
sed potius exquirenda ratio regularum, quæ
hoc rex. traduntur. Finitur itaque tutela per
seruitutem tutoris, quia tutela munus est pu-
blicum, seruus vero muneribus publicis fun-
gi non potest, l. Cum prætor. ff. de iudi. Item
per amissionem civitatis, quia cum tutela iu-
re civili fuerit introducta, non potest geri ab
eo, qui iura civilia perdidit. Ratio autem,
quare minima capitis diminutione tutoris
tollatur tutela legitima, est, quia cum is, qui
vt agnatus tutelam sumpserat, desinat esse
agnatus per assumptionem alterius familie,
non potest amplius esse tutor tanquam de-

ficiente fundamento legitimæ tutelæ: cæ-
teræ autem non pereunt, quia tam filius fa-
mi. quam pater fami. tutores dari possunt. su-
pra qui testam. tut. da. pos. in princip. cum in
publicis muneribus patriæ potestatis ratio
non habeatur.

**Capitis diminutio,
n. tutoris maxima,
vel media, uel etiam
minima pupilli, om-
nis tutela finitur: mi-
nima autem tutoris,
solum legitima fini-
tur. Aret.**

* Sed & capitis dimi-
nutione tutoris, per
quam libertas, d vel
ciuitas e eius amitti-
tur, omnis f tutela
perit. Minima autem
capitis diminutione tu-
toris, veluti si g se in
adoptionem dederit,

ris naturalis tollantur, ut sup. de cap. dimin.
§. quod autem.

* Adde, quod hanc glo. reprehendit hic An-
gel. Sed tu dic, quod intellexit de effectu
iuris naturalis, non de existentia, ut de-
claratum est in §. quod autem. supra de capi.
dimi.]

* Veras autem rationes decisionis tex. nostri
videas sup. in formatione casus.

g * Si se in adoptionem. Sed emancipatio-
ne filij legitima tutela non finitur, quia fi-
lius familias legitimus tutor esse non potest:
cum scilicet pater eum præcedat, ut sup. de
capitis diminutio §. si.

* Adde, quod hæc gl. reprobatur, quia existē-
te impedimento perpetuo in patre, tunc suc-
cedit in iure tutelæ, l. 3. §. pen. ff. de leg. tut. l.
non solum. §. si quis. ff. de excu. tuto. eam ta-
men defendo in Commen.] Nisi in casu, ut
cum manumittit seruum maternum dela-
tum sibi, ut supra de leg. pat. tr. §. 1. + &
tunc deferitur, cum iuris erit, ut ff. fami. erci.
si maritus.

* Hanc glo. reprobatur hic Ioan. Fab. sed eam
defendit Christo.

** Et ego in Comment. siquidem exceptio
glo intelligitur, cum filiusfam. il. manumit-
tit consensu patris, quod quidem fieri po-
test, nec obstat rex. in §. filiis, autem, l. vltim.
Cod. de bon. quæ lib. qui in contrarium al-
legantur, quia loquitur, cum citra volunta-
tem patris alienat.]

l. filiusfam. ff.
de ijs qui sunt
sui uel alie. iu.
Cur autem qua-
uis capitis di-
minutione pu-
pilli tutela ex-
tinguatur, assi-
gnauit ratione.
sup. in §. 1. No.
summarium.]
d * Libertas.
& tunc maxi-
ma, ut supra de
capi. d. §. ma-
xima.
e * Ciuitas. Et
tunc media, ut
sup. de capi. di-
minutio. §. ma-
noi.

f * Omnis tu-
tela. Etiam te-
stamentaria,
vel datitia, cū
ea, quæ sunt iu-

ris naturalis tollantur, ut sup. de cap. dimin.

SYL.

SYL.

talias sed
forte &
tunc.

SYL.

2. **Legitima.** Sed quare hæc legitima tantum perit? Respon. quia agnatio perit minima capitis diminutione ut supra de legitima agn. tut. §. fina. & legitima inter agnatos tantum consistit, ut sup. de leg. agn. tut. i. respon.

SYL. **¶** Dic secundum Ang. hoc non esse verum hodie, quo tempore tutela defertur ita cognatis, sicut agnatis: remanet enim cognatus.

¶ Cætera scilicet testamentaria, & dativa: secundum Mar. vel Azo.

¶ Licet minima sit. Ut quia datur in arrogationem ut supra eodē, §. i.

SYL. **¶** Præterea. **CASVS** clarus est. Ratio dubitandi poterat esse, quia cum tempus non sit modus

inducendæ aut tollendæ obligationis. l. obligationum fere. §. placet. ff. de ac. & obli. non videbatur, quod obligatio, quæ inter tutorem & pupillum nascitur, §. tutores. infra de obli. quæ ex qua. con. nas. ad tempus constitui posset, aut tempore dissolui, cuius contrarium deciditur duplici ratione, prima, quia limitata causa limitatum debet parere effectum ideoque cum tutela restringitur ad certum tempus, non debet ulterius progredi. l. in agris. ff. de acquir. rer. domin. Altera ratio est, quia ad tempus permessa, ab eo tempore censentur prohibita. l. si ita. ff. de vulgar. & pupil. Nec obstat ratio dubitandi, quia aliud est, quod ad tempus constituatur obligatio, aliud quod ad tempus constituatur causa, ex qua oritur obligatio, ut puta tutela ad tempus, quæ licet finiat tempore manet tamen obligatio inde contracta.]

¶ Ad certum. Idem si ad incertum tempus, scilicet ad conditionem, ut sup. eo. §. sed & si. quæ conditio ad esse & ad non esse se habere potest, ut infra de verbo. oblig. §. conditiones.

****** Adde idem esse, si datus esset ad incertum tempus quando, etiam quod esset certum an, puta usque quo Titius moriatur. nam eo moriente finiretur tutela.]

¶ Desinunt, **CASVS**, figurabitur suis

legitima^a tantum tutela perit: cætera^b non pereunt. Sed pupilli & pupillæ capitis diminutio, licet^c minima sit, omnes tutelas tollit.

¶ Temporalis tutela tempore adueniente finitur.

¶ Præterea qui ad certum^d tempus testamento dantur tutores, finito eo deponunt tutelam.

¶ Qui remouentur a tutela propter suspicionem, vel qui in perpetuum excusantur, tu-

locis in titulis sequen. * Qui enim remotus iam est ob suspensionem, consequens est, ut deponat tutelam, quia ad hoc remouetur, & qui se excusat, cum se excuset, ut non sit tutor. ideo liberatur ab onere tutelæ.] Not.

tores esse desinunt.

Areti.

¶ Desinunt etiam tutores esse, qui vel remouentur a tutela ob id, quod suspecti visi sunt: vel qui ex iusta causa sese excusant, e & onus administrandæ tutelæ deponunt, secundum ea, quæ inferius^f proponemus.

¶ De curatoribus.

¶ Curatores dantur adultis usque ad vigesimum quintum annum completum, & ab

tempore, ut C. quando tuto. vel cur. esse de l. j. inf. tit. i. Adultorum vero curatores tunc finiuntur, §. interdum cum vitilem vigorem compleuerit minor, et nisi masculus scilicet 25. annos, et ut ff. de min. l. i. in fin. iores 20. & infra tit. i. prima respond. nisi ad certam an. veniā causam uel speciem fuerint dati, nam tunc a iuris a finito negotio finitur officium ut supra tit. i. principe §. fina. Item curatores aliorum, ut infra tit. i. impetias. §. furiosi & §. sed & mente captis. tunc desinunt, quando sanam mentem prædictæ personæ recipiunt, ut ff. de cur. furiosi. l. i. §. i. ven. aia. & §. fina.

ADDITIO. Nota, quod eisdem modis, quibus finitur tutela, finitur etiam auctoritas officij adiuncti tutori, quod est in multis casibus, ut infra tit. i. §. interdum. in uerbo idoneus, & in l. potuit, & in l. propter, C. in quibus cau. tuto. hab. Nam finito officio principalis, etiam finitur illud coadiutoris adiuncti. l. i. C. quando tut. uel cura. esse desi. & ideo coadiutor datus debili uel suspecto episcopo, de quo in cap. venerabili extra de offic. delega. desinet morte prælati esse, per dicta l. i. Ioan. Fab.

De curatoribus.

¶ Finita tutela pupilli indigent curatoribus: Continuat ideo ipsis subdit, Io. Fab.

Ma-

duos alios modos finiendi tutelam. Item quod tutela est onus.

¶ Excusant. et alias ac. scilicet in perpetuum, ut quæ mutus quod dic ut ff. de min. l. i. verum. §. ex facto. nam si ad tempus, non desinunt esse tutores, et ut inf. de excu. et sed inter tut. & cu. §. ite iim datur qui reipubli. curator. ca.

¶ Inferius. Cura quæ ut inf. de susp. finitur. tut. per totum, & inf. de excu. fa. tuto. & cur. per totum. Et nota, quod eisdem modis finitur cura, si quos habeant et quæ mul pupilli et curat. tiscalibus tores, & eodē accidit, ut

inf. tit. i. i. inf. ac. 1eq.

Diuisio.

Masculi. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit de curatoribus datis puberibus. Secundo, de datis illis, qui laborant aliquo morbo vel vitio. Tertio, de curatoribus datis pupillis. Secunda ibi Fu-

rioli. Tertia ibi interdum. Itē prima pars diuiditur in tres partes. Primo, qualiter puberibus datur curator. Secundo, a quibus datur. Tertio, an inuitus quis cogatur curatorem accipere. Secunda ibi. Dantur. Tertia ibi. Itē inuiti Are.

¶ Masculi qui

dem. ¶ **CASVS.** Quæsitum fuit, dato curatore, quando cura finiretur in masculo & foemina & videbatur adhibendam distinctionem, sicut in tutela ut citius foemina maior efficeretur, sicut uidemus in impetratione ueniam ætatis. l. 2. C. de ijs qui æta. ve. impe. Tamen contrarium respondetur, quod imo pariter in utroque finitur cura 25. ann. * Ratio differentie est, quia tunc tutela datur, principaliter personæ, in foemina uero citius pubertatis signa natura ostendat, quam in mare, lex quoque, ut naturæ æmula, foeminā prius fieri aptam ad se tuendam credidit, quam marem, ideoque non eodem tempore in mare finitur tutela que in foemina, sed tunc cum natura ostendit conceptum esse robur virile, at in cura aliud uisum est, quia datur rebus, & foemina est imbeciliori ingenio in illis administrandis, tum ob naturæ vim que fortior est in viro, tum ratione experientie, quæ in foemina non inuenitur nisi per raro. Nec obstat quod dicitur de ueniam ætatis, quia non aliter conceditur foeminis, nisi prius commendatæ fuerint & motu honestate & mentis solertia, quo casu cum peruenerint generalem sexus infirmitatem, non mirum si parui refert quo tempore concedatur. Deinde quæsitum est, a quibus magistratibus dantur curatores, & responderetur, quod ab eisdem, a quibus & tutores, in causa autem est similitudo muneris tutelæ & curæ. Sed tunc dubitabatur, an testamento daretur curator, & uidebatur dicendum quod sic, eadem ratione, quia cum parificetur tutelæ cura in mulieris, in hoc etiam videbatur parificanda. sup. qui test. tu. da. pos. in princ. cuius contrarium deciditur quia curator datur principaliter rebus. l. In copulandis. C. de nup. de quibus non potest pater directe disponere post pubertatem filij, l. 2. ff. de vulg. & pup. ideoque non potest etiam testamento cauere per quem uelit, d.

illis magistratibus, quibus tutores: non autem testamento dantur, sed dati confirmantur: inuitis autem non dantur, nisi ad litem.

Masculi quidem puberes, & foemine uiripotentes, usque ad uicesimum quin-

bona administrari. Subditur tamen, quod si fuerit datus, confirmandus est a iudice ratio est, quia lex de patris electione plurimum confidit. l. de creationibus. C. de epilic. aud. ob quæ æquiparationem tutelæ & curæ, cum quære-

tum annum ^a completum curatores accipiunt: quia, licet puberes sint, adhuc tamen eius ætatis sunt ut sua negocia tueri non possint.

¶ Dantur autem curatores ab eisdem magistratibus, ^b a quibus & tutores.

retur, an inuito curatore daretur, videbatur dicendum quod sic, quia & pupilli tutorem inuito accipiunt. l. nec nō. ff. de tu. & cura. da. ab ijs. Sed contrarium respondetur, quia cum aliquem habere intellectum adolecentes iura præsupponant, quibus omnium bonorum disponere

concesserunt, merito noluerunt illis nisi petentibus curatores dari. Existimant enim leges eo ingenio pollere id ætatis iuuenes, ut si rebus suis se minime superesse posse cognoscant, curatorem petant. Excipitur tamen casus litis, quod eo inductum est, ne iudicium eludatur. l. acta. ff. de re iud. Quare autem datur curator ad certam causam, tutor uero non assignatur ratio in d. §. ad certum. supra qui test. tu. da. pos. 2. No. quod uiripotens, & pubes, pro eodem supponunt. Item quod eodem tempore finitur cura masculorum & foeminarum. Item non rationem introducenda curæ. Item quod curator non datur testamento, sed datus confirmatur. Item quod adultus cogitur accipere curatorem ad litem, quia non habet legitimam personam standi in iudicio. Item quod quamuis tutor non datur ad certam causam, datur tamen curator.

^a ¶ Vicesimum quintum annum. nisi impetrent a principe ueniam ætatis: masculi in 20. annis, foemina in 18. ut C. de ijs qui ve. æta. impe. l. 1. & 2.

* ¶ Adde, quod M. Antoninus philosophus, primus statuit, ut omnibus adultis curatores darentur, cum ante non nisi ex L. Lectoria vel propter lasciuiam, uel propter dementiam darentur, quod Iulius Capitolinus memoriam prodidit. Item quod dicitur de ueniam ætatis impetrata ut tunc represententur maiores, declara non procedere in alienatione, & hypotheca rerum immobilium, quas facere non possunt sine decreto d. l. 2. in fine, & l. 3. eodem tit.

^b ¶ Magistratibus. id est a Præatore, Præfide, Proconsule. Præfecto Ægypti, ut ff. de tu. & curato. da. ab ijs l. 1. Item a Præfecto urbis, & a Defensore ciuitatis, uel iudice Alexandrie, ut sup. de artil tu. §. pen. alias si. & in auth. de defen. ciui. §. nulla col. 3. & ff. de off. præ. ur. l. 1. §. item solent.

Tutores a quibus iudicib. dantur.

H 3 a ¶ Da.

a. ¶ Datus de facto.

Adde, quod curator datus testamento non satisfat rem minorum saluam fore, sicut nec tutor testamentarius. glo. ver. probata, infra tit. i. in prin.

b. ¶ Prætoris.

f. in vrbe.

c. ¶ Præfidis. in provincia.

¶ Non accipiunt. Secus in tutore, ut ff. de tuto. & curat. da. l. nec non.

& de tute. l. 2. ut diximus supra de tute. §.

est autem. Itē videtur contra ff. de min. l. 1.

in fi. Sed quod ibi dicitur, nō

committi eis adultis res suas

an. 25. annum, verum est, ut

sint rata. quæ fiunt per eos:

committuntur tamen, ut

hic, sed restituntur, ut ibi. & inf. de act. §. si quis agens.

** Lim ita hunc tex. ut non procedat in curatore furiosi & prodigi: quibus datur ex officio etiam nemine petente, glo. r. in l. hæc autem. ff. ex qui. cau. in pos. ea. idem in principe, cui etiam inuito datur, ut scribit Iaso. post multos alios in l. licet in 2. not. C. de testam. mili.]

d. ¶ In litem. Tunc enim coguntur.

¶ Dic hoc uerum, si conueniantur: secus si agant, Bar. in d. §. si pupillus. sed pupillus in litem non cogitur, ut ff. de tut. l. qui habet. §. si pnpillus, quod expone, ut ibi.

** Distingue, quod pupillus agere uolens debet petere curatorem, alioquin repelleretur, quia non habet legitimam personam standi in iudicio sine tutore aut curatore. l. 1. & 2. C. qui legi. perfo. tunc autem non dicitur eū inuitus accipere sicuti nec inuitus agere cogitur. & ita procedit tex. in d. §. si pupillus. sed quando conuenitur, tunc datur ei inuito. qd tamen declara ut non cogatur ad accipiendum hunc uel illum in specie, sed cogitur velle in genere, ne iudicium reddatur elusorium, & ita declarat tex. in l. tutori. C. de nego. gest. Illud tamen animaduertendum, qd hæc cessant in infante, contra quem si quis agere uelit, potest petere ei curatorem per iudicem dari. l. 1. C. qui pet. tu. aut sit missio in possessionem bonorum suorum. l. hæc. ff. ex quib. cau. in pos. ea. Adde, qd curator ad litem non tenet facere inuentarium, gl. in l. de creationibus in ver. conscripto, C. de epis. aud. &

¶ Sed curator testamento non datur, t datus tamen a confirma-

tur decreto Prætoris b

vel præfidis. c

¶ Item inuiti adolescentes curatores non

accipiunt, præterquam in litem: d

curator e

t enim & ad certam causam dari non potest.

¶ Furiosis, prodigis, vel perpetuo vitio laborantibus, curator datur h. d.

Spe. tit. de actore ab uniuersita. &c. ver. puberis autem. iurabit tamen, quod faciet in causa uel in causis quæ sibi pro minore utilia videbuntur, & alia omittet d. l. de creationibus & in auth. ibi posita, & Specu. ubi sup.

¶ Furiosi f quoque, & prodigi, licet maiores

25. annis sint, tamen in curatione sunt agnatorum, ex lege t duo-

decim tabularum.

Sed g solent Romæ t Præfecti urbis, vel

Prætores, & in provincijs præfides ex in-

quisitione eis curatores dare. h

Sed & mente captis, t & surdis, & mutis, & qui perpetuo morbo laborant, quia rebus suis super-

e. ¶ Curator. q. d. non dubites, d hoc, licet aliud sit in tutore, ut sup. qui da. tuto. pos. §. certæ.

¶ Furiosi.

¶ CASVS SYL. in notissimis regulis non figuratur. * Dici tamen potest, quod ex generalitate principi

legi Plato pij huius tituli non videbatur dandus cu

legi. rator personis t alias p-

hic enumeratis, si maiores bi.

essent 25. ann. t Et erunt

Sed contrariū tunc duo responderetur, & actus secū

ratio assigna- dū Bal. l. tur in tex. quia interdictio

licet maiores sint, res suas tamen nequeunt admin-

tueri. No. prodigum furioso æquiparari. Itē, strationis qd furiosi & prodigi cura legitima est ex l. 12 subueni-

tab. Item, qd curator datius tunc datur, quando legitimi deficiunt. Itē, qd iura subueniunt

galitati & decretu A

tutela subueniens e

tati, & qm naturalis

causa ac-

cuntali p

ponderet, & ecōtra

vide in §. permissū.

in glo. 2. sup. de tu.

SYL.

habentes defectum mentis accipiant ex l. curatores quamuis Ang. hic defendat.

g. ¶ Sed solent. f. agnatis deficientibus, uel non habilibus constitutis, ut C. de cu. fu. l. fi. §. si in autem testamentum.

h. ¶ Curatores dare. & hoc ratione furoris, vel dementiæ, nisi istæ personæ sint minores

25. ann. & tunc ratione ætatis tutores uel cura. recipiunt, ut ff. de tu. qui habet. §. quod au-

tem. t Item nisi sint in potestate. ut Cod. de cognosc. di mente

captū p-

nit Dec.

* Certe in prodigo secundum Alexan. in his cons. 440. cui,

¶ alias sed datus.

¶ alias at.

cui, ff. de verb. obliga. communis opin. est q. interdicta prius administratione detur illi curator, non ut prodigo, sed ut minori, & ita obseruatur in practica.

a ¶ Dandi. l. ab ijs. quos modo in superiori §. diximus.

SYL. ¶ Adde, q. per perpetuū morbū quicquid morbus intelligitur. cuius nulla sub est spes sanitatis, l. licū dotem. §. si maritus. ff. sol. ma. tri. & l. pen. de vaca. mu.

esse non possunt, curatores dandi^a sunt.

¶ **Tutore idoneo non existente, vel ad tempus excusato datur pupillo curator. hoc dicit.**

* ¶ Interdum. **CASVS** Cum. sup. uisum sit tutores dari pupillis usque ad pubertatem puberibus uero curatorem usque ad 25. ann. non videbatur dari posse pupillo curatorem cuius contrarium deciditur in casibus hic expressis ob rationem in tex. allegatam. Sciendum tamen, hunc magis administratorem rerum, quam curatorem esse. l. solet. ff. de tute. Not. quod tutore idoneo non existente datur curator pupillo. Item, q. habenti tutore tutor non datur. Item quod tutore testamentario minus sufficienti adiungitur curator. Item, q. uacante tutela per excusationem ad tempus similiter datur curator pupillo.

b ¶ Non sit idoneus. vel ratione pauperatis vel quia non est industrius, ut decet, fidelis tamen est & diligens: alias repelleretur prorsus, ut inf. de susp. tut. §. pen. & si. & C. de susp. tut. l. pietatis. Et bene dico curatores, & non tutores, quoniam &c.

c ¶ Dari non potest. Fallit hæc regula in casibus sex, ut si detur tutor loco tutoris surdi, vel muti, uel furiosi, ut ff. de tut. l. pe. †

† Quod ē verū in ppetuo; si furiosus, secus i hñte di iucida iterualla, ut l. nō so lū. §. si. & l. post. ff. de exc. tu. secundum Ang. hic. ¶ Adde, hoc intelligendum esse, quando surditas mutitas, furor, superuenerunt post susceptam tutelam. alioqui non ualeret datio eiusmodi tutorum. l. i. §. ult. ff. de tute. & §. furiosus sup. qui test. tu. da. pos. Item, & si habet tutorem ratione rerum unius provincie, poterit habere aliū ratione rerum, quas habet in alia provincia, ut ff. de excusa. tuto. l. propter litem. (alias. l. licet.) §. fina. & C. in quibus cau. tuto. ha. da. tut. non pos. l. finali. Item & mater, antequam nubat, tutrix existens alium petit tutorem dari, ut in authen. de nupt. §. si autem tutelam. Sed ratio est, quia abire nunc speratur, ut C. communia de leg. l. fi. §. 2.

* ¶ Adde, quod hæc non est exceptio, nec in aliquo uitiat regulam, de qua in textu nostro nam mater tutrix simul atque adito iudice mentem suam ei aperuit de contrahendis secundis nuptijs. ideoque providendū pupillo de alio tutore, illico definit esse tutrix, secundū receptiorē opi. quam firmat Bar. in l. si quis sub conditione. col. pen. ff. de test. tu. quo fit, ut cum iudex dat postea tutorem,

illum non det habenti, quia iam finita erat tutela matris: & sic nondatur, quia mater abire speretur, sed quia iam abiit & quidem ut suspecta, ut declarat Barto. in d. l. si quis. Item, & quando ad tempus est relegatus, vel

excusatus, uel remotus: nam interim tutor datur, ut C. in quib. cau. tuto. ha. l. pen.

¶ Interdum autem & pupilli curatores accipiunt: ut puta, si legitimus tutor non sit idoneus: b quoniam habenti tutorem tutor dari non potest.

* ¶ Imo. d. l. pe nūl. ut rectius sensit ibi gl. loquitur in relegatis, excusatis & remotis in.

perpetuum: nam aliās daretur curator. l. Tutor petitus. §. si. cum l. seq. ff. de exc. tu. quod latius comprobaui in Commen. Item si quis tutor sit apud hostes, non ut seruus, sed ut legatus, vel transfuga, alius datur, ut ff. de tut. l. si quis tutor.

* ¶ De intellectu huius. l. vide nostros Commen. Item si reipublicæ causa ablit, potest alius dari, ut ff. de tute. l. quæsitum. & ff. de suspe. tu. l. 3. §. si quis abfuturus.

* ¶ Sed verius esse putarim hoc casu dandum curatorem. §. Item qui reipub. infra de excu. tu. non obstantibus. ll. in contrarium adductis, ut clarius demonstraui in Commen. cū sepe tutor pro curatore accipiat, & contrario, a propria enim verborum vi recedere est necesse, cum ex alijs. ll. constat aliam interpretationem fieri oportere. Sed secundū Pla. in his omnibus casibus tutor pro curatore accipitur, & hæc regula non fallit. Sed cum litera in omnibus supradictis legibus de tutore faciat mentionem, ab ea non discendamus, ut ff. de leg. 3. non aliter. & ff. de exerci. l. i. §. si is. ibi, in re igitur. Sed quæ est ratio, cum ubique dari possit curator habenti curatorem vel tutorem, sed tutor non potest dari habenti tutorem? Respondeo, quod tutor, qui prius dabatur, habebat plenam potestatem. infra ti. 2. §. datus. & supra de tut. §. i. ita quod alium secum in eadem plenitudine admittere non potest: sed non sic in curatore, qui rebus datur, ut C. de nup. l. in copulandis. Vnde tutor auctorizatur hæreditati adeundæ: quod in curatore pupilli non est, ut ff. de appel. l. cum in vna. §. tutor.

¶ Hanc eandem rationem approbat glo. in l. non omnium. ff. de legi. Sed nonne tota die inuenimus vnum pupillum plures habere tutores, ut C. de diui. tut. l. 2. Respon. il lud est, quando simul dantur, nam quædam sunt simul bene, quæ non valent si sunt separatim, ut duorum reorum obligatio, ut infra de duo. reis stipul. §. 1.

ADDITIO. Contra finem huius glo. facit. l. 2. C. de test. tut. ubi simul non dantur, & tamen uterque administrat: sed dic, q. ibi simul dicuntur dari habito respectu ad tem-

pus

Tutor quare dari nequit habenti tutorem.

SYL. Tutores poterit plures pupilus hñe.

pus mortis, quo vterque tutor confirmatur. Sed de hac materia plenius uideas hic per Angel.

a ¶ Item si testamento. Posuit exemplum de legitimo, nunc de datiuo & testamentario minus idoneo.

b ¶ Idoneus. i. sufficiens.

c ¶ Ad tempus. Excusatur enim aliquis quandoque in perpetuum, quandoque ad tempus, ut patet per multa exempla. infra de excu. tuto. §. 1. & quasi per totum tit.

Arg. a contrario. Curatores vel etiam tutor suus est uali res, ut sup. prodū nisi in ximo §. dixi duobus casibus. iudici uidebitur, ut C. in quibus cau. tu. ha.

Additio. SYL. l. 1. & 2. Sed quod si tutor pupillo non sit, an dari possit curator? Respon-

sio, sic, ut in argumento a contrario sensu sumitur. ff. de tuto. & cur. da ab ijs. l. curator. quod est validum, ff. de offi. eius cui mand. est iurisd. l. 1. §. huius rei. Accur. nisi sit contrarium legi. l. nemo. C. de iurisd. omn. iudic. vel rationi naturali, ut C. de episc. & cler. l. conuenticula.

* ¶ Adde, quod illa lex non probata contrario sensu, quia sensus contrarius illius. l. est, quod si absit tutor, dari possit curator, non autem, (ut glo. ait) si nullus datus sit tutor, cum argumentum a contrario sensu sumatur iuxta limites uerborum directorum, secundum Dec. in d. l. 1. colum. 20. est tamen de hoc casus secundum Di. in l. curatorem. ff. de aut. tut. quid autem possit hic curator, declarat Bar. in d. l. curator.

SYL. * ¶ Quod si. **CAS VS.** Cum dictum sit, quod tutore ita impedito, ut iustam excusationem habeat ad tempus, interim datur curator, videbatur idem dicendum, & cum infirmitas, vel alia necessitas superueniret, quæ illum impediret gerere pupilli negocia: tamen tex. distinguit, quod si pupillus, uel infans sit uel absit, tutor potest suo periculo si bi adiutorem decreto iudicis eligere nam cum non sit tale impedimentum, quod præstet legitimam excusationem, ut possit dari curator, qui ex persona sua bona administraret, nec etiam pupillus, qui uel absens, vel infans est, possit procuratorem constituere,

l. neque, C. de procu. aut sibi curatorem petere, lex permisit ipsi tutori, qui alias teneretur de male gestis & neglectis, ut actorem constituat suo periculo, & iudicis auctoritate, qui ita dictus est, quod personam tutoris

alia necessitate impediatur, potest actor pupillo constitui. hoc dicit ex l. decreto. ff. de adm. tut.

¶ Quod si + tutor aduersa e valetudine, vel alia necessitate f impediatur, quominus negocia pupilli administrare possit, & pupillus vel absit, g vel infans sit, quem velit h actorem, i periculo ipsius tutoris, Prætor, vel qui prouinciæ præsit, decreto constituet.

gocia habet pertractare, uel alias similes necessitates, ut ff. de procu. l. filiusfamil. §. fina. & l. sequen. & l. post litem & l. sequen. v. que ad l. quæ omnia. Et nisi huiusmodi necessitas sit, non potest secundum quosdam, ut C. qui da. tuto. uel cura. poss. l. curatorem. & l. curator. immo certe & si quæcunque alia sit iusta quoquo modo, ut ff. de adm. tu. l. decreto. + & hæc eadem sunt in curatore, ut C. de appel. l. si actor.

g ¶ Absit. Si enim præsens sit, & habet intellectum etiam procuratorem cum auctoritate tutoris facere potest, ut C. de procura. neque.

h ¶ Velit. scilicet tutor.

i ¶ Actorem. Qui hic dicitur actor, alias adiutor dicitur, ut ff. de tu. l. solet alias curatorem, ff. de tutor. & curator ab ijs. leg. in omnem. alias procurator, ut Cod. de procu. l. neque.

* ¶ Labitur Accur. nam in l. omnem. verbum, curator, proprie accipitur, cum abesse tutor reipublic. causa: tunc enim datur curator. §. item ij qui reipublic. infra de excusatio. tuto. nec in l. neque. procurator sumitur pro actore, immo distinguuntur, ut patet ex illis verbis. Neque procuratorem facere possunt, sed actorem constituere. bene verum est, quod quandoque unum ponitur pro alio, ut hic dixi in Commentario.]

+ Adde, quod actor constituitur decreto iudicis,

agat & pro eo administret.] Not. quod infirmitas tutoris est causa, ex qua actor pupillo constituitur. Item, quod necessitas tutoris est causa dandi actorem pupillo. Item, quod actor debet constitui a iudice.

e ¶ Aduersa valetudine. id est infirmitate, quæ valetudini & sanitati contraria est.

f ¶ Necessitate. Vt quia longo tempore abfuturus est, vel sua maiora ne-

+ Facit ad hunc. §. c. significauit. cū gl. 2. ibi, quod si extr. de appel.

+ Et ita tenet Ang. hic & Bar. in l. acto. ff. re. ra. q. uis idem Bar. & Di. in d. l. decreto. reneant, quod possit et sine aliqua cā.

+ Dic quod imo differunt secundum Ioā. Fab. quia curator a iudice, actor vero iudicis decreto constituitur. iur.

dicis, & formulam eius constituendi ponit Spec. tit. de actore. ab vni. const. & c. vas. porro. Et nota hic varia nomina eorum, qui aliorum facta agunt: ut actor, ut hic iam dictum est. Item tutor, qui datur pupillis supra de tut. §. est

Curator.
Procurator.
Negociorū gestor.
Oeconomus.

autem. Item curator, qui datur adultis, vel etiam furiosis vel similibus, ut sup. eod. in princ. & §. furiosi. & §. sed & mente capris. Item procurator, qui aliena gerit negotia cum mandato, ut ff. de pro. u. l. i. Item negociorū gestor, qui sine mandato gerit, ut inf. de oblig. ex quali contractu. i. Item oeconomus, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur ab Episcopo cum consensu fratrum vel capituli, ut C. de sacrosan. eccles. l. iubemus. ij. & C. de episc. & cler. l. omnes. §. hunc enim proculdubio. alias est. §. hoc nihilominus. versic. hunc enim sine dubio. Item idem dicitur apocrisarius, ut in authen. quomodo oportet. episc. §. si vero non. ibi, praesertim, & §. si vero metropolit. coll. i.

Apocrisarius.

Syndicus.

SYL.

* Atqui valde differunt, ut patet in eod. auth. §. & neque vllum & in auth. de sanctis. episc. §. reuerendissimi. unde colligitur etiam quod apocrisarius est nuntius Papae vel episcopi. Item syndicus, qui sic graece dicitur, latine singulorum dicens causas, ut ff. de mune. & hono. l. munerum, §. defensores.

* Syndicus proprie quis sit, declarat Budeus in p. §. defensores.

* Sane in iure accipitur pro-defensore vniuersitatis, & qui ab ea eligitur ad certam causam agendam vel defendendam. ut probant. l. hicallegata.] Quandoque tamen actor syndicus pro eod. ponuntur, ut ff. q. cuiusque vniuers. l. §. quibus, & §. pen. & l. item eorum, §. actori. Facit ad hoc. ff. de aucto. tut. vel cur. per totum.

Vel etiam dic, quod differunt, ut ibi notat. s. ibi d. l. i. quod cuiusque vniuersit. nomi. §. quibus, Adde, quod in constituendo syndico debet interesse saltem duae partes totius vniuersitatis & maior pars duarum partium debet concordare. Spetu. tit. de Synd. col. i.

Continuatio.

¶ De satisfactione tutorum. ¶ Ista rub. sic continuatur. Dictum est sup. de tutoribus & curatoribus, & quia ipsi tenentur satisfacere, ideo videndum est de satisfactione tutorum & curatorum eorundem. Por.

* Adde, quod satisfacere proprie dicitur, qui dat fidei iussorem. l. i. ff. qui satisfac. cogand. fidei iussorem autem dicuntur qui pro alio obligantur, inf. de fidei iuss. in prin.

NE tamen. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes principales. Primo ponit, quod teneantur satisfacere & qui non. Secundo, quod illi qui non tenentur satisfacere, si satisfiant, praefertur socijs in administratione. Tercio, qui officiales teneantur de satisfactione non exacta vel non idonea. Secunda ibi, Sed & si. Tertia ibi, sciendum. Item prima subdividitur in duas partes. Nam primo ponit regulam. Secundo ponit duas fallacias. Secunda ibi Sed hoc. Arc.

ve in curatione sunt, negocia a curatoribus tutoribusve consumantur, b vel diminuantur: c curet Praetor, d ut & tutores, & curatores, eo nomine satisfiant. e Sed hoc non est perpetuum. f Nam tutores

¶ Casum figurare non expedit. Ponitur enim regula, quae arctat tutores ad satisfaciendum: & assignatur ratio, ne consumantur aut diminuantur facultates pupillorum a qua excipiuntur duo casus, videlicet testamentarij, & ratio assignatur, quia fides eorum a patre vel alio dante tutorem est approbata: item datui dati ex inquisitione, quia a iudice similiter fides eorum probata fuit. Ideo autem legitimi satisfiant, quamuis approbentur a lege, quia. l. approbat gradum agnationis vel cognationis, non mores & qualitates personarum in eo existentium. No. tutores & curatores teneri satisfacere rem pup. fal. fore. Itē quod talis satisfactio est inuenta favore pupilli, vel adulti. Item quod testamentarij & dati ex inquisitione, excusantur a satisfactione.

a ¶ Ne tamen. Diximus dandos tutores vel curatores ratione aetatis: ne tamen & c.

b ¶ Consumantur. in totum.

c ¶ Diminuantur: pro parte.

d ¶ Praetor, sic & Praefectus urbis, & Praefes provinciae, ut sup. tit. i. §. 2.

e ¶ Satisfacit rem pupilli saluam fore, ut diximus sup. de tut. §. si. s. cum fidei iussore, ut ff. rem pup. fal. fore l. non quasi. in princ. & ff. de prat. stip. l. praetoriae. la. vlt. & ff. qui satisfac. cogand. l. i.

* Adde, quod ubi lex requirit satisfactionem cum fidei iussoribus, omnino adhibendi sunt, & ideo non supplebitur datione pignorum, nec depositione. secus si simpliciter satisfacere iubeat. l. i. ff. qui satisfac. cog. & glo. in d. l. praetoriae. la. vlt. & ita communiter tenetur per doct. ut attestantur Alex. Soz. & Ias. in d. l. i.

f ¶ Perpetuum. idest generaliter verum: alias perpetuum, idest generale. ut C. de edend. l. edita. alias pro tempore ponitur. s. quandiu vita durat, ut inf. de verb. oblig. §. ar si ita, & ff. pro soc. l. i. ubi de hoc.

* Adde, quod verbum, perpetuum, interpretatur secundum subiectam materiam, ut tradunt maxime Alexan. & Ias. in l. i. ff. solut. matr.

SYL.

Perpetuum
multipliciter
sumitur.

matrim. & nos varia exēpla posuimus hic in Comment. secundum tamen proprietatē nullam habet temporis determinationem l. pure. §. ult. ff. de excep. do.]

Curato-
res dati i
testō libe
rant a sa-
tisfando.

¶ alias ap
probata.

Tutor da-
tus a ma-
tre i testō
tenet sa-
tisfandare.

S Y L.

¶ Facit l.
2. §. verb.
ff. ad vel-
leia.

Curator
furiosi &
cū iquili-
tione da-
tus satisf-
dare de-
bet.

S Y L.

a Probata est. Idem in curatoribus in testa-
mento datis, li-
cet curatores
non dentur in
testamento re-
gulariter: ta-
mē si dati fue-
rint, confirmā-
tur decreto p-
toris, vel Præ-
dis: sic sup. tir.
proximo, §. 2.
& tunc liberā-
tur a satisfan-
do, vt tutores,
vt hic, & ff. de
confir. tut. l. si
filio. & l. in cō-
firmando, & l.
seq. & l. utilita-
tem. Secus in
dato a matre,
vt ff. de confirm. tuto. l. 1. ad fin. legis: alias
C. eod. tit. l. 1.

¶ Si fuerint plures tu-
tores dati ex testamen-
to, vel ex inquisitione,
potest vnus offerre sa-
tisfandare non coguntur:
quia fides eorum, & di-
ligentia, ab ipso testa-
tore probata^a est. Itē
ex inquisitione^b tuto-
res vel curatores dati,
satisfandatione non one-
rantur: quia idonei^c ele-
cti sunt.

¶ Intellige, q̄ dati a matre confirmantur
ex inquisitione: dati a patre, simpliciter: * Et
ratio diuersitatis est ea, quam hic affert Ac-
cur. Sed quoad satisfandationem paribus passi-
bus ambulant: neutri enim satisfandant. l. 1. &
2. ff. de confir. tuto. licet diuersa ratione: nā
dati a matre ideo non satisfandant, quia cum
inquisitione confirmati sunt: dati vero a pa-
tre, ob rationem in isto tex. expressam.]

¶ Sed quare secus? Respon. quia firmum est
consilium patris, & non matris, vt t̄ arg in-
fra qui. ali. li. in fin. 1. respon. & infra de in-
iur. §. 1. Et quod dicit in testamento, idem in
tutoribus in codicillis datis dicam, vt ff. de
testam. tute. l. 4. (alias 3.) & facit ad hoc. C. de
epis aud. de creationibus.

b ¶ Item ex inquisitione, idest dati a iudice
cum inquisitione, vt supra de atti. tut. §. sed
hoc iure.

c ¶ Idonei, scilicet p̄sumptione iuris, con-
tra quam non admittitur probatio in con-
trarium: sed si contra apparet, tenebitur ille,
qui dedit, vt infra eod. §. sciendum. Sed hoc
fallit in curatore furiosi, qui satisfandat, si non
habeat idoneam substantiam, licet sit cum in-
quisitione datus. C. de curat. fur. l. fin. §. & si
quidem. & §. si vero. non talis.

¶ Item fallit in dato ex inquisitione a mino-
re magistratu & ita intelligitur, §. nos autē.
supra de attilia. tu.]

¶ Item debent iurare isti omnes bene agere,
idest, non p̄termittere vtilia, & non facere
inutilia, vt in authē. vt ij qui obl. se ha. perh.
res mī. §. fin. col. 6. Si ergo nec testamentarij,
nec datui satisfandāt, qui erūt illi qui satisfandāt?
Respond, legitimi, nisi in casu, scilicet patro-

nus liberto, vt ff. de leg. tut. l. legitimos, §. 1.
Item datui, quando non fiunt cum inquisi-
tione, t̄ vt C. de aucto p̄stan. l. fin. & nisi
satisfandent, non administrant, vt C. de tut. vel
cur. qui non satisfandent l. 1. & fin.

**satisfandationem, & solus
administrare, nisi etiā
alius voluerit satisfan-
dare. Si autem nullus sa-
tisfandat, ille solus geret,
quem testator elegerit
vel maior pars eorum;
& si discordant, cogen-
tur a iudice concordare,
hoc dicit ex l. Testa-
mento. 2. cum ll sequ.
ff. de testa. tut. & l. 3. ff.
de adm. tut.**

¶ Et secundum hoc sunt quatuor genera tu-
torum. s. testamentarij. Item legitimi, Item
datui cum inquisitione. Item datui sine in-
quisitione, vt dictum est.

¶ Sed si ¶ Diuiditur in quatuor partes. Pri-
mo, quod contutor tenetur contutori satisfan-
dare, vt in administratione p̄feratur. Secū-
do, quid fiet, si nullus ex contutoribus vult
satis offerre de indemnitate. Tertio, quid a-
gendum, cum tutores discordant in eligen-
do. Quarto extendit ad datuios dictum in
testamentarijs. Secundā ibi, Quod si nemo.
Tertia ibi, Sin autem. Quarta ibi, Idem & in
pluribus. Ang.

¶ CASVS. potest figurari. Dubitabatur, an
pluribus existentibus tutoribus, quorum fi-
des vel a iudice, vel a testatore, pariter esset
approbata, posset aliquis ipsorum admini-
strare, & p̄ferri ceteris: & videbatur quod
non, quia cum essent pares, non videbatur
cadere p̄latio inter eos: cuius contrarium
dicitur ex eo, quia altero offerente satisfandatio-
nē, ille p̄fertur in administratione: quod
ea ratione factum est, vt magis pupillis cau-
tum sit satisfandatione p̄stita, infra de fidei u.
in princ. cum potuerint falli & testator, &
iudex: alij autem casus infra positi clari sūt,
& eorum ratio in aperto est, quia quod ama-
iori parte sit, p̄sumitur firmitus & condu-
cibilis. * Vltimi autem casus ratio ponitur
in l. 3. §. apparet. ff. de admin. tuto. quod tute-
la incommodius geritur per plures, quā
per vnum.] Not. quod possunt dari plures
tutores tam a testatore, quā a iudice. Item,
quod tutor satisfandans p̄fertur ceteris. Item,
quod tutor debet offerre satisfandationem. Itē,
quod existentibus pluribus tutoribus, vni po-
test decerni administratio. Item, quod testa-
tor

Satisfan-
tio a q̄b⁹
tutoribus
dāda est.

S Y L.
quod primo
exigitur, quod
iudex declare-
tur ipsum esse
curatorem le-
gitimum, & q̄
ipse conficiat
inuentarium,
quod satisfandet,
quod iuret, vt
supra, quod p̄-
mittat eū de-
fendere: tan-
dem quod iu-
dex decernat
eidem admini-
strationem,
prout late pro-
sequitur hic
Christo.]

Tutorū
gna qua-
tuor.

Diuisio.

S Y L.

For potest declarare quem ex tutoribus da-
tis velit administrare. Item, quod tutores in
se se possunt convenire, quis administret.
Item, quod pluribus discordantibus cogun-
tur a iudice concordare.]

* Adde, q
satis accipere
dicitur, cui
datur fideius-
sors, ut hic,
& l. stipulatio
nū. §. satis ac-
ceprio. ff. de
verbo. obliga-
Item, quod sa-
tis offerre, idē
est, quod satis-
factionem of-
fere.]

a Sed si ex
testamento.

Duo ponit, &
vnum ratum
nunc proseq-
tur, scilicet de
testamentario:
(1) sed in fine.
§. dicit de a-
lio. Item hæc
eadem in cu-
ratoribus plu-
ribus locū ha-
bent, ut ff.

de administ.
tuto. l. 3. §. qd
in tutoribus,

Item quid in legitimis? Respon idem, cū sit
eadem ratio, ne deterius negocia per plures
exerceantur, ut ff. de administ. tuto l. si plu-
res. §. apparet ergo. Vnde versus. Segnius ex-
pediunt commissa negotia plures.

* Adde text. in terminis in l. legitimis. §.
in legitimis. ver. an igitur. ff. de leg. tut.]

ADDITIONE Immo utrunque usque ad
verfic. quod si nemo. Ang.

b An satisfacere. Sic infra de inuti. stipulat.
§. sed & si quis.

c Adscriptum. scilicet in testamento, vel
aliter appareat eius voluntas euidenter, quia
dixit in satisfatione quis præferri debet: q
si non fuerit adscriptum: quem maior pars
elegerit, ille gerere debet.

d Maior pars. dummodo omnes velint
per vnum administrare: aliās enim non cō-
dicerentur, sed omnes gerere possunt, si ve-
lint, ut ff. de administ. tuto. si plures. §. si. & l.
vel in partes. † Et nota hic argu. quod statur
maiori parti: sic ff. de pac. l. iuris gentium. &
vlt. & l. maiorem. & l. præced. §. fin. & ff. de
testi. l. 3. §. 2. ibi, aliās numerus testium &c.
Argumen. contra. ff. de serui. rust. præd. l. per
fundum & ff. com. præd. l. si.

Sed doct. intelligunt illa iura, quando ali-
qua sunt communia pluribus vt singulis,

quo casu maior pars vni non potest præiu-
dicare, vt tenent doct. post gl. in c. cum om-
nes de constitut.

e Edicto prætoris. quod non habemus.

f Partes suas. i. se & officiales suos, & mi-
lites iustitiae.

tutori suo, vtrum velit
satis accipere, an satis-
dare. b Quod si ne-
mo eorum satis offe-
rat: siquidem adscrip-
tum c fuerit a testato-
re, quis gerat, ille ge-
rere debet. Quod si nō
fuerit adscriptum: quē
maior d pars elegerit,
ipse gerere debet, vt e-
dicto e Prætoris caue-
tur. Sin autem ipsi tu-
tores dissenserint circa
eligendum eum, vel
eos, qui gerere debēt:
Prætor partes f suas
interponere debet. I-
dem g & in pluribus
ex inquisitione datis

fructus. §. sed si inter duos: Arg. contra in eo.
tit. l. quoties duobus. i. respon.

* Adde, quod gl. communiter approbant
doct. hic, & in d. l. si. Posset tamen & aliter
responderi, quod ideo hic forte non dirimi-
tur, sed recurritur ad iudicem, quia fors non
habet locum nisi in casibus a iure expressis,
vt voluit Bald. in l. meminimus. C. quando
& quibus quar. pars deb. lib. 10. quem sequi-
tur Iason. in d. l. vltim. in princ. col. 2. dicens
hoc esse cordi tenendum.)

* An & quando iudicio fortis standum
sit, & de rationibus legum allegatarum per
Accur. vide Iason. in l. si. super glo. in ver. for-
tunam. C. commu. de lega.)

g Idem. Per omnia, vt supra, nisi quia hic
a testatore non potuit scribi quis gereret, cū
nihil dixerit de tutela: nam non darentur
ex inquisitione, si essent testamentarij, vt su-
pra de atti. tuto. i. respon.

Sciendum. Diuiditur in quatuor partes.
Primo, quod officialis conuenitur subsidia-
ria actione. Secundo, quando & in quibus
casibus teneatur. Tertio ad hæredes exten-
dit. Quarto ponit nouum casum, videlicet
quod tutor cogitur satisfacere. Secunda ibi,
Subsidiaria. Tertia ibi, Quæ quidem. Quarta
ibi, Quibus constitutionibus, Ange.

Ca-

† f. ex cō
tutoribus
vel cōcu-
ratorib⁹:
nam ali-
quis ex-
trane⁹ nō
audiret. l.
sine mo.
in pri. ff.
de testa.
tu.

* Immo.
& tex. no
ster hoc
aperte de-
cidit.

† Reo tñ
postulāte
vnum ex
eis eligi,
plures si
agere nō
pnt, & si
vn⁹ velit
diuidere,
& alij ge-
rere, fiet
diuisio cē-
teris inui-
tis per of-
ficiū iu-
dicis, arg.
l. & puto.
ff. fa. etc.
& l. com-
muni di-
uidendo
nisi duo.
§. cōi di-
ff. Angel.
in,

CASVS. Quærebatur, ex quo tuto-
res & curatores rem pupilli adolescentisque
saluam fore satisfacere tenentur supra eod. in
princ. an si non satisfident, vel non idonee, ne-
gligentia doloue magistratus, qui satisfactio
nē exigere de-
bebat, is magi-
stratus tenea-
tur pupillo
aut adolescen-
ti: & videba-
tur quod non,
quia nec con-
traxit nec qua-
si contraxit ut
tutor aut cura-
tor, §. Tutores
infra. de oblig.
que ex qua. cō-
tra. naf. nec ali-
quid promisit
ut fideiussor:
quod si in ad-
ministratione
officij defecit,
videbatur potius teneri reipub. quam pupil-
lo aut adolescenti: cuius contrarium deci-
ditur. Visum enim est reipub. maxime in-
teresse, pupillorum adolescentiumque res
saluas esse: & ideo quo magis illis cautum ef-
fet. hanc actionem legislatores prodiderūt,
quam etiam in eorum magistratuum hære-
des inrendi posse decruere. Tenentur autē
ex quasi delicto, dum officio suo male fun-
guntur, & cum damno reipub. indemnitati
pupillorum & minorum non prouident.]
No. ergo, quod tutor & curator ex admini-
stratione obligantur: & non solum ipsi, sed
magistratus, qui vel receperunt satisfactio-
nem minus idoneam, vel non receperunt. Item,
quod paria sunt, aliquid nō fieri: vel minus
idonee. Item quod actio subsidiaria transit
ad hæredes. Item, quod qui potest cogi à iu-
dice, potest cogi captis pignoribus.]
a. Cateris, ut furiosis & mente captis. ut
sup. tit. i. §. furiosi, & §. sed & mente captis.
b. Accipiunt, ut magistratus: quod hic, ut
diximus, infra eod. §. neque autem.

SYL. * Expone accipiunt, idest accipere tenen-
tur. * non enim omnis magistratus tenetur,
sed ij tantum, qui satisfactio-
nem accipere
obligati sunt, qui tenentur, etiam si non exi-
gant, ut hic.]
c. Eis idest pupillis, & similibus.
d. Subsidiaria. scilicet tutelæ utilis contra
eum, qui malum dederit tutorem: vel utilis
negociorum gestorum, quando malum cu-
ratorem: nam eadem utilis in magistratū
datur, + quæ in administratorem directa
datur, & vsuræ veniunt, ut in prima, ut ff. de
magist. con. l. fin. & C. eo. l. penul.
* Dic, secundum Hugo. quod datur uti-
lis actio in factum, ut dixi in Comment.
Sibi Bar. quæ subsidiaria vocatur, eo quod deficienti-

bus alijs remedijs conceditur. * I. quoties. ubi vide &
& ibi glos. ff. de præi. ver.] Subsidiaria autē sit actio.
dicitur aptitudine, ut l. Aquilæ actio dicitur directa, &
pœnalis aptitudine, ut infra ad legem aquil. quæ utilis
§. his autem. nam nec illa semper pœnalis

est, nec hæc
semper in sub-
sidium datur:
quia quandoq.
agitur, anteq.
conueniantur
omnes tutores
ut colligit ex
ijs, quæ dicun-
tur in hac glo.
circa fi. Quare
ad horum cui
dentiam disti-
gue: aut fuit v-
nus tutor, vel
curator, aut
plures. Primo
casu, conueni-
tur prius tutor
vel curator, &
postea magistratus, ut hic.

* Adde, quod non solum cōuenitur prius
tutor vel curator, verum etiam eorum fide-
iussor: quod si nec ab eo satis exigi potest
runc demum agitur aduersus magistratum.
l. aduersus. C. de magist. conue.]

* Si vero plures: & tunc aut omnes gesserūt
tut. elam aut curam, aut nullus, aut alter tan-
tum. Primo casu omnes conueniuntur ante
magistratum, ut ff. de admi. tu. Lucius. ij. §.
pen. & de magist. con. l. duo.

* Limitatur hæc conclusio secundum
Doct. ut non procedat, quando tutores sunt
diuersi ordinis, scilicet quia vnus sit testamē-
tarius, alter datiuus, d. l. Lucius, §. cum in te-
stamento.]

* In secundo idem, ut ff. de administ. tu. si
plures. In tertia subdistingue: aut fuit di-
uisa tutelæ administratio per iudicem vel te-
statorem, aut non. Primo casu pro sua ge-
stione quilibet tenetur, & non pro alterius,
& postea magistratus in subsidium. ff. de admi-
nist. tu. l. Luc. §. pen. & C. de diui. tu. l. 2.

* Adde, q. licet hæc conclusio sit vera, nō
tamen hoc inferri potest ex d. l. Lucius. non
enim apparet ibi diuisionem vllam factam
esse per testatorem, vel iudicem: nec tex. ille
se fundat in diuisione, sed in eo, quod ille tu-
tor testamentarius erat, & suspectum alium
fecerat ibi. Non est visum &c.

* Sed tamen in quatuor casibus vnus pro
alterius parte tenetur, tamen post magistra-
tum, scilicet si tutorem ut suspectū remouen-
dum non remouit, vel tarde remouit, vel re-
mouendo iura pupilli prodidit, vel non exe-
git satisfactio-
nem rem pupilli saluam fore,
cum videret eum non soluendo, ut in dict.
l. 2. Cod. de diui. tute, & ff. de admin. tut. l. Lu-
cius, §. penult.

* Adde,

est, nec hæc
semper in sub-
sidium datur:
quia quandoq.
agitur, anteq.
conueniantur
omnes tutores
ut colligit ex
ijs, quæ dicun-
tur in hac glo.
circa fi. Quare
ad horum cui
dentiam disti-
gue: aut fuit v-
nus tutor, vel
curator, aut
plures. Primo
casu, conueni-
tur prius tutor
vel curator, &

Tutores
plures &
magistra-
tus quo or-
dine con-
ueniri pos-
sunt.

Tutor v-
nus pal-
tero tene-
tur i qua-
tuor casu-
bus.

SYL.

* **¶** Adde, quod his casibus prius est conueniendus contutor, quam magistratus, ut dicunt Docto. in d. l. 2. & in specie Sali. col. 2. in 6. q.] * **¶** Intelligere primum & secundum casum interueniente dolo vel culpa saltem leui ipsius tutoris in non remouendo, aut tarde, contutorem, iuxta tex. in d. l. 2. nam alioqui non teneretur iudicio tutelae. q. c. quid. C. de arbit. tu. Item adde quintum casum, qui ponitur per glossam in d. l. 2. si unus non instruat alterum de eo, quod alter ignorat ad suam gestionem pertinere. l. Titium, §. tutores. ff. de administr. tuto. Secundo casu conuenitur primo gerens: secundo magistratus: tertio non gerens: nisi in dictis quatuor casibus, ubi conuenitur etiam qui non gessit ante magistratum, ut C. de diuit. tu. l. 2. & ff. de administr. tu. l. etiam. & l. Aemilius. in fi. & l. tres tutores. **¶** de hoc diximus in l. j. ff. de tu. & rō. dist. & in l. i. C. de tras. f.

* **¶** Vera conclusio est, quod siue non fuerit facta diuisio, siue facta fuerit, non tamen a testatore: aut a iudice, sed ab ipsis tutoribus inter se, potest pupillus quem velit ex tutoribus in solidum conuenire, dict. l. 2. in 1. & 2. respon. hoc tamen fallit in tribus casibus, quos attigi hic in Comment. post doct. in l. i. C. de trans. f.

ADDITIO. Et nota quod in omnibus praedictis casibus pupillus conueniens tutorem praefertur ceteris creditoribus, l. dabitur, ff. de priuilegiis. credi. secus si conueniat iudicem. l. i. §. priuilegium. ff. de magistrat. con.

a **¶** Idonee aduerbium est: & facit ad hoc. ff. de magistrat. conue. lege prima, §. sciendum. & §. exigere.

b **¶** Quae. s. tutelae actio subsidiaria, vel negotiorum gestorum, ut diximus.

c **¶** Responsis, ut ff. de magistrat. conue. l. i. §. sciendum, & l. quod ad heredem.

d **¶** Ex constitutionibus, ut C. de ma. con. l. 2. & in alijs graecis constitutionibus: sed aliter haeres tenetur, quia de dolo & lata culpa tantum, aliter defunctus, qui etiam de leui culpa tenetur, ut ff. de magistrat. con. l. non similiter.

e **¶** Quibus constitutionibus. s. graecis.

f **¶** Caueant. s. rem pupili saluam fore.

g **¶** Coerceantur. Facit ad hoc, ff. de administrat. tut. l. g. prima, primo respon. & ff. de damn. infe. l. 4. §. & ff. de li. agnat. si quis a liberis, §. si quis ex his, & Codice, de susce. tut,

l. 3. & ff. de vend. in spi. l. i. §. quid ergo.

* **¶** Neque. **CASVS.** Viso, quod magistratus in subsidium tenentur, dubitabatur de quibus intelligeretur: & videbatur quod generaliter per omnibus, cum enim lex voluerit tutores &

curatores, pignori-
bus captis coercean-
tur. g

¶ **ACTIONE SUBSIDIARIA non tenentur, qui tantum dant tutores: sed qui satisfactionem exigunt. hoc dicit ex l. j. §. neque. ff. de magistrat. conuen.**

¶ Neque autem Praefectus urbi, h neque

neque quisquam alius, cui instar eorum tutores dandi ius competit, ut puta Proconsul, vel Proconsulis legatus, hac actione tenentur: sed ij tantummodo, qui satisfactionem ex legibus, vel moribus exigere solent: nam cum huiusmodi actio quali ex delicto nascatur, non possint peccare, nisi ij, quibus incumbit satisfactionem exigere: quae quidem cura ad hos maiores magistratus non pertinet, quippe qui si dant ex inquisitione, lex adeo confidit de eorum electione, ut releuarit sic electos ab onere satisfaciendi, perinde ac si dati essent testamento a parentibus, §. i. supra eodem fin autem dant sine inquisitione, solent satisfactionis exactionem minoribus magistratibus mandare l. i. §. si curatores. ff. eod.

h **¶** Neque. Urbi. Scilicet Romanae, per excellentiam, ut supra de iure nat. §. sed quoties. Item facit ad hunc §. ff. de magistrat. con. l. i. Sed contra est ff. de administrat. tut. l. Aemilius. Sed distingue tria genera iudicium. Quidam possunt dare tutorem, & non exigere satisfactionem, de quibus hic loquitur. Alij & dare, & exigere de quibus ibi dicit. Alij exigere, & non dare, ut tabelliones, & aliquis miles iustitiae, cui talia committuntur, & isti tenentur in subsidium, ut supra de attr. tut. §. pen. & C. de magistrat. con. l. fin. Item aestimatores patrimonij pupillorum, propter quorum prauam estimationem uiliores fideiussores accepti sunt, ut ff. de magistrat. con. l. i. §. diuus qui erat dadi p rei qualitate, ut ff. de in ius vo. l. j. & qui satisf. cog. si vero. **¶** Adde tex. apertum in l. cu ostendimus, §. ult. de fideiuss. tut. Et nota, quod in relatione satisfacienda per eiusmodi aestimatores seu approbatores requiritur partis citatio, ut concludit Rom. consil. 72. Circa primum. in princip.]

a **¶** Dan.

Verba sequentia
SYL.
non sunt in
antiquis
codicibus.

† Et si differat accipere satisfactionem, vel expe-
dire pces-
sum, ut
hoc onus
trahatur ad
successo-
re, pote-
rat conue-
niri in syn-
dicatu, ut
dic. l. i. §.
sciendum,
lafo.

a ¶ Dandi. scilicet tantum.

b ¶ Solent alias debent: sed isti nec debent, nec solent. ut diximus.

* ¶ Legendum, solent, ut ostendunt hic verba Theophili. intelligit enim Imper. eos qui vel ex lege, vel

consuetudine cautionem exi-

¶ f. similis gunt, ut sunt
ut puta p magistratus
consul, le municipales,
gatur Pro Defensores ci-
consulis, uiratum, Iuri-
præfect⁹ dicus Alexan-
Aegypti, dria, & cæteri
etalij eius eiusmodi mi-
modi qui nores magi-
instar su- stratus.]

pra scrip- ¶ De excusa-
toru tuto tionibus tuto-
res dare rum vel cura-
possunt. l. torum.

1. ff. d. tu. ¶ Nunc dicit
& cu. da. quod supra, q-
ab ijs. bus modis tu.

Cōtinua- fin. s. fin. pro-
tio. misit. Accur.

Vel sic: Supra

visum est de tutoribus & curatoribus, verū quia ij varijs ex causis excusari solent, ideo merito subdit de excusationibus tutorum & curatorum Porcius.

Diuisio.

EXcusantur. ¶ Diuiditur hic titu. in 16. partes. In prima ponitur, qualiter quis ob numerum filiorum excusetur. In secunda ob negocia publica. In tertia, propter iurisdictionem. In quarta, propter litem præcedentem. In quinta propter numerum tutorum. In sexta, propter paupertatem. In septima, propter infirmitatem. In octaua, propter imperitiam literarum. In nona, propter inimicitias. In decima propter controuersia status. In vndecima, propter ætatem. In duodecima, propter militiam. In 13. propter studium artium liberalium: In quartadecima infra quantum tempus possit quis proponere excusationem. In decimaquinta, qualiter quis excusetur a cura pupilli sui vel vxoris. In decima sexta, quod falsa excusatio nō prodest. Partes de se patent.

SYL.

¶ **CASVS** in toto hoc titulo non potest aliter figurari: sed bene possunt assignari rationes priuilegiorum, pp quæ datur excusatio: ideo in hos tantum, loco casus, instabimus: verba enim, & sensus clarissimi sunt, Dicitur ergo, q, numerus taxatus in tex. præstat excusationem: circa quod aduertias, q, quoad numerum non est ratio, quare magis tres, q, quatuor, vel sex posuerit: quia huiusmodi sunt positiui iuris: l. 1. §. pueritiam. & ibi glo. ff. de postu. Sed ratio priuilegij filiorū est occupatio propria circa suos filios. Item fauor reip. expedit enim ciuitatem, & prouincias repleri hominibus. l. 1. ff. sol. mat. vnde inui-

tantur ad generationem propter huiusmodi immunitates & hinc est, q, arrogati & adoptati, præstant generanti immunitatem, non patri ciuili: * quia occupatio, quam quis propria culpa incurrit, sibi debet imputari. cap.

præstant excusationem a tutela, vel cura. Adoptiui vero non computantur. Nepotes vero in locum filij vocantur. Nec liberi mortui computantur, nisi pro rep. decesserint. Ange.

EXcusantur autem tutores, & curatores varijs ex causis. Plurimque tautē propter liberos, siue i potestate sunt, siue emancipati.

¶ Non enim lex voluit in hac causa quēpiam duobus prodesse, ut in exemplo nepotum ex filia licet videre, qui auo non annumerantur inter liberos, ut excusetur a tutela vel cura, propterea quod patri, qui illos patriæ genuit, profunt. Ratio autem quare defuncti non profunt, est, quia cessat ratio occupationis item & causa fauoris, cum respub. opera illorum uti amplius nō possit. Aliud tamen statutum est in ijs, qui in acie pro patria occubuerunt, ex ratione in text. relata. Quod vero non idem numerus filiorū ubique excuset, ex eo potest videri inductum, quod respub. magis vteretur opera ciuium, quā Italorum, & magis Italorum, quā prouincialium, in dandis nominibus militiæ: ideoque maiori fauore pro secuta est eos, qui suis necessitatibus facilius & sepius succurrerent.] Not. quod liberi excusent a tutela. Item, quod emancipatus iure ciuili quoad hoc cōnumeratur in numero filiorū. Item, quod tutela est munus publicum. Itē, quod filius legitimus tantum non præstat excusationem patri legitimo tantum, sed naturali. Item quod nepotes succedunt in locum filij. Item solos viuos numerandos. Item, quod defuncti in bello pro republica viuere creduntur per gloriam, & de eis idem quod de viuis iudicatur quo ad beneficium patris.]

c ¶ Propter liberos, superstites & incolumes, ut ff. de vaca. mu. l. 2.

* ¶ Adde, liberos esse debere legitimos & naturales l. 2. ff. de excusa. tut.

d ¶ Emancipati. nisi pater filio emancipato curator pectatur; tunc enim non excusa-

damnum. de regul. iur. in 6.

Item quia quo ad patrē adoptiuium resp. alium ciuem nō habet, sed eundem ab alio genitum, cui decet q, p flet excusationem.) & emācipatus similiter numeratur in numero filiorum. * Nepotes autem ideo non profunt auo nisi patre defuncto, quia dum pater uiuit, ipsi genitori pro-

¶ alia th.

SYL.

tur

¶ Est ista
est verlor
fñ Ang.

S Y L.
quia bñfi
ciū qd ha
beo pro
pter te, si
debeo uti
cōtra te,
faltē vbi
tu partici
pas de eo
dem. fñ
Christ. p
l. si iudex
circūuen
to. ff. de
mi. alias

S Y L.
secus vi i
d. l. ami
cissimos

tur a cura emancipari, vt ff. eo. amicissimos.
§. fi. ¶ Vel dic, quod licet faciat contra stimu
los naturales, tñ bene poreft, vt ibi innuitur.
¶ Adde, quod iste intellectus est verissimus,

quicquid dicant Iac. de Are. & Bart. vt aperte
probat ex ver
bo, oportere,
ibi posito, &
declarat opti
me Bal. ibi.
a ¶ Romæ.
Hoc est in ci
uitate Roma
na, & vsq; ad
centesimū m
liarium, vt ff.
de offic. præ.
vr. l. i. §. cum
vrhem.

* ¶ Adde, q
in §. cū vrhem
extenditur vrhis appellatio, non Romæ: id
que ea ratione, quod principis beneficia late
sunt tinerpretanda. l. fin. ff. de constit. princ.
quam interpretationem nū reor in hac ma
teria admittendam, tanquam restrictiuam
commodi pupillorum.

b ¶ In prouincijs. Sed nunquid illæ prouin
cia. quæ alias habent ius Italiae, & hoc ha
bebunt? Respon. non, quia illud propter tri
buta conceditur eis, vt ff. de cens. l. i. & fin.

* ¶ Ad interpretationem huius glos. vide
omnino Alcia. lib. 2. dispunct. capit. 21. vbi
pulcherrime differit, quale esset ius hoc Ita
licum, quæ eommoda afferret, & quam mul
tis nationibus olim fuerit concessum. Quæ
autem dicantur prouinciæ, & vnde docet
idem Alcia. in l. notionem. §. cōtinentes. ff.
de verb. sign.

c ¶ Munerum, idest onerum ciuiliū, vt
decurionatus, secus si patrimonij sit onus,
vt de vac. mu. l. sextumdecimum. §. nume
rus, & §. quæ patrimoniorum, & l. honorib.
i. respon. & C. qui num libe. l. i. lib. 10.

¶ Tunc enim exigitur maior numerus se
cundū Bart. in l. semper §. j. ff. de iur. immu.
** Adde, quod munera ciuilia, & munera
publica pro eodem supponunt. l. fi. §. hæc. ff.
de mu. & hon. præterea scire oportet, quod
gl. errat dicens, quod hic numerus filiorum
excusat in decurionatu: nam decurionatus
est honor. l. a decurionatu. ff. de vac. mu. cō
statque hunc numerum non excusare ab
honoribus, sed solum a muneribus ciuilib.
l. 2. §. i. eo. tit. de vac. mu. & ideo aptius po
netur exemplum muneribus personalibus,
de quibus meminit. l. i. & vltim. ff. de mu.
& hono.

¶ Ab eo
rū excu
sunt 12. li
beri, vt te
net gl. in
l. si quis d

¶ Item secus in honoribus, vt ff. de vac. mu.
ne. l. 2. §. numerus, & l. in honoribus.

¶ Item secus in oneribus, quæ honori inhæ
rent, vt ff. de vac. mune. l. sextumdecimum,
& numerus.

¶ Publicum, Auctoritate; nam datus inui

tis, vt C. de decur. l. nullius lib. 10. & facit. ff. decurio.
de verb. sign. l. pupillus. §. munus, & l. mun? C. de de
proprie. & ff. de mu. & ho. l. i. §. illud. Sed cō
tra, ff. eo. l. athlete. §. tutela. Sed non est publi
cum munus (vt ibi dicitur) vtilitate, licet au

toritate, vthic
dicitur: sed vti
litate publicū
est secundario
quia expedit
reipublicæ, &
cæ. vt sup. de
ijs qui sunt sui
vel alieni iu
ris. §. fin. Item
contra. ff. eod.
spadonem. §.
qui accipit, &
l. non tantum
§ non omnia.
Sed licet ibi ge

cuit publicum d mu
nus esse.
¶ Sed adoptixi liberi
non profunt: e in adop
tione autem dati, na
turali f patri profunt.

¶ Item nepotes ex fi
lio profunt, vt in locū
patris g sui succedant:

neraliter remissionem publicorum munerū
habuit, tamen in generali remissione nō cō
tinetur tutela vel cura fauore pupillorum &
adulorum, ¶ sicut & alias de generali dicto
quædam excipiuntur, vt ff. de leg. 3. l. vxorē,
§. felicissimo. & ff. de procura. Pomponius:
respon. & ff. de lib. leg. l. Aurelio, §. Caius.

* ¶ Adde, quod regula, quæ habet, quod di
spositio generalis generaliter est intelligen
da, limitatur in 15. casibus, de quibus hic in
nostris Commen. vberime differuimus.

e ¶ Non profunt. Et hoc dico ad excusatio
nem: sed bene acquirebant ei. f. patri adopti
uo. vt hic, & ff. de va. mu. l. sextumdecimum,
§. adoptiui. maxime hodie, cum nihil ad pa
trem adoptiuum transeat, vt sup. de adoptio
§. sed hodie.

* ¶ Intellige istum tex. generaliter tam in
adoptatis a quocunque, quam in arrogatis, ex
rationibus in positione casus adductis.

f ¶ Naturali patri. Licet adoptiuo non pro
fint, vt supra proxim. respon. ¶ & secundum
hoc puncta ibi, dati. Vel dic, dati in adoptio
nem naturali patri, idest auo vel proauo, p
sunt, scilicet arroganti. cum transeant in fa
miliam eius, vt supra de adoptio. §. sed ho
die. in fi. §. & §. seq. & secundum hoc fiet hic
mentio illius noui iuris, & punctabis ibi, na
turali patri.

g ¶ In locum patris. Apparet quod eo mor
tuo tantum profunt, eo autem viuo non pro
funt, vt hic, cum dicit, In locum patris, & c.
& l. 2. §. non solum ff. eod. & C. de ijs qui nu
mero li. l. 3. lib. 10. Sed nunquid omnes loco
vnius computantur? Respondent quidam,
quod non. Sed contradicunt leges expresse:
nam loco vnius numerantur quotcunque
sunt, vt in græca lege. ff. eod. l. 2. §. quotcunq.,
nam etiam in successione loco vnius com
putantur. vt infra de hæ. quæ ab intesta. §.
filius. ar. ff. de contratab. l. i. §. i.

ADDITION. Hoc est mirabile, cum auus
habeat curam & onus alendi eos; sed ratio
est,

decurio.
C. de de
cu. li. 10.
quā appro
bant An
gelus &
Por. hic li
cet glo. in
l. i. C. de
ijs q nu.
libe. dicat
quod req
ratur 16.

¶ Et sic ge
neralis i
munitas

S Y L.
ñ textē dī
ad mun?
publicū

auctori
te, & vtil
tate pri
uatū: &
ita nec ad
reale ordi
nariū sed

S Y L.
extraordi
nariū sic,
vt notat
Bartol. &
Dyn. i d.
§. qui ac
cipit.

est, quia profunt patri suo, & non debent prodesse duobus. Ioan. Fab.

** Ratio quare loco vnus computentur est, quia non sentit respub. beneficium ab auo nisi ex generatione vnus filij.]

a ¶ Non profunt, Quia nō sunt in potestate sua, vt supra de pat. po. §. si: hęc ratio non est bona, vt supra eo. in princ. dicit. n. de emancipato: vndedicas, non profunt auo materno, quia alij + p. sunt, vt C. qui num. libe. l. §. & l. fin.

¶ i. patri, vel eo mortuo, auo pater uo.

b ¶ Superstites. idest viui. c Defuncti. Idem & in nō natis licet cōceptis: qā quo ad hūc casum non sunt pro iam natis, vt ff. eodem. l. 2. §. qui autem in ventre.

* Ratio est, quia non habentur pro iam natis, vt alij profunt, sed solum quō ad eorū cōmodum. l. qui in vtro la. 1. ff. de sta. ho.]

d In acie. §. principis, vt supra de adop. §. formā.

* Adde, in acie amissos etiam eos dici, qui accepto vulnere in cōflictu, alibi ppter illud vuln^o periere. l. 1. §. 2. ff. de incen. rui. nau.]

e Per gloriam viuere. Nota mortuum viuere per gloriam, vt ff. ad l. Aquil. qua aēione. §. si quis in colluctatione. Et contra quis fingitur mortuus, qui viuit per vituperium, vt de porcati, vt ff. de contrah. l. 1. §. 1. & §. pen. in fi. & ff. de do. inter virum & vxor. l. cum hic. §. si donator. (aliās. §. si seruus) vbi seruus viuit, & tamen pro mortuo reputatur quō ad ius ciuile, vt ff. de re. iur. quod attinet. & l. feruitutem.

¶ Præclare Cic. Philip. 9. His enim (inquit) maiores nostri, qui ob rempub. mortem obierunt, pro breui vita diuturnam memoriā reliquerunt, & Plau. in Capt. quisquis per virtutem perijt, is numquam interit.

S Y L. ¶ Item diuus. **CASVS** sic figuratur. Quæsitum fuerat, an administrans res fisci excusaretur a tutela: & videbatur quōd non, quia cum tutela etiam ipsa sit munus publicum, vt supra ostensum est, non videbatur impediri ex alio munere publico. Sed contrariū dicitur ex eo, * quia fieri non posset, quin dū rebus pupilli vel adulti operam daremus, si-

fiscus in multis lederetur: & econuerso: quæ ratio traditur a Theophilo in Instit. Græcis.] Not. quōd procurator fisci durante eius officio excusatur a tutela. Item, quōd cessante causa impeditenti cessat immunitas. Itē

fisci excusatur a tutela durante administratione. h. d. ex l. administrantes. ff. co.

¶ Item diuus Marcus in Semestribus f rescripsit: eum, qui res fisci administrat, a tutela vel cura, quam diu administrat, g excusari posse.

¶ **Absens causa reipublicæ, a tutela vel cura noua in totum excusatur: ab antiqua autē, durante absentia. h. d. ex l. nō solum. ff. co. Are.**

quōd utilitas publica auctoritate & utilitate præfertur publicæ auctoritate, sed non utilitate.)

f ¶ In semestri Seme-
bus, idest in fire quid.
sex mensibus, quibus dabāt operā studio. Nam alternis sex mensibus dabant operā Imperatores bello & studio, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. ex ijs. in prin. vltimæ cartæ vel dic. quod nomen erat libri illis sex mensibus cōpositi: quod in idem recidit.

¶ Tu dic, quōd sicut annales dicebantur ex S Y L. eo, quod anni vnus res gestas contineret: ita semestres libri, * in quibus sex mensium rescripta constitutionesque descriptæ erant. Hos D. Marcus scripsit. vt hic & in l. pactū. ff. de pact.)

g ¶ Administrat, qui dicitur procurator fisci. & facit ad hunc. §. sup. de cur. §. itē loco.

** Extende ad omnes, quibus princeps curā alicuius rei propriæ, vel publicæ commisit, vt sunt exactores tributorum, præfecti annonæ, præfecti vigilum, mensores frumentarij, rationales.)

ADDITIONE. Idem si administrat res aliorum principum. Io. Fab.

* ¶ Item qui. Casus positio clara est, & ratio S Y L. ipsius est, quia si quis & pupillaribus, & publicis rebus, vellet vacare. necessario aut pupilli aut reipub. res negligentius curarentur, vt dictum est in præced. §. vel dic (vt aliās dicebam) quod tutela respicit utilitatem publicam secundo, in exemplo autem huius & præceden. §. vertitur utilitas publica principaliter, & ideo tutela præponderat.)

** Ideo autem susceptā iam tutelam finita absentia recipiunt statim, nec anni vacationem habent, quia ius reponit illos in eo statu, in quo erant ante absentiam, nec p iuilegium illud vacationis anni tributum a lege simpliciter tum ad resumendas vires, tum ad curam suarum rerum instituendam, in præiudicium tutelarum iam susceptarum

operatur, quia immunitas à tutelis eatenus tantum vires habet, quatenus nominatim privilegium indultum est. l. non tantum. §. non omnia, iuncta l. spadonem, §. qui accipit, ff. eo. tit.] Not. q. absentia causa reipub. præstat excu-

satione a munere de nouo delato: secus ab antiquo. Itē q. durante absentia datur curator.]

a Absunt. vel abfuturi sunt, vt ff. de procu l. filiusfamilias, §. si.

¶ pro quā diu. sic l. i. in prin. ff. de ope. no. nunc.

ADDITIO. Quia paria sūt etie, vel de proximo sperari, l. pe. ff. de test. mil. Aret.

* Absentē rei pu. causa qui dicatur, liquet cum ex multis alijs legib. rum ex l. item ij. ex l. Reipub. l. Abesse, & seq. ff. ex quib. cau. maio.

Milites a bello missi quot annos excusationis habet.

b Excusantur. Hoc primum responsum loquitur, quando eo existente in absentia rei publicæ causa, datus fuit tutor vel curator: quo casu, perpetuo excusatur, si per uiginti annos militauerit, vel compleuerit militiæ spatium, & non ignominiose missus est. Alias qui infra quinquennium missus est, puta quia infirmus, nullam habet excusationem: qui post quinque annos, habet annum: qui post octo annos, habet biennium. qui post duodecim, habet triennium: qui post sexdecim, habet quadriennium: qui post viginti. excusationem perpetuam habet, vt dictum est & ff. eodem l. sed & milites. §. 1. 2. & 3. & 4. & 5. & 6. quandoque ad 6. autem qui post.

c Excusantur. Si hoc postulauerint prius, & etiam alium actorem, vel curatorem petierint, alias non, vt C. si tut. reipu. cau. l. 1. & ff. de adm. tut. tutores, §. qui se.

¶ Et qui potestatem. non figuratur. & ratio clara est fundata in administratione principaliter publica Not. summariū. Item, quod multa impediuntur facienda, quæ facta tenent.]

d Et qui potestatem. Vt quia sit Præfectus vigilum vel annonæ, vt ff. eod. l. administrantes. & similes, qui potestates vocantur, vt C. de mo. mult. l. eos. secus si sit circa latus principis: captam enim non complebit, vt ff. eo. l. iurisperitos.

S Y L, ¶ De potestatem, idest publicum magi-

stratum, l. potestatis, ff. de verbor. significat. * Sed in l. eos. proconsularis potestas interpretanda est imperium & auctoritas Proconsulis.]

e ¶ Sed susceptam. vt supra proximo, §.

nianus libro quinto Responsorū scripsit: nā hoc spatium habet ad nouas tutelas vocati.

¶ **Habens publicā potestatem, a tutela habet excusationem, sed non a iam suscepta. h. d. ex l. non tantum. §. sane. ff. eo.**

¶ Et qui Potestatem aliquam habent, se excusare possunt, vt diuus Marcus: rescripsit: sed e susceptam tutelā deferere non possunt.

cōmodū releuauerit interim ab onere tutelæ iam susceptæ. l. eum qui. ff. de iureiur.]

* ¶ Item propter. **CASVS.** Est clarus. Ratio dubitandi poterat esse periculum subtractionis instrumentorum pupilli, ceteraque alia quæ referuntur ab Imperat. in authent. vt ij qui obligat. perhi. se ha. res mi. in princ. ex quibus videbatur, q. tutores vel curatores non solum excusandi essent, sed remouendi: cuius contrarium deciditur, nisi de omnibus bonis, vel hereditate controuersia existat, quia tunc quasi de capite agitur, capitalesque excitantur inimicitiae, ob quas etiam quis excusatur a tutela §. inimicitiae, infra eodem, & ideo prouidendum fuit, ne ex hoc tutor moueretur ad subtrahendum ipsi pupillo iura sua: atin cæteris litibus aliud placuit, quia neminem tam impium fore creditum est, vt cum tanta existimationis iactura, fraudulenter in rebus eorum, qui suæ fidei essent commissi, versaretur: proinde cum usus postea docuisset, ob lites quoque leuiore non raro pupillos adultosque suis facultatibus spoliari a tutoribus, & curatoribus, nouissime hæc regula per supradictum auth. correctæ est.] Not. quod potest esse lis inter pupillum & tutorem durante tutela. Item, quod ex maxima lite etiam ciuili finitur tutela. Item quod q. hereditatis pupilli maxima est, & æquiparatur q. de omnibus bonis, cum verisimiliter nihil habere possit proprium, qui acquisiuit patri illuc, que quicquid quaesuit.]

Institu,

I

a ¶ Nisi

S Y L.

Nisi forte. immo & sine forte, vel etiam si de maiori parte bonorum pupilli sit controuersia, vt ff. eo. l. propter litem, idest resp. & facit. C. eo. l. si vt allegas, & sup. de auctorita. tuto. §. fin. C. qui da tuto. pos. l. creditorem. sed hodie non potest creditor vel debitor, esse tutor, vt in auth. évt ij qui oblig. p. §. i. coll. 6.

Adde, q. dict. auth. nō habet locum i creditore modicæ summx, secundum gl. Bar. & alios in authen. minoris C. q. da. tu. pos. & latissime Masf. confi. 103. numer. 29.

* quia eas affectasse vñ. l. spadonē. §. vlt. ff. eo.

Hæreditate. scilicet ipsi pupillo a patre delata, vel a quocūque, non curo: propter magnitudinem enim litis ponit de hæreditate. ** Intellige tex. nostrum de hæreditate paterna indifferenter, siue in ea contineatur tota maiorue pupilli substantia, siue non, l. si pupillum. ff. eo. etenim plerumque omnia pupilli bona in hæreditate patris consistunt hucque, veluti q. frequentius eueniat, legislatores respexere. l. nam ad ea. ff. de legi. in reliquis autē litibus despiciemus, vtrum controuertatur de omnibus bonis, aut plurima eorum parte. d. l. propter ff. eo. vnde recte Sali. interpretatur. d. l. si allegas. in hæreditate, in qua agat de maxima parte bonorū pupilli.]

SYL.

Idem in quæstione status, vt notatur in §. item is, infra eod. nam controuersia status mortis accusationi æquiparatur, vt ibi inquit. Accur.

Item tria. **CASVS** apertus est, & ratio ipsius est difficultas rationum conficiendarum, l. si is qui. §. si. ff. eo. & ne multitudine negotiorum tutore onerato res pupillares male administrarentur: quæ ratio cessat in tutela complurium fratrum, qui idem habent patrimonium: quia, vt ibidem dicitur, non numerus personarum, sed diuersitas patrimonij, diuersæque rationes conscribendæ expendi debent. Affectatæ autem tutelæ vel curæ ea ratione non præfunt, quia qui sponte & volens oneri se subiecit, non est illi succutendum. l. 2. §. si quis tamen & §. si. ff. si quis ca. & c. damnum de reg. iu. in 6. No. q. affectatum onus non excusat. Item, quod tutor plurium pupillorum fratrum dicitur tutor vnius tutelæ tantum.]

Item tria onera Nota, dicit onera, qua-

tutor enim posset habere tutelæ, quæ sibi excusationem non darent, si sint leues vel leuissimæ, vt hic. Item nota, quod dicit, tria onera: tres enim posset habere, & tamen pro vna computantur, puta fratrum, vt sequitur.

Tres diuersæ tutelæ non affectatæ, donec durant, præstant excusationem. hoc dicit ex l. tria, ff. eo.

Item tria onera tutelæ non affectatæ, vel curæ, præstant vacationem, q. diu administratur: vt tamen plurium pupillorum tutela vel cura eorundem bonorum, veluti fratrum, pro vna computetur.

& facit. ff. si quis cau. lege secunda. §. simili. & ff. ad leg. Corn. de fal. l. vxori. §. i. iuxta illud: Hoc portat leuiter, quod portat quifque libenter. Item hæc tria onera in domo vna esse sufficit: vt si pater vel filius gerat, omnes excusentur: sed non computentur, si ob alium tutorem teneantur, vt ff. eo. l. diximus, §. final. & sequen. & ff. de ritu nup. si quis tutor.

Adde, q. etiam vna tutela, si tam diffusa & negotiosa sit, vt pro pluribus cedat, excusat ab onere secundæ tutelæ. nam in his excusationibus attenditur ad difficultatem administrationis, l. si is qui. ver. cæterum. ff. eo. Item honorarius hoc nomine non computatur, vt ff. eo. l. spadonem, §. si ciuitatis.

Honorarius tutor est, qui honoris tantum gratia datur. non vt administret. l. 3. §. si parens, ff. de admi. tu.]

ADDITIO. Item duæ excusationes imperfectæ diuersi generis, puta duæ tutelæ cū duobus filiis, non faciunt vnam plenam, l. excusatur, §. amplius. ff. eo. Ang.

Sed & propter. **CASVS** clarus est, & n. vtroque casu ratio exprimitur in tex. Noluerunt enim illi, quempiam obligari ad impossibilia, & præterquam q. satis inhumanū esset, vt qui suo labore victum sibi quærere necesse habet, aliena negocia suis posthabitis agere cogeretur, tum etiam damnosum esset pupillo hunc habere, quia vel segniter res eius gereret præinopia, vel non ex fide, l. pen. ff. eo. quæ rationes militantes etiam in casu aduersæ valetudinis. Quid enim tam impium excogitari posset, quam si is, qui ne suis quidem negotijs superesse potest, aliena curare

Non enim numerus pupillorum plures tutelæ facit, sed si aliter patrimoniorum separatio, vt ff. eo. l. tria. & l. si is. Item quod dicit non affectatæ: nota, nā si dedisset operam, si affectasset eas habere, non proderent, quia non viderentur onerosæ, vt & alias qui data opera reipublicæ causa abest, vt ff. ex quibus cau. maio. l. & qui data.

* quia eas affectasse vñ. l. spadonē. §. vlt. ff. eo. Itē si aliter ipsa quarta fuerit perueniēs sit breui tpe finienda, puta inf. seme stre. l. conuñ. i. pri. ff. eo.

SYL.

SYL.

rare compelleretur, cum summo etiam pupillorum dāno? No. q. paupertas non praesumitur, sed debet probari. Item, q. praestat excusationem a munere publico. Item, q. non omnis mala valetudo praestat excusationē, sed ea, propter quam suis rebus superesse non potest.

* Adde, q. & in pluribus alijs casibus fauetur pauper tati contra ordinarij iuris regulas, quos videre est relatos apud Alcia. li. i. de verbor. sign. quod tamen limita nō habere locum, ubi quis incidisset in paupertatem culpa sua: quae ordinata esset ad casum paupertatis nam tūc nusquam ei subuenitur, l. bona fides. ff. de pos. l. pe. de iu. do. & tradit Alex. late in l. quamuis.

* M. Antoninus & L. Verus.

* intellige suā nō ēt suorū, vt patris, & filiorū quia tunc nō excusat, sicut nec ab alijs munerib. psonalibus l. ult. C. q. morbo.

Paupertas aliqui nō excusat a tutela.

¶ **Paupertas, & infirmitas, propter quam quis non potest proprijs negocijs superesse, excusant. h. d. ex l. paupertas. & l. non solum in fi. ff. eo.**

¶ Sed & propter paupertatem excusationē tribui, tam diu i. fratres, quam per se diuus Marcus rescripsit, si q. imparē a se oneri iniuncto possit docere. b

¶ Item propter aduersam c valetudinem, t propter quā ne suis q. dē negocijs interesse potest, excusatio locū habet.

sol. mat. nisi alias fame periturus esset, vt ait Alex. ubi sup. & Deci. in c. pastoralis. §. verū. coll. 3. de appel.]

a ¶ Imparem. idest si non habeat tantum in bonis, quantum & pupillus cui datur tutor, vt hic, & ff. eo l. paupertas. aliā autem dicit pauper, qui non habet quinquaginta aureos in bonis, vt ff. de accu. nonnulli. Vel dic verius eum esse hic pauperem & imparem oneri, qui sic laboribus est implicatus propter paupertatē, vt tutelā superesse non possit, cū forte in agro eum tota die esse oporteat. Nec enim placet prima expositio, cū hoc munus magis obsequio personae, quam in aliqua erogatione consistat: vnde paupertas talis nō nocet, dummodo possit superesse tutelā, vt ff. de mu. & hon. cura. §. inopes, & inf. tit. i. §. fi.

SYL.

¶ Adde communiter teneri, paupertatē distinguere arbitrio iudicis, attenta qualitate personarum, & patrimoniorum, nisi aliter nominatim cautum sit, vt per doct. in l. si constante. in 1. q. Bar. ff. sol. mat.

b ¶ Docere, idest probare.

c ¶ Aduersam valetudinem. Vt si est surdus, vel mutus, vel perpetua valetudine detentus, vt C. qui mor. l. i. qui morbus prout dura uerit, excusat: sed furor non excusat, sed interim curator datur, secundum Ioan. vt ff. eo.

l. non solum. §. fi. & seq. duabus, ll. vsque ad §. sunt & alij. Sed quidam ex supradictis, etsi velint, non admittuntur: vt surdus, & mutus, vt ff. de tu. l. i. §. pen. & §. fi. Quare dic, q. quantum ad eos improprie ponitur excusatio, vt infra eo.

¶ **Qui literas nescit, a tutela excusatur, tamen si aptus sit negocijs gerendis. h. d. ex l. athlete. fi. ff. eod.**

¶ Similiter eos, qui literas nesciunt, d esse excusandos diuus Pius rescripsit, quamuis & i. periti literarū possint ad administrationem negociorum sufficere.

¶ **Datus tutor in testamento propter inimicitias, excusationē habet: qui vero promisit administrationē, excusationē perdit. h. d. ex l. athlete. §. dat & l. spationem. §. i. ff. eo. Aret.**

* ¶ Simiter. **CASVS.** Dubitatum fuit an qui literas nesciunt tutores vel curatores dari possent: & videbatur q. sic, si apti essent ad gerenda negocia l. athlete. in fi. ff. eo. cuius contrarium deciditur, quia cum tutor facere inuentarium teneatur, & rationes scribere, qui autem literas nescit, idest, qui nec legere nec scribere nouit, (ita enim hic accipiendum est) hāc non nisi per alium facere possit, ex qua re tam ipse tutor, quam pupillus, facile possent damnificari: merito constitutum est, vt posius excusetur. Et hic est verus sensus huius, §. quem apertius explicauimus hoc loco in Commen. & conciliaui cum l. athlete. ff. eodem.) No. ignorantiam literarum excusare a munere publico. Item, quod quamuis sit quis diligens ad administrandū negocia, si nescit literas, reputatur insufficiens muneribus publicis.)

d ¶ Literas nesciunt. Et simplices sunt, vel rudes: aliud si sunt sagaces in negocijs: tunc pōt obtine enim non excusantur, vt subiicit, quamuis re benefici. & c. vt ff. eo. athlete. §. pen. & fi. Et not. litera cū vt carū ad aliqua admitti, ad quā non recipitur cū nris. illiteratus. vt C. de postu. l. 2. & in anthē. de extra de iudi. §. i. coll. 6. Et no. melioris conditionis esse sapientem, quam stultum.

* ¶ Literas nescire hoc tex. q. dicantur, de-

§. minores. * * Declara hoc procedere in tutela delata postquā inciderint i. morbum. nā alias nec volentes admitterentur lagnato: §. vl. ff. de leg. tu. secus autem si fiant surdi, aut muti, post susceptam, & l. etiam si tutor. ff. de aucto. tu. ratio autē est, quia hoc casu possunt cōstituere actorem suo periculo, qui tutelam gerat. §. fin. supra de cur. quod non licet in priore casu, q. datio eorum in tutores nulla est.)

SYL.

¶ Sic iure cano illi teratus nō pōt obtine re benefici. cū vt carū de extra de cōces. p. b. vbi p. Innocen.

I 2 clara,

clara ut in formatione casus.

* Item si propter inimicitias. In primo dicto dubium faciebat, quod cum quispiam datur tutor testamento post inimicitias contractas, videtur quodammodo remitti odiū:

& ideo non videretur, quod deberet excusari. l. athleta. §. dat. ff. eo. cuius contrarium respondetur.

Nec obstat supradicta praesumptio, quia iste text. loquitur, quando ex aliquibus coniecturis apparet datum fuisse tutorem ob inimicitias, ut si debitis, & negocijs implicaretur: unde cessat praesumptio reconciliatio- nis. vna enim praesumptio tollit aliam. l. nō est, digest. quod met. caus. Ratio autem decidendi habetur in lege prima, Cod. si prop. inimic. libro decimo. Secundi autem dicti ratio est, quia promittens se administraturum, videtur iuri se excusandi renuntiare, l. spadonem, §. i. ff. eo.] Notabilia clara sunt ex lectu. tex.]

↑ alias p. miserunt.

Inimicitia tribus casibus excusat a tutela.

↑ f. capitales, §. ini- micitiae & d. l. athleta, §. dat.

& male, SYL.

quia ex te- stamento praesumi- tur facta reconciliatio.

a. Inimicitias. Ut quia ideo eum dedit tutorem, ut debitis supponatur, & a pupillo vexetur. Et nota quod tribus casibus excusat a tutela inimicitia, ut si ideo dedit. ut dictum est, ut hic. Item & quando interuenit post testamentum. Item (secundum quosdam)

etiam, quando ante testamentum, si tamen fuit capitale certamen. In quarto casu non: ut si ante testamentum facta fuit, & non capitalis, quia videtur remisisse, ex quo in te- stamento dedit tutorem, ut ff. eod. athleta. §. dat. remissionem. prout est ibi in litera, Prius ut & inf. eod. §. inimicitiae.

* Errat Accur. circa sensum versic. Nisi positis in dicto §. dat. intelligendus est enim in capitalibus, prout loquitur regula, ut sit bona exceptio: pro cuius, §. vera & plena interpretatione vide hic nostros Comment. * Quod autem attinet ad non capitales, illud in vniuersum tenendum est, minime praestare excusationem a tutela, §. ini- micitiae infra eod.

b. Promiserant. Licet alias habeant excusationem, ut hic, & ff. de test. tut. l. ex sen- tentia in fin. & hoc ubi promisit, vel sic se iactauit.

* Intelligendus est text. in promissio- ne secundum quod loquitur etiam §. pri- mo in l. spadonem. unde sumptius est. iac- tationes enim a tegibus non consideran- tur. l. fina. & ibi doct. ff. de testa.) Quid au- tem si in te- stamento se tutorem scrip- sit? Respon. non erit tutor nisi vel eui- denter ido- neus appareat, vel pater eum confirmauerit ut in dict. l. ex sententia, & tunc de cate- ro erit tutor. ff. ad l. Corn. de Fal. l. vxori. §. primo. Accur.

mittendam excusatio- nem eius, qui hoc so- lo vitis, quod ignotus c patri pupillorum sit, di- ui fratres rescribere.

¶ Inimicitiae capita- les, si reconciliatio nō sit secuta, praestant va- cationem a tutela. hoc dicit ex l. athleta; §. dat. ff. eod.

¶ Inimicitiae, quas qs cum patre pupillorum, vel adutorum exer- cuit, si d capitales fue- runt, nec reconciliatio

ditur in l. illud. & l. fin. ff. eod. si extranei, & alterius prouinciae homines, tutores eligā- tur, competere ius se excusandi si quidem per absurdum videbatur dari quempiam tu- torem ab illo, quem nunquam cognouisset: attamen deciditur contrarium: & ra- tio est quia quamuis ignotus quis sit ex visu (ita enim accipitur hic verbum, ignotus) potest esse cognitus aliter: veluti ex testimo- nio bonorum virorum de illius morum ho- nestate, & vita probitate:) amare enim possumus inuisa: & ita intelligitur tex. in- cognita aliquo modo nequaquam. No. igno- tum tutorem dari posse.

c Ignotus. sed is excusatur, qui ibi domi- cilium non habet, ubi datus est, ut ff. eod. l. fin. in fine.

¶ Inimicitiae. CASVS facilis est, & ratio manifesta. non enim praesumunt iura tue- dos esse pupillos ab inimico paterno: ini- micitiae enim praesumuntur durare cum fi- lijs ex identitate voluntatis & sanguinis. Not. non omnes inimicitias excusate, sed capitales tantum. * Item, quod ille, qui fuit inimicus patris, censetur etiam inimicus fi- lii, licet pater decesserit.)

d Si capitales Capitales accipe, ut quia ac- cusabat eum de aliquo crimine, quod in- gerebat poenam capitis, id est status: vel q, ingerebat poenam sanguinis, vel quia in- diabatur morti ipsius: secundum Azon. Et hic fieri aliquid ratione inimicitiae, quod non fieret alias, sic ff. de arb. non distingue- mus

SYL.

SYL.

Inimici- tiae dicitur capitales duplici- ter.

mus. §. cum quidam, & l. licet autem, & ff. de li. ca. si pariter. Nam inimicus, iudex esse non potest, ve ff. de procura. l. filius fami. §. fin. & l. vel exilio.

¶ Quæ dicantur inimicitie capitales, decla-

S Y L. rat Bar in l. 3.

§. si. ff. de adi. leg. * quod & ego latius hic in Comment. pertractavi.)

* Adde, quod sunt & alij pluri effectus inimicitie, vt, q. inimicus si admittatur ad perhibendum testimonium. l. testium, ff. de testim. qui. nimmo si examinatur non facit iudiciu, Bart. l. maritis in princip. de quaest. nec ad accusandum etiam in noto-

rijs, Rom. consi. 323. Item excusatur vassallus si ex hac causa non fuerit petita inuestitura intra annum & mensem, cap. 1. quod rem. mi. inuesti. pet. de vbi gl. & plures alios effectus recensuit Alcia. lib. 1. de verb. signif. Animaduertendum tamen est, q. inimicitie ex propria culpa prouenientes non excusant, Deci. in c. vt debitus. col. 7. de appellat. Et quomodo probetur inimicitia, est text. vbi Ias. late hoc prosequitur, in l. liberi. C. de inoffic. testam.

a ¶ A tutela. vel datua, vel legitima: si autem testamentaria, dic. vt sup. in gl. Vt quia, & c. ¶

¶ in §. ite si propter

S Y L.

* Item is. CASVS. huius regulæ pendet a superius dictis: nam cum ex controuersia status oriantur inimicitie capitales, vt dicit glo. in §. precedente, super veris. capitales sequitur, quod est iusta causa excusationis, §. inimicitie, supra eod. Maxima enim ignominia afficitur is, qui super statu inquietatur, nec non eius coniuncti. l. 1. & 2. ff. de li. cau. No summarium. ** Item, q. ille, qui passus est quaestionem status, censetur inimicus, & excusatur.

b ¶ A pupillorum patre. vt quia pater pupillorum quandoque dixit hunc, quem dat mo tutorem, suum seruum fuisse, vel libertum. Istæ enim sunt quaestiones de statu, vt infra

¶ Adde de actio. §. præiudiciales. ¶ Et est ratio, quia pulchrum mortis accusationi hæc quaestio similis, vt tex. in l. ff. quod met. cau. isti quidem. §. 1. Idem est non solum, e contra, si hic mouit quaestionem status ipsi pupillis, vt ff. eo. athleta. §. amplius. ¶

ff. de pe. ¶ Item maior septuaginta. ¶ CASVS. clarus est. Ratio primi dicti est, quia senex im-

par putatur oneri: & quia semper apud Romanos senectuti idem honor tributus est, qui & magistratibus. l. semper. ff. de iur. imm. Sicut ergo datur excusatio magistratibus & potestatibus, ita & senibus. Ratio au-

tem secundi di-
cti est, quia q. alterius auxilio eget, non potest alteri auxilio esse: & q. suis rebus regendis impar est, non debet eidem comiti aduinitra-
tio aliorum. Ratio autem tertij dicti est propter publicum interesse, ne a militia distrahantur, ob quod plurima sunt in iure priuilegia eidem concessa. Not. summarium.

h. d. ex l. 2. ff. cod. ex l. fin. C. de legi. tuto. & l. militie, C. qui da. tu. pos. Aret. ¶ Item maior septuaginta annis a tutela, & cura se potest excusare. Minores autem xxv. annis, olim quidem excusabantur: nostra autem constitutio ne prohibentur ad tutelam vel curam aspirare: adeo, vt nec d. excusatione opus sit.

c ¶ Item maior septuaginta annis, scilicet iam completis, vt ff. de iur. imm. l. 3. & ad Sc. Trebel. l. qui filium & filiam. §. 1. alias non esset maior, vt ff. de min. l. 3. §. minorem. ¶ Sed in alio personalis publico munere statuitur tempus 55. annorum, vt C. qui ætate. l. si. lib. 10.

¶ Ratio autem differentie assignatur, quia administratio vnius provincie est maius onus quam vnius tutelæ. Vel secundum Christum hoc factum est, vt plures inueniantur tutores fauore pupillorum. ¶ Et nota ratione senectutis aliqua fieri, quæ alias non fierent, vt hic, & ff. de iure immu. l. semper. 1. respond. & C. de postu. prouidendum.

* ¶ Adde, q. in re dubia, consulisque testimonijs, potius creditur antiquioribus, gl. & doct. in l. cum quid. in ver. nouum, ff. si cert. pet. in habenda quaestione incipitur a iunioribus, l. 1. §. 1. de quaestio Tabulæ quoque testamenti penes antiquiorem deponuntur. l. vlt. de fide instrum. Sic, ceteris paribus, senior sedet digniore loco. glo. §. aliam. inf. de bon. posses. Et primus requiritur in consilijs dandis Rom. sing. §. 1. per c. 1. de contr. apud par. ter. Item dispositio testatoris loquens de maioribus, interpretatur de maioribus nat. Alexand. consi. 4. lib. 4. & plura alia senectutis priuilegia tradit Felyn. cap. in nostra. col. fi. & c. quous. 3. nota. de testi-

d ¶ Nec excusatione. Sed in larga significatione etiam qui prohibentur, excusantur, vt ff. de postu. l. 1. §. initium, & C. qui morbo. l. vnica, & ff. de tute. l. 1. §. pen. & fi. & inf. eo. §. penul. & fin. & facit ad hoc. ff. de re. iud. l. eius est nolle,

¶ Inellige istud verum si non studiose, vel per calumnia mouit quaestionem vt ibi alias secus secundum Ang. hic.

¶ Qñ autem requiratur annus completus, vel sufficiat conceptus: vel quando tempus requiratur de momento ad momentum dic vt ibi per gloss. Bar. & docto. Ang.

a Constitutione C. de leg. tu. l. fi. & facit su-
pra de fidu. tu. §. fi.

b Subire. facit ad hoc in authen. de sanct.
episc. §. i. col. 9. & ff. de eden. l. si quis ex argē-
tarijs, §. pen.

c Idem & in
milite, scilicet
in militia exi-
stente: secus in
veterano: qđ
dic, vt dixim^{us}
supra eo. §. itē
quire publice.

*** Adde, qđ**
in hoc disse-
runt, quia mi-
les in militia
existēs nec vo-
lens admittit,
vt dicitur hoc
in loco: vete-
ranus autem
recte quidem
datur tutor, sđ
potest se excu-
sare, nisi vocetur ad tutelam filiorum cōue-
terani, vel militis. l. vlt. C. de excus. vetera.]

Ad hoc autem, qđ aliquis sit miles, sex sūt
necessaria, vt diximus in authen. de manda-
princ. §. fi. & in l. pen. ff. ex quibus cau. maio.
& inf. de mili. testa. super rub.

d Nec volens. Et ita ipso iure non tenet
datio, vt hic, & C. qui da. tut. pos. l. militiæ ni-
si a commilitone datur, vt ff. eod. propter ma-
gistratum, §. fi. †

**** Adde, qđ** & plura alia interdicta fuere mi-
litibus favore militiæ, ne ea abstraherentur,
vt l. filius. §. milites. ff. de proc. l. militē. l. qui
l. qui stipendia. C. de proc. l. milites, C. loca.]
Aliud in cælesti militia, vt in clerico qui ad-
mittitur vsque ad quartū gradum, vt in au-
then. de san. episc. §. præsbyteros. quam ha-
bes. C. de episc. & cler. super l. generaliter.

Adde, qđ illud, quod dicitur de quarto gra-
du. non probatur, l. sed potius cum tutela re-
guletur ab hæreditate, dicendum est, qđ sicut
hodie admittitur vsque ad 10. gradū ad suc-
cessionem, ita ad tutelam. l. i. §. i. ff. de lega.
tut. de iure autem canon. possunt suscipere
tutelam intuitu Pietatis etiam promoti, non
tamen coguntur, nisi quando alius tutor nō
reperitur. c. peruenit. 86. dist. in.

Item Romæ. **CASVS** sic figuratur, vt sup.
in alijs casibus: cuius rō est in prōptu, ne di-
strahantur tam proficua & necessaria discipli-
na, sicut dictum est de militibus. Not. qđ om-
nes hi docentes artes triuiales excusantur.]

e Grāmatici. l. magistri de Grāmatica: &
idē dicas de sequentibus. Et adiunge his so-
phistas. i. Dialecticos: ita vt oēs, qui docent
triuiū, excusentur vt hic & ff. eo. si duas. §. i.
**** Adde, quod** in d. l. si duas, sophistarum
verbo significant qui oratoriam artē. Græ-
ce docerent, sicut & in l. ynic, C. de profess.

qui in vt. const. lib. 12. quæ fuit interpretatio
Ant. Aug. Iurifcon. Hisp. ac vt Musque linguæ
peritissimi. Vix enim probare possum, qđ si-
gnificentur philosophiæ professores, vt ex.
Cic. lib. i. de nat. deo docuit. Aldob. cum ibi-

d volens ad tutelā
onus admittatur.

**Docentes Gramma-
ticam, vel Rhetoricā,
vel Medicinam, vel Ro-
mæ, vel in patria sua
intra numerum depu-
tatum, excusantur a tu-
tela. hoc d. ex l. si duas.
§. i. ff. eo.**

**Item Romæ Gram-
matici, e Rhetores.**

maticos, & Dialecticos & Rhetores, & Phy-
licos siue Medicos. ita ramen quod nulla vl-
tra decem haberet, quibus hanc immunita-
tem daret, vt ff. eodem si duas, §. fi. Sed aliud
videtur in ijs, qui docent quadriuiū, vt
Musicam, Astronomiam, Geometriam, &
Arithmeticam: nam non videntur habere
excusationem, vt ff. eo. Geometra.

*** Quid gl. appellet triuiū vel quadriuiū**
declarat hic Christ. Quid de legum doctori-
bus? Non excusantur nisi Romæ, vt ff. eo. sed
& reprobari. §. fi. & §. pen.

**** Adde, qđ** ratio diuerſitatis ea est secundum
Aldob. meum, quia non ita passim permit-
tebatur leges doceri, vt alias scientias aut ar-
tes. nam eas tradi fas erat tantum Romæ, &
Constantinopoli, quæ & ipsa Roma vocatur
& Beryti. §. hæc autem tria. in proce ff. vnde
non mirum si alibi docentes contra decretū
principis non potiuntur priuilegijs ab eo
concessis, cuius voluntati non parent. cap. ex
eod. de reg. iur. lib. 6.) vel nisi in consilium
principis sint assumpti, vt ff. eo. iuris peritos.
Ultra numerum autem, vel extra patriam
suam, nemo excusatur, nisi sint aliqui multū
disciplinati, vt ff. eo. sed & reprobari, §. am-
plius. Item Philosophos, qui docent in natu-
ralibus, constat excusationem habere, vt ff.
eo. sed & reprobari, §. amplius.

*** Not. ex hac gl. qđ** propter excellentem
ſcientiam a communibus iuris regulis rece-
dimus. Sic ex delicto ad bestias damnatus,
propter singularem ſcientiam veniam con-
sequi poterit. l. ad bestias. deponis. Eadem
ratione & qui alias legitimus ad dispenſa-
ri poterit, vt in Episcopum eligi possit, cap.
innotuit. de elec. sicut & duplex sacerdotiū
consequi, c. de multa. in fi. de præb. quod fu-
lius explicat And. Alc. lib. i. de verb. sign.

Qui

dem. Iurifcon.
Paul^{us} inferius
agit de Philo-
sophis.]

Et hoc si do-
ceant Romæ,
vbi est cōis pa-
tria, vt ff. ad
mun. l. Roma.
& hic. Item si
in patria sua,
vt hic subiicit.
Item oportet,
qđ sint intra nu-
merum. Habe-
bat enim quæ-
libet ciuitas
numerum se-
cundū quanti-
tatem, & Grā-

Sciæ qua-
driuales
non excu-
santur a tu-
tela.

Doct. ll.
an excu-
sentur a tu-
tela.

Philoso-
phi a tu-
tela excu-
santur.

*** Sed** Iac.
de are. ibi
tenet con-
trariū &
illū text.
intelligit
in vetera-
no.

S Y L.

S Y L.

Scientiæ
triuales
excusant
tutores,

SYL. ¶ Qui autem vlt. **CASVS.** Fuit dubitatum, an habens plures excusationes, si vnam proponat tantum, & eam non probet possit alias postea proponere & probare: & videbatur, quod non, quia proponendo vnam ex pluribus, illi vide-

† Cōcor. se, & alijs retū hoc. §. nunciasse, ar. c. pastora gu. l. si mulier. lis, cū gl. §. vlt. ff. quod super ver met. cau. l. cū bo, audia prator. ff. de tur. inprī. iud. l. illud ff. extra de deacqui. hār. exce.

contrarium tamendeciditur ea ratione, quacum excusationes sint separatae, non psumitur quis per propositionem vnius, alteri renunciare. l. quoties duplici iure. ff. de regul. iur. expressa enim remissio ipsius non extendetur ad alia, secundū Bart. in l. si domus, ff. de ser. vrb.

præd. maxime quia inducta ad excusandū, sicut est propositio vnius causæ, non debent inducere contrarium effectum. l. legata inutiliter, ff. de adi. leg. cum si. Not. quod proponens vnam excusationem, cum habeat plures, non videtur alteri renunciare, sed potest intra tempora statuta illis vti.

a ¶ Alijs vti, dummodō in initio omnes proposuerit secundum quosdam: talias non potest, vt ff. eod. scire oportet. §. scire autem. Vel (quod verius) secundum lo. dic, quod illud, quod ibi dicit, quod similis est ei, qui se non excusauit, qui omnes prius non proposuit, verum est, quo ad non nominatas: quia oportet, quod adhuc proponat, si nō est lapsum tempus, vt hic, & ff. eo. propter litem §. i. & ff. de excep. nemo. & ff. de transac. cū ij. §. si prator.

¶ Et hæc solutio vera est, & tenenda, licet verba videantur a principio velle omnia esse proposita.) contra. C. de inoffic. test. contra maiores. Sed ibi ab initio duas proponere non potuit, quia sibi esset contrarius, & ita verum est.

b ¶ Tempora. Quæ sunt ista tempora, habes, inf. prox. §.

SYL. * ¶ Adde, quod ad proponendum excusationes & earum causas allegandū dantur quinquaginta dies continui, & amplius, secū-

dum dispositionem, §. sequentis: sed ad illas propositas prosequendum probandumque, & diffiniri hoc negotium faciendum, datur quadrimestre. l. quinquaginta, ff. eo.

¶ Qui autem excusare. Casum non expedit figurare, quia terminus hic statutus, vt pote positiui iuris, non habet in se certā rationem, & li-
tera plana est. * Exquirenda tamen est ratio, cur nō liceat appellari, & videtur esse in promptu; nam testamētarius ideo nō appellat, quia non datur appellatio a facto priuati l. j. in princ. ff. de appell. legitimus vero, quia a dispositione. l. appellari non potest. l. si qua. ff. de verb. signifi. in datiuo vero potest assignari ratio ex l. fin. ff. de appell. recip.] Not. quod a tutela non appellatur, sed excusanda est infra quinquaginta dies. Item, quod tales quinquaginta dies sunt continui. Item, quod tale tempus currit a die scientiæ. Item, quod quilibet tutor potest se excusare. Item, quod dicta est 20. milliariū. Item, quod inductum ad augmentum non debet operari diminutionem.)

Constitutus intra centesimum lapidem habet quinquaginta dies ad proponendum excusationes a die scientiæ: constitutus vero ultra, habet vnam diem pro quolibet vigesimo milliari, & triginta dies: dummodo nō sint pauciores quinquaginta. h. d. ex l. sci. re. ff. eo.

¶ Qui autem excusare se volunt, non appellant: c sed intra quinquaginta dies d continuos, ex quo co-

ratio ex l. fin. ff. de appell. recip.] Not. quod a tutela non appellatur, sed excusanda est infra quinquaginta dies. Item, quod tales quinquaginta dies sunt continui. Item, quod tale tempus currit a die scientiæ. Item, quod quilibet tutor potest se excusare. Item, quod dicta est 20. milliariū. Item, quod inductum ad augmentum non debet operari diminutionem.)

c ¶ Non appellant. Sed contra. ff. de appellat. cum in vna. §. tutor. Sed ibi appellatum fuit ab ipsa sententia lata contra excusationem. sed ab ipsa datione appellari non potest, vt hic, & ff. quando appell. su. l. i. §. si quis tutor. sed in alijs muneribus contra. quia a datione appellatur, vt C. de appell. l. 2. qui. & C. de tēp. & re. l. i. & C. de decurio l. 2. lib. 10.

¶ Ratio differentiarum est propter maius periculum in muneribus utilitate & auctoritate publicis, ideo celerius expediri oportet, vt assignant communiter doct.)

d ¶ Intra quinquaginta dies. Ita tamē, quod infra quatuor menses contineantur isti quinquaginta dies: licet cognouerit se forte datū circa finem quatuor mensium, vt ff. eo. quinquaginta. arg. eius quod est ff. ad l. Iul. de adul. mariti. §. praterea. & hoc secundum quosdā. Vel dic, quod hi quatuor menses currunt a die cognitiōis, sicut & quinquaginta, &

I 4 hoc

SYL.

Appellari an possit ab iniunctiōe munerum.

hoc quantum ad cursum causæ. Sed initium est usque ad quinquaginta dies, & sic parum ultra duos menses potest hæc causa durare post quinquaginta dies: & sic intelligitur prædicta. l. quinquaginta. Et quod ibi dicitur in fine, ex die nominationis.

subandi, & cognitionis: alias vero regulariter triennio durant lites, ut C. de iudi. properandum. in prin.

SYL. Tu respon. quod hic a die scientiæ intelligitur utrumque tempus, quia aliter præscriberet prius cognitioni 4. mensium, quā propositioni, quæ habet re-

pus utile: cuius contrarium est in §. præterea. quia ibi utrumque tempus datur ad incipendam accusationem, nec potest illud inconueniens oriri quod hic.]

a Cognouerint. Sed nunquid in dubio præsumetur eum scire, vel ignorare? Respō. videtur, quod semper scire præsumatur, etiā ex die nominationis, saltem ex tunc quādo ad eum notitia venire potuit: nisi probet se ignorasse, ut C. de peri. tut. l. si tutor. Sed tamē contradico: scilicet, ut præsumatur semper eum ignorasse, nisi probetur eius scientia, ut ff. de adm. tut. hoc autem. & C. qui mil. non pos. super serui. lib. 12. & ff. de prob. verius. Nec obstat prædicta. l. si tutor. quia ibi publice erat notum: unde nec iste tutor potuit ignorare, ut ff. de iu. & facti igno. regula. Vel quod dicit ibi, Idque liquidis probationibus ostenderis. scilicet eo quod non probet contra: vel aliter, ut ibi solet dici.

* Not. ex hac glos. quod licet regulariter ignorantia præsumatur, c. præsumitur de reg. iu. li. vj. hoc fallit, in publice notis. quod usque adeo verum est, ut ne iuramento quidē eiusmodi ignorantia probetur, secundū Ias. in §. sed istæ. col. 20. infra de actio. Hanc tamē limitationem declara, nisi & tunc subfit probabilis causa ignorantie, veluti ob absentiam seu distantiam loci, in quo id notū est, aut propter diuturnum morbum presentem: in ciuitate, aut ob alia multa, quæ impediunt sunt, ne etiam publica sciantur, ut late comprobatur And. Tiraquellus suo tractatu de Retractu. §. 36 gl. 2. nu. 57.]

b Se excusare. scilicet dando initium excusationi, ut modo diximus, & eam redigendo in scriptis per libellum, ut ff. eo scire oportet, non tamen solus libellus hic

sufficit, nisi & probet excusationem, quæ ibi continetur, ut ff. eo. l. excusare. Accur.

** Intelligas libellos supplices, non autem libellos (ut barbare hodie nominantur in foro) quibus actor actionem suam proponit,

& reo edit. sensus igitur est d. §. oportet. quod is, qui tamen h (ut Scæuola dicebat) sic debent computari, ne minus sint, quā quinquaginta dies.

Tutor simpliciter datus, intelligitur datus vniuerso patrimonio. hoc dicit ex l. propter. §. licet. ff. eo.

Datus autem tutor, (qua admittatur aut rejiciatur excusatio.)

ADDITION. Quod facit, ut terminus datus ad opponendum seu excipiendum, intelligatur etiam datus ad opposita seu excepta probandum, secundum Christo.

c Dati fuerint. Siue à testatore, siue à lege, siue à iudice, ut infra tit. 1. §. 2.

d Lapidem. id est milliarius. lapidibus etenim significabantur miliaria

* Hoc patet ex Plin. lib. 3. cap. 5. & passim apud T. Lium.

e Viginti millium. Ut pro vno quoque die viginti miliaria computentur, ut ff. si quis cautio. l. 1.

f Triginta dierum, scilicet debet dari terminus, intra quem se excusent. Vel dic excusare se debent facta dinumeratione triginta dierum &c.

g Qui tamen. Repete, debent se excusare intra illos viginti dies: qui tamen &c.

h Computari Caueas, ne fallaris in hac computatione: si enim per centum miliaria abest, vel minus, tantum habet dies quinquaginta: si autem abest ultra, etiam per vnum milliarius, habet pro quibuslibet viginti miliaribus vnam diem: & sic pro centum miliaribus habet quinque dies: cum quinque viginti faciant centum: item forte per vnum diem. quia ultra est per milliarius vnum, vel parum plus. Item triginta dies habet: & sic habet 36. dies: & ita est in deteriori conditione qui remotior est. Sed tamē, ut subiicit. ita est facienda computatio, ne sint minus, quā l. dies. Et sic apparet, quod nisi per 21. diem vel plus sit ultra centesimum milliarius, non prodest adiectio 30. dierum, ut hic, & ff. eo scire, §. aliud autem.

Datus autem, **CASVS.** Dubitabatur simpliciter

& reo edit. sensus igitur est d. §. oportet. quod is, qui tamen h (ut Scæuola dicebat) sic debent computari, ne minus sint, quā quinquaginta dies.

Deinde verò probanda est causa excusationis, demum ferenda sententia.

Quod facit, ut terminus datus ad opponendum seu excipiendum, intelligatur etiam datus ad opposita seu excepta probandum, secundum Christo.

Dati fuerint. Siue à testatore, siue à lege, siue à iudice, ut infra tit. 1. §. 2.

Lapidem. id est milliarius. lapidibus etenim significabantur miliaria

Hoc patet ex Plin. lib. 3. cap. 5. & passim apud T. Lium.

Viginti millium. Ut pro vno quoque die viginti miliaria computentur, ut ff. si quis cautio. l. 1.

Triginta dierum, scilicet debet dari terminus, intra quem se excusent. Vel dic excusare se debent facta dinumeratione triginta dierum &c.

Qui tamen. Repete, debent se excusare intra illos viginti dies: qui tamen &c.

Computari Caueas, ne fallaris in hac computatione: si enim per centum miliaria abest, vel minus, tantum habet dies quinquaginta: si autem abest ultra, etiam per vnum milliarius, habet pro quibuslibet viginti miliaribus vnam diem: & sic pro centum miliaribus habet quinque dies: cum quinque viginti faciant centum: item forte per vnum diem. quia ultra est per milliarius vnum, vel parum plus. Item triginta dies habet: & sic habet 36. dies: & ita est in deteriori conditione qui remotior est. Sed tamē, ut subiicit. ita est facienda computatio, ne sint minus, quā l. dies. Et sic apparet, quod nisi per 21. diem vel plus sit ultra centesimum milliarius, non prodest adiectio 30. dierum, ut hic, & ff. eo scire, §. aliud autem.

Datus autem, **CASVS.** Dubitabatur simpliciter

alias quod. alias debet.

Est de hoc aperta decisio in l. 2. ff. de verb. sign.

placiter dato tutore uel curatore, an uniuersa hereditatis tutor esset, & videbatur, quod non censeretur datus, nisi bonis illius provinciae, in qua est l. non solum. §. & qui testamento. ff. eo. Sed contrarium dicitur, si simpliciter datus est, quia ad totum datus intelligitur, cum natura tutelae sit, ut prius per sonam tueatur secundo bona, quae cum sine distinctione aut limitatione indefinite commissae sint, omnia intelliguntur commissae. Illud n. quod dicitur i. d. §. & qui testamento habet locum, ut possit se excusare non autem, quod ab initio non intelligatur datus ad totum. Nota, quod dicitur in rex.

a Patrimonium. facit. ff. eo. propter litem. §. fina. Sed contra, sup. qui da. tu. pos. §. certae. Solue ut ibi.

SYL.

Qui tutelam. **CASVS** sic figurari potest. Dubitabatur, an qui filij cuius tutelam gesserat, eiusdem curam gerere astringeretur, & uidebatur quod sic, * quia cura est munus publicum, ad quod suscipiendum omnes coguntur, sup. eo. in princ. nec eo quod tutelam eiusdem gessit, uidetur esse excusandus, tum quia nisi sint tres tutelae, non excusant, tum quia, quando iniungitur cura, iam finita est tutela pubertate, & tutela finita non praestat excusationem. §. item tria. sup. eo. Sed contrarium respondetur. sufficit enim uel in paucis amici labore consuli. l. tutori. C. de negocijs gestis. No. quod curator esse non cogitur quis illius, cuius fuit tutor. Item quod curator inuitus a testatore non datur.]

b Non compellitur. quasi sufficiat ei tantum seruisse, ut Cod. de negocijs gestis tutori.

c Non cogendum. Facit ad hoc. C. eod. tit. curator. Sed contra est ad hunc. §. C. eo. libertas. §. fi. Sed speciale est in liberto, ut non excusetur, licet tutor fuerit.

* Ratio est, quia cum ab eo libertate donatus fuerit, quo nihil carius sub sole esse potest, minime aequum uisum est, ut se excusare possit, quominus persoluat gratitudinis officia illi, a quo tanto munere affectus, fuerit.]

SYL.

* Limita nisi per fideicommissum manu missus esset, aut propria pecunia emptus,

l. nequaquam. & l. libertum. §. qui propterea ff. eodem.]

* Quod dicitur in text. diui Severus & Alciatus lib. 3. cap. 8. Dispun. manu legere, Verus, quod is cum Antonino imperator.

eundem curatorem dare, tamen inuitum eum curam suscipere non cogendum, c. diui Severus, & Antoninus rescripserunt.

Maritus, etiam si se immiscuerit in cura uxoris suae, habet excusationem. h. d. co. l. i. §. fi. ff. eo.

Idem rescripserunt, maritum duxori suae curatorem e

plur ad Modesti. intelligens per Severum, & Antoninum, Severum patrem, & Antoninum filium, fuisseque Severum patrem Antonini magni, quod quidem multis testimonijs confirmat, & mihi verius videtur.]

Idem rescripserunt.

Quaerebatur, an maritus esse posset curator uxoris, & uidebatur quod sic, quia procurator & curator aequiparantur, at potest esse procurator, l. maritus. Cod. de procura, ergo & curator cuius contrarium deciditur; & intelligitur secundum glo. quod datio non tenet dicta l. maritus. Cod. qui da. tut. poss. mutui autem amor impeditiui donationis, est etiam impeditiui curae, propter remissionem, & propter timorem scandali, si ante finem curae uellet eum remouere ut suspectum, §. suspectus. infra titu. primo, quod non est in procuratore, qui ex simplici uoluntate reuocatur, §. mandatum. infra mand. sed aut haec ratio consistat, uide quae annotauit glo. super versic. excusare. ubi ueram rationem attuli.

* Adde, quod maritus potest dari curator uxori ad litem, secundum Speculat. in titulo de curat. paragrafo. Ut autem. verificul. sed nunquid vir, quem sequitur Baldus in lege prima, in fine, ff. eodem, dicens, quod ita seruatur in practica. idem tenet Barto. in leg. si quis. §. ultimo, ff. de procurat.]

d Maritum. Idem de sponsa, ut ff. eod. leg. i. §. fina.

e Curatorem; Sed procurator potest re-

Sed certe nihil impedit, quominus legamus etiam Severus ut intelligamus de Lucio Vero Commodo Marci Antonini fratre, quem cum imperij confortem sibi fecisset, etiam Severum nominandum censuit, ut discrete enarrat Bud. in l. si adulterium, ff. de adul.

** Quem tamen reprehendit Ant. Aug. libro, quae scripsit ad Modesti.

SYL.

Maritus potest esse procurator uxoris

esse, ut C. de procur. l. maritus. ideo autem non ponit hic tutorem: quia aliqua uxor non est pupilla, ut sup. de nup. in prin.

Maritus non potest esse tutor uxoris. **¶** Istud di-
citur gl. re-
probat, &
c. rō, qare
uocatio p
curatoris
pendet ex
mero ar-
bitrio dñi
ut if. mā.
§. i. ē man-
datū. secū-
dum An-
ge. hic.

Excusare. Improprie ponitur. Nam & si vellet, non admitteretur, ut C. qui da. tu. pos. l. maritus. Et est ratio, quia propter affectū vxor omnia si bi remitteret. **¶** Ista ratio reiecta est a Doc. tam in d. l. maritus. quā in l. 2. C. de pro-
bitrio dñi
cu. quia eadem
viget in man-
dato, & nihilo
minus potest
esse procura-
tor. Vera ratio
est, quam con-
siderat ipse Im-
perator in l. li-
cet. C. eo. nesci-

licet fiat fraus Senatusconsulto prohibenti nuptias contrahi inter curatores & adulas: sic enim ad eū casum res perueniret, in quo ab initio consistere non potuisset. **¶** Et hæc omnia sunt vera, vbi datus sit curator postquam fuit sponsus uel maritus, si uero prius fuit tutor uel curator, non posset postea esse maritus, ut Cod. de interd. matrimo. per totum titū.

SYL. **¶** Adde hodie secus de iure canonico, c. pe. de secun. nup.]

¶ Item hic maritus, qui post matrimonium fuit datus curator ignorans forte alium debet petere substitui, ut C. eod. l. amplissimi. & l. licet.

¶ Immisceat. Sed si alius, scilicet de prædictis, qui excusationem habent, se immiscuit, non posset se excusare, ut C. si tut. vel curato. fal al l. 2.

¶ Adde, quod ratio est, quia suscipiendo videntur iuri suo tacite renuntiare, uerum hoc fallit in multis casibus, quos enumerat glo. in d. l. 2.

SYL. **¶** Siquis autem **CASVS** clarus est, & eius ratio ****** dubitandi poterat esse quod statutum est in sententia, ut scilicet lata ex falsis causis non sit ipso iure nulla. l. 1. §. item cum, ff. quæ sen. sine appel. rescin. l. cum putarem, ff. fam. ercisc. tamen deciditur contrarium, & ratio decidendi est manifesta, nequis ex sua improbitate commodum consequatur. l. 1. C. si tu. uel cura. fal. alle. ex. ****** non obstat ratio dubitandi, quia illud procedit in sententia diffinitiva, secus in decreto ut hic, quia est ipso iure nullum, nec ulla requiritur restitutio.]

Falsum ē **¶** Falsis. Vbi ueritas fuit mutata. Nam falsum nihil aliud est quam immutatio ueritatis, ut in authen. de iude inst. in prin. coll. 6,

****** Adde, legendum esse, imitatio, ex Græco exemplari, vbi habetur uox, immis. & ita vertit etiam Haloan.]

d **¶** Non est liberatus. Immo ex tempore dationis tenetur, ut C. si tu. uel cura. fal. alle.

tus d onere tutelæ. l. 1. in fi. & facit ad hunc §. ff. de re iud. diuis.

¶ De suspectis tutoribus vel curatoribus.

¶ Crimen suspecti descendit ex lege duodecim tabularum & Prætor Romæ, & Præses in prouincia de eo cognoscit. hoc dicit ex l. 1. ff. eo.

Sciendum est

idem, ut C. si ex fal. alleg. l. ult. licet alias sententia gratiofa teneat, ut ff. ad trebel. seruo inuito, §. cum prætor.

¶ De suspectis tutoribus, vel curatoribus.

¶ Supra uisum est de tuto. & cur. ac etiam eorum excusationibus, uerum quia hi aliquando non excusantur, immo inuiti tanquam suspecti remouentur, ideo de his subdit. Porcus.

¶ Adde, q. facere suspectum tutorem, est detegere, & iudici approbare suspicionis causas. l. 2. C. de usu. pup. Alc.]

Sciendum. **¶** Totus iste titulus diuiditur principaliter in quinque partes. Primo, vnde habuit exordium crimen suspecti. Secundo, qui possunt de suspecto cognoscere. Tercio, qui possunt fieri suspecti. Quarto, qui possunt accusare tutorem de suspecto. Quinto, quibus causis quis sit suspectus, & si accusatur de suspecto, quid sequitur. Secunda ibi, Datum. Tertia ibi, Ostendimus. Quarta ibi, Consequens. Quinta ibi, Suspectus, Ang.

¶ Sciendum. **CASVS** non figuratur usque ad §. ostendimus. ***** Sed loco casus admonendi sumus uerba L. 12. tab. quorum mentio habetur hoc principio, sic se habuisse: Suspecti tutores remouentur. Et alibi: Intercessor rei malæ salutaris ciuis esto. Hinc intelligitur, quomodo suspecti crimen ex L. 12. tab. descendat, ex quo enim ea lege cautum est, ut suspecti tutores remoueantur, ex tali dispositione deprehenditur, hoc inter delicta annumerari. Quid ergo dicemus (inquit Pau. ad Rom.) lex peccatum est? absit, sed peccatum non cognoui nisi per legem: nam & concupiscenciam non nouissem, nisi lex dixisset, Non concupisces.] No. quod crimē suspecti tutoris descendit a l. 12. tab. Item, q. maiores magistratus de hoc cognoscunt tā

Ro.

Continua-
tio.

Diuisio.

SYL.

Romæ quam in prouincijs, & per cōsequens est delegabile.

a ¶ Suspecti crimen, id est huius criminis accusationem scilicet de suspecto. Vel simplicius, crimen suspecti. i. suspicionis.

** Adde, quod

suspecti tuto-

ris iudicium.

l. 12. tabu. capi-

tales fuit, ut a-

pud Ciceronē

ānotasse se ait

P. Manutius li-

bro de leg. Ro.

b ¶ Ex lege.

Ex quo est le-

gitimum cri-

men, nunquid

se inscribet qui

accusabit? Re-

spon. potest di-

ci, quod sic, ut ff. de priua. delic. l. fina. & de

mu. & hono. rescripto. § si quis. Alij contra,

ut ff. eo. l. 3. §. præterea. Sed illud potest intel-

ligi, quando sine accusatore res procedit.

¶ Aliud est, si cum accusatore, ut dictum est

supra.

* ¶ Quomodo suspecti crimen ex L. 12. tab.

dicatur descendere, docui in formatione ca-

cedente, sus. nam ita dicitur, q. ab ea lege vetetur.

S Y L. * Et adde, quod quamuis legitimum dicitur

non oportet causā

quispiam dixerit crimen legitimum, sed ex

suspicio-

lis expri-

mere, nec

glo. præced. crimen pro accusatione. hoc

sequitur i

enim vltatissimum est l. 2. C. de gen. abo. &

famia se-

cundum

Bal.

¶ Sed quæ erit hic pœna talionis, cum accu-

sator non sit tutor, ut remoueat? Respon.

infamia, ut inf. eo. §. suspectus.]

S Y L. ¶ Adde, quod per hoc non requiritur inscri-

ptio, quia infamia est intrinseca, & sequitur

ex ipsa remotione absque sententia, ut dicit

Bar. ubi sup. in actione de dolo.]

¶ Item quia quandoque erit puniendus vl-

tra remotionem, ut infra eodem. §. sed si quis

præfens.

** Et hoc casu talis erit, ut calumniose accu-

sans suspecti tutorem, extra ordinem arbi-

trio iudicis puniatur, prout punitus fuisset

ipse tutor pro qualitate criminis si conuictus

fuisset. l. & in priuatis. ff. ad turp.]

c ¶ Romæ. Sic in auth. de defen. ciui. §. decre-

to. coll. 3.

d ¶ Prætori, Et illi, cui a Præatore mandata

suspecti a crimen ex

lege b duodecim tabu-

larum descendere.

¶ Datum est autem ius

remouendi tutores su-

spectos Romæ c Præ-

tori, d & in prouin-

cijs præsidibus e ea-

rum, & Legato f Pro-

consulis.

¶ Quilibet tutor po-

test de suspecto accu-

sari: & etiam patro-

nus, dummodo ei fa-

ma conferatur, se-

cus in alijs. hoc dicit

ex l. 1. § ostendimus,

ff. eo. Arc.

non potest, ut ff. ad tur. l. 1. §. suspecti. quæ est

contra. Sed dicunt quidam nomen prætidis

ibi generale esse, ut etiam hunc delegatum,

& sic omnem delegatum comprehendat, ut

ff. de offic. præsi. l. 1. Sed verius est in hoc Le-

gato duo esse specialia, unum est, ut de hoc

crimine possit cognoscere, & diffinire, ut

hic, & ff. eo. l. 1. §. 1. & §. cui autem. & ff. de

offi. eius cui man. est iuris. l. cognitio. Item

& aliud, ut de omni crimine cognoscat, licet

non prouinciet, ut ff. de offi. procon. solet.

Restat ergo ut per alium delegatum hoc fie-

ri non possit, nisi per istum, & Prætoris, ut

sup. proxime dixi.

¶ Tu dic secundum Bar. in d. §. suspecti. quæ

sequuntur communiter docto. ut tradit A-

lex. in d. l. cognitio. & in l. 1. col. 10. de offic.

eius, quod suspecti tutoris postulatio habet

duplicem finem: aut scilicet ad puniendum,

& habet locum §. suspecti. aut ad remouen-

dum, & tunc cognitio a quolibet & cuilibet

potest mandari. d. l. cognitio. in prin. remo-

tio autem est duplex, altera, quæ remouet

statim ac quis postulatur suspecti ut §. si quis

autem inf. eo. & hæc poterit declarari per

quemcunque iudicem, qui possit de causa co-

gnoscere. altera est effectualis remotio, quæ

fit per sententiam, & hæc non potest delega-

ri nisi legato prætoris, uel legato procon-

lis, l. 1. §. an autem, ff. eo. de ueritate tamen

dictorum hic per glo. vide hoc loco meum

Commen.

* ¶ Ostendimus. CASVS. Cum quærere-

tur, an omnes tutores suspecti fieri possent,

in testamentarijs dubium faciebat, q. eorū

fides a testatore probata fuisset, qui optimū

consilium pro filijs capere censetur. l. consi-

lio. C. de Cur. fur. ob quam rationem leges

quoque & satisfationem, & inquisitionem

ipsis remiserunt. sup. de tute. & de satisf. tu.

in princ. Idem videbatur dicendum & de da-

tis a iudice, cum tempore dationis, morum,

& facultatum habita sit inquisitio, atque

est iurisdictio, ut ff. eo. l. 1. §. 2. Sed dicunt quidam quantum ad cognitionem, non quantum ad remotionem, & dicunt tantum esse speciale in legato a Proconsule, ut ipse possit remouere, non sic in legato a Præside, sed

cognoscere tā-

tum potest.

d ¶ Præsidib.

Sub hoc uoca-

bulo contine-

tur Proconsul,

ut ff. de offic.

præsi. l. 1.

e ¶ Legato Pro

consulis, id est

delegato a Pro

consule. Sed

hic non habet

ordinariam iu-

risdictionem:

ergo remouere

non potest, ut ff. ad tur. l. 1. §. suspecti. quæ est

contra. Sed dicunt quidam nomen prætidis

ibi generale esse, ut etiam hunc delegatum,

& sic omnem delegatum comprehendat, ut

ff. de offic. præsi. l. 1. Sed verius est in hoc Le-

gato duo esse specialia, unum est, ut de hoc

crimine possit cognoscere, & diffinire, ut

hic, & ff. eo. l. 1. §. 1. & §. cui autem. & ff. de

offi. eius cui man. est iuris. l. cognitio. Item

& aliud, ut de omni crimine cognoscat, licet

non prouinciet, ut ff. de offi. procon. solet.

Restat ergo ut per alium delegatum hoc fie-

ri non possit, nisi per istum, & Prætoris, ut

sup. proxime dixi.

¶ Tu dic secundum Bar. in d. §. suspecti. quæ

sequuntur communiter docto. ut tradit A-

lex. in d. l. cognitio. & in l. 1. col. 10. de offic.

eius, quod suspecti tutoris postulatio habet

duplicem finem: aut scilicet ad puniendum,

& habet locum §. suspecti. aut ad remouen-

dum, & tunc cognitio a quolibet & cuilibet

potest mandari. d. l. cognitio. in prin. remo-

tio autem est duplex, altera, quæ remouet

statim ac quis postulatur suspecti ut §. si quis

autem inf. eo. & hæc poterit declarari per

quemcunque iudicem, qui possit de causa co-

gnoscere. altera est effectualis remotio, quæ

fit per sententiam, & hæc non potest delega-

ri nisi legato prætoris, uel legato procon-

lis, l. 1. §. an autem, ff. eo. de ueritate tamen

dictorum hic per glo. vide hoc loco meum

Commen.

* ¶ Ostendimus. CASVS. Cum quærere-

tur, an omnes tutores suspecti fieri possent,

in testamentarijs dubium faciebat, q. eorū

fides a testatore probata fuisset, qui optimū

consilium pro filijs capere censetur. l. consi-

lio. C. de Cur. fur. ob quam rationem leges

quoque & satisfationem, & inquisitionem

ipsis remiserunt. sup. de tute. & de satisf. tu.

in princ. Idem videbatur dicendum & de da-

tis a iudice, cum tempore dationis, morum,

& facultatum habita sit inquisitio, atque

idonei

idonei inuenti fuerint Simili modo in patrono atque alijs legitimis uidebatur, quod non essent accusandi, sed potius illis adiungendus curator. l. si tutor. ff. eod. Quibus non obstantibus deciditur contrarium utilitatis pupillorū causa.

Quamuis enim supradicta approbationes inducant praesumptionem pro tutoribus tamen si postea detegatur illorū improbitas, non est ferendum, ut in administratione diutius perseveret arg. l. in confirmando. & l. utilitatem. ff. de confirma. tut. sed cum patrono tutore. l. hortantur, ut modestius agatur, vel petendo curatorem adiungi, uel temperando talibus uerbis accusationem, ut fama integra remaneat. quod & in alijs tutoribus pupillo coniunctis obseruandum erit. l. si tutor. ff. eo. No. summariū.

a Ostendimus ut sup. prox. §. & ff. de susp. tuto. l. 1. §. ostendimus.

b Omnes quidem tutores, id est omnis generis tutores, siue sint testamentarij, siue datui, siue legitimi, non autem omnes, id est, boni & mali, quia boni, etiam si pauperes sint, non remouentur, ut infra eod. §. vltim. ponit ergo genera singulorum tutorum, & non singula sub generibus posita, seu singula generum. sic & alias. ut supra quibus mod. tu. fin. §. sed & captis. & infra de fideiuss. in princ. & ff. de pecul. quem Tiberonis. §. peculium. & ff. de iust. & iur. l. 1. §. ius naturale. Sed nunquid eadem seruatur in quolibet alio curatore, puta furiosi, uel prodigi? Resp. sic, ut ff. eodem, l. 3. §. non tantum. & §. sed & si quis.

† alias patronus sit. **c** Alterius. puta datui.

d Dicendum. Scilicet ut possit accusari, & remoueri. Sed certe immo uidetur debere curator adiungi tam patrono, quam cuilibet legitimo non autem remoueri, ut ff. eo. l. si tutor. quæ est huic contraria Respon. illud est consilium, non præceptum, sic & alias, C. de nup. l. viduæ.

***** Quod dicitur patronum tutorem suspecti posse accusari, intellige ab alijs, quam a suis libertis, hi enim non possunt accusare. l. 3. §. liberti. ver. sed si. ff. eod. qui vers. non recte interpretatur a docto. ut loquatur consulendo, cum uerba ad iudicem, non ad liber-

tum postulatorem dirigantur. Multo minus igitur libertus, cuius tutela geritur, ad accusandum poterit procedere, cum & alia ratione impediatur, quia scilicet impubes. §. impuberes. inf. eo. ***** Quisquis autem (præter libertum)

Adhuc idem erit dicendum, dummodo me minerimus famæ patroni parcendum esse, † licet ut suspectus remotus fuerit.

¶ Quilibet admittitur ad accusandum tutorem de suspecto, etiam mulier, si ex pietate pupilli mouetur: alias secus hoc dicitur ex l. 1. §. consequens, ff. eodem.

videt patronū, aut alias legitimum tutorem, non ex fide tutelam gerere, debet uel postulare ei curatorem adiungi, iuxta. d. l. si tutor aut si uelit eum omnino remoueri, ita petitionem suam concipere, ne eius fama lædatur, ut dicitur in tex. nostro. **†** Parcendū. Sed qualiter parceretur? cum condemnatus

† Et sic patronus remotus a tutela non efficitur infamis, ut hic, & in c. p. tuas. in gl. su. per ver. amoueri. in me. extra de sy. S Y L.

ob dolum statim sit infamis, ut infra eod. §. suspectus autem. Respon. causa non exprimitur in sententia, † ut digestis eodem lege hæ enim. in principio, prima respon.

¶ Item nec in libello, sed temperatis uerbis & habita bonæ fidei mentione fiet, secundū Angel. hic. ***** Vel petendo remoueri ob animi segnitiam. vel rusticitatem, vel inertiam: vel ut illi adiungatur curator. lege tertia, §. fina. cum lege sequent. ff. eodem.)

¶ Consequens. CASVS. Quæsitum est, utrum suspecti accusatio publica esset, necne, & cum omnibus pateret, uidebatur dicendum, quod sic cuius contrarium respondetur; non publicam, sed quasi publicam esse, quia ea solum iudicia uere publica sunt, quæ ex l. publicorum iudiciorum veniunt. l. 1. ff. de pub. iud. quæ ibi enumerantur Tunc dubitatum est, an mulieribus liceret suspectos postulare: & uidebatur dicendum quod non. cum regulariter accusare prohibeantur. l. 1. & 2. ff. de accu. ne contra pudorem sexui muliebri maxime congruentem virorum coetibus immisceantur. l. maritus. C. de procur. cuius contrarium deciditur in ijs, quæ affectu quodam pietatis erga pupillos ad accusandum accedunt. Placuit enim pupillorum fauore ab ordinatio iuris tramite declinare, ut facilius tam perfidiosum crimen ex hominū euellatur societate.) Not. accusationem tutoris quasi publicam esse. Item, quod & mulieres de suspecto accusant, quas uerisimile est pietate moueri, etiam si sint extraneæ.)

† Vel etiā exprimēdo qd cū remouet ob culpā uel similem, sic ut doli mentionē nō facias. S Y L.

a Quasi

a Quasi publicam. Ideo dicit, quasi, quia non cuilibet indistincte accusare permittitur, ut statim probatur.

¶ Adde hoc falsum, ut dicatur quasi publicam, quia mulieres non admittunt, nam om-

¶ De uer-

nia alia non di-

bis neces-

cerentur pub.

litudinis, cum fecmina

uide Au. non admittan

Gell li. 10 tur, ut aduertit

c. 3. hic Christo. un

¶ alias nu de tene ratio-

trix quo nem, quam tra-

que & a didi in figurā-

uia pnt, do casu.

pnt & so

Publica autē

ror. dicitur quasi

¶ alias cu publica, idest

ius Præ cuilibet de po

tor propē pulo compe-

sant pie tens, ut infra

tatem in de pub. iudi.

tellexit, n § primo.

sexus ue b ¶ Proceedit.

recundiā etiam impu-

egredien dicæ, & facit

us, f. pieta ad hoc. C. eod.

te produ pietatis. § fin.

Et nō cō & ff. eod. l. 1. §.

tinere in consequens. &

iuriā & c. ff. de procu. l.

¶ i. dānū, fecminis secus

ut inf. de in alijs accusa

leg. A qui tionibus, ut ff.

in prin. de accus. l. qui

accusare, & se-

cus in postula

tione, ut ff. de

postu l. 1. §. se-

xum.

S Y L.

*** ¶** Adde, quod interdum pro qualitate criminis admittuntur ad accusandum, item cū suam suorumve iniuriam persequuntur. l. 1. & 2. ff. de accus. & in aliquot alijs casibus relatis per glo in d. l. qui accusare, & latius per Saly. in l. de crimine. C. qui accu. Sed contra, ff. de regu. iu. l. 2. cum suis concord. Solut. hoc est speciale. Item in eo, quod dicit matrem admitti, est contra, ff. de in lit. iurand. uideamus. §. sed nec. Sed certe si iuraret in litē pro filio, plus matri committeretur, quia quasi esset iudex, quam si filij nomine accusaret, cum magis sit in iudicis arbitrio, utrum sit suspectus iudicandus, uel non. Sed non sic sacramentum est in arbitrio iudicis, maxime iure nouo, secundum quod non refrenatur secundum quosdam, postquam est præstitum, ut in auth. de iudi. §. oportet. collat. 6. vel licet postea taxetur, raro uel parum minuit de eo, quod iurauit.

¶ Dic arbitrarium esse iudici, uel primo iuramentum taxare, uel postea limitare. l. uideamus. §. penult. ff. de in lit. iur.

*** ¶** Ideo uerior est ratio, quam tradit Barto.

& cæteri in d. l. uideamus in princip. quis iuramentum illud non deferret nisi domino, vel quasi domino. l. vulgo. ff. de in lit. iur. quæ ratione solet etiam matri deferri, quando nutritrix existeret, quia tunc est quasi domina rerum pupillari-

pietate productam, non sustinere & iniuriam & pupillorum admittet eam f ad accusationem.

¶ Impuberes de suspecto non accusant: sed puberes sic ex consilio coniunctorum, hoc dicit, ex lege impuberibus, ff. eod.

¶ Impuberes nō possunt tutores suos suspectos postulare: puberes autem, curatores suos ex consilio necessariorum g suspectos possunt arguere; & ita diui Seuerus & Antonius rescripserunt.

tur dicendum, ut eadem via aperienda esset etiam impuberibus, saltem ubi accederet consensus necessariorum, aut cum essent proximi pubertati cuius contrarium deciditur ob suspectam infirmitatem iudicij illius ætatis, quæ ad accusandum facile promeret, ut se tutorum potestate subtraheret: adultis vero, quia firmiter sunt ætatis, accusare permittitur, dummodo interueniat voluntas coniunctorum: cum enim id ætatis adolescentibus adhuc non satis maturo sint consilio, constitutum est, ut ita demum accusare possint, si necessarij consentirent, quos utiq; consensuros credendum non est, nisi ere adolescentium fore cognoscant, argu. l. transactionem. C. de transact. Nota summariū.)

g ¶ Necessarium, scilicet parentum, & facit. ff. de in lit. iu. l. uideamus, §. adolescentis.

*** ¶** Adde, quod & tenentur sequi consilium necessariorum, ut scribit Bart. in l. 1. §. si plures. col. 3. ff. de exerci. act. quod si ab sunt, ut assentire non possint, iudex supplebit. l. 3. §. præterea, & l. fin. ff. eod. Sin autem adsunt, nolunt

rum pupillarium, alias nō, ut declarat Bartol. & Iaso. in dicta l. uideamus.

c ¶ Propensa. idest magna.

d ¶ Egredientem. Quod fecit Calphurnia, ut ff. de po

nia fuit stulando. l. 1. §. mulier in sexum.

e ¶ sustinere. Subaudi posse.

f ¶ Eam. f. fecminam.

*** ¶** Impuberes. **C A S V S.**

in tam aperta regula non figuratur, rationem tamen dubitandi elicere possumus ex superioribus. Cū enim uiderimus fauore pupillorum personas alias inhabiles ad accusandum admitti, uideba-

nolunt tamen consentire, siquidem id malitiose & fraudulenter agunt, poterit nihilominus iudex tutorem suspectum removere, si ei videbitur iusta causa suspicionis secundum Ange. hic post Bar. in l. si cum dotem, §. eo autem. ff.

sol. matrim. de quo uidentur sunt quæ ponit idem Bar. in d. §. si plures & Dec. in c. ex parte. col. 2. de conf. i.]

SYL. * Accipit gl. parentes secundum vulgare sermonem, quo parentes uocamus quicumque aliquo necessitudinis vinculo coniunguntur, de quo vide hic nostrum Commen.]

* Suspectus.

SYL. **CASVS** In prima parte, quia dicitur, quod suspectus est, qui non ex fide tutelam gerit, licet soluendo sit, dubium faciebat, quod suspecti accusatio ideo inducta est, ut consulatur indemnitati pupillorum, quando autem tutor est soluendo non videtur ullum posse fieri præiudicium pupillo, quia, siquid non ex fide gestum fuerit, cum eo agi postea poterit actione tutelæ. Sed contrarium responderetur, & ratio est, quia longe melius est antevertere damnum, quam per vexationem litium id postea consequi. l. i. C. quando lic. vni. si. iudi. se vind. Sed in secunda parte dubitationem faciebat ipsa diffinitio, quia si suspectus dicitur, qui non ex fide gerit, ante, quam gerat, non debet posse remoueri: cuius contrarium deciditur favore pupillorum, & subsistente legitima causa suspicionis, quæ si arbitrio iudicis videatur potens ad eum remouendum, remouetur etiam ante susceptam administrationem. No. qui sit suspectus. Itē, quod etiam ante susceptam administratio- nem quis potest remoueri.]

a Suspectus. sic infra eo. §. nouissime.

b Ex fide. s. bona.

c Remoueri. Quia forte in alijs tutelis male sit versatus ut ff. eod. l. 3. §. idem erit ibi, si autem & dic remoueri, sed non accusari, ut ff. eo. l. hæ enim. in fi. quæ huic est contraria.

* Ista solutio non est bona propterea. in l. 3. ff. eo. Ange. Et hæc

+ Vel ibi non possunt accusari suspecti ex uerbis. l. 12. tabu. sed ex sententia sic, ut hic dicitur. Vel dic, quod ante, quam gerat, ex dolo tantum accusatur suspectus, ut C. eo. l. 3. pro culpa non. + Et quod dicitur in d. l. hæ enim. hoc verum est, quando ob ignauiam fecerunt, id est administrauerunt: postquam ve-

ro coeperit gerere, & propter dolum, & propter culpam. potest accusari suspectus, ut infra proximo §.

* Hæc vltima solu. communiter tenetur per docto. qui tamen latius eam declarant in l. 2

Sed & ante, quam incipiat tutelam gerere tutor, posse eum quasi suspectum remoueri, c. idem Iulianus scripsit, & secundum eum constitutum est.

Remotus propter dolum est infamis: propter culpam, non. h. d. ex l. si. C. eo.

* Suspectus autem remotus, si quidem ob dolum, d. famosus est: si ob

re? In nulla enim parte iuris culpa & dolum pariter afficiunt l. i. C. si aduer. delic. & l. 3. §. si. ff. eod. & quamuis infametur remotus ob culpam, infamatur infamia facti, non iuris, ut dicitur in glo. Not. quod dicitur in sum-

d Ob dolum. Expressum in sententia, puta sic, Remoueo te, quia in dolo tali fuisti. Acc.

* Adde, idem esse, & si in sententia non exprimat causa remotionis, dummodo in libello petitum sit eum remoueri propter dolum. Nam cum verba sententiæ ita interpretentur, ut relationem habeant ad petitionem secundum Bar. in l. hæ enim. §. si Prætor. ff. eo. uidetur sententia prolata ex causa expressa in petitione, l. ut fundus, ff. commu. diui.]

e * Famofus est. Excepto patrono, ut supra eod. §. ostendimus. in fin. §. & ff. eod. l. i. §. ostendimus.

* Hæc gl. falsa est, quando ob dolum remouetur, ut tradit Bar. in l. si tutor. ff. eo.]

* Sed quid si remouetur simpliciter, non expresso dolo vel culpa? Videtur, quod semper remaneat integræ famæ, ut ff. eo. l. 3. in fi. & l. hæ enim §. quid ergo. Potest tamen distinguui, utrum accusatus fuerit ob dolum, an ob culpam, aut ob utrumque. In primo fit famosus, in secundo, non æque. In tertio intelligitur semper culpa, nisi in contrarium probe- tur: pœnæ enim non sunt augendæ, sed molliendæ, ut ff. de pœn. l. pe. & de excep. rei iud. si cum testamento. & ff. de lib. & posthum. l. cum quidam. & ff. eo. l. 4 in 2. & 3. respon.

* Ratio omnium prædictorum est, quia ad acta assertoria sententia debet referri. l. in summa, ff. de re iud.]

est bona; secundum quam in SYL.

accusatio netm, non in remotione sit differen-

SYL. tia, quia

ita pp cul

pam sicut

pp dolum

remoueri

poterit, si

ue impe-

diri admi-

nistrare: iuxta di-

stinctio-

nem Ange.

hic non

aut de su-

spicione

accusari,

nisi pp do-

lum, secū-

dum las,

SYL

a Ob

§ Y L. **a** Ob culpam. Scilicet lenē, vel leuissimā. **H**æc gl. reprehenditur, quia tutor non tenetur de leuissima. l. quicquid. & ibi gl. & doct. C. arbi. tut.]

* **a** Adde, quod sub nomine culpæ, quando sic simpliciter profertur à lege, intelligitur de leui, nisi subiecta materia aliud suadeat, vt docuit Deci. in l. contractus. nu. 18. de reg. iur. * quid autem sit dolus lata culpa, leuis, leuissima, declarat in §. præterea. infra quib. mo. re contrah. obli.]

Culpa lata an dolo comparatur.

¶ Secus si propter latam, quia tunc videtur infamis, vt ff. eo. l. impuberibus. §. si fraus. Et est ratio, quia dolo comparatur. vt ff. si men. fal. mo. dixerit. l. 1. §. hæc actio. & ff. de præcar. l. quæsitum. §. eum quoque & ff. de deposit. l. quod Nerua, nisi in duobus casibus. Primus est in criminibus publicis, vt ff. ad legē Cor. de sic. l. in lege.

** De veritate huius dicti, quod est communiter receptum, quod scilicet in criminalibus, præsertim vbi agitur de pœna corporali, lata culpa non æquiparatur dolo, vide Deci. in c. 2. in 1. lect. in gl. fi. de consti. & in l. in actionibus. in gl. in verb. culpam. ff. de in lit. iur.] Secundus in delatione sacramenti in litem, vt ff. de in lit. iur. l. in actionibus. §. sed iudex.]

** Ratio est, quia in delatione iuramenti lex nominatim exigit dolum, quo casu culpa lata non æquiparatur dolo, vt communiter tenent doct. in d. l. quod Nerua. post Bar. in fi.] his enim casibus lata culpa dolo non comparatur. Vel dic secundum Azo. & de lata etiam intelligi vt sicut in perditione personæ, dolo non comparatur, vt dictum est: sic in perditione famæ, vt non fiat infamis. Nec obstat. d. l. ff. eo. l. impuberibus. quia de dolo intelligitur. † Vel dic, vt infra statim dicam in gl. 1. non similiter in fine.

Famæ periculum æquiparatur periculo vitæ.

† Immo ibi lata culpa æquiparatur dolo, quo ad remouendū tutorē, non quoad infamādū, secundum Ang. hic.

Ignorantia est lata culpa.

b ¶ Non æque. Id est non similiter fit famosus damnatus ob culpam leuem, sicut ille, qui remouetur ob dolum: fit tamen infamis de facto: sicut & alijs quis fit famosus de facto solo, vt in conductionibus ex turpi causa descendentes, vt ff. de act. & oblig. l. cessat. Itē in interdictis ex famosa causa similiter venientibus, vt ff. de vi & vi arm. l. neque. vnde vi. Sed videtur, quod etiam ex culpa leui quis sit infamis, vt ff. de ijs qui no. inf. l. liberorū. §. notatur. quæ est huic contra in eo, quod ibi dicit, ignorantiam iuris non excusare ab infamia. Sed certe potest dici, quod iuris ignorantia sit lata culpa: quod sic probō: quia omnes debent scire iura, exceptis paucis, scilicet, mulieribus, minoribus, & militibus, vt ff. de iuris & fac. igno. l. regula. C. de legat. & con. l. leges sacratissimæ. & C. de iur. & facti igno. l. constitutiones. ergo si quis ignorat, est

in culpa lata, cum culpa lata sit id ignorare, quod omnes sciunt, vt ff. de verb. signif. l. lata culpæ. Non est ergo mirum, si est infamis, vt ff. eo. l. impuberibus. §. fin. Vel verius secundum Azo. lata culpa non infamat per

stratio, qui si decesserit, extinguatur accusatio. h. d. ex l. eum quem, C. eo. Ang.

sententiā dānam, sed ipso facto sic, si est tale factū, vt in d. l. liberorum. §. notatur. Et sic sunt tres casus, vbi

lata culpa non comparatur dolo: vnus hic: duo in glossa superiori, quæ incipit, Scilicet leuem &c.

¶ Et hæc de claratio de lata culpa communiter tenetur hic per doct. & in l. quod Nerua. ff. depo. * Zasius tamen in intellectu. singul. c. 2. scribit duas esse latæ culpæ species: vnā versutiæ, alteram ignauitæ: & latam culpam versutiæ, dolo comparari: ignauitæ vero nequaquam: quæ distinctio verissima videtur, & innumeris exemplis in nostris Commen. comprobata est.]

** Adde, quod non pauci sunt effectus infamitæ facti, quos collegit Deci. in ca. licet causam. col. 6. de proba. inter quos est, vt huiusmodi infames repellantur prorsus à testimonio in causis criminalibus & alijs arduis: & similiter in casibus, in quibus requiruntur testes integre opinionis, alijs etiam minus creditur eis.]

¶ Siquis autem. **CASVS.** Quærebatur, an pendente iudicio suspecti tutoris, administrare teneretur aut posset tutor iam accusatus & videbatur quod sic, quia quousque nō est declaratus suspectus per sententiam, non debet ex sola accusatione priuari, ne medio tempore eidem præiudicium in admitt. iustitiae tutelæ generetur. * Nam quid prodesset sententia, si sola accusatio remoueret? arg. c. venerabili. de offic. deleg. contrarium tamen respondetur, quod immo interim administratio interdicitur favore pupilli. voluit enim l. prius pupillo providere, postea remedia quærere, ar. l. fi. C. in qui. ca. re. in in te. non est necess. non enim administratio de facto aufertur, sed potestas iuris de facto interdicitur seu suspenditur: pupilli favore, prout declarat Saly. in l. eum quem. C. eo. l. §. ne irritatus multo minus ex fide, quam ante in posterum tutelam gerat. Sed tunc quærebatur, an iudicium suspecti transiret ad heredem: & videbatur quod sic l. si cum hominem. ff. de fideius. Lite enim contestata crimen morte non extinguatur. l. 1. C. ex del. de fun. cuius contrarium respondetur ea ratione, quia causa finalis huius iudicii est terminata, nam tutor, qui petebatur remoueri per iudicem, remotus est per mortem, & sic causa iudicii reperitur finita, quod non est in d. l. si cum hominem.

* Iterum nihil damni hac ex re pupillo irrogatur.

§ Y L.

§ Y L.

rogatur, quippe qui quodcumque sibi debebitur, poterit tutelae aut negotiorum gestorum actionibus consequi.] Not. quod interdictio administrationis propter accusationem suspecti durat durante lite. Item, quod morte accusati extinguitur accusatio suspecti.]

Prælati suspecti an sit ad administrationem remouendus

a. Quoad. i. donec.

b. Interdicitur. Argumentum, ut donec prælati accusatur, quod non debeat administrare ecclesiastica bona. & facit ad hoc. C. de sent. pas. l. si. & ff. eo. impuberibus. C. eo. l. eum quem ut suspectum, & ff. de sol. qd si forte. §. i.

* Ad q. de prælato uide. ca. uenerabili. ubi Abb. & alij extra de offic. deleg. & de similitudine, qd est inter tutorem & prælatum, uide Dec. in l. pactum curatoris. num. 2. C. de pact. post glo. notabi. in c. ult. §. q. 3.

c. Suscepta. i. incepta.

d. Decefferit. s. accusatione pendente.

e. Extinguitur. quia non nisi ut ab ea remoueat, intenditur, sed ex quo mortuus est, vere remouetur, & quod hic dicitur, si tutela morte tutoris finiatur, idem est, si quocumque alio modo finita tut. sit, ut ff. eo. l. pe. §. pe.

SYL. * Siquis tutor. CASVS. Quarebatur cum erant pupillo alimenta decernenda, si tutor latitet, ne decernantur, an ut suspectus remoueri possit & quid agendum, & cum decretum alimentorum spectet ad iudicium l. ius alimentorum, ff. ubi pup. edu. deb. non videbatur imputandum tutori, si latitaret, cum enim iudex possit tutorem inuito alimenta decernere multo magis eo latitante. l. qui potest inuiti. ff. de reg. iu. cuius contrarium deciditur, quia cum alimenta sint decernenda pro modo patrimonij. d. l. ius alimentorum & in hoc uersetur maxime officium tutoris qui & vires patrimonij nouit, & aris alieni summam merito quando tutor in hoc deli-

¶ Siquis autem suspectus postulatur, quoad a cognitio finiatur, interdicitur b ei administratio, ut Papiniano uisum est. Sed si suspecti cognitio suscepta c fuerit, posteaque tutor vel curator decefferit, d extinguitur e suspecti cognitio.

¶ Si tutor latitat, ne pupillo per iudicem decernantur alimenta, pupillo in possessionem bonorum misso, & dato curatore, ut suspectus remouetur. hoc dicit. ex l. impuberibus §. præterea. ff. eo. Angel.

¶ Siquis tutor copiam sui non faciat: ut alimenta pupillo decer-

nit in officio suo, iudex rerum seruandarum causa mittit pupillum in possessionem bonorum tutoris, & quæ ex illis mora deteriora futura sunt, dato curatore, distrahi possunt immo & tanquam suspectus remoueri potest, cum latendo se suspectum sua sententia fecerit. l. impuberibus. §. si. ff. eo. Nota summarium.]

f. Decernantur per iudicem. ADDITIO. Ita, quod semper ex reitu patrimonij aliquid superfit. l. ius alimentorum, ff. ubi pup. edu. de Ang. g. Ut in possessionem. Sed & multa iudici poterit, ut ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si arbiter. & facit. ff. eo. impuberibus. §. fina.

¶ Tutor præsens, qui per mendatium negat alimenta pupillo posse decerni, remittitur ad Præfectum puniendus. Idem in eo, qui per pecuniam tutelam acquisiuit: Et in liberto, qui male administrat. hoc dicit ex l. 2. & 3. §. tutor qui. ff. eo. Arctin.

h. Eius. Alias est tutoris in textu, alias non est, sed tamen subauditur, ut ff. eo. impuberibus. Sed alij dicunt eius, scilicet pupilli, ut ita administratio tutori auferatur.

¶ Hæc opin. falsa est, quia non esset contumacia tutoris punita, ideo tene primam. præterea non esset bona grammatica, si uerba ad pupillum referantur.

i. Mittatur. Causa custodiæ, non ut ex eis alatur, sed ut cautum sit pupillo, si male gessit tutor, sed de suo, ut ff. ubi pup. edu. debe. l. fina. in fi.

¶ Sed si quis præsens. CASVS. clarus est, ratio enim dubitandi in singulis tribus casibus erat, quia satis uidebatur tutorem ut suspectum remoueri, & pupillum mitti in possessionem bonorum, ut supra proxi sed contrarium respondetur, quod immo ulterius punitur, ratio autem primi dicti est, quia cum delinquat hic tutor circa uitam pupilli, cum dicitur necare qui alimenta denegar. l. necare, ff. de

test, cum latendo se suspectum sua sententia fecerit. l. impuberibus. §. si. ff. eo. Nota summarium.] f. Decernantur per iudicem.

ADDITIO. Ita, quod semper ex reitu patrimonij aliquid superfit. l. ius alimentorum, ff. ubi pup. edu. de Ang. g. Ut in possessionem. Sed & multa iudici poterit, ut ff. de arbi. l. non distinguemus. §. si arbiter. & facit. ff. eo. impuberibus. §. fina.

* Puto ego vel remouendum, uel seruandum modum traditum, aut in l. fina. ff. ubi pup. edu. deb. ut scilicet curatore addito decernantur alimenta.]

SYL.

SYL.

SYL.

ff. de lib. agn. merito venit magis puniendus. * In secundo uero casu hoc operatur odiū illius, qui corruptis iudicis ministris, ut negligenter de uita, & moribus inquirerent, tutelam redemit, neque enim interest id agere quenquam, ut

corrupta fide inquisitio-
nis tutor con-
stituatur, an bo-
na fide consti-
tutum velut p-
donem bonis
alienis incum-
bere. l. 3. §. tu-
tor qui. ff. eod.

In tertio autē
maius vincu-
lum. quo tene-
tur & astringi-
tur filiis patro-
ni libertus, fa-
cit ut qui plus
tenetur, plus d-
linquat. l. si mā-
dato. §. 1. ff. mā-
da. Not. quod
tutor mētiens
de facultatibus
pupilli, ut ca-
reat alimentis,
punitur. Item,
quod iudex nō
habens alicu-
ius rei vel fa-
cti iurisdictio-

nem remittit ad competentem. Item, quod
tutela non potest redimi pecunia alias puni-
tur. Item, q. idem est in liberto, qui fraudu-
lenter gerit.]

a Siquis. l. tutor.
b Decerni. Puta si negat alimenta posse
decerni, idest dari: & quod sequitur,
si hoc per mendacium, & c. sit de re-
sponsione.

c Per mendacium. Quid si non dicat per
mendacium, immo verum dicat, numquid
de suo alere tenetur? Respon. non, vt ff. vbi
pup. educ. ab. l. 3. §. si.

** Adde, quod hoc casu ei debent præstari
alimenta ex venditione mobiliū, & si hæc
quoque non sufficiunt immobilium, vt Iaco-
bo ab Arena visum est, & recte, nam si licet
ea distrahere æris alieni soluēdi gratia, quāto
magis id licere debet necessitate famis?)

d Remittendum. Sed non remouēdum,
vt ff. eo. l. tutor. §. tutor.

e Placuit hoc ideo, quia maior pœna im-
ponetur, quā remotio, vt ff. de offi. præ.
urb. l. 1. §. item solent.

f Remittitur, scilicet puniendus extra or-
dinem, vt ff. de tut. l. in eos.

** Adde, quod cognoscens extra ordinem
de crimine potest imponere pœnam arbi-

trio suo, uel grauiorē vel leuiorem pro qua-
litate delicti. l. hodie. ff. de pœn.]

Et nota hic arg. contra eos doctores, qui pe-
cunia data sibi acquirunt scholares, ut ff. de
offic. præfecti, vrb. l. 1. §. item solent. & in au-

**Qui fraude admini-
strat, remouetur, etiam
si satisfdet, & mores, nō
diuitiæ in tutoribus at-
tenduntur. hoc dicit
ex l. suspectus fieri. cū
l. sequen. & l. suspectū,
ff. eodem.**

Nouissime h autem
sciendum est, eos, qui
fraudulenter tutelam
administrent, etiam si
satis offerant, remo-
uendos esse a tutela,
quia † satisfactio tuto-
ris propositum male-
uolum non mutat, sed
diutius grassandi i in
re familiari facultatem
præstat. k

resarciatur per tutorem. contrarium dicitur
ratione satis morali allegata in hoc pulcher-
rimo tex. quam no. * Item quia longe me-
lius est in tempore damno occurrere, quam
postquam fuerit illatum, confugere ad reme-
dia, quibus resarciatur. l. si. C. in quib. cau. in
integ. resti.] No. non esse standum cautioni,
ubi periculum apparet. Item, quod non est
danda occasio delinquendi. Item, quod plus
valent boni mores, quam diuitiæ.]

h **Nouissime**, idest in ultimā parte huius
tit. sic. ff. de insti. l. nouissime. nam & ibi in
ultima parte tractatus sui Vlpianus ponit.
Novissime.

† Adde similem gl. inf. de usuc. §. nouissime.
i **Grassandi**. i. delinquendi, uel. i. animandi
ad delinquendum, sic ff. de pœn. l. capitaliū,
§. grassatores. inde grassor grassaris, idest ni-
tor ad malum.

* **Grassari** est impetu & auiditate quadam
ferri ad nocendum, vnde & qui vias obse-
sas tenent grassatores dicti videntur, dicto
§. grassatores, quod plenius in Anno. ratio.
declaraui.]

k **Præstat**. facit, ff. eodem. l. suspectus. & l.
quia satisfactio. Et facit in arg. ad q. talem,
si emi liberum, & ante, quam solam pretiū,
comperiam alienum uel vitiosum, q. non

K

teneat

then. vt ea quæ
dicuntur infi-
nua. §. 1. col. §.
g Remitti-
tur. ob hoc etiā
vt ingratus ac-
cusari potest,
vt C. de lib. &
eorum. lib. l. li-
berti. & fa. C.
eo. l. 1. & 2. &
ff. eod. l. liber-
tus.

Nouissime.
CASVS.

Quærebatur,
an satis offerē-
te eo, qui tute-
lā dicitur frau-
dulenter admi-
nistrare, sit re-
mouendus, &
videbatur qd
non, quia cum
satis sit satisfa-
ctum indem-
nitati pupilli si
est curandum
quis admini-
stret. mala. n.
administratio

SYL

† Cōcor.
c. 2. in gl.
fin. extra
de so.

Grassor
grassaris.

SYL

† alias ur-
bis.

† alias ur-
bis.

teneat soluere pretium, quia expedit potius non soluere, quam cautionem de reddendo in causam euictionis vel vicij recipere, quibus consonant, ff. de compensa. l. 2. alias 3. Præterea lex dicit, quod non debet quis se committere fragi-

* alias suspectum et eum putamus.
 litati cautionis. ff. ad Trebel. l. cog. §. idem querit. & C. in quib. cau. in l. in reg. resti. & l. si. & C. quando li. vnicuique. l. i.

SYL.

* Adde, qd & ubi compertum est rem esse alienam, & super ea mota est lis, dato mihi fideiussore, teneor soluere pretium. l. si post. C. de euic. qui fideiussor non solum obligari debet pro illa lite, sed pro quacunque euictione in futurum ut est rex. notab. in l. ult. ff. de rescinden. vendi. vbi Bar. si tunc non sit moralis, potest emptor uenditori pretium petenti opponere exceptionem rei non liberæ. secundum gl. in l. qui rem. C. de euic. de qua materia, ite quid si res uendita, reperiatur alij obligata, vide Ang. & Iaso. hic, & Sal. in d. l. si post. qui tangit quæcunque in dubium venire possunt in hac materia. Sed quoties res emptæ detegitur esse vitiosa, dic quod si emptor eam non fuisset empturus, si vitium sciuisset, habet locum actio Redibitoria: sin autem empturus quidem fuisset, sed minoris, & tunc datur actio Quantom minoris.]

ADDITIONE. Nota, quod quotiescunque imminet euictio in limine contractus ante solutionem pretij, emptor non tenetur soluere pretium, nisi venditor det idoneos fideiussores. d. l. si post. perfectam. C. de euiction. per Bar. de quo in l. i. §. stipulatio duplæ, ff. de præto. stipula. & an venditor compellatur satisfacere iure actionis, vel ope exceptionis, dic quod ope exceptionis, & solum tenetur respectu illius dumtaxat mouentis quæstionem. d. §. stipul. & ibi per Bar. Ias.

a **Suspectum.** nam tutorem suspectum non facultates paruas, sed fraudulenta uel callida conuersatio in rebus pupillaribus commendat, id est probat: hæres vero solis facultatibus paruis suspectus habetur creditoribus

fidelis tamen & diligens, remouendus non est quasi suspectus.

Finis primi libri.

atque satisfecit, nihil præterea possunt prætere: Attutores non pecuniam præstare debent, sed fidem: ideo ex moribus & fide æstimandi sunt.]

b **Remouendus non est.** Immo videtur qd sic, ut C. de tu. & cur. qui non satisfecit. l. 2. quæ est huic contra. Sol. ibi non repellitur propter paupertatem, sed quia non satisfecit, hic autem satisfecit.

Dic, quod sol. gl. est vera, & patet ex tex. nostro ibi, Remouendus non est quasi suspectus. non enim dicit non esse remouendum, sed non esse remouendum quasi suspectum si fidelis, & diligens sit: potest tamen repelli eo, quia ob nimiam egestatem satisfacere non ualet, & ita concordat cum l. 2. * Et hæc, cum agitur de remouendo tutore, procedunt, nam alioqui potest inops, qui ad tutelæ onus uocatur, se excusare si uelit, ut subdit gl. ex. §. sed & sup. tit. i. & ideo grauissime errant, qui non distinguunt casum remotionis a casu excusationis, solutionem nostram, immo Accursij, impugnare tentant.] Posset tamen iste se excusare quod dic, ut sup. tit. i. §. sed & propter paupertatem. Est tamē huic curator adiungendus, ut sup. de cura. §. interdum. & C. eo. l. pietatis, & C. de peri. tut. l. i.

SYL.

Finis liber Primus.

INCIPIT SECVNDVS LIBER.

Continua
tio.

¶ De rerum diuisione, &c.

¶ Dictum est de personis, sequitur de rebus, ut promissit supra de iure natu. gen. & ciui. §. fi. de quibus dicit usque ad tit. de oblig. Et in hoc medio dicitur, qualiter acquiruntur res iure natu- rali, ut a. §. fin- gularū. usque ad titulum de vsucapionib.

Item qualiter iure ciuili, ut ab inde in an- tea. Item qua- liter iure sin- gulari, ut usq. ad titu. de test. Item qualiter per ¶ vniuersi- tatē, ut ex testa- mento, uel ab intestato, uel si mili modo, ut a titulo de te- stamentis us-

que ad titulum de obligationibus Accur.

Diuisio.

Superiore libro. ¶ Iste tit. diuiditur prin- cipaliter in duas partes. Primo conti- nuat istum librum ad præcedentem. Secundo incipit tractatum. Secunda ibi. Modo videamus. Item ista secunda sub- diuiditur principaliter in duas partes. Nam primo ponit de rebus communibus iure na- turali, de publicis, & de ijs quæ sunt vniuersi- tatis, & de ijs q̄ in nullius bonis sunt, & oīa ista per exempla clarificat. Secundo ponit, qualiter res acquirantur de iure gentium, & efficiantur priuatorum. Secunda ibi, Singu- lorum autem. Et illa secunda subdiuiditur loco suo.

Redeo ad primam, quæ subdiuiditur in quatuor partes. Primo ponit exempla de communibus. Secundo de publicis. Ter-

tio de ijs, quæ sunt vniuersitatis. Quarto de ijs, quæ nullius sunt. Secunda ibi, Flumina. Tertia ibi, Vniuersitatis. Quarta ibi Nullius autem. Aret.

¶ CASVS. in distinctione & diuisione

SYL

prum est ex l. 2. ff. cod. Areti.

Vperio- re libro de iu- re a per- sonarū exposui

mus: modo^b videamus de rebus quæ vel in no- stro patrimonio, ^c vel extra ^c patrimonium

non figuratur. Not. est distin- ctio tex. Item, quod continua- tio faciēda est. Item, quod di- ctio, modo, est demonstrati- ua præsentis temporis.]

a ¶ De iure p- sonarum. Ab illo tit. de iure personarū us- que huc.

b ¶ Modo. Si- cut promissim⁹ sup. de iure na- tu. §. fi.

c ¶ Patrimo-

nio. Scilicet aptitudine aptæ enim sunt esse in patrimonio, ut res pro derelicto habita.

SYL.

¶ Hanc suppletionem aptitudinis repre- hendit hic Ang. ostendens, quod litera de se plana est.

* ¶ Res in patrimonio nostro, seu in bonis nostris esse dicuntur, quas possidentes, ex- ceptionem: amittentes autem ad eas recupe- randas actionem habemus, l. Rem. ff. de ac- quir. rer. do. ubi uide autem glo. distinguen- tem, quasdam res dici in bonis nris, alias ex- tra, alias nec in bonis nec ext. alias ex bonis.

c ¶ Vel extra. Scilicet aptitudine: quia non sunt aptæ, ut sint in patrimonio ut sunt res sacræ, uel religiose, ut infra eod. §. nullius. In- terdum tamen dictæ res sunt in patrimo- nio, ut si ab hostibus captæ sint, ut ff. de reli- gio, l. cum loca.

K 2 a ¶ Ha-

¶ Istā glo. tenet & se- quitur An- ge. hic.

a **Habentur.** Talis diuisio hic sumitur. Re-
rum enim alia sunt in patrimonio, alia ex-
tra, quae videtur insufficiens, nam alia sunt
nec in patrimonio, nec extra, ut seruitutes, ut
ff. de usufr. l. 1. contra. Sed lo. dicit, quod

pueris loqui-
tur simpliciter
nam quaedam
pro docendis
pueris dicun-
tur, quae alias
non diceren-
tur, ut ff. de ac.
et obli. l. obli-
gationum. in
fin. quod non
est uerisimile,
quod propter
pueros male lo-
quatur, unde
non placet. A-
lij dicunt, hic
de corporalib.
rebus tantum
loqui, quod est

nostrum habentur .. **a**
Quaedam **b** enim na-
turali iure communia **c**
sunt omnium **d** quae-
dam publica, **e** quae-
dam vniuersitatis, **f**
quaedam nullius, **g** ple-
raque singulorum,
quae **h** ex varijs causis
cuique acquiruntur:
sicut ex subiectis **i** ap-
parebit.

rate, ut dicitur, infra eodem, §. & quidem.

e **Publica.** idest quali populi scilicet om-
nium populorum, ut sup. tit. 1. §. consequens
& inf. eo. §. flumina. Alias dicitur publicum
quod est unius populi uel illius tantum, uni

campus Mar-
tius, ut C. de sa-
crofan. ecclef.
l. 1. & hoc dici-
tur magis uni-
uersitatis.

f **Vniuersi-
tatis.** ut inf. eo.
§. vniuersita-
tis.

g **Nullius.**
ut infra eo. §.
nullius.

h **Quae scilicet**
quae sunt sin-
gulorum, nec
enim ad supe-
riora refertur.

i **Ex subie-**
ctis infra eod.

**Aer, aqua profluens,
mare, & litora sunt
communia, quibus
quis uiuere potest, dum-
modo a rebus singu-
lorum absteat. hoc
dicit ex l. 2. & l. nemo,
ff. eo. tit.**

**Et quidem natura-
li iure communia
sunt omnium haec,
aer, aqua profluens,**

§. singulorum. usque ad fin. titu.

Et quidem. **Diuiditur** in quatuor par-
tes. Primo ponit dictum. Secundo ex dicto
infert. Tertio illationem restringit. Quarto
rationem restrictionis assignat. Secunda ibi,
Nemo. Tertia ibi. Dum tamen. Quarta ibi,
quia non sunt. Ang.

CASVS. in declaratione primae partis
distinctionis non figuratur aliter, cuius ra-
tio in aperto est, quia cum huiusmodi, natu-
ra ita comparata sunt, ut omnibus pateant,
in diuisione dominiorum de iure gentium
communia remanserunt. No. quae dicantur
communia de iure gentium. Item quod ius
gentium appellatur ius naturale. Item, quod
accidentia concreta debent regulari secundum
eorum subiectum. Item, quod litus maris
non prohibetur alicui, dummodo ab aedifi-
cijs ibidem positus absteat.

K **Naturali iure.** i. iure gentium, quod est
naturalis ratione inductum, ut ff. de iusti. &
iur. l. omnes, §. quod uero, de quo hic loquitur
ut inf. eo. §. singulorum. & in fin. huius. §.
nam iure naturali primario etiam alia ef-
sent communia.

Quamuis Christ. hic dicat gl. soluere repro-
bati, pro ea tñ est tex. clarus hic in fi. ubi po-
stea dicit aedifica iuris. nō esse sicut ē mare.

I **Communia.** Non tamen agitur cō diui-
dendo, secundum Plac. nisi postquam facta
fuerint occupantium. Et quod dicit omnium,
scilicet usu, non proprietate, ut praedixi.

Adde tamen, q. in mari potest quis ius
propriū acquirere, uel ex longa consuetudi-
ne, uel ex priuilegio. l. sane. ubi gl. ff. de iniur.
& ideo videmus Dños Venetos ex longa cō-
suetudine habere iurisdictionē in eorū mari
quod tradit Bar. in l. vlt. §. si quis. eo. tit.

Profluens, idest de celo cadens.

Ad-

Diuisio

Tu dic,
qd imode
iure natu-
rali prime-
uo, quia
qn impa-
tori pla-
cuit de iur
regēti in-
telligere
illud ex-
pre ssit, ut
in §. ripa-
rū. & §. lit-
torū in §.
eodē ne
ob. arg. gl.
quia ius-
gentiū in
si natura-
li deroga-
uit quātū
ad alias
res alias nō
esset dñia
inter ius
cōe & pa-
blicū secū-
dum om-
nes doct,
hic,

Seruitutes
sunt i bo-
nis nris.

SYL.

Et haec gl. communiter approbatur. * ser-
uitutes enim in bonis computantur, verum
dictio (id) quae habetur in dicta l. 1. non est
referenda ad seruitutem, sed exponere oportet,
id, scilicet ius, cuius ususfructus legaba-
tur, dum est apud dominum, non potest tan-
quam seruitus annumerari bonis illius, cum
rei suae nulla possit esse seruitus. l. in recom-
muni. ff. de serui. vrb. praed. & cum non sit,
nec potest consequenter dici extra bona, quia
non entis nullae sunt qualitates, & iste est ue-
rus intellectus illius. l. qui plenius expositus
est hic in Commen.]

ADDITION. Quia non possunt stare sine
re, uel persona, cuius sunt. l. si aliena. §. hoc
iure. cum si. ff. de usufr. Ang.

b **Quaedam.** hic fit alia diuisio.

c **Communia sunt.** Non tamen agitur cō-
muni di. secundum Pla.

SYL.

Nam iudicium communi diuid. indu-
ctum fuit ad diuidendas res, ex quarum com-
muniōne poterant oriri discordiae, haec uero,
quae hic enumerantur, cum dominia distin-
guerentur, relictæ sunt in naturali illa com-
muniōne, quia ex eorum usu non uidebatur
perturbari tranquillitas humanae societatis,
sed potius earum diuisio praebisset materiā
rixarum.]

Omniū, scilicet usu, non proprie-

* Adde, q. Theophilus uertit, tu doo to aennaon, quod sonat, aqua semper fluens ne quis putet hic agi de aqua pluua.]

a. Et mare. Sic ff. de iniur. l. iniuriarum, §. si quis me prohibeat. †

† & l. venitor. in b. Et p. hoc.

prin. ff. cō. id est per con-

mu. pred. sequens, †. cū

† Similis sit accessio ma-

locutio i. ris, arg. inf. eo.

fr. de stip. §. si tamen. Sed

ser. i. p. ric. contra. ff. ne

† alias a ne in loc. pub.

villis. l. littora. ubi di-

† alias se citur littora ef-

abstineat. se, populi Ro-

† alias si mani. Sed il-

lut est uerum

quo ad iurisdi-

ctionem, uere

tamē sunt cō-

munia, ut hic.

sic C. de quadr.

præ. l. bene a Zenone secus in ripa fluminis,

quæ non est publica, licet flumen sit publicū

ut inf. eo. §. riparum, ibi, sed proprietas. Et po-

test esse ratio, quia inundatio fluminis raro

venit, & ideo esse potest utilitas in propieta-

te ripæ, at mare assidue inundat, unde par-

uula esset utilitas, non ergo proprietates quæ-

ritur, ut C. de bo. quæ lib. l. si. §. si.

SYL. † Dic tria considerata, primo usus, & hic

est de iure naturali primæuo communi om-

nibus animantibus, secundo potestas acqui-

rendi dominium per occupationem, & hæc

est de iureg. & solis hominibus conuenit, ter-

tio iurisdictionis & protectio, & hæc est popu-

li Romani. solutio tamen glo. hic commu-

niter tenetur.]

c. Villis. ab alio positis, & habet duas signi-

ficationes dicitur enim casa uel insula quæ-

dam, in qua non habitabatur, sed uel retia

& mare, a & per hoc b

littora maris. Nemo

igitur ad littus maris

accedere prohibetur:

dum tamen † villis, c

& monumentis, d &

ædificijs e † abstineat:

quia non f sunt iuris-

gentium, † sicut est

mare. g

† Flumina & portus

II. hæc remanere publica, quia nullum con-

trouertendi locum habere videbatur illorū

communis usus.] No. flumina & portus esse

publica. Item, q. piscandi ius in eis omnibus

commune est. Item, quid sit littus.]

h. Flumina autem omnia. Scilicet perpe-

tua, ut Padus, & Rhenus: quædam enim

sunt priuata, ut fossata in agris posita, quæ

crescunt, & decrescunt, quæ quandoque cur-

runt, quandoque non, ut ff. de flumi. & ne

quid in flumi. l. i. §. 2. & ff. eo. nemo. in fi. Idē

iuris est in fossatis existentibus inter fundū

& viam. nam & ea sunt illorum, quorum

est fundus, cui sunt contigua, Bar. in tractat.

Tiber ver. agro. nu. 6.

i. Omnibus. Nec qui fuit primo longo tē-

pore piscatus, alium superuenientem repel-

lere potest, ut ff. de usufructu. l. si. nisi forte spa-

tio triginta annorum, ut ff. de quier. & tem-

po. præscrip. si quisquam. Vel secundum Ioā.

intellige hanc. l. si quisquam quando erat in

possessione piscandi.

* Adde, quod si volumus acquiri ius ex præ-

scriptione, & non acquiritur: aut consuetu-

dine, & acquiritur: ita communiter resol-

tur. l. in littore. ff. ne quid in loc. pub. aut ædi-

ficando aliquis damnum sentiret. l. 2. §. ad-

uersus. eo. tit.

f. Non sunt iurisdictionum, id est commu-

nia de iuregentium, sicut est mare, immo eo-

rum, qui ibi æ-

dificauerunt, l. cum de-

creto præ-

toris alias

per quem

libet iure

publico, p-

hiberi p-

secundum

Ang. hic.

SYL.

de publi-

quæ ad

proprietate

sunt cō-

secg quod

iurisdictionem

rem

SYL.

Adde, quod si volumus acquiri ius ex præ-

scriptione, & non acquiritur: aut consuetu-

dine, & acquiritur: ita communiter resol-

uunt docto. de quo latissime vide Ioan. Frā.

Balhum in tract. præscript. in 6 quæst. 4. par.

5. par. princip. col. 215. nisi sit præscriptio tā-

ti temporis, cuius initij memoria in contra-

rium non existat.

* Verior tamen est intellectus ad l. si. quem

ibi tradit Paul. de Cast. quod qui solus pluri-

bus annis piscatus fuerat, tempore prohibi-

tionis iam desierat esse in quasi possessione

piscandi: hunc enim intellectum innuere

videtur illa disiunctiua (vel) quæ secundum

Bal in l. filia. C. de coll. diuersitatem inducit

eisdem retentis terminis.]

ADDITIO. Et dicitur constitui in pos-

sessione piscandi, quando iste, qui primo pi-

scatus est, prohibuerat alios volentes acce-

dere

Liber Secundus

dere piscatum, & isti prohibiti acquieverant prohibitioni, nec contraveniant. Et hæc faciunt ad q. utrum ille, qui tenuerit molendinum per triginta annos in aliquo flumine, possit alios prohibere, ne ibi molendum habeant Christ.

primum a plano vergere incipit usque ad aquam l. pen. ff. de flu. & ne quid in flum. f. i. iure gentium. i. de iure gentium: vel. i. omnibus gentibus publice patet. g. Earum. f. riparum.

a Commune. id est in cōmuni omnib. patet non autem est commune, immo publicum secundum lo. **b** Est autem littus, ut ff. de verbo. signific. l. littus. **c** Hybernus. id est hyemalis quando vento undæ trahuntur: quasi dicat quantumcunque mare aliquo tempore plus extēditur in hyeme, vel æstate, tantum est littus eius. **d** Excurrit. hic continua quod est infra eod. §. littorum.

commune ^a est in portu fluminibusque. [†] Est ^b autem littus maris, [†] quatenus hybernus ^c fluctus maximus excurrit. ^d

¶ Vfus riparum publicus est: proprietates vero illorum est, quorum prædijs adherent. h. d. ex l. riparum. ff. eo. A. et.

¶ Riparum ^e quoque usus [†] publicus est iure gentium, ^f sicut [†] ipsius fluminis. Itaque naues ad eas [†] appelle-

re, funes arboribus ibi natis religare, onus aliquod in ijs reponere, cuiuslibet liberum est, sicut per ipsum flumen nauigare. Sed proprietates earum ^g illorum ^h est, quorum prædijs [†] adherent: i qua de causa arbores quoque in eisdem ^k nata, eorundem ^l sunt.

¶ Vfus littorum est publicus de iure gentium, sed proprietates eorum nullius est, sicut ipsius maris. A. et.

proprietates sit illorum, quorum prædijs adherent, tamen non possunt disponere de ripis, sicut alij domini de re sua. quia usus est publicus, & ideo deteriorare non possunt arg. l. pen. & si. ff. de usu & hab.

K In eisdem. f. ripis. **L** Eorundem. Sed quid si piscator vult ligare, dominus vult incidere? Videtur dominus præferendus, ut sup. de ijs qui sunt sui vel alieni. iur. in si. ibi, nec cuiquam &c. & C. de iud. nemo exterius. & ff. solu. marri. etiam. §. si cet. Sed contra credo, ut ff. de usu & ha. l. fin. & de usufru. si cuius. §. item Nerua. (alias est in l. equissimum.

¶ Et hæc uerior ratione publicæ utilitatis, si simul ueniunt: secus si unus post alium, glo. in l. nemo. ff. eo. & declarat hic Christ.

¶ Littorum. CASVS. Quærebatur de littoribus, & eorum usu, cuius iuris sint, & videbantur communia, ut sup. dictum erat in §. 1. Tamen contrarium dicitur, quod immo eorum usus publicus est: & hoc est ex eo, quia ibi non loquitur de usu sed de ipsa re, & de ipso mari, & littoribus. illa enim sunt communia, usus vero eorum est publicus, prout declarant Bald. & Christoph. hic. Not. quod usus littorum publicus est, sicut maris.

Item, quod licet edificare, siccare retia, & huiusmodi. Item, quod proprietates littorum in nullius bonis est. Item, quod illud, quod est omnium, potest dici esse nullius,

h Illorum. f. hominum quorum &c.

¶ Rationem reddit Aldo. in figuratone casus.

i Adhæret. Sed quid si uia publica est in medio inter flumen & agrum? Respō. idem quod hic ut ff. de acquir. re. dom. l. Maritus.

****** Idē de fossis existentib. inter viam publicam & agrum secundum Veron. de serui rusti. præ. c. de ripa. Item declaratur hunc tex. ut licet riparum

† alias hærent.

S Y L.

S Y L.

a Lit.

quoad usum

¶ alias publicus est & iuris gentium.

****** facit l. fluminum, hic ff. d. dam. infect. in **S Y L.** prin. **†** alias applicare.

¶ Riparum. **Catum** non expedit figurare, dubium tamen poterat facere, quod exemplo littorum, quæ (ut dicitur in §. seq.) eiusdem iuris sunt quoad usum & proprietatem, cuius est mare, ripæ quoque naturam fluminum etiam quoad proprietatem sequi deberent. Quo non obstante dicitur, quod usus quidem riparum publicus est, sicut & fluminis, eo quod alias usus fluminis inutilis esset, nisi liceret ad ripam accedere. aliquo. n. concesso intelliguntur concessa esse omnia, sine quibus illo uti non possemus. l. 2. ff. de iurisd. omn. iud. sed proprietates earum illorum est, quorum prædijs adherent: cuius rei rationem reddit Bal. in l. riparum, ff. eod. quia & si ruant, uel aliter uidentur, ex eorundem prædijs reficiendæ sunt. l. si locus. in fin. ff. quemad. fer. amit. * nam cuius est onus, eiusdem & commodum esse debet. cap. qui sentit. de re. iur. libro sexto.] Nota summarium.

e Riparum. i. fluminis. **¶** Discrimen ripæ, & littoris expressit etiam Ouid. lib. 6. Metamor. cum loquens de fluminibus influentibus in mare, ait, Campoque recepta, liberioris aquæ pro ripis littora pulsât. Ripam autem diffinit Vlpia. lib. 1. de flumi. & nequid in flumi. esse id, quod flumen continet, naturalem rigorem cursus sui tenens.]

****** Adde, quod cōfinia ripæ sunt a loco, quo

a **Littorum.** s. maris, ut sequitur.

b **Publicus.** sup. eo. §. & quidem. ibi, & per hoc & c. contra. So. dicit Pla. omnia commu-
nia esse publica. & e contra scilicet ratione quorundam usum, ut ecce tam mare, quam flumina, & lit-

tora, & ripæ, in usu animan-

alias iu- regium inbibendo, & in abluendo, & commoran-

do, & similib. quæ exigit na-

alias im- ponere. tura: sed ius pi-

scandi, quod in his est, solū competit ho-

minibus, & re- tia siccandi, &

i. dñiū quædam simi-

fic inf. §. lia, portusta-

interdū. men dicit esse

hoc, eo, ti. publicos, non cōmunes. Sed

Ioan. dicit nul- la communia

eē publica, uel e contra. ea. n.

demum sunt cōmunia, quæ

cum sunt in usu omnium animantium, occupantibus

conceduntur, ut lapilli, & gemmæ in litore

maris, ut inf. eo. §. item lapilli, & ff. eod. item

lapilli. Sed publica non solum non concedū-
tur occupanti, immo interdita proponun-

tur, nequid in eis fiat, ut ff. nequid in loco pu-
bli. & de flumi. & alijs tit. Præterea quomo-

do potest esse quod ait Pla. cum in diuisione

supra posita uelut duæ species oppositæ po-
nantur, communia, & publica, ut sup. end. in

princi. & quod dicit hic publicus. i. commu-
nis, uel publicus quo ad usum † communis

vero quo ad proprietatem.

Et tunc vera ē opi-

S Y L. nio Pla. ut

contradi- cantur pu-

blica, sed non e con-

tra, nisi re- spectu quo-

rundā v- sum.

S Y L.

Littorum a quoque

usus publicus b est &

† iurisdictionum c, fi-

cut & ipsius maris: d

& ob id cuilibet libe-

rum est casam ibi † po-

nere, in quam se reci-

piat, sicut retia e sicca-

re, & ex mari deducere.

Proprietas † autem eo-

rum f potest intelligi

nullius g esse, sed eius-

dem iuris esse, cuius

& mare, & quæ subia-

cer mari, terra, vel a-

rena.

Quæ sunt commu-

nities, uel publicus quo ad usum † communis

vero quo ad proprietatem.

Et hæc opin. tenenda est, & sic opin. cu-

iulibet in casu suo uera est, ut declarat hic

Christo.

iurisdictionum. i. de iure gentium.

Maris. scilicet est.

Sicut retia. Hysteron proteron, i. ordo

conuersus, ut. ff. eo. riparum.

Eorum. scilicet littorum.

Nullius. i. hominis singularis: omnium

autem sunt, & sic differt ab illo §. nullius. in

fra statim posito.

Vniuersitatis. **CASVS.** non figuratur

in positione declarationis seu descriptionis,

si tamen vis formare, dic quod ista uideban-

tur publica, nō vniuersitatis. l. inter publica,

ff. de verbo. signifi. quasi populi, id est illius

populi. sed contrarium dicitur, quod immo

puli, sed vniuersorum populorum, ut decla-
rat gl. i. inf. eod. §. No. summa. Item no. quæ

dicantur vniuersitatis.

Vniuersitatis. Quæ etiam publica quan-

doque dicuntur, id est unius populi, ut C. de

facrofan. eccl. l. si. in princip.

Sed aliter acci- pitur supra eo.

§. flumina, nā loquitur ibi de

illo, quod est publicum om- nium populo-

rum.

In ciuita- tibus. Et ciuita-

tum sunt.

Theatra. Theatrū.

Atheorando, id est inspicien-

do, ut in arena Veronenli.

Dic, quod ē dictum a theo-

ma hoc est, ui- deo: latine dici

potest specta- culum.

Stadia. sta- dium est octa-

ua pars millia- rij, quod Hercules currebat uno anhelitu, ut

legitur in historijs.

Hic accipitur pro loco, in quo homines

vel equi, ludorum causa currunt, quem Latini

curriculum uocant. sic Cice. in Tuscul. In

stadio Censores exclamant.

Similia. Quæ sunt ad delectationem

populi, ut laxe uix, & pictura in palatio.

Et si qua alia. scilicet necessitatis causa

facta, ut curia communis, palatium, nau-

gium, & sunt supradicta vniuersitatis domi-

nio, & usu. Sed Pla. dixit vsutantum esse uni-

uersitatis, alia sunt quæ dominio & fructu

sunt vniuersitatis, non usu, ut fundi ciuita-

tis, & serui, ut ff. de in ius uoc. sed si hac. §.

qui manumittitur, & ff. de verborum signi-

fica. l. inter publica, & de contrahen. emptio.

sed Celsus. §. i.

ADDITIO. Dicite ex mente doct quod

hæc omnia dicuntur vniuersitatis & quo ad

dominium, & quo ad usum communem, ut

hic, & l. sicut. §. i. ff. quod cuiusque uniuers-

Est tamen differentia inter res vniuersitatis,

quia quædam vniuersitatis appellantur, &

quo ad dominium & quo ad usum commu-

nem, ut sunt theatra, & stadia. Quædam

vero sunt vniuersitatis quo ad dominium,

& quo ad usum particularia, ut sunt prata

vniuersitatis, ex quibus commodum perci-

pitur in particulari: & ita dicunt doctor.

Christoph.

Nullus. Ista pars usque ad §. singulorū.

K 4 diui-

quod ad

alias iu-

regium

alias im-

ponere.

i. dñiū

fic inf. §.

interdū.

hoc, eo, ti.

publicos, non

cōmunes. Sed

Ioan. dicit nul-

la communia

eē publica, uel

e contra. ea. n.

demum sunt

cōmunia, quæ

cum sunt in

usu omnium

animantium,

occupantibus

conceduntur,

ut lapilli, &

gemmæ in litore

maris, ut inf. eo.

§. item lapilli,

& ff. eod. item

lapilli. Sed publica

non solum non

concedū-

tur occupanti,

immo interdita

proponun-

tur, nequid in

eis fiat, ut ff.

nequid in loco

publi. & de flumi.

& alijs tit. Præterea

quomodo potest

esse quod ait Pla.

cum in diuisione

supra posita uelut

duæ species oppositæ

ponentur, communia,

& publica, ut sup.

end. in principi. &

quod dicit hic publicus.

i. communis,

uel publicus quo ad

usum † communis

vero quo ad proprietatem.

Et hæc opin. tenenda

est, & sic opin. cui-

libet in casu suo uera

est, ut declarat hic

Christo.

iurisdictionum. i. de

iure gentium.

Maris. scilicet est.

Sicut retia. Hysteron

proteron, i. ordo

conuersus, ut. ff. eo.

riparum.

Eorum. scilicet littorum.

Nullius. i. hominis

singularis: omnium

autem sunt, & sic

differt ab illo §. nul-

lius. in fra statim

posito.

Vniuersitatis. CASVS.

non figuratur in

positione declarationis

seu descriptionis,

si tamen vis formare,

dic quod ista uideban-

tur publica, nō uniuersitatis.

l. inter publica,

ff. de verbo. signifi.

quasi populi, id est

illius populi. sed con-

trarium dicitur, quod

immo sunt vniuersitatis,

quia publicum in hac

materia non capitur

pro eo, quod est unius

populi, sed vniuersorum

populorum, ut decla-

rat gl. i. inf. eod. §. No.

summa. Item no. quæ

dicantur vniuersitatis.

Vniuersitatis. Quæ etiam

publica quandoque

dicuntur, id est unius

populi, ut C. de

facrofan. eccl. l. si. in

princip. Sed aliter acci-

pitur supra eo. §. flumi-

na, nā loquitur ibi de

illo, quod est publicum

omnium populorum.

In ciuitatibus. Et ciuita-

tum sunt. Theatra. Theatrū.

Atheorando, id est in-

spiciendo, ut in arena

Veronenli. Dic, quod ē

dictum a theo- ma hoc

est, uideo: latine dici

potest spectaculum.

Stadia. stadium est

octaua pars millia-

rij, quod Hercules

currebat uno anhelitu,

ut legitur in historijs.

Hic accipitur pro loco,

in quo homines vel equi,

ludorum causa currunt,

quem Latini curriculum

uocant. sic Cice. in

Tuscul. In stadio Cen-

sores exclamant. Similia.

Quæ sunt ad delectationem

populi, ut laxe uix, &

pictura in palatio. Et si

qua alia. scilicet necessitatis

causa facta, ut curia

communis, palatium,

nauigium, & sunt supra-

dicta vniuersitatis domi-

diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, quæ sunt in nullius bonis. Secundo ponit exemplum de rebus sacris. Tertio de religiosis. Quarto de sanctis rebus. Secunda ibi, Sacra. Tertia ibi, Religiosum. Quarta

ibi. Sancta, Et quamlibet partem sum- mabo per se. Aret.

a ¶ Nullius. Scilicet homi- nis, uel homi- num, nec pos- sunt esse, sed sunt in bonis Dei censura si- ue dispositio- ne, & sic non obstat qd pos- set dici de cõ- muni bus & pu- blicis reb. vni- uersitatũ, quæ uidentur nul- lius esse, quia esse possunt, & sunt hominũ, licet non ho- minis singula- ris. Item con- tra infra eodẽ, §. feræ. So. ut ibi.

SYL. ¶ alias do- naria,

¶ Sacra res. Catum non ex- pedit figurare, quia sumus in declaratiõe ter- minorum, & litera clara est. Not. quid sit sa- crum. Item, qd sacra etiã im- perialibus decretis prohibentur alienari, ex- cepta causa redemptionis captiuorum. Item, quod nemo sibi sacrum propria auctoritate constituit. Item, quod locus, ubi est ecclesia, ea diruta, remanet sacer.

¶ c. Cleros
§. Pont. ii
distinç.

b ¶ Sacra. Pontifices, scilicet Papas, & epi- scopos. Sed nunquid Imperator dedicare po- test? Videtur quod sic, ut ff. eo. l. sacra. §. i. ubi dedicat, idest potestatem dedicandi dat. nam olim Imperatores erant sacerdotes, ut in ca- nonibus dicitur: † Vel dic dedicat, alij (su- pra episcopo) permittendo sine requisitione, uel concedi, scilicet requisitus.

SYL.

¶ Vera solutio est, quod loquitur secundum tempora antiqua, quando potestas religio- nis non erat restricta ad Pontifices, ut hodie.]

e ¶ Aedes sacra. Hic locus dicitur sacer, ut hic, & sanctus, ut C. de sacrosan. eccle. l. fan- cimus, item religiosus, ut in auth. vt religio-

sa domus.

d ¶ Et dona. (alias donaria) idest thuribula & cruces, & calices. Accur.

e ¶ Quæ etiam, scilicet donaria, non autem referas ad aedes sacras, nam illæ nullo modo

obligari prohibuimus excepta § causa redem- ptionis captiuorum.

Si quis autem auctori- tate sua quasi sacrum sibi constituerit, sa- crum non est, sed pro- fanum. h

¶ Locus autem, in quo aedes sacrae sunt ædificatae, etiam diru- to edificio, sacer adhuc manet, i vt & Papinia. scripsit. †

¶ Religiosus locus fit ex mortui illatione: fieri autem non potest nolente domino, vel habente ius commu- nis proprietatis vel v- susfructus: sufficit au- tem semel consensisse. hoc dicit ex l. intan- tum. §. religiosum. ff. eodem.

de alie. & emph. §. hoc autẽ super ipsis. coll. 9. Item propter alimenta pauperum ut 12. q. 2. c. aurum habet ecclesia.

¶ Vide tex. in auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccle. & ibi doct.

* ¶ Adde, quod traditur hic, licere pro redẽ- ptione captiuorum alienare donaria ad mi- nisterium Dei deputata, extendi per docto. etiam ad carcere inclusos propter delicta, qd attestatur Crot. in repet. l. si constante. col. 18 ff. solu. matrimo.

h ¶ Profanum. i. non sacrum.

i ¶ Sacer adhuc manet. definit tamen esse sa- cer, si ab hostibus capiatur, ut infra de inuti. stipula §. primo, & ff. de reli. cum loca. Item locus esse religiosus definit, quando ea re- mouentur, quæ talem eum reddebant, ut ff. eodem, sacra, §. illud. & de reli. l. antepenul. in fin.

¶ Religiosum, CASVS. figuratio non esset neces.

possunt aliena- ri, ut in auth. de alie. & em- phy. §. & quo- niam cognoui mus. coll. 9.

f ¶ Constitu- tionem, ut C. de sacrosanct. eccles. l. sancimus.

¶ Dic tamen, quod illa con- stitutio nihil ualet, quia cõ- munitè cõclu- dunt docto. in c. ecclesia San- Mariae. de con- sti. quod etiam illæ. ll. quæ in beneficium. ec- clesiarum sũt factæ ab Impe- ratore, ex defe- ctu potestatis non valent.

g ¶ Excepta. Nam hominũ animæ quibus libet rebus præ- ponenda sũt, ut C. de sacros. eccles. l. sancimus. in fin. Itẽ propter debi- tum, si quod habet ecclesia, ut in authen.

SYL.

Sacra res aliqñ alie- nari pñt,

SYL.

Locus de finit cesa rer dupli- citer.

SYL.

* necessaria in declaratione termini: * Ita-
 ¶ in l. xde men vis ponere, dic, quod primi responsi po-
 ff. de cō. terat esse dubitandi ratio, quod in §. praxe.
 emptio. vidimus res sacras priuatorum auctoritate
 constitui non posse: at diuersum statuitur
 in religiosis,

propterea, q
 tunc minus
 afficitur lo-
 cus, quam cū
 efficitur sacer,
 idque ex reg.
 l. in remāda-
 ta. C. mand.]
 & dum dici-
 tur, quod in-
 uito socio nō
 potest inferri
 in communē
 locum vel a-

* Cōcor.
 c. cū oēs i
 gl. i. post
 medium,
 ibi, nisi
 rē conce-
 dāt extra
 de const.

lienum, quā-
 uis sepulchro
 cōmuni quis
 inuito socio
 vti possit: ra-
 dubitādi erat fauor religionis, & quod satis
 erat solui pretium loci. Videmus enim alias
 fauore religionis quem ita astringi. l. fin. §. i.
 C. de com. ser. manu. & ibi Bald. sed contra-
 trarium dicitur, quia non debet vni per aliū
 iniqua conditio inferri. l. non debet. ff. de re-
 gu. iur. nec astringi quis ad vēdendum. l. nec
 emere. C. de iure de lib. & sine facto nostro
 nostra a nobis non abdicantur. l. id quod no-
 strum. ff. de regu. iur. * res enim religiosa
 (vt dictum est) nullius in bonis est. In com-
 mune autem sepulchrum idcirco etiam in-
 uito socio licet inferre, quia cum iam locus
 sit religiosus, non debeo prohiberi vti re cō-
 muni ad vsum destinatum, veluti re mea.
 vltimi autem responsi illa est ratio, quia vo-
 lenti non fit iniuria neque dolus l. nemo vi-
 detur. de reg. iur.] No. quæ dñt in sūmario.
 a ¶ Vnusquisque. Aliud in sacro, vt supra eo-
 dem. §. sacra.

¶ Nunquid autem secundum canones hoc
 dicatur religiosum? dic quod non, vt dicit
 Dec. i. c. quāto col. pe. de iud. vbi alios refert.
 b ¶ Mortuum. scilicet totum + vel saltem
 caput cuius imagine cognoscimur, vt ff. de
 relig. cum in diuersis. Quid si partialiter ca-
 put est in diuersis locis? Respond. illum esse
 religiosum vbi est maior pars, vt argu. ff. de
 statu ho. l. quæritur & inf. de vul. sub. §. & si
 ex disparibus. Si autem æqualiter, neuter: se-
 cundum Ioan.

ADDITIO. Et nota quod si pars anterior
 appareat, illa tanquam nobilior inspicitur,
 ar. l. quod conclaue. ff. de dam. infec. Angel.
 * sed verior est ratio, quia inde cognoscitur
 cuiusque imago. d. l. cum in diuersis. Syl.

Locus pu-
 rus qd est

c ¶ Locum purum. i. qui neque sacer, neque
 sanctus, neque religiosus est ff. de religio. &
 sump. fun. l. 2. § purus autem.

d ¶ Inferre nō licet. Extraneos: nam ipse so-
 cius recte ibi sepeliri potest, etiam sine con-
 sensu cæterorum: maxime cum nō est alius
 locus, in quo sepeliat, vt ff. de relig & sump.
 fun. l. si plures.]

est, proprietarium g
 placet, (nisi consentiē-
 te h vsufructuario) lo-
 cum religiosum non
 facere. In alienum lo-
 cum consentiente do-
 mino licet inferre: &
 licet postea ratum non
 habuerit, quā il-
 latus est mortuus,
 tamen locus religio-
 sus fit.

e ¶ Inuitis.
 Hoc fauore re-
 ligionis iā fa-
 ctæ, alias con-
 tra, vt sup. px.
 §. & ff. cōm. di-
 ui. l. Sabinus.

ADDITIO
 Hoc nō vide-
 tur verum: &
 gl. melius sol-
 uit in d. l. Sab.
 Vnde dic la-
 tius, qd aut so-
 cius vult vti,
 facere, seu refi-
 cere in re cō-
 muni ad eum
 vsum ad quē
 parata est, &

pōt alio prohibente, aut ad vsum, ad quē res
 parata nō est, & tunc subdistingue: quia aut
 interest prohibentis non vti, & est melior cō-
 ditio prohibentis: aut non interest: & tunc
 melior est conditio facienti: Ioan. Fab. post
 Dy. in reg. in re communi de reg. iur. lib. 6.
 f ¶ Vsufructus. scilicet loci puri, argu. ff. de
 vfu & hab. l. fin.

g ¶ Proprietarium. Nisi consentiat fructua-
 rius: vel nisi testatorem, qui vsumfructum
 legauit, velit sepelire hæres, vt ff. de relig. l.
 2. §. si vsumfructum

h ¶ Consentiente. Quid si primo consen-
 sit, post pœnituit ante illationem? Resp. suffi-
 cit semel voluisse, vt ff. de aqua plu. arcen. l.
 in diem & inf. proximo respon.

* ¶ Adde, in tex. ibi. Ratum non habuerit,
 expungendam esse negationem: idque ex Pā-
 dectis Florentinis, & Theophilo hic manife-
 ste probat Ant. August. lib. 1. Emenda, ca. 2.
 sensus autem erit, locum religiosum fieri
 quamuis non concedente domino illatus
 sit mortuus, si modo postea id ratum habue-
 rit: nā in maleficijs quoque ratihabitio man-
 dato comparatur. l. hoc iure. de reg. iur.

¶ Sanctæ. **CASVS.** Quærebatur quid san-
 ctum diceretur & respondet Imperator, qd
 portæ & mœnia ciuitatis: cuius contrarium
 videbatur, quia non videbantur ea esse in
 bonis nullius, sed publica, sicut viæ, thea-
 trum, & similia, seu magis vniuersitatis.
 contrarium tamen dicitur ex ratione affi-
 gnata in tex. * non quidem abnegando quin
 sint vniuersitatis vel publica: sed quia ad-
 dita est his alia qualitas, quod sanctione
 quadam firmata sunt, idcirco sancta dicun-
 tur, exemplo earum partium legum. quæ
 sanctiones appellantur.] No. quæ dicantur
 res sanctæ, & quare, item, quod valet argu-
 mentum

mentum ab allusione vocabuli. Item, quod poena capitalis est in transcendente muros ciuitatis Romanæ. Item, quæ proprie dicantur sanctiones: quam quidam derivationem approbat etiam Macrobius. lib. 3. Saturna. ca. 3.

quod autem & unde dicatur sanctum, docet Bud. in tit. ff. eo. in suis annota. * vt autem recte percipiatur quid sit sanctio, sciendum est olim moris fuisse, cum aliqua. l. rogabatur, &

* quo ad huc §. vi. de Bud. in Annot. d. Pand. in l. i. in pri. de iust. & iur. vbi agit de verbo sanctum in scriptis redigebatur, vt postea quam apposuerunt omnia legisca. i. in pri. ma parte adderet quoddam aliud caput, quod sanctionem vocabatur, in quo poena aduersus illos statuebatur, q. contra capita superscripta fecissent.]

a Muri. scilicet ciuitatis Romanæ.

SYL Et tunc est poena capitis. l. fi. ff. eodem. & ibi nota.

* Adde, quod vetus lex Romuli fuit his verbis. Moenia sacrosancta sunt: quam videtur Cice. significasse lib. 12. de natu. Deo cum ait, muros a Pontificibus habitos esse sanctos, quos violare nefas esset. Sane. licet Iustinianus dicat & portas sanctas esse, olim tamen sanctas non fuisse, sicut muros, liquet ex Plut. in Problema. qui plures huius differentiarum causas recenset.

* Quid de ciuitate alia, vel castro? Respon. nec ibi quicquam facere licet sine auctoritate Præsidis, vt ff. eod. sacra. §. muros. † Vel

sanctum. §. forte vniuersitati licet, non priuato, vt C. de vlt. eo. tit. ope. pub. l. omnes.

* In tali casu punitur extra ordinem arbitrio iudicis. l. i. in fin. ff. ne quid in lo. sacro.

e Sanctos, idest firmos, a sancio sancis nō calce vel lapidibus, sed lege firmatos, vt sequitur.

Lucanus. c Deliquerint, scilicet transcendendo, vel rumpendo. sicut fecit Remus frater Romuli, vt hic, & ff. eod. l. fin. vnde Lucanus. Fraternali primi maduerunt sanguine muri.

d Constitutus, vt C. de le. & con. l. non dubium. Accur.

SYL Declara, vt docui in figuratione casus;

nihil enim facit. l. non dubium. ad verum intellectum huius loci.

e Sanctiones, in stricta significatione. Quæque ponitur largius pro qualibet imperiali lege, vt C. de no. co. fa. §. quibus. ibi, colligentes vero &c.

legum eas partes, quibus poenas constitui-mus^d aduersus eos, qui contra leges fecerint, sanctiones^e vocamus.

* Res sunt nostræ aut iure naturali, aut iure civili: & a vetustiori inchoandum est, h. d. ex l. i. ff. de acquir. rer. dom. Ang.

* Singulorum autem hominum multis modis res fiunt. Quarundam enim rerum dominium nanciscimur iure naturali, quod (sicut diximus^f) appellatur ius gentium, qua-

seffor facit fructus suos, & quid contineatur appellatione fructuum. Quarto ponit vnum casum exceptiuum a prima parte: videlicet quod ea, quæ sunt in nullius bonis, non tamen in totum efficiuntur occupantis. Quinto quando per traditionem vel non in personam certam vel incertam dominium transferatur. Secunda ibi in §. Cum ex aliena materia. Tertia ibi, Siquis autem. Quarta ibi, in §. Thesaurus. Quinta ibi in §. Per traditionem. Angel.

* CASVS non signatur in diuisione. No. quod appellatione multorum, veniunt duo, secundum communem intellectum. Item quod ius gentium appellatur ius naturale. Item, quod ius gentium est antiquius iure civili. Item, quod a vetustiori, inchoandum est. Item, quod ius gent. productum est cum ipso genere humano a natura. Item, quæ iura ciuilia locum & principium habuere. Item, ibi ll. scribi ceperunt, q. ad substantiam l. non requiritur scriptura: sed tamen hic tex. probat contrarium. quia etiam magistratus creati ceperunt, qui ante non erant ergo ll. scribi, quæ ante non erant, non dico scripturæ, sed ipsæ ll. & ita intelligit Deci. in ru. de constit. in 3. col. Tamen hic tex. potest optime probare vtrumque intellectum.]

f Diximus, Sed vbi? Respon. supra de iur.

Quandoq; largissime p. collectione totius iuris ciuilis. vt in procem. ff. in princ.

* Singulorum. Diuisione. Ista est secunda pars principalis huius tituli, quæ diuiditur in quinque partes principales. Primo, qualiter acquiruntur nobis res, quæ in nullius bonis sunt. Secundo qualiter acquiruntur ea, quæ sunt alterius, ex facto nro, ex permissione, vel fabricatione. Tertio, quando vsu-fructuari⁹, vel bonæ fidei possessor facit fructus suos, & quid contineatur appellatione fructuum. Quarto ponit vnum casum exceptiuum a prima parte: videlicet quod ea, quæ sunt in nullius bonis, non tamen in totum efficiuntur occupantis. Quinto quando per traditionem vel non in personam certam vel incertam dominium transferatur. Secunda ibi in §. Cum ex aliena materia. Tertia ibi, Siquis autem. Quarta ibi, in §. Thesaurus. Quinta ibi in §. Per traditionem. Angel.

SYL

re natura §. i. ibi, quod vero naturalis. Vel supra de iure natu. §. sed naturalia. Vel melius, sup. eo. §. & quidem.

SYL. * Ultima opin. verior est: nam nec in §. quod vero, nec in §. sed naturalia. ius naturale appellatur

ius gentium, sicut in §. & quidem.]

a. Iure civili. Ut usufructu, arrogatione, de quibus incipiet dicere, infra de usufructu.

* Adde glo. in ver. nostrae. l. i. ff. de acquir. re. domin. & Bar. in l. in re. in princ. ff. de rei vendi. Et quibus modis probetur dominium, doce ampliter. l. inf. de act. §. i. col. 13.

b. Vetusiore, sic ff. de iur. immu. l. super c.

c. Rerum natura, i. Deus.

d. Prodidit, id est statim cum procreauit Deus gentes, statim fuit ius gentium.

SYL. * Adde, quod prodidit hoc loco exponendum est pro dedit, & in esse emisit, sicut infra si quad. pau. fe. di. prodita actio dicitur, i. data & concessa, non autem inuenta: & simili modo accipitur in §. huic aut inf. de actio.

SYL. * Feræ. **CASVS.** Quærebatur exemplum eorum, quæ iure gentium nostra efficiebantur: & responsum est, quod aucupium, piscatio, & venatio, acquirebant nobis iure gent. feræ, aues, & pisces, & assignatur ratio, quia, cum natura ipsa mundi decori, & utilitati hominum, ea omnia creauerit, nec huic aut illi loco ascripserit, voluit ea omnibus communia esse, & ita quod nullius sint, possint tamen omnium effici, & ideo occupanti concedantur. Sed tunc fuit dubitatum, an si capta sint in fundo alieno, sua sint: & dubitandi ratio erat, quia tunc, cum erant in illo fundo, videbantur quasi accedere fundo, & esse quædam pars & accessorium ipsius: unde videbatur iniquum, quod ex fundo alieno quid commodi domino inuito caperetur. cuius contrarium dicitur ea ratione quia nulli particulari loco sunt ascripta hæc animalia, adeo quod, quamuis in alieno fundo capta fuerint, non per hoc erant minus in bonis nullius ante capturam. Sed & fuit adiectum, an dominus posset venatorem

aut aucupem prohibere, ne fundum suum ingrediatur: & videbatur quod non, gratia exercendi aucupij, & persequendi feram, quam persequi quocunque iure gent. licebat: tamen contrarium dicitur de iure civili, si

eius non effugerint: & dominus potest prohibere, nec venandi aut aucupandi gratia fundum eius ingrediari, si prouiderit h. d.

* Feræ d. igitur bestiae, & volucres, & pisces, & omnia animalia, quæ mari, caelo, & terra nascuntur, simul atque f. ab aliquo capta fuerint, iure gentium statim illius esse incipiunt. Quod t. enim ante nullius est, id naturali ratione occupanti conceditur.

est, ut auferatur occasio rixandi quia captis postea eisdem ab alijs, facile in contentione veniret, utrum illius essent, qui prius ceperat illas, an nullius, ut nunquam ab aliquo capta.] Not. eliciantur clare per te ipsum.

* Adde, feræ bestias accipiendas esse ex presenti magis feritate, quam ex animalis genere. nam quid si leo sit, sed mansuetus, vel alia de nata mansuetudine? utique feræ bestie non sunt. l. i. §. bestias. ff. de postul.

f. Cælo. id est aere.

g. Simul atque, id est statim postquam &c. Sed nunquid res sacræ conceduntur occupanti, ut supra eo. §. nullus? Respon. Res dicitur esse in nullius bonis sex vel septem modis Natura, ut hic. Facto, ut infra eo. §. pen. Item tempore, ut ff. de acquir. re. do. l. nunquam. §. thesaurus. & in his tribus locum habet hæc regula: nisi quod in thesauro de æquitate dimidium domino soli restituitur, ut infra eo. §. thesauros. Item censura, ut sup. eod. §. nullius. Item casu, ut in hæreditate iacente, quæ vicem domini representat, ut infra de stipu. ser. in princ. Item culpa hominis, ut si ei jciam seruum ægrotantem, ut C. de lat. lib. toll. l. i. §. sed scimus, & etiam hic. Item iuris naturalis constitutione, ut liber homo, ut ff. de ver. obl. inter stipu. §. sacram.

a. Nec

præuideat est enim iniuriæ species contra voluntatem domini ingredi ipsius fundum. l. iniuria rum. §. fin. ff. de iniust.

* Deinde fuit quæsitum, an perfecte per occupationem heres acquiratur, ita ut sine facto nostro illas non amittamus: & videbatur q. sic per d. l. id quod. ff. de regu. iur. attamen

deciditur nostras esse designare, si rursus se in naturalem libertatem receperint: hoc autem statutum

Diuisio.

De occupatione ferarum

+ Intelligere, si id venire possit in hominum commercium: regula enim supponit cetera habilia. c. i. de ætat. & qual.

Res dicitur esse in nullius bonis septem modis.

Nec interest, quo ad acquirendum dominium.

b Venandi. Aliud si causa requirendi fugitium meum, ut C. de ser. fug. l. 2.

Melius facit, l. 1. §. hoc autem, ff. de seru. fugi.] quod in

odium seruorum inductum est: secus in alijs rebus, nisi sint indicia: quia non perquiruntur in fundis, aut domibus alienis ut hic p. doct.

alias id. Vel glandis colligendæ cau-

vide pul fa, ut ff. de glā. cherrimū le. l. 1. vel ut re text. in l. cipiam pecudiuus. ff. niam, quā ibi de ser. ru. abscōdi, ut ff. sti. p. dio. adexhi. thesaurus, vel si vindemiam quā emi, tollere me veditor, p hibeat ut ff. de ac em. qui pendentem.

S Y L. Adde idem, si via erat diruta. l. si locus. §. si. ff. quēad. ser. amit.]

Adde cōplures alias fallē-tias, quas tradit Cēpō. ti. de ser. rusti. pred. c. 1. nu. 24.

contra- tur. Quid si riū tenet post prohibi- gl. in l. di. tionem quid

uus. de ceperit? Respon. non facit suum, + ut C. de ser. iusti. rei vend. si fundum & l. certum & facit, inf. præd. & i eo §. apum. vers. plane.

§. adū. in- Hæc gl. cōiter dānatur: tenetur tñ actione fra eod. iniuriarum. l. iniuriarum. §. si. ff. de iniu.

****** Ratio autem est, quia solus ingressus est prohibitus, non etiam captura. Floria. tamē in l. diuus. ff. de ser. rusti. præd. ut refert Cēpol. in tractat. de serui. cap. de aucup. tradit hanc gl. defendi posse, si fundi fructus consistat in venatione vel aucupio, ut tunc caprum prohibente domino fundi, non efficiatur capiētis, per l. venationem. ff. de vsuc. & l. usufructuarium. ff. de usufru.

d In libertatem. idest laxitatem, ut statim sequitur, ut ff. de acquir. re. dom. naturalem. & l. Pomponius.

e Difficilis. idest impossibilis: sic ff. pro

loc. l. de illo. & e contra. ff. de ijs qui deie. vel effude. l. 2.

Male exponit glos. quia arbitrium est cognoscetur an ita effugerit, ut libertatem receperit, ut est de menteglo. in seq. §. in verbo capi.]

fit eius persecutio. f

Sola vulneratio feræ non facit eam suā, nisi capiatur. h. d. ex l. naturalem §. illud, ff. de acquir. re. dom.

Illud §. quæsitum est, an si fera bestia ita vulnerata sit, ut capi h possit, statim tua esse intelligatur. Et quibusdam placuit statim esse tuam: & eousque tuam videri, donec eā persequaris: quod si desieris persequi, desinere esse tuam, & rursus fieri occupantis.

Alij vero putauerunt, non aliter tuam esse, quam si eam ceperis. Sed posteriorem i sententiam nos confirmamus, quod multa accidere k soleāt, ut eam non capias. l

litatem considero.

1 Sed posteriorem. Sic ff. eo. in laqueum.

*** 1** Adde, quod priorem sententiam, quæ fuit Trebatii, amplexa est consuetudo, & ita seruatur, ut etiam a testatur Accur. in §. sequen. super ver. examen. & in d. l. naturalem. in ver. verius.]

k Accidere. licet enim præbetur vnum, idest eam vulneratam, non tamen sequitur, ut capi possit, ut C. de probat. l. neq. natales.

1 Non capias. Nota quod inspicitur quod euenire potest sic ff. loc. si quis domū. §. idem quærit, si sumptus. & ff. ad treb. l. Luc. §. pen. & ad l. falc. l. in quantitate. §. magna. & ff. ex qui. cau. ma. sed & si per prætorem, §. si feriz & ff. de ser. rusti. præ. qui sella. §. 2. & de dam. infec. qui bona. §. inter argu. tamen contra. ff. de pecul. l. eo. tempore, i. respon.

1 Dic,

S Y L

S Y L

de vulne ratione

SYL. **¶** Dic, quid ibi non inspicitur, quia secundum naturam non erat possibile. cum nihil esset in peculio, secundum Ang. hic vel non erat civilis aut honestus, secundum Christo. hic.

****** Adde, quod & fera bestia exempta ex a-

lieno laqueo, in quem inciderit, sit occupantis l. in laqueum. ff. eo. tit. quod tamen declaratur verum esse, nisi ad sit statutum, vel consuetudo loci in contrarium. Circa vero id, quod inspicitur quod euenire potest intellige id maxime procedere, cum est ex dispositione legis aut statuti. d. §. si ferax. quod multis alijs comprobatur auctoritatibus. Tiraquel. de retr. lignag. in §. 1. glos. 18. nu. 41. & 42.]

¶ Apum. **CASVS.** Dubitabatur, an si apes in arbore mea confederint, mea intelligantur facta ac si ceperim :

& videbatur quod sic, quia ex quo se in arbore mea incluserunt, & ibi fauos fecerunt, videbatur effecta pars & fructus arboris mee cuius, contrarium responderetur, quia earum natura fera est, & non magis sunt mee, quam aues; quae nidum posuerunt in arbore: quae ratione omnia subsequenter deciduntur.

***** Hoc tamen intelligendum de apibus, quas natura absque hominum cura produxit: nam quae hominum studio pascuntur, inclusa quae seruantur, tanquam occupata illorum esse intelliguntur, donec reuolare non desinunt. No. quod in apibus quarum natura fera est, necessaria est occupatio ad translationem domini. Item quod eoque domini retinetur, quousque non est difficilis persecutio.]

a **¶** Apum. Concordat. ff. de acq. rer. domin. l. naturalem. §. apum.

b ***** Fera. id est non mansueta.

***** **¶** Adde, quod Plin. natura. lib. 11. c. 5. scribit, apes esse mediae naturae, i. nec mansuetae, nec ferae.

Alueus
duo signi
ficat,

c **¶** Alueo. Vas est, ubi apes manent. Quod pro loco, ubi flumen currit, ponit, ut in eo, §. insula,

d **¶** Incluserit. quod Bul. facere noluit, in scandalum his similibus dicens: Magis timeo scandalum, timendum quam futurum iudicium, ut no. ff. de acq. re. est. dom. in l. in laqueum.

¶ Et haec communiter tenetur. ut attestatur SYL.

hic Christo.]

e **¶** Dominus erit. Nec furi tenetur, ut ff. de fur. si apes.

f **¶** Integra re. id est antequam intret, vel priusquam eximantur.

****** Adde, quod potest prohiberi propria auctoritate. l. quemadmodum. circa prius ff. ad l. ag. & no. gl. in l. 3. in vers. plane de acq. re. do. potest etiam cum eo agi actione iniuriarum si me inuito ingredias. l. iniuriarum. §. si quis me. ff. de iur. g. **¶** Prauide- ris, quid si fuerit ingressus, an poterit retinere eum, ut det quod accepit: cum homo quilibet possit prohibere, ne quis intret fundum suum?

que, si quos effecerint, eximere quilibet potest. Plane integra re, si prauidetis & ingrediētem fundum tuum, poteris eum iure prohibere, ne ingreditur.

***** Examen h quoque quod ex alueo tuo euolauerit, eoque intelligitur esse tuum, donec in conspectu tuo est, nec difficilis persecutio eius est, alioquin occupantis sit.

¶ Pauonum, columbarum, & ceruorum fera natura est: & animum reuertendi habere desisse creduntur, quando reuerti desueuerunt. h. d. ex l. naturalem. §. pauonum. ff. de acq. re. dom.

Resp. cum dominus factus sit per occupationem non video quare desinat esse dominus argumen- huius. §. qui tantum prauidenti consulit.

h **¶** Examen. i. vniuersitas apum, alias per approbationem ponitur. alias pro iudicio, ut C. de ad uo. diuer. iudicio. l. nemini. Et forte seruatur aliud de consuetudine in hoc §. & in superioribus duobus.

***** **¶** Dic, quod hic accipitur per fetu apum, & noua illa sobole, quam cum grandiuscula est, parentes alueo emittunt, ut nouas sedes sibi comparerent: non autem accipitur per collectionem apum aluearibus inclusa, quae mellificat, & iam nostra est. Et dum dicit glos. quod forte aliud seruatur de consuetudine, adde quod non est credendum Doctori testanti aliquid esse de consuetudine, secundum Alexan. in l. post dotem. colum. penul. ff. soluto matrim.

***** **¶** Pauonum. **CASVS** non aliter figurandus, quia textus ex se planus est, & Imper. ipse ponit rationem dubitandi, & respondet. Not. summarium. Item, quod actus sequens demonstrat, qualis fuerit intentio praecedens.]

a **¶** Pauo,

Examen
tripliciter
accipitur.

SYL.

a ¶ Pauca. Fera, idest non prorsus domesti-
ca vel mansueta.

b ¶ Nec ad rem pertinet, idest non obstat
ijs, quæ diximus.

** Not. ex hoc text. & gl quod data instantia
corrumpit argu-
mentum.

c ¶ Quorum.
scilicet apum.

d ¶ Quorū.
Scilicet ceruo-
rū in genere.

e ¶ Ipsorum.
scilicet, & sin-
gulorum in
specie.

f ¶ Talis regu-
la. Hic nota
tria genera a-
nimaliū. Mā-
sueta, vt sunt
gallinæ, in q-
bus habet lo-
cum hæc regu-
la, vt vbiq; q;
sint, domini
esse intelligā-
tur, vt infra p
xi. §. Item fera
prorsus, & in
his habet lo-
eum alia regu-
la, quia occu-
panti conce-
duntur, supra
eo. §. fere. & §.
illud. & §. a-
pum. & §. exa-
men. Item fe-
ra naturaliter,
sed accidenta-
liter mansue-
ta: † & in his
obtinet hæc
præfens regu-
la. & facit ad
hoc. ff. eo. l. na-
turalem per
totam, vsq; ad
§. final.

g ¶ Desierint.
exteriora indicant animi secreta interiora:
facit. ff. de ædil. edic. l. si tamen. §. 2.

* ¶ No. quod actus sequens demonstrat qua-
lis fuerit intentio præcedens. ita not. ex hoc
tex. Deci. in l. petens num. 11. C. de pact.)

ADDITIO. Et hoc comprehenditur, si
vīso domino vel familiaribus non redeunt,
vt solebant, nisi per aliquos dies hinc inde
non tamen si in syluis aberrassent, secun-
dum Angelum.

SYL. ¶ Gallinarum. **CASVS** Apum, ceruorum,
pauonum, & columbarum exemplum dubi-
tationem faciebat in casu nostro cuius con-

trarium tamen deciditur, eo q, natura earū
non est fera, & ideo non minus suæ sunt, cū
euolant, quam quando stant: & in eis furtū
fit Not. gallinarū & anserum duplicem esse
speciem. Item q, gallinarū dominium non

reuertendi consuetudi-
nem deseruerint.

¶ Gallinæ, & anseres,
quamuis conspectum
exierint, non desinunt
esse nostræ: & quia ani-
mo lucrandia retinet,
furtum facit. hoc dicit
ex l. naturalem. §. fin. ff.
de acqui. re. dom.

¶ Gallinarum h † au-
tem & anserum nō est
fera natura: † idque ex
eo possumus intellige-
re, quod aliæ sunt gal-
linæ, quas feras i vo-
camus: item alij sunt
anser, quos feros ap-
pellamus. Ideoque si
anser k tui, aut galli-
næ l tuæ aliquo † mo-
do turbati m turbata-
ue euolauerint, licet cō-
spectum tuum effuge-
rint, quocunque tamē
loco sint, tui tuæve esse
intelliguntur: & qui n
lucranda animo ea ani-
malia detinet, furtū cō-
mittere intelligitur. †

terueniat, vt ff. de fur. lege prima §. finali.
Sed nunquid dolus fit in vno ouo? Respon.
sic, sed de dolo non agitur in re minori
duob' aureis, vt ff. de dol. si oleū. §. si. & l. seq.

¶ Sed quare non agitur de dolo cum quo a-
gitur furti, vt hic? Respon. furtum fit plerū-
que & ideo frequentius puniendum, secun-
dum Ioan. vt ff. de pen. l. aut facta. §. si.

¶ De hac ratione & eius veritate dixi latius
in l. vt vim. ff. de iust. & iur. * at Ioan. Fab. ait
quod actione de dolo agitur ad rescinden-
dum actum consensu partium firmatum,
quod difficilius est tollere. & iō nō datur p
modico.

De galli-
nis et an-
seribus
naturalibus
mansuetis

h ¶ Gallina-
rum. Scilicet
omniū, vt sta-
tim innuit, vel
dic singularū
in specie.

i ¶ Feras vt
phasianos. † alias id
quod.

* Varro lib. de
restit. 3. cap. 9.
& Colum. lib.
8. cap. 2. tradūt
tria genera gal-
linarum.]

k ¶ Anseres,
scilicet dome-

l ¶ Gallinæ. † alias ca-
scilicet dome-
sticæ.

m ¶ Turbati.
vt per vulpē,
vel miluum.

n ¶ Qui lu-
crandi animo. † Facit in
propem.
decre. in
gl. v. l. vbi
dicitur, q
pro vna
gallina
furtū cō-
mittitur

post me-
dium gl.
& gl. h. in
fi. in c. cū
te. extra
de re iu.

SYL

modico l. scio. ff. de in integr. restitut. l. tes bona. ff. de contrahend. emptio. quam rationem approbat Angelus pro cuius confirmatione * & illud addi potest, quod furtum habet nescioquid casus fortuiti, qui vix humana ratione

præuidetur gl. in l. cum duobus. §. damna. ff. pro soc. & dolus autem a contrahentibus facilius præcaueri potest.]

¶ Et not. ex hoc. §. quod q. liber actio etiā p vno numo datur, vt ff. de dam. infec. si proprietarius, in si. i. respon. & ff. de cōiun. cum eman. li. l. i. §. illud. sed fallit in casibus: vt ecce, si com modo tibi seru-

uum, & tu eum alis, non repetis a me expensas modicas, & ff. commo. in rebus. §. possunt, & ff. de impen. in res. dot. fa. l. omnino. Et excepta actione doli, vt dictum est. Item excipe quod est. ff. de dam. infec. ex dāni. in princ.

SYL.

¶ Item, quod est in l. scio. ff. de in integrum restitut. quia ibi remedium est extraordinarium: regulariter enim pro quacunque minima re datur quælibet actio competens de iure communi. * Sed de isto articulo vtrum quando minimi ratio habeatur, vide Deci. in cap. de appellationibus. in 2. not. de appella. & Alcia. lib. i. de verb. sign.

SYL.

* ¶ Item ea quæ ex hostibus. **CASVS** in regula huius §. dubium faciebat, quod cum nihil tam contrarium sit iuri, quam violentia, non videbatur esse legitimus modus dominium acquirendi. Item cum ius naturale sit immutabile, nō videbatur posse hominem liberum ab eo statu deiici, in quo illum natura creasset. Contrarium deciditur ea ratione, quia & bella ratione naturali suscepta sunt ad propulsandam iniuriam, resque nobis ablatas recuperandas. Quod vero statutum est de liberis hominibus, vt fiant serui hostium capientium, summam habet æquitatem, cum naturæ magis conueniat eos seruari, quam interfici. §. serui. supra de iur. perso.) Nota quod capta in bello, etiam si liberi homines sint, nostra fiunt. Item quod captus recuperat libertatem, statim quando ad suos redit & euadit custodiam: quæ not. quia ambo requiruntur, cum copulatiue hic ponantur.)

¶ **Capta in bello iure gentium nostra fiunt, et si liberi homines sint: & ceteris durant, donec a nobis aufugiant, hoc d. ex l. naturalē. §. si. & l. adeo. ff. de acq. re. do.**

¶ Item ea, quæ ex hostibus a capimus, iure gentium statim nostra fiunt: adeo quidem, vt & liberi homines in seruitutem nostrā deducantur: qui tamen,

a ¶ Quæ ex hostibus, vt quibus populus Romanus bellum induxit, vel ipsi populo Romano, vt ff. de capt. & postli reuer. hostes. & ff. de verb. sig. l. hostes. & l. quos nos hostes.

* ¶ Amplia hunc text. vt locum habeat etiā

si euaserint b † nostrā potestatem, & ad suos reuersi fuerint, pristinum statum recipiūt. c

¶ **Inuenta in littore maris, & nata ex animalibus nostris, nobis quaruntur. h. d. ex l. i. de lapilli. & l. item quæ. ff. de acqui. re. dom.**

¶ Item lapilli, d & gemmæ, & cetera, quæ in littore maris inueniuntur, e iure naturali, f

in locis sacris,

& religiosis. l. † alias non cum loca, ff. de relig. Quod state.

verosubicitur de liberis hominibus, vt capti fiant hostium serui, hodie non seruatur si bella inter christianos sunt, vt admonet Bart. in d. l. hostes. in si. ff. de capt. sed gutron, id est redemptionis preium cogitur soluere: quod tradit Sal. in l. ab hostibus. 2. C. eod.]

b ¶ Si euaserint. animo & corpore, vt ff. de cap. l. nihil in princ.

c ¶ Recipiunt. iure postliminij, vt supra quibus mod. ius pat. pot. sol. §. si ab hostibus.

* * Adde, idem esse in alijs rebus in continenti recuperatis ex hostibus, argu. l. tertia, §. eum igitur, & l. qui possessionem, ff. de vi & vi armat. sunt enim prioribus dominis eas agnoscentibus restituendæ argu. l. Pomponius. de acquirend. rer. domin. Idem si ex interuallo, dummodo res immobilis sit. l. si capius, §. i. ff. de cap. vel etiam mobilis, in qua tamen ius postliminij sit, vt seruus. l. ab hostibus. 2. C. de cap. & res in usum belli quæ sine dedecore amitti potuerunt. l. 2. ff. de capt. in continenti autem intelligitur res recepta, antequam intra præsidia hostium ducatur. l. postliminij. ff. de cap. arg. l. si quis in seruitute. ff. de furt.]

¶ Item lapilli. **CASVS** non figuratur in tam noto & claro exemplo: cuius ratio est, quia ea, quæ in littore maris sunt, in nullius bonis sunt, sicut & ipsum littus. §. littorum. supra eod. In secundo vero casu, ideo nostra efficiuntur, quia rei nostræ fructus sunt. §. in pecudum. infra eod. Not. summariū.)

d ¶ Item lapilli Scilicet pretiosi. Et quæ sit inter eos lapillos, & gemmas, & margaritas differentia, dic vt ff. de au. & ar. le. l. & si nō sunt §. hn.

e ¶ Inueniuntur. quæ tamen non sunt alienius, aliās contra, vt infra eo. §. si.

* * Adde aliud esse, si in agro alieno, secundum Bal. in l. i. ff. eo. col. i.

d ¶ Iure naturali, id est gentium, vt sup. eo. §. singulorum,

e ¶ In.

Inuenti in littore

SYL.

a ¶ Inventoris. ita demum si occupet siue apprehendat, † non aliàs, secundum Azo. nam in superiori. §. & in alijs precedentibus de ijs, quæ per occupationem quærentur, cãtibz vt tractatur. vnde quod idem prosequatur hic hic. & l. si vicinitas scribatorã. p. tura innuit, C. de fide vt ff. de testa. l. ius. Quod hæredes. §. sed no. p. ita & si notam, & tuc lo. ff. de legat. i. si quente de seruus pluriũ. eo q. inue §. si. & aduer nerit ban bium similitu nitũ. Itẽ dinis, scilicet nõ vacan item, quod est tibº si pos in prin. §. aper fidentis re dat intelli animº nõ gere aliud esse cõcurat, in thesauro, cu alias solo ius tractatus acquirun est valde ab tur aspe hoc separatus, ctus. vt infra eo. §. thesauros. & ideo primum videnti & inuenienti, non capienti quæritur.

SYL

*** ¶** Opinio Azo. verissima est, & probatur apertissime l. i. in prin. ff. de acq. posses. **b** ¶ Item ea. Nunc mutat stylum & materiã, & dicit de ijs, quæ acquiruntur per accessio nem discretam, & in sequenti §. prætera. dicit de decessione concreta. **c** ¶ Ex animalibus fœ. generis: siue rationalibus, vt ex ancillis, vt supra de iu. perso. §. ferui & C. de rei vendi. l. partum. siue irrationalibus, vt ff. de rei vend. l. si frumentũ (aliàs incip. idem Pompo.) §. idem scribit. **d** ¶ Dominio tuo. Vel quasi, vt si bona fide possides animal irrationale, vt ff. de acquir. re. domi. l. bonæ fidei. §. si. non ita in rationali, vt inf. eo. §. in pecudũ. & est ratio, vt ibi. *** ¶** Intellige hunc tex. de dominio, quod cum proprietate coniunctum habet vsum fructum, nam alioquin ad vsufructuarium pertineret. §. in pecudum infra eod. & quod dicitur hic, nata sunt, declara, etiam si apud alium concepta sunt. l. vlti. ff. de acq. re. do. **e** ¶ Eodem iure, scilicet gentium.

SYL

¶ Prætera. **CASVS** non figuratur aliter cum optime declaret seipsum tex. * siqui tamen velit figurationem, sumi potest ratio dubitandi ex regula. l. id quod ff. de regu. iu. ratio autem decidendi in alluione fuit incertitudo, quæ cuiusque esset terra & quanta, quod non est vbi vi fluminis pars fundi aliquius applicatur fundo vicini. vltimi autem dicti eadem est ratio, quæ & vsucapionis, ne pe negligentia patientis terram suam cum fundo vicino coalescere. Not. quod alluio

est acquisitio iurisgen & quid ea sit. Item, quod impetus fluminis non potest alteri applicare fundum meum. Item, quod emissio radicum facit quæri, quod non esset alias quæsitum.

¶ Prætera quod per alluionem agro tuo flumen adiecit f iure gentium tibi acquiritur. Est autem alluio incrementum latens, Per alluionem autẽ id videtur adijci, quod ita paulatim adijcitur, vt intelligi § non possit, quantum quoque temporis momento adijciat. Quod si vis fluminis de tuo p̃dio aliq partẽ detraxerit, & vicini p̃dio † appli

f ¶ Adiecit. ponẽdo iuxta tuũ p̃dium. *** ¶** Adde, q. gñraliter quacunque ius habes in fundo, illud habebis & in ea parte, quæ per alluionem, accessit. Vnde alluionis vsusfructus ad fructuarium pertinet, l. item. §. huic, ff. de vsufru. sic pignus alluione cre scit. l. si fundus, de pigno. itidem & fundus feruiens, l. hoc iure §. 2. de aqua quoti. eadem rōnere dẽprofundo ex pacto, trãsibit in redimentũ et incrementum alluionis, Paul. de Castr. consil. 388. videtur libr. i. & legatum, cuius dies nondum cessit, dicitur interim alluione augeri. l. quod in rerum. de leg. i. Idem in multis alijs iuris articulis apparet, quos hic referre operæ pretium non est. **g** ¶ Incrementum, idest augmentum. ****** Materiam alluionis plene tractauit Bar. in tract. Tyberiadis, ad quem vnusquisq. recurrere potest vbi inciderit aliqua dubietas in hac materia. **h** ¶ Intelligi non possit licet tota die ibi figas intuitum: & doc. propter imbecillitatẽ naturalis visus, qui tam subtilia perpendere non potest, vt in cucurbita patet, quæ cito crescit, quæ tamen percipi, non potest, quantum crescit quoquo momento temporis. Sed in quodã genere agrorum cessat ius alluionis, vt in agris militibus assignatis à principe, qui limitari dicuntur, vt ff. eo. l. in agris. q. sit ratio diuersitatis, dic vt ea. l. in fi. **¶** Ex quo enim agros limitatos certo numero iugerum princeps concessit militibus, ex hoc videtur alluionem prohibuisse, qua is numerus augeretur. l. testam. C. de testa. * Qui autem dicantur agri limitati, & cur ita vocentur, & de intellectu. d. l. in agris. vide Alci. lib. i. Prætermis. & lib. i. Parer. c. 38. * & de huiusmodi p̃dijs: quæ quandoque à principibus assignabantur veteranis in p̃mia, habet tex. in leg. Lucius. ff. de euiet.

a ¶ Appli-

SYL

SYL

a **¶** Applicuerit. Alias appulerit. i. apposuerit, ut subiicit, puta crustam terræ forte vineatæ & arboratæ.

****** Quid vero, si in fundum alicuius delata sint vi fluminis ligna, vegetes, vel aliæ res, vel itque domi-

nus agri effer-

ri, quia forte

damnum dēt

agro, quid age

re debeat, do-

cet Vero. de

serui. rust. p. d.

cap. 27.

b **¶** Longio-

re. idest longo

scilicet tanto,

ut faciant ra-

dices, ut sequi-

tur: vel etiam

ipsa terra ap-

posita vnitiō-

nem alteri ter-

ræ fecerit: cui

apponitur, ut

ff. de damn.

inse. l. hoc am-

plius. §. ita de-

mun. **†** Sed

quomodo scitur,

quando hæc vnitiō vel

immistiō erit facta? Respond. per rusticos,

qui talia sciunt, ut in authen. de non alien.

aut permut. §. quod autem dictum est. coll. 2.

****** Ex hac glos. collige standum esse peritis

in arte, facit. l. i. ff. de vent. inspi. & l. femel.

C. de re mili. lib. 12.

c **¶** Acquisitæ. Vtilis tamen rei vendicatio

priori domino datur, secundum M. ut ff. de

rei ven. si frumentū. (alias est. l. idem Pom-

ponius.) §. de arbore: Sed nos contra, sed in

factum ad estimationem damni, ut ff. de rei

vend. l. in rem. i. item Sed rei ven. nō dat, ut

ff. de dam. infect. hoc amplius. §. Alphenus

¶ Dic, quod aut facto fluminis applicuit, &

cessant omnes actiones: aut facto hominis,

& procedit disputatio præsens.

¶ Insula. **CASVS.** sic figurari potest. Quæ-

rebatur cuius esset insula in mari nata: & vi-

debatur effici illorum principum. qui domi-

nium viciniore terræ haberent. vel saltem

quod efficeretur communis, sicut & mare

est contrarium respondetur, quod immo,

* quia nullius, est, efficitur occupantis. §. fe-

rræ, sup eo, quod autem nullius sit: ex eo pro-

batur, quod nihil aliud est insula quam terra

in mari appatens. quæ a natura sublata est è

profundo maris ad superficiem. Sicut igitur

cum mari subiacebat, nullius in bonis erat.

§. littorum, in fin. sup. eodē. ita & postquam

emerit, eodem iure debet censerī, & per hoc

cuerit, **a** palam est eā tuam permanere. Plane si longiore **b** tempore fundo vicini tui hæserit, arboreque, quas secum traxit, in eum fundum radices egerint, ex eo tempore **†** videntur vicini fundo acquisitæ **c** esse.

¶ Insula nata in maris efficitur occupantis: lecus si in flumine, sed est eorum, qui ha-

tionem, quod præsumatur nata ex terra ipsorum vicinorum: vel in quoddam præmium oneris, quod illis iucumbit, ripæ munien-

bent prædiaz vicina, pro modo latitudinis fundi, si est in medio: alias illius, cuius prædio est vicinior. Sive: ro ex diuisione fluminis vnus fundus includatur, remanet antiqui domini. hoc dicit ex l. adeo. §. insula. ff. de acq. re dom.

¶ Insula, **d** quæ in mari nata est, (**†** quod e raro accidit) occupantis fit: nulli⁹ enim esse

in mari in nullius est bonis. Item, q. ideo conceditur occupanti. Item, q. ad raro contingit iura etiam aptantur. Item, quod insula nata in flumine efficitur vicinorum pro modo latitudinis: cetera dic ut habetur in summano.

d **¶** Insula. Dicitur locus vndique circumdatus aqua, ut hic, & ff. eod. l. adeo. §. insula. & l. insula. (i) alias quandoque pro domo in mari posita, quæ in salo, idest, salso posita est secundum Isidorum. Item quandoque pro qualibet domo, ut ff. de eo quod certo loco da. l. 3. §. si quis insulam.

¶ Dic, quod quando capitur pro domo, pro ea accipitur, quæ vndique via circumdatur, ad similitudinē insule circumdatæ ab aqua. Item nota diligenter ista 9. responsa vsque ad §. alia sane & c.

ADDITIO (i) Dic q. insularum alia est naturalis, ut Corsica & Sardinia, alia casualis vel accidentalis, quæ in flumine sepe nascitur, in mari perraro. Naturales insule sūt principis, non in dominio patrimoniali, sed in dominio iurisdictionali. ut l. insule. ff. de iudi. l. illicitas. §. qui vniuersas, ff. de officio præsidis, sed de hac materia plenius videas hic per Ang. & Bar: in tract. de insula. & Veron. de serui. rusti. præd. c. 33.

e **¶** Quod raro accidit. Sed opponam: ad ea, quæ frequentius accidunt, potius iura adaptantur, ut ff. de leg. & senatus con. l. nam ad ea Respō deo, quod illud verbum potius solutionem inducit: nam bene inferitur potius, ergo ad alia.

¶ Itē hoc dictū fuit, ne ex decisione ponēda institui, **L** in

SYL

SYL

in fluuiatili insula argueret ad ortā in mari.

a Creditur. scilicet antea.

b In flumine. idest in medio fluminis.

****** Adde, tribus modis in flumine insulam fieri, quos elegantes docet Iurifcon. in l. ergo, §. tribus de

acqui. re. do.]

c Mediam

partem. Scili-

cet quod pore

rit sciri accep-

ta chorda, &

puncto posito

in medio in-

ter vtrumque

agrum. & tūc

si punctum est

ex vna parte

tantum, alij

cedat: alias se-

cūdum quod

punctum ex-

tēditur, vt col-

ligitur. ff. de

acquir. rer. do.

inter eos. & l.

seq. Ex his pa-

ter, quod pro

diuiso possi-

dent insulam

& habent do-

minium cir-

cundantes flu-

men, vt ff. eo.

pro regione.

d Latitudi-

nis. existentis

ab vna parte,

cū plures sint

ex vna parte,

& vnus fun-

cus alicuius la-

tior est, quam

fundus alteri⁹

& in hoc tan-

tum frontem

agri confide-

ro, vt ff. eo. in-

sula. in princ.

e Parte. scilicet superiori.

f Infra. scilicet inferiori parte.

g Vnitum, scilicet flumen, idest coaduna-

tum, & hic fit punctum. + Vel dic vnitum

agrum &c. & tunc puncta ibi infra.

h Quod si naturali.

CASVS positio fa-

cilis est. * Videbatur enim alueum à fluui-

destitutum debere publicum manere, sicut

erat antea: vel in bonis nullius, quasi pro-

derelicto habitum a flumine, & consequen-

ter occupanti concedendum, aut reuerti ve-

lut iure quodam postliminij ad priores do-

minos, quibus a fluuiio fuerat ablati quib.

nō obstantibus statuitur eorū fieri, qui pro-

pe ripam prædia possident pro modo la-

creditur. **a** At insula in

flumine **b** nata, (quod

frequenter accidit) si

quidem mediam par-

tem **c** flumini tenet,

communis est eorum

qui ab vtraq; parte flu-

minis prope ripam præ-

dia possident, + scilicet

pro modo latitudinis **d**

cuiusque fundi, quæ la-

titudo prope ripam sit.

Quod si alteri parti **p**

ximior sit eorum est tã-

tum, qui ab ea parte **e**

prope ripā prædia pos-

sident. Quod si aliqua

parte **e** diuisum sit flu-

men, deinde infra **f** vni-

tum, & agrum alicuius

in formam insulæ re-

degerit, eiusdem per-

manet is ager, cuius &

fuerat.

Alueus nouus efficit

publicus, sicut ipsum

flumen est: verus vero

dominus fundorum p

titudinis cuiusque: quod nō alia ratione di-
spositum fuisse arbitror, nisi quia ad illos es-
spectat onus tipæ muniendæ: nouus autem
alueus ideo publicus sit, quia fluuii censito-
rum vice funguntur, & ex priuato in publi-

pinquorum cōceditur.

Idem de nouo alueo, si

flumē in antiquum re-

deat. Item inundatio

fluminis nō mutat do-

minium fundi h. d. ex

l. adeo. §. q. si toto. ff. de

acq. re. dom.

Quod si naturali[†] al-

ueo in vniuersum dere-

lictō, + ad aliam partē

fluere cōeperit, prior q-

dem alueus ^h eorū est,

qui prope ripā eius præ-

dia possident, pro mo-

do scilicet latitudinis

cuiusque agri, quæ lati-

tudo prope ripā sit: no-

uus autē alueus eius iu-

ris esse incipit, cuius &

ipsum flumen est idest

publicus. Quod si post

aliquod tēpus ad prio-

rē aleam reuersum fue-

rit flumē, rursus nouus

+ alueus eorū esse inci-

pit, ⁱ qui prope ripam

eius prædia possident.

aliquod. arg. l. insula, in fi. ff. de acqu. re. do.]

i Incipit. quantum ad strictam rationem.

nam de æquitate vix obtinet, idest non ob-

tinet, vt ff. eod. l. adeo. §. insula. in fin. Et not.

hic, quod flumina vicem iudicum tenent:

& dant, & auferūt dominia, vt hic, & ff. eo.

ergo. §. alluuiō. Accur.

****** Collige ex hoc tex. ibi, nouus tamen al-

ueus eius iuris &c. vnū speciale nota dignū

nempe quod licet regulariter quicquid solo

super imponitur, cedat solo. §. cū in suo inf.

eodem tamen secus est in aqua, quæ est sup.

solum, quia solum ei cedit, & est speciale

in mari, flumine, & quibusdam aquis in

quibus habet locum ius aluuiōis. secun-

dum

cum adducit.

l. ergo. §. flu-

mina. ff. de ac-

quir. re. do. cir-

ca casum inū-

dationis ratio

assignatur in

tex. Nota. cla-

ra sunt, & eli-

ciuntur de fa-

cili ex sum-

mario.

h Alueus. a

quo nunc vlti-

mo recessit

flumen.

****** Alue⁹ prior

appellatur in

comparatio-

ne sequentis,

arg. l. j. §. prio-

rū ff. de aqua

quoti. & æsti.

nouus autem

alueus dicitur

ad differentiā

veteris, vnde

& si per mul-

tos annos ste-

terit, appella-

tur nouus do-

nec alius no-

uus superuene-

rit, argu. l. ex

usu. cum seq.

ff. de vi. tri. &

ole. leg. aliquā

do demonstrā-

tionis gratia

appellatur no-

uus, qui non

est modo, sed

iam fuit, vt in

fra, qd si post

aliquod. arg. l. insula, in fi. ff. de acqu. re. do.]

i Incipit. quantum ad strictam rationem.

nam de æquitate vix obtinet, idest non ob-

tinet, vt ff. eod. l. adeo. §. insula. in fin. Et not.

hic, quod flumina vicem iudicum tenent:

& dant, & auferūt dominia, vt hic, & ff. eo.

ergo. §. alluuiō. Accur.

****** Collige ex hoc tex. ibi, nouus tamen al-

ueus eius iuris &c. vnū speciale nota dignū

nempe quod licet regulariter quicquid solo

super imponitur, cedat solo. §. cū in suo inf.

eodem tamen secus est in aqua, quæ est sup.

solum, quia solum ei cedit, & est speciale

in mari, flumine, & quibusdam aquis in

quibus habet locum ius aluuiōis. secun-

dum

Alueo

† i. anti-
quo, ad
dliam no-
ui.

† alias
alia de-
fluere, cæ-
perit.

† i. q. pau-
lo antee-
rat nou⁹.

* f. iure
dfij nam
ad fructu
ariū non
pertinet.
I. item, §.
huic ff. d
usufrui.

† Hæc ve-
rior.

SYL.

dum Bar. in tract. de alluio. col. vj.]

a ¶ Speciem. idest faciem fundi. Sed contra. ff. de flu. & nequid in flu. pu. l. i. §. si fossa. in fi. §. Solut. ibi totum occupauit, hic partem. Vel hic eodem impetu recessit, quo venit: ibi non,

sed diu co-

partu tenuit.

* ¶ Dic, q.

imo. §. si fossa. concordat

cum text. no-

stro, vt etiam

Ang. hic ani-

maduertit.]

b ¶ Manere.

Fuit ergo do-

minus etiam

tunc tempo-

ris, quando a-

qua inunda-

bat. Sed con-

tra. ff. quib. mo

vsus fr. ami. l. si

ager. so. ibi im-

proprie dicit amitti,

scilicet quantum ad cō-

modum fruendi. Vel hic inundauit propter

impetum aquarum, ibi vt faceret alueum, vt

probatur prædicto titu. l. quid tamen. §. agri.

Et hæc vera sunt quantum ad proprietatem:

sed possessio indubitanter tempore inunda-

tionis amitteretur, vt ff. de acqui. pos. l. 3. §.

Labeo. & l. qui vniuersas. §. 2. & l. Pompo-

nus. i. respon. tamen aqua recedente etiam

possessio restituenda est, vt ff. de iti. actuque

priua. l. i. §. sed & si quis.

* ¶ Si spectatur tempus inundationis, verū

est tunc dominium amissum intelligi. d. l. si

¶ Alia sane causa est, si

cuius totus ager inun-

datus fuerit. neq; enim

inundatio fundi spe-

ciem^a commutat: &

ob id, si recesserit a-

qua, palam est cum

fundum eius manere^b

cuius & fuit.

¶ Speciem nouam ex

intelligit etiam cœpta, licet non perfecta, vt

ff. de aur. & arg. lega. l. & si non sunt. §. quid

ergo. + Ratio huius est, quia quæ in opere

sunt, inesse videntur. ff. si cer. pe. l. lecta. & c.

officij. extra de elect.

* ¶ Licet hæc gl. communiter improbetur,

tamen verissima videtur, dummodo decla-

retur secundum distinctionem tex. nā si ope-

re incepto res ad priorē materiam reduci

non possunt, vt in calcatis vuis videmus, cur

dominium acquisitum non vere quis dixe-

rit? est vtique noua quædam species constitu-

ta, tamen si illa non sit, ad quam opera faciē-

tis principaliter tendebat.

* ¶ Speciem hic & sequentibus paragraphis

accipit Impe. pro re, quæ ex rudi conficitur

materia, & noua quasi facie assumpta simul

& nouum accipit nomen, deposito ipsius ru-

dis materiæ nomine. ** materia autem est

vn̄de quid conficitur, vt in scypho metallū,

in contractu consensus at forma est quæ cer-

te illi speciei nomen dat.)

via electa est, s. q. aut reducibilis est species

ad priorē, & remaneat domini, quia est ac si

species non sit alterata, & materia in domi-

nio alterius fuerit: aut nō est reducibilis, &

cedat specificati; quia illa species non fuit in

alicui⁹ bonis.

Nota, q. spe-

cificas quærit

dominiū rei

specificare nō

reducibilis ad

priorē for-

mā; intellige

si bona fide

specificauit, si

ignorans alie-

nā. Itē not. iu-

ra cōcordāda,

& mediā viā

eligendam.)

c ¶ Aliqua fa-

cta. Facta autē

intelligit etiam cœpta, licet non perfecta, vt

ff. de aur. & arg. lega. l. & si non sunt. §. quid

ergo. + Ratio huius est, quia quæ in opere

sunt, inesse videntur. ff. si cer. pe. l. lecta. & c.

officij. extra de elect.

* ¶ Licet hæc gl. communiter improbetur,

tamen verissima videtur, dummodo decla-

retur secundum distinctionem tex. nā si ope-

re incepto res ad priorē materiam reduci

non possunt, vt in calcatis vuis videmus, cur

dominium acquisitum non vere quis dixe-

rit? est vtique noua quædam species constitu-

Specifi-
catione.

+ alias de
est quod
sequitur.
S Y L.

+ Immo
nomine
proprio
& bona
fide se-
cundum
Christ.

Inun-
datione.

S Y L.

¶ CASVS figuratio plana est: ponit enim

in tex. rationes autem dubitandi plures alle-

gabantur: quia illius nouæ speciei confectæ

nunquam ille fuerat dominus, cuius erant

ea, ex quibus erant confectæ contra videba-

tur, quia quāuis species fuisset in nullius bo-

nis, tamē materia erat in alterius dominio:

vt autem tolleretur hæc ambiguitas, media

quicquid. §. vlti. ff. de acquir. re. do. & dum-
modo in ea parte, in qua suo nomine agit,
bonam fidem habeat, alias secus.

a **Naturali ratione.** Idest iure gentium.

b **Fecerit.** idest detexerit quo ad spicas, vt
ff. eod. l. adeo.

§. cum quis in
fin. sic sup. de
liberti. §. i.

c **Mulsu.**
idest nectat, si
ue stalladiā.

S Y L. * **Demulso**
vide Pallad
lib. ii. & Plin.
lib. 22. c. 24. j

d **Collyriū.**
idest vnguen-
tū ad oculos.

e **Sabiniano**
rum. i. Sabini
& suorum fau-
torum, qui di-
xerunt specie
cedere domi-
no materiæ.

Sed Proculus
cū suis sequa-
cibus contra,
scilicet vt spe-
cificanti tantū
cedat, vt ff. eo.
l. adeo. §. cum
quis.

** Hic ille est
Massurius Sa-
binus, qui pu-
blice primus
respondit. l. 2.
prope fin. de
orig. iu. a quo
Sabiniani ap-
pellati, qui ei
in scola succes-
sere. Sic Pro-
culiani a Pro-
culo, qui & ipse magnæ fuit auctoritatis, &
plurimū potuit, vt refertur ibidem in d. l. 2.
§. placuit. scilicet obis.

g **Media sententia,** que ne vni in totum,
nec alteri concordat, vel discordat: sed di-
stinguit vt sequitur. Et nota medium ser-
uandum: sic supra quibus ex cau. ma. non
licet. §. penult. Argu. contra. ff. de neg. gest. l.
Nesennius. in yn.

ADDITION. Dic, q. media via est eligen-
da, qn̄ nō pōt magis ius ad vnā partē adopta-
ri, q. ad aliā, vt hic: aliās diceres diuisio rusti-
cana, vt d. l. Nesennius. in si. cum gl. Arer.

h **Fecerit.** Si & alia duo interuenerunt,
quæ in princ. huius §. diximus.

i **Vel spicas.** Et ita apparet q. frumentum
cedit specificanti. Sed contra. ff. eodem. l.
adeo. §. cū quis, in si. §. Sol. hæc posuit gratia

exempli pro pueris, secundum Pla. + quædā
enim gratia docendi dicuntur, quæ alias nō
dicerentur, vt ff. de actio. & obli. l. obligatio-
num substantia. §. si. Vel dic secundo secun-
dum Azo. illam per istam corrigi.

sententia existiman-
tium, si ea species ad
priorem & rudem ma-
teriam reduci possit,
eum videri dominum
esse, qui materiæ domi-
nus fuerit: si nō possit
reduci, eum potius in-
telligi dominū, qui fe-
cerit. h. Vt ecce, vas cō-
flatum potest ad rudē
materiā æris, vel argē-
ti, vel auri reduci: vinū
autē, vel oleū, aut fru-
mentū, ad vuas, vel oli-
uas, vel spicas i reuerti
non potest: ac ne mul-
sum quidem ad vinū
& mel resolui potest.

**Speciem consti-
tuens partim ex sua,
partim ex aliena mate-
ria, sibi speciem quæ-
rit. hoc dicit.**

**Quod si partim ex
sua materia, partim ex**

in quinque casibus, scilicet. vbi dominus spe-
cificauit. Item, vbi alius eius mandato. Itē,
vbi sine mandato, sed ratum habet. + Item,
vbi alius mala fide, & suo nomine. Item,
vbi bona fide, sed res potest ad priorem ma-
teriam reduci, quorum nullum hic est. Item, si nō fuit
si hæc vera sunt, quod specificanti cedant, cō-
tra est regula, quæ dicit, Neminem cum al-
terius iactura fieri locupletiores, vt ff. de
condi. indeb. nam hoc uatura? Respond. li
cet fiat sua species quo ad dominium. tamē
actione in factum teneatur ad æstimationē,
vt ff. de rei vend. l. in rem. i. §. item quacun-
que, & ff. de donat. inter vir, & vxor. l. si mu-
lier, §. i. & l. seq.

Quod si partim, CASVS positio pendet
ex superiori, ideoque minus dubitabile deci-
ditur, vt innuit Imperator ibi, dubitandum
non

+ qui re-
prehēdit.
supra in
princ. tit.
in gl. ver.
habetur.

* **Melius est**
supplere istū
tex. ex verbi vi
dentur tamē.
posito in d. §.
cum quis. qui
incuria Tribu-
niani huc rela-
tus non est, Ri-
diculū enim
est dicere, q.
propter iuue-
nes male exē-
plificet, vel q.
iste tex. sit cor-
rectorius, §. cū
quis. cum lu-
stinia. vbi cum
que ius anti-
quum corri-
git, id apertis-
simis verbis
soleat indica-
re.) Item ad
hæc oīa exem-
pla, in quibus
dicitur specie
specificanti ce-
dere, est cōtra-
ria regula quæ
dicit. Quod
ex re mea est,
vel nascitur,
meum est, vt
ff. de exhiben.
de eo. §. si quis
in fin. ff. de rei
vendi. solum.
§. meum. So-
lu. illa regula
locum habet

Meū est,
quod ex
meo na-
scitur.

+ Intelli-
gas gl. qn̄
noīe dñi
specificauit,
alias
uit, alias
fer specifi-
cata noīe
dñi, non
posset ha-
bere tamē
cū sit fa-
uorē vt
l. si pupil-
li. §. si ego
ff. de neg.
gest.

Medium
est seruā-
dum.

non est, cuius decisionis ratio eadem est, & maior, quia duo vincula arctius ligant, auth. itaque. C. com. de succes. Intellige tex. tamen in terminis, in quibus loquitur, scilicet quando non posset reduci ad priorem materiam, vt declarat. gl.

fin. Not. summ. marium. Itē, quod duo vincula potētius ligant. Item argumentum de minori ad mai⁹ affirmatiue.)

a ¶ Ex aliena s. materia.

b ¶ Ex aliena scilicet lana,

c ¶ Dominū.

Sed si possit reduci ad priorem materiā, sit communis habita ratione materiā, vt non cedat specificati, vt ff. eod. l. quicquid, s. si. in fine. Idem forte erit, & quando mala fide fecit, licet reduci si possit, vt ff. ad exhib. l. de eo. s. si quis.

SYL. ¶ Imo amittit dominium suae materiæ. s. ex diuerso. inf. eod.

SYL. ¶ Si tamen. Si purpura vestimento intexta sit, dubitabatur, an vesti. accederet, vel econuerso: ratio autem, q^d vestimentum ipsi cederet, videbatur, quod pretiosior ipsa veste videbatur ad se trahere minus dignum, l. precipimus. in fin. C. de appel. contrarium tamen decidit imperator, ex eo. q^a, cum purpura vesti accedat, debet a principali trahi, non econuerso, & ita pater ibi, accessionis vice. * Sed quia iniquum est, vt alterius facto res nostræ efficiantur alienæ. l. id quod. ff. de reg. iur. ideo domino purpuræ datur furti actio. item & condictio, in eum, qui illam surripuit. (Not. summ. marium Item quod accessorium, & si pretiosius & dignius eo, cui accedit, sequitur principale Item, q^d sicut per confusionem dominium rerum alienarum nobis quæritur, ita per accessionem. Item, quod quamuis dominū sit translatum in furem, omnino datur saltem condictio furtiua. Item, quod rei suæ potest committi furtum.)

d ¶ Purpurā. vt manicam vel gyronem: si autem ipsa fila, puta in tela, tunc alia ratione est dominus factus purpuræ, scilicet iure

specificationis, vt supra proxim. s. & præcedē. Hic autem. s. aliquid vult dicere supradictis, s. de acquisitione iure accessionis: ne ergo nihil operetur, adiungit hoc, quod nūc dixi, vt ff. de leg. i. si quando. in princ.

bet actionem contra furem Ang.

¶ Si tamen alienā purpuram d vestimento suo quis intexuerit, licet pretiosior e sit purpura, tñ accessionis† vi ce cedit vestimento: & qui dñs fuit purpuræ aduersus eū, qui surripuit, f habet furti actionem, & conductionē, g siue h ipse sit, qui vestimentum fecit, siue alius. Nam extinctæ i res, licet vendicari non possunt, condici tamē a furibus, & quibusdā † alijs possessoribus k possunt.

rum mixtura. s. quid ergo & ff. de aur. & arg. leg. l. & si non sunt. s. perueniamus. Si autem neutrum causa alterius apponatur, tunc neutrum alteri cedit, & vtrunque possidetur, vt ff. de vñcap. l. rerum mixtu a. s. quid ergo. **ADDITION.** Dic secundum doct. quod neutrum possidetur communiter, sed quod libet de per se sic, vt not. in dicto s. quid ergo Angel.

f Surripuit. si surripuit: alias istis actionibus famolis non tenetur.

* ¶ Dic quod condictio furtiua non infamat, sicut actio furti. l. cessat. ff. de act. & obl. & de ratione diuersitatis vide las. in l. certi in princ. col. 8. ff. si cert. per.

g ¶ Et conductionem. s. furtiuam, vel sine causa, vt ff. de condi. sine causa per totum.

h Siue ipse. s. fur: nam forte erat sartor.

i ¶ Extinctæ. quantum ad dominium, quod perdidit dominus eius: & ideo quantum ad eum extinctum est: quia quandiu est intexta purpura, extincta est: nec potest vendicari: sed agi potest ad exhibendum, vt exhibeat, & post vendicetur, vt ff. ad exhiben. l. gemma. & ff. de rei ven. l. in rem actio.

k ¶ Possessoribus. veluti a prædonibus: & male fidei possessoribus, vt iste fuit vt hic

e ¶ Pretiosior.

No. pretiosius accedere viliori, sic. ff. de cōtrahē. empt. si in emptione. Sed contra. ff. de adil. edic. l. iustissime.

Sed ibi speciale in homine.

Sed cōtra, infra de fideiuss.

s. fideiussores. Sol. vt ibi.

Itē loquitur hic. s.

quando dicta purpura gra-

tia ornādi, vestimento fuit

apposita: sin autē econtra,

vt vestimentū seruiret pur-

puræ, vt forte eam seruaret,

tunc cedit ve-

stimentū pur-

puræ, vt i dua-

bus legibus cō-

trarijs, vt ff. de vñcap. l. re-

verit

cata pan-

ton no-

mon.

intellige

tñ de ma-

læ fidei

possessio-

ribus.

Accessio

† alias iu-

† alias qui busque. & ia legit, se vñ The ophilusq verit cata pan ton no mon. intellige tñ de ma læ fidei possessio- ribus.

SYL.

& inf. de act. §. sic itaque, & ff. v. usufr. quem-
admod. ca. l. h. in fi.

¶ Si duorum. Diuiditur principaliter in
duas partes. Primo, quando voluntate do-
minorum: secundo, quando casu sunt con-
fusa. Secunda

ibi, Quod si
fortuitu. Item
prima subdiui-
ditur. Primo
quando eiuf-
dem generis
materiae con-
funduntur. Se-
cundo quādo
diuerſi gene-
ris. Secūda ibi,
Sed & si diuer-
ſa. Aret.

¶ CASVS.

clarus est, &
nullam. pror-
sus habet du-
bitationē. cū
enim incōue-
niat, quem pri-
uari dominio
suo eo inuito,
ſiquid ex volū-
tate vel casu
confundatur,
debet fieri cō-
mune: & hæc
est regula. in
qua ratio dubi-
randi non exi-
gitur, cum lo-
quatur in casu
in quo separa-
tio est impos-
ſibilis, vt dī in
gl. Not. ex cō-
miſſione vo-
luntaria vel ca-
ſuali quæri & communicari dñia rerū. Item
no. dñiam inter confuſionem & commiſſio-
nem. Item, q̄ casus fortuitus & voluntas do-
mini in hoc æquiparant.

a ¶ Si duorū. Acquiritur dñium non ſolum
ſpecificatione, vt ſup. eo. §. cum ex aliena &
§. quod ſi. & acceſſione, vt ſup. eod. ſi tñ. ſed
etiam cōfuſione, vt hic. Item immiſſione, vt
infra proxi. §. quod ſi frumentum.

b ¶ Dñorū. bene dicit dñorū volūtate. Nā
ſi vnus dñs fecit inde ſpeciem. i. muſſum:
vel vas ex argento meo & ſuo: ſua eſt iure
ſpecificationis, non cōis, vt ſup. eo. §. quod ſi
partim. & ff. de rei ven. l. ſi frumentum. §. 1.

ADDITIO. Hoc intellige bona fide &
ſuo nomine, vt vidisti. in §. cum ex aliena.
ſup. eo. per gl. vt hic. Ang.

c ¶ Confuſa, ideſt ſimul fuſa.

Electrū d ¶ Electrum genus eſt vaſis, vel ſpecies
quid eſt, metalli; & ad hoc eſt, ff. de aur. & argen,

legat. l. pediculis, §. Neratius.

* ¶ Electrum teſte Plin. lib. 33. c. 4. vocatur
aurum, in quo quinta portio eſt argenti.]

e ¶ Idem iuris vt ſit commune, vt ſubijcit.

f ¶ Placuit. ſ. vt ſit commune, niſi ſeparari
poſſit. veluti ſi

minorum confuſa fue-
rint, † vel eiufdē gene-
ris materie, vel diuerſe,
idē iuris eſſe placuit. f

¶ Species duorum a vo-
lentibus miſtæ cōes,
ſiunt. ſecus ſi caſu. h. d.
ex l. idem Pompon. in
prin. ff. de rei vend.

¶ Quod ſi h frumentū
Titij frumēto tuo mi-
ſtum fuerit: ſi quidem
ex volūtate veſtra, cōe
eſt: quia ſingula cor-
pora, ideſt, ſingula gra-
na, quæ cuiuſque pro-
pria fuerunt, ex conſen-
ſu veſtro communica-
ta ſunt. h. Quod ſi ca-
ſu id miſtum fuerit, vel
Titius id miſcuerit ſi-
ne tua voluntate, non
videtur cōe eſſe: quia
ſingula corpora ī ſua
ſubſtantia durant. i

ſu, ſiue caſu, materie confundantur.] Quam-
uis enim nō fiat realis cōmiſſio, ſit tñ talis
in granis frumenti, vt impoſſibilis ſit ſepa-
ratio: magis. n. facile ſeparatur aurū ab arg.
q̄ frumētū a frumēto: dī tñ cōtrariū. * Ratio
decidēdi aſſignat in tex. ibi, quia ſingula & c.
& cōſtruat per ſimile. Hinc inferit Iuſtin. q̄
cū frumentū non fiat cōe, competit in rem
actio pro quantitate communicata. ſed iudi-
cis erit æſtimare, quatenus excedat, vel mi-
nor ſit æſtimatio bonitatis vnus vel alteri⁹
frumenti. Not. collige per te.]

g ¶ Quod ſi frumentum. † Diximus quādo
confunduntur ita, vt ſeparari non poſſint
nūc videndum eſt qñ ſingula corpora in ſua
ſubſtantia durant, quo caſu dñr immiſceri.
h ¶ Communicata ſunt, & ideo locum ha-
bet Communi diuidendo actio, vt ff. de rei
vend. l. ſi frumentum. 2. respon.

i ¶ In ſua ſubſtantia durant, Sed nunquid
idem,

SYL.

† alias vel
diuerſa
materie,
vel q̄ eiuf-
dem ge-
neris ſūt,
idem & c.

SYL.

De Com-
miſſione

Cōtinua-
tio.

† Iſtā glo.
nō credo
eē Accur.
q̄a nō re-
petit ī an-
tiquis ori-
ginalibus
nec de ea
docto. alii
quam fa-
ciūt men-
tionem,

Tempus
quid est.
† alias de
est sed.

Tēporis
diuifio.

Idem, si nostra voluntate fuissent immista? Videtur quod sic. nostra enim cōtemplatio vel voluntas non potest mutare substantiā granorum, quin semper discreta sint a se inuicem, quod videtur esse contra. §. p̄ceden-

tem. Sed resp.

non est mirū: alias enim simile reperi-
mus: nonne tempus conti-
nuum est sui
natura, cum
tempus sit mē-
sura mot⁹ pri-
mi mobilis,
qui motus est
vniformis, &
cōtinuus, vt di-
cit Arist. in 7.
Physi. & tamē
partes in ipsa
cōtēplatione
distinguiamus
& assignam⁹,

dicētes quoddā p̄sens, qddā p̄teritū. quoddā
futurū? sic in granis frumētū dicimus, q̄ licet
eorū corpora sint discreta in suis terminis,
cōia tamen ea possumus facere ita, q̄ aliqua
non sit particula in tuo grano, quam tu non
communices mihi: nulla in mea, quam ego
tibi non communicem: quod non esset de-
ficiente nostra voluntate: sicut nec in tempo-
re distincto generarentur hęc diuersitates, no-
stra significatione vel respectu deficiente.

a ¶ Mistā. quod fit per errorem, quo casu do-
minium non transit, vt ff. eodem l. si procu-
rator 2. vel vt melius pascantur: & facit in-
fra ad l. Aquil. in prin. vbi dicit, quod grega-
tim pascuntur. Sed contra. ff. de sol. si alieni.
So. ibi est speciale in pecunia numerata, vt
ibi dicitur, vt ff. si cer. per. singularia.

S Y L.

¶ Et hic & ibi hęc gloss. communiter ap-
probatur.]

b ¶ Frumentum. nondum bona fide con-
sumptum: tunc enim in factum actio dare-
tur, vt ff. ad l. Aquil. qui occi. §. si quis alie-
num vnum.

c ¶ Pro modo. idest mensura.

d ¶ Competit. idest quod cuiuslibet tantum
frumentum restituatur, quantum fuit suū,
quando non apparet quod fuerit suum: &
hoc propter impossibilem discretionem,
vt ff. de vsufr. l. vsufructuarius. §. si in vi-
uarijs, si autem apparet quod cuiusque fue-
rit, hoc iudex æstimet, vt subiicit, secundum
Azo. & secundum hoc dic quale, idest quod,
& sic cuiuslibet sua grana restituantur. Vel dic
prox. respond. arbitrio &c. esse de eo de quo
est istud, scilicet quando non apparet quod
fuerit suum: & hoc innuit hoc verbum qua-
le: non enim dicit quod, sed quale vt in qua-
litate officium versetur & quantitate, nō au-
tem in corpore: cum illud sit impossibile

discernere: & sic probabit: qui dicit suum
fuisse melius.

¶ Tu dic clarius, quod aut a volentibus cō-
miscetur, & efficitur commune: & datur
actio communi diuidendo: aut prater volū-
tatem, & tunc

petit: d arbitrio autem
iudicis continetur, vt
ipse æstimet, quale
cuiusque frumentum
fuerit.

¶ **Materia ædificij ce-
dit solo: duplum tamē
soluitur per ædifican-
tem, nec vendicatur ni-
si diruto edificio. h. d.
ex l. adeo. §. cum in suo
ff. de acq. re. dom.**

si facilis est se-
paratio, vendi-
cari sua grana
a quolibet po-
terunt. l. si fru-
mento, §. sed
si plumbum,
ff. de rei vēd.
Aut est diffici-
lis, & iudex tā
circa qualita-
tem, quam cir-
ca quantitātē
arbitrabitur.
dūmodo non
faciat separari
grana, vt hoc
tex.] Et no. tri-
plicē esse dif-

ferentiam inter hunc. §. & superiorem. spe-
cies enim dicuntur misceri. vt hic. materia
confundi, vt sup. sed Pet. contra. Item hic re-
manet in eadem substantia, ibi non. Item
confusa fiunt communia etiam sine domi-
norum voluntate, vt supra prox. §. hic non.

* ¶ Cum in suo. **CASVS** Quærebatur, si
in solo meo ex materia aliena ædificem,
vtrius ædificium esset: & cum noua species
fiat partim ex re facientis, partim aliena, vi-
debatur. q. decisa. sup. in §. quod si partim. at-
tamē traditur noua regula, quod ædificium
cedit solo. nam cum solum a Deo creatum
sit, vt firmamentum quoddam, sine quo ædi-
ficia non consisterent, merito placuit, vt tan-
quam pars potentior ædificij ceteras ad se
traheret. Sed cum iniquum esset quenquam
re sua absque eius voluntate priuari, subdi-
tur, quod nihilomags dominus materiæ de-
finit esse dominus illius. Nam quemadmo-
dum possidens domum non censetur res sin-
gulas possidere. l. eum qui ædes. ff. de vsucap.
ita non debet absurdum videri, si quis intelli-
gatur dominus totius ædificij, nō huius vel
illius rei, & consequenter si is, qui dominus
erat materiæ, remaneat dominus eiusdem.
cum non concurrat cum domino totius in-
tegralis. Ceterum quia si daretur vēdicatio,
necesse esset ædificium rescindi, ex quo vrbis
deformaretur, idcirco constitutum est, vt tā-
tis per, dum ædificium constat, is suam mate-
riam vendicare non possit, sed duplum pro
ea consequi. No. ædificium solo cedere. Itē
q̄ nemo cogi potest eximere tignum alienū
iniunctum suis ædibus. Item, quod quam-
uis dominus soli fiat dominus totius, tamē
dominus materiæ remanet dominus. Item,
quod rei vendicatio non datur domino. Itē
quod actio de tigno iniuncto est ex l. duo-

decim tabul. & quod licet sit civilis, est pœnalis. Item, quid veniat appellatione tigni. a ¶ Cum in suo solo. Suū est, etiam si alius habeat ibi vsum fructum, vt infra de hæred. instit. §. 1. vbi proprius seruus dicitur, in quo proprietatem nudam habet testator.

* ¶ Adde, qd hoc casu fructuarius agit cum proprio: siquidē gul. doc. ei non licet in tracta. quoquo mo fallentia do rei speciē in regul. mutare: etiam 310. l. in meliorem stat. 10.

¶ Et quāuis n̄ possit fidei ixi stēs per l. eū qd edes ff. de vfu. SYL. ca. conuenit tñ, qd dolo desit possidē. l. is q rei vend. Et vēdicatur qui dē non vt eximatur sed vt in litē iuret, secundum Chr. hic.

b ¶ Aedificauerit. scilicet bona fide: alias non, immo tignum suum vendicaret, vt ff. de rei vend. l. in rem. §. tignum. ¶ ar. a contrario sensu. Vel ex ea exceptione quæ ibi ponitur, & iurabitur in litem, vt ibi nota.

* ¶ Imò & si mala fide ædificarit. l. 2. C. de rei vend. nam nec actio de tigno iniuncto, quæ in casu huius, §. ad duplum competit, aliter datur, quam si mala fide iniunctum fuerit tignum. l. de eod. ff. de do. inter vir. & vxor. & l. 1. ff. de tig. iniunc.]

c ¶ Aedificatur. idest in ipsa terra configit. Quid ergo de domo non affixa solo. Respō. non cedit solo, vt ff. de acquir. re. dom. l. Titius & facit ad hanc regulam. C. de ædi. pri. l. si is contra quem.

* ¶ Adde, aliud esse in ædificio sine calce constructo, (quod materia seu materies dicitur, vulgo paries siccus.) nam & hoc cedit solo l. si precario. ff. commun. præd. vbi Bal. not. & Alex. in l. 1. §. nunc in fi. de opcr. nou. nunc.

Idem in satis, & plantatis, quod hic in ædificatis dicitur, vt infr. eo. §. si Titius. & §. qua ratione. Vnde versus. Quicquid plantatur, feritur, vel in ædificatur: Omne solo cedit, radices si tamen egit.

¶ Dicis hoc verum regulariter vt hic, tamē primo non procedit vbi ædificium esset illicitè constructum, & veniret destruendum. l. fidei commiss. §. si quis illicitè. ff. de le. 3. vbi Bald. Item in clerico ædificante de pecunia ecclesiæ, glos. iu cap. apostolicos. 12. quæst. 2. Item quando dominus soli & ædificans essent tales, inter quos cadere non posset expressa donatio. glos. in l. si vxor. ff. de donat. inter virum & vxor.]

* ¶ Has, & alias complures limitationes vide latius apud Socin. in suo tractatu de

Regul. & fallen. regula. 111. in vers. Aedificium.]

¶ Sed contra hanc regulā est ff. de reg. diui. l. in tantum in princ. So. illud speciale est.

* ¶ Dic, quod non est aliqua specialitas immo & ibi ædificium cedit solo: quia quādo ædificatur in littore, solū, super quo ponitur ædificium, cum sit nullius, efficitur proprium occupantis, licet diru- lo edificio rur- sus in pristina- nam conditio- nem reuertat: in qua senten- tia. Ang. quo-

vendicare eam potest, neque ad exhibendum de ea re agere, propter legē Duodecim tabularum, § qua cauetur, ne quis tignū alienum ædib. suis iunctū, eximere cogatur, sed duplū pro eo præstet, per actionem, quæ vocatur, De tigno iniuncto.

que Aret. fuisse videtur.]

d ¶ Definit. scilicet ex causa ædificationis: sed & ex alia causa potest delinere, vt ff. d. vucap. l. rerum mixtura. §. Labeo. quæ huic regulæ signatur contraria.

* Declara, qd verbum (ideo) positum in hoc tex, tollit contrarium, quia in §. Labeo. qui materiæ dominus fuerat, non definit esse dominus eius propter ædificationem, sed ex præterita negligentia: nam licet vere non posset perfici vfu capio, quia possessor ædificij non intelligitur possidere singulas res in ædificium coniectas, ex quo tamen posside- tur corpus illud, cui insunt res particulares, noluit lex interrumpi vscapionem ob id, quod adhuc decem dies requirerentur ad illam perficiendam, cū in tam diuturna mora aduersarius antea fuisset.]

e ¶ Tantisper. idest interim.

f ¶ Ad exhibendum. Scilicet vt eximatur, nisi mala fide fecerit, vt ff. de rei vend. l. in rem. §. tignum. & ff. de tigno iniun. l. 1. in fi. sed tunc non eximitur, sed in litem iuratur, vt ff. de solutio. l. qui res. §. fi. quia arbitrariæ sunt istæ actiones vt ff. de in litem iur. l. in actionibus & inf. de actio. §. præterea.

g ¶ Duodecim tabularum. lex quādā fuit, de qua dic, vt supra de iur. natu. §. & non in- eleganter.

* ¶ L. Duodecim tab. refert Fes. Pompeius in hæc verba: Tignum iunctum ædibus vineæ ve ne vendicato, nec soluto.]

* ¶ Riuallius lib. 11. historiæ iu. ciui. hanc legem his verbis tradit: Tignum alienum furtiuū ædib. vel vineis suis iniunctū nequis eximere cogitor, sed duplū pro eo per actionē de tigno iniuncto præstare compellitor.

h ¶ De tigno iniuncto. qna actione tene- tur & qui iniunctum habet, licet non in iun- xerit, & qui iniunxit, licet nō possideat, sed altero solvente alter liberat, vt ff. de ijs qui

SYL.

SYL.

SYL.

Actio de tigno iniuncto,

deie,

deie. ce. vel effu. l. si vero. §. si id quod. & de flu. l. i. in si & quod ui aut clam. l. competit. §. fin. Sed quid si uelit magis rem reddere & eximere, quam duplum præstare? Resp. non auditur, quia propter publicam utilitatem hoc fuit statu-

tum, ut inf. eo. §. qd ideo & c. & ff. de oper. noui nuncia. l. prætor. & ff. de leg. 1. l. cetera. §. si duobus. Itē nunquid hæc actio competit etiam contra eum, qui bona fide iniunxit? Respon. sic, ut hic, licet contradixerint q- dam.

SYL.

* **¶** Opi. isto- rū uerior est. L. enim 12. ta- bu. loquebatur solū de tigno furtiuo. l. i. ff. de tign. iniun. credendum tamen est legem uoluisse, ut & qui bona fide iniunxisset teneretur saltem ad veram æstimationem rei, non etiam ad duplum. l. de co. & ibi gl. ff. de dona. inter vi. & vxo. & in l. in rem. §. tignum, ff. de rei uē. facit. l. bona fides. ff. de regu. iur. Sed contra mala fide iniungentem, alia præter hæc auxilia competunt, ut rei uendic. Item, ad exhibendum. Item furti. Item furtiua conditio.

SYL.

¶ Sed dic dari, ut æstimetur, non ut uendicetur, cum l. uetet interim eximi. l. qui res. in fi. ff. de solu. & ideo quasi dolo malo defierit possidere, iurabitur in litem. l. i. in fi. ff. de tigno. iniunct. l. iniunct. l. in actionibus. ff. de in lit. iur.

¶ Item hæc actio de tigno iniuncto, ut infra de actio. §. sic itaque, & ff. de tigno iniuncto. l. i. in fi. & l. fi.

¶ Appellatione. Facit ad hoc. ff. de uerb. sign. l. tign. & ff. ad exhi. l. gemma. & l. tigni. & ff. eo. adeo. §. cum in suo. Item quod in do-

† Alias
caupona.

mibus dicitur, idem dic in capanna. siue domuncula, ut subiicit, quod ideo & c. ad hoc, ff. de ver. sign. urbana prædia. Quidam tamē contra. Item idem in vinea, ut ff. de tigno. iniun. l. i.

¶ Materia. ut camenta, & lapides.

** Valla, lib 6. c. 52. reprobatur Accursius hic, inquiens a iuriscōsultis exponi materiam pro ligno ad ædificia utili, & quidem materia ita diffinitur ab Ulpia, dum eam distinguit a ligno, ut materia sit, quæ ad ædificandum fulciendumque necessaria est. lignum, quicquid comburendi causa paratum est. l. ligni. ff. de leg. 3. uerum, quod ad huuc locum attinet,

fallitur Valla, recteque locutus est Accursius, ut patet ex l. i. ff. de tigno. iniun. nam text. non dicit simpliciter materia, sed omnis materia, sicuti. l. tigni, ff. de verbo. significa. omne genus materia, ad denotandum qualemcum-

que materiam nedum lignorum.

¶ Aedificans de sua materia in alieno solo scienter dominum amittit: bona vero fide ædificans, si possidet, repellit dominum agentem exceptione doli, nisi soluat impensas hoc dicit ex l. adeo. §. ex diuerso. ff. de acqui. rer. dom.

¶ Ex diuerso, si quis in alieno solo ex sua materia domum ædificauerit, illius fit

¶ Consecutus. Hic est cōtra. ff. de tign. iniun. l. fin. Sed ibi non cum effectu fuit cōsecutus duplū, quia licet egit, nō tamen percepit adhuc duplum, ut argu. ff. de ijs qui de ie. vel effu. l. pceptione.

¶ Vēdicare. Nulla temporis præscriptio ne obstante in rei vēdicatio- ne, ut ff. de rei vendi. l. in rem.

Vel in alieno solo ex sua materia

† alias & ex diuerso.

† alias fit.

§. si. quia nec prius agere potuit, ut C. de anna. excep. l. i. §. si. Aliud ergo si mala fide iniunxit, quia tunc agere potuit, unde triginta annis repellitur a rei uendicatione, ut C. de præscri. triginta ann. sicut.

ADDITIO. Quam commoditatem nō ex sua mala fide, sed ex negligentia non perentis consequitur. alias esset absurdum, secundum omnes doctores hic.

¶ Ex diuerso. **CASVS.** Quærebatur e contrario, si ex sua materia in alieno solo ædificatum sit, quid iuris, & uidebatur idem, quod scilicet cederet solo, daretur tamen actio ædificanti ad pretium materia. quia non præsumitur donatio l. campanus, ff. de ope. liber. Sed contrarium deciditur distinguendo. quod scilicet si ædificetur a sciente, cum sciat se cōtra iuris regulas ædificare, priuatur commodo ædificij ex præsumpta donatione, sicut in soluente scienter indebitum, §. i. inf. quibus mo. re contrah. oblig. Si uero ædificetur bona fide, datur exceptio doli, * si dominus agens nolit soluere pretium materia, & mercedes fanctorum. uidetur enim dolo facere, qui uult aliena iactura locupletari. ratio autem quare datur potius exceptio, quam actio, est, quia actio conceditur de rigore iuris, exceptio non, sed de æquitate & facilius, leg. prima, §. præterea, digest. de superficie.

Nota, quod ædificans in solo alieno ex sua materia uidetur materiam alienare, & donare si scienter ædificat. Item, quod facilius datur exceptio & retentio, quam actio.)

2 ¶ In-

a ¶ Intelligitur. sic C. de adi. pri. l. si is contra quem.

b ¶ Non potest. Quæ alienata est, non potest uendicari. Sed contra. C. de rei uen. l. 2. in fi. Sed ibi ex aliena materia, & in alieno edificauit, hic de sua in alieno.

Edificari potest quadrupliciter.

Quare dicitur: aut de mea materia & in meo edificio, & tunc planum est, aut de aliena in meo, ut supra proximi. §. aut de meo in alieno ut hic, aut de aliena in alieno, ut in d. l. contraria continetur.

SYL.

* ¶ Dic, quod iste tex. loquitur, quando nulla suberat causa, ex qua posset presumi aliquid aliud agere voluisse edificantem, quam donare, nam si alia cōiectura capi posset, præterquam donatio

nis, tunc uerum est, quod edificans, siue bonæ fidei sit, siue malæ, diruto edificio sit dominus suæ materiæ. d. l. v.]

c ¶ Fabrorum. i. magistrorum de lignamine uel murorum, sic. ff. de eo quod cer. loco. l. 2. (alias 3. §. item Iulianus.

d ¶ Fer exceptionem. quæ locum habet, ubi cunque æquum sit exceptionem locum habere, siue alia competat siue non, ut ff. de excep. do. l. 2. §. & generaliter. & argum. infra eod. §. literæ.

e ¶ Bonæ fidei. Scilicet ab initio, & ex post facto, cum edificauit, nam si ante, quam edificet, sit bonæ fidei & cum edificat malæ fidei sit, eligitur quædam media via, ita ut neque malæ fidei puniatur, neque ut bonæ fidei expensas conferuet, quia permittitur abrasio, ut ff. de rei uendi. l. Iulianus. si in aliena. quæ est huic contraria, & facit ad hoc ff. de mi. l. intra. §. uendentibus.

Impensæ in alienis negocijs factæ quæ iter recuperantur.

f ¶ Edificauerit. Cum de nouo edificat. Et ut hæc plene sciatur, hic: Cum impendi in rem alienam, aut suo, aut meo nomine. Primo casu loquitur ille tit. de nego. gest. & ff. & C. eo. Si meo, tunc aut fructuum gratia, & tunc ex fructibus deducitur, alias nullus fructus intelligitur, ut ff. solu. mat. l. fructus. & ff. fam. erc. fundus qui. + Aut causa rei seruandæ, & tunc aut de nouo faciendo, aut

non. Primo casu, si bona fide, habeo exceptionem, non actionem, secundum Ioan. ut sup. dum An. proxi. §. & ff. de condi. indeb. si in area. & ff. de excep. do. Paulus, sed M. etiam actionem dabat, & est pro eo, ff. de pet. hære. l. hæredi-

rum, c. posse eum per exceptionem doli mali repelli: utique si bonæ fidei possessor fuerit, qui edificauit. Nam scienti alienum solum esse, potest obijci culpa, quod edificauit & temere in eo solo, quod intelligebat alienum esse.

¶ **Planta statim ac radices egit, cedit solo. hoc dicit ex l. adeo, §. ff. de acq. rer. dom.**

¶ Si Titius alienam plantam in solo suo posuerit, ipsius erit. Ex eo diuerso, si Ti-

iudicium. secundum Io. sed M. etiam dabat negociorum gestorum actionem, ut ff. de nego. gest. si pupilli. §. sed & si quis. Sed ibi nomine alieno gerebat. Item & pro eo. C. de rei uendi. l. 2. Sed ibi loquitur, quando ex aliena materia, & in alieno impedi, ut ibi plene notatur. Si uero in reficiendo, aut bona fide, & tunc necessarias & utiles per doli exceptionem, uoluptarias per abrasionem seruamus, nisi dominus uellet tantum dare, quantum posset habere his ablatis, & corrasis, ut ff. de rei uen. l. in fundo. Si uero mala fide, necessarias per officium iudicis, cum tamen possideo, utiles per abrasionem conseruo, uoluptarias nullo modo, ut C. de rei uendic. domum hinc est, quod dicit Bal. hic, quod expensas repetam quandoque per a. i. per actionem, ut ff. de nego. gest. l. si pupilli. §. sed & si quis. Item per e. idest, per exceptionem, ut hic. Item & per o. idest, per officium iudicis, ut per l. C. de rei uend. l. domum, ut modo diximus. Et hæc in rei uend. locum habent. In petitione uero hæreditatis bonæ fidei possessor seruat omnes. At malæ fidei possessor necessarias & utiles per officium iudicis, alias per exceptionem doli re existente meliori in qua factæ sunt, uoluptarias uero abradit, ut ff. de pet. hære. plane.

¶ Adde, quod quia gl. non declarat perfecte,

tas. §. i. & ff. si possessor pars hære. pe. l. nō deducit. & C. de rei cit. expen. vendi. l. 2. & l. fas si fructum. Sed etus non ibi ipso gestu extet, sed negocium fuit bonæ fidei hæreditarium, sic. quod necesse habuit facere, unde actionem dabat. Sed Ioan. contra, ut dictum est, & facit etiam pro eo. ff. de rei uendi. sumptus. & ff. de actio. em. pt. idemque, & ff. de pet. hæred. l. plane. Si uero mala fide, tunc nec excipiendo, nec agendo conseruo, ut hic. nam neminem mihi uolui obligare. ut ff. commu. di. in hoc

Impensæ necessarie uoluptariæ.

Expensæ repet. per a. e. & o.

& materia excedit vires additionis, uidenda sunt quæ ponit Barto. in l. 1. in fundo. ff. de rei uendica.

** Adde Negufan. in tracta. de pigno. in 3. membro 5. par. num. 9. ubi hanc omnem materiam in 12.

conclus. digessit, & quidem diligentissime ita ut nihil de fiderari possit.]

¶ Si Titius.

C A S V S.

facile figuratur. videbatur enim in hac q. concludendum plantam eius durare, cuiuserat, & posse potius agi pro interesse folia domini eius, quia non mutabatur forma ipsius, quemadmodum in materia, ex qua ædificium conficiebatur, cum nostra sine facto & uoluntate nostra, ut diximus, a nobis non abdicentur, contrarium tamen deciditur, quia cum arbor ex radicibus ipsis uiuificetur, merito videtur potius attendendum,

quo ad dominium ipsius, solum, ex quo durat, quam dominium primum ipsius arboris quod sine illo solo esset corruptum & parum durabile. No. summa.]

a ¶ Commutatur. sed videtur non commutari, cum primo domino rei uendicatio detur utilis, ut ff. de rei uendica. si frumentum (alias incip. idem Pomp.) §. de arbore. quæ est contra Solu. licet ibi dicat, Varus, & Nerua dabant, non tamen sequitur, nos damus: ¶ Facit l. 1. Hoc. 2. Alphen. ff. de damn. infe.

¶ Et hæc ultima communiter approbatur per l. in rem. §. item quæcunque, ff. de rei uendica. Christ.

b ¶ Radices. omnes, ut differat a sequenti.

c ¶ Dicamus. Immo uidetur eius, in cuius fundo originem, duxit, ut ff. ar. fur. ca. si plures §. si. Solu. hæc corrigit illam, Vel dic, ibi

poterat uiuere arbor ex fundo primo, hic non. Vel efficitur Titij, pro parte. scilicet ut hic in totum, ut ibi.

* Dic, q. iste rex. loquitur, quando arbor posita in confinio egit radices tam in meum,

fundum in radices e egerit, communis sit.

¶ Sata, sicut plantæ, & ædificatum, cedunt solo, & iisdem regulis procedunt. hoc dicit ex l. qua ratione, ff. de acq. rer. dom.

¶ Qua ratione autem plantæ, quæ terræ coalescunt, solo cedunt: eadem ratione frumenta quoque, quæ sata sunt solo cedere intelliguntur. Cæterum sicut is, qui in alieno solo ædificauit, si ab eo dominus petat ædificium, defendi potest per exceptionem doli mali, secundum ea, quæ diximus: §. ita eiusdem exceptionis auxilio tutus esse potest is, qui alie-

cit. ff. eo. f. de acq. rer. dom. l. adeo. in fi. & l. seq. & l. qua ratione.

e ¶ Radices pro parte.

** Adde, q. si arbor uicini porrexit radices in fundum meum, non licebit mihi propria auctoritate eas recidere, sed agere oportet negotiorum, ei non esse ius sicuti tignum aut pro rectorum immisum habere d. l. si plures. §. ult. ff. arb. fur. ca. f. Capol. ubi sup. nu. 2. & 9.

¶ Qua ratione. **C A S V S.** figuratur, ut in §. præcedenti, quia omnia dependent ab eadem ratione dubitandi & decidendi. Nota summ. Item, quod faciens aliquid in alieno fundo, si quod facit, ab eo petatur, recuperat expensas ope exceptionis.]

f ¶ Solo cedunt. ut sup. proxi. §.

** Coalescere terræ est unitatem cum terra facere. l. hoc. §. Alphenus. ver. ita demum. de da m. infe.]

g ¶ Diximus, sup. eod. §. certe, Sed quid si aliquis

quæ uicini fundum. §. vero si. quando arbor alicuius egit in agro eius radices, postea illas etiam in vicini fundum porrexit, quo casu credibile est principale alimentum ab ipsa origine elici, non autem a fundo vicini in quem extremas duntaxat radicum partes coniecit.]

** Adde secū dum Cepol. de fer. vrb. præ. c. 81. nu. 10. q. §. fi. l. si plures. intelligitur, qn arbor alitur a solo vicini, nō tñ occupat, ut quia tangit per longitudinem & latitudinē, & qn potest uiuere ex radicibus. quæ sunt in solo, unde ducit originē, alias secus, ut hic.]

d ¶ Ratio. Facit. ff. eo. f. de acq. rer. dom. l. adeo. in fi. & l. seq. & l. qua ratione.

SYL.

¶ Sation

¶ Sic quæ q. si solo cedunt

*
† cōcor. l. q. scit, §. i. alieno. ff. de usuc.

SYL.

quis ex semine meo in alieno fundo seminauit, contra quem agam? Respondeo, contra seminantem non, quia non possidet, nec dolo fecit, quominus possideret. item nec contra possidentem, quia eius facto nihil actum est. Sed tamen

dic eum teneri in iuramento in iuncti, qui teneatur etiam si positum ab alio habeat. vel teneatur, ut diximus, sup. eo. §. cum in suo. p. l. ff. de ijs qui deie. vel effu. si vero. §. si id q. positum. † Et

† Intelligit totam hanc glo. qñ & ferens & factum hñs sunt i bona fide. † Limita secundum Ioā. And. in specu. in rub. de SYL instr. edi. colu. 3. in add.

eadē quaestio fit in plantis, & eodem modo soluitur, cū si ratio similis, ut ff. mand. Lucius. in si. r. respon.

† Consequitur. id est plantauit uel seminauit.

† Litera quoque. **CASVS** figuratio accōmodatur secundum superiores casus. eadē enim constant ratione. Nota summa.

† Chartis. ut de bombyce, ut sunt hae, q. de Pilis ueniunt.

† Membranis. quae de membris animalium eripiuntur.

† De membranis uide Pli. li. 13. c. 11. & 12.

† Solo. ut supra eo. §. cum in suo.

† Carmen. metricum.

† Historiam. noui & veteris testamenti. idem dicam in fabula, uel chronica, uel quo libet libro prosaico.

† Orationem. ad Deum, uel ad populum, uel ad principem.

† Corporis. id est libri.

† Non Titius. scilicet scriptor bonae fidei.

† Petas. directa in rem.

† Bona fide. Si autem mala, laborem donasse uidetur, ut sup. eo. §. certe. Sed nunquid actionem scriptor habet red dito lib. † Respon. sic, si bonam fidem habuit, actionem

dum sua impensa bona fide consequitur. ^a

† **Scriptura cedit chartis: quas si dominus petat, repellitur a bonae fidei possessore exceptione doli. hoc dicit ex l. qua ratione. §. literae ff. de acquir. rer. dom.**

† Literae quoque, licet aureae sint, perinde chartis ^b membranisque ^c cedunt, ac solo ^d cedere solent ea, quae inaedificantur, aut ^e feruntur: ideoque si in chartis membra nifue tuis carmen, ^e uel historiam, ^f uel orationem ^g Titius scripserit: huius corporis ^h non Titius, ⁱ sed tu dominus esse uideris. Sed si a Titio petas ^k tuos libros, tuasue membranas, nec impensas scripturae soluere paratus

dic scilicet in factum, ut ff. de rei uendicat. mercede; l. in rem. §. item quaecunque si malam fidem & sibi de habuit, non habet actionem, quia nec exceptio non fa-

tior sit scriptura, quam charta, nunquid mutatur hoc? Respondent, qui quaternos dam ut Azo, q. ut not. gl. sic: nos, q. non in l. si nō † ar. C. de testa fortis. §. me. sancimus. si ceu um & C. de appel. & ibi Bar. praecipimus. in & Bal. de condi. inde. Ang. ra est, ut late † Et bene declarat prep. secundum Senen. in 3. ca. Ang. hic su. in l. q. col. 2. per istum tex. SYL.

† **Tabula cedit picturae: repellitur tamen pictor doli exceptione, nisi soluat tabulae pretium: sicut & dominus tabulae, nisi picturae impensam per soluerit: nisi tabula sit furtiua: tunc enim datur domino furti actio hoc dicit ex l. qua ratione. §. literae ff. de acquir. rer. dom.**

† Si quis in aliena tabula pinxerit, ^m quidam putant tabulam ⁿ picturae cedere: alijs uidetur, picturam (qua liscunque sit) tabulae cedere. sed nobis uidetur melius esse, tabu-

graphis, quas repetere nimis superfluum esset.

Nota ualere argument. ab absurdo remouendo.]

† Pinxerit. siue bona fide, siue mala fide, secundum Pla. nos contra, quia bona fide, ut inf. eo. §. ibi, utique &c.

† Tabulam. Quid si in marmore? Respō. contra feruari forte, arg. tamen contra, inf. de testam. §. pen.

† Dic, secundum Ange. idem & si in tabula marmorea pingatur, dum tamen non sit affixa parieti, nam tunc pictura cederet marmori ex mente pingentis, uelut causa ornatus adium posita. l. & si non sunt. §. perueniamus. ff. de aur. & arg. leg.

mercede; l. in rem. §. item quaecunque si malam fidem & sibi de habuit, non habet actionem, quia nec exceptio non fa-

tior sit scriptura, quam charta, nunquid mutatur hoc? Respondent, qui quaternos dam ut Azo, q. ut not. gl. sic: nos, q. non in l. si nō † ar. C. de testa fortis. §. me. sancimus. si ceu um & C. de appel. & ibi Bar. praecipimus. in & Bal. de condi. inde. Ang. ra est, ut late † Et bene declarat prep. secundum Senen. in 3. ca. Ang. hic su. in l. q. col. 2. per istum tex. SYL.

† Hae opi. vera est, ut late † Et bene declarat prep. secundum Senen. in 3. ca. Ang. hic su. in l. q. col. 2. per istum tex. SYL.

* Si quis. SYL.

CASVS.

Quaestum est, utrum tabula cedat picturae, an econuerso, & cum sup. uisum fuerit. re alij rei cedere, sine qua esse si potest, uidebatur, dicendum simili modopi cturam cedere tabulae. l. in re, §. sed & id. ff. de rei uendic. contrarium nil hilominus deciditur, & ratio assignatur in tex. aliqua autem, quae in tex. disponuntur, pendent ex rationibus allegatis in praecedentibus paragraphis.

SYL.

Nota ualere argument. ab absurdo remouendo.]

† Pinxerit. siue bona fide, siue mala fide, secundum Pla. nos contra, quia bona fide, ut inf. eo. §. ibi, utique &c.

† Tabulam. Quid si in marmore? Respō. contra feruari forte, arg. tamen contra, inf. de testam. §. pen.

† Dic, secundum Ange. idem & si in tabula marmorea pingatur, dum tamen non sit affixa parieti, nam tunc pictura cederet marmori ex mente pingentis, uelut causa ornatus adium posita. l. & si non sunt. §. perueniamus. ff. de aur. & arg. leg.

a Ce.

Membrana unde dr.

† Si sit scriptor

a Cedere. ff. de rei vendic. l. in rem. §. sed & id quod in charta. contra. Solutio: hæc corrigit illam Vel distingue an pretiosior sit illa scriptura, quam tabula, secundum Placen. qui ait locum habere quod hic dicitur, si pictus est homo,

non versus: bono colore, non atramento.

SYL.

* Prior solutio uerior est, non quidem, ut Imperator corrigat, sed quod ex uarijs veterum altercationibus sententiam Caij comprobatur, ut tabula cedat picturæ, d. l. qua ratione. §. literæ. ff. eo.]

ADDITIO.

Quod gl. dicit de homine uel verso. non bene loquitur, quia non est requiring quid depictum, dummodo honestum, utrumque enim habet exornare materiam, sed bene est inquirendum, qualis sit color. Christi.

b Apellis uel Parrhasij. propria nomina pictorum.

SYL.

* De quorum præstante artificio uide Plin. lib. 35. cap. 10.]

c Eam petat. scilicet directa rei uendicatione, ut ff. de acquirend. rerum domin. l. qua ratione. §. sed non ut literæ, secundum Azo.

Vendicat aliqui non dominus a domino.

d Vtilis actio. In rem, non directa, quia desijt dominus esse & sic est mirabile, quod non dominus a domino uendicat. sic contingit alias in publiciana in quibusdam casibus, ut non infra de ac. §. alia alias. S. nanque si cui.

Possidentis conditio quæque deterior petentis.

e Imposuit. Hoc mirabile contingit hic, quod conditio possidentis est deterior, quam petentis, alias contra, ut inf. de interd. §. commodum. sic & alias ff. de noxa. si quis a multis. & ff. si ex noxa. cau. aga. l. 1. in fi. & l. 2. ff. de petit. hæc. cum idem. Sed ad hoc respon. quod in causa noxali esse poterit, quod secundo agens non probabit. Item in petitione hæreditatis si bona iura habuit in uincendo, hæc eadem habuit in defendendo, & sic non est eorum conditio deterior. Item cum hic habeat actionem pictor, si non possideat, multo magis exceptionem debet habere soluto pretio, ut ff. de superfi. l. 1. §. quod autem, & ff. de reg. iur. l. cui damus. Sed nunquid domino quondam tabulæ idem conceditur, si possideat, si pretium picturæ soluat? Respon. quod

sic, cum sibi actio detur. Ego contra, ut sit differentia inter dominum & pictorem. Item quis præfertur, si ambo contra extraneum possidentem agant? Respon. is, qui directam habet actionem. i. pictor: secundum Io. Sed nū-

quid si tabula fuerit abrasa, remanet pictor? Respon. sic ut ff. de rei uendi. l. in rem. §. item quæcunque. vers. & q. temel. Sed quare aliud in picturis, quàm in scripturis? Respon. quia pictura pretiosior est, quam scriptura, secundum Io. * Aliam rationem tradit Bar. in l. qua ratio. §. literæ, ff. de acqui. rer. do. nempe, quia non occupatur tota charta, & ideo ei cedunt literæ tanquam minor pars. f Surripuit. Antequam pingere. g Alius. post picturam. * Accurs. male subaudit, quia etiam ante picturam si surrepta sit, competit domino tabulæ furti actio. potuit enim etiam res furtiua bona fide venire in potestatem pictoris. h Tabularum. Etiam, subaudi. nam & pictori contra extraneum furem datur, secundum Azo. Vel melius, (ut mihi videtur) hic loquitur quando fuit surrepta ante, quam esset picta: sed etiam contra dominum tabulæ sibi surripientem posset dari pictori furti actio, facto furto tabula iam picta, ut infra de obl. quæ ex delict. nascuntur. §. aliquando.

Si quis a non domino. **CASVS.** Quærebatur, an possessor, quamuis bonæ fidei, faceret fructus suos, si reuera alius sit dominus & uidebatur quod non, quia fructus ex ipsa re illius esse uidentur, cuius est res, contrariū deciditur in ijs fructibus, in quibus labor & industria possessoris vertitur. Equitati enim naturali consonum est, quod quisque fecit sua impensa, labore, & cura, ut fructus percipiat credens re ad se pertinere iustis de causis, lucretur eos pro sua cura & labore, l. bonæ fidei tantum. ff. de reg. iur. secus est autem in malæ fidei possessore, quia operas suas creditur donasse qui eas exposuit scienter in re, quam sciuit alienam. Nota bonæ fidei possessorem facere fructus suos. Item, quod malæ fidei possessor restituit rem cum fructibus,

quid si tabula fuerit abrasa, remanet pictor? Respon. sic ut ff. de rei uendi. l. in rem. §. item quæcunque. vers. & q. temel. Sed quare aliud in picturis, quàm in scripturis? Respon. quia pictura pretiosior est, quam scriptura, secundum Io.

* Aliam rationem tradit Bar. in l. qua ratio. §. literæ, ff. de acqui. rer. do. nempe, quia non occupatur tota charta, & ideo ei cedunt literæ tanquam minor pars.

f Surripuit. Antequam pingere.

g Alius. post picturam.

* Accurs. male subaudit, quia etiam ante picturam si surrepta sit, competit domino tabulæ furti actio. potuit enim etiam res furtiua bona fide venire in potestatem pictoris.

SYL.

h Tabularum. Etiam, subaudi. nam & pictori contra extraneum furem datur, secundum Azo. Vel melius, (ut mihi videtur) hic loquitur quando fuit surrepta ante, quam esset picta: sed etiam contra dominum tabulæ sibi surripientem posset dari pictori furti actio, facto furto tabula iam picta, ut infra de obl. quæ ex delict. nascuntur. §. aliquando.

Si quis a non domino. **CASVS.** Quærebatur, an possessor, quamuis bonæ fidei, faceret fructus suos, si reuera alius sit dominus & uidebatur quod non, quia fructus ex ipsa re illius esse uidentur, cuius est res, contrariū deciditur in ijs fructibus, in quibus labor & industria possessoris vertitur. Equitati enim naturali consonum est, quod quisque fecit sua impensa, labore, & cura, ut fructus percipiat credens re ad se pertinere iustis de causis, lucretur eos pro sua cura & labore, l. bonæ fidei tantum. ff. de reg. iur. secus est autem in malæ fidei possessore, quia operas suas creditur donasse qui eas exposuit scienter in re, quam sciuit alienam. Nota bonæ fidei possessorem facere fructus suos. Item, quod malæ fidei possessor restituit rem cum fructibus,

SYL.

a ¶ Bona fide. quæ in initio exigitur. i. ut cre-
dat sibi dantem habere; ius distrahendi, ut
ff. de usur. qui scit. §. fina. † Nec obstat quod
verum in ff. de acqui. rer. dom. l. bonæ fidei §. in con-
alijs con- trarium. quia ibi opponendo loquitur, non
tractibus ponendo.

præterq̃ i ¶ Adde, q̃
emptoni bonæ fidei em-
bus, q̃a in ptor non solū
illis requi dicitur, qui
ritur, qd credidit vendi
duobus tē torem esse do-
porib. ha- minum, verū
beat bonā etiam si eum
fidem, ui putauit ius vē-
delicet tē dendi habere,
pore con- puta procura-
tractus, & torem aut tu-
tpe tradi- torem esse. l. bo-
tionis. l. 2. næ fidei. ff. de
ff. pro em verb. signi. & l.
ptor. & q̃ qui a quolibet.
fit rō dif- de contrahen-
ferentia, emp.

ibi nota
Ang.

*de fructuum
pleptione
ex fundo.*

SY L.

b multa sint cau-
sæ siue tituli
acquirendi, vt
in ff. colligitur
in varijs titu-
lis sub titu. de
vsuc. vsque ad
tit. de rei iudic.
idem tamen & si titulum non habeat, ut arg.
ff. si. regun. l. 4. §. sed ante.

¶ Ratio autem est, quia in accessorijs præscri-
bendis satis est titulus pro suo. Bald. in l. 1.
col. 2. C. de vsur. & fru. lega.]

c ¶ Naturali ratione. Id est iure gentium, de
quo loquitur hic titulus, cui naturalis insita
ratio est.

* ¶ Adde, quod non solum facit suos fru-
ctus iam perceptos, sed etiam illos, qui tan-
tum a solo separati sunt, nec interest, siue ip-
se bonæ fidei possessor, eos perceperit, siue
alius. l. bonæ fidei. ff. de acqui. rer. dom. & l.
qui scit. §. præterea. ff. de vsur. & not. glo. 1. &
2. in §. seq. inf. eod.

d ¶ Fructus, scilicet industriales, aliud in na-
turalibus, ut ff. de usur. l. fructus. Non obstat.
ff. de acqui. rer. dom. l. bonæ fidei. in princip.
quod enim ibi dicit, omnes, exponitur siue
facto possessoris, siue alterius percepti, indu-
striales tamē, vt ff. de vsu. qui scit. §. præterea.

SY L.

¶ Regula enim est, quod quilibet possessor
etiam cum titulo tenetur restituere fructus
naturales etiam cōsumptos, & ratio est, quia
in eis agitur de mero lucro, cum acquiran-
tur sine impensa & industria hominis, &
ideo ceñante ratione curæ, & sollicitudinis,
non cadit etiam disputatio an error iuris
sufficiat. communis est hæc resolutio doct.
in l. & ex diuerso. ff. de rei ven.]

¶ Sed naturalibus fructibus consumptis an

teneatur possessor? Respon. non tenetur pos-
sessor rei uendicatione, quia non possidet,
nec dolo deliit possidere, sed conditione si-
ne causa tenetur in quantum locupletior est,
arg. ff. si cer. pet. l. si & me.

dominus superuene-
rit, & fundum vendi-
cet, de fructibus ab eo
consumptis agere non
potest. §. Ei vero, qui
alienum fundū sciens
possederit, non h idem
concessum est: itaque
cum fundo etiam fru-
ctus, licet consumpti
sint, cogitur i resti-
tuere.

¶ **Fructuarius non fa-
cit fructus suos, nisi
sint a solo separati, uel
per se, uel per aliū eius
nomine. Et ideo non
collectos non transmit**

e ¶ Pro cultura. vt segetes.

f ¶ Et cura. vt lac, & pilus, & lana.

* ¶ Adde, quod iudex ipse estimabit qui fru-
ctus sint naturales, & qui industriales, Bar. in
l. & ex diuerso. ff. de rei ven.)

g ¶ Non potest. nec ad precium, vt infra de
offic. iud. §. si vero. & ff. si. regun. l. 4. §. sed an-
te si tamen extant, non rei ven. quia percipiē-
tis sunt, sed officio iudicis tenetur reddere,
vt C. de rei ven. certum. §. bonæ fidei.

Et ita communiter tenetur, vt late Cur. in
consil. 71. per totum.)

h ¶ Non idem. vt faciat fructus suos.

i ¶ Cogitur restituere. Distingue tamen: q̃a Fructus p-
si habet titulum malæ fidei possessor, de cō- cipiendi
sumptis conditione sine causa: de extanti- sunt qua-
bus, rei uendicatione tenetur. de percipien- tuor qui-
dis, propter titulum excusatur: vt C. de rei ven. bus resti-
si fundum. nisi in quatuor casibus. Primo, tuendi a
quando emit ab eo, quem scit vendere in malæ fidei
fraudem creditorum, vt ff. quæ in frau cre. possessore
l. ait prætor. §. per hanc Secundo, quando e- et titulum
mit ab eo, qui metu cōpulsus est, vt ff. quod habente.

* ¶ Adde, quod in primo casu ratio est, quia
titulus habetur pro non titulo. d. §. per hanc.
vbi Albe.) in secundo vero hoc introductū
est in odium inferentis vim vel metum.)

¶ Tertio, quando emit contra interdicta le-
gum sciens, C. de agri. & cen. quemadmodū,
lib. II.

¶ Adde,

** Adde, quod SY L.

fructus natura-
les sunt poma-
ficus, & simili-
lia, industria-
les, qui indu-
stria hominis
quæruntur, ut
segetes, vinum
& consimilia,
glo. l. & ex di-
uerso. ff. de rei
vend. in cap.
grauis. de resti-
spo. Et in ma-
teria fructuū,
de qua in hoc
tex. & in glo.
vide pulcherri-
mam glo. inf.
de offic. iu. §. j.
ver. cum fru.]
ADDITIO.
Sed si non sit
effectus locu-
pletior non te-
netur, nisi esset
malæ fidei. An.

SY L.

SYL. ¶ Adde, qđ hoc operatur contumacia emen-
tis rem a l. prohibitam.

¶ Fidem in quarto, s. quando emit a fisco nō
solenniter vendente, ut C. de fid. instrum. &
iu. hastæ fi. l. l. lib. 10. (i) Isti quatuor casus
etiam not. ff.

quod met. cau.
l. sed & partus.
& l. si fundum
C. de rei vend.
Si non haber
titulum, de cō
sumptis, condi
ctione sine cau
sa, de extantib.
rei uendicatio
ne, ut C. de cō
di. ex lege. l. pe
nul. & C. de rei
vendi c. si fun
dum, de perci
piendis, offi
cio iudicis. ff.
de rei uendi. si
naui. §. fi.

ADDITIO.

(i) Hoc enim procedit, quia ille emit circum-
scripta solennitate iuris secundum Christo.
* idem tamen, & si ematur ab alio, non ad-
hibitis solennitatibus requisitis.]

* ¶ Adde, quod licet malæ fidei possessor re-
stituatur fructus etiam consumptos, hoc tamē
intelligendum est deductis impensis factis,
presertim in cultura & collectione. l. fructus
qui dotis ff. fam. ercisc. & l. si a domino * ult.
ff. de peti. har.

SYL.

¶ Is vero. **CASVS.** Quærebatur, an fru-
ctuarius uel colonus facerent fructus suos, &
videbatur eadem ratione, quod sic, pro labo-
re, & cura, cum teneant bona fide, & ideo pē-
dentes transmitti ad hæredes, cum in eis sit
illis ius quæsitum. Contrarium tamen dici-
tur ea ratione, quia cum habeant ius utendi
& fruendi durante tantum vita, §. finitur. in-
fra de usufru. statim eo mortuo, fructus illi,
qui pendent, censentur pars ipsius rei. l. fru-
ctus. ij. ff. de rei vend. & spectant ad domi-
num, quia ius percipiendi eos morte est ex-
stinctum. No. summa.]

a ¶ Ipse alio enim percipiente non fiunt
sui, sed sunt bonæ fidei possessoris, etiam si
eos alius percipiat, ut ff. de usur. qui scit, §.
præterea.

¶ Adde, quod ibi glo. limitat, nisi alius no-
mine usufructuarij percepisset. Vel aliter si
ipse percepit, nō etiam hæres eius. nec enim
ad hæredem transmittit.

b ¶ Perceptis. ut si in horreo repositi sunt, fa-
cit suos fructuarius, sed bonæ fidei posses. sta-
tim ut a solo separati sunt, ut ff. quibus mo-
dis usufru. ami. si usufructuarius.

SYL.

¶ Idem si non sint repositi, dum tamen sint
excussi & percepti actualiter. d. l. si usufru-
ctuarius messet. Et est alia differentia, quia

fructuarius facit suos naturales fructus, bonæ Fruitsua-
fi. posses. non, ut ff. de usufru. l. usufructu. leg. rius & bo-
& de usur. l. fructus. næ fidei

* ¶ Perceptis fructus æque in fructuario, at- possessor
que in bonæ fidei possessore dicuntur, simu- diuerli-

latque a solo modo fa-
separati sunt, ciunt fru-
etiam si adhuc ctus suos,
excussi aut re-
positi non fue-
rint, sed fru-
ctuarius ita de
mum eos suos
facit, si suo no-
mine a solo se-
parati fuerint,
bonæ fidei au-
tem possessor,
a quocunque a
solo separen-
tur, ut est text.
in d. l. si usufru-
ctuarius. & de-
clarat ibi Bar.
& Tiraq. de re-
tract. conuen.

cquiruntur. Eadem
fere & de colono d di-
cuntur.
¶ In fructu pecorum
sunt foetus, lac, & lana:
foetus vero ancillæ in
fructu non est: & fru-
ctuarius tenetur in lo-
cū demortuorum sup-
plere gregem, agrum,
vel vineas. hoc dicit ex
l. in pecudum, ff. de v-
suris.

§. §. gl. 4. num. 1.

c ¶ Domino. Sed per quam actionem resp.
per rei vend. cum dominus sit uel conditio
ne ex hac lege.

d ¶ De colono. Qui numis colit, nam om-
nes fructus facit suos, ut usufructuarius, sed
differunt, quia colonus talis facit fructus
suos, ut a solo decerpti sunt, ut ff. de fur. l. si
apes. §. fina. secus in usufructuario, ut hic di-
citur. Vel dicas de partiarijs, ut ff. loca. &
conduct. cum in plures. §. messem, secun-
dum Azon.

* ¶ Adde, quod etiam usufructuarius fit
dominus fructuum, simul atque perce-
pti sunt, ut dixi supra ad gloss. in ver. perce-
ptis. dum modo percipiuntur ab eo vel alio
eius nomine: & §. messem. potest intelligi
generaliter tam in colono numis colente,
quàm in partiario: quare verius est, verbum
(fere) eam ob causam additum esse, quæ po-
tremo loco ab Accur. refertur: qui autem si
partiarius colonus, exposui in §. item seruia-
na. infra de actio. Item dicit, ferè, propter
aliud: quia colonus transmittit ad hæredē,
ut infra de loc. §. si. sed fructuarius nō, ut hic.

¶ In pecudum. **CASVS** facile figurari po-
test. in primis enim ponitur regula, ex qua
videbatur inferri ad casum ancillæ in qua
contrarium deciditur ex ratione posita in
tex. in tertio uero casu dubitabatur, an tene-
retur summittere in locum demortuorum,
& videbatur quod non, quia cum dominiū
esset penes alium, videbatur illi perire. l. incē-
dium, C. si certum peta. unde onus supplendi
ad dominiū videbatur spectare, cuius con-
trarium dicitur ea ratione, qui a debet uti fru-
ctuarius bona fide, salua rerum substantia,
infra de usufru. in princ. quod non est, nisi
supple-

Colonus,
& usufru-
ctuarius
differunt.

SYL.

Supplerentur ut dixi, & quia sicut bonus paterfamilias, uti debet, ut dicitur in tex. No. q. fetus animalis irrationalis est in fructu. Item, q. omnes fructus sunt producti gratia hominum, & q. homo non est in fructu. Item q.

Similis num. & q. homo non est in fructu. Item q. ex inf. de fructuarius sup. vlu & ha plere tenetur bi. s. sed & gregem, agru, si pecoru. & vineas.]

a Fetus. q. d. ita fetus sicut &c.

b Pilus. Bo. uis, vel etiam capratum, ad borram fellatum.

c Et fuculi. i. parui fues.

d Naturali iure. i. gentiu. de quo loquitur sup. eod. s. singulorum.

e Pertinet, quantum ad plenam proprietatem, nisi etiam & in partu sit ususfructus legatus, ut ff. de usufru. vetus.

* Adde, qd & ad bonae fidei possessore pertinet partus ancillae saltem utiliter, ut not. glo. in l. in pecudum ff. de usur. quia pro domino habetur, & ideo ei competit actio Publiciana ad persequendum ipsum partum. l. si ego. s. partus de publi. nam usucapit, s. sed tamen. ver. item si is. inf. de usuc.

f Absurdum: sic ff. de usur. l. in pecudum. g In fructu. scilicet ut ipse sit fructus, sed tamen in eo relinquitur usufructus.

h Rerum natura. idest Deus, sic supra de iure natura. in prin. unde dicitur apud Ovidium: Pronaque cum spectent animalia caetera terram: Os homini sublime dedit, coelumque uidere iussit, & erectos ad sidera tollere vultus, sic ff. de adi. edic. l. iustissima. & ff. de fur. qui vas. s. ex furtiu is. & ff. de pe. ha. l. ancillarum.

* Huc pertinent quae scripta sunt Genes. cap. i. quae omino legantur, ut admirabilia Dei Opt. Max. beneficia erga hominem agnoscas.]

i Gregis. grex est numerus decem ouium, vel quinque porcorum simul & congregatum consistentium, ut ff. de abig. l. oues. & facit. ff. de usuc. l. rerum mixtura. s. tertium.

k Ex foetu. Aliunde enim non summittitur secundum quosdam, vel forte summittet etiam in aliunde, argumen. ff. de usufruct. quid

ergo. s. sed quod dicitur, in fin.

ADDITIONO. Hae glo. communiter approbatur. ut non solum ex foetu aliarum suppleat capita: sed etiam opus habeat aliunde querere & supplere. Christ.

in locum de mortuorum capitum, ex foetu k fructuarius summittere l debet, ut & Iuliano visum est, & in vinearum de mortuarum vel arborum locum alias debet substituere t recte enim colere, & quasi bonus paterfamilias uti debet.

Thesauri in loco proprio, sacro, vel religioso, casu inuenti, cedunt inuentori: in alieno, diuiduntur inter dominum & inuentorem. hoc dicit.

cedendus esset. & cuius fieret. In primis enim videbatur, quod cum in bonis nullius esset, cederet totus occupanti. s. nullius. supra eod. ex aduerso uero videbatur, quod ne pars qui dem illi deberetur, sed in totum acquireretur haeredibus illius, qui eam pecuniam deposuisset, cum non ideo condita esset, ut proderelicto haberetur, sed quo tutius custodiretur: Adrianus tamen naturalem aequitatem intuens, quia non extat qui sibi fieri praedictum dicere possit, cum thesaurus sit pecunia a dominis ob uetustatem ignotis condita. l. i. C. de thesau. lib. 10. statuit, ut inuentus in suo, inuentoris totus esse debeat. in alieno vero, ut diuidatur aequis portionibus inter inuentorem & dominum loci.] Not. thesaurum inuentum in loco proprio proprium effici: in alieno. siue ille locus sit publicus, siue religiosus, siue sacer, cedit pro dimidia inuentori, pro dimidia domino.]

* Adde, quid de thesauro ab emptore inuento in re uendita, durante tempore praestituto ad reuenditionem, & antequam res redimatur, utrum pertineat ad ipsum emptorem, an ad uenditorem redemptione facta, an ad utrumque, vide text. in l. diuortio. s. si fundum. & ibi gl. Bar. Bal. & alios. ff. solut. matrim. & latius remissive apud. Andr. Tiraq.

l Summittere. Quae summissin non fit, si in singulis capitibus sit ususfructus, ut ff. e. quid ergo. s. sed quod dicitur. in si.

* Ratio, quare fructuarius in vinearum, vel arborum demortuarum locum alias deat substituere, illa est quia ad eum pertinent. unde aliud in de iectis ui ventorum quae pertinent ad proprietarium. l. agri. & l. arbores. & ibi glo. ff. de usufru.

Thesaurus. C A S V S. Reuocabatur iudicium, thesaurus cui concedendus esset.

+ Facit ff. de usufr. in prin.

SYL.

hec fuit Bruti sententia, q. obtrinit aduersus P. Scruolam, & M. Maniliu, Cice. in l. de Fin. VI pia. l. Verus de usufru. Idem Cic. lib. si. offi. ybitraetat de iust. & copiosus. in 1. de legi. & li. 2. de Natu. Deo. + alias hominum.

Lib. 1. Metamorph.

Grexxquid coprehendit,

Thesaur⁹
quid est.

Tiraq. in tracta. de retract. conuentionali. in fi. nu. 97.

a **Thesaurus.** Est autem thesaurus pecunia ab ignotis dominis vetustiori tempore abscondita, ut C. de thesau. l. i. lib. 10. in princ.

vel depositio pecunie, cuius memoria non extat, ut ff. de acqui. rer. do. l. nunquā. §. thesaurus. quan- doque impro- prie dicitur, ut ff. de acquiren. pos. l. peregre. in princ. & ff. ad exhib. l. thesaurus.

**† Vide Ac-
liū Sparc.
in Adria-
no.**

*** An in di-
spositione ihu-
ius. §. sufficiat
sola inuentio
sine apprehen-
sione, est gl. su-
pra. eo. tit. §. itē
lapilli, in versi.
inuentoris, q.
sic. Sed Barto.
contra, in l. i.
ff. de acquiren.
posse. in prin.
cuius sententia recepta est.]**

**** Adde, quod hic §. non habet locum in pe-
cunia perita, si ab aliquo reperiatur, nam il-
lius permanet, cuius fuerat. l. a tutore. ff. de
rei vend. sed quid si non inuenitur, cuius sit,
licet fuerit diligenter perquisitum, nunquid
possum retinere? & Bal. in l. i. col. 1. ff. eod. te-
net, quod debeat consignari episcopo loci,
qui eam det pauperibus, arg. auth. omnes pe-
regrini. C. eo. de succes.]**

b **Loco. alias solo.**

c **Suo. iure directo, vel utili, ut si feudata-
rius, uel emphyteuticarius, uel similes, licet
Pla aliud dixerit in his.**

SYL. **Opin. glo. approbatur in casu posito, & in-
fertur, quod si dominus directus in fundo
emphyteuticario inueniat, pro dimidia spe-
ctabit ad emphyteutam, quod si extraneus
inueniat, dimidia erit extranei, alia emphy-
teutæ. Quid si mercenarius, dum laborat in
alieno, vel creditor in pignore inuenit the-
saurum? Respon. dimidium eius est, in cuius
fundo inueniunt, & dimidium sibi acquiri-
tur, ut ff. de acqui. rer. dom. l. si is qui. §. quod
si creditor.**

SYL. *** In mercenario contrarium tenent Ang.
& Io. Fab. & recte.**

*** Adde, quod & fructuarius non acquirit
sibi thesaurum inuentum in fundo, in quo
habet usum fructum, nisi pro dimidia, perin-
de ac si in alieno loco illum inuenisset. siqui-
dem thesaurus in fructu non est, l. fructus, §.**

si fundum. ff. solu. uatri.]

d **Religioso. ff. de iure fisci. l. 3. §. pen. con-
tra. Solu. hic corrigit secundum Bulg. vel hic
secundum naturalem rationem, ut patet in
litera, ibi secundum ciuilem rationem, quæ**

**quis in Cæsaris h loco
inuenit, dimidium
inuentoris, & dimi-
dium esse Cæsaris sta-
tuit. Cui conueniens
est, ut si quis in fiscali
loco, i vel publico, k
vel ciuitatis l inuene-
rit, dimidium ipsius ef-
se debeat, & dimidium
fisci, m vel ciuitatis.**

**Ex traditione domi-
nium quæritur quo-
runcunque bonorum,
etiam stipendiariorū,
& huiusmodi. hoc
dicit.**

tamen magica arte, alias esset fisci, ut C. de thesau. l. unica, lib. 10. Accur.

g **Domino. Sed per quam actionem? Re-
spon. per rei vendicationem, cum dominus
sit uel condi. ex hac l.**

ADDITION. Pecunia tamen recondita in muro domus uenditæ non cedit emptori, sed remanet reconditoris. Angel. An autem sufficiat solus oculorum aspectus, uel etiam requiratur apprehensio, & quis præferatur, uide Christ. hic.

h **In Cæsaris loco. idest, patrimo-
niali.**

i **Fiscali loco. non tamen publice de-
putato.**

k **Vel publico. i. publice deputato.**

l **Ciuitatis. quæ loco priuatorum sunt, ut
ff. de uerb. sign. eum qui vectigal.**

m **Fisci. sed si fisci partem supprefferit, cū
altero tantum reddit, ut digest. de iur. fisc.
l. 3. §. fina.**

*** Per traditionem. CASVS** in tam gene-
rali regula non est ponendus, cuius ratio af-
signatur in tex. ibi, nihil enim. Not. traditio-
ne dominium quærit * quod intellige secun-
dum rationem, si tradens dominus sit, & ne
lit dominium transferre. Item quod nihil
conuenientius est, quam quod uoluntas dñi
impleatur circa alienationē rei suæ. Item, q.
naturali rationi conuenit, q. quilibet rerum
suarum sit moderator & arbiter. Item, q. sti-
pendiaria & tributaria prædia per traditionē

Instit.

M

alic-

præualet, sic in
usucapione cō-
tingit, secundū
Ioan.

*** Hæc ultima
tenetur secun-
dum Christo.
hic. Hodie au-
tem dimidia
erit inuento-
ris, alia præ-
lati.]**

e **Fortuito ca-
su. Casus est
inopinata rel-
euentus, ex di-
uersis causis p-
ueniens, ob a-
liud, & aliud
inceptis.**

f **Non data
ad hoc opera.
alias totū red-
ditur domino.
in suo loco ta-
men potest o-
peram dare, nō**

Casus for-
tuitus.

SYL.

alienantur. Item, quid sint stipendiaria & tributaria prædia.]

a ¶ Per traditionem quoque. Non solum in-
uentione, ut supra. §. proximo.

b ¶ Iure naturali. idest gentium, ut infra. §.
proximo.

c ¶ Acquirun-
tur. causa præ-
cedente, uera
uel putatiua,
¶ alias non, ut
ff. eo. l. nunquā
& infra hoc. §.
ibi, sed si qui-
dem, &c.

¶ De iure
canonico
transfert
beneficiū p
finitiam pa

SYL. ¶ Quod di-
citur de causa
putatiua, decla-
ne, ut i. c.
proposui.
cū gl. sup
ver. uaca-
re. ext. de
cōce. p. b.
¶ In qua,
& tradens
& accipi-
ens cōue-
niāt puta
ga ambo
cā sciant,
vel credāt
subesse.

* ¶ Quod di-
citur de causa
putatiua, decla-
ra procedere, si
traditio sit ve-
ra, non etiam
ficta, ut per cō-
stitutum, Cyn.
& alij in l. qui
rem. C. loca.]
d ¶ Nihil im-
mo Deo serui-
re. sed hyperbo-
lice loquitur.
sic. ff. de pact.
l. i. in princ. &
ff. de act. emp.
l. ex emptio. in
princ. & C. de
transac. nō mi-
nore.

e ¶ Volunta-
tem. dū tamen
legitimam, nam cui bonis interdictum est,
non alienat, ut ff. de cur. fur. l. i. in princ.

* ¶ Adde, quod uerbum uoluntas, excludit
errorem, & ideo si rem meam, existimans
esse tuam, tibi tradiderim, dominium in te
non transferam. l. si procurator. ij. ff. de ac-
acqui. rer. dom. & l. 3. §. subtilius. ff. de condi.
cau. da. Item declarata regulam huius tex. non
habere locum, ubi lex prohibet alienationē.
l. ult. C. de reb. alie. non alie.]

f ¶ Cuiuscunque. i. siue mobilis. siue soli.

g ¶ Corporalis. incorporales enim tradi nō
possunt, ut ff. de acqui. rer. dom. seruus. §. in-
corporales.

h ¶ A domino. hoc quādoque fallit, & eius
contrarium inuenitur verum, ut inf. qui. ali.
licet vel non. Sed hoc est regulare, ut hic, &
ff. cod. traditio.

i ¶ Alienatur. i. dominiū transfertur. Accu.

** Alienatio enim est omnis actus, per quē
dominium transfertur. l. i. C. de fun. dot. Il-
lud quoque est maxime notandum quod li-
cet dominium non transferatur nisi re tra-
dita, tamē secuta ipsa traditione dominium
intelligitur translatum statim tempore con-
tractus, Alber. in l. si filiusfam, §. cum fundū,

de verb. oblig. & Saly. post Cy. in l. contra. C.
de inof. test.]

k ¶ Stipendiaria. s. quæ militibus pro stipen-
dijs dantur, ut ff. de rei uend. item si uerbera-
tum. §. 2. & de euctio. l. L. ucius. & de acquir

Prædia sti-
pendiaria,

rer. domin. in
agris.

* ¶ Stipendia-
ria seu tributa
ria prædia (idē
enim sunt) uo-
cabantur illa,
pro quibus a p
uincialibus tri-
butum po. Ro.
pendebatur.

SYL.

inter o quæ necnon &
Italica prædia ex no-
stra cōstitutione P nul-
la est differentia: q sed
si quidem r ex causa
donationis aut dotis,
aut qualibet alia ex
causa tradantur, s si-
ne dubio transferun-
tur. t

¶ **Dominium reiven-
ditæ non transit in em-
ptorem, etiam si res
tradatur, nisi pretium
sit solutum, vel aliter
satisfactum, aut habita-
sit fides de pretio, hoc
dicit, ex l. qua ratio-
ne. §. hæc quoque, ff.
de acquirend. rer. dom.
Areni.**

¶ Tributaria. Prædiatr
q tributa Ro-
mæ reddunt.
m ¶ Alienan-
tur. per tradi-
tionem.

Prædiatr
butaria,

ADDITIO.

Quæ quot mo-
dis fieri intelli-
gantur, vide
Ang. Et an per
verbum tradi-
dit, positum in
instrumēto p
bet, uide Batt.
& Christoph.
hic.

n ¶ In prouin-
cijs. quasi dicat
italia prædia in
sunt in Italia.

* ¶ Recte in-

terpretatur Accur. Nam stipendiaria seu tri-
butaria omnes prouinciæ populi Romani erant,
Italia non erat, & si quæ urbes ius Italicum
haberent, uel confederatæ essent. l. ult. C. sine
censu, & l. i. ff. de censu.]

o ¶ Inter quæ. s. prouincialia

p ¶ Constitutione ut Cod. de usucap. trans-
l. unica.

q ¶ Nulla est differentia. s. quantum ad do-
mini translationem, ut C. de usucap. trans-
for. l. unica. sed quantum ad tributa est diffe-
rentia. C. de epi. & cle. de his.

** Adde pulcherrimam glo. in l. ult. C. sine
censu uel reli.]

r ¶ Sed si quidem. vere nulla est differentia,
sed si &c.

s ¶ Tradantur. scilicet stipendiaria prædia
& tributaria.

t ¶ Transferuntur. scilicet prouincialia præ-
dia, sicut italica, & est uerum in omnibus, ni-
si scriptura necessaria sit. secundum Io. ut C.
de suffra. l. unica. §. quod si prædia. Item sunt
vera, si accipiens inducatur in uacuum pos-
sessionem, secundum quosdam, ut C. de pro-
ba. cum res. Io. contra, ut ff. de fun. do. si fun-
dum, & de acquirend. rer. domin. homo liber,
§. quic.

§. quicquid sufficit enim induci in possessio-
nem, licet non vacuam. Quod autem in d.
l. de proba. dicitur, demonstratiue, quod sic
euenit, non causatiue dicitur.

¶ Et hæc communiter approbatur secundū
Christ. hic.

¶ **Venditæ.**

CASVS. Quia

dictum erat, q.
ex iusta causa
facta traditio
trāsferbat do-
minium: fuit
dubitatum, an
hoc haberet lo-
cum in em-
ptione & uen-
ditiōe cuius
contractus fre-
quētissimus ē
in domini trā-
slatione. l. i. ff.
de contrahen.

emptio. & uidebatur, quod sic, causa enim vē-
ditionis erat iusta, & cōtractus erat talis, qui
solo consensu contrahitur, ideo uidebatur
ex sola voluntate, iuncta traditione, domi-
nium transferri, cuius contrarium dicitur,
* quod quanquam sit perfecta venditio, si-
mul atque de pretio conuentum est, licet nō
dum numerato, infra de empti. in princ. ta-
men dominium nō transfertur, nisi uel pre-
tium sit solutum, uel alio modo satisfactū,
uel de eo habita fides. lex enim uoluit tanti-
per quasi pignus rem uenditam apud uendi-
torem manere. l. iulianus: §. offerri. ff. de a-
ctio. empt. licet alias suæ rei pignus non con-
stituatur. in vers. nihil autem. casus est in fa-
cili, ratio decidendi sumitur ex reg. qui per
alium facit &c.] No. in contractu emptionis
pretium necessarium, uel quod de eo fides ha-
beatur, ut dominium ex traditione transfera-
tur. Item, q. idem operatur procurator uel ne-
gociorum gestor in transferendo dominio,
quod operatur ipse dominus. Item, q. qui per
alium facit, per se facere uidetur.]

a ¶ Vero. pro sed

b ¶ Res. quæ loco pignoris a uenditore te-
neri possunt, ut ff. de actio. empt. iulianus
§. offerri.

¶ **Intellige improprie,** quia dominium &
pignus non concurrunt. l. neque pignus: ff.
de regu. iur. est enim dominium reuocabile
& quasi pignus & sic dominium & pignus se-
re improprie.

** Adde post traditionem, non posse dici
hypothecatam pro pretio, nisi ita ab initio
venditor pepigisset, secundum Bal. in l. vlti.
C. commo. & in l. eum cui. Cod. de actio. &
oblig.]

c ¶ Pignore. Quod sic intelligo, si placeat uē-
ditori aliud, quam pretium accipere, alias nō
ut ff. si cert. pet. l. 2. §. 1.

d ¶ Dato. poterit ergo uendicare uenditor,

scilicet si nō fuit de pretio satisfactum, ut ff.
de tribu. l. procuratoris: §. sed & si dedi mer-
cem. nisi emptor tunc pretium offerat, ut ff.
man. diligēter. §. 1. in fi. & ff. de prec. l. ea quæ.

* ¶ Adde, q. pretio soluto transfertur domi-

larum, tamen recte di-
citur, & iure gentium,
idest, iure naturali fid
effici. Sed si is, qui ven-
didit, § fidem emptor-
is h secutus fuerit, di-
cendum est statim rem
emptoris i fieri. Ni-
hil k autem interest,
utrū ipse dominus tra-
dat alicui rem suam, an

ostendunt, q. gl. nō meretur declarari & sup-
pleri, ut per Christ. hic, qui debuit aduertisse
dum dixit, quod non solum iure reg. sed etiam
iure ciuili, receptione. f. & approbatione do-
minium transfertur.

* ¶ Verba l. 12. tab. hoc modo cōcepta fuis-
se Riuallius scribit. Venditæ res & traditæ,
post pretium solutum, aut si alio modo sa-
tisfactum existat, emptori acquiruntur.

f ¶ Iure naturali. sic dictum est, q. naturali
ratione inductum fuit, ut sup. de iure natu.
§. quod vero. & §. sed naturalia.

g ¶ Vendidit. & tradidit.

h ¶ Fidem emptoris. Quid si dedit diem ad
soluendum? Respon. non facta solutione uē-
dicat. secundum Io. ¶ ut C. de pact. inter em ¶ In cōtra
ptio. & vend. l. commissoria, potest tamen rium est
contradici, quia aliud est simpliciter diem veritasq.
solutioni statuere, aliud pactum legis com- tunc vñ
missoria ponere. Item, quid si simpliciter tra hñe fidem
dat? Respon. uidetur sequi fidem, nisi contra de pñio, &
proberur, ut quia forte dicebat emptor præ- transfert
sentem habere pecuniam, ut argu. ff. de pig. dñiū, et si
act l. 2. Et arg. contra. ff. de trib. procuratoris. pñestatus
§. sed & si dedi. cēt se nō

¶ Hæc glo. communiter approbatur, ut dicit cōcedere
hic Christo. ultra de-

i ¶ Emptoris fieri. Nisi in casibus. ut ff. de cem dies
iu. fi. l. si procurator. §. fi. & ff. de re iudi. a di- secū, An.

** Sed quid si ita uendatur, ut non transeat
dominium in emptorem nisi prius soluto pñ-
tio, utrum teneat hoc pactum? & est hic arg.
q. sic, sed in contrarium uidetur tex. in l. pe.
§. vlt. ff. de contrah. emp. de qua. q. vide Bald.
in rub. C. eo. ti. & latius Tiraq. de retrac. lign.
§. 2. gl. nu. 34. cum seq. & receptius est, ualere
eo modo conceptum. sed si concipiatur sim-
pliciter, ne transeat dominium rei emptæ, se-
cus est, ut in d. §. fi.

k ¶ Nihil. Quod enim quis per alium facit,

M 2 ipse

S Y L.

¶ Facit ad
hūc, §. gl.
2. in c. fin.
ext. depi.

* i. fide-
iussore. l.
§. §. satis
acceptio.
ff. de ver.
oblig.
¶ alias q.
dem.

S Y L.

ipse facere videtur, ut ff. de vi & vl. arma. l. 1. §. deiecit & inf. de iniur. §. non solum & ff. de iniur. l. item apud §. fecisse.

a ¶ Permissa sit. Vel ab ipso domino, vel ab alio domini uoluntate.

b ¶ Libera. Secus in generali procuratore, qui non habet liberam, ut ff. de procu. l. procurator cui. & l. procurator totorum. sed Mar. distinxit inter procuratorem totorum bonorum. ut ibi. & uniuersorum, ut hic. ¶ Prima opin. verior est secundum Christum. hic.

ADDITIONE. Dic plene per Bar. in l. procurator cui libera, ff. de procu. & quando, & quomodo dicatur libera concessio, uide ibi Bar. & Ang.

¶ Limita hunc. §. non procedere, ubi lex inhibet alienationem, licet concurrant omnia requisita in hoc §. glo. ver. si uult, in c. eos. i. q. 1.

¶ Interdum. **CASVS.** Quærebatur, si tibi commodaueram, uel in depositum rem meam dederam, quam postea tibi vendam, an sine noua traditione dominium quaereretur? & videbatur quod non, quia traditionibus, non nudis pactis, dominia transferri solent. l. traditionibus. C. de pac. Contrarium deciditur, quia reuera traditio fuit facta, & licet facta fuit ex causa inhabili ad dominium transferendum, tamen cum postea successerit titulus & causa habilis, ex quo concurrat uoluntas mea intendens rem in alium transferre, coniungitur traditio præcedens cum tit. seq. & medium ipsius non nocet. l. sed & si §. solemus. ff. de hæc. insti. No. quod traditio ex causa inhabili conuolidatur ex causa habili subsequenti. Item, quod titulus dotis est habilis ad dominium transferendum.]

¶ Nuda. Scilicet a traditione, sic, C. de pac. l. traditionibus. Item in alijs casibus dominium sine traditione datur, qui possunt his legibus notari, ut ff. de acquir. posses. l. 1. §. si

iusserim. & §. idemque respon. & l. quod meo §. si uenditorem.

¶ Ratio, quia eo casu iussus est loco traditionis. Et l. quarundam.

¶ Ratio, quia persona custodis sustinet uicem personæ meæ.

Item. C. de acquir. posses. minus. & C. de dona. l. 1. ¶ Quia illa traditio instrumentorum subrogatur vice traditionis rei. Et l. quisquis. Ratio, quia constituendo me usufructuariū, in necessariam antecedentiam dicor transferre dominium, quod alter esse non potest. Item si uolens tibi tradere dominium, nomine tuo me constituā possidere, uel conducam a te, ut ff. de acquir. poss. quod meo & de rei uend. quædam mulier.

Traditio clauium transfert dominium mercium repositarum sub clauibus, hoc dicit. ex l. qua ratione, §. item si quis, ff. de acquir. rerum domin.

feratur, sed quod traditio facta censeatur. Limita tamen hunc tex. ultra gl. non procedere in transactione. Ias. in l. postquam liti. in prin. C. de transac. nec quando ex illo titulo oritur obligatio naturalis, non etiam actio. Soci. in l. 1. col. 2. ff. de condit. indebi. nec in contractu conditionalis, Areti. in l. certi conditio. §. deposui. ff. si cert. per. nec ubi ueditor ignorat rem esse apud emptorem, secundum Ias. in d. §. deposui. col. 2. Item declara, sufficere titulum habilem ad transferendum dominium sine noua traditione, cum res ab initio existeret apud te ex uoluntate mea, non si citra uoluntatem meam, Bar. in d. §. deposui. d. ¶ Tuam esse. Si res est præsens, ut ff. de rei uen. ejus. & l. hæc si. Vel hic in uera uenditione. ibi in ficta, ut ff. pro empt. l. 2.

¶ Declara secundum glo. & Docto. in d. l. hæc si. rem intelligi præsentem, si est penes possessorem, licet non sit coram partibus, cum contrahitur ad transferendum dominium. Item hoc est uerum, si pretium sit solum, uel satisfactum, ut sup. eo, §. uendit.

¶ Item

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

* i. dñiū sicut & supra eo. ti. §. littorū, & inf. sæpe. i. causa.

SYL.

SYL.

traditione quasi.

traditione præcedenti ex alia causa.

SYL. Item si quis. **CASVS.** Querebatur an ex traditione clauium puta domus, mercium ibi inclusarum traditio recte facta intelligeretur, & uidebatur quod non, quia cum claues non sint quid conhaerens mercibus, non videbatur ex

eis inferri posse ad traditionem realem ipsarum mercium. Cuius contrarium deciditur hic, & in l. clauibus. ff. de cōtrah. emp. quia ex traditione clauium traditur instrumentum immediatum, per quod ingredimur ad possidendum.

Nota, quod ex traditione clauium censetur tradita possessio eorum, quæ clauduntur sub clauibus.

a Item si quis. **†** Hic est casus, ubi sine possessione tradita acquiritur dominium, & alios habes notatos. ff. de rei vendi. l. si ager.

b Depositas. idest repositas.

c Simul atque. idest statim postquam, ut sup. eo. §. ferat, & inf. de empr. & ven. in prin.

d Transfert proprietatem, & possessionem. Ex quod dixi de proprietate, uerum est, si dominus est tradens, alias causam præstat usurpandi, si hæc fiant coram horreo, & hoc propter præsentem uisionem rei, ut ff. de cōtrah. emp. clauibus. & de acqui. posses. l. i. §. si iusserim.

SYL. Limita per c. contingit. de dol. & contu. si non potest venire in conspectum rei iusta ex causa.] Et sunt hæc in ar. ut si uendam equum, quem tradam per frenum, uel capistrum, ut dominium transeat Accur.

SYL. **†** Hoc amplius. **CASVS.** Querebatur, an ex traditione in incertam personam facta dominium transferatur, & videbatur dicendum, quod non, cum in dominio transfendo concurrere oporteat animum ab utraque parte contrahentium. l. in omnibus rebus. ff. de actio. & oblig. cuius contrarium deciditur, quia cum dominus omnino velit dominium in quemcunque accipientem conferre, nihil magis conuenit equitati naturali, quam ut eius uoluntas rara habeatur, Quod

uero subditur de re pro derelicto habita, manifestam habet rationem, nam cum dominus eam abiecerit eo animo, ut nolit esse in numero rerum suarum, & per hoc effecta sit in bonis nullius, consequens est, ut occupanti concedatur.

Not. donationem collatam in personam incertam ualere, quamuis legatum non ualeat. Itē, quod inueniēdo vel accipiendo re habitam pro derelicto, statim efficitur dñs. Item, qñ dicatur haberi res pro derelicto.] **e** **†** Hoc amplius. scilicet hic quam supra in alio casu, quia supra semper in personam certam, hic in incertam. **f** **†** In incertā. arg. cōtra. inf. de leg. §. tutor. **g** **†** Missilia. Sic dicta, quia in populum mittuntur siue proijciuntur, ut illuc curren-

te multitudine possint Prætores uel Consules pertransire, ut in coronatione domini Papæ uidi, ut ff. pro derelicto. l. si id quod. §. id quod & in auth. de consul. coll. 4. §. hæc itaq. ibi, argentum &c.

† Antiquitus principes Romanos spargere solitos esse missilia non solum pecuniarum, sed etiam aliarum rerum, obseruare licet ex Suetonio in Nerone.]

h **†** Nolit. uere, uel legis interpretatione, ut in authent. de nupt. §. & multo potius, collat. quarta, & Cod. de infan. expo. lege finali, Cod. de lat. lib. toll. lege prima, §. sed scimus.

i **†** Desinit. si abiecit, vel habere desijt rem immobiliem, alioquin possessionem perdere potest, non dominium, ut ff. de acquiren. poss. l. si quis. §. differentia. & ff. pro derelicto l. i. & 2.

† Adde, diuersum esse in missilibus: quorum dominium manet prioris domini, donec ab aliquo excepta sint. neque enim regulariter quisquam dominium rei suæ ante amittit, quam alteri, cui uelit, acquisitum sit, ut no. Bar. in l. si ego. ff. de negot. gest. per l. nec utilem. ff. ex quib. cau. maio.]

M 3 **†** Pro

† traditio clauium

† alias g

† missilibi

† habitus pro derelicto

Missilia vñ dñr.

† alias est sui.

† ista gl. nō est Accur. sed ē additio.

† alias g.

* Pro declaratione istius glo. & materie vide Alex. in d. §. differentia. in prin. gl. i. qui optime declarat.

ADDITIONE. Aut stat in possessione, & habet animum habendi pro derelicto, & non perdit dominium, ut l. si quis ui. §. differentia, ff. de acquir. posse. Aut exiit de possessione, & tunc etiā perdit dominium, & habetur pro derelicto, & ita tenet gl. secundū vnam opin. in d. §. differentia quam ibi seq. Bar. & doctoi. Ang.

* alias est maris.

SYL.

* Alia sane causa aliter non figuratur, quia clara est decisio.

* Cum enim dictum sit res pro derelicto habitas fieri occupantium, uidebatur idem iuris esse debere in proiectis in mare nauis leuandae causa, cum proiciens verisimiliter credat esse perituras. Cuius contrarium responderetur, & ratio assignatur in text. ibi, quia palam est. non enim habentur pro derelicto hæc, ideo non conceduntur occupantibus. No. quod factum gratia periculi euitandi, uel necessitatis euitandae mortis, non dicitur factum animo amittendi rem, quamuis appareat primo aspectu contrarium. Itē, quod siue quid sciente, uel ignorante domino ceciderit de nauī, uel de curru, aut ipsi domino, si quis animo lucrandi accipit, committit furtum.

a. Alia sane causa. Alias alia causa, scilicet proijciendi, & ideo aliud ius statuitur. l. qua ratione. §. si. ff. de acq. rer. do.

* Adde, q. hodie extat noua constitutio Imp. Friderici, in auth. nauigia. C. de fur. qua tuetur res naufragio eiectas, dominisque integras conseruari iubet.

b. Fluctibus idest undis.

c. Furtum. ff. de fur. l. falsus. §. si iactū contra. Solut. distingue animum proijcientis, q. patet, ut si librum apertum proijciam, secundum Ioann. ut ex hac l. & illa colligitur, & arg. ff. de dam. infe. si finita. §. si quis metu,

* Dicas secundum Alciat. in l. interdum, §. quod ex naufragio. ff. de acquir. posses. qd res naufragio amissa uel eiecta remanent domini in dubioque non uidentur pro derelictis habitas, ad euitandam tamen criminis

crandi animo abstulerit, furtum c. committit.

* Nec longe d. videntur discedere ab his, quæ de rheda e. currete non intelligentibus f. dominis cadunt.

De rebus corporalibus & incorporalibus.

Corporalia tangi possunt de sui natura, incorporalia vero non, licet in eis contineantur corporalia, siue sint seruitutes reales, siue personales. hoc dicit ex l. i. §. quædam. ff. de re. di. Aret.

Quædam

e. De rheda. Id est de curru ducto ab equis.

f. Non intelligentibus. Id est non videntibus.

* Adde idem iuris esse, & si hi scientes, cum nimis onerati essent, in viam rem aliquam abiecerint, mox reuersuri, ut eandem auferrent. d. l. qui leuand. ad l. Rho. de iac.

De rebus corporalibus, & incorporalibus.

* Continua hunc titulum, ut per glo. i. infra eodem.

Quædam. * Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit vnam diuisionem rerum. Secundo diffinit res corporales, & per exempla demonstrat. Tertio diffinit res incorporales, & per exempla demonstrat. Quarto respondet cuidam tacitæ quæstioni. Quinto prædicta extendit. Secunda ibi. Corporales sunt. Tertia ibi, Incorporales. Quarta ibi, Nec ad rem. Quinta ibi, Eodem numero.

* **CASVS** non figuratur aliter in declaratione duorum terminorum notissimorum, præsertim cum in membro incorporalium respon.

suspicionē, ne furti actione quis conueniatur, plerumque credendum est existimasse reū talem rem pro derelicta habita fuisse d. §. si iactum.

Item quid distat hoc furtū ab illo ti. ff. de incen. rui. nau. Respon. hoc locum habet, q. non in ipso naufragio aliquid quis furatur, ibi in ipso naufragio, ut ff. de incen. ru. nau. l. i. in fin. & l. 2. & 3. & ff. pro dereli. l. 1. 2. & 3.

d. Nec longe. Nam in ali quo distant, quia hoc sciente, illud ignorante domino fit, ut ff. de acquir. posses. interdū.

SYL.
Cōtinua-
tio.
Pulcherrimum de hac diuisione M. T. lib. Top. vbi Doc. lib. 3. Diuisione.

SYL.

et iactis in mare leuanda nauis causa.

et his quæ de rheda cur. rente cadunt.

respondeat Imperator tacite obiectioni, ibi, Nec ad rem pertinet. sed loco casus non mireris, ut facit Ioann. Fab. infra de actio. in quarta colum. quod hic non ponantur actiones, quia satis fuit Iustinia. ponere aliqua exempla, non enumerare singula, non per hoc quod alia iura non enumerata non sint in corporalia quia exempta non restringunt regulam. l. nam quod li quidē. ff. de pe. le. No. quæ sint corporalia, & quæ incorporalia.

Rerū di-
uisiones
quot sūt.

a Præterea. id est præter prædictam diuisionem. sup. tit. i. in princ. est & alia, quia quædam communes, quædam publicæ, quædam uniuerſitatis, quædam nullius, quædam singulorum. Item quædam corporales, & quædam incorporales ut hic subiit.

* Adde, quod Imperator. inf. tit. de acqui. per arrog. in princip. constituit nomina debitorum tertiam speciem inter res corporales & incorporales.

b Corporales. Sic ff. de rerum. diui. l. i. §. quædam.

c Quædam incorporales. Quid de hac diuisione nos Iurisconsulti egemus? Respond. quia multa in corporalibus locum habent, quæ non seruantur in incorporalibus. Incorporalia enim non traduntur, nec usufructuantur regulariter ut ff. de acqui. rer. do. l. seruus. §. SYL. ralis. sic, incorporales & de usufructu. l. usufructu.

d Ex quo enim non traduntur, quia tangi non possunt, possideri etiam non possunt, & cum scientia ad non possideantur, non usufructuantur per se, uersarij: scilicet sed cum corporalibus aliquando scilicet in aliena. §. hoc iure. ff. de usufructu. l. si aliena. §. Non venduntur, ut ff. de rei uen. l. uenditionibus. ac non transferuntur penitus, ut ff. pro foc. l. i. 2. & 3. non possidentur, ut ff. de acqui. l. pos. l. 3. in princ.

e Adde, quod & incorporalia venduntur, quando ueniunt accessorie ad corporalia. d. §. hoc iure.

f Sui natura. Nam secus, si propter difficultatem, ut res in profundo maris, vel

coelo affixa.

g Rei enim natura, non facti accidentia consideratur. l. si quis posthumus, ff. de libe. & posthum.

h Innumerabiles. id est non habiles ad numerandum. lo.

porales continentur: nam & fructus, qui ex fundo percipiuntur, corporales sunt: & id quod ex aliqua obligatione nobis debetur, plerumque corporale est: veluti fundus, homo, pecunia. † nam ipsum ius præhereditatis, & ipsum ius utendi, fruendi, & ipsum ius obligationis, in corporale est. Eodem numero sunt iura prædiorum urbanorum & rusticorum, quæ etiam seruitutes vocantur. u

i Hanc eandem expositionem habes. sup. in tit. de iur. natu. gen. & ciui. in §. ius autem gentium.

j Quæ in iure consistunt. id est sub hoc prædicabili, ius continentur: in quarum definitionibus ponitur hæc definitio, ius, in prædicato, qualia sunt omnia iura scilicet incorporalia, ut ff. de re. diui. l. i. §. quædam.

k Hæreditas. ut ff. de verbo. signifi. l. nihil.

l Vsfusfructus. inf. de usu fru. in princ.

m Obligationes. infra de obligatio. in principio.

n Quoquo modo. id est siue ex contractu, vel quasi, vel maleficio, uel quasi, ut infra de oblig. §. fina.

o Nec ad rem. Respondet tacite obiectioni. q. d. quomodo hæreditas est incorporalis, cum in ea sint res corporales.

p Ex fundo in quo usufructum habemus. **q** Plerumque, propter seruitutes, quæ per actionem uel obligationem debentur, ut infra de actio. §. 2. & propter actionum cessionem, ut ff. mand. l. si procuratorem. §. fina. & ff. de rei vendic. l. si hominem. alias, Iulianus §. usque adeo.

r Nam. pro sed.

s Potest etiam hic stare pro quia, tamen hæc expositionem sequitur Dec. in l. si donatione. col. i. C. de colla.

t Ipsum ius hæreditatis. i. ipsa hæreditas, & sic intransiuit hæc tria leguntur.

u Fruendi. s. usufructus.

v Ipsum ius obligationis. Id est obligatio ipsa.

w Eodem numero. i. incorporalia.

x Iura. i. seruitutes.

y Recte exponit, sunt enim & alia iura prædiorum. l. quid aliud. ff. de ver. signi.

z Vocantur. De quibus infra tit. proximo.

SYL

SYL

† alias ta
men

SYL

Fumus &
aer corpo
ralia sūt

mo dicitur statim. De quibusdam quaeritur, licet ad nos non pertineant, ut de aere, fumo. & de flatu animalis. Respon. secundum Philosophos, hæc esse corporalia. Item quid de angelis bonis & malis, & anima hominis? Respon. hæc in corporalia esse.

Contingit
tio.

De seruitutibus prædiorum.

¶ Dicitur est supra de rebus incorporalibus. in genere, sequitur uidere in specie, & ideo a seruitutibus initium facit, quæ sunt incorporales, ut sup. tit. i. in fi. Ang.

* ¶ Seruitus prædiorum, ut diffinit Bart. in l. i. ff. de serui. est quoddam ius prædio inhærens, quod eius utilitatem respicit, vicini diminuit.

** Adde, quod appellantur seruitutes prædiorum, quoniam sine prædijs constitui non possunt. §. ideo. inf. eo.]

Rusticorum. Iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit de seruitutibus rusticorum prædiorum. Secundo, de seruitutibus urbanorum prædiorum. Tertio redit ad seruitutes rusticorum. Quarto ponit quare appellantur seruitutes prædiorum. Quinto ponit qualiter dictæ seruitutes constituantur. Secunda ibi in §. Prædiorum. Tertia ibi in §. Inter rusticorum. Quarta ibi, Ideo autem. Quinta ibi in §. Si quis uelit. Are.

SYL.

¶ Rusticorum. **CASVS** non figuratur in de finitione terminorum. Not. quatuor species seruitutum rusticarum. Item, quod iter est tantum iuseundi hominis, actus etiam iumentum uel vehiculi uia, iter & actus continet aquæ ductus uero est ius aquæ ducendæ. quæ autem sit differentia inter actum & viam, cum ex declaratione textus idem videatur importare, dic ut in gl. in uer. continet.

a ¶ Rusticorum, sic. & ff. eo. l. i.

* ¶ Adde, quod seruitus denominatur urbana, uel rustica, a prædio urbano uel rustico, cui debetur, ut docet Accur. in l. i. in gl. ult. ff. de ser. urb. præd. unde licet uia sit seruitus rustica, tamen si debeatur domui, & sic prædio urbano, censetur seruitus urbana, glo. in l. pater. in vers. plenum. de ser. leg.

b ¶ Iura. i. seruitutes. Et nota hic tria genera seruitutum, quædam a persona personæ debentur, de quibus dicit sup. de iure perso.

SYL.

¶ Et ista regulariter non est seruitus formalis, sed causalis, nisi operæ serui legarentur alteri, ut tradit las. in §. æque. colum. i. infra de actio.]

† Quædam ab una re alteri rei. de quibus dicitur in hoc tit. † quædam a re personæ, ut

ususfructus, & usus, & habitatio, ut inf. tit. i. & 2. Potest & quartum dici, ut a persona rei debeatur, ut ff. de condi. & demon. Titio. §. Titio. 2. & de alimen. & cib. leg. l. seruos.

* ¶ Dic, quod ibi nulla est seruitus, sed inui-

ff. de serui. rust. præd.

Rusticorum a prædiorum iura b sunt hæc, iter actus, via, aquæductus. Iter est ius c eundi ambulandi d hominis: non etiam iumentum e agendi, vel vehiculum, Actus

colum. i. in fin.

c ¶ Ius eundi. Solus, ut per hoc discrepet a sequenti.

¶ Approbant hanc differentiam Pau. & Angel. in l. i. ff. eo. * quæ tamen non est uera, quia qui iter habet, eo & eques committere potest, & lectica gestari, quæ olim a pluribus seruis lecticarijs ferebatur. l. inter. & l. qui sella. ff. de seru. rust. præd. sed ire est commodi & utilitatis causa, ambulare autem etiam uoluptatis.]

d ¶ Ambulandi. f. cum alio.

* ¶ Declara, ut dictum est in proxima annotatione.]

** Adde, quod iter ab eundo dictum est, & ideo ius est eundi hominis. Actus ab agendo, unde ius est iumentum agendi. via a uehendo, & ideo continet in se ius etiam vehiculum ducendi, tametsi & qui habet actum, in consequentiam iumentorum etiam vehiculum adducere possit.]

e ¶ Iumentum. scilicet separatum a se, uel armenta separata a se, sed super equo ire potest, ut ff. de serui rust. præd. qui sella. in princ. & l. inter.

¶ Non autem mittere ante uel post se, uel ire super curru aut rheda onerata, si principaliter intendat ducere quod superimpositum est, non ipse aduehi, gl. in d. l. qui sella, & declarat V. ro. in c. de se r. itine.]

** Veteres a iungendo iumenta dixerunt, quod curru iungerentur, ea erant equi, & muli, boues uero armenta potius appellatur ab arando. l. boues. de uerbor. significat. & ideo traditum est, eos iumentorum appellatione non contineri. l. legatis. §. ultim. de legat. 3. & l. adiles, §. iumentorum. de ad. edi.

¶ Quandoque iter non est seruitutis, ut si usufructuario detur a domino alterius prædij, ut ff. si seruitus uendi. l. 2. §. 2.

* ¶ Quia seruitus seruitutis esse non potest, l. i. ff. de usufruc. legat. Tertio grosse dicitur quælibet via per quam itur,

** Ve

cōstitutæ transeunt cū re ipsa ad quæcū-

SYL.

tatio ad onus quevadat, sub certo corn secus si ei modo, liquidē sent pro- & liberi homi misse tm. nis operæ lega Et in ipsa ri possunt, nec rū constō tamen ob id li ne debet berta infringi tā consti- turt. tertia. ff. tuens fun- de usufruc. le- di seruien- ga. Potest & de tis, quā is alijs concessio cui cōsti- nibus quaeri de- tuit fun- quibus per la- di dñan- so. in d. §. æque- tis insoli- dum hñe dominiū Ang.

SYL.

SYL.

SYL.

****** Ut est tex. cum glos. fin. in l. quantum. de verb. sign.

a ¶ Iumentum. Vel subtus vel antese: & idem si in vehiculo.

****** Idē de armentis. l. inter. de ser. rust. præd.

b ¶ Actū non

¶ alias nō habet. Per con sunt ista sequentiam. verba eū c ¶ Iter habet, diambu- quo ad com- landi ho- modum, non minis. quoad seruitu- re. sunt enim duæ seruitutes diuersæ, vt ff. si ser. ven. lo- ci. §. i. & ff. de adi. leg. l. i.

¶ alias ambulandi hominis.

d ¶ Boque f. itinere conten- to sub actu.

e ¶ Eundi hæc verba expone, vt sup. eo. §. i.

Actus & via differe- runt.

f ¶ Continet. Sed quæ est dif- ferentia secun- dum hoc iter actum & viā? Respō. qui ha- bet viam, po- test traheretra- bem, & lapi- des, & recte fer- re hastam: (i) quæ non per- mittuntur ha- bentī actum, vt ff. de seruit. rustic. præd. l.

qui sella. §. i. Itē certa viæ latitudo est 8. pedū in directū, in angulis 16. nisi maiorē vel mi- norē placuerit facere constituentibus, quod non est in actu, vt ff. de serui. rustic. præd. l. viæ. & l. certo. §. latitudo. & l. via constitui.

SYL.

¶ Hæc glos. communiter approbatur, vt per Veron. in titul. de serui. actus. col. 2. & in tit. de serui. viæ, in princ.]

****** Quanta autem debeat esse actus latitudo, vide eundem Veron. in d. tit. de ser. actus. vers. tertio videamus, & quanta itineris in tit. de serui. itin. num. 10.

ADDITIO. (i) Dummodo civiliter gerat, & non deuastet fructus. Ang. & Iaco.

g ¶ Aquæ ducendæ. Siue inuentæ, siue inue- niendæ, vt ff. eo. l. Labeo.

****** Intellige, vt sit seruitus, aqua inuenta, non ante, vt dicit ibi glo. & in l. si. si ser. ven. & se- quuntur doct.]

SYL.

¶ Prædiorum. **CASVS** non figuratur in declaratione terminorum nisi literaliter.

* Solum. n. videbatur subsistēdū, cur dicerē- tur seruitutes urbanæ, quando ædificia ruri- essent; sed rō assignatur in l. urbana prædia.

ff. de verb. sign. quia urbanū prædiū non lo- cus facit, sed materia.] Not. q. seruitutes vr- banæ dicuntur etiam illæ, quæ ruri sunt, dū modo ædificijs cohæreant. Item quæ sint ser- uittutes urbanorum prædiorum.]

dia. ff. de verb. signifi.

¶ Prædiorum urba- norum seruitutes sunt eæ, quæ ædificijs in- hærent: ideo urbano- rum prædiorum di- ctæ, quoniam ædifi- cia omnia urbana præ- dia appellamus, & si in villa h ædificata sint. Item urbanorum prædiorum seruitutes sunt hæ, vt vicinus i onera vicini sustineat: vt in parietem eius li- ceat vicino tignum im- mittere: vt stillici- dium k vel flumen re- cipiat quis in edes suas vel in arcæ, vel in cloa- cam, † vel non l reci- piat: & ne altius quis

h ¶ In villa. non enim lo- cus, sed mate- ria facit urba- nū prædiū: q. dic, vt ff. de verb. sign. l. vr- bana prædia. * Intellige de ædificijs habi- tandi hoīs, cā factis. cum. n. pro pecorum comoditate, aut fructuū cō- structa sunt, naturā rustico- rū sequuntur, vt declarat Al- ciat. in d. l. vr- bana per l. eo. iure. §. stabula ff. in quibus cau. pig.]

i ¶ Vicinus. i. domus vicini.

* ¶ Adde, q. distant inter se hæ seruitu- tes oneris ferē- di, & tigni im- mittendi: quia qui tenet su- stinere onera ædiū vicini,

† alia nō sunt hæc verba vel non reci- piat.

pōt cōpelli ad reficiendū parietē seruientē: alter vero tenetur tm pati, vt tigna immittā- tur. l. eum debere. de ser. urba. præ. iuncta l. si- cut. in prin. vbi glos. ff. si ser. vendi.]

k ¶ Stillicidium. Quod stillat, & interdum directo cadit, interdum non, propter vêtum forte: sed flumen directo cadit, & maxime per dochiam. i. cānale, vt ff. de ser. urb. præd. seruitutes §. stillicidium. Accur.

* ¶ Adde, quod stillicidium dicitur proie- ctum regulā ū, vnde aqua decidit guttatim, quasi stillarum cadium: flumen vero, quādo nō guttatim, sed filo quodam perpetuo de- fluit: quod accidit vel ob collectionem aqua- rum in regulis factam, vel quia ex humili lo- co cadens ventorum vi frangi dispergique nequit. Dic autē, q. duplex est seruitus stillicidij. s. auertendi vel non auertēdi super do- mum tuam. vna est seruitus proprie, altera proprie libertas. l. i. & ibi no. ff. eo. & dicitur hic, recipiat vel non recipiat.]

l ¶ Non recipiat. hoc scilicet non recipere est ius, nō seruitutis, immo potius libertatis: & hanc negatiuam referas ad omnia exēpla proxi-

SYL.

proxime dicta. Vel dic, sicut recipere talia est seruitus: ita e contra, si desinit recipere, est mihi quondam recipienti seruitus & onus: & sicut in præscribenda seruitute indigebat aliquo facto, sic e contra in præscribenda sua libertate indi-

alias offi-
ciant,

get facto. s. vt foramina obturet, vel similia faciat, quæ non sunt necessaria in præscriptione libertatis cõtra rusticam seruitutem: & ideo tantum affirmatiua lex dicit de eis. s. ius eũ di agendi &c. vt ff. de ser. vr. p. d. l. 5. & sup. eo. circa prin.

SYL,

Ratio assignat, quia seruitus urbana longe nobilior est rustica: ideo difficile

perditur: Præscribitur autem talis libertas in vtriusque seruitute ex 10. ann. inter præsentem, viginti inter absentes. l. pen. C. de seru. & aqua. de quo late Veron. de se. vr. c. 24.]

1. Macha.
6. c.

a ¶ Tollat, vel tollat, q. potest prodesse mihi ad lumina refulgenda: vnde dicitur in lib. Machabæorum. Refulsit Sol in clypeos aureos, & resplenduerunt montes ab eis vt ff. eo. si arborẽ, §. interdum. Vel dic, q. tollat, vt sit seruitus, vt modo in alijs diximus. Dic, q. duæ sunt seruitutes, altius tollendi, & altius non tollendi nã põt multis modis nra, inter esse. vt vicinus tollat altius ædes suas, veluti ne noceat vñtus, vel ne videamur ab alijs. vel si sis mercator ne merces ab emptoribus tã bñ inspiciant: vel vt habeat lumẽ ex reuerberatione magis q. p. directũ, vt in exẽplo gl. quæ latius declarat. Cæpo. de ser. vr. præ. c. 26.

SYL.

* ¶ Inter rusticorum. CASVS. Videbat, q. seruitutes hic enumeratæ essent potius iura quãdã personalia, q. hominibus debeantur, q. seruitutes: nam põt quis habere ius hauriendi aquã ex fonte, eoque vtẽdi, iuxta, §. si. in l. Mela. ff. de ali. & cib. leg. item & pecoris ad aquam appellendi vel pascendi, & tamẽ hic non potest considerari vllum prædium dominans, sed tantum cõmodũ dñi pecoris, vel gregis, aut armenti attamen cõtrariũ deciderit: quia quatenus sunt seruitutes, p̃supponunt non ius aliquod personale, sed meram seruitutem, quæ nullo modo deberi põt, nisi quis vicinũ prædiũ habeat. l. ergo. in princ. ff. de serui. rusti. præ. ex quo tolluntur ea, quæ in contrariũ adducebantur. Not. summa.]

b ¶ Aquæ haustum, s. ius hauriendi aquam

necessariam agro meo, vel laborantibus in eodem, ex fonte vicini.

ADDITION. Dic quatenus est necessarium pro vtilitate fundi mei, vt l. ergo. §. Ne rarius, ff. de serui rusti. præd.

¶ Seruitutes prædiorũ ideo dicuntur, quia vtriusque prædia requiruntur h. d. ex l. 1. in princ. ff. commu. præd.

¶ Ideo autem hæ seruitutes prædiorum appellantur, quoniam sine prædijs cõstitui nõ possunt. Nemo. n. seruitutẽ potest acquirere vrbanus vel rustici p. di, nisi qui habet prædiũ: nec e quisquã debere, nisi q. prædiũ hẽt.

quia cũ persona durant, & arg. ff. de ser. rusti. præd. l. pecoris, vel si nõ habeo prædium, cui supradicta expendant, non erit seruitus, sed magis aliud ius, s. pactionis; vel conuentio-

nis, vt ff. de ser. vt pomum. ** Hæc glo. cõiter approbatur, vt per Veron, de ser. rusti. præ. c. 7. & 8. pecoris autem appellatione continentur oēs quadrupedes quæ gregatim pascuntur. l. legatis. §. pecoribus. de leg. 3. Et not. multum interesse, vtrum sit seruitus realis, vel personalis obligatiotantum. nam ex hoc sequuntur multæ vtilitates, quas annotauit Cepol. de ser. vr. præ. c. 2. ver. item prædicta sunt magni effectus.]

d ¶ Calcis coquendæ. necessariæ ad domunculam in agro meo conficiendam propter fructus percipiendos. Idem dicas de arena fodienda.

* ¶ Ideo. CASVS non esset figurandus in ratione denominationis: tamen pro ratione dubitandi illud potest adduci, q. & qui prædium non habet, viam potest permittere l. hæredes, §. an ea. ff. fam. ere. quo non obstãte deciditur, q. ideo dicuntur seruitutes prædiorum, quia sine prædijs cõstitui non possunt, & ad §. an ea. respondet glo. 1. No. summarium. Item, q. interdum nomen imponitur secundum materiã, ex qua res constat.] e ¶ Nec quisquam. s. vt seruitus sit, obligatio tamen esse potest, vt ff. de euct. fundum. §. 1. & ff. fam. ere. hæredes, §. an ea. vers. contra si promissor viæ &c.

ADDITION. Et not. q. debent esse domini in solidum, alias fundo communi non põt per vnum ex socijs libertas acquiri, nec seruitus

** Adde, quod cui cõceditur aquæ haustus, ei iter quoque ad hauriendũ concessum intelligitur. l. 3. §. Qui habet. ff. de ser. rusti. præd.]

c ¶ Pecoris, s. constituti ad stercorendum agrum meum & sic bibent, vel pascuntur in tuo vicino agro: & sic sũt reales seruitutes. Sed contra ff. de ali. & ci. le. l. Mela. §. si. Rñ. ibi personales dicuntur,

alias nõ sunt hæc verba: nec quisquam debere nisi qui prædiũ hẽt.

SYL,

uitus imponi, quāuis sibi prēiudicet, alijs po-
test ēt singulariter cōsentiētib⁹, pōt tñ p̄scri-
bere, seu petere declarari ipsā deberi. Itē plu-
rib⁹ socijs promissam vnius ex eis in aliorū
prēiudiciū remittere pōt; secūdū Ang. hic.

* Adde, q, nec fructuari⁹
acquirere aut
imponere po-
rest prēdio ser-
uitutem. l. sed
& siquid §. vi.
ff. de usufruc.
* & ibidem
dicitur quod
in proprietari-
o. sic nec ma-
ritus impone-
re potest serui-
tutem prēdio
dotal. l. Iulian-
nus. de fund.
dot. secus in
emphyteuta.
l. 3. vbi glo. de
serui.]

SYL.

* Siquis. CA-
SVS. tam ge-
nerali regula

non ponitur: quia ea, quæ in cōmercio sunt
hominum, possunt tam ex contractu, quam
testamento, acquiri & concedi, vt toto tit. ff.
de acqu. re. do. Ratio decidendi sumitur ex
§. per traditionem. supra. de re. diu. & l. i. C.
de sacros. eccles.] Not. q, tam pactis, quam
stipulationibus, & vltimis voluntatibus ser-
uitutes constitui possunt.]

a Ius. i. aliquam seruitutē de superioribus.
b Pactiōibus. i. pactiōalibus stipulatio-
nibus, similis expositio est ff. d. acq. poss. l. si
rem. in fi. + Vel pactiōibus. i. contractibus
alijs, vt venditione, & donatione & quod
subijcit, stipulationibus, idest obligationib⁹
verborum tantum.

+ Hæc ve-
rior.

Aedifica-
re licet vs-
que ad cē-
lum.

* Ades suas. Quibus seruitutibus non impo-
nitur cuiuslibet vsque ad cælum liberū est ædi-
ficare, vt ff. quod vi aut clam. l. si. §. penul. &
de serui. l. fin.

d Ducere. His deficientibus, cuiuslibet res
sua libera est: & poterit alium prohibere vo-
lentem ingredi in suum agrum, vt sup. de re
rum diuisio. §. fere. & §. plane.

SYL.

* Nec obstat. c. oēs. i. dist. quia loquitur qñ
iter est noxiū, alias secus: pōt tñ ingrediēs
prohiberi exceptis quibusdā casib. no. sup. ti.
2. dd. §. & ita intelligit̄ tex. in l. pagrū. C. de
serui. & aqua. & glo. ibi, dū oppo. de. d. c. oēs.
communiter reprobat, vt per Christ. hic.]

* De Vi usufructu. Visum est de seruitutibus
realibus, sequitur videre de personalibus: id-
eo sequitur de usufructu, qui est seruitus per-
sonalis, vt l. i. ff. de seruitutibus. quia plures
sunt species seruitutis, vt notat gl. sup. tit. 1.
in princ. Ang. Arer.

Cōtinua-
tio.

V Susfructu. ¶ Totus iste ti. diuiditur in Diuisio.
quatuor partes. Primo ponit diffinitio-
nem usufructus. Secundo, qualiter usufruc-
tus constituatur. Tertio, super quibus rebus
constitui debeat. Quarto, quomodo finiatur.

Secunda ibi,

ne luminibus ædium
vicini officiat: vel vt pa-
tiatur cum tignum in
parietem suum immit-
tere, + vel stillicidium
habere: vel vt patiatur
eum per fundum ire,
agere, aquamue ex eo
ducere. d

¶ De usufructu.

¶ Qualitas non est si-
ne subiecto. h. d. ex l. i.
& 2 ff. eodem, Arer.

V Susfructus e est
+ ius f + alienis

quid sit usufructus. Item, q, usufructus ex-
tinguitur extincta re, quæ debet usufructu:
sicut etiam extincta persona, cui debetur in-
fra eod. §. finitur.]

e ¶ Usfructus, sic ff. eo. l. i. & 2.

f ¶ Est ius. i. seruitus. & per hoc patet, quod
non loquitur de ipsis fructibus fundi, qui
sunt corporales: immo de iure vtēdi, vt sup.
de reb. cor. & incor. §. i. sicq, per hoc verbū,
scilicet quia expono ius, idest seruitus, remo-
uetur vasallus, superficiarius, & qui alias vti
le dominium habet.

* Adde, q, superficiarius dicitur, qui in
alieno solo superficiem possidet. est autem
superficies omne, quod supra faciem terræ
est: vt in prædijs vrbis, parietes & tecta in
ruribus, arbores, herbe, frutices, & superficia-
rius quidem hoc distat ab emphyteuta, q, il-
le & solum, & meliorationes suas a domino
recognoscit, certamque ex hac causa pensio-
nem præstat: hic plerumque nihil pedit, nec
meliorationes a domino habere dicitur, nisi
superficiem quoque conduxerit, immo fini-
to contractu indistincte eas illi auferre li-
cet. Alcia. l. bonorum. de verb. sign.)

¶ Item hoc ius est etiam personale: quia cū
persona extinguitur, vt inf. eo. §. finitur. Item
est forma quædam a proprietate separata: cum
apud vnum possit esse proprietas, apud
alium usufructus, vt ff. de acq. poss. l. permi-
scenti. Ius autem, quod dominus fundi ha-
bet in fructibus percipiendis, est cum causa,
idest cum proprietate, vt ff. de excep. rei iud.
si cum testamento. §. pen.

¶ Et tunc non est seruitus. l. vti frui. in prin.
ff. si

Usfructus.

Tertia ibi con-

stituitur autē.

¶ Usfructus

CASVS nō fi-

guratur in de-

finitione. dū

vero dicitur

usufructum

perimi fundo

percepto, dicas

q, ratio, est q, a

cū talis serui-

tus debeat a

re personæ, ex

tincta re non

potest deberi,

quia nō enti-

nulle sunt par-

tes, & remoto

subiecto acci-

dentia esse nō

possunt. Not.

finitio v-

usufruct⁹

ponit ēt i

glo. super

ver. vtar

in c. si ex

tra de pi-

gno.

+ alias a-

lienens vtē

di fruēdi

rebus.

SYL.

+ alias stil-

licidium

ue aduer-

sus eū ha-

bere.

+ Hæc dif-

finitio v-

usufruct⁹

ponit ēt i

glo. super

ver. vtar

in c. si ex

tra de pi-

gno.

+ alias a-

lienens vtē

di fruēdi

rebus.

Usfruct-

tus for-

malis.

Usfruct-

tus cau-

salis.

ff. si usus. pet. ubi rex. assignat rationem. Est igitur ususfructus duplex: formalis, qui est separatus a proprietate. & hic est servitus. de quo in hoc tit. tractatur: & causalis, qui coniunctus est cum proprietate, a qua dependet tanquam a sua

causa. l. inf. de act. §. neque col. 1. a. Alienis nā sua res nemini servitutem debet, ut ff. de ser. vrb. prae. l. in re coi. & ff. si ususfru. pe. l. uti frui. in prin. Itē quod subiicit, rebus dic. si quibuslibet, nisi usu cōsumantur, ut inf. eo. §. cōstituit et ff. ficer. pet. l. 1. in fin. b. Utendi ad differentiam creditoris, qui uti non debet pignore, ut inf. de oblig. quae ex delict. nascunt. §. furtum. c. Fruendi, ad differentiam nudi usus, in quo tantum uti & non frui permittitur, ut inf. tit. 1. in princip.

rebus a utendi b fruendi, c salua d rerum substantia. Est autem e ius f in corpore, quo g sublato & ipsum h tolli necesse est.

Ususfructus potest constitui tam inter vivos, quam in ultima voluntate: & ne proprietatis perpetuo sit in utilis, certis modis finitur. h. d. ex l. ususfructus pluribus. & l. 3. ff. eod. Aretin.

quia tunc satis erit promittere cum hypotheca bonorum, ut tradit Deci. post alios in l. diuus. ff. de reg. iur.]

¶ Dic ergo salua rerum substantia. i. ne pereat rerum substantia. q. d. tamdiu durat usus-

fructus, quamdiu durat substantia. & hoc statim probatur ibi est autem &c. & sic verba sunt de definitione, sed nō cautio.

¶ Dic, q. verba sunt posita ad differentiam ususfructus earū rerū q. usu cōsumuntur in quibus pprie ususfructus si constituitur: vel ad excludendū abusū: ita enim uti frui debemus ne laedatur p prietas l. usus. C. eod.

SYL

¶ Ususfructus i a proprietate separationem recipit: idque pluribus modis accidit: ut ecce, si quis vsumfructum alicui legauerit: nam haeres nudam k habet proprietatem, legatarius vero vsumfructū: & contra, si fundum legauerit deducto usufructu, legatarius nudam habet proprietatem, haeres vero vsumfructum. Item alij

e ¶ Est autem. f. ususfructus.

f ¶ Ius. idest servitus, vel forma corpori inherens.

g ¶ Quo. scilicet corpore perempto ¶ ut domo destructa, vel fundo chasmate perempto vel iumento mortuo in quo usufructus habetur ut ff. pro so. verum. §. pen.

h ¶ Ipsum. f. ius utendi fruendi.

¶ Ususfructus. **CASVS** non potest nisi literaliter figurari: quia cum hoc ius usufructus sit in commercio hominum, est sub regula, q. pōt deduci in pactionē & cōtractū, & etiam in testō relinqui quaecunque enim nostra sunt, in alium transferri possunt, etiā aliter, q. apud nos sint: quia tñ proprietates remanisset inutilis, semper abscedente usufructu, placuit non solum interempta re, (ut dictū est sup. in princ.) quo casu nulla adhuc esset utilitas proprietatis finire vsumfructū, sed etiā alijs modis. inf. notatis. No. vsumfructum tam in ultima voluntate legari posse, quam transferri inter vivos. Item not. rationem, quare inductum sit, vsumfructum certis modis finire.

i ¶ Ususfructus. Sed oppono: ante separationem non est usufructus: sed nec post separationem recipit separationem? Respō. usufructus. i. qui postea dicitur usufructus.

¶ Dic, quod est idem usufructus sed aliter penes illum, quando est separatus: tūc enim habet formam substantiā de se: prius tamē non erat nisi cau. sed re vera idem est ante separationem, & postea.

K ¶ Nudam. sic C. de muli. quae ser. prop. l. j. §. filij.

† vel mutato. l. repet. §. rei. ff. eo. ti.

SYL

SYL

¶ Quod ē verum re spectu rerū, q. usu nō cōsumuntur alias secus ut inf. eo. §. consti. tuit. in fi. Quis iac. dubiter p. hoc fenatus. §. j. ff. de usu fru. ea. re. q. usu cōsumuntur. & pp specialia huius gl.

¶ Et hāc opin. communiter approbatur regulariter. in l. 1. C. eo.

¶ Adde, quod usufructuarius non facit fructus suos, nisi praestita cautione de utendo fruendo arbitrio boni viri: quod intelligas secundum Bart. in l. hac edictali. §. his illud C. de secund. nupt. Item not. quod licet usufructuarius teneatur praestare idoneam cautionem de utendo arb. bo. viri, iux. l. 1. ff. usufruct. quemadmod. cau. hoc tñ non habet locum cum in eo, qui donasset retento usufructu,

Adde, quod fructuarius etiam propria auctoritate fructus capere potest. l. fundi. Treb. & ibi not. ff. de usufruct. leg. quod non est in emptore fructuum etiam pendendum, l. qui pendem. ff. de actio. emp.]

¶ Salua rerum substantia, idest praestita cautione vel satisfactione de saluanda substantia rei, secundum quosdam, & sic dicunt cautionem esse de substantia usufructus, argum. pro eis. C. eod. l. 1. & ff. de usufruct. leg. l. uxori. Nos contra. dicimus enim, quod hēc cautio non est de substantia usufructus: nā sine ea usufruct. est plus dico, quia in casib. nullo modo praestatur. ff. ut le. vel hieicom miss. no. ca. l. 1. §. si ad fiscum. & Cod. de bonis quae lib. l. final. §. hoc proculdubio. & ff. usufruct. quemad. ca. l. si usufructus, §. illud & §. planē. †

¶ Et hāc opin. communiter approbatur regulariter. in l. 1. C. eo.

¶ Adde, quod usufructuarius non facit fructus suos, nisi praestita cautione de utendo fruendo arbitrio boni viri: quod intelligas secundum Bart. in l. hac edictali. §. his illud C. de secund. nupt. Item not. quod licet usufructuarius teneatur praestare idoneam cautionem de utendo arb. bo. viri, iux. l. 1. ff. usufruct. quemadmod. cau. hoc tñ non habet locum cum in eo, qui donasset retento usufructu,

§. filij. sic & C. comm. de man. l. l.

* ¶ Adde, legatarium habere totum vsum fructum, nisi usufructus legatus excedat æstimationem dodrantis hæreditatis, nã & vsu fructum per legem Falcidia minui constat: & sic pro sua portio-

ne illi suæ p-
prietati acce-
dere cõsequens
est. l. omnium
& l. §. ff. eo.

a ¶ Deducto.

Not. deducto.

si eni vni sim-

pliciter fundum,

alij vsum fru-

ctum legauerit,

ambo concur-

runt in vusu fru-

ctu, vt ff. de v-

sufu. accres. l.

idẽ Neratius.

§. non solũ. &

de vusu. ea. re.

quæ vusu cõsu.

l. si tibi.

* ¶ Idẽ dicen-

dum & si sit

vsufructuarius

omnium bo-

norum? Bart.

in l. Sæpronio. in princ. ff. de vusu fru. leg. & est

communis opin. vt per Pa. de monte pico i

rep. l. Tit. §. Tit. 22. q. ff. de le. 2.

** Sed quid si legetur fundus ad vsum fructum

vel ad vsufructuandum; vtrum tunc videat-

tur relictus usufructus, an proprietas?

Dic, quod proprietas l. libertis. in princ. & ibi

per Bartol. & alios. ff. de ali. & cib. leg. & per

Veron. de ser. vr. c. 4. & ibidem, quid iuris si

legetur fundus in gaudium.

b ¶ Legare potest item & alijs modis, vt ff.

eo. ti. l. Proculus. datur autem, cum induciur

in possessionem fructuarius, & proprietarius

patitur eum vti frui, vt ff. eo. l. 3. in princ.

¶ Adde, quod usufructuarius regulariter de-

bet accipere possessionem bonorum usufru-

ctui subiunctorum ab hærede, vel executori-

bus testamenti, & nõ propria auctoritate in-

gredi possessionem, alias amitteret usufru-

ctum, ut scribit Caual. trac. de vusu. mul. rel.

num. 9. post multos ab eo citatos.

c ¶ Constitueret inter viuos.

d ¶ Pactionibus. expone, ut supra tit. l. di-

gimus in §. fin.

e ¶ Abscedente. idest separato existente.

Eterit pro quæstione illa, quod liber ho-

mo non poterit locare operas suas in per-

petuum, ne libertas sit inutilis; quod Ir. cõ-

cessit, argum. ff. de condi. & demonst. Ti-

rio. §. Titio centum. & de lib. hom. ex. l. Sed

Ioan. contra, cum possit per substitutum ser-

uire, (i) vt C. de episcop. & cle. quisquis cen-

sibus & l. ad similitudinem, cum hoc non

usum fructum, alij de-

ducto a eo fundum le-

gare b potest. Sine te-

stamento uero si quis

velit vsum fructum alij

constituere, c pactioni-

bibus d & stipulationi-

bis id efficere debet.

Ne tamen in vniuer-

sus inutiles essent pro-

prietates, semper ab-

scedente e usufructu,

placuit certis f modis

extingui vsu fructum, &

ad proprietatem reuerti.

¶ **Usufructus consti-**

tuitur in omnibus re-

bis, exceptis ijs, quæ

usu consumuntur, in q-

bis quamuis realiter

non constituitur, præ-

stita cautione, ex sena-

tus consulto quasi con-

stituitur. h. d. ex l. 3. §.

constituitur. ff. eo. l.

¶ Constituitur autem

vsufructus non tñ in

fundo g & ædibus verũ

et in seruis, & iumentis,

& cæt. reb. exceptis ijs

q ipso usu consumun-

tur. Nã hæ res, neque

tur. **CASVS** similiter non figuratur nisi

literaliter, quia cum usufructus constat

in ijs, quæ in commercio nostro sunt

debet in singulis posse tale ius constitui,

exceptis ijs, quæ usu consumuntur: quia

interempta substantia cessat usufructus,

nec proprietas ab usufructu seperari po-

test, quia nullam affert utilitatem nisi con-

sumatur: quia tamen potest aliqua utili-

tas considerari ex dilatione temporis, &

commoditate ipsius, dicuntur quod quam-

uis essentialiter non constituitur, tamen

senatus consulto utilitatis causa introductum

est, vt satisfactione præstita, quasi consti-

tuitur usufructus, & sic usufructuarius vti

poterit, & substantia salua remanebit pro-

prietario, & hæc declaratio sit loco casus.

Not. vsum fructum in qualibet re constitui

posse: exceptis ijs, quæ usu consumuntur.

Item quod in ijs, quæ usu consumuntur,

nec naturali, nec ciuili ratione constituitur

vsufructus. Item, quod pecunia connume-

ratur in ijs, quæ usu consumuntur quia assidu-

ua permutatione quasi extinguitur. Item,

q, ex senatus consulto utilitatis causa per cau-

tionem quasi constituitur usufructus. Item

agatur, vt per se tantum operetur. vt Cod. de

cad. tol. l. vnica, §. ne autem, & ff. de duo. re.

l. nemo est. Vel etiam possit interesse præ-

stare, vt ff. de re iudi. si quis ab alio §. si.

¶ Et hæc glos. in principali q. communiter

approbatur, vt

per Christop.

hic.

ADDITIO.

(i) Periculo ta-

men suo, etiã

si fuerit appro-

batus a iudice

prout requiri-

tur. Item de-

bet esse talis,

qui alias prin-

cipaliter per

se esse idoneus.

Item verum si

non fuit ele-

cta industria

persona, &

non possit per

femetipsum

seruire, alias

secus. Ang.

f. Certismo.

vt inf. eo. §. fi-

nitur.

¶ Constitui-

tur. **CASVS** similiter non figuratur nisi

literaliter, quia cum usufructus constat

in ijs, quæ in commercio nostro sunt

debet in singulis posse tale ius constitui,

exceptis ijs, quæ usu consumuntur: quia

interempta substantia cessat usufructus,

nec proprietas ab usufructu seperari po-

test, quia nullam affert utilitatem nisi con-

sumatur: quia tamen potest aliqua utili-

tas considerari ex dilatione temporis, &

commoditate ipsius, dicuntur quod quam-

uis essentialiter non constituitur, tamen

senatus consulto utilitatis causa introductum

est, vt satisfactione præstita, quasi consti-

tuitur usufructus, & sic usufructuarius vti

poterit, & substantia salua remanebit pro-

prietario, & hæc declaratio sit loco casus.

Not. vsum fructum in qualibet re constitui

posse: exceptis ijs, quæ usu consumuntur.

Item quod in ijs, quæ usu consumuntur,

nec naturali, nec ciuili ratione constituitur

vsufructus. Item, quod pecunia connume-

ratur in ijs, quæ usu consumuntur quia assidu-

ua permutatione quasi extinguitur. Item,

q, ex senatus consulto utilitatis causa per cau-

tionem quasi constituitur usufructus. Item

no. formam cautionis.]

g ¶ In fundo, etiam sterili. vt ff. eodem. l.

statuæ, §. 1.

* ¶ Intellige sterilitatem, cum plus impen-

ditur, quam de eo acquiratur: alioquin rei

omnino infructuosæ usufructus nullus es-

set. l. si infans ff. eo. l.

a [†] Naturali. quia non potest esse salua substantia: quod esse debet, vt sup. eo. in princ.

* [†] Sic Cic. lib. Topic. vbi agit de loco a contrario. Non debet (inquit) ea mulier, cui vir bonorum suorum vsumfructum legauit, cellis vinarijs

& olearijs plenius relictis, putare id ad se pertinere: vsum enim, non abusus legatus ē. ea sunt inter se contraria.)

b [†] Cluili. quia transit in do-
ba recitat minium legatarij: vnde si ibi, item bi seruire non per. nu-
men. in c. vsumfruct. per fi. extra d l. vti frui. in pign.

c [†] Vestimentorum. ff. co. sed & siquid. §. & si vestimentorum contra. Sol. ibi loquitur de quibusdā vestimentis, quæ perpetuo durabant.

hic de temporalibus. Loquitur.

SYL. [†] Vide gl. ibi, quæ melius intelligit & loquitur secundum Ioa. Fab. hic, aliter tamen intelligit hic Ias.)

Dic q, ille tex. loquitur in vestibis scenicis & funebribus, quæ cum solum ad spectacula exhibeantur, non facile consumuntur.)

d [†] Permutatione, nam quæ hodie est mea, cras erit tua: sic extinguitur quoad dominiū meum, quod definit, sic supra de re. diui. §. si tamen. Item, si cum alia misceatur, extinguitur, vt ff. de so. si alieni.

SYL. [†] Aduerte quia bene dixit, quodammodo, quia de se pecunia est de rebus, quæ seruando seruari possunt, vt in proposito Alex. in l. 1. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. & quod dicit Accur. de commissione, declarata si id bona fide fiat: Bar. in d. l. si alieni.)

* [†] Imo pecunia computatur inter ea, quæ seruando seruari non possunt: facit tex in au-
thē. vt ij, qui obl. se hab. per hi. res mi. & in l. Arist. §. vlt. & l. seq. ff. de iure delib. & ita cōmuniter tenent docto. vt tradit And Tiraq. in trac. de Retra. lignag. gl. 1. §. 1. nu. c. 4. & §. 5.

e [†] Senatus. cuius nomen non habemus.
f [†] Satisfidet. Sed nonne hæc satisfactio, vel illa, qua satisfat legatarius vel vsumfructuarius se vsum arbitrio boni viri, potest remitti a testatore? Respond. non, vt ff. vt in pos. leg. l. si pecuniæ. & C. de vsumfruct. l. 1. & C. vt le. no. ca. le. pe.

** Ratio, quare cautio, quæ pro vsumfructu

rerum consumptibilium præstatur, nō possit remitti a testatore, est, quia pertinet ad substantiam vsumfructus l. 2. ff. de vsumfr. ea. re. in alia vero de vutendo fruendo arbitrio boni viri, ratio est, quia habet inclusam causam,

dolum malū abesse abfuturumque esse l. 5. in prin. vsumfruct. quemadmodum. cau. quæ doli remissio inuitaret ad delinquendum. l. cōuenire de pac. dot.)

Itaque si pecuniæ vsumfructus legatus sit, ita datur legatario, vt eius fiat, & legatarius satisfacet ^f hæredi de tāta pecunia restituēda, si morietur, aut capite minuetur, ^g Ceteræ quoque res ita traduntur legatario, vt eius fiant: sed æstimatedis his satisfatur, ^h vt si moriatur, aut capite minuatur, tanta pecunia restituatur quanti hæ fuerint æstimatedis, ⁱ Ergo Senatus non fecit quidē

[†] Cōmuniter tenetur, quod quamuis testator non possit remittere, hæres tamen possit, Bar. in l. 1. C. de vsumfruct.) Illa autem satisfactio. quam præstat hæres de legato soluendo, bene potest remitti vt ff. vt le. no. ca. licet & l. si.

SYL

Fauori proprio renūciare licet.

Et est ratio, quia hæc satisfactio contemplatione hæredis interponitur, illa autem de legato præstando, gratia testatoris. vt sua voluntas adimpleatur, vt C. vt le. no. ca. (alias, vt in pos. lega.) l. 2. Non est ergo. mirum, si illud, quod sua gratia introductum est, testator potest remittere: aliud autem non, vt C. de pac. siquis in conscribendo, & ff. de pac. l. pactū. & de oper. lib. l. cerdonem. & ad l. Fal. quod de bonis §. fin.

[†] Hæc ratio est falsa: quia ita potest testator rem hæredis remittere; sicut propriam. l. vnum ex familia. §. si rem. ff. de lega. 2. Nec etiam est vera alia ratio, quod sit de substantia: quia supra est contrarium ostensum. Dic ergo, q, ratio est, quia legatarius inuitaretur ad delinquendum, & dolus futurus remitti non potest. l. si vnus §. illud. ff. de pact.)

^g Morietur, aut capite minuetur. His enim duobus modis tantum amittitur vsumfructus, ff. de vsumfruct. ea. re. quæ vsumfructu. l. in stipulatione, & l. quoniam.

^h Satisfatur, a legatario.

ⁱ Aestimatedis. scilicet eo tempore, quando dantur legatario. sic ff. de vsumfruct. ea. re. quæ vsumfructu. l. si tibi vini.

* [†] Quid si finito vsumfructu malit, non estimationem, sed eiusdem qualitatis res restituere: vel etiam easdem res, quia forte vsumfructus non sit vino aut oleo legato, cum eiusdem sint bonitatis an possit? Et Alciat. lib. 7. parergon hoc ei licere scribit per l. si tibi vini,

SYL

ni, de usufruct. ea. re. & arg. inf. quib. mod. re contra. obl. ver. quandoque, glos. 2. in prin. si cer. peta. Idem putat, etiam si imminuta esset bonitas, dummodo id detrimentum resarciat pecunia, ut quod de simplicibus proditum est, ad

casum mistū extēdatur. l. 2. de verb. obli.)

a ¶ Poterat. f. cū substantia in his non saluetur, & dominiū mutet, ut supra dictum est.

b ¶ Cautionē. Improprie: nā satisfacere debet, ut Cod. de verb. sig. l. sancimus. & ff. de usufr. ea. re. que

usu cō. l. Trib. in fi. quæ cautio loco proprietatis erit apud heredem.

SYL. ¶ Finitur. CASVS. Quærebatur, quia dictum fuerat per extinctionem subiecti finiri usufructum, & alijs modis, ne proprietates esset inutilis, an essent & alii modi finiendi & responderetur ut in tex. Ideo enim morte extinguitur, quia interiit illa persona, cui debetur, sicut inter emptare, ex qua debetur, cessat & resoluitur illud ius. * Qua ratione & si usufructuarius maxima aut media capitis diminutione afficiatur usufructus finitur, cum ciuilitate moriatur, quæ mors ciuilis naturali similis est l. verum, §. societas. ff. pro soc. finitur etiam vtendo per decennium inter præsentēs, inter absentes vero per vicennium, quia eodem modo tollitur etiā dñiū, cuius pars est usufructus. l. usufructus in multis. ff. eo.] Idem si renunciatur, quia omnia, quæ in dñio nostro sunt, in alium transferri possunt. * nam vnusquisque iuri suo potest renunciare. l. pen. C. de pac.] & sicut dñs potest in re sua constituere usufructū, ita ab usufructuario cedi in eum potest, in aliū vero extraneum cedi non potest, quia est ius personale, quod a persona euelli non potest. No. usufructum finiri morte, & duabus capitis diminutionibus: item abutendo. Item, si usufructuarius domino proprietatis cedat vel si usufructuarius adquisierit proprietatem. Item interitu rei.]

c ¶ Morte. f. naturali. Sed contra ff. de noua. si usufructus. Solu. nō contradicit. ibi enim ante, quā essem usufructuarius, delegaui. vñ ex eius persona, cui delegaui, finitur: quia in eius persona in cœpit: si autem postea delegassem, ex mea persona finiret, ut ff. de peric. & commo. rei vend. l. necessario. §. fi.

* Adde secundū Bar. in d. l. si usufructus

q. sicut usufructus non potest cedi, ita nec actio ad illum consequendum, nisi accedat voluntas proprietarij: quo casu etiam non transfertur ille usufructus, sed alius nouus constituitur in personam illius, cui facta est

fructuarij, & duabus capitis d. diminutionibus, maxima, e & media, & non vtendo per modum f & tempus: quæ omnia, nostra statuit constitutio. g

¶ Item finitur usufructus, si domino pprietatis ab usufructuario cedatur: (nam cedendo h extraneo nihil agitur) vel ex cōtrario,

lijfam. vide. l. vlt. C. de usufr. & habi.) d. l. Capitis, sup. de cap. dim. §. 1. 2. & 3.

e ¶ Maxima & media. quæ mortes ciuiles sunt, ut ff. pro so. verum. §. societas. non autem minima capitis diminutione, ut inf. de acquir. per arro. in princ.

f ¶ Per modum & tempus. f. ut bonus pater familias. ¶ Vel melius per modum & tempus. i. per moderatum tempus, scilicet decem annorum inter præsentēs, 20. inter absentes, ut C. de usufr. l. corruptionem. Sed relicta ciuitati durat centum annis, ut ff. eod. tit. an usufructus. Actio vero competens pro usufructu non ipso iure tollitur, cum tempus nō sit modus tollendæ obligationis, sed per exceptionem dicto tempore tollitur, licet in alijs modis quam tempore finiendi ipso iure etiam actio tollatur, ut ff. de actio. & obli. l. obligationum fere §. placet.

¶ Et licet alias actiones personales non tollantur nisi spatio 30. ann. tamen ex quo tollitur ipsum ius usufructus intra dicta tēpora, debet tolli etiam actio, quæ ex eo provenit.

* Adde, quod hunc locum ita vertit Theophilus, totroporito, & orismeno crono. quæ si hic dictum sit, per modum conuentum, & statutum tempus, Et sane quod ad tempus attinet, potest commodissime intelligi de tempore a testatore, & contrahentibus ipsis præstituto. l. si usufructus mihi. de usufr. leg. & l. quæ situm. ff. eod. & l. & puto. famil. ercisc.]

g ¶ Constitutio, Cod. de usufr. l. corruptionem.

h ¶ Cedēdo, inf. tit. 1. in fine primi casus, cōtra. Sol. hic dicit de iure vtēdi, quod cedi nō pōt: immo tunc ad proprietatē redit, ut hic, & ff. de iure do. si usufructus, ibi de ipsa fructuum

cessio: & ita intelligenda est, d. l. si usufructus. secundū Paul. de Cast. ibi.)

* ¶ Quid si plures fructuarij sint, & eorū aliquis moriatur: vide l. 1. ff. de usufr. accres. & not. glo. vlt. inf. eo. Item quid si usufructus patri per filium famil. acquisitus sit, utrum finiatur morte patris, an si

¶ Immo tūc nō finitur, sed agit cōtra actio. l. aquilie cautione interposita, ut l. aquil finum. §. 1. cū duabus seq. ff. de usufr.

SYL

SYL.

etuum perceptione, argum. de pe. & com. rei vend. l. necessario. §. si.

** Adde hanc distinctionem siue resolutionem gl. videri communiter receptam. Quantum tamen attinet ad verum sensum huius loci, animadu-

uertendum est, q. Imper. non prohibet fructuarium cedere vel alienare vsumfr. extraneo, sicuti plerisque visum est, imo permittit: (nā alias repugnat. l. arboril. §. usufructuari. l. non vititur. cum seq. & l. cui usufruct. ff. de usufruct. & inf. tit. l. in fi. princ.) sed intellige, quod ita cedendo nihil agitur respectu. scilicet consolidationis, de qua hic tractatur, aut quo ad præiudicium proprietarij, & ad effectum constituendi in ipso extraneo nouum vsumfru. qui ex eius persona durare & censi debet, nam nihilominus attendi debet ius & vita (vt ita dixerim) ipsius usufructus ex persona primi usufructuarij, nec ex mutatione personæ fructuarij quicquam in hoc nocetur proprietario, quin ad eū reuertitur sit usufruct. eodem modo & tempore, quo reuerteretur, si mansisset primi fructuarij: Et hanc interpretationem, quæ verissima est, eleganter & docte declarat. & tueretur Ari. Pine. Lusi in l. i. C. de bo. mat.

a. Acquisierit, scilicet finitur usufructus. Accur. flo.
b. Quæ res, idest talis acquisitio.
c. Consumptæ fuerint, scilicet in totum, vt ff. eo. si cui insula.
d. Ne areæ. sic. ff. quibus mod. usufruct. amit. l. repeti. §. penul. Arg. contra. ff. de pig. actio. l. domo.

* Dic, q. loquitur in pignore, quod cum detur, vt creditum magis sit in tuto, erit utiq; cautū saltem pro parte etiam in area: usufructus vero domus ideo perit, quia non durat ille vsus, ad quem fuerat concessus, cum domus amplius inhabitari non possit.]

e. Totus. Nota totus: si enim pro parte, non redit ad proprietatem, vt ff. quib. mod. usufruct. amit. l. excepta. Item si sunt duo

usufructuarij, vno perdente alteri accresci, vt ff. de usufr. accrescen. l. i. §. pen.

¶ De usu & habitatione. ¶ Supra tractatū est de una seruitute personali, vide licet de usufr. hic sequitur de alijs. Aret.

re potestatem.

De usu & habitatione.

¶ **Vsus isdem regulis procedit, quibus usufructus: minus tamen iuris habet, non enim potest domino, neque cultoribus impedimento esse, nec ius suum in alium transferre. h. d. ex l. i. ex l. plenū. §. j. ex l. deniq. & ex l. sed neq. ff. eo.**

Isdem illis modis, quibus usufructus constituitur, f. etiam nudus vsus constitui solet: g. iisdemque illis

usufructu, quam in vsu. Item, q. vsuarius potest morari in fundo, dum tamen nō sit molestus domino. aut cultoribus. Item, q. vsuarius ius suum alteri cedere non potest.

f. Constituitur. s. in testamento, & inter viuos, vt supratit. l. §. i.

g. Solet. Nisi quod vsus pro parte constitui non potest, vt ff. eo. l. vsus pars, sed aliud in usufr. vt ff. de usufr. l. usufructus ab initio. Et ratio est, quia diuiduus est, quod non est in alijs seruitutibus, vt ff. ad l. Falc. l. i. §. si usufructus. Nec obst. si duobus vsus constituitur, quod concursu partes fiunt: quia occasione. i. necessitate magis, quā ratione contingit. vt ff. de riuis l. Labeo.

* Rationem iudicio meo reddit tex. in l. vsus pars. ff. eo. tit. quia frui pro parte possumus, vti pro parte non possumus, ratio autē quare pro parte vti non possumus, illa est, quia cum vsus diffiniatur esse ius alienis rebus vtendi pro necessitate vtentis, non etiā fruendi, salua earum substantia, vt ex hoc rex. colligitur, & ait glo. in l. i. in princ. ff. eo. diffinitio autem ostendat substantiam & essentiam rei, sequitur, q. si vsus diuideretur, ita q. non esset pro necessitate vtentis, necessario corrumpere, cum a quocunque remouetur diffinitio, intelligatur remota etiā substantia l. stipulationes non diuiduntur, ff. de

Cōtinuatio.

Diuisio.

Seruitutes sunt indiuiduæ præter vsumfructu.

¶ l. i. §. cū quis. de hære. vel ac. ven. & l. 4. §. non solum. de usufruct. accresc.

S Y L.

ff. de verborum obligatio.

a **¶** Modis. quos supra titul. §. finitur. habemus.

b **¶** Minus iuris. Sed in casibus æquales sunt fructuarius & usufructuarius, ut in usu pecuniæ, ut ff. de usufr.

ea. re. l. hoc se-
natul. §. fi.

c **¶** Ratio est,

SYL.

quia legato v-

su harum re-

rum videtur

legata proprie

tas. l. quoniã,

ff. de usufruc.

ea. ter. & ideo

quod ex his p-

uenit, suum fa-

cit usufructus,

quod non est

in alijs.]

Item in fun-

do, de quo rã-

tum fœnum

tollitur, quan-

tum soli tibi

sufficit, ut ff.

eod. fundi.

Item in sylua

remota, ex

qua vterque li-

gna vendere

poterit, ut ff.

co. diuis.

c **¶** Ratio est.

quia alias in-

utilis aliquan-

do esset usus

ex distantia &

loci remotio-

ne, ut dicitur

in d. §. Sabin⁹

ibi, præter, hæc

sup. verb. bona.]

c **¶** Fœno. idest herba.

d **¶** Stramentis. i. melega, genusest bladi.

* **¶** Stramenta vocantur calami ex tritico

ordeo, & id genus frugibus, post quam gra-

na sunt excissa: quod autem hodie vulgus

melegam appellat, veteres, ut ex Plinio con-

stat, milium nigrum vocabant.]

* **¶** Stramentum proprie dicitur stipula, a

stando, vel a stratu, quod solo subternatur

pecori quiescendi gratia, auctor Var. lib. 1. de

re rustic,]

e **¶** Quotidianum. Quid si hodie usus, qui

mihi sufficit, constituatur, & cras ab alio in

alio fundo constituatur? Resp. locus erit ele-

ctioni, vel gratificationi in toto vel in parte:

arg. inf. de le. §. si gñraliter & ff. de relig. l. fin.

f **¶** Utatur. Nunquid in vino, vel in frumē-

to, & oleo? Respond. quidam, nullo mo-

do. Alij contra, quorum sententia est ve-

rior, ut ff. ut ff. eod. l. plenum, §. præter, Item

que illis modis a fini-

tur, quibus & usufru-

ctus definit. Minus b

autem iuris est in usu,

quam in usufructu:

nam is, qui fundi nu-

dum habet usum, ni-

hil ulterius habere in-

telligitur, quam ut ole-

ribus, pomis, flori-

bus, fœno, b stramen-

tis, d & lignis ad usum

quotidianum e utatur: f

in eoque fundo hæte-

nus ei morari licet, ut

neque domino fundi

molestus sit, neque ijs,

per quos opera rustica

fiunt, impedimento: g

nec ulli alijs: h ius, quod

habet, aut locare, aut

† vendere, aut gratis

concedere potest, cum i

is, qui usufructum

habet, possit hæc om-

nia k facere.

¶ Habes usum domus

potest in ea habitare

cum marito, vel vxore,

& familia & ho-

spitem recipere: sed ta-

le ius non potest alteri

cedi. h. d. ex l. 2. §. do-

mus. ff. eo. Ang.

¶ Item is, qui ædium

usum habet, hætenus

ius habere intelligi-

tur, ut l. ipse tantum

inhabitet: nec hoc ius

ad alium transferre

potest: & vix exceptū

esse videtur, & hospi-

tem ei recipere liceat;

& cum vxore, liberisq.

fuis, item libertis, nec

non personis alijs libe-

ris, quibus non minus,

quā seruis utitur, habitā-

di ius habeat: & conue-

niēter, si ad mulierem

quis colet agrum? Respond. proprietarius si

vult, † alias usufructuarius, ut ff. eo. si domus usus

& ff. de usufr. l. hætenus.

g **¶** Impedimento, alias. i. si alia de causa in

ueniat dominium & eius familiam poterit

prohibere, ut

ff. eo. l. si habi-

ratio, §. fi.

Intellige hūc

tex. qñ opera-

rij operantur

ad petitionē

propriarij:

quia si opera-

rentur ad peti-

tionem usufruc-

rij, eos quoq;

remouere pos-

set, nedum eis

molestus esse.

Ang.

h **¶** Alij, qua-

si dicat nili p-

prietario.

i **¶** Cum, id-

est quamuis.

k **¶** Hæc om-

nia, sup. ti. i. §.

finitur, cōtra.

Solu. ut ibi. Itē

ff. loca. l. loca-

re. contra. Sol.

ibi in prædia-

libus feruituti

b⁹ loquit, hic

in person alib.

Itē is. CA.

S V S Quære-

batur, an usua-

rius ædiū pos-

set secum hñe

vxorem, fami-

liam, & hospi-

tes: & videbat

q, non, quia cum tale ius in aliū transferri

nequeat, ut dictum est sup. prox. §. non videt

quoquo modo cōicabile: quia quod vna via

prohibetur, per aliā nō concedit. * Præterea,

cum usus, ut dictū est. sup. sit ius alienis reb⁹

utendi pro utentis necessitate, non videtur,

q, debeat deferuire aliorum necessitatibus,

cum hoc ius ita cohæreat personæ, ut in

aliū transmitti nō possit. l. vñs aquæ. ff. eo.

Cōtrarium tñ deciditur, non de rigore quia

militant rationes prædictæ, sed ex consuetu-

dine, ibi, vix receptū est. & ex bono, & æquo,

propter id quod nimis durum vñ ab vxore

& familia separari. Not. quod usufructuarius ipse

tantum uti potest. Item, q, usufructuarius ædium

potest ipse cum familia habitare.

l. Et ipse tantum. ff. eo. l. 2. §. 1. cōtra. Solu.

ibi ponitur solus pro solummodo, ut ff. de

vulg. subst. l. qui liberis. in princ.

* **¶** Adde, quod etiam inquilinum recipere

potest.

† Ut puta
quia fun-
dus plus
fructuū
affert q̄
sit de ne-
cessitate,
usuarij.

SYL.

potest, dummodo & ipse quoque vsuarius inhabitet. l. 4. ff. eo.]

a ¶ Cum marito. praeferri & furto, ut ff. eo. dem l. ceterum. §. mulieri, & generaliter oēs recipiet, quos & masculus, dummodo hone- ste, ut ff. eod. l.

non solum. & l. non aliter.

SYL. ¶ Et est ratio, quia testator vñ hoc prohibuisse, ut dicit gl. in d. l. non aliter.]

ADDITIO.

Et inducitur iste tex. ut sta- tuta, & senten- tia, quamvis sint stricti iu- ris, tamen reci- piant interpre- rationem ex- tensiuam, qñ alias non pos- sunt sortiri ef- fectum, quod not. secundum Ang.

¶ Item is. CA- SVS figuratio pender a prae- dictis: est enī illatio regulę, quod ipse tan- tum uti possit ut habeat lo-

cum in iumento, & seruo: quod vñ de de pecoribus, & ouibus, habet rationem posi- tam in tex. ibi, quia ea in fructu sunt: fructus autem non pertinent ad vsuarium, ut dñ in princ. sup. eo. ratio autem dubitandi ea pote- rat esse, quia videbatur deferuire debere om- nibus familiaribus, ut in ædibus dictū est.)

b ¶ Vti potest. non autem locare potest: si tamē aliquid conducat faciendum, in eo po- terit vti opera vsuarij serui. Item ipse eidem seruo suas operas poterit locare: acquirit au- tem ex te, non ex opera vsuarij, ut ff. eodem plenum. §. si. & l. seq.

c ¶ Et in iumento. facit ff. eod. l. plenum. §. sed si boum. & §. equitij.

d ¶ Neque lacte. nisi modico, ut ff. eod. ple- num. §. sed si pecoris, alijs nullo modo, secū- dum P. lo. contra dicit enim omnibus his ad suū vsum & suorum posse vti, ut in fun- do. sup. diximus.

¶ Et hæc communiter approbatur in dic. §. sed si pecoris: secundum Ang.

SYL.

e ¶ In fructu. sic sup. de re. diu. §. in pecudū.

¶ Sed si cui. ¶ CASVS. * Dubitabatur vtrum seruitus habitationis idem esset, quod vsum, vel vsusfructus. Videmus enim eam conuenire vsufructui in hoc, qd & ipsa lo-

usus ædium pertineat, cum marito^a ei habi- tare liceat.

¶ Qui habet vsum ser- ui, ipse tantum vti po- test: & idem in iumē- to: sed si pecoris vsum habet, solum vtetur ad impinguandum agrū. hoc dicit ex l. plenum.

§. si vsum & §. sed si pe- coris ff. eo. Aret.

¶ Item is, ad quem ser- ui vsum pertinet, ipse tā- tum opera, atque mi- nisterio eius vti^b po- test: ad alium vero nul- lo modo ius suū trans- ferre ei concessum est. Idem scilicet iuris est

carī potest, sicuti vsusfructus, prout hic dici- tur: itē vsui. qñquidem is, qui habet habita- tionē, easdem personas recipere potest, quas vsuarius. l. si habitatio. ff. eod. & respondetur qd cum neque vsui, neque vsusfructui, per om-

nia similis sit, imo quadam singularia ha- beat, neutri eo- rum cōpeten- tia, ut quæ nec diminutione capitis amitta- tur, nec per nō vsum. d. l. si ha- bitatio. §. ad hæredem. est

¶ Sed & si pecorum, vel ouium vsum legatus sit: neque lacte, ^d ne- que agnis, neque lana vtetur vsuarius, quia ea in fructu^e sunt. Pla- nē ad stercoreandum agrum suum pecori- bus vti potest.

¶ Habitatio est ius di- stinctum ab vsusfructu, & vsu: & ideo eam ha- bens locare potest. hoc dicit ex l. cum antiqui- tas. C. eo. Ang.

¶ Sed si cui habitatio f- legata, siue aliquo g- modo cōstituta sit: ne- que vsum^h videt, neq, i-

bitatio, siue vsusfructus habitationis, idem est, ut C. eo. cum antiquitas.

g ¶ Aliquo modo scilicet inter viuos pa- ctionibus & stipulationibus: sic sup. de fer. §. si. & de vsufr. §. i.

h ¶ Neque vsum. quia locat, ut C. eo. cum an- tiquitas, sed vsuarius, non ut sup. eod. circa princ. Accur.

* ¶ Rationem differentię ponit Bald. in d. cum antiquitas quia. f. vsum constitutus vide- tur ob necessitatem personę coherentis & ideo ab ea seorsum esse non potest: habitatio autem est species alimenti, quæ non minus locando, quam habitando percipitur.

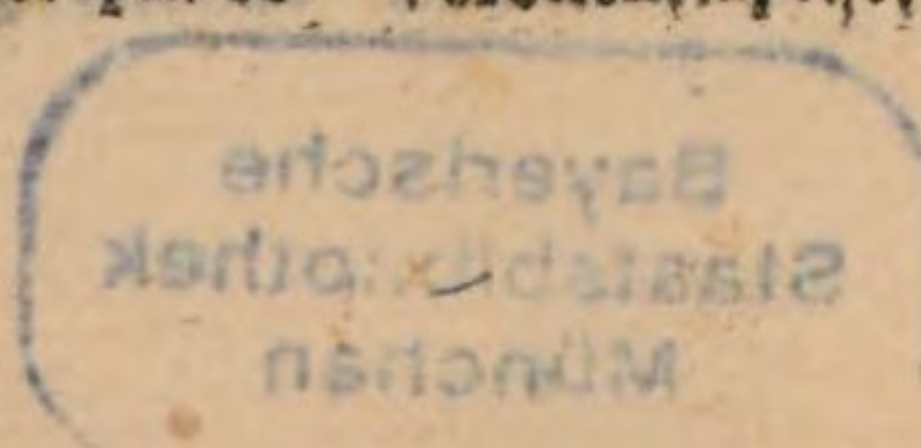
i ¶ Neque vsusfructus. quia hæc non finitur nisi ¶ morte, ut ff. eo. si habitatio. circa prin- licet vsusfructus multis modis, ut supra de vsufruc. §. finitur.

** Rō autē, quare habitatio non perit capitis diminutione, est, quia est species alimentorū. legatis. ff. de ali. & cib. leg. in quibus potius inspicitur factū, qd personę conditio. l. lega- tum, ff. de capi. dimi. Eadem ratione, nepe. quia est pars alimentorum, non finitur non vtendo vsusfructus autem quia denomina- tur ab actu vsu, ideo per non vsum tollitur, Veronen. capit. 6. de fer. vrb. præd.

nia similis sit, imo quadam singularia ha- beat, neutri eo- rum cōpeten- tia, ut quæ nec diminutione capitis amitta- tur, nec per nō vsum. d. l. si ha- bitatio. §. ad hæredem. est ppria species seruitutis ab eis distincta.] No. qd, habita- tio differt ab vsu & vsufruc- tu. Item, qd qui habet ha- bitationē, nō tantum ipse cum familia ibi habitare potest, sed etiā alteri locare potest. Item, qd l. sub con- gruo titulo po- nenda est.] f ¶ Habitatio. Siue dicat ha-

† Et ideo non tran- sit ad hæ- redes nisi telieta eēt in gaudi- mentum,

a ¶ De-

a **¶** Decisione. ut C. eo. cum antiquitas.
b **¶** Hæc de seruitutibus. Excusat se, quare de hæreditatibus, & obligationibus non dicit, cum videtur hic dicere debere, ut sup. de re, corp. §. 1.

c **¶** Propone-
mus. I. infr. de
hæred. inst. v.
que ad tit. 1.
de obligat. &
exinde v. que
ad tit. de act.

d **¶** Exposui-
mus. Hæc cō-
tinuatio refer-
tur. sup. de re.
diui. §. singulo-
rum.

d **¶** Et pro. i.

**Cōtinua-
tio.**

¶ De usufructu.
&c. Hæc ru-
brica cōtinua-
tur per Impe-
ratorem ad p-
cedentia, ut vi-
sum est. supra
tit. prox. in fi.
Quia sup. di-
ctum est, qua-
liter res iure
gētium nobis
acquiruntur,
nunc sequitur
videre, quali-
ter iure civili
nobis acquirū-
tur. Aret.

usufructus, sed quasi
proprium aliquod ius:
quanquam habitatio-
nem habentibus, pro-
pter rerum utilitatem,
secundū Marcelli sen-
tentiam, nostra decisio-
ne a promulgata, per-
misimus, non solum
in ea degere, sed etiam
alijs locare.

Hæc b de seruituti-
bus, & usufructu, & usu
& habitatione dixisse
sufficiat: de hæreditati-
bus autem, & obliga-
tionibus, suis locis p-
ponemus. c

Ex posuimus d sum-
matim quibus modis

usufructus
est rerum
mobiliū,
quæscip-
tio immo-
bilium.

f **¶** De usufructu. s. mobiliū: sed præscriptio
immobiliū. ut patet. inf. eo. in princ. & C.
in qui. ca. ces. lon. temp. præ. l. 2. sed in ff. cod.
usufructus large sumitur per totum tit. & ma-
xime in l. quare. Accur.

*** ¶** Adde, quod usufructus nihil aliud est, q̃
capio. i. acquisitio, quæ fit per usum. i. posses-
sionem. l. neque. l. denique, ex qui. cau. maio.
l. quæstio. de verb. sign. & l. 3. ff. eo. Item sciē-
dum, veteres appellasse usufructum etiam
immobiliū rerum. d. l. 3. l. si vero accepisse
pro exceptione ipsa, quæ ex usufructu de-
scendit. vnde glo. 16. q. j. in summa, diffinit
præscriptionem esse exceptionem, quæ ex tē-
poris lapsu substantiam capit, & actioni
obiicit. Alc.]

Diuisio.

I Vre civili. **¶** Totus iste tit. diuiditur in
nouem partes. Nam ponit primo, q̃ ad
usufructum requiritur bona fides, & iustus ti-
tu. & spatium temporis. Secundo, quod licet
prædicta interueniant. non tamen procedit
usufructus propter naturam vel vitium rei.
Tertio, rediens ad primam regulam ponit
qualiter in re aliena mobili possit tradens
habere bonam fidem. 4. quod in rebus im-
mobilibus non vitio possessis mala fides au-
toris non nocet successor. v. ponit casum

in quo res furtiua potest usufructu. 6. an res fi-
sci possit usufructu. 7. qualis debeat esse res vel
titu. 8. an possessio auctoris prodest successor
9. quanto tempore res aliena alienata a fisco,
vel donata ab Imperatore usufructuatur. Secū-
da ibi. Sed ali-

iure gētium res acqui-
runtur: modo videam⁹
quibus modis legiti-
mo & e civili iure ac-
quiruntur.

**¶ De usufructuibus & longi temporis
præscriptio-
nibus.**

**Hodie res mobilis
triennio cum tit. & bo-
na fide usufructuatur: res
vero immobilis. x. an-
nis inter præsentis, &
inter absentes. xx. an-
nos ubique locorum.
h. d. ex l. 1. C. de usufructu.
transfor.**

I Vre g civili consti-
tutum fuerat, ut qui

quando. Ter-
tia ibi. Sed ta-
men. Quarta
ibi, Quod au-
tem. Quinta
ibi, Aliquando
Sexta ibi, Res
fisci. Septima
ibi, Nouissi-
me. Octava
ibi, Diutina.
Nona ibi. Edi-
cto. Itē primā
subdiuiditur.
Nā primo po-
nit ius anti-
quum. Secun-
do illud corri-
git. Secunda
ibi, Et cum.

¶ Iure civili.
CASVS non
solet in l. cor-
rectoria figu-
rari. Atamen
iunenum gra-
tia ita dici pos-
set, quod ratio
dubitandi illa
esset, quod si-
cut tēpus non

solet esse modus tollendæ obligationis, mul-
to minus debet esse modus auferendi domi-
nium: quia plus est dominium, quam oblig.
l. qui actioem. ff. de re iu. Contrarium ta-
men dicitur inductū in usufructu & præ-
scriptione, quia alias dominia rerum essent
in incerto, ut dicitur hic in tex. Ratio autem
temporis assignari non potest: quia hoc est
inter ea, quæ sunt positui iuris, glo. in l. 1. §.
pæritiam. ff. de postu. est igitur introducta
usufructus fauore publico principaliter, ne re-
rū dominia sint in incerto, & ut sit litū all-
quando finis. l. si. ff. pro suo. & rationes pro-
pter quas fuit introducta, vide late per Pet-
de Anch. in reg. possessor. in 2. col. de reg. iu.
lib. 6. Not. quod usufructus est introducta de
iure civili. Item, quod in ea regulariter requi-
ritur titulus, & bona fides. Item not. ratio-
ne introductionis usufructus. Item, quod
dominus de facili iure suo priuari non de-
bet. Item, quod l. debet esse generalis. Item, q̃
mobilia 3. an. immobilia 20. inter absentes
10. inter præsentis usufructuuntur.]

g **¶** Iure civili. idest leg. 12. tabularum, vel
Remanorum per excellentiam, ut sup. de iur
re nat. §. sed ius.

*** ¶** M. Cicero. in orat. pro Cecinna, Lex
N 2 (inquit)

*Iure civili
& singula
quælibet res
acquiruntur
us ad fidei
do fidei*

SYL

(inquit) vsum & auctoritatem fundi habet esse biennium. Idem in Topicis Auctoritas vsum fundi biennium est, sit ergo & ædium.

a ¶ Qui bona fide. quod præsumitur, si a domino credat se emere, vt ff. de contrahē. emptio. l. quia quolibet. vel quod putat videntem habere ius vendendi, vt ff. de verbor. sign. l. bonæ fidei emptor.

SYL. ¶ Adde text. in l. si existimans. & ibi Bartol. ff. pro sol. & Azo in summa, in tit. Cod. de vsuca. pro empt. col. 3.] Quæ bona fides præsumitur semper. vt ff. de prob. verius.

SYL. ¶ Et ita communiter tenetur, quando concurrat titulus. l. penul. C. de enic. declarat Bartol. in l. Celsus ff. eo. vbi Balbus. colum. 30.] Exigitur autē in venditione duobus temporibus bona fides, scilicet tempore contractus, & tempore traditionis: in alijs autem contractibus tps traditionis sufficit: nec nocet posterior sciētia: (i) secus, in petitione hæreditatis, vt ff. p sol. l. pen. & pro empt. l. 2 C. de vsuca. trāsfor. l. vnica §. hoc tantummodo & ff. de pet. hæred. sed & si. §. quod si ab initio.

ADDITIO (i) Dic hoc verum de iure civili, vt l. 1. C. de vsuc. trāsfor. secus de iure canon. quia omni tempore, donec præscriptio sit completa, requiritur bona fides, extra de præscrip. c. vigilant. c. si diligenti. c. veniēs, & c. si. & c. sanctorū, & in reg. possessor. de regul. iur. lib. 6. Quid autem si in principio & in fine habuit bonam fidē, sed medio tēpore malam. Item, quid si post bonam fidem, incipit dubitare vtrum res fuerit tradentis vel non. Item, quid si post completam præscriptionē superueniat mala fides vide hic per Angel. & per Panormit. in dict. cap. si. & per Ioann. And. in d. regu possessor. in met. cl. rialibus.

* ¶ Quo tempore exigatur bona fides in p- scriptione, vide latissime apud Balbum in suo tract. de præscrip. in secunda part. tertiæ par princ. quæstione 7. & seq.

¶ Hæc rō recitat in c. vigilan. c. vigilan. ti cū glo. sup verb. segnitiē, petatur Abb. in c. ecclesia. col. 15. de cōsti. & extra de pscript. res alios refert Tiraq. in l. si ynquam, in ver,

reuerat, nu. 390. & gñaliter præscribit actio ni nondū ortæ. cū est in facultate partis illā oriri facere, vt in legatario ante agnitionem legati, vt tradit Soc. in cōf. 63. col. 4. & Balb. in tract. præscrip. in 3. q. 5. par. 5. par. princ.

tibus g antiquioribus, dñis sufficere ad hinq- rendas res suas præfa- taⁱ tempora: nobis me- lior sentētia resedit, k ne dñi maturius l suis rebus defraudent^m ne que certo n loco bene- ficiū hoc concludatur. Et ideo constitutionē o super hoc promulgauimus, qua p cautum est, vt res q quidem mobi- les, per r trienniū: im-

b ¶ Dominus non erat. Si. n. erat dominus accipiens sit dominus per traditionē: vn de non vsuca- pit, ff. eo. sequi- tur. §. lana, & de capti. l. in bello. §. si quis seruū. & sup. de rer. diuis. §. p traditionē. **c** ¶ Aliane. Cum sint mul- tæ causæ iu- stæ, siue tituli, vt ff. de publi- cia. l. 1. §. sed cur. vsque ad leum qui.

d ¶ In Italico solo idest in Italia: non ergo etiam in pro- uinciali, vt C. de vsucap. teansfor. l. vnica.

e ¶ Ne rerum dominia. hæc est ratio, quare vsucapio sit inducta. test & alia, s. vt aliquis sit litium finis, vt ff. pro suo l. si. Accur.

* ¶ Et sic propter bonum publicum, vt ait l. 1. ff. eod. nam si rerum dominia in incerto essent innumerabiles existerent controuer- sia de ipso dominio. & ita scopus omnium legum destrueretur, qui eo maxime pertinet vt pax concordia vigeat inter mortales, vt docetur in proce. Decre.]

f ¶ Et cum hoc placitum erat. idest, cum istud placebat

g ¶ Putantibus. s. iureconsultis.

h ¶ Ad inquirendas vel amittendas.

i ¶ Præfata tempora. s. anni, vel biennij.

k ¶ Resedit. s. in animo.

l ¶ Maturius, idest mature.

m ¶ Defraudentur. Quod iura noiunt, vt C. de vsufruct. corruptionem, & de præscript. 30 ann. l. fin.;

n ¶ Certo loco. scilicet solo Italico, vt olim vt supra eodem.

o ¶ Constitutionem. C. de vsucap. transf l. 1. **p** ¶ Qua s. constitutione.

q ¶ Res quidem mobiles, & se mouentes, vt ff. de verb. sign. mouentium.

r ¶ Per triennium. Quæ tempora tam præ- scriptionis, quam vsucapionis, cōtinua sunt, vt ff. eo. nunquam, 2. §.

* ¶ Adde vjucapi res mobiles triennio, quā do hæc tria concurrunt, titulus, bona fides, & possessio continua: quod si aliquod ex his deficeret, puta titulus non præscriberentur minori tempore, quam res immobiles, l. ser- uum

¶ Puta ga sine ipia fernphs re aliquo titulo eet incertus, an esset effectus dñs: vel quia alias esset diffi- cile pro- re dñiū. laf.

SYL

uum cum ibi not. C. famil. erisc. & ibi hoc not. Ang. dicens requiri 30. annos, quod etiã obsecrauit Capol. cautel. 132.

SYL. ¶ Communis est hæc opin. glo. in rub. ff. de diuer. & emp. præscri. & ibi Bart. Paul. in d. §. 1. Et in vsucapione sufficit tetigisse vltimum diem, in præscriptione vero quæritur de momento ad momentum. vt ff. eo. l. in vsucapionibus, & ff. de actio. & obli. l. in omnibus. Et est ratio, quia vsucapio fauorabilis est, præscriptio vero odiosa, vt C. de edi. di. adr. tol. l. fi. & ff. de lib. & posthu. l. cum quidam.

SYL. ¶ Intellige de præscriptione 30. annorum: alia enim procedunt vti fauorabiles sicut vsucapio: & ita vbique tenent doct. l. 3. §. minorem, ff. de min.

a ¶ Idest. quandoque longum tempus aliter ponitur, vt ff. de damn. infe. si finita, §. non autem. Item aliud in personalibus actionibus, vt C. qui. non obst. long. temp. præscrip. neque, & de consti. pec. l. 2.

¶ De iure enim ciuili est regula, quod (siue cum bona, siue cum mala fide) præscribatnr spat. 30. anno. l. 2. C. de const. pecu. * de quo vide Balb. in tract. præscrip. in 4. part. in 3. part. princ. in 1. q.

b ¶ Præsentis. scilicet in eadem prouincia degentes: sed absentes in alia, vt C. de præscr. long. temp. l. fin.

¶ Et ita cõiter tenetur: & eadem pronuncia quæ dicatur, ponit gl. in d. l. fi. in verb. 1.

* ¶ Adde, qd si quis fuerit partim præsens, partim absens: ad præscriptionem complendam tot alij anni addi debent ad decennium, quot ex ipso decennio absens fuit §. rursus in fi. in auth. ut spon. largi. coll. 9.

c ¶ Vsucapiantur. Proprie pro mobilibus accipitur: improprie pro immobilibus quãtũ ad hunc titulum. sic ff. de offic. procon. l. 2.

** ¶ Adde, quod actiones competentes ad res siue mobiles, siue immobiles eodem tempore, quo res ipsæ vsucapiuntur, vt tradit Tiraq. pe retract. lignag. §. 1. glo. 7. nu. 2. Et ideo etiã de iure can. quod requirit 40. ann. ad præscribendum rem immobilem ecclesiæ, idem tempus requiritur ad præscriptionem actionis, quæ pro ea competit, c. ad aures. de præscrip.

d ¶ Non solum in Italia ex differentia enim locorum &c. vt C. de tempo. in integ. resti. superuacuum.

e ¶ Dominia rerũ, Ex hac litera voluit di-

cere M. quod præscriptione, 10. vel 20. ann. dominium quærat, pro eo est, ff. eo. l. cum qui. in fi. l. rñ. B. contradicit, & arg. ff. de iure iur. si duo, §. 1. & C. de præscri. 30. ann. si quis emptionis. in prin. & est arg. pro B. ff. de pig.

sta f causa possessionis præcedente, acquirantur.

¶ **Homo liber, res sacra, vel religiosa, & seruus fugitiuus, non potest vsucapi etiam bona fide h. d.**

¶ Sed aliquando etiã si maxime quis bona fide rem possederit, nõ

vero quantũ ad præscriptionem hoc est pro effectu dñij, s. vt possidentes habeamus exceptionem, nõ possidentes habeamus actionem vtilem, vt ff. de acqui. re. do. rem in bonis, & C. de præscrip. 30. ann. si quis emptionis. in prin. Et est ratio, quare vsucapione magis dominium quærat: quia mobilium rerum vilis est possessio, vt ff. de acqui. pos. si rem.

¶ Die, quod quæritur regulariter vtile dominium in præscriptione, vsucapione directum: & ita communiter tenetur, late Felyn. in rub. extra eodẽ. col. 1. in 6. limita. plenius Balb. in tract. præscr. in 2. par. princip. q. 2. & las. & Dec. in l. traditionibus super glos. in vers. vsucapionibus. C. de pact.

f ¶ Iusta. Vel quasi, vt dicemus inf. eo. §. err.

¶ Sed aliquando. **CASVS.** Quærebatur, an hic enumerata præscribi aut vsucapi possent: & videbatur qd sic: cum sup. posita sit regula vniuersalis, vel saltem indefinita, quæ in ll. æquipollet vniuersali, res mobiles triennio, immobiles longo tempore vsucapi: necnon militer ratio, quæ introducta est vsucapio, ne dominium sit in incerto, & vtilitum sit quandoque finis, vt dictũ est, præsertim cum liberi hominis venditio constet ab ignorante. l. liberi. ff. de contrah. emptio. contrarium deciditur: quia cum tales res nõ sint in commercio nostro, vt sup. de re diu. in prin. & inf. de inuti. stipul. in prin. cum non possint per aliquem contractum transferri in dominium alterius, non vsucapiuntur: quia præscriptiones sunt inuẽtæ, vt ius creatũ in aliũ trãferat, nõ vt ius nouũ inducat, & vt aliorũ iura & dñia, quæ in rebus habentur, præscriptionibus mediantibus acquirantur, & in præscribentem transferantur, vnde cum nullum ius sit in libero homine, immo nec ipse in seipso ius habet, l. liber homo. in princip. ff. ad l. Aquil. & idem sit in rebus sacris, §. sacra. sup. de re. diu. quomodo

N 3 ergo

¶ Quæ sequuntur vltimamoni, vt refert Christoph. hic & pcedit secundum aliquos, qñ pscriptur dñio patiete & sciente: alias pro cedit opi. Bul. vt refert Ang. opin. in gl. est cõmunis,

SYL.

SYL.

ergo &c. Item quia talia possideri non possunt. l. qui vniuersas. ff. de acqui. posses. ergo nec prescribi. l. sine possessione. ff. de vsucap. in seruo autem fugitiuo ratio est, quia sui ipsius committit furtum, ideo tanquam res furtiua non vsu

capitur, ut dicitur in §. proxim. Not. summarium.]

SYL.

a Villo tempore. etiam. 40. annorum, ut C. de prescri. lon. temp. que pro lib. l. si.

Immo nec tanto tempore, cuius initij memoria in contrarium non existat, ex quo l. afficit rem, secundum Bal. in l. omnes C. de prescripti.

30. anno. Fely. in c. accedentes. colum. 4. de prescrip.]

b Rem sacram vel religiosam, nisi desinant esse sacra, vel religiosa: quod fieri potest, ut ff. de reli. ctm loca.

c Seruum fugitium. qui facit furtum sui ipsius, ut C. de seru. fug. l. 1. Sed nunquid 30. annis fugitiuus vsucapitur? Respond. cum possessio retineatur, ut ff. de acqui. pos. l. 1. §. per seruum. & l. rem que. in fi. ergo non currit vsucapio possidenti, ut C. de prescripti. 30. vel 40. ann. l. mala. nisi ex tunc, quando ab alio ceperit possideri, vel steterit diu: quia ex tunc desinit possideri, ut ff. de acquirend. posses. leg. 3. §. si seruus, & l. per eum. §. per seruum.

Tria secundum Christo. hic debent concurrere: primum, quod diu moratus sit in libertate: secundum, quod exhibuerit se aduersum dominum pro libertate obtinenda: tertium, quod fuerit ab alio possessus. l. si is qui pro emptore. §. si seruus. ff. eo.

** Fugitiuus diffinitur in l. fugitiuus. ff. de ver. & re. sign.

Furtiua. CASVS. Quarebatur, an furtiue possent vsucapi: & quamuis ex regula generali, quod mala fidei possessor villo tempore non prescribat, ipse fur videretur impediri vsucapere, tamen si bona fide quis ab eo emat, credens eum dominum, videbatur saltem in eum transire vsucapiendi conditio, ex regu. posita in princ. huius titu. cuius contrarium dicitur hic. ratio autem assignatur, quia l. inhibet & prohibet prescriptionem. l. vbi lex. ff. eo. ratio autem quare. l. prohibuerit, est, quia iam res est affecta vitio reali: & (ut dicebat Bal. in l. inciuile. C. de fur.) titulus habitus a fure habetur pro non titulo, nec patrocina-

emptori, & sic non prestat vsucapiendi causam. Not. furtiuas & vi possessas res vsucapi non posse. Item, quod sufficit ratio, quia l. dicit. Item, quod ex duabus rationibus si vna remanet, illa sufficit. Item, quod mala fidei

scienter, committit furtum. Aret.

Furtiua quoque res, & quae vi d. possessae sunt, nec si praedicto lo go tempore e bona fide possessae fuerint vsu capi possunt. f Nam furtiuarum § reru lex 12. tab. & lex. f Attilia inhibet vsucapionem; vi h possessorum, lex Iulia, & Plautia.

imprascriptibilis, donec purgetur illud vitium, & res peruenerit ad priorem dominum, si mobilis est, vel ad antiquum possessorem, si immobilis, secundum Bart. in l. certae. §. Jul. ff. de preca. secus per vim compulsiuam, quia non afficitur vitio reali, nec impeditur vsucapio. dummodo alia extrema concurrant. l. 3. vbi glo. Bartol. & docto. C. quod me. cau. * quae autem sit vis expulsiua. & quae compulsiua, exponit gl. in l. 1. C. quod met. cau. * Nam vi possessa res hoc loco accipienda est, quae vi ablata sit, de quo extat tit. infra vi bon. rapt. uel de cuius possessione quis uel eiectus deturbatusque sit, ut in §. Recuperan. inf. de interdict. Aliud enim esset, si quis uel rem distrahere cogatur, ut declarat Accur. & post eum Aldobran. meus.]

Praedicto longo tempore. f. triennij, uel uiginti ann. sed triginta uel quadraginta annis possunt, ut C. de prescripti. 30. uel quadraginta ann. l. omnes, & l. sicuti. & de ann. excep. l. 1. §. ad hac.

ADDITION. Quod procedit in eo, qui ab ipso emit bona fide: alias secus de iure canonico, ut dixi sup.

Pnt nisi purgato uitio, ut inf. eo. §. aliqui.

Nam furtiuarum. Similis ratio, quia lex uult, est sup. quib. ex cau. manu. non licet. in prin. unde illud: Sic volo, sic iubeo: sit pro ratione uoluntas. Est & alia ratio: quia res uitiose sunt, ut inf. eo. §. nouissime.

L. 12. tab. uerba, ut scribit Riuallius, erant haec Furtiue res non usucapiantur. Legis autem Atiniue uerba refert hec Gellius lib. 17. cap. 7. Quod surreptum erit eius rei eterna auctoritas esto, idest eternum tempus, antequam usucapiatur.

Vi possessorum scilicet si expulit & possedit.

possessor non prescribit. Item, quod in rebus mobilibus non facile procedit vsucapio. Item quod vendens scienter rem alienam dicitur eius committere furtum. d. Vi. f. expulsiua, non compulsiua, ut C. quod me. cau. l. si vi. vel metu.

Dic, quod ratio differentiae est, quia si est possessa per vi expulsiua, est

alias Aret. S YL. etius, ut colligitur ex A. Gel. lib. 17. c. 7

Seruus fugitiuus an 30. ann. vsucapiatur.

Scilicet pro libertate bona

SYL. fide ite si parat fit subire iudiciu libertate secu du doct. hic.

SYL.

Voluntas est pro ratione.

sed ita nec sufficit expulisse, ut ff. eo. sequitur, §. si tu vi.

a ¶ Non eo pertinet, Scilicet tantum.

b ¶ Nam his, scilicet possessoribus violentis, & furibus.

c ¶ Alia ratione. Not. quod præualer generalis ratio specialis. sic sup. de nup. §. affinitatis. & §. socrus. Ar. contra. ff. de eden. quædam.

Coacta voluntas est voluntas,

d ¶ Sed ne vllus Cod. quod met. causa l. si vi vel metu. cōtra. Sol. hic de vi expulsiua. ibi de compulsiua, quæ voluntatē licet coactā habet in se, ut ff. qd metus causa. si mulier §. penult.

** Non tamē dicitur p̄prie voluntas. l. vel le. ff. de reg. iu. vbi hoc late explicat Deci.

e ¶ Vñ. Quia in rebus mobilibus alienis fit furtum contrectando

ut inf. de obli. quæ ex delic. nasc. §. 1. & ex eo. fit furtiua, & sic non vsucapibilis, ut sup. p̄x. vnde sequitur, qd in rebus mobilibus, &c.

Auctoris vitium an successore comitetur,

f ¶ Comperat. Sed videtur, quod culpa auctoris nun cōmitetur. i. non sequatur accipiētem, ut ff. de diuer. & temp. præ. l. an vitium & ff. de excep. do. l. apud Celsum. §. si cum legitima. Respond. si vitium est rei, comitatur ut hic: si personæ, comitatur in uniuersum succedentem ut C. de acquir. pos. l. vitia & C. communia de vsuca. l. fin.

SYL.

¶ Hæres enim est successor vitiorum: etiam si velit incipere præscriptionem ex persona sua, secundū com. ou. cōtra Dyn. & seq. las. in l. Pōpon. §. cum quis. ff. de acquir. pos.

¶ Sed si in rem singularem succedat, non comitatur, ut ff. de except. do. l. apud. §. de auctori. & C. de pen. & com. rei ven. l. dolum, nisi quando vtetur accessione temporis eius auctoris, ut ff. de acqu. pos. l. Pompon. §. si. (i) Sed hodie vitium personæ nocet singulari successor, per auth. malæ fidei.

SYL.

¶ Declara & limita ut per doctor. in dict. l. Pomponius, §. cum quis, ff. de acquir. pos. * &

Balb. in tract. præscrip. in 2. par. 3. part. princ. in 12. q. vbi limita 12. modis.

ADDITION. (i) Et quæ sint realia. & quæ personalia vitia, & an contra successorem agentem in iudicio possit opponi de vitio auctoris, vide

Ang. hic.

¶ Sed tamen.

CASV. facile ponit. dubiū enim faciebat posita superi⁹ regula in reb⁹ alienis venditis: ratio autē decidendi est, quia cum furtum non committatur sine animo furandi, nō impeditur transferre vsu capiendi conditionem. No. qd hæres vendendo rem inuentam in hereditate, quæ tñ nō erat defuncti, non facit furtum, & transfert vsu capiendi conditionē, si hoc bona fide faciat. Item, qd hæres præsumitur ignorare ea quæ in hereditate sūt

SYL.

alienam rem vendiderit, vel ex alia causa tradiderit, furtum eius cōmittit.

¶ **Hæres alienando bona fide rem alienā inuentam in hereditate, non committit furtū: & in ea procedit vsucapio. Idem in fructuario ancillæ alienante partem ipsius, quem ad se spectare putabat.**

Aretin.

¶ Sed tñ id aliqñ aliter se habet. Nam si hæres rem defuncto cōmodatam, aut locatā, vel apud eum depositā existimans hereditariam esse, bona fide accipienti h vendiderit,

quo iure ad defunctum pertineant. Itē, qd error iuris non impedit vsucapionē. Itē, qd partus ancillæ ad fructuarium non spectat.

f ¶ Nam si heres. hic ff. eod. titul. potest. & l. sequen.

g ¶ Accipienti. An ipse hæres vsucapit titulo pro hærede? Respon. non, ut ff. de diuer. & temp. præscri. l. cum hæres Alij tonira, si vellet ex sua persona continuare possessionē, ut C. de præ. long. tempor. l. 1. quod falsum est. Quando ergo locum habet vsucapio pro hærede, cum nec in suis hæredibus locum habeat, ut ff. pro here. l. 2. §. filiū, & C. pro hæ. l. nihil? Rñ. qñ defunctus retinebat tanquam rem, credens suā, sed non vsucapiebat, quia deficiebat titulus, & hæres est extraneus.

¶ Ratio autem, quare in suis non habet locum, est quia bona continuantur, non de nouo quaruntur. l. in suis. ff. de libe. & posthū. quod declara verum esse, quando filij veniūt ut sui, non etiam quando ut agnati vel ut cognati, per successorium adiectum: Socin. in reg. 197. Filius hereditatem in 1. limit.]

ADDITION. Aduertas tamen, quod licet

N 4 hæres

Vsucapio pro hærede qñ hēt locum.

hæres possit inchoare p̄scriptionē in perso-
na sua, & v̄sucapere. tamen tenetur exonera-
re conscientiam defuncti, & sic rem restituere:
Anto. de but. in c. si diligenti. de p̄scrip.
& Io. de Imo. in c. si. in 4. col. eo. tit. Ang

a ¶ Dotis. pro

filia, vel alia:
nam & hic iu-
stus est titulus. ut

ff. p̄ dote. l. i.
b ¶ Furtū nō

committit &
ita v̄sucapitur

Sed nōne fuit
in iure erra-

tum, ut supra
de rerum di-

ui. in pecudū?
ergo v̄sucapio

non procedit,
ut ff. eo. nun-

quam in prin.
& l. si fur. §. i.

Respond. hic
errauit tradēs

ibi accipiens
ut ex illis legi-

bus colligitur.
¶ Vel non pro-

dest ut ibi, sed
non nocet, ut

hic.
¶ Ratio diffe-

retiæ est, quia
in possidente

requiritur bo-
na fides & iu-

stus titulus, s̄d
in tradente so-

lū bona fides:
& ita cōiter te-

netur s̄m Chris. hic. & sic tenēda est j. solu.]

c ¶ Furtum. n. sine affectu. Sed probo, q̄ si-

ne affectu furtum cōmittitur. Nam in inter-

dictum. Vnde vi incidit sine affectu: quod si

mile est furto, ergo & furtum fit sine affectu,

ut C. vnde vi cum quærebatur. ibi, & genera-

li. & ibi, cum talis & c. Respon. in interdicto

est affectus, licet non contra personam certā

sed hic suam esse credebatur.

d ¶ Non committitur, sic inf. de oblig. quæ

ex delic. nascun. §. placuit.

e ¶ Alijs. Ut si iusto errore credam me hæ-

redem, cum non sim, ut ff. eo. potest. Itē mi

hi legatum, cum sit adēptum, ut infr. de acti.

§. si quis agens. sic ff. pro leg. l. 4. in si. & a-

lias vbicunque quis putat rem suam.

* ¶ Quod autem. Casum ita potes figurare

Quærebatur, an si fundum ad me non per-

inentem sciens absque vi occupauit, traden-

do illum alij bona fide accipienti, præstem

v̄sucapiendi facultatē: & videbatur q̄ non,

propter malā meam fidē, qui rem quasi vi-

tosam feci, quod vitium transit etiam in

singularem successorem. Sed contrarium de-
ciditur, quia vitium reale rem afficiens. l. vi-
tia. C. de acqui. poss. non contrahitur ex l. 12.
tab. & Atinia, nisi ob furtum aut violentiā
expulsiuam, quæ qualitates cum hic nō ad-

possestore v̄sucapiat.

Malæfidei possessor

transfert in bonæfidei

possessionem rem non

vi possessam cum v̄su-

capiendi conditione.

Item in rebus soli non

committitur furtum:

sed illi, qui possidet

cum titulo & bona fi-

de, principalibus con-

stitutionibus subueni-

tur h. d. ex l. furtum. &

l. quare. ff. eo. Aret.

¶ Quod autem f̄ ad

cas res, quæ solo con-

tinentur, expedit, ius

ita procedit: ut si quis

loci vacantis ḡ posses-

sionem propter h̄ ab-

sentiam aut i neglig-

gentiam domini, aut

quia sine successore k

tionalibus, §. vlti. ff. de verb. oblig.]

h ¶ Propter absentiam. Sed hoc videt̄ falsū.

q̄ propter absentiam amittatur possessio, ut ff.

de acqu. poss. clam. §. qui adnundinas. Sed re-

sponde, hoc propter effectum absentie dici-

tur. s. obliuionem: ut quia long. temp. abfuit

præsumit q̄ pro derelicto habuit. tempus. n.

inducit obliuionem, & possessio obliuione

amittitur, ut ff. de dam. infec. l. si finita. §. nō

autem. quod tempuserit in arbitrio iudicis.

ut ff. de iure deli. l. i. §. si. & l. se. dummodo

longum sit, & obliuionem inducat, & ani-

imum retinendi habere desinat, ut ff. eo. l. fur-

tum. §. i. & ff. de acqu. poss. quemadmod.

¶ Quod intelligitur spatio 10. an. l. i. vbi gl.

& do. C. de seru. fug. * de quo vide late apud

Balb. in repe. l. Celsus. ff. eodem. num. 65.

i ¶ Aut negligentiam tantam, ut respuat rei

possessionem, quod facile fit, ut ff. de acquir.

poss. l. si quis vi. §. differentia.

* ¶ Declara ut per Bar. in l. si de eo. §. si for-

te, ff. de acqui. poss.]

k ¶ Sine successore, Idem, & si cum succes-

sore,

sint merito ces-

sat inhibito

v̄sucapionis.

No. summa.]

f ¶ Quod au-

tem. hucusque

de v̄su rerum

mobiliū di-

ctum est, nūc

procedit ad i^o

immobiliū.

g ¶ Loci vo-

cantis. Locus

interdum dici-

tur plenus ut

qui possidet.

Interdū semi-

plenus: vtile,

in quo aliquis

est causa lega-

torum, vel rei

seruandæ cau-

sa, ut ff. de ac-

quir. poss. l. 3.

§. si. & de act.

empt. l. 2. §. i.

interdum va-

cuus: & hoc

tribus modis,

ut hic: sic ff.

de acqui. poss.

l. si id quod.

Istam gl. mul-

tū cōmendat

Alexā. in l. in

in l. in conuē-

ntionalibus, §. vlti. ff. de verb. oblig.]

h ¶ Propter absentiam. Sed hoc videt̄ falsū.

q̄ propter absentiam amittatur possessio, ut ff.

de acqu. poss. clam. §. qui adnundinas. Sed re-

sponde, hoc propter effectum absentie dici-

tur. s. obliuionem: ut quia long. temp. abfuit

præsumit q̄ pro derelicto habuit. tempus. n.

inducit obliuionem, & possessio obliuione

amittitur, ut ff. de dam. infec. l. si finita. §. nō

autem. quod tempuserit in arbitrio iudicis.

ut ff. de iure deli. l. i. §. si. & l. se. dummodo

longum sit, & obliuionem inducat, & ani-

imum retinendi habere desinat, ut ff. eo. l. fur-

tum. §. i. & ff. de acqu. poss. quemadmod.

¶ Quod intelligitur spatio 10. an. l. i. vbi gl.

& do. C. de seru. fug. * de quo vide late apud

Balb. in repe. l. Celsus. ff. eodem. num. 65.

i ¶ Aut negligentiam tantam, ut respuat rei

possessionem, quod facile fit, ut ff. de acquir.

poss. l. si quis vi. §. differentia.

* ¶ Declara ut per Bar. in l. si de eo. §. si for-

te, ff. de acqui. poss.]

k ¶ Sine successore, Idem, & si cum succes-

sore,

¶ Et est rō
diuersita-
tis, q̄a in
p̄scriben

S Y L.

te requiri

tur nedū

bona fi-

des, sed &

iustus ti.

quem hic

error ipe

dit: sed i

tradente

sufficit

bona fi-

des.

S Y L.

Quærebatur,

an si fundum

ad me non per-

inentem sciens

absque vi oc-

cupaui, traden-

do illum alij

bona fide acci-

ipienti, præstem

v̄sucapiendi

facultatē: &

videbatur q̄ non,

propter malā

meam fidē, qui

rem quasi vi-

tosam feci, quod

vitium transit

etiam in

S Y L.

S Y L.

fore, dummodo non fuerit apprehensa, ut ff. de acqui. poss. cum heredes.

* Collige igitur notabiliter ex hoc text. illum dici malae fidei, qui scit, uel scire debet rem non esse suam, quod tamen limita & de clara secundum.

Barro. in l. 2. §.

sed si. ff. pro

emp. ubi dicit,

q. in materia usufructus,

licet quis non

putet se dñm,

tamen est bo-

nae fidei, si cre-

didit tradentē

esse dñm. & ibi

sequuntur An-

ge. & Imol. sa-

ne regulariter

bonam fidem

habere dicitur

qui domini co-

gitatione pos-

sidet, l. apud an-

triquos, in uer.

domini cogita-

tione. ubi Bar.

C. de furt. quā-

uis autem sit

dare medium

inter bonam fi-

dem, & malam fidem scilicet non bonam

fidem, quae cadit indubitante, ut est rex cum

gl. in l. 3. §. genera. ff. de acqui. poss. & in igno-

rante, ut in eo, qui acquisiuit per procurato-

rem, ante notitiam, & per eum possidet, ut

declarat ibi da Alex. col. 1. attamen dicit Bal.

in c. vigilant. de prescrip. quod usui non est

bona fides, nec mala, potius praesumitur bo-

na per l. eius qui uer. quod si stipul. cum glo.

parua. ff. si cer. pet.

a Longa. §. decē uel 20. ann. Sed hic §. dua-

bus rationibus est hodie correctus, nā praesu-

mitur hodie talis possessio uiolenta. ut C. un-

de ui cum quaerebatur. ergo non habet locū

hac praescriptio, ut sup. §. furtiuā. Item alia

ratione, quia bona fides desideratur ab utra-

que parte, alias 30. ann. tantum praescriptio

currit, ut in auth. ut spon. lar. §. rursus, coll. 9.

SY L. Hae glo. communiter reprobatu secun-

dum Balb. in tract. prescrip. in 2. par. 3. parte

princ. q. 12. nu. 6.

* Adde, quod licet iste text. non sit corre-

ctus, recipit tamen declarationem secundū

distinctionem auth. malae fidei, C. de prescr.

lon. tem. & d. §. rursus, ut tradit Balb. ubi sup.

b Acceperit. uere, non furtiue. †

c Abolita. i. perempta. inde abolitio. i. ac-

cusationis peremptiu.

d Locive. id est partis fundi, sed fundus

totus dicitur, ut ff. de uerbor. significatio. l.

secundum locus.

e Furtum, & est simile, ff. eod. l. quare, Sed

contra, ff. de furt. si quis uxori, §. si sulphura licet gl. in

ria, & l. si creta. Solu. ibi non loci, sed terrae, vltimoca

quae eximebatur, furtum fiebat. Et quod sub- fu uaria-

ijcit, & eorum &c. sic construe, & prospici uerit ut

tur principalibus constitutionibus ne cui eo hic per

rum, qui possi. Christ.

possident, principali-

bus constitutionibus

prospicitur, ne cui lon-

ga & indubitata pos-

sessio debeat auferri.

¶ Furtiua & ui posses-

la possunt usufructu

purcato, hoc dicit.

Aret.

¶ Aliquando etiam fur-

tiua, uel ui possessa res

usufructu potest, ueluti

si in domini §. pote-

statem reuersa h fue-

rit, tunc enim uitio rei

purcato procedit eius

usufructus.

tio elicitur ex tex. quia res ipsa ab initio erat

affected, quae quando reuersa est ad dominū,

purcatur eo uitio, & ad priorem naturam re-

dit, & ideo secundum glo. 1. hic est usufructu-

bilis quod declara, ut dixi, sup. in §. furtiuā.

in glo. 1. Not. summa.]

f ¶ Usufructu duabus rationibus stare non po-

test quod hic dicitur. Prima, quia desit esse

uitiosa, unde non erit mirabile, quod uide-

tur uelle inducere contra id quod est, supra

eo. §. furtiue. Resp. hic furtiua, uel ui possessa,

scilicet quondam. †

¶ Adde in simili gl. in l. eius, ff. si cer. pet.

¶ Secunda, quia dominus non usufructu, cū

sua sit, nec alius ab eo accipiens, cum tran-

seat dominium, ut ff. eo. sequitur, §. lana, & §.

tunc in potestatem. Sed resp. usufructu potest,

id est usufructuabilis est, ut si ab aliquo non do-

mino alienatur, non committente furtum

eius, usufructu emptor.

g ¶ Domini. Vel quasi, ut tutoris, uel credi-

toris, si alienam rem debitor obligauit, ut ff.

eo. sequitur, §. si pupilli, & pro sol. l. si aliud si

suam, ut ff. eo. sequitur, §. si rem. Accur.

* Adde, quod satis est, rem ui possessam

reueri in potestatem expulsi, l. certe. §. Iuliat-

nus, de preca, at res furtiua omnino reuer

debet in potestatem domini, non eius, cui

furrepta est. d. l. sequitur, §. quod autem, cuius

diuersitatis rationem affert Bar. in §. si do-

minus, ead. l.

h ¶ Reuersa, uel quasi, ut ff. de furt. quā-

uis

den res soli. lō

ga &c. † & Quae se

tunc nō est ne quunt, uel

cesse, quod in que ibi, &

textu sit, utilita sunt, non

ti. Vel sic & cla extant in

rius, & prospe- antiquis

citur prin. con exēplarib.

sti. utilitati eo-

rū, qui pos. res

soli, ne cui. i.

ne alicui, ipso-

rum subaudi,

pos. long. & in

du. de auferri.

& sunt hae pri-

ncipales consti-

tutiones. ut C.

de prescri. lō.

temp. per to-

tum tit. Accu.

¶ Aliquando. SY L.

CASVS in

notissima re-

gula non figu-

ratur, cuius ra-

Christ.

* Quae se

tunc nō est ne quunt, uel

cesse, quod in que ibi, &

textu sit, utilita sunt, non

ti. Vel sic & cla extant in

rius, & prospe- antiquis

citur prin. con exēplarib.

sti. utilitati eo-

rū, qui pos. res

soli, ne cui. i.

ne alicui, ipso-

rum subaudi,

pos. long. & in

du. de auferri.

& sunt hae pri-

ncipales consti-

tutiones. ut C.

de prescri. lō.

temp. per to-

tum tit. Accu.

¶ Aliquando. SY L.

CASVS in

notissima re-

gula non figu-

ratur, cuius ra-

tio elicitur ex tex. quia res ipsa ab initio erat

affected, quae quando reuersa est ad dominū,

purcatur eo uitio, & ad priorem naturam re-

dit, & ideo secundum glo. 1. hic est usufructu-

bilis quod declara, ut dixi, sup. in §. furtiuā.

in glo. 1. Not. summa.]

f ¶ Usufructu duabus rationibus stare non po-

test quod hic dicitur. Prima, quia desit esse

uitiosa, unde non erit mirabile, quod uide-

tur uelle inducere contra id quod est, supra

eo. §. furtiue. Resp. hic furtiua, uel ui possessa,

scilicet quondam. †

¶ Adde in simili gl. in l. eius, ff. si cer. pet.

¶ Secunda, quia dominus non usufructu, cū

sua sit, nec alius ab eo accipiens, cum tran-

seat dominium, ut ff. eo. sequitur, §. lana, & §.

tunc in potestatem. Sed resp. usufructu potest,

id est usufructuabilis est, ut si ab aliquo non do-

mino alienatur, non committente furtum

eius, usufructu emptor.

g ¶ Domini. Vel quasi, ut tutoris, uel credi-

toris, si alienam rem debitor obligauit, ut ff.

eo. sequitur, §. si pupilli, & pro sol. l. si aliud si

suam, ut ff. eo. sequitur, §. si rem. Accur.

* Adde, quod satis est, rem ui possessam

reueri in potestatem expulsi, l. certe. §. Iuliat-

nus, de preca, at res furtiua omnino reuer

debet in potestatem domini, non eius, cui

furrepta est. d. l. sequitur, §. quod autem, cuius

diuersitatis rationem affert Bar. in §. si do-

minus, ead. l.

h ¶ Reuersa, uel quasi, ut ff. de furt. quā-

uis

uis, & ita quod non possit ab eo auelli, ut ff. eo. sequitur. §. tunc.

* **¶** Intellige, dummodo dominus, qui sciuit rem fuisse sibi subtractam, sciat etiam reuersam. l. qui fundum. §. pen. ff. pro empt.

¶ Res. C. A.

S. V. S. Quarebatur, an res fisci usufructu possunt, intelligendo de bonis, quæ possidentur, & uidebatur, qd sic quia in huiusmodi utitur iure priuati fisci, glo. in l. item ueniunt. §. in priuatorum. ff. de

pet. hz. sed contrarium deceditur ea ratione, quia talia fiscalia alienari regulariter nō possunt. c. intellecto. de iureiur. licet secundum quosdam hoc sit in priuilegium fisco tributum. Tunc fuit dubitatum, moritur aliquis sine hærede, quo casu bona dñr vacantia, utrum si quis ea uendiderit bonæ fidei emptori ante, quam fisco denuncientur, usufructu procedat? & uidebatur, quod non, quia cum uacent, & l. deferat fisco successionem mortui absque hærede, non deberent tanquā bona fiscalia usufructu possesse cuius contrariū respondetur, quia cum nondum denunciata sint, non videntur uasa in patrimonium fisci, & ideo æquius est, ut non gaudeat eo priuilegio, quod sibi concessum est in bonis delatis, & quæ sua irrevocabiliter facta sunt. Not. summa.]

a **¶** Res fisci. idest imperij.

* **¶** Proprie tamen veteres ærarium dixerunt pecuniam publicam & imperij, fisco vero pecuniam Imperatoris, quod uerbum ductum est a fisco, idest sportulis ut decet Asconius.]

b **¶** Non potest. triennio mobilis, uel decem uel uiginti annis immobilis. Idem in patrimoniali principis, ut C. ne rei domi. uel tēp. l. i. Idem in re ciuitatis, ut C. de sacrosanct. eccle. l. si. Idem in re ecclesiastica, ut C. de sacrosan. eccle. l. si. Prescribuntur tamen dictæ res spatio quadraginta annorum, excepta re mobili ecclesiastica, non sacra, quæ triennio usufructu, ut C. de præscrip. triginta an. omnes, & in aūth. de eccle. tit. §. pro temporalibus. coll. 9. & tit. hæc consti. inno. constitutio nes. colla. 8. item exceptis publicis, quæ sunt usus publico deputata, ut ff. de uia pu. l. uia.

SYL. De hac materia ui Bar. in l. in omnibus. ff. de diuer. & temp. præscrip. * Contra ciuitatem autem communis opin. docto. est in d. l. si. quod currat præscriptio sicut contra priuatos, præterquam in quatuor casibus ibi expressis. Quanto autem tempore præscribar contra ecclesiam, & quid in hospitalibus &

miserabilibus personis, & in ecclesia contra ecclesiam, uide latissime Balb. d. tracta. in 1. par. §. par. princ. q. 1. ubi ponit regulam cum ampliationibus & limitationibus.

¶ Item res pupilli non usufructu, ut ff. de

fit, bonis vacantibus fisco nondum nunciatis, c. bonæ fidei emptorem traditam d sibi rem ex his bonis usufructu capere f posse, & ita diuus Pius, & diui Seuerus & Antoninus rescripserunt.

exce. l. i. in fi. & in aūth. de nup. §. si uero. expe. coll. 4.

¶ Ratio est, quia durante patria potestate nō potest agere. l. i. in fi. C. de ann. except.]

¶ Item res data Præfidi contra legem Iuliam reputandarum, ut ff. ad leg. Iul. repe. quod contra leg.

¶ Ex quo enim lex resistit traditioni, usufructu currere non potest. l. ubi lex. ff. eo.]

¶ Item fundus dotalis, ut ff. de fundo dotali l. si fundum.

¶ Ratio est propter prohibitam alienationem eius. l. i. §. & cum lex. C. de rei ux. actio.]

c **¶** Nondum nunciatis. ab aliquo, cum uariæ sint causæ, quibus ad fisco denuntiatio fieri solet, ut ff. de iure fisci. l. i. in prin.

¶ Adde, quod bonis uacantibus nuntiandis præscriptum est quadriennium leg. intra, ff. eodem.]

d **¶** Tradita. s. ab eo qui acceperat possessionem horum bonorum.

e **¶** Bonis. s. alicuius morientis sine hærede, cui successit fisco, non idem in ciuitate, ut C. de bo. ua. l. i. & l. vacantia. lib. 10.

* **¶** Intellige in ciuitate recognoscente superiore. alioquin idem iuris esset, quod in fisco. Bar. in l. 4. §. de qua. ff. de pot. l.

f **¶** Usufructu possesse. si triennio, uel decem, uel 20. ann. cum habeat titulum. si autem titulum non habet, & uult ex tempore delationis sibi computare tempus, habet quatuor ann. ut ff. de iure fisci. l. i. §. diuus & de diuer. & temp. præ. l. in uia. §. 3. Sed si ex tempore, ex quo ceperunt ad fisco peruenire. 20. ann. habet, ut ff. de iure fisci. l. i. §. præscriptio & hæc uera sunt, siue in re singulari, siue in universalitate, & sic loquitur. ff. de peti. hære. l. etiā si putauit. §. item si quis a fisco.

* **¶** Dic secundum Balb. in tract præscript. in 2. par. §. par. principa. q. 1. quod regulariter bona uacantia, nondum fisco denunciata, si quidem possidentur bona fide tantum, absque titulo, præscribuntur 20. annis. l. in omnibus, ff. de diuer. & temp. præscripti. si cum tit &

acquir. rer. do. bonæ fidei, in princ. ver. nec interest. †

¶ Ratio est, quia alienari nō potest. l. lex quæ tutores. C. de adm. tut.

Item res filij a patre alienata, nisi 30. ann. a tempore quo est sui iuris, ut C. de an.

† ipse tñ in re aliena pstat usufructu conditionis.

SYL. nem. Et no. q. cæpia cū maiore cōtinuat contra minore, sed ex clausula gñaliretti

SYL. tui pñ nisi sit longifini tēporis, q dormit durate pupillari etate.

Are. **SYL.**

† Verba sequentia non sunt Accur.

Prescribi nō possunt multe res

tit. & bona fide, sufficiunt decem vel 20. an. l. quamvis. ff. eo. Si vero processit denuntiatio, prescribuntur quadriennio. d. l. intra. nisi sint hīco incorporata, nam tunc requiritur spatium 40. annorum, l. comperit. 30. vel 40. ann. & ita procedit gl. nostra in verbo, non potest, sup. hoc §. fallit tamen in quibusdam calibus de quibus per Bar. in d. l. in omnib. & per Balb. ubi sup. in dicta l. q.

¶ Nouissime. **CASVS.** Quamvis in tā generali regula ex superiori bus pendente non fuisset necessaria casus positio, tamen ita dici potest, quod dubitatum fuit, an res vitiosa impediret prescriptionem, quamvis hic tradatur pro regula generali. & uidebatur quod non, per tex. in l. 1. C. de prescripti. long. tempo. in l. si nulla. C. de acqui. pos. ubi res uidetur uitiosa, & tamen nō impedit prescriptionem inchoari in persona singularis successoris, cuius contrarium hic deciditur, quod immo impedit usufructum, sed loquitur de uitio consistente in re, ut constat ex illis uerbis, in se non habeat uitium. Sunt enim quaedam uitia realia in hac materia, quae dicuntur realia, quia ad quēcunque uadat res, transit cum eo, donec sit purgatum, ut dictum est sup. sunt & alia uitia personalia, prout uitium litigiosi, in d. l. 1. & ingressus possessionis uacantis, quae non afficiunt ipsam rem, & non impediunt prescriptionē inchoari. Secundo dubitabatur, an error impediret prescriptionem, & uidebatur q. non l. sed & si lege. §. scire. ff. de pet. hāre. ubi Bar. cuius contrarium dicitur hic in errore iniusto facti, ut declarabitur inferius. Not. sum.

¶ Nouissime. **CASVS.**

Quamvis in tā generali regula ex superiori bus pendente non fuisset necessaria casus positio, tamen ita dici potest, quod dubitatum fuit, an res vitiosa impediret prescriptionem, quamvis hic tradatur pro regula generali. & uidebatur quod non, per tex. in l. 1. C. de prescripti. long. tempo. in l. si nulla. C. de acqui. pos. ubi res uidetur uitiosa, & tamen nō impedit prescriptionem inchoari in persona singularis successoris, cuius contrarium hic deciditur, quod immo impedit usufructum, sed loquitur de uitio consistente in re, ut constat ex illis uerbis, in se non habeat uitium. Sunt enim quaedam uitia realia in hac materia, quae dicuntur realia, quia ad quēcunque uadat res, transit cum eo, donec sit purgatum, ut dictum est sup. sunt & alia uitia personalia, prout uitium litigiosi, in d. l. 1. & ingressus possessionis uacantis, quae non afficiunt ipsam rem, & non impediunt prescriptionē inchoari. Secundo dubitabatur, an error impediret prescriptionem, & uidebatur q. non l. sed & si lege. §. scire. ff. de pet. hāre. ubi Bar. cuius contrarium dicitur hic in errore iniusto facti, ut declarabitur inferius. Not. sum.

¶ Nouissime. i. in ultimis, ut breuiter dicam, sic sup. de susce. tut. §. nouissime. b. ¶ Vitium. vel quasi, ut sup. proxi. §. & §. aliquando. sunt autem uitia, ut quia furtiua, uel vi possessa, ut sup. eo. §. furtiua. Nunquid precaria possessio est uitiosa? Resp. non, arg. ff. comm. di. l. communi diuidendo. §. inter praedones.

¶ Nouissime. i. in ultimis, ut breuiter dicam, sic sup. de susce. tut. §. nouissime. b. ¶ Vitium. vel quasi, ut sup. proxi. §. & §. aliquando. sunt autem uitia, ut quia furtiua, uel vi possessa, ut sup. eo. §. furtiua. Nunquid precaria possessio est uitiosa? Resp. non, arg. ff. comm. di. l. communi diuidendo. §. inter praedones.

¶ Declara secundum Bar. in l. Pomponius §. cum quis ff. de acqui. pos.] Nunquid litigiosa? Respon. non, ut C. de pra. lon. tempo. l. 1. Nunquid clandestina? Respon. non dicitur res clandestina aliqua lege, sed possessio,

Quidam tamen dicunt omnia supradicta esse uitia rerum, ut arg. ff. de acqui. pos. Pompon. §. cum quis.

¶ Communis doct. resolutio est, quod uitium SYL. precarij & clandestinitatis sint personalia, itē

non parit, veluti si quis, cum non emerit, emisse se existimans, possideat: vel cum ei donatum non fuerit, quasi ex donatione possideat.

¶ **Possessio defuncti continuatur in heredem, etiam mala fidei: mala fides vero defuncti nocet heredi, tam in prescriptione, quam in usufructu. Are.**

bus dicunt quidam locum habere titulum pro suo, & tantum in his, & alijs, qui a lege specialiter inueniuntur, ut ff. de iu. do. l. Proculus. secundum Azo. Nos idem secundum Ioan. ¶ In omnibus, & de his gratia exempli posuit lex, & tit. emptionis, uel simili usufructu, non pro suo tantum, ut tamen in emptione iustiore errorem exigamus, ut ff. pro emp. l. 2. & 3. in princ.

¶ Non discedendo a terminis text. nostri dicas, quod cum loquatur de errore facti proprii, dicitur error iniustus, nisi facto aduersarij ita crederet, ita distinguit & firmat Bart. quem ceteri sequunt. in l. Celsus. ff. de usufructu.

¶ Item quid si non errat, sed scit? Resp. non potest libi causam possessionis mutare, (i) ut ff. de acqui. pos. l. 3. §. illud. & ff. eo. non solum. §. quod vulgo,

ADDITIONE. Et no. q. ad hoc, ut ex iusta causa quis possit mutare, secundum gl. in d. l. nemo. oportet, q. primam pos. penitus a se abdicauerit secundum Ang. hic.

¶ Diutina. **CASVS.** Quarebatur, an superueniens mala fides in persona successoris impediat prescriptionem ceptam bona fide in persona auctoris, & uidebatur quod sic c. possessor. de regu. iur. lib. 6. si enim mala fides auctoris corrumpit possessionem successoris, licet bona sit fide, multo magis deberet corrumpere propria. Contrarium dicitur hic, quod mala fides superueniens non nocet, quod uerum est de iure civili, rationes ponunt doct. in l. 2. §. si defunctus. §. si eam. pro empt. in prescriptionibus enim solet initium spectari, l. cum haeres, in fi. ff. de iur. & temp. pra.

& vitium litigiosi, ita tradit in l. Pomponius. §. cum quis. ff. de acqui. pos. & in l. 2. in fi. C. de edē. ubi laf.

c. Error. de errore facti loquitur, idē magis in errore iuris, ut ff. eo. l. nunquam. 2. Sed hic error facti quandoque prodest, ut ff. pro empto. quod vulgo & ff. pro lega. l. p. legato. & ff. p. solu. l. 3. & ff. p. suo. l. hominē. in quibus casibus dicunt quidam locum habere titulum pro suo, & tantum in his, & alijs, qui a lege specialiter inueniuntur, ut ff. de iu. do. l. Proculus. secundum Azo. Nos idem secundum Ioan. ¶ In omnibus, & de his gratia exempli posuit lex, & tit. emptionis, uel simili usufructu, non pro suo tantum, ut tamen in emptione iustiore errorem exigamus, ut ff. pro emp. l. 2. & 3. in princ.

Error duplex est.

¶ ista op. communis est.

SYL.

SYL.

SYL.

præscrip.] De iure autem canonico, secundum quod fides bona continua exigitur, istud §. procedere hodie non potest. Not. quod attenditur initium possessionis in auctore. an sit vitiosa, uel non. Item, quod hæres utitur accessione temporis ex persona defuncti.

Item, quod mala fides superueniens in persona hæredis non rumpit prescriptionem de iure isto.

a Diutina. scilicet decem annorum inter præscientes, vel uiginti inter absentes, uel triennij, ut ff. qui & a qui si cum fidei. §. Aristo. & sup. eo. in prin. tit. & C. eodem l. diutina.

* Diutinam possessionem accepit pro continuata, non ut Accu. exponit. etenim cœ

pra usucapio per defunctum potest perfici non hæredem, etiam si defunctus uno tantum die inueniatur possedisse tempore mortis.

* Præsentem & absentes intellige, ut supra per glo. in §. i. in uer. præsentem.

b Et hæredi Hæres in re ciuili, bonorum possessor iure prætorio, ut infra de bon. pos. §. quos autem.

c Continuat. nisi ipsi hæredi tradita sit possessio, ut ff. eo. l. hæres eius.

SYL. Et ratio est, quia tunc incipit præscriptio in persona hæredis.

* Adde, possessionem testatoris ita hæredi prodesse, si medio tempore a nullo possessa sit, l. possessio, ff. eo.]

d Sciat. ff. de acquir. rer. do. quesitum. 2. respon. contra. Solum ibi hæres sciebat rem esse eius, qui causam a testatore habet, ut legatarij, quod nocebat hic alterius sciebat, quod non nocet ad usucapionem.

SYL. Sol. ut hic per lalo. cuius solu. est uerissima.]

e Nostra constitutio. ut C. de usucapione transfor. l. i.

f Similiter. non solum in præscriptione.

SYL. Inter. CASVS. Quærebatur, an si emi rem ab aliquo bona fide possidente, possem uti eius possessionis accessione ad implendam usucapionem. dubium faciebat, quia per traditionem mihi facta generata est

in me noua possessio l. i. §. si vit. ubi hoc nota. Cum. ff. de acquir. poss. & ideo videbatur interrupta præscriptio. l. naturaliter. in princ. ff. eo. cuius contrarium deciditur, quod duæ hæ possessiones coniunguntur, idque ex qua

coniungitur, cum tempore emptoris. Aret.

Inter venditorem quoque & emptorem coniungi tempora, g diu Seuerus & Antoninus rescripserunt.

Emens a fisco rem alienam ut fisci, statim est secutus: sed datur domino regressus contra fiscum quadriennio. Idem in rebus habitis ab Imperatore, uel ab Augusta, hoc dicit ex l. bene a Zenone. C. de quadr. præscr.

si hæres non adiret, hæreditas compleret, ut ff. eo. nunquam. 2. §. uacuum. quia est eadem persona, ut in authenti. de iureiuran. a mod. præ. colla. §. concor. cum hoc. §. ff. pro emp. l. 2. §. emptori, & §. si defunctus, & fit hæc coniunctio ad lucrum & ad damnum, ut diges. quemadmodum serui. amit. l. si quis alia, §. tempus.

Edicto.

CASVS figuratio non est necessaria in lege positiui iuris: * dici tamen potest, quod dubium faciebant leges omnes, quæ longum tempus requirunt, ut quis eius negligentia dominio rei fuit priuetur, & quia permissum est ius euincendi res nostras ab emptoribus, l. rem alienam, ff. de contrahen. emp. sed ratio decisionis consistit in sola principum uoluntate, qui id priuilegium sibi permittendum rati sunt ob labores, quos continue sustinent pro tuendo imperio: transf latum autem postea fuit etiam ad Augustam quia eadem censeretur persona cum ipso Imperatore, l. bene a Zenone, C. de quadr. præscr.] Not. est, quod emens hodie a fisco statim habet, ut dominus actionem & exceptionem, quamuis res sit aliena: sed domino ius reseruatum est contra fiscum infra quadriennium.

Item, quod hoc beneficium tributum est ementibus ab Imperatore, uel Augusta.]

a Edi-

dam æquitate, l. de accessionibus. in princ. ff. de diu. & tempo. præscr. No. quod successor singularis utitur accessione temporis sui auctoris ad perficiendam præscriptionem.] g Inter. Tempora, scilicet ut continentur, sed in hoc differt, quia in titulo singulari utrunque, scilicet emptorem & uenditorem bonam fidem habere oportet ut ff. pro emp. l. 2. §. si eam re. alias contra, secus in uniuersali titu. ut hic.

Præscribit hæres cum mala fide,

SYL

a **¶** Edicto. i. præcepto generali, alias prætorum dicuntur edicta, ut quod me. causa, & similia, ut ff. quod met. causa, l. si mulier. circa princip.

De edictis prætorum habetur. sup. de iu. nat. gent. & ciui. §.

prætorum.

b **¶** A fisco.

Vt a procuratore Imperialis rerum, nam de patrimonialibus dicitur, inf. eod. in fi.

Fiscus uē c **¶** Emit. scilicet a fisco vendente ut suam, ut suā vel ut alienā.

a quo edicto res minorum excipiuntur, ut C. si aduer. f. f. cum. l. si. Si autem ut alienā, ut quia cessatū est in solutio- ne tributorum tria exiguntur, & quod sit debitum, & quod sit cessatum, ut C. si aduer. f. f. l. fin. & C. si propter pu. pen. l. si 2. respon. forte biennio, ut ff. loca. l. quæ- ro, §. inter. Itē tertio, quod res subhastetur. i. præconizetur, ut C. si propt. pub. pen. l. fi.

De dñia fisci & gra- rij vide Budæ. in annot. ad Pan. titu. de offic. quæst.

S Y L. **¶** Vt autem p- fectam habeas docti. b. c. uiter dic, quod regu-

la est iuxta istum text. quæ procedit in Impe- ratore, & quocunque principe habente rega- lia, secundum Bal. in c. ad apostolicam. de re iudi. lib. 6. Item interueniente traditione, Bal. in c. i. §. fi. col. fi. de no. for. fide. Item, quādo fiscus tempore alienationis possidebat, Bar. in l. fi. C. si contra ius uel uti. pub. Item, quando fisci bona fide uendit. glo. in l. 2. C. de com. rerum alie. Item, quando princeps vendit iure proprio, non creditoris, Bal. in se- cundo proemio decr. col. 4. Item non pro- cedit in ecclesia glo. in c. quinque r. q. 2. Itē præcedentibus subhastationibus, ut per glo. hic Bal. in l. i. colum. 2. C. de hære. uel actio. ven. Item de iure canonico, glo. in c. 2. de re. eccle. non alienan. Item si faciat de plenitu- dine, secundum Bald. in d. proem. decre.

Item non procedit in præiudicium minoris vel dotis, ut hic.]

* **¶** Adde, idem esse, cum fiscus uendit rem sibi cum alio communem. l. 2. C. de comm. re. alie.]

¶ Edicto a diui Mar- ci cauetur, eum, qui a fisco b rem alienam emit, c si post uendi- tionem quinquenniū præterierit, possedo- minum rei exceptione repellere. Constitu- tio d autem diuæ me- moriæ Zenonis bene prospexit e ijs, qui a fi- sco per uenditionem, aut donationem, uel alium titulum acci- piunt aliquid, ut ipsi quidem securi statim fiant f & victores exi- stant, siue experiantur, siue conueniantur. Aduersus autem sacra- tissimum † ærarium, usque ad quadriennium g liceat ijs inten- dere, qui pro dominio uel hypotheca earum rerum, quæ alienatæ sunt, putauerint sibi

quasdam competere actiones. h Nostra au- tem diuina constitu- tio, i quam nuper pro- mulgauimus, etiam de ijs, qui a nostra k uel uenerabilis Augu- stæ domo aliquid ac- ceperint, hæc statuit, quæ in fiscalibus alie- nationibus præfatæ Zenonianæ constitu- tionis continentur.

¶ De donationi- bus.

¶ Donationis duplex est genus: mortis cau- sa, & inter uiuos. Mortis causa ea dicitur, quæ propter su- spicionem mortis fit, quæ non secula, in donante retinet, re- uocaturque per pœni- tentiam, vel prædece-

na, quia ad rem ipsam scilicet hæreditatem, non emptor, sed fiscus conueniretur. las.

g **¶** Quadriennium. nisi sit minor, uel reipu- blicæ causa absens, ut C. de restitu. mili. lege neque.

h **¶** Actiones. Sed quæ? Resp. cōditio ex hac l. secundum Io. sed P. in rem dabat hic non domino contra dominum.

¶ Hæc gl. negligitur a docto. & si simpliciter intelligit, male loquit, iō dclara ut p Chr. hic

i **¶** Constitutio, C. de quad. p. bene a Zeno.

k **¶** A nostra. id est a priuata nostra substan- tia, sed supra de fiscali dixit, ut C. de quad. præ. bene a Zenone.

¶ De donationibus

¶ Ista rubr. continuatur per Imperatorem. Dictū est sup. de quibusdā modis acquirēdi, scilicet.

d **¶** Constitu- tio. C. de qua- drienn. præscri. omnes.

e **¶** Prospexit corrigendo e- dictum diui Marci.

f **¶** Statim. ut ff. de peti. hæ. etiam si. §. itē siquis. contra. Solu. ibi in u- niuersitate, hic in re singulari loquitur. Arij dicunt, quod hic corrigitur. (i) Et eodem modo (scilicet primo, & non secundo) respon. ad legē C. de hære. uel act. ven. l. i. Itē ibi erat res fi- sci.

ADDITIO.

(i) Et istam cō- muniter appro- bant omnes, quia illo iure hæc præscri- ptio erat inco- gnita. Ad l. i. resp. quod ibi conueniebatur ex natura rei, quæ continet credita & debi- ta, non ex eo, quod esset alie-

S Y L

Cōtinua-

tio.

scilicet de acquisitione, quæ fit per usucapionem & præscriptionem nunc dicendum est de alio modo acquirendi, qui fit per donationem.

** Donatio proprie loquendo ita diffiniri potest, est concessio ex mera liberalitate & munificentiâ pueniens, per quam quis aliquid ea mente dat, ut statim uelit accipientis fieri, nec ullo casu ad se reuerti. l. 1. & l. donatio. ff. eo.

Diuisio.

Est & aliud. Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo ponit continuationem cû distinctione bi membri. Secundo, de donatione causa mortis. Tertio, de donatione inter uiuos. Quarto, de donatione propter nuptias. Quinto, de vna acquisitione de iure ciuili, quæ est correctâ. Secunda ibi, in §. Mortis causa. Tertia ibi, in §. Aliâ autem. Quarta ibi, in §. Est & aliud. Quinta ibi, in §. Erat olim. Aret.

SYL.

Est & aliud. **CASVS.** in diuisione, & declaratione non figuratur nisi literaliter. Not. duplex genus donationis. Item, quid sit donatio causa mortis. Item nota tribus modis donationem causa mortis reuocari, expressa pœnitentia, per conualescentiam, & per præcedentiam donatarij. Item, quod fere per omnia æquiparatur legatis. Item, q, qui causa mortis donat, vult magis ipsum habere, quam donarium, & magis donarium, quam heredem.

¶ Etia si sit donatio causa mortis, secundum oēs de quo vide Ang. in §. in perso. nam inf. de actio. & Chris. inf. eo. in §. manifestauerit.

¶ Est & aliud. **CASVS.** in diuisione, & declaratione non figuratur nisi literaliter. Not. duplex genus donationis. Item, quid sit donatio causa mortis. Item nota tribus modis donationem causa mortis reuocari, expressa pœnitentia, per conualescentiam, & per præcedentiam donatarij. Item, quod fere per omnia æquiparatur legatis. Item, q, qui causa mortis donat, vult magis ipsum habere, quam donarium, & magis donarium, quam heredem.

a ¶ Acquisitionis. f. de iure ciuili. nam per stipulationem tantum contraherentur, f. donatio, quæ f. stipulatio est de iure ciuili: sed hodie fit nudo pacto, + vt C. eo. si quis argentum, §. si. & inf. de actio. §. de constituta. Vel dic eam esse iuris ciuilis approbatione, non inuentione, sed iuris gentium, vt sup. de rer. diui. §. per traditionem.

* ¶ Dic, quod quamuis donatio sit iuris gentium, acquisitio tamen, quæ fit per donationem, est iuris ciuilis. cum hodie fiat immediate ex donatione per stipulationem uel pactum nudum ex dispositione, d. l. si quis argentum olim enim acquisitio, quæ fiebat ex donatione, ita demum, si res tradita fuisset, non ex donatione, sed potius ex traditione fieri dicebatur. d. §. per traditionem.

b ¶ Et non mortis. Si large hæc duo membra accipiuntur, in tex. nihil deest, & proprie ponuntur genera, nam multæ species sub

quolibet continentur, & hoc approbo. Vel accipe stricte pro duabus speciebus tantum donationem, scilicet simplicis inter uiuos, & simplicis causa mortis, & adde alias donationes, ut legatum, ut inf. de leg. in princi. Item

donatio est, quæ propter mortis fit suspiciōe, cum quis ita donat, vt si quid d humanitus ei contigisset, haberet is, qui accepit, sin autem superuixisset, e is, qui donauit, reciperet, uel si eum donationis pœnituisset: f aut prior decesserit is, cui donatum sit.

sing. c. 1. nam cum genus proprie contineat species, Bal. l. 2. C. de iu. au. an. donatio causa mortis non potest esse species donationis, quia non est proprie donatio. l. 1. ff. eo.

** Adde, an & quando uerbo donationis simpliciter veniat donatio causa mortis, late doceri per Tiraq. in l. si unquam, uer. donatione largitus. nu. 245. vsque ad nu. 249. C. de reu. don. ubi omnino uideas, & est pulcher tex. in l. alienatum. §. ult. ubi optime declarat Alcia. de uerb. sig.

c ¶ Mortis. f. instantis, uel futuræ, ut ff. eo. l. 2. 3. 4. 5. & 6. Si quidem vbique mors timenda est, cum eius de incertis sit, ut ff. eo. senatus. §. mortis, & de cond. & demon. l. 1.

d ¶ Si quid humanitus ei contigisset. i. si moriatur, ut ff. de uerb. sign. l. in vulgari. §. fin. & debet hoc exprimi, alias non est mortis causa donatio, ut ff. eo. Seia. §. si. Accur.

* ¶ Siquidem non facta mentione mortis, intelligitur donatio inter uiuos, ut not. glo. Bar. & plerique alij in d. l. Seia. & idem Bar. & alij in l. contra dotes, ff. sol. mat.

e ¶ Superuixisset. i. conualuisset, & ita tribus modis reuocatur, ut hic subiicitur, & ff. si cer. pet. non omnis.

Addime quantum Doc. in d. l. non omnis. videlicet per alienationem factam de re donata, quia & hoc modo reuocatur legatum. l. fideic. §. si rem de leg. 3.

f ¶ Pœnituisset. Quia uoluntas est ambulatoria vsque ad mortem, ut ff. de adi. leg. l. 3. in fi. & l. seq. & quia donatio est ob causam, scilicet si moriatur, & sic possum pœnitere, ut ff. eo. senatus. §. 1. in fin. & ff. de conditio. causa da. l. 3. §. 6.

* ¶ Quod dictum est de pœnitentia, limitata ut non habeat locum, quando in instrumēto

donationes ppter nuptias, ut inf. eo. §. est & aliud. Item & quod est. infra §. hna.

¶ Communiter approbatur prima secundum Christo. hic. * Verius tamen est hic sumi genus p qualitate, sicut & in l. 3. §. genera. ff. de acquir. poss. & supra de excusa. tu. §. qui autem vt declarat Zasius in intelle.

SYL.

Mortis incertus est dies.

Donatio causa mortis nō ē nisi exprimat mors.

Volūtas ē ambulatoria usque ad mortē

mento donationis extant illa uerba, quæ per notarios apponi solent scilicet promittens dictus donator omnia & singula suprascripta attendere, obseruare, & in aliquo non contrahere, quia per hæc uerba donatio causa mortis effici-

tur irreuocabilis, & assumit naturam donationis inter uiuos l. si alienam, in fin. & l. ubi, ff. eo. & no. Barto. in d. l. ubi quod absque dubio verissimū est, cū præter clausulam, de qua supra, interuenit etiam iuramentum: donantis de quo tamen uide omnino Dec. in l. non omnis, ubi hoc declarat nu. 11. Secundo limita hunc tex. ut non procedat, cum in instrumento sit mentio hæredum donatarij, secundum Ias. in l. Non omnis. ff. si cer. pet. & latissime tradit Thom. Ferr. in tracta. suo caut. cautela 30. ubi omnino uide de his tribus cautelis.

a ¶ Ad exemplum legatorum quantum ad vim & potestatem, quia sicut legata morte confirmantur, ita donationes causa mortis, ut reuocari non possint.

** Adde, quod don. cau. mor. non est propria ultima uoluntas, & ideo non comprehenditur in statutis loquentibus de ultimis voluntatibus, quorum uerba proprie interpretari debent, ut ex facto bellissime respondit Dec. conf. 196. nisi ratio ipsius statuti aliud suadere uideatur, ut tradit Alcia. lib. 2. de uerb. sign.

b ¶ Fer omnia subaudi fere, ut statim dicet, nam in multis differunt.

* ¶ No. ex ista glo & tex. quod non uitiatur generalis æquiparatio legis, etiam per dictiones uniuersales facta, licet æquiparata in aliquibus casibus differant, quando eiusmodi differentie inducuntur per alias leges. hoc idem notatur, supra quib. mod. ius pat. pot. fol. 4. præterea, iuncta gl. iu uet. patrono, & in l. 1. ff. de leg. 1.

c ¶ Donationis. Scilicet simplicis & inter uiuos, alias nulla esset huiusmodi distinctio, cum omne legatum sit donatio, ut patet ex definitione eius, ut ff. de leg. 1. l. legatum.

d ¶ Habebat. s. donatio causa mortis, nam cum donatione inter uiuos habet insignia, ut sit liberalitas cum legato, ut morte confirmetur, & ut detrahatur Falcidia, ut Cod. ad leg. fal. l. fina.

e ¶ Retrahebat. subaudi. & alij ad aliud.

f ¶ Fere legatis. dicit fere, quia in quibusdam discrepata legatis, ecce enim, si donas in an-

nōs singulos, donatio una est, sed legata plura, ut ff. de donatio. cau. mor. senatus, §. fina. Item legatum ab hærede semper traditur, ut patet ex definitione legati, inf. de leg. in pri. donatio autem uel ab hoc, uel ab alio

quædam habebat d insignia & alij ad aliud genus eam retrahebant. c a nobis constitutum est, ut per omnia fere legatis f connumeretur, & sic procedat, quemadmodum nostra constitutio eam formauit.

cau. mor. Item si testamentum accuso, perdo legatum, non donationem, si tamen accuso ut falsum, arg. ff. de ijs quib. ut indig. post legatum, §. qui mortis. †

* ¶ Ratio est, ut ibi ait gl. quia donatio morte, non testamento confirmatur. Item aliter substituitur in legatis secundum quosdam, ut ff. de don. causa mortis, si cui mortis & de leg. 2. ut hæredibus. Item filius familias donat, sed non legat ut ff. eo. tam is, & inf. quib. non est perm. fac. test. in prin. Item in legato tria tempora considerantur, ut sit capax legatarius, ut inf. de hæ. qua. & diff. §. in extra neis, in donatione non, ut ff. de donat. causa mor. l. in mortis.

* ¶ Atqui etiam in legatis spectatur capacitas uel incapacitas legatarij solum tempore mortis, Barto. in l. non oportet, ff. de leg. 2. Item quia pro legato datur interdictum. Quorum legatorum, non pro donatione, quod dicitur in summa, C. quorum lega. l. 1. & in l. Marcellus, §. Paulus, ff. de do. cau. mor.

¶ Dicastu, quod communis omnium resolutio est, quod si consideramus donationem prout in esse producit, illa æquiparatur magis contractui, quam ultimæ uoluntati, si uero loquimur de donatione, postquam est in esse producta, tunc talis donatio magis æquiparatur ultimæ uoluntati, quam resolutione totus mundus sequitur, ut dicit Iason. in l. 1. col. 3. ff. de leg. 1.

ADDITION. Immo habet locum. Quorum legatorum, saltem in eo quod excedit Falcidiam, uel si per donatarium ut occupata, secundum Ioan. Fab. & Ang. * quod declaratur secundum Rip. in l. 1. §. si quis ex mortis, ff. quo. leg. & Dec. conf. 99. col. 2. Syl.

** Adde aliam differentiam, quod tacita hypotheca inducta a lege pro legatis, ut infra de leg. §. 1. non censetur inducta in donatione causa mor. ut habetur per Alexan. & alios in l. 2. ff. de lega. 1. & Negus. in tracta. de pign.

* Adde idē SYL

esse etiam in legato, l. Lucius, ff. de leg. 2. nec in emendatis exemplaribus, habentur illa uerba in definitione legati, ab hærede &c. Item in donatione obligatur donans, in legato non.

* Declara, ut per Bart. in l. 1. ff. de dona.

SYL

SYL

† Hoc intelligas, ut dicit glo. in l. etiam ff. de inof. fi. testa. & plene per Io. de Im. in l. si ff. de do. cau.

SYL

SYL

Donationes causa mortis & legata differant in multis.

Liber Secundus

in 4. memb. 2. par. prin. num. 162.

* **Constitutio.** scilicet coram 5. testibus, scriptura interveniente, vel non, ut C. eo. l. si. Adde, quod licet, 5. testes requirantur in donando, tamen duo sufficiunt in donatione reuocando per penitentiam, Deci. in l. non omnis, nu. 10. si cer. pe.

a **Et in summa.** id est breuiter de hac donatione expediamus, ut ff. eo. l. 1.

b **Velit.** id est vellet.

c **Habere.** Scilicet, si su- & latine peruixerit, ut vertit Al- ff. eo. d. senatus. ciat. in l. h. r.

† Carmi-
na Home-
ri refert,
& latine
peruixerit,
ut vertit Al-
fi. eo. d. senatus.
ciat. in l. h. r.
alienatū,
§. 1. ff. de
ver. sig.

d **Sic & apud** Homerum, id est sicut recitat poeta Homer- us, quod The- lemachus di- ctis verbis ex- pressis dona- uit.

SYL. Aliq. autem. **CASVS** non non figurabi- tur aliter, cum hic solum de- clarentur ter- mini notissi- mi donationis

inter viuos, reciterurq. constitutio Iustiniani tam respectu perfectionis donationis, ut, si nudo consensu perficiatur, quam quod usque ad 500. solidos insinuatione non egeat. No. quod donatio simplex non habita mortis mentione dicitur inter uiuos, nec æquipara- tur legato. Item, quod donatio perfecta non reuocatur nisi ex modis expressis in l. Item, quod scriptura non est de substantia donatio- nis. Item, quod donator rem donatam præ- stare tenetur, ut venditor rem venditam. Itē, q. donatio excedens 500. aureos eget insinua- tione. Item, q. donatio quamuis perfecta re- uocatur per ingratitudinem. Item q. non cō- uenit ab eo iniuriam pati, in quem beneficiū est collatum.]

e **Aliæ autem.** Nunc prosequitur aliud ge- nus donationis. dictum est de do. ca. mort. nunc de don. simplici. i. inter uiuos dicit.

f **Temere.** ideo dicit temere, quia quando- que reuocatur, ut inf. eo. §. sciendum.

g **Temere dixit.** i. sine causa & passim. sic i l. 1. ff. de dolo. & i l. prator, §. siq. ff. de ini.

h **Voluntatem,** etiam nudo pacto, ut C,

eo. si quis argumentum, §. si. Accur.

ADDITIONIO. Si tamen donatur factum, requiritur stipulatio & traditio sicut olim. an possit Item præsentia donantis & donatarij, ubi sit certæ personæ locus si incertæ.

Donatio
an possit
fine stipu-
latione.

Alia e autem dona- tiones sunt, quæ sine ulla mortis cogitatio- ne fiunt, quas inter ui- uos appellamus: quæ non omnino compa- rantur legatis, quæ, si fuerint perfectæ, teme- re f reuocari † non pos- sunt. Perficiuntur au- tem, cum donator suam uoluntatem g scriptis, aut sine scri- ptis manifestauerit. h Et ad exemplum ven- ditionis, i nostra con- stitutio k eas etiam in se habere necessitatem traditionis uoluit, ut etiam l si non tradan- tur, habeant plenissi- mum & perfectum ro-

** Adde, q. do. fieri non p̄ ab senti sine epi- stola, aut nun- tio. l. absenti. ff. eo. nisi ob bene- merita, ut per Alb. in l. ambi- tiosa. nu. 3. ff. d. de r. ab or. fac. h **Manifesta** uerit. s. per uer- ba futuri t̄pis, ut dabo, uel do- nabo, ad instar stipulationis, ut ff. de uer. obli. l. §. stipu- latio. Vel præ- sentis t̄pis, ut do, uel dono, cum nudo pa- cto fiat, & pa- ctū ē fiat per uerba præsen- tis t̄pis, ut C. e. l. si quis argētū, §. si. ff. de pact. l. tale.

† Vt hic
& c. fin. in
gl. 1. in fi.
ext. eo. ti.

* **Tu dic per** uerba præsen- tis t̄pis, nam p- uerba futuri tē- poris non con- trahitur dona-

SYL.

tio sed pactum de donando, quæ longe lateq. distant, Alex. in l. iurisg. in prin. col. 3. de pac.

i **Venditionis.** ex hoc uer. dicebat. M. uēdi- torem præcise teneri ad rem tradendam, sic ff. de uer. obli. ubi aut non apparet. in fi. lo. cō- tra. s. interesse dando liberetur, ut ff. de actio- emp. l. 1. & similitudo, quæ hic fit, est in hoc. ut sicut necessitas imponitur uenditori ad aliquid, sic & donanti, licet a principio nul- lus cogebatur, ut C. de act. & obli. l. sicut.

q **Dicas q. de hoc est gl.** cōiter approbata in- uer. tradatur, inf. de emp. & uen. ubi dicitur. Sed nunquid donator de euictione tenetur? Resp. si incepit a traditione, nō, ut ff. eo. l. A- ris. in fi. † si a pactione, sic, ut C. de iu. dot. l. 1.

Et hæc dist. cōis est, scdm Ang. hic, * q. li- mires in donōne ob merita, nā tali casu tene- tur de euictione, et si incepit a traditione, Bar. & las. in l. Iulian. §. qui fundū, ff. de uer. obli. Item declara, q. nunquam tenetur de e- uictione, quoties illa sit culpa donatarij, Rui. in conf. 184. num. 13. lib. 1.

k **Constitō.** ut C. de don. si quis argētū, §. si.

l **Etiā si n tradat.** i. si tradere nolit donator

† Nisi de
ipsa ēt nu
de ēt p-
missum,
ut l. 2. C. d.
eui. secū
dum Au.
& las. Itē
debet in-
teligi, qd
p̄cesserit
conuētio
falsē ordi-
nem intel-
lectus cū
alias exfo-
la tradi-
tione nō
transferat
dnium te-
cundum
Chri. hic.

* **Re-**

* **R**emanet tamen dominus donator ante traditionem, & sic potest rem donatam alteri obligare, l. ult. §. Lucius, ff. de dona. gl. in verb. perfectam. in l. i. & ibi Barto. C. de iu. fisci.

a **N**ecessitas. Per conditionem ex lege, quæ stricti iuris est. ff. eo. eum qui. & C. eod. si quis argentum, §. si.

** **A**dde, q. q. ex donatione sua conueniatur, solum in id, quod facere potest, condemandus est, l. diuus, ff. de regu. iur. propter qd. beneficium donator deducit as alienū. Item & ratio habetur ne egeat, l. inter. ff. de re iudi. & §. sunt præterea, ver. idem est, si quis ex donat. vbi gl. in verbi.

conueniatur, infra de actio.]

b **R**etro principum. i. eorum qui ante nos fuerunt, & nostra etiam prima, ut C. eo. l. sanmus, in fi.

c **C**onstitutio. ut C. eo. l. pen. in fi.

d **I**nfinuatione. id est scriptura facta in præsentia publicarum personarū, (i) & in actis ubi superfluum est testes adhiberi. cum publica monumenta sufficiant, ut C. eo. l. data, & l. in donationibus.

SYL. * **D**ic, q. nil aliud est insinuare, quam redigere in actis donationem, seu eam intimare, vel publicare apud acta iudicis, uel ipsam donationem facere apud acta, iudice præsentem & auctorante.]

ADDITIO. (i) Puta qualiscunque iudicis etiam extranei, nec habet necesse decretū interponere. Et possunt hæc omnia fieri etiā ex interuallo, quæ si non interuenerint, non annullant totam donationem, sed pro parte tantum in qua excedit. Ang. Et an infinuatio ni possit renunciari, & sine ea donatio ualida, & an in simplici remissione ipsa infinuatio, item in cessione debitoris citatio requiritur, uide Ang. & las. hic.

* **I**nfinuatio introducta fuit, ne quis facile circumueniretur in prodiga maioris alicuius rei donatione.

e **I**nuenit. Scilicet nostra constitutio, ut si donetur in redemptionem captiuorum, uel a magistro militum donetur militibus,

* **Q**uia uidetur quædam remuneratio laborum, quos pertulerunt in bello, quæ quidem donatio remuneratoria non eget in infinuatione, l. Aquilius, & ibi gl. in ver. meram, ff. eodem.] vel in refectionem domus do-

natur alicui ut C. eodem l. penul. idem & si donet Imperator.

desiderant, sed in se plenissimam habent firmitatem. Alia g. insuper multa ad uberiorem exitum donationum inuenimus, quæ omnia ex nostris constitutionibus, quas super his exposuimus, colligenda sunt.

* **S**ciendum est tamē, quod & si plenissimæ sint donationes, si tñ ingrati existant homines, in quos beneficiū collatum est, donatoribus per nostram constitutionem h. licentiā

ff. eo. Modestinus. Accur.

* **A**dde, quod nec donatio causa mortis requirit infinuationem. l. ultim. C. de dona. cau. mor.]

* **P**lures alios casus, quibus non requiritur infinuatio, uidere potes apud Anton. de Canna. in tract. de infinuatione.]

* **G**eneraliter. si vis, quod donatio ualeat licet non fuerit infinuata, dicatur in instrumento, quod donator facit ipsam donationem propter benemeritum donatarij, & ita recenseantur in specie ipsa merita, ut est apud Tho. Ferra. caet. 33.]

f **M**inime desiderant, licet quingentorum solidorum summam excedant.

g **A**lia. ueluti, ne plures donationes diuersis temporibus factæ coaceruentur, ut Codic. eodem sancimus, paragrapho si quis autem.

* **I**ntellige, quando sunt factæ in diuersis contractibus & diuerso tempore, alioquin secus, Barto. in dicta l. Modestinus. q. penul.]

Item ut ij, qui pecuniam recipiunt in redemptionem captiuorum, iurent se ibi bona fide expendere.

Item ut sacramento domini domus quæstio dirimatur ut C. eo. l. pe. in fi.

h **C**onstitutionem. ut C. de reuo. do l. fi.

* **A**dde, quod donatio remuneratoria non reuocatur ob ingratitudinem, l. si pater, tur,

Instit,

O

§. ult.

SYL

SYL

SYL

SYL

Donatio-
nes inter
uiuos cer

tis ex cau

sis reuocā

§. vlt. iuncta gl. in vers. irreuocabilis. ff. de do-
na. nisi quatenus excederet merita, Bart in l.
frater, & ibidem las. ff. de cond. indeb.]

a Ex causis. quinque, s. vt si atroces iniu-
rias in eum effundat, vel impias manus in-
ferat, uel graue

damnum in bo-
nis, uel uitae pe-
riculum intu-
lit, uel si legi di-
ctum & 16. et in donan-
q. 7. c. in- do non parue-
uentum. & rit, ut C. de re-
56. d. c. sa- uo. dona. l. fin.

SYL. * De causis
tis peruer reuocatorijs do-
sum & ex nationum le-
tr. de do. gito Ripa, qui
c. vlt. repetijt. d. l. fin.

in 3. lib. inter-
preta. ubi ple-
nissime attin-
git dita sunt.]
Sed donatio li-
berto facta, so-
lo obsequio si
praestito reuo-
catur, aliud in
libertate, ut C.
de reuoc. don.
l. 1. & de lib.
causa. solo. Et
est hic arg. pro
domino, ut his
causis possit re-
uocare feudum:
sic in auth. ut
lib. de ceter. §.
illud uero. coll.
6. & ff. de libe.
agno. l. alimen-
ta,

SYL. Dicteia prin-
cipaliter requi-
ri, ut donatio
reuocetur, qd
probatio fiat i
iudicio, quod
sit ingratius, q
sit plena, item
quod causa co-
gnita fiat, ut dicit hic Ange. & tale ius reuo-
candi non transit ad haeredes d. l. fi. ubi Bald.
& Sal. docto hic.]

** Adde & perpetuo not. quod reuocata do-
natione non reuocantur fructus, gl. in l. gene-
raliter, §. plane si minus. in vers. ex causa, ff.
de fid. lib. quod late comprobat Tiraque. in l.
si vnquam. in uer. reuertatur. numero 236.
C. de reuoc. don.

SYL. Est & aliud. CASVM in recitatione
iuris antiqui, & eius correctionis, cum expri-
matur praesertim ratio principis corrigentis,
non est necessarium figurare nisi litera-

liter. Nota, dispositionem iuris antiqui cir-
ca donationes ante nuptias.

Item, quod constante matrimonio licet au-
gere dotem & dona, propter nuptias.

Item quod aequiparantur inter se.

nium esset infecu-
tum. d. Ideoque an-
te nuptias appellaba-
tur, quod e ante matri-
monium efficiebatur,
& nunquam post nu-
ptias celebrata talis do-
natio procedebat. Sed
primus quidem diuus
Iustinus pater f no-
ster, t cum g augeri
dotes, & post nu-
ptias fuerat h permis-
sum: si quid tale i e-
ueniret, t etiam ante
nuptias augeri dona-
tionem, & constante
matrimonio, sua con-
stitutione permisit. k
Sed tamen nomen in-
conueniens remanebat
cum ante nuptias qui-
dem vocabatur, post
nuptias autem tale ac-
cipiebat incrementum.
Sed nos plenissimo
fini tradere sanctio-
nes cupientes, & con-
sequentia l nomina re-
bus esse studentes,

permis. face. testam. §. cæcus.

g Cum augeri. idest cum hoc non esset.
Accur.

h Fuerat, etiam ante se.

i Tale. puta, quia augeatur dos.

k Permisit. scilicet diuus Iustinus, ut C. de
dona. ante nup. l. pen.

l Et consequentia. alias conuenientia, sic
C. de episcopis & cleric. l. decernimus, & de
offic. praefec. urb. l. 1. in fi. & de defen. ciui. l.
defensores. 2. Argument contra, Cod. de
constitu. pen. l. 2. §. pen, & ff. de adim. le. l. 3.
§. condi. io,

Item, quod no-
men debet ef-
se consonum
rei.

* Quod Fely.
in proce. Gre-
gor. columna
sexta, dicit pro-
cedere in no-
minibus appel-
latiuis, non in
proprijs.

Itē, quod dos
& don. propter
nuptias non
solum potest
augeri constan-
te matrimo-
nio, sed de no-
uo fieri.

b Introdu-
ctum. vt Cod.
de donat. ante
nuptias, per to-
tum titu. Hanc
donationē fuisse
de iure, ff.
sentit. glo. in l.
prima, versicu-
li sit, ff. de col-
lat. dot.

c Habebat.
Et hodie ha-
bet, si fiat do-
natio prius:
nam & postea
fieri potest, vt
infra eo. §.

d Infecu-
tum. de iure
& de facto.

e Quod. id
est quia.

f Pater no-
ster. Sic infra
quibus non est

t adopti-
uus fuit at
re uera ne
pos Iusti.
ex sorore,
vt dictū
fuit. supra
in proce.
t alias,

Constitutus. Cod. de dona. ante nupt.

Item, & libemus, & in authen. siue a me.

Dos & l. fina.
Exaquentur. Si de nouo fiat donatio, vel dos post matrimonium, uel uetus augeatur, est æqualitas, ut C. de don. ante nupt. l. si.

Et sicut dos uxori, sic & talis donatio iure redditur uiro, soluto matrimonio, cum sit æqualitas, ut in authen. de æqualitate do. §. 1. colla. 7.

auth. æ-
qualitas,
C. de pac.
conuen.

§. si igitur dote. Si ante matrimonium, poterat esse inæqualitas, ut C. de pact. con. l. ex morte. Sed hodie æqualitas est ante & post in constituendo, & in pactis lucrorum, ut quantum dat uxor in dotem tantum det in donatione propter nuptias maritus, & sicut hic fit dominus dotis, sic illa donatio nis propter nuptias.

Hodie si unus ex dominis manumiserit ser-

um communem, seruus efficitur liber, & socius conseruatur in demnis, dato sibi pretio partis suæ, hoc dicit. ex leg. prima, C. de com. ser. man. Ar-

tinus.
Erat olim & alius
 modus ciuilis acquisitionis, per ius accrescendi, quod est tale: Si communem seruum habens aliquis cum Titio, solus libertatem ei imposuerit, vel uindicta, vel testamento, eo casu pars eius amittebatur, & socio accrescebat. Sed cum pessimum fuerat exemplo, & libertate seruorum defraudari, & ex ea humanioribus qui-

fit, & habet locum. l. si mater, C. de don. ante nupt. aliquando fit simpliciter, nullo expresso & tunc olim erat irreuocabilis, & præsumebatur ex mera liberalitate, l. 2. l. si filia, l. si tibi, C. eo. hodie uero ob causam futuri matrimonij, l. cum ueterum, eo. tit.

Sed eo etiam contracto. Hodie hoc corrigitur in auth. de æqual. do. coll. 6.

Erat olim.

CASVS in lege corrigente & assignante rationem correctionis, aliter non figurabitur, satis enim erit literalis figuratio casus. Nota, quod licet olim portio domini libertatis seruorum accresceret alteri pro parte, hodie tamen secus est, & seruus fit liber, soluta portione sua alteri domino.

Item no. quod fauore libertatis cogitur quis vendere rem suam. Item quod laudanda est humanitas. Item, quod inuidia remouenda est.]

Exemplo, siq. C. de probationi l. exēplo.

Potest tamē
 mulier retinere, donec tibi soluta sit dos, nec dominiū retrotransferatur, aut hypotheca perditur quia non tantum datur propter lucra nuptialia, sed pro maiori securitate dotis, secū dum Ang. hic. Est & sponsalitia largitas, quando sponsus sponsæ per uerba de futuro, uel contra donat pure, nō respectu dotis, quæ similiter conditionem matrimonij habet, ut C. de do. ante nupt. l. c. ueterum & l. si a sponso. Accur.

Dicas secun-
 dum Ang. hic, quod aliquando fit ex mera liberalitate hoc expresso, quod reuocari nō pos-

iterū consentiat, & ex alijs bonis, quæ su-

SYL.
 persunt, si bi sit con sultū nec tunc sibi p iudicat nisi quate nus p bet uersum in rem suā. Ang. Ho die tñ de consuetu dine talis donatio n constituit ut uult gl. in auth. æ qualitas, C. de pac. con. & Bal. in au th. dos da ta. C. cod. las,

SYL

SYL,

Dos dat,
 ut i de ma trimonij onera sup portent.

Nisi post
 bienniu

utrum autem habeat eadem priuilegia dotis, uidenda sunt, quæ ponit Bald. nouella. in Tract. de dote in 8. par. in 6. priuileg. in fin.] Vsum fructum tamen habeat maritus, ne accedat, matrimonij oneribus dotem non seruare. Nam æquitas suggerit, quod dos debeat esse ibi, ubi sunt onera matrimonij, ut ff. de iure dot. l. dotis fructus. & l. plerunque. §. si serui. cum tantundem reddatur uxori, ex qua donatione consulitur mulieri soluto matrimonio, si res dotales non existant, & quia nō potuit alienare maritus etiam ea consentiente, + ut inf. tit. proxim. in prin. licet alias luri hypotheca possit renuntiare, ut C. ad Velle,

Liber Secundus

a ¶ Nostram constitutionem. Cod. de com-
mu. ser. manu. l. i. §. ne autem, & §. sin autem
focius.

b ¶ Cuius. s. libertatis.

c ¶ Communes. scilicet, ut libertates per le-
gem Falc. non

Libertatis fauor qui
bus consi-
stir.

d ¶ Item b non
+ alias c
neriorib. tum, libertates
+ alias ac non reuocan-
cedere. tur, ff. de inof.
restam. Papi-
nianus, §. sed
an & libertates
§. si.

Item & ff. de
fideicommiss.
lib. l. generali-
ter, §. si quis ser-
uo.

d ¶ Definiui-
mus, C. de com-
mu. ser. manu.
l. i. §. ne autem
& §. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

e ¶ Accipien-
re. vel eo depo-
sito, ut Cod. de
communi ser-
uo manu. l. i.
§. ne autem, &
§. sin autem
focius.

dem dominis damnū
inferri, + fauoribus
autem dominis lu-
crum + accrescere, hoc,
quasi inuidia plenum,
pio remedio per no-
stram cōstitutionem a-
mederi necessarium
duximus, & inueni-
mus uiam, per quam
& manumissor, & so-
cius eius, & qui liber-
tatem accepit, nostro
beneficio fruuntur, li-
bertate cum effectu
procedente, (cuius b
fauore antiquos legū-
latores multa etiam
contra communes c re-
gulas statuuisse manife-
stum est) & eo, qui
eam + libertatem im-
posuit, suæ liberali-
tatis stabilitate gau-

sum. Secunda ibi, Contra autem. Tertia ibi.
Nunc admonendi sumus. Vel diuide subti-
lius. Primo, quando prohibetur alienatio pro-
pter rem, quæ est inalienabilis. Secundo, qua-
do permittitur ex pactione, uel propter pu-
blicam utilita-
tem. Tertio,
quando prohi-
betur ratione
personæ alie-
nantis, uel ra-
tione personæ
in quā fit alie-
natio, quia pu-
pillus est. Ang.
¶ Accidit. CA
SVS. Quæsi-
tum fuit, an ui-
ro alienatio rei
dotalis permit-
teretur saltem
consentiente v-
xore, & uide-
batur quod sic
primo, quia ip-
se erat domi-
nus, l. in re mā-
data, C. mand.
præsertim con-
sentiente uxo-
re, quia unicui-
que licitum est
renunciare fa-
uori pro se in-
troducendo l. pe.
C. de pact. sed
contrarium re-
spondetur, &
assignatur ra-
tio in tex. ibi,
ne sexus mu-
liebris fragili-
tas &c. Item

¶ **Quibus alienare &c.**

a ¶ Supra dictum est quomodo quis efficitur
dominus iuregentium, uel ciuili, hic tractare
intendit de quadam specialitate, quæ contin-
git circa eos, qui dominia rerum acquirunt,
generale enim est ut qui dominus est, possit
alienare, & qui dominus non est, alienare nō
possit, hic, & in specialibus casibus contin-
git contrarium. Accur. uel sic continua secū-
dum Are. Dictum est supra de acquisitione
facta per usucapionem, uel per donationem
nunc dicit per quos alienatio possit fieri, &
per quos non.

a ¶ Cedit. Totus iste titulus diuiditur in
tres part. s. Primo, quando dominus nō
potest alienare res suas. Secundo e contra, qñ
non dñs alienat. Tertio, redit ad primū ca-

dente, & socio indem-
ni conseruato, pretiū-
que serui secundum
partem domini, quod
nos definiuimus, d ac-
cipiente. e

¶ **Quibus alienare li-
cet, vel non.**

¶ **Maritus non potest
alienare vel obligare
prædium dotale, etiam
consentiente mulie-
re, non solum in Ita-
lia, sed etiam in pro-
uincia Aret.**

A Ccidit aliquan-
do, ut qui domi-
nus rei sit, alienare
non possit, & contra,
qui dominus non sit,
alienandæ rei potesta-
tem habeat. Nam do-
tale prædium f maritus

quia interest reipub. mulieres dotatas esse ad
sobolem procreandam, l. i. ff. sol. ma. Nota,
quod dominus regulariter potest alienare,
non dominus. Item, quod res dotales
uel quasi, prohibentur alienari etiam uolente
uxore, ex rationibus allegatis. Item no. di-
spostionem. l. Iulia, quæ approbatur in ijs,
quæ directo disponit, in ijs uero, quæ a con-
trario sensu colligi poterāt ex ea, corrigitur.
Item, quod l. Iulia facilius permittebat fun-
dum alienari, quam obligari. posset forte ip-
sius ratio colligi ex tex. in l. si pupillorum, §.
si prætor. ff. de reb. eo. Item no. fragilitatem
sexus mulierum.]

f ¶ Dotale prædium. s. inæstimatum, ut C.
de rei uxo. act. l. i. §. & cum lex. +

¶ Si vero interueniat iuramentum, de iure
canonico alienatio procedit. c. lice, de iure iu.
libro 6.]

*** ¶** Adde, quod, cum talis alienatio iuramē-
to uxoris vallata est, cautela est, ut compa-
reat

SY L.

+ Et i his
casibus, u-
bi nō pōt
aliēari an
fideiussor
datus a ui-
ro obligetur,
uide
B. hic.

reat, & contraveniat tali contractui, quod potest, quia illud iuramentum mariti non afficit heredem, Bartho. Cepol. caut. 138. Item alio modo sustinetur alienatio rei dotis, licet vxor non iuret, nepe si ipsa cum marito recipiat pretium quia uidentur illud habere loco dotis, ut p^o glo. & Bar. tradit idem Cepol. caute. 174. incip. omnes. Et adde aliam cautelam eiusdem Cepol. quia sit tutus emens fundum dotalem, num. 131. incipien. Qui vult.

¶ Alias, si aestimatum esset, posset alienari, nisi aestimatio fiat, ut sciatur quantum valet, ut C. de iur. do. l. quoties, & l. si inter uirum, & de fun. do. l. 1. Et dic dotale, uel quasi, ut ff. de fun. dot. l. 3. & 4. Quid si res mobilis est? Resp. potest alienari, si maritus est soluendo, C. de ser. pig. da. ma. l. 1. facit l. si ex lapidicinis, ff. de iur. do. Accur.

SYL

¶ Adde, quod contrarium tenuit glo. in l. 1. §. & cum lex, C. de rei vxor. act. & in l. fina. C. de fun. do. cuius opin. communiter approbatur ut per Christ. hic.

** Adde, quod plerique tenent, nouissima Iust. in lege, quæ est authen. ut immob. ver. & multo potius, etiam rerum mobilium alienationem prohibitam censeri, uetat enim generaliter, ne quid rerum dotalium alienetur, quod tamen intelligunt de rebus, quæ seruando seruari potuissent, ar. l. lex quæ tutores, in fi. C. de admini. tuto. Alcia. tamen censet d. auth. solum loqui de immobilibus, quoniam uerba præcedentia, rubricaque ipsa id indicat, & ueteres, qui eius contextum Codici inseruerunt, ita existimasse uidentur, auth. siue, C. ad Velle. uer. immobile.

a ¶ Inuita muliere, ergo ea uolente poterat, ut innuit: quod corrigitur statim.

b ¶ Prohibetur. Nisi prouocetur ad diuisionem fundi dotalis, ut C. de fun. dota. l. final.

¶ Secus si ipse prouocet alium, secundum Chri. hic.]

SYL

¶ Item nisi ex necessitate, ut C. de libe. cau. l. 1. Item nisi cum uniuersitate, ut ff. de fun. do. l. 1. Item nisi ueritatur ad utilitatem mulieris, ut ff. de iur. do. l. si.

c ¶ Alienare. Hoc large accipias siue dominum mutetur, siue ius alijs constituatur, ut C. de rebus alien. non alien. l. fin. & in auth. de non alien. §. alienationis. coll. 2. & ff. de fun. do. l. Iulianus. Accur.

** Quod dicitur in d. l. Iulianus maritum

non posse fundo dotali imponere seruitutem, intellige de inæstimato, quia ille reputatur uxoris. l. in rebus, C. de iur. dot. secus si esset æstimatus tali æstimatione, quæ faceret emptionem, ut ibi not. quod in dubio præsumitur, ut est glo.

licæ h fuerat, & alienationes inhihebat, quæ inuita i muliere fiebant, hypothecas autem earum rerum, etiam uolente k ea, utrique l. remedium imposuimus, ut etiam in eas res, quæ in prouincia li solo positæ sunt, interdita m sit aliena

tur, ut est glo. not. in l. si inter, Cod. de iur. do. & tenet Veron. de ser. urb. præd. c. 14. d. ¶ Ipsius sit. Scilicet de iuregent. ut per traditionem, & ciuili scilicet approbatione, secundum Io. Alij dicunt de iure ciuili. scilicet fictione, non iuregentium, ut C. de

iur. do. in reb. Sed q. ibi dicitur de iur. naturali uxorem dominam esse, uerum est primæuo iure, quo dicitur, Quicquid calcauerit pes tuus & cæt. non naturali. i. iure gentium: sed rerum domina dicitur quo ad spem. & quantum ad hoc, ut ex eis sustentetur: sicut filij dicuntur domini rerum paternarum, ut infra de hære. qual. & diff. §. sui. & C. de fur. l. quauis. & C. rerum amo. l. 1. uel domina est inspecto exitu: sicut filius: dicitur dominus, ut ff. de lib. & post h. l. in suis.

SYL

¶ Concluditur communiter, q. si data sit æstimata, solus maritus sit dominus l. quoties. C. de iure dot. si inæstimata, tunc opin. Mar. fuit eam dominam de iuregent. maritum uero de iure ciuili. contrarium tamen tenet glo. in l. in rebus, C. de iure dot. cuius opin. & communis & uera est secundum Salyc. ibi.

e ¶ Corrigentes. in duobus capitulis, & in alijs non.

f ¶ Deduximus, ut C. de rei vxor. actio. §. & cum lex.

g ¶ Lex, scilicet Iulia.

h ¶ Italica. i. in Italicis prohibebat alienationem, & hoc erat primum eius uisum.

i ¶ Inuita muliere. sed ea uolente concedebat, & hoc erat secundum uisum.

k ¶ Volente ea. similiter prohibebat.

l ¶ Utrique. scilicet.

m ¶ Interdicta. Quid si fiat? Resp. vendicat maritus constante matrimonio. contra factum suum ueniens. cum fuerit contra legem, ut C. de agri. & cen. si quemadmodum. lib. 11. & de rei uen. l. doce, sed dissoluto eo mulier reperit, ut C. de iur. do. l. in rebus. ¶ Idem ¶ Quid si in prælato ecclesiæ alienauerem ecclesiæ, non est Ac quia potest eam repetere prælatura durante, ut extra de rebus eccl. non alien. cap. si quis presbyterorum.

** Redde secundum gl. in l. 1. C. de rei ux. act. bris,

ver. alienare, & est communiter recepta, secundum Ar. Pinel. in l. 1. C. de bo. mat. in 3. par. sub num. 63. Et collige ex hac glo. quod licet uenire contra factum proprium, quando ei legis prohibitio resistit, & secundum hoc limita uiam

illam regu. quæ de euietione tenet actio eundem agentem repellit exceptio, de qua in le. uendicantē, ff. de euiet. ut non procedat, quando alienatio fuit contra legem, ita declarant Alber. & Sal. & Iaso. alios referens in l. iusiurandum §. procurator nu. 30. ff. de iureiu.

¶ Idest ne fragilitate naturæ in repetitio nā deducant inop. l. 1. §. & cū lex, Co. de rei vxo, act.

a Neque consentientibus, Speciale, ut suo fauori nō possit renunciare, quia etiā reipublicæ interest, ut ff. so-

luto matri. l. 1. sic ff. de pact. do. l. de die.

* Adde modos aliquot, quibus emens fundum dotalem securus esse potest, quos tradit Bartho. Cepol. caut. 131.

b In perniciem. i. destructionem.

c Conuertatur. similia sunt. vbi etiam dominus non alienat. vt C. ad l. Iul. ma. l. fin. & C. de har. & ma. l. manicheos, §. pen. & C. de prædi. decu. l. si. lib. 10. & inf. eo. §. nunc admonendi.

ADDITIO. Vnde versus: Coniunx, ecclesia, furiosus, menteque captus: Prodigus, atque minor, existens sub patre natus, Aduersans fidei, maiestatis reus, isti Res alienare proprias de iure uetatur. Præfacto debet sub iure decurio scribi.

SYL.

¶ Contra autem. **CASVS** Quærebatur, an creditor, penes quem erat pignus debitoris, posset alienare ex conuentione, ratio autem dubitandi erat, quia cum penes ipsum rei dominium non sit, non uidetur quod in alium transferre possit, l. nemo plus iuris, ff. de reg. iu. nemo enim dat quod non habet, sed contrarium responderetur, hoc autem vir tute conuentionis, sicut enim dominus ipse alienare posset, ita & ipse creditor ex uoluntate domini potest. Not. casum, in quo non dominus transfert dominium. Item, quod eo ipso, quod debitor noluit pignus, uidetur dare licentiam vendendi. Item, quod creditor non est impediendus ius suum prosequi,

Item, q. ex abrupto non debet amitti res sua a domino debitore.

d ¶ Contra. & contrario.

** Adde, quod res pignori data pleno iure manet debitoris. l. generaliter, ff. qui & a quibus, & ideo eā

non sit, alienare ¶ e potest. Sed hoc forsitan ideo uidetur fieri, quod voluntate debitoris intelligitur pignus alienari, quia ab initio contractus pactus est, ut liceret creditori pignus uendere, si pecunia nō ¶ solueretur. ¶ Sed ne creditores ius suum perse qui impedirentur, & ne que debitores temere k suarum rerum dominium amittere uiderentur, nostra constitutione i consultū est,

alienare potest ¶ Et sic etiam inuito plus iuris creditore, l. si transfert debitor, C. de alium, q. distr. pig.] ipse hēat e ¶ Alienare de quo ui potest. Idē in de glo. si. iudice, ut ff. si r. c. pacto ex. nox. causa ralis. ext. aga. l. 2. & inf. de iure pa de offi iudi. in tro. fin.

Ratio, est q. a S Y L. quod iudex facit contra partem contumacem, censetur factum ab ipsa parte, leg. si ob causam. de euiet.

Idem in flumine. vt ff. de acqui. re. dom. l. ergo, §. alluui. Idem in Imperatore, &

Augusta, ut sup. de usuc. §. ult. Idem in prælati ecclesiarum, ut in auth. hoc ius porrectum C. de sacros. eccl. Idem in tutoribus, qui dominorum locum obtinent, ut ff. de furt. interdum, §. qui tutelam. Idem in procuratore, qui habet liberam administrationem, ¶ vt sup. de rerum diui. §. uendite uersi. nihil autem. Idem in seruis habentibus liberam peculi. administrationem, ut ff. de pign. ac. si. conuenerit, §. si. & l. seq.

¶ Dic, q. rationes omnium prædictorum sunt, q. aut a l. quamuis non dominis tributa est hæc potestas, quia uice dominorum sunt, aut ab homine, ita q. effectus translationis domini fundatur in persona domini, non serui, uel procuratoris, aut tutoris.

ADDITIO. Vnde versus: Princeps, Augusta, iudex, ac officialis, Tutor curator, procurator, fluuiusque Creditor, exactor, prælati, serui, habentur. Hi numero bis sex alienantes aliena.

f ¶ Non soluatur. s. tempore constituto.

* ¶ Intellige in totum nam alioquin creditori liceret pignus distrahere, tamen si creditum suum pro maiore parte consecutus esset, l. quandiu, C. de distra. pigno.]

g ¶ Impedirentur. vbi non esset pactio de pignore vendendo.

h ¶ Temere. i. nimis cito, ut su. de usuc. i. pri.

i ¶ Constitutione, C. de iure do. impe. l. fin. §. 1. & 2,

¶ In qua nō uenit dolus nec qd possit

S Y L.

nisi exprimat ur, & tūc intelligi de donatione i

ter uiuos nō causa mortis.

Et qualiter libera

administratio cedatur, vide Ang. hic.

a ¶ Cer-

a Certus modus. ut si actum sit de uenden-

do, iuxta conventionem vendere + possit. Et per pactu nu- Sed si nihil fuit dictum de hoc nunciabit fe-
dū, nec ē mel, & tunc elapso biennio uendet, ut C. de
necessaria iu. do. imp. l. si. §. 1. & 2. Si autem dictum fuit
aliqua de ut non venda-
nūciatio tur, ter nuncia
de pigno- bit, & tunc uē-
re luēdo, det, ut ff. de pi-
qd not. p gno. ac. si con-
limitatio uenerit.

SYL. Cui benefi-
no. l. si cō cio creditor re
uenerit, ff nunciare non
de pig. ac. posset, quia est
Ang. contra publicā
+ alias ab utilitatem, se-
undeque, cundum Bar.
in d. l. si conue
nerit.]

ADDITION.

Et inter denū-
ciationes quæ
interualla sint
necessaria, item
quid si emptor
nō reperiatur, uel pignus plus uel minus ua-
leat, quam creditum. item quid in pignore
iudiciali uel prætorio, & an huic beneficio
de uendendo pignore possit renuntiari, uide
Ang hlc.

* Adde, quod non solum ualeat pactum de
uendendo pignore, si pecunia ad tempus præ-
scriptum non soluat, ut dicitur hic, sed et
ut creditor ipse iure emptionis possideat pi-
gnus iusto pretio tunc estimandum, l. si fun-
dus, §. ultim. ff. de pigno. Cæterum ita pacisci
non liceret, ut si debitor non soluerit, pignus
fiat creditoris, nam pactum illud, (quod le-
gis commissoria appellatur) in pignoribus
reiectum est, l. ult. C. de pact. pig. Quæ autem
requirantur priusquam deueniatur ad uen-
ditionem pignoris, uide apud Negus. in tra-
cta. de pigno. in primo memb. 6. par. princip.
nu. 3. & seq. usque ad 7.

b Cuius. s. constitutionis.

Nunc. CASVS. Quæsitum fuerat, an
pupillus dominium rei suæ in alium trans-
ferret alienando, & uidebatur quod sic, ex d.
regula generali, q. in re sua quilibet est arbi-
ter & moderator. l. in re mandata, C. man.
contrarium deciditur propter facilitatem
ætatis pupillaris, quæ non consulto agit, si-
cut ex fragilitate mulierum inducta est deci-
sio posita in princ. supra eo. Secundo dubita-
batur, an ex mutuo obligaret sibi alium, &
uidebatur q. sic, quia pupillus contrahendo
alterum sibi obligare potest, ipse uero non
potest obligari. §. pupillus. inf. de inuti. stip.
cuius contrarium deciditur, quia ex quo in
mutuo requiritur ad sui essentiam, quod fiat
de meo tuum, & sic dominium transferatur
ipse autem transferre facilitate ætatis prohi-
beatur, sequitur quod non potest contrahi

obligatio ex mutuo, & hoc est, quod text. di-
cit. Quia pecuniam non facit accipientis.
hinc sequitur, q. cum remaneat dominus,
vindicare nummos poterit, si uero bona fide
consumpta sit pecunia, quamuis a principio

**si consumpta sit bona
fide, condicatur, si ma-
la, agitur ad exhiben-
dum h d.**

Nunc + admonendi
sumus, neque pupil-
lum, neque pupillam,
vllam c rem sine tuto-
ris auctoritate aliena-
re d posse. Ideoque si
mutuam pecuniam si-
ne tutoris auctoritate
alicui dederit e non cō-

ad exhiben. Not. colligepet, quia clara sūt.
inter, quæ illud præci pium est, q. pecunia, l.
cet transeat per plures manus, tamen si extati
non dicitur consumpta, quod annotauit De-
cius in l. non omnis, §. si pupillus, nume. 3. si
cer. peta.

c Vllam rem. Neque ratione proprietatis
neque ratione possessionis, quæ animo reti-
netur, licet, corporalem sine tutore perdere
possit, ut ff. de acqui. rer. do. l. pupillus. & de
acqui. pos. l. possessionem.

Ratio clara est, quia quæ meri facti sunt
potest sine tutore. l. quamuis, §. 1. ff. de acqui.
possef.

* Adde, quod nec tutore auctore alienare
quiduis potest sed ea tantum, quæ commo-
de seruari non possunt. nam in alijs requi-
ritur etiam iusta causa, & iudicis decretum,
l. lex quæ, Cod. de admini. tuto, & l. 1. ff. de re
bus eo. qui sub tut.]

**Quid in adulto? Respon. si non habet cu-
ratorem, potest alienare quæ seruando ser-
uari non possunt, si habet curatorem, simi-
lis est prodigo, ut C. de inte. rest. mi. l. si cu-
ratorem.**

**Dic, quod mobilia ualide alienat. sed ex læ
sione restituitur, exceptis ijs, quæ seruando +
seruari non possunt, in quibus non simplici expositio-
læsione, sed ex immodico tantum damno ne est l. 1.
restituitur, in immobilibus non ualeat alie-
natio, nisi iuret, auth. sacramenta puberum, iuncta gl.
C. si aduer. ven.]**

**Alienare posse. Sic sup. de auct. tutor. in d quo ple
prin. & ff. de sol. l. quod si forte. in si. & l. pu-
pillo. & ff. si cer. per. l. non omnis, §. si.**

**Dederit. i. tradiderit: + cum dare sit ac-
ci i ntis facere, ut infra de actioni, §. sic ita-
que si poneres proprie, non haberet locum cau,**

non ualuerit,
tamen cōsum-
ptione bona fi
de facta dicit-
ur mutuū re-
conciliari. l. q-
uis, ff. si cer. pe.
Si uero mala fi
de consumpta
sit, poterit agi
ad exhibendū,
non q. possit
exhiberi, si cō-
sumpta sit utem
do & expendē
do, & in alium
trāsata, sed iu-
retur in litem,
eo exhibere si
valente l. ad ex-
hibendum, C

**+ alias
nunc aut.**

**Adultus
an possit
alienare.**

SYL.

**Pro hac
ne p Bar.
& alios i
l. fin. ff. de
condi. ob**

quod sequitur, ideoque uendicari &c.

a Obligationem. Scilicet personalem ex mutuo.

b Quia pecuniam Bona est ratio, ut infra quibus mod. re. con. ob. in princ. & ff. si certū per. l. 2. §. ap-

pellata.

c Non facit

Quod est ne-
cesse, quia dici
tur mutuum,
quia de meo
fit tuum, ut ff.
si cer. per. l. 2.

d Bona fide.

Crederens cum
maiorē, ut
ff. pro emp. l. 2.
§. si a pupillo,
uel etiam er-
rans in iure, li-
cet sit argumē-
tum contra, ff.
pro empto. l. 2.
§. si a pupillo.

S Y L. Ratio diuer-
sitatis est, quia
ibi de usuca-
pienda pupilli
re, & sic de lu-
cro tractabat,
hic secus, error
enim iuris tūc
nō excusat, ut
sup. de usuc. §.
sed tamen uer.
item si is ad
quem.]

e Consum-
pti. Quod fit
expendendo,
uel cum alijs
immiscendo,
ut supra de u-
sufuct. §. constituitur, & ff. de solu. l. si
alieni

* Et sic hoc casu conualefcit mutuum, qd
ab initio non ualuit, quod & alijs modis ac-
cidit, ut no. in gl. seq.

Mutuum f Condiçi possunt. Scilicet conditione
tripliciter certi ex mutuo reconciliato per consumptio
reconci- nem, ut ff. si cer. per. si a furioso, & l. sequen.
liatur. Item stipulatione reconciliatur, ut C. si cer.
pe. l. quamuis. Item usucapione, ut ff. de iure
dot. Proculus, & no. inf. qui. mod. re. con. o-
blig. in princip. †

g Ad exhibendum quia tenetur qui dolo
fecit, quo minus possit exhiberi, ut C. ad ex-
hiben. l. ad exhibendum, & sic iuratur in li-
& melius tem, ex eo qd interest pupilli, citius pecuniā
in §. item redditam esse ut ff. de in litem iur. l. in actio-
is. uer. mu nibus, & l. nummis.

† In uer. fecit, quo minus possit exhiberi, ut C. ad ex-
hiben. l. ad exhibendum, & sic iuratur in li-
& melius tem, ex eo qd interest pupilli, citius pecuniā
in §. item redditam esse ut ff. de in litem iur. l. in actio-
is. uer. mu nibus, & l. nummis.

At ex contrario. **C A S V S.** Quæreba-
tur, an e contrario pupillus recipiendo obli-

trahit obligationem, a
quia b pecuniam non
† facit c accipientis:
ideoque uendicari nū-
mi possunt, sicubi ex-
tant. sed si nummi,
quos mutuo minor de-
derit, ab eo, qui acce-
pit bona fide d con-
sumpti e sunt, condi-
ci f possunt, si mala fi-
de, ad exhibendum g
de his agi potest.

**¶ Si debitor soluat pu-
pillo cum tutoris & iu-
dicis auctoritate, ha-
bet plenissimam libe-
rationem, si uero sol-
uat sine iudice, & sine
tutore, liberatur ope
exceptionis, si pecunia
est salua, uel pupillus
factus fuit locupletior,
aliter uero soluens nō
liberatur ullo modo,**

garetur, & cautum esset soluenti, & videba-
tur indistincte, quod non, per d. §. pupillus,
inf. de inu. si. quia ipse contrahendo alteri
non obligatur, sed contrarium responderetur
in certis casibus scilicet quando pecunia ex-

**& pupillus soluendo
creditori sine tutore
non liberatur. hoc di-
cit.**

¶ At ex contrario, omnes res pupillo &
pupillæ sine tutoris au-
ctoritate recte h dari i
possunt. Ideoque si
debitor pupillo soluat,
necessaria est debito-
ri tutoris auctoritas,
alioquin non liberabi-
tur. k Sed hoc etiam
evidentissima ratione
statutum est in consti-
tutione, l. quam ad
Cæsarienses aduoca-
tos ex suggestionē Tri-
boniani viri eminen-
tissimi. Quæstoris sa-
cri palatij nostri pro-
mulgauimus, qua di-
spositum est, ita lice-
re tutori, uel curatori

at, uel est fa-
ctus lucuple-
rior. ratio est,
quia licet ex
æquitate intro-
ductum sit pu-
pillo soluen-
tem non libe-
rari, nec præiu-
diciū afferat
tur pupillo, æ-
quissimum ta-
men est ipsū
cum aliena ia-
ctura locuple-
torem non fie-
ri, ideo datur
exceptio doli
ex l. qui æquita-
te. de excep. do-
li. No. summa-
rium.

h Recte. ut
res fiat accipi-
entis non ut
debitor libere-
tur, & hoc se-
quitur.

i Dari. Ex
quacunque cau-
sa.

A D D I T I O.

Quod in pupil-
lo procedit in-
distincte. In-
fans uero obli-
gationem iu-
ris sine tutore
non acquirit:

item nec possessionem ex sua occupatione
tantum, sed ex traditione possessoris sic nec
dominium, sed est necesse, quod alij nomine
ipius tradatur, l. si quis in emancipatum. C.
de dona. Ang.

k Non liberabitur. Scilicet debitor pupil-
li. Sed contra, ff. de solu. si stipulatus fuero.
Resp. ibi pupillus erat adiectus, nec quicquā
sibi debebatur, cum ad solutionem tantum po-
natur, ut in eo. tit. de solu. quod stipulatus, &
l. qui res, §. at ubi.

k Constitutione. ut C. de admi. tu. l. sanc-
mus, & l. constitutionem.

* Cæsarienses aduocatos accipere debemus,
qui in Cæsarea, Metropoli Capadociae, domi-
cilium habebant, quæ Archelao pulso hoc
nomen sortita est a Tyberio, aut certe ab Au-
gusto. prius autem appellabatur Mazace, quā
Strabo. lib. 12. scribit uel maxime celebrem
egregijs iuris peritis fuisse. ab his sæpe cōsul-
tus

tus fuit Iustin. ad eosque multas scripsit con-
stitutiones, ut l. si maior, C. de pact. §. item
uerborum, inf. de inuti. stip.]
a **Debitorem.** Ex mutuo vel simili cau-
sa, non expensione uel redditu, ut C. de adm.
tu. l. sancimus.

& l. constitu-
tionem.

ADDITIO.

Tunc enim si-
ne iudice ple-
nissimam se-
curitatem con-
sequitur, dum-
modo pensio,
nec duos ann.
nec centū flo.
summam ex-
cedat secun-
dum Ang.

b **Sententia.**
Scilicet inter-
locutoria: quā
præceptū vul-
gariter appel-
lamus: ut si di-
cat, Decerno,
vel præcipio ti-
bi soluere vel
deponere, ut
ff. de min. l. ait
prætor. §. quid
tamen.

c **Sine om-
ni damno.** Vel
sportularum,
vel pretiorum tabellionum.

Hoc videtur ex Pressum in l. in sacris. C. de
prox. sacro. scri. lib. 12.]

**Sed nunquid debitor pro sua parte sol-
uet?** Resp. non, ut C. de fruc. & li. ex. l. fina. &
facit sic C. de episc. audien. l. tam de mentis.
§. fin. & in auth. de sanc. episc. §. sportularum.
coll. 9. Accur.

ADDITIO. Priuilegium enim litis ordi-
nationem siue processum respiciens, vni cō-
cessum, transit ad aduersarium: secus si de-
cisionē, nisi verba rescripti hoc sonent. Ang.

d **Permittat.** nota, q. tutor, & iudex ne-
cessarij sunt. secundum P. sed secundum nos
solus iudex sufficit, ut ff. de min. ait prætor,
§. quid tamen. & l. q. si minor. in fi. Accur.

ADDITIO. Et hoc est verum in casu no-
stro, & in alienatione rerum mobilium, a-
lias in alienatione immobilium opus est u-
troque. Aret.

e **Securitas.** Ut nec restitutio detur secus
in prædio alienato cum decreto: quia em-
ptio ex voluntate, solutio de necessitate fit,
ut ff. de minor. ait prætor, §. quid tamen. &
l. quod si minor in fin. & C. de præd. mino.
si quidem. Accur.

f **Solutio.** Ut soli pupillo, vel adulto cu-
ratorem habenti sine eo; vnde ipso iure nō

liberatur, ut infra, ibi, nihil proderit, &c.

g **Locupletior.** Quod est, & si non est
factus pauperior, ut ff. de solut. in pupillo.

De veritate huius glo. vide Decium in l. ex
penalibus, in fi. ff. de regu. iur.

h **Petat.** Et

per exceptionem do-
li mali poterit sum-
moueri. Quod si ma-
le consumpserit, aut
furto aut vi amise-
rit, nihil i prode-
rit debitori doli ma-
li exceptio, sed nihi-
lominus condemna-
bitur: k quia temere
sine tutoris auctorita-
te, & non secundum
nostram dispositionē
soluerit. l

Sed ex diuerso,
pupilli vel pupillæ
soluere sine auctorita-
te tutoris non pos-
sunt: m quia id, quod

lic est de præ-
da sollicitus:
vnde non au-
diatur, ut C. p
empt. l. eum
qui. Accur.

i **Nihil pro-
derit.** Apparet
ergo, q. ipso iu-
re non est libe-
ratus: si autem
cum auctorita-
te tutoris, ipso
iure liberare-
tur: sed tunc
restituere mi-
nor perdita pe-
cunia, ut C. si
aduer. so. l. i.

k **Condem-
nabitur.** Scili-
cet ipso mino-
re petente, vel
alio suo nomi-
ne, t non extra

neo, ut ff. de

solu. l. filius.

l **Soluerit.**

Circa hanc dif-

fusam mate-

stionis ce-

di pōt, &

transit ad

hæredē ex

traneū, ut

l. quod si

min. ff. de

mi. Ang.

riā distingue. Cum debitor pupillo soluit,
aut consequitur plenam, aut pleniorē, aut
plenissimam securitatem, si soluat pupillo
sine tutoris auctoritate, & pupillus habeat
saluam pecuniam, vel ex ea locupletior est,
liberatur, non ipso iure, sed exceptione: nisi
esset adultus sine curatore, ut hic. & ff. de so-
lu. l. in pupillo. Si autem soluat tutoris au-
thoritate, ipso iure liberatur: potest tamen
in integrum restitui, si non habeat rem sal-
uam, ut C. si aduer. solu. l. i. nisi in quatuor
casibus, ut C. de admin. tuto. l. sancimus. & l.
constitutionem.

Quod ex nimio labore introductū est in
huiusmodi exceptis, ut per Christo, hic.]

Quod enim legitime factum est, exe-
uentu retractari non debet, ut C. ad sena-
tuscon. Treb. sancimus. Plenissima est, si iu-
dex interueniat cum tutore vel sine eo, ut
ff. de mino. ait prætor. §. quid tamen. Et de
hac materia ibi plene notatur.

m **Non possunt.** Distingue: aut id, quod
erat soluendum, non poterat aliena-
re sine decreto: quo casu decretum inter-
ponendum est in soluendo, ut est, de re-
bus eo. qui sub tutor. l. magis, §. si pupil-
lus alias non tenet, & potest vendicari
quod solutum est, nisi consumpserit cre-
ditor,

§ i. libera-
re.

Sententia
interlocu-
toria & p
ceptum iu-
dicis idē.

SYL.

SYL.

Solutio fit
de necessi-
tate.

ditor, ut hic, & ff. si cert. pet. non omnis. §. fi. Aut poterat: quo casu solus sufficit tutor, vel curator, vel adultus non habens curatorem: nec restituntur, cum non sint decepti. Si sine tutore soluerit, non liberatur, nec dominium transit nisi

si per consumptionem, ut hic, & ff. si cert. pet. non omnis. §. final. Et hoc, quando debitum erat civile & naturale: si autem naturale tantum, per restitutionem poterit repetere si legitime soluerit. alias suo iure condiceret, ut ff. de condi. inde. interdum

ADDITIONE.

Et tunc quia minor ætas facit medium concludendi, satis est dicere se minorem indebite soluisse, & si non exprimat per ignorantiam: quod alias in maiore requiritur, ne donasse videatur, quod non secundum Ang.

¶ Per quas personas, &c. ¶ Ista rubrica sic continuatur. Dictum est sup. de multis modis acquirendi dominia, nunc sequitur videre de personis, per quas dominia acquiruntur. Unde dicit hic Accursius, allegans duos versus Horatii in primo sermonum: ¶ Est modus in rebus, sunt certi denique fines, Quo ultra citraque nequit consistere rectum. Nam licet multis modis res acquirantur, ut a §. illo, Singulorum de rerum diuis. usque nunc traditum est, tamen certi sunt homines, per quos acquiruntur: & sunt sex. scilicet per nos, per filios, per seruos nostros, per alienos, in quibus ususfructum habemus: per alienos, quos bona fide possidemus: per liberum hominem, quem bona fide possidemus. Et est septimus, scilicet ille, in quo nudum usus habemus. Est octauus quandoque ut liber homo, id est procurator: de quibus hoc tit. dicit. Differt autem a quodam alio inf. per quas personas nobis acquiruntur obl. quia ibi de obligatione acquirenda, hic de rebus tractatur. Accur.

ADDITIONE. Adde, quod etiam sunt alii, qui acquirunt alijs: ut religiosi suo monasterio ut extra de statu monac. cum ad monasterium circa prin. & beneficiati suis beneficijs C. de epis. & cler. auth. licentiam. Aret.

¶ Acquiruntur. Totus iste titulus diuiditur in tres partes principales. Primo ponit per quos nobis acquiratur. Secundo illud exequitur figillatim & in specie. Tertio facit præambulum transiens ad alios titulos & materias. Secunda

ibi, Igitur liberi vestri. Tertia ibi, Haftenus. ¶ **CASVS** non figurabitur in traditione regulæ Not. per quas personas nobis quaratur. Item, quod liber homo bona fide possessus ita nobis acquirat, sicut seruus.]

vosmetipsos, sed etiam per eos, quos in potestate habetis. Item per seruos, in quibus ususfructum habetis. Item per homines liberos, & per seruos alienos, quos bona fide possidetis: de quibus singulis diligentius dispiciamus.

Quicquid querit filius, querit patri, ex-

in gloss. i. de usu & hab. & inf. hoc titu. §. de ijs in gloss. i.

¶ **Intellige** ex opera exposita in re aliena, quia illa est in fructu, secus in re usufructuaria. l. plenum, §. fin. eo. tit.]

ADDITIONE (i) Dummodo stipuletur mihi: alias acquiruntur stipulanti, quamuis is teneatur mihi restituere per conditionem sine causa, ut l. pen. ff. de stip. seruo. Ang.

c Bona fide, ut inf. eod. §. idem placet, quæ bona fides in possidente. non in possessore requiritur, ut ff. de acquirend. posses. cum hæredes, §. fin. & ff. de stipu. seruo. l. si seruus ex testamento, & de acquir. rerum domin. homo liber. in princ. & exigitur bona fides in principio possessionis, & continua in libero homine, quo ad aliquid acquirendum per eum, non in usufructu: quia non usufructu capitur, ut ff. de acquir. rer. dom. l. qui bona fide, §. i. & C. de præscr. long. temp. quæ pro libero. l. sola. Sed in seruo sufficit, & quoad usufructum & quo ad fructus, in initio bonæ fidem habere, ut ff. de usur. qui scit. §. ultimo & C. de usufructu transfor. l. vnica, §. hoc tantummodo. Accur.

ADDITIONE. Sed de iure canonico requiritur bona fides continuata usque ad perfectionem prescriptionis, cap. fin. cum ibi non extra de præscr. Et facit iste textus, quod monachus transiens de vno monasterio ad aliud acquirat secundo bona fide possidenti. * monachus enim & seruus æquiparantur. cap. cum olim. de priuilegiis. Ang.

¶ Igitur. ¶ Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit de acquisitione facta per liberos, & per quos, & quid acquiratur, Secundo, quando per seruos nostros, & per quos, & quid acquiratur, Tertio, de acquisitione per

SYL

SYL

alias cui que

Continua-
tio.

¶ Sequit
gl. Accu.

Diuisio.

per liberam personam, an possit acquiri, & quid. Secunda ibi. Item vobis. Tertia ibi, Ex his. Item prima subdiuiditur in tres partes. Nam primo ponit ius antiquum. Secundo rationem correctionis. Tercio ponit suum statutum. Secunda ibi, Quod nobis, Tertia ibi, Sancitum. Aretin.

SYL.

Igitur liberi. CASVS.

figurati non debet, nisi literaliter, in §. tradente regulam, & referente correctionem iuris antiqui. totum enim pendet ab hac regula, quod quicquid filius querit, querat patri ab hac regula excepta sunt tam de iure antiquo, quam nouo, castrensis, vel quasi. ratio autem

fuit, quia in his patria potestas non fuit in consideratione, quæ causa est talis acquisitionis: profectitia autem pertinent, prout antiquitus, pleno iure ad patrem: & ratio assignatur ibi. Quæ enim inuidia est. non enim est inhumanum aut odiosum, ut quod ex re patris quæsitum est, ad eum reuertatur, redeuntibus facile rebus ad naturam suam. l. si vnus §. pactus. ff. de pact. ibi, quod in spem. Aduentitia vero queruntur patri quo ad vsumfructum: remanet tamen proprietas penes filium & ratio assignatur in tex. ibi. Ne quod ei suis laboribus. No. summarium. Item inhumanitatem fugiendam. Item. quod patri debitus honor seruandus est. Item, quod nemini iniuria fit, si res reuertitur vnde profecta est. Item, quod nemo debet ex alienis laboribus ditari. Item, quod prospera fortuna debet cedere beneficio eius, cui fauere voluit.]

a Igitur. quia de singulis dicere vult, de filiis vt de dignioribus, primo dicit. Accur.

b Olim antiquitatem primo recitat: & hoc ideo, vt nihil antiquitatis penitus ignoretur, vt infra titul. proxim. in princ. nam id, quod tollitur, vel reformatur, non debet esse incognitum, vt Cod. de cad. tol. l. 1. §. & cum triplici.

SYL.

c Castrensis peculij. idem in quasi castrensis, etiam iure veteri, vt ff. de coll. bo. l. 1. §. nec castrense. non solum iure no-

ceptis castrensis, vel quasi: & profectitia pertinet pleno iure ad patrem: aduentitia, tantum quo ad vsumfructum correcto iure antiquo. h. d.

Igitur a liberi vestri vtriusque sextus, quos in potestate habetis, olim b quidem quicquid ad eos peruenerat (exceptis videlicet castrensis^c peculij) hoc parentibus suis acquirerebant, sine vlla distinctione: d & hoc ita

uo, vt Cod. de bon. quæ liber. cum oportet. §. exceptis, & §. eadem obseruando. Est autem castrense, quod filius familias a quolibet in castris acquirit, non acquisiturus alias, † vt ff. de castren. pect. l. si forte, & l. castren-

se. Quasi ca-

strense est, quæ magistri liberalium artium,

medici, cleri-

ci, & aduoca-

ti de publico

acquirunt. vt

Cod. de inoff.

testam. l. si. &

Cod. de episco-

pis & clerici.

& l. cum lege

† Dic idem, ut

si non ex pu-

blico. sed par-

ticulariter a

clientibus, gl.

in l. fori. C. de

aduoc. diuers.

iud.]

d Sine vlla

distinctione,

aduentitij, vel

profectitij: p-

prietatis, vel

vsumfructus.

† Qd est verum si datur necessaria ad bellum alias distinga a de a no- tis pp ca- stra, an alias, ut l. si forte i gl. alleg. & ita pot intelligi. l. j. C. de castre. pe. cu. lib. 12. vbi latius ponitur hæc dist. secundum Ang. Peculium castrense. Peculium quasi ca- strense.

parentum fiebat, vt etiam esset eis licentia, quod per vnum vel vnam eorum acquisitum esset, alij e filio, vel extraneo donare, vel vendere, vel quocunque modo voluerat applicare. quod nobis inhumanum visum est & generali constitutione^f emissa, & liberis peperimus, & patribus honorem debitum reseruauimus. Sancitum etenim a nobis est, vt si quid ex re g

e Alij. scilicet fratri, quod grauius esse videtur, vt Cod. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. primo.

f Constitutione, vt Cod. de bon. quæ lib. cum oportet.

g Ex re, large pone, id est, propter rem. vt fructus ex rebus patris, vel occasione patris quocunque modo quæsitæ, (i) vt ff. de incen. tui. naufrag. l. 1. §. 2. & ff. de vfu. l. in fideicommissi. §. cum Pollidius, & de vulg. substitut. sed & si plures, §. in arrogato. & de castren. pec. si forte & l. castrense, nisi & aliunde filius sit habiturus per se, vt ff. de iure doti. l. §. §. si pater. Et sic ponitur ex re, id est, propter rem. ff. de acquir. hæred. l. aditio. in fi. Argu. contra. ff. de pecul. eo tempore, in fin. Argu. similiter contra ff. de actio. empt. Iulianus §. si quid seruo. Accurfi. Sol. dictio, ex, proprie & stricte sumpta denotat, immediate, vt ibi: secus si large, vt hic.

ADDITIO. (i) Scilicet licite: & tunc id, quod tribueretur persone propter laborem, & industriam, censetur aduentitium & ipsius filij proprium: alias ex delicto (puta vfu ris) nec patri queritur, nec fratribus confer tur, sicut nec cætera aduentitia, vt l. fin. Co. de col. Angel.

* Adde, quod hic. §. non habet locum in quæ immediate a patre obuenerit filio: nam ea non pertinent ad patrem, vt ex Ias. & alijs tradit Tiraquel, in Tract. de retract. lignag. §. 1.

Additio.

§. i. gloss. 6. num. 6. per not. per gloss. magnā in fin. in l. frater, ff. de condit. inde. facit optime tex. in l. verum, §. si seruo communi, & ibi gloss. & Bald. ff. pro soc. & l. si ieros. de optio lega. l. sicut §. Idem Papinia. quibus mod. ususfructus.

amit.]
a. Ei scilicet filio.

b. Inuidia ē. Scilicet filio q. acquisiuit.

* Inuidiam hic accipias p. obrectatione vt saepe apud Latinos: quasi dicat iust. quis hoc iure reprehendere vel dānare queat?]

c. Reuerti, quasi dicat nulla.

d. Ususfructum. Quem habet in ad-

uentitijs, nisi remiserit, vt C. de bo. quā lib. cum oportet §. si autem res, vel nisi ab aliquo sibi detur, vel relinquatur hoc pacto, vt ad patrem non pertineat ususfructus, vt in auth. vt li. ma. & au. in princ. col. 8. Vel nisi succedat filius vna cum patre in hereditate fratris vel sororis, vt in authen. de heredit. ab intest. ven. §. si vero. coll. 9. Vel nisi seruus donetur filio familias eo pacto, vt manumittatur statim, vt Codic. de bon. quā lib. l. vltim. ad fin. Vel nisi quando pater noluit consentire filio ad eundem hereditatem aliquā vt C. de bon. quā lib. l. fin. in fin. §. 1. & 2. Vel nisi parente minus legitime diuertente bona filiis applicentur, vt in auth. vt nulli iu. §. quā vero aliqui, colla. 9. Item, quando pater contraxit incestas nuptias, vt in auth. de incest. nup. §. 1. coll. 2. †

† Adde quando filio relinquatur ususfructus, quia seruitus seruitutis esse non potest, l. 1. ff. de ser. lega.]

ADDITION. Et alios casus vide per Ang. hic in quibus omnibus licet non habeat pater ius ususfructus. debet tamen habere commoditatem ipsius iuris, nisi de ipsa in pacto, vel permissione fiat expressa mentio, vt hic per eum.

Adde, quod hic tex. non habet locum in clerico etiam existente in minoribus, nam in eius bonis aduentitijs patri non acquiritur ususfructus. auth. presbyteros C. de episc. & cl. r. Dec. late, c. in presentia, col. 34. vers. ex supradictis de prob.

e. Prospera fortuna. Quid dicemus in dubio vnde prouenerit? Respond. quidam ex bonis patris presumitur habuisse: sicut si vxor habet, presumitur ex bonis mariti, vt,

C. de do. inter virum & vxor. l. etiam & ff. de don. inter virum, & vxor. l. Quintus. Nos contra, † & distingue, an filius sit diligens, vel diues pater inops: vel econtra: vt ex bonis diligens (alias diuitis) quāsitum fingamus,

vt C. arb. iu. si defunctus, & ff. de her. vel act. vend. venditor ex hereditate, ibi, pretium enim hominis &c. & ff. ad l. Falc. si haeres institutus in princ.

Emancipans filium potest retinere dimidiam ususfructus aduentitiorum, quamuis olim posset tertiam bonorum hoc dicit.

ADDITION. Et est communis secundum Ang. licet Ioan. Fab. hic sentiat contrarium, & male: quia in dubio non presumitur delictum, vt l. merito, ff. pro soc. Ang.

f. † Procedat. Collige peculium aliud castrense, aliud quasi castrense, aliud rusticum siue paganum, quod diuiditur in profectitium, & aduentitium, vt C. de inoffic. test. l. fin. in princ. de quibus omnibus dicitur in hoc tit. quid iuris sit, & C. de bon. quā lib. l. cum oportet.

* Adde, quod peculium profectitium dicitur, quod filius fam. habet propter patrem: aduentitium, quod aliunde habent & serui peculium, quod illis dominus administrandum permittit. Illud quoque animaduertendum, quod peculij nomen in ijs tantum cadit: qui in aliena sunt potestate: & cum sui iuris fiunt, amplius peculiare nō est, d. l. vlt. in fi. & l. paterfam. ff. de verb. sign.]

† Hoc quoque. **CASVS.** Quæritur, an pater emancipando, priuaretur commodo patrie potestatis iam quāsitum in bonis aduentitijs: & videbatur quod sic, quia deficiente patria potestate, quæ est causa acquisitionis, vt dictum est, deficit etiam ius, quod ex ea procedit. cuius contrarium deciditur: & recitatur ius antiquum, quod volebat patrem posse retinere tertiam bonorum, quasi portionem quandam legitimam in bonis filij: quod tamen a iustis corrigitur, & datur dimidia ususfructus: sicque magis vtique cautum est: quia pater ampliori parte vititur eo viuente, & filius dominium suorum non amittit. Not. summariū. Item speciem pro casu & themate poni. Item, quod hic ponitur liber pro filio in

† Simil. glo. est in l. cū oportet i pri. in ver. ex eius C. de bon. quā lib.

SYL

SYL

Pf. quandoque in aduentitijs non habet ususfructum.

† Adde
SYL.
Optimā
gloss. quā
alios casus refert
in auth.
idem est,
C. de bo.
quā lib.

in singulari, quod rari est exempli. Item, q. honor est esse sui iuris. Item, quod honor non debet afferre incommodum bursale.]

a ¶ Hoc quoque. Scilicet. ut parentibus honorem seruemus, & filijs parcamus.

b ¶ Dispositum est, C. de bon. quæ lib. cum oportet. §. cū autem.

c ¶ Specie. i. casu. Accur.

d ¶ Vbi. Id est in quo Accur.

e ¶ Quæ acquisitionem effugiebant. id est patri non acquiruntur quantum ad proprietatem. Sed secundum quæ tempora locum habebat quod hic dicitur? secundum antiqua non. quia sola castrensia, & quali non acquirerebatur, de quibus nihil detinebat pater, ut C. de bon. quæ lib. cum oportet. §. j. secundum modum vero non, quia non erat

adhuc statutum in aduentitijs, ut non acquiratur patri, tempore huius legis antiquæ, quæ recitatur hic. Respond. quatuor iura hic successiue considerant: antiquissimum, quo sola castrensia. vel quasi, non acquirerebantur, ut supra §. i. antiquum, ut tempore Constantini, res maternæ, & ex maternali linea delatæ, ut non acquirantur patri, statutum est, ut C. de bon. mater. l. i. 2. & 3. tertium, quod hic recitatur, ut pater emancipando filium de his maternis tertiam teneat pro præmio: quartum, quo cautum, ut omnia aduentitia acquirantur filijs quantum ad proprietatem, patri quantum ad usumfructum: ex quo corrigitur illud, quod iure antiquo cautum erat, ut hic, & supra §. i. & C. de bon. quæ lib. cum oportet. §. cum autem.

f ¶ Constitutionibus. Scilicet Constantini ante Iustinianum, ut recitatur, C. de bon. quæ lib. cum oportet. §. pen.

g ¶ Decresceret Arg. contra, sup. de le. pa. tute. per totum, & C. de cadu. tol. l. vnica, §. pro secundo. Accur. Floren.

ADDITIONE. Tu dic: q. onus cum emolumento pecuniario potest causare honorem, sed

honor sine emolumento non potest esse canonis. quamuis quandoque contingat honorem esse sumptuosum. Ioan. Feb.

h ¶ Dimidia. q. semper retinet, nisi expresse remittat, ut C. de bon. quæ lib. cum oportet, §. cū autem. Accur.

minutione decresceret f ideoque statuimus, ut parēs pro tertia parte dñij, quā retinere poterat, dimidia non dñij rerū, sed vsusfructus retineat. Ita etenim res itactæ apud filiū remanebūt, & pater ampliore sūma fruetur, pro tertia, i dimidia potitur.

¶ Seruus dñi inuito & ignoranti acquirit: hæreditatem tamen sine eius iussu nō adit: quærit & possessionem, & ideo vsucapit. h. d.

¶ Item vobis t acquiritur, quod serui vestri ex traditione nanciscuntur, siue quid stipulantur, k vel ex dona-

omnibus aduentitijs, ut C. de bon. quæ lib. cum oportet, §. pen.

¶ Sed dubium est, an habeat dimidia vsusfructus bonorum iam quæditorum tantum, an vero: etiam quærendorum post emancipationem: & oēs indistincte tenent, q. in iā quæsitis tantum. Ego tamen alias legendo & disputando defendebam contrarium: & idem defendit Præp. sen. in §. casu q. §. in 2. colum. vbi vide quia materia excedit vires additionis satis fuit admonuisse.

¶ Item vobis. **CASVS** in tam nota regula non figuratur nisi naturaliter. ratio autem primi dicti assignatur in text. ibi, ipse enim seruus. ratio autem iussus domini in hæreditate adeunda est, non quia sit actus iuris ciuilis, sed quia non debuit esse in potestate serui facere conditionem domini deteriorē adeundo hæreditatem damnosam.

Not. regulam, q. seruus quærit domino non solum ex traditione, sed verbis etiam. Item, non solum dominium, sed possessionem, quæ tamen est fact. Item, quod seruus adire non potest non præcedente iussu.]

k ¶ Stipulentur, Et ita obligationem domino

* ¶ Aliud est in peculio pfectio. quod nisi expressim adimatur, donari censetur. l. donationes in concubinā §. pater, ff. de dona. cuius diuersitatis rō ē secundū Fab. quia patri liberum erat ante emancipationem vno verbo adimere peculium profectitium: cum ad eum pleno iure spectaret, secus in aduentitio, cuius proprietās ē filij.

i ¶ Pro tertia. i. loco tertiæ, quam habebat olim in bonis maternis ratione proprietatis, habet hodie dimidiam vsusfructus in

¶ alias incipit iste, §. itē qd serui, & ita cōmuniter allegatur sed tunc subaudi, vobis acquiritur.

S Y L,

Pater secundum diuersatē pora diuersa iura habuit in bonis filij.

no querit, vt infra per quas perso. nobi. obli. acqu. it. circa prin.

quis mihi. §. iustum, & serui voluntas, vt. C. de hered. insti. cum proponas. In Trebellianica restitutione seruo facienda solius domini sufficit voluntas.

Rationem diuersitatis hic assignat Christo

SYL.
+ Adde. l. si legatus §. si filio. fa. eo. tit. **SYL.**

Beneficiū conferitur in inuitura.

a Ex qualibet. Vt per occupationem. vel specificationem, vel inuentionem, vt. sup. de rer. diu. §. ferax. & §. cum quis, & §. thesauros.

b Inuitis obuenit. Sic. ff. de acq. rer. do. etiā inuitis, sic & ff. de ver. obl. seruus vetante argum. cōtra. ff. de do. hoc iure §. non potest. Accur.

SYL.

Dic q. queritur inuito, sed non retinetur, quia remittere potest, & ita alias respondet gl. i. d. l. seruus uetante, sed aliter respondetur, & melius: q. i. uito directe nō acquiritur, s. d. per indirectū sic. Sed quomo

facit ad hoc l. j. in §. j. vbi ē gloss. ff. si quis om. cau. test.

tionem, vel ex legato, siue ex qualibet a alia causa acquirant. Hoc enim vobis ignorantibus & inuitis b obuenit. Ipse enim seruus, qui in potestate alterius est, nihil c suum habere potest. Sed si d hæres institutus sit, non alias, nisi vestro iussu, hæreditatem adire potest. Et si vobis iubentibus adierit, e vobis hære-

ditas acquiritur, perinde f ac si vos ipsi hæredes instituti essetis. Et conuenienter. s. vobis legatum per eos acquiritur. §. Non solum autem proprietates per eos, quos in potestate habetis uobis, acquiritur, sed etiam possessio. Cuiuscunque. n. rei possessionem adepti h fuerint, id vos possidere videmini. i Vnde etiam per eos vsuca-

sto) At in bonorum possessione seruo de lata seruū consentire, & dominum velle, siue ante, siue post, oportet, vt. ff. ad Treb. seruo inuito. + & rem ratā hab. l. pen. in legato non est opus iussione, cū emolumentum tantū cōtineat vt. ff. man. si hæred. * Quasi dicat, hæreditas vero etiam damnum, & ideo requiritur voluntas domi-

do potest querere inuito, quia ideo querit seruus, quia eius vox præsumitur vox domini. §. ei vero. infra de inuti. stipu. Respond. quod repræsentat seruus dominum generaliter, non specialiter. l. debitor. §. seruo. ff. de leg. i. quia res domini potest legari seruo, & tamen non posset legari domino. non potest ergo effectum dominicæ potestatis impedire dominus. l. nemo potest. ff. de leg. i.

SYL.

ADDITIONE. Sol. idic, q. inuitis acquiritur ipso iure. sed non incommutabiliter vt ibi arg. l. inuito. ff. de rei. Ange

c Nihil suum, scilicet ad suam utilitatem: sed ad domini utilitatem potest: vt infr. de stip. ser. §. sed cum factum. quæ est contra immo etiam ad suam utilitatem quandoque, vt si dominus seruo legatum relinquat, vt. C. de nec. seru. quidam. §. illo. Resp. illud de æquitate, non ratione dicitur, quia in alimēta erat relictum, vt. C. de leg. l. seru. & ff. de alimen. & ciba. leg. seruos. alias autem non tenetur hæres nisi velit.

Seruus an possit habere aliquid suū.

SYL.

Melius respondet gloss. in contrario, cuius opinio. communiter approbatur, vt per Christo. hic.]

ADDITIONE. Quod facere debet de vrbantate, si suam grauare nolit opinionem vt ibi not. gloss. Ang.

Hæreditas p. seruū acquiri nō pot. nisi d. tria concurrant.

Hoc verum secundum ius civile: nam iure gentium serui non omnino aliquid habere verabatur, vt annotauimus, sup. de ijs qui sunt sui. §. j.]

d Sed si hæres Nota in hæredit. adeunda a seruo tria esse necessaria, quæ sunt, iussus, vt hic, & quod præcedat, vt. ff. de acquir. hæ. si

ni, ne inuitus æri alieno obligetur, & damnum sentiat, argum. l. qui in aliena. in prin. ff. de acq. hæ. & §. neque sup. de auct. tut.

e Adierit, scilicet seruus.

f Perinde. Quandoque non perinde: vt si filio meo substituam eos, quos hæredes mihi fecerim. nam uocantur ex substitutione qui per se, non qui per seruos hæredes sunt, vt. ff. de vulgar. & pupil. subst. l. qui liberis. §. hæc verba. item alibi, vt. ff. de legatis. j. cum filio. §. ipsi uero & §. ideo Accur.

g Acquiratur siue seruus tantum velit, siue dominus tantum, vt. ff. de don. cau. mor. l. si. & de adimen. leg. si seruo.

h Adepti fuerint si iuste, + secundum quosdam. Vel aliter: quod dic, vt diximus, sup. de ijs qui sunt sui vel alieni iur. §. j.

i Videmini etiam ignorantes, vt. ff. de acq. pos. l. j. §. falsus. +

* Distingue tres casus, aut. n. in peculiaribus loquimur, & dubium non est, ignorantia domino acquiri possessionem, & vsucapiendi conditionem, l. i. §. item acquirimus, ff. de acq. pos. aut in non peculiaribus & si possessio sit iuste a seruo quæsitā, idem erit. l. quod seruus eod. tit. cum verisimiliter dominus sit concessurus, vt iuste acquirat. l. non solū, ff. de pec. aut loquimur in poss. iniusta, & hæc ignorantia non queretur d. l. quod seruus, nec enim verisimile est, dominum consensurum. l. si procurator de cōd. ind. Quod ergo hic dici, de possessione iusta intelligendum est. iniustam enim quatenus corporalis & facti est sibi tenet, nobis vero nō acquirit, cum animus noster non adsit, At domi-

+ Et hæc tenet Ange. in l. q. seruus, ff. de acqui. pos. quod facit, vt lucrum ex vsuris nō queratur pri: nec fit fratrie bus cōfessu rendū nō si utatur cautela d. qua p. eū hic. + Idē d. r. in l. in §. itē acquirimus, ff. eo. tit.

nium

nium siue iustum, siue iniustum, nullo modo in persona serui consistere potest, quia iuris est, cuius incapax est seruus. l. quod attinet. de reg. iuris.]

¶ Non tamen inuiti, sicut in dominio. l. i.

§. hæc quæ de seruis. ff. de acquir. poss.]

a ¶ Vfuscapio. in rebus peculiaribus. statim: in dominicis, postquam dominus scit, ut ff. pro sol. l. 2. & de vfuca. l. Labeo.

b ¶ Possessio. idest præscriptio, quæ est effectus longæ possessionis, ut ff. de vfu. l. 3.

¶ Cōcor. c ¶ De ijs. Tā cū hoc. §. tummo. ut ff. l. si serui, de do. cā mor. ff. de vfu l. vlt. & de adi. fru. l. si seruo.

d ¶ Vsumfructum. de eo, in quo vsum tantummodo habemus, dic, quod ex operis tantum nō acquirit: quia operæ serui in fructu sunt, ut ff. de vfu & habi. per seruum. Adde glo. 2. sup. eod. in prin. & inf. per quas pers. no. obli. acqu. §. per eum.

¶ Vt si eū nominauerit, testator in institutione. l. cum aliquis C. de iu. de lib.

e ¶ Ex re. expone ut sup. §. i.

f ¶ Ad dominum proprietatis: nisi ¶ contemplatione usufructuarij sit institutus vel aliud sibi datum fuerit: quo casu ex re eius. f. usufructuarij sibi quæsitum esse videtur, ut ff. de usufruct. leg. sed & si quid. non tamen usufructuarij iussus sufficit ad adeūdam hereditatem, ut ff. de acquir. hæred. l. aditio. §. præterea. Accur.

ADDITIO. Sed adhibet iussu domini, qui fructuario restituet: & si nolit iubere, cogetur, ut not. eod. tit. l. si quis mihi. in prin. & ff. de vfu. leg. si serui.

g ¶ Quid. i. aliquid.

¶ Idem placet. figuratio clara est: ideo forma literaliter, cum tradat Imperat. regulam dependentem ex supradictis. Not. quod seruus alienus bon. fidei possessus, & li-

ber homo similiter bon. fidei possessus: & ille, in quo habemus vsum fructum, paribus passibus ambulant, excepto casu in tex. expresso. cætera nota. collige per te, quia pendet ex sumuario,]

prietatis acquiritur.

¶ Liber homo, & seruus alienus, bona fide possessus, acquirit possessori ex re ipsius, & operibus suis: ex alijs vero causis liber homo acquirit sibi, & seruus domino suo: & non tantum per prædictos acquiritur nobis dominium, sed etiam possessio. h. d. Aret.

Idem placet h & de eo, qui a vobis bona fide possidetur: siue is liber sit, siue alienus seruus. Quod enim placuit de usufructuario, idem placet & de bonæ fidei possessore. Ita quæ extra istas duas causas k acquiritur, id vel ad ipsum pertinet, si liber l est: vel ad dominum, si seruus est.

ne. ¶ Sed in hereditate per liberum hominem mihi querenda sex sunt necessaria, quorum si quid defuerit, non queritur, scilicet ut mei cōtemplatione instituat. Item, ut scias conditionem suam institutus. Item, quod iussu meo adeat. Item, quod volens adeat. Item, quod velit mihi querere. Item, quod bona fide possideam. Bene dico oportet, ut scias condonem suam. nam ignarus suæ conditionis nulli acquirit. sibi enim non, ut ff. de acquir. hæred. qui putat. §. qui bona fide & l. 6. §. i. quia se obligare non voluit. item possessori non, si non interueniat, iussus, ut ff. de acq. hære. si quis mihi bona. §. iussum. Idē & si interuenit ut ff. de acquir. hære. l. 6. §. Celsus. & §. i. nam serui necessitate creditur hoc fecisse, ut ff. de neg. gest. acq. §. si libero. quare non potest acquirere, ut ff. de hæred. instit. liber homo in

h ¶ Idem placet. f. quoad acquisitionē, ut statim sequitur: nā in alio differt, ut inf. eo. §. versi. sed bonæ fidei.

i ¶ Is liber, hic dic, quod diximus sup. eod. in prin.

k ¶ Extra istas duas causas. veluti si fuerit hæres institutus, vel legatum fuerit ei aliquid, vel donatum.

l ¶ Si liber est Præter possessionem, quæ si nem possidet. scilicet. liber possessus nō ro possessio q. querit. ri non potest, cum ipse ab alio possideatur, ut ff. ad l. lul. de adul. l. sic eueniet. Itē præter usufructuionem, quæ sibi non queritur sine possessione, ut ff. de acquir. rer. dom. homo liber. §. quicquid, de vfuca. l. si ne possessio.

SYL.

In princ. Si sciat conditionem suam. volens
querere mihi. querit sibi: sed restituit mihi
possessori per conditionem sine causa, cuius
intuitu fuit institutus: sicut volens querere
possessori. cuius intuitu fuit institutus. + iustu

¶ 1. aditio
in fi. ff. de
acq. hær.
¶ Et in l.
cū alijs,
C. de iu.
delib.

eius adeundo
querit: sed si
non eius con-
templatione,
nihil fit, ut ff.
de acquir. rer.
do. l. liber hō.
& l. hom. libe.
in prin. (i) Itē
potest dici, q
ignarus quæ-
rit sibi, ut ff.
de acquir. hær.
l. qui putat. §.
de eo, cum nō
contemplatio
ne possessoris
instituitur, ut
ff. de acq. hær.
l. qui in alie-
na. in fin. & §.
cum autem. +
ADDITION.
(i) Dic secun-
dum loā, Fab.
q. hoc potest
esse verum in
quo iustus nō
interuenit: qa
tunc non vī
sibi velle acq.
rere in dubio,
ut ff. de acquir.
hered. l. qui in
aliena. §. i. sed
de hac mate-
ria plenius vi-
deas hic Ang.
a. Domino
sit. sic. Cod. de
pact. traditio-
nibus.
b. Non pos-
sident. s. ciuili-
ter, sed natura-
liter, ut ff. de
acq. poss. l. na-

¶ Hæc est
cōis opi.
licet Ra.
ibi cōtra.
cuius etiā
opinionem
inhæret
Ang. hic
quem vi-
deas.

Sed bonæ fidei posses-
sor cum vsucepetit ser-
uum: (quia eo modo
dominus^a fit) ex oīb⁹
causis per eum sibi ac-
quirere pōt. Fructuari⁹
vero vsucapere nō pōt:
primū, quia nō^b possi-
det, sed habet^c ius vtē-
di fruendi: deinde, quia
d scit seruum alienum
esse. Non solum autē
proprietas per eos ser-
uos, in quibus vsum-
fructum habetis, vel
quos bona fide posside-
tis, aut per liberā per-
sonam, quæ bona fide
uobis seruit, vobis ac-
quiritur, sed etiam pos-
sessio. Loquimur autē
in vtriusque^e persona
secundum distinctio-
nem, quam^f proxime
exposuimus: id est, si q
possessionem ex re ve-
stra, vel ex suis operis
adepti fuerint.

¶ **Per extraneam per-
sonam nihil pōt nobis**

nam & detentio improprie, & crassiore mi-
neruā possessionis naturalis appellatione cō-
prehenditur, l. 2. §. quod vulgo. ff. pro hær. &
l. communi, §. neque. com. di.]

c. ¶ Sed habet. sic. ff. de acq. poss. l. 1. §. per

**acquiri: per procurato-
rem vero acquiri^t no-
bis possessio, & dñiū,
& vsucapio. h. d. Ang.**

¶ Ex his itaque appa-
ret, q per liberos homi-
nes, quos neque vestro
iuri subiectos habetis,
neque bona fide possi-
detis: item per alienos
seruos, in quibus neq;
vsumfructum habetis,
neque possessionem iu-
stam: nulla ex causa vo-
bis acquiri^h posse. Et
hoc est quod dicitur, p
extraneam personam
nihil acquiri posse: ex-
cepto eo, quod per li-
beram personam (ve-
luti per procuratorē)
placet non solum sciē-
tibus, sed & ignorantibus
vobis acquiri pos-
sessionem, i secundum
diui Seueri constitutio-
nem: k & per l hanc
possessionem etiā do-
minium, si dñs fuerit
qui tradidit, vel vsuca-

ADDITION. Vide ibi gl. plenā, qui potest
pro alio stipulari, & ibi dicam, de quo late
per Bart. & doct. in l. stipulatio ista, §. alteri,
& §. si quis insulā, ff. de verb. oblig. Ang.
i. Possessionem, C. de acq. poss. l. 1. & ff. de
acq. poss. l. possessio quoque, §. & si posses.
k. Constitutionem, quæ est, C. per quas per-
son. no acq. l. 1.

¶ Hæc gl. male loquit, quia illa. l. non est Se-
ueri, vnde debuit allegare l. 1. C. de acq. poss.
l. Per hanc. Ita alias itaque, q per procura-
torem namque sola possessio (cum res inani-
mata

+ Ista &
eum. sic ff. qui sequens
satisfac. cog. l. gl. nō ha-
l. sciendū. §. 2. bentur in
d. ¶ Quia scit. veteribus
Vnde nō vsu- codicib⁹,
capit cum ma-
lam fidem ha-
beat, ut sup. de
vsuca. in prin.
e. ¶ In vtrius-
que, no. de tri-
bus, vtriusque
dici. Vel me-
lius dic vtrūq;
fructuarij, &
bo. fid. posses.
f. ¶ Prox. ut su-
pra eo. §. de ijs
& §. idē placeat
g. ¶ Ex hoc.
Apparet. s. ar-
gu. a cōtrario
sensu sumpro.
Nā si tātū per
dictos homi-
nes acquiritur
ergo non per
alios, ut ff. de
offic. eius cui
māda. est iur.
l. 1. in prin. &
sup. de tut. in
princip.

¶ Dic melius,
quia exceptio
firmat regulā
in non excep-
tis. l. nā quod
liquidat. ff. de
h. ¶ Acquiri.
Fallit in tuto-
re, & curat. &
similib. perso-
nis, ut dicem⁹
inf. de inuili.
stipu. §. si quis
aliq.

SYL

SYL.
Possessio
sola non
querit.

mata fit) mihi non quærit nā & per traditio-
nem res mihi quæritur. & possessio sed illa
eadem & per me acquiritur, vt sup. de re. di.
§. per traditionem: & sup. eo. in prin. Alij di-
cunt, vt Azop. per solam possessionem acquiri
dñiū, vt hic. &

C. eod. l. i. Sed
ibi non dicit
simpliciter, ex-
cepta posses-
sione: sed dicit
excepta causa
possessionis. i.
dñio, quod
est causa pos-
sessionis secū-
da post vsuca-
pionem, vt ff.
de vsuc. l. 3.

a ¶ p̄scriptio-
nē. Vobis sciē-
tibus. vt C. de
acqui. pos. l. i.
b Haftenus.
Admonuisse.
supra de re. di.
§. singulorū.

c ¶ Acqranf.
p. vos, & alios
vt in tit. sto.

d ¶ Nā lega-
torum. Rñ. ta.
obiect. quæ fie-
ri posset de sin-
gularibus ac-
quisitionibus
legatorum.

e ¶ Refere-
mus. Vt infra
de leg. per to-
tum. vt infra
de sing. rebus
Per fideic. re-
lict. per totū.

f ¶ Hæredes. f. de iur. ciu. vt infra de hæred.
instit. vsque ad tit. de bonorum posses.

g ¶ Bonorum. f. de iure præto. vt infra de
bonorum posses. per totum tit.

h ¶ Arrogaueritis. infr. de acq. per arro. per
totum.

i ¶ Addicta fuerit. Infra de eo cui li. causa
bona addi. per totum.

k ¶ Ex testamento. De quibus vsque ad ter-
tium librum dicitur.

De testamentis ordinandis.

¶ Ista rubrica, & sequentes, continuantur
per Imp. vt sup. tit. i. §. fi. dic. v. ibi.

ADDITIO. Vel dicas sic, & familiaris.
Dicitur est. sup. in fi. tit. præcedenti, q. per vni-
uersitatem res nobis acquiruntur, vi per hæ-
reditatem, & alios modos ibidem positos:
verum quia hæreditates quandoque deferun-
tur ex testamēto, & quæque ab intestato, ideo
primo sequitur videre de testamentis,

Testamentū. ¶ Totus iste titulus diuidit^{Diuisio}
principaliter in tres partes. Nā primò
ponit derivationē siue etymologiā testi. Se-
cūdo, de testis in scriptis. rā de iure veteri, q.
de iure nouo. Tertio, de testō nuncupatiuo.

Secūda ibi, Sed

vt nihil. Ter-
tia ibi. Sed illa
quidem. Itē, se-
cūda pars pri-
cipalis subdi-
uidit. Nā pri-
mo recitat ius
antiquum, &
multiplicē or-
dinationē te-
stōrū, & eorū
nomina cum
eorū correctio-
ne. Secūdo, de
sigillatione fa-
cienda per te-
stes. Tertio,
qui testes pos-
sunt adhiberi,
& qui repellū-
tur in testamē-
to. Quarto, q.
non refert. in
qua materia te-
stamenti scri-
batur. Quinto
ponit vnū ca-
sum, q. de vno
testamēto pos-
sunt fieri plu-
res scripturæ.
Secunda ibi.
possunt autē.
Tertia ibi, Te-
stes autem.
Quarta ibi, Ni-
hil autem.
Quinta ibi,

si cuius bona libertatū
cōseruandarū cā vobis
addicta fuerint, h eius
res oēs ad vos trāscūt.
Ac prius de hæreditati-
bus dispiciamus; qua-
rū duplex cōditio est.
nam vel ex testō, i vel
ab intestato ad vos per-
tinent. Et prius est, vt
de ijs dispiciamus, q. ex
testō vobis obuenient;
qua in re necessariū ē
initiū de ordinandis te-
stamentis exponere.

De testamentis or- dinandis.

¶ Testamentum dicit^{Testamentum dicit}
a mentis testatione: &
triplici forma antiqui
testi sublata sit hodie
i scriptis testm. cū sub
scriptione testatoris: &
testiū: itē & sigillo eo-
rū, vnoq. cōtextu. h. d.

Sed & vnum. Item hæc prima & secunda
pars subdiuiduntur in quatuor partes. In pri-
ma ponitur etymologia vocabuli. In secun-
da refert processum antiquitatis, ponendo
tria genera testamentorum fuisse olim de iu-
re ciuili, quæ in desuetudinem abierunt. In
tertia, qualiter fiebant de iure prætorio, &
quid a iure ciuili fuerit additum. In quarta
ponit additionem Iustiniani. Secunda ibi,
sed nihil. Tertia ibi, postea uero. Quarta ibi,
sed his omnibus.

¶ Testamentum. **CASVS.** non figuratur,
quia procedit recitando ius antiquum, &
eius correctionem: qui enim hic figurant ca-
sum, potius declarant tex. quam quod cau-
sam dubitandi & decidendi assignent. Fuit
enim proposita derivatio vocabuli ex eo,
quia necessaria, est ad intelligentiam testa-
menti vt inquit Iuricons. in l. i. ff. de iusti.
& iur. Ideo autem recitatur ius antiquum, vt

Instit,

P

nihil

*June civilis
Vt. qualis
Res ad iura
usque ad
Caligat.*

Hac dif-
finitione
testi reci-
tat. gl. in
c. 1. extra
de testa.
& ibi vi-
de con-
cord.
Hanc e-
timol. ir-
ridet. A.
Gell. lib.
6. c. 12. &
Valla li.
6. Eleg. c.
36. Alcia-
rus tñ de
fendit li.
4. de ver.
fig. & li. 9
Parer. ca.
21. nō. n.
etymolo-
gia hic
traditur,
sed allu-
tio.

Lapis vñ
dicitur.
Argm vñ
dicitur
Mutuū.
tñ non
est testm
vt in fin.
idē ti. de
cōdi. An
gel.
SYL.

nihil antiquitatis ignoretur, & quia præstat interpretationem ad noua iura. l. 1. ff. de origi. iur. Nor. etymologia testamenti: diffinitio autem ponitur in l. 1. ff. eo. Item, q. II. cor recta possunt allegari, vt cognoscamus in quo sit corre-

Testamentum a +
ex eo appellatur,
+ q. testatio mentis sit.
Sed ut b nihil anti-
quitatis penitus igno-
retur, sciendum est, o-
lim quidē duo genera
tehamētōrū in usu fuis-
se, quorū altero in pa-
ce & ocio vtebantur,
quod Calatis c comi-
tijs appellabant: altero
cum in prælium exitu
ri d essent, quod Pro-
cinctam e dicebatur.
Accessit f deinde +
tertium genus testa-
mentorum, quod dice-
batur, per æs & librā.
f. + quia per + mancipa-
tionē, i. imaginariam
quandam venditionē h
agebatur, quinque te-
stibus, & libripēde, i
cognitionem iuris no-
ui: & bonum est scire. Vel dicas, quod rela-
to iure antiquo per Imperatorem non debe-
mus vltius querere: & ita procedit contra-
rium: aut non facit mentionem de iure an-
tiquo: & possumus videre.]
ADDITIO. Sed dic, quod licitum est sci-
re & allegare ius correctum ad declaratio-
nem iuris noui, non ad decisionem. l. 1. in
prin. C. de latina liber. tollen.
c Calatis comitijs. i. bonis initijs, vel bo-
nis conuentibus: calos. n. bonum interpreta-
tur: comitia sunt cōuentus. Vel a calo, quod
est uoco: quia vocatio personarum fiebat:
vnde calendæ dictæ sunt. Accur.
Calata comitia quæ essent, docet Aug.
Gel. lib. xv. c. xxvij. vbi vide de his tribus
generibus testamentorum.]
d Exituri essent de domibus.
e Procinctum. Eo forte, quod succincte
fiebat. & in his duobus testamentis hæres
erat, vt infra eo. §. sed neque.
Adde, quod sic dicebatur, quia fiebat a
milite iam procincto. nā apud antiquos pu-
gnaturi togis se præcinxisse dicuntur, vt ef-
sent ad præliū expeditiores: quod Festus scri-
ptum reliquit, & aperte ostendit Plu. in Co-
riolano. Vnde in procinctu versari dñ apud
Vip. l. 1. de bon. pos. ex test. milit. qui eo loci
est, ubi iam castra hostium sunt in propin-
quo, & ad prælium accincta instructaq;.]
f Accessit. Similiter de iure ciui.
g Per æs & librā. Proprium nomen testi.
Vide Aul. Gel. d. c. xxvij. & Bu. tam in 2.
lib. de Ase, quam in Annot. ad Pand. l. 2. de
orig. iur. vbi agit de mancipatione.
h Venditionem. Sic supra quib. mod. ius
pat. pote. sol. §. præterea.
i Libripēde, Idest æstimatore. qui li-
bripē-

b Sed ut C.
de cadu. toll. l.
vnic. §. & cum
triplici arg. cō-
tra, in co. tit. §.
in pro nō scri-
pris. Accur.
Adde sol. se-
cundū Ioann.
Fab. & Areti.
quod aut ius
antiquum est
prolixum &
onerofum: &
non debemus
legere: aut bre-
ue & tale,
quod p. cogni-
tionem ipsius
deueniamus i

+ De his
trib. gene-
rib. testō-
rū lege
Aul. Gel.
lib. 15. ca.
27.
+ Alias
quod.
+ Alias
emanci-
pationē,

Calos;
Calendæ
Comitia,

SYL

Libripēs
quis qñ.

libri pendebat vel aestimabat familiam vno nummo, deinde emptor manumittebat totam familiam cum omnibus bonis.

¶ Adde, quod non manumittebatur, sed vdebatur familia aestimata heredi futuro: vel

si habebat filios, illi emancipabantur antiquo iure, ut declarat hic Ias.]

* ¶ Adde, q. libripens dicitur ponderator a libra & pendendo: & olim in omnibus alienationibus interueniebat libripens, siquidem priscae aere graui & rudi vsi sunt: neq; numerabant, sed precium appendebant: fiebatque omnis alienatio sub imagine venditionis. Proinde, & futurus haeres, qui familiae. i. hereditatis emptor dicebatur, fingeat se emere, & aliquid aris loco pretij dabit.]

¶ alias &

¶ alias emancipatio.

a ¶ Ciuib. Romanis. i. liberis hominibus. ut sup. de libe. §. fin.

b ¶ Puberibus Sup. quib. mortui. si. in princ.

c ¶ Familie. i. hereditatis, ut ff. de verb. sig. pronuntiatio §. familie.

d ¶ Emptor. qui erat loco heredis, ut inf. §. sed neque.

e Libram. Scilicet adaequatam, idest aestimatam rem: & dicitur libra hereditas quia sicut libra diuiditur in duodecim uncias, ita hereditas, ut infra de her. instit. §. hereditas. unde dicitur adaequata libra, idest hereditas aestimata.

f Partim. quia numerus testium remansit.

g ¶ Sed praedicta. Alias praefata; & illa alle-

ciuib. Romanis a puberibus^b praesentibus, & eo, qui familiae^c emptor^d dicebatur.

¶ Sed illa quidem priora duo genera testamentorum, ex veteribus temporibus in desuetudinem abierunt: quod vero per aes & libram^e fiebat, licet diutius permanserit, attramen partim^f & hoc iusu esse desijt,

¶ ¶ Sed praedicta si quidem nomina testamentorum ad ius^h civile referebantur. Posteaⁱ vero ex edicto Praetoris forma alia faciendorum testamentorum introducta est. Iure enim Honorario^k nulla[†] mancipatio considerabatur, sed septem testium signa sufficiebant: cum iure civili signa testium non essent necessaria.

¶ Sed cum paulatim tam ex usu hominum, quam ex constitutio-

gatum quandoque inuenitur.

h ¶ Ad ius civile. quia ius civile inuenit.

i ¶ Postea. scilicet de media iuris prudentia

k ¶ Honorario. i. praetorio, ut sup. de iur. natu. §. praetorum.

num emendationibus, coepit in vnam consonantiam ius civile & Praetorium iungi, constitutum est, ut vno eodemque tempore (quod ius civile quodammodo^l exigebat) septem testibus[†] adhibitis, & subscriptione^m [†] & testium (quod ex constitutionibusⁿ inuentum est) & (ex edicto Praetoris) signacula testamentis imponerentur: ita ut hoc ius tripartitum esse videatur; [†] & testes quidem, & eorum praesentia, vno contextu^o testamenti celebrandi gratia, a iure civili descendant: subscriptiones autem testatoris [†] & testium, [†] ex sacrarum constitutionum observatione adhibeantur signacula autem & testium numerus, ex edicto Praetoris.

¶ Sed his omnibus a nostra constitutione

sario naturae, ut ff. eo. haeredes, in fi. & C. eo. cum antiquitas. Accur.

ADDITIO. Propter quem si aliqui recedant, ante quam loco ipsorum alij subrogentur, potest aliquid fieri, si imminet periculum vitae testatoris, alias non.

p ¶ Testatoris, si potest, ut C. eo. iubemus.

q ¶ Testium. Si non potest testator scribere. Sed hodie indistincte per alium scribere

l ¶ Quodammodo. Quia computato libri pendere & emptore 7. erant.

¶ Adde, quod hac gl. coiter reprehenditur, q. emptor non erat in numero testium, §. sed neque inf. eo. Itē nec iure antiquo septem erant, quia nunc a Praetore inuentum est, ut hic dicitur, libi, & testium numerus ex edicto Praetoris.]

** Huic loco conuenit, quod ex Lino tradit Prisc. lib. 8. q. impubes libripens esse non poterat. nam ne testis esse potest, §. testes, inf. eod. glo. l. 3. §. leges ff. de testi.

m ¶ Et subscriptione. Ut subscribant se testamento affuisse, & cuius sit, ut ff. eod. l. penul. & ante penul.

n ¶ Constitutionibus. Ut C. de testamē. hac consultissima.

o ¶ Vno contextu. i. nullo actu interposito, nisi necesse sit, quid fieri.

† Idē dicitur in ca. cū cōfess. extra eo. tit.

† alias subscriptio.

† alias vt.

Vno contextu quā dicatur quid fieri.

potest nomen hæredis, vt in auth. vt sponsa. larg. §. quia vero coll. 9.

a ¶ Tenorem. Est autem tenor: si potest scribere, faciat: alias dicet coram testibus: & scribetur per alium, vel per aliquos de eis, alias non valet, im-

mo falli pena tabellio tene- tur: vt C. eod. iubemus. in fi. Accur.

ADDITIO. Quod est ve- rum: quando solennitas nō fuit obseruata nec scripta in testamento, se- cus si fuit ob- seruata, licet nō scripta, vt l. si librarius, ff. de reg. iur. Ang.

* Adde, qd est periculosū facere huius- modi testamē- ta in scriptis, quia si morere- tur vnus ex te- stibus ante a-

perturam, qui non posset recognoscere suam subscriptio- nem & signum, non valeret, vt no. Bar. in l. 2. in princ. ff. quemad. testa. aper. verum ad euitandum hoc periculum, adhibeas caute- las quas tradit Bar. C. pol. caut. 88.]

¶ Possunt. **CASVS:** Quæsitum fuit, an vno annulo tantum testamētū signari pos- set a testib. & videbatur dicendum qd non, cum signacula facta sint: vt difficilius falsifi- cari possit. inuenta enim est ad hoc tanta iu- ris solennitas in testamento l. in. & ibi not. C. eod. Tamen deciditur contrarium: affi- gnat autem Imperator ratione m a possibi- li, ex quo possibile est annulos vnicam & eandem habere imaginem, quo casu liceret ita liceat vnico vti. Sed tunc quæsitum est, an alieno annulo signari possit: & dubium faciebat qd alias videtur proprium signum apponendum, cap. inter dilectos de fide in- strum. l. decernimus. C. de aqua du. lib. 11. cu- ius contrarium deciditur, quia satis est hoc attestari & recognosci a teste, vt infra dice- tur. Not. quod testamentum ab omnibus te- stibus, vel pluribus ex eis potest vno annu- lo signari. Item, quod si sint septem annuli vna, sculptura, valet sigillatio. Item, quod valet argumentum a possibili. Item, qd alie- no annulo signari potest testamentum.]

b ¶ Annulo, scilicet habēte characteres: qui signatorius dicitur, & sic est in eo sigillum, non autem alio signo, vt ff. eod. ad testium, §. signum, & de verb. sign. l. signatorius,

Adde, quod signans alieno annulo seu sigil- lo debet in eius subscriptione id dicere. Spe- cul. de prob. §. videndum. vers. & not. quod & Ang. hic tradidit.

c ¶ Testamentum, vel etiam linteum, sci- licet quo inuo-

lutum est te- stamētum, vt ff. eod. ad te- stium, §. fin. d. ¶ Visum ē. Hac ratione et cum trib. vel pauciorib. vel pluribus po- test signari te- stamētum at- gum. inf. mā. §. is qui exequi- tur.

¶ **In testamēto potest esse testis quilibet, qui potest heres institui, excep- tus hic enumeratus. Angel.**

¶ Testes autem adhi- beri possunt ij, cum q- bus testamenti e factio est. Sed neque mulier, f

imaginis & tamen valere testamētum. eodē modo si sunt plures annuli arguendo: vt ar- guit Imperator hic.

¶ Testes autem. **CASVS** non figuratur, qd procedit tradendo regulam in hac materia: dubium tamen faciebat, quia edictum de te- stibus est prohibitorium certarum persona- rum l. 1. ff. de testi. ideo quicunque non pro- hibebantur, videbatur admitti. Rñ. in Imp. prout in tex. rōnes autē videbuntur sigillatā in glo. Not. qd ille potest esse testis in testō, qui potest hæres institui. Item, qd mulier nō potest esse testis in testō propter sexus fragilitatem. Item impubes propter imbecillitatem æta- tis: seruus, quia testamentum est iuris ciuilis. de quo iure ipse pro nihilo habetur: furio- sus, quia non est menti cōpos: mutus, quia non potest exprimere mente cōceptum: sur- dus, quia nō potest audire nomen hæredis: is, cui bonis est interdictum, quia similis est furioso. Item infamis. ex l. perhibitione.]

a ¶ Testamenti factio. Passiue accipe hic: vt bona sit exceptio, s. neque mulier &c.

¶ Adde secundum Io. Fab. & bene, quod hic Imper. non procedit excipiendo, sed adden- do per illa verba, sed neque.]

¶ Alias etiam accipitur actiue, vt inf. de hæ- red. qual. & disse. §. testamenti.

f ¶ Neque mulier. In aliis autē casibus om- nibus accipitur: præterquam in testamentis, vt ff. eo. qui testamento, §. mulier.

¶ Adde hoc verum, nisi sit testamētū inter libe- ros.

¶ Alias quid em si septem annuli vna sculptura fue- rint? secū du quod (vt Papi. visum est & aliquo quoque &c.

¶ Alij dicunt tantum cum septē vel vno debere signari

¶ Adde, quod hæc vlt. opin. est falsa ex ar- gumento Pa- piniani: quia in septem si- gnis possent ef- se tres eiusde

¶ Alias quid em si septem annuli vna sculptura fue- rint? secū du quod (vt Papi. visum est & aliquo quoque &c.

S Y L.

S Y L.

S Y L.

Mulier vbiq. te- stificari potest p- ter quam in testis.

S Y L.

¶ Cōcor. cū hoc §. cap. post cessionē in glo. 1. post prin. ibi, & alie no annu lo, extra de prob.

S Y L.

liberos. vel militis, glos. in auth. quod sine C. eo. Item in testamento ad pias causas, ut est communis opin. in l. i. C. de sacrosan. eccl.]

¶ Ratio est, ut C. de fideicom. l. fin. & est timor falsitatis.

S Y L. ¶ Adde hoc esse propter fragilitatem sexus, secundum glos. in dict. §. mulier.

Hermaphroditus an in te-
stis possit esse testis. Testificatur d. ijs quæ videntur in pu-
eritia. ¶ Quod e-
verum de eo quod
vidit pro-
ximus pu-
bertati, se-
cus si pro-
ximus in
fantiæ. Ioan. Fab.
& Ang.

¶ Quid her-
maphroditus? R. si præ-
ter in masculi-
no sexu, reci-
pitur, ut ff. de
statu homin.
quæritur. & de
testi. l. repetun-
darum. §. i.

neque impubes, ^a ne-
que servus, neque ^b fu-
riosus, neque ^c mutus,
que tardus, neque is,
cui bonis interdictum ^d
est: neque ij, quos le-
ges iubent improbos
intestabilesque ^e esse:
possunt in numerum
testium adhiberi.

¶ **Servus communi o-
pinione reputatus li-**

ber potest in testamen-
to esse testis. **Aret.**

testamento aliquid consequi potest, cuique
alius testimonium dicere prohibetur, d. l. is
cui: & l. cum lege ff. eod.]

¶ Sed cum aliquis. **CASVS.** Quærebatur,
an servus communiter pro libero habitus,

posset adhibe-
ri in testem,
& dubium fa-
ciebat, quia ser-
vus prohibetur
esse testis, ut
supra dicitur
proximo §. &
ipsa veritas o-
pinioni præ-
valere solet, §.
si quis re suâ.
Inf. de lega. cu-
ius contrariū
respondetur, ¶ Refertur
quia cum tunc
communiter
liber reputare
extat l. i.
C. eod.

¶ Sed cum aliquis ex
testibus testamēti qui-
dem faciendi tempore
liber ^b existimabatur,
postea autem servus
apparuit: tam diuus
Adrianus † Catonio
Vero, quā postea diui
Seuerus & Antonin. re-
scripserunt, subuenire

idem status q. mouisset, sed esset in quasi pos-
sessione libertatis, non est quod imputetur
ipsi testatori. Not. ergo, quod non sufficit
probare ad inuolandum testamentum, q.
aliquis ex testibus esset servus, sed necesse est
dicere, quod ita communiter reprobatum: ita
Bart. in l. ad testium, §. conditionem ff. de te-
sta. quamvis contrarium magis communi-
ter teneant ibi doct. item, q. debet repu. an
liber omniū consensu: intellige eū cognos-
centium, non aliorū: facit gl. in ver. subtili-
tatē. in l. i. C. de sent. quæ pro eo quod inter-
lre, q. debet probari cōis opin. hominum tē-
pore signati testamenti, nō aliter. Item, quod
communis opin. quandoque præualeat veri-
tati. Item, q. communis error facit ius.

¶ Libertate, scilicet putatiua.

¶ Adde, q. glos. rectius hoc loco ponitur, &
ita habetur in vetustis codicibus. nam inep-
te super ver. liberalitate, quali Accur. fuerit
tam habetis iudicij. ut ibi legendum censue-
rit libertate, non enim illic legi debet, liber-
tate, sed liberalitate: quia hoc intendit imp.
quod licet de rigore testamentum, in quo ser-
uus esse testis adhibitus, non subsisteret ta-
men hi principes rescripserunt se ex beni-
gnitate subuenire testamento propter com-
munem errorem.

¶ Et sic valet plus quod est in opinione quā
quod est in veritate, sic. ff. de legat. l. i. l. 4. in
princip. Argum. contra infr. de leg. §. si quis ritati.
in rem suam.

¶ Adde, quod sol. est, quia ibi opinio erat
vnius tantum, quo casu plus operatur veri-
tas: hic vero omnium sic, etiā præfertur cōis
error veritati, qñ reip. interest, prout in casu
tex. nostri propter conseruationem testamē-
ti, l. vel negare ff. quemad. testa. aper. & pp
validitatē actus, vel euirationē dāni, l. 3. ad

P 3 ma.

S Y L.

S Y L.

Etiam si talem morbum ha-
beat a casu, & sit literatus: quamvis tunc
possit testari secundum Ioan. Fab. hic.

¶ Interdictum est. Vela lege, ut quia cō-
miser: in legem Iuliam maiestatis, ut C. ad l.
Iul. maiest. l. fin. Vel a iudice, ut ff. eod. is cui.
in fin. i. respon.

¶ Intestabilesque. Ut de crimine famoso
damnatus, vel muliebria passus, ut ff. eodē. is
cui. §. fin. & l. cum lege, & ff. de testibus ob
carmen in princ.

S Y L. ¶ Adde hoc verum, quando notorie erat in-
famis, alias secus, secundum glo. in l. cum le-
ge in fin. ff. eod.]

S Y L. ¶ Adde, quod intestabilis dicitur, qui nec
testis adhiberi, nec testamentū facere, nec ex

macedo. alias enim magis attenditur veritas, l. h. ff. de hered. instit.

ADDITION. Dic, quod aut veritas patens est: & attenditur: aut occulta, & tunc non. vel dic, quod aut attendendo opinionem fauor ampliat:

& attenditur, vt hic & ibi:

† alias habetur.

aut nō, & tūc non. dic vt ibi Ioan. Fab.

a. ¶ Signaret.

Quidam hoc intelligunt generaliter verum, vt siue ostendatur testamentum in

† Alias liberorum loco fuerit.

scriptis conditum, siue nuncupatiū, debeat ei credi:

† alias moueret.

siue desierint testes esse, siue non: & sic se habet consuetudo, vt argu.

Co. de edi. di.

adri. tollen. l.

fi. & C. de dona.

l. in donationibus. & ar

bitri. tute. l. fi.

fin. Nos contra, scilicet in

nuncupatiuo

de iure: & qd

hic dicitur, in

testamento condito in scriptis loquitur.

† Hic. §. sumptus est ad verbum ex l. pater. ff. de testi.

S Y L.

¶ Adde hoc verum in testamento in scriptis redacto per publicū tabellionem: alias enim quamuis esset in scriptis, omnino deberent recognosci signa. ita hanc glo. intelligit Bar. in l. i. C. eod.]

¶ In nuncupatiuo enim si proferatur, non debet ei credi sine testibus: cum in eis consistat tantum substantia testamenti.

S Y L.

¶ Adde, quod glo. communiter reprobat in l. h. heredes palam. in prin. ff. eod.]

¶ Ipsum tamen valet, licet probatio deficiat. (i) vt ff. de test. tut. l. duo. Quid si feruus factus est, vel infamis, & velit recognoscere sigillum suum? Respon. non admittitur, vt ff. de Carb. edi. l. Carbonianum. §. duar autem sunt causae.

¶ Adde, quod hae gloss. communiter reprehenditur: quia quando testis adhibetur ad solennitatem, conditio eius inspicitur tempore quo adhibetur, secundum doct. in l. i. C. eodem.]

ADDITION. (i) Nisi de eo sit facta publica scriptura: vel pars confiteatur testamentū sic fuisse factum: aut testes deponant ante, quam ipsorum defectus appareant;

quia tūc scriptura probabit absque eo, quod testes producantur. Angelus.

b. ¶ Omnium consensu. Not. errorem prodesset, vt ff. de sup. le. l. 3. in hn. & C. de lat. lib. tol. l. i. §. sed & si quis. & ff. de offic. prae. Bar.

Errore communis fecit ius.

barius.

item duo fratres, qui in eiusdem patris potestate sunt, utique testes in vno testamento fieri possunt: quia nihil nocet, ex vna domo plures testes alieno negotio haberi.

¶ In testibus autem non debet esse is, qui in potestate testatoris est.

† Sed si filius familias de castris si peculio post missionem d. faciat testamentum, nec pater eius recte adhibetur testis, nec is, qui in potestate eiusdem patris est reprobatus est enim in ea e. re domesticum testimonium.

¶ Pater. **CASVS.**

Quaere batur, an in eodem testamento pater & filius, vel duo fratres, adhiberi possent testes. dubium faciebat, quia suspectum vi debatur testimonium pluriū, & aliquantulum periculosum, quod euitant. II. in testamenti confectione, l. fin. C. eodem. quo non obstante deciditur contrarium: & assignat text. rationem, quae est eadem cū dicto: vnde potes dicere rationem esse: quia cum nihil eorum interlit, & testamentum sit extranei. non est in consideratione talis suspicio, cum vocentur testatore, quamuis enim inter se sint domestici, nō sunt domestici testatoris, vel heredis. Not. summariū. Item, quod ex vna domo plures vni negotio recte adhibentur in testes. Item, quod ratio eadem cum dicto tolerat. Item, quod filius non est idoneus testis in testamento patris, nec pater in testamento filij testantis extra castra, nec frater in testamento fratris. Item, quod domesticum testimonium reprobat in testamentis.]

c. ¶ Alieno aliud si in suo, vt inf. prox. §. & ff. de testibus testis.

d. ¶ Post missionē. i. remissionem: aliud si ante, vt ff. e. qui testō. §. per contrarium.

ADDITION. Et est ratio secundū glo. ibi, puta tunc testes nec rogati, neque ad solennizandū actū exiguntur. quamuis duo requirantur ad probandum veritatem. Ant.

e. ¶ In eare. idem & in alijs, vt C. de testibus, l. 2. (i) Sed quis est domesticus? Respon. colonus, & ascriptitius, vel similes, vt C. de ijs qui ad eccl. confu. l. fin. §. sane enim si seruus, & C. de quaest. l. prudem. Item vxor marito, & contra, vt supra de vsu & habi. a. ite

S Y L.

† Sic M. T. tit. 4. Rhetor. Domestici quis dicatur, is,

Intelli- ge istud verum, si sint serui tutes con- mēsales, & in summa. ut quia vi- uant ex- pēnsis do- mini, ali- as cōtra, tra, nisi habuisset licētiam sine spe reuertēdi tēpus. n. pductio- nis & de- positio- nis in pici- fecū dum Ioā. Fab. hic.

is. Item + seruientes, siue dapiferi. ut ff. de Pēnis. l. respiciendum, §. fuerat.

¶ Adde meliorem glo. in c. in literis. de te- sti. (vbi doc. maxime mod. tractant, an, & qñ domesticus possit pro domestico testificari)

¶ Hæres, filius, pater, aut frater hæredis pro- hibentur esse testes in testamento sublata iu- ris antiqui dispositio- ne. hoc dicit.

¶ Sed neque hæres scri- ptus: neque is, a qui in potestate eius est: ne- que pater eius, qui in potestate eum habet: neque fratres, qui in eiusdem patris potesta- te sunt, testes adhibe- ri b possunt: quia hoc totū negociū, quod agi- tur testamenti ordinā- di gratia, creditur ho- die inter testatorem & hæredem agi. c Licet

Adde, q de consuetudine colonus ad- mittitur pro domo, sed minor fides ei adhibet, Nell. in tractu. de te- sti. ver. Dome- stici. quod sū- p lit a Spe. titu. de teste. §. i. col. 2.

ADDITIO

(i) Tu dic, q filius qñ nihī sibi querit, po- test pro parte testificari, secū- dum Ioā. Fab. idem e contra

in eo negocio, ex quo nec patri, nec filio re- sultat commodum, vel interesse, & quid de matre, & fratribus, vide Ang. hic.

* ¶ Domesticum testimonium. hic accipiē- dum esse non tam ex sanguinis coniunctio- ne, quam ex ea vnione, quæ per potestatem contingit, docet hic Theophilus his verbis.

τὴν δὲ οἰκειακὴν μαρτυρίαν νῦν ἐκ τῆς συγγενείας, ἀλλ' ἐκ τῆς ἐνώσεως τῆς ὑπεξουσίότητος λαμβάνομεν.

Vnde colligitur filium emancipatum testē adhiberi posse testamento papris, & versa vi- ce patrem, filij emancipati testamento, nam & magis agitur de hæredis, quam ipsius te- statoris causa.]

SYL.

¶ Sed neque. **CASVS.** non figuratur, qā ponitur iuris antiqui correctio. ex ratione assignata per Imper. quia cum totum nego- cium agatur hodie inter hæredes & testa- tores, domesticum testimoniū repellitur. Nor. quod hæres non potest esse testis in testamē- to: & sic, q quis in causa propria testificari prohibetur: & eadem ratione nec pater: quia cum ei acquiratur, agitur de eius, commodum;

& eadem ratione frater, quia cum talia bo- na patri quarantur, per consequens quarun- tur postea etiam filio. Item not. q. Il. corre- ctæ non sunt scribendæ in libro Il. Item, q. principale negocium testandi agitur inter

autem totum ius tale conturbatum d fuerat, & veteres quidem fa- milia e emptorem, & eos, qui per potestatem ei coniuncti fuerant, a testamētarijs testimo- nijs repellebant: hære- di f autem, & ijs, qui p potestatem ei coniun- cti fuerant concedebāt testimonia in testamē- tis præstare, licet ij, q id permittebant, hoc iure minime abuti s eos debere suadebant: nos tamen eandem ob- seruationem corrigen- tes, & quod ab illis sua- sum est, in legis ne-

hæredem & te- stantem.]

a ¶ Neque is. no. q. his tri- bus modis di- citur quis con- tingere me p potestatem.

b ¶ Adhiberi. Quia eorū ne- gocium est; cū & lucrum & damnum ad eos pertineat. ff. quando ap- pel. lit. l. i. §. in propria. (i) & vere eorum, quia &c.

¶ Adde quod militat etiam ratio præsum- ptæ affectio- nis. quæ non cessat cessante commodum pa- tris & ideo in ijs, in quibus hodie nihil q riū patri, om- nino repelle- retur, ut per

Aretin. hic.]

ADDITIO. (i) Monachi tamen in mona- sterio possunt esse testes cap. in super, extra de testibus. Idem in hominibus vniuersitatis p ipsa vniuersitate, vel castro, in negocijs, ex quibus non resultat commodum in particu- lari, sed in communi Ang.

c ¶ Agi. Caute ponit, agi, cum sit generalis- simum, ut ff. de verb. sign. l. labeo. 2. in princ. & l. verba. habet enim se a eius testandi, & contractu.

d ¶ Conturbatum. Nam olim hæres duobus primis generibus testamentorum poterat ef- se testis: in tertio vero, ille, qui erat loco hære- dis, nō poterat esse testis: & sic erat turbatio iurium: & ad eiu similitudinem verus hæ- res hodie testis non erit, ut sequitur.

e ¶ Familia emptorem, dicitur, ille, qui con- stituebatur hæres per æs libram.

f ¶ Hæredi. qui erat ex primis duobus gene- ribus testamentum.

g ¶ Abuti. sic, C. de caduc. tollen. l. i. §. i. & ff. si fam. fur. se. d. l. fin. & sup. quibus ex causis ma. non li. §. i. Accur.

¶ Legatarijs. **CASVS.** Dubitatum fuit: an legatarij, & fideicommissarij, recte adhi- berentur testes in testamento & ratio erat

P 4 in

SYL.

SYL.

in promptu, quod non, propter eorum com-
modum: quia inualidato testamento corrū-
puntur legata. l. 1. §. 1. ff. de leg. 3. quo nō ob-
stante deciditur contrarium, ex eo, quia cō-
modum eorum est in: consequentiam, non

principaliter,
cū totum ne-
gocium cum
hærede agere
datur, supra
proxi. §. Not.
quod valet le-
gatum factum
testi adhibito
in testamēto:
& quod legata-
rius est ido-
neus testis,
quamuis de
eius commo-
do agatur.

Item & fidei-
commissarius
particularis: se-
cus vniuersa-
lis, quia est lo-
co hæredis.

a Legatarijs
Discrepant hi
iure veteri a fi-
deicom. vt inf.
de fideicom.

† Hoc qđ hære. §. præterea, sed hodie non: vt inf. de le.
sequitur §. sed non vsque. **†** quidam. §. hunc intelli-
vsque ad gunt: quando legatum fuit repetitum a suc-
finem gl. cedentibus ab intestato, vt tunc non videat-
non repe- tur ferre testimonium in testamento iure,
rit in ve- quia iuris successor est, qui in quota parte hæ-
tustis co- res institutus est.
dicibus. **b** Non iuris, sed rei, & sine onere, vt ff.
mand. si hæreditatem.

SYL

Adde, quod debet intelligi iuris scilicet
vniuersalis, quia legatarius est successor iu-
ris. l. id tempus, ff. de vsucap.

ADDITIO. Et per hoc patet secus esse in
fideicommissario vniuersali, quia hñ loco hæ-
redis, §. restituta. inf. de fideicō. hæ. Ioā. Fab.

c Cōstitutione. Græca: vel dic de illa, quæ
est ff. eodem. l. qui testamen. o. in princ. quæ
est Iustiniani per approbationem, vt C. de
vete. iure enucle. l. 1. §. sed neque. verficul. om-
nia enim. prima verior.

d In potestate. Item tabellioni, vt ff. eod.
l. Domitius.

† Declara hanc gl. vt per Ioan. de Pla. hic.]

SYL

e Damus. Cod. de testibus, l. omnibus, cō-

† Istam tra. Solut. hic agitur de viribus testamenti
approbat. Inter hæredem, & alium agentem contra te
Bart. in l. stamentum: aliās coniunctus coniuncto nō
qui testō. feret testimonium, & minus vnus legata-
ff. eod. & rius alij. Et secundum hoc falso hic sumitur
idem hic argumentum, quod socius in causa socij ad-
Angel. & mittitur in testimonium. Vel dic hoc specia-
Placen, le, **†** vt coniunctus pro coniuncto admitta-

tur quasi in re sua, fauore testamenti & vlti-
mæ voluntatis, quæ debet dominari, si legi-
tima est, vt Cod. de lega cum quæstio. in fin.
& erit bonum argumentum supra dictum.
Sed argumentum contra est. C. de testibus.

**coniuncti, testes adhi-
beri possunt: h. d.**

Legatarijs ^a autem,
& fideicommissarijs,
quia non iuris ^b succes-
sores sunt, & alijs per-
sonis eis coniunctis, te-
stimonium **†** non de-
negamus: imo in qua-
dam nostra cōstitutio-
ne ^c & hoc specialiter
eis cōcessimus. Et mul-
to magis ijs, qui in eo-
rum potestate sunt, vel
qui eos habent in po-
testate, ^d huiusmodi li-
centiam damus. ^e

quoniam. in
fi. Sed respon-
deo: finis illius
legis nō refer-
tur ad totum,
quod erat di-
ctum. Distin-
gue tñ, an lu-
crū redeat ad
eū socium, vt
tūc nō admit-
tatur, alias sic,
vt ff. quādo ap-
pel. lit. l. 1. §. in
propria.

Adde, quod
communis so-
lut. est, quia nō
interrogat di-
rectō super le-
gato, sed in cō-
sequentiam, se-
cundum glo.
in d. l. omni-
bus. quæ com-
muniter ap-
batur.]

† Sic etiā
clericus
pōt ferre
testimo-
niū in cā
sua eccle-
siæ vt in c.
cum nun-
tius, extra
de testi. v.
bivide gl.
vnicā de
illa mate-
ria.
SYL

Adde Lanfran. de Oria. in cap. quoniam cō-
tra uer. testium nu. 118. extra de prob. & Soc.
in l. si quis ita ff. de reb. dub. & Io. Dilec. de
arte testam. tit. ff. de testa. caut. 9.

† Nihil **CASVS.** Quæsitum est, an in
qualibet materia testamentum scribi pos-
set: & videbatur quod non, sed quod debe-
ret scribi in chartis; vel membranis, tanquā
quod commune sit, ex insolitis enim fraus
præsumitur, de qua valde timetur in testa-
mento: cuius contrarium deciditur, ex eo,
quia in testamentis ipsis voluntas quomo-
docunque cum debitis solennitatibus ex-
pressa est satis.

Item fuit dubitatum, an plura exempla fie-
ri possent testamentorum: & videbatur di-
cendum quod non, propter ambiguitatem:
& quia vnicum faciendum est testamētum,
non plura. cuius contrarium deciditur: quia
cum sit quid intellectuale testamentum, &
si fiant mille exempla, semper vnum est.
Not. testamentum in qualibet materia scri-
bi posse. Item, quod de vno eodemque te-
stamento plures scripturæ confici possunt:
quia semper intellectualiter erit testamen-
tum. Item, quod pluralitas scripturarum
non facit præsumitur pluralitatem facto-
rum. Item, quod quandoque est necessarium
confici plures scripturas. Item, quod in
multis est periculum homini. Item, quod
innumerabile dicitur, quod difficile nu-
meratur.]

In

a ¶ In chartis. sic, sup. de rerum diui. §. lite-
 ¶ Adde l. rā. ¶ Accur.
 i. in prin. **ADDITIO.** Et dic in chartis etiam ra-
 & l. char- tis, secus tamen in alijs instrumentis.
 rā, ff. de b ¶ Et unum sic, ff. eo. l. vnum.
 bon. pos. c ¶ Quod sci-
 secū. tab. licet ut pluri-
 bus fiat codici-
 bus.

d ¶ Imminet.
 Sic in auth. de
 cōsang. & vter
 fra. §. quia ue-
 ro. coll. 6. ¶ Sed
 crū tex. in nūquid ex his
 l. ult. C. de exemplis pro-
 præsc. 30. batur? Respon.
 ann. nō, sine authē-
 tico, ut in au-
 thent. ut spon-
 lar. §. & hoc in
 super coll. 9. &
 ff. de fide inst.
 l. quicumque, &
 ff. de bo. posse.
 secundum tab.
 l. i. §. sed & si
 vnum, sed hic
 ambo sunt pri-
 cipalia.

SYL.

Adde, quod
 hæc opi. com-
 muniter tene-
 tur, non enim
 ita disposuit
 hic testator, ut
 in l. i. §. si quis
 in duobus. ff.
 de bon. pos. se-
 cund. tab.

SYL.

¶ Sed hæc qui-
 dem. **CASVS.**

non figuratur, quia datur regula, & modus
 condendi testamentum nūcupatiuum. No.
 duplicem speciem testamentorum, in scri-
 ptis, & nūcupatiuum. Item, q̄ in eo requirū-
 tur septem testes. Item q̄ debent esse in præ-
 sentia testatoris. Item, q̄ testamentum nū-
 cupatiuum totum est de iure ciuili nec parti-
 cipat cum iure prætorio.

Testium
 numerus,
 qui in te-
 stamenti
 est adhibē-
 dus.

e ¶ Sed hæc. Septem testibus. q̄ quandoque
 nullus uocatur, ut si miles moriatur in bello
 ut no. C. de mil. testam. l. milites. quandoque
 vnus, ut Imperator, ut C. eo. omnium, quan-
 doque duo, (i) ut inter filios, ut C. eo. hac cō-
 sultissima, §. ex imperfecto. Vel si in tentō-
 rio faciat testamentum miles, ut ff. de milit.
 test. Lucius, quandoque tres, uel quatuor, uel
 pauciores, ut C. eo. si non speciali. quandoque
 quinque, ut in testamento rustici, ¶ ut C. eo.
 l. si. §. si autem, quandoque septem, ut gene-
 raliter, ut hic, & C. eo. hac consultiissima, quā-
 doque octo, ut C. qui tes. fac. pos. hac consul-
 tissima,

¶ Adde, quod & in testamentis ad piās cau-
 as sufficiunt duo, secundum communem
 opinio. ut inquit Iul. Clar. de testam. quæst.
 6. & tempore pestis quinque, ut per eundem
 quæst. §. 6.

les causas, quæ huma-
 nis necessitatibus im-
 minent. d

¶ Iure testatur etiam
 quis sine scriptis, decla-
 rata uoluntate coram
 septem testibus. h. d.

¶ Sed ¶ hæc quidem de
 testamentis, quæ ¶ in
 scriptis conficiuntur,
 sufficiunt. Si quis autē
 sine scriptis uoluerit
 ordinare iure ciuili te-
 stamentum, septem te-
 stibus e adhibitis, f &
 sua uoluntate coram g
 eis nūcupata, h sciat
 hoc perfectissimum te-
 stamentum iure ciuili,
 firmumq. constitutū.

¶ De militari testa-
 mento.

¶ Voluntas militis
 in expeditione existē.

¶ Adde, quod si præsens sit is, quem hæredē
 esse uolumus, satis erit eum demonstrare, &
 dicere: Hic mihi hæres esto. l. nemo, ff. de he-
 re. insti. & facit, l. certum, ff. si cer. per.]

h ¶ Nūcupata. inde dicitur nūcupatiuum
 testamentum.

* ¶ Alciatus lib. 2. Parer. c. 32. hanc uocem a
 nūcupandis testibus deriuat, sed (ut opinor)
 rectius Accur. a nūcupanda, id est uiua uo-
 ce notificanda uoluntate.]

¶ De militari testamento.

¶ Visum est supra de testamentis in genere,
 nunc sequitur uidere de testamentis in spe-
 cie Vel aliter: Visum est supra de testamen-
 tis, quæ fiunt secundum communis iuris di-
 spositionem, nunc sequitur uidere de illis,
 quæ fiunt iure priuilegiato, ut est testamen-
 tum militare, ideo.

¶ Adde quod continuatio fit hic per Impe-
 ratorem in prin. dicendo, quod a supradicta
 regula

ADDITIO.

(i) [Etia si sint
 mulieres, & q̄
 alias non es-
 sent idonei, ut
 ibi no, per An-
 gel.]

f ¶ Adhibitis.
 id est rogatis ut
 interfint, &
 sint attentī, ut
 ff. eo. hæredes,
 §. pen. & in au-
 th. de testi. §. &
 licet. in fi. §. col
 lat. 7.

¶ Adde, q̄ ita
 cōmuniter te-
 netur in l. hac
 consultiissima
 C. eo. quod in
 testamento nū-
 cupatiuo req̄-
 ratur rogatus
 testium, quam-
 uis aliqui con-
 trarium sēse-
 rint.]

ADDITIO.
 Et sic debet ar-
 ticulari & pro-
 bari.

g ¶ Coram.
 Scilicet palam
 nominādo hæ-
 redes, ut ff. eo.
 l. hæredes.

Testes de-
 bent roga-
 ri.

¶ Duplicē
 testandi
 modū in-
 dicat idē
 Iust. in au-
 th. de hæ.
 & Falc. §.
 penul.
 ¶ cōiter ap-
 proberur,
 ut p Ale.
 & las. in
 d. l. si.

SYL.

regula excipitur testamentum militum, propter eorum imperitiam, & ideo dicto de his in genere, subiunguntur exceptiones, & testamento in specie, arg. l. item apud §. hoc editum, ff. de iustu.] Est autem miles, qui iuravit a signis non

recedere, ut ff. ex quibus cau. ma. l. pen. & scriptus est in matricula, ubi & alij milites scripti sunt, ut ff. eo. l. ante penul. & per totum tit. sunt & alia necessaria, ut aliquis sit miles, ut diximus, ff. quibus cau. ma. l. pen.

* Horum & in auth. de constonū mand. princi. diserte me §. si. coll. 3. Itē minit VI. miles dicitur a pia l. 1. ff. malo, quod sustinet pro alijs Miles vn vel a mille, quā deditur ex numero mille hominum eligitur, ut ff. eo. l. 1. §. miles. Accur.

Miles cognoscitur per sex signa. **ADDITIO.** Aduertendum est, quod in milite sex sunt necessaria ad hoc, quod habeat priuilegia militibus concessa. Primo, quod ense cingatur, ff. de testam. mili. l. pen. Secundo, quod in numero aliorum ponatur & in matricula, scribatur, ff. de testa. mil. l. ex eo tempore. Tertio, quod praestet sacramentum, quod mortem non erubescit pro republica, neque a signis recedet, ff. ex quib. cau. ma. l. penul. & de ijs qui not. infam. l. 2. §. miles. Quarto, quod stigma, i. nota publica brachijs suis inscribatur, C. de fabri. l. 3. lib. 12. Quinto quod examinetur, C. qui milita. non poss. l. 1. lib. 12. sexto quod non sit negociator, C. neg. nemi. l. 1. lib. 12. †

* Adde l. milites, C. de loc. & condu. Diuisio.

Vpradieta, §. Totus iste titulus diuisi. prin. in duas partes. Primo ponit de militibus testantibus in tentorio, uel in peculio castrē. Secundo de testamento in quali castrensi. secunda ibi Sciendum. Item prima subdiuiditur. Nam primo ponit continuationem per modum remotionis siue exceptionis cū positione noui statuti. Secundo, qualiter priuilegium concessum militibus, quod possunt testari quomodo volunt, intelligatur. Tertio, quod etiam miles mutus, & generaliter defectiuus, potest testari. Quarto, qualiter post missionem testatur. Quinto, quod mutatio status ipsius militis, dum modo interueniat noua voluntas, non uitiat testamentū factum, Secunda ibi, Plane, Tertia ibi, Qui-

nimmo. Quarta ibi, Sed haftenus. Quinta ibi, Sed & si quis. Aret.

† Supradieta. **CASVS** aliter non esset figurandus, cum procedat Imperator tradendo doctrinam excipiendoque a regula du-

bium enim faciebat generalis dispositio supra facta, ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiā militum, quos scire magis decet arma, quam, ll. l. si. C. de iudelit. No. quod voluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet vim testamenti. Itē, quod miles psumitur ignorare iura, & sic quod in militie iuris ignorantia toleratur. Item, quod in testamento militis numerus testium, neque alia solennitas requiritur.]

Miles testando ex- ara expeditionem debet testari secundum ius commune, licet filius familias sit, testari tamen potest. Arc.

litis numerus testium, neque alia solennitas requiritur.]

a † Obseruatio, quae consistit in quatuor, ubi est in scriptis testamentum conditum, vel in sola nuncupatione heredis coram septem testibus, ut supra tit. 1. §. sed cum paulatim, & §. si. & ff. de hered. insti. l. 1. §. qui neque.

b † Imperitiā, C. de iur. delib. l. si. in princ. & de iur. & fac. ign. l. 1.

* † Adde, & propter militie occupationes, ut colligitur hoc eodem loco paulo infra, ibi. videlicet cum in expeditionibus occupati sunt: & §. seq. alioquin minoribus quoque, & mulieribus, & rusticis, in quibus tolerabilis est iuris ignorantia haec tam diligens in testando solennitas remittenda fuisset, quod factum non fuisse credendum est, quia saltem peritiores consulere possunt: quod non licet militibus in expeditionibus occupatis.]

c † Solennitatem, s. circa sigilla, & subscriptiones.

d † Introduxit. sed tunc demum cum in militia sunt, habet priuilegium, ut. C. eo. l. pe. & hic subiicit.

* † Diuersimode tamen. nam plenius habent priuilegium, cum sunt in conflictus, quam in castris non congregantes, ut per gl. j. inf. eo. §. plane.

* † Adde, q. in dubio interpretamur militem iure communi uti voluisse l. 3. & l. in testam. eto. C. de testa. mili. quod intelligendum si mo-

bium enim faciebat generalis dispositio supra facta, ratio autem decisionis ponitur in tex. propter imperitiā militum, quos scire magis decet arma, quam, ll. l. si. C. de iudelit. No. quod voluntas militis in expeditione quoquo modo declarata, habet vim testamenti. Itē, quod miles psumitur ignorare iura, & sic quod in militie iuris ignorantia toleratur. Item, quod in testamento mi-

† Alias siue non scripta.

si modo actus valeat. alias enim præsumeretur potius privilegio usus fuisse l. 3. ff. de mil. test.

¶ Illis autem **CASVS**. Quærebatur, an miles extra expeditionem testari posset iure militari sine fo-

lenitatibus & videbatur dicendum & sic: ratio. n. imperi-

tia assignata militat in ex-

peditione sicut

extra. Cuius cō-

trarium deci-

ditur ex eo, quia

tunc possunt

consulere peri-

tiores, & ita

excludere igno-

rantiam, & ea

quæ ratione oc-

cupationis mi-

litiæ concedun-

tur, cessant, ut

dicatur in glo.

Sed tunc quæ-

ritur, an filius-

fam. miles te-

stari possit: & videbatur, quod nō, per l. pen.

& fin. C. qui testa. fac. poss. cuius contrarium

deciditur. ratio autem assignatur in text.

propter militiam: quia hoc militiæ tributū

est, ut in castrensibus filij pro partibus fam.

habeantur. Not. q. cessante causa privilegij

cessat privilegium, Item, q. milites extra ex-

peditionem debet testari iure cōmuni. Item

q. filiusfam. miles testari potest, dummo-

do testetur iure cōmuni. Item, q. illi, qui

non sunt milites appellantur pagani.

a ¶ Autem pro sed.

b ¶ Adiuuatur. Et nō. quod cessante causa

cessat & effectus.

¶ Adde, quod causa expressa supra, propter

nimiam eorum imperitiam, cessare non ui-

debatur etiam extra expeditionem. Ideo

dic, quod illa est causa remissionis i. gene-

re, sed causa constitutionis Iustinian. de qua

memnit ibi, quod merito. est occupatio cir-

ca rem mili.] Et potest hic sumi argumen-

quod cessante clerico ab ecclesia, & cessat præ-

benda, sic C. de episcop & cleric. l. generali-

ter. 2.

¶ f. contra

maciter, ut

quia ci

¶ Adde, quod hæc q. hodie deciditur in c.

relatum & in c. inter quatuor. & in c. fin. de

ratus a su

cleri. non resi.] Sed arg. contra, ff. de postu.

perio. m. l. 1. §. sexum, quia Calphurnia dedit causam

nime in-

edicto, unde cessante causa cessare debet edi-

fra tēpus

ctum, quod non est verum. Sed hoc ultimū

cōueniēs

generale de causa impulsiva dicit, dictum

ueniat, se-

primum de finali, sine qua res esse non po-

cundum

test.

¶ Adde, quod in dubio causa si est expressa

SYL, in l. si præsuntur, ut dicit gl. in l. cam tale,

§. falsam. in uet. cohæret, ff. de condi. & demon. alias secus gl. in l. v. §. si. de don. & illa dicitur causa finalis, quæ est generalis, ut per Bar. in d. §. si.

c ¶ Et si filij familias. Licet hi alias prohi-

beantur, ut in-

fra tit. i. in pri.

& ff. de do. cau-

sa mortis, l. ta-

is, §. i.

d ¶ Iure tamē

communi. Sci-

licet quantum

ad solennitatē

nō quo ad hoc

ut detur quere-

la contra eius

testamentum,

sicut in alio ue-

terano, qui sui

iuris est, ut C.

de inoffic. test.

l. si §. in his, &

ff. de inoffic. te-

stam. l. Papinia

aus, §. si quis in

tern⁹ Mar-

militia. Item ci Imp.

hoc est verum

quando est do-

rum reuersus, sicut supra prox. dixit alias

utitur speciali iure, sic & iste argument. ff.

eodem. ex militari, §. i. & l. testamenta eo-

rum, §. fina.

Adde, q. si loquimur de iure ff. & C. glo.

vera est. si de iure nouissimo, cōmunis opi-

nio est, q. subiaceat querelæ. secundum glo.

in l. aduersus. ff. de inoff. testa.]

e ¶ Paganorum. A pago quod est villa di-

cit: quasi dicat non milium.

* ¶ Erantque proprie ij. qui domi relinque-

bantur ad agrorum culturam, & reliqua ciui

lia munera.]

¶ Plane. **CASVS**. Quærebatur, an illa ver-

ba (quo quomodo voluntas constet, habeatur

pro testamento) generaliter intelligerentur:

& videbatur dicendum quod sic. quia inde-

finite dicitur, quoquo modo inueniatur vo-

luntas cum scriptura, vel sine, valeat. Tamen

dicatur contrarium, declarando quod intelli-

gitur, quando re vera cōstat voluisse testari:

quia alias illa non est voluntas: puta si per io-

cum. aut adulatorie quid dictum sit. Not. q.

privilegium concessum alicui actui intelli-

gitur, si ille actus sit. Item, quod per privile-

gium militum tam latum non remittitur

numerus duorum testium, quod est de iure

naturali. Item, quod mulier potest esse testis

in testamento militis: verbum enim homo,

ad eam trahitur. Item, quod in testamēto mi-

litis requiritur rogatus testium. Item, q. no-

men hæredis debet exprimi a milite. Item, q.

verba iocosa non disponunt.)

f ¶ Plane. Rescriptit. Ut digest. eodem

diuus,

a ¶ Hominibus saltem duobus, ut ff. eod. Lucius, ff. de testi. vbi & hoc est, quando in tentorio, si autem in conflictu belli, nullo etiam teste uocato, ut C. eo. milites: (i) si autem est domi, iure communi, ut snp. eo. §. illis.

Adde similem

gl. 3. ti. 1. §. ul.

ADDITIONE.

Debet tamen aliquo modo de uoluntate constare, uel per duos testes, uel per cōparationem litterarum, uel alio modo, & facit ut remissa penitus omni solennitate, non de naturali, sed ciuili tantum intelligat Ange.

b ¶ Sermonibus. Forte causa demonstrandi, ut magister discipulo, uel iudi causa, ut

† Tu dic ff. de act. & o

SY L. bli. l. obligatio q. nulla num. substantia, §. si. uel asperatur te fectionis, ut ff. stm, nisi de iure codici. appareat, literæ. †

qđ uolue ¶ Adde uel p xit testari antiphrasim. l. & ad hoc cum quidam, se dispo cum gl. in uer fuerit se bo, affectione, cus in cō C. de lega. uel tractibus. oblatiuis. gl. in ubi in du l. 2. C. in quib. bio uerba ea. col. cen præsümü lib. lib. 11. uel rurobliga commendati

ua, nisi a uis. l. si uero non remunerandi, §. cum qui liud ex cō dam, ff. mand. uel enuntiatiuis, l. ex hac, ff. secturis de dona.]

appareat. c ¶ Nec ullorum. Sic inf. ad l. Falcid. circa

In uerbū princ. sic. C. de rescin. uen. l. ratas.

relinquo, ¶ Quinimmo **CASVS.** Quærebatur, an

SY L. mutus uel surdus, milites, testari possint, &

importet dubium faciebat tex. in §. item surdus, infra

instōne, tit. 1. Tamen contrarium deciditur, quia in

legatu n, milite testante non requiritur formalitas

uel faci solennitarum, sed sufficit quoquo modo

com. uide de uoluntate constare, de qua etiam constare

Joan. Fab. potest per signa & nutus.

hic. Ideo miles surdus, uel mutus, testari pos

† alias fer sunt.

uari, No. summariū. Item, quod miles potest

his testamenta, rata sint, sic intelligi debet, ut utique prius constare debeat, testamentum factum esse, quod & sine scriptura, & a non militantibus fieri potest. † Si ergo miles, de cuius bonis apud te quæritur, † conuocatis ad hoc hominibus a ut uoluntatem suam testaretur, ita locutus est, ut declararet, quem uellet sibi hæredem esse, & cui libertatem tribuere potest uideri sine scripto hoc modo esse testatus, & voluntas eius rata habenda est. Cæterum si (ut plerumque sermonibus b fieri solet) dixit alicui, Ego te hæredem facio, uel, Bona mea tibi relinquo, non oportet hoc pro testamento † obseruari.

uis. l. si uero non remunerandi, §. cum qui dam, ff. mand. uel enuntiatiuis, l. ex hac, ff.

c ¶ Nec ullorum. Sic inf. ad l. Falcid. circa

princ. sic. C. de rescin. uen. l. ratas.

¶ Quinimmo **CASVS.** Quærebatur, an

mutus uel surdus, milites, testari possint, &

dubium faciebat tex. in §. item surdus, infra

instōne, tit. 1. Tamen contrarium deciditur, quia in

legatu n, milite testante non requiritur formalitas

solennitarum, sed sufficit quoquo modo

de uoluntate constare, de qua etiam constare

potest per signa & nutus.

Ideo miles surdus, uel mutus, testari pos

sunt.

No. summariū. Item, quod miles potest

nutu instituire hæredem, intellige, nisi aliter nominare possit. Item quod non solum mutus, uel surdus testari possunt, sed mutus & surdus simul.

¶ Quinimmo. Habet priuilegium circa

Nec ullorum magis

interest, quam ipsorum, quibus id priuilegium datum est huiusmodi exemplum non admitti, alioquin non difficulter, post mortem alicuius militis testes existerent, qui affirmarent se audisse dicentem, se relinquere bona, cui uisum sit, & per hoc uera iudicia subuerterentur.

¶ Miles, licet sit mutus, uel surdus, tamen testatur. Are.

¶ Quin immo d & mutus, e & surdus milites testamentum facere potest.

¶ Miles post missionem iure communi testatur, & ante factum testamentum ualeat intra annum etiam qđ conditio in eo adiecta duraret post annū. h. d.

quasi hæc perpetuo concessa sint. Cuius contrarium deciditur, quia cum ratione occupationum militarium concedantur, his cessantibus cessat priuilegium. datur autem anni spatium ad mutandum testamentum, & ideo conditio ueniens post annum non uitiatur, quia retrahitur ad diem mortis, uel aditæ hæreditatis, ut dicitur in gl.

Not quod priuilegium concessum respectu certæ qualitatis durat ea durante. Item, quod cessante causa priuilegi cessat priuilegium.

Item, quod miles non exercens militiam nō gaudet militum priuilegio. Item, quod testamentum iure militari factum durat per annum post missionem,

solennitatem, quinimmo & circa substantiam testi, ut qui alias testari non posset, hic tamen possit, ut ff. eodem l. 4.

c ¶ Mutus. siue natura, siue casu, ut sit priuilegium aliquod, ut C. qui test. fa. pos. discretis. & hoc iure naturali, ut ff. eod. iure militari. Accursius. Dummodo appareat ipsum sic uoluisse testari per signa sua quæ per notas potuerunt interpretari.

* ¶ Adde similem glo. §. Item surdus. in uer. ceteris, & ibi Aldebran. inf. tit. 1.]

¶ Sed hætenus **CASVS** Quæsitū fuit, an post missionem durēt priuilegia militū, & uidebatur, quod sic, in memoriam pristina militiæ,

Item

SY L.

Item, quod conditio retrahitur. Item, quod ad validitatem testamenti inspicitur tempus mortis non conditionis existentis.]

a ¶ Sed haftenus. Quidam ducunt hic non esse, §. & asse-

runt, q. omne privilegium, quod habet miles, perdit, cum redit de militia. Sed nos dicimus, §. hic esse, & distinguimus

¶ Idem Pla. hic.

¶ inter privilegium, quod habet ut testetur qui alias teri non potest, ut filiusfamilias, & mutus, ut illud duret post reversionem, ut supra proxim. §. & §. sed testari, & ff. eodem. Tribunus. in princip. Alia vero privilegia, quae habet in testando, finiantur, ut hic, & supra eodem. §. illis autem.

Adde, quod opin. glo. communiter tenetur hic, q. etiam post missionem filiusfam. & mutus testentur.]

Ad hanc glo. vide Iul. Clar. de testam. quae stio. 19. attestatur esse communiter approbatam.

b ¶ Illis. Scilicet militibus, ut reliqua privilegia scilicet de numero, testium habeant in testando, & sic non refertur ad proximum paragra.

c ¶ Post missionem honestam. Scilicet finito tempore militiae, uel causariam, si ante tempus ex necessitate recessit. ¶ si autem ignominiosa est missio, desinit statim ualere, ut ff. eodem testamenta eorum, & C. eod. Lex testamento. Sed similes de capitali crimine damnatus fuerit, si quidem de communi ut homicidio, & simili non poterit amodo testari, ff. de ue. & mi. suc. lege prima in fin. Si autem militari ut quia alienauit arma, uel similia, quae numerantur, ff. de re mil. l. secunda & tercia. (& idem etiam de fide rupta) non potest testari, ut ff. eodem lege, ex militari. alias poterit in castrensibus tantum, si ei hoc in sententia permixtum fuerit, alias non, ¶ ut ff. de in iur. rup. testam. si quis filio exheredato, §. sed & si quis fuerit capite & de leg. 3. l. si quis in prin. §. miles.

Adde, quod hoc in pagano fieri non posset dicto §. miles nisi ex causa, ut per Ale-

xand. in l. & militibus, C. eodem, & dicunt docto. hic.

d ¶ Valere. Quia conditio retrahitur, ut ff. de peri. & com. rei vend. l. necessario, §. 1. & qui po. in pig. hab. l. ultim. & facit, ff. eodem, quod dicitur & l. quod constitutum.

Sed & si quis ante militiam **C A S V S.** Quaesitum est, an testamentum non iure factum a pagano, si miles efficiatur, & aliquid addatur, confirmetur, & uidebatur, quod non, quia cum a principio non ualuerit, non uidetur, quod possit ex tempore aliquo modo confirmari. Cuius contrarium respondetur ea ratione, quia cum aliquid addat uel minuat, uidetur nouum quid facere, leg. ius civile, digestis de iustitia & iur. unde sicut si ita disposuisset tunc ualeret, ita debet ualere, quando constat, quod illam uoluit esse suam uoluntatem.

¶ Testamentum factum ante militiam sine solennitate ualeat, si post militiam apparet de militis uoluntate. idem, si miles post testum fuerit capite minutus. Aret.

Item dubitabatur, nunquid capitis diminutione, testamentum prius factum irritaretur in milite, & ratio dubitandi colligitur ex §. ex alio infra quibus modis testament. infir. Tamen contrarium deciditur fauore militiae, quia si durauit in eadem uoluntate, facit testamentum ualere.

No. quod testamentum non iure factum ante militiam non ualeat, etiam eo effecto milite, & nihil aliud faciente.

Item, quod aperiens testamentum ante factum uidetur illud uelle inuvalidare, nisi alia adiciat, & ita colligitur hic in versicu. & quaedam adiecit, ex quo nota imperitiam aliquorum hic qui intelligebant resignare, idest sigillare, nam resignare importat aperire.

Item, quod addens aliquid & detrahens in ceteris uidetur approbare.

Item, quod addens, uel detrahens dicitur de nouo facere.

Item, quod agitur ex confirmante, non ex confirmatio.

Item, quod militis testamentum capitis diminutione non irritatur,

a ¶ Re-

SYL.

a) Resignauit . idest sigilla aperuit , & remouit, vt. ff. eodem l. Tribunus. §. cum aliquis.

b) Adiecit Vt. ff. de iure cod. l. conficiuntur. §. si miles.

c) Detrahit.

† Istagl. non est Accu. sed lo. Fab.

† Nota ex hoc verbo , quod detrahens in vno articulo, in alijs confirmare videtur.

Et sic nota inducta ad vnu finem operari contrarium : quod facit, vt per instrumentum emphyteuticum probetur dominiū. Ioan. Fab.

d) Ex noua. Nota, quod ab initio non valuit ex post facto tamē conualescit.

* Male notat hoc ex isto text. quia hæc est noua voluntas, & consequenter nouum testamentum.

e) Valet, qd assignauit postea. Vel dic, sicut nunc de nouo facere potest, vetus non rescinditur, & secundum hoc dic, noua voluntate, scilicet tacite, aliud in pagano, vt infra quibus mo. testat. inf. §. alio.

† Sciendum.

SY L.

C A S V S

non est figurandus, cum referat concessionem, & priuilegium quasi castrensis tributum.

Nora quod filiusfamilias in quasi castrensis recte testatur, si iure communi testamentum conficiat.

Item quod quando aliquid facere conceditur in priuilegium alicui intelligitur concessum, ut illud faciat secundum legum ordinationem.

f) Leges. Scilicet Digestorum, vt digest. de colla. bono, lege prima, paragrafo nec

Sed & si quis ante militiam non iure fecit testamentum, & miles factus, & in expeditione degens resignauit illud, & quædam adiecit, b siue detrahit, c vel alias manifestata est militis voluntas hoc ualere uolentis, dicendum est ualere hoc testamentum, quasi ex noua d militis uoluntate. Denique & si in arrogationem datus fuerit miles, vel filiusfamilias emancipatus est, testamentum eius † quasi ex noua militis uoluntate ualeat, nec uidetur e capitis diminutione irritum fieri.

Filiusfamilias in quasi castrensi potest facere testamentum secundum ius commune Ang.

† Sciendum tamen est, quod ad exemplū castrensis peculij, tam

castrense. †

g) Constitutiones, vt C. de assessore. l. velut, & C. de aduocatis diuerso. iudicio. lege, Fori. & alia plures. Accursius.

h) Quibusdam, vt Consulibus, & præfectoris legionum,

anteriores leges f, quā principales constitutiones g quibusdam h quasi castrensis † dederunt peculia, & horum quibusdam permissum erat, etiam in potestate degentibus, testari, † nostra id constitutio i latius extendens permisit omnibus † in huiusmodi k peculij testari quidem, sed iure communi, l cuius constitutionis tenore perspecto, licentia est nihil eorum, quæ ad præfectoris ius pertinent, ignorare.

Quibus non est permittum facere testamentum.

Filius in potestate testari non potest, etiam patre consentiente, nisi de peculio castrensi, uel quasi, de quo & veteranus, patre etiam inuito, disponere potest, h. d.

cio, si testamento, ut C. de inofficio. testam. l. fina.

ADDITIO. Dic, q, hodie hoc non est verum, imo subiacet querelæ, secundum communem sententiam, si parentes prætereant, uel exhæredet sine causa ut §. & hæc quidē. in auth. ut cum de appel. cognosci Ang.

† Quibus non est permittum facere testamentum.

† Quia continuatio fit per glo. i. quæ communis est, non expedit aliter continuare, ut præ.

† Adde. l. i. §. hoc autem ad Sen. Trebel.

& prædibus prouinciarū, qui sunt filijfamilias, vt C. de inoff. test. l. fin.

* Adde alias personas, quas enumerat Accursius in §. i. in vers. castrensis, sup. tit. 2.

i) Constitutio. C. de inoff. test. l. fi.

k In huiusmodi Scilicet castrensis & quasi: nam in aduentitio non potest, licet habeat proprietatem, vt C. de bon. quæ lib. l. fi. §. filij autē familias.

† Adde hoc verum etiam in ijs aduentitijs, in quibus patri non queritur vsusfructus, secundum communem opin. in l. i. §. in filij, ff. ad Treb.)

De hoc latissime lul. Cla. de testa. q. 18.

l) Iure cōi. Nisi sit miles in castris, vt supra. eo. i. prin. Item tale testamentū nō expugnatur per querelā inofficio.

† alias dederunt.

† alias qd nra constitutio la- tius &c.

† Alias in his tantū modo peculij.

SY L.

SY L.

Continua- tio.

Diuifio.

præfertim cum Impe. ipfe annectat titulum hunc præcedentibus in primis verbis.

Non tamen. ¶ Iste titulus diuiditur in septem partes: quia enumerantur septem gradus personarum. Et primò ponit de filiofamilias. Secundo de impubere. Tertio, de furioso. Quarto, de prodigo. Quinto ponit de furdo, & muto. Sexto, de cæco. Septimò, de capro ab hostibus. Secunda ibi, Præterea. Tertia ibi. Itē furiosi. Quarta ibi, Item prodigus. Quinta ibi, Item furdo & mutus. Sexta ibi, Cæcus. Septima ibi, Eius qui. Aret.

CASVS.

non figuratur, aliter cum tradat doctrinā, & enumeret personas prohibitas testari. sola enim difficul-

tas uidebatur, quod quamuis quis filiusfamilias testatus sit, si tamen cum tali testamento decesserit iam effectus patet. profecto uidebatur testamentum ualere, quia cum testamentum accipiat confirmationem ex morte illud tempus uidebatur inspiciendum, quia eo tempore re uera potest dici testatorem id disponere, quod facit. Cuius contrarium deciditur ex regula. Quæ ab initio non ualent, tractu temporis non confirmantur, cū hic non præsupponatur aliquid aliud interuenisse, nisi curius temporis nō aliquis actus positius, u. in §. sed & si quis, supra titu. 1. No. quod edictum de testamentis est prohibitum certarum personarum. Item, quod filiusfamilias non testatur nisi in peculio castrensi, uel quasi. Item, quod per militiam quis nō liberatur a potestate patris. Item, quod creditores patris non habent regressum contra peculium castrense filij ratione debitorum patris. Item, quod testamentum nullum, tra. u. temporis, etiam cessante impedimento ob quod non ualeat, non reassumit uires.

¶ Ista glo. a ¶ Non tamen. Videbatur quemlibet seruauantem, supra dicta posse testari, sed contrarium est in tredecim casibus, qui in titulo isto pro parte dicuntur. † Et hoc est, quod

dicat, non tamen &c. & nota, infra eodem, §. fina. Accur.

b ¶ Statim. id est, in primis, uel statim, id est eo ipso.

c ¶ Permisserint. Sed causa mortis filius donare potest patre consentiente, ut ff. de donatione. causa mort. l. tam is in fin. Et ratio diuersitatis est, quia testamentum ex libero non alieno arbitrio debet procedere, ut ff. de hered. institu. l. illa institutio.

Quod quidem ius g ab initio tantum militantibus datum est, tam ex auctoritate diui Augusti, h quam Neruæ, necnon optimi † Imperatoris Traiani, postea vero subscriptione i diui Adriani, etiā dimissus a militia, id est veteranis k concessum est. Itaque si quidem fecerint de castrensi peculio testamentum, pertinebit hoc ad eum, quem heredem reliquerunt si vero intestati decesserint, nullis l liberis, vel fratribus superstitibus,

ra, quod pater emancipet filium quantum ad istum actum testandi, & in reliquis reuocet eum in potestate.

d ¶ Nihilomagus, id est, non ideo magis, habet enim in se negatiuam sicut nihilominus, affirmatiuam. Accur.

e ¶ lis. Scilicet castrense uel quasi castrense peculium habentibus, ut supra titu. proximo. §. fina.

f ¶ Constitutionibus. Extrauagantibus.

g ¶ Quod quidem ius. Scilicet posse testari in castrensis.

h ¶ Augusti quam Neruæ &c. quorum dicta non habemus.

i ¶ Subscriptione. cuius uerba non habemus.

k ¶ Veteranis. Scilicet filijsfamilias, de quibus hic loquitur. ¶ Veteranus diffinitur etiam a iureconsulto, fere eodem modo quo hic ab Imp. in l. sed & milites, §. qui autem, veteranus de excusatione tutor.

l ¶ Nullis liberis, uel fratribus. Nam liberi defuncti militis & fratres patrem excludant, ut C. con. de suc. l. h. l. odie soli liberi militis, ut in auth. de her. ab intesta. veni. in prin. ver. si quis igitur coll. 11.

Filiusfamilias, licet per arri nō possit, bene pōt donare causa mortis.

SYL.

Traianū, optimi principis cognomine decoretur fuisse a Senatore in populo Romano consensu omnium testat. Pli. io Paneg. Nihilomagus & nihilominus differunt.

A. D. D.

ADDITIO. Quibus non extantibus succedit una cum fratribus, ut eod. tit. §. si vero cum. dummodo castrense deferatur tanquam hereditas, ut inf. prox. Ioan. Fab. & Ang.

a Iure communi non hereditario, sed tantum occupanti peculium. p. fectitium, uel aduentitium, ut ff. de castre. pecu. l. 2. hodie videtur etiam iure hereditario, ut in auth. de hære. ab intest. ue. §. si igitur defunctus, coll. 9.

q Adde, quod idem erat de iure C. l. quod scitis, & ibi Bar. C. de bon. quæ lib.]

b Commune. Sic, sup. per quas perso. nob. acqui. §. 1.

e Iure civili scilicet antiquo, sic sup. per quas perso. nob. acqui. §. 1.

d Peculia, scilicet aduentitia, & profectitia, nã castrensia, uel quasi etiam iure ueteri non acquirebantur patri, ut ff. de coll. bono. l. 9. nec castrense.

e Nostris. Et aliena & nostra sunt, ut C. de bo. ma. & de bo. quæ lib. per totum.

f Non acquiruntur. s. nobis patribus.

g Inutile est. Quia quod ab initio non ualeat, ex tractu temporis non conualescit arg. inf. tit. 1. circa princ. (i) Arg. contra, C. de nup. & si contra. Sol. ibi. non ualuit matrimonium ex primo, sed ex nouo post matrimonium consensu.

ADDITIO. (i) Et hoc uerum indistincte, si defectus sit in persona hæredis, idem si in persona testantis, ut quia sit intestabilis, secus si oneratus creditoribus seruos instituere nequeat, ut l. ei qui soluendo, ff. de hæred. insti. defectus quoque solennitatis, ut in numero septem testium rogatorum, ex post facto confirmari non potest, nisi in casu l. 1. C. de fideicom. & l. testamento, C. de fideicom. lib. secus si respiciat fauorem priuatum, l. filio præterito. ff. de inu. te. Ang.

h Decefferit, Nô idem de seruo testante, si

fideicom. sit relictum, quia ualet, si durat uoluntas, ut ff. de leg. 3. l. 1. §. 1.

q Adde tamen, q. hanc durationem uoluntatis oportebit probare per quinque testes, ut per Bar. in d. §. 1.

videlicet ijs, quæ ex facris constitutionibus, & præcipue nostris, e propter diuersas causas non acquiruntur. f

q Præter hos igitur, qui castrense peculiū, vel quasi castrense habent, si quis alius filiusfam. testamentum fecerit, inutile est, licet suæ potestatis factus decefferit. h

Impuberis, aut furio si testamentum non ualeat, etiam si pubes, uel sanus decefferit, nisi ante furorem, uel eo tempore, quo intermissus est, sit factum. hoc dicit.

q Præterea testamentum facere non possunt impuberes, i quia

contrarium dicitur ea ratione, quia inspiciendum est respectu habilitatis personæ testantis tempus conditi testamenti, quando sumus in eo, quod fauore publico est introductum. No. q. impubes testari non potest, & ratione quare. Item, q. testamentum nullum respectu personæ testantis nō reconualescit, licet persona fiat habilis. Item, q. testamentum recte factum non irritatur per furorem superuenientem. Item q. facilius quid impeditur faciendum, quam factum tollatur, & quod quando furiosus habet dilucida interualla, potest testari.]

i Impuberes. sed ex quo tetigerunt de uultu die 14. uel 12. annis, satis est fauore testamenti, ut ff. eodem, qua ætate. Idem in usucapione, ut ff. de ufuca. l. in usucapionibus. Secus in præscriptionibus odiosis, ut ff. de act. & obl. in omnibus. Item secus, ubi est fauor eius, qui uult protogare, ut in contractibus a minore factis, ut ff. de mi. l. 3. §. minor.

Amplia, ut nec filia, quæ est in potestate patris possit testari de dote sua aduentitia. Ale. in l. seniu nu 3. C. qui tes. fac. pos. nisi ad pias causas, & patris consensu lo. Dilec. de arte testan. tit. de his, qui non hab. fact. testa. cau. 1.

q Præterea testamentum.

CASVS. eodem mō figuratur, ut in §. superiore, quia ex eisdem rationibus decisio constat & dum quaritur, an superueniente furore testamentum irritetur, dubium faciebat, quia deuenerat ad casum, a quo incipere non poterat, & iō videbatur nō valere. Cuius

Facit ad istum §. quod dicitur c. sicut tenor iusta glo. super ver. mentem extr. de reg.

SYL.

SYL.

q Adde,

11.1.
f. 1.

q alias id quod in.

q alias ac si.

Tēporis tractus si conualidat inualidum.

q alias nu merentur

SYL.

Adde, q. quando queritur, utrum dies ce-
pta habeatur pro completa, concludendum
est in fauorabilibus, quod sic in odiosis, q.
non, in mixtis attenditur fauor, ita Ioan. de
Pla. & alij hic & est glo. in l. 3. §. minorem,
ff. de mino.]

Adeo quidem
verum est, qd
dr hic de im-

Etia ad
pias cas. ut
Bar. in l. 1.
in 1. q. C.
de sacros.
eccl. stari po-
ssunt ad
pias causas,
+ alias ite
furiosi no
possunt. Barto. l. 1. C. de
furiosi no
possunt.

Ad hoc
vide Dec.
in l. in ne
gocijs, ff.
de reg. iu.

a Iudicium
est. i. discretio,
vt ff. d. iud. c. si
prator. §. non
aut. Qnque po-
nitur pro sen-
tentia, ut, rei iu-
dicatae standu
est, ut C. de re
iud. l. 1. Qnque
pro instan. ia causae trienij, vt C. de iud. l. pro
perandum pro eo. Quandoque pro actione,
vt iudicium familiae ercisc. uel communi di-
uidundo, ut inf. de offi. iud. §. si familiae erciscun. & §. fina.

* Hanc glo. sequitur & commendat Iaso.
inf. de actio. in prin. col. 1. & Dec. in rubr. ex-
tra, de iud. col. 5.]

ADDITIONIO. Quandoque pro lite siue co-
trouersia, ut iudicium pendet super heredita-
te, ut ff. ad Trebel. l. 1. 2. resp. Quandoque pro
auctoritate, ut negotia ecclesiastica non sunt
disponenda laicorum iudicio. i. auctoritate.
extra de iudi. c. decernimus. Quandoque pro
foro, vt causa iur. patronatus definiri debet ec-
clesiastico iudicio. i. foro. c. quanto. ext. de iu-
di. Qnque pro arbitrio, ff. qui satisd. cog. arbi-
trio. Si enim arbiter est iudex, ergo arbitriu
est iudicium. Quandoque pro ultima uolun-
tate, ut, iudicium testatoris cassum esse non
debet, C. de sacros. eccle. l. 1. Quandoque pro
quaestione, ut ciuiliis causa in iudicium. i. in
quaestionem deducta cum criminali, post
criminales est distinguenda. C. de ordi. iud.
l. si. Quandoque pro discussione siue iuris di-
quisitione, ut in rub. de iud. ff. & C. Quando-
que pro potestate iudicandi, ut ff. de iudi. l. 1.
iudicium soluitur ueritate eo, qui iudicare ius-
ferat. Quandoque pro perniciie siue damna-
tione, ut ibi. Qui manducat & bibit indi-
gue corpus & sanguinem Domini, iudiciu si
bi manducat & bibit. Quandoque pro pena,
vt ibi, Qui bona egerunt, ibunt in uitam eter-
nam, qui uero mala in resurrectionem iudi-
cij. i. poenae aeternae. Quandoque pro proces-
su iudiciali, ut c. 1. de iud. lib. 6.

b Item furiosi, Repete, non possunt te-

stamentum facere.

** Adde, quod furiosus, dum uiget furor,
non solum testamentum facere prohibetur,
tur, sed etiam nullum aliud negotium gerere
potest, quia non intelligit quod agit, §. Mu-

uidentur: certe eo,
quod ante furorem fe-
cerint testamento +
valente, Nam neque
testamentum + recte
factum, neque ullum
aliud negotium e recte
gestum, postea furor
interueniens perimit.

**Non ualet testamen-
tum prodigi factum
post interdictum, sed
prius factum sic. An-
gel.**

est qui & demens, ** quod discrimen ex
Cic. quoque lib. 3. Tuscul. & ex Bald. l. 2. C. de
cur. furi. & in l. si furiosi. C. de nup. cognosci-
tur, quamuis Alc. lib. l. arer. 2. c. 16. eos aliter
differre censeat.]

d Testari ut C. eodem, furiosum in prin-
cipio.

ADDITIONIO. Idem in dubio, si tempus
testamenti erat remotum a tempore furoris,
sed si uicinum, tunc ex qualitate ipsius actus
praesumitur fuisse sanae mentis, uel non.
Et qualiter probetur furor, uide Angelus
hic.

e Negocium, ut usucapionem inchoa-
tam, ut ff. de usucap. iusto, §. eum, uel pos-
sessionem quaesitam, ut ff. de acquir. posse.
si is qui animo, sic, ff. de pecu. l. quam Tube-
ronis, in princ.

Idem prodigus. **CASVS.** non figura-
bitur in hoc & seq. §. quia idem poni potest,
qui in superioribus cum eadem penitus sit
dubitatio quo ad confirmandum testamen-
tum ante uisum factum. Quando enim in-
terdictum est bonis, uel quis surdus aut mu-
tus est a natura prohibetur testari ex impos-
sibilitate iuris aut facti. No. quod prodigus,
cui interdicta est suorum bonorum admini-
stratio, testari non potest. Item quod hoc in-
terdictum debet fieri per iudicem. Item qd
qui audire potest, sed cum difficultate, non
impeditur testari. Item quod aliqui non lo-
quuntur a natura, aliqui ex accidenti. Item
quod haec uicia muti & surdi non tollunt
testamentum iam factum. Item quod ille
proprie dicitur mutus, qui nullo modo po-
test loqui, proprie surdus, qui nullo modo
potest audire.]

Inst. it,

Q

a. Item

tum. ver. furio-
sus, inf. de inu-
ti. stip.

c Furiosi.

Hac ratione
idem in men-
te capto dicam
ut argum. ff. de
verb. obl. a Ti-
tio. in fi.

* Adde, qd
furiosus, &
in te capto iura
differunt, qd
furiosus rabie
quadam animi
agitatur, men-
te capto ma-
gis in quiete e,
nullaque extri-
secus ligna o-
dit, idemque

Tamen
si illud su-
perueniente
furore
ciderint,
l. ul. ff. de
SYL.
iniur. rup.
+ alias ri-
te.

Prodigus quis est. a ¶ Item prodigus, prodigus est. qui neque finem, neque modum habet in expensis, ut. ff. de cura. fur. l. r.

* ¶ No. quod furiosus, & prodigus æquiparentur, l. furiosi. vbi hoc Dec. declarat, ff. de reg. iur.

Et usque adeo verum est qd dñ in isto text. vt nec ad pias causas testari possit. Ba. l. r. nu. 17. C. de sacros. eccle. Ale. conf. 182. sub nu. 6. lib. 5.

b ¶ Administratio interdicta est. si dicas a iudice, planū est, si dicas a lege, ut quia crimē l. iul. ma. commisit multo minus testatur, sed & tunc prius factum rumpitur, ut C. ad l. iul. maie. l. fi.

¶ Adde, quod etiam si notorie sit prodigus, nisi ei sit interdictū, poterit testari, alienare, & contrahere. nisi hoc faciat in vsum manifestæ prodigalitatis, & sufficit proclama-

SYL.

factum cum causæ cognitione ita communiter concludunt docto. in l. is cui, ff. de verbo. obligatio.]

c ¶ Ratum est. Quid si fiat interdictio, cum tamen non sit prodigus? Respon. forte non valet interdictio, arg. ff. de tut. & cura. da. ab ijs. l. Seia. (i) Sed contrarium verum est, cum sit facta contra ius litigatoris tantum, non contra ius legis, ff. quæ sen. sine appellatio. re. l. r. in princi. §. 1. & C. quando prouo. non est necesse l. 2. Vide c. cum inter. ext. de re iur.

Additio. ¶ Adde, quod hæc est communis opin. in l. is cui, ff. de verb. obl. & hic.]

SYL.

ADDITION. (i) Et hoc verum, quando datus est simpliciter curator impuberi tanquam puberi, ut l. si tutor petitus, ff. de tuto. & cur. da. ab ijs. secus tanquam prodigo, cū non sit, ut hic in fi. & est ratio, quia pupillū declarat natura, sed prodigum ipse iudex, uel quia curatoris datio facilius. i. solo tractu temporis perdit vires, quā prodigalitas, ubi

exigitur certitudo redditus ad sanam mentem Ang.

d ¶ Item surdas. Non semper, sed quandoque possunt secundum distinctionem seq.

e ¶ De eo surdo, sic. inf. de inut. stip. §. mutū.

f ¶ Et eruditi. si in moribus.

* ¶ Literatos, & eruditos accipe, literis & doctrina præditos.]

g ¶ Amittūt. Et maxime impij aduocati.

ADDITION. Vt in eo puniatur in quo deliquerunt. c. literas. de temp. ord. c. pastoralis. de iur. pa. & c. si. de immu. ecclesi. cum si. quia per quæ quis peccat, per hæc & torque-

tur. h ¶ Constitutio, vt C. qui test. fac. pos. discretis.

i Certis, vt mutus & surdus casu, uel mutus tantū, siue natura, siue casu, si scribere nouit, sua manuscribat testamentum. Si autem per alium scribere velit,

impetret hoc a principe, ut ff. eod. si mutus. Item si surdus tantum casu est uel etiam natura testetur si vult, si potest loqui articulate, vt C. qui test. fac. pos. discretis, si autem natura est surdus & mutus non potest, nisi sit miles, ut sup. tit. 1. §. quinimmo.

¶ Adde, quod surdus & mutus a natura non potest testari, nisi sit miles, uel ad pias causas secundum aliquos vel ex dispensatione principis, si uero ex accidenti, & sciat scribere, & sua manu scribat, ualet testamentum, surdus autem, siue a natura, siue ex accidenti, siue sciat scribere, siue non, potest. l. discretis. & ibi per omnes. C. co.]

k ¶ Sed si quis sic, supra eod. §. præterea, & §. furiosi.

¶ Cæcus. **CASVS** figuratur sic. Quærebatur, an cæcus testari posset iure communi, & videbatur dicendum qd sic, quia in eo nullus erat animi defectus, sed tantum corporis, cuius contrarium deciditur, sed adhibe-

SYL.

SYL.

tur sua solemnitas ut scilicet testetur per nūcupationem, per modum traditum in l. hac consultissima, C. eo. Item quarebatur, an captus ab hostibus posset testari: & videbatur, qd sic, saltem eo redeunte, quali iure postliminii censeatur

semper fuisse in ciuitate & libertate cuius contrariū deciditur, quia cū tempore conditi testamenti sit seruus, nō potest testari, nec remoto impedimento cōfirmatur, ut dictum est supra in alijs, secus in facto prius, per rationem positā in text. Not. summarium.

a ¶ Cecus. Naturaliter, uel casu, & orbarus utroque lumine, secus si vno tantum. ut C. de excu. tuto. l. frater.

Testi per b ¶ Per obseruauationem, scilicet ut coram 7. testibus & tabellione, uel alio loco eius, si non inueniatur tabellio, dilucidius uoluntatem suam declararet, & in h̄ heredibus, & in legatis, & omnia in scriptis referantur, ut C. eod. hac consultissima.

** Adde, qd de forma testi cēci est, ut præcedat h̄redis institutio, & ideo si secus fiat, nō ualet, ut tenent Cy. & alij in d. l. hac consultissima, & Bartho. Cepol. caut. 90.] Vide circa formam testi cēci omnino quæ scribit Io. Dilec de arte testam. tit. de ijs qui non habēt fac. test. caut. 8. dicet quod etiam in testamento cēci inter liberos duo sufficiant testes, nec requiritur aliqua alia forma uel solemnitas. tradunt Doct. maxime Bal. & las. in d. l. hac consultissima.

c ¶ Patris nostri, alias mei. sic, supra de don. §. est & aliud.

** Adde, qd cecus nec pro alio postulare, nec iudicandi officio fungi, nec magistratum gerere potest, sed ante adeptum retinet, l. i. §. cecum. ff. de postul. quam uide, quia est pulcherrimus.]

d ¶ Eius. Apud hostes, scilicet ut captus, uel obses, ut ff. eod. l. obsides.

* ¶ Bene admonet Accur. ut hunc locum intelligamus de illis qui apud hostes sunt capti, uel obsides. nam qui apud hostes aliter sunt, ut qui ibi legatione funguntur, utique

testari possunt, l. qui a latronibus, ff. de testa. l. e ¶ Non ualet. Quia serui sunt, uel quasi, ut sup. de iur. perso. §. serui & ff. de li. ho. ex h. l. 2. * ¶ Aliud est in codicillis apud hostes factis, si confirmati fuerint testamento ante captiuitatem cō-

ditio, isque testator redierit. l. in bello, §. co-

dicilli, ff. de capt. f ¶ Fuerat ante captiuitatē. g ¶ Postliminii. Quod fingit eum semper in ciuitate fuisse, ut supra quibus modis. ius pat. pot. sol. §. si ab hostibus non autem. l. Cornelia ita fingitur, & quod dicitur, C. de cap. l. i. & l. capti. improprie ponitur lex Cornelia pro iure postliminii. h ¶ Ex lege Legis Cor-

Cornelia. quæ neliæ fingit eum prius.

¶ De exheredatione liberorum. ¶ Filius aut institui aut nominatim exheredari debet, alias testamentum non ualet,

ma hora captiuitatis mortuum, & sic liberū, ut ff. eo. l. lege Cornelia. aliud esset si nulla esset fictio, ut in seruo p̄næ facto, ut inf. quib. mod. testa. infirm. §. non tamen.

* ¶ Lex hæc Cornelia dicitur lata primo Punico bello, cum tot Romanorum milla cum Regulo capta essent, nec redimerentur, ut eorum testamenta ante captiuitatem facta ualerent, quasi hi præuia hora captiuitatis decessissent.

¶ Adde qd patre existente apud hostes filius faciat testamentum, deinde pater redeat, tale testamentum non ualet, ita dicit gl. communiter approbata in l. ul. §. ita. C. de sen. pa.

¶ Vltimo not. qd 14. sunt persone & plures, quæ testari non possunt. Filius familias. Item seruus, ut sup. co. in prin. & ff. eo. si filius. Item impubes. Item furiosus. Item mentecaptus. Item prodigus. Item mutus. Item cecus. Item surdus, ut sup. eo. §. præterea, & §. item furiosus, §. prodigus. §. item surdus, & §. cecus. Item damnatus ad mortem naturalem, uel ciuilem, ut ff. eo. l. eius qui. §. i. usque ad finem. Item obses, ut ff. eo. tit. l. obsides.

¶ Adde, nisi sint obsides inter ciuitatem & ciuitatem, inter quas capti non fiunt serui. l. si quis ingenuam, §. pen. de cap.]

¶ Item crimine famoso damnatus, ut ff. eo. is cui, §. si. & l. cum lege. Item de statu suo dubitantes, ut ff. eo. de stat. & l. qui in domini.

Q 2 Item

Testm fa-
cere mul-
tis prohi-
bet a iure

S Y L.

Item monachus, ut in auth. de monach. §. il-
lud, sed hodie secundum quosdam corrigi-
tur, ut in auth. de sanc. Episc. §. si qua mulier.
Item is, cui interdicitur bona lege, ut C. de
hæ. & manich. l. manichæos, & ad l. lul. ma.

Versus.

L. ult. Vnde ver-
sus. Testari ne-
queunt, impu-
bes, religiosus,
Morti damna-
tus, & sub pa-
tre filius, obles.
Prodigus, &
stultus dubius,
seruus, furio-
sus, Crimine
damnatus, cū
muto, surdus,
& illum, Qui
maiestatem læ-
sit, cæcum quo
que iungas. In
monachis di-
stingue, quod

**etiam si postea deces-
serit, filii vero & alij
descendentes de iure
antiquo præteriti ha-
bebant ius accrescen-
di, & inter ceteros ex-
hæredantur exhæreda-
tio autem nominum
fit dupliciter. hoc.**

Non tamen, a ut
Nomino ualeat te

nouitius ante professionem potest testari,
post uero professionem non, nisi inter libe-
ros, siquidem est professus in monasterio ca-
paci bonorum immobilium, ita Clarus de
testam. q. 28.

De exhæredatione hoc eorum.

Continua-
tio.

Ista tubrica continuatur per gl. i. inf. in ni-
geo. Ang. Vel sic, dictum est sup. de testis &
eorum ordinatione, uerum quia in testamē-
tis quandoque liberi exhæredantur, ideo se-
quitur rub. de exhæ. lib.

Exhæredare est, dominio, q. quis iam ha-
bebat, priuari, & extra hæredium, id est, do-
minium ponere, hæres enim idem est, quod
dominus, §. ult. inf. de hæ. qual. & dif.]

Diuisio.

Non tamen. Totus iste titulus diuidi-
tur principaliter in tres partes. Primo
ponit, quid iuris erat de iure antiquo circa
exhæredationem liberorum, & qua forma
exhæredabantur. Secundo qualiter hodie ex-
hæredari debeant. Tertio aliqua dubia circa
prædicta subinfert. Secunda ibi, Sed hæc qui-
dem. Tertia ibi, Sed si in expeditione. Item
prima subdiuiditur Nam primo ponit quan-
dam continuationem ad præcedentia. Secū-
do ponit, qualiter exhæredationem fieri de
iure antiquo sufficiebat de liberis natis & in
potestate, & primum locum siue gradum ob-
tinētibus. Tertio de liberis nascituris uel de
natis non obtrinentibus primum gradum.
Quarto de emancipatis. Quinto de liberis ci-
uilibus tantum, & de eorum exhæredatio-
ne. Secunda ibi, Sed qui filium. Tertia ibi, Po-
sthumum. Quarta ibi, Emancipato. Quinta
ibi, Adoptiuum. Are.

§.YL.

CASVS ita poni potest.
Quæsitum est, an filius præteriti posset, & ui-
debatur q. sic, quia satis constat de mente te-
stantis, uoluisse illum exhæredem facere, si
præterierit, cuius contrarium dicitur, quod

imo debet nominatim exhæredari, ratio autem
est forma ipsa, quæ ut in pluribus non habet
particularem rationem. Itē quia posset quia
mortis angustia aut cogitatione impeditus
præterisse filium ignoranter & inconsulto.

stamentum, sufficit
hæc obseruatio, quam
supra b exposuimus,
sed qui filium c in po-
testate d habet, curare
debet, ut cum hære-
de m instituat, uel ex-
hæredem eum nomina-
tim faciat. Alioquin
si cum silentio præte-
rierit, e inutiliter te-

l. inter cetera,
ff. de lib. & po-
sth. & ideo cla-
re de mente re-
statuisti consta-
re non dicitur.
Not. testm. in
quo filius est p-
teritus, esse nul-
lum, tanquam
nō seruata for-
ma. Item, quod
testm. nullum
ex præteritio-
ne filij, eo mor-
tuo non recon-
ualet. it. Item,
qualiter quid
dicatur nomi-

natim fieri. Item, q. nomen appellatiuum, q.
non uerificatur nisi in uno, habet uim nomi-
nis proprii.]

a ¶ Non tamen. Licet dicta obseruatio, sup-
de test. ord. solennis sit, non tamē &c. Vel ne
sup. de ea obseruatione, quæ est circa fidē &
probationem satis dictū est, nunc de ea, quæ
est circa pietatem, dicendum est, & licet ea
obseruatio, quæ circa fidem est, satis diligens
sit, non tamen &c.

b ¶ Supra, scilicet in tit. de testa. ord.

c ¶ Filium, etiam militem, ut ff. de liber. &
posthum. filius familias.

d ¶ In præte. Secus in emancipato iu. ciu. sed
idē iure p-torio, ut inf. eo. ti. §. emancip. Acc.

ADDITIONE. Imo hodie præteritus dicitur
nullū ē de iu. ciu. sicut in præte cōstitutus, ut
p. gl. in §. exhædatos. in auth. de hæ. & fal. An.
Adde idē esse in legitimatis, ut late per lul.
Cla. de test. q. 84. naturales at possunt præteri-
ri, ut per eundē q. 42. per gl. cōter approbatā
in l. i. uet. naturales, ff. de bo. pos. cont. tab.

e ¶ Præterierit. s. nec instituendo, nec exhæ-
redando, ut inf. de hæ. quæ ab int. §. ea. nec ip-
so iure ualeat, † ut C. de lib. præte. l. maximū.

* ¶ Et sic collige, q. de præteritus, licet de approbat
eo fiat mentio intesto, si id fiat aliter, quæ uel
instituendo uel exhæredando, q. ēt la. in l. posthum.
inter ij no. ff. eo. Ratio autem, cur filius fam.

C. de con-
debeat uel nominatim exhæredari, uel insti-
tutus est, quia præteritionem, respectu quidem
institutionis omisse filio fieret iniuria, q. lex
abhorrer, §. aliud. uel l. sola enim in auth. ut
cum de appel. cog. respectu uero exhæreda-
tionis hoc sequeretur absurdum, q. cum fi-
lius uiuo patre sit quodammodo dominus,
& eo mortuo, continetur in filium domi-
nium l. in suis de lib. posth. adita hæreditate
per hæredem institutum, duo reperirentur
dñi in solidum. s. hæres, & filius, q. secundū
regul.

† cōter
Doct. in l.
posthum.
C. de con-

regulas iuris esse non potest, l. si ut certo, §. si quob. ff. commo. merito igitur, ut præcideretur hæc domini continuatio debet filius factus non institui, exheredari.]

a Adeo. Scilicet inutiliter testabitur.

Declarat nullum esse testam. si vel sit filius dicere nullum, non si semper taceat. l. filio præterito. vaigl. ff. de in. in. rup. & in. testa.

** Legata tñ debetur anth. ex causa, C. de lib. præ. q. in intelligas, cum nullum aliud præcessit testam. alias secus, ut tradunt ibi docto. & in l. si filius eius, ff. de lib. & posthu.

SYL.

Adde, quod miles potest præterire filiū cū causa, & talis præteritio hī pro exheredatione, l. si in l. si cum quam legit cum l. præced. post nu 8 C. de test. mil.

b Nemo ff. de in. in. rup. test. filio. §. si. contra. Sol. ibi filius uiuit, hic non. Vel hic de iure restricto, ibi æquo.

Adde, q. sol. est, q. aut filius moritur uiuo pte, & testam. omnino est nullum ut hic aut bon. pos. superuixit pti, & si dixit testam. nullum, non & alios uiuat, si uero tacuit & approbavit, licet de subtilitate sit nullum, de æquitate reconualefcit per Ang. & ita eommuniter tenetur hic.

c Non constiterit, aliud si constitit, licet postea rumpatur, ut in posthumo, si postea uilitatis, idem moritur, ut ff. de in. in. rup. testa. posthumus, in princ. & inf. eo, §. posthumi. ibi, q. & c. Nec est mirum, quia si ab initio rumpitur agnatione posthumi, eo mortuo cōualefcit, arg. ff. de reg. iur. l. quod ab initio.

Adde hoc uerum, si post hīmus moriatur tum dies ciuili & naturaliter, secus si ciuilitertantum tñ, & nō quia testamentum non reconualefcit. l. uxosolo afo, rem, ff. de in. in. rup. test.

d Sed non ita. Nota, ex una parte ponit filios tantum, ex alia filias & omnes ex mascul. gnoscent. vel fce. descendentes.

e Non infirmabatur, contra, inf. eod. §. est quod sed fce. minini. Sol. ut ibi.

f Ad certā portionem. s. dimidiam eius, q. ab intestato habituri essent, ut C. de libe. pte. glo. maximū circa mediū, ibi, cū. n. p. cōt. ab. & c.

g Sed nec. Hæc est secunda differentia inter prædictas personas.

h Inter ceteros. scilicet hoc modo: Vnum de filiis meis exheredo, vel uno instituto sic dico, Reliquos exheredo. nam nisi diceretur, ceteros exheredo, licet talias ius dicat filiū meū tñ. alias exheredo, cū filius autem plures habeat, nemo exheredatus videtur, ut ff. de libe. & posthum. l. 1. & 2. Sequem sed secus erit in istis. nam in antiqs bene ualet, ut codicibus hic dicitur.

i sed ius accrescendi eis ad certam portionem præstabitur. Sed nec §. nominatim eas personas exheredare parentibus necesse erat, sed licebat inter ceteros hoc facere.

k Nominatim autem quis exheredari uideatur, siue ita exheredetur, Titius filius meus exheres esto, siue ita, Filius meus exheres esto, non adiecto proprio nomine, scilicet, si alius filius non extet.

generaliter fieri debet, quia non nisi certo iudicio filij ab hereditate patris excludi possunt, l. sub conditione, ff. de bon. pos. con. tab. & quia exheredationes odiosæ sunt, & in dubio aduersus eas pronunciamus, l. cum quidam, ste lib. & posth. merito igitur in hac materia odiosa certitudo requiritur, exheredatioq. inter ceteros, q. interpretat hic Teo. aristos seu indefinite factam, nō sufficit, qualis est hæc, ceteri exheredes sunt, cū. s. plures ad sunt filij, nō si unus tñ. d. l. Tit. in pri.

** Nam, quod generali nomine exprimitur non adeo certum est, sicut quod specialiter, seu singulariter fit l. si quando in fi. C. de in. off. test. c. nonnulli, de rescrip.]

i Non extet. Item alijs modis, ut, Omnes liberi sint exheredati, & si sit vnus tantum, ut ff. de lib. & posthu. Titius, in princ. Item si dixerit alia uerba quæcunque, dummodo certa, ut ff. si cer. pet. l. certum, & ff. de in. in. rup. test. posthumi, §. nominatim, & ff. de libe. & posthu. l. 1. & 2. sed secus si dicat filium meum, instituo, ceteros liberos exheredo, vel Seium extraneum instituo, liberos autē exheredo, & hic non dicit, omnes, ut non contradicat princ. gl.

Adde, q. hæc gl. communiter reprehenditur, quia non differunt, omnes, & ceteri, l. ceterorum, ff. de verb. sig.]

Q 3

Nam

Exheres dario inter ceteros qualiter hic.

talias ius tñ. alias filius autem plures habeat, nemo exheredatus videtur, ut ff. de libe. & posthum. l. 1. & 2. Sequem sed secus erit in istis. nam in antiqs bene ualet, ut codicibus hic dicitur.

Adde, q. tñ ratio incertitudinis filij exheredati est in causa quare non ualet. * Vnde autē dicta sit exheredatio inter ceteros, declarat, Alci. lib. 4. Parer. c. 6.]

* Adde, q. ideo exheredatio nominatim. i. spāliter seu singulariter, non autem

¶ Nam dicor exheredare filium inter ceteros, quia mistio fit cum ceteris in remotioribus gradibus constitutis, unde non ualet, cum debeant exheredari nominatim, ut hic dicitur.

SYL. ¶ Posthumi

quoque. ¶ CA.

SVS Quare-

batur, an idem

esset in posthu-

mo, & uideba-

tur idem, quia

cum quo ad

sui commoda

habeatur pro-

iam nato, ui-

deberetur pari-

ter ab initio

nullum testa-

mentum, cu-

ius contrariū

deciditur, quia

magis odiosū

est præterire fi-

lium iam na-

tum, quam nō

dum cognitū,

maxime, quia

in eo facilius

cadit obliuio.

Item dubita-

batur quid in

posthuma, &

uidebatur dicē-

dum non rumpere testamentum, quia si iā

nata non rumpit, & maius sit vitium præ-

terire filium iam natum quam nasciturū, mul-

tominus ipsa rumpere uidetur cuius contra-

rium dicitur. ratio est, quia in non nata præ-

sumitur potius patris obliuio, quam uolun-

tas, quæ colligitur in iam nata ex præteritio-

ne, & probatur ex illis uerbis ibi, ne per obli-

uionem. No. quod posthumus præterito ua-

let testamentum, sed rumpitur natiuitate il-

lius. Item, quod posthumus præterito testamē-

tum totum quo ad omnia olim infirmaba-

tur. Item, quod abortiuus non rumpit testm.

Item, qualiter femina olim exheredari pote-

rant, & quō posthumi recte exheredentur.

** Adde, uarias esse species posthumorum,

glo. rubr. C. de posth. hær. inst. ex quibus illi

sunt proprie posthumi, qui post humationē.

id est mortem patris nascuntur, l. 3. §. 1. ff. de

in iust. §. posthumi. vbi glo. inf. de hær. quæ

ab intest. alia est species eorum, qui ante mor-

tem quidem testatoris nascuntur, sed post cō-

ditum testamentum l. 3. ver. posthumos, ff.

de lib. & post. sed ita uocantur improprie, gl.

in d. §. posthumi. Tertia est spēs eorum qui

post testm adoptantur l. filius a patre, §. 1. de

li. & posth. q. hodie intelligendum est de ar-

rogato uel dato in adoptionē ascendenti. l.

pe. C. de ado. & inf. quib. mo. te. infir. in prin.

Quarta spēs est illorum, qui post conditum

¶ Etiam posthumi de-
bent institui, vel exheredari, alias nato posthumus rumpitur testamentum, sed ualet prius. Et femina posthuma olim inter ceteros poterat exheredari cum legato, masculus uero posthumus nominatim. Arc.

¶ Posthumi quoque liberi, uel hæredes institui^a debent, uel exheredari. Et in eo^b par omnium^c conditio est quod & filio posthumus, † & quolibet ex

testm. legitimantur nam & hi iura suorum hæredū nanciscuntur, sup. i. inf. de hær. quæ ab intest. Quinta spēs ea traditur, cum quis factō testō monasterium ingreditur, vñ n. monasterium loco filiorum esse c. in præsentia, de pba. & §. sed

cæteris liberis, siue fœminini sexus, siue masculini, d. præterito, ualet quidem testamētum, sed postea agnatione^e posthumi siue posthumæ rumpitur, f. & ea ratione totum infirmatur. §. Ideoque si mulier ex qua posthumus, aut posthuma sperabatur, abortum^h fecerit, nihil impedimento est scriptis hæredibus ad hæreditatem adeundam.

Sed fœminini quidē sexus personæⁱ vel

trimonio uel futuro intelliguntur exheredati? Rñ. non cum masculi debeant nominatim exheredari, ut infra eod. §. masculos.

¶ Adde, q. licet sint opi. circa istā gl. pp. glo. contrariā in l. placet. tñ ista q. nullius est utilitatis, q. hodie posthumus exheredari nō pōt ut no. in l. maximū uitium, C. de lib. præte.

b. ¶ In eo. f. quod sequitur, q. & filio &c.

c. ¶ Omnium. f. posthumorum. ex se nascituro rum, & ex filiis suis, licet in iam natis non sit par conditio, ut sup. eo. sed non ita.

d. ¶ Masculini. siue ex masc. siue ex fœm.

e. ¶ Agnatione. i. natiu. sic ff. q. b. mo. tes. infir.

f. ¶ Rūpit. Si uero exheredabat, de inof. agebat.

ut inf. de inof. te. §. posth. Hodie uero exheredari nō possūt, ut C. de inof. te. l. siq. bis, §. legis.

¶ Adde hoc eē ex eo, q. cū exhereditatio nō ua-

leat sine iusta cā posth. at nō possit cōmittere,

nō pōt exhereditatio illius ualere, & ponit gl. fi.

g. ¶ Infirmaf. Hic q. ē, ff. de te. mi. l. si filius f.

h. ¶ Abortū. Qui ē p. n. nato, ut ff. d. uer. sig. l.

q. mor. & C. d. posth. hær. l. 2. Acc. idē, si posth.

natus post testm pñs i quo fuit pñteritus dece-

dat uiuo pñe, q. tale testm ab initio nullum

de iu. ciu. reconualescit de æquitate pñtea.

ADDIT. Idem in seminato mortuo, anteq.

pf. ēte extrahaf. Secus tñ in nato ex secto uē-

ire, qui nō declinat ad monstrū, dummodo

habeat pulsū, et si uocē non emisierit. Ange.

i. ¶ Personæ, scilicet posthumæ, nam

iam

de pba. & §. sed

hac. in auth. de

fact. Episc.

a. ¶ Institui.

Ista institutio-

ne ex præseti-

mōmonio na-

scituri, & ex fu-

turo, instituti

uidentur, ut ff.

de li. & posth.

l. placet & l.

ideoque. †

¶ Adde, q. hoc

est fauore testm

alias uerba in

definite prolata

referuntur ad

tps testm. l. si ita

quis. ff. de au-

ro & arg. leg.

¶ Quid in ex-

hereditatiōe po-

sthumorū an

oēs, siue i, qui

sunt in utero

tm, an alij qui

sunt nascituri

ex præsentima

Ang. hic.

† Et et fi-
lij postea
adoptari,
qui dicū-
tur post-
humi ci-
uiles. l. si
quis post-
humos. ff.
eo. An at
naturales
tm, & qd
si instituat
uentre u-
xor is sua,
uide per
Ang. hic.

SYL.

¶ Posthu-
mi hodie
exheredari
non pōt.

SYL.

¶ alias ur

11 posthu-
i it.

Iam natis fœminis non erat necesse legari, ut C. de lib. præte. l. maximum. in fi. & supra eo. §. sed non ita.

a ¶ Inter ceteros, hodie per constitutionem omnes nominatim, ut infra eod. §. sed hæc. verfic. nostra.

Sed nouissi-
mo iure non,
cum non sint
ingrati, ut in
auth. ut cum
de appel. co-
gnosc. §. aliud.
collat. 8. Accur-
sius.

ADDITIONIO.

Quæ causa de-
bet exprimi,
& per hære-
dem probari,
ut in auth. ex
causa, C. de li-
be. præte. An-
gel.

SYL.

¶ Posthumorum. **CASVS.**

Quærebatur,
an hoc esset ge-
neraliter in
quolibet post-
humus, & quid
in posthumis
nepotibus sci-
licet ex filio
subducto de
medio agna-
scentibus, & ui-
debatur dicen-
dum, quod nõ
deberent exhe-
redari, uel insti-
tui, immo qd
non possent, §.
posthumus, in-
fra de leg. cu-
ius contrariũ
deciditur ex
eo, quia illud
ius antiquum,
hodie fauore
conseruando-
rum: testamen-
torum est in-
troducũ, quia
multa rumpe-
bantur agna-
tione ipsorum, & id ex l. Velleia. introducũ
est, ut hic dicitur. No. quod hi nepotes subin-
trantes gradum suitaris dicuntur quasi po-
sthumus, & sic non uere. Item, quod suus hæ-
res dicitur, qui obtinet primum gradum sui-
tatis. Item, qd semper debemus interpretari,
ut testamentum saluetur.

b ¶ Posthumorum, Sic ff. de iniusto rup,

testam. l. posthumorum.

c ¶ Loco. Non tamen veri posthumi sunt, ut infra eod. §. hoc in fine.

d In sui hæredis. infra de hæredit. qualir. & disse. §. sui.

ut ecce, si quis filium, & ex eo nepotem ne-
ptemve in potestate ha-
beat, quia filius gradu
præcedit, is solus iura
sui hæredes habet, quã-
uis nepos quoque &
neptis ex eo in eadem
potestate sint. Sed si
filius eius, uiuo eo mo-
riatur, aut qualibet alia
ratione exeat de pote-
state eius, incipit nepos
neptisve † in eius lo-
cum succedere, & eo
modo iura suorum hæ-
redum quasi agnatio-
ne † nanciscitur. Ne
ergo eo modo rumpatur
eius testamentum,
sicut ipsum filium uel
hæredem instituere,
uel nominatim exhæ-
redare debet testator,
ne non iure faciat testa-
mentum, ita & nepo-
tem neptemve ex filio
necesse g est ei uel hæ-
redem instituere, uel
exhæredare, ne forte
eo uiuo h filio mor-
tuo, succedendo in lo-
cum eius nepos ne-

e ¶ Agnascen-
do, idest sub-
tus uel postea
nascendo, si-
cut posthumus
verus, non .n.
nascitur, cum
natus sit, ut su-
pra de adop-
tio. §. 1. Vel dic
agnascendo, id
est incipiendo
esse agnati, quo
ad effectũ suc-
cedendi.

f ¶ Parenti-
bus. Scilicet
masculis. nam
testamentum
fœminæ non
rumpitur per
legem Velle-
iam, ut ff. de li-
ber. & posthu.
Gallus, §. nunc
de lege. ibi, nã
& si ita verba
sunt, (i) sed per
querelam irri-
tatur, ut C. de
inof. testa. l. 2.
& inf. eodem,
§. mater.

ADDITIONIO.

(i) Nota præ-
teritione ma-
tris factam de
liberis non an-
nullare testa-
mẽtum, quod
ideo procedit,
quia præteritio
matris habetur
pro exhæreda-
tione, ut uide-
bitis in §. ma-
ter. inf. eodem
Christ.

g ¶ Necesse ẽ.
Causatiue, sci-
licet ne rum-

patur testamentum. ut sequitur, non præcise, ut C. de adoptri. l. pen. §. quæ in filio.

h ¶ Eo uiuo, secus si post, ut ff. de iniust. rup. testam. si quis filio. & in hoc differt a vero posthumus. †

¶ Adde, quod ratio est, quia testamentum ui-
uente filio confirmatur. licet enim postea to, ut hic
decedat, non potest inuolidari, qd secus est in per doc,

† Neposq,
succedat i
locũ pa-
tris quõ i
telligatur
uide Th.
Gram. de
cis. 63. n. 5
& seq.
† alias nã
ciscitur.

† .f. testa-
toris se-
cus in ne-
pote, post
mortẽ v-
triusq. nã

SYL.

posthumus vero.] Item differt ab ascenden-
tibus, ut ff. de inoff. test. pater filium.

a ¶ Velleia. nomen est cuiusdam nouæ le-
gis, sed ius Galli Aquilij antiquius est, & lo-
quitur in uero posthumus, ut statim dicam,
ut ff. de libe. &

posthu. l. Gal-
lus. §. si eius q.
filium.

¶ alias lu-
cia.
¶ alias
Velleia.
*
¶ alias si-
mul.

b ¶ Similis. In
veris posthu-
mis talis erat
modus: Si me
mortuo nasce-
tur mihi filius
infra decem me-
ses, ut ff. de li-
ber. & posthu.
Gallus. l. resp.
& §. 1. 2. 3. & 4.
sic ergo & hic
per legem Vel-
leiam: Si suus
hæres esse de-
fuerit uiuo te-
statore, ut ff. de
libe. & posthu.
Gallus, §. nunc
uidendum, &
in hoc habet
locum lex Vel-
leia. (i) sic etiã
paritas ab in-
testato, ut inf.
de hæred. quæ
ab intestato, §.
cum autem.

* ¶ Sensus hu-
ius loci est, L.
Iuniam Velle-
iam non mo-
do prouidisse,
quemadmodum
nepotes agna-
scendo non rui-
perent testa-
mentum, sed si
mul et modum eos exhæredandi tradidisse, ut
f. eo modo exhæredarentur, quo & ueri posthu.

ADDITION. (i) Cuius legis difficultatem
euitabis apponendo talem clausulam, om-
nes natos & nascituros, qui mihi agnasci po-
terunt, in tali re instituo. Quo autem ad ex-
hæredationem quasi posthumorum, qui sunt
iam nati, & quæ debet fieri nominatim, sic
dices: Talem nepotem, uel pronepotem, si
quando meus erit, ex tali causa exhæredo.
proprie enim posthumi exhæredari hodie
non possunt, ut per Ioan. Fab. & Angel. hic.

SYL.

¶ Emancipatos. **CASVS** non figuratur,
cum recitetur censura iuris antiqui. Nota
emancipatos incognitos esse a iure civili.
Item, quod ideo præteritio non valet, pro-
pter suitatatem, & sic quod suitas est causa hu-

ptisve, quasi agnatio-
ne rumpat testamen-
tum. Idque lege Iu-
lia & Velleia a proui-
sum est, in qua & simi-
lis b exhæredationis
modus ad similitudi-
tudinem posthumorum demonstratur,

¶ **De iure prætorio fi-
lij emancipati debent
hæredes institui, uel
exhæredari masculi
nominatim, feminae
vero qualitercunque,
alias datur eis bono-
rum possessio contra
tabulas, secus de iure ci-
uili. h. d.**

¶ Emancipatos libe-
ros, iure c civili neque
hæredes instituere, ne-
que exhæredare neces-
se est: d quia non sunt
sui hæredes. e Sed Præ-
tor omnes tam femi-
nini f sexus, quam ma-

ius solennitatis, quam committuntur reprehē-
datur hoc in l. in suis, ff. de libe. & posthum.
Item, quod emancipati de iure prætorio pos-
sunt contra tabulare testamentum. Item,
quod testamentum, in quo emancipatus est

sculini, si hæredes non
instituantur, exhære-
dari iubet, virilis sexus,
nominatim, femini
vero, inter cæteros.

Quod si neque hære-
des instituti fuerint,
neque ita, ut diximus,
exhæredati, & permit-
tit eis Prætor contra
tabulas testamenti bo-
norum possessionem.

¶ **Filius adoptiuus a-
doptione durante ha-
betur pro extraneo
quo ad patrem natu-
ralem, & habet idem
ius, quod haberet, fi-
lius legitimus & natu-
ralis, quo ad patrem
adoptiuum, sed eman-
cipatus a patre adopti-
uo est extraneus quo
ad eum & habetur pro
emancipato quo ad pa-
trem naturalem.**

Angel.

tos ver. noruit, in auth. de hæ. & Fal. sed filio
in potestate præterito indistincte, testamen-
tum patris est nullum, ut in d. glo. nisi in
milites cuius præteritio filij cum causa ha-
betur pro exhæredatione, ut inf. eod. §. sed si.

e ¶ Sui hæredes. supple, & quia defuerunt ef-
se hæredes sui, alias non esset bona ratio, cum filij
necesse habeant patres instituere, licet non sint
pater sui hæredes ad filios. Filius autem emancipatus
per capitis diminutionem definit agnatus esse,
& remanet cognatus, qui non cognoscitur a iu-
eiu. ut inf. de hæ. quæ ab int. defer. §. emanci-
pati. sup. de legi. agn. tu. §. si, & ff. de bon. pos.
sed cum patrono, §. 1. Accur.

f ¶ Feminini. licet in suis esse differentia inter
masculos & feminas iur. ciui. ut sup. eo. §. 1.

g ¶ Exhæredati. f. rite, alias autem exhæredato
datur

præteritus, non
est ipso iure
nullum. Ho-
die tamen, ex
quo differen-
tia emancipa-
tionis & pa-
triae potestatis
sublata est, non
est differentia
inter ipsos.

c ¶ Iure ciui-
li. sic inf. de hæ-
red. quæ ab in-
test. §. emanci-
pati.

d ¶ Necesse est.
Nam nihilo-
minus tenet te-
stamentum.
aliud in eo, qui
est in potesta-
te, ut supra eo.
in princ.

Distingue, q.
si filius eman-
cipatus præte-
ritus sit sine in-
sertione causæ,
testamentum est
de iure ciui. est
ipso iure nul-
lum, si uero
cum insertio-
ne causæ, ualet
meo iure. Sed
potest pro ho-
n. poss. contra
tab. impugnari
gl. communi-
ter approbata
in §. exhæreda

Conomit fcl. contra tabul. l. non putauit. §. non quæ-
tere edi- uis. Item etiam institutis datur Contra tabu-
tū quid bulas, si alius committat eis edictum, (i) vt
fit, enar- ff. de contra tabulas. l. 3. §. plane. + & ff. de
rat ibidē lega. præstan.
glo. l. si duo.

SYL.

Adde, quod institutus be-
neficio præte-
riti poterit cō-
tratabulare, si
ue apertū fue-
rit edictum :
quia emanci-
patus sit præ-
teritus, & in-
stitutus su-
us dict. l. non
putauit. §. fin.
siue vnus emā-
cipatus præte-
ritus, alter in-
stitutus. l. nō
nunquam, ff.
de lega. præ-
stand. siue su-
us vel eman-
cipatus insti-
tutus, & ven-
ter præteritus.
l. illud, §. fina.
cum l. sequen.
ff. de contra-
tabul. Nec ex-
pectat, quod
per præteritū
intentetur, di-

cta l. nonnunquam, & idem est, si suus præ-
teritus sit, & emancipatus institutus. l. si duo
ff. de legat. præstand. exheredatis autem nū-
quam committitur edictum per fratrem præ-
teritum, l. post mortem, §. final. ff. de contra-
tabul. sed bene ius dicendi nullum l. fin. ff.
de libe. & posth.]

ADDITIO. Quam potest intentare etiam
committente inuito, vt l. nonnunquam, ff.
de legat. præstand. Ang.

SYL.

Adoptiuil. beri. **CASVS** figuratio non
est necessaria, cum hodie per adoptionem
iura patris naturalis minime dissoluantur.
l. cum in adoptiuis. C. de adopt. Ideo au-
tem eos emancipatos Prætor non cogno-
scebat. quia cum iure civili filij essent, &
iuris civilis vinculum sit dissolutum, Præ-
tor autem naturalem sequatur æquitatem,
eis aliter non succurrit vt legitimis, in
quibus per emancipationem iura naturalia
non dissoluantur. Nota summarium.

Item, quod durante adoptione, quo ad pa-
trem naturalem habentur loco extranei.

Item secundum aliquos, quod adoptiui nō
dñr sui. Item, quod adoptiui emancipati nō
redeunt sui patri naturali; sed perinde sunt,

ac si ab eo fuissent emancipati. debent ergo
institui vel exheredari propter remedium
prætorium.

a Habentur. quo ad adoptiuum patrem.

b Instituti. ab adoptiuo.

optiua familia, extra-
neorum e numero ha-
beantur: vt eos neq; he-
redes instituere, neque
exheredare necesse sit,
cū vero emācipati fue-
rint ab adoptiuo pa-
tre, f tunc incipiunt in
cā esse: in qua futuri es-
sent si a naturali patre
emancipati fuissent.

**Circa institutionē &
exheredationē liberorū,
nō est hodie differentia
in effectū, inter mascu-
los, & feminas, & cete-
ros descēdētes, posthu-
mos, vel iā natos, suos,
vel emancipatos. Arc.**

Sed hæc § quidem ve-
tustas h introducebat.

f Patre. ff. de contratabulas, l. si emancipa-
tus, §. penult. in fine.

Sed hæc quidem. **CASVS** aliter non fi-
guratur: quia ius antiquum corrigitur: du-
bitationem facit ipsa antiqua dispositio; ra-
tio autem decidēdi allegatur in tex. propter
similitudinem respectu naturæ, & propter
dispositionem. l. 12. tabul. ad quam facilis
fuit reditus: attendit enim Imperator in fi-
lijs ipsam naturalitatem, vt faciebat Prætor
in casibus per eum consideratis. Not. quod
quo ad formam exheredationis sublata est
differentia sexus, emancipationis & pa-
trix potestatis, & posthumorum & iam na-
torum, & in adoptiuis seruatur regula. dic.
l. cum in adoptiuis, & §. sed hodie. supra
de adopt.]

g Sed hæc. scilicet supradicta a principio
tituli vsque ad §. emancipatos. Et dic hæc
scilicet differentiam sexus, & gradus, &
modi exheredationis: vt supra eodem. §. 1.
& §. posthumi. & §. sed fœminini. nouantē
dicit de ijs, quæ postea vsque modo dicta sūt
a §. illo, emancipatos.

h Vetustas. idest media iuris prudentia, vt
statim sequitur.

c Iure civili.
qd scilicet ius
ciuile. scilicet
adoptionis,
quo vocantur
fui adoptiui
ad hæreditatē
alio iure ciuit
li. C. p. emanci-
pationem sub-
latū est, quod
esse potest, vt
supra de lega.
agn. tu. §. fi.

d Attinet.
quod vocat e-
mācipatos, vt
sup. prox. §. &
est ratio, quia
desinūt esse fi-
lij: sed natura-
les non pos-
sunt desinere
esse filij per e-
mancipatio-
nem, vt infra
de hæred. quæ
ab intestat. §.
minus ergo.

e Extraneo-
rum ff. de cō-
tratab. l. 1. §. &
fui iuris.

SYL.

a Con.

a Constitutio, C. de lib. præt. vel exheredat. l. maximum.

b In hoc, Alias enim multæ differentiæ sunt, ut ff. de statu hominum. l. in multis.

c Nihil interesse. In authent. quibus mod. nat. effi. sui. §.

non autem. coll. 7.

d Quia. prima ratio.

e Officio, Idest, simili officio. vna. n. indiget altera ad procreationem sobolis, & hæc est prima ratio legis 12. tabularum ut C. de legi. hered. l. lege duodecim tabularum.

¶ Alias similiter.

¶ Nota q. etiā ex l. 12. tab. ita admittebatur ab intestato femina si cut masculus secundum Ang.

f Lege antiqua, & argumē tatur ex. iure antiquo. sic supra qui ma. nō pos. §. si. & hæc est secunda ratio.

g Videntur, scilicet dando filia bon. pos. contra tab. in totum, licet non possit dicere nullum ut suus, ut C. de lib. præt. l. maximum ibi, Et si præteritus &c. & hæc est tertia ratio.

h Adde, quod hæc omnia latius ponit gl. & seq. doct. in d. l. maximum vitium,]

i Simplex. Ad differentiam antiquæ distinctionis, ut sup. eod.

j Per virilem sexum. Quid de descendenti per femininum? R. si admittuntur, sed cū diminutione tertiæ partis, ut inf. de her. quæ ab intesta. §. diui. & C. de coll. bo. l. illa.

SYL.

k Adde, quod hodie sublata est hæc dñia, & æqualiter & sine diminutione succedunt, authent. quæ tertiæ. C. de col.]

l Eundem habeant effectum, quo ad cōmodum. diuerso tamen iure, nam suus præteritus & dicit nullum, & Contratabulas habet, si non vult dicere nullum, quando præteritus est. Sed emancipatus, tantum habet Contratabulas, ut C. de lib. præt. maximū. §. sancimus itaque &c. & ff. de leg. præstan. is qui. Si autem exheredentur, habent querelam oēs ut ff. de contratab. l. non putauit, §. non quauis. & de inoffi. test. Papinianus.

m Adde, quod si suus est præteritus a patre

vel eius linea, testamentum est funditus nullum, & habet duplex remedium, de quo in glo. si fuit exheredatus non rite, habet Contratab. l. non putauit, §. non quauis ff. de contratab. si rite cum causa, causa per heredem

humis, introduxit: ut omnes siue sui, siue emancipati sint, vel heredes instituantur, vel nominatim exheredentur, & eundem k habeant effectum circa testamenta parentum suorum infirmenda, & hereditatem auferendam, quem filij sui, vel emancipati habent, siue iam nati sint, siue abhuc in utero constituti, postea l nati sunt. Circa adoptiuos autem filios certam induximus diuisionem, quæ in nostra constitutione, m quam super adoptiuis tulimus, continetur.

debet probari: quæ probata, repellit, alias rescinditur in ftitutio, cætera firma manent. §. aliud, in authent. ut cū. de appel. cog. Si loquimur i emancipato, idem quod in suo, si exheredatus sit: si em minus rite, dicit nullum: si rite, habet querelā, d. §. aliud si vero emancipatus fuit pteritus: si sine causa, idem q. in suo. nā habet vtrumque remedium: si causa, est differentia: nam suus habet vtrumq. emancipatus habet tantum contratab. gl. in §. exheredatos, in authent. de her. & Falc. si

SYL. Hæres si us præteritus hēt duoreme dia, emācipatus vnicum, Querela dat emāciparis.

vero loquimur in linea materna, non est differentia: sed si sint præteriti aut exheredati cum causa, veniunt per querelam, §. mater inf. eod. si sine causa, dicunt nullum, dicit §. aliud. in posthumo vero, cum non possit exheredari, non cadit ista dubitatio, ut dictū. Et ita communiter resident doct.]

n Postea nati sunt. Qui exheredari non possunt ut diximus sup. eo. §. posthumi. Adde, non rumpi testamentum agnatione posthumi, qui naturaliter non possit viuere, veluti si natus sit sexto vel octauo mense. So ci. lun. consil. 3 §. num. 1 §. l. b. 2. qui attestatur hanc esse communem conclusionem.

o Constitutione, C. de adopt. l. cum in adoptiuis. & recitat, sup. de adopt. §. sed hodie. Adde, quod licet, ex causa præteritionis, vel exheredationis testamentum reddatur nullum vel impugnari possit, hodie tamen pter institutionem heredis cetera contenta in testamento firma permanent, authent. ex causa C. de lib. præt.

p Sed si in expeditione. CASVS Quærebatur, an miles, qui in pluribus priuilegiatus est

SYL.

est in condendis testamentis, ut sup. de mili. test. per te. hoc eodem iure utatur: & dubitationem faciebat, quia quamvis ea, quæ iuris civilis sunt, remissa sint militi occupato in expeditione in cōfectione testamenti, tñ ea, quæ iuris naturalis sunt, vel ab eo originē trahunt, nō remittuntur, ut not. est sup. de mil. test. §. plane. vñ cum institutio filiorū vel exheredatio respiciat ipsos filios, quia filios, ut probatū est supra in §. adoptiui. non videbantur privilegia militū ad hoc exēdi. Cuius contrariū deciditur ex eo, quia illa præteritio sciēter facta facit cōstare de voluntate ipsius: ad-

eo quod quamvis in pagano pariter constare posse dicatur, tamen cum pro forma requiratur a iure civili expressio, in ea dispensatur a miles, ut dictum est sup. in princ. No. §. in maritum, & dic quod sumitur hic argumentum a contrario sensu. quia si ignoranter faciat, testamentum est nullum.]

a **Occupatus.** Quid si non est in expeditione? Respond. ius commune obtinet, ut supra de testa. mil. §. illis.

b **Non ignorans.** Si enim ignorat, non valet testamentum, ut C. de testam. mil. l. si certum iuris, & nisi fuerit eius animi. ut si filiū haberet, esset exheres, ut ff. de testam. mili. l. qui iure milit.

† Et si verba essent generalia, com. prehendere omnē nasciturū secundum rela, ut C. de inoff. test. l. si, §. si.

SYL. **Adde** rationem quia cum filius fam. non Bal. licet testetur nisi in castrensibus, vel quali, non Ang. dubitet hic, l. l. fin. C. de inoff. testam. Hodie vero insecus tñ distincte subiaceret querelæ, ut per Barto. & alios in auth. ex causa. C. de lib. præte

no ut hic **ADDITIO.** Ista gloss. hodie est falsa, per eum. ut not. supra de test. mil. in gloss. super verbo communi.

SYL. **Mater.** **CASVS.** Quærebatur, an quod dictum est. sup. in patre, & ascendentibus patris; haberet locū in matre vel maternis,

& videbatur dicendum quod sic: quia cum pariter sint filij & descendentes utriusque, idem ius in eis videtur statuendum saltem quo ad edictum Prætoris, quod naturali æquitati innititur? cuius contrarium dicitur:

facta valere, constitutionibus principū cautum est.

Præteritio materna, vel per maternam lineam ascendentium, habetur pro exheredatione. Aret.

Mater d vel avus maternus necesse non habent liberos suos aut heredes instituere, aut exheredare, sed possunt eos silentio omittere. Nam silentiū matris, aut aui materni, &

& quod imo præteritio habetur pro exheredatione? ratio est, quia ius istud consideravit iustitiam. §. emancipatos supra eod. Hodie vero ratio in contrarium adducta obtinet: quia debent præteriri cum infertione causæ, quod idem est. Not. ergo præteritionē maternam haberi pro exheredatione. Itē de hoc iure si dari Contratabu. contra testamentū ma-

tris prætereuntis. Item quod nec de iure civili, nec prætorio, requiritur exheredatio in testamento matris vel eius lineæ. Item, quod Prætor non annullat testamentum, in quo filius est præteritus, sed dat contratabul. Item, quod præteritis a matre non datur ius dicendi nullum, aut contratabulandi, sed querelā inofficioli. Item, quod dictio, paulo post, verificatur in magno intervallo.]

Intellige quod traditur hic, præteritionem matris, & aliorum ascendentium per matrem, haberi pro exheredatione, ubi fuit appositā causa legitima: nam nulla inserta causa, tale testamentum esset nullum, ut ait, Iul. Clar. de testa. q. 47. prope fi.

d **Mater** Idem intelligo in silentio liberorum ad maternam lineam, ut C. de inoff. testam. l. cum filium. Accur.

Adde secus de iure nouissimo. si enim mater vel alius ascendens fuit præteritus cum causa, competit querela, ut hic dicit gloss. aut sine causa, & testamentum est nullum, auth. sed licet. C. de lib. præte.

Idem in patre, & alijs per patrem ascendentibus, præteritis a filio emancipato. Si vero a filio fa. semper testamentum est ipso iure nullum, Clar. de test. q. 48.

* **Ratio,** quare præteritio matris habeatur pro exheredatione, est, quia respectu matris iustitias non consideratur. l. illud. §. ad test. de contratab. quæ ratio fuit Bar. in l. in suis. ff. de lib. & posth.

a. De

11 may
11 17

SYL.

a ¶ De iure civili. Quia non habet eos in potestate, ut inf. de hære qual. & dif. §. cæteri.

b ¶ Edicto. Quo emancipati vocantur, ut sup. eod. §. emancipatos. quia eos non potest emancipare: unde contratabulas locum nō habet, ut hic,

& ff. de contratabul. illud §. ad testamen-
ta. c. ¶ Eis. f. de-
scendentibus
per lineam fœ-
mininam: da-
tur tamen &
alijs, sed his
maxime, ut
C. de inoff. te-
sta. l. filiam.

d ¶ Paulo post
ut inf. de inof.
testa per totū.

* Scilicet q̄-
rela inofficio-
si testamenti.
nam bo. poss.
contratab. nō
datur: quia p̄-
teriti a matre

habentur pro exheredatis exheredati autem non habet eiusmodi bon. posses. l. non puta-
uit. ff. de bono. posses. contratab.]

¶ De hæredibus instituendis.

¶ Continuatut hoc modo. Vidimus supra de ordinatione testamentorum, in tit. de testa. ordi. verum quia causa efficiens fuit necessaria, ideo postea posuit de personis testantium, ut in tit. de test. mili. & qui testari non possunt, in tit. quibus non est per facere testamentum. Verum quia in testis hæredes instituuntur, videndum est, ergo de hoc titulo. Aret. Vel sic. Visum est. sup. de filijs tā natis qua nascituris hæredibus instituend. vel exheredandis, nunc sequitur videre generaliter de extraneis hæredibus instituendis.

¶ Continuatio huius tituli h̄ per gl. in rub. ff. eod. Dictum est sup. qualiter filij alijque descendentes instituuntur, modo videndū est de institutione extraneorum, de qua in hoc tit. tractandum est, vel aliter: quia testā olim ab instōne hæredis incipere solebant §. ante hæredis infra de leg. ideo consequens est, ut post tractatum de ijs, qui possunt testari, & de modo testandi, dicat de ijs, qui possunt hæredes institui.

e ¶ Instituendis. i. qui possunt institui, + ut inf. eod. vsque ad §. si plures, & §. si l. rem & qualiter debeant institui, ut inf. eod. §. si plures vsque ad §. fin.

* Hæredes instituere, est scribere, vel nuncupare hæredes, l. 2. §. 1. ff. eo.

** Adde, quod hæres sic dictus videtur, quod hæreat, i. q̄ proxime & cōtinenter successio nem post mortē eius, cuius hæres est: capiat,

& dominus constitutatur, §. si. inf. de hæred. qual. & diffe.]

Adde, quod ut institutio valeat, hæres debet nominari ore proprio testatoris. l. hæres palam. ff. de testam. quod doctē limitat

& declarat. Cla-
rus, de testam.
quest. 35.

Hæredes. ¶ Totus iste titulus di-
uiditur in sep-
tē partes. Pri-
mo ponit re-
gulam genera-
lē, q̄ non solū
liberi, sed etiā
serui, & nō tā-
tum proprij,
sed etiam alie-
ni possunt hæ-
redes institui.
Secundo decla-
rat, qualiter
proprius ser-
uus potest in-
stitui, & quis
dicatur pro-
prius seruus.

Diuisio.

¶ alias pro-
mittit.

tabulas bonorum pos-
sessionem + permittit:
sed aliud eis c̄ admini-
culum seruatur, quod
paulo post d̄ vobis ma-
nifestum fiet.

¶ De hæredibus insti-
tuendis.

¶ Hæredes institui pos-
sunt liberi, & seruitam
proprij quam alieni, &
proprij sine datione li-
bertatis, qui etiā res-
ctu solæ proprietatis
dicuntur. h. d.

Tertio quis dicatur alienus, & quomodo po-
test institui. Quarto. q̄ non tantū vnus, sed
etiam plures possunt hæredes institui. Quin-
to ponit diuisionem portionum hæredita-
tis, & de effectu ipsius. Sexto, de institutione
sub conditione. Septimo, q̄ etiam ignotus
testatori potest hæres institui. Secunda ibi,
Proprius autem. Tertia ibi, alienus seruus.
Quarta ibi. Et vnum hominem. Quinta ibi.
Hæreditas plerunque. Sexta ibi. Hæres & pu-
re. Septima ibi, ii. quos. Vel diuidas ut diui-
dit hic glo. rub. Aret.

¶ Hæredes. Quælitum fuit quā
possunt hæredes institui, & responsum est
generaliter oēs tam liberi quam serui. in ser-
uis butem quælitum est, an passim, an vero
certa data regula instituerentur, & videba-
tur nō aliter hæredes institui posse proprios
seruus, quam cum libertate alias. n. capaces
hæreditatis minime videbantur l. quod attl
net. ff. de reg. iur. contrarium deciditur, quod
etiam non adiecta mentione libertatis pos-
sunt institui: ratio est: quia l. interpretatur
mentem testantis, ut in necessariam antec-
cedentiam velit hæredem institutum esse li-
berum Tunc quælitum est, quis diceretur
proprius seruus, ut in eo haberet locum hæc
dispositio: & videbatur dicendum. illum as-
se seruum proprium, in quo pleuum dñiū
habemus, iuxta ea, quæ habentur in l. certū,
§. 1. ff. de conf. Attamen cōtrariū d̄. quia pro-
prium quid d̄r nedū ex cā ipsius propieta-
tis, sed et nuda possessionis, & declarat v̄ in
tex. No. quemlibet tā liberū q̄ seruum insti-
tui posse. Itē. q̄ hodie pōt quis sine mētiōe
liber-

Cōtinua-
tio.

¶ Hoc di-
cit rōne
contrarij,
quia geru-
dium de-
notat ne-
cessitatē,
hic autē
agitur de
ijs, quos
liberū est
instituere
vel nō in-
stituere.

hæretatis hæres institui. Itē q̄ libertas tacite dari pōt. Itē, q̄ proprium dī respectu nudæ proprietatis. Item, q̄ opinio vnius doc. quādo est fulcita melioribus rationibus, attenditur contra opinionem plurium.

a ¶ Hæredes instituere. q. d. dominos int⁹ in bonis suis facere. nā hæres. i. domin⁹, vt inf. de hæ. qual. & diff. §. fin. Item ideo dixi: intus quia ita subintrat his in dñm rerum defuncti, ac si eadē persona esset, vt i. auth. de iure.

¶ Declara iur. a mori. §. sit per gl. i. coli. §. & ff. in §. i. in quibus ex cau. ver. sine ma. l. cum mi libertate les. Accur. sup. quib. ¶ Adde glo. q̄ ex ea ma. hæc optime d nō licet. clarat in l. om Possessio nium. C. de test. hñdis an sta. secus tamē sit eadem est in possess. cū possess. sione, l. cū hæredes. ff. de ac. functi. quir. possel.

S Y L. ADDITIO.

Nō tamē est, idem dñum quod erat pēges de An. nes defunctū,

notationi sed fingitur esse idem. Secus autem in possess. bus Pauli sione, quam volens perdere, & in aliū trans. in lib. Sa. ferre: statim perde & noua renascitur statim bini, & quod est apprehensa: & intelligitur semper Plautij n̄ fuisse continuata si interim a nemine fuit de dedica occupata Auh.

tionē ope **b** ¶ Permissum est. La iure.

ris. cōstat **c** ¶ Proprios. s. seruos.

n. Paulū * ¶ Vt, lex ipsa institutione intelligant etiā diu post libertatē adepri. qd nō habet p̄cūti eis lega. Sabinum tū vel fideicommissum sine libertate relin. & Plautij quatur. l. quidam. §. illo. C. de necess. ser. hæ. vixisse. inst. vbi. vide Bal. de ratione diuersitatis.]

d ¶ Alienos. Sic. ff. eod. non minus.

e ¶ Confirmatione, vt C. de nec. ser. habetur instituen. l. quidam cum.

f ¶ Eos. s. proprios seruos.

g ¶ Non per inuocationem. q. d. non induximus hoc de nouo, sed apud antiquos hoc idem dixerat Attulicinus, vt subijci sed contra sup. qui ex cau. ma. non licet. §. idemque iuris. ibi. Noua humanitatis, &c. Sol. iste institutus non inuenit, sed rationem reddit, cur non sit verisimile &c. vbi. Vel aliter,

Attulicino placuit, & Paulo, sed in legis necessitatem non deduxerunt. sic & sup. de testa sed neque hæres. Iustinianus vero in legis necessitatem induxit, vt ex ipsa institutione liber esse videatur. †

Plautium scripsit, refert. Proprius autem seruus etiam is intelligitur, in quo nudam proprietatem h̄ restator habet, alio vsum. fructum habente.

¶ **Seruus a domina, quē secum adulterium commisisse dicitur, ob quod ipse accusatus est ante sententiam nec manumitti, nec hæres institui potest. hoc dicit.**

¶ Est † tamen casus, in quo nec cum libertate vtiliter seruus a domina hæres instituitur, vt constitutione i diuorū Severi & Antonini cauet, cu⁹ verba hæc sūt. **k**

cū libertate institutus hæres, & postea libertas adēpta, oīno valet institutio: ita nō in l. si ita scriptum, §. regulā. ff. de lib. & posth. h̄ ¶ Nudam proprietatem, vt iste liber & hæres necessarius sit, vt sup. eo. i. resp. sed tamen usufructuarius perinde vtetur, ac si esset seruus adhuc, vt C. communia de manu. l. i. §. si autem proprietarius.

¶ Est tamen.

Quæsitum fuit, an seruus accusatus de crimine adulterij cū domina commissi, posset ab ea hæres institui; & videbatur quod sic, ex regula permissiua, sup. eo. in prin. sed contrarium deciditur pēdente iudicio: ne ex suo delicto præmiū consequatur. Litaque fullo. ff. de fur. No. seruū dominæ non debere operas carnales. Item, quod pendente iudicio criminali nihil est innouandum. Item, q̄ mulier non potest manumittere seruū aut instituere, sefium adulterio maculatum.

i ¶ Constitutione. scilicet Græca, quam nō habemus.

k ¶ Cuius scilicet constitutionis.

l ¶ Verba hæc sunt, quæ sequuntur.

¶ Adde, q̄, hæc sol. seq. cōuer doct. hic, quic quid dixerit Pet. & Iac.

¶ Itē nunquid corrigi⁹ quod alias dī, s. q̄ pure institui⁹, & sub conditione liber: quæ expectatur cōditionis euentus, vt ff. eo. l. seruus i. §. i. l. quoties, §. si. & l. qui filio. §. i. Rñ. non, quia istud locū habet quod hic dī: qñ libertas nec est data ex preste, nec fuit retardata: at ibi exp̄te fuit retardata.

¶ Adde, q̄, hæc glo. communiter tenetur: si tamen expref se in hiberetur vitaretur institutio dic. §. idemque iur. & si esset seru⁹

† Tu dic secūdum doc. quod primo fuit ius legis necessitate, postea abrogatū, tertio per Iustinianū interū ad legem reductum.

† ali. aut.

a Ma.

Sap. 10.
Ibidem.

a ¶ Maculatum, id est accusatum: nam alias est in litera accusatum, ut ff. eo. his verbis, §. interdū. ubi de verbo ad verbum sunt ista quæ hic dicuntur. similis expositio dicitur in lib. Sap. de Ioseph. Maculauerunt me impij. Et alibi in diuina scriptura: Mendaces ostendit qui maculauerunt eum. i. accusauerunt eum.
b ¶ Manumissum, s. videri, ut postea subiicit: & dic manumissum simpliciter, nō institutum: & ex hoc infert, qd sequitur, quod nec cum institutione fieri potest liber, ut subiicit, quare sequitur &c.

c ¶ Postulata, id est accusata ex eodem adulterio cum seruo proprio commissio: pro quo grauitur punitur vterque, ut C. de muli. quæ ser. pro. se iunx. l. 1. in princ. (i) Quid si cum extraneo commisit adulterium? Resp. nec tunc manumittit vsque ad lx. dies, ut C. de adult. l. 3. & ff. de adulter. si postulauerit. §. iubet.

¶ Adde, q. ratio est, quia eis manumissis non possunt torqueri ad probandum delictum. l. prospexit. ff. qui & a quib.]

¶ Item quid si adulterium tale commisit, non tamen accusatur adhuc? Respon. bene potest manumittere: sed in crimine læsæ maiestatis est speciale, ut post commissum crimen tale non possit manumittere: vel testari, ut C. ad l. lul. ma. l. fi. & ff. de don. l. post contractum. & l. donationes §. fin.

¶ Adde, q. hoc est verum, nisi maritus fecerit diuortium gratia accusandi, d. l. prospexit. §. si. cum l. seq. ff. qui & a quibus.]

ADDITION. (i) Puniuntur aut & dñs, & seruus: quia verberari traduntur igni. & idē non esset in domino qui cognouisset seruā, ut notat. glo. in l. 1. & probatus in l. fin. C. cō. de ma. propterea, quia maior honestas requiritur in muliere, quam in masculo. Christo.

d ¶ Nullius momenti habeatur, quia si valeret institutio, valeret libertas, ut sup. eod. r. respon. & sup. qui ma. non pos. §. 1. Et ita nota arg. quod ubi aliquid prohibetur, fieri directo, similiter & per obliquum prohibetur: sic + ff. de cond. insti. l. quæ sub conditione. §. si quis. Item argumentum, q. cassato principali, cassatur quicquid sequitur ex eo, vel ob id, ut C. de legit. & constitut. l. non dubium.

¶ Adde hoc verum, ubi est eadem ratio. l. si is, C. de prædio. mino. Item ubi cassatum est quid ratione temporis. l. 2. & ibi gloss. ff. de iust. pig. Aduerte tamen, quia videbatur pro-

bari contrarium ex hoc text. quia institutio sequitur ex libertate, sed potius libertas ex institutione, cum libertas sine ea esse possit: nisi respon. quod attendatur ordo intellectus: quod ad hoc, ut institutio sequatur, requiritur libertas pre-

cedens tacita vel expressa. dominæ collata + hæredis institutio nullius momenti habeatur. d

¶ **Non potest breuius sumari.**

¶ Alienus seruus etiā intelligitur, in quo vsumfructū testator e habet.

¶ Alienus. **CASVS.** Quæsitum fuit, an usufructuarius seruī posset illum hæredem instituire quasi proprium: & videbatur dicendum quod sic: quia cum domini pars ita sit vsumfructus, sicut proprietas. l. 4. ff. de vsumfru. ex quo id concessum videmus proprietario, idem usufructuario quoque concedi debet. Cuius contrarium deciditur: ratio autem ea est, quia dominus proprietatis sua proprietate priuaretur, quod non est in usufructuario. l. 1. §. si. autem, C. coffi. de manu. Not. q. nostrum non dicitur illud, in quo tantum habemus vsumfructum. Item, quod seruus à domino vsumfructus sui non potest manumitti nec institui.]

e ¶ Testator. & ideo non potest eum cum libertate instituire, ut ff. eod. si alienum in princ. (i) Sed contradicit ad hunc §. ff. de bono. au. iu. pos. l. in venditione. Sed certe quod ad alia est loco domini. non quo ad hoc ut possit fieri liber. Sed cum alias manumissus à fructuario simpliciter sine institutione neerit tanquam liber, quamdiu duraturus erat vsumfructus, ut C. communia de ma. l. 1. §. si. autem fructuarius, nunquid & hic erit tanquam liber, licet vere liber non sit? Respon. non, quia ex morte testatoris protinus erat futurus quasi liber, si valeret hoc, quod ageretur, ut infra de hæred. quali. & dif. in princip. Item & tunc erat vsumfructus perdendus, ut supra de vsumfru. §. finitur. unde etiam si esset quasi liber, donec duraret vsumfructus, quia nihil duraret post mortem testantis, nihil valeret talis institutio, ut sit liber, sed domino suo hæreditatem quærit, ut infra eodem. §. alienus. Sed quid si erat vsumfructus repetitus in persona primi hæredis, vel etiam vltimius, quod potest, ut ff. quibus mod. vsumfru. amitt. l. repeti. in princ. Respon. tunc erit quasi liber toto illo tempore, ut in d. l. communia de ma. l. j. §. si. autem fructuarius.

¶ Adde quod cum hac gloss. transeunt communiter

+ alias hereditatis, alias neutrum nec hæredis, nec hereditatis.

SYL

Concor.
c. cū quis
vna via.
de re. iur.
lib. 6.

SYL

SYL

SYL.

muniter doct. hic. 7

ADDITION (1) Et ff. ad filla. l. i. §. domi ni. de quo vide gl. in l. recte dicimus. ff. de v. signific. Angel.

¶ Servus autem. Casum figurare non expe-

pedit litera. n. plana est. ratio dubitandi per se pater, & rationes deciden- di ponun- tur expresse in text. No. quod servus institu- tus sit liber, & hæres necessa- rius. Item, qd si manumissus sit in vita, om- nino remanet hæres sed vo- luntarius. Itē, quod ubi duo ad actum co- pulatiue requi- runtur, nō suf- ficit alterū eo- rum. Item, qd per alienatio- nem servi in- stituti videtur reuocata volu- tus dādi liber- tatem, nō au- tem heredi- tatem.

Itē, quod quæ- libet disposi-

tio, quantumcumque pia, in testamento facta, potest reuocari.

a ¶ In eadem causa. i. servus eiusdem domi ni. Ioan. ut ff. si ex noxa causa aga. l. i. §. i.

b ¶ Liber. nisi aliqua lex impediatur liberta- tem, ut ff. eo. l. si non lex, vel conditio, ut ff. eod. quoties, §. fin. Vel quia ex lege peruenit ad libertatem, ut ff. eod. l. testamento secun- dum Ioann. †

† Ex hac gl. & l. in SYL. ea allega- ta colligi- tesecū dū Bal. quod vox publi- ca præfer- tur priua- tæ, unde dicit, qd per statu- tū posset derogari vltimæ voluntati, propte-

¶ Adde not. ex illo rex. quod ut quis servus sit hæres necessarius exigitur ut sit servus nō tantum tempore mortis, sed additionis. ¶ Item sit liber a semetipso, nisi institutus fuerit ita, Cum quis mihi hæres erit, Stichus liber & hæres esto, nam tunc a cohærede ac- cipit libertatem, ut ff. de acquiren. hæred. lex parte. Item & ignorans sit hæres & liber, ut ut ff. si cert. per. l. eius qui.

c ¶ Vtrumque. i. hæreditatem & libertatem. nam ut liber sit, & hæres necessarius, hæc duo cōsequi debet ex testamento domini, ut inf. de hered. quali. & dif. §. i.

d ¶ Neque liber. directa enim libertas in ser- vo alieno non potest habere locum: sed in- stitutio potest habere effectum, ut hic. sed aliud in legatis, quæ adimuntur hoc ipso. qd

alienantur servil, ut ff. de adimēn. lega. l. si res quod seruo cum libertate, & est ratio, quia in lega- to spectatur dies, quo cedit, an sit manum: f- sus, ut ff. quando dies lega. ced. si post, §. si cum.

si alienatus fuerit, ius- su novi domini adire re hæreditatem debet: & ea ratione per eum dominus sit hæres. nā ipse alienatus, neq; li- ber, d neque hæres esse pōt, etiam si cū liberta- te hæres institutus fue- rit. destitisse. n. a liber- tatis datione videtur dñs, qui eū alienavit. e

¶ **Servus alienus hæ- res institutus quærit domino suo hæredita- tem, si iussu suo hære- ditatem adit. Si vero fuerit alteri alienatus: debet iussu novi domi ni adire. Si vero ante, quā adeat, fuerit ma-**

e ¶ Alienavit. Scilicet alicui habenti fa- ctionem testamenti, ut ff. eodem l. servum meum. in fin. primo respond. & hoc nisi re- dimatur ab eodem testatore, qui eum insti- tuit, & postea eum alienavit, tunc enim re- viviscit libertas, ut ff. de ma. testa. l. verum; & ff. eodem quoties, §. fin. & l. si non lex. & l. antepenult.

¶ Alienus quoque. **CASVS** Dubitatum fuit, si servus alienus institutus, a domino ali- netur, iussu cuius domini adire debeat hæreditatem, & videbatur, qd iussu illius, cu- ius erat dominium servi tempore mortis te- stantis, sicuti dicimus in legato l. si post §. 2. ff. quando di. leg. ced. Contrarium responde- tur ea ratione, quia in legato cum statim se- cuta morte dominium eius transeat, & quæ- ratur, merito statim quæritur domino per servum: at in hæreditate, in qua requiritur additio ad quærendum dominium, quousque non est adita hæreditas, non dicitur quæsi- tum domino aliquid. l. pretia rerum, ff. ad l' Falcid. ius enim adeundi seruo proprie quæ- ritur, non domino. l. cum proponas. C. cod. Not. qd servus iussu domini tempore additio- nis debet adire. Item, quod si institutus ser- vus

vox sta- tuētum vocitesta- mentorū

ADDITION. est præse- tenda ut d. l. testō. ff. e. Chri- stoph. Hæc ratio nō est bona: quia siue inspicia- mus diem ce- dentis legati, siue diem adi- te hæreditatis, viroque casu reperitur alie- nus: vnde quæ- admodū etiā hæreditas ve- nit acquiren- da nouo do- mino, ita & legatum: & p- pterea nova reddi ratio, quia facilius legata reuocā- tur, quam hæ- redum institu- tio l. ex parte. ff. de adimēn. lega. cum etiā facilius legata instituatur fa- cilius destrui- tur, ut in auth. ex causa, C. de liber. præter, Christoph.

SYL.

unus liber efficiatur, nihilominus consequi-
tur hereditatem.

a **¶** Alienus. Qui sic institui potest, cum li-
ber erit: prius non, ut ff. de cond. inst. servus
alienus. & l. quia.

b **¶** Iussu præ-
cedente aditio-
ne, ut ff. de
acquir. hered.
l. si quis mihi
bona. §. iussu.
† & ita domi-
no quaeritur:
alias si servus
nolit adire,
(quod potest
esse, etiam do-
mino iubente)
non quaerit, ut
C. eod. l. cum
proponas.

ADDITION.
Si tamen coa-
ctus adeat, va-
let aditio: sed
pater filia re-
culante, item
monasterium
monacho re-
culante adire,
vel ante aditio-
nem mortuo,
possunt adire suo iure, ut per Ang. hic.

c **¶** Post mortem eius. Etiam post iussu
eius, antequam tamen adiret, ut ff. de acquir.
hered. Antistius, §. 1.

d **¶** Noui domini. Hoc est enim in heredi-
tate, ut illi acquiratur, qui tempore aditionis
est dominus: vel sibi liber est tunc: sed in
legato spectatur dies cessionis, ut si tempo-
re mortis legantis, sit meus licet alienem, ta-
men mihi debetur legatum, ut ff. quando
dies lega. ced. si post §. 2.

SYL. **¶** Adde rationem diuersitatis positam in fi-
guratione casus.]

e **¶** Suo arbitrio sic supra eod. §. servus au-
tem, verlic. si vero.

SYL. **¶** Servus. **CASVS.** Quæsitum fuit an ser-
uus alienus post mortem domini, recte in-
stitueretur, & vid. batur dicendum quod: nō
quia talis institutio ex persona servi valere
non poterat quia incapax. l. quod attinet ff.
de regulis iuris, nec ex persona domini, quia
mortuus. Contrarium tamen deciditur ea
ratione, quia hereditas iacens sustinet vi-
cem personæ, & repræsentat defunctum,
ut dicitur in text. Not. quod servus potest
institui post mortem domini.

Item, quod hereditarius servus recte in-
stituitur, sicut ille qui est in utero.

Item, quod hereditas iacens repræsen-
tat personam defuncti, nō heredis. Item, q.
quanuis de iure antiquo posthumus alienus
non posset heres institui, servus posthumus

alieni recte instituebatur, & sic quod aliquis
potest consequi per alium: quod non conse-
quitur per seipsum.]

f **¶** Post domini mortem. verba legis sunt
omnia, & secundum hoc planum est: vel te

Mortis
dies est i-
certus.

hereditatem.

¶ Servus alienus po-
test institui etiam post
mortem domini sui,
& etiam servus heredi-
tarius, vel eius, qui est
in utero. Aret.

¶ Servus etiam alienus
post domini mortem
recte heres instituitur:
quia & cum heredita-
riis servis est testamen-
ti factio g Nondum h
enim adita hereditas,
personæ vicem sustinet
non heredis futuri, sed
defuncti. i

hereditariis &c. sint redditiva rationis, cur insti-
tutio servi alieni post mortem domini col-
lata valeat, quasi dicat, hoc non est novum,
quia & defuncto quoque ipso domino, nec-
dum adita hereditate institui potest.]

g **¶** Testamenti factio. Scilicet passive, non
active infra de hered. quali. & differet. §. te-
stamenti. & iussio hereditum spectatur, si mo-
do cum defuncto fuit, licet cum herede in-
stituto non sit testamenti factio, ut ff. eodē.
servus hereditarius.

h **¶** Nondum. bene dico servum heredita-
rium posse institui, quia non est nullius, sed
alicuius scilicet hereditatis, quæ vicem de-
functi obtinet.

i **¶** Defuncti. & est forte ratio, quia defun-
ctus est certus qui fuerit, sed non sic de here-
de, quia & si certus sit institutus, poterit esse,
quod nō adeat hereditatem: quia potest de-
fistere multis de causis, ut infra quibus mo-
testa. infir. §. posteriore.

¶ Adde. quod quousque non aditur, repræ-
sentat personam defuncti: adita autem, heredi-
tis, & retrahitur, ita quod fingitur repre-
sentasse heredem a morte defuncti. l. heres
quandoque ff. de acqui. her. & dicit hic Aret.
& hanc rationem gl. seq. communiter doct.
hic, & in l. si is qui pro emptore. in vlt. not.
ff. de usu. * In aliquibus tamen casibus non
sustinet vicem personæ defuncti, quos not.
gloss. infra, de stipulat. seruo. in princ.

¶ Et facti ad hunc, §. infra de stipulat. ser. in
princ.

SYL,

princip. & ff. de acquir. rerum domi. l. in eo. in fin. & seq.

* Adde, quod in ijs, in quibus factum persona, operæue substantia desideratur, hæreditas non obtinet vicem personæ. l. hæreditas. ij. de acqu.

rerum domi. Item in materia, quæ stricte intelligenda sit

† alias, cū vt in lege municipali, vel pē

† alias in nali, quod distituitur. sponitur de p. sona, ad hæreditatem non trahitur vt ei⁹

ius perimatur, l. si. in l. h. is. q. pro emptore, in vltim. not.

ff. de vltim. not. & post eū Al. ciat. ibidem, & l. 2. de verb.

† Passiue i. qui ex alieno testamento capere possunt, gligentia imputari potest. Vnde & contra eam non currit præscri-

ptio. l. si seruus hæreditatis. de stip. ser. doct. l. licet C. de iud. delib.

a Eius, qui in vtero est. Cum pro nato sit habendus quo ad commodum vt ff. de statu homi. l. qui in vtero & ff. eod. l. eius.

§ YL.

† Seruus. **CASVS.** Quærebatur quomodo seruus communis institutus hæres acquireret hæreditatem, & videbatur quod æqualiter, quia institutis pluribus absque partium assignatione, æqualiter instituti censentur. §. si plures inf. eodem vnde instituendo seruum plurium, cum videantur quodammodo domini effectualiter instituti, videbatur quod pro numero personarum hæredes essent. Cuius contrarium dicitur, quod

l. immo pro portione dominica, cum illa hæreditas videatur quodammodo effici serui, & fructus ipsius serui debeant: domini consequi pro rata honorum, & sic pro rata domini, vt dicitur in text. Not. summa. Item, quod capacitas serui pendet a capacitate domini, Item, quod seruus institutus non omnibus querit indistincte, sed tantum dominis præcipientibus.

b Cum quibus. s. dominis.

c Ab extraneo. Si vero ab altero ex dominis sit institutus, acquiritur cæteris socijs hæreditas: quod dic, vt ff. pro soc. l. verum. §. si seruo communi.

† Adde, quod idem est in contractibus, l. i. §. seruus communis, de stip. ser. l. proinde, §. i. eod. tit.

d Iussu dic, quod sufficit vna iussio, licet sint plures domini, vt ff. de acquir. hære. l. seruus duorum.

* Intellige, vt illi, cuius iussu adierit, pro sua portione acquiratur. Vnde hic eueniet,

vt sæpius eadem hæreditas adeatur. l. cum solus, de acquir. hære. Ve-

† **Quot quis vult potest hæredes facere, h. dicit.**

† Et vnum hominem

& plures vsque in infinitum, e quot quis hæredes velit facere, licet.

† Hæreditas proprie diuiditur in xij. vncias siue partes, quarū quælibet suo proprio nomine nuncupatur. Potest tamē diuidi in pauciores, vel in plures, prout voluntas extiterit testatoris. Aret.

† Hæreditas † ple-

seruus plurium de leg. i. & §. seruus communis inf. de stip. ser.

e Et vnum. In infinitum. Quid ergo si institutum omnes homines quicumque sint in mundo? Vt nullum esse cum effectum hære-

Oēs homines mundi pot sunt simul hæredes institui.

§ YL.

† Adde, quod hanc glo. communiter reprehendunt vltimam. & intelligunt, q. dictio, vsque, in tex. nostro intelligatur exclusiue. Alij vero dnt institutionem valere, sed reprehendunt gl. qn dicit, q. propter nimiam difficultatem adiri non poterit, quia secundū eos sufficit aditio vnius ad confirmationem testamenti, vt no. in l. 2. ff. si pars hære. petat. f. velit cum sua volūtas sit lex, vt in auth. de nupt. §. disponat coll. 4.

† Hæreditas. **CASVS.** Quæsitum fuit, quo hæreditas in iure diuideretur: & responsum est regulariter in duodecim vncias, at statim quæsitum est: an in potestate testantis sit aliter diuidere: & videbatur dicendum quod non, quia cum esset a iure statuta diuisio non videbatur voluntatem testantis contra illam admittendam esse. l. nemo potest. ff. de leg. i. Contrarium deciditur: quia quamuis in plures, aut pauciores diuidat, effectus idem est, quia oīno ad assem hæreditas semper reducit. Not. diuisionē hæreditatis in 12. vncias & earū noīa. Itē, q. dictio. plerunque, facit regulā Item q.

institur,

R

insti-

institutus in parte non dato coherede. habet totum. Item quod quis non potest decedere pro parte testatus & pro parte intestatus, nisi miles.

a ¶ Hereditas. Plerumque ideo dicit plerumque, quia quan-

doq, in plures, ut inf. eo. §. & si plures. qñq; i pauciores di-

¶ alias habet enim eo. §. vers. non ha. par. autem.

b ¶ Quæ scilicet vnciæ si

¶ alias, ut puta hæc, mul collectæ.

c ¶ Appellatione. i. signifi-

d ¶ Hæ partes inf. positæ, in-

quantitate dif-

ferentes. Vel

dic melius, hæ partes. f. vnciæ

12 ad partes re-

ductæ. est. n. ad superiora facienda relatio.

e ¶ Sescunx. idest vncia & dimidia, ut ff. de inoffic. testamen. Papinianus. §. quoniam

autem quarta. Sed quare non posuit nomen, quod vnciam signaret? Respond. quia plura

sunt negocia, quam vocabula, ut ff. de præscrip. verb. l. natura.

¶ Adde satis posuisse, dum dixit affem diui-

di in 12. vncias, quælibet enim pars, & sic

pars vna, vncia dicitur.]

* ¶ Verbum sescunx: aut, seseuncia, non est

in Tusco libro, neque in Theophili institu-

tionibus, ut testatur Anton. Aug. cap. 8. lib. 11. Emendat.

¶ Et not. q. primum, & secundum, & ter-

nō est ve-

tium, & quartum nomen interpretationem

rum, quia sumit ex eo, quod quotam designat hæredi-

fescunx nō tatis portionem. Sescunx enim dicitur, qua-

a quota, si semiuncia & vncia: & est tertia eius liti-

cū sit octa ra, scilicet non, 10. Sextans, quia sextam par-

ua pars tem signat, idest duas vncias. Quadrans, quia

affis, dicit quartam, & ita tres vncias signat. triens, quia

sed a nu-

tertiā partem. & ita quatuor vncias signat.

mero vn

rumque **a** diuiditur in

duodecim vncias quæ **b**

affis appellatione **c** cō-

tinentur. Habent **d**

autem & hæ partes **d**

propria nomina ab vn-

cia vsque ad affem **e**

hæc: sescunx, **e** sex-

tans, **f** quadrans, **g**

triens, **h** quincunx, **i**

semis, **k** septunx, **l**

bes, **m** dodrans, **n** dex-

tans, **o** deunx, Pas, **q**

¶ Sescunx. idest vncia & dimidia, ut ff. de inoffic. testamen. Papinianus. §. quoniam

autem quarta. Sed quare non posuit nomen, quod vnciam signaret? Respond. quia plura

sunt negocia, quam vocabula, ut ff. de præscrip. verb. l. natura.

¶ Adde satis posuisse, dum dixit affem diui-

di in 12. vncias, quælibet enim pars, & sic

pars vna, vncia dicitur.]

* ¶ Verbum sescunx: aut, seseuncia, non est

in Tusco libro, neque in Theophili institu-

tionibus, ut testatur Anton. Aug. cap. 8. lib. 11. Emendat.

¶ Et not. q. primum, & secundum, & ter-

nō est ve-

tium, & quartum nomen interpretationem

rum, quia sumit ex eo, quod quotam designat hæredi-

fescunx nō tatis portionem. Sescunx enim dicitur, qua-

a quota, si semiuncia & vncia: & est tertia eius liti-

cū sit octa ra, scilicet non, 10. Sextans, quia sextam par-

ua pars tem signat, idest duas vncias. Quadrans, quia

affis, dicit quartam, & ita tres vncias signat. triens, quia

sed a nu-

tertiā partem. & ita quatuor vncias signat.

mero vn

& actio legis Aquiliæ poenalis dicitur, ut in ad l. Aquil. §. his verbis. Item no. ista tria nomina, as, pondus, libra idem signare. Item quandoque as ponitur pro obolo: vnde illud Nonne duopasseres affe veneunt? vnde ver-

¶ Non autem utique

semper duodecim vn-

cias esse oportet: nam

tot vncia affem effi-

ciunt, quot testator vo-

luerit. Et si vnum tan-

tum quis ex semisse

(verbi gratia) hæredē

scripserit, totus **r** as in

semisse erit. Neque

enim idem ex parte te-

statis, & ex parte inte-

statis **s** decedere potest

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta

pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta

pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi ter-

tia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. idest duodecim; quasi as.

r ¶ Totus as. Nam in totum præsumitur

instituisse defunctus, cum alium non insti-

tuit, ut hic, & ff. eod. l. interdum. §. 1. Idem

quoque præsumitur in milite, ut C. de testa.

mili. l. 3. §. nam cum.

Adde, quod ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ang. secundum doct. maxime las. in l. 1. in glo. fi. C. de testam. mil.]

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non aduperius proxi. respond. sed ad hoc, quod sequit. refert, scilicet neque. n. & c. Sed similes fecit testm in castrensibus, pōt decedere intestatus in paganis, ut C. de test. mili. l. j. & 2.

f ¶ Intestatus decedere, Immo videtur q. sic. ut ff. de inoffic. testa. l. nam & si parentib. §. pen. & si. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, ut Cod. de inoffic. testa. l. cum duobus. Et not. hic idem iuris non esse in parte quo ad partem, quod est in toto quoad totum, ut ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio. arg. contra. ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo & §. seq.

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi tertia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. idest duodecim; quasi as.

r ¶ Totus as. Nam in totum præsumitur

instituisse defunctus, cum alium non insti-

tuit, ut hic, & ff. eod. l. interdum. §. 1. Idem

quoque præsumitur in milite, ut C. de testa.

mili. l. 3. §. nam cum.

Adde, quod ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ang. secundum doct. maxime las. in l. 1. in glo. fi. C. de testam. mil.]

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non aduperius proxi. respond. sed ad hoc, quod sequit. refert, scilicet neque. n. & c. Sed similes fecit testm in castrensibus, pōt decedere intestatus in paganis, ut C. de test. mili. l. j. & 2.

f ¶ Intestatus decedere, Immo videtur q. sic. ut ff. de inoffic. testa. l. nam & si parentib. §. pen. & si. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, ut Cod. de inoffic. testa. l. cum duobus. Et not. hic idem iuris non esse in parte quo ad partem, quod est in toto quoad totum, ut ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio. arg. contra. ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo & §. seq.

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi tertia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. idest duodecim; quasi as.

r ¶ Totus as. Nam in totum præsumitur

instituisse defunctus, cum alium non insti-

tuit, ut hic, & ff. eod. l. interdum. §. 1. Idem

quoque præsumitur in milite, ut C. de testa.

mili. l. 3. §. nam cum.

Adde, quod ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ang. secundum doct. maxime las. in l. 1. in glo. fi. C. de testam. mil.]

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non aduperius proxi. respond. sed ad hoc, quod sequit. refert, scilicet neque. n. & c. Sed similes fecit testm in castrensibus, pōt decedere intestatus in paganis, ut C. de test. mili. l. j. & 2.

f ¶ Intestatus decedere, Immo videtur q. sic. ut ff. de inoffic. testa. l. nam & si parentib. §. pen. & si. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, ut Cod. de inoffic. testa. l. cum duobus. Et not. hic idem iuris non esse in parte quo ad partem, quod est in toto quoad totum, ut ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio. arg. contra. ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo & §. seq.

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi tertia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. idest duodecim; quasi as.

r ¶ Totus as. Nam in totum præsumitur

instituisse defunctus, cum alium non insti-

tuit, ut hic, & ff. eod. l. interdum. §. 1. Idem

quoque præsumitur in milite, ut C. de testa.

mili. l. 3. §. nam cum.

Adde, quod ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ang. secundum doct. maxime las. in l. 1. in glo. fi. C. de testam. mil.]

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non aduperius proxi. respond. sed ad hoc, quod sequit. refert, scilicet neque. n. & c. Sed similes fecit testm in castrensibus, pōt decedere intestatus in paganis, ut C. de test. mili. l. j. & 2.

f ¶ Intestatus decedere, Immo videtur q. sic. ut ff. de inoffic. testa. l. nam & si parentib. §. pen. & si. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, ut Cod. de inoffic. testa. l. cum duobus. Et not. hic idem iuris non esse in parte quo ad partem, quod est in toto quoad totum, ut ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio. arg. contra. ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo & §. seq.

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi tertia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. idest duodecim; quasi as.

r ¶ Totus as. Nam in totum præsumitur

instituisse defunctus, cum alium non insti-

tuit, ut hic, & ff. eod. l. interdum. §. 1. Idem

quoque præsumitur in milite, ut C. de testa.

mili. l. 3. §. nam cum.

Adde, quod ita est communis opin. quicquid voluerit hic Ang. secundum doct. maxime las. in l. 1. in glo. fi. C. de testam. mil.]

¶ Hoc ergo nisi, quod hic sequitur, non aduperius proxi. respond. sed ad hoc, quod sequit. refert, scilicet neque. n. & c. Sed similes fecit testm in castrensibus, pōt decedere intestatus in paganis, ut C. de test. mili. l. j. & 2.

f ¶ Intestatus decedere, Immo videtur q. sic. ut ff. de inoffic. testa. l. nam & si parentib. §. pen. & si. quæ est contra. Sed hoc est verum ab initio: sed ex post facto potest, ut Cod. de inoffic. testa. l. cum duobus. Et not. hic idem iuris non esse in parte quo ad partem, quod est in toto quoad totum, ut ff. fami. ercisc. l. in hoc iudicio. arg. contra. ff. de pact. l. iuris gentium, §. adeo & §. seq.

¶ ff. eod. seruum meum, §. fin.

f ¶ Sextans idest, duæ vnciæ, quasi sexta pars affis.

g ¶ Quadrans, idest tres vnciæ, quasi quarta pars affis.

h ¶ Triens. idest quatuor vnciæ, quasi tertia pars affis.

i ¶ Quincunx. i. quinque vnciæ.

k ¶ Semis. i. sex vnciæ. f. dimidium affis.

l ¶ Septunx idest septem vnciæ.

m ¶ Bes idest 8. ut olim des, quasi dempto

triente.

n ¶ Dodrans. i. 9. quasi dempto quadrante.

o ¶ Dextans. i. 10. quasi dempto sextante.

p ¶ Deunx. i. 11. quasi dempta vncia.

q ¶ As. id

SYL. ¶ Adde, q. solut. est secundū oēs, q. ubi eadē ratio in parte habet locū regula, alias secus.]
¶ Et facit ad hunc, §. ff. de reg. iur. l. ius nostrum Accur.

Et procedit iste tex. indistin-

cte, siue simpliciter sit facta institutio in re certa vel parte, de reliquo non facta mentione: siue dixerit testator, in residuo sese velle intestatū decedere. Ioā. Fab. Ang.

a ¶ Nisi sit miles, nam miles bene potest p parte testatus decedere, & pro parte intestatus, ut C. de testa. mil. l. 2. Vide de hoc latissime & distincte apud Jul. Clar. de testa. q. 16.

SYL. b ¶ Quanta-
cunque. id est quocunque, & facit ff. eo. l. in terdū, §. patet familias, & l. seq. vsque ad l. ex facto.

¶ Si plures.
CASVS Quæ-
situm fuit, in
stitutis duob⁹
aut pluribus si

ne partis assignatione, quomodo succederetur, & responderetur, æqualiter: & hoc non habet dubium, propter voluntatem defuncti, quæ non potest magis vni quam alteri accommodari. si vero in aliquibus non sint expressæ partes, in aliquibus non habet locum distinctio tex. vi si quid deest ad assem, id consequantur, quasi voluerit testator tacite in reliquo illos sibi succedere: & si expletus sit in dimidio, propter transitum ad dupondium. Not. quod aliquibus vocatis simpliciter, intelliguntur vocati æqualiter. Item summariū, & quod in tex. exprimitur.]

c ¶ Distributio, i. assignatio partium, quam partem velit testator quemlibet habere.

d ¶ Ex æquis partibus, facit, ff. eo. l. quoties, §. hæredes

e ¶ Hæres sit. eadem est ratio in dupondio vi ff. cod. item quod Sabinus. & inf. eo. §. videamus, ver. & si plures. Item est hoc verum

si testator non ignorat, ut ff. eod. quo loco, §. i. quæ est contra.

f ¶ In dimidiam partem. aliter enim si asse expleto scripsit. Ex reliqua parte hæres esto. tunc enim cum nihil reliquum sit, ex

nulla parte hæres institutus est, ut ff. eo. l. item quod Sabinus, §. sed si asse.

g ¶ Vocantur. illi, qui erant instituti in tota hereditate partibus expressis.

h ¶ Omnes. q. erant instituti sine partibus.

i ¶ Nec interest. hoc refertur non ad proximum casum, sed ad

superiorem, scilicet quando pars vacat. idem tamē in secundo, sed non haberet locum ratio, quæ redditur, Ea enim &c. Vel dic, quod ad proxim. & statim cū sic, sit institutio, intelligit pars vacare. & facit ad hoc. ff. eo. l. quo loco i. respon.

¶ alias si qui nota-
tim exp-
sas partes
habent in
dimidia
par e vo-
cantur.

ex æquis partibus eos hæredes esse: Partibus autem in quorundam personis expressis, si q. alius sine parte nominatus erit: si quidē aliqua pars asse decrit ex ea parte hæres e sit: & si plures sine parte scripti sunt, omnes in eandem partem concurrunt: si vero totus as completus sit, ¶ in dimidiam f partem vocantur, g & ille vel illi omnes h in alterā dimidiam: Nec interest, i primus, an medius, an nouissimus sine parte heres scriptus sit. ea enim pars data intelligitur, quæ vacat.

Pars non distributa alijs accrescit sicut am

¶ Videamus. **CASVS.** Dubitatum fuit, quid si portio aliqua vacet: & videbatur dicendum remanere penes hæredes ab intestato, quasi ita voluerit testator, qui non disposuit l. conficiuntur, de iure codi. sed contrarium responderetur, quod accrescit institutis, ne contingat pro parte testatorem decedere testatorem, pro parte intestatorem, contra, §. hæreditas supra eo. sed tunc ambiebat quid econuerso, si ultra assem sit distributum: & videbatur quod ultimo loco institutus, cuius portio assem transcendebat, haberet illud minus, cum nemo plus iuris in alium transferre soleat, quam ipse habeat. l. nemo plus, ff. de regul. iur. sed contrarium deciditur, & quod immo attenditur computatio assis, & quod ad eam reducuntur portiones, ita q. attenditur quod proportionabiliter ex mente testantis consequi quilibet debebat. Not. summariū quia ultra ipsum non sunt aliqua not.]

a Videamus, ut ff. eod. l. interdum, §. pa-
Dupondi terfamilias, usque in finem l.
um, pon- **b** Et si plures. Dupondio. dicitur autem
us, tripō dupondium pondus siue hereditas in 24. vn-
dium qua cias diuisa. sic enim pondus dicitur ea, quæ
dripōdiū. in 12. diuidi-

tri: & tripon-
dium, q. in 36.
& quadripon-
dium quod in
48. & sic de lin-
galis.

Hinc in
procemio. ff.
dupondij iu-
venes vocant,
studijs legali-
bus tantū ini-
tati: vel a du-
pondio num-
mo, qui duos
asses siue libra-
les nūmos pé-
debat, quasi
tunc iuvenes
duobus assib⁹
p⁹stimentur.
sunt enim ad-
huc modici va-
loris. Alcia. li.
4. de verborū
signific.

¶ Hæc gl. c. ¶ Idemque
diuidit in erit. † scilicet
quatuor quod diximus
partes in si quis expleto
prima de asse fuit insti-
tutus hæres, in
clarat: te- tutus hæres, in
xum. In dimidiam vo-
secunda catur: vel non
mat vnū expleto asse, in
contrariū vacantem par-
ad istum tem vocatur, v
versiculū, has autem, vel
idemq; & que ad dupond
soluit. In est etiam, si dip
tertia for- tra si. eod. item
mata liod- cit expleto dur
contrariū re partem vac
non ad i. Sed certe imm
stum ver. ra intelligitur
sed ad ver- tur contra. ff.
si. & si plu- tē & illa est c
res proxi- computatio v
me præce- contra C. de les
dentem. fieri transiun
In quarta dium, sed tant
formata- tum confertur
liud con- voluit testato
trarium, dium, quod po
quod pōt & ita hic intel
eē cōe ad bet locum lex
vtrunque do dubium est
versic. quæstio. quæ e

plus erogata decrescit
distributis autem ultra
allem partibus, fit trā-
situs ad dupondium.
hoc dicit.

Videamus, ^a si pars aliqua vacet, nec tamen quisquam sine parte sit hæres institutus, quid iuris sit: veluti si tres ex quartis partibus hæredes scripti sunt. Et constat vacantem partem singulis tacite pro hæreditaria parte accedere, & perinde haberi, ac si ex tertijs partibus hæredes scripti essent. & ex diuerso, si plures hæredes scripti in portionibus sint tacite, singulis †

tem vocatur, vt sup. eod. §. prox. vers. parti-
bus autem, vel transcendente, in vacante vs-
que ad dupondium, vt sup. prox. respond. Idē
est etiam, si dupondius sit expletus. Sed con-
tra si. eod. item quod Sabinus in fin. l. vbi di-
cit expleto dupondio institutum non habe-
re partem vacantem vsque ad tripondium.
Sed certe immo dicit, qd sic, si recte illa lite-
ra intelligitur: & ita concordat. Item vide-
tur contra. ff. eodem. l. ex vncijs 6. Sed cer-
tē & illa est concordantia, si recte ibi fiat
computatio vnciarum. Sed magis videtur
contra C. de leg. l. cum quaestio. vbi dicit non
fieri transitum ad dupondium vel tripon-
dium, sed tantū videtur adimi primo, quan-
tum confertur secundo. Sed distingue: aut
voluit testator excedere assem vel dupon-
dium, quod potest, vt sup. eod. §. non autem.
& ita hic intelligitur. Aut noluit, & tunc ha-
bet locum lex contraria. Item & tunc quan-
do dubium est, similiter locum habeat. l. cū
quaestio. quae est contra.

¶ Adde, quod hæc solu. communiter approbatur, vt dicit las. in d. l. cum quaestio. in 1. parte glo. Et pro resolutione dic, quod aut testator voluit ad dupondium transire. & sic transitus; vt hic: aut noluit, & hoc constat, &

decreſcere : vt ſi (ver-
bi gratia) quatuor ex
tertijs partibus hære-
des ſcripti ſunt , per-
inde habeantur , ac ſi
vnusquique ex quar-
ta parte ſcriptus hæres
uiſſet.

¶ Et si plures vnciæ, quam duodecim, distributæ sint, is qui sine parte institutus est, quod dispondio^b deest habebit. Idemque erit,^c si dupondius expletus sit: quæ omnes partes ad assen^a postea reuocantur,^d quamuis sint pluriū vnciarum.

¶ Hares pure vel sub
conditione institui po
test, non ex die vel in
diem. h. d.

præbenda, vterque admittatur: extra de re-
scriptis. c. duobus in fi. lib. 6.

d ¶ Reuocantur. Hereditas enim non ideo
augetur, quod in plures diuiditur vncias li-
cut nec libra, licet per solidum, vel alium
numerus diuidatur: & ideo quotam par-
tem quis debet habere in dupondio, totam
potest partem habere de alie, vt hic, & ff. eo.
ex vncijs.

Hæres. § CASVS. Quia sup. visum fuerat, voluntatem testantis attendi in erogatione sui patrimonij, fuit dubitatum, an etiam in qualitate & conditione posset: & videbatur quod sic ratione prædicta dicitur autem quod siue pure, siue sub conditione instituat, valet institutio: in diem vero, vel ex die, secus: sed quod detracta diei mentione est, ac si pure hæres institutus esset: ea ratione, quia prout prohibitum est testatorem pro parte bonorum intestatum & testatum decedere, ita etiam pro parte temporis: quâvis in institutione condonali videbatur

non fit. d. l. cū
quæstio. aut su
mus in dubio:
& attenduntur
cōiecturæ, qui
bus deficienti
bus non præ
sumis voluis
setransire, sed
quantum de
dit secundo,
adimere a pri
mo. dic. l. cum
quæstio.]
Alij dicūt hāc
corrigi per il
lam. Accur.

ADDITION. Aduertediligēter, quod si nominatim assem expleuit, videtur transire ad dupondiu: alias non, vel qui nō militabat, §. filijs, ff. eodē. Et de effectu, an fiat transitus ad dupondium, vel non, vide loā. Fab. hic, qui infert, qd si Papa ex certa scientia prouideat duobus de ea-

† alias de
crescere
incipiunt.

ΔOC

hoc esse, non est verum: quia eueniente conditione retrahitur ad tempus mortis non eueniente: sed deficiente, est, ac si nunquam fuisset institutus. Not, summarius, q, non ualet institutio facta ad certum tempus: secus ad incertum. Item, q, dies certa de medio tollit.

Itē, q, superuacua non uitiatur sed uitiatur. J

a Ex certo tempore sed in diem incertum quis potest institui heres, puta, cum ipse poterit capere ex testamento (i) vel, cum ipse morietur, vel, cum Titius morietur. ut ff. eo. l. in tempus. & in l. qui filio. r. respon. & ff. de lib. & posthu. filius a patre. r. respon. & C. l. ex transeu. Miles autem potest extraneum ex certo tempore, vel in certum tempus instituere, ut ff. de mi. testa. l. miles ita. in prin. & facit ad hunc. §. eod. hereditas. argu. tamen est contra. ff. de regu. 4. actus. sed ibi non loquitur de hoc actu scilicet factionis testamenti, unde interpretandum est, ut magis ualeat, quam pereat, ut ff. de reb. dub. l. quoties.

ADDITION. (i) Quod est verum, quando incapacitas est respectu heredis tantum secus si etiam respectu testantis, ut in spurio de quo uide Ang. hic.

* **Rationem diuersitatis inter diem certum, & incertum seu conditionem, affert Bart. in l. hereditas ex die q. r. ff. eo.)**

S Y L.

Impossibilis. CASVS non est figurandus: cum tradat regulas. ideo autem decisum est impossibiles conditione uitiari in ultimis uoluntatibus, fauore earum, ut dicit gloss. 2. quæ uero in uerbi. si plures. ponuntur, deciduntur ex manifesta uoluntate testantis collecta ex uerbis & modo prolationis No. impossibilem conditionem uitiari. Item, quod alter natiuæ sufficit alteram partem impleri, copulatiuæ requiritur utraque.

Impossibilis conditio. Tribus modis potest dici conditio impossibilis. uel de natura, ut, Si cælum digito tetigeris, hæres esto ut inf. de inut. stip. §. si impossibilis. (i)

Adde, quod hoc est uerum, nisi conditio sit de præterito uel pñti. tunc. n. uitiatur dis. spon. l. 2. ff. de her. insti. quæ tamē reputatur

impossibilis l. verum. ff. de regul. iur.

Item de iure, ut, Si patrem ab hostibus non redemeris, vel similis: nam hoc facere nos non posse præsumitur, ut ff. de condi. insti. l. conditiones. & l. filius. & in his duobus habet locum iste §. impossibilis.

res copulatiuæ appositæ, omnes debent concurrere; secus in alternatiuis. b. d.

Impossibilis si conditio in institutionibus, & legatis, nec non in fidei commissis, & libertatibus, pro non scripta habetur.

Si plures conditiones in institutionibus ascriptæ sunt: si quidem coniunctim, ut puta, Si illud & illud factum fuerit. omnibus parendum d est:

ta impossibilitas propter perplexitatem: quæ uitiatur. ut hæc, si Titius hæres erit, Seius hæres esto. ut ff. de cond. insti. si Titius. quæ. l. est huic contra. Sed certe hic de impossibilitate naturæ dicit, ut. r. de inuti. stip. §. si impossibilis. Sed certe idem uidetur in primis duabus, quod uitiatur institutio, ut. r. de leg. §. fin. qui est contra. sed solue, ut ibi. Item facit. ff. de leg. r. si mihi. §. r. ff. de condi. insti. l. r.

ADDITION. (i) Et ista impossibilitas alia quando ponitur in dispositione: & tunc si sit circa substantialia, semper uitiatur: si circa accidentalia, in ultimis uoluntatibus uitiatur. Idem in contractibus bonæ fidei. & in iudicijs, si à principio inerat. saltem ubi iudex eam non expressit. Aliquando ponitur in conditione: & tunc in contractibus uitiatur, ut hic, sed in iudicijs uel arbitrijs, uitiatur sententiam. Ange.

Pro non scripta. Sed cur secus in contractibus, ubi uitiatur contractum impossibilitas, ut. r. de inuti. stipu. §. si impossibilis. & ff. de actio. & oblig. l. non solum? Respon. hoc solum est fauore ultimæ uoluntatis.

Parendum est, si sit potestatiua: ut hæc, si decem dederis, vel mista, ut, si iueris Romæ. ut ff. eo. l. suus quoque. §. puto generaliter. si autem casualis, tunc sufficit primam existere, ut ff. de condit. institut. l. si plures institutiones.

Adde, q, hæc gl. cōmuniter reprobat, & R 3 ad

bet locum iste §. impossibilis.

Adde uerū hoc, quando. l. relinquit, secus si l. nō assistat ut in captatoria institutione: tunc enim uitiatur l. si quis Sempronium ff. eo. d.) Item de facto: ut si montem aureum dederis, hæres esto. & hoc casu non ualet institutio, vel libertas, cum nec animus dandi fuerit iuris psumptione, ut ff. de statu. lib. l. cum hæres §. r. Item est quidem quarta impossibilitas quæ uitiatur a-

S Y L.

Impossibilitas quæ uitiatur a-

Conditio dicitur impossibilis trib. modis.

S Y L.

Conditio est triplex.

S Y L.

ad tex. in d. l. si plures responderet, q. ibi erant plures conditiones adiectae pluribus institutionibus in persona vnus: quo casu prima purificata: non est expectanda purificatio alterius: quia iam est haeres pro rata, & consequitur reliquum iure accrescendi.]

a ¶ Si separatim. Idest subpiliun. tua conditione. Idem in legato feratur, quod hic in institutione dicitur. Sed si in diuersis partibus testamenti inferantur, & non uisum uebetur: obtemperari. Sed in libertate directa, cuiuslibet obtemperari sufficit, ut ff. de cond. & demon. sub diuersis. in fideicommissaria, nouissima, ut ff. de cond. & demon. per fideicommissum, & l. quod traditum. secundum Ioann. & facit ad hunc, §. ff. de verb. oblig. si ita quis stipuletur.

¶ Quod est verum in legatis. sed in institutione bus ut priorique extiterit, ut dic. l. si plures, & isto casu

S Y L. ¶ Adde hoc verum in legatis, ut nouissime pot. verif. gl. praecedens. ¶ Illud maxime ex hoc tex. annotandum est, quod dictio, quaelibet, non est vniuersalis, sed particularis, opponitur enim haec vox superiori verbo, omnibus, & proprie significat vnum e multis, quam velis, vnde Theophilus recte vertit, oian. buletz.]

** Adde, quod in multis casibus coniuncta accipiuntur pro disiunctis, & conuerso, cuius rei doctrinam facili methodo ac egregijs exemplis tradit Alcia. in l. saepe ita. de verbor. signific.]

¶ Ij quos. **CASVS** ita figurari potest. Quaelitum fuit, an ignotum penitus institueret liceret & ratio dubitandi fuerat, quia institutiones solent plerumque fieri ob bene merita l. nec adiecit. l. plerumque. ff. pro soc. sed contrarium decisum est, quia possumus etiam penitus ignotos diligere, quos vel virtus vel vinculum, aliquod necessitudinis nobis coniungit: & quando hic dicitur, ignotos intellige secundum aliquos. i. inuisos, non eos, quorum nullam habemus cognitionem: inuisa enim amare possumus, incognita nequaquam. Not. inuisos institui & amari posse. Item, q. peregrinus institui potest.

b ¶ Fratris filios, vel etiam suos, vel quemcunque alium, ut C. eod. l. extraneum.

c ¶ Peregrinates, puta, q. a vultu limina S. Iacobi, vel S. Pet. aliud si cet. peregrin, i. deportatus, tunc, n. institui non pot., ut C. eo. lib. 1.

quae est huic contra. & ff. eo. l. sed & si in conditione, §. solemus. Item sunt & alij, qui non possunt institui haeredes, vel hae comodum ex testō, quos notaui, inf. de leg. §. i. egari.

¶ De vulgari substitutione.

essent, haeredes instituerit. Ignorantia enim testatis inutilem institutionem non facit.

¶ De vulgari substitutione.

¶ Potest quis plures gradus haeredum facere, & in subsidium substituere seruum necessarium heredem. Ang.

Potest & autem quis in testa-

rio, ut diffinit Alcia. lib. 4. Pater ca. 6. * ex ij. lib. inst. Caij.] est secundi vel vltioris gradus haeredis institutio.

** Adde, quod vulgari substitutio ita dicta est, quia omnibus vulgo permessa esset, omnibusque conueniret. olim. n. ante praeclitum consuetudinem nulla fuerat pupillaris, l. 2. ff. eo. tit. §. his legibus. de or. iur. sicut & ante Iustin. nulla exemplaris. l. antep. C. eo. nec ante Augustum nulla fideicommissaria, §. j. infra de fideic. est autem vulgari alia expressa, alia tacita, expressa, quae verbis aut specialibus, aut saltem generalibus comprehenditur. tacita, quae nihil ex verbis, sed plurimum a legis auctoritate sumpsit. exempla ponit glo. in §. 1. vers. ad exemplum inf. titu. 1. Est item alia mixta, ut quae alicuius casus respectu tacita sit, alicuius vero expressa, veluti si Titius haeres esse nolit, Seius haeres esto. includitur enim & casus impotentiae tacitus **Bar. l. diff. eod.]**

AD DICIO (i) Differunt tamen, quia substitutus in re certa Per verbum commune nunquam trahitur ad totum, ut l. cogi. §. qualiter, ff. ad Trebellianus. nisi esset substitutus in quota, alio non existente haerde: secus autem est institutione, ut lege prima, paragraph. si ex fundo. ff. de haered. instituend. Angelus.

Potest. Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, quod cuiuslibet liberum est facere pluralitatem graduum haeredum. Secundo quod loco vnus instituti possunt plures substitui, & contra. Tercio quando partes sunt in institutione expressa, & non in substitutione. Quarto, quando seruus alienus ut paterfamilias instituitur, Secunda ibi. Et plures, Tercia ibi.

Cōtinuatio.

¶ Facit gl. rub. C. de secū. nu.

¶ Supra dictū est de institutionibus primis, ut sup. tit. 1. §. 1. nunc de secundis: quae substitutiones dicuntur, & siue primo gradu fiant, vel alio, ut inf. eod. in princ. (i) & quae vulgaris ē magis cōmunis, quia & a quolibet, & cuiuslibet fieri potest ideo de ea vulgari praemittit Accur.

* ¶ Substitutio vulgaris hī in glo. c. Rayn. tū super verb. liberis. post prin. glo. extra de testa. Diuisio. S Y L.

¶ De forma huius substitutionis vulgaris hī in glo. c. Rayn. tū super verb. liberis. post prin. glo. extra de testa. Diuisio. S Y L.

Et si ex disparibus. Quarta ibi, Si seruus. Angelus.

¶ Potest. **CASVS** non figuratur, quia hic traditur regula, quod quis non solum primo gradu instituere potest, sed & secundo, & deinceps: cuius

facultatis ratio est se potest quod alias in simili dixit Imper. in l. i. C. de sacrosan. eccles. fa-

¶ Alias si est i. er. u. substitue re. ¶ alias ut alias. nō est? verbū pōt. alias legitur, possit.

uēt. n. iura cau se testati. l. vel negare, ff. qm. admodū test. aper. quæ elu- deretur, si pri- mus institutus nollet aut nō posset hāres ef- se. Not. est ex hoc tex. forma substitutionis vulgaris. Item q. quis plures hāredum gra- dus facere po-

test. Item, quod in subsidium fauore testa- menti potest ultimo loco necessarius hāres institui seruus.]

a ¶ In testamento. In alia autem voluntate, quā in testō, ut in codicillis, vel aliqua alia, non fit scilicet huiusmodi substitutio, ut dire- cto valeat sicut nec institutio fieri potest ¶ ut inf. de codic. §. penul. & C. de codicil. l. hāre ditatem. fit tamen in codicillis ex certa sciē tia, ut per fideicommissum saltem directo substitutus per hāc verba, substituo, admit- tatur ut ff. ad Trebellian. l. Sczuola, j. respon. nisi testator putaret se facere testamentum, & facere codicillos non destinasset, licet pos- set. nam tunc substitutus ex his nec dire- cto, nec per fideicommissum admitteretur, licet posset, ut C. de cod. l. fin. §. illud quoque & facit ff. eo. l. potest.

SYL.

¶ Adde, q. ita se habet communis opin. in l. Sczuola. sup. allegata, & in l. verbis civilibus ff. eo. Et dic præsuni voluisse testari, qn in sua dispositione adest institutio, vel exhāre- datio, quæ non sunt in codicillis, alias præs- sumitur voluisse codicillari, ut per Aret. & alios hic.]

b ¶ Gradus. Ad similitudinem enim gra- dum sic dicuntur, qui faciunt scalas, sic & dicitur gradus consanguinitatis, ut ff. de gra- dibus. l. i. iuriconsultus, §. gradus.

c ¶ In quantum i. quot.

Sic supra tit. i. §. & e contrario.

d ¶ Substituere. s. potest.

** Sciendum est, illa vulgaris substitutionis verba, si hāres non erit, duo capita continere nēpe, q. hāres non fit, quia nolit esse, vel q. non possit, l. cū propenas, C. de hā. insti.

Estque receptum, ut vulgaris concepta in al- terum casum vel nouitatis, vel impotētiæ, ad alterum quoque ex tacita testatoris volū- tate pducatur, arg. l. ult. C. de insti. & subst. l. 4. ff. eo. quod Bar. tradidit in l. i. ff. eo. col.

nes inuicem substitui.

Aretinus.

¶ Et plures in vnus locū possunt substitui, vel vnus § in plurium, vel singuli in singulo- rum, vel inuicem h ip- si, i qui hāredes insti- tuti sunt.

¶ **Substituti reciproce veniunt proportionē institutionis. h. d.**

¶ Et si ex disparibus k partibus hāredes scri-

4. & ideo ap- pellatur huius modi vulgaris mixta, q. a par- tim expressa, partim tacita. e ¶ Nouissi- mo. idest vlti- mo. sic. sup. de suspec. tut. §. nouissime. Sd nunquid in a- lio nisi in vlt. fieri pōt? Rñ. nō cum enim ipse seru^o om- nino esse hārs cōpellatur, ut hic subiicit. & inf. de hāred. qual. & dif. §. j. patet aliū, qui esset ei substi-

tutus, non admitti, ut C. eo. l. post aditam.

¶ Adde, q. hoc est verum quoad caput volū- tatis, quia non potest nolle esse hārs: sed si nō posset esse, vel quia prædecessisset, vel quia ef- set incapax, valeret substitutio: & hāc glos. communiter commēdatur ad hoc, q. datio substituti vulgaris in seruo non tollit neces- sitatem. quamuis in filio tollat suauitatem.]

f ¶ Vel pro saltem.

¶ Et plures **CASVS.** Ambigebatur an posset esse difformis substituto instōni respe- ctu personarum: & videbatur q. nō: quia cū substitutus subrogetur loco primi instituti, videbatur q. esse deberet eiusdem modi & qualitatis, sed contrarium dī: quia gradus ip- se subrogatur loco primi, non persona. Item quia libera est suarum rerū dispō vnicuique. Not. formam substōnis breuiloquæ seu reci- proca. s. vos inuicem substituo.]

g ¶ Vel vnus. s. substitui pōt in locū plurim.

h ¶ Inuicem. sic inf. tit. i. §. substituitur & p- talia verba fit substitutio compendiosa.

i ¶ Ipsi. s. possunt substitui.

¶ Et si ex disparibus **CASVS.** Fuit dubita- tum, an inuicem substituti, qui instituti di- spariter fuerant, succedant æqualiter: & vide- batur dicendum quod sic: quia cum substitu- to sit secunda institutio, quando in institu- tione non sunt adiectæ partes, æqualiter suc- ceditur, ut sup. tit. i. §. si plures. ita videbatur dicendum hic. Cuius contrarium dicitur ea- ratione, quia non sumus proprie in dubio. portiones enim institutionis indicant men- tem testantis fuisse, ut secundum eas succe- datur in substitutione, quæ voluntas totum facit, l. ex facto, ff. de hā. insti. No sum.]

R 4 * ¶ Col.

SYL.

SYL.

SYL.

* Collige ex hoc tex. q. substō recipit declarationem ab instōne. idem probatur in l. 1. C. de impub. & alijs subst. vbi extat D. Pij rescriptum, cuius mentio sit hoc in loco.]

¶ Disparibus partibus, puta vnum in sex vncias, alium in 4. aliud in 2. institutum ponas, nam si nō adeat institutus in 6. vncias 4 accrescūt habenti 4 & duæ habenti duas, vt hic & ff. eo. si in testō. & l. si plures, & C. l. 1.

a ¶ Expressit. contra ff. ad Trebelli. quor. & l. nonnunquam, sed hic loquitur, cum non expressit proprio nomine, (i)

¶ alias co- hñde sub- stituto da- to alius ei substitut⁹ &c.

nec pecuniam ex æquis parti- bus substitutos dare iussit. **ADDITION.** (i) Scilicet ipsos substitutos: quia tunc admitterentur pro virili. idem si appellatio quando sic fuisse apparet de voluntate testatoris, vt l. vtrum. §. fin. ff. de rebus dub. quid autem si aliquos proprijs, aliquos appellatiuis vel omnes simul vtriusque nominibus appellauerit: & quid si aliqui fuerint in substitutione coniuncti, & vnus separatus, vide hic. Ang. Arer.

¶ Sed si institutor **CASVS** figuratur per gloss. i. ratio dubitandi erat voluntas testantis, secundum quam non videbatur substitutus nisi vni. Tamen contrarium deciditur, ne contigat quem & testatum & intestatum decedere. Not. quod in sumuario dictum est. Item ibi, ad vtramque partem, secundum Ang. hic videri casum, q. substitutus admittatur iure substitutionis, non iure accrescendi.]

b ¶ Sed si institutor **CASVS** est: Titius & Seius instituti sunt hæredes, & Titio Seius substitutus, & Seio fuit substitutus Mæuius: primo Titius, secundo Seius repudiavit: admittitur Mæuius in partem vtriusque hæredis, vt hic, & ff. eod. l. Titius, & l. cohæredi. in princip.

* ¶ Vtrum iure substitutionis, an iure accrescendi, vide ibi Bartol. & alios, & Arer. hic.]

c ¶ Hæredi. scilicet Seio.

d ¶ Cohæredi suo, scilicet Titio.

e ¶ Alius, scilicet Mæuius.

f ¶ Sine distinctione. scilicet ordinis pupillaris, vel vulgaris substitutionis, quasi

dicat non distinguitur si fuerit pupillaris vel vulgaris substitutio. & quæ fuerit primo facta, vel institutio, vel substitutio, & idem in vulgari. Sed hanc reprobant quidam, quia debet ibi esse ordo, vt primo: principalis, &

suo substituto dato alius e substitutus fuerit, diui Seuerus & Antoninus sine distinctione f rescripserunt, ad vtramque partem substitutum admitti.

¶ Si substitutio vulgaris facta fuerit seruo alieno, quem testator liberum putabat, substitutus venit ad partē hæreditatis, quamuis seruus adierit hæreditatem iussu dñi. Arerin.

cum ab eis quæreretur. Est tamen distinguendum a nobis, sic & alias, ff. de iudi. non alias. in fin. & de postu. l. Imperator, in fin. Item non dicitur hic de pupillari, sed de vulgari tantum, † vt patet ex serie tit. Per quod etiā reprobatur superior sententia, scilicet quia in princip. gl. fuit dictum, secundum quosdam, non distinguitur, an fuerit pupillaris, an vulgaris substitutio. Distingue ergo, vtrū institutus adierit, vel cohæres, vel ambo, vel nullus, si vterque adiuit, substitutus repellitur si cohæres tantum, scilicet Seius, idem quia Mæuius repellitur. Item si neuter, habet locum quod hic dicitur, scilicet q. Mæuius habeat totum. Si autem Titius tantum. §. prius hæres adeat, & Seius non, in partem repellitur. §. Mæuius. nam in partem repellitur, quam adiit Titius, vt C. eo. l. post aditam & ff. de vulg. sub. qui habebat filium. l. 1. rñ.

¶ Si seruum alienum. **CASVS.** Dubium insurrexit, instituto a testatore seruo, quem tamen liberum putabat, eique dato vulgari substituto, quid iuris esse deberet, & prima facie videtur nihil venire in substitutum, cuius substitutio expirauit additione. l. post aditam. Cod. eo. sed e contrario quoque videbatur seruum nihil habere debere: quia cum putasset illum liberum, intellexit vt tunc substitutus admitteretur, quando non posset esse hæres. at eo existente seruo, non potest: igitur videtur, quod omnia ad substitutum transeant. Deciditur tamen propter conflictum rationum, quod vtrique diuina vendicatio competat, electa media via, prout in obscuris fieri solet l. Nescen-
nius,

postea substitutio fiat, vt ff. de vulg. & pupillar. substitut. l. 2. §. prius. Sed certe ille. §. prius. corrigitur per sequ. §. vsque in finē dicta l.

¶ Adde, quod hæc communiter hic damnatur per doc. qui aliter distinguunt.

Sed ego hoc reprobō, quia nō est hæc huius literæ intentio sed hæc, quia sic fuit de facto, quod non distinxerunt,

† Et in ea tñ proce- dit iste tex. itē in casu suo, vbi. i. co- hñdi: sub- stituto est facta sub- stō: tunc n. Quis p- ius accre- scendi hē- beret sub- stitut⁹ par- tem illius cui non fuit sub- stitut⁹, tñ nulla tali i eis facta distinctio- ne hoc est diuisione eam hēbit iure sub- stōnis: & hæc fuit torte mēs istius litz secus thēs set in pu- pillari, vel alias vbi ius accre- scendi lo- cū hñe n- posset, vt per doct. hic.

nus, de nego. gest. No. quod dicitur in summa. Item, quod existentibus hinc inde rationibus & dubijs, eligitur media via. Item, qd error in persona hæredis instituti, quod sit liber vel servus, non vitiat. Item, quod illa verba, si hæres non erit, in seruo intelliguntur, vel si aliū hæredem non fecerit. Item, qd princeps fuit iudex in causa propria.

a Patremfamilias id est liberum hominem.

Et hoc verum, nisi error esset in ea personæ qualitate, quæ præsumeretur causa finalis ipsius institutionis, puta in consanguinitate, ut l. si pater, C. de hæredi. institu. Ang.

b Iussu. Quem iussu necessario oportet præcedere, ut ff. de acquir. hæred. l. si quis mihi. §. iussu.

c In partem sed in quam? Respon. hæreditas in duas partes diuiditur, & iterum unus sumis diuiditur in duas partes, quæ sunt duæ quartæ totius, & unam harum particularum habet dominus instituti, aliam substitutus, ut ff. de hæred. institu. l. si paterfam. in fi. Sed de alio semisse quid erit? Respon. quidam, qd substitutus habet inspecta opinione testantis, scilicet qui credidit institutum liberum fuisse, & ita per consequens credidit substitutum admitti, si hæreditatem sibi institutus non adquisierit, vel alij, cuius iuri postea subiectus foret, ut in fi. huius, §. ergo si aliquid istorum duorum non contingit, debet habere substitutus secundum opinionem testantis totam hæreditatem, sed quia non erat liber, ut testator credidit, de æquitate datur domino ipsius quarta hæreditatis, & facit pro hoc illud generale, opinionem considerandam, ut ff. pro empt. l. 2. §. si a pupillo, & ff. de acquir. hæred. l. is qui putat. Alij dicunt, qd domino datur, considerata veritate magis, quam opinione, quia vere servus eius domini factus erat ille, qui institutus fuit, quod verius esse videtur, veritate magis attendenda. unde facit & illud generale, veritatem spectandam, ut inf. de leg. §. si quis rem. Accur.

Opinio
an sit veri
tati præfe
renda.

SY L.

d Adde, qd hæc glo. communiter approbatur. Tamen contraria sententia saltem disputando sustentabilis est, cuius tota vis est in l. si paterfam. ff. de hæred. insti. ubi proprie deciditur dubitatio gl. pro substituto, &

sic contra glo. dicitur enim in princ. substitutum admitti in parte, & cum non declararet in quam, de dimidia est intelligendum. l. nomen, §. portionis, ff. de verbo. signi. ponit postea rationem ille tex. quare substitutus ad-

mittitur, rãdẽ dicitur, si scit, sic accipiuntur, si neque ipse hæres erit, & neque alium h hæredem effecerit, i in eo vero, quẽ patremfamilias esse arbitrat, k illud significant, si hæreditatem sibi, vel ei, cuius iuri postea subiectus l esse coeperit, non adquisierit: m t Idque t Tiberius Caesar in perso-

mittitur, rãdẽ dicitur, si scit, sic accipiuntur, si neque ipse hæres erit, & neque alium h hæredem effecerit, i in eo vero, quẽ patremfamilias esse arbitrat, k illud significant, si hæreditatem sibi, vel ei, cuius iuri postea subiectus l esse coeperit, non adquisierit: m t Idque t Tiberius Caesar in perso-

ADDITIONE.

Dic qd ultima opin. gl. est verior, & ita not. glo. & doct. in d. l. si paterfam. videlicet quod

† Vide Al
cia. lib. 1.
Dispunc.

dn̄s serui, habeat totum annum semissũ. Arc. c. 2.

d Illa enim verba. nunc mutat casum, nã sup. dixit quando arbitrat testator, & aliud erat, in his autem duobus responsis quæ sequuntur, idem est, id quod arbitrat testator.

e Si hæres non erit. quæ apponuntur in substitutionibus vulgaribus

f Testator scit, & verum scit alias enim nõ diceretur scire, nisi esset, ut ff. de aqua pluuiæ arcen. l. 2. §. item l. abo ait.

g Erit. l. liber factus.

h Neque alium. i. si neque sibi, si liber fieret, vel dño suo præsentī, vel et futuro quarat.

i Effecerit, nam tunc quando non est aliquid istorum duorũ, admittitur substitutus.

k Arbitrat. s. testator, saubaudi, & verũ arbitrat.

l Subiectus. puta quia uendit sed ad pretium participandum, vel quia dedit se in arrogationem, quod potest.

m Acquisierit. supple in litera, At in nostro casu primo. s. huius. §. aliud est, & aliud arbitrat, unde ibi in partem admittitur. ut ibi diximus. & hæc omnia sic distinguendo seruauit princeps, qñ seruus suus fuit institutus, & alius substitutus, ut hic dicit, & ff. de hæred. insti. l. & hoc. Tiberius. Collige ergo talem distinctionem, quia cum hæredem aliquem instituo, & si hæres non erit, substituo, aut scio liberum, aut scio seruum, & tunc seruatur qd i ij. & ii j. inf. huius. §. dñ, aut puto liberum falso, cum sit seruus, & tunc subdistinguo, aut per eum uolui aut nolui aliũ fieri hæredem, quia hoc expressi, & tunc seruatur mea uoluntas, ut C. de hæred. insti. l. cum proponas, quæ est huic contraria;

aut

autem dubium volui vel non alium fieri hæ-
redem per eum, & tunc seruatur quod in
princ. huius §. dicitur. Si autem puto seruum
cum sit liber, (i) hic casus indubitabilis est
scilicet quod erit liber hæres.

ADDITIONE.

(i) In dubio au-
tem error non
presumitur. &
tunc hoc con-
sistit in animo
testatoris, qui
non probatur
nisi ex conie-
cturis. quid au-
tem in filio,
vel monacho
instituti cum
datione substi-
tuti vulgaris,
quos testator
credebat esse
sui iuris, uel et

na Parthenij serui a
sui constituit.

**De pupillari substi-
tutione.**

**Liberis impuberi-
bus & in potestate te-
statoris existentibus
potest substitui non so-
lum vulgariter, sed
etiam pupillariter, per
quam substitutionem**

sciebat esse alieni, & an hæres primi institu-
ti ex iure deliberandi præferatur, an substitu-
tus uide Ang. hic.

SYL. Cuius distinctio uirtualiter est eadem cum
distinctione glo.]

a ¶ Serui. f. instituti.

ADDITIONE. Cui fuerat alius substitu-
tus. Nam diuisa fuit hæreditas inter Tibe-
rium dominum serui, & inter ipsum substi-
tutum, ut patet in l. & hoc Tiberius, ff. de hæ-
red. insti.

De pupillari substitutione

**Cōtinua-
tio.**

¶ Continuatur, quia supra uisum est de vul-
gari substitui. uerum quia parentes non so-
lum vulgariter uerum etiam pupillariter li-
beris substituere possunt, ideo sequebatur
videre de pupillari substitutione. Chri-
stophorus.

Diuisio.

Liberis. ¶ Totus iste titulus diuiditur in
sex partes. Primo ponit, qualiter quis
possit facere pupillarem substitutionem. Se-
cundo, de exemplari substitutione, cui fieri
potest. Tertio redit ad pupillaris substitutio-
nis materiam. Quarto, quod etiam exhære-
datis potest fieri illa substitutio. Quinto cir-
ca pupillarem substitutionem aliquos casus
ponit, & potissime usque ad quam quantita-
tem possit fieri. Sexto, quod maiori, uel pube-
ri, uel extraneo fieri non potest pupillaris. Se-
cunda ibi, Qua ratione. Tertia ibi, Igitur.
Quarta ibi, Non solum. Quinta ibi, Quæcun-
que. Sexta ibi, Extraneo.

CASVS. figurari non debet nisi litera-
liter prout ponit tex. cum declarat primos
terminos, & quomodo substitutio pupilla-
ris conficiatur. No. quod parentes filiis suis
impuberibus possunt nedum vulgariter, sed
pupillariter substituere. Item no. ad essen-
tiam pupillaris substitutionis quæ requiran-
tur. It. in no. formam concipiendæ substitu-
tionis, Item, quod substitutio aliquando du-

plex est, aliquando simplex. Item, quod per
vulgarem succeditur testatori, per pupillarem
pupillo. Item, quod pupillaris expirat adue-
niente pubertate. Item, quod hæc substitutio
inuenta est moribus & consuetudine. Item,

**substitutus efficitur hæ-
res ipsius pupilli. Are-
tinus.**

Liberis [†] b suis im-
puberibus, quos in
potestate quis habet,
non solum ita, ut supra
diximus, c substituere
potest, id est, ut si hære-
des ei non extiterint,
alius sit ei hæres, sed

quod consue-
tudo potest tri-
buere formam
testamento cō-
dendo. Item,
quod consue-
tudo postquā
est redacta in
scriptis, adhuc
dicitur consue-
tudo. Item, q.
substitutio pu-
pillaris indu-
cta est ex aequi-
tate, ut qui sua
imbecillitate
impediatur te-
stamentum cō-

[†] Forma
huius pu-
pillaris
substitōis
ponit in
c. Raynu-
tius. in gl.
super uer-
bo, liberis
post prin-
cip. d. tes.

ficere, possint habere ex testamento hæredē
sibi datum a patre.]

a ¶ Liberis. No. ex hac litera tria esse neces-
saria: ut pupillaris substitutio teneat primū,
ut sit de liberis cui substituitur. nam extra-
neo substitui non potest, ut infra eodem, §.
extraneo. Secundo, quod sint impuberes, nā
puberibus non potest substitui, ut infra eo-
dem, §. masculo. Item tertium, quod habeat
in potestate, ut in hac litera probatur per or-
dinem, emancipatis autem non potest sub-
stitui, ut ff. eodem, l. 2. §. 1. (i) Item est neces-
sarium quartum, quod filij sint instituti uel
exhæredati, alias nullum esset principale te-
stamentum, ut supra de exhæred. lib. in princ.
& ff. eod. l. 1. in fi. unde nec pupillare ualeret
ut infra eod. §. liberis & hæc omnia simili-
ter in nepotib. seruantur, si non sint recasuri
in sui patris potestatem, ut ff. eodem, l. 2. §.
posthumus, alias cum sint recasuri, non ua-
let testamentum, cum in eo casu sint, ut eo-
rum testamenta non ualeant, etiam si ipsi es-
sent maiores.

Substitu-
tio pupil-
laris hēt
3. necessa-
ria.

¶ Dic, quod sunt octo requisita secundum
Bar. in l. 2. ff. eodem in 2. quæstio. quem alij
sequen. quinque hic posita, & quod non de-
fierint esse in potestate ante mortem testa-
toris, ut ff. eodem l. cohæredi, §. cum filia.
Item, quod pater sibi faciat testamentum, l. 1.
in fi. ultimo, quod patris adeatur hæreditas.
d. l. 1. uer. adeo, ff. eo.]

ADDITIONE. (i) Et est ratio, quia substitu-
tiones sunt de iure ciuili, secundum quod
emancipatus habetur pro extraneo, fallit ta-
men hoc in milite, ut l. miles ita §. exhære-
dato, ff. de testam. mil. dummodo filius non
sit in potestate aui, alias secus, l. cum filius,
ff. eod. tit.

b ¶ Ita, ut supra diximus scilicet vulgariter,
supra tit. 1. & hoc idem hic subiicit, ut si hæ-
redes &c.

a ¶ Hoc

a ¶ Hoc modo. hic caute nota, quod primo ponit verba institutionis. Secundo substitutionis vulgaris. Tertio substitutionis pupillaris Accur.

ADDITION. Aliqui dicunt, quod omnia

sunt verba pupillaris substitutionis, quæ etiam non hæredi, ut ex hæredato, fieri potest, cum hic textus non intendat exemplificari vulgarem. l. o. Fab.

b Est. hæc est institutio tamen.

c ¶ Et si filius Ecce vulgaris.

d ¶ Siue hæres. Ecce pupillaris.

¶ alias de sunt hæc verba expolitua,

e ¶ Pubes factus sit. Bene facit, quod exponit, alias interdum pro 14 annis, interdum pro 25. annis ponitur hæc oratio, cum in suam tutelam venerit, ff. de lega. 3. cum filio.

f ¶ Quo casu. supradicto.

g Patri fit hæres, & solius patris habeat bona, secundum Azonem.

h ¶ Ipsi filio. & nihilominus patri, ut ff. eo. pater familias & bona pupilli, undecunque qua sita sunt, habet, ut ff. eo. sed si plures, §. ad substitutos.

SYL. ¶ Quod dic verum, etiam si substitutus pupillariter sit substitutus in certa re, quia detracta illius mentione admittitur in totum, tex. est sing. in l. cohæredi, §. h. ff. eo.]

¶ Nisi in duobus casibus, ut in testamento militis, & arrogatoris, ut ff. eod. sed si plures, §. in arrogato, & §. sed substitutos, in fi.

SYL. **i** Moribus, alias a maioribus, ut C. de impub. & ali. substit. l. humanitatis.

¶ Expone verbum moribus, i. consuetudine seu iure illo, quod sine scripto, ex auctoritate tamen prudentium venit, introductum est, l. 2. §. his legibus, de orig. iu. §. media, inf. de legi. agna. suc. non autem intelligitur de Lacedæmoniorum moribus, ut Accursio alibi visum est, q. late confutat, Alc. in l. 2. ff. e.

K ¶ Aetatis. ut masculi ante 14. an. feminae autem ante 14. an. ff. de testa. l. qua ætate, & sup. qui ma. non possunt, §. cum ergo.

** Adde, quod ita consuetudine per prudentium interpretationem institutum fuit, pro-

pter vim patriæ potestatis paternique testamenti cum pupillari conjunctione, l. patris & filij, ff. eod. non enim cum eius ætatis & filij sint in qua ipsi sibi testamentum facere non possunt, parentes eis faciunt. †

¶ **Ad exemplum pupillaris inuenta est exemplaris, qua substituitur mente capto, quo resipiente euanesceat. hoc dicit.**

¶ Qua ratione excitati, l. etiam constitutionem in posuimus in nostro Codice, qua prospectum est, ut si qui mente captos habeant filios, vel nepotes, vel pronepotes, cuiuscunque sexus vel gradus, liceat eis, & si puberes sint, ad exemplum pupillaris substitutionis, certas personas in substituere, sin autem

uis poni non deberet in l. tradente primos terminos. Quærebatur, an substitutio facta puberi mente capto ualeret? & uidebatur quod non, quia non vñ permittitur l. q. aliquis possit testam. condere, ita q. substantia eius ab ipso pendeat, l. captatorias, ff. de hære. insti. Sed contrarium dñ, q. ad exemplum pupillaris substitutionis inuenta est exemplaris facienda mente capto, quia qua ratione iura concesserunt, q. pater possit testari pro filio, qui testari prohibeatur respectu ætatis, durante ætatis impedimento, eadem ratione concesserunt, q. durante impedimento testandi facultatem, hoc fieri possit in mente capto. Que no. sunt in hoc tex. clara collige per te.

l ¶ Excitati. i. nos iusti.

m Constitutionem. C. de impu. & ali. substit. l. humanitatis.

n ¶ Certas personas. Scilicet filios mente captorum si habeant, alias fratres mente capti;

ter vim patriæ potestatis paternique testamenti cum pupillari conjunctione, l. patris & filij, ff. eod. non enim

† Et sicut pñ pot. facere filio impuberi testam. ita eidem pñ eligere se pulturam c. de uxore cū glo. in uet. de finitum, ext. d. sep.

videbatur pater facere testamentum alienæ uoluntatis, cum lex haberet patrem & filium pro eadem persona, l. vl. C. de impub. & quod de pupillo f. finitum, que ad pubertatem permittebatur, postea ad furiosos Iustiniani humanitate extensum fuit, l. antepen. C. eo. & infra §. seq. nec hac i. re amplius beneficio principis opus est, q. olim erat, l. ex facto, in princ. ff. eod. vñ substit. iustini.]

¶ Qua rōne. CASVS. figurari potest hoc modo quā

SYL

† In tātū pri : † alias quoscunque uolet, ut in d.l. hu-
qđ ceteris manitatis continetur.

exhda - - Et in hoc discrepat a pupillari : & ratio
tis, vel ex est: quia pupillaris introducta est secundum
S Y L. iuris ciuilibus rigorem ratione patrie potesta-

Iusta cau tis, quæ durat
sa præte etiam si extra-
ritus, vnū neus substitua
tantūmō tur: sed exem-
substituē plaris fit ex
re potest quadam hu-
Ang. manitate &

† Alias pietate, q̄ cel-
subnectit sar substituendo extraneos, cum furiosus ha-
verbūsan beret filios: vel fratres, & hæc est ratio Bar.
cimur. in l. ex facto. ff. eo. col. 7. quæ disputatiue pa-

† Similē titur difficultatem.

& plenio **ADDITIONE** Etiam supradictis existen-
rem glo. ribus, quæ sunt spū ij, vel naturales tātum,
habes in aut etiam mentecapti. Ang. Aret.

c. Raynu a † Resipuerint, idest cum compotes men-
rius. ex- tis, vel sani facti fuerint.

tra de te- b † Ad exemplum. & ita hæc vocatur exē-
sta. plaris substitutio. Vnde ut plene de his ha-
beas notitiam, † distingue quinque genera

Substitu- alia substitutionum: quia alia est vulgaris, alia
tio vulga alia exemplaris, alia breuiloqua,
ris. alia compendiosa Prima. s. vulgaris subdiui-
ditur: quia alia expressa, ut quæ fit verbis ne-
gatiuis: ut, si hæres non eris, Titius erit hæ-
res, ut sup. proxi. Alia tacita, quæ fit verbis af-
firmatiuis, ut hic, vos inuicem substituo, ut
ff. de hæ. insti. cum in testamento. §. j. Item
hæc, quisquis erit mihi hæres, sit filio meo
impueri hæres, ut ff. eo. l. qui liberis. §. hæc
verba. Hæc vulgaris adita hæreditate expi-
rat, ut C. eo. l. post aditam. Secunda autem. s.
pupillaris similiter subdiuiditur: quia alia
expressa, quæ fit verbis affirmatiuis, ut hic, si
hæres eris, & morieris in pupillari ætate,
Titius sit hæres, ut sup. proxi. Alia tacita. s.
ut si vulgariter tantum pupillo substituatur,
quo casu tacita subintelligitur pupillaris: sic
& sub pupillari tacita vulgaris intelligitur,
ut ff. eo. l. nam hoc iure. (alias, iam hoc iure)
in prin. & C. de impub. & alijs subst. l. quam-
uis. Et hæc adueniente pubertate expirat, ut
in fi. huius. §. Tertia. s. exemplaris, sic ideo di-
citur, quia ad exemplum pupillaris substitu-
tionis est inducā, ut hic dicitur. In multis ta-
men differunt, quia hæc etiam maiorib. fit,
sed illa tantum impuberibus. Item usque ad
certam ætatem fit pupillaris, s. quartum deci-
mum annum, vel duodecimum in fœmi-
na, ut in ff. eo. §. masculo. vel etiam minus tē-
pus certum, non maius, ut ff. eo. l. si ita quis
substituerit. & l. in pupillari. at hæc exempla-
ris in incertum. Item in hac. s. exemplari,
certæ personæ substituantur. ut C. eo. l. hu-
manitatis. in pupillari autem quilibet po-
test substitui.

Substitu- Substitu-
tio exem- tio exem-
plaris. plaris.

Substitu- Substitu-
tio exem- tio exem-
plaris. plaris.

Substitu- Substitu-
tio exem- tio exem-
plaris. plaris.

S Y L. Item illa fuit introducta moribus hæc l.
Item pupillaris non potest fieri naturalibus
tantum, hæc sic. Item soli parentes masculi

substituunt pupillariter, hic et matres. d. l.
humanitatis. Item pupillaris potest fieri ex-
heredato, hæc non, quare saltem debet ha-
bere legitimam. differunt etiam in aditio-
ne hereditatis.

pupillaris substitutionis,
quæ, c postquam pu-
pillus adoleuerit, d
infirmatur.

sunt, quatuor substitutiones his verbis breui-
bus comprehenduntur & appellat lex hanc
reciprocam substitutionem, ut ff. eo. l. nam
hoc iure. §. j. Quinta. s. compendiosa, † fit
his verbis aliquo instituto, Quicunque decesse-
rit, Titium substituo. & si quidem hæc fiat a
milite, pupillo vel non pupillo, valet iure di-
recto, quicunque decedat institutus, ut ff. de
mil. testa. miles ita hæredem, §. i. nisi mater
sit in medio: quo casu iure fideicommissi ua-
let, si pubes iam factus decedat institutus, ut
C. eo. precib. Si uero paganus siue non miles
faciat eam, valet iure directo, si moritur in-
stitutus in ætate pupillari: si uero postea, tūc
aut per hæc uerba fit. Substituo illum & tūc
trahitur ad fideicom. ut ff. ad Treb. Sequolē.
aut per hæc uerba, Te instituo, & si decesse-
ris quodocunque, tibi illum facio hæredē;
& hæc non valet, ut ff. eo. l. verbis ciuilibus.

† Materia huius glo. excedit vires additio-
nis. & modum, & etiam captum iuuenum,
ideo pertransco.]

* * Adde, qđ compendiosa ita diffinitur, est
quædam substitutionum adiectio, quæ sub
mortis, vel alia conditione, plura compre-
dit tempora. dñ autē adiectio, quia vulgari,
vel pupillari, vel militari, vel præcariæ seu
fideicommissariæ qualitatem compendij adij-
cit, quo plura tempora. i. plures casus substi-
tutionum complectitur, complectitur. n. au-
te aditam hæreditatem vulgarem, post adi-
tam usque ad pubertatem pupillarem, dein-
de ab hoc tempore militarem, vel præcariā.

c † Quæ, scilicet pupillaris.

d † Adoleuerit. Item finitur arrogatione
impuberis, ut ff. de adoptio. nec ei. in fi. (i)
Item si patris non fuit hereditas adita, ut ff.
eod. sed si plures, §. si ex asse.

† Intellige, nisi substitutus veniat per edictū
siquis omi. ca. testa. ut ibi, uel nisi existentia
sui hæredis confirmet tabulas pupillares. l.
si filius qui patri. ff. eod.

† Item si nascitur posthumus testatori, ut
ff. eod. l. si pater filium.

† Dic hoc verum olim, hodie secus, auth. S Y I,
ex causa C. de lib. præte.]

† Item per secundum testamentum, quod
tamen valeat ut ff. eod. l. si quis eum. §. final.
Item si testamentum paternum rumpatur
per querelam in totum, aliud si pro parte,
ut ff. eo. in substitutione. & de inoff. testam.
l. Pa-

Quarta aut, Substitu-
Idest breuilo- tio breui-
qua, fit ita duo loqua a-
bus hæredib. has reci-
instituti, Vos proca.
inuicem sub-
stituo, & si
ambo pupilli

Substitu-
tio cōpen-
diosa.

† Sic di-
cta quia i
verborū
cōpendio
plures sub-
stiones &
tēpora cō-
prehēdit.

S Y L.

l. Papinianus, §. sed nec impuberis. sed contrahat. bono pos. mota non facit pupillarem substitutionem cessare, quia ibi non queritur de viribus testamenti, ut ff. eo. ex duobus. §. si. & de inof. test. filius, §. 1.

l. hæc scriptura, & ff. de bonorum possessio. secundum tab. si ita scriptum, §. si. & l. ut bonorum.

¶ Dic clarius, quod dicitur unum respectu unius testatoris, unius solennitatis, & ualidi

SYL. ¶ Item si testa-

mentum patris fiat irritum. l. si quis filio, §. irritum, ff. de inu. rup. Item si substitutus tempore mortis sit incapax, l. si is qui hæres. ff. de hære. Insti. Item, si ante mortem patris fuit emancipatus, l. cohæredi, §. cum filia. ff. eod. Itē, si daretur filius pupilli ante pubertatem, qd videtur impossibile finiretur. l. ex facto. in princip. ff. eodem.]

ADDITIO.

(i) Et est ratio, quia tunc impeditur arrogatus non solum

ex defectu ætatis testari, sed ex alio defectu, quia est subiectus alterius potestati, cui per dationem pupillaris substituti non ponit prouideri, secundum Christ. Por.

SYL.

¶ Igitur in pupillari. **CASVS.** Quærebatur, an substitutio pupillaris faceret censeri vnum uel duplex testamentum, & uidebatur quod unum quia cum filius in virtute propriæ personæ non possit testari, non uidetur posse etiam per alium. cuius contrarium dicitur, nō quod pater testetur nomine filij, quia hoc non posset ex ratione opposita, sed pater dicitur testari nomine proprio in uirtute potestatis a l. tributæ, & ideo dicitur potius unum testm duarum hæreditatum, quamuis consideratis hæreditatibus possint dici duo testamenta, ex quo talis substitutio trahitur ad bona pupilli. Not. quod dictio, quodammodo, denotat improprietatem. Item, qd hæreditas accipitur pro causa, s. materiali testamenti. Nota etiam, quod substitutio pupillaris dicitur quasi testamentum patris & filij.]

a ¶ Præfatum modum. ut sup. in princ.

b ¶ Duo. No qd duo dicuntur quo ad quid, quia duobus fit, nam instituitur hæres duobus patri scilicet & filio.

Item duarum hæreditatum. vnum vero dicitur, quia ab uno factum, & facit ad hoc, ff. eo. l. patris & filij, & ff. de condi. & demonstra,

¶ **Substitutio pupillaris habetur pro duobus test. mentis, patris & filij h. d.**

¶ Igitur in pupillari substitutione secundū præfatum modum a ordinata, duo b quodammodo sunt testamenta, alterutrum patris, alterum filij, tamquam si ipse filius sibi hæredem instituisset, aut certe unum testamentum est duarum causarum, idest, duarū hæreditatum.

¶ **Pupillaris substitutio separatim a testa-**

mento paterno facta, & in eo etiam, valet. hoc dicit.

¶ Sin autem quis ita formidolosus c fit, ut timeat, ne filius suus pupillus adhuc, ex eo, quod palam substitutum acceperit, post obitum eius periculo insidiarum subiaceat: d vulgarem quidem substitutionem e palam facere, & in primis testamenti partibus ordinare debet, illam autē substitutionem, per quam, si hæres extiterit pupillus, & intra pu-

post mortem.

¶ Sin autem quis. **CASVS.** Quærebatur primo an substitutio pupillaris posset fieri diuerso tempore, & diuersa scriptura a testamento paterno, & uidebatur, quod non, quia cum re uera sit unicum testamentum, debet fieri uno contextu. & vna solennitate, l. hæredes palam, ff. de testa. sed contrarium dicitur, quia id, quod dicitur in d. l. hæredes palam. habet locum, quando est unum testamentum omni respectu, secus si diuersis respectibus. nam tunc diuerso tempore fieri potest, ut in hoc casu.

Secundo dubitabatur, an si eodem contextu fiat, ualeat, & poterat esse dubitatio ex eo, quia sic uidebantur quasi parari insidie pupillo. contrarium deciditur, quia. l. non præsumit hoc in eo, qui per patrem substituitur.

Not. summariū.

c ¶ Formidolosus. i. dolosus multiformiter vel. i. timidus & meticulosus.

d ¶ Subiaceat. quibus insidijs eum subijceret substitutus, ut haberet eius hæreditatem, ut fecit Zacharelus.

e ¶ Substitutionem. scilicet cū ipsa institutione. nam hic est ordo, ut primo institutio, secundo vulgaris substitutio, tertio pupillaris fiat

tatis, & iuris accrescendi. l. qui patri, ff. de acquir. hæred. dicuntur autē duo respectu hæreditatum, & quia duobus prouidetur, & quia possunt diuersimodere pudari, & quia duobus temporib. cōfici possunt l. si quis eum, §. fina. ff. eodem, est tamen re uera vnum, quia alias concurrerent tres fictiones, quod factum a patre censeatur factum a filio. Item, quod in pubes posset testari. Tertia, qd factum ante mortem censeatur factum

fiat ut supra eodem titu in princp.

a [¶] Vocatur. quæ est pupillaris.

b [¶] Scribere. Vel etiam alia charta, quia & hoc fieri potest, ut ff. eodem. l. patris & filij.

* [¶] Ex hoc tex. colligi potest, unde substitutio

tionis uerbum fluxerit. nam solebant testatores primo hæredis nomē scribere, & ante inf. de lega. deinde alios subitus statuere, idest; quod Suetio ait, in ima cera & Impe. hic, in inferioribus partibus.

c [¶] Proprio lino. Lino appellat ipsam chordulam. quæ fit de lino. ut uidemus fieri in literis domini papæ, in quibus chordulis testamēti apponebantur 7. sigilla de cera. Et ideo dicit proprio lino, quia si alieno, uendicaret dominus,

* Doctores contra res contra tur, & consilium legis, nullam utilitatem ad dic proprio, similitudinem ab alijs partibus testamenti. Sed nonne magis insidiati, ut per tur substitutus, cum tantam constitutionē lo. Fab. & idest ordinationem uideat, & propter se? Re Ang. hic. spon. hoc ignorabit, an propter alium facta fuerit illa ordinatio. Accur.

ADDITIO Nec ideo inualidabitur istud consilium, quia sub expressa vulgari tacita pupillaris contineatur, quia illud uerum nisi de mente tacita uel expressa testantis contrarium appareat ut hic, & l. iam hoc iure, ff. eo.

d [¶] Cauere. Idem est, & si hoc non caueat, dum tamen separatim signet.

e [¶] Non ideo minus, quasi dicat, diximus, quod sic caute fieri potest, sed si non ita fecerit, nunquid ualet ideo minus? Respon. non ideo minus &c. ut hic dicit.

f [¶] Tabulis. f. apertis.

S Y L. [¶] Non solum autem. **C A S V S.** Quærebatur, an ex hæredato posset substitui pupillariter, & uidebatur quod non, quia cum sub

stitutio pupillaris introducta sit intuitu cuiusdam pietatis, & humanitatis in patre, ut scilicet filio testamentum facere possit eo tempore, quo propter ætatem impeditur testari, ex hæredatio huic pietati aduersa uidebatur.

in posthumis. hoc dicit.

[¶] Non solum autem hæredibus institutis impuberibus liberis ita substituere parentes possunt, ut si hæredes eis extiterint, & ante pubertatem mortui fuerint, sit eis hæres is, quem ipsi uoluerint, sed etiam ex hæredatis. § Itaque eo casu h si quid ex hæredato pupillo ex hæreditatibus, legatisve, aut donationibus propinquorum & atque amicorum acquisitum fuerit. i id omne l ad substitutum pertinebit.

[¶] Quæcunque diximus de substitutione impuberum liberorum,

natis, sed posthumis.

g [¶] Ex hæredatis. f. substituere possunt.

* [¶] Scilicet pupillariter. nam per fideicommissum non possunt. Et ratio differentie est, quia per pupillarem substitutionem prospicitur pupillo, si intestatus decedat, & igitur, sup. eod. at per fideicommissum oneratur a patre, cum autem sit onus, non potest ei imponi, cui nihil relinquitur, secundum Din. quem refert & sequitur Barto. in l. i. §. penul. ff. eodem.

h [¶] Eo casu. Scilicet, quando ex hæredato substituitur.

i [¶] Fuerit. Ut quia graciosus erat hic pupillus, sic ut ei donaretur, uel legaretur.

k [¶] Id omne. Immo uidetur, quod tantum in eis bonis ualet substitutio, quæ a patre perueniunt ad filium ex hæredato, ut ff. de milita. testamen. l. miles. §. ex hæredato, quæ est huic contraria. Soluti. ibi miles emancipa-

l. Titia, l. i. ff. de inoffi. test. Nō uidebatur igitur patri cedendum testamentum facere pupillo, quem ita odio pro sequebatur ut a paterna hæreditate excluderetur. uidebatur enim tunc cessare fides illa, in qua l. confidit. Sed contrarium deciditur, quia quui negauerit hæreditatē propriam, non tamen per hoc debet denegari aliud beneficium ex alio capite competens cum inconuenientia non sint multiplicanda, l. i. §. i. ff. eo. No. ex hæredatis substitui posse. Item, quod in pupillari ueniunt omnia bona pupilli. Item, quod substitui potest non tantū iana

eo substituebat, quod in alio, scilicet pagano, non toleratur, ut infra eod. §. extraneo, & ideo cum unum pro eo inducitur, scilicet, q. potest substituere emancipato, & aliud contra eum inducitur, scilicet quod non potest substituere emancipato, nisi in ijs bonis, quæ sibi dedit, ut arg. ff. de iur. eum qui. in princ.

SYI. Pro solu. vide Christoph. hic, quia Ang. non bene intelligit.

Ad substitutionem. Qui substitutus nullo potest gravari legato, et in ea re, quæ pupillo fuit relicta, ut C. de leg. cum quidam. sed ipse exheredatus sic in rem sibi relicta, ut ff. eod. l. cohæredi, §. cū filiæ, in fi. §. (i) Et no. hunc §. non posse hodie habere locum, nisi talis sit impubes, qui possit esse ingratus, ut proximus pubertati, ut no. sup. quib. mod. tut. fin. §. item finitur, vers. item si in servitutem alias non potest exheredari, ut C. de inoffic. testam. si quis in suo §. legis.

ADDITIO. Et est ratio diversitatis, quia substitutio exheredati est simpliciter testamentum filij, ita quod non patris, a quo nullam quorā hereditatis accepit, & ideo in alieno testamento legare non potest, secus si ex eadem voluntate quorā hereditatis haberet substitutus, & substitutioni locus esse posset, ut hic Ang.

a Institutorum, ut sup. eo. in princ. usque ad proximum §.

b Exheredatorum, ut sup. proximo §.

*** Ratio** est, quia pupillaris substitutio instituta fuit favore liberorum impuberum, ut sup. eo. tit. in princ. vers. nam morib. & c. posthumi autem habentur pro natis, cum de eorum commodo agitur, l. quod dicimus de verb. signifi.

Lib. CASVS. Quæsitum fuit, an substitutio pupillaris posset heri, quamvis testamentum paternum factum non sit. videtur q. sic, quia ex quo potest fieri separatim, ut dictum est sup. v. q. possit fieri etiam absque eo, q. fiat testm paternum, contrarium in deciditur, & assignatur ratio in tex. quia substitutio pupillaris est pars & sequela testamenti paterni ideo non potest stare sine eo. Not. sum. ma.

Item, q. nullitas testamēti paterni influit in

nullitatem tabularum pupillarium.

c Et sibi. Hic nota, q. si filium exheredat cui substituit, prius sibi, deinde debet facere filio testamentum. Si autem eum instituat, tunc vel ante, vel post, valet institutio, vel

substitutio, ut ff. eodē. l. 2. §. prius, & §. sed si quis, & §. sed & si. & §. fi.

Hanc gl. seq. Bar. Ang. Alb. & Sal. in d. §. prius. tamen cōmuniter dā natur, quia nō potest reddi bona ratio diversitatis, quamvis Barto. assigmet coloratā quæ tamen dā natur.

d Faciat. hoc fallit in milite qui potest substituere pupillo, licet non

testamentum nemo facere potest, nisi & sibi faciat, d. nam pupillare testamentum, pars e & sequela est paterni testamenti, adeo ut si patris testamentum non valeat, f. nec filij quidem valebit.

Pupillaris substitutio potest fieri singulis pupillis, vel ei, qui ultimus morietur. Ang.

instituat sibi aliquem hæredem, ut ff. de vulga. & pupil. subst. l. 2. §. quisquis.

e Pars. sic, ff. quemadmodum testam. aper. l. penult.

f Non valeat. f. a principio, ut quia filius fuit præteritus, ut ff. eo. l. si quis eum, in fi. l. Vel alias. f. non valet testm a principio, cum multi sint modi, quibus testamentum non valet, ut ff. de iniur. in p. testa. l. 1. Idem etiam, si ex post facto rumpatur in totum. f. testm patris, secus si pro patre tm, quia tunc substō remanet, ut ff. eod. in substitutione, & ff. de inoffic. te. l. Papinianus, §. sed nec. Item hæc sunt vera, si iure civili expugnetur testm, aliter autem, si iure prætorio, ut si per contrabulas expugnetur testamentum, quia remanet substitutio, ut ff. eo. l. ex duobus. in fin. & l. seq. quæ huic l. contrariæ sunt.

Ratio est quia ultimo casu testm de iure civili valet, ideo sustinetur substitutio pupillaris.

Sed certe aliud est, cum expugnetur iure civili, ut hic, aliud cum iure prætorio ut ibi. nam prætor non potest facere esse, nec definire hæredem, inf. de bon. pos. §. quos autē.

**** Receptior** est sententia, hodie si testm ex causa præteritionis nullius sit momenti, pupillarem substōnem ipsi instituto factam cōservari, aut. ex causa. C. vel lib. præ. q. tamē quibusdam casibus non procedit. ut cum p. nesciens se alium habere filium, illum præterisset, vel filio impuberi instituto datus esset extraneus substitutus. Idem, si contra tabu bo. pos. in octrata sit d. l. ex duobus, §. fi. quia prætor non potest facere quā adhuc institutus iure civili hæres sit, d. §. quos autē at se.

SYL.

SYL.

ut secus, si testamentum ex querela veluti inofficiosum expugnatum sit. d. §. sed nec impuberis. ad causam enim intestati omnia tunc rediguntur. Item no. hic quod de alienis rebus quis testatur, ut patet de bonis filij sic & alia, ff.

de dona. inter vi. & vxor. cum hic. §. si miles, & ff. de inu. rup. testam. si quis filio. §. sed & si quis fuerit. Est & alius casus secundum quosdam, ut C. de secun. nup. feminae, §. si. Sed de iure communi aliter est ut ff. de testa. l. eius qui. §. i. & de codicil. l. conficiuntur, §. si post.

SYL.

Vel singulis. Casum non expedit figurare in tam aperta regula. Nota summarium.

Item, quod substituendo ultimo videtur mens testatoris esse conseruare ius legitimarum hereditatum.

SYL. Etia vni ta orone, quod facit, ut si filius legatur centum pro qualibet uis uerbis sine con- iunctioe non an habeat ius accre- scendi, ut l. hmoi, §. quib. ita, SYL. ff. de leg. j. Ang.

a Vel singulis. Potest enim esse, quod quis habeat plures filios. & omnes impuberes si cuilibet substituere vult, poterit, si autem ultimo loco morienti, & hoc potest, ut hic, & ff. eod. l. uel singulis. & hoc casu, uno moriente, defertur sua portio iure legitimo. f. per l. i. 2. tab. ad fratres, ut hic, & inf. de legi. agna. suc. §. i. Sed certe ex eo, quod tantum ultimo morienti substituit, uidetur eos inuicem substituisse vsque ad ultimum & ita iure substitutionis magis, quam legitimo inter eos succedi videtur, ut ff. de lega. i. l. Titia Seio, §. Seia. in fi. quae est huic contra. Sed certe ibi dixit plus scilicet quod non alienarent quod testator eis dimittebat & ex hoc ibi de iure substitutionis succedere, non quia ultimo tantum substituit, ut ff. de lega. 3. is qui in fi.

Dic, q. cois solu. est, quia sic simpliciter est facta substitutio, ibi in toto, secundum Bar. in d. l. uel singulis. ubi coiter approbatur.]

* Non enim posset tota hereditas per eum, qui ultimus moriatur, restitui, nisi ad eum peruenerit, peruenerit autem non potuit, nisi inuicem facta substitutionem proponamus.]

b Nonissimus i. ultimus, puta his uerbis, Qui ex liberis meis impubes ultimus morietur, ei Titius haeres esto.

* Idem, si duobus impuberibus institutis, his uerbis substituat. Si uterque impubes decesserit, cum quidam, C. eod.]

c Substitui. f. pupillariter.

Substituitur. CASVS in nouissima re SYL. gula non figuratur nisi literaliter, cuius ratio est libertas ultimarum uoluntatum. ideo autem admittuntur pro rata, quia cum non

pti haeredes pro rata institutionis: hoc dicit.

Substituitur autem impuberi aut nominatim, d. ueluti, Titius aut generaliter, ut.

Quisquis mihi haeres erit. Quibus verbis vocantur ex substitutione, impubere mortuo filio, illi, qui & scripti sunt haeredes, & extiterunt, h. & pro qua i parte haeredes facti sunt.

designetur portiones, & certum est illum uoluisse habere portionem, debet praesumi cum ita dilexisset in substitutione, sicut dilexerat in institutione. No. summa.

d Substituitur. Nominatim. sic sup. de exhaered. lib. §. nominatim.

e Haeres erit. Subaudi, sic haeres filio meo.

f Quibus. i. generalib. uerbis.

g Haeres. scilicet patris.

h Extiterunt.

scilicet ipsimet haeredes. nam secus si alij quarent, uti puta patri uel domino. nam tales scilicet pater & dominus, qui sunt haeredes per filium, uel per seruum, ex his uerbis generalibus non admittuntur ex substitutione idem dicas de haerede haeredis, ut haec notantur, ff. eo. cum filio, & l. qui liberis. §. haec uerba, & l. sequen.

* Rationem vide in d. l. qui liberis, ff. eod. & in l. sciendum. de uerb. sig. ubi Alcia. eam doctissime explicat.]

i Pro qua parte. prout enim dilexit testator eos, instituit aequaliter uel inaequaliter, sic in substitutione praesumitur, ut hic, & ff. eo. si pater, & sup. ti. i. §. & si ex disparibus.

* Animaduertendum est, q. rex. noster dicit substitutos succedere pro qua parte haeredes facti sunt, non, pro qua haeredes scripti sunt. fieri non potest, ut maiorem habeant ex hereditate testatoris portionem, quam ex qua scripti fuerunt, ueluti si portio alicuius cohæredis repudiantis eis accreuerit. in diuisione itaque hereditatis pupilli hoc casu habetur ratio tam acquiratarum portionum, quam scriptarum. l. si in testamento, ff. eo.]

Masculo. CASVS hic etiam non figurabitur, cum notissima sit regula inducta cessante ratione finali introductionis ipsius pupillaris substitutionis, quia cum ideo introducta sit, ut suppleatur per patrem defectus ætatis filiorum, profecto adueniente ætate, qua sibi possunt testando prouidere, debet cessare disp. ex causa præterita introducta.

l. Titia,

alias Titius hñs esto.

Qui et scripti haeredes extiterunt.

SYL.

l. Titia, §. v. furas, ff. de leg. 2. No. quando expi-
ret substitutio in masculino, & femina.

a ¶ Usque ad quatuordecim annos. s. com-
pletos, nā pupilli esse desinunt, ut sup. quib.
mod. tu. fi. in prin. sed inf. hos annos pōt sub-
stitui, ut ff. eo.

si ita quis, & l.
qui plures.

b ¶ Substitō .s.
directa, si tamē
aliqua uerba in
ueniantur fidei
commisi in te-
stō, iure fidei-
commisli uale-
bit, ut C. de fi-
deicom. l. si fra-
ter tuus.

SYL. ¶ Extraneo.
C. A. S. V. S.
C. Raynu, figuratio non
in gl. sup. est necessaria i
verb. libe- regula notiffi-
ris, tamen ma in materia
med. ibi, substitutionū,
pupillaris q. post aditam
est, ext. de directo a paga
scit. no non substi-
tuitur, cuius rō
in promptu ē,
quia cū semel
factus sit hēs,
non pōt deli-
nere postea ef-
fe hāres, sicuti
non potest ex
die uel ad diē
substitō, cū hāres quis in-
stitui, quod tñ
concessum est per fideicommissum . vt dice-
tur, inf. de fideicom. hāre. No. summariū.
c ¶ Per fideicommissum quod semper fecif-
se vī, cum dicit: Si filius meus quandocun-
que decesserit, substituo ei Vitalem. quia uer-
bum, substituo, cum sit generale uerbum, &
ad directam & ad fideicommissariam substi-
tutionem possit trahi, ad id restringetur, qđ
est rei aptius. i. ad fideicommissum, quia dire-
cta non habet locum, quandocunque dece-
dit, & probatur hoc. C. de impu. & alijs sub-
stitutio, & ff. l. precibus, §. si uero substitutio. (i) & ff. de
vulga. subst. l. cohāredi, §. cum filia, & ff. de
legi. & senatuscon. l. in ambigua. forte idem
si dicat, Vitalis hāres esto. nam trahitur ad fi-
deicommissariam, quia de hāreditate resti-
tuenda rogasse videtur, ut ff. ad Trebel. l. ex
facto. r. respon. & l. Scæuola. Sed contra est,
vt no. sup. in distinctione.

¶ Non tñ
anutilis e-
rit hmoi
substitō, cū
tacitā vul-
garē, cōti-
neat, secū-
dum Bar.
in l. i. col.
fi. ff. eo.
Substitutio
est uerbū
gnale.
*
¶ Nisi sit
miles. l. cē-
turio, &
ibi nor. ff.
eo.

SYL. ¶ Dic, quod uerbum, hāres esto est uerbum
directum, quod non obliquatur, ut dicit glo.
& tradit Barto, in l. centurio. colum. hna.
ff. eodem.]

** Adde, uerba directa seu ciuilia dici, quæ
sui natura ius siue uniuersale, siue particula-

Pupillaris substitu- tio expirat adueniente pubertate.

¶ Masculo igitur vs-
que^a ad quatuordecim
annos substitui potest,
feminae usque ad 12.
annos, & si hoc tem-
pus excefferint, substi-
tutio^b euanescit. †

¶ Extraneo uel filio
puberi nō pōt fieri sub-
stitō directa post aditā
hāreditatē, sed solū p
fideicommissum pōt gra-
uari de hāreditate al-
teri restituenda in totū
uel in partem. Arc.

¶ Extraneo uero, uel
filio puberi hāredi in-
stituto, ita substituere
† nemo potest, † vt si

re in aliquem a testatore continenter trans-
ferunt, nec ministerium hominis requirunt,
sed ipso iure effectum hnt, qualia sunt hāres
esto, accipiat, accrescat, moriatur ei et si milia
c. si pater. de test. in 6. vbi doc. Inflexa uero,

hāres extiterit, & in-
tra aliquod tempus de-
cesserit, alius ei sit hā-
res, sed hoc solum per-
missum est, ut eum per
fideicommissum^c te-
stator obliget^d alij hē
reditatem eius, uel to-
tam, uel pro parte resti-
tuere, quod ius quale
sit, suo loco trade-
mus.

¶ Quibus modis te-
stamenta infir-
mentur.

¶ Testamentum ua-
let, donec rumpatur
aut irritum fiat rumpi-
tur autem agnatione
filij adoptati uel arro-
gati. h. d.

iure directo non trahitur ad fideicommissum. d. c. si pater, & gl. in l. uerbis, ff. eo.

ADDITION. (i) No. q. substitutio com-
pendiosa facta uerbis cōibus ualet omni tē-
pore ut fideicom. & idem tenuit glo. in d. l.
precibus, & est cōis opi. licet aliqui dixerint
q. intra tēpora ualeat iure direc. post tpa ue-
ro iure fideic. dicatis ut ibi Christoph.

d ¶ Obliget. rogando eum per fideicommi.
ut restituat.

e ¶ Trademus, ut inf. de fideicommiss. hā-
red. per totum.

* ¶ Adde multum interesse, an quis substi-
tuatur directo, an per fideicommissum. nam
priori casu succeditur in totum, posteriore,
detracto quadrante ex S. C. Trebelliano.]

¶ Quibus modis testamenta infirmentur.

¶ Usque nunc qualiter firmentur testamēta Cōtinua-
nūc qualiter infirmentur. nam nihil est adeo tio
firmum, quod non rumpatur, ut in authen.
de nup. §. nuprias. coll. 4.

T Testamentum. ¶ Totus iste titu. diui- Diuisio,
ditur in quinque partes.

Instit.

S

Pri.

Primo ponit, qualiter testamentum tollatur agnatione sui hæredis nouiter adoptati. Secundo, qualiter per secundum testamentum tollatur primum. Tertio, qualiter testamentum irritetur capitis diminutione testantis.

Quarto an uoluntas solemnis possit tolli nuda uoluntate testantis.

Ultimo, qd et Imperator nō

* Aliqui capit ex testō malūt legere, nōn manente sed decipiunt de hoc. n. agitur in §. alio. infr.

SYL. co. talias uis

capit ex testō imperfecto. Secūda ibi, in §. Posteriore. Tertia ibi, alio quoque. Quarta ibi, Ex eo autem. Quinta ibi, Eadem oratione. A ret. **CASVS.** in d. §. diffiniēte, & procedēte tradendo regulam, non est figurandus poterat tamen dubitari, quod cum testamentū iure factum esset, non posset tolli nisi saltem contraria expressa uoluntate, & solemni, per reg. l. nihil tam naturale, ff. de regu. iur. Cuius contrarium dī, qd rumpitur testamentum agnatione filij adoptati uel arrogari. cuius rō est, qd cum a l. ciuili æquiparentur filiis legitimis & naturalibus, & agnatione filij posthumi testamentum rumpatur, quia de eo nulla est facta mentio, & tamen ad validitatem testamenti debet institui, aut exheredari, ita rumpitur in casu isto. No. testamentum nullum rumpi non posset, quia priuatio præsupponit habitum. Item, quod solenne testamentum potest rumpi & irritari. Item, quod tūc rumpitur, quādo manente testator in eo statu, ius testamenti uitiatur. Item, quod arrogatione filij rumpitur. Item, quod dictio, quasi, est nota improprietatis.]

a Adoptauerit. i. arrogauerit.

* Idem, si legitimauerit filium, Dec. conf. 2. in prin. & Iul. Cla. de test. q. 84.

b Constitutionem. Puta auus est qui adoptat, ut C. de adop. l. cum in adoptiuis, & sup. de adop. §. sed hodie.

c Rumpitur. si autem prius eum instituisset, non rumpitur, licet postea arrogetur, ut ff. de libe. & posth. filio. §. si.

SYL.

Ratio est, quia iam reperitur institutus, & cum testamentum sortiatur effectum secundum tempus mortis, illo tempore reperitur institutus, quo solet esse causa rupturæ. Si autem fuit exheredatus filius emancipatus, & postea arrogetur, tunc non rumpitur, aut extraneus, qui postea arrogatur, & tunc rumpitur, ut ff. de contratab. l. non putauit, §. si quis emancipatum.

Extraneum autem, nepotem accipe, qui non est suus hæres, cum alius eum præcedat: talias frustra tunc exheredaretur, ut ff.

Et intel. de yrho, oblig. quidam cum filium, & de li-

ber. & posthum. l. si quis posthumos, §. si filium.

ADDITION. Et hæc vera, quando ante testamentum fuit facta exheredatio, quid autem si in eodem, vel in uno testamento instituitur, in alio postea simpliciter exheredetur, aut si post ius quasi-tum exheredatio conferatur, vide Angelum hic. Quasi agnatione. Id est, sicut natiuitate alicuius posthumi. nā tunc certum est rumpi, ut ff. de iniust. rup. testam. l. 1. in fi. & l. 3. in princip. & l. certum. (i) Et hoc in masculi testamento, secus in testamento feminae, ut ff. de libe. & posthum. l. Gallus, §. nunc de lege Velleia. in fi. §. & est ratio, quia præteritio matris habetur pro exheredatione, ut sup. de exher. lib. §. fina. sed de inoffic. testam. agit talis posthumus, ut C. de inoffic. testam. l. 3.

Adde, quod ait glo. de posthumus, non habere locum in posthumus nepote concepto & nato post mortem testatoris. quia is non rumpit testamentum, l. si quis filio, in principi. ubi Bar. de iniust. rup. te. & idem Bar. in l. nā ad ea. de legi.]

ADDITION. (i) Testamentum tamen rite factum postea per ingressum monasterij nō irritatur, sed regulatur secundum authen. si qua mulier, C. de sacrosanct. eccle. dic ut per Ange. hic.

POSTERIORE. CASVS. Tritissima regula est in materia ultimarum uoluntatum, posteriore testamento primum rumpi. Hoc tamen dubitandi materiam in tex. nostro faciebat, quia uidebatur ex uoluntate testamentum pendere, ita quod quoquo modo constaret de noua uoluntate contraria, primum testamentum uidebatur rumpi, quia iam liquido apparebat a priori uoluntate recessisse, sed contrarium dicitur, quod necesse est secundum testamentum iure factum esse, ut primum tollatur quod enim solenniter factum est, eodem modo dissolui debet, l. nihil tam naturale, ff. de regu. iur. nisi concurrat longum tempus cum uoluntate minus solenni, quia tunc cursus temporis facit præsumi obliuionem prioris uoluntatis, l. sancimus. C. de test.

No. testamentum primum tolli ipso iure per secundum perfectum.

Item, quod est necesse, quod ex secundo possit adiri hæreditas, licet effectualiter nō adeatur.

Item, quod tollitur, dato, quod in secundo sit

neum extraneitate quilius emancipatus est, & sic nō in pre exheredatur im-molex cōsuluit, ut §. posthumio conferatur, morū. fup. a de exher. lib. & d. Quasi agnatione. Id sequit in glof. alias frustra, & c. Ioan. tunc certum Fab.

SYL.

fit institutus hæres sub conditione, quæ etiã defecerit.]

a Rumpitur. hoc est uerum secundum quosdam, quando secundum non concordat cum primo, & alias durat primum, ut C. de test. fan-

cimus. Sed certe hoc stare nõ potest. nam si ualeat secundũ, non ualeat primum, cum idẽ nõ possit duo testamenta facere cum ex secundo tantũ adeatur hæreditas. (i) Econtra in sententia, nam ualeat prima, non secunda ab eodem & super eodem lata, ut ff. de re iudi. l. iudex.

SYL. Ratio est, quia lata sententia expirat officiũ quodammodo iudicis, qui functus est officio suo, in testamento uero uoluntas est ambulatoria usque ad mortem.]

ADDITIONE

(i) Hoc uerum ubi sunt ex interuallo, alias in eodem contextu & coram eisdem testibus possent duo originalia confici. Io. Fab.

* Adde, quod posterius testamentum, etiã minus legitime factum, tollit primum, quãdo in posteriore testamento sunt instituti hæredes qui ab intestato uenire possunt, l. 2. ff. de in iur. rup. & no. Bar. in l. omnes. col. 13. in princ. ff. de iur. & iur.]

* Item intellige hunc §. procedere in testamentis paganorum. aliud enim est in milite, qui potest relinquere duo testamenta æque ualida, l. quærebatur, ff. de testam. mili. Sed quid iuris, si producantur duo testamenti eodem die confecta, nec appareat utrum prius factum sit? Respon. neutra ualere propter incertitudinem, gl. ver. missus, l. si. C. de edi. edi. Adr. tol. Clar. de test. ad fi.

b Ex eo. i. posteriore testamento.

c Existere potuerit. No. non considerari quod est, sed quod esse potest, ut hic, & ff. de hæ. insti. l. pater filio & ff. de in iur. rup. tes. l. cum in secundo, in princ. & §. in futurum. Sed contra, ff. de lib. & posthu. si filius, l. 1. Solu. ibi secun-

dum testin non ualuit etiam in principio, hic autem ualuit, licet ex eo non adeatur hæreditas. Item nota, quod id, quod ualeat plus, rumpitur per id, quod minus ualeat sic, ff. de adimen. leg. l. legatum sub conditione, §. 1. Argu. con-

tus est, & defectus sit, in his casibus paterfamilias intestatus moritur. Nam & prius testamentum non ualeat ruptum a posteriore, & posterius æque nullas habet uires, cū ex eo nemo hæres extiterit.

Primum testamentum iure perfectũ tollitur per secundum perfectum, etiam si in eo sit in re certa hæres institutus, nisi in secundo asseruerit se uelle ualere primum, quo casu institutus in re certa, omnia per fideicommissum restituit. Ang.

institutus hæres in secundo testamento. Et iste uersus est exemplum, quando ualeat secundum testamentum, & non extitit in eo hæres, & uide tria exempla.

e Decefferit. quare non transmittit nec olim nec hodie ad hæredes, ut C. de cadu. tollen. l. 1. §. in nouissimo.

Sed & si quis. CASVS. Quærebatur, an condito solenniter testamento, si fiat secundum in quo non uniuersaliter hæres instituitur, sed in certa re, dicatur ualidum & uidebatur, quod non, quia posterius testamentum non æque perfectum est ut primum, nec de toto disponit. cuius contrarium deciditur, nam aut instituit in re certa nihil addito, & tunc detracta rei certæ mentione, trahitur institutio ex dispositione, l. ad totum, l. 1. §. si ex fundo, ff. de hæ. inst. si uero dicitur, uelle adhuc primum ualere, tunc primum ipso iure tollitur, & l. exequitur officium suum & applicantur hæredi in certa re omnia, sed ut seruetur uoluntas testantis, tenetur primis hæredibus restituere retenta re, in qua est institutus, si ascendit ad quartam, alias retenta

S 2 quar.

ff. de rescind. vend. si id quod in prin. & §. si. Dic, ut ibi notatur.

+ alias defunctus.

Aliud est in legato, in quo sola unius uoluntas spectatur, aliud in cõtractu, ubi duorum cõsensus exigitur, secundum Ioã. Fab. hic.]

* Testamentum an ita fieri possit, ut nullo modo possit reuocari, ut de latissime apud Bar. in l. si quis in princ. de leg. 3. Salic. in l. sancimus, C. de testa. & post eos apud Capol. cauel. 117. incip. si pater, & Clar. de test. q. 94. & 99. ubi omnino uideas.]

d Ideoque si quis. Scilicet

SYL.

+ Plurales notabiles ampliatio nes & declaratio nes ad i. stũ §. po nit Dec. i. conf. 475. & Cla. de res. q. 94.

+ Secus in codicillis §. vl. infr. de codi.

+ alias adi rer. + alias ante condõ nem.

11 nota

quarta. Nota summarium, & quæ in positione casus dicta sunt.]

a ¶ Sed & si quis. Itte §. est lex, ff. ad Trebel. & incipit; si quis priore. Accor,

Snia si ge mine, ex pro appellationis, vitum ex ea, vel ex prima agatur. SYL.

b ¶ Priore testamento. Not. hic argumentum pro sententia appellationis, vitum ex ea, vel ex prima agatur.

c ¶ Dic, qd aut prima sententia confirmatur per lapsu temporis, quia appellatio deferitur, & agitur ex prima, aut confirmatur a secunda: & ex ea agitur, gl. in l. eos. vbi Bart. C. de appell. Sed contra argum. C. de do inter vi. & vxor. l. ex verbis, & simile potest notari i l. penult. eiusdem tit. Accur.

c ¶ Ex certis rebus. Quia totum habet, licet ex certa re sit institutus, & ideo rumpitur primum testamentum, ut hic, & ff. de hæred. instit. l. prima, §. si ex fundo.

ADDITION. Et hoc verum, quando in eodem testamento non est datus alius coheres, alias haberetur loco legatarij, præterquam in querela inofficiosi testamenti, de quo dic, ut per Ang. hic.

d ¶ Insuper iussimus. hoc titulo statim.

e ¶ Aliud, scilicet, quod expresse confirmari potest primum in secundo, & alia, ut patet in sequentibus.

f ¶ Imperatores. Ecce verba dictæ constitutionis.

g ¶ Campano. scilicet rescripserunt salutem.

h ¶ In eo. scilicet secundo testamento.

i ¶ Valere. Accipe, dubitari non oportet, qd est inf. Accur.

k ¶ Scriptum. scilicet in secundo testamento.

l ¶ Suppleta quarta. scilicet si res sibi datæ non faciant quartam.

m ¶ Annota, ex hoc tex. Falsidix nomine est

quartam, quam vocant Trebellianicam, designari, quod & alias sepius observauimus, ut in l. cum filium vers. denique de leg. i. l. pater filiam, ff. ad l. Fal. & l. i. §. si is qui. ad Trebellia.]

cta non esset, sed tene-ri heredem scriptum, k ut contentus rebus sibi datis, aut suppleta l quarta ex lege Falcidia, hæreditatem restituat ijs, qui in priore testamento scripti fuerant, propter inserta † verba secundo testamento, quibus, ut valeret prius testamentum, expressum m est, dubitari non oportet.

¶ Et ruptum quidem testamentum hoc a modo efficitur.

¶ Per capitis diminutionem testamentum proprie fit irritum. Et largo modo testamentum ruptum vel iniustum dicitur irritum, & contra. Aret.

causa finalis ipsius dispositionis, & tunc ab ea licitum est arguere. Ang.

n ¶ Hoc modo. scilicet tribus modis, per arrogationem, & agnationem, ut sup. eo §. i. Item, & per secundi testamenti compositionem, ut sup. eo. §. posteriore quoque usque huc.

¶ Alio quoque modo. **CASVS.** Quærebatur, an capitis diminutione rumpetur testamentum, & videbatur quod non, saltem quando postea decedebat sui iuris, quia media ipsa non videntur nocere testatori, sicut non nocent hæredi. §. in extraneis, inf. de hæred. qual. & disse. contrarium deciditur, & ratio esse potest, quia uenit ad casum, in quo non posset testari. l. qui in potestate, ff. de testa. quæ ratio per aliquos hic reprobat. Tamen potes eam defendere. Nec ob. §. in extraneis, quia defectus causæ efficientis non est purgabilis, sicut in causâ suscipiente, ut dicit hic las. per ea, quæ habentur in §. si cui fundus, inf. de leg. No quæ dñr in summario.]

a ¶ Alio.

m ¶ Expressum est. Nam testator uoluit primum testamentum manere, & tamen non potuit, nisi iure fideicommissi ex tacita tamen voluntate, quæ ex secundo testamento percipitur, remanet primum, ut si dicam in secundo. Ideo instituo talem quia mortuus est quem institueram in primo. nam si errauit, remanet primus hæres, & legata ex utroque præstantur scilicet a primo hærede, at ff. de hæred. instituen. l. fina.

¶ Ille tex. probat contrariu, ut aduertit hic Christ.

ADDITION. Et sic ex qualitate præfationis colligitur

† alias fideicommissi uerba.

SYL,

SYL,

a Alio. Diminutus sit. licet minima capitis diminutione, ut in f. eod. §. non tamen. in fi. & ff. de codicil. l. conficiuntur, §. si post factum. sed contra. sup. de milita. test. §. pen. Sed illud speciale est in milite. Potest & alius modis ir-

† alias ar. ritandi testm adijci, quia per legem quadoque cassatur in duobus casib. ut in auth. ut cum de appel. cogno. §. si qs de pradietis, & §. si unum ex parentibus. col. la. 8. **†**

† Primus casus est, qñ ille, q cognouit se hñdem scriptu in testō, testatorem inopia laboratem nō alimē tauerit, i- mo illum passus est fame ne-

† alias pp cari. Secū dus casus est qñ testatorē ab hostibus captū nō redemit, tunc indi gnatione quadā hñ dis testm uiribus va cuat, pro pterea qd hñreditas ex eo non aditur, (e- cundum Chri.

† Ista glo. cū duab. sequenti bus non sunt Ac- cu. sed ad ditiones.

b Retulimus ut supra de ca pit. diminu. **c** Hoc autē casu. scū quis capite dimini- tur. **d** Dicuntur. f. proprie. **e** Alioquin. Scilicet impro prie vel im & iarge. **f** Causas. i. differentias. **g** Singulis appellationib. i. proprijs no- minibus, & fa- cit, ff. de supra leg. l. Labeo. §. fina.

h Non iure facta. † ut sunt illa, quæ carent solennitate testium. Vel quando testator nō habuit testamenti factionem, & facit. Vel qñ filium in potestate constitutum prateriuit, ut l. i. ff. de iniust. rup. test.

****** Adde, qd his tribus casibus testamentum iniustum dicitur. p. proprie tamen illud iniu- stum appellatur, cui defunt solennia.]

i Rumpi. f. tribus modis, videlicet per ar- rogationem, per agnationem, & per secundi testamenti compositionem. Accur.

k Iusta fieri. ut per capitis diminutionem testatoris, uel quando hñres institutus non

† Alio † quoque mo- do testamenta iure fa- cta infirmantur, ve- luti cum is, qui fecit te- stamentum, capite di- minutus a- sit, quod quibus modis accidat, primo libro retuli- mus. **b** Hoc autem ca- su **c** irrita fieri testa- menta dicuntur: **d** cū alioquin **e** & quæ rum- puntur, irrita fiant, & ea quæ statim ab ini- tio non iure fiunt, irri- ta sint. Sed & ea, quæ iure facta sunt, & po- stea † per capitis dimi- nutionem irrita fiunt, possumus nihilomi- nus rupta dicere. Sed quia sane commodius erat, singulas causas **f** singulis **g** appellatio- nibus distinguere, ideo quædam non **h** iure fa- cta dicuntur, quædam iure facta rumpi, **i** vel irrita **k** fieri.

adit hñreditatem, quia tunc testamentum constituitur irritum, ut l. i. ff. de iniust. rup. testam.

† Non tamen. **CASVS.** Ratio dubitan- di ia præsenti casu erat disponsio præce. §. &

† Testamentum iure factum quod postea sit irritum capitis dimi- nutione testatoris, re- conualefcit de æquita- te Prætoris, si testator tempore mortis fuerit ciuis Romanus & sui iuris. Ang.

† Non tamen per om- nia inutilia sunt ea te- stamenta, quæ ab ini- tio iure facta, † per ca- pitis diminutionem ir- rita facta sunt. Nam si septem testium signis signata **l** sunt, potest scriptus hñres secun- dum tabulas testamen- ti bonorum possessio- nem agnoscere, si mo- do defunctus, & ciuis Romanus, **m** & suæ **n** potestatis mor- tis tempore fuerit. **o** Nā sit ideo irritum fa- ctum sit testm, quia ci uitatem, vel etiā liber- tatem **p** testator ami-

Ratio dubitan- di ia præsenti casu erat disponsio præce. §. & rigor iuris ciui- lis, ratio autem decidendi fuit æquitas præto- ria. Not. quod reconualefcit, quod alias nō valuit, cessante impedimento, saltem de æqui- tate. Itē, quod ad hoc, ut bñ- norum posses- sio secundum tabu. detur, ne- cesse est, quod testamentū sit solenne de iu- re ciuili.

l Signata sūt & postea testa- tor capite di- minutus est.

m Ciuis Ro- manus. ut quā- do maximam uel mediam ca- pitis dimini- tionem passus fuerit, & po- stea restitua- tus.

n Suæ po- testatis. ut in minima.

o Fuerit & aliquo iudicio voluntatē pri- mam retineat, ut ff. de bono. pos. secundum tabu. l. qui ex li- beris, §. testa- mento.

† Hæc gl. com

muniter approbatur, quæ uoluntas debet de- clarari saltem coram quinque testibus. leg. hñredes, §. sed & si notan. ff. de testam. & ibi doct.]

p Libertatem. Immo etiam facto ser- uo testatore, ut quia capiatur ab hostibus, & ibi seruus moriatur, nam tunc va- let testamentum, ut supra quibus non est per. fac. testamen. paragra. finali, qui est contra. sed illud est propter fictionem. l. Cornelia, ut ibi, & ff. de vulgar. substi. l. lex Cornelia.

A DDITIO Et tunc quando impedi- tum tollitur per viam fictionis, ut ibi,

S 3 vel

SYL.

† alias pp

SYL.

vel restitutionis in integrum a principe, ut l. si quis filio, §. pen. ff. de iniur. tes. reconuale-
scit testamentum etiam de iure ciuili, nisi
quo ad relictum tali damnato factum, uel
ipius institutionem secundum Ang.

a. Secundum
tabulas. Nota,
quod de iure
ciuili non ad-
mittitur, cum
sit irritum te-
stamentum, sed
iure pratorio,
quo inspecto
non potuit in-
firmari quod
erat factum, cum
circa talia ius
pratorium non
habeat vim, ut
infra de bono-
rum possessio,
§. quos autem.

SYL.

Ex eo autem
solum. CA-
SUS non fi-
gurabitur quia
de ratione di-
ctum fuit in §.
posteriore, sup.
eod. No. test m
solenne non tol-

li nuda uoluntate contraria. Item, quod il-
lud non dicitur test m quod quis post aliqua-
rum rerum dispositionem morte prauentus
perficere non potuit. No. regulam, de qua
in sumario.]

b. Solo bene dicit solo, quia si plus interue-
niat, licet non sit perfectum, secundum tamē
qñq. rumpit primū, ut in si. huius §. dicemus

* Adde, quod & legatum uel fideicom-
missum relictum primo testamento solenni
non intelligitur tacite reuocatum per sequen-
tem uoluntatem in ualidam, nisi sit in ualida
ex causa prætentionis uel exhæredationis,
ideoque debetur, nisi expresse ademptum
sit in secundo minus solenni, ut tradit Bar.
in l. si iure. de leg. 3.

c. Noluerit. s. dicendo hæc uerba, Nolo te-
stamentum, quod feci, ualere.

d. Perfecta fuerint. Immo quandoque, si
sint imperfecta secunda, rumpunt primo fa-
ctas. ut C. de tes. sancimus quæ est contra. Sed
ibi tam ex cursu decennij, quam mutatione
uoluntatis, illud euenit, non sola mutatione
Declara, si talis reuocatio fiat post lapsum
decennium a die conditi primi testamenti,
nam si fiat intra decennium, nihil operabi-
tur, secundum gl. si. in d. l. sancimus. ubi las.
& Cla. de tes. q. 91. Item contra ff. de tes. mili.
leius militis, §. si militia missus: sed ibi pri-
mum erat minus solenni iure communis in-
specto, unde facile potuit rumpi. (i)

SYL.

Facillius enim tollitur adus subnixus iu-

re singulari quam iure communi, l. 4. ff. de si
de commif. liber.]

Item contra, ff. de iniur. rup. tes. l. 2. Sed ibi se-
cundum, licet non sit perfectum iure com-
muni, est tamen perfectum iure militari, un-

rit c. ualere, usque adeo,
ut & si quis post fa-
ctum prius testamen-
tum posterius facere
cœperit, & aut t mor-
talitate prauentus, aut
quia cum eius rei pœ-
nituit, id non t perfe-
cisset, diu Pertinacis
oratione cautum sit,
ne alias tabulæ prio-
res iure factæ, irritæ
fiant, nisi sequentes iu-
re ordinatæ & perfe-
ctæ d fuerint. Nam
imperfectum testa-
mentum sine dubio

de rumpit pri-
mum.

Item: contra,
C. de tes. l. hac
consultissima,
§. si quis autē.
Sed ibi in secū

do fuerunt in-
stituti, qui &
alias ab intest.

successori erāt,
vnde facile rū-
pitur primum
testamentum, fecerit.

in quo extra-
nei sunt insti-
tuti, & facilius
admittuntur ue-
nientes ab in-
testato, ut arg.
ff. de vulga. &
pupil. substit.
l. si filius. Item
contra, C. de te-
stamen. l. no-
stram, & ad
idem contra,

ff. si te. testa. nullæ ex l. 1. §. si hæres. Sed in
istis legibus plus fecerat testator, ut rumpe-
ret primum quia incidit, quod magis est, quā
si aliud testamentum facere uoluisset, argu.
ff. de ijs quæ in rer. delen. l. 2.

Item contra, ff. de acquiren. hæred. l. Clau-
dius.

Sed ibi non ualeat primum, non quia ruptū
sit a secundo, sed quia hæres institutus in pri-
mo non adiuit ex eo hæreditatem vnde non
ualeat testamentum, quod hæredem non ha-
bet, ut ff. de ijs quæ in tes. del. l. proxime. nec
potuit eam transmittere suo hæredi adeun-
dam, ut C. de caduc. tollen. l. unica, §. in no-
uissimo.

Item contra, C. de ijs quibus, ut indig. l. hære-
ditas.

Sed ibi dixit talia uerba, quod hæres
erat indignus. uel similia, quæ plus faciunt,
quod si simpliciter diceret, nolle prius uale-
re, uel quam si secundum cœpisset facere, &
ideo ibi receditur a primo. Vel dic illud, q.
hic dicitur, esse uerum de iure directo, ut non
rumpatur primum, sed tamen aufertur ei hæ-
reditas ut indigno, ut ibi, cum hoc cogitaue-
rit testator, ut arg. ff. de condi. insti. l. quidam
in fine.

AD UITIUM. (i) Vel dic, quod ille casus
non est proprie exceptus a regula, quia hic
primum erat ualidum de iure communi, sed
ibi primum erat ualidum iure speciali ex pri-
uilegio Ang.

a. Nul-

+ alias
mortes.

+ alias p-
fecerit.

Nihil & a. ¶ Nullum est. No. nihil esse quod perfe-
imperfec- ctum non sit, C. † ad syllan. l. cum syllania-
ctū equi- num, in fi. Sed contra, ff. quemad. testamen.
parantur. ape. l. 2. §. testamentum.

* Sed ibi abusive dicitur; aliquid, quod non

† Hæc ru erat perfectū.

bric. inci- Item contra,
pit, De ij. C. de testam. l.
quib. ut in hac consultif-
hig. & c. sima, §. ex im-

perfecto.

Sed illud spe-
ciale est fauo-
re liberorum,
ut ibi dicitur,
sicut & illud
est speciale in
illis, ut diffici-
lius rumpat te-
stator illud, in
quo ipsi insti-
tuti sunt, ut in
anth. de testa.
imperf. §. pe-
nul. coll. 8.

SYL.

* Quod di-
citur in hoc
tex. testamen-
tum imperfe-
ctum esse nul-
lum intellige
quo ad infir-
mandū prius
testamentum

perfectum, est tamen utile ad demonstnan-
dani testatoris mentem, lege ultima, ff. de
rebus eo. & l. legatum sub conditione, ff. de
adin. en. lega. quod ad multa prodesse potest.

SSYL.

¶ Eadem oratione. **CASVS.** Figura per
te. rationem dubitandi faciebat auctoritas
principis, quia quo ad eum seruatur ius gen-
tium potius, quam ius ciuile.

Ratio decidendi assignatur in text. Nota
summarium.

Item, quod quamuis princeps sit solutus
legibus illis tamen uiuere vult.

b. ¶ Expresit. f. diuus Pertinax.

* Huius orationis siue S. C. meminit Ca-
pitolinus in Pertinace his uerbis: Legem sa-
ne tulit, ut testamenta priora non prius es-
sent irrita, quam alia perfecta essent ne ve ob
hoc fiscus aliquando succederet. Ipseque pro-
fessus est, nullius se aditurum hæreditatem,
quæ aut adulatione alicuius delata esset, aut
lite perplexa, aut legitimi hæredes & neces-
sarij priuarentur.]

c. ¶ Reliquerit. Scilicet in solenni testa-
mento, quod facit, vt duriores faciat
aduersarium suis aduersarijs, quæ institu-
tio est odiosa, & inuidiosa, ut ff. de hære.

† Et ita in insti l. pen. †

d. ¶ Ob eam causam. scilicet litis, nam si le-
gitimas non probat scilicet princeps, multo-
minus probabit non legitimas,

e. ¶ Probaturum. i. commendaturum.

f. ¶ Admissurum. idest nisi solenniter sit
institutus, nollet etiam nomen hæredis
habere.

g. ¶ Auctoritas desit. Vt quia aliquid desit,

ra, cui iuris auctoritas g

desit, aliquid adeptu-

rum. Secundum hoc

diui Seuerus & Anto-

ninus sæpissime rescri-

pserunt. h. Licet enim

inquiūt i, legibus solu-

ti k sumus, attamen le-

gibus uiuimus. l. †

¶ De inofficioso testa-

mento.

¶ Solis liberis præte-

ritis, vel exheredatis pa-

rentibus quoque, &

fratribus vel sororibus

turpi persona institu-

ta, datur quærela inof-

ficiosi testamenti. h. d.

pi, & l. sequen. & ff. de lega. 3. l. imperfecto,

& ff. de inoffic. testamen. l. Papinianus, §. si

Imperator.

* Intellige quod uolunt uti iure commu-

ni scilicet in testamentis aliorum, non in

suis, hoc est, cum ipsi testantur, secundum

Pau. Cast. & Iaso. in l. ex imperfecto. Cod. de

testam.

ADDITIO. Immo contra fiscum in

dubio est ferenda sententia, si causa sit mere

lucratiua, alias secus, ut hic. Ang.

¶ De inofficioso testamento.

¶ Qualiter ipso iure testamenta infirmen-

tur, sup. tit. i. dictum est, nunc autem qualiter

officio iudicis. i. per sententiam iudicis inten-

retur querela inofficiosi testamenti.

** Inofficiosum testamentum dicere, est al-

legare, quare exheredari, uel præteriri non

debuerint l. 3. ff. eodem. Est enim contra of-

ficiū pietatis, quod uel parentes liberos

suos, qui sunt quali portio uiscerum suorum

uel contra liberi genitores suos sine causa ex-

heredent, & dominio rerum suarum pri-

uent, uel tanquam suimet immemores (sunt

enim ueluti eadem persona) prætereant, us-

que adeo, ut nec fas uideatur ecclesiam insti-

tuere, excludendi filios gratia, gl. l. Papin. §. si

imp. ff. eod.

fisci extre-
mam, pta-
tē, secus i

priato vt

lex hoc, §

sed hære-

dem, ff. de

ali. iu. mu

ra. cā fac.

Ang.

† Cōcor.

c. i. ingl.

super ver-

bo ab oī-

bus. in fi.

ext. de cō-

stitui.

SYL.

Cōtinua-
tio.

Diuisio.

Quia plerunque. ¶ Totus istetulus di-
uiditur principaliter in duas partes.
Primo ponit quibus personis com-
petat querela. Secundo, quando querela ces-
sat. Secunda ibi, Sed hæc ita. Item prima sub
diuiditur. Nā

primo de que-
rela descenden-
tium contra te-
stamenta ascē-
dentium. Secū-
do e contra, de
querela ascen-
dentium con-
tra testameuta
descendentū.
Tertio de que-
rela collatera-
lium. Quarto,
q querela est
remedium sub-
sidiarum. Secū-
da ibi. Non au-
tem. Tertia ibi
Soror. Quarta
ibi, Tam autē.
Arer.

SYL.

¶ Quia plerū-
que **CASVS** positio facilis est, stat enim
tex. in declaratione terminorum, cui s. com-
petat querela inofficiosi, & quia sup. de exhæ-
red. lib. uisum est clare filijs competere, cum
hoc sit indubitatum, prætereundum est, sed
in parentibus uidebatur, q non posset com-
petere querela, qui filij non possunt condere
testm. l. qui in potestate, ff. de testam. immo
quando præteriretur ascendens, uidebatur, q
non haberet locum querela, sed bon. poss. cō-
tra tab. l. i. ff. si quis a pa. sue. ma. Cuius con-
trarium respondetur, q imo competat que-
rela, ut dñ hic in tex. ea ratione, quia contra
officium pietatis filij fecere quasi furiosi, qui
parentes exhæredauere, uel præteriere. Nec
obst. obiectum de patria potestate, quia iste
tex. debet intelligi in emancipatis testantib.
quia si intelligeretur de filijs in potestate, te-
stamentum esset nullum. Itē quod dñ de que-
rela, habet locum indistincte, qñ parentes ex-
hæredatur, sed dñia est in præteritione, quia
si prætereuntur ascendentes per lineam mā-
ter nam, habet locum querela, quia hñ pro ex-
hæredatione sup. de exhæred. lib. §. si. per lineā
paternam, habet locum bonorum poss. cont.
tab. ut in contrario. De fratre autem & sorore
ratio introductionis pietas fuit, non sim-
pliciter, sed quando est admista odio inris
personæ institutæ. Notabilia collige. per te.]
a ¶ Exhæredat. Hoc refertur ad eos, qui ascē-
dunt per lineā masculinam & fœmini. sed
sequens clausula respicit mī fœmininam.
b ¶ Vel omittunt. Hoc tñ ad fœmininam
lineam refertur, Nam illarum præteritio p
exhæredatione habetur, ut sup. de exhæredat.
lib. §. mater. Si autē aliquis de lineā mascu-

Quia plerunque pa-
rentes sine cau-
sa liberos suos exhæ-
redant, a vel omit-
tunt: b inductum est,
ut de inofficioso testa-
mento agere possint c
liberi, qui d querun-
tur e aut inique se f ex-
hæredatos, aut inique
præteritos, g hoc co-
lore, h quasi non sa-
næ mētis fuerint, cum
testamentum ordina-

linā omittere fillum inptate, nullum ipso
iure esset testm. si emancipatum filium omit-
teret, ual. ret, sed per contratab. rumpitur, ut
sup. de exhæred. lib. in prin. & §. emancipatos. ho-
die ēt emancipatus præteritus potest dicere

rent. Sed hoc dicitur
non quasi vere furio-
sus sit: sed recte qui-
dem ¶ fecerit testamen-
tum, non autem ex
officio pietatis. Nam
si vere furiosus sit, nul-
lum i testamentū est.

¶ Non autem liberis
tantum permissum est
testamentum paren-
tum inofficiosum ac-
cusare, verum etiam li-
berorum, k parētibus.

nullum ipso iu-
re, ut sup. de ex-
hæred. lib. §. no-
stra alias, sed
hæc quidem, &
C. de lib. præter.
maximum. Ac
cur.

¶ Declara hoc
verum qñ nō
esset inserta cau-
sa, quia tunc ēt
hodie haberet
ius dicēdi nula-
lum, sed inser-
ta causa, neces-
se est q ueniat
per contrata. si
cut de iure an-
tiquo secundū
gl. in l. si filius,
ff. de min. quæ
cōmuniter ap-

¶ alias se-
elt.
S Y L.

drobatur per docto.]

c ¶ Agere possint. s. ab adita hæreditate. inf.
quinquennium, ¶ ut C. eo. scimus, §. si. & l. si
quishilium. in si. & ff. eo. Papinianus. in si. &
C. in quibus cau. in integ. restitut. non est ne-
cess. l. 2. & hoc proposita quadam petitione
ad hoc, ut testamentum rescindatur, quæ nō
est actio prorsus nec accusatio, sed medium
tenet, & quandoque actio, quandoque accusa-
tio dicitur, sed proprie dicitur querela, ut
no. ff. eo. posthumis, §. si quis,

d ¶ Qui. s. liberi.

e ¶ Queruntur. i. conqueruntur.

f ¶ Se exhæredatos. a qualibet linea.

g ¶ Præteritos. Ab aliquo de linea fœmi-
nina.

** Illud tamen oportet meminisse, quod nō
licet agere de inofficioso test. nisi post aditā
hæreditatem. l. Papin. §. si conditioni, ff. eo. &
ut exhæredatio palia, duo requiruntur. pti-
mum quod inferatur causa legitima in testa-
mento, secundum, quod ea probetur ab hæ-
redem Cut. iu. authen. non licet, C. de liber.
præteri.

h ¶ Hoc colere. i. hac honestate verborum.

* ¶ Sic & Rhetores, probabilem rōnem, quā
ad defensionem commenti sunt, colorē ap-
pellant. hinc color quælitus dñ, cum id, q ue-
re agimus simulatione aliqua obregimus si-
ue fraudandæ legis gratia, siue alia ex causa
fiat. l. sed lul. ff. ad Maced. mētaehora a Rhetoribus accepta, qui uerborum coloribus ue-
ritatem plerunque offuscant.]

i ¶ Nullum testamentum, ut sup. quib. non
est permiffa. test. §. item furiosi.

k ¶ Liberos parentibus, s. est permis-
sum

¶ Supple-
mentū ad
tem lū-
mē etiam
pparatum
transmit-
tit & du-
rat 30 an-
serūdum
cōm opi-
nionem,
Ang.

§ YL.

nam accusare filiorum testamentum, quando sunt pagano emancipato: alias si esset miles non subijceretur querela, ut C. eo. l. si. in fin. Quod hodie correctum est secundum glossam, quia cois est, in d. l. fin. quia datur querela.]

Itē si esset in potestate, testamentū ipso iure non valeret ut sup. quibus non est pmiss. fa. te. in princ. & facit. ff. eo. l. nam & si parētibus.

* Quod mī quoque agat d. inoff. testat. filij, licet instituit fratrem vel sororem, est text. in l. cū filium. C. eod. Illud tamen meminisse oportet, quod in querela in officiosi testamenti liberi præferuntur parentibus, l. nam. ff. eod. an autem patri præterito competat hoc remedium, cum habeat bon. pos. contrābū. traditur in l. pater. eo. tit.]

¶ Soror autem & frater. Hoc accipe in cō sanguineis & vternis vel consanguineis tantum (i) nam vterini non possunt, ut C. eod. l. fratres. Et not. quod duo dicit iste. §. primū, quod frater & soror possunt agere querela. Secundum, q. hoc verum est, quando turpes personæ instituuntur hæredes.

SYL.

ADDITIO. (i) Dummodo sint ex legitimo matrimonio nati alias secus etiā si per rescriptum principis essent legitimati. Item præcedit iste tex siue sint ex hæredati, siue præteriti: dummodo legitimam in totum vel in partem non habeant, quia tunc agunt ad supplementum, ut hic per Ang.

¶ Turpibus. s. infamibus ipso iure, vel per sententiam, vel etiam de facto.]

¶ Ut C. e. l. fratres, & ibi las. declarat in fi.

ADDIT. Et talis infamia iuris vel facti ē, excludit a querela, ut l. in arenam C. eo. An.

¶ Prælati sunt, i. admissi sunt, & sic, turpibus personis, ablātui sunt absoluti. Vel dic prælati sunt, i. præpositi turpibus personis, dativē legendo.

Adde, q. hoc casu rumpitur testm in totum, idque odio turpis personæ institutæ, ut dicit las. in dic. l. fratres, & in fratrib & sor. nil est mutatum per ius novum quo ad quartam.

¶ Non ergo hoc refertur ad primum responsum, vel potius ad secundum.

¶ Possunt. s. de iure.

¶ Ultra. Hoc ad secundum, vel potius ad primum, si rite inspiciatur series textualis.

¶ Agentes vincere, scilicet etiam de facto agentes non vincerent: melius ergo facerent si se sumptibus inanibus non vexarent, sit ff. eodem, l. i. Sed contra, ff. eodem posthumus

§. si quis ex his. Sed ibi nemo repulit agentē repelli tamen potuit, ut hic. Sed an filij fratrum agant? Videtur ex hac litera eos excludi. Sed cum hodie vocentur ab intestato, & fratribus æquiparentur, forte & ipsis querela

agere possunt, aut agētes §. vincere.

Cessantibus alijs remedijs agitur querela, & quando nihil est relictum: alias agitur ad supplementum. hoc dicit.

¶ Tam autem naturales h. liberi, quam se-

non admittuntur ad querelam: & tamen vna cum eo, qui potest agere, admittuntur ab intestato, ut C. de inoff. testamen. fratris, & C. communia de succes. auth. itaque. Vel posset responderi, quod admittuntur iure diverso: nam frater agit querela, & rumpit. & filius alterius fratris, cum sit ruptum testamentum, admittitur ab intestato. Accursius.

¶ Opin. gloss. hic communiter tenetur, quia subintratio illa locum habet ab intestato, nō factō testamento.]

ADDITIO. Si autem esset solus, a querela excluderetur. Ang.

¶ Tam autem. CASVS. figuratio non est necessaria in declaratione notissimæ regulæ in hac materia. potest tamen pro ratione dubitandi adduci, quod quamvis filius habeat legitimam, & ultra iure legati, vel alio modo, potest agere querela, dummodo non habeat iure institutionis, §. aliud quoque capitulum. in authent. ut cum de appellat. cognot. Contrarium dicitur hic. Sed dic, quod illud procedit de iure nouissimo, hoc autem est de iure antiquo: nam quo ad hoc, §. hic est hodie correctus.

Nota, quod filij, tam naturales, quam arrogati, vel adoptati ab auo paterno vel materno, qui transeunt hodie in potestatem patris adoptantis, habent querelam.

Item, quod talis querela competit etiam posthumis.

Item, quod hæc querela est remedium subsidium, deficientibus alijs.

Item, quod ad excludendum liberos a querela, sufficit aliquid eis relinquī: quo casu agunt ad supplementum arbitrio boni viri.

h. Naturales. Scilicet & legitimi: nam naturales tantum non agunt in bonis patris, sed matris, ut digest. eodem, si suspecta. §. primo.

¶ Ratio est, quia ab hereditate matris non exclu-

datur, ut in authent. de hæredit. ab intesta. venienti, §. reliquum. & in authent. ut fra. filij. §. primo. collat. §. quæ est in C. de le. hered. authent. cessante. & argu. ff. de inoff. testamen. l. posthumus. in princ. Sed respondet quidam, quod

SYL.

SYL.

SYL.

excluduntur, a patris, sic. l. humanitatis. C. de na. lib. l. placet. C. ad Offic. vel quia contra votum patris non succedunt, glos. in l. i. §. i. ff. de contratab.

* **D** ic idem in spurij, nisi mater sit illustris, §. sciendū infra de senatus. Orh. vel nisi procreati sint ex eo coitu, qui possit accusari, ut puta adulterij, incestus, & simili, nam cum tales filij capere non possint et volente matre, multo minus contra eius voluntatem, ut inquit ibi glo. & in d. l. si suspecta.]

a **Di**uisionem. ut ab auo paterno. vel materno.

b **Ad**optati. id est t. arrogati: qui habet quartam ex constitutione diuisionis. Pij, ut ff. codē. Papinianus. §. si quis impubes. Item adoptati, si auo paterno dati sunt. ut C. de adopt.

cum in adoptiuis. supra de adop. §. sed hodie & hoc prædixit.

c **P**atrem. Scilicet quartam: si autē minus, tunc ad supplementum agitur, ut inf. prox.

d **V**eniunt. Id est venire possunt: ut iure legati vel donationis: ut inf. eo. §. pen. vel quia eorum filij vel serui sunt instituti, ut ff. eo. l. nihil.

e **P**osthumi. Scilicet exheredati: nam si præteriti, ipso iure rumpitur testamentum, ut supra de exher. libe. §. posthumi, sed hodie non possunt exheredari, ut C. eo. si quis in suo §. legis.

f **S**ed hæc. Hoc refertur ad sup. dicta a princ. usque huc.

g **T**estamento. Scilicet iure institutionis, cum testamentum facit, ut in auren. ut cū de appell. cog. §. aliud. sed si aliam voluntatem facit, sufficit quoquo relinquatur tit. ut in auren. de trien. & semis. §. i. coll. 3. Similis gl. in §. igitur. ver. iure legati, inf. eo.

h **C**onstitutio, ut C. eo. omnimodo.

i **E**is. Scilicet exheredatis, vel præteritis.

k **N**on fuerit adiectū, ut C. eo. scimus i pri,

Si tutor. CASVS. Quærebatur an præterito vel exheredato filio, qui altetius pupilli tutelam gerebat, cui in testamento paterno erat aliquid relictum, si acceptabat legatum, an excluderetur a querela: & videbatur

naturæ introduxit. Si vero quantacumq; pars hereditatis, vel res eis, fuerit relicta. de inofficioso querela quiescente, id, quod eis i deest, usque ad quartam legitimæ partis repleatur, licet non fuerit k adiecta, boni viri arbitratu debere eam compleri.

Tutor legatum petendo nomine pupilli, non repellitur a querela. Idem, si querela nomine pupilli egerit, non amittit legatum sibi relictum. Aret.

Si tutor l nomine pupilli, cuius tutelam gerebet, ex testamento pa

mario. Item, quod dictio, sed si, non aduersatur secundum suam naturam in iure & in facto, sed in facto tantum.]

l **Si** tutor. Testator extraneum instituit & filium exheredauit, & cuidam pupillo existenti in tutela filij sui legatum reliquit: qd petijt filius nomine pupilli sui: non tamen ideo repellitur a querela suo nomine. Sed contra. ff. eod. l. si. i. respon. Sed ibi certe aduocatus vel procurator sponte faciebat, cum illa officia sint spontanea, ut. inf. manda. §. mandati. at hic etiā ex necessitate, quia tutela ex necessitate suscipitur, ut ff. de tutoribus & curat. datis ab ijs l. necnon necessario geritur, ut ff. de admini. tuto. l. i. in princ.

* **Excusandus** enim est, qui officij sui necessitate adactus aliquid facit, cum satis iniquum sit damnosum esse cuiquam officium suum. l. sed & si quis. ff. quemadm. testa. apert. quod latius ex multis iuris decisionibus comprobatur Alciat. noster lib. i. de verborū signific. car. vlt.

Quando autem etiam officium aduocationis esset necessarium iuxta l. providendum,

quod sic, quia statim approbato testamento, excluditur a querela: sed acceptando legatum videbatur approbare testamentum, ergo &c. Contrarium dicitur ea ratione. quia quauis vna persona sit & eadem: tamē gerit vices duarum: quando ergo approbat

+ alias im testamentum plerumque vt tutor non repletur.

cenfetur approbare vt ipse: qm vero improbat vt tutor, similiter non vt improbare vt ipse: & sic diuersitas hæc facit rationem decidendi in text. nostro, cū sit officiū necessariū vt gl. Not. quod dictū est in sum

S YL.

Aduocati & procuratoris officium est spontaneum.

S YL.

dum. C. de posthu. cum si. tunc non submo-
ueretur a querela.]

a ¶ Nihilominus. Nam videbatur paternū
iudicium approbasse: & sic non posse post-
ea querela agere, sed tamen nihilominus po-
test, ut hic dicit.

SYL. ¶ Ratio fuit af-
signata in posi-
tione casus.

b ¶ Patris. Sci-
licet ipsius tu-
toris: immo
erat exhereda-

¶ aliespos-
sit.

tus.
** Adde, q. da-
tur minori re-
stitutio in que-
rela inof. test.
l. i. C. de in in-
teg. testi. secus
in alia accusa-
tione. l. auxi-
liū. ff. de min.

c ¶ Sed si ecō-
trario. Hic te-
stator filium
suum pupillū
exheredavit,
& tutori, quē
ipsemet pater
filio dabat, le-
gatū dlmisit:
licet ergo agat
de inofficioso
nomine pupil-
li, & succum-
bat, tamen ad
legatū admit-

titur. Et ita nota argu. ex hoc & superiori re-
sponso, q. quis agit aliquid interdum non ut
ipse, sed alius simile, ff. de adop. si pater, §. q.
duos, & ff. eo. l. si is qui §. si hæres. & l. aduer-
sus. §. i. & C. de udmn. tut. cum quædam &
ff. de compen. l. pen. C. de dolo. l. i.

SYL. ¶ Igitur quartum. **CASVS.** Quærebatur,
an habens quartam excluderetur a querela:
& videbatur quod non. per auth. nouissima.
C. eod. ubi requiritur tertia vel semis secun-
dum numerum filiorum, ut quis agere non
possit. Item dubitabatur ex eo, quod dicitur
in d. auth. ut cum de appel. cogn. §. aliud quo
que quod requiratur titulus honorabilis in-
stitutionis, non autem sufficerent tituli hic
expressi. Item dubitabatur ex alio, q. quam-
uis non haberet quartam, dummodo habe-
ret aliquid, nō posset agi querela, sed ad sup-
plementum ut sup. dictum est. Contrarium
vero hic deciditur, ut vides: de quo ibi dic,
q. aliud est de iure nouissimo, secundum qd
prædicta inmutata sunt, aliud de iure anti-
quo. ut hic dicitur, & in glo. i. q. 2. Not. col-
lige per te quia clara sunt.

d ¶ Igitur quartam. Contrarium formatur
ex eo quod habes, sup. eod. §. sed hæc ita ubi

dicit, etiam si minus quarta haber, non agit
querela, sed ad supplementum. Sol. hic loqui
tur ante Iustinianum, ut C. eo. cum quæritur.
& ff. eo. Papinianus, §. quoniam autem quar-
tam. at supra secundum Iustiniani tempora,

¶ Igitur d. quartā quis
debet habere, ut de in-
officioso agere nō pos-
sit, siue iure hæredita-
rio, siue iure legati, e
vel fideicommissi, vel
si mortis causa ei quar-
ta donata fuerit, vel in-
ter f viuos, in ijs tantū-
modo casibus, quorū
mentionem facit no-
stra constitutio, vel a-
lijs § modis, qui in no-
stris constitutionibus
continentur: Quod au-
tē de quarta diximus, h
ita intelligendum est:
ut siue vnus fuerit, siue
plures, quibus agere de
inofficioso testamen-
permittitur, vna quar-

per l. C. eo. om-
nimodo. Et il-
lud, igitur, q.
est hic, ponit
inceptiue, nō
illative. sic. ff.
de iusti. & iur.
ius ciuile. §.
hoc igitur. vel
lege illatiue
ex eo quod ha-
bes sup. eod. §.
tā autem in fi.

* ¶ Adde, q.
sunt aliqui mo-
di priuandi fi-
lium sua legi-
tima, quos tra-
dit Bart. Ccep.
in tracta. caute-
larum. aut. 2. i.
vbi oīno vide.
e ¶ Iure lega-
ti, sed hodie iu
institutionis,
si facit testa-
mentum, ut in
auth. ut cū de
appel. cogn. §.
aliud. (i) si ve-
ro alia sit volū-
tas, sufficit
quoquo relictū.

Igitur in-
ceptiue
& illati-
ue sumit.

11 edit
229

¶ Quod introductum est ratiō respectu ho-
noris, quia titulus est honorabilior, quam
utilitatis propter ius accrescendi.

** Verior ratio est, ne ei videatur facta iniu-
ria, si non instituitur, ut aperte significat idē
imp. in d. §. Aliud ver hæc autem.

ADDITIO. (i) Quod est verum etiam
in legitima, quæ debetur parentibus. Et an sit
necesse, q. expresse relinquunt iure institutio-
nis an sufficiat relinquere pro legitima vel,
Falcid. vide Ang. hic.

f Inter viuos, scilicet data ea conditione,
ut hæc donatio inter viuos in quartam com-
putetur, ut C. eod. si quando, §. generaliter,
& hic subiicit.

ADDITIO. Quod satis videtur expri-
re si dixit, Dono tibi hoc pro parte tua argu.
l. peto in princ. ff. de leg. i. Et est ratio istius
gl. quia legitima debetur ex bonis, quæ repe-
riuntur tempore mortis, in quibus non repe-
ritur hæc donatio, cum iam in vita patris pa-
trimonium perfecte exiuerat. Ang.

g Alijs modis, ut dotis causa, & donatio-
nis propter nuptias. ut C. de inoffic. testam.
quoniam nouella.

h ¶ Diximus ut sup. proximo. §.

a ¶ Pre-

¶ Pro virili. portione. Vt. f. quilibet ha-
beat + quartam huius partis, quam habiturus
erit ab in estato, vt C. eod. l. parentibus & l.
cum quaritur. hoc tamen est hodie iure au-
ruræ quæ r. mutatum. f. vt tertia detur, si sunt quatuor
est. vel pauciores:

+ alias de si vero plures
sunt leqn sunt filij exhæ-
tia verba. redati, hnt di-
midiam, + vt

+ Intelli- in authent. de
ge quartā trien & semis.

bonorū, §. i. quæ est. C.
non hñdi eod. auth. no-
tatis. i. de uiffima, Vnde

ducto cre versus. Qua-
alieno, fu tuor aut. infra

neris im- dant natis iu-
pensis, & ra trientē. Se-
seruis li- miffem vero

bertate dant natis quī
donariſl. que vel vltra.

Papinia - Et not. in fin. huius tituli, quod quidam di-
n^o, §. quat- cunthunc titulum hodie non habere locū
ta. ff. eod. nisi inter fratres turpibus personis hæredi-

+ Idem in bus institutis: & hæc fuit ſententia M. per au-
quarta de then. quæ est. C. de lib. orat. auth. non licet.

bita parē & auth. ex causa. Sed nos dicimus, q. habet
tibus. locū, vt olim: quod plene diximus in auth.

Seruis in vt cum. de app. cog. §. aliud in fin. & in dict.
debita fra- auth. ex causa. nisi q. quædam capitula in d.

tribus. auth. circa querelam sunt innouata: vt quia
olim non transmittabatur ad hæredem etiā

An autē suum, nisi eſſet preparata. vt ff. eo poſth. §. fi.
portio v- & l. seq. + hodie ſic ad ſuum hæredem, vt C.

nus filij eod. ſcimus. in fi. Item olim quarta dabatur,
incapacis hodie triens, vel ſemis, vt dictum eſt. Item ſi

accreſcat alijſ, vide liij ſe gratos eſſe probabant, hodie hñdes pto-

Ang. hic. bant ingratos, vt C. eo. omnimodo. + Item
+ Concor. nota hunc titulum loqui de gratis filijſ: ſi. n.

gl. in §. cū eſſent ingrati, nihil tenetur pater eis dimitte-
autē, infr. re, vt in auth. de hæred. & Falcid. §. exhære-

de hæ. q. dados. & in auth. de immen. dona. in filioſ, §.
abintest. fin. Et ſunt cauſæ ingratiſ: 14. quibus

+ Adde l. exhæredantur, & ſeptem, quibus pater a filijſ
liberi. in vt in authen. vt cum de appell. cogno. §. cau-

princ. eo. ſas. & §. iuſtum autem. Et tres quibus frater
tit. fratre, vt in auth. de nup. §. ingratiſ: 14.

SYL. Plures autem in filio ſunt, quam in alijs,
Pr filium quia magis tenetur l. an ribi. C. de in li tem

14. caſib⁹, dantur. l. alius ſi. ſer. vend.]
filius pa- ** Animaduerte, quod d. authen. vt cum de

ta eis dari poſſit: vt ea
pro rata distribuatur

eis, + i. eſt, pro virili
portione. ^a

**¶ De hæredum quali-
tate & differentia.**

**¶ Triplices ſunt hære-
des. Ang. Aret.**

Hæredes autem,
aut neceſſarij ^b di-

am. licet. C. de lib. potēſt & Crot. in l. ſi con-
ſtante. col. 30. ſol. mat.

¶ De hæredum qualitate & differentia.
¶ Quia hñdes, de quib. ſup. dictū eſt, diuerſi

Hæredes. ^c Totuſ iſte notabilis. titu. di-
uiditur principaliter in 2. partes. Pri-

mo ponit regulam, q. hñdum ſunt tria gene-
ra. Secundo illa genera proſequitur, & decla-

rat ſeriatim. Secunda ibi, Neceſſarij hñs.
^b ¶ Neceſſarij. ſ. tantum.

^c ¶ Aut extranei. De hiſ autem omnib⁹ hic
tit. dicit per ordinem, vt in proximo §. & §.

ſui. & §. cæteri.
¶ Neceſſarijſ. Diuiditur in tres partes. Nā

primo proſequitur primum genus hæredū,
tantum. Secundo proſequitur ſecundū mē-

brum ſiue genus, videlicet qui ſunt ſui & ne-
ceſſarij. Tertio proſequitur, qui ſunt extranei

hæredes. Secunda ibi, Sui autem. Tertia ibi,
Cæteri. Itē ſubdiuiditur prima pars in qua-

tuor partes. Primo quiſ ſit hæres neceſſarijſ
tantum. Secundo rationem aſignat, quare

ſic vocatur Tertio inferſ conſulendo teſta-
tori, qui non eſt ſoluendo. Quarto proui-

det ipſi ſeruo. Secunda ibi, Ideo. Tertia
ibi, Vnde qui. Quarta ibi. Pro hoc tamen.

Aretinus.
¶ C A S I V S. non figuratur in declaratione

terminorū niſi literaliter: ratio autē qua-
re dicatur neceſſarijſ, exprimitur in verſic.

quia ſiue velit. Not triplicem eſſe hæredum
differentiam. Item quiſ dicatur neceſſarijſ

riæ, nec certo numero traditæ erant. l. cum
ratio de bo. dam, Tertium, quod iubet eas ex
primi a teſtore, ne alias hñdi pbeatur occa-
ſio falſas accuſationes cogitandi, quod prius
non fuerat conſtitutū. d. l. omnimodo. verſ.

dixiſſet. in glo.
ultimū, quod
expugnato teſ-
tō perquerelā

legata confir-
mat, quæ iure
veteri deficie-
bant d. l. Papi.

§. ſi. Hiſ adden-
dū, q. non ſo-
lum permittiſ

exhæredare ex
cauſis relatiſ i
d. auth. ſed etiā

ex alijs æque
grauibuſ vt tra-
dunt doct. in

am. licet. C. de lib. potēſt & Crot. in l. ſi con-
ſtante. col. 30. ſol. mat.

¶ De hæredum qualitate & differentia.
¶ Quia hñdes, de quib. ſup. dictū eſt, diuerſi

Hæredes. ^c Totuſ iſte notabilis. titu. di-
uiditur principaliter in 2. partes. Pri-

mo ponit regulam, q. hñdum ſunt tria gene-
ra. Secundo illa genera proſequitur, & decla-

rat ſeriatim. Secunda ibi, Neceſſarij hñs.
^b ¶ Neceſſarij. ſ. tantum.

^c ¶ Aut extranei. De hiſ autem omnib⁹ hic
tit. dicit per ordinem, vt in proximo §. & §.

ſui. & §. cæteri.
¶ Neceſſarijſ. Diuiditur in tres partes. Nā

primo proſequitur primum genus hæredū,
tantum. Secundo proſequitur ſecundū mē-

brum ſiue genus, videlicet qui ſunt ſui & ne-
ceſſarij. Tertio proſequitur, qui ſunt extranei

hæredes. Secunda ibi, Sui autem. Tertia ibi,
Cæteri. Itē ſubdiuiditur prima pars in qua-

tuor partes. Primo quiſ ſit hæres neceſſarijſ
tantum. Secundo rationem aſignat, quare

ſic vocatur Tertio inferſ conſulendo teſta-
tori, qui non eſt ſoluendo. Quarto proui-

det ipſi ſeruo. Secunda ibi, Ideo. Tertia
ibi, Vnde qui. Quarta ibi. Pro hoc tamen.

Aretinus.
¶ C A S I V S. non figuratur in declaratione

terminorū niſi literaliter: ratio autē qua-
re dicatur neceſſarijſ, exprimitur in verſic.

quia ſiue velit. Not triplicem eſſe hæredum
differentiam. Item quiſ dicatur neceſſarijſ

hæres. Item quare dicatur neceſſarijſ. Item
not. conſilium eorum, qui nolunt bona ſua
poſt mortem diſtrahi ſub nomine ſuo. Item
quod hæreditas adita non dicitur amplius
hæreditas: ibi, potius hæredis bona, quam
teſtatoris. Item, quod bona quaſita poſt mor-
tem non ſunt obligata creditoribuſ. Item,
quod qui in vno grauatur, in alio releuatur.
Item

Cōtinua-
tio.

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Diuiſio;

Item a speciali hic, quod hæres tenetur de suo creditoribus hæreditarijs.]

a ¶ Necessarius. Ad hoc ut sit necessarius, est necesse ut sit seruus testatoris tempore testamenti, ut hic, & ff. de hæred. institut. si

¶ Dic hoc verum siue alienum. in insoludum; siue pro parte sit hæres, ut ibi no. 21. ¶ alias quod velit non sit omni modo,

princip. ¶ Item & tempore mortis, ut supra de hæredit. institut. §. seruus. Item quod non sit alteri legatus; tunc enim legatario quære ret hæreditatem, & ipse eius esset: nisi idem seruus sibi substitutus esset hæres & liber, ut ff. de vulga. & pupil. substitut. l. fin. §. 1.

* ¶ Adde, quod nec tunc erit necessarius, cum ei omni no testator libertatem debe

bat, ut puta ex causa fideicommissi, vel alijs modis, qui continentur in l. si seruo. ff. de hæredibus institut.

** Item nec cum ei datus est substitutus. l. si is qui soluendo. 2. eo. tit.]

b ¶ Protinus, id est statim, & si uidem putate institutus est, a seipso libertatem consecutus videtur, ut ff. de acquirend. hæred. ex parte, & ff. de hæredi. institut. sed & si in conditione, §. final. & etiam ignorans, ut ff. si certo petatur eius qui. & ff. de testam. qui in domini.

c ¶ Et necessarius. Nisi sit institutus sub hac conditione, si vellet: quæ verba faciunt eum voluntarium: sed in extraneo nil operantur, ut ff. de cond. institut. verba. & ff. de hæred. institut. Cornelius.

d ¶ Vade Quia necessarius.

e ¶ Suspectas, ut quia sciunt se non esse soluendo: & facit, supra quibus ex cau. ma. non lic. in princip. & supra de vul. substitut. in principio.

f ¶ Satis non fiat. scilicet hoc seruo hærede & libero instituto.

g ¶ Hæredes. i. serui instituti: & hoc ne defunctus iniuria afficiatur, ut supra qui. ex cau. ma. non licet. §. 1. in fi.

SYL. ¶ Not. quod bona olim testatoris appellat bona hæredis. nam hæreditas adita non dicitur proprie amplius hæreditas, sed bona propria hæredis. Illud quoque obseruandum, quod valde ignominiosum erat apud veteres, cuiusquam bona publice a credi-

toribus distrahi, apparet ex Mar. T. in orat. pro P. Quinto, & supra & qui. & cau. man. non li. §. 1.]

h ¶ Incommodo. quia inuitus hæreditati astringitur.

dis bona, quam ipsius testatoris, a creditoribus possideantur, vel distrahantur, vel inter eos diuidatur. Pro hoc tamen incommodo h illud ei commodum i præstatur, ut ea, quæ post mortem patroni sui sibi acquisierit, ipsi reseruentur. m Et quamuis bona defuncti non sufficiant creditoribus, iterum tamen ex ea causa res eius quas sibi acquisierit, non n venerunt.

ADDITIO. Scilicet quando libertas est legata sine institutione, quæ statim non cedit, ut lege vnica. §. libertatibus. Codic. de cad. tol.

l ¶ Patroni. i. qui esset patronus, si esset liber in vita illius.

m ¶ Reseruentur. Separatione impetrata, si bona patroni non attingat, id est, non inceperit administrare, ut ff. de separ. l. 1. §. final. alias, id est, si inceperit administrare, non poterit postea impetrare separationem, nisi sit minor, ut ff. de min. l. ait prætor. §. non solum, quo casu tantum scilicet cum est minor, separationem impetrabit, etiam, si iam attigerit hæreditatem, non autem ut ab hæreditate se absteineat, ut ff. de acq. hæred. necessarijs, §. fi.

¶ Vide gl. in l. 1. ff. de separa. quæ enumerat octo casus.]

n ¶ Non veneunt. i. non venduntur.

¶ Sui autem. Iste §. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, qui sunt sui & necessarij hæredes. Secundo hoc limitat & restringit. Tercio rationem reddit, quare dicuntur sui hæredes. Quarto rationem ponit, quare dicuntur necessarij. Secunda ibi, sed ut nepos. Tertia ibi. Sed sui quidem. Quarta ibi, Necessarij.

¶ CASVS similiter non figurabitur in declaratione, & quasi descriptione huius terminis, sui & necessarij, ponas igitur literaliter ut iecet. Not. qui sunt sui & necessarij. Item, quod nepotes ita demum sui,

galem

i ¶ Commo- Grauatius dum præstatur. Sic & alias inuenitur in multis locis, ut qui in vno casu grauat, debet in alio releuari, ut ff. de iureiuran. l. eum qui. in princ.

k ¶ Post mortem. scilicet ante aditam hæreditatem, ut Cod. ad lilla, l. cum sillaniano. Vel certe hic protinus videtur adita hæreditas: & dicta. l. cum sili. in alio casu loquitur.

in vno debet in alio releuari.

SYL

Diuisio

tatem nanciscuntur, si obtinent primum locum. Item not. qui dicantur sui. Item unde necessarii. Item, quod de iure civili cogebantur esse heredes. Item, quod ius abstinendi habent à pratore.

* His adde, quod fuitas ita diffinitur ab Alc. lib. 5. Parer. c. 19. Est qualitas heredium, qui primum in potestate paterna locum tenet, continuatio nem domini necessitatemque successionis ipso iure inducens.

** Adde item duos esse praeceptos effectus fuitatis, alterum transmissio- nis l. 1. C. de ijs qui ante aper. tabul. alterum confirmationis tabularum pupillarium. l. si filius qui patri de vulg. & pupil.]

a ¶ In potestate. Alias si sunt emancipati extranei sunt, ut infra eod. §. ceteri.

* ¶ Adde, quod filia quoque, quae ex l. municipali extantibus filiis masculis excluditur ab hereditate patris, non est sua, sicuti nec filius exheredatus, Bart. in l. prima. §. sciendum. ff. de suis. & legit. hered.]

b Desierit. Improprie ponitur: quia viuo patre non fuit heres, sed dicitur desinere quantum ad id, quod futurum erat sic & alias, ut, ff. usufruct. quemad. caue. l. 3. §. desinere.

¶ Sequen-
tia vacat
in antiq.
codicib.

c ¶ Interceptus. Scilicet filius & alias est interemptus, alias interceptus, id est remotus ab hoc seculo. Unde Ovidius in sua Metamorphosi loquens de ranis dicit Colla intercepta videntur.

d ¶ Alia ratione. Veluti emancipatione, vel deportatione ut sup. qui. mo. ius patriae pot. sol. §. praeterea. & §. cum autem.

* ¶ Adde, quod & patre exheredato nepos fit suus haberes & necessarius. l. qui in aliena. §. interdum ff. de acquir. hered.]

e ¶ Succedit. Ita ut et filius emancipatus repellatur, & nepos, qui remansit in potestate, ex eo, vel alio filio natus, admittatur, & hoc

iure civili, quod non cognouit emancipatos quia erant capite minuti, ut inf. de here. que ab intest. de. §. emancipati. de iure aut pratorio soli filij emancipati admittuntur, non nepotes, ut d. §. emancipati, sed per edictum de

sufficit cum eamve in potestate aui mortis tempore fuisse: sed opus est, ut pater eius viuo patre suo desierit b suus heres esse, aut morte interceptus, c aut quilibet alia ratione d liberatus a patris potestate. Tunc enim nepos neptisue in locum patris sui succedit. e

¶ Sed sui quidem heredes ideo appellatur, f quia § domestici heredes sunt, & viuo quoque patre quodam modo domini existimantur, h Unde etiam si quis intestatus moriatur, prima causa est in successione libero-

coniungendis cum emancipatis liberis eius, admittitur simul filius & nepos, ut ff. de coniung. cum emancip. li. 1. 2. respon. Qd

(id est quod, simul nepos cum patre vel fratre patris admittatur) locum hodie non haberet, cum sit sublata omnis differentia, quae fiebat occasione emancipationis, ut in auth. de here. ab intest. ven. §. j. col. 11. Accursius.

ADDITIONIO. Quod est verum, quando ab intestato succeditur, nullo facto testamento: vel facto, sed non solenniter: aut eo per querelam penitus expugnato, secus si per contratabulas de iure pratorio filius succedat, quia etiam hodie procedit dictus tit. de coniungen. Ang.

f ¶ Appellatur. f. supradicti filij & nepotes.

** ¶ Declara, quod ideo dicuntur sui heredes, quia videntur quodammodo sibi ipsis succedere, cum viuento quoque patre domini censerentur. l. 1. suis. ff. de liber. & posthu.

** Adde, quod ne substitutio corruat, etiam in femina suos heredes intelligemus, quos ipsa in potestate non habet, nec hae potest: veluti si quis Titiam & suos instituat. Gui. Pap. dec 584

g ¶ Quia domestici. Nota filium domesticum patri. Sunt & alij multi domestici, ut C. de ijs qui ad eccl. conf. praesenti. §. sane Accursius

** Vide gloss. sup. de testam. §. pater. ver. in ea re. & in cap. in literis. de testi. & supra. q. j. in summa.

ADDITIONIO. Et ideo ex furto facto per filium seruum aut uxorem, non oritur actio civilis vel criminalis, cum sit domesticum, nisi esset magnum: quod nota secundum Angel.

h ¶ Existimantur, f. ex artificio iuris civilis,

¶ Alias in terremptus.

Pater & filius eadē persona finguntur
lis, quod fingit eādē personam patrem & filium, ut C. de impu & ali. sub. l. si. Item eādē vocem utriusque inf. de inuti. stipul. §. ei qui. Item & ideo videtur dominus, quia in illis bonis patris alitur sicut ipse pater: sicut vxor domi-

† Dic qđ imo maritus est dominus, & possessor constante matrimonio, non vxor, ut l. docecum ibi not. p. gl. & docto. C. de rei vend. sed mortuo viro dñiū trāsfertur in vxorē & perinde ē ac si semper fuisset apud eam, ut d. l. in rebus C. deinde sed in filium non transfert, sed continuatur, ut l. i. suis ff. de lib. & posth. † alias valet ab.

na dotis dicit, & habere possessionem. † ut C. de iure dotium. in rebus, & C. qui pon. in pig. l. fin. Itē & possessionē viuo patre habere ut filius, ut ff. pro hær. l. 2. in fin. hinc est, qđ sola administratio dicitur transire ad filium, cū pater moritur, ut ff. de lib. & posth. l. in suis

* Bene inquit Iusti. quodammodo. Et ideo viuento adhuc patre, generali domorum appellatione nō intelligitur actū de filiis, Bar. l. sciendum. qui satisd. cogand. Alcia. lib. 2. de verb. sign.

a † Liberos ut inf. de hær. quæ ab intest. §. i. b † Dicuntur. f. dicti filij. c † Hæredes fiunt. Scilicet iure ciuili inspecto: aliud de pretorio, ut subiicit: quod præualeat.

d † Prætor permittit. Scilicet liberis in potestate positis, non ut habeant necessitatem adire prætorem, sed sufficit, si se non immisceant, ut ff. de acquir. hær. ei qui se. & C. si mi. ab hær. se abst. l. i.

SYL. * Est tamen casus. in quo suus hæres non potest se abstinere ab hæreditate, quem ponit Ludo. Goza. in repe. l. qui se patris. col. 32 C. vnde lib.]

† Ceteri. **CASVS.** Quærebatur quis diceretur extraneus hæres, & videbatur dicendum, quod ille, qui nullo iure testatori coniungeretur: ita enim sonat hac vox. extraneus. cuius contrarium dicitur, qđ in hac materia extraneus hæres dicitur, qui non est in potestate: sicut alibi extraneus dicitur, qui non habetur potestate: nam extraneus dicitur aut a cognatione, aut a filiatione, aut a suitate: hic aut capitur p extraneo a suitate. Not. quod dictū est in summario.

e † Appellantur sic. C. de rei vxor. actio. §. extranei.

ADDITIO. Alio modo dicitur extraneus ille, qui nihil attinet: vel non est de ascendenti aut descendenti linea Quæ faciūt

beri quoque nostri, qui in potestate nostra nō sunt, hæredes a nobis instituti, extranei hæredes nobis videntur.

Quæ de causa & qui hæredes a matre instituuntur, eodem numero sunt: quia fœminæ in potestate liberos non habent. f † Seruus quoque hæres a domino institutus, & post testamentum factum ab eo manumissus eodē numero habetur. g

† Extraneus debet esse capax tempore testamenti, mortis, & aditionis, & testamēti factio accipitur actine & passue: & incapacitas

ad quæstionē de eo, qui promisit non alienare in manū extraneam, secundum Ioā. Fab. & Angel. hic.

f † Non habent. Ut supra ste adopt. §. fœminæ.

g † Habetur. Scilicet ut sit hæres extraneus: nam nō consequitur iuste utrumque scilicet libertatem & hæreditatem ex domini testamento, quod est necesse, ut sit hæres necessarius ut supra de hær. red. instit. §. seruus autem. i. versic. si vero a viuo.

† In extraneis **CASVS.** non solet figurari in regula gene-

rali. Tamen ratio dubitandi poterat esse: quia in conditione testamenti videbantur quo ad capacitatem hæredis inspicere solum duo tempora: non tria. scilicet tempus mortis, quo die testamentum sumit vires, & tempus aditionis: nam tempus conditi testamenti nō videbatur requiri, cum pendeat a confirmatione, & sic a morte: prout in simili videmus in legato, quod sufficit capacitas tempore, quo dies legati cedit, glo. in l. si alienum. §. i. ff. de hær. red. inst. quod tempus in legatis representat tempus mortis, quo die cedit institutio, & tempus aditionis propter translationem domini factam a legel. a Titio. ff. de fur. vnde ita pariter & in institutione videbantur attendi non debere nisi illa duo tempora. Tamen contrarium deciditur ex eo, quod allegatur in text. ut scilicet constituitur institutio, id est, ad substantiandum testamētum: secundo autem tempore, & sic tempore mortis, propter confirmationem & effectum ipsius institutionis: tertio tempore aditionis: quo ad executionem & effectum verum. illius enim effectus tempore delationis, & sic mortis est fictus, l. hæres quandoque, ff. de acquir.

acquirend. hered. Not. in extraneis heredi-
bus tria tempora obseruari debere quo ad ca-
pacitatem. Item, quod mutatio status facta
medio tempore non nocet. Item, quod testa-
menti factio accipitur actiue & passiue. Itē,
quod mutus,
surdus, furio-
sus, posthumus,
infans, filius fa-
mil. & seruus,
habent testa-
menti factio-
passiuam. quā
uis non ha-
beat actiuam.

¶ Ista gl.
non est
Accur.

a ¶ In extra-
neis. † iste §.
habetur sub ea-
dem verborū
forma in l. si
alienum ser-
uum. ff. de hæ-
red. instit. cir-
ca princ. vsque
ad si. legis.

b ¶ Testamē-
ti factio. Pas-
siue accipe. i.
ut possit: cape-
re ex testamen-
to, quod potest
quilibet, exce-
ptis quibusdā,
quos no. infra-
tit. i. §. legari.

c ¶ Eorum.
Nam seruo in-
stituto domi-
ni persona in-
spicitur, ut su-
pra de hæ. ed.
instituit. §. ser-
uus a utem plu-
rium.

d ¶ Id scilicet
q. si capax.

e ¶ Duobus tē-
poribus. Alias
tribus, & alias
duobus: sed tamen tria spectantur tempo-
ra, ut subiicit.

¶ Maglo.
non est
Accur.

f ¶ Inspicitur. † Testamenti facti, ut con-
stituit institutio: & mortis testatoris, ut effe-
ctū habeat: ita est textus in l. si alienū, ff. de
hæ. insti. & re vera melius & ornatius hic.

g ¶ Mutato iuris. Ut quia medio tempore
efficiatur non capax. tamen his tribus tem-
poribus bene inuenitur capax, † ut hic, & ff.
de hæred. instituend. sed & si in conditio-
ne indu ne, §. solemus, & l. si alienum, §. in extraneis.
cercitur re Sed contra, ff. de acquir. hæred. si seruus eius
pudatior qui. Sed certe, quod seruus in seruitute non
hæditaria dicebatur capax, ut ibi, ex persona domini
ut quia fa principaliter erat; nam dñs erat non capax,

medij temporis non nocet. h. d.

¶ In extraneis a hære-
dibus illud obseruatur,
ut sit cum eis testamē-
ti factio, b siue hære-
des ipsi instituantur,
siue ij, qui in potesta-
te eorum c sunt: & id d
duobus e temporibus
inspiciuntur: f testamen-
ti quidem facti tempo-
re ut constituerit insti-
tutio: mortis vero te-
statoris, ut effectum ha-
beat. Hoc amplius, &
cum adit hæreditatem,
esse debet cum eo testa-
menti factio: siue pure
siue subconditione hæ-
res institutes sit. Nam
ius hæredis eo maxi-
me tempore inspicien-
dum est, quo acquirit
hæreditatem Medio au-
tem tempore inter fa-
ctum testamentum, &
mortem testatoris, vel

Vnde eo manumisso non nocet ei manu-
missio, cum præsumatur nunc, quod & tūc cōtrariū
fuerit capax. Item sunt argum. contra. ff. pro incōpas-
empt. l. 2. in princ. & in auct. ut cum de ap-
pe. cogn. §. generalem.

conditionem institutio-
nis existentem, muta-
tio § iuris nō nocet hæ-
redi: quia (ut diximus)
tria tempora h inspi-
ci debent.

¶ Testamenti autem
factionem i nō solum
is habere videtur, qui
testamētum facere po-
test, sed etiam qui ex
alieno testamento vel
ipso capere potest, vel
alij acquirere, b licet
non possit facere testa-
mentum. Et ideo fu-
riosus, & mutus, & po-
sthumus, & infans, &
filius familias, & ser-
uus alienus, testamenti
factionem l habere di-
cuntur, Licet enim te-
stamentum facere non
possint, attamen ex
testamento vel sibi, m
vel alij n acquirere pos-
sunt:

¶ Extraneus hæres ha-

fuis & leg. in suis. In necessarijs autem tan-
tum duo tempora inspiciuntur. f. testamenti
& tempus mortis, ut ff. de hæred. insti. l. si alie-
num, l. respon. & l. seruus.

¶ Hæc gl. communiter approbatur secun-
dum Christo. hic.

i ¶ Factionem. Scilicet in actiua signifi-
catione.

k ¶ Acquirere, f. potest.

l ¶ Factionem. In passiuā significati one.

m ¶ Sibi, si sunt sui iuris.

n ¶ Alij. Si sunt in aliena potestate, ut hic,
& ff. de testa. l. filiusfamil. & facit ff. de flu.
l. r. §. final.

¶ Extraneis autem, CASVS. Quæreba-
tur,

ADDITIO.

Dic prout lo-
quitur ibi in
contractu em-
pionis, con-
cordat: sed cū
loquitur in a-
lijs contracti-
bus, contradi-
cit, sed ibi lo-
quitur in capa-
ce, qui non pa-
tiebatur defe-
ctum in perso-
na sua: sed hic
secus, quo reas-

¶ In secundo
vero cōtrario
dicunt, quod
loquitur fauo-
re furti, ut pœ-
nitentibus ie-
mittatur.

h ¶ Triatem-
pora. f. in extra-
neo hærede:

sed in suo ne-
cessario exigi-
tur vnū secun-
dum loan. f. tē-
pus mortis, ut
supra eo. §. sui.
Vel secundum
Azo. etiam tē-
pus testamen-
ti inspiciuntur
tempus autem
aditæ hæredi-
tatis non inspi-
citur, quia sta-
tim sunt hære-
des patre mor-
tuo. f. de iure
ciuili, ut ff. de

§ S Y L.

S Y L.

ut, an qui semel se immiscuit, vel adiuit hæreditatem, posset, postea repudiare, & videbatur q, sic: nam repudiatio & aditio paribus passibus ambulant, l. is pōt. ff. de acqui. hæred. sed ille, qui abstinent, potest postea saltem intra triennium

adire. l. si. C. de repud. hæred. immo olim perpetuo, l. si quis suus, ff. de iur. delibe. ergo pariter videtur posse reuocare aditionē, inf. dictum tempus. cuius contrarium dicitur hic etiam in suo. ratio est differentia, quia vnus casus est fauorabilis filio, alius damnosus, secundum doc. quæ ratio est falsa: quia potest esse utile & filio repudiare damnosam hereditatem: sed ratio est, quia suade in re civili est necessarium. Vnde quauis a prætoribus habeat ius abstinenti, & abstineat, tamen

remanent reliquæ fuitatis, quæ etiam satis sunt ad confirmandum testamentum, quemadmodum aditio, l. cum quali. §. sed & si quis, ff. de iudeicom. liber. unde l. propter illas reliquias permittit posse reuocari abstentionem, cum res de facili ad pristinum reducatur, quæ ratio cessat in contrario. Nota

habere extraneum ius deliberandi. Item q, hæres, siue suus, siue extraneus, post aditam non repudiat, nisi sit minor.

Item quod minori data est restitutio, ob facilitatem, & ne decipiatur. Item, quod speciali privilegio alicui tributa non trahuntur ad alios. Item not. effectum inuentarij, quod facit non teneri ultra vires hereditarias.]

a ¶ Abstinenti. ut est suus hæres, cui datur abstinenti facultas per prætorem, ut sup. eo. §. sui autem. in fin.

b ¶ De adenda. Nota hic quatuor proportionabilia, scilicet immiscere, & abstineri: quæ duo pertinent ad suos hæredes. Item adire & repudiare, quæ duo pertinent ad extraneos, ut hic dicitur. Sed quandoque

suus dicitur adire & repudiare, ut C. de legi. hæred. defunctis.

¶ Confunduntur enim quandoque ut l. & si sine, §. sed quod Papin. ff. de mino. in l. siue, §. si. ff. de iur. pat.]

dæ hæreditatis facultatem non habet nisi minor sit 25. annis. Nam huius ætatis hominibus, sicut in cæteris omnibus d. causis, deceptis, & si temere damnosam hæreditatem susceperint, Prætor succurrit. e

¶ Sciendum est tamen diuum Adrianum etiam maiori f. 25. annis veniam g. dedisse, cum post aditam hæreditatem grande h. æs alienū, quod aditæ hæreditatis tpe latebat, emerfisset. Sed hoc quidem Diuus Adrianus cuidam speciali beneficio pstitit: diuus autem Gordia-

quandiu institutus. in ver. instituto. post medium & ibi quoque omnes fere scribes, ff. de acqui. hæred.

** Adde etiam, q, pendente tempore deliberandi pnt illum cohæredes prouocare ad diuisiones, l. nisi ex plurib. si pars hæred. per. & ita alias obtinui, q, no. quia proderit, si videbis cohæredem velle deliberare animo differendi,]

d ¶ Omnibus. Nisi sint vli iure communi, ut ff. de mil. l. verum, §. item non restituitur.

¶ Intellige, id est facit id, quod quilibet diligens paterfam. fecisset, non iure communi prout sonat, secundum Christ. hic.] Item nisi iurauerit adultus super contractum, ut in l. Federici, Hac edictali. in tit. de pace tenenda. §. item sacramenta. lib. 2. feud. Ad tex. vide pulcherrimam gl. in c. ex parte. ver. quamuis ext. de restit. spol.

e ¶ Succurrit. Ut ff. de min. ait prætor. §. sed q, si hæreditatem.

f ¶ Maiori. sc. cuidam pro privilegio.

g ¶ Veniam. abstinenti. Accur.

h ¶ Grande æs. sic, ff. de cond. inde. l. 2. §. si quid & l. 4.

Instit.

T

a. ¶ Gor.

c ¶ Deliberare. Infra annum deliberationis petito tempore, & in dulto ab imperiali culmine, a nostris autem iudicibus infra nouem menses: & non nisi semel peti pōt, ut Co. de iure delib. scimus, §. & hæc quidem.

* ¶ Adde, q, nihilominus creditores hereditarij possunt, si vident hæredem differre aditionē petere, ut ei statuatur, tempus ad adendam hæreditatem, idque arbitrio iudicis statuitur: quo tempore præterito amplius hæres non audietur, gloss. in l.

Deliberandi tempus.

SYL

SYL

Inuentarij
faciendi
tempus.

a Gordianus. Sed ubi sunt leges istorum Imperatorum? Respon. non habemus, sed habetur mentio earum, vt C. de iur. deli. sci- mus, in princ.

b Præstitit alias præstauit.

c Hoc. f. vt

aliquis nõ gra-
tuetur propter
improvisum
debitum, vel
etiã protisum
si est non suffi-
ciens: hæredi-
tas, vt C. de iur.
deli. sci. mus. §.
ex omnib. &
hoc facto in-
uentario, si res
pñtes sunt inf.
tres menses, si
abfuerint, in-
tra annale spa-
tiũ, vt C. de iur.
deli. sci. mus. §.
finat dubi⁹ &
§. finat a locis.

AD DIT IO.

Quor & quæ
requirantur in
inuentario, vi-
de plene & or-
dinate per An-
gel. Aret.

Adde, q̄ satis
est incipi & p-
fici inuentariũ
inf. tres mēses
a die aditæ hæ-
reditatis, Bart. & alij. in l. fin. §. cum igitur, &
& §. si vero postquam. C. de iur. deli. & Rol.
a valle tract. de confect. in ver. §. 2. & §. 5.

d Cōstitutionē. vt C. de iure deli. sci. mis.

e Aequissimam quantum ad tractatum.

f Nobilissimam quantum ad sententiam.

g Constitutionis. Quæ de compositione
dicti inuentarij loquitur.

h Veteri grauamini. Sed quod erat grauam-
en? Respon. tenebatur insolidum omnib.
creditoribus & legatarijs, etiam si excedant
mensuram hæreditatis, vt C. de iur. deli. l. si.
§. si vero post quam. Si autem petit tempus
ad deliberandum, & fecit etiam inuentariũ,
creditoribus quidem tenetur insolidum, sed
de legatis detrahit Falcidiam, siue adierit hæ-
reditatem infra deliberationis tempus, siue
non recusauerit: sed si non fecisset inuenta-
rium, omnibus insolidum, teneretur, vt C.
de iur. deli. l. fin. §. si autem hoc aliquis, & §.
si quis autem.

* Adde, quod rō est, quia lex præsumit, q̄
hæres ripuerit de bonis hæreditatis, vt in au-
then. de hæred. & Falcid. §. sancimus, quæ p-
sumptio est iuris & de iure, quæ non recipit
probationem in contrarium nisi per con-

fessionem partis, vt late tradit Cepol. cau. 7.
vbi vide, quia tradit caut. excusandi hæredē
qui non fecit, aut minus legitime fecit in-
uentarium. In foro tamen conscientie hæ-
res non tenetur ultra vires hæreditarias se-

uamini § additionis sup-
ponere maluerint.

**Hæres dicitur adire
hæreditatem gerendo
se pro herede in aliquo
acta, vel nuda volun-
tate re vel verbis decla-
rata: & ita potest re-
pudiare, dummodo
sciat hæreditatem sibi
delatam, quamuis sit
mutus. Aret.**

Item extraneus hæ-
res testamento institu-
tus, aut ab intestato ad
legitimam hæreditatē
vocatus, potest aut p-
hæredes gerendo, aut
etiam nuda o volunta-
te suscipiendæ hæredi-
tatis hæres fieri.

in rubr. ff. de
acquir. hæred.
etiã non cō-
fecto inuenta-
rio, vt scribit
Ias. post Bart.
& Bald. & ibi
per eum rela-
tos in §. sed i-
sta. colum. an
tepenul. inf. de
actio.]

Item extra-
neus. **CASVS**
in tam genera-
li regula non
figuratur nisi
literaliter: cu-
ius ratio ē, q̄
iste quasi con-
tractus a sola
voluntate hæ-
redis depēdet:
& ideo quali-
tercunque con-
fiet, satis est.
Nor. quod ani-
mo aditur &
animo repu-
diatur hære-
ditas, siue
verbis, siue fa-

ctis ostendatur. Item not. quid sit pro hære-
de gerere. Item, quod nihil impedit, quo-
minus mutus vel surdus gerat pro hærede, si
intelligat quod agit. Item quod ad hoc, vt
possit adiri, necesse est, quod sit certus de
morte ipsius testatoris, & sciat sibi delatam
hæreditatem.

h Item. Ad legitimam, scilicet iure ciui-
li: aliud si iure prætorio: tunc enim neces-
se habet coram prætore agnoscere, vt C. de
iure delib. l. 1. & l. puberem. & l. suum, & C.
qui admit. ad bon. poss. l. vlt.

AD DIT IO Dic, quod sola agnitio bo-
norum possessionis facta coram prætore ē
nō auctorante sufficit, siue sit bonorum pos-
sessio secundum tabul. siue ab intestato siue
etiam contratab. vt est glo. singularis in di. l.
si. §. 1. C. de cur. fu. in ver. pro antiqua. Ang.

i Nuda voluntate: oportet tamen, q̄ ex-
trinsecus declaretur, si quid ergo pro hærede
velut hæres gessit, vt hic dicitur, tunc volun-
tatem illam declarat, nisi protestetur (i) se
non hæredem facere, vt hic, & ff. de acquir.
hæred. l. pro hærede. in princ. & legerit. Sed
contra id, quod dicit hic, nuda voluntate est
C. de iur. deli. l. potuit, Sed certe est necessa-
ria

Inuenta-
rium non
facientes
i quo gra-
uatur.

ria voluntas & actus si ab actu incipias . sic
& alias . ff. de acquir. posses. quemadmodum .

ADDITIONE. (i) Quæ protestatio nõ
est necessaria, vbi facit actum pium, qui di-
lationem non recipit: nec releuat, vbi fa-
cit actum con-

trarium, vtc.
cum M. Ferra-
riensis. de con-
stit. secundum
Joann. Fab. &
Angelum .

* Quod igitur dictum est
quempiam nu-
da voluntate
seu solo ani-
mo hæredem
fieri, ita decla-
rari debet, hoc
est, licet nihil
attingat hære-
ditarium, dñ
tamen de ani-
mo cõstet, vel
ex aliquo actu,
qui citra ius &
nomen hære-
dis fieri non
potest, vel ver-
bis neq; enim
scia nudaque
cogitatio hæredem facit.]

a Pro hærede . idest factis ipsis gerendo p
hærede .

b Obijisse Alias enim nisi hoc sciat, non
præiudicat sibi aditio: nam non videtur adi-
re, vt hic, & ff. de acquir. hæred. si is ad quem.
& l. eum qui duobus.

S Y L.

c Dic tamen, quod non requiritur scientia
positiua causata ex actu corporeo, sed satis
est vehemens opinio ipsius hæredis, vt decla-
rat Bartol. in l. is potest. ff. de acquir. hæred.
& ibi moder.]

c Hæredem esse. etiam pure: nam si sub-
conditione, non potest ante existentem con-
ditionem adire. vt ff. de acquir. hæred. is qui
hæres. Sunt & alia necessaria scilicet vt sit
liber, & sui iuris, qui adit: alias non poterit
nisi iussu patris vel domini præcedente, vt
ff. eo. si quis mihi. §. iussum. & l. quoties. Item
oportet, quod sit compos mentis, vt in fine
huius tituli. Item. quod sit maior quatuor de-
cim annis: alias non potest adire. vt C. de iur.
deli. l. potuil. & l. si infanti. Item, quod sciat
mortuum esse testatorem: alias non potest
adire, vt ff. de acquir. hæred. is qui hæres. §. si
quis dubitet. & l. qui hæreditatem. & l. nemi-
nem, & l. qui sdpersitis. Item certus de con-
ditione testatoris esse debet, vt ff. de acquir. hæ-
red. l. hæres. i. §. si. & l. seq.

ADDITIONE. Simile: in l. illud. si pars ha-
betur. pct. & l. is qui putat. de acquir. hæred.
hinc est, quod vulgo dicitur, quod ille, qui

vult adire hæreditatem, debet scire causam,
ex qua defertur, vt l. si is ad quem. de acquir.
hæred. secundum Christoph.

d Pro domino. vnde hæres, idest, domi-
nus, vt ff. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. legis

de enim gerere est pro
domino gerere. Vete-
res anim hæredes pro
dñis appellabant, sicut
autem nuda voluntate
extraneus hæres, sit ita
cõtraria destinatione
statim ab hæreditate
repellitur.

e Eum, qui surdus. vel
mutus natus est, vel po-
stea factus, nihil pro-
hibet pro herede ge-
rere, & acquirere si-
bi hæreditatem: si ta-
men intelligit f quod
agit.

tamen contra. ff. de pecu. lega. non statim.

ADDITIONE. Sed ibi erat acquisitum do-
mino. vel ibi in actu, qui realitatem requirit
Ioan. Fab.

f intelligit. non ergo demens vel furiosus.

De legatis.

g Dic, quod tex. continuat istam rubricam.
Vel sic: Dictum est. supra de testamentis. in
quibus legata relinquuntur, nunc sequitur,
de ipsis legatis.

**Cõtinua-
tio.**

Post hæc videamus.

q Totus iste tit. diuiditur principaliter
in quinque partes. Primo cotinuat se ad præ-
cedentia. Secundo ponit definitionem lega-
ti. Tertio recitat quor genera legatorum olim
erant. Quarto illud corrigit. Quinto incipit
tractare materiam legatorum. Secunda ibi,
Legatum. Tertia ibi, Sed olim. Quarta ibi,
Nostra autem. Quinta ibi, Non solum autem.

Diuisio.

Post hæc: CASVS non est figurandus,
quia tantum continuat hunc titulum Impe-
rator. Poterat. n. dubitari, cum essemus in tra-
ctatu de ijs iuris figuris, quibus per vniuersi-
tatem nobis res acquiruntur, quare præposi-
ta esset rubrica de legatis: & responderetur, nõ
sine causa fieri, cum simus in materia testa-
mentorum, supponere tractatum de legatis.
Not. quod materia sunt subordinanda vna
alteri, non quod titulus tituli. continetur. Itē
ibi, quæ pars, quod aliquando appellatione
partis non venit dimidia. Item, quod in hoc
tit. non vñ tractari de legatis vniuersalibus.]

S Y L.

T a Post

alias ver-
bis vel li-
teris.

Hæditatē
adire vo-
lenti sūt
necessa-
ria.

a. ¶ Post hæc. Scilicet quæ diximus, sup. de testa. ordinan. hucusque.

b. ¶ Pars, scilicet quæ est circa legata, & longa est, ut patet. ff. eo. per multas rubricas.

c. ¶ Propositam, supra per quas perso. nobis acquir. §. fin.

d. ¶ loquimur idest locuti sumus. Et sic tempus pro tempore ponitur, ut C. ex quib. ca. infra. iro. si possidonium.

SYL. ¶ Adde, quod hæc expositio est falsa: quia, cum supra tantum tractatum sit de testamentis, non verum caretur numero pluralis dicendo de ijs iuris figuris. Intendit ergo Imperator, dum dicit loquimur, idem ac si diceret. nos sumus in tractatu.

tu. ¶ Vel loquimur, idest, loqui deberemus, si materiam præcedentem prosequeremur. (i) sic in auth. de consanguin. & uter, fra. si igitur coll. 6.

ADDITIO. (i) Dic quod præteritum perfectum subiunctiuum in contractibus, quando non potest verificari præterito, trahitur ad futurum, ut l. cum stipulamur. ff. de verborum oblig. sed in testamentis & legibus, quæ dant formam & essentiam, capiunt a futuro, secundum Angel.

e. ¶ Figuris i. partibus vel formis: quæ quatuor sunt: per successionem civilem, per prætoriam, per arrogationem, per additionem conferuandæ libertatis causa, ut supra per quas perso. no. acqu. §. fin.

SYL. ¶ Adde, quod videbatur, quod essent tantum dux nominandæ. scilicet civilis & prætoriam: quippe alia dux sunt de iure civili, ut patet i. illis titulis. Attamen quia sunt illæ multum dissimiles, cum sint successiones in vniuersum ius viuentis, illæ in vniuersum ius defuncti, sunt separatim posita a gl. quamuis sint etiam de iure civili.

f. ¶ Omnino. i. diligentissime.

g. ¶ Testamentis. ut sup. de testamen. & tribus sequen. tit.

h. ¶ Hæredibus. Ut supra de hæred. instit. vsque huc.

i. ¶ Sequenti quia nec debentur nisi in testamento relicta, & post heredis institutionem. Sed hodie contra in utroque, ut inf. de fideic. hæri. §. præterea, & inf. eo. §. sed non vsque, & §. ante.

¶ Potest & alia ratio assignari: quia voluit prius supra tractare de acquisitione directa vniuersali, postea de particulari directa, deinde de vniuersali obliqua, ultimo de particulari obliqua.]

SYL.

vniuersitatem res nobis acquiruntur) sed eum omnino de testamentis & de hæredibus, h. qui in testamento instituuntur, locuti sumus, non sine causa sequenti loco potest hæc iuris materia tractari.

¶ **Diffō. legati. Angel.**

¶ Legatum. itaque est donatio l. quædam a defuncto relicta, t. ab hærede præstanda.

¶ **Antiqua solemnitate verborum, quæ in**

sunt redacta ad vnā materiam: & legatariis datur ius prosequendi legata altero de tribus modis. Sexto remouet differentiam, quæ erat inter legata & fideicommissa, & ea adæquat. Septimo respondet cuidam tacite obiectio. Secunda ibi, Sed olim. Tertia ibi, Et certa quædam. Quarta ibi, Sed ex constitutionibus. Quinta ibi, Nostra. Sexta ibi. Sed non vsque. Septima ibi. Sed ne in primis, Aret.

¶ **CASVS** in diffinitione non ponitur. præmittitur enim diffinitio, ut sciatur id, de quo disputatur, ut inquit Cic. in lib. i. Officio. No. ergo diffinitionem legati. Item aduerte, quia (meo iudicio) illa verba, ab hærede præstanda. non debent esse text. quia in l. legatum. ff. eo. 2. non sunt & gl. ibi, quæ hæc verba supplet, non allegat hunc tex. & gl. hic dicit legatum hic diffiniri ut in d. l. legatum, & aliter diffiniri in l. legatum. de leg. 1. Item Ang. hic dicit sup. ab hærede præstanda. quæ omnia ostendunt, quod in antiquis codicibus prout in meo non erant dicta verba.

k. ¶ Legatum. sic. ff. de leg. 2. l. l. legatum. sed aliter diffinitur. ff. eo. 1. l. legatum est.

¶ Adde, quod nulla ex his diffinitionibus hæt partes diffinitionis, ut disputado defendit Præpo. sen. in 7. q. 2. casu in suis disput.

l. ¶ Donatio quædam. Sunt enim tres donationes, ut ff. de don. l. 1. Et differt hæc a donatione causa mortis, ut diximus. sup. de dona. §. 1. in fi. Item a donatione inter viuos, cum legatum reuocari possit vsque ad mortem, ut ff. de adimen. leg. l. 3. in fi. & l. 4. Sed in donatione

¶ Legatum.

Diuiditur in septem partes, Primo ponit qualiter diffinatur legatum. Secundo, quod erant olim genera legatorum. Tertiò, qualiter vnūquodque genus legatorum fiebat, quia erant certa verba assignata. Quarto, qualiter dicta verborum

+ Verba solemnitas est ista ab hodie sublata, rede præstanda, ita ter per Iustin. sum in ois isti modi antiquis legadi vel omnia ista genera legatorum pluribus,

& certe subuertunt diffinitionem cum videamus, a te store quoque ipso nedum ad hinc de legatum præstari. l. Lucius. de leg. 2.

SYL.

tionis inter viuos non est ita, vt sup. de don. §. alie. (i) Item differt ab hereditate, cū hoc singulare, & sine onere sit illud vero vniuersale, & cū onere, vt ff. mand. si hereditatē, & argu. ff. de eden. quādam, §. nihil interest.

ADDITION.

Et hæc inducuntur ad quoniam si testator, dicat, dono Titio fundū præsentī & recipienti, an censetur legatū vel donatio, per Ioan. Fab. & Ang.

SYL.

* Legata quo differant ab alijs donationibus tradit eleganter Ang. Tirac. in rep. l. si vnquā super vers. libertis. nu. 105. C. de reu. don. Adde, q. legatarius capiēs

rem legatam propria auctoritate, illam amittit. L. nō est dubiū. vbi oēs doct. tradūt. C. eod. pōt tñ testōr ei licentiā cōcedere illā capiēdi propria auctoritate, Barto. in l. nemo pōt de leg. 1. & tunc illā non amittit & ita est cōis doc. vt dicit Ripa in l. Ceturio. nu. 52. & seq. ff. de vulg. Plot. l. si qñ. num. 54. C. vnde vi.

SYL.

* Sed olim quidem, **CASVS** non figuratur quia procedit corrigendo iūs antiquum: rō autem correctionis in l. corrigente assignat. Not. formam & obseruationes iuris antiqui circa legata. Item, quod voluntates defuncto- rum debent validiores, quam fieri possit, effici. Item, quod illi debent imponi rebus non verbis. Item, quod legatis vna est natura. Itē, quod legatario cōpetit nedū actio personalis sed realis, & hypothecaria Si. n. res legata erat testatoris, & consistebat in specie, competit rei vindicatio & actio ex testō: hypothecaria autem datur in alijs rebus, quæ peruenerunt a defuncto in heredem. Item, quod quādo duo æquiparantur, illud, quod est plus in vno, tribuitur alteri. Item, quod verbum, studiōsis, accipitur in bonā partem. Item, quod ineruditi adolescentes sunt distincte docendi, nec onerandi multitudine materiarum. Item, quod a facilioribus est inchoandum.

a ¶ Quædam verba. Vt si dicat legatario, Vindicā tibi rem talem, vel heredi dicat, Damno te illum ære alieno liberare, vt inf. cod. * sed & tale. Item si dicat, Si nito illum habere talem rem. Item si dicat vni heredū: Præcipito rem illam, idest, ante partem capito, vt ff. eo. l. si a pluribus.

SYL.

* Adde, quod Angel. ampliat, siue fiat ver-

bis directis, siue obliquis: & nihil allegat. est tex. in l. 2. C. com. de leg. in princ. Quæ autē in legatis dicantur verba directā, quæ præcaria, est glo. in d. l. 2. vbi Pau. de Cast. optime declarat. * Sed vt recte discas quibus verbis

ta quædam^a verba cui que geneti legatorum assignata erant, per quæ singula genera legatorum significabantur; sed ex cōstitutionib^b diuorū principum solēnnitas huiusmodi verborum penitus sublata est^c.

Nostra autem cōstitutio, d^d quam cum magna fecimus lucubratione, e^e defunctorū voluntates f^f validiores g^g esse cupientes, & non

de datur, sed ex accipientis arbitrio: vnde conijcere licet, id verbum assignatum fuisse legato per vindicationem, vt cum testator dicebat legatario, tibi fume illam rē in quo genere legati non erat expectanda manus heredis, sed ipse legatarius possessionem rei legatę propria auctoritate capiebat.

b ¶ Ex constitutionibus. Quas non hēmus.

c ¶ Sublata est. s. dudum reuocata.

d ¶ Nostra autem constitutio, Quę est C. communia de leg. l. 1.

e ¶ Lucubratione. i. vigilatione, maxime nocturna. nam secundum Philosophos luna dicitur habere radios lugubres, sed sol claros, sic in authen. vt iudi. sine quoquo suffra. in in princ. coll. 2.

* Adde legendum lucubratione & expone, idest studio.]

f ¶ Voluntates. Interdum nō est voluntas validior scriptura vt ff. de v. l. leg. l. si alij, & ff. de sup. le. l. Labeo. (i) Et facit ad hoc quod in tex. d. r. l. q. voluntas sit validior scriptura, q. est verum, vt ff. de le. 2. l. cū p. r. §. cū imperfecta, & de le. 1. l. 4. secundū Ioan. & hoc nisi sit impossibilis vel probrosa, vt inf. eod. l. §. vel inepta, vt ff. eo. l. l. seruo alie §. fin.

ADDITION. (i) Non ob. hæc lex, si alij, quia respondetur solum contradicere, quia ibi attenditur scriptura, quia voluntas testatoris erat ambigua. Ceterum si eius fuisset clara voluntas, ab ea non recederetur: immo obseruaretur, scripturę reiecta interpretatione, vt l. 3. C. de lib. p. r. & hic. las.

g ¶ Validiores, quam sint verba solennia: vel quam sit scriptura, Accur.

T 3

* Nam

SYL.

****** Nam etiam a propria verborum significatione recidimus: cum manifestum est, aliud sensisse testatorem l. non aliter de lega. 3. qd & in contractibus observari videmus. l. si tibi. si cert. pet. idque latius comprobat Alciat. lib. 2. de verb.

fig. nō. n. semper p. prijs verbis uti possumus, eaque intentioni profertis subferre convenit.

a Omnibus legatis. i. omni gñi legatorū.

b Vna sit natura. quantum ad hoc, ut debeantur: sunt tñ quedā fauorabilia alijs

c Cōcor. Rayn. r. ingl. sup. verb. p. ote. post me. extra de testa.

c Quibuscūque verbis. A. ptis tamen ad hoc. sic. ff. de

consti. pec. qui autem. in fi. & l. seq.

ADDITIO. No. q. lex generaliter loquēs recipit restrictionem de habilitate cōcordat gl. i. in l. i. §. nunciatio. & ibi doct. ff. de ope. no. nu. & in l. ut gradatim, §. sed si lege ff. de mu. & hono. & Bart. late in l. omnes populi, ff. de iusti, & iu. Ang.

d Per actiones personales. f. ex testamēto.

e Per in rem. i. per rei vendicationem, inā recta via transit dominium in legatarium rei legatæ, ut ff. de fur. l. a Titio. Accur.

****** Etiam ignorantem l. cum pater, §. surdo, de leg. 2. secus in fideicommissario vniuersali, ad quem non transit ante restitutionem, l. restituta, ad treb. glo. in §. sed quia, verbi. restituerit, inf. de fide, hær. ed.]

SYL. **a** Adde, quod qñ dicimus dominium trāsi re in legatis, aut querimus quo ad transmissiōē: & querit legatū a morte, l. i. §. cū igit, C. de cad. tol. loquendo de puro: aut quo ad acquisitionem dñij: & hæc est triplex ficti, a morte testantis, d. l. a Titio, veri sed reuocabilis, ab adita ante agnitionem legatī, l. seruo legato, ff. eo. i. veri irreuocabilis, agnito legato. l. proinde, ff. si cert. pet.]

f Per hypothecariam, & scilicet in rebus alijs, quæ fuerunt defuncti.

a Adde, q. hæc opin. gl. communiter reprobat: ego alias disputando defendi sententiam glo. quæ verior est in puncto iuris, quæ etiam defendit præp. Sen. in 10. q. 8. casu.]

****** Immo opin. Accur. est communiter recepta, ut per Negus. tract. de pign. in 4 memb. 2. par. nu. 158. nā cum dñum rei legatæ transeat in legatarium, illa haud quaquā sibi esse

poteſt obligata. l. neque de reg. iur. sciendum tamen est, hanc hypothecam esse naturæ diuersæ ab alijs hypothecis. illæ. n. datur in solidū contra quemlibet ex hæredibus hæc vero pro ratis pro quibus sunt hæredes. l. i.

Sed non vsque ad eam^b constitutionem standum esse existimauimus. Cum. n. antiquitatem inuenimus legata quidem stricteⁱ concludentem, fideicommissis autem, quæ ex voluntate magis & descendebant defunctorum pinguiorem naturā indulgentē necessariū esse diximus, oīa legata fideicommissis exæquare: ut nulla sit in-

leg. l. i. §. si debitori. Si aut sit res aliena, duæ tantum competunt. f. personalis & hypothecaria, ut C. cō. de leg. l. i. Non tñ omnibus ager. i. actione in re, & ex testō: sed vna, q̄ elegerit, ut ff. de le. 2. cū filius, §. varijs. sed si legatarius dominus, qualiter personali ager. ut inf. de actio. §. sic itaque? Respon. ratione possessionis, ut ff. de condi. triti. l. v.

a Adde, q. ista hypotheca remitti pōt per testatōrē, gl. & Bal. in l. 2. C. ut in pos. le. Dec. in l. i. in gl. i. in prin. C. de institu. & substit.

ADDIT. Et sic ex testamento agitur ad p̄stā dū seu tradendū, nō aut ad dandū, vel dic, q. §. sic itaque loquit in vero dño, facto per tradōē de iure cōi, hic vero de iure spālī sine tradōē: igitur non est mirum si datur cōcursus, ut l. in reb. C. de iu. do. secūdū i doct.

g Per pensum. i. deliberatum.

h Sed non vsque ad eā. i. non fuimus cōtenti. f. de cōstō ne: imo aliā fecimus circa istam & eandem materiam, ut C. communia de le. l. 2. Prima tamen remouet differētiā quatuor generum legatorum, f. in quo erat differētiā inter se. Secunda vero remouet differētiā inter legata & fideicom.

****** Quānā eēt olim dñia legatorū & fideic. bellif. explicat Alc. li. 3. Parer. c. 1.]

i Strictē. i. stricto iure, sic ut ex testō tantū debeantur, ut inf. de fideic. hær. §. præterea.

k Magis. f. q̄ legata, ut ab intestō eēt debeātur, ut inf. de fideic. hær. §. præterea. Vel dic ex

riū tacitū in seccunda p modum nobilis re-

C. si vnus ex plur. hær. & l. i. in fi. cōmu. de leg.]

Et not. q. si legatum sit in spē, & sit res testatoris, competūt illæ tres actiones. Si in genere, ut seruus, competūt duæ. f. testī, & hypothecæ: f. in casu tantū vna actio. f. ex testamento, & vna exceptio competit, ut si lego debitori liberationem, ut ff. de lib. le. l. quod mihi, & ff. ut in pos.

liud contrariū. In quarta & vlt. p modū q̄stionis remo-

uet aliud cōtrariū. sed a ibi, & nota. tertia ibi nō in oī-

bus quartā ibi, sed si legatarius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

ius. las,

voluntate magis, quam ex solemnitate testi.

Exæquare quantum ad sententiam & tractatu, non quantum ad verba. nam non dicitur hodie legataria libertas, & hæreditas, licet si deicommissaria appellentur.

** Adde, (pro. prie loquendo fideicommissa plerumque dici, quæ verbis præcariis sunt l. 2. C. cōmunia. de leg. qualia sunt rogo, mando de præcepto, cupio, desidero, fidei tuæ cōmitto, & similia, §. si. inf. de sing. rebus per fid. rel. l. & eo mō. l. etiā. hoc modo ff. eo. cū. n. testor d. re principaliter non disponat, sed factum hædis verbis suis impleret. ei? fidē fecutus censet

& ideo fideicommissa. l. Titia. l. de le. 3. idē, si dicat testor, peto ut contentus sis, dirigens hoc verbum ad ipsum honoratum, l. peto. de leg. 2. At legatum plerumque præceptiuis verbis concipitur, l. Sempronius, de vñus. le. non est ramen dubium, quin verbum, lego fideicommissio quoque conueniat, l. Caius in fi. de leg. 2. l. vxorem. §. felicissimo, de leg. 3. l. atque legati significatione, & fideicommissa, & mortis causa donationes contineantur l. & fideicommissam, de leg. 3.

Intelligi istam adæquationē pcedere in legatis par-

SYL. ticularib? quo ad particula ria, & in vniuersalibus quo ad vniuersalia, & n aliter vt doct. hic & in l. j. ff. de leg.

SYL.

Item propter legatum non cogitur quis adire, sed propter fideicom. vniuersale licet, + vt inf. ad l. Falc. §. quantitas, vers. ex diuerso. & ff. ad Trebel, l. quia poterat & inf. de fideic. hæc. §. ergo vers. sed si recuset.

Adde q. gl. est falsa, quia sunt plures dñe, & saluantur iura exequantia. videnda sunt q ponit las. in l. i. ff. eod. tit. in gl. in fi. ver. ego nouissimus, & ad vltimam partē gl. dic ratio nem diuersitatis esse, quia in secundo casu hæres non patitur damnum, quia omnia iura actiua & passiuā transeunt in fideicommissarium, l. apud Iul. §. Antistia ff. ad Treb. in i. no. no. in l. i. u. si hæres, ff. eod. tit. 7

Sed quod deest. In trib. n. deest, vt inf. eo. §. post mortē & inf. de fideic. hæc. §. prætea & inf. de sing. rebus eer fideic. re. in princ.

Amplius, f. vt ex necessitate debetur, q non erat in fideic. vt inf. de fideic. hæ. i. prin.

Adde, q. hæc gl. est falsa quia tēpore iust. fideicom. erant necessaria, vt inf. de fidei hē. per totum.]

ter ex dñia, sed quod de est^a legatis, hoc repleatur ex natura fideicommissorū, & si quid amplius^b est in legatis, p hoc crescat fideicommissorum natura.

Sed ne in primis^c legum cunabulis permittim de his exponēdo, studiosis adolescentib. quandā introducamus difficultatem, operæpretiū^d esse duximus, interim^e separatim prius de legatis, f & po

In primis legum cunabulis, id est hoc velumine. ut sup. eo in procemio, circa mediū.

Operæpretium esse duximus. i. pulchrū, putauimus & vtile, vt dicitur in Sallustio.

Interim, id est antequam veniamus ad il

stea de fideicommissis g tractare: vt natura vtriusque iuris cognita, h facile possint pmissio nē eorum, eruditi i subtilior. auri. + accipere.

Legatum rei alienę valet saltē quoad estimationem, si res sit in commercio hominū, & sciat testator alienam, cuius probatio incumbit legatario.

hoc dicit.

Non solū autē + testatoris, vel hæredis^k res,

lam constōnē vbi tractantur cōia eorum.

Delegatis, vt hoc titulo, & duob. seq.

De fideicommissis, vt inf. de fideicō. hæc. & alio ibi prox. tit.

Cognita, f. separatim.

Eruditi. Sic. sup. de iustit. & iur. §. is igit gñraliter.

Nō solum.

CA. VS. Quæ situm fuit, an sicut res testōris & hæredis, ita & aliena legari posset: & videbatur, q non, quia nra

sine facto nostro a nobis non abdicantur, l. id quod nñum, ff. de regu. iur. & nemo cogit suum vendere, l. nec emere, C. de iur. delib. igitur videbatur legatum tanquam frustratorium non valere. Contrariū decidit, quia tūc eius mentis fuisse testōrem præsumimus, vt velit estimationē saltē præstari, hinc est, q eo ignorante rem alienam, aliter decidit in tex. No. q. res hñdis legari pōt, sicut res testatoris. Item q. licet alias qui tenetur ex dispositione testōris, teneatur præcise. l. fideicommissa. §. si ff. de leg. 3. nec liberetur soluendo interesse, tamen in casu nño præstatur estimatio propter impossibilitatem, l. impossibiliū, ff. de reg. iur. Item, q. legatū rei, quæ non est in commercio, non valet. ratio est, quia hñs nō grauatur. nisi idem vel quid simile ex testō consequat. l. plane §. si. ff. eo. i. l. tē, q. legatum rei alienæ factum a testōre sciente varet, secus bab errante aut ignorante. Item, q. actori incumbit onus probandi]

Hñdis. Et in his nil refert, si sciuerit hoc defunctus, vel ignorauerit, vt inf. eo. §. si quis rem tuam & ff. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. si rem tuam. Itē de re cōi legata, secundū lo. vt ff. eo. l. §. 1. & 2. sed certe ibi non valet legatū, nisi p ea parte, pro qua nō ē error.

Adde, q. lo. Fab. hic intelligit, q. vbi credit totam suam, non valeat nisi in parte: si vero scietet communem, non ualeret nisi in totum: quod non voluit dicere gl. sed solum ampliare text. dum dicit posse legari, rem testatoris & hæredis, vt etiam habeat locum

talias per ciperet

SYL

SYL

in re communi valet tantum in parte : & hoc probat text. allegatus , ea ratione , quia cum legatum valeat in parte , non est verisimile voluisse in plus gravare heredem : & quia praesumitur tantum legari ius , quod quis habet l. si

domus , §. fin. ff. eod. l.]

* Adde Ioann.

Dilec de arte restan titu. de leg. cau. 4. ubi docet quibus verbis legari debeat, cum testator vult re comunem in totum legare.

* * Amplia hunc tex. tametsi haeres , cuius est res legata, solum pro parte haeres existat. Bar

tol. consi. §. 1. ad si. qui allegat no. in l. cum filius §. dominus de leg. 2. Item quod ait gl. de re communi legata , intelligendum est, nisi sit communis cum haerede: tunc enim receptior est sententia totam deberi, di. §. dominus, cum non minus de re haeredis videatur disposuisse testator, quam de propria fecerit. dict. §. si rem.]

a ¶ Aliena. Etiam hostium, (i) vt ff. eodem l. l. ab omnibus, §. etiam secundum Io. Item ab hostibus capta. vt ff. eo. l. seruus ab hostibus, & l. id quod.]

ADDITIO. (i) Siue nostra quandoque, si efficitur vel sit spes, quod efficitur, alias secus Ioan. Fab. & Ang.

* ¶ Amplius censuit Bald. in lege prima, Codic. pro emptio, furtiuam quoque rem legari posse, illiusque aestimationem praestandam esse.]

b ¶ Cogatur redimere, speciale propter praecceptum testatoris, sic ff. communi diuid. l. cōmuni diuid. §. fin. Regulariter contra, vt C. de contrahen. empt. inuitum.

* * Adde hoc procedere, etiam si non ideo res tota posset auocari, veluti quia pars rei indiuisa tantum pro dote esset obligata, secundum doct. in l. si domus, §. 1. de leg. 1.

c ¶ Non potest redimere. Vlo modo: quia non vult vendere: vel si vult, tamen nimium petit pro pretio, vt ff. eod. non dubium, §. fin. & de leg. 1. apud Iulianum, §. constar.

No. q. haeres damnatus a testatore emere, intelligitur iusto precio emere damnatus, facit l. alienus, ff. ad l. Falcid. & habes similem gl. infra de singu. re. per fid. reli. §. libertas super ver. non vendat.

d ¶ Commmercium non est. Id est, non potest super ea re contractus haberi.

* ¶ Commmercium generale nomen est, per-

tinens ad omnes contractus, gl. super ver. cōmmercium, §. 1. inf. de inuri. p. iou.

e ¶ Adipisci. Passiue accipitur, id est acquiri vel haberi.

f ¶ Nec aestimatio. Si apud nos nullum est

vel basilicas, s. vel templa, vel quae publico vsui destinata sunt, legauerit: nam nullius momenti tale legatum est. Quid autem dixi alienam rem posse legari, ita intelligendum est, si defunctus sciebat alienam rem esse, non si ignorabat. ¶ i Forsthan enim

Si autem commercium est in cōi, sed nō est ei. s. a quo relinquitur, valet vt ipsum detur, vel aestimatio, vt ff. eod. l. mortuo boue. §. Labeo. 2. respon. & sic intelligitur, ff. de leg. 1. l. sed si res. Si autem tantum ei non est, cui praestari debet: si propter suum delictum, vel secta diuersitatem, vt in Iudaeo, & mancipio Christiano, vt C. ne iu. christia. man. l. 1. non valet, nec aestimatio datur, vt ff. de leg. 2. mortuo boue. §. Labeo. 1. respon. & de verb. oblig. multum interest. Si propter status conditionem, vel corporis vitium: vt quia seruo militia, vel contracto legeretur stipendium cursoris: si testator scit vitium inesse, datur aestimatio: alias non, vt ff. de leg. 3. fideicommissa. §. si seruo alieno & ff. eo. l. filius familias §. si quid alicui. Accur.

ADDITIO. Vide glo. fere similem ff. eo. l. l. sed si res aliena. facit gl. in l. multum, ff. de verbor. oblig.

g ¶ Basilicas. Basilica graece, latine domus, regis dicitur.

* ¶ Basilicarum loca adiuncta fuisse foro, indicant Vitruuius, Cicero, & alij sic dicta, quod ab initio eo principes conuenient ad ius dicendum. postea vero tribunali magistratibus extructo, basilicae negotiatoribus cesserunt: quod idem Vitruuius tradit. porro ecclesiastici scriptores basilicas vsurpant pro sacris aedibus.]

h ¶ Destinata sunt. Vt via publica.

i ¶ Ignorabat. Quae ignorantia nocet, nisi coniuncta personae sit relictum, vt C. eodem cum alienam.

¶ Adde, quod coniuncta persona dicitur vt que ad quartum gradum successibilem, secundum Barto. in l. 2. de accus. sed quo ad terminos nostros statuit arbitrio iudicis, secundum doct. in d. l. cum alienam.

Legatum rei cōmmercii: rei. cuius vel etiam est, commercium nō est, an valeat.

¶ quia credebatur esse suam.

Basilica,

S Y L.

Addo,

¶ Adde, idem esse, si legatur ualde amico. l. cum allegas, C. de Castr. pecu. l. si res, obligata, ff. eo d. i. Et quod dicitur de coniuncto, ita accipe, nisi haeres sit coniunctior ut tradit Io. Dil. de ar. test. tit. 3. de leg. cau. 35. ubi uide optimam cautelam pro legatario.

Legatū si euincatur an haeres defuncti teneatur.

¶ alias legare, alias neutrum, nec legasse, nec legare.

¶ Et nisi cum relinquitur libertas seruo alieno, ut ff. de fideic. lib. Paulus. i. respond. Quid si res legata fuerit euicta? Respon. si in spem, non debet teneri haeres de euictione, ut ff. de euictio. l. haeres, & ff. de leg. i. l. si a substituto, §. haeres si in genere sit extra

iudicium, siue in iudicio tradita fuerit legatario non stipulanti, de euictione agit, ac si nihil sibi datum esset, si extraneus scilicet iste legatarius, ut ff. de leg. i. l. si domus, §. i. & l. non quocumque & de leg. 3. qui concubinam §. si haeres, & ff. de euict. haeres.

¶ Adde, quod ratio potest esse duplex, quia cum genus sit in abstracto, non est qualificabile, cum non magis hoc quam illud censeatur legatum. l. Mænius, §. duorum, ff. de leg. 2. In legato uero speciei talis prestari debet, qualis est d. §. haeres. Item quia in legato generis, cum habeat haeres latas habenas, debet eligere talem, quo liceat uti effectualiter legatario, at in legato speciei tenetur ad illud precise. ¶ Si de coniunctis est legatarius, ut si uni de fratribus est prælegatum, non agit, ne crescat inuidia inter eos, ut C. de bouo. quæ lib. cum oportet, & ff. de legat. 2. cum pater, §. euictis. Sed quando omnibus est prælegatum, omnes agunt, siue distributio prælegatorum sit per iudicem facta, siue per partes. Si autem a testatore excipiendo seruant, non agendo, ut C. communia uiri, iudi. l. si fratres, & ff. de leg. 2. cum pater, §. euictis.

¶ Adde, quod hæc glo. debet intelligi, quod distinguat de coniunctione in legato generis, quod tamen est falsum, & aduertendum est ad §. euictis in quo est tota uis, quod ille rex loquitur in legato speciei, primo, quia dicit, qui se dominum esse crediderat, quod ostendit legatum esse in spe. Item, quia ibi prædictum fuerat legatum si fuisset in genere non ualuerat, cum potuisset dari gleba terræ, l. cum post §. gener. ff. de iure dot.]

¶ Nunquid & quibus casibus agi possit cum haerede de euictione, uide Barto. in d. l. si domus, §. de euictione, post gl. ibi, qui quatuor

axio maris hunc articulum discutit, & nouissime Gasp. Caball. in tracta. de euict. §. 4. nu. 9 cum pluribus seq.

a ¶ Si sciuerit. In eo casu quo ignorauit.

b ¶ Et uerius est, ut ff. de prob. uerius, C. de rei uer. res, & C. de ed. qui accusare. C. de exce. si quidem inf. de interdi. §. cō modum, C. de act. & obli. negantes, & C. de prob. actor.

li, qui agit. ¶ **Haeres tenetur luere rem testatoris alteri obligatam, si testator sciuit esse obligatam, nisi probetur de contraria uoluntate testatoris. Ang.**

¶ Sed & si rem suam obligatam creditor ali quis legauerit, necesse habet haeres eam luere. d. Et in hoc quo-

¶ Sed si rem suam. **CASVS.** Quæsitum fuit, an res alteri obligata legari possit, ita quod haeres teneatur luere, & uidebatur quod non, quia testator uidetur solum legare ius, quod habet contrarium tamen deciditur, dummodo testator sciuerit, & contrarium non disposuerit, quia sicut legando alienam scienter, haeres tenet redimere, ita quando obligatam. Nec ob. ratio dubitandi, quia secundum doc. communiter intelligitur, quando ius testatoris non est tale, per quod tota res possit auocari, ita respondet Bar. in l. si domus, §. de euictione. ff. eo. i. & seq. communiter doct. quia non uidetur uera, quia quando testator legat ut legare solum eius, quod habet, etiam si legatum reddatur inutile. l. uxor, C. eo d. Pot. dici, illud ideo uerum esse, quia per haeredem non poterat fieri, quominus luit, quod habebat testator, per mortem eius non exstingueretur, sed in casu isto bene est in facultate haeredis facere, ne res legata obligata possit per hypothecam auocari, eam liberando, ideo imputaretur haeredi, si eam noluerit, ex quo testator sciebat eam obligatam. No. quod dictio, sed & si, importat diuersitatem facti, non iuris. Item, quod legatum rei obligatae debet relui per haeredem. Item, quod si testator uult expresse legatarium luere, quod ipse luit.

d ¶ Luere. Tribus casibus luit haeres. Si sciebat testator rem esse obligatam, ut hic. Item si ignorabat, sed relinquit coniunctam personam ut C. de fideic. l. prædia. Vel si pro tanto erat res obligata, quantum ualeret, uel pro maiori summa, ut ff. de leg. i. si res obligata, §. i. ¶ Adde, quod opi. gl. communiter approbatur, contra quam tenent Ange. Peru. Rapha. Alex. in d. l. si res & quia tota uis est in intellectu dictæ l. si res, in illis, uerbis, Vel nisi po-

rei uer. res, & C. de ed. qui accusare. C. de exce. si quidem inf. de interdi. §. cō modum, C. de act. & obli. negantes, & C. de prob. actor.

c ¶ Qui agit. Nisi qui negat, negetius, & nisi; præsumeret ius pro actore tunc enim probat reus negas, ut ff. de prob. ab ea parte, & ff. de do. inter ui. & ux. Quin-

¶ alias non est suam.

¶ De uarijs significationibus uerbi, luo, est gl. no. in l. licet, C. de loc. & eo du. si hoc loco significat liberare, licet, ff. de do. præle-

Legata res obligata per haeredem in tribus casibus est luenda.

si potest esse aliquid superfluum ex soluto re alieno. dic, q, potest aliter intelligi, primo q, illa uerba ueniant declaratiue ad precedētia, & sic dictio, uel exponatur pro, etiam, & uerbum, nisi, resoluitur in, si non, & sit sensus, q, non solum quando cōiuncta legatū est, sed etiam si non potest esse aliquid superfluum debito soluto, hāres teneatur. Secundo dici potest, quod dictio, uel, sit proprie alternatiue, & uerbum, nisi, pro, si nō, sine subauditione, & secundū hoc est intelligendum, q, dictio posita in prima sententia referatur ad utranque & sit sensus, si nesciat rem obligatam, a fideicom. est luenda, nisi ubi hanc, uel aliam relictus fuisset, si scisset esse obligatam, uel si non potest esse etiam aliquid superfluum ex soluto re alieno.

* Adde, quod ratio ultimi casus est, quia credendum non est, testatorem uoluisse inuili legatō legatarium ludificari, Præterea animaduertendum est, quod hic, §. non habet locum, ubi quis accepit in dotem res pignorat, deinde dotem uxori prælegauit. hāres enim tales res liberare non cogetur. l. licet. ff. de do. præle.]

SYL. ¶ Si res aliena. **ASVS.** Quæsitum fuit an effectio legatario domino habeat ius petendi legatum ratio dubitandi potuit esse, quia in legatore rei alienæ uidetur esse in obligatione æstimatio, quæ non impedit, quoniam rem possum consequi, ut in secundo casu tex. nostri contrarium respondetur distinguendo, & ratio assignatur ibi, nam traditum est. No. quod si legatarius effectus est dominus rei legatæ ex causa onerosa, potest agere ad æstimationem contra hæredem, quia cum pretium absit, non uidetur quasi rem habere. Item, quod titulus legati dicitur lucratiuus. Item, quod legatarius potest emere rem sibi legatam. Item, quod duæ causæ lucratiuæ non possunt in eundem hominē, & eandem rem concurrere.

a ¶ Viuo testatore Idem est, & si post mortem, ut inf. §. si cui.

SYL. ¶ Adde secundum Io. Fab. quod melius pro-

bat tex. in l. huiusmodi, §. qui seruum, ff. de lega. 1.]

b ¶ Consequi potest. No. caute ponit, consequi, nam pretium petere non potest, sed rem, quæ tantum est in obligatione secundū nos,

garum, secus si ex causa onerosa. Angel.

¶ Si res aliena legata fuerit, & eius rei uiuo a testatore legatarius dominus factus fuerit, si quidem ex causa emptionis, ex testamento actione pretium consequi potest, si uero ex causa lucratiua, ueluti ex donatione, uel ex alia c simili causa, agere non potest. Nam traditum e est, duas lucratiuas causas

æstimatio tamen datur propter defectū rei ut ff. de uerbo. obli. si seruum, §. effectus. Sed contra nos est. ff. de lega. 3. l. si res mihi. Resp. ibi propter defectū iuris petendi, ex præsumpta uoluntate defuncti rem legatā legatarius amittit, sed hic non ex uoluntate defuncti amittit emendo. Quidam tamen dicunt æstimationem esse in obligatione, ut ff. de cod. furt. l. in re furtiua, §. sed utrum i. h.

¶ Adde, q, communis opin. in d. §. effectus, est, quod utrumque p. i. possit.]

¶ Et nota quatuor casus, quibus peto id quod habeo. Primus est ubi res mihi data potest q, habeo auferri, ut ff. de solut. si rem. & l. qui res. i. re. spon. (i) Item, si habeo ex alia causa, quam debeam habere, quia non uideo habere, cum pretium absit, ut hic. Item, si aliquid iuris rei deest, id adhuc tradendum est, ut ff. de sol. l. etiam, & de uerbo. obliga. Iulianus. §. si. Item, si res deterior est dolo dantis, ex causa stricti iuris datur actio de dolo licet habeat rem. ff. de dolo. l. & eleganter. §. non solum. Sed in bonæ fidei agitur ex primo contractu, ut ff. commod. l. 3. §. si redditā.

ADDITIO. (i) Quæ leges non faciunt ad propositum, quia cum res sit euieta, non potest dici, quod eam habeat & petat, sed facit, ff. de leg. 1. l. non quocunque. in princ. Et & alius casus, quando res traditur, formata tamen mutata, ut l. mulieres, §. res abesse, ff. de verb. sig. secundum Io. Fab.

c ¶ Ex alia. ut legati, ut ff. mand. si hæredita rem. non dotis promissionis, ut ff. de actio. & oblig. l. ex promissione.

d ¶ Agere non potest. Etiam si sua postea esse definit, ut ff. de leg. 2. Mauius, §. duobus.

e ¶ Traditum est. A iure, ut ff. de actio. & oblig. omnes & ff. de leg. 1. l. si seruus iegatus, §. Stichum.

* ¶ Causæ lucratiuæ enumerantur in l. prima, C. de impon. luc. descrip. lib. 10. C. & de his

SYL.

Peto id, quatuor casibus,

his diffuse tractat Ias. in §. item si quis in fraudem. col. 5. inf. de actio.]

a In eundem hominem, ff. eod. l. l. si seruus. §. 1. contra. Sol. ibi per obliquum concurrant, non directo, ut hic, argum. ff. de vulga. substitut. qui li-

beris. §. si.

b Rem. id est speciem, aliud si quantitatem, ut ff. de leg. 2. l. Titia Seio in princ.

c Non posse. Sed cur secus quando emittit? Responde, quia nec re habere uidetur cum pretium ei absit, & loco rei successerit, ut ff. de petir. hered. & rem. & quod metus causa. l. videamus. & l. si ipsa.

d Hæc ratio ne. s. supradictæ regulæ.

e Ex duobus testamentis. s. duorum hominum, si enim

in eundem hominem a & eandem rem b concurrere non posse. c

Hac ratione, d si ex duobus testamentis e eadem res eidem debeat, interest utrum rem, an æstimationem ex testamento consecutus sit. Nam si rem habet, agere non potest, f quia habet eam ex causa lucratiua, si æstimationem, agere potest. g

¶ Etiam res futura, quæ tamen esse speratur, legari potest. Angel.

vnus essent, primum per secundum + corrigeretur, ut sup. quibus mod. testa. infir. §. posteriore. Quid si in eodem bis legauit? Respon. distingue speciem a quantitate, ut ff. de lega. 1. plane. l. §. si eadem. vsque ad §. si coniunctim.

f Agere non potest, ut ff. de leg. 1. plane. l. §. sed si duorum contra, ut sequitur ex eodem testamento. Solu. illa intelligitur secundum huius. §. distinctionem.

g Agere potest. ff. de leg. 1. huiusmodi. §. 1. contra. Sol. ibi testatoris & hæredis testantis est eadem persona, ut in auth. de iureiuran. a mo. in princ. coll. 5. Vel ibi in secundo legato commodum repræsentationis primi legati relictum videtur, ut inf. eod. §. ex contrario. quia non videtur legari bis in duobus testamentis, & ideo non habebit nisi semel.

SYL. **¶ Ea quoque res, CASVS. Quæ situm** fuit, an quod in rerum natura non erat, quis esse speraretur, recte legari posset. dubitandi ratio fuerat, quia non entia non solent considerari. l. diuus. ff. de testam. milita. Contrarium deciditur ea ratione, quia cum spes sit futura, esse ratione spei considerantur & legantur, l. spem. C. de donat. Not. summariū & aduerte, quod hoc legatum est tacite conditionale. l. interdum. ff. de verbo. oblig. quæ tamen non impedit transmissionem, l. cum

illud. §. fina. ff. quando di. le. ced. Item, quod spes est in consideratione, & legari potest, quod intellige, quando habet aliquod fundamentum de præsentis, Bar. in l. si uxor. §. 1. ff. de dona.]

¶ Ea h quoque res, quæ in rerum natura non est, (si modo futura est i) recte legatur, veluti fructus, qui in illo fundo nati erunt, aut quod ex illa ancilla natum erit. k

¶ Si vna res ab eodem duobus legatur coniunctum vel disiunctim, si ambo concurrunt ad legatum, medietas datur vni & medietas alteri, sed deficiente legato in persona vnus, totum ad collegatarium pertinet. Aret.

¶ Si eadē res duobus l

liud in eo, qui fugerat post testamentum, qui s. est periculo legatarij, ut ff. eo. tit. l. cum seruus & l. si seruus legatus. l. resp.

¶ Adde, q. de hoc est gl. communiter approbata in l. cum seruus, ff. de leg. 1. quæ distinguit 4. tempora. s. testamenti, mortis, aditionis, & post aditam, de quo uide quæ disputando dixit Præposi. sen. in 4. q. 5. casus.]

K **¶ Natum erit. Et tunc competit sibi ex actio, ut ff. de verbo. obligatio. interdum. l. respon.**

¶ Si eadem res, CASVS non est figurandus, quia tradit regulam, cuius ratio est, quia vocatus quis ad partem, de dimidia intelligitur. l. nomen, §. portionis, ff. de verb. signi. No. quod plures legatarij eiusdem rei faciunt sibi partes per concursum, quando omnes legatum acceptant, siue disiunctim siue coniunctim legatum sit. Item quod inter legatarios habet locum ius accrescendi & portio deficiens eis accrescit, non autem remanet penes hæredem. Item no. quomodo disiunctim, & quomodo coniunctim legetur.]

l **¶ Duobus. Quid si dicat. Illi aut illi lego?** Resp. duo rei stipulandi esse uidentur, ut ff. de leg. 2. l. si Titio aut Seio.

¶ Adde, quod vrgit in contrarium text. in l. pen. C. de verb. signi. Ideo distinguitur, quod aut sectio datur hæredi, & procedit. l. si Titio,

h **¶ Ea quoque res. Sic. ff. de legat. 1. quod in rerum. & de legat. 3. l. etiam.** i **¶ Futura est.** Si autem nec fuit res, nec est in rerum natura, nec erit, ut chimera, uel fuit, sed nō est, ut homo mortuus, non potest legari, ut inf. de inuri. si pul. in princip. Si autē est dubium, an sit vel non sit in rerum natura, cauet hæres de proseguendo & restituendo, ut ff. de leg. 1. seruo legato, §. si. Idem in seruo legato, qui fugerat ante testamentum, a-

SYL

SYL

SYL

etio, & hoc uerum, quando alternatua esset expressa, secus si tacita, quia tunc hærede non eligente admittuntur omnes pariter ad legatum. l. si quis Titio §. si. ff. eod. Aut non datur electio, & resoluitur in coniunctam & copulatiuam, & omnes pariter admittuntur. d. l. pen. nisi ponatur inter personas, inter quas cadit affectio, l. cum pater, §. pen. ff. eo. 2.]

a Coniunctim. Scilicet per copulatiuam coniunctionem, ut ff. de hære. instit. si ita quis.

b Disiunctim. id est separatim, ut infra prox. §.

c Scinditur.

Viriliter, nisi simul duo coniuncti essent qui locum unius obtinent, ut ff. de hære. instit. Titius, & l. interdum.

d Viuo testatore. Nam si testatore mortuo legatarius decedat, ad hæredem suum legatum transmittit, ut C. de cadu. tol. §. cum igitur.

e Decefferit. Post testamentum tamen, ut differat a sequenti.

f Defecerit. scilicet legatarius, ut per mortem civilem. **g** Vel dic legatum, quod tribus modis, §. si duos qui ponuntur hic, Primus, si non est col Titio, ff. legatarius in rerum natura tempore testamēti, ut C. de cad. tol. §. in primo, Secundo, si mihi & posthumo, qui postea aboritur, ut ff. eod. l. si duobus, §. fina. Tertius, si mihi & hæredi suo legat, ut ff. eod. l. plane ubi §. si duo bus & sic sunt quinque casus. E contra sunt tres casus, quibus deficit legatum, sed collegatario non accrescit. Primus, si mihi & seruo suo legat, ut ff. eod. l. plane ubi §. si coniunctim Secundus, si mihi & tibi res tua legatur ut ff. eod. l. huiusmodi §. si Titio. l. Tertius, si mihi & non capaci legatur, ut ff. de legat. l. si Titio.

S Y L. Adde & declaraper duas regulas positas in l. huiusmodi §. si Titio. ff. de legat. l. per Barro.

g Coniunctim. l. re & uerbis, ut ff. de le. 3. l. re coniuncti.

S Y L. Adde, quod hæc glo. communiter approbatur per docto. in l. re coniuncti, ff. eodem, tertio.]

h Disiunctum. scilicet uerbis tantum, nam re sunt coniuncti.

i Do lego. Sed nonne dando Seio. adimit Titio, ut ff. de pupil. substitut. si quis eum, & de adimen. leg. l. 3. & l. licet? Respond. sic, si

probatu testatorem hoc scilicet adimere Titio, & dare Seio uoluisse, non alias, ut ff. eod. l. si pluribus, §. 1.

Adde, quod in hac materia ita dicendum est. Quando testator legat uni rem, quam

alteri legauit si ne commemoratione primi legati, & tunc ambo concurrunt. d. l. si pluribus, quando vero testator legat cum aduerlatiua sub commemoratione primi, censetur in totum adeptum, secundum docto. in l. si fortidianus. C. eodem, & idem, quando in diuersa uoluntate legat alteri sub commemoratione primi, eidem censetur ademptum, l. non ad ea. §. si. de cond. & demonstr. quando uero legatur alteri res prius legata, sub commemoratione primi, totum uidetur ademptum, quando uero in eadem uoluntate rem legatam uni alteri legat sub commemoratione primi, censetur facta ademptio pro parte. l. lul. de hæred. instit. & d. l. si pluribus, & ita communiter tenetur, quamuis in hoc ultimo alias disputando contrarium defenderint.]

k Disiunctim. scilicet uerbis tantum, re tantum coniuncti sunt, ut ff. de leg. 3. re. coniuncti. Sunt & alij re & uerbis disiuncti, ut si ita dicam, lego Titio dimidiam serui, Sempronio lego dimidiam eiusdem serui, ut ff. eo. 2. l. & Proculo.

Nec obstat in eod. tit. l. Mauius. in princip. quia illa intelligitur, quando unam dimidia utrique legauit. Et in istis non habet locum accessio, id est ius accrescendi, ut dicta l. & Proculo. Sunt etiam re disiuncti, sed uerbis coniuncti, ut si dico, lego tibi, & Sempronio pro æquis portionibus. Sunt & alij re & uerbis coniuncti, ut supra proxime.

Et coniuncti utroque modo præferuntur disiunctis utroque, vel altero tantum modo coniunctis. Coniunctis uero vno modo tantum, simul admittuntur scilicet re tantum coniuncti cum uerbis tantum coniunctis, & & disiunctis re & uerbis præferuntur, ut ff. de hære. instit. l. si ita quis hæredes, & ff. de leg. 3. l. re coniuncti §. pen. & §. si. Si gl. habes in l. 1. §. si. ff. de usufruc. accrescen.

CASVS. Si cui fundus. Quærebatur, si peruenit proprietas fundi legati ad me ex causa onerosa, usufructus autem ex causa lucra.

S Y L.

Legatario rum quidam sunt coniuncti re tantum, alij uerbis tantum alij re & uerbis, alij prorsus disiuncti.

Additio

S Y L.

lucratiua, an possim petere fundum, & vide batur dicendum quod non, quia cum duar causa lucratiua non possint concurrere uidebatur quod sola proprietate peti posset, uel eius aestimatio, tamen contrarium deciditur quia ipse ususfructus est tanquam seruitus, unde non impedit petitionem, sed bene in ponenda ratione aestimationis, debet eius haberi ratio ut dicitur in tex. No. sum. marium. Item, quod quamuis appellatio fidei ueniat plena proprietate, tamen libellus in quo peto fundum, cuius ususfructus est apud me saluatur. Item, quod ususfructus, qui reuertitur ad proprietatem, quia finitur, dicitur reuerti ex causa lucratiua, quamuis per proprietatem habeam ex titulo oneroso.]

¶ Si ad legatarium peruenerit proprietate fundi eidem legati ex causa onerosa, & ususfructus ex causa lucratiua, potest peti totus fundus, tamen officio iudicis aestimatio proprietatis tantum debetur. Aret.

¶ Si cui fundus alienus legatus sit, & emerit a proprietatem deducto usufructu, & usufructus ad eum peruenierit, & postea ex testamento agat, recte eum agere, & fundum petere, d. Iulia.

a Emerit. f. legatarius.

b Peruenierit. f. mortuus usufructuarij, uel capitis diminutione, uel simili causa, lucratiua tamen, ut sup. de usufru. §. finitur, & sic factus est causalis.

c Et fundum. i. proprietatem plenam, de iudicis tamen officio aliter fit, ut inf. sequitur.

¶ Adde, quod de hoc est casus in l. si Titio fundus, ff. de usufru. lega.

d Petere. hic repete quod diximus, supra eod. §. si res.

e Quia usufructus. Dixit fundum peti, & sic in plena proprietate sed opponitur. plena proprietate constat ex duobus scilicet nuda proprietate & usufructu. & iam habet partem, id est, usumfructum ex causa lucratiua, quomodo ergo petitur fundus in plena proprietate? Respon. usufructus hoc casu, cum fundus petitur in plena proprietate, non obtinet partem dominij, sed vicem seruitutis predialis, quae non est pars rei, cum non possit esse sine re, & ideo non videtur peti ea pars rei, quae obuenit ex causa lucratiua scilicet usufructus, & hoc de rigore, sed contra de aequitate, ut subiit.

f In petitione. f. tali. i. praedicti fundi per actionem ex testamento, alias in multis locis habet, cum dominij habet, ut ff. de damno infect.

qui bona, §. & superficiarium, & ff. de bon. anct. i. u. pos. in uenditione, & ff. fam. ercisc. l. & puto. §. ij. & ff. de usufru. l. 4. & §.

¶ Adde, quod non est pars praedictiua seu subiectiua, sed integralis, secundum gl. in l. re

nus ¶ ait, quia usufructus in petitione seruitutis §. locum obtinet, sed officio iudicis continetur, ut, deducto usufructu, iubeat aestimationem praestari. k

¶ Legatum rei propriae legatarij non ualeat, etiam si post testamentum sua esse desierit. An.

¶ Sed si rem legatarij quis legauerit, inutile est legatum, quia quod proprium est ipsius, amplius eius fieri non potest m

k Praestari. f. ab haerede suo.

¶ Sed si rem legatarij. CASVS. Fuit dubitatum, an res propria legari posset, ita quod saltem si postea propria esse desisset, ualeret in aestimatione & uidebatur dicendum quod legari praestari, quia cum legatum rei alienae ualeat, & res legatarij testatori sit alienae, uidebatur ualere mea, ff. de debere. contrarium deciditur ratione assignata in tex. quia dominium non debet multiplicari. Potest & alia ratio dubitandi esse, supra prox. §. dictum est, quod si emanant rem legatam, ualeat nihilominus legatum, & tamen testator non capit uires nisi a morte, quo tempore res ipsa legatarij est, quo casu non uidetur differentia inter casum huius §. praeced. & sic uir quod saltem in casu isto debeat aestimatio, si est legatarij ex titulo oneroso, sed contrarium dicitur, quia attenditur tempus testamenti confecti, quia secundum illud tempus debet iudicari voluntas testantis, & ideo si tunc res est sua, non debetur, ratione assignata in text. No. primo, quod legatum rei suae non ualeat. Item, quod illud, quod est meum, non potest amplius effici meum. Item, quod legatum ab initio inualidum non reuocatur, licet ueniat ad casum a quo posset incipere.

l Legatum. ff. de lib. leg. l. i. contra. Sol. ibi liberatio relinquitur, quae non erat debitoris.

m Non potest, sic infra de act. §. sic itaque, ff. de

S Y L.

ete, ff. de uerb.

sign. ita dicunt

hic doct. sed tu

dic, quod si lo

queris de for

mali est pars

subiectiua, si d

causali est in

tegralis.] fundus, ff

g Seruitutis. de leg. i. §

f. reali.

¶ Adde, q. po

test defendi,

quia debetur a

re personae, ta

men proprie d

personalis.

h Deducto

usufructu. i. a

aestimatione v

¶ Cōcor.

usufructus, quē

f. usumfructū

ex causa lucra

tiua habet, &

ideo non de

bet plus habe

re, ut sup. eod.

§. si res.

¶ Aestimatio ei.

ne. f. proprietatis

¶ f. pure,

S Y L.

nam sub

condone

dicendum quod legari p

res

condit. &

demon.

Vsusfru-
ctus an sit
pars dñij

Vsusfru-
ctus in mul
tis locum
dñij hēt,

¶ Extrac
hoc Iulia

ni respon

sum in l.

non quo

S Y L.

¶ Cōcor.

cū hoc §.

lectos, an

ver. meū.

ext defid.

¶ alias qd

¶ Aestimatio ei.

¶ f. pure,

S Y L.

nam sub

condone

dicendum quod legari p

res

condit. &

demon.

ff. de leg. 3. cum quis. i. respon. & ff. de excep. rei iud. l. & an eadem. §. actiones. & de acqui. pos. l. 3. §. ex pluribus.

** Declara tex. nostrum procedere, si res legata ita sit legatarij, ut ab eo auelli non possit, alias secus.

l. apud Iul. §. si Titius. & l. nō quocunque. l. i. de leg. i. & ubique doct. Item intelligas, si res sit plene sua, nā si quid deesset in ea perinde foret, ac si simpliciter re alienam legasset, ideoque ualeret legatum. Imo. & Alexā. in l. si domus, §. fina. eod. tit. Idem si legetur sub conditio- negl. i. ver. sua

r. de inutil. stipul. j

* Limitat regulam tex. nostri multis modis Soc. in reg. 100.

a Alienauerit. ff. de reg. Cato. l. i. in fi. contra. Sol. secundum B. + ubi uiuo testatore alienauit, hic postea. Vel hic purum fuit, ibi conditionale, secundum Io. arg. ff. eod. cetera. §. 2.

Adde, quod secunda sol. vera est, quia legata conditionalia sunt suspensa ex condicione, ideo talis regula non potest in ea locum sibi uendicare.

Si quis rem suam. **CASVS.** Quarebatur, an si testator putans rem alienam, cum esset sua, legauerit, ualeat legatum & uidetur dicendum, quod non, quia in superioribus semper uidimus animum legantis attendi. cuius contrarium deciditur ratione expressa in tex. No. quod error testatoris circa dominium rei suae, non uitiatur etiam si erret in eo, quod si uerum esset, legatum esset inutile. Item, quod plus ualeat quod est in ueritate, quam quod est in opinione. Item, quod dictio, quasi, relata ad personam disponentis, importat opin. illius. Item, quod semper debet fieri interpretatio, ut actus ualeat.

b Quasi alienam. Idest credens alienam.

c In opinione. No. sic. ff. de manu. vin. si pater, §. quous, & ff. de iur. & fac. ign. l. regula, §. qui ignorauit. argum. contra, ff. de acqui. hared. is qui putat. + solu. ibi dere, quae consistit in animo.

* Circa hoc Brocardum uide Præpos. Senen. i. quæstio. 2. in fi. col. ubi plenissime distinguit.

* Bar. in d. l. is qui putat. post Accur. & Dinius ab eo relatos, concludit, q. in ijs, quae consistunt in animo, potius attenditur opinio,

quam ueritas, alias secus. j

d Exitum. i. effectum, ut ff. quemadmodum. test. ape. l. uel negare, ibi, publice enim expedit suprema hominum iudicia exitum habere. i. res talis legatario acquiri potest.

¶ Si rem suā. **SYL**

Sed & si legatarij esse putant, ualere constat, quia exitum d uoluntas defuncti habere potest.

¶ Alienatione rei legatae a testatore facta non amittitur legatum, nisi probetur animus adimendi.

¶ Si rem suam legaue- rit testator, postea quā eā alienauerit, e Cel-

quia potest deberi aestimatio, nec alienatio tendit necessario ad adeptionem, in datione enim est clara uoluntas testantis, in alienatione est dubia, ideo certa dispositio per incertam tolli non debet. No. quod per alienationem aut pignorationem non adimitur legatum. Item, quod in casibus, in quibus haeres tenetur luere rem legatam, legatarius potest in libello concludere super ipsa luitione idest, petere haeredem compelli, ut luat. Item quod per alienationem partis alia pars non censetur adepta. Item, quod idem iuris est in parte, quae est in toto. j

* Adde, quod hic. §. locum habetur in legato, puro. nam si inesset conditio, utique legatum alienatione perimeretur. l. 6. de leg. i. & l. scribit. §. ult. de eu. & arg. leg.

e Alienauerit. vendendo, sed donando in distincte vñ adimere, nec distinguitur, an ualeat donatio, uel non, & etiam si reuocetur, ut ff. de adim. le. l. cum seruus, & l. rem legatam, & l. legatum sub cond. §. i.

** Quid si locauerit ad longum tempus? Et uidetur idem dicendum cum aequiparetur ea locatio uenditioni, gl. in l. ult. ubi Bal. & alij C. de pact. pig. plenius Tiraq. deretra. lignag. §. i. gl. 14. nu. 8. & trib. seq.

¶ Adde, quod hæc glo. communiter approbatur, disputando tamen Præpo. Senen. in §. q. 2. casus, tenet, quod eadem distinctio text. nostri adhibeatur in donatione, sicut in qualibet alia alienatione. Si ex alia causa a donatione, distingue animum, ut hic, & in dubio probat haeres mutatam uoluntatem, ut ff. de leg. 3. fideicommissa. §. si rem. & ff. eod. 2. l. Lucius. §. pen. & ff. de proba. eum qui.

¶ Adde, quod hæc glo. intelligenda est in alienatione necessaria, & ratio, quare haeres pro-

CASVS. Quasitū fuit, an alienatione rei legata legatum reuocatur, & uidebatur dicendum quod sic, quia alieno ostendit intentionis testantis esse alium nostre rem, legatarium. l. rem legatam, ff. de adi. le. Cōtrarium deciditur cum distinctione, de qua hic, ea ratione,

¶ Hæc in- tio nō est bona, quā quantum ad conua

SYL. Iescetiam legati nihil refert

SYL. an uiuo testore re sub. legata propriam alienauerit, an uero post eius mortem, ut l. cetera. §. j ff. de le. i.

¶ Dic q. ubi opinio praeualet ueritatem in fauore testi, ut ex eo adeat hereditas & ita testm con- firmetur.

SYL

SYL

probat, est, quia habet iuris presumptionem contra se, quam etiam legatarius nec allegare tenetur, quia non resultat ex facto suo, per docto. Alex. in l. qui in aliena. col. 4. de acqui. hered.

a ¶ Non adimendi animo. Qui animus ex hoc probatur, quia si necessitate rei familiaris ¶ non videtur reuocasse, alias sic, quæ distinctio in donatione non cadit, ut ff. de adim. leg. l. rem legatam & no. C. eod. l. qui post.

*** ¶** Quod sentit. Accursi. de alienatione uoluntaria, ita de mum uerum est, si uere alienatio, quæ per traditionem fit, interuenit. l. traditionibus, C. de pact. alias ex nuda uenditione non intelligeretur adeptum legatum l. prædia. §. liberto. de fun. instr. lega.

¶ Adde, quod ubi alienatio fit titulo oneroso non præsumitur testator habuisse animum adimendi, l. Lucius, ff. eo. 2. cum alijs allegatis per Alex. conf. 168. lib. 6. & conf. 157. lib. 7. Ioan. Dilec. de arte testan. titu. de mut. testamenti. cau. 7.

b ¶ Deberi. s. rem legatario, arg. sup. eo. §. no solum. ubi ab initio fuit aliena.

¶ Adde, uel æstimationem, secundum distinctionem gl. ibi.

c ¶ Idemque. s. iuris esse.

d ¶ Idem. scilicet Imperatores Seuerus & Antoninus.

*** ¶** Extat adhuc horum Imper. rescriptum in l. qui post. C. de lega.

e ¶ Pignori dedit. Quid si rem obligatam creditori debitor legauerit, nunquid ualeat legatum? Respon. sic, & nihilominus poterit petere debitum, nisi uoluntas testatoris ostendatur uolentis compensare, ut ff. de legat. 2. l. creditorem.

¶ Adde hoc non procedere in eo, qui tenetur ex dispositione. l. ut in patre, qui tenetur dotare filiam. l. si cum dotem. §. si pater. & ibi Bar. ff. solu. matr.

f ¶ Non uidei. (i) Nisi sub dicta distinctione. i. an habuit animum adimendi, uel non. Vel dic nullo modo, ut hi c. & C. eo. qui post & hoc quia primo ualuit relictum, alias cō-

tra. ut C. de do. inter vir. & vxor. si maritus, 2. & ff. de dona. inter vi. & vxor. cum hic status, §. si maritus.

ADDITION. (i) Nisi pro tanta pecunia esset pignorat, quod non sit uerisimile eam redimi, ut l. qui habebat, ff. de leg. 3. Ang. ****** Adde idem esse, & si testator tanti pignoraasset rem quam ualeret, quia tunc non est uerisimile, quod uelit aut speret redimere eam rem tanti pignoratam non magis, quam si ipsam penitus alienasset, ut uoluerunt Cy. Fulg. Cast. Ale. & alij in l. qui post. C. de leg. & Bar. in l. rem legatam. in fi. de adi. legat. & ideo ne uideatur inutiliter factum legatum, luenda erit ab

¶ Legatum liberationis ualeat, & potest fieri in perpetuum, & ad tempus. Et e contra non ualeat legatum factum a debitore suo creditori, nisi afferat sibi aliquam utilitatem. Angel.

¶ Si quis debitori suo liberationem, hærede.

g ¶ Si uero. No. de toto ¶ ad partem.

h ¶ Quis. s. testator.

¶ Si quis debitori. **CASVS.** Verrebat. q. an legatum liberationis factum debitori ualeret, quia res sua eidem quasi legata uidebatur, & deciditur quod ualeat, quia legata intelligitur liberatio & remissio obligationis, quæ creditoris est & ideo non habet locum §. sed si rem, sup. eo. sed tunc maior insurrexit dubitatio, an legatum factum creditori de credito ualeat, & eadem ratione uidebatur quod sic. Item, quia multiplicabantur actiones, quæ nobis expedit. l. si actor. in princ. de iureiur. Contrarium dicitur, quia hoc legatum est contra substantiam legati. quæ est donatio, unde cum non afferat utilitatem aut commodum, non debet dici legatum. Nec obstat multiplicatio actionum, quia non consideratur, ubi nihil aliud afferrent. l. i. §. lex Falcidia & ibi no. ff. ad l. Felc. Nota, quod legatum liberationis ualeat. Item, quod prodest non solum legatario, sed hæredi, & cuiunque locum hæredis tenenti. Item, quod legata liberatione non solum competit legato exceptio, si ab eo petatur, sed habet actionem ad petendum, ut creditoris hæres liberet eum per acceptilationem. Item, quod legatum factum a debitore creditori, si nullam afferat utilitatem, est inutile. Item, quod legatum ab initio ualidum propter commodum

¶ Bene facit tex. in l. scribit, §. ite, ff. de au. & at. gen. leg.

SYL.

¶ Facit l. q. detota, ff. de rei vendi.

SYL.

¶ i. a quo inuito exigipot. l. debitor, ff. de ver. si. aliassecus l. si creditor, ff. de lib. lega.

SYL.

modum representationis, non fit inualidū, quamuis uiuo testatore deueniat ad eum casum, a quo incipere non posset. Item, quod factum legitime non retractatur etiam si ueniat ad casum, a quo incipere non potuisset.

¶ Legauerit.

Quod tribus modis fit Primus Peti nolo vel. Quod debet, relinquo vel, Actionem remitto. & sic liberandus est legatarius ab omni debito, ut hic, & ff. de lib. leg. si quas rationes, & l. Aurelio. i. respon.

¶ alias at.
SYL.

¶ Adde, quod communiter gl. tenetur, quod hoc modo relicta liberatio includat etiam dolum, quod falsum est, & ego alias legendo iacissimereprobaui, & uide Prepo. Senen. in 6. q. 5. casu, ubi latius explicat. Secundus est, si negotium testatoris gessisset, & testator dixerit.

¶ Rationes reddere nolo. & hic ab omni liberatur, nisi ab eo, quod penes eum sit, & ab eo, quod dolo fecit, ut ff. de lib. le. l. Aurelio, §. si. cum suis coneor. **¶** Tertius si damnauit heredem, ne exerceat actiones, quo casu si bonam causam habet testator, lis euentus & sumptus ab aduersario facti legati uidentur, ut ff. de lib. leg. petitor. si malam causam, nihil uidetur legare. ut in eadem l. **¶**

¶ Tenebitur, si pure uel in grosso rationes reddere omittat.

SYL.

scrupulosa inquisitione, ut l. si seruus ueritus, ff. leg. i.

¶ Simile glo. habes in l. Aurelio, ff. de lib. leg.

¶ Adde non esse differentiam inter hunc tertium modum, & secundum, ut patet ex ijs, quæ ponit Preposi. Senen. in 6. q. 5. casu, in 2. col. & seq.

¶ Utile est. licet res sua sibi legari uideatur, ut ff. de lib. leg. l. i. i. respon. & est hoc verum, nisi testatore uiuo exactio fiat, ut infra eo. tit. §. tam autem & ff. eo. 3. l. fidei commissi, §. si rem.

****** Adde multum interesse, utrum legetur liberatio, an hæres iubeatur liberare debitore. nam primo casu ipso iure debitor censetur testamento liberatus, secundo liberandus erit ex contractu ab hærede. Bar. l. Aurelio, §. Causus, q. 4. ad si. de lib. leg. Alex. l. si dignum. ad l. Falc. Alc. in rub. ff. eod. Notandum quoque est, quod si legatur res pignori data ipsi debitori, censetur remissum solum ius pignoris, non etiam debitum principale. l. i. ubi glo. de lib. leg. Negus. de pig. 3. memb. 6. part. nu. 20. facit l. Labeo, & l. postquam, de pac. secus si legetur chirographum, quia censetur legatum etiam debitum, ut per Negusan. ubi supra.]

¶ Hæres, uel hæres hæredis, ut ff. de liber. leg. l. 2. in fi.

¶ Petere. Cum effectu propter exceptio-

nem, ut de libe. leget. l. 4. alias 3. §. non de effectu.

¶ Hæredis loco. sicut est bonorum possessor, & fideicommissarius uniuersalis, inf. de bono. pos. §. quos autem, & de fidei commissi. hæred. §. resti-

tura. **¶** Ut liberet. Per acceptilationem, si solus est debitor, si habet correum socium, idem, alias correus non socius pactus est liberandus, ut ff. de lib. le. l. 4. alias 3. §. nunc de effectu in fi.

¶ Ex contrario, si debitor h. creditori suo, i quod debet, legaue- rit, inutile est legatum, si nihil plus est in legato, quam in debito, quia nihil amplius k per legatum

hæred. §. resti-

tura. **¶** Ut liberet. Per acceptilationem, si solus est debitor, si habet correum socium, idem, alias correus non socius pactus est liberandus, ut ff. de lib. le. l. 4. alias 3. §. nunc de effectu in fi.

¶ Adde circa primum casum hoc uerum, si liberatio fuit facta in perpetuum, si uero ad tempus tunc sufficit, quod legatarius officio iudicis consequatur, quod sibi silentium imponatur usque ad illud tempus. l. Aurelius, §. centum, ff. eo. Circa secundum uero quando debitor habet correum non socium: dic, quod ratio est, quia acceptilatio extingueret obligationem, & consequenter etiam correus liberaretur, dictum hoc uerum, nisi legatum esset factum contemplatione utriusque ut per Bar. in d. §. nunc de effectu.]

¶ Ad tempus. ut ff. de libe. leg. non solum nostrum, §. 2.

¶ Si debitor. Secus si alius, quia interest creditoris plures reos habere, ut ff. de liber. leg. si quis decedens, §. si. alias incip. Iulianus. alias est l. 3.

¶ Adde hoc uerum in ultimis uoluntatibus ubi præcise cogitur, secus in contractibus, ut declarat Bar. in d. §. si.

¶ Adde, quod si debitor aliquid aliud legat creditori non id quod debet, ita demum compensatur cum debito si debitum sit necessarium, ut si uxor legat uiro aliquam summam compensabitur legatum cum lucro, quod ex legis necessitate descendit, l. si cum doctem, §. si pater, ff. sol. matr. & ibi per doct. dixi autem, si legat aliquam summam, quia si relinqueret speciem, non fieret compensatio, ut per Bar. & alios doct. in l. huiusmodi, §. cum pater, de leg. i. cum debito autem uoluntario contracto facto hominis legatum non compensatur, l. i. §. sciendum, C. de rei vxo. act. Doct. in d. §. si pater.

¶ Creditori suo scilicet ciuilitè & naturaliter & cum effectu, & pure, alias ualeat, ut ff. de leg. i. l. si creditori, per totam l. & l. fin autem.

¶ Nihil amplius. Sed nunquid hodie semper est plus, cum habeat statim rei legata, dominium, & hypothecam aliarum rerum defuncti Resp. non, ut ff. de leg. 3. l. 3. §. si re. quia

SYL.

SYL.

quia plus tantum quatuor modis dicitur, ut j. de actio. §. plus autem. Et iste modus non est aliquis de ijs.

SYL. ¶ Adde, quod dum primo gloss. vult, quod propter solam dominij translationem legatum speciei nō

efficiatur utile, communis opin.: est in contrarium dum vero secundo loco dicit, quod propter commodum hypotheca non valet legatum, communis opin. est cum gl.

* I. verbis disputando tenet Præp. Senen. quæstio. 8. in quarto casu. a. ¶ Ei. scilicet creditori.

b. ¶ Legauerit. f. debitor.

* ¶ Repræsentationem hoc text. accipe. i.

præsentem solutionem. proprie autem repræsentare, est, ante diem soluere: quod apud Gregos dicitur, prokataballein, quanquam & repræsentari dicitur quod pure debetur, si præsentem statim pecunia solvatur, ut apud Tranquilum in Augusto.]

c. ¶ Utile est. ff. de lega. ij. l. debitor. in prin. contra, ubi est inutile. Sol. hic corrigitur. Vel ibi dicit inutile, id est non utile, cum & aliā habeat actionem: ¶ potest tamen & ista agi, ut hic.

¶ Ista est vera, quā etiam sequitur.

SYL. Ber. in d. l. debitor. Angel.

¶ Adde, quod Præp. Sen. in 7. q. 8. casus, reprobatur omnes responsiones aliorum, & ipse ponit duas: primo quod ibi vitatur legatum quia erat detentum sub pignore, unde bene veniente die non remanet utilitas quo ad repræsentationem. nec quo ad hypo. secus quando non esset pignorat: quæ est falsa: quia text. noster solum considerat repræsentationem, non hypo. secundo, quod ibi intelligitur esse inutile quo ad commodum medij temporis, & quod illa verba. Tota. x. debeantur. ponantur post verbum. Quod si viuo. ante verbum, Sic & in dote, quæ est falsa, quia verba vnius orationis non debent in aliā transferri. Mihi alias visum fuit, quod d. l. esset correctæ, quia l. verbis ad l. Falc. Est Papin. & text. noster approbat opin. Papi. & sic concordat, & ex verbis. Non enim placuit, hic positus, colligitur fuisse qui contrarium tenuerunt, inter quos posuit esse Pau.

d. ¶ Constituit. id est valuit.

e. ¶ Quæratio illius falsæ opinionis.

f. ¶ Non potest. Nota arg. pro utraque parte

ad hanc regulam ut ff. de verb. obl. existimo. & l. pluribus. §. & si placeat & de ijs quæ pro non scrip. ha. l. si in metallum. §. item si seru. & de serui. l. pro parte.

ADDITIO De isto brocardo dic ut per

Dynū in reg. factum legitime. de reg. iur. in 6. & per Bar. in l. plurib. §. j. ff. de verb. obl. Sed si vxori.

CASVS

Quærabatur, an legatum dotis valeret: & videbatur dicendum q. non: quia cum habeat vxor actionem ad dotē, nec multiplicatio actionum operetur validitatem, non videtur aliqd commodum, & ideo debet censi ut dictum est supra.

extinctum esse legatum, quia e in eam causam peruenerit, a qua incipere non potest. f

¶ **Legatum dotis factum a marito vxori valet, etiam si maritus nullam dotem habuit; dūmodo in legato certum exprimatur.**

¶ Sed si vxori maritus dotem legaue- rit, valet legatum: quia plenius est g le-

§. prox. Cuius contrarium deciditur propter commodum repræsentationis, quia erit plus tempore legatum. §. plus. infr. de actio. Nor. q. legatum dotis factum a viro vxori valet propter commodum repræsentationis. Itē, q. legatum sub falsa demonstratione debiti, si non exprimatur certa quantitas, vel aliter constet quid aut quantum legetur, non valet, si legans nullo modo est debitor. Item, q. falsa causa non vitiat legatum.

g. ¶ Plenius est. f. in commodo repræsentationis, cū legatū statim, dos vero annua bima trima die ¶ olim: hodie post annū mobilia, sed immobilia statim, ut C. de rei vxor. actio. l. j. §. cum aut. & ff. de dō. præl. l. j. §. cum autem. & ff. de dō. præl. l. j. §. verum est.

¶ Adde, q. hodie habet annum, etiam si habeat facultatem rei restituendæ statim, quāuis multi voluerint contrarium, moti, quia annus datur gratia miserationis, quia cum maritus in d. §. cum autem habeat dilationē in iuribus, quæ semper sunt in facultate mariti, & ea solo verbo potest restituere, patet q. quamuis habeat facultatem rei restituendæ statim, oīno habet annum prædictum. Item pro dote datur actio inquantū maritus facere potest, vel eius heres. ut ff. sol. mar. l. et. resp.

¶ Adde hoc verū in hīde filio cōi. secus i aliis, ut cōiter tenent. doct. ind. l. etiam. At legatum in solidum: nisi in Falcidia per beneficium inuentarij, ut in auth. de har. & Fal. §. si vero non fecerit. coll. j. Item si qua pacta in præiudicium mulieris facta sunt, beneficio legati tolluntur, ut ff. de dō. præl. l. i. resp.

Instit.

V

¶ Ad

¶ i. tribus annis, p singulos, ānos tertia pars, **SYL.** l. 3. de an. leg. Dotis legatum a marito vxori secū dum valet.

SYL.

* Adde aliud commodum huius legati, quia non minuitur ob res donatas uxori a uiro. d. l. i. §. est & illud. de do. præl. an autem deducatur impense, dic quod si c, si dos simpliciter legetur, ut in. eo. §. aliud si leges quicquid ad eum dotis nomine peruenisset, quia intelligitur sine deductione impensarum, ut scribit Barto. in l. 3. C. de fal. cau. quo in loco etiam glos. & Bald. materiam commodi huiusce legati dotis tractarunt.]

a ¶ Dotem. i. illam dotem, quam non recepit.

b ¶ Instrumēta dotis. s. in quibus confessus fuit se recepisse dotem, quam non recepit, ut ff. de do. præl. l. i. §. i. & l. cum scriptum, §. item ei, quæ.

c ¶ In prælegando. i. legando abundat enim præ, ut ff. de dote præ. l. i. i. resp.

SYL.

¶ Si res legata. **CASVS.** Quæsitum fuit, an si res legata decedat, aut pereat, cui pereat, & uidebatur perire hæredi tanquam domino. l. incendium, C. si cer. petat. sed deciditur contrarium ex eo, quia cum sine culpa hæredis res legata pereat, non est quod illi imputetur, cum non præster. **CASVS** in alijs partibus facile figuratur. No. quod debitor speciei legatæ liberatur, si illa intexat, uel fiat insolubilis, & desinat posse præstari sine facto & culpa ipsius. Item, quod debitor speciei legatæ non liberatur, si facto suo medio uel immediato interueniente desinat posse præstari, siue scienter siue ignoranter fecerit. Item, quod mora debitoris perpetuat obligationem.]

d ¶ Si res. Puta seruus Stichus.

e ¶ Sine facto. i. mora, quo casu de interitu tenetur, (i) ut ff. de verb. obl. si seruum. i. respon. & de leg. i. cum res, §. si.

SYL.

Rationem uide per gl. in l. diuortio. in gl. 3. ff. de neg. gest.]
Vel quia sine causa occidit, ut d. l. si seruum. Aliud, si cum causa, ut ff. de leg. i. l. quid ergo, §. si hæres, tenetur enim de dolo, & lata culpa, & leui, ut ff. eo. i. l. cum res, §. sed si culpa & §. culpa

ADDITIO. (i) De negligentia uero non tenetur debitor actione personali, nisi fue-

rit in mora, uel petatur res, quæ fuit creditoris, uel negligentia sit circa rem seu peremptionem substantiæ rei debitæ. Angelum.

f ¶ Perierit. Vel non compareat, quo casu

rantis præstari non potest, hæres tenetur, secus si non suo facto.

h. d. Ang.

¶ Si res d. legata sine facto e hæredis perierit, f legatario decedit. g Et si seruus legatus, sine facto g hæredis manumissus i fuerit, non tenetur hæres. Si vero hæredis seruus legatus sit, & ipse eum manumiserit, teneri k ipsum Iulian⁹ scripsit, nec interest, l

caueat hæres d. dando, si ad eum redierit, & suis sumptibus recuperatur, quando post mortem fugit, alias, id est, si in vita, sumptibus legatarij, ut ff. de lega. i. cum res §. ite si res. & de lega. 2. si quis seruum.

g ¶ Decedit. quia qui in specie tenetur, ei⁹ interitu liberatur, ut hic, & ff. de verborum oblig. l. si ex legatari.

** De materia huius, §. vide pulcherrimam

distinctionem glo. inf. de lege Falc. in §. quantitas. ver. solida.]

h ¶ Sine facto. in hoc quoque scilicet alieno seruo potest admitti culpa, puta non certificauit hæres dominum, qui si sciuit se posse uendere, non manumississet, scilicet forte cum uideret eum uelle manumittere, ut ff. eo. l. i. cum res. §. sed si alienus, & §. pen. & si. Item si fuerit in mora emendi, ut ff. de verb. oblig. si seruum, §. si autem alienus. & dic facto. i. culpa uel mora.

i ¶ Manumissus. Nam manumissus similis est mortuo, ut ff. de solu. si mihi alienum.

k ¶ Teneri. s. ad æstimationem, ut ff. eo. l. si quis inquilinos. §. i. & ff. qui & a quibus. hæres. Sed hic non dicit tenere manumissionem, sed dicit, quod non minus ualeat legatum scilicet quo ad æstimationem.

ADDITIO. Et valet etiam manumissio, quia dominium serui hæredis non transit in legatarium, ut hic, & d. l. si quis inquilinus. secus in seruo hæreditario etiam sub conditione legato, l. si seruum qui sub conditione, ff. de manumif. Ang.

l ¶ Nec interest cur secus ubi seruum indeditum sibi solutum quis manumiserit, ut ff. de cond. indeb. in summa. §. si seruum, quæ est contra? lo. respon. quia debuit scire, cum factum suum censeatur, ut in auth. de iureiu. a no. i. respon.

Adde, quod hæc ratio non est generalis, quia sine sua culpa posset hæres ignorare, si in

In toticillis postea repertis legatus esset, l. 3. §. cum transactio. de transa. Ideo dic, q. ideo est, quia natura conditionis indebiti est, ut quis teneatur tantum quatenus est locupletior. l. si non fortem, §. libertus, ff. de condit. indeb. unde cum

nihil lucri sentiat, qui indebitum recipit, non habet locum, secus in hærede qui sentit commodum ex hereditate, & ita communiter resoluitur in d. l. in summa. & hic per Ang.

a Sciuerit. f. ipse hæres.

b Donaue- rit. f. hæres.

c Seruum. A testatore lega- tum, & erat hæ- redis.

d Tenetur. ad æstimatio- nem, ut sup. p- xime dixi.

e Ignorauerit. f. hæres.

alias sed si quis.

SY L.

Si quis ancillas. **CASVS.** Vertebatur dubitatio, an si quis legasset ancillam cum natis, ea extincta, extingueretur legatum et partus, & uideretur quod sic, quia cum essent coniuncti per dictionem, cum, tanquam accessorii, extincto principali uidebatur accessorium extingui. l. cum principalis, ff. de reg. iur. Sed contrarium deciditur, quia licet in his duobus primis exemplis nati & vicarij videantur nominati per modum accessorii, tamen reuera non est ita, nam præpositio, cum, coniungit accessorie solum illas res, quarum una alteri accedit, sed quando ponitur inter personas quarum natura est, ut una alteri non accedat, tunc non coniungit accessorie, sed sunt duo legata separata, & ex his habes rationes diuersitatis secundi casus hic posuit. No. quod legatum hominis per modum accessorii ad alium hominem principalem non extinguatur, licet extingatur legatum hominis principalis. Item, quod homo homini non accedit. Item, quod accessorium non debet esse maius suo principali. Item, quod legatum rei accessorie ad hominem principaliter legatum, si exprimatut verbis accessionem importantibus, extinguatur extincto legato hominis. Item, quod dictio, cum, quando ponitur inter res, quæ possunt una alteri accedere, stat accessorie, alias secus. Item quod extincto principali extinguatur accessorium.

f Suis natis, alias suo nato.

g Cedunt. quia duo legata sunt separata, ut ff. de pecu. le. l. & si ancilla. quæ est l. 3. Sed contra, ff. de ventre inspi. l. 1. §. ex hoc. ubi dicitur, quod partus est portio uiscerum matris. Resp. ibi loquitur, donec in uentre est.

h Idem est, sic, ff. de pecu. leg. l. 4. i Ordinarij. Qui sunt hi? Dic ut infra q. cum eo. §. quod autem. * Declara, ut ibi auctoritatem est ex A. cia. in l. v. b. na. de verbo. si gnifi.] k Mortuo. f. uiuo testatore, non si post, ut ff. de pecu. lega. tunc inutile. l Extinguitur. quia accessio est, ut ff. de pecu. le. l. 1. & 2. Sed quare non ita in superio-

ri casu? Resp. propter hominis dignitatem, quia non ita accedit, ut ff. de adil. edi. iustif. time in prin. + Item quid si vicarij erant tantum in peculio, & legatus est cum peculio? Resp. idem, ut exprimere peculium noceat, ut ff. de cond. & demon. si in diem in fi.

ADDITIO Idem & si alia res erant in peculio eadem ratione. Si uero leget ordinarium cum vicarijs, & peculio, obtinet, quasi separaret vicarios a peculio, ut l. si peculium. §. si seruus, ff. de pe. leg.

m Instruatus. Huic primo articulo contra dicitur, ff. de fund. instr. si cui. in fin. Solutum. Rom. hic simpliciter propter rude, sic loquitur. Vel dic, quod sit idem quod in partu & vicarijs, & quod sequitur. Cum instrumento, referatur ad proximum de peculio. Vel subtilius, refertur inter instrumentum fundi, quod perit semper perempto legato fundi, & instrumentum patrisfamilias, quod non perit licet legatum fundi pereat, & hoc casu loquitur lex contraria, & alia contraria in eo. tit. l. 1. Argu. contra, ff. de fun. instrum. l. quæsitum, §. sed si fundus & §. instruatus. qui bus dicitur, si fundus instruatus legatus sit, valeat hoc instrumentum patrisfamilias continetur, non agri. sed ibi subaudi, tantum.

Adde, quod hæc solutio tenenda est, quæ fuit Aro. alia enim falsa sunt.]

Vel dic illam esse Pauli sententiam in l. si se & sua cui istam Labeonis a Iustiniano probatam, & sic corrigatur illa.

* Instruati legatum, quid differat a lega-

+ Secus si esset in te tu alicuius brutorum, & in ijs q.

non ueniunt p. mo- dū princ- palis & ac- cessorii ut

si legeretur equus cū asino, q. a

duo lega- ta cense- nt. Et hæc in

ducuntur adq. onem de ingre- diete mo- nasteriū,

ut uitiato ingressu in ualeat ho- norū de- dicatio, nō

SY L. si expre-

dedicasset secundum doct. hic.

Liber Secundus

to instrument, vide Aut. Augusti. lib. Eméd.
2. c. 3. ** qui etiam priorem Accursij inter-
pretationem de uoce, tantum, subaudienda
in d. §. sed si fundus probat.

Instrumentum
quip.

Instrumento. Est autem instrumentum
apparatus rerū
diuicius permā
surarum, sine
quibus nō pos-
set exerceri pos-
sessio, ut ff. de
fundo instruc.
quæritum. l. re
ipon. Et sunt
instrumenta fū-
di quæ fructus
quærendi, co-
gendi, seruā-
di gratia com-
parata sunt, ut
ff. de fund. in-
struc. l. instru-
menta. quæ sūt
illa, ibi habes.
Alienatio.
a testatore.

SYL.

Si grex.
CASVS.
Reuocabatur i
dubium legato
gregis factō,
ex eo quod grex ad unam tantum uel paucio-
res oues redactus fuerat, an in remanentibus
subsisteret legatum, & uidebatur quod non,
quia ex quo non erat amplius grex. l. oues, ff.
de abige. & legatus erat grex. uidebatur extin-
ctum legatum contrarium respōdetur, quia
eo legato legatur quid totale, & ideo singu-
laris eius partes legatæ intelliguntur, & ideo
una sola ouis debetur ut hic. Nota, quod si
grex legatus ad unam ouem reducat, nihi-
lominus debetur. An uero hoc idem sit, quā-
do deficit grex ante mortem testantis, dispu-
tat late Prep. Senen. in l. q. §. casu. Item, quod
legatum uniuersale recipit augmentum &
diminutionem.

Si grex legatus
fuerit, & postea ad
vnā ouem peruene-
nerit, quod super fue-
rit, uendicari potest.
Item quid sit grex. Item domus ex qui-
bus constat.]
Si grex. Qui ex decem ouibus con-
stat, uel quatuor uel quinque porcis, ut ff.
de abigeis. oues.

ADDITIO. Tres autem homines con-
stituunt collegium. l. Neratius, ff. de uerbo.
signific.

SYL.

Ad unam ouem. sic. ff. quod cu. uni. l. si-
cut, §. si. & ff. eo. tit. l. si grege.

SYL.

Addetamen, quod grex ad unam ouem
reductus non est grex, & tamen collegium
ad unum reductum remanet collegium, di-
cto §. fina.]

Vendicari potest, ff. quibus mod. v. usufructus amitt. l. si. contra. Solut. facilius perditur legatum usufructus, quam proprietatis, ut argumen. ff. eodem titu. repeti. §. rei mu-

tatione, & ff. eodem. l. si grege in fi.

Adde, quod solu. glo. communiter tenetur
licet alias publice disponendo contrarium
tenuerim.]

SYL.

ADDITIO. Hoc verum est, quando est

Grege autem legato, f
etiam oues eas, quæ
post testamentum fa-
ctum gregi adijciun-
tur, legato cedere Iu-
lianus ait. Est t enim
gregis unum corpus &
ex distantibus capit-
bus, sicut ædium unum
corpus est ex cohæren-
tibus lapidibus.

Aedibus denique le-
gatis, columnas & mar-
mora, quæ post testm
factum adiecta sunt, le-
gato dicimus cedere.

tione continetur, ut homo, lapis Secundum,
quod ex cohærentibus constat, ut domus, &
armarium. Tertium, quod ex distantibus
corporibus, ut grex, & populus, ut hic, & ff.
de usucap. rerum mixtura, §. i. & ff. de rei ven-
di. in rem, §. at in ijs.

Cedere. Sed columna uel tignum do-
mus legari pure non potest, ut ff. de leg. l. l.
cætera. ne urbs deformetur. †

Si peculium. **CASVS.** Quæstio fue-
rat, an quod accederet, uel decederet peculio
legato, pertineret ad legatarium, & uideba-
tur dicendum quod non, quasi de eo peculio
testator uoluerit intelligere, quod erat tem-
pore testamenti, arg. l. si cognatis, ff. de rebus
pub. contrarium respondetur quia cum pe-
culium sit quid uniuersale, quamuis recipiat
augmentum uel diminutionem, tamen est
semper idem. Sed tunc quæsitum fuit, quid
de eo, quod contingit post mortem testato-
ris, & uidebatur quod cuicumque legatum sit
cum legatum cedat a morte testatoris, tale
augmentum uel diminutio spectaret ad hæ-
redem, sed contrarium deciditur in seruo, &
ratio est, quia quando datur libertas seruo te-
stamento, & sic directa, ita demum ei com-
petit, quando aditur hæreditas, & ideo pro-
prie propter commodum serui non dicitur
cedere nisi tempore aditæ. l. hæredem, §. fin.
ff. quando di. le. ced.

Nota, quod legatum peculij recipit aug-
mentum, & diminutionem uiuo testa-
tore.

Idem

relictus usufructus, ut gre-
gis, secus si sin-
gularum capi-
tum Ang.

Legato. Sic
ff. eod. l. grege.
fin. inf. §. prox.

Adde secus es-
se, si testator le-
get equos suos,

non enim de-
betur fœtu edi-
tus post testa-
mentum Ioa.

Dilec. de arte
testan. ut. de le-
ga. caut. 10.

Corpus ex
distantibus ca-
pitibus. Tria
enim sunt cor-
pora rerum.

Vnū quod v-
no spiritu, id-
est elementa-

† alias it.

SYL.

† Facit 3.
est, ff. ne
quid i lo.
pub.

Idem, quod augmentum peculij legati seruo, contingens post mortem ante aditam, cedit lucro serui. Item, quod dies legati peculij seruo cedit ab adita. Item, quod augmentum contingens ex rebus peculiaribus post mortem ante aditam spectat ad legatarium aliter non. Itē, quod uerbum, extraneus, diuersimode accipitur.]

a ¶ Legatum fuerit. seruo, uel extraneo.

* ¶ Peculium serui est, quod seruus domini permisso separatum a rationibus domini eis habet & administrat. l. de politi, ff. de pecul.]

b ¶ Peculio. Nam & futurum peculium legari potest, ut ff. de pecul. leg. l. ei quoque & facit ad hoc sup. prox. §.

c ¶ Legatario. eidemque manumisso. Accursum.

d ¶ Cedere. Notat tria tempora, ante mortem testatoris, & post, ante aditam hereditatem, item & post. In primo, tempore scilicet quo non inuenitur cessasse dies legati, omnes sunt legatarij pares. nam quicquid eo tempore acquirit seruus talis, ei, cui hoc peculium est legatum, acquirit, siue ipsi seruo, siue alij extraneo sit relictum, quia non cedunt legata, similiter in tertio scilicet sunt pares. In secundo distinguitur extraneus a seruo, ut hic. Nam quod legatum cedit extraneo a morte, hoc seruo ab adita hereditate, quia nec libertas sibi prius debetur, ut C. de cadu. tolle. §. cum igitur, & §. in nouissimo & §. libertatibus. Nam pura legata uel in diem certam relictā, a morte cedunt, nisi in sex casibus, ubi ab adita hereditate, ut C. de cadu. tollen.

¶ Et hæc vera. qñ di. lega. ced. l. 2. + inter quos legatum seruo dies ē cer manumisso relictum est unus, ut hic. Conditā an & rationalia uel in diem incertum relictā, ex die qñ si uero vel conditione existente cedunt, idest transmittuntur ad hæredes.

SYL. ¶ Adde hoc uerum in re de sui natura non sed in cer transmissibili, quia tunc transit ab adita, ut taan, sed in legato seruitutum personalium. l. si post

diem, ff. quan. dies leg. ced. & idem in realibus. l. receptum in fi. ff. com. predio. & in plu vt in die ribus casibus not. in d. §. in nouissimo.]

¶ Nam ante conditionem vel diem uenientem si decedit legatarius, non transmittitur, gatarij, hē

si manumisso peculium legatum fuerit, omne, quod ante aditam hereditatem acquisitum est, legatario cedere: d quia e huiusmodi legati dies ab adita hereditate cedit, sed si extraneo peculium legatum fuerit non cedere ea legato, nisi ex rebus peculiaribus auctum f fuerit. †

¶ Legata libertate non venit peculium, secus si manumittatur, & legato peculio non intelligitur legatum quod dominus debet.

aut quo ad petitionem, aut quo ad dominij translationem, de quo per doct. in l. 1. C. com. mun. de leg.

e ¶ Quia. Bona est ratio, si enim prius cederet, idem esset quod in extraneo. Est & alia ratio, ut ff. de pecul. leg. l. denique, §. si. ubi dicitur, quod uerisimile est, eum omne augmentum ad ipsum pertinere uoluisse cui &c. f ¶ Auctum fuerit. f. peculium.

¶ Peculium autem. CASVS. Dubitabatur, an legata libertate deberetur peculium, & uidebatur quod sic, quia seruo manumisso, non adimitur, remanet peculium, & ualeat argumentum de actu inter uiuos ad ultimas uoluntates, sed contrarium respondetur, & ratio ponitur in glo. in uersicu quamuis.

Not. quod arg. de contractibus ad ultimas uoluntates non ualeat, ubi est diuersa ratio. Item q, manumissio inter uiuos tribuit peculium, secus in ultima uoluntate. Item, q, in legato peculij seruo facto in dubio non continentur debita a domino ipsi seruo, ratione peculij.

Item, q, si legata est libertas seruo, si rationes reddiderit, censetur legatum peculium.

V 3 a Pe.

ut C. de cad. ro. pro puro, §. si autē. Nisi si extranei in tribus casib. vel hēdis, Primus, ut ff. d hē pro cō condi. & dem. dō natura cōditiones. Se li, sicut qñ cundus, ff. eo. est dies pe 1. l. 3. Tertius, nitus in ff. quando di. certa, sed leg. ced. si cum qñ oīo ē p̄finitione. extitura, Item uerbum, ut si sol, cedere, duas ha uel ante bet significa. Christus riones. i. incipe nascetur, re deberi, ut ff. hē pro pu de verb. signif. ro, scāna l. cedere. Item Ang. hic. cedere quantū ad transmissio nem, ut accipi tur, C. de cadu. talias fue tollen. per to. rit pecu tum, & in vtra lium.

¶ Adde, quod dicitur cedere quatuor modis, aut quo ad transmissionē aut quo ad obligationem,

SYL.

SYL.

a ¶ Peculium . Sic. C. de pecn. eius qui libe. me. l. 1.

b ¶ Quamuis. Cur tam varie? Respon. quia secundo casu scilicet quando inter uiuos, opera eius manumissor erat habiturus, unde conuersa donatio

presumitur, secundum lo. ut ff. mand. si vero non, §. inde Papin. (i) vel secundum P. propter praecutionem mortis, quia presumitur auferre, si potuisset, ut in authent. de trien. & semis. §. illud quoque ibi, Praetunul tu mortis angustiatu, &c. & C. qui testa. fa. pol. hae consultiissima, §. 1.

*** ¶** Istam q. late examinat Prapo. Senen. 6. quast. 8.

ADDITIO. (i) Istam rationem reputat inefficacem lo. Fab. hic, cum per manumissum debeant opera exhiberi filio nec nisi ex conuentione debeantur. l. 1. C. de oper. lib. & l. si operarum iudicio, ff. eo. unde dicit ipse. quod inter uiuos est maior affectio domini, quia se priuat dominio serui, & eius seruitio, quod retinere poterat, non sic ubi moriens dat quod sibi retinere non potest. Alias rationes uide per Ang. hic.

c ¶ Peculio legato. s. seruo, & etiam libertas fuit legata, aliud si extraneo, ut ff. de pecu. le. l. 6. §. si. & l. si Stichus. Accur.

d ¶ Petitionem. Nisi testator fuerit huius consuetudinis, ut redderet seruo quae sibi debebat, ut ff. de pe. leg. dominus Stichus, §. primo, in fi.

e ¶ Cum rationibus. Quasi diceret, si relinquo seruo libertatem rationibus ab eo redditis, eo ipso & peculium legare sibi videor.

*** ¶** Quia alioqui non posset seruus soluere de peculio suo, quae debet ex rationibus dominicis, nisi ei peculium legatum interpretemur, l. denique, §. interdum. de pec. leg.]

SYL. ¶ Adde, quod hanc glo. disputatiue reprobat Praposi. Senen. in 8. quastior. casus, colum. fina.

¶ Aliud econtra, si libertatem relinquo, & rationes reddere veto, quia non videtur legatum peculium, ut ff. de lega. 1. si seruus. vetitus.

Rationes autem reddere dicitur, quando amoto dolo & fraude reddit, ut ff. de fidei-

commis. libel. lege Thais, paragrapho Stichus.

ADDITIO. Et sic nota, quod remissio redditionis rationum non comprehendit reliqua, nec dolum, seu latam culpam sed scrupulosam tantum inquisitionem, secundum Ang. hic.

scripserunt, peculium videri legatum, cum rationibus redditis liber esse iussus est, & ex eo reliqua inferre. §.

Iura, & facta legari possunt. h. d.

¶ Tam autem corporales res legari possunt, quam incorporales, h. & ideo q. defuncto debetur, pot alicui legari, ut actiones suas hirs legatario praestet, i

pulosam tantum inquisitionem, secundum Ang. hic.

f ¶ Reliqua alias reliqua. i. alia, quae erant reddenda, reddere, cum iam quadam reddiderat uel etiam si nihil, ut ff. de verb. sign. l. ceterorum.

*** ¶** D. e. quod reliqua inferre est ex peculio persolvere, quae rationibus redditis apparebit seruum domino debere.

Nam appellantur reliqua, q.

facta collatione dati & accepti, soluenda restant. unde & reliquari dicitur qui as alienum integre non soluit, & reliquatores vectigalium, qui reliqua publico debent. l. Lucius Titius curator, ff. de admin. tut. & l. rescripto, ff. de mun. & hon.

g ¶ Inferre. Repte, iussus est.

¶ Tam. **CASVS** in regula tradita in rex, nostro non figuratur.

No. quod omnia tam corporalia quam incorporalia legari possunt.

Item, quod edictum de legatis est permissorium.

Item, quod qui legat quod sibi debetur, censetur legare ius, quod habet.

Item, quod si quis legat nomen debitoris, & postea exigat, censetur reuocare legatum.

Item, quod haeres potest grauari ad aliquid faciendum in fauorem legatarij.

Item, quod liberatio a debito alieno ualet.

h ¶ Tam autem. Incorporales, i. actiones, & seruitutes, ut sup. de reb. corpo. & incorpo. & ff. de leg. 1. l. 1. & l. cetera in prin.

i ¶ Praestet. Sine cessione tamen utiles habet legatarius, ut C. eodem lex legato. Accur.

ADDITIO. Nisi res sit litigiosa, uelliscepta. l. quicumque, & auth. nunc si haeres, C. de liti. secundum Ang. & not. quod quamuis directam personalem exercere non possit, nisi cedatur, poterit tamen exercere directam realem, quae, quia non ossibus affixa est, transfertur in eum directa via. l. lue. §. fin. cum l. seq. ff. de cond. furti, Ang.

a ¶ Nisi

SYL

a ¶ Nisi exegerit. Nam si exegerit, semper in dubio presumo uoluisse legatum extingui, ut ff. de adimen. leg. l. penul. §. h. & de libe. leg. non solum. §. liberatio. nisi probetur contrarium, uel quia debitor ultro obtulit eo non peren-

te, uel quia exa-
cta pro legata-
rio deposuit,
ut ff. de leg. 3.
l. fideicommissa
§. si rem.

*
¶ Synco-
pādam
naus. Al-
cia.

SYL.

b ¶ Are alie-
no liberare.
Nam utilita-
tem habet.

¶ Si generali-
ter. **CASVS**
per se patet, ra-
tio autem du-
bitandi colligi-
tur ex l. com-
prehensum, ff.
de contrahen.
emptio. quia in

¶ Cōco-
cū hoc, §.
inter cāte
ras, cum
glo. super
uerb. qd-
cūque ex
ira de re-
scrip.

Legatum
gnis an
ualeat.

dubio electio
debitoris uide-
tur. contrariū
deciditur ratio

nes sunt in glo. colligitur enim diuersitas
ex distinctione ipsius. Nota summarium.

a ¶ Res alia, ut equus.

b ¶ Electio legatarij. Et a principio, & ex
post facto, secundum B. ut hic, & ff. de leg. 1.
si seruus legatus, §. cum homo. Sed R. a prin-
cipio dabat electionem heredi, sed ex contu-
macia transferebatur in legatarium argu. ff.
de serui. si cui. & C. de solu. l. 1. Io. distinguit,
aut in genere generalissimo, uel subalterno,
ut si substantia, uel corpus, uel animal lega-
tur. quo casu non ualeat, cum festucam uel
muscam dando liberetur, uel in eo genere,
quod Dialectici speciem appellant, ut homo
& similia, & tunc subdistingue, aut habebat
in hereditatem seruos, & tunc legatarius eli-
git, dummodo non meliorem, (i) ut hic, &
ff. eod. l. 1. legato. l. respon. & l. qui duos, &
de opt. l. 1. 2.

SYL.

¶ Adde, quod ratio est, quia ex quo competit
rei uendicatio ad unum ex illis. l. huiusmo-
di, §. si cui homo, ff. de lega. 1. si non haberet
electionem, non posset ea agere.

¶ Aut non habebat, & tunc hæres eligit, ut
ff. de ul. tri. & oleo l. 3. l. 1. resp. & l. 3.

SYL.

¶ Adde, quod ideo est, quia ex quo censetur
legata res aliena, non uidetur electio legata-
rij, l. 2. ff. de opt. leg.

¶ Si autem testator ex certis reliquit in cer-
tum, aut ipse sensit de certo, (quod patet ex
presto nomine eius) & tunc eligit hæres, &
eius uoluntatem interpretatur, aut non sen-
tit, & tunc legatarius, eligit, ut ff. de le-
gat. 1. l. si quis a filio, §. si quis plures, & lege
qui dñs.

¶ Adde, quod eo casu secundum commu-
nem opi. hæres potest dare deteriolem, quia
dicunt hanc esse declarationem uoluntatis,
quæ de minimo intelligitur.

¶ In domo autem in genere legata, si habet
testator domos
vnam ex ijs eli-
git hæres, si
non habet, &
relinquit, detri-
sorium est le-
gatum, ut ff.
eod. si domus.
In fundo in ge-
nere legato dic-
non ualere le-
gatum, cum
unius digiti
possit fieri fun-
dus, ut ff. de iu-
re do. cum post
§. gener. & ff.
eo. l. 1. quod in
rerum, §. si quis
& l. locus, ff. d.
verb. fig.

¶ Hæres legatarij op-
tionis optare potest,
& pluribus in optio-
ne discordantibus, for-
te dirimitur. hoc di-
cit.

¶ Optionis legatum,
id est, ubi testator ex
seruis suis uel alijs re-
bus optare legatarium
iusserat, habeat olim
in se conditionem, e

cienda, quod aut haber fundos, & unum ex
eis legasse intelligitur, & ita intelligitur, §.
gener. aut non & procedat glo. nam ratio af-
signata non releuat, si præsumimus testato-
rem de uno suorum sensisse. non enim po-
terit hæres diminuere contra mentem te-
stantis.

ADDITIO. (i) Quia non est uerisimi-
le testatorem uoluisse id legare, quod non
fuiſſet in specie concessurus, sed ubi electio
est hæredis uel debitoris, poterit dari uilius,
dum tamen non sit omnino inutile, quia po-
tuit testator uel creditor cogitare quod da-
ret minus. Io. Fabr.

¶ Optionis legatum. **CASVS** sic figurari
potest. Quærebatur, an hæres illius, cui op-
tio relicta fuerat, posset optare, & uidebatur,
quod non, quia cum tale legatum habeat in
se tacitam conditionem, non uidetur quod
transmitti possit, cuius contrarium hodie
dicitur quamuis enim de rigore hoc esset de
iure antiquo, placuit tamen Impera. hoc cor-
rigere, ut plenius uoluntates defunctorum
implerentur, a quo etiam cautum est, ut plu-
ribus discordantibus fors ipsa sit arbitra.
Nota, quod legatum serui uel alterius rei,
quam legatarius optauerit, erat conditio-
nale.

Item, quod legatum conditionale non
transmittitur.

Item, quod dissensio plurium sorte diri-
mitur.

e ¶ Optionis legatum. Conditionem scilicet
si eligeret.

* ¶ Hæc interpretatio est ex l. 3. §. ultimo,
V 4 ff. qui

SYL.

SYL.

SYL.

ff. qui & a quibus man.]

a ¶ Et ideo. Bona ratio, ut C. de cadu. toll. §. fin autem.

¶ Adde, quod quamuis docto. hic reprehendant glo. decipiuntur, nam bene tacita, quæ inerat, si expri-

mat, non uitiatur quo ad transmissionem, tamen non sequitur, quod non sint aliqua legata, quæ habeant tacitam conditionem, quæ subaudiatur a l. quæ impediatur transmissione ut dicimus in legato annuo. l. in singulos. de annu. leg.]

b ¶ Ex constitutione. Quæ est. C. Comu. de leg. l. fina. in prin.

c ¶ In nostra constitutione. Scilicet prædicta.

d ¶ Eligere cupiente. Et alio aliud subaudi.

e ¶ Contra beneuolentiam. id est contra æ-

¶ Et hoc verum, quoniam dubium ex primitiis per iure, nec a l. deciditur, & discor-

dāt in p. iudicium sui, alias si ad p. iudiciū terrij iudex compellit ad concor-

dā aliquā p. cise, & a liq. causa tue, dubium autē super scā p. bōne di rimit, ut l. actor. C. de proba.

Ang. ¶ Et hoc verum, quoniam dubium ex primitiis per iure, nec a l. deciditur, & discor-

& ideo a nisi ipse legatarius uiuus optasset, ad heredem legatum non trans mittebat.

Sed ex constitutione b nostra & hoc in meliorem statum reformatum est, & data est licentia heredi legata-

rij optare seruum, licet uiuus legatarius hoc non fecerit. Et diligen-

tiore tractatu habito, & hoc in nostra c con-

stitutione additum est, siue plures legatarij ex-

titerint quibus optio relicta est, & dissentiant in corpore eligen-

do, siue vnus legatarij plures heredes sint, & inter se circa optan-

dum dissentiant, alio aliud corpus eligere d cupiente, ne pereat legatum, (quod plerique prudentum contra

* Adde, quod in iure rarum est, ut iudicium hoc per sortes admittatur, nisi cum res adeo perplexa incertaque est, ut alium exitum nō habeat, lege si duobus. C. com. de lega. & Bal. in l. meminimus, C. quando, & quibus quar. pars scribit, fortis locum non esse præterquam in casibus lege expressis. sane ubi agitur de præiudicio terrij, palam est rem forte non dirimi, gl. in uer. partes, §. i. sup. de satisfd. tut. quam doct. ibi & in d. l. si duobus, communi ter sequuntur.]

g ¶ Sententia, ut tamen cæteris æstimationem præstet suarum partium, ut C. com. de leg. l. si. in princ.

¶ Legari autem. **C A S V S** non figura-

tur nisi literaliter in tam generali regula. beneuolentiam e intro ducebant) fortunam esse huius optionis iudicem, & forte f hoc esse dirimendum, ut ad quem fors peruenerit, illius sententia g in optione præcellat.

¶ Illi possunt ex titulo legati capere, qui possunt heredes institui. Ang.

¶ Legari autem illis solum h potest, cum quibus testamenti i factio est.

¶ Incertæ personæ legari, libertas dari aut tutela non poterat, nisi esset incerta de certis: ea tamen soluta non repetebant. hoc dicit.

¶ Incertis vero personis, neque legata, neque fideicommissa olim relinqui

nire, ff. de verb. sign. & deportatus, licet naturaliter uiuat tamen perdit ea, quæ sunt iuris ciuilis, l. i. §. pen. ff. de contratu.

¶ Item in metallum damnatus, ut ff. de ijs, quæ pro non scrip. ha. l. si in metallum.

¶ Rationem assignati bi text. quia efficitur seruus pœnæ, non Cæsaris.

¶ Item seruus de adulterio cum domina commisso accusatus ut sup. de hæ. insti. §. 2. Item collegium, nisi probetur licitum, ut C. de hæ. re. insti. l. collegium. Item incestuosi, ut in auth. quib. mo. na. effi. sui, §. ult. col. 7. Item heretici maioris hæresis, ut C. de hæ. l. manichæos. Item apostata, ut C. de apost. 2. qui sanctam. Item mulier nubens, inf. annum a tempore mortis mariti, & in auth. de nup. §. soluto, ver. & qui uero prioribus.

¶ Ad-

S Y L.

S Y L.

S Y L.

¶ Adde, quod hodie hoc est correctum. e. si. de secun. nup.

* Adde, quod supramemorata persone si eis legetur, non viciantur rem legatam tametsi ex errore facti putauerint se legitimo. l. nemo. vbi gl.

de vluca. pro legat. quod latius comprobat Ang. Pinel. doctiss. C. l. u. sitant. in sub. C. de donna. sub n. 483.

¶ Incerta.

non figuratur, quia ius antiquum corrigitur. Not. quod legatum incerte persone non valebat de iure antiquo etiam i. milite. Item, quod incerta persona ex dicitur, quod incerta est testatori, licet alijs ex post possit fieri certa. Itē, quod hoc erat etiam in libertate. Item, quod incerte de certis & olim & hodie recte legatur. Item, quod licet qd.

meu pene non possit cogi ad matrimonium contrahendum, potest tamen iniuriari spelucti. Item, quod licet heres civiliter olim non teneretur ex legato facto incerte persone, tamen obligabatur naturaliter: & ideo non dabatur repetitio soluti.

a. Concessum erat, Hodie contra etiam ante legem Grecam inferiorem, in pauperibus. vi C. de episc. & clericis. l. id quod.

ADDITIO. Tu dic, quod aut incertitudo est in persona legantis: & valet legatum, quia hereditio iunctum intelligitur: aut in persona legatarij, & tunc aut certificanda ex futuro euentu, aut non: primo casu valet, etiam si erat incerta de incertis, vt leg. si quis ita scripserit, digest. de re. dub. Secundo casu valet, si per leg. certificatur, vt l. id quod Cod. de episcopis & clericis, sed de hoc vide Ang.

b. Nam nec mites. Cuius scilicet militis voluntas seruatur pro lege alias, vt C. de testamento militati. l. i.

c. Designati essent. In calend. Ianuarij fortiebantur, id est incipiebant honores admini-

strare, & ante per tres menses designabantur vt ff. de condit. & demon. l. Publius. & C. de ma. muni. l. i.

d. Libertas. Posse dari. Vt dicat ita. Num liberum esse volo, qui Capitolium iurino

ascenderit, vel simile fecerit: vt supra proximo §. incertis. Vel Stichum liberum esse volo, cum habeat duos Stichos, vt ff. de manu. testam. cum ex pluribus.

e. Seruos liberari. Sub certa f. vero demonstratione, id est, ex certis personis incerta persone recte legabatur, veluti: Ex cognatis meis, qui nunc sunt, si quis filiam meam uxorem duxerit, ei heres meus illam re dato.

¶ Incertis autem personis legata vel fideicommissa relicta, & per errorem soluta, repeti non posse, sacris constitutionibus cautum erat.

Sic ff. de leg. prestat. l. 3. §. hoc amplius, l. digest. de legat. l. i. si seruus legatus, §. huiusmodi, l. digest. de reb. du. l. quidam, sic ff. eod. l. i. leg. 10. §. 1. g. Incertis. R. peri non posse. quasi naturale debitum, vt ff. de condit. indeb. Iulianus, in fin. & l. frater a fratre, & l. si id, quod dominus in fine.

* Nam naturalis obligatio licet sit inefficax ad exigendum, impedit tamen soluti repetitionem. l. si fideiussor. §. fideiussor, ff. de fideiuss. Potro regulariter fideicommissum vel legatum indebitum, per errorem facti solutum repeti posse, explorati iuris est. l. fideicommissum, C. de cond. indeb.

¶ Posthumus quoque. **CASVS** similiter non figuratur, cum ponatur correctio, iuris antiqui, de quo iure quare non posset institui posthumus, summe laborant Doct. in l. Gallus in princip. ff. de liber. & posthum. solum loco casus aduertendum puto ad verficul. posthumus autem alienus, quia quicquid dicunt Doct. sensus illius est, quod ille posthumus alienus institui non potest, qui

ascenderit, vel simile fecerit: vt supra proximo §. incertis. Vel Stichum liberum esse volo, cum habeat duos Stichos, vt ff. de manu. testam. cum ex pluribus.

e. Seruos liberari.

ADDITIO.

Aduerte, quod in aliquibus libris legitur illa clausula. Tutor quoque incerte persone dari non potest. quam non inuenies in emendatis codicibus, & si ea, que sequuntur in text. & glo. diligenter perspexeris, profecto eam protus superuacuum iudicabis.

e. Sub certa.

qui in vtero eius est, quæ de iure vxor esse nō potest, non testantis, sed illius ex quo concepit. & ratio est, quia quamuis possit filio incestuoso vel spurio alterius relinqui. l. i. C. de na. lib. hoc verum, quando iam natus est: sed qñ est ad-

huc in vtero, quia necessario instituens mouet contēplatione parē tū, cēset cōseq. a prē. l. sed si plures. §. in ar rogato. ff. de vulg. & pu. vbi Areti. vnde si-

Posthumus alienus quot modi iudicatur, declarat Alcia. lib. 3. Pari. c. 2. & li. 9. Pater. cap. 1. Item vi- deas pro intelligē- tia istius §. alias le- gatori.

cut nō potest consequi a pa tre, ita nec ab alio mediāte prē & intuitu ipsius: & ita alias dicebam disputando, q̄ uis inuenerim quosdā mod. postea idē sen- sisse. No. quod olim posthu- mo alieno le- gari non pote- rat. Item, qui dicat posthu- mus alienus. Item, quod ho- die incerta per- sona potest he- res institui, & ei legari. Itē, q̄ illud euidenter apparere dī, quod cōstat ex lectura alicuius rei. Itē, q̄ tutor incertus nec antiquo nec no- uo iure dari pōt. Item, q̄ posthumus alienus de iure prætório olim institui poterat.]

a ¶ Legabatur. Sed nec instituebatur iure ci- ui. vt ff. de li. & post. l. gallus, §. ille casus.

¶ Adde, quod de iure ciuili antiquissimo, l. 12. tab. solum institui poterat posthumus fu- turus suos tempore testamenti, vt hic. Fuit postea tempus C. Aquilij, quo concessum est institui posse posthumum futurum suum tempo. e. mortis. Secutum est tēpus primi ca- pitis, l. Vell. quo inductū est institui posse il- lum, qui testamenti tēpore erat alienus, tem- pore mortis erat futurus suus. Quartum tē- pus fuit, lul. Iurecon. quo conceditur institui illū, qui tempore testi est alienus, & nascitur non suus, sed ex post facto esset suus, succe- dendo in locū præcedentis. Quintum tēpus est iuris prætōrij, quo alienus poterat insti- tui, & habebat bon. pos. Vltimum tempus est constitutionum, quo indistincte potest insti- tui etiam non futurus suus.

b ¶ Suos, scilicet quondam ante emancipa- tionem, vt sequitur,

Hodie posthumus alieno relinqui potest, nisi in vtero eius sit, quæ iure vxor esse nō potest: tutor aut incertus nec hodie dat. h. d.

¶ Posthumus quoque alieno inutiliter antea legabatur. a Est autem alienus posthumus, qui natus inter suos b hñst testōris futurus c non est. Ideoque ex emanci- pato filio conceptus ne- pos, extraneus erat po- humus auo.

¶ Sed nec d huiusmo- di species penitus est si- ne iusta emendatione relicta: cum in nostro

* ¶ Eruditiores hunc tex. ita interpungunt, qui natur, inter suos hæres & cat. quali dice- re velit, quod posthumus alienus, (qui ex- traneus quoque posthumus hic appellat) is est, qui cum nascetur, non est futurus suus

Codice cōstitutio e po- sita sit, per quam & huic f parti medemur, non solum in hæredi- tatibus, sed etiam in le- gatis & fideicommis- sis: quod euidenter ex ipsius constitutionis le- ctione clarescit.

¶ Tutor autem nec per nostram g constitutio- nem incertus h dari de- bet: quia certo iudicio debet pro tutela quis uæ potestati i canere.

¶ Posthumus aut ali- enus † hæres institui, & antea poterat, k & nūc potest: nisi in vtero eius sit, quæ iure no-

in vtero. propter dubiū natiuitatis, neque est nouum. posthumum dici qui adhuc in vte- ro est. l. cum pater de neg. gest. l. si nemo. §. te- stamento. de test. tu.

c ¶ Futurus, s. hæres.

d ¶ Sed nec q. d. non solum in posthumus, sed omnia supra dicta ab illo, §. incertis. cor- recta sunt, vt arg. ff. eo. 3. l. hoc legatum. j re- spon. & l. ea tamen.

e ¶ Constitutio. Quam non habemus.

f ¶ Huic. s. posthumus,

g ¶ Tutor autem. Per nostram cōstōnē. f. Legē q̄ supradictam cōstitutionem Græcam, nec ve- teri iure, vt ff. de test. tu. tutor incertus.

h ¶ Incertus, vt si ita dixit, illum tutorem do, qui prius de Tuscia venerit, nec incertæ personæ datur, vt ff. de testa. tu. l. tutor ita.

ADDITIO. Et est ratio secundum Ioan. Fabr. quia quamuis postea certificetur, tamē poterit venire talis ribaldus, quod pupillo prouisum non erit, contra id, quod iura in- tendunt, incertæ tamen personæ post certifi- canda testamentarius dari potest non dati- uus, vt hic per eum.

i ¶ Posteritati. id est, filiis.

k ¶ Posthumus. Poterat. f. de iure prætório, non

hæres testato- ri. sanē appa- ret tex. loqui de concepto, nōdum nato posthumus. hoc innuit ver- bum, concep- t⁹, & exceptio posita in ver- si. posthumus au- tem alienus, ibi, nisi in vte- ro eius sit &c. iuxta dictum vulgatum, q̄ exceptio debet esse de regula. comprobatur etiā ex eo, quia collocat⁹ fuit inter incertas

personas, qd † In hunc locū vide- ritur. Alci. li. 9. quoque, osten- dit, & diserte Alij autē sunt qui i- telligunt hūc locū dici potest in- incerta persona: mo pror- sed dū geritur sus alie- no in qui nō est ex posterita- te.

Legē q̄ scribit Al- cia. lib. 6. Pater. ca. 14.

non civili, ut inf. de bon. poss. r. respon. contra. et ff. de liber. & posthum. l. gallus §. illa. Accursius.

ADDITION. Sol. ibi loquitur in posthum. mo alieno tempore testamenti nato, non suo, qui postea succedendo in locum primi sui efficitur: hic vero etiam in eo, qui nunquam efficitur suus. Angel.

a ¶ Nostro. i. Romano.

b ¶ Non pot.

¶ Ant. Au Sed est illa, quae in lib. 3. vxor esse non emend. c. potest. Respō. 8. scribit multae sunt illae abun- lae, quae vxores dare vocē esse non possunt. agnomi- sua. ut sup. de ne quod nup. diximus, & Theo- §. si aduersus. philus sē C. de iec. nup. sit. l. 4.

SYL. Si quidem in noīe. **CASVS** Quarebatur, an error noīis vitia- ret. ratio dubitationis esse poterat in certitudo cuius contrariū deciditur ratione assignata in tex. Not. q. error nominis legatarij, vel haredis, si de corpore constet, non vitiat. Item ibi, seruatur: & recte quod non sufficit aliquid esse consuetum, nisi sit bonum. Item, quod nomina sunt imposita ad dignoscendum homines. Item, quod non curamus de modo dummodo sequatur effectus.

c ¶ Si quidem. sic. C. de testa. l. si in noīe.

d ¶ In nomine. Nomen est genus, sed ponit hic pro specie sui: ut Albertus, quod dicitur proprium personae nomē. Cognomen, quasi commune cognationis nomē: ut Asinellus. Praenomen est quod causā dīxā ponit: ut si sint duo Tullij, & vni super addatur, Marcus, & dicatur Marcus Tullius. nā Marcus est praenomen. Agnomen est quod imponitur ab euentu: ut Africanus, qui vicit Africam: Alemanicus, & Gothicus, ut sup. in rubr. proemij huius libri.

e ¶ Hae explicat plene Alc. li. 4. Dispū. c. 1. ostendens propire apud latinos nomen referri ad familiam. cognomen propriam esse cuiusque hominis appellationem: praenomen, quod nomini gentilio praenominatur. Et in M. Tul. Cic. Cicero esse proprium nomen. Tullius cognomen M. praenomen.]

f ¶ Valet legatum, sic, si, licet petat, l. certū,

& Cod. eodem. l. si fortidianum.

g ¶ In haredibus, scilicet si erit in eorum nomine.

h ¶ Intelligentur. scilicet ad testatore: & hoc in proprijs. In appellatiuis distingue secundū loā.

i ¶ Nihil interest. h

Falsa oemonstratio non valet legatum.

¶ Huic proxima est illa iuris regula, falsa de monstratione ¶ legatū non perimi: velut, si quis ita legauerit, Stichum seruum meum vernā i eo lego. Licet enim non verna, sed emptus sit: si tamen de seruo constat, vtile est legatum. Et econuenienter, si ita demonstraerit, Stichum seruum, quē a Seio emi. sitque ab alio emptus, k vtile est legatum, si de seruo constat.

h ¶ Nihil interest. vnde liber homo sibi nomen mutare potest, licet seruus non possit, ut C. de mu. no. l. i. ff. de falsis, l. falsi.

i ¶ Huic proxima. **CASVS.** in huiusmodi regulis non solet figurati: ratio tamen dubitandi erat, quia cum demonstratum sit aliquid falso, videtur, ea demonstratione non existente vera, cessare voluntas testantis. cuius contrarium dicitur ex eo, quia rei satis demonstrata frustra adiicitur demonstratio, & superflua adiectio non vitiat. l. i. C. de rei vxoriz actio. Not. summariū. Item, q. relatiū, quis vel qui. adiectum praeterito tempore facit demonstrationem.]

j ¶ Vernam. Verna est seruus ex ancilla testatoris natus.

k ¶ Intelligē hunc textum secundum exempla, hoc est, cum certa aliqua species legatur. nam si generi falsa demonstratione apponatur, aliud est: ut si dicat testator, lego vxori vestes, quae eius causa comparauit. etenim legatum non valet, si nullae vestes, eius causa comparatae sunt. l. Quintus, i. ff. de auro & argento legato.]

l ¶ Emptus. idē & si non emit, ut argum. ff. de vfuc. nunquam. §. si. secus in ventitione, ut ff. de contrahen. empr. si quis fundum.

¶ Adde,

an patum erret, ut si libros membranas appellet: quo casu valet, maxime cum fuerit consuetus sic appellare, ut ff. de leg. 3. l. librorum, §. qd iamē Cassius. an multū erret, & tunc cōita, ut ff. eo. ti. l. 4. & de sup. leg. l. i. ab eo. in medio legis.

¶ Aede, quod vera ratio differentiae est in l. quoties in fi. princ. de harr. institut. & dic q. data paritate terminorū non est differentia: quia in proprio, si constat de corpore, valet alias: idem est in appellatiuo, glo.

¶ Cōcor. c. quia circa, cum glo super verbo falsa, extra de cōfess. & assu.

SYL.

Verna quid sit.

SYL.

SYL. ¶ Adde, quod resolutio esse solet, quod aliud est in contractibus procedentibus ex mera liberalitate, in quibus procedit hic rex. aliud in vltro citroque obligatorijs: in quibus procedit contrarium.

¶ Longe magis. CASVS sic figurari potest. Quærebatur, an falsa causa adiecta legato vitaret: & videbatur quod sic: quia cessante ratione legari videbatur cessare legatum, contrarium tamen deciditur ea ratione, quia talis causa non est finalis: (hoc enim imperat dicere quod dicunt Doct. Legato non coherere) secus autem si esset finalis. l. 2. ff. de dona. Ideo autem conditionaliter adiecta vitiat, quia tunc non ponitur aliquod

certainum, sed dubium, & incertum, quamvis apponatur verbo præteriti vel præsentis temporis: ideo voluntas pendet ab ea, secundum Barto. in l. demonstratio. §. quod autem ff. de condit. & demon.

Not. quod falsa causa non vitiat legatum, nisi si sit posita conditionaliter. Item, quod valet argumentum de falsa demonstratione falsam causam.]

¶ Magis. Ideo dicit magis, quia verba falsæ demonstrationis sunt de substantia ipsius legati: ut cum dico, Stichum vernam do lego. sed verba falsæ causæ non ita.

SYL. ¶ Adde declarando glo. quod demonstratio non significat substantiam legati: quia plerumque significat accidens: sed intelligas de substantia, id est apponuntur a testatore ad demonstrandam substantiam, id est corpus ipsum rei legatæ, & sic causam materiale: sed verba causæ apponuntur ad denotandum finem, quo fuit mortuus testator: & ideo legemini vitiat falsa causa, si quidem importat finem impulsivum.]

Item quia causæ legandi non coherent legato, ut ff. de condit. & demonstrat. cum tale. §. falsam causam. (i) Item quia hic donate præsumitur, ut ff. de cond. inde. in summa. §. id quoque.

ADDITION. (i) Puta quia de necessitate

dispositio non consequitur ex causa, alias secundum conditionem.

¶ Sed si conditionaliter. No. conditio per, si, apponitur, & per, cum, ut hic, & ff. de condition. inde. qui promissit. & ff. de verborum

obligat. quodcumque §. non solum. nisi in casu, ut ff. de tut. l. muto. §. sub conditione. Modus p, ut, ut C. de ijs

Modus, quæ submo. l. 2. Causa per, Causa, quia, ut hic.

Demonstratio fit ostendendo aliquid, quod non est. ut sup. proximo. §. & ff. eod. si sic. §. in præte- 1. Circa hæc quatuor sic dicuntur: unde Falsa causam non nocet, ut hic. Conditione no- cet, si deficiat, hnt, cura ut hic, & ff. si cert. petat. cum ad præsens, & l. itaque. Modus idem quod conditio ope-

¶ **Seruo hæredis pure non recte legatur, etiam si postea alienetur, secus si sub conditione. Legatum vero domino serui valet, si tempore aditæ in alterius potestate sit. h. d.**

¶ An seruo hæredis recte legemus, quæri-

ratur: excepto quod id, quod datur sub modo, etiam ante, quam modus impleatur, petitur cautione tamen interposita de modo implendo: quod non est in conditione, ut ff. de condi. & demonstr. qui hæredi. §. si. & de ann. lega. l. liberto, §. Lucius. & ff. eo. 3. si tibi. In demonstratione fingne, ut ff. eod. si sic. §. 1. & l. non quocumque Accur.

¶ An seruo hæredis. **C A S V S.** Quærebatur, an utiliter seruo hæredis legaretur? & videbatur dicendum, quod si tempore mortis testantis esset seruus alterius, valeret: quia tunc consistere posset: & cum possit dari casus, quod sit utile, videtur a principio etiam valere, ut in secundo casu dicitur, sed respondetur contrarium: quia alias dominus reperiretur hæres: & legatarius: quod esse non potest: nam a semetipso legari non potest, l. & quidem, ff. eodem. 1. nec conualidatur tale legatum, quia Cato habuit pro absurdo, quod legatum purum penderet a casu. scilicet quod testator superuixerit. Ideo autem deciditur contrarium in legato facto domino serui, quia si tunc decederet testator, inueniret acquisitionem domini ubi quiesceret, quia non reperitur in domino aliqua repugnantia, ut in primo casu, cum non reperiat illum hæredem: & ideo regula Cætoniana non habet locum.

¶ Inu-

SYL.

a ¶ Inu-

a ¶ Inutiliter, sic C. de neces. fer. hæred. insti. l. quidam. §. illo. contra, Sed ibi non imponitur necessitas dandi. Vel alimentis loquitur, ut ff. de ali. & cib. le. seruos. ¶ nam cum sit puerum, a morte testatoris cedit, ut C. de cadu.

¶ Vel dic secundum tol. §. cum igitur. & domini quod ibi non ex persona testatoris leserui acquiritur, ut supra p. seruo pro quas p. nob. prio, hic acquirit. §. item vero ser. quod serui. (a. uo h. d. is. l. ias est, §. item vobis acquiritur quod serui.) sed idem dominus erit hæres: ergo si valet legatum quia idem non potest esse hæres & legatarius, ut ff. de legat. l. l. legatum est, §. i. Accur.

¶ Et sic ab iniunctio non valet tractu temporis non cōualefcit. simile in c. 2. cū gl. fin extra de eo qui duxit in matrem, q. polluit per adult.

ADDITIO.

Quod est uelut, si legatur sine libertate seruo testatoris vel hæredis: secus si alieno, quia cederet ab adita hæreditate: nisi

si dies mortis & aditionis esset idem, ut l. si optio. ff. de opt. le. quando vero cum libertate, cedit uel a die competentis libertatis, si sit sub conditione relicta: uel ab adita hæreditate, si utrunque sit purum, ut §. in nouissimo. C. eo. ti. de cad. tol. Ang.

b ¶ Legari. Propter confusionem hæredis & legatarij, quia eadem persona sibi ipsi debere non potest.

c ¶ Nec quicquam proficere. quia actus morientium non possunt esse in suspensio, ut ff. commu. prædi. l. si. & propter regulam Catonis, quæ sequitur.

SYL. ¶ Adde hoc verum in simplici voluntate defuncti, quæ non potest stare in suspensio: secus in actu ex coniecturata mente defuncti. l. i. §. si pendeat, ff. ad Macedon. Item in executione ultimæ voluntatis, quæ potest stare in suspensio. l. hæres quandoque. ff. de acquir. hære. Item procedit regula post aditam, non ante, secundum Bar. in d. l. si. in fin.

d ¶ Exierit. Seruus legatarius.

e ¶ Quia quod &c. hæc est: regula Catoniana.

f ¶ Valere. Exceptis quibusdam casibus: ut cum res tua sit tibi legata, & ante mortem testatoris alienata,

g ¶ Non sit. Nam si est adhuc seruus, non valet legatum, alias valet: sic ff. ad l. Falc. l. si a seruo.

h ¶ Apud eum. Id est, apud eundem. s. dominum qui sit hæres per seruuum: quia adhuc non est. Accur.

i ¶ Hæres, hoc est dicere, mortuo testatore statim post testamentum, non statim dñs serui erit his per seruū, & legatarius per se & ita non erit apud eū. i. eum de h. d. e. h. d. itas & legatum quod erat superior. §. in mo ad hoc, ut sit h. s. per seruū, duo precedere oportet iussu dñi: & obediē tiam serui: & interim seruus conditio poterit variari: sed legatum tantū interim habebit dñs, sunt ergo separata hæreditas & legatum interim, cum legatum apud nullum, donec seruus vel manumissus, sibi, vel iussu alicuius domini eam adeat.

k ¶ Intelligitur. nam nemo est hæres adhuc, cum & domini iussus, & serui debeat sequi voluntas, ut C. de hæred. institut. cum proponas.

¶ Adde & declara hoc verum in directa institutione, secus in obliqua, & fideicommissaria. l. seruo iuro. ff. ad Trebel. & ratio est. quia iura querenda non queruntur nobis, per seruos, sed bene iura querita prosequendi ius & ideo aditio, quæ est ius querendi, non queritur, secus in restitutione, quæ est iuris queriti executio.

¶ Et licet hæreditatis dies cedat ea adita, tamen legatum a morte testatoris cedit, ut C. de ca. to. §. in nouissimo unde apud dominum erit legatum, sed hæreditas apud nullum, quæ poterit esse vel apud hunc, vel apud alium, si alienabitur, scilicet seruus prius ut sequitur.

l ¶ Legatarij. Qui & dominus est.

¶ Ante h. d. is. Casum figurare non expediret in l. corrigente. rō. n. dubitandi assignatur in tex. videlicet quia caput & fundamentum totius testi est institutio, sine qua quicquid factum erat,

i ¶ Hæres, hoc est dicere, mortuo testatore statim post testamentum, non statim dñs serui erit his per seruū, & legatarius per se & ita non erit apud eū. i. eum de h. d. e. h. d. itas & legatum quod erat superior. §. in mo ad hoc, ut sit h. s. per seruū, duo precedere oportet iussu dñi: & obediē tiam serui: & interim seruus conditio poterit variari: sed legatum tantū interim habebit dñs, sunt ergo separata hæreditas & legatum interim, cum legatum apud nullum, donec seruus vel manumissus, sibi, vel iussu alicuius domini eam adeat.

Seruus hæres institutus non acquirit dño, nisi duo concurrant.

Legati dies cedit a morte testatori

SYL.

erat inualidum reputabatur. Corrigitur tamen hoc per Iustin. ratione expressa in hoc textu quia incongruum videtur, potius ordinem scripturæ inspicere, quam voluntatem testantis. alia ratio potest assignari, quia, cum testamentum

voluntate sit individuum, l. Peditus, ff. de arbit. non est dare i eo pri⁹ & posterius, quia omnia v-nico puncto clauduntur, licet in scriptura sit ordo. Nota institutio nem esse de for ma substantia li testamenti. Item, q^o ordo scripturæ contra voluntatē testantis non

† Concor. attenditur. Itē cum hoc q^o libertas est rex. c. ray favorabilis.]

Idus a ¶ Legaba-
gl. sup tur. aliud in tu
ver. lega- tutore etiam
uit. prope olim, ut supra
fin. extra qui. da. tu. pos.
de testa. §. ad certum.

SYL.

¶ Ratio autē iuris antiqui erat, qui lega ta debebant capi de masu hæredis, ideo debebat instō præcedere, quod f. erat in tutela. ** Adde, quod vero propius est idem fuisse in tutore etiam olim, quia ratio iuris antiqui relata in hoc tex. est generalis, & ita convenit tutelæ sicut legatis, parique modo & ratio iuris noui, quod scilicet attendi non debeat ordo scripturæ, sed testatoris voluntas, nec moueat coniectura, quam facit glos. ex d. §. ad certum. forte quia ibi nulla fit mentio correctionis ut hic, cum ante compilatio nem institutionum fuisset iam hoc dispositum per ipsum Iustin. ut hic testatur, unde n̄ erat amplius necessaria mētio correctionis. h ¶ Fundamentum. Cum sine illa nullum dicatur, ut ff. de iure cod. l. si. & inf. tit. 3. §. in primis & ff. de ijs quæ in test. dele. l. pen. ibi, Calohurnius.

Ordo scri c ¶ Scripturæ ordinem. Not. ordinem scri-
pturæ an pturæ non seruandū, sic ff. de sol. non enim.
fit seruan Sed contra argu. ff. de fideicom. lib. l. genera
lus. liter, §. quid ergo. & in authen. de hæred. & Falc. §. inordinatum.]

** Ordo scripturæ attendendus est, ubi non apparet de contrahentium. Et ideo voluit Ang. in d. §. inordinatum. ver. etenim. quod si in eodem instrumento, bona sunt obliga-

ta primo Titio, deinde Seio, hypottheca Seij censetur posterior propter ordinem scripturæ, quia prior in ordine scripturæ est prior, tempore, secundum Bald. in l. aduersus. C. de fur.]

putauimus, scripturæ ordinem c quidem sequi, (quod & ipsi antiquitati vituperandū fuerat visum) sperni autem testatoris voluntatem, d per nostram constitutionem, e & hoc vitium emandauimus : ut liceat & ante f hæredis institutionem, & inter medias g hæredum institutiones legatum relinquere, & multo magis libertatem, cuius vsus fauorabilior h est.

¶ Hodie ante & post mortem hæredis & legatarij & pridie mor-

stitutio, & nisi præcedat, non valet. l. hac cō sultissima. C. qui testa. fa. pos. vbi Cyn. & alij hoc tenent. ut refert Bart. Ccep. cant. 90.

g ¶ Medias. Quia primum instituit hæredem & postea legauit, & postea alium hæredem instituit, & ita legat inter medias hæredum institutiones.

h ¶ Fauorabilior est. Nisi iu duobus casib⁹ ut ff. de man. resta. cum ex pluribus, & de le. 1. si quis a filio, §. pen. & ad Treb. si patroni, §. qui fideicom.

¶ Adde, quod dum doc. dicitur, quod l. cū ex pluribus. non facit, dic quod probat, quia ibi pariter vitatur legatum libertatis : sicut quodlibet aliud cuius contrarium videbatur bene verum est, quod tex. in §. pen. non facit, quia in certitudo est in te legata : quo casu electio est hæredis, si testator sensit de certa : sed in casu. dict. l. cum ex pluribus. incertitudo est in persona legatarij : quo casu quando constat, quod testator sensit de vno solo, & ille incertus est, legatum fit inutile, siue legatum sit libertatis, siue alterius, rei. si vero constat testatorem velle pluribus debere, nec potest nisi vni, tunc forte dirimitur. Item dum doc. similiter dicunt text. in l. si patroni : non facere, dic quod glo. ita induxit.

d ¶ Volunta-
tem. Repete,
vituperandū
erat.

e ¶ Constitu-
tionem. Quā
non habemus
secundū. Vel
dic verius, q^o
loquitur de ea,
quæ est in C.
de testa. l. am
biguitates. &
quod ibi dicit
non ex mente
referas ad alia
non ad hunc
ordinem.

f ¶ Ante hæ-
redis institu-
tionem. Quia
primo potest
legare rem, &
postea hæredē
instituere.

* ¶ Adde, q^o
hodie quoque
in testamento
cæci requirūt,
quod præcedat
quod præce-
dat hæredis i-

Libertas
fauorabi-
lis est.

xit: si cogitur primus fideicommissarius a secundo, quando est retenturus quarta, cum tractet de commodo pecuniario, multo magis erat cogendus, quando habuit libertatem, quæ est inextimabilis.

¶ Post mortem.

S Y L.

CASVS nō figuratur, cū sumus in iuribus coetigentibus: dubitationem autē faciebat i^o antiquum: ratio vero decidendi allegatur in text. ex quo. n. ex æquata sunt legata fideicommissis, inconueniens erat hanc inter ea differentiam remanere. Nota fideicommissa & olim & hodie heriposse post mortem hæredis vel fideicommissarii, & idem esse hodie in legatis, quamuis olim fuisset contrarium: verū tamen aduertendum puto, quod non pariter valēt. Cū morietur hæres, & Cū morietur legatarius. Primum enim est conditionale propter possibilitatem præcedentiæ legatarii: secundum est purū, quia non conditione sed mora suspenditur ita declarat text. in l. hæres meus, ff. de cond. & demon.

a ¶ Correximus, vt C. vt acquir. ab hæred. & contra hæred. l. 1.

S Y L.

¶ Aduerte, quia ibi non corrigitur, sed recitatur correctio. vt hic: originalis autem correctio ponitur in l. scrupulosam. C. de contrah. & comm. stip.]

b ¶ Legatis. in stipulationibus idem [vt di. l. 1. C. vt ac. ab hæred. & contra hæred. Caue tamen, quia legatum sic incipit ab hærede vel hæredi deberi, quod primo nullo modo fuit: sed stipulatio fuit, licet inefficax, vt ff. de euc. qui a pupillo, & l. si per imprudentiam, §. non mirum.

uis ipsorum legati potest. Aret.

¶ Post mortem quoque hæredis, aut legatarii, simili modo inutiliter legabatur: veluti si quis ita dicat, Cum hæres meus mortuus fuerit, do lego. item, Pridie, quam hæres, aut legatarius morietur. Sed simili modo hoc correximus, a firmitatem huiusmodi legatis^b ad fideicommissorum similitudinem præstantes: ne in hoc casu deterior causa legatorū, quā fideicommissorum, inueniatur. c

¶ **Hodie potest pænæ nomine legati, & legatum transferri, vel adimi, nisi præcipiatur aliquid impossibile, vel legibus interdictum, vel probrosum. Ang.**

¶ Pænæ quoque no-

¶ Adde, quod quamuis alibi contrarium sentiat gl. & multi seq. tamen pro opin. glo. hic est casus in l. si quis sponderit, C. de contrah. & comm. stip.

e ¶ Inueniatur. vt ff. cod. l. 1. & supra eodem titu. §. sed non vsque.

mine inutiliter antea, legabatur, & adimebatur, d vel transferabatur. Pænæ autem nomine legatarius videtur quod coercendi hæredis causa relinquitur; quo magis aliquid e faciat, aut non faciat: f veluti si quis ita scripserit. Hæres meus, si filiam suam in matrimonium Titio collocauerit: g vel ex diuerso, si non h collocauerit, dato decem aureos Scio. aut si ita scripserit; Hæres meus: si seruum Stichum alienauerit: i vel ex diuerso, si non alienauerit. k Titio decem aureos dato. Et in tantum hæc regula obseruabatur, vt † per quam l pluribus principalibus constitutionibus † significaretur, nec principē

S Y L.

S Y L.

¶ Pænæ quoque nomine.

¶ Casum non expedit aliter figurare: sed dubiandi & decidendi tō colligitur ex hoc text. & l. j. C. de ijs quæ pæn. no. No. q. de iure antiquo pænæ nōne inutiliter legabatur. Intellige tamen q. hoc erat de media iuris prudentia, per text. in l. 1. §. itē si ita. ff. ad le. Falc. Item, q. pænæ nomine dicitur legatū quod coercendi hæredis gratia relinquitur. Item, quod hodie potest adijci onus libertati. Item, quod legatum pænæ nomine valet hodie etiā in hereditatibus. Item, quod militis voluntas solet attentius quam ceteræ obseruari. Itē not. summarium.]

* ¶ Iulius Capitolinus scribit, Antoninum Pium Imp. primum constituisse, ne pænæ causa legatum relictum maneret.]

d ¶ Adimebat. hæc verba expone, vt inf. ti. j.

e ¶ Aliquid faciat, quod fieri vult, secundum Ioann. hoc adiecto. s. in pænā hæredis se committere: alias est conditio. & valet, vt ff. de ijs quæ pæn. no. l. 1. & 2.

f ¶ Non faciat, quod fieri non vult. Accur.

g ¶ Collocauerit. s. quod fieri nolo, scilicet eam collocari.

h ¶ Non collocauerit, scilicet quod fieri volo. s. eam collocari.

i ¶ Alienauerit, quod nolo.

k ¶ Non alienauerit, Nam vt alienet volo.

l ¶ Per quam, i. valde,

a ¶ Agno-

a ¶ Agnoscere. s. posse, vt supra quibus mod. test. in h. s. fin. in fine.

b ¶ Obseruabantur. vt C. de testa. milita. l. i.

c ¶ Collocauerit. s. quod fieri volo.

d ¶ Constituimus. vt C. de ijs q. p. n. nol. l. i.

e ¶ Impossi-

bilia ff. de le.

z. l. si mihi &

tibi s. i. con-

tra. Solut. ibi

non erat im-

possibile. pote-

rat. n. esse, quod

diu vineret, &

infra triduum

posset id fieri,

quod fieri vo-

lebat. Vel die,

q. ibi voluit

testator hære-

dē constituere

se soluturum,

si decederet. s.

testator intra

triduum: quod

potuit: non au-

tē soluere. ¶ Itē

contra. sup. de

here. inst. s. im-

possibilis. So-

lut. quidam di-

cūt nō valere,

sicut testator

voluit, at hic:

ut q. nō valet tamē pu-

cō in e. in re, vt ibi. Vel di-

possibile, si tunc secun-

sed adie-

ctio tps ē

impossi-

bilis, q. nō

uitiat.

Additio.

redi, non valet

legatū, vt hic.

Si legatario, valet, vt ibi. & quare exempla.

C. de his quæ p. n. nol. l. i. Exemplum, quan-

do apponitur conditio impossibilis hære-

siue onerato: vt, Det hære, si cælum digi-

to non tetigerit. & tunc vitiat, quasi non

stet per eum, quominus impleat: sed per

impossibilitatem. Quando legatario siue ho-

norato: vt Tibi relinquo, si cælum tetigeris

digito & hoc non vitiat, sed vitiat, & pro

non adiecta habetur. Et est ratio, quia non

debet auferri beneficium honorato, cui pro-

uidere voluit testator. Vide glo. notabile in

l. i. ff. de condi. insti.

f ¶ Impossibilia. De impossibili dic præce-

pit hære dem transferre montem: alias e i a-

diecit cohæredem, vel aliam p. n. impos-

suit. De legibus interdicto: vt, præcepit hære-

redi vel legatario, vt daret inquilinos sine p-

dijs. De probroso. vt præcepit reliquias suas

in mare projici, vel secum vestibus sepeliri;

quidem agnoscere^a qd

ei p. n. nōe legatū sic

nec ex militis quidē te

stamento talia legata

valebant, quamuis aliq

militum voluntates in

ordinandis testamen-

tis valde obseruaban-

tur. b Quinetiam nec

libertates p. n. nō-

mine dari posse place-

bat: Eo amplius nec hē

redem p. n. nōi-

ne adijci posse, Sabi-

nus existimabat: ve-

luti si quis ita dicat, Ti-

tius hære esto: si Ti-

tius filiam suam in ma-

trimonium Seio col-

locauerit, c Seius quo-

que hære esto. Nihil

enim intererat, qua ra-

tione Titius coercere-

tur, vtrum legati da-

tione, an cohæredis a-

alias: p. n. imposuit. nam in prædictis &

similibus remanet hære & legatarius: nec te-

netur ad impossibile, vel legibus interdictū,

vel probrosum, nec etiam ad p. n. idco

q. impossibile, vel legibus interdictum, vel

probrosū non

impleuit.

g ¶ Legibus

interdicta. Vt

inquilinos si-

ne prædijs, vt

de leg. l. si quis

inquilinos vt

patuit. sup.

ADDITIONE

Et hoc verum

vbialiquid est

per ius disposi-

tum vel con-

suetudinem

quod testator

inmutare nō

potest: vt quia

forte ob ius

publicum vel

fauorem: a

lias secus. l. o.

Fab.

h ¶ Probrosa.

Vt vestimen-

ta in funus, vt.

ff. e. l. l. seuo

alieno. s. si. vel

reliqas in ma-

re, ut. ff. de con-

di. insti. l. pen.

in prin.

** Quid si te-

stator nolit cū

fieri tumula-

ri, sed cum cā-

tu, & alacrita-

te, & ornamē

tis digniorib.

quod Ennium poetam iussisse tradunt? Et

sunt qui hanc voluntatem minimē obseruā

dā arbitrantur arg. ll. in gl. alleg. alij contra,

quali conueniant in funere signa lætitiæ ob

melioris vitæ ingressum: qua ratione & cū

plallentium cantu & sono tumulari mor-

tuos moris est, Alex. l. si cum dotem. s. si ma-

ritus. sol. matri.

i ¶ Secta meorum temporum. Id est ego, quæ

sequor iustitiam, hoc tempore non patior sic

ff. de pact. l. si. in fi.

* ¶ Secta apud latinos ponitur pro certa

quadam viuendi disciplina, vel instituto-

rum ratione: quo sensu & hic locus interpre-

tari potest.]

De ademptione legatorum.

¶ Quia ambulatoria est defuncti voluntas

vsq; ad supremum vitæ exitum, ut ff. de a-

dim. le. l. 3. s. fin. & l. seq. ideo post data lega-

ta, & de eis adimendis videamus. Ac.

Adem-

Diuisio.

Ademptio. Diuiditur in duas partes. Primo loquitur de ademptione. Secundo de translatione. Secunda ibi Transferri. Aretinus.

CASVS in tradendis generales regulas, ut hic, non solet figurari.

ratio tamen dubitandi poterat esse, quia non videbatur, quod nec in eadem voluntate, nec in diuersa posset fieri ademptio aut translatio legatorum, quia quatenus est in eadem cum quod non censetur illo testamento datum, nisi in ultimo puncto clausi testamenti, non potest dici ademptum aut translatum quod datum non est,

alias adimatur.

eius tamen contrarium deciditur: quia satis dicitur datum ex verbis: & ideo potest dici adimi. Rursus dubitabatur, quomodo codicillis possent adimi data in testamento, cum incongruum videretur posse tollere illud, quod continetur in eo testamento, a quo ipsi sumunt vires & confirmationem, sed hoc non obstante dicitur contrarium, quia non aduersatur substantia testamenti sed accrescenti, potest enim ad esse & abesse legatum in testamento, ideo dicitur accidens. Præterea videmus actionem ex contractu competere ad destructionem contractus, l. sed Celsus, §. 1. ff. de contrahend. emptio. Nota, quod ademptio, siue in eadem voluntate, siue in diuersa facta sit: valet. Item, quod ademptio & translatio fieri possunt quibuscunque verbis. Item, quod translationis virtus est dare adimendo, ita quod si ille, in quem translatio facta est: non acceptet, omnino dicitur ademptum.]

a Adimantur. f. legata.

b Codicillis, scilicet testamento confirmatis, secundum quosdam: non aliter: Sed nos contra, ut in auth. de testit. fideicom. §. manifestam. coll. 9. Accur.

ADDITIO. Et est ratio, quia non est ridiculum codicillos etiam contrarios per testamentum confirmari: quia videmus agi ex contractu, ut contractus rescindatur. l. sed Celsus, paragraph. primo, ff. de contrahend. empt. Ioan. Fab.

c Firma est. Ut si eodem testamento fiat videatur nec datum: si alia voluntate videatur datum, sed postea ademptum, ut ff. de

ius, quæ in testa. de. le. 1. & ff. de leg. 1. l. si ita scriptum. Sed videtur, quod nulla talis voluntas valeat, cum videatur sibi repugnare, ut ff. de regu. iur. l. vbi repugnantia, quæ est huic contraria.

hum potest: veluti si quis ita dixerit, Hominem Stichum, quæ Titio legavi, Seio do lego. siue in eodem testamento, siue in codicillis hoc fecerit: quo casu simul & Titio adimi videtur, & Seio dari.

De lege Falcidia.

Ne testatores sine herededeceant, l. Falcidia cautum est, non posse eos legare ultra dodrantem. h. d.

que testibus. l. fin. in fin. C. de codicil.

d Alijs. f. ut adimo, vel pœniteo eius, quod dedi: vel similia. immo etiam nuda voluntate præsumpta: ut si inimicus postea factus sit legatarius, ut ff. de adi. le. l. 3. in fi. l. 4.

ADDIT. Idem, si ab ignorante fiat testori ignorantia aliquid etiam post mortem, quod si sci uisset testator, non fuisset legaturus. Angel.

e Transferri. facit. ff. eo. translatio.

f Et Seio dari. Sed si Seius est non capax, nunquid ademptio a primo facta valet? Respond. sic, ut ff. de leg. 1. plane. in princ.

* Intellige, legatum transferri eadem lege & conditione, qua relictum fuerat priori legatario l. legatum sub conditione. ff. de adim. leg.

** Sed quid, si ita scriptum sit, Quod Titio legavi, idem Seio do lego? Respon. legatum non intelligi ademptum & translatum in totum, sed ambos Titium & Seium ad illud admitti, quia pronomen idem habet inclusam copulam, pp quæ censentur coniuncti. l. Julianus. in prin. de hæ. r. inst. secus si dictum esset, id Seio do lego, nā pronome id. q. ad totum refertur ideo totum videretur ademptum l. licet. de ad. leg. quod Alciat. pceptor meus docuit in l. re coniuncti. de le. 3. & lib. 3. Parer. c. 8.]

De lege Falcidia.

Qualiter minuuntur legata ademptione, vel translatione, dictum est: nunc qualiter l. Falc. minuuntur: & ideo dicit, Superest. Accur.

Adde, q. hæc continuatio probatur. i. i. ij. §. Quintus, C. de ve. iur. enu. vbi dicitur nihil esse tam conueniens, quam q. post tractatum legatorum ponatur trac. l. Falc.]

Instic,

X.

AD,

Legatavoluntate psumpta reuocantur.

SYL. Versus.

ADDITION. Differentia inter hunc titulum & sequentem habetur per hos versus: Tunc defalcabis, si per legata grauaris. Sed trebellabis, cum reddere cuncta rogaris.

** Scire oportet, quod in iure falcid. nomine

scilicet ap-
pellatur etiam
ea quarta de-
tractio quam
vulgo Trebel.
vocat, num-
quam vero ap-
pellatur Tre-
belliani. ut an
notaui i §. sed
quia inf. tit. i.
cuius rei ratio
nem ibidem
attuli.]

Diuisio.

Super est.
Totus i-
ste tit. diuidit
principaliter i
§. partes. Pri-
mo continuat
se ad preceden-
tia. Secundo po-
nit effectum l.
Falcid. tam de
iure l. 12. tab.

q. de iure, quo
nos utimur. Tertio ponit vnum duob. Can-
hæres nō grauatus respectu sui cohædis gra-
uati possit detrudere Falc. Quarto, ad quod
pñs tps redigatur, ut inspiciatur, an l. Fal. hēat
locum. Quinto, quando l. Falc. imponitur, qd
est ante deducendum. Secunda ibi Cū enim.
Tertia ibi. Et cum quælitū. Quarta ibi, Quan-
titas autem. Quinta ibi. Cum autem,

¶ Super est. **CASVS.** Quælitum fuerat post
tractatum de legatis, an sicut quilibet ciuili-
bet & quodlibet legare potest, ut visum est,
nisi sit expresse prohibitum, ita in quantitate
patrimonij eroganda sit aliqua regula, qua p-
hibeatur quis legare, vel non legare, & vide-
batur q. non ex l. 12. ta. qua cautum erat, Vti
quis legasset, ita ius esto. l. verbis. ff. de verb.
sign. & quia in re sua quilibet est moderator
& arbiter. l. in re mandata, C. man. sed rñdes
contrarium ratione expressa in tex. No. anti-
quam dispositionem l. 12. tab. Item, q. quili-
bet in re sua est moderator & arbiter. Item
not. rōnem introductionis l. Fal. Item, q. re-
statorum interest decedere testatos. Item, q.
legata vltra dodrantem dñr facta contra l.
Falc. Item q. quamuis sint plures hæredes, fa-
lis est, q. quarta remaneat inter omnes.]

Falcidia a **¶** Falcidia. Ideo sic dicta, quia ut falx fecit
lex unde nū, sic hæc lex legata refecat. Vel dic a Falci-
dio dicta, ut inf. de act. §. alia.

* **¶** Adde dictum esse a C. Falcidio tribuno
plebis. c. quadam 2. dñt. tempore Octauiani,
ex quo cessat contrarium lo. Fab. ut hñ in epi-
stola Philolphi ad Federicum Cornelium,

Verba autem l. Falc. refert Alex. ab Alex. li. 5.
die genia. cap. 23. & Alcia. lib. 5. Pater. c. 24. ex
Dione lib. 48. hist. Rom. & Eusebio in chro-
nicis: qua in re tamen eos plurimum a vero
aberrasse idem Alcia. demonstrat.

ipforum f testatorum
gratia prouisum est,
ob id, q. plerumque in
testati moriebantur, re-
cusantibus scriptis hæ-
redibus pronullo aut
minimo lucro hæredi-
tates adire. § Et cum su-
per hoc h tam lex f Fu-
ria, quā lex f Voconia
lata sunt, quarum neu-
tra sufficiens ad rei cō-
summationem videba-
tur, nouissime i lata est
lex Falcidia qua caue-
tur, ne plus legare k li-

aliena: nam & aliena res legari poterat & po-
test, ut hic & ff. ad l. Falc. l. i. in princ. & supra
de le. §. non solum.

f **¶** ipforum testatorum. Nō tamen licet re-
statoribus eam renunciare, nisi in casu, ut ff.
eo. quod de bonis, §. fi. & l. si debitor. ar. con-
tra. C. de pac. l. pen. ibi, cum & alia regula sit
&c. Sed hodie per auth. sed cum testator. que
est. C. ad l. Fal. contra.

¶ Adde, quod cōisopin. est, testatorem posse
prohibere deductionem falc. & ratio est, quia
hodie non potest venire casus destitutionis
testamenti, auth. hoc amplius. C. de fideic. q.
rōne considerat tex. in authē. sed cum testa-
tor. quicquid voluerit Bar. ibi. * Quare autem
olim non liceret renūciare. l. Falcidia, affere-
rationem Alc. lib. Parer. §. c. 2 §. quia legi pro-
hibitū renūciari non potest. §. l. fi. ver. itē
an potest. col. fin. l. i. C. ne fid. dot. den.]

g **¶** Adire. facit inf. ti. i. §. sed quia hæredes.
Accurtius.

* **¶** Operæ pretium autem visum fuit prouide-
re, ne intestati morerentur, eo quod publi-
ce expedit, suprema hominum iudicia irrita
non fieri, l. vel negare. quemad. test. aper.]

h **¶** Super hoc. Id est super coarctanda legan-
di licentia.

* **¶** Quid cautum esset L. Furia. & L. Voco-
nia, & a quibus lata fuerint, declarat Alcia.
lib. 5. Parer. c. 23.

i **¶** Nouissime, id est ultimo. Accur.

k **¶** Legare. Vel etiam causa mortis donare,
nā & ibi locum habet Falc. item & in mor-
tis

* **¶** Lata pro-
culdubio fuit
l. Falcidia a C.
Falcidio trib.
dleb. Cn. Do-
micio Calui-
no, & C. Asi-
nio Pollione
Coss.]

b **¶** Qua. f. Fai.

c **¶** Vel. pro
etiam.

d **¶** Vt quisq.
legasset. &c.

Hæc sunt ver-
ba legis 12. ta
bularum.

* **¶** Alc. i. ver
bis. de verbor.
fig. legit legas-
sit, id est lega-
uerit.]

e **¶** Sux rei.
Idem in sua re
rota, quā ipse
legauit: vel ē t

SYL.

+ Ac Fus-
rio lata.

+ Sic dicta
a Q. Voco-
nio. Cice.
in orat. p
Balbo.

SYL.

his causa capione, ut C. eod. l. pen. licet de hac quidā contradicant: & est pro eis ar. ff. eod. l. accertis. Item in fideicommissis, ut C. eo. l. 2. §.

** L. Fal. ab initio intelligebatur solum de legatis particularibus, quia eo tempore adhuc

fideicommissa

non erant inf.

fideic. hærede

in princ. eis ve

ro deinde ap

probatis, ad fi

deicommissa

quoque parti

cularia exten

est arg. l. in te

stō. 2. C. de te

sta. l. si tacitū,

ff. eo. tit. idque

vi extensionis

quam vocant

passiuam, l. 2.

de le. i. ubi do.

cui hodie ma

xime est locus

cum exequata

sint legatis fi

deicom. §.

Adde, quod

Falci. hēt locū

in legatis, Tre

be. vero in fi

deic. secundum

veriorē snā: quia nec origine aut introdu

cta Falc. pp. fideic. nec postea circa eā aliquid

immutatum: & ita semper & legendo & di

sputando firmavi. & idē tenet Præpo. sen. in

12. q. 2. casu: liceat opin. cōs. sit, q. Falcid. hēat

locum in legatis & fideicom. particularibus

Treb. vero. in legatis & fideic. vniuersalibus.

Item donatione inter viuos, quæ morte cō

firmatur, non alias, ut C. eo. in donationibus

& in his hēt locum quod hic de legatis dicit.

a Dodrantem, idest nouem vncias totius

hæreditatis: sic enim dodrans dicitur, ut sup.

de hæ. insti. §. hæreditas. Si ergo fiat contra

riū, de singulis potest fieri sectio, idest quar

tæ partis detractio, & ipso iure, proposita ēt

rei vendicatione, ut ff. eo. lineam, in si. r. resp.

& l. Plautius. & C. eo. l. 2.

Adde hoc verum, quando res est penes le

gatarium sine voluntate hæredis. si enim tra

didisset hæres, errans in iure vel in facto, nō

repeteret: ita habetur in d. l. lineam. §.

* Adde, quod detractio, quæ fit ex l. Falcid.

dia, & S. C. Trebelliano, non habet locum in

foro conscientie, secundum Bal. in l. cum a

matre. C. de rei ven. & pro hoc est text. opti

mus & notabilis de iure ciuili in §. fin. autē

hæres. in authen. de eccle. tit. §.

¶ Iam ergo non est quaestio, an hæres possit

retinere Falcidiam in vnare: nam. nō potest,

ut in dict. l. Plautius. (i) Sed aliud, quando

quis legat partem bonorum tūc. n. succurrit

hædi, siue rerū partes, siue æstimationē dare

maluerit, ut ff. de le. i. non amplius. §. i.

ADDITION. (i) Hoc verum est, si plures, sint legatarij: secus si vnus: quia potest ex rei necessitate, vel legatarij voluntate, ut ibi, & l. plane. & l. seq. §. si solus. ff. eod. Vbi autem nō

co data sunt, aut supra

modū^c onerata: a Seio

vero aut nulla relicta

sint legata, aut q. partē

eius dūtaxat in partem

dimidiam minuant: d

an quia is^e quartā^f par

tē totius hæreditatis aut

amplius hēt; Titio ni

hil ex legatis, quæ ab

eo relicta sunt, retine

re[†] liceat, ut quartam

partē suæ partis saluā

habeat: §. placuit posse h

retinere. Etenim in sin

gulis hēdibus rō legis

Falcidiae ponenda est.

debatur quod non, quia cum considerata to

ta hæreditate non legauerit testōr vltra do

drantē, non videbatur hēre locum. l. Falc. ut

patet. ex tex. in princ. huius tit. sed contrariū

dī. & rō est eadem, quæ fuit introductionis.

l. Falc. ex quo enim si in singulis hēdibus lo

cum non h. beret. l. Falc. hæredes grauati nō

adirent: ut habeant testatores hæredes, quos

elegerit, fuit interpretata l. Fal. habere locum

ex ratione ipsius in parte etiam hæreditatis.

Not. l. Falcidiam habere locum, quando por

tio vnus est onerata, quamuis portio alte

rius non sit.

b Et cum quæsitum esset. Facit ff. eodem

in singulis.

c Supra modum, idest supra quartam.

Accursius.

d Minuant. Et sic remanent ei tres vnciae,

quæ sunt quarta totius assis. Accur.

e Is scilicet Seius.

f Quartam partem. i. tres vncias.

g Habeat. Hoc interrogatiue lege, & post

ea responde, & placuit &c.

h Posse retinere. Scilicet quartam partem

suæ partis, quam iure hæreditario habet: non

autem datum causa adimplendæ conditio

nis sibi ab aliquo imputabit sibi in quartam

nisi a statulibero esset datum. & de pecunia

hæreditaria, de qua ei dare permittitur, ut ff.

eod. in autem & de donat. causa mor. l. quod

statuliber. Item nec legatum a cohærede re

lictum sibi imputat, ut ff. eodem in quartam

nisi

cadit commo

da diuio, di

uitur ad arbi

trium iudicis, ut

l. nō amplius,

ff. de le. i. §. si.

De Trebellia

nica vero vel

legitima, dic

ut habetur in

l. filium quem

habentem C.

fa. er. Ang.

¶ Et cum quæ

situm. **C A**

S V S. Quæsi

tum fuit, an

hæres institu

tus in parte, &

grauatus vltra

dodrantē suæ

partis, si cohēs

in nullo vel

modico litgra

uatus, possit

Falcidiam de

trahere. & vi

S Y L.

† alias li.
ceret.

net cu

A 20

¶ Quod ē
verū in fi
deicommis
sis parti
cularibus
non vni
uersalib⁹
ut inf. tit.
prox. §. 2.

S Y L.

S Y L.

Falcidia
vna reuō
pōt retine
ri,

* Hæc gl. nisi testator hoc cauerit, † vt ff. eodem, quod sequitur autem, i. respond.

sub Plac. & Ang., Adde, quod hæc gl. cōiter approbatur, ea tamē non habet locum, & limitatur ex æquitate i. Nefennius. de neg. gest. & nisi de volū

tate testantis appareat, i. cū quo, §. si. ff. eo.

Quantitas autē, **ASVS**

qōnis fuerat i

ponenda rōne

i. Falc. quod tē

pus attendere

tur quoad in

spiciendā pa

trimoniij quā

titatem: & vi

debatur, quod

tempus aditio

nis: quia eo tē

pore hæres ef

ficiebatur ve

rus dñs, & eo

rum, quæ tunc

reperiebatur?

attamen con

trarium dicit

ea ratione qu

cū testator

non possit le

gare nisi do

drantem, quā

titas patrimo

nij debet attē

di eo tempo

re, quo est te

statoris, secuta

enim morte

In rōne legis Falcid

diæ consideratur quan

titas patrimonij, quæ

erat tēpore mortis te

statoris; nec augmen

tū vel diminutio cōtin

gens postea ante aditā

hereditatem legatarijs

prodest vel obest Ang.

Quantitas autē patri

monij, ad quā rō legis

Falcidiae redigit mor

tis tēpore^a spectatur.

Itaque v. g. si is, qui cen

tū aureorū p̄monijū

in bonis † hēt, cētū au

reos legaueris, nihil le

gatus prodest, si an

te aditā per seruos h̄di

tarios: aut ex partu an

cillarū h̄ditariū, aut ex

fetu pecorū t̄m accesserit

h̄ditati, vt cētū au

reis legatorū nomine

dis: vere abadi

ta fide a morte, i. hæres quandoque de aquir.

hæred. cum si. Not. attendi tempus mortis in

ponenda ratione. i. Falc. Item, quod prouen

ius ex rebus etiam hæreditarijs ante aditam

non augent patrimonium quo ad Falcidiam

Item, quod legatarij particulares nō possunt

cogere hæredem adire.

^a Quantitas. Mortis tempore, sup. de leg. §. si peculium. contra. Sol. ibi remanet seruus

quali peculij dominus.

ADDITIO. In æstimatione tamen debi

toris est secus: quia si post mortem testato

ris & ante aditam hæreditatem efficiatur

non soluendo, cedit danno hæredis: si econ

tra, cedit lucro legatariorum quo ad Falcidiam, vt l. cum quo. ff. eodem. Et est ratio, quia

est spes. q. de inopiā deueniat ad pinguiorē

fortunam. i. si defunctus, C. arbi. tu. lo. fab.

* Hic, §. descriptus est ex responso Caij, l. in quantitate, ff. eo. tit. vide ibi, & l. In ratione ij. eod. titu. si plenius noscere cupis huius loci tractatum.

b Legauerit. i. tres partes h̄ditatis, & quarta remanet: ita q. nō habet locum Falcidia, quia centum habet in bonis, vt sup. dictū est.

c Solida legata debentur. Alias dent. Hoc locum habet: qñ res hæreditariæ non lega

ta, perierunt.

Adde, quod in cōtrarium est tex in l. cū

quo ff. eodem tamentu reie

ctis aliorum solu. dic, quod

ratio i. cū quo est, quia licet

propter inopiā debito

ris non posset exactio fieri,

tamen ius debiti non deficiebat, sed in

tegrum erat apud hæredē.]

Si autem legata pereant, distingue: aut

erant in pondere, numero,

vel mensura, & tunc idē q.

hic dicitur. † Nisi ta

lia essent est, quia cū sit legata ve

debitor gene spēs puta

ris, quod perire non pōt, nō tē vini. i.

liberat. l. incē. si vero §. diu. C. si cer. p. fi. cum l.

Aut non, & seq. ff. fo

tunc aut incer luc. matr.

tū: vt puta ho Legata

minē: & tunc idē q. hic: aut incertū ex certis: rei pericu

vt vnū de seruis suis: & tunc si oēs pereāt, le

gatarij dānū est. vt ff. eo. in rōne. §. diligēter, pertinet,

& §. incertæ. aut penitus certa vt Stichus, &

tūc perit legata. vt su. de le. §. si res legata. Ac.

Aduerte, quia Bart. in l. in ratione. dicit hæc omnia hodie esse correctā, si hæres faciat

inventarium: quia tunc damna post mortē non obueniunt hæredi: & ita communiter

teneretur, quamuis ego alias cōtrarium tenuerim: quia principium, i. in ratione, non

est correctum: & l. scimus §. & si præfatam. C. de iure delib. probat oppo. dum dicit hæ

redes, teneri, quatenus res deuoluuntur: & sic tempore mortis: & licet dicatur, quod nō

teneretur amittere aliquid de substantia, illud est verum respectu onerum ante mortem: nam de obuentis postea ibi nihil dicitur.]

d Nec ea res. Rñdet tacitæ obiectioni. q. d. nonne erit iniquum compelli adire, & non lu

crassatis, h̄rs quartam partē h̄ditatis habitu

rus sit: sed necesse est,

vt nihilominus quarta pars legatis detrahatur.

Ex diuerso, si septuagintaquinque legauerit, b

& ante aditā h̄ditatē in t̄m decreuerint bo

na, (incēdiis forte, aut naufragiis, aut morte

seruorū, vt nō amplius quā septuagintaquinq;

aureorū substantia, vel et minus relinquatur,

solida legata^c debetur. Nec ea res^d dānosa est

h̄di, cui liberū est non adire h̄ditatē: quæ res

efficit, vt sit necesse legatariis, ne destituto te

stamento nihil consequantur, cum hærede i

portione pacisci. e

minē: & tunc idē q. hic: aut incertū ex certis: rei pericu

vt vnū de seruis suis: & tunc si oēs pereāt, le

gatarij dānū est. vt ff. eo. in rōne. §. diligēter, pertinet,

& §. incertæ. aut penitus certa vt Stichus, &

tūc perit legata. vt su. de le. §. si res legata. Ac.

Aduerte, quia Bart. in l. in ratione. dicit hæc omnia hodie esse correctā, si hæres faciat

inventarium: quia tunc damna post mortē non obueniunt hæredi: & ita communiter

teneretur, quamuis ego alias cōtrarium tenuerim: quia principium, i. in ratione, non

est correctum: & l. scimus §. & si præfatam. C. de iure delib. probat oppo. dum dicit hæ

redes, teneri, quatenus res deuoluuntur: & sic tempore mortis: & licet dicatur, quod nō

teneretur amittere aliquid de substantia, illud est verum respectu onerum ante mortem: nam de obuentis postea ibi nihil dicitur.]

d Nec ea res. Rñdet tacitæ obiectioni. q. d. nonne erit iniquum compelli adire, & non lu

crari, & ita damnum sentire?

e Pacisci, i. aliquid oportet eos dare h̄di,

vt

SYL.

* alias ha beat.

ut adeat. Et ita non per oia etiam hodie sunt exaquare fideicommissa legatis, nec legata fideicommissis. Nam fideicommissarius compellitur hodie scriptum adire, & nil ei dari, ut inf. tit. j. §. ergo. ver. sed si recuset. Sed illud est in generalibus fideicommissis, hoc in specialibus. Que aut sit dicitur in ter legata & fideicommissa. dixi in l. i. ff. de l. j.

SYL.

¶ Cū autē rō.

CASVS. Quæ rebatur, an de tota substantia defuncti detrahenda esset Falcidia, vel aliqd prius deduceretur & videbatur de vniuersa, cū defalcetur hereditas, quæ est successio in vniuersum ius quod defunctus habuit tempore mortis. sed contrarium dicitur tradendo regulam, quæ sint detrahenda: & rō est, quia cū bona sint ea, quæ remanent deducto ære alieno l. sub signatu, §. bona, ff. de verb. sign. necesse est prius detrahi æs alienum. & quo ad eius similitudinem debetur, quam ponatur ratio d. l. Fal. quia æs alienum non censetur esse in patrimonio. Not. summarium.]

¶ Quod ē verū hodie, si fecit inueniatiū, alia secus, l. in imponenda, C. eo.

a ¶ Aes alienum. Etiam quod ipsi heredi debebatur tempore mortis, & licet confusione sit factum indebitum, ut ff. eo. qui fundū, & C. eo. l. irritum nisi expresse prohibeat, ut ff. eo. tit. si debitor creditore.

b ¶ Funeris. non monumenti, ut ff. eo. l. j. §. si. Accursius.

ADDITIO. Nisi esset impensa necessaria: puta quia esset dedecus sepeliri in terra, secundum Angel.

c ¶ Seruorum. Mos erat antiquitus, ut qui seruos non habebat, vnum vel plures emeret, quod honoris causa funus testatoris pileati antecederent: quo facto statim intelliguntur manumissi: & sic illorum manumissorum detrahatur pretium: & facit ad hanc positionem C. de la. lib. tol. §. sed & qui domini, Vel dic, quod testator alicui decem legauit, ut alienum seruū redimeret legatarius, & manumitteret, de hoc. n. legato non detrahatur Falcidia, nisi de eo, quod superest forte facta emptione, ut

ff. de fideicommissis. liber. l. decem, & ff. eodem sed & si non seruus. Si autem ut suum proprium legatarius manumitteret, tunc nullam patitur Falcidiam legatarius: & ita hæc pretia deducuntur, ut Falcidiam

tionem eius, quod cuique eorum legatum fuerit. Itaque si fingamus 40. aureos legatos esse, & patrimonij quantitatem, ex qua legata erogari oportet, quadringentorum esse, quarta pars legatariis singulis debet detrahi. quod si trecentos quinquaginta legatos fingamus, e octaua f debet detrahi. Quod si quingentos legauerit: initio quinta, deinde quarta detrahi h debet. Ante enim detrahendum est quod extra bonorum quantitatem est, deinde quod ex bonis apud heredem remanere oportet.

si nihil ei dimiserat testator. Vel si aliquid erat residuum penes eum, adhuc detrahat ad suppletionem, vel quintam, vel etiam millesimam, ut ff. eodem in quantitate, §. final. & facit ad hoc, C. eo. l. 2. & ff. eo. l. Plautius.

f ¶ Fingamus retento casu, quod habebat in bonis quadringenta.

g ¶ Octaua. si quadringentorum, quæ est quinquaginta: & ita habebit hæres prima quinquaginta, & hæc alia quinquaginta detractas: & sic centum: & sic quartam.

h ¶ Quingentos. Retento casu, quod habebat in bonis quadringenta: & sic legauit ultra quam haberet. f. centum.

i ¶ Detrahi debet. Improperie autem ponitur, detrahi, quo ad id, quod excedit: melius proprie quo ad quartam, quæ est in bonorum portionis: & sic semel positum verbum proprie & in & improprie ponitur, ut ff. de offi. procō. l. 2. proprie

Item nota, quod hæc Falcidia cessat in multis casibus, quos dicas ut diximus in l. in testamentis. C. ad l. Falci. & in auth. de hered. & Fal. §. hinc nobis.

¶ Adde, quod hi sunt casus, in quibus cessat: primus si testator prohibeat, auth. sed cū testor,

X 3 C. eo.

† Hodie tamen est clarum, quod ut ff. eo. si seruus, & l. si l. i. lian.

ADDITIO. Ex quibus legibus nota, quod quando vni legantur duo, quorum alterum tantum est defalcabile, quod de illo Falcidia pro utroque deducitur secus autem si diuersis esset legatum, ut not. gloss. in auth. similiter. C. eo. dem. Ang.

d ¶ Ratio habet. Habita scilicet æstimatione rerum non ex affectione, sed communi æstimatione, ut ff. eodem, l. pretia.

e ¶ Pro rata. Ut ita quartum detrahat hæres si nihil ei dimiserat testator. Vel si aliquid erat residuum penes eum, adhuc detrahat ad suppletionem, vel quintam, vel etiam millesimam, ut ff. eodem in quantitate, §. final. & facit ad hoc, C. eo. l. 2. & ff. eo. l. Plautius.

f ¶ Fingamus retento casu, quod habebat in bonis quadringenta.

g ¶ Octaua. si quadringentorum, quæ est quinquaginta: & ita habebit hæres prima quinquaginta, & hæc alia quinquaginta detractas: & sic centum: & sic quartam.

h ¶ Quingentos. Retento casu, quod habebat in bonis quadringenta: & sic legauit ultra quam haberet. f. centum.

i ¶ Detrahi debet. Improperie autem ponitur, detrahi, quo ad id, quod excedit: melius proprie quo ad quartam, quæ est in bonorum portionis: & sic semel positum verbum proprie & in & improprie ponitur, ut ff. de offi. procō. l. 2. proprie

Item nota, quod hæc Falcidia cessat in multis casibus, quos dicas ut diximus in l. in testamentis. C. ad l. Falci. & in auth. de hered. & Fal. §. hinc nobis.

¶ Adde, quod hi sunt casus, in quibus cessat: primus si testator prohibeat, auth. sed cū testor,

C. eo. secundus, in milite iure militari testan-
te, & decedente in milia, vel inf. annum, l.
in testō. C. eo. tertius, si testōr veterem le-
gatum alienari, auth. sed in ea. C. eo. quartus,
si hīs aliquid egerit, ob quod sit indignus. l.
l. ē. C. eo. licet

¶ alias est
solū D. si
deicom.

tunc nō cesser,
sed ad fiscum
pertineat. v. si
hīs solidū sol-
nat, non errās
in iure aut fa-
cto l. error. au-
thē. sed eum te-
stōr. C. eo. 6. si
nō fecerit ho-
die inventa-
rium. d. authē.
sed cū testōr.
7. si fiat legatū
ad funus ne-
cessarium. l. r.

§. si. ff. eo. §. si leges libertas vel pecunia ad ser-
uum manumittendum, vt sup. in gl. ver. se r-
uorum, 9 si legetur ad cām piam. d. authē. li-
mitter, C. eo. 10. si legetur dos ex cōmo-
do repræsentationis, l. cum dotē. ff. eo. d. 1. si
legatur infra & cautiones fundi. l. si prædio
rū, C. eo. 12. si legetur instrū fundi. i. appa-
tus rerum prædij exercendi cā. d. l. si prædio-
rum. secundum alium intellectum.

Cōtinua-
tio.

¶ **De fideicommissariis, &c.**
Justinianus post tractatum legatorum, de
Falcidia prius quam de fideicommissis tra-
ctauit, quia lex Falcidia in legatis prius fuit
inuenta, quam in fideicommissis secundum
P. Vel sic: Dictum est delegatis: sed quia de fi-
deicommissis sumus polliciti dicere, vt sup.
delega. §. sed ne in primis, ideo de fideicom-
missis tractemus. Et quia fideicommissorum
aliud generale, aliud speciale, generale vero
dignius, de generali primo videamus, vt in
fra eodem in princip. & infra tit. 1. in princ.
Accursius.

¶ Vera continuatio est: Imperator in tit. de
leg. proposuit se tractaturum de legatis & fi-
deicommissis separatim, & dixit de lega. &
l. Falcid. quia nihil magis conuenit tractatui
legatorum, l. 2. §. quintus, C. de ve. iur. enu. vn
de modo sequitur institutum, & dicit de fi-
deicommissis, & bene declarat ibi, Nunc
transeamus ad fideicommissa.

Nunc transeamus. ¶ Totus ista diui-
ditur in 8. partes. Primò ponit, quali-
ter iure vetustissimo nō de necessitate, sed ve-
recundia quadā fideicommissa præstabatur.
Secundo, quō tēpore Augusti certis personis
ex necessitate præstabantur, vel et de iure p-
torio. Tertio, quō fideicommissum fieri deat
vt valeat. Quarto, quā restituta erat hæreditas,
quod ex senatusconsulto transibant actio-
nes omnes in fideicommissarium. Quinto,
qualiter ex senatusconsulto Pegasiano
hæres inuitus poterat detrabere quar-

tam, & qualiter dicto iure hæres rogatus de
totā hæreditate, vt transirent actiones pro ra-
ta in fideicommissarium, stipulatio interpo-
nebatur, si hæres volebat adire: si vero recu-
sabat, ex dicto senatuscons. cogebatur. Sexto

prius est, vt de hæredi-
tatibus fideicommiss-
farijs videamus. Scien-
dum a itaque est, om-
nia fideicommissa pri-
mis temporibus in-
firma fuisse: quia ne-
mo inuitus cogebatur
præstare id, de quo ro-
gatus erat. Quibus b

Justinianus i-
sta duo sena-
tusconsulta cō-
quiparat: &
omnia, quæ se-
natusconsultū
Trebellian. sta-
tuit, eidem re-
seruat: & quæ
senatusconsul-
tum Pegasia-
nū statuit tri-
buit senatus-
consulto Tre-
belliano: tan-
quā antiquio-
ri. Septimo cir-

ca materiam fideicommissorum certos ca-
sus dubitabiles ponit. Secunda ibi, Postea.
Tertia ibi, In primis. Quarta ibi, Restituta.
Quinta ibi, Sed quia hæredes. Sexta ibi. Sed
quia stipulationes. Septima ibi, Nihil autem
interest Angel.

¶ Nunc transeamus. **CASVS** non ponit,
quia nihil deciditur, sed solum ius antiquū
recitatur, nō enim erant necessaria ab initio fi-
deicommissa, quia, vt ex eorum appellatione
cōstat, sola fidei nitebantur: facta autem sunt
necessaria ex causa in tex. expressa. Nō fidei-
commissa vniuersalia tāquam digniora præ-
ferri, quia est rit. vniuersalis. Item, quod iure
antiquo fideicommissa nō hēbant necessita-
tem. Item, q. fuerunt olim inducta ex mala
causa, quia fiebant in fraudem. l. prohiben-
tium in capacib. relinqui. Item nō. etymolo-
giam vocabuli. Item, q. princeps ex cā, pōt
vel ex gratia iubere aliquo casu id obseruari,
& effectum hēre, quod de se est inualidum.
Item, quod iurisdictio datur tacite. Itē, quod
olim fuit prætor fideicommissarius.

a ¶ Sciendum itaque est q. d. tractaturis no-
bis de fideicommissis, quia eorum apud anti-
quos aliter se habebat tractatus, ne quid anti-
quitatis penitus ignoretur, itaque dicamus
de fideicom. generalibus & specialibus, vt ar-
gu. sup. de testa. in princ.

b ¶ Quibus vt spurij: & in his nil innouat.
nam nec hodie valet fideicommissum, vt ff.
de iure si. non intelligitur, §. 1. 2. & 3. & C. de
nat. lib. l. 1. & 2. & C. ad l. Falc. l. etiam, secun-
dum Azo. Sunt & alij, qui capere non po-
terant, nec possunt, vt sup. de leg. §. legari dixi-
mus, & in his omnibus nil innouatur: vt in
muliere, quæ transit ad secunda vota, inf. ips
luctus, cui ab extraneo relinq nō pōt, vt C. de
ince. nup. l. si quis incesti. & C. de sec. nup. l. 1.
Quib. remedijs possit p- in filios nō l. imos
sua bona transferre: docet Io. Dilect. de arte
testā. tit. de his qui non hab. fact. test. cau. 14.

a ¶ Nullo

SYL.

a **¶** Nullo vinculo. i. nulla actione, sed p. offm iudicis, vt ff. de ver. sig. pecunie verb. §. actio. ****** Primis illis tribus testores p. carijs verbis utebantur cū hīde, vt tale quid particulariter vel vniuersaliter daret, & fideicommissa tunc oī iuris auxi-

lio destituta erāt, quia a sola hīdis. fidei pudoreque pendebant nā hīdis factū verbis suis implorabāt, fidē illi sequentes: postea vero q. D. Aug. ex Trebatij cōsulto fideicommissa ad iuris necessitate pduxit vt dī in §. si. inf. e. & de codi. in prī. implorato iudicis offō (q. in iure psecutio appellatur solaq. suggerēte a quitate cōcedit) eff. etui tradebant. d. §. actionis. De mū ex quatis legatis & fidei commissis etiā actiones dari ceperūt sup. d. leg. in princ. **¶** Adde tñ, q. persecutio hēt vinculū iuris: licet extraordinariū, vt pbat̃ur ex definitione obligationis iūc. l. obligōnū. §. lege, ff. acti. & obl. vñ dicen dū, q. fideicommissa iure prisco nec ēt offm iudicis habebant: sed hodie vniuersalia habēt persecutionem; particularia, quia legatis ex æquata habent actionem: & ita intelligo.]

b **¶** Personarū. capaciū duntaxat: non earū, quæ sunt non capaces, de quibus sup. locutus est: & d. c. personarum, quarundam.

c **¶** Interponere. s. vt fideicom. præstentur generaliter in omnibus.

d **¶** Populare. i. populo expediens.

e **¶** In assiduā iurisdōnē. i. vt assidue de hoc ius reddat̃ et ab alijs, q. a Cōsulibus. Accur.

f **¶** Eorum, idest fideicommissorum. (uus.

g **¶** Crearet̃ vt ff. d. orig. iu. l. 2. §. post deīde di

SYL. **¶** In primis. **CASVS.** Dubitatū fuerat, an in fideic. dādis aliq. requireret̃ solēnitas. & vide bat̃ q. nō, quia in eis sola testantis voluntas impicit̃ l. ch. virū. C. de fideic. cōtrariū decidi tur, q. necesse est hīdē grauātū recte eē insti-

tutū. si. n. eēt instō nulla, s. m. hoc ius annulla ret̃ et fideic. sed tunc dubitatū fuit, an ex certa die, vel quō, relinqui posset & videbat̃ dicē

tusque eorū f. fauor factus est, vt paulatim et Prætor p. pri. crearet̃, q. qui de fideicommissis ius diceret, quē fideicommissarium appellabant.

¶ Hīs solēniter institutus grauari p. fideicommissio in totū, vel in parte, Pure sub cōditione, vel ex certo die. h. d.

¶ In primis h. igit̃ sciē dū est, opus esse, vt aliquis recto t. iure testō hīs instituat̃, i. eiusq. fideicommittat̃, vt eā hereditate alij restitua: alioquin in vtile est testm̃ in quo nemo hæres instituit̃. Cū igit̃ aliquis scripserit, Lucius Titius hæres esto: pōt adijce.

sup. de leg. §. sed ne in primis.

i **¶** Hīs instituat̃. potest etiam ab intest. vt inf. eo. §. præterea, qui est contra.

K **¶** Inutile. Nota non valere testamentum hærede: sic ff. de ijs quæ in test. delent. l. proxime. & ff. de codi. l. si.

¶ Adde, q. aut constat quem velle codicillari: & tunc licet ibi non sit institutio valet fideicommissum etiam verbis directis datum ex mente disponentis, l. Scauola. ff. ad trebellia. & hoc tunc dicitur apparere, qñ appoluit clausulā codicillarem. aut constat voluisse oīno testari: & tunc oīa sunt inualida sine i-

stōne, l. j. ff. de iure codi. & ita debet intelligi hic text. aut sumus in dubio: & verbis directis factū nō valer, d. l. i. aut obliquis vel cōmunibus: & valet, dicta l. Scauola.

****** Adde etiā, q. hīde nō adeunte, fideicommissū vniuersale euanesce, vt est receptior snia, s. m. lat. l. eam, nu. 10. & 21. C. de fideic.]

¶ Sub condicione. quæ & a quo sunt implendæ conditiones dic vt ff. ad Treb. facta. §. si sub condicione.

¶ Adde, q. gl. nō intellexit text. hic. n. loquit̃ de condicione adiecta fideicommissio, in d. §. si

dū q. non, cū hoc mō hīditas dari nō possit. §. hīs, sup. de hæ. insti. & fideic. & hīs æq. parent. l. i. §. de illo. ff. ad Treb. in contrariū dī, quia iō illud contingit in hīditate, ne pro parte tēporis cōtingat illū decedere intestatū: q. nō cōtin-

git in fideic. vniuersali, ideo cessante rōne ipeditiua cessat lex. No. legatū relictum ab eo, q. oīno volebat testari sine instōne hīdis, esse nullū. Itē, q. fideicommissum vniuersale dī tā de parte q. de toto Itē, q. pōt relinqui, vt in summar.

h **¶** In primis. s. quia ius fideicom. expositum sumus: qñ aut fideicommissa vniuersalia & singularia hoc. s. vt heres primo instituat̃, in sua hnt natura cōiter: igitur & de eo in primis notādū est sic & econtra dī: & continuat̃,

sup. de leg. §. sed ne in primis.

i **¶** Hīs instituat̃. potest etiam ab intest. vt inf. eo. §. præterea, qui est contra.

K **¶** Inutile. Nota non valere testamentum hærede: sic ff. de ijs quæ in test. delent. l. proxime. & ff. de codi. l. si.

¶ Adde, q. aut constat quem velle codicillari: & tunc licet ibi non sit institutio valet fideicommissum etiam verbis directis datum ex mente disponentis, l. Scauola. ff. ad trebellia. & hoc tunc dicitur apparere, qñ appoluit clausulā codicillarem. aut constat voluisse oīno testari: & tunc oīa sunt inualida sine i-

stōne, l. j. ff. de iure codi. & ita debet intelligi hic text. aut sumus in dubio: & verbis directis factū nō valer, d. l. i. aut obliquis vel cōmunibus: & valet, dicta l. Scauola.

****** Adde etiā, q. hīde nō adeunte, fideicommissū vniuersale euanesce, vt est receptior snia, s. m. lat. l. eam, nu. 10. & 21. C. de fideic.]

¶ Sub condicione. quæ & a quo sunt implendæ conditiones dic vt ff. ad Treb. facta. §. si sub condicione.

¶ Adde, q. gl. nō intellexit text. hic. n. loquit̃ de condicione adiecta fideicommissio, in d. §. si

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

sub

SYL. **¶** i. qui re cta via ab ipso testatore, non et ab alio hīditatē accipiat arg. §. po. inf. ti. i.

SYL.

sub conditione. de conditione adiecta hñdi.

Restituta. CASVS. Querebatur, an facta hereditatis restitutione restituens remaneret haeres, & videbatur q non: quia ex quo a l. ciuili, in cuius potestate est aliquem facere heredem, introducta est restitutio hereditatis, non vñ, q aliquis possit esse haeres sine hereditate. contrarium deciditur ex regula cõmuni, q qui semel e haeres, non desinat esse haeres, l. ei qui sol uendo ff. de haered instit. No. quem non desinare esse haeredẽ etiã facta restitutione hereditatis. Item no. q viles actiones trãseunt in fidei. a **Restituta.** Heres permanet. Not. quod semel est, semper erit: sic ff. de minori. l. et si sine, s. sed quod Papinia. & ff. de haeredib. instituen dis, l. ei qui soluendo in fine Accur.

Qui restituit hereditate, remanet hñs noie & i fideicommiss. transeunt oēs actiones. Arc.

Restituta aut hereditate, is quidẽ, qui restituit, nihilominus heres permanet, a is vero, qui recipit hereditate, aliqñ b hñdis, aliqñ c legatarij loco thēbatur. Et Neronis quidẽ tpibus Trebellio d Maximo & Annæo Seneca Cõsulibus senatuscõsultũ factũ est, quo cautũ est, vt si hereditas ex fidei cõmissi causa restituta sit oēs f actiones, quæ

AD DITIO. Hoc obtinet i immutabilib. de natura vel constitutione iuris. alias secus, argumen. s. vt autem, in authen. de non alien. Ioan. Fab.

*** Adde, q restituta hñditas intelligit, aut rē ipsa, si forte haeres passus est possideri res hereditarias a fideicommissario: aut verbo, si dixit se restituere, l. restit. ff. ad Trebell. & est hl. in s. sed quia, in ver. restitueris inf. eo.] b Aliqñ. i. secundũ vñum ius, vñ per Treb. vt statim dicet: nam omnia transibant: c Aliquando. i. secundũ aliud ius non erat loco haeredis, sed legatarij: vt per Pegasianũ; secundum quod retinet institutus: quartã, vt inf. eod. s. sed quia, & s. post quod.**

d Trebellio. & hinc dictum fuit Trebellianũ senatuscõsultum, vt & Macedoniã

a Macedone, vt ff. ad Macedo. l. i.

*** Verba senatuscõsulti Trebelliani extãt apud Vlpranum, l. i. ff. eod.**

e Cõsulibus. s. existentibus

f Oēs imino nõ oēs et per Trebel. vt infra

iure ciuili g haeredi & i haeredem cõpeterent, ei & in eum darentur, cui ex fideicõmissio restitu ta est hñditas. Post q senatuscõsultũ Pretor vtiles actiones ei & in eum, qui t recipit haereditate, i quasi haeredi & in haeredẽ dare coepit.

Heres rogatus de fideicõmissio vniuersali vel particulari, per senatuscõsultum Pegasianũ poterat quartam deducere & in haerede omnes actiones remanebant, nisi cautio fuerat interposita inter eũ & fideicommissarium de actionibus diuidendis. Arc.

Sed quia haeredes scripti, cum aut totam hereditatem, aut penẽ totam plerunque restituere rogabũtur, adire hereditate ob nullum vel minimum lucrum

descendẽtiũ a defuncto, vt p Ang. hic & alios.

h Hereditate, nõ facta cessione actionũ; alias. n. et directas hñt ex nomine cedentis.

**** Actio directa quæ dicatur, & quæ utilis, docet gl. in l. actio. ff. de neg. gest.**

Sed quia. CASVS nõ figurabitur, cũ recite tur ius antiquũ assignatur. n. rō introductio nis in tex. Not. q, defalcatio ex fideicõmissio fuit introducta est senatuscõsul. Pegasiano. Item, quod ipso iure ex Pegasiano dimittuntur fideicommissa, sicut legata ex l. Falci. Itẽ, quod detractio de fideicommissis non est ex l. Falci. etiam de particularibus, sed ex Pegasiano: Cetera no, vide hic per doc.

eo. s. ergo. contra Solu. licet hic dicat, oēs: nõ tñ dicit totã, vel intotũ, secundũ loã. t Vel dic, q qñ de toto erat rogatus. hēbat locum quod hic dñ: si at retẽta quarta de cã tẽro erat rogatus, hñt locũ q dñ inf. Acc. Adde, q vtraque solu. põt esse bona: & dñia inter oẽ & totũ est, q bẽ est pluriũ, totũ vñus iñ. pñ soc. i pñ. & ibi gl.

g Iure ciuili vel et pñorã; dũmodotales sint pñorã, q sunt trãsitorie vt sũt persecutorie, vt ff. de actio. & obli. i honorarijs, & ff. eo. l. i. s. qñ secus i pñe nãlibus vt inf. de actio. s. pñe nales:

Adde, q ea tenus est hñs absque aliqua cautione tutũ aduersus creditores; respẽctu actionũ

† Et hñe verbum; oīs. e di- frributi- uũ vñuer- salũ totũ vero par- ticulariũ quod no. secundum Ang. Sed lo. Fab. hic repro- bat, & tẽ net seq. so- lutionẽ. † alias eẽt † alias re- cepit.

† alias ha- betur.

a q Re-

a Recusabant. sic. sup. tit. i. in princ.

b Consulibus. s. existentibus.

e Perinde liceret quartam, &c. i. dicere, si-
cut per l. Falc. defalcantur specialia legata, ut
sup. tit. i. §. cum aut. & §. i. ita & gñale fidei-
com. defalcatur

per Pega. sena-
tusc. ut hic. Et

no. triplicē ef-
se quartā. Vna

est iure nature
debita, ut quæ

debetur filiis,
& filiabus. & in-

ferioribus. & qui-
busdā transuer-

salibus, ut C. de
inoff. test. cum

quæritur, & l.
parentibus. quæ

est aucta in au-
then. de tre. &

sem. §. i. & hec
est debitū bo-

norū subsidium,
ut C. de inoff.

dona sitotas.
Alia est, quæ

debetur iure i-
stitionis, ut ex sin-

gularibus lega-
tis & fideicō.

ut sup. tit. i. A-

lia quæ dicitur Tre-
bellianica, ut

inf. e. §. sed ga-
licet fuerit per

Pegatianū in-
ducta, ut hic.

Item est quarta quædam, quæ debetur ex con-

stitutione diui Pij filio arrogato, ut supra de

adop. §. cum autem.

ADDITIO. Item est & alia, quæ debe-

tur concubina, quam quis acceperat ea intē-

tione, q. eam duceret in uxorem, qm si po-

stea animo mutato illam expellat, tenetur ei

quartam partem suæ subare dare. ut in authē.

qui. mo. na. est. legi. §. sit igitur. alias & melius

§. qm at. quasi circa fi. tit. coll. 6. Et uide alias

plures quartas per Io. Fab. & Ang. hic.

****** Adde, q. Iurisc. hanc quoque quartā, quæ

ex fideicom. vniuersalibus deducitur, falcid-

recusabant, ^a atque ob

id extinguiebantur fi-

deicommissa, postea.

Vespasiani Augusti tē-

poribus, Pegaso & Pu-

lione Consulibus, ^b Se-

natus censuit, ut ei, qui

rogatus esset heredita-

tē restituere, perinde li-

cet quartam [†] partem

retinere, atque ex lege

Falcidia ex legatis reti-

nere conceditur.

Ex singulis quoque

rebus, quæ per fideicō-

missum relinquuntur,

eadem retentio permis-

sa est. ^d

Post ^e quod senatus-

consultum ipse hæres

onera ^f hereditaria su-

stinebat, ille autem, qui

ex fideicommissis reci-

piebat partem ^g hære-

ditatis, legatarij partia-

rij loco erat, idest, eius

legatarij cui pars bo-

norum ^h legabatur,

quæ species legati, par-

titio uocabatur, quia

facto inuentario, falcidiam non, Bar. l. Mar-

cellus. in orin. nu. §. eo. tit. Differunt & circa

imputationem, qua de re tractant Iurisc. &

Doct. in l. in quartam. ad l. falc.]

d Permissa est. per senatusc. Pegatianum

s. ab hærede,

non a legata-

rio grauato ali-

dare uel resti-

tuere, ut dice-

mus, ff. d. j. §. i.

e Vide quæ ^{SYL}

ibi dixi, & Bar.

in l. i. §. deniq.

ad fi. ff. eo.]

f Post quod

senatusc. s. Pe-

gatianum.

g Onera. scilicet omnia.

h Partem. s. dodrantem.

i Pars bono-

rum.

ADDITIO. Intelligastamē

sub nomine he-

reditario, alias

aūt iste tex. nō

procederet, qa-

illæ, cui relin-

quitur pars bo-

norum, ff. de

uerb. signifi. &

no. in l. nō am-

plius, §. si. cum

Quarta
multi-
plex.

Cōcor.
cum hoc
tex. c. ray-
nurius, in
glo. super
uer. trebel-
lianū. an-
te mediū
ext. de tes.

SYL

SYL

SYL

illæ s. partes de quibus. sup. de iu. nat. gen. & ci. tamen in spem sumendo non comprehendit etiam senatusconsulta. ita est tex hic dum dicitur, in hæredem, quidem iure ciuili, in fideicom. ex senatusc. Item, quod hæres recusans adire cogitur ad petitionem fideicommissarij adire, & restituere.

Item, quod tali casu hæres est immunis ab omni damno. Item quod nihil lucri sentit. Item, quod regulariter hæres grauatus cogitur inuitus adire & restituere, nisi testator contrarium disposuerit, glo. in l. debitor. in prin. ff. co.]

a ¶ Ergo siquidem. Tunc demum locum habet senatusconsult. Pegasianum, quando uel totum uel ultra dodrantem hæres rogatus est restituere. ergo &c.

b ¶ Pro rata parte supra eo. s. restituta. contra. Solu. ubi ibi.

c ¶ Vniuersa onera. Nisi stipulationem super predictam interposuisset, ut sup. eod. s. post quod & hic subiicit.

d ¶ Restituere scilicet sponte. Nam poterat quartam retinere per Pegasianum, ut sup. eod. s. post quod.

e ¶ Interponebantur. Facit, ff. de pecu. si creditor, & ff. manda. hæredem, s. si.

¶ De stipulatione partis & pro parte, Pau-

¶ Rogatus restituere dodrantem, actiones diuidit pro rata, si uero ultra dodrantem, ex Pegasiano remanent actiones penes hæredem, nisi stipulatio sit interposita, si sponte adit, alias omnes transcunt in fideicommissarium hoc dicit.

¶ Ergo a siquidem non plus, quam dodrantem hereditatis scriptus hæres rogatus sit restituere, tunc ex Trebelliano senatuscon. restituebatur hereditas, & in utrumque actiones hereditariæ pro rata b parte dabantur, in hæredem quidem iure ciuili, in eum uero, qui recipiebat hereditatem, ex senatusconsulto Trebelliano, tanquam in hæredem. At si plus, quam dodrantem, uel etiam totam hereditatem restituere rogatus esset, locus erat Pegasiano senatusconsulto, & hæres, qui semel adierat hereditatem, (si modo sua uoluntate adierat) siue retinuerat quartam partem, siue retinere no-

luis lib. 4. sent. inter hæredem (inquit) & fideicommissarium, cui ex Pegasiano hereditas restituitur, partis & pro parte stipulatio interponitur, ut hæredi instituto pro quarta actiones, pro cæteris uero portionibus fideicommissario cõ-

luerat, ipse uniuersa onera c hereditaria sustinebat. Sed quarta quidem retenta, quasi partis, & pro parte stipulationes interponebantur, tanquam inter partiarium legatarium, & hæredem. Si uero tota hereditatem restitueret, d emptæ & venditæ hereditatis stipulationes interponebantur. e Sed si t recusabat scriptus hæres. adire hereditatem ob id, q t diceret eam sibi suspectam esse quasi danosam, f t cauebatur Pegasiano senatusconsulto, ut desiderante eo, cui restituere rogatus t esset, iussu Prætoris t adiret, & restitueret hereditatem, perindeque ei, & in eum, qui reciperet hereditatem, actiones t darentur, ac iuris est ex Trebelliano senatusconsulto. Quo casu g nullis stipulationibus est opus, quia simul, & huic, qui restituit, securitas datur, & actiones hereditariæ ei & in eum transferuntur, qui recipit hereditatem, utro-

s. versiculo si uero totam

petant. De stipulatione autem emptæ & venditæ hereditatis uide Accursi. in l. uenditor ex hereditate. super verbo interposita. ubi optime declarat, ff. de hære. uel acti. vend.

f ¶ Quasi danosam. Licet causam non assignet, quia uariæ sunt hominum uoluntates, ut ff. ad Trebell. l. quia poterat Accur-

¶ Adde, quod isto casu: est uoluntas pro ratione, quia hic agitur principaliter ut se exoneret, non ut alium grauet, alioquin sola uoluntas si tenderet ad aliquem grauandum, ex uanis suspitionibus morari non sufficeret. lege hæc autem satisfactio. in principio, ff. si cui plus quam per l. falc.]

g ¶ Quo casu. idest cum per Trebell. restituitur tota. Vel dic per Pegasianum scilicet in casu proposito, ubi coactus adiit, siue ro non coactus, sed sponte, secus, ut supra eodem,

¶ alias restituet. S Y L.

¶ alias dicitur. ¶ alias cauuerunt.

¶ alias est. ¶ alias ad eam & restituat.

¶ alias recipit. ¶ alias datur.

a ¶ Vtro-

a Vtroque scilicet Treb. quia nil retinebat & Pegasiano, quia cogebatur, & ita quo ad sententiam concurrunt, quo ad verba non concurrunt: cum alio casu unum & alio aliud loquebatur.

Sed quia sti-

SYL.] pulationes.

C A S U S.

non potest figurari quia ponitur correctio iuris antiqui, est enim pro ratione dubitandi ipsum ius antiquum. ratio autem correctionis ponitur in text. ibi, sed quia in principio. Not. igitur simplicitatem amicam. Il. caliditatem inimicam, quod intelligendum est de prudenti, non de supina. l. nec. ff. de iur. & fact. ign. Item no. quod omnis virtus Pegasiani senatusconsulti est hodie tributa Trebell. etiam illud, in quo magis valebat. cetera nota. dicitur per Angelum, & alio.

* Idem ait Iusti. in §. quintus, C. de ver. iur. enu. & in §. inordinatum, in authent. de h. & Fal.

b S d quia. Dixi interponi stipulationes ex senatusconsulto Pegasiano & c.

c Quibusda-

calibus. s. propter solennitatem verborum, ut hic dicunt quiddam, uel tunc, quando is, cui restituta erat, non erat soluendo, unde inutilis erat stipulatio. Vel verius, hos captiosos modos nescimus qui sint Accur.

d Simplicitas. No. simplicitatem amicam legibus, & facit, in ff. de leg. ag. succe. §. nos uero, & ff. de dolo. l. i. in prin.

* Declaraui. supratit. de iur. & iuran. §. his igitur.

SYL.

ADDITIO. Intellige de simplicitate, quæ est contraria fraudi, non autem de simplicitate, quia illa est damnabilis. l. 3. §. fina. & ff. de susce. tu.

In snia sunt allegationes repetenda.

e Suggestis. hic not. quod in sententia sunt allegationes repetenda.

que a senatusconsulto in hac concurrente specie.

¶ Omnia virtus Pegasiani senatusconsulti tributa est Trebelliano, & hæres restituit hodie retenta quarta, actionibus diuisis pro rata, & hæres hodie ex eodem senatusconsulto cogitur adire. hoc dicit.

¶ Sed quia b stipulationes ex senatusconsulto Pegasiano descendentes & ipsi antiquitati displicuerunt, & quibusdam casibus c captiosas t cas homo excelsi ingenij Papi- nianus appellat, & nobis in legibus magis simplicitas, d quam difficultas placet, ideo omnibus nobis suggestis e tam similitudinibus, quam differentiis

¶ Aduerte tamen, quia argum. non concludit, quia licet istæ similitudines sunt repetitæ, tamen nihil inferunt ad sententiam.]

f Quod postea quia prius fuit Treb.

g Quartam. scilicet de bonis hereditatis, detracto tamē alieno ære, ut C. eod. & sine scriptura.

ADDITIO

Potest tamen fideicommissario volere quartam totius hereditatis deducere, & tunc te aut de netur credito- h. & Fal- ribus pro sua §. inordinata de quo, & natum, & qualiter legata l. i. §. quin- tus, C. de vide Ang. hic. veter. iur.

h Liceat. Enuc- riam contra uoluntatem defuncti iure isto scilicet Institutionum, ut C. ad l. Falci. si ut alleg. hodie forte contra secū dum quosdam ut in auth. de hære. & fal. §. si uero expref- sim.

¶ Adde, quod communis opin. hodie est, quod prohiberi possit, cum hoc sit clarum in Falcidia, authent. sed cum testator, C. ad l. Falc. quæ hodie est æquiparata. l. Marcel.

SYL.

SYL.

Ius. §. quod autem, ff. ad Treb.

** Addi potest & hæc ratio, quia hæres cogi potest a fideicommissario ad adeundam hereditatem sine eius damno, ut dicitur hoc §. & in l. quia poterat ad Treb.

i Solutum. Propter facti, non iuris ignorantiam, ut C. ad l. fal. error.

b Actionibus Scilicet creditorum, non legatorum, secundum B. ut ff. eo. l. i. in fin. & l. apud. i. respon. sed & legatarijs responderet hæres, cum eis fideicommissaria portio non sufficeret, sic tamen ut totius hereditatis quarta sibi reseruetur, ut ff. ad Treb. l. i. §. fina. is quis secundum Ioan. Sed Azo. contra, C. ad Treb. l. 2. Sed illa secundum supradictam distinctionem intelligitur.

¶ Ad-

SYL.

Adde, quod aut hæres cogitur adire, quo casu nihil retinet, & tunc non tenetur, inf. ver. si uero tota m aut erant facta tot legata, quod fuit necessaria detractio quartæ, & similiter in nihilo tenetur legatarijs, l. i. §. fin. ff. eod.

4 alias nō petant.

quia debet hæres quartā saluam. aut habebat hæres plus quarta sub nomine quotæ, veluti si erat restituenta. puta, dimidia tantum, & tunc tenetur legatarijs pro rata tantū. intellige tamē pro rata totius dūmodo quarta non lādatur l. i. §. pe. ff. eo. Aut testator assignauit hæredi aliquid, ut deducto eo totum uadat ad fideicommissarios, nā tunc quis habeat pl⁹ quarta, non tenetur legatarijs, nisi bona fideicommissarij non sufficerent. l. §. si is qui 400 ff. eo.]

a Restituerit. Quæ restitutio fit re &

probat in l. restituta, ff. e.

verbo. + Re, ut si patitur res hæreditarias a fideicommissario possideri, vel totas, vel aliquas earum, hac mente, ut restituatur hæreditas. Verbo autem sic. Restituo hæreditatem tibi. licet corporaliter rerum possessionem non tradam, & ex tunc res sunt fideicommissarij in utroque casu, ut ff. ad Treb. facta. Sed nunquid etiam ante factam restitutionem est fideicommissarius dominus, ut C. communia de leg. l. si §. sed quia? Respon. non quia ante restitutionē omnia facit hæres, & etiam manum tritseruum hæreditarium, quod nō faceret si alius esset dominus, ut ff. ad treb. Marcellus, §. res. & l. si hæres institutus, §. si hæres. Nec ob. d. l. communia dele. quæ dicit dari rei uendicationem fideicommissario generali, nam est intelligendum, ex quo hæreditas est restituta. Vel speciale in rebus alienatis, ut ante restitutam hæreditatem deur fideicommissario utilis rei uendicatio.

b Competunt. Quia per omnia est ut hæres, ut ff. quod cum eo. l. si filius, §. si.

c Intellige si restituerit ita, ut rogatus est a

testatore, alioquin non transferuntur actiones, puta si ante diem, uel pendente conditione restituat. l. sed & si ante, ff. eo.]

** Dictum glo. utique procedit quo ad effectum. propter enim iurium translationem,

quæ fit ex S. C. T. hæredi aequi paratur. l. postulant. §. pe. eo. tit. & ideo quæ de hærede dicuntur ad eū utiliter extenduntur. l. i. §. de illo. eo. tit. ubi Doct. At fecus ex proprietate verbi, & ideo in dispositione hominis hæredis appellatio ad fideicommissarium non trahitur. repugnat enim vis verbi, quæ intelligitur de eo, qui continentur & directo est dominus, non de eo, qui factor alieno indiget. Idem, si materia odiosa pœnalisque sit l. si ante. & seq. ad Sillanianū, Alciatus l. hæreditis. de verbo. sign. & in l. verbis. in prin.

deicommissarius desideret restitui sibi hæreditatem, nullo nec damno, nec cominodo apud hæredem remanente.

Quæ de tota hæreditate cauta sunt, habent locum in parte. h. d.

Nihil autem interest, utrum aliquis ex asse hæres institutus, aut totam hæreditatē aut pro parte restituere rogatur, an ex parte hæres institutus, aut totam eam partem, aut partem partis restituere rogatur. Nam & hoc casu eadem obseruari præcipimus, quæ in totius hæreditatis

de vulga. & pupil.]

c Fuerat. ut sup. e. §. ergo. ver. si si recusabat d Apud hæredem. Cui etiam cauebit fideicommissarius de præstando eum indemnem futurum occasione hæreditatis, ut ff. ad Treb. cum hæreditas & etiam pro futuris habet exceptionem ut ff. ad Treb. l. i. §. quamquam. Sed hæc cautio, de qua hic dī qualiter fit? Resp. per officium iudicis postulante eo, cui est restituenda hæreditas, uel quota pars, non autem si singulare fideicommissum sit relictum, ut ff. ad Trebe. l. nam q. §. non oīs. uel et postulante procuratore eius, cui fit mādātum, nec sufficit cauere de rato, ut ff. ad Trebe. quidam. §. i.

ADDITION. Et no, q. procuratori simpliciter & hñti speciale mandatum potest fieri testō hæreditatis, non autem procuratori in rem suam siue cessionario l. cum mulier, §. ex asse. ff. de iure do. Arer.

Nihil autem CASVS. non figuratur in tam generali regula. modicum. n. dubitationis habebat, q. illud, q. de toto dicebatur, habebat

SYL.

beret locum in parte. l. quæ de tota, ff. de rei ven. No. summariū, & q. idē est iuris in fidei cō. quotē partis, q. in fideicō. totius hēditatis. a ¶ Nihil autē. Diximus. ut sup. eo. §. sed quia

Ius idē est stipulationes, & prox. §. Et not. q. idem iuris
 I toto quo est in toto quo
 ad totum ad totum, q. in
 q. in par- parte quo ad
 te quo ad partē, ut ff. de
 partē, & acq. hær. seruus
 e contra. & ff. de usur. q.
 scit. in princip.
 Arg. contra, ff.
 de eui. ex mil-
 le.

ADDITIO

Tu dic, q. regu-
 la procedit, qñ
 est eadem rō ī
 parte, q. in toto
 alias nō, ut in
 cōtrario. ut ibi
 declarat glo. 3.
 * ¶ Adde, qd
 quoties hærēs
 rogat restituere
 pro parte, si
 is suspecta ha-
 beat hæredita-
 tem, eam adire
 cogi non pōt,
 nisi totam re-
 stituat & ita in
 fideicommissa-
 rium oēs actio-
 nes transeant.
 l. cogi. §. si q. s.
 hærēs, ff. eo.]

SYL. ¶ Siquis. CA.
 S V S. Dubita-

¶ Idē dī ī batur, relicta
 l. si lega- aliqua re parti-
 tus, §. mul- culari hærēdi,
 tum, ff. e. si rogabatur re-
 liquum resti-
 tuere, antequē
 tur actionibus
 hereditarijs, &
 ā habebit quar-
 tā, & uidebat q.
 sic, quia cū de-
 beat sub noīe
 quotæ, & de ip-
 sa hēditate, nō
 videbat de a-
 lijs dandā, cō-
 trariū decidit
 in utroque, rō
 est, quia satis
 est, quod ha-
 beat iudicio testatoris. l. in quartam, ff. ad
 Falci. habet tamen tunc liberam, quod secus
 est, si relinquitur quota, Nota summa-
 rium.

restitutione dixi-
 mus. e

¶ Si retenta cerra re
 ascendētem ad quartā
 rogatus sit reliquū re-
 stituere, restituta hærēdi-
 tate oēs actiones inso-
 lidū transeunt in fidei-
 cōmissariū, & hærēs ad
 nulla onera hereditaria
 tenetur. h. d.

¶ Si quis una aliqua re
 deducta, siue præcepta,
 quæ quartam a conti-
 net (velut fundo vel a-
 lia re) rogatus sit resti-
 tuere hæreditatē, simi-
 li mō ex Trebelliano
 senatusconsulto restitu-
 tio fiet, perīde ac si quar-
 ta parte retēta rogatus
 esset reliquā hæredita-
 tē restituere. Sed illud
 interest, † quod altero
 casu. i. cum deducta si-
 ue præcepta aliqua re
 restituitur hæreditas,
 in solidum ex eo sena-
 tusconsulto actiones trās-
 feruntur, & res, quæ re-
 manet b apud hærēdē,
 sine ullo onere hærēdi-
 tario apud eum rema-
 net, quasi ex legato ei
 acquisita. Altero uero
 casu, id est cum quarta

Item, quod quando hærēdi assignatur una
 vel plures res, habetur loco legatarij, & om-
 nia onera remanent apud fideicommissa-
 rium.

a ¶ Quartam. vel etiam minus † quarta,

parte retenta rogatus
 est hærēs restituere hær-
 editatem, & restituit,
 scinduntur actiones, c
 & pro dodrante qui-
 dem transferuntur ad
 fideicōmissarium, pro
 quadrante remanent
 apud hærēdem. Quin-
 etiam licet una re ali-
 qua deducta aut præce-
 pta restituere aliquis
 hæreditatem rogatus
 sit, ī qua maxima pars
 hereditatis contineat-
 ur, æque in solidum
 transferuntur actio-
 nes, & secum delibera-
 re debet is, cui restitui-
 tur hæreditas, an expe-
 diat sibi restitui. Ea-
 dem scilicet interue-
 niunt, & si duabus plu-
 ribusve deductis præ-
 ceptisve rebus restitue-
 re hæreditatem roga-
 tus sit. Sed & si cer-
 ta summa deducta præ-
 ceptave, quæ quartam,
 vel etiam maximam
 partem hæreditatis cō-
 tinet, rogatus sit a-
 liquis hæreditatem re-
 stituere, idem iuris est.
 Quæ at diximus de eo,
 qui ex asse institutus d

sed tamen agi-
 tur ad supple-
 mentum, uel
 retinebit, ut ff.
 eo. l. prima, §. si
 hærēs præce-
 pto in fi.
 ¶ Adde, quod
 in eo supple-
 mēto, quia ha-
 bet sub nomi-
 ne quotæ, subi-
 bit onera, ut di-
 cunt gl. & do-
 ctō. in d. §. si hær-
 res.

hærēs præce-
 pto in fi.

¶ Adde, quod
 in eo supple-
 mēto, quia ha-
 bet sub nomi-
 ne quotæ, subi-
 bit onera, ut di-
 cunt gl. & do-
 ctō. in d. §. si hær-
 res.

¶ Et hic etiam
 quod coactus
 adierit, resti-
 tuit etiam rem
 sibi a testatore
 relictam. l. ita
 tamen, §. si prę-
 ceptis, ff. eo-
 dem.

b ¶ Remanet.
 facit. C. de hær-
 re. institu. quo-
 ties.

c ¶ Actiones.
 Scilicet credi-
 torum, non
 legatorum, quod
 dic, ut
 supra eodem,
 §. sed quia. in
 fin.

d ¶ Institutus.
 Ut restituat
 retenta certa
 re.

¶ Præterea.

C A S V S.
 Quærebat nū-
 quid venien-
 tes ab intesta-
 to grauari pos-
 sent. & uide-
 batur quod nō
 quia habent a
 lege non a te-
 statore, &
 quem non ho-
 noro, nec o-
 nero. l. ab eo.

Cod. de fideicommissis. Contrarium decidi-
 tur, quia satis dicitur saltem tacite ho-
 norare, ex quo poterat alios instituere, &
 ipsos excludere, l. conficiuntur, de iur. codi.

* Quid si
 plus? dic,
 ut in l. r.
 §. sed si ff.
 eo.

S Y L.

& quia cum grauet, in consequentiam uide-
tur honorare, & eis relinquere. No. quod non
solum ex testamento, sed ab intestato hære-
des grauari fideicommissio possunt. Item, qd
legata de iure antiquo ab in estato relicta

valebant. Item,
quod fideicom-
missarius & le-
gatus graua-
ri possunt.

a ¶ Rogare.
in codicillis.

b ¶ Restituat.
ideo potest ab
his fideicom-
missum relin-
quere, quoniam
sua sponte re-
linquere legiti-
mam hæredi-
tatem uidetur
non instituen-
do alium, ut,
ff. de iure co-
dicillo. l. con-
ficiuntur, §. pri-
mo.

c ¶ Non ua-
leant. Sed quo
iure hoc est ve-
rum? antiquo
non, ut ff. de
legat. l. l. i. l. i.
Itē nouo non, ut
C. commun. de
leg. l. i. Dic er-
go antiquiori
iure locum ha-
bere quod hic
dicitur.

SYL. ¶ Adde, quod
Cōcor. Barto. in d. l. i.
l. i. §. de il-
lo, ff. eo. in 2. colum. sed
hic text. uidetur
obstare, cum
dicat, non ua-
leant. designan-
do tēpus, quo
loquitur, nisi
subaudias sci-
licet iure anti-
quiori, prout
glo. in verbo, possit, tit. seq. in princ. vel pona-
tur tempus pro tempore ut sape. Hodie uero
communis resolutio est, quod ualeant reli-
cta ab intestato, quia non remanet hodie dif-
ferentia inter fideicommissa & legata, nisi uo-
ce, nomine, & uerborum conceptione, ut no-
ta. in d. l. i. excepto legato libertatis.]

¶ Vel dic, quod d. l. de leg. i. secundum noua
iura loquitur, secundum quæ æquiparata sūt
legata fideicommissis ut sup. de lega. §. sed
non vsque.

est, eadem transferi-
mus & ad eum, qui ex
parte hares scriptus
est.

¶ **Hares ab intestato
& fideicommissarius
grauari possunt de re-
stituendo. h. d.**

¶ Præterea intestatus
quoque moriturus po-
test rogare a eum, ad
quem bona sua vel le-
gitimo iure, uel hono-
rario pertinere intelli-
git, ut hæreditatem suā
totam, partemue eius,
aut rem aliquam (velu-
ti fundum, hominem,
pecuniam) alicui re-
stituatur, b cum alioquin
legata nisi ex testamē-
to non ualeant. c Eum
quoque, cui aliquid re-
stituatur, † potest roga-
re, ut id rursum alij aut
totum, aut partem, uel
etiam aliquid resti-
tuat. d

¶ **Qui primo negauit
fideicommissum esse
relictum, postea conui-**

d ¶ Restituat. Etenim in quantum quis ho-
noratur, † & onerari potest, ut inf. tit. l. §. i.
ver. hoc solum. Sed nunquid quartam retine-
bit? Respon. ut inf. tit. l. §. i. ver. hoc solum.
¶ Et quia prima.

**ctus non potest dicere
in minus solenni uolū-
tate fuisse relictum.
hoc dicit secundū opi-
nio. Ioan. Vel sic: Quā-
do testator noluit so-
lenniter disponere, sed
in fide hæredis com-
mittere, hares tenetur
iurare non esse relictū,
vel soluere. hoc dicit
Arc. Et hanc opinionē
approbant doctores in
l. fi. C. cod. tit.**

¶ Et quia prima fidei-
commissorum cunabu-
la a fide hæredum pen-
dent, & tam nomen e-
quam substantiam ac-
ceperunt, ideo diuus
Augustus ad necessita-
tem iuris ea retraxit. f
Nuper & nos eundem
principem superare cō-
tendentes, ex g facto,
quod Tribonianus vir
excellentissimus, † &
Quæstor sacri palatii
suggerit, constitutio-
nem h fecimus, per
quam disposuimus, si

res, qui asseritur grauat, cogitur aut soluere,
aut iurare. Item, quod codicilli facti corā
quinque testibus ualent. Item, quod qui pri-
mo negauit, non potest postea confitendo se
tueri prætextu inualide dispositionis.]

e ¶ Et quia. Nom. n. Not. nomen conse-
quens rei, ut sup. de don. §. est & aliud.

f ¶ Retraxit. Hæc iura sunt, sup. eo. in princ.

g ¶ Ex facto. i. ex quaestione de facto.

h ¶ Constitutionem. ut C. de fideicommissis,
l. finali.

¶ Amplia
& declara-
SYL. ut dicatur
inf. ti. p. o
xi. in pti.
super glo.
nō possit

si hares graua-
tus sit. de one-
re tamen fidei-
commissi non
constet, an sal-
tem iurare e-
neatur se nihil
scire de fideico-
miss. & uideba-
tur quod non,
quia iuramen-
tum hoc pur-
gatorium non
solet deferri ni-
si aliquo proba-
to. l. admonen-
di, & ibi doct.
ff. de iureiura.
contrarium de-
ciditur ea ra-
tione, quia cū
in fide hæredū
fundata sint fi-
deicommissa,
uoluit Imper.
fidem exubera-
re in his, & hæ-
redem. si non
ad præstandū
ex uerbo fidei-
commissarii,
ex eo saltem iu-
rare teneri. No-
ta, quod nomē
substantia, &
receptio fidei-
commissorum
causam habue-
runt a fide hæ-
redis. Item, qd
non est mala
inuidiæ crimē
sed bona æmu-
lationis affe-
ctio, contende-
re alios uirtute
superare. Item,
not. quod hæ-

¶ alias ex
quæstore
alias ex q
store.

* Adde aliam constitutionem, quæ est. l. ult. C. de reb. cre. qua cautum est, ut si cui legatum aut fideicommissum petenti hæres ultro detulerit iusiurandum, & is iuravit, deinde ex testamento scripto appareat nil esse

Codicillis relictum, nihil

deberi, quamvis iuratum sit.]

a Legimus. No. testes quinque in codicillis necessarios esse, ut C. de codic. l. si. §. fin. & de fideicommiss. l. si. ibi, sed siue quinq. &c.

b Iuraverit. Nam in omni casu erat olim iurandum, & in omni capitulo, ut C. de iura. colum. l. 1. in princ. hodie sufficit semel iurare, ut in auth. de ijs qui ingre. ad appel. §. si.

SYL.

* Adde & intellige in ijs, quæ obveniunt post litem contestatam, sed in ijs, quæ contingunt ante, etiã hodie iuratur in singulis, Bar. in auth. hoc sacramentum, C. de iureiur. propter calum. dam.]

c Necesse eum habere, sed nunquid hodie corrigitur hoc, cum nulli deferatur invito, ut C. de iureiurando. l. fin. & l. generaliter, §. fin. autem?

Respond. non, quia hæc est posterior constitutio Iustiniani, ut Cod. de fideicommiss. l. fin. & ita est iste specialis casus, in quo quis compellitur iurare.

SYL.

* Adde, quod ratio specialitatis ponitur in l. si. C. de fideicommiss. quia defertur iuramentum de conscientia sua, quod non potest referri, & licet Ang. ex opin. Salyc. videatur discedere ab opin. glo. tamen dicendum est, quod si hæres probabiliter ignorat, puta quia erat absens, & fideicommissarius potest probabiliter scire, potest referri, si fideicommissarius absens fuerit, vel alias probabiliter nesciat, non poterit, prout in fin. in casu. l. lex Cornelia, §. hac. l. ff. de iniur. secundum distinct. Bar. ibi.

d Coarctari. Nota propter contumaciam non iurantis eum condemnari, ut C. de iuracal. l. 2. §. hanc.

e Eadem. Scilicet ut compellatur iurare, vel soluere.

ipse de calumnia iuraverit, b necesse e eum habere vel iusiurandum subire, quod nihil tale a testatore audierit, vel recusantem ad fideicommissi vel t universalis vel specialis solutionem coarctari, d ne depereat ultima voluntas testatoris fidei hæredis commissa. Ea dem e observari censuimus, & si a legatario vel fideicommissario aliquid similiter relictum sit. Quod f si is, a quo relictum dicitur, postquam negaverit, confiteatur quidem aliquid a se relictum esse, sed ad legis subtilitatem g recurrat. omnino soluere h cogendus est.

f Quod si. d. xi. quando contumax fuit non iurando, nunc quando iuravit, & per sacramentum fuit confessus, vel etiam antequam iureret, sed prius negaverat relictum, ut in si. niuersitatis. dice. mus statim.

g Subtilitatem. Quæ est, ut ex quo est voluntas non solennis, non valeant ea, quæ facta sunt, ut C. de fideicommiss. l. si veritas lectu. v. & C. de test. non satis probandum, §. il. ri p. l. i. lud.

h Soluere sequuntur cogendus est, Frac. Acc. sed quomodo Mart. Sil. coarctatur ex & alij docto. utre. luntate? sic er. fert Bar. i go solvuntur l. si. C. eo. inutiliter reli. & Angel. eta, sicut & uti. hic. scdm liter, quod esse quam erit non debet, ut practica, C. de fideicommiss. q. h. d. l. ab mis. l. si veritas initio non

quæ est contra. Sol. quidam dicunt, quod ubi negati de solenniter testari voluit, & non fecit, habet ferat fidei locum lex contraria, alias si noluit testari solenniter, habeat locum quod hic dicitur, t rursus iura ut ar. ff. de iure cod. l. 1. sed hæc falsa est, quia si testator & hic de testatore loquitur, qui solenniter fa uolens scit, ut ibi. Si testator fieri hæredis sui com. leniter te misit.

* Adde, quod ista opi. communiter reprobatu SY L. hic, & in l. si. C. de fideicommiss. & probatur suæ commisisset ra

* Alij ut B dicebant esse distinguendum an le legatum, dicat hæres. Non est verum tibi legatum esse quo iuran se. quo casu cogitur probare esse verum & te erit se. solenne, ut in contrario, eo salvo, ut si defera curus, cō. tur sacramentum iuret, ut snp. proxime, an tra tecuā dicat: Non potes petere, quia est minus so. tem vero lenne. In quo casu cogitur, ut hic. Sed hoc agatur cō. non ualer, quia secundum hoc expediret ei ditione ex negare, quod esse non debet, ut ff. de trib. l. il. isto §. lud.

Iud. §. pen. Dic ergo secundum Ioan. aut ab initio confitetur relictum, & tunc non tenetur ex non solenni uoluntate, ut in illa. leg. contra ria.

SYL. ¶ Adde hoc uerum, dummodo non sit relictum ab eo, qui solenniter nolebat testari, sed solum hæredis integritati confidere, distal. fi.]

¶ Et quis et in facto membro fuit per sacro- opi. Ioan. me Io. Fa. hic eā im pugnat, et si in testō vel codicillis fuerit relictū, & rñdet ad l. si ueritas, qd qñ hæres negat lit.

SYL. ¶ Adde & cor contes. le. gari? ha bet duo re media uel qd defe- rat iura- mentum, & obuiet iste §. & d. l. fi. vel qd oneret se proba- tione, & tunc sibi esse imperfectum, siue minus solenne, & per imputetur qd det p baridispo uē solem nē, ut ibi.

De singulis rebus per fideicommissum relictis.

Etiam res singula- ris, potest per fideicommissum relinqui, & tā ab hærede, quam a legatario. h. d. Ang.

Potest tamen quis etiam singulas a res per fideicommissum relinquere, ueluti fundum, argentum, hominem, vestem, & pecuniam numeratam, uel ipsum hæredem rogare, ut alicui restituat, uel ^b legatarium, quamuis a legatario legari non possit. ^c

Res hæredis & alie-

De singulis rebus per fideicommissum relictis.

Cōtinua- tio. ¶ De fideicom. generalibus, sup. tit. i. dixit, nunc de specialibus dicit. Accur.

Diuisio. ¶ Potest tamen. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo ponit fideicommissum pecuniario. Secundo de libertatibus. Tertio per quæ uerba fieri debeant. Secunda ibi, Libertas quoque. Tertia ibi, Verba.

CASVS non figuratur, cum tradatur regula generalis. No. quod quælibet res, quæ tamen sit in commercio, per fideicommissum relinqui potest. Item, quod non solum hæres grauari potest, sed legatarius, Item, quod a legatario non legatur.

a Singulas. Non solum generaliter, ut si pratiū i.

b Vel legatarium. i. rogare, ut aliquid alicui restituat.

c Non possit. Antiquo iure inspecto, sed nouo iure ali-

na potest per fideicommissum relinqui i qua potest fideicommissarius grauari, dummodo non oneretur ultra commodum, & realie na relictā, ipsa, vel æstimatione danda est. hoc dicit.

Potest autem non solum proprias res testator per fideicommissum relinquere, sed & hæredis, aut legatarij, aut fideicommissarij, aut cuiuslibet alterius. ^d Itaque & legatarius, & fideicommissarius, non solum de ea re rogari potest, ut eā alicui restituat, quæ ei relictā sit, sed etiam de

nostro a nobis non abdicantur. l. id quod nostrum, ff. de reg. iur. & nemo cogitur uendere suum. l. nec emere, C. de iure deli. Contrarium dicitur, quia eius mentis dicimus testatorem fore, ut velit æstimationem solui, ut dictum est in §. non solum, sup. de leg. No. summ. Item, quod legatum uel fideicommissum non ualet in eo olui, quo grauamē excedit commodum.

Item, quod grauatus fideicom. tenetur saltem ad æstimationem.

d Alterius. Refert tamen, an leget rem extranei, an hæredis. primo casu distinguitur, an sciuerit alienam, uel credit suam, secundo, non, ut sup. de lega. §. non solum. uerf. quod autem, & ff. de lega. 2. l. unum ex familia, §. si rem.

* Adde, quod non intelligitur cepisse ex testamento, ita ut rogari possit aliquid præstare, nisi apud eum certum remaneat emolumentum l. quidam testamento, §. si tibi, ff. de lega. 1. & ideo nec cui seruus legatur manumittendus, fideicommissio grauari potest, ut quid eius rei gratia præstet. l. plane, §. vbi. de leg. 1. l. nemo, §. 1. de reg. iur.

nouo iure aliter est. nam potest a quolibet, qui commodū quocūque modo habet, legari & fideicommissi, ut C. cōmunia dele. l. 2. §. fin. & hoc statim subiicit.

¶ Adde, quod non solum ipsi grauari possunt, qui commodum sentinunt, sed eius heredes, l. si fuerit, §. si. ff. de leg. 3. & intellige de commodō æstimabili. l. plane, 2. §. si. cum l. seq. ff. d. leg. 1.

¶ Potest. **CASVS.** Quærebatur, an res hæredis uel aliena fideicommissi mitti posset, & videbatur qd non, quia nostra sine facto

SYL.

a Ipsius.

a ¶ Ipsius, s. legatarij.

b ¶ Inutiliter, facit ff. de leg. 1. plane. 2. §. fin. & l. videndum, & ff. de leg. 3. l. 1. §. sciendum & l. 3. §. Iulianus, & l. si legatarius. Sed contra in d. l. plane, §. si cui. Sed ibi stetit per legatari-um, quomi-

nus meliorem acceperit, uel melior videtur esse quem elegerit, licet dete-riorem elegerit, ut arg. inf. de act. §. præte-rea. Item arg. contra, ff. de le-gat. 2. l. impera-tor. §. 1. ibi. n. vero &c. Sed hoc, quod hic dicitur, intelli-ge, quando in quantitate le-gatur alicui, & in quantitate oneratur, ibi autem, quando quãtitas datur & in spem gra-uatur, quo casu tantum vide-tur æstimasse speciem suam legatarius acci-

alia, siue ipsius, a siue aliena sit. Hoc solum obseruandum est, ne plus quisquam roge-tur alicui restituere, quam ipse ex t testa-mento ceperit. Nam quod amplius est, inu-tiliter b relinquitur. Cum autem aliena res per fideicommissum relinquitur, necesse est ei, qui rogatus est, aut ipsam redimere & præstare, aut æstimatione eius soluere.

¶ **Etiã libertas ser-uo per fideicommissum potest relinqui, &**

¶ Et hoc

qñ species tatem. ut ex eadem. l. colligitur. †

SYL. ¶ Adde tamen, quod quando grauatus debet restituere post aliquod tempus quantitatē & fuit honoratus in quantitate, licet iure ci- uili teneatur computare usuras secundum illud tempus. d. l. Imperator. §. si centum. quæ hodie sunt prohibita. c. 1. de usur. poterit ta- men hodie grauari in plus usque ad quanti- tatem honesti lucri, ut tradit Bar. in d. l. im- perator. §. cum quidam. si uel d. lucrum per- ceperit, uel percipere potuerit.

¶ Item contra, ff. ad l. Fal. sed & si nō seruus. in princ. Sed & ibi eodem modo respon. quia quantitas erat legata, & onus erat positum in faciendo. Sed cum quantitas legatur, & in quantitate grauatur, sicut hic loquitur, nun- quid quarram iure Falcidia potest oneratus retinere, siue sit legatarius siue fideicommissarius, qui sit grauatus? quidam dicunt, quod sic, ut arg. ff. ad l. Fal. l. pœnales. §. si. Nos con- tra, ut in au. tit. l. ex Falc. si interueniat, §. nun- quam & de vulg. subst. cohæredi, §. cū filiæ.

SYL.

¶ Adde hæc vera, nisi ex præsumptamente defuncti aliud appareat, puta si partem sit ro- gatus restituere, secus si totam secundum di- stin. quæ sit in d. §. fin. uel nisi ex liberalitate expressa uel præsumpta hæredis, qui dum po. let Falc. detrahare, totum soluit, nam, tūc legatarius illud retinebit, l. 1. §. inde Nera-

tius, ff. ad Treb. & ibi Barto. in fin.

** Illud, quod dicitur prope si. tex. nostri, q re aliena per fideicommissum relicta, oportet hæredem aut ipsam redimere & præstare aut eius æstimationem soluere, intelligi de-

non tantum seruo pro- prio, sed etiam alieno, ut, quando poterit, ema- tur, & manumittatur. h. d. Aret.

¶ Libertas t quoque seruo per fideicommissum dari potest ut hæ- res cum rogetur manu mittere, uel legatarius, uel fideicommissarius. Nec interest, utrum de suo proprio seruo testa- tor roget, an de eo, qui ipsius hæredis, aut le- gatarij, vel etiam ex- tranei c sit. Itaque & alienus seruus redimi, & manumitti debet.

æstimabilis, non poterit præstari, & per conse- quens nec re ipsa, nec in æquiualehti poterit adimpleri fideicommissum cuius contrariū dicitur ea ratione, quia posset esse, quod domi- nus ex uoluntate uenderet, præstita eidem æstimatione, ad quod tenetur grauatus, & ta- li casu libertas conferri posset, quamuis re- gulariter aliter sit. No. q. fideicommissaria li- bertas dicitur, quando grauatur, qui grauari potest, ut manumittat. Item, q. fideicommissaria libertas potest relinqui etiam seruo alie- no. Item, q. grauatus dare libertatem seruo alieno tenetur emere, & præstare, si potest. Item, q. dominus serui. cui libertas est reli- cta, non cogitur manumittere aut uendere, nisi aliquid consecutus sit a testatore. Item, q. tale fideicommissum non extinguatur, si do- minus nolit uendere, sed pendet. Item not. quod illud differtur, non aufertur.

c ¶ Extranei, licet etiam crediderit suum, ut ff. de fideicommiss. liber. Paulus. 1. respon. & l. alieno. in princ. Sed in pecuniario legato distinguitur, sciuerit uel ignorauerit rem alienam, ut supra de lega. §. non solum ver. quod autem.

¶ Adde tamen, q. in contrariū facit tex. in l. alieno, ff. de fideicom. lib.

* ¶ Adde, quod licet text. noster uideatur in- differenter loqui, est tamē aliqua differentia

bet secundum text. in §. non solū supra de lega.

¶ Libertas quo- que. C. A. S. V. S. non esset figu- randus, quia p- sequitur regu- lam, quam in prin. posuit, ta- men videba- tur relictum li- bertatis alieno seruo non ua- lere, quia eum non cogatur quis vendere, nec seruus no- ster sine nostra uoluntate a no- bis abdicari possit, non ui- detur ualere, & si dicitur, præ- stabitur æsti- matio, ut sup. prox. §. respon. quod cum li- bertas sit inæ-

SYL.

† Ex l. li- bertates, ff. de fid. liber.

utrum quis rogetur manumittere seruum suum, an alienum, quam eleganter docuit Vlpia. in l. generaliter. §. si quis alienum, ff. de fid. liber.

b. Non uendat, vel etiam si uendat, sed ultra iustum pretium uendere uult nam tunc perinde est, ac si non uendat, ut ff. de lega. 3. non dubium, §. si.

alias per cepit;

Similis gl. sup. de lega. §. non solu. vers. non potest redimere.

Adde, q. si dominus dixerit se uelle vendere certo pretio, quod grauatus dicat immodicum, iudice declarante, tenetur postea dominus uendere p. pretio declarato, secundum Bar. in d. §. fin. qui mouetur per text. in d. l. non dubium, §. si is cuius. qui uidetur potius dicere contrarium, ibi, idem & si plus iusto, & ibi, volenti domino.]

b. Si modo. interpositio est.

c. Nihil. si enim aliquid etiam modicum relinquitur alicui, ut uendat, & ille legatum accepit, ut uendat, & ille legatum accepit, cōpellitur uendere, ut hic, & C. de fideicommi. libe. deberi. & l. si te donatam, & C. ad l. Falc. si ea cuius filium.

d. Recepit. f. dominus istius.

e. Differtur. quod differtur, non aufertur. sic. ff. de iud. cum furiosus. Arg. contra. C. de inoffi. test. facimus, §. si.

Adde, quod ibi erat in potestate filij præparare querelam, & ideo ea delata aufertur, ut non transmittatur ad extraneos.]

Et. ff. de usufr. si usufructus

Adde, quod ibi aufertur propter moram, culpam suam.

Item nota, quod inspicitur quod euenire potest. + sic, ff. de iurisd. omn. iud. si idem, §. si. & ff. de adim. leg. l. si seruo.

Qui autem. **CASVS.** Quærebatur cuius esset libertus ille, qui per fideicommissum manumittebatur & uidebatur testatoris quia per fideicommissum testatori succeditur, nō grauato, l. cohæredi, §. cum filia, ff. de vulga,

& pup. contrarium deciditur, quia inspicitur manumittens, & huius mentis uidetur fuisse testator non dando libertatem directo, sed per fideicommissum & alias supra dictum fuit. Item uidebatur, quod non solum illa

Qui autem ex fideicommissi causa manumittitur, non testatoris fit libertus, etiam si testatoris seruus sit, sed eius, qui manumittit. f. At is, qui directo testamento liber esse iubetur, ipsius testatoris libertus fit, qui etiam orcinus g. appellatur. Nec alius ullus directo ex testamento libertatem habere potest, quā qui utroque tempore testatoris fuerit, & quo faceret testamentum, & quo moreretur. + Directo autem libertas tunc dari videtur,

duo tempora essent inspicienda, sed tempus aditæ hereditatis, cum libertas non cedat nisi ab adita. l. 1. §. in nouissi. C. de cad. toll. sed dic, quod sufficiunt hæc duo tempora tantum, nam seruo alieno si potest directa libertas relinquere l. seruo tuo C. de testa. ma. Vnde nisi esset testatoris tempore testamenti, non posset ei relinquere directa libertas, & idem si alienaretur ante mortem, quia res ad casum deuenisset, a quo non posset incipere sed quando his duobus tempo-

SYL.

alias d. recta,

Quod differtur nō aufertur.

SYL.

De isto brocardo vide late apud Bar. in l. inter

SYL. stipulantē §. sacra. ff. de uerbo. obli,

ribus est testatoris, non potest ante aditam cadere hæc difficultas, quia non est qui eum alienet. ita declarat Ias. hic No. quod manumittens efficitur parronus. Item, quod directo manumissus fit libertus manumittentis. Item quis dicitur libertus orcinus. Item, q. non potest directam libertatem cōsequi, qui duobus temporibus non fuit testatoris. Item quis dicitur dare directo libertatem.]

f. Eius qui manumittit. Idest hæredis, uel legatarij, uel fideicommissi. C. de fideicommi. lib. l. 2. quibus.

Adde, quod manumissus ex causa fideicommissi in quibusdam non habetur pro libertato, ut quantum ad operas, & quædam alia quæ annotauit. Accur. in l. pen. ff. de diuor.]

g. Orcinus. sic dictus ab orco. i. manumissus ab eo qui tendit ad orcum. i. infernum. Vel ab orthos, quod est rectum, unde orthinns. i. directe manumissus. Vel ab orco, quod est capio, (nam & inde archiorcus) quia multa capiunt manumissi in testamento, in quo multa sunt.

Alc. lib. 1. Prætermi. contendit legendū esse orthinus, de quo latissime differit Andr. Tiraquel. in repe. l. si unquam in uer. libertis, nu. 107. C. de seruo, don.]

Ad.

Orcinus quis & vñ dicitur.

* **¶** Adde, quod Theophilus uertit catonia-
non. i. charontium, a Charonte inferorum
portitore, unde huic textui magis congruit
vox orcinus, quam orthinus.]

a **¶** Ex suo. non expectata manumissione
ab alio facien-

da.
b **¶** Testamen-
to. uel etiam co-
dicillis testa-
mento confir-
matis, ut ff. de
ma. test. liber-
tas.

SYL. **¶** Hodietamē
etiam in codi-
cillis ab inte-
stato dari pōt
libertas dire-
ctis uerbis.]

* In hunc **¶** Compete-
locū uide re quæ compe-
Alc. lib. 3. tit. hæreditate
Pare. in ti. adita etiam ab
vno ex pluri-
bus hæredibus
ut ff. de manu.
testa. l. testamē-
to. §. testamen-
to.

d **¶** Verba.
Maxime. ideo
hoc dicit, quia
quibuscunque
verbis relinqui
possunt, ut sup.

de leg. in prin. siue directis, siue præcarijs ut
C. comm. de leg. omne uerbum & facit ff. ad
Treb. l. Scæuola.

SYL. **¶** Adde. l. vnum ex familia. §. si. ff. de lega. 2.
l. peto. in prin. l. codicillis, §. matre. eo. tit. &
de uerbis enuntiatijs uide Bar. in l. Lucius,
§. filiam. ff. ad Treb. & in d. §. si.

** **¶** Immo dixit maxime, quia sunt, & alia,
de quibus diximus. sup. de le. §. 1. vix enim
est, ut uerbis directis fideicommissum conci-
piatur, quod a fide sola & pudore hæredis
sumpsit denominationem. Nec mouet l. om-
ne uerbum, quia non habet illum sensum,
sed quod omne uerbum uoluntatem testato-
ris demonstrans exequi debet, nec referre di-
rectum sit, an præcarium.]

ADDITION. Et hoc uerum, si uerba im-
portent dispositionem. item fideicommissū,
uel ad hoc extendi possint ex coniecturata
mente testatoris, non alias, ut l. pateri §. pen.
ff. de lega. 3.

* **¶** Adde, q. nutu, nedum uerbis, fideicom-
missum relinqui potest. l. nutu. ff. de leg. 3. l. &
in epistola. C. de fideico m.

¶ De Codicillis.

Continua- **¶** Quia testamēta, & eorum accidentia di-
tio. sta sunt, nunc de codicillis. i. de paruula uel
de minima scripta uoluntate. Nam ideo co-

dicilli dicuntur, quia in breuiori chartula uel
codice, quam testamentum, fiebant. & solum
in eis quædam fideicommissa relinqueban-
tur, & tales sunt ad testamentum, qualis est
scapha ad nauem. Sed nunquid secundum

erant in usu, hodie ue-
ro eorum usus est uti-
lis & necessarius, & il-
lis primum robur di-
uus Augustus de pri-
dentum consilio auri-
buit. Aret.

Ante Augusti tem-
pora constat co-
dicillorum ius in usu
non fuisse, sed primus
Lucius Lentulus (ex
cuius persona etiam
fideicommissa esse cæ-
perunt) codicillos in-
trodixit. Nam cum de-
cederet in Africa, scrip-
sit codicillos testamen-
to confirmatos, e qui-
bus ab Augusto f pe-

possit facere plures codicillos, Secunda ibi,
non tantum. Tertia ibi, Codicillis. Quarta
ibi, Codicillos.

* Ante. **CASVS.** non figuratur, cum tā-
tum ius antiquum recitetur. No. quod ius co-
dicillandi ab Augusto traxit originem. Item
quod exempla principum sunt imitanda.

e **¶** Confirmatos. Hic no. quod quatuor mo-
dis codicilli conficiuntur, aut cum in futu-
rum confirmantur, ueluti testamento prius
facto, in quo dictum est. Quicquid dixerō in
codicillis, ualere uolo, & postea codicilli fa-
cti sunt. Aut, in præteritum, ueluti codicilli
prius facti, testamento facto postea confir-
mati sunt, & hi duo Casus sunt. C. eod. l. siue
in initio.

* **¶** Et sic confirmatū præcedit confirmans in
disponē, sed non quo ad intellectum & uo-
luntatē, quia ea censetur præcedere, & facit
ad plures. q. quas mouet hic Ang.

* **¶** Tertio fuit cum testō, ueluti cum testator,
qui testm implete nequirit, addiderit ut vī
codicillorum haberet, ut C. eo. l. si. illud pla-
ne ibi, nisi id ille &c. Quarto sine testō. s. ab
intestato uel eo. cōficiuntur. & inf. eo. §. nō
tantum, & C. eo. non ideo. hic autem fue-
runt confirmati uel ante, uel post.

f **¶** Augusto, cui aliquid relinquebatur.

Y 2 a ¶ Eius,

Codicilli
fine scrip-
tura heri
possunt.

hoc possunt fie-
ri sine scriptu-
ra? Quidam di-
euntur, quod
non, sed tamē
dico etiam si-
ne scriptura ho-
die fieri posse,
licet forte oī
in scriptis tan-
tum fierent. ut
C. de bon. lib.
l. si in princip.
Accur.

Ante Augu Diuisio.
sti. **¶** Iste
tit. diuiditur in
4. partes. Pri-
mo, quomodo
fuerit introdu-
ctus usus codi-
cillorum. Secū-
do, quando co-
dicilli testamē-
to confirmati
ualent. Tertio,
an hæreditas
directo possit
dari uel adiml
in codicillis.

Quarto, an qd
possit facere plures codicillos, Secunda ibi,
non tantum. Tertia ibi, Codicillis. Quarta
ibi, Codicillos.

SYL.

Codicilli
fiunt post
testm.

Codicilli
fiunt ante
testm.

SYL.

a ¶ Eius. f. Augusti.

b ¶ Non debebat. Quia legata non debebantur nisi ex testamento iure antiquo, ut diximus. sup. tit. 2. §. præterea.

c ¶ Non posset. Propter impotentiam facti, ut quia non habent tot testes, qui testamento conficiendo sufficiant, secus si propter impotentiam iuris, ut ff. eod. l. diuus. §. codicillos. quæ est contra. Et est contra. Et propter hæc solutio. ff. eo. conficiuntur. §. codicilli.

S Y L. ¶ Non tantum. alias in. resq. eos.

C A S V S.

similiter non figuratur, cum recitetur coram iuris antiqui. No. codicillos fieri posse ab intestato, quia uenientes ab intestato uidentur tacite instituti, uel eis relicta hæreditas l. conficiuntur, ff. de iure codil. Item, qd codicilli quandoque facti valent, dummodo ab eis non sit expressus recessus.]

d ¶ Confirmetur. f. expressum, uel etiam si quo iudicio retineatur prima uoluntas, ut ff. eo. l. ante tabu. testi. Sed Io. contra. nã sine ante, siue post fiat, semper vñr confirmati, ut hic dicitur statim, & ff. eo. si quis cū §. si. & l. ab intestato. Accur.

Adde, quod in libertatibus remanet differentia secundum Io. Fab. hic,

tij per fideicommissum ut faceret aliquid. Et cū diuus Augustus uoluntatem eius impleset, deinceps reliqui eius auctoritatem secuti, fideicommissa præstabāt & filia Lentuli, legata, quæ iure nō debebat, b soluit Dicitur autē Augustus conuocasse sapientes viros, † inter quos Trebatium quoq. cuius tunc auctoritas maxima erat, & quæsisse, an posset recipi hoc, nec abscondens a iuris ratione codicillorum usus esset, & Trebatium suasisse Augusto, qd diceret utilissimum & necessarium hoc ciuibz esse propter magnas & longas peregrinationes quæ apud ueteres fuissent, ubi si quis testm facere non posset, c tñ codicillos posset. Post quæ tpa cum & Labeo codicillos fecisset, iam nemini dubium erat, quin codicilli iure optimo admitterentur.

¶ Etiam ab intest. codicilli fieri possunt, sed quando ante testamentum fiebant, non aliter valebant, nisi erant in

¶ Codicillis autem. **C A S V S** non figuratur in regula, cuius ratio sola est obseruatio testamentorum inducta, ne confundantur, ut hic dicitur, quare autem non possit adimi hæreditas in codicillis, declarat hic la.

testamento confirmati, hodie vero semper videntur confirmati.

Ang.

¶ Non tantum autem testamento facto potest quis codicillos facere sed, & intestatus quis decedens fideicommittere codicillis potest. Sed cum ante testamentum factum codicilli facti erant, Papinianus ait, non aliter vires habere, quam si speciali postea uoluntate confirmantur. d Sed diui Seuerus & Antoninus rescripserunt, ex ijs codicillis, qui testamentum præcedunt, posse fideicommissum peti, si appareat eum, qui testamentum fecit, a uoluntate, quam in codicillis expresserat, non recessisse.

¶ **In codicillis hæreditas directo dari uel adimi non potest, nec conditio institutioni apponi, nec substitutio fieri, sed per fideicommissum sic.**

Angel.

¶ Codicillis autem hæreditas, neque dari, e neque adimi po-

Ut ademptio facta codicillis efficax sit, ponit causæ.

Not. hæreditatem nec dari nec adimi directo posse in codicillis. nec ex hæredationem fieri, nec substitutionem directam, secus si per fideicommissum. Item not. plures codicilli fieri posse, quamuis fieri non possit nisi unicum testamentum. Itē codicillos nullam iuris solennitatem desiderare.]

e ¶ Neque dari. directo, sed per fideicommissum, siue ab eo, quem prius fecerat hæredem, siue a legitimis, bene potest relinqui ut ff. eo. l. 2. §. si. & C. eo. hæreditatem. & inf. prox. ver.

A D D I T I O

Et assignat gl. in d. l. hæreditatem. rationē differentiarum, quæ non tantum aufertur per fideicommissum, sicut directo aufertur. Vel dic secundum Salyc. aliqua uirtus attribuitur uni, quæ non attribuitur alteri, ut l. fin. C. eod. & maiorem vim testamenti, quam codicilli, habent, propter maiorem solennitatem in eis requisitam, Ang.

cautelam Ioan. Dilec. de arte test. tit. de mut. testam. cau. 8.

* ¶ Quod dicitur, directo hæreditatem codicillis dari non posset, id uerum est in codicillis pagani, non etiam militis l. quærebatur, & l. militis, ff.

de milit. test.]

a ¶ Ne cōfundatur. i. ne istæ duæ uolūtates sic misceantur ut una ab altera discerni nō possit, nam si idem significarent, quare diuersa nomina darentur, ut C. eo. si idem

* ¶ Adde aliā rationem in l. quod per manus, ff. eo. d. & sup. tit. 2. §. præterea, quod & quod nec legata codicillis iure ueteri dari poterant, ut Institutionum lib. 2. Caius scribil, & ex recentioribus Raph. & Are. in l. 1. de lega. 1. nisi hi codicilli testamento confirmati essent, quod & Alcia. annotauit. l. uerbum erit. de uerborum signific.]

b ¶ Scribi. s. u. de iure ualeat.

c ¶ Relinquitur. Sed qua actione hæc hæreditas, uel etiam alia in codicillis relicta petetur? Respō quidam conditione ex l. ut ff. de condict. ex le. l. 1. Vel dic, utili actione ex testamento, cum ad instar testamenti codicilli sint inuenti, ut ff. eo. l. 1. §. 1.

d ¶ Instituto. s. in testamento.

e ¶ Adijcere. Et cui conditioni adiectæ necesse parere non habet, sed in eius conditionis defectum de ademptione hæreditatis cogitasse uidetur, ut ff. de condi. insti. l. pe. in fi. (i) Sed forte in uanum cogitauit, ut ibi dixi.

ADDITIONE. (i) Idem e contrario, quia conditio appolita, in testamento non potest in codicillis remoueri, quia tunc pure hære-

ditas dari videtur, contra istum tex. nisi forsitan ob fauorem liberorum per no. in l. diuus ff. eo. clausula tamen derogatoria appolita in testamento potest in codicillis reuocari, ut per Ang. hic.

que substituere directo f quis potest.

¶ **Plures codicillos u. nus facere potest, omnes habentes effectum, secus in pluribus testamentis. Aret.**

¶ Codicillos autem etiam plures & quis facere potest, & nullam h solennitatem ordinationis desiderant.

lere poterit. nam tunc ualebit institutio & substitutio directa in vim fideicommissi, ut per Bar. in l. 1. ff. eo. & Io. Dilect. de art. test. tit. de testa. caut. 10.

g ¶ Codicillos. Plures. Ut etiam omnes valeant, nisi contrariam contineant uoluntatem, ut C. eo. l. cum proponas. aliud in testamentis, ut sup. quib. mod. test. infir. §. posteriore. & facit, ff. eo. diuus, §. 1.

h Et nullam. s. de illis quatuor, quæ in testamento desiderantur, uel septem testium, uel sigillorum, uel quod sua manuscribantur uel q. subscribāt testes, ut sup. de test. §. 1. Sed quædam solennitates & hic desiderantur, ut sunt quinque testes, ut diximus, sup. tit. 2. §. fi.

** Adde, quod his solis licet facere codicillos, qui & testari possunt de iure. l. diui. §. pen. eo. tit. Aliud in donatione causa mortis. l. tā is. de mort. causa donationibus.]

f ¶ Directo si tamen substituerit, uidetur rogasse per fideicommissum, ut restituat, ut ff. ad Trebell. l. Scæuola.

¶ Adde tamē, quod tutius est inseri in codicillis clausulā hanc. Et uoluit hanc suam uoluntatem ualere iure codicillorum, & omni alio iure ultimæ uoluntatis, quo melius & efficacius uale-

Explicit Liber Secundus

LIBER TERTIVS.

De hæreditatibus, quæ ab intestato deferuntur.

Cōtinua-
tio.
Aliqñ ru-
bri. est ge-
neralior
tex.

Hæc rubr. est generalis ad omnes sequen-
tes titulos vsque ad tit. de bonorum posses-
sione, ubi mistim tractabit ex testamento &
ab intestato, sed tex. huius tit. loquitur tantū
de suis hæredibus. sic & alias, ff. si cert. peti.
de rebus cred.

ubi tractat de
mutuo in spe-
cie tantum.

Accur.

SYL.

Cōtinuatur
hæc rubr. per lu-
st. sup. in titu.
quib. alie. li. vel
non. in s. fina.
ubi inquit, ui-
sis modis, qui-
bus particula-
res res acquirū-
tur, sequitur uidere quibus acquirantur per
vniuersitatem, quod secundum eum ibi fit 4.
modis, per hæreditatem, bo. possessio. arropa-
tionem, & additionem causa libertatum cō-
seruandarum subdit, prius ergo est, ut uidea-
mus de hæreditatibus, quarum duplex est cō-
ditio, ex testamento, & ab intesta. subiungit
se statim dicturum de ijs, quæ in testamen-
tis nobis relinquuntur, quod cum perfecit
Imp. subdit alterum membrum intestatū
pro quo est casus in l. i. ff. si ta. testa. nul. extra.
modus continuandi, licet sit ad remota, con-
tra. l. 2. ff. de sta. ho. non est ad remota respec-
tu materiæ, & Impera. alias hoc modo con-
tinuandi videtur in tit. de lega. & in tit. de usu
& hab. in fi. & infra de obli. quæ ex delict. nas.

Intestatus. Totus iste tit. diui-
ditur in 4. partes principales.
Primo ponit, quis dicatur dece-
dere intestatus. Secundo, quod
prima causa est liberorum, &

qui sunt liberi & sui. Tertio emancipatis,
quomodo admittuntur, & de adoptiuis.
Quarto ponit aliquas suas correctiones. Secū-
da ibi, Intestatorum autem. Tertia ibi, Eman-
cipati autem. Quarta ibi, Sed ea omnia.

modis, qui hic descri-
buntur. Ang.

Ang. Are.

Intestatus.

C A S V S.

SYL.

non figuratur,
cum hic pona-
tur definitio
seu descriptio
intestat. Nota,
hic esse textū
cōtra illam re-
gulam, quod
qualitas adie-
cta verbo intel-
ligitur secun-

Intestatus de-
cedit, qui
aut omni-
no testamē-
tum non fecit, a aut

dum tempus uerbi, iam qualitas decedentis
non competit uiuenti, cum dicat, qui testa-
mentum non fecit, cum fieri possit ultimo
vitæ spiritu. l. quarta. ff. locati. tamen non est
hoc inconueniens, ut est tex. in l. si quis po-
sthumus, s. quod si moriente, ff. de lib. & po-
sthum. Item no. quod intestatus dicitur ille,
qui omnino testamentum non fecit. Item,
qui non iure fecit testamentum. Item quod
paria sunt, testamentum non esse factum,
uel factum & non legitime. Item quod di-
citur intestatus ille, cuius hæreditas non
est adita.

a Non fecit. Vel quia non vult, vel quia
non potest, ut pupillus, furiosus, licet hi
improprie intestati dicuntur esse, quia & si
vellent testari non possunt, ut ff. de suis &
legi. l. i. in prin.

Adde, quod hi quantum ad hunc tracta-
tum sunt intestati, sed de proprietate non, sunt aliq.
l. i. ff. de suis & legi. quod facit ad statutum, non pñt.
quod

Testaria.

quod mater non succedat filio intestato si-
tibus agnatis, an vendicat locum in testa-
bili, de quo per doct. maxime Dec. in l. gene-
raliter, C. de insti. & subiti.

a ¶ Non iure fecit. Quia caruit solennitate
testium, vel nō

¶ No. pa-
ria eē, qd
fi fieri, &

S Y L. ¶ Adde, tex. in
nō lūme
fieri facit
l. nō puta
uit. § non
quis. ff. de
bon. poss.
cont. tab.
¶ i. hēdita-
tem non
adierit. l.
i. ff. d. suis
& leg. hē.
cōcor. cū
tex. hic §.

cū aut. in
fra eod. §.
proximus
inf. tit. 2.

S Y L. ¶ Testm p
duorum
pitur.

¶ Intelli-
ge ut ibi p
Ioan. Fab.
Porc. &
Ang.

S Y L. ¶ Adde, quod in primo casu ratio est, quia
codicilli pendent a testamento. l. ab testa-
to. in fi. ff. de iure codicillo. quod non esset,
quando expresse uel tacite essent grauati ue-
nientes ab intestato, l. i. C. de codicill. Item
hodie non procedit hæc differentia, per an-
then. causa. C. de lib. præte.

c ¶ Irritumve. Ut per capitis diminutio-
ne testatoris, ut supra quibus mop. testamen.
infir. §. non tamen. & facit ff. de verbo. si-
gni. intestatus.

S Y L. ¶ Adde, quod dicitur irritum & quod non
iure factum est, §. alio quoque modo, supra
quib. mod. testam. infir. Item quādo sibi mor-
tem consciuit ob crimen, l. si quis filio. §. eius
ff. de in iur. up.

d ¶ Extiterit. Sunt & alij duo modi, ut per
querelam, uel contra tabulas testamento re-
scisso, ut C. de col. ut liberis. Accur.

ADDITION. Hoc uerum si sit mota an-
te aditam hæreditatem, secus si post, quia
prætor non potest facere desinere quem ef-
se hæredem, §. quos autem, infra de bonor.
posse, Ang.

non iure + fecit: a aut
id, quod fecerat, ru-
ptum b irritumve c fa-
ctum est, aut si ex eo
nemo hæres extite-
rit. d +

¶ Prima causa succes-
sionis est suorum, qui
dicuntur, qui primum
locum obtinent, siue na-
turales sint, siue legiti-
mi h. d.

¶ Intestatorum autem
quibus

¶ Adde, quod de hoc est tex. in l. 3. in princi.
ff. de in iur. up. & in §. posthumi. supra de
exhære. lib.

¶ Et nota, quod non est per omnia idem, quā-
do rumpitur, ac si nullum factum esset, si ra-
men fecit codicillos, cum primo casu scili-
cet quando rumpitur, legatum, ut ex codicil-
lis non ualeat, ut C. de codic. l. i. secundo
sic, ut supra de fideicommiss. hæred. §. præte-
rea, & ff. de iure codicil. si quis eum. in fin.
i. respon. & id l. ab intestato, & supra tit. i.
§. non tantum.

¶ Irritumve. Ut per capitis diminutio-
ne testatoris, ut supra quibus mop. testamen.
infir. §. non tamen. & facit ff. de verbo. si-
gni. intestatus.

¶ Extiterit. Sunt & alij duo modi, ut per
querelam, uel contra tabulas testamento re-
scisso, ut C. de col. ut liberis. Accur.

ADDITION. Hoc uerum si sit mota an-
te aditam hæreditatem, secus si post, quia
prætor non potest facere desinere quem ef-
se hæredem, §. quos autem, infra de bonor.
posse, Ang.

ADDITION. Hoc uerum si sit mota an-
te aditam hæreditatem, secus si post, quia
prætor non potest facere desinere quem ef-
se hæredem, §. quos autem, infra de bonor.
posse, Ang.

¶ Intestatorum. C A S V S. literaliter
tantum figuratur, quia procedit describendo
& tradendo regulam. No. quod prima cau-
sa successionis est suorum. Item, quod hæ-
reditas intestati primo debetur liberis ex l. 12
tabularum.

hereditates ex lege 12.
tabul. primum ad suos
hæredes pertinent. Sui
autem hæredes existi-
mantur (ut supra dixi-
mus e) (qui in potesta-
te morientis fuerint, f
veluti filius filiæve, ne-
pos neptisve ex filio,
pro nepos proneptisve
ex nepote ex filio na-
to § prognatus h pro-
gnatave. Nec inter-

aliquando legitimos & naturales. Item, q
per oblationem curiæ quis legitimatur.

Item, quod filij per subsequens matrimoniū
legitimantur, & efficiuntur legitimi hæredes
parentibus suis. Item, quod quis debet con-
sequi meritum & honorem ex eo hono, cu-
ius est causa.

* ¶ Verba. l. i. v. tabula, cuius mentio habe-
tur in hoc tex. hæc fuisse traditum est, testa-
torem hereditates primo suorum hæredum
uelint, sunt, his deficientibus, proximus
agnatus familiam habeto.

e ¶ Supra diximus. supra de hære. qualita. &
diffe. §. sui.

f ¶ Fuerint. Item aliud est necesse, ut nemo
eos præcedat, ut ibidem dicitur, ut sup. de hæ-
re. quali. & differ. §. sui.

g ¶ Ex filio nato. Aliud si ex filia, ut supra
de patr. pote. §. fi.

h ¶ Prognatus. Idest procul a me natus, quia
in quarto + gradu est mihi, qui uocatur ab-
nepos, ut infra de gradibus, §. quarto. Vel dic
+ compositum poni pro simplici, idest na-
tum uel natam, & sic pone per pronepotē
pdicto. Vel dic melius, loquitur de omnib de
scendentibus ulteriorib, & ideo dicit pro-
gnatus, quia usque in infinitum succedunt,
ut in auth. d. q. hæ. ab intest. §. i. & sic proprie
ponitur prognatus, idest procul natus.

¶ Adde, quod media approbatur, facit text.
in l. cui eorum, §. item Pomponius, ff. de
posthum.

* ¶ Adde, uod cum simpliciter sit mentio
de prognatis, seu progenitis, proprie nepo-
tes intelliguntur. præpositio enim pro, hoc
inducere uidetur, sicut cum pronum, pro-
focerum, pronepotem, dicimus. Alc. l. nato-
rum, ff. de verb. sig.

Item nota qui
sint sui. Item,
quod dictio, su-
pra, denotat ex
intervallo, ibi,
supra diximus,
ex quo nota, q
sufficit allega-
re in genere ad
probationē ali-
cuius rei. Item,
quod patria po-
testas requiri-
tur tēpore mor-
tis in iuitate.
Item, quod ui-
uens moritur.
Item, quod uer-
bum natura-
les, importat

Item, q
per oblationem curiæ quis legitimatur.

Item, quod filij per subsequens matrimoniū
legitimantur, & efficiuntur legitimi hæredes
parentibus suis. Item, quod quis debet con-
sequi meritum & honorem ex eo hono, cu-
ius est causa.

* ¶ Verba. l. i. v. tabula, cuius mentio habe-
tur in hoc tex. hæc fuisse traditum est, testa-
torem hereditates primo suorum hæredum
uelint, sunt, his deficientibus, proximus
agnatus familiam habeto.

e ¶ Supra diximus. supra de hære. qualita. &
diffe. §. sui.

f ¶ Fuerint. Item aliud est necesse, ut nemo
eos præcedat, ut ibidem dicitur, ut sup. de hæ-
re. quali. & differ. §. sui.

g ¶ Ex filio nato. Aliud si ex filia, ut supra
de patr. pote. §. fi.

h ¶ Prognatus. Idest procul a me natus, quia
in quarto + gradu est mihi, qui uocatur ab-
nepos, ut infra de gradibus, §. quarto. Vel dic
+ compositum poni pro simplici, idest na-
tum uel natam, & sic pone per pronepotē
pdicto. Vel dic melius, loquitur de omnib de
scendentibus ulteriorib, & ideo dicit pro-
gnatus, quia usque in infinitum succedunt,
ut in auth. d. q. hæ. ab intest. §. i. & sic proprie
ponitur prognatus, idest procul natus.

¶ Adde, quod media approbatur, facit text.
in l. cui eorum, §. item Pomponius, ff. de
posthum.

* ¶ Adde, uod cum simpliciter sit mentio
de prognatis, seu progenitis, proprie nepo-
tes intelliguntur. præpositio enim pro, hoc
inducere uidetur, sicut cum pronum, pro-
focerum, pronepotem, dicimus. Alc. l. nato-
rum, ff. de verb. sig.

Prognat⁹
& abne-
pos.

+ Immo
§. gradu se
cū dū Ni.
+ Prima ē
melius se
cū dū eum
dem Nic.

S Y L.

a Naturales. i. & legitimi.

b An adoptiui. Quo ad hoc ut sui dicantur: (i) nisi emancipati fuerint. tunc enim interest, cum naturales emancipati iure prætorio succedant, adoptiui non, ut ff. eod. l. i. §. suos, & infra eo. §. minus.

AD D. IO.

(i) Scilicet ab

† Similis Intestato, secus
tex. sup. d. extestamento,
nup. §. vl.

de quo dic, ut per Ang. in §. sed hodie. sup. de adop. Item hoc non obtinet in feudo et si cum consensu domini adoptetur agnatus. c. adoptiui. in tit. si de feudo fuerit cōtrouerfia. & de success. feud. c. j. & per Io. Fab. & per Angel. Are. hic.

c Quibus. f. suis hæredib.

d Curijs. Erant enim curia siue corpus in qualibet ciuitate, quæ curia in

† alias ut
fi.

digebat officialibus, ut negocia expedirentur ut in auth. de defen. ci. §. nul. nulla. in fi. coll. 3. vnde quicumque uellet naturalem suum filium dare illi curiæ, uel ipsemet filius post mortem patris se offerre, non extantibus legitimis, uel pater testamento illud dicat, legitimus fiebat, ut in auth. quib. mod. nat. effi. fui. §. quod uero. & §. si quis igitur.

SYL.

† Intellige subsequente rati habitatione, §. cum semel. d. auth. Nec potest pater unum ex ita legitimatis facere melioris conditionis filiis legiti. & natura. §. & quoniam uariæ eo. auth. * Erant autem hæ curiæ decurionum, ut copiose ostendi in Anno. supra tit. de nup. §. finali.]

Peccata re
mittuntur
peregrinā
tibus.

† Sicut remissio peccatorum ijs, qui uadunt ultra mare.

*** †** Adde, q. etiam per ingressum religionis quis efficitur legitimus, exemplo oblationis curiæ, quia a pari procedunt curia diuina, & humana, secundum Alex. in rubr. ff. de ope. no. nun. nu. 9. & in l. necessarijs. de acquiren. hæredi. & Iaso. in l. i. Cod. quando non per. par. num. 30.]

e Diualium. Id est principum. id est Theodosij & Leonis, ut C. de na. lib. l. si quis, & l. quoniam.

f Nec non eos, f. necesse est connumerari inter suos,

g Constitutiones. C. de nat. libe. cum quis, & l. nuper.

h Sustulerit. i. habuerit.

i Instrumenta In quibus contineatur matrimonium inter Titium & Bertam esse cō-

Mrimo-
nium siue

tubernio copulauerit, non ab initio affectione maritali eam tamē, cum qua poterat habere coniugium, & ex ea liberos sustulerit, h postea vero, affectione procedente, etiam nuptialia instrumenta i cum ea fecerit, & filios vel filias habuerit, non solum eos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos, k & in potestate esse patris, sed etiam anteriores, † qui & ijs qui postea nati sunt, occasione legitimi noīs pstituerunt. l

tractum, & dotem datam esse, quæ instrumenta dotalia nō filij legiti- matum, & dote pte ualere, sed nō filij legitimi, dicuntur, & si ne his duobus scilicet scriptura & dote dicit P. non ualete matrimoniū, quia lex pl. rū que de his dixit tali casu ut hic & sup. de nup. §. si. non alias, ut ff. de reg. iu. nuptias. Nos † dicimus ualete matrimonio, † ut C. de nupti. si uicinis. & in auth. de nuptijs coll. 4. sed non fieri liberos legitimos, ut in † Cōcor. auth. de trien. & sem. §. fina. coll. 3. ta. cū gl. i

scriptura, & dote pte ualere, sed nō filij legitimi, dicuntur, & si ne his duobus scilicet scriptura & dote dicit P. non ualete matrimoniū, quia lex pl. rū que de his dixit tali casu ut hic & sup. de nup. §. si. non alias, ut ff. de reg. iu. nuptias. Nos † dicimus ualete matrimonio, † ut C. de nupti. si uicinis. & in auth. de nuptijs coll. 4. sed non fieri liberos legitimos, ut in † Cōcor. auth. de trien. & sem. §. fina. coll. 3. ta. cū gl. i

† Adde, q. si loquimur de iure canon. opin. glo. est uera. c. tanta qui fil. sint leg. i. si de iure ciuili, & in illustribus non requiruntur, §. il. lnd. in auth. quib. mod. na. eff. le. In libertatibus requiruntur, §. si quis igitur. in authen. ut lib. de cæt. in alijs autem communiter tenetur requiri.]

SYL.
ext. qui filij sint legit. & sup. de nupti. §. vlt.

K Iustos. Repete, iussimus.

*** †** Iustos appellat filios, quos hodie dicimus legitimos & naturales.

****** Adde, q. talis legitimatio procedat, multa requiruntur. primum, q. sit procreatus ex muliere libera i. q. cum ea non esset prohibitum mrimonium, §. §. l. sup. de nup. 3. q. tpe quo illum susceperit pater, non hñet affectum, nec consuetudinem cum alia, ut ait Bar. l. vl. in fi. de concub. licet ad hoc 3. requisitum nō attendatur de iu. can. scdm gl. ubi Abb. in c. innotuit. de elect. & in d. c. tanta. 4. q. conficiatur dotalia infra, ut hic, & in d. §. vlt. sup. de nup. Sed hodie de iure can. in utroque foro contrarium tenetur secundum Abli. in d. c. tanta in i. no. q. tamen declara ut dixi sup. in d. §. vlt. de nupt. §. q. non sit inter ipsos tā dispar conditio, quin honeste nuptias contrahere possint, ut inquit Soc. in conf. §. 2. l. i. ubi multa allegat ad hoc, & attestatur hanc esse communem opin.

l Pstituerunt, f. primi. nam & ob hoc retinet

Mulieres aliqui retineant ad solis experimentum.

tenent quidam prius concubinas, ut experiantur, an ex eis possint filios habere, ut postea accipiant eas in uxores, vel repellant: quod si ut repellantur, in uxore prohibitum est, ut in auth. qui. mo. na. eff. leg. §. quoniam. coll. 8.

ADDITIONIO.

No. cautelâ gl. p. eo qui vult hñe filios: sed non est bona quo ad aiam, quia ois fornicatio ē hodie prohibita, ut dixi. supra de nupt. sup. si aduersus & §. si. Angelus.

a ¶ Censuim⁹ q. d. non solū si nascantur postea, & viuunt cum primis, sed & si nō nascantur aliqui, siue etiam nascantur & moriantur, ut C. de na. lib. l. nu.

per. Et not. quod etiam si legitimos habent ex uxore quondam, tamen hæc valent: ¶ & siue ex libera, siue serua, quam postea manumiserit, & in uxorem duxerit, hæc seruantur, ut in authent. de incep. nupt. §. fina. & in authent. de tri. & se. §. final. column. 3. & in authent. de filiis ante do. instrumentana. per totum ti. col. 3.

¶ Adde non requiri manumissionem in serua. authent. noua alia, C. de natu. lib. Idem ex meretrice hodie, si proles est certa. cap. inter opera, de sponsa.

* ¶ Quibus modis filij natural. eff. legiti. & de varijs (ut vocant) cautelis quas adhibere possumus, ut legitimatio infringi nequeat vide Cap. cau. 223. 250. & 251.

¶ Ita demum. **CASVS** non esset figurandus, cum pendeat hic versiculus a præcedenti, ibi, nepos neptis ve ex filio, pronepos proneptisve. Illa enim verba faciebant dubitationem, cum esset dictum eos etiam suos hæredes esse. respondetur tamen declaranda illa verba. ita demum hoc esse, si nemo eos in suite præcedat. & ratio decidendi fuit, quia suite non capit nisi vnum gradū. l. posthumorum, ff. de in iu. ru. in ver. posthum. rō dubitandi fuerat, q. sup. dictū erat, necesse esse in pte pñs fore tēpore mortis, q. non reperit in posthum. rō aut decidendi fuit, quia nato eo fit retrotractio ad ipsos mortis pñs. No. suite tēpore nō capere nisi vnū gradū. Item, q. in nepos ita demū est suus, si pñ eū nō præcedat in gradu. Itē, q. quomodocūq. quis exeat patris pñtem, facit locum secundo in suite. Item, quod posthumus est suus.

b ¶ Desierit. Sed nonne filius præcedit nepotē ex altero filio vno gradu, ut inf. de gra. eo. §. 1. grado, & §. 2. & tamen non excludit, ¶ ut inf. eo. §. cum filius? Rñ, non vñ præcedere cū sui patris locū obtineat, ut in d. §. inf. eod.

hæredum numero sūt, si præcedens persona desierit b in pte parētis esse: siue morte id acciderit, siue alia ratione, veluti emancipatione. c Nam d si per id tempus, quo quis e moritur, filius in potestate eius f sit, nepos ex g eo suus hæres esse non potest: idque & in cæteris deinceps liberorum psonis h dictum esse intelligimus.

ADDITIONIO. Aduerte quod dicitur hic de emancipatione, est hodie correctum, quia sublata est differentia emancipationis & patriæ potestatis Ang.

d ¶ Nam si per id tempus. Contra. inf. eod. §. cum autem queritur, in prin. Solu. ut inf. tit. 1. §. proximus. Accur.

** Collige ex hoc text. eum dici proximiorē defuncti, qui proximior est tēpore mortis, non qui postea nascitur, qua de re late Socin. in consil. 1. lib. 2. & nouissime Tiraq. de retrac. lignag. §. 1. glof. 1. num. 48. Et ideo si ex statuto in locum de mortui subrogari debeat ad aliquod munus pximior, præfertur tempore mortis proximior ei, qui postea natus est, ut post Oldr. censuit Alb. in 1. par. sta. quæ st. 134.]

e ¶ Quis. Velut auus.

f ¶ Eius, scilicet aui.

g ¶ Ex eo, scilicet auo.

h ¶ Personis. Cum omnes liberi appellent, licet post trinepotem improprie, ut ff. de gra. l. iurisconsultus. §. parentes, & ff. de verborū signific. l. liberorum.

¶ Adde, quod docto. communiter sequunt. hanc gloss. Tamen alias contrarium dicebam per text. in l. appellatione, j. ff. de verb. significatio. in l. liberorum. eodem titu. in l. quique §. parentes, ff. de in ius vo. vbi casus, in l. 1. §. generaliter, ff. de leg. præstand. Nec text. in §. parentes, videtur intelligi a doc. dicit enim quod vsque ad illum gradū proprio nomine appellantur. i. habent nomina propria, non q. vterius non sint proprie parentes & liberi; & ita teneas.]

a ¶ Sui

SYL.

SYL.

SYL.

Ucta
126

¶ Idē An natis, quorū de eorū commodis quatit. **¶** ge. i. §. cū ut ff. de stat. homi. qui in viro. Et nō, quod aut supra posthumus dicitur proprie, qui post humanationem patris nascitur: & dicitur etiam im-

Posthu-
mus dici
tur dupli-
citer.

pprie ille, qui
facto testō na-
scitur, ut ff. de
iur. rup. te-
sta. l. 2. & 1.

* * Adde po-
sthumum in-
terdum accipi
pro eo, qui ad-
huc est in vte-
ro, l. cū pater
de neg. gest. &
l. si nemo, §. si.
de test. tu. secū-
dum quam si-
gnificationē
hunc etiam lo-
cū accipit Ias.
in l. si a primo
& l. posthumus
nato. de lib. &
posth. & in l.
qui se patris.
C. unde libe-
quod & Acc.
sentit. Recep-
tior tamen est

sententia posthumum nō dici suū hære-
dem antequam nascatur, l. fin. de collat. bon.
& l. si. de assign. lib. ideoque spes tantum, nō
extitit sui haredis tunc considerari pōt, l. 1.
§. totiens de ven. in poss. mit. quibus adde me-
liorem tex. in l. posthumus, in princ. de inof.
testa. cum aut nascitur, eius natiuitas retro-
trahitur ad ips quo p̄r viuebat. l. intelligen-
dus. de verbor. sign. tex. vero nostro argute &
docte respond. Arius Pinel. in rub. C. de bo-
nō. mat. in 2. pr. num. 37. post. Cur. d. l. post-
humus, & Gozad. in l. qui se patris, ut scilicet
iste text. loquatur de posthumus nato, quod
declara ut per eos.]

S Y L.

¶ Sui autem. **CASVS.** Quærebatur, an
ignorans vel furiosus efficereetur suus, & iō
dubitandi erat quia in his personis non ca-
dit obligat. regulariter, quia deficit cōsensus,
l. in negocijs, ff. de re. iur. sed isti obligantur
oneribus hareditarijs, ergo, &c. Cōtrariū de-
cidi ē ea rōne, quia obligatio prouenit a l. si-
ne aliquo facto ipsoi. Not. ignorantē quasi
contrahere. Itē, q. nō dat mediū inter aditio-
nem sui & mortem. Item, quod quo ad ac-
quisitionē æquiparant furiosi & ignorantes.
¶ Etiam ignorantes, & inuiti, & statim li-
cet de iure pretorio abstinere possint, ut sup.
de hared. qual. & diff. §. sui, & ff. si quis omis-
causa test. l. 1. §. qui sunt.

S Y L.

¶ Etiam hodie, secundum cōem opin. doc.
ADDITIO. Quod prætoris beneficiū, et
si nō imperetur, competit ipso iure, lei, qui

se immiscuit, ff. de acqur. hared. Ang.

¶ Hæredes, scilicet sui, alias non nisi per
curatorem, secundum quosdam, ut C. de cu-
rato. fu. l. si. §. tali itaque.

¶ Ratio autem, quare est diuersum in furio-

nobis acquiritur, ex ijs
causis & furiosis acqui-
ri d potest. Et statim a
morte parentis qua se
continuat dominium,
& ideo nec tutoris au-
ctoritate opus est pupil-
lis, f cum etiam igno-
rantibus acquirat suis
hæredibus hæreditas.
Nec curatoris assensu
acquiritur furioso, sed
ipso iure.

**¶ Reuersus ab hosti-
bus fictione postlimi-
nij efficitur suus heres,
etiam si reuersus fuerit**

ideo, quia in corporalibus dicitur proprie cō-
tinuatio, sed dominium est incorporale hoc
reprobo, quia & possessio est res incorpora-
lis, f & tñ vna cum alia continuatur, ut ff.
de acq. pos. Pomponius i. §. præterea, & §. in
dotem, & §. se iussu & §. sed & legatario. & §.
pen. Dic ergo improprie fieri continuatio-
nem, quia inter diuersa, non inter eadem fie-
ri debet: sed pater & filius vnum fictione iu-
ris sunt, ut C. de impu. & alijs sub. l. si §. si.

¶ Adde q. hic ideo non continuatur verò,
quia dñum, quod erat apud filium viuentē
patre, erat fictum: quando vero succedit, est
verum: ideo dixit quasi continuatur: quia al-
teratur qualitas subiecti, quod continuatur
ideo est impropria continuatio: & in bene
declarat hic Christ.]

* Dic, q. tex. ait, quasi continuari dominium
in suos hæredes, per mortem patris, ad signi-
ficandum eos quoque in eius vita quodam-
modo dominos fuisse l. i. suis. de lib. & post.
¶ In pupillis. Alias si hæreditas extranei
& non patris, tutoris auctoritas & pupilli
actus necessarius est: nisi sit infans, quo casu
sufficit tutor, ut C. de iure delibe. potuit, & l.
si infanti, §. perente, & ff. de tut. & cur. de ab-
ijs, l. impuberi.

¶ Interdum. In prima parte que-
ritur, an existens in potestate hostiū tēpore
mortis, reuersus, sit suus: & videtur q. nō, qā
qui non est in potestate, non est suus. ut sup.
Contrarium dicitur, quia quamuis re vera

S Y L.

so quoad hære-
ditatem alien-
nam, & pater-
nam, est, quia
hæreditas in
suo acquiritur
ipso iure, ceter-
ra non sic: &
ideo transmit-
titur, sicut &
legata, licet se-
cus sit in hære-
ditate: & ita
declarat Bal.
in d. §. tali. J
d. ¶ Acquiri
pōt. Sic, ff. de
actio. & obl. l.
si a furioso. &
ff. si cert. per. l.
si a furioso.

* * Adde, q. fu-
riosus, abien-
tis loco est l.
vbi non voce,
de reg. iur.]

¶ Quasi, hoc

Possessio
est res in
corporali.

¶ hoc ve-
rū secun-
dū Bart.
de iure ci-
uili, non
autē dei-
re gentiū
Figia ius

S Y L.
patre & fi-
liū eē eā,
dem per-
sonam.

S Y L.

non

non sit, I. tamen fingi eum esset. In secunda autem parte dubitabatur ex eo, quia qui semel est hæres, perpetuo est hæres, l. & si sine, § sed quod Papi. ff. de min. cuius contrarium dicitur ex eo, quia non desinit, sed auferuntur bona ab eo

tanquā ab indigno. Not. q. dictio, interdum, ponit regulam in contrarium, item quod captus ab ostibus desinit esse in potestate patris, Item, q. sufficit aliquem esse vere vel fecte in potestate tempore mortis. Item, q. hoc est fictione postliminii. Item, q. damnatus ob crimine læsæ maiestatis, non amittit potestatem, quam habet in filios. Item, quod in crimine læsæ maiestatis, memoria damnatur. Item, quod est casus, in quo quis desinit esse hæres.]

a Interdum, sic, ff. de suis & legit. l. i. §. interdum.

b Suus, ff. de test. l. lege corne. in fi. contra Sol. ibi ille, qui fuit captus, non fuit reuersus, sed hic sic.

c Postliminii. Quod fingit eum semper in ciuitate fuisse, ut supra qui. mod. ius par. po. sol. §. si ab hostibus.

d Post mortem. No. quædam delicta transire contra hæredem etiam lite non contestata, ut læsæ maiestatis, in duob. calib. quando quis cōtra principem, vel rempub. fuit molitus, alias non, ut ff. ad l. Iul. ma. i. fin. & his duob. scilicet casibus tantum loquitur. Item de residuis, & Romano peculatu, & repetundarum, ut ff. ad l. Iul. pecul. at. l. cu. l. fi. Item apostatarum, ut C. de apostat. l. 2. & l. apostatarum, in fin. Quædam etiam non transiunt lite contestata, ut omnia publica: ut de ver. si. ff. de accu. ex iudiciis. Alia contestata lite transiunt, alias non ut omnia priuata delictis ciuilibus, ut C. ex delict. defun. l. j. & inf. de perpetu. actio. §. non autem.

e Adde, q. regula est, q. delicta, siue publica, siue priuata sint, non transiunt in hæredes, nisi lis sit contestata. d. l. ex iudiciis fallit ceter, C. d. in crimine læsæ maiestatis. d. l. fi. secundum text. illius, l. In hæresi. l. manichæos, C. de hæred. Quod est In apostatis, ut in glo. In crimine repetundarum, l. 2. ff. ad l. Iul. repe. Item in peculatu. l. fi. o. tit. Item de residuis, l. fi. ff. ad l. Iul. pecul. Item quando vxor successit viro, & est accensata de morte viri, vel econtra, l. Lucius, de

iur. ff. Item in desertore militiæ, l. defuncto rum, C. de re mil. lib. 12. e Perduellionis. Ideo dicitur perduellionis quia per duellum fiebat certamen, si aliquis criminis huius dicebatur reus, q. aliquid in

nij hoc facit. Per contrarium autem hoc euenit, ut licet quis in familia defuncti sit mortis tempore, tamen suus hæres non fiat: veluti si post mortem d. suam pater iudicatus fuerit per duellionis e reus, ac per hoc memoria eius damnata § fuerit, suum enim hæredem habere non potest, cū fiscus, ei succedat, sed

tu. l. athletæ in princip. & C. qua res pign. ob. pos. specie, & ff. de don. donationes, in fi. his enim legibus habetur mentio de tali pugna. quæ non fieret, nisi de iure esset. Vel dic per duellionis, id est hostilis criminis: nam perduelles hostes dñi, ut ff. de ver. si quos nos.

* Adde q. hæc est vera, & declarat Alcibi.

* Perduellionis reus hic intelligendus est, qui contra principem vel rempub. aliquid hostili animo molitus est, l. vlti. ff. ad l. Iulian. ma. i. Sed apud veteres, qui ciuem interfecisset, is quoq. perduellionis reus erat, & per duellis appellabatur, ut Horatius occisor (scilicet) roris apud Liuium lib. 1.]

ADDITION. (i) De iure can. est prohibitum talibus pugnantibus in duello mini- strari sacra, maxime qui prouocant, ut not. Spec. de accus. §. sequitur ver. quid si.

f Memoria. nam ipse cum sit mortuus, non potest damnari nisi a Deo, ut ff. qua sententia sine appel. re. l. pen.

g Damnata Hoc. s. modo pronuncio contra imperium Iulium fecisse, & ideo bona in fiscum inferri + nam per hoc memoria damnatur, & infamia quadam defunctus deficitur, ut sup. qui. ex cau. ma. non li. §. 1. & cis. 6. ubi ex tempore commissi delicti alienationes ab hoc fin- eo facta non valebunt, ut C. ad l. Iul. ma. i. l. gulariter pen. in fin. & ff. de dona. l. donationes §. fin. Accursius.

ADDITION. Ex hoc loco notari potest, rat. Cri- q. de crimine alienius etiam potest non morte bona, vel contra personam & bona: secus si tem post- contra personam, vel de persona tantum quia sunt in- tunc non licet, cum crimina morte extin- guantur,

+ Vide si- mi gl. i. l. ex iudi- ciorum, ff. de accus. + scilicet Romano peculatu, & repetundarum, ut ff. ad l. Iul. pecul. at. l. cu. l. fi. Item apostatarum, in fin. Quædam etiam non transiunt lite contestata, ut omnia publica: ut de ver. si. ff. de accu. ex iudiciis. Alia contestata lite transiunt, alias non ut omnia priuata delictis ciuilibus, ut C. ex delict. defun. l. j. & inf. de perpetu. actio. §. non autem.

S Y L. in l. falla- citer, C. d. aboli. Quod est- verum, si- recogno- scit supe- riorē, ali-

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

SYN

quantus. Vide pro hoc glo. not. in cap. a nobis. ij. de senten. excommun. in notula, puta in hærci. &c.

a ¶ Potest dici. Scilicet verius.

b ¶ Definere, scilicet sententia. Nam non facit ipso iure de finere hæredē suum esse tale delictum.

SYL. ¶ Adde tamē, q̄ interim est interdicta administratio rerum propriarum, l. quæsitum, ff. qui & a quibus.

SYL. ¶ Cum filius, **CASVS** sic figuratur. Quæsitum est, an nepos vna cū alio filio succedat. & videbatur q̄ non: quia semper proximior præferatur, §. si plures, inf. tit. i. contrarium dicitur, quia subintrat locum patris, nec succedit ex persona sua, sed patris, dicetur d̄ quæ est in gradu nepore q̄ duæ qualis per de filio, & sonæ alterius filij. Nota, ex filio quod ita succedit huo nepos, ut filius.

¶ An & cludit in feudo si- que ad proponem quis succedit in locum patris, vltius, non secundum doc. cuius condogē trarium tenui alias per tex. in §. ita demum, tū, eiuspa sup. eo. & per alia plura. Item, q̄ tali casu succedat in stirpes. Item, q̄ qñ plures inter se succedūt auo, similiter succedunt in stirpes.

ADDITIO. Hodie secus, ut ibi not. & in l. lege C. de legi. hære.

d ¶ Aequum, ut in auth. quib. mod. nat. effi. fui. §. ergo ibi: quid enim legalius. coll. 7.

e ¶ Vocantur. Item est, & si per honorum possessionem vocentur, ut ff. de contrah. l. i. §. vocantur. (i) Sed cōtra. ff. de cōtrata l. 3. §. i. Solut. non est contra, quia ibi præcedit filius, quia patris loco est adoptatus ad nepotem, ut supra. §. ita demum

ADDITIO. (i) Et sic nepos assumit personam patris nedum ab intestato, sed etiam facto testamento, quod postea impugnatur,

Quod est verum, si succeditur titul. hæreditariorio, quia tunc iuris dispositio, quæ talis est consideratur secus si titu. fideicommissario, quia consideratur affectio, quæ naturaliter est maior erga filios quam nepotes. Ang.

* ¶ Adde hūc.

§. non habere locum in tutela. leg. tertia, §. si duo. secundo respond. ff. delegit. tu. nec in iure patronatus, l. si liber tus præterito. de bo. lib.]

f ¶ In stirpes infra tit. i. §. hoc etiam addendum. in fi. contra. Solut. ut ibi.

* ¶ Adde, q̄ in capita succeditur, cum hæreditas in tot æquales partes diuidit̄, quot sunt succedentium capita. In stirpes, cum habetur ratio tantum vnus stirpis, cuius iure nituntur qui succedūt: ut in text. nostro, vbi in pluribus nepotib. consideratur eorum pater, & sic stirp: nō autem ipsorū

pote pronepos proneptisve, simul vocātur. e Et quia placuit nepotes neptesve, item pronepos proneptesve i parentis sui locum succedere conueniens esse visum est, non in capita, sed in stirpes f hæreditatem diuidi: ut filius partem dimidiam hæreditatis habeat, & ex g altero filio duo pluresve nepotes alteram dimidiam. Item si ex duobus h filiis nepotes neptesve existant, ex i altero vnus k forte aut duo, ex altero tres aut quatuor ad vnum aut duos dimidia pars pertineat, ad tres vel ad quatuor altera dimidia.

nepotum numerus.]

* * Adde, quod generaliter in successione ascendentium descendentes cuiuscūque gradus subeunt locum patris. glof. §. multis ver. vsque ad quintum infra de succ. lib. & semper in stirpes vocantur, §. vlti. inf. eodem. l. 2. vbi Alb. & auth. in succ. vbi Paul. Castrenf. & Cornel. C. de suis & leg. latius Tiraquel. de retract. lignag. §. 11. glof. 12. Aliud vero est in fideicommissis, successione in collateralium, ut late per Rub. Alex. conf. 37. 38. 39. & 40.

g ¶ Ex altero, sic inf. eod. §. si. sic, ff. de inoffi. testa. Papin. §. proinde si ex duobus, sic. & C. de suis & leg. nepotes.

h ¶ Ex duobus filiis. præmortuis.

i ¶ Ex altero, scilicet filio.

k ¶ Vnus, scilicet nepos.

¶ Cum autem. **CASVS.** Quærebatur, an quo quomodo ex prædictis quis decedat intestatus, attendatur idem tempus quo ad suitatem? & videbatur, quod non, quia si requiritur

SYL.

ritur patria potestas, qñ volumus inspicere an quis sit suus: si quis moriaatur, clarum est, quod post mortē non hēt filios in p̄tate. contrarium dī, quia satis est p̄ia p̄tās tēpore mortis: quia ad illud tps retrotrahit ex. dispo. l. no. quod an q̄s

fit suus, inspicit tēpus destituti testī. Item quod nepos cōceptus tēpore mortis aui, q̄nis natus post mortē, dī suus: secus in concepto & not. Itē, quod ille, quē filius emancipatus adoptauit, non est inter liberos aui. Itē, quod qui n̄ pōt petere h̄rdiatē vt agnatus & cognatus, nō pōt petere bon. poss. Itē, quod hic est text. quod emancipatus, & adoptiuus non est suus: & probat optime in illis verbis, hęc de suis h̄rdib. qui rex. quod viderim nō est ab alio ponderatus.

a ¶ Cum aut. Eo diligenter notato qui sūt sui h̄rdes, nūc nota quo tempore quærendum est qui suus hæres sit.

b ¶ Certum est sup. ee. §. ita demum. contra Soju. vt ibi. dixi.

c ¶ Sine testamento. Quod contingit vij. modis, vt sup. eo. in prin. diximus.

* ¶ Nam quamdiu subest spes hæredis testamentarij, nullus locus est successioni ab intestato. l. quamdiu, ff. de reg. iur. Destitutum autē siue desertum testamentum hic accipe, ex quo nemo h̄rs factus est, vel quia noluit, vel quia non potuit, forte morte præuentus, aut deficiente condōne instōni ad scripta.]

d ¶ Quod accidit, scilicet vt videatur quis si ne testamento decessisse.

e ¶ Filio mortuo. s. ex hæredato.

f ¶ Non potuit morte præuentus, vt sup. eo. §. ita demum.

g ¶ Solus. s. suus hæres.

h ¶ Certum est. s. nepotem suum hæredem esse, cum nullus præcedat eū, vt sup. eo. §. i.

i ¶ Mortuo. Antequam adeatur ex testō hæreditas. Vnde constat. non transmitti ad filiū de inofficioso querelam: immo etiā ea adita non transmittitur olim, sed hodie contra, vt C. de inoffic. testam. l. scimus, §. si. & l. si quis filium

non fieri hæredem, aut quia noluit esse hæres, aut quia non potuit. ne pos aui suus hæres existet: quia quo tempore certum est intestatum decessisse patrem familias, solus ḡ inuenitur nepos. & hoc certū h̄ ē. Et licet post mortē aui natus sit, tñ aui viuo conceptus, mortuo i patre eius, posteaq; deserto k aui testō, suus h̄rs efficitur: Plane si & cōceptus & natus fuerit post mortē aui, mortuo patre suo, desertoq; postea aui testō, suus h̄rs aui nō existet: q̄a nullo iure cognationis patrē sui p̄st̄ tetigit. l. Sed nec ille est inter liberos aui, quem filius emancipatus adoptauit.

gnatus ei, scilicet aui viuo, quo vino nondum animal, erat, vt ff. vnde cognat. l. i. §. si quis proximus. Sed nunquid hodie per authent. succedit, vt in authent. de hæred. ab intestat. veni. §. i. collat. 9. P. dicit quod sic, quia naturalis causa tantum spectatur. Iō. contra, ¶ quia nec de iure prætorio, quo casu naturalis inspiciebatur, admittebatur, vt sequitur & inf. eod. §. emancipati, & ff. de suis, & legit. l. Titius. & l. pen.

ADDITIO Et hæc est communis opin. vt per Ioan. Fab. & per Ang.

** Adde hos post mortem conceptos nō cōprehendi in statuto loquente de nepote vel cognato, quia nulla iura cōsanguinitatis cū aui habuerunt, Bal. confi. 397. punctus, lib. 3. & confi. 111. ad conseruationem, col. 1. lib. 2. Et quod dī hic de aui procedi tenet in aliorum successione, vt post multos tradit Tirag. de retrac. lignag. §. i. gl. 2. nu. 81.]

a ¶ H̄

Querele inoffici an possit ad h̄rdē trāsmitti.

S Y L.

** Cōcor. glo. supra de inoff. test. §. vlt. ingl. pen.

Adde, q̄ cōclusio hui⁹ gl. limitat in hæreditate ascendentis, secūdū cōm opin. in d. l. scimus, §. si. C. de inoffic. testa. Item in filio ex hæredato, secūdū Ang. in l. nam & si. ff. d. inoff. test. Itē vbicūque nō potuit præparari, las. in l. cū mota, C. de transac. Itē quo ad extraneos, d. §. si. Item qñ tales liberi esset sui glos. in verbo hæredes, in i. si quis affirmauerit, ff. de dolo. Item nisi essent hæredes, Pau. in dic. l. si quis filium.]

k ¶ Deserto. scilicet ab hærede, qui uon vult adire.

l ¶ Tetigit. Nec enim fuit proximus co-

alias at-

¶ Sequitur Ioan. Fabr. & Ang.

¶ alias potest.

¶ alias e
¶ alias de seruo.

a Hi autem, scilicet concepti & nati post mortem aui.

b Quasi proximi cognati. i. tanquam agnati. nam agnati sunt proximiores, quam cognati. Nunquid ergo tertio ordine inter cognatos vocantur? Resp. M.

c sic, ut ff. eo.

li. in fi. lo. cō.

tra, quia ibi de

conceptis pri⁹

natis postea,

loquitur, sec⁹

si postea con-

cipiuntur & na-

scuntur, ut hic

(i) & ff. de in-

iusto iur. test.

si quis filio, §.

non fuisse.

ADDITIONE

(i) Et hæc cō-

muniter tene-

turque hodie

procedit, qñ

filius fuit rite

& iuste exhæ-

redatus, nec se-

cuta aditio, iux-

ta glo. singu.

in §. exhæreda-

tos in athen.

de hære. & Fal-

cid alias virtu-

te transmissio-

nis bene ad-

mittit, ut per

Ioann. Fab. &

Ang.

Emancipa-

ti aut, **CASVS**

nō n figuratur

quia recitat i⁹

prætorii. ins

enim civile nō

cognoscebat,

quia erat solu-

tum vinculū

civile patriæ

potestatis: sed

quia p⁹or na-

turalem æqui-

tatem sequit^r,

& ipsi filij nō

desinunt natu-

raliter esse fi-

lij, ut aha. fuit

declaratum, ideo eos prætor

admisit. Nota, q^d de iure, ff. & C. v^sque ad tē-

pora iusti. emancipati reputabantur extra-

anei, & non succedebant. Item nota conse-

quentiam non sunt sui, quia desierunt esse

in potestate. Item prætorem moveri natu-

rali æquitate. Item, quod de iure prætorio

admittuntur sui & emancipati simul.]

Hi autem ^a cum non sint sui (quantum ad hæreditatem) liberi, neque bonorum possessionem petere possunt quasi proximi cognati. ^d Hæc de suis hæredibus.

Emancipatus de iure civili incognitus ad successionem parentis non venit, Prætoris tamen beneficio per bonorum possessionem. Unde liberi perinde admittuntur, ac si in eius præte mansisset. Aret.

Emancipati autem liberi iure civili nihil iuris habent (neque enim sui hædes sunt, & quia ^e in potestate desierunt parentis esse) neque v^lo alio iure ^d per legē 12. tab. vocantur. Sed Prætor naturali æquitate motus, dat eis bonorum possessionem. Unde liberi, perinde ac si in potestate parentis tempore mortis fuissent: siue soli sint, ^e siue cum suis heredibus, ^f

c Emancipati. Quia bona ratio, ut supra de hæred. quali. & diff. §. sui, & sup. eod. §. i. ibi, sui autem, &c.

d Neque v^lo alio iure. s. neque ut patroni, neque ut agnati, quos vocat lex 12. tabularum, ut infra

tit. i. in princ. & inf. de successio liber in princip. aliud ecōtra, ut inf. tit. i. §. fin. **e** Soli sint, s. emancipati. **f** Cum suis hæredibus. scilicet cum aliis qui remanserunt in potestate. **g** Pro parte. Scilicet dimidia, ut ff. de verb. sign. nomen filiarum §. portionis. **At ij, qui.**

Filius emancipatus, & postea arrogatus ab alio, non potest venire etiam de iure prætorio ad hæreditatem patris naturalis, nisi ante mortem suam fuerit emancipatus ab arrogatore. Si vero emanciparetur post mortem naturalis patris, haberetur ut extraneus quo ad hæreditatem utriusque. Aret.

At ij, ^h qui emancipati a parente in adoptionem ⁱ se dederunt, non admittuntur ^k ad bona naturalis patri-

q^d sicut voluntas captatoria reprobat ex testamento, ita ab intestato.]

h At ij. s. vocantur emancipati ad successionem patris, sed non omnes. & hoc sequitur, at ij, &c.

i Adoptionem. i. arrogationem.

k Non admittuntur. ff. de contrah. l. 3. §. si quis filio, contra. Solu. ibi non valet adoptio,

tit. i. in princ. & inf. de successio liber in princip. aliud ecōtra, ut inf. tit. i. §. fin.

e Soli sint, s. emancipati. **f** Cum suis hæredibus. scilicet cum aliis qui remanserunt in potestate.

g Pro parte. Scilicet dimidia, ut ff. de verb. sign. nomen filiarum §. portionis.

At ij, qui. **CASVS** nō figurabitur aliter, cum recitetur ius antiquum hodie correctū. No. igitur, q^d emātipatus, qui de iure civili habebatur p⁹ extraneo, & admitteretur de iure prætorio si dabat se in adoptionē, ca sebat beneficio prætoris cū distinctione de qua in hoc text. Item q^d adoptivus emancipatus ab adoptante est penitus loco extranei. Item, quod dicitur, nihilo magis, hic stat proprie. Item,

q^d sicut voluntas captatoria reprobat ex testamento, ita ab intestato.]

h At ij. s. vocantur emancipati ad successionem patris, sed non omnes. & hoc sequitur, at ij, &c.

i Adoptionem. i. arrogationem.

k Non admittuntur. ff. de contrah. l. 3. §. si quis filio, contra. Solu. ibi non valet adoptio,

* alias exten-

SYL.

SYL.

adoptio secundum Ioan. sed hic valuit. Vel distingue, an detur extraneo, ut hic, an detur in adoptionem nepos ex filio emancipato patri eiusdem, ut ibi, arg. supra de adoptio. §. sed hodie.

Adde, quod glo. errat, secū dum Ioā. Fab. & Ang. hic: iō declara ut per eos.]

alias fue-
runt.

Item, C. de adopt. l. pe. §. sed si quidem. quæ est cōtra. Sol. illā intel- lige, ut inf. eo. §. admonēdi.

Cum is l. p. naturalis.

Viuo eo. scilicet patre naturali.

Ab ipso. f. p. naturali.

Fuissent. ut sup. de exhe- re lib. §. eman- cipatos.

Extraneo- rum. Si autem morte patris adoptiui facti esset iuris sui, durat agnatio- nis ius inter eos, id est in- ter adoptiui, & naturalem filium adop- tantis non e- mancipatum, ut sibi succe- dat, ut ff. de gra. co. l. si fi- lium natura- lem, & ff. vn- de cognati. l. i. §. cognationē,

& de adoptio. l. antepen. M. Item & ipsi ado- ptiui patri succedunt, ut inf. eod. §. sed ea.

Adoptiui, post emancipationem, non prius, ut sup. eod. §. i. vers. nec interest.

Eius, f. naturalis patris.

Ad agnatos. Nam si non emancipat. cer- tum est, q. filij nō succedunt naturali patri; & ita agnati succedunt, ut sup. proxime, & ff. unde liber l. i. Si autem emanciparet, suc- cederent filij ut sup. proxim. §. & sic in eius potestate esset ad quem bona naturalis patris pertinerent, quod est absurdum & contra re- gulam iuris, ut hic, & ff. de hered. instit. l. illa institutio.

ADDITIO. Item quia tunc videtur aufer

re ius quæsitum agnatis, quod est inconue- niens. Et ex his nota, quod neque ex testamē- to, neque ab intestato potest esse voluntas captatoria. Angel.

Minus ergo iuris. **CASVS.** Quæsitum

state patris adoptiui, f ad quos bona natura- lis patris † pertineant: utrum ad liberos ei⁹, g an ad agnatos. h

**Naturalis emanci-
patus de iure prætorio
retinet gradum libe-
rorum: adoptiuius nō,
& nullo iure succedit.
hoc dicit.**

Minus i ergo iuris habent adoptiui filij, quam naturales. Nam que naturales k eman- cipati, beneficio Præto- ris gradum liberorum retinent, licet iure ciui- li perdant: adoptiui ve- ro emancipati, l & iure ciuili perdunt gradum liberorum, & a Præto- re non † admittuntur. m & recte. Naturalia. n. iura ciuilis ratio n per- tinere non potest: o nec quia desinunt sui hære- des esse, possunt desi-

fuit, an æqui- pararentur na- turales, & ado- ptiui emanci- pati: & videt † alias p-
quod sic ea ra- tione, quia qua- si etiam respec- tu iuris habet- tur pro eisdē,

supra de ado- ptiionibus, per totum; & idē operatur fi- ctio in casu si- cto. quod veri- tas in vero Cō- trarium respō- detur ex ratio- ne expressa in- textu. emanci- patio enim iu- ris ciuilis vin- culum tollit, non naturalis

Nota, quod plus iuris ha- bent natura- les, quā ado- ptiui. Item, q. naturales emā- cipati, quā- uis iure ciuili gradum libe- rorum amit- tant, de iure p- torio eis refer- uatur, quod se- cus est in ado- ptiuis. Item, quod ius ciui- le non tollit naturale. Item, quod iura san-

† alias ad- iuuantur.

guinis deleri non possunt. Item, quod eman- cipatio est actus ciuilis, sicut adoptio.

Minus, ergo iuris. Quia naturales eman- cipati iure prætorio vocantur, sed adoptiui emancipati non, ut supra proximo, ergo, &c.

Naturales, & legitimi.

Emancipati. Ab adoptiuo patre.

Non admittuntur. Nisi sint de suis: qa- auis adoptauit nepotem in filium, & po- stea emancipauit, va ff. ad Tertullian. l. 2. §. adoptiui.

Ciuilis ratio. Idest emancipatio quæ de iure ciuili est, ut ff. de regulis iuris actus.

Non potest. sic supra de leg. agnat. tut. §. finali sic, ff. de regulis iuris nihil tam.

Emanc-

S Y L.

a Emancipati, ab adoptiuo patre, & post mortem naturalis, vt sup. proxi. versic. post mortem.

b Incipiunt esse. Nota, quod si emancipet filius vel filia uel deinceps non sunt sui hæredes: non tamen definiunt esse filij vel filia.

SYL. Eadē hæc.

CASVS. Quæ

rebat, an i-

dem obserua-

retur in bono-

rum possessio

contratabulas

& videt quod

non, propter

iniuriam a pa-

rente factā in

præteritione,

ob quam mo-

uetur prætor,

cuius contra-

rium dicitur

ex eadem ra-

tione. quæ mul-

to magis mili-

tat in causa re-

stati, quam in

testati. No. qd

Contratabul.

datur præteri-

tus, qui vel nō

est institutus,

vel est institu-

tus, sed nō ri-

re. Item, quod

bon. poss. con-

tratabu. indu-

cta est etiā pro

filij in præte.

Itē, quod præ-

tor non admittit

ad contratab. emancipatos

existentes tempore mortis in aliena fami-

lia. Item, quod ad Contratab. vocantur filij,

qui de iure ciuili solent vocari & eo ordine,

secundum Ang. quod tamen non probatur

hic, sed potius, qd ijs, quibus prætor subuenit

ab intestato subuenit facto testamento.]

c Eadem. Quæ obseruantur in bonorum

pos. Vnde liberi, & in Contratabulas bono-

rum pos. setuantur.

Præterit

quique cō

mittit edi

ctum.

Immo

aperiat: & hoc est, quod dicitur, nisi præteri-

idē est, et tus committat edictum, vt ff. de contratabu.

si repudi - l. 3. §. si quis ex liberis. i. si autem præteritus

at, vt est nolit vti, postquam semel agnouit, & institu-

casus, i. l. tus habet Contratab. iure suo, & secundum

nōnūquā tabulas: quod est mirabile: nec expectat præ-

ff. de leg. teritum, vt ff. de contrata l. si post mortem, §.

post Ang. fin. & de le. præstan. nonnunquam;

nere filij filiaue, aut nepotes neptesve esse, Adoptiuo vero emancipati^a extraneorum loco incipiunt esse: ^b quia ius nomenque filij filiaue, quod per adoptionem consecuti sunt, & alia ciuili ratione id est, emancipatione perdunt.

Filius legitimus & naturalis in potestate, vel emancipatus, habet Contra tabulas de iure prætorio, si sit præteritus, nisi fuerit in adoptiua familia tunc temporis: adoptiuus vero secus. Ang.

Eadem hæc obseruantur, & in ea bonorum possessione, quam contra tabulas testamē

a Adde, qd verior est opi. cōtraria & cōior, **SYL.** quod non sit necessaria petitio: & probatur concludenter in dic. l. nonnunquam & in l. non putauit. §. a primo, ff. de contratab.]

c Vt oportet. f. masculi nominatim, fœmi

ti parentis liberis præteritis, id est neque hæredibus institutis, ^d neque, vt oportet, ^e ex hæredatis^f Prætor pollicetur. Nam eos quidem qui in potestate mortis tempore fuerint, & emancipatos, vocat Prætor ad eandem bonorum possessionem eos: vero, qui in adoptiua familia fuerint p hoc tempus, quo naturalis parens moreretur, repellit. ^h Item adoptiuos liberos emancipatos ab adoptiuo patre, sicut nec ab intestato, ita longe minus cōtra tabulas testamenti, ad bona eius admittit: quia definiunt in numero liberorum eius esse.

næ inter cæte-

ros, vt sup. de

ex hære. li. §. i.

f Ex hæreda-

tis, Cum ergo

matris præteri-

tio pro ex hæ-

redatione ha-

beat, vt sup.

de ex hæred. li.

§. vlti. cessat ibi

Contratab. bo-

no. poss. vt ff.

cōtratab. illud

§. ad testamēta

Adde, quod

assignat rō in

§. ad testamen

ta quæ decla-

rāda est vt per

gl. aliter nō ef-

feret vera, hodie

vero si mater

prætereat sine

insertione cāq

hnt contra ta-

bu. sicut ius di-

cendi nullum,

secūdū cōem

sententiā, vt per

las. in l. post-

humo. in 4.

col. C. de con-

tratab.]

g In præte,

Emancipatis

cōmittentibus

edictum, non

alias, secundum Mart. vt ff. de contrab. l. 3. §.

si quis ex liberis. Sed Io. contra. nam nullum

dicere possunt, & contratab. suo iure habent,

(i) vt ff. de leg. Præst l. si duo. & C. de lib. præ.

maximum. Accur.

ADDITION. (i) Dic vt l. is qui in potesta

te. ff. de leg. præstan. nam, vt hic est text. cla-

rus, licet pro emancipatis prætor adinuene-

rit bo. pos quia erat eis necessaria, non tamē

voluit eam denegare suis: immo concessit

in casu quo voluit, vt dictis iuribus: quia vo-

cantur ad contrata. non vocantur de iure ci-

uili, vt l. i. §. vocantur, ff. de contratab. Ang.

g Repellit. f. prætor. nisi sint instituti, &

eis committatur edictum, vt ff. de contrata.

non putauit, §. in adoptione & §. vt autē. Itē

contra. ff. de contratab. l. 3. §. si quis filio. Sol.

vt sup. eo. §. at ij. Accur.

Admonendi tñ. Casum nō expedit figurare

quia ista verba veniunt ad declarationē co-

rum, quæ dicuntur in §. at ij. No. summeriū.

Item

Item qualiter procedit successio prætoria.]
 a ¶ Admonendi tñ: Licet hos duos, qui sequū
 tur, nō admiserim de iu. ciu. vt sup. eo. §. at ij.
 tamē admonēdi sumus. i. admonemus, &c.
 b ¶ Ad bonorum possessionē. f. vnde liberi.

c ¶ Emanci-
 pati. Qui sunt.
 sui per præto-
 rem, vt su. e. §.
 emancipati.

d ¶ Legiti-
 mos. i. agna-
 tos, vt inf. tit.
 i. i. respond.

e ¶ Proximos
 Sic. ff. si ta. te-
 stam. l. i. lic. ff.
 quis or. in bo.
 poss. fer. l. i.

SYL.

¶ Sed ea om-
 nia. **CASVS.**
 non figuratur,
 quia. §. hic po-
 nit, correctio-
 nem iustit. rō
 enim dubitan-
 di erat ius an-
 quum: ratio ve-
 ro decidendi
 ponitur in ver-
 sic. inuenimus
 No. q. filius da-
 tus in adoptio-
 nē extraneo re-
 tinet iura pñs
 naturalis. Itē,
 q. adoptatus
 ab extraneo ei
 succedit ab in-
 testato. Itē, q.
 adoptatus ab
 extraneo non
 habet reme-
 dium contra
 testamentum
 pñs adoptiui,
 si prætereatur
 vel exhæredet
 ratio assignat
 in text. Item,
 quod necessi-
 tas exhæredan-
 di & instituen-
 di prouenit ex
 iustitate, Item,
 q. adoptat⁹ ab
 ascendētib⁹
 transit hodie
 in potestatem
 sicut de iure
 antiquo. Item,
 quod duo vincula
 arctius ligant.
 Item, quod
 arrogatus transit
 in potestatem
 arrogantis,
 & ei succedit.]

¶ **Licet filius emanci-
 pat⁹ adoptatus non
 possit venire ad bona
 patris naturalis per vn-
 de liberi, vel vnde agna-
 ti, venit tamen per vn-
 de cognati. h. d.**

¶ Admonendi a tamē
 sumus, eos, qui in ado-
 ptiua familia sunt, qui
 ve post mortem natu-
 ralis parentis ab adop-
 tiuo patre emancipati
 fuerint, intestato pa-
 rēte naturali mortuo, li-
 cet ea parte edicti: qua
 liberi ad bonorum b
 possessionem vocan-
 tur, non admittantur,
 alia tamen parte voca-
 ri, scilicet quæ cognati
 defuncti vocantur. Ex
 qua parte ita admittun-
 tur, si neque sui hære-
 des liberi, neque eman-
 cipati c obstant, neque
 agnatus quidē vllus in-
 terueniat. Ante enim
 Prætor liberos vocat, tñ
 suos hæredes, quā emā-
 cipatos: deinde legiti-
 mos d hæredes: tñ de-
 inde proximos e co-
 gnatos.

¶ **Adoptatus ab extra-
 neo hodie non transit
 in potestatem suam: &**

¶ Sed ea omnia. Quæ supra eodem, §. ai ij,
 dicta sunt & supra prox.

¶ Aliquam, quasi dicat, quædā correximus,
 quædam retinuimus.

¶ Constitutione. Vt C. de adop. l. pen.

**ideo nec quærelam ha-
 bet, neque Contratabu-
 las licet ab intestato suc-
 cedat, sed quo ad pa-
 trem naturalem vetera
 iura seruantur, nisi fue-
 rit adoptatus ab ascen-
 dente naturali. hoc di-
 cit Ang.**

¶ Sed ea oīa f quidem
 antiquitati placuerūt:
 aliquā autē emēdatio
 nē a nra cōstōne h acce-
 perunt quā super ijs p-
 sonis t composuimus,
 quæ a pñibus suis natu-
 ralibus i in adoptionē
 alijs datur. Inuenimus
 et. n. nōnullos k casus, i
 quibus filij & natura-
 liū parentū successione
 ppter adoptionē amit-
 tebant, & adoptione fa-
 cile per emancipationē
 soluta, l ad neutrius m
 patris successionem vo-
 cabantur. n Hoc soli-
 to more corrigentes,
 constitutionem o scri-
 psimus, per quam de-
 finiuius, quando pa-
 rens naturalis filium
 suum adoptandum alij
 dederit, integra emnia
 iura ita seruari, atque
 si in patris naturalis po-
 testate permanisset. P

putet, qui se emancipari permisit.
 o ¶ Constitutionem. f. prædictam.

p ¶ Permanisset. Nunquid ergo non permā-

i ¶ Naturali-
 bus, & legiti-
 mis. Accur.

k ¶ Nonnul-
 los. Id est ali-
 quos. Accur.

l ¶ Soluta. f.
 post mortem:
 secus si ante,
 vt sup. eodem
 §. at ij. Accur.

Ad neutri⁹
 vt supra eodē
 §. at ij. Accur.

n ¶ Vocaban-
 tur. Hoc idem

videtur etiam
 contingere ho-
 die in casu,
 quem habe-
 mus infra eo-
 dem §. versic.
 nostra autem.
 C. de adopt. l.
 penult. §. sed
 hæc. Sed dic,
 quod auus ad-
 optans tene-
 tur ei relinque-
 re quartam, vt
 filio arrogato,
 vt infra eodē
 §. in versic. lo-
 nostra, ibi
 quemadmo-
 dum, &c.

¶ Attende,
 quia loquun-
 tur in arroga-
 to. non enim
 redit in casu
 illo ad succes-
 sionem patris
 naturalis ali-
 quo modo.
 quia iam al-
 teri quæsitā est
 hæreditas, &
 q. pater testa-
 tus est rite, nec
 debet decipi.

Sed
 hæc re pbat gl.
 in d. l. pe. quia
 destituit om-
 nino, sibi im-

+ alias ex-
 posuim⁹.
 + Ista glo.
 nō est Ac-
 cur.

+ alias ter-
 tio.

Institu,

Z

lit?

fit? Respond. immo permansit, ut supra de adoptio. §. sed hodie. Sed hoc dicit referendo se ad factum. q. d. ac si de iure & defacto in eius familia permansisset.

a ¶ Tantummodo. Nunquid eum in ius vocabit sine venia? Item nunquid alimenta tali filio dare tenetur? Rñ. non, per hanc litteram, ut sup. de adopti. §. sed hodie. + P. dicit contra.

¶ Opinio

SYL. ¶ Adde quoque contra ad Veniam, q. P. approbat Ang. quia non potest negari, q. primam ei non debeatur. In distincte, licet Ioa. in potestate, Fab. vi. de iur. sta. re cū P. Item quo ad secundam, nisi operaretur tūmodo. Nec ipsi patri ratio Ioa. Fab. adoptiuo obstat. quia ac argu. l. in rebus, §. patri. J. pñt. ff. cōmod. vel nisi pater naturalis egeret, & adoptat⁹ non hēat vñ se alere possit. arg. l. pe. ff. de lib. agno.

AD IPTIO. Hoc verum de iure nouo: fecus de iure antiquo; ut ff. de adopti. l. qui in adoptionem.

c ¶ Ab eo, Scilicet adoptiuo patre.

d ¶ Neque iure ciuili. Quia non est in potestate sua.

e ¶ Neque prætório. Quia non est emancipatus ab eo ut sup. de exhar. lib. in princip. & §. emancipatos, & §. fin.

f ¶ In officio si supra de inofficio. testamen. §. tam autem, contra. Solu. illa intelligitur secundum distinctionem huius, §. ut ibi dicitur.

g ¶ Sabiniano senatusconf. Quod non habemus: sed dicebat, quod tres iuuenes arroganti offerebantur, ut vnum eligeret: quo casu magna erat hæc solennitas: vnde ex con-

nec penitus adoptio fuisset subsecuta: nisi in hoc tantummodo a casu, ut possit ab intestato b ad patris adoptiui venire successionem Testamento autem ab eo c facto, neq; iure ciuili, d neque prætório, e ex hæreditate eius aliquid persequi potest, neque contra tabulas bonorum possessione agnita, neque in officio si f querela instituta: cū nec necessitas patri adoptiuo imponatur, vel hæredem eum instituire, vel + ex hæredatum eum facere, ut pote nullo vinculo naturali copulatum: neque si ex Sabiniano senatusconsulto g ex tribus maribus fuerit adopta-

sui patris adoptiui, ut C. de adopti. l. penultim. §. sed si quidem. in fine. Accursius.

stitutione diui Plj quartam ei dabit arrogator: quod hodie non est in usu: immo idem hoc casu, ut & alias, ut hic, & C. de adopti. l. penul. §. quæ autem.

* ¶ Alcia. lib. 4. Parer. cap. 3

tus. Nam & in huiusmodi casu neque quarta ei seruator, nec vlla actio ad eius h perfectionem ei competit. Nostra autem constitutione i exceptus est is, quem parens k naturalis adoptandum suscepit. Vtroque enim iure tam naturali, quā legitimo, in + hac persona concurrente, pristina iura + tali adoptioni seruauimus, l. quæ admodum m si pater familias sese dederit ad arrogandum, quæ specialiter & + sigillatim ex præfata constitutionis tenore possunt colligi.

Olim nepos ex filia, vel pronepos ex nepte, vocabantur ad hære-

ff. de grad. l. iuriconsultus, §. parentes.

¶ Pro intellectu vide Præpo. Senen. in 3. casu, quæstio. fin.

K ¶ Seruauimus. Ut siue loco filij, siue nepotis adoptetur, habeatur ac si vere naturalis esset, scilicet, filio præcedente nepotem. ut C. de adopti. l. pen. §. quæ autem in filio.

l ¶ Quemadmodum. Quasi dicat, sic transit, ut in hoc casu, qui sequitur.

¶ Item vetustas. **CASVS** non ponitur in §. correctorio iuris antiqui. ius enim vetus dubitationem facit: ius nouum habet rationem expositam in text. ibi, non passi sunt talem contra naturam iniuriam. & ibi, qui non solum naturæ, sed etiam veteris iuris suffragijs muniuntur. Not. quod iniuriam naturæ facit, qui plus diligit nepotes ex filio & descendentes, quam ex fœmina. Item, quod appellatione nepotum veniunt nepotes tam ex masculis, quam ex fœminis.

Item,

hic legendum putat, Tribus manib⁹, quod scilicet, de patris naturalis manu in fidit ciarij manum traderentur, qui deinde in manum, & potestatem adoptiui parentis dabat. vnde in l. vltima. Cod. de adoptio. dicitur. per tres mancipationes adoptionem fieri. Verum Theophilus videtur legisse, maribus, ut plerique codices habent, intelligitq; de dante in adoptionem vnum ex tribus suis filijs maribus. h Ad eius, scilicet quartæ.

+ ali. hād personā. + alias in tali adoptione uidetur uauimus

+ alias si gularim.

i ¶ Constitu-
tione, ut Cod.
de adoptio. l.
pen. §. si vero
pater.

c ¶ Parens.
Hoc in infinitum accipe, ut

SYL.

SYL.

Item, quod stantibus descendantibus nullus transversalis admittitur. Item, quod quando nepotes inter se succedunt, admittuntur in stirpes.]

a ¶ Item vetustas. Correximus ius antiquum circa liberos primi gradus naturales, siue ut adoptiuos, nunc circa veteriores.

b ¶ Solos nepotes. in hoc male.

c ¶ Anteponebat. In hoc bene.

d ¶ Vocabat. Scilicet vetustas, non civilis iuris auctoritas, ut supra, sed pratorij, ut infr. tit. i. §. sed quia.

e ¶ Materni, scilicet moriente masculino, de cuius bonis agitur, ut infr. §. proximo.

f ¶ Maternæ. scilicet moriente femina, ut infr. prox. §. Accursius.

g ¶ Divi autem principes, ut C. de suis & leg. si defunctus: & C. de coll. l. illam.

h ¶ Donaaverunt, scilicet principes: sed non idem commodum, ut sequitur.

i ¶ Veteris iuris. Id est legis 12. tab.

k ¶ Muniunt. Nota duas rationes vincere unam, ut sup. de adoptio. §.

¶ Facit. l. sed hodie, in maximū fine.

¶ vitiū, ibi ** Declara ut qui. n. a ibi annotaui. les dñas mus }

¶ inducuntur ¶ Diximus C. de lib. §. q. nullo modo prae. do nisi inter-

ditatem demum post agnatos: sed ex aliquibus constitutionibus vocabantur cum diminutione tertiæ partis simul cum alijs descendantibus: quam partem etiam minuebant agnati transversales hodie vero est secus. Et isti tales descendentes succedunt in stirpes, non in capita, h. d. Aret.

¶ Item a vetustas ex masculis progenitos plus diligens, solos b nepotes vel neptes, qui quæve ex virili sexu descendunt, ad suorum vocabat successionem, & iuri agnatorum eos anteponebat: c nepotes autem, qui ex filiabus nati sunt & pronepotes ex neptibus, cognatorum loco connumerans, post agnatorum lineam eos vocabat, d tam in avi vel proavi materni, e quam in avia vel proavia, siue paternæ, siue maternæ f successionem. Dixi autem g principes non passi sunt talem contra t naturam iniuriam sine competentem emendationem relinquere: sed cum nepo-

tio ordine succederent, ut sup. prox. hoc §. l. ¶ Paulo. Nota parum de tertia parte totius rei dici: sic in authen. de exhib. & intro. reis, §. sancimus.

¶ Adde, quod alias etiam quarta pars dicitur minuscule. l. si quis in suo in princ. C. de inoffici. testa. regulariter tamen dicitur arbitrio iudicis tanquam quid a iure indeterminatum, sed determinandum pro qualitate rerum, personarum loci, & materiam de qua agitur.]

m ¶ Eximaverunt, scilicet principes. n ¶ Mortua fit. Not. duos casus. Si enim moritur femina in nihilum olim nisi post agnatos: hodie cum diminutione succedunt tertiæ partem. Si moritur masculus, nepotes ex filio tantum vocantur cum diminutione tertiæ partis, ut hic dicitur. ** Adde gl. in ver. huiusmodi in l. illam, C. de colla.

p ¶ Ipsæ. §. q. descendunt ex femineo sexu. q ¶ Vocat. Ut sup. eo. §. cum filius. Accursius. ¶ Patris tertiæ diminutione. Quod de hac diminutione tertiæ dicitur, corrigitur per sequentem, §. secundum Mar. sed nos secundum Bar.

2 2 dicitur

dicimus sequen. §. loqui in quadaC alia parte, quæ debebatur agnatis, scilicet quarta: nō autem de hac tertia: sed per authen. dicimus de hac tertia correctum, scilicet vt æqualiter hodie veniant vt in authen. de trie. & semp. §. neq. illo. col.

la. 3. Accur.

a ¶ Constitutio-
tionis. Quam
non habemus
vt sequitur.

* ¶ Exstat. tamē etiam hodie lib. 5. Cod. Theodosiani, clausula; subnexa sup. memorata l. si de functus, C. de suis & legi. in hæc verba. Qd si hic defunctus, de cuius bonis loquimur, habebit ex filia nepotes, & præterea filios non habebit: sed q præferri nepotibus non possint, habebit agnatos. hi in quandam Falcidiam, & in dodrantem nepotes iure succedant, quæ quidem clausula omissa fuit in C. Iustitiani, vt dicitur hoc loco. b ¶ Constitutione. Vt C. de suis & legi. l. si. c. ¶ Transuersa linea. Sic in authent. de nō eligen. §. cum igitur, circa fi. col. 1.

d ¶ Ijs. scilicet nepotibus & pronepotibus ex filia.

e ¶ Et tempora, vt in futuris casibus tātum valeat, vt C. de suis & legi. l. vlt. Accur.

f ¶ Ita tamen vt quemadmodum. Hoc. qd sequitur, est referendum supra ad vers. diui. diui. non ad proximum.

g ¶ Antiquitas statuit, sup. eo. §. cum filius.

h ¶ Diminutione. f. quartæ, quæ debebatur agnatis, non tertiæ, quæ debebatur patris, vt supra proxim. §. diximus.

¶ Sed nos, cum adhuc dubitatio maneret inter agnatos & memoratos nepotes, quartam partem substantiæ defuncti agnatis sibi vendicantibus ex cuiusdam constitutionis^a auctoritate, memoratam quidem constitutionem a nostro Codicē segregauimus, neque inferi eam ex Theodosiano Codice in eo concessimus: nostra autem constitutione^a promulgata toti iuri eius derogatum est, & sanximus, talibus nepotibus ex filia, vel pronepotibus ex nepte, & deinceps, superstitibus, agnatos nullam partem mortui successionis sibi vendicare: ne ij, qui ex trāsuerfa^c linea veniunt, potiores ij^d habeant, qui recto iure descendunt. Quam constitutionem nostram obtinere, secundum sui vi-

i ¶ Habeant. Immo in capita videtur diuidi vt inf. ti. 1. §. hoc etiam addendum. in fin. §. Sed ibi de collateralibus, hic de descendēribus loquitur.

ADDITIONE. No. q. non tantum nepotes,

gorem & tempora, e & tunc sancimus: ita tamen, f vt quemadmodum inter filios & nepotes ex filio antiquitas statuit, g non in capita, sed in stirpes diuidi hæreditatem, similiter nos inter filios & nepotes ex filia fieri distributionem iubeamus, vel inter omnes nepotes & neptes, & inter pronepotes & proneptes, & alias deinceps personas: vt vtræque progenies, matris vel patris, auix vel auiportionem sine vlla diminutione^h consequatur: vt si forte vnus duo ex vna parte, ex altera tres aut quatuor extent, vnus aut duo dimidiam, alteri tres aut quatuor alteram dimidiam hæreditatis habeant. i

¶ **De legitima agnatorum successionē.**

¶ **Deficientibus suis,**

toris, quam etiam media iuris prudentia, 12. tab. & tempore Iustinian. Quarto, quod generi agnatorum Imperator addidit vnū. cognatū. Quinto, q. l. 12. tab. prox. agnatus vocat, & quis dicatur proximus. Sexto, q. ex l. 12. tabu. proximo repudiante sequens non admittebatur, hodie vero sic. Septimò, q. filij emancipati hæreditas est legitima patr. Secunda ibi, sunt autem. Tertia ibi, Ceterum. Quarta ibi, Hoc etiam addendum, Quinta ibi, Si plures

sed pronepotes succedunt in stirpes, & veniunt per representationē cuius contrarium videtur dici in authēt. de hæ. ab intest. venientibus, §. nuiusmodi. Ang.

De legitima agnatorum, successione.

¶ Supra titulo proxim. dictū ē, qualiter succedant sui hæredes siue liberi: verum quia post suos vocatur prius agnari, quā cognati. vt inf. eo. §. fin. & l. 1. §. post suos, ff. d. iuis & leg. iō post tit. præce. posuit istum Aretin.

Si nemo. ¶ Tot⁹ iste Diuisio. tit. diuidit in 7. partes. Primo, qñ admittitur agnatus. Secundo, quis est agnatus. Tercio, vsque ad quotū gradū agnati veniūt, & vsq. ad quas personas feminas deuoluatur, tam de iure vetustissimo de iure p-

Cōtinuatio.

Diuisio.

plures sint. Sexta ibi, Placebat Sextima ibi, Ad legitimam.

CASVS non figuratur in prin. tanquā in tradente regulam notissimam in materia successionum, & definiente qui sint agnati, sed in versic. 2.

etiā. dubitatio

¶ alias vñ fuerat ex eo, legiti-
mi, quia ille, qui
& nō co-
gnati.

nondū natus
est, non potest
dici agnatus
morienti, quia
non entis nul-
læ sunt quali-
tates sed cōtra-
riū dicitur, q
imo debet di-
ci proximior,
quia hic, §. in-
telligit glo. in
eo, qui tempo-
re mortis con-
ceptus est, quo
stante qui in
vtero est, hñ fi-
ctioe iuris p

¶ Quæ li. iam nota quo-
i. Retho. ad commodam
ad Hære. sua: & reuera
in hæc ver-
ba refert: tura, licet non
si pñsa. in nēditus: &
testa. mo sic quæ dicunt
rit, fami- hic, locum ha-
lia pecu- bent in iam
niaq. eius concepto tem-
agnatorū pore mortis:
gētiliūq; quæ dicuntur in contrario, in non concepto,
esto. ptout optime declarat Iuriscōf. in l. 1. §. si-
quis proximior, ff. vnde cognat. Nota, quod
prima causa successionis est suorum quali-
tercunque sit snus. Item, quod deficientibus
descendentibus ex leg. 12. tabula. vocantur
prioris agnati. Item qui sint agnati. Item,
quod sufficit allegare librum. Item qui sit
frater consanguineus. Item, quod qualitas
adiuncta verbo debet determinari secun-
dum tempus verbi. Item, quod inter natu-
ralem & adoptiuum est agnatio.]

a ¶ Si nemo. ē vñs, vt ff. de te. tu. si nemo.

b ¶ Suus, sup. tit. 1. §. 1. Accur.

c ¶ Prætor. sup. tit. 1. §. emancipati.

d ¶ Constitutione, sup. tit. 1. §. 1. versic. qui-
bus connumerari. & §. item vetustas. ver-
ficul. diui.

e ¶ Existat. Dico & amplectatur: nam hæc
duo necessaria sunt.

* ¶ Quod ait, existat, intellige, si nec exi-
stere speretur. lege secunda, in princip. ff. de
su. & le.]

f ¶ Successionem defuncti.

g ¶ Quoquo modo. Scilicet ciuili, vel præ-
torio iure.]

**hæreditas deferretur ad
proximos agnatos, qui
dicuntur coniuncti per
masculos etiam adop-
tivos: dummodo sint p-
ximiores. h. d.**

Si nemo a suus b hæ-
res, vel eorum, quos
inter suos hæredes præ-
tor, c vel constitutio-
nes d vocant, existat, e
qui successionem f
quoquo modo g am-
plectatur, tunc ex lege
† duodecim tabularū
ad agnatum h prox-
imum i pertinet hære-
ditas.

Sunt autem agnati k
(vr primo quoque li-
bro l tradimus) co-

h ¶ Agnatum. Capite non minutum, vt ff.
de suis & legi. hæ. l. capi. is.

Verba. L. 12. tab. extant in l. pronuntiatio. §.
1. de verb. sig. & lib. 1. Rhet. ad Hæren.

i ¶ Proximum. idest qui proximior est de-
functo, infra

gnati per stirilis sexus
pñsonas cognatione m
coniuni, quasi a patre
conati. Itaque ex eo-
dem patre nati fratres,
agnati, sibi sunt, qui
& consanguinei n vo-
cantur: nec requiritur,
an etiam eandem ma-
trem habuerint. Item
patruus fratris filio, &
inuicem o is illi agna-
tus est. Eodem nume-
ro sunt fratres patrue-
les, idest, qui ex duo-
bus fratribus procrea-
ti sunt: qui etiam con-
sobrini p vocantur.

Qua ratione etiam ad
plores gradus agnatio-
nis puenire poterimus.

tius Tiraq. de retrac. §. 11. glof. 1. nu. 5. & 6.

K ¶ Sunt aut agnati. Sic ff. de le. tu. l. sūt aut.

l ¶ Libro. Vt sup. de leg. agn. tut. §. sunt.

m ¶ Cognatione. Cognatione genus, agna-
tio species. Vnde quisquis est agnatus, est co-
gnatus, sed non conuertitur.

n ¶ Consanguinei. Quali ex eodem sangui-
ne nati: ceteri agnati + non dicuntur con-
sanguinei, ut ff. de suis & legi. l. 2.

¶ Veterinienim non dicuntur consanguine-
nei, l. post consanguineos, in princ. ff. de suis
& le. declarat Bart. & Aret. in l. cum quidam.
§. quod dicitur ff. de acq. hæred.

* Hinc est, qd alibi dñ, cōsanguinitatis ius eē
spēm agnationis, §. vulgo. inf. de suc. co. alias
cōsan. appellat quoquo mō sanguine cōiūcti
siue ex latere pñis, siue mñis, siue quocunque
alio gradu & sexu se attingāt, vt tot. tit. extra
de cōl. & aff. & i a intelligit cōis vsus loquē-
di Bar. & alij. in l. cū qdā, §. q. dñ. de acq. hæ.
inde cōtanguinitas pro cōiūctione sāguinis
& pñi & mñi. l. j. & l. cōsanguinitat. C. de le.
hæ. & inf. ti. 2. in princ. vers. consanguineis.

o ¶ Inuicem. l. filius fratris patruo.

p ¶ Etiam consobrini. Improprie, vt ius. de
gra. cogn. §. 4.

eodem §. si plu-
res, & §. proxi-
mus. Intellige,
scilicet tempo-
re mortis, vt d.
§. prox. & sup.
tit. 1. §. ita de-
mum. & not.
gl. Bart. & alij
in l. qui se pa-
tris, C. vñ libe.
* Vtrum pro-
bāda sit proxi-
mitas, an suffi-
ciat probare se
agnatum esse
dicas, qd si ex-
traneus possi-
deat, satis erit
probare simpli-
citer se esse ma-
trem, aut alias
agnatū si con-
trouersia sit in-
ter duos agna-
tos vtique qui
obtinere velit
ei incūbit pro-
bare se propin-
quiores esse.
Alc. l. prox. de
verb. sig. & la-

Cognatio
est genus
& agna-
tio spēs.
† Vnde gl.
inf. de suc-
ces. cogn.
§. vulgo. i
vers. spēs.

a Iura consanguinitatis. Scilicet ad suos fratres prius natos: ad reliquos vero agnatos agnationis tantum ius acquiritur, ut supra proxime diximus. Et est verum hoc, si viuentem eo, de cuius hereditate agitur, concepti saltem erant, ut ff. de suis & legiti, hered. Titius & ff. unde cognat. l. i. si quis proximior.

Accursius.
** Adde. §. cū autem, ubi gl. supra titu. 2. & latius Tiraqu. de retr. ligna. §. i. gl. 9. num. lxxxj.

* alias p
ximiori.

ADDITIO.
Alias ex persona sua non succedit, sed bene ex persona patris. Ang.

b Non tamen, quamuis agnati vocentur ad hereditatem, non tamen &c.

* alias
quin hi.

ADDITIO.
Et sic non, secundum Ang. dispositionem, absolutam debere intelligi secundum ordinis prerogativam. Quod facit ad eum, qui accipit in emphyteusim vel cui legatur aliquid pro se & filiis suis, ut videantur esse vocati secundum ordinem charitatis.

c Dat lex. id est. 12. tab.

d Sed ijs. Et omnibus ijs, ut infra eodem si plures.

e Certum, Quod est etiam, scilicet facto testamento, quod euauit: quod dic, ut inf. §. proximus.

f Per adoptionem quoque, quasi dicat non solum iure naturali constituitur agnatio, sed etiam civili, ut per adoptionem, scilicet quā libet iure isto, ut digest. de adopt. l. prima, & supra de adopt. in princip. sed hodie per ea tantum, ex qua transit in potestatem arrogantis, ut supra titu. 1. §. sed ea. versic. nostra autem, sed tamen licet non fiat agnatus, scilicet hodie, quia non transit in potestatem extranei arrogantis: succedit tamen ab intestato patri tantum, non alijs patris agnatus,

ut C. de adop. l. pen. §. sed si quidem. Accur.
** Animaduertas, quod Accur. confundit verbum arrogandi cum verbo adoptandi, nam arrogatus transit semper in potestatem arrogantis, §. pen. sup. de adop.

aliquem **†** agnatus inter suos **†** heredes esse non dubitatur.

¶ Agnata prater sororem ad successionem defuncti ab intestato per mediam iuris prudentiam excludebatur, licet beneficio Prætoris per Vnde cognati suorum & agnatorum gradibus deficientibus, ad mittebatur: postea vero per constitutiones imperiales in successionem: Vnde agnati sublata est diuina sexus: connumerantur autem inter agnatos descendentes ex sororibus et vterinis si primogradu sunt, h. d.
¶ Cæterum & inter masculos quidē agnationis iure hereditas, et si longissimo **l** gra-

agnatorum, ut ultra sororem non succederent, quia commodius erat &c. ut dicitur in tex. iō sorores ex benignitate successibiles fecit. quia in 1. gradu, reliquas exclusit. Tertiū fuit ius prætorium, quod cōpaties fœminis non vocauit eas inter agnatos. sed illis deficientibus inter cognatos. Quartū fuit consuetudo Iustin. qui cōsiderata idēitate gradus & naturæ voluit, q. agnata, et ultra sorores, pariter succedat cū masculis. Quintū ē ius authenticorum hodie vigens, qd remouit diuinā sexus, & pariter succedere voluit secundū gradus prerogatiuā. Not. collige ex prædictis & ex summario. Itē q. bona simplicitas est amica. ll. Itē q. dicat germanus.]
h Cæterum. id est certe: vel aliter, lex quidem 12. tab. deferbat hereditatem agnatis proximis, sed media iuris prudentia cum distinctione: & ideo hic dixit cæterum, pro sed.
i Longissimogradu. id est decimo, ut inf. de succ. cognato, §. si,

g Naturales.

Et legitimos, non emācipatos ut ff. d. gra. co. l. si filium.

h Itē si quis Non solū p. de quo dict. ē.

i Suos heredes esse. Id est, agnascitur alijs agnatis adoptantis, & eis cognatus fit, ut ff. de adoptione. qui in adoptionem.

Cæterum.

CASVS non figuratur in l. corrigete. Habes. n. in tex. rationes vniuscuiusque l. declarat. n. v. iura. l. i. 12. tabu. quod pariter vocabat masculu. agnatos & agnatas fœm. i. ex virili sexu descendentes, etiam ultra sorores, secundum ius erat media iuris prudentia, quæ restrinxit successionem

† alias agnatos.
† alias de est heredes.

a ¶ Fœminas. Agnatas.

b ¶ Ita placebat. Nor. Caute dicit, placebat, & non placet, vt inf. eo. §. ver. nos vero. & hoc erat per mediam iuris prudentiam, non per l. 12. tabu. neque per prætorem, vt inf. eo. §. ver. & hæc quidē. & ver. media.

c ¶ Cōsanguinitatis. i. agnationis.

** Pro hac expositione facit l. 1. C. de legi. hæc.

d ¶ Earum. f. fœminarum.

e ¶ Tua. f. hæreditas.

f ¶ Plerumq; hoc pp cōsanguineas sorores, de quibus modo dixit.

ADDITIONE

Et hinc sumitur ratio statutorum cōiter per Italiā, q. stantibus masculis fœminę n̄ succedāt: q. statuta ex parte masculorum sunt fauorabilia, & ex parte femina ū odiosa, vi hic per An. **g** ¶ Ad masculos, sic, sup. titulo primo, §. itē vetustas. * Quia nostra interest & priuatum & publice, vt salua sit familiarium dignitas, l. 1. §. sed & si seruus de vent. in spi. quæ absque diuitijs conseruari non potest, Balr. in id multa allegās intercōf. Ang. cōf. 68. repetito cōf. 281. col. 2. facit. l. si in empt. ff. d. mi.

h ¶ Eas, idest agnatis fœminas.

i ¶ Proximitatis. Idest cognationis.

** Adde pro hac interpretatione text. in §. vltim. & ibi glo. infra de succ. cognat. & in ti.

du sint, vltro citroque caput: Quod ad fœminas ^a vero attinet, ita placebat, ^b vt ipsæ cōsanguinitatis ^c iure tantum capiant hereditatem, si sorores sint, vltius non capiant: masculi autem earum ^d hæreditates, etiam longissimo gradu sint: admittantur. Quia de causa fratris tui, aut patris tui filię, vel amitę tuę hæreditas ad te pertinebat, tua ^e vero ad illas non pertinebat. Quod idē eo ita cōstitutum erat, quia commodius videbatur ita iura constitui, vt plerunque ^f hæreditates ad masculos ^g confluerent. Sed quia sane iniquum erat, in vniuersum eas ^h quasi extraneas repellere, Prætor eas ad bonorum possessionem admittit ea parte, qua proximitatis ⁱ nomine bonorum possessionem pollicetur: ex qua parte ita, scilicet admittuntur, si neque agnatus vllus, neque proxi-

deser. cogn. in princ. vbi etiam glo. In vsu. n. iuris est, vt proximitatis nō de cognatione specialiter intelligamus, l. 1. & l. ad intestati. C. de leg. hæc. & inf. hoc, §. ibi, & cognationis linea proximitatis nomine introducta.]

mior cognatur interueniat. ^k Et hæc quidē lex 12. tabularum nullo modo introduxit, sed simplicitatem ^m legibus amicam amplexa, simili modo omnes agnatos, siue masculos, siue fœminas, cuiuscunque gradus, ad similitudinem suorum inuicem ad successionem vocabat Media autem iuris prudentia, quæ erat quidem lege 12. tab. iunior, Imperiali autem dispositione ⁿ subtilitate quadam excogitata; præfatam ^o differentiam inducebat, & penitus eas a successionē agnatorum repellēbat, omni ^p alia successione incognita: donec Prætores paulatim asperitatem iuris ciuilibus ^q corrigentes, ^t siue quod decreat adimplentes, humano proposito alium ordinem suis edictis addiderunt, & cognationis linea proximitatis nomine introducta, per bonorum possessionem eas

etiam deficientibus agnatis ^t ipsi lamen nō vocabantur.

q ¶ Iuris ciuilibus. i. medię iuris prudentiæ, q. ciuile dī, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. hæc disput

K ¶ Interueniat. nec aliquis suorum, vt sup. tit. 1. §. admonendi. in fi. §.

L ¶ Et hæc quidem. quæ. f. in §. ceterum, & §. sed quia. dicta sunt.

M ¶ Sed simplicitatem. remota differentia agnatorum inter masculos & fœminas, sic sup. de fideicommiss. hæc. §. sed quæ stipulationes.

N ¶ Iunior. Et sic nō. q. lex 12. tabularum est vetustior, quā media iuris prudentia, & quam ius prætorium.

O ¶ Virgilius. per mediam iuris prudentiam intelligit prudentium interpretationes, quas communi nomine ius ciuile vocamus.]

P ¶ Anterior. idest constitutione anteriori inf. scripta, q. est C. de leg. hæredit. l. lege 12. tabul. Accursius.

Q ¶ Præfatam. scilicet dictā. supra eodem, §. ceterum.

R ¶ Omni. Nā ordo cognatorum non erat adhuc. Vel dic

Z 4 a q ljs

† alias antiquior.

† alias ipse.

† Epanothis.

a ¶ Ijs. f. mulieribus agnatis ultra sorores.
b ¶ Vnde cognati sic dicta, quia per eam cognati vocantur. Accursius.
c ¶ Nos vero. Hic Iustinianus loquitur.
d ¶ Laudamus quidem prætores.

ADDITIO.

Nota. quod ille est laudandus qui est inuentor alicuius ordinationis siue dispositionis, licet non æque perfectæ adinuerit, quia facile est inuentis addere, vt l. i. C. de vet. iure enuc. Ang. f. Huic causæ, idest expulsiõni agnatorum.
f ¶ Quare. et enim. Benedico fore prouidendum agnatis fœminis, quare etenim, &c.

g ¶ Titulis, id est nominib. Accursius.

h ¶ Constitutis, idest ordinatis. Accur.

* ¶ Aequa lãce prouerbialiter dicimus de ijs, quæ similia sunt.]

i ¶ Dabatur. i. concedebatur Accur.

k ¶ Adit. Certe non erat rō iusta vel sufficiens licet alia qua sit, vt sup. eo. §. ceterum. in fine.

l ¶ Constitutio vt C. de legi. hæred. l. plectenda, lege 12. tabul. est quare Accur.

m ¶ Simili modo. i. hinc aliquis & inde. Vel dic.

taque fœminæ vt mares.

In ¶ Consanguinitatis. Idest, licet non sint sorores, quæ germanæ vocantur, quasi ex eodem germine natæ,

adiuuabant, & pollebantur ijs a bonorum possessionem, quæ Vnde cognati b appellat Nos c vero legem 12. tabu. sequentes & eius stestigia in hac parte conseruantes, laudamus quidem Prætores d suæ humanitatis, non tamen eos plenū huic censæ e mederi inuenimus. Quare f etenim vno eodemque gradu naturali concurrente, & agnationis titulis g tam in masculis, quam in fœminis, æqua lance constitutis, h masculis quidem dabatur i ad successionē venire omnium agnatorum, ex agnatis autem mulieribus nulli penitus, nisi soli sorori, ad agnatorum successionem patebat aditus. k Ideo nos in plenum omnia reducētes, & ad ius 12. tabularum eandem l dispositionem ex æquātes, nostra constitutione l sancimus, omnes legitimas personas, idest per virilem sexum descendentes, siue masculini generis, siue fœminini sint, simili m modo ad iura successionis legitimæ ab intestato vocari secundum sui gradus prerogatiuam: nec ideo excludendas, quia consanguinitatis n iura, sicut germanæ, n habet. ¶ Hoc etiam addendū nostræ cōstitutioni existimauimus, o vt transferatur vnus tantummodo p gradus a iure cognationis in legitimam q successionem. vt non solum fratris filius & filia (secundum quod iā aefiniuimus) ad successionem patruu vocent, sed et germanæ, r cōsanguineæ, vel sororis vterinæ s filius & filia soli, & nō deinceps t personæ, vna cū his ad iura auunculi sui perueniant: & mortuo eo, qui patruus quidem est sui fr̄is filijs, auunculus autē sororis suæ soboli, simili mō ab vtroque latere succedāt, tanquā u si omnes ex masculis descendentes, legitimo iure veniant. f. vbi

o ¶ Existimauimus, vt C. de leg. hæred. l. lege 12. tab. §. i. & §. in his.

p ¶ Tantummodo, idest non vltior: proximior tamen sic: vt ipsæ sorores vel fratres, vterini vel vterinæ, vt sequitur, vt C. de leg. hæred. l. fin. §.

sed neque.

q ¶ In legitimam successionem, scilicet agnatorū.

r ¶ Germanæ idest natæ ex eodē patre & matre cum defuncto.

* ¶ Verius est hic intelligi de sorore ex eodem pr̄e nata, licet nō ex eodē m̄re, qd indicat verbū, consanguineque dictioni germanæ annexum. Iustinia. enim nō germanæ modo sororis nomine vtitur, vt vltet tanto tologiā, non quod ex se diuersa significent.

† Supra e. §. sunt.

f ¶ Vterinæ. i. natæ ex eadē m̄re tantum.

t ¶ Deinceps. i. vltiores siue in gradu remotiores.

u ¶ Tāquam.

ADDITIO.

No. ex hoc textu, qd isti improprie sūt agnati: & iō nō cōprehēderentur in statutis loquētibus de agnatis Ang.

** Adde idē eē in fr̄e vterino itaque si (v.g.) lex municipalis præferat agnatos quocūque gradu cognatis extent-

que consanguineus, & fr̄ vterinus, r̄sum est vterinum non succedere, cessat. v. in eo agnationis conseruanda ratio, quæ sola legislatorē mouit, Bal. l. lege. C. de legi. hæred.]

a ¶ Super-

Inuenit addere facile est.

¶ Hinc not. Doc. quod illa interpretatio tanquā benignior amplectenda, est quare uertimur ad ius antiquius & cōmune.

a ¶ Superstites. Hoc corrigitur per auth. cessantibus tuis sancte, C. de leg. hær. quia cum his admittuntur. Item & in alio, quod subiicitur, hic. §. cor eū patruo rigitur, quia in stirpes fit diuisio hodie, sed & in stirpes post hos filios fratrum fit diuisio in capita, pes fit diuisio in auth. de uisio.

hær. ab intestato ueni. §. reliquum. colla. 9. & in auth. ut fratrum filij, §. 1. coll. 9. Vel dic, quod dicitur in auth. in stirpes diuidi, uerum est quādo cum alijs. s. patris uocantur nepotes, alias in capita, ut hic.

SYL. Dic quod in hoc articulo uariæ fuerunt doctorū sententiæ, an. s. quādo filij plurimū fratrum succedunt patruo succedant in stirpes uel in capita. Io Fab. hic dicit communē opi. esse, q. inter filios fratrum hæreditas in stirpes diuidatur. inter ceteros uero inferiores gradus in capita. Bal. vero dicit hic q. verba l. opi. cōem. esse retulimus gl. hic. Tu uero sup. tit. 1. tene opin. glo. §. 1. quam defende ut per Prepositi. Senen. in 7. ca su q. 6. per totum. & ego alias disputauī hanc conclusionem.

b ¶ In capita, sup. tit. 1. in fi. contra Sola. ibi de descendantibus loquitur, hic de collateralibus.

SYL. ¶ Si ergo uis scire, quando in capita, & quando in stirpes hæreditas deferatur, dic, q. quādo descendentes uocantur ad hæreditatem ascendentium diuiditur in stirpes. §. cum filius, sup. tit. 1. quando uero ascendentes soli uocantur, seruatur dispositio. §. consequens. in auth. de hær. ab intestato ueni. quando uero ascendentes cum transuersalibus, diuisio fit in capita, §. si uero. d. auth. nisi essent et p̄mortui fratris filij, qui uocantur ad partem patris, auth. ut fr̄a. filij quando uero suc-

cedunt plures collaterales in diuersis gradibus, fit diuisio in stirpes, quando uero sunt eiusdem gradus, est. q. gl. p̄ce. dic ut ibi.

** Varias opin. Doct circa hoc refert Tiraq. in tract. de retr. ligna. §. 11. gl. 12. quem omnino uideas, quæsiuecunque iciderit aliqua quæstio huius rei, quia diligētissime omnium hanc materiā pertractauit.]

¶ Si plures sint sic i. auth. de hær. ab intestato ueni. §. si uero neq. fratres. collat. 9. & ff. de suis & legi. hær. l. 2. §. hæreditas.

c ¶ Si plures sint sic i. auth. de hær. ab intestato ueni. §. si uero neq. fratres. collat. 9. & ff. de suis & legi. hær. l. 2. §. hæreditas.

d ¶ Habetur hoc corrigi ut sup. dixi per auth. cessante. Accur. Not. q. hæc correctio non habet locum in fideicommissis, & sic in dispositione testamentaria. Rub. Alex. cōf. 37. 38. 39. & 40. ** Adde huic text. q. proximus est, quem nemo antecedit, & proximi appellatione et ille continetur, qui solus est. l. proximus. & l. proximi. de verb. sign.

e ¶ Proximus autem (si quidem nullo testamento facto quisquam decesserit) per hoc tempus requiritur, quo mortuus est is, de cuius hæreditate queritur. f. Qd si facto testamento quis quā decesserit, per hoc tempus requiritur, quo certum esse coeperit nullū ex testō hær. dem extitutum. Tunc enim §.

§. regulam tradente non esset figurandus, tamen ratio dubitandi poterat esse ex eo, quia uidebatur semper inspiciendū tempus mortis illa ratione, quia quamuis testamentum destruat, postea tamen re uera non dicitur tunc decedere intestatus, sed deferatur hæreditas a morte. l. hær. es quandoque. ff. de acquir. hær. edita. cuius contrarium dicitur, quia tunc est inspicienda proximitas, quando hæreditas deferatur. Nota summariū. & text.]

f ¶ Proximus. sic sup. tit. 1. §. cum autem.

g ¶ Queritur sic sup. eo. §. non tamen.

h ¶ Tunc enim. scilicet cum non aditur hæreditas ex testamento.

* ¶ Adde, q. in quibusdam uetustis codicib. verba

quæsiuecunque iciderit aliqua quæstio huius rei, quia diligētissime omnium hanc materiā pertractauit.]

c ¶ Si plures sint sic i. auth. de hær. ab intestato ueni. §. si uero neq. fratres. collat. 9. & ff. de suis & legi. hær. l. 2. §. hæreditas.

d ¶ Habetur hoc corrigi ut sup. dixi per auth. cessante. Accur. Not. q. hæc correctio non habet locum in fideicommissis, & sic in dispositione testamentaria. Rub. Alex. cōf. 37. 38. 39. & 40. ** Adde huic text. q. proximus est, quem nemo antecedit, & proximi appellatione et ille continetur, qui solus est. l. proximus. & l. proximi. de verb. sign.

e ¶ Proximus autem (si quidem nullo testamento facto quisquam decesserit) per hoc tempus requiritur, quo mortuus est is, de cuius hæreditate queritur. f. Qd si facto testamento quis quā decesserit, per hoc tempus requiritur, quo certum esse coeperit nullū ex testō hær. dem extitutum. Tunc enim §.

§. regulam tradente non esset figurandus, tamen ratio dubitandi poterat esse ex eo, quia uidebatur semper inspiciendū tempus mortis illa ratione, quia quamuis testamentum destruat, postea tamen re uera non dicitur tunc decedere intestatus, sed deferatur hæreditas a morte. l. hær. es quandoque. ff. de acquir. hær. edita. cuius contrarium dicitur, quia tunc est inspicienda proximitas, quando hæreditas deferatur. Nota summariū. & text.]

f ¶ Proximus. sic sup. tit. 1. §. cum autem.

g ¶ Queritur sic sup. eo. §. non tamen.

h ¶ Tunc enim. scilicet cum non aditur hæreditas ex testamento.

* ¶ Adde, q. in quibusdam uetustis codicib. verba

hær. ab intestato ueni.

30.

si plures sint sic i. auth.

31.

SYL.

verba textus ita se habent. Tunc enim etiam proprie &c. cui congruit quod scribit Vlpianus in l. i. in princ. ff. de suis & legiti.

a Longo tempore. Id est post mortem.

SYL.

Placebat. CASVS solum literaliter

figuratur in §. corrigente, præsertim quia habet rationes correctionis, ibi, cum satis absurdum. Nota summariū, & bene attendantur verba text. quia sunt satis obscura.]

b Placebat. scilicet ex lege duodecim tabularum.

c In eo genere. scilicet iure successionis.

Successorium edictum.

d Successionem non esse. Id est successorium edictum inter agnatos locum non habet scilicet de persona in personam, sed inter cognatos sic, ut inf. sequitur, & ff. de success. edi. l. i. §. quibus, sed de ordine in ordinem, seu capite in caput sic, ut de liberis in agnatos, de agnatis in cognatos, & post in uirum & uxorem, ut sequitur, ut ff. si tab. tuor, vñ testa. nullæ ex liberi, vñ tab. l. i. i. resp. agnati, vñ

SYL.

iste §. habeat locum cognati, cum in suis, & vñ vir, est pulchra disputat. quam late attingit post de cōrū cōsuetudine sub zad. in repe. l. q. se plures se patris. C. vñ gradus, pu de li in 24. col. ta in. Vñ & seq.]

libe. sunt e Nihilominus primo figis. id est non

ideo magis,

proprie quisque intestatus decessisse intelligitur. Quod quidem aliquando longo tempore a declaratur. In quo spatio temporis sepe accidit, ut proximio re mortuo proximus esse incipiat, qui moriente testatore non erat proximus.

Hodie locus est successorio edicto de persona in personam, licet olim esset de ordine in ordinem h. d.

Placebat b autem in eo genere c percipiendarum hereditatum t successionem d non esse, id est, ut quāvis proximus, qui secundum ea, quæ diximus, vocatur ad hereditatē, aut spreuerit hereditatem, aut antequam adeat decesserit, nihilo magis e legitimo iure sequentes admittantur. Quod iterum Prætores imperfecto iure corrigentes, non in totum sine adminiculo relinquebant sed ex cognatorum ordine eos vocabant, utpote agnationis iure eis recluso. Sed nos f nihil perfectissimo iuri deesse cupien-

f Sed nos loquitur Iustitia,

g Protulimus. s. in græco.

h Cum satis ratio prima.

i Apertum est. s. successorium edictum de persona in personam.

tes, nostra constitutione, quam de iure patronatus humanitate suggerente protulimus, & sancimus successionem in agnatorum hereditatibus non esse eis denegandam, cum satis h absurdum erat, quod cognatis a Præto re apertum i est, hoc agnatis esse reclusum, maxime k cum in t onere quidem tutelarum & primo gradu l deficiente, sequens t succedit, & quod in onere obtinebat, non t erat in lucro permisum.

Hodie parens præsumitur contracta fiducia emancipare semper, & ideo vocatur ad successionem, licet olim secus esset. hoc dicit.

Ad legitimam m successionem nihilo minus uocatur etiam parens, n qui contracta fiducia filium vel filiam, nepotem vel nepotem, ac deinceps emancipat, quod ex nostra constitutione o omnino inducitur, ut emancipationes liberorum semper videantur quasi

potes, tertio pronepotes & dinceps, & eodem modo in quo libet capite

k Maxime. ratio secundum da.

l Gradu. agnatorum.

m Ad legitimum. Est. n. filius agnatus patri.

n Proximus, ut ff. de suis & l. filius. quod ius non tollitur per capitis diminutionē, sicut neque inter fratres, ut hic, & C. de legi. tut. l. 4. Accur.

o Adde, q. docto. ex hoc text. inferunt patrem ut agnatum succedere filio emancipato, q. est falsum, ut late probat & interpretatur hunc text. Prep. Sen. in 8. casu quæst. 9.]

p Parens. secus econtra, ut sup. ti. i. §. emancipati.

q ADDITIO. Eterat ratio diuersitatis, quia pater multum conferebat filio per emancipationem se expoliando priuilegijs patriæ potestatis, ideo in recompensationem admittabatur ad eius hereditatem. Ang.

r Constitutio, ut Cod. de emancipat. liber. l. finali. Hoc idem refertur, infra de bonor. possess. parag. quæ autem.

s Con-

a. Contracta fiducia. Sic dicendo: Ius succedendi in bonis tuis mihi reseruo. vel etiam sic, E mancipio te contracta fiducia.

S Y L. * Declara ut dixi, sup. tit. de leg. par. tut. & rit. sequen. tam in Commen. quam in Anno.

nā fiducia uocatur is contractus, quem vulgo pactum de retrouendēdo dicimus. itaq. quoties pater i emancipatio- ne, quæ olim imaginarias vēditiones habebat de quibus dixi late in Annot. & retuli. supra quibus modis

alias Ter-
tylliano.

ius pat. pot. sol. §. præterea cū emptore illo imaginario pacisabatur de remanipando sibi filio, ut sci licet ipse, non autem emptor illum manu- mitteret, con- tracta fiducia emancipare di-

cebatur, quo casu pater naturalis, qui filium ita in seruilem causam deductum recipiebat receptumque manumittebat, loco patroni habebatur, eademque iura in eius bonis acquirerebat, quæ a l. 12. tabu. tribuuntur patrono in bonis liberti. Hinc successio filiorum sic emancipatorum hoc loco vocatur legitima, quia ex l. 12. tabu. deferri intelligitur exemplo successio- nis libertorum, inf. de succ. lib. in princip. sicut & ipsa tutela. supra de leg. par. tut.]

† Ista glo. b. Non aliter. † quod non erat rectum, ut nō est Ac ff. de reg. iur. l. secundum naturam, & sup. de curlij, sed legi. patro. tut. in fi. & inf. de emp. & vend. §. additiopa cum autem. circa med. nam qui sentit incō- rum ad modum, sentire debet commodum, ut dicūt hunc tex. iura superius allegata, & econuerso. non est pertinēs. enim ferendus qui lucrum amplectitur, onus autem subire recusat, C. de cadu. tol. l. vnica, §. pro secundo. in fi.

c. Manumississet. Idest emancipasset. sic, ff. quando actio. de pecul. est an. l. prima, §. alienatio.

S Y L. Dic, quod stat proprie, quia de iure antiquo manumittebatur, quando habebat per imagi- nationem, ut alias suo loco declarauim.]

De senatusconsulto Tertulliano.

Cōtinua-
tio,

Post agnatos. de quibus sup. succedunt co- gnati, ideo sequebatur uidere de cognatis;

verum licet mater & filius sint cognati, ta- men ex speciali prouisione sibi ad inuicem, ut agnati succedunt, ut inf. de succe. cognat. in princ. ideo post alios agnatos ante cogna- tos ponit de successione matris ad filium, &

**enixa fuerat, illis ab in-
testato succedebat. A-
retinus.**

L Ex duodecim tabu- la. ita stricto iure utebatur, & præpone- bat d. Masculorum e progeniem, & eos, qui per fœminini sexus ne- cessitudinem f. sibi iun- guntur, adeo expelle- bat, ut ne quidem inter matrem & filium g. fi- liamve vltro citroque hæreditatis capiendæ ius † darct, nisi quod Prætores ex proximi- tate cognatorum eas

tulliano. Terrio, quæ personæ præponeban- tur tunc matri. Quarto constitutionem Ter- tulliani remouet. Quinto remouet alias con- stitutiones. Secunda ibi, Et primus. Tertia ibi, Præferuntur. Quarta ibi, Sed nos. Quinta ibi, Sed cum antea.

C A S V S. non figuratur aliter, quia hoc princip. refert iuris antiqui dispositionem, quod hodie tanquam correctum non est in, consideratione. Nota summariū. Item, q. strictum ius est, quod spreta æquitate & hu- manitate rigorem imitatur. Item, quod ubi rigor & æquitas scripta sunt, præfertur æqui- tas. Item, quod ius quibusdam matribus a Claudio tributum, non trahebatur ad omnes.]

c. Præponebat. Improprie. (i) nam cogna- tos nullo modo uocabat, ut sequitur.

(i) Nam proprie non dicitur præponi illi qui non sequitur, quamuis pro- prie proximus dicatur quem nemo sequitur, ut ff. vnde cog. l. 1. §. prox. Ang.

d. Masculorum progeniem. idest agnatos, ut sup. tit. 1. in princ.

e. Necessitudinem. i. cognationem, nam dñr cognati necessarii, ut ff. de iust. & iur. l. ii.

* Quid proprie significet necessitudo, & qualiter in iure accipiat, explicauimus. sup. de iust. tu. in Ann. post Aul. Gel. lib. 14. c. 3.

f. Matrem & filium. qui ad inuicem sunt cognati, ut inf. de succe. cog. §. vulgo.

a. lu.

econtra. Areti. Versus.

Differentia hu- ius tit. & sequē- tis notari po- test in his versi- bus. Matri dat Mcestæ geniti bona Tertul- lianum. Fili maternas tibi res dabit Orfi- cianum.

L Ex duode- Diuisio.

cim. Totus iste ti- tulus diuiditur in quinque par- tes. Primo, q. ex lege duode- cim tabularū mater ad hære- ditatem filij, & econtra nō admittebatur. Secundo, quali- ter admitteba- tur ex senatus- consulto Ter- tulliano.

† alias da-
retur.

S Y L.

S Y L

iusque
de iniqui

a ¶ Iuris angustia. Not. ius dici angustio-
sum, alias iniquum dicitur, ut inf. de suc. lib.
in princ. & ff. quod quisque iu. l. 3. in prin.
b ¶ Postea. scilicet post legem 12 tab. & per
diuum Claudium, & per senatusconsult. Ter-
tu. ut sequitur.

* Ratio S. C.
Tertul. fuit, ut
mulieres ma-
gis operam da-
rent liberis, eis
que ciuitas re-
pleretur, quod
maxime uete-
res procurabāt
& ob id multa
fecundis mu-
lieribus prae-
mia constitue-
bant. Hinc L.
quoque Colū.
scribit, moris
apud ueteres
fuisse, ut ancil-
lis, quae tres li-
beros peperis-
sent, uacatio-
nem, quae plu-
res, libertatem
concederent.

* sic l. fin.
C de inst.
& subst.

Eadem ratio-
ne, olim ma-
tronis, quae fi-
lios progeniis-
sent, lecticariū
ac margarita-
rum usum per-
missum fuisse
crediderim, cū
alijs esset lege
prohibitus, ut apud Eusebiū relatum extat.
c ¶ Amissorum. scilicet in acie principis, ut
argum. sup. de excu. tit. in princip. uel dic, q.
generaliter statuit, ut C. de inoffi. testa. liberi
prima uerior est.

* SYL.

¶ Et ista est communis, si enim generaliter
esset a Claudio prouisum, frustratoria esset
dispositio Tertul.

* ¶ Tranquillus scribit Claud. Cæs. consti-
tuisse foeminae ius quatuor liberorum.]

d ¶ Eorum. s. filiorum.

e ¶ Auia. Etiam hodie auia succedit sicut
mater, ut in auth. de hæ. ab intest. veni. §. con-
sequens coll. 9.

f ¶ Trium liberorum ius habens, idest tres
habens filios, non autem in potestate, ut sup.
ad ado. §. foeminae quos tres habere uidetur,
etiam si ter geminos peperit, secundum Ioan.
ut ff. de verb. sig. l. ter enixa.

* De iure trium liberorum Dio. li. 55. in hūc
sensum scribit Liuius in numerum matrum,
quae tres liberos peperissent, relata est. quibus
enim fortuna seu virorum seu mulierū non
permisit toties parere, harum quibusdam lex

primum quidem per Senatum, nunc autem
per Imp. in beneficij loco iura earum, quae
toties peperunt, tribuit, ut neque ipsae steriliū
poenis subijciantur, & praemia foecundissi-
marum, praeter pauca quaedam, consequan-
tur, quae homi-
nes tantum,
sed etiam Di-
i inuenerunt, ut
siquis moriens
aliquid eis re-
liquerit, id illae
accipiant.

* Extat etiam
de iure trium
liberorum pul-
cherrima epi-
stola Pl. secūdi
lib. 10. epistola
epif. 2. Sed nec
illud quoque
praetereūdum
videtur quod
apud A. G. li. 3.
c. 16. legi. hoc
ius matrib. p-
fuisse, tam & si
filij statim de-
cessissent.]

¶ alias in-
testatorū.

¶ Cōcor.
L. filij. ff. e.

quatuor, ad bona filio-
rum & filiarumve ad-
mittatur ¶ intestato
mortuorum, licet in po-
testate ¶ parentis h sit,
ut scilicet cum alieno
iuri subiecta est, ius-
su i eius adeat haeredi-
tatem, cuius iuri subie-
cta est.

¶ **Filij defuncti exclu-
dunt matrem usque in
infinitum. Idem in pa-
tre & fratre, qui etiam
matrem excludunt.
Soror autem defuncti
una cum matre admit-
titur. Aret.**

¶ Praeferuntur autem
matri liberi k defun-
cti, l qui sui sunt, qui-
ve suorum m loco sunt,

g ¶ Filiorum.
quod dic, ut su-
pra de haedi.
quae ab intest.
§. 1. & 2. & §. e-
mancipati. &
§. iū vetustas.
ver. diui.

h ¶ Parentis.
f mater. Et ita
no. de iure Ro-

manorum uxorem alicuius esse in potestate
parentis, (i) non mariti nisi quo ad debitum
carnis, aliud de iure Longobardorum, ut hic,
& C. de cond. infer. si uxor. & in Longobarda
qualiter mulieri alienare permillum sit. l. 1.
Tenetur tamen operari uiro uxor, ut l. sicut.
cum ibi notatis, ff. de oper. lib.

Vxor nō
ē in potestate
mariti.

ADDITIO. (i) Et ideo non potest testari
nec codicillari etiam cum consensu patris,
ut per Ang. hic.

i ¶ Iussu. s. iure antiquo, cum qualibet hare-
ditas patri per filiū quaereretur, ut ff. de acq.
hæ. eui in aliena Sed hodie in sola profecti-
tia non aduentitia. s. exigitur iussus, ut C. de
bon. quae lib. l. h. §. siue e contrario.

¶ Et sic hodie in eis ita iussus exigitur sicut
olim, concor. gl. in l. h. §. 1. C. de bon. quae lib.

¶ Praeferuntur. Casum non figurabo nisi li-
teraliter eadem ratione, quia ius antiquum
hodie correctū refertur. No. q. cōtinet in sū.

k ¶ Liberi. et adoptiui, & ita demū si ipsi suc-
cedere uelint, ut ff. e. l. v. §. liberi. & ita demū.

l ¶ Defuncti. s. filij, de cuius hrdit. nūc agit.

m ¶ Suorum, q. dic ut sup. de hæ. quae ab
intest.

* SYL.

* SYL.

intesta. §. 1. & 2. & §. emancipati. & §. item ve
tustas. ver. diui.

a ¶ Primi gradus. ut filij,

b ¶ Vltioris. ut nepotes, & similes.

c ¶ Sed & filia. q. d. non solum nepos ex fi
lio masculino ex

cludit matrem
defuncti, sed &
nepos ex filia.

d ¶ Præponi
tur. i. præfert.

e ¶ Defunctæ
f. filia.

f ¶ Pater. Nō
adoptiuus, ut
ff. eod. l. 2. sed
neque auus.

g ¶ Vtriusque
f. filij & filia,
hoc est mari
tus huius mu
lieris uolentis
succedere filio
suo mortuo.

h ¶ Inter eos
solos. f. auum,
& matrem de
functi. Si autē

fit auus, & pa
ter & mater de

functi, præfert
auus matri &

et patri, ff. eo.

æquissimum,

§. 1. Et nota, qd

hic regula fal
lit, Si uinco vi

centem te, vin

co & c. ut ff. de

diuer. & tēpo.

præscri. l. de ac

cessionibus. nā

auus patri de

functi præfert,

ut ff. eo. l. equi

ssimum. §. 1. &

pater matri, nō

aut auus præ

fert matri, qñ

foli sunt Sic fal

lit in auth. de

æqual. do. §. his

cōsequēs, coll.

7. Itē in authē.

qui. mo. na. ef.

fui. §. discretis.

coll. 6. Itē. ff. q.

po. in pig. ha. l.

Clau. sic, ff. de

iu. rup. te. l. p.

¶ Dic secun

dum Christ. hic quod tunc militat dicta re

gula, quando sunt termini pares, alias secus,

declara ut per eum hic.]

siue primi gradus, si
ue^a vltioris,^b

Sed & filia^c suæ
mortuæ filius, vel filia

præponitur^d ex con
stitutionibus matri de
functæ, e idest, auia

suæ. Pater^f vero utri
usque, g non etiam

auus, & proauus, ma
tri anteponitur, scili
cet cum inter eos so

los^h de hæreditate a
gitur. Frater autem

consanguineus tam fi
lij quam filia[†] exclu

debatⁱ matrem, soror
autem consanguinea

pariter cum matre ad
mittebatur. k Sed si

fuerant frater & soror
consanguinei, & ma

ter liberis^l onerata,
frater quidem matrem

excluebat, communis
autem erat hæreditas

ex æquis partibus fra
tribus & sororibus.

¶ **Hodie mater non
attento numero filio
rum admittitur ad hæ
reditatem filij. hoc di
cit.**

¶ Sed nos constitutio
ne, quam in Codice m
nostro nomine deco
rato posuimus, matri

i ¶ Excluebat. sed male hodie, ut infr. eod.
§. sed cum.

k ¶ Admittebatur, & bene, ut infra eodem,
§. sed cum.

l ¶ Liberis. tribus uel quatuor, ut sup. eodem,

in prin. versic.
postea autem.

¶ Sed nos cō
stitutione.

¶ **C A S V M.**
non figurebo
quia ius anti
quum rationē

dubiandi fa
ciebat, ius aut
nouum funda
tum est in rō

neposita in te
xtu, ibi, respi
cientes, ad na
turam. No. ma

terem hodie li
beris succede
re non habita
distinctione nu
meri filiorū.

Item no. ratio
nem, quia mu
lieres multa o
nera & pericu

la ppter filios
tolerant. Item,
q, non debet
imputari ali
cui qd a fortu

na procedit.
m In codice
non in eo, quē
hēmus, sed in
primo, C. remā

fit, quæ est, C. d
iure lib. l. 2.

n ¶ Fortuitū. ¶ alias in
f. hre uel non teremptil

hre tot filios,
cum ex diuina
gratia hoc de
scendat.

o ¶ Peccauit.
nā si peccatū
est, magis fuif
set mariti, ut

C. de leg. hæ.
l. lege 12. tabu.
in fi. i. resp.

p. ¶ Eum. f. cui
succedere vult
q. ¶ Intercepti.
alias intercepti.

** Et sic ni
hilo differre a

fœcunditate uirginitatem sancitum fuit,
quod Pro copius auctor græcus admodum

culpat causāq. euerfionis Ro. Imp. inde orā

cenfet,

in prin. versic.
postea autem.

¶ Sed nos cō
stitutione.

¶ **C A S V M.**
non figurebo
quia ius anti
quum rationē

dubiandi fa
ciebat, ius aut
nouum funda
tum est in rō

neposita in te
xtu, ibi, respi
cientes, ad na
turam. No. ma

terem hodie li
beris succede
re non habita
distinctione nu
meri filiorū.

Item no. ratio
nem, quia mu
lieres multa o
nera & pericu

la ppter filios
tolerant. Item,
q, non debet
imputari ali
cui qd a fortu

na procedit.
m In codice
non in eo, quē
hēmus, sed in
primo, C. remā

fit, quæ est, C. d
iure lib. l. 2.

n ¶ Fortuitū. ¶ alias in
f. hre uel non teremptil

hre tot filios,
cum ex diuina
gratia hoc de
scendat.

o ¶ Peccauit.
nā si peccatū
est, magis fuif
set mariti, ut

C. de leg. hæ.
l. lege 12. tabu.
in fi. i. resp.

p. ¶ Eum. f. cui
succedere vult
q. ¶ Intercepti.
alias intercepti.

** Et sic ni
hilo differre a

fœcunditate uirginitatem sancitum fuit,
quod Pro copius auctor græcus admodum

culpat causāq. euerfionis Ro. Imp. inde orā

cenfet,

SYL.

† cōcor l.
vlt. vers. u
quis n. C.
qui pot. in
pign. hab.

* Sñiam
huius lo
ci explicat
latius idē
Imper. in
auth. de
nup. §. &
qm mī.
colla. 4. si
uinco vin
cētem te,
vinco te,
qnq. fal
lit.

SYL.

tenet, quod cum homines propagationi pro-
lis non consulerent, in frequentiores, a bar-
barorum ingentibus exercitibus se ueri ne-
quierunt.

Sed cum antea . . CASVS non figura-

tur nisi literali-
ter, quia recita-
tur constitutio
imperatoria, q̄
tāquam carens
probabili rōne
est hodie corre-
cta. Not. sum-
mariū.]

a **Constitu-**
tiones, quas nō
habemus, secū-
dum lo.

b **Personis.**
patruo, & filio
& nepoti pa-
trui, ut C. eo. l.
fi. in fi. i. resp.
c **Contrariū**
faciebant, i. nil
daquant nisi prē-
dictis.

d **Visum est**
ut C. eodem. l.
fina.

e **Omnibus**
personis. etiā
patri defuncti,
nisi in usufru-
ctu & toto, qñ
habebat defun-
ctum in pote-
state, alias in
bessum tantū.
sed & in hoc
casu hodie ē
in totum ha-
bet, ut C. eodē,
l. fina. de legi.
hār. l. de eman-
cipatis. Iure ve-
ro auth. ascen-
dentibus defer-
tur æqualiter
paternis, &
maternis, ut in
authen. de hā-
re. veni. ab in-
test. §. si igitur defunctus descendentes. col-
lat. 9.

Commo-
dum sen-
tiens sen-
ciat onus.
ADDITIO. Dic, q̄ hodie filio defuncta
relicta matre & sorore, uel fratre aliter succe-
ditur, auth. defuncto, C. eo. Ang.

Facit o-
prime p-
ximus §.
infra in
prin.

f **Diminutione,** quæ fiebat per agnatos su-
pradictos in prin. istius §.
g **Quemadmodum** quasi dicat, qui in vno
honoratur, in alio grauetur. sic ff. de iure iu-
rando. cum qui in princ. ↑

i **Eam, i. matrem,**

i **Simul.** Scilicet cum matre.

k **Sorores.** hoc casu est hodie idem quod
in sequenti §. ut in authen. de nup. §. pen. &
§. & quoniam. coll. 4.

l **Legitima.** quia sunt sorores ex utroque
parente.

reditates simul i voce-
mus, ita tamen, ut si
quidem solæ sorores k
agnatæ uel cognatæ,
& mater defuncti uel
defunctæ supersint, di-
midiam quidem ma-
ter, alteram uero dimi-
diam partem omnes
sorores habeant, si ue-
ro matre superstitē, &
fratre uel fratribus so-
lis, uel etiam cum sororibus,
siue legitima, l
siue sola cognatio-
nis m iura habentibus
intestatus quis uel in-
testata moriatur, in ca-
pita distribuatur eius
hæreditas.

**Mater ab hæredita-
te filij repellitur, nisi
infra annum tutorem
eidem postulauerit, uel
suspectum remoueri
petierit.**

Sed quemadmo-
dum nos matribus
prospeximus, n ita
eas oportet suæ so-
boli consulere, o sci-

m Cognatio-
nis. quia sunt
tantum ex ma-
tre sorores.

Sed quem-
admodum.

CASVS.

ita figurari, po-
test, licet in §.
tradente notis-
simam regulā
non esset figu-
randus, q̄ uide-
batur matrem
non teneri ad
petendum, q̄
hoc iudicis of-
ficiū est. sup.
de Atti. tut. in
prin. tamen
contrarium di-
citur ratione
expressa in tex.
in prin. Not.
matrem tene-
ri petere tuto-
rem filio, ali-
ter perderet le-
gitimam filij
successionem.
Item, quod ma-
ter etiam vul-
go, quæ sitis suc-
cedit item nō.
ex hoc tex. iun-
cta. l. 2. §. si ma-
ter, 2. ff. eod. q̄
appellatione fi-
liorum veniūt
nepotes, sicut
appellatiōe so-
bolis & libero-
rum, nam ibi
loquitur in fi-
liis, & tamen
veniunt nepo-
tes.]

n **Prospeximus** in successione

o **Consulere.** Scilicet in tutore petendo.
Accur.

ADDITIO Et dic petendo, scilicet in-
fra annum, ut hic.

Et istam opinionem dicit Ange. esse com-
munem, & eam tenet tanquam magis æquā,
per l. sciant. C. de legi. hār. quāuis Bart.
& ibi docto. velint, quod teneatur petere sta-
tim cum potest nisi fuerit impedita legitima
causa, ita q̄ annum non transcendat.

a **Sci-**

S Y L

SYL

¶ Scituris eis. Scilicet matribus negligenteribus, alias non perdunt, ut C. qui petant tut. l. cum a matribus, & maioribus, alias similiter non perdunt, ut C. si aduer. delict. l. 2. Accursius.

¶ Dic, q. ad hoc ut perdat, requiritur, qd sit maior 25. ann. quod moriat filius impubes, quod est utile pupillo tutorem habere, quod mater non fuerit diligens, quod nulla causa excusari possit, secundum Christoph. hic, & pro declaratione uidenda essent quæ ponit Dec. l. c. ex parte. in 4. col. de appellatio. & Paris. conf. 86. nu. 21. volu. 1. qui refert casus. in quibus non amittitur successio ob non petitionem tutoris.

* ¶ Adde, q. dispositio huius. §. loquētis de matribus habet locum etiam in auis. l. 2. §. quid si nepotibus, ff. eo.

b ¶ Impuberum. aliud si poveres moriantur, ut C. eo. matres.

c ¶ Licet. Vulgo quæsitus. nisi hæc mater sit illustris. Sic econtra talis filius illustri matri non succedit, ut C. ad Orf. si qua illustris.

ADDITIO. Idem, si esset natus ex damnato coitu, secus si ex concubina, etiam illustri, ut per Ang. hic.

* ¶ Vulgo quæsitos hic appellat, quos supra in tractatu de nuptijs vulgo conceptos nominavit, nempe quibus pater incertus est, ut pote natis ex muliere, quæ palam sui corpori s copiam faciat.

¶ De senatusconsulto Orphiciano :

Continua ¶ Continuatio fit per glo. 1. & satis patet in tex. in princ.]

Diuisio. ¶ Per contrarium. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quatuor partes. Primo ponit, qualiter filij ad hæreditatem matris, & nepotes ad hæreditatem auz admittuntur. Secundo, nunquid capitis diminutione tales succedendi tollatur. Tercio, qui sunt illi

filij, qui ad hæreditatem matris admittuntur. Quarto subnectit nouum casum ad materiam ab intestato. Secunda ibi, Sciendum. Tertia ibi, Nouissime. Quarta ibi, Si ex pluribus.

¶ De senatusconsulto Orphiciano.

¶ Filij etiam in potestate patrum succedunt matri ex senatusconsulto Orphiciano, quod ex constitutionibus extensum est ad nepotes. h. d.

Per d contrarium autem liberi e ad bona matrum f intestatarum admittuntur ex senatusconsulto Orphiciano, quod Orphicio, & Rufo Consulibus factum est diui Marci temporibus, & data est tam filio, quam filia, legitima & hæreditas, etiam

filijs accipitur.

d ¶ Per contrarium. idest econtrario. nam supra tit. 1. tractatum est qualiter mater filio succedit, nunc dicit econtra. Vnde uersus: Matri succedes o nate per Orphicianum. Inuidiam portans econtra Tertullianum. Accursius.

ADDITIO. An autem in correlatiuis feruetur æqualitas, uide Bart. in l. 2. C. de cupres. ex lu. lib. 11. Ang.

* ¶ Not. itaque, quod licet ex S. C. Tert. mater filio succederet, non tamen econuerso filius matri, donec deinde Orohi. ei quoque prouisum fuit, & consequenter obseruandum est, quod quamuis æquum sit successiones esse reciprocas, §. filium. in authen. quib. mod. nat. est. sui. id tamen non sufficit, ut extensio fiat nisi quatenus noua lege caueatur.]

e ¶ Libert. stricte ponitur pro filijs tantum, ut infra eodem, §. 1. al. ias contra, ut ff. de uer. sign. l. liberorum.

f ¶ Matrum. Ingenuarum uel libertarum, ut ff. eo. l. 1. 1. resp. imo & ancillarum, dimmodo sit sibi facta mora in fideicommissaria libertate, ut C. eo. l. fi.

g ¶ Legitima, Non quia lege 1 y, tabularum dare.

Per contrarium. CASVS. positio non cadit, declarat. n. quali er filij matri succedunt per Orphicianum. No. filios uocari ex senatusconsulto Orphicio ad successionem matrum intestatarum. Item quod ex tali senatusconsulto non uocabantur nepotes, sed fuit extensum ad nepotes per constitutiones. Item, quod appellatione filij in materia legali non ueniunt nepotes, nam aliter non fuisset necessaria talis extensio. Item, quod liberorum appellatio stricte aliquando pro

us fin.

33

daretur, imo denegabat, ut sup. tit. 1. in princ. sed senatusconsultum dat, quod uicem legis obtrinet, ut inf. de excep. §. hanc exēpli causa.

a ¶ Et præferuntur. f. filij.

b ¶ Consanguineis. i. cognatis. Accur.

¶ Adde tamē,

SYL, quod in l. 1. C. eod. exponitur pro fratribus, quæ expositio cōmuniter tenetur, sed circa expositionē huius glo. uide aliquid per Ludo. Goz. in repet. l. qui se patris. C. unde liber. col. 26. circa medium.]

c ¶ Constitutionibus. quas non habemus.

d ¶ Nepotes. Idem in alijs descendētib. ex hac linea dicam. Sed quid si nepos iste fuit conceptus post mortem auiæ? Respon. ut supra de heredi. quæ ab intest. §. cum autem. diximus.

SYL, ¶ Sciendum

autem. CA

S V S. Quæ-

rebat, an minima capitis diminutione hæreditates perderentur. & uidetur dicendum, quod sic, quia sicut delatæ per leg. 12. tabu. perduntur. ita & hæc perdi uidebantur. quæ ad illarum similitudinem datæ sunt, & pariter legitimæ dicuntur contrarium tamen dicitur ex eo, quia lex 12. tabularum fundata est super agnatione, & secundum eam tribuit successionem; unde ea extincta merito perditur successio, sed nouæ hæreditates legitimæ capitis diminutione non perimitur, & ideo non perditur successio ex ea data. No. summariū.]

e ¶ Capitis diminutione. scilicet minima, nam per alias omne ius etiam cognationis tollitur, ut supra de capi. dimin. §. quod autem.

f ¶ Regulam. Tenor cuius est hic, & ff. de capi. dimi. utelas. 1. resp.

g ¶ Sed illæ solæ. ff. unde liberi. l. fina. in fine contra. Solu. hic dicit solæ, ut excludat eas tantum, quæ ex senatusconsulto deferuntur, non prætorias successiones, ut ibi nota.

h ¶ Ex lege 12. tabularum, sic, ff. eo. l. 1. §. capitis, sic, ff. de suis & legitimis. l. capitis.

i ¶ Deferuntur. Quare magis lege 12. tabularum data hæreditas perditur per capitis diminutionem minimam, quam senatuscon-

sulto delata?

Respond. quia illa agnatis defert, quæ agnatio per capitis diminutionē minimam tollitur, at senatusconsultum filio, qui matri est cognatus, & cognatio si tollitur per capitis diminutionem minimam, ut supra de leg. agn. tut. §. fina.

¶ Nouissime.

CAVS non figuratur in regula, quæ modicam habet rationem dubitandi & ratio decidendi clarissima est ex eo, quia semper mater est certa, unde cū non sit admittum aliud impedimētum illegitimitatis, certe possunt

Vulgo quæsi matri succedunt. hoc dicit.

¶ Nouissime sciendū est, etiam illos liberos, qui vulgo k quæsi sunt, ad matris hæreditatem l ex hoc senatusconsulto admitti. m

succedere matri. cui coniunguntur, non aliter quam legitimi & naturales. Nota summariū.]

k ¶ Vulgo quæsi. Quia non habens certum patrem, ut supra de nup. si aduersus. multo magis in naturali tantum ut C. eod. l. penult.

l ¶ Hæreditatem. f. vna cum legitimis, nisi erat mater illustris. tunc enim cum legitimis ab intestato non ueniunt, secus in naturalibus ex licita consuetudine procreatis, ut C. eod. l. penult.

m ¶ Admitti. Nunquid hodie succedit vulgo quæsitus? uidetur quod non, ut in authen. quib. mod. nat. effi. sui. §. ult. sed tamen distingue, aut est ex tali coitu, qui possit damnari, ut incestus, adulterij, nefarij, & similis, quo casu non succedit, cum ob hoc ipsum damnandus est, ut in d. auth. & ff. solu. matrimo. si ab hostibus. (i) aut non, & tunc succedit matri, ut hic non patri, cum sit incertus. nam & si habet certum patrem naturalem, non tamen succedit ei nisi in duabus vncijs ab intestato, bonis extantibus legitimis; alias

Hæditas p capitis di minutio- nē mini- mā qñque perditur, quandoq. non.

SYL.

Filius vul go qñque an succedat de iure nouo.

alias in nihilum, ut in auth. quib. mo. na. eff. sui. §. discretis. coll. 7.

ADDITIO. (i) De æquitate tamen canonica a parentibus sunt alendi, c. cum haberet. de eo qui dux. in ma. quam pol. per a. dul. ex quo inferunt

docto. quod pater potest relinquere bastardis pro dote & alimentis, sed ultra in fraudem non relinquat, secundum Angel.

SYL.

Si ex pluribus. **CASVS** ita figurari potest. Quæsitum est, an portio vnus hæredum venietum ab intestato deficiens ex causis in text. allegatis accrescat alteri, & in hoc, quia est regula nntissima, modica est ratio dubitandi. Nam ideo intro-

alias & licet ante decesserint quæ adierint ad &c.

ductum est ius accrescendi in hæreditatibus intestatorum, ne contingat pro parte decedentem habere hæredem, pro parte vacantem hæreditatem esse, bene poterat dubitari, utrum tale ius ad hæredes transmitteretur, & uidebatur quod non, quia sicut hæreditas nondum quæsitæ non transmittitur, ita nec pars eius, cuius contrarium decusum est ex eadem ratione, quia cum accrescat ipso iure portioni, uidetur eadem portio quæsitæ, quod patet, quia non requiritur noua aditio ut dicitur in glo.]

a Si ex pluribus. Iste §. est communis ad omnes titulos, quos in hoc tertio libro habuimus, non tantum ad hunc titulum, & de iure accrescendi inter legitimos tantum tractat, ut hic, & ff. eo. l. i. §. si nemo. & C. de caduc. iol. §. his ita. idem etiam est in ijs, qui de iure prætorio succedunt, ut ff. de bon. posse. l. 3. in fi. & l. 4. & §.

ADDITIO. Nota, quod iste §. est lex, ff. de suis & legiti. hæred. & incipit, si ex pluribus.

b Alia causa. ut si defecerit conditio, sub qua instituti erant, ut sup. quib. mod. testam. in hr. §. posteriore.

c Adierint. Sic ff. de leg. 2. cum pater, §. libertis. ibi, cæterum prout.

d Accrescit. Sed pro qua parte? Respond. prout erant instituti, ut C. de caduc. tollen. §. §. his ita. & sup. de vulga. substitutio. §. i. (i) Item nunquid est necesse iterum adire? Respond. non, nisi quando ex alterius persona, puta, serui, fiat mihi augmentum, ut ff. de

acquiren. hæredit. si solus. in fin. i. respond. & in line l.

ADDITIO. (i) Dic, quod in hæreditate Pars deficiens accrescit etiam inuitis. Fallit Primo, si iure speciali deficiat. Item si ope exceptionis. Item

ad hæredes tamen eorum pertinet. f

De successione cognatorum.

Post suos & agnatos uocantur cognati de iure prætorio, quæ parte ueniunt emancipati agnati, nisi sint frater & soror defuncti, quia ueniunt cum agnatis. Arc.

Post

tur, alias non transmitterent olim uel hodie, ut C. de caducis tollendis, §. in nouissimo. nisi in personis liberorum, ut C. de ijs qui ante aper. tabu. i. i

Intellige succedentium ascendentibus, ut ibi.]

ADDITIO. Hoc uerum in hæreditate ascendentium ex utraque linea, non in hæreditate transuersalium uel extraneorum, quia non adita ad posteritatem non transmittitur. Suus transmittit ad quoscunque etiam extraneos, dic ut per Ang.

f Pertinet. scilicet augmentum supradictum, uel portio illorum.

De successione cognatorum.

Continuatur per istum textum in principio ad præcedentia. Vel sic & clarius. Supra de successione suorum & agnatorum dictum est, uerum quia post illos uocantur cognati, ideo sequitur de successione cognatorum. Porcius.

Post suos. Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo, quando cognati admittantur, & quo iure. Secundo, qui sunt cognati. Tertio, usque ad quodum gradum cognati & agnati admittuntur. Secunda ibi, Quæ parte. Tertia ibi, Hoc loco.

CASVS non figuratur, quia procedit tradendo regulam totam in materia successionum, dubitandi tamen ratio poterat esse duplex, altera, quæ agnationis successio fundata est in nobilitate & discitate familiæ, §. cæterum, sup. de leg. agna. succ. cognatio at super Instit.

A a

iure

alias vñ cognati.

SYL.

Continuatio.

Diuisio.

SYL.

Iure naturall, & naturali coniunctione, ideo videbatur preferenda cuius contrarium factum est. quia antiquo iure est magis habitus ille respectus quam naturæ, licet male, ut in l. maximum uitium, C. de lib. præ. Alia ratio poterat funda-

ri ex tex. in au-then. de hære. ab intesta, §. 1. ubi fit æquiparatio agnationis & cognationis, sed hoc non poterat facere dubitatio nē in hoc tex. quia non erat, cum sit ius nouissimum secundum quod corrigitur totus hic titulus. Ideo doct. sic co pede per trāseunt. No. ordinem successionum. Item, q. fratres, quamuis emancipati, connumerantur etiam inter agnatos ex leg. Anast. Item, quod capitis diminutio tollea- at agnationem tamquam uinculū ciuile, & per consequens hereditatem, & successionem ex illo capite.

a ¶ Suos. Vt supra de hæred. quæ ab intesta, §. 1.

b ¶ Prætor. vt supra de hæred. quæ ab intesta, §. emancipati.

c ¶ Constitutiones. Vt supra de hæred. quæ ab intesta, §. 1. ver. necnon, & §. item uetustas. ver. diui.

d ¶ Agnati. Vt supra de leg. agna. succ. in principio.

e ¶ Et ij. Scilicet qui sunt de numero legitimorum.

f ¶ Senatusconsulta. Vt supra proximis duobus tit.

g ¶ Constitutio. vt supra de leg. agna. succ. §. hoc etiam.

h ¶ Proximos. Scilicet, quos nemo cognatus antecedit uel præcedit, siue unus sit, siue plures, & inspicitur quis proximior sit eo tempore, quo bonorum possessio defertur, ut ff. eodem, lege prima, §. proximus & §. gradatim.

suos^a hæredes, eosque quos inter suos hæredes Prætor^b & constitutiones^c vocant, & post legitimos († quo numero sunt agnati,^d & ij,^e quos in locum agnatorum tam supra dicta senatusconsulta,^f quam nostra crexit constitutio^g) proximos^h cognatos Prætor vocat, qua parte naturalis cognatioⁱ spectatur. Nam agnati capite diminuti, quique^k ex his progeniti sunt, ex lege 12. tabularum inter legitimos non habentur,^l sed a Præatore tertio ordine^m uocantur, exceptisⁿ solis tantummodo emancipatis, non etiam libe-

i ¶ Cognatio. Nunquid etgo inter seruos datur hæc bonorum possessio? Respond. etiam si fiat postea liber, non datur, ut ff. eod. l. 1. §. pertinet & l. is qui. Sed nunquid adoptiuis, scilicet quia non uidetur ibi naturalis causa?

ris eorum, quos^o lex Anastasiana^p cum fratribus integri^q iuris constitutis uocat quidem ad legitimam fratris hereditatem, siue sororis, non æquis tamen partibus, sed cum aliqua diminutione,^r quam facile est ex ipsius constitutionis uerbis colligere. Alijs vero agnatis inferioris gradus, licet capitis diminutionem passi non sunt, tamen anteposit eos,^s & proculdubio cognatis.^t

¶ **Transuersales per lineam foemininam, & liberi in alterius familia adoptiua existētes, vocantur ex isto ordine. Arc.**

** Concor. §. si. inf. de ser. cog.

o ¶ Quos. Scilicet fratres emancipatos & sorores.

p ¶ Lex Anastasiana. Quam non habemus, sed de ea habetur mentio. Cod. de leg. tit. l. 4. & de leg. hæred. l. fina. §. primo. Accurlius.

q ¶ Integri iuris. Id est, non emancipatis.

** Eadem expositio infra de ser. cog. §. a. ræotis.]

r ¶ Diminutione. tertiæ partis forte.

** Hoc hodie correctum est. l. ult. §. cum igitur. C. de leg. hæred.

s ¶ Eos. s. fratres emancipatos. A contr.

t ¶ Cognatis. s. anteposit, & sic uocantur cū fratribus, & agnatis & cognatis ulterioribus præferuntur.

¶ Eo. etiam, **CASVS** in prima parte tex. non figuratur, cum notissimum sit ius cognationis in transuersalibus esse, sed in secunda parte dubium faciebat, quia adoptionis vincu-

Respond. sic, quia quibus agnascitur, & cognascitur, ut ff. eodem. l. prima, §. cognationem. Accur- sius.

ADDITION.

Sed hoc non obinet iure nouo. Vide supra de hereditatibus quæ ab intesta, §. at ij. verli. post mortem. in si. loā. Fab. & Ang.

K ¶ Quique. Breue debet esse illud, que.

l ¶ Non habentur. Vt supra tit. 1. §. sciendum.

m ¶ Tertio ordine. Nam sunt quatuor ordines succedendi, ut ff. si t. bulæ testam. nullæ ex l. prima.

n ¶ Exceptis. Nam isti inter legitimos numerantur.

vinculum civile est, unde non poterat acquirere ius cognationis, quod naturale est, ideo non videbatur, quod efficerentur cognati quia cognationem facit natura, non voluntas. Contrarium tamen responderetur, hoc

tamen secundum intellectum Ang. qui intelligit hunc text. ut efficiantur cognati et patri adoptanti, sed secundum intellectum Christi. qui intelligit, ut uocentur scilicet per Vnde cognati ad successionem patris naturalis, praedicta ratio non obstat, sed conuenit, quia vinculum civile non potest tollere naturale uinculum inter patrem naturalem, & filium. quamuis transferat in alienam familiam per adoptionem & ita intelligit gl. in ver. liberi. dñ allegat. §. admonendi. sup. de hered. quæ ab intest.]

a ¶ Eos. Non solum agnatos capiteminutos ut sup. &c.

b ¶ Tertio gradu. i. cognationis.

* ¶ No. quod uerbum proximitas accipitur pro cognatione. sic in §. seq. & in l. ad intestati, C de leg. hæ. & in hac signatione magis in usu est.]
c ¶ Liberi. ut sup. de hered. quæ ab intestat. §. admonendi.

ADDITION. Hoc hodie immutatum est, ut habetur, C. de adoptioni. l. penultima. Angel.

d ¶ Eodem gradu. Scilicet tertio, puta cognationis.

SYL. ¶ Vulgo. **C A S V S** non figuratur, quia text. assignat rationem decidendi, & dicit nul-

lam esse rationem dubitandi, ibi, manifestum est. No. collige ut per Ang.]

e ¶ Species est. Nam agnatio genus est, consanguinitas est illa quæ inter fratres tantum est, ut ff. de suis & legit. l. 2. primo resp. & supra de leg. agn. differunt.

agnationis, tantum ergo cognati sunt sibi, ficut & matri cognati sunt. Itaque omnibus istis ex ea parte competit bonorum possessio, qua proximitatis nomine cognati uocantur.

¶ **Agnati usque ad decimum gradum, cognati usque ad sextum succedunt, incluso filio sobrini & sobrinæ. Angel. Aret.**

¶ Hoc loco h & illud necessario admonendum, agnationis quidem iure admitti aliquem ad hereditatem, & si decimo gradu sit, siue de lage 12. tabularum queramus, siue de edicto, quo Prætor legitimis i heredibus daturum se bonorum possessionem pollicetur. Proximitatis k uero nomine ijs solis Prætor l promittit bonorum possessionem qui usque ad m sextum

uideretur, quod usque ad quintum tantum uocentur tam agnati quam cognati, ut ff. de uetera. m. suc. l. 2. §. fi. Sed respon. illa etiam in castrensis loquitur, hæc in alijs.

¶ Hæc sol. communiter tenetur secundum Christo. hic.]

¶ Vel dic, qd ibi ita erat de facto. f. quidam in quinto gradu, & ita factum narrat.

¶ Ex uerbis huius gl. no. qd non licet sumere argumentum a uerbis enunciatiuis legis, qd

successi. §. 1.

f ¶ Cognati sunt sibi. sic, ff. eodem. l. si spurius.

g ¶ Itaq. omnibus. Inter se & cum matre, ut ff. unde cognata. hoc parte.

¶ Hoc loco.

C A S V S.

non figuratur in regula, cuius ratio est maior fauor debitus agnationi & familie quæ cognationi secundum ius istud, ratio autem exceptionis sobrinorum est propter frequentiam. No. summa.]

h ¶ Hoc loco. Iste §. communis est ad totum istum titulum & illum. sup. de leg. agnat. succ. sic sup. tit. 1. §. fi.

i ¶ Legitimis. f. agnatis.

k ¶ Proximitatis. i. cognationis.

l ¶ Prætor, caute tacet hic de iure ciui. Nam cognati de iure ciui. non uocantur.

m Usque ad sextum immo

SYL.

Uline
3X.

SYL.

SYL.

saepe accidit, habetur in Lex his. C. de testam. mul. de quo multa tradit Dec. conf. 13. col. 4.

a Ex septimo. Subaudi, qui sunt.

* Sobrini, sobrinaeque sunt, qui quæve ex fratribus uel sororibus patruelibus, uel consobrinis, uel

amitinis progenerantur, §. sexto. inf. tit. 1.

b Natæva. Sed nunquid sunt alij in septimo gradu?

Resp. multi & alij esse possunt, ut colligitur in

fra titu. 1. §. 6. Item & quare magis hi uocantur, quam alij,

in septimo gradu? Resp. quia hi respiciunt

inferius lineam transversalem, alij omnes superius, ut arg.

ff. unde lib. scripto. in fi.

SYL.

Communis ratio differentiae est frequentia, ut testatur Ang. hic.

Sed nunquid corrigitur hodie distinctio huius, §. per auth. de hær. ab intest. §. si uero neque. ver. nullam

vero. ubi nulla inter agnatos & cognatos differentia fit? P. dixit omnes in infinitum succedere, & sic corrigit quod hic dicitur. Nos

omnes usque ad 10. gradum uocamus, non autem trahimus agnatos ad cognatos, cum

extendere successionem debeamus, id est uelimus, ut inf. de bon. pos. §. adhuc.

Hæc glo. communiter approbatur, secundum gradum Doct. hic.

** Intellige hanc gl. in alijs successionibus, quam comitum & baronum, nam in his succeditur in infinitum, donec sint agnati primi

stipitis, Bald. in c. 1. col. ult. & ibi quoque Mart. Laud. & Card. Alex. tit. de feud. march. & Dec. conf. 35.]

Argu. contra. C. de pactis con. l. lege. & in auth. de nup. §. deinceps. coll. 4. (i) Quod dictum est, patet in auth. in successionem. C. de suis & legit.

ADDITIO. (i) Sol ibi maior trahitur ad minorem, quia constat partes in hoc tantum

conuenisse & hoc satis constat de mente legis successionem ampliare uolentis. Præterea cū textus hodie uocet cognatos & agnatos, constat eos censerī legitimos, & legitimos succedere usque ad decimum gradum, ut hic, arg. sup. eo, in princ. Ang.

gradum cognationis sunt, & ex septimo, a

sobrino sobrinaque nato natæva. b

De gradibus cognationum.

Omnis agnatio est infra, aut supra, aut ex

transuerso, & superior & inferior incipit a primo gradu, ex transuerso uero incipit a secundo gradu.

Hoc loco necessarium est exponere, quemadmodum gradus d cognationis numerentur. Quare in

primis admonendi esumus, cognationem aliam supra numerari, aliam infra aliam ex transuerso, f quæ etiam a latere dicitur. Superior cognatio est parentum, inferior liberorum, ex transuerso fratrum sororumue, & eorum, qui quæve ex his generantur, & conuenienter patui, amitæ, auunculi, materteræ. Et superior quidem & inferior cognatio a primo gradu incipit, a ea, quæ ex transuerso numeratur, a secundo. g

De gradibus cognationum.

Quoniam in succedendo admittitur qui est proximior in gradu, ut comprehendatur quoto gradu quis sit, ponitur iste titulus. Angel.

Cōtinuatio.

Hoc loco. Diuisio.

Iste titulus diuiditur in plures partes. Primo continuatur materia.

Secundo incipit dinumerare gradus. Tercio dat unam regulam generalem in gradibus ad cognatos. Quarto ponit, quomodo numerantur gradus agnatorum.

Secunda ibi, Quare in. Tertia ibi, Hactenus. Quarta ibi, Agnationis.

Necessarium est. CASVS. SYL.

non figurabitur in hoc titulo, quia procedit per viam regulæ & declarando terminos. Not. triplicem lineam. Item, quod duæ primæ a primo gradu, tertia vero transversalem incipit a secundo gradu, qui gradus primus est respectu transversalem.]

c Necessarium. Sed quid ad nos de his? Respond. propter hæreditates, quæ per gradus deferuntur, & tutelas, & propter testimonia nō dicenda, ut ff. eo. l. i. iurisconsultus.

Adde, item propter matrimonia, & propter iudicium iniuriarum ex l. Cornelia. l. lex Cornelia, ff. de iniur. quæ computatio quo ad matrimonia abrogata est, quo uero ad hæreditates & tutelas attenditur etiam in terris ecclesiæ & inter personas ecclesiasticas, secundum communem sententiam in l. fina. C. de succ. edict.]

d Gradus. Quid sit, dic ut infra eodem §. hactenus.

e Admonendi. Sic. ff. eo. l. 1.

f Aliam ex transuerso. Hæc superflua uidetur, ut ff. eodem stemata. contra. Solu. ibi in directa linea tantum loquitur, hic in indirecta.

g A secundo. Sed quare non a primo? Respond. cum ego patri meo sim in uno gradu, & ipse pater fratri meo in alio, sumusergo in duobus gradibus ego cum fratre, factog

ascensu ad patrem quasi per quendam, ut ff. eo.

Cognatio transuersalis quare non incipit a primo gradu

Diuisio.

Iste titulus diuiditur in plures partes. Primo continuatur materia.

Secundo incipit dinumerare gradus. Tercio dat unam regulam generalem in gradibus ad cognatos. Quarto ponit, quomodo numerantur gradus agnatorum.

Secunda ibi, Quare in. Tertia ibi, Hactenus. Quarta ibi, Agnationis.

Necessarium est. CASVS. SYL.

non figurabitur in hoc titulo, quia procedit per viam regulæ & declarando terminos. Not. triplicem lineam. Item, quod duæ primæ a primo gradu, tertia vero transversalem incipit a secundo gradu, qui gradus primus est respectu transversalem.]

c Necessarium. Sed quid ad nos de his? Respond. propter hæreditates, quæ per gradus deferuntur, & tutelas, & propter testimonia nō dicenda, ut ff. eo. l. i. iurisconsultus.

Adde, item propter matrimonia, & propter iudicium iniuriarum ex l. Cornelia. l. lex Cornelia, ff. de iniur. quæ computatio quo ad matrimonia abrogata est, quo uero ad hæreditates & tutelas attenditur etiam in terris ecclesiæ & inter personas ecclesiasticas, secundum communem sententiam in l. fina. C. de succ. edict.]

d Gradus. Quid sit, dic ut infra eodem §. hactenus.

e Admonendi. Sic. ff. eo. l. 1.

f Aliam ex transuerso. Hæc superflua uidetur, ut ff. eodem stemata. contra. Solu. ibi in directa linea tantum loquitur, hic in indirecta.

g A secundo. Sed quare non a primo? Respond. cum ego patri meo sim in uno gradu, & ipse pater fratri meo in alio, sumusergo in duobus gradibus ego cum fratre, factog

ascensu ad patrem quasi per quendam, ut ff. eo.

Cognatio transuersalis quare non incipit a primo gradu

ff. eodem. l. iurisconsultus. §. gradus. (i) sed nullus ex transuerso proximior fratre inuenitur, ergo non potest inueniri primus gradus a latere, ut hic, & ff. eodem. l. prima in princip.

ADDITIONE.

(i) In plano. n. de iure civili non est gradus & iterum a patre: descendis ad filium, & est secundus gradus de iure autem canon. non ascenditur ad stipitem, immo per saltus etiam in linea plana fit computatio, ut per Ang.

a Primo. Pater, mater. Si pater est mihi in primo, & ego tibi in alio primo, ergo sumus in duobus. Respond. Non sequitur, nam sum ei in primo, ita qd in eodem, & inter me & ipsum unum tantum gradum facimus ad similitudinem fenestraz, nam duarum columnarum ex lateribus utiunt fenestram, tertia etiam adiecta fiet alia fenestra, & ita in gradu persona adiecta, etiam una, deinceps facit gradum, ut inf. eo. §. habetenus.

ADDITIONE.

Nota hac glossam, quod ad faciendum unum gradum

primum non sufficit ponere unam personam, sed duarum personarum faciunt unum gradum, quo primo gradu facto ex duabus personis, unaquarumque persona sola, quae postea adiungitur, facit alium gradum ad similitudinem fenestraz, quia necessaria ad perfaciendum unam fenestram requiruntur

Ponit personas primi gradus tam ascendendo, quam descendendo.

Primo gradu est supra pater, a mater, infra filius, b filia.

Auus & aliae personae hic enumeratae sunt in secundo gradu. Aretinus.

Secundo gradu supra auus, auia, infra nepos, neptis, ex transuerso c frater soror.

Proauus & aliae personae hic posita sunt in tertio gradu cognationis. Ang.

Tertio gradu supra proauus, proauia, infra pronepos, proneptis, ex transuerso d fratris sororisque filius, filia, & conuenienter t patruus, amita, auunculus, matertera. Patruus est frater patris, qui graece e πατράδελφος appellatur. Auunculus est frater matris, qui graece μνητράδελφος dicitur. Et uterque promiscue θεῖος

duarum columnarum, postea unaquarumque columna super addita facit aliam fenestram. Angelus.

b Filios, filia. Quilicet multi sint omnes sunt patri in primo, inter se autem in secundo, ut ff.

appellatur. Amita est patris soror, quae graece πατράδελφη appellatur: matertera vero matris soror, quae graece μητράδελφη dicitur, & utraque promiscue θεῖα appellatur.

Qui distat a stipite per tres personas vel gradus, tam in linea ascendenti quam descendenti directo, est in quarto gradu, sed in linea transuersali, si distat per duas personas. Ang. Arc.

Quarto gradu supra abauus, abauia, infra abnepos, abneptis, ex transuerso fratris sororisque t nepos s neptisve, & conuenienter patruus h magnus, amita magna, idest, aui frater & soror, item auunculus i magnus, & matertera magna, idest, auiae frater & soror, consobrinus, consobrina, idest qui, quaeve t ex sororibus aut fratribus procreantur.

ia dicitur.

f Quarto gradu. Nepos. Hoc inferius respicit.

g Patruus magnus.

Hoc refertur ad superiorem lineam transuersalem.

h Auunculus magnus. hic autem con-

secundo, ut ff. eodem. lege iurisconsultus. paragra. transeamus.

c Secundo gradu. Ex transuerso. nunc de hoc gradu incipit, cum nemo ex hoc ordine in primo gradu inueniatur, ut ff. eodem. lege prima, in princ. t

d Tertio gradu. Ex transuerso.

Nota caute, quod etiam illi, qui sunt ex transuerso, diuiduntur in superiorem, & inferiorem lineam, & sic reperies in sequentibus gradibus, & quandoque in

§. 4. Graece. t Sun g Patradelphos, tenet ista ut clare patet gl. non est ex text. dicitur frater patris, & mitradelphos frater matris, & uterque potest dici theios.

Similiter patradelphi est soror patris, mitradelphi vero soror matris, & utraque the-

† Et supra eo. vers. & superior quidem.

† alias nepos, neptis.

† Sunt g tenet ista gl. non est Accur.

Patruus patris est mihi patruus magnus.

Aa 3. stat,

alias fratet & soror.

alias patruus & amita, auunculus & matertera

stat, quod qui est mei patris patruus, mihi erit magnus patruus, qui meae matris auunculus est, mihi erit magnus auunculus. Sed quid si erat patruus matris meae, uel auunculus mei patris? Respond. Ioann. omnem illum mihi esse patrum, uel auunculum magnum, qui est meo patri uel matri simplex, ut ff. eo. l. iuris consultus. § patruus. & C. de success. edic. l. prima. Sed & o. contra.

a Quinto gradu. Filius filia. Isti nominatiui regunt superiores genituios ab illo versiculo, item fratris &c.

c Et sunt omnes isti in quinto gradu lineae collateralis respectu descendendum.

b Propior sobrinus. Quasi dicat, qui filius dicitur propior sobrinus, & quae filia dicitur propior sobrina.

ADDITIO. Vel dic & forte melius sensum textualē esse, quod propior sobrinus, & propior sobrina sunt in quinto gradu, & qui sint tales, declarat textus subiungens, hi sunt patrum &c.

c Est enim propior sobrinus filius patrum magni, uel amitae magnae, & idem dicas de propiore sobrina, quod scilicet sit filia &c. ut clare patet in arbore, Qui

Sed quidam recte consobrinos eos proprie dici putant, qui ex duabus sororibus progenerantur, quasi consobrinos, eos uero, qui ex duobus fratribus progenerantur & proprie fratres patruales uocari, si autem ex duobus fratribus filiae nascuntur, sorores patruales appellari. At eos, qui ex fratre & sorore progenerantur, amitinos proprie dici putant. Amitae tuae filij consobrinum te appellant tu illos amitinos.

Atau⁹, & atnepos & aliae personae hic enumeratae sunt in quinto gradu. Ang.

Quinto gradu supra † atauus, atauia, infra † atnepos, atneptis, ex transuerso fratris sororisque pronepos, proneptis, & conuenienter propatruus, proamita. id est proauus frater & soror, & proauunculus, & promatertera, id est proauus frater & soror, item fratris patruelis, vel sororis patruelis, consobrini & consobrinae, amitini & amitinae filius ^a filia, †

aliter intelligeret, arborem corrumpere.

Glo. male exponit, & tex. seipsum declarat, dum dicitur, hi sunt.]

*** Adde, quod propior seu propius subrino qui etiam propius sobrinus appellatur, sic dicitur, quasi uno**

propior^b sobrinus, propior sobrina, hi sunt^c patrum magni amitae magnae, auunculi magni, matertera magnae filius filia.

Tritauus & aliae personae hic enumeratae sunt in sexto gradu. Angel.

Sexto gradu supra tritauus, tritauia, infra trinepos, trineptis, ex transuerso fratris sororisque abnepos, abneptis, & conuenienter abpatruus, abamita, id est, abauus frater & soror, & abuunculus, abmatertera, id est, abauus frater & soror, ite propatrum, proamita, proauunculi, promatertera filius filia: (ite † propioris sobrini sobrinae filius, filia) ite sobrini, † sobrinae, id est qui quaeve ex fratribus vel sororibus patruelibus vel consobrinis, uel amitinis progenerantur.

Vnica persona adiectu alteri personae per carnis propagationem facit gradum tam in cognatis, quam in agnatis. Aret.

Hactenus ostendisse sufficiat, quod admodum gradus cognationis numerantur. Nanque ex his palam est

uno gradu nobis propior sit, quia sobrinus, sobrini autem sunt inter se duorum consobrinorum filij. Vbi igitur alter consobrinus filios non habet alter habet, ille huius filijs propior sobrino est, sobrini uero mei filius sobrino notus appellatur.]

c Hi sunt. Subaudi, in quinto gradu lineae collateralium ex parte ascendentiū scilicet filius patrum mei magni, & similiū, de quibus dicitur hic, & ff. eo. l. i. in fin. & l. 2.

Hactenus. C A S V S. non figuratur, quia stat in traditione regulae, & notanda sunt verba text. & summarij. Item, quod facilius percipiuntur ea, quae oculis subiunguntur, quam quae auribus.

a Ge-

S Y L.

S Y L.

alias appellant.

alias adauus adauia.

alias adnepos adneptis.

alias propius sobrinus propius sobrina alias propior sobrino,

* Anton. Ang. lib. 2. emenda. c. 5. ait haec verba parentesi inclusa, non esse in uetustis codicibus, & recte nam alias uerba sequentia essent superflua cum propioris sobrini filij sunt iude, qui sobrini. † alias sobrinaeque

a ¶ Generata persona gradum. Hoc est verum si una ab una non si plures ab una, ut ff. eo. iuriconsultus, §. transeamus.

SY L. ¶ Et sic in linea directa non est differentia, sed sit computatio pariter secundum quod in hoc versu cō-

tinetur: Personas numeras quot sunt a stipite dempto. id est quot sunt personarum generatae a stipite computatis et omnibus intermedijs, & ijs, de quorum gradu & coniunctione queritur, dempto tamen, id est non computato stipite, tot sunt gradus, & toto gradu distant

intelligere, quemadmodum vltiores quoque gradus numerare debeamus, quippe semper generata a persona gradum adiicit, b vt longe c facilius sit respondere quoto d gradu quisque sit, quam propria cognationis appellatione quenquam denotare.

ea, de quibus querimus. quæ regula de iure civili etiam procedit in collateralibus, sed de iure canonico procedit solum inter ascendentes & descendentes.]

¶ Et hoc est verum ex omni ordine graduum, secundum nos. †

† Et sic in directa linea ascendenti & descendenti non est differentia, quia utroque iure si persona, d. q. b. agitur, di-

SY L. accipe hanc regulam, quoto gradu alteruter eorum, de quibus queritur, distat a stipite, si ambo æqualiter distent uel quoto gradu remotior a stipite distat, si distant inæqualiter, toto gradu inter se distinguuntur. Regula autem secundum ius civile est, ut computatis ijs de quibus querimus, & omnibus intermedijs, a quibus ipsi procedunt, dempto stipite, quot sunt personarum, tot sunt gradus. & ita teneas, quia regulæ verissimæ sunt, & quæ præstent facilem intellectum graduum, & eorum computationis.

† Ipsi. n. incipiunt a persona ex qua descendunt illi d. quo in gradu agit. Sed de iure ci-

b ¶ Adjicit. Hic potest colligi diffinitio uili in gradus, ut dicatur: Gradus est numeratio prima ab

finitate sibi coniunctarum, quoto gradu una persona distat ab altera, optime indicans. Dictus quasi lapideus gradus, ut ff. eo. l. iuriconsultus, §. gradus. Accur.

¶ Gl. male loquitur, quia numeratio est actus

In gradibus agnationis & cognationis similis est computatio; Et quia facilius ostenditur res ad oculum corporalem quam intellectualem, ideo necessarium est hic arborem consanguinitatis inscribi. Angelus, Aret.

¶ Agnationis quoque

dum doct. aliter diffinitur.

¶ Gradus est distantia unius personarum ab alia in linea consanguinitatis. Vel est habitudo distantium personarum, qua cognoscitur quoto agnationis, vel cognationis, seu affinitatis distantia.

c ¶ Longe facilius sit. Propter duas rationes, & quia vltra trinepotem uel tritaum uocabula non inueniuntur specialia, sed superiores & inferiores uocantur, ut ff. eo. l. fin. §. parentes. & quia sunt plura negocia quam uocabula, ut ff. de præscri. verb. l. 4. Sed usque ad quem numerabimus? Respon. usque ad septimum cognatorum, & usque ad decimum agnatorum, ut ff. eo. l. non facile, & sup. tit. i. §. si. nisi ratione demonstrandi uellemus ulterius numerare, non utilitatis, licet decreti- stæ hic aliter dicant

ADDITIO. No. quod decreti stæ contrarium dicunt solum in collateralis linea, non autem in directa, ut sup. dixi. Si uis ergo scire de duobus agnatis quoto gradu distant de iure civili, incipe ab uno, & computa ab illo ascendendo ad personam mediam, ex qua omnes descendunt, & postea descende ab illa usque ad illam, quam vis computare, & apparet quoto gradu sit. Sed de iure canonico incipias a persona, ex qua descendunt personarum, de quarum gradu agitur, uerbi gratias vis scire quoto gradu sunt filij duorum fratrum de iure canonico, incipe ab auo, & fac vnum gradum ad filium, & de filio ad nepotem ex alio fratre, qui similiter est in secundo gradu. Vnde quoto gradu quilibet distat a stipite, tali gradu sunt inter se, remotior autem addit gradum, ut in c. ad sedem. 39. quæst. 5. Ang.

d ¶ Quoto gradu. Scilicet octauo, uel decimo,

uxo ex istis, de quibus agit, extendendo

SY L.

ad stipitem, & ab eo iterum descendendo ad alium, & quoto gradu distat remotior, toto gradu distat inter se ut hic per doct.

ADDITIO
Gradus secundum

Negocia plura sunt quam uocabula.

a Agnationis. Eodem modo scilicet adiecta persona.

b Per aures. Vnde Horatius in arte poetica: Segnius irritant animos demissa per aures: Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus.

c Adipisci. Vnde quidam habent hic arborem.

ADDITIONE.

Et in veritate esse debet, cum rex. & glo. illa reuivirant.

† alias enarrationem.

Figura hæc arborea licet ad decimū deberet gradū agnatorum protendi, aut saltem vsque ad septimum cognatorum, cum usque ad eum per leges deferantur successiones supra de succ. cog. §. fi. & ff. de gradi. l. non facile. eam tamen usque ad quartum duntaxat gradum impressori persuasimus extendendam, ut &

aptiorem posset sedem occupare, & lectoribus quibusque faciliorem sui ipsius cognitionem exhibere. Nec id ipsam graduum notitiam quoquo pacto impedit, qui enim duorum, triumve computationem agnouerit, illam etiam in

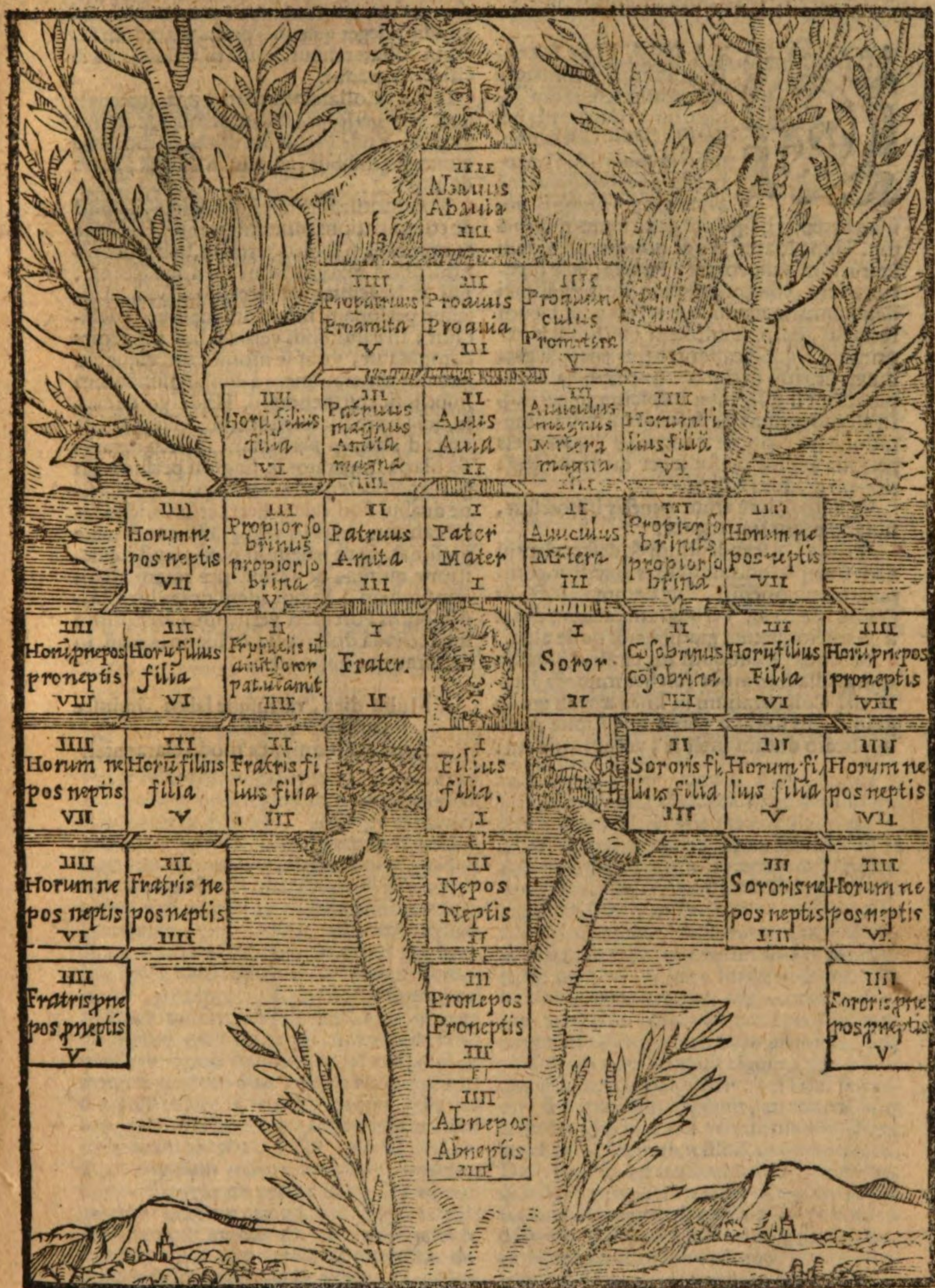
etiam præsentī libro inscribi, quatenus possint & auribus, & oculorum inspectione adulescentes perfectissimam graduum doctrinam adipisci. **c**

centesimū usque gradum & eo amplius (si opus sit) deducere poterit. Quippe semper generata persona gradum adijcit, ut longe facilius sit respondere, quoto gradu quisque sit, quam

S Y L.

propria cognationis appellatione quenquā denotare, dicit §. hætenus. sup. eodem plura enim sunt negocla quam uocabula, ut ff. de præscriptis uerbis. l. quarta.

Sequitur arbor civilis.

ARBORIS CIVILIS
declaratio peculiaris.

CADVS, linea, & consanguinitatis, diffinitionibus omisus sciendum, quod numeratio punctorum, qui sunt in cellulis, est numeratio graduum habito respectu ad cellulam vacuam a qua omnes sumunt nomen exceptis ijs qui per genituum nominantur. Hanc Ioann. Andr. nomine sui bidelli Petrucium vult vocari. Puncta, quae superiora sunt, computationem iuris canonici denotant: illa autem, quae inferiorem locum retinent, computationem civilis iuris exprimunt: quod canonico sub esse ipsa graduum situatio declarat. Ex praedicta computatione si diligenter inspicitur, apparet, quod in ascendentium & descendentium numeratione ius utrinque concordat: quia in eis persona additae personae per carnis propagationem gradum adiicit.

Vt autem haec arbor cunctis innotescat, notandae sunt tres regulae.

¶ Prima: Ascendentium & descendentium quot sunt personae de quibus quaeritur, computatis intermedijs, una dempta, tot sunt gradus inter eas. Verbi gratia, abavus distat a Petrucio quatuor gradibus: & sic de alijs.

¶ Secunda (secundum ius civile, cuius tantum gratia haec arbor fuit hic impressa) talis est. Collateralium in linea aequali quoto gradu quis distat a communi stipite, toto duplicato distant inter se, vel sibi attinent:

ut P. & pronepos propatruum distant octo gradibus, cum abavum stipitem facit. Nam secundum leges quilibet persona gradum facit in collateralibus. Unde duo fratres duos efficiunt gradus.

¶ Tertia: Collateralium in linea inaequali quot sunt personae (stipite dempto) tot sunt gradus. Unde Petrucius distat a propatruo quinque gradibus, ab eius filio sex, & sic de alijs.

¶ Non inutile forsitan iudicabitur, si quid de computationis diversitate inter ius civile & canonicum subiunxerimus. In legibus ob nihil aliud ipsa graduum mentio facta est, nisi ut hereditas vel successio ab una ad alteram personam inter consanguineos deferatur. In canonibus vero ob hoc progenies computatur, ut apte monstratur usque ad quodam generationem a consanguineorum nuptijs sit abstinendum. Haec ergo de causa, quia hereditates nequeunt deferri, nisi de una ad alteram personam, ideo curavit secularis Imperator in singulis personis singulos perficere gradus: quia vero nuptiae sine duabus non valent fieri personis, ideo facti canones duas in uno gradu constituere personas. Haec habentur plene, cap. 35. quaestione quinta, & ferme per totam illam quaestionem. Et hoc idem notat hic Christophorus Porcus in versiculo, Circa primum ibi, secunda differentia. & Ioannes Andr. in declaratione huius arboris.

Multa dies, variusque labos, huiusce paravit

Artis notitiam, quae modo clara patet.

CHRISTOPHORI PORCII IN
arberem & ipsius intelligentiam
questiones plurimum
vtilis.

De declaratione iuris canonici & civilis, & etiam intelligentia huius materie: & eorum, quæ pertinent ad illam, quedam videnda sunt. Primo, qualiter fiat dinumeratio graduum de iure civili, & de iure canonico secundum vtriusque, iuris rationum diuersitatem. Secundo, vsque ad quem gradum deferuntur hereditates & tutelæ. Tertio vsque ad quem gradum copula matrimonialis impediatur. Quarto, vsque ad quem gradum possit Papa dispensare.

Circa primum dicite, quod quo ad lineam ascendentem nulla est differentia inter ius civile & ius canonicum, utroque enim iure pater & mater sunt in primo gradu ascendenti, & similiter filius & filia descendenti: & sic supra & infra in infinitum: quia in dinumeratione graduum in linea ascendenti & descendenti, utrumque ius habuit respectum ad stipitem. scilicet ad primum parentem, ut hic, cum glo. 35 q. 5. ad sedem. In linea transversali inter ius civile & ius canonicum duplex est differentia prima, quia iure civili frater & soror sunt in secundo gradu. iure canonico sunt in primo. Ratio differentia sumitur ex regula iuris civilis, quæ dicit, quod vnaquæque persona adiecta nouum gradum generat, ut hic in versic. hæcenus. unde cum ego sim in primo gradu patris mei, si nascatur mihi frater vel soror, ex generatione huius personæ causatur nouus gradus, & consequenter appellatur in secundo. Sed iure canonico ideo appellatur in primo, quia ius canonicum non considerauit dinumerationem graduum in linea transversali habitatore spectu ad stipitem. id est cõem parentem: sed considerauit, quod duo fratres, duæ sorores, tribuunt initium lineæ transversali: ideo in primo gradu illius lineæ illos constituit. Secunda differentia est, quia iure civili regula traditur, quod in linea transversali sola persona adiecta facit nouum gradum, ut hic: iure autem canonico pro regula traditur, ut ad causandum nouum gradum duæ personæ requirantur. id est cap. ad sedem. Ratio differentia, quia ius canonicum dinumerat gradus ratione copulæ matrimonialis. Unde cum ad causandum copulam matrimonialem requiratur concursus duarum personarum, ita ad causandum gradum quo ad eam. Sed ius civile dinumerauit gradus quo ad hereditates & tutelæ: unde cum tutela & hereditas deferatur de vna persona in aliam, nimirum si vnaquæque persona generat nouum gradum. Ista fuit ratio posita in dict. capit. ad sedem. Quo igitur ad inhibendam vel permittendam copulam matrimonialem di-

numerabuntur gradus secundum ius canonicum: quo autem ad tutelæ & hereditates deferendas connumerabuntur secundum ius civile. Circa secundum dicite, quod vsque ad 10. gradum deferuntur hereditates & tutelæ. vidistis. super. tit. 1. §. fin. cum sua glo. & super. de capi. dimi. §. fin. & de legi. agn. tu. in tex. & in gl.

Circa tertium dicite, quod olim erat prohibita copula matrimonialis vsque ad septimum gradum agnationis vel cognationis inclusiue: hodie autem est prohibita vsque ad quartum gradum inclusiue, dinumeratione facta secundum ius canonicum. c. non debet extra de consanguinitate & affin.

Sed hic dubitatur. Pone, quod vnus sit quinto gradu transversalium, alius sit in quarto, an impediatur copula matrimonialis? Si inspiciamus personam existentem in quarto gradu, illa impeditur: si inspiciamus personam existentem in quinto gradu, permittitur. Dicite, quod copula est permittenda, quia quoto gradu remotior distat a stipite, eodem gradu distat a quolibet descendente. c. si. extra de consang. & affin. Illud tamen est palam, quod inter ascendentes & descendentes est prohibita copula matrimonialis in infinitum. Unde si Adam viueret, uxorem habere non posset, §. ergo. & ibi glo. super. de nup.

Sed quid de gradu affinitatis? Dicite, quod licet olim ratione affinitatis esset prohibita vsque ad tertium gradum, ut aliqui dixerunt, veritas tamen hodie est, quod solum prohibetur quo ad gradum primum, ut no. glo. in c. non debet. extra de consang. & affin.

Sed nunquid per coniunctionem illicitam causatur affinitas? In hoc articulo non parcam in totum verecundiam. Archi. 35. quæ. 3. c. extraordinaria dixit per hanc dissolui matrimonium, & in hoc bene: sed non causari affinitatem propterea, quia affinitas est regularitas personarum ex nuptiis descendenti, id est non facile, §. affines, ff. de gradi. ubi ergo non sunt nuptiæ, ibi non causatur affinitas. Sed glo. tenuit contrarium in §. affinitatis, super. de nup. quæ communiter comprobatur per c. tuam. & per c. Iordanam. & per c. discretionem. extra de eo qui cogn. consang. vxor. suæ. Stat igitur conclusio, quod per illicitam coniunctionem contrahitur affinitas. Sed quid si quis non intrauit claustra vultus, in circuitu tamen palpitauit, vel feras reserauit, sed opus non expleuit, an contrahatur affinitas glo. in d. cap. extraordinaria. dicit, quod non. Item dicit illud, quod non dico. Dicit Inno. quod ad causandum affinitatem requiritur concursus vtriusque sanguinis, sed tamen causa euitandi peccata, ius canonicum & sancta mater ecclesia in dubio presumunt ex copula concursum vtriusque sanguinis & maris & femine interuenisse. c. iuuenis extra de sponsalibus.

Addite prædictis, quod si aliquis promiserit alicui illam accipere in uxorem, postmodum habeat copulam cum ea sine alijs verbis, intelligi.

telligitur validum matrimonium extitisse contractum: nec cum alia contrahere posset, sed matrimonium postea contractum esset dissoluendum c. is qui fidem. extra de spon.

Circa quartum dicite breuiter, quod in gradu ascendentium & descendendum non posset Papa dispensare, ut copula matrimonialis contrahatur. Non posset enim papa dispensare, quod filia patri copularetur. Idem in linea transversali in gradu. i. unde non posset Papa dispensare, quod frater sorori nubat. Item nec in gradu i. linea existente in aqua- liter. unde non posset dispensare, quod neptis patruo nuberet vel auunculo. In linea vero æquali bene posset dispensare, ut consanguinea consanguineo copularetur. ita communiter concluditur in c. literas. extra de restit. spo. facit c. gaudeamus. extra de diuor.

Sed an Papa posset dispensare, ut matrimonium semel contractum dissoluatur? Dicite breuiter, aut matrimonium fuit per copulam carnalem consummatum, aut non. priore casu non potest, posteriore autem sic: quia primo casu effecti fuere duo in carne una. secundo vero non. Item, quia matrimonium consummatum sortitur naturam ex constitutione diuina, contra quam Papa non potest dispensare c. proposuit. extra de concess. præb. Sed matrimonium non consummatum sortitur naturam ex constitutione ecclesiæ, contra quam Papa bene potest dispensare, ista est gl. ordi. in c. ex publico, ext. de conuer. coniug.

Matrimonium semel contractum an possit per Papam dissolui.

Sed nunquid maritus & uxor possint se se parare? Dicite, aut copula non est subsequuta: & tunc quilibet eorum altero inuito potest separare matrimonium per ingressum religionis. secus si copula fuerit, quod uterque pariter intret religionem vel alter, qui remanet in sæculo, sit talis conditionis & qualitatis, quod nulla suspicio fornicationis sinistra sit contra eum: ut quia sit ætate confectus, c. quidam, c. verum, c. uxoratus, ca. cum sis prædictus. extra de conuer. coniuga.

Cognitionis spiritualis studiosissimis quibuscunque, præsertim ecclesiasticis, apia & utilis materia.

Christophorus Porcus iuris utriusque professor acutissimus, quia difficultates aliquas circa cognitionis spiritualis materiam hic luculenter tractauit, eius mentem verbis ferme non mutatis referre non erit absconditum, neque a prodosito alienus: quod uerba talia sunt.

Queritur primo, an ratione cognitionis spiritualis matrimonium impediatur. Circa quem articulum dicite breuiter, quod inter compatrem & commatrem impeditur matrimonium, ac etiam inter patrem spiritua- lem & filiam susceptam ex facto fonte: & hoc, si ista cognatio spiritualis fuerit causata siue per sanctum baptismum, siue per sanctum chrisma 30. q. 4. c. si quis vnus.

Addite prædictis, quod si maritus vel uxor

tenuerint aliquem vel aliquam ad baptismum vel chrisma, quilibet eorum efficitur compater vel commater. d. c. si quis vnus. Et hoc verum, quando tempore cognitionis spiritualis contractus constabat inter eos matrimonium: secus si ex post facto fuerit contractus, c. Martinus, extra de cogn. spiri. cum sua glo. Contra autem, si tenueris ad sacrum chrisma vel sanctum baptismum filium vel filiam meam ex alia muliere quam uxore, non efficitur tibi commater mea uxor. c. qui spiritua- lem 30. q. 4. Ratio, quia in contrahenda cognitione spirituali maritus & uxor copulant sibi actiones & non passionem. Quod igitur agit vnus coniugum, intelligitur alius agere, quia sunt duo in carne una. dict. capit. si quis vnus in fine.

Queritur secundo, si fornicator teneat aliquem ad sacrum baptismum, an concubina efficiatur commater. Videtur quod sic nam sicut uxor in hoc casu efficitur commater, quia est eadem caro cum marito. d. c. si quis vnus. ita dicendum videtur & de concubina: quia qui adheret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea, 32. q. 4. cap. in eo. Alij ibi tenuerunt contrarium: quorum sententia magis placet: quia absurde dictum videretur, quod spiritualitas super te improbata causaretur, ex utraque scriptura & hominum opinione. Non obstat, quod concubina & fornicator dicantur deo in carne una, quia illa uerba exponuntur, id est duo conueniunt in eodem opere carnali: & in exponit gl. in d. c. in eo.

Sed an uxore mea mortua potero mihi copulare eam, quæ fuit sibi commater ante matrimonium? Dicite quod sic. c. post uxoris obitum, 30. q. 4.

Sed quid de filiis duorum compatrum an poterunt simul matrimonio copulari? Dicite quod sic, siue nati fuerunt ante compaternitatem siue post: dum modo matrimonium non contrahatur cum eo. vel cum ea, per quorum alterum deuentum fuit ad compaternitatem, c. i. & c. super eo de cognat. spiri. Christophorus Porcus iuris utriusque doctor acutissimus.

Queritur tertio ad propositum materiam præsentis de questione quotidiana & apud vulgares satis dubia. Pone, quod duo vel plures tenent aliquem in baptismo, nunquid isti inter se efficiantur compatres? Innocentius (& bene) dicit quod non: unde possunt ad inuicem contrahere matrimonium. Nam quæ admodum compatres carnales, ut concubiniarius & concubina, non prohibentur matrimonium contrahere, ut in c. tanta. qui filij sint legitimi. ita & isti, qui sunt compatres spirituales respectu baptizali, non debent prohiberi contrahere matrimonium. Et pro hoc facit text. & ibi glo. in c. si 30. q. 4. ubi dicitur, quod maritus & uxor non debent aliquem simul de sacro fonte leuare, ne infamentur de facto: nam vulgares existimant illos esse compatres. Hæc sunt uerba Abbatis Siculi in ca.

Marti-

Cognatio spiritualis an contrahatur ex concubinato.

Martinus. de cogna. spirit. de hoc in summu-
la pauperum. Masculus & mulier puerum
de fonte leuantes, legitime iungi poterunt
nec sunt prohibendi.

Quæritur quarto. Pone, quod tenui aliquā
puellam in baptismo: volo contrahere cum
eius sorore, an possim? Dicendum quod sic.
pater enim spiritualis si copuleter sorori fi-
liæ spiritualis, bene tenet matrimonium,
nium, 30. q. 3. c. ult. Vnde versus, Duce mea
natæ germanam spiritualis.

Quæritur quinto. Pone, quod filias meus
tenuit in sacris fontibus filiam: volo cum il-
la filia postquam ad annos nobiles perue-
nit, contrahere, an liceat? Dic, quod sic. Potest
enim pater sumere filiam spiritualem filij
sui carnalis, quia licet cognatio spiritualis de
patre ad filios descendat ut c. 1. & c. super eo-
dem de cognat. spirit. non tamen ascendit de
filijs ad patrem, cum iure cautum non repe-
riatur: & edictum de matrimonio prohibi-
torium est, adeo quod cuilibet licet contra-
here, nisi expresse prohibeatur, ea cum apud
de sponsa & mati. Hoc notat Ioannes Teu-
tonicus glossator Decreti. in c. fin. 30. q. 3. Hoc
idem recitat & probat Ioan. And. in c. 1. de co-
gn. spirit. lib. 6. Vnde versus: Esse mei nati cō-
ti cōiunx mihi spiritualis filia legitime po-
terit, nec iure vetatur. Descendunt & non
ascendunt talia vincla.

Quæritur sexto, an per procuratorem talis
cognatio spiritualis possit contrahi. Pro solu-
tione recurras ad Bart. in l. Gallus, §. forsitā.
ff. de lib. & post h. ad Angelum Aretinum in
§. illud. supra de nupt. ad Ioana. Andr. in
regula, potest quis per alium, de reg. iur. in 6.
& ad Panor. in c. veniens. de cogna. spi. Deci-
sionem tamen communem & magis appro-
batam potes notare per versus sequentes; in
quibus patet, quod licet matrimonium per pro-
curatorem possit contrahi. c. fin. de procu. li.
6. non tamen cognatio spiritualis. vnde ver-
sus. Procurator habet nodos vincere iugales,
non tamen hos nexus domino dat spiritua-
les. Adde, quod licet non debeat a principio
quis admitti per procuratorem ad contrahē-
dum hanc compaternitatem, si tamen admit-
tatur contrahitur ipsa compaternitas, ut re-
net Abb. Panor. in d. c. veniens.

Quæritur septimo ex quo sacramentis de-
scendit cognatio spiritualis. Respond. quod

cognatio spiritualis, quæ impedit matrimo-
nium contrahendum, & dirimit post con-
tractum, oritur ex datione duorum sacra-
mentorum duntaxat, quæ sunt baptismus,
& confirmatio: non autem ex aliorum datio-
ne seu ministratio: patet in c. fi. de cogna.
spirit. lib. 6. ratio est, quia in baptismo rena-
scimus, & confirmatio frontis ipsum cōfirmat:
quod non est in alijs sacramentis. Ioan. And.
in dict. cap. fin.

Quæritur octauo & ultimo inter quot p-
sonas oritur impedimentum matrimonij ra-
tione cognationis spiritualis. Respond. quod
ex hac cognatione 20. sunt casus prohibiti:
decem ratione baptismi, & decem ratione
confirmationis. Ratione. n. baptismi contra-
hitur cognatio spiritualis impediens & diri-
mens, ut dictum est.

Primo inter has personas Baptizatum &
baptizantem: Baptizatum & uxorem bapti-
zantis prius cognitam: Baptizatum & filios
baptizantis: Parentes baptizati & baptizan-
tem: Parentes baptizati & uxorem baptizan-
tis prius cognitam.

Secundo inter has personas, videlicet in-
ter baptizatum & suscipientem: Baptizatum
& uxorem suscipientis prius cognitam: bap-
tizatum & filios suscipientis: Parentes bap-
tizati & suscipientem: parentes baptizati &
uxorem suscipientis prius cognitam. Ecce
decem casus prohibiti ratione baptismi. Tori-
dem in confirmatione reperies: in qua sunt
confirmatus, & confirmans, & tenens ante
confirmationem, qui scilicet ponit fascio-
lam supra frontem post cōfirmationem epi-
scopalem, de hoc vide textum cum glo. in c.
1. de cognatio. spi. lib. 6. Ista clarissime rese-
rantur per carmina sequentia. Gignitur his
sacris cognatio spiritualis: Quæ sunt baptis-
mus, ac confirmatio frontis. Personæque
decem connectit quodlibet horum. Bapti-
zans: huius vxoer si cognita primo. Aceius
nati sunt abluto sociati. Cum consorte the-
ri baptizans, atque parentes. Fonte sacro
loti sunt tali fune ligati. Baptizans & susci-
piens hic æquiparantur: In confirmato rou-
dem reperire licebit.

**Hæc nota diligenter, quia singularia sunt,
& plurimum vilia: nec est plures casus re-
perire, qui matrimonium dirimant.**

Cognatio
spiritua-
lis oritur
inter 20.
personas.

Versus.

Cognatio
spiritua-
lis per p-
curatorem
non con-
trahitur.

Cōtinuā

De serui cognatione.

Quia supra de cognatione & successione cognatorum libera conditionis dictum est, nunc quia naturali iure inspecto inter seruos etiam cadit cognatio, & dubitari posset an inter seruos es-

set successio. ideo de serui cognatione merito subdit. Nec obstat, quod inter illum titulum de successione cognatorum & istum sit titulus intermedius gradibus, quia ex quo pertinet ad materiam horum tit. continuatio non vitiat l. duos reos. s. fi. ff. de duob. reis. Porcus.

alias p-
mittitur

Diuisio.

Illud certum. Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ponit, nūquid serui habeant ius cognationis, contractæ in seruitute. Secundo infert ex rationibus præpositis, videlicet quod non semper sequitur, quod qui prior est gradu, potior sit in iure. Tertio illa melius declarat. Secunda ibi, Reperitis. Tertia ibi, Amoris.

S Y L.

Illud certum. **CASVS** non figuratur hic, cum ponatur correctio iuris antiqui, quo dispositum fuerat seruos successores habere non posse, nec cognationem habere, non tantum dum serui erant, sed etiam postea eis manumissis, quia iure patronatus omnia patrono quærebantur. Sed contrarium dispositum postea est: quia ipsa cognatio tanquam quid naturale in ipsis seruis esse potest sed sit impedimentum propter seruitutem effectui ipsius & ab ipsa proueniente. unde illa cessante cessat etiam impedimentum: & ideo potest dari cognatio & successio. Not. summariū & alia ut per Ang. hic.

a Illud alias est hic rubric. de serui cognatione, alias non. Accur.

b Edicti. Sunt enim 4. partes successionis ab inte. ut ff. quis ord. in bon. posses. ser. l. i.

De serui cognatione.

Filij manumissorū, etiam in seruitute concepti, excluso patrono patri succedunt, & inuicem sibij pps. h. d.

Illud certum est, ad seruales cognationes illam partem edicti, b qua proximitatis nomine c bonorum possessio t permittitur, nō pertinere: d Nani nec vlla antiqua lege talis cognatio computabatur. e Sed nostra constitutione, quam pro iure patronatus fecimus, (quod ius vsque ad nostra tempora f satis obsecrum, atque nube plenum, & vndique confusum fuerat) & hoc humanitate suggerente

c Proximitatis noīe, id est cognationis, vt sequitur, & ff. vnde cog. l. i. s. pertinet.

d Non pertinere. Sed nec aliam aliquam, vt vel ipse succedat, vel ei succedatur, vt C. com. de succ. seruus, nisi in trib. casibus, vt C.

concessimus: vt si quis in serui constitutus consortio liberum t vel liberos habuerit, siue ex fetalis conditionis muliere: vel contra, serua mulier ex libero vel seruo habuerit liberos cuiuscunque sexus; & ad libertatem his g peruenientibus, ij, qui ex serui ventre nati sunt, libertatem meruerint: vel dum mulieres liberae erant ipsi h in seruitute i eos habuerint, & postea ad libertatem peruenerint: k vt hi omnes ad successionē patris, vel matris veniant, l patronatus iure in hac parte sopito. Hos enim liberos non solum in suorum parentum successionem,

ad sylla. l. pen. & C. de suis & leg. l. apud hostes & Cod. ad Or. l. fin.

¶ Dic secundum Ange. q. in d. l. pen. & i l. fin. erat liber legis auctoritate, ne mora alterius libertati noceat in l. apud hostes, illud procedit fictione postliminij, vt ibi nota.]

e Computabatur. Hæc videtur mala ratio, cum magis iure prætorio, quod naturalem causam intuebatur, deberet computari, quā ciuili. Sed dic, q. etiam ad alia, vt ad tutelam, & similia, nisi quo ad nuptias, vt supra de nup. s. illud. & ff. de ri. nup. l. ad optius, s. seruales.

ADDITIO.

Not. quod in seruis quo ad matrimonium impediendum etiam post manumissionem dicitur esse cognatio, vt d. s. illud. quia etiam dicitur esse affinitas, vt d. s. seruales. Ang.

¶ Sed nūquid dñs ex sui persona succedit cognatis serui? Respon. non, vt hic dñ. Accur. t

ADDITIO. Not. ergo non acquiri domino ab intestato sicut ex testamento: & est ratio, quia ius solum defert hereditatem ab intestato, secundum quod seruus nihil est. l. qd. attinet. ff. de reg. iur. sed ex testamento defert voluntas iestantis, quam ius sequitur. Aliud tamen est in monacho, & monasterio, vt l. Deo nobis. C. de episc. & cler.

f Nostra tempora. Loquitur Iustinianus.

g His. s. parentibus.

h Ipsi. s. parentes.

i In seruitute. i. donec serui erant.

k Peruenerint. Scilicet darentes.

l Veniant, aliud si liber factus seruus iterum

S Y L.

¶ Similis glo. est in d. l. seruus. C. com. de suc.

rum manumittatur, vt ff. vnde cog. l. is qui. contra.

S Y L. ¶ Secus si restitutus, §. seruus. supra de capi. dimi. & declarat glo. in d. l. is qui.]

¶ Et supra de capi. dimi. §. quod autem, quia est ibi quod ibi

annotauimus

Sed nunquid

etiam iste, qui

est in l. is qui.

hodie succede

ret ei naturali

causa inspecta

vt C. de suis &

legitimis hæ-

redi. authen. i

successione?

Resp. non, se-

cundum loā.

qa prætor na-

turalē causam

intuebatur, &

tamen nō vo-

cabat eum, vt

dictum est. Itē

contra. C. de

suis & legiti-

mis. l. ex libe-

ra. Solu. ¶ hic

nouum ius.

Vel ibi loqui-

tur, quādo nec

de facto erat

matrimoniu.

¶ Hæc gl. sem

per allegatur,

q. spurius na-

tus in figura

matrimonij,

licet de facto,

potest legiti-

mati per subse-

quens matrimo-

onium, sec⁹

si nullo modo

etiam de facto

erat: de quo p

Ang. hic.

¶ Vel ibi quo

ad honores lo-

quitur, hic quo

ad successio-

nes.

a ¶ In alteri⁹

successionem, idest patentes liberis, & econ-

tra, excluso patrono: & hoc secundum om-

nes, Item liberum vnum alteri eidem fra-

tri suo: & ita frater liberti præfertur pa-

trono: & hoc secundum quosdam vt hic.

Sed Ioannes contra: præfert enim patronū

fratri, vt ff. de bonis liber. & libetto, & ff.

de suis & legitimis: l. intestato. & infra ti-

tulo primo, paragr. sed nostra, vericuli. lin-

autem sine.

sed etiam alterum in

alterius^a successionem

mutuam vocauimus,

ex illa **b** lege speciali-

ter eos vocantes: siue

foli inueniantur qui in

seruitute nati, & post-

ea manumissi sunt si-

ue vna cum alijs, qui

post libertatem paren-

tum concepti sunt: si-

ue ex eodem patre, si-

ue ex eadem matre, si-

ue ex alijs nuptijs, ad si-

militudinem eorum,

qui ex iustis nuptijs p-

creati sunt.

¶ **In successione ab**

intestato primo vocan-

tur sui hæredes, & ij

qui inter suos nominā-

tur: qui etiam remo-

tiori gradu constituti

præcedunt omnes ascē-

dentes, vel collatera-

les, etiam proximio-

res. Aret.

¶ Repetitis **c** itaque

omnibus, quæ iam tra-

didimus, **d** apparet nō

semper eos, qui parem

gradum cognitionis

obtinēt, pariter voca-

ri: coque amplius, **†**

nec eum quidem qui

proximior sit cogna-

tus, semper potio-

rem esse. Cum enim prima

causa sit suorum hære-

dum, & eorum, quos in

ter suos hæredes enu-

merauimus, **e** apparet

pronepotem, vel abne-

potem defuncti potio-

rem esse, quam fratrem,

aut patrem matrem-

que defuncti: cum alio

quin pater quidem &

mater (vt supra quo-

que tradidimus) pri-

imum gradum cogna-

tionis obtineant, fra-

ter vero secundum pro-

nepos autē tertio gra-

du sit cognitionis, &

abnepos quarto. Nec

interest in potestate

morientis fuerit, **f** an

non, quod vel emanci-

patus, vel ex emanci-

pato, aut scemineo **h**

sexu propagatus est.

¶ **Post suos vocantur**

agnati, & post agna-

¶ Hæc opin. Ioann. communiter tenetur vt per Ang. hic. ratio est, quia patronus, si legi-
ma ei non relinquatur, habet contratabul. &
potest impugnare iudicium liberti, quod nō
est in fratre, §. soror, sup. de inofficio. testa.

b ¶ Ex illa le-

ge. Scilicet su-

pra di. greca.

¶ Repetitis

itaque.

Difficultatem

faciebat i hoc

text. regula ge-

neralis tradita

in §. si plures,

supra de lega.

success. vbi ha-

bes, q. prior in

gradu est po-

tior in succes-

sione, sed hic

cōtrarium di-

citur, quia re-

gula prædicta

procedit ceteris

paribus, &

in ijs qui eius-

dem sunt ordi-

nis: sed quia

causa succes-

sionis prima

est liberorum,

mox ascendē-

tium, tertio

transuersaliū:

nec datur adi-

tus ad secun-

dam causam

nisi deficiente

prima. non po-

test habere lo-

cum regula ni

si in existentibus

in eadem

causa succes-

sionis: & ita

declara loco

casus.]

c ¶ Repetitis

itaque. Hic §.

communis est

ad omnes tit.

sup. hoc lib. 3.

positos: & idē

in sequēti pr oxim. §. sic & alias supra de suc-

cessio cogna. §. vlt. & ad Orph. §. fin.

d ¶ Tradidimus. A princ. 3. lib.

e ¶ Enumerauimus. Vt curia datos & emā-

ciptos, vt sup. de hæred. quæ ab intest. §. i,

& §. emancipati.

f ¶ Fuerit. Hoc subdiuiditur.

g ¶ Ex scemineo sexu. Qui amen cum di-

minutione tertia patris succedit huius leges

tempore, supra de hæred. quæ ab intest. §.

item

S Y L.

S Y L.

¶ alias ne.

¶ Hæc nō
est, bona
quia non
apparet
expresse
de corre-
S Y L.
etione vt
arg. l. præ-
cipimus,
in fin. C.
de ap. An

[illegible]

us in bonis li-
solum ab intesta-
nullo suo heredere
Ang.
ADDITIONE Dic, quod hodie est sublara
differentia agnationis & cognationis, vt in
Christoph.
Tradidimus, vt sup. proxim. §. & hoc eo
curfus.
ceptis. Excipit ab eo, quod sup. dixi-
ntegrum &c.
feruntur, vt supra de success. cognat.
non.
Successione libertorum.
Successione ingenuorum vifum
us libertorum est dare suc- Cōtinua-
his subdit.
de nota, quod dicit hic tio.
e libertorum, passive
cedatur eis, non acti-
cedant alij.
Nunc

Diuisio.

NVnc de libertorum. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo circa successionem libertorum ponit duplex ius antiquum. Secundo ponit suum statutum circa successionem: & quod vsque ad quintum gradum agnati patronorum succedunt liberto. Tertio ponit aliam nouam constitutionem circa personas, & genera. libertorum. Secunda ibi, Sed nostra. Tertia ibi, Sed hæc.

SYL.

¶ Casum figura literaliter, quia sumus in iure correcto. Nor. dispositio nem iuris antiqui in successione libertorum. Item, q. contra tabul. patrono compete-
bat tantum pro dimidia.

a ¶ Nunc. q. hucusq; de bonis ingenuorum dixit.

b ¶ Olim, scilicet lege 12. tabul. & hoc est primum ius: quattuor non sunt, vt hic, & infra §. 1. & §. postea, & §. sed nostra.

* ¶ Legis 12. tabul. verba (vt Riuallius ait) erant hæc: Si libertus ab intestato moriatur, nullum heredem suum relinquens, patronus ei succedito.

c ¶ Impune testamentum, id est sine timore testamenti rum pendit. Accur.

¶ Ex hac glo. iñ clote. no. q. ruptela testi p. dici pœna.]

NVnc a deliberto-
rum bonis videamus. Olim b itaque licebat liberto patronum suum impune c testamento præterire. Nam ita demum d lex duodecim tabularum ad hereditatem liberti. volebat patronum, si intestatus mortuus esset libertus, hærede suo nullo relicto. Itaque intestato mortuo libero, si is suum hæredem e reliquisset, patrono nihil f in bonis eius iuris erat. Et si quidem ex naturalibus g liberis aliquem suum heredem reliquisset, nulla videbatur querela. h Si vero adoptiuus fili⁹ fuisset, aperte iniquum erat nihil iuris patrono superesse.

¶ **Prætorio iure patronus in liberti bonis dimidiam habeat, non solum hærede instituto, sed etiam ab intestato, relicto filio adoptiuo. Ipsum tamen patronum excludebant liberi, siue essent in potestate, siue emancipati, siue etiam in adoptionem dati: dummodo instituti essent, aut præ-**

d ¶ Ita demum lex 12. tabul. Et non aliter.
e ¶ Hæredem. Naturalem, vel adoptiuum, vt inf. innuit.
f ¶ Nihil, id est nullum, secundum Ioan.
g ¶ Ex naturalib. ad differentiã adoptiuorum.

teriti bonorum possessionem petissent. Ang.

¶ Qua de causa postea i prætoris edicto hæc iuris k iniquitas emendata est. Siue enim faciebat testamentum libertus, l iubebatur ita testari, vt patrono partem dimidiam m bonorum suorum relinqueret: & si aut nihil, aut minus parte dimidia reliquerat, dabatur patrono contra tabulas testamenti partis dimidia bonorum n possessio: siue intestatus moriebatur, suo hærede relicto filio adoptiuo, dabatur æque patrono contra hunc suum heredem partis dimidia bonorum possessio.

¶ Prodesse autem liberto solebant o ad excludendum p patronum naturales q liberi, non solum quos in potestate mortis tempore habebat, sed etiam emancipati, & in adoptionem dati r si modo ex aliqua parte scripti hæredes erant, aut præteriti contra tabulas bonorum possessionem ex edicto prætorio petierant:

h ¶ Querela id est non poterat patronus conqueri. Accur. silius.

i ¶ Qua de causa postea. Secū dum ius.

k ¶ Iuris iniquitas. Dic vt supra ad Tertul. in principio.

l ¶ Libertus, nullum filium habens legitimum, & naturalem, vt infra eodem, paragra. prodesse.

m ¶ Dimidia. Nisi in castris sint bona qua sita, vt ff. de bonis liber. l. tertia, §. patronus.

n ¶ Bonorum possessio. Vnde legitimi, vt infra de bonorum possessio. §. cunque.

o ¶ Solebant. Hoc iure prætorio. nam de primo non erat dubium, vt supra ibi, itaque intestato, &c.

p ¶ Ad excludendum patronum. Scilicet in totum.

q ¶ Naturales. Et legitimi.

r ¶ In adoptionem dati. Si instituti erant, vt sequitur; alias nec Contratabulas datur eis, vt ff. de contratab. non putauit, §. in adoptionem.

Instic,

Bb

Repet.

a Reppellebant. Quia pro mortuis habetur, ut ff. de coniug. cum emancipat. libe. l. 1. sed & patruus (i) nec a iure civili respiciuntur, ut in authen. de heredit. & Falcid. §. exheredatos.

ADDITIO.

(i) Nisi quando tractat de portione sua cui accrescat: computat. n. i numero filiorum, ut faciat augeri legitimam fratrum: secus in fratre minore & filia dotata p. statutum successionem priuata, quia non profunt. Ang.

b Postea.

c Tercium ius.

c Cautum. Scilicet lege Papia, & male, ut & alias C. de cad. toll. in prin. Acc.

****** Sic appellata à C. Papio Cōsule eius latore c. quāda. distin. 2. cuius mentionem facit & M. Tull. de offic. J.

d Deberetur Ex lege Papia.

e Sed nostra cōstitutio.

CASVS pōt literaliter figurari, quia hęc cōstitutio iustitiae esse quāda ius positium. Hęc. n. sua distinctio licet habeat rationem in se respicientem tā filios quā p̄nos, tñ q̄ magis elegerit istā summam quā aliā hoc totū fuit. arbitrium, & de quo aliqua colorata potius rationes quam fundamentales excogitari p̄nt. Not. igitur totā hanc dispositionem. Itē not. q̄ paria sunt filiū non esse, vel esse &

exheredatum. Itē, q̄ prateritio m̄ris h̄t p̄o exheredatione. Item quod legitima patronorum est tertia hodie, sicut liberorum & parentum. J.

e Sed nostra constitutio. Quartum ius.

f Omni natione. Alias omnia natione, alias, omnium notitia.

*** q̄** Theophilus legisse v̄r, omnium notione, vel omnium notitia, ut Accur. quoque legit: verba Theophili sunt, dia to pasianan prodilo.

g Compouimus. & huius, ut credo, h̄t mētio in multis locis, ut titu. 1. de seru. cogn. in prin. & sup. de legi. agnat. suc. §. fia.

h Sic. n. Interpositio est.

****** Quasi velit dicere Iustinus quod disponebat l. Papia. in liberto possidete mille sestertios, eū disposuisse i eo, qui sua tempestate vtrū aureum possidebat nā si intelligeremus, q̄ senserit, tēpore quo lata est l. Papia, mille sestertios vno aureo aestimatos fuisse, eum nimiae imperitiae antiquitatis arguerem⁹, cū nemo vel mediocriter doctus ignoreret, mille sestertios valuisse decem aureos sicuti singula sestertia aequantur.

† alias omnium.

† Tride in hūc locū Budæ. li. 2. de Aste. & Alcia. lib. 3. Digen. & conse. spun. c. 9.

nam exheredati nullo modo repellebantur patronum.

¶ Per legem Papiam patronus vocabatur ad successionem liberti vna cum filiis ipsius liberti pro virili, nisi tres vel plures fuissent liberi, vel libertus minus centum aureis habuisset in bonis: siue decesserat intestatus, siue condito testamento. Angel.

¶ Postea **b** vero lege Papia adaucta sunt iura patronorum qui locupletiores libertos habebant. Cautum **c** est enim ut ex bonis eius, qui sestertiorum centum milliū patrimonio reliquerat, & pauciores quam tres liberos habebat, siue is testō facto, siue intestatus mortuus erat, virilis pars patrono deberetur. **d** Itaque cū vnū quidē filiū filiāve h̄rde reliquerat libertus, per inde pars, dimidia debebatur p̄no, ac si is sine vllō filio filiāve intestatus decessisset: cum vero duos duas

ve heredes reliquerat, tertia pars debebatur patrono: si tres reliquerat, repellebatur patronus.

¶ Hodie si libertus habeat minus quam centum aureos in bonis, & fuerit testatus, patronus excluditur. Si autem testatus non fuerit, ei succeditur in totum, non extantibus liberis. Si vero ultra centum aureos habuerit patronus, a liberis excluditur: liberis vero non extantibus succedit in totum ab intestato, sed facto testamento patronus habet tertiam sine onere. hoc dicit Angel.

¶ Sed nostra **e** constitutio, quam pro omni natione **f** Græca lingua compendioso tractatu habito cōposuimus, & ita h̄mōi cām definiuit ut si quidē libertus vel liberta minores centenarijs sint, idest minus centum aureis habeant substantiā, (sic **h** enim legis Papiae summam interpretati sumus, † ut pro mille sestertijs

quenter centum mille sestertios æque ac decem sestertia, idest mille aureos. Itaque Iusti.

1812.

SYL.
† i. mille aureos.

tetraxit summam l. Papia ad decimam partem, cum suo tempore longe minores diuitiæ essent, quam ætate Augu.

a Nullum locum. Et in hoc non corrigif lex Papia. Et nota, q. prodest paupertas filio liberti, sic &

alias C. d. Epif. & cleri. si quis ad §. sinaut.

ADDITIONIO. Not. q. pauper tas prodest, de quo in l. cū nō facile. ff. si cui plus quam per l. Falc. & in d. l. si quis ad de clinandam, §. j & in authen. cui relictū. C. de indi. vid. tollen. Ang.

** Adde, quod in multis faue tur paupertati, eiusque gratia sæpe a genera li lege recedi mus. hinc est, q. in multitu dine causarū, in primis pau perum contro uersias iudex definit. ca. in primis, 2. q. 1. Eorum alimo nia, si in carce re detineatur, prouidebit, l. iudices. Co. de

epif. & cler. tabellion ē. vt documēta illis etiā gratuito edat, ex officio coget. l. tam demētis, C. de episc. aud. Si quis ob inopiam nō appel lauerit, vel post prouocationem fatalia labi permiserit, eum restituit §. alij. in auth. de ijs q. ingre. multa ē, si eius portio colligatori debeat, abolebit. l. illicitas in fi. de off. præf.]

b Fecerint. Scilicet isti liberti minores centenarijs.

c Referuauit. s. nostra constitutio. s. vt in tota succeda, vt sup. eo. in princip.

d Bonorū possessores. Id est filios emanci patos, vt sup. de hær. q. ab intef. §. emancipati.

e Habeant, scilicet liberti.

f Ad eos. Scilicet liberos libertorum, qui ta men hæredes instituti si se abstineant, vel misti hæreditate, in integrum restituti fue rint, dabitur patrono ius succedendi, vt ff. de bon. lib. & si ex modica. §. si filius.

g Omnibus modis. Sed nunquid econ tra moriente filio, qui est libertus, præponit pater patrono? Respon. sic, vt sup. tit. i. de ser. cogn. in fi. i. respon.

ADDITIONIO. Not. quod sicut patronus excluditur per filios liberti, ita etiam per paren tes liberti: & idem not. gl. sup. tit. i. in fin. in verbo, in alterius Angel.

h Vocabimus. Etiam ante fratres liberti: quod dic, vt su-

pra tit. i. in fi. i. respon.

i Fecerint, scilicet ad ex traneos.

k Mater si ueauus. Quo rū præteritio pro exhæreda tione habetur, vt sup. de exhæ red. lib. §. mī.

l Non pos sint. Quia ius ta causa in gratitudinis in tercessit, quæ sunt decima quarta, vt in authentic. vt cum de ap pellat. cogn. §. causas. quo casu nullo iu re agunt, vt in authent. de Testm in immensis dō. qñq. con §. fin. in fi. Sed quid si filiū e hrdatio mancipatū pñe & præ teritio, vt Cōtra tabu las hēt, nō aut qrelām? vñ ad mitti pñonus.

Sed rñ. hic large accipi in off. vt etiā cōtineat Contra tab. sic. C. fami. ercif. l. filij. Accur.

¶ Dic, quod pōt ēt dici inofficiosum testm, in quo filius fuit præteritus, gl. in l. filij, C. fami. ercisc. in l. cum in adoptiuis. in princ. C. de adop. quia inofficiositas tribus modis cō mittitur, secundum Bald. in l. pater filium, ff. de inoff. testam.

ADDITIONIO. Nec obst. q. hodie ad istar fi lij in potestate præteriti videatur posse dice re nullum &c. cū sit sublata differentia emā cipationis & patriæ potestatis quia illud est verū ab intestato, non autem ex testō. Ang.

m Constitutione, s. graca.

n Vt antea. Sicut erat de iure prætorio, vt sup. eo. §. qua de causa. Accur.

o Consequantur. s. quocunque tit. relictū, vt ff. de bon. lib. l. j. §. fin.

p Constitutione. s. conditione ex. l. graca vt ff. de conditio. ex leg. l. i.

q Repleatur. Præter hoc ius succedendi est & aliud ius patronatus, scilicet, vt non vocet ab eo in ius sine venia, vt C. de in ius voc. l. 2, si sit.

Bb 2 Item

Testm in officiosū qñq. con tinet ex. hrdatio mancipatū pñe & præ teritio.

S Y L

Ius patro natus in multis cū

Item ut aliat eum, ut ff. de libe. agno. si quis a liberis, §. soler. Item ut turpem actionem vel exceptionem contra eum non proponat, ut ff. de except. do. apud Celsum, §. aduersus, & ff. de obseq. l. honori. & l. patens. Item ut possit eum in seruitutem reuocare, ut in auth. de lib. de cate. §. coll. 6.

Item ut ubi eum inuenerit, faciat ei reuerentiam, ut ff. de in ius voc. §. finaliter. Et hæc iura multis modis disperduntur. Primò si patronus remiserit, ut in auth. de lib. de cetero, §. illud. (j) Itē si compulsi libertum iurare ne accipiat uxorem, vel libertam, nenuciabat, ut ff. de iure patron. qui contra legem.

Ius patronatus multipliciter perditur.

& l. adigere. Item si denegat ei alimēta, ut ff. de bo. libe. si patronus. Item propter tertiam partis concessionem, ut hic, & ff. de bon. lib. etiam, §. totius. Item si alteruter eorum relegatus fuerit, vel deportatus, ut ff. de iure patron. siue. Item si natalibus restitutus est libertus, ut ff. de bon. lib. l. etiam, §. 1. Item si mercedem pro futuris operis ab initio liberti extorsit, ut ff. de libe. agno. l. si quis, §. si quis. Item si libertus domini mortem vendicauerit, ut ff. de iure patron. l. pen. Item si patronus eum capitis accusauerit, ut ff. de bon. libe. qui cum maior. i. resp. Item si non suis numis emptus est, vel a principe factionem liberam testamenti impetrauerit, ut ff. de bon. lib. l. etiam, §. 2. Accur.

Adde gl. in l. si. C. de bon. lib. & ibi doc. & signa hanc gl. ad quam semper recurritur.

ADDITIONE. Dic hoc verum ad ius succedendi: remanet tamen sibi ius reuerentiae, quāuis remiserit sibi ius patronatus: ac etiā tali casu ex iniuria, non verbalis sed illata in personam tantū, potest etiam eum in seruitutem reuocare. l. si. C. de lib. & eo. lib. Angel.

a Sine onere. Sic in auth. de hæred. & Fal. §. non autem.

b Liberis liberti libertæne. Quibus dantur alias legata, etiam rupto testamento per Contra tab. ut ff. de lega. præstan. contra tab. bon. posses. pen. l. 1.

c Præstentur. Sed cum filij, sint, quare non excludunt patronum, ut supra eodem, §. verum cum vero maiores? Respond. Hi filij erant

ingrati, ut supra eodem, §. verfic. si vero. Vel dic, quod hi liberi etiam nepotes, qui & liberi dicuntur, ut ff. de verbor. signifi. liberorū, & eos præcedite eorum pater, & eis talia legata dabantur, ut ff. de leg. præstan. l. 1. §. generaliter.

pita tamen: & qui proximior est patrono, præferatur Aug.

¶ Multis alijs casibus a nobis in præfata constitutione congregatis, quos necessarios esse ad huiusmodi dispositionem iuris perspeximus, ut tum patroni patronæque, f quam liberi g eorum, necnon qui ex transuerso latere ueniunt, usque ad † quintum d gradum, ad successio-

tum, quia cum hæc successio detur intuitu libertatis concessæ, videbatur solum residere in persona ipsius, vel saltem filiorum, quibus debentur ex iure patronatus obsequia: vel saltem si transmittendum erat hoc ius, debuerat etiam in eos, qui hæredes erant illius. cuius contrarium dicitur hic, quia quāuis maior reuerētia debeatur patrono, quam cæteris tamen eo deficiente, illi, qui sanguine coniunctiores sunt, in maxima reuerentia esse debent liberti in memoriam receptæ libertatis unde hoc potius iure sanguinis quam successionis procedit: quia tamen successio ipsa datur intuitu libertatis iam concessæ, datur ad instar iurium sanguinis, & ideo in aliquo diuersificatur ab ordinario iure succedendi. Ratio autem, quare sit restricta successio ad quintum gradum, ponitur per Iustin. inf. de bon. poss. §. cunque antea. Not. summariū.

e Multis alijs casibus. Qui sequuntur statim.

f Patronæque, ut ff. de bonis liber. patronæ.

ADDITIONE. Ex qua l. not. quod licet filij patroni ut succedant liberti, non sit necesse quod sint hæredes patris debent tamen esse tales, qui patri vel matri succedere possint. Ang. Aret.

g Liberi. Ut ff. de bonis liber. si pater ex hæredato, & l. si ex patronis, §. Iulianus.

h Usque ad quintum gradum. Nunquid quid filius trinepotis ipsius patroni, vel etiā ipse trinepos admitteretur? Videtur quod non quia

d Ad cohæredes Sed nunquid insolidū tenebuntur cohæredes? Respondet, non, ut ff. de leg. 3. l. hn. §. final. & de vulg. substiti. & si contra tabulas.

¶ Multis alijs casibus. **CA**

S V S. Quæsitum fuerat, an patroni tantum ius in bonis libertorū haberent, an vero etiam descendentes vel coniuncti patrono, & videbatur, quod patronis tantum

SYL.

quia hic dicit usque ad quintum gradum, si quis tamen velit contradicere, illud pro se in dicit, quod omnes descendentes in sui patris loco succedunt, ut supra de heredit. quæ ab intesta. §. cum filius, & in authent. de hæredit ab intestat. §. i.

SYL. Et hæc est

† alias ut vera, & communiter ientur, quod descendentes in infinitum, transuersales usque ad quintum gradum succedant secundum Christoph. hic & Ioann. de Pla.

† alias fiat

* Hanc tamē glossa improbat & declarat Arerin. in dic.

Successio libertino rû & ingenuorû tripliciter differt.

§. cum filius, in 3. not. j

† Vocentur Per nostram

cōstitutionē :

licet olim per honorum possessionem tanquam ex familia vocarentur ut inf. de bon. posses. §. sunt autem. verfic. quinto.

b † In capita. Cum eodem gradu plures inueniantur, alias patris nepotē ex fratre excludit, ut ff. de bon. lib. si libertus præterito, §. si libertus.

c † Veniunt. scilicet ab ipsis patronis.

d † Plene enī. Propter tria dicit plene &

quia hic usque ad quintum gradum succedunt, ut hic dicitur: alias usque ad decimum vel sex-

tum, ut supra. de successio co. §. fin. Item quia hic in capita succedunt, ut hic dicitur, alias

nem libertorum libertarumve vocentur: a sicut ex ea constitutione intelligendum est. † Et si eiusdem patroni vel patronæ, vel duorum duarumve, vel plurium liberti sunt: qui proximior est, ad liberti vel libertæ vocetur successione & in capita, b non in stirpes diuidatur successio, eodem modo & in ijs, qui ex transuerso latere veniunt, c seruando. Pene d enim consonantia iura ingenuitatis & libertinitatis in successione fecimus.

† Differentia inter libertos est hodie sublata: & ideo prædicta procedunt in omnibus libertis, quia hodie omnis manumissus efficitur ciuis Romanus, Ar.

† Sed hæc de ijs libertinis hodie dicenda sunt, qui in ciuitatem Romanam peruenerunt, e cum nec sint alij liberti, simul & Dediti ijs & Latinis sublati, † cum Latinorum legitimæ successiones nullæ penitus erant, quæ

non ita, ut supra de heredit. quæ ab intesta. §. & qui placuit. alias est verfic. in §. cum filius. † Item quia vnus patroni filius excludit nepotes ex altero, quod non est ita in ingenuis, licet M. contradixerit, ut ff. de bon. lib. si libertus

licet ut liberi vitam suam petagebant, attamen ipso ultimo spiritu simul animam atque libertatem amittebant, & quæ si seruorum bona eorum iure quodammodo f. peculij ex lege Iunia Norbana manumissores detinebant. Postea vero senatusconsulto Largiano cautum fuerat, ut liberi manumissoris non nominatim exheredati extraneis hæredibus eorum in bonis latinorum præponerentur. Quibus etiam superuenit diuini Traiani edictum quod eundem hominem, si inuito vel ignorare patrono ad ciuitatem Romanam venire ex beneficio principis festinaret, faciebat quidem viuum ciuem Romanum, Latinum vero morientem. Sed nostra cōstitōne l. propter huiusmodi conditionum vices, & alias difficultates, cum ipsis Latinis etiam legem Iuniā, & senatusconsultum † Largianum, et edictum D. Traiani in perpetuum deleri m. cē suimus, ut oēs liberti

l. † Constitutione, ut C. de la. li. tol. per totum.

m. † In perpetuum deleri.

† Et est rō, quæ in successione ingenuorum præterito, rû plures

§. si libertus. & descendentes ex v-

tela, §. si duo. no hñtur

† Sed hæc. ut vnus :

CASVS non secus in

ponitur, quia successio

refert correctione liberti

etionē iuris an ut hic fal

tiq. ex rōnib⁹ lit in pa-

alias fu. in tit. tronis ec-

de liber. dedu. clefia, ut

etis. Not. oēm in c. cum

dñam liberti. plures, de

norū sublatā, iure pñ-

esse. Itē no. an natus.

tiquā spēm li. † alias si-

bertorū. Itē, q. mul cum

dictio, quali, aia liber-

& dictio, quo- tatē amit-

dāmodo: im- tebant.

portat impro- † alias ita

prietatē. Item, bona.

q. l. censet per petua.

e. † Peruenerūt. i. qui facti

sūt plene lib. f. † Quodam-

mō, non. n. est vere peculium,

cum sint liberi, ut C. de iof-

test l. si. in fi. g. † Noiatim.

quid hoc sit, dicit, ut sup. de exher. lib. §. i.

h. † Eorū. i. manumissorum.

i. † Quibus. i. latinis.

k. † Ad ciuitatem Romanam scilicet ut ciuis Romanus efficeretur im-

ADDITIONE No. quod qñ sit derogatio ali-
cuius iuris, intelligitur esse perpetua, quia lex
super loquitur, & est in viridi obseruantia, vt
l. arriani. C. de hæree. And.

a Quibusdam adiectionibus. l. 10. vel 11.
calibus, vt C.
de la. lib. tol.
per totum.

SYL. Aliter in-
terpretatur Al-
ciat. lib. 1. Pa-
rer. c. 16. acci-
pit. n. adiection-
es pro modis
assequendi ius
Romanæ ciui-
tatis familia-
rumque Ro-
manarum.]

**De assigna-
tione liber-
torum.**

**Cōnti-
nuatio.** Supra visum
est quæadmo-
dum pñoni &
eorum liberi
succedat liber-
tis: verū qñ li-
berti interdū
consequerunt
assignari libe-
ris patronorū
ideo de hac as-
signatione sub-
dit Porcius.

* Assignare
libertum est te-
stificari cuius
ex liberis liber-
tum eum esse
velit. l. assigna-
re, ff. de verb.
signifi.

Diuisio. In summa.
Totus iste
titulus diuidi-
tur in tres par-
tes. Primò, qñ
pater potest v-
ni ex liberis li-
bertum assi-
gnare, & ille
solus liberto
succedit. Secū-
do declarat quibus liberis hic fieri pōt. Ter-
tio, quibus verbis & in qua voluntate. Secūda
ibi: Datur autem. Tertia ibi, nec interest.

SYL. **CASVS** non figuratur in declaratione
terminorū habentū rationē manifestam, qñ
ius patronatus possit, tanq̃ se apud existēs &
in commercio, distrahi vt lubet, & assignari
vni ex filijs, sicut & legari possunt alia. Ra-
tio autem dubitandi ea ex cogitari poterat,
quod in iure patronatus non succeditur ti-

ciuitate Romana fruā-
tur: & mirabili modo
quibusdam adiectioni-
bus a ipsas vias, quæ
in Latinitatem duce-
bant, ad ciuitatem Ro-
manā capiendam trās-
posuimus.

**De assignatione li-
bertorum.**

**Assignato liberto v-
ni ex patroni liberis, si
ue filijs, siue nepotibus
in potestate, ille solus li-
berto succedit, exclusis
alijs etiam in eo gradu
constitutis. Aret.**

In summa (quod ad
bona libertorum at-
tinet) admonendi sum⁹
censuisse senatum, b t
quamuis ad omnes pa-
troni liberos, qui eius-
dem gradus sunt, æqua-
liter bona libertorū p-
tineant, c tñ licere parē-
ti, vni ex liberis assigna-
re libertū, vt post mor-
tem eius d solus is pa-
tronus habeatur, cui as-
signatus est: & cæteri
liberi, qui ipsi quoque

tulo hæreditario, sed iure filiationis: suc-
cedunt enim filij v. filij non ut hæredes, l. v.
iurifurandi, §. si hæri. ff. de ope. libe. Tamen
assignatio concessa est, quia l. operatur non
operante patrono, & non aliter. Not. sum-
marium. Item,

ad eadem bona, nulla
assignatione interue-
niente, pariter admitte-
rētur, nihil iuris in his
bonis habeant, sed ita
demum pristinum ius
recipiant, si is, cui assi-
gnatus est, decesserit
nulis liberis relictis.
Nec tñ libertū, sed et
libertam: & non tantū
filio, e nepotivæ, sed etiā
filia, neptivæ assignare
permittitur.

**Vni ex liberis in po-
testate potest liberius
assignari i oī voluntate,
& quibuscūque verbis.**

**Datur autē hæc assi-
gnandi facultas ei, qui
duos pluresve liberos f
in ptāte habebit, vt eis,
quos in potestate ha-
bet, assignare libertum
libertamve liceat. Vn-
de quærebatur, si eum,
cui assignavit postea e-
mācipauerit, nū ē eua-
nescat h assignatio: t
Sed placuit evanescere:
quod & Iuliano, & alijs
plerisque visum est.**

cerdotio. Vel dic secundum Azo. qñ in l. con-
traria non dicit fieri assignationem in emā-
cipatum, sed an soli fieri in potestate possit.
sed nec in d. l. de arbit. dicit solui cōpromis-
sum, sed nō cōpelli sententiā dicere. Accur.
Prima solu. verior est, secundum Christo.
quia quando assignatio fit filio emancipa-
to, pater est iam certus de conditione ipsius:
& valet: sed si fuit in potestate, existente eo
emancipato evanescit.]

res de facili re-
dit ad naturā
suam. Pristi-
nam. Item, qñ
cessante impe-
dimento ces-
sat effectus ip-
sius.]

b Senatum.
Cuius verba
sunt. ff. eo. l. j.

c Pertineat.
Nulla scilicet
facta assigna-
tione.

d Eius scili-
cet patroni.

e Filio. Etiā
posthumus, vt
ff. eo. l. fin.

f Datum au-
tem. **CASVS.**
non figuratur
nisi vt sup. No-
ta collige. per
te.]

g Pluresve
liberos. Nam
in vno nō est
necesse.

h Num. id-
est an.

i Evane-
scat. ff. eodem
l. vtrum ei. cō-
tra. Sol. secun-
dum Pla. ibi:
valet assigna-
tio facta emā-
cipato, vt ibi.
licet emanci-
patione hoc p
datur, si antea
facta fuerit al-
signatio, vthic
argu. ff. de ar-
bi. non distin-
guemus. §. sa-
cerdotio.

Qui-

SYL

SYL

¶ Quod si a **¶** Quibuscunque verbis etiam nuntio, **¶** ut
cit ut obli ff. eod. l. i. §. assignare. & pure vel sub condi-
gatus assignatione, ut ff. eod. assignare.

¶ Quid si paterfam. assignauerit in testamento li-
ditus, non heredes suos vni ex filiis, deinde codicillis post
teneat tra aliquod tempus

dere fun- factis liberta-
dos nec te Titio lega-
dum eo- uerit, num is
rū, sed, si quoque assigna-
ficiat dice tus erit? & vi-
re, super- deretur quod non,
tali fun- sit & verum simile
dorecipia de eo testatore
tis, de quo intellexisse, quod
hic prolo. cum assignatio
Fab. scripta est, ad-
¶ alias est, huc libertas

non erat. Sed
¶ ali, Suil. Scauola. l. C.
lo Ruffo aliud visum est.
& Hosto l. Scauola. de
io Scapu verb. sign. ubi
la Cofuli videas Alciat.
bus sed in circa ratione
l. i. ff. eo. decidendi.

¶ De bonorum
leio Ruffo
fo, & Ho-

¶ Supra visum
sterio Sca- est de hereditati
pula Cof. bus, quare ex te-
idque re- stō, & ab inte-
ctius, ut stato deferun-
ex Pand. tur iure civili
Flor. atte- & partim iure
stat. Ant. pratorio: verū
Augu. li. quia prator in
3. emend. terdum emendauit, interdum confirmauit
c. 8. ius civile in successione testati & intestati,
dando bonorum possessionem, ideo subdit
d. bonorum possessionibus.

¶ Vs. **¶** Totus iste titulus diuiditur in qua-
tuor partes. Primo ponit causas, propter
quas fuit introducta bonorum possessio de
iure pratorio. Secundò ponit quas bonorum
possessiones prator facit, Tertiò Imperator
quasdam corrigit & emendat. Quarto, quan-
tum tempus & quale statutum sit ad agno-
scendam bonorum possessionem. Secunda
ibi, Sunt autem bonorum. Tertia ibi, Sed eas
quidem. Quarta ibi, Cum igitur plures

SYL. **¶** Ius bonorum. **CASV** non videbatur fi-
gulari posse in tit. tradente principia bonor.
pos. Attamen in exemplo posito in princ. dū
dī, quod emendandi gratia fuit introductum
ius bon. pos. ratio dubitandi erat, quia posthu-
mus alienus tanquam non ens non videretur
adhuc esse talis, ut in eo cadere possit instō,
sed contrarium decidit prator ex eo quia cō-
ceptus quo ad commodum habetur pro iam
nato l. qui in utero. ff. de statu homin. si tamē
vis subtilius inuestigare intelligentiam hu-
ius tex. prater mentē doc. vide Fort. in l. Gal-
lus, §. i. in 6 & 8, col. ff. de libe. & posth. Not.

summarium. Item quid sit emendare. Item, quod
de iure antiquo posthumus alienus non pote-
rat his institui. Item ex fine quod nostra interest
admitti ex pluribus capitibus ad successionē.
b **¶** Ius bonorum possessionis. id est bonorum

possessionis **b** introductum
est a Pratore emendan-
di **c**. veteris iuris grā.
Nec solum in intestato-
rum hereditatibus ve-
tius eo modo Præ-
tor emendauit, **d** sicut
supra dictum est, sed in
eorum quoque, qui te-
stamento facto decesse-
rint. Nam si alienus **e**
posthumus hæres fue-
rit institutus, quamuis
hereditatem iure civili
adire non poterat, **f** cum
institutio non valebat,
honorario **g** tamen iu-
re bonorum possessor **h**
efficiebatur, videlicet
cum a Pratore ad iuua-

possessio, quare
est ius psequē-
di retinendiq;
patrimonij, quod
cuiusque, cum
is moritur, fue-
rit, ut ff. eodē,
l. 3. §. bonorum.
c **¶** Emendan-
di, id est sup-
plendi: quia
minus plene
dixerat ius ci-
uile non cogno-
scens emanci-
patos, ut supra
de hered. quare
ab intestato. §.
emancipati fio
ff. ad legem
Rho. de iactu,
l. ultim. §. i. &
fin. Vel dic e-
mendandi p-
prie, ut i agna-
tis fœminis,
ubi ius prato-
riū contra ius
civile induxit,
ut supra legiti-
agnat. success.
§. sed quia. &

Bonorum
possessio
quid est.

in posthumus, ut infra versic. proxim.

¶ Dic, quod alter resoluit Fortu. in l. Gallus. in
prin. in 10. col. ff. de lib. & posthu. ut, si emen-
detur in vniuerso. l. 12. tab. tanquam quare p-
termisisset, non quare contrarium disposuisset.
* Et ad hanc glo. circa verbum, emendare, vi-
de Decium in l. edila. col. §. in fi. C. de eden.]
d **¶** Emendauit, expone, ut sup.

e **¶** Alienus posthumus quis sit, dic ut supra
de leg. §. posthumus.

f **¶** Non poterat, sup. de leg. §. posthumus, cō-
tra Sol. ut ibi.

g **¶** Honorario. ff. eod. non est, §. vbiunque
contra. Sed hic specialiter ex illa regula exci-
pitur per ipsum pratorem, & quo ad hoc de-
rogatur illi regulæ generali, quia non est du-
bium, quin generi per speciem derogetur, ut
ff. de poen. l. sanctio.

¶ Communis sol. doct. est, quod regula illa
loquitur, quando in odium ipsius aliquis p-
hibetur succedere, non ex rigore iuris ciui-
lis, ut in posthumus. Tamen sol. gloss. ibi sem-
per plus placuit, quod ius civile non resiste-
bat institutioni posthumus alieni, quamuis
non assisteret: & ita, dum essem scholaris, di-
sputando defendebam.]

h **¶** Bonorum possessor, secundum tabu.

Ghi per
specie de-
rogatur.

a ¶ Sed & is. f. posthumus alienus.

b ¶ Constitutione. f. græca, vt supra de leg. §. Posthumus.

c ¶ Non incognitus. sed cognitus. Nam constitutiones sunt de iure ciuili, vt ff. de iustitia & iure ius

autem ciuile.

d ¶ Neque emendandi, vt supra eo. i. respon. Et dic e-

¶ alias iure.

e ¶ Neque impugnandi, vt sup. prox. resp. Et dic. i. corrigendi.

f ¶ Veteris iuris. f. ciuilis.

g ¶ Bonorum possessionem. Nota tres vias prætoris.

h ¶ Remota. Quare ergo fecit prætor? Respon. vt successoribus vias ampliat, vt infra eod. §. quos sic. & ff. de le. 2. cum filius, §. varijs. Aret. cōtra. ff. na. cau. stab. l. idē alias incip. & ita §. sed an sit, & §. sed sigratis.

AD DITIO.

Dic, quod immo cōcordat: quia ibi & si si necessariū, vti le tñ fuit prætorem se intro mittere: quia qui recipit, oīno tenetur, vt ibi: quod non

semper erat de iure ciuili, secūdū Ang. hic.

¶ Quos autem. **CASVS** sic figurari potest.

Visum est, sup. in §. prætorum. edicta. de iur. nat. gen. & ciui. q. prætorum edicta sunt portio iuris ciuilis vnde videbatur dicendum q. pariter illi efficerentur hæredes ipso iure, qui ab edicto prætoris vocabantur, sicut ij, qui vocabantur ab aliqua alia parte iuris ciuilis. arg. l. quæ de tota. ff. de rei vendi. Contrarium dñ, assignatur autem cōis ratio, quia prætores non habent ius condendi. l. per prius, sed Per posterius. i. sequente receptione, vel comprobatione iuris ciuilis, proponebant enim prætores edicta durante suo magistratu, quæ si

postea recipiebantur, efficiebantur portio iuris ciuilis, ita communiter tenet doc. in rub. C. qui admi. vel dic quod ipsa simplici vocatione non efficiuntur hæredes, sed statim q. est eis data bon. possess. sunt in omnibus loco

vocat Prætor adhæreditatem, i hæredes qui dem ipso iure non fiūt: nam Prætor hæredem facere non potest: per legem enim tantum, vel similem iuris constitutionem hæredes fiunt, veluti per senatusconsultū, & constitutiones principales) sed cum eis Prætor dat bonorum possessionem, loco hæredum constituuntur, l. & vocantur bonorum possessores.

¶ **Prætor ampliat successionis materiam vltterius, quam fit per l. 12. tabularum, hoc dicit Aretinus.**

¶ Adhuc autem & alios comp's m gradus Prætor fecit in bonorum possessionibus dandis, dū id agebat, ne quis n sine successore moreretur. Nam o angustissimis finibus constitutū

tronus, de cond. & dem. l. j. §. bonorū ad Trebel. quod procedit etiam si mā. odiosa pœna l. i. §. sit, Alciat. l. hæreditatis. 2. de verb. sig.]

ADDIT Idē in succedēribus ex cōstōne alicuius baronis vel marchionis: q. cēset cēlius prætoriū. Et no. q. nō hnt nisi actiones vtilis nec ciuiles efficiuntur prætoriz. sñ Angel.

¶ Adhuc autem. **CASVS** non figuratur quia procedit enumerando. bon. pos. a præto re introductas, quas no.]

m ¶ Complures, quā lex 12. tabularum, vel quam dixerat.

n ¶ Ne quis, sic, ff. de interro. actio. & quia.

o ¶ Nam angustissimis, nam sui hæredes &

hæredū, prout intelligit hūc text. Fortu. in l. iurifgen. §. p. ror. ait. col. 4. ff. de pact. vbi videndum est pro declaratio ne huius text. ¶ Rōnem quia loquitur affe. Alc. satis subtiliter lib. 3. Pa. * Aliam tamē rer. c. 3. huius rei ratio nem tradit Alcia. li. 3. Parer. c. 3. quæ verior videtur.

i ¶ Ad hæreditatem. i. ad successionem: vt emancipatos ab intestato, et cognatos.

K ¶ Per senatusconsulta.

Ter. & Orph. l. ¶ Constituuntur, vt C. d. suis & legit. hered. l. fin.

** Non ergo proprie hæredes sunt. Atrñ cū non solum quo ad nomē, sed etiam quo ad effectū pro hrdib. habeantur, q. libet dispositio de hñ de verba faciēs bonorū quoq. possessore cōplectetur. l. in condit. §. si pa

SYL.

SYL.

& agnati tantum succedebant de iure civili ius integrum habentes, quia non sunt emancipati, de alijs enim non dicitur. ut supra de hær. quæ ab intesta. §. 1. & de leg. agna. suc. in princip.

a ¶ Sunt autē. præteritis liberis, siue emancipatis, siue nō ut C. de lib. præte. maximam. circa princip. Accur.

ADDITIO. Non tamen datur exhæredatis. Item nec institutis, nisi commissio edito per præteritos, ut l. nō putavit. in princ. & §. si. ff. de cōtra tab. licet adhuc dictus præteritus non petat, nec ampli⁹ petere possit Contra tabulas, secundum. Ang.

b ¶ Contra tabulas. Sed quare datur suis Cōtra tabulas, cum ipso iure nullum sit testamentum. ut sup. de exhær. lib. in princ. Resp. duas habet vias, vnam de iure civili. per quā potest dicere nullum. aliam de iure prætorio per quam non dicit nullum sed annullandum, cum nec fieri, nec delinere possit hères de iure prætorio, ut C. de li. præte. l. si. & sup. eod. §. quos autem.

¶ Adde pro intelligentia huius oppin. quod quamvis articulus sit ualde disputabilis, tamen communis doct. resolu. est, quod testamentum, in quo filius in potestate est præteritus, sit ipso iure nullum in l. posthumus. C. de bon. poss. contra tab. Datur tamen contra tab. diuersimode ad rumpendum. Nam si præteritus sit emancipatus, tunc datur proculdubio ad rumpendum testamentum ualeat iure civili, si præteritus sit filius in potestate, tunc licet sit nullum, tamen datur ad rumpendum prout de facto processit, & ad declarandum nullum. Non enim erat necessaria filijs in potestate talis bon. possessio, sed occasione emancipatorum ipsius etiam concessa fuit sub una determinatione. §. eadem, sup.

de hære. quæ ab intesta. & ita resoluit pluribus verbis Deci. in d. l. posthumus. in 3. dub. in 1. col. & ita tene.]

¶ Item quare Contra tabulas dicitur ex testamento, cum magis contra testamentum dici deberet, cum rumpit testamentum, ut C. de colla. ut liberis? Resp. ideo sic dicitur, quia testamento, sine testamento competere non potest. Item

quare hanc præmissam, cum Secundum tab. dignior sit? Resp. quia donec ista competat illa dari non potest, ut ff. de contrab. l. illud. §. si. & de secun. tabul. l. 1. §. æquissimum. i. respond. alias est. l. 2.

Secunda, quam omnibus iure scriptis hæredibus Prætor pollicetur, ideoque vocatur Secundum tabulas. c Et cum de testatis prius locutus est, ad intestatos transitum fecit. d Et primo loco e suis hæredibus, & iis, qui ex edicto Prætoris inter suos hæredes connumerantur, f dat bonorum possessionem, quæ uocatur Vnde liberis g

ta. te. nullæ ext. l. 1. Item hoc quando testamentum factum est in scriptis, alias secundum nuncupationem, ut C. de secun. tab. l. 2.

d ¶ Fecit. sic. ff. si tab. te nullæ ext. l. 1.

e ¶ Primo loco. f. Inter eas, quæ ab intestato deferuntur. Et nō. hunc ordinem, qui sequitur in edicto fuisse. licet non in obseruando, ut inf. sequitur.

f ¶ Connumerantur. ut sup. de hære. quæ ab intest. §. emancipati.

g ¶ Vnde liberi. Quid erit contra filio emancipato mortuo? Resp. pater habet bonorum possessionem. Vnde parentes, uel Vnde liberi ad bona utiliter, cum æqua rōne nocent præm ad hæreditarem filij, ut ff. de inof. te. nam et si & ff. l. i. emancipati. unde li. scripto. Vel dic Vnde legitimi cum semper contracta fiducia eum emancipet, ut sup. de leg. agna. suc. §. si.

¶ Cōis conclusio duc. citramon. est cōtra gl. hic. Tenet n. q. datur utilis Vñ liberi, uel Vñ parentes, ultramon. tenent contrarium, quæ opi. disputando sustineri p̄t, ut per Lud. Goz. in l. qui se p̄ris. col. 36. C. vñ lib. post alios, in quo aduerte, quia maxima est utilitas. Nā si p̄r uenit per Vñ liberi, poterit uenire ex triplici cap. & sic hēt tres annos utiles ad succedendum filio. f. per Vñ liberi, per Vnde agnati, & per Vnde cognati. l. 1. §. sed uidendum, ff. de suc. edict. alias haberet tantum duos.]

¶ Item nunquid filio in bonis matris datur hæc bonorum possessio? Respond. non, ut C. de suis & legi. hær. l. fina. Item nunquid in alijs yterioribus ex linea descendentibus

¶ Respondeo. S Y L.

go bon. poss. cōtra tab. non est dignior, respectu aliarū, quia datur, secundū uoluntatem testantis, dñ dignior prout declarat Deci. in rub. C. de cōtra tab. in fi.]

¶ Item nūquid hæc parenti datur cōtra tab. filij emancipati? Resp. sic ad instar patroni, ut ff. si a pa. quis fu. manu. l. 1. & arg. ff. de bon. dam. l. si. sic. ff. si tab. test. nul. ext. l. 1.

c ¶ Secundum tabulas. sic. ff. si

¶ alias tabulas testamenti, ¶ alias testamentis, ¶ alias cōtra

Libri præteriti habent duo remedia ad impugnandum testm.

S Y L.

Bonorum possessio contra tabulas & secundum tabulas cōpetere

S Y L.

libus supradicta feruantur, scilicet ultra filios? Respond. sic, cum omnes inferiores dicantur liberi, ut ff. de verbo. significatio. l. liberorum.

a. Secundo legitimis. i. agnatis, & eis, qui eorum loco sunt, ut sup. de legi. agna. suc. §. 1. & §. hoc et ff. unde leg. l. 2. §. hæc autem. 2. & l. 3.

b. Tertio, personis quas extraneo manumissori. id est ei, qui emebat filium a patre. & postea eum manumittebat. Nam sic fiebat olim emancipatio, ut sup. quibus modis ius patriæ potest. solui. §. præterea. Vel melius, ut inf. eod. §. quæ autem.

* Placet Fab. & Ange. alias fortiorve.

SYL. * Pro uera declaratione vide Annot. nostras, sup. tit. de leg. par. tut. & titu. seq. & quæ docuimus ex Caio. sup. in d. ciat. lib. 1. §. præterea. Parer. c. 3. e. Quæto cognatis. Qui ius possessionis re ciuili non tanquam ex familia cui datur.

i. respon. & supra de leg. agn. succ. l. resp.

d. Quinto tantam ex familia. quæ dabatur patrono, liberto moriente intestato. sequens dabatur eidem, liberto moriente cum testamento, secundum quosdam. Vel dic, quod hæc familia. i. agnatis transuersalibus patroni datur usque ad quintum gradum, ut ff. de verb. signi. pronuntiatio, §. familia & inf. eo. §. cunque. & sup. de succ. lib. §. multis. sequens patrono, & descendentes, & ascendentes usque ad quintum gradum. prima enim non ualet, cum hic tractetur tantum de ijs, quæ ab intestato deferuntur.

* Idem Io. Fab. Ange. & la.

SYL.

* Vide Alciat. lib. 1. Parer. c. 12. qui hunc locum intelligit in iure gentilitatis, quod uero sequitur de cognatis manumissoris, in iu-

re stirpis, cuius meminit Cicer. libro primo de Orato.]

e. Sexto patrono. Quare primo agnati patroni uocantur, quam ipsi patroni? Respond.

† Hic ordinem edicti seruat, non qualiter

† Idem Ange.

succedi de fa- debeat, & hic error in alijs casibus inuenitur.

f. Septimo. Deficiente parentela, etiam fisco excluso, ut C. unde uir uxor. l. 1.

* Idem vide tur Alcia. loco sup. citato.

SYL.

† Sed eas. CA. SVS non figuratur nisi literaliter in l. corrigente. quæ habet in se rationem correctionis, ibi, cum enim. No. summa. Item, quod superuacua sunt eradicanda. Item, quod sublato fundamēto tollitur ædificatum.

g. Sed eas. scilicet supradictas decem bonorum possessiones.

h. Incuriosum. id est sine cura.

i. Constitutionibus. quæ remanserunt in græco. Accuriosius.

† De quibus, vide Alci. lib. 6.

nihil incuriosum h. prætermisum est, sed nostris constitutionibus omnia corrigentes, contra tabulas quidem, & secundum tabulas, bonorum possessiones admissimus, utpote necessarias & constitutas, necnō ab intestato Vñ liberi, & Vñ legitimi, bonorum possessiones.

† Bonorum possessio unde decem personæ; est hodie sublata, & in eius locum bonorum possessio, unde cognati, est collata. Ang.

† Quæ autem in Prætoris edicto, quinto loco 1. posita fuerat, id est, unde decem personæ, eam pio proposito, & compendioso sermone superuacua ostēdimus. Cū. n. præfata bonorum possessio decem personas præponebat extraneo manumissori.

Parer. cap. 14. prope fin.

k. Necessarias. id est utiles. sic. ff. de offic. præf. præf. l. 1. in prin.

ADDITIONE Dic, immo aliquæ sunt necessariæ, ut inf. eo. §. h. & c. Ang.

l. Quæ autem. Quinto loco. Scilicet connumeratis bonorum possessionibus ex testamento & ab intestato.

m. Manumissori. Expone ut supra, §. sunt uerfic. 3. Vel dic quod extraneus manumissor est ipse pater, quando non contracta fiducia emancipat. Sed si quæras quare sibi ipsi præfertur? Respo. sane intelligas, ut pater auium emancipantem nepotem præcedat, uel si ipse pater

Digniores alio loco sedere debent: (i) & est altior, qui proximior domo est.

* Vide Cassan. in Catal. glo. mun. in prima

part. q. 11. & 12. & Gramma. decis. 164. nu. 10.

† alias vero posteriori, in C. de tyro. l. si. lib. 12. & ff.

de aqua plu. ar. l. 1. §. pen. & C. de of. rec. pro. l. potiores. Accurfi.

ADDITIO.

(i) Et ad hoc implorari potest officium iudicis, non autem agi actione iniuriarum secundum Io. Fab. hic.

a **Decima.** Bene dico sexto poni, & hoc dico sublata decima Accurfi.

b **Enumeratas.** sup. eod. §. cumque.

c **Septima.** Introduxerunt. ut ff. vt ex legi.

& senatuscon. l. 1. r. respond.

Bonorum possessio septima extraordinaria, ut competat, duo esse necessaria, ut hanc bono. pos. competat. f. ut lege caueatur, ut bonorum possessio detur, & q. de iure civili non possit succedere, alias comperit Vnde legitimi, ut ff. unde leg. l. 3. & ff. vt ex legi. & se. con. l. 1. §. fi.

S Y L. Dic in secundum Ias. in l. certum. C. vnde leg. quatuor necessaria, primo, quod deferatur ex ll. nouis, & senatusconsultis, secundo, q. tales sint, ll. civiles, & non pratoriae, tertio q. per illas ll. nouas deferatur bo. pos. expresse & specialiter, non autem in indiuiduo nec nominatim, quarto, quod non sit uocatus per l. 12. tabu. ad hereditatem, quae colliguntur ex dictis omnium doct.

Bonorum possessio septima qn habet locum. e **Lege.** Ponunt quidam exemplum ex testamento, ut C. de inoffi. testa. l. 3. §. sed cum eam. ex eo quod filius natus in puerperio institutus praesumitur. Ab intestato ponunt exemplum in agnatis feminis, & in quibusdam cognatis. qui efficiuntur agnatis similes, ut supra de legi. agna. succes. §. hoc etiam.

† Placet Alexan. in l. fin. C. vñ leg. in 4. col. Vtrumque reprobatur, quia nulla lex expresse dat supradictis bonorum possessionem, sed eos succedere dicit, ergo non datur hanc septima, sed Vnde legitimi ut ff. vnde leg. l. 3. Pone ergo exemplum ex testamento in posthumum alieno instituto, ut supra eodem, §. j. Item tam ex testamento quam ab intestato

pone exemplum in eo, qui decessit apud hostes, in cuius bonis datur bono pos. l. noua Cornelia, ut ff. de bono. possessio. l. tertia, §. sed & eius.

† Hanc exempla reprobantur per docto. ma-

xime per Ale. in l. certum. C.

quam optima ratione Pratores introduxerunt. c Nouissime enim permittitur edicto ijs etiam bonorum possessio, quibus ut detur, d lege, e vel senatusconsulto, f vel constitutione g comprehensum est, quam neque bonorum possessionibus, quae ab intestato veniunt, neque ijs, quae ex testamento sunt, Praetor stabili iure connumeravit, sed quasi vltimum & extraordinarium h auxilium

in l. certum. C. vnde leg. vbi Iaso. ponit alia exempla, quae etiam iudicio meo difficile saluari possunt tamen non est materia pro iuuenibus.] f **Senatusconsulto.** Orphi. & Tertu. vt ff. unde legi. l. 2. in princ. & §. fin. nam eis datur bon. posse. ibi, & non succedebant de iure civili, ut sup. ad Tertul. in princip. debet ergo dari hanc, ut ff. vnde leg. lege tertia.

g **Constitutione.** Ponunt exemplum supra de leg. agna. succes. §. hoc etiam. Item. C. de eman. lib. l. fina. Sed hoc reprobatur cum lege non caueatur eis dari bo. pos. vnde habent. Vnde legitimi, ut ff. unde leg. l. 3. Potest tamen dici, quod tibi subaudiatur, maxime. Vel melius dic, si aliqua noua constitutio fieret de nouo, quae daret bonorum pos. ex ea daretur hanc septima.

h **Extraordinarium.** Nota duobus modis fieri bonorum possessionem extraordinariam, quia uaga, ut hic. Item, quia non tribuit ius vt Carboniana, & si uenter mittatur in possessionem, & alia quae datur gratia agnoscendae litis, quae datur sine causae cognitione, ut ff. de Car. edic. l. 3. §. causae. & de uentre in pos. mit. l. vbiunque, §. interdum. & ff. de inof. testament. Papinianus. §. 1. & aliae cum causae cognitione, (i) vt ff. de bn. pos. l. 3. §. si causa. & quis ordo in bonorum pos. ser. l. 2. §. dies. & §. in bonorum.

ADDITIO. (i) Hodie autem sine petitione, & sine causae cognitione, & datione, coram iudice agnoscuntur, arg. l. penul. & h. & quod ibi no. per glo. & docto. C. qui admit. ad bon. pos. & c. Ang.

† Cum igitur. **C A S V S.** in regula generali non ponitur, quae habet suam rationem ibi, ne actiones &c. Ideo autem ius accrescendi introductum est in bon. pos. quia indu-

Carboniana possessio ius non tribuit,

inductum est in bon. pos. quia indu-

S Y L

† alias permittitur,

inductum est in hereditatibus ab intestato. poterat tamen pro ratione dubitandi allegari, quod aditio hereditatis durat perpetuo, idest 30. annis. unde eadem ratione uidebatur durare ius agnoscendi bono. poss. Tamen

restrictum est causa praedicta quia etiam qd haberet ius de liberandi his tamen potest statui tempus a iudice ad instantiam creditorum ad deliberandum, non minus c. dierum & regulariter anni, uel trium mensium, secundum alios, id quod necesse erat facere iudicem in herede, in bono. poss. taxatum est edicto. Not. qd non debet pra iudicari creditoribus differendo solutionem, & alia ut per doct. hic.]

a Plures. Quia decem, quarum sex remanserunt ordinariae, ut supra eodem, §. aliam. usque ad §. septima.

b Disposuisset. Alio modo in edicto, quod de facto competit, ut diximus sup. e. ti. §. sunt at. ver. 6.

c Differrentur. Sic. ff. de successio. edi. l. 1. r. resp.

d Naturalibus, & emancipatis, & emancipantibus, ut ff. de succ. edic. l. 1. §. fi.

e Anni. In honorem sanguinis, immo non videntur coarctandi, cum uelut ad propria bona ueniant, ut ff. eo. l. 1. §. largius. & de lib. & posth. l. in suis.

f Accrescit. i. Partes enim non petentium accrescunt petentibus, ut C. quando non pe. par. pe. accres. l. 1.

g Ex successorio edicto. Hoc intellige in cognatis, sed inter agnatos successorium edictum locum non habebat, sed hodie utrumque locum habet, ut sup. de legiti. agnato. success. §. placebat,

(prout res exegit) accommodauit scilicet ijs qui ex legibus senatusconsultis, constitutionibusve principum, ex nouo iure, uel ex testamento, uel ab intestato ueniunt:

Liberi & parentes habent annum ad petendam bonorum possessionem, alij agnati habent centum dies, & portio deficiens accrescit pari in gradu, uel ad alium deuoluitur per successorium edictum.

Cum igitur plures a species successionum Praetor introduxisset, easque per ordinem disposuisset, b & in unaquaque specie successionis saepe plures extent dispari gradu personae, ne actiones creditorum differrentur, c

h Pollicetur. Scilicet praetor.

i Non esset. Exclusus tamen tamquam filius admitti potest ut agnatus, & exclusus ut agnatus. Admittitur ut cognatus, ut sibi succedere uideatur, ut ff. de success. edic. l. 1. §. sed

sed haberent quos conuenirent, & ne facile in possessionem bonorum defuncti mitterentur, & eo modo sibi consulerent, ideo petendae bonorum possessioni certum tempus praefiniuit. Liberis itaque & parentibus, tam naturalibus, d quam adoptiuis in petenda bonorum possessione anni e spatium, ceteris autem agnatis, uel cognatis, centum dierum dedit. Et si intra hoc tempus aliquis bonorum possessionem non petierit, eiusdem gradus personis accrescit, f vel si nullus sit deinceps ceteris bonorum possessionem perinde ex successorio edicto g pollicetur, h ac si is, qui praecedebat, ex eo numero non esset. i

dicendum quod sic, ex deductis per Tiraque. de retract. lignag. §. primo. gl. decima, nu. 57. §. 8. & 59.]

Si quis itaque. **CASVS** ita potest figurari.

Querebatur, an tempus secundo in gradu inciperet currere statim primo repudiante, an uero expectandum sit tempus, quo terminus primo constitutus a l. finiret. & uidebatur expectandum finem termini primi, quia in prauiudicium sequentis non uir posse primum renunciare dilationi & reperi dato ad agnoscendum. iux. ea, quae ponit Bart. in l. si arrogator. col. 7. ff. de adop. Contrarium dicitur, eo quia cessat causa dilationis, quae erat ipsi constitutum primo, id eo repudiante statim admit-

uidendum.

ADDITIO.

Tu dic, qd simplex repudiatio, relata ad hereditatem, concernit omne ius & omnes uias succedendi, quando habet substitutum, secus si id ius adueniendi, quia ad illud tantum refertur, quod exprimitur, nisi esset adiecta causa generalis, puta quia hereditas est damnosa, uel similis, uan ex tali ratione repudiatio ad utrumque refertur, secundum Ang. Are. hic.

** Sed nunquid audiendi sit remotiones si non expectato tempore praefinito a Praetore. de quo. sup. hoc §. petant proximioribus statui certum aliquod tempus arbitrio iudicis ad petendum seu agnoscendum bono. poss. Et uidetur

† Not. qd iust. supra dixit bono. poss. cum significat ret ius succedendi, hic uero conuerso ordine uerborum dicit po. bo. significat nudum factum solaque naturalē detentionē.

SYL

admittitur sequens, quia frustra expectatur tempus cuius euentus nihil operatur. l. aliquando. in fi. ad Velleian. not. regulam tex. nostri.

a Repudiauerit. intra suum tempus.

b Admittuntur, ut C. cod. l. fina.

¶ In petenda.

C A S V S.

in regulis generalibus in materia bon. poss. non figuratur quarum ratio est, quia licet alias tempus sit continuum regulariter. l. i. ff. de diuer. & temp. præscri. tamen quia sicut non admittitur ad adeundum, qui nescit sibi datam hereditatem, & ex quo capite, ita nec admittitur ad petendum bono. poss. cum ergo agere non possit, non debet posse ei currere præscriptio. l. i. C. de anno. excep. quod autem sine solennitate hodie bon. poss. agnosci possit, hoc a principibus

introducitur. solum in memoriam decreti, quod olim interponebatur, est introductum ut fiat coram iudice, & sic quasi æquiparata est adi. i. quæ quoquo modo fiat, ualer. l. pro hærede ff. de acq. hæ. No. summar.

c Dies utiles. In quibus tria concurrere oportet scilicet quod iudicis copia sit. Item actoris. Item rei, ut ff. de diuer. & temp. præscri. l. i. & ff. quis or. in bonor. poss. ser. l. i. in princ. & §. dies.

ADDITIO. Hoc uerum intellige de iure antiquo. Item in illis bon. poss. quæ tribuuntur ius, secus in alijs, ut est bo. poss. quæ datur gratia litis agnoscentiæ. Item Carboniana, & quæ uentris nomine, de quibus, an tribuantur ius in poss. & an hodie procedant, & in eis locum habeat iste tex. vide Io. Fab. hic. Hodie autem indistincte in omnibus bon. poss. dies dicuntur, utiles, etiam si iudex pro tribunali non sedeat & incipiunt currere a die scientiæ, & currunt quandiu non dubitat, an sibi

competat bono. poss. secundum Angelum.

d Principes. C. qui admit. ad bono. posses. l. penul. & fin.

e Pro petenda. Erat etiam alia edictalis, quæ ex edicto mortui prætoris competebat,

hanc non erat

neceffe peti, ut

ff. de bon. poss.

l. 3. §. sed si ne-

mo. Alia decre-

tales, quæ a præ-

tore uiuo de-

cernitur: (i) &

hoc olim solè-

niter hodie suf-

ficit quocunq.

modo dicat se

uolle agnosce-

re, quæ iudicia-

lis dici potest,

quia in iudicis

præsentia agno-

scitur, ut hic,

& Cod. qui ad-

mitti ad bon.

pos. l. pe. & fin.

Item nunquid

hodie bonorū

possessions lo-

cum habent?

Resp sic, nam

& eas propo-

nere quis po-

test, & contra

tab., necessaria

etiam est filio

emancipato &

præterito Item

Vnde uir &

uxor necessa-

ria uidetur, &

ut olim aliæ

non erant ne-

fiderantur. Sed bene anteriores principes d & huic causæ prouiderunt, ne quis pro petenda e bonorum possessione t curet, sed t quocunque modo admittentis eam t iudicium (intra statuta tamen tempora) ostenderit, t f plenum habeat earum beneficium.

¶ **De acquisitione per arrogationem.**

¶ **Olim omnia bona arrogati acquirebantur arrogatori, exceptis ijs, quæ per capitis diminutionem perduntur, hodie uero acquiritur solus ususfructus, ut par sit patri naturali. Arc.**

cessariæ, sic nec hodie, eis tamen uti possumus. Alij contra, cum nouus modus succedendi sit inuentus, ut in authen. de hæred. ab intest. pertotum.

* ¶ Tu dic secundum Alci. in l. delata. ff. de verb. sig. bon. possessiones edictales esse quas ordinarias uocamus, de quibus hoc tit. tractatur, quæ ius tribuunt, decretales autem extraordinarias, quæ sunt facti, nec Prætoris edicto deferuntur, sed causa cognita eius decreto dantur, ut Carboniana, & quæ litis agnoscentiæ gratia decernitur.]

ADDITIO Hodie tamen recessit ab aula, quia nec decreto, nec partis citatione opus est, ut d. l. fi. secundum Ang.

f ¶ Ostenderit. Coram quocunque iudice.

¶ **De acquisitione per arrogationem.**

¶ Quia bona, quæ nobis acquiruntur tit. ueritatis, aut acquiruntur per aditionem hæreditatis, aut per bon. poss. aut per arrogationem, aut per aditionem bonorum causa liber-

tatum

Bonorum possessio est duplex. Alias curat.

* Alias sed si quocunque modo admittendi eam, uoluntatem demonstrat, & iudicium intra & c. Alias indicium. t hoc est declarauerit.

SYL;

Continuatio,

SYL.

statum conseruandarum, §. fina. sup. per quas personas. no. acquir. ideo uiso. sup. de hered. & bon. poss. sequitur uidere de acquisitione per arrogationem. Porcus.

Diuisio.

St & alterius. ¶ Totus iste tit. diuiditur.

Ein tres partes. Primo, unde fuit introducta acquisitio per arrogationem. Secundo postea illud declarat tā de iure antiquo, quam moderno, & quid arrogatori acquiratur. Tertio, an arrogator teneatur ad debita arrogari. Secunda ibi, Ecce enim. Tertia ibi, Sed ex diuerso.

SYL.

C. A. S. V. S. in l. corrigente uel correctionem referente nō ponitur nisi literaliter, cuius ratio est, ne plus iuris habeat ciuili pater, quā naturalis, auth. itaque, C. comm. de suc. Not. q. dictum est in sumario.]

a ¶ Successio. ut ff. pro socio. l. actione, §. societas.

b ¶ Consensu. f. arrogantis & arrogati.

*** ¶** Alij interpretantur pro moribus & consuetudine, quę sententia & Theophilo, Græco interpreti, placuisse, uidetur.]

c ¶ Omnes res. Et etiam filij, ut sup. de adoptio. §. illud. No. ex hoc loco, quod appellatione rerum corporalium & incorporaliū, non continentur res debite q. est singulare.

d ¶ Antea. idest, iure ueteri.

e ¶ Per capitis diminutionem. scilicet minimam. nam dando se in arrogationem, minimam capitis diminutionem patitur ut sup. de cap. dimi. §. minima.

*** ¶** Adde, quod nec societas transit ad arrogatorem, sed ipse arrogatus permanet socius, ne alioquin inuitus quis socius fiat cui non uult l. actione. §. societas, ff. pro soc.]

f ¶ Operarum. Hoc intellige de operis, quę a libertis debentur, & non transeunt ad heredem extraneum, ut sunt obsequiales, quę in faciendo consistunt scilicet assurgere, & si familia, ut ff. de ope. libe. l. liberti. Item in familiaribus in certis, ut ff. de op. libe. operarum iudicio. Aliud si conduxerit ille arrogatus operas alicuius, nam istę arrogatis quaruntur.

g ¶ Ius agnationis. Ius succedendi, quod quis per agnationem consequitur, & hoc hodie est, ut inf. eo. §. mortuo.

¶ Hoc tamen secundū Ang. non est uerū, quia stante æquiparatione cognationis & agnationis, sublata agnatione remanet cognatio, & ideo agnatus retinet successionem p̄s naturalis. **¶** Item ius petendę bonorū possessio. uerit, si ante eam petitam ad arrogandum se dederit. Aliud si iam petijt, ut ff. unde li. l. si. & de contra tabu. l. 3. §. si emā

SYL.

tem i. nos eandem acquisitionem, quę per arrogationem fiebat, coarctauimus ad similitudinem naturalium parentum. Nihil enim aliud, nisi tantummodo ususfructus, tam naturalibus parentibus, quam adoptiuis, per filios familias acquiruntur in ijs rebus, quę extrinsecus i. filiis obueniunt, dominio eis integro seruato.

¶ Arrogator succedit arrogato, nisi sint certę personę, quę ipsum excludunt. Ange.

¶ Mortuo autem filio arrogato in adoptiua familia, etiam dominium rerum eius ad arrogatorem pertransit, nisi supersint alię personę, in quę ex constitutione nostra patrem in ijs, quę acqui-

cipatur. Accursius Floren.

ADDITION. Ius tamen adeundi de iure ciuili indistincte retinet, & forte etiam in inuitus adire cogi poterit ad instar naturalis.

h ¶ Constitutio C. de usufr. l. corruptione.

i ¶ Nunc autem. Aduersatur ei quod supra dixerat, quod omnes res acquirebantur arroganti.

k ¶ Naturalium parentum. Vbi in aduentitijs tantum ususfructus quaritur, ut C. de bonis quę lib. cum oportet.

l ¶ Quę extrinsecus i. in aduentitijs.

¶ Mortuo autem, **CASVS** nō ponitur in regula gñali, No. qñ succedat arrogator, & quę sint personę excludentes, dic ut in gl.]

m ¶ Alię personę, Vt descendentes ex filio arroga-

SYL.

Arrogato arrogato, ut C. communia de succes. l. fin. ubi quæ perfo est constitutio, de qua hic fit mentio. Item si na succ. hic arrogatus esset impubes decederet, admit dederent. terentur etiam, a lii ex stipulatione. ut ff. de adopt. l. non aliter, & l. his uerbis. & l. hæc au tem. & sup. de

adopt. §. cum autē. Sed quid in patre natu rali, a quo hic arrogatus erat emancipatus? Respon. Placē. eum præferri arrogati. (i) sed hodie fratres utrinque coniu cti uocantur cū arrogate, ut in auth. de hæred. ab intesta. §. cō sequens. coll. 9.

ADDITIONE

Quod verum intellige, ubi ar rogatus est sibi in secundo gra du, ut quia est arrogatus tan quam nepos, alias secus, se cundum Ang. hic.

a Non pos sunt. Ut in ad uentitijs, profe ctitia enim si bi non auferū tur.

SYL.

Sed ex diuer so. **CASVS.**

Quærebatur, an arrogator de debitis ante cōtractis tenea tur & uidetur, qd sic, quia cum bona omnia transeant in eum, debet teneri, ut fiscus. l. 3. C. ad l. lul. de vi. Item in eo, cui bona addicū tur gratia conseruandarum libertatum, quia uilibus tenetur l. 3. ff. de fideicom. lib. Ta men contrarium dicitur hic, non tamen q non possit conueniri, sed habet facultatem reluendi se, permittendo bona arrogati possi deri, prout dicitur etiam in fisco, l. 1. §. an bo na, ff. de iu. fil. & ibi Bar.]

b Conuenitur. de facto. nam non tenetur de iure, sed de ijs, quæ contraxit postquā fuit arrogatus, tenetur de peculio, ut ff. de pecu. in arrogatorem. (i) & si tunc non defendat pater, in bonis ipsius patris fit missio, ut ff. quibus ex causis in pos. eat. Fulcinius. §. si quis Accur.

ADDITIONE. (i) Quod uerum, si contra xit de peculio, alioquin si sibi hæreditas de lata fuerit, distinguitur, an iussu patris quæsi uerit, uel non, & an filius repudiet, & pater

adiuerit pro se, & e contra, sicut fit in natura li legitimo, ut l. fil. §. r. C. de bon. que lib. Ang.

De eo cui libertatis causa bona ad dicuntur.

De eo, cui libertatis causa bona addicuntur.

Si hæreditas illius, qui libertates reliquit, non adeatur, potest il le, cui libertas est reli cta, uel alius, petere sibi addici bona defuncti, & satisfacere credito ribus, & erit tanquam successor defuncti, & serui, quibus libertas directo uel per fideicō missum est relicta, erunt liberi, etiam si bo na forent a fisco occu pata. Ang.

A Ccessit nouus c casus successionis ex constitutione d diui Marci. Nam si ij, qui libertatem acceperūt e a domino in testō, f ex quo nō adit g hrditas, h

diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ac quisitionem causa libertatis conseruandæ. Secundo illud per rescriptum diui Marci pro bat. Tertio uerba dicti rescripti interpreta tur. Quarto illud supplet. Secunda ibi, Et ita diui. Tertia ibi, Hoc rescripto. Quarta ibi, Sed multas.

c **Nouus.** Et est hic quartus succedendi modus, ut supra, per quas personas nob. ac qui §. fi.

d **Ex constitutione diui Marci.** Cuius uer ba sunt inf. eo. §. si Virginio.

e **Accederunt destinatione.**

f **In testamento.** Idest priuilegium datur cuilibet petendi bona hac contemplatione, ut C. de testamen. manu. lege finali. Accur sius.

ADDITIONE. Et is præfertur, qui præue niet, ut ibi in dicta lege finali, paragra. san cimus.

g **Non additur.** f. ab hærede.

h **Hæreditas, quomodo ergo ualet, quod**

Supra uisum Continua est de acquisi tio.

tionē, quæ fit per arrogatio nem & sic titu. vniuersali, ve rum quia est, & alia quæ fit per additio nem bonorum libertatum cō seruandarum causa. §. fina. su pra per quas personas no. acqui. ideo sub dit de eo, cui li bertatis causa bona addicun tur. Christ.

* **Addicere SYL.**

quid proprie si gnificet, decla rat Bud. in an no. ad Pand. ti tu. de in diem addi. est enim hoc tit. addici idem fere, qd adiudicari, un de Prætoris uer ba erant, Do, dico, addico.

A Ccessitno Diuisio. uis ca sus &c. **Totus iste titulo**

in eo relictum est, ut C. de fideicom. l. eam quam. Resp. hic speciale est.

a ¶ Venire. i. vendi.

* ¶ Dic idem esse, & si bona ipsa iam venierint nam favore libertatum sustinenda-

rum, eiusmodi venditio rescinditur intra annum. d. l. ult. §. 1. de testamen. man.

b ¶ Idonee. fidei iussoribus, vel pignoris vel fide habita, ut ff. de fidei commil. libe. l. quarta. §. ad dici.

SYL. ¶ Et sic verborum cautio, q. sui natura importat nudam cautionem, ppter adiectum verbum, idonea, exigit fidei iussores, vel pignora, & ita cōmuniter interpretatur, patitur in plures exceptiones, de quibus late per lazo. in l. sancimus. C. de ver. sign.]

¶ alias vendari.

c ¶ Creditoribus. Vel omnibus, vel uni nomine omnium, (i) ut ff. de fideicom. lib. l. 4. §. creditoribus.

ADDITIO (i) No. casum ubi priuatus potest stipulari pro altero, contra l. stipulatio ista. §. alteri, ff. de verborum obligat.

& in §. alteri, infra de verborum obligatio. & est ratio favore libertatis, ut facilius possit dari expeditum, quo libertatem serui consequantur. Ang.

d ¶ Adita esset. Not. mirabile, quod ex hac pactione serui huiuslibet ut orcinis, ut hic, & ff. de fideicom. lib. l. quarta, §. secundo, qui ad Qui sint orcinis, & vnde dicantur, dictum est, supra de sing. re. per fideicom. rel. §. pen.

e ¶ Tui liberti fiant. subaudi, hoc tibi concedimus. sed operas neque orcinis, neque ab eo manumissis imponet, ut ff. de ope. lib. l. si quis hac l.

f ¶ Nam huic. Subaudi, concedimus.

erunt ac si hæreditas adita^d esset, ij autem, quos hæres manumittere rogatus est, a te libertatem consequentur, ita, ut si non alia conditione uelis tibi bona addici, quam ut ij etiam, qui directo libertatem acceperunt, tui^e liberti fiant. Nam huic^f etiam uoluntati tuæ, si ij, quorum de statu agitur, consentiant, § auctoritatem nostram[†] accommodamus. h Et ne huius rescriptionis nostræ emolumentum alia ratione irritum fiat, si fiscus bona agnoscere voluerit, & ij, qui rebus nostris attendunt, i sciant commodo pecuniario præferendam^k esse libertatis causam, & ita bona cogenda, l ut libertas ijs salua sit, qui eam adipisci poterunt, ac si hæreditas ex testamento adita^m esset.

** Non est opus aliquid subaudire, cū huc referantur verba illa sequentia, auctoritatē nostram accommodamus.]

g ¶ Consentiant. Alias in seuitute remanent, & quem nolunt habere patronum, habebunt dominum, C. de manu. testa. l. fin. §. 4.

ADDITIO. Vide quod no. in d. l. fin. quia quod dicitur hic, obtine vbi extraneus petit addici secus si sit aliquis de illis, cui sit relicta libertas, qm etiā potest petere dissentientibus alijs. Angel.

¶ alias accommodamus.

h ¶ Accommodamus, de fideicom. lib. l. quarta, §. 2. qui.

i ¶ Attendunt ut procuratores nostri.

k ¶ Præferendam. hoc est, quia competent libertates.

l ¶ Cogenda. i. accipienda per fiscum.

** Cogere. præ

præter alia, est corra de re, & in unum colligere. vtuntur peculiariter Iurisperiti, cum loquuntur de bonis in fiscum transferendis. l. diuus & l. in fraudem, §. eius. de iure fisci.]

m ¶ Adita esset. Oltm prius fiscus admittebatur bonis non aditis ab alio, & etiam aditis, dummodo essent bona soluendo, alias aditio ab alio facta ualebat, ut ff. de fideicom. l. 4. §. pen. hodie indistincte admittuntur ut C. de test. ma. l. si. §. pen.

Instit

Cc

a ¶ Hoc

a ¶ Hoc rescripto pro. Veneant i. vendantur.

b ¶ Eam. libertatem. Accur.

c ¶ Successor.

Nūquid ex testamento, uel

hæc ea- de rō mo- uit quoq. Resp. neutrum Inst. iupr. tit. 2. §. cū igitur. Successor anomalus

ab intestato e- rit iste hæres? dici potest. Dic- tū. 2. §. cū ergo hunc ano- malum succes- sorē esse, sicut illum, qui suc- cedit hæredi si implēti defun- cti uoluntatē, ut in authē. de hæz. & Falc. §. in omnib. col- lat. i. & iura se pulchrorū ha- bet ut bonorū possessor, ut ff. de fideicom. lib. 1. §. 3. is au- tem cui.

S YL.

* ¶ Hanc glo. multum com- mendat Bar. i eo. authen. §. & hoc ad fi. & de isto hærede a- nomalo uide Zasium in In- telle. sing. fol. j.

d ¶ Neminē. hæredem ab in- testato.

ADDITIO

Putat quia repu- diauit, uel lap- sus est termi- nus præfixus ad instantiam pa- rentis bona si- bi addici, sed si solum ad instā- tiam credito- rum fuisset præ- fixus, haberet pro hīde. Ang. e ¶ Si is qui Fieri. Et respō- deo sic, ut ff. de fideicom. lib. 1. §. 1. Accur.

f ¶ Sed cū. Di- uisione. i. casus

g ¶ Constō. C. de te. man. l. fi.

h ¶ Spēs. i. casus

¶ **Bonis addictis ces- sat venditio ipsorū. Ar.**

¶ Hoc rescripto sub- uentum est & liberta- tibus, & defunctis, ne bona eorum a credito- ribus possideantur, & ueneant. a Certe si fue- rint hac de causa bona addicta, cessat bono- rum uenditio. existit enim defuncti defensor & quidē idoneus qui de solido creditorib. cauet.

¶ **Addictio bonorum tunc demum habet lo- cum, cum defunctus re- liquit libertates ex te- stamento, uel ab inte- stato. Ang.**

¶ In primis hoc rescri- ptum toties locum ha- bet, quoties testamen- to libertates datæ sūt. Quid ergo si quis in- testatus decedens, codi- cillis libertates dede- rit, neque adita sit ab intestato hæreditas, an fauor constitutionis de- bebit locum habere? Certe si intestatus de- cesserit, & codicillis de- derit libertatem, com- petere eam b nemini dubium est. Tūc enim constitutioni locum ef- se uerba ostendunt, cū nemo successor c ab intestato existat. Ergo quandiu incertum erit, utrum existat, an non, cessabit constitutio, si

vero certum esse cœperit neminem d existere, tunc erit constitutionis locus.

¶ **Licet ille, qui repudiauerit hære- ditatem, possit in integrum restitui, & iterum adire, tamen addictio se- mel facta, & libertates non cessa- bunt.**

¶ Si is, qui in integrum restitui po- test, abstinuerit hæreditate, t an quamuis potest in integrum resti- tui, t potest admitti constitutio, & bonorum addictio fieri? e Quid er- go, si post additionem libertatum conseruandarum causa factam, in integrum sit restitutus? Vtique non erit dicendum reuocari libertates, quia semel competierunt. t

¶ **Si libertates datæ fuerint inter- viuos datur addictio bonorum, sed reuocatur in dubium, an datæ fue- rint in fraudem creditorum. Arc- tinus.**

¶ Hæc constitutio, libertatum tuen- darum causa introducta est. Er- go si libertates nullæ sunt datæ, ces- sat hæc constitutio. Quid ergo si uiuus dederit libertates, uel mortis causa, & ne de hoc quærat utrum in fraudem creditorum, an non fa- ctum sit, idcirco uelint sibi addici bona an audiendi sint? Et magis est ut audiri debeant, t & si deficient ver- ba constitutionis.

¶ **Supplet rescriptum diui Marci. Angelus.**

¶ Sed cum multas diuisiones f eiuf- modi constitutioni deesse perspexi- mus, lata est a nobis plenissima con- stitutio, g in qua multæ species h collatæ sunt, quibus ius huiusmodi successionis plenissimum est effe- ctum, quas ex t ipsius lectione con-

¶ in nōte nullis ue- terib. exē-plarib. de- est, an qle- ctio forte melior & probabi- liore sit. ita n. tollitur interroga- tio sequēs suspēsius sine respō- sione. t alias pos- sit. t Et sic tol- lige ex hoc tex. scdm Ang. q. cō- currentib. duob. re- medijs ex- traordina- rijs, poten- tius hī q. habuit ef- fectum. t No. locū esse legis dispositio- ni, iā et si uerba defi- ciant, dū- mō uige- at eius rō. t No. q. se- pe uerbū uenditio- nis pro- emptione & ecōtra, & aduerte q. fortius dico, q. li- cet simpli- citer dicit- ur vnū intel- ligitur de utroque, quia sunt correlati- ua, ut l. fi. C. de inci- vid. toll. & l. i. ff. d. acceptila. Ang. t alias q. t alias ip- sa.

De successione sublati. Rubr.

Continua
tio.

¶ Supra visum est de multiplici specie successionum, sed quia sunt quædam, quæ hodie sunt sublata, ut est illa, quæ fiebat per bonorum uenditionem, uel senatusconsultum Claudianum, ideo subdit de successione sublati. Christoph.

Diuisio.

E Rant ante. ¶ Totus ista diuiditur in duas partes. Primo tollit uenditiones & successiones, quæ ex eis fiebant. Secundo, quæ fiebant ex senatusconsulto Claudiano. Secunda ibi, Erat.

¶ alias erant aut præter dicta succe.

a ¶ Emptori. id est uenditio, ut sequitur, sic & ff. de actio. emp. ueteres. Accur.

ADDITIO. Quod facit, ut pœnale dispositum in uno, puta uendente habeat locum etiam in emente, cum sint correlatiua.

b ¶ Ambages. Nam proponebat creditor actionem, & si cadebat a syllaba, cadebat a causa, si uero non cadebat, bona debitoris ab sentis uel p sentis uendebat sua auctoritate, quod hodie non est, ut hic, & Cod. de formu. & impe. lege prima & secunda.

c ¶ Ordinaria id est solennia.

* ¶ Hoc est in quibus conceptio formularum obseruabatur. l. actio. ff. de negotijs gestis.

d ¶ Expirauerunt, id est recesserunt.

e ¶ Bona. Scilicet omnia, ut ff. quibus ex cau. in pos. eat. l. i. sed hodie pro mensura debiti declarati, ut in authen. de exhi. & intro.

stitutionis potest quis cognoscere.

¶ De successione sublati, quæ fiebant per bonorum uenditiones, & ex senatusconsulto Claudiano.

¶ Successio facta per uenditionem bonorum debitoris est hodie sublata. Aret.

E Rant ¶ ante prædictam successionem olim & alia per uniuersitatem successiones, qualis fuerat bonorum emptio, a quæ de bonis debitoris uendendis, per multas ambages b fuerat introducta, & tunc locum habebat, quando iudicia ordinaria c in usu fuerant, ¶ sed cum extraordinarijs iudicijs posteritas usa est, ideo cum ipsius ordinarijs iudicijs etiam bonorum uenditiones

re, §. si uero, collatio quinta.

ADDITIO. Dic hoc uerum. quando agitur personali, secus si agatur etiam hodie reali, uel hypothecaria, quia iura antiqua remanent incorrecta, & sic fit missio insolida

in pos. ut not. glo. in auth. ei qui. C. de bon. auctori iu. po. & in l. 3. C. de procura. f ¶ Libris. ut ff. quibus ex cau. in possessio ea. pro totum. & de bonis auct. iud. poss. per totum.

g ¶ Erat. Bacchara. i. capta. Vt enim uino quis capitur uel baccho, ita & amore. Item furore amoris nil uehementius inuenitur, ut in auth. quibus mo. natu. eff. legi. §. illud. coll. 6.

¶ Successio, quæ fiebat per senatusconsultum Claudianum, est hodie sublata. Ang. ¶ Erat & ex senatusconsulto Claudiano miserabilis per uniuersitatem acquisitio, cum libera mulier serui a morte bacchata, g ipsam libertatem per senatusconsultum amittebat, & cum libertate substantiam, h quod indignum nostris temporibus esse existimantes, & a nostra ciuitate deleri, & non inferi nostris Digestis concessimus.

seruo contra domini nunciationem, ut C. ad senatusconsultum Claudianum. l. i.

* ¶ Corn. Tacitus lib. 12. scribit Cl. Cæsarem retulisse ad patres de pœna foeminarum, quæ seruis coniungerentur, statutumque fuisse, ut ignaro domino ad id prolapsa, in seruitutem sui consensisse intelligeretur, & qui nati essent, pro libertis haberentur.]

in pos. ut not. glo. in auth. ei qui. C. de bon. auctori iu. po. & in l. 3. C. de procura.

f ¶ Libris. ut ff. quibus ex cau. in possessio ea. pro totum. & de bonis auct. iud. poss. per totum.

g ¶ Erat. Bacchara. i. capta. Vt enim uino quis capitur uel baccho, ita & amore. Item furore amoris nil uehementius inuenitur, ut in auth. quibus mo. natu. eff. legi. §. illud. coll. 6.

** Bacchari. n. veteres dici uoluerunt & quid quid uehementius commouetur. No. Marc.

ADDITIO Et maxime in iuuenibus, unde ver. Militat in teneris annis amor hospes amœnus.

Et in canicie rī diculosa uenus Facit. c. cum in iuuentute. extra de præsumptio.

h ¶ Substantiam. Si coniugebat se alieno

Ebrius & mulier luxuriosa & qui parantur.

De obligationibus

Continua
tio Ang.

Hic incipit tertia pars principalis diuisionis totius istius operis gratia commodioris diuisionis, & etiam materiarum. facit. l. Caius, §. 1. ff. de lega. 3. cum si. ibi no. quoniam hic tractatur de tertia parte, siue de tertia materia, in qua uersatur ius nostrum, quoniam uersatur circa

De obligationibus.

Continuat & diffinit obligationem. Angel. Arc.

tria aut circa personas, aut circa res, aut actiones & obligationes, ut supra de iur. na. gen. & ciui. §. fin. Usque huc tractauit de personis & rebus, ut dicit gl. rua. igitur aliam & tertiam partem faciemus de obligationibus & actionibus, & per consequens de tertia materia totius iuris ciuili. Arc.

Continua
tio Accu.

De obligationibus. Dictum est sup. de personis, lib. 1. de rebus in secundo & tertio usque huc. nunc de actionibus debet dicere, ut sup. de iur. natu. §. si. sed quia obligatio mater est actionis, ut ff. de proc. licet. §. ea obligatio. ideo pramittitur de his obligationibus, & ideo dicit hic, Nunc &c. Accur.

Aduerte quia hoc dictum est falsum. Si. n. esset mater, posita matre poneretur filia, quia sunt correlatiua, quod tamē est falsum, quia est dare obligationem sine actione. l. nisi l. si tutor 2. §. si. ff. de tut. & ra. distra. ubi statim, q. tutor incipit administrare, nascitur obligatio, & tamen actio non oritur nisi finita tutela. Nec obstat. §. licet, quia uerbum, parit, non stat proprie, sed prout stat in l. si bene collocata, ff. de usur. in cap. si perfodiens de hom. in c. dilecto de praben. * Limitanda itaque est gl. ut procedat in actione personali, non in reali. Item in actione natua, non in datua, quę datur a lege sine ulla obligatione, las. inf. de actio. in prin. in 3. col. ad fi.

Nunc transeamus. Totus iste tit. diuiditur in quatuor partes. Primo ponit diffinitionem obligationis. Secundo ponit unam diuisionem obligationum. Tertio ponit secundam diuisionem. Quarto illam diuisionem in aliam subdiuidit. Secunda ibi, Omnium autem. Tertia ibi, Sequens. Quar-
ibi, Prius est.

SYL.

CASVS ita figurari potest. Cum simus aggressi tractatum de obligationibus, prius est, ut cognoscatur id, de quo disputatur & eius diuisiones, ut ordinate in ipsa materia procedi possit, ad quod respondetur prout in tex. & casus est literalis. No. quid sit obligatio. Item, quod est ius. Item, quod ius vigore quis dicitur uictus. Item, quod astringit ex uirtute sibi a iure ciuili tributa. Item, quod obligationes aut ciuiles sunt, aut pratorię, & quę sint ciuiles. & quę pratorię. Item, quod sunt ex contractu uel quasi, delicto, uel quasi,

& illę, quę ex contractu sunt contrahuntur re, aut uerbis, aut literis, aut consensu.]

a. Obligatio. Videtur quod nulla obligatio diffiniatur. Nam ciuilis sola non habet effectum exigendi, ut patet in obligatione litera-

Nunc transeamus ad obligationes.

Obligatio^a est iuris^b vinculum, quo necessitate^c astringimur ali-

quis, C. de iuris & facti ignor. Item patet in obligatione ciuili & naturali simul nam si pactum fieret de nō petendo, tollitur naturalis & remanet ciuilis, ut ff. de solu. Stichum, aut Pamphilum, §. naturalis, & tamen non habet effectum istum, ut inf. de excep. §. pręterea. Item nec naturalis, quia nec per eam fit exactio, licet impediatur repetitio, † ut ff. de dona. l. hoc iure, §. pen. & ff. de condi. indeb. l. iudex. & l. Iulianus. Sed dic, quod simul utraque hic diffinitur. Item si bona est diffinitio, ergo conuertitur cū suo diffinito ubi-
cumque ergo est iuris uinculum, est obligatio, & e contra, ubi non est tale iuris uinculū, non est obligatio, ergo nec fideiussor adhiberi potest, ut ff. de uerb. obl. l. 1. & 2. in fi. quod est falsum, quia naturali obligationi accedit ut inf. de fideiuss. in prin. sed dicas quod hic est deceptio, nam si dicas non est obligatio scilicet ciuilis & naturalis, uera est, si dicas obligatio. l. nulla, etiam naturalis, falsa est, & sic uis est in dictione, obligatio. Vbicunque enim dico, q. uaturali obligatione quis tenetur, intelligo de iure gentium, quia conuenit solis hominibus & omnibus.

Adde, q. hęc opin. communis est, contra quam disputando tenet Fortu. in l. si unus, §. pactus, in 7. col. ff. de pact. ubi tenet, quod hic sola ciuilis diffiniatur.]

b. Iuris uinculum. i. ius uinciens, & sic est res incorporalis, ut sup. de rebus corpo. & incorpo. in fi. ut enim boues. funibus usualiter ligantur, sic homines uerbis ligantur & intellectualiter, ut ff. de uerb. sign. l. rei, §. 1. †

ADDITIO. Iuxta illud: Verbaligant homines, taurorum cornua funes. Cornu bos capitur, uocel ligatur homo.

c. Necessitate. Tunc enim uere debitor est cum necesse habet soluere, ut ff. de uerb. sign. l. debitor, & ita secundum hoc nulla obligatio, cui opponitur exceptio, diffinitur hic. l. noo uiderur cępisse de regu. iur. quod uerum est, si opponatur exceptio ideo, quia desijt esse uinculum naturale uel ciuile, nam quędā exceptiones proponuntur et, qñ utrunque uinculum adest, ut, ut Macedon. & Vsilleia. Rationem assignat Bar. in l. 1. in pen. col. ff. de condi. indeb.

Sunt, n. effectualis obligationis duę radices,

Obligatio, q. dā est ciuilis tñ q. dam natu-
ralis tñ, quędā ciuilis & naturalis si-
mul.

† Secus ē in ciuili, ga nō impedit repetitionem l. credito-
ri. C. d. pa. Diffinitio bona conuertit cū suo diffinito.

SYL.

† Fortasse uoluit allegare l. nominis, & re. §. 1. co. tit. uel l. obligatio, ff. de act. & ob.

SYL.

Obligatio effectualis hēt radicem naturalem, & ciuile,

ces, vna naturalis. s. quæ consensu nascitur, quæ inter omnes fieri potest, et inter seruos & hæc naturalis dicitur, ut ff. de pact. l. 1. §. adeo, hæc radix contrario consensu tollitur, ut ff. de sol. l. Stichum. §. naturalis, quia nil tamen na-

Obligatio civilis tollitur per acceptilationem, & sententiam.

turale, &c. ut ff. de re. iu. l. nihil tam naturalis uim non habet exigendi impedit in so-

luti repetitionem, ut ff. de fideiuf. §. fideiuf. Huic quique accedit civilis et radix, quæ illi naturali faciem dat, uel formam, uel uestem ut possit parere actionem. Et hæc civilis tollitur contrario civili actu, non naturali, ut per acceptilationem, ut inf. qui. mo. tol. obli. §. 1. alias §. item per acceptilationem. Item per sententiam remanente naturali. sed hoc non est ipso iure, sed per exceptionem, ut ff. de cond. indeb. l. Iulianus. sententia. n. est de iu. ciu. cum omnia iudicia sint de iu. ciu. ut diximus sup. de iu. na. §. ius autem in glo. ut sunt &c. per ff. de orig. iu. l. 2. §. hæc disputatio.

SYL. Hæc gl. communiter approbat, quicquid uoluerit gl. in l. 1. ff. de cond. indeb.

Obligatio civilis quibusdam personis non adheret. Et hæc civilis non adheret seruis, cum nil sint inspecto iu. ciu. ff. de reg. iu. l. seruitutem & l. q. attinet. Item filio contra patrem, uel contra non nascitur, ut ff. de condi. indeb. l. frater a fratre. §. quæsitum. cum inter eos non possit esse iudicium, ut ff. de iudi. l. lis, iu. ciu. impediens ratione patriæ potestatis, ut sup. de patria po. §. ius autem. Accur.

SYL. Adde, quæ uera ratio est, quia inspecto iure civili filius est eadem persona cum patre, & contrario, & ideo actio & passio in eod. subiecto non cadit, quæ talis unitas non est considerata secundum ius gentium. hoc autem uerum de iu. antiquo, exceptis castrensi uel quasi, & hodie aduentitijs, de quibus uidenda essent, quæ ponit Bar. in l. si quis pro eo. §. item si filius ff. de fideiuf.]

ADDITION. Hodie tamen in aduentitijs forte nascitur civilis obligatio, quæ durante priâ potestate contra eum non exerceatur. Ang. a. Rei. Vel etiam facti, quia uerbum rei generale est, ut ff. si certum petat. l. 1. in fin. & ff. de verb. sign. l. rei.

* Adde, quæ & uerbum, soluenda, positum in hoc tex. pertinet ad omnem satisfactionem, non ad eam tantum, quæ nummis fit. l. solutionis ff. de sol. & l. solutionis de uerb. sign.]

ADDITION. No. appellatione rei factum contineri, ex quo dixerunt aliqui, quæ si statuto caueatur, quæ pro quacunque re petita soluatür solidus pro libra, quæ habebit locum in facto petito, quæ uerum limitat hic Bal. quoniam tale factum petitorium erat æstimabile, ut librum scribi. domum ædificari, & fossam fodi. Si autem esset inæstimabile, ut facere uxorem consentire, tunc nihil esset soluendum, quia uerba statuti debent intelligi in casu possibili, hoc est, quo res æstimari possit, leg. non solum, ff. de

actio. & obligatio. §. l. si ideo, C. ad Sallaniam, Christo.

b. Secundum. Illud, secundum, potest referri ad totam definitionem, quali dicat, obligatio sic diffinitur secundum iura Roma-

tionem obligationum, quia aliquæ sunt civiles, aliquæ prætorias.

na. i. secundum leges, & sic civilis, & naturalis hic simul diffinitur.

Adde, quæ hæc expositio est bona, quia est ultima definitio perficiens definitionem quæ respicit causam formalem, & excludit illud iuris uinculum, quo quis astringitur alicuius soluendæ rei non secundum nostræ ciuitatis iura, quæ uerba important, ut uinculum obligationis, licet habeat naturalem causam, uelut primam materiam & præexistentem, tamen formaliter causatur secundum nostræ ciuitatis iura, ita ut civilis obligatio naturali iuncta tanquam causa formalis materialis. & mas femininæ, efficiat uinculum necessitate astringens secundum nostræ ciuitatis iura, unde tenetur seruus domino operari, & tamen non est hæc obligatio, sed uinculum iuris gentium, quæ ius civile recipit, nihil tamen ei adiungit aut tribuit formale.

Vel dic, quæ refertur tamen ad principium. s. iuris uin. & quæ dicit, quo astringimur. s. quicquid est civilis & naturalis quæque non, ut quoniam est naturalis sola, uel civilis sola. & secundum hoc quilibet diffinit hic, non est naturalis uel civilis sola. Vel dic, quæ ponitur remotiue hæc definitio, secundum quod dicitur illa obligatio est iuris uin. quæ est secundum ius, non contra ius, ff. de uerb. ob. generaliter & l. ueluti, & secundum hoc refertur ad primum. Vel dic, quæ refertur tamen ad illam dictionem, soluendæ. nam secundum ius sunt faciendæ solutiones, ut res æque bona soluatür, ut ff. si cert. pet. l. cum quid. & ff. commo. l. 3. §. si redditæ. Itæ congruo loco & tpe, ut ff. de sol. l. si soluturus. Itæ de euictione promitti, alias non uideatur soluere, ut ff. de uerb. obli. l. Iulianus, §. qui fundum. & ff. de cond. causa data, l. fina. & de euictione. l. 2.

** Adde, quæ & si res soluta potest auferri, ut quia alteri pignoratæ, uel sub condicione legata, non uideatur soluta. l. si rem. l. qui res de sol. l. non quæ, de lega. 1. Idem, si non ex titu. habuerim, quo mihi debebat, sed pretium præstiterim, quæ docet Alc. l. Labeo. & Sabinus de uerb. sign. Item per competentes actiones & iudices fiat solutio, aliter non ualeat sententia. nec solutio fieri debet, ut C. si a non compe. iud. l. si.

* Istâ ultimâ partem gl. dicit singularem l. in §. 1. col. pe. nu. 167. inf. de actio. & Soc. in rub. ff. solu. mat. col. 7. ad hoc, quæ sententia lata super inepto libello sit ipso iure nulla.] ** Intellige gl. quoniam ex facie libelli apparet, quæ nullo modo competit ius agendi, ut si dicat, peto a fundum, quia rex est in Fracia, Bar. Ale. in l. edi. C. de ede. uel si quis agendo rei uedicatione contra Titium, narret eum non possidere, Abb. c. cum dicitur 3. no. de emp. & v. secus at est, quoniam narrat quod

SYL.

SYL.

rapacausa in libello, sed exprimitur inepta actio, veluti si dicam mutuaui Titio cētum, ideo peto eum mihi condemnari actione ex locato, nam tunc communis opin. docto. est quod sustineatur talis libellus, uiresque habeat sententia.

super eo ferenda, Alexan. l. i. col. fin. ff. de eden. & ita distinguit uouissime Maranta in sua practica in 3. par. 6. par. nu. 67 68. & 69.

a **¶** Omnium Summa. i. prima, uel summa, i. breuis. sic sup. de iure perfo. in princ. est enim quandoque maior, ut inf. eo. §. fi.

****** Summa. i. praecipua potiorque, & quae nulla sit superior.

Diuisio-
nis dif-
nitio.

b **¶** Diuisio. Diuisio est innumerabilis materiae breuis cōpositio. & diuisio ad multa facit, ut diximus in praemio. §. pen.

SYL. **¶** Tu rectius dic, quod diuisio est alicuius totius uniuersalis aut integralis sufficiens & distincta partium assignatio.]

¶ Adde legendum hoc loco, deducitur pro diuiditur, ut in l. idem. ff. de rei uen. non autem deducitur, qui error & alibi irrepit, ut docet Bud. in Pand. in l. testium. de testi.

c **¶** Legibus. ut legis Aquiliae obligatio, ut inf. ad leg. Aquil. in princ. Item de pauperie per legem 12. tabularum, ut ff. si qua pau. se. d. l. prima. i. resp. Item furti nec manifesti, ut inf. de noxa. §. sunt autem. secus autem est de furto manifesto, quia illa obligatio est praetoria, ut inf. de perpe. & tēp. act. §. furti quoque.

d **¶** Iure civili comprobata, ut sunt obligationes iure gentium inuentae, ut sup. de iur. nat. §. ius autem. quae a iure civili sunt comprobata, ut ff. de iur. & in l. ius civile.

SYL. **¶** Vide For. in l. iurisdictionum in 1. not. in princ. ff. de pact.]

e **¶** Constituit. Ut obligatio de furto manifesto, ut inf. de perpe. & tēp. act. §. 1. Item ex rapina, & ubicunque praetor aliquam obligationem inducit, ut patet per multos titulos, ut ff. de iust. & iur. l. ius autem civile. §. ius praetorium.

¶ Honorariae, Quia praetores honores

gerebant, quod dic ut supra de iur. nat. §. praetorum.

g **¶** Sequens diuisio s. obligationum.

h **¶** Ex contractu, ut inf. usque ad tit. de obl. quae ex quasi contractu.

tractu **h** sunt, aut **†** quasi ex contractu, **i** aut ex maleficio, **k** aut **†** quasi ex maleficio. **l**

¶ **Obligationes ex contractu sunt in quadruplici differentia. Angelus.**

¶ Prius est, ut de ijs, quae ex contractu **m** sunt, dispiciamus. Harum aequae **n** quatuor sunt species, autem **re** **o** contrahuntur, aut **u**erbis, **p** aut literis, **q** aut consensu, **r** de quibus singulis dispiciamus.

guntur quae sunt ex quasi contractu, & ex quasi maleficio quam interpretationem & veriore & crebriori calculo receptam ait las. inf. tit. de actio. §. 1. in gl. super ver. alijs.]

m **¶** Prius est. Ex contractu proprie ponitur, quo ad illos contractus, ubi hincinde nascitur obligatio, improprie quo ad alios, ut ff. de uerb. sig. l. Labeo 2. lic. ff. si cert. petat. l. certi conditio. in princip. & de offi. procon. & leg. l. 2.

ADDITION. Not. appellatione contractus intelligi proprie contractum ultro citroque obligatorium. Ex quo dixit Bald. quod si statuto caneatur, quod qui non petierit debitum ex contractu infra decem annos, cadat a iure suo, non habet locum in creditore ex mutuo, quia ille non est proprie contractus. cum solum recipiens obligetur, non autem numerans. Christopho.

n **¶** Aequae. ut sup. Accur.

o **¶** Re contrahunt. ut infra tit. proximo.

p **¶** Verbis, ut infra tit. 2. usque ad tit. de lit. oblig.

q **¶** Literis, ut inf. de lit. oblig.

r **¶** Consensu ut inf. de oblig. ex consen. cū seq. tit. Sed quae est differentia inter actionem, & obligationem, & contractum? Respond. ferunt, con.

i **¶** Quasi ex contractu. ut **†** alias ex inf. de obliga. quali.

ex quasi contractu. Sequentes duo tituli usque ad quartum lib. **†** alias ex sunt communi quali.

nes scilicet per quas perfo. no. ob. acq. & quot mo. tol. oblig. **k** **¶** Ex maleficio, usque ad tit. de obl. ex quasi maleficio.

l **¶** Quasi ex maleficio. Et subaudi, aut ex varijs figuris causarum, ut ff. de action. & obligat. l. 1. in princ.

¶ Decipitur. Accur. nam in d. l. 1. per obligationes, quae nascuntur ex varijs causarum figuris, intelli-

† Contra-
ctus, obli-
gatio, &

contractus est uerborum conceptio uel consensus, ut patet, ff. de verbo. obliga. l. stipulationum, §. stipulatio. & est facti, ut ff. de cur. fur. l. consilio in fi.

¶ Adde, quod non est uerum, conceptionem uerborum esse

qualitatem & formam essentiali omnium contractuum, sed illorum tantum, qui uerbis perficiuntur. ut stipulatio, nam aliorum essentialis forma est consen-

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

¶ Obligatione ex mutuo contrahitur re, & in ijs rebus, quæ pondere, numero vel mensura

sus, aut res, aut litere, ut hic dicitur, & uerba in eis interueniunt ut causa instrumentalis accidentalis, & ideo ne eis esse possunt. l. mutus. ff. de iure dotium. & declarat hic Ang. & no. quod illa uerba posita in glo. uel consensus non sunt Accurrij, sed sunt adidionalia & imperfecta, quia consensus sine alia forma non diceretur contractus eo modo, quo hic accipitur, sed esset conuentio seu pactum simplex. l. 1. ff. de pact.

¶ Obligatio est, quæ inde nascitur, ut arg. ff. si cert. pet. l. 2. circa finem, Actio est quod postea inde surgit, & sic nullum est alterum, ut ff. de proc. licet. §. ea & infra tit. 2. in princ. & hæc duo sunt iuris, ut in definitionib. patet. ** Hinc fluxit quod vulgo iactatur, Ex contractu actionem dari, ex obligatione uero nasci.]

¶ Quibus modis re contrahitur obligatio.

Continuatio.
Diuisio.

Continuatio istius tit. ad præcedentem patet, sup. tit. prox. in fi. Are.

RE contrahitur. ¶ Totus iste tit. diuiditur in quinque partes. Primo ponit de mutuo. Secundo de indebito soluto. Tertio, de commodato. Quarto, de deposito. Quinto, de pigno, e dato. Secunda ibi, in §. Is quoque. Tertia ibi, Item is. Quarta ibi, Præterea. Quinta ibi, in §. Creditor quoque.

¶ Re contrahitur. C A S V S non est aliter figurandus, cum stet in declaratione iernorum. Declarat enim, qualiter re obligatio contrahatur, & in quibus mutuum consistat, & in quibus mutuum consistat, & ad quid detur, & unde dicatur, & quæ actio ex eo nascatur. Not. mutuum re contrahi. Item, quod res existentes in pondere, numero, uel mensura, sunt illæ, in quibus mutuum consistit. Item, quod in his rebus ita denu mutuum contrahitur, quando dantur ad pondus, numerum, uel mensuram, & hæc est forma antecedens ipsius. Item in prædictis rebus non contrahitur etiam mutuum, nisi ita dentur ut accipientium fiant, & hæc est una ex causis finalibus ipsius, Item in prædictis rebus si

militer non contrahitur mutuum, nisi ita dentur, ut factæ accipientium non eadem reddantur, sed aliæ non diuersi generis sed eiusdem, & hæc est alia finalis causa eiusdem. Item qui mutuum accipit debet rem eiusdem

ra consistunt. Et dicitur mutuum, quia de meo tuum fit. Angelus Aret.

RE contrahitur a obligatio, ueluti mutui datione Mutui b

est nudum. 6. modis. (i) Re, ut hic Verbis, ut inf. tit. 1. Literis, ut inf. de liter. oblig. Consensu, ut inf. de oblig. ex consen. Cohærentia contractus, ut si iuxta contractum apponatur ali quod pactum ante uel post, ut C. de pactis. petens. & ff. de pact. l. iurigen. §. quinimmo. Itē interuentu rei, ut in contractibus innominatis, ex quibus nascitur actio demum re secuta, ut C. de rerum permut. ex placito.

¶ Adde, q. ille tex. non probat nisi a contrario sensu, bonus tex. in l. 1. §. item emptio in 2. resp. ff. de rer. permut.]

¶ Sed quid differt ea, quæ uestitur re, ab ea, quæ interuentu rei uestitur? Resp. prima habet uestimentum & robur statim, cum nascitur, nam tacite agitur, ut reddatur mutuum uel commodatum, ff. si cer. pet. cum quid. sed in alia dudum forte postea, quando res traditur. C. de pact. petens. & C. de re. permuta. ex placito. Et adde duos modos, ut no. d. §. quinimmo. s. quando uestitur legis auxilio, q. est, quoties nudum pactum actionem parit, ut in donatione, ut ff. de pact. legitima. Item rei principio, ut in pollicitatione facta reipublicæ, ut ff. de pollici. l. 1. Accur.

A D D I T I O. Item uestitur pactum auctoritate legis, u. C. de donat. si quis argentum, sed iste modus comprehenditur sub prædictis. Item iureiurando, ut ff. de ope. libe. ut iusiurandi.

¶ Adde secundum las. in l. iurifg. §. quinimmo in 6. col. ff. de pact. q. uestituretiam cohærentia uoluntariæ traditionis. l. lege. C. de pact. Item implemento conditionis. l. cum ad præsens. ff. si cer. pet. * Et de istis uestimentis uide Fortu. in d. §. quinimmo col. 23. ubi late hanc materiam persequitur.]

A D D I T I O. (i) Et dicitur pactum nudum, q. stat in puris finibus conuentionis, aliàs si transit in proprium nomen contractus, uel formam seu solennitatem, uel causam, per quam robur & efficaciam assumit, eris uestitum. Ang.

** Pactum nudum quod dicatur, colligitur ex l. si tibi. C. de loca. & cond. ubi est pulcher rimus tex. ad hoc.

b ¶ Mutui, Nota, quod quatuor debent

Cc 4 esse

generis æque bonam reddere. Item nota mutui etymologiam. Item, q. ex contractu mutui oritur certi cōdictio. a ¶ Re contrahitur i primis nota uestiri pactum id, quod

Pactū nudum sex modis uestiuntur.

SYL

SYL

Mutuo esse in mutuo. Natura, ut ad hoc sit innenta, ut mensureretur, uel ponderetur, uel numeretur, sicut est in pecunia, ut ff. de contrahend. empt. l. 1. Item consuetudo. Item aptitudo, ut ad numerum, uel ad pondus suæ naturæ aptetur. Itē actus,

scilicet ut detur secundum naturam suam si dederō pecuniam in sacculo non numeratam, ut tantundem reddas, non erit mutuum, sed innominatus contractus, Vi de hos casus. ff. si cer. pet. l. 2. §. 2.

alias qm a **Pondere.** ff. si cer. pe. l. 2. §. item mutuū contra. Solut. ibi large accipitur nomen pecuniae, ut ff. de leg. 1. talis. Accursius.

alias ide b **Numerando.** Vt pecuniam. c **Metiundo.** Vt vinum, oleum, frumentum.

Cōsuetudo & alia tria a mutuo sunt consideranda. d **Appendendo.** Vt ære, & argento, & auro. Sed quid si librum ad pondus dederō? Respon. non est mutuum, quia consideratur consuetudo, & aptitudo, & natura rei talis. sic. ff. eod. l. 2. §. 1. Item quid si pecuniam in sacculo ut speciem? Respon. non est mutuum, quia actus mutuo singulis exigitur, ut ff. de leg. 1. plane. §. 2.

e **Et quandoque incidenter enim quandoque eadem, quia non indiget ea, ut art. ff. si cer. pet. l. qui pecuniam, sed cum accipit, eius debet esse propositi, ut aliud reddat, ut ff. si cer. pet. l. 2. in princ. Accur.**

Adde, quod semper placuit intellectus Decij in l. 2. ff. eod. quod intelligamus quandoque. i. aliquo tempore, per tex. in l. res in dotem, ff. so. mat. qui tamen fuit antea Fulgo. in d. l. 2. * facit l. 1. in §. 1. ff. quod quisque iur.]

SYL. * **Ant. Aug. lib. 3. emend. c. 7. hunc locum ita ex antiquis codicibus legendum & distinguendum ait. Quas res aut numerando, aut metiundo, aut appendendo in hoc damus, ut accipientium fiant, & quandoque nobis non eadem res, sed alia eiusdem naturæ & qualitatis reddantur. inde etiam mutuum appellatum est. interpretaturque, quandoque pro quodocunque, hoc est, quodocunque reddenda sunt. ita reddantur. quam scripturam & interpretationem comprobatur etiam auctoritate tum Caij, tum Pauli. Quod ve-**

ro, quandoque, pro quodocunque usurpetur extant exempla. l. res de iur. do. l. si uini de ulu fru. ea. re. & alibi passim.]

f **Qualitatis. i. bonitatis, quod tacite semper præsumitur agi. ut ff. si cer. pet. l. cum quid, §. 2.**

de g etiam mutuum appellatum est, quia ita a me tibi datur, ut ex meo tuum fiat, h & ex eo contractu nascitur actio, quæ uocatur condictio i.

Si soluitur non debitum per errorem, re contrahitur obligatio, sicut ex mutuo. pupillus tamen sine tutoris auctoritate non obligatur. Are.

Is t quoque, qui nō debitum accepit ab

ex æquitate quandoque & ex causa mutuum contrahitur, licet non fiat de meo tuum, cuius exemplum ponit Deci in l. cum filius fa. prope h. ff. eo. Sed quid si res ita detur, ut fiat accipientis, ut tamen eadem reddatur? vide Alc. lib. 2. Parad. cap. 21.

ADDITION. Quibus adde duos alios modos scilicet propter superuenientiam domini in mutuanrem ex causa de præterito, ut l. proinde, ff. si cer. pe. Item ratihabitione secuta, ut l. si procurator ff. de cond. indeb. & hæc uera in mutuo mere naturali, alias in mere ciuili cursu biennij. Item ciuile, cui natura cooperatur, reconciliatur stipulatione, siue præcedat, siue sequatur, ut per Ang. hic.

i **Condictio.** Scilicet certi specialis, quæ de mutuo datur, quæ appellatur a quibusdam. Si certum petatur, ut ff. de triu. l. 1. Sed dic, quod condictio certi ex mutuo specialis dicatur. Est & alia generalis, quæ datur ex omni causa, & omni contractu, ex quo certum petitur, ut ff. eod. l. certi condictio. in princip.

Hæc opin. communiter approbatur in l. certi condictio. in princ. ff. eodem, quamuis ultramont. tenuerint unam esse certi conditionem.]

Sed nunquid ad interesse datur certi condictio? Quidam dicunt q. non ut ff. si quis in ius uoc non ie. l. si. Nos dicimus quod sic, & quod d. l. dicitur, incerti condictio, dic, id est certi condictio, quæ datur ad interesse, quod est incertum, & est ratio, quia licet prima

g **Vñ. Quia fit accipientis. Accur.**

h **Tuū fiat. Cōponitur. n. ex integro & corrupto, ut hic, & ff. si cer. pe. l. 2. §. appellata. Et nō. q. licet deferuire nomini, quia nomina debet esse consonantia rebus, ut supra de dona. §. est & aliud. Et nō reconciliari mutuum tribus modis, ut nō. ff. si cer. pe. l. 2. §. 2. & infra eo. §. item is. in glo.**

Adde, quod

Mutuum unde cōponitur.

Facit ad hunc §. c. ult. cū gl. 1. añ me. ext. de solu. ubi optima gl. i. materiare petitionis indebiti.

Cōdictio certi spālis. Cōdictio certi gñalis.

SYL.

Et pro hoc alle-
gar Ang. hic casu
in l. 2. C. alio. §. fin.

de inuti.
stip. Non
est enim
in pote-
state acto-
ris quan-
titas inter-
esse, sed
spectat ad
iudicem.

† alias p-
ide ab eo
cōdiciei po-
test. alias
peride ei
condici,
&c.

prima facie sit incertum, certificatur tamen
per iudicem, ut infra de actio. §. curare. † se-
cus si ad factum, quia etiam in sententia nō
certificatur quantitas, ut ff. de verb. oblig. ubi
autem. §. qui id quod. & ff. de re iud. si quis ab
eo, qui per errorem a
soluit, re obligatur :
daturque agenti con-
tra eum propter repe-
titionem condictionis
actio Nam † perinde
ei, & ab eo d condi-
ci potest, si apparet e

per errorem. Aliud si ex certa scientia, ut
ff. de cond. indeb. l. 1. & ff. de reg. iur. cuius p-
errorem, & C. de iuris & fac. Ignoran. cum
quis. Accursius.

* Adde, idem esse, licet sciens indebi-
tum soluit hac mente, ut postea repete-
ret, l. quod quis. ff. de condic. indebit.

Item intellige, hoc loco agi de errore fa-
cti, non iuris, l. si per ignorantiam, & l. seq.
Cod. eodem.]

ADDITIO. Ex quo not. modum conclu-
dendi esse, quod indebitum soluit per erro-
rem iuris, vel facti, prout fuerit: & est necesse
hoc exprimere: nisi qualitas personæ agen-
tis esset causa dandæ condictionis ut in pupil-
lo, in demeote, vel furioso. Ang.

b Condictionis actio. Id est conditio in-
debiti quæ datur propter indebita soluta si
facta sint accipientis, ut ff. eodem. l. indebi-
ti. §. primo.

† Conducuntur enim respectu dominij qua-
tenus dominium translatum est, l. si pœnæ,
paragr. si falso. digest. de condictione, indebit.
& ibi gloss.]

† Alias nulla conditio datur, nisi domi-
nium sit translatum, ut ff. usufruct. quem
admo. ca. l. si. & infra de actio. §. sic itaque, &
§. appellamus.

† Intellige ratione ipsius. d. ll. nam ratione
possessionis

eum dare oportere, ac
si mutuum accepisset. f
Vnde § pupillus, si ei
sine tutoris auctorita-
te indebitum per erro-
rem datum est, non te-
nebitur indebiti condi-
ctione, non magis quā

translatæ cō-
petit cōditio
d. l. indebiti. §.
sed & si numi
ubi vide Bart.
in prima not.
omnino, ff. d.
cond. indeb. q.
enim acturus
est conditio-
ne indebiti, si
diffidit de pro-
batione domi-

SYL.

nij, debet petere tantummodo possessionem,
& libellum de possessione sola con-
cipere.]

† Item ad augmenta naturalia, ut ff. eo. l. in-
debiti. non ad civilia, ut C. eo. l. 1.

† Intellige, nisi debitor ageret de lucro civil-
is accessionis: nam ad accessiones, in qua-
rum præstatione non agit de danno vitan-
do, tenetur, d. §. sed & si numi. verfic. sed & si
possessionem.

† Et in quantum locupletior est accipiens,
si bona fide percepit, ut ff. eodem. si non for-
tem, §. libertus, alias si sciens acceperit, in to-
tum, ut ff. eodem. l. in summa, §. si seruum,
& quandoque furti, ut ff. de cond. fur. l. quo-
niam. Vel dic ut ibi.

c † Ei, cui solutum est.

* Similis locutio est inf. quod cum eo. §. si.
Est autem condicere idem quod repetere.]

d † Ab eo. §. qui soluit.

e † Si apparet. Si, id est quia. Sed videtur
hic dici, quod primo appareat indebitum, &
sic probetur, antequam actio proponatur:
& ita ante litem contestatam: quod est fal-
sum, nisi in casu, ut C. de testi. in auth. si-
quis. Sed respond. hoc verbum, potest, quod
hic est, intelligitur cum effectu, scilicet ut
condemnetur reus.

* † Adde, hæc verba, si apparet &c. esse ver-
ba veteris cōdicendi formulæ, & ideo oricos,
siue enunciatiue accipienda sunt: sicuti &
Theophilus innuit.

f † Accepisset. Vnde tenetur nisi in casu-
bus: ut si soluitur ex causa, quæ iniciatio-
ne crescit, ut C. eodem ea quæ. Item causa
pietatis, ut ff. eodem cum is. §. si mulier.

Item transactionis, ut ff. eodem in summa
Item rei iudicatæ, ut C. eodem. l. 1. Item sciē-
tiæ, ut ff. eodem, l. 1. & hic dicitur. Item iur-
amenti, ut infra de actio. §. item si quis po-
stulante Et alias ut not. inf. de oblig. ex quasi
contract. §. fin. & etiam in l. eleganter. §. fin.
ff. de cond. indebi.

g † Vnde pupil. Sed si pupillo solueris inde-
bitum per errorem, credens teneri nō poteris
contra

Cōditio
indebiti
ad quid
datur,
SYL.

contra pupillum agere conditione indebiti, nec ceri conditione ex mutuo, sed ista obligatio non videtur ex conditione descendere; quia soluit pupillo per errorem.]

¶ Hæc est inepta additio, quam dispungere tamen nolimus, sed aduerte.

¶ Adde. q. illatio quam facit hic imp. pendet ex parificatione mutui, & indebiti solum superius facta.]

a. Mutui, quia neutra, nisi sit factus locupletior.

b. Datione. Sed qualiter tenetur ex mutuo?

¶ Distingue, aut est infans & tunc nullo modo tenetur, ¶ ut ff. eodem. l. quod pupillus, & ff. de action. & obligat. l. pupillus.

¶ Adde idem in proximo infantia, §. pupillus, inf. de iur. stip. & communiter tenetur.]

¶ Aut maior infante & tunc si tutori promittat, nullo iure debetur, ut ff. de auctor. tut. pupillus.

¶ Ratio est, quia l. prohibet & resistit. d. l. pupillus, unde nec naturalis nascitur, ut not. in l. cum lex. ff. de fideiuss. & est communis.

¶ Si alij promittat, & sine tutore, naturaliter tantum tenetur, ut ff. de noua. l. 1. si cum tutore, etiam civiliter & naturaliter obligatur: sed restituitur, ut ff. de auct. tut. l. impuberes, & C. si tut. vel cur. inter. per to.

¶ Intellige in actibus, in quibus tutoris auctoritas sufficit: secus in contractibus rerum prohibitarum alienari sine decreto. sunt. n. ipso iure nulli etiam interueniente tutoris auctoritate. l. & si prædium. C. de præd. mi. & dum dicitur restitui, dic quod hoc est verum, si lapsus sit, etiam si interuenisset auctoritas iudicis. l. si quidem. 2. resp. C. de præd. mi.]

¶ Et in adulto habente curatorem idem quod in pupillo, ut C. de in intel. rest. mi. l. si curatorem, aliter. l. si curatorem non habet civiliter & naturaliter tenetur. (i) sed restituitur. & hæc oia sunt vera, nisi factus sit locupletior.

¶ Aduerte tamen, q. quando. l. si resistit contractui, ut dictum est sup. licet locupletior factus teneatur civiliter & naturaliter, tamen contractus a princ. fuit nullus, nec produxit aliquam obligationem etiam naturalem: & consequenter non potest tractu temporis conualescere: unde obligatio in d. calibus non potest dici descendere ex contractu, sed est fundata super l. nam hoc natura, ff. de condi. indeb. In alijs vero casibus, quia actus a princ. non est nullus, potest conueniri actione civili ex illo contractu, l. 3. in prin. ff. com. in prædi-

tis vero agatur ad exhibendum l. 2. eod. tit. aut conditione sine causa, l. 1. ult. respond. de de condi. sine causa.

¶ Vel quia sit salua pecunia, vel in aliam re versa, ut ff. de sol. in pupillo. tunc enim tene-

**& differt a mutuo, quia in commodato non transfertur dominium, nec tenetur de casu fortuito, nisi culpa eius præcedat casum: & hoc si gratis concedit, alias si cum mercede, esset locatio usus Ar-
tinus.**

tur & civiliter & naturaliter, & cum effectu ut ff. eo. l. naturaliter, §. si. & l. seq. & ff. com. l. 3. His ergo eisdem modis & de indebito tenetur, ut hic dicitur. Et nota similitudinem inter mutuum & indebitum, quod valet ad multa, ut ff. eo. dum indebiti.

quod valet ad multa, ut ff. eod. indebiti, §. 1. & 2. ubi reconciliatur indebitum eisdem modis, quibus mutuum.

a. ¶ Et contractu, nec est, immo ex quasi contractu, ut inf. de oblig. ex quasi contract. §. ite is. Aliquid tamen tacite geritur, propter quod est positus hic casus inter obligationes ex contractu, ut ff. eo. si in area. 1. respon. & ff. com. si is qui. §. ult.

¶ Aduerte, quia glo. non videtur intelligere. nam verum est, q. in solutione indebiti tacite nascitur obligatio, non tamen ex tacito negotio, sed expresse, d. l. si in area de quo videnda elient, quæ subijter considerat Fortu in l. 1. §. 1. in 3. no. ff. de pact.

¶ Item is cui **CASVS.** Quærebatur, an commodatarius, qui re quoque obligatur, teneretur, ¶ mutuo accipiens, & videbatur quod sic: uterque enim re obligatur: utrique res traditur: & uterque de re restituenda tenetur: & ita fit gratia mutuatarij mutuum, sicut commodatum gratia commodatarij. Respondetur tamen contrarium, q. immo mutuo accipiens tenetur de casu, de quo commodatarius non tenetur. Item quia in mutuo transfertur dominium, in commodato non: & sic in effectu in hoc tantum distat. teneri enim vel non teneri de casu, hic est effectus dominij, quia res perit dño l. incendium. C. si cert. petat. & hæc sint loco positionis casus: in declarationibus enim terminorum non solet figurari. No. q. finalis causa commodati est datio ut di gratia. Item, quod commodatarius re obligatur, & tenetur actione commodati. Item quod dominium non transfertur in commodatarium. Item, quod tenetur ad idem indiuiduum restituendum. Item, quod mutuatarius tenetur de casu, commodatarius, de omni culpa. Item, quod qui culpam in alienis rebus committit, non excusatur, quod in suis sit ita solitus versari. Item, quod commodatarius tenetur de omni casu contingente propter culpam.

SYL

SYL

¶ Vide si in glo. in l. pupillus ff. de reg.

SY L. iur. & in l. 1. ff. de noua,

¶ Scilicet SY L.

actione ex eo contra

ctu, etiam si ad eum

aliquid puenit: te-

netur in tunc con-

ditione sine cau-

sa, vel ad exhibendū

ut l. 3. in prin. ff. se-

cundum Ang. hic.

culpam suam. Item, quod de forma essentia-
li commodati est liberalitas & vt gratis de f.
Item, quod conuentio rei ad vtendum dan-
de mercede in pecunia cōstituta est locatio:
in alia vero re, quam pecunia, est contractus
innominatus,

l. i. §. si quis ser-
uum, ff. depo-
si. Item incen-
dium compu-
tari inter casus
fortuitos. Item
quod qui alias
nō tenetur de
casu, si culpa
sua incidat in
casum tunc te-
netur etiam de
casu.]

2. Item cui.
q. d. nō solum
in duobus su-
perioribus ca-
sibus, s. quādo
aliquis accipit

mutuum, vel quando accipit indebitū, obli-
gatur re, sed etiam in hoc casu Accur.

Ita gl. nō
est Accur.

b. Datur. Id est traditur, quia dare est domi-
nium transferre, vt l. vbi autē. §. si. ff. de verb.
oblig. & infra de actio. §. sic itaque quod non
fit in re commodata Christ.

* Non ab re addidit Imp. hęc verba, id est
commodatur: ne forte intelligeremus depre-
cario, quod est simile commodato. nam &
qui precario concedit, rem vtendam permit-
tit, sicut & commodans: & vtetque sic tradit,
vt non faciat rem accipientis. l. i. ff. de preca.
Differunt tamen in multis, vt annotat Ac-
cur. ibi, & inter alia in hoc, quia precarium
reuocari potest quādoque, commodatū
autem non nisi expleto vsu in quem concedi-
tur l. in commodato, §. sicut, ff. comm. suffi-
cit tamen tantum temporis pręterisse, quo
pouerit perficere vsu ad quem fuit com-
modata, etiam si inciderit impedimentum,
vt ibidem not. Bart. post gloss. Item commo-
datum debet esse gratuitum, & datur ad cer-
tum vsu etiam tempore siue expresse, siue
tacite pręfinitam: quod non est in precario,
quod conceditur ad libitum cōcedentis. Bar.
d. l. i. & Deci. l. contractus. de regu. iur. Vnde
non male diffiniunt quidam, commodatū
esse gratuitam rei concessionem ad certum
vsu tempore limitatum, vt mox ipso vsu
finito eadem res eiusdē qualitatis reddatur.]

c. Namque. Prima differentia inter mu-
tuum & commodatum.

d. Vt eius fiat. Quod est in mutuo.

e. De ea ipsa re. Quod non est in mutuo.

f. Restituenda. Etiam non deteriore: alias
non videtur reddita: vnde tenetur ad inter-
esse, vt ff. com. l. 3. §. si reddita.

Qua autem actione prosequi debeamus
interesse deteriorationis, & libellum concii-

pere declarat Bar. in d. l. 3. §. si reddita.]

** Declara glo. procedere, nisi sit deterior fa-
cta siue culpa commodatarij, illa vtendo ad
id, ad quod fuit commodata, vt ait pulcher
tex. in l. vlt. ff. commod.]

mutuum b accepit, si
quolibet fortuito casu
amiserit quod accepit,
veluti incendio, ruina,
naufragio, i aut latro-
num hostium ve incur-
su, nihilominus obli-
gatus remanet. At is,
qui vtendum accepit, sa-
nē quidem exactam k
diligentiam custodien-
dæ rei pręstare iubetur:

meratio & stipulatio interuenit, vt ff. si cert. deficit tri-
pet. l. 2. Item note, quod deficit mutuum ra- pliciter.
tione rei: vt in fure, vt ff. eo. l. 2. §. mutui. & §.
appeilata & ratione personæ, vt ff. si cert. pet.
l. si a furioso & ratione dissensus, vt ff. si cer. Mutuum
pet. l. si ego pecuniam, & l. si & me. & Titu. recōcilia-
Recōciliatur t autem mutuum consumptio tur pluri-
ne, vt ff. si cert. pet. l. nam & si fur. stipulatio bus mo-
ne, vt C. si cert. pet. l. quāuis. vsucapione, ad dis.
instar alienæ pecuniæ datæ in dotem, vt ff. S Y L.
de iure do. l. Proculus.

Adde, quod hęc non est glof. Accur. sed t. Similis
additio transferens importune materiā mu- glof. in §.
tui ad hunc locum.] nunc. in

** Adde, quod consumptio fieri intelligitur ver. con-
non solum expendendo, sed etiam immiscē- dici supra
do cum alijs, glof. §. nunc. ver. consumpti su- quib. alie.
pra quibus ali. li.] lib.

i. Naufragio. Hoc not. fortuitos casus me-
lius quam in aliqua lege. sic enumerantur ali-
qui casus C. depign. actio. quæ fortuitis.

Adde meliorem text. in l. in rebus. in prin S Y L.
cip. ff. eodem.

k. Exactam. t. Alias exactissimam: & sic t. Similis
ponitur positius pro superlatiuo. est glo. in

Adde, quod aliqui tex. emendati habent, l. in re C.
exactam. Expone ergo diligentiam exactam, mand.
id est solertiam, non vulgarem, neque medio-
crem, sed hominis diligentissimi. diuersimod-
de ergo accipitur hic & inf. eodem §. si. vt ibi
dem dicit glof. & pro litere, quæ habet exa-
ctissimam, est text. in l. i. §. is vero qui. ff. de
actio. & oblig. vbi ponuntur verba tex. nostri
& dicitur, exactissimam.]

Et distingue, quia interdum solus dolus
venit in commodato: vt si commodo vxo-
ri meæ, vt compra veniat ad me, vt ff. eod. si
vt certo, §. nunc videndum, & §. interdum.
Quandoque dolus, & culpa leuis: vt si com-
modo

modo tibi scyphum, ut communes amici inuitentur ad cenam, ut ff. eod. in rebus, §. hoc ita. Interdum leuissima, & hoc generaliter, ut hic. Interdum, casus, ut si culpa præcedit casum, ut hic sequitur, & ff. eod. in rebus, in princ. verbi, alioquin.

Commodatarius Si quærat, de quibus tenetur.

† Vis maior q̄ sit, enarrat Budæ in Anno, ad Pand. in l. si merces, §. vis d. lo ca. Græci vocant æcoubian.

ADDITIO. Si quærat, in commodatarius teneat de dolo, lata culpa, vel leui, dicet mente docto. in dista. l. si ut certus celebrat gratia dantis, tunc recipiens tenetur solum de dolo & lata culpa. Sed si gratia recipiētis tantum, tunc tenetur dolo & omni culpa, sed non de casu fortuito, nisi culpa præcedat casum, ut hic. Si gratia viriusque tunc de dolo, & lata culpa, & leui. Quid si res commo-

ta sit æstimata, antequam commodetur? Dic quod æstimatio semper addit vnā speciem obligationis primæ, ut per glo. & Bart. in d. l. o. ut certo & c. secundum Iac. & Christophor. Porcum.

* Adde, commodatarius non solum teneri adhibere diligentiam rei commodatæ, sed etiam illis rebus quæ rei commodatæ accedunt, d. l. si ut certo, §. vsque adeo. Item sciendum, impensas cibariorum pertinere ad commodatarius. d. l. in rebus, §. possunt.

* Adde, quod in dubio commodatum censetur factum rogatu cummodatarij. Bart. d. l. si ut certo, §. interdum, & Aret. hic.

a. Ei. f. commodatario.

b. Casus, scilicet alios.

c. Mercede. Sic inf. loc. §. j. sic inf. man. §. fi.

Additio. Commodatum. Commodatum est, si dedi tibi rem meam, ut vtaris, nec inde accipi mercedem: si vero merces interueniat, erit locatio & conductio. gratuitum. n. debet esse commodatum: ideo teneris ad exactissimam diligentiam, sic infra locati, §. i. cc. inf. man. §. fi.

Suprascripta gl. non est Accur.

SYL. Præterea, CASVS. Ratione dubitandi faciebat casus præcedens, in quo re obligabat,

& dominium non transferebatur. quo tamen non obstante contrarium dicitur ratione allegata in text. & quia commodatum fit gratia commodatarij, depositum vero gratia deponentis. Nota. q̄ ad essentiam depositi requiritur res

data autem res tunc proprie intelligitur, si nulla mercede accēpta vel constituta res tibi vtenda data est: alioqui mercede interueniente, locatus tibi vsus rei videtur: Gratuitum enim debet esse commodatum. d

Depositarium obligatur re, & tenetur de dolo, h. d. Aret.

Præterea e & is, apud quem res aliqua deponitur, f. re obligatur, teneturque actione depositi: q̄a & ipse de ea re, q̄ accepit, restituenda tenet. Sed is ex eo solo tenet, si quid dolo

obligatur. Vnde si deposui penes te rem meam mihi obligaris, & possum agere contra te actione depositi ad rem mihi restituendam, & teneris ex solo dolo, si dolum commiseris: sed si negligenter custodieris: non teneris. Et ideo si depositarius rem sibi depositam per negligentiam suam amiserit furto, debet sibi imputare: qui custodiendam rem suam amico suo tradidit negligenti, ut dicitur in fin. huius, §.

f. Deponitur. Idest custodienda datur, ut ff. depositi, l. i.

g. Dolo. nota in deposito solum dolum venire, ut hic, & ff. de poli. l. i. §. illud. Item venit lata culpa, quæ pro dolo accipitur, ut ff. eo. quod Nerva. Quandoque leuissima, ut si hoc fuerit pactum, ut ff. eo. l. i. §. sape. Item si fuit in culpa, quia portauit rem depositam per locum periculosum, ut ff. com. l. in rebus, §. i. & l. si ut certo, §. interdum. item mora facta in restitutione, ut ff. de poli. si in Alia, §. fi. Et hic, & superior similiter tenetur de casu.

Adde gl. i. l. j. §. sape, ff. de po. cui adde alium casum, qui ponit in tex. ut ibidem not. Bart. Intelliget tex. nrm in deposito gratia deponentis facto, sicuti plerumque fit, si. n. fiat gratia depo-

quia re contrahit obligatio ex deposito. Itē ex eo nasci t̄ actio depositi. Itē depositarius tenet ad idē indiuiduū restituendum. Itē tenet solum de dolo & lata culpa, nec regulariter tenet de leui aut leuissima. Itē negligentia depositarij imputatur deponenti. Item mala electio dicitur in culpa. Itē ibi, ex eo solo tenet, q̄ taxatiua excludit casum æquiparatum, secundum Angel. hic.

e. Præterea. Idest præter supradictos modos accipiens depositum re

† Concor. text. in §. sed is inf. de oblig. quæ ex de lic.

S Y L

depositarij, vel vtriusque, idem dicendum q. in commodato, Bar. l. quod Nema. colu. vlt. vers. 12. q. 2. ff. eo. Deci. l. contractus. nu. 1. & 2. de reg. iu.]

† Pro hac a Culpæ autem. f. levis. †

expositio * Obserua ne facit hac glo. quod gl. in vet. appellatione ex culpa culpæ, cū pro in l. in vē fertur a lege. i. ditione. intelligitur delle ff. de bo. ui vt anno. at aucto. iu. Deci. in l. con tractus. nu. 18. de reg. iur. qd est verum nisi subiecta mate ria aliam exi gat interpreta tionem, ut ex Bal. & Alexā. tradit idē Dec.

eo. in loco. culpam autem leuem sic definit Alcia. in l. lata, de verb. sign. vt sit negligē tia, qua quis in rebus alienis eam curam non adhibet, quam ceteri patres fam. solent, ta met si in suis minime diligentior sit.]

b ¶ Imputate. sic inf. pro socio, §. h. & ff. de mino. l. cum mandato. §. h.

** Adde notabiliter. tex. nostrum non habe re locum, cum sit depositum in pecunia nu merata, & conuenit, vt tantundem restituat tunc. n. egreditur fines depositi, & cōparatur mutuo: & iō depositarius nō excusat ob ca sum, veluti obligatus in gñe, quod perire nō pōt, l. Lucius. i. depo. l. incendiū, C. si cer. pet. & tradit latius Deci. d. l. contractus, nu. 5.

Dol^r. Cul pa lata: Culpa le uis: Cul pa leuissi ma.

c ¶ Debet. Hic nota aliud esse dolum: vt qñ est machinatio studiosa, vt ff. de do. l. 1. §. 2. aliud latam culpam: vt non intelligere quod omnes intelligunt vt ff. de iu. & facti igno. l. regula, §. si filius, & de verborum sign. l. la. tā. aliud leuem: vt desidā & negligentia, vt hic: aliud leuissimam, vt si quocūque mo do potuit prauiderē, & non prauidit. Vnde furtum fieri † non potest sine leuissima cul pa, vt ff. pro soc. l. cum duobus, §. damna. ver sic. quod si. vel incendium † nasci: licet non noceat inculpabilibus, vt ff. de offi. præfe. vi. gi. l. 3. §. 1. & ff. de peri. & commo. rei vend. l. si vendita, & sup. proximo, §.

† An fur tū dicatur casus for tuit⁹ vid. las. in §. sed ista. col. 8. inf. S Y L. de actio. ¶ Circadi ctū gl. de incendio, vid. oīno Thomā Grāma. in 3. decisi. Adde, q. ista illationes non sunt generali ter veræ: de furto vide bo. glo. in l. cum duo bus, §. damna. in ver. subreptum, ff. pro soc. incendium vero numeratur inter casus for tuitos, vt no. Ang. sup. prox. §. Sed considera, quia casus pōt accipi duobus modis: vno, qñ habet culpam antecedentem, aut concomitā tē: & tale plerunque dī incendium, l. 3. §. j. ff. de offi. præfe. vigi. altero, qñ contingit sine culpa ipsius, de cuius obligatione quæritur: & hoc modo proprie dicitur casus quo ad illum. Verificatur ergo secundum d. modū primum quæ hic dicuntur per glo.

¶ Adde, quod levis culpa in rebus commu niaus ait consideratur, q. in reb. alienis, quod eleganter declarat Dec. d. l. cōtractus, nu. 35.

¶ Aliud casum fortuitum. qui. f. prauideri non pōt, vt sup. prox. §. & C. de pign. actio. l. quæ fortuitis.

* ¶ Adde pul cherrimū tex. in l. 2. §. si eo tempore, ff. de admi. re. ad ci ui. perti.]

¶ Creditor. CASVS. Ra tionem dubi tandi faciebāt præcedentes dispositiones: in quibus re obligatio con trahebatur, do minium non

S Y L.

suæ facilitati id impu tare^b debet. c

¶ Creditor ex pigno re recepto obligatur te & tenetur solum de le ui culpa Ang.

¶ Creditor^d quoq; qui pign⁹ accepit, e re obli gat: q. a & ipse de ea re, q. accipit, restituenda

transferebatur, & gratia recipientis fiebat: vt in commodato. Pari. n. ratione videbat ma teria pignoris accepti decidenda. recipitur, n. pignus, vt sibi sit cautū: & sic gratia recipien tis. Contrariū deciditur, q. immo recipiens non tenet nisi de leui. rō est, quia in eo non tñ recipientis. sed dantis comodū versatur: & sic celebratur grā vtriusque. Quem admo dū ergo in dictis casibus qñ hi contractus ce lebantur gratia vtriusque contrahentiū, nō tenetur recipiens nisi de leui, vt no. glo. in. §. item is cui. in verb. exactā, sup. eo. tit. ita in ca su isto. No. q. obligatio pignoris ex parte cre ditoris recipientis contrahitur re: ex parte debitoris dantis constituitur solo consensu, & ex solo pacto nudo iure prætorio nascit^r actio. l. si tibi, §. de pignore, ff. de pact. Itē, q. creditor tenetur actione pignoratitia (intel lige directa) ad restitutionem eiusdem rei, quam accepit: contraria vero pignoratitia te netur ipse debitor creditori. Itē, q. cōtractus pignoris dī celebrari grā vtriusque. Item, q. in ijs contractibus, qui gratia vtriusque cele brantur, venit regulariter levis culpa. Itē, q. creditor nō amittit ius crediti, q. uis amiserit pignus casu fortuito, aut culpa leuissima.

d ¶ Creditor. Creditorem accipe ex omni causa, vt in authent. de fideiuss. §. fin. & ff. de verb. sign. l. si cui.

e ¶ Accepit. Nota caute poni, accepit: aliter non dicitur re obligari: sed pignus creditori etiam nuda conuentione tenetur, vt ff. de pi gnor. actio. l. 1. & hypothecaria sibi nascitur ad pignus illud persequendū, vt inf. de actio. §. Item Seruiana. Accur.

* ¶ De differentia pignoratitiæ, & hypothe catiæ, vide Bart. in l. si rem. §. proprie. ff. de pign. actio. & in l. pignore. C. de pign. & Aret. in §. Actionum inf. de actio. & latius Negus. tract. de pig. i. memb. 7. part.

* ¶ Inter pignus & hypothecam quæ dīa sit, vide tex. & ibi gloss. in dic. §. Item seruia na.

S Y L.

na.uerfi.inter pignus.infra de actio.

ADDITIO. Pro hac glo. vide tex in l. grege. §. & in superficiariis ff. de pign.

Actio hy
potheca-
ria, & ac-
tio tute-
lae, quan-
do nasci-
tur.

a **Actio**ne pignoratitia. Quae nascitur de-
rum soluta pecunia, uel alias satisfacto, ut
ff. de pign. a-
ction. si rem.
§. omnis. Sic in
actione tute-
lae quae demum si
nita tutela na-
scitur, ut ff. de
tute. & rat. di-
stra. si tutor. §.
fin. l. & seq. na-
cet quidam di-
cant etiam prius
eam nasci, sed
non intentari,
ut no. in d. §.
omnis.

† alias q
ad

SYL

q. Adde, q. ve-
ra est prima de-
terminatio per
§. omnis. q. na-
scitur tunc, cū
solutione vel
alio quolibet

tenetur actione a pi-
gnoratitia. Sed quia
pignus utriusque gra-
tia datur: & debitoris,
quo magis pecunia ei
credatur; & creditoris,
quo magis ei in tuto
sit creditum: placuit
sufficere, † si ad eam
rem custodiendam, e-
xactam b diligentiam
adhibeat: quam c si pre-
stitit, & aliquo for-
tuito d casu rem amise-

modo dissolutum sit pignus: non tamen na-
scitur ex ipsa satisfactione, sed ex contractu
pignoris re iam antea celebrata. nascitur er-
go hodie, sed contractu prae existente. ut ibi
declarat Bar. & alij. si tamen exercendi inge-
nii gratia uidere vis circa hoc, vide Fortu. in
l. iurifg. in prin. col. 3. ff. de pact.

** Adde duplicem esse pignoratitia: vnam
directam, quae datur debitori ad repetendum
pignus soluto debito, ut hic: alteram contra-
riam, quae datur creditori, veluti si ei res alie-
na, vel alij obligata, data fuerit. l. Tutor. de
pign. actio. item pro expensis factis in pignore.
l. si necessarias, ff. eo. & in pluribus aliis cali-
fibus, de quibus late Negus d. tract. memb.
7. par. nu. 13. & plurib. seq. & has duas species
act. pignorat. tangit etiam glo. infra de actio-
nibus, §. actionum, ver. pignoratitia)

b **Exactam.** proprie ponitur. non pro su-
perlatiuo, ut supra eo. §. at is. non enim tene-
tur de leuissima, ut ff. de pign. actio. l. si cum
venderet. §. venit: & l. seq. Accurf.

** Hoc verum in pignore conuentionali, se-
cus in praetorio vel iudiciali, in quo creditor
solum de lata culpa tenetur. l. praetor, §. est
praeterea. de bon. auct. iud. poss. Bart. l. i. ff. de
pign. act.)

c **Quam.** Scilicet exactam diligentiam.

d **Fortuito casu.** Sed quis probabit hunc ca-
sum? Respon. creditor probat se amisisse, ut
C. de pign. act. l. si creditor. Item debitor proba-
bit dolum vel culpam creditorem comisisse,
ut ff. de prob. l. in exceptionib. & l. quoties. §.
qui dolo. Sed tertio creditor probat casum,
si vult euadere, licet Bulgarus alter distinxe-
rit, ut not. d. l. si creditor. Accurf.

q. Adde, q. ordo probationis est iste, q. pri-
mo det constare rem, quae petitur, fuisse penes
illū, a quo petitur, & si conuentus negat, onus
actori incumbit: nec pot actor alia a reo proba-
tionē exigere, quam iuri. Hoc constito, vera,

rit, securum esse, e nec
impediri creditū petere.

**De verborum obliga-
tionibus.**

**Per stipulationem
contrahitur verbis obli-
gatio; ex qua oritur cer-
ti conditio, si est certū
in stipulationem dedu-
ctum: alias actio ex sti-
pulatione. Aret.**

Verbis obligatio
contrahitur ex in-
terrogatione f & re-

cuit.

q. De verborum obligationibus.

q. Ista rub. continuatur ad praecedentia, ut pa-
tet in textu. supra, de oblig. in fi. Aret.

Verbis. **T**otus iste tit. diuiditur in qua-
tuor partes. Primo ponit qualiter obli-
gatio verbis contrahitur, & quae actio ex ea
resultet. Secundo quibus verbis olim & ho-
die concipitur. Tertio, quot modis stipula-
tio fieri potest. Quarto, illud per exempla de-
clarat. Secunda ibi, in hac re. Tertia ibi, Om-
nis stipulatio. Quarta ibi, Pure veluti.

Verbis obligatio. CASVS. in declara-
tione simplicium terminorum non figura-
tur nisi literaliter. Not. quod ad essentiam
stipulationis requiruntur verba interrogan-
tis & respondentis. Item quod in stipulatio-
nem deduci potest non solum datio, sed fa-
ctum. Item, q. ex stipulatione certae rei oritur
certi conditio: incertae vero, actio ex stipula-
tu Item, q. stipulatio dicitur à stipulo, quod apud
veteres significat firmum.

f **Ex interrogacione.** f. praecedente, & respo-
sione sequente, ut hic, & C. de vsur l. i. alias
non ualeret.

Sunt. n. hae formula stipulationis: primo,
interrogatio & responsio: secundo, ordo. f. ut
interrogatio praecedat: tertio, verborum audi-
tus: quarto, intelligentia uerborum. f. consen-
sus, qui est basis & fundamentum omnium
contractuum, probantur hae omnia ex textu
nostro, & ex l. i. ff. eod.

* **Adde secundum Alcia. libr. 8. Parer. c. 2.**
quod licet nostri. Doct. vnam tantum specie
ponant obligationum, quae verbis contrahū-
tur, illā, f. quae oritur ex stipulatione. Caius in
lib.

Cōtinua-
tio.
Diuisio

SYL

SYL

lib. Instit. 2. aliam addit, quæ dictio dotis vocatur, quæ hodie abolita videtur. Affert & tertiam, quæ ex iureiurando oritur, quod libertus patrono præstat, cum donum, munus operam daturum se iurat: quam tamen subiicit non tam

verborum solennitate, quam religionem confirmari.]

a ¶ Dari, scilicet certum, quod appareat quid, quale, vel quantum sit in obligatione, ut ff. eo. stipulationum quædam certæ. & l. seq. Accur.

b ¶ Fierive. Vel etiam non fieri, ut ff. eod.

vbi autem, §. id quod & inf. eo. §. si. Accur.

¶ Adde satis fuisse dicere, dari fierive: quia facti appellatio comprehendit non facta l. 2. §. item si in facto, ff. eo. late Dec. in l. id quod nu. 2. de re. iu.

c ¶ Stipulamur. Est autem stipulatio verborum conceptio, qua aliquid dare, vel facere, promittimus &c. ff. eodem leg. quinta, §. stipulatio.

d ¶ Ex qua. scilicet obligatione verborum.

Cōdictio
triticaria.

e ¶ Cōdictio. scilicet certi generalis: de qua dic ut supra titu. 1. diximus circa princip. item & Triticaria locum habet, vbi petitur certum nisi petatur pecunia numerata, ut ff. de tritica, lege prima.

f ¶ Ex stipulatu. Si autem incertum quid mihi debeatur, non ex stipulatione, sed ex alio contractu, agitur conditione incerti. nā dico, quod est proprium nomen actionis, ut ff. de condi. indeb. l. sed & si me. §. 1. vbi de hoc notavi. Accur.

g ¶ Si incerta. nisi in casu, ut C. de rei vxo. actio. in princ. Sed quid si promitto aliquid in genere? Resp. non valet: nam dando mutiscam liberarer. Oportet. si quod aliqua certitudo ibi sit, ut homo, vel equus, quæ certis finibus contineatur, alias non valet, ut ff. eod. l. ita stipulatus. in princ. & ff. de iure do. cum post. §. gener a foceru. Accur.

S Y L.

¶ Adde, quod quamvis doct. excipiant certos casus, puta studij, dotis alimentorum, & intelligant incerta valere, male sentiunt. Ex quo enim secundum qualitatem regionis & personarum dispositum est iam iure hæc deberi, non sunt omnino incerta illa incertitudine, quæ vitiat: sed sunt incerta incertitudine, quæ certificari potest. quod nota.

h ¶ Quæ. scilicet stipulatio.

i ¶ Stipulum. Alludit vocabulo, sic sup. de testam. in princ. & ff. de acquiren. pos. l. 1. in princip. nam nomina consonantia debent

esse rebus, ut supra de do. §. est & aliud.

* ¶ De etymologia verbi stipulatio, vide Alciat. lib. 1. Parer. cap. 39. * qui mauult hic legere, apud tu stiptu, hoc est firmo & solido. quid enim (inquit) commune habet stipes

seu truncus cum contractu?

pellabatur, forte a stipite descendens.

¶ Olim requirebatur quædam solennitas in stipulatione, quæ hodie est sublata: nec refert ex qua lingua fiat interrogatio & responsio, dummodo se intelligant. h. d. Aret.

¶ In hac re olim ta-

verborum solennitate concipiuntur, & appellatur, quod per eas firmitas obligationum concipitur. Stipulum enim veteres firmum appellauerunt. hæc Paulus. Vatro autem stipulationem, a stipe, id est pecunia deducit: quæ etymologiam. Festus etiam probat, dicens, stipem esse nummum signatum, testimoniis est & id quod datur in stipendium militi, & cum spondetur pecunia, quod stipulari dicitur.]

Inuestitura
re forma

k ¶ Firmum. Nam & baculum vel stipitem paleæ dabat vnus alteri pro inuestitura, ut hodie fit in Marchia sed in Longobardia bibunt: alibi per mantellum inuestiunt. sic, ff. de pac. l. 1. §. 1. Accur.

* ¶ Adde, quod inuestitura est præcedentis actus confirmatio, Dyn. in regu. beneficium. de reg. iur. in 6.]

ADDITION. Ista tamen inuestitura non est necessaria de iure civili, sed de consuetudine sic. Idem in beneficialibus de iure canonico, per eam tamen possessio non acquiritur, ut hic per doctos.

¶ In hac re. CASVS figurati non solet in l. corrigente. Erat enim ratio dubitandi ius antiquum: iuris autem noui dispositio ideo inducta est, quia quamuis verba sint de substantia stipulationis, satis est, quod sint talia: quæ deseruiant intentioni contrahentium, siue vnus sint, siue diuersæ linguæ. Nota, quod verba stipulationis possunt concipi qualibet lingua quam contrahentes intelligant, quod intellige siue præse, siue per interpretem, lege prima in fine, ff. eodem.

Item, quod diuersitas linguæ non vitiat stipulationem. Item, quod contrahentes aliena lingua stipulari possunt. Item, quod verborum solennitas sublata est. Item, quod in eis attenditur mens & intentio contrahentis idoneis verbis expressa.

l ¶ In hac re. Scilicet stipulatione contrahenda,

a ¶ In

S Y L.

S Y L.

a ¶ Faciam. Quæ omnia dici debebant in stipulatione, vel aliqua de his. sic supra de singul. reb. per fideicommiss. relict. §. fin. Sed hodie vel vnum ex his, vel etiam aliud dummodo aptum, sufficit, vt inf. eod. §. sed hæc.

qui cōiunari debet cū isto. §. vel olim per idem fiebat re sponsum, hodie etiam per aliud.

b ¶ Lingua. Vt Assyria, Latina, Græca, vel alia, vt ff. eo. l. i. §. fin.

ADDITIO.

Dummodo se intelligant: alias erit necessarius interpres. Idem in Teutonico, cuius lingua non intelligitur, quia iudex eū interrogabit per interpretem. Et si ipse iudex & notarius vel etiam notarius solus sit interpres, sufficit. Imo ipsius scriptura vel instrumentum faceret fidem etiam contra nuncium vel testem dicentes aliter denūciasse vel deposuisse quàm scriptum sit. & hæc vera in iudicijs civilibus, secus in criminalibus, vt Ang. hic.

c ¶ Stipulantium. Proprie & improprie dicitur, sic in authē. de æquali. do §. i. collat. 6. & sic improprie etiam promittēs dicitur stipulari, vt hic, & ff. de condit. indeb. l. si non fortem, §. si decem.

¶ Adde, quod æqui uocat gl. quia secundum Grammaticos, stipulor, est verbum commune, & æque proprie pro promitto accipitur: l. uue. Quantum vis stipulare. & protinus accipe quod do. & Sueton. lib. 4. Prætorum, Lætoria, quæ vetat minorem xxv. anni stipulari. Plau. Nisi dolo malo stipulatus sis. quod ratione manifesta probatur, quia si stipulatio est interrogatio & responsio simul iuncta, quare non tam bene debet dici stipulator promittens, sicut interrogans, cum in ea vterque sit agens, * & idem videtur Fortun. in l. iurilgentium, in principi. col. 20. ff. de pact.]

d ¶ Sed hæc, quæ diximus sup. eo. §. in hac,

e ¶ Constitutio, vt C. de contrahen. & commit. stip. l. omnes.

f ¶ Sensum, alias consensum, scilicet verbis expressum ab vtroque, & in continenti, vt ff. eod. l. i. in princ. & §. qui præsens, & §. si quis

ita interroget.

licet verba inutilia fuerint inserta, vt ff. eo. quæ extrinsecus, alias si diceret verba expressa non exigantur, non differret ab ij. condictibus, qui consensu contrahuntur, vt inf. de oblig. ex cōsensu i. respō. Accursius.

g ¶ Quibuslibet tamē ad hoc. Quid. n. si dicam, a, & velim repræsentare, promittis, iudicab, b, & velis repræsentare, promitto, nō valet, vt ff. de consti. pec. qui autem. §. si. & l. seq. & ff. de mune. & hoc. vt gradatim, §. & si lege.

¶ Adde, quod rō est, quia tūc

olim quidē in vsu fuerunt: postea autem Leonina constitutio e lata est, quæ solennitate verborum sublata, sensum f & consonantem intellectum ab vtraque parte solum desideret, † licet quibuscunque s verbis expressum † sit.

¶ **Stipulatio ubi est pura, statim potest peti: si vero est in diem, nō potest peti, nisi prætereat tota illa dies. Arc.**

¶ Omnis stipulatio, aut pure, aut in diem, aut subconditione fit. Pute, veluti, Quinque aureos dare spondes? idque confestim h peti potest In

constaret solo consensu stipulatio, quæ tamen verba requirit sup. eod. in princ. * & ista gl. communiter recipitur a doct. secundum Ias. in l. i. §. eadem. col. i. ff. eod.

¶ Omnis stipulatio. **CASVS** non figuratur quia termini sunt, & clari. ideo autem cum adijcitur dies, nisi elapso toto die non petitur, quia dilatio fuit adiecta fauore debitoris, cui suum ius auferri non debet, peteretur enim plus tempore, §. plus, inf. de actio. Not. diuisionem qualitatum ipsius stipulationis respicientium causam formalem ipsius. Itē, quod pura est, quæ neque diem, neque conditionem habet. Item, quod ex stipulatione pura statim oritur obligatio & actio. Item, q stipulatio in diem est, quæ habet diem appositum gratia differendæ solutionis. Item, q ex stipulatione in diem obligatio statim nascitur, non tamen potest effectualiter intentari, nisi totus dies præterierit.

h ¶ Confestim id est statim, vt ff. eod. l. eum qui calendis, §. fin. & hoc nisi ratione loci sit in diem, vt inf. eo. §. loca,

† alias quibuscunque tandem verbis expressum sit. † alias est Stipulatio fieri debet verbis aptis.

SYL.

SYL.

Obligatio pura an possit statim conueniri.

¶ Hæc

SYL.

Hæc tamen respectu conceptionis verborum est pura, licet inspecta mente & sententia sit in diem d. §. loca.]

** Dictum gl. de tacito tempore ratione loci habet locum etiam respectu fideiussoris, l. si testamento,

§. fin. & l. si ut proponitur. d. fideiuss.

[Vel ratione rei, quæ adhuc non est in rerum natura, ut inf. de exce. §. antepe. & ff. e. interdum in princ. (i) & ff. de cond. & de mon. l. j. §. si.

** Adde, ex qualitate actus quandoque tempus tacite intelligi. Et ideo si quis promittit dotem puellæ, tacite intelligitur, cum erit nubilis ætatis, ut hic ait Christoph. Porc. per l. qui filium. vbi pup. edu. deb. quod alijs pulcherrimis exemplis ostendit. Deci. l. in omnibus, obiig. de reg. iur.] Sed ad quid sit promissio, cum non incontinenti soluitur? Respon. non est sic prave intelligendum verbum, confestim, ut veniat statim cum sacco paratus, ut ff. de solut. quod dicimus, sed aliquod spatium puta. dierum dandum est, ut inf. de iuri. stipu. §. fin. ff. de consti. pecu. promissor. Sic etiam fere ubique consuetudo interpretatur, ut infra 10. dies fiant præcepta a Potestatibus, quæ est bona legum interpretis, ut ff. de leg. & senatus. l. si de interpretatione. & c. cum dilectus. extra de consue.

Cōsuetudo est legum interpretis.

SYL.

Adde, quod hæc glo. falsa est in taxatione 10. dierum: verius loquitur gloss. in §. final. inf. de iuri. stipu. arbitrio enim iudicis statuitur; l. ratum, ff. de solu.]

ADDITIO. Non est tamen ibi nata actio vel obligatio: quia cum sit incertum, an fructus nascentur vel non, dies, quæ tacite inest habetur pro conditione, ut l. i. ff. de cōdit. & demon. Angelus.

Stipulatio an possit fieri sub conditione.

a ¶ In diem. Scilicet sit stipulatio. Sed nunc quid stipulatio est actus civilis? Respon. sic, ut inf. de actio. §. de constituta, ergo non debet recipere diem, nec etiam conditionem, ut ff. de reg. iur. actus. Sed dic, q. hic actus ibi nō computatur: sic in novatione, ut dñ. ff. de novat. l. novatio. Et illa regula, actus. habet locum in suis numeratis calibus.

* ¶ Pro intelligentia. d. l. actus. lege quæ ibi scribit Decius.]

b ¶ Primis superflue hoc dicitur, ff. eo. eum qui calendis. in princ.

In diē & ad diē tenentur differunt.

c ¶ In diem. Aliud si ad diem: nam tunc vltimæ ad diem tenentur, & nō post, ut ff. de act. & oblig. l. obligationum fere. §. j. & dic, quod idem est dicere, ex die, quod. in diem, ut d. l. in princ. & hic.

d ¶ Prius quam. Nam cessit, sed non venit

dies: quod dic ut ff. de verb. sign. cedere.

e ¶ Non potest sic. ff. si cert. per. certi conditio. in princ. & si petat, repellitur per exceptionem, ut inf. de excep. §. præterea.

** Adde secundum Alcia. in d. l. cedere quod

dem debetur: sed peti prius, quam qd dies venerit, non pot. e At ne eo f quidē ipso die, in quæ stipulatio facta ē, g peti potest: † quia tot⁹ is dies arbitrio soluentis tribui h debet Neq;

in obligatione in diē expressam receptior est opin. ante diem & obligationem, & actionem ortam esse, sed ob stare exceptionem, cui⁹ snie illa est rō q. tempus adiectum, ipso iure effectū obli-

† Cōcor. tex. in §. appellantur infra de excep.

gationis nō tollit d. l. obligationū §. placet.]

¶ Hanc gl. disputative reprobat Fort. in l. itē quia col. 9. in princ. ff. de pact.

f ¶ Ne eo quidem ipso. Nisi ab initio sic dicat, Hodie dare spondes? quo casu pura est, ut ff. eod. liber homo, §. decem, sed si est pura, ergo peti non potest an 10. dies, ita enim determinatur verbū, confestim, sup. eo §. omnis & in d. l. ff. eod. liber homo. dñ. q. eadem die, ergo male. Sed ibi expressa est dies.

¶ Adde glo. veram, quia in dubio talis adiectio non videtur appositæ gratia differendæ solutionis, sed repræsentandæ promissionis aut solutionis accelerandæ, d. §. decem secus. si aliter de mente constaret, ut dicit ibi Bart. & sequuntur doct.]

g ¶ Facta est. l. ut solvatur.

** Adde, quod regulariter cum simpliciter de aliquo die actū est, intelligitur de die naturali 24. horarum, ut docet Tiraq. post alios in tract. de retract. leg. §. i. gl. 11. nu. 7.]

h ¶ Tribui debet. Hic not. q. de facto. Iudex statuit terminum peremptorium partibus ad audiendam sententiam: puta diem Iouis: vna partium non veniente eadem die quæro quando debeat ea snia ferri, an die statuta, vel sequenti? Et vñ q. non die statuta, quia ut in cōtractibus, tota illa dies vñ sua, ut hic, & pro hoc est, ff. de fer. l. more Romano. per quam legem etiam si media nocte venisset, satis sufficeret. vnde patet, quod ea die ferri non debuit. Item alia rōne, quia post peremptorium debet eam partem absentem citare iudex, ut ff. de iudic. l. & post edictum, & inter vnam citationem & aliam debet esse spatium decem dierum olim, ut ff. de iud. l. per interuallum. hodie 30. dierum, ut in authent. de liti, §. omne. collat. 8. & secundum consuetudinem Bononiens. vnius diei. Vnde patet, quod in die peremptoriij non debet ferri. Sed in illa, l. & post edictum. exponitur, debet, id est potest. Itē vñ contra, q. in die peremptoriij debeat iudicari, ut C. qñ prouo. non est necess. l. cum non eo die. Item si sit ita prope sero, ut certum sit eam partem am-

SYL.

Confedi determinatur per 10. dies.

SYL.

Snia die pñixa de ferri etiā absente al tera partium.

Insti.

Dd

plus

plus non posse venire, debet iudicare in die peremptorij, vt ff. de verb. obli. l. cum stipulatus sum mihi a Proculo. & l. liber homo. in y. Et est verior opinio.

Adde hoc esse hodie expressum in c. consuluit, de offi.

deleg. & tenet communiter doct. in dic. §. decem.]

Sed tamen post vespas statim, vel in ipsis vespas debet ferri, vt in auth. de iudi. §. sedebunt, coll. 6. sed nec in nocte debet ferri sententia: & ita paulopost excessum vespas debet iudicari. Et ita quidam electi, ad quoddam consiliu de facto iudicauerunt.

Adde, q. ita communiter tenetur in d. ca. consuluit & in d. §. decem nisi accedantur tria luminaria, secundum Bar. in l. non minorem, C. de transa. vbi quid in interlocutoria, de qua Ang. hic etiam, q. ferri potest de nocte.]

Adde, quod aliud est in contractibus, nam etiam noctu fieri possunt. l. non minorem, C. de transa. §. placet. ff. de act. & obli. sed dat exceptio ex tacita conventionione, vt dixi. quare autem secus sit in legato, videbimus in gl. Not. q. stipulatio annua pura est, quia tps apponitur gra multiplicanda obligationis. Item q. licet stipulatio annua limittetur tempore vite stipulatoris, in ipso iure est perpetua, & transit ad hres. Itē, q. obligatio nō pōt limittari tempore. Itē, q. quamuis ipso iure transeat ad hres tñ de aequitate dat exceptio.

Annus, aliud si dixerit, singulis annis. Nam primo casu in initio cuiuscunque anni, secundo in fine committitur stipulatio: quia sic est in legato sic relicto, vt C. qñ dies leg. ced. l. 1. & ff. qñ dies leg. ced. l. nec semel; vnde versus; Annua si debes tunc respi-

enim certum est eo die in quem promissum ē, datum^a non esse priusquam^b is præterierit.

Stipulatio annua quoad quis viuet, pura &

cies caput anni. Anno si debe, in fine teneberis anni, vt dices, inf. de inuti. stip. §. q. hoc anno. & ff. eo. l. qui hoc anno

Rō est, quia in primo casu tēpus non apponitur gratia solutionis differendæ, sed ad

perpetua est, sed post mortē stipulatoris obstat exceptio hæredis.

Arctinus.

At si ita stipuleris, Decē aureos annuos, c

multiplicandā obligationē: i secundo vero tēpus apponit gratia differendē solutionis. Excipit apri mo casu r lictum respectu certæ necessitatis, d. l. nec se

mel, §. si in habitationem. Itē relicto fructuū vel pecuniæ ex fructibus percipiendis. l. Firmio, §. pater, ff. quando dies leg. ced.]

Sed nunquid est vna stipulatio, vel plures? Rñ. vna est, vt ff. eo. si Stichum, §. i. licet legata sic relicta sint plura, vt ff. de do. cau. mor. l. tenatus, §. si. Sed quæ est rō? Rñ. quia semel in stipulatione inspicitur conditio stipulantis vt si sit filius, acqrat patri & vna est actio, vt ff. eod. si filius, sed in legatis pluries consideratur, scilicet singulis annis, cum singulis annis cedat dies legati, & plures sint actiones, vt ff. de an. leg. l. cū in annos, & qñ dies leg. ced. l. cum in annos. Sed M. dicebat hanc esse differentiā: quia in stipulatione est vna verborum conceptio. sed quantum ad rei veritatem plures sunt, sicut legata: & facit pro eo. ff. eod. pluribus, §. i. Sed ibi certe per alia verba fuit facta. f. per hæc annua bima trima die vel dic, q. ibi quorundam sententia recitatur. Nec obstat, q. vna est conceptio.

Adde, quod rationes differentiæ assignatæ in glo. sunt potius illationes: vnitas enim actionis: est effectus vnitatis stipulationis, non ratio. Vnde ab alijs assignatur ratio, quod cum stipulatio pendeat a cōsensu duorum, est firmitior, & non ita multiplicabilis, sicut legatum: sicut videmus debilius legatum, quod efficitur caducum per mortem legatarij: quod non est stipulatione. Vel q. legata dantur ob benemerita l. nec adiecit, ff. pro socio. & regulantur a mente testatis: quæ videtur esse, vt hic habeat, donec viuit, & non ultra: & ideo subest conditio, si viuat: secus in stipulationibus, vbi non merita, sed sonus verborum attēditur. l. quicquid astringendæ, ff. de verborum obligatio. vel quia in legatis in dubio fit interpretatio pro hærede contra legatarium, in stipulatione contra promissorem. l. veteribus. ff. de pactis.

Alciat. autem lib. parad. i. cap. 15. ait, in stipulatione quam maxime verba operari, in legatis voluntatem & præstationes: quocirca cum stipulationis verba ita concepta sint, vt vnum dictum vnamve formam comprehendant, merito vna est stipulatio: in legatis vero non verba, sed præstationes, quæ plurimæ sunt, & voluntas, quæ multas dationes

SYL.

SYL.

SYL.

SYL.

Promittito 10. aureos & si singulis annis differuat.

Annus, aliud si dixerit, singulis annis. Nam primo casu in initio cuiuscunque anni, secundo in fine committitur stipulatio: quia sic est in legato sic relicto, vt C. qñ dies leg. ced. l. 1. & ff. qñ dies leg. ced. l. nec semel; vnde versus; Annua si debes tunc respi-

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

100001

tionem ordinavit, considerantur.]

a. Quoad viam, i. donec vitam.

b. Pure facta, scilicet ratione primi anni: sed ratione sequentium est in diem quo ad quid, quia ante annum non debetur, & conditionalis quo ad aliud: nam alias non debetur, nisi viam, argu. ff. eodem l. hoc iure & l. in illa. Vel dic, q. est pura abnegatiue, id est non conditionalis.

Adde, quod glossa est falsa, quia si illa verba facerent conditionem, sequeretur, qd obligatio, quae post mortem stipulatoris tenetur promissor ipso iure heredi non posset nasci. est ergo conditionalis inspecto effectu propter equitatem pacti.

c. Perpetuatur, id est donec viuat. sic. ff. pro soc. l. 1. secundum quosdam. Immo dic per omnia secula etiam post mortem: nam tempore non tollitur obligatio ipso, scilicet iure, (i) ut sequitur, & ff. de actio. & oblig. l. obligationum fere, §. placet, & ff. de serui. servitutes, sed per exceptionem, ut sequitur, sed haeres petendo &c. & ff. de action. & obligat. l. obligationum, fere, §. placet, & ff. de serui. l. servitutes.

ADDITION. (i) Nisi expresse vel tacite ex stipulantis paupertate pro alimentis deducta censerentur: & ita secundum Bart. potest saluari glossa in l. si Stichum, §. huiusmodi, ff. eo. licet sit magna diuination. Vel dic, quod quoties agitur de multiplicanda obligatione, infinitas est euitanda, vi l. fideicommissa, §. si decem, ff. de le. 3. Ang.

SYL.

Sub conditione. **CASVS.** non figurabitur nisi literaliter, quia est declaratio notissimi termini, in quo nulla est difficultas. Not. q. in stipulatione conditionalis obligationis natiuitas differtur in euentum conditionis. Item, q. stipulatio conditionalis est illa, quae differtur in aliquem casum futurum vel non futurum & q. fit per coniunctionem, si.

* Adde, q. stipulatio dicitur committi, cum ex ea agi potest, & peti quod in stipulatione deductum fuit.]

d. In aliquem casum. i. in aliquam fortunam inopinatam, ut possit se habere ad esse,

& non esse, quod in futuris tantum est, ut infra eo. §. conditiones.

e. Differtur obligatio. Nam ante euentum conditionis obligatio cessat, ut ff. si certum petatur. l. non omnis, & sic ea pendente non

aliquid factum fuerit, vel non fuerit, committatur stipulatio: veluti, si Titius Consul fuerit factus, quinque aureos dare spondes?

Conditio negatiua impletur morte, hoc dicit.

Si quis ita stipuletur. Si in Capitolium non ascendero, dare spondes? & perinde erit, ac si stipulatus esset, cum morietur, sibi dari.

dic, q. sufficit debitum spe. Item nec illud interim debetur, ut ff. de consti. pec. id quod. Itē arg. contra, ff. ex quib. cau. in pos. ea. l. i. posses. & ff. de ver. sig. l. creditore. Sed ratione spei creditores dicuntur, ut inf. eo. §. ex condonali. * Adde tex. in l. condonales, & seq. de verb. sig. & l. is cui de actio. & oblig. post euentum tñ conditionis censetur vsque a principio creditores fuisse, quia condō retrahitur in contractibus quod in legatis regulariter non est, Alc. in l. creditorum de verb. sign.

ADDITION. Improprie tñ, proprie autē creditor est, qui fidem alterius credendo secutus est, & ita intelligitur statutum de eo, qui credit faciens mentionem, secus si de creditore simpliciter, quia intelligitur quomodocunq; alium habeat obligatum, dummodo non in diem vel sub conditione. Ang.

Si quis ita. **CASVS.** Querebat, si promissum sit, si non ascenderis Capitolium, qñ hæc conditio verificaretur & videbatur q. in vita, q. primū ascendere potuit, & non ascendit, q. vñ eius animi esse cuius contrarium tñ def, quia cum sit in potestate mea quotidie ascendere, non pñt verba stipulationis verificari: nisi secuta morte: & ideo est, ac si promissum esset, cum morieris. No. summa.]

f. Si in Capitolium non ascendero, supra posuit in affirmatiua conditione, nunc in negatiua tantum.

g. Dare spondes, scilicet §. aureos, vel aliquid aliud.

h. Cum morietur. Similes sunt istæ duæ

D d 2 stipu-

est debitor, sicut nec hæres sub conditione institutus interim est hæres, ut ff. familiaris eriscunda, si maritus.

* Adde, quod nec pure institutus dicitur hæres ante aditam. l. hæres quadoque, ff. de acqui. hæ.

* Argu. contra. C. de consti. pec. l. 2. in eo quod dicit conditionale debitum posse constitui: q. non posset, nisi si esset debitum, ut ff. de consti. pen. l. 1. Sed

SYL.

Creditor proprie quis dicitur.

SYL.

stipulationes, in hoc, quia mortuo stipulan-
te in utroque casu committitur, ut hæredes
agant: nam potest obligatio ab hærede sic
incipere, C. ut actio ab hæred. & contra hæ-
redi. l. prima, dissimiles in hoc, quia prima
conditionalis:

secunda in
diem, quem
diem certum
est enenire, ut
ff. de condit.

¶ Cōcor. indeb. nam si.
l. cōdōna licet nesciam?
les. ff. de quando, ut ff.
verb. sig. de condit. &
¶ Sic econ in aurbent. de
uerso, si nupt. §. de in-
promis- ceps. coll. 4.
for pēdē. ¶ Adde, quod
te cōdōne non est intel-
moriatur ligenda in diē
eius hñs ut supra, eodē
remanet §. omnis, sed i
obligatus diem incer-
l. si quis. tum: quia a-
Titius, ff. lias diceretur
eod.

na obligatio
& actio, quod
est falsum, l.
dies incertus
ff. de condi.
& demonst.

¶ Ex condicionali. **CASVS.** Quærebatur,
an stipulatio condicionalis p: æmoriēte sti-
pulatore, ante cōditionis euentum transiret
ad hæredes, & videbatur q̄ non, quia cum
ante euentum conditionis non sit nata nec
obligatio, nec actio, non vñ posse in alium
transferri, quod quis nō hēt l. nemo plus iu-
ris, ff. de reg. iu. max. cū hoc videamus in le-
gatis, ut p: æmoriēte legatario non trans-
mittatur spes legatis cōdōnalis, l. i. §. si autē
sub cōdōne. C. de cad. tol. contrarium decidi-
tur ex rōne posita in glo. in vers. contigerit. q̄
communiter approbatur, quāuis & aliæ assi-
gnentur. Not. q̄ spes futuri debiti ex contra-
ctu condicionali transmittitur ad hæredes.

a ¶ Spes est. non autem cessit vel venit dies:
Diē cede sed in pura statim cedit & venit, ff. de ver-
re, & ve- bor, signific cedere, sed in illa, quæ est in diē,
nire, dif- statim cedit dies legati, sed non venit, sup.
ferunt. eo. §. in diem.

b ¶ Transmittimus. Sic. C. de ijs, qui ante
apertastabulas l. i.

c ¶ Contigerit. Sed quare legatarius condi-
Legatari⁹ tionalis legati spem ad hæredem non trans-
condōna mittit, ut C. de ca. tol. §. si autem? Respon.
lis legati in stipulatione interuenit factum stipulan-
spē non tis volentis sibi prospicere, & sic hæredi, ut
transmit ff. de probat. l. si pactum, quod non est in le-
gitario, cuius nullum factum interuenit:
ut. & eodem modo responde in hæreditate cō-
ditionali.

¶ Circa hanc rationem vide Dec. in l. i.

¶ **Stipulatio conditio-
nalis transmittitur ad
hæredes. Arer.**

¶ Ex condicionali sti-
pulatione tantum t
spes^a est debitum iri:
eamque ipsam spē in
hæredem t transmitti-
mus, b si prius quam
conditio extet, morino
bis contigerit. c

¶ **Locus solutioni adie-
ctus afficit stipulatio-
nem i illam diem, qua
verisimiliter possit ad
locum perueniri, & im-
possibilitas vitiat stipu-**

colom. §. C. de pac. num. 19. Alciat. vero, lib.
3. de verb. signifi. aliam affert rationem, quia
scilicet firmiter vnique acquiritur id cē-
setur, quod propria ope consecutus est, quā
quod alieno beneficio adipiscitur, gloss. l. i. r.

Cod. si aauerf.
vend.]

lationem. Angelus.

¶ Loca, d etiam inse-
ri stipulationi solent:
veluti, t Carthagini
dare spondes? quæ sti-
pulatio licet pure fieri
videatur, tamen re ip-
sa habet tempus e adie-
ctum, quo promissor
utatur ad pecuniā Car-
thagini dandam. Et id
eo si quis Romæ ita sti-
puletur, Hodie Cartha-
gini dare spondes? inu-
tilis erit stipulatio, cū
impossibilis f sit repro-
missio. t

¶ Loca etiam
in feri. **Casus.**

Quia ex pura
stipulatione
statim agi po-
test, §. omnis,
sup. eo. dubita-
batur, an si in
pura stipula-
tione sit adie-
ctus loc⁹, quo
dari præstari
ve qd debeat
per hoc impe-
diatur natui-
tas obligatio-
nis & actio-
nis, & videba-
tur, q̄ non, q̄
(ut dicit hic
tex.) pura est:
dicit tamen
contrarium ra-
tione assigna-
ta in text. non

¶ alias car-
thagine.

¶ Sic &
Paulus, l.
interdū,
ff. eod.

enim est verisimile contrahentes voluisse
impossibile l. non solum. de actio. & oblig.
ideo coniectura sit, quod voluerunt inesse ta-
cite tempus, quo ad locum perueniri possit
Et hinc est, q̄ si promisi dare hodie Cartha-
gini, quia mens apparet vitiatur retione im-
possibilitatis. Not. summa.

d ¶ Loca etiam. Non solum conditio,
vel dies.

e ¶ Tempus. Quod bonus iudex arbitra-
tur: quod dic ut digest. eodem continuus, §.
cum ita.

ADDITIO. Nota, quod licet in actibus
iudiciarijs tempus itinerandi sit statutum
certum, ut 20. milliarius singulo die, ut l. i.
§. si quis cautio. (& dic. ut ibi per Bart. & do-
cto.) tamen in contractibus non est determi-
natum, sed totum relidet in pectore iudi-
cis: qui multa debet considerare, & locum,
& periculum, & qualitatem personæ, ut l.
continus, §. i. & ibi vide Bart. & Imo. ff. eo-
dem. Angelus.

f ¶ Impossibilis. Ratione enim impossi-
bilitatis stipulatio vitiatur, ut infra de inu-
tilitat stipulationi, §. si impossibilis, nisi vter-
que haberet ibi procuratorem, & egisset qui-
libet cum suo, ut eadem die fieret solutio ut
ff. eodem, l. fin. §. si inter eos.

¶ Adde hoc non procedere in contractibus
bonæ fidei, vel etiam stricti iuris habenti-
bus naturam bonæ fidei, l. insulam, §. i. ff. lo-
ca, l. si mihi & tibi, §. si quis sexuos, ff. de leg. i.

¶ Con-

SYL. **Conditiones.** **CASVS.** non figuratur in notissima regula: nisi rationem dubitandi dicas esse ignorantiam nostram, quæ videtur suspendere quousque sciatur: quod tamen est falsum, quia conditio refertur ad veritatem

rei, quæ licet incerta nobis sit, legi tamē est certa. Nota, quod conditio de præfenti vel de præfinito falsa statim infirmat obligationē, sicut vera facit statim stipulationē validam.

Item nota, quod certa in contractibus non suspendunt obligationem, dummodo sint certa in rerum natura.]

a Consul fuit. sic, ff. si cert. pet. itaque, & l. cum ad præfens tempus patri etiam in l. conditio. ff. de verb. obl.

Natura ē duplex.

b Naturā. Ergo nec futurā morantur obligationem: nam etiam illa per rerum naturam certa sunt, ut ff. de iudic. sed & si restituatur, §. fin. contra, sed dic, quod aliud est esse certum per rerum naturam, id est per naturalem cursum naturæ: per quam sola præfinita, & præfinita sunt certa: & ita hic accipitur, & etiam illa futura certa sunt, quæ non habent se ad utrumlibet: ut, si moriar. nam & hæc non morantur obligationem, ut ff. de condit. in deb. nam si. & l. præced. & seq. & ff. de noua. si pupillus, §. qui sub coaditione. (i)

SYL.

Adde, quod glos. est falsa, quia in diem incertum suspendit. l. dies incertus, de condit. & demonstr. & l. quodcunque, §. final. ff. eodē quamvis videretur dicendum, quod promittendo, si moriar, ista sit pura, quia certum est me moriturum: promittendo, cum moriar, suspendatur obligatio, quia videtur facta adiectio causa differendæ solutionis.]

c Et aliud est in natura rerum, id est in scientia Dei, in qua omnia, quæ sunt, vel fuerunt vel futura sunt, (teste Boethio) tanquam præfinita sunt. Item & alias, sunt mille anni ante oculos eius tanquam hesterni dies quæ præfinitæ, & dicitur, prima, natura naturata, sed secunda, natura naturans, quod idem est, quod ipse Deus.

SYL.

Adde, quod hanc glos. disputatiue reprobat Fort. in l. iuris gentium, §. & ideo, 16 col. ff. de pact.]

* **¶** Hic addi possunt quæ scribit Bart. in l. cum quidam, §. suum, de acquir. hæredit. ubi dicit, quod lex certa est de omni eo, de quo potest esse certus homo, licet apud hunc vel illum hominem particularem id sit incertum: non etiā

si autem ita se habent, statim valet, Quæ enim per rerum naturam ^b sunt certa, non morantur ^c obligationem, licet apud nos incerta ^d sint.

¶ Etiam facta possunt in stipulationem deduci in quib. utile est adijcere penam, ne alias stipulator habeat probare interesse Aret.

¶ Non solum ^e res in stipulatum deduci

ficat: promitto cum morieris, §. ita autem, inf. de inuti. stip. Christoph.

c Non morantur, id est non suspendunt si differunt. Accetur.

d Incerta sint, ff. de regu. iuris, l. in totum. contra. Solu. illa loquitur in ijs, ubi præfinita solennitas exigitur, ut vij. testes in testamento, ut supra de testament. §. primo. Vel loquitur in illis casibus, ubi certa scientia & intellectus de præfinita exigitur in contractibus puris, ut C. de donatio. nec ignorans. hic autem in conditionali.

¶ Ultima verior, & patet ex verbis, l. in eorum.

¶ Non solum. **CASVS** non notissima regula non ponitur nisi literaliter. Hoc tamen vnum aduertendum putavi, quod ideo poena non apponitur in stipulatione rerum, quia ad ea præstanda cogitur præfinita promissor: quod cum non sit in stipulatione facti vel non facti, * quia soluendo id, quod interest, liberatur, lege stipulationes non diuiduntur, digest. eodem,] utile consilium est apponere. Nota etiam facta in stipulationem deduci: & dicuntur facta etiam non facta.

Item, quod utile est in his stipulationibus subijcere poenam. ratio assignatur hic, & alia ponitur in l. si. da præto. stipulatio.

Item, quod petenti interesse incumbit onus probandi quantitatem certam.

e Non solum, de stipulationibus, quæ in dando consistunt, hucusque diximus: nunc de ijs quæ in facto consistunt. Accursius.

a ¶ Poenam subijcere. Sic. f. consilium simile, ff. de praeo. stip. l. fin.

b ¶ Quantitas, ff. de arbi. l. non autem, contra. Solutio, non interest quo ad hoc, ut valeat compromissum: interest tamen: quo ad utilitatem stipulationis.

c ¶ Probare, sed quomodo interesse probatur? Respō. per testes: ut hic innuitur, & C. de sent. quae pro eo. l. 1. §. 1. nisi petatur ex dolo aliterius: tunc p solum sacramentum: ut ff. quod vi aut clā. l. semper. §. in hoc interdicto. & §. seq. & C. unde vi. l. si quando.

d ¶ Quaedam fieri. Puta ire Romam.

e ¶ Quaedam non fieri. Puta per Floren. non ire.

f ¶ Clausula. f. poenalis. Accursius.

g ¶ Factum erit. Hoc redditur secundo dicto.

h ¶ Adde, q, si voluisset singula singulis referre, non praeposterasset. Vnde dicas vtramvis conceptionem debere ad vtrumque referri, ita ut vnaquaevis earum sufficiat in poenali stipulatione subiecta stipulationi vtriusque, scilicet facti & non facti. licet etiam ambae conceptiones subijci possent.

i ¶ Factum non fuerit. Hoc refertur ad primum. Et si ex vno capite sit poena commissa, non committetur plus, ut ff. de arbi. l. si duo, §. si. nisi hoc actum sit, ut pluries committatur, ut ff. de transactio. qui fidem.

ADDITIO. Item nisi sit apposta super facto iterabili vel continente plura capitula, si ratione interesse petatur, secundum Ioannem Fab. hic. Et nota, quod iuramentum de non contraueniendo habet vim istius clausulae. Item facit, ut actus valeat eo meliori modo, quo potest. Ang.

¶ De duobus reis stipulandi, & promittendi.

Cōtinua-
ti

¶ Quia in stipulatione, de qua dictum est supra titulo primo, plures personae interueniunt quandoque, quarum quaedam dicun-

tur rei stipulandi, aliae rei promittendi, id-
eo dicit de duobus reis stipulandi ac promittendi. Accursius.

ET stipulandi. ¶ Totus iste titulus diuiditur in 4. partes. Primo ponit de duobus reis stipulandi, qua-

quis, clausula f erit huiusmodi adiicienda. Si aduersus ea factum erit; § siue quid t ita factum h non fuerit, tunc poenae nomine decem aureos dare spondes?

¶ De duobus reis stipulandi & promittendi.
¶ Duo rei stipulandi fiunt, quando separatim interrogant debitore, & ipse simul vtrique respondet. Angel. Arcerius.

ET stipulandi i & promittendi duo pluresve rei fieri pos-

constitutione plurium reorum stipulandi debet praecedere oīum interrogatio, & sequi promissoris rñsio vna omnibus. Itē, q, duo stipulatores, quibus separatim promissor distinctis actibus promittēdi rñdet, non sunt duo rei stipulandi: quae intellige in dubio.

i ¶ Et stipulandi. Hic dicitur reus stipulandi, ille, qui rem aliquam, ut pecuniam stipulatur: a re, non a reatu dictus. Et contra reus promittendi, qui aliquam rem promittit, ut ff. eodem l. 1. alias reus tantum debitor dicitur, ut patet. Cod. de iur. calum. l. 2. alias dicit reus qui conuenitur, ut C. de iudi. l. properandum, §. & si quidem, & dic ut ff. eo. l. 1. Pōt dici & alio respectu reus stipulandi, & promittendi, ut dicitur in gl. Accur.

* ¶ Ex his apparet reos hic non longe aliter accipi, atque apud Cicer. qui. lib. 2. de Orato. Reos (inquit) appello non eos modo qui arguuntur, sed omne quorum de re disceptatur, & rursus paulo post, reos appello, quorum res est. Sic in l. 5. §. conuentionales, ff. de verborum obligat. reorum verbo intelliguntur contrahentes, & tam stipulator quam promissor. Dicitur & reus debendi, & reus credendi, ut reus debendi accipiat pro obligato ex quocunque contractu

Diuisio.

¶ alias de est ita.

S Y L.

Reus stipulandi.
Reus promittendi.

tractu vel obligatione quis debeat: qua de re diserte Alciat. in l. nominis. de verborum significatione.

a ¶ Spondeo. Hoc adiecto, ut sint duo rei in solidum, etiam iure veteri, ut ff. eod. l. reos. §. si. & §. cum in tabulis.

SYL.

¶ Adde, vel si aliter constat contrahentes voluisse facere duos reos, quia erunt nihilominus, ut patet ex communi opinio. post Bart. in l. 2. ff. eod. in l. 1. & 2. quæst.

Reorū de

bendi vel

credendi

constat an

per inter-

ualū im-

pediatur.

b ¶ Spondeat. Ex intervallo: puta si diuerterunt ad alios actus extraneos, ut ff. eod. l. duos. §. si. alias si non est extraneus actus, contradiceret. dict. l. ei, quod modo dixerat ibi, nā si prius, & quod dñ, ff. eo. l. 3. Accur.

SYL.

¶ Dic, q̄ magnum interval- lum, nedū vitiat cōstitu- tionem duo- rum reorum, impedit respō- dentem obli- gari. leg. si ex

duobus, in princip. vbi Bart. ff. eodem. Hoc si intercedat inter interrogationem, & respon- sionem: secus si inter vnam obliga- tionem perfectam & aliam, & constat de voluntate. l. 3. in princip. ff. eod. secus in mo- dico tempore non interueniente actu extrin- seco. Longum autem aut breue spatium ta- xandum est arbitrio iudicis ut no. in l. conui- nuus, ff. de verb. oblig.

e ¶ Nec creduntur duo rei, scilicet ut vna sit obligatio, & vnus rei, sed sunt credito- res duo, & diuersarum rerum, ut infra eod. u. ex huiusmodi.

¶ Duo pluresve. **CASVS** similiter non ponitur, quia text. exemplificat. Nota, qua- liter constituantur duo pluresve rei promit- tendi.]

SYL. d ¶ Spondeo. Hoc acto, ut fiant duo rei, & in solidum, ut ff. eo. reos, §. si.

SYL. ¶ Ex huiusmodi. **CASVS** figurare non expedit, cum regula clara sit, Statim enim q̄

tenentur in solidum, vel habent obligatos in solidum plures reos debendi sequitur, q̄ solutio vel receptio vnus alium liberat, ut infert Iurisconsultus. in l. 2. ff. eodem. Notabilia clara sunt, quod duo rei debent, vel eis debe- tur in solidum:

eosdem decem aureos dare spondes? si respō- deant singuli separa- tim. Spondeo. d

¶ **Nam duorum reo- rum est, ut quilibet te- neatur in solidum: sed vnus solutione & rece- ptione tollitur obliga- tio vtriusque. Ater.**

¶ Ex huiusmodi obli- gationibus, e & stipula- tionibus, solidum sin- gulis debetur: & pro- mittentes singuli in so- lidum tenentur. In v- traque f tamen obliga- tione vnā res vertitur: & vel alter g debitum accipiendo, vel alter h soluendo, omniū peri- mit i obligationem, & omnes liberat. k

¶ **Diuerfitas temporis**

le, qui soluit. Similis lectio seu implicatio verborū est, ff. de arb. l. si duo. Vel dic, q̄, qui libet istorū refertur ad vtrumque supradictū. Et possunt fieri in stipulatione duo rei, & in quolibet genere obligandi, ut ff. eo. l. eadem. ¶ Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle.

¶ Adde, q̄ duo rei in solidū obligati vident inuicē fideiubere, & ideo si alter solidū solu- at, potest actione mandati consequi dimi- dium soluti ab altero cor reo Bart. in l. reos ff. eo. M. Ant. Natta consi. 658. vol. 3.

¶ Ex duobus. **CASVS** Fuit dubitatum, an si ex pluribus, reis alter simpliciter & pure, alter sub conditione vel in diem promittat vitietur constitutio duorum reorum, & vi- debatur q̄ sic, quia clarum est imparitatem vitare talem constitutionē. l. eandem. §. sed si quis, ff. eo. Item quia cum debeant in solidū vel eis debeatur, non possunt pariter conuc- niri, quia alterius nata erit obligatio & actio,

& quod solu- tio vel recep- tio vnus libe- rat omnes.]

e ¶ Obliga- tionibus. Hoc refert ad reos promittendi: & quod sequi- tur, ex stipula- tionibus, ad reos stipulan- di, ut probat, inf. statim.

f ¶ In vtraque i. vtriusq. obli- gatione: nam vna est quo ad vnum effectū ut ff. eo. l. 3. in fin. sed plures sunt, quia plu- res tenetur, ut hic.

g ¶ Ater. l. reo- rō stipulandi. h ¶ Alter. l. reo- rū pmittēdi.

i ¶ Perimit obligationē. ille, qui acci- pit.

k ¶ Liberat. il- le, qui soluit. Similis lectio seu implicatio verborū est, ff. de arb. l. si duo.

Vel dic, q̄, qui libet istorū refertur ad vtrumque supradictū. Et possunt fieri in stipulatione duo rei, & in quolibet genere obligandi, ut ff. eo. l. eadem.

¶ Intellige, dummodo constet contrahentes id agere velle.

¶ Adde, q̄ duo rei in solidū obligati vident inuicē fideiubere, & ideo si alter solidū solu- at, potest actione mandati consequi dimi- dium soluti ab altero cor reo Bart. in l. reos ff. eo. M. Ant. Natta consi. 658. vol. 3.

¶ Ex duobus. **CASVS** Fuit dubitatum, an si ex pluribus, reis alter simpliciter & pure, alter sub conditione vel in diem promittat vitietur constitutio duorum reorum, & vi- debatur q̄ sic, quia clarum est imparitatem vitare talem constitutionē. l. eandem. §. sed si quis, ff. eo. Item quia cum debeant in solidū vel eis debeatur, non possunt pariter conuc- niri, quia alterius nata erit obligatio & actio,

obligatio eadē pōt esse vna & plures.

obligatio eadē pōt esse vna & plures.

obligatio eadē pōt esse vna & plures.

alterius non. Contrarium tamen responde-
tur. ratio autem est, quia disparitas est in
qualitate, non in substantia. Item a princi-
pio speratur, quod reducat ad æqualitatem:
quo casu talis imparitas non videtur quo ad

l. imparitas ab
initio, & ideo
cessat ratio du-
bitandi. Not.
summar. Item
q. dies vel cō-
ditio alterius
non erit impe-
dimento, quo
minus ab alio
petatur.]

a ¶ Potest. Sd
nonne est hic
imparitas, qd
esse non de-
bet, vt ff. eo-
dem. Leandē,
s. sed si quis?

obligatio
an possit
imparitas
re conti-
nere,

Respondeo se-
cundum M.

quod ibi regulariter dicitur, fallit hic, & ff.
eod. si ex duobus, s. si. Alij vt P. dicunt, quod
hic non est imparitas. cum adueniente, con-
ditione vel die ambo æqualiter teneantur.
sed adhuc medio tempore remanet imparitas.
Quare dic, q. in quantitate debita, vel re que
debetur, non potest esse imparitas, vt ibi, sed
in alijs, pōt vt hic, & ff. eo. l. si ex duob. s. fin.

¶ Dic rōnem, vt dixi in positione casus.

SYL.

¶ Adde, quod decisio huius tex. non habet
locum in pluribus fideiussoribus, quorum
vnus pure, alius in diem, vel sub conditione
acceptus si l. nam qui pure fideiussit, pendē-
te conditione non nisi pro virili conueniri
potest, l. si plures, ff. de fideiuss.

b ¶ Quo minus. Sed adueniente conditiō-
ne socium poterit conuenire mandati, secū-
dum quosdam vel verius neg. neg. vt C. eod.
l. i. Patet ergo constitui posse pure duos reos
debendi & quemlibet in solidum conueniri,
vt C. eo. l. i. Hodie contra, etiam si hoc actū
est expressim: nisi altero absente, vel inope
existente, vt in auth. de duobus re. s. i. & au-
then. hoc ita, eo. tit. C. nisi renunciatum fue-
rit illi constitutioni, vt C. de pact. l. pen. & ff.
de mino. l. iudex.

Rei debē-
di in soli-
dū nō pōt
cōueniri.

Intellige absentem qui ab est a ciuitate seu
iurisdictione iudicis, sub qua facta est obli-
gatio. Marli. in rub. de fideiuss. nu. 14.

¶ De stipulatione seruorum.

Cōtinua-
tio.

¶ Supra tit. i. & tit. præce. dictum est de sti-
pulatione liberarum personarum: verum
quia interdum serui stipulantur, ideo de his
tractaturus intulauit, de stipulatione ser-
uorum.

Diuisio.

Seruus. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres
partes. Primo, quod seruus stipulando
acquirat domino, in cuiuscunque persona
stipulatio concipiatur. Secundo excipit a re-

gula, quod factum non acquiritur. Tertio si
sint pfures domini, pro dominicis portioni-
bus acquiritur. Secunda ibi, Sed cum factum.
Tertia ibi, Seruus communis.

¶ Seruus. **CASVS.** Dubitabatur, an ser-

SYL.

tus est, petatur.

¶ De stipulatione ser-
uorum.

¶ Etiam seruus hære-
ditarius potest stipula-
ri, & acquirit hæredi
futuro. Ang.

Seruus ex persona
domini ius stipu-
landi habet.

¶ Sed & hæreditas
in plurisque d persone

uus stipulari
posset, & stipu-
lando cui ac-
quireret: & vñ
q. non possit
stipulari, cum
stipulatio sit
actus merus ci-
uilis, s. de con-
stituta, infr. de
actio. quorum
solet esse inca-
pax seruus, l.
quod attinet
ff. de reg. iur.
cuius contra-
rium dicitur,
quia in ipsa sti-
pulatione nō
cōsideratur vt

seruus, sed stipulatur ex persona domini.
Tunc dubitabatur quid in seruo hæredita-
rio ante aditam: nam tunc non potest su-
mere vires ex persona domini, qui non est
& si dicatur hæreditas repræsentat defun-
ctum: hoc est per fictionem: vnde non vide-
tur, quod alia fictio possit superinduci, quod
factum serui dicatur factum hæredis. Sed
contrarium responderetur ex ratione Posita
in tex. quia hæreditas &c. Nec ratio duarum
fictionum obst. quia non procedunt ex eodē
fonte. l. sub conditione, ff. de sol. No. seruum
ex persona domini ius stipulandi habere.

Item, quod hæreditas est persona imagina-
ria sustinens vices defuncti. Item quod ser-
uus hæreditarius acquirit stipulando hære-
ditati. Item, q. quicquid hæreditati acquiri-
tur, hæredi postea adeunti quæsitum est.]

c ¶ Domini. Qui dominus caput est serui,
vt infra de noxa, s. omnis. ex sua enim perso-
na nihil potest, vt ff. de reg. iur. l. seruitutem,
& l. quod attinet nisi ex quo manumittitur:
tunc enim incipit habere caput, vt ff. de ca-
pi. dimi. l. hodie.

Dñs est
caput ser-
ui.

d ¶ In pluriesque. Hoc propterea dicitur,
quia hæreditati furtum fieri non potest, nisi
in tribus casibus, vt ff. de fur. hæreditariæ
& l. sequen. Item propter vsumfruct. qui ser-
uo hæreditario promitti non potest, vt hære-
ditati quærantur, vt ff. eo. l. vsumfructus.

¶ Adde, quod ratio est, quia persona fi-
cta non est capax illius iuris, quod si prius
defuncto quæsitum esset, morte extingue-
retur vel quia vsumfructus non potest esse si-
ne persona vera, aut ficta, certa tamen &
permanente, & constante ex viris, vt puta
collegio, vel populo.

Hæreditas
futu fæ-
ri nō pōt
nisi in ul-
bus casib.

** ¶ Adde, quod ratio illa est, quia hæredi-
tas non sustinet personam defuncti in ijs,
quæ

que facti sunt, quia que facti sunt, in hæredi-
tarijs rebus non sunt, ut animaduertit in glo.
in d. l. ususfructus, & Aleia l. nihil. de verbo.
signific.]

a ¶ Defuncti. Non hæredis, ut hic, & supra
de hæred. insti.

§. seruus, & ff.
de acquir. rer.
domi. hæredi-
tas. Et quæ sit
ratio quare per
sonam defun-
cti, & non hæ-
redis, dic ut d.
* seruus.

b ¶ Hæredita-
ti. Sic ff. de in-
iu. l. i. §. quo-
ties autem.

SYL. ¶ Siue autem

domino. **CASVS**

non po-
nitur in mani-
festa regula &
clara, quæ quo-
dammodo ex-
plicat Imper.
hic. Not. quod
quocunque mo-
do seruus stipu-
lationem concipiat, domi-
no acquirit. Itē
qd filij in pote-
state stipulan-
do æquiparan-
tur seruis. Itē,
quod ualet argumentum de filio ad seruum
& e conuerso.]

c ¶ Siue sibi. Nisi in casibus, ut cum factum
est in stipulatione, quo casu domino non ac-
quiritur, ut inf. prox. §. & cum operas a liber-
to stipulatur, ut ff. eo. l. antepe. (i)

¶ Intellige de incertis, & ratio ponitur in l.
operæ in rerum in i. & ultimo respon. ff. de
ope. liber. quicquid uoluerit glo. in l. seruus
patroni. eo. tit.]

¶ Et in alijs casibus, quos no. ff. eod. l. i. & l.
seq. ¶ Sed nunquid frater potest stipulari fra-
tri suo in eadem potestate existenti? Dic qd
sic, quia seruus conseruo suo stipulari potest,
ut hic, igitur frater fratri. argum. C. de diuer-
sis rescrip. l. i. Item quia uox filij uox patris
intelligitur, & uox serui uox domini intelli-
gitur, ut inf. de inutil. stipul. §. ei uero qui. &
§. post mortem.

ADDITION. (i) Nec ualet talis stipula-
tio, quia cum personæ cohæreat, de persona
serui in dominum transire non potest. Item
quia operas nemo nisi dominus stipulatur,
ualet tamen si eas uel impersonaliter, uel
domino stipularetur, ut per Ang. hic.

d ¶ Impersonaliter. Nullius facta mentio-
ne, id est, uel proprio nomine uel appellatiuo

uel facta mentione de nomine appellatiuo,
sed non proprio, ut sup. de exher. lib. §. i. Ac.

¶ Absona est hæc expositio, quia uerbum,
impersonaliter, excludit etiam appellatiui
mentionem, ut declaratur in l. proinde. ff.
eo. tit.]

ADDITION.

rit. Idem iuris est & in
liberis, qui in potesta-
te patris sunt, ex qui-
bus causis acquirere e-
possunt.

¶ **Si seruus stipulatur
ire agere licere, solus
ipse, non etiam domi-
nus eius ire potest. A-
retinus.**

¶ Sed cum factum f in
stipulatione contine-
bitur, omnimodo g per
sona stipulantis conti-
netur, h ueluti si seruus
stipuletur, ut sibi ire i
agere liceat ipse enim
tantum prohiberi non
debet, non etiam k do-
minus eius.

¶ No. quod stipulatio meri facti explicandi
a seruo non potest, per alium explicari. Item
quod stipulatio itineris & actus in seruo est
merum factum.]

f ¶ Sed cum factum. Sed si stipulatur seruus
sibi scribi librum, & sic factum, nonne acqui-
rit domino? Respond. sic, & quod hic dicitur,
sed cum factum &c. id est a seruo faciendum
& non ab alio, uel etiam a domino.

¶ Adde tñ secus esse si dñs ipse seruo stipu-
letur ire agere, quia inutilis est stipulatio. l. qd
dicitur patrem, ff. de uerb. obli.

g ¶ Omnimodo. sic ff. de usu & habi. plenū
§. si usus. Acc.

h ¶ Continetur. sic ff. de conditi. & demon.
qui hæredi. Accur.

i ¶ Ire agere. hæc uerba expone ut sup. de
serui. in prin. & ff. de serui. rusti. prædi. l. i. Et
no. quia hic per loquitur, aliud si per nomen
puta iter, tunc enim domino acquiritur, ut
ff. eo. l. si communis.

k ¶ Non est dñs subaudi, prohiberi non dēt,
quasi diceret, dēt prohiberi. Sed contra sup. p
quas pers. no. acqui. §. non solum & sup. de ijs
qui sunt sui uel alie. iu. §. i. Sed non est con-
tra, quia & hic acquiritur dño commodum,
nem ad sui domini utilitatem ibit seruus.

¶ Sed

SYL.

SYL.

SYL.

Stipulati
ire, & sti-
pulari in-
ter disse-
runt.

¶ Sic ff. de
l. j. i. prin.

SYL.

¶ Quod se-
quitur nō
est Accu.

a ¶ Seruus communis stipulando. imperpersonaliter, uel sibi, uel dominis suis sub nomine appellatiuo, aliud si propria nomina expressit, nam tunc acquirit pro uirili, non pro portione domini. Sed quid si proprium nomen & appella-

riuum? Respō. si præponat proprium, pro uirili, si appellatiuum præponat pro dominica, ut ff. de stipu. seruo. l. si communis seruus ita. & ff. de statut. lib. l. ita. §. 1. Accur.

SYL. ¶ Adde hæc uera esse in dubio, secus si cōstaret de intentione agentium. d. l. si communis seruus. quæ probatur ex cōiecturis collectis ibi & hic per doct.]

b ¶ Nominatim. Proprio nomine ut sup. de exhare. libe. §. 1. vel appellatiuo, dum modo intelligatur de quo domino dicat, ut C. de liberis præteritis, l. 2.

& 3. & ff. si certum pet. l. certum. Accur.

c ¶ Stipulatus est. hoc diuinctim. i. diuim exaudi. Sed quid si unus iussit seruo, & ipse alteri stipulatus est nominatim? Distingue ex cuius re, ut si ex re iubentis, sibi quærat, alia nominato. ut C. per quas pers. no. acqui. l. si. & ff. eo. proinde. §. si. & l. seq. licet antiqui aliter distinguunt.

d ¶ Quod seruus. Vnius domini sit. Nam cū sua sit, amplius queri ei non potest, ut sup. de leg. §. sed si rem. & inf. de actio. §. sic itaque restat ergo, ut soli alteri quærat. Aliud si ex re unius stipuletur. tunc omnibus quæritur, sed Communi diuidendo iudicio reddetur. id est, cum aget Communi diuidun. pro isto seruo, potest etiā deducere quod socius suus lucratus erat ex stipulatione facta ex rebus suis, & redditur illi, ex cuius re quæritur, ut ff. eo. l. ex re. §. 1.

¶ De diuisione stipulationum.

Continua
tio.

¶ Supra dictum est de stipulationum materia, uerum quia earum multiplex est species,

ideo subdit de diuisione stipulationum. Porcius.

¶ Stipulationum. ¶ Totus iste titulus diuiditur in duas partes principales. Primo ponit diuisionem stipulationis. Secundo

Diuisio.

munis stipulatur, si alteri ex dominis acquiri non potest, † insolidum alteri acquiritur, ueluti si res, quam dari stipulatus est unius domini sit.

illam per exempla declarat. Secunda ibi, Iudiciales.

¶ Stipulationū + alias solidum. CASVS. non SYL.

figuratur nisi literaliter in declaratione, definitione, & exemplificatione terminorum. est enim textus p se clarus. Nota igitur diuisionem stipulationum, & earum species, & exempla.]

¶ De diuisione stipulationum.

¶ Iudiciales stipulationes sunt, quæ a mero iudicis officio: Prætoriae a Prætoris oriuntur, conventionales a conventionem partium, communes quæ ab utrisque. hoc dicit.

¶ Stipulationum^e aliæ sunt iudiciales, f. aliæ prætoriae, g. aliæ

e ¶ Stipulationum. simile p omnia, ff. de verb. oblig. stipulationum. 2.

f ¶ Iudiciales. quando iudex cognoscit de aliqua causa, & pendente causa principali incidenter facit interponere cautionem, & dicuntur iudiciales a iudice.

* ¶ Alio modo declarat Alc. li. Parad. l. c. i. qui eas stipulationes iudiciales dictas ualidis argumentis asseuerat, quæ non coram Prætoribus, sed apud alios iudices expedirentur, tamen ex edicto Prætoris descenderent.]

SYL.

g ¶ Prætoriae; quando non aditur iudex alia de causa, sed principaliter ut talis cautio interponatur, ueluti damni infecti, & cautio legatorum præstandorum, & talis est differentia inter ea, quæ dicta sunt.

* ¶ Alciatus uero. d. c. i. eas ait prætorias esse, quæ solius Prætoris iurisdictioni relinquuntur, nec alterius iudicis nationi suppositæ sunt.]

SYL.

¶ Sed cum hic ponatur prætoriae, ut species opposita iudiciali, quare, ff. de præst. stipu. l. 1. in princ. ponitur ut genus, scilicet prætoriae? Resp. ibi aliter accipitur iudiciali. f. a iudicio, hic a iudice, ut ff. mand. l. Lucius.

¶ Dic, quod fuit hæc gl. male collocata, quia ab illo uer. sed cum hic. usque in fi. gl. est Accur. & debet stare, inf. post gl. in uer. communes. & circa d. l. contrariam dic, quod ibi non ponitur diuisio omnium stipulationum, sed

SYL.

sed duntaxat prætoria, unde illa est sub-
diuisione secundi membri diuisionis hic posi-
ta. Iudicialis ergo ibi stricte sumitur pro ijs,
quæ a prætore introductæ sunt, ut iudicium
sit ratum, idest effectum suum consequatur.

ADDITIO.

Glo. ita non in-
tellexit bene
differentiam,
sed melius di-
xit. inf. eodem
in verbo, ve-
niunt. Christ.

cautio re a Cōuentio
pupilli salua-
les. quæ ex
am fore conuentione
t com partium hūc,
unis. & de his certū
est & planum.

b Commu-
nes. Veluti, re
pupilli saluam
fore, quia prin-
cipaliter potest
adiri iudex, ut

interponatur cautio, cum pupillus habet
tutorem, qui non satisfecit rem pupilli sal-
uam fore, & sic dicitur prætoria potest uero
adiri iudex non principaliter ut cautio illa
interponatur, sed ex alia causa, ueluti cum
pupillus non habet tutorem, potest petere co-
ra iudice, & iudex, qui dat tutorem, ex offi-
cio suo facit interponi cautionem, rem pu-
pilli saluam fore, & ita dicitur iudicialis. Itē
quidam dicunt illam cautionem, rem ratam
haberi, esse communem, quia quandoque in-
terponitur a procuratore actoris, quandoque
a procuratore rei, ut ff. de procura. l. Pompo-
nius, §. sed & is qui. Vel alia ratione dicitur
communis, ueluti, cum procuratorio nomi-
ne quis alium conuenit, iudex ex officio suo
debet facere, ut cautio, rem ratam haberi, in-
terponatur, & tunc est iudicialis. Prætoria est
quando quis promisit mihi, quod promitte-
ret rem ratam haberi modo uolo, quod pro-
mittatur, & sic principaliter ob istam stipu-
lationem uado ad prætorem, ut ipsa interpo-
natur.

Hæc gl. in antiquis codicibus. Accur. non
reperitur, & est additio quædam.

* Vtunque tamen sit, adde secundum Alc.
loco, sup. relato, communes stipulationes ef-
fe, quæ iam apud Prætorem quod corā alijs
iudicibus expedirentur.

ADDITIONE. Residuum glo. quæ in alijs
impressionibus hic communiter ponitur, in
fi gl. huius tit. habetur.

c Iudiciales. s. stipulationes.

d De dolo cautio. Vt si ago pignoratitia,
caueas ne seruitutes dolo perdideris, uel rei
ius in aliquo læseris, ut ff. de pig. actio. credi-
tor. Item si rei uen. agam pro re, quam usuce-
pisti iam tite contestata, caues, ne dolo alie-
naueris, uel manumiseris seruum, ut ff. de rei

uend. si post, sic & ff. mand. si procuratorem,
§. pen. & l. seq.

e De persequendo seruo. ut si metu mihi
abstulisti seruum, quem postea perdidideris,
caueas de eo persequendo, uel eius pretio re-

Prætoriae sunt, quæ
a mero h Prætoris offi-
cio proficiuntur, ve-
luti damni i infecti vel
legatorum. k Præto-
rias autem stipulatio-
nes sic exaudiri oportet,
ut in ijs etiam con-
tineantur ædilitiæ, l
nam & hæ a iurisdic-
tione Prætoris ve-
niunt. m

stitit uendo, ut
ff. quod metu
cau. si cum ex-
ceptione, §. q.
si homo. Item
emptor, qui re-
dhibet, & non
habet seruum,
quem reddere
debet, quia au-
fugit, debet ca-
uere de perse-
quendo seruū,
& si habere po-
terit, restituat
uenditori, ut
ff. de ædil. edi-
l. redhibere, §.
fin. sic & ff. de
conditio. causa

da. si pecuniam, §. penul.

f Ve. pro vel.

g Prætoriae stipulationes.

h A mero. i. puro, sic quod non iudicis
officio. s. tali quali in superiori casu, ut sta-
tim dicam. Accur.

i Hanc gl. pro ling. allegat Ang. in l. ut ff. de
uerb. obli.]

j Damni infecti. ut ff. de dam. infec. l. præ-
tor ait. §. in eum qui. Dicitur & alio respectu
prætoria illa, quæ ab initio exigitur, siue sit
prætoria inuentione, siue ciuilis siue quocun-
que modo inuenta, ex eo. s. q. prætoeam ap-
probat, ut ff. de uerb. sig. l. lege, & hoc sensu
comprehendit prætorias, & iudiciales, & cō-
munes, & omnes præter conuentionales, &
ita accipitur, ff. de præ. stipula. l. i. sic est de
adoptione, ut ff. de adop. l. 2.

k Adde, q. in quantum gl. vult prætoriam sti-
pulationem in duobus modis accipi, non bene
sentit hic, & in l. i. ff. de præto. stipu. dic ergo
eo modo sumi hic & in l. i. sed solum diuer-
sificatur significatio iudicialis, quæ hic acci-
pitur, ut species compar. & cōtra prætorias
ibi ut species subiecta.]

l Vel legatorum. ut ff. ut lega. uel fideicō.
no. ca. l. i. i. resp.

m Ædilitiæ. s. stipulationes, ut si animal ti-
bi uendo, de uitijs eius cauere debeo, ut ff. de
ædil. edi. l. itaque & l. si uenditor.

* Eiusmodi cautionis priscam formulam
in emendis ouibus tradit M. Varro lib. 2. c. 1
de re rust.]

n Veniunt. cum Ædiles erant ex Prætori-
bus, ut sup. de iur. na. §. proponebant.

* Errat. Accur. putans Ædiles fuisse ex Præ-
toribus, leg. 2. §. deinde cum placuisset, ff. de
orig. iur. siquidem, ut in Commen. admonui
in §. Prætorum, sup. de iur. ua. gen. & ciu. ideo
dicitur

SYL.

SYL.

SYL.

dicuntur ædilitias stipulationes a iurisdictione Prætoris proficisci, quia in colligendis Prætorum edictis, ut perpetuum edictum cōstitueretur, atque ita illud ius, quod Prætorium uocamus, componeretur, recepta sunt etiam Ædiliū

curulium edicta, quippe que instar Prætorum edictorū proponi solerent. Sed quæ erit intelligibilis differentia inter prætorias & iudiciales, cum hoc titulus accipitur prætorialis? Respondeo, quia prætorialis a Prætoris mortuo inducta est, sed in

judicialis a Iurisconsultis alijs. Item in prætoribus inuenies iudicem ob hoc ipsum principaliter adiri, sed in iudiciali per consequentiā. ut patet ex supra dictis exemplis. Item iudiciales vagæ sunt per totum corpus iuris, sed prætorias, licet & ipsæ sint uagæ, comprehensæ tamen sunt simul in uno tit. ut ff. de prætor. stip. l. 1. Item potes notare quartam differentiam, ut notatur, ff. de uerbo. obliga. l. 5. §. 2. Accur.

ADDITIO. Hanc differentiam Iō. addit, dicens, quia prætorias sunt quæ per solum iudicem ordinatum interponuntur, & iudiciales quæ per quemlibet alium iudicem.

a Quarum. scilicet conuenientium.

b Pene. Ideo dicit. pene, quia in quibusdā ualeat alius contractus, ut uenditio libero homine & similibus, ut ff. de contrahen. empt. l. 8. & liberi, & inf. de contrahen. emptio. §. fin. in quibusdā non ualeat stipulatio, ut infra tit. 1. 1. respon. & §. 1.

c Rerum contrahentium. scilicet esse genera. i. quæ possumus dicere esse genera contrahentium, tot sunt genera stipulationum, id est ubicunque potest contrahi, ibi potest stipulatio interuenire, nam stipulatio proprie non est contractus, ut ff. de uer. sign. l. Laheo.

d Intellige large, non proprie, ut declarant doct. in l. 5. ff. de uerbo. oblig.

e Communes. abnegatiue lege. i. non prætorias tantum, uel iudiciales tantum, uel conuenientiales tantum.

f Hoc non erat addendum ex ratione, infra dicenda super gl. fi.

g Sed partim ex uno, partim ex altero naturam accipiunt. nam si non cauerit tutor pupillo, hoc ipsum peti potest, & quo ad hoc habet naturam prætoriam. si petitur tutor, & per consequens præstatur satisfactio, & in hoc habet naturam iudicialis, ut supra de satisf.

tuto. §. 1. Sed de hoc dic plenius, ut ff. de uer. obliga. l. 5. §. prætorias. ubi est hic titulus de uerbo ad uerbum. Item si petitur hæc satisfactio ab altero tutorum vel curatorum, ex consequentia petitur, & non præcise, unde &

Communes d sunt, ueluti rem saluam fore pupillo, (nam & Prætor e iubet rem saluam fore pupillo caueri, & interdum iudex, f si aliter hæc res expediri non g potest) uel de rato h stipulatio.

in hoc habet naturam iudicialis, ut ff. de administ. tuto. l. 3. 1. respon. & sup. de satisfactio. vel cur. §. 1. & 2. Vel dic communes alio modo, ut inf. eod. §. sed secundum hoc omnis prætorialis potest esse communis. **ADDITIO.** Dic, quod hæc glo. secuta fuit errorem suum quod illa appel-

latur cautio prætorialis, propter quam interponendam iudex principaliter aditur, illa uero appellatur iudicialis, propter quam interponendam iudex non principaliter, sed in consequentiam aditur, quæ opi. ibi fuit reprobata secundum Christ.

e Prætor. scilicet mortuus, cuius uerba non habemus, sed sententiam, ut sup. de satisfactio. tut. in prin. & §. 1.

f Index. scilicet uiuus.

g Non potest. Quia sponte non uult satisfactio ex præcepto mortui prætoris, unde inuitus compellitur a iudice uiuo.

h Non bene exponit, quia omnis prætorialis esset communis, quod est falsum.]

i De rato. Hæc est communis alia causa, quam superior. Nam hæc est conuenientialis quandoque, ut si fiat extra iudicium ex conueniente, ut ff. rem rat. hab. interdum.

j Hæc gl. falsa est, quia communis non dicitur respectu conuenientialium, sed prætoriarum & iudicialium, ut patet ex textu nostro.]

k Item iudicialis, quando interponitur a procuratore actoris, cum dubium est, an sit procurator, ut C. de procu. l. 1. & de satisfactio. l. 1. alias non potest res expediri, cum non admittatur ut inf. de satisfactio. §. penul. Alij dicunt eam communem scilicet de rato, quia & a procuratore rei præstatur quandoque, non solum actoris, ut ff. de procu. l. non solum, §. si status, & §. est & alius casus, & §. ult. & l. Pomponius, §. 2. & l. si defunctus, §. ult. Acc. Quando dicatur dubium de mandato, uide inf. de satisfactio. §. si autem. in addi.

ADDITIO. Et hæc melior, quod ideo dicantur communes, quia partim per Prætores, ut in procuratore actoris, partim per Iurisconsultos, ut in procuratore rei, fuerint inuentæ, ut hic. Cautio autem, quæ ex forma statu-

Stipulatio
nes prætorie
& iudiciales
multipliciter
differunt.

Hæc quoque
damnant aliq
ut per Iō.
Fabr. hic,
quæ cautio
de dā. in
fect. quis
sit prætoris
per quemlibet
et minimū
magistratum
expediri
potest, ut l. 1.

SYL
& l. 4. §. 1.
ff. de dā.
infe. Nisi
forte di

SYL
cas ibi spe
ciale per
periculum
more. An.

SYL

SYL

Cautio a statui inducitur sit factum a toto populo vel statuto in repræsentantibus ipsum, dicitur civilis, si ueducta an ro ab episcopo, duce, uel marchione, dicitur sit civilis prætoriana. Ang.

aut prætoriana. ¶ De inutilibus stipulationibus.

Continua de verbo obligatio. ¶ Supra in tit. dixit in genere d stipulationibus interpositis ab uno, uerū quia tam ex parte creditoris, quā ex parte debitoris aliquando plures personę interueniunt, & sunt duo rei & ideo subiecit titulum de duobus reis. Verū quia non tantum stipulatio interponitur a libro, sed etiam a seruo, ideo subiecit titulum de stipulatione seruatorum. Verum quia stipulatio non est simplex, sed multiplex, ideo postea annectit titulum de diuisione stipulationum, ut sup. tit. proxim. Verum quia aliquando stipulatio est inutilis, & hoc potest contingere multis modis, ideo ponit hic istum titulum de inutilibus stipulationibus. Are.

¶ **De inutilibus stipulationibus.**
¶ **Omnia dominio nostro subiecta stipulari possumus, quæ uero per rerum naturam impossibile est haberi, non h.d.**

¶ Omnis res, quæ dominio nostro subijcitur, a in stipulationem deduci potest, siue mobilis b sit, siue soli. At si quis rem, quæ in rerum natura c non est, aut esse non potest, dari stipulatus fuerit, ueluti Stichum, qui mortuus sit, quem uiuere credebat, d aut hippocentaurum, e qui esse non possit, inutilis f erit stipulatio. †

homo ex sui natura, ut inf. prox. §. & supra de rer. diui. r. resp. & §. nullius, & ff. de uerb. obli. inter stipulantem, §. sacram. Acc.

b Mobilis. Cuius appellatione & per se mouentia, ut equi, continentur, ut ff. de uerb. sign. l. mouentium.

tionem deduci potest, siue mobilis b sit, siue soli. At si quis rem, quæ in rerum natura c non est, aut esse non potest, dari stipulatus fuerit, ueluti Stichum, qui mortuus sit, quem uiuere credebat, d aut hippocentaurum, e qui esse non possit, inutilis f erit stipulatio. †

ADDITIO

Iura autem & actiones sub simplici bonorum appellatione continentur, & sunt quædam species de per se, quæ secundum eum, cui adijciuntur, mobilia uel immobilia esse iudicantur, secundum Ang.

c In rerum natura. i. apud aliquos homines sic, sup. de uerb. oblig. §. condiciones. Acc.

curius. floren.

d Credebat. Maxime sub audi. nam idem si sciret mortuum, nili mora debitoris precessisset mortem, ut ff. de consti. pecu. l. promissor Stichi & ff. de uerb. obligatio. inter stipulantem, §. Stichum, quæ est contra.

ADDITIO. Et tunc res ipsa & in stipulationem, & in petitionem, & in condemnationem deduci debet, in eius tamen estimatione fiet executio, l. si seruum, §. effectus ubi gl. & doct. ff. de uerb. obl. Ang.

e Hippocentaurum. Animal forte natum ex equa & tauro, quod nunquam fuit uisum. Vnde Horatius: Humano capiti ceruicem pictor equinam iungere si uelit &c.

* Non posse esse hippocentaurus, demonstrant Lucretius lib. 5. & Galenus lib. 3. de usu partium. cuius sententia fuit & M. T. qui libro secundo, de natura Deorum sic inquit, Quis enim hippocentaurum fuisse, aut chimeram putat? licet Plinius lib. 6. aliter sensisse videatur.]

f Inutilis. Idest uitiosa, quia est contra ius.

Intellige ita uitiosam, ut ex ea nec naturalis, nec civilis oriatur obligatio, l. impossibile, ff. de reg. iur.

Idem iuris. CASVS. Quærebatur, an stipulari posset res, quæ non erat in commercio, quam tamen contrahentes putarent esse & uidebatur quod sic, haberet tamen stipulatio tacitam illam conditionem, si effecta esset res illa humani iuris, vel commercij hominum, argumen. l. si. ff. com. prædi. contrarium tamen responderetur, ex eo, quia talis expectatio est uitiosa & reprobata l. inter stipulantem, §. sacram, ff. eod. quia nunquam debet malus euentus esse in consideratione, d. §.

¶ Omnis res. ¶ Quoniam iste titulus est ualde longus, & habet plurimos, §. & unusquisque habet materiam de per se, ideo non diuidam, quia esset ualde longa diuisio.

SYL. ¶ Omnis rex. CASVS. non figuratur aliter quia ponitur regula, cuius ratio est, quod titulus de stipulationibus est prohibitorius certarum rerum. Ideo autem non ualeat stipulatio hominis mortui, aut hippocentauri, quia præstatio est impossibilis de natura, l. impossibile, ff. de reg. iur. No. igitur, quod quælibet res stipulari potest siue, mobilis, siue immobilis. Item, quod stipulatio rei, quam impossibile est esse in rerum natura realiter est inutilis, quamuis ipsa res sit imaginabilis intellectu.]

¶ Subijcitur. Idest subijci potest. Sunt enim quædam res, quæ non possunt esse in nostro dominio, uel quia nec sunt, nec fuerunt scilicet in rerum natura, ut inf. prox. §. uel si sunt, impossibile est de natura r. ut in Sole, & Luna, & similibus, ut inf. eo. §. si impossibile, uel de facto, ut aureum montem, ut ff. de sta. li. cum hæres, §. 1.

¶ Intellige secundum exemplum glo. quia rex. in d. §. 1. non ponit impossibilitatem simpliciter, ut no. in l. Arethusa. in fin. ff. de stat. homi.]

¶ Vel de hominum dispositione, ut res sacra & religiosa, & sancta, & publica, in usu publico existentes, & alia similes, ut liber

† Facit l. si ita stipulatus fuero, de uerb. obli.

§. sacram. No. q. stipulatio rei sacre, religiosae publico usui destinatae, liberi hominis, rei, cuius stipulator sit incapax, uel rei suae, non ualeat a principio. Item, quod talis stipulatio non suspenditur, ut tractu temporis cessante causa

inualiditatis, reconualecat. Item, quod stipul. valida ab initio, tractu temporis sit in ualida. si sine culpa aut facto promissoris sui perueniat una ex causis stipulationem uitiis. Item

† Totus §. quod stipulatio hic sum- tip ex causis p- prius ē ex dictis inutilis, l. inter sti est etiam si cō pulatē, trahentes ex- §. sacram, preste uelint §. de ver. differre illius effectum in casum cessantis oblig. impedimenti.

a † Idem iuris est. f. ut sit inutilis.

Sacrae reⁱ hic, ualeat tamen uenditio inter ignorantes, uenditio^a ut actio detur, ut inf. de contrahen. emptio. let inter i- §. si. & ff. de contrahen. empt. l. liberi, & l. sed gnorantes. Celsus. Sed quare est ratio? Resp. quia in uenditione non est necesse † transferri dominiū, in stipulatione sic, ut ff. de contrahen. emp. & ven. l. si ita. §. fin. Et est similis ratio, quare aliena res quis potest rem alienam uendere, ut ff. de cō trahen. emp. l. rem alienam, sed non obligare ut C. quare resp. pig. obl. pos. l. qui filios, † quia in pignore debet ius constitui creditori, qd † Nisi sit libi det hypothecariam actionem, in uenditione sola traditio cum obligatione euictionis sufficit, ut ff. de pig. l. & quare nondum, §. l. si ab eo, quod dicitur & de actio. emptio. l. ex empto. ff. de pig. Accursius.

Et est rō, † Hae glo. in princ. non est uera simpliciter quia ille sed quando stipularer liberum hominem reputatur mihi dari, uel simpliciter, quia intelligitur quali dñs, dari. l. si ita distrahatur, §. 1. ff. de contrahen. emp. sed si stipularer mihi tradi, ualeat stipulatio, si ignorem liberum, qui a possideri potest ab ignorante, §. idem placet, sup. per quas perso. no. acquir. Item si stipularer ex causa lucratiua, si promissor est in dolo, ualeat stipulatio quantum ad interesse euictionis secundum communem sententiam in l. liber homo. 1. ff. eo.

** † Quod ait Accur. rem alienam obligari non posse, recipit non paucas limitationes, quas tradit idem Accur. in l. 1. in gl. ver. difficilior, ubi etiam Bar. de pign. & post eos Negus. in tract. de pign. 3. memb. 2. par. nu. 52. & pluribus seq.]

c † Religiosam. Hae uerba, sacram, & reli-

giosam, expone ut sup. de rer. diu. §. nullius, & §. religiosum.

ADDITIONE Dic hoc uerum, quando res in totum est sacra uel religiosa. Sin autem esset pro parte, an ualeat stipulatio, emptio,

uel alia dispositio, uide l. hac, & l. in modicis, ff. de contrahen. empti. Ang.

mani iuris esse credebatur, uel publicam rem, quae uisibus d. populi perpetuo exposita sit, ut forum, e uel theatrum, f uel liberum hominem, quem seruum esse credebatur, g uel cuius commercium h non habueat, uel rem suam i dari quis stipuletur. Nec

d † Visibus. alias si non est in usu publico potest alienari ut ff. de contrahen. empti. sed Celsus. i resp. & l. pacta, §. si. sic ff. de uia po bl. l. uiam.

† Dic, dum tñ eius comparatio non sit multum difficilis,

SYL

l. apud lul. §. fina. ff. de lega. 1.

e † Forum. f. ubi redditur ius, ut ff. de iustit. Forum & iur. l. pe. uel rerum uenaliū. sed forus est bursa. Accur.

ADDITIONE Item forus dicitur locus exerce- cendarum litium, ut c. forus. extr. de verbo. sign. Item calcatorium. i. locus ubi uia calcatur, quod pede calcantis feriatur. Dicuntur etiam fori tabulata nauium, ab eo quod incessus fuerant. Item spectacula, hoc est loca erecta, ut ex ijs spectetur. Item forus dicitur foramen illud, per quod remus immittitur, a forando. Vnde uersus, Causatur, uenditque forum, signatque foramen. Altari loca sunt, datque carina foros. Host. dieit, quod forum in neutro genere ponitur pro territorio cuiusque iudicis, intra quod potest in facinorosos homines animaduertere. Vnde tota dioecesis dicitur territorium episcopi 26. q. 7. omnes basilicae.

f † Theatrum. expone ut sup. de rer. diu. §. uniuersitatis. Accur.

g † Credebat. Idem si sciebat, ut inf. proxi. §. & ff. de verb. obl. inter stipulantem, §. sacra, ibi sacrum enim, &c.

h † Commercium. Generale nomen est ad omnes contractus † Vnde dicitur aliquis habere commercium rei, quando per emptionem uel alio modo potest eam habere. Quare iudaeus non habet commercium christiani mancipij, ut C. ne christianum man. iud. &c. Vnde si iudaeus iudaeo promittit tale mancipium non uel christianus iudaeo, ut hic. si autem christiano promittat, iudaeus ualeat, ut ff. de verb. obl. multum interest & de lega. 1. apud Iulianum, §. si.

i † Suam. Nam cum sua sit, plus sua fieri non potest, ut sup. de leg. §. sed si rem, & inf. de actio. §. sic itaque nisi ratione possessionis apud

Commer- ciū cōpre- hēdit oēs cōtractus. † Adde gl. de leg. §. non solum. i. ver. com- mercium.

apud alium constituta, ut ff. de contrahen. emp. l. si in emptione, §. 3. uel nisi sub conditione, dum tamen adueniente conditione stipulatoris res esse desierit, ut ff. de uerb. oblig. si rem meam, & l. existimo.

** Adde plures alias limitationes ad hanc reg. quas tradit Soc. in tract. de reg. & fall. reg. 100.]

Stipulatio a Protinus. pura non ideo, statim, suspenditur quia pura stipulatio suspendi non potest, ut ff. de stipu. seruo, l. ususfru-

† Concor. Etus, secus in cum hoc alijs actibus uitorum, ut ff. audientia commu. prae. l. iuncta gl. si in fi. Acc.

SYL. ¶ Aduerte, quia super ver. nulla est differentia inter stipulationem & ceteros contractus, quia etiam illi non possunt perire ex euentu, cuius expectatio fit illicita, l. si in em-

ptione, §. omnium, ff. de contrah. emp. similiter quando uicium est in substantia l. usufructus. de stip. seru. sed quando non est defectus in substantia, ita potest pendere, stipulatio sicut alij contractus quo ad acquisitionem iuris realis, ut in d. l. si. & ibi Bar.

b ¶ Item contra. i. e. contrario. nam, super dixit quando ab initio res erat sacra uel similis, sed postea desijt, nunc e contra, quando prius non sacra, sed postea fit.

c ¶ Eorum causam. i. sacra, uel religiosa, uel similitis, ut sup. prox. §.

d ¶ Sine facto. Quod est cum erat res aliena si sua, semper suo facto factum uidetur, etiam si alienauerit post tempus stipulationis, idem & si erat aliena, dummodo post moram, ut ff. de uerb. oblig. si seruum, §. 1. 2.

e ¶ Extinguitur. Arg. contra, super de lega. §. si quis debitori. ver. quod si uiuo.

f ¶ Similia. Puta rem sacram, cum erit profana, & sic de singulis. f. sacra, uel religiosa, ut sup. prox. §.

g ¶ In obligationem. f. istam, hoc est stipulationem.

¶ Si quis. **CASVS.** Quærebatur an stipulatio facti alieni ualeret? & uidebatur quod sic, quia promittendo, quod alius faciet, uidebatur saltem eo non faciente succedere obligatio ad interesse, & sic uirtualiter stipulatio

pendet a promissore, cuius contractum deciditur, quia stipulationes sunt inuentæ, ut unusquisque stipuletur quod sua interest, eo quia impossibile est alium cogere ad faciendum. Tu declara quod sicut illud, quod non

nec statim ab initio talis stipulatio ualebit, Lucium Titium, cum seruus erit dare spondes? & similia. ¶ Quæ enim natura sui dominio nostro exempta sunt, in obligationem deduci nullo modo possunt.

¶ **Factum alienum non potest in stipulationem deduci. Arcetinus.**

¶ Si quis alium h daturum facturumve quid promiserit, non obligabitur, i. ueluti si spondeat, Titium quinque

quod promittens operam suam circa factum aut dationem alterius obligatur.

h ¶ Alium. prorsus extraneum.

i ¶ Non obligabitur. Et est ratio, quia nemo alienum factum promittere potest, ut hic, & ff. de uerb. oblig. stipulatio ista. in prin. nisi poena promittatur, ut inf. eo §. uerba uide. Nisi in casibus, in quibus præsumit lex interesse promitti, nisi fiat, ut in cautione, iudicio fisti, ut ff. de uerb. oblig. quoties quis.

* Dic hoc esse generale in quibuscunque prætoris stipulationibus, d. l. quoties, quia in his magis equitas, quam subtilitas iuris attenditur.

** Adde, quod nihilominus promissor facti alieni euictabit poenam, si probauerit omnem diligentiam adhibuisse, ut factum promissum fortiter effectum, ut latissime comprobat Tho. Ferra. in tract. caut. caut. 43.

Item in stipulatione ista, habere licere, ut ff. de uerb. oblig. stipulatio ista i. respō. ¶ Item in stipulatione de rato, ut ff. rem ra. hab. l. in stipulatione. Item in stipulationibus ad alij, ut sanum esse seruum uenditum, uel non furem, & similia, ut ff. de euict. l. si ita quis. Item in stipulatione, rem pupilli saluam fore, nam cum sit prætorie, exigitur fideiussor, ut ff. de præto. stipu. prætorie. Stipulatur ergo pupillus his uerbis a fideiussore. Promittis, promiserit,

est in commercio, in stipulationem non deducitur, dato quod posset cadere, ita factum alienum, quod in potestate nostra non est, non potest deduci, quamuis esse posset, uel mea coactione uel precibus. Satis. n. est, quod factum tertij non est in potestate nostra tunc, cum stipulamur, quod bene probatur, quia hic, §. seq. ¶ Prode-

tur ad præcedentem, in quo p. huius §. prius continetur materia præcedens. Not. quod stipulatio, per quam agitur, quod alius obligetur, non ualeat. Itē, li. i. & Soc. ci. in tract. de re. & fall. regu. 326.

† Et hoc ibi, quia præcessit contractus emptionis, & cuius natura tenetur ex facto osum etiam extraneo-

rū, puta d. euictione secundum Ange. sed Io. Fab. cōtra, quia et tunc non nisi de facto suo uel heredis tenetur, nisi uel quāti interest, uel pānā promiserit,

rem meam saluam fore per tutorem? nam & his uerbis a^b eis stipulatur, ut ff. rem pup. fal. tol. i. & l. cum pupillus. Præterea nonne quis semper promittit per se & suos hæredes ea facta, quæ per alium possunt explicari, ut C. de contrah.

stipu. l. fin. licet contra sit, si nō potest per aliū fieri, ut ff. eod. centesimis, §. id quod, & C. de cadu. tol. l. i. ne aut? Respō.

non est alius hæres, quam testator, imo idem præsumitur, ut in auth. de iureiu. a mo. præ. §. i. colla. §.

ADDITIONE. Adde alios casus, puta, quando promittit alium dare uel facere, ad quod promissor tenebatur. Item, quando iurauit, quia facit ualere omni meliori modo quo potest ut l. cum pater, §. filius, ff. de lega. 2. Angel.

a. Effecturum. Tunc enim suum factum manifeste promittit. idem si dixit se curaturum, ut fiat, ut ff. si cer. pet. l. si. §. si.

** Adde idem esse, si promissor facti alieni, spondeat dolum malum abesse, abfuturumve esse, nam perinde erit quasi spondeat se curaturum, quod ille, cuius factum promissit, faciet, l. inter. de verb. oblig. alioquin stipulator decepturus remaneret. Alc. l. hæc verba. de verb. sign.]

SYL.

CASVS. Quærebatur, an sicut quis alienum factum stipulari non potest, ita nec alteri promittere, & uidebatur saltem, quod hoc posset stipulari ut alteri daretur, quia factum tuum, quod promittitur, est in commercio tui promittentis, cuius tamen contrarium respondetur ex eo, quod infra in §. alteri, dicitur, quod stipulationes inuentæ sunt, ut unusquisque quærat sibi quod sua interest, quod non est in stipulatione alteri facta, nisi adijciatur extraneus solutioni, quo casu obligatio fundata est in persona stipulatoris, & habet contra adiectum actionem mandati. No. quod stipulatio alteri facta regulariter non ualeat, & nullam parit obligationem. Vide tamen ad intelligentiam huius tex. Fortu. in l. i. in prin. in 13. colu. ff. de pact. ubi notabiliter declarat. Item quod ex stipulatione, in qua persona solutioni adijcitur, ius stipulatori tantum quæritur. Item quod adiecto soluere promissor potest etiam stipulatore inuito, & quod tunc liberatur ipso iure. Item quod adiectus recipiens tenetur stipulatori mandati, aut neg. gest.

b. Iuri. idest dominio, ut seruus domino, cui acquirit, ut supra per quas person. nob. acquiri, §. item quod serui, alias, item uobis. Item referentia paterna, ut filius patri ut supra, per quas perso. nob. acquiri, §. i.

Item obedientia, ut monachus monasterio, cui quærit & se alia, ut in authen. de mo-

na. §. illud, collat. i. Idem dicas de seruo fructuario.

Idem de usufructuario. Idem de seruo bona fide possessore, & libero bona fide possessore, qui ex duabus causis quærentur, ut supra per

mo potest, nisi ei cuius potestati sit subiectus.

Si quis alij, quam ei, cuius iuri^b subiectus sit, stipulet, nihil agit.

quas personas nob. acqui. §. de his, & §. idē placet.

Nihil agit stipulator. Et est ratio, quia alter alteri inuēta sūt &c. ut infra codē, §. alteri, & ff. d. verbo. obligat.

stipulatio ista, §. alteri. Fallit tamen in calibus 16. In primis, si stipulantis intersit, ut quia sit tutor eius, cui stipulatur rem pupilli saluam fore. Secundo, quia procuratori stipulatur dominus. Tertio, si stipuletur creditori, ut infra eodem, §. sed & si quis, & ff. de uerborum obligat. stipulatio ista, §. si stipuler, & §. si quis insulam. Quarto fallit in omnibus prætorij stipulationibus. ut ff. de præto. stipula. in omnibus ut est damni infecti, ut ff. de damno infecto. damni. prima. §. fin. Item iudicatum solui, & similes, ut ff. de procurat. in causâ §. fina. † Item fallit in procuratore præsentis, ut ff. de verbo. obligatio. si procuratore præsentis, ut ff. de uerborum obligat. si procuratori, & ff. de procurator. l. quod procurator. † Item fallit in actore municipum, ex cuius pacto quæritur municipibus. Idem in curatore furlosi, & consimilium personarum, & tutoribus, ut ff. de constit. pecu. l. eum qui. §. si actori. Item fallit in institutore, nam sibi actio ex pacto instituti quæritur, ut ff. de insti. l. i. in fi. & l. 2.

Item fallit in iudice, uel notario, uel simipersona publica, ex quorum pactis & stipulationibus alteri quæritur, ut ff. rem pupilli saluam fore. l. secunda & tertia & quarta, primo respon. & in authen. de execu. & ijs qui con. §. primo collat. septima, & in authenti. de hæred. ab intesta. §. ex his. collat. nona. Item fallit in creditore, ex cuius pacto quæritur actio. debitori, ut ff. de pigno. actio. l. si cum uenderet. i. respon.

Item fallit, si auus paciscatur dotem reddi nepti, quam etiam in potestate non habet, ut ff. solu. matrim. Caius Seius.

Adde idem in omnibus pijs locis, secundum Bal. qui communiter approbatur in l. illud. in 1. col. C. de sacros. eccl.]

Item fallit in procuratore vendentis, ut ff. de actio. emptio. Iulianus, §. si procurator. Item fallit in deponente, si paciscatur alij rem restitui.

Item fallit in commodante faciente simile pactum, ut ff. de positi. publica, & C. ad exhiben. si res.

Item fallit in donante simile pactum faciente in euentum alicuius conditionis, ut Cod. de donatio. quæ sub modo. lege quous.

† Etiam si formetur uerba i persona dñi, & ē rō auctoritatis iudicialis quam interponit supra de diui. stip. cir. princ. Fo. Fab. † Nec refert in cuius persona uerba cōcipiāt, ut per Io. Fab. hic.

Hocopa-
tur dñi
rei, q̄ est
i p̄sona il-
lius, q̄ sti-
pulat. Ex
quo colli-
ge stipula-
tione alte-
ri factam
sup resua-
ualere, &
tenere se-
cundum
Christ.

ties. † Item fallit, si pater stipuletur filio, uel alij posito sub sua potestate post mortem suam, scilicet patris, nam & filio queritur, licet hæres non sit, ut ff. de uerbo. obli. l. quodcunque. §. si quis ita, si uero pure, & non post mortem, ipsi

stipulanti quaeritur, ut ff. de verborum obli. gati. dominus seruo. His. n. casibus ex pacto uel stipulatione alterius alteri queritur non alias, ut hic, & Cod. per quas personas nobis acqui. l. j. cum enim sint speciales, non sunt trahendi

ad consequentiam, ut ff. de leg. & fenatuscō. quod uero. Sed M. dicebat hos casus facere regulam, & si quis casus esset contra, illud speciale esse, & quod hic regulariter dicitur, & ius. eo. §. alteri, & C. per quas perso. nob acqu. l. i. dicebat iure directo non ualere, sed uiriliter acquiri posse, & sic secundum eum semper ex pacto alterius queritur, quod falsum est, cum parum interesset, directo, uel utiliter quaeretur, ut ff. de nego. gest. l. actio. Ac-

cur. Floren.

SYL.

Adde, quod hodie de iure canonico indistincte alteri stipulamur utiliter, gl. in c. quoties, i. q. 7. quæ tamen communiter reprobat, & sic iste tex. etiam de iure canonico procedit in d. l. stipulatio ista. §. alteri. unde dic hoc uerum appposito iuramento, per d. gloss. quæ in hoc communiter approbatur.

Adde, quod hic, §. loquitur de stipulatione, & sic de modo, quo civili iure acquiritur, & ita intelligendus est. nam alioqui, quod naturaliter acquiritur, per quemlibet, etiam nō suppositum potestati nostræ, uolentibus nobis acquirimus, l. ea quæ. ff. de acqui. re. do.

Adde, q̄ etiam amico stipulati potest glo. in l. si unius, §. i. ff. de pac. & alij multi, quos citat Tiraquel. in l. si nunquam, uer. libertis, nu. 49. C. de reuocan. donat.

a. Plane. Acquiratur. l. tantum.

b. Seio. non tamen hæredi eius, ut ff. de ver. ob. cum quis. Item hoc intellige statu huius adiecti non mutato, alias contra, ut ff. de solu. cum quis. Item hoc intellige ante litem contestatam a stipulante, alias contra, ut ff. de solu. si quis stipulatus fuerit 10. §. i. Item licet solui possit adiecto, non tamen agere potest adiectus, ut ff. de constit. pec. l. sed & si filiofam. in fi. & l. si uero.

c. Inuito eo. Qui stipulatur.

d. Contingat. Nili in casu, ut ff. de eo quod cer. loc. l. 3. §. idem Iulianus. Sed ibi facta fuit solu. alibi, quam fieri debuit, unde uenit in-

teresse, ut inf. de actio. §. loco, in quo non potuit domino præiudicare accipiendo sortem adiectus, ut ff. de reg. iur. non debet alteri, licet & ipse dominus posset, ut ff. de eo quod cer. loc. l. centum. in fi. & l. si. in fi.

e. Ille. f. stipulator.

f. Mandati. Nunquid adiectus mandati semper tenet? M. dicit q̄ sic, ut hic, & ff. de verb. oblig. Iulianus, §. final. Nam semper tacitum mandatum, & si nō expressum, interuenire dicebat, & in absentia, & sine nuncio, uel epistola, quod est contra, l. ff. de procur. l. i. §. i. Quare dicemus, quod mandati agitur, si intercessi, mandatum, ut quia præfente adiecto fuit stipulatus, ut hic, & ff. de verb. oblig. Iulianus, §. fi. & ff. mandati qui fidem, alias agit nego. gestor. cum non sit procurator, ut ff. de sol. l. uero procuratori, §. interdum, & inf. de oblig. quæ quasi contrac. in princip.

Gloss. hæc communiter approbatur, nisi adijciatur animo donandi. dicta l. Iulianus, §. finali. l. sed & si quis in principio, ff. de usufruct.

Quod si quis. **CASVS.** Quæsitum fuit an si mihi & Titio dari stipuler, ualeat stipulatio. & uidebatur non ualere, quia cum sit sub una & eadem uerborum conceptione, & quo ad Titium non ualeat, cum sit alteri stipulatum, non uidetur ualere quo ad me, quia quod unum est, non uidetur scindi posse. deciditur tamen contrarium, quod Titio ualeat ea ratione, quia sicut in stipulatione plurium rerum censentur tot stipulationes diuise intellectu iuris, ita quando mihi & Titio promittuntur aliqua, est, ac si unicuique nostrum dimidia realiter & distincte promissa sit, l. prima, §. sed si mihi, ff. eodem, unde utile non uitiatur per inutile, cum simus in diuiduis, & hinc est, quod non habet locum ius accrescendi, quia realiter iuris intellectu censentur stipulatum pro dimidia unicuique. Sed tunc fuit dubitatum, an hæc regula procederet passim etiam in patre stipulante filio. & rationem dubitandi faciebat regula, §. alteri. cuius contrarium respondetur ratione appposita in text. & quia non cessat ratio interesse stipulantis, de qua in dicto §. alteri, quia cum filius patri quaerat, interest patris filio quaeri, quia sibi quaeritur.

No. quod stipulatio rei diuiduæ, in qua per sona copulatiue adijcitur stipulati, est utilis

Instic, Ec so-

Adiectus, qui soluitur, diuersa actione tenetur.

Adiectus, qui soluitur, diuersa actione tenetur.

SYL.

SYL.

solum ex persona stipulatoris pro dimidia, pro alia est inutilis. Item, quod si dominus stipulatur seruo, uel pater filio, sibi querunt. Item, quod patris & filij eadem persona & vox fingitur.]

a ¶ Valet, si p parte dimidia, ut subiicit, ut ff. de eo quod utile per cert. lo. l. 3. §. si inutile si quis. Et collige vitatur, q non vitatur utile per inutile, sic ff. de uer. obl. l. 1. §. sed & si mihi. Arg. cōtra, ff. de arb. l. parui. alias, Pædius, §. 1. Et dic ut ibi.

SYL.

¶ Dic hoc verū indiuiduis, secus in indiuiduis, ut per docto. in d. §. sed & si mihi. b ¶ Non plus quam dimidia ut ff. de verbo. obl. l. si mihi. Sed contra, ff. de contrahen. empt. l. fundi. Sed dic ut ibi.

SYL.

¶ Dic, q, secunda sol. gl. in d. l. si mihi, communiter approbatur.]

c ¶ Acquiris. Sic ff. de verb. obliga. l. dominus seruo & C. de contrahē. & commit. stipu. l. 2. & ff. de pac. l. & heredi. §. nos autem.

d ¶ Filij sit. Cum una persona censeatur pater & filius, ut C. de impu. & ali. sub. l. si. sic & in seruo & domino est eadem uox, ut infra eo. §. post mortem.

SYL.

* ¶ Adde, quod filius non censetur eadem persona cum patre in præiudicium ipsius patris, ut tradit Dec. in l. cum scimus, C. de agt. & cen. ubi dicitur, filium quodammodo partem esse corporis paterni, & quo loco pater est, ibidem & filium esse censi.

e ¶ Acquiri possunt. Ut profectio peculio, & aduentio quo ad usumfructum, ut supra per quas perso. no. acq. §. 1. Accur.

* ¶ Pro pleniore & clariore intelligentia huius loci uide. l. quod dicitur per patrem, ff. de verbo. oblig.]

SYL.

¶ Præterea. **CASVS.** Quæsitum fuit an diuersitas quantitatis uel qualitatis stipulationem vitaret, & videbatur pariter vitare, quia cum stipulatio pro forma habeat inter-

rogationem & responsionem, hæc si discordent, facere videntur aliam & aliam stipulationem, & per consequens non conuenire, & non perficere stipulationem. Cuius tamen contrarium dicitur. Quando enim est diuer-

latus sis, tibi acquiris, c quia uox tua, tanquam filij d + fit, sicuti & filij vox tanquam tua intelligitur in ijs rebus, quæ tibi acquiri e possunt.

¶ **Diuersitas in quantitate inter interrogationem & responsionem vitat stipulationem, quatenus est discordia, sed diuersitas in qualitate vitat in totum, & responsio simplex intelligitur qualis præcessit interrogatio. h. d. Arc.**

¶ Præterea inutilis f est stipulatio, si quis ad ea, quæ interrogatus fuerit, non respondeat, § veluti si quis

sed in ea censetur repetitæ uirtualiter omnes qualitates interrogationis.]

f ¶ Inutilis est, interdum in totum, interdum pro parte.

g ¶ Non respondeat. Scilicet congrue, diligenter tamen attende, quod ubi icunque est diuersitas, si incontinenti placet diuersitas stipulatori ualeat stipulatio, ut ff. de verb. oblig. l. 1. §. cum adijcitur. Si autem non placeat, + autem in qualitate, aut in quantitate, aut in specie diuersitas. In primo casu nullo modo ualeat, ut hic, ibi, aut si ille & c. & ff. eo. l. 1. §. cum adijcitur. & §. si quis simpliciter. Si uero in quantitate, in eo, quod consonat, ualeat, siue detrahat, siue adijciat, + ut ff. de uerbor. obligati. l. 1. §. si stipulanti. quæ est contra. in alio non, ut hic, ibi, veluti & c. Si autem in specie, aut promittitur una species pro altera, & tunc non ualeat, ut infra eodem, §. si de alia. aut alia adiecta, & ita copulatiue, & tunc non ualeat in alia, non in adiecta, ut ff. de uerbo. obliga. l. 1. §. sed si. Si autem plures res stipuletur, tunc aut copulatiue fuit facta

litas in qualita

te, tunc quia illa equalitas ita

qualificat, & respicit totam sti

pulationem, si cut defectus for

mæ uitiat in totū, quia qui

detrahit qualitati, detrahit sti

pulationi, sed diuersitas in

quantitate non respicit totam

sed solum partem ipsius. No.

quod diuersitas quantitatis

vitiat eatenus, quatenus est di

uersitas, sed diuersitas in qua

litate inter in terrogationem

& responsionem reddit stipula

tionem in totum inutilem.

Item, quod ab soluta & sim

plex responsio in dubio non

intelligitur discordare ab in

terrogatione, uirtualiter om

nes qualitates interrogationis.]

f ¶ Inutilis est, interdum in totum, interdum pro parte.

g ¶ Non respondeat. Scilicet congrue, diligenter tamen attende, quod ubi icunque est di

uersitas, si incontinenti placet diuersitas sti

pulationi ualeat stipulatio, ut ff. de verb. oblig. l. 1. §. cum adijcitur. Si autem non placeat, +

autem in qualitate, aut in quantitate, aut in specie diuersitas. In primo casu nullo mo

do ualeat, ut hic, ibi, aut si ille & c. & ff. eo. l. 1. §. cum adijcitur. & §. si quis simpliciter. Si uero in quantitate, in eo, quod consonat, ualeat,

siue detrahat, siue adijciat, + ut ff. de uerbor. obligati. l. 1. §. si stipulanti. quæ est contra. in alio non, ut hic, ibi, veluti & c. Si autem in specie, aut promittitur una species pro alte

ra, & tunc non ualeat, ut infra eodem, §. si de alia. aut alia adiecta, & ita copulatiue, & tunc non ualeat in alia, non in adiecta, ut ff. de uerbo. obliga. l. 1. §. sed si. Si autem plures res stipuletur, tunc aut copulatiue fuit fa

¶ Quia p

& huiusc

sent una

persona &

cōiter gl.

in c. super

eo. ibi, &

p. & fili

ext. de ref.

& cap. tua

nobis in

glo. super

uer. lucro

cir. med.

ext. de de

cimis.

¶ Subau

di nec ex

presse di

pliceat, q

tunc non

esset locus

d. §. eum

adijctur

nec hui

materia

io. Fab.

¶ Nisi e

actū stipu

lationem

Et interrogatio, & ualet in eo, quod responsum est, aut disiunctiue, ut, Illam aut illam promittis? quo casu ualet, siue ad utrumque siue simpliciter respondeat, & in utraque. Si vero in una, non ualet etiam in ea, licet in summis non uietur alternatiua, si respondeatur ad vnam tantum, ut ff. de verborum obligat. l. i. §. si quis, & l. inter stipulantem, §. si stipulante. Accur.

ADDITIO. Et est ratio diuersitatis, secundum Ioa. Fab. quia in speciebus talis responsio facit diuersitatem in qualitate, quia in qualibet sub conditione interrogasse videtur. Sed in alternatiua summarum minor est in obligatione. l. si ita stipulatus fuero decem aut. §. ff. eo. ideo de ea interrogatum & responsum esse uidetur.

a Expresserit. Quæ enim in præfationibus dicuntur, in contractibus repetita creduntur, ut ff. de verb. obligat. l. Titia, §. idem respondit.

S. Y. L. Item inutilis

CASVS. non figuratur in tam nota regula, cuius ratio est inutilitas. frustra enim fieret in casibus stipulatio, in quibus eidem quæreretur, & effectualiter idem esset stipulator, & promissor. Nota, quod inter patrem & filium stipulatio non contrahitur.

Item, quod inter dominum & seruum obligatio civilis contrahi non potest.

Item, quod seruus nemini potest civiliter obligari.

Item, quod filiusfamilias excepto patre & patrè, potest alijs civiliter obligari & naturaliter. [filius potest liter.]

Item inutilis, Quantum ad civile vinculum.

culum, sed naturale contrahitur, ut ff. de condition. indebit. si id quod & l. frater a fratre, §. primo. unde fideiussor accedit, ut infra de fideiussoribus in principio. Et hæc vera sunt, nisi in castrensi peculio, uel quasi, nam

iectus est, uel si is a te stipuletur. **c** Sed seruus quidem non solum domino suo obligari non potest, **d** sed ne quidem ulli alij. Filij vero familias alijs obligari possunt. **f**

¶ Murus & surdus omnino non possunt stipulationem contrahere. h. d. Are.

¶ Mutum neque stipulari, neque promittere posse, palam est, quod & in surdo receptum est, quia & is qui stipulatur, verba promittentis, & is, qui promittit verba stipulantis audire debet. Vnde apparet, non de eo nos loqui, qui tardius exaudit sed de eo, qui omnino non audit.

¶ Furiosus neque stipulari, neque aliter contrahere potest. Are. tinus.

dicis, ut C. de bon. quæ lib. l. cum non solum, §. i. (i) & postea nisi in sex casibus, qui sunt, ff. quod cum eo. l. 2. Excipe duos casus, ut in mutua pecunia, ex qua non tenetur cum effectu propter exceptionem Macedonianam neque pater, ut Cod. ne filius pro patre. leg. prima.

Item in uoto uel Deo uel reipub. facto, ut ff. de polli. si quis rem, §. voto. Nam licet alias scilicet ex contractu, vel ijs conueniatur a prælato maiore loci illius, hic tamen non conuenitur ut C. de episcop. & cleric. l. nulli. & in authentic. de eccl. tit. §. si quis collat. 9.

tunc est loco patrisfamilias, ut ff. ad Macedo. l. 2. & ff. de colla. bonorū. l. i. §. nec castrense. tunc enim, & cum patre obligatur, & agitur cum effectu, **f** dūmō si ut ff. de iudic. l. lis nulla. **S. Y. L.** Intellige perita uenia. l. a. §. pu. **Secus. §. pu.** **adoptionem. in** **princip. ff. de** **vl. inf. eo,** **in ius voc.]**

c Stipuletur. C. de pac. con. l. pactum dotale. contra Solu. maxime, ibi positum abundat. sic. C. de testam. l. si. §. i. **Accur.**

d Obligari non potest. Scilicet civiliter. **Accur.**

e Obligari possunt. Ex omni causa, ut ff. de iudic. l. tam ex contractibus, & conueniri in solidum durante patria potestate, auctoritate tamen patris interueniente, ad quod pater compellitur officio iudicis, ut C. de bon. quæ lib. l. cum non solum, §. i. (i) & postea nisi in sex casibus, qui sunt, ff. quod cum eo. l. 2. Excipe duos casus, ut in mutua pecunia, ex qua non tenetur cum effectu propter exceptionem Macedonianam neque pater, ut Cod. ne filius pro patre. leg. prima.

SYL. Dic secundum docto. hic, non procedere in uoto religionis. l. Deo nobis, §. hoc etiam, C. de episcop. & cleri. & in matrimonio de iure canon. quod attenditur, cap. i. de con- iu. seruo.]

ADDITIO.

(i) Scilicet ca- pitis pignori- bus. Et si nullo modo uelit cō sentire, si filius agat, & pater sit præsens, re- pellitur iudi- cio, secus si pa- ter sit absens longa absen- tia, uel filius conueniatur. Ang.

SYL. Mutuum

CASVS. positio non est necessaria, quia regula clara ē, & eius ratio a- pte assigna- tur in tex. No. mutum & fur- dum omnino stipulationem contrahere nō posse, ita quod de forma stipulationis est, quod audiatur sonus verborum a contrahen- tibus.

Item, quod qui tarde audit uel loquitur nō per hoc prohibetur contrahere.

Item, quod furiosus nullum contractum aut negotium, in quo requiratur consensus, gerere potest.]

Concor. huic §. tex. in l. i. in prin. de ver. oblig. & l. i. §. ult. de act. & obli.

Furiosus. Nullum negotium. scilicet o- bligatorium. Idem est in prodigo, cui bo- nis interdictum est, ut ff. eod. is cui, quia fu- rioso similis est, ut ff. de cu. furio. l. i. i. resp. & ff. de reg. iur. l. furiosi, idem in menteca- pto, ut sup. de cura. §. i.

SYL. Hoc uerum quo ad obligandum prodigū alteri, secus econtra, d. l. is cui.

Sed pro ampliore declaratione istius §. & materiae uide Dec. in l. in negocijs, ff. de reg. iur. quæ est lex conlimilis sententia.]

ADDITIO. Idem in fatuo. Et intellige de ijs qui omnino nihil rationis sapiunt, alias secus, secundum Angel. Item intellige glo. de prodigo, uel mentecapto, cui bonis interdictum sit, alioquin obligarentur, secun- dum Bald.]

b. Potest. f. ciuilitet.

SYL. pupillus. **CASVS.** Hi, qui enumeran- tur, in quibus stipulatio inutilis est, tales sunt ut potius regulæ quædam in hac materia di- ci possunt, ut sola eorum ratio perquirēda sit

in positione cesus, quæ in §. nostro exquirēda non est, cum in eo assignetur, præter quā in ult. resp. cuius ratio ponitur in gl. No. pupil- lum obligari sine auctoritate tutoris nō pos- se. Item, q. qui excessit infantiam, alium sibi

† Pupillus ē omne negotium † recte ge- rit, ita tamen, ut ibi tu- toris auctoritas neces- saria sit, adhibeatur tu- tor, ueluti si ipse obli- getur. d. Nam alium sibi obligare etiam si- ne tutoris auctoritate potest. Sed quod dixi- mus de pupillis, utique de ijs uerum est, qui iam habent aliquem intellectum. Nam in- fans, f. & qui infan- tiæ proximus g est, non multum h a fu-

obligare potest

sine tutore, se-

cus in infante.

Item, q. infans

quiparatur fu-

rioso. Item, q.

quamuis hoc

verum sit in

multis, tamen

quo ad obligā-

dum sibi aliū

quiparatur, p

ximo puberta-

ti. Item q. pñia

prās non est po-

tens ad filium

impuberem o-

bligandum.]

c. Pupillus. f.

pubertati pro-

ximus, ut sequi-

tur, & est ratio,

quia intellectū

habet, ut ff. de

reg. iur. in l. in

negocijs.

** Adde pul-

chrum tex. in l. pupillum, eo. tit. ubi habetur, pupillum proximum pubertati capacem es- se & furandi & iniuriæ faciendæ.]

d. Obligetur. f. alij.

* Nam. l. Lætoria minorem annis 25. sti- pulari vetabat, ut scribit Sue. lib. 4. Prætorum apud Priscianum Gram. li. 8. quo in loco Pri- scianus ait ver. stipulari a Sue. passue, prolatū i. interrogari, an alteri stipulati promittat. Idē significat Labrax leno apud Plau. in Rudente.

** Adde, q. ē impuberis obligatio admittit sine tutore, qñ ex ea sequit̃ utilis liberatio, gl. l. 2. de accep. q. extollunt Soc. in l. condōnib. pupillus. de cond. & dem. & las. in l. cōtra. de pac. alibi sæpe & Ale. in l. mutū de acq. hæc.]

c. Auctoritate. sic, sup. de auct. tu. in princ. sic, ff. de pac. l. contra iuris ciuilis.

f. Infans. i. vlt. que ad 7. annos, ut C. de iure delib. l. si infanti. i. resp.

g. Infantia proximus. i. usq. ad 10. an. & di- midiu, & sic prox. respicit, inf. sed cū dico pu- bertati proximū, a 10. an. & dimidio, sup. in- tellige. nā sic in masculis dēt fieri dimidiatio in feminis in 9. & dimidio, ut sup. qui. ex cau. manu. nō li. §. fi. & sup. qui. mo. tute. fin. i. rñ.

* Limita hoc pcedere in ciuilib. nō in cri- minalib. in qb. qñ nō dñ proximus pubertati. nisi qñ est ppe p sex mentes, las. in auth. sa- cra puberū, nu. i. §. C. si aduer. ven. & in l. ppe randū, §. i. in 2. no. C. de iud. ubi ē limitata- liud esse, quando malitia supplere ætatem.

h. Non multum, Nam distat aliquantulū,

† Ad istū ti. vid Cro- tū in l. i. col. fi. nu. 36. ff. de ver. ob. & ibi Socin. colu. pen. ad fi.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

† Præter testm, ut sup. q. nō est pmissa. testa. §. pterea.

Hereditas transmittitur per infantem, sed non per furiosum.

Stipulatio in infans, non aut furiosus.

SY L.

ut in hereditate quam transmittit infans, ut C. de iur. deli. si infanti. §. 1. secus in furioso, ut C. de iur. fur. l. si. §. si autem, & hoc secundum Azo. Sed certe sic posset dixisse quia unus parvus, alter magnus, alteri continuum tempus alter habet interualla dilucida. Dic ergo distant in stipulando in hoc, quia infans sine intellectu interdum stipulatur, sed furiosus nunquam, ut ff. rem pupi. sal. fore. l. seruum pupilli.

Contra tamen tenetur, quod ille tex. loquatur in maiore infante.

Item dicit si multum, proximum infantiae, qui intellectum habet, & ideo corrigitur statim, quod hic dicitur, ibi, sed in proximis.

a Benignior quam supra dictum est.

b Idem iuris habeant, ut alios sibi obligent, alijs vero non obligentur sine tutore, ut sup. proxim. §.

c Impubes. Aliud si pubes, nam obligatur, ac si esset sui iuris, ut ff. eo. l. si. §. 1. nisi in duobus casibus, ut sup. eodem §. item inutilis. diximus.

d Patre. Sed quare est ratio de hoc ad pupillum, cum tutore auctore obligetur? Respon. quidam, quod ob hoc ipsum datur tutor, sed patria potestas est ad corrigendum, & est pro eis, C. de bo. quare lib. l. si. §. si autem. Vel dic, quod tutorem habet obligatum, si male auctoratur, patrem non, ut C. de bon. quare libe. cum oportet, §. sub hac tamen. verum non autem hypothecam. Accur.

ADDITIO. Hoc verum, quando de pupillo mere obligando tractatur, secus si de mera utilitate, quia potest etiam sine patre. Si vero potest esse utilitas & damnum puta quod ususfructus uel aliquid patri dari potest, quo casu de iure nouo pater legitimam administrationem habet, sufficit ipsius auctoritas non in alijs, ut l. si infanti, C. de iure deli.

* De ratione adducta ab Accur. vide Bar. in l. ult. §. 1. ff. de verb. obl. ubi similis tex.

Si impossibilis. **C**A S V S. Fuit dubitatum, an conditio impossibilis uitaret, & ut non, §. pen. sup. de her. insti. valet. n. arg. de contractib. ad ultimas voluntates, & econ-

uerso. cuius contrarium deciditur, ratio est, quia talis adiectio impossibilitatis remouet mentem disponentis ab actu, quia ille, qui adiecit conditionem impossibilem, non vult habere animum obligandi, nec alteri stipulandi, unde

ri pro pura. Aretinus.

¶ Si impossibilis conditio obligationibus e adijciatur, nihil valet stipulatio. † Impossibilis autem conditio habetur, cui natura impedimento est, quominus existat, ueluti si quis ita dixerit, Si digito coelum attigero, dare spondes? At si ita stipuletur, Si digito coelum non attigero, dare spondes? pure & facta obligatio intelligitur, ideoque statim h peti potest.

tunc pro non apposita habetur, ut sup. de her. insti. §. impossibilis.

¶ Dic ut per Bar. in l. 1. ff. de condi. insti.

ADDITIO. (i) Et dum gl. ibi soluit contrarium de l. si militem, C. de condi. ob cau. est contraria huic gl. ista tamen est verior. Nec ob. contra. quia coheret. cum hic & ibi conditio & causa impossibilis annullat effectum. non. n. ad conficiendum agitur, sed solum ad reuocanda data secundum Io. Fa.

f Cui natura. Non ita si uerborum perplexio sit, ut ff. de condi. insti. si Titius. lo. contra. tunc. n. quandoque non diceretur impossibilis, licet non posset existere, ut ff. de verbo. oblig. si Titius. secundum Azo.

¶ Declara, quod idem est hoc, quod dicere, quod conditio impossibilis in casu, d. l. si Titius. non uitiat stipulationem, quia ibi non est omnimodo perplexitas, quia est dissolubilis per preoccupationem iudicii litem contestando.

* Adde impossibilem conditionem heri etiam cui ius repugnat, ut cum quis ita stipulatur si rem sacra Titius uendiderit, l. continuus, §. cum qs. ff. de ver. ob. & inf. hoc ti. §. cum qs. ubi Acc.

¶ Et facit ad hunc §. ff. de reg. iur. l. impossibilium, & ff. eo. l. impossibilis, §. 1.

g Pure. i. sine conditio, et si dies esset appositus, ut ff. eo. l. in illa stipulatione, §. fina.

h Statim. Cum spatio tamen quo solui possit, ut inf. §. fin. & ff. eod. eum qui calendis, & de hoc pixi, sup. de uer. obl. §. omnis stipulatio.

* Vide Dec. in l. 2. te. col. 4. ff. si cer. pet.

E c 3 Item

contractus tanquam euacuatus sensu partium est nullus. ad illud, quod dixi de ultimis voluntatibus, rñr i gl. 1. Not.

stipulationem conceptam sub impossibili conditio inuilem esse, sub necessaria uero pura esse. Item, quod ea, quae per rerum naturam existere non possunt, dñr impossibilia.

e Obligatio nibus. quibuscunque, ut hic, & ff. de actio. & obli. non solum. (i) Secus in ultimis voluntatibus, quia

† Quia i possibilia nulla est obligatio, ut hic, & in c. ad audien. iuncta gl. super verb. hñc. post prin. ex. de spō. & ma. Et facit c. vl. S Y L. cum glo. super ver. impossibilis. ext. de cond. ap. pos.

SY L.

SY L.

SY L.

Item verborum: **CASVS** non figurabitur, quia regula clara est fundata in defectu formae substantialis ipsius stipulationis, quae est praesentia & verborum conceptio. correctio autem iusti, habet rationem in virtute instrumen-

ti. No. stipulationem inter absentes non contrahi. Item contentionum litterae amputandas. Item, quod instrumento statuitur, si contrarium non probatur. Item, quod improba allegatio dici potest respectu iuramenti, licet ex post facto dicatur iusta. Item, quod instrumentum non solum per aliud instrumentum, sed per testes reprobari potest. Item modum probandi negationem eius, quod continetur in instrumento.

e Item verborum. Sicut per conditionem impossibilem, ita per absentiam fit inutilis stipulatio.

b Absentes. Ita intellige absentem, ut audire non possit. Vnde si est in turri, vel a remotis, & clamat, valet stipulatio si se audiant, & arg. ff. ad Syl. l. i. eod. alias accipitur multis modis, ut ff. de verb. sign. l. absentem, & notatur in auth. de fideiuss. §. i. Sed contra est. ff. de don. inter vi. & vx. ea quae. Sed ibi intercesserat stipulatio ante absentiam, cuius verba etiam inter absentes nunc repetuntur. Item contra, ff. de pac. Labeo. in princip. Sed aliud in pacto quolibet alio, quod sine huiusmodi solennitate fieri potest. sed stipulatio non, ut ff. de pac. l. i. in fi. & inf. de act. §. de constituta. Item contra ff. de spon. l. 4. & §. Sed potest dici ibi speciale, ut valeant inter absentes. Vel dic, quod & per stipulationem fieri possent sponsalia, & tunc inter praesentes ut hic. Item consensu. s. solo possent fieri sponsalia & tunc etiam inter absentes. ut d. l. 4.

ADDITIO. Et haec ultima cõiter tenetur in l. i. in prin. ff. eo. facit. c. ult. de proc. lib. 6.

c Praestabat. Antiquitus.

d Post tempus. Post ideo dicit, quia quando conveniuntur post tempus contractus, talia opponuntur.

e Tales. Quales subiicit statim, & nõ &c.

f Et non. Ecce allegationes.

g Constitutio. ut C. de contrahen. & com. Instrumentum, ta duo si

h Scriptimus. Loquitur iusti, auctor illius sint eiusdem diei.

i Scripturas. sed diuer Sed quid si v. filoci, cui nus proferat in stabitur.

instrumentum, in quo continetur contra-hentes esse praesentes Romae tali die, alter, quod Boni? Dicunt

† De Cesa quidam, quod riefib. ad-neutri credit. uocatis di Alij, quod bo-xi sup. tit. nus iudex de-qui. ali. li. betanimaduer §. at. ex.

tere cui potius credendum sit ut si stipulator ipso tempore tenebat scholas Boni. stabitur illi instrumento, quo continetur ipsum fuisse Boni.

K Praesto. i. praesentes.

L Omnino. Not. standum scripturae, nisi † alias ip contra probe so toto

tur, sic, C. de prob. cum praecibus & inf. eo. §. die, si scriptum & inf. tit. i. §. fina. & hoc quando formam habet publicam, alias si priuatam, si pro scribente non valet, si contra scribentem, valet, si est cum causa, ut in auth. de iureiur. amo. §. i. & C. de nõ nu. pec. generaliter. Ac.

ADDITIO. Scilicet sola, sed cum administriculis fie, puta si a tribus testibus sit annotata. pro tertio tamen, si persona scribens sit legalis, scriptura priuata facit semiplenam probationem, ut per lo. Fab. & Ang. hic.

m Improbis. i. prima facie, quae forte probae apparebunt tandem, sic, C. de episc. & cle. l. omnes, qui circa prin. secundum lo.

n Manifestissimis. quia contra scripturam.

***** Nam statuitur instrumento, donec contrarium probetur, l. cum precibus, C. de proba. quod uero in scriptura priuata, dic ut inf. de fi deiuss. §. ul. in gl. & ti. de lit. obli. in principi in gl. super uer. si quis.

o Scripturam. s. aliam, quod est melius.

***** Ann. hoc loco, aequiparari probationem † Adde ple quae fit per testes, & illam, quae fit scriptura.] niorẽ gl.

p Idoneos. Omni exceptione maiores. i. quod circa solẽ nulla exceptio poterit eis opponi, ut C. de cõ nitates in trah. & commi. stip. l. optimam. Accur. strõrũ. in

q Eo die. † No. quod dies debet inferi in in-l. pe. C. de strumento, & alia sunt necessaria, ut dixi in tab, li. 20, auth,

Subaudi & intelligant,

Sponsalia inter absentes & praesentes fieri possunt.

auth. ut præpon. nomen Impera. & facit C. de diuer. resc. si qua. Sed quomodo hoc probabitur, cum dies instrumenti non debeat exhiberi, ut ff. de eden. l. 1. §. editiones? Resp. Tribus modis petitur instrumentum edi.

Primo, ut fundet intentionem ex instrumento rei actor, vel reus ex instrumento actoris fundet exceptionem.

¶ Hæc falsa est. l. si. C. de eden. secundum communem intellectum.]

¶ Cum neutro casu aduersarius uteretur, quod non debet esse, & tunc nulla pars instrumenti debet exhiberi, ut C. de eden. l. si. in fi. & C. de testi. l. nimis.

Secus intellige, si ad fundatam adiuuandam Bar. in d. §. editiones.

¶ Secundo, l. quando aduersarius utitur, nam tunc editur, ut uideatur, an aliquid possit ei opponi, & tunc exhibetur, sed sine die & Consule, ne materia detur falsum fabricandi, ut d. l. ff. de eden. l. 1. §. editiones & ff. quemadmodum test. aper. l. 1. §. 1. Tertio, ut de falso accusetur, & tunc etiam cum die & Consule est exhibendum, ut hic, & C. de contrahen. & commi. stipula. l. opimam & C. de fi. de instrum. l. si. Alijs autem modis petuntur instrumenta edi. vel tradi per uaria genera actionum, ut ff. de eden. l. quædam personæ sunt, sed dictis tribus modis petuntur edi vel demonstrari. Item quomodo hoc est, qd hic probat reus, contra iuris ordinem ut Cod. de eden. l. qui accusare? Respō. hoc propter præsumptionem, quæ est contra eum propter scripturam, ut ff. de pac. iur. gentium, §. qd fere. Item nunquid duo testes hoc probantes alterum contrahentium abfuisse, sufficiunt? Respon. sic, ut ff. de testi. l. vbi. Sed non ne instrumentum uicem duorum tenet, ut C. de fi. de instrumen. in exercendis, quare uidetur, qd in dubio pro instrumentis. Sed certe non di recte contradicetur instrumento, sed per obliquum, scilicet se fuisse in scriptura quadam facta Romæ, uel ut testis, uel ut contrahens. Si vero contra eam directe dicitur, plures qd duo exiguntur, ut uincant scripturam, ut ff. de testi. l. 3. ibi, alias numerus &c.

** Adde, requiri quatuor testes, cum quis uult directo probare contra instrumentum, gl. in §. si uero tale. in auth. de instr. cau. & si at simulatione contractus etiam duobus testib. probari, ut tradit Spec. in tit. de instrum. edi. §. restat & Bal. in d. l. in exercendis.]

¶ Vel dicas, etiam hic exigi tres. Sed nūquid,

si aliqui testes dicant pro instrumento, uel in eo scripti, uel non, tot uel plures erunt necessarii contra instrumentum? Resp. sic, quia instrumentum per se uicem duorum tenet, ut dictum est. Item præter ipsum sunt probationes, ut po-

¶ Post mortem suam dari sibi nemo stipulari poterat, c non magis d quam post eius mortem, a quo stipulabatur. Ac nec is, qui in alicuius potestate est, post mortem eius e stipulari poterat, quia patris, uel domini uoce loqui t uideretur. f Sed

tum, faciunt uacillare instrumentum, quia probant affirmatiuam, & etiam uoci uiuæ magis creditur, quam mortuæ, authen. si quis aliquid, C. de testi. Christ.

a ¶ Quo. uel etiam alio, dummodo sit tantum remotus locus, in quo dicitur fuisse tempore, quo dicitur instrumentum esse factum qd hic non potuit esse, ut ff. de ver. oblig. l. vl. §. si. & sup. de ver. obli. §. loca. Accur.

b ¶ Fuisse, alias, esse, & tunc expone profuisse, sic sup. de ijs qui sunt sui uel alien. iur. §. in potestate. Accur.

¶ Post mortem. **CASVS.** non figuratur, cum simus in l. corrigente. Ratio enim dubitandi erat ius antiquum, quod mouebatur, quia executio talium stipulationum videbatur impossibilis, & quia quando conferebatur in pridie mortem conferebatur in diem omnino incerta, cum non posset sciri, quando futurus esset ille dies, cum nesciretur dies mortis, a quo pendeat. Correctionis autem ratio, est quia tales stipulationes possunt habere effectum, cum inductum sit eas posse habere locum in persona hæredum, & posse ab hæredibus incipere. No. qd stipulatio concepta pridie uel post mortem stipulatoris, uel patris eius, aut dñi aut ipsius promissoris, licet otim esset inutilis, hodie ualeat. Item quod uox filij uel serui fingit uox patris aut domini. Item, quod in stipulationibus attenditur potissime consensus contrahentium.

c ¶ Nemo stipulari poterat. si iure vetustissimo, qd hodie corrigitur, ut in fi. huius.

¶ Adde, quod immo iure, ff. alioquin superflua esset correctio. l. fin. C. de contrahend. & committen. stipu. Nec obstat. l. quodcunque, §. non solum, ff. eo quia loquitur in stipulatione. Cum moriar. de qua in seq §.

d ¶ Non magis. Quia nec hæc ualebat. Accur.

e ¶ Eius. sc. patris uel domini.

f ¶ Videretur. Vnde sicut patre uel dño sic

Et 4 stipu-

nis, ut ff. de pignor. contrahitur. Item quod dicit, eo die, idem dicas, si alio tali, quod hic esse nō potuit, ut argum. sup. de verbor. oblig. §. loca. Accur.

ADDITIONO
Ex hac glo. no. qd duo testes probantes per indirectum contra instrumen-

¶ alias vñ.

SYL.

SYL.

stipulante erat stipulatio inutilis, ita & seruo talia verba dicente uel filio, ut hic, & sup. eo. §. ei vero qui. & facit, C. de impu. & alijs sub sti. l. fina.

a Pridie. i. die præcedente mortem, ut ff. de feri. pridie.

† alias stipuletur.

b Erat. scilicet olim.

c Sed cum, ut iam. Nunc corrigit.

d Dictum est. f. sup. de verbo. oblig. §. i. vers. sed hæc.

e Placuit, ut

C. de contrah. & committen. stip. l. scrupulo fam.

ADDITIONE
Et si quando constat de mēte contrahentium, secundū eam fit interpretatio etiam in ijs, quæ stricte iuris sunt, quod facit, ut statutum recipiat interpretationem extensiuam etiam astrictuam, si sic constet de mēte statuentiū, alias secus, ut p. Ang. hic.

f Valeat. f. statim, efficax autem erit post mortem, unde ab hærede & contra hæredē incipient actiones hodie, quod olim non erat, ut C. ut actio. ab hæ. & contra hæ. l. i.

Item si quis.

g Item. Venerit, post hoc uerbum, venerit, est punctum, & subaudi, quandoque uel usque ad annum, si autem esset post illam di-

& si quis ita stipularetur, Pridie a quam moriar, vel, Pridie quā morieris, dare spondeas? inutilis erat b stipulatio. Sed cum, c (ut iam dictum d est) ex consensu! contrahentium stipulationes valeant, placuit e nobis etiam in hunc iuris articulum necessariam inducere emendationem, ut siue post mortem, siue pridie quam moriatur stipulator, siue promissor, stipulatio concepta sit, stipulatio valeat. f

Ratione præposteræ conceptionis non vitatur stipulatio. Arcetinus.

Item si quis ita stipu-

tionem, hodie, non esset stipulatio inutilis etiam iure ueteri, sed utilis & conditionalis, ut supra de uerborum obligation. §. sub conditione.

h Præposteræ. Primo enim debet uenire

re naus secundum naturam conditionalis stipulationis, vel conditionis, quam dari hodie. i Existimauerit. Scilicet cum ita stipulabatur mulier, Si sine liberis decesseris permittis mihi dotem reddere, ut de ea possim testari? cum prius testari proponebat, & ea mortua dotem reddi, ut C. de iu. do. l. si mulier. Hoc exemplum non pertinet ad hunc tex quia in d. l. si mulier. ratio dubitandi nō præposterationis, sed ibi dubitabatur, nunquid illa uerba, Ut de ea testari possit. importarent conditionem an causam, & utrum finalem, an impulsiuam, & deciditur, quod importat impulsiuam, unde non facit, præsertim quia constitutio illa est Dioclet. non Leonis. Vel dic secundum Ioann. cum stipulator maritus sit. † Si dabis mihi 10. promittis te mihi nupturam. primo enim nubere, & postea dare debebat. K Placuit, ut C. de test. l. præposteri. l. In omnibus. f obligationibus. m Conceptio. Exactio tamen sit post conditionem existentem, ut C. de testa. præpost. in fi. Et facit ad hunc §. f. q. non sit curandus ordo scripture, ff. de pec. leg. l. quidam, & sup. de leg. §. ante & ff. de sol. nec enim. ** Adde, q. quæque ordo scrip. multum prodest. nā qui prior est in ordine scriptu. prior quoque tpe hñ i hinc est, q. si in eo. instro bona sunt obligata, primum Titio, deinde Seio, hypotheca Seij censenda est posterior propter ordinem scripture, Bal. l. aduersus, C. de fur. An. in auth. de hæ. & fal. §. etenim.

Stipulatio cum morietur promissor, vel stipulator, vel post mortem tertij, ualet et de iure veteri. h. d. Arcetinus.

ditionem an causam, & utrum finalem, an impulsiuam, & deciditur, quod importat impulsiuam, unde non facit, præsertim quia constitutio illa est Dioclet. non Leonis.

Vel dic secundum Ioann. cum stipulator maritus sit. † Si dabis mihi 10. promittis te mihi nupturam. primo enim nubere, & postea dare debebat.

K Placuit, ut C. de test. l. præposteri.

l. In omnibus. f obligationibus.

m Conceptio. Exactio tamen sit post conditionem existentem, ut C. de testa. præpost. in fi. Et facit ad hunc §. f. q. non sit curandus ordo scripture, ff. de pec. leg. l. quidam, & sup. de leg. §. ante & ff. de sol. nec enim.

** Adde, q. quæque ordo scrip. multum prodest. nā qui prior est in ordine scriptu. prior quoque tpe hñ i hinc est, q. si in eo. instro bona sunt obligata, primum Titio, deinde Seio, hypotheca Seij censenda est posterior propter ordinem scripture, Bal. l. aduersus, C. de fur. An. in auth. de hæ. & fal. §. etenim.

a Ita,

† alias nō est cras. & in li. quoque Acc. vñ si extirpale, ut colligitur ex glo infra Theophi. thapparet dēre esse.

SYL.

SYL.

† alias si dabis mihi 10. nomine dotis pmit- tis &c. Ordo scripture attendendus non est.

a [¶] Ita. Vtilis erat. Vt ff. de bon. auct. su. pos. l. hereditarium.

b [¶] Alterius. s. tertij.

SYL. [¶] Si scriptum. **CASVS** in regula non solet figurari. ratio tamen dubitandi potuit esse, quia ad esse

tiam stipulationis requiritur certa solennitas, quæ debet constare, ut dicatur stipulatio: quia alias alius esset contractus, sed contrarium deciditur, quia quoties in scriptura dictum est, aliquem promississe, favore actus in potiori significatione fit interpretatio. l. quoties ff. eo. Nota. q. d. in summa. si tñ disputariue vis videre alibi subtilem intelligentiam huius tex. vide Fortu. in l. i. in x. col. ff. de pa. c. [¶] Si scriptum. Nūquid idē sit. si testes dicunt aliquem promississe, ut ē tñ intelligatur interrogatio? Vt q. sic vt C. de fid.

instr. in exercendis. Sed tamen contradico, vt C. de usu. l. i. Et est ratio secundum loā. quia testes non sic in iure instructi sunt, ut instrumenta, quæ a iurisperitis sunt.

[¶] Adde, q. ira se habet communis sententia. non tñ per rōnē glof. quia idē est in priuata scriptura, t quod in instrumento, quæ tñ ab imperitis plerūque fit: & nō hñet locū in testib. peritis dic tñ, q. rō est, quā ponit Bar. in d. l. i. C. de usur. & in l. sciendū col. 2. ff. eo.]

** Ratio est hæc, quoniam verba testium ambigua aduersus eum, qui perduxit, interpretant: id aut verbum ambiguum ē certū est, cum etiam simplex pactio promissio dici possit. d. [¶] Perinde. nisi contra probetur, vt ff. de pac. iur. gentium, §. quod ferē.

SYL. [¶] Quoties plures. **CASVS**. Quærebatur, an si quis de plurib. reb. interrogasset, & responso simplex esset, valeret stipulatio. & videatur q. nō, quia nō crit seruata forma interrogationis & rñsionis. cuius contrarium dñ ex eo, quia simplex rñsio in dubio continet

intellectu aliter nō expressa: sed maius erat dubium in secundo casu ex eadem ratione, quia differebat interrogatio a responsione contra formam ipsius, cuius contrarium dñ, quia tot censentur esse virtualiter stipula-

in quibus respondit.

[¶] Quoties plures t res vna stipulatione comprehenduntur, si quidē promissor simpliciter respondeat, Dare spōdeo: propter omnes tenetur: si vero vnā ex his, vel quasdam daturum se spondērit, e obligatio in ijs, pro quibus spondērit, contrahitur, f Ex pluribus enim stipulationibus vna, vel quasdam vtuntur esse perfectæ. singulas enim res stipulari, & ad singulas rñdere debemus. g **Stipulatio de dando alteri non valet, nisi fuerit apposta poena: h. d. Angel.**

[¶] Alteri h stipulari (vt in quib. rñdemus, vt hic. Item & sufficit simplex responsio, vt diximus, cum æquiparetur ei quando ad omnes responderet. ff. de verbor. oblig. l. Titia §. idem respondit, & sup. eod. §. præterea.

* Adde, multum interesse vna si plurium rerum stipulatio, an plures, quod docet Accur. in l. scire debemus, vbi tex. multum faciens ad hunc nostrum, ff. de verbor. oblig.

[¶] Alteri. **CASVS** non figuratur aliter: quia posita est supra figuratio ipsius in §. si quis alij, & in tex. assignatur ratio, Not. igitur, q. stipulatio, per quam stipulator id agit, vt nō sibi, sed alteri acquirat, regulariter non valet nisi apponatur poena. Item, quod ad validitatem stipulationis penalis non attenditur, an sua interfit. Item, quod in stipulatione penali, quæ sub conditione concipitur, inspicitur quantitas a partibus expressa. Item quod si sua interfit, valet stipulatio.]

h [¶] Alteri Sic ff. de verbor. oblig. stipulatio, sta §. alteri.

tiones, quot sunt res in stipulatione deducuntur: ideo vna per aliā nō valet. No. rñsio nē simplicem referri ad oīa interrogata, Itē, q. si rñsio fiat in aliqua ex rebus specificatis, valet in eis. Itē, q. si plures res rescopulata in stipulatione deducuntur tot censentur esse stipulationes, quot res. e [¶] Spondērit, alias, respondēat.

f [¶] Contrahit Immo vñ nō. valere, cum sit diuersitas in rñdēdo, vt sup. eo. §. præterea. Sed distingue, vt ibi dixim.

g [¶] Respondere debemus. Si volumus omnibus teneri, alias tenemur tñ in ijs,

[¶] Facit ad hunc §. c. præterea cū glo. 2. ibi, itē arg. ex tra de verbor. sign.

* Adde,

****** Adde, quod huiusmodi stipulatio facta alteri vsque adeo inutilis est, vt non solum non pariat actionem, sed nec exceptionem quoque, l. si actionem, secundum lect. Iac. Ra. Pe. Cyn. & Saly. C. de pact. Ex quo fit, vt si stipulatus sim, ne a me

neue a Titio quid petatur, non proderit Titio, etiam si mihi hirs extiterit. l. si tibi x. §. si pactus, de pact.]

* Valeret tamen stipulatio in vim pacti: & sic secundum ius canonicum dabitur actio: de quo vide Fortu. in l. legitima. colum. 30. ff. de pac. Sed aduersus hunc

tex. adhibet multa remedia Fel. in proem. Decret. col. 5. ver. circa quod dicunt.]

a ¶ Vt supra dictum est. Supra eod. §. si quis alij, hoc tamen fallit in multis casibus, vt ibi diximus. Et not. q. hic tribus modis alteri stipulamur. Nam interdum directam acquirimus actionem (subaudi alteri stipulando) vt filius patri seruus domino, & e contra, vt sup. eod. §. si quis alij & §. ei vero, qui quandoque vtilem: vt tutor pupillo, & in similibus ratione officij, vt seruus publicus, vt ff. de consti. pec. l. eum qui. §. pe. & ff. rem pu. fal. fo. l. 4.

¶ Hoc verum etiam in conuentionalibus, & in quolibet publico officiali, Bar. in l. 3. ff. rem pu. fal. for.]

¶ Interdum nullam, & tunc necessaria est est poena, vt hic dicitur. Item not. q. hoc vltimo casu verba stipulationis & sortis & poenae possunt formari tribus modis. Aut enim sic dico, Promittis mihi, quod dabit illi? & eodem modo poenam, Aut sic, Promittis illi, quod dabis ei? & eodem modo poenam. Et in his duobus casibus non valet neque sortis, neque poenae promissio, sed aliud, quando deberet utilis vel directa acquiri, vt in primis duobus casibus, vt ff. de consti. pe. l. eum. §. si auctori, & §. Iulianus, & hic. Aut sic, Promittis mihi, q. dabis illi? at poenam mihi tantum stipulor: quia & tunc habet locum quod hic dicitur Aut quarto modo dico, Promittis, q. dabis mihi recipienti nomine eius? quo casu valet vtrumque & ego illi cedam, cuius nomine stipulatus sum, vt ff. de mand. si procuratorem, §. fin.

ADDITION. Et hoc verum, siue sim procurator habens mandatum, siue negociorum gestor, saltem generalis, vt mihi acquiram, & postea cedam, sicut procurator cum rati habitione &c. vt l. si. C. ad Maced. & l. si ego ff. de neg. gest. vt per Ioan. Fab. & Ang. hic,

¶ Adde, quod tertius modus glo. magis ad aptat huic tex. vt phatur ibi, Ergo si quis &c. vsque in fine.

b ¶ Etiam ei, scilicet stipulanti, cuius tamen non interest dari ei cui fuit stipulatus, nec

facere, poenam stipulari conuenit: vt nisi ita factum sit, vt est comprehensum, committatur poenae stipulatio etiam ei, cuius nihil interest. Poenae .n. cum stipulatur quis, non illud inspicitur, quod intersit eius, sed quae sit

accidunt, iura se referant, ut digest. de legi. l. nam ad ea.

¶ Referes ad l. responsum d. l. aduersus, quia alia respon. sunt infrequentia.

* ¶ Animaduertendum, quod adiectio poenae concipi debet in personam stipulantis, nam si eam alteri stipularetur, iridem nihil ageret, l. arbiter intra, ff. de arb. & l. qui res, §. qui stipulatur. ff. de solu.]

¶ Item contra. ff. si quis in ius voc. l. 2. §. fin. Sed ibi in poena praetoria: hic autem in conuentionali dicit Vel ibi ideo non committitur, quia non debuit venire, quia aduersarij non intererat, & ita per obliquum illa ratio redditur.

c ¶ Poenam enim cum stipulatur. Not. quod caute ponit, stipulatur. nam secus est, cum paciscitur tantum: cum poena ex nudo pacto, etiam incontinenti appolito, sicut vsuza non possit peti, vt ff. de seruis ex por. l. seruus, & C. de vsur. l. 3.

¶ Declara, nisi paciscentis statim inter sit pecuniariter d. l. seruus, ibi, acturus utiliter, vel sublit causa affectionis, secundum Ang. hic & de ipsius veritate, vide Fortu. in l. iurigen. §. quinimmo, col. 18. ff. de pact.

d ¶ Quae sit quantitas, id est quae sit quantitas, & quae sit conditio. Inspicitur conditio, vtrum sit possibilis, vel probabilis, vel non, vt sup. eo. §. si impossibilis, & inf. eo. §. quod turpi. Quantitas vero quae sit, inspicitur, vt quantacunque sit, petatur certi conditione, si est certa: alias si stipulatio est incerta: actio ne ex stipulatu, vt hic & sup. de verb. oblig. in princip. Ista enim nomina, quis & quae, substantia sunt significatiua. non quantitatibus, scilicet certae vel taxatae, vel taxandae: & hoc secundum Azo. Sed contra est, vt infra de actioni. §. omnes. Solue vt ibi. ¶ Item contra, ff. de eniutionibus, l. si dictum. Sed ibi sic agebatur. Item contra, C. de spon. l. mulier. §. pen; Sed illud fauore matrimonij, ne in initium

mirum, quia si bi fuit stipulatus poenam, vt modo dixim⁹ & facit, ff. de arb. l. cum poena. Sed contra ff. de arb. l. aduersus, §. sed si cum. Sed ibi non directo contra arbitrant, & ideo inspicitur, an intersit etiam in poena, cum ad ea, quae frequenter

¶ alias conueniet.

SYL.

Stipulando alteri qnq; sibi actionem quarim⁹ qnq; non.

SYL.

¶ Facit l. 1. in §. planeij. ff. de magist. conueni.

Stipulatio alteri facta potest trib. modis formari.

Pena ex pacto non potest peti. ¶ Dic q. ibi loquitur in pena legali, q. non excedit quadruplum sed nos loquimur in pena conuentionali q. potest excedere quadruplum si disponit contrahentium minus .n. agitur lege q. contra hominem vt l. si dies. §. si & l. sequi. ff. de ad. Christi.

nitum pœna excedat, vt C. de inuti. stipula. l. 2. Alij, vt M. dicunt vsque ad duplum, & in hoc consideratur hic quantitas, vt duplum non excedat, secundum eum, vt C. de sensen. quæ pro eo quod inter, l. 1. Alij, vt Ioann. di-

stinguunt inter eum, qui scienter promittit ultra duplum, eum sciat te nō teneri, vt ille teneatur, alias non vt ff. si quis cautio, s. d. & si quis, s. si. Alij dicunt, vt que ad quadruplum semper extendi, & nō plus, vt infra de actionibus, s. omnes. Prima verior est. Accursius.

ADDITIO. Que procedit, vbi datio quantitatis non est in obligatione, vt quia promittis daturū te centum Titio, ad ea enī agere non possum, & sic facti obligatio. ni pœna censetur appolita, secundum Io. Fab. & Angel. hic.

a ¶ In conditione stipulationis, id est in pœnali stipulatione, quæ est conditionalis, scilicet si non pareat promissor principali promissioni. Accur.

b ¶ Titio dari, vt Promittis Titio, vel mihi, quod dabis Titio?

c ¶ Spondes, s. mihi alias non valet hoc, vt modo diximus, Accur.

d ¶ Committitur stipulatio, scilicet pœnæ, eo non dante, non autem illa inutilis efficitur utilis, sed pœnæ metu & illis statuitur, vt alias, C. de ara. l. 1. Accur.

* ¶ Neque enim conuenit, vt adiectio pœnæ quæ est quædam quasi accessio, confirmet stipulationem principalem l. quod per manus, de iur. codicil.

e ¶ Sed & si quis Eius, s. stipulantis.

* ¶ Hic, s. sumptus est ex d. l. stipulatio ista, s. si stipuler, ff. eo. cuius dispositionem extendit, vt idem sit, & stipulatio reconualecat, si post stipulationem incipiat interesse stipulatoris, licet ab initio sua non interesset, vt pla-

cet Bar. in d. s. alteri, & ibi Alex. in fi. q. alios multos adducit: id q. & ex hoc loco manifeste deprehenditur.

¶ Adde, q. hic dī de interesse, intelligi de pecuniario gl. Bart. & alij in l. fideiussoris, ff. de

paet. Item, q.

si post stipulationē definat interesse stipu-

latoris, nō committit stipulatio nec ex ea agi potest, l. p. dotē, in princ. ff. rerat hab. Roman. conf. 193. incip. negari vers. ult.

f ¶ Cessit. Sic, sup. de sat. tut. s. 2. alias, 3.

g ¶ Tenet obligatio. Nā vti lis actio pupillo dat, vt ff. de ma. cōue. l. 1. s. pen. Iē ipsi stipulanti directa acquiri, vt hic dicitur.

* ¶ Vide Bar. in d. s. si stipuler. col. 3. vers. 2. fallit. * & dictū gl. nō applies ad exemplū tex. nri, quā in hoc casu nulla acquiritur actio ipsi pupillo ex hac stipulatione, sed

rus ¶ esset pupillo, si male res gesserit) tenet obligatio, s. Ergo & si quis procuratori suo dari stipulatus sit, habebit vires stipulatio. Et si creditori suo quis stipulatus sit, si sua interest, ne forte vel pœna committat, vel prædia distrahantur, quæ pignori data erant, valet stipulatio. l.

¶ **Promissio facti alieni non valet, nisi apposta sit pœna. hoc dicit Angelus.**

¶ Versa m vice, qui alium facturum promissit, videtur in ea esse causa, vt non teneatur, nisi pœnam n ipse promiserit.

¶ **Nemo potest stipu-**

ei prospectum fuit pridie stipulatione, quā is, qui modo cessit administrationē, dum sibi fuit ab initio decreta administratio, satisfecit pupillo rem eius saluam fore.]

h ¶ Habebit vires. Interest. n. mea procuratori meo solui quæ in rem meam expendit, vt infra man. s. tua gratia & mandantis.

i ¶ Quod sua interest, q. id est quia Accur.

k ¶ Data. Ab isto. qui nunc stipulatur.

l ¶ Valet stipulatio, Non vt procuratori vel creditori actio comperat, sed qui stipulatus ē ager actione ex stipulatu ad interesse, quanti sua interest creditori vel Procuratori, fuisse solum, vt C. de inuti. stip. l. fi. & ff. de verb. oblig. l. liber homo, s. fi. & C. de do. cum res. Vel sū nos ager certi cōdōne ad ad intereē, q. pbamus, sup. qui. mo. re cō. obli. in princ.

¶ Versa vice. **CASVS** si uratiopender ex dictis in s. alteri, & nihil notandum est ultra summarium.]

m ¶ Versa vice. Ad superiorem, s. alteri.

n ¶ Pœnam, Sed & tunc ad pœnam tantum

tene-

¶ alias sit.

Et l. nemo 2. ff. de verbo. oblig.

SYL. tenetur, & facit supra eodem, si quis alium. Item nemo. **CASVS** non figuratur nisi literaliter, ratio autem decisionis est, quia si i pulationes inuentæ sunt, ut quisque stipuletur quod sua interest, §. alteri. sup. eodē. stipulari autem quod

† Ex l. nemo 2. ff. de verb. oblig. † alias si stipulatus ē

meū est, mea non interest, cum non possit amplius effici meum. Nota nihil est ultra summarium.]

a. Item nemo. Futurum. Ut partum ancillæ, vel foetum animalium suorum. quæ sua futura sunt, ut supra de rerum diuisione. §. item ea. Item multo minus si stipuletur rem, quæ nunc est sua, ut sup. eodem, §. i.

† ut sup. eo. §. præterea.

b. Quo sua sit. Hoc ideo, quia in eo casu, quo sua futura non est valet stipulatio, ut ff. de verbor. oblig. si rem meam. Accur.

* Huc pertinent quæ scribitur. Accur. supra eodem tit. §. i. in ver. suam.]

c. Stipulatur. Scilicet dati. Et est ratio, quia quod suum est, amplius summi fieri non potest, ut infra de actio. §. sic itaque restitui tamē possum stipulari, ut ff. de verbo. oblig. nemo. i. respon. & ff. v. usufruc. quemadmodū. caue. l. i. §. sed quod diximus.

SYL.

Adde, quod quamuis docto. varie distinguant de datione & possessione pura vel conditionali, omnia ad hoc reducuntur, an ex tali, omnia ad hoc reducuntur, in ex tali stipulatione tunc interest: & valet: aut interesse speratur: & attenditur euentus ille, ex ratione huius tex.

SYL.

Si de alia re. **CASVS** Quærebatur, si ab altero in stipulatione esset erratum, verba autem sint apta ad concipiendam stipulationem, utrum valeat, & videbatur quod sic, quia cum forma verborum clara sit, & ipsa stipulatio ex verbis ipsis essentiam capiat, valere videtur. cuius contrarium deciditur, quia cum deficiat consensus in illo, quod vere promittitur, quamuis verba ipsa aliud indicent, non potest conuentio subsistere. No. summarium.]

d. Credideris. Hoc est verum, quando certum est eos dissensisse, ut ff. de verbo. obligat.

c. continuus. §. i. alias autem si potest secundum utriusque intellectum valere, valet secundum intellectum promissoris, ut ff. de verb. oblig. qui ex pluribus, & l. stipulatio ista §. eū qui. † Nec obstat quod dicitur minorem præ-

cari credideris. d

† **Stipulatio turpis, vel ex turpi causa descendens, non valet. hoc dicit Ang.**

† Quod turpi ex causa promissum est, e veluti si quis homicidium, vel sacrilegium se facturum promittit, non valet. f

† **Stipulatio condicionalis transit ad hæredes stipulatoris & promissoris. Aret.**

† Cum quis sub aliqua conditione stipulatus fuerit, licet ante

* Intelligere hunc, §. locum habere, ubi dissensus est in re, de qua principaliter agitur. non in accessoris. l. si in emptione, in princ. ff. de contrahen. empt.

† Quod turpi. **CASVS** in tam manifesta regula non figuratur, quia tex. seipsum explicat. No. q. stipulatio concepta ex turpi causa præterita vel futura non valet. Item, q. promissio facti turpis omnino est inutilis.]

e. Promissum est. Siue dicam, Promittis homicidium facere? siue dicam, Promitto, 10. quia promittis facere homicidium ut ff. de verb. oblig. l. generaliter. Adde, q. hoc fideiussio tenet l. si a reo, §. vlt. ff. de fideiuss.

f. Non valet. Huiusmodi enim conditiones turpes, impossibiles præsumuntur a iure ut ff. de condit. inst. l. si filius unde non valet stipulatio, ut supra eodem. §. si impossibilis. Circa quod tñ dic, q. aut ipsum, quod promittitur, est turpe: ut facere homicidium: & tunc non valet, nec etiā pena apposta, Bart. in l. si a reo, §. si ff. de fideiuss. ut ff. de ver. oblig. generaliter. & l. veluti. & l. si plagij. idē dico & si sub conditione turpi, ut hic. Aut si honestum promittat, sed tñ turpiter: ut dare decē, sed per dolum, & tunc valet promissio facta. sed exceptione eliditur, ut C. de iniuri. stipu. l. dolo. nisi in casu, ubi ipso iure non valet promissio facta per metum, ut ff. quod metus cau. l. si mulier, §. si dos secundum Ioan.

† Nisi fauorabilius esset secundum apud Iulianum latorē interpretari l. in ambiguis, ff. de reg. iur.

† alias promittat.

SYL.

Dic,

Sic, q ratio specialitatis est, quia cum pactum donis remaneat nudum (debet enim intelligi, ubi sine stipulatione promissio facta est) producat turam actionem non propter se, sed auxilio. l. non est mirum, si tunc. l. nolit ipsam actionem produ-

¶ Sic. ff. d. ver. obli. l. si quis, Titius.

tere: & quavis hodie tale pactum habeat stipulationem, hoc est fictio: ne iuris, quæ cessante æquitate non hæt locum, si vero esset facta per stipulationem, tunc secundum Bart. non hæt locum ille text. cuius opin. mihi placet ex rationibus suis.

* ¶ Dispositio

huius. §. in tantum est vera, ut ne accedente quidem iureiurando huiusmodi promissio teneat. l. iurisgen §. si paciscar in fi. de pact.

¶ Adde pro ornamento materiæ huius, §. ea quæ eleganter scribit M. T. lib. 3. de offic.

SYL. ¶ Cū quis. figuratio elicit ex ea, quā posuimus in §. ex cōdōali, sup. de verb. obli. No. q. spes futuri debiti actiue & passiue trāsmittitur ad hēdes tā stipulatoris quam promissoris ex stipulatione conditionali.

a ¶ Agere pōt. Hoc in cōtractibus, ut hic, & sup. de verb. obli. §. ex cōdōnali, aliud in relictis, ut C. de cad. tollē. §. si nāut aliquid, & ff. de man. test. l. si ita scriptum fuerit, in fi. l. Et facit ad hunc. §. ff. de peri. & com. rei vend. l. necessario, §. quod si pendente. i. respon.

SYL. ¶ Qui hoc anno. Dubitationē faciebant quæ habentur. sup. de verb. obli. §. at si ita. de stipulatione annua. decidendi rō est quia tēpus hoc est appositū gratia promissoris. vnde necesse est, ut trāseat ad eius beneficiū. In secūdo casu dubitationē faciebat text. in §. omnis, sup. de verb. oblig. iui confestim peti potest. decidendi ratio est æquitas, quæ non præsūmit aliquem venisse cum sacco paratum. Not. collige per te, quia facilia.

b ¶ Qui hoc anno. Id est, qui stipulatus est his verbis. Promittis hoc anno, vel hoc mēse? Et nota quod iste, §. est lex ff. de ver. obli. & incipit, qui hoc anno.

c ¶ Præteritis. id est elapsis: sed secus est in relictis, favore vltimæ voluntatis: nam in capite anni præstatio fit, ut C. quando dies leg.

Solutio ced. l. i. Vel distingue aut promittit per hæc quæ fiet, si verba, hoc anno, vel quolibet anno. & tunc hoc anno in fine anni fit solutio, ut huic, & ff. de verborum obligatio. qui hoc anno, & l. eum qui promissum sit, certarum.

¶ Aduerte in exemplo de quolibet anno;

quia tunc idem est, ac si singulis annis sit promissum: quo casu tēpus interpretatur appositum gratia multiplicandæ obligationis.

¶ Aut anhuum: & tunc in capite anni fit solutio, siue legatum sit, siue in contractu fiat

tibus anni vel mensis præteritis, c non recte peret.

¶ Promissori datur tēpus habile ad soluendū Aretinus.

¶ Si fundum dari stipuleris, vel hominem, nō puteris continuo agere nisi tantum spatium præterierit, quo traditio fieri d possit.

repromissio secundum Ioan. & B. ut ff. de cōditio & demonst. l. si in annos & ff. qñ dies leg. cedē. nec semel. ¶ Vnde versus: Annua si debes, tunc inspicies caput anni. Anno si debes, in fine teneberis anni. Sed quid si vñ que ad forū rēpmiseris? Videtur, quod statim ince-

¶ Adde l. i. C. eodē Versus.

pto foro possit agi, ut ff. ad Treb. l. qui filium §. Sabinus.

¶ Adde, quod §. Sabinus non probat, quia non loquitur in termino. q. Item quia illa decisio est specialis favore filij. l. non putabam. ff. de condi. & demon.

d ¶ Si fundum. Fieri possit. cum commodo promissoris, ut ff. de verbor. signific. l. Ne pos Proculo. nec tamen nimium expectatur, licet prius non possit soluere, ut ff. de verborum obligat. continuus, §. illud. Item & si incontinentipoteest, non tamen ideo statim exigitur, ut ff. de solu. quod diximus, quoddam ergo tempus medium exigimus, scilicet 10. dierum secundum quosdam, ut ff. de constitu. pecul. l. promissor. Vel dic, arbitrio iudicis, cum lege non sit determinatum: ut ff. de iure delib. l. i. in fin. qui iudex statuet tempus quiddam. nec nimium, nec modicum, ut ff. de solu. l. ratum. & rem rat. habe. l. quo enim, §. i. & infra de officio iudic. i. respon.

* ¶ Vide ad hoc Bartol. in l. cedere diem. ff. de verborum significat. qui distinguit. Item nunquid idem in quantitatibus quod in speciebus hic dicitur? Respon. non, immo tempore tanto, quantum iudicatis datur, expectatur, ut ff. de iudic. l. si debitori, scilicet 4. mensium, (i) ut C. de usu rei iudic. l. 2. secundum quosdam vel verius, dic ut notatur supra de verborum obligat. §. omnis in glos. i. statim. & c.

ADDITION. (i) Quibus pendentibus capi poterit, nisi satisfact, quod adueniente termino satisfaciatur: nec interim compensare vel aliquid exponere poterit, quia tale tempus miserationis causa conceditur, secundum Angel.

SYL.

Promissor an statim cōueniri possit.

SYL.

De

De fideiussoribus.

Continua-
uo.

Continua sic. Visum est de ijs, qui principaliter obligantur ex pluribus contractibus. verum quia, vt hic dicit text. in princ.

pro eo, qui obligatus est, solet accedere fideiussor, id post illos titulos subiicitur, iste de fideiussoribus. Aret.

* Fideiussores ex eo appellantur, qd pro alijs fide sua astringat, gloss. §. exceptiones, inf. de repli.]

Diuisio.

Pro eo. Totus iste titulus diuiditur in §.

partes Primo, qualiter fideiussores accipiuntur. Secundo, in qua obligatione accedere possunt Tertio, quando sunt plures fideiussores, an in solidum vel pro parte quilibet obligetur. Quarto, quod non potest fideiussor in plus obligari, quam principalis: & quando dicitur in plus obligari. Quinto quando solennitas intrinseca presumitur. Secunda ibi, In omnibus. Tertia ibi Si plures. Quarta ibi, Fideiussores. Quinta ibi, In stipulationibus.

SYL.

Pro eo. CASVS non figuratur in declaratione terminorum nisi literaliter, praesertim cum ponat text. rationem introductionis legis, vt sitis magis cautum, qui recipiunt: vtile enim est duplici spe niti. l. 3. §. 1. ff. de liber. leg. Not. quod fideiussor est qd pro alio obligatur. Item, quod inuenti sunt, vt diligentius cautius res creditoris geratur.

a Promittit. Scilicet principaliter: scilicet per stipulationem: & idem si quocumque alio modo quis obligetur, vt infra eodem, §. 1. & ff. eodem l. 1. Nunquid autem accessorie obligationi accedere fideiussor potest? Respond. sic, vt ff. eodem l. græce, §. fin. & de pig. act. si rem. §. 1.

b Quos homines. Idem, fideiussores.

c Solent. s. creditores.

d Cautum sit. Et est cautum sine dubio, vt inf. de replica, §. fi.

Adde, quod promittens pro alio animo nouandi non dicitur fideiussor, Bald. in l. 1. personam, §. qui pecuniam, ff. de pact. & Dec. conf. 8. vol. pen.

Cautio qñ dñ ple na vel ple nior vel simplex. Vnde plena cautio dicitur cum fideiussoribus: sed plenior cum pignori- bus simpliciter vero prolata ab homine in telligunt sine fideiussoribus: secus si a lege vel a pratore, nisi procederet ultra declaran-

De fideiussoribus.

Fideiussor est, qui accessorie obligatur ad maiorem cautelam creditori. Angel.

Pro eo, qui promittit, a solent alij obligari, qui fideiussores appellantur: quos homines b accipere solent, c dum curant, vt

do nudam cautionem sufficere. Ang. Aret.

In omnibus autem. CASVS. Quærebatur cui obligationi fideiussor accederet: & iam dictum erat pro promissore obligari: & videbatur obligari tantum pro promittente,

diligentius sibi cautum d sit.

Omni obligationi accedere potest fideiussor, & ciuili tantum, & naturali tantum: & non tantum pro homine libero, sed etiam pro seruo. Aret.

In omnibus e + autem obligationibus assumi possunt: id-

& sic ex stipulatione, iuxta tex. in §. si scriptum, sup. titu. 1. Item soluta pro eo, qd efficaci er tenebatur, quia accessoriū debet esse eiusdē naturæ, cuius est principale l. cum principalis, de regul. iur. nec in pl⁹ teneri possunt ea ratione q̄ + Sic. ff. e. l. 1. fideiussores, i- fra eod. respō.

dicitur contrarium, quia verbum, promittit, capitur large in dispositione. l. Item obligat naturaliter & ciuilitur pro obligato naturaliter tantum: quia potest efficacius teneri, licet non in plus, vt inf.

e In omnibus autem obligationibus. Idem in omni specie obligationum, dummodo non sit contra legem, vt ff. eo. cum lex.

Et ratio est, quia quando l. resistit, non oritur nec ciuilis nec naturalis. & ideo nulla subsistente obligatione non potest oriri accessoria obligatio: & quamuis naturalis obligatio oriens ex consensu a l. non impediatur, impeditur illius effectus quo ad iuris dispositionem, quod idem est, vt dictū est saepius, & maxime in §. sed naturalia, sup. de iur. nat. gen. & ciui.]

Sed contra. C. ne fideiuss. do. dentur, l. 1. Solu. illud speciale est. (i)

Ratio autem specialitatis est, quia si persona commissa est sine fideiussore, turpe esset non committi pecuniam.

ADDITIO. (i) Hoc verum in fideiussore de dote conseruanda. propter perfidiam euitandam inter eos, vt ibi dicit text. Quid autē de dote restituenda, vide in l. si constante, §. quoties, ff. sol. matr. Ang.

** Adde, qd pro dote danda marito potest accedere fideiussor, sed non pro dote uxori reddenda, vt late per Bald. Nouel. in tract. dot. in 6 part. 2. 1. priuileg.

Item in presentibus & futuris negocijs potest accedere fideiussor, vt ff. de iudic. l. hō quemadmodum, & inf. eod. §. fideiussor.

** Adde, quod fideiussor simpliciter intercedens tenetur etiam de accessionibus & usuris, quæ veniunt officio iud. mercenario secundum naturam actionis bonæ fidei, secus autem in actionibus stricti iuris. Et ideo cū actio

SYL.

SYL.

actio de dote sit bonæ fidei, tenebitur fideiussor simpliciter assumptus etiam pro alimentis, l. quæro, ff. loca. Negus. de pignor. in 4. memb. 2. par. nu. 56.

a ¶ Consensu. Siue etiam ex maleficio, vel quasi, ut ff. eo. l. græce, §. sed & si ex delicto.

¶ Hæc glo. vñ velle ampliare tex. quod si est necessariū, quia obligationes ex maleficio cōprehendūtur, sub illis, quæ veniunt ex consensu, ut not. per gl. in l. seruus, ff. de ijs q. notan. infra.

b ¶ Nec. i. nō.

¶ Expositio gl. est defectiua,

quæ dictio, nec includit copulam: cuius effectus est, quod ponatur diuersitas in facto. nō in iure: cuius contrarium dicendum esset, si non adesset copula, secundum Bart. in l. patris & filij, ff. de vulg. & pup.

c ¶ Civilis, s. tantum, ut pro eo, qui fuit confessus sp. futuræ numerationis, ut inf. tit. prox. habet tamen eādem exceptionē, quam reus, ut C. de non nu. pec. in fi. & l. tam mandatori. Et sic nota civilis tantum obligationi accedere fideiussorem, ut hic, & d. l. dicitur, & ff. eo. l. fideiussor obligari, §. 2.

d ¶ Naturalis, s. ut pro seruo, ut subiicit, & ff. eo. l. fideiussor obligari §. fideiussor accipi. ergo quantum ad dationem fideiussoris non interest: sed quoad alia multa interest, scilicet inter civilem & naturalem obligationem, ut ff. de consti. pe. l. 1. §. debitum & l. q. si maritus, §. si quis autem.

SYL.

¶ Ratio diuersitatis est, quia actio de constituto a fuit inuenta a prætoribus ex æquitate, quæ cessante cessat obligatio: sed fideiussoria fuit inuenta a. l. per vim & puncta rationis, secundum Christ. hic.

e ¶ Cui, scilicet obligationi.

f ¶ Adeo, id est intantum.

Seruus civiliter nequit obligari.

g ¶ Pro seruo. Qui seruus de iure naturali tenetur tantum, non civili, ut ff. de condit. indeb. si id quod, & sup. de liber. §. 1. & supra de inutil. stip. §. item inutilis, & huic naturali accedit hic fideiussor. At ipse seruus fideiubere non potest, ut ff. eo. l. seruus inficio, & l. seq.

* ¶ Adde, q. pro pupillo quoque fideiussor obligatur, l. Marcellus, ff. eo.

h ¶ Obligetur. Fideiussor, qui pro eo intercedit.

i ¶ Dominus. Non idem econtra, ut domi-

nus seruo possit fideiussorem dare. Et est ratio, quia talis fideiussor obligando se seruo per consequens domino obligatur. Item pro eodem, s. domino obligatur, quod esse non potest, ut idem pro eodem & apud eundem

nusⁱ in id, quod sibi naturaliter debetur.

¶ **Obligatio fideiussoris est transitoria ad heredem. hoc dicit Aretinus.**

¶ Fideiussor non tantum ipse obligatur, sed etiam heredem relinquit & obligatum.

¶ **Fideiussor potest adhiberi etiam pro futura obligatione. Aret.**

erat, quomodo posset præcepere obligationem principalem: quia cum adhuc non sit obligationem, cui accedat, non videtur posse accessorium sine principali stare, sicut diximus, quando l. annullat vel resistit obligationi, cuius contrarium deciditur ea ratione, quia quamuis ex forma verborum præcedat obligatio fideiussoris tamen ex ordine intellectus sequitur in mente contrahentium. Nota summa.

K ¶ Relinquit obligatum, siue hoc dictum sit, siue non: & idem in omni obligatione ex contractu, vel quasi, in ipso reo principali, ut ff. de action. & obligat. l. ex contractibus. Sed quid si ad penam nam furti obligatus est, vel alia actione, vel obligatione, quæ non transit ad heredem? Respond. non puto teneri ex hoc casu heredem, quasi naturam mutet hoc casu stipulatio, ut arg. ff. si quis cau. l. si eum, §. qui iniuriarum. & inf. de act. §. fuerat autem.

¶ Communis docto. resolutio est, quod si fideiussor accedit pro delicto commissio & sit promissa certa quantitas, transit contra heredem fideiussoris, ut hic. & in l. ad diem, ff. de verb. obli. vbi doc. aut fuit promissum, quod delinquens in iudicio listeret, vel iudicatum solueret, si culpabilis reperiretur: & secundum Ioan. Fab. hic procedit dictum glo. nostræ: quia hæc obligatio non transit contra heredem fideiussoris: sicut nec contra heredem principalis: facit. l. 4. in fin. ff. eo. dem nisi esset facta vel condemnatio, vel litis contestatio, quia tunc transiret contra heredem principalis, l. 1. & ibi docto, C. ex delict. defun. tamen tu dicas, q. etiam si lis non sit contestata in terminis gloss. nostræ, obligatio fideiussoris transit in heredem, per tex. nostrum,

possit obligari, ut ff. eo. l. si quis pro eo. 1. & l. Vranius, & ff. ad Velle ia. tutor.

¶ Fideiussor. **CASVS** in prima parte tex. facile poni potest. eius enim ratio est ex illa generali regula, quæ habet, q. obligationes ex contractibus transeunt in heredem promittentium: sed bene dubitatio

SYL.

Fideiussor an semper relinquat heredem obligatum.

SYL.

stium, qui generaliter loquitur. si enim fideiussoris morte finiretur obligatio fideiussoria, non sequeretur naturam principalis, contra, d. l. 4. sequitur ergo naturam principalis quantum ad hoc, ut extincta principa-

li ipsa quoque finem habeat.

¶ Cōdor. cum hoc, §. si quis, quē admodū, ff. de iud.

l. si decesserit, qui satisf. cog. non autem si- cut finit obli- gatio princi- palis morte principalis, i- ta fideiussoria morte fideiuf- foris, quia in ea mors prin- cipalis specta- tur, non fide- iussoris: & ra- tio est, quia vi- uente princi- pali quamuis fideiussor de- cedat, non ex- tinguitur fun- damentū obli- gationis: & id eo transit obli- gatio in hære-

dem fideiussoris: sed ubi moritur principa- lis, secus est, quia si fuit extincta penitus ob- ligatio pœnæ, non est fundamentū quo ista obligatio transeat in hæredem: & si bene in- spiciatur, hæc probantur in l. si eum. §. qui iniuriarum, ff. si quis cau. ubi obligatio ac- cessoria nō finitur ante principalem, & quo ad finem obligationis spectatur mors princi- palis, non fideiussoris. & ita teneas.

¶ Et facit ad hunc §. ff. eo. l. 4. §. fin.

a ¶ Fideiussor & præcedere. Puta, fideiubeo in id, quod tibi credes, vel credidisti, vel cre- dis. nam his tribus temporibus potest acci- pi, ut hic, & ff. de usufr. ea. re. quæ usu con. l. quoniam, §. fin.

¶ Si plures. **CASV** Quærebatur si plures intercederent, quomodo tenerentur: & vide- batur quod pro virili: quia licet etiam tenetur debitores plures obligati alteri pro aliqua summa, l. reos, ff. de duob. reis. cuius contra- rium responderetur, quod fideiussores in soli- dum tenentur, & ratio est, quia cum acci- piantur, ut magis cautum sit creditori, ma- gis est cautum, si in solidum teneantur: quæ ratio cessat in duobus reis, ut dicitur hic in gl. Not. fideiussores in solidum teneri. Item, quod creditor potest quemlibet in solidum conuenire. Item, quod fideiussores habent bene- ficium epistolæ di. Adri. quam opponunt in modum exceptionis. Item, quod imputatur ei, qui non utitur beneficio legis.

b ¶ Tenentur. idem est in pluribus mandā- tibus, vel iubentibus, ut ff. quod ius, l. final,

Sed videtur iure nouo, quod pro parte sua tā- tum quilibet teneatur ipso iure, ut iam non sit necessaria epistola de qua subiicitur hic, nisi expresse in solidum promittatur: & sic videtur corrigi quod hic dicitur, ut in auth.

de duobus re.

§. 1. colum. 8.

Vel verius (ut puto) dicta au- then. loquitur in pluribus re- is debendi, in quibus etiam iure veteri vi- des fuisse cau- tum, ut pro partibus teneā- tur, ut ff. de duobus reb. l. reos. At secus sit in fideiuf- soribus, quo- rum quilibet tenetur in soli- dum, ut ipse reus pro quo intercedit: & ita habebit lo- cum. epistola hodie, ut oli.

AD DITIO.

Et ista communiter approbantur. adhiben- tur enim isti pro securitate, ut supra eodem in princip. secus in duobus reis: ideo & c. lo. Fab. & Angel.

* ¶ Adde, quod licet olim liberum esset credi- tori prius agere cum fideiussore, l. iure, C. eo. & innuit text. in §. 1. versic. tua gratia infra mand. hodie tamen ante conueniendus est ipse reus, si præsens sit, ut habetur in authen. de fideiuss. & mand. in principio, nisi & fide- iussor constituerit se debitorem principaliter, renunciaueritque beneficio illius legis, quod potest, ut ibi scribit Accur. & intellige præsentem, qui est in iurisdictione iudicis, sub qua cōtracta fuit obligatio. Marf. in rub. de fideiuss. nu. 14.

** Illud quoque annotandum, quod quāuis creditor egerit cum vno eorum, & aduersus eum obtinuerit sententiam, potest nihilomi- nus eo relicto alterum conuenire, l. creditor, man. quod tene perpetuo menti.

c ¶ Ex epistola. Sed ubi est hæc epistola? Re- spond. non habemus eam scriptam: multo- ties tamen de ea mentionem facit lex, ut hic, & C. de constit. pen. l. fin. & ff. eo. l. inter fideiussores, & l. seq.

d ¶ Partes. Hæc tamen epistola fallit in §. casibus: ut in fideiussoribus tutorum, qui nō implorant beneficium, licet tutores implo- rent, ut ff. rem pup. fal. fo. l. fin. & ff. de tu & ra. dis. l. 1. §. nunc tractemus. Item fallit in fideiussore fideiussoris, ut ff. eodem. si plu- res, §. si. Item fallit, quando cæteri fideiussor-

res.

SYL.

** ¶ Qp si fr que ege- rit satis n- faciat, p- cōtra quē uis aliorū agere l. vlti. C. eo.

* ¶ Nō ipso iures, sed hoc petē- te, qui in- solidū cō- uenit. l. i- ter. ff. eo. & hoc, §. in fi.

res soluendo non sunt tempore litis contestatae, ut infra subiicit statim Item fallit, quando eiusdem summae sunt fideiussores, sed non pro eodem debitore, ut ff. eo. si a Titio. Item & quando inficiantur, ut ff. eo. si dubitet. §. ita.

¶ Rationes singularem fallentiarum, vide in d. II. allegatis in gloss. & Christoph. hic & Ias. qui si illarum prosequuntur.

¶ Sed nunquid haec exceptio epistolae est peremptoria, vel dilatoria? vide tur peremptoria, quia prorsus perimitur, in quo opponitur. Item econtra videtur dilatoria, quando ante litem contesta. opponi debet, ut hic, quare videtur dilato

Exceptio epistolae Adriani e anomala.

ria, ut C. de prob. l. exceptionem. Sed dico eam quali anomalam, cum nec peremptorias prorsus inuitetur, quae usque ad sententiam opponuntur: nec dilatorias, quae tantum differunt, ut inf. de exceptio. §. haec exempli. & C. sent. rescindend non po l. peremptorias.

¶ Communis opin. est, quod usque ad sententiam opponi possit: post sententiam non, nisi sit apocryphum. ita communiter tenent doc. in l. si dubitet in princip. ff. eodem post Bart & Imol. ibi.

S Y L.

¶ Sed quid si soluit, nunquid repeter quasi sit favorabilis exceptio? Videtur quod sic, ut id Velleiano, ut ff. de condit. indeb. l. qui exceptionem, & ff. eodem l. si contendat. Sed contradico: quia non inuenio, quod sit sic favorabilis, & quia suum recipit, ut ff. de condit. indeb. repetitio.

a ¶ Onerat. argu. contra. ff. ad l. rho. de iac. l. 2. §. si quis. Accur.

ADDITIONO. Solu. ibi non erat fideiussor obligatus nisi pro sua parte.

b ¶ Si is, scilicet reus.

c ¶ Iuvari. facit, ff. eo. l. ut si fideiussor.

S Y L.

¶ Fideiussores. **CASVS** non figuratur in regula: cuius ratio ponitur in text. ibi nam eorum & ibi, plus est enim. Not. summarium. Item not. quod plus dicitur non solum re, sed tempore. Item, quod plus est statim dare, quam post repus. Item, quod valet argumentum, de re ad tempus: cetera dic ut per doct. hic.

d ¶ Obligan. ut, sed nunquid in idipsum, in quo reus tenetur, saltem remanet obligatus,

quando in plus fideiussit? Quidam dicunt, quod sic: pro quibus est hoc generale, Utile per inutile non vitiatur, ut ff. eo. si a reo, §. 1. & C. de don. si quis argentum, §. sed in his omnibus. Nos contra, §. q. in nihilum teneatur:

& est pro nobis, ff. eo. graece. §. illud.

S Y L.

¶ Et haec opin. approbat hic, & in dic. §. illud. Nec ob. regula in contrarium adducta, quia non habet locum in indiuiduis, prout ostendit Bar. in §. illud. q. est obligatio fideiussoria: & licet oēs so. ad l. si a reo. impugnari possint tamen solutio ultra omnes est, quod ibi sunt due obligationes, cum unaquaqueque conditio habeat suam

qui citiori tempore obligatur. Aretin.

¶ Fideiussores ita obligari non possunt, ut plus debeant, quam debet is, pro quo obligatur. d Nam eorum obligatio accessio est principalis obligationis: nec plus e in accessione esse potest, quam in principali re, At ex diuerso, ut minus debeant, obligari possunt.

Itaque si reus decem aureos promiserit fideiussor in quinque re-

obligationem, ideo remota una non vitatur alia: sed in §. illud. summus in quantitate & una tantum obligatione.

** Adde, quod And. Alci. lib. 5. Parer. c. 17. contrariam opin. uti veriore, ac magis bono & aequo consonam, nititur defendere, quod si fideiussor teneatur saltim eatenus, quatenus tenetur debitor principalis, confutatur erudite ac non insubtiliter argumenta in contrarium adducta: & pro eius opin. valde urgere vult tex. in §. is qui. verfic. adeo. inf. manda.

e ¶ Nec plus. Contra hanc regulam est sup. de rerum di. §. si tamen alienam. Item ff. de contrahen. emp. si in emptione: in prin. Item ff. de sol. qui res. §. mihi. 10. & §. qui stipulatur. & §. mihi Romae. Sed his omnibus da generalem solutionem, ut sic exponas hanc literam, non plus esse potest in accessione, &c. id est in accessoria obligatione, secundum Ioan. Item contra. ff. de iudi. non quemadmodum. Sol. ibi non est plus, quia licet fideiubeat ante reum, non tamen prius tenetur Item contra, sup. eod. §. 1. versi. at nec. Sed ibi. non est plus eo modo, quo dicitur plus. Dicitur enim plus quatuor modis, quorum nullus est ibi, ut inf. de acti §. plus autem. Accur.

¶ Dic, quod aliquando tenetur in plus, quando reus habet privilegium personale, ut magistratus. quod non extenditur ad fideiussorem. l. si reus. ff. iud. sol.

S Y L.

ADDITIONO. Et est ratio quia in dictis quatuor modis disparitas provenit ex facto stipulatoris, ideo sibi imputetur. Disparitas

Institu.

F f

ritas

ritas verò in efficacia seu substantia obligationis ex iuris ordinatione prouenit, ideo tibi magis succurritur.

a ¶ Contra si reus. v. promisit, fideiussor 10.
b ¶ Contra si reus sub conditione promittat, & fideiussor pure.

c ¶ Plus est. n. facit ad hoc. ff. de verborum signific. si cui. §. si & inf. de action. §. plus autem, & ff. de solu. l. solidum, & ff. sol. mat. si constat, §. quoties. Accur.

* Huc spectat uetus prouerbium, Bis dat, qui cito dat.

¶ Si quid. CA.

SYL.

SVS in regula non figuratur nisi literaliter: debet enim fideiussori competere actio, si soluat pro principali. Ideo autem competit mandati, quia fideiussor ex

mandato & prete principalis tenetur. Nota summarium. Item, quod fideiussor obligatur ex stipulatione, non simplici pacto, secundum doct. hic.

d ¶ Soluerit. siue per iudicem, siue non, ut ff. manda. idemque, §. fideiussores. Sed etiam in casibus quatuor, antequam soluat, agit mandati: ut si hoc dictum sit, ut ad tempus teneatur. Item, si fuerit condemnatus. Item, si cepit bona sua dissipare reus. Item, si diu stetit fideiussor in obligatione, ut C. manda. si pro ea & ff. manda. l. Lucius. (i) alias non agit ante, quam soluat sed soluere debet, ut ff. de condit. inde. l. indebitam. Sed etiam in

Fideiussor i quatuor casibus agit ante quam soluerit.

casibus nullo modo agit: ut si pro inuito, aut donandi animo, aut in rem suam fideiussit ut ff. manda. si remunerandi §. si passus, & l. si pro te presente. Item si hoc actum sit, ut non agam, ut ff. man. si remunerandi. §. Marcellus. Item si mandatum non sit obligatorium, ut inf. mand. §. illud. Item, & si fideiussor non opposuit exceptionem, quam debuit opponere, ut ff. mand. si fideiussor. Accur.

¶ Vide similem gl. in d. l. si pro ea. ubi doct. late prosequuntur singulos casus: non est materia additionis.

ADDITIO. (i) Intelligendi arbitrio iudicis, secundum communem opin. & no. q. debuit ita esse in obligatione, nec sufficeret,

quod stetit in promissione tantum vel fideiussione & alios casus adde ad istam glo. ut per Ang. hic.

e ¶ Mandati iudicium, idest actionem, si intercessit mandatum, vel etiam eo presente

fideiussisset, ut ff. man. qui fide. & l. ex m. a. * ¶ Nam si mandatū non intercessit, ut ce et fideiussor ita accipitur etio Negocio rum gestorū, ita cele non Mandati uo ego. competit, ut Sed & su d. l. qui fide. & dixerit te q. dr. mandati lo siue actionē dati, boulo me ubi quis pro p sed & fideiussente fideiussit, mi: p eo sit, ita intelli erit. ac si sigas, si reo non dixerit le inuito id fa go.

¶ In stipulationibus solennitas intrinseca præsumitur. Aret.

¶ In stipulationibus fideiussorum sciendum est hoc generaliter accipi, ut quodcumq; scriptum sit quasi actum, videatur etiam actū. g

ob. §. sed & græce, & sup. de verb. oblig. §. i. ver. utrum autem Accur.

ADDITIO. Et aduerte q. (ut etiam text. aperit) Engyris græce, dicitur latine fideiussor. Deinde sequitur in text. lego uti engyome thelo: quod si exponitur: lego, dico: uti q. engyome, fideiubeo: thelo, volo. dico, q. fideiubeo volo, & hoc est, quod latinum statim exprimit.

Expositio græci.

¶ In stipulationibus. CASVS. Quærebatur, quia solennitas stipulationis requiritur in fideiussione, an si simpliciter scriptum reperiatur, quæ fideiussisse, dicamus præsumi stipulationē præcedentē interuenisse, & oia solennia. & videbatur q. non: quia cū hæc facta sint non præsumuntur. l. in bello. §. facta, ff. de capti. con. rarium d. ea rōne, quia cum sit solennitas intrinseca, præsumitur. Item potes dicere noua rōne, quia cum fideiussio nō sit sine stipulatione, l. blanditus C. eo. si scriptum reperiatur fideiussisse, ex vi verborum scriptum est stipulationem interuenisse.

SYL.

g ¶ Etia actū. q. d. si ita dicit scriptura, ac si uere ita fuisset factū, quod forte fuit vel nō fuit actum, certe præsumitur pro scriptura, ut sic videat actū, & est hæc scriptura priuata: dicit enim, si quis se & c. & ex causa: vñ incontinenti præiudicat, nisi contra probeur, ut C. de non num. pecun. generaliter, & facit ad hunc,

nunc §. ff. de verb. oblig. l. sciendum & C. de contrahen. stipula. l. i. & sup. ti. i. §. si scriptum. In scriptura autem publica constat ei statim multo magis, nisi contra probetur, ut C. de probati. cum precibus, & in auth. de fide instrumen. §. si

vero moriantur in prin. §. coll. 6. (i) Item not. hic praesummi omnia solenniter acta: quod probant supra dict. II. Accur.

ADDITIONIO.

Not. secundum Ang. hic, quod falsitas instrum. ite solennitas, vel error scribentis, pnt pbari per testes.

Idem in simulatione: dummodo contractus fuerit sine scriptis celebratus, licet in scriptis redactus fuerit: alias si in scriptis sit celebratus, non probatur nisi per contrariam scripturam: de qua materia vide supra tit. i. §. item verborum. Ang.

a Solenniter, id est etiam interrogationem factam fuisse: quam necesse est praecedere, ut sup. de verb. oblig. in prin. & C. de contrah. & commit. stip. l. i.

b Acta, Sed contra ff. de publi. in rem actio. quaecumq. §. fin. Sol. ibi sunt extrinsecae solennitates de tutore & iudice, qui debent adesse, cum pupillus vendit. At hic actus pmissionis nullus est sine actu interrogationis. Unde ex quo dixi, fidei iubeo, vel promitto, intelligitur interrogatio facta esse quasi pars promissionis: & sic non est extrinseca solennitas, cum sit pars stipulationis.

SYL.

Et ita communiter distinguitur in dict. l. sciendum, ff. de verb. oblig. ubi est materia sua ordinaria.]

Adde, quod solennitas intrinseca est quae sine prolatorum verborum natura non potest verificari extrinseca vero, quam prolatio verborum non comprehendit, Bart. in dict. l. sciendum col. i. & satis colligitur ex exemplis positis hic per gl.

De literarum obligatione.

Ista rub. continuatur ad praecedentia. Quia sup. visum est de obligationibus, quae contra huntur re & verbis, nunc ponit de ijs, quae contrahuntur literis. Aret.

** Adde, quod haec species contractus ortum habet a iure civili. non a iure gentium ut fere omnes contractus, §. ius autem, ubi gl. in ver. penes, sup. de iusti. & iure.

Continuatio.

Olim scriptura. Totus iste titulus dividitur in duas partes. Primo ponit, qualiter olim scriptura obligabat. & eius correctione, & novum statutum, Secundo ponit infra

Divisio.

quantum tempus olim, & hodie potest opponi exceptio non num. pec. Secunda ibi, Multum.

Olim scriptura. CASVS: rit solum literaliter figurandus: quia declarat terminos huius obligationis literarum, & narrat rationem restricti temporis ad biennium. * Verum ad plenioram declarationem vide Fort. in l. legitima. col. §. ff. de pac.] Nota. quod confitens se ex mutuo recepisse quod non recipit, obligat effectualiter hodie post biennium. Itē, quod multum tempus dicitur aliquando quinquennium, aliquando biennium. Item, quod obligatio oritur ex ipsa scriptura concurrente lapsu temporis. Item, quod ex ea nascitur condō. Item, quod exceptio non numerata pec. ultra biennium non opponitur.

Olim scriptura fiebat obligatio, quae nominibus fieri dicebatur: quae nomina hodie non sunt in usu. Plane dicitur si quis debere se

Scriptura c

Scriptura. i. solennitate quadam scripta, quae per quaedam nomina specialia fiebat, ut subiicit.

d Planē. Licet dicta verba in usu esse desiderint, planē &c.

e Si quis, scilicet homo priuatus. Idem est, & si fiat per alium, dummodo per publicam personam.

Quae. s. scribat ipsum confessum esse recepisse: nam si scriberet ipsum recepisse, probaret instrum. l. cum precibus, C. de proba.

Aliud si per priuatam, ut C. de prob. instru. menta. Arg. tamen contra. ff. de pign. l. si fideiussor. §. i. Sed ibi inscribentis praedictum creditur. †

ADDITIONIO. Nota regulariter scripturam priuatam non facere fidem. Fallit, quando haec scriptura aliquid continet contra scribentem: quia non est verisimile aliquem scribere contra se, quod veritati non innitatur. argu. l. exemplo, cum ibi nota. C. de probat. Fallit secundo, si talis scriptura priuata habet subscriptionem trium testium fide dignorum, authen. si quis vult caute deponere. Co. qui pot. in pign. hab. Christoph.

f Debere. Scilicet ex causa mutui, & sine stipulatione. Haec enim verba non sunt apta ad stipulationem, ut sup. de verborum obligatio. §. i. si autem sine causa, non praeiudicat, ut ff. de probatio. cum de indebito. in fin. Quid si stipulatio interuenit? Respon. & tunc habet locum effectus huius tit. nam exceptionem in factum potest opponere, ut Cod. eodem l. cum ultra. & hoc si spe futurae numerationis: alias si tanquam iam esset debitum, cum non esset, scienter confitetur, videtur donare; alia, id est si non vult donare

Scriptura priuata quoniam fidem faciat.

† Vide gl. in §. item verborum i. ver. oino supra de inutil. stipul.

† Facit. l. aduersus. C. de non nu. pecu. & video i. no glo. in ver. exten dat cum ad dit. ibi positus. infra hoc tit.

sed quia credit se ei debere, non valet stipulatio: quia obijciatur exceptio, ut ff. de regul. iur. l. cuius, & ff. de exceptio. dol. l. 2. §. 2. Et nota caute hic, quod per verba presentis temporis fit hæc obligatio: ut per hæc, Scribo me debere,

vel Confiteor me debere, ut hic dicitur, & sic est contra opinionem nostram, qua dimittuntur, cumus obligationem literis debere fieri per verba futuri

excipe eos, qui spali aliquo iure admittuntur, ut minoris res, & abfentes iustitia ex causa in contractibus in princip. ubi gl. in ver. potituris, Cod. eod.

Stipulatio tantum sit per verba futuri temporis.

Lex non est imponenda verbis sed rebus

scripserit^a quod sibi numeratum^b non est, de pecunia minime numerata. post multum^c temporis exceptionem^d opponere non potest

temporis tantum, ut C. de postu. l. si sub spe, ut Scribo me daturum tibi. 10. ex causa mutui. ad instat stipulationis, quæ per verba futuri temporis tantum fit, ut ff. de verb. obligatio. stipulationum, l. 1. §. stipulatio. Sed certe nec hoc dico, quod per hæc verba nascatur nunc & ut nunc, sed quasi etiam prius nata sit, si confiteor per verba presentis vel præteriti temporis: & facit. Cod. de episcop. audien. l. si præsens, & Cod. eodem in contractibus. in princip. Vel apertius, non faciunt hæc verba, ut obliget, sed ut obligatus præsumat, licet habeam exceptionem. Vel verius, licet apponam verba presentis vel præteriti temporis, tamen semper intelliguntur futura. Quid enim prodest dicere, Confiteor me accepisse: 10. vel, debere 10. ex causa mutui, & hoc scribam, nisi intelligatur, & ideo reddam. Item quid si dicam, Recepi ab illo 10. ex causa mutui, & hoc scribam? Respon. quidam non teneri propter supradictam rationem, quia per verba futuri temporis debet fieri. Sed certe satis puto, quod præsumat obligatus: sicut & cum scribo me debere, ut hic non enim verbis immo rebus legem imponimus, ut C. communia de leg. l. 2. vel dic, ibi intelligitur futurum, ut prædixi.

^a Scripserit. Idest scriptura confessus fuerit.

^b Intellige, quando hoc fit spe futuræ numerationis, ut placet Accur. supra in proxima alia glo. & in l. in contractibus, C. de non numer. pecun.]

^c Numeratum non est alias enim si numeratum esset, non literis, sed re obligatus esset, ut supra quibus mod. re contrahitur oblig. 1. responso.

^d Quod ait, numeratum, subaudi, vel datum, scilicet ex ijs rebus, quæ pondere, numero, mensurave constant nam hec exceptio habet locum non solum in pecunia, sed in omnibus rebus, quæ in causa mutui cadere possunt, si eas qui confitetur ex causa mutui habuisse. i. in contractibus. in princip. ubi Accur. C. eod.]

^e Multum. Hoc exponitur. inf. prox.

^f Exceptionem, s. non numeratæ pecuniæ, quæ potest proponi, siue petat actor, siue non

ut. argum. C. eo. l. si quasi. & in scriptis, secundum quosdam, ut in authent. de tempo. non so. pe. super dotē, §. 1. coll. 7 vel forte illud speciale in dote. Primum tamen secundum Ioan. verius est Accur.

test hoc enim sæpius me constitutum^e est. Sic fit, ut & hodie, f. duum §. queri non potest, scriptura^h obligetur: i. & ex ea nascatur

tum est. A multis Imperatoribus, qui fecerunt leges tales. C. eod. per totum usque ad l. generaliter. nam postea laet sunt.

^f Hodie. Hic loquitur, quasi supradicta loquantur ante tempora Iustin. & nunc subiicit, quod hodie sit idem. vel dicit hodie. idest postquam cucurrit hoc tempus. s. quinquennium olim, hodie biennium, ut inf. prox. & fm hoc non debet esse, & in tex. Accur.

^g Dum queri non potest. idest dum queri moniam proponere non potest de exceptione non nu. pen. quia ex quo cucurrit tempus obligabitur per scripturam ad dandum pecuniam non numeratam.

^h Scriptura. idest per scripturam. Sed certe videtur neminem scriptura vel literis obligati. sed intellectu, qui ex literis percipitur & verbis, ut ff. de actio. & obligatio. l. non figura. quod quidam concedunt. Sed certe utrunque facit ad obligationem, & ipsa figura literarum, & consensus quem exprimunt, & quod d. l. dicitur, non figura. s. sola. Item nunquid & per contrariam scripturam obligatio civilis nata poterit tolli: ut si creditor sic scribit, Confiteor me non numerasse, vel te confessum non fuisse, vel illum soluisse? Respond. sic, ut ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Accur.

ⁱ Obligetur. s. civiliter, & naturaliter post biennium, quasi biennium pariat naturalem obligationem. nam ante erat civilis tantum non naturalis, cum nihil numeratum fuerat. Item si civilis non esset, frustra diceretur habere locum exceptio. Dicimus ergo, sola civilis sit ante biennium, si d post biennium naturalis adijcitur. Vel, quod est verius, non adijcitur, sed prima civilis incipit habere vim naturalis & civilis nam & stipulatio est de iure civili, habet tamen effectum naturalis obligationis & civilis, nam civilis per se non valet ad exigendum, ut diximus, sup. de oblig. §. 1.

^k Communis doct. conclusio est quod statim oriatur civilis, & naturalis post biennium gl. in l. cum quis. C. de iur. & fac. igno. si tamen disputando cupis contrarium defendere, vide For. in l. si vnus. §. pactus, ff. de pactis, colum. 18.

Et ita cõiter tenetur secundum Christ. hic & fm Angel. hoc procedit, qm non prouocat⁹ opposuit, quia tunc sustinet partes aetoris.]

^e Constitu

SY L.

huc ver. declarat subtiliter for. in l. 1. colu. 2. nu. 18. ff. de condi. indeb.

Literarum obligatio tolli potest contraria scriptura

Item

¶ Item si est in re iudicata. Adhuc tamen dicunt quidam, ut Ioan. & Hu. quod si vult postbiennium exceptionem opponere, & probare sibi non numeratam pecuniam, quod admittitur, sed ante biennium probat creditor, ut C. eo. l. si ea cautione quod certe est equum. & ita biennium hoc solum operatur, quod probationis conuertatur onus, & etiam pro his facit quod alias dicitur, quod non fiant illicitæ exactio nes, ut ff. de officio præf. l. illicitas. Sed certe aliter de iure videtur, scilicet

condictio, ^a cessante scilicet verborum obligatione. ^b

¶ Multum ^c autem tempus in hac exceptione antea quidem ex principalibus constitutionibus ^d usque ad quinquennium procedebat: sed [†] ne ^e creditores, diutius possint suis ^f pe

cet, ut nullo modo amittatur etiam probas: nam sacramentum non potest deferre, quod est species probationis, ut C. eo. l. in contractibus. §. illo. C. de iure delib. l. si §. licentia. sed certe satis credo primum verum & æquum. Nec obstat, quod de iuramento dixi, quia ex tempore illius, l. in contractibus non habet iuramentum vim probationis, si non vult aduersarius, ut C. de iure iuran. l. generaliter. §. si autem.

¶ Et sic lapsus biennij solum operatur translationem oneris probandi in aduersarios.

^a Condictio. scilicet ex illa. l. C. de non numer. pecun. l. in contractibus.

^b Verborum obligatione, id est stipulatione, quæ verbis fit: nam tunc titulus iste cessat, & habet locum, supra de verborum obligatione. quando accepit: vel habet locum exceptio in factum, ut C. eodem tit. l. cum ultra. quando non accepit.

^c Multum. Quia post multum temporis exceptionem proponere non potest, ut supra modo dixi. quid sit multum, exponit hic. Et nota, multum, pro quinquennio poni: sed, diu, pro decennio ponitur, ut digest. qui & a quib. si cum fideicommissaria, paragraph. Aristot.

^d Constitutionibus. Quas non habemus.

* Siquis vult nosse tempora olim omnibus cautionibus tributa, per legatam constitutionem Diuorum Honorij, Theodosij, & Constantij, quæ adhuc extant lib. ii. C. Theodosiani, tit. si certum petatur chirographis.

^e Sed ne creditores. Non solum isti, sed veri.

^f Suis pecunijs. Subaudi etiam. Nam occasione huiusmodi si daremus longum tempus, etiam veri debitores interdum talia opponerent: & ita occasione liciti committeretur illicitum, quod esse non debet: imo et licitum coarctatur, ut videretur illicitum

ut hic, & in authen. de eccle. re. immo. alie. in princ. collat. §.

^g Per constitutionem. Ut C. de non numer. pecun. l. in contractibus.

^h Ultra biennij metas. Sic. C. de omni agro defer. l. qui agros, lib. ii.

cunij forsitan defraudari, per constitutionem §. nostram tempus coarctatum est, ut ultra ^h biennij metas huiusmodi exceptio minime ⁱ extendatur. [†]

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ In quatuor contrahentibus hic enumera-

l. generaliter,

¶ Et ratio diuersitatis est propter facilitatem petentis pecuniam mutuam, ut declarat Christ. hic.]

¶ Item hoc in debitore confitente: sed in creditore confitente sibi solum 30. dies statuuntur: nisi in casibus, ubi incōtinenti præiudicatur, ut C. de non numer. pecun. in contractibus, §. super ceteris. & §. sed quoniam.

¶ Ratio diuersitatis est, quia, l. præsumit debitores egentes magis inclinare ad confitendum, ut suscipiant pecunias, quam creditores, qui non ita egent, ut tenet Christophor. hic. Volo tamen notare aliquos casus, in quibus non habet locum talis exceptio. Primo, si confiteatur se in veritate recepisse, talia enim verba faciunt, quod talis exceptio non potest opponi, Bald. in cap. ex insinuatione. colum. fin. versic. si confiteor, de proce. de quo per Decis. in capit. quoniam contra. in 4. nota. de probat. in l. 2. in 2. no. C. de edē. Secundò, si verba fuerint geminata: de quo per Decium in l. i. col. penul. C. de pact. Tertiò, si quis in mortis articulo confiteatur: de quo per Hippol. Marfi. in l. i. §. præterea. in 2. col. ff. de quaestio. Quartò, si confitetur in i. in i. col. in princ. de iudic. Et plura alia in proposito vide per Ias. in l. qui pecuniam. ff. si cert. petat. * & Fely. in c. si cautio col. 10. de fide instrum. qui latissime omnem hanc materiam prosequuntur.]

¶ De obligationibus ex consensu.

¶ Supradictum est de obligationibus, quæ verbis & literis contrahuntur, verum, quia sunt alia, quæ consensu contrahuntur, ideo de his subdit. Porcus.

Consensus. ¶ Totus iste titulus diuiditur in tres partes. Primò ponit quot casibus quis obligetur ex consensu solo. Secundo, qua-

ff 3 rein

Liciti occasione illicitum non debet committi.

¶ Cōcor. cum hoc tex glo. a. an meibi & hoc est verum, i. c. vlt. extra de solu.

re in his magis consensu solo, quam in alijs obligatio contrahitur. Tertio ponit effectū huius obligationis ponendo differentiā inter hunc contractum & stipulationem. Secūda ibi, Ideo autem. Tertia ibi, Item in his.

¶ Consensu fiunt obligationes. **CASVS.** ita figurari potest. Du-

SYL.

bitabatur, an in his contractibus hic enumerata is solo consensu nasceretur obligatio: quippe in singulis alijs supra numeratis consensus exigat, sed contrariū dicitur ex illa ratione, quia quamvis consensus in illis requiratur, tamen non requiritur solus, sed vna cum alijs solennitatibus verborum vel rei, ut dicitur in textu. Nota, qui sunt contractus, qui consensu

solo contrahantur. Item, quare hi dicantur solo consensu constare. Item, quod in his venit omne, quod æquum & bonum est, sed in contractibus stricti iuris, & præsertim in stipulatione venit quod est expressum. l. quicquid astringenda, ff. de verb. oblig.]

a ¶ Consensu. Sic ff. de action. & obligat. l. consensu.

b ¶ In emptionibus. Ut ff. de contrahend. empt. l. 1. §. si. & inf. tit. 1. in principio.

d ¶ Societatibus. Ut inf. de societ. in princip. Sed contra ff. pro socio. l. 4. r. respon. Sed certe ibi non negatur, quin consensu contrahatur societas: unde non est contra.

e ¶ Mandatis. Sed nonne in stipulatione consensus debet interuenire, ut supra de verborum obligatio, §. primò, versic. sed hæc & ff. de pactis, lege prima, §. penultimo? Respondeo, ibi expressis verbis debet esse consensus, ut ff. de verborum obligatio. l. prima, primo responso: hic autem & etiam si ne verbis: & inter absentes, ut infra proxime: ibi inter præsentem tantum, ut supra de inutil. stip. §. item verborum.

f Nec scriptura. Hic caute nota differentiam, quam facit inter hunc titulum, & superiores, Nam quod dicit, neque scriptu-

ra, in hoc discrepat ab obligatione literarum, & ut supra tit. 1. primo.

Item in eo, quod dicit, neque præsentia, dicit propter verborum obligationem, quæ inter præsentem fit, ut supra de inutili stipula.

¶ eos, qui negocia gerunt, consentire, unde inter absentes quoque talia negocia contrahuntur veluti per § epistolam, vel per nuncium.

¶ Item in his contractibus i alter alteri obligatur in id quod alterum alteri ex bono & æquo præstare oportet: k cum alioquin in verborum obligationibus alius l stipuletur, alius promittat.

¶ **De emptione & venditione.**

¶ **Emptio contrahitur corpso, quod de**

ferentia ad stipulationem, vel verborum obligationem.

i ¶ Contractibus, Qui sunt consensu.

L ¶ Oportet. Quasi dicat hinc inde contrahitur obligatio etiam in iis, quæ non sunt dicta nam veniunt vsuræ post moram, ut ff. de actionibus emptio. Iulianus, §. ex vendito. idem est & in omnibus bonæ fidei iudicijs, licet non ex contractu, sed quasi nascentur, ut inf. de actio. §. in bonæ fidei.

* ¶ Aprius accommodati possunt exempla ad hunc textum, ex l. Iulianus, §. offerri, ff. de actio. emptio l. insulam. §. ultimo, locati l. si vero non remunerandi, §. ult. manda. l. si non fuerunt. pro soc.

l ¶ Alius stipuletur. Quasi dicat, necesse est, quæ omnia deducantur in stipulationem. Nam alias nihil venit in talem obligationem, ut ff. de negocijs gestis, l. si pupilli, in fi. & l. quia tantundem. †

¶ **De emptione & venditione.**

¶ Supradictum est de obligationibus, quæ consensu contrahuntur: verum, quia illæ consistunt aut in emptionibus & venditionibus, aut locationibus & conductionibus, vel

¶ Dic certe idē vñ posse dici in oibus pactis, quibus contrahitur obligatio ex consensu, ut ff. de sol. l. in ijs §. imperator. & tñ regulariter non requiritur scriptura, nō in qua tuor casibus hñde scripti, ut l. pactū qd bona fide. C. de pac. & sic vñ qd iste text. sit defectiuus. dic secundū Ioan. Fab. quod hic cōtra hunc obligationes efficaces, ibi, non: vñ hic de obligationibus efficacib⁹ loqui intendit. Ang.

* † Adde l. quicquid, ff. de ver. oblig.

Cōtinuatō,

† alias animo.

vel societatibus, vel mandatis, vt sup. titu. i. in princip. ideo de his tractaturus incipit de emptione & venditione Christoph. Porcus.

SYL.

* **Materiali emptionis & venditionis tractat plene Aret. in §. actionum inf. de actio.**

** **Venditio-**

nis verbo quic-
uis alienatio
continetur. l.
statuliberi. ad
finem statuli-
ber. & l. sicut §.
venditionis, q
bus modis pi-
gnus vel hypo-
thec. sol. quod
ea videtur ra-
tione introdu-
ctū quod olim

pretio conuentum est, licet nondum numeratum sit, vel aliqua arrha data, si sine scriptura fiat, aliter autem scriptura celebrata, erit emptio perfecta, & nō prius. Aretinus.

nullus prope contractus absque venditione vel vera vel imaginaria fieret. quin etiam testamenta quę per æs & libram dicebantur, per imaginariam quandam venditionem fiebant. Verum vbi mentio fit pretij, de venditione proprie & stricte sumpta accipi debet, l. vltima, & ibi gloss. & Barto. C. de præd. cur. lib. 10. & gl. in l. cum dotem, C. de iure do. & de hac agitur hoc tit.

Diuisio.

Emptio. ¶ Totus iste titulus diuiditur in quinque partes. Primo, quando emptio & venditio contrahitur, & quādo ab ea possit recedi. Secundo, quod pretium debet interuenire. Tertio, quando emptio est perfecta, ad quem spectat periculum rei venditæ. Quarto, an sub conditione possit emptio celebrari. Quinto, quibus casibus emptio esse non possit. Secunda ibi, Pretium autē. Tertia ibi, Cum autem. Quarta ibi, Emptio tam sub conditione. Quinta ibi, Loca sacra.

Emptio & venditio. Casus deberet potius literaliter poni. tradit enim regulam, qualiter emptio contrahitur, distinguendo, quod si contrahitur sine scriptis, satis est ad substantiandam venditionem pretij conuentio. Nulla enim requiritur ipsius rei traditio, quia alias non consensu, sed contraheretur nec requiritur aliqua forma verborum vt in stipulatione, sed solus consensus sufficit. Si vero fiat in scriptis requiritur perfectio scripturæ publicæ vel priuæ, ante cuius perfectionem licet resilire cuilibet ex contrahentibus a contractu, nisi quid arrharū nomine datum sit tunc enim quia res nō est integra, non licet recedere a contractu. & sic habes ex his rationes decidendi huius princip. ex quo not. quod emptio solo consensu perficitur, & ideo nec rei traditionem, aut numerationem pretij, aut dationem arrharum exigit, quia hoc non ad substantiā, sed ad probationem & executionem ipsius contractus requiritur.

Item, quod arrha est argumentum emptionis, non substantia. Item, quod scriptura non est de substantia huius contractus. Item, q

aliquādo contractus emptionis fit cū scriptura, & tunc nō dicitur perfectus nisi perfecta scriptura. Item, q paria sunt scripturā factā esse manu propria vel aliena & subscriptam a contrahentibus. Itē, q si aliquem poeniteat, perdit arrhas si

Emptio † & venditio contrahitur a simul atque b pretio conuenerit, quamuis nondum pretium numeratum c fit, ac ne arrha quidem data fuerit. Nam quod ar-

est emptor: si venditor, restituit duplum. a ¶ Contrahitur. Hic not. tribus modis perfici emptio nem.

¶ Intellige, qn est facta sine scriptis & datione arrharū, quia alias pro-

† Ad hoc prin. vide oīno For. in l. iurif gentium, col. 4. in fin. ff. de pact.

SYL.

cedunt quæ inf. dicuntur in ver. in ijs.]

Vno modo. scilicet quo non possunt discedere contrahentes, vt C. de act. & oblig. l. licet in initio secundum quem modum etiam conditionalis emptio est perfecta.

¶ Aduerte quia illa l. sicut, videtur potius facere in contrariū, quia dicit, q constitutæ obligationi non pōt renunciari, sed conditionalis non est constituta. l. cedere diem, ff. de verb. sign. ergo & c. Tamen in contrarium facit. l. necessario. §. q si pendente. j. vbi dicitur, q transmittitur, ergo est: & ad l. sicut respō. quia est constituta non orta.

SYL.

* ¶ Adde, q impleta conditione, sub qua contracta fuit venditio, perinde est ac si ab initio contractus fuisset purus, l. vlt. §. 1. & ibi Ang. & Alex. qui adfert concor. ff. de vulg. & pup. Dec. in l. pecuniam 2 no. ff. si cer. per.

¶ Secūdo modo qn est pura. & tunc incipit periculum rei ad emptorem pertinere, vt ff. de pericul. & commo. rei vendi. l. necessario. in princip. & ita contrahitur hic siue perficitur. Tertio, quando restranditur, dicitur plus perfici adhuc siue impleri, vt ff. de actio. emptio. si quis rem alienam.

* ¶ Nam contractus non omnino perfectus est ante traditionem, sed ab ea vltimā perfectionem accipit l. r. vbi gl. & Cyn. C. de peri. & com. rei vend. Vnde videmus simplicem venditionem sine traditione, non impedire, quin alij possimus rem eandem vendere, & eius dominium tradēdo transferre, l. quoties, C. de rei vendit. atque etiam alteri obligare. l. vltima, §. Lucius, & ibi gl. in ver. obligauit, ff. de dona. Hinc publicatis bonis cuiuspiam, publicatur & res ab eo vendita, nec dum tamen tradita. l. si fundus, ibi, nam & si vendideris ff. loca.]

ADDITIONE Et ista inducit Ioann. Fab. ad decisionem quæstionis, an & qn ex consuetudine domino vel proximo per rei vendit. ius aliquod quæsitum esse censeatur.

b ¶ Simul atque, idest statim postquam, vt sup. de re. diui. §. ferz.

c ¶ Numeratum sit, Nec aliquid datū loco pretij,

Ff 4

pretii, ut supra tituli in princip.

* Nam potest, si placeat venditori. §. vendi-
ta & ibi gl. sup. de ter. di. non tamen dñum
trāsferitur, nisi prius numerato pretio, ut ibi
de n. dicitur, ut in l. quod vendidi. ff. eod.

¶ Hæc gl. sen-

ti, quod possit
dari res pro p-
tio, & male:
quia tunc esset
permutatio, ut
inf. a eodem,
§. item pre. iū.
Nec obstat tex-
tus allegatus,
quia si refera-
tur ad emptio-
nem de qua
habetur ibi in
princip. debet
intelligi secū-
dū. §. itē priū
si ad alios cō-
tractus, stat p-
prie & simpli-
citer procedit
ut loquitur.]

a ¶ Arrha. ut
ff. eod. q. hæc
in princ.

b ¶ Emptio-

nis & venditionis contractus. Non autem est
de substantia contractus.

* ¶ Nam arrha est veluti quoddam pignus:
hincque legislator quandoque arrhas & pi-
gnora pro eodem ponit l. r. C. si rector pro-
uin. idque (ut ego arbitror) exemplo Græci
sermonis. nam quod nos pignus dicimus, il-
li ton arrabona appellant.]

c ¶ Sine scriptura. i. sine solēnitare scripturæ.

d ¶ Venditionibus. f. q. sunt sine scriptura.

e ¶ Scriptura conficiuntur. Patet hic, quod
alia est emptio siue venditio in scriptis, alia

Venditio
fit in scri-
ptis, & si-
ne scrip-
tis.

line scriptis. In scriptis dñ, qñ hoc agunt con-
trahentes, ut non aliter valeat contractus, ni-
si fiat scriptura, secundum quosdam quod nō
vidimus in vfu. Alij dicunt, ut P. q. sufficit,
q. contrahentes, ut aliquis eorum dicat in
principio contractus, q. inde scriptura fiat, li-
cet non dicat, quod aliter non valeat nisi fiat
& hoc approbo, ut C. de fide instr. l. contra-
ctus ibi, illos tamen quos in scriptis fieri pla-
cuit &c. Si autem simpliciter fiat contra-
ctus, sed post ea ad probationem fiat scriptu-
ra, val. t. q. actum est, & etiam valuisse sine
ea, ut ff. de pig. contrahitur. Et eodem modo
dico esse intelligendum ubicūque dicitur le-
ge, contractum aliquem in scriptis fieri, vel
distrahitū, ut C. de testi. l. testium, & in authē.
de testi. §. & licet. coll. 7.

¶ Et hæc opi. plac. cōior vñ secundum Chri-
stoph. hic. quia actus in scriptis dñ ille, ad cu-
ius substantiam requiritur scriptura non
quando fit ad probationem,

Verius est, contractum dici in scriptis fie-
ri quando partes noluerunt eum habere pro
confecto, donec de illo non fieret scriptu-
ra. anfr. in cap. quoniam contra ver. instru-
mentorum nu. 66. vbi apostil allegans conf.

Sor. de proba.

constituimus, f. nisi &
infra §. emptionis fue-
rint conscripta, vel ma-
nu propria contrahen-
tium, vel ab alio qui-
dem scripta, a contra-
hentibus h autem sub-
scripta, & si per tabel-
lionē fiunt, i. nisi & cō-
pletiones k acceperint, l
& fuerint partibus ab-
soluta. m. Donec enim
aliquid deest ex his,
& pœnitentiæ locus
est, & potest emptor
vel veditor sine pœna n

Sed cum fiat
i. scriptis hu-
iustmodi ven-
ditio, & sine
scriptura non
valeret, quare
non dñ obliga-
tio literarum?
Rñ quia aliud
habet nomen.
f. emptio: & ve-
rū est hoc no-
mē, at in mu-
tuo pñō ē verū
mutuū esse,
tunc n. te esset
obligō cō. ra-
ta, ut su. de li-
te. obli. in pri.
verbi plane.

† De quo
f. agitur i
obligatio-
ne litera-
rum.

f ¶ Constitui-
mus. Præteriti
tis est. & dic,
ut C. de fide i-
fit. cōtractus.

g ¶ Infra emptionis. Quæ vulgo rogatio-
nes dicuntur, secundum Ioan. Ex hoc tex. no.
infra appellatione etiam scripturam priua-
tam cōtineri. idem not. in l. notionem, §. in-
strumentorū de ver. sign. Tiraq. de retract. li-
gnag. §. 2. gl. 2. nu. 29. Lanf. in c. quoniam con-
tra. ver. instrumentorum, nu. 8. de prob.

h ¶ A contrahentibus. f. utroque. f. emptore
& venditore: & talis subscriptio fit & alias,
vbi contractus fit alius in scriptis, ut in auth.
de fide instrum. §. si quis igitur, & §. sed & si
quis aut. mutui, sequen. Not. quod subscriptio
eandem vim habet, quam haberet scriptura
si esset tota scripta a subscribēte quia subscri-
bens dicitur virtualiter scribere omnia præ-
cedentia decis. Pedemon. 37. nu. 3.

i ¶ Fiunt. f. hæc instrumenta, & subaudi, nō
aliter valeant, nisi & comple. &c.

k ¶ Completiones. i. i. mundū cōpletum. † alias. i.
** Mundum vocat instrumentum, in quo comple-
post tactam rogationem oīa cōprehendunt, mentum.

a mundicia, eo quod sine vituperatione esse
debet, gl. in d. l. contractus ver. mundum.

l ¶ Acceperint. Scilicet ab eodem tabellio-
ne, & a partibus, ut subiicit.

m ¶ Absoluta, ut quia lecta fuerint partibus
& laudauerit: Vel dic absoluta. i. subscripta.

¶ Vide gl. in l. fideicommissa. §. primo, ff. de
legatis 3.

n ¶ Sine pœna. Sed quomodo sine pœna,
cum statim in arrhis eum puniat? Respon.
sine pœna interesse, & iuritiurandi in litem.
Nam hæc pœna esset quantum ad soluentē,
licet

SYL.

SYL.

licet non quantum ad accipientem, ut ff. si quis ius dicens non obtemperat. l. i. §. si.

Vide ibi glo. in uer. meram pœnam, & dic SY I. q. huiusmodi pœnæ respectu scientiam tantum debentur etiam in foro. o. scientiæ, ut per Dec. in c. i.

in i. lect. in i. i. col. de const.

Non autem ab arrhis aliter liberatur, ut subiicit, ita tamen &c. Item iste talis non facit contra legem, C. de act. & oblig. sicut. cum hoc lex si bi permittat.

Et no. quod huius legis permissio est cum aliqua pœna. Argu. contra in auth. constitutio quæ de dig. §. illud. coll. 6. Sed si non est subscriptum, & tamen res est tradita, an ualeat translatio? Qui dam dicunt q. non, ut C. de suffrag. l. vnica. Alij contra, ut C. si quis alteri vel sibi. l. mul tum interest. & ff. de dolo. l. & eleganter. in principio. Distingue, aut per errorem, aut scienter.

** Adde, quod communis opin. est Doct. in l. contractus, C. de fide instrumen quod transeat dominium rei uenditæ & traditæ in emptorem, licet nondum sit absolutus contractus, & ratio est, quia sufficit, quod adlit consensus, qui est causa immediata translationis domini, ut declarant ibi Bal. & Salyc. & refert ac probat Negus. in tract. de pign. in 4. par. pri. nu. 39.]

a. ¶ Compellitur. Sed qua actione? Respon. conditione ex l. ista. & ex l. illa, C. de fide instrumen. contractus. Vel etiam per officium iudicis, ut argu. C. de escin. vend. l. 2. Item per actionem ex empto, si tamen habet uenditio sine scriptis, nam si fieret in scriptis, nec esset nondum completa, non ageretur actione ex empto, cum non esset adhuc uenditio, ut hic dicitur, sed per cōditionem ex l. uel of-

Venditor ficio iudicis, ut dictum est. Sed nunquid ultra hanc duplicationem arrharum tenetur uenditor ad interesse, si non tradat, ut ff. de r. dupli. act. emp. l. i. & l. ex empto. §. idem ait? M. & cū perditionem tenetur ad accipiendi arrhas, sicut & alias sibi præiudicatur, quis sibi eligendo, ut ff. de trib. act. quod interesse. in h. re de, §. eligere. Item quia hoc uidentur ¶ Et sic ad agere contrahentes inter se, ut amissione & interesse duplicatione arrharum debeant esse contenti, quæ ergo pro expretio est habendum, ut ff. si tenus est certum pe. cum quid. Item facit, ff. de lega. 2. ultra arrhas, q. o. enim adhuc posse agi ad hoc ut tradatur, uel pi. uerior ad interesse, ita ut arrhæ in interesse computentur. ¶ & facit pro eis, ff. de test. mili. l. 3. & dum An. ff. de inoffic. testam. mater, & C. de pact. do,

l. si. facit melius, ff. de act. emp. & uendi. prædia in si.

¶ Prima opin. communiter tenetur, secundum Chri. hic.

¶ Sed quid si dederit pro arrhis & pro pagamento? Respō.

celebrata est, is, qui recusat adimplere contractum, si quidem est emptor, perdit quod dedit, si uero venditor, duplum restituere cōpellitur, a. lice. super arrhis nihil expretium b. ¶ sit.

Respo. pactum seruandum. i. non potest discedere, ut ff. de pact. in traditionib. Et no. duo operari, unum, ut arrhæ debeant duplicari uenditore pœnitente. Item ut emptio remaneat firma, & agat ad interesse. Itē ¶ alias est

emptore pœnitente eadem duo operatur. Accur. Flor.

ADDITIONO. Et tunc non totum, sed quod pro arrhis duntaxat datum est, duplicatur.

Et no. q. ubi uenditor se nomine emptoris possidere constituit, non potest agere ex empto, ut tradat, sed aut rei uendicatione, uel publicana simul, aut uti possidetis, ut dicit gl. in authen. sacramenta puberum, C. si aduer. vend. Angel.

b. ¶ Nihil expretum est. idest nihil dictum fuit a partibus quid super arrhis fiat altero pœnitente.

¶ Pretium. **CASVS** ita figurari potest in secunda parte, nam prima, quod pretium debeat esse certum, cum sit notissima regula requisita ad perfectionem uenditionis, non exigit casus figuratio. Quæsitum fuit, an ualere emptio pro pretio declarando per Titium, & uidebatur q. non, quia tunc non erat certum pretium. sed deciditur contrarium, q. immo emptio non est pura, sed conditionalis, si ille arbitrabitur, & sic non est perfecta, sed eius perfectio pender. Sed tunc obstare uidebatur, quia alias habemus, q. eo non arbitrate, in cuius arbitrium remissa erat declaratio, recurritur ad iudicem, unde sic in emptione, eo non arbitrate non erit condōnalis emptio, quasi expiret si non arbitretur, sed ibi ad iudicem, qui declarabit ipse, iuxta l. si quis arbitratus. ff. de uerb. obli. & sic emptio suscipiet perfectionem, sed contrarium dicitur hic q. imo expirat emptio, quia commissa in casu nostro est substantia contractus in arbitrium personæ certæ, tunc. n. non receditur a persona certa, sed euanescit actus ut hic dicitur. No. q. ad substantiam emptionis requiritur certitudo pretij. Item, q. paria sunt pretium ab initio certum apponi, & ex post facto certificari. Item, q. declaratio quantitatis pretij conferri potest in arbitrium tertij. Itē, q. eo non arbitrate deficit contractus. Item, q. ualet argumentum de emptione ad conductionem.

¶ Et sic

a *Esse potest ut ff. eo. l. 2. & C. eo. l. empt.*

b *Sed & certum. No. duo, & quod pretium debet esse, & quod certum.*

***** *Vnde & si quispiam rem emat pro marcha, aut libra auri, uel argenti, non erit emptio ut scribitur hoc in loco Faber, & Aretinus.*

****** *Adde, quod pretium potest esse in parte incertum. hoc est, quod tradunt Doct. pactum, quod apponitur in contractu venditionis ad commodum uenditoris, esse partem pretij, ob idque rem uilius uendit. l. fundi, ff. eo. & l. si sterilis, §. si tibi. de act. empt.*

c *Pretium. Repetit de pretio quod debet interuenire, ut addat scilicet quod sit certum, item in pecunia numerata.*

d *Hoc dubitabatur. i. hodie.*

e *Decisio. Ut C. de contrahenda emptio. l. finali.*

f *Aestimauerit. No. quod caute ponit de tertia persona, nam secus si in contrahenti, arbitrium, ut dicemus, inf. eo. §. empt.*

g *Nominatus est. Quid si in innominatum contulimus, ut, Vendo pro quanto aestimabitur? Respon. non ualet, instar locationis sic factae, ut ff. loc. si merces. in prin. nisi in uno casu, qui est de pig. l. si fundus, §. si. Accur.*

ADDITIONE *Sol. ex precedentibus contractibus, quorum occasione deuenitur ad venditionem, potest super declaratione pretij officium iudicis implorari, ut ibi, secus si nullus praecessisset contractus, ut hic Ang.*

h *Definierit. Etiam inique, quia a persona inserta non receditur, ut ff. de verb. oblig. si quis arbitratus. (i) & hoc uerum est, quando id, quod est de substantia contractus, apponitur, sed secus si conferatur quod est de accidente contractus, nam tunc ad arbitrium boni uiri recurritur, ut ff. eo. hanc uenditio. & ff. pro socio. l. si ita coita, & l. societatem, 2. & ff. loca. l. si in lege, in princip. quae omnes huic sunt contrariae, & hoc secundum lo.*

S Y L. *Hae oppin. communiter approbatur, & in gl. in l. in uendendis in gl. magna. C. eo. tit.*

Sed secundum Azo. hoc redigitur ad arbitrium boni uiri & sic non contradicunt dictae leges. Nec obstat dicta lex, ff. de uerborum oblig. si quis arbitratus, quia ibi non fuerat arbitratus, quo casu concedo non recurri ad boni uiri arbitrium.

Sed quādo dicitur ini- **Notabilis**
que definiri? quāst.
Respond. forte ultra dimidiā iusti pretij, ut **† alias si**
arg. C. de resc. cōstet uen- **†**
uen. l. si uolun dirio, siue
tate & l. 2. Vel non.
(Ut puto) iudicis officio expeditur, etiam si minor sit deceptio, dummodo non minima, ut ff. de in inte. restit. l. scio. nam non tantum sibi committitur in alienis, quantum ipsis dominis liceret, ut ff. so- **† alias om**
lu. marr. l. etiā, **nino.**
§. 1. & l. si con-
stante, §. si ma-
rius.

tius rem aestimauerit, tanti sit emptā, inter veteres satis abundeque hoc d. dubitabatur, † constaret ne venditio, an non. Sed nostra decisio e ita hoc constituit, ut quoties sic composita sit venditio. Quanti ille aestimauerit, † sub hac conditione staret contractus, ut si quidem ille, qui nominatus § est, pretium definierit, h tunc † omnimodo secundū eius aestimationem & pretium persoluatur, i & res tradatur, k &

** Ad istam gl. in versi. uel ut puto. vide Tiraq. in repet. l. si unquam, super uer. omnia uel partem, num. 30. Cod. de reuoc. don.]*

ADDITIONE *(i) Hoc reprobant doct. quia quando non fuit arbitratus, receditur ab eius persona, etiam si de stando suae sententiae iuratum fuerit. l. si libertus iurauerit, ff. de oper. libe. & c. quinquauallis. extra de iureiu. Ang.*

i *Persoluatur. Ita quod fiat accipientis, ut ff. de actio. empti. exempto, §. 1. etiam usurae post moram, ut ff. de act. empt. l. Iulianus, §. ex uendito.*

****** *Obserua uerbum, persoluatur, necnon q. incontinenti subiicitur, & res tradatur debet enim prius integrum pretium solui, quā res uendita tradatur, quod indicat uerbum persoluatur, l. urbana familia, §. ult. de uerb. sig. alioquin si pars tantum offeratur, non cogetur uenditor rem tradere d. l. Iulianus, §. offerri.*

k *Tradatur. Cautē dicit, tradatur, & non detur. nam non tenetur facere accipientis, † sed de enictione se obligare, ut ff. de actio. empt. ex empto. in prin.*

Communis & fere omnium est hae sententia. in l. si ff. de cond. causa da. contra quā tamen disputando tenet Fort. Hispan. in l. iurigen, in prin. in §. col. ff. de pac.]

Sed

† *alias si*

† *alias si*

† *alias om*

S Y L.

† *Idē ait*

S Y L.

† *Idē ait*

Venditor Sed nunquid præcise tenetur ad rem tradendam? M. dicit quod sic, & facit pro eo qd an teneat hic dicitur, dicitur, omnino tradatur &c. & præcise ad ff. de rei uendi qui restituere, & sup. de do. §. re traden alia. Sed B. contra. dicit enim eum liberari dam, uel præstando in-
ad inter-
esse.

teresse, & facit pro eod. ff. de actio. emp. l. 1. 1. respond. & l. ex empto. §. idem ait, & C. de act. emptio. l. 4. Sed forte hic posset disti-
gui, an uendi-
tor habeat re,
& tunc senten-
tia M. tenet p
suas. Il. an non
habeat rem, &
tunc aut dolo
uel culpa defi-
it eam habere
in fraudem pu-
ta emptoris. &
tunc sententia
B. tenet, aut si-
ne dolo & cul-
pa, & tunc nõ
tenetur uendi-
tor, ut in f. eod.
cum autem. ef-
fet enim ualde
mirum quod
ait B. ut sic cõ-
pellatur æsti-
mationem p
re recipere, ut
ff. si cer. pet. l. 2.
§. 2. & C. de fi-
deicom. lib. l. fi. Item sic improbe pacta rum-
pere, cum prætor dicat, Pacta seruabo, ut ff.
de pact. iur. gentium, §. ait prætor.

alias pla-
cuerit.

SYL.

Concordia gl. communiter tenetur a doc. quam gl. multum extollit, & confirmat do-
ctus Ari. Pinei. in l. 1. in 3. par. nume. 25. C. de bon. mar.

a Ad effectum perducatur. f. iam dicto modo. f. per traditionem rei & pretij, ut in f. quib. mod. tol. ob. §. fi.

b Exempto. No. quod ex empto emptor, & vendito uenditor agit, in hic, & ff. de act. emp. l. ex empto. 1. respon & l. Iulianus, §. ex uendito.

c Pro nihilo. ut nec ad boni uiri arbitriũ recurratur, ut modo diximus, sed legarum non ideo est pro nihilo sic relictum, ut Cod. com. de leg. si duobus, §. sed & si quis sed ibi fauore ultimæ uoluntatis, ne pereat.

ADDITIO. Hoc uerum intellige cum distinctione, an fuit datum arbitrium condi-
tionaliter, an non, iuxta l. 1. cum materia, ff.
de leg. 2. Item quo ad substantiam legati, nõ

eda

quo ad penæ commissionem, ut l. multa in princ. ff. de cond. & demon. Ang.

d Pretio statuto sine quo esse non potest uenditio, ut in prin. huius §.

e Et in locationibus, ut ff. loc. si merces. in princ.

**separatus ab emptio-
ne. Aret.**

f Item f. prærium in numerata pecunia con-
sistere debet. Nam t
& in cæteris rebus an
pretium esse posset, ve-
luti an homo, aut fun-
dus, aut toga, alterius
rei pretium esse pos-
set, ualde quærebatur.

Et Sabinus & Cassius
etiam in alia re t puta-
bant § prærium posse
consistere, unde illud
est quod vulgo diceba-
tur, permutatione re-
rum emptionem & ve-
ditionem contrahi, eã-
que speciem emptionis
& venditionis uetustis-
simam esse, argu-
mentoque utebantur
ita præualeat, quæ ualidioribus fulcitur ratio-
nibus.

f Item pretium. Dixit pretium debere cer-
tum esse, nunc dicit qd in numerata pecunia.

***** Prudentissime Impe. cum superius dixe-
rit pretium in uenditione constitui oportere,
nunc declarat pretium ipsum in pecunia
numerata consistere debere. nam alias pretij
appellatione continetur, quicquid pro re da-
tur, l. fendi partem, ff. eod. ubi Bal. qui multa
allegat, & tradit Tiraq. de retract. lign. §. 1. gl.
14. nu. 41. Quod autem hic dñ, intellige quo
ad essentiam uenditionis, non quo ad nume-
rationem. simulatque enim de pretio conue-
nit, aliud loco pretij dari potest assentiente
uenditore, l. pretij, C. de rescin. uend. nam cõ-
uentio non numeratio perficit emptionem
sine scriptis, l. 2. ff. eo.

Adde, qd & si aliqua res æstimmata deret pro
alia, est uenditio, non permutatio, ut late do-
cet Tiraq. loco sup. citato, nu. 19. & 40.

g Putabant, sed male, ut inf. dicam.

ADDITIO. Pro illorum tamen opinio-
facit

Item pretiũ.

CASVS ali-
ter non figura-
bitur, quia rex.
ipse ponit ca-
sum, & arguit
ad partes & ap-
probat senten-
tiam Proculi
ratione ipsius,
quæ hic non al-
legatur, sed in
l. 1. in fi. ff. eo.
qa sicut aliud
est uendere, a-
liud emere, sic
aliud est pre-
tium, aliud
merx, qd in per-
mutatione di-
scerni non po-
test, uter sit em-
ptor uel uendi-
tor. No. qd pre-
tium debet ef-
se in pecunia
numerata, alia
est permutatio
& sic debet di-
scerni a re uẽ-
dita. Item, qd
auctoritates po-
erant possunt
allegari. Item,
qd illa senten-
tia præualeat, quæ ualidioribus fulcitur ratio-
nibus.

SYL.

alias nõ
est, &

alias pu-
tans.

facit quod scribit Iustinus lib. 3. Emi singulas res non pecunia sed compensatione mer-
cium Lycurgus iussit, aurique & argenti usū
uelut omnium scelerum materiam sustulit.
a ¶ Poeta Homero. No. argu. quod auctori-
tas auctorum,

¶ alias Gre-
ci poeta
Homero.

& philosopho-
rū sunt in cau-
sis allegandæ.
sic ff. de solu. si
pater, & ff. de
iud. propone-
batur, & ff. de
sta. hom. l. sep-
timo, sed inter-
dum redargui-
tur ut hic, & ff.
de re. di. in tm
§. h. & l. sed di.

SYL.

¶ De hoc uidē-
da sunt quæ po-
nunt docto. in
l. i. ff. si cer. pe.
& ibi Dec. col.
6. Tamen ad-
uerte, quia hic
merito allega-
batur, quia tra-
ctabatur de p-
prietate uerbi,
emptio quorū
uerborum si-
gnificatione
poetæ saepe ab-
utuntur.

* ¶ Hoc dictum Accu. q. ad hunc locum at-
tinet, falsum est. non. n. hic redarguitur di-
ctum Homero, sed quorundam Iuriconsul-
torum dictum alia Homero auctoritate con-
feratur. certe summa semper fuit etiam in iu-
dicijs Homero auctoritas, usque adeo ut uel
unico eius uersu Megareos ab Atheniensib-
us, cum de Salamine, celebri insula, contem-
derent, uictos esse traditum sit.]

** Adde, q. nec in d. l. sed diui. redarguitur
auctoritas Virg. sed Marciianus, l. C. qui parū
ad rem utebatur argumento Virg. non. n. Vir-
g. in illis uerbis lib. 3. Aeneid. ad quos allu-
sit vñ Mar. (libabat cineri Andromache,
manesque uocabat Hectoreum ad tumulum
uiridi quem cespere inanem. Et geminas cau-
sam lacrymis sacrauerat aras.) loquitur de
simplici cenotaphio. i. inani tumulo ut intel-
ligebat Martianus sed de eo, ad quem gemi-
na aræ sacræ extructæ erant, & ad quem sa-
crificijs factis elicitū uocati onerant manes
Hectorei, ut ex loco Virgil. colligitur, & de-
clarat doctissimus Alciatus libro decimo.
Pater. c. 12.

b ¶ Rebus. puta equis.

c ¶ His uerbis. §. græcis, quæ legi non possunt
Accursius.

* ¶ Vide Budæ. in Anno. ad Pande. in l. i.
eodem titu. & Alcia. lib. secundo. Prætermi.

qui Homericos uersus Latinos fecere.

AD OITIO Hi Homero uersus sunt in
septimo Iliados, quorum sensus est: Enthen
arinizonto caricomoonies Achei. i. Tunc iā
uinum emebant comati Achiui. Allimen-

ctores contra sentie-
bant, aliudque esse exi-
stimabant permutatio-
nem rerum, aliud em-
ptionem, & uenditio-
nem alioqui non pos-
se rem expediri e per-
mutatis rebus, quæ ui-
deatur res uenisse, &
quæ prætij nomine da-
ta esse, ¶ nam utran-
que uideri & uenisse,
& prætij nomine datā
esse, rationem non pa-
ti. Sed Proculi senten-
tia dicentis permuta-
tionem propriam esse
speciem f contractus a
uenditione separatam,

i. id est, cognosci.

f ¶ Speciem contractus. f. innominati, nam
non habet nomen suum, ut ff. de re. permu.
l. i. §. item emptio. Sed quare dicitur innomi-
natus, cum ita curiale nomen habeat? Resp.
quia illi cōtractus sunt nominati, qui statim
ut fiunt pariunt actionem, ut ff. de pact. iu-
ris gentium, in prin. siue hant consensu, ut uē-
ditio, ut sup. eo. in prin. siue re, ut mutuum,
ut sup. quib. mo. re. contra. ob. in prin. At per-
mutatio nec ex pacto patit actionem, nec ex
re, sed parit ex utroque f. postea dudum re
interueniente ex pacto primo, ut substantia-
litet colligitur, C. de rerum permu. ex placito.
Et ex hoc contractu oritur actio præscri-
verb. ut inf. de act. §. actionem, & conditio ob
causam, ut ff. de præscr. uerb. l. naturalis, §. i.
¶ Communis opi. est hic, & in l. iurigen. ff.
de ead. quod permutatio sit contractus inno-
minatus, cuius contrarium disputando tenet
Fortu. Hisp. ibi in prin. col. i. §. melior tamen
ratio est, quare dicitur innominatus, illa, quā
ponit gl. in rub. C. de rer. permu. & illam ma-
gis communiter seq. doct.]

* ¶ Adde inter cætera hoc quoque differre
permutat, omnino dominium rei transferre
debet, l. i. in fin. ff. de rer. permu. at uenditori
fat est, si eam tradat, l. rem. ff. eod. & de alijs
d. fterentijs uide Accur. in d. l. i. de re. permu.

vba

Expositio
græci in
tex. positi.

chalcho, alli
de ethoni ludi-
ro, id est alij
certe ære, alij
splendido fer-
ro. Alli de rhi-
nis, alli da uti si
boeslin. i. Alij
uero corijs, alij
iptis bobus.
Alij dandrapo-
desli. Alij man-
cipijs. Vide igitur
mentē tex-
tus optime p-
bari per istud
græcum. Græ-
cienim pro vi-
no dederunt a-
liqui æs, alij
ferrum, alij co-
ria, alij ipsos
boues, alij mā-
cipia.

d ¶ Scholæ.
singularis nu-
meri est hic, sic
inf. mand. §. is
qui exequitur.
e ¶ Expediri.

¶ Facit ad
hoc pul-
cherrim⁹
text. in l.
sciendum
§. ul. de æ-
dil. adi.

Cōtractus
nominati
qui sunt.

vbi colligit quinque differentias.
 a ¶ Digestis. vt ff. eo. l. i. §. i. Accur.
 b ¶ Latius. id est melius & apertius in ff. di-
 citur quam hic.

SYL. ¶ Cum autem emptio **CASVS** ita figu-

rari potest. Que-
 situm est ante
 traditionem (per-
 fecta nihilomi-
 nus uenditio-

¶ Vide Al-
 cia li. Præ-
 ter 2. ti. de
 contrahē-
 da empti.
 vbi Home-
 ri uersus C.
 reponit. mi-
 nus autem
 ¶ alias ad
 iuuaretur
 ¶ alias au-
 gumenta-
 retur.
 ¶ Vt Dio-
 cletianus,
 & Maxi-
 mianus, l.
 e. nptionē
 C. de rer.
 permuta-
 tio duas
 actiones
 parit.

ne) cuius sit pe-
 riculum & uen-
 debatur esse vē-
 ditoris, quia res
 perit domino,
 l. incendium,
 C. si cer. pe. do-
 reponit. minus autem
 est uēditor an-
 te traditionē,
 ut hic dī in fi-
 gura ergo ipsi petire
 & damnum eius
 esse debet. Con-
 trarium decidi-
 tur hic ea ratio
 ne, quia cum te-
 neatur uendi-
 tor ad traden-
 dum, si res desi-
 nat posse tradi

abique dolo & culpa sua, liberatur, & ideo
 quamuis quoad dominium pereat ipsi, non
 tenetur ad præstationem talis rei quia libera-
 tur, ut dixi. No quod emptio dicitur perfecta
 statim ac de precio conuentum est. Item, q
 perfecta uenditione ante traditionem, peri-
 culum transit in emptorem, siue in totum, si
 ue in parte res pereat. Item, quod commodū
 alluionis spectat ad emptorem. Item, quod
 eius sunt commoda, cuius incommoda. Itē,
 quod uenditor etiam recepto pretio remanet
 dominus quousque non tradit, & per conse-
 quens habet actionem persecutoriam, sed te-
 netur eam cedere.

c ¶ Diximus, sup. eo. in prin.

d ¶ Statim. Sed certe immo non statim, sed
 nouem sunt necessaria.

SYL. ¶ Io. Fab. hic dicit hæc non necessaria, sed q
 Venditio regula simpliciter procedit, sed fallit in quo
 ne scā nō libet casuum subscriprorum.

¶ Primo, quod uenditio fiat non in scriptis,
 ¶ alia. i. si fiat in scriptis uenditio, non transit
 periculum rei ad emptorem periculum, nisi nondum ef-
 fectū nō sit completum, ut hic, & C. de fid. instr. con-
 si 9. con- tractus, & C. de peri. & commo. rei vend. cū
 currant. inter. Item, quod fiat pure, alias non perit
 ¶ Quia pē emptori, licet secus si facta sit deterior, ut ff.
 dente con peric. & commo. rei uend. l. necessario, §. q. si
 dōne uen pendente. ¶ Item, q, sit facta uenditio in spe-
 ditio ad cie, nam si in genere, ut puta uendo hominē,
 huc perfe ¶ non perit emptori ante traditionem, ut ff.
 & nō est de peric. & commo. rei uend. l. eumque & l.
 l. hæc uē q. si neque. Item, q, sit certa species, quia si

sub incertitudine sit uendita, licet sit species, ditio. ff. e.
 non tamen spectabit semper periculum ad ¶ Quia ge
 emptorem, puta uendo Stichum aut Pamphi nus perire
 lum. primus. n. morit periculo uenditoris, ut non pōt,
 ff. de contrah. emp. si in mentione, §. penul. l. incendi-

**ditor commiserit, cu-
 ius nomine conueni-
 tur, & quoties quis
 ideo teneretur, quia actio
 nem habet, eam ceden-
 do liberatur. Ang. Arc.**

¶ Cum autem emptio
 & uenditio contracta
 sit, (quod effici dixi-
 mus, c simul atque de
 pretio conuenerit, cum
 sine scriptura res agi-
 tur) periculum rei uen-
 ditæ statim d ad empto-
 re pertinet, tam et si ad
 hac ea res emptori tra-

* ¶ Aliquādo
 tñ & sub incet-
 titudine uendi-
 tio tenet, ueluti
 cum quasi alea
 emitur, quod
 fit, cum pisciū,
 uel autum ca-
 ptus emitur, ut
 que adeo ut &
 si nihil captū
 sit, nihilomin⁹
 uenditio firma
 permaneat, q
 spei uenditio
 est l. nec em-
 ptio. ff. eod. tit.

¶ Item q, alio
 modo pereat,
 quam publica-
 tione rei, nam
 tunc non perit
 emptori, ut ff.
 loc. si fundus.

* ¶ De clara ut
 per Bar. in d. l.

necessario. Item q, nullum pactum sit inser-
 tum, quod periculum uenditorem respiciat,
 nam tunc non periret emptori, ut ff. eo. si in
 uenditione, & inf. prox. ver. q. si fugerit & c.
 siue specialiter esset de casu fortuito dictum,
 secundum B siue generaliter, secundum M. ut
 diximus, ff. si quis cau. led & si quis, §. quæsitū.

ADDITION. Cautella tamen est, ut maxi-
 mi casus & terribiles exprimantur, quia clau-
 sula generalis subsequens non nisi ad alios
 minores uel æquales refertur, imo, ubi quis
 tenetur de casibus, intelligitur solum de soli-
 tis & consuetis, l. fistulam, §. si. ff. eo. Ang. Itē
 quod uenditor non fuerit in culpa uel dolo
 quare res pereat, ut inf. prox. ver. q. si. Item, q
 non sit in mora. nam tunc qui ultimam fecit
 moram, sibi perit, ut ff. de peri. & commo rei
 uēd. illud. & hoc est uerum hoc casu. siue res
 peritura erat penes emptorem, siue non, se-
 cundum Io. ut ff. de leg. i. cum res, §. fin. licet
 M. distinguere, arg. ff. de rei uen. l. item si uer-
 beratum, §. si. Item, q, non sit res, quæ degu-
 stationem desideret, ut uinum, & zinziber, &
 similia. Nam tunc distinguitur, an uendatur
 in specie, & tunc post degustationem est pe-
 riculum emptoris, an in genere, & tunc sunt
 duo necessaria, ut sit emptoris periculo, sci-
 licet degustatio, & mensura siue pondus, &
 hoc secundum Ioan. & B & Pla. ut ff. de pe-
 ricu. & commo. rei uend. l. prima, in princip.
 & §. i. Sed Azo dicit, quod in uino sit specia-
 le, q, statim facta uenditione et ante degusta-
 tione sit emptoris periculū, si sit in spē vēdō,
 ut ff.

SYL.

ut ff. eod. l. quod saepe, §. in ijs. Sed nunquid distinguitur periculum per emptoris a deterioratione, uino uendito in mentura, + ut tur uendi in uenditione conditionalis diximus modo no ad mā per, l. ff. de peric. & commo. rei uend. l. neces-
 fura, declaratio, §. quod ra. scdm si pendente, ut Bart. in l. sic effusionis Iulianus, ad uenditorē, §. si Titius acoris, & mul-
 ft. de acti. coris ad emptorem pertineat? Bul. ait quod sic, quia hoc sub quadā conditione fit scilicet si degustetur. Sed certe ipsemet mutauit consilium postea, & merito, quia aliud ē in alia conditione, quā non est in potestate uenditoris, aliud in hac, quā in sua potestate est, cum possit denunciare emptori, ut gustet & accipiat, alias potest effundere, (i) ut ff. de pericu. & commo. rei uend. l. i. §. fin. Et sic indistincte periculum ante mensuram est uenditoris.

SYL.

¶ Vide ad id quod dicitur de degustatione, gl. in l. i. ff. de peri. & commo. rei uendi. quā secundum Ang. hic dissentit ab ista.]

ADDITIO.

(i) Vel ab eo die in antea petere pensionē uasis. Et hoc verum, quādo est appositum tempus ad mensurandum, alias debet conseruare, donec uasa erunt sibi necessaria. & hæc procedunt in uino, secus autem in alijs rebus, quia propter hoc effundi non poterunt. Ang.

a ¶ Itaque. Nunc ponit exempla.

b ¶ Periculum est, facit, ff. de peri. & commo.

dita non sit. Itaque a si homo mortuus sit, uel aliqua parte corporis læsus fuerit, aut ædes totæ, uel aliqua ex parte, incendio consumptæ fuerint, aut fundus ui fluminis totus, uel aliqua ex parte, ablatus sit, siue etiam inundatione aquæ, aut arboribus turbine deiectis, longe minor aut deterior esse cœperit, emptoris damnum est, cui necesse est, licet rem non fuerit nactus, pretium soluere. Quicquid enim sine dolo & culpa uenditoris accidit, in eo uenditor securus est.

¶ Sed & si post emptio nem fundo aliquid per alluionem accesserit, ad emptoris commodum pertinet. Nam & commodum eius esse debet, cuius periculum a est.

¶ Quod si fugerit homo, qui uenit, c aut surreptus fuerit, ita ut neque dolus, neque cul-

mo. rei vend. l. id quod, & de reg. iur. l. secun- dum naturam, & supra de leg. patro. tuto. §. finali.

c ¶ Venijt. i. uenditus est.

d ¶ Neque culpa. Etiam talis, qualis incom-

pa d uenditoris inter- uenerit, animaduerten- dum e erit, an custo- diam eius usque ad tra- ditionem uenditor susceperit. f Sane enim si suscepit, ad ipsius pe- riculum is g casus per- tinet, si non suscep- rit, securus est. Idem & in cæteris animali- bus, cæterisque rebus intelligimus. Vtique tamen vendicationem rei, & conditionem h exhibere i debet em- ptori, quia sane qui nondum rem empto- ri tradidit, + adhuc ip- se dominus est. Idem est de furti, & de dam- ni k iniuriæ actione.

¶ **Etiam sub conditio- ne potest emptio cele- brari, & accidentalia contractus possunt in alterutrum ex contra- hentibus celebrari. A- retinus.**

¶ Emptio tam sub cō- ditione, quam pure, contrahi potest. Sub conditione, veluti, Si Stichus intra certum

ni. Puta si fuerit res uendita uenditori subtra- cta, uel in ea datum sit damnum, ut in prin. huius §. nam hæc actio damni iniuriæ domi- no datur, ut ff. ad legem aquil. item. Mela. §. legis.

¶ Intellige de directa, nam utilis datur etiā non domino d. l. item Mela. §. finali, & not.

modato gratia utriusque par- tis cōtracto ue- nit, ut ff. de pe. & com rei uen- di. l. custodiam & ff. commo. si ut certo, §. in- terdum.

e ¶ Animad- uertendum. i. distinguendū.

f ¶ Suscepit quod pactum ualet, ut hic. & ff. eo. quod sa- pe, §. si res, & ff. de peric. & cō- mo. rei uen. l. i. §. i.

g ¶ Is casus. Etiam leuissi- ma culpa con- tingens, secun- dum loan. non uero fortuito, licet M. contra ut C. de pigno. act. quæ fortui- tis. uenditæ, sup. de re. diu. quæ. l. soli do- mino dabatur, ut hic, & ff. de cond. fur. l. i.

¶ Vel quasi, se- cundum Bart. in l. i. ff. de cō- di. fur.]

i ¶ Exhibere. Scilicet ceden- do actiones i- stas, & hoc quādo non fuit in culpa, alias nō liberatur cede- do, ut ff. pro so- cio. l. de illo. in prin. quæ est contra.

k ¶ Et de dā- ni. Puta si fuerit res uendita uenditori subtra- cta, uel in ea datum sit damnum, ut in prin. huius §. nam hæc actio damni iniuriæ domi- no datur, ut ff. ad legem aquil. item. Mela. §. legis.

¶ Intellige de directa, nam utilis datur etiā non domino d. l. item Mela. §. finali, & not.

SYL.

not. gloss. in dicto §. legis, in uer. hero.

SYL

¶ Emptio tam **CASVS** in tam notissima regula non figuratur. No. summa. Item & exempla posita in tex. quod uenditio potest conferri in alterutrum ex contrahentibus.

Emptio an possit in alterius contrahentium arbitrium conferri. **¶** alias fit.

a. Placuerit.

Sed videtur, quod in alterius contrahentis arbitrium conferatur emptio, quod esse non potest ut C. eo. l. in uenditoris uel ementis, & ff. eod. l. quod saepe, §. i. quae sunt contrariae. Sed dic rem ipsam hic conferri in arbitrium emptoris, aliud si commercium, ut, Sit tibi emptia, si vis, uel pretium pro quanto uoles. ut dictus legibus contrariis. (i) Item opponitur, haec uenditio, quae hic fit, non uideretur condicionalis, ut ff. eo. l. 3. quae est contra. Sed certe ibi fuit emptia pure, sed resolutio debebat, sub condicione fieri, at hic sub condicione facta fuit, unde non potest impleri nisi impleta condicione, ut ff. eod. hac uenditio. in princ.

SYL

* ¶ Vide gl. no. in d. l. in uendentis. C. eo. **ADDITIO.** (i) Tu dic, quod omnia ista sunt de substantia contractus, quae in uoluntatem alterius contrahentium committi non potest, etiam per uerba importantia arbitrium boni viri, hic autem non substantia, sed accidens uel qualitas committitur. Ang.

SYL

b. Aureis tot. Puta 10.

¶ Loca facta **CASVS** ita posset figurari. Valet argumentum de contractibus ad ultimas uoluntates, & e contra, sed legatum rei, quae non est in commercio, siue scienter, siue ignoranter fiat, non ualet, §. non solum, sup. de leg. etiam quo ad praestationem interesse. eadem ratione idem uidebatur in emptione. sed contrarium dicitur illa ratione, quia qui se obligauit ad tradendam rem, quae tradi non poterat, in culpa est, & propter culpam tenet ad interesse No. summa.

c. ¶ Loca sacra, quae sunt ista, habes, sup. de

rer. diui. §. flumina, & §. nullius, & §. religio. d. Priuatis. Redde singula singulis, nam priuata contraria est publicae, profana sacrae & religiosae, & facit, ff. eo. l. & liberi. & l. quia & l. liberi.

nem liberum, pro seruo emerit. f.

¶ De locatione & conductione.

Locatio perficitur consensu eo ipso, quod de mercede conuenit, & in uoluntatem tertij merces conferri potest quemadmodum in emptione, & secundum eius naturam quae si per omnia locatio regulatur. Incerta uero mercede constituta, contractus innominatus efficitur. hoc dicit. Aret.

Locatio § & conductione proxima h est emptioni & uenditioni, eisdemque iuris regulis consistit. Nam ut

tinuat rub. Quia locatio est similis emptioni ut in tex & ff. l. 2. igitur post emp. sequitur uideri de locatione. Aret.

Locatio. ¶ Totus ista diuiditur in quinque partes. Primo ponit, quod iste contractus habet similitudinem cum contractu emptionis. Secundo illud per exempla declarat. Tercio, quid ueniat in isto contractu. Quarto, ad quid tenetur conductor. Quinto, an iste contractus transeat ad heredem. Secunda ibi, Nam ut emptio. Tertia ibi in §. Conductor. Quarta ibi, Qui pro usu. Quinta ibi in fi. Mortuo.

¶ Locatio **CASVS**. in declaratione terminorum & simplici equiparatione non figurabitur aliter nisi literaliter. No. equiparationem contractus emptionis & locationis, & quod ualet argumentum de uno ad aliud. Item, quod quando merces est incerta, agitur praescriptis uerbis.]

g. ¶ Locatio. Sic, ff. cod. l. 2.

h. ¶ Proxima, quo ad tract. & quo ad sententiam.

* ¶ Hincque uidemus legem loquentem in uendi.

e. ¶ Quod. i. quia.

f. ¶ Emerit. Ignorans, ut ff. de contrah. empti. l. liberi hominis.

* ¶ Quid dicemus, si quis uendat rem uitiosam, ueluti pecus morbosum, aut quid simile, & traditum est? Si sciens distinxerit, eum teneri ad omne interesse emptoris etiam extra rem contingens si ignorans, praestabis quanto minoris emptia res esset, si hoc fecisset qui emit, l. Iulianus, ff. de emp. Sane si uisum palam apparebat, aliud iuris erit. l. ea. ff. eo.]

¶ De locatione, & conductione.

¶ Textus continetur.

10.

Diuisio.

172

uenditione trahi ad locationem, §. pretium. in h. sup. tit. prox. ubi & hoc protrahit Ang. in l. ult. no. ad statutum etiam exorbitans & correctorium, per gl. in l. quod uero, ff. de legi. & in l. si quis seruo. & ibi Barto. & alios, C. de fut. in pluri

mis tam n. casibus differunt ut ecce per uenditionem transfertur dominium, aut certe usufructuendi conditio. l. ex empto. de actio. empti per locationem ne possessio quidem mutatur, l. nō solum, §. quod vulgo. de usufructu. uenditor non tenetur re amplius quam se-

† alias per nullum.

mel tradere, l. qui pendente, in fi. de actio. emp. conductor toties agere poterit ex conducto, quoties si

† alias per nulla.

bi re locata frui non licebit. l. si quis domum. l. ex conducto, ff. loca. Edictum quoque ædilitium emptori, non conductori prospexit l. sciendum. de edi. edi. Præterea multa sunt quæ locari permilla sunt, non etiam uendi, ut bona ecclesiastica, & ex diuerso quædam sunt quæ uendi possunt, quæ tamen locari prohibentur, ut ius seruientis, l. locare, ff. loc.]

a ¶ Si de pretio. ut sup. tit. 1. §. pretium autē.

Colonus partiarus nō est conductor.

b ¶ Si merces. l. certa, & in pecunia numerata, ut ff. de pos. l. 1. §. si quis seruum, & ff. de præscri. ver. naturalis, §. at cum do. unde partiarus colonus, qui partem domino reddit fructuum, improprie dicitur conductor, imo socius magis, ut ff. eo. l. si merces, §. vis maior. Accur

SYL.

¶ Et agitur actione personali contra eum, ut vult ibi Barto. vide tamen tex. in l. 1. §. si quis seruum, ff. de pos. & Bald. in l. certi. in 3. q. C. eo qui tenet, quod agatur præscriptis verbis. ** Quid si conueniat, ut certa quantitas tritici, uel vini, aut alia res præsteretur domino in singulos annos, quotcunque fructus percipiat colonus? Et receptum est esse contractum innominatum do ut des, qui tamen ab simili non est locationi, & ideo quæ de locatione tradita sunt, eadem hic seruari oportere, gl. l. excepto. & l. olei. C. loca. & in c. propter ex ra eo. tit. & tradit Pet. de Vbal. in tract. de societ. in 11. par. q. 9.

c ¶ Locatori qui dem locati. Sicut uenditor ex uendito, & emptori ex empto actio competit, ut sup. tit. 1. §. pretium in fi.

d ¶ Supra diximus. Ut supra tit. primo, §. pretium.

polienda curandave, aut sarcinatori h sarcinenda vestimenta quis dederit, nulla statim mercede constituta, sed postea i tantum daturus, quantum inter eos conuenierit, non proprie locatio & conductio contrahi intelligitur, sed eo nomine k actio præscriptis verbis l datur.

¶ Si merces consistit in specie, non locatio, sed innominatus contractus nascitur, ex quo actio præscriptis verbis datur. Aret.

plurimum uestium sumit, & aliquando ponitur pro sutor, ut hic.

i ¶ Postea. No. postea, nam prius re non secuta, id est nondum tradita ad reaprandum, actio non daretur, ut C. de rerum permuta. ex placito.

k ¶ Nomine. Quasi ex nouo contractu innominato, ut ff. de præscriptio. verbis, l. prima.

l ¶ Præscriptis verbis. infra mand. §. fina. contra. Sed distingue, aut certa merces interuenit, & tunc agitur locati, ut supra eodem, in princip. aut incerta, & tunc præscriptis uerbis agitur, ut hic, aut nulla, & tunc est mandatum, ut ff. de præscri. uerb. si tibi polienda. & in contrario.

ADDITIO. Intellige si res erat solita locari, alias secus, ut l. naturalis, §. at cum do. ff. de præscri. uerbis. Ang.

¶ Præterea sicut &c. ponitur in rex. dum Iustin. exemplificat in quotidiano rusticorum exemplo, in quo prima fronte uidebatur dicendum non esse agendum præscriptis uerbis, sed potius esse societatem. d. bouum, uel commodatum, quia & commodatum gratia utriusque quandoque celebratur, ut est no. supra in §. 2. quibus modis re contra. obl. sed contrarium deciditur, quia societas non est, quia dominium aut usus non sunt

e ¶ Arbitrio. ff. eo. si merces i. resp.

f ¶ Qua de causa. Quia dixit certum debere pretium interuenire.

g ¶ Si fulloni. Est autem fullo qui lauat, siue tingit, siue polit. Accurli. Floren.

h ¶ Sarcinatori. Sarcinator est qui facta uestimenta resarcit, t ut dicemus, inf. man.

† Sarcinarius. n. est inda. in fi. Et pro tegrū factus dixisset cerc, Sex sartor secundū Pomp.

aliquos a sarcinatio, cis. Tamen etiam bene stat sarcinator, & dicitur a sarcina, & est proprie ille, q

† Sarcinarius. n. est inda. in fi. Et pro tegrū factus dixisset cerc, Sex sartor secundū Pomp.

Additio.

Merces quæque est certa, quæque incerta, quæque nulla.

SYL.

sunt communicata, nec commodatum, quia debet esse gratuitum, ut dicitur in tex. nec etiam est permutatio eadem ratione, quia retentum est dominium. Not. summarium. Item no. quotidianum exemplum bonum rusticorum. Itē commodatum gratuitum debere esse.]

a ¶ Præterea. Vulgo quærebatur. ut sup. ti. i. §. item pretium.

b ¶ Commodarent. Improprie ponitur, ut sequitur.

c Bos perierit. Sua culpa, alias non tenetur, cum utriusque gratia contractum sit, ut hic, & ff. de præscri. verb. si gratuitam, §. si margaritas, & ff. commo. si ut certo, §. nunc uidendum. i.

d ¶ Quia non fuit. Bona ratio, ut sup. qui. mod. recontra-

hi. obliga. §. 2. versicu. commodata.

e ¶ Præscriptis uerbis. Quæ competit ex contractibus tribus innominatis, do ut des. facio ut facias: do ut facias, ut ff. de præscri. verbis. l. naturalis. §. 2. & 3.

** De natura huius actionis plenius tractat idem Accursius, infra de actio. §. actionum autem, i. versicu. de æstimato. & in versicu. ex permutatione.]

Præscriptis uerbis agitur tripliciter

* ¶ Præscribere lingua Latina est statuere & certo modo ante ordinare. hinc actio præscriptis uerbis dicta, quæ datur ex contractibus innominatis, in quibus certa forma uerborum erat statuta, ut uidelicet quemadmodum se res haberet, describeretur, tum quæ species contractus esset, referretur, quod non erat in formulis actionum aliorum contractuum, quas ex facti differentia plerumque Prætor immutabat, ut diserte docet Alciat. noster. lib. ultim. dispunct. cap. ult.]

¶ In facio enim ut des, datur acti de dolo, & Barto. in dicta l. naturalis, §. quod si faciam assignat rationem, quæ omnia sunt secundum communem docto. sententias. Vide tamen quæ disputando contra dicunt Foru. in l. iurigen. §. & ideo columna quinta, ff. de pact. & Præpo. Senen. in 4. casu q. 6. colum. 2.]

¶ Alias datur ex pactis incontinenti appositis, ut C. de re. permu. rebus (i) alias datur, quando dubium est de nomine contractus, ut ff. de præscrip. verb. l. prima, §. finali, & l. 2. 3. & 4.

unum, placuerit inter eos, ut per denos dies inuicem boues commodarent, b ut opus facerent, & apud alterum alterius bos c perierit, neque locati, neque conducti, neque commodati competit actio, quia non fuit d commodatum gratuitum, uerum præscriptis uerbis agendum est.

¶ **Contractus emphyteuticus, qui perficitur cum alicui res conceditur mercede in pecunia uel in specie constituta, a locatione**

ferrebat, an locatio, quia remanebat dominus. fuit hæc controuersia sopita per declarationem factam, quæ uocatus est contractus emphyteuticus, quasi meliorationis. sed bene dubitari poterat eueniente damno uel interitu rei, ad quem spectaret.

¶ Primo uidebatur ad ipsum emphyteutarium pertinere interitum totius rei, statim ac perfectus erat contractus, non aliter ac in emptore, ut supra titulo primo, §. cum autem. cuius contrarium dicitur ex eo, quia cum dominus remaneat dominus, ei perit.

¶ Item quia in emptione ille, qui uendit, tenetur ad tradendum, & ideo liberatur interitu sine culpa sua secuto, is uero, qui dat in emphyteusim, tenetur ad patientiam, & sic ad factum incessuum. l. ex conducto, ff. loca. & ideo cum habeat tractum in futurum incertum, periculum semper est ipsius domini.

¶ Secundo uidebatur, quod damnum partis rei spectaret ad dominum sicut in locatione, in qua fiebat remissio ob similia damna. cuius contrarium dicitur ex eo, quia in emphyteusi merces est modica, quæ traditur in recognitionem domini, ideo non est in damno sicut in locatione.]

ADDITIO.

(i) Hoc uerum si super accide talibus apponatur, secus si super substantia libus, ut l. pacta, ff. de contrahen. empti. ¶ alias pe Ang. rijs.

¶ Adeo autē.

C A S V S.

in prima parte huius tex. non necessario ponendus est, quia qui declarat terminos contractus emphyteutici. Cum enim antiquitus dubitaretur, an certa mercede constituta si concedebatur perpetuo fundus, esset uenditio, quia utile dominium trans-

Instit,

G g

Adeo

a Adeo autem. Quia iisdem regulis & constitutionibus consistunt, multa ergo habent inter se communia.

b Aliquam. Alias non est in litera, aliquam.

c Et uenditio. scilicet ex una parte.

d Et conductio. Scilicet ex alia.

e Vtrum emptio. Quod uidebatur, cum talis datio alienatio sit, ut in auth. de non alie. §. alienationis, colla. 2.

† Ad iuterpretationem huius §. uide Fort. in l. legitima col. 5. ff. de pact. §. i. similitudinem.

quod locatio non facit, ut ff. de l. non solet. f. An locatio. Quod uidebatur, cum mercedem soluere teneretur.

g Perpetuo. Aliter accipitur, ff. pro locio, l. 2.

* Simili modo exponit Paulus Iuriscon. in leg. 1. si ager vecti. uel emphy. pet.

h Pensio in pecunia.

i Reditus. in specie.

k Alienauerit. Cum multi sint modi alienandi, ut ff. de pub. l. 3. 4. 5. & 6.

* Intellige rex nostrum, cum alienatio sit consentiente domino directo, alias ei auocare liceret debuit enim primo id ipsi domino denunciare, l. ult. C. de iu. emphy.

Emphyteusis datur ad uariata tempora.

l Auferre liceat. Interdum autem datur ad certum tempus, interdum in tertiam personam uel generationem, cum omnia pacta super hoc contractu habita ualeant, ut infra proxi. Sed ecclesia dat in emphyteusim usque ad tertiam generationem tantum, ut in auth. de non alie. colla. 2. §. emphyteusim, Vel (ut puto) etiam in perpetuum dabit ut quilibet priuatus, ut hic, & in auth. de alie. & emphy. §. licentiam, coll. 9. Accur. Flor.

SYL.

m Angel. hic distinguit, quod aut seruetur in alienationem solemnitas requisita, & ualet, & transiret ad omnes, aut non, & non ualet, c. 1. de reb. eccl. non alie. lib. 6.

n Lex Zenoniana, ut C. de iu. emph. l. 1.

o Emphyteuseos. Emphy graece latine dicitur melioratio, hoc ideo, quia olim tantum

sterili dabantur, ut meliorarentur, sed hodie non tantum sterilia dantur, sed etiam ferilia nisi in ecclesia, quae dat sola ea, quae congrua uidentur oeconomis & alijs gubernatoribus ecclesiae. hic C. de sacrosan. eccle. auth.

duntur † id est ut quantum pensio h siue redditus i pro his domino praestetur, neque ipsi conductori, neque haeredi eius, cuiue conductor haeresve eius id praedium uendiderit, aut donauerit, aut dotis nomine dederit, aliove quocunque modo alienauerit, k auferre l liceat. Sed talis contractus, quia inter veteres dubitabatur, & a quibusdam locatio, a quibusdam uenditio existimabatur, lex Zenoniana m lata est, quae emphyteuseos n contractus † propriam o statuit

perpetua quoque Acc.

* Emphy - † Sic extensis descen ponit glo. dit a uerbo Gre 10. q. 2. in co emphyte §. perpetuinein, quod est tua, quae plantare seu in pōit quot ferere. Vnde modis ac Alc. noster phi cipit hae tion dici posse dictio per ait emphyteu petuo.

o Propriam Agitur ergo cō ditione ex lege ad omnia obseruanda, q̄ cōueniunt. Sed nunquid emphyteuta pōt alij dare i emphyteusim? Respondeo sic, ut in hoc §. & in authen. de non alie. aut perm.

† Cōcor: cum hoc tex. c. ult. cum gl. 1. in princ. ext. eo tit.

§. alienationis. coll. 2. Item nunquid illud uti le dominium, quod solum habet, trāsfertur in eum? Respon. sic, cum rei uenditio uti lis sibi detur, ut ff. si ag. vect. l. 1. & 3. Sed qualiter ager primus emphyteuta contra secundum, ut eum expellat? Resp. rei uendicatione quae licet de iure sibi non competat, exceptio tamen oppōni non potest, quia replicaretur, & sic non dominus dominum uincit, Vt C. de transf. l. ubi. ubi de facto tantum agit & vincit, & ff. de except. rei iud. si quis rem. vel uerius, ager praescriptis uerbis. Vel dic, ex lege Zenonis ad mercedem.

Communis doct. resolutio est, quod si requisito domino primus emphyteuta fecit secundum, & eum induxit in possessionē iuxta formam. l. si. §. necessitate, C. eod. tunc dominus agit conditione ex d. l. si. si uero propria auctoritate, & tunc dominus potest eum expellere, & agere rei uendicatione, non conditione ex l. quia illa est actio personalis, §. sic itaque inf. de actio.]

Adde, q̄ ubi emphyteuta concedit alij praedium emphyteuticum pro certa pensione annua

nua dicitur contractus libellarius, ubi uero concedens est dominus, proprie dicitur contractus emphyteuticus, lafo l. 1. nu. 29. C. eod. sed ex communi usu loquendi pro synonymis habentur contractus emphyteuticus & libellarius, Cla.

de iu. emphy. pag. 1.

Emphyteusis a locatione i. septē differt.

a Neque ad locationē. Immo differt in specie præstatæ pensio, sed ibi in pecunia tantum, ut hic scripsimus. Item hic possidet naturaliter sicut fructuarius, ut ff. de acqui. pos. naturaliter, sed conductor non, ut C. commu. de usuc. l. 1. Item

nisi conduxissent ad nō modicum tēpus, ut ff. si ager ueti. per totum. Fab.

SYL.

hic habet dominium utile, sed conductor non, ut ff. eod. l. non solet. Item hic contractus fit in immobilibus tantum ille etiam in mobilibus, ut in auth. de alie. & emphy. § li centiam, coll. 9. Item hic agitur conditione ex lege, ibi ex conducto. Item hic contractus iuris ciuile est, ille naturalis, ut hic dicitur. Item est hic in scriptura, ille etiam sine ea, ut C. de iu. emphy. l. 1. & sup. de obliga. ex consensu, & sup. eo. in prin.

Emphyteusis differt a uenditione in trib.

Ius gentium dicitur ius naturale.

Emphyteutica res si pereat, cuius erit damnum Additio

Idem vñ

Hæc procedunt in conductione ad modicum tempus, sed in conductione ad longum tempus adhuc sunt differentia, quia in locatione remittitur pensio ob sterilitatē, in emphyteusi non. Item in caducitate, quia emphyteuta non cadit, nisi per triennium steterit quod non soluerit, conductor uero secus. Item quo ad melioramenta, quia colonus re perit, emphyteuta uero non, ut tradit laf. in l. 1. in glo. C. eod.]

b Neque ad uenditionem, quia hic pensio præstat, ibi res libere transit. Item ab hoc res reuocatur, sed ab emptore non per uenditorem, ut C. de rei uend. l. in ciuile. Item hic utile transit dominium, ibi directum, ut sup. de re. diui. § per traditionem.

c Naturalis, idest iurifgentium, quod naturali ratione est inductum, ut sup. de iu. na. §. quod uero. hic enim est de iure ciuili, ut & alij, ut inf. de act. §. de constituta pecunia.

d Ad dominum. Ut pensionem non hēat.

e Particularis, i. medietatis uel minus, secundum M. & lo. arg. ff. de usufruct. etiam & de uerb. sig. nomen filiarum, §. portionis, & ff. de dam. infe. inter quos §. damni. & de cō trahen. emp. domum. Nos dicimus, si aliquid etiam parum remansit, damnum emphyteu

tæ esse, † arg. huius §. & C. eod. l. 1. De hoc

dantur tales uersus: Res perit tota, tunc nihil dabit emphyteuta. Si pro parte perit, non ita liber erit.

Alij dicunt iudicis arbitrio relinquendum ut dicit hic Chri.]

minum d super hoc redundare periculum, si autem particularis, e ad emphyteuticarium huiusmodi damnum uenire, quo iure utimur. f

Cum dominium rei concessæ transit pecunia pro mercede constituta, emptio non locatio dicitur Arc.

Item quæritur, si cū

ctus emphyteutici adest iuramentum emphyteutæ, qui iurauit attendere & obseruare omnia & singula in ipso instrumento contenta, & in aliquo non contrafacere, ut tradit Tho. Ferratius caut. 20.]

Hæc uera, nisi celeri satisfactione moram purgauerit. c. potuit. de loc. quæ arbitrio iudicis remittitur attenta qualitate personarum temporis.]

* Adde, quod si dominus lapsa triennio ubi sumus in emphyteusi priuati, vel bienio, ubi agitur de emphyteusi ecclesiastica, protestatur etiam absente emphyteuta, quod non intendit ipsum habere amplius pro emphyteuta, non potest emphyteuta purgare moram nisi celeri satisfactione, non facta uero protestatione admittitur ad purgandum moram, secundum Bartho. Cepo. caut. 13 §. quam omnino uide incip. Tusculis.

** Expelli quoque poterit, si arbores frugiferas cedat, uel rem deteriore faciat, ut no. Bal. in l. diuor. §. si fundum. solu. matr. cuius opi. attestatur esse communem Pau. Pic. in §. Titia cum nuberet. nu. 120. de leg. 2. & latissime confirmat eruditus Pinel. J. C. Lusitan. in l. 1. in 2. par. sub nu. 60. C. de bo. mat. Item & si uelit emphyteuta uendere, quod domino primo, denunciare, debet, ut C. eod. l. fin. §. 1. Accursus.

* Vide cautelam, ut possit alienare irrequisito domino quam tradit Cepol. cautel. 22. consilium.]

** Adde, quod nisi sit processum ad traditionem emphyteuta per simplicem uenditionem non incurrit pœnam caducitatis, Spec. in tit. de loca. §. nunc aliqua, & latius Negusa. in tracta. de pign. in 2. par. 3. memb. nu. 79. Tiraqu. de retrac. lignag. §. 1. gl. 2. num. 43. Sed quid si

G g z em-

Alc. in d. §. portionis Emphyteusis duo SYL.

tacita pacta continet.

f Vtimur. Sunt & duo alia naturalia siue tacita pacta in hoc contractu, ut de eiciendo emphyteutam, si non soluerit pensionem per triennium ut C. eo. l. 2. §. 1. & in auth. de alie. §. scire collat. 2.

* Adde, quod potest expelli, uel si per unum annum soluere cessauerit, ubi in instrumento contra-

emphyteuta rem venditam recuperet? Et Barto. censuit non ideo liberari a poena, in quam uendendo incurrit, in l. si a me, ff. ad l. Falc. de quo latissime me differit ibi Alexan. & multo latius Ias. in l. ult. car. pe. vel 20. quæro, C. de iu. emphyteu.]

ADDITION.

Quod dictum est emphyteutam posse expelli non solum pensionem per triennium, uerum est in emphyteuta priuati, quoniam emphyteuta ecclesiæ cessans per biennium in solutione expelli potest, auth. qui rem, C. de sacrosan. eccl. & no. C. de iu. emphyte. l. 2. & extra. de loc. c. potuit. & in auth. de non alie. §. scire. col. lat. 2. Sed i. simplici colono i. distincte biennium expectatur, ut ff. loca. quæro, §. inter locatorem.

Adde, quod dominus directus non cogitur accipere pensionem ab alio quam ab emphyteuta, etiā si uelit soluere nomine emphyteuta, quia

solutio canonis non solum fit causa liberationis sed etiam recognitionis domini, ut tradit no. Ias. l. 2. nu. 77. C. eo. Et hac ratione non potest etiam cogi accipere pensionem ab emphyteuta pro pluribus annis futuris Dec. l. cum tempus nu. 7. de re. iu.

SYL. Item quæritur. **CASVS** ponitur in text. sed prior decisio uidebatur magis iuridica, nam auri, cuius dominium transferebatur, emptio erat, opere autem ad conficiendos annulos loc. emp. enim operarum non uidebatur considerabilis. Sed dic, quod ratio decidendi fuit, quia finis rei spectatur. ille enim nolebat emere aurum, sed annulos, unde quamuis dominium auri transiret, non operarum, uenditio erat in effectu annulorum, quia constabant ex materia & opera, ideo

aurifice Titius conuenit, ut is ex auro suo certi ponderis certæque formæ annulos ei faceret, & acciperet (verbi gratia) decem aureos utrum emptio & uenditio, an locatio & conductio, contrahi uideatur? Cassius ait, materiæ quidem emptionem & uenditionem contrahi, operæ autem locationem, & conductionem. Sed placuit tantum emptio nem, & uenditionem contrahi. Quod si Titius suum aureum dederit, mercede pro opera constituta, dubium non est, quin locatio & conductio sit.

In hoc contractu ueniunt quæ de natura ipsius venire debent, licet non fuerint expressa.

dicta est potius emptio quam locatio, quia annuli non aurum uidebantur, & sic declares, quia alias esset uera prima distinctio text. Interpretatio huius §. accipienda est ex l. 2. ff. eod. ubi omnino uideatur, quia inde sumptus est.]

Conductor autem omnia secundum legem conductionis facere debet, & si quid in lege prætermisum fuerit, id ex æquo & bono præstare.

Conductor de leui culpa tenetur. Ang.

Qui pro usu aut uestimentorum, aut argenti, aut iumentis, mercedem hoc dedit, aut promittit, ab eo custodia talis desideratur, qualem diligentissimus paterfamilias suis rebus adhibet, quā si præstiterit, & aliquo casu fortuito eam rem amiserit. de restituenda ea non tenebitur.

Contractus locationis ad hæredes transit conductoris. Angel. Aret.

conductor. ff. eodem.]

d Ex equo & bono. Ut usuras post moram ut C. eo. præses. Idem econtra. nam conductor agit ut domus & ostia sibi reparentur, ut ff. eo. ex conductor.

e De expensis in re conducta factis, uide **SYL.** Bal. in l. 1. C. de iu. emphy.

Qui pro usu. CASVS facile figuratur, quia litera clara est, cuius ratio est, quia contractus utriusque gratia contrahitur. Ideo casum figuraliter, & no. text.

e Diligentissimus. idest diligens. sic exponitur, ff. eo. si merces, §. qui columnam. nam cum utriusque gratia fiat locatio, non uenit exactissima diligentia ut ff. com. si ut cer to. §. nunc uidendū. Alij proprie ponunt, dicunt speciale in ijs reb, q̄ facile possunt frangi.

Hæc

a Suo. scilicet artificis.

b Formæ. Scilicet demonstratæ. Sed qd si certa non est materia demonstrata? Respon. non interest, ut ff. de contrahen. emp. conuenit, & l. Sabinius, Vel facies punctum in dictione, suo.

c Conductor autem.

CASVS in tam notissima regula non est figurandus nisi literaliter, & no. facile colliguntur ex sumario.

c Conductor. Legen. idest pacta, ut ff. de pos. l. 1. §. si conueniat.

Quod pactum saepe in iure appellatur lex, uide latissime apud Dec. in l. legē. i. no. C. de pact. & q̄ hic dicitur de conductore, idem est & in locatore, lex

SYL

SYL

Superlati uis propo siti uo qñ que ponitur,

¶ Hæc ultima uidetur communior, secundū Christo. hic. In alijs enim tenetur solum de leui, ut tradit Dec. in l. contractus. in §. no. de reg. iur.

* ¶ Amiserit. Vel damnum datum sit, quod præuideri non poterat, ut ff. eo. sed de damno.

SYL. ¶ Adde an cōductor teneatur de incendio, Tho. Gramm. decis. 3.

a ¶ Mortuo cōductore proprietatis, secus in usufructu. ut C. de usufructu. si domina. Vel dic ut ibi, & de iure do. si socru. in fi.

SYL. ¶ Et hæc vera ubi ius usufructus constituitur, secus si fructus usque ad certum tēpus uendantur, uel locetur, ut hic per doct.

b ¶ Succedit.

ut C. eodem. viam. Sed an moriente scholari uel recedente substituere potest? Respō. sic de iure conductionis, sed ratio societatis prohibet quæ præualet, ubi certa persona eligitur, ut infra tit. i. §. soluitur.

SYL. ¶ Hoc verum nisi subrogetur socius æque idoneus. l. idemque, ff. pro soc.

¶ De societate.

¶ Ista rubr. sic continuatur. Dictum est sup. de quibusdam contractibus, qui fiunt consensu, uerum quia societas est etiam contractus, qui fit consensu, ut patet, sup. de obligat. ex consensu, §. i. ideo sequitur rubrica de societate.

b ¶ De societate. Est autem societas (ut ait M. T.) duorum pluriumue conuentio honeste contracta ad vberiore[m] quæstum, & commodiorem vsum. Accur.

Societatem. ¶ Totus iste tit. diuiditur in squatuor partes. Primo ponit in quibus rebus possit contrahi societas. Secundo, quæ partes possunt esse in lucro & damno, & si non fuerunt a partibus expressæ, quæ intelliguntur. Tertio, quando societas & quomodo finitur. Quarto, ad quid socius tenetur. Secunda ibi, Et quidem. Tertia ibi, Manet autem. Quarta ibi, Socius socio.

SYL. ¶ Societatem coire. CASVS in declaratione terminorum non figuratur, nisi litera-

liter, cæteris enim paribus in societate damnum & lucrum debet esse commune. l. si non fuerint. ff. eo. No. summariū.

b ¶ Totum. idest omnium, & expresse, ut ff. eo. l. i. §. i. & l. 3. §. primo.

bonorum; quam Græci specialiter τὸν κοινὸν appellant, aut unius alicuius negociationis, veluti mancipiorum uendendorum emendendorumque aut olei, aut uini, aut frumenti emendi d uendendi- que.

¶ Et quidem si nihil de partibus lucris & damni nominatim conuenerit, æquales b scilicet partes & in lucro & in damno spectantur. Quod si expressæ e fuerint partes, hæc seruari

ticularem. ad idem tex. in §. præterea intesta- tus, sup. de fideicom. hared.

c ¶ Emendi. Item duobus alijs modis. s. simpliciter, ut ff. eo. l. coiri. & l. nec adiecit. Item unius rei, ut ff. eo. l. societas.

d ¶ Æquales. Sic. ff. de hared. institu. l. quoties, §. haredes, & sup. de hared. inst. §. si plures, & ff. eod. l. si non fuerint, & dic æquale fuisse capitale. Accur.

¶ Vt ergo liqueat materia, dic, quod quandoque inter socios est conuentum de quota lucris & damni, & illud seruandum est, ut hic, si modo ille, qui plus lucris ferre debet, plus contulerit, l. si non fuerint, ff. eo. aliquando est conuentum de lucro, uel de damno tantum. & conuentio facta in vno habet locum in alio, §. illud, inf. eod. aliquando conuentum est, ut lucrum æqualiter diuidatur, & alter nullum damnum patiat, & tunc aut is, qui operam posuit, est ille, qui damnum pati non debet, & ualet societas & conuentio, d. l. si non fuerint, §. ita coiri. aut econuerso, & communiter tenetur non ualere, si quis vult non pati damnum, qui ponit tantum pecuniam. aliquando nihil est conuentum, sed unus posuit pecuniam, alter operam, & habet locum. q. posita in lege prima, Cod. eodem, ita declar. Salyc. & bene in d. l. si non fuerint.

e ¶ Expressæ. Etiam in solo lucro, ut infra eod. §. illud.

† Nam hoc nomen. s. totum totum, totitatem ad unam rem signat.

¶ Omne uero ad plura, quod declara ut per Dec. in l. omnia in r. no. ff. si cer. per.

A DDITIO. Hoc verum, si ad vnā adiecit, alias si ad vniuersitatem, de illa tanquā de vno prædicatur. lo. Fab.

* ¶ No. ex hoc loco, ibi, aut vnus alicuius negociationis, q. dictio, aliqua, ex propria sui natura & uiresfertur ad re quampiam singularē, uel par-

præterea intesta ff. e. Ang.

† Et tunc & socij i me, & meorum bonorum in

SYL. socium p medietate dñum siue traditione trāfertur, & omnia luera undecunque est si ex publicis stipendijs prouentiant cōcantur, dā nū tñ ex delicto causatū in parte tñ delinquētis cōputabitur, ut l. cū duobus, §. fin. ff. e. Ang.

SYL.

Liber Tertius

^a Conuentio. f. talis ut sequitur.

^b Tertia. f. pars lucri & damni.

SYL. De illa. **CASVS** positio non est necessaria, quia tex. eam facit. Ratio enim dubitandi erat natura societatis, in qua omnia deberent esse communia, l. si nō fuerint, ff. eod. contrarium de ceditur ex ratione expressa in tex. quia opera vnius quandoque est pretiosior & vtilior societati, quam fors & capitale alterius. Notabilia clarasūt & ea optime colligit hic. Angel.

^c Ad Titium. Computatio hic ita expedita fiat, ut si lucrum in una re, in alia vero damnum contigerit, ut si deducto omni damno lucrum superest, unus in duas partes, alius in tertiam partem admittatur eius lucri. Si vero tantum damnum superest, is, qui duas partes damni ferre debet, in rebus, quæ supersunt, tanto minus quam alter accipiat, quantum faciat tertia pars damni, ut ff. eo. Mutius.

^d Seruius.

Hic Seruius sibi met contradicere uidetur, ut ff. eodem.]

^e Mutius. Sed non est verum nam ibi dicit de facto hoc esse non posse. f. ut damnum, & lucrum sit in eadem societate, cum damnum lucro, & contra lucrum damno deducto intelligatur, ut ibi dicitur, & inf. eod. §. versic. & adeo.

Huic affine est quod tradit Accur. in d. l. il lud, uer. lucrum, & uer. poterat. per illum tex. & ibi Bal. & recentiores, C. de coll. lucrum id dici, quod superest deductis oneribus.]

^e Et adeo. Hæc pacta inæqualia tunc de-

debent. Nec enim vni-
quam dubium fuit,
quin valeat conuen-
tio, ^a si duo inter se
pacti sint, ut ad unum
quidem duæ partes &
lucris, & damni perti-
neant, ad alium ter-
tia. ^b

**¶ Valet conuentio in-
ter socios, ut maiorem
partem lucris ferat al-
ter quam damni, & e-
contra, & etiam quod
lucrum participet al-
ter, & damnum nō sen-
tiant. Et lucrum dicitur,
quod superest omni dā-
no deducto. Arc.**

^e De illa sane conuen-
tione quæsitum est, si
Titius & Seius inter se
pacti sunt, ut ad Titium
lucris duæ partes perti-
neant, damni tertia, ad
Seium duæ partes dam-
ni, lucris tertia, an rata
debeat haberi conuen-
tio. Quintus Mutius
contra naturam socie-

tatis talem pactiōem
esse existimauit, & ob
id non esse ratam ha-
bendam. Seruius ^d Sul-
pitius (cuius sententia
præualuit) contra sen-
sit, quia sæpe quorun-
dam ita pretiosa est o-
pera in societate, ut eos
iustum sit conditione
meliore in societatem
admitti. Nam & ita
coiri posse societatem
non dubitatur, † ut al-
ter pecuniam conferat,
alter non conferat, &
tamē lucrum inter eos
commune sit, quia sæ-
pe opera alicuius pro
pecunia ualet. Et adeo
contra Quinti Mutij
sententiam obtinuit,
ut illud quoque consti-
terit posse conuenire,
† ut quis lucris partem
ferat, de damno non te-
neatur, quod § & ip-
sum Seruius conuenien-
ter ^h † sibi † fieri exi-
stimauit. Quod ta-

cuniam in se periculum suscipiat, secundum
Angelum hic.
^{*} Adde secundum docto. in c. nauiganti.
de usur. quod hic tex. non debet intelligi de
damno in capitali, sed in alijs lucris & dam-
nis, ut scilicet in illis ualeat pactum, ut qui
lucris partem ferat de damno autem non te-
neatur.]
^g Quod & ipsum. scilicet dictum hoc pro
ximo casu.
^h Conuenienter. i. conueniens esse suæ sen-
tentia, quam dixit sup. eo. §. de illa.
Illud, **CASVS.** Sic figurari potest Con-
uentum

in l. illa, si non
fuerint. maxi-
me. Alij idem
quod lo. sed ta-
li ratione, qui
a iure conuen-
tionis ualeant,
non societatis,
ff. de pos. l. i. §.
si conueniat.
Arc.

^e Hæc com-
muniter appro-
batur, ut per
Christo. hic, de
quo dic, ut di-
xi, sup. supergl.
in uerbo, æqua-
les, in princ. &
opin. loā. tenet
Dec. in l. si pa-
scenda, in 2. † l. i. C. de
not. C. de pact. soc.

ubi uide pro d
claratione hu-
ius tex. doct.]

^f Partem.
non totū, alias
esset leonina,
(i) ut dicitur
in fabula Ania-
ni vel Æsopi,
† & ff. eo. si nō
fuerint, §. si. &
l. si unus, §. sed
si pretium. in
fin.

ADDITIO † Vide in
Idem si non ha-
bito respectu
ad lucrum de
certa quantita-
te tantum sit,
puta uolo 10.
annuatim, etiā
si cōcedens pe-
sur.

† Ex apo-
logo Asi-
ni, vulpis,
& leonis.
† alias ibi
alias neu-
trū, nec si
ibi, nec ibi
† alias de
est fieri.

SYL.

uentum fuit, q̄ unius pars lucri sit tertia, alterius reliquum, nec aliquid cautum expresse fuit de damno contingente, dubitabatur quō partendum esset damnum, & uidebatur q̄ æqualiter, quia ubi in societate partes lucri aut dāni non sunt

adiecta, æquales sunt, sup. e. in prin. contrarium dī ex illa rōne, quia eadē dēt esse rō lucri & dāni, & scdm naturam est, ut eatenus incōmoda feratur, quatenus feruntur commodā, l. scdm naturā, ff. de regul. iur. in contrariū, allegata procedit ceteris paribus, & nullo sup hoc conuentio, sed qñ data est forma lucro, uel dāno, censetur pariter data utrique. No. summarium.]

a ¶ Seruari. No. eandē rōnem contrario rū, sic, ff. de leg. 3. l. si. §. si. & ff. fam. ercisc. si filia. alias est l. si uni. §. itē Papin. arg. contra ff. de lib. & posthu. commodissime, & ff. loca. l. ea lege. i. resp. & ff. de neg. gest. si quis negocia.

SYL. Sol. ex distinctione Bar. in l. inter stipulātem, §. sacram, ff. de ver. obli. & dic, ut per Ang. hic.

¶ Manet autem. **CASVS** non expedit si gurare, quia plana est ratio, q̄ ea, quæ consensu contrahuntur, eodem consensu distrahantur. Nec obstat q̄ pro rōne dubitandi posset adduci, q̄ in contractibus re non integra, nō licet alteri resilire a contractu inuiro socio. l. sicut, C. de act. & obli. quia hoc est uerum in contractibus habentibus certum & determinatum finem, ut emptio, & huiusmodi, secus in societate, quæ aliquando finiri eadem uoluntate potest, nisi sit contracta ad determi-

natum tempus. notab. collige ut hic per doc. b. ¶ Manet. Renunciauerit. præsenti socio, (i) non absenti, ut ff. eod. sed & socius, §. si absenti.

¶ Intellige secundum glo. in d. l. allegata, q̄ non ualeat quo ad renunciantem.]

quis renunciauerit b societati, soluitur societas. Sed plane si quis callide c in hoc renunciauerit societati, ut obueniens aliquod lucrū solus habeat, ueluti si totorum d bonorum socius, cum ab aliquo hæres esset relictus, in hoc renunciauerit societati, ut hæreditatem solus lucrifaceret, cogitur hoc lucrum communicare. Si quid e uero aliud lucrifaciat, quod non captauerit, f ad ipsum solum pertinet. Et uero cui renunciatum est, quicquid omnino post renunciatam societatem acquiritur, soli conceditur. g

¶ **Morte unius ex socijs soluitur societas. Item interitui rei, uel publicatione bonorū. Item si unus ex socijs bonis cesserit. Aretinus.**

ff. eodem, nec adiecit.

e ¶ Si quid. Alias, si quidem sic, ff. ex quibus causis in possessio. ea. l. Fulcinus, §. quod si aduersus, sic, ff. eo. actione, §. diximus.

f ¶ Non captauerit. i. non præcogitauerit.

* ¶ Alias captare est illecebris. obsequio, donis, spe maiorum aucupari. inde captatoria institutio, quæ hac ex causa facta est, ut ab aliquo quis instituatur, uel legatum consequatur, l. captatorias, de har. inst. qua de re Alci. meus, c. 31. lib. 2. Parer.

g ¶ Conceditur. No. hic quinque modos soluendæ societatis, hic & sequentib. quatuor §.

Gg 4 Sunt

ADDITIO. (i) Vel eius procuratori, alias non tenet nisi in præiudiciū renunciantis. Ang.

c ¶ Callide. Idem & si, in tempestiue renuntiet.

** Adde, q̄ ex causa licitum est et ante tempus renunciare ueluti si promissa non seruentur, si socius sit rixosus & damnosus, si ea re frui nō liceat, cui⁹ gratia contracta est societas, si socius renuntians diu & inuitus reipubli. gratia abfuturus sit, l. si conuenerit, l. uel, l. idemque, ff. e. tit.] Item & si expedior non renunciari, ut ff. eod. actione §. labeo, & l. sed & socius, §. si. d ¶ Totorum idest omnium hoc expresse, ut ff. eo. l. 3. §. i. alias contra, ut

SYL.

Sunt & alij duo, ut inter emptionē rerum naturalium uel ciuili, ut ff. eo. verum, §. fina. Item multissimo cum ab alio stipulor animo nouandi, uel iudis solui f dicitur cum aliquo dicto animo nouandi, ut ff. eo. actione, i. resp.

** Adde tres

alios modos. vnus est, cum separatim socij agere & ne gociari ceperunt. l. itaque eo. tit. alter cū vnus ex socijs agit, ut sua portio sibi detur. l. actione iprin cip. eod. tit. tertius, si seruus socius manumittitur uel alienatur. l. si id §. vl. e. tit. quos modos & alios relatos a gl. la. rius tractat Pet. Vbal. in tract. de socie. in 11. par. maxime i. 1. tit. & 3. col.

SYL.

¶ Soluitur. **C A S V S.** figuratio clara est. Enumerat enim quib. modis societas finiatur, & assignat rex. rationem ibi, quia qui societatem & in casibus similiter inferius politis, & quia sunt termini eos nota.

SYL.

a ¶ Morte. idem est in tutela, secus in deposito & mandato, ut ff. de ijs qui no. infra. fur. §. illud.

¶ Ratio autem differentie assignatur ibi per gl. quæ tamen non est uera, nec cōcludit, sed bene posset reddi rō huius rei, quia qui coit societatem, uidetur eligere sibi personam. idem in tutela, non sic in deposito. sed in mandato idem uidetur tamen potest dici, quod non requiritur illa diligentia, quæ in tutela & societate, in persona mandat, & deposit. vel dic, ut dicit Bar. in l. adeo, ff. eo. quod impeditur libera testandi facultas, l. cum duobus, §. idem respondit, ff. eo.

** Quod dicitur de morte naturali, extendit etiam ad mortem ciuilem, quæ accidit maxima & media capi. dimi. l. verum, §. finali, ff. eodem.

transit ad b ¶ Et si. i. quamuis. Accur.

rdē nisi c ¶ Conuenerit, s. ut duret inter superstites in duob. etiam uno moriente, non autem ad hæredes. dem transit & etiam ex pacto, ut ff. eo. l. adeo ¶ Oportet & l. nemo, i. nisi in societate uetigalium, ut

ff. eo. l. uerum, §. in hæredē. & l. adeo. i. resp.

¶ Intelligit tamen q. transit ad primum hæredem tantum, non ad alium, glo. in l. nulla, ff. eodem.

¶ Et nisi denuo consentiant, ut ff. e. l. plane.

ADDITIO

cii publicentur. Nam cum in eius locum alter succedat pro mortuo § habetur. h.

¶ Item si quis ex socijs mole debiti prægrauatus bonis suis icesserit, & ideo propter publica aut priuata debita k substantia eius ueneat, l. soluitur societas, sed hoc casu, m si adhuc consentiant in societatem, noua uidetur incipere societas.

¶ Socius tenetur de leui culpa, vel de tali diligentia, qualem suis rebus solitus est adhibere. Ang.

¶ Socius socio utrum

h ¶ Habetur. Sed quid si hic socius, cuius bona publicata sunt ratione operæ socius erat, non rerum quod esse potest, ut sup. eo. §. de illa. ver. nam. & ita? Respon. idem, cum libertatem, uel uitam, uel ciuitatem amittat, ut ff. de bo. dam. l. i. & inf. prox. §. innuitur. in fi.

i ¶ Bonis suis cesserit. Quod facere potest, ne in carcerem detrudatur, ut inf. de actio. §. fi. & C. de cessio. bono. l. i.

* ¶ Non tamen omnino liberatur, sed in postea quæ sitis quatenus facere potest conuenitur. d. §. fi.

K ¶ Debita. Quia fisco vel priuatis debebatur ff. eo. actione, §. i.

l ¶ Veneat. i. vendatur.

m ¶ Sed hoc casu. q. d. non sicut superiori proximo. s. quando bona fuerunt publicata, nam hic uiuens & in ciuitate existens sibi postea acquirere potest, ut ff. de cessio. bon. l. §.

¶ Socius socio. **C A S V S** figuratio clara est. nam rationem dubitandi ponit tex. noster rationem autem decidendi colligere potes ex tex. in §. fi. sup. quib. mod. re contrahi. ubicunque. n. commoditas est communis, uidetur tantum quod leui culpa in eo contractu consideretur, Not. sociū de leui culpa tan-

in hīdema
SYL.
perficere i
choata a
SYL.

Item nisi iuramento hincinde appositio, quæ forte de iure canonico teneat etiam in persona hæredis. nec morte uniu. ex socijs solueretur p. c. cum cōtingat. extra de iurei. secundum Io. Fa. hic.

d ¶ Item si alicuius rei. Ut duo tabernarij de vendendo uinū i. foro. e ¶ Publicatio ne. quæ publicatio fit propter delicta, ut ff. de bo. dam. l. i. i. resp.

f ¶ Alter. Alias, alius. s. si. scus. g ¶ Pro mortuo. Sic. ff. eod. actione, §. publicatione.

h ¶ Habetur. Sed quid si hic socius, cuius bona publicata sunt ratione operæ socius erat, non rerum quod esse potest, ut sup. eo. §. de illa. ver. nam. & ita? Respon. idem, cum libertatem, uel uitam, uel ciuitatem amittat, ut ff. de bo. dam. l. i. & inf. prox. §. innuitur. in fi.

i ¶ Bonis suis cesserit. Quod facere potest, ne in carcerem detrudatur, ut inf. de actio. §. fi. & C. de cessio. bono. l. i.

* ¶ Non tamen omnino liberatur, sed in postea quæ sitis quatenus facere potest conuenitur. d. §. fi.

K ¶ Debita. Quia fisco vel priuatis debebatur ff. eo. actione, §. i.

l ¶ Veneat. i. vendatur.

m ¶ Sed hoc casu. q. d. non sicut superiori proximo. s. quando bona fuerunt publicata, nam hic uiuens & in ciuitate existens sibi postea acquirere potest, ut ff. de cessio. bon. l. §.

¶ Socius socio. **C A S V S** figuratio clara est. nam rationem dubitandi ponit tex. noster rationem autem decidendi colligere potes ex tex. in §. fi. sup. quib. mod. re contrahi. ubicunque. n. commoditas est communis, uidetur tantum quod leui culpa in eo contractu consideretur, Not. sociū de leui culpa tan-

Cessio bonorum qua re fit.

¶ Non tñ semp, ut per Soc. i. trac. fall. reg. 46.

tantum teneri. Item, q. mala electio socij est in culpa, & imputari debet eligenti.]

a ¶ Pro socio actione. Quæ est directa ab utraque parte, ut inf. de pœn. te. li. 4. ex quibusdam, & finita societate nascitur, ut C. eo. tantum. nisi in casu, ut ff. eod. actione, §. nonnunquam.

b ¶ Passus est. Qui de solo dolo tenet, & lata culpa, quæ dolum repræsentat, ut ff. dep. l. qd. Nerua & ff. si quis rest. li. esse ius. sue. l. i. §. non autem.

* ¶ l. cū duo bus, §. venit l. socij. ff. eod.

Adde tex. in §. præterea, si. qui. mo. re cōtrahi. ob. & §. fed is, infra de obliga. quæ ex deli.

c ¶ Teneri, nisi aliter tantam culpā præstiterit quantā & iste, & afferret par dānum: quo casu compensatur culpa: item dolo cū dolo, ut ff. de compen. si ambo. & de dolo, l. si duo.

¶ Intellige ut declarat Alexand. in d. l. si ambo. in addit. ad Bart.

SYL.

** Ad illud, quod dicitur in text. socium teneri nomine culpæ, vide Deci. in l. contractus verbi. 9. de reg. iur. ubi infert etiam, quod cum socius teneatur de leui culpa teneretur de furto. l. cum duobus, §. danna. ff. eo.

¶ Scilicet si tūc erat diligentior alias secus, ut per gl. in l. cum duobus, §. i. ff. eo.

d ¶ Solet. Ante contractā societatem, & in hoc discrepat a depositario, qui ut in præsentia tenetur, sic ff. dep. l. quod Nerua. hic est in eo, cum quo habeo rem cōem sine societate, ut ff. fam. ercis. l. hæredes, §. non tantum.

¶ Declara hanc gl. ut per gl. in l. cum duobus, §. i. ver. venit, ff. eod.

e ¶ Qui parum diligentem. Sic sup. qui. mo. re contrah. obli §. præterea.

** Adde, q. socius non condemnatur socio nisi in quantum facere potest, i. deducto ne egeat, §. fed & si quis inf. de actio. gl. in l. verū in ver. debetur, ff. eodem.

¶ De mandato.

¶ Obligationum alia re contrahuntur, alia verbis, alia lris, alia consensu. ut sup. de obl. Itē earū, quæ ex consensu, alia per ventionē alia per locationē & conductionē, alia per societate, alia per mandatum, ut sup. de obl.

Cōtinuatio.

ex consensu. in princip. de trib. primis dixit nunc de quarta. f. de mandato. Accur.

Mandatum. ¶ Totus iste titulus dividitur in quatuor partes. Primo ponit quot modis mandatū contrahitur & illud per exēpla declarat. Secundo q. fines mandati non sunt prætereundi. Tertiò, quomodo mandatū finiatur, & quādo mandatū possit renunciari. Quarto, q. mandatū debet esse gratuitū, Secunda ibi. Is qui. Tertia ibi, Recte. Quarta ibi, In summa.

Diuisio.

¶ alias q. ri debet, hoc est si bi imputare dēt.

¶ De mandato.

¶ Mandatum obligatorium contrahitur pluribus modis: nec obligatur quis, si mandatarij gratia tantum mandat. h. d. Aret.

Mandatum f. cōtrahitur quinque modis, §. siue sua tantū gratia aliquis tibi mādēt, siue sua & tua, siue aliena tantum, siue sua & aliena, siue tua, & aliena. At si tua tantū gratia ¶ mandatū sit,

per exēpla declarat. Secundo q. fines mandati non sunt prætereundi. Tertiò, quomodo mandatū finiatur, & quādo mandatū possit renunciari. Quarto, q. mandatū debet esse gratuitū, Secunda ibi. Is qui. Tertia ibi, Recte. Quarta ibi, In summa.

¶ Mandatum. CAVS non ponitur nisi l. teraliter in declaratione terminorū. Not. quibus modis mandatū contrahatur. Item q. gratia mandatarij tantum non contrahitur.

¶ alias tibi mandatū fit.

Mandatū diffinitio

f ¶ Mandatum. Mandatum est officium gratuitū ab eo, qui suscepit, exhibendum. Nisi enim fiat gratis, incipit esse locatio, si non erat facturū aliastale factum: ideoque locari consuevit, ut infra eodem, §. si. & fit per verbum rogo, volo, mando. supplico, & similia, ut ff. eod. l. i. §. i.

* ¶ Adde, quod Accursi. in l. i. in versic. fed ego, ff. quod iussu. constituit differentiam inter mandatū, iussu, & rogationem, sed aliud visum est Decio in rub. C. de manda. princ. ubi tenet, q. data terminorum similitudine nihil interest.

SYL.

g ¶ Quinque modis. Immo videtur quod sex, ut sequitur, Sed dic quinque, scilicet obligatorijs. Vltimum enim, scilicet quando tantum tua gratia, non est obligatorium, ut ff. eod. tit. l. 2. §. fin. Item secundum lo. est quoddam aliud sextum obligatorium: ut cum sua gratia, & tua, & aliena aliquis tibi mandat, ut emas fundum pro se, & te, & Titio. Accur. & exemplifica, ut ff. eodem si procuratorem §. si tutores. ubi tutor mandat contutori suo, ut seruum necessarium emet pupillo: & sic gratia mandantis. & mandatarij, & pupilli, contrahitur mandatū.

Mandatū multis modis cōtrahitur.

¶ Reprobatur hæc opin. secundū Christo. per doct.

Additio.

doct. quia talis casus tanquam mistus com-
prehenditur sub simplicibus, quæ responsio
est falsa, quia pariter esset superflua positio
casuum cōpositorum hic facta: nec releuat
respon. Christoph. quod hic de duabus perso-
nis tantum:

de vsur. cum quidam, §. si pupillo in fin. Sed ibi debet subaudiri, tantum. Vel dic, nō sunt propter lucrum inductæ. scilicet principali- ter, vt ibi : secundario tamen sic, vt hic dici- tur. Arcursius.

¶ **allastibi** quia eadem rō
mandatū erat in cōpo-
sit, fitione plūriū

quia eadem rō
erat in cōpo-
sitione plūriū
personarum ,
quæ erat ī dua-
bus: q̃a omni-
no dicitur ca-
sus mistus, qñ
do mutat vel
additur noua
persona. l. ius
ciuile, ff. de iu-
stitia & iure.]
a. Obligatio.
Nisi dolus
& calliditas ī-
tercedant, (i)
vt ff. de regu-
lis iuris. confi-
lij.

* Declaraſe
cundum De-
cium ibi.]

SYL. ADDITIO

(1) - Intelligi
fit consilium
rei honestæ,
nec esset alias
facturus. Et ta
mē tertio, qui
ex hoc damni
ficatus fuerit,
indistincte te
netur, vt per
Angel. hic.

CASVS forma
liter hic non
figurabitur ni
si literaliter,
cum declaret
terminos pro
positos. Nota
quando cōtra
hatur manda
tū gratia man
dātis tantum.

Item, quod cre-
dere sub vsuris potest esse gratia mutuantis
& recipientis mutuum. Item, quod hoc tem-
pore poterat prius contineri hdeiussor, quā
principalis: cætera dic vt per Angel. hic, qui
figillatim ea persequitur.

b Gereres, & tunc quia suscepit mandatū,
non quia gessit, tenetur, vt ff. eodem si remu-
nerandi. §. i.

c Sub viuris. In hoc est vtilitas mutuantis
propter vsurarium lucrum. Sed contra. ff.

tia † mandatum fit,
superuacuum est man-
datum : & ob id nulla
ex eo obligatio, ^a nec
mādati inter vos actio
nascitur.

¶ Ad cognoscendum
cuius gratia mandatū
fiat, inspiciendum est
cuius vilitatem con-
cernit illud, quod man-
datur: & dicitur illius
gratia celebratum Arc-
tinus.

Mandantis tantum
gratia interuenit man-
datum, veluti si quis
tibi mandet, vt nego-
cia eius gereres, ^b vel
vt fundum ei eme-
res, vel ut pro eo spon-
deres.

Tua gratia & mandantis, veluti si mandet tibi, vt pecuniam sub vsuris ^c crederes ei, ^d qui in rem ipsius ^e mutuaretur; aut si volente agere cū eo ex fideiusforia cā, mandet ^f tibi, vt cū reo agas periculo mādātis: vel vt ip-

fius periculo ftipuleris
ab eo, quē tibi deleget
in id, qđ tibi debuerat.

Aliena autem tantum causa interuenit mandatum, veluti si tibi aliquis mander, vt Titii negocia geres : vel vt Titio fundum emerēs, vel vt pro Titio sponderes.

Sua & aliena, ve-
luti si de communibus
suis & Titii negociis
gerendis tibi man-
det: g vel vt sibi & Ti-
tio fundum emerēs,
vel vt pro eo & Titio
sponderes.

Tua & aliena, ve-
luti si tui mandet, ut
Titio sub usuris cre-
deres: † quia si sine
usuris pecuniam cre-
deres, ^h aliena tantum
gratia intercedit man-
datum.

¶ Mandatum gratia
mandatarii tantū non
est obligatorium, sed
dicitur proprie consi-
lium; Aretinus.

reos principali agere cum fideiussore, id iure veteri obtinebat: sed hodie reo praesente non permittitur prius intercessorem conveniri, quam reus inuentus sit minus idoneus, auth. praesente. C. de fideiuss.

g. Mander. hic agi potest duabus actionib.
mandati. s. contra mandantem & negocio-
rum gest. contra Titium, quæ datur & man-
danti, vt C. de neg. gest. si mandatum.

h Crederes, scitice, mandauerit,

Verior est
sol. quam po-
nit hic Chri-
stop. quòd ali-
quando vsuræ
veniunt ex sti-
puiatu: & dicū-
tur lucrum:
aliquādo pro-
pter moram:
& secus quia
tunc veniunt
tanquam in-
teresse & dam-
num.]

d. Et puta
procuratori
mandantis.

e. ¶ Ipſius. Sci
licet mandan
tis: & in hoc
eſt vtilitas mā
dantis.

f. Mandet. f.
fideiussor. &
hoc casu age
tur contra fi
deiussorē mā
dantem actio
ne mandati,
non ex stipu
latione prima
si nouandi aī
mo hoc man
datum inter
cessit, vt ff. eo.

si mādato me
eo, in fin. l. Si
autem nō no
uandi animo,
agitur ex pri
ma causa, vt
ff. de procu. l.
licet. §. ea obli
gat. in fin.

* Quod hoc
textu significa
tar, posse credi
torem, omisso

† Delega-
re est vice
sua alium
dare reū
creditori,
vel cui is
iusserit l.
delegare,
ff. de no-
ua.

† alias qđ
vñ fine.

Tua

a • Tua tantum gratia. hic autem addunt doctores: sextum modum: quod dicunt supra eod. in princp. in gl. immo videtur &c. in fin. gloss.

b • Ex consilio. Nota bonam regulam; quæ

Decis. in l. consilij, ff. de reg. iur. * Et ibi et docet quis dicitur consilium præstare. Quo modo autem cognoscatur, an qui consilio paruit, alias fuisset factururus, vide Ang. in l. i. ff. de eo per quem fac. erit.

Consilium de consilio nõ non facit teneri. Fallit tamen in casibus dicuntur vt ff. de dol. q. si cum scires, & ff. de proxe ne. l. 2. Sed certe ibi fuit fraudulentum consilium, vt ff. de reg. iur. l. consilij. Item fallit vt ff. ad l. aqu. l. liber homo i. respond. & infra de iniur. §. non solum. & ff. de iniur. l. non solum, in princp. & §. Proculus, & ff. q. vi aut clam. semper. §. i. & ff. de fur. si qs vxori. §. cum Titio. & ff. de fer. cor. l. i. i. respond. & §. persuadere. Sd hoc in maleficijs: ideo non datur mandati: tenetur tamen vel de dolo, vel alijs actionibus. Itē alias factururus non erat in prædictis casibus: alias obtinet hæc regula, vt hic, & ff. eodem. si remunerandi, §. plane. Sed certē nec his casibus videtur teneri, vt infra proxim. §. sed dic non tenetur illi, cui tale consilium præstatur, vt ibi: sed illi, in cuius læsionem consuluit, vt hic dicimus. Vnde dici potest, quod nec his casibus fallit dicta regula, cum dicat nõ teneri illi, scilicet cui consilium præstitum est, nisi in casu illius l. ff. de dolo. quod si cū scires, & illius l. ff. de proxene, l. 2. Eandem glo. habes, ff. eod. l. 2. §. si.

* Magis delinquit mandant q̄ consu lens Bal. l. j. col. 2. C. de fer. fugit.

Additio.

SYL.

a • Dic, quod regula est, quod consilium non obligat: & ratio est, quia consilium non necessitate cap. cum olim. de arbit. & explorare quis debet &c. vt hic dicitur in text. & ideo si consilium necessitaret, vt in officiali, teneretur. Item si consilium sit dolosum, etiā si dolus sit causa impulsiva. Item in delictis, etiā si alias erat factururus, omnino puniretur, licet mitius, prout latius declarat

a • Tua tantum gratia interuenit mandatum, veluti si tibi mandet, vt pecunias tuas in emptiones potius prædiorum colloques, quam fœneres, vel ex diuerso, vt pecunias tuas fœneres, potius, quam in emptiones prædiorum colloques. Cuius generis mādaturum magis consilium, quam mādaturum est: & ob id non est obligatorium, † quia nemo ex consilio **b** mandati **c** obligatur, etiam si non expediat ei, cui mandabatur: cum liberum **d** cuique sit apud se explorare: an sibi expediat consilium. Itaque si ociosam pecuniam

domi te habentem hortatus fuerit aliquis, vt rem aliquam emereres, vel eam crederes: quāuis uon expediat eam tibi emisse, vel credidisse, non tamen tibi mādaturum tenetur. Et adeo hæc ita sunt, vt quæsitum sit, an mandati teneatur, qui mandauit tibi, vt pecuniam Titio fœnerares. Sed obtinuit Sabini sententia, obligatorium esse in hoc casu mandatum: quia non aliter **e** Titio credidisses, quam si tibi mandatum esset,

Mandatum rei turpis, vel contra bonos mores, non valet. Ang.

Illud quoque mandatum non est obli-

Sed Ioan. in utroque casu dicit contra. Nam primo indistincte teneor, siue alias eras mutuaturus, siue non. Secundo autem cum distinctione: non alias: & facit pro eod. ff. eo. si remunerandi. §. plane, & sup. eod. §. tua & aliena. in fin. & ff. de neg. gest. l. 3. in fin. & l. 4. Nec obstat quod hic dicitur: quia & si alias etiam factururus erat, tenetur qui mandauit, vt dictum est: vnde potest subaudiri, maxime quia non alter &c.

ADDITIO Hæc opin. Ioan. veluti communior approbatur, de quo in l. si remunerandi. §. plane ff. eod. Christoph.

CASVS Illud quoque. in notissima regula non esset figurandus: tamen pro ratione dubitandi posset adduci tex. in l. non solum, §. si mandato, ff. de iniur. vbi tenetur mandans iniuriam alteri inferri. sed responsio facilis est, teneri ex iniuria offenso, non offendentis: hic autem agitur de obligatione, quæ oritur inter mandantem & mandata-

c • Mandati, scilicet actione.

d • Liberum, scilicet suscepto consilio: sed suscepto mandato necesse est consumari, secundū Ioan. nisi congruo tempore renūciatur, vt infr. eodem. §. mandatum, & ff. eod. si mandauero §. fina. & ff. commo. l. in commedato, §. sicut.

e • Non aliter. Hoc esse videtur pro opin. Pla. qui dixit duo, scilicet vbi consulo certæ personæ mutuari, teneor ita demū si alias factururus non erat. vbi autem non est designata aliqua persona, non teneor, etiam si alias factururus non erat.

SYL.

datarium. Not. dic. ut per doct.]

¶ Non est obligatorium. Etiam si iuramē-
tum intercederet, ut in authen. scenicas non
solum, §. 1. coll. v.

SYL. ¶ Facit. cap. non est obligatorium. de regul.

iur. lib. 6. & in-
tellige contra
bonos mores
de iure cano-
nico, qui. si in-
ducunt ad pec-
candum, vel
contra bonos
mores qui cō-
tinentur turpi-
tudinem: secus si
sit contra bo-
nos mores nō
cōtinentes tur-
pitudinem de
iure civili: ita
declarat Dec.
in l. pactum qd
dotali. in fi. C.
de pact.]

¶ Et facit ad
hunc, §. ff. eo.
si remuneran-
di, §. rei turpis,
& l. si manda-
uero. 2. §. qui
ædem, & ff. de
arbi. l. si cum
dies. §. cōpro-
missio, & supr.
de inuti. stipu-
lat. §. quod rur-
pi. & ff. de verb. obligat. l. generaliter, & l. si q.
& ff. de cond. insti. condiciones.

b ¶ Contra bonos mores. Hic queritur, quid
si mandavi tibi, ut illi nomine meo iniuriā
inferres, an teneor? Respon. utique, argu. ff.
ff. de dam. infect. l. damni. §. si mandato.

* ¶ Tenetur & mandans & mandatarius l.
non solum, §. si mandato. ff. de iniur.

c ¶ Præstiteris, scilicet, cui commissum est ma-
lificio: ut pœnam dupli: & ita licet inter-
sit mandatarij, tamen non agit: quia nec in-
teresse fingitur, ut ff. de condi. insti. filius, &
melius, ff. de regul. iuris. l. quod quis ex
culpa in fin.

d ¶ Titium. scilicet mandantem.

¶ Is qui. **CASVS** figuratur exemplis posi-
tis in tex. & ratio clara est primi dicti. Sed
dubitabatur, quando excedebantur fines
mandati, an in concurrenti quantitate vale-
ret, & videbatur, quod non Sabino & Cassio,
ea ratione, qua dictum est, supra in §. fideiuf-
sores. de fideiuss. at contrarium deciditur:
quia hic non est indiuiduitas ut ibi, & ma-
iori summæ inest minor: & qui sine volun-
tate domini in re aliena facit aliquid, censet
potius donare. Præterea rationem dubitandi
maximam faciebat tex. in l. diligenter, ff. eo,

ubi dicitur, quod qui excedit fines mandati,
aliud facit: unde si aliud est, quod factum
est, nō potest dici valere in concurrenti quan-
titate, quia illud totum est aliud, quod non
debet sciendo aliud postea effici sed ratio

dati: ut ecce, si quis vs-
que ad centum aureos
mandauerit tibi, ut fun-
dum emeris, vel ut pro
Titio sponderes, ne-
que pluris emere de-
bes, neque in amplio-
rem pecuniam fideiui-
bere, alioqui non ha-
bebis cum eo manda-
ti actionem: adeo qui-
dem ut Sabino & Cas-
sio placuerit, etiam si
vsque ad centum au-
reos cum eo agere vo-
lueris, inutiliter te actu-
rum. Sed diuersæ scho-
læ auctores recte vsque
ad centum aureos te
acturum existimant:

ia allegata de-
cidendi fuit,
quia maiori
summæ inest
minor, & sum-
ma diuidua ē,
nec obstat ra-
tio dubitandi,
quia dicitur a-
liud quatenus
excedit. vel
dic, quod ibi
erat aliud tam
respectu rei q̄
summæ, ut in
exemplis posi-
tis declaratur:
Not. regulam,
quæ quotidie
allegatur: q̄
mandati fines
custodiendi
sunt. Item, q̄
mādati exces-
sus valet in cō-
currenti quan-
titate.]

e ¶ Mandatū.
scilicet certæ
formæ. Nam
quandoq; ha-
bet locū quod

hic dicitur, & ff. eod. diligenter. quandoque
non & tunc bona fide facere debet, ut ff. eod.
l. 3. & probatur etiam hæc distinctio ff. eod.
si quis pro eo.

* ¶ Pro plenissima cognitione materiæ hu-
ius, §. vide las. in l. si procurator C. de procu.
qui diligentissime illa persequitur.]

* ¶ Adde quod non dicitur excedere fines
dati, qui exequitur connexa mandatis, Marf.
l. 1. §. Diuus Hadrianus. de quæstio.]

f ¶ Mandati actionem. Sed nec certe neg-
gest. secundū B. & Io. & est pro eis C. de neg-
gest. l. ult. & ff. de neg. gest. qui aliena, §. liber-
tos, & de pec. si creditor, §. 1. Sed M. dabat
utilem neg. gest. actionem, & respondebat il-
li. l. si. de neg. gest. quia specialis ibi fuit pro-
hibitio (i) Sed certe miror de hac opinione,
cum videatur lex expedita, quæ etiam utilis
delegat expresse, ut ff. eod. si pro te, & ff. de
ædil. edi. l. 1. §. causa.

¶ Mihi semper placuit opinio Sal. in l. præ-
terea, ff. eod. quod ille, qui excedit fines mā-
dati, non habeat actionem mandati, ut hic:
de alia vero actione sit dicendum, quod aut
emptio est facta nomine mandatarij: & non
compellitur tradere: non mandati actione,
quia in tali summa non est mandatū non
neg.

¶ Vide in
hunc lo-
cum Au-
Ge. lib. 1.
c. 13.

SYL.

SYL.

neg. gest. quia suo nomine non est gestum : aut nomine mandantis : & potest habendo ratum, & offerendo pretium, rem habere: q. si tradita iam sit res, dicendum quod aut in traditione notificauit pretium : & censetur rata habita, &

teneretur ad totum neg. gest. aut non: & teneretur approbare totum,]

ADDITIO.

(i) Quo casu non habet et utilem nisi in causis pijs & necessarijs: puta alendo liberos, vel faciēdo quod tendit ad exonerationem vel euasione psonæ seu infamiz mandantis, ut per Ioā. Fab. & Angel. hic.

a ¶ Mandati actionem. pro pretio dato, ut ff. de in rem ver. si fundū.

c ¶ Emeretur.

Est autem illa ratio, quia maiori summæ minor inest, ut hic, & ff. de verb. oblig. l. i. §. 2. & l. inter stipulantem. §. 2. & ff. de arbit. diē, §. si plures.

* Generaliter permissum videtur mandatario declinare a forma mandati, ut maiorem utilitatem afferat mandatori. l. si quis mihi bona, §. sed si mandauit. ver. quod si ex parte, ff. de acquir. hæred. vbi doct.

ADDITIO. Et hæc vera, vbi negocium, quod mandatur, respicit danum vel utilitatem mandantis vel mandatarij: secus si tertium tantum: quia non potest ampliari, nec restringi tanquam odiosum, ut in cap. cui de non sacerdotali. de præben. in 6. Io. Fab.

SYL.

¶ Recte & c. **CASVS** ita figurari pot. quærebatur, an mandatum reuocari posset saltem re integra, & videbatur q. non: ratio est: quia cum in contractu requiratur voluntas mandantis & mandatarij, non videbatur altero inuito per vnum reuocari posse l. sicut. C. de actio. & oblig. contrarium deciditur, & ratio assignatur in glo. in ver. euanesce.]

c ¶ Recte. Nam si non recte, non est necesse reuocari, ut sup. eo. §. illud.

Mandatū d ¶ Euanesce. Speciale est in mandato: ut facilius re sic facile reuocetur per voluntatem vnius uocat q. partis tantum: in alijs enim contractibus alij contractus, non sic, ut Aod. de action. & obligat. l. sicut, quæ est contraria huic, Et est ratio, quia hic

non statim interest: & ideo non statim hinc inde nascitur obligatio, quæ ex interesse datur, ut ff. eodem si procuratorem. §. mandati actio. & facit ad hunc §. ff. de iur. omn. iud. & quia, & ff. de minor. quod si minor. §. Scævola, & C. de repu. l. h. l. fin. & ff. de ritu nup. l. plerique.

¶ Recte quoque mandatum contractum, si dum adhuc integra res sit reuocatum fuerit, euanesce. d.

† ¶ Item si adhuc integro mandato mors alterutrius interueniat, idest vel eius, qui mandauerit, vel illius, qui mandatum suscepit, † soluitur mandatum Sed utilitatis causa receptum est, † si eo mortuo qui tibi mandauerat, tu ignorans eum decessisse, executus fueris mandatum,

accipias) si iam coeperit interesse mandatarij, non est res integra, alias sic, argu. ff. eod. si procuratorem, §. mandati. Si vero non est res integra, non finitur mandatum nisi in iudicio. ut ff. de iudic. tam ex contractibus, §. si.

(i) Sed quid prodest, si non finitur mandatum re non integra? Respond. quia per hæredem coeptra negocia debent consummari, ut ff. pro soc. l. si licet nota inchoare necesse non sit, ut ff. de neg. gest. nam & Seruius, §. si viuo. & ff. pro soc. hæres socij, quod non est re integra, cum nullum coeptum sit.

* ¶ Adde, q. post litem contestatam non nisi causa cognita potest mandatum reuocari, l. post ff. de procur.

* ¶ In quibus casibus extinguatur morte mandantis, & in quibus non ostendit las. in l. more. col. 3. & 4. ff. de iurisd. omn. iud. & Dec. in c. relatum, in 1. & 2. col. de offic. deleg.]

* ¶ Adde, q. mandatum extinguitur morte prælati vel rectoris, licet procurator effectus fuisset eo viuo dominus litis, tex. est in clem. fin. de procu. secus in procuratore personæ secularis l. nulla, Codic. de procu. quomodo ergo hoc casu concipienda erit sententia, quia si nominabitur defunctus, videtur sententia non tenere? Alexan. in d. l. nulla. elicit communem & tutiorem opin. esse, ut iudex dicat, cōdemno talem procuratorem, quōdā Titij defuncti, procuratorio nomine hæredum, vel

la, & C. de repu. l. h. l. fin. & ff. de ritu nup. l. plerique.

* ¶ Limita hunc tex. secundum Dec. in l. singu-

laria. num. 24, ff. si cert. petat. nisi mandatum interuenierit contemplatio ne mandatarij: quia tunc non potest reuocari.]

e ¶ Item si ad huc integro. Sed vsque quod dicitur integrum? Resp. si mandata sunt emptio, donec arrhas dederit vel alias se emptori obligauerit: & idem in similibus. Et (ut breuius

SYL.

† Simile in c. i. cau-
fis ibi, cū
res nō ef-
fet inte-
gra cū gl.
sup. verb.
integra.
extra de
elect.

† Vtrū de
cilio isti
§. locū ha-
beat i mā-
dato ad
pias cās,
vide Bal.
l. si. ff. de
sol. & in
l. manda-
tum. Co.
mand.

† alias ut
li.

vel eorum, ad quos ea res pertinet & ita va-
lebit sententia.]

ADDITIONE. Tu dic, q, in mandata iuris-
dictione res definit esse integra etiam per so-
lam citationem. In mandato vero procura-

toris ad iudi-
cia, si sit acto-
ris, per lit. con-
testa. si rei. suf-
ficit q, dñs p
eo sciente vel
volente satisde-
derit. In procu-
ratore aut ad
negocia suffi-
cit fecisse ppa-
ramēta neces-
saria? puta si-
ne quib. princi-
pale negociū
expediri non
potest. Ang.

a Alioqui. i.
si non posses
agere. Accur.
b Probabi-
lis ignorantia.
Quæ est in fa-
cto alieno, †

† l. ult. ff.
pro suo.

ut hic. & ff. eo.
idemq. §. pen.
alias non est
probabilis, ut
ff. ad Velleia.
quamquam. &
C. de rescindē.
vend. quisquis
& ff. de adil.
edict. l. i. §. cā.
c Afferret.
Quod esse nō
debet.

d Et huic si-
mile. Scilicet
proximo ca-
su.

e Liberto.
primo dispensatori & seruo.

* Dispensator, ut ait Alci. in l. urbana fa-
milia, ff. de verb. sign. est qui impendia do-
mus curat, & victui præst. dictus ex eo, quod
pecuniam expendat, vel q, rōnes dispēdat. i.
procuret & consideret, calculumque ducat
† Liberari eos. Facit, ff. si cert. pet. eius qui
in prouincia & C. de sol si cum seruus.

SYL.

g Non possent liberari. Nisi in casibus ut
inf. quib. mod. tolli. oblig. in prin. dicemus.
† Mandatū non suscipere. CASVS in tam
notissima regula non figuratur nisi literaliter:
cuius ratio est. l. sicut C. de actio. & oblig.
& sicut reuocari potest re integra. ita renun-
ciari, quando iam nō incepit interesse. No-
ta, quod ea, quæ ab initio sunt voluntatis, ex
post facto sunt necessitatis. Item, quod pōt

renunciari re integra: & q, in diem & sub co-
ditione differri & mandari potest.]

h Quam primum. s. potest fieri.

i Iusta causa. Puta casus fortuitus. Nam

Mandata
riusd qua-
tuor tene-
tur.

de dolo tenetur, & lata culpa, & leui, & leui-
ma, secundum
B. & Ioā. ut C.
eo l. in re man-
data. & l. a pro-
curatore. Alij
dicunt de le-
uissima man-
datarium non
teneri, sed de
dolo tantū, qñ
gratia tñ mā-
dantis sit: vel
de leui culpa,
qñ vtriusque
gratia, instar
aliorum con-
tractuū, ut ff.
de re. iu. cōtra-
ctus. Sed pri-
mum videtur
verius, cū hic
cōtractus mul-
tum discrepet
ab alijs contra-
ctibus.

Se summat.

† Mandatum & in diē
differri, & subconditio-
ne fieri potest.

† Mandatum debet ef-
se gratuitum: alias trā-
sit in alium contractū.
Aretinus.

† In summa k sciendū
est, mandatū, nisi
gratuitum † sit, in aliā
formam negocij l ca-
dere: nam mercede m

maximam, etiam leuissima. In ijs, quæ mo-
dicam, veniat tantum dolus & lata, quæ ve-
ra sunt in actione directa, secus in cōtraria,
quia venit leuissima l. si seruus communis,
§. quod vero & ibi Bar. ff. de fur.]

† In summa. CASVS in tam nota regu-
la non figuratur nisi ad literam: nam tex. ip-
se sui ipsius rationem ponit dicendo, quod
ubi merces constituitur. transit in aliam spe-
ciem contractus: quod notandum est.

k In summa. i. breuiter amodo hunc titu-
lum expediamus.

l Negocij. i. contractus.

m Mercede. s. ut mercede, ut quia alias non
erat pariturus mandato: si autem alias pari-
turus erat, & constituitur a, i. quod salarium
gratia remunerandi, non minus erit man-
datum,

† Adde, quod
communis cō-
clusio secun-
dum Decis. in
l. contractus.
versicu. primo
in mandato.
ff. de regu. iur.
est, quod regu-
lariter in man-
dato veniat do-
lus, lata, & le-
uis, in ijs scili-
cet quæ medio
crem exigunt
diligētiā: in
ijs vero, quæ
l. i. §. si. ff.
eo, in ad-
di. ad Bar.

SYL.

† Quali-
ter intelli-
gatur gra-
tuitū, vi-
de Alex. l.
l. i. §. si. ff.
eo, in ad-
di. ad Bar.

SYL.

datum, vt ff. eod. l. si remunerandi, r. respon. Et ad huius rei euidenciam distingue. Quia aut est incertum re & genere, puta si dicam tibi, Bene retribuam tibi hoc seruitium vel recognoscam: & tunc non potest peti quicquam, vt C. eo.

salarium, & ff. eodem, qui mutuum §. salarium. (i) Aut certum genere, licet incertum specie: vt dabo tibi equum vel par vestimentorum: & tunc potest dici, quod valeat conuentio salarij, cum non sit prorsus incertum, vt ff. eodem, l. fideiussor, secus in ijs quæ ponde re, vel numero consistunt, vt ff. de lega. r. l. si hominem.

¶ alias de obligationibus quæ nascuntur ex contractu, si ex con-

stitututa incipit locatio & conductio esse. Et, vt generaliter dicamus, quibus casibus, sine mercede suscepto officio, mandati siue depositi contrahitur negocialium, his casibus, interueniente mercede, a locatio & conductio intelligitur contrahi. Et ideo si fulloni b poliēda curādave quis dederit vestimenta, aut sarcinatori sarcienda, nulla mercede constituta neque promissa, mandati competit actio. c

¶ **De obligationibus, quæ ex quasi contractu nascuntur.**

post, petitur actio ex eo contractu, scilicet contraria mandati informata. Si autem ex intervallo, scilicet postquam contrahentes ad alia diuertissent negocia, petitur officio iudicis, vt C. eodem. l. r. & ff. eod. salarium, & C. de pact. petens, & ff. de duob. reis, l. duobus i. si. Accur.

ADDITION. (i) Potest tamen officio iudicis peti, sicut quando nullo modo fuit promissum: dummodo non constet: quod sine præfatis verbis gratis fuisset pariturus. Ang. a ¶ Interueniente mercede. Scilicet in pecunia numerata, vt diximus supra loca, in princip. Item hæc regula generalis est vera, nisi sit talis persona, quæ non consueverat locare operas suas: vel res talis, quæ non consueverat locari. tunc enim non locati, sed præscriptis verbis agit, vt ff. de præscri. verb. si tibi. & l. naturalis. §. at cum do.

¶ Fullo. Sarcinator.

b ¶ Fulloni. Fullo est, qui lauat & tingit pannos, & etiam polit eleuando superflua. Sed sarcinator e contra, qui sarcit & addit vbi est scissum vestimentum vel pannus,

& consuit: vnde & dicitur, iste habet sartas rectas: quia cum essent fracta, sunt reparata ex quibusdam adiunctionibus, vt ff. de usufruct. l. hætenus.

¶ Aduerte obiter, quia docto. non videntur

¶ **Valeat argumentum a sufficienti parium enumeratione. Aret.**

Post genera d contractuum enumerata, despiciamus etiā de ijs obligationibus, quæ quidem non proprie nasci ex contractu intelliguntur: sed tamen quia non ex e maleficio substantiam capiunt, quasi ex contractu nasci videntur.

¶ **Ex gestione negotiorum absentis oritur hinc inde actio negotiorum gestorum: quæ datur directa domino etiam ignorant. Angelus.**

vbi dicitur, quod obligationum quædā sunt ex contractu, quædam ex quasi contractu. &c. Et quia dictum est supra de obligat. ex contractu, sequitur de obligationib. ex quasi contractu. & etiam hic continuatur in tex. Ang.

¶ Et hæc omnes obligationes, quæ oriuntur ex his quasi contractibus, sunt penitus de iure ciu. vt declarat Deci. in c. r. in 2. col. de pbat.

¶ Post genera, ¶ Totus iste tit. diuiditur principaliter in duas partes. Primo ponit continuationem rub. & de quo est tractaturus. Secundo illud per exempla declarat. Secunda ibi. Igitur cum quis.

d ¶ Genera. i. materies vel diuersitates contractuum, vt sup. de obli. §. si. vsque huc.

e ¶ Ex maleficio, Subaudi, vel quasi, vt sit bona argumentatio sic inf. de obl. quæ ex quasi male in princ.

¶ Igitur. **CASVS** literaliter tantum figuratur in declaratione terminorum. No. summarium. Item, quod vbi datum est mandatum, non competit actio neg. gest. Item, quod sicut gestor habet dominum obligatum, si bene

SYL.

Continuatio.

SYL.

Diuisio.

bene gerat: ita dominus habet obligatum gestorem, si male gerat. Item, quod in reddenda ratione a nego. gestore habetur ratio exactissimæ diligentiae: & sic venit leuissima. Item, quod non sufficit in alterius adhibere eandem diligē-

Hic locus sumptus est ex l. ex malefici- is §. 1. ff. de acti. & oblig. Tāma- sculos q̄ sceminas cōplectis l. 3. ff. eo. l. verbum hoc. de verb. sig. Idem si p̄sentis, absq; ei⁹ mandalo glo. l. 1. ff. eo. d.

tiam quam in suis, si modo diligentius ad- ministrari po- cerant.] a Igit. Quia de ijs obliga- tionibus, quæ ex quasi con- tractu sunt, di- cere debemus, incipiamus de hac, quæ ex so- la prouenit a- micitia, vt in- fra eod. §. b. Vltro ci- troque, i. hinc inde possibile est eas nasci. nam ex vna parte tantum quādoque agi- tur: vt si alte- rius non inter- sit, sed sua tan- tum.

ADDITIO.

Nota verba le- galia significa- re habilitatem & potentiam, licet semper significare nō possint, vt no-

Adde l. 1. & si. ff. de negoc. gest.

sup. de iustit. & iure, in princip. secundum Christophor.

c. Negociorum autem gestori. Licet etiam vnum negocium sit gestum. ff. de neg. gestis. l. 3. §. negocia sic inf. vi bon. raptor. in princ. & ff. vi bono. rapt. l. 2. §. quod ait Prætor.

* Directa actio quandoque in iure appel- latur principalis; l. in comodato, ff. cōmo. sciendum est autem actionem directam di- cibis riam, aliquando enim dicitur ad diffe- ren. iam actionis contrariæ vt hoc tit. aliquā- do eius, quæ utilis appellatur. Directa est, quæ datur ex verbis & mente legis: utilis quæ ex mente tantum, gl. l. antep. ff. de neg. gest.

d. Sine mandato. Scilicet eius, cuius nego- cia gesserit: & sic soluitur. C. de nego. gest. si mandatum.

SYL.

¶ Dic vt hic per Christoph. quod aliquando quis mandat geri negocium ad se tantum p- tinens: & habet locum actio mandati, & ces- sat actio negot. gest. aliquando mandat geri negocium commune cum alio: & quatenus est respecti sui, oritur actio mandati respectu

alterius, negoc. gestorum: & ita procedunt text. allegati.]

e. Idque. Scilicet, vt reperat quod impendit: nisi denunciatio inhibeat, vt C. eo. de neg. gest. l. fin. vel paterna affectio, vt C. eo. si pater

receptum est, ne absen- tium, qui subita festi- natione coacti nulli de mandata negociorum suorum administratio- ne, peregre profecti es- sent, defererentur ne- gocia: quæ sanè nemo duraturus esset, si de eo quod quis impendisset nullam ḡ habiturus es- set actionem. Sicut au- tem is, qui utiliter ges- sit negocia, dominum habet obligatum h̄ ne- gociorum gestorum: ita & contra iste quoq; tenetur, vt administra- tionis reddat rationem quo casu ad exactissi- mam i quisque diligē- tiam compellitur red- dere rationem, nec suf-

no. & l. quod i Negocio rum gest. eo. is qui. Vel certis in obsequium: q̄ casibus si est, si libertus reperti q̄ patroni nego- impedit. cia gerat, vt C. eo. l. officio. His enim cali- bus nil reperi- tur: alioquin quandoque re- peritur inquā- tum locuple- tior est, vt di- cemus, in fr. §. proximo.

* Similis gl. est in d. l. si pa- terno.]

f. Deferen- tur negocia.

Quod in mul- tis noceret, vt ff. eo. l. 1.

** Negociorū alienorū qua- tuor genera es- se ait & expo- nit glos. in l. si pupilli. §. idē ait in ver. ipso gesto. ff. eo. tit. g. Nullam.

Cum neminē sit verisimile

suam pecuniam iacere vel effundere, vt ff. de prob. cum de indebito. §. 1.

h. Obligatum, s. insolidum: dummodo sit utiliter cœptum negocium: licet diuersus exi- tus sit secutus, vt ff. eo. sed an vltro. §. 1. In ca- sibus tamen non tenetur insolidum, vt si pu- pillus est, cuius negocia sunt gesta.

¶ Considera an repuratur quod sit gestum non cœptum, vt videtur de mente iurisdic- indeb. §. 1.]

¶ Item si animo depredandi gessit, vt ff. eo. si pupilli. r. respon. & §. sed & si quis negocia, mea. Item & si ad noua negocia t̄gerenda ac- cessit, vt ff. eo. si negocia. Itē si pacto hoc actū est, vt C. eo. negocium. Item & si fuit in cul- pa gerens, vt ff. eo. l. siue hæreditaria. Item si fuit in mora, vt ff. de leg. 1. cum res, §. h.

ADDITIO. Et est ratio, quia in omnibus istis casibus gerēs tenetur etiā de casu fortui- to & in eis non sufficit esse cœptum utiliter, nisi utilitas per daret, vt not. gl. in l. si nego- cia, in verb. sit solutus, ff. de neg. gest. Ang.

i. ¶ Ad exactissimam. No. gestorē interdum de

Iactare suum ne- mo præ- sumitur.

SYL.

Negocio rum dñs non sem- per insoli- dum tene- tur.

† Id est q̄ nō solu- sit dñs fa- cere.

de dolo solo & lata culpa teneri: vt si ad de-
ferta negocia accessit, ff. de neg. gest. l. 3. §. in-
terdum. Quandoque de dolo, lata culpa, & le-
ui, & hoc regulariter, vt C. eo. tutori & ff. eo.
l. si pupilli: §. si. Quandoque de leuissima, vt
qñ alius dili-
gentius vole-
bat administra-
re vt hic dicit,
& ff. eo. si pu-
pili, §. videam-
us.

* Regulariter
tamē de leuif-
sima culpa nō
tenetur, vt fa-
cilius inducan-
tur hoīes ad ge-
rendum nego-
cia absentium
quā perirent,
secundū Bart.
in l. quod Ner-
ua, col. si. in 11.
q. ff. de pos.

Quāque de ca-
su, vt in ijs ca-
sibus vbi agit
in quātum do-
minus locuple-
rior est, vt mo-
do supra dixi-
mus, eod. §. Ac-
curius.

ADDITIO

Et hæc vera in
gestis: de negle-
ctis autem te-
netur, siue ge-
rere incepit,
& postea dimi-
sit: siue nō in-
cepit, dum-
modo a principio vt omniagesturus acces-
serit. Idem si non vt omnia gesturus, si alius
diligens erat gesturus, alias secus. Ang

SYL

* Tutores quoque, **Causa** figuratio non exi-
gitur, cum perferat tantum in declinatione
terminorū. Not. quod tutor tenetur ex quasi
contractu. Item, quod valet argumentum a
sufficiens di numeratione. Item, quod actio
tutelæ est mutua: & q. directa competit pu-
pillo, contraria tutori.

a * Tutores, s. quondam. Nam quandiu est
tutor non oritur oblig. vt ff. de tut. & ra. di. si
tutor reip. §. si. & l. sed non dantur. Azo.

SYL

* Glo. est falsa, secundum Bar. in l. nisi fini-
ta, ff. de tu. & ra. di. quæ opin. verior est.

b * Ex maleficio. Subaudi, vel quasi, vt bo-
na sit illatio.

c * Actionem, s. directam tenetur etiā alijs
actionibus tutor, vt diximus. su. de att. tut. §.
fin. Et ita habes hoc. §. actionem tutelæ dire-
ctam & contrariam esse ex quasi contractu,

* Adde, quod in tutela obligatur tutor de
dolo lata culpa & leui l. contractus. de verb.
signif. & not. Bart. in l. quod Nerua, col. pen.
in 10. q. vbi tamen excipit duos casus, in qui-
bus tenetur tñ de lata culpa, rationēque af-
fert, quare non

tutore habet tutelæ a-
ctionem, d sed t & con-
tra tutor cum pupillo
habet contrariam b tu-
telæ, si vel impenderit
aliquid in rem pupilli,
vel pro eo fuerit obli-
gatus, c aut rem suam
creditoribus eius obli-
gauerit.

* **Actio communi di-
uidendo, & familiæ er-
ciscundæ, non oritur
ex contractu sed ex qua-
si contractu Ater.**

* Item si inter aliquos
communis res sit sine
societate, d veluti quod
pariter eis legata dona-
tave esset, & alter eorū
alteri ideo teneatur cō-
muni diuidendo iudi-
cio, q. solus fructus ex
ea re perceperit, aut q.

& venditione, in qua æque interest emptor-
is habere rem, ac venditoris habere pre-
tium. Idem in locatione & conductione,
societate, & similibus. At vbi potior est cau-
sa alterius contrahentis, qui potiore iure
censetur, habet directam, alter contrariam,
vt in commodato, deposito, mandato. po-
rior enim causa est commodantis, depo-
nentis, & mandantis. Scilicet pignus tam
creditoris quam debitoris causa detur. §. vlti-
mo, supra quibus modis re cont. oblig. quia
tamen potiore in causa versatur debitor, a
quo res ipsa proficiscitur, ei datur directa pi-
gnoratitia, creditori contraria.

d * Obligatus. Vnde abfuturum est, quod
perinde est, ac si iam abesset, vt ff. de negot.
gest. l. 2. in fi. & l. si quis mandato. in fi.

* Itē si inter. nō figurat nisi literaliter
cū declararet notissimos terminos fa. ercisc. &
cōi diuidendo. Notabilia collige vt p do. hic.

e * Sine societate. Tunc, n. ageretur pro so-
cio,

teneatur de le-
uissima, quia.
s. tale officium
sumitur ex ne-
cessitate. At he-
redes tutoris d
lata tantū cul-
pa conueniri
possunt. l. 1. &
toto tit. C. de
hæ. tu.] Quid
de actione pro
tutelæ? Rñ. idē
cū ad instar a-
ctionis tutelæ
fit inducta, vt
ff. de eo qui p-
tut. neg. gest.
l. 1. §. pro tu-
tore.

c * Contra-
riam. Quam
finita tutelade
mum inten-
dit, vt modo
diximus de di-
recta, vt ff. de
contra. action.
tut. l. prima, §.
finito.

* Quoties
par est ratio in
vtrouque con-
trahente, vtrin-
que nascitur
actio directa.
vt in emptio-

Actio pro
tutelæ di-
recta &
contraria
est ex qua
si contra-
ctu.

Instiu,

Hh

cio,

cio, (i). si esset societas. Vt si q. hic. §. si siip si contradicat: nam nunc dicit, q. non est societas, & postea dicit, socius eius &c. Sed dic, q. non est societas vera, sed quædam incidens, nam vera contrahitur consensu vt supra de obliga. ex con-

sensu. in prin. hæc autē præter spem, vt in hoc, §. dicitur.

ADDITIO.

(i) Et sic præsupponit, q. non communi diuidendo quod est falsum, per l. 2. ff. comu. diuid. Igitur dicit text. sine societate, quia alias esset contractus & non quasi, de quo hic intendit. An aut expensæ per vnum ex fratribus factæ debeant sibi postea in diuisione imputari, vide Io. Fa. hic

¶ Ex l. ex a. Socius, i. malefici- is §. hirs. ff. de acti. & obliga. do diximus.

SYL.

* ¶ Vide Deci. in c. cum M. Ferrat. in princ. de constitu.

b ¶ Ex maleficio. Subaudi, vel quasi, vt sit bona illatio, vt supra eodem in princip. & facit ad hunc. §. ff. fam. ercisc. hæredes, §. non tantum. in fin. §. & ff. communi diuidun. l. 2. in fi. 1. respon. & ff. pro soc. l. vt sit pro socio. & l. actione §. si post distractum.

** Adde, q. in hac rerum cōione quis tenetur de dolo culpa lata & leui. l. contractus. vbi Dec. de regu. iur. & not. q. levis culpa aliter consideratur in rebus communibus aliter in alienis. nam in cōibus sufficit talem præstare diligētiam, qualem is rebus suis adhibere solet in alienis aut exigitur ea, quam diligēs paterfa. eiusdē condōnis & professionis p̄stare solet. & ita declarat Bart. in d. l. q. Nerua. col. 9. ver. ad primū, & ver. ad secundū & sequitur. Dec. in d. l. contractus, vers. decimo.

c ¶ Idem iuris. Non per omnia: quia superius. f. cōi diui. pro rebus singularib. cōpetit. hoc aut ad vniuersitatē, vt sup. §. proximo, & ff. p. soc. l. pro socio arbit. Itē superius pluries intendi pōt, hoc autē semel tātum, vt ff. fam. ercisc. l. si filia, §. familiæ, & C. eo. l. 1.

d ¶ Ex his causis. Quas superiori. §. diximus.

¶ Hæres quoque. Casus eadem ratione non

ponitur, quia stat in simplici declaratione terminorum. quicquid. n. geritur adeundo, dī tacite geri: ideo non contractus, sed quasi contractus dicitur. Nō. summariū.]

e ¶ Hæres. Ex maleficio. Subaudi, vel quasi.

f ¶ Intelli-

gatur. scilicet actione ex testamento, vt sup. de l. g. §. nostra. Reivē dicatio autē, quæ datur, vt in eodem, §. dicitur, nunquid est ex quasi contractu? Respond. non puto: quia nō est obligatio, vnde non debet dici ex cōtractu vel quasi, vt infra de actio. §. j. Idē, scilicet, quod in rei vēdicatione, & de hypothecaria dico, quæ similiter legatarijs datur, vt C. cōmun. de legat. l. 1. & in dic. §. nostra. sup. de lega. (i) Sed vn de nascit hic

¶ **Qui recipit indebitum solutum per errorem, ex quasi contractu dicitur obligatus ad restituendum illud. Aretinus.**

¶ Item is, cui quis per errorem non debitum soluit, quasi ex contra-

quasi contractus, vel vnde oritur actio ex testamento? Respond. adeundo hæreditatem hæres quasi contrahere videtur, vt ff. qui. ex cau. in posses. ea. apud Iulianum, §. fin. & l. sequen. Item quid de petitione hæreditatis? Respond. & hæc est ex quasi contractu: cum is non contraxerit, qui possidet pro hærede, vel pro possessore: nec etiam deliquit vel quasi, vnde sequitur ex argumentis, quæ fiunt in hoc titulo, quod sit ex quasi contractu. Item quid de actione finium regundorum? Resp. idem, quia & illa habet similitudines multas cum actione familiæ erciscundæ, & cōi diuidundo, & cum petitione hæreditatis, vt inf. de actio. §. quædam. & ff. de peti. hæred. si bonæ fidei. §. petitor autem hæreditatis. & l. sed & si lege, §. petitiō hæreditatis.

ADDITIO (i) Immo differunt, quia rei vendic. nulla præcedente obliga. ex solo dominio causatur: sed hypothecaria ex conuentione, & præsupponit obligationem personalem esse vel fuisse: ideo in ea dic idem, quod in actione ex testamento, secundum Ioann. Fab. & Ang. hic.

* ¶ Sed nunquid prohibitus ex iure municipali contrahere, prohibitus intelligitur adire hæreditatem? & communiter traditum est non

Reivē dicatio. q. datur legatarijs nō est ex quasi contractu.

¶ Hæc gl. hoc loco summo- pere extollit Franc. Aret. in l. 4. §. cato. col. 7. ver. sed ista de verb. obl.

¶ Ex l. ex malefici- is, §. is. quoque, ff. de acti. & obliga.

Actio finium regundorū ē ex quasi contractu

non prohiberi, in l. more. de acquiren. hære. aditio enim hæreditatis etiam ex lata significatione verbo contractus non continetur, Alciat. l. i. lib. de verb. sign.

¶ Item is **CASVS** sic figurari potest quāvis eadem ratione, qua superius, non esset figuratus. Contractuum alij contrahuntur re, alij verbis, alij literis, alij consensu. Inter contractus supra, §. primo, quibus modis re contra. obligat. est positus contractus indebiti: ergo non ex quasi contractu, sed ex contractu obligatur. Sed contrarium dicitur hic, & distinguitur, quod aliud est contractus, aliud obligatio unde fiat ista simul, quod ex tacito negotio expressa surgat obligatio, ut in toto hoc titulo, illa autem obligatio non ex contractu est, sed quasi: sed quomodo contrahatur ipsa obligatio, hic dicitur, quod contrahitur re id est, ipsa solutione, & ideo ponitur inter illas obligationes, quæ re ipsa contrahuntur, sed quia in ipsa solutione non agitur de obligando, immo magis de dissolvenda obligatione, non potest dici contractus, sed quia ipsa l. vult propter errorem dare repetitionem, obligat ipsa tacite recipientem: & sic est quidam quasi contractus & ita declarata, Notab. collige secundum. Ang.

a ¶ Debere videtur. Nam eo ipso quod soluit, aliquid negotij contrahere videtur, ut ff. de condit. indebit. in area. Cum ergo sit ex quasi contractu, ad quid ponitur hæc conditio indebiti inter actiones siue obligationes ex contractu, supra quib. mod. re contra. obligat. §. i. quæ huic contra. Respond. ut ibi in fin. §. diximus.

SYL.

* ¶ Immo vere geritur negotium solutionis, nedum geri videtur, secundum For. u. in l. i. §. i. in 4. not. ff. de pact.]

ADDITION. Responde, quod ideo hæc conditio indebiti fuit appolita inter obligationes quæ re contrahuntur, non quia dicatur provenire ex contractu, sed quia non potest sine re sustentari. ibi igitur posita fuit, ut eius

substantia denotetur, hic autem etiam posita fuit, ut eius insinuetur origo, quia ex quasi contractu trahit originem Christop.

b ¶ Supra diximus, ut sup. quib. mod. re contrahitur obligatio, §. is quoque.

¶ **Indebitum solutum ex causa, quæ crescit per inficiationem, non potest repeti: & legata indebita soluta venerabilibus vel pijs locis non possunt repeti Arretinus.**

¶ † Ex quibusdam etiam tamen causis repeti non potest quod per errorem non debitum solutum sit. Sic nanque definierunt veteres, ex quibus causis inficiando lis crescit, ex ijs causis non debitum solutum repeti non posse: veluti ex lege

multum interest, an error sit in obligatione, an in re, primo casu transit dominium, ut hic dicitur & conditio oritur, secundo vero nec transit dominium, nec oritur actio unde agens exceptione repellitur, ut ff. m. a. servum Titij.

¶ Ex quibusdam causis &c. **CASVS** figuratio facilis est, ratio enim dubitandi surgit ex communi regula, quæ habet, quod indebitum solutum per errorem repetitur conditione indebiti, §. i. supra quib. mod. re contra. oblig. deciditur tamen contrarium in ijs, quæ crescunt per inficiationem, ea ratione, quia si ab initio solvo, videor transigere, & potius velle solvere, quam in dubio litis ponere: & ideo sicut solutum ex causa transactionis non repetitur. l. eleganter, §. i. ff. de condi. indebit. ita in hoc casu non repetuntur etiam soluta legata pia, generali ratione fauoris religionis, l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. fu. Not. collige ut hic per Ang.

e ¶ Ex quibusdam. Iste §. non facit ad hunc tit. sed ponitur hic gratia vberioris doctrinæ ad proximam materiam de indebitum

f ¶ Quod per errorem. Licet ponat vnum casum tantum, in quo solutum per errorem indebitum non potest repeti, tamen & alij sex sunt, ut si scienter soluit indebitum, nam per repeti non habet locum repetitio, ut ff. de condit. non pot.

H h 2 indeb,

¶ **Obligatur.** Locupletari nequitate inspecta, quæ præualeat, ut C. de iudi. placuit. Nam nemo debet locupletari cum aliena iactura, ut ff. de cond. indebit. l. nā hoc tua iura.

d ¶ **Conditio.** Scilicet indebiti, & ita transit dominium in accipientem, alias enim conditio nulla daretur, nisi contra furem, ut ff. usufruct. quemadmodum ca. l. fin. sed contra. ff. de acquir. rer. dom. si procurator ij. Solu.

† De huc §. & gl. facit mentionem gl. i. in c. vlt. extra de solu.

Error an impediatur dñij translatione.

indeb. lege prima. Item propter sententiam solutum etiam indebitum non repetitur, ut C. de condit. indebit. l. 1. Item propter transactionem, ut ff. de condit. indebit. in summa. in princip. versic. & quidem & C. eod. l. 2. Item si iuravit quis sibi deberi etiam indebitum de ferente aduersario, & fuerit solutum, non repetitur, ut ff. de iureiurand. nam postea, §. primo. Item quando soluitur in causa, quæ per inficiationem crevit, ut ff. eod. l. eleganter, §. final. & Codi. ea quæ. & hic dicitur. Item causa pietatis solutum indebitum non repetitur, ut ff. de condit. indebit. cum is, §. si mulier.

Item si est ab alio debitum, licet sit indebitum ab eo, qui dedit, ut C. de petit. hæred. l. de hæreditate.

ADDITION. Intellige si nomine debitoris soluerit: alias secus l. si pœnæ, §. 1. ff. de cond. indeb. Ang.

a Ex lege Aquilia. Ut si solvam emendando damnum ab alio datum, quali ego dedissem. videor enim confiteri me damnum

† Vel dic dedisse, quod ab alio datum est. **†** Nam si ratione, quia a nullo datum est, non impediatur repetitio: sicut nec mihi præiudicat confessio mea, se per du- si a nullo datum esset damnum, ut ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius, §. fin. & l. leg. & ff. de nis, ut e- inter. acti. qui seruum, §. 1. & §. 2. in fin. Sed uiter do- nunquid hæc sunt vera, siue in iure, siue in lū: ex quo facto erret is, qui soluit? Respon. cum lex insurgit illa. C. eodem tit. ea quæ non distinguat, nec dam ficti ego distinguam: & est argu. ff. ut in posse. trasactio, lega. l. 1. Sed quidam distinxerunt: ut si erra- quæ repe uit in iure, non repetat: si in facto, repetat: titionem primæ tamen sententiæ sto, ut ff. eodem. sed impedit. si & me putem. Sed contra hunc §. est, ff. de conditio. indebi. eleganter, §. fin. Solut illa erat pœnalis à principio, hæc autem ex inficiatione, ut hic dicitur, & infra de actio. §. sed furti.

q Item ex legato. Quod & ipsum per inficiationem crevit, ut infra de actio. §. item mista. Accurtius.

c In ijs legatis. Scilicet indebite solutis quantum ad soluentem, debite tamen quan-

Aquila, ^a item ex legato: ^b quod veteres quidem in ijs legatis ^c locum habere voluerunt quæ certa constituta per damnationem ^d cuicumque ^e legata fuerant. Nostra autem constitutio ^f cum vnâ naturam omnibus legatis & fideicommissis indulgit, huiusmodi augmentum in omnibus legatis ^g & fideicommissis extendi voluit: sed non omnibus legatarijs ^h hoc præ-

tum ad alium, ut & modo diximus in lege Aquilia, & hoc secundum quosdam. Sed B. contra. dicentem de indebito a quolibet: & sic differt a superiori proximo casu; & est speciale in hoc legato, de quo hic dicitur. (i)

buit, sed tantummodo in ijs legatis & fideicommissis, quæ sacrosanctis ecclesijs, & ceteris venerabilibus locis, quæ religionis i vel pietatis ^k intuitu honorantur, relictæ sunt: quæ si indebite soluantur, non repetuntur.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

¶ Obligatio acquiritur etiam per seruum

de condi. indeb. fideicommissum.

ADDITION. (i) Et est ratio, quia licet cesset causa indebiti, non cessat tamen coniectura pietatis, quæ impedit repetitionem. l. cum is, §. si mulier, ff. de condi. indebi. præsertim cum non sic euidenter relictum non esse, sicut danum datum non esse apparere non possit. Ang. d Per damnationem. Ut per hæc verba, Damnas esto hæres illum ære alieno liberare ut sup. de leg. §. sed & tale.

e Cuicumque. Alias, cuique.

f Constitutio, ut C. com. de leg. l. 2.

g In omnibus legatis. i. in omnibus generibus legatorum: quorum quatuor erant genera, ut supra de leg. §. 1.

h Legatarijs. Ut eis solutum indebitum non repetatur.

i Religionis. Ut monasterijs.

k Pietatis. Ut hospitalia, & similia quæ nominantur in auth. de non alie §. nos igitur. coll. 2.

¶ Per quas personas nobis obligatio acquiritur.

¶ Continua istam rubricam ut hic in nigro in princip. vel sic. Dictum est supra de obligationibus, tam de illis, quæ contrahuntur re verbis, literis, & consensu, quam de alijs: nunc sequitur videre per quas personas nobis acquiritur obligatio.

Expo-

alias autem, id est in alio legato distinguo: aut solui sciēter indebitum legatum quocunque modo & tunc non repetitur, ut ff. de condit. inde. fideicommissum. si autem per errorem iuris. idē est, ut non repetatur **†** sicut debitum naturaliter. sed ciuilititer indebitum, ut Co. ad l. falc. l. error. nisi sit minor, qui repetit utroque casu per restitutionem in integrum, ut C.

† alias **†** est.

Cōtinua-
tio,

Diuisio.

Expositis. **T**otus iste titulus diuiditur in tres partes. Primo ostenditur, quomodo nobis acquiruntur per illos qui sunt in totum in dominio vel potestate nostra. Secundo, quomodo per illos, in quibus habemus aliquod

ius, vel qui seruiunt nobis bona fide. Tercio, quomodo acquiruntur per illos, qui sunt in dominio nostro pro parte. Secunda ibi, Item per liberos. Tertia ibi, Communem.

Expositis, &c. **A**SVS non figurabitur nisi literaliter in traditione regulæ, de qua supra late dictum fuit in tit. per quas personas nob. acquir. in princ. Notanda collige ex summario.)

a Quæ scilicet obligatio-

nes. Sed quid differt hic titulus a superiori, supra per quas personas nobis acquiri. Respond. ille dicit de rebus acquirendis, hic autem de obligatione, ut ibi diximus in rub. Item quid differt iste ab alio supra de stipulatione seruorum. cum ibi de obligatione dicatur? Respondeo ille specialis est in obligationibus quæ sitis per stipulationem: hic autem in omni genere obligationum loquitur acquirendo per filium vel per seruum. præterquam si sint ex castrensi peculio vel quasi: quibus casibus nec quo ad proprietatem, nec quo ad vsumfructum patri acquiruntur, ut Cod. de bonis quæ lib. cum oportet. §. secundo.

b Ut tamen. Alias est attamen. alias, ut quod, & hic similiter subauditur, tamen.

c Acquiruntur. Nisi ab alio possideatur seruus: qui possessori nec dominium nec possessionem quærit, si non ex re eius comparauit, vel ex opera sua: nec domino, si ex re bona fidei possessoris, vel opera sua acquisiuit: quia eum non possidet, ut Digetti de acquirendam rerum dominium, si seruus. primo respond. & l. homo liber. §. finali, & infra proxim. §.

d Secundum imaginem. q. d. fiat hæc diuisio imaginarie & intellectualiter: nā visibiliter fieri non potest, cum sint incorpora-

lia, quæ non diuiduntur, ut ff. de acquirend. rerum domin. seruus, §. incorporales, & sup. de vusufructu in princ.

e Constitutio. ut C. de bon. quæ libe. l. fin. §. vbi autem.

strum fiat: quod autem per liberos, quos in potestate habemus, ex obligatione fuerit acquisitum, hoc diuidatur secundum d imaginem rerum proprietatis & vusufructus, quam nostra decreuit constitutio, e ut quod ab actione commodum perueniat, huius vsumfructum quidem habeat pater, proprietatem autem filio seruetur: scilicet patre actionem f mouente, secundum nouellæ nostræ constitutionis diuisionem. §

dignitatem ff. de iudic.

Has tamen pater exercebat vel suus procurator, non filius, ut ff. de iniuri. sed si vnus, §. ait prætor. & §. filio. & l. pater in fi nisi pater abesset, ut ff. de ludi. si longius, §. i. quod etiam in mutuo erat, ut ff. si cert. pet. cum filius. Sed hodie ex omni causa aduentitia acquirunt ipsi filio proprietatem, ut hic dicitur.

ADDITIO. Dic, vndeunque dictæ actiones in factum descendunt, vel ex edictis prætorum, vel ex interdictis: & est ratio, quia prætor vsum est æquitatem, & illa tantum motus: & in illis non tantum quæritur patri, quin aliquid non remaneat penes filium, ut l. i. cum ibi not. C. qui admit. ad hono. pos. ergo non est mirum, si omnes actiones in factum filio familias competeant: & ita dicit Bar. in d. l. in factum. Ang. Aret.

g Diuisionem. Quam diuisionem lōgum esset hic dicere, sed dicitur plene per ordinem in d. l. C. de bonis quæ lib. l. fi.

Item per liberos. Casus in traditione regulæ non figuratur nisi literaliter, No. summariū: & signa, q. ex duabus illis causis tantum nobis bona fide posselli acquirunt.

* Item per liberos hoīes. Not. q. liber homo quæque bona fide possidet: ut qn possessor credit eum seruum esse & suum: qnque mala fide; ut quando credo eum seruum esse, &

f Actionem. Proprietatem tamen ipsius actionis est filij ut hic dicitur, & hoc obtinet hodie in omnibus aduentitijs. Sed olim tantum v. actiones filiofamilias competeant ratione proprietatis: ut iniuriarum. quod vi aut clam, depositi, commodati, & actiones in factum ut ff. de action. & oblig. filiusfamilias, & l. in factum.

Item de dote. ff. solu. matrim. l. 2. & in gloss. in l. si longius paraphr. primo in vers.

Filiofamilias olim, ut actiones competeant ratione proprietatis, quas tamen non exercebat.

SYL.

Aduentitiorum proprietatem filij est.

JY2

JY3

Liber non quæque bona, quæque mala fide possidet. re.

H h 3 scio

scio meum non esse, ut B. de acqui. poss. l. i. §. sed & per eum, quandoque nullo modo possideatur, licet detineatur: ut quando scit liberum esse, ut ff. de acqu. poss. qui vniuersas, §. 1. & ff. de prob. si quis liberum.

a **¶** **Vsumfructum.** in quibusdam libris est in litera, vsumfructum vel vsum, & secundum hoc videtur, qd per eum seruum, in quo habeo vsum, ex duabus causis acquiram. Sed contra. ff. de usu. & habi. p. seruū. in prin. Solut. dicunt quidam illud corrigi. Vel dic secundum Ioan. qd illud verbū, ex duabus, referatur ad solū vsum fructum, alterum vero, ex re, ad vsuariū: & sic erit in litera confusio, sicut C. de collat. illam. & sup. qui da. tu. poss. §. si quis. Sed in alijs libris non est, vel vsum, & tūc planū est, & nullū ē contrarium. Acc.

Seruus vsumfructuarius quærit nobis ex re & operis: sed vsuarius ex re tantum,

SYL.

¶ Quod declara ut dixi sup. per quas perso. no. acqui. in princ. in glo. 2.

ADDITIO. Tu dic secundum doct. vsuariū posse vti operis serui in suis fundis, nō autem eas alteri locare. Ang.

¶ Theophilus respondet, ipsum seruum vsuariū posse saltem operas suas alijs locare. Adde, ex operis quoq; quas in cultu agrorum nostrorū præstabit: nobis acquiri posse.

SYL.

¶ Communem seruum. **CASVS** similiter non figuratur, cum tradat regulam: cuius ratio est, qd si simpliciter stipuletur seruus, debet fieri diuisio, sicut fructus rei immobilis, pro portione domini, non personarum, secundum declarationem tex. in l. seruus cōmunis, 2. ff. de stipula. ser. sed bene dubium videbatur, qd nō esset in potestate serui quætere vni tantum eidem stipulando, quia quantum attinet ad ciuilia non habet voluntatē, l. quod attinet, ff. de reg. iu. nec videtur quod

possit distribuere obligationem, cuius ipse non est dominus aut capax, in quem vult ex dominis, cuius contrarium dicitur: & ratio assignari potest, quia stipulatio est quid facti, facta autem utpote naturalia non sunt abdica

iussu vnius fuit stipulatus hoc dicit Arret.

¶ Communem seruū pro dominica c. parte dominis acquirere certum est: t̄ excepto, eo qd nominatim vni stipulando, aut per traditionem accipiendo, illi soli acquirit: veluti cū ita stipulatur, Titio domino meo dare spondes? Sed si domini vni iussu seruus fuerit stipulatus, d. licet antea t̄ dubitabatur, tamē post nostram t̄ decisionem res expedita est, ut illi tantū acquirat, qui hoc ei tacere iussit, ut supra dictum est. e

¶ **Quibus modis tollitur obligatio.**

¶ **Si soluitur id, quod debetur, vel aliud loco**

tione dissoluenda sine tollenda: quia nihil tam naturale est, quam vnumquodq; vinculo, quo ligatur, dissolui posse. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iu. Arret.

Tollitur. **¶** Totus iste tit. diuiditur in 4. partes. Primò ponitur, qualiter tollatur obligatio solutione. Secūdo qualiter acceptilatione. Tertiò, qualiter nouatione. Quartò qualiter consensu. Secūda ibi, Item per acceptilationem. Tertia ibi, Præterea nouatione. Quarta ibi. Hoc amplius.

¶ Tollitur. **CASVS** in tam vulgata regula non esset nisi literaliter figurandus: tamen in hoc videtur dubitandum, qd solutio pro ignorante & inuito fieri non possit, ex eo qd beneficium regulariter non confertur in inuitum, l. inuito, ff. de reg. iu. contrariū tamen dicitur ex eo, quia hic agitur non solum de interesse debitoris pro quo soluitur, sed & creditoris; & ideo potest beneficium

cata a seruis, l. cum pponas, C. de heredi- bus instituendis. cogita, & nota summam.

b **¶** Pro dominica, Nisi cū propria nomina eorum stipulationi inferuit: vbi pro virilibus portionibus acquirit, ut ff. de stipul. ser. si communis seruus.

c **¶** Stipulatus. f. simpliciter, vel tibi nō domino iubenti, ut statim sequitur, alias nullum esset dubium, ut sup. de tu. ser. §. per. d. Supra dictum est, sup. de stipul. seru. §. penult.

¶ **Quibus modis tollitur obligatio.**

¶ Visum est, sup. de obligatione inducenda, sequitur videre de obligatione.

† §. seruus cōis, sup. de stipul. seruo.

† alias dubitaretur.

† l. vlt. C. de tu. ser. §. per. par. nob. acquir.

Cōtinuatio.

Diuisio.

SYL.

in

in inuitum conferri, sed quando vertitur in
teresse tantum alicuius, tunc bene beneficiū
in eum inuitum non confertur, vt dicitur in
regula. Nota, quod solutione eius quod debe-
tur, omnis tollitur obligatio. Item, q. aliud
pro alio inuito
creditorē sol-
ui non potest,
sed eo consen-
tiente sic. Itē,
quod quis po-
test soluere p.
alio sciente, &
ignorante, &
inuito : quia
naturalis si-
mul & civilis
ratio dictant,
vt quis possit
alterius conditionem facere meliorem. l. sol-
uendo, ff. de neg. gestis. Item, quod quamuis
principalis & fideiussoris duæ sint obligatio-
nes, tamen vnica solutione dissoluuntur: quia
altera est accessoria, & sublata principali
ipsa tollitur.]

Tollitur^a autem
omnis obligatio^b
solutione eius, q. quod

* Concor.
cū prin. c.
i. cum sua
gloss. post
med. ibi,
itē tollit
solūne ex
tra de re.
iur. in an-
tiq.

* Solutio
nis verbū
pertinet
ad omne
obligatio-
nem, ne-
dū ad eā
quæ requi-
rit nume-
rationem
l. solutio-
nis de ver-
bo. sign.

a. Tollitur. Alias, tollitur alias, soluitur.
Sitollitur, ergo non renascitur de cætero,
vt ff. de solut. qui res. §. aream & de noxa, l.
si al. enus, & Codice de remis. pignor. cum
ex caus. sed contra. Cod. de sent. pas. si debi-
tor. vbi magis suscitatur obligatio eius, quod
debetur, quam tollatur, vt ff. de nox, l. ele-
ctio. §. fin. Sed ibi æquitatis ratione nec sub-
lata dicitur.

* Ad regulam istius text. vide Iaso. in §.
æquæ. col. §. inf. de actio. vbi illam limitat. &
declarat.]

* Adde hanc regulam non habere locum,
vbi res, quæ debetur, corrupta redditur. Idem
si res soluta potest auferri, vt quia alteri pi-
gnorata, vel sub conditione legata. Sed & si
aliquod ius extrinsecus deficiat, vt quia de
euictione cauum non sit, vel non eo titulo
habuerim, quo mihi debebatur, sed solue-
rim pretium, res abesse videtur, & consequen-
ter durat obligatio, Alci. l. Labeo. & Sabinus.
de verbo. sign.]

** Circa glos an actio extincta resuscitetur,
& an in ijs casibus, in quibus suscitatur, sit
eadem cum prima, an alia, recurre ad Bart.
in l. Mæuius, §. duobus colum. 3. versi. sexto
oppo. no. de leg. 2. & tangit Deci. in l. debitori
ad fin. C. de pac.]

a. Omnis obligatio. Siue re, siue verbis, si-
ue literis, siue consensu. nam de his, sup. dic.
est a tit. de oblig. vsque huc. Sed nunquid est
idem in ijs quæ ex maleficio sunt, vel quasi?
Respon. sic.

* Hæc vera quo ad pœnam parti applican-
dam, secus in applicanda fisco. l. ius publicū,
ff. de pac.

* Item hæc sunt vera, siue civilis & natura-
lis fuerit obligatio simul, siue naturalis tantū,
vt hic & ff. ad leg. Falcid. si pupillus, in prin.

Sed nunquid civilis tantum tollitur solutio
ne eius, quod debetur? Videtur q. non, vt ff.
de solut. qui hominum, §. si. & hoc quidam
dicunt. Sed contradico. si enim sciens me
debere ciuilitate tantum, soluam. sicut econ-
tra, si nudo pa-
cto tibi decem
debeam, &
soluam causa
meæ fidei im-
plenda, quare
non liberor,
vt ff. de condi-
tion. indeb. l.
fideicommis-
sum? Quod
autem in d. l.
qui hominem
dicitur, ideo

debetur, vel si quis con-
sentiente^c creditore a-
liud pro alio soluerit
Nec interest quis sol-
uat, vtrum ipse, qui de-
bet, an alius pro eo: libe-
ratur enim & alio sol-
uente, siue sciente, siue

est, quia aliud operabatur solutio, quam cre-
deret soluens, scilicet repetitionem, cum er-
rat credens se teneri naturaliter, non ergo
mirum si non facit quod credebat soluens,
scilicet liberationem.

* Produceret enim contrarios effectus, scili-
cet liberationem & obligationem, contra, l.
cum is. §. i. ff. de condi. inde.

* Item est contra ad hoc. i. resp. in authen.
vt ij, qui obli. se habe. per. res. §. si vero tacue-
rit coll. 6. (i) Sol. illud speciale est. Item con-
tra, ff. de solu. l. si rem meam. Item contra, ff.
de verb. oblig. Iulianus, §. qui fundum. Item
contra, ff. commo. l. §. si reddita. Sed his le-
gibus licet fuerit facta sicut debuit fieri: vnde
pro non facta quantum ad hoc habetur. Itē
contra ad id, quod subiicit, quod demū sciē-
te creditore soluitur aliud pro alio, ff. de le.
i. non amplius, §. fin. & l. si domus, §. 2. & 3.
& ff. de aur. & arg. leg. l. i. §. fin. & C. de don.
l. si quis argentum, ff. de sol. qui hominem
& ff. de verb. oblig. l. inter stipulantem, §. pe.
& l. si seruus, in quibus legibus dī, q. libera-
tur nūis soluendo aliud pro alio. Sed hæc spe-
cialia sunt, hoc autem regulare.

* Quia hæc materia videnda est ab omni-
bus iuuenibus necessario in lectura ordina-
ria in l. 2. §. i. ff. si cert. per. ideo remittimus
ad locum ordinarium.

ADDITIO. (i) Dic quod ideo prædictis
legibus solutio non parit liberationem, quia
fuit facta aut aliter, quam debuerit, aut alte-
ri quam debuisset. Formanda est igitur regu-
la per hunc modum. Solutione eius, quod
debetur, facta pleno iure personæ, cui debet,
debitor liberatur. & cessabunt omnia con-
traria. Christoph.

* Quod dicitur, debitorem liberari, etiam
aliō pro eo solvente, extende vt idē sit, & si
alius pro eo offerat & deponat quod debetur
secundum Bar. Bal. & Salic. in l. cum & post
limini. C. de cap. & post lim. re. Limita tamē
singulariter hunc text. vt non habeat locum
in emphyteusi, non enim cogi potest dñs
ab alio recipere solutionem canonis, quam

SYL.
Obligōe i
uilis tantū
solutione
tollitur.

SYL.

SYL.

ah ipso emphyteuta, cum eius interfit, propter recognitionem dominij, secundum Bald. in l. acceptam, ult. col. C. de usu. & las. l. 2. col. 20 q. 26. C. de iure emphy.

a ¶ Consentiente creditore. Interdum tamen etiam aliud pro alio soluitur creditori etiam inuito, ut diximus in anthē. de fideiussio. §. penul. & quosdam ex his notauimus, supra proxime.

b ¶ Solutio fiat. Patet hic, quod beneficium conferitur in inuitum. Sed contra, ff. de regul. iur. l. inuito. Solu. illa regula in

privilegijs loquitur, hæc autem in alijs. Vel dic, quod non potest directò, potest tamē per medium. ¶ Prima verior est. (i) Sed nunc quid econtra potest fieri alij solutio inuito creditore? Respon. non ut ff. de noua. l. si Stichus §. si. nisi creditori creditoris solvatur, ut ff. de neg. ge. si lib. vel procuratori creditoris, vel ei cui extiterit hæres creditor, vel futuro debitori, vel similibus personis, quæ numerantur, ff. de solu. solutam. & ff. de pig. actio. solutum, §. solutam.

ADDITIO. (i) Tu dic, quod contrarium loquitur, ubi beneficium respicit commodum contradicentis tantum: secus si etiam alterius, ut in toto titulo de muner. & hone. & hic Angelus.

* ¶ Plau in Trin. beneficium nullum esse duco id, quod cui facias, non placeat.

o ¶ Interuenerunt. Ut sunt fideiussores, mandatores, & spōsores, ut ff. de except. l. omnes. & C. de num. pec. l. tam mandatori.

** Not. dñam inter istos. nam fideiussor & ante obligationem & post accipi potest, mandator solū ante. spōsor est qui sponte & a nemine rogatus pro alio intercedet. gl. in auth. de fideiuss. §. 1. sed hi oēs fideiussoris appellatione continentur, gl. in fi. §. inf. de excep.

d ¶ Ipse solus liberatur. f. fideiussor: & si qui dem soluat nomine suo, (i) liberatur ipso iure: reum autem liberat per exceptionem, ut ff. man. si quis, & l. Papinianus, & ff. de petit. hæred. l. si quid possessor. Si vero nomine rei, liberat ipso iure reum, ut ff. de neg. gest. soluendo. & ff. de nou. l. si Stichum, in fin. Sed si hoc verum est, quod liberatur reus solvente fideiussore, quomodo cedit actionem creditor fideiussori, quod facere debet, ut ff. de solu. Modestinus, & ff. de fideiuss. l. fideiussoribus, quæ sunt contra hanc legem?

Resp. illud potest fieri ante solutionem. f. desio, vel etiā postea, hoc actio prius: quia vñ inesse probatur hæc solō. ff. de fideiuss. cum is.

¶ Tu dic secundū Christ quod illa iura loquūt, quod ille, cui soluitur, dēt cedere actiones solu-

possunt in stipulationē deduci per Aquilia nā stipulationē, & demū per acceptilationem in totum vel p parte tolli, cuiuscunque formæ vel materiæ existant.

h. d. Ang.

¶ Item per acceptilationē tollit obligatio.

Est autem acceptilatio imaginaria solutio

uenti, qñ soluenti non esset prouisum de alia actione: sed hic erat prouisum de actione mandati, ergo.]

¶ Itē not. hic vñ obligatio nē parere plures liberationes. & facit supra de duobus reis. §. ex huiusmodi, & ff. de arbi, si duo.

ADDITIO. Quod in dub. presumitur ni

si essent æque principaliter obligati: ut duo rei & duo tutores: quia simpliciter soluendo totalem actionem quæ ambos ligat, dissoluit, secundum Ang. hic.

¶ Item per acceptilationem. **CASVS** satis esset, quod figuraretur literaliter, quia stat in declaratione terminorum. tamen in vno videbatur dubitandum valde, quare acceptilatio non tolleretur alias obligationes, sicut tollit eas quæ verbis contractæ sunt: & ratio affirmatiua posita hic non respondet huic objectioni, quia bene fateor, quod eodem vinculo dissolui naturalissimum sit: sed quod voluntas tollendi obligationem deducta in acceptilationem non tollat alias obligationes, hoc videbat absonū: & licet videat esse de iure ciuili, & nō tollere obligationes de iure gen hoc est falsum: quia quauis forma sit de iur. ciuili, tñ consensus qui in ea est, est de iure gentiū, quia cōtinet pactū & cōuentionē, quo nō obstante hoc decidit quod vides in text. sed dic ut dicit gl. in ver. ceteræ, quæ tangit hanc difficultatem, licet non ita latē, quod verū est, quod nō tollit iure acceptilationis, sed bene iure pacti & conuentionis in ea contentæ.

* ¶ Acceptilationem sic diffinit Modest. in l. 1. ff. eo. tit. est liberatio per mutuam interrogationem, qua vtriusque contingit ab eodē nexu absolutio.

e ¶ Item imaginaria. i. ficta: sic, ff. de reg. iur. l. imaginaria.

¶ Hæc interpretatio vera est.

¶ Vel dñ imaginaria. i. per momentum duratura: sic in auth. quō oportet epis. §. 1. coll. 1. & in psal. in imagine pertransit homo & c.

ADDITIO. Ipsa acceptilatio tamen habetur pro solutione, ut l. si ex pluribus, ff. de accepti. ut in simili etiam dicimus de iūro, quod hñ loco solutionis inter deferētem & iurātē:

non

SYL.

SYL.

SYL.

non tamen etiā est proprie solutio, ut l. duobus, §. i. & ibi gl. & doct. ff. de iureiu. Ang.

* **S**olutionis uero an & quando contineatur acceptilatio, docet eleganter Alciat. meus. l. liberationis de uerb. sig. Et no. ex hoc loco, q. tantum

operatur fictio quantum ueritas, facit. l. qui ad certum, ff. loca. de quo ui de Dec. l. singularia. ult. no. si cer. per.]

a **V**t patiat. Et etiam respondeat ei, ut sequitur, & inf. eo. §. in fi. nam sola patientia non prodest. Accur.

b **S**ed & græce. Non solum Latinis, sed et Græcis uerbis, dum tamē aptis ad hoc, ut sequitur, & facit, sup. de uerbo. obli. §. i. verli.

Additio.

Græca in tex posita sunt huic proposita apta si recte exponantur. Sunt autem talia, Oper hypothesthin si echis prodestō? echo. Et sic intelligunt: Oper hypothesthin si. i. quod promisi tibi, echis prodestō? i. habes acceptū? & respondeatur echo. i. habeo.

c **V**t diximus. Supra eodem, §. ibi, quod enim ex uerborum &c.

d **C**æteræ. Scilicet quæ sunt de iure gent. cum acceptilatio, quæ est civilis actus, ut ff. de reg. iur. actus. non possit iura gen. tollere, ut sup. de leg. ag. tu. §. si. quæ sunt ueritiora & firmitiora. ut sup. de re. diu. §. singulorum. Sed nunquid alias obligationes iuris civilis tollit acceptilatio, ut literarum, & emphyt. & similes, ut diximus sup. de iure nat. gen. & ciui. §. ius autem? Resp. non, cum solam obligationem uerbis inductam tollat, ut hic dicitur. Sed certe licet non possint tolli iure acceptilationis scilicet obligatio iurisdictionum & aliarum ciuiles, tamen possunt iure pacti etiam acceptilatione facta, secundum lo. ut ff. de re scin. uend. & emptio. l. cum emptor. Quod generaliter et dicebat M. q. ubicunque fieret acceptilatio inutilis, q. heat uim pacti, & facit pro eo, ff. de pac. si unus, §. pen. ubi de hoc. At B. totū contrariū, & est pro eo, ff. de accep. an inutilis. l. rñ. & ff. de const. pec. l. i. §. eū q. Sed nos dicimus idē q. M. ubi fuit inutilis rōne rei, ut dictum est. Itē idem q. Bulg. ubi est inutilis ratione conceptionis, & facit pro nobis, ff. de accepti. si acceptolatum.

Est ratio, quia defectus formæ circumscribit consensum, secus in defectu materiæ.

* Et latius quando acceptilatio inutilis ualeat in uim pacti uide Alexan. & Imo. in l. i. §. si quis ita, ff. de uerbor. obli.

éγω. Quo genere ut (diximus) tantum cōsoluuntur obligationes, quæ ex uerbis consistunt, non etiam ceteræ. d Consentaneum enim uisum est, uerbis factam obligationem alijs posse uerbis dissolui. Sed & id, quod ex alia f causa debetur, potest in stipulationem deduci, & per acceptilationem dissolui. g Si autē quod debetur, p parte recte soluit, h

causa. scilicet quam uerbis.

g **D**issolui. Scilicet ipsum debitum. Et nota mirabilem proditionem. Nam cum pateretur contractus alius tolli suo contrario actu scilicet per acceptilationem, decipitur, & deducitur in quendam non prorsus contrarium actum, ut in stipulationem, quod est obligatorium, & sic ut nouatio in distincte iure isto, ut infra eodem, §. præterea, & ff. de actio. & oblig. obligationum ferre, §. in & ipsa stipulatio patitur se tolli per acceptilationem ut hic dicitur.

h **R**ecte soluitur. scilicet uolente creditore. Sed nunquid eo inuito debiti pars soluitur. Respon. aut confiteretur de toto debito, & tunc non potest soluere nisi totum, ut ff. de usur. tutor. §. Lucius quæ est huic contra, nisi uolenti creditori, ut hic dicitur.

** Ratio est, quia particularis solutio nō minima incommoda solet afferre. l. plane. fam. erc. Et dictum glo. amplia quinque modis. primo, ut procedat etiam si solutio esset facienda in diuersis debitis ex eadem tamen causa, l. 3. §. si reddita, ff. cōmo. gl. & ibi Bar. in l. eleganter, §. non solum, in fi. de dolo. Secundo, ut procedat etiam e conuerso. Sicut nec creditor possit cogere debitore ad faciendū particularem solutionem, & Ias. & Ale. in l. quidam, li. cer. pe. Tertio, ut non cogatur recipere ne totū quidē debitū principale sine interesse, ut per oēs doc in d. i. quidā. Quarto, nisi et soluantur expensæ litis, & gabella soluta per creditorem, Saly. in l. 2. C. si anti. cred. Qu in-

Acceptilatio inutilis. rōne d. l. an inutilis. uim pacti secus est si inutilis ueritatis, quia rōne conceptionis cauū quod non ineptæ.

prouenit ex propria culpa, ut in primo casu, quam quod puenit ex propria culpa, ut in secundo casu. lo. Fab.

e **C**onsentaneum. & facit ad hoc inf. eo §. si. & ff. de re. iur. nihil tam, & C. quando si ce. ab emp. dif. l. 2. & ff. de pa. ab emptione.

f **E**x alia

Solutio particularis an creditore inuito fieri possit.

Liber Tertius

Quinto, non cogitur recipere rem debitam deterioratam, nisi & simul solvatur aestimatio deteriorationis. d. 5. non solum. Bal. l. 2. C. de cond. fur.]

¶ Aut diffinitur, & tunc pars confessara tantum recipietur ab initio, ut ff. ficer. pera. quidam existimaverunt, & hoc etiam casu potest intelligi, qd hic dicitur.

** Adde alias r. fallen. quibus cogitur creditor particularem solutionem admittere, quarum 10. traduntur a la. so. post Alexā. in d. l. quidam r. vero est, qn illud, quod debetur ex dispositione, l. non hominis, Ale. & la. so. in l. in executione, §. 1. de verb. obl.

¶ alias oportebit. ve. ¶ alias de sunt hæc uerba aut sub cōdō ne, sed uero mō le gat certū est idē eē i cōdōna li obliga- rione l. si sub, ff. eo. ¶ alias abs te. ¶ alias eritve. ¶ alias qd ve.

& Negu. in tra- cta. de pign. 3. memb. 5. par. nu. 26.

¶ Hæc gl. cōmuniter approbatur.]

¶ Ita composita est i. his verbis quæ sequuntur, quicquid te &c. Et no. qd non potest sic legi, quā aliqua verba sunt hic superflua. Item nun-

quid unum solum ex his duobus. s. dare uel facere, sufficit. s. dare, cum solum quod erat dandum, in hanc stipulationem deducitur, ut inf. ibi, tantam pecuniam, &c. Respond. sic, argum. sup. de verb. oblig. §. sed hæc solennia, & C. de don. l. si.

b. ¶ Dare. Vbi debet dominium transferre, ut inf. de act. §. sic itaque & ff. de verb. oblig. l. ubi autem non apparet, §. si.

c. ¶ Actio. In personam, an petitio in rem, persecutio utriusque continet, ut ff. de ac. & net actio obli. actio in personam.

d. ¶ Petitio. in rem.

e. ¶ Ve. pro uel.

f. ¶ Res. i. estimatio.

g. ¶ Stipulatus, Nunc mutat personas, de se-

cunda enim transit ad tertiam. Et not. quod Actio realis actio deducitur in stipulationē his pōt in facta rei estimatione, & ita ipsa pecunia siue stipulatio rei estimatio deducitur in stipulationem & nem de- in acceptilationem nam ipsa res non po- duci.

quominus possideas, ¶ quantiquæque earū rerum res f erit tantam pecuniam dari stipulatus g est Aulus ¶ Augerius, sponndit Numerius ¶ Nigidius. ¶ Item ex diuerso Numerius Nigidius interrogauit Aulum Augerium: Quicquid tibi hodierno die per Aquilianam stipulationem sponndi, id ne omne habes acceptū? Respondit Aulus Augerius: Habeo, acceptumque tuli.

¶ **Interuentu nouæ personæ olim fiebat nouatio, etiam si a pupillo stipulabat, quod alius mihi deberet, non autem a seruo: hodie vero non præsumitur nouatio, nisi expresse hoc agatur. Arc.**

¶ Præterea h ¶ no-

¶ Præterea nouatione. **CASVS** non figuratur nisi literaliter, quia pouit tantum declarationem terminorum, item quia est. l. corrigens, quæ habetur pro ratione dubitandi, ratio autem decidendi ponitur hic per lust. ad tollendas difficultates, quæ apud antiquos oriebantur. Nota, quod promissio eius, quod alius debebat, ipso iure obligat promittentē. Item, quod ex inutili obligatione fit nouatio antiquæ obligationis efficacis. Item, quod si secunda obligatio est penitus nulla, prima non nouatur. Item, quod obligatio condicionalis ita denum nouat primam, conditione existente. Item, quod hodie non fit nouatio nisi expresse.]

h ¶ Præterea. Noa solum solutione, uel accepti-

test, cum nemo rem suam possit stipulari si- ¶ alias quā bi dari, ut sup. tuncq. ea de inutil. stip. rum. §. 1. Sed quomodo deducā estimationem, cū ¶ Alias A non debeat? gerius. Respond. imo ¶ alias Ne quasi debita ē, gidius. liberatur enim ¶ alias Qd exceptioe qua- numerius si a rei uendica Nigidius tione. si præstat A Agerio estimationē, sponndit, ut ff. de rei uen id hēat ne dic. eius rei. & acceptum l. seq. Si autem Numeri⁹ ipsam rem in Nigidius. acceptilationē A. Ageri⁹ deducam, ua- Numerio let iure pacti, Nigidio secundum B. acceptum ut diximus fecit. pra eod. §. in vers. quo genere Accur.

ADDITIONO. Tu dic, quod quamuis actio realis nec obligationem, nec officium iudicis præsupponat, præsupponit tamen quādam æquitatē, ex qua datur actio, & illa æquitas nouatur per acceptilationem. Ang.

SYL.

ceptilatione, ut dictum est supra.

¶ Quia docto. passim dicere solent, quod naturalis obligatio tollitur per ius civile in hoc casu. scilicet per stipulationem, adverte, quia non intelligunt, quod naturalis obligatio tollitur per ius civile, id est per solennem stipulationem, nam considerandum est, quod & si naturalis obligatio transfundatur in stipulationem, uel tollatur per stipulationem, tamen ius civile uel solennis stipulatio non tollit obligationem naturalem, (a iure enim ciui

li tolli non potest. I. eas obligationes. de capic. dimi.) sed tollitur uinculum naturale ex alio naturali, quod inest ipsi stipulationi, quia in stipulatione est conuentio, & quilibet conuentio habet uinculum naturale l. i. ff. de pactis. itaque ius civile non tollit ius naturale, quia stipulatio in quantum est solennis contractus a iure ciuili introductus non tollit ius naturale, sed in quantum est conuentio, quæ ab eodem iure naturali habet uinculum & ideo ius naturale tollit ius naturale, non ciuile, & ita declares.]

a ¶ Nouatione. Si fiat per stipulationem, ut subiicit, siue per iudicem, ut si alius nomine meo iudicium suscipiat animo nouandi, ut ff. de sol. l. solutionem, & ff. de in rem uer. si pro patre, & ff. de uerb. oblig. scire debemus in h. i. respon.

* ¶ Adde tolli non solum principalem obligationem, sed etiam omnes accessiones, uelut hypothecam, fideiussionem, usurarum obligationem, fortius, & periculum mortis commissæ. l. nouatione. l. si Stichum. de noua. l. nouationem C. de fide. & l. unius, C. etiã ob chiro. pecu.]

b ¶ Nouæ personæ. Etiam si hoc non agitur, ut fiat nouatio iure isto, hodie contra, ut inf. eo. §. ver. sed cum.

c ¶ A pupillo. Qui naturaliter tenetur, ut ff. de nouation. l. i. in fin. si est maior infante, alias nec naturaliter, ut ff. de actionibus & obligationibus l. pupillus.

SYL.

¶ Et est ratio, quare quando sequens obligatio est penitus nulla, non potest habere locum nouatio, quia cessat subiectum, in quod prior obligatio transfundatur.]

d ¶ Nulla est. Sed nunquid restituitur creditor in priorem debitorem? Quidam dicunt q. sic, ut C. de repu. l. i. §. i. & ff. de fideiuss. l. si Titius §. huic quæ est contra, & quod hic dicitur; Res amittitur, scilicet iure communi,

sed non per restitutionem, ut dictum est. Alii ut Pla. dicunt hanc in impubere (quasi stulte acceperit hic creditor tam paruulum) illam in pubere loqui Vel uerius, refert an minor iuuet, ut non teneatur, per beneficium

restitutionis, & tunc etiam restituitur creditor in ueterem debitorem, ut ibi. An uero non restituatur, quia non est necessesse, cum tantum naturaliter sit obligatus, ut ff. de noua. l. i. in fin. & tunc nec creditor restituitur, ut hic, nec etiam tunc quando dolo

restitutionis, & tunc etiam restituitur creditor in ueterem debitorem, ut ibi. An uero non restituatur, quia non est necessesse, cum tantum naturaliter sit obligatus, ut ff. de noua. l. i. in fin. & tunc nec creditor restituitur, ut hic, nec etiam tunc quando dolo

Limita hoc deum nisi pupillus pmit

nor fuit obligatus, ut ff. de fideiussor. l. si Titius, §. si. (unde huic dolo non succurritur, quia frustra legis auxilium innocat qui committit in legem, ut ff. de mino. l. auxilium. in fi. & l. si ex causa, §. nunc uidendum. & ad Velleian. l. si decipiendi.) Quod etiam in muliere distinguitur. nam restituitur in primū debitorem actio, ea subducta per Velleianū. Ut C. ad Velleia si mulier. nisi fuerit dolo inducitur, ut ff. ad Velleia. quidam. & d. l. si Titius in fi. At secus esset, ubi nulla esset secunda obligatio, ut in seruo subiicitur, qui non potest etiam naturaliter teneri fideiubendo, uel intercedendo quoquo modo, ut ff. de fideiuss. seruus in scio. & l. seq. Idem etiam in infante dicam, qui secundo se obligauerit. Nam eum nulla sit, non tollitur prima, cum non habeat in quem transeat. quidam tamen dixerunt naturaliter seruum teneri etiam fideiubendo, quod falsum est, nam nec aliter tenetur nisi naturaliter, cuius occasione dominus tenetur de peculio, at hic non tenetur ut ff. de pec. l. 3. §. si filius. & facit ad hunc §. ff. de fideiuss. si Titius, §. huic similis.

¶ Et hæc gl. communiter approbatur, secundum Christ. hic, quod intellige, ut non obligetur naturaliter quo ad effectus naturalis obligationis, sed quo ad ipsas obligationes essentialiter obligatur, quia in pectore iure naturali est liber, & habet consensum, l. i. ff. de pact.]

e ¶ Non idem. Sed quæ est ratio diuersitatis inter hunc §. & superius responsum? Respō. quia ibi saltem naturalis obligatio fuit, hic nulla in seruo, ut ibi diximus. Item hoc ideo quia pupillus potuit obligari naturaliter & ciuilitate cum auctoritate tutoris, & per eum scilicet creditorem stetit, quare sibi imputet. Unde prior actio tollitur, & posterior non manet. Seruus autem nullius auctoritate potest obligari ciuilitate, ideoque non imputatur,

SYL.

tur. s. creditori, unde etiam actio prior durat.

ADDITIO. Dic, quod servus non potest esse fideiussor alicuius nisi ex causa peculiari ut l. 3. §. si filius fa. ff. de pecul. Ang.

a. Scipulatus. i. interrogatus. Scipulor enim

Stripulor idest interro-
significat go, secundum
interrogo Priscianum, sic

Priscianum, sic
accipitur, ff. de
cond. indeb. si
non fortem, §.
si decem.

S YL. Hæc exposi-
tio non est ne-
cessaria, cum
possit referri
ad interrogan-
tem proprie: &
uide quæ po-
sui sup. de uer.
oblig. 4. 1. in gl.
in uer. stipulan-
tium.]

Nouatio
triplici iu
re fit.

†alias qm̃

b C Nouatio
fi. No. hic tria
iura circa no-
uationem. An
tinquissimum,
vbi etiam si ni-
hil noui inter-
ueniret, fiebat
tamen nouatio
ut ff. de actio.
& obligat. obli-
gationum fere,
§. fin. Item no-
uum, ubi no-
uatio præsum-
ptiue fiebat,
quoties noui
quid interueni-
ret, & semper
intelligebatur
hoc agi, ut hic,
& ff. de noua.
l. 2. Item tertium
quoniam hoc expres-
sim diceretur,
ut C. de noua.
l. h. Vel dictum
(& verius) quo
esse. Primo fie-
bat, si hoc age-
batur expresse vel tacite, ut ff. eo. l. 2. & nouo
iure, si id exprimatur, ut inf. eo. §. proxime, &
in d. l. obligationum fere nouum interuenie-
bat. s. stipulatio pœnalis. & facit ad hoc su-
pra quibus modis testam. infirmen. §. 1. & ff.
de rei iudi. l. 4. §. si ex conuentione. & §. sed
& si pignora.

S Y L. Dic q. tria sunt iura in hac materia confi-
deranda, secundum primam opin. quæ com-
muniter approbatur secundum Christ. hic.

ADDITIO Et nota, q^d casus, in quibus

olim ex verbis expressis insurgebat tacita cō
iectura nouationis, hodie non corriguntur,
quia in illis fit nouatio saltem ope exceptio-
nis. Ang.

* **Tex. ibi.** Ita demum nouatio fit, intelli-

dam de hoc præsum-
ptiones alij in alijs ca-
sibus introducebant, f
ideo nra processit con-
stitutio, g quæ apertis-
sime definiuit, tunc so-
lum nouationem prio-
ris obligationis fieri,
quoties hoc ipsum in-
ter cōtrahentes expres-
sum fuerit, quod pro-
pter nouationem prio-
ris obligationis conue-
nerunt: † alioquin ma-
nere pristinam obliga-
tionem, & secundam ei
accedere, h ut maneat
ex utraque causa obli-
gatio secundum nostrę
cōstitutionis definitio-
nem, quam licet ex ip-
sius lectione apertius
cognoscere.

Contractus, qui cō-
sensu contrahitur con-
trario consensu, re non
secuta, dissolvitur. Are.

Hoc amplius, eæ obli-
gationes, quæ consen-
su i contrahuntur, con-
traria uoluntate dissol-

turale, ff. de reg. iu. intellige ergo tex. re integra, quia tunc nudus consensus non reuocaret traditionem securam vel pretium solutū sed necessaria est retroradio. Tantū enim destruit contrarius consensus, quantum primo ædificatum erat a contratio consensu, vt dicit glo.

ii. Quæ consensu. s. solo. Sed quæ sunt hæ?
Resp. numerant. sup. de obliga. ex consensu.
Item in quibusdam ex maleficio, ut nudo cō
sensu etiam tollantur ipso iure, ut iniuriarū,
literna

ge. s. prioris obligationis. ver
bis inita. alio-
quin si alia ef-
fet obligatio-
nis species, uti
que fieret noua
tio, licet nil no-
ui sit in poste-
riore obligatio-
ne, q, & Theo-
philus hoc lo-
co tradidit.]

c ¶ Quod aut
facit, ff. de no-
uatio. l. quoties
d ¶ Cum no-
uandi. expres-
se, uel tacite.

e ¶ Quando no
uandi. tacite.
f ¶ Introduce
bant. & alij in
alijs, ut q̃a for
te aliquid noui
in obligatione
erat adiectum,
vñ sup. cod. §.
vers. sed eadē.

g. Constitutio. vt C. de nouatio, l. fi. Acc.
h. Accedere. Fit tamen ex.
Etio tantum sc.
mel de eodem
ut ff. de regul.
iur. bona fides

CASVM non
expedit figura
re in regula n
turali, quz ha
bet, q̄ eoder
vinculo dis
uitur quid, qu
colligatum e
l. nihil tam r

† Limita
qd sequit̃
nō pcede
re in con-
tractib. in
compati-
bilibus, ī
quib. ipso
facto abs-
que aliqua
expressio-
ne noua-
tionis in-
telligit̃ p
posterius
pcm esse
derogatū
priori, ut
per Dec. ī
l. pacta no
uiss. in r.
not. C. de
pac.

Item furti, & similes, ut ff. de pac. si tibi 10. §. quidam actiones. (i) alie non ipso iure tolluntur consensu, s. pacto de non petendo, sed per exceptionem, ut ff. de pac. l. si unus. §. pac.

Vide annotata, inf. tit. i. in prin. super ver. iniuria.

ADDITIONE.

(i) Hoc uerum intellige quo ad preiudiciū partis, non fisci uel reipu. si cut ecōtra princeps faciendo gratiam malefactori nō tollit ius pēnæ q̄ fit parti. An.

a ¶ Neque pretio soluto. Sed

quid si partem pretij soluit? Resp. non est res integra, & iō non receditur nudo consensu, sed ita demū si hincinde facta sit retraditio, ut C. quando hic ab emptio. d. l. i. & ff. de pac. l. ab emptione, & est ratio utrobique, quia nil est tā conueniens naturali æquitati, quam eodem genere quodque dissolui, quo ligatum est, ut ff. de reg. iur. nihil tam. Accur.

b ¶ Dictum est. sup. eo. §. Et no. in fin. huius tit. 12. esse modos, per quos tollitur obligatio tam civilis quam naturalis ipso iure, ut nullę maneat reliquię. Per solutionem, ut supra eo. in prin. Item per acceptilationem, ut sup. eo. §. I. em per acceptilationem. Item per nouationem uoluntariam, ut sup. eod. §. præterea. Item per nouationem necessariam, ut per sententiam, & cōtestationem litis, ut si alius meo nomine subeat pro me iudicium animo nouandi & liberandi me, ut ff. de noua. l. delegare. 1. §. 1. & l. aliam. Item per compensationem, ut inf. de actio. §. pen. & §. in bonæ fidei. Item per delegationem, ut ff. de noua. l. delegare. 1. resp. Item per confusionem debiti, ut ff. de fideiuss. l. si debitor creditor. Itē

per oblationem, (i) consignationem, & depositionem, ut C. de solu. l. ob signatione. & etiam ipso iure, ut ff. de positi. l. i. §. si pecunia. in fi. §. Item per interitum speciei, ut ff. de uerb. obli. l. si ex legati. Item maleficio suo

ter eos, ut discederet ab ea emptione & uenditione, inuicem liberantur. Idem est in conductione & locatione, & in omnibus contractibus, qui ex consensu descendunt, sicut iam dictum est. b

mora non præcedente, ut per constitutionē, l. si quis in tantā. uer per edictum diui Marci, ut C. unde vi l. si quis in tantam, & ff. qđ me. causa. l. extat. & ff. ad l. lu. de ui. pri. l. pc. Item nudo cōsensu qñque, ut in hoc §. itē nudo pacto, ut

in maleficijs. Sed alijs modis tollitur non Obligatio utraque, s. civilis & naturalis, sed interdum civilis solum, & remanet naturalis, ut per la qñque sententiam, ut ff. de cond. inde. l. Iulianus. Itē tollitur. remanet civilis, & tollitur naturalis, ut per Obligationem pactum, & chirographi redditionem & iuramentum, ut ff. de sol. l. Stichum, §. naturalis sola qñq. ipsa ē civilis sic eliditur, ut non habeat uigorem. inf. de exce. §. præterea. Itē sunt & alij modi quibus tollitur obligatio per exceptionē, quos habemus. inf. de excep. per tot. Acc.

ADDITIONE. (i) Intellige factam congruo loco & tempore, & sola sufficit in iudicio. Idem extra iudicium, si res sit immobilis: alias secus, quia requiritur consignatio & depositio. Ang.

** ¶ Adde, q, usque adeo oblatio pecunię debitę effectualiter fieri debet, ut non sufficiat habere pecuniam in marsupio, nisi extra hatur, & numeretur coram testibus, Bar. l. cū seruus. de cond. & demon.]

Explicit Liber Tertius.

LIBER QVARTVS.

De obligationibus, quæ ex delicto nascuntur.

Continua-
tio.

Hanc continet ut in princ. huius tit. continetur. Dictum est, sup. de obligationibus, ex contractu, & ex quasi contractu, uerum quia est reperire obligationes, quæ sunt ex delicto, & ex quasi delicto, ideo uidendum est de ipsis. Sed quia obligationes ex delicto sunt maiores & generaliores, ideo de ipsis prius videndum est.

** Adde, quod quedam delicta sunt nominata, ut furtum, fallum, & similia, quæ sunt nomina iuris, quedam inno-

minata, quæ tamen denominantur ab ipso actu, ut percutere, vulnerare, qui actus possunt fieri cum dolo, & sine dolo. primo casu sunt maleficia. secundo non, sed prima non possunt fieri sine dolo, ut no. Bar l. i. §. i. ff. si quis test. lib. esse ius. sue. & l. i. in prin. ad Turp.]

Diuisio.

Vm sit. ¶ Totus iste tit. in 9. partes diuiditur. Primo continuatur istum lib. ad lib. præcedentem. Secundo ponit definitionem, allusionem, & diuisionem furti, ibi, Furtum est contrectatio. Tertio ponit duo genera furtorum eorum pœnam annexendo, ibi, Furtorum. Quarto, in quibus reb. fiat furtum, & quando fur excusetur, ibi, Furtum autem fit. Quinto, quando quis præstat opem, ibi, Interdum quoque furti. Sexto, quā-

do illi, qui sunt in potestate alterius, domino uel patri furantur, ibi, Ij qui. Septimo, qui cō-
petit actio furti, ibi, Furti autem actio. Octa-
uo, an impubes committens furtum tenea-
tur, ibi, In summa. Vltimo ponit quæ sit ue-

ra pœna furti
manifesti.

a ¶ Ex contra-
ctu. ut sup. de
obli. ex contra-
ctu, usq. ad tit.
de obligati. ex
quasi contra-
ctu.

b ¶ Ex quasi
contractu. ut
sup. de obliga.
quæ ex quasi cō-
tractu

c ¶ Ex malefi-
cio. Caue tibi,
quia licet hic

Vm sit ex-
positum su-
periore li-
bro de obli-

gationib. ex cōtractu, a
& ¶ ex quasi b cōtractu,
sequitur, ut de obliga-
tionib. ex maleficio, c
& quasi ex maleficio di-
spiciamus. Sed illæ d

promittat dicere de omnibus his, ¶ non ta-
men dicit in hoc tit. de ijs, quæ sunt ex quasi
maleficio, sed dicit, inf. de obli. ex quasi ma-
leficio. Nec etiam de omnibus, quæ ex malefi-
cio, sed de solo furto agitur in hoc tit. sicut &
alias rubrica est generalior, quam sit tex. ut
ff. si cer. pe. & de cer. cond. & C. de reb. cre.
& iureiur. Nam non dicit ibi de reb. cre. sed
in seq. tit. post illum.

¶ Inepta est glo. quia nullibi hoc pollicetur
Imperator dicere. s. in hoc tit. sed bene in se-
quen. & hoc seruat.]

ADDITION. No. quod non est inconue-
niens, quod rubrica sit aliquando generalior
tex. de quo dic ut dictum est sup. in rubr. de
iust. & iur. Ang.

d ¶ Sed illæ. Scilicet quæ sunt ex contra-
ctu,

¶ Dic, q
ista gl. nō
fuit neces-
saria, quia
Impator
h dicit, q
in isto ti-
tul. fit de
oibus ma

YL.
leficijs tra-
ctaturus,
sed in isto
lib. Ang.

Quæ non autem repetit eas, quæ sunt ex quasi contractu.

a ¶ Diuiduntur. scilicet re, verbis, literis, & consensu, ut sup. de obl. §. si.

b ¶ Hæc. scilicet quæ sunt ex maleficio uel quasi.

Iniuria
qualiter sit

c ¶ Iniuria. Sed

nonne sit iniuria uerbis, & conuicio, ut ff. de iniur. l. 1. §. iniuria? Item literis infamatorijs, ut ff. de iniur. l. lex Cornelia, §. si quis librum, & inf. de iniur. §. 1. Sed certe &

tunc ex maleficio sit, & sic re fit quia malefictum fit uerbis uel literis, & sic habet locum quod hic dicitur. Accur. Floren.

* ¶ Et sic ex hoc text. iuncta glo. obseruandum est, quod licet malefictum dicatur quali malefactum, attamen, & quæ dicta, scripta, consultave mala sunt, maleficia appellantur, quæ de re pulcherrime Barto. in l. aut facta, ff. de pœnis. & Alcia. in l. verbum facere de verbo. significat.

SYL.

* ¶ Vtrum autem in delictis oriatur obligatio naturalis ex consensu, uide gl. sup. tit. prox. §. ult. ver. consensu. & Fortun. in l. legitima col. 24. ff. de pact. (ubi præter alios censet potius oriri ex eo, quod æquum est delicta puniri, læsique satisfieri) & Dec. in c. 1. col. 9. in 1. lect. de consti. & Ari. Pinel. in authent. nisi nu. 32. C. de bo. mat. qui melius cæteris hoc explicat.

SYL.

¶ Furtum &c. **CASVS** in diffinitione & ethymologia non ponitur, & notanda clara sunt, & circa illud uerbum rei, positum diffinitione, essent uidenda quæ ponit Carolus Ruynus in rubr. ff. de oper. nou. nun. in prin. nu. 15. & 22.

d ¶ Furtum est contrectatio &c. Et facit. extra de electio. cap. dudum. 2. hæc exigitur in furto, & sine ea non sit furtum, licet uoluntas, uel alia uerba, uel scriptura interueniant, ut ff. eo. si quis uxori, §. si quis alinum, & l. inficiando, in prin. & l. 1. §. sola. Quandoque tamen sine contrectatione, ut in charta rasa, ut ff. eo. qui tabulas, §. fina & l. si quis uxori, §. si quis alinum. Sed certe ibi contrectatio intercessit, cum generaliter contrectationem accipiamus, licet non fuerit ibi amotio. Accurhus.

e ¶ Rei. Subaudi mobilis. Nam de immobili non potest fieri furtum, ut sup. de utucap. §. quod autem. n. si in casu, ut in creta. Sed certe iam illa est mobilis, ut ff. eo. l. si creta. Item subaudi, corporalis. nam de incorporalibus non fit furtum, cum nec contractio in his esse possit, ut ff. de acqui. rer. domin. seruus, §. incorporales, item subaudi, alienæ.

quia rei meæ non facio furtum in eo, quod est meum, sed secus in comuni, ut ff. eo. si socius (i) Idem & si est nullius, ut hereditaria non fit furtum, ut ff. eo. l. hereditaria, & ideo dixi sub audiri, rei alienæ.

no, iniuria. c.

¶ **Hic ponitur diffinitio, & allusio furti. Angel. Arc.**

¶ Furtum dicitur contrectatio rei fraudulosa f. lueri faciendi grā, vel s. ipsius rei, uel et usus h.

merito, ff. pro socio, quod est uerum, quando socius utitur re ad eum usum, ad quem est destinata, ut l. Sabinus, & l. si ædes, ff. communi diuidun. Secus si aliter uteretur, ita quod auferretur socio commoditas partis suæ, ut dicta l. Sabinus, ita dixit Barto. in dicta l. si socius Angel.

f ¶ Fraudulosa. Hoc ideo dicit, quia si credat sibi licere, non facit furtum, inf. tit. 1. §. quia tamē. Item si credat dominum permittitur, non facit furtum, inf. eo. §. placuit. In duobus tamen casibus uidetur furtum fieri etiam sine fraude furandi, ut in eo, qui saccum pecuniæ furtiuit. Nam etiam sacci nomine furti tenetur, licet saccum non proposuerit furari, sed pecuniam, ut ff. eo. qui saccum. Sed certe licet non principaliter, secundo tamen uoluit saccum surripere. Alius casus est, ut ff. de condi. ob cau. l. penul. Item subaudi ad diffinitionem, quæ fit inuito, domino. nam eo uolente non potest committi furtum, ut inf. eo. §. placuit.

* ¶ Adde, quod Alcia. lib. 1. Dispu. c. 10. negat subaudiendum, idque ex l. inter. §. penul. ff. eodem.

g ¶ Vel ipsius rei. id est, proprietatis ipsius rei.

h ¶ Usus. ut habes exemplum, inf. eo. tit. §. furtum autem fit. Sed qualiter quadruplicatur hic? Respond. usus æstimatio tantum quadruplicabitur, ut non plus extendatur pœna quam delictum, ut C. de pœn. l. fancinus, & facit, ff. eo. l. vulgaris, & l. si quid fur. l. resp. §. 1. & §. 2. & l. verum est. Alij dicunt etiam ipsam proprietatem debere æstimari, quia non potest separari usus a proprietate, ut ff. eo. qui iumenta, & l. si uendidero, §. cū autem. Prima tamen uerior est, ut no. in l. 2. C. de ser. fug.

ADDITIONO. Primam opinionem, quod usus tantum quadruplicetur, tenet glo. in l. secunda, C. de ser. fug. & ibi Cyn. & Docio. & glo. in l. qui furtum, ff. de conditio. fur. & istam opinionem sequitur Barto. in d. l. qui iumenta, ff. eo. Ang.

a ¶ Posses.

SYL.

¶ alias nō est, rei. Furari non possum re immobilē incorporalē, & meam.

a ¶ Possessionis. Ex hoc dico ipsam possessionem duplicari, cum aliud sit pretium rei, aliud possessionis, ut ff. uti poss. li. duo, §. si. & subaudi, quod hoc fecerit animo lucrandi, alias non est uerum, ut ff. eodem, l. prima, §. 1. Accur.

b ¶ Legenaturali. i. diuina unde illud. Nō facies furtū & c. Item illud, Qd tibi non uis fieri, alij ne feceris.

SYL. ¶ Reprehendit Bar. & alij sequenti. in l. ex hoc iure ff. de iust. & iu. tamē soluit Fortu. in l. legitima in 22. column. ff. de pact. de quo uide Deci. in l. penulti. ver. prima conclusio est, C. de pac.

¶ Immo uerba illa, lege naturali, proprie accipienda sunt est enim furtū natura turpe. l. proba. de verb. signifi. siquidē qui furtum committit, tria illa iuris præcepta violat, quo qd magis iuri, & iustitiæ contrarium fingi potest? nec mouetur, quod & l. quoque diuina & ciuili prohibetur. hoc n. nō tollit, quin natura prohibita sit, de quo doctissime disputat Anton. Ang. lib. 4. emēda. c. 4.]

¶ Hoc ex uerbis. l. 12. tab. scriptum est. oliu. n. nec pbāt, qd annotauit Bud. i. l. nec manifestum. ff. eo. Expositio græci.

c ¶ Qd. i. ga.

d ¶ Auferendo. Quia fur aufert.

e ¶ A græco. phor græce, dicitur fur latine, & phores. i. fures, & epautophoro. i. manifestus fur scilicet qui cum re deprehendatur, & est indeclinabile. Nam apud Græcos aduerbium est.

¶ Furtorum autem, **CASVS** in §. diuidente & declarante furtorum species seu ge-

ra, & corrigente & seu magis exponente ius iam abrogatum, non est figurantur nisi literaliter, & nota satis colliguntur ex summario.]

f ¶ Species. i. casus.

furtorū, sicut inferius apparebit § Manifestus fur est, quem græci αὐτόπαρον appellant, nec solū is, qui in ipso furto deprehenditur, sed et is, qui in eo loco deprehenditur, quo furtum fit, ueluti qui in domo furtum fecit, & nondum egressus inuam deprehensus fuerit, & qui in oliueto, oliuarum, aut in uineto, uuarum furtum fecit, qd diu in eo oliueto aut uineto deprehensus fuerit. Imo ulterius furtū manifestum est extendendum, quamdiu eam re fur tenens uisus uel deprehensus fuerit, siue in publico, siue in priuato, uel a dño, uel ab alio, h antequā eo perueniret, quo deferre uel deponere i destinasset. Sed si pertulit quo destinauit, tamen si deprehendatur cum re furtiua, non est manifestus fur. Nec k manifestum furtum quid sit, ex ijs

¶ Apparebit. ut inf. eo. §. cōceptum, & §. Libera p. oblatum.

h Ab alio. non acquirit. Per hoc uideatur infringi regula, per liberā personam nihil acquiri, ut C. per quas per. Vide ad so. nob. acq. l. 1. hūc locū quod falsum ē A. Gel. li. quia magis ex 11. c. 18. delicto suo proprio, quam alio factū rursus facto hoc fit.

euenit, ut ff. de usur. l. si quis solutionis, §. si. & ff. q. ui aut clā l. prohibere. Et sunt hæc uera nisi in casu. f. cum se occulta uir ille, cui fiebat. Nam licet fur uisus fuerit, tñ est fur nō manifestus ut ff. de fur. l. si quis in feruitute, §. ceterum.

* ¶ Nāque solus uisus non sufficit, ut quis censeatur esse fur manifestus Bar. in l. si uen didero, §. cum raptor, ff. eo.]

i ¶ Deponere destinasset. Instantum (secundum H.) ut si ultra montes perferre destinasset, tamen si deprehendatur ante, erit fur manifestus.

¶ Dic tamen, quod in sequen. casu. quando scilicet pertulit iam licet non dicatur manifestus fur, est tamen fur, & furti actione tenetur, quod tamen non procederet in honesta persona, ut declarat. Dec. in l. qui accusare in 2. col. C. de eden.

k ¶ Manifestum. Scilicet quia contrariorū eadem disciplina, ut supra de ijs qui sui uel alie.

SYL

¶ alias de
derit.

SYL

SYL

† l.eos.C.
de fur.

Insti. li a Nec

Prætor a **Nec manifesti**. s. quæ descendit ex l. 12. plus pu- tab. vt inf. de nox. §. sunt autē. Sed quare mi- nit quam nō poena iure. l. 12. tab. imponitur quam per lex 12. ta- prætores? Resp. Quia maius delictum est, ut bu. inf. tit. proxi. in princ. præterea tempore legis

12. tab. paupe- riores erāt ho- mines, vñ mi- nores poenæ i- olim sta- ponebantur, ut tutæ fue- inf. de iniur. §. rint in fu poena. res, lege * **Legē hanc** A. Gel. li. 12. tab. existi- 11. c. 18. mo ē Solonis

lege acceptam, qua, vt Gel. te- statur, dupli pe- na furtū uindi- candum existi- mauit. sunt. n. & alia nō pau- ca ex eiusdem legi. sumpta, l.

Ad oīa vlt. fi. reg. l. vlt. infra scri de colle. l. 2. §. pta exem exactis. de ori. pla. vide iu. §. sed ius, & Aul. Gel. §. & non inele- lib. 7. c. 15 ganter, sup. de iur. nat.]

Dupli. ni- si in casu, ut C. de fer. fu. l. mā- cipia.

Rationē di- uersitatis penę inter furtū ma- nifestum, & nec manifestū posuit glo. inf. de act. §. ex ma- leficijs. ver. quadrupli.

Furtum autem fit. **CASVS** ita figurari potest in 2. parte, (prima enim clara est, quia ex uerbis diffinitionis decidebatur) uideba- tur, quod contrectans inuito domino, dato quod nesciret id fieri inuito domino, uel cre- diderit contrarium, omnino deberet furti te- neri, ratio est, quia cum actio ipsa oriatur ex re, non autem ex uoluntate & consensu, ut dictum est, non uidetur attendendum nisi qd est in ueritate, non autem quod sit in opinio- ne, aut credulitate contrectantis. alias enim esset aperta uia fraudibus. semper enim pos- set furans dicere se credidisse dominum uo- luisse, præsertim cum uerba diffinitionis ui- deantur uerificari. Cuius contrarium dicitur quia imo uerba diffinitionis non conueniūt propter illud uerbum, fraudulosa necesse est autem quod ex probabilibus causis credat, ut declarat gl. in uer. permissurum.

Inuito domino. Et quandoque uolente, vt inf. eo, §. unde illud. Accur,

nec manifesti, a du- pli. b

Contrectatio rei a- lienæ inuito domino forti actionem parit.

Ang. Are.

Furtum autem fit, non solum cum quis intercipiendi causa rē alienam amouet, sed generaliter cum quis alienam rem inuito domino contractat. †

Itaque siue creditor pi- gnore, siue is, apud quē res deposita est, ea re utatur, siue is, qui rem utendam accepit, in a- lium usum eam trans- ferat quam cuius gra- tia ei data est, furtum cōmittit, ueluti si quis argentum utendum ac- ceperit, quasi amicos

Inuitum hic accipere debemus non cō- sentientem expresse. l. qui uas, §. uetare. & l. pen. ff. eo. tit.

Quod habetur in tex. depositarium uten- tem re deposita furtum committere, fallit in

ad coenam inuitaturus, & id peregre secum tu- lerit, aut si quis equum gestandi d causa com- modatum sibi, longius aliquo duxerit, quod veteres scripserunt † de eo, qui in aciem e- quum produxisset. e

Contrectans rem, quam contrectare cre- dit probabiliter domi- ni uoluntate, furti non tenetur. Are.

Placuit tamen eos, qui rebus commoda- tis aliter uterentur, quā utendas acceperint, ita furtum committere, si se intelligant f id inui- to domino facere eū- que, si intellexisset non permissurum, at si per- missurum § credant,

cuncteū Bononiā, tunc furtū cōmittunt. Ang. e **Perduxisset.** Idem est & si alij commoda- uit. species enim furti est de alieno largiri, ut ff. eo. si pignore, §. 1.

Placuit. Intelligant. Et est ratio, quia uo- luntas distinguit maleficia, ut ff. eo. qui iniu- riar. in fi. 1. resp. & facit, C. ad l. Corne. de sica. l. 1. & ff. si cert. petat. l. quod te. pater in c. cum uoluntate. ext. de sen. excom.

Quod ait, intelligant, ita accipiendū est, ut idem sit & si id intelligere deberent, secun- dum Aul. Gel. lib. 11. c. ult. ad fi.]

Permissurum. Quid si hoc credidit. s. do- minum permissurum, sed stulte credebat? Respond. furti non tenetur, cum nō fiat fur- tum absque affectu, ut hic subiicit, & sup. de vsuc. §. item si is, & facit, ff. de fur. l. inter om- nes, §. recte. sed actione ex eo contractu, ut cō- modati, uel simili bene tenetur, ut ff. eo. l. qui re sibi commodata. sed secus si stulte opinor te permissurum rem tuam accipere, ut ff. de fur. qui uas. §. uetare.

pecunia depōsi- ta in numera- to, & nō signa- ta, quia tunc transfertur do- minium & pos- sesso, & in- telligitur data licentia depōsi- tario illa uten- di, isq. tenetur

ad tantundem in genere ut ē tex. in l. Lucius Titius Semprio. & ibi not.

Paul. de Castr. iuncta l. die. §. fi. ff. de po. glo. in §. in bona fi- dei ver. depōsi- ti. inf. de actio. tradit Negu. in tract. de pign. in 2. par. 3. mē. §. par. nu. 13. & in 3. par. nu. 8. d **Gestandi causa.** id est du- cendi.

ADDITION. No. contra il- los, qui accipi- unt in commo- datum equum vsque ad uillā, & postea du-

Furtum facit qui de alieno largit. Ma- leficia uo- luntate di- stingun- tur.

SYL.

¶ Declara hoc verum, quando ab initio habuit domini voluntatē, alias est præsumptio iuris contra furem, & nisi doceat qualiter iure credidit, tenetur furti. & ita alias consului & obtinui.]

SYL. * ¶ An & qñ

stetur assertio-
ni alicuius in
dependentibus
ab eius animo
uide Angel. in
§. sed istæ, inf.
de actio.

a ¶ Non com-
mittitur. Nisi
in duobus cali-
bus, ut dixi su-
pra §. i. †

¶ ingl. in
SYL.
ver. frau-
dulosa.

¶ Sed & si cre-
dat. **CA. V. S.**

ponitur in tex.
& ratio suæ de
cisionis ponit
ibi, tamen con-
siliu corrupto-
ris. vbi respō-
detur rationi
dubitandi, assi-
gnat & aliam
rationem ibi,
ne ex huiusmo-
di impunitate.
Not. summa-
rium. Item q.
consiliu ten-
dens ad perni-
ciem alterius
punitur. Item
no. q. hic puni-
tur affectus: q.
uis non sequa-
tur effectus.]

b ¶ Fieri, ut fur-
ti actio nasca-
tur, furtum ta-
men fit, secun-
dum quasda.

Sed certe imò

nec furtum fit,
ut ff. eo. l. inter
omnes, §. pen.

c ¶ Dominio.

f. Mæui. Acc.

d ¶ Et ad eū.

f. Titium.

e ¶ Pertulerit.

idest dño hoc

renunciauerit,

ut C. de furtis.

lege si quis ser-

uo alieno.

f ¶ Decisionem,

ut C. de fur. & ser. corrup.

l. si quis seruo alieno.

g ¶ Furti actionem,

Speciale est quod hic

extra crimen videri,
optima sane distinctio-
ne, quia furtum sine
affectu furandi non cō-
mittitur. ^a

¶ **Contrectans rem
domini voluntate, li-
cet credat dominum in-
uitum, furti non tene-
tur, nisi in uno casu, sci-
licet in corruptente
seruum alienum. An-
gelus.**

¶ Sed & si credat ali-
quis inuito domino se
rem commodatam si-
bi contrectare, domino
autem uolente id fiat,
dicitur furtum non fie-
ri. ^b

¶ Vnde illud quæsitū
est, cum Titius seruum
Mæuij sollicitauerit, ut
quasdam res domino c
furriperet & ad eum d
perferret, & seruus id
ad Mæuium pertule-
rit, ^c Mæuius autem,
dum vult Titium in ip-
so delicto deprehende-
re, permiserit seruo qua-
sdam res ad eum per-
ferre, utrum furti, an
serui corrupti iudicio
teneatur Titius, an neu-
tro. Et cum nobis fu-

dicatur, alias non fit furtum uolenti, ut supra
proxim. §. & ff. de donation. inter uirum & vxor. l. de eo. in si. quæ est contra. Sed uidetur
quod nec hoc casu debeat esse speciale, ut C.
de ser. fug. l. quicumque, §. fina. Sed ibi incoe-

pit malitia a
domino, hic
autem ab ipso
corruptente.
h ¶ Licet, id-
est quamuis.
i ¶ Regulæ.
Quas regulas
habemus, ff. d
seru. corruptio.
l. i. in princip.
& per totum
titu.
k ¶ Perniciē.
idest, destru-
ctionem.
l ¶ Impunita-
te. sic inf. tit. i.
§. quia tamen,
ibi, sed ne dū
talia. Accur-
sius Flor.
m ¶ Quibus.
dam. Item &
ut unius pœ-
na sit metus
multorum, ut
C. ad legem lu-
liam repetun-
darum. l. i. Et
nota in hoc §.
puniri affectū,
& si non sequa-
tur effectus, sic
C. de episcopis
& clericis. l. si
quis non dicā,
& C. de ijs qui
ad eccle. con-
fu. l. præfenti.
Argumē. con-
tra, ff. de pœ-
nis l. cogitatio
iam deuenerat
ad aliquem a-
ctum, unde nō
erāt nuda. Ac-
cur. Flor.
* ¶ Adde, qđ
quibus casibus
punitur affe-
ctus sine effe-
ctu, non eadē
pœna punitur
sed leniore, ut

late Thom. Grammatic. in decisione secun-
da & 74.

ADDITIO. Tu dic circa istam mate-
riam, quod aut quis non cogitat delinque-
re,

Furtū nō
fit uolēdi.

Pœna u-
nius ē me-
tus mul-
torum.

Affectus
punitur,
& si nō se-
quatur ef-
fectus.

¶ Quid au-
tē in filio
fa. uxore,
uito, uel
monacho
corruptis
an habeat
locum pœ-
na istius §.
dic ut per
Ang. hic.
talia est.

re, nec agit, nec perficit, & regulariter non tenetur. fallit in casu. l. quisquis. C. ad legem Iuliam maiestatis, & l. secunda, C. de liber. & eorum liber. Aut cogitat tantum, & iure po-
li punitur, non fori. Aut cogitat & agit, sed non perficit, &
tunc civilis ac-
tio non datur
nisi delictum
de facili tran-
seat in exem-
plum, ut hic.
In criminali at
distingue, quia
pro delicto ac-
cessorio (puta
quia fregit o-
stium uel fene-
stras) punitur,
non pro prin-
cipali, nisi pro-
cesserit ad actum
proximum ip-
si delicto, quod
ex facti impe-
dimento non
perfecerit. Aut egit, & perfecit, sed non
cogitavit, & tunc siue culpa id eneme-
rit, siue casu, semper tenetur dummodo
culpam praecesserit casum, mitius tamen puni-
tur quatenus ex leuiori culpa fuit obnoxius.
Quando autem agit, cogitat, & perficit, cla-
rum est ipsum fore puniendum, nec est lo-
cus poenitentiae. l. qui ea mente, ff. eod. fallit
in l. 2. ff. de crim. fel. Arc.

SYL.

Interdum etiam &c. Ratio du-
bitandi erat, quia liber homo, quamuis sit in
potestate patris, non tamen est in dominio
patris, ideoque non potest dici contrectatio
rei alienae, quia non est res aliena, item nec
inuito domino, cum non sit dominus, &
ideo ubi non uerificantur uerba diffinitio-
nis, ibi nec diffinitum, l. 1. ff. de dolo. sed con-
trarium dicitur, quod quamuis non habeat
dominium uerum, tamen ad ipsum recupe-
randum prodita sunt actiones, ac si esset
in dominio ipsius. l. prima, §. primo, ff. de rei
uendicatione. Ideo nimirum si datur furti
etiam.

Corpus li-
berum est
in aestima-
bile.

a Furtum fit. Non ratione dominij, sed
maleficij. Et ideo ex hoc maleficio non ci-
uilitur, sed criminaliter agitur. Nam cum
sit liberum corpus, non recipit aestimatio-
nem, ut infra de obligatio. quae ex quasi deli-
cto, §. 1. vers. ob hominem. criminaliter au-
tem extra ordinem agitur, ut ff. eo. l. si. & de
priua. deli. l. si.

SYL.

Hae glo. reprobat, quia loquitur contra
Cód. fur. hunc tex. quid dicit, furtum fit. unde dic ut in
riua ad figuratione casus.]

possestio. Mater uero non agit, sed & pater non agit
né uel p. conditione furtiua, cum ipsa ad possessio-
narietatem uel proprietatem competat, quorum
cor in filio habet locum, ut ff. eodem,

l. eum qui, §. si filius, & l. mater. in princip. &
§. liberarum, & ff. de acquirend. possessio. l.
cum haeredes, §. hna. & ff. de rei uend. l. 1. §.
per hanc.

A DDITIO. Istam glo. reprobant docto.

¶ Aliquando autem
etiam suae rei furtum
quis committit, ueluti
si debitor rem, quam
creditori pignoris cau-
sa dedit, subtraxerit. b

¶ Non solum princi-
palis furtum committit,
sed et opē praestans fur-
ti tenetur. Et qui per la-
sciuiā, non ut furtū fiat,
furto praestat opē, non
obligatur furri. Arc.

quia immo si-
militer agitur,
& duplicantur
operae uel dā-
na, quae pater
sustinuit, qui li-
cet non pro-
prie, largo ta-
men modo ha-
bet in filium
dominium &
possessionem,
quod patet, quia
habet rei ued.
de iure Roma-
no, ut l. prima,
§. 1. ff. de rei
uend.

¶ Aliquando
autem. CA-
SVS. Ratio

SYL.

dubitandi erat uerbum, alienae, possum in
diffinitione.

¶ Item p. test. colligi ex tex. in l. si socius, ff.
de fur. contrarium dicitur, & est ratio quia
cum creditor excepto usu pignus possideat,
l. serui nomine, & ibi Bar. ff. de usucap. ergo
debitor subtrahendo furtum committit, tum
respectu possessionis, ut supra eodem, §. 1.
tum respectu iuris & cautionis, quam habet
creditor in incumbendo pignori, quia sua
interest, l. itaque, §. 1. ff. eo. & haec actio datur
ei, cuius interest. l. manifestissimi, in princip.
cum ibi no. C. eo.

b Subtraxerit. Sed haec res non efficitur
furtiua, ut ff. de usucap. sequitur, §. si rem, &
ff. pro empt. si rem. Unde dic, quod quando-
que est res furtiua, & fit furtum, & nascitur
actio furti, ut fere in toto hoc tit. & ff. eod. &
Cod. eodem. Interdum nullum eorum est,
ut si re mea utar. Interdum furtum fit, &
res furtiua, sed actio furti non nascitur, ut in-
fra eodem, §. 2. qui. Interdum furtum fit, &
actio nascitur, † licet non sit res furtiua, ut
hic dicitur.

¶ Similiter est gl. in l. sequitur, §. si rem, ff. de
usucap.

* Idem erit, & si una aliqua res ex pluri-
bus pignori datis: surripiatur, licet in ijs,
quae relictas sunt, saluum sit creditum, quia
non pignus, sed delictum perpetratum at-
tenditur. lege eum, §. Papinianus, ff. eodem,
fortius, furtum fit, etiam si loco pignoris
subtrahatur aliud supponatur. l. cum as, eodem
titu.

¶ Interdum furti. CASVS figuratio cla-
ra est, & ratio etiam decidendi, cum tota pé-
deat ex animo, uoluntate, & affectu furandi,
Cetera dic ut per Ang. hic,

a In-

Fur, furti-
ua res &
cód. fur-
ti qñq. se-
parantur.
† facit §.
furti autē
inf. eo.

a Interdum. Furti tenetur. Non manifesti, licet etiam deprehendatur, ut ff. eodem, l. is qui.

b Alius. Facit ad hoc, ff. ad legem aquil. si seruum de manu mihi, & ff. eo. l. furti, §. pe. & l. qui seruo.

c Per lasciuia-
* alias nō
est quoq.
* De mate
S Y L. quid sit, decla-
ria huius
§. uide in dæ. in annota.
c. qui cum ad Pande. l. ex
fure. iun-
cōducto, §. sed
et gl. ext. & si labes. de
defur. loc. & condu.]

c Per lasciuia-
* alias nō
est quoq.
* De mate
S Y L. quid sit, decla-
ria huius
§. uide in dæ. in annota.
c. qui cum ad Pande. l. ex
fure. iun-
cōducto, §. sed
et gl. ext. & si labes. de
defur. loc. & condu.]

d In factum
i. uilis legis A
quilæ, si cor-
pora laesa sint
alioquin subli-
diaria, ut inf.
ad legem aquil.
§. si. & §. pen.

e At ubi. Ad
uersatur prox.
dicto, ubi dixit
dari in factū.

f Supponit.
No. hic dari cō-
siliū solo fa-
cto, alias dicit
consiliū ho-

minis intentio
vel propositū,
ut ff. eo. si quid
fur §. i. Item di-
citur consiliū,
quod alij datur

bonū uel malum, ut ff. eod. in furti, §. pen. in
fi. Item consiliū dicitur, quod capitur a mul-
tis, ut C. de leg. & consi. l. humanum.

SYL. * An & quando qui teneatur ex consilio,
& quis dicatur consiliū præstare, tradit la-
te Decius in l. consilij ff. de reg. iur.

Consiliū accipitur duobus modis, hoc
§. vno, pro animo, & dolosa adiuuantis in-
tentione, ut ibi ope & consilio, & c. iuncto
ver. sciens cuius rei & c. altero modo accipi-
tur pro suasionem, & ita accipitur in versicu.
certe.]

g Non tenetur furti. Cum alias esset fa-
cturus furtum etiam sine consilio huius, alias
id est si non erat alia facturus, tenetur inter-
que. ff. de furt. qui seruo. & de uerbo. signific.
l. sepe. (i) Aliud uidetur in actione serui cor-
rupti, ubi tenetur etiam si alias esset facturus
nec enim oportet laudando augeri malitiā,
ut inf. ad l. aquil. §. ceterum, & inf. de actio.
§. in quadruplum, & ff. de seruo corrupt. l. i.
§. persuadere. Sed quæ est ratio? Respond.
quia hic agitur de delicto secuto post persua-
sionem, non autem ex ipsa persuasionem, &

ideo distinguitur an erat alias facturus uel
non, sed in alijs casibus ex ipsa persuasionem
agitur, quicquid postea sequatur, ut supra eo.
§. unde illud. dummodo non ex intervallo
minio sequatur, † ut ff. de ser. corr. l. in hoc

uij Titius furtum fe-
cerit, ambo furti tenen-
tur. Ope † & consilio
eius quoque furtū ad-
mitti uidetur, qui scalas
forte fenestris suppo-
nit, † aut ipsas fene-
stras vel ostium effrin-
git, ut alius furtum fa-
ceret, quive ferramenta
ad effringendum, aut
scalas, ut fenestris sup-
ponerentur, commo-
dauit, sciens cuius
rei gratia commoda-
uerit. Certe qui nul-
lam opem ad furtum
faciendum adhibuit,
sed tantum consiliū
dedit, atq. hortatus est
ad furtum faciendum,
non tenetur § furti.

cturus non fuisset docet. Angel. in l. i. ff.
de eo per quem fac. erit. & Alexand. ubi
supra.]

* Adde, quod qui consuluerit ad furtum
faciendum, furti tenetur, nisi ipse ostendat,
etiam sine ipsius suasionem furem idem fuisse
facturum. nam tunc leuiore pena arbitrio
iudicis communi sententia afficeretur, Ang.
l. in furti §. ope. ff. eod. tit. c. sicut dignum. §.
qui uero. ext. de homi.]

ADDITIO (i) Dic ut per Bar. in l. non
solum, §. si ex mandato, ff. de iniur. aduersas
tamen quod isto casu concedendum est, qd
tenetur de dolo ut l. quod si cum scires, ff. de
dolo. Ang.

CASVS figuratio literalis sit.
dubitandi enim ratio erat, quia contrectaba-
tur res aliena inuito domino, ideo furtum,
ut hic dicitur, & ubi furtū, uidebatur esse de-
bere actio furti, sicuti ubi est obligatio, est
actio. contrarium dicitur & ratio est nō in-
famia oriens ex actione furti, ut aliqui dicūt,
sed quia non interest patris uel domini
habere actionem, ut §. seq. quia effectualiter

+ Hoc di-
ctū gl ap-
pbat D. c.
in l. pacta
nouissi-
ma. nu. x.
C. de pac.
† Cōcor.
cū hoc §.
ca. si cul-
pa. iuncta
gl. super
l. non solum,
§. Proculus, ff.
de iniur. & fa-
cit ad q. utrum
si mandatum
sit alicui, ut cō-
mittat homici-
dium, deinde
ex intervallo
homicidium
fiat, censeatur
factum vigo-
re dicti manda-
ti, de qua tra-
ctat Innoc. in
c. ad audientia
de homic. &
tangit Decius
in l. pacta. nu-
mero decimo,
d. pac. quomo-
do autem co-
gnosci possit,
quod alias fa-

ageret contra se. Hinc est, q. si filius habet peculium, ut dñ in glo. filius tenetur, quia potest interesse habere actionem. No. colligitur per Ang. a. Nec ob id. Quod uerū est si re furtiuam non posse usucapi, nisi fuerit lise estimata, uel dominus uendiderit furi, ut ff. eo. l. quā. uis. Accur. b. Nō nascitur. Nisi sit filius habens caput sepeculiū uel quasi castrē se, ubi filius tenetur patri, & pater filio. Idē de uxore, quod hic de filio dñ, ut ff. eo. si quis uxori, in prin. & §. 1.

SYL. Hoc declaratur nisi furtū sit, graue, quia filij possunt puniri de furto, q. dñ secundū qualitatem personarum arbitrio iudicis. l. respiciendum, §. furta, ff. de pen. & ibi doc. c. Furti autē. Cuius interea. etiam modice ut inf. titu. l. §. fi. & ff. ui bon. rap. l. 2. §. & generaliter. Item oportet, q. inter sit ex iusta causa & probabili. + nam si est malæ fidei possessor, uel huius rei furti q. re, §. 1. non ager, ut ff. eo. l. itaque circ. fur furti quāque agitur.

Furti agit cuius interest. + l. is cuius, ff. eo. + Aliud si res debito ris subtra-cta nō esset obliga ta credito ri. l. inter- dum, ff. e. + Adde l. fur furti quāque agitur.

Filius & seruus sur-ripiendo patri uel domino furtum committunt, & res efficitur furtiua. licet actio furti nō nascatur, qui tamen ope uel consilio dederit, tenetur furti. Are.

Ij, qui in parentum, vel dominorum ptate sunt, si rem eis surripiunt, furtum quidem faciunt, & res in furtiua causam cadit, (nec ob id a ab ullo usucapi potest, antequam in domini potestatem reuertatur) sed furti actio nō nascitur, b quia nec ex alia ulla causa potest inter eos actio nasci. Si uero ope & consilio alterius furtum factum fuerit, quia utique furtum committitur, conuenienter ille furti tenetur, quia verum est ope & consilio eius furtum factum esse.

Actio furti cōpetit illi, cuius interest furtū factum non esse. Ang.

Furti autem actio ei competit, cuius interest c rem saluam esse, licet dominus non sit. Itaque nec dño aliter competit, quam si eius inter sit rem nō perire. Vnde constat creditore de pignore + surrepto furti actione agere posse, etiam si idoneū de-

bitorem habeat, quia expedit ei pignori + potius incubere, quam in personam agere, adeo quidem, ut quamuis ipse debitor eam rem surripuerit, nihilominus creditori competat d actio furti. e

Ille, qui tenetur ex locato in aliqua re, si surripiatur, hēt furti actionem. Idē in bonæ fidei emptore. h. d. Are.

+ Item si fullo f polienda curā dave, aut sarcinator sarcinda uestimenta mercede certa cōstituta § accepit, eaque furto amiserit, ipse furti habet actionem, non dñs, quia dñi nihil interest eam rem non perire, cum iudicio locati a fullone aut sarcinato re re suā psequi possit. Sed & h bonæ fidei emptori surrepta re, q emerit, + quamuis dñs non sit, omnino competit actio furti, quemadmodum & creditori.

Fulloni vero & sarcinatori non aliter furti actionem cōpetere placuit, quam si soluendo fuerint, hoc est si dño rei æstimationē soluere possint. + Nam si soluendo nō sint, tunc quia ab eis suum dñs consequi non possit, ipsi dño furti cōpetit actio, quia hoc casu ipsius interest rem saluā esse. Idem est, k &

initium habuerit, ut quia sibi comodauit uel locauit, habet actionē furti. & hic est casus in quo fur furti agere potest, ut ff. e. qui uas, §. si ego tibi. d. Cōpetat, contra debitorem qui surripuit.

e. Actio furti. Restamen non fit furtiua ut dixi, sup. eo. §. aliquando. f. Item si fullo. Fullo & sarcinator q sint, dic ut sup. mā. da. §. fi. g. Cōstituta.

Supple in pecunia numerata, alias autē non esset locatio, ut l. 1. §. si quis seruum. ff. depo. h. Sed & bonæ facit, ff. eo. l. itaque. + Sec⁹ si male fidei, quia nemo de improbitate sua actionē consequitur ut dicitur in d. l. itaque. i. Possint. Imō vñ, q. sp dñs debeat furti re conuenire, ut ff. locat. & condu. l. cū in plures, §. uestimenta. Sed ibi de actione in re uel cōdōne furtiua dicit, hic autem de actione furti. K. Idē est. vt fur.

+ Ex l. itaque fullo, & l. fullo, ff. eo.

+ Et eptā acceperit alioqui cōpetere a-tori non emptori, l. eū qui, eo. tit.

furti actio cōpetat dño, & facit ad hunc §. ff. de cōdi. sine causa. l. si fullo * ¶ Siquidem soluēdo eē nemo intelligit nisi qui solidū potest soluere. l. soluendo. de ver. signi. & recte quidem de hoc constitutū vñ, ne cōpellat dñs ex uno iudicio duo facere, ut uidelicet contra fullonē ex hoc locato agat, & quanto minus consequetur, aduersus furem condicat. id enim ei damnosum esset.]

SYL. ¶ Quæ de fullone. Literaliter potius est figurā-
dus, in pro rōne dubitādi potest adduci, qd hñ in præcedētibz, qd creditori & usufructuario datur actio furti, vñ & commodatario eadem ratione uidebat dāda. cuius cōtrarium dñ ea ratione, quia cōmodatari⁹ nullum habet ius in re, illi uero habent. & si replicetur, fullo nullum habet ius in re, & tñ ei competit, respondetur, qd ideo hic cōtrarium dñ, quia cōmodati contractus fit tñ grā cōmodatarij, fullonis at contractus fit grā utriusque, iō simpliciter subuenit ita re

si in parte soluēdo fuerit fullo aut sarcinator.

Si res cōmodata fuerit commodatario surrepta, dominus habet electionem, utrum uelit agere contra furem actione furti, an contra commodatarium commodati, & uno electo scienter alius liberatur secus si fuerit ignorās uel dubitans. Arc.

¶ Quæ de fullone & sarcinatore diximus, eadem & ad eum, cui cōmodata res est, transferenda veteres extimabant. Nam ut ille fullo mercedem accipiendo custodiam præstat, ita is quoque, qui commodatum utendi causa accepit, similiter necesse habet custodiam præstare. Sed nostra prouidentia etiam hoc in nostris decisionibz. a emendauit, ut in uoluntate dñi sit, siue commodati actionem aduersus eū, qui rem commodatam accepit, mouere desideret, siue furti aduersus eum, qui rem surripuit & alterutra earum electa, dominum non posse ex præsentia ad alteram b uenire actionē, sed siquidem furem elegerit illum, qui rem utendam accepit, penitus liberari, sin autem

commodator ueniat aduersus eum, qui rem utendam accepit, ipsi c quidem nullo modo competere posse aduersus furem furti actionem, cum autem, qui pro re commodata cōuenitur, posse aduersus furem furti habere d actionem, ita tamen, si dominus sciens re esse surreptam, aduersus eū cui res commodata fuerit, peruenit, e sin autē nescius & dubitans re esse surreptam, apud eū commodati actionē instituerit, postea autem re cōperta uoluerit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem actionem peruenire, tunc quidē licentia ei cōceditur & aduersus furem uenire, obstaculo nullo ei opponendo, quoniam incertus cōstitutus mouit aduersus eū, qui re utendam accepit. commodati actionem, nisi dñs ab eo f satisfactū fuerit, tunc etenim omnino furem a dño quidem furti actione liberari, suppositum g autē esse ei, h qui pro re sibi commodata dño satisfecit, cum manifestissimum i sit, etiā si ab initio dñs actionem commodati instituerit, ignarus rem esse surreptam, postea autem hoc ei cognito

spondet Bar. in l. si. C. de furtis, §. i. No. collige ut hic per Ang. spāliter not. q eligens unum ius non vñ renunciare alteri q, ignorat uel de quo dubitat q, nō est alibi. a ¶ Quæ de fullone. Decisionibz. ut C. de fur. & ser. corrupt. l. si. §. tales itaque. b ¶ Ad alterā vñ actio furti hoc casu non est abulatoria. c ¶ Ipsi. si. commodatori. d ¶ Hñ actio nē. Et pñam exactam dño restituere non cogit, quia ubi periculum, ibi commodū, ut C. de fur. l. h. §. sed cum. e ¶ Peruenit. Agendo cōtra eū actione cōmodati. f ¶ Ab eo. si. cōmodatario. g ¶ Suppositū f. furem. h ¶ Ei. si. commodatario. i ¶ Cum manifestissimū. Bene dico, q eligendo unā repellitur ab altera, si sciens a principio fuit. * ¶ Facit optime. l. q in hærede. in prin. d tribu. & l. sed si ex parte, §. ult. ff. q cum eo.]

¶ Sed

Onus sentiens habeat lucrum

SYL. **SVS** non figuratur, quia traditur illatio ex §. furti autē. cuius ratio est, quia si dolo caret, eius nō interest, quia tantum de dolo tenetur, si dolum commisit, non debet ex suo dolo cōsequi actionē, ut dicitur in l. eum qui, §. is autem. ff. eo.]
a **¶** Dolo. sup. quib. mod. re contra obli. §. præterea, & C. depo. l. r. & l. * pe. & l. fina. idem, quod hic habemus, ff. eo. eum qui. §. is autem.

SYL. **CASVS** figuratio non est necessaria, quia habetur ratio in tex. affectus enim ē qui furum facit, ut hic dicitur, & uisum est, sup. in §. furtum autem, & patet ex diffinitione ibi, fraudulosa. ubi ergo nō est dolum aut fraus, non est furtum.

¶ Nisi sua interesset re nō esse furto amissa, uel uti si i re deposita culpa pmississet, uel p̄tium depositio nis in qua si mercedē accepisset l. 2. §. dixerit, ff. stip. §. furiosus vi bon. ra. & inf. tit. i §. fi.

¶ Et sic ēt i delictis doli capax re calculo re-

aduersus furem transierit, omnino liberari eū, qui rem commodatam acceperit, quemcunque causæ exitū dominus aduersus furem habuerit, eadem definitione obtinēte, siue in parte, siue in solidum soluendo sit is, qui rem commodatam acceperit.

¶ Depositarium, qui tenetur de dolo, non habet furti actionem sed dominus. h. d. Are.

¶ Sed is, apud quem res deposita est, custodiam non præstat, sed tantū in eo obnoxius est, si quid ipse dolo a malo fecerit. Qua de causa si res ei surrepta fuerit, quia restituendæ eius rei nomine depositi nō tenetur, nec ob id eius interest rem saluam esse, furti agere ¶ non potest, sed furti actio domino competit.

¶ Impubes nō tenetur furti, nisi fuerit doli capax. Are.

¶ In summa b sciendū est, quæsitum esse, an impubes rem alienam amouendo furtum faciat. Et placuit, quia furtum ex affectu furandi consistit ita demū obligari eo crimine impubes, si proximus c pubertati sit, & ob id intelligat se delinquere. ¶

¶ Actio furti emere pœnalis, sed conditio furtiua & rei uendicatio competunt pro re, & rei uendicatio datur contra possessorem, & conditio furtiua contra furem & eius heredē. h. d. Are.

¶ Furti actio, siue dupli, siue quadrupli, tantum ad pœnæ persecutionem pertinet. Nam ipsius rei persecutionem extrinsecus habet dominus, quam aut uēdicando, d aut condicēdo e potest auferre. Sed rei uendicatio quidem aduersus possessorem est, siue fur ipse possidet, siue alius quilibet, condicatio autem aduersus furem ipsum ¶ hæredemve eius, licet non possideat, competit.

¶ De vi bonorum raptorum.

¶ Rapiens per vim re alterius tenetur furti, & et actione vi bonorum raptorum, quæ datur in quadruplum infra annum, postea vero in simplum, & in quadruplo inest simplum. hoc dicit. Aretinus.

cepta videtur, ut scribit Are. in §. pupillus. in verbi, proxi. sup. de inur. si pu. de quo uide de Dec. in d. l. pupillum. Item actio. **CASVS** figuratio in declaratione terminorum non requiritur. Nota summarium.] d Vendicando .i. dñum petēdo, si extet. e ¶ Condicendo .i. impersonā agendo cōdōne furtiua, si consumpta sit, & facit ad hūc §. ff. de condi. fur. l. si pro fure. §. furti. & l. in condōne, & inf. de actio. §. sic itaque, & C. de fur. l. ancillæ.

¶ Aliud ē in actiōe furti, q̄ n̄ dat cōtra hrdē furis, §. non aut. infra de perpe. & temp. actio.

¶ Aliud ē in actiōe furti, q̄ n̄ dat cōtra hrdē furis, §. non aut. infra de perpe. & temp. actio.

¶ Aliud ē in actiōe furti, q̄ n̄ dat cōtra hrdē furis, §. non aut. infra de perpe. & temp. actio.

¶ Aliud ē in actiōe furti, q̄ n̄ dat cōtra hrdē furis, §. non aut. infra de perpe. & temp. actio.

sequenter, ut potes videre, sup. tit. i. in princ.

* Verbum rapere, quam late pateat, vide l. Marcellus. ubi Ale. de verb. sign.

Q Vi res. Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo q. raptor & fur inaequaliter puniuntur.

Secundo, qn q. rapit rem suā

vel alienā puni-

tans esse suam

Tertio, quid sit

subiectum in

hac actione, vi

delicet quid de

bet deducere

actor. Secunda

ibi, Quia tñ.

Tertia ibi, Sa-

nè in hac.

* Qui res. Ca-

sus nō figurat

in declaratio-

ne terminorū

nisi literaliter, præsertim stante rōne posita i

tex. ibi, Quis. n. magis. & ibi, Ridiculū. n. est.

sed loco casus aduerie ad ver. quadruplū. qā

ibi est non modica difficultas propter illam

aduersatiuā, sed extra pēnā, licet in multis

fit dictio, & loco dictionis, sed q. vñ cōtrariū

importare eius, quod dñ in tex. nisi exponat

pro & dictio autē licet, non stet exemplificati

ue, sed demonstratiue: ut dicamus, quadru-

plum non est totum pēna, ut est in furto,

sed &c. & ita intelligendo erit minor diffi-

cultas in tex. vide tamen tex. in l. i. §. dixerit.

de publica. qui videtur equiparare, licet glo.

ibi intelligat secundum tex. nostrum.

Raptor a Alienas. Large accipe, ut etiam si sint cō-

netenes. munes, idem sit quo ad socij partem, ut ff. de

* alias q. fur. l. si socius. Accur.

vi. b. Furti, scilicet non manifesti, etiam si de-

* alias prehendatur, secundū P. quod falsum est: t-

actio. imo si deprehendatur, manifestus est & in

* Ecōtra- quadruplum pōt conueniri, ut ff. de furt. l. vñ

rio rñder didero, §. cum raptor. (i) alias si non depre-

glo. i. §. ex hendatur, non manifesti tenetur; qua actio-

malefici- ne si fuerit actum tollitur vi bo. rap. nisi in

is in ver. id quod excedit, ut ff. eo. l. i. Item in casu nec

quadruplo. infra ex domo, in qua nemo erat rapuerit, sed tan-

e. & i. d. l. tum hac actione vi bo. rap. tenetur secundū

si quis de P. ut ff. de furt. l. si quis ex domo. Sed hoc est

domo, q. falsum, quia ibi erat factum furti non mani-

festi, illic ac- festi, t. & ideo amplius cessat actio furti, &

tu fuerat ideo datur hac actio vi bon. rap. quia excedit

vi bo. rap. & in id quod excedit, ut d. l. ff. eo. l. i. & ff. de

& iō sub- actio, & oblig. l. qui seruum. §. si.

lata erat **ADDITIO.** (i) Sed hoc est falsum, secundū

actio fur- Bar. in d. l. si vñ didero. qā opus ē ut acclamet

ti nō ma- l. 2. & l. si quis in seru. tute ff. de fur. Ang.

nifesti ac- c. Qui vi rapit. q. d. nullus, ut hic, & ff. quod

tio vi bo. nie causa, l. si cum exceptione, §. qui vim.

rap. est, du d. Annum, §. vñ lem, ut C. eo. d. l. fin. & l. res,

plex, & C. de noxa. l. pen.

Q Vi t res alienas a

rapit, tenetur qui-

dem etiam furti: b

(quis enim magis alie

nam rem inuito domi

no contrectat, q. qui vi

rapit? c ideoq; recte di-

ctū est, eum improbū

furē esse) sed in ppiā

actionem eius delicti

nomine Prætor intro-

duxit, quæ appella-

tur Vi bonorum rapto-

rum: & est intra an-

num^d quadrupli, e post

annum simpli: quæ

actio utilis f est, etiam

si quis vnam rem, li-

cet minimam, t. ra-

puerit. Quadruplum

autem non totum pē-

na est, t. & extra

pluralis oratio. s. raptorū, trahatur ad singu-

larem, ff. de cond. & dem. l. falsa. §. vñ. & ff.

de neg. gest. l. 3. §. negocia. ff. de pet. hñt. l. re-

gulariter, & l. licet.

* Quæri solet communiter super hoc quod

dicitur in fi. §. q. ridiculum esset, q. ille, qui ra-

pit, esset melioris condōis, quam ille, qui tē-

elam furripit. Cōtrarium videmus: maior. n.

pēna infligitur furibus quam raptoribus. cū

in pēna furti manifesti totū quadr. sit pēna

in pēna aut raptoris solū triplum est pēna.

Ad hoc autē diuersimode rñdeat. Quidā. n.

concedunt, q. maior pēna furibus quam rap-

toribus per l. infligit, & non sine causa: vide

licet quia sapius sit furtum, quā rapina. vñ de

ne hñmōi maleficio impunito facilius talia

facinora perpetrentur, ut minus pēna sit me-

tus multorum, ut C. ad l. iul. repe. l. i. talis, pē-

na pro furto maior quam pro rapina intro-

ducta est. Alij aliter dicentes rñdent, q. qui

in vno grauatur, in alio dēt releuari. vñ de pēna

raptoris plus cōtineat. Nā si criminaliter agit

contra eum, suspendi dēt. Vocat. n. l. raptores

famosos latrones, ff. de pēn. l. capitalium, §.

famosi. In furto autem non dēt aliquis mor-

tē pati, ut in authen. sed nouo iure. C. de ser.

fug. propterea si conueniatur ciuilitur raptor

æquum est vñ ei minor pēna infligat q. furti.

Dñs Guido lñæ adherens dicit, q. qui in vno

grauatur in alio dēt releuari, ut ff. de iure iur. l.

leum qui Raptor. n. in hoc releuatur, quia si

cum rapina deprehendatur, tenetur solū mo-

do ad triplū, sed grauatur in hoc, quia nō ha-

bet remedium aliquod, si non deprehendatur

cum furto, quia semper tenetur ad triplū: sed

fur in hoc releuatur, q. si nō deprehendatur

cum furto, antequā deueniat ad locum desti-

natū, non tenetur nisi in duplū. & iō in alio

grauatur. f. q. si deprehendatur cū furto, tenea-

tur ad quadruplū. Et si dicat quis, qualiter po-

test raptor non deprehēdi? Hanc quæstionē

habet

* Prætoris edictum de vi bon. rap. eiusque interpretatio habentur in l. 2. ff. eo.

** Annus utilis qui dicatur, docet gl. in §. rur-

sus. ver. annum, inf. de actio-

e. Quadrup. Nisi in casu quo agitur ad du-

plum tantum,

ut C. de paga.

l. christianis,

quæ est huic

contra. Sed il-

lud est spēle.

f. Utilis, i. ef-

ficax & dire-

cta. Vel dic, q.

directa cōpe-

tit, quādo plu-

res res rapæ

sunt: sed utilis

qā vnum tñū

bonum rapitū

est, i. vna res ra-

pta est. Et facit

ad hoc, quod

pluralis oratio. s. raptorū, trahatur ad singu-

larem, ff. de cond. & dem. l. falsa. §. vñ. & ff.

de neg. gest. l. 3. §. negocia. ff. de pet. hñt. l. re-

gulariter, & l. licet.

* Quæri solet communiter super hoc quod

dicitur in fi. §. q. ridiculum esset, q. ille, qui ra-

pit, esset melioris condōis, quam ille, qui tē-

elam furripit. Cōtrarium videmus: maior. n.

pēna infligitur furibus quam raptoribus. cū

in pēna furti manifesti totū quadr. sit pēna

in pēna aut raptoris solū triplum est pēna.

Ad hoc autē diuersimode rñdeat. Quidā. n.

concedunt, q. maior pēna furibus quam rap-

toribus per l. infligit, & non sine causa: vide

licet quia sapius sit furtum, quā rapina. vñ de

ne hñmōi maleficio impunito facilius talia

facinora perpetrentur, ut minus pēna sit me-

tus multorum, ut C. ad l. iul. repe. l. i. talis, pē-

na pro furto maior quam pro rapina intro-

ducta est. Alij aliter dicentes rñdent, q. qui

in vno grauatur, in alio dēt releuari. vñ de pēna

raptoris plus cōtineat. Nā si criminaliter agit

contra eum, suspendi dēt. Vocat. n. l. raptores

famosos latrones, ff. de pēn. l. capitalium, §.

famosi. In furto autem non dēt aliquis mor-

tē pati, ut in authen. sed nouo iure. C. de ser.

fug. propterea si conueniatur ciuilitur raptor

æquum est vñ ei minor pēna infligat q. furti.

Dñs Guido lñæ adherens dicit, q. qui in vno

grauatur in alio dēt releuari, ut ff. de iure iur. l.

leum qui Raptor. n. in hoc releuatur, quia si

cum rapina deprehendatur, tenetur solū mo-

do ad triplū, sed grauatur in hoc, quia nō ha-

bet remedium aliquod, si non deprehendatur

cum furto, quia semper tenetur ad triplū: sed

fur in hoc releuatur, q. si nō deprehendatur

cum furto, antequā deueniat ad locum desti-

natū, non tenetur nisi in duplū. & iō in alio

grauatur. f. q. si deprehendatur cū furto, tenea-

tur ad quadruplū. Et si dicat quis, qualiter po-

test raptor non deprehēdi? Hanc quæstionē

habet

* Idē scri-

bit Impe.

in nouel-

la sua cō-

sti. 63. que

inscribit

de nouis

operibus

cōtra pro

spēctū in

mate. in

exēplari

Græco, &

in versio-

ne la ina

Haloādi

talias sed

SYL

ali. de sūt

ista verba

& extra

pānā rei

psecutio

est.

habes sufficienter iolutam in glo. signata in isto eodem, §. super illis verbis, Siue comprehendatur, siue non. Alij ad hoc aliter respondent dicentes, q. nunquam est melioris conditionis raptor quam fur: eo, q. semper potest actio furti conueniri, vt ff. de fur. l. si vendidero. §. cum raptor. Sed hic notandum, q. si fur furti manifesti acti. cōueniat in quadruplum condemnatur. Raptor quoque i quadruplum perac. vi. bon. rap. condēnat & similiter p actio. furti manifesti punit conuictus; & ita adhuc restat primū, q. plus venit in actio. furti q. i ac. vi. bo. rap.

* Sic inf. de actio. §. ex maleficijs, ver. vi. autem. * alias esset,

poenam a rei persecutio est, sicut in actione furti manifesti diximus: b sed in quadruplo + inest rei persecutio, vt poena tripli sit, siue comprehendatur c raptor in ipso delicto, siue non Ridiculum d enim + est leuioris conditionis esse eum, qui vi rapit, quam qui clā e amouet.

¶ **Actio vi bonorum raptorum compen p violentia dolo comissa: secus si re suam bona**

** Non est opus hac repetitione, quia inest copula quae dependet continuatiue a priori parte clausule, vbi est ipsa negatiua: si quidē hac vox, & connectit tam sensum quam verba praecedentia, cum sequētibz quibus adijcitur, vt notissimum est.]

b ¶ Diximus, vt sup. tit. i. in fi. c ¶ Comprehendatur raptor. Sed quō potest raptor non deprehendi, cum dicatur eripere quasi de manu auferre, vt ff. ne quis eum qui in ius. l. 4. §. i. ? Respond. distingue animum auferentis: vt si erat animus ei, palam & quasi per vim auferendi. licet ibi neminem inueniat, tamen est raptor. Sed fur est, qui habet animum vt faciat clam, licet interdū deprehendatur, ex qua deprehensione efficiatur manifestus, vt sup. tit. i. §. i. ver. furtū autem vel a furto.

ADDITIO. Vult dicere glo. quod manifestus semper tenetur vi bonorum rapt. sed non manifestus ita demū, si habuit animum &c. Ang.

d ¶ Ridiculum. Bene dixi, siue non. ridiculum enim &c.

e ¶ Qui clam i. fur nec manifestus. Nam raptor tenetur in quadruplum hic autem, si fur non manifestus, in duplum tm. vel triplum cum re: sed qui palam furatur, certum est in plus teneri quam raptorem, cum in quintuplum cum re teneatur, Accur,

* ¶ Argutam differentiae rationem affert Alcia. in l. Marcellus, ff. de verb. sign. quia ex furto potuit maius damnum inferri domino, quippe qui nisi furem deprehendisset, nesciisset aduersus quem ius suum persequeretur: raptor autem dominū latere non potest: & ideo leuius punitur.

fide rapuit: tm raptor, si dominus est, cadit a dño suo: si vero nō est dñs, tenetur ad tantundē, siue res fuerit mobilis siue immobilis. Aret.

¶ Quia tm f ita competit hac actio, si dolo + malo quis rapuerit. Nam qui aliquo errore ductus rem suam esse existimans, & imprudens iuris, eo animo rapuerit, quā dño liceat etiam per vim re suā auferre a possessioibus absolui & debet

populo potest accusari, ideo in alio alleuiatur, argum. l. eum qui in princ. ff. de iure iur. Quare autem in vi bon. rap. prator eandem poenam in manifesto, & non manifesto imposuerit, cum lex 12. tabul & ipse prator in furto diuersas imposuerit: dic esse rationem propter eundem animum rapiendi, qui semper requiritur.

¶ Quam. **CASVS** figuratio facilis est: ratio enim dubitandi erat, quia cum maleficia ex affectu distinguantur, vbi dolus malus, & animus rapiendi non adest, cessare debet dispositio. l. declarantis & punientis raptorem. qui ergo nō vt alterius rem rapiat, sed vt suā recuperet, rem propriam rapit, vi bon. rapt. teneri debere non videbatur. Cuius contrarium dicitur, non q. vi bo. rap. teneatur, sed q. amittat rem, & incidat in poenas de quib. in text. ratio assignatur in tex. ibi, sed ne dū talia excogitantur &c. non enim decet. l. prae bere materiam scandalis & rapinis, vt ergo + Et vtra remoueatur inconueniens, quod sequi posset, quādo violenter propria auctoritate quis est vera, f. rem suam acciperet, statutum est, vt medio prima, si iudicem suam recuperet agendo, alias incidat in poenas praedictas.

f ¶ Quia tamē istud, quia, videtur superfluum. Vel pone, quia, pro sed. Alij, ita tamen, & tūc scda. si nō est planior.

g ¶ Ansolui. Lab actione vi bono. rapt. iudi cis snia, vt quidā dicunt: vel ipso iure, secū dū Azo. + arg. ff. de public. & vec. l. comissa. §. si. per do,

SYL

SYL.

Raptor & fur distin guuntur.

Raptor in minus tenet q fur manifestus

tem dominū latere non potest: & ideo leuius punitur. **ADDITIO.** Et est ratio diuersitatis secundum Angelū quia raptor se exponit morti: & ideo cū incurrat maius periculum + alias ita in persona, le. tm compe uius punitur i tit &c. q poena pecunia lco proba ria, arg. l. quid bilior est. ergo, §. poena + l. 2. §. 10 granior, ff. de li. ff. eodē infra. Vel dic, tit. quod ex rapina inducitur crimen publicum, & in hoc grauatur, quia a quolibet de

quod ex rapina inducitur crimen publicum, & in hoc grauatur, quia a quolibet de populo potest accusari, ideo in alio alleuiatur, argum. l. eum qui in princ. ff. de iure iur. Quare autem in vi bon. rap. prator eandem poenam in manifesto, & non manifesto imposuerit, cum lex 12. tabul & ipse prator in furto diuersas imposuerit: dic esse rationem propter eundem animum rapiendi, qui semper requiritur. **CASVS** figuratio facilis est: ratio enim dubitandi erat, quia cum maleficia ex affectu distinguantur, vbi dolus malus, & animus rapiendi non adest, cessare debet dispositio. l. declarantis & punientis raptorem. qui ergo nō vt alterius rem rapiat, sed vt suā recuperet, rem propriam rapit, vi bon. rapt. teneri debere non videbatur. Cuius contrarium dicitur, non q. vi bo. rap. teneatur, sed q. amittat rem, & incidat in poenas de quib. in text. ratio assignatur in tex. ibi, sed ne dū talia excogitantur &c. non enim decet. l. prae bere materiam scandalis & rapinis, vt ergo + Et vtra remoueatur inconueniens, quod sequi posset, quādo violenter propria auctoritate quis est vera, f. rem suam acciperet, statutum est, vt medio prima, si iudicem suam recuperet agendo, alias incidat in poenas praedictas. f ¶ Quia tamē istud, quia, videtur superfluum. Vel pone, quia, pro sed. Alij, ita tamen, & tūc scda. si nō est planior. g ¶ Ansolui. Lab actione vi bono. rapt. iudi cis snia, vt quidā dicunt: vel ipso iure, secū dū Azo. + arg. ff. de public. & vec. l. comissa. §. si. per do, Sed

a ¶ Sed pro tamen secundum quosdam: vel pone proprie.

b ¶ Inueniatur via. Sic. sup. tit. r. §. vñ illud.

c ¶ Constitutionibus. ut C. unde vi. si quis in tantam. & in alijs sequentibus vsque in finē

tit. sed hic prosequitur tantū tenorem illius. I. si quis in tantam, super qua materia lōgū esset hic dicere, cum plures quæstiones ibi notentur. sup. prædicta. l.

* Extat & nouella cōstō 60. in auth. q̄ huc pertinet: vulgo inscribitur,

¶ Similis textus in seu funera eorū &c.

¶ Cadere. repetere, prospicere, infra autem est, & ex de inter dic.

¶ Hæc gl. ponere, cogitur, vel debet: quæ verba nō inuenies in libris emēdatis.

Limita hunc text. ut nō procedat, ubi est

* Facit, i. pactum de inextat. ff. accupando p̄pria auctoritate, glos. in l. pignoris, vers. p̄fidialem. C. de pign. actio. & in l. 3. cap. de pign. & larius Negus. in trac. de pigno. in 4. par. princ. n. 9.

e ¶ Res soli. proprie: quandoque tamen improprie ut C. de acti. empti. l. 2. sed rei mobilis dī occupatio, licet ēt quandoque

immobilia dicantur occupari, ut C. de rei vēdictio. l. domum.

¶ Sane in hac actio. **ASVS.** Dubitationē faciebat principium huius tituli, dum dī. Qui res alienas rapit, videbat, n. exigi in pœnali-

Cui scilicet cōueniens est, nec furti teneri eū, qui eodem hoc animo rapuit: Sed a ne, dum talia excogitantur, inueniatur, b via, per quam raptores impune suam exerceant auaritiā melius diualibus cōstōnibns b hac parte prospicētum t̄ est, ut nemini liceat vi rapere, vel rem mobilem, vel se mouentem, licet suam eandem rē existimet: sed si quis contra statuta principium fecerit, rei quidem suæ dominio cadere: c si autem aliena res sit, t̄ post restitutionē eius, etiam æstimationē eiusdem rei præstare. Qd̄ non solū in mobilibus rebus, quæ rapi possūt, constitutiones obtinere censuerunt, sed etiā in iuaſionibus, quæ circa res solidi fiunt, ut ex hac cā ab omni rapina homines abstineant.

¶ **Actio ut bonorum raptorum non solū cōpetit illi, qui dñiū habet in re, sed ēt illi, qui**

bus, ut verba. l. in potiori significatu intelligerentur, ita q̄ si res rapta, non erat mea p̄pria & de bonis meis, nō cōpeteret mihi actio bonor. rapt. Cuius cōtrarium dī: quia hæc actio non datur respectu dñi, sed respectu interef

habet aliqd̄ ius, & istud ius æstimatur. Aret.

¶ Sane in hac actione non utique t̄ spectatur rem in bonis f̄ actoris esse: nam siue in bonis sit siue non: si tamen ex bonis g sit, locum hæc actio h habebit.

Quare siue locata, siue commodata, siue etiā pignorata, siue deposita i sit res apud Titū, sic ut intersit eius eam rem per vim non auferri, (veluti si indeposita re culpam quoque promissit) siue bona fide possideat, siue vsum fructum quis habeat i ea, vel quid aliud iuris: ut intersit eius non rapī, dicendum est, ei cōpetere hanc actionem: nō ut dñiū k accipiat, sed illud solū, quod ex bonis eius, qui rapinā passus est. i. qd̄ ex substantia eius ablatū esse proponatur. Et generaliter dicēdū est, ex quibus causis furti actio cōpetit in re clā facta, ex eisdem causis oēs habere hanc actionem. l.

uum, ff. depofi. Angelus.

l. dñiū. i. dñi æstimationē, ut ff. q. met. ca. l. si mulier, §. qui possit & ff. vti pos. l. pe. §. si. m. ¶ Hanc actionem, facit ff. vi bon. rapt. l. 21 §. & generaliter,

se, ut actio furti. l. acirco omnibus, quorū interest, cōpetit, & datur a l. non ad rē, sed ad ius, quod in re illa rapta cōpetebat, ut dicitur in textu. f. ¶ Sane in hac actione, f. vi bonorum raptorum.

g ¶ In bonis, id est in dñio, ut ff. de acqui. re. dom. l. rem in bo. & l. statuas & ff. de verb. sign. l. bonorum appellatio. Vel si ēt bona fide possideant, idē ē. h ¶ Ex bonis sit, ut si aliqd̄ ius habeat, ut statim per exēpla probat.

i ¶ Hæc actio f. vi bonorum raptorum.

k ¶ Deposita. Promissa custodia a depositario, ut sup. tit. l. §. antepe. Vel etiam si pretium accepit depositio nis, non tamē quasi mercedē tenet, ut ff. eo. l. 2. §. dicet aliquis. alioquin esset locatio, ut sup. mād. §. si.

ADDITIO.

Dic ut hī in l. naturalis, §. 2. ff. de præscri. ver. & facit, l. 1. §. si quis ser-

¶ alias expectatur.

Rē esse in bonis, & ex bonis differunt.

Colligitur ergo ex hoc text. raptum & furtum æquis passibus ambulare: quæ tamē æquiparatio non omnino admissa videtur i statutis seu legibus municipalibus, in quibus extensioni locus non est, Et ideo si lex municipalis qd de omnibus delictis pax fieri possit, excepto adulterio homicidio, furto cū raptore pacem fieri posse, receptius ē. Alcia. lib. 2. de verb. sign.

De lege Aquilia.

Post malefictum rapinæ, sequit de damno quod per legem Aquiliam punitur. Acc.

Cōtinuatio.
Diuisio.

Damni iniuriæ actio. Totus istet. diuiditur in 2. partes & primo tractat de primo capite legis Aquil. Secundo tractat de tertio capite. Secūda ibi, Capite tertio. Item prima subdividitur, quia primo ponit verba primi capitis legis Aquil.

Secundo illa interpretatur. Secunda ibi, Qd autem non. Item secunda prin. subdividitur in 2. par. nam primo ponit verba, secūdo interpretatur. Secunda ibi, Itaque si quis.

SYL.

Damni iniuriæ. **CASVS** literaliter est figurandus, quia tex primo ponit verba primi capitis, l. Aquilæ. secundo quia poterat esse dubitatio propter verbum quadrupedem exponit de quibus quadrupedibus intellexerit: & dicit intellexisse de ijs, quæ gregatim pascuntur, & exemplificat. Not. colligit hic Ang. Aretin.

Damni iniuriæ actio. i. actio legis Aquilæ, quæ competit pro damno dato, id est destructione alicuius rei facta. (i) nam sic dicitur damnum diminutio patrimonij, vt ff. de dam. infec. l. 3. si autem rem alterius furripes, licet videaris damnum inferre, tamen nō infers tale, q. per hunc tit. tenearis, sed actione furti, vt ff. eo l. si seruus seruum §. si oliuā & §. idem & in sylua.

****** Iniuriæ verbum, quomodo hic accipiendum, docet tex. inf. tit. i. in princ.

ADDITION. (i) Not. differentiam inter actionem furti vel bonor. rapt. & hanc, quia actio furti vel bon. rapt. competit, quando rem meam tecum asportas: secus quando occidis vel destruis, quia tūc competit hæc actio,

rit, tantum domino g dare damnetur. Quod autem non præcise de quadrupede, sed de ea tantum, quæ pecudum numero est, cauetur, eo pertinet, vt neque de feris bestiis, † neque de canibus cautum esse intelligamus: sed de ijs tm, quæ gregatim proprie pasci dñr: quales sūt eq, muli, asini, oues boues, capræ. De quibus quoque idē placuit nā & sues pecudū appellatione cōtinentur: quia & hi gregatim^h pascuntur. Sed denique & Homerus in Odyssea ait, (sicut Aelius Martianus in suis † Institutionibus, refert i

licet viroque modo sit damnum, & sic diminutio patrimonij, quod bene no. Ang. b. Primo ponit. Habebat enim hæc tria capita siue capitula: & de primo capite dicitur hic. Secundam autē non est in usu. De tertio dicit inf. eo. §. caput secundum, & §. capite tertio & ff. eod. l. 2.

Accur. c. Iniuria. i. nō iure vt inf. eo. §. iniuria. d. Occiderit. not. occiderit. nā si alio mō læserit, ex tertio capite agitur, vt inf. eod. §. capite tertio. e. In eo anno f. præterito. f. Plurimi. habita æstimatio ne non affe-

* que sint explicat. l. i. §. bestias ff. de postul.

† alias cōstōnibus.

ctione singulorum, sed communi æstimatio ne, vt ff. eod. si seruus meum.

g. Domino, vt ff. eo item. Mela. §. legis vel quasi domino, vt fructuario, vel alij, qui habet ius in re, vt ff. eo. item Mela. §. si. & l. seq. h. Gregatim pascuntur. Facit ff. de leg. l. legatis seruis, §. pecoribus.

i. Refert. Illud carmen græcum ex Odyssea Homeri depromptum, scilicet Clangi dasperos otto syon aulisiomenaon. latine exponitur per hæc verba: Grumnitus autem ingens excitabatur suum stabulantium. Clangi, n. est grumnitus. dasperos. i. autem ingens. Est enim ibi vna collisio vocalium, in qua hæc particula, autem, includitur orto, excitabatur syon. i. suum siue porcorum aulizomenaon. i. stabulantium, siue qui simul in stabulo includebantur. quod raro fit in animalibus diuersi pastus.

Iniuria autem. **CASVS** in declaratione terminorum non ponitur nisi literaliter: tñ potes dicere rationem dubitandi esse, quia verbum iniuria, aliter accipi. solet, l. i. in prin. ff. de

Græci expositio.

SYL.

ff. de iniur. Ratio autem decidendi colligitur ex eadem l. prima ubi habetur, q. verbum, iniuria, quantum attinet ad legem Aquilia, diuerso modo intelligitur, quam regulariter intelligatur. & sic ex eadem, l. vlt. anque rationem potes

† Vide Alci. li. Præter. ij. tit. de lega. 3. l. Aquilia. & q. qui hunc locū aliter legendum esse existimat

† Adde text. infra de iniur. in princ.

† alias nō minus, q. ex dolo. ex culpa, &c.

quod sola culpa spectatur, vt quis teneatur. l. Aquilia. & q. supra culpam est, veluti dolo. l. i. iniuria. Facit, ff. eo. sed & si quencunque & iniuriam.

ADDITION

Ex quo tex. nota differentia inter hanc actionem, & actionem iniuriarum: quia in illa non sufficit culpa, sed requiritur contumelia & dolus. Est & alia differentia: quia in hac agitur ad damnum: sed in actione iniuriarum agitur ad vindictam, & sapit iniuriarum causam criminalis, vt ff. de iniur. l. i. prætor edixit. §. i.

† Latronem

scilicet diurnum, vt tamē clamet, & ille se defendat: sed furem nocturnū, et si se non defendat, vt hic subiicit, & ff. eo. l. 4. Accur.

† Pro resolutione huius. q. quam ego late

examinaui in l. vt vim. ff. de iustit. & iur. in glo. dicas, quod quando queritur, an pro defensione rerum liceat hominem occidere, q. non licet, cum non reperiatur hoc permiffum, alio non concurrente, sed quando ego video res meas exportari, tunc si in defensione rerū incido in periculum, quia fur vult se defendere gladio vel offendere, tunc non propter periculum rerū, sed personæ offenderet licet: & iō bñ i. tex. nro duo ponunt, q. hoc inferūt, scilicet latronē & insidiatorē; & ita teneas, quia hæc ē

veritas vt ibi ostendi, quamuis communis opinio doctor. sit, q. pro defensione rerum fit licitum homicidium.

† Alioquin. Si culpa interueniat.

Collige ex hoc tex. q. qui alias non tenetur

Nam si id a milite in eo campo, ubi solitum est exercitari, admiffum est, nulla culpa eius intelligitur. Si alius tale quid admiffit, culpa reus est, Idem iuris est de milite, si in alio loco, q. qui ad exercitandum militibus destinatus est, id admiserit.

† Ex qualitate loci indicatur damnum datum dolo vel culpam incidenti. h. d. Vel sic: In putante dicitur adesse culpa, quando diligentia potuit providere, & nō fecit.

† Item si putator ex arbore deiecto ramo seruum tuum transeuntem occiderit, si prope viam publicam, aut vicinalem, id factum est, neque proclamauit, vt casus evitari posset, culpa reus est; sed si proclamauit, nec ille curauit præcauere,

vos, & tu resistendo volens percutere aggressorem percussisti mediatorem, teneris, vt l. scientiam, §. qui cum aliter, ff. eo. Ang. e. Distinguitur. Vtrum commiserit dolo vel culpa, vel non.

† Nulla culpa, Nisi data opera factum est, vt ff. eo. l. item si obstetrix. in fi. & l. nā sicut.

† Reus est. Quia hoc non est ei deputatum, argum. in authen. vt ij qui ob. ha. se per. res mi. §. si vero tacuerit. collatio. 6. & ff. eo. l. idem iuris, in fin.

† Item si puta,

CASVS literaliter figurat in

SYL.

TEX.

de casu, tunc tamē tenet ubi culpa præcipit casum.

† Non minus i. nō plus ex dolo, quam ex culpa, cum etiā leuissima culpa in hanc actionem veniat vt ff. e. l. in ie.

† (i) Vel proprie lege, & cōuertere literam: non min⁹ &c.

i. non minus ex culpa quam ex dolo. sic & alias. ff. de pac. l. iuris gē. §. pactorū. & C. de secun. nupt. l. cum apertissime & ff. de pigno. Paulus, §. domus, & est figura hyperbaton, secun-

dum Ioan. teron.

† Hæc gl. est contraria glo. in di. §. pactorum, & in d. l. cum apertissime, ubi dicit, quod est hysteron proteron.

† ADDITIO. cē, & q. vi

(i) Pone exem-

plum secun-

dum Old. in

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

l. iuris in l.

text. culus ratio est manifesta, quia cum in l. Aquilia propter culpam quis teneatur, culpa est quod a diligente praevideri potuit, & non est prouisum, aut tunc denunciatum est, cum periculum euitari non potest. quæ fuit ratio Mutij vt habe-

tur in l. si putator, ff. eo.]

a Putator. i. qui putat vites in arboribus positas, vt in quibusdam ter- ris sunt: vel et ipsas arbores, nam & arbo- res putantur.

b Licet non proclamauit. Nisi forte do- lo, vt ff. eo. si putator.

Præterea si medicus.

SV clarusest, & ratio assi- gnatur in text.

culpa enim fa- cit quem tene- ri. le. Aquilia.

imperitia au- tem culpæ an- numeratur, &

negligentia nõ minus. Nota

medicum, qui suscepit cura- tionem teneri

etiam ad pro- sequendam cu- rationem ite,

quod non pro- sequendo, dici- tur in culpa.

Item, quod im- peritia culpa est. intellige

hoc præsertim in ijs, qui pro-

fitentur se scire aliquid, quod ignorant. }

c Præterea. Imperitia. Facit. ff. de reg. iu.

l. imperitia. & ff. loca. si quis fundum §. Cel- sus, & §. si quis vitulos, & ff. de susp. tutor.

l. tutor quoque §. fin.

De hoc vide Fely. in ca. tua nos. de homic.

ubi ponit an & quædo medicus teneatur de imperitia, & ad quid teneatur.]

ADDITIO. In isto casu medicus non tene- tur de Sica. quia illa. l. requirit dolum, vt l. r.

C. de licat. iuncta l. in l. ff. eo. tit. Et no. singu- lariter leges per glos. allegatas: quia probant non tantum in literatis, sed in hominibus aliquod artificium profitentibus: quia asse- re videntur se esse peritos in illo ministerio.

extra culpam est puta- tor. a

Aequæ extra cul- pam esse intelligitur, si

seorsum a via forte, vel in medio fundo cæde-

bat licet non proclama- uit: b quia in eo loco

nulli extraneo ius fue- rit versandi. †

Si medicus serui cu- rationem reliquerit,

aut imperitiè curauerit

lego Aquilia teneatur.

Arctinus.

† Præterea si medi- cus, qui seruum tuum

fecit, dereliquerit

curationem eius, & ob id mortuus fuerit ser-

uus, culpæ reus † erit.

Imperitia † quoq; cul- pæ annumeratur. velu-

ti si medicus † ideo ser- uum tuum occiderit,

quia male eum secue- rit, aut perperam ei me-

dicamentum dederit.

Si mulus vel æquus

Et sic imperitia ascribitur culpæ etiam vsque ad caprarum vel vitulorum custodē. Aret.

Impetu quoque. CASVS. & notabilia cla- ra sunt. totum enim, quod tendit ad culpam,

facit quem teneri. lege Aquilia, & sicut imperitus, &

sic imbecillis in doctrina est in culpa, pro-

fitendo eam ar- tem, quā igno- rat, ita imbe-

cillis mulio ē in culpa, quia debuit præco- gitare casum,

quem præuide- re potuit.

d Infirmita- tem. Nõ enim debet infirmi- tatem suam in

alterius læsio- nē conuerrere vt ff. eo. idem iuris. Accur.

ADDITIO

Dic hoc verū in infirmitate antiqua: nam secus si in iti- nere superue-

nerit infirmi- tas, quia non tenetur, cum non fuerit in culpa, vt l. si

ex plagis, §. in cliuo. ff. eo. dē. Aretinus.

e Vehere. Puta in rheda, vel vehiculo, vel etiam ipso equo.

ADDITIO.

Intelligas ta- men istum te- xtum, quando

talía animalia dant damnum secundum na- turam sui generis: si autem contra naturam suam agitur actione in factum de pauperie,

vt ff. si quadrupes pau. fecit. dica l. r. §. itaque Aretinus.

His autem verbis. CASVS

potest figurari ponendo rationem dubiandi ex verbis. l. Aquilia, de qua in princ. qua cautum videba- tur, vt quis dati dāni aut iniuriæ pœnas lue- ret, itaque videbatur occiso seruo vel quadru- pede, q. ad id teneretur tantū occidens, quod

damnidatum esset. cuius contrarium decidi- tur non aliqua ratione, sed tantum volunta- te statuentium extendentium verba. l. Aqui- lia ex præsumpta mente quæ mes, vt dixi non

SYL.

† Ex d. f. idē iuris. §. mulio- nē. eo. tit.

† alias p.

SYL.

non habet rationem nisi poenam, ut infra, §. seq. in princ. qui in poenam induxerunt ut non solum damnum datum resarciretur, sed etiam id restitueretur, quod valuisset res occisa eo anno: quæ constitutio cum positiva sit, ut omnes

aliæ poenæ, nō habet in se specialem rationem: & hoc est qđ dixit text. qua ratione creditum est poenalem esse huius, l. actionē, Not. collige ut per doct. hic. a ¶ Quanti id in eo anno, naturaliter hæc verba ponunt & habes ea. supra cod. tit. in princip.

b ¶ Non transire. Nisi ex dā nolocupletior factus esset, ut ff. eo. inde Neratius, §. hanc rationem.

c ¶ Aestimaretur. Opponitur de eo, qui hodie plurimi fuerit quā olī, & occisus est ab aliquo. Nā nō videtur in hoc casu esse poenalis hæc actio: ergo videtur transire de bere in hoc casu ad hæredes. Sed non sequitur, licet enim reperiatur in hoc casu, qđ si sit poenalis, tamen non est apta nata ut transire deat, ut in hoc exemplo: aliquis non videt vel nō ridet actualiter, tamen est aptus ridere vel videre naturaliter, ut arg. ff. de aqua quodidi. & æstiva. l. i. §. quotidiana & ff. de flum. l. i. §. item fluminum.

* Similis glo. in §. præiudiciales, in ver. præiud. verbi. item quid si nulla & in l. vendicatio. ff. de rei vend.

Præterea dici potest, quod non transeat ad hæredes ex eo, quia est ex maleficio, ut infra de perpe. & temp. act. §. non omnes autem.

valuerit ab anno retro, & ideo non transit contra hæredes, Ang. Aret.

¶ His autem verbis legis, Quāti id in eo anno plurimi fuerit. illa sententia exprimitur, ut si quis hominē tuū, qui hodie claudus, aut mancus, aut luscus erit occiderit, qui in eo anno integer, aut pretiosus fuerit. non tanti teneatur, quanti hodie erit, sed quanti in eo anno plurimi fuerit. Quæ ratione creditum est, poenalem esse huius legis actionem: quia non solum tanti quisq; obligatur, quantum damni dederit, sed aliquando longe pluris. Ideoque constat in hæredem eā actionē non transire: b quæ transitura fuisset, si ultra damnum nunquam lis æstimaret. c

In actione legis Aquiliae non solum venit æstimatio rei, sed

ADDITIO Et sic inspicimus propriam & primariam naturam actionis, & secundū illam iudicamus, non autem secundum accidentalem. facit quod no. glo. in l. si credito. ri. ff. de leg. i. quando actio subrogatur, & capit naturam al-

eriam æstimatio extrarem, hoc dicit Aret.

¶ Illud non ex verbis legis, sed ex interpretatione placuit, non solum perempti corporis æstimationem habendam esse secundum ea, quæ diximus, d sed eo amplius, quicquid præterea perempto eo corpore damni vobis illatum fuerit: veluti si servum tuum hæredem ab aliquo institutum antea quis occiderit, quam is iussu tuo hæreditatem adierit, nam hæreditatis e quoque amissæ rationem esse habendam constat, Item si ex parimularum, vnam, vel ex quadrigis equorū, vñ quis occiderit: vel ex comædis f vnus servus occisus fuerit: non solum occisi sit æstimatione, sed eo amplius id quoque computatur, quanti depretiati sunt, qui supersunt. g

e ¶ Nam hæreditatis, in lege enim Aquilia damnum consequimur: & amisse dicimur quod aut consequi potuimus, aut erogare cogimur, ut ff. eo. l. proinde si servum occidisti & l. si servum meum.

f ¶ Vel ex comædis. Qui cantabant de comædia, & vnus sine altero cantare nesciebat.

g ¶ Qui super sunt. Facit argu. contra, ff. de actio. empr. si sterilis, §. cum per venditorē, & de peric. & comm. rei vend. l. fin.

¶ Liberum. Casus non est nisi literaliter figuran-

terius, intelligitur secundū naturam ordinariam & propriam & primariam, quod not.

¶ Illud nō ex verbis legis.

CASVS ita figurari potest, prout exemplificatur in text. dubitabatur tamē ex eo, quia in l. Aquilia tatum cauebat damnum tantē teneri quanti plurimi homo vel animal occisus eo anno fuerit, & talias adi-

in penis non videtur facienda extensio, regul. in penis de regul. iur. cuius cōtrarium dicitur, & fatef Imperator, qđ non ex verbis, sed interpretatione l. introductū est hoc ex eo, quia cū damnum resarciedum sit, non potest dici non esse illatum damnum extra rem, etiā secundum decisionem huius text.

d ¶ Dicimus. p totū hūc ti.

¶ Solue qđ ibi in cōtractu hi

¶ Cōcor. §. ex maleficijs, versic. sed & legis infra de actio.

SYL

in delicto gurandis in tam clara regula. Quoties enim in quo ve feruus meus iniuria & dolo occisus est, possit oē in- sum nedum agere civiliter ad damnum exte- resse, vt l. Aquilia, sed etiā possum agere & accusare ff. de fur. ex l. Corn. de flica. non tamen simul proponē

l. inician do, vt dicitur do. §. pri in gl. & decla- mo, & ibi rat & limitat B. ff. de cō Bart. in l. i. C. di. furt. l. quando civil. 4. & ff. de actio. q̄ nota. vi & vi at a ¶ **Damnum** ma. l. i in scilicet quanti terdicto. fuerit in anno. & ad istū retro, vt supra tex. facit. eo. in princ. l. apud l. u. Adde, quod lianū, §. j. actio. l. Aquil. ff. de le. j. l. i. interdum vbi post datur i duplū, mortē, & nempe contra sic post de inficiantem §. listū hīs sed furti. infr tenet non de actio.

solum ad b ¶ **Capitalis** feruum criminis. scili- mortuū, cet legis corne sed ēt ad l. i. de flica. vt hīditatē, ff. eodē. l. inde i qua erat Neratius, §. si institutus dolo feruus, & l. si feruū §. sed & si. Nā ff. de ver. & pro feruo oblig. in occiso ea. l. agi princ.

tur. vt pro libe ro, vt ff. ad le- gem Corn. de flica. l. i. §. i. do nec tamen agi tur una, non poterit agi reli qua vt ff. de pu blic. iudic. l. quarta & ff. vi bon. rap. l. i. §. i. sed peracto vno ager reli- quo, vt C. quā- do ciui. actio præiud. crimi. l. i. & ff. vi bo. rap. l. 2. §. i.

¶ **Limita**, nisi fuerit secuta sē- tentia absolu- toria, secundū Bart. in l. i. C. quando ciui. actio.

¶ **Capite ter- tio.** **CASVS**

figuratio in de- claratione terminorum non ponitur, præfer- tim cum tex. seipsum exemplificet. Pone igit

¶ **Actio legis Aquiliæ** nō solum civiliter, sed etiam criminaliter po- rest intentari, hoc dicit Ang. Aret.

¶ **Liberum** autem est ei, cuius feruus occisus fuerit, & iudicio priua- to legis Aquiliæ dam- num^a persequi, & ca- pitalis criminis^b eum reum facere.

¶ **Caput** secundum le- gis Aquiliæ in usu n̄ ē.

¶ **Ex tertio capite le- gis Aquiliæ competit actio pro alio damno quam mortis illatione & pro omni re, in qua citra mortem damnum datum sit & sit æstima- tio quanti plurimi fuit a 30. dieb. sup. Aret.**

¶ **Capite** tertio de om- ni cætero damno^c ca- uetur. Itaque si quis ser- uum, vel eam quadru- pedem, quæ pecudum numero est, vulneraue- rit: siue eam quadrupe- pedem, quæ pecudum numero non est, veluti canem aut feram be- biam vulnerauerit, aut occiderit, hoc capite actio constituitur. In cæteris quoque omni-

secundū exempla tex. literaliter: & ratio huius capitis est naturalis, vt culpa damnum da- tum ab eo resarciatur, qui damnum dedit: cū alteri per alterū nō debeat iniqua cōditio in- ferri. dum vero restringitur æstimatio dāni

bus animalibus, item omnibus rebus, quæ anima carent, damnum per iniuriam datum, hac parte vindicatur: Siqd enim vstum aut ruptū aut fractum fuerit, ac- tio ex hoc capite con- stituitur, quamquam poterat sola ruptū^d ap- pellatio in omnes istas causas sufficere: e Ruptum enim intelligitur, quod quoquo mō cor- ruptum est. Vnde non solum fracta, aut vsta, sed etiam scissa, & colli- fa, & effusa, & quoquo modo perempta, atque deteriora facta, hoc ver- bo continentur. Deni- que responsum est, † si quis in alienum vinum aut oleum, id miscue- rit, quo naturalis boni- tas vini aut olei corrū- peretur, ex hac parte le- gis Aquiliæ eum tene- ri. Illud palam est, sicut ex primo capite ita de- mum quisque tenetur, si dolo aut culpa^f eius homo aut quadrupes occisus occisaue^g fuerit: ita ex hoc § capite, de dolo aut culpa, & de cæ- tero damno^h quenque

ad 30. dies, (vt dixit) non hēt aliq̄ specialem rōnē, nisi vo- luntatem ple- bis sancientis. not. quid con- tinetur in ter- tio capite l. A- quiliæ, quia in eo agitur de oī damno præter mortem. Item quid continea- tur appellatio ne verbi, rum- pere. Item, q̄ ita dolus vel culpa exigitur in hoc capite, sicut in primo. Item, q̄ plus delinquēs plus punitur. Item, q̄ l. quantum- cunque pena- lis habens plu- ra capitula cē- setur repetere in sequenti q̄ dictum est in præcedenti.

c ¶ **Cætero** dā- no. Quod scili- cet non conti- neur in pri- mo c pite, vt sup. e. in prin. d ¶ **Ruptū.** Qd verbū est legis tertij capitis.

e ¶ **Sufficere.** Sed nō est no- uum, vt spe- cialiter subij- ciatur verbū, in quo singula cōplectatur, vt ff. eo. si feruus feruum. §. in- quit lex.

f ¶ **Culpa.** Etiā leuissima, vt ff. e. l. in l. aqu. & leuissima, a- lias, nō, vt sup. eo. §. iniuria.

g ¶ **Ex hoc capite.** s. tertio, q̄ est loco secūdi. h ¶ **Damno.** i. dato in cæteris rebus.

Trigin.

† A Celso l. si feruus §. cum eo. ff. eo.

a ¶ Trīginta. Sed quare minus spatium in tertio capite quam in primo apponitur? Respon quia in primo grauius deliquit; & ideo grauius punitur, vt ff. de offic. praef. l. diuus, & melius facit lex praecedens.

b ¶ Ac ne plurimi quidem verbum adiicitur. Idest nō est positum in hoc tertio capite.

c ¶ Plebē Romanam. Ergo est plebiscitū, quod est verum, vt ff. eod. l. 1. & sup. de iure natura, §. plebiscitum.

d ¶ Prima parte. Quae enim in praefationibus dicuntur, in contrahentibus repetita esse creduntur, vt ff. de verb. obligat. l. Titia. §. idem respondit, & l. qui sic. & ff. de reb. dub. l. fin. & C. fami. eriscun. l. quoties, & ff. de condi. instit. l. cum seruus, & ff. de action. empt. l. si venditor hominis & ff. de contrahen. empt. qui fundum. j. & de leg. 3. l. in repetendis, & de condi. & demon. l. auia & l. libertis & ff. de legat. 2. l. La. inus, & ff. de fun. instr. l. 3. & l. Seix. §. Caio, & ff. de pac. do. cū pater. Sed arg. contraria sunt, ff. de an. lega. l. Seio, §. pe. & ff. de fideic. lib. l. si. §. fin. & ff. de her. instit. l. ium quod Sabinus. secundum Ioan.

e ¶ Facit, §. studiū in aurihēt. de trien. & semiss. ¶ alias roganie. ¶ alias est

Ex hoc tñ capite non quanti in eo anno, sed quāti in diebus triginta^a proximis res fuerit, obligatur is, qui damnum dederit. Ac^b t ne (plurimi) quidem verbum adiicitur: sed Sabino recte placuit, t perinde habendam estimationem, ac si etiā hac parte (plurimi) verbum adiectum fuisset: nam plebem Romanam, c quae t Aquilio Tribuno t interrogante hanc legē tulit, cōtentam fuisse, quod prima parte^d eo verbo vta^e t esset.

¶ **Damnum datum de corpore in corpus purgatur per directā actionē legis Aquiliae. Sed si datur de non corpore in corpus, habet locum utilis actio. Sed si ex non corpore in nō corpus damnum datū sit, habet locum actio in factum. Ang.**

contra. l. sub conditione, ff. de her. instit. & l. Iulius paulus, ff. de condi. & demon. Sol. vt per gl. in d. l. auia.]

¶ Ceterum placuit. **CASVS** non figuratur, nisi literaliter, cum declaret in quibus ca-

¶ Ceterum placuit, ita demum directā, ex hac lege actionem esse si quis praecipue corpore suo damnum dederit. Ideoque in eum, qui alio mō damnum dederit, vtilis actiones dari solent: veluti si quis hominem alienum aut t pecus ita incluserit, vt fame necaretur: aut iumentum ita vehementer egerit, vt rumpere- tur, aut pecus in tantū exagitauerit, vt praecipitaretur: aut si quis alieno seruo persuaferit t vt in arborem ascenderet, vel in puteum de scenderet, & is ascen- dendo vel descenden- do aut mortuus, e aut aliqua parte corporis laesus fuerit: utilis a- ctio^f in eum datur. Sed si quis alienum seruū aut de pōte, aut de ri- pa in flumen deiecerit, & is suffocatus fuerit eo q̄ proiecit, corpo-

ADDITIO. Tu dic secundum Flo. ibi, q̄ aut quis dat operam rei licitae & adhibet illā diligentiam quam potest, & tunc non tene- tur de ijs quae postea sequuntur, vt d. §. in hac in fin. secus si non adhibeat diligentiam, aut det operam rei illicitae: quia tenetur, arg. ff. c. l. item Mela. in prin. & est glos. in c. sicut no- bis. extra de testi Ang.

f ¶ Utilis actio in eum datur. l. l. Aquiliae: & nihilominus in factum, vt ff. eo. item si ob- stetrux, §. si quis hominem.

* ¶ Utilis actio datur, quoties deficiunt qui-

sibus detur di- recta, in quib⁹ utilis: & ne di- citur, quod q̄ suo corpore damnum dat, directa actio- ne l. Aquiliae tenetur, quia incidit in ver- ba l. quando vero non cor- pore datū dā- num est, sed cā corpus fuit dāni illati, ga- tūc nō verba. l. oñdunt, sed mēs ipsa, quia credēdū est, l. quae tñ dānū cōsiderauit, vo- luisse dānū & effectū respi- cere, non mo- dū: iō dat vti- lis actio ex mē- te. l. Aquiliae. quoties autem neutra danda vī, & damnū datū est, vt in vlt. exemplo, tunc dat actio in factū ad in- teresse ei⁹ cui dānū illatum est, quae notan- da sunt.

e ¶ Mortuus. Quia q̄ occa- sione damni dat, dānū de- disse vī, vt ff. eo. l. q̄ occidit. §. in hac quo- que actione.

SYL.

t l. quint⁹ l. quanuis l. eo. ut.

¶ Est. n. p. suadere plus quā cogi pare- re, l. 1. §. p. suadere. de ser. cor- rup.

Dāni dās cām dam- nū dedis- se videt.

SYL.

* Aduerte plura circa hanc gloss. Primō q̄ glos. in d. l. cum seruus, signat hunc tex. pro contrario. Secundō q̄, d. l. Latinus. potius fa- cit in contrarium: quia ibi non censetur fa- cta repetitio fideicommissi nisi a contrario sensu, vt per Bartol. in summa, & adde l. seruae alieno, §. secundo, ff. de legat. 2. Item & tertio, quod illa, l. fin. non facit, est tamen

Instit.

K k

dena

dem verba legis, sed tamen, ut detur, & mens legis, & æquitas suggerit. l. quia & l. quoties, ff. de præscr. ver. gloss. in l. antepenult. de negot. gest.

e ¶ Non difficulter, imo facile, ut ff. eo. qua actione. §. pen.

b ¶ Lege Aquilia. id est directa actione legis Aquiliae.

c ¶ In factum actione. i. subsidaria: quæ pro damnis datur, quæ leg. Aquilia non comprehenditur, vel non tenentur, ut ff. eo. si seruus. §. fin. & ut hæc esse prioria ut ff. de præscr. ver. l. quia actionum.

d ¶ Si quis misericordia ductus. Sed si non ductus misericordia, datur fur, ut ff. de dolo. l. & eleganter. §. idem La beo.

e ¶ Compeditum. Est enim dolo proximum ut ff. de pos. si hominem, l. respon.

f ¶ Compeditus seruus quo accipitur, vide inf. tit. i. §. poena autem.

f ¶ Ut fugeret. Hic nota, quandoque damnum datur a corpore in corpus, & tunc locum habet actio legis Aquiliae directa. Quandoque a non corpore in corpus: ut patet per multa exempla, sup. prox. §. Quandoque e contrario de corpore in non corpus: ut si annulum excussi, ut in aquam caderet, ut ff. eo. si seruus seruus. §. si quis de manu. Et in his duobus casibus habet locum utilis actio. l. Aquiliae, & nihilominus in factum, secundum Io. ut ff. eo. d. l. quemadmodum §. magistratus municipales, cum utroque casu utraque reperiri dari, secundum Io. ut ff. vi bo. rapt. l. 2. §. si publicanus. Quæque a non corpore in non corpus: & tunc subsidaria in factum competit, ut ff. eo. si seruus, §. si. de qua actione in factum quot habet naturas, dic ut ff. de præscr. ver. in rubr. & ut dicemus, inf. de inter. §. fin.

g ¶ Vide sim. gloss. in l. penul. C. eo. quæ latius hoc explicat.

re suo damnum dedisse non difficulter^a intelligi potest: ideoque ipsa lege Aquilia^b tenetur. Sed si non corpore damnum fuerit datum, neque corpus læsum fuerit, sed alio modo alicui damnum contigerit: cum non sufficiat neque directa, neque utilis legis Aquiliae actio placuit eum, qui obnoxius fuerit, in factum^c actione teneri: veluti si quis^d misericordia ductus, alienum seruum compeditum^e soluerit.

¶ De iniurijs.

¶ **Iniuria potest capi generaliter, & specialiter: & specialiter sumitur tripliciter. Ar.**

nit, quod priuatum est delictum. i. non publicum: nec enim cuiuslibet competit, sed iniuriato tantum. Accur.

* ¶ De formula concipiendi libellum in actione iniuriarum, pulcherrime Ias. infr. tit. de action. in prin. col. 8.

Generaliter § iniuria dicitur omne, quod non iure fit. specialiter alias contumelia, quæ a contemnendo dicta est, quam Græci. h. ὕβρις appellant: alias culpa, quam Græci ἐπὶ τῇ ληψίᾳ dicunt si cut in lege Aquilia datum iniuria datum accipitur, alias iniquitas & iniustitia, i. quæ Græci ἀνομίαν καὶ ἀδικίαν vocant, Cui enim Prætor vel iudex non iuret contra quem pronunciat iniuriam accepisse^k dicitur.

¶ **Iniuria committitur non solum facto, sed & verbo, & scriptura, & alijs multis modis. Ar.**

Quarta ibi, Atrox. Quinta ibi, in summa. Sexta ibi, Hæc actio,

¶ Generaliter. **CASVS** in declaratione terminorum non figuratur nisi literaliter. No. summarium & totum text. quia sunt omnes termini necessarii.

g ¶ Generaliter. Facit, ff. eo. l. i. Accur.

h ¶ Græci hybrin appellant. hybris græce dicitur contumelia latine, ut asserit tex. Enclima est culpa. Anomia iniquitas.

Adikia est iniustitia. Inde adikeo, id est iniuria afficio.

i ¶ Iniustitia. Iniquitatem committit iudex quando contra æquitatem pronunciat iniustitiam, quando contra strictum ius: iniquitatem & iniustitiam, quando contra utrumque pronunciauit. Accur.

k ¶ Accepisse dicitur scilicet ille, contra quem indicatur. Vel dic accepisse, id est fecisse iudicem, sic. ff. de damn. infec. Proculus Accursius.

* ¶ Non tamē datur actio iniuriarum, l. iniuriarum, §. idem Labeo ff. eo.

Generali-ter. To

tus iste tit. diuiditur in sex partes principales. Primo ponitur quot modis accipitur iniuria, & qualiter committatur. Secundo, ex cuius persona nobis iniuria illata intelligitur. Tercio, quæ est poena actionis iniuriarum. Quarto, quando iniuria atrox aestimatur. Quinto, quod pro iniuria potest etiam criminaliter agi, & an tunc possit interuenire procurator. Sexto, quando tollatur ista actio. Secunda ibi, Patitur autem, Tertia ibi Poena autem.

Diuisio. ¶ De iniurijs præclare M. Tullius. li. i. de Offic. ubi agit de duobus generibus iniustitiarum.

¶ facit infra tit. i. in princ.

S YL.

Iniquitas & iniustitia diuersa sunt.

Continuat.

¶ De iniurijs.

¶ Post alia priuata delicta, & de iniurijs po-

Iniu-

¶ Iniuria. Hic prosequitur prout hoc titu. accipitur.

*** ¶** Inter pulsare & verberare hoc interest, quod verberare est cum dolore cadere, pulsare sine dolore, l. lex, §. inter. ff. eodem verberasse quoque

† Huc pertinet quod gnis ceciderit Cic. lib. 4. l. ite. §. verberare. Rhetori. ralle. eo. tit. scribit: i b **¶** Cōuiciū. iuriā esse. Quasi conuociū, cum in facione vnum plures corp⁹ aut voces proferuntur, ut ff. eodē aures, aut item apud La. aliqua turbeonem, §. cōpitudine iucium.

ADDITIO Not. q^d verbū cuius vio lat. iniuriosū dī,

*** ¶** Ex l. lex siue in spē im Cornelia pperat aliqd §. si quis delictū cōmis liberi. ff. eo.

Bar. B. & doc. in l. 3. in prin. ff. de li. & pos.

*** ¶** Quid si quis alteri, saluo(inquit) honore tuo mentiris? Et Bart. Din. secutus iniuriam fieri ait l. si quis extraneus. de acquiren. hāred. verbum enim ipsum iniuriam irrogat, quā honoris illam seruatio nō exstinguit. si q^s tamē, qui alicui verba dixerit iniuriosa euadere velit actionē iniuriarū. obseruet cautelā, q^{uā} ponit Tho. Fer. cau 39. si quis dicit &c. c **¶** Quasi debitoris. Cum non esset, ut hic, & l. si iniuria.

SYL. **¶** Glos. voluit potius allegare, l. item apud Labeonem, §. si quis bona.

d ¶ Qui intelligebat. Ex affectu enim fit iniuria, ut ff. eod. l. 3. Sed quid si erat vere debitor? Adhuc videtur idem, cum nihil adeo durum sit, quam familiarem pompam ostēdi. Quid enim tam durum tamque inhumani-

Puupertatem detegere durum est. num, quam publicatione pompaque rerum familiarū, & paupertatis detegi utilitatē, &c. ut C. q^{uā} & quibus deb. quarta pars ex bon. defun. l. 2. §. 1. Sed dico contra in seq. casu, si iure eum prouocauit, vel meū debitorem appellauit, cū esset ut arg. ff. eo. eum qui. in prin.

****** Sed verius est, iniuriam quoque fieri si cuius bona quasi debitoris, qui vere sit debitor, eo non satisfaciente a creditoribus possideatur & vendantur, ut sup. quib. ex cau. man. non lic. §. licet. ver. valde, sed iniuriarū actio non datur, quia non vī iniuriā faciendā cā hoc facere, qui iure suo vtitur. nam iuris executio non habet iniuriam, l. nullus, de regu. iur. & l. iniuriarum. in prin. ff. eodem.]

*** ¶** Adde vitum teneatur iniuriarum, qui ali-

quem appellauit spurium, cum vere spurius sit, Tho. Gram. in decis. 37.]

e ¶ Fieret. nisi nocens erat. Nam peccata nocentium nota esse expedit, ut ff. eod. eum qui. in prin.

rit, ediderit, dolove malo fecerit, quo quid eorum fieret: e siue quis matremfam. f aut prætexitatū g prætexitatamve affectatus h fuerit: siue cuius i pudicitia attentata esse dicetur: & denique alijs plurimis k modis admittere iniuriam manifestum est.

¶ Si fit iniuria filio, vel uxori alicuius, etiā pater, maritus, vel ioccer dicitur eam pati, ut

¶ Matrēfa.

Matremfamilias dicimus, Materfamilias.

que est notā auctoritatis & honestatē vitæ in domo sua, ut ff. de lib. exhib. l. 3. §. si. ff. d. ijs qui sunt sui vel alien. iur. l. nam ciuium. Adde l. pronūciatum, §. 1. ff. de verb. lig.

g ¶ Adde Au li. Gel. lib. 18. cap. 6.]

h ¶ Prætexitatum. Prætexitatum genus est vestis, qua nobiliores ciues romanī solebant vti. Vnde si alius, quam cui

SYL.

Præterea quid est.

permissum. erat deferre, deferrebat in alicuius personæ certæ ignominiam, iniuriarum tenebatur illi, quem insectabatur. Accur.

¶ Pessime enarrat Accur. quid sibi voluerit Iustinianus dum inquit, prætexitatum prætexitatamve affectatus fuerit. nam intellexit pro eo, quod est pudorem pueri ingenui aut puellæ suggillare, & notā infamiæ tanquam scorto masculo fœmininoq. inurere. Solēt. n. hodie quoque perditī hoīes, dum suggillare volunt puellæ aut mōne opinionem, improbiore petulantia in publico eis obambulare, quasi scortū ad constitutum affectātes. Prætexitata autē erat genus vestis, qua pueri vsque ad 17. annum utebantur, quo tempore togam virilē sumebāt, puellæ vero prætexitā deponerant nubētes. inde prætexitata ætas, prætexitati mores, prætexitatus sermo a latinis dicitur. Bud. in Annot. in Pand. super l. si. de sena.

Adde pulchrum tex de ætate prætexitati, l. 3. §. vlt. de lib. exhib.

h ¶ Affectatus. Affectari est frequenter sequi. Sed attenuare est blando sermone pudicitiam alicuius impetere, ut ff. eodem. item apud Labeonem, §. aliud.

*** ¶** Adde, cum quoque iniuriarum teneri, q^{uod} turpibus verbis vtitur, licet pudicitiam non attenter. d. l. item, §. qui turpibus.]

i ¶ Cuius. i. alicuius.

k ¶ Plurimis modis. Qui notantur. ff. eod. per totum & C. eo. per totum.

¶ Patitur. C A S V S figuratur facile in taxationi. n. dubitādi rñder tex. dū dicit. patitur

K k 2 autem

autem quis iniuriam, & ratio decidendi in primis verbis ex dictis verbis sumitur. Item ex alijs postea positis ibi, id. n. magis prævaluit & ibi, defendi enim vxores a viris &c. Et not. ex hoc tex. q. dispō facta de vno correlatiuorū nō hēt

locū in alio, vbi cadit diuersa rō: ita ex hoc tex. no. Dec. i. l. humanitatis colū. 3. C. de impub.]
a ¶ In potestate hēt. Si ille, qui iniuriam facit, scit eos esse in pte: licet ignoret in cuius potestate sint; aliqn non, sicut nec marito, si mulierem viduā credat, vt ff. eod. l. eū q. nocētem, §. fi. Acc.
b ¶ Per vxorē suam. Vel spōsam, vt ff. eod. item apud §. Sponsum quoque.

c ¶ Sed etiam patris. licet in potestate p̄is eius non esset vt ff. eod. l. i. §. item.

¶ Cum hac glo. transit Bar. in l. sed si vnus, §. filiosfam. ff. eo. quicquid dicat hic Ang.

ADDITIO. Ista gl. non est vera, per l. sed si vnus, §. ait prator. ver. idem est & si emancipatus, ff. eod. & ibi vide glo. præterea si nō competit patri actio iniuriarum, quando credit pulsatum fore patremfam. vt dict. l. eum qui, §. fin. ff. eo. ergo multo fortius non competit sibi quando in veritate est paterfam. s. quando est emancipatus, secundum Io. Fab. quod credo verum. Ang.

d ¶ Cuius, s. feminae vel nurus.

SYL. ¶ Seruis autem. **CASVS** Literaliter figurari potest, quia similiter enumerat & declarat quō per seruos dñi iniuriuntur. i. qualiter iniuriarum agant domini pro iniuria facta seruis proprijs, & ponuntur in tex. rationes decidendi, ibi, quod aperte ad contumeliam domini & in fin. tex. vbi dicitur, quod non pro portione dominica, sed pro personarū numero actio competit dominis: quia non rem ipsam & sic seruum respicit iniuria, sed ipsos dominos, & in dominis radicatur & fundatur.]

e ¶ Nulla iniuria, quantum ad hoc vt agat,

scilicet inspecto iure civili, sed sic inspecto iure naturali vt ff. eod. l. eum qui, §. i. & ff. de ijs qui sunt sui vel alien. iur. l. 2. & sup. de ijs qui sunt sui vel alien. iur. §. fi. quæ sunt cōtra.

* ¶ Adeo vt nec postea manumissus eo no-

est. Sed & socer, nurus nomine, cuius^d vir in eius potestate est, iniuriarum agere potest.

Ex iniuria facta seruo non agit seruus, sed eius dominus, si iniuria in suam contumeliā fiat, vel fuerit atrox Aretinus.

¶ Seruis autem ipsis quidem nulla^e iniuria fieri intelligitur, sed domino per eos fieri videtur, non tamen iisdem modis quibus^f etiam per liberos & vxores, sed ita, cum quid atrocius^g commissum fuerit, & quod aperte^h ad contumeliam domini respicit: i. veluti si quis

l. ita vulneratus, ff. ad l. aquil. Ex quo nota q. si iniuria passus non potest agere ex forma statuti, quia forte non soluit collectas, tamē iudex ex suo offic. potest iniuriantem punire, vt d. §. si quis sic fecit & est bonus text. & ibi Bar. in l. nō solum, §. quamquā ff. e. Ang. i. Ad contumeliam domini respicit. His duobus casibus domino datur actio hoc est, siue ad eius contumeliam fiat iniuria, siue seruus atrociter verberetur: & si dominus aget propter iniuriam seruo factam, non tamen serui noie, (i) quasi seruo competat actio. sed in primo casu suo nomine pro iniuria, scilicet sibi commissā.

¶ Dic ex mente Angel. in 2. notabi. hic, q. hæc glōf. male loquitur, quia text. hic duo copulatiue exigit, scilicet, quod quid atrocius sit commissum, & quod aperte ad contumeliam domini respicit: vnde vnum tantum non sufficit, pro vt vult glo. in l. si hære diplures, ff. de condi. insti.]

** Imo Angel. intelligit hunc text. disiuncti. vt patet ex eius sumario.

ADDITIO. Not. modum libellandi & agendi; quia dominus debet dicere seruum fuisse

mine iniuriarum agere possit l. seruo. eod. tit.]

f ¶ Per liberos idest filios.

¶ Et alios et, qui liberorum appellatione veniunt, l. liberorum, ff. de verb. sign.

g ¶ Atrocius, quā æquū sit.

h ¶ Et quod aperte. Repete & cum id commissum fuerit quod &c. Si autem nō in dñi contumeliam sed serui tantū, tñ adhuc non debet iulare relinqui a prætorē, (i) vt ff. eo. item apud Labeonē, §. si quis sic fecit.

ADDITIO. (i) Not. q. maleficio non debet remanere impunitū,

Ex quo nota q. si iniuria passus non potest agere ex forma statuti, quia forte non soluit collectas, tamē iudex ex suo offic. potest iniuriantem punire, vt d. §. si quis sic fecit & est bonus text. & ibi Bar. in l. nō solum, §. quamquā ff. e. Ang. i. Ad contumeliam domini respicit. His duobus casibus domino datur actio hoc est, siue ad eius contumeliam fiat iniuria, siue seruus atrociter verberetur: & si dominus aget propter iniuriam seruo factam, non tamen serui noie, (i) quasi seruo competat actio. sed in primo casu suo nomine pro iniuria, scilicet sibi commissā.

¶ Dic ex mente Angel. in 2. notabi. hic, q. hæc glōf. male loquitur, quia text. hic duo copulatiue exigit, scilicet, quod quid atrocius sit commissum, & quod aperte ad contumeliam domini respicit: vnde vnum tantum non sufficit, pro vt vult glo. in l. si hære diplures, ff. de condi. insti.]

** Imo Angel. intelligit hunc text. disiuncti. vt patet ex eius sumario.

ADDITIO. Not. modum libellandi & agendi; quia dominus debet dicere seruum fuisse

SYL.

¶ alias de est etiam

fuisse verberatum in contumeliam suam; & ideo quia sibi iniuria illata est, suo nomine iniuriarum agit: sint autem alio modo ageret, succumberet. Ang.

a In hunc casum. Non solum in superiori casu quando ad contumeliam domini facta est iniuria.

SYL. Adde, quod ex ratione sup. assignata in glo. præce. hæc gl. quoque falsa est.]

b Si cōmuni seruo. Dñs. Imo pro parte domini, vt ff. eo. l. sed nō esse. cōtra. Sol. non contradicit, si recte intelligatur. Nā quilibet agit ratione dimidiæ vt si duo sunt, vnus nobilis, alius ignobilis: si seruus esset totus nobilis, ageret in iniuriarum in 20. nunc ergo ager in 10. ignobilis autē ageret in 10. si esset totus su⁹ seruus: nunc ergo ager in quinque: & ita quilibet p parte sua: & ratio dignitatis habetur. Vel i- bi erant pares per omnia dōmini.

SYL. * Bart. autē in l. itē, §. si, ff. eodem inquit, q. vera solutio

est, q. iste text. procedit cum iniuria fit ad cōtumeliam dominorum: lex autem cōtraria, cum simpliciter seruo iniuria facta est.]

c Ex dominorum persona. q. d. non ex serui persona.

d Magis, quam Titio.

e Mœuio, nisi ad contumeliam vsufructuati facta sit, vt ff. eo. l. item §. si vsufructum, & §. item si liberum.

f Sed si libero. Et tibi. Nou solum ei.

g In tuam contumeliam. Nec minus ipse

iniuriarum ager. ideo in fructuatio dñi in- qui oportet, vt ff. eodem. titu. item si liberum Accursius.

Pœna autem iniuriarum &c. **CASVS** clatus est, & ratio dubitandi nascebatur ex

iniuriarum. Arerius.

Sed si libero homi- ni, qui tibi bona fide seruit iniuria facta sit, nulla tibi actio dabi- tur, sed suo nomine is experiri poterit, nisi in cōtumeliam tuam pul- satus sit: tunc enim cō- petit & tibi ^f iniuria- rum actio. Idem ergo est & in seruo alieno bona fide tibi seruien- te, vt toties admittatur iniuriarum actio, quo- ties in tuam contume- liam ^g iniuria ei facta sit.

Pœna iniuriarum ē pecuniaria quanti fue- rit æstimata, & per iu- dicem taxata, quæ æsti- matio & taxatio ere- scit, vel diminuitur se- cundū personarū digni- tatē & cōditionē. Arer.

Pœna aut iniuriarum ex lege 12. tabu. † pro- pter membrum ^h qui- dē ruptū ⁱ talio ^k erat: propter os vero fractū

run prout in text. dicitur. **h** Membrum. Puta manum vel pedem. **ADDITIO.** No. ex text. & gl. quid dicat membrum: & habetur in l. non sunt liberi, ff. de statu ho. per gl. & doc. & an dens dica- tur membrum, habetur in l. cui dens, ff. de ædilectio. de quo vide Bart. & lo. de Imo. in l. 2. ff. de pub. iud. Ang.

i Ruptum. i. detruncatum.

k Talio. i. similitudo supplicij: vt mem- brum pro membro.

K k 3 Verba

ipsa l. 12. tabu. qua constituta fuerat pœna ta- lionis: hoc autē introductum fuerat in d. l. 12. tab. vt Iusti- nianus. asserit, ob magnā ve- terem pauper- tatem. rō autē decidendi su- mitur ex rōne naturali, quæ habet, vt iuxta modum iniu- riæ, qualitatem personæ iniu- riatae & iniu- riantis, bonus vir & sic iu- dex æstimet, fiebat. n. quod ex l. nasceretur iniuria, vt pu- ta si rupto mē- bro vilis, & in- utilis personæ ab honesta & vtili nedū fa- miliae ppria, sed ciuitati & vrbi, vt puta insignis alleu- ius artificis, da- tū fuisset mē- brū illud, non esset vera æsti- matio iniuriæ, quia non erat paritas & equa- litas subiecto- rū. decuit igitur id corrigi per prætores, qui equitatem habentes ante oculos statu-

† Vide oīno Au. Gel. 9. c. 1. & Alc. li. 9. Parer. c. 8.

* Verba l. 12. tabul. hæc sunt, si membrum rupit meum, è pacto talio esto propter os vero fractum numariae poenae constitutæ sunt. poenam autem talionis & vetus lex diuina infligi iubebat, Exodi 21. Deuteronomij 19.

De alijs iniurijs,

in quibus

numariae poenae

impositæ

erant, eadem

lege 12. tabul.

ita scriptum

erat, Si iniuriam

alteri faxit, 25. æris poenæ

sunt, Aul. Gel. l. 20. c. 1.

a Quasi in

magna. Hæc

est ratio non

ad proximum

sed ad illud,

quod erat poena

talionis.

b Aestimauit,

per sacramentum

taxatione iudicis.

* Qualiter

fiat æstimatio

tradit Angel.

in consil. xcv.

& Roma. consil. xcvij.

c Honoraria

facit supra

de iur. aatura-

li gentium &

ciuil. §. prætorum.

d Aestimatio,

Proposita

actione iniuriarum

prætoria quæ anno continuo tollit,

vt C. eod. l. si non conuicij, nisi in casu, vbi

anno vtili datur, (i) vt ff. quod met. causa. l. si

cum exceptione, §. post annum.

ADDITIO. (i) Dic quod licet gl. inf. prox.

im. §. & in d. l. si non conuicij. ponat mul-

tas opi. & nullam approbet, tñ hic & in l. lex

cornelia hanc approbat, quod ista actio sit

ciuilis in trib. casib. §. prox. inf. eo. Ang.

e In seruo actore. i. castaldo.

* Actor hoc loco pro villico accipitur,

quæ lingua vulgari hodie factorē vocamus,

vt dixit in Cōmen. sup. tit. de curat. in princ.

f Medij actus homine. qui mesonauta,

alias mediastinus dicitur, ff. nau. cau. sta. l. 1.

§. qui sint, & §. caupones.

* Budæ. ibi exponit quis dñr mesonauta, &

quis mediastinus. * nam mesonauta ita in

naui vile mancipium est, vt mediastinus do-

mi, qui ita dictus videtur, q. in media domo

ad imperia omnium natusque præsto sit.]

g Compedito, idest eo seruo, qui nullam aliam astitit vilitatem. sed tñ ligatus stat.

* Non bene intelligit gloss. quia text. voluit intelligere de ijs, qui compediti fodiunt terram vel metalla.

tur æstimatio d iniuriæ:

qui gradus condemnationis & in ser-

uili persona non im-

merito seruatur: vt a-

liud in seruo actore, e

aliud in mediactus ho-

mine, f aliud in vilis-

simo vel compedito g

ius æstimationis con-

stituatur.

* **Lege Cornelia de iniurijs**

teneretur quis etiam in tribus casibus

hic specificatis: & domus nostra dicitur etiam

conducta. Aret.

* Sed & lex Cornelia h de iniurijs lo-

quitur, & iniuriarum actionem introduxit:

quæ competit ob eam

rem, quod se pulsatum k

quis, verberatumve, l

Cornel. est hæc actio perpetua? Dicunt

quidam, vt M. quod sic, cum omnis actio

ex lege descendens sit perpetua, vt infra de

perpe. & tem. ac. in princip. Sed Io. contra di-

cit enim semper eam anno continuo tolli,

vt Cod. eodem l. si non conuicij. (i) Et not.

quod his tribus casibus est ciuilis, alias est

vbique prætoria, cum a prætore sit inducta,

vt ff. eod. l. prætor.

* Aduerte, quia glo. §. proximo, in vers. æsti-

matio. & Bar. in l. iniuriarum, ff. eod. ex opi.

Azo. contrarium sentiunt.]

ADDITIO. (i) Io. Fab. dicit, q. doc. tenet

opi. Mar. & q. vidit seruari de facto. vide Hæ-

ric bo in c. olim. extra eod. in 2. dist. vbi vi-

detur inclinare in partem Ioan. & idem te-

net Ioan. And. in addition. ad Spe. tit. de in-

iur. in verbo actio.

K Pulsatum. Sine dolore.

l Verberatum, cum dolore, vt ff. eodem

l. lex Corn. §. 1.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

Actio iniuriarum an sit annualis in oibus casibus.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

ADDITIO. (i) Ex l. lex Corne. ff. eo. tit.

L Cornelia vñ dñ.

SYL.

† Ex l. lex Corne. ff. eo. tit. L Cornelia vñ dñ.

Actio iniuriarum an sit annualis in oibus casibus.

Adds

* ¶ Adde, iniuriarum actione teneri & qui tantum manus aduersus aliquem leuauerit, licet non percussit. l. item apud. §. 1. ff. eod. quod est notandum.]

a ¶ Domum suam. (1) Facit, ff. de ijs qui de iec. vel effude.

l. 1. j. habitare.

* ¶ Nam cui,

que dom⁹ sua

† Ex d. l. i. iustissimum re

lex. Cor. fusiū ac re

§. domū. cepraculum ef

se debet, l. ple-

rique. de in ius

voc. Quod au

tē dicitur hic,

siue quis hospi

tio recept⁹ sit,

intellige, ani-

mo ad longū

aliquod tem-

pus ibi moran

di non momē

to, vt viator. d.

l. lex Corne. §.

domum, vers.

cū hoc §. ego puto.

ca. vlt. in

glo. super

verbo a-

troces, ex

tra de co

na. vbi re

citatteno

rem hu-

ius, §. &

gl. 1. pau-

lo post

me, & in

c. si. extra

de conse.

ecclē. vel

alia.

† Cōcor.

cū hoc §.

ca. vlt. in

glo. super

verbo a-

troces, ex

tra de co

na. vbi re

citatteno

rem hu-

ius, §. &

gl. 1. pau-

lo post

me, & in

c. si. extra

de conse.

ecclē. vel

alia.

† Cōcor.

cū hoc §.

ca. vlt. in

glo. super

verbo a-

troces, ex

tra de co

na. vbi re

citatteno

rem hu-

ius, §. &

gl. 1. pau-

vel domum a suam vi introitam esse dicat.

Domum† autem accipimus, siue in propria domo quis habitet, siue in cōducta, siue gratis, siue hospitio receptus sit.

¶ **Atrox iniuria æstimatur ex qualitate facti, loci, & personarū.**

Ang. Arer.

¶ Atrox b † iniuria † æstimat^r, vel ex facto: c veluti si quis ab alio vulneratus sit, vel fustibus cæsus: vel ex loco: veluti si cui in theatro, vel in foro, vel in conspectu Prætoris iniuria facta sit: vel ex persona, veluti si magistratus iniuriā passus fuerit, vel si senatori ab humili d persona iniuria facta sit, aut parenti patronove fiat a li-

suum, non semper importat dominium: facit quod not. Bart. in l. Quintus, 2. §. agento. de aur. & arg. leg. Ang. Arer.

¶ Atrox iniuria æstimatur. Casus facile figuratur: nam text. seipsum declarat, & assignat sui ipsius declarationem, & euentiam explorum: & cum sit declaratio huius termini, atrox iniuria, non expedit aliter laborare. Nota text.]

b ¶ Atrox. ideo atrox iniuria ab alia separatur, quæ sit minor, vt per hoc magis puniatur vt sup. eo §. pœna autem, & facit ff. eod. l. prætor edixit, §. atrocem, & §. fin. & l. vulneris, & l. seq.

¶ Quæ dicatur atrox iniuria, declarat Specu. in titu. de aduo. §. 7. vers. fin. * & Alexan. in consi. 203. vol. 2.]

L. xij. tab. hæc fuisse refert spieg. Re, persona: tempore, loco, atroc. ores iniuriæ inducator.

c ¶ Ex Facto. Magis, quam ex pretio rei, vt. ff. de incen. rui. nau. l. Pedius, §. 1.

d ¶ Humili persona. Quæ sit persona humil

lis, dic vt C. de incestis nupti

is, l. humilem.

e ¶ A liberis vel libertis.

Quibus aduer sus parentes & patronos age-

re permittitur si sit atrox in-

itua facta eis a parentibus

& patronis, vt ff. eo. l. prætor edixit, §. præ-

terea, puta in oculo vel in ore. vt ff. eod.

l. prætor, §. fin. & l. seq.

ADDITIO

Dicas secundū Saly. in l. ini-

quum Co. qui accusa. non

possi. quod licet pro leui in

iuria filius in potestate non

potest patrem solenniter ac-

cusare, vt l. lis nulla, ff. de iu

dic. tamen iudicis officium

potest implorare pro graui

vt l. si lenones C. de epif. aud.

Emanipatus vero filius pro

leui delicto

non accusat. sed pro graui sic, dummodo

ciuilitur agi non possit, alias secus, vt hic per doctores.

f ¶ Nonnunquam. Id est, aliquando: & sic duæ negationes faciunt vnam affirmationem.

* ¶ Facit, l. duobus, ff. de verb. sign.

g ¶ Filiofamilias. Nisi quia facta iniuria filio duæ actiones nascuntur: & vtriusque exercitium competit patri, vt ff. eo. l. sed si vnus, §. filiofamilias, & l. pater, sed facta iniuria patri, non ideo filius agit.

¶ In summa, Casus clarus est, cum flet in traditione regulæ & relatione ad constitutionem Zenonis, quæ h. beret suam rationem indignitate personarum: quæ in actione iniuriarum totum potest.

Kk 4 Agere,

alias exi

SYL,

a Agere. Et sic tollitur vnum iudicium per aliud, cum vtrunque sit proditum ad vindictam, vt ff. eo. prator, §. 1. & l. quod Senatus consul. secus si alterum esset de re familia ri, vt C. quando ciuiliis actio crimina. præ. l. 1. Et ideo si de

iniuria atroci actum est iniuriarum, nihi lominus potest agi. l. a qui lia ad damnū: & econuerso: nec enim in actione iniuriarum agitur ad damnū, vt ad damnum, sed ad contumeliam, vt ff. eod. l. itē apud Labeonem, §. si quis seruo verberato.

g Hæc gl. sentit idem, quod glo. in l. domi num, C. eod. q̄ reprobatur a Barto. in l. qui seruum, ff. de act. & obli. **h** Dictum ē. Vt supra eodē §. pœna. i. fi. §. c. Pœna. pecuniaria, scilicet actori dan da.

d Extraor dinaria. Scilicet capitis, vel status, si iudici sedeat, vel pecuniaria inferenda fisco, non actori, vt ff. eo dem l. fi. Accursius.

e Late disputat de hac glo. Vero. in l. si fugi tiui. C. de ser. fug. in 7. colum. & Deci. in c. ex literis de constit. vbi limitat octo modis, & in l. cum filiusfam. ff. si cer. pet. in 2. nota.

ADDITIO. Et sic vbi pœna est in arbitrio iudicis, potest suum arbitrium extendere vsque ad mortem quod est verum pensata & attenta facti qualitate, l. Prædus, §. 1. ff. de incen. rui. nau. Item ex hac glo. elici potest, quod si agatur de crimine ad penam pecuniariam fisco applicandam, iudicium dicitur esse criminale.

e Constitutio, vt C. eod. l. fi.

f Illustres. Hi sunt, qui tantum nomine illustres sunt, & non dignitate, Illi autem sunt supra eos, qui dignitatem & administrationem habent, supra quos nemo est nisi Imperator: (i) quod dic, vt notauimus in authent. vt ab illustri, & qui super eam digni, sunt collat, §.

ADDITIO. Dic vt per glo. & omnes doctores. in l. fi. C. eo. Ang.

g Actionem. i. accusationem. Et est speciale in accusatione: alias contra, vt ff. de procu. l. licet, §. ad actionem, & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimen.

Faciens fieri iniuriam ita punitur, sicut faciens. Aret.

† Non solum autem is iniuriarum tenetur, qui fecit iniuriam, id est, qui percussit: verum ille quoque tenetur, qui dolo fecit iniuriam, † vel qui † procurauit, vt cui i mala k pugno percuteretur. l.

Actio iniuriarū nō nascitur, nisi ab initio iniuriatus in animum suum iniuriam reuocauerit. Vel sic secundum glossam: Actio iniuriarum iam nata tollitur dissimulatione An. Ar.

† Hæc actio dissimulatione m aboletur: &

cuius, id est alicuius.

K. Mala, id est maxilla.

l Percuteretur. Sed vñ q̄ ex tali cōsilio nō teneat, vt sup. de obl. q̄ ex deli. nascū, §. ope. in fi. §. Sed dic, vt ibi diximus. Itē argu. cōtra. sup. mā. §. tua tātū ibi, quia nemo ex cōsilio.

g Hæc actio. Dic loco casus, q̄ ratio, quate sisemel animo remissa est iniuria, nō potest reoli, est, quia principaliter animo tenetur, l. i. §. ait prator, ff. si qua. pau. fe. di. & ideo dissimulatione aboletur, ut hic dicitur, & declarat Fortu. qui ex hoc multa infert notanda, in l. legitima, col. 24. ff. de pact.

m Dissimulatione. Vt si risi, vel lusi, vel comedi cum eo postea.

g Hoc verum, si voluntate, non si ex necessitate vel honestate aliter fieri non potuit: vt si inuitati in conuiuio vel aliter.

***** Et de alijs modis, quibus aboletur iniuria, vide Alex. in l. i. in princ. ff. de pac.

g Item tollitur etiam nudo pacto ipso iure, vt Digest. de pac. si tibi. §. quædam actiones, sed nunquid est nata etiam statim facta

*** g** Est & alid privilegium i his, qui illustri dignitate præditi sunt, vt sci licet non nisi

† Ex lege ex scripto in non sold ius vocari pos ff. eo. sint, l. quoties C. de digni.

****** Hinc anno talias te tati potest, q̄ neur. ppter dignita † alias ve tem nonnun luti qui. quam a regulis † alias cu gñalibus rece raut.

dimus: quod multis exem plis ostendit Alcia. lib. i. de verb. sign.

h Apparet. Dic ergo hic casum eius legis.

† Nō solum. **CASVS** clarius est, quia ratio manifesta, qui enim per alium facit, per se face re videtur.

i Et cui. Id est, alicui, vel

† alias agatur.

SYL.

SYL.

Pœna arbitrarie ad mortē extendit.

facta iniuria, an ira demum si dicat, Ad animum reuoco, quod ultimum dixit B. ut dicunt. Sed certe imo est nara statim, nec enim ex reuocatione ad animum uel ex uerbis talibus nascitur hæc actio, sed ex contumelia, ut ff. de pac. l.

si unus, §. pactus Item quomodo abolere tur hæc nisi esset nata certe nullo modo, ut ff. de iniur. rup. test. l. nam & si. §. post defectum & ff. de uerb. obli. l. decem.

a ¶ Non reuocauerit. id est, aboleuerit. Non enim oportet dicere, Ad animum reuoco, sed sufficit si remaneat iratus & ei non reconcilietur. (i) Sed quid si in ultima uoluntate in poenitentia remittit, quasi coactus morte, & postea conuallet, nunquid renascitur? Videtur quod sic ut argu. sup. de don. §. mortis causa. Item quia coactus remisit, unde prætor ratum non habet, ut ff. quod me. cau. l. i. Sed contradico, quia fuit semel extincta, unde in perpetuum resuscitari non potest, ut ff. de sol. qui res, §. aream. Item præsumo, quod perpetuo uoluerit remittere, siue conualuerit, siue non, nam alias non potuit bene poenitere, præsumam ergo eum non fuisse immemorem suæ salutis, ut C. ad l. iul. repe. l. si.

SYL. ¶ Et ita communiter tenent doct. hic.]

¶ Item est contra ad id, quod dicit nuda uoluntate tolli hanc actionem, ff. de nego. gest. l. Pomponius ibi. Nam quomodo &c. Sed certe ab initio tollitur nuda uoluntate & simplici, uel unius tantum, sed si semel ad animum reuocauerit, non remittitur per nudam uoluntatem sed uerbis uel pacto expressam sic, etiam ipso iure, ut dictum est per l. si tibi, §. quædam, ff. de pact.

SYL. ¶ Dictamen, quod si quis in confessione sacramentali remisit iniuriam, potest nihilominus agere, quia rancor remissus est, non interesse, ita est communis opin. docto. in l. si tibus, §. i. ff. de pac.]

ADDITIO (i) Dic ut ff. de adim. leg. l. filio, §. Scia. & uide l. 3. §. si. & ibi Bar. eodem tit. Ang.

¶ De obligationibus, &c.

Continuatio. ¶ Quia de obligationibus ex maleficio diximus, sequitur de ijs, quæ ex quasi maleficio sunt. Accur.

Diuisio. ¶ Si iudex. ¶ Totus iste tit. diuiditur in duas partes principales. Primo ponit casus, in quibus quis obligatur ex quasi maleficio. Secundo, qua actione his casibus agitur, Secunda ibi, in his autem,

¶ Si iudex. CASVS. Quærebatur, quomodo teneretur ex malo iudicio suo per imperitiam facto iudex, & utique cum profiteatur scientiam iudicandi, uidebatur ex maleficio teneri, §. præterea, sup. ad l. Aquil. cuius

De obligationibus quæ ex quasi delicto nascuntur.

¶ Iudex, qui per imperitiam male iudicat, facit litē suam, & ex qua si maleficio tenetur in quantum æquum uidebitur iudicanti.

Si iudex b litē suā c

lige ut per Aretinum hic.]

b ¶ Iudex. siue sit paterfamilias iudex, siue filiusfamilias, sed quando est filiusfamilias, pater de peculio tenetur in quantum fuit in peculio, cum filiusfamilias litem suam fecit ut ita sint duo specialia, & quia datur de peculio licet sit quasi maleficiū, quod nō est alias, ut ff. de ijs qui deie. vel effu. l. i. §. si filiusfa. Item quia inspicitur tempus, quo fecit litem suam in condemnando, licet alias rei iudicatae tēpus spectetur, ut ff. de pecul. l. quæ situm, & probantur hæc, ff. de iud. l. si filiusfamilias. Vel dic, quod filius conuenitur, ut no. in d. l. si filiusfamilias.

¶ Adde, q. cōis doct. resolutio est, q. quando per imperitiam iudicat, peculio tenus teneatur, quando uero dolo, teneatur in solidum. ita doct. in d. l. si filiusfa.

¶ Adde gl. in §. si filiusfa. ver. Item, inf. eod. ADDITIO. No. q. iste tit. non habet locum, q. si iudex per dolum uel corruptelam tulit sententiam, quia tunc tenetur proprie ex delicto, ut etiā no. Bar. in d. §. si filiusfa. Ang.

c ¶ Litem suam. i. controuersiam. uel litigium ut in id teneatur ipse, in quo lxx sit aliquem, & hoc q. per ignorantiam uel imperitiam, ut inf. sequitur. Nam si dolo, tunc non habet locum hic tit. sed ex maleficio tenetur, & fit infamis, ut C. de poena iu. qui male iu. l. si. Sed nunquid hæc omnia in arbitro locum habent? Dicit lo. q. sic, ut C. de pac. l. si quis incō scribendo. Alij cōtra. cū possit pena peti tñ & nec snia ualeat, ut C. de arb. l. i. & l. 2. & maxime secundum noua iura, quæ loquuntur, cū est iuratum ab arbitro uel a partib. secundū quæ nihil eis erit præter sacramentum ut in auth. de iu. §. quia uero. 2. coll. 6. Sed certe sententia prima uera est. nec obst. hoc auth. q. nihil erit ei. i. arbitro præter sacm &c. f. ut possit cogere partes suo stare iudicio. uel eis i. partibus, nam uocabit alteram partem per iuram: sed & contra arbitrum nihilominus ager,

cōtrarium hic dicitur, quod tenetur ex quasi maleficio, si de delicto. uo autem differentiæ est, q. actus in edēdi est uoluntarius, actus iudicandi & munus iudicis est necessarium, l. munerum, §. iudicandi officium, ff. de mune. & hono. No. col-

SYL

¶ alias quæ si de delicto.

¶ Et lex malefici- is, §. si iudex, ff. de action. & oblig.

¶ Vide ad hunc tex. Dec. in l. si quis in cō scribēdo, in 6. no. & in fi. C. de pac.

¶ De peculio, cū p. SYL.

confueuit cōueniri.

Arbiter si facit litē suā an sit punitendus sicut iudex.

aget, ut dictum est, & per actionem in factum, ut inf. eo. §. fi.

¶ Dic, q. in arbitro compromissario decisio gl. procedit. l. pen. vbi omnes, C. de arbi. In arbitratore magis communiter videntur tenere, si dolo iudicauit, quod declarata (iudicio meo) in dolo ex proposito, non in dolo re ipsa.

a ¶ Fecerit. i. male iudicauerit.

* ¶ Litem suā facere quid sit. lege Bud. in annotatione ad Pand. in l. fi. de adil. edic.]

b ¶ Ex contractu. Vel quasi.

c ¶ Videbitur. Vt si dubitauit circa legem Fufiam Ganiniā durius puniatur, si autem in lilla, Gallus Aquilius. minus puniatur. (i)

¶ Hanc glo. sequitur Iaso. in l. quod te. col. pen. ff. si certū perat. quem vide. & q. error probabilis faciat iudicem in nihilo teneri parti læsæ, dicit gl. i. q. 3. temerarium.

¶ Et hoc, qñ si fuit data pecunia iudici, uel promissa, alias graues pœnas sequerentur, ut C. de pœn. iudi. qui mal. iudi. auth. nouo iure, & facit ad hoc respon. ff. de uari. & extraord. cogni. l. fi.

ADDITIO. (i) Et idem si fuerit secutus intellectum multorum doctorum in una lege, quæ habet plures intellectus, licet ille non sit communis ut dicit Bar. in l. cum pro latis in fi. de re iudic. ualere enim talis sententia, unde opus esset appellatione, & iudex appellationis posset sequi aliam opin. & alium intellectum, & retractare uel confirmare sententiam, ut no. Bar. in l. 4. §. hoc autem iudicium. in fi. ff. de dam. infec. De hac materia uide latius per Ang. hic.

iecerit, a non proprie ex maleficio obligatus videtur, sed quia neque ex maleficio, neque ex contractu b obligatus est, & utique peccasse aliquid intelligitur, † licet per imprudentiam, ideo uidetur quasi ex maleficio teneri, & in quantum de ea re æquum religioni iudicantis uidebitur, c pœnam sustinebit.

¶ Ille ex cuius domo aliquid proijcitur, q. alteri noceat, ex quasi maleficio obligatur ad duplum æstimationis damni. Qui uero habet supra uiam aliquod appensum, quod possit alteri nocere, tenetur pœna decem aureorum. Pro homine uero libero occiso est pœna quinquaginta aureorum, sed si uiuit, & fuerit sibi nocitum, tenetur in-

¶ Item is. **CASVS** clarus est, & rationes sunt manifestæ, cum enim culpa propria uel alterius interueniat, conueniens est damnum datum sarciri. cur autem ex maleficio non teneatur. probat tex. in versi. ideo autem. vbi

**quantum iudex æstima-
uerit. Arc.**

¶ † Item is, ex cuius cenaculo, † uel proprio ipsius, uel conducto, uel in quo gratis habitat, d deiectum effusum uel aliquid est, ita ut alicui noceret, quasi ex maleficio obligatus intelligitur. Ideo autem non proprie ex maleficio obligatus intelligitur, quia plerumque ob alterius culpam tenetur, aut serui, aut liberi. Cui similis est is, qui ea parte, qua vulgo iter fieri solet, id positum e aut suspensum habet, quod potest, si ceciderit, f alicui nocere, quo casu pœna g decem h aureorum constituta est. De eo uero, quod deiectum effusum uel est, dupli, quantum damni datum sit, constituta i est actio. Ob hominem uero li-

assignat rationem a cōmuniter accidentib. ad quæ ll. se ac commodant l. nam ad ea de legi. No. summarium & tex. & præsertim in ver. iudex enim. ex quo habes, qd ubi homini nocitum est, licet non sit occisus, debet per iudicem impenſa medicorum ac medicinarum, & merces operarum, quibus earuit is, cui nocitum fuit, ferri reſci.]

d ¶ Habitat. Hospes plane non tenetur, sed is, qui hospitium dedit, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. l. 1. §. penul. Accur.

ADDITIO. (i) No. q. quando quis debet citari ad domum solitæ habitationis, nō sufficit citari ad hospitium, iuxta l. 4. §. prætor. & ibi late Bar. ff. de dam. inf.

** Habitare, vbi quis dicatur, docet Thom. Gammat. decis. 87. Et no. quod decis. huius §. procedit et in naue. l. pen. ff. eo.]

e ¶ Id positum. Licet ipse non posuerit.

f ¶ Si ceciderit. Non enim spectatur, ut noceat.

g ¶ Pœna. Præstanda.

h ¶ Decem aureorum. Vel solidorum, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. si uero, §. prætor l. 1. & §. fi. & tunc dicas actiones in factum fore annales, ut ff. de popu. actio. l. fi.

i ¶ Constituta est actio. Perpetua, quæ hæredi datur, sed in hæredem non datur, ut ff. de ijs, qui deie. uel effu. l. si uero, §. hæc at actio.

¶ Nisi

¶ Nisi iam lis fuerit contestata, uel aliud simile factum.

¶ **Quinquaginta.** Ideo certa poena statuitur, quia non potest æstimatio liberi corporis fieri, ut ff. ad l. rhod. de iac. l. 2. §. 2. † (1) Et competit hæc

actio intra annum, & nec heredi nec in hæredem datur, cum sit poenalis & popularis, quæ prius datur ei, cuius magis interest ut ff. de ijs qui deie. uel effu. si vero, §. quæ autem.

¶ Et l. ult. ff. de ijs qui deie. uel effu.

ADDITIONO.

(1) Not. illum tex. quando fit contributio pp. iactum, nō fit computatio liberi hominis. facit l. sed ad des. §. si quis mulierem, ff. loc. b. ¶ Actio datur perpetua si b. sed alij, puta hæredi pro eo, si mortuus est, annalis datur, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. l. si uero plures, §. hæc autem actio. ibi, sed si libero. &c.

¶ Adde quod hæc clausula, in quantum iudici æquum videtur, de qua in hoc text. &

sup. hoc, o. tit. in prin. continet id, quod intertest, Alci. l. inter hæc uerba. de uerb. sig.]

¶ Et factus. Quia difficillimum est æstima re futuras operas.

¶ Si filiusfam. **CASVS** clarus est, quia per Imperatorem ponitur, cuius ratio est in r. casu quia ideo tenetur pater pro filiis secum habitantibus in tit. de effulis, propter præsumptam culpam in aduertendo eius familiam, nequid ex domo sua nocuum alijs exeat, cū uero pater non habitat in eadem domo sed alibi, tunc deficit præsumptio illius culpæ. In secundo uero casu necesse est, quod interpretatio fiat secundum gl. inf. eo. §. in uer. suā q. præsumendum est ex benignitate potius accidere, quia omnino custodia patris, qui nullas nouit literas, nihil potest facere circa fi-

lium iudicē, nec potest prætendi aliqua præsumptio culpæ in p̄s licet uerba tex. parificantia secundum casum ad primū interant, q. pater in hoc casu nullam actionem patitur nec et de peculio, pp. illa uerba, q. & in filio &c. vñr. n.

fusumve fuerit, siue qd positum suspensumve habuerit, cuius casus periculosus est, Iuliano placuit, in patrem nullam esse e actionem, sed cum ipso filio agendum esse. Quod † & in filiofamilias iudice obseruandum est, qui litem suam f fecerit.

¶ **Pro furto uel dolo commisso in aui, uel in stabulo, uel in caupona, tenentur dominico ram ex quasi maleficio, si damnum datum fuit per aliquem cuius opera utantur. Arc.**

¶ Item § exercitor nauis, aut cauponæ, aut stabuli, de dolo, aut furto, quod in nauis, aut caupona, aut stabulo factum erit, quasi ex maleficio h teneri videtur, si modo ipsius cul. l. 3. §. idem scribit.

ADDITIONO. (1) Dic scdm Ang. q. ista ultima vr uerior, quia ex cōtractu uel quasi p̄ te netur de peculio, non aut de delicto uel quasi.

¶ Item exercitor **CASVS** clarus est, & ratio dubitandi esse poterat, quia uidetur iniquissimum genus poenæ, ut quis ex facto alterius teneatur. c. 1. de iniur. & damn. da. lib. 6. sed ratio decidendi exprimitur in tex. nostro aliquatenus. n. culpæ reus est, & in culpa d̄r, qui opera malorum hominum utitur, quæ culpa licet non faciat aliquem teneri ex maleficio, saltem facit teneri ex quasi maleficio, quem textus not. in fi.]

¶ Item exercitor, quis sit, dic ut infra quod cum eo. §. 2.

h ¶ Quasi ex maleficio, idest actione in factum

ponere præcise identitatē iuris pp. naturā copulæ.]

d. ¶ Scorsum. i. separatus a patre.

e. ¶ Nullā esse. Etiam de peculio, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. l. 1. §. si filiusfamilias.

f. ¶ Item suā fecerit. s. si sine patre habitauerit, alias p̄ de peculio tenet, ut ff. de iud. si filiusfa. scdm Io. Vel dic, idē s. ut teneat ipse filius, habiter cū p̄e uel nō, sed et scdm Azo. p̄ hic tenet de peculio, ut dictū est, per l. de ijs qui deie. uel effu. l. 1. §. si filiusfa. Filio uero condē. p̄to, & ibi pater tenet de peculio, cū uideatur quasi contrahi cū filio per sententiā, (1) ut ff. de nox. actio. l. & si condēatus, & ff. de pe-

† vide gl. i. sup. eo. in princia

etum in duplum, ut ff. nau. caupon. stabu. l. si. & ff. fur. aduer. nau. cau. stabula, l. i. Item est & alia in factum actio, quæ est ex eo contractu de recepto, ut ff. de nau. caupon. stabula, l. i. in princ.

AD DITIO

Et hic dicit Io. Fab. quod si dominus fuit cōdemnatus ex facto nautarū, ab eis potest repetere, argu. l. si colonus, ff. de aquaplu. arcē. & l. si uero, §. cum autem, ff. de ijs qui deie. uel effu.

alias est.

a ¶ Ex contractu. Vel quasi.

b ¶ Aliquate-nus culpæ re. Facit, ff. ad legem Aquiliam si seruus seruū §. Proculus, & ff. fur. aduer. nau. cau. stab. l. i. §. pen.

c ¶ In his autem casibus, f. supradictis omnibus.

d ¶ Hæredi. Patientis iniuriam. Sed in casu de suspensio non datur hæredi, ut diximus sup. eo. §. i. ver. ob hominem. Et nō. hic differentiam inter actionem ex maleficio & quasi ex maleficio, nam ubi ex maleficio si plures sunt, quilibet in solidum conuenitur, sed secus in actione ex quasi maleficio, ut C. de condi. furt, l. i. ff. nau. cau. sta. l. §. & l. h. §. si plures.

Actio ex maleficio & quasi ex maleficio differunt.

Item in actione ex maleficio unus soluendo nō liberat alium, sed in hac sic ut ff. nau. ca. sta. l. licet, §. possumus, & d. l. i. de condit. fur. Item iure non ceduntur actiones ex maleficio, ut ff. nau. cau. stabu. sed & ipsi, sed in actione ex quasi maleficio ceduntur, ut d. §. possumus. Datur etiam hæc actio non cessa, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. l. si uero plures, §. cum autem.

¶ Item hæc generalius dantur hæredibus actorum, ut hic, quam illæ, quæ sunt ex maleficio, ut inf. de perpe. & temp. act. §. sed hæredibus.

e ¶ Aduersus hæredem. Ut ff. de iudi. leg. Iulianus autem, & ff. nau. cau. sta. l. finali, §. penult.

De actionibus.

propter profunditatem materiæ non soles legi incipientibus, non est tit. super quo possit per modum additionis aliquid iurari aut parum studium adolescentulorum. Ideo leuius procedendum erit, quia hæc, quas in hūc tit. & tit. de exceptionibus, fecimus annotationes, separatim legendas nobis tradem⁹ sit igitur calūniantibus forsā his breuius uerbis satisfactum.]

contra hæredem. Arcetinus.

¶ In his autem casibus in factum actio competit, quæ heredi d quidem datur, aduersus e hæredem autem non competit.

De actionibus. ff

¶ Nō summatur, quia Imperator diffinendo procedit: nec possunt diffinitiones breuius summari. Arcetinus.

¶ Vperest, § ut de actionib. loquamur.

alijs diffinitionibus contingit, & sub se continet omnes actiones.

¶ Hæc opin. communiter tenetur, quamuis Hisp. hic reprobet.

¶ Item quare non dicit de agendo? Respon. quia illud est facti, hoc iuris.

¶ Ab hac responsione nemo dissentit, nisi Hispan. hic.

AD DITIO Vult dicere glo. quod gerundia denotant actum, prout est in facto, ut est in exercitio, quia deriuantur a uerbo, quod significat agere uel pati, sed hic non tractatur de actionibus, prout sunt in actu, sed prout sunt iuris. ita dicunt doct. hic.

¶ Vperest. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes principales. Primo ponitur continuatio istius tit. ad præceden. materias. Secundo diffinitur actio. Tercio ponitur diuisio omnium actionum. Secunda ibi prope principium, Actio autem nihil. Tercia ibi, Omnium autem actionum.

¶ Supereft. **CASVS** in simplici continuatione Imperatoris non ponitur. Redit enim Imperator ad id, quod dixit in tit. de iur. nat. gen. & ciui. f. q. omne ius nostrum aut ad personas, aut res, aut actiones pertinet, & cū de duobus primis sit dictum, supereft tantū, ut tertium membrum expediatur de actionibus.

¶ Supereft. Sed quid supereft? Respon. forma, ut sup. de iure natu. §. fina. Vel dic, quod sup. tractatum est de obli. quarum filia sunt actio-

ceptionibus, fecimus annotationes, separatim legendas nobis tradem⁹ sit igitur calūniantibus forsā his breuius uerbis satisfactum.]

¶ De actionibus. ideo ponit in plurali, quia plures actiones sunt, inf. eo. per totum. Sed cum sint plures, quare in singulari numero diffinitur, ut infra eo. §. i. Respō. licet sit numeri singularis tamen ponitur, ut genus, ut in

Actio in singulari recte diffinitur.

SYL

¶ Istam sequuntur SYL.

Cyn. Fab. Angel. & Ias.

Continua ¶ Rubrica ista continuari potest, ut dicit gl. sup. in rub. de obli. quam sequitur Bal. hic.

SYL. ¶ Libuit animaduertisse, q. cum hic titulus

actiones, ut ff. de procur. l. licet, §. ea obliga-
rio, & sup. de verb. obliga in princip. ideo de
filiā post matrem ponit, quasi ordine suc-
cessorio.

Declarat quod dictum est non solum de
obligationibus

quæ sunt ma-
tres actionum
personalium,

Actio t̄ autē a nihil a-

sed de acquisitione dominiorum & aliorum
iurium, quæ sunt matres actionum realium
l. in rem ff. de rei vend. ideo &c.

a Actio autem. No. quod actio quandoque
pro actu ponitur, ut in auth. de non alienan.
§. finimus, in fi. & C. de sacrosan. eccle. auth.
hoc ius porrectum, & ff. de dona. inter vir. &
vxo. l. 3. §. sciendum, circa medium. Quan-
doque pro accusatione criminali, ut C. quan-

do civil. actio. cri. præ. l. 1. Quandoque pro iu-

re agendi vel persequendi, ut hic, & ff. eod. l.

nihil. t̄ Item no. quod illud, quod de actio-

ne hic dicitur, voluit Pla. dicere de causa sci-

licet quod causa ut actio, ut sicut apud Dia-

lecticos dicitur argumentum, quod ex propo-

sitione, assumptione, & conclusionem consistit

non tantum conclusio, sic apud Legistas actio

causa agendi dicitur, ut si dicam, Convenio

te ad 10. quia vendidi tibi equum pro 10. sit

idem ac si dicerem, Ago contra te actione ex

vendito. Sed Azo dicit (quod & verum est)

aliud esse causam, & aliud actionem. Nam

obligatio est causa & mater actionis, ut ff.

de procur. l. licet, §. ea obligatio. sicut ergo

aliud est obligatio, & aliud est actio, sic aliud

est causa, & aliud actio. Item, quia vendidi,

est factum t̄ sed actio est ius, ut ff. de curat.

fur. l. consilio, §. 1. & fi. & hic. Item potest esse

quod vendidi, & non competit mihi actio,

quia mihi solutum est, vel quia remissi: unde

hæc verba, quia vendidi, non sunt actio. Item

nomina certa actionum sunt a iure inducta,

lex emptio, & similes, nec hoc inductum est

ut causa sit actio. Siquis ergo hoc velit dice-

re, non potest, cum lex non dicat, ut ff. de su-

pellec. l. 1. Labeo. inf. Item si causa esset actio,

frustra diceret lex mutari actionis nomen,

cum agitur de dolo patroni, vel parentis, vel

similium personarum, de quo um dolo non

agitur per actionem de dolo, t̄ sed per actio-

nem in factum. t̄ nam ad quid mutaretur

nomen, cum tamen causa maneret eadem, si

esset ius in sola causa? Concludo ergo & di-

co. t̄ q̄ aliud est causa, & aliud est actio.

Et cum hac sententia transeunt magis cō-

muniter doct.

Itē licet dixerim, quod nomina sunt actio-

num, ex emptio, & similes, caue tibi, quia nō

sunt actiones, sed actionum nomina, sicut

hæc dictio, homo, non est homo, sed signifi-

cat hominem.

Et ita communiter tenetur in §. actiones,

inf. eodem.

Nihil aliud est. Patet ergo, quod olim

aliud erat, t̄ Erat enim conceptio verborum

formata a magistratibus, ut ff. de orig. iur. l. 2.

§. deinde ex his, & §. omnium, unde formu-
la vulgaris dicebatur, ut ff. de fur. l. si servus in iuba,
nauem. Sed hodie hæc solennitas est subla-
ta, ut C. de formu. & imp. l. 1. & 2. & etiam

liud^b est, q̄ ius^c perfe-

fra de interdi. §. fi. t̄ Sed quæ erat olim dif-

ferentia inter actionem & interdicta? nam olim erat

& interdicta erant verborum conceptiones, dñia solū

ut inf. de interdi. in prin. Respon. ut dicimus in modo

ibi. t̄ At hodie nulla est differentia inter in loquendi

terdicta & actiones, cum interdictum nihil Nic. Fa. &

aliud sit, quam actio prætorialia, ut inf. de in-

terdi. §. fi.

Vera differentia est, q̄ interdicta, tanquam

a prætoribus inducta, prætorialia sunt. actiones

vero pro maiori parte a iure civili inductæ,

unde respectu originis dicuntur de iure civili.

ADDITIONE. Idem tenuit glo, in rubr. de

interdic. quæ reprehenditur per Bar. & doct.

ibi, quia est differentia inter actionem &

interdictum sicut inter matrem & filiam, cū

ex interdicto oriatur actio in factum, ut in

§. fi. inf. de interdic.

Quam ius. f. civile, ubi actio civilis, vel

prætorialia, ubi actio prætorialia est nam civi-

les actiones & prætorias dico hic diffiniri.

Item nota, quod actio est ius, quo prosequi-

mur, sed obligatio est ius, propter quod per-

sequimur. Et si quæretur quod sit istud ius,

vel naturale, vel civile, prætorium, vel gen-

tium? Respon. t̄ quia civile, vel prætorium,

ut modo diximus.

Et ita communiter tenetur, q̄ sint de iure

civili, hic, & in l. 1. §. sublata, ff. ad Treb. quā

tenet hic Hisp.

Quidam videntur libentius interpretari

ius pro potestate, ut f. actio dicatur potestas

agendi, quam Prætor tribuebat, ubi cogno-

uisset actionis formulam sibi propositam ne

gocio congruere, atque apte conceptam. nam

tunc Prætor actionem dare dicebatur, ut do-

cet Alcia. noster, l. pecuniæ verbum. de verb.

signific. pro qua interpretatione videtur fa-

cere, q̄ actio quandoque appellatur facultas

agendi, quandoque facultas conveniendi in

iudicio, l. 1. ff. de eo quod cer. loc. l. itē si alias

l. si pupilli, in fi. de neg. gest.

Nec facias magnam vim ibi, quia cū mul-

tas habeat significationes hæc dictio, ius,

ut ff. de iustit. & iure l. penul. & fin. hoc est

etiam unum de significatis eius, ut dicatur

ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius

differentiam ponitur in diffinitione, ius,

cum singula membra posita in diffinitione

habeant suum ministerium? Respond. se-

cundum M. quod ad differentiam rerum cor-

poralium hic ponitur, ut det intelligere, qd

actio sit res incorporalis, quæ est, ut sup. de

reb. corpor. & incorp. §. 1. Vel melius dicas

ad differentiam officij iudicis, q̄ nō est actio,

ut

Ex l. ni-
hil aliud,
ff. de act.
& oblig.

Itā pri-
mā partē
sequitur
Fab. Ang.
& Iaso. &
adde, qd
quartomō
capitur a-
ctio p ad
miantrō-
ne, ut in §
iulianādū
i auth. vt
iudic. hne
quo sus.
q̄nto, p
libello. l. 3
C. de edē.
vi p offō,
glo. 1. in l.
placet, C.
de epis. &
cler. 7. pro
auctorita-
te iudicia
li gl. in l.
extrat, ff. q̄
met. cau.
t̄ lti arg,
impossibi
le est rñ-
dere secū-
dum loā.
Fab.

Vt l. nō
dēt, ff. de
dolo.

Verbis
reperatā,
Bar. il. in
famē, ff. d
pu. iu.

Et bene
Dyn. Fab.

Ang. & la.

S Y L.

Imo idē
Ang. & la.
t̄ lti glo.
circa interdi.
rep obar-
ta est inblata
las. iō dic,
huiusmodi so-
aliter vt p
lennitas, ut in-
eum.

Dic qd
olim erat
conceptiones,
dñia solū
in modo
loquendi
nihil
Nic. Fa. &
lat.

interdicta, tanquam
actiones
iure civili inductæ,
de iure civili.
Idem tenuit glo, in rubr. de
interdic. quæ reprehenditur per Bar. & doct.
ibi, quia est differentia inter actionem &
interdictum sicut inter matrem & filiam, cū
ex interdicto oriatur actio in factum, ut in
§. fi. inf. de interdic.

Actio est
de iure
civili, quā
prætorio.
Sequitur
ca Ly-
nus, Nic.
Bar. Ang.
& Iaso.

Et ita communiter tenetur, q̄ sint de iure
civili, hic, & in l. 1. §. sublata, ff. ad Treb. quā
tenet hic Hisp.

Quidam videntur libentius interpretari
ius pro potestate, ut f. actio dicatur potestas
agendi, quam Prætor tribuebat, ubi cogno-
uisset actionis formulam sibi propositam ne
gocio congruere, atque apte conceptam. nam
tunc Prætor actionem dare dicebatur, ut do-
cet Alcia. noster, l. pecuniæ verbum. de verb.
signific. pro qua interpretatione videtur fa-
cere, q̄ actio quandoque appellatur facultas
agendi, quandoque facultas conveniendi in
iudicio, l. 1. ff. de eo quod cer. loc. l. itē si alias
l. si pupilli, in fi. de neg. gest.

Nec facias magnam vim ibi, quia cū mul-
tas habeat significationes hæc dictio, ius,
ut ff. de iustit. & iure l. penul. & fin. hoc est
etiam unum de significatis eius, ut dicatur
ius agendi vel persequendi. Sed ad cuius
differentiam ponitur in diffinitione, ius,
cum singula membra posita in diffinitione
habeant suum ministerium? Respond. se-
cundum M. quod ad differentiam rerum cor-
poralium hic ponitur, ut det intelligere, qd
actio sit res incorporalis, quæ est, ut sup. de
reb. corpor. & incorp. §. 1. Vel melius dicas
ad differentiam officij iudicis, q̄ nō est actio,
ut

Ius ad qd
ponit in
diffin. iō
ne actio-
nis.

† vt ff. de minori. quod si minor, §. si licet M. dicat, quod officium iudicis est actio, & est pro eo quod dicit lex, in actione iniuriarum fieri estimationem iudicis officio, ut sup. de iniur. §. poena autem. & §. in summa. Sed certe actio iniuria

rum est actio, cui inhaeret officium iudicis, non tamen illud officium est actio, sed in facto & potius hoc consistit. ius enim petendi per actionem mihi competit, quod per hoc officium iudicis mitigatur. †

† Idest exercitio. Potes dicere, quod si considerato officio de per se est iuris: considerato quo ad executionem & administrationem est facti.]

† Et sic off. Sed quid petam? Respond. † quod aestimatio nam debeo aestimare, licet iudex possit refrenare. est tamen quoddam aliud officium, quod uicem sustinet, & obtinet uim actionis, ut dicemus, inf. eo. §. praeterea. in fi. §.

SYL. Communis opin. hic & in l. i. §. sublata, ff. de Trebel. est, quod officium iudicis non sit actio. * Alc. tamen lib. Parad. 2. c. 10. efficacibus argumentis contrarium defendit.

† Idem Ange. & Ias. a Persequendi. Hoc dicitur ad differentiam exceptionum, quae dantur reis, per quas defenduntur. Sicut enim actiones sunt arma actorum, ita exceptiones sunt arma reorum, ut ff. de excep. l. 2. in prin. & §. illud.

† Sequuntur Bar. & Ang. Et ita communiter tenent doct. quod uerbum, persequendi, ponatur ad differentiam exceptionum.]

SYL. * Verbum, persequendi, teste Olden. hic latissime accipitur, ut complectatur omnes apud iudicem postulationes tam ordinarias quam extraor. & quae instar actionum obtinent, ut cautio damni infecti, & similes. id enim quod perimus, uel postulamus, uel imploramus, recte dicimus persequi.

† Idem Pla. Angel. & Ias. b In iudicio. Hoc dicit ad differentiam eorum, quae sunt licite etiam extra iudiciu, non tamen sunt actiones, † vt si nocturnum, uel diurnum furem, uel militem deferentem militiam quis capiat, ut ff. ad legem aquil. l. 4. & C. quando li. unicuique sine iu. se. uin. l. 1. & 2. Item & propter debitorem fugitiuum quem capere † possumus, ut ff. de iis quae in frau. cre. l. ait praetor. §. si debitorem. licet quidam † exponant, l. illam ibi, quod captus fuit auctoritate iudicis Accur.

† Et male Ang. SYL. Cum haec l. omnes transeunt, quam tamen aliter declarat Hisp. hic.]

ADDITIO. Dic idem in omnibus personis, quae pertinent ad obedientiam perpetuam, de quo non sit questio, ut in monacho, fratre uel uxore, quia si aufugiant, poterunt capi propria auctoritate, ut per Bal. in l. i. C. ubi quis de curia. secus si esset questio.

c Quod sibi debetur. Hoc duobus modis exponitur, uel ad differentiam realis actionis, secundum Azo. & ita stricte accipitur hic definitio pro personali actione tantum,

† sicut accipitur, ff. eod. l. actio in personam. uel largius, † ut etiam realem contineat, non tamen officium iudicis, ut ff. eo. l. actionum genera. quandoque largissime, ut etiam iudicis officium contineat, illud scilicet quod

¶ Patria diuisio actionum est, quae aliquae sunt

l. actionis uerbo.

* Officium iudicis a ueteribus persecutio appellatur d. l. actionis. l. creditores, & l. pecuniae uerbum de uerb. signifi. ubi Alc. sola que suggerente aequitate conceditur, deficiente civili actione, cuius rei non pauca extant exempla in tit. de iur. & extraor. cog. ambigendum autem non est, quin sub hac definitione comprehendatur etiam officium iudicis hoc arguit uerbum, debuit d. l. pecuniae, §. ult. & uerbum persequendi, quod latissimum est, & denique uerbum ipsum, actio. d. l. actionis uerbo. quia de re latissime & doctissime Alc. lib. 2. Parad. c. 10. ** & no. quod officium iudicis est multiplex, ut per gl. in §. praeterea. in uer. satisfieri, inf. eo. & melius per Bar. in l. i. ff. de iurisd. omn. iud.

† Et quod sit actio, quae non habeat obligationem, dicit Bar. in l. iurisd. gentium, §. & ideo, ff. de pac. quamuis ibi Fortu. reprober, & utrum actio realis sit proprie actio, uide quae disputat Fortu. in l. Gallus, §. idem credendum. col. 6. ff. de lib. & posthum. ubi tenet, quod sic.

† Vel ponuntur haec uerba ad differentiam criminalium actionum, per quas non prosequor mihi debitum, sed ad uindictam, & secundum hoc etiam realem actionem dicas diffiniri hic Licet enim non sit obligatus qui realiter tenetur, ut inf. eo. §. 1. ibi aut cum eo agit qui nullo &c. verum est personaliter, grosse † tamen potest dici, quod sit realiter obligatus. Et facit pro hoc ut etiam realis hic diffiniatur, quia uerbum, debere, & ad actionem in rem, & ad actionem in personam refertur, ut ff. de uerb. significatio. l. pecuniae, §. fi.

† Nec obstat si dicatur, uerba in diffinitione proprie sunt accipienda, quia hoc uerum in uer. diffinito, non in diffinentibus, ut declarat Dec. in rub. de proba. col. 3. * quinimo Alc. in l. creditores, ff. de uerb. significatio. eum quoque, qui in rem actione tenetur, proprie debitorem esse, non in subtilibus rationibus comprobatur.

† Item facit, quod est in diffinitione uerbum, persequendi, quod est commune, tam ad realem quam personalem actionem, ut ff. eod. l. actio in personam. Item facit, inf. eo. §. 1. in prin. ubi actio realis species est actionis, sicut personalis, & ita large accipio hic uerbum, debetur sed in stricta significatione uerbi huius, debere, tantum alienum & non meum mihi debetur.

† Idem

† Qd no. p statutis in quibus uerba sunt stricte intelligenda l. 3. §. uerba, ff. de neg. ge. & l. quicquid, ff. de uer. obl. † Idem Io. Fab. Ni. in glo. super uerb. quae ius. supra eo. §.

SYL

† Ista glo. est no. qd uerbum tollitur intelligitur grossomodo non tñ in statutis.

SYL. Pla. Ang. & Ias.

¶ Idem firmat Dec. in l. si tibi in 3. no. ff. si cer. per.

¶ Vnde personalis actio tantum diffiniri ui-
 ¶ Imo et detur, † ut inf. eo. §. sic itaque, & sup. de leg. realis se- §. sed & si rem. Sed certe quandoque ago etiam cundum ad id, quod mi- coiter do hi non debe- to. hic. tur, ut C. de pa- tis. l. si pacto quo pœnam. nam ibi non ago ad id, qd̄ ē debitum, sed ad id, quod ex nudo pacto cō- uenit Sed certe

**reales aliquæ perso-
 nales. Personalis est,
 quæ præsupponit de-
 bitorem obligatum,
 sed realis non, sed
 ideo contra eum com-**

† Illa sol. pacto debebatur, † ut ff. de fideiuss. l. fideiuss. nō pcedit §. fideiussor. Vel non agitur ibi ad id, quod secundum, uere debetur, sed prætextu eius consequitur doct. quā- etiam quod nudo pacto debetur. †

† Reprobatur Præpo. Senen. 4. casu. quæst. 5. in tertiā text. 2. colum.

¶ Item oppono de popularibus actionibus. Nam in eis non dicitur debitum, & tamen net merā petitur, ut ff. de po. ac. l. penul. Sed non obst. ueritatē, quia saltem post litem contest. debetur, ut l. ut p. doc. si cui. ff. de uerb. sig. Vel † dic, quod & sibi de- bitum prosequitur, nam cum toti populo sit † Illa re. p. debitorum, ergo & sibi. Item op. de actione in- iuriarum, quia non dicitur esse in bonis, ut ter p. doc. ff. de iniur. l. iniuriarum, 3. item non ad debi- tum, sed ad uindictam competit, ut ff. de colla. bono. l. 2. §. emancipatus & tamen est actio. Respō. non est in bonis, ut transeat ad hæredes, ut ff. ad l. Falc. l. pœnalis. Item licet detur ad uindictam, tamen potest deberi mi- hi propter id, quod est in æstimatione uindi- ctæ, uel propter id quod est in alterum ut uin- dicta. Item oppono de petitione hereditatis. item de actione de peculio. Nam in his agi- tur etiam antequam, sit penes possessorem, uel antequam sit in peculio, ut ff. de peti. hæ- red. l. 4. & l. h. quo, & ff. de pecu. l. quæsitum, in princip. & ff. de lib. leg. l. si quis reum, §. † idem. Sed dic † esse subaudiendum hic, uel deberi speratur. Vel dic, quod quando fuit actio proposita, fuit efficax tantum pro eo, qd̄ tunc erat penes possessorem, uel in peculio: & postea cum augebatur, eatenus & actionis efficacia crescebat: cum uniuersalis uel in aliquo uniuerso fuit petitio, ut ff. de iudi. l. so- lemus. Item opponitur de actionibus, quas intendunt aliqui pro alijs, ut procurator, & tutor & prælatus & similes, nam agunt, & tamen non sibi debitum petunt. Sed dic, qd̄ quasi domini sunt, ut ff. pro emp. l. qui fun- dum §. si tutor. Vel dic sibi, idest ei cui actio competit, quæ intenditur. Vel subaudi, quod sibi debetur, uel ei cuius nomine agitur hu- ius alternatiuæ secunda pars est uera.

¶ alias est l. si filius. † sed hæc reprobatur, quia arguit Imperato- re de in- sufficien- tia.

S Y L. ¶ Communis opi. est in hac glo. quod utra- que diffiniatur, quam defendunt hic Hisp. Diuilio, ¶ Omnium autem, ¶ Illa pars diuiditur in

sex partes, prout in hoc tit. ponuntur sex di- uisiones actionum, quas enumerat per ordi- nem gl. magistralis in §. sunt præterea, infra eod. Et ibi glo. addit alias sex diuisiones, quæ ponuntur in alijs locis extra hunc titu. Pri-

**petit, quia possidet.
 Arer.**

¶ Omnium autem actionum, quibus inter aliquos ^a apud iu- dices ^b arbitrosve ^c

ma diuilio a- ctionum est, q̄ respicit causā materiale, quia quædam actiones sunt reales, quædam personales, quædam causam mistam habent, & ista pars

durat usque ad §. sed istæ. Secunda diuilio est, quæ respicit causam efficientem, quia quædam ciuiles, quædam prætorias, & durat usq. ad §. sequens. Tertia est respiciens causam fi- nale, quia quædam sunt rei persecutorias, quædam pœnales, quædam mistæ rei & pœ- næ, & durat usque ad §. omnes. Quarta est re- spiciens causam formalem, quia quædam dantur ad simplum, quædam ad duplū, quæ- dam ad triplum, quædam ad quadruplum, usque ad §. actionum. Quinta est respiciens causam substantialem, quia quædam sunt bonæ fidei, quædam stricti iuris, ibi usque ad §. sunt præterea. Sexta est respiciens persecu- tionis effectum, quia quædam sunt persecu- torias solidi, quædam non, usque ad finem, ut sequitur Bal. hic. Item prima subdividi- tur in duas partes. Primo diuidit. Secun- do membra declarat. Secunda ibi, Nanque. Nam totus iste titulus procedit per diuilio- nes actionum.

¶ Omnium **CASVS** in diuisione actio- num & declaratione terminorum non figu- ratur nisi literaliter. declarat enim Impe. suam diuisionem per exempla dilucida. No- ta est igitur, quod dictio, omniū, est uniuers- salis. hē qd̄ pariter proponendæ sunt actiones corā arbitris, sicut coram iudicibus. Item, qd̄ ualeat argumētum a sufficienti enumeratio- ne partium. Item, qd̄ ad causandam rei uen- dicationem duo extrema requiruntur, domi uel qd̄ ad- nium uel quasi ex parte agentis, possessio uel iūctū ali- quasi ex parte conuenti. Item, quod qui tene- tur actione reali, nullo iure dicitur obli- gatus. Item, quod actio est genus. ^a Inter aliquos. Videtur innuere, quod alia actiones sunt, quæ coram alijs pro- ponuntur: † sed non est verum. Accur- sius.

ADDITIO Solutio, dic quod hic rela- tiuum stat declaratiue, quia adijcitur eua- litate conuenienti unicuique contento sub genere.

^b Iudices. Ordinarios uel delegatos.

^c Arbitrosve. Scilicet compromissarios, quoniam Bal.

nam & apud eos actiones † proponendæ & p. in d. fung. ut hic, & ff. de arbit. l. 1. Et etiam libel- lus offerendus, ut C. de arbi. l. cū antea, §. li- taliter.

Quia rela- tiuū quis uen- tū uel qd̄ ad- nium uel quasi ex parte agentis, possessio uel iūctū ali- cui gñali- tati line copula, il- lā restrin- git, l. ea tñ adiectio, ff. de le. 3. † Idē Io. Fab. Pla. Angel. & Iaf. † Istam se- quunt Bal. & P. in d. auth. gene- raliter.

et,

et. circa fi. Sed contra secundum Plac. C. de
episc. & cler. authent. generaliter. Ad quod
respon. † quia ibi non de libelli oblatione
loquitur, sed de remissione cautionis, quæ cō
sensu partium fieri pōt, ut ff. de fer. l. i. i. resp.
† Ut et fa-
ctū cōpre-
hēdat, Ba.
in l. i. ff. li
cer. pet.

a † De quacū
que re. genera-
liter accipe uer-
bum, rei. † ut
ff. li. certum pe-
tat. l. i. in fi. nā
pro corporali-
bus & incor-
poralibus com-
petūt actiones,
ut inf. eo. §. pro-
ximo, & §. 2. &
ff. li. ferui ven.
l. i. & 2. in prin-
cip.

b † Summa.

† Et hoc
iō, qā per
eā cogno-
scit causa
mediata,
& imme-
diata a-
ctionum,
laf.

idest prima, quo ad tractatum scilicet † uel
summa, idest brevis: breuior enim esse non
potest quam bimenbris, sicut ista est. Sed op-
ponitur, inf. eod. §. quædam. Respond. quia &
illæ sunt reales, quando ad res agitur, item in
personam, quando ad personales præstatio-
nes agitur: imo etiam si simul agatur non ta-
men egrediuntur hanc diuisionem, cum sint
in rem & in personam, nisi enim sic expone-
retur, iam multæ inuenirentur breuiiores, ut
inf. eo. §. alia, & §. actionum, & alia quædam
diuisiones breuiiores inuenirentur.

SYL. † Communis opin. est cum glo. hic, ut patet
ex dictis doct. hic, & in rub. ff. li. cer. pet. quod
actiones, de quibus in §. quædam, nō faciant
speciem de per se.

ADDITIO Dic, melius facit tex. in l.
quis ergo casus, ff. de pec. Sed extra glo. insta-
tur, quia actio in rem scripta rem comitatur,
& tamen non est realis, ut inf. eo. §. quædam,
sed solue ut ibi quia ius agendi ex reali ori-
tur ex ipsa re, & ipsi rei competit, & contra
ipsam rem, ut hic, & in simili dicimus de ser-
uitute debita fundo, ff. de neg. ge. l. qui aliena
§. fi. & sic in actione personali in rem scrip-
ta, ut d. §. quædam. Ang. †

† Imo qā
dant occa-
sione dire-
cti dñij,
utilis uel
quali.

c † Aut enim in rem sunt. Ideo in rem di-
cuntur, quia rem concomitantur, ff. de publi-
cal. Imperatores & in personam, quia non
recedūt a persona obligati uel hæredis eius,
cuius eadem est persona, ut ff. eo. l. actionum
genera, §. i. & 2. & in auth. de iureiur. a mor.
præ. in prin. coll. §.

SYL.

† Hæc glo. male loquitur, quia benefingun-
tur, non autem sunt, sed sunt eadem persona
interpretatione iuris.]

* † Actio in rem est, per quam rem nostrā,
quæ ab alio possideretur, petimus, & semper
aduersus eum est, qui rem possidet, l. actionum,
de actio. & obli.]

d † Aut. Hoc respicit aliud, aut, quod est in-
fra eo. aut cum eo &c.

e † Per quas, i. personales actiones.

f † Intendit † unusquisque, uel actor.

g † Dare. Cū datio est in obligatione, ut ff.
de uerb. obli. l. ubi autem non apparet, §. fi.

h † Facere. Cum factum sit in obligatione,
ut si promissisti scribere librum, quod petitur

maleficio: quo casu p-
ditæ sunt actiones in
personam: per quas e
intendit f aduersarium
ei dare g aut facere h
oportere, & alijs qui-
busdam modis: i aut
cum eo agit, qui nul-
lo iure k ei obligatus

actione ex sti-
pulatu, ut sup.
de uerb. oblig.
in princ.

* † Actionis i
personam uer-
ba solennia iu-
re ueteri erant
in usu, Aio te
mihi dare; o-
portere, itemq.
oportere face-
re, quorum uer-
borum memi-
nit Val. Prob.
i libello de no

† Ista glo.
& gl. posi-
ta in uer-
bo dare &
gl. in uer-
facere de-
clarant p
Ang. ingl.
mastra in
isto §. i.

tis antiquis. Est autem actio in personā qua
cum eo agimus, qui obligatus est nobis ad fa-
ciendum aliquid, uel dandum, & semper ad-
uersus eundem locum habet, d. l. actionū.]

i † Et alijs quibusdam modis. idest ex quasi
contractu, & ex quasi maleficio. nec enim de
his, sup. dixerat, quod reprobatur. † quia ex
quo dixit de ijs quæ sunt ex contractu, uel ex
delicto, per c. nsequens de ijs quæ sunt ex qua
si contractu, & ex quasi delicto, ut sup. de obl.

in prin. † Vel dic omnia ista, sup. esse com-
prehensa, sed sunt supradicta intelligenda,
ubi præcise agebatur ad dandum uel ad fa-
ciendum, hic autem quando nō præcise, sed
sub alternatione, ut hoc, aut illud, sed & hoc

quid fieret. Dic ergo hic de conditione furti-
ua loqui, quæ est personalis, non tamen ex
contractu, uel quasi, uel ex maleficio, uel qua-
si, sed ex uarijs figuris causarum oritur, ut ff.

de actio. & oblig. l. i. in princ. Item de inter-
dictis omnib. potest dici, q. omnia sunt per-
sonalia, ut ff. de interdic. l. i. §. fin. non tamen
iure ordinario, sed extraordinario sunt intro-

ducta: unde non continentur sub hac diui-
sione, ex contractu, uel quasi, ex maleficio uel
quasi: ex delicto tamen uel propter delictum
quandoque dantur, ut in interdicto, Vnde vi,

potest uideri: quandoque non ut in interdi-
cto, Quod ui aut clam, quando contra eum,
qui non fecit opus, sed factum habet, datur,
ut ff. quod ui aut clam, l. 3. §. clam & l. com-
petit, §. fi. Et ut breuiter dicam, ille tertius ar-
ticulus, qui dicitur, ff. eodem. l. i. in princip.

ex uarijs figuris &c. est quod hic dicitur, &
alijs quibusdam &c. Accur.

† Communis opi est cum gl. q. illa uerba in
telligantur de obligationib. ex quali contra-
ctu & quasi delicto, præsertim pp illa uerba,
& alijs, quæ delig. ant similitudinem.

k † Nullo iure. No. hic, q. ille, qui rem meā
tenet, non est mihi ideo obligatus, sed ratio-
ne pos.

SYL.

ne possessionis eum possum conuenire, ut C. de alien. iudi. mutan. causa facta, l. 1.

* Nec obstat difficile contrarium, q. actio de peculio est in rem, & tamen præsупponit obligationem, quia imo est in personam, §. in personam, inf. eo. ut dicit hic Hisp.

* Tu dic, nullo iure personam ipsam obligari, ratione tamen rei, quatenus, debito re te esse hincque inferitur eum quoque non improprie creditorem dici, cui in rem actio competit, l. creditores, de verb. signi. vbi Alc.

* Sed oppono: teneris mihi ad rem restituendam, ergo es obligatus. Respon. non est verum: quia, teneris. duobus modis accipitur. Nam si dicas, teneris ideo, quia ex natura actionis sis mihi obligatus, falsum est: si uero dicas teneris, quia per officium iudicis debet tibi necessitas imponi, ut restituas, verum est ut ff. de rei ven. qui restituere, & si hoc modo accipitur, teneris, ergo es obligatus, non sequitur.

ADDITIO. Et est ratio, quia officium iudicis nullam præsупponit obligationem, l. qui per collusionem, in fi. ff. de actio. emptio. l. Quintus, ff. de annu. leg. nisi largo modo secundum quod dicit Bar. in l. fi. ff. de iniur. & vide gl. sup. in prin. in verbo, debetur. Ang.

a Rem corporalem. Bene dicit corporalem, quia incorporalia non uenduntur, ut ff. de rei uen. l. uenditatio.

b Possideat No. in actione in rem ex parte actoris alterum duorum debere interuenire scilicet dominum, ut ff. de rei uendi. l. in rem & hic: vel quasi dominum, † ut in emphyteuta, superficiario, & in bonæ fidei emptore: (i) & similibus ut inf. eo. §. alii & ff. si ager uecti. vel emph. l. 1. §. fina. & l. 2. & l. 3. & ff. de superficieb. l. 1. in fi. l. respon. & §. quod ait. item ex parte rei similiter duorum alterum. f. possessionem, uel quasi, ut quia dolo defierit possidere, ut hic, & ff. de interro. actio. qui seruum, §. in iure, & l. si seruus, & de noxa. elect. §. 1.

* Adde secundum Ias. quod triplex est dominium directum, utile, & quasi dominium. Directum est dominium plenarium: quotiescunque nullus alius in ea re ius habet, & hoc producit directam rei uendicationem: utile est quod directum agnoscit, quale est dominium emphyteutæ, uasalli & superficiarij, & hoc producit utilem rei uendicationem, quali dominium est quod habet bonæ fidei possessor iusto ex tit. ante, quam rem per longi temporis possessionem acquirat, quo casu datur actio publiciana.]

ADDITIO, (i) Dic, hoc non uidetur he-

ne dictum, quia imo habet tantummodo publicianam, ut inf. eo. §. sed ista. alias si haberet utile dominium, ut dicit glo. præferretur dño directo, l. 1. §. 1. ff. si ager uect. uel emph. & tamen hoc est falsum, quia regulariter ex-

cluditur a uero domino, l. pe. & quod ibi no. ff. de publi. e. Dicat hoc non est necesse phare † uel dicere, sed ex uoluntate dñi hoc ut C. de eden. qui accusare, & co. Fab. & Ang.

quam Titius suam esse affirmet, possessor autem dominum eius se esse dicat: c nam si Titius suam esse intēdat, in rem actio est.

de rei uen. l. fi. & inf. de interdic. §. comodū. * Rei uendicationis in petitione fundi, huiusmodiq. rei immobilis, olim hæc formula fuisse traditur, Fundus, qui est in agro, qui Sabinus uocatur, meus est: eum ego ex iure meū esse aio, ibi ego te ex iure manu cōsertū uoco Aul. Gel. h. vl. c. 9. Rei uero mouentis uendicatio sic fiebat, is qui uendicabat, in iudicio rem exhibitam tenens dicebat. Hanc ego rem ex iure Quiritium meam esse aio.]

Æque. Supra, §. proxi. ponitur de actionibus in rem pro rebus corporalibus, nunc pro rebus incorporalibus. Et sunt duæ actiones, confessoria, & negatoria. Et diu. iste §. in duas partes. Primo ponit de actione confessoria, quæ intentatur pro seruitute constituta conseruanda uel constituenda. Secundo ponit de actione negatoria, quæ competit domino negando aduersario suo ius esse seruitutis, & sic competit pro libertate conseruanda. Secunda ibi, Contra quoque. Item totus iste §. sex facit. Primo ponit exemplū de confessoria, quæ datur pro seruitute personali. Secundo dat duo exēpla de confessoria pro seruitute reali rusticana. Tertio ponit 4. exēpla de confessoria pro seruitute reali urbana. Quarto ponit plura exempla de negatoria. Quinto ponit diu. inter actiones reales, quæ cōpetunt pro reb. corporalib. & inter eas, quæ competunt pro rebus incorporalibus. Sexto infert quandā exceptionem. Secunda ibi. Vel p fundū Tertia ibi, Eiusdē. Quarta ibi, Cōtra quoq. Quinta ibi, Qd genus Sexta ibi, Sane.

Æque si agat. **CASVM** ponere nisi literaliter non expedit. cum enim tex. declaret terminos, & seipsum exemplificet, non est quod ulterius ex tex. desideretur, & si quid ad perfectam cognitionem harum actionum deficiat, constat quod ipsemet Imper. iudicauit non esse hoc in loco congerendam omnem materiam istam, sed reseruare cognoscendam in libris, ff. Nota igitur quod dictio, æque, est continuatiua ad præcedentia. Item, quod ubi est appositā dictio, forte, debet intelligi, ut idem disponatur in casu, in quo non est appositā, quod disponitur in eo, in quo est appositā. Itē, quod concessio aquæ ductus est seruitus realis.

Instit,

L1 Item,

* Vel ius in re, Dy. Nic. Ang. Ias.

† Onus tñ pbadi pñ assumere si vult. Ni co. Fab. & Ang.

SYL,

SYL,

Item, quod confessoria & negatoria competunt pro seruitutibus rusticis & urbanis. Itē, quod seruitus prospectus est, qua conceditur non simplex lumen, sed amānitas visus. Itē, quod est differentia inter proijcere & immittere, de qua est

tex. in l. malū, §. 1. ff. de verb. sign. & vltius dicit Præpositi. Senen. in 7. casu. quæstio. 1. quod hic text. adhuc a nemine fuit intellectus, & ipse ibi declarat, videas.]

a ¶ Aque. scilicet datur actio in rem.

b ¶ Agat. scilicet actione confessoria, quod sic vocetur, legitur, ff. si ser. vendicer. l. 2. in princ.

c ¶ Utēdi. Hec seruitus est personalis, sed sequentes reales, vt ff. de serui. l. 1.

** Adde, quod re vera ususfructus & usus sunt

seruitutes mixtæ, ut ait Acc. in d. l. 1. & Vero, de serui. urb. præd. c. 3. quia non debentur a persona personæ, prout est seruitus mera personalis, de qua habetur, sup. in ti. de iure perso. non etiam debentur a re rei, sicuti sunt meræ reales, de quibus mox subiicitur in tex. sed participant de natura utriusque. nam debentur a re personæ, & cum persona finiuntur, & hac ratione dicuntur personales in d. l. 1. item & tanquam iura realia uendicantur, l. uti frui. ff. si ususfru. per. & hic, & habetur in gl. altius uer. & econtra.

d ¶ In rem actio est. sc. confessoria.

e ¶ Eiusdem generis. sc. ut sit in rem.

AD DITIO. No. quod confessoria proponitur uerbis affirmatiuis, & negatoria negatiuis, & ex hoc comprehenditur medium concludendi in huiusmodi actionibus, de quo dicitur per Ang.

* ¶ Actio confessoria. vt hic diffinit Iaso. ex Petro de Bellaper. & Ioan. Fab. est actio in re, competens alicui ratione seruitutis sibi debita, uel fundo suo uel quasi suo, contra impediētem, ad declarationem iuris sui. Negatoria autem est actio in rem competens alicui ratione rei suæ, uel quasi suæ, contra utentem aliqua seruitute in re illa, ad pronuntiandū,

aduersario ius non esse utendi tali seruitute.]

f ¶ Tollendi. Vt si eras in quasi possessione seruitutis domus meæ, ne mihi liceret altius tollere, me uolente ædificare, debeo agere

re prædiorum urbanorum, ueluti si quis agat ius sibi esse altius ædes suas tollendi, f. prospiciēdiue, uel proijciēdi aliquid, uel immitendi tignum in uicini ædes.

¶ Contra § quoque de usufructu, & de seruitutibus prædiorum rusticorum, item prædiorum urbanorum, ¶ inuicem proditæ h sunt actiones ut si quis intendat ius non esse aduersario utendi fruendi, eundi agendi, aquaue ducendi, item altius tollendi, prospici-

tem, ut altius teneas ædificatum, ut ff. de ser. urb. præd. si arborem, §. interdum, & l. cum debere.

¶ Hanc expositionem tenet Iaso. Aret. tamen & Hispan. contrarium sentiunt. * Verum autem intellectum tradit Zasius in intellec. singu.]

g ¶ Contra. Id est in contrarium. Nam supra de confessoria, per quam seruitutes debentur, nunc de negatoria, per quam seruitutes denegantur, ut ff. si ser. uend. l. secunda, in princip.

h ¶ Proditæ sunt actiones. Scilicet negatoria.

i ¶ Altius tollendi. Exemplum confessoria.

¶ In his enim exemplis omnibus repetitor, non. Vel dic, non repeti, ¶ non ad hoc exemplum, sed ad alia sic. Sed quæritur hic quare nomina talia dantur talibus actionibus? Respondet Placen. quia negatoria negatiuis uerbis proponitur, confessoria uero affirmatiuis.

¶ Communis conclusio est in hac seruitute altius tollendi, quod confessoria uerbis negatiuis, negatoria uerbis affirmatiuis proponatur, & ideo opin. Plac. non est uera respectu expressionis faciendæ in libello, sed respectu

negatoria. &

ita hic interserit ¶ exemplū negatoria, ut ff. si serui. vend. & si forte, §. 1.

¶ Hæ opin. dā natur ab omnibus hic, & Præpositi. Senen. in 7. casu quæst. 1. in princ.

¶ In hac enim seruitute negatoria uerbis affirmatiuis, & confessoria negatiuis proponitur, ut ff. si ser. uend. l. loci.

Alia uero exempla, quæ ponuntur, bene ponuntur in confessoria usque illic, contra &c. Vel pone hoc exemplum in confessoria, ut si talem mihi debeas seruitutem, ut altius teneas ædificatum, ut ff. de ser. urb. præd. si arborem, §. interdum, & l. cum debere.

¶ Dispositio Dyno Io. Fab. & Ang. & dicit Iaso. q. est derisio S Y L.

¶ Seruitus altius tollendi ab affirmatiuis, & l. ijs differt ¶ alias in uicē quoque.

¶ Ridiculus est secundum Dy. Io. Fab. & Ias. ¶ Imo, Dyno, & Ias. ator-

S Y L ia & confessoria quare sic dicuntur, ma-

intentionis agentis, ut declarant hic Iaso. & Hisp.

Hæc opin. reprobatur in seruitute altius

† Hñdo tollendi, ibi enim confessoria negatiuis, ne-
fpectu ad gatoria affirmatiuis † verbis proponitur.

mediu cō Dic ergo po-

cludendi tius inspicien-

Angel. & dam esse natu-

Iaf. ram quam uer-

Confesso- ba, ut confesso-

ria & ne- ria ideo dica-

gatoria q̄ tur, q̄a ad hoc,

re dñr a ut confiteatur

ctiones in se debere, da-

rem. tur, negatoria

autem, q̄a ne

gatur. Item qua

re istæ dñr in

rem? Resp. quia

ad similitudi-

nem rei uendi

cationis dan-

tur Sicut enim illa ratione dominiij uel qua-

si datur, sic & istæ, ut ecce ratione dominiij

datur confessoria, scilicet domino fundi, cui

seruitus debetur, ut ff. si ser. vend. l. 2. §. hæc

autem, & ratione quasi dominiij, usufructua-

rio, creditori, † & superficiario. Item publi-

ciana datur ei, cui seruitus est constituta a

non domino fundi, ut ff. de remif. l. 1. §. idē

Iulianus. & de superfi. l. 1. §. si. & si usufruct.

pe. l. 1. & de public. l. si. 2. & 3. resp. Item

licet ratione possessionis uel quasi datur rei

uendicatio, sic & hæc confessoria ratione ue-

ra possessionis aduersus eum, qui possidet

agrum qui seruitutem debet, ut ff. si usufru.

pe. l. utifru. §. utrum, uel quasi possidet, ut ff.

si usufruct. pe. l. fin. Hoc idem in negatoria,

nam ipsa ratione dominiij datur domino

fundi, qui negat seruitutem deberi, utilis au-

tem quasi domino, quia ius habet in fundo,

quem negat seruitutem debere, ut ff. si seru.

uendi. l. 2. Et contra ratione possessionis in-

tenditur contra eum, qui possidet rem ratio-

ne usufruct. ut ff. de acquiren. pos. l. naturali-

ter, uel quasi possidet, ut si re utatur propter

illam seruitutem, quam sibi dicit debitam, in

quibus non est uera possessio etiam natura-

lis, arg. de serui. vrb. præ. l. si ædes, §. libertas &

§. seq. & ratione horum & similium dicun-

tur in rem. Item no. quod dicit Pla. quod ne-

gatoria ita demum datur, si fuerit seruitus

constituta & postea amissa, sed falsum est.

competit enim & si nulla fuit, ut ff. si seru.

ven. §. loci. §. competit, & l. fistul.

a † Istæ quoque actiones. De quibus supra

proximo §. dixit. Nam ad proxima est facien-

da relatio, † ut ff. de lega. l. 1. l. si seruus plu-

rum si ad riam, §. si. de testamen. hæredes, §. sed & si no-

oia non tan nam aliz non sunt negatiue sed affirmatiue, sed in eo, quod dicit, in rem sunt, potest

ad utrumque referri.

h † Quod genus actionis. Scilicet negatoria

rum & affirmatiuarum. Et nota, quod no-

ciendive, vel proijcien-

di, immittendive, istæ a

quoque actiones in

rem sunt, sed nega-

tiuæ. Quod genus b

actionis in controuer-

sijs rerum corpora-

lium proditum non

est. Nam in his c is

agit, qui non possi-

men actionis large hic ponitur, † alias vero † Idē Nic.
pro personalibus tantum, ut diximus supra
eodem §. 1.

c † In his. f. in causis rerum corporalium.

d † Possidet. f. in solidum. Si enim duo asse-

rant se posside

re, & uterq. uin-

cit, poterit al-

ter uendicare,

ut ff. uti possid.

l. si dno. in fin.

1. resp.

e † Neget rem

actoris esse.

Hæc uerba re-

stringunt † præ

cedentia. f. ei

uero & c. Nam

hoc perpetuo

uerum est, qd

alias nō datur

actio possiden

ti, per quam neget rem actoris esse. Sed po-

test poni casus, ut possessor habeat actionem

per quam dicat se dominum esse. ut ff. de rei

uendicatio. l. officium, & ff. eodem, usufruct.

quemadmodum eam. si usufructus nomine.

Constat enim commodatarius non possi-

dere, & commodantem possidere, ut Dige.

commo. lege rei. idem in conductore & lo-

catore, ut ff. de usucap. lege non solum,

paragra. primo. Alij dicunt legem illam, of-

ficiū. loqui, quando alius non possidens

agit ut licet ratione detentionis talis agatur.

Sunt & alij, ut Bul. & Ioan. qui dicunt, quod

eo ipso quod agit possessor rei uendicatione,

renunciat causæ possessionis, † cum hoc sit

impossibile re possidere, & uendicare posse.

prima uerior est.

† Et ista communiter tenetur, quamuis non

multum congruat huic literæ.]

f † Vno casu. Vt in duplicibus iudicijs, †

ut ff. de iudicijs, l. in tribus, & inf. eod. §. quæ-

dam, & ff. uti possidet. si duo, §. 1. inf. de in-

terdict. §. tertia, & ff. famil. erciscun. l. 1. Vel

dic, quod dicit de qualibet exceptione pro-

ponenda, nec enim hic dicit, quod sit actor

sed caute dicit, quod partes siue onera acto-

ris sustinet secundum Ioan. ut ff. de exceptio

nibus, l. 1.

ADDITION. (i) Dic, Nec etiam, placer

hoc Pet. & Dyn. quia secundum hoc essent

plus quam mille casus. Vnde Petr. ponit exē

plum, quando reus suscepit in se onus probā

di scilicet quod res petita pertineat ad eum,

& non ad actorem, ut l. circa, ff. de probatio.

& hoc exemplum placet hic Io. Fab. nam lite

ra non dicit, actor. sed, uicem actoris susti-

net & sic non est proprie exceptio, sed quæ

dam illatio. Ang.

g † Apparebit. ut ff. de iudi. l. in tribus, secun-

dum primum, uel ff. de excep. l. 1. secundum

secundum.

† Sed istæ. † Diuiditur in duas partes. Pri-

L. 1. 2. mo

† Ista duo
exēpla di-
splicent
Dy. Bart.
Ioan. Fab.
Angel. &
Iaf.

Relatio fa-
cienda ad
proxima.
† Hoc ve-
rum si ad
oia non
possit fie-
ri, Dyn. &
Nic.

† Sequunt
Angel. &
Iaf.

† Hoc ue-
rū, cū agit

occasione
illius pos-

sessionis,
quæ erat

penes ip-
sū, & p se

metipsū
sciensque

bat. Ang.
& Iaf.

† Hoc exē
plū sequit
Dyn. hic

sed Io. &
Pe. cōtra,

da actio,
nisi uno

casu, sed se-
cundū gl.

essent plu-
res.

Præterea i
istis dupli-

cibus iu-
dicijs qui

agit, non
negat rē

actoris eē
nec agit

rei uend.
prout lite-
ra requirit
Ang.

sonā. Item pri-
ma subdiuidi-
tur. Nam pri-
mo ponit, quā
do res petitur,
quasi usucapta
q̄ non est. Se-
cundo, quan-
do usucapta ē,
& petitur ac si
usucapta non
esset. Secunda

ibi in §. Rursus. Item prima subdividitur. Nam primo ponit de actionibus prætorij in rem: secundo de eis duo ponit exempla. Secunda ibi, Vt ecce plerunque. Primum exemplum prosequitur ibi, Nanque si cui. Secundum in §. Rursus. iam allegato. Aretinus.

Sed quia sane durum erat eo casu deficere actionem &c. Not. primo, quod actiones, de quibus supra, sunt de iure civili.

* Diuifio actionum, de qua hic agitur est
ex causa efficiendi.]

rem. Sed diccam civilem † inspecta po- † Inuētiō
tius persona actoris, quæ dignior est, ut ff. de ne, sed ex
excep do. † pure, §. fina. & hæc consideratio tentiōe dī
semper habetur: nam hæreditatis petitiō di- prætoria.
citur prætoria, quando bono. possessori da- Fab. Ang.

Sed istæ ^a quidem actiones, quarum ^b mentionem habuimus, & si quæ sunt similes ^c ex legitimis ^d & ciuilibus causis descendunt.

tur, uel fidei-
committario,
licet cōtrapos-
sidentem pro
hærede uel pro
possessore de-
tur, & econtra
si detur hære-
di de iure ciui-
li, dicatur ciui-
lis, ut ff. de pet.
hæred. l. i. Sem-
per enim iudi-

† Inuētiō
ne, sed ex
tentiōe dī
prætorīa.
Fab. Ang.
& Ias.

† Melius
facit l. i. i
princ. ff. si
pars hær.
pe. secū dū
laf. hic.

camus, an actio sit civilis, uel prætoria, in-
specta persona actoris. †

¶ Communis opinio est, quod actio hæc in-
uentione sit ciuilis, per extensionem tamen
dici possit prætoria, ut dicit hic Ias.]

¶ Secundo quaeritur de actione Commodati. Sed dicam civilem, ut ff. commod. l. in commodato, §. sicut.

¶ Et quod dicitur eodem titu. l. i. ait prætor &c. vel approbando uel confirmando dicit, non inueniendo: sic de petitione hæreditatis dicitur, ff. si pars hæredi. pet. l. prima in princip.

¶ Sed tamen ipsa civilis est, cum sit ex senatusconsulto, & centumviralis dicatur, ut ff. ff. de pet. hære. item veniunt, §. præter hæc, & Codic. de hæredi. peti. l. finali. in principio.

¶ Oēs.n.actiones, quę oriūtur ex his quinque partibus iuris. scilicet legibus, senatusconsultis, plebiscitis, principum placitis, & responsis prudentum, ciuiles sunt: † quę uero a magistratibus, uel prętorum edicto descendunt prętorię sunt, ut supra de iure natur. §. con., stat, usque ad §. ex non scripto, & ff. de iusti. & iur. l. ius autem, & infra de perpet. & tempo. ac in princip.

Alia autem præter duas supradictas cer-
ta sunt, utrum sint prætoriae, uel ciuiles.
Accur.

b Quarum mentionem, s. expressam, ut de quibusdam dictum est.

c. Et si quæ sunt similes. Vt quæ sunt ex cōtractu, uel quasi, uel ex delicto, uel quasi, uel ex uarijs figuris causarum, ut supra eodem, §. 1. & 2.

¶ Quamuis Dyn. hic acerrime inuehatur
in hanc glo. tamen communiter docto. eam
saluant præsertim cum loquatur exempli-
ficatiue.]

d. Ex legitimis. Idest ex lege 12. tabularum, & pro idest ciuilibus. Vel dic ciuilibus, idest ex auctoritate iuris prudentum & eorum responsis, nam totum est ius ciuile, ut ff. de iust. & i. ius autem ciuile, de orig. iur. l. 2. §. nouissime,

29. Aliæ

† Imo in-
SYL.

pecta ori
gine Bal.
& las.

† Sequūt
eam. Fab.
Ang.

+ Sequēf
gl. Ang. &
laf.

¶ *Alia autem.* ¶ Aduerte, quod hic doctores ita distinguunt hunc §, incipiendo ibi, sed ista quidem, tamen communiter allegatur in materia publicianæ, §. alia. hic, & non superius incipiendo.

b Tam in rē.

Id est tam in re
tantum, quam
in personā tan
tum. Nec enim
aliqua præto
ria † inuenitur
quæ sit mixta,
scilicet in rem
& in personā,
licet ciuilis ta
lis inueniatur,
ut inf. eo. §. quæ
dam.

S Y L. Dic non esse
 alias posuerum, talé pe-
 fessoré ad titionem hære-
 uersariū, ditatis esse mi-
 &c. stam, quia com-
 †Sequunt munis opi. est
 glo. Fab. in contrarium
 Ang. & la. ut in rubr. ff. si
 cer. per.]

Et primo hic
de realibus di-
cit usque ad §.
in personam,
& postea de p-
sonalibus di-
cet. Accur.

S YL.

¶ Ratione assignant docto. in rubr. ff. si cer-
tum per.

c. ¶ Ipsas. s. pratorias, quasi diceret, non solum ciuiles, quas exposuimus.

d. Necessarium. idest, utile. Quod enim medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotijs, ut in auth. hæc constitutio inno. in princip. colla. 8. Nec enim necessitas in principe poni potest. ut ff. de leg. & senatuscon. princeps. Item quia per exempla aptius intelligitur, ut hic, & C. de transact. ut responsum, & ff. de colla. bon. l. prætor, §. Iulianus.

SYL. ¶ Intellige necessarium quo ad intellectum,
non autem quo ad legislatorem.]

e. ¶ Vt ecce. Hoc est primum exemplum, qd
exponitur statim, ibi, namque &c.

f. Plerumque. Quia hoc semper dicere nō poterit. s. contra dominum, nisi in casibus, ut statim dicemus.

g 9 Dicat. Agendo publiciana

h. ¶ Vel ex diuerso. Hoc exponitur. infra
§. rursus.

¶ Possessor. Idest dominus quondam ad quem redijt nunc possessio. Vel dic possessor quondam, nunc petitor,

Namque. Ex iusta causa, idest ex aliquo contractu, qui descendit ex iusta causa, idest ex affectione utriusque patris, ut ff. eodem, in omnibus 2. quam affectionem iustum

est seruari, ut sup. de rerum diui. §. per tradi-
tionem, & hoc dummodo talis sit fuerit ap-
tus dominium transferre, licet non transfe-
rat, quia traditio non plus transfert, quam sit
apud eum, qui tradit, ut ff. de acquiren. rer.

illi, qui rem nactus est
a non domino ex ali-
quo iusto titulo qui ef-
fet aptus ad domini
translationem, & da-
tur quasi ipse rem usu-
ceperit. Ang.

¶ Nanque si cui ex iusta causa & res aliqua tradita l fuerit, veluti ex causa emptionis, aut donationis, aut dotis, aut legatorum, & necdum eius rei dominus effectus m est, si eius rei possessionem casu n amiserit, nullam o habet in rem directam P actionem

recta rei uendicatio, ut ff. de publi. l. i. in
princip. §. i.

n. ¶ Casu. Imo & si quocunque modo. Nam
& si per furtum, uel rapinam, uel aliam uim
amiserit, non tamen habet in rem actionem
directam, sed hanc, licet habeat & alias actio-
nes ut furti, uel ui bon. rap. & similes, ut sup.
de obl. quæ ex delic. §. sed & bonæ fidei, & su-
pra ui bon. rapt. §. si.

¶ Et sic no. ex hac gl. quod furtum non con-
numeratur inter casus fortuitos. de quo late
disputat hic Hisp. & Ias.

o ♀ Nullam. De alijs autem realibus,
constat, sed de hac rei uendicatione dubi-
tatur.

p. ¶ **Directam** . Sed nunquid publiciana competit ratione utilis dominiij ? Quidam dicunt quod sic, dicentes utile dominium habet cui publiciana competit, & dicunt hanc esse causam publicianæ, sicut directum dominium est causa directæ actionis in rem, ut ff. de rei uendicatione in rem . Alij dicunt, quod nec utile dominium habet, cum ille, qui utile dominium habet, etiam contra dominum agat, ut ff. si ager ue. uel emphy. per. l. 1. 2. & 3. quod non est in publiciana, ut ff. de publi. l. pen. & si.

** Equivocat Accur. confundens utile do-
minium cum quasi dominio, quæ lōge inter

Li 3 fe

domin. l. tradi-
tio. & nominā
tur huiusmodi
contractus, ff.
de publi. l. 1. in
fi. & l. 2. 3. 4. 5.
6. & 7. si uero
contractus nō
est habilis trās
fere dominiū,
non competit
pub ut ff. de
pub. quacun-
que, §. 1. & fi.
l. Tradita.
A non domi-
no.

in ¶ Domi-
nus effectus.
Per usucapio-
nem. Nam per
traditionē do-
minus factus
non fuit. Si au-
tem altero isto
rum modorū
factus domi-
nus fuerit, pu-
bliciana ei non
datur, sed di-

SYL 3

Actio pu
blicitaria v
rum cō
petat ha
benti uti
e dñum

se differunt, ut annotauimus, sup. §. i. ad glo. in ver. possideat. Et ideo conclude, q. emphyteuta, & uasallus, qui sunt domini utiles, habent utilem rei uendicat. non publicianam quæ datur ratione quasi domini.

a ¶ Vendice

Hoc uidet salsum. Nam aut habeo dominium, & tunc nō uendico qd habeo. si non habeo, nec tūc uendico, ut ff. de rei uendi. l.

in rem, i. respon. Item dominium est ius & res incorporalis, quomodo ergo uendicatur? Sed dic dominium, idest rem ratione domini.

b ¶ Eo casu. f. isto supradicto.

c ¶ Deficere actionem. Quod erat secundum ius civile.

d ¶ Actio. f. publiciana, ut statim subiicit, alias nisi prætor actionis nomen diceret, in factum daretur, sicut ex civili obligatione noua datur condictio ex lege si non caueatur de nomine actionis, ut ff. nau. cau. f. ab. l. & ita, (alias incipit idem) §. ait. & de cond. ex leg. l. i.

AD OITIO. No. gl. secundum Dy. quam tene menti pro regula, quæ actio competat ex remedio civili, uel prætorio, pro qua facit tex. ff. de adult. l. quod ex his. Sed contra hoc opponitur de l. fed & si possessori, in prin. de iureiur. coniuncta gl. ubi actio in factum & publiciana uidentur esse idem. Sed tu responde, ut ibi per gl. & doct. Ang.

e ¶ Dicit. Et sic uidetur, quod prætor permittit mentiri, quod Plac. concessit. †

¶ Reprehendunt docto. maxime, quia hodie in tex. est dictio, quasi, tam in principio quam in fine.]

¶ Et idem in sequentibus casibus tribus, & facit, C. de bo. mat. l. i. unde sic libellum formabat: Peto talem rem, quā possides, & quā emi, uel alia simili iusta causa habui anō domino, quia dico me usucepisse. Nam licet hæc uerba, Quia dico me usucepisse & c. directam rei uendicationem magis uideantur inducere, tamen ex adiunctis publicianam signant. Alij dixerunt ita esse formandum: Peto rem talem quam dico meam, sed quia forte non possem probare meam propono publicianā.

† Alij dicunt utranque alternativè proponi scilicet rei uend. & publ. hoc modo: Peto talem rem iure directi domini uel quasi, & hanc approbat consuetudo. Sed certe duæ primæ non placent, quia quomodo diceret rem suam se usucepisse, cum hoc non sit uerum? sic enim peieraret in sacramento calūniæ, ut C. de sacra. calum. l. 2. Sed illi respondent, quia hoc facit, l. permittente, unde non peierat, ff. qui fatid. cog. l. fi. Sed nec ultima placet, quia unam debet eligere, & non plu-

ribus agere actionibus, ut ff. de regu. iur. l. nemo, §. quoties.

¶ Et iste modus approbat p. Hisp. Ane. & las. ¶ Dic ergo quarto esse formandum in hunc modum libellum, Peto rem talem mihi restitui iure qua-

Sed quia sane durum erat eo casu b deficere actionem, c inuenta est a Prætoris actio, d i qua dicit e is, qui possessio-

si domini per inde ac si usucepisse. Verbum enim quasi, positum, supra eo. §. alia, hic repete, & similitudinar e ponatur, non

affirmatine, idest dicere, sic ut uendicare quo ad effectum re uere usucapta, ita nunc quasi usucapta, & idem in sequentibus casibus. Ex prædictis patet, quod quinque sunt necessaria, ut detur publiciana, scilicet traditio, uel

quasi, quod dico ppter res incorporales, quæ tradi non possunt, ut ff. de acquir. rerum do-

mi. l. seruus, §. incorporales, & ff. eod. l. i. & l. eum qui, §. fin. & l. si ego, §. i. Secundo, quod

ex titulo apto ad mutationem domini, ut hic dicit, ut ex uenditione uel similibus. Itē, cōtractus,

quod a non domino acceperit, nam alias dominium esset translatum, ut ff. eo. l. i. §. i. Itē

quarto, quod bona fide acceperit, unde credit se dominum factum esse tunc, † ut ff. de public. l. eum quia furioso, §. prætor. Quinto

quod credat se dominum hodie non esse, cū proponit eam, alias esset sibi contrarius. Sed

tamen duo prima ex his quinque sunt difficilia agenti scilicet probatio traditionis, & ti-

tuli, reliqua consistunt in intellectu agentis, cum sint de sua conscientia, quæ per testes

probari non possunt. † Sed quid si dubitat hodie utrum auctor fuerit dominus uel non?

Respo. salua fide proponat quod sibi melius uidetur, uel rei uendi. uel publ. sed quando pe-

nitus est in dubio, proponat publicianam, & in ea obtinebit, nisi aduersarius probet aucto-

rem huius dominum fuisse, quod si probet, dabitur ei rei uendicatio, qui enim egit actio-

ne publiciana, & succubuit, non repellitur a rei uendicatione directa, idem e contra, ut ff.

de euic. minor, §. si seruus. licet quidam dixerunt contra in utroque casu, quia ius suum

undecunque & quaecunque in primo iudicio deduxisse uidetur, ut ff. de except. rei iud.

si mater, §. eandem. Sed expone undecunque idest siue de iure civili siue iure gentium, dū

modo directum, ut ff. de rei uendic. in rem, in princ. At illi dicebant, siue directum, siue

utile, & ita patet, quod cum sint contrariæ rei uendicatio directa, & publiciana, uno li-

bello proponi nō possunt, ut C. si ser. extorol. i. Sed ex cōsuetudine contrariū seruat, nā utra

que simul proponitur, licet super una probationes tantum inducat, ne sibi cōtrarius sit:

q. certe est contra d. l. C. & regulā illam, ff. de reg. iur. nemo §. quoties, & hoc ex parte actio-

is, Ex parte aut rei spectamus, an possideat

† Dic qd

requirit i

contractu

éptionis

duob. tpi-

bus. f. ipe

& et. ipe

traditiōis

pp frequē

nam con

tractus.

In alijs at

contracti

bus inspi

citur tū-

mō tēpus

tradōnis,

l. 3. ff. pro

so. & l. 2.

in prin. &

ibi glo. fi.

pro emp.

coniūcta,

l. iusto, §.

& si pos-

sessionis,

ff. de usu-

cap. Ang.

Actio i fa
ctū est p-
torio, con
ditio ex l.
civilis.

¶ Et male
Fab. Ang.
& las.

Libellus
SY L.
in publi-
ciana.

† Dic, qd
istas duas
libellandi
formas gl.
inf. repro-
bat & ibi
secūdam
doctor. &
maxime
reprobat i
stam vlti.
qa hodie
nō est ne-
cesse, q. ex
prima tur
nomen a-
ctionis in
libello, ut
c. exami-
nata, de iu-
dic. Ang.

¶ Istā glo. num datur in sex casibus. ¶ Primus est, si a
vique ad non domino
si. sequuntur emi, qui postea
Nic. Dyn. vero domino
Fab. Ang. succedit, & ad
& las. eum possessio
redierit: nam
licet sit factus
dominus, tene-
tur tamen pu-
bl. vi ff. de rei
uen. si a Titio.
Secundus est,
si rem a nō do-
mino emi, &
postea verus do-
minus uolue-

nem amisit, eam rem
se vſucepiſſe, ¶ quam
vſu non cepit, &
ita vendicat ſuam eſ-
ſe, quæ actio Publicia-
na appellatur, quoniā
primum a Publicio a
Prætorē in edicto pro-
poſita eſt.

rit a me uendicare, ſed ego fui abſolutus, &
poſtea res ad illum redit, agam publicia. & ſi
excipiat de dominio, ego replicabo, quia quā-
doque eo agente fui abſolutus, ut ff. de excep.
rei iudic. quis rem. Tertius eſt, ſi egi noxaliter
contra bon. fid. poſ. ſerui, & ipſe dedit mihi
eum pro noxa. ſiue enim contra me poſſidē-
tem uerus dominus agat, ſiue eo poſſidente
ego agam publiciana, obtineo, ut ff. de noxa.
l. & generaliter, & l. præcedenti, in fin. Quar-
tus eſt, ſi ego fui miſus in poſſeſſionem uici-
næ domus, quam aliquis bona fide poſſide-
bat, poſſeſſore non cauente, & poſtea uerus
dominus inueniatur poſſidere, ui forte; &
Vnde ui interdictum, & Publicianam habeo
ut ff. de dam. infe. damni, §. non ſolum. Quin-
tus etiam adiicitur, ut ſi rem poſſideo: &
eam non dolo, ſed culpa delij poſſidere &
ſic litis æſtimationem tantum ſecundum
ius uendicanti præſtiti ut ff. de rei uendicat.
qui reſtituere, ſi poſtea res ad dominum re-
deat, agam publiciana contra eum, ut ff. de
rei uendic. ſi culpa. Vel expone, l. illam, ut ha-
beat utilem actionem, quam actor directam
habebat, quaſi nomen emiſſe uideatur. Sex-
tus adiicitur, ſi me mandante rē meā uendi-
diſti, ſed me prohibente tradidiſti emptori,
hac actione uel exceptione defenditur, præ-
terea et contra me dñm hac actione agitur,
ut ff. de publ. ſi quis prohibuit, alias eſt l. Pap.
ADDITIO. No. hanc gl. quæ ponit caſus
in quibus datur publiciana contra domi-
num.

¶ Idem notat glo. in l. fina. ff. eod. Et aduer-
te, quod licet Angel. in d. l. fina. addat caſum
l. ſi quis prohibuit, ff. eodem, ſecundum le-
cturam Dyn. ibi, quod procurator uendidit
rem domini, tamen non eſt opus, quod ad-
datur, quia habes hic glo. ordinariam, dum
dicit: textus adiicitur, ſi me mandante rem
meam uendidiſti, pondera ibi meam, & ſic
mandantis. Ang.

a ¶ Publicio. Sicut ab Aquilio Aquilia

fuit inducſta, ut ſup. ad l. Aquil. §. capite tertio
in fine.

* ¶ Hoc edictum Publicij hiſ uerbis conce-
ptum fuiſſe traditur, Si quis id, quod traditur
ex iuſta cauſa non a domino, & nondum
uſucaptum pe-
tet, iudicium
dabo.]

¶ **Præſenti contra ab-
ſentem reipublicam,
vel in poteſtate hoſtiū,
uſucapiem rē præ-
ſentis, ſuccurritur, re-
ſciſſa uſucapione. Aret.**

¶ Rurſus b ex diuer-
ſo, ſiquis cum reipu-
blicæ c cauſa abeſſet d

Rurſus. Iſte
§. diuiditur in Diuiſio.
duas partes.
Primo ponit d
reſtitutione dā
da præſenti cō
tra abſentem.
Secundo addit
& extendit ad
alios multos
caſus. Secunda
ibi, Quod ge-
nus.

¶ Rurſus ex diuerſo. **CASVS** ita figura-
ri poteſt. Quæſitum eſt, an præſenti contra
abſentem ex cauſa publica detur reſtitutio,
& actio ad uſucapionem reſcindendam, &
uidebatur, quod non: nam aut iſte abſens re-
liquit procuratorem aut alios cōſanguineos,
quos præſens conuenire poſſet: aut non, ſi di-
miſit, non debet iuuari hoc remedio, cum
poſſet agendo contra eos præſcriptionem in-
terrumpere, l. item ait, §. ſi. cum l. ſeq. ex qui-
bus cau. ma.

¶ Aut nullos dimiſit, & tunc non debet au-
diri, quia potuit præſcriptionem interrump-
pere beneficio, l. ut perfectius, Cod. de annal.
except.

¶ Hoc tamen non obſtante deciditur hic cō-
trarium propter æquitatem quæ eſt quod im-
peditus conſequi ſuum reſtituatur, & reſcin-
datur uſucapio finita.

¶ Non obſt. oppo facta, quia ad eam reſpon-
det laſo. in primo not. & latius Hiſpan. in 3.
Et quia nptabilia clara ſunt, & per docto. hic
colliguntur, ulterius non inſiſto.]

b ¶ Rurſus ex diuerſo. ideſt contrario. Nam
ſupra affirmando & ſe uſucepiſſe dicit,
hic negando, & aduerſarium non uſucepiſ-
ſe dicit.

c ¶ Reipublicæ. ſ. ciuitatis Romanæ, ut ff. de
verbo. ſign. eum qui, Idem tamen ex generali
clauſula poſita, ff. ex quibus cau. ma. l. i. in fi.
in cæteris ciuitatibus dicendum eſt, ut ff. ex
quib. cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem, §. pen.
Idem etiam in cauſa municipij alicuius, (i)
ut ff. ex qui. cau. ma. l. legatis.

¶ Et iſta opi. communis eſt, ut per doct. hic,
& latius, Io. Fran. Balb. in tract. præſcri. in 3.
par. §. par. prin. q. 2.]

ADDITIO. (i) Dic idem ſi eſſet abſens
pro facto unius uillæ uel caſtri, quia largo
modo dicitur abeſſe cauſa reipub. ut not. gl.
in l. legatis allegata. Ang.

d ¶ Abeſſet. Alias abſens eſſet. Iſte, qui abſuit
reipublicæ cauſa, rem præſentis duobus mo-

SYL.

SYL.

dis potuit usucapere scilicet per se, ut quia rem illam secum detulit, siue domi dimisit, & animo possedit, ut dicitur de eo, qui ad nundinas profectus est, ut ff. de acquirend. posses. clam possidere, §. qui ad nundinas.

Item per aliū, scilicet per filium uel seruū ut statim in capitulo dicemus.

* **¶** Obseruetis ex hac glo. quod possidēs tantum animo, & sic ciuilitate tantum, potest usucapere, & ita communiter tenetur, ut admonet hic Ias. de quo articulo latissime tradunt docto. post Bar. in d.l. 3. §. ex contrario, de acquir. poss.

a **¶** Vel in hostium. Qui sunt hostes, dicitur ff. de cap. hostes, & ff. de uerbo. significa. hostes scilicet quibus populus Romanus bellū indixit, uel qui populo Romano bellū indixerunt. Si ergo ab alio quis capiatur nunquid hoc locum habebit, quod hic dicitur? Credo quod sic, & sicut quando abest causa alicuius ciuitatis uel municipij, ut supra dictum est.

¶ In hoc autem differunt, quia non fiunt seruitutem hostium, ut ff. de cap. hostes, & sic poterit facere testamentum, quod alias non posset, & cum esset seruus, immo & eius obseques non posset, ut ff. de test. l. eius qui. & l. obseques. Accur.

ADDITIO. Idem si princeps uel Papa siue eius legatus de commissione Papæ alicui ciuitati subditæ ecclesiæ bellum indixerit, quia capti efficiuntur serui, & eorum bona efficiuntur capientium, & sic in omnibus his habebit locum fictio postliminij, quod nota perpetuo.

b **¶** Potestate. idest seruitute. & alias accipitur pro iurisdictione, ut cum dicimus, potestas habet homines de districtu in potestate, idest iurisdictione. Item ponitur pro obedientia, in qua potestate est monachus sub abbate, & clerici sub prælatis. Item ponitur pro dilectione siue pietate, & hæc patria potestas dicitur, ut ff. de uerbo. significatio. potestatis. Sed quomodo iste ab hostibus captus poterit usucapere, cum ipse ab alio possideatur, ut sup. de iur. perso. §. serui. ergo ipse possidere non potest, ut ff. ad l. Iuliam, de adulter. si eueniet & ff. de acquirend. rer. domi. homo liber, §. quicquid, ergo nec usucapere, ut ff. de usucapion. sine possessione? Respon.

usucapit per filium uel per seruū in re peculiari, & ut ff. ex quib. cau. ma. item ait prætor, §. hæc autem, & l. denique, & l. ait prætor, §. 2. plane, & ff. de usuc. isto §. si. Sed ne uidetur, quod per se uim possit captiuus usucapere, ut ff. de usuc. neque seruus. Sed dic, quod illa loquitur in causa non peculiari, quod uerum est. Vel loquitur ipsa ueritate in

specia, & hic autem iure postlimini. inspecto,

quod præualet ueritati, ut sup. quib. mod. ius pa. pote. sol. §. si ab hostibus.

quod præualet ueritati, ut sup. quib. mod. ius pa. pote. sol. §. si ab hostibus.

ADDITIO. Doc. communiter sequuntur gl. & doct. Iacob. reprobant hic Ang. quem uideas, & dum tex. noster dicit, quod captus ab hostibus potest usucapere, Iac. exemplificat de actione personali, in qua currit præscriptio non ex possessione præscribentis, sed ex solo cursu temporis negligentia non petentis, uide hic per eum.

c **¶** In ciuitate esset. q. d. qui non abest. Quid ergo si uterque abest, & alter alterius rem usu capit? Respond. & tunc habet locum hæc restitutio, & ut ff. ex quib. cau. ma. l. fin. uideatur autem desinere abesse, cum domum redijt, uel redire potuit finito negotio, pro quo erat absens, & tunc dicitur desinere abesse, nisi iusta causa impeditus fuerit in redeundo. statuunt enim ei 20. miliaria diurna, ut ff. ex quib. cau. ma. sicut, §. tandiu. Et sic patet, quod de necessaria absentia tunc intelligitur: & alias contra, ut ff. eodem, l. 2. qui. & l. sequen. sed uerbum, desierit, hic positum strictius ponitur, id est quod possit conueniri.

Item e contra, si præsens rem absentis usucapit, ut ff. ex quib. causis manumiss. l. 1. §. uerba, & tunc siue completa est tota usucapio in præsentia, id est, infra modicum tempus, siue in absentia, siue postea parum, idem est, ut ff. eo ab hostibus, §. sed quod simpliciter.

¶ Communis resolutio est, quod si usucapio sit pro maiori parte completa in absentia & finita in præsentia, ille absens restituatur tantum ad tempus absentia, reliquum uero temporis cedat ad commodum usucapiantis, ita docto. in l. quod tempore, C. de restitu. militum.]

d **¶** Annum. scilicet utilem, qui constat ex 365. diebus, ut ff. de statulibe. cum hæres, §. Stichus in quibus actor habuit facultatem agendi, nec impediretur per se, nec per reum, nec per iudicem. Nam hæc tria necessaria sunt, ut utilis dies aut annus currat, ut ff. de diuer. & tempo. præscrip. l. 1.

¶ Communiter tenetur, quod in dispositione prætoriana annus sit utilis, in ciuili continuus ut per doct. hic.]

¶ Hodie uero in omnibus restitutionibus quadriennium continuum computatur, ut C. de temp. in integrum restitu. l. fina. Et ita no. hic, quod hic liber corrigitur per Cod. in hoc anno utili generaliter secundum quosdam.

¶ Sed dico contra, quia illa tantum in restitutionibus dicit. unde in alijs remanet utilis annus.

¶ Et hæc opin. communiter approbatur in d. l. fina.

a **¶** Re.

¶ Et bene quia quoniam præfenti contra absentiam datur restitutio non refert de causa absentia, Ang. & la. **¶** Sequuntur hanc glo. Ang. & lo.

¶ Melius dixisset. i. dominio Nic. & la.

Captus ab hostibus potest usucapere

¶ Sequitur hanc glo. Ias.

¶ Idem Dy. Ang. & la.

¶ Istā glo. approbat Ang. & la.

¶ Quia absens contra præfentem restituitur alias non fit distinctio secundum Ias.

SYL.

SYL.

a **Rescissa.** per in integrum restitutionem petita a iudice viuo, vt subducatur tempus vsucapionis, quo fuit absens, vt C. de restitu. mi. l. 3. sicut & minores petunt. ff. de exceptio. l. exceptiones quæ personæ in fi. l. & hoc ipsum scilicet, quod postulare possunt, a mortuo prætor re conceditur eis. vt ff. eod. l. 1. per totum. restituit ergo eos prætor viuus, (i) vt sic agant antiqua actione, ac si res non esset vsucapta, vel actio præscripta ideo actio ad quam testitur, dicitur rescissoria, non quod sit nomē proprium actionis.

SYL.

Et ita communiter tenetur.]
Sed quæ erat primo realis siue personalis directa, nunc dicitur utilis, vt C. ex quib. cau. ma. l. fin. & de post. lim. reuer. l. ab hostibus. 3. Alij dicunt, quod statim eo reuerso habet rescissoria: & dicunt esse proprium nomē actionis: & sic dicunt, quod maiores iure actionis, sed minores officio iudicis restituantur. Dicunt tamen, quod hæc rescissoria actio efficaciam nō habet, antequam infuisset in eam prætor spiritum vitæ dando restitutionem: quod satis recidit in primam opinionem. Nam semper verum est hoc, quod a prætoris mortui edicto hoc fit, & auctoritate prætoris viui.

Et ita communiter tenent doct. quod rescissoria non comperat, nisi prius præcedat iudicium rescindens.]

ADDITIO. Istud ergo, quo petitur restitutio, est officium iudicis: facit, l. quod si minor, §. fin. ff. de mino. & est casus in terminis in l. si quis stipulatus, ff. ex qui. cau. ma. & comprobatur ratione: quia quoties verba legis referuntur ad iudicem, tunc ex illo edicto oritur officium iudicis, vt not. glos. in l. si soror. Codic. de collat. & habetur in l. 4. ff. de alim. & cib. leg. & not. plene Bar. in l. prima, ff. de condi. ex lege, sed hoc edictum est huiusmodi, vt in l. 1. in fi. ff. ex quib. cau. ma. igitur &c. Ang.

b **Vsu non cepisse.** Et sic videtur concedere mentiri: quod non P. confitetur. Sed dic, quod non mentitur, sed dicit sibi restituendū, ac si vsucaptū nō esset, vt su. prox. §. diximus.

c **Actio is. f. rescissoria** supradictæ.

d **Quibusdam,** vt si rem absentis vsucapiat præsens. + Item si absens fuit probabili causa, vt studiorum. Item si in vinculis positus, vt ff. eod. l. 1. & l. sed & si per prætorem, in fi. & l. seq. & de illis legibus inf. facit men-

tionem, cum dici de volumine Digestorū. Item si quis. Diuiditur in duas partes. Primo ponitur dictū. ex quo tacita questio. Secundo determinatio questionis. Secunda ibi, permittitur.

latiore Digestorum seu Pandectarum volumine intelligere licet.

Alienatum in fraudem creditorum permittitur ipsis ex sententia Prætoris bonis debitorum possessis reuocare. Aret.

Itē si q̄ e in fraudē f

* **Adde cautelam pro debitore,** ad fraudandum creditores, quam ponit Bart. Cap. nu. 240. incip. Ad hoc, quam omnino vide, non vt vtare, sed vt discas modum illam euitandi, & ne oblit creditor. nam & hoc ibi docetur.]

e **Si qui. f. debitor.**

f **In fraudem** Not. q. vterque tam debitor quam receptor oportet, quod fraudem participet, quando titulus non est lucrativus.

Hoc verum in creditore, secus in alienatis in fraudem patroni, l. 1. §. si quis in fraudem, ff. si quid in fraud. pa. Item non procedit in debitore ciuitatis, l. 2. C. de debito. ciui. lib. 11.

Si autem est lucrativus, puta donationis, vt si dedit. (& hoc intellige ad hoc: vt creditor possit reuocare alienationem) tunc sufficit fraudem debitoris tantum interuenire, vt C. de reuocan. ijs quæ in fraud. cred. l. pen. & ff. quæ in frau. cred. qui autem, §. hoc edictū. & §. simili modo.

Quæ tamen nō requirit in casu, l. ait prætor, §. si debitorem, ff. de ijs quæ in frau. cred.

Et de hac fraude. nota bonam distinctionem: quia aut adhibetur a debitore alienante inter viuos, aut in vltima voluntate, vel a liberto in fraudem patroni similiter inter viuos, vel in vltima voluntate. si in vltima voluntate: tunc aut per legata, aut per libertates: & si per libertates, aut directas, aut fideicommissarias. Si debitor in fraudem alienet inter viuos, vno casu præsumitur fraus, scilicet quando omnia alienauit, vt ff. eodem præsumitur. sæpe enim de facultatibus suis amplius, quam in ijs est, sperant homines, vt supra quibus ex cau. ma. non lic. §. in est gl. no. fraudem. debet ergo probare eam creditor. Et hæc distinctio per omnia seruatur etiam in patrono, vt Digestis de probatio patronus, & l. quoties §. qui dolo. In vltima voluntate, si legatum vel fideicommissum in

Item si quis in fraudem. **CASVS** literaliter figurandus est. habet enim literam claram, & rationem manifestam, quod fraus nemini debet patrocinari. Not. collige ex summa mario, præsertim quia doc. omnia expediunt in gl.]

Quæ tez. licet loquatur in alienatione lucrativa tñ &c.

SYL. hēt locū. i. ti. onero- so, vt est glo. in leg. testm. i. i. verborum dū. & ibi Bar. ff. de pb. & ista procedūt

SYL. secundū l. 2. qñ venditio osumt bonorum esset facta pro valde minori p̄ tio q̄ va- lerent. idē si non oia bona, sed partē alienauit, vt venes, vt supra quibus ex cau. ma. non lic. §. in est gl. no. i. l. nomē §. filio. in verbo oiz substantia, ff. de le. 3. fray.

Ita duc leges nihil faciūt ad propositum. + Et male secundum doct. hic.

Itam tenet Dyn. & Bald.

fraudem creditoris reliquit, so lum euentum inspicimus, licet fraus non interuenerit, vt in donatione causa mortis, vt Cod. de iure deliber. l. fin. §. si vero creditores cum legata non debeantur nisi deducto a realieno, vt ff. eodem, qui au

tem §. pen. & ad Trebel. l. i. §. is qui quadri gentia. Idem in patrono poia, si libertus in fraudem lega uit, vel fidei-

commisum reliquit, vel donauit causa mor tis: nam solum euentum inspicimus, vt ff. si quid in frau. patroni. l. i. in princip. & §. i. In libertatibus autem in fraudem relictis di stingue directas a fideicommissarijs. in pri mo casu consilium & euentum: in secundo euentum tantum inspicimus, † vt C. de ijs, qui. ma. non possunt. l. fi. & l. i.

Ratio diuersitatis ponitur per gl. in l. fi. C, qui ma. non pos. quarum vlt. approbant doc sed lason hic assignat meliorem, quam ego alias sum secutus.]

a Creditorum. Large accipe pro omni eo, cui aliquid debetur, vt ff. de verborum sign. l. creditorum & l. creditores, & l. si cui. & in auth. de fidiuf. §. pen. colla. i.

Conclude cum hac glo. quod creditoribus etiam large sumptis, etiam ex delicto, com petunt actiones reuocatoriæ. Item & credi toribus futuris, quoties ex coniecturis consta re posset alienationem factam fuisse in frau dem: vel quando futuri creditores successif sent in locum priorum creditorum, l. ait pre tor. §. ita domum ff. de ijs quæ in frau. cred. b Rem suam. Scilicet corporalem ex eo q. dicit, tradiderit. Idem tamen est in incor poralibus, vt patet per multa exempla ff. quæ in frau. credito. l. i. 2. & 3. vsque ad leg. qui autem.

ADDITION. Not. sing. illam, l. in princ. q. si debitor repudiat hereditatem, vel lega tum, vel alio modo, & titulo poterat acquire re, & nō vult, immo repudiat etiam in frau dem & despectum creditorum, an habeat lo cum ista materia: dicitur ibi quod non: quia dummodo non diminuat de suo patrimo nio, non habet locū dispositio huius §. quod not. bene. Ang. Arer.

c Possessis. Idest possideri iussis: nec enim re ipsa a creditoribus fuerant possessa bona debitoris, cum ipse alienauerit. Vel dic† pos sessis quæ remanserant & non sufficiebant: vt ff. eo. l. ait prator.

Intellige igitur tex. hunc excussis prius reliquis bonis debitoris. neque enim ante re uocantur ab eo alienata, quæ iam possidet per alium, quam excussis cunctis eius bonis, compertum sit, eum soluendo non esse l. i. C. eod. & auth. de fideiuss. & mand.

d Præsidis, Puta quia fuit condemnatus,

& non satisfecit condemnationi, inf. tem pus: unde missus fuit actor in possessionem bonorum.

Permittitur. Scilicet infra annum vtile, vt ff. de ijs, quæ in frau. credito. l. i. primo

tur e ipsis creditoribus rescissa traditione, eam rem petere, fidest, di cere eam rem tradi tam non esse, & ob id

hæc actio.

f Eam rem petere. Sed qua actione? Resp. eam Nic. Pauliana, quæ datur creditori ad reuocanda corporalia: sed in factum ad reuocanda iura vt ff. de vsuris. l. videamus, 2. §. in Fauiana & ff. eod. l. hac in factum. † Vel verius dic, quod

Pauliana nisi adiectiue, quia a Paulo fuit inducta: sed in factum Pauliana dicitur, quæ ad reuocanda corporalia & in corporalia competit. Et datur contra accipie tem & hæredem eius in quantum ad eos per uenit etiam non restituto ei pretorio, vt ff. eo. ait prator, §. fi. & l. seq. & l. si debitor & l. ex his. In eum autem, qui in fraudem aliena uit, actio non datur, cum nudus sit, nisi ita

fraudulenter disperit, vt res apparere non possit: quo casu etiam in carcerem detrude tur, vt ff. eod. l. fi. §. fi. Est & Fauiana quæ da tur soli patrono ad reuocanda ea quæ liber tus in fraudem patroni alienauit inter viuos vel vltima volūate, quominus patronus ha beat tertiam, vt ff. si quid ibi frau. patro. l. i. in prin. & §. i. & sup. de succes. libe. §. sed nostra

constitutio. Est & Caluissiana: & ipsa tam pa trono quam creditori competit, vt ff. si quid in frau. pa. l. in Fauiana. Quidam tamen di cunt contra in eo, quod de Fauiana dictum est, argu. ff. de vsur. l. videamus, §. in Fauiana. Sed certe ita dicit ibi litera, per quam, & sic refertur ad proximam tantum, scilicet Pau lianam. Et istæ duæ imitantur naturam su perioris in factum Paulianæ. Sed quæro qua re sunt hic hæ positæ inter reales prætorias, cum ipse personales sunt, quod probatur per id, quod dicit litera, In Fauiana quoque, vt ff. de vsur. l. videamus, §. in Fauiana. Nam pro xime dixerat de personalibus unde conti nuare eam cum persona. ibus: & probatur, ff. si quid, in frau. patroni. l. i. §. hæc actio. Sed

respon. † quia similitudinem habet cum su perioribus duobus casibus in eo, q. sicut ibi permittitur aliquid dicere, quod non sit: vel esse facienda aliqua, ac si non processissent q. processerunt, sic & hic. Item sicut ibi fit reuo catio, ita & hic. ergo secundum hoc ita dici debent hæ reales, sicut superiores: quod qui dam concesserunt. Sed respon. hic non peti tur quod meum fuerit, vt in superiori casu: nec quali meum, vt in Publiciana, vt supra eo. §. alia, Nec obstat, inf. §. proxi. quia hypo theca

respond. de eo tamen, quod puenit ad eū, vel quod dolo fecit, quo mi nus perueniret perpetuo da tur, † vt ff. eo. ait prator. §.

† Sequuntur eam Nic. Plac. Ioā. Fab. Ang. & las. † Hic glo. docto. in alienatis inter vi uos: sed i vltim. vo lūate da tur vel cō dictio in debiti, vel hypoteca ria, vt l. fi. §. si vero credito res. C. de iure deli.

† Istā glo. sequitur Angel. & las.

SYL.

SYL.

† Istam te nēt. Nic. Plac. Io. Fab. & las.

**Actio hy
potheca
ria.**

thecaria est in rem, nec tñ meum petitur: vel
quali: quia ibi quod peto, peto quasi meum.
l. possessione per hypothecaria actione, vel
Seruianam: hic autem neque possessio, neque
dñum est meum, neque fuit. imò in accipien-

tem transiit,
licet in fraudē
sit alienatum,
vt ff. de cōtra-
hend. empt. si
sciens. in si. &
prædictæ tres
actiones reuo-
catoria dñr. +
Sed vnde orit
hæc actio? Rñ.
ex quasi male-
ficio, + qñ dol⁹
fuit in vendē-
re & emente: si

+ Immo
ex malefi-
cio Dyn⁹
Nic. loā.
Fab. Ang.
& Iaf.
+ Et bene
Nic. Ang.
& Iaf.
+ Videme-
liorē tex.
il. prior.
C. qui po.
in pigno.
ha. Iaf.

aüt in vendente tñ, tñc pōt dici ex quasi cō-
tractu, si agitur contra illū possidentem. Sed
nunquid habet retentionem: vt ab eo non re-
uocetur, si vult soluere quod sibi creditori re-
uocare volenti debetur? Quidam negant, vt
arg. ff. rerū amor. si cū dos. §. fin. & l. seq. sed
contradico: + instar posterioris creditoris, si
vult soluere priori, quod sibi debetur potest
habere retentionem, vt ff. de euic. l. euictus. +
quod dic vt ff. de iis quē in frau. cred. ait præ-
tor. §. illud.

a Manisse. Vñ ergo, q, permittat mentiri:
q, non est verum, sed ita petit, ac si mansisset
in bonis debitoris, vt su. e. §. alia & §. rursus.

SYL.

+ Item Seruiana. + Diuiditur in tres partes.
Primò, q, actio Seruiana vel quali Seruiana
est prætoria. Secundo, quæ sit differentia in-
ter actionē Seruianam vel quali. Tertio, quæ
dñia inter pignus & hypothecam. Secunda
ibi, Seruiana autem. Tertia ibi, Inter pignus.

SYL.

+ Item Seruiana. Casum non expedit figu-
rare, quia stat tex. in traditione regulæ, & de-
claratione terminorum & actionū, de quib⁹
in præsentī. §. No. igitur ex hoc tex. q, dictio,
item, est cōtinuatiua. Item quid sit actio Ser-
uiana & quid actio quali Seruiana. Item, q,
actio quali Seruiana & hypothecaria pro eo-
dem supponunt. Item, quid differat pignus
ab hypotheca. Item, q, Seruiana datur pro pē-
sione fundi rustici vel urbani, vel deuastatio-
ne eiusdem, ex tacita obligatione. Item, quod
quali Seruiana cōpetit cuilibet creditori con-
tra quemcunque. Item, q, actio Seruiana ca-
pit substantiā ab edicto prætoris. i. validitatē
& robur: quia alias ista pignora cōrentiona-
lia oriuntur ex pacto. l. si tibi, §. de pign. ff. de
pac. ea. n. dicuntur pignora prætoria, quæ dā-
tur a iudice viuo propter cōtumaciā, vel vt
legata seruentur. Item, q, dicuntur actiones
istæ Seruiana & quali Seruiana a seruando
quia per eas seruantur obligationes.

b + Item Seruiana. q. d. non solum publicia
na & rescissoria reales sunt & prætoria, de
quibus dictum est; sed et duæ istæ capiunt

in bonis debitoris mā-
fisse. a

**Actio Seruiana vel
quali, est prætoria: &
competit Seruiana pro
rebus coloni, quasi Ser-
uiana pro rebus alio-
rum debitorum obliga-
tis. Angel.**

vim ex prætoris iurisdōne. i. prætoris sunt, vt
hic, & ff. de pact. si tibi, §. de pignore. Accur.
c. Quis. f. fundi dñs: siue sit partiarius, + siue
numis colat. Item et pro deterioratione do-
mus. + vt ff. quib. cau. pig. ta, contra. l. 2. licet

+ Item Seruiana, b &
quali Seruiana, quæ e-
tiam hypothecaria vo-
catur, ex ipsius Præto-
ris iurisdictione substā-
tiam capiunt.

+ Seruiana autem expe-
ritur quis c de rebus co-
loni, d quæ pignoris e

mo, non autem pro tota pensione si totam
domum non conduxit. l. solutum, §. solu-
tam de pign. acti. Ampliatur & alijs septem
modis, quos late trahat Negu. in tract. de
pig. in 4 memb. 2. par. num. 128. & seq. vsque
143. vbi subiicit etiam aliquot exceptiones.

* + Partarius colonus est qui agrum condu-
ctum colit parte fructuum sibi retenta: hocq;
distat a simplici colono, q, hic pecuniam p
locatiuo soluit, ille fructus.

d + Coloni. subaudi, vel inquilini: + nam &
eius res sunt tacite obligata, vt ff. in qui. cau.
pig. taci. con. l. 2. +
Et colonus in villa, inquilinus in ciuitate, vt
ff. de acq. pos. l. re pignoris. +

+ Intellige, q, inquilinus non dñr in ciuitate
nec respectu ciuitatis, sed respectu prædij q
colit. colonus ergo est, qui prædium rusti-
cum colit inquilinus qui vrbānum, l. re pi-
gnoris, ff. de acquir. pos.

+ Dñia tñ est inter has duas tacitas obligatio-
nes, nā in rusticis ita demū, si dñs sciat indu-
cta & illata: in vrbānis, siue sciat, siue nō: &
est rō, quia sancta rusticitas omnia palam
habet, sed inquilinus multa etiā clā apportat
quæ locator ignorat, vt C. loca. cerri iuris.

+ Vide Fortu. Hisp. in l. item quia. in 3. col.
in princ. ff. de pact. & in 5. col. vbi reprobatur
hanc rationem.]

Inuenta seu inducta dñr manu, illata autē
dolo, gl. 1. in l. si nō inducta, & ibi. Sal. C. loca.
+ Ita tamen in vtroque, si eo animo sint in-
ducta, vt ibi sint perpetuo, + nō ad tempus, vt
ff. de pig. debitor & ff. in qui. ca. pig. ta. cōtra.
in prædij. §. 1.

** Adde, q, hoc dignoscitur ex qualitate re-
rum, vt colligitur ex ll. allegat. per glo. & est
arbitrarium iudicis, an bona fuerint indu-
cta, vt ibi permanerent vsque ad finem loca-
tionis, puta si esset lectus, & alia, quibus so-
lent ornari cubicula, & instrumenta, ad
conficiendum panem & similia. Negus. vbi
supra, num. 150.

e + Pignoris, scilicet taciti.

+ Ista glo.
est singu-
laris, secū
dum Ang.
& Iaf.
+ Eūā pro
+ Amplia, vt
idem sit in re-
bus secundicō
Ang.

SYL.

+ Idē Nic.
loā. Fab.
Pla. Ang.
& Iaf.

+ Et ita cō-
muniter
tenet, li-
cet ultra-
montani
contra.

+ Ista glo.
& oēs i-
miles re-
probatur
cōiter per
scriben.

SYL.

+ Idē de
nec dura-
tura sit cō-
ductio.

Eun-

a Fundi, vel domus, ut sup. dictum est.

*** f** Seruiana datur ad auocandam possessionem penes locatorem rerum illatarum, & inuectarum. l. si cum venditor. de euictio.

b Quasi. Hæc dictio ponitur ad differentiam superio-

ris: vtraque tamen Seruiana dicitur, a seruando forte dicta: cum omne ius aut in acquirendo, aut in cōseruando, aut in amittendo consistat,

† Hypotheca aut dicitur ab hypotheca, quod est sub, pro rhenis positio, quasi suppositio vel obligatio, quæ idem sunt, & p. batur, per

rub. de re. eod. non alien. vel suppo. **†** Idem Ange. & Ias. & est de mente aliorum.

† Hoc verum, quoniam res possidet

palium a debitoribus habente bona fide & titulum & inter presentes Pla. & Ias.

† Inter absentes Ias.

† Quando res possidet per alium a debitoribus habente titulum nec bonam fidem Ias.

† Hoc verum etiam quando res possidet ipsum & Iason.

iure pro mercedibus fundi a ei tenentur.

Quasi b Seruiana autem est, qua creditores pignora hypothecasue persequuntur.

Inter pignus autem & hypothecam, quantum ad actionem hypothecariam attinet, nihil c interest. Nam de qua re d inter creditorem & debitorem conuenient, ut si pro debi-

interdictum? Respon. quia in Seruiana oportet, quod creditor probet debitorem fuisse dominum tempore obligationis. ut ff. de pig. & quæ nondum sunt §. 1. sed in Saluiano sufficit, quod probet eum possedisse, ut colligitur, ff. de salui. interdi. l. 1. in prin. & diximus, infra de interdi. §. interdictum.

c Nihil interest. Nisi in sono vocis, ut ff. de pig. l. res hypothecæ, §. inter pignus, immo etiam quantum ad actionem videtur interesse: nam præscriptio habenti pignus non currit, cum possideat.

† Vide Negus. in tract. de pig. col. 2. in fin. **†** Secus in hypothecaria, cui currit præscriptio interdum 10. interdum 20. interdum 30. interdum 40. annorum, ut C. si aduer. cre. l. 1. & 2. & C. de præscr. 30. vel 40. annorum. cum notissimis, & de an. exce. l. 1. & §. 1.

d De qua re. Mobili, vel immobili: tradatur creditori vel non: corporali vel incorporeali: excepta tamen urbana seruitute quæ non potest obligari ne ruinis ciuitas deformetur, ut ff. de pig. si is qui. §. fin. & l. seq.

ADDITIO. Dic quod attentata ratione gl. si esset seruitus etiam urbana, quæ non esset deformatio ciuitatis, posset obligari ut puta, obligo tibi seruitutem altius non tollendi. donec pecunia non solvatur: nam tunc valeret: ita dicit Bart. in d. l. si is qui. §. si. Ang. & si queratur an iurisdictiones, præminentiar, honores, ius percipiendi pedagium, ius patronatus, quod habetur in ecclesijs vel hominibus, & similia, possint pignori obligari, distinguere ut per Bart. in d. l. si is qui. §. fin.

e Hac appellatione. l. hypothecaria: ut hac actione peti possit a quolibet possessore.

f Maxime hoc abundat, ut C. de testa. ma. l. fin. §. 1. Duo enim oportet interuenire, ut sit pignus: & quod tradatur creditori, ut hic: & quod mobilis res sit cum pignus a pugno dicatur, ut ff. de verborum signific. plebs, §.

pignus. Si autem mobilis est, & non tradatur. item si immobilis est tradatur vel si hypotheca est.

† Patet ergo, quod quatuor actiones in re, scilicet publiciana, & re scissoria, & seruiana, & quasi seruiana. Item alia duæ reales præiudiciales, ut inf. eod. §. præiudiciales. Est & alia, quæ datur superficiario, quæ quis ad non modicum tempus conduxit, ut ff. de superfic. l. 1. in fin. 1. respond. & §. quod autem ait. & l. fin. & ff. de rei vend. l. superficiario, & l. 4. prætoriar. Est & octaua actio in rem: ut quæ datur metum passo. nam illa prætoriana est in rem, ut ff. quod met. cau. metum §. volenti. Sunt & alia, scilicet bonorum possessoria hæreditatis petitio: item fideicommissaria hæreditatis petitio. Prima datur ei, qui succedit per prætorem. Secunda ei, cui per Trebellianum hæreditas restituta est, ut ff. de bonor. possess. hæred. peti. l. 1. & 2: & ff. de fideicom. hæred. peti. l. 1. 2. & 3. & sic decem sunt prætoriar in rem. **†**

In personam &c. **†** Iste §. vsque ad §. Penales, tractat de tribus actionibus personalibus & prætorijs. Et hoc principium vsque ad §. actiones autem. diuiditur, quia in principio præmittit de actione, de constituta, & de peculio, item de iuramento in genere: secundo in specie, & de vnaquaque dicit Secunda ibi, De constituta. Item prima subdividitur, quia primo ponit, qualiter olim erat in actione de constituta & receptitia: hodie vero sunt omnia redacta ad constitutam. Secunda ibi, Sed ex nostra.

† Casum non expedit in huiusmodi declarationibus nisi literaliter figurare. cum enim Imper. narret atque exponat, qualiter a prætore inductæ sunt actio de constituta pecunia, quæ receptitia dicitur. & actio de peculio seruorum: & actio ex iuramento: & quod ille dicitur teneri de constituta, qui sine stipulatione debitum se soluturum constituit: non est in huiusmodi perquirenda ratio dubitandi

† Ista glo. vsque ad fin. est in sua materia, secū dum Ias.

† Ista glo. sequitur Fab. Pla. Angel. & Ias. Diuisio.

bitandi, & decidendi. Not. ergo prætorem induxisse actiones personales. Item, quod iure fuit antiquo actio receptitia, quæ plenior erat: quippe in eam veniebant etiam nudo pacto omnia, siue in genere suo functionem reci-

perebant, siue non, ubi in actione de constituta solum ueniunt ea, quæ functionem recipiunt. Quæ autem fuerint de actione receptitia transfusa in constitutam pecuniam, videre potes in l. receptitia, C. de constitut. pecu. Item no. quod quamuis aliquid sit de receptitia transfusum in constitutam, non per hoc amittit proprium nomen constitutæ. Item quod l. correctæ non est amplius reputanda nec alleganda in numero legum. Item, quod actio de peculio, & iuramenti, est prætoriana. Item not. qui reneantur de constituta. Et pro intell. huius text. in ver-

ficulo, de constituta vide Hiero. Verum Senen. in rep. rubricæ, ff. de uerborum obligat. column. xlv.]

a. In personam. q. d. dictum est de realibus prætorijs, sequitur de personalibus prætorijs: licet & de quibusdam personalibus. supra interposuerit in §. item si quis.

b. De pecunia. Vt ff. de constitut. pecun. l. in princ.

c. Cui similis, scilicet quoad quædam: quia utraque dabatur, ubi quis constituere se solum pro se vel alio, sed & dissimilis videbatur. quia actio de constituta pro alijs tantum rebus in constitutionem deducitis competebat, in quibus mutuum consistit, scilicet quæ pondere, numero, & mensura continentur: sed receptitia, quæ aliarum res in constitutionem deducebantur; sed hodie

pro omnibus competit actio de constituta, cum omnes res appellatione pecuniæ continentur, ut Codice de constitut. pecu. l. 2. §. penultimo.

d. Constitutione. Vt C. de consti. pecu. l. 2.

posuit actionem de peculio seruorum filiorumque familias: & eam ex qua quæritur, an actor iurauerit, & alias & complures.

Actio de constituta pecunia datur in eum, qui pro se vel alio se constituit soluturum: & ex nudo pacto oritur: Et ubi habet locum remedium ordinarium, ad extraordinarium non est recurrendum. Angelus Arctinus.

De constituta autem pecunia h. cum omnibus i. agitur, quicumque pro se vel pro alio soluturos se constituerint, k. nulla l. si licet stipulatione interposita: nam alioquin si stipulati promi-

libus. Item mulieres, cum alias pro se tantum obligentur. & hæc constituent pro se tantum, & non pro alijs, ut ff. de constit. pe. l. j. §. j. & ij.

K. Constituerint. Vt puta per hæc verba, la. vnum + Constituo me soluturum, quod ego vel ille debet: & similia, ut ff. de consti. pe. qui autem. q. si quis in fi. & l. seq. + Et hoc ita, si sit debitum, quod præcedat: siue ciuile & naturale simul, siue naturale tantum, siue prætorium: secus si ciuile tantum ut ff. de constitut. pecu. l. i. §. pen. & fin. & l. 3. §. i.

l. Nulla. Ergo ex nudo pacto oritur actio hic, quæ est contra ius cōne positum, ff. de pact. iurisg. rium, §. sed cum nulla & §. quinimmo, & §. si non p. idem Marcellus. & §. idem rñ sum, & C. de pac. l. legem. Et est hoc ideo forte spale: quia sicut vnum pro eo qui constituit, inducitur, ut non teneat nisi elapsis decem diebus, ut ff.

e. Ea. l. receptitia. Accur.

f. Item prætor. Hæc capitula exponuntur, inf. proxi. §. & ideo hic non dicas.

g. Et alias. De quib. dicit inf. §. penales. u. De constituta autem pecunia. i. hac actione, quæ sic vocatur.

* Pecuniæ verbo hoc loco omnes res contineri admonet Imp. l. pen. C. de constit. pecu.]

i. Cum omnibus. Scilicet aptis alias obligari pro se, ubi pro se interuenit constitutio: vel pro alijs, ubi pro alijs interuenit constitutio. sic ergo furiosus, tunc nec pro se, nec p. pupillo, alijs obliget, Ang.

nec constituere se debere potest, & la. & Idem in prodi-

go, & in simili + Et iuxta hanc glo. ponit hic

Idem de pupillo, Ang. + Idem Pla. est de meo, & in simili te aliorum.

Idem de pupillo, Ang. + Idem Pla. est de meo, & in simili te aliorum.

de

de constit. Pec. promissor. cum alias statim te-
neatur, ut ff. de verb. oblig. eum qui calendis
§. quoties, & de verbo. sign. cedere diem. sic
& aliud contra eum, ut ex nudo pacto tenea-
tur, ut arg. ff. de ureiuran. eum qui in princ.

* ¶ Veri⁹ est.
hūc effectum
eperari gēmi-
nationē pacti,
ut recte ani-
maduertit Al-
ciat. lib. 1. de
verbo. sign. nā

serint, iure ciuili^a te-
nentur.

¶ **Ex contractu filij
vel serui tenetur pater**

iteratio quacūque in re plurimum pollet, cū
maiorē animi siue in bonū, siue in malum,
deliberationem ostendat: quod plurimis exē-
plis ibi demonstrat. ** Nam dictum glos. de
decem diebus procedit etiam in alijs, pmissi-
onibus secundum Bar. in d. l. promissor &
gl. in §. omnis. ver. confestim, sup. de ver. obl.

¶ Sunt & alij adhuc sex casus, in quibus ex
nudo pacto oritur actio: ut ecce in donatio-
ne hodie, licet olim fuerit necessaria stipula-
tio, ut C. de don. si quis argentū, §. si nūc. +
Item si mulier dotem sine stipulatione dare
marito conuenit, ut C. de do. pro. l. ad exa-
ctionem & de rei vxor. actio. l. 1. §. 1. + Item si
actio ex quis ob honorem decretum vel decernēdū
pacto, sed palam pollicitus fuerit, i. sine interrogatione
condō ex ut ff. de pol. l. 1. §. 1. & l. pactum. Item in nau-
lege pro tico frenore, ut ff. de nau. feno l. periculi. in
pter ipsū fin. + Item in accessione frumenti, vel vini,
pactū: & vel olei, vel hordei, ut C. de vsur. l. frumēti. +
illa lex Item in vsuris ciuitati pmissis, ut ff. de vsu. l.
hēt locū etiam. + Alias autem propter sui frigiditatē
in dona- nudum pactum actionem parere nō potest.
rione cau

ADDITIO. Adde alios casus: ut puta in
sa mortis curia mercatorum, argum. l. Quintus Mutius
& pp nū- ff. mand. & ibi Bart. Item si fieret in iudicio:
prias, & i quia tunc fingitur stipulatio. Item quando
donatio- per pactum nudum aliquid abest patri, si nō
ne psum seruet promissa: quia contra non seruantiem
pra ias. datur actio de dolo, ut est text. not. in l. & ele

+ Iste, & n gantur, §. seruus, ff. de dolo. ut hic per doct.
procedit a ¶ Iure ciuili. Vel actione ex stipulatu, vbi
hic, cū fin incertum est in stipulatione: vel conditio-
gatur taci ne certi, quæ ex stipulatione oritur, vbi est
te stipula certum, ut sup. de verb. oblig. in princip. quæ
tio. ias. stipulatio est a iure ciuili inducta, ut hic, cū
+ In causa de iure gentium ipsa non fuerit: licet alij cō-
est pericu tractus fuerint de iure gentium, ut supra de
lū, quod i iure natural. gent. & ciuili, §. ius autem, non
fessu capit autem dicitur ideo de iure ciuili, quod non
+ Rō spā. habeat in se vinculum naturale: immo ha-
bitatis est bet: quia sine consensu non valet qui consen-
pp neces- sus est de iure naturali, ut ff. de pact. l. prima,
fariū vsū §. penultimo.

¶ Adde, quod Albericus & Oldradus fue-
runt in opinione per hunc text. quod in
stipulatione non inesset consensus natura-
lis, nec haberet naturale vinculum: ta-
men contrarium verius est, ut dicit glos. &
ad hunc textum dic, quod non negat, quin
etiam stipulatus naturaliter non teneatur,

licet dicat iure ciuili teneri, & si fortius in-
duceretur, quod textus hic voluerit facere
differentiam inter contractum de consti-
tuta & stipulationis, & sic quod in primo
sit naturalis æquitas, l. prima. ff. de constitut.

**& dñs peculiotenus de
iure pratorio. Ang.**

¶ Actiones autem de
peculio^b + ideo aduer-

gitur: sed voluit ponere differentiam inter
actionem prætoria & ciuilem, de qua facta
fuit diuisio supra in §. sed istæ, quam profe-
quitur etiam in hoc §. dicendo quod actio de
constituta est prætoria, nisi interueniat stipu-
latio: nam tunc est ciuilis: & sic intellige ver-
ba textus aliter, quam ab alijs intelligantur,
scilicet, ut dicatur, iure ciuili teneretur, ergo
non prætoria: non ergo non naturali, & hūc
puto verum sensum huius textus.

¶ Actiones autem de peculio. Casus positio
pendet a superioribus, colligiturque ratio du-
bitandi & decidendi ex ipso textu. Videba-
tur enim, quod pater & dominus, tanquam
qui se non obligauerint in aliquo, non tene-
rentur ex cōtractu filij vel serui, cum nemo
sine voluntate sua alteri obligetur. Sed cōtra-
rium decusum est ex æquitate, quam semper
prætor intuetur, ut dominus & pater tenean-
tur quasi castrensi peculio. cum enim pecu-
lium hoc tanquam quid vniuersale peruene-
rit ad patrem vel dominum, æquum est, ut
teneatur quatenus est in peculio. videtur. n.
quod pater & dominus ex consensu ipsorū
obligentur, saltem præsumpto, propter con-
cessionem peculij. Nota, quod actio de pecu-
lio est prætoria. Item, quod peculium dicitur
quasi matrimonium serui vel filij. Item not.
figuram loquendi ibi peculio tenus.]

b ¶ Actiones. De peculio. Volunt quidam +
dicere hæc esse priora nomina actionum: sci-
licet de peculio, & de in rem verso: & quod
iussu: item exercitoria, & tributoria, & insti-
toria, ex eo quod leges plerunque appellant
eas actiones, ut hic. Sed verius est, ut adie-
ctiue ponantur: sic enim dicitur, mandati
actio de peculio, ut ff. de pecul. l. 3. §. cui con-
gruit. + Accur.

* ¶ Secundam opinio. communiter tenent
docto. & recte. actio enim hæc de peculio,
quædam est qualitas, & veluti accessio aliarū
actionum. Vnde dicitur actio ædilitia de pe-
culio. l. cum autem, §. si seruus, de ædili. edi.
actio depositi de peculio. l. deposui. de pecul.
actio tutelæ de peculio, l. 1. C. quod cum eo
comprobatur etiam ex hoc text. dum dici-
tur, Actiones autem &c. numero multitu-
dinis, nempe ad iudicandum, non esse a-
ctionem de peculio certam speciem, sed po-
tius qualitatem, quæ secundum diuersas
actiones, quibus accedit, & ipsa quoque aliā
atque

pecu. in stipu-
latione ergo nō
sit: responde,
quod noluit fa-
cere talem dif-
ferentiā, put
cōmuniter sic
textus intelli-

+ Peculio
diffinitur
a iuriscō.
l. depositi
§. si ff. eo.

* + Vide gl.
inf. quod
cum eod.
§. vlt. & q
ibi not.

+ Ista se-
cūda opi.
cōter te-
netur per
doct.

atque aliam sumit vim.]

a ¶ Patrem, s. respectu filij. Accur.

b ¶ Dominū ve. s. respectu serui: sunt enim correlatiua.

c ¶ Ipso iure, scilicet ciuili: quod non vult,

ut alter ex alterius persona obligetur: & sic pater non debet teneri p.

¶ Vtrum va-
leat statu-
tus, quo sic eo in-
spe-
cauer, ut eto, pro seruo
pater teneat non debet re-
pro filio, neri dominus,
legito hic quia seruus p
Iason. nullo est in-
specto iure ci-
uili, ut ff. de reg. iur. quod attinet. Sed tamen

patrem a dominū
ve b compalauit præ-
tor, quia tunc ex con-
tractu filiorum seruo-
rumve ipso c iure non
teneantur, æquum ta-
men est, peculiotenus
(quod veluti patrimo-

Seruus p
nullo re-
putatur. simonia quærit, ut ff. de pec. peculium. vere
Peculiū ē tamen non est patrimonium filij peculium,
pecunia, ut C. de inoffic. testam. l. fin. in fine. Item nec
quæ parsi serui, ut ff. de verb. oblig. liber homo, 2. Ideo
monia q̄ tamen, quia quasi patrimonium est, patrem
ritur. pro filio, dominum pro seruo teneri dicit.
P̄ses pro Diligenter tamen distingue vtrum contra-
filij, & hat filius vel seruus, vel quasi. Si contrahat
dñi p̄ ser quilibet illorum, dominus vel pater actione
uis an te- ex contractu teneretur in peculium: in cuius
neantur, condemnatione deducitur ex ipso peculio
actio. de quicquid seruus naturaliter domino debuit:
peculio. ut quia dominus seruo mutauit, vel alias
secum contraxit. Item deducitur quod debe-
tur ijs, qui sunt in potestate domini, vel tutela,
vel cura, cum videatur dominus præueni-
se, ut ff. de pecu. sed si damnum, §. 1. & 2. obli-
gatur enim seruus domino naturaliter, ut su-
pra de fideiuss. §. 1. & sunt hæc communia
in seruo & filio, excepta causa mutui, ex qua
nec filius nec pater teneretur.

SYL. ¶ Item in voto, l. si quis rem, §. voto, ff. de pollicita.]

¶ Secus in seruo, ut inf. tit. 1. §. illud & C. ad Maced. l. penul. Item quæ dicta sunt quando contrahit filius vel seruus, eadem & quando quasi contrahit: ut si alterius negocia gessit, ut ff. de negoc. gest. si filiusfam. Præter hanc actionem de peculio adhuc pater vel domi-
nus quandoque teneretur de in rem verso: quā-
do scilicet filius in rem patris: vel seruus in
rem domini conuertit: & est in solidum vsq̄
ad quantitatem versam, ut infra tit. 1. §. præ-
terea. Azo. Sed de peculio agitur, quatenus pe-
culium durat, ut infra eodem, §. sunt præter-
ea, & infra tit. 1. §. præterea. Item est actio.

Actio qd
iussu. Quod iussu, quæ est in solidum, quando filius
vel seruus iubente domino vel patre contra-
xit: videtur enim contrahi cum ipso patre
vel domino, ut ff. quod iussu. l. 1. in princ. &
l. fin. Item sunt & alia res; scilicet exercito-

ria, quæ datur contra dominum nauis, qui
præposuit magistrum nauis seruum suum,
& eius rei gratia contractum fuit: & ideo di-
citur exercitoria, quia exercitor dicitur domi-
nus nauis. Item institoria, quæ habet locum,

Actio ex-
ercitoria.

nium est filiorum filia
rumque, item seruorū)
condemnari eos.

¶ **S. quis iurauerit ad
uersario deferente in
iudicio, datur ei ex sa-
cramento actio. Ange.
Aretinus.**

quando aliquis
seruum suū
tabernæ vel sta-
tioni præpo-
suit. ¶ Item tri-
butoria, quæ
agitur ita, q̄
dominus vo-
catur in tribu-
tum, ut infra
tit. 1. §. intro-
duxit. & §. in
stitoria & §. j.

Actio in-
stitoria.
¶ in ista
materia
videtur
singulare
in l. si. ff.
de exerci-
toria.

SYL.

quod omnes istæ actiones de peculio, de in
rem verso, quod iussu, institoria, tributoria,
exercitoria, non sunt actiones, nec propria
nomina actionum, sed adiectiones & quali-
tates: quod vtile est propter naturam. s. bonæ
fidel vel stricti iuris, ut dicit hic Ias.

¶ In delictis autem & quasi delictis idem
olim seruabatur in filio & seruo, ut pro no-
xa dari possent. ut infra de noxa. in fi. tit. Sed
hodie pro seruis tantum agitur noxaliter, ut
ibi dicitur, & pro delictis, ut infra de noxa.
in princ. & ff. de noxa, l. 1. & in quasi delictis:
ut si seruus habitans cum domino habuit sit
spensum vel appensum, vel effudit aliquid,
quod alicui nocuit, ut ff. de ijs qui deiece, vel
effu. l. prima. §. si seruus, & l. si vero, §. prætor.
nisi in duobus casibus, ut ff. de ijs qui deiece,
vel effu. l. 1. §. cum seruus, ubi non habitat
cum domino: & ff. de mino. quod si minor,
§. si seruus. Porro licet in delictis & quasi aga-
tur noxaliter, tamen & de peculio agitur, si
locupletatus est dominus, in quantum id pe-
culium locupletius est, ut ff. de iudi. tam ex
contractibus, & ff. de pecu. l. licet §. ex furri-
uā causa.

* ¶ Ipsi autem filijfam. tam ex contractibus
quàm ex delictis, vel quasi, in solidum tenen-
tur, l. tam, ff. de iudi. & l. filiusfam. 2. de actio.
& obligatio.]

¶ Item si quis &c. **CASVS** literaliter figu-
rari potest: ratio autem dubitandi ea poterat
esse, quia inducta ad vnum effectum non so-
lent diuersum operari: sed iuramentum, quod
a reo deferretur actori, ad hoc tantum deferri
videtur, ut probatio fiat, & ut ex eo constet
an & quid debeat, unde tantummodo pro-
bationem inducere debere videbatur, non
autem actionem: actio enim oriri videbatur
ex eo contractu, quo agebatur probatio autē
aut releuatio ab onere probandi insurgere ex
ipso iuramento. Cuius contrarium deciditur
in hoc textu in quo dicitur, quod diuissime
prætor accommodat ei talem actionem in-
factum, per quam non illud quæritur, an pe-
cunia debeat, sed an iurauerit. Vinculum
enim

SYL.

enim hoc iuramentum tantum est auctoritatis reo deferente, ut non solum probationem, sed actionem inducat: licet utrumque inducere possit: siquidem quando causa adiecta & cum expressione conventionis iuratur: puta me petente ex causa venditionis vel mutui si reus iuramentum deferat, & ego iurem oritur non tantum actio in factum ex eo contractu quo agitur: & licet dictum sit, quod hoc iuramentum inducat ad probationem nihilominus quia deferente

adversario & me acceptante oritur quaedam tacita conventio standi iuramento, iustissime prator mutuo consensui actionem accommodavit. Nota, quod iuramentum litis decisivum habet vim planae probationis.

Item, quod ex eo oritur actio in factum. Item, quod praestatur altero ex colligantibus deferente, & non aliter. Item, quod statim est iurandum, secundum aliquos. Item virtutem hanc iuramenti.

a Item si quis. actor.

b Postulante. i. petente reo vel deferente, si enim sine voluntate adversarii iuraretur, nihil proficeret iuramentum, ut ff. de iureiur. l. 3. in princ.

c Iuraverit. Vel ei remissum fuerit, ut ff. de iureiurand. non erit, §. fin. & l. seq. & C. de reb. cred. actori.

ADDITIONE. Idem si post acceptatum iuramentum, etiam antequam iureiur. poeniteat deferentem: quia habetur pro remisso.

* Quod dicitur hoc textu pecuniam, accipe generaliter: nam de omnibus rebus deferri potest iusiurandum, l. iusiurandum & ad pecunias, ff. de iureiur.]

Actio contra Deberi. Sic simpliciter. Non adiecta petens actio causa quare debeat: quod informiter dici qui reo debet: si autem cum forma, veluti quia vendi deferente, tunc agitur actione utilis ex contractu, nam iuravit ita ex sacramento, cum pro veritate accipias, qualis est & adversario similiter actionem tribuit, ac si vere contractus praecessisset. Idem est in alijs contractibus, ut ff. de iureiuran. si duo. §. si quis iuraverit, & §. idem dicemus, & §. Marcellus. Item circa actionem realem, si rem suam esse iuraverit, datur actio in rem

iuris rei utilis: praeterea in factum contra deferentem quinq. ex tantum vel heredem, ut ff. de iureiur. l. nam ceptione postea, §. fin. & l. sequen. Et ita actori inter quinq. ac dom datur in factum, interdum utilis ex eo actione pa contractu, & utilis in rem. Ex parte autem rei, si iurat in actione personali, tunc exce-

ptionem tantum parit: si autem in actione reali, tunc distinguitur an iuraverit rem petitoris non esse, quo casu exceptio tantum datur: an suam esse, quo casu etiam actio, si res ad actorem redeat, non contra alium, & hoc

uerit. †

Qui edictum in albo Praetoris positum corruerit, vel qui vocat patrem vel patronum in ius sine venia, & eximens dolo aliquem vocatum in ius, vel eximifaciens, tenetur actione praetoria. Aret.

& de publiciana, l. i. in fi. vsque ad l. eum qui. Nec obstat in eod. tit. l. eum qui. §. si petenti, quia ibi verbum, duntaxat, dominum tantum excludit, contra quem publiciana non datur, ut ff. de pub. l. pen. & fi.

ADDITIONE. Haec gl. in ista parte si. communiter reprobat, vide hic ad longum per dominum lasonem.

e Iustissime. Quia propter sacramentum datur. f Actionem in factum, ut C. de rebus cre. actori.

g Non illud quaeritur. Etiam si periurium vellet probare, quia sufficit divina ultio, ut ff. de dolo. l. quod si deferente & l. seq. & C. de reb. cred. l. 2. nisi in casibus, ut C. de re cred. l. fin. & ff. de iureiuran. admonendi. Et not. quod hoc sacramentum, quod est de re, ut ff. eod. quoties, id est, de veritate, ut ff. ad l. Cor. d. fal. l. i. §. qui in rationibus triplex invenitur. Vo-

luntarium, quod ex voluntate datur, suscipitur, & recusatur, & extra iudicium fit, ut ff. eo. l. iusiurandum quod. Item necessarium, quod ex necessitate imposita a iudice deferretur & suscipitur, ut arg. ff. de in litem iuran. l. final. Nec enim potest hoc sacramentum referri, vel recusari, nisi praetendatur iusta causa recusationis, † ut C. de rebus cre. generaliter, §. fin. autem. Item iudiciale, quod sic dicitur a iudicio, quando, si pars parti sacramentum in iudicio desert: quod non est necesse subire, sed potest recusari & referri, ut C. de re cred. delata. & l. generaliter, §. fin. autem, sed iure veteri non poterat recusari, ut ff. eo. manifeste. Sed secundum P. ita demum actio in factum datur ex sacro, si sententia non subsequatur: alias quare oriretur actio in factum, cum ex sententia eadem nasceretur, ut C. de reb. credit. actori. Sed nos contra † licet enim duz sint, & ad idem, & eodem nomine, non nocet, ut ff. de action. empt. non est novum, & ff. de fideiuss. haeres a debitore semel in fiet actio tantum, ut ff. de verb. oblig. qui his. & de reg. iur. bona fides.

Putat quod iam probavit vel, se offert probatur. c. 2. extra d. probat. Item si semel reuocatum vel lit pars iterum deferret, ut l. si quis iusiurandum C. de re. cre.

Comunis opinio est. d. §. fin. at. declararet non corrumpat. leg. manifeste. ut hic late per las. † Ista glo. coiter approbant doct. Poena.

quod dixi in actore, habet locum, si nitas ex sacramento † l. non delatione: sed erit, §. d. si nitas extra to, ff. cod. ditione facta de iureiur. occasione iurandi, tunc publiciana datur contra quem libet, cum sit iusta causa traditionis, ut ff. de iureiur. nam postea §. fin. & l. quia & l. seq.

*

†

†

†

†

†

†

†

†

†

†

†

†

Penales quoque. Casus in diuisione literaliter est figurandus: cum enim Imperator dixisset de pratorijs actionibus rei persecutoris, consequens est, ut de penaliibus subijciat. cum enim in persecutorijs res petatur ut principale debitum

in pœnalibus peti ut pena. licet enim viderentur rei persecutoria etiam ista penales actiones, quia persequuntur penam, quæ pena res est: tamē dicuntur pœnales, quia rem non principaliter debitam, sed ex quodam accidenti petunt: quod secus est in rei persecutorijs. Nota penales actiones differre ab ijs, quæ sunt rei persecutoria, quæ plus fauoris habent quā penales. Item, quod dictio, multa, est apta comprehendere infinitatem. Cum enim plurimæ sint actiones penales descendentes a iurisdictione pratoris, noluit simpliciter Imperator multas dicere, sed cum temperamento illius verbi, penæ. Item quod nemini impune licet corrumpere album pratoris, vel edicta in eo affixa. Item secundum Angel. quod literis sculptis aut scriptis in muro vel lapidibus fides habetur. Item, quod non sufficit petitio veniæ, nisi impetretur. Item, quod paria sunt eximere, vel dolo facere quod alius eximat. Item, quod filius non potest parentes venia non impetrata in ius vocare: quod non intelligas in filiis natis ex damnato coitu: & parētes intellige in infinitum. Item, quod si quis aliquem vi eximat, qui in ius vocetur, tenetur ad pœnam quanti actor in litem iurauerit. Item, quod dictio, innumerabilis: supponit pro eo, quod est de facili non numerabilis.

a **P**œnales quoque. Dictum est supra de pratorijs rei persecutorijs, nunc de penaliibus pratorijs. Sed quæ est differentia inter penales & rei persecutorias? Respon. multæ: quia penales pratoria sunt annales excepta actione furti, ut infra de perpe. & tempor. actionibus in princip. sed rei persecutoria sunt perpetua, ut ff. de actio. & obl. in honorarijs. Item penales odiosæ sunt, rei persecutoria non, ut ff. de pœnis, l. interpretatione. Item penales non transeunt contra hæredes nisi aliquid ad eos peruenit, vel lis sit contestata, ut C. ex delict. defunct. l. prima, sed persecutoria sic, ut ff. de actio. & obligatio. ex contractibus.

Item vbi plures tenentur rei persecutoria, vno solvente ceteri liberantur: non ita in penali, ut Codi. de condi. fur. l. i. & ff. de libe. cau. l. vltima, & ff. ad legem Aquil. item Melan. §. si plures.

b **P**ene, i. ferē. Vel melius dic, quod abundat: nam vere multæ sunt.

c **Q**uid, i. aliquid.

d **E**x albo. Erat enim album dealbatio

quædam posita in loco eminenti, ut apparet in auth. de lit. §. omnem ibi, vocent enim p. conum &c. collat. 8. in quo albo erat scriptum vel de citando aliquo, vel de alio precepto generali vel speciali, + ut ff. de albo

uersus eū, qui quidē ex albo ei⁹ corrupisset: & in eū, f qui patronūg vel parentem h in ius i

tum est, sup. §. Pratorum. de iur. natur. ex Alciat. l. i. Pratermiss.

e **C**orruptisset. Vel positum sustulisset, quantum non corruerit, & siue per se, siue per alium: & tunc ambo tenentur, nec vnus liberat alium, & est in quinquaginta aureos. ut in d. l. si quis id & l. sequen. tenetur etiam ille corruptor lege Cornelia de fallis, ut ff. ad l. Cornel. de fal. l. pen. cuius pena est deportatio, & omnium bonorum publicatio: in seruis etiam vltimum supplicium, ut ff. ad l. Corn. de fal. l. i. in fi.

f **I**n eum. Scilicet filium vel liberum datur actio in factum, quæ est mulier pœnalis, ut superior, in quinquaginta aureos: quæ datur patrono uel patri: & si libertus non possit soluere dictam pecuniam, castigabitur. + Idem forte in filio, licet noxaliter non deur, ut ff. eo. scilicet de in ius vocand. l. penul. & infra de noxa. in fi. superior tamē punit solum dolum, hæc solum factum considerat ut C. de in ius vocan. l. venia.

g **P**atronum. Subaudi, vel patronam. Itē filios & patres eorum, ut ff. de in ius vocan. l. 4. §. primo. Et accipe hic patronum, qui manumisit, vel pro quo iudicatum est in causa ingenuitatis & libertinitatis: vel si ex causa si de commissi manumisit, vel si emi eo pacto, ut manumitteret, & manumisit: vel non manumisit, sed ex constitutione diui Marci peruenit ad libertatem, ut ff. de in ius vocan. adoptiuum. §. primo, & l. is quoque & l. sed si hac lege: Item liberos patroni accipe mares & fœminas, & parentes etiam adoptiuos, ut d. l. sed si hac lege. §. liberos quoque. & §. parentes.

h **V**el parentem Et hic accipe marem & fœminam, & vsq; in infinitum, ut etiam si Adam viueret, non posset uocari in ius sine venia. Item non refert si sunt legitimi parentes, uel naturales, ut ff. de in ius vocan. l. 4. §. 1. 2. & 3. & l. parentes. & l. patris. & l. adoptiuum. in prin.

i **I**n ius uocasset. Idest iuris experiendi causa uocasset, ut ff. de in ius vocan. l. prima. & hoc siue causa sit ciuilis, siue criminalis multo magis: nam & tunc. f. qñ causa est criminalis, etiam cum uenia non potest, quia non conceditur, ut ff. de in ius vocan. sed & si. §. prator ait. & ff. de accusa. qui accusare, in fin. & l. hitamen, §. 2. Sed quid si solum

insit,

M m

libel-

+ Ita glo.

cōiter reprehēdūt doc. quia pena isti⁹ edicti nō

hēt locū nisi i cor rumpēte al bū p̄toris gñale & perpetuū sec⁹ i spā li: puta d

citādo ali

quē: sed

tunc hē-

bit locū

pœna arbi-

traria cū

non sit ta-

xata a iu-

re, per l. j.

§. expila-

tores, cū

seq. ff. de

effra. &

pil.

+ Et sic ha-

bes ex gl.

q, qñ. sol

uit i ære,

solut in

corpus sū

regula fal-

lit, qñ id,

q, erat sol

uendum,

nō debe-

batur ex

pœna deli-

cti, d for-

te ex con-

tractu. Itē

fallit in

libellum dedit? Respond. non incidit in hoc edictum, vt ff. de in ius vocand. libertus 2. Item quid si non veniat vocatus? Resp. semper incidit: sed facilius remittitur hæc pœna, quando vocatus non venit, vt ff. de in ius vocando, quâvis.

Sed quidam dicunt vocantem nullo modo cadere in edictum, si vocatus non venit.

vocasset cum id a non impetrasset: item aduersus eum, qui vi exe-

ex prædicta l. quamuis, & hoc ideo, quia verba cum effectu sunt accipienda, vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. est vi exi. l. penul. §. docere, sed prima sententia verior est: & quia dicta l. quamuis non dicit, quod non incidat in edictum, sed quod non remittitur pœna nisi causa cognita. Item & nunquid hæres potest vocare in ius sine venia? & certe si extraneus est potest, vt ff. de obseq. præstan. a liber l. hæres si filius, non potest vocare in ius sine venia. Sed quare secus in hærede liberti & in hærede patroni? Respond. in primo odium versatur, quod debet restringi, in secundo fauor, qui debet prorogari, vt ff. de liber. & posthum l. cum quidam. Item si alter agat tutorio nomine vel curatorio, argumen. ff. de in ius vocan. l. sed si hac lege, §. si. & l. quæ situm. Ratio, quia nemini officium suum debet esse damnosum, vt ff. quemadmodum. testa. aper. sed si quis ex signatoribus.

† Cū qua
fñ Ioan.
Fab. tran-
seunt cōi-
ter doct.
sed Ias. di-
cit, q. im-
mo pro-
bant aliā
opin. vt
tunc non
cōmittat
pœna, quæ
rōne cita-
tionis ve-
nit com-
mittēda.

† Et bene
Ni. Ang.
& Ias.

† No. q. i
crīalib. &
pœnalib?
pcedit de
similibus
ad simi-
lia, secun-
dū Ang.
hic.

† Hinc vsq. a Cum id non impetrasset. Id est non petisse, & non accepisset. debet enim a patre sic petere: Domine permittē mīhi, vt Accur vt possim conuenire patrem: vel patronum ait Ias. meum, vt colligitur inf. de pœ. te. liti. §. final. & ff. de in ius vocand. l. 4. §. primo. Illud etiam quæro, an hæc postulatio veniæ debeat fieri in personis omnium, quæ in ius vocari non possunt, quæ enumerantur, ff. de in ius vocand. l. 2. & si non fiat, quod cadat in pœnam? Quidam dicunt quod sic Nos q. non, & quia hæc pœna in eum tantum statuitur, qui incidit in edictum at illæ personæ in edicto non continentur: quod maxime probatur ex hoc, §. Aliter tamē puto eos puniendos, prout placuerit iudici ad similitudinem istorum. † Sed nunquid hæc petitio hodie est correctā: vt quia habent hodie liberi ius natalium & regenerationis, vt in authent. vt liber. de cæt. §. primo, col. 6? Respond. non, quia & ibi reseruantur iura patronis, maxime obsequia, quæ natura debentur. Superiora quantum ad libertum plana sunt in filio distingue: aut erat emancipatus, aut in potestate, si emancipatus erat, habent locum superiora: si vero in potestate, tunc nec cum venia, nec sine venia potest conuenire patrem, vt C. de in ius vocand. l. si. & ff. de action. & obligat. actiones. nisi pro castrensi vel quasi castrensi peculio, vt ff. de iudic. l. lis nulla. & tunc cum venia, vt ff. de in ius vocand. l. adoptiuum, §. 1. & hoc cum

agit contra patrem. Si autem contra extraneum, tunc secundum vetera iura tantum & actiones filiofamilias competeabant, vt ff. de action. & oblig. l. filiusfamilias, & l. in factum actiones. Sed hodie omnes venientes

merit eū, qui in ius vocaretur, cuiusve dolo alius exemerit, & alias

nia, cum filiusfamilias in iudicio erit? Respond. si filius emancipatus petita venia patrem conueniat, iurabit filius, si maior est: alias curator ei dabitur ad litem, vt in auth. vt li. ma. & auiz. §. primo. in fi. coll. 8. si autem sit in potestate patris, & agat de castrensi vel quasi castrensi peculio, tunc iurat filius, cum paterfamilias habeatur, vt ff. ad maced. l. 2. si vero esset minor, daretur curator liti, non personæ, cum sit in potestate, vt C. de cura. fur. l. fin. in princip. & de bon. quæ liberis, l. fina. §. si autem patre. Si autem contra extraneum agat filius: si agat pater eius nomine, pater iuratur, vt C. de iura. calum. l. 2. §. quod obseruari, si filius forte patre absente, vel secundum veteres, ll. in §. calibus, vel secundum nouas in omni aduentitia causa, iurat filius, cum suo nomine agat, & maior est: si modo patet in aduentitijs non habet vsumfructum: alias pater ageret, & responderet, & iuraret, vt C. de bon. mat. l. 1. in princip. vbi vero filius iuratur, licet pater non habeat vsumfructum, debet pater consentire filio agenti & respondenti, vt C. de bon. quæ libe l. si in princ.

ADDITIONE. De isto iuramento vltra hæc gl. vide latē per glo. 2. §. quod obseruari. C. de iuramento calum.

h. Item aduersus eum scilicet datur actio in factum pœnalis: vt ecce, cum vocarem Titium in ius, qui tenebatur mīhi actione temporali, dum esset in itinere, detinisti eum vi, vel capiēdo eum per personam, vel faciēdo dolo, vt alius eum detineret & tantū quod dies actionis meæ exiuit, teneris enim mīhi quāti iurauero in litem: & sic est actio pœnalis ex parte mea, quia vltra rei veritatē forte iurabo, & ex parte tua, quia das mīhi aliquid, & tibi nihil adest, vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. vi ex l. non, §. 1. Super hoc §. primo quæro, cum duo sint tituli, vt ff. ne quis eum qui in ius vocat. vi ex. & alius titulus de eo per quem factum erit. de quo fit mentio in hoc §? Respond. de primo, quia inde oritur actio ex vtraque parte pœnalis, vt dictum est, sed ex alio est pœnalis ex parte rei tantum, cum ad interesse actoris deat, vt ff. de eo per quem factum erit, l. final. primo respond. & Item primus, de quo fit mentio hic, consulit actori tantum, ut patet in l. 1. & 4. §. eximere at secundus consulit etiam vocato, non solum vocanti, vt ff. de eo per quem factum erit, l. prima, §. si reus in fin. & l. fin.

† Idem dicitur cas vbi cū que filius in pāte pōt agere contra patrem, vt no p glo. in d. l. lis nulla.

† Et i hoc q actio i factum d scendens ex edicto de quo i isto, §. licet mere pœnalis ex parte actoris & rei licet. doc. antiquitate nuerit cōtra gl. m. Io. Fab. & alij doct. moderni tenent cū gl. vt per Ias. hic, l. fin.

¶ Bart in
rub. ff. eo.
im phat
hanc opi.
gl. quia il
le tit. loq
tur et an
satisfac
tionem.
¶ Hec coi
ter appro
batur.
¶ Placet
Dy. Ang.
& Ias.
¶ Ista glo.
reprobat
quia hanc
materia
loquitur
qn qs iu
diciali au
toritate
imò iustu
maioris
iudicis fu
it citatus.
l. 3. §. 1. ff.
ne qs cu
qui.

¶ Displi
cet Ias. &
est de me
te aliorū.

Actiones
pœnales
prætoriz
sūt mul
ta.

l. ff. primo respond. Item primus habet lo
cum, quando aliquis exemptus est ante satisf
dationem, & post in ius vocationem: sed
secundus post satisfactionem + scilicet fa
ctam iudicio fisci & alias, quæ firman iu
diciū, vt ff.

de præto. stip.
leg. prima, in
princ. Et pater
hanc differen
tia ex ordine
illorum iutu
lorum. Item
primus, quan
do vi exempt
lit quis, at secū
dus etiam sine vi. vt patet in l. i. §. si dolo. de
eo per quem factum est, & titu. ne quis eum
qui. l. 1. & 2. in fin. ¶ Vel satis + dici potest,
quod de utroque hic loquitur, quia licet duo
sint illi tituli, tamen de vno edicto sunt.

Item, & quod dicatur pœnalis actio etiam
illa, quæ ex vna parte tantum est pœnalis
Super hoc §. secundo queritur. Nonne per
conventionem solam etiam iure veteri per
petuabatur actio, vt ff. de action. & obligat.
l. constitutionibus, non solum per noua iu
ra, vt Cod. de præscript. 30. anno. cum notis
simi. & l. sicut? Respond. hic non per exe
cutorem, sed per suam denunciationem
eum conuenerat. + Vel verbum, quasi, posi
um, in dict. l. constitutionibus assertiue po
nitur, non similitudinarie, & secundum
hoc hodie esset correctum quod hic dicitur.

Vel dic + quod talis fuit conventio in illa. l.
constitutionibus, quæ pro lite contestata
habebatur: vt quia actio erat temporalis,
& libellus fuit principi datus, vt Cod. quan
do lib. princ. dat. lit. contest. fac. l. 1. & 2. Vel
dic secundum Ioan. quod leges veteres circa
personales actiones loquuntur, vbi non per
petuantur per executores: sed lex illa, cum
notissimi, & l. sicut in rem. loquuntur in rea
li. Vnde adhuc etiam hodie non corrigitur
quod hic dicitur.

AD OPORT. Hanc etiam impugnant do
ctores, quia d. l. sicut, & d. l. cum notissimi.
loquuntur tam in personalibus quam in rea
libus, secundum Iasonem.

a ¶ Innumerabiles. Immo numerari pos
sunt: sed dicuntur innumerabiles quia de
facili non possunt numerari. Vnde dicitur
non posse heri, quod cum difficultate fieri
potest, vt ff. de verborum significat. Nepos
Proculo Enumera ergo aliquas: vt est actio
in factum de calumniatoribus, de qua dice
mus infra §. quadrupli. item actio. Quod me
tus causa. item furti manifesti. item serui
corrupti in duplum: de quibus dicemus in
ra eo §. omnes autem actiones. Sunt & aliz
in factum, vt de effusis & deiectis, & de appé
tis, vt ff. de ijs qui deiec. vel effu. si verò, §. præ
tor. Et aliz multæ sunt, quæ enumerare non
expedit. Accurlius.

innumerabiles. a

**Actiones præiudi
ciales, quæ hic enume
rantur, sunt in re: qua
rū aliquæ sunt ciuiles,
& aliquæ prætoriz. Ar.**

¶ Præiudiciales &c. **CASVS** Iteratiter
est figurandus, perseverat enim Imperator
in declaratione terminorum. pro ratione ta
men dubitandi dicendum videbatur, quod
istæ actiones, quæ inter prætorias reales cō
numerantur,

¶ Præiudiciales b +
actiones in rem esse vi
dentur: quales sunt per
quas queritur, + an ali
quis liber, an libertus
sit, vel de partu agno
inter patrem & filium. tamen contrarium
deciditur, & ratio decidendi est secundum
doct. hic, quia quæstio, quæ vertitur super per
sonis, non vertitur principaliter tanquam su
per persona, sed tanquam super mera re: at
tenditur ergo illud, quod principaliter in
spicitur. Nota quod istæ tres actiones præ
iudiciales dicuntur habere causam status,
quia ipsa essentialis conditio hominis verti
tur in quæstione.

Item q. istæ tres actiones dicuntur præto
riz & in rem. Item quod tres sunt causæ sta
tus, vt dixi in positione casus. }
b Præiudiciales. Pro constanti ponit, q.
hæ prætoriz sunt, cum in tractatu prætoria
rum ponuntur, & sunt in rem, quia res peti
tur & vindicatur. Vnde queritur, quare nō
posuit has supra inter reales prætorias? Re
spond. + quia quædam de eis est ciuilis, vn
de eius occasione & de cæteris hic dicere re
seruauit, & sunt tres. Prima est, per quam
queritur, an aliquis sit liber, subaudi vel ser
uus. Secunda, an aliquis sit libertus, subau
di vel ingenuus. Tertia est de partu agno
scendo, per quam queritur, an quis sit filius,
vel non, vt omnia consequatur quæ filius a
patre consequi debet. Alias autem agitur de
partu agnoscendo propter alimenta tantum
& tunc filiationi non præiudicatur, quia
summam queritur, vt ff. de liber. agnos. l.
prima, §. Iulianus, & l. si quis a liberis, §. si
vel patens, & de ijs qui sunt sui vel alie. iu. l.
si iudex. licet videatur contra C. de ord. cog.
l. 2. §. fin. Sed dic vt ibi. Sed dicunt quidam &
male, quod tantum duæ sunt: & de duabus
primis faciunt vnam hoc modo, an aliquis
sit liber, idest ingenuus vel libertus, & hæc
vna, aliam vero de partu agnoscendo non
trahunt. Sed prima opinio verior est, cum
sit commodius singulas causas singulis ap
pellationibus distingui, vt supra quibus mo
dis testa. infir. §. alio autem modo. Item quia
postea dicit, cætera &c. & ita loquitur de plu
ribus excepta vna. + In prima ergo, vbi que
ritur an sit liber vel servus, dico q. siue ser
uus agat contra dominum, dicens se esse li
bertum, siue econtra dominus contra seruū,
& servus sit in possessione libertatis, hæc

numerantur,
videbantur po
tius dici debe
re personales,
cū sit quæstio
super persona
vel inter ser
uum & domi
num, vel inter
patronum, &
libertum, vel

¶ De præ
iudicijs
vide Fab.
Quint. c.
2. lib. 5.
+ alias an
aliquis li
ber sit an
seruus vel
libertus sit
&c. alias,
an aliquis
liber vel
libertus sit
an seruus
vel de par
tu &c.

+ Istæ rō
cōiter re
probat
quia secū
dum hoc
dēret po
ni supra i
tractatu
ciuiliū
& sic post
§. sed istæ.

+ Hanc ap
probant
oēs quia
pluralis
locutio nō
pōt esse
contenta
minori
numero
quā duo
bus l. vbi
numerus
fi. de test.

actio in rem, quæ intenditur, est præiudicialis, ut ff. de lib. causa. liberis, §. fin. Idem dico, siue patronus vendicat libertum in libertinitate, siue libertus se vendicat in ingenuitatem utraque est præiudicialis, ut ff. si liber ingen. esse dic. l. si. in prin. & §. fin. Intenditur etiam hoc casu officium iudicis, ut ff. de in re iurando. si duo patroni. In prin. ip. & ff. si liber. inge. esse dic. l. 1. & 2. & ff. de rei vend. l. prima, §. primo. Idem dicas in tertia, ut siue agat pater petendo filium in filiationem: vel filius dicat se non filium, erit præiudicialis & directa hincinde. Sed quidam dixerunt, quod directa datur patrono, parenti, & domino, sed illa, quæ datur liberti, filio, & seruo, est contraria, quod nulla lege cautum inuenitur.

¶ Vide ad hunc gl. Deci. in l. in actionibus. in verbo, bonæ fidei, ff. de in lit. iur.

¶ Licet alia quædam inueniantur directæ, & contrariæ, ut mandati, depositi, & similes. ¶ Sed qualiter formantur libelli in his?

¶ Hæc gl. cōter ap probatur licet post ea sit sibi contraria ibi, item quo iure ascripti- tii &c. Respon. sic. peto Ioannem in filium meum iudicari: ut mihi patri debitam præstet reuerentiam, & alia quæ patribus a filiis debentur, & idem in patrono: & ex tunc lata sententia, alimenta patri & patrono præstabitur, ut ff. de liber. agnosc. l. si quis a liberis, in prin. & §. solent. quia sententia, p veritate accipitur, ut ff. de stat. hominum. l. ingenuum. Et probatur hæc libelli formatio. Codice de fideicomis. l. p. ima. In seruo & domino sic: Peto in seruum meum talē pronunciari, quia eum meum dico: Econtra seruus vel libertus vel filius dicet: Peto me nō inquietari a Titio, qui me in seruum vel libertum vel filium tenet, quia me in tali vinculo non subesse dico, ut C. de ingen. ma. l. diffamari. Vel sic. Peto ut ingenuus, vel liber, vel non filius pronunciet contra Titium, quia sic se rei veritas habet. Et differt hæc ab ea, qua petit pater filium in potestatem ex iure Romano. cum ibi tantū de potestate quærat, hic autem de filiatione, ut ff. de rei vend. l. 1. & 2. & hic dicitur Item hæc prætoria, ut hic, illa civilis. Quibus autem modis filius possit peti, diximus. sup. de patria pote. §. ius autem potestatis. Item quare dicuntur præiudiciales? Respond. secundum quosdam, quia in modum exceptionis proponuntur. ¶ & ita præiudicant: ut si agas contra me hæreditatis petitione, & ego obij- ciam tibi, quod seruus sis defuncti; vel quia ipse defunctus seruus fuit, ut ff. de pet. hære. l. si quis libertatem. tunc non potest esse lis inter nos, ut ff. de iud. l. lis nulla & supra de obligat. quæ ex delict. §. 2. qui. & facit pro hac sententia. Codice de ordin. co. l. prima, & de hæredit. pet. l. liber. & ff. si liber ingen. esse dicat. l. fin. Alij dixerunt ideo dici præiudiciales, quia sententia lata super his sit præiudicium omnibus alijs quæstionibus, ut ff. de stat. homi. ingenuum, & ff. de lib. agn. l. 1. §. fin. & l. 2. sed certe secundum hoc etiā que-

rela inofficiosi testamenti dicitur præiudicialis, quia præiudicat alijs quæstionibus, ut ff. de inoffic. test. Papinianus, §. fin. Sed contra hanc sententiam est, ff. de lib. causa, si seruus. Sed ibi nō fuit pronunciatus ingenuus: vel collusio ibi fuit. ¶ Vel dic secundum Ioan. quod præiudiciales ideo dicuntur, quia omnes alia quæstiones, quæ interim inter eas personas mouentur, debent filere, ut C. de ordi. cogn. l. 1. & 3. & ff. de lib. cau. l. ordinata. & ad hoc facit optime, ff. de noxa. l. penul. i. respon. Nisi esset talis causa, quæ agere tut etiam si constaret eum fore seruum, qd est quandoque, ut ff. de iudi. vix. ¶ Sed secundum hoc cum quæritur inter patronum & libertum de libertinitate, non est hæc quæ- sitio præiudicialis, cum alia quæstiones interim inter eos possint exerceri, venia tamen petita, ut sup. eodem §. poenales, versi. & in eum. Sed dic, ¶ quod illa quæstiones quiescunt, quæ not. competere, si constaret eum liberum, ut ff. de in ius vocan. l. sed si hac, §. pen. & final. Item quid si nulla alia quæstio mouetur, nonne tunc istæ dicuntur præiudiciales, cum non habeant cui præiudicent? Azon. dicit, quod non. Sed Ioan. contra. ¶ Inspicitur enim aptitudo, quia habilis est esse præiudicialis, ¶ sicut Augustus dicitur, licet non semper augeat. ut sup. in rubr. procemij. Item nunquid sunt plures præiudiciales nisi hæc tres? Respond. sic: ¶ ut hæc reitatis petitio: nam & tunc cessant omnes alia quæstiones, donec ista intenditur, ut ff. de petitio. hæredit. l. si quis libertatem, & l. diuus. in si. licet hodie contrarium sit, ut C. de petitio. hæred. l. fin. §. 1. & 2. Item quo iure ascriptitij coloni, censiti, & similes petuntur? Respond. vtili præiudicali, non directa & ipsi coloni se petunt in libertatem contraria præiudicali vtili, non directa. Id eo vtili, quia liberi sunt, non serui, ¶ ut in au. sten. de sanct. Episcop. §. ascriptitios & §. si seruus collar. nona. Item ideo præiudicali, quia parum a seruis distant quo ad seruitia quæ facere debent, ut C. de agric. & cens. l. ne diuicius. lib. 11. Sed alij dicunt, quod officio iudicis petuntur, & petunt, ut C. in qui. cau. col. cen. domi. accusa. possunt. l. 1. lib. 11. Sed certe officium iudicis non potest locum habere ad futuras pstationes, ¶ ut ff. de vsu. l. 1. Alij dixerunt habere locum negatoriam & confessoriam vtilem: ut quæ datur directa in seruitutibus alijs, hæc vtilis hic datur: qd nihil est. ¶ Item si aliquis ad aliqua annua seruitia teneat, quo iure petit, ut condēnetur ut præstet in posterum, & ipse quo iure petit absolui? Respondi satis puto, qd iudicis offi. hoc fiat: siue promissa fuerint hæc seruitia, siue ex cōsuetudine debeantur hæc seruitia siue ipsa pstita lon. temp. ex promissione petunt, ut ff. de vsur. l. cum de in rem verso. qd promissio probabitur ex longo vsu, ut ibi.

* Cur istæ actiones appellentur præiudiciales, vide Alciatum lib. octauo. Pare. cap. 24. qui

¶ Hæc opi. reputa- tur a do- cto. deri- foria. ¶ Istā opi. doct. cō- ter appro- bant. ¶ idē las. l. diuilio- ne.

¶ Et bene las. & est. de men- te aliorū.

**

¶ Si is gl. sup. de l. Aquil. §. his verb. æstimare- tur, & in vendica- tio, ff. & rei vend. ¶ Imō nō sunt nisi capiēdo præiudicia- les inquā- uū præiudi- cat perso- ne las. & est de mē- te aliorū.

¶ Cōcor. cum glo. sup. de iu- re. perso. in princ. versi. aut serui. ¶ Nisi rō- ne præse- tis iuris. & du. gl. dicit, qd nō competit offi. iud. i hoc re, p- bas, quia imo pro istis ascri- ptitij & censitis cō- petit offi- ciū iudi- cis.

¶ Imo. Io. Fabr. & fiat,

qui ex Institutionibus Græcis veram (ni fallor) assignat rationem.]

ADDITIONIO. Et nota, quod verba sententiarum. Condēno te ad soluendum parca ponū tali dño oī anno, secūdu q̄ tui antecessores fecerūt nullā

† alias illa.

penitus cōditionē faciunt, sed cōdēnatus pliciter tenet, vt per Bar in l. eum qui, §. Iulianu. 2. ff. de constitu. pen. & in extrau. ad reprimen. in ver. prout.

a Ex quibus f. tribus præiudicialibus q̄ stionibus.

b ¶ Ferē. Ideo dicit, ferē, q̄a in ciuilio. quæ stionibus quatuor considerantur, scilicet actor, reus, iudex, & ipsa res hic autem est idem qui conuenit & conuenitur, & res.

Vel ideo quia prætor introduxit de partu agnoscendo, & a senatusconsulto confirmatur.

c ¶ Legitimam, f. de iure ciuili.

d ¶ Liber sit. Subaudi, vel seruus.

Diuisio.

¶ Sic itaque. Diuiditur iste, §. principaliter in tres partes primo ponit regulam generalem illatiam ex præcedentibus, secundū glo. sed secundum doct. repilogatiuam. Secundo ponit vnā fallentiā ibi, plane. Tertio naturā actionū realiū & personalium. & earum differētiās, ibi, Appellamus. Item prima subdividitur: quia primo ponitur quædam illatio seu repilogatio ex supradiētis, secundo ponit rationes. Secunda ibi, Nec enim.

SYL.

Sic itaque discretis. **CASVS** in §. tradēte regulam non esset figurandus: attamē gratia iunenum potes dicere, q̄ immo videbatur, q̄ actione personali possit quis rem suā petere & prosequi, vt puta in commodato, & similibus: sed contrarium deciditur ratione assignata in tex. ex eo quia res mea nō potest amplius effici mea: & quando in commodato & similibus actor actione personali prosequitur rem propriam, non agit vt detur idest, vt eius dominium transferatur in secunda vero parte text. habet suam rationem expressam odio furum. Not. ex text. quod dare est dominium transferre. item, q̄ illud, quod est meum, non potest amplius effici meum. Item: quod odio furum introductum est, vt domino detur actio per-

sonalis. Item ibi extra penam, secundum Angel. quod duplum vel quadruplum est totum penā, & in eo non venit simplum rei sublatæ. Item quo nomine appellantur actiones reales, & quo personales. Item, quod

ditiones, & condicendo, idest, denuntiando.

Arctin. 18.

¶ Sic itaque discretis actionibus, certum est non posse actorem suā rem ita ab aliquo petere, Si appareat eum dare oportere. Nec enim quod actoris est, id ei dari oportet: e quia scilicet dari cuiquā id intelligitur, quod ita datur, vt eius fiat, nec res, quæ iā actoris est, magis f † eius fieri potest.

re sua alicui, vt hic. ideo dixi ad dandū, quia ad tradendū bene pōt dari actio personalis, vt commodati, depositi, & similes: & ita est vis inter dare & tradere. vt hic subiicit, & ff. de act. emp. l. ex empto. in prin & ff. de verb. obl. vbi autem. in fi. & l. si rem tradi. & l. nemo. & quod subiicit si apparet. i. quia apparet eum dare oportere: & ita agitur in personam, vt aliquid detur. Sed quidam dicunt. vt p. q̄ hæc verba, si apparet eum dare oportere, sunt nomina cuiusdam actionis. Accur.

¶ Adde, quod Vlder. Zas. hic exponit apparet idest videretur: vt sit sensus, ac si videretur eum dare oportere, qui intellectus mihi non placet, quia tandem se resoluit in intell. Dyni, qui voluit hanc esse formulam verborum. †

ADDITIONIO. Dic quod istud, quod hic dicit gl. secundum Pla. nihil est dicere: sed tex. † imō vult dicere, si apparet. idest si agat dare oportere, quia medium concludendi non debet esse illud, sed ad tradendum vel constituen-

dum, vt dicit gl. Ang. f ¶ Oportet. idest oportet quod non detur, est enim impossibile qd d detur, vt subiicit quia † dare est accipientis facere, vt subiicit, nec res quæ &c.

g ¶ Magis. Sed opponitur: pluries deberi potest, vt ff. de except. rei iudic. l. & an eadem, §. actiones. in fin. §. ergo pluries dominium potest fieri meum. Sed non sequitur, nam licet pluries debeat, tamen semel fa-

debitor. antequam conueniatur, non ē de necessitate interpellandus, sed de urbanitate sic.

e ¶ Sic itaque Format hoc, itaque ex illa diuisione, quæ fit supra eod. §. primo. q. d. dictū est, quæ sunt in rem actiones, & q̄ in personam itaq, sic eis discretis. i. separatim & diuinitis, patet, quod hæc regula est vera, quia personalis actio, q̄ competit ad dandum non competit pro

SYL.

**

† imō vult dicere, si apparet. idest si agat dare oportere, quia medium concludendi non debet esse illud, sed ad tradendum vel constituen-

Et sua non debet plus fieri sua, ut ibidem dicitur, & ff. de acquir. posses. l. 3. §. ex pluribus, & sup. de leg. §. sed si rem legatarij. nisi iterum desineret esse sua, ut ff. de verb. oblig. si rem meam.

SYL. **U**elara, q. illud, q. meum cum hoc est, non potest rex. ca. in. amplius effici ter dilectum, hoc verum ante rum ex causis si. ibi, cu successu, se. iura legu. cus ex causis cu gl. sup. eodem tempo verb. qd re concurren. meum ex. tibus l. si credi tra de fi. tori, §. Marcel in. stru. & lus, ff. de leg. j. gl. in ca. si Item potest si diligenti, pulari, si mea sup. vers. esse desineret, iustus tit. l. si rem meam post pri. ff. de verb. obl. Item hoc verum, quando ple ibi, & qd ne est mea secus si habetem vile tantu domum est minium, quia possum querere directum: & extra de ita etiam si res non esset perfecte mea.] p. scrip. & ** Adde & vide oino gl. sup. de inut. stip. §. j. sup. de le. ver. sua, & Soc. in tract. de reg. & fall. reg. 100 §. sed si re a. Plane odio Sed in quo venit illud meum am. odium? Respon. + quia in codone furtiva pli? meum quis de facto infamatur apud bonos & gra fieri non ues viros, ut ff. de obs. l. honori. licet non in potest. famia iuris, ut ff. de action. & obl. l. cessat sed + alias ap in rei vend. neque de facto neque de iure in. famatur, Item multa veniunt in conditione + similis furtivam, quae non veniunt in rei vendica. tionem: ut quia interitu rei non liberatur: + rex. supra sed in rei vindicatione sic, ut ff. de condit. de oblig. furt. l. in rem, & ideo malum est furi, quod q. ex deli. etiam hac actione teneatur. Item sicut prod. §. vli. est alicui plures habere reos debitores, ut ff. + ista glo. de lib. le. l. si quis decedens, §. si. & habere plu sequitur res actiones, ut ff. de leg. 2. cum filius, §. va. las. & est rijs, ita econtra debet ei nocere, si pluribus de mente teneatur actionibus, licet etiam nulla alia aliorum. sit utilis. Item nunquid vna tollitur per + Odio fu rrs, quia aliam? dic quod sic, ut ff. de condi. furt. si super fur. pro fure, §. furti. di in mo b. Si apparet. Id est quia apparet eos, & c. ra. & mo. Id est dicere, actione in personam. Sed vide. rofus in. tur hoc stare non posse, nam certum est eu, te it rei qui agit, omni fuisse, ergo & nunc est, quia si non libe. ne facto suo dnu ab eo discedere no potuit, ratur las. ut ff. de reg. iur. l. id quod nostru, & C. de p. b. l. siue possidetis, ergo no pot agere, ut sibi det quod est suum: & tui hic dicit q. sic. Sed dic relationem esse faciendam ad genus, non ad speciem q. d. ea actione, per quam alias agit ad dandum scilicet personali: sed hic no ad dandu intenditur. Et ita est mirabile, q. rem mea per personalem actionem peto restitui: alias contra, ut ff. usufru. quemadmod. cap. l. si. & ff. de condi. indeb. l. si urbana. Sed est speciale, ut hic dicitur. Vel dic agi etiam ad

dandum, scilicet possessionem dadam, quam ami. seram per furtum, + ut ff. de acquir. posses. l. rem quae nobis & ff. de condi. tritica, l. 21

In rem actio. Id est rei vindicatio, quae pro dominio de iure civili vel gentium quae fit aduersus eos etiam hac in rem actio, per quas rem suam quis esse petit.

Appellamus autem in rem quidem actiones, vindicationes, in personam vero actiones, quibus dare, aut facere oportere inten.

in l. §. quis nec causam, §. si. ff. si cert. pet. l. si. Interdum etiam contra bona fidei possessore datur conditio ratione possessionis ut ff. de condi. indeb. l. indebiti, §. sed & si numi, Sed nunquid etiam rem suam potest quis etiam a no fure per condictione sine causa codicere, ut ff. de cod. sine causa per totum? Resp. secundum quosdam, ibi dicitur conditio actio personalis, non tamen talis, per qua intenda tur, ut aliquid detur. Alij dicunt, quod si alibi inueniatur conditio sine causa pro sua re competere de vili intelligendum est.

ADDITIO. Dic secundum Ioannem Fabrum quod prima est verior: nam per eam non agitur dominus ad dandum, nisi contra furem, supple & malae fidei possessorem ut hic in glossa. sed ad restituendum vel forte ad possessionem agi debet, secundum Angelum.

Vindications. Siue rerum corporaliu, de quibus dictum est, Codice de rei venditio. per totum, & Digest. de rei vendic. per totum: siue rerum incorporaliu, de quibus est, ff. si usufruct. pe. per totum & ff. eodem si seruit. vendic. per totum: siue sint directae, siue vtilis istae vindicationes, ut ff. de publi. per totum, & ff. si ager vecti. per totum.

Quibus. Ideo dicit, quibus, quia sunt & aliae, quibus non intendimus dare vel facere, sed restitui, ut commodati actio, & depositi, & similes: & istae non appellantur conditio nes in stricta significatione accepto vocabu lo + ut hic dicitur. Vel dic, quod etiam in actione commodati, & depositi, & simili bus, intenditur dari vel fieri, scilicet ipsa detentio rei: quasi ipsum factum possit quis in stipulationem deducere, ut ff. de verboru obligationibus, l. vbi autem non apparet, §. qui id, quod non fieret, nisi aliquid daretur, cum suae rei nulla sit stipulatio. sed alienae tantum, ut sup. de inutil. stipulatio. §. 1.

+ Istae solutiones reprobant a docti vi de hic eos + Dic secundum cundum Io. Fab. q. gl. procedit in malae fidei possessore contra tante rem mobilem qui scienter contra dando committit furtum. quod cum eo. l. si libera, & de fur. l. alienum, sed ego intelligo generaliter in omni malae fidei possessore qui rem alienam detinet scienter contra voluntate dñi quia contra eum potest codici & agi ad dandum d. l. si qs nec cam, §. 1. Ang. + Hac approbant doct. quia hic sp. lo. quit solu de actionib. q. competunt ad dandum: sed istae, de quibus in glossa coperunt ad reddendum seu re tuendum, l. 3. §. si reddita, & l. si vt certo, §. v. tibi. dedi. ff. como,

a **¶** **Condições.** Scilicet appellamus.

b **¶** **Denunciare.** Dicunt quidam, quod qui volebant alium convenire, primo sibi denunciare debebant, ut argu. ff. de seruit. vrb. pra. l. quidam. Sed hoc non placet, quia ex voluntate, aut bonitate, hoc fit, non necessitate.

¶ Idē Io. te. Sed dic, t^q Fabr. Pla. hanc denuncia Angel. & tio fiebat per Ias. & est magistratus, sing. secū cum actiones dū Ang. constituiebant & Ias.

vel dabant, ut ff. de orig. iur. l. 2. §. mniū, quod est hodie sublatū, ut in fi. huius. §. dicitur, & Co. de formu. l. 1. & 2.

c **¶** **Abusue.** Vere abusue dicitur conditio, idē actio in personam, quia non bene cōsonat nomen rei, quam signat: quod fieri debet, ut sup. de donat. §. est & aliud.

d **¶** **Sequens.** Hæc est tertia diuisio actionū in hoc tit.

****** Hæc diuisio

est ex causa formali: qua ostenditur quid & quomodo petatur.

e **¶** **Comparata.** i. ad inuentā.

f **¶** **Mistæ.** Sed nonne quædam sunt, quæ nullum horum habent: ut si ago, ne quid fiat in loco sacro, vel sancto: vel si factum est, ut tollatur, & alia similes quæ neque ad rem, neque ad pœnam, neque mihi se habent, sed vel ad rei reuerentiam, vel ad publicam vtilitatem dantur?

Respon. satis ad rei persecutionē. s. diuinæ rei, vel publicæ, pertinent, cuius nomine age

¶ Ista gl. re. videor: vel etiā meo nomine, t^q cum cuius bñdicit: libet interlit Deū venerari, ut C. de heret. l. 4.

¶ cū ea b. **¶** In rem actiones. Scilicet quæ decem transeūt sunt, ut diximus supra eo. §. Item Seruiana.

cōiter do Sed certe videtur, quod sunt omnes pœnato. hic. les: nam in eis iuratur in litem, ut ff. de rei vend. l. qui restituere, & ff. de in litem iuran.

Iurā in l. in actionibus. Sed dic, quod illud, scilicet litem p. in amentum in litem, non fit iure actionis, sed officio iudicis, ut infra eodem §. præ actionib. terea, in fine. §. vnde non dicuntur pœnarealibus. les. Alij tamen dicebant, quod ideo non di-

cebantur pœnales, quia non originaliter illud fit, quod crescant per sacramentum in litem, sed ex contumacia, ut ff. de in litem iuran. l. prima & ideo magis attendebat quod naturaliter erat, quam quod incidenter. Sed

certe actio de positi in quatuor casibus ab initio est rei persecutoria: & tamen dicitur pœnalis inspecto quod crescit ex contumacia, ut infra proxime & inf. eodem §. quadrupli. alias, §. sed furti, versic. at illa. vnde primam respon- sionem approbo.

¶ Rei persequendæ cau-

sa comparata sunt oēs

in rem actiones. §. Ea-

rum vero actionū, quæ

in personam sunt, eæ

quidem, quæ ex con-

tractu nascuntur, fe-

re h omnes rei perse-

quendæ causa cōpara-

tæ videntur: veluti qui-

bus mutuam pecuniā,

vel in stipulatum dedu-

ctam petit i actor: itē

commodati, depositi,

mandati, pro socio, ex

empto, vendito, locato,

men secundum eos constat, q, illud iuramē-

tum venit offi. iudi. sic in qualibet alia actio-

ne: & dicunt hanc gl. esse veriore.

h **¶** **Fere.** Fere dicit propter actionem ex

stipulatu, per quam pœna petitur, nec inspi-

citur quod inter sit, ut supra de inuti. stipu.

§. aliter. secundū quosdam, quod est fallum.

¶ Ratio est, quia illa pœna venit ex conven-

tione, non autem ex dispositione legali, ut

nos loquimur. Ita hic Nic. & Ias. declarant.

¶ Immo propter actionem depositi in qua-

tuor casibus, ut infra subiicit. Item propter

actionem redhibitoriam, quæ datur in du-

plum aduersus venditorem, qui neque pre-

tium, neque accessiones soluit, ut ff. de edil.

edi. l. redhibitoria.

¶ Petit actor. Ad vtranque autem. s. ad mu-

tuum, & ad eam pecuniā, quæ in stipulatu

deducta est, certi conditio datur, ut ff. si cer.

per. l. si quis certum, & sup. de verb. oblig. in

princip. ita quod ad mutuum detur condi-

ctio specialis de mutuo, ut sup. quib. mod. re

con. ob. in princ. ad pecuniā deductam in

stipulationē detur conditio certi generalis,

AD DITIO
Secundum do
cto. hæc gl.
videtur aduer
sari gl. mag
næ positæ in
§. pœnales. in
versic. item ad
uersus. in prin
cip. supra. eod.
quæ videt cō
cludere. quod
ibi illa actio
dicatur pœna
lis, quia iuraf
in litem: & ta

men secundum eos constat, q, illud iuramē
tum venit offi. iudi. sic in qualibet alia actio
ne: & dicunt hanc gl. esse veriore.

h **¶** **Fere.** Fere dicit propter actionem ex
stipulatu, per quam pœna petitur, nec inspi
citur quod inter sit, ut supra de inuti. stipu.

§. aliter. secundū quosdam, quod est fallum.

¶ Ratio est, quia illa pœna venit ex conven
tione, non autem ex dispositione legali, ut
nos loquimur. Ita hic Nic. & Ias. declarant.

¶ Immo propter actionem depositi in qua
tuor casibus, ut infra subiicit. Item propter
actionem redhibitoriam, quæ datur in du
plum aduersus venditorem, qui neque pre
tium, neque accessiones soluit, ut ff. de edil.

edi. l. redhibitoria.
¶ Petit actor. Ad vtranque autem. s. ad mu
tuum, & ad eam pecuniā, quæ in stipulatu
deducta est, certi conditio datur, ut ff. si cer.
per. l. si quis certum, & sup. de verb. oblig. in
princip. ita quod ad mutuum detur condi
ctio specialis de mutuo, ut sup. quib. mod. re
con. ob. in princ. ad pecuniā deductam in
stipulationē detur conditio certi generalis,

M m 4 ¶ la

si certum sit, ut supra de verb. oblig. in prin.
In utroque casu opin. gl. cōiter approbat,
ut dicit Deci. in l. certi conditio. in princ. in
gl. i. ff. si cert. per.

a ¶ Conducto Sed nonne omnes istae dant

ad interesse et,
quod est extra
rem, ut ff. de
actio. emp. l. i.
in princ. ergo
peto aliquid,
quod tibi non
adeat. ergo sunt
penales. ¶ Sed
dic tribus mo
dis dici actio
nem penalem.
Primo illa, q
hinc inde est
penalis, ut fur
ti, & similes,
quando peto
quod mihi ab
est, & quod ti
bi non adeat:
& hoc modo
accepta, dicitur
hic istae nō
penales. Secū
do, quando est
penalis ex par
te una scilicet
ex parte rei tā
tum: quod est
ubique ac
toris interesse
excedit id, qd
reo adeat: & in
haec significa
tione actiones

istae dicuntur penales, scilicet ex empto, &
similes: & etiam rei vindictio, quando in
litem iuratur. & quod inspecta persona rei
tantum penales dicantur, probatur. ff. de
eo per quem fac. erit. l. prima, si plures & l.
final. & supra eodem, §. penales. ¶ Tertio di
citur penalis inspecta persona actoris tan
tum: ut si accepisti ab aliquo aliquid, ut me
accusares per calumniam: nam repeto, li
cet nihil mihi absit, a te scilicet cui adeat, ut
probat, ff. de calum. l. & generaliter, §. illud
erit notandum.

o ¶ In duplum, scilicet si reus inficietur, ut
infra eod. §. sed furti, Accur.

c ¶ Ipsius, scilicet, heredis. Ex dolo enim
defuncti in simplum tantum, ut ff. depol. l.
i. §. i. Et est ratio quare in his quatuor casib.
datur in duplum, & in alijs in simplum: quia hic
ex necessitate deponitur, nec potuit praeuide
re apud quē deponeret, ut ff. dep. l. i. merito.

* ¶ Videtur similem gl. in §. actionum autem
in ver. depositi, inf. eod.

¶ Ex maleficijs. CASVS in declaratione ter
minorum nō figurat, tex. n. per se clarus est.

conducto. a

¶ Planē si depositi aga
tur eo nomine, q tu
multus, incendij, rui
ne, naufragij causa de
positum sit, in duplū b
actionem Praetor red
dit: si modo cum ipso,
apud quem depositum
sit, aut cū herede eius
de dolo ipsius c agit:
quo casu mista ē actio.

¶ **Actionum descen
dentium ex maleficijs
quaedam sunt persecu
torie poenae tantum q
dam mistae tam rei q
poenae. primum per v
num, ultimum per tria
exempla declarat.**

¶ Ex maleficijs vero
proditae actiones, aliae

Not. q. duplum vel quadruplum in actione
furti est totum pena. Item q. pro furto non
imponitur nisi pena pecuniaria de iure. Itē,
quod in quadruplo in actione vi bon. raptō.
comprehenditur aestimatio rei: & sic sim
plum est rei p

tantum poenae perse
quendae causa compa
rarae sunt, alię tā pene,
quam rei persecutae,
& ob id mistae sunt.

¶ Penam tm persequi
tur quis actione furti.
Siue. n. manifesti agat
quadrupli. d siue nō ma
nifesti dupli, de sola pe
na agitur, nam ipsam
rem propria actione p
sequitur quis, id est,
suam esse petens: e si
ue fur ipse eā rē possi
deat, siue alius qlibet. f
Eo amplius aduersus
furē ē conditio g est
rei. Vi autem bonorū
raptorum actio mista
est, qā in quadruplo, h
rei persecutio contine

gum. ff. de offic. praesid. diuus.
ADDITIONE Sed per hanc solutio non re
spondetur contratio in gl. alleg. vnde di
cas secundum Dyn. quem ceteri sequuntur,
quod iste tex. procedit in omnino illicitis:
contrarium autem in ijs, quae possunt esse li
cita & illicita, secundum Ang.

e ¶ Petens. scilicet rei vindicatione.

f ¶ Quilibet. Ut supra de oblig. quae ex deli
cto nascunt. §. fin.

g ¶ Conditio. f. furtiva: quae soli domino
datur, & heredi eius, aduersus furem & eius
heredem, ut ff. de condit. fur. l. prima. & l.
quinta, & supra de oblig. quae ex delict. na
scuntur, §. fin.

h ¶ Quadruplo. Usque scilicet ad annum,
post annum in simplum, ut supra vi bonor.
raptor. in princip. nisi in casu. ¶ ut si iudeus
contra christianum agat: tunc in duplum
tantum agit, ut C. de pag. l. Christianis. Sed
numquid etiam raptor tenetur actione fur
ti manifesti? Dic q. non secundum P. quia
in duplum tantum tenetur, si furti cōuenia
tur, ut ff. vi bon. rapt. l. i. nisi in casu, ubi nec

plum est rei p
secutio triplū
pena. Item, q.
actio. l. Aquil
liae contra ne
gantem com
petit ad duplū
item, q. qui
sine causa &
fraude differe
praeferre lega
ta relicta pijs
locis, si fuerit
in iudicio con
uētus, tenetur
ad duplum. j

d ¶ Quadrup
pli. Sed quare
plus manife
stum, cum clā
facta magis pu
nienda sint, ut
ff. de adm. tu.
l. non existi
mo. & ff. de ri
tu nupt. l. vlti.
Respon. imō
magis delin
quit qui palā
quam qui clā
amouet, ut su
pra vi bonorū
raptō. in prin.
vnde magis
punitur, ut ar

Crimine
scā palā
sunt oc
cultis gra
uiora.

¶ Hoc ve
rū in ijs,
q sunt de
gñe phi
bitorum.
secus i ijs
q pnt eē
licita & il
licita. Ni.
Bal. Ioā.
Fabr Pla.
An. & la.
Cōditio
furtiva
dat solū
domino.
**

¶ Similis
gl. sup. vi
bo. rap. in
prin. ver.
quadrup
pli:
Raptor q
actione
cōuenit.

in

in duplum tenetur, secundum eum, ut ff. de furt. si quis ex domo sed certe ibi erat actum actione ui bon. rapio. unde sublata erat actio furti non manifesti, nisi in id quod excedit. ista dicitur ff. ui bo. rap. l. 1. & ff. de actio. & oblig. uerba nisi l. qui seruum. id quod excedit. sed satis uideatur quod etiam manifesti furti

Sim. gl. nomine conueniat, & in qua raptor. in duplum, & ut princi. in arg. ff. de furt. ver. furti. l. si uendidero, & l. si quis ex transeunt domo licet Pla. indistin. contra dixerit, & docto. ut dictum est. hic. las. a In simpli. tal. usque Vbi contra constitent datur: nam tunc in simpli, & contra negantem in duplum, ut hic, & inf. eod.

§. sed furti. & C. ad l. aquiliam, l. contra negantem, & ff. de iniur. l. eum qui. Sic Vlpia l. inde Neratius, §. haec actio ad l. Aquil. & Impe. §. studium in auth. de trien. & semis. hoc tamen locum non habet in minore inficiente, is enim in hoc restituitur, ut ne dupli poena teneatur, sed pro confesso habebatur, l. si ex causa, §. nunc, ff. de mino.]

b ¶ Iam traditam. Ut sup. ad l. Aquil. in prin. Nam ibi diuidit primum caput legis Aquiliae a tertio capite, ex quo tertio fit condemnatio quantum res retro ualuit in 30. diebus proximis, ut sup. eo. tit. §. capite. ver. ex hoc tamen. Item adiunge actionem quod metus causa, nam & ipsa mista est, ut ff. quod met. causa, l. si cum exceptione, §. 1.

** Adde plures alias, quas enumerat glo. in uerb. pro poena. hoc §.]

c ¶ Contra eos. Scilicet haeredes, uel alios qui legatis, uel fideicommissis grauati possunt, quoniam honorati sunt pecuniariter, ut sup. de sing. re. per fideic. rel. in prin. & ff. de leg. 1. plane 2. in fi.

** Adde idem esse contra executores ultimarum uoluntatum constitutos a testatoribus. Fab. Aret. & las. hic.

d ¶ Venerabilibus locis. Quae multa sunt, & enumerantur in auth. de non alie. §. nos igitur. coll. 2.

Procrastinatio notet. e ¶ Distulerint. Scilicet fraudulenter, uel sine iusta causa, alias non puniuntur, ut ff. si cer. peti. quod re. & ff. de usur. l. sciendum, & ff. de peti. h. re. l. illud. Et no. quem puniri ex procrastinatione uel dilatione illicita, sic ff. de eden. l. praetor, §. sed & si seruus in fin. Et est speciale in his legatis, in alijs legatis uel fideicommissis non praestatur duplum, sed

usurae currunt ex mora, uel saltem post constitutionem litis, & fructus rerum restituntur, ut C. de usur. & fruct. leg. seu fideicommiss. l. 1. Item haec legata habent in alio privilegio ut si indebitum soluantur, non reperatur, ut sup.

de obli. quae ex quali contractu. in fin. Quid si primo negauit postea confiteatur? Resp. poenitere, & cum exoneret actorem a probando, ut ff. de iur. rei. eum qui. Arg. contra, ff. de edil. edic. l. quis sit fugitiuus, in prin. Item quid si confessus est, & postea negat? Resp. poenitur, cum ultra mora non ceat, ut ff. de pen. l. 1. & commo. tal. usque eo.

reliuend. l. illud, (i) Item quid si non inficitur, sed dicat non ualere, uel aliam proponat rationabilem causam. Resp. quidam, q. puniatur, ne inueniatur uia, per quam negantes suam exerceant auaritiam, ut sup. ui bo. rap. §. quia tñ. Alij contra, q. uerum puto, ut inf. eod. §. sed furti. ver. at illz. Item nunquid hoc in legato generali & speciali locum habet? Resp. sic, secundum locum utrumque sit legatum, ut sup. de fideicommiss. h. re. §. si. & C. de fideicommiss. l. si in prin. Item quid si duplum non potest soluere? Respon. iuit in corpore, ut ff. de poen. l. 1. §. generaliter, & C. de ser. su. quicunque, & ff. de in ius uoc. l. pen. & si.

ADDITIONE. (i) Hanc conclusionem & praecedentem limita, nisi interuenisset iustus error, quia forte excusaretur, ut per lo. Fa. hic. f. ¶ In iudicium. Quid si in iudicium non uocantur, sed alias sunt in mora? Resp. quidam adhuc idem, ut dupletur. & sed hic lex contradicit. Item in dubijs poenae sunt molliendae, ut ff. de pen. l. interpretatione. Sed dicam cur

rere usuras, & fructus deberi ex mora & ipsa re. i. sine interpellatione dicam moram committi ad instar minorum, & quibus legata debentur, ut C. in quibus causis in integ. restit. non est ne l. in minorum. Item quid si reipublicae uel fisco relinquatur? Videtur q. idem sit q. hic dñ, cum ius diuinum & publicum simile sit, ut C. de sacros. eccl. l. si. & in auth. de non alie. §. finimus, coll. 2. Sed dic contra, quia poenae sunt molliendae, ut diximus, ut ff. de poenis, l. penul. Item quid in redemptione captiuorum? Videtur idem, quasi si rei uenerabili sit relictum. Sed certe non extendam. f. id q. dicitur in hoc §. ad hunc casum, cum sit poena. Item quid si Deo, uel alicui sancto, vel

admi-

¶ Hoc ne-
rū, qñ ec-
clesia uel
let uti co-
fessione,
& peam
de edil. edic. l. phare le-
gatum, a-
lias secus.
Nic. Fab.
Pla. & la.
¶ Non est
opus litis
cont. secū-
dum las.
tal. usque
eo.
Legata ec-
clesiarum
sunt priui-
legata.

Corpore
puniri ui-
tiosus qu,
ceter. re.
¶ Hoc ue-
rū si nega-
uerint.
alias requi-
ritur uoca-
tio in iu-
diciū. las.
**

¶ Est fin-
gu. ista gl.
ad hoc q.
ecclesia &
minor re-
quiparan-
tur, d quo
late laso.
hic.
Reipubli-
cz & fisco
nō habet
priuilegi-
um eccle-
siae in le-
gatis sibi
factis.

¶ **Tallas** qui administratori, & quæ idem valent, ut in au-
then de ec. ti. §. si quis in nomine, coll. 9. & ff.
ad l. fal. l. 1. §. si quis, & §. ad municipum? Re-
spon. locum habet hic, §. quia venerabili lo-
co est relictum, ut ff. de an. leg. l. annua, §. a
Titia.

SYL.

* Hanc glo.
mirum in mo-
dum extollit
Alexan. in l. si
quis seruo. in
addi. 2. ad Bar.
C. de fur. l.

ADDITIO.

No. ex hac glo.
quod in pœna
libus nō sit ex-
tensio de simi-
libus ad simi-
lia, quando pœ-
næ imponuntur
habito res-
pectu ad privi-
legium alicuius
personæ, et
si ipsi casus es-
sent a iure æq-
parati ut pul-
chre per la. hic,
qui allegat duas glo. iuris cano. contrarias:
vide per eum.

Conditio a. ¶ Pro pœna. Si hæc est ratio ut sit mista,
ex lege est pater quod conditio ex l. illa, si quis in tan-
sape mi- tam sit mista, ut C. unde ui si quis in tantam.
sta. Item & illa conditio, quæ datur ex l. Constā-
tini, ut C. finium regun. l. si constiterit, & om-
nes illæ actiones, ubi & res & aliquid pro pœ-
na petitur, quod uerum est.

Diuisio.

¶ Quædam actiones. Diuiditur in tres par-
tes. Primo ponit dictum generale. Secundo
illud per exempla declarat. Tertio ponit quæ
possunt esse partes iudiciales in istis actioni-
bus. Secunda ibi, Qualis est. Tertia ibi, In qui-
bus &c. Arer.

¶ Quædam actiones. **CASVS** figurari
non debet in § declarante alias mistas actio-
nes alio respectu, ideo not. ex hoc text. quod
hic uerbum, uidetur, importat ueritatem,
quia uere dicuntur & proprie mistæ, quic-
quid in contrarium hic dicant doct. ut decla-
rat hic Zasius. Itē, quod hæc tres actiones mi-
stæ sunt. Item, quod actio fam. ercisc. datur in
ter cohæredes ideo nisi quis sit hæres, non da-
tur hoc iudicium, præterquam in quarta ar-
rogati. l. per familiæ, §. si quarta, ff. eod. item
actio com. diui. ad quid datur, & quod datur
pro communi re diuidenda, qualitercunque
sit communis. Item ad quid & quando datur
actio. fin. regun. Item, quod in his tribus iudi-
cijs permissum est (ex causa tamen) iudici
tribuere uni totum uel partem, data alteri æ-
stimatione in pecunia.

¶ Et male

Bald. Fab. b. ¶ Quædam actiones. Hic adijcitur secun-
Ang. & la. dum quosdam & tertium membrum illi

diuisioni, quam habet, supra eodem, §. 1. ut ibi
diximus.

* ¶ Adde, quod actiones de quibus hic agi-
tur, non sunt nec meræ reales, nec meræ per-
sonales, sed habent naturam mistam &

**scilicet reales & perso-
nales, vel potius mistā
causam habent: in qui-
bus iudici licitum est
vni partium adiudica-
re rem, si æquum sibi
videbitur. Arc.**

¶ Quædam^b actiones
mistam causam obti-
nere videntur, tam in
rem quam in personā:
qualis est familiæ^c er-
ciscundæ^d actio, quæ
competit cohæredibus
de diuidenda hæredita-

ad exhiendum, non enim est ex maleficio,
nec quasi, nec ex contractu, ergo est ex quasi
contractu, supra de obligat. quæ ex quasi con-
tra in princ. & sic personalis, quia habet per-
sonam obligatam ex quasi contractu, ut sup.
hoc tit. §. 1. tamen quia datur in rei detento-
rem, dicitur in rem scripta, l. 3. §. Est autē. ubi
glo. maxime notabilis, enumerans id genus
actionum, ff. ad exhib.

c. ¶ Familiæ erciscundæ. actio ista ideo sic
dicitur, quia familia pro hæreditate ponitur.

Adde tex. in l. pronuntiatio, §. familiæ, ff.
de uerbor. signifi. & dixit Cice. in Topi Pro-
ximus agnatus familiam habeto, l. si. in fi. C.
de uerb. sign.

d. ¶ Erciscundæ, idest diuidendæ. nam
ercisco, cis, idest diuido diuidis. q. d. actio di-
uidendæ hæreditatis. Item ideo dicitur mis-
ta, & quia in qualibet re, mihi adiudicata
partem habeo iure meo, & quo ad hoc est in
rem, item partem uice confortis, & ut ab eo,
quia portio mea erat sua, & quo ad hoc est
personalis. Vel ideo dicitur mista, & quia in
ea petuntur dominia rerum corporalium
non dari, sed tradi uel assignari pro parte
sua, & in hoc dicitur realis. Item petuntur
fructus, si alter tantum eos percepit, uel ipse
solus impensas fecit, & hæc petuntur dari,
idest ut fiant sui cui dantur, & propter hoc di-
citur personalis, ut ff. famil. ercisc. l. item La-
beo, §. familiæ, & sup. de oblig. ex quali con-
tractu, §. item si inter, & sup. eod. §. sic itaque.
Sed quanto tempore durat? Respon. ann. 30.
inspecto, potius quod sit personalis, ut C. de
an. exceptio. l. 1.

ideo appellan-
tur mistæ, ut
declarat gloss.
hic. At sunt et
quædam actio-
nes, quæ sunt
ab origine qui-
dem persona-
les, quia nascū-
tur ex contra-
ctu, uel ex ma-
leficio, uel qua-
si, sicut ceteræ
personales: sed
quia sequuntur
possessorē rei, si-
cut in re actio-
nes, non sim-
pliciter perso-
nales, aut in re
sed personales
in rem scriptæ
appellatæ fue-
re, ut est actio

SYL.

¶ Hanc rō-
nē sequit̃
la. supra
§. 1. col. 1.
¶ Istā seq-
tur Fab.
Ang. & la.
cui adde
aliam gl.
ne regun.
Actio fa-
ercisc. du-
rat an. 30.

Ad.

SYL. ¶ Adde, quod hæc opin. uera est, sed non q. elapsis 30. ann. diuisio peti non possit (nam hoc casu non prohibetur) sed ita demum nata actione, si per negligentiam quia prosequi desinat, non dat amplius actio, & hæc opin. Bar. est commu-

nis, de qua vide late Io. Frā. Balb. in Tract. præscr. col. 129 ver. 13. quæro.]

¶ Item quæro ex quo nascitur? Respon. secundum Mar. ex uoluntate agentium, ut ff. fam. l. ercisc. l. r. Sed certe imò ex quasi contractu, ut supra de obl. q. ex quasi contractu, §. item si inter. in fi. Accur.

SYL. ¶ Substantia tamē actionis nascitur ex uoluntate, ut declarat hic Zasius in 6. no.]

¶ Communi diuidendo. Quæ sunt hic loco p. sonalium præstationum, & quæ loco rea-

lium, dic eodem modo ut proxime diximus in actione familie ercisc. & idem in proximo casu. & facit ad hunc §. ff. communi diuid. l. per hoc iudicium, §. sicut.

SYL. ¶ Adde tex. expressum in l. si quis putans, §. pen. ff. communi diui.]

a ¶ Aliquid commune. s. sine societate, uel cum societate, ut ff. pro socio, l. quibus. & l. si actum, & supra de obligationibus ex quasi contractu §. item si inter.

¶ In ista glo. sequuntur Fab. & An. in l. h. C. commu. diui.]

† Dic & l. 2. in prin. e. ti. & est iudicio.

ro, quia i agris faci liter tur ban t con finia, non sic in ur- banis, iō in rusticis in specie fuit proui sum. An. in fi. ¶ Si autem ex altera parte tantum sit

te, item communi diuidendo, a quæ inter eos redditur, inter quos aliquid commune est, ut id diuidatur, item finium regundorum b actio, qua inter eos agitur, qui confines c agros habent. In quibus tribus d iudicijs permittitur e iudici, rem aliqui ex litigatoribus ex bono & æquo adiudicare, f & si unius pars † prægruari videbitur, cum inuicem certa pecunia alteri condemnare.

¶ Quarta diuisio actionum. Nulla actio

domus, ex altera fundus, tunc locum habet utile iudicium finium regundorum, ut ff. finium regundo. l. 2. in princip. Et adiunge his tribus actionibus mistis quandam aliam, scilicet hæreditatis petitionem, ut C. de petitione hæred. l. hæ-

reditatis, & ff. de petit. hære. l. siue bonæ fidei, §. 1. †

† alias est SYL. l. sed, & si leg. §. pe titio.

¶ Dic quod est realis, non mista, ut declarat las. in rub. ff. si cert. pet. col. pen. & in l. fin. col. pen. C. de codicil.

¶ Itē quid de omnibus noxalibus actionibus? videtur enim quod sint in re, quia contra quemlibet possidentē seruū dantur, ut infra de nox. actio. §. omnis autem. Itē quid de actione de tigno in iuncto? nam & hæc datur contra quemlibet possidentem, ut ff. de tigno in-

iunct. l. 1. in fin. Item quid de actione Quod metus causa? nam & hæc quemlibet possidentem perquirat, ut ff. quod metus causa, l. si cū exceptione, §. Pædus. Item quid de actione in factum, quæ datur contra eum, qui aliquid habet in loco publico positum, ut ff. ne quid in loco publico, l. 2. §. antepenul. Item quid de actione in factum, siue interdicto Quod ui aut clam? nam & hæc contra possidentē datur, ut ff. quod ui aut clam l. competit, in fi. Item quid de actione Ad exhibendum? nā & illa possidentem persequitur, sicut & ceteræ superiores. unde uidentur omnes in re, ut ff. de actio. & obligatio. l. actionum genera.

¶ Quidam dicunt eas anomalas. id est, nec in rem, nec in personam. Sed dic omnes esse personales, † ut patet in actione Ad exhibendum, ut ff. ad exhibend. l. 3. §. est autem personalis hæc actio.

† In rem scriptas Ang. & la.

¶ Adde, q. sunt personales in rem scriptæ, ut late declarat las. in rub. ff. si cer. pet. col. 1.]

d ¶ Tribus. s. fam. ercisc. communi diuid. finium regundorum.

e ¶ Permittitur a lege. Accur.

f ¶ Adiudicare. Et quod adiudicatur, statim fit eius, cui adiudicatur, ut ff. de of. iu. §. si.

¶ Hoc

Hoc verbum proprie pertinet ad ista iudicia diuiforia, glo. in lege sed & si res. de publ.]

Omnes autem. Hic ponitur quarta diuifio actionum, ut dicitur in glo. quia quædam dantur ad simplum, quædam ad duplum, & triplum, & quadruplum. Et diuifio fit in tres partes. Primo ponitur dictum generale. Secundo illud per multa exempla in quolibet membro declarat.

Tertio ponit aliquas differentias inter ista exempla. Secunda ibi, in simplum agitur. Tertia ibi, Sed furti quidem. Arer.

S Y L. Omnes autem actiones. **C A S V S.** in §. aliam subdivifionem ponente non est nisi literaliter figurandus: sed solum loco dubitationis dici potest, quod positio huius §. sit superflua, quæ enim ponuntur in hoc §. posita iam & declarata erant supra in §. sequens. sed respon. ultra dicto. quod ibi declaratus est finis actionum, id est, quod quædam rei, quædam pænæ persequendæ causa prodite sunt, quædam mixtæ: sed hic tractatur in quarum se extendant actiones, & quia adduntur aliqua, non est quare hic, §. dicatur superfluum.

Nota igitur primo diuifionem hanc actionum, uel potius subdivifionem. Item, quod nulla actio extenditur ultra quadruplum, & ponderando uniuersalem illam negatiuam, potest comprehendere etiam actio proueniens ex partium conuentione, ut scilicet non possit etiam pænæ conuentionalis quadruplum excedere. Item, quod agere in simplum, & rem persequi, pro eodem supponunt. Item, quod simplum non est pænæ, licet numeretur inter pænales actiones dupli, tripli, & quadrupli. Item, quod actio serui corrupti datur ad duplum damni cuiuscunque & vndeunque prouenientis facti domino, l. in hoc iudicium, ff. de seruo corrupt. Item nota, quod sufficit quod seruus factus sit detrior, & sic comparative ad priorem statum etiam quod prius esset malus, & quod alias fuisset idem facturus, quia non hoc contemplatur, sed an sit suo consilio & hortatu factus detrior. Item, quod hæc actio non datur nisi in seruo corrupto, non autem in libero homine, quod intelligitur de actione directa, secus de utili ex aequitate, l. ut tantum, §. 1. ff. eodem. Item nota, quod quis tenetur de consilio, ex quo consilium cadit in delictum.

Omnes autem. Hæc est quarta diuifio, quæ fit in hoc tit.

S Y L. Hæc gl. communis est, quanuis lo. de eremo.

in arbore ponat hic quintam diuifionem, & **S Y L.** Azo præsupponat hic nullam poni diuifionem, tanquam hic §. pendeat a §. sequens. supra eodem. quælibet opinio potest sustineri.]

In simplum agitur, veluti ex stipulatione, & mutui datione, ex empto, vendito, locato, conducto, mandato, & denique ex alijs quam plurimis causis.

b Vltimus. §. ultra quadruplum. Sed contra in lege Aquilia, ubi occasione uilis serui interfecti agitur ad unam hæreditatem perditam, quæ ualuit centum marcas, & ut supra ad l. Aquilia, §.

illud. Item contra de eo, qui uilem clauum de naue abstulit, quare tota naus perijt, nam ad totum damnum tenetur, quod etiam quadruplum & ultra excedit. ut ff. de incend. ruin. nauis. l. 3. §. senatusconsult. Item aliud contra in actione ex empto, ubi occasione pecoris morbo si totus meus grex contaminatus est, uel occasione tigni uitiosi tota domus corruit, ut ff. de actio. emptio. l. Iulianus, in principio.

Sed certe his tribus contrarijs non agitur ad aliquid, quod sit pænæ inspecta persona agentis, & sed totum est suum interesse, nam hunc §. intelligo, quando pænalis est actio ex utraque parte. Item contra in eo, qui manumisit seruum alienum in præsentia principis, nam duo mancipia domino, & tria similia dat fisco, & ita in quintuplum damnatur, ut C. de ijs qui a non domino ma. l. fina. Item contra in eo, quod dicit lex, si dedi tibi pecuniam, ne mihi calumniam faceres, & ab alio accepisti, ut calumniam faceres mihi, in octuplum mihi teneris, ut ff. de calumniato. l. & generaliter, §. fina. Sed certe primo casu præstat pænæ diuersis, non uni, nec est ibi aliqua præstatio ultra quadruplum, in secundo autem casu non una actione habeo octuplum, sed duabus. Item contra in eo, quod dicitur, si dedisti pecuniam, ne mihi fieret calumnia, nam te repetis quod dedisti, & ego in quadruplum prosequor, ut ff. de calum. si quis ab alio in princip. Sed certe duobus fit præstatio, & neutri ultra quadruplum. Item contra in eo, quod dicit lex, seruum in seruitutem reuocari occasione leuis offensæ, & ita pænæ in immensum excedit, ut C. de libe. & eorum li. si manumissus. Sed dic, quod illa est accusatio, non actio. Vel dic, quod non præstat pænæ habito respectu ad rem. Item contra in eo, qui surripuit seruum fiscales nam damnatur in 12. lib. argenti, & seruo restituyendo, ut C. de ser. fugit. l. si quis seruum. Sed ibi non fit relatio ad ipsam rem uel ad simplum. Est enim hic §. intelligendus, & quando actio est pænalis, & in pænæ ad ipsam rem habetur respectus.

Item

† Octo vnciaz faciunt marcam. l. as.

† Illam sequuntur. Dyn. Nic. Fab. Ang. & l. as.

Libertus tollit per leuem offensam.

† Idem Nic. Fa. & An. dicit in l. as. q. præcedens solutio est uerior et ad istud contrarium.

¶ Item contra supra de inutil. stipul. §. alteri. Nam ibi non inspicitur quanta sit poena, sed tota exigitur. Sed ibi non habetur respectus ad ipsam rem. Vel dic aliud in poena conuentionali, ut ibi, quam in legali. ut hic. Item contra in eo quod dicitur, cum quis emit administratorem. Nam qui accepit pecuniam ab electo, quadruplum reddet, & sua bona confiscatur, & cingulo priuatur, ut in auth. ut iud. si nequoquo. ius. §. sic igitur. in fi. colla. 2. Sed illud fit per accusationem, non per actionem.

SYL
1 Dicatis breuiter, quod regula est, quod supra quadruplum poena, l. non extenditur. Primo fallit in l. Aquilia, in qua aestimatio potest excedere quadruplum, & ratio fuit, ut compescerentur homines, & retraherentur ab occidendis hominibus. Secundo, in auferente clauum nauis, quo regebatur, & in auferente dolo malo quid ex naufragio, quorum ratio est privilegium naufragis concessum propter frequentiam raptorum. Tercio, in uenditione tigni uitiosi, aut pecoris morbohi, cuius ratio est, quia contractus est bonae fidei. Quarto in l. fina. C. de ijs qui a non do. cuius ratio est, quia poenae illae debentur diuersis personis, quia quando plures actiones ex eodem crimine oriuntur in diuersis personis, una non tollit aliam, §. patitur. supra de iniur. Quinto, in calumniatoribus, ad reprimendam eorum audaciam, quia tunc consequitur octuplum, l. & generaliter, §. fina. ff. de calum. sed hoc ideo est, quia super eodem delicto oriuntur mihi duae actiones, quae proueniunt ex diuersa radice. Sexto, quando sumus in re inestimabili, puta in reuocatione serui in seruitutem, nam tunc non habetur respectus ad rem, sed ad nescio quam tacitam conditionem ex lege sumptam, quae censetur esse in manu filiorum resolutiua libertatis. Septimo, quando per uiam solennis accusationis poena imponitur, ut in euentibus administrationes. Octauo potes addere, ubicunque iuratur in litem, quia cum iuretur aliquando ex affectione, potest quadruplum excedere, licet iudex debeat moderari, l. in actionibus, ff. de in litem iur.]

a In duplum. Furti nec manifesti, ut supra de obligatio. quae ex delicto nascuntur, §. poena.

b Ex lege Aquilia puta per inficiationem, ut inf. eo. §. sed furti, ver, at ille, †

c Ex quibusdam causis. Veluti quod tumultus, incendij, ruinae, naufragij causa depositum est, ut supra eodem, §. rei perfequenda.

d Deterior factus sit. Supra in mente,

ve seruus alienus fugerit, aut contumax aduersus dominum factus est, aut luxuriose uiuere coeperit, aut denique quolibet modo deterior factus sit. In qua actione earum etiam rerum, quas fugiendo seruus abstulerit, aestimatio deducitur.

nam si in corpore locum habet lex Aquilia, ut sup. ad l. Aquil. in principio, & hoc siue fiat de bono malus, siue de malo deterior, ut ff. de seru. cor. l. prima, §. persuadere. usque in hn. & l. seq.

ADDITION.

Nota differentiam inter istam actionem ser-

ui corrupti, & actionem legis Aquiliae pro seruo, quia haec competit, quoties in moribus seruus est deterioratus, sed lex Aquilia habet locum, quando mores non mutantur, sed corpus laeditur, ut ibi Ang.

* Verba edicti Praetoris de seruo corrupto refert Vlpianus, lege prima, eodem titulo.]

c Aestimatio deducitur. Ut omne cum ipsa re damnum dupletur: (i) siue peruenit res, quam secum seruus portauerat ad ipsum sollicitatorem, siue ad alium, ut Digestis de seruo cor. lege in hoc iudicium.

¶ Sed nunquid iure actionis fit haec aestimatio, uel iudicis officio?

¶ Respond. fit iudicis officio, secundum ir, ita fit in actione. Quod metus causa, ff. q. met. cau. si eum exceptione, paragra. primo, & §. quadruplatur.

¶ Glo. communiter damnatur, quod immotum ueniat iure actionis, nec exemplum ac. quod met. causa obstat, quia ibi est locus purgationi, quod non est in actione serui corrupti.]

¶ Sed pro filio corrupto uel pro filia qualiter agitur?

¶ Respond. habet utilem hanc actionem, † ut ff. de ser. cor. lege ut tantum, §. primo, unde dicunt, quod ueniet interesse patris consistens in operis filij, quia non vult operari, & cum sit corruptus, aliud, quam operari, non potest aestimari, quia liberum corpus non recipit aestimationem, ut ff. de ijs qui deie. uel effu. lege finali, habet enim istam utilem ac si esset in bonis, & erit in eam, scilicet summam, quam ipse aestimauerit suo iure iurando, ut de actione iniuriarum dicitur, ut supra de iniurijs, §. dem. poena, & ff. de iniur. lege constitutionibus,

SYL

† Sequitur hanc glo. Nico. Fab. Ang. & lafo. & Idem in materia pu- xore, secum eorum.

SYL. De hoc e^o casus in l. ut tantum, §. i. ff. de seruo cor.]

¶ Vel dic, quod primo æstimat iudex summam, ad quam competit, ut arg. ff. de custo. reorum, l. si quis reum.

ADDITIO.

(i) Scilicet tunc illatum & æstimatum, secus in eo quod postea sequitur, quod facit, ut ille, qui deflorauit uirginē, & persuasit alicui, ut semel unum malum faceret, non teneatur de fornicationib. ut alius uiris, uel ceteris malis postea commissis, ut per Ioan. Fab. & An. hic.

a ¶ Diximus. sup. eodem, §. ex maleficijs, ver. item mista.

SYL.

¶ Tripli uero. **CASVS.** Cum tex. exemplum unicum ponat, in quo pœna tripli sibi locum uendicat non ex ratione aliqua, sed quia ita legislatori placuit, qui aliquid taxare debebat loco & nomine pœnæ, nec magis ad triplum quam ad simplum astringebatur non est querenda aliter ratio dubitandi aut decidendi in ijs, quæ positæ sunt iuris, præsertim cum simus in tex. correcto per consuetudinem, ut dicunt hic doct. quia hodie nuncijs dantur salaria uel ex publico, uel pro distantia itineris. No. quod dicitur in tex. Item, quod olim actiones proponebantur in scriptis, & ex hoc dicebantur libelli. Item no. libellum iudiciale dici conuentionalem, quod est nouum, & contra tex. in l. in conuentionalibus, ff. de uerb. oblig.

b ¶ Tripli. Cum quidam. factores.

c ¶ In libello. Hic no. duo. Primo, quod libellus est faciendus in causa, quod est uerū iure nouo, ut hic, & C. de epis. & cle. auth. generaliter, & C. de lit. contest. auth. offeratur, nisi in quatuor casibus, quos no. in auth. de manda. prin. §. sit tibi. coll. 3.

¶ Vide gl. ad quam semper recurritur in uerbo, libellum, in §. sancimus, in auth. de exhib. reis. in c. si de re iud. lib. 6. Spec. in tit. de lib. concep. §. nunc uidendum. ubi enumerat 46. casus, in quib. non requiritur libellus.

¶ In cā ciuili, secus in crim. casu, ut C. de digni. quoties lib. 12.

¶ In crim. libelli de necessitate, lege libellorum, ff. de accusat.

¶ Item secundo, nota quod quantitas certa

est in libello comprehendenda uel res, & ita etiam in personali actione debet actor certificare reum, ut hic, & in auth. de litig. §. ad excludendas, coll. 8. & ff. de rei uendica. l. in rem, §. & si uestimenta. ¶ Tertio no. quod

est, in quo triplo continetur simplū pro damno. Ang. Arc.

¶ Tripli uero agitur, cum quidam b maiorem t vera æstimatione quantitatem in libello c conuentionis inserunt, ut ex hac causa uiatores, id est, executores litium, ampliorem summam

ut C. de epis. & cle. auth. sed hodie. Et dicas, quod hic dicitur, ex hac causa, esse causatiue non consecutiue dictum.

* Vult dicere gl. quod hic §. procedit, cum quis dolose petijt maiorem summam, ut reū maioribus sportulis grauaret, nō cum sine dolo sed tamen non ideo minus hoc ipsum damnum passus est, & hanc gl. magis sequuntur Doct.

¶ Sed istæ sportulæ, quæ iudicibus dabatur, certæ sunt, nec crescunt, licet quantitas petita sit magna, nec decrescunt licet sit parua, t vt in auth. de iudi. §. ne autem, coll. 6. Item no. quod reus soluebat huiusmodi sportulas, ut hic, & C. de epis. & cle. auth. generaliter, sed actor ei restituebat nili iusta causa eum uocasset, ut ff. de iudicijs eum quem temere. Itē nota adhuc, quod huiusmodi sportulæ quibusdam prorsus remittuntur, ut pauperibus, ut in auth. de manda. princip. §. oportet, collat 3. a quibusdam pauciores exigebantur, ut a clericis, ut C. de epis. & cle. cum clericis, & auth. ibi posita, sed hodie. Alijs autem per priuilegium principis uiuentis remittuntur in totum uel pro parte, ut C. de fruc. & li. expen. l. si Sed quæro si hæ personæ, quæ habent priuilegium, id est de non soluendo sportulas. Sportulas soluant, an habeant actionem in triplum? Dicunt quidam, quod sic, ne fauor noceat eis, ut C. de le. & constitutio. q. fauore. Alij dicunt quod non, quasi suo iuri & priuilegio stulte renunciauerint, cum uolentes soluerunt, quod possunt, ut C. de pact. l. si quis in conscribendo quod uerius est t Si autem inuiti exacti sunt, in quadruplum contra exactorem uel executorem agitur, ut in fra eodem, §. quadrupli. Sed cum hodie caueatur de duplo restituendo, ut in authenti. de execu. §. i. colla. 7. uidetur corrigi quod hic

¶ Istam se cundā partē sequuntur Ange. & Ias.

¶ Intellectū huius § exponit præter cæteros Alci. li. Dispū. 3. c. 17. t alias uerba æstimationis.

¶ Idē Ias. licet Fab. & Ang. dicant q. est de iure.

¶ Idem no. excedat summam centū aureorū Fab. Pī cen. Ang. & Ias.

¶ Idē Ias. quicquid dicat. Pla. & Ang.

Actio nūc hic dicitur. Vnde hodie nulla est actio in la hodie triplum, quod uerum puto. Sed alij dicunt, si cautio est omīssa, habet locum quod plurim. hic dicitur, alias habet locum authen prædicta.

ADDITIONE.

Hæc commūniter reprehenditur, quia ille, ¶ al. non §. i. in authen. est certū. de executio. & auth. libellum, C. de lit. contestat. loquuntur in diuersis tit. a tex. nostro, vi de hic per dominum las.

a ¶ Sportularum. Ideo sic dicuntur, quia in sportulis quibusdam oblationes huiusmodi ponebant. Est autē gen⁹ uasis sportula uel sportia.

* ¶ Aliter interpretatur Alcia. lib. tertio. Dispunct. cap. 17.

SYL.

* ¶ Illud quoque cognitu dignum, ut quod idem Alcia. scribit in l. pecuniæ, de verbo. signifi. olim in iudicijs, lite ipsa contestata, moris fuisse deponi in æde sacra sportulam, in qua pecunia erat, quam qui uicisset, lucrabatur, & quia deinde ceptum est ex huiusmodi ære iudicibus honoraria persolui, sportulas iudicum inde nomen traxisse.

b ¶ Reus. alia sportula. quæ iudicibus præstabantur, ab utroque præstabantur, ut in authen. ¶ ut iudi. sine quoquo suffra. §. nolimus. coll. 2. item istæ sportulæ quæ dabantur in §. ne at executoribus, dabantur ante litem contestatam, id est porrecto libello, istæ alia in contestatione causæ ¶ dabantur iudicibus, ut in auth. de exhib. reis §. sancimus, colla. 5. & de iudic. §. ne autem circa hoc labor. coll. 6.

¶ Quo ad medieta- tem alia medietas in fi. c. Ange. & las.

¶ Hæc gl. dicit con trariū ei⁹ q⁹ sup. dixerat, & ideo rep- batur.

d ¶ Codice. quem non habemus. e ¶ Ex lege condictitia. Lex quædam erat quæ condictitia uocabatur & sub se quasdam cōstitutiones habebat, ut hic, & inf. eo. §. pro xi. ver. item ex lege condictitia. Accur.

¶ Quadrupli. **CASVM** non expedit figurare in declaratione terminorum præsertim declarationum in §. sequens, & in §. ex maleficijs. In §. enim nostro nihil aliud superest declarandum nisi ea, quæ concernunt materiā actio-

¶ **Iste §. summatus est cum §. omnes autem, tamen in specie dicitur hoc: Quatuor actiones hic posita dantur ad quadruplum. Angelus.**

¶ Quadrupli autem agitur, veluti furti manifesti: item de eo, quod metus & causa factum sit, deque ea h⁹ pecunia, quæ in hoc data sit, ut is, cui datur, calumniæ causa negociū i alicui faceret, uel non

ne ex l. ad quadruplum Item, quod pœna furti nec manifesti, serui corrupti. l. Aquilæ, legatorum piorum non solutorum, est dupli, sed in hoc differunt, quia in furto non manifesto & seruo corrupto ab ipso principio pœna est dupli. in l. Aquilia & legatis pijs nō solutis duplum uenit ita demum, si debitor negauerit, & sic uenit ex accideri. Item quod citationes debent fieri iussu magistratum, & sic de commissione.

f ¶ Furti Facit sup. de oblig. quæ ex delicto nascunt. §. pœna. Accur.

g ¶ Quod metus. scilicet actio, quæ ex contumacia fit in quadruplum, ut inf. eodem, §. item actio. & usque ad annum tantum, post annum in simplum, ut ff. quod metus causa si cum exceptione, §. i.

h ¶ Deque pecunia. Scilicet actio in factum de calumniatoribus annalis in quadruplum & perpetua in simplum, ut ff. de calum. l. i. in princ. & §. i. quæ locum habet si de alio aliquid, ut calumpiose ¶ aliquem uexerit, datur enim actio in factum ei, ob cuius malum data fuit, non autem danti. Item danti, quam do dedit ut sibi negocium per calumniam non fieret, ut hic, & ff. de calum. l. i. & l. & generaliter, §. fi.

i ¶ Negocium. scilicet malum.

* ¶ Adde, ut quis hac actione teneatur, si is esse, illū pecuniam accepisse calumnia causa, tamen si nulla postea sequatur calumnia l. 3. §. i. ff. eodem. Virum autem totum quadruplum sit pœna, an in eo in sit simplum, dicitur.

nis, quod met. causa, & conditionis ex l. cōtra executores plus debito exigentes. No. primo, quod pœna furti manifesti est quadruplum. Item, q⁹ eadem pœna teneatur metū inferens. Item calumniatores & delatores, qui pecunia accepta aliquem deferunt uel accusant. Item, q⁹ contra executores magistratum, qui plus statuto sibi pretio exigunt, agitur conditio

Actio ife
ca de ca
lumniato
ribus.
¶ In iudi
cio, secus
in extra iu
diciū fa
licet l. lo.
contra,

ut ff. de re iur. l. 1. Alij esse dicunt admonitionem quandam primam sententiam, ut in Authet. de hered. & falc. §. si quis autem non collat. 1. & ex eo, quod per primam sententiam admonetur, & tandiu expectatur qui metum intulit, ideo dicitur hæc actio arbitraria, ut inf. eo. §. preterea.

SYL.

Adde, quod dicitur diffinitiva, quia diffinit negocium, sed alio respectu potest potius dici executio primæ sententiæ, quam noua sententia diffinitiva, secundum Bart. in l. Titia col. 2. ff. de accu.

a Absoluatur. Scilicet a præstatione quadrupli.

b In cæteris casibus. Qui enumerantur supra eo. §. quadrupli. Accur.

¶ Actionum. Diuiditur in tres partes. Nam primo ponit regulam generalem. Secundo in specie ponit, quæ sunt actiones bonæ fidei. Tertio, quod licet olim esset dubitatio, tamen hodie clarum est, quod petitio hæreditatis est bonæ fidei. Secunda ibi, Bonæ fidei. Tertia ibi, Quamuis. Arer.

SYL.

¶ Actionum autem quædam sunt bonæ fidei. Casum non expedit figurare nisi literaliter, quia Imperator stat tantum in declarando quæ sint actiones bonæ fidei, & dum posset dubitari, quare Imperator appellauerit stricti iuris, & non male fidei, diuidendo ab oppositis, quod aliæ sint bonæ fidei, aliæ male fidei, vel quædam largioris iuris, quædam stricti, potestis ex communi aliorum sententia respondere, quod hic liber directus est iuuenibus, in quo Imperator non considerat naturam verborum, sed effectum tantum. Et dum similiter dubitari posset, quare hæc magis sint bonæ fidei, quam aliæ, non potestis aliter rectius respondere quam quia ita. l. lator placuit, ut declarat hic Iaso. No. ergo ex hoc tex. primo quod actiones hic enumeratæ sunt bonæ fidei, & actiones, quæ non continentur in hoc text. & in eo non numerantur, non sunt bonæ fidei, & quod valet hoc argumentum, actio non enumeratur in §. nostro, ergo non est bonæ fidei, quod intelligi non solum in actionibus directis, sed etiam in contrariis, quia ipsæ etiā sunt bonæ fidei. Item no. sigillatim singulas actiones hic enumeratas esse bonæ fidei. Itē, quod hodie petitio hæreditatis, sublatā antiqua dubitatione, est bonæ fidei.

¶ Actionum. Hæc est quinta diuisio actionum. Sed quare, actionum, dicit, & non contractuum? Resp. quia generalius & plenius lo-

quitur dicendo, actionum, quam contra-

ctuum. d. ¶ Bonæ fidei sunt hæc. ¶ Scilicet 17. actiones, quæ numerantur in hoc §. & seq. bonæ fidei sunt, aliæ autem omnes sunt stricti iuris. Nam quæ-

ctiones, exceptis ijs quæ hic in textu, & glos. numerantur, sunt stricti iuris. Arer.

¶ Actionum c. autem quædam bonæ fidei sunt, quædam stricti iuris. Bonæ fidei d. sunt hæc: ex empto, ven-

qualiter amura gl. i. c. cu venerabili in ver. de except. Gl. pcedit in disposito vno de rectis a contrariis, & ctionib. nō incōtrariisbo. ut sup. de ijs, fid. secundum Ioa. Fa. & Ancip. ver. videamus. ¶ Vtrum

falsum in actionibus contrariis, quāuis possit dici satis comprehendi, cum non specificatur magis de directis quam de contrariis.

* Et sciendum est, quod quæcunque actiones ex contractu principis oriuntur, bonæ fidei sunt, licet aliæ stricti iuris sint, Dec. in l. 1. c. 1. in 2. lec. de cōstit. & in c. 1. col. 1. de prob. Sed quare magis hæc dicuntur bonæ fidei quā aliæ? nunquid ideo, quia possit esse mala fides in alijs? Respon. non, quia in omni contractu debet bona fides interuenire, ut C. de act. & oblig. l. bonam fidem, imō si interueniat dolus in contractu bonæ fidei, qui det causam contractui, non valet ipso iure, ut ff. de do. l. & eleganter. in princ. Sed in contractu stricti iuris purgatur per actionem, vel per exceptionem doli, ut C. de inuti. stip. dolo. Si vero incidit in contractum, in bonæ fidei, purgatur per actionem ex eo contractu, ut ff. de actio. emptio. & vend. l. Iulianus, §. si venditor, sed in stricti iuris, de dolo agitur, vel excipitur ut dictum est. ut ff. de dolo, & eleganter. §. non solum, & ff. de verb. obli. l. si quis cum aliter. ¶

¶ Hæc opi. communis est quamuis contrarium tenuerint Ultramontani.]

¶ Cum ergo dolus ubique puniatur, vel mala fides, ad quid bonæ fidei istæ dantur? Respō. aliæ stricti iuris dicuntur, quia non venit in eis nisi quod stricte exigit natura actionis. Unde non veniunt usuræ ex mora in contractibus stricti iuris, ut ff. de negot. gest. l. quia tantūdem, & C. de usu. l. 3. & de condict. indebit. l. 1. sed in contractibus bonæ fidei sic, ut ff. de act. emp. Iulianus, §. ex vendito. & ff. de usu. mora. §. in bonæ fidei.

¶ Adde, quod hæc glos. non respondet ad propositum. dubitat enim quare hæc actiones hic enumeratæ dicantur magis bonæ fidei, quam aliæ, & non cur aliæ dicantur stricti iuris, secundum Ias. hic.]

¶ Itē in actionibus, stricti iuris fructus non veniunt ex mora, si petam quod non fuit meum, nisi a tempore litis contestata. tunc n.

Instit.

Na

in-

incipiunt venire fructus ex mora. Sed si petam quod aliquando fuit meum, veniunt fructus ex mora, secus in bonæ fidei iudicijs, vt ff. de vsu. videamus, 2. §. si actionem.

S Y L. **¶** Adde, quod Alex. in l. si marito, §. si. ff. sol. ma. dicit, quod ista gl. communiter datur, quia iure non probatur.

Item non venit interesse, si rem dari est in obligatione, secus si rem tradi vel factum, vt ff. de verb. obli. vbi autem, §. si. & l. si fundum, & ff. de re iud. l. si quis ab alio, §. si. quæ veniunt in bonæ fidei iudicijs, vt ff. de acti. emp. l. i. in princ.

****** Hanc gl. quæ habet, quod in obligationibus facti quis non compellitur præcise facere, sed soluendo interesse liberatur, limita non procedere vbi interuenisset iurim nec in sententia qua quis condemnatur ad faciendum aliquid, quia tunc præcise illud facere tenetur, vt hic traditur per las.]

S Y L. **¶** Adde quod hæc glo. in fi. communiter reprobatur, vt per las. hic.

Ista ergo omnia, quæ vicem obtinent accessionum, nō veniunt in contractibus stricti iur. nisi vt dictum est. Nec obstat, quod veniunt ista in arbitrarijs, quæ sunt stricti iuris, quia iudicis officio veniunt non iure actionis, vt inf. eo. §. præterea, & §. sed ista. in fi. Sed in bonæ fidei iure actionis ¶ veniunt, præter vsuram, quæ venit ex mora officio iudicis, vt C. de positi. l. 4. & ff. de neg. gest. l. quia tantundem. Item in bon. fidei veniunt ea, de quibus nec actum, nec cogitatum est, vt ruta, cæsa, & similia, vt ff. de actio. empt. fundi, §. si ruta, ¶ & C. de actio. emp. & ven. per to. Item ex hoc §. nota quādam differentiam circa compensationem, quam dic, vt inf. eo. §. in bon. fi. Patet ergo, quod exuberantius & pinguius iudex officium suum ad ea, quæ bonæ fidei sunt, extendit, quā in contractibus stricti iuris, & facit sup. de oblig. cio iudi. quæ ex consensu in fin. & ideo dicuntur bonæ fidei, & aliæ stricti iuris.

in l. nō so **¶** Adde las. in l. i. col. 2. C. de iud. vbi late dilū in ver sputat de veritate huius glo. quæ communibea veter damatur, secundum Alex. in l. si marire, ff. de to, §. si. ff. sol. matr.]

rei vend. **¶** Vnde de talibus dantur tales versus : Em-Additio. pti, conducti, mandati, depositi, Pignora,

****** ciscundæ, communi, pro socioque, Dotis, & ¶ Gl. dicit hæredis, tutelæ, commoda, gestor, Præscri- contra il ptis verbis, si mutat, siue licetur. Ista bonæ fi- lum text. dei sunt, stricti cætera iuris. Vide gl. fere simi vñ meri- lem in c. cum venerabilis. extra de except.

to repro- ****** Actiones stricti iuris, Martianus vocat batur las. actiones stricti iudicij, l. in actionibus de in lit. iur.

a **¶** Depositi. Hanc actionem dicunt quidā esse stricti iuris in quatuor casibus qui, nu-

merantur, ff. depo. l. i. §. i. Sed Io. contra. Et datur in duplum cōtra eum, qui depositum suscepit, de eo quod dolo fecit, sed in heredē defuncti, ex dolo defuncti datur in simplū, vt in d. §. i. aliās semper tenetur in simplum

læ, c commodati, pi- qui depositum gnoratitia, d familiæ e suscepit. Et est erciscundæ, communi ratio, quare pl⁹ diuidundo, f præscri- puniatur in p- dictis quatuor casibus, qui nu- merantur, ff. depo. quia gra-

uius est fidem fallere ei, qui ex necessitate deponit, quam qui ex voluntate, vt d. l. i. §. merito. Sed nunquid in his casibus est bonæ fidei? Dicunt quidā quod non. arg. ff. de pre- ca. l. i. Nos contra, & dicimus, q. sit bonæ fi- dei, nam cum lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.

¶ Hæc gl. communiter approbatur per do-cto. hic.] **S Y L.**

b **¶** Pro socio. Quæ est vtrique directæ ab vtraque parte, vt inf. de pe. te. liti. §. ex quibusdam.

c **¶** Tutelæ. Sed cum ista tam contrariæ quam directæ inueniantur, nunquid omnes sunt bonæ fidei? Respō. sic in dubio cum fauor sit extendendus, vt ff. de libe. & posthu. l. cum quidam.

¶ Adde quod glos. communis est, sed alia melior ratio allegari potest, eo quia in iudicijs seruanda est equalitas. l. si cum dies, §. pen. ff. de arbit. **S Y L.**

****** **¶** Quid in actione Protutelæ? & videtur dicendum, sequi naturam actionis tutelæ, l. i. §. in protutelæ, & l. penul. ff. de eo qui protut. neg. gest. in quam opi. inclinat las. fauore pupillorū & ex ratione huius glo. sed Dy. Io. Fab. & alij contra.]

d **¶** Pignoratitia. Tam directæ, quæ debitori datur soluto debito. vt sup. quib. mo. re contrahi. obl. §. si. quam contraria, quæ datur creditori, vt ff. de pign. actio. tutor. §. contrariā. Actio pignoratitia est duplex.

****** Adde quæ annotaui, sup. d. §. si. ad glo. in ver. actione pignoratitia.]

ADDITIO. Quæ pignoratitia datur debitori contra creditorem ad repetendum pignus traditum, & nascitur tempore solutionis, vel satisfactionis crediti quomodocunque de voluntate ipsius creditoris factæ, vt l. si rem, §. omnis & ibi glos. Bart. & doc. ff. de pign. act. licet nascatur ex contractu dudum facto & inito, vt sup. quib. mod. re contrahi. oblig. §. si. secundum Ang.

e **¶** Familiæ erciscundæ. Quæ inter cohæredes datur, vt ff. fam. ercisc. l. 2. & sup. de oblig. quæ ex quasi contractu, §. idem iuris.

f **¶** Communi diuidundo. Quæ datur inter eos, qui habēt rem communem cum socie- diuidun- tate, vel sine, vt diuidatur, vt supra de oblig. do Actio. quæ ex quasi contractu, §. item si inter ali- si. reg. est quos. & no. sup. eodem, §. quādam. Sed quid stricti iu- de actione finium Regundorum? Respond. ris, qui-

quidam idem, propter similitudinem quam habet cum his duabus, ut supra eo. §. quædā actiones. Sed contra dico, † cum hic de ea opinio non inueniam, & potest esse ratio, quare secus sit in ista, quam in alijs duabus quia in

leut doc. ista id, qd pu-

re est meum potest alteri ad iudicari, ut ff. fin. regun. l. 2.

Adintellectū, videtur Por. in l. iurisgēt. in princ. col. 13. ff. de pact.

S Y L. † alias siue inter.

ptis † verbis, quæ de æstimatione proponitur, & b ea, quæ ex c permutatione † competit, & hæreditatis petitio. d Quamuis enim vsque adhuc e incertum erat, † inter bonæ fidei iudicia connume-

mi. erisc. & communi diuidun. iudicio est quædam tacita societas, de qua dirimenda tractatur. vnde sicut actio pro socio, cuius naturam hæ actiones sequi videntur, est bonæ fidei: ita debent esse illæ duæ participantibus de natura eiusdem, quæ ratio cessat in iudicio finium regundorum.

Estimatio rei cuius est periculum. a De æstimatione. Vt si tibi rem meam do, & æstimo tibi eam 10. vt aut rem aut 10. reddas, si vero plus vendas, tuum sit, & est tunc periculum accipientis indistincte, ut hic, & ff. de æsti. act. l. 1. in fin. Si vero sic dixi, Rem aut æstimationem reddas, tunc distinguitur, quis rogauerit, vtrum ego te de vendendo, aut tu me de tradendo, ut sit periculum rogantis, ut ff. de præscrip. verb. si gratuitam §. primo.

b Et ea. factio præscriptis verbis.

Actio quæ nascitur ex permutatione rei, sed ex pacto dudum appositione. c Ex permutatione. † Quæ nascitur re de nunc ab altera parte secuta, & tunc non ex traditione rei, sed ex pacto dudum appositione. f. nascitur, ut C. de rer. per. l. ex placito. Sed † Ad hæc cum istis duobus casibus sit bonæ fidei, quæ glof. vide ro vbi stricti iuris erit? Respon. vbi datur ex Fort. vbi pacto incontinenti appposito, quod euenit, fu. col. 12 ut ff. de pact. l. iurisgentium. §. sed cum nullo qui eam im la, & §. quinimmo. Et est ratio, quia non inuenio, quod sit bonæ fidei, nisi in duobus casibus. Item in contractibus tribus innominatis, do vt facias, facio vt facias, & i tertio, de quo diximus do vt des, † quod est permutatio. In primis enim duobus præscriptis verbis actio est stricti iuris, sed in tertio est bonæ fidei, ut hic dicitur. In quarto contractu innominato scilicet facio vt des, de dolo agitur, non præscriptis verbis, † ut ff. de præscr. verb. naturalis, §. quod si faciam, vt des. Item † Qd verū vbi ex factio in omni contractu, vbi est incertum de nomine actionis habet locum hæc actio, & est nihil tibi stricti iuris, ut ff. de præscript. ver. l. 2. 3. & 4. adē, alias Sed quid de actione in factum nunquid est secus ut p bonæ fidei? Resp. quatuor sunt genera actionis huius in factum. † Vnum, ut detur exponētē et omni edicto, vel interdicto prætoris, vbi nō

dedit prætor certum actionis nomen, ut inf. de interdi. §. si. & ff. nau. cau. sta. l. & ita (alias incip. idem ait.) §. ex hoc edicto. Secundum, vbi datur in subsidium legis Aquiliæ, ut sup. de l. Aquil. §. si. Tertium, ut detur vbi cun-

quæ præscriptis verbis actio datur, & tunc eadem est, quod actio præscriptis verbis, ut ff. de præscript. verb. l. 1. in fin. Item quarto dicitur in factum, quæ est ex varijs figuris causarum, ut C. de sacr. eccl. l. sanctimus, q. quar-

anda hæreditatis petitio, † esset, an non, nostra tamen constitutio f aperte eam esse bonæ fidei disposuit.

Actio rei vxorie, quæ olim pro dote competebar, est hodie trans-

tum genus non potest sub regula comprehendendi, sicut nec mora, ut ff. de vsur. mora. in princ. Nunquid ergo est stricti iuris sepe? Respon. sic, cum non inueniam, quod bonæ fidei sit. Sed quidam dicunt, q. in tertio casu, vbi loco præscrip. verbis datur, quæ competet ex permutatione, vel æstimatione, sit bonæ fidei, quod est falsum, quia in omni contractu, vbi certum debetur habet locum certi condictionis, ff. si certum per. certi condictionis, & tamen nemo dicit aliq. conditionem esse bonæ fidei. Item quid de actione præscriptis verbis, quæ pro precario datur? Dicunt quidam quod bonæ fidei est, ut ff. de precar. l. 2. §. hoc interdictum. Sed contra dico, † quia non inuenitur, quod sit bonæ fidei, ut ff. de precar. l. 2. §. hoc interdictum.

Plurima fuissent examinanda circa hanc glo. sed superant vires additionis, ideo iuuenes stent cum dictis per gl.

ADDITIO. Nisi tale pactum sit æstimationis vel permutatio, ut quia ab vtraque parte sit species certa præstanda, quia tunc talis actio præscriptis verbis est bonæ fidei. Ias.

d Hæreditatis petitio. Quæ datur contra possidentem pro herede, vel pro possessore, ut ff. de peti. hære. l. regulariter, & l. seq. & l. qui interrogatus.

Hoc loco, pro herede possidere dicitur qui putat se heredem esse, pro possessore vero possidet pædo, l. pro herede, ff. eo. nam contra titulo possidentem non datur regulariter, l. hæreditatē, C. in quib. cau. ces. long. temp. præscri. quod tamen fallit in aliquibus casibus ibi annotatis per gl.

e Vsque adhuc. i. vsque ad tempora huius legis, vel nostræ constitutionis, de qua statim memoriam facit.

f Constitutio. ut C. de peti. hæredi. l. si. in fin.

Fuerat. CASVS ita potest figurari. Quærebatur, an actio ex stipulatu pro dote esset bonæ fidei, vel stricti iuris, & videbatur, qd esse deberet stricti iuris, quia actio ex stipula-

qualiter exprimitur tione plurimæ res & diuersæ, & ad diuersas tendentes cōpetant actiones.

Sim. gl. inf. de in ce. d. §. vlt. † alias at siue non. † Ista cōiter approbat doct. hic.

Id est stricti iuris, nec enumeratur in §. præceden. contrarium deciditur per Imperator. & in text. assignatur ratio decisionis in illis verbis, Actio quæ pro ea introducta est, quæ nihil aliud inferunt, nisi quod ex quo hæc actio subroga-

ta fuit per Imperat. in locum actionis rei vxoriae, quæ erat bonæ fidei, merito ista actio ex stipulatu, q̄ alias est stricti iuris, debuit fieri bonæ fidei ratione subrogationis, cuius natura est facere, quod in subrogatum transeant oēs qualitates primordiales eius in cuius locum subrogatur.

Nota igitur, quod olim dabatur ad dotes exigendas duæ actiones, altera, quæ dicebatur rei vxoriae, altera ex stipulatu, quando stipulatio intercedebat.

Item, quod actio ex stipulatu, propterea quia subrogatur in locum actionis rei vxoriae, effecta est quo ad dotem exigendam bonæ fidei.

Itē, quod actio dotis habet priuilegiū tacite hypothecæ, quia bona mariti sunt tacite obligata pro restitutione dotis, qđ etiam intelligas esse & econuerso, vt etiam maritus habeat tacitam hypothecam in bonis vxoris pro consecutione dotis, lege prima, §. primo, C. de rei vxor. actio. Itē, quod mulier habet non solum priuilegium tacite hypothecæ, sed prælationis, vt scilicet præferatur cūctis creditoribus antiquioribus mariti. Itē, quod priuilegium tacite hypothecæ est, indultum actioni, non mulieri.]

a. Rei vxoriae actio. Nomen erat actionis. Vel dic, quod factum denotat. i. rem ipsam, vel quia pro re vxoris competebat soluto matrimonio.

b. Ex stipulatu. Quæ similiter pro dote datur.

Actio ex stipulatu. Transtulimus. Vt C. de rei vxor. action. l. i. in princ. & competit hæc actio ex stipulatu siue marito, (i) vt ei dos detur, siue vxori, vel patri eius, vt restituatur.

SY L. Aduerte, ne te decipiat hæc glo. dum vult, quod hæc tacita actio ex stipulatu subaudita ab Imperat. competat etiam patri, quia si intelligas de illa actione ex stipulatu, quæ est communis patri, & filie, glo. bene procedit, sed intelligat de actione ex stipulatu, quæ competet patri particulariter glos. ef-

fusa in actionem ex stipulatu cum omni suo iure, quæ actio est priuilegiata respectu hypothecæ, & prioritatis, seu prælationis. h. d. Arer.

¶ Fuerat antea, & rei vxoriae a. actio vna ex bonæ fidei iudicijs, sed cum pleniorē esse ex stipulatu b. actionē inuenientes, omne ius,

set falsa, quia quamuis omnes alij etiam extranei habeant hanc actionem subauditam, tamen pater nō habet specialiter hæc actionem nisi sibi eam specialiter stipulādo quæsiuerit, tex. est in l. auia, & ibi gl. no. C. de iure dot. & ratio vera est, quia cum patri puerit lex de antea.

quod res † vxoria antea habebat, cum multis diuisionibus in actionem ex stipulatu, quæ de dotibus exigendis proponitur, † transtulimus, c. merito rei vxoriae actione sublata, ex stipulatu a. actio, quæ pro ea introducta est, naturam bonæ fidei iudicij tantū in exactione dotis meruit, d. vt bonæ fidei sit. Sed

† alias ante.

† transtulerimus.

quod non est in matre, auia, vel extraneo, quod no.

¶ Et siue vtiliter fuerit interposita stipulatio, siue non, tñ sēp credit tacite vtiliter interuenire, vt C. de rei vxor. act. §. i.

¶ Declara tu, qđ si stipulatio interuenit vere, tunc etiam vere agitur ex stipulatu, si dubitatur an interuenierit, tūc datur præsumpta actio ex stipulatu, intelligas præsumpta præsumptione iuris, & de iure, si vero certum sit eam non interuenisse, actio ex stipulatu ficta datur quia l. fingit interuenisse.

¶ Nam & aliās intelligitur stipulatio tacita vbi non est, vt ff. de adop. his verbis, & ff. si cui plus quam per l. fal. l. nisi. §. itē sciendū.

¶ Alios casus, in quibus fingitur a iure stipulatio, ponit gl. in ver. subsecuta, in d. l. vnic. in princ. Bart. in l. i. in princ. in i. opp. ff. de verb. oblig.

ADDITIO. (i) Nota quod non tantum vxori ad repetendam dotem præsumitur stipulatio, vt hic, sed etiam ex parte viri ad consequendam dotem, & ex vtraque parte inest tacite hypotheca, vt est text. in l. i. §. i. C. de rei vxor. action. ibi. stipulationem, & hypothecam, & c. Ang.

d. Meruit. Scilicet actio ex stipulatu, vt hic, & C. de rei vxor. actione. §. sed & si nō ignoramus, aliās enim stricti iuris est, cum non inueniatur, quod sit bonæ fidei, vt supra eod. §. actionum.

* Vide Bart. in l. de diuisione. vers. ad secundum, ff. soluto matrimonio, vbi inquit, quod actio ex stipulatu de dote competens viro, & vxori est bonæ fidei, competens autem extraneo stricti iuris: de quo & Ruynus in rubrica eiusdem tit.]

** Quod ait Imperat. meruit, intelligas iure subrogationis. nam facit sortiri eandem vim & naturam, lege si cum, §. iniuriarum. Digest. si quis cau. etiam si subrogatum alioqui in aliquo discreparet, nā nihilo-

SY L.

SY L.

SY L.

dominus in alijs sequetur eandem naturā, ut dicit Paul. de Cast. cōf. 73. incipi. licet ista paulo ante fin. lib. 1. & Dec. consil. 190. colum. 3. & 553. colum. 2. vers. Tertio confirmatur.]

a Tacitam.

Scilicet actionem hypothecariam.

b Ei. i. actioni ex stipulatu, vel mulieri.

ADDITIO.

Quod verum intellige quantum ad privilegium tacite hypothecæ: secus quo ad privilegium prælationis, quia competit mulieri: & est effectus, quia tunc est personale, & non transit ad alium nisi ad filium, ut hic in gl. si. secus in primo casu, ut hic per doct.

Dotē pe- c **¶** Hypothecam. s. ex utraque parte, siue tens mul- ex parte mulieris ad repetendam dotē, siue lier an p- ex parte viri ad petendam eam. Semper. n. ferat om sunt ibi tacite hypothecæ, ut C. de rei vxor. nibus cre actio. §. 1.

itorib⁹. d **¶** Creditoribus. Sed nunquid omnibus indistincte? Respond. secundum M. sic, siue primi habeant pignus expressum, siue nō. Sed hæc opinio nō valet, quia l. distinguit, ut C. de iure do. l. vbi. Item fiscus & mulier pari passu ambulant, ut C. de pri. fisc. l. quanuis & fiscus non præfertur habentibus expressam, ut ff. qui po. in pign. hab. si pignus ergo nec mulier. Secunda est opin. ut distingatur inter pignus, scilicet traditum, & hypothecam scilicet non traditam: ut primo casu non præferatur mulier, secundo sic, ut argum. ff. in quib. cau. ta. pign. contra. l. pen. Sed & hanc reprobō per id, quod est. sup. eo. §. inter pignus. Tertia est opin. secundum B. & Io. & Azo. ut habentibus tacitā hypothecam præferatur. non autem habentibus expressam: lex enim suū privilegium, quod dederat primis, eis imere præsumitur ppter mulierem: non autem id privilegium qd quis sibi adinuenisset: & hoc caute probatur p verba. l. C. qui po. in pig. ha. l. si. ibi, licet anterioris tps priuil. sint vallati, &c.

SYL. **¶** Hæc ult. opin. cōsest, ut dicunt doct. hic & in l. assiduis. C. qui po. in pig. hab. & Bal. nouel. in tract. dotium, in princ. 10. par. vbi dicit, quod hæc tertia opin. est communis, quanuis alia etiam sustineri possint.

e **¶** Cum ipsa. Vis facienda est in eo, quod dicit, ipsa nam alius non admittitur ad tale privilegium agens pro dote etiam hæres mulieris, ut Cod. de priuil. do. l. 1. nisi sit de

Mulieris suis hæredib. id est, de filijs & alijs descendē- hīs in pe tibus mulieris, ut C. qui po. in pign. hab. l. titiōe do fin. in si. Sed nunquid procuratori mulieris ris nō po datur hoc privilegium? Respō. sic, ut ff. sol. tit priui matrimonio. alia & ff. de procura. l. minor. legio mu §. quoniā. **¶** Itē quod hic dicit de dote sua, lieris. ideo dicit, quia aliud est in donatione, p- **¶** Hoc est pter nuptias; nam in ea non habet hoc pri-

uilegium, **¶** ut C. qui po. in pign. hab. l. fin. verū i p- in fin. Sed quando mulier potest experiri de curatore dote? Respon. soluto matrimon. non prius, simplici: nisi maritus ad inopiā vergat, ut C. de iur. si vero sit dot. l. vbi. & ff. solut. matrim. l. si constante procura-

mus, cum ipsa e mulier de dote sua experiat: cuius solius f prouiden-

tia hoc induximus. g

bi, nō mulieri daretur, ut C. de rei vxor. act.

§. accedit. Si autem pater mulieris dederit dotem, patri actio & filie simul dabitur: im per lafo. mo aliquātulum habet plus pater qui agit: hic in se- & filia semper creditur consentire, nisi ha- cūdo no- beat iustam causam contradicendi, & contradicat, ut ff. sol. mat. l. 2. §. si. & l. nō solū, et hanc dotē integrā dēt seruare pater p filia.

¶ Intellige in dote data, non in simpliciter promissa, secundum Ang. hic: de quo vi. gl. in auth. sed quanuis in gl. 1. vers. diminue- re. C. de rei vxor. actio.

* **¶** Annota ex superscripta gl. quod pronomen, ipse, continet præcisam & personalem demonstrationem eius rei: cui adjicitur. hincque infertur, quod si testator prohibuerit alienationē his verbis, ipse hæres ne alienato. prohibitio non extenditur ad hæredes hæredis, tanquam illa demonstratio (ipse) personam ipsam veluti: ad oculum demonstraret, nec eam egrediatur: quæ fuit sententia Bal. in consil. 304. lib. 5.

¶ Nisi clade, id est tempestate vel vi suum fuerit patrimonium diminutū, ut in Auth. de æqual. do. §. quia vero omnia. collat. 7. Sed nunquid patri hoc privilegiū dabitur? Vt quod nō: quia sua actione agit, ut ff. sol. mat. l. 2. §. voluntatē. Ecōtra q, sic, vī quia p hoc filia prouidetur, cum pater hanc reserua re cogatur filia, ut dictum est: & hoc verum puto, **¶** ut hic dicitur, cuius prouidentia &c. **¶** Solius, scilicet mulieris.

* **¶** Et ideo nec ad eius hæredem, nisi sit filius vel alius descendens, transit. l. 1. C. de priuil. do. & no. gl. supr. hoc §. in ver. ipsa qd intelligitur de privilegio prælationis, ut innuit versic. præferri: nam aliud in beneficio tacite hypothecæ. ** Et ex eo, quod privilegium prælationis competens mulieri soli, ut dicitur in text. ibi, solius extēditur etiā ad liberos, d. l. 1. de priuil. dot. collige, quod dictio taxatiua non excludit extensionem, quæ fit per alias leges. l. ob es. C. de pō. mino. & habetur per Bart. in l. si constante, in prin. in 9. q. sol. matr.]

g **¶** Hoc induximus. s. ut alijs præferatur. **¶** In bonæ. **¶** Diuidit in tres partes. Primo ponit qualiter compensatio fit in bo. si. iud. Secundo, qualiter olim & hodie fit in stricti iuris. Tertio facit quandā exceptionē. Scda ibi, Sed & in stricti iuris. Tertia ibi, Excepta

N n 3 in bo-

verū i p- curatore simplici: si vero sit procura- tor in re siue ipsa dede- sua disti- rit dotem, siue gue ut p alius extrane⁹, laf. hic. qui tamen nō t. s. prala fuit pactus de tiōis: hēe ea sibi reddē- tū priui- da: quo casu si- legiū ta-

SYL.

¶ Hoc ve- rū intelli- ge, qnā- lia esset viua tem- pore quo p agit, alias se- cus vthic per doct.

In bonæ fidei iudicijs &c. CASVS non esset figurandus, quia Imperat. ponit vnam ex differentijs, quæ sunt inter actiones bonæ fidei & stricti iuris, & dicit, quod in actionibus bonæ fidei iudex habet liberam potestatem ex æquo & bono arbitrandi,

quod sibi videtur restituendum aut dandum pro reum actori, et facta compensatione ipso iure, quod non erat in actionibus stricti iuris, in quibus non habebat locum compensatio, nisi opposita prius pro reum exceptione doli, quamuis ipse noua constitutio eo quo ad hoc ex qua uerit actio nes stricti iuris & bonæ fidei, ut scilicet in vtrisque ipso iure fiat compensatio in quantitatibus liquidis, excepta actione depositi, in qua compensatio non habet locum. Ratio enim r. dispositionis erat natura actionis bo. fid. q. non patitur nisi æquū & bonū, & q. fiat ab actore exactio, ut postea fiat solutio. Ratio vero correctionis iusti. fuit similiter æquū & bonum, quia omnino fiebat compensatio in actionibus stricti iuris, sed opposita exceptione doli. Ut ergo circuitus euitaretur, placuit Imperat. ex æquo & bono statuere, ut in quantitatibus liquidis fieret ipso iure compensatio, quasi breui manu facta esset ab actore solutio reo pecuniæ compensandæ, & a reo actori. Rō at, quare in actione depositi non admiserit compensationē. Imp. declaratur p. gl. vbi videbimus. No. ergo primo d. riam antiq. q. erat inter actiones bo. fid. & stricti iuris. Item, q. hodie est correctā hęc differentia. Item, quod illa verba, iure aperto, important, id est, vbi sumus in quantitatibus liquidis. Item, quod in quibuscunque actionibus etiam in officio iudicis, imō in persecutione fideicommissi, datur compensatio. Item, q. in actione depositi non datur. Itē q. illa verba, libera potestas, restringunt ad ea, quæ ex bono & æquo procedunt. Item, q. illud verbū, iudicijs, importat. i. actionibus.

Hodie compensatio opposita ab homine perimit omnes actiones vique ad concurrentes quantitates ipso iure: siue sit actio bonæ fidei, siue sit stricti iuris: excepta actione depositi, quæ per compensationem non tollitur. Ange. Are.

In bonæ fidei iudicijs libera potestas perimitti videtur iudici ex bono & æquo æstimandi quantum actori restitui a debeat. In

Adde §. pen. sup. de loca. & cond.

In quo. f. officio iudicis.

Præstare. f. reo.

Merito Accur. subintelligit, reo, si quidē cōpensatio eius, quod alij psonæ deberet non admittitur, etiam si cōsentiat is, cui debetur. In re. de compensa.]

quo b & illud continetur, ut si quid inuicem præstare c actorem oporteat, eo compensato, d in reliquum is, cum quo actum est, debeat condemnari.

Sed & in stricti iuris iudicijs ex rescripto diui Marci, opposita doli mali e exceptione, compensatio inducebatur. Sed nostra constitutio f eas compensationes, quæ iure aperto g nituntur, latius introduxit, ut a-

non admittitur, etiam si cōsentiat is, cui debetur. In re. de compensa.]

Eo compensato. f. opposita exceptione cōpensationis tantum.

Etiam si naturaliter tantum debeat. Letiam. de compensat.

Doli mali exceptione, quæ exceptio ideo dabatur, quia dolo facit qui petit q. restitutus ē, ut ff. de except. do. l. dolo.

Adde, quod ratio compensationis est, quia melius est non soluere, quam solum repetere, quam ponit text. in l. 3. ff. de compensat.

Et ita no. quod quantum ad effectū nulla est differentia, sed quātum ad verba t vel rigorem iuris.

Constitutio, ut C. de compens. l. si.

Iure aperto. id est vbi quantitas hinc inde debetur. Nā speciei ad speciem, vel spe ciei ad quantitatem, vel quantitatis ad quā titatem, si est quantitas ut species, non fit cō pensatio, quia non patet iure aperto, ut ff. de pi. act. si cōuenerit, l. resp. & ff. de cond. ind. si non sortē, §. si centū, & de impē. in re. do. C. cōia de fac. l. q. d. r. & l. si. & ff. d. pec. l. si creditor, §. i. leg.

Quod vulgo traditum est, non admitti compensationē non liquidi ad liquidū, ut hic & l. ult. C. de compens. ita accipias, si li quidum sit per testes, vel alias pbatones, non sit per confessionem partis, & iō cautela est, quod reus confiteatur debitum, & statim obijciat exceptionem compensationis, nā tunc admitteretur, ut est tex. cum glo. valde notab. in d. l. ult. ver. conuicta. C. de compē. & tradit Bart. C. po. caut. 83. vbi oīno vide.

Item quod dicitur non fieri cōpensationem speciei ad quantitatem, declara non procedere in vltimis voluntatibus, Dec. in auth. præterea, nu. 10. C. vnde vir & vxor.

Quia materia est satis lata & necessarium est ea videre apud do. hic iō has regulas gñales tene, litationes vero & extēfiones vide p doc. hic. Sed nōne statū hic subiicit, q. actioi in

alias eas dem.

SYL

Ista glo. male loq. tur secundum las. cum leges non veritas sed re b⁹ impossi. nan. l. 2. C. cōia de leg.

Compen satio i q. bus rebus fit.

SYL

Vide Bud. i. An no. ad Pā. in l. 1. de ius. & iu.

In rem potest obijci compensatio, ergo videtur fieri de specie ad quantitatem? Sed dic quod fit in rei vendicatione, quando re non restituta iuratur in litem, vel in veram aestimationem, vt ff. de rei ven. qui restituere.

SYL. ¶ Cum hac gl.

transeunt docto. hic, sed vi. glo. clarius respondens in l. fin. in gl. 1. C. de compen.

SYL.

¶ Item quid si hinc inde debitum est in genere, vt debeo tibi hominem & tu mihi hominem? Respō. fit cōpensatio, vt ff. si pars hæ. pe. l. 1. §. item si cum me, & ff. de hæ. in fituen. qui non militabat. 1. tamē. & ff. de le ga. 2. vnum ex familia, §. sed si vno.

¶ Hæc opin. communis est, quando genera hinc inde debita sunt simpliciter, quia debentur paris aestimationis.

¶ Item quid si ab vna parte debitum est cōfessatum, ab altera negatum? Resp. non patet aperto iure. vnde non fit compensatio, vt C. de compen. l. si. §. pen.

ADDITIO Nisi tale debitum non confessatum posset de proximo liquidari, dicta l. si. C. de compen. quando autem oppositio compensationis requirat altiore indaginem, & quantum tempus detur ad probandum, vide hic per doct.

a ¶ Vt actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus, vt cōpensationes minuant actiones.

b ¶ Ipso iure. Adeo vt dixerint quidam nō esse necesse voce hominis opponi compensationem, vt hic. Sed certe immo est necessarium vt opponatur, quod probatur tribus rationibus. Nam fideiussor conuentus eligit, vt vel quod sibi, vel quod reo debetur, compenset: quæ electio sibi non daretur, si ius compensaret, vt ff. de compen. si quid. (i) Item & reus conuentus eligit in quam causam compeset, si debeat ex pluribus causis, vt ff. de compes. l. quod Labeo. Itē lex dicit. eū male agere, cui obijci pōt cōpensatio, vt ff. de cōpen. l. verū, sed qui male agit, habet actionē, sed eliditur exceptione, vt ff. qn di. vsusfru. le. ce. l. 1. in fi. Sed secundū hāc opi. quid adiicitur in actione stricti iuris ad id, qd erat olim? Resp. quia doli mali tantum obijciebat exceptio, per q̄ nō extinguebant actiones ipso iure, sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur, per quam ipso iure hinc inde actio extinguit, vt hic, & infr. eo. §. pen. & nihilominus doli, cū generalis sit, vt ff. de excep. do. l. 2. §. & generaliter.

a ¶ Vt actiones. Accusatiui casus. Est enim sensus, vt cōpensationes minuant actiones.

b ¶ Ipso iure. Adeo vt dixerint quidam nō esse necesse voce hominis opponi compensationem, vt hic. Sed certe immo est necessarium vt opponatur, quod probatur tribus rationibus. Nam fideiussor conuentus eligit, vt vel quod sibi, vel quod reo debetur, compenset: quæ electio sibi non daretur, si ius compensaret, vt ff. de compen. si quid. (i) Item & reus conuentus eligit in quam causam compeset, si debeat ex pluribus causis, vt ff. de compes. l. quod Labeo. Itē lex dicit. eū male agere, cui obijci pōt cōpensatio, vt ff. de cōpen. l. verū, sed qui male agit, habet actionē, sed eliditur exceptione, vt ff. qn di. vsusfru. le. ce. l. 1. in fi. Sed secundū hāc opi. quid adiicitur in actione stricti iuris ad id, qd erat olim? Resp. quia doli mali tantum obijciebat exceptio, per q̄ nō extinguebant actiones ipso iure, sed nunc etiam compensationis exceptio opponitur, per quam ipso iure hinc inde actio extinguit, vt hic, & infr. eo. §. pen. & nihilominus doli, cū generalis sit, vt ff. de excep. do. l. 2. §. & generaliter.

¶ Gl. hæc cōiter approbatur vt per las. hic.

ADDITIO (i) No. illum casum, & glof. ibi, no. adducit plures alios casus, in quibus quis compensat non tantū debitum sibi, sed

& debitum alteri. dic vt ibi Angel.

c ¶ Minuant. si compensationes.

d ¶ Alias actiones. vt. si. mistas, quæ sunt 4. vt sup. eo. §. quædam actiones. Item persecutio fideicommissorum. Item officium iudicis, & similia, quæ actiones sunt largissime accepto vocabulo, vt ff. de actio. & obli. l. actionis verbo. Vnde & petitiones cautionum occasione damni infecti compensantur, vt ff. de dam. infect. l. 1. & l. qui bona, §. si quis quia. Accur.

c ¶ Minuant. si compensationes.

poni ¶ sane iniquum esse credimus: ne sub prætextu compensationis, depositarum rerū quis exactione defraudet. **f**

¶ Actiones arbitrarie

dam. infect. l. 1. & l. qui bona, §. si quis quia. Accur.

ADDITIO. Hoc verum intellige de debito officio iudicis, in quo nullum obstaculū est in medio, alias secus, vt per Bart. in l. si. ff. de condi. indebi.

e ¶ Depositi ¶ quod tu intelligas, quando pecunia non signata est deposita, quo casu etiam aliam similem reddere potest, vt ff. deposti. l. Lucius, & l. die spōsaliorum, §. 1. Si autem esset depositio facta in specie, vel in pecunia, vt in specie quod esse potest, vt ff. de leg. 1. plane. l. §. sed hoc ita. tunc etiam alia ratione non obijcietur compensatio, quia in specie non fit compensatio. Item quod hic dicit in actione depositi, idem dicunt quidam in actione commodati, vt C. commo. l. prætextu. Sed certe immo est ibi ratio, quia in specie fieret. Nam solæ species commodantur, non quantitates, nisi quantitas vt species commodetur, vt ff. commo. l. 3. §. si. Item cessat aliā compensatio, vt quando per violentiam mihi rem abstulisti, vt C. de compensa. l. fina. in fi. (i) Item & fisco nō opponitur in quibusdam casibus, quos dic vt ff. de iure fisc. aufertur, §. qui compensationem, & C. eodem, l. compensationes, & l. in ea. Item in curatore qui fraudauit publicam annonam, vt ff. de compensatio. l. ob negotium.

¶ Adde quod in d. l. ob negotium, est glof. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO (i) Istud de violentia intelligas vt ibi no. gl. & doct. Ang.

f ¶ Defraudetur. Sed non ne hæc ratio ubique potest habere locum? Respon. non ita, quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. mada. si procuratorem, §. dolo. Itē depositarius de dolo tñ alias tenet, vñ si hic magis grauet n̄ ē mirū, vt ar. ff. de iurei. eū q. i. pri.

¶ Præterea. Diuiditur in tres partes. Primo, quare dicantur arbitrarie. Secundo, quæ sint istæ arbitrarie. Tertio, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim, Ang. Arc.

¶ Adde quod in d. l. ob negotium, est glof. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO (i) Istud de violentia intelligas vt ibi no. gl. & doct. Ang.

f ¶ Defraudetur. Sed non ne hæc ratio ubique potest habere locum? Respon. non ita, quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. mada. si procuratorem, §. dolo. Itē depositarius de dolo tñ alias tenet, vñ si hic magis grauet n̄ ē mirū, vt ar. ff. de iurei. eū q. i. pri.

¶ Præterea. Diuiditur in tres partes. Primo, quare dicantur arbitrarie. Secundo, quæ sint istæ arbitrarie. Tertio, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim, Ang. Arc.

¶ Adde quod in d. l. ob negotium, est glof. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO (i) Istud de violentia intelligas vt ibi no. gl. & doct. Ang.

f ¶ Defraudetur. Sed non ne hæc ratio ubique potest habere locum? Respon. non ita, quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. mada. si procuratorem, §. dolo. Itē depositarius de dolo tñ alias tenet, vñ si hic magis grauet n̄ ē mirū, vt ar. ff. de iurei. eū q. i. pri.

¶ Præterea. Diuiditur in tres partes. Primo, quare dicantur arbitrarie. Secundo, quæ sint istæ arbitrarie. Tertio, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim, Ang. Arc.

¶ Adde quod in d. l. ob negotium, est glof. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO (i) Istud de violentia intelligas vt ibi no. gl. & doct. Ang.

f ¶ Defraudetur. Sed non ne hæc ratio ubique potest habere locum? Respon. non ita, quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. mada. si procuratorem, §. dolo. Itē depositarius de dolo tñ alias tenet, vñ si hic magis grauet n̄ ē mirū, vt ar. ff. de iurei. eū q. i. pri.

¶ Præterea. Diuiditur in tres partes. Primo, quare dicantur arbitrarie. Secundo, quæ sint istæ arbitrarie. Tertio, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim, Ang. Arc.

¶ Adde quod in d. l. ob negotium, est glof. quæ enumerat omnes casus, in quibus compensatio cessat.

ADDITIO (i) Istud de violentia intelligas vt ibi no. gl. & doct. Ang.

f ¶ Defraudetur. Sed non ne hæc ratio ubique potest habere locum? Respon. non ita, quia si restitutio denegatur, est dolus, vt ff. mada. si procuratorem, §. dolo. Itē depositarius de dolo tñ alias tenet, vñ si hic magis grauet n̄ ē mirū, vt ar. ff. de iurei. eū q. i. pri.

¶ Præterea. Diuiditur in tres partes. Primo, quare dicantur arbitrarie. Secundo, quæ sint istæ arbitrarie. Tertio, quid iudex in his possit. Secunda ibi, Sed istæ. Tertia ibi, In his enim, Ang. Arc.

Cōpensatio nō fit ipso iure sed debet opponi.

SYL.

¶ Gl. hæc cōiter approbatur vt per las. hic.

ADDITIO (i) No. illum casum, & glof. ibi, no. adducit plures alios casus, in quibus quis compensat non tantū debitum sibi, sed

¶ alias satisimpia

Cōpensatio i multis casib.

¶ De non admittenda cōpensatione i cā depositi, est peculiaris constō in l. pen. C. deposti. Spēs solæ commodantur.

SYL.

Deposita rius d dolo tñ tenetur. Diuisio.

SYL. ¶ Præterea quasdam **CASVS** non est figurandus nisi literaliter. stat enim tantum in declarando actiones arbitrarías, quæ illæ proprie sunt, circa quas ratione contumaciæ rei conueniunt, quando scilicet non paret

iudici vel sententiæ, iudex aliquid arbitrat, vel ratione loci, puta si debitor conuenitus soluere debebat Venetijs, & soluit Florentiæ: nam iudex arbitrat, quanti creditoris interfit solutum non esse Venetijs: vel ratione iuramenti, quando scilicet est locus iuramento in litem, & creditor iurat, nam iudex taxat & moderatur eius iuramentum. vel

quando sumus in noxalibus, in quibus arbitrium iudicis est in interrogando, an malit seruum dare, vel damnum reficere, & facta electione de dando seruum, si postea non det, oritur arbitrium in cogendo ad dandum, vel ratione pœnæ, puta in actione de dolo, & quod metus causa, nisi enim id restituatur, quod metu solutum est, arbitrat iudex circa pœnam quadrupli. Nota igitur ex principio & fin. huius §. quod in actionibus arbitrarijs licet iudici ex bono & æquo æstimare interesse. Item, quod actiones arbitrarie in rem sunt & in personam.]

Actiones arbitrarie sunt stricti iuris.

a ¶ Actiones arbitrarías. Sed nunquid sunt bonæ fidei, vel stricti iuris? Resp. quidam, quod bonæ fidei sunt, quia in iudicis arbitrio sunt, ut infra prox. §. in fi. & sup. eo. §. in bonæ fidei iudicijs. Sed hæc non valet, quia officium iudicis, quod in bonæ fidei iudicijs venit, est iure actionis, sed hoc, quod est in arbitrio, merum est, & in iudice tantum est, ut ff. de eo. quod certo loco l. in bonæ fidei. Alij dicunt, quod nec sunt bonæ fidei, nec stricti iuris, immo est tertia species ad illam diuisionem, quæ est supra eodē, §. actionum, & facit pro eis ff. de in litem iuran. l. in actionibus, §. plane, & ff. de vsur. l. fideicommissi, §. in his. hanc etiam reprobo, quia dicta diuisio est perfecta & immediata. Alij dicunt (quod verius est) quod sint stricti iuris, cum bonæ fidei non inueniantur, ut sup. eo. §. actionum.

ADDITIO. Hæc vltima vera est, & eam

sequuntur communiter scribentes hæc.

b ¶ Ex arbitrio. Bene dicit, ex arbitrio, nec enim obligatus est rem restituere, vel simile quid facere, quod prompte dicesse verum in actione in rem. In personalibus autem

sa seruum dedat, g condemnari h debeat.

¶ Sed istæ i actiones tam in rem, k quam in personam inueniuntur. In rem, veluti Publiciana, i Seruiana m de rebus coloni, Quasi Seruiana, quæ etiam hypothecaria vocatur. In personam, veluti quibus de eo agitur, quod vi aut metus n causa, aut dolo o malo factum est

& arbitrarijs, quæ hic enumerantur, dices licet exhibitio, vel restitutio sit in obligatione pœna tamen, id est, interesse, vel quati in litem iuratum est, non nisi per officium iudicis præstatur, & ideo arbitrarie dicuntur.

¶ Doct. hic dicunt, q. ista gl. est valde notanda, quia melius declarat intellectum huius §. quam aliqua alia gl.

c ¶ Rem restituat. Ut in rei vindicatione, quæ est arbitraría, cum primo rem restituendo liberetur, alias iudicis arbitrio in litem iuratur, ut ff. de in litem iuran. in actionibus, & ff. de rei vend. l. qui restituere, vel hypothecaria, ut inf. prox. §. vbi hæc omnia exempla diligentius dicuntur.

¶ Adde tñ, qd Pau. de Cast. in d. l. in actionibus, limitat hanc regulam generalem, de qua per Bar. ibi, quando quis esset obligatus ad dandum, & iudex hoc ei præciperet, & non dederit, nã tunc non deferretur iuramentum in litem, quam doctrinam passim seq. hic doc.]

d ¶ Vel exhibeat. Cum ad exhibendum agit.

e ¶ Vel soluat. sc. cū certo loco soluendum ē. Acc.

f ¶ Vel ex noxali. Cum noxaliter agitur.

g ¶ Dedat. i. dat. Accurf.

h ¶ Condemnari. Diuersis modis fiet condemnatio, sicut diuersæ sunt istæ arbitrarie, ut dicemus, inf. prox. §. in fin.

i ¶ Sed istæ actiones. sc. arbitrarie.

k ¶ In re. Separatim intellige. Nã vna & eadē actio non potest in re & in personam esse, nisi i quatuor casib. mistis, ut sup. e. §. qdã act.

l ¶ Publiciana. De qua habes, sup. eo. §. alia.

m ¶ Seruiana de his duab. hæs. su. e. §. itē Ser.

n ¶ Metus cā. licet sit in personam, ut hic, tñ in rem est scripta, ut ff. q. met. cau. l. metus. §. cū autem, & de hac dic ut sup. eo. §. item act.

o ¶ Dolo malo. Actio de dolo est arbitraría ut hic, quod ideo est, quia liberatur dolosus verum interesse præstando, si restituere non possit, alias iudicis officio iuratur in litem, ut ff. de dolo, l. arbitrio, in princ.

a ¶ Item

SYL.

Bart. & a Item cum id, scilicet pecunia. cōiter do b Promissum est. Idem etiam si legatū sit. Et in d. relictum certo loco dandum: & idem si mul. si heres, tuum sit datum certo loco reddendum. Nā reprobāt in his tribus casibus locum habet certi con-

istam gl. dictio arbitra- & dicū, ria, velex testa- quod oīs mento arbitra- actio stri- ria, scilicet in- eti iuris promissione, ppter ad & legato, & iectionē mutuo, & a- loci pōt liās non, vt ff. esse arbi- de eo qđ cert- traria, vt loc. l. 2. §. hāc refert hic autem. & l. si Iason. hāres. & l. aut

Ad del. dicitur, peti. f. 2. ff. eod. alibi quam vbi fuerat pmissū dari: & venit

ī ea vtilitas tā agētis qđ rei, vt inf. eo. §. loco. † Nā si peteretur vbi solui debuit, actio nō esset arbitraria, l. quod si ephefi. ī prin. ff. eo.

c Actionibus. f. personalib. & arbitrijs. d Similibus, scilicet in rem. Et sunt decem de quibus dixerat supra. Vel dic, qđ & aliā sunt arbitrariae, quā hic non numerant. vt ecce actio in factum, quē datur contra nau- tam, cauponē, stabularium, vt ff. nau. capo. stab. l. j. in prin. Sed quidam dicunt eam nō esse arbitriariam, quia ibi non feruntur sen- tentiā duā, Item est actio in factum, quē da- tur contra publicanum, vt ff. de pub. l. i. in prin. † Item actio fin. regu. ff. fin. regu. l. 2. in fin. & l. 3. Item actio redhibitoria, vt ff. de edil. edi. redhibitoria. Item actio ex stipu- latu. quā pro dote repetenda datur, vt ff. sol. mat. l. si filius familias. §. maritum. Sed certe ī isto casu non ideo iuratur in litem, quia ar- bitraria sit, sed quia bonae fidei est, vt supr. eod. §. fuerat.

Et cum hac glo. transeunt hic docto.]

Item actio rerum amotarum est arbitra- ria, vt ff. re. amo. si cum dos. in fin. Accursi. Floren.

e Naturam. i. bonitatem, vt dicunt quidā. Vel melius. i. secūdum naturā actionis arbi- trariae. quā intēditur. Nā triplex pōt modus condemnationis deprehendi in arbitrijs.

Vnus, vt duā sententiā ferantur: prima de restituenda re: & nisi restituatur, fiat condē- natio in pēnā vel interesse per delationē iu- rissurandi in litē, vt patet in actione. Quod metus causa, & in actione de dolo, & rei ven- dicatione, & in actione ad exhibendum, & similibus. Est & alius modus, vt vna fera- tur sententia: & in ea statim interesse con- sideratur: vt quando certo loco aliquid dan- dum est: & hoc est in ista sola. Tertius mo- dus est, vt non in quantitate condēnationis fiat arbitrium, sed in qualitate: vt in actione noxali, in qua arbitratu iudex, an liberetur

dando seruū pro noxa: quod est, qñ dñō, ignorante vel prohibere non valente deli- quit: aliās in solidum tenetur, vt ff. de noxa. l. 2. in princ. & l. in delictis. in princ.

f Satisfieri. Sed nonne hoc idem in bonae fidei iudicijs sit? Respon- dic, quod tri- plex est offi- cium. † Pri- mū, quod ob- tinet actionis vicem: per qđ officiū petun- tur salaria ad- uocatorum, & restitutiones maiorū & mi- norum, vt ff. de mino. l. qđ si minor, §. fin.

Iudex det ferre sen- tentiam certam etiam super libello incerto, si incertitudo est in pote-estate iudicis. Aret.

Curare † autem det iudex, vt oīno, quan-

Aliud est, qđ bonae fidei actionib. in heret. quod iure actio- nis venit, vt ff. de eo, quod certo loc. l. in bo- nae fidei. & vna cum actione perit, vt C. de- posi. l. 4. Tertium est, quod inhæret actioni- bus stricti iuris quibusdam. f. arbitrijs: & hoc ex solo motu iudicis descendit, vt quāsi liberum sit ei hoc facere; sed in actionibus bonae fidei astringitur ad hoc. † Itē in actio- nibus bonae fidei vna fertur sententia, in his autem plerunque duā. vt modo diligenter notauimus.

ADDITIO. Tu dic secūdum Ias. quod in actionibus bonae fidei officium iudicis eis deseruiens prouenit ex natura ipsarum, per quod statim quod debitor est ī mora, potest condemnari ad vsuras vel interesse: sed in actione stricti iuris prouenit ex quodam ac- cidenti extrinseco: puta quia non praestatur res, in qua fuit facta condemnatio: & sic istae actiones sunt arbitrariae.

Curare. Diuiditur in tres partes. Primò mandat iudici de ferendo certam sententiā ibi, Certae pecuniae. Secundo limitat manda- tum, si illud est possibile, ibi. Quantum. Ter- tiò remouet vnum obiectum, ibi. Etiam si de incerta.

Curare. Casum non expedit figurare: quia text. clarus est, & continet admonitionem iudicis vt certam proferat sententiā quan- tum in eo est, etiam si petitio esset incerta. Ratio autem dubitandi poterat esse, quia se- tentia debet esse conformis libello & peti- tioni, l. vt fundus. ff. com. di. vnde quando petitio est incerta, videbatur ferenda etiam incerta sententia. cuius contrarium hic di- citur ea ratione, quia quando libellus est in- certus, puta quia sit petitum factum vel interesse, tunc si sententia proferatur cer- ta, illa sententia non est difformis peti- tioni, sed conformis, quia aperte decla- rat & exprimit illud, quod virtualiter in petitione continebatur: quia quando petitio

† Sim. gl. ī l. 4. ver. exceptio- ne. C. de po. sed lō gemelius dñ hoc scri- bit Bar. in l. i. ff. de iur. om. iud.

† Io. Fab. reprehen- dit hanc gl. quia ī arbitra- rijs iudex necessita- tur īpar- tiri offi- cium, sed nō neces- sitatur ad tale vel ta- le, vt hic per eum Diuisio.

SYL.

Gl. in l. hoc edi- cto. verb. absolue- dū. ff. de publi. te- net cōtra rliū: quā sequitur ibi Bar. et Dyn. secū- dum Ias. SYL.

Cōdēna- tio in ar- bitrijs potest fie- ri triplici- ter.

esset absolute incerta, tunc non procederet, ut declarabitur in glo. No. ex hoc tex. quod iudex in quantum potest, debet sententiam certam ferre. Item, quod dictio, omnimodo, est vniuersalis apta comprehendere omnem casum. Item,

(arguendo à contrario sensu) quod quando esset impossibile, iudex potest ferre incertam sententiam. Item quod aliquando admittitur incerta petitio. Item quod quamuis sit actum de incerta quantitate, omnino iudex tenetur certam sententiam ferre. J

Snia non potest esse certa.

a ¶ Possibile. Hoc ideo dicit, quia inter-

dictum non potest certam ferre sententiam. Quid enim si homo in genere promissus petitur, vel sub alternatione, puta Stichum aut Pamphilum: aut damnum emendari, vel seruum pro noxa dari? ¶ certe iudici non est possibile ferre certam sententiam: quia natura actionis non patitur, ut in fr. de offic. iudi. in princ. Idem dico in hereditatis petitione. Nam sicut sufficit in libello proponere vniuersaliter, ita & in sententia: puta sic, Pronuncio te heredem extitisse ex asse vel ex semisse: & ideo tibi hereditatem restituendam.

* ¶ Idem in arbitrio. l. quid tamen. §. Pomponius. ff. de recep. arb. nam & arbitri iudicium munere funguntur. l. j. & l. idem, §. recepisse. ff. eod. tit. J

b ¶ Pecunia, scilicet cum pecunia petitur. c ¶ Vel rei. quando alia res petitur, quæ in quantitate consistat, vel non: & hoc si certum est petitum. alias enim non tenet sententia, nisi in aliqua parte actorum res certa scripta inueniatur, ut C. de sent. quæ sine certa quant. l. hæc sententia, si autem est incertum: aut certificari potest, ut si peto interesse, quod debet certam iudice probari & deduci ad certitudinem, ut C. de sentent. quæ pro eo quod interest l. i. §. 2. & tunc locum habet hic §.

¶ Hanc glo. sequuntur communiter doct. post Bar. in l. certi conditio ff. si cert. pet. in l. stipulationes non diuiduntur. ff. de verb. obli. & in l. vnica. C. de sent. quæ pro eo quod inte. J * Quomodo probeatur interesse, lege Bart. in d. l. vnica. col. pen. ver. modo restat videre. & ibid. Bald. col. 3. ver. quæ ro quomodo probatur interesse.

tum possibile^a ei sit certæ pecuniæ^b vel rei sententiam^d ferat, etiam si de incerta^e quantitate apud eum actum est.

¶ Plus petens in iudicio, loco, causa, re, vel tempore, olim cadebat à causa, nisi restitueretur legitima subsistente causa. hodie verò plus petens tempore, venit aliter puniendus:

¶ Aut non potest deduci in certitudinem, ut in homine generaliter petito, & similib. quæ modo diximus: & tunc non habet locum iste §. Accur.

d ¶ Sniam ferat. Et in scriptis, ut C. de sent. Snia ē in

quia in eo induciæ duplicantur, & actor ad omne damnum litis tenetur: plus vero petens alijs modis, in tripulum sumptus, quem sustinuit reus, litis nomine punietur. Angelus.

¶ Si quis agens, intentione sua plus § complexus fuerat, quam ad eum pertinebat causa ¶ cadebat. Idest, rem

in l. 2. & ibi doc. ff. de appel. & in causa matrimoniali, scdm Inn. in c. Alb. extra de test. e ¶ De incerta. Ut de interesse.

¶ Siquis agens. ¶ Diuiditur principaliter in duas partes. Primò ponit id, quod erat de iure antiquo, qñ plus petebatur. Scdo id, quod est de iure nouo. Scda ibi. Sed hæc quidē. Itē prima subdiuiditur in tres. Nam primò ponit regulam generalem iuris antiqui, qualiter puniatur plus petens. Secundo, quot modis dicatur plus petere. Tertio, exēpla vniuscuiusq; Scda ibi, Plus aut. Tertia ibi, Re veluti.

¶ Si quis agens. Casum non expedit figurare, quia hic recitatur ius antiquum correctum hodie per Iust. videnda tñ erit rō correctionis. inf. in ver. sed hæc quidē antea. No. primo, qñ olim qui plus petebat, cadebat causa, nec in integrū restituebatur, nisi minor esset aut maior iusta subsistente cā. Itē, qñ intentio hic sumitur pro actione. Item, qñ plus petens, siue sciēs, siue errasse ignerās, incidit in penam: nec restituitur in integrum. Item, qñ minori sua facilitate lapsus succurritur per restitutionem. Adde, quod in dubio presumitur sua facilitate lapsus, leg. i. ff. de mino. Itē quod in facto alieno probabilis & iusta est ignorantia. Item quod scientia testamenti non infert scientiam codicillorum. J

f ¶ Intentione sua idest in libello, vbi erat intentio sua.

g ¶ Plus etiam tempore, ut ff. de lib. le. non solum. §. primo, & §. fin. nam plus quatuor modis dicitur, ut inf. proxim. §. & in omnibus his locum habet §. iste. Ad mat. rīa huius §. & duorum sequentium. vide omnino text. & glo. in c. i. extra de plus petit. quia ibi plene declaratur.

a ¶ Amit.

ex breui reci. l. scriptis fin. nisi in quatuor casibus ut i Auth. de man. prin. §. sit tibi, collat. 3. & in Auth. ut iudi. si ne quo. suffr. §. necessitate. collat. 17. & in Authen. ut cle. apud propri. ep. conueni. §. 1. coll. 6.

* * Adde alios casus, quos refert glo. in c. si de re iud. in 6. & Abb. in ca. 1. de libe. oblat. fallit et i interlocutoria, glof.

¶ Vide ad hunc locū Budzum in Anno. ad Pan. in leg. 2. de orig. iur. Diuisio.

S Y L

¶ Amittebat. Facit inf. de exce. §. appellatur. ver. temporales, (i) & quod hic dicit in priuato, idem erat in fisco, vt C. de iure fisc. l. iustas lib. 10.

¶ Adde, quod cum hac gl. §. d. l. iustas. hoc die sit correcta tenet glo. in d. l. iustas & Bar. ibi, Nic. de Neap. & Ias. hic, quamuis contrarium tenuerint Io. Fab. Io. de Pla. & Ang.

SYL,

¶ Illud quoque notandum, quod hoc loco dicitur, non habuisse locum in arbitris, sed tantum in iudicijs, cuius rei testis est Cic. in orat. pro Roscio Comedo. qui etiam discriminis affert rationem.]

ADDITIONIO.

Aduertas q. littera ibi dicit, q. induciae duplicantur, & q. postea non cogitur litem suscipere, nisi resectis sibi expensis. idem dicit tex. in ca. 1. extra de plus peti. Ang. Aret.

b ¶ Huic minori, 25. annis.

c ¶ Causa cognita. Bene dicit, causa cognita, nam omnes in

integrum restitutionis causa cognita permittuntur, vt ff. de in inte. rest. omnes.

d ¶ Iuuentute. Id est, facilitate sup. idem multo magis, si dolo aduersarij, vt ff. de mino. l. 1.

e ¶ Constantissimus. Quia errauit in facto, in quo prudentissimi falluntur, vt ff. de iur. & fac. ign. l. 2.

f ¶ Quibus. §. codicillis.

g ¶ Quibusdam alijs. §. legatarijs.

h ¶ Legata. Scilicet ea quae sibi in testamento relicta sunt.

i ¶ Minuebantur. Nam tot erant legata, vt lex Falcidia locum haberet. i. oportebat vt legata defalcarentur ad hoc, vt haberet hirsio, sunt Falcidiam, quia dodrantem excedebant, vn redditua de haeres debet detrahete Falcidiam, vt sup. rationis. de l. Falcid. §. 1.

amittebat: ^a nec facile in integrum restituebatur a Praetore, nisi minor erat 25. annis. Huic ^b enim, sicut in alijs causis causa cognita ^c succurrebatur, si lapsus iuuentute ^d fuerat, ita & in hac causa succurri solitum erat. Sane si tam magna causa iusti erroris interueniebat, vt etiam constantissimus ^e quisque labi posset, etiam maiori 25. annis succurrebatur: veluti si quis totum legatum petierit, post deinde prolati fuerint codicilli, quibus ^f aut pars legati adempta sit, aut quibusdam ^g alijs legata data sint, quae efficiebant, vt plus petiisse videretur petitor, q. dodrantem, [†] atque ideo lege Falcidia legata ^h minuebantur. ⁱ

¶ Plus autem quatuor modis. **CASVS** non est, nisi literaliter figurandus: Imper. enim stat in declaratione simplici terminorum, & ita aperte & clare declarat, & per exempla tam dilucida, vt nullus sit dubitationi locus.

¶ Plus petitur quatuor modis, scilicet re, tempore, loco, & causa: & singuli modi exemplariter declarantur. hoc dicit.

¶ Plus autem quatuor ^k modis petitur, re, tempore, loco, & causa.

¶ Re, veluti si quis pro decem aureis, qui ei debebantur, viginti petierit, aut si is, cuius ex parte res est, totam eam, vel maiorem partem esse suam intenderit. Tempore, veluti si quis ante diem, vel ante conditionem petierit. Qua, enim ratione qui tardius soluit, quam solvere deberet, minus solvere intelligitur, eadem ratione ^l qui praemature petit, plus petere ^m videtur. Loco

No. ergo, q. qui petendo creditum augeat, d. plus petere, & hoc ad sensum clarissimum est. Item, q. petens debitum, ante diem d. plus petere. Item, q. qui pendente conditione petit, dicitur plus petere. Item, q. istud comparatum, plus, stat interdum abusive, nam debitum conditionale non est debitum unde non pot. dici plus debito petere, qui petit indebitum, & tamen hic d. plus petere. Itē, qd. qui summam sibi debitam in vno loco, petit in alio dicit plus petere. Itē qd. iudici concedit arbitrium affirmandi ex bono & aequo interesse partis. Item, quod pretia rerum variantur ex varietate regionum.

k ¶ Plus autem quatuor. Vt omnibus his Plus petitur modis a causa videatur cadere iure antiquo tur quaunde isti quatuor modi plus petendi parent tuor mo in hoc versu, Plus petitur causa tempore, dis. reque loco.

Versus.

¶ Adde, q. olim qui pendente adhuc conditione petebat, licet causa caderet, non tamen ius suum amittebat, atque ideo existente conditione iterum agere non prohibebatur, l. boue, §. si sub condone, ff. de adi. edict. neq. n. ante condonem amittere poterat q. nondum habebat, l. cedere, de verb. sig. hoc in loco casus iste non sine causa refertur cum eo, quo quis petit antedie, utroq. n. casu aequae cadit pena legis Zenonianae, de qua hic agitur.]

l ¶ Ratione. A simili per contrarium.

m ¶ Petere. Vt hic & supra de fideiuss. §. fide-

fideiussores ita ver. non solum.

¶ Ad hunc locum de tēpore adde quā do-
cte scribit Tiraq. de retract. lignag. §. i. glos.
18. num. 34.

a ¶ Sine commemoratione. Idest, sine utili-
tate rei debita,

vel interesse rei.
nam est haben-
da ratio eius
utilitatis, si sua
interfit in loco
destinato po-
tius conueniri.

Vel dic, cōme-
moratione, id-
est, mentionē
faciente de ip-
so loco: nam
ipsum locum,
vbi erat facien-
da solutio, in
libello ponere
debet, sic. Peto

10. vt mihi sol-
uas hic, vel vbi
soluere promi-
sisti, vt hic, &
ff. de eo, quod
certo loco, l. 2.
§. fin. post hāc
nisi soluat, po-
terit eum con-
uenire, vbi cū-
que voluerit:
dummodo cō-
uentus habeat
ibi forū nō a-
lias, vt ff. de iu-
di. l. hāres ab-
sens. in fi. Sed
Placent. dicit,
q̄ vbi cūque
poterit eū con-
uenire, etiam
ibi, vbi nō ha-
bet forum, &

¶ Ex l. 4.
ff. de eo,
quod cer. lo.

S Y L.

ff. de iud. l. eum qui. & ff. de constit. pecul. si
duo, §. sed certo. Sed certe quod dictis legi-
bus dicitur, vt quolibet loco possit conue-
niri, verum est idoneo, vbi conuentus ha-
beat forum, vt ff. de mun. & hono. l. vt gra-
datim, §. primo.

S Y L.

¶ Adde, quod opinio glo. communis est:
scilicet quod debitor, qui in loco debito nō
soluit, possit vbi que conueniri, vbi tamen
fortitur forum, reprobata opinione Placen.
qui voluit, quod conueniretur etiam vbi fo-
rum non fortiretur: quam opinionem ego
alias late defendi.]

b ¶ Adimit, i. adimere desiderat: non ta-
men adimere potest.

c ¶ Arbitraria. Idest utilis certi condictio
ex stipulatu, vbi stipulatio intercessit, vt hic

fuit: vel utilis certi condictio ex mutuo, vbi
mutuum certo loco reddendum. Vel utilis
actio ex testamento, vel legatum est dan-
dum certo loco. Nec enim est propriū no-
men actionis, vt Digest. de eo quod certo lo-

co, lege secun-
da, §. hāc au-
tem actio. & le-
ge, si hāres, &
lege, aut si mu-
tua.
¶ Non tamen
intelligas, qđ
in his tantum
casibus actio
sit arbitraria,
sed generali-
ter in quacun-
que actioe stri-
cti iuris, quā
potest esse arbi-
traria propter
locum.
d ¶ Proponit
id est tribuitur
vel datur, vt
ff. de eo quod
certo loco, l. q̄
si Ephesi.
e ¶ Promisso-
ri. Sed & acto-
ris utilitas at-
tenditur, & v-
triusque utili-
tas simul attē-
ditur, vt Dige-
sti. de eo quod
certo loco da-
opor. l. secun-
da, primo re-
sponso.

¶ **Declarat per exem-
pla qualiter plus peti-
tur causa: vnde nota,
quod in altera ius
contractibus in dubio
est electio debitoris.
Aretinus.**

¶ Huic autem, qui lo-
co plus petere intelli-
gitur, proximus est is,

actoris, nisi reus fuisset in mora vel culpa,
vt no. gl. Bar. & doct. in d. l. 2. in prin. Ang.
f ¶ Pura. id est non habita mentione vel ra-
tione loci, vbi erat facienda solutio, vt dixi-
mus. sup. eo. §. Accurf.

¶ Huic autem qui loco. Casus eadem ratio-
ne qua sup. non est figuradus. Perseuerat. n.
Imper. in declaratione horum terminorū,
& descendit ad declarationem huius verbi
plus, quatenus respicit causam, demonstnan-
do quomodo quis plus causa petere dicatur.
& dicit hoc esse, qđ actor agit contra reum
debitorem alternativē. s. huius, vel huius rei.
nam si vnam de promissis simpliciter tan-
quam sibi debitam petat, dicitur plus petere
causa, quia cū electio sit debitoris, licet vtra-
que sit in obligatione, tñ vna, q̄. s. debitor
elege-

elegerit, est in solutione, & ideo quia vñ auferre agens electionem reo, petendo sibi certam rem assignari, dñ plus causā petere. Quā ratione similiter dñ plus causā petere, qui electionem debitori aufert non solum in obligatione alter-

natiua, sed in quacunq; obligatione, in qua electio fit debitoris. Nota. qd plus causā petere dñ, qui in alternatiua promissione alteram eius partem simpliciter petit, cum electio fit debitoris. Item, qd idē est plus causā petere, & aduersario electionē præripere. Itē, qd obligatus in gñe potest soluere quā spēm velit, quia debitor generis habet ipse electionem. Item quod cōclo in libello debet esse conformis qualitatis obligationis: quia si es obligatio in gñe, petatur & concludatur in genere, si alternatiua, alternatiue, & sic de similibus. Item, quod sæpe ea, quæ sunt viliora, sunt ca-
 ziora.

a. Qui causa Hanc causam electionem iā vocabit.

b. Electio. nisi vnū iam interijt: tunc. n. alterum qd superest, præsta-

bit, vt ff. de eo quod certo loco. l. nō vtriq; & facit ad hūc §. ff. de iure do. l. plerūq; in fi.

Pro declaratione vide Bar. in l. Stichum aut Pamphilum, in prin. col. 2. ver. reassume ergo, ff. de solu.

Limita singulariter hanc regulā, vt procedat, qñ vtrunq; est in obligatione & solutione, secus qñ alterū est positū ad cautelā

qui a causa plus petit: vt ecce, si quis ita a te stipuletur, Hominem Stichum, aut decem aureos dare spondes? deinde alterum petat, veluti hominem tantum, aut decem aureos tantum. Ideo autem plus petere intelligitur quia in eo genere stipulationis promissoris est electio, b vtrū pecuniam, an hominem soluere malit.

Qui igitur pecuniam tantum, vel hominē tā tū sibi dari oportere intendit, eripit electionem aduersario, & eo modo suam quidē conditionem meliorem facit, d aduersarij vero sui deteriore. Quā de causa talis in ea re prodita est actio, vt quis intendat hominem Stichum, aut aureos decē sibi dari oportere, id est, vt eodē modo peteret, quo stipulatus est. Præterea f si quis generaliter hominem stipulatus sit, & specia-

liter Stichum petat, aut generaliter vinum stipulatus sit, & specialiter Campanum petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat: plus petere intelligitur: quia electionē aduersario tollit, g cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere, quam quod peteretur. Quin etiam licet vilissimū sit, quod quis petat, nihilominus plus petere intelligitur, quia sæpe accidit, vt promissori facilius sit illud soluere, quod maioris pretij est.

liter Stichum petat, aut generaliter vinum stipulatus sit, & specialiter Campanum petat: aut generaliter purpuram stipulatus sit, deinde specialiter Tyriam petat: plus petere intelligitur: quia electionē aduersario tollit, g cui stipulationis iure liberum fuit aliud soluere, quam quod peteretur. Quin etiam licet vilissimū sit, quod quis petat, nihilominus plus petere intelligitur, quia sæpe accidit, vt promissori facilius sit illud soluere, quod maioris pretij est.

Hodie contra plus petentem tempore duplicantur induciæ, & fit condemnatio ad omne damnum litis, petens vero plus alijs modis, in triplum sumptus, quem sustinuit reus, litis nomine est condemnandus. hoc dicit. Ang.

† Sed hæc quidem i

pli. & hoc est, quod notari debet ex hoc text. i. Sed hæc quidem. f. quæ diximus, vt plus petendo cadat a tota causa, vt supra eodem, §. si quis agens.

ADDITIO. Et cōsulit dominus Ias. ad euadendum istas penas quod in libello semper adiiciatur illa salutaris clausula, Saluo iure superflui &c.

x. par. nu. 5. 6. & 7. vbi erudite loquitur circa hanc regu.] c. Eripit. i. eripere vult.

d. Facit. i. facere vult.

e. Prodata ē, id est data. & ē actio ex stipulatu, hoc modo. f. alternatiue proponenda, vt dicitur hic.

f. Præterea. Hoc est aliud exemplū, qualiter causa plus petatur.

g. Tollit. i. tollere vult.

h. Maioris pretij est, facit ad hoc ff. loca. item quaritur, §. 1. & ff. d. cōd. & demon. quod traditum est, & l. seq. & ff. de in diem addic. l. si venditor. §. sed si neuter. & ff. de vsu. & hab. l. final. & ff. de vsufruct. ha-

ctenus, §. si. & l. seq. Sed Casum non expedit figurare, qā text. ponit tñ correctionē iuris antiq; vt. f. plūpe petentib. duplicent induciæ: plus re, cā, vel loco petentes puniāt penatū

† Ex Tyro insula q̄ optimā & pretiofiore purpurā ferebat, auctore Strabone lib. 16.

† Ista lex benefacit ad ppositum, sed alieni nihil faciunt.

a Lex Zenoniana, scilicet græca, quam nō habemus.

b Et nostra. Scilicet græca, quam non habemus.

c Constitutio. f. græca, ut diximus: cuius sententia est, ut tempus debeat duplicari conuento, & omnes expensæ sibi restitui ut infra de except. §. hodie autem.

d Quantitate. Et sic re.

e Alio modo. i. loco, vel causa, ut sup. §. plus autem. Accur.

f Diximus. Ut sup. e. §. tripli. & ibi huius nostræ constitutionis græcæ sententia recitatur. Sed si non solum petijt, sed etiam cautionem exegit, post litem contestatā amittit debitum et hodie, † ut C.

de plus pe. l. i. quæ est huic contraria. Si ante litem contest. pæniteret, non punitur, † quia non petit, sed petere vult, ut ff. rem ra. ha. l. amplius non peti. & in dict. l. C. de plus pe. l. vnica.

* Adde, quod petens scienter & calumniose debitum iam solutum incidit in crimen stellionatus. l. si fideiussor. §. in omnibus. ff. mand. vbi Bartol. quod verum est, si iudici obrepserit, per falsam suggestionem: nisi addidit etiā falsam probationem, quia punitur pœna falsi, secundum Bal. in l. i. col. 3. versic. secundo quæritur, C. de cond. indeb.]

g Puniatur. f. conductione ex l. illa græca: cuius effectum habuimus, sup. eo. §. tripli. & in hoc §. plus autem.

h Si minus. Diuiditur in duas partes. Primo, quando minus petijt. Secundo, quando aliud pro alio per errorem petijt. Secunda ibi. Si quis aliud. Aret.

* Si minus. Casus clarus est, aliquam tamen dubitationem faciebat in decisione text. nostri indistincte volentis, quod eius terminatio procedat, quia qui scienter minus petit, videtur quasi reliquum remittere, quo non obstante contrarium dicitur ea ratione, quia donatio non præsumitur, quando alia capi potest coniectura. l. cū de indebito, ff. de probat. non enim debet

impediri qui voluit tantum debiti partem exigere, ne exigit reliquum. Sed maior erat dubitatio, quomodo hoc posset in eodem iudicio & coram eodem iudice: non enim potest videri in iudicium acceptum venisse, & post iudicium acceptū venit, & sic post litem contestatam. l. non potest videri, ff. de iudi. cuius contrarium dicitur in tex. nostro, sed tu intelligas text. nostrum ante litem contestatam, propter omnes declarant in l. edita. Cod. de eden. Nota. ex hoc text. q. petens minus debito potest ante litem contestatam reliquum petere in eodem iudicio. Item, quod petens minus debito non fatetur reum debitorem dumtaxat in sum-

Petens minus quam ei debeatur, potest coram eodem iudice reliquum petere. Aret.

i Si minus † intentione^h sua complexus fuerit actor, quam ad eum pertineat: veluti si cum ei decem aurei deberentur, quinque sibi dari oportere intenderit: aut si cū totus fundus eius esset, partē dimidiam suam esse petierit: sine periculo agit: in reliquum enim nihilominus iudex aduersarium in eodem iudicio i ei condemnat, †

ma petita. Item, quod assertio libellatis hoc casu non nocet ei.]

h Intentione. Id est libello intentionis: & hoc per errorem: si enim scienter, donare præsumitur, secundum quosdam. Sed contra puto, q. nunquam donare præsumitur, nisi tunc qñ traditio fieret ab eo, qui donare præsumitur ut ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. hic aut non erat datio, sed quædā abstinencia. Vnde siue de reliquo sciat qui agit, siue non, tpe capti iudicii, locum habet, §. iste.

ADDITIONE. Ista gl. in se, & relata ad text. nostrum est vera, & secundum las. vnica & singularis. non tamen est simpliciter vera, in quantum dicit nunquam præsumi donationem, nisi interueniat traditio, prosequere ut per eum hic.

i In eodē iudicio. i. quicunque ante sniam reliquū petierit sine noua contestatione, secundum quosdam, ut hic dī: & hoc propter duas rōnes falsas. Vna, quia potest emendare libellū quādocunq; ante sniam, ut dicūt, & est pro eis, ff. de noxa. in delictis. §. si detracta. & sic intelligunt C. de eden. edita. Altera ratio est, quia secundum eos etiā si non petat vel probet hoc actor, tamen iudex si scit, dēt secundū suam conscientiam condemnare reū: & est pro eis ad hanc rōnem, ff. si. regun. l. si irruptione, §. ad officium, & in hac snia fuit domi-

† Gl. in et inter dilectos. sup. verb. addendi, dicit, quod arg. huius §. in libello sunt ponenda illa verba, Saluo iure addendi &c.

† Si petatur aliās secus l. ut fundus ff. cōmuni diui.

Donare nemo potest sumitur,

† Idē Fa. Placen. & Ang.

† Sequūt Bal. Fab.

Pla. Ang. & la. & ē

gl. similis in c. i. extra de pl^o pe.

SYL.

dominum M. Sed certe, secundum Io. positum est falsum, & duæ rationes malæ. Nam potest quis immutare libellum.

¶ Aduerte ne glos. te decipiat. quæ supra v. fa est verbo emendare, modo immutare quasi pro eodẽ quo ad terminos nostros supponant: quod est falsum, quia diuersam habent significationẽ. l. edita. C. de eden. ibi emendari, vel mutari.

¶ Nisi vsque ad litem contestatam: nec etiã hodie post datum libellum: † quia sic

¶ Contra riu tenet Fab. Pla. An. & Ia. quia pot vsq; ad li. contest.

Iudiciũ dñ idẽ pp psonarũ: identitat. Iudex nõ secũdum cõsciam, non obstat. ff. de noxa. in delictis, §. si detra-

¶ No. sñ Ia. qd iudex qui ẽ supra legẽ, vt Pa. pa, Imperator, vel princeps, cuius dñm in eis adijci quandoque ante sententiam, vt hñ pro lege debet seper secũdũ cõsciẽtiã suã iudicare, qualitercũq; eam hẽat siue ex actis, siue non alias peccaret. Not. q. petẽs per errorem aliud pro alio potest errorẽ suum ante litẽ contestatam corrigere, & petere quod est sibi debitum vere.

¶ Intenderit, s. sibi deberi.

ex constitutione a diuæ memorię Zenonis.

¶ Si quis per errorem aliud pro alio petierit libellum mutare poterit. hoc dicit. Angelus Arctinus.

¶ Si quis aliud pro alio intenderit, b nihil

quod habet necesse in primo libello persistere: vt in Authen. de liti. §. omnem. collat. 8. Item quia non videtur in iudicio venisse, quod post litis cõtestationem contingit, vt ff. de iudi. l. non potest, & ff. de except. rei iudic. cum quæritur, & l. legi. Nec obstat. quod hic dicitur, quod dicit eodem iudicio. nam dic, idest coram eodem iudice, & ab eodem actore & reo. Nam & propter hanc causam. s. propter identitatem personarum, etiam vbi prorsus aliud petitur. tamen dicitur iudicium idem, vt inf. proximo. §. Item cõsciam, non obstat. ff. de noxa. in delictis, §. si detra-

¶ Intelligas secũdũ Ia. si actum sit gñali- ter vniuersali iudicio, veluti peto a te qcqd de hæreditate Titij possides. secus qñ esset actum specialiter ad aliquam rem, vt quia egissem pet. hæ. ad certum fundum, quem possides, qui fuit Titij, cuius sum hæres.]

¶ Constat. s. Græca: quam nõ habemus. Si quis aliud pro alio. CASVS figuratio pendet a dictis sup. in præced. §. qui per multos simul legitur: ideo figura casũ literaliter. Not. q. petẽs per errorem aliud pro alio potest errorẽ suum ante litẽ contestatam corrigere, & petere quod est sibi debitum vere.

¶ Intenderit, s. sibi deberi.

¶ In eodem iudicio. Idest apud eundem iudicem, & dicitur idem iudicium propter identitatem personarum, & iudicis, tamen p- vere aliud est. Sed nunquid nouæ dilationes dabantur? Respond. si potest esse instructus

eum periclitari placet: sed in eodem iudicio, c cognita veritate, errorem suum corrigere d ei permittitur: veluti si is, qui hominem Stichum petere deberet, Errorẽ petieit: aut si quis ex testõ dari sibi oportere intenderit, c q ex stipulatu debet.

ctus. Si autem sunt diuersæ petitiones, vt in hoc §. dicitur, nouæ dilationes dandæ sunt, vt C. de dilat. l. i. Item nunquid iterum de calumnia iurabitur? Respon. sic, quia potest & in hac causa calumniari, vt ff. de dam. infect. l. qui bona fide. §. antep. & pen.

d ¶ Corrigere. No. quod permittitur alicui errorem suum corrigere. Sed nunquid in veteri habet necesse persistere? Respon. non secũdum hanc l. Sed hodie contra, † vt in Authen. de li. §. omnem. collat. 8. & ita intentabit veterem & nouam, nisi reo absoluto in veteri obijciatur, exceptio rei iudicatæ in noua, vt quia sit eadem causa agendi, & eadem personæ, & eadẽ res, licet alia sit actio, vt ff. de iureiurand. l. duobus, §. exceptio. & ff. de excepti. rei iudic. l. si mater, §. eandem & l. cum quæritur. Vel nisi actio prima † ita se habeat ad secundam, vt electione tollatur: quod in casibus contingit, vt C. de fur. l. i. & C. si ser. exte. emi se man. l. prima, & C. de codi. l. fin. & C. de pact. inter empt. & vendi. l. commissoria, & ff. de tribu. l. quod in hærede. §. eligere, & ff. de lega. 2. l. cum filius, §. varijs.

e ¶ Intenderit, scilicet sibi deberi.

¶ Sunt præterea. Diuiditur in duas partes, In prima ponit vnum dictum generale, videlicet, quod non omnis actio est persecutoria solidi. Secundo illud per plura exemplã probat. Secunda ibi, Vt ecce. Item secunda subdiuiditur. Nã primo ponit exemplum de peculio. Secundo, de dote. Tertio, quando agitur contra patrem, patronum, sociũ, vel donatorem. Quarto, quando agitur per cõpensationem. Quinto, quando agitur cõtra illum, qui bonis cessit. Secunda ibi, Item si de dote. Tertia ibi, Sed & si quis cum parente. Quarta ibi, Compensationes. Quinta ibi, Cum eo quoque. Arctinus.

¶ Sunt præterea quædam. CASVS figuratio clara est: dum enim primo declarat esse etiam

ex petitione pri- nisi in cã ma etiam ad criali & secundam, non corpora- dabũtur: cum li qa tũc necessaria non iudex nõ voluntariẽ sint dẽt exeq dandæ dilatio- cõtra suã conscientiam, vt pulchre per eum.

† Si petat aliã sec? l. vt fund. ff. cõl diui.

etiam alias actiones, per quas quis solidum debitum consequitur, alias non solidum: ex quo sumus in diuisione, non exigitur alia casus figuratio, dum vero primo exemplificat in peculio, ut scilicet dominus, vel pater aliquando in solidum teneatur, aliquando non, ratio clarissima est, quia pater vel dominus concedendo peculium non obligatur, nisi quatenus est in eo: ita quod non possunt exigi, aut conueniri nisi in id quod tenent. l. quoties, §. si semel. ff. de pecu. Nota, quod creditores peculiares serui, aut filij non exigitur, nisi quatenus est in peculio, deducto prius per patrem, vel dominum quod eis debetur.

a Sunt præterea quædam actiones. Innuit hic quandam diuisionem actionum. f. quod alias sunt persecutoria in solidum, alias non: & hæc prosequitur usque in finem huius tituli. & non est ista diuisione de 12. diuisionibus. Nam prima est, quod alias sunt in re, alias in personam ut sup. cod. §. omnium. Secunda est quod alias sunt ciuiles, alias prætorias, ut sup. eo. §. sed iste qui de actionibus. Tertia fuit. f. i. e. §. sequens. Quar-
ta. sup. eo. §. omnes aut actiones. Quinta. sup. eo. §. actionum aut quædam sunt. Sexta est, quod alias sunt temporales, alias perpetuæ. Septima, quod alias sunt transitoria ad heredes, alias non, ut inf. de perpet. & tempo. actio. §. non omnes. Octaua nisi sexdi est, quod alias sunt famose, alias non ut inf. de pe-
uisiones, re. liri. §. pe. Nona, quod alias sunt directe, alias utiles, ut ff. si qua. pau. feci. di. l. pen. Decima, §. j. scda i quod alias directe, alias contraria, ut sup. de §. sed ista obli. quæ ex quasi contractu. §. j. & 2. Unde-
3. in §. se-
cuma, quod alias singulares, alias vniuersales, quens. 4. alias generales, ut ff. pro soc. l. pro socio arbi-
in §. om-
nes. §. i §. simplices, alias duplices, ut fami. ercis. com-
actionum. mu. di. fini. regun. & quædam interdicta, ut
6. hic las. inf. de interdi. §. tertia diuisione. Est autem, &
SYL. hæc extraneas, de qua hic dicitur.

& est de Quod ait, patrem, & dñm solummodo teneri quatenus in peculio sit, declara id ita
iorum. esse, si non dolo eorum imminutum, consumptum

ve fuerit. l. summa & l. l. b. ff. in si. ff. de pec-
b. Proponemus, ut inf. tit. i. §. cum autem.
Itē si de dote. **CASVS** in hoc versu. non
est, nisi literaliter figuratus, cum iā dictum
sit in superioribus. quæ ad hunc casum pertinet.

demnatur: si vero minus inueniatur, eatenus condemnat iudex, quatenus in peculio sit. Quemadmodum autem peculium intelligi debeat, suo ordine proponemus. b

In dotis restitutione condemnatur maritus in quantum facere potest. Aret.

Item si de dote in iudicio mulier agat, placeat eatenus maritum condemnari debere, quatenus facere possit, id est quatenus facultates eius patiuntur. Itaque si dotis quantitati

patiuntur deducto ne egeat. Item, quod dictio. i. est dictio expositiua.]

c Maritum, vel eius heredes. f. filios cōes, secus in extraneis hrdibus, ut ff. soluto matr. l. etiam filios mulieris, & l. maritum. & l. seq.

*** Cum** queritur, quatenus maritus facere possit, rei iudicata tps spectat: & quod dñ in marito, in socero quoque seruandū est, ut in id solum dānet, quod facere possit, quia obtinet locum parentis. l. rei. & seq. ff. solu. matri.]

d Facultates. Ut tamen ipse maritus non egeat, f. ut ff. de rei iud. inter eos, & ff. de reg. iu. l. in condemnatione personarum, & hoc nisi dolo fecerit maritus quominus possit, cautione exposita ab eodem de solido soluendo, si ad meliorem fortunam peruenerit, ut C. de rei vx. act. §. cum autem. & ff. solut. matr. l. etiam filios. §. licet. & ff. pro socio. l. verum est. §. id quod.

ADDITIONE Itē nisi mulier ipsa esset pauper, ita ut ad ipsius victum tota dos esset necessaria. Item si res dotalis, vel alia acquisita ex re dotali extarent, quia non haberet locum beneficium istius tex. ut per doct. hic.

*** In tantum** hoc verum est, ut nec valeat pactum, quo vir renunciat huic beneficio, ut non quatenus facere possit, sed in solidum teneat.

ratio. n. dubitandi poterat esse obligatio, qua qstenebat, quia sicut erat potēs ad exigendum solidum in ceteris, multo magis videbat habere debere hanc potestatem in dote per infinita priuilegia dotium. l. Et i hoc i. ff. solut. matr. deducen- cuius cōtrariū do dēat dicitur: visū. n. tēdi mo- est incōueniēs, dus circa ut contra eum, duo. pri- qui fuit marit⁹ mo. circa & socius diui. quantita- nā, & humanē tē rei con- domus, agatur fideratis ita & proceda- facultati- tur, ut ipse e- bus & cō- geat. Not. ma- dōne p- ritū conueniri sonē, ut si inquantū face- possitope- re potest. Item, rari, & ha- qd facere posse, beatissimū importat qua- vel artifi- tenus facultates cium, sibi

Et i hoc i. ff. solut. matr. deducen- cuius cōtrariū do dēat dicitur: visū. n. tēdi mo- est incōueniēs, dus circa ut contra eum, duo. pri- qui fuit marit⁹ mo. circa & socius diui. quantita- nā, & humanē tē rei con- domus, agatur fideratis ita & proceda- facultati- tur, ut ipse e- bus & cō- geat. Not. ma- dōne p- ritū conueniri sonē, ut si inquantū face- possitope- re potest. Item, rari, & ha- qd facere posse, beatissimū importat qua- vel artifi- tenus facultates cium, sibi cōpute, & fiat de- ductio i- starū ope- rarū: no- bilis vero pl⁹ expē- dat q̄ ru- sticus. Se- cūdo. ci- ca q̄titate tps puta annorū ipsiusma- riti scdm formā l. heredita- tem. in- pric. ff. ad l. fal. ut p- Ioā. Fab- & la. hic. f. Rom. i. l. maritū, sol. matr

teneat. l. alia causa. §. ult. sol. mat. quod intro-
ductum fuit propter reuerentiam, quæ mari-
tis debetur, ut ibi dicitur, & latius in l. 1. §. cū
autem C. de rei vxor. actio.

S Y L. Propter retentionem. **Casus.** clarus est

& Imper. alle-
gat rōnē suæ
decisionis: quæ
impensæ in re
dotalem factæ
minuunt ipso
iure dotē. No.
quod marito
concessa est re-
tētio dotis pp
impēsas factas
in res dotales.
Item, qd dos ip-
so iure minui-
tur propter ex-
pensas necessa-
rias. Item, qd
licet allegare
librum absq,
eo quod allege-
tur titulus.

* Ista glo.
est imagi-
stra, & me-
lior de to-
to iure in
sua mate-
ria, secun-
dum Fab.
Pla. Ang.
& las.

concurrant facultates
eius, insolidum damna-
tur: si minus, in tantū,
quātum facere potest.

Propter retētionem
quoque dotis repetitio
minuitur: nam ob im-
pensas^a in res dotales
factas, marito, quasi re-
tētio cōcessa est: quia
ipso iure necessarijs
sumptibus dos^b mi-
nuitur: sicut ex latio-

a Impensas. † Dic, quod impensæ aliæ ne-
cessariæ sunt, ut quibus non factis res erat pe-
ritura vel deterior futura Aliæ viles, ut qui-
bus non factis res non erat peritura, sed eis
factis res est melior futura. Aliæ voluptariæ,
quæ tantum rem exornant ut ff. de ver. sign.
impensæ. & ff. de impen. in reb. do. fac. l. 1. &
l. quod dicitur. 1. §. viles. & l. voluptariæ. In
primis impensis dic, quod minuant dotem
ipso iure, si consistat in pecunia & specie: ut
si est fundus, & pecunia in dotem data, quan-
tum in fundum impenditur, tantum in pe-
cunia ipso iure deberi desinit. Si vero solus
fundus in dotem sit: tunc si tantum expen-
ditur simul, vel ex diuersis vicibus, quanti est
fundus, tunc ipso iure desinit esse dotalis.

S Y L. Dic secundū las. per tex. in d. l. quod dici-
tur, quod ipso iure nō desinit esse dotalis. sed
bene potest petere expensas, vel retinere fun-
dum, donec sibi restituantur expensæ.

Nisi mulier infir. annum sponte marito
impensas obtulerit Si vero non tantum, non
desinit esse dotalis, sed tandiu totus vel pro
parte retinetur, qd diu impensæ restituatur, ut
ff. de impen. in reb. do. fac. l. quod dicitur. &
ff. de iure do. l. si is qui. §. pen. & si. & hoc in
necessarijs impensis. Si autem viles sunt, tūc
per actionem, neg. gest. vel mandati, si man-
dato mulieris fecit repetuntur. Voluptariæ
non repetuntur, etiam si mandato mulieris
factæ sunt, si d. abraduntur sine læsione prio-
ris status, ut C. de rei vxor. action. §. sed nec
ob impensas. & ff. de rei vend. l. in fundo. †
Et secundum hanc distinctionem hunc. §.
intelligas. & quod dicit in litera, quasi, non
denotat improprietatem, si est impensa ne-
cessaria, ut dictum est, sed si utilis, vel volu-
ptaria, nullo modo locum habet hic. §.

Impensæ
volupta-
riæ an pos-
sint abra-
di.
† Et hoc
ē spāle in
vxore: tñ
ab alio, cu-
ius volun-

* Hæredes quoque mariti, impensarum

in res dotales factarum exceptione adiu-
uantur, si ab eis dos repetatur. l. rei. ff. solur.
matrim.]

** Not. ex hac glo. quod dictio, quasi, inter-
ne repetū
tum est expressiua veritatis; quod est uerū,
tur l. 3. §. j.

ribus Digestor. libris,
cognoscere licet.

**In his quatuor casi-
bus reus condemnatur
inquātū facere pōt. An.**

Sed & d. si quis cum
parente suo patronove
agat: item si socius cū
socio^e iudicio societa-
tis agat, non plus actor
consequitur, quā ad-
uersari⁹ eius facere po-
test. f. Idē est, si quis ex

si hoc exposcat
subiecta ma-
terā, ut in l. Lu
cius. j. in fin. ff.
de adm. tut. &
l. dedi. in prin.
vbi gloss. ff. de
condi. caus. da.
regulariter. n.
denotat ipro-
prietatē. l. hoc
colore. vbi Ba.
ff. de inof. test.
l. diuortio. §. si
fundum. solu.
mat. l. itē limita
hunc tex. ut p
cedat, quando
impensa respi-
cit perpetuam
rei vtilitatem,

secus si temporalem quia tunc computaretur
cum fructibus sicut & impensa quæ fit ad cu-
stodiam rei. l. 3. §. 1. & l. pen. & fin. vbi Bart.
ff. de impen. in reb. do. fac. las. hic.]

b Dos, in pecunia consistens.

c Libris, ut ff. de impen. in re do. fa. per to-
tum titu.

Sed & si quis. **Casus.** Prosequitur Impe-
casus, in quibus quis tantum conuenitur in
quantum facere possit, & primo in parenti-
bus ea ratione, quia si egeret, teneretur filius
alere, ad tollendum igitur circuitum exigen-
di, & postea alendi, introductum est, ut non
exigantur a liberis, nisi inquantū facere pos-
sint. secundo, in patrono ea ratione, ut coer-
ceretur ingratitude libertorum, & quia simi-
liter tenentur eum alere. tertio, in socijs pro-
pter ius fraternitatis. quarto, in donatore pro-
pter ingratitude vitium. Not. collige ex
predictis.]

d Sed & si quis. Scilicet filius vel libertus,
qui agunt venia impetrata: alias puniuntur,
ut sup. eod. §. penales verfic. & in eum.

e Socio. Et se confitente socium: alias nō
datur ei hoc beneficium, ut ff. pro socio. si
vnus. §. vli.

ADDITIO. Quod verum intellige, si
perseueret in negatione vsque ad lit. contest.
& negauit in specie esse socium: alias secus:
puta si in genere, ut Nego narrata prout nar-
rantur &c. secundum docto. hic.

f Potest, quod semper accipe detracto ran-
to qd possit inde viuere conuentus, ut ff. de
regul. iur. l. in condemnatione.

** Intellige cōmode & honeste, ut tradit ibi
gl. habita. s. rōne qualitatis psonę, ut no. Bal.
i. l. 2. C. qd cū eo, & aī adue. tit Dec. i. l. diuus.
ppe si. ff. de reg. iur. Et no. qd i exigēdo aliquē
inquātū facere pōt, inspicitur quātū percipit

Insti,

Qo

de re-

de rebus, non autem proprietates rerum, nec quantum ex venditione rerum redigeretur. l. qui bonis de cess. bon. & l. Imp. ad Treb. ubi Bar. Item observa, quod hæc exceptio opponi potest etiam executioni sententiæ l. ex diverso. §. fin.

sol. matr. & l. Nescimus de re iudic. Negus. de pig. 4. mem. §. par. num. 10.]

a Ex donatione. Id est quando non potest solvere, cum donare promissit.

b Conueniatur, scilicet conditione ex lege, ut C. de don. l. si quis argentum §. fin. autem. Et nota, quod hic solus conuenitur in quantum facere

potest deducto ære alieno, ut ff. de re iud. l. inter eos. §. 1. & 2. & melius. §. si.

* Illud non prætermittendum, hoc beneficium, ne quis ultra, quam facere potest, conueniatur, personale esse, & cum persona extinguatur nec hæredibus alijs ve successoribus nec fideiussoribus præstari l. verum. §. videntur. ff. p. soc. & l. & si fideiussor. ff. de re iud.]

Compensationes. Casus. Prosequitur Imperator ex epla eius, quod super proxime proposuit, & dicit, quod quoties euenit, quod reus, a quo petitur, sit creditor actoris, compensatione proposita sit, ut minus consequatur actor, quam petierit. In quo aduersas ad duo quæ iudicio meo male possunt saluari in hoc text. primum est, quod hoc exemplum non cadebat inter priora & sequentia. nam ille, cui compensatio opponitur, effectualiter consequitur suum creditum, quia re vera compensatio est solutio. l. si debitor. ff. qui pot. in pig. ha. nec est verum dicere, quod consequitur minus, quam ei debeat, quia re uera consequitur totum. nihil enim interest, an soluat quis, an compenset, d. l. si debitor. & ideo neque hoc exemplum cadebat in hac materia, neque verum est, quod dicit Imperator, quod minus, quam ei debeat, consequatur, quod non licet sit ponere os in celum. Nota, quod compensatione minuitur intentio actoris.

c Plerumque hoc dicit propter actionem depositi, & alias quasdam, in quibus non obijciatur compensatio, ut super eo. §. in bonæ fidei. & C. de compen. l. si. Accursius.

d Ex eadem causa, hodie ex quacunque causa & in quolibet contractu bonæ fidei, vel stricti iuris, + ut super eo §. in bonæ fidei.

e Iam dictum est, super eo. §. in bonæ fidei.

donatione^a sua conueniatur. b

Ratione compensationis sæpe minuitur intentio actoris. Aret.

Compensationes quoque oppositæ plerumque^c efficiunt, ut minus quisque consequatur, quam ei debeat. Nam ex bono & æquo habita ratione eius, quod inuicem actorem ex^d eadem causa præstare

** Adde, quod exceptio compensationis potest opponi etiam executioni sententiæ l. etiam. C. de compensat. Alex. consil. 61. vol. 3. Negus. de pignori. 4. mem. §. par. num. x.

¶ Cum eo quoque. Casus figura per te. Nota, quod cedens bonis in postea quaeritis habet priuilegium, ut non conueniat a prioribus creditoribus nisi in quantum facere possit. Item nota, in humanum esse afflictis afflictionem addi.

oportet, in reliquum cum, cum quo actum est, condemnat, sicut iam^e dictum est.

Impedit bonorum cessio, ne fiat infolidum condemnatio. Angel.

¶ Cum eo quoque, qui creditoribus^f suis bonis cessit, si postea aliquid adquisierit, quod idoneum emolumentum habeat, ex integro^g in id, quod facere

(inquiens) athliotatin hodon alibi miserabile subsidium. l. vltim. C. qui bon. ced. pos. hodie tñ, tantum est, ne quis cogatur bonis cedere, nouel. constit. 135. quæ habetur in editione Haloandri.

f Creditoribus, quod fieri non potest ante, quam debitum agnoscat, vel in iure confiteatur, ut ff. de cess. bon. l. pen.

* Adde, an valeat pactum, quod debitor non possit cedere bonis, Bart. in l. alia. & fin. ff. sol. matr. Prodest autem hæc cessio, ut non deducatur debitor in carcerem, ut C. qui bon. ced. pos. l. 1. & quod in adquisito postea conueniatur in quantum facere possit, ut subiicit, * Fallit, nisi sub spe cessionis contraxit, ut per Dyn. in reg. peccatum. in fi. lib. 6. aut nisi in fraudem creditorum bona alienauit, vel si quoniam contraxit, sciebat, se non esse soluendum, ut ait Bart. in l. alia. §. eleganter. ff. sol. matr. & denique in plurimis alijs casibus deficit reg. huius. §. quos diligenter retulit Socinus in tractatu fallent. reg. 46. & seq. post las. hic, & in §. item si quis in fraudem, nu. 91. cum seq. super eod.

* Adde, quod cessio bonorum debitoris non prodest eius fideiussori. §. vlt. uer. sane. inf. de replic.

b Ex integro. Vt sibi ipsi contraria litera, quod ex integro; & in quantum facere potest conueniatur, ut subiicit Sed sic intelligitur, quod infolidum conueniatur, quod in potest soluere hoc tñ est deducto semper, ne egeat, ut ff. de cess. bo. q. bonis, & ff. de reg. iur. i. in condemnatione.

ADDITIO. Vel die & longe facilius ex integro, id est denuo, siue iterum, ut sit una dictio: & ita exponunt doct. periti. Et hoc. scilicet quod qui cessit bonis, potest iterum conueniri si perueniat ad pinguiorem fortunam: verum est

ex eadem causa. i. si uterque sit debitor quantum

¶ Cessio bonorum in duobus prodest,

+ Hæc gl. peslime loquitur, secundum quem uideas plenius: nam uoluit d. cere text.

est, nisi, pro eo iam sustinisset penas corporales, vel cessionem fecisset culo nudo super lapidem: de hoc gl. no. in c. licet dignum. extra de homi. & in c. peccatum. de reg. iur. in 6.

† Hæc gl. a. † Inhumanum. enim Bene dico, quod in nō hñ in quantum face verustis re potest deduci exempla. † alias dicitur. Cōtinuatio.

pōt, creditores experiūtur. inhumanum a enim erat, spoliatū fortunis suis insolidum damnari.

† Quod cum eo &c. Qualiter con- tractū est furtis nobiscū q in alie- na est po- testate.

Qualiter con- tractū est furtis nobiscū q in alie- na est po- testate. liter conuenia- mur ex habi- tis cū ijs, quor in potestate ha- bemus.

SYL.

Adde, quod est falsa conti- nuatio. Impe- enim cōtinuat seipsum & red- ditōnem, qua- re de his actio- nib. modo p- ponat, dicēdo, q, quia supra habita est mē- tio de actione, quæ dat in pe- culio, opus est modo dicere de his actionibus &c.]

† alias sūt

Cognito contractu seruorum ad obligan- dum dominum, erit co- gnitum quid de con- tractu filij ad obligan- dum Patrem.

Q Via † tñ superi^b mentionē habui- mus de actione, qua in pecuculiū filiorū fami- lias seruorumque agi- tur, opus est, vt de

* † Naturam omnium actionum. de quib. hoc titulo tractatur, & qñ locum habeant, breuiter & dilucide explicat Accur. sup. tit. 1. §. actiones autem in verbo, ipso iure.

Diuisio.

Q Via tamen. † Tous iste tit. diuiditur in sex partes. Primo ponit continuatio- nem rubr. Secundo, q, filius & seruus æqui- parantur: ideo dictū in vno pōt intelligi di- ctū in alio. Tertio prosequitur de cōtractib. seruorū, qualiter & in quātū eorū dñs tenea- tur. Quarto illud extendit ad filios. Quinto ponit vnum in filio, quod non habet locum in seruo. Sexto redit ad contractum serui. Secunda ibi. Et quia. Tertia ibi, igitur. Quar- ta ibi. Quæ diximus. Quinta ibi, Illud pro- prie. Sexta ibi, illud in summa.

SYL.

† Casus in simplici cōtinuatione nō est fi- gurandus, quā declara. vt sup. diximus. Not. ergo cōtinuādos esse titulos. Item, q, actio, quæ datur in patrē vel dominū ex cōtractu serui vel filij, non dñ de peculio, sed in pecu- lio. Itē, qd actio de peculio, & ceteræ, quæ de- scendunt ex contractu filij, dantur in patrē nomine filij. Not. etiā, quod filius & seruus fere in omnibus æquiparantur. Item, quod

non est conueniens quod paucis exprimī po- test, multis exprimere. Item, quod cognito vno de similibus, cognoscitur aliud. Item, quod dictio, ferē, est dictio diminutiua. Itē, quod quādo duo casus sunt à l. antiqua æqui-

hac actione, & de cæ- teris, quæ eorundem nomine in parentes do- minosve dari solent, diligentius b admo- neamus. Et quia si- ue cum seruis nego- cium gestum sit, siue cum ijs, qui in potesta- te parentum sunt, fe- rē c eadem iura seruan- tur: ne verbosa fiat di- sputatio, dirigamus ser- monem in personam serui dominiq; idem d intellecturi de liberis quoque, & parentibus, quorū i potestate sunt. Nā si quid in his e pro- prie seruetur, separa- tim ostendemus. f

diximus. & propter alios casus quos ibi dicemus.

e Idem intellecturi. Nam similitum eadem est disciplina, vt hic, & ff. de in rem ver. l. 3. §. proinde & §. quoties.

g Dictamen q, similitudo in uno non ar- guit similitudinē in alio, ut per Aret. in l. ex facto. in 6. nota. ff. de vulg. & pupil.

f In his. s. parente & filio.

g Ostendemus. Vt inf. eo. §. quæ diximus.

† Si igitur iussu dñi. CASVS in termino- tū declaratione simplici nō ē necessarius nisi literalis. in hoc n. §. declarat Imp tres esse a- ctiones, in quib. pñ & dñs insolidū tenentur pp eorū cōsensum. Siue. n. iusserint, madaue- rint, cōsenserintve alio modo, etiā per ratiha- bitionem, filium, vel seruum certo casu obli- gari, tenentur naturali, rōne quā allegat Iure- consultus in l. j. ff. eo. quia cum eo contrahi- vñ, qui iubet. siue ēt navi uel negotiationi pa- ter aut dñs filium vel seruum praposerint, similiter tenentur insolidum, & in exercito- ria prapferim quia æquum visum est, vt qui exercitorē navi imposuit, teneatur, quia ple- runque locus aut tempus non patiuntur di- spicere de conditione exercitoris. maior. n.

O O 2 est

parati. corre- ctio vel dispo- sitio facta in vno extendi- tur ad aliū qd declara, si equi- paratio est fa- cta i illo casu, vt p l. as. in l. si cōstāte. i. s. col. ff. sol. matr. de quo videnda sūt q ponit De- cius i c. trāsla- to. i. j. & 2. lect. de constitut.

b † Superius. vt sup. tit. pri- mo. §. actiones autē. & §. sunt praperea.

c † Diligentius. q sup. dictum sit. Vel dic di- ligentius. i. di- ligenter.

d † Fere. hoc dicit pp Mace- donianum qd habet locū in filiis, non in seruis. vt inf. eodem. §. quæ

Similiū eadem ē discipli- na S Y L.

S Y L.

est necessitas contrahendi cum magistro nauis, quam cum institore, prout declarat tex. in l. i. ff. de exerci. Similiter æquū visum est prætori, ut quemadmodum commoda senti mus ex contractibus institutorum, ita etiam ex eorū cōtracti-

b^o obligemur, tacite. n. vide mur hoc polli ceri præponē do, l. i. ff. de in stito. Not. secū dū Ang. q. de iure ciuili pa ter aut dñs nō tenebantur ex contractu filij vel serui. & hīc est, q. prætor equitate mot^o hęc adinuenit. Item, q. pater & dñs tenent Quod iussu in solidum. Item q. ille, qui cū filio vel seruo cōtrahente ius su patris vel dñi contrahit, vī sequi fidē iu bentis. Item, q. vbi est eadē rō, idē ius cōstitui tur. Itē, qd sit exercitoria, & qd institoria. Itē, q. exercito ria ab exercito re, institoria ab institore est ap pellata. Itē, q. tunc tenent p^r & dñs, qñ ser uus vel filius negociatur in eo, in quo sunt p^rpositi. Itē nō, q. huiusmodi actiones non solum dantur

contra dominum vel patrem præponentes seruos & filios, sed etiam contra quemlibet præponentem, etiam liberum hominem slā, re identitate rationis. Item, q. identitas ra tionis facit, quod casus non expressus sit cō prehensus in casu iam deciso.]

a. Domini scilicet volentis cum seruo con trahi: siue dirigat iussu ad seruum, siue ad contrahentem cum seruo, siue subscripsit, siue quocunque modo contractum ratum ha buit, ut ff. quod iussu l. i. §. i. & §. sed & si ser ui, chirographo & §. si ratum.

b. Videtur, Vt etiam ab ipso domino de

¶ Dominus tenetur ex contractu serui in solidum, si contrahi iusserit, vel ipsum, vel liberum hominem, na ui, vel alicui alij nego ciationi præposuerit, actionibus cognomi natis, Quod iussu, & Exercitoria, & Instito ria. Aretinus.

c. Si igitur iussu domi ni^a cum seruo nego cium gestum erit, in solidum Prætor aduer sus dominum actionē pollicetur scilicet, quia is, qui ita contrahit, fi dem domini sequi vi detur. b

e. Eadem ratione^c Præ tor duas alias in solidū actiones pollicetur: quarum altera Exerci toria, d altera Instito ria appellatur. Exerci toria tunc habet locū, cum quis seruum suū magistrum nauis præ posuerit, & quid cum

bitum condici possit, ut inf. eod. §. fin.

e. Eadem ratione. Quia fidem domini se qui videtur, ut supra prox. §. in fin. Accur.

d. Exercitoria. Quæ perpetuo hæredi & in hæredem datur, ut ff. de exer. si tamen, §. si

(i) Idem in in stitoria, ut ff. de insti. l. no uissime. Idem etiam de in re verso, ut ff. qñ actio de pecu. est an. l. quæsi tum in fi. **ADDITIO.** (i) Dic hoc ve rum, si prima actio datur hæ redi vel cōtra hæredem, quia istæ non sunt propriæ actio nes, sed adie ctiones, ut hī in d. l. si tamē. vide l. ta bernæ de Angel. verb. sig.

pertinet.

f. Institoria tunc locū habet, cum quis t⁺ ta bernæ fortē, aut cuili bet negociationi ser uum s suum præposue rit, & quid cum eo eius rei causa, cui præ positus erit, contractū fuerit. Ideo autem In stitoria appellatur, qā qui negociationibus præponuntur, t⁺ insti tores vocantur h⁺ Istas tamen duas i⁺ actiones Prætor reddit, t⁺ & si liberum quis homi nem, aut alienum ser uum nauis, aut taber næ, aut cuilibet nego ciationi præposuerit, scilicet quia eadem æ quitatis ratio etiam

mutuata eius magistro nauis in refectionē nauis, vide l. si. ff. de exerci. actio vbi Bar. & habet per gl. in l. i. & ibidem per Bald. C. eo. f. Quæritus, idest prouentus siue lucrum. Sed magister appellatur, cui totius nauis t⁺ an chora, idest gubernatio commendatur, ut ff. de exercito, l. i. §. magistrum nauis.

g. Seruum. Vel liberum. ut in fi. huius, §.

h. Vocantur. No. quod institoria a præpo sito, sed exercitoria a præponente vocatur, ut hic, & sup. eo. §. ver. ideo autē exercitoria.

i. Duas per hoc quod dicit, duas excludit primam, Quod iussu,

Acqui-

* Taber næ appel latio quid significet vide l. ta bernæ de verb. sig.

** t⁺ l. 3. & 4. & §. ff. e.

* alias cu ra:

* Ex l. j. §. cuius. de exer. act. & l. sed & si quis, §. j. de insti actio.

Ius idem statuat vbi est ea de aequitas, idem ius statuendum est: sic, ff. ad l. aequi. illud. & sup. quib. mod. ius pa. po. sol. §. pari ratione.

¶ Introduxit. **CASVS** non est figurans.

S Y L. tione simplicis termini tributaria sed potius aduerterendum est, quod dominus qui habet servum habentem peculium, si conueniatur a creditoribus peculiaribus habet privilegium deducendi ante omnia quod sibi, & illis, qui in sua sunt potestate, debet: sed quia aliquando accidit, quod servus in rebus & mercibus peculiaribus sciente & non contradicente domino negociatur, & efficitur debitor alicuius: si a tali creditore conveniat ex causa predicta tunc si habet dominus amplius illud privilegium, sed vocatur in tributum cum ceteris, hac tamen inter eos diuisione remanente, quod dominus vocatur in tributum ex quacunque causa sit creditor, alij vero creditores peculiares vocantur solum, quatenus causa illarum mercium, in quibus sciente domino servus negociatus est, se extendit. **¶** In peculiari merce. Hoc caute dicit, non in dominica, ut ff. de instito, sed & si pupillus. §. penult. **¶** Negocietur. Ad omnem quoque pertinet negotiationem, ut ff. de trib. l. illud. & l. i. §. licet. **¶** Not. ex hac gl. cum tex. quod verbum negociari, & negociator, latius est, quam mercari, & mercator, quod post Ang. hic diserte explicat a Beneue strac. trac. de merca prima par. nu. v. **¶** Eius rei causa. No. quod ad hoc ut competat ista actio, oportet, quod sit contractum illarum mercium causa, alias non competet, ut per Angel. hic.

¶ Ad hunc locum vide infr. eod. rursus. **¶** Et si contradicente l. i. §. scientiam, ff. de trib. act.

¶ Ex quo §. apparet institutio locum habere in merce dominica, tributaria autem in merce peculiari. **¶** Scilicet peculiaris mercis, non etiam aliam.

eo casu interueniat.

¶ Si servus sciente domino in merce peculiari negociatur, & tamen dominus aliquid recipere debet, vocatur in tributum una cum alijs creditoribus, **Arctinus.**

¶ Introduxit & aliam actionem Praetor, quae Tributaria vocatur. Namque si servus in peculiari a merce, si sciente domino negociatur, & quid cum eo eius rei causa contractum erit, ita Praetor ius dicit, ut quicquid in his mercibus erit, quodque inde receptum erit, id inter dominum, si quid ei debetur, & ceteros creditores, pro rata portione distribuatur: & ideo Tributaria vocatur.

d Minus. Hanc actionem tributariam dicunt quidam non dari, nisi dominus primo distribuatur: & dicunt, quod cogitur officio iudicis: & hoc colligitur ex hoc §. quia dicit, minus. Sed dico, quod ante & post competit, quia minus tribuit, quod nihil tribuit, ut ff. de tribu. l. illud §. si cuius dolo. & arg. ff. de verb. signi. l. minus, & l. verbum amplius, cum lo. **¶** Adde, quod haec glo. contra approbatur per docto. hic.

ria vocatur, quia ipsi domino distributionem Praetor permittit. Nam si quis ex creditoribus queratur quasi minus de tributum sit, quam oportuerit, hanc ei actionem accomodat, quae Tributaria appellatur.

¶ Ex contractu inito cum seruo domino ignorante tenetur dominus de peculio, vel in id quod in rem suam versum est: & dicitur versum in rem domini, si aliquid in rem domini impenderit necessario: iudex tamen debet prius inspicere, utrum in rem domini sit versum, quam de peculio condemnet. **Arctinus.**

¶ Praeterea intro-

actio de in rem verso ultra actionem de peculio ex rationibus positae per tex. in l. i. in prin. ff. de in rem verso. Item, quod actio de in rem verso oritur, quauis sine voluntate domini negocium sit gestum: quia oritur ex ipsa versione in rem, non ex consensu: & propterea oritur etiam, quauis gestum sit contra voluntatem domini, quando versum est in eius utilitatem.

Item, quod actio de peculio datur eatenus, quatenus est in peculio: actio vero de in rem verso datur ad omne id, quod versum est in domini utilitatem.

Item, quid dicatur versum in utilitatem: pro cuius declaratione vide regulam, quam ponit Iurisc. in l. 3. §. & generaliter, ff. de in rem ver. l. te no. quod omnes expensae hic enumeratae sunt necessariae. cetera collige per te.

a Deque eodem. Caue tibi, quia de duab. actionibus simul dicit, scilicet de peculio, & de in rem verso.

b Patitur. Facit, ff. de pecul. l. si quis seruū, §. etiā. & hic adiūge, §. ceterū, qui est infra.

c Mercatus erit. Facit, ff. de in rem verso. l. 3. §. proinde. **d** Ex decem. Quia quot sūt consumpti, in tot debet tene ri, vt sup. pro xim. §.

e Damnari debes. Facit, ff. de in rem verso. l. si pro patre. §. idem.

f Licet. Hoc pūctum, quod est hic, ita prae ue intelligunt quidam, quod quicumque agit de peculio, videtur inten tare illam formulam & age re, scilicet de

* Vel uti- in rem verso, liter, l. si vt hic, & ff. de res, §. qd in rem vers. l. & l. 3. ff. filiusfamilias de in rem in fin. & ff. de vers. secus pecul. l. 1. §. est si ad vo- autem, quā o- luptatem pinio necessa- vt dñi d. ria esse vide- l. 3. §. ubi oī tur. Nam cum no vide, p de peculio agi declara- tur, debita pe- rione hu- culiaria com- ius loci, putantur: & ita & in l. si quod seruus de propre, §. bet domino, in re, eod. & dominus de tit. bet seruo na- turaliter: quia quod seruus ī- pendit in rem domini, venit in actione de pecul. vt ff. de pecul. l. quam Tuberonis, §.

Actio de peculio de in rem verso sūt diuersae, quod diuersae sunt actiones, & actionum for mulae, nec qui formulam vnius proponit al- terius formulam proponere videtur. Nec obstat, d. l. de pecul. l. prima §. est autem, quia

ducta est actio de pe- culio, deque a eo, quod in rem domini ver- sum erit, vt quamuis sine voluntate domi- ni negotium gestum erit, tamen siue quid in rem eius versum fue rit, id totum praestare debeat: siue quid non sit in rem eius versum, id eatenus praestare de beat: quatenus pecu- lium patitur. **b** In rem autem domini versum intelligitur, quicquid necessario † in rem e- ius impenderit seruus: veluti si mutuatus pe- cuniam, creditoribus eius soluerit, aut adi- ficia ruentia fulserit, aut familiae frumen- tum emerit: vel etiam fundum, aut quam li- bet aliam rem neces- sariam mercatus **c** e- rit, Itaque, si ex **d** de- cem (puta) aureis, quos seruus tuus a Ti- tio mutuo accepit, cre- ditori tuo quinque au- reos soluerit, reliquos vero quinque quolibet

licet ibi videatur subactione, & edicto de peculio actionem de in rem verso propone re, tamen non demonstratur edictum, quod sit de peculio tantum, sed generale, quod di- cit de omni eo, quod sit cum eo, qui in alie-

modo consumpserit, pro quinque quidem insolidum damnari debes, **e** pro ceteris vero quinque eatenus, quatenus in peculio sit ex quo scilicet appa- ret, si toti decem aurei in rem tuam versi fue- rint, totos decem au- reos Titium consequi posse. Licet **f** enim vna est actio, qua de pe- culio, deque eo, quod in rem domini versum sit, agitur, tamen duas habet condemnatio- nes. Itaque iudex, apud quem de ea ac- tione agitur ante di- spicere solet, an in rem domini versum sit: nec aliter ad peculii aestimationem transit, quam aut nihil in rem domini versum intel- ligatur, aut non to- tum. †

In peculio dicitur esse id, quod superest deducto eo, quod debe- tur domino, dummo- do non debeat vicario, serui. Aret.

clara est, declaratenim Imp. quātū sit in pe- culio. & dicit in peculio dici omne id, qd su- perest deducto eo, quod debetur dño, ei ue, qui in eius potestate est: & ponit casum, in quo ex credito domini non diminuitur pe- culium: de cuius ratione vide in gloss. ver- bo, si is. Nota quid dicatur esse in peculio, Item,

na est potesta- te, vt in ea l. §. vrea aute. Item non ob- stat, d. l. filius in fi. quia quo ad effectū pro- ponit de in re verso, qui pro- ponit de pecu- lio: non quo ad formulam. Et eodem mo- do expone qd hic dicitur, v- na est actio de in rem verso: idest ille: qui proponit actio- nem de pecu- lio, consequi- tur effectum actionis de in rem verso. Et quod subiicit, duas habet cō- demnationes, scilicet actio de peculio: v- nam scilicet, p suo effectū, & aliam pro ef- fectu, scilicet actionis de in rem verso. Ac- cursius.

ADDITIO

Hae opin. gl. q. sint diuersae actiones verior est, quia ha- bent diuersa nomina & diuersa me- dia concluden- di. **A**ctione. Scilicet de pe- culio. Cum autem quāritur positio

Textū ex- ponit.

* Nam de in re ver- so dñs te- net, qua- tenus in rem eius versū ap- paret. l. si pro patre, §. in rem ff. eo.

Item, q̄ deducitur non tantum creditū do-
mini, sed etiam eius, qui est in ipsius potesta-
te. rationem vtriusque ponit iuriscō. in l.
sed si damnum, §. peculium, ff. de pecul. ra-
tio enim, quare deducitur id, quod domino
debetur est,

quia dominus
præuenisse vi-
detur, & cum
suo seruo egis-
se. ratio autem
quare deduci-

**
¶ Peculiū tur id, quod de
est quod betur existen-
seruus do tibus in pote-
mini per state domini,
missu se- est, quia nemo
paratū a ambigit hoc
rōnib. do quoque domi-
minicis no deberi, cui
hēt, dedu quæritur om-
cto inde ne, quod quæ-
si qd dño ritur existenti
debetur. bus in eius po-
l. depositi testate. Item
§. si. ff. de not. casum, in
pecu.

quo non dedu-
citur per domi-
num illud, qd
debet seruus:
quod no.]

a. Domino.
Scilicet debet.
Cum enim in
specto iure na-
turali seruus li-
ber sit, apparet
quod naturali-
ter potest obli-
gari etiam do-
mino suo. vt
ff. de condict.
indebit. si id
quod. & ff. de
pecul. nec ser-
uus. & sup. de
fideiuss. §. primo. Accursius.

Adde, quod est intelligendum de iure na-
turali. i. de iure gentium primæuo idest qua-
tenus ius gētiū fundatur ratione naturali,
non cōstitutionib. generalibus gentium, si-
n. intelligeremus de iu. naturali simpliciter
cōi oib. aiantib. tunc non pōt dici, q̄ oriatur
obligatio naturalis, prout declarat Bart. quē
communiter seq̄ doct. in d. l. si id quod.]

b. Debet. Quasi dicat: & id deducitur, qd
debet dare seruus ijs, qui sunt in potestate: vt
conseruis suis, & filijs domini, & pupillis
domini, vt ff. de peculio, sed si damnum. §.
peculium. †

c. Si is. Scilicet cui debetur: puta habeo ser-
uū castaldum, qui ordinarius dicitur, qui ha-
bet sub se alium, qui vicarius dicitur: si ordi-
narius aliquid debet vicario, & conuenior

de peculio ordinarij, non deducam quod vi-
cario debetur: & est ratio in promptu, quia
si deduco pro vicario, adhuc remanet pecu-
lium ordinarij: & ita frustra fieret peductio:
cum semper maneret ordinarij peculium.

**ria solum eius, circa qd
negociatur. Qua pro-
pter quandoq; expedit
agi vna, quandoq; alia,
Arctinus.**

¶ Cæterum h du-
bium non est, quin
is quoque, qui iussu do-
mini contraxerit, cui-
que Institoria vel Exer-
citoria actio compe-
tit, de peculio, de que
eo, quod in rem domi-
ni versum est, agere
possit. Sed erit i stul-
tissimus, si omissa a-
ctiōe, qua facillime
solidum ex contractu
consequi possit se ad
difficultatem perdu-
cat probandi in rem
domini versum esse,
vel habere seruum
peculium, & tan-
tum habere, vt soli-
dum sibi solui possit.

¶ Res. de quibus sup. proposuit, in iudiciū pro-
ponantur. tex. est clarus, nec alia desuper de-
claratione indiget. Nota summarium & cō-
tinentiam text. vt scias proponere in iudi-
cio actionem magis vtilem. Item quod stul-
tissimus, dicitur, qui potest vtiliorem viam
ad suum cōsequendum eligere, & eligit de-
terriorem. Item, quod habens plures actio-
nes debet faciliorem proponere. Item, quod
negociator non dicitur qui viuit ex redditib.
prædiorum. Item, quod scenerans non dici-
tur negociator. Item, quod dicta in seruo ha-
bent locum in filio. Item, quod Macedonia-
num senatusconsultum est. l. prohibitiua.
Item not. rationem senatusconsulti Macedo-
niani. Cætera collige per te.

h Cæterum. Diximus supra in illo §. præ-
terea, quod is agit de peculio, qui contrahit

* Serui or-
dinarij sunt q̄
bus peculium
dominus con-
cessit, nego-
ciarique sinit:
vicarij autem
qui ordinarij
vices gerunt,
quidāque qua-
si substituto-
res. Alciat. in l.
urbana fami-
lia, ff. de verb.
signifi.

d. In ipsius.
f. ordinarij.

e. Quod eo
pertinet. idest,
qd modo sub
nube dixi, ob-
tinet in hoc ca-
su.

f. Seruus. f.
ordinarius.

g. Eius. f. or-
dinarij.

¶ Cæterum. ca-
sus non est fi-
gurandus in p-
senti §. vsq; ad
§. illud in ium-
ma secundum
quod legit An-
gel. quia Imp.
immoratur tā-
tum in decla-
rando quomo-
do & qualiter
& in quibus ca-
sibus hæ actio

S Y L.
Seruus or-
dinarius,
Seruus vi-
carius.

¶ alias in-
cipit l. pe-
culiū au-
tem,

eum seruo, in-
tuito vel igno-
rante domino:
vñ dñ, quod q
cōtraxit eo vo-
lente, puta ius-
su suo non pos-
set agere de pe-
culio, sed ta-
men aliud est:
ideo dicit, cæ-
terū, pro sed.

Electio
debet esse
de melio-
ri.

¶ Sed erit stul-
tissimus. No-
ta, quem esse
stultum, si eli-
gat malum, cū
possit eligere
bonum, vt in
auth. qui. mo.
nat. effi. sui. §.
1. colla. 6.

a ¶ Is quoque.
Facit, ff. de tri-
bu. l. aliqñ.

b ¶ Modo. i.
aliquando.

c ¶ In hac ac-
tione. f. de pe-
culio.

d ¶ Negocia-
tur. Et quod
indereceptum
est, vt ff. de tri-
bu. l. procura-
toris, §. per hāc
& sup. eodem,
§. introduxit.

Electio
actionis
non pōt
variare.

e ¶ Eligere. Et
postquam ele-
gerit, non va-
riabit, vt ff. de
tribut. quod in
hærede. §. eli-
gere. nisi fuerit
deceptus, qñ
primum ele-
git, vt ff. quod
eum eo qui in
alien. pot. l. sed
si ex parte, §. si.

f ¶ Quæ dixi-
mus. A princi-
pit. vsque huc.

g ¶ Eadē Quā-
tum ad actio-

¶ Subau-
di, potius
quā Tri-
butoria.

Filius &
seruus nō
in oībus
cōueniūt

nes supradi-
ctas, sed in qui-
busdā non cō-
ueniunt: vt in
mutua pecu-
nia: qđ dic vt
inf. prox. §. Itē
filius pōt sub-

Is quoque, a cui Tri-
butoria actio compe-
tit, æque de peculio, &
de in rem verso agere
potest. Sed sanē huic
modo b Tributoria ex-
pedit agere, modo de
peculio, & de in rem
verso. Tributoria ideo
expedit agere: quia in
ea domini cōditio præ-
cipua nō est, i: quod do-
mino debetur, non de-
ducitur, sed eiusdem iu-
ris est dominus, cuius
& cæteri creditores. At
in actione de peculio,
ante deducit quod do-
mino debetur; & in id,
quod reliquum est, cre-
ditori dominus condē-
natur. Rursus de pe-
culio ideo expedit age-
re, quod in hac actio-
ne c totius peculij ratio
habetur: at in Tribu-
toria eius tantum, quo
negociatur: d & potest
quisq; tertia forte par-
te peculij, aut quarta,
vel etiam minima ne-
gociari, maiorem au-
tem partem in prædijs,
vel mancipijs, aut fœ-
nebri pecunia habere.
Prout ergo expedit, ita
quisque vel hanc actio-
nem vel illam eligere
debet. Ceteri qui po-
test probare in rem do-
mini versum esse, de
in rem verso agere
debet. f

¶ **Dicta de dominis,
& seruis intelliguntur
in parentibus & libe-
ris. Ang.**

¶ Quæ diximus f de
seruo & domino, ea-
dem intelligimus &
de filio & filia, & nepo-
te & nepte, & patre
auoue, cuius in pote-
state sunt.

¶ **Ex contractu mu-
tui filius non potest
conueniri, nec eius pa-
ter, etiam actione de
peculio, propter se-
natusconsultum Ma-
cedonianum. Arci-
nus.**

¶ Illud proprie serua-
tur in eorum persona,
quod senatusconsul-
tum Macedonianum
prohibuit, mutuas pe-
cunias dari eis, qui
in potestate parentis
sunt: & ei, qui dedi-
derit, denegatur actio
tam aduersus ipsum fi-
lium filiamve, nepo-
tem neptemve, (siue
adhuc in potestate
sint, siue morte paren-
tis, vel emancipatio-
ne, suæ potestatis ef-
se cœperint) quam ad-
uersus h patrem auū-
ve, siue eos habeat ad-
huc in potestate, si-
ue emancipauerit.
Quæ ideo Senatus i
prospexit, quia sæ-
pe onerati ære alieno

ire iudiciū &
arbitrium, &
patrem obli-
gat quasi ex cō-
tractu de pecu-
lio, sed seruus
nō, vt ff. de pe-
cul. l. 3. si ser-
uus, & §. idem
scribit, & C. de
iud. seruus, (i)
Itē filius fideiui-
bere pōt, & pa-
trē de peculio
obligare, vt ff.
de pecul. l. 3. §.
si filius. sed ser-
uus non, vt ff.
de fideiuf. l. ser-
uus, & l. seq. &
pp hoc dixit,
tere. su. eo. §. 1.
ADDITIO.
Qualiter autē
fiat executio fi-
lio condemna-
to, hñ. inf. tit. 1.
§. si. Ang. Arc.
h ¶ Aduersus
patrē. Etia de
peculio nō te-
netur pater, vt
hic dñ, & C. ad
Maced. si fili⁹,
& caute colli-
gitur. C. ne fi-
lius pro patre,
vel pater, pro
filio, l. 1.

* ¶ Adde, qđ
nec fideiussor
ex hac causa te-
netur, l. sed &
si. §. non solū,
ff. eodem im-
mo ne hæres
quidem filij,
scilicet si pater
famil. obierit.
l. item si. alias
est l. sed Iul. §.
quanquam. eo-
dem tit.

i ¶ Senatus,
f. senatuscon-
sultum Macedo-
nianum, vt
ff. ad Maced. l.
1. qđ cessat in
multis casibus
f. 1. 1. Primò, si
fuerit milesti-
lius sam. vt C.
ad Maced. l. si,

Macedo-
nianū in
12. casib⁹
cessat,

Item

Item si dixerit se patrem famil. ut C. ad Maced. l. 1. Item si publice paterfam. videbatur, ut ff. ad Macedo. l. si quis patremfamil. Item, si fuerit in scholis, ut ff. ad Maced. sed Iulianus, §. quod dicitur, & C. eo. l. Macedoniani.

Item si alij creditori soluit, ut ff. eo. sed Iulianus, §. pe. Item, si factus paterfamil. debitum primo contractum quocunque modo agnouit, ut C. eo. Zenodorus. Item si vertit in rem patris, ut ff. eo. sed Iulianus, §. proinde si acceperit. Item, & si non accepit, ut uerteret in rem patris, postea tamen vertit, ut ff. eo. sed Iulianus, §. sed & si ab initio. Item cessat, quando pater consensit, vel præsens non contraxit, ut ff. eod. sed Iulianus, §. quamquam, & l. si tamen sciente, & C. eod. si permittente.

Item, si postea pater ratum habeat, (i) ut C. eo. l. si in princ. Item si paterfam. factus solvere cepit, ut ff. eo. l. sed Iulianus, §. si. & l. seq. Alias autem locum habet, ut non teneatur pater vel filius, siue pecunia fuerit mutuo data, siue aliud in fraudem senatus. ut ff. eo. l. si filiusfa. §. is autem, & l. sed Iulianus, §. mutui datione.

ADDITIO. (i) Dic idem si tacite ratum habuisse dicatur, ut quia receperat literas a filio continentes quod pecunias mutuo acceptas solueret, & non est statim protestatus de contraria sua uoluntate, ut est tex. sing. in l. si filiusfa. ff. ad Maced. Ang. Are.

* Suet. scribit, Vespasianum Imperatorem fuisse Senatui, hoc S. C. faciendi uerba autem S. C. extant in l. 1. ff. ad S. C. Maced. & no. quod filiusfa. excepta hac causa Macedo. senatus. ex quouis contractu in solidum obligatur, potestque conueniri, ac etiam in carcerem conijci, l. 3. §. sed verum, ff. de mino. verum si emancipetur a patre, non nisi in quantum facere potest. condemnabitur, ut est casus no. in l. 2. ff. quod cum eo. & in l. si ex alio, C. eo. tit. & ibi hoc no. Bal. & lo. de Pla. in

§. sunt præterea ad si. sup. de act. quod tamen fallit in aliquib. casib. quos annotauit Barth. Capol. caut. 14. ex delictis quoque filiosfam. posse conueniri, nemo est qui nesciat, §. ult. infra tit. 1.

cum ipso negotium gestum esset. Ei quoque, qui Exercitoria, vel Institutoria actione tenetur directo posse condici b. placet, quia huius quoque iussu contractum intelligitur. c.

De noxalibus actionibus.

Ex delicto commissso per seruum, domino ignorante, vel prohibere non ualente, dominus tenetur noxaliter, quod æquitatis ratio introduxit, ne ex delicto rei propriæ, quis in plus grauetur, quam sit ualor dictæ rei. Arcet.

adietione de peculio vel de in rem uerso. Sed ¶ nunquid supradicta sex nomina. scilicet quod iussu, exercitoria, institutoria, tributaria, de peculio & de in rem uerso, sunt nomina actionum? Resp. quidam q. sic, & faciunt pro eis infinitæ leges, quæ dicunt de ac. de pecu. & sic de singulis ut patet et in rubr. cuiuslibet tit. Sed lo. in contra. Dixit. n. q. sunt actionum adietiones, non actiones, facit pro eo, ff. de ne. ge. l. mandasti & de pec. l. 3. §. cui congruit.

¶ Adde, q. hanc gl. dicit no. ad hoc las. supra de actio. §. 1. in 1. col. in fi. ubi ponit multas glo. concor. & in §. rursus. in 13. col. cir. med. pro quo uide tex. cum gl. in l. 5. in gl. 1. C. ubi conue. qui cer. lo. & idem uult Bar. in l. fin. in 2. q. C. ex quibus cau. maio.

b. ¶ Condici. f. certi conditione, non adhibita hac adietione, institutoria. Item & de in rem uerso, ut ff. de in rem uerso. l. 1. in princ. c. ¶ Intelligitur. Facit ff. de eden. l. prætor. §. sed & si seruus, & ff. si cer. pet. l. institutorem.

De noxalibus actionibus.

¶ Non solum ex contractibus eorum, qui in nra præte sunt, conuenimur, sed et ex delictis,

¶ Illud in summa.

clarus est, qd contra iubentem uel imponentem agi potest actione directa ea ratione, quia cū eis vñ negotium gestum, ex illa regula, qd qui per aliū facit, p se facere vñ. No. illud uerbum, in summa, cuius significatio est tandem & finaliter. Item quod de in rem uerso, q. iussu, exercitoria, & institutoria, agitur et directo contra dñm. Item no. casum, in quo mandans tenetur, ac si principaliter negotium gessisset. a. ¶ Directo. i. certi conditione directa, non adhibita hac

¶ Similis gl. sup. de actio. §. actiones at

¶ Quod iussu, exercitoria &c.

¶ non sunt actiones, sed actionum adietiones.

& quia pro eis noxaliter agitur, ideo de noxalibus ponitur. Accur. Ad istam continuationem facit, l. i. ff. eo.

Diuisio.

EX maleficijs. **¶** Totus iste tit. diu. principaliter in duas partes. Primo ponit, qualiter deditio p noxa habet locum in seruo delinquente. Secundo, an habeat locum in filiofamilias. Secunda ibi, Sed ueteres.

SYL.

¶ Ex maleficijs. **CASVS** in hoc principi. literaliter figurandus est stat enim Impe. in declarando, unde oritur actio noxalis, & ad quid detur declarando hos duos terminos noxa, & noxia, assignando rationem, quare fuerit dispositum, ut esset in facultate dominorum tradere

¶ Litis æstimationem quid sit, enarrat Alcia. lib. 3. Pare, c. 18.

seruum offenso in locum refectionis damni aut iniuriæ litera plana est. solum aduertendum est ad declarationem horum verborum, noxa, & noxia, quia Valla, & Beroaldus rident hanc declarationem Impe. sed noxa apud ueteres a nocendo dicta significat etiam nocumentum: Qui sine noxa luce bibuntur merito seruus dicitur noxa, sicut & athi illa Homerica noxa appellatur. Noxia uero ipsa est culpa seu maleficium. Plau. in Bacchi. sic suspectus sum, careo noxia. M. Manilius, Quin etiam infelix uirtus, & noxia felix. unde merito Seruius Virg. noxam pro noxia dixisse scripsit. Vnius ob noxam, notabilia clara sunt.]

a **¶** Ex maleficijs. Idem est ex quasi maleficijs, ut ff. nau. cau. sta. l. fina. §. seruorum, & de hoc plene diximus, sup. de actio. §. actiones autem.

*** ¶** Intellige ex maleficijs priuatis, nam ex publicis accusatio dirigitur contra seruum delinquentem, non aduersus dominum, l. pen. §. ult. C. de noxa. actio.

b **¶** Furtum fecerint. Supple extraneo, & idem in sequentibus articulis, nam cum domino talia committendo agi non potest, ut supra de obl. ex delicto §. 2. qui. & ff. de noxa. cum seruus.

c **¶** Domino damnato. Nescienti cum delinqueret seruus, uel scienti, tamen prohibe-

re non potuit, alioqui in solidum tenetur, ut ff. de noxa. l. 2. & l. in delictis, & C. eq. l. 2.

d **¶** Æstimationem. Puta decem, ad quæ semper est obligatus, sed liberetur dando animalis scilicet quo usque actione iudicati conueniatur, ff. de

iniuria. Summa autem ratione permisum est noxæ deditio- ne fungi: namque erat iniquum, ^f nequitiam eorum ultra ipsorum corpora dominis damnosam esse.

¶ Pro delicto serui dominus liberatur dando seruum pro noxa, & in damnum patrum transferretur dominum, quod auocari potest, si dominus emendet damnum, & velit eum manumittere. Angelus Aret.

etc. vbi glo. Barto. & alij.

e **¶** Noxia. Vnde uersus. Noxia delictum, delinquens noxa uocatur. sed quandoque uno pro alio utimur.

*** ¶** Vnde seruum noxæ dedere, hoc loco, idest maleficio, uel potius penæ, nam utrumque significat noxa, a nocendo, ut eleganter probat Alcia. noster lib. 4. de uer. sig. & l. plebs, §. noxæ, eo. tit.]

f **¶** Iniquum. s. iniquum esset factum alienum alijs esse damnosum, secundum Ioā. ut ff. de fur. si seruus communis, §. quod uero.

¶ Dominus noxali iudicio. **CASVS** figuratio facilis est, continet enim hic text. tria dicta. Primum, quod dominus conuentus actione noxali ob delictum serui liberatur dando seruum noxæ: cuius ratio polita est supra in princ. ibi, namque erat iniquum, ratio autem dubitationis erat, quia seruus ille non erat in obligatione, ideo non uidebatur quod eius deditio & solutio tolleretur obligationem, qua dominus astringebatur, cui aliud pro alio non debebat posse solui. quia ratione non obstante, præualuit æquitatis supra dictæ ratio, fuitque a lege potestas hæc concessa. ideo licet non sit seruus in obligatione est tamen in solutione, l. miles, §. decem, ff. de re iud. Secundum dictum est quod dominum serui dati noxæ transferretur perpetuo, intellige a domino dante, non autem in dominum

re iud. l. miles, §. decem & ff. de peri. hæred. item ueniunt, §. idem recte. Hinc no. quod in conclusione libelli huius actionis debet peti emendatio damni, non autem alternatiue, uel seruus pro noxa. nam seruus non est in obligatione sed facultatem dandi seruum pro noxa consequitur dominus condemnatus a lege quæ potestatem habet usque ad litem contestatam super actione iudicati, d. §. idem re

Noxia & noxa differunt.

SYL.

minum, cui datur, propter subsequentem causam, quia reuocabiliter fit dominus, si seruus pecuniam inueniat, & damnum resarciat, quod est summe æquum ex utraque parte, scilicet & quod dominus tradens seruum pro noxa perdat perpetuo dominium, quia iam in solutum dat, & seruus succedit loco æstimationis damni, & sic loco pecuniæ, quæ soluta abdicitur in totum, & perpetuo a domino, eadem ratione seruus, qui in eius locum sufficitur. Item summa ratione factum est, ut accepta pecunia dominus cogatur manumittere, quia cum non possit sua interesse nisi ratione condemnationis damni datus, nimirum si ea soluta per seruum dissoluitur nexus ille seruitutis, quod est ratio tertij dicti. Notabilia clara sunt.

¶ Dominus noxali iudicio serui sui nomine conuentus, seruus actori noxæ dedendo liberatur,^a nec minus^b in perpetuum serui dominium a domino transfertur. Sin autem damnum ei, cui deditus est, seruus resarcierit quæ sita pecunia, auxilio^c Prætoris inuito domino manumittetur.

¶ Noxalium actionum quedam sunt ciuiles, & quedam Prætorie. **Arer.**

¶ Sunt autem constitutæ noxales actiones, aut legibus; aut edicto Prætoris. Legibus, veluti furti^d ex lege 12. tabul. damni^e iniuriæ

¶ Liberatur. Sed cum seruus non sit in obligatione, sed damni æstimatione, ut ff. de re iud. miles, §. decem. quomodo dando seruus liberatur, cum aliud pro alio inuito creditore solui non potest, ut ff. si cer. pet. l. 2. §. 1. Respond. speciale est, quia iniquum est serui nequitiam ultra ipsius corpus extendi, ut sup. eod. in princip. vers. summa.

¶ Adde, quod hæc omnia uera sunt, quando agitur ciuilitur ad damnum datum, quia tunc condemnatur ad æstimationem damni, & reus dando seruus liberatur, ut hic dicitur, secus si ageretur criminaliter ad vindictam ob iniuriam. a seruo illa am, nam tunc aliter pronuntiatur scilicet uel ad æstimationem damni, uel ad tradendum seruus uerberandum, uel dandum seruus pro noxa. ut est tex. no. in l. sed si unius, §. cum seruus, ff. de iniur. quem uide.

b Nec minus. q. d. licet detur pro alio, scilicet pro delicto uel æstimatione delicti, tamen dominium transfertur.

c Auxilio. Sed nonne iniquum est auferri quod perpetuo sibi quæsitum est, ut modo di-

xerat, & probatur, ff. re. amo. l. non enim? Sed certe est speciale fauore libertatis, sic & alias, C. de patr. qui si. dist. l. 2. & ff. si lib. inge. esse di. l. 2. & sic, ff. de hæ. insti. l. pignori. Accur.

¶ Dic non esse speciale, uel saltem quod ratio

ex lege Aquilia: edicto prætoris veluti iniuriarum, & vi bonorum raptorum.

¶ Omnis, ad quem seruus delinquens transit, noxaliter conuenitur. Et noxaliter etiam quis punitur pro delicto liberi hominis facti postea serui. **Arer.**

¶ Omnis autem noxalis actio caput sequitur. Nam si seruus tuus noxiam commiserit, e quando in tua potestate^f sit, tecum est actio: si autem in alterius potestatem peruenerit, cum illo incipit actio esse: at si manumissus fuerit, di-

furto manifesto, quod refert Au. Gel. l. 1. c. vlt. eam Prætores in quadrupli penam immutauerunt. arg. l. ius ciuile, ff. de iusti. & in. et furti nec manifesti pena, quæ in duplum irrogabatur, minime mutata est, sed eadem est, quæ a Decemuiris in 12. tab. fuerat constituta.

e Damni, s. actio.

¶ Omnis autem. **GA. VS** literaliter est figurandus, quia litera plana est, & rō manifesta, nam noxalis actio datur contra dñm non simpliciter, sed ita demum si uult iudiciū suscipere, quo fit ut re uera actio noxalis dirigatur in seruum. vñ liberū est dño seruū indefensum relinquere, & ita noxale iudiciū euitare l. non solū, ff. de noxa. unde qñ suscipit ex uoluntate, iō caput sequitur, non dñm quod nota. s. q. actio. noxalis caput sequitur, & quod datur contra possessorem tpe, quo agitur. Item, quod si seruus manumittatur, tenetur ipse directo, & extinguitur noxæ deditio. Item, quod si liber homo damnum dederit & seruus sit effectus, pot agi contra dñm noxali iudicio.

f Commiserit. s. extraneo.

g In tua potestate sit, Vel dolo fecisti, quo.

specialitatis est ea, quam supra posuimus infiguratione casus, & ad hanc gl. uide Præpo. Sen. in sua dispu. casu. 3. q. 4. in prin.

¶ Sunt autem. **CASVS** non est figurandus quia tñ instat in declarando unde originem traxerint actiones noxales, & dicit, quod alia conueniuntur ab edictis prætorum alia a legibus, & declarat per exempla, quod no.

¶ Sunt autem. Furti manifesti est prætorie ut inf. de perp. & tēp. act. §. 1. Adde, actionem furti manifesti ideo prætoriam appellari, quia quam penam, l. 12. tab. statuerat in

Furti non manifesti actio est ciuilis, furti uero manifesti prætorie.

SYL.

SYL.

Seru⁹ ma-
numissus
an tenea-
tur de ge-
stis in ser-
uitute.

quominus sit; nam tunc utilis noxalis locū
habet, ut ff. e. si bonæ fidei, & l. electio, §. si is.
a **¶ Directo.** Hic distingue, aut servus deli-
quit, aut contraxit. Primo casu, si in dominū,
non tenetur postea factus liber, ut supra de

obli. quæ ex de
lic. §. 2. qui. &
inf. prox. §. &
ff. de fur. l. ser-
ui. & filij. Si in
extraneum, te-
netur directo.
ut hic. Si autē
contrahat, &
fuerit connexa
gestio illa, quā
gessit in servi-
tute, cum ea,
quam in liber-
tate fecit, tene-
tur, non alias,
ut ff. de negot.
gest. cum actū,
& C. an servus
ex suo facto. l. 3.
& in fi. nisi in
casu, ut C. de pe-
ri. h. z. l. si. §. pe-
in fi.

ADDITIO
Alios etiam ca-
sus habes nota-
tos. in l. cum
actum, ff. de ne-
go. gest.

b **¶** Primo li-
bro, ut sup. de
iur. pers. §. pen.

SYL. **¶** Si servus.
CASVS. cla-
rus est, & ratio-
nes eius mani-
festæ, assigna-
tæ in text. Di-
cit enim pri-
mo Imper. q. si
servus propri⁹
damnum do-

mino dederit, noxalis actio nulla nascitur,
& assignat rationem, quia inter dominum
& servum nulla potest oriri obligatio effi-
cax. quo fit, ut ubi nulla sit actio ex quo in-
fert Impera. quod quamvis postea alienetur,
& in alterius potestatem transeat, vel liber
factus sit, agi non potest neque contra ipsum
neque contra dominum, quia cum actio na-
ta non fuerit a principio in ipsa datione dā-
ni, non potest postea nasci, & ratio est, quia
extremum illud, ad quod obligatio ad se ra-
dicandam retraheretur, esset inhabile. Pa-
ri ratione dicit Imper. si alienus servus noxiā
commiserit, & postea effectus sit servus il-
lius, cui damnum dedit, extinguatur per con-
fusionem actio, ratione assignata in text.

recto a ipse tenetur, &
extinguitur noxæ de-
ditio. Ex diverso quo-
que directa actio, noxa
lis esse incipit. Nam si
liber homo noxiam eō
miserit, & is servus
tuus esse ceperit, (quod
quibusdam casibus ef-
fici, primo libro b tra-
didimus) incipit tecum
esse noxalia actio, quæ
ante directa fuisset.

**Ex delicto servi pro-
prij nulla competit do-
mino actio etiam si po-
stea alienetur vel ma-
numittatur. Idem in
servo alieno, qui effici-
tur ipsius damnū pas-
si. Item ex delicto do-
mini non datur actio
servo libero facto. Arc-
tinus.**

¶ Si servus dominio no-
xiam commiserit, a-
ctio nulla nascitur, nan-
que inter dominum, &

quia iam res deducta est ad casum, a quo in-
cipere non potest, quod si etiam postea aliene-
tur, non reuiuiscit actio, quia semel extincta
actio & obligatio etiam cessante causa extin-
ctionis non reuiuiscit. l. qui res, §. aream, ff.

enim, quam in potesta-
te eius est, nulla obliga-
tio c nasci potest. Ideo-
que & si in alienam po-
testatem servus perue-
nerit, aut manumissus
fuerit, neque cum ip-
so, d neque cum eo, cu-
ius nunc in potestate e
sit, agi potest. Vnde si
alienus servus noxiam
tibi commiserit, & is po-
stea in potestate tua esse ce-
perit, f interdicitur g
actio, quia in eum ca-
sum deducta sit, in quo
consistere nō potuit. h
Ideoque licet exierit
de tua potestate, age-
re non potes: i quemad-
modum si dominus in
servum suum aliquid
commiserit, nec si ma-
numissus aut aliena-
tus fuerit servus, ullam
actionem contra domi-
num habere potest.

¶ Olim pater pro de-

in fi. primi respon. & ff. de lega. l. legatarius
in fi.

h **¶** Non potuit. Scilicet noxalis actio & no-
rem impediri, si deducitur in casum, a quo
incipere non potest, argum. 2. sup. de leg. §. ex
contrario.

¶ Vide circa hoc brocardum Bar. in l. pluri-
bus §. de verb. oblig.

i **¶** Non potes. Arg. ff. de cap. & postlim. re.
l. 2. §. 1. alias de ca. d. l. 2. ei qui.

¶ Sed veteres. **CASVS** in l. corrigente & **SYL**
rationem correctionis assignante non est fi-
gurandus nisi literalis. Nota, quod de iure an-
tiquo filius etiam dabatur pro noxa, intelli-
ge ante ius, ff. Item, quod hodie hoc est cor-
rectum.

Item,

de solutio. quæ
omnia nota, &
maxime regu-
las in text. ex-
pressas.

c **¶** Obligatio
scilicet civilis,
sed naturalis
sic, ut sup. de fi-
deiussor. §. 1.
Accur.

* **¶** Adde. l. vl-
timam, C. an
serv. ex suo fa-
cto.]

d **¶** Cum ipso
manumisso, ut
hic. & C. eo. l. 1.
in fi.

e **¶** In potesta-
te. Cum alie-
natus est, & fa-
cit, ff. de pecul.
& ancillarum,
§. sed & si alie-
no.

f **¶** Esse cepe-
rit. Ante litem
contestatam.
Nam post litē
contestatā non
interdicitur, ut
ff. eo. si alienus
servus. Et est ra-
tio, quia impu-
tatur ei quare
alienauerit, ut
ff. eodem, quē-
admodum in
princ.

g **¶** Interdici-
tur. facit, ff. de
mino. l. verum

Item, quod l. tollitur per abusum uel per
vsum contrarium. Item, quod asperitas est
euitanda. Item pater magis affligitur ex pe-
na filij, quam ex propria, quod in criminali-
bus allegatur ad multa, de quibus per Hippo-
lit. Marfil. in

l. i. in princi-
pio, in 16. col.
ff. de quaestio.
& in § primo,
column. 6. ea-
dem l. Item, qd
fauendum est
pudicitiae, &
maxime filia-
rum. Itē, quod
filij pro suis de-
lictis conue-
niuntur.]

† alia da-
est &
Filius olī
pro noxa
dabatur &
a pfe lici-
te occide-
batur.

† Admisere.
Iure ueteri da-
batur filius p
noxa ut seruus
ut hic. Item oc-
cidebatur lici-
te a patre, sicut
seruus a domi-
no, sed hodie
non sic, ut su-
pra de ijs, qui
sunt sui uel a-
lieni iuris, §. 2.
& supra de iu-
re persona. §. 3.
& ff. de libe. &
posthum. l. in
f. is. in f. & C.
de pat. potesta-
l. in.

ADDITIO.

(i) Et ideo qd
hoc non erat
etiam de iure

digestorum, necessario sequitur, quod iste
rex. debet intelligi ante iura digestorum.

† Prout est tex. in l. in suis. vbi declarant do-
cto. ff. de libe. & posthu.

† Existimauit. Ut hic, & C. de fur. & ser.
cor. l. apud antiquos. in fi.

† Pene. i. fere. Vel poenae nominaliter sci-
licet per corpus poenae, & tunc diphtonga-
tur. quasi dicat per corpus filij patientis poe-
nam.

† In seruos. i. propter seruos.

† Filiosfamilias, non etiam patres, ut si fi-
liusfamilias iudex litem suam fecerit male
iudicando, ut ff. de iudi. si filiusfam. Vel si
damnum alicui dederit proijciendo, eo se-
paratim habitante a patre, ut sup. de oblig. ex
quasi deli. §. si filiusfam. & ff. de ijs, qui deie. vel
effu. l. i. §. si filiusfam. & de his legibus dicit hic.
cum dicit antiquos commentatores.

† Conueniri. s. directo, ut ff. eo. noxali. &
l. seq. quibus filiis condemnatis datur in pa-

**lito filij siue filiae no-
xaliter tenebatur sicut
pro seruo, hodie vero
nullatenus: sed ipse fi-
liusfamilias ex deli-
cto suo ut quilibet a-
lius poterit conueniri.**

Aret.

† Sed veteres quidem
hoc † & in filiisfami-
lias masculis & foemi-
nis admisere: a noua
autem hominum con-
uersatio huiusmodi a-
speritatem recte respu-
endam esse existima-
uit, b & ab usu comu-
ni hoc penitus recessit,
Quis enim patiatur fi-
lium suum, & maxime
filiam, in noxam alij
dari, ut pene c per filij
corpus pater † magis,
quam filius periclite-

trem actio in factum de re iudi. in peculium
ut ff. eod. l. & si condemnatus, & ff. de pecu.
l. 3. §. idem scribit. † Intellige, quatenus sit fa-
ctus locupletior pater, alias secus, lex poena-
libus. vbi Dec. de reg. iur. Sed quid si iudiciū

tur? cum in filiabus
etiam pudicitiae † fauor
hoc bene excludat. Et
ideo placuit, in seruos d
tantummodo noxales
actiones esse proponen-
das, cum apud veteres
legum commentato-
res inuenerimus sepius
dictum, ipsos filiosfa-
milias e pro suis deli-
ctis posse conueniri. f

**Si quadrupes paupe-
riem fecisse dicatur.**

**Pro damno per qua-
drupedē mansuetam da-
to actio noxalis dire-
cta contra dominum
datur, cum animal con-
tra naturam sui gene-
ris damnum dederit.**

Ange.
Nima-

accipere noluit
immo contu-
maciter nō ue-
nit, an mitti a-
ctor debet in
possessionē pe-
culij profecti-
tij? Videtur qd
non, quia ex de-
lito non de-
bet conueniri
pater, ut hic di-
citur. E contra
videtur, quod
sic, quia alias a
dicit lex, quod
pōt cedere bo-
nis in peculio
tali, ut C. qui
bon. cede. pōt.
l. cum & filij.
in eo quod di-
cit, uel quod pa-
tre & c. Sed huc
uethe respon-
Aldricus, quod
d. l. cum & fi-
lij. loquitur de
castrēli uel de
eo, quod habet
a patre sibi eun-
ti in castra do-
natum. quod
etiam castren-
se dicitur, ut
C. fam. ercisc.
si filius.

† Nihil ac-
antiquius
esse dēre
parentib.
pudicitia
filiarū do-
cet memo-
rabile il-
lud facin-
Virginiij,
relatū ēt
a Pompo-
nio nō i
l. 2. verū
mītiū aut
de ori. iu.
Cōtuma-
cia filij ā
faciat qd
actor mit-
tēt pe-
culiū per-
fectitium,

**Si quadrupes pauperiem fecisse
dicatur.**

† De maleficijs seruorum dictum est, nunc
de maleficijs irrationabilium animalium. Continua-
tio.
Nam aut dānum dat homo liber, & tunc lo-
cum habet tit. sup. ad l. Aquil. per totū. aut
seruus, & tunc locum hēt, sup. tit. i. per totū.
Aut aliud animal, & tunc locum hēt hic tit.
† Vera continuatio, & non mendicata est,
quia actio noxalis non tantum datur pro-
pter iniuriam & damnum datum a seruo,
sed etiam ab animali, ideo subnectitur eius tra-
ctatum, cuius occasione postea ponitur etiam
casus, in quibus animal pauperiem faciendo
facit dominum teneri ad litem edicto.

Nimalium. † Totus iste titulus diui-
ditur in duas partes. Primo quādo actio
de pauperie locum habet uel non. Secundo
loquitur, qn habet locum actio de adil. edic.
uel non. Secunda ibi, Hec at, uel ibi, Ceterū.

† Animalium nomine & **CASVS** po-
tio-

tio non est necessaria, quia Imperat. stat in simplici declaratione tituli, tam aperte rem omnem declarando, ut nullus restet dubitationi locus. No. ergo, quomodo noxalis actio detur pro damno a quadrupede dato, & in quibus casibus.

† Cōcor. Item, quod in cū hoc to his terminis a- to princi. ctio noxalis p ca si cui- dita est a l. 12. pa iū a, tab. Item, quod glo. super ratio hęc bo- ver. aīalia na est, quia ita tua, ext. d. l. disponit. Itē, iniur. & quid sit paupē- dam. da. ries. Item, quod † gl. versī. animal, cum bacchara intellectu ca- sup. d. sue. reat, non po- test iniuriā fa- cere. Item, qđ sensus accipi- tur pro intelle- ctu, quia ani- malia sentiūt,

† Cōcor. & in animali- ca. si cul- bus est sensus. pa. in glo. Item nota illa super ver. verba, sine in- aīalia in iuria facientis, me. extra quod iniuria de iniur. capitur abusi- † alias ge- ue respectu ei?, nialis. qui infert iniu- riam.

a † Anima- lium. scilicet quadrupedum vt ff. eod. l. 1. in princi. sed no- mine dāni da- ti a bipede uti- lis locum ha- bet, ut ff. eod.

† Et tunc dic, aut p. i. vt ponat pro eodē. † alias pul- lus.

b † Lasciua. i. luxuria. † Vel dic facilitate, ut facit † pupillus.

c † Intelligas per lasciuiam. i. per quandam pe- tulantiam quam habent animalia. præsertim quæ nondū domita sunt. lasciuire. n. est blan- de saltare, & huiusmodi iuuenilia facere

d † Feruore. idest, amore, ut si equus tuus, ut equam meam adiret, ostium meum fregerit, & dicitur feruor, quia calefacit amor, ut in auth. quib. mo. na. effi. leg. §. illud. col. 6. † Ad de gl. in §. vlt. sup. de suc. sub.

† De bo- ue cornu- pera mul- ta. Exo. c. 21.

e † Feritate. i. credulitate. f. sua, non sui ge- neris natura, ut inf. prox. §.

f † Actio, quæ uocatur in factum, uel sim- pliciter de pauperie.

g † Proditā est. i. adinuenta.

h † Scripta est. vt sup. tit. 1. §. sunt autem, ff. eo. l. 1. in prin.

i † Verba. l. 12. tab. hęc fuisse traditur, Si qua- drupes pauperiem fecerit, animal qđ cōmi-

lium a † nomine, quæ ratione carent, si quæ lasciuiā, b aut † feruo- re: c aut feritate d pau- periem fecerint, noxa- lis actio e lege 12. tab. prodita f est. Quæ ani- malia, si noxæ dedan- tur, proficiunt reo ad li- berationem: quia ita lex 12. tab. scripta est: g vtputa si equus calci- trofus calce pcusserit, aut bos cornu † petere solitus, h cornu petierit.

† Hęc autē actio in ijs, quæ contra i naturā mouentur, locum ha- bet. Cæterum si † geni- talis k sit feritas, l ces- sat actio. m Denique si vrsus fugerit a domi- no, & sic nocuerit, non potest quondam domi- nus conueniri, quia de-

fit noxam, dato, aut noxæ æstimōnem ferto; h † Solitus. subaudi in utroque exemplo. etiam, nam idem est & si non sit solitus, ut in princ. huius tit.

ADDITION. Hoc uerum, si fera nocens non euasit, quæ habebat cōsue- tudinem redeū- di alias si eua- sit, nec utili, nec directa tenetur dñs, et si postea redierit, arg. l. qui res, §. arēā, ff. de sol. Ang. i. Contra na- turā. i. consue- tudinem gñis illius aīalis, li- cet sit consuetu- do sua, ut calci- tret, ut sup. pro xi. §. Nā maior pars equorum non pessundat, & maior pars boum nō cor- nu petit, quia equi & boues dñr mansuerit. Et māfuetadñr quæ gregatim pascuntur, vñ scđm hoc ca- nis non est in numero ferarū nec mansuetorū. Nam ma- ior pars canū nō mordet, & maior pars nō gregatim pasci- tur. Sed uide- tur etiam, qđ in his feris locum habeat hęc actio, ut infra eo. §. si. quæ est contra. Sol utilis (vt ibi) locū habet, directa non, ut hic, & ff. eo. l. 1. §. in be- stijs. Accur.

† Si quadrupes nō mā- sueta iuxta naturā sui generis damnum dede- rit in liberum corpus non occidendo, domi- nus ex ædilitio edicto arbitrio iudicis condē- natur, in alijs rebus in- duplū: vel noxalis actio- nis duobus casibus cō- tra dominū dirigitur, & penales actiones pro eodem facto concur- rentes non perimunt se concursu. Angelus.

k † Si genitālis. i. si a genere hēat, qđ sit fera. l. Feritas. i. crudelitas. m † Actio. f. directa. n † Vbi. i. postquam. o † Euasit. vt sup. de rer. diui. §. feræ.

p † Pauperies. Mirabilis est hęc expositio ēē legalis, iō sic forte dicta, quia pauperiē aliquā facit, sicut & dānum diminutio uel adēptio patrimonij dicitur, ut ff. de dam. infect. l. 4.

q † Sensus caret qñque tñ res inanimata in- iuriā facere dicitur improprie, ut ff. cōmo. l. si ut certo, §. plane si sic cōmodauit.

* † Aliud l. Mosaica tancitū est. ea n. & in- bruta quoq. aīalia aduertebat, si qđ morte di- gnum admisissent, Gen. 9. Leui. 20. Exod. 21.

r † Hęc. f. sup. adicta duo, & quod nomine feræ

Equi & boues sūt māfueti. Canes ali- qui non mordent. Dānū di- minutio, uel adero- ptio pñ- monij di- citur.

feræ

SYL. feræ bestię non agatur hac actione, & quod nomine mansuetę noxaliter tantum agatur ut sup. prox. §. & in prin. tit.

Cæterum sciendum est. **CASVS.** fimi liter in præfenti, §. non figurabitur. litera. n.

plana est, & de cilio fundata naturali ratione, ut damnum datū culpa aliqui puniatur pro modo culpę. Additur et, q. non solū datur actio ex edicto ædilitium: sed et de pauperie, ratione assignata in text. quia ubi agit de pœna imponenda, una actio aliam nō consumit. No. q. in dāno dato, uel potius in nocumento facto libero homini, æstimationis sit arbitrio iudicis, in ceteris in duplo æ-

stimationis damni. Item, quod illo casu datur actio in factum de pauperie, & actio ædilitia. Item nota regulam, quod in pœnalibus una actio aliam non consumit.]

a Edicto. posito, ff. de æd. edi. l. hi enim, §. deinde, & l. seq.

b Leonem. item lupum, pantheram, & generaliter omne animal, quod debeat nocere, siue solutum, siue ligatum, ita tamen q. damnum nihilominus facere possit, ut ff. de æd. edi. l. hi enim & l. generaliter, & l. seq.

c Et nocitum in corpore, ita q. non sit mortuus, alias ducenti solidi debentur, (i) ut ff. de æd. edi. qua vulgo. 2. resp.

ADDITIO. (i) Ista pœna secundum gl. in l. qua vulgo applicatur pro parte fisco, & pro parte parti, alleg. ff. de ijs qui deiece. si vero, §. pen. secundum Ang.

d Condemnetur. Ratione deformitatis non habita, sed impenfarum tantum in curatione factarum, & operarum amissarum & amittendarum, ut ff. eo. l. ex hac. Item condēnatur in duplum occasione damni dati in alijs rebus ex hoc edicto, ut hic, & ff. de æd. edi. qua vulgo. 2. resp. in fi.

e Præter has. i. præter hos modos agendi ædilitio edicto.

f Habebit. f. utilis, alias contra, ut sup. eo. §. hæc autem.

g De eadem re. idest ex eodem facto ex delicto.

a Consumit. Hoc est intelligendum concursu, perceptione enim una aliam consumit. Et ad euentiam istorum dic, quod qñ competunt plures actiones eidem, & contra eundem, aut omnes pœnales sunt aut om-

habebit. **f** Nunquam enim actiones, præsertim pœnales, de eadē g. re concurrentes, alia aliam consumit. **h**

De ijs, per quos agere possumus.

Actiones intentantur per nos, & per procuratores nostros quorum usus olim prohibitus erat, nisi in certis casibus: sed nūc necessarius est, quādo principalis agere vel defendere impedit h. d. An. A. ret.

in princip. In secundo capite, quando omnes sunt rei persecutorię, dic, qđ aut contra eundem dantur, & tunc tolluntur adinuicē perceptione, non concursu, ut ff. loca. si merces, §. culpæ. aut contra diuersos, & tunc non tolluntur etiam perceptione, ut ff. de tabu. exhib. l. locum, §. condemnatio. In tertio casu, scilicet, quando alia est pœnalis, & altera rei persecutoria. iterum subdistingue, quia aut est pœnalis originaliter, & tunc neutra per alteram tollitur ut ff. de fur. si pignore, §. cum furti, & ff. de condi. furti. si pro fure, §. furti, hoc tamen fallit in casu, ff. nau. cau. sta. l. & ita. (alias incip. idem) §. si. quia ibi competit altera de iure communi, altera de iure speciali. Aut non mere vel originatiter pœnalis, & tunc una per alteram tollitur, u. ff. qđ met. causa. l. metum, §. licet. †

* Dictu quantum attinet ad regulam huius tex. quod illa procedit quo ad hoc, ut si mul concurrent, ita quod utraque eligi possit, sed bene una electa alia tollitur, l. & ita. in fi. ff. nau. cau. sta. etiam quod in actione electa succubuerit, secundum Bar. in l. hoc edicto. in 2. g. ff. de publica. Item hæc uera sunt, quando ex eodem facto & unico criminis titulo procedunt, alias secus, l. i. ff. ui bonor. rapto. lege nunquam plura. ff. de priui. delictis.

De ijs, per quos agere possumus.

Quia de actionib. diximus, videamus per quos exerceantur, & in hoc incipit, Nūc &c. Nunc

Actiones plures si cōpetant, an una in rē tata tollantur a-

† Similis text. in l. su subdistingue, nūquam, aut omnes ex ff. de reg. iur.

tunc una tollit aliā perceptione, non id, qđ excedit, ut ff. vi. bon. rapto. l. & ff. de actio. & obli. qui seruuum. i. respon. & l. cum ex vno delicto. nō autem concut su, ut hic dicit ubi autem ex diuersis factis vna non tollit alteram etiam perceptione, ut ff. de priui. delict. l. nunquā.

† Simile **SYL.** glo. habemus in d. l. & ita, ff. nau. cau. sta. b. & in l. nunquam de re. iu.

Diuisio.

Nunc, ¶ Totus iste titulus diuitur in tres partes. Primo ponit vnum dictum bimembre. Secundo vnum membrum assumit, & declarat tam de iure antiquo quam hodierno. Tertio declarat quid est procurator & tutor. Secunda ibi, Alieno veluti. Tertia ibi, Procurator.

SYL. ¶ Nunc admonendi.

SVS non est

necessarius. tra-

dit enim pri-

mo Imperia. re-

gulam affirma-

riam. Item re-

fert ius anti-

quum, quo nisi

certis casibus i-

tex. expressis a-

gere pro alio

nō licebat. No-

quod quilibet

non prohibi-

tus potest age-

re nomine suo

& alieno. & sic

quod hoc edi-

ctum est prohi-

bitorium certa-

rum persona-

rum. Item no-

in quibus cali-

bis de iure an-

tiquo agere li-

ceret. Item no-

rationem, qua-

readinuentum

fuerit, quod qd

alieno nomine agere posset, & est tex. aper-

tius declarans in l. i. §. si ff. de procur. vbi nō

solum consideratur caput impotentia scilicet

quando homines suis negotiis non pos-

sunt superesse, sed etiam quando nolunt.

a Admonendi sumus, id est admonemus.

b Agere. f. hodie.

c Intellige ciuilitate at criminaliter non

semper licet, quod expeditū est, vbi quis per-

sequi velit crimen publici iudicii. l. penul. de

publi. iud.

c Quilibet. f. idoneum, + propter seruum,

qui nec suo, nec alieno nomine admittitur,

vt C. de iudi. l. seruus. + Item propter pupil-

lum, ut C. qui leg. perso. stan. habe. per totum.

Accur.

SYL Facias tu regulam, quod quicumque potest

esse in iudicio proprio nomine, potest etiam

casibus d. procuratorem constituere, quam facit Inno.

quibus in in c. edoceri. de rescr. sed ego addo, proprio

nomine, propter personas coniunctas, quæ

possunt esse in iudicio, & non possunt consti-

tuere saltem ante contesta. litem procur. vt

concludit Rot. de procur. decis. 34. in anti-

quis.

d Cum. i. quamuis.

e Eorum nomine. f. si quis faceret furtum

captiuis, vel reipu. causa absentibus.

f Cuius. i. alicuius, q. d. p.

curator potest

agere nomine

eorū, qui sunt

in tutela capti-

uorum & rei-

publicæ causa

absentium.

g Impedimē

to. Sed quid si

nullum sit im-

pedimentum?

Resp. idem, ut

ff. de procur. l.

1. §. vltus.

h Procurator

&c. **CA. VS** **SYL.**

in traditione

tam generalis

regulæ non est

necessarius, ni-

hil enim aliud

hic dicitur, ni-

si quod non est

tradita aliqua

certa formula

in constitutio-

ne procurato-

rum, sed quō-

cunque cōstet,

q. uelim res

meas agi & tra-

ctari per alium

ille meus pro-

curator consti-

tutus censetur. No. q. procuratoris constō nō

exigit aliquam certam formam verborum.

Item, quod absens potest cōstitui procurator.

h Neq. certis verbis. Imo quib. libet, apud

in ad hoc, siue g. aliter. siue specialiter. In ca-

lib. in sp. ale. mandatū exigit, vt in interdicto

de libe. exhib. vt ff. de procu. l. Pomponius. in

prin. Idem si mando alicui, q. inueniat mari-

tū filia meæ, ut ff. de rit. nup. l. g. ali. in prin.

Item in cā suspecti tutoris, ut ff. de procu. nō

solum, §. si. Item qn. duos generaliter facio p.

curatores, nam neuter ab altero exigit, nisi

habeat speciale mandatum, ut ff. de procur.

l. itaque, & l. qui duos. Item in integ. resti. pe-

tenda, ut ff. de mino. l. illud, §. si talis.

Adde q. Ang. hic ponit. 25. casus, in quibus

speciale mandatum requiritur, & ego posui

120. casus, in quibus speciale mandatū requi-

ritur, in meo tractatu de regulis & fallen.]

i Eo. f. aduersario.

***** Adde, quod & absens procurator utili-

ter datur, l. i. ff. de procu.]

k Quicumque. Scilicet habili, non militi,

vt ff.

† alias de-
est seper.
Mandatū
speciale i
multis ca-
libus exi-
gitur.

¶ Sim. gl.

sup. d. leg.

§. nostra,

ver. qbus

cunque &

inf. §. seq.

verf. cuiu

que.

¶ Dic, q.

seruus nō

pōt. eē in

iudicio nō

Accur.

SYL

Facias tu regulam, quod quicumque potest

esse in iudicio proprio nomine, potest etiam

casibus d. procuratorem constituere, quam facit Inno.

quibus in in c. edoceri. de rescr. sed ego addo, proprio

nomine, propter personas coniunctas, quæ

possunt esse in iudicio, & non possunt consti-

tuere saltem ante contesta. litem procur. vt

iud. Ang.

¶

Procura- vt ff. de procur. l. filius fami. §. veterani. Item
toris offi non feminae, vt ff. de procu. feminas. † Item
ciū qui- nō habent imminens impedimentū, qua-
busdā est re non possit cogi, vt ff. de procu. l. neque fe-
iterdictū. mina. Item non minori 25. ann. vt ff. de

† & §. pe. proc. l. minor.
 infra de Item nō furio-
excep. so, vel muto, vt

ff. de procu. l. 2.
 §. furiosus, & l.
 mutus. i. respō.
 Item non accu-
 sato de crimi-
 ne capitali, vt
 C. de procur. l.
 reum.

ADDITIO.

Qui omnes p-
 hibetur esse p-
 curatores, nisi
 fuerit lis conte-
 stata. Et est rō,
 quia hæc exce-
 ptio debet op-
 poni ante li. cō-
 test. aliās habi-
 litatur persona
 procuratoris,
 vt hic per doc.
 & in l. ita de-
 mum, & in l.
 exigendi. C. de
 procur.

* Quod di-
 cit de femina,
 verū est in iu-
 dicio, præterq̃
 in quibusdā ca-
 sibus anno. per
 Dec. in l. 2. nu.
 16. de re. iu. Nā
 ad negocia vti-
 que pcuratrix
 dari pōt, vt te-
 net Bar. per l. 3.
 §. 1. de neg. ges.
 quem sequitur
 Dec. post mul-
 tos alios per
 eum allegatos
 in d. l. 2. de reg.
 iur.]

a Rem tuam.
 Ergo & vnam,
 & plures, ergo
 nuncius est procurator, quod verum est. ff.
 de procu. l. 1. §. 1.

b Defendere. s. mādato interueniente. aliās
 simpliciter positum hoc verbum, defensor,
 intelligitur sine mandato, sed procura. cum
 mandato est, vt ff. de proc. si procura. §. per
 contrarium, & facit ad hunc §. ff. fam. ercis.
 l. plane, in fi.

c Primo libro. Vt sup. qui, da, tut. possunt,

rem tuam a agere, aut
 defendere, b is tuus pro-
 curator intelligitur.

¶ Tutores, & curatores
 quemadmodum con-
 stituuntur, primo li-
 bro c expositum est.

De satisfactionibus.

¶ Olim conuentus a-
 ctione reali satisfdabat,
 siue suo, siue alieno no-
 mine conueniebatur,
 sed agens reali nullam
 satisfactionem præsta-
 bat, si suo nomine age-
 bat, secus si procurato-
 rio nomine, quia sa-
 tisfatabat ratam rem do-
 minum habiturum, a-
 gens vero personali, ad
 ea cogebatur, ad quæ
 agens reali: conuen-
 tus vero alieno nomi-
 ne satisfactionem præ-
 stabat iudicatum sol-
 ui, si alieno nomine
 faciebat: si vero suo,
 ad nullam satisfatio-
 nem cogebatur. An-
 gel. Aret.

per totū, & de legi. agn. tu. per totum, & per
 alios seq. tit. vsque ad ti. de satisfd. tut. & cur.

De satisfactionibus.

¶ Facta mentione procuratorum, a quib. sa- Cōtinua-
 tisfatio exigitur, competenter de satisfatio- tio.

ne subiūgitur.
 Accur.

** Adde, quod
 qui tenetur sa-
 tisficare, libera-
 a satisfdando, si
 sit valde diues
 & idoneus, vt
 no. Bart. in l. q-
 cunque. 2. C. de
 fund. patri. lib.
 11. & tradunt
 Alexā. & mod.
 in l. 1. ff. qui sa-
 tisfda. cog.]

¶ Satisfatio-
 num. ¶ To-
 tus iste tit. diui-
 ditur i tres par-
 tes. Primo po-
 nit quid iuris
 erat olim circa
 satisfdationem
 in iudicio, siue
 quis agebat no-
 mine suo, siue
 vt pcurator. Se-
 cundo, quid iu-
 ris sit hodie.
 Tertio extēdit
 hanc legem ad
 oēs prouincias.
 Scda ibi, (Sed
 hodie.) Tertia
 ibi, q̃ formam.

¶ Satisfationū
CASVS in
 l. correctā non
 est figurandus
 refert enim ius
 antiquū quoad
 satisfdationes.
 Not. q̃ modus
 satisfdationum
 hodiernus dif-
 fert ab antiquo.
 Item, q̃ l. intro-
 ducitur aliqñ
 a principio ab
 vsu. Itē, q̃ l. tol-

litur per non vsum. Item no. ordinem anti-
 quum satisfdationum. Item, quod nemo de-
 fensor in realiena sine satisfdatione idoneus
 esse creditur.

d ¶ Possessor. s. suo nomine conuentus.

e ¶ Cum eo. s. reo victo.

f ¶ Cum fideiussoribus. Ex fideiussione.

g ¶ Facile est intelligere. cum nomē sit con-
 sequens rei, vt sup. de donat. §. est & aliud.

Instit.

P p

a ¶ Pe-

Diuisio

2. Periculum. Facit, ff. de procur. non so-
lum, §. item ait, & de iureiurando, l. nam
postea.

b **Edicti.** scilicet pratoris, quod edictum non habemus.

c. **H**is. s. tuto-
ribus & curato
ribus. Sed quan
do hoc? Respō.
forte, tunc, qñ
erant testamen
tarij, veldatiui,
scilicet, per in-
quisitionem.

Nam tunc non
cauebant de ra
to, vt sup. de sa
tis. tut. in prin.

* Rectius
Theophilus .
inica omologi
meni estiautō
catastasis. Idest
quando certa,
& legitima est
eorum consti-
tutio, vt intelli-
gamus tunc sa-
tisfactionē re-
mitti solitam,
vbi constabat
eos tutores, vel
curatores esse.
l. vulgo. ff. de
admi. tuto.

d. Remitteba
tur. s. de facto.

e. Hæc ita e-
rant. Hic non
debet esse, §. se-
cundum Ioan.
quia & quod
sequitur est de
antiquitate.

f. Agitur. Vt suo nomine agens nō caueat,
alias caueat rem ratam dominū habiturum
vt supra eo. §. verſ. ipſe autem, & ver. procu.

g. Omnimodo, f. siue cum mandato, siue
fine mandato.

h Satisfaret. f. iudicatum solui.

i. Quia nemo. No. antiquam regulam, quæ etiam hodie bona est, ut hic, & inf. eo. §. si vero reus, & ff. de procur. l. non videtur, & l. qui proprio, §. qui alium.

* Etiam si filius, vel pater sit. l. filiusfam.
ff. qui satisd. cog.

K Non cogebatur. In hoc solo casu differ-
 rebat ab actione in rem, licet per multa ver-
 ba hucusque inter eas notauerit differentiā.

Contrarium voluit gl. in rubr. ff. iud. sol. videlicet quod olim conventus actione personali non satisfabat, sed hæc gl. verior est, quam seq. Dy. & Bart. in d. rub. & Angel. hic.

Sed hodie, **CASVS** in l. corrigente non

ex ratione, sed ex quodam usu, qui præualuit
ut patet in illis verbis, sed hodie hæc aliter,
obseruantur, non est necessario figurandus,
sed tantum notandum est, quod satisfactio-
nes, quæ hodie attenduntur, ex usu & obser-

nomine aliquis iudi-
cium accipiebat in per-
sonam, iudicatum sol-
ui satisficere non coge-
batur. k

Hodie cōuentus suo nomine quacumque actione, non satisfat iudicatum solui, sed de iudicio sisti, si non possidet immobilia, quæ aliquando est cum fideiussore, aliquando non. Aret.

Sed hodie hæc aliter
obseruantur. Siue enim
quis in rem actione cõ-
uenitur, siue personali,
suo nomine, nullam sa-
tisfactionem ^l pro li-
tis æstimatione ^m da-
re compellitur: sed pro
sua tantum persona,
quod in iudicio perma-

iussiores dare. glo. Bar. & magis communiter plex ab
doct. in l. i. qui satisf. cog. & Negus. de pign. actore e-
in i. memb. 5. par Inam nec de defendendo xigitur.

nec de dolo (quod absit,) nec iudicatum soluere promittit, quæ tria continetur sub clausula hac. s. iudicatum solui, vt ff. iudi. sol. l. iudicatum solui, nec vllam aliam, nisi vnam, quam subiicit. Sed ecõtra nunquid actor aliquam facit satisfactionẽ? Dic quod sic, duas. Primam, q̃ litẽ cõtestabitur vsque ad duos menses connumerandos a die libelli porrecti, vt i Auth. de execu. §. i. coll. 7. quæ est Authen. C. de lit. cont. libellum. Aliam q̃ persistet vsque ad finem, & si cõuictus fuerit iniuste semouisse litem, decimã partem litis nomine expensarum dabit reo, vt in Auth. de liti. §. ad excludendas. coll. 8. quæ est in C. de epi. & cler. auth. g̃haliter, qñq; tñ hæ duæ ex consuetudine nõ seruant, nec sunt in vsu.

m Pro litis æstōne, iudicatū solui. Accurs,

uátia proceſſe-
re potius, quã
ex l. quod con-
ſonat ad id, qđ
dixit, ſupra in
princip. huius
tit. ibi, Aliud
antiquitati pla-
cuit, aliud no-
uitas per vſum
amplexa eſt.
Item, quod con-
uentus hodie
ſuo nomine a-
ctiōe reali, vel
perſonali non
ſatīſdat niſi de
iudicio fiſti ali-
quãdo cum fi-
dei uſſore, aliqñ
cum ſimplici
eius cautione
iuramento fir-
mata.]

1. Nullam satisfactionem, est promissio, id est nullam promissionem dei iussu per fideiussores facere, nam satisfactio per fideiussores fit, ut ff. qui satisf. cogan.

** Adde, quòd
 quando quis te
 netur fati dare,
 ille potest pi- Satisfac-
 gnora vel fide- tio du-

a Ia

In iudicio permaneat. Hæc satisfactio appellatur iudicio fisci, ut hic patet, & ff. qui satisfactio cogant. l. 2. §. prætor ait. in fin. Et caue tibi in notanda dñia horum capitulorum. Hic. n. primo loquitur, quoniam immobilia non possidet, ut hic. &

ff. qui satisfactio cogant. l. sciendum.

SYL.

Aduerte, quod verum est, quod reus conuictus possidens immobilia excusatur a satisfac-

maneat a usque ad terminum litis: vel committitur suæ promissioni b cum iureiurando: (quam iuratoriam cau-

do: sed si agimus de satisfactione præstanda ab actore de proseguenda lite, non releuatur actor ab ea præstanda per possessionem immobilium, secundum Bart. & doct. in l. de die, §. quidam. ff. qui satisfactio cog. Alex. & alij in l. sciendum eod. titu. quamuis Ias. ibi contrarium teneat, cuius rationes debiles sunt.

Fideius-
for iudi-
cio fisci
quandiu
tenerur.

Ad terminum. Hoc est tempus definitionis sententiæ. Sed nunquid fideiusfor tandiu tenerur, scilicet quandiu durat lis? Distingue, aut fideiusfit in certum tempus, & tunc tamdiu tenerur, & non ultra, ut C. de fideiusf. l. pen. Aut non, nec in causa publica, nec in scriptis, & tunc non tenerur ultra duos menses, ut dicitur d. l. C. de fideiusf. Et est ratio, quia actor videtur sibi remittere, cum promiserit litem se contestaturum usque ad duos menses, ut in Auth. de execu. §. 1. coll. 7. Si autem in causa publica, vel in scriptis tunc perpetuo, vel (quod est verius) usque ad triennium tenerur: cum tantum duret instantia causæ, ut C. de iudi. l. properandum. in prin. Sed nunquid sub pena fiet hæc satisfactio? Respon. non, nisi conueniat inter partes: sed interesse tantum venit, ut ff. qui satisfactio cog. l. 2. §. si. Sed si est promissa, & est statutum tempus, infra quod teneatur fideiusfor: si quidem sex mensem est, infra alios sex menses poterit fideiusfor moram purgare: si maius, non habet tamen nisi sex menses. inf. quos potest mora penæ purgari. si exhibeatur reus, licet primò exhibitus non fuerit: quæ dic. ut C. de fideiusf. l. antepen. (i.) Sed quid si possidet immobilia tantum, quæ valent decem, & conueniatur in centum, nunquid satisfacit? Respon. sic ad minus in eo quod excedit: quia quod iuris est in toto quo ad totum, idem erit in parte quo ad partem, ut ff. de acq. hæ. l. si seruus eius. & di. xj. in l. quæ de tota. ff. de rei vendicatio.

Satisfac-
tio iudi-
cio fisci
an possit
sub pena
fieri.

SYL.

Adde, quod hæc gl. communiter damnatur, ut dicit Alex. in l. sciendum. col. fin. ff. qui satisfactio cog. non enim requiritur, quod satisfactio æquiualeat valori litis, sed satis est, quod possideat tantum, quod non sit suspicio fugæ, secundum opin. Bart. & Bald. ibi.

ADDITIO. (i)

Intelligas dispositionem huius l. procedere in casu suo, videlicet in stipulatione prætoriam & iudiciali, non autem in stipulatione conuentionali, ut ibi no, Bal,

Ange. & Salyc. & not. Bart. in l. 4. circa fin. de cust. reo. quod not. secundum Angel.

Promissioni. l. ubi possidet immobilia. Ioan. Fab. hic dicit, quod de consuetudine seruatur contrarium, & de veritate vide Ale-

tionem c vocant) vel nudam promissionem, d vel satisfactionem pro qualitate e personæ f suæ dare compellitur.

xan. in l. sciendum. col. pen. ff. qui satisfactio cog. Item pp. priuilegiu, ut C. de prin. agen. in re. lib. 12. & de dig. l. quoties. eo. lib. Itē

in casu, quando non possidet immobilia, ut C. ut omnes tam ciui. quam cri. l. 1. ibi, iuratoriæ tantum cautioni.

Regula est, quam ponit hic gl. f. q. pp. impotentiam satisfaciendi fletur cautioni iuratoriæ ponit tñ Ias. in l. 1. ff. qui satisfactio cog. l. 4. limitatione, in quibus etiam stante impotentia satisfaciendi non statur cautioni iuratoriæ.

Iuratoriæ cautione. Scilicet iudicio fisci. **Nudam promissionem.** Repete, dare compellitur. ut economus, & alij clerici, ut in Authen. de sanc. episc. §. si quis autem pro pecuniaria causa. colla. 9.

Pro qualitate. Ut si sit parens vel patronus rei vel actoris, ut quia vocet patronum vel parentem tunc enim quilibet fideiusfor idoneo accipitur, ut ff. in ius voc. ut cau. l. 1. 2. & 3. & §. qui satisfactio cog. l. 2. §. 2. & §. qd ait prætor. Sed nunquid hodie indistincte satisfaciendum est, ut in Authen. de exhi. & intro. re. §. suscepto. collatio §. quæ est in C. de lit. contesta. Authen. offeratur? Respond. illa secundum distin. huius l. intelligitur. Nam posteriores per priores intelliguntur, ut ff. de legi. & senatus cons. l. sed & posteriores. f. Personæ scilicet rei.

Sic & bonus vir, qui propter paupertatem satisfacere non potest, promittens cum iureiurando admittitur, ne eum ad impossibilia obligare lex videatur, vel alias ius sibi iā quæsitum amittat Iaso. l. 1. in fin. qui satisfactio cog. Alciat. l. satisfactionis. de verb. signif.

Sin autem per procuratorem. CASVS. clarus est, & dicta plura sunt. primo enim dicitur, quod si lis fiat per procuratorem, tunc procurator actoris, aut exhibet in actis mandatum, & tunc non egemus alia satisfactione, quia iam constituendo procuratorem tenetur habere ratum factum per ipsum secundum vires mandati. aut in iudicio confirmauit personam procuratoris, & idem est, ac si mandatum dedisset: quia quo ad ratihabitionem procurator constitutus cõsetur: quia ut vidimus. sup. tit. præceden. quibuscunque verbis constituitur, aut neutrum istorum factum est, & tunc procurator tenetur satisfacere rem dominum ratam habiturum. ratio autem omnium est, ne reus fatigetur expensis, & eludatur postea, si absoluitur. Si verò sit procurator rei, tunc si præsens reus in iu-

PP 2 dicio

SYL.

SYL.

SYL.

dicio personam procuratoris approbet, res de plano procedit, si vero non sit praesens, potest extrajudicialiter satisfaciendo supplere, quae omnia nota. Item no. quod contra mandatum factum penes acta non opponitur.

Item, quod qñ procurator agit presente domino, non potest de defectu mandati opponi. Item, quod quando dubitatur de mandato, procurator cogitur cauere de rato.

Item, quod dñs potest extra iudicium releuare procuratorem ab onere satisfaciendi. Item, qđ fideiussor de iudicato soluendo simpliciter receptus liberatur lata sententia scđm Ang. hic.

a ¶ Mandatum extra ius factum. b ¶ Insinuatium, idest corā iudice demonstratum.

SYL.

Dic actis insinuatium. i. in actis pductum & registratum. c ¶ Confirmauit. Repete, non nam confirmare potest, & tunc satisfacere non tenetur vt inf. prox. §. aliās est in litera. non.

* ¶ Item scribit Vlpia. l. non solum, §. qui nomine. de procur.

d ¶ Habiturum. idest, quod dominus habebit ratum, quae committitur, quando dominus scit, & potest habere ratum, & non habet, vt ff. rem ra. habe. quo enim. §. i. & ff. de sol. l. ratum, vbi dicitur, ratum autem habere dominus debet, cum primum certior factus est. Hic tamen distingue: An sit certum habere mandatum, & tunc non cauet. vt hic, & C. de satisfda. l. i. Aut certum est, quod nō habet, & tunc etiam cum satisfactione non admittitur, vt ff. de nego. gest. si pupilli. §. si. Aut dubium est, & tunc secundum P. est in electione rei vtrum exigat probationem mandati a procuratore, an satisfactionem recipiat, & est pro eo argumen. in Authentic. de col. §. eos. in fin. collat. 9.

¶ Sed ibi non loquitur de procuratore, sed de exactore tributorum. Sed lo. contra, dicit

enim in electione procuratoris esse qđ duorum istorū facere vidit, quia quoties ad duo quis alternatiue tenetur, eius est electio, vt sup. de actio. §. huic. Bul. autem distinguebat vtrum diceret, non habes mandatum, & tunc

eo, quod fuerit mandatum, nisi pronocatio intercedat. Angelus Aretinus.

¶ Sin autem per procuratorem lis, vel infertur, vel suscipitur, in actoris quidem persona, si non mandatum a actis insinuatium b est, vel praesens dominus litis in iudicio procuratoris sui personam confirmauerit, c ratam rem dominū habiturum d satisfactionem procurator dare compellitur. eadem † obseruando, & si tutor, vel curator, vel aliae tales personae, e quae alienarum rerum gubernationem receperunt, litem quibusdam

probet mandatum, an dicat, dubito, & tunc satisfdat. Sed Ioan. opin. verior est.

¶ Tunc autem dicitur dubium de mandato, qñ aliquid probatum est, non autem per simplicem assertionem procuratoris, vt declarant doct. in l. i. C. de procur. * Adde, qđ licet regulariter absque mandato alius p alio non audiat, attamen amicus defensionis causa poterit stare in iudicio sine mandato, quod intelligendum in eo, qui

SYL.

† aliās eodem.

Alciat. lib. i. de verb. signif.]

¶ Praestat etiam aliam cautionem procurator actoris scilicet de defendendo eum, pro quo agit, vt ff. de procur. seruum, §. si. aliās denegatur ei actio, vt ff. de procur. l. mutus, §. poena.

¶ Intellige de defendendo in causa reconventionis, secundum dist. gl. in l. sed & ha. §. praetor. ver. satisfaciendo, ff. de procur. quae communiter approbatur, vt tradit Alex. in l. actionem. C. de procur.

e ¶ Personae. Vt sunt patres in bonis filiorum. vt C. de bon. ma. l. i. & de bon. quae lib. l. fina. §. vbi autem. Item orphanotrophi, & brephotrophi, vt C. de episcop. & cleri. orphanotrophos. Item oeconomi, vel actores, vel syndici, vt ff. quod cuiusque vniuersi. no. l. i. §. quibus, & l. nulli, & l. item, §. i. & C. de sacrosan. eccles. iubemus, ij. circa principium, ibi, nulli oeconomo. & C. de episcop. & cleric. omnes qui vbique: §. hoc nihilominus, Item apocrisarij, vt in Auth. quomodo

SYL.

Personae alienarum rerum gubernationem habentes,

opor.

opor. epi. §. illud collat. 1. Item magistratus nomine municipij, (i) vt C. de iura. calumn. l. 2. §. 1. isti enim possunt inferre per alium litem, vt hic subiicit.

** Vide sim. glo. supr. de cura. §. vlt. in ver. actorē, vbi de-

clarat qui sint economi, syndici, apocrisarii. Orphanotrophi vero appelluntur orphanorum & pupillorum nutritores. inde orphanotrophium locus, vbi talibus p-bentur alimenta. 23. q. 8. §. q̄uis. Brephotrophi autem dicuntur gubernatores infantium pauperū & orphanorū secundū Azo. in summa. C. de epis. & cler. & Brephotrophium locus, vbi huiusmodi infantes publice aluntur. l. illud. C. de sacr. eccl.]

ADDITIO. (i) Not. q. magistratus municipalis pro sua ciuitate vel municipio potest agere, vt est tex. in l. 3. §. planē, ff. quod vi aut clam cum ibi no. Ang.

a Per alium inferunt. Scilicet per procuratorē: qđ est intelligendū, si prius ipsi litē contestentur, & sic litium dñi efficiantur, vt

Procuratores satisfaciunt, nō a dño debet institui, vt ff. de procur. l. 1. in autem parit, orphano-

C. de procura. l. neque alias non: cum non dñi, sed administratores sunt: & procurator a dño debet institui, vt ff. de procur. l. 1. in princ. Sed si ipsæ supradictæ personæ agūt, nunquid de rato cauent, vel de iudicato soluendo, si conueniuntur? Respon. non, vt C. de adm. tut. l. tutores debita. & l. sancimus. 2. §. defensionem. Sed tñ in tutore vñ dicere lex contra, si sit incertum de officio suo, vt ff. de admin. tut. l. vulgo. Sed certē ibi nō dicit, quod debeat de rato cauere: sed quod reus damnum non subibit, propterea quod iste non sit tutor. Sed quæ est ratio, quod procuratores satisfaciunt, sed supradictæ personæ non? Respon. quia prædictæ personæ quasi domini sunt, vt ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tut. & C. de epis. & cler. l. orphanotrophos, sed in procuratoribus secus: quia non sunt domini vere, sed ficti, vt ff. de procur. l. 1. in princip.

* Adde, quod licet tutor non possit constituere procuratorem ante lit. cōtest. potest tamen constituere actorem, vel negotiorū

per alium inferunt. a

Si verò aliquis conuenitur: siquidem præsens b procuratorem dare paratus est, potest c vel ipse in iudicium venire, & sui procuratoris personam per iudicatum solui satisfationem, solemni stipulatione firmare, vel extra iudicium satisfationem exponere, d per quam ipse sui procuratoris fideiussor existat pro omnibus iudicatum solui satisfationis clausulis: d vbi &

gestorem, vel quocunque alio nomine cum appelles, vt ait hic Theophilus.]

b Præsens. Præsentē accipe, et si sit in hortis, vel in continentibus edificijs, vt ff. d. procur. l. præsens & l. qui in foro & l. & iō.

c Potest. Idest, debet, sū quosdam. Dicunt enim, q. si dominus est præsens, ipse rā tū debet fideiubere pro procur. suo: si autem absens est, procur. potest & debet fideiussores suos dare. & facit pro eis, ff. iud. sol. si ad defendendum. & ff. de procur. l. qui proprio. in prin. Vel dici potest, quod etiā si dominus est præsens, tamē potest procurator dare suos fideiussores: cū etiam sine mādato quilibet possit alium defendere, vt C. de satisfatio. l. 1. & C. de procur. l. exigēdi. & etiam inuitum. vt ff. de solut. l. solutio-

dem, & ita proprie accipitur hoc verbum, potest. d Exponere. Actori, vel notario scribenti procuratorem: ex cuius stipul. queritur actori utilis actio, vt ff. rem pu. sal. fo. l. non quasi.

e Clausulis. Quæ clausulæ tres sunt scilicet de defendēdo reo, & de dolo quod absit, & quod sonat ipsum verbum, vt ff. iudic. sol. l. iudicatum solui. & hic dicitur.

f Compellitur. Per iudicem. Accur.

g Hæredes eius. Nam habet naturā hæc stipul. vt ad hæredes transeat, sicut illa, iudicio fisti, vt ff. si quis cau. l. si eum. §. qui iniuriarum.

h Ipsius. Scilicet rei. Accur.

i Exponenda a procuratore.

k Veniet. s. reus, qui litem prius contestatus est suo nomine.

l Fideiussor. Datus nunc a procuratore. Continentur. Ergo debet condemnari procurator præsens.

Si vero reus. CASVS positio facilis est: dubitari enim poterat, quō posset extraneus sine mādato admitti in cā, cū enim in principio iudicij magis sit fauēdū actori, q̄ reo, & nemini alieno noīe agere liceat sine mādato, videbat̄ multo minus admitti de defensor, cuius cōtrariū dñi fauore defensionis

Idest, debet, sū quosdam. Dicunt enim, q. si dominus est præsens, ipse rā tū debet fideiubere pro procur. suo: si autem absens est, procur. potest & debet fideiussores suos dare. & facit pro eis, ff. iud. sol. si ad defendendum. & ff. de procur. l. qui proprio. in prin. Vel dici potest, quod etiā si dominus est præsens, tamē potest procurator dare suos fideiussores: cū etiam sine mādato quilibet possit alium defendere, vt C. de satisfatio. l. 1. & C. de procur. l. exigēdi. & etiam inuitum. vt ff. de solut. l. solutio-

Defendit quilibet etiā sine mādato.

Iudicatum solui tres clausulas habes.

SYL

& ne quis indefensus remaneat, sed debet tunc demum admitti, si cauerit: ratio assignatur in tex. per antiquam regulam ex edicto elicita, quod nemo, etiam si filius esset, admittitur ad aliquem defendendum sine mandato. l. si-

liusfam. ff. qui satis. cog. Not. quod nemo admittitur ad aliquem defendendum sine mandato, nisi caueat, siue siue in actione reali, siue personali. Item, quod potest ex hoc tex. elici regula illa vulgata, de qua sup. qd experientia est rerum magistra. Item secundum Ang. qd ciuitates inferiores debent sequi consuetudinem dominantis, qd non elicitur ex hoc tex. in quo hoc expresse disponitur, imo posset elici contrarium, ne dispositio esset superflua.]

a Si vero reus praesto, scilicet post litem contestatam contra eum.

b Satisfactio nem. No. quod siue interueniat procurator ante litem contestatam ut supra cod. §. si vero. debet satisfacere, siue postea, ut hic, & C. de confor. eius. l. l. 2.

c Nec obstat, quod dicitur, quod debet fieri ante litem contestatam, ut ff. de procur. l. Pomponius, §. rati habitationis, quia ibi interuenit procurator ante litem contestatam, ubi autem postea interuenit, & postea satisfat ut dictum est. Adde quod procurator rei nonnunquam cauet etiam de rato, gl. sup. de diui. stip. §. ult.

d Nemo s. procurator, ut ff. de proc. qui proprio. §. 2.

e Dictum est. sup. in prin. ver. ab eius.

f Quam formam Regia vrbe. s. Const.

¶ Volens sine mandato quis reum defendere iam in actione reali quam personali, potest hoc satisfaciendo facere, & ordo satisfactionum ex usu iudiciorum plenius cognoscitur, & haec forma ubique seruari debet.

¶ Si vero reus praesto a ex quacunque causa non fuerit, & alius velit defensionem eius subire, (nulla differentia inter actiones in re vel personales introducenda) potest hoc facere, ita tamen ut satisfactionem b iudicatum solui, pro litis praestet aestimatione. Nemo c enim secundum veterem regulam (ut iam dictum d est) alienae rei sine satisfactione defensor idoneus intelligitur.

¶ Quae omnia aper-

tinopolitana. Vel dic de veteri Romano f. ¶ Caput. C. de vet. iur. enucl. l. 1. §. nulla, & §. sed & si quae leges.

g Sequi. immo non videtur inspiciendum, qd ibi fiat, sed quod fieri debet, ut ff. de offi.

in ipsis rerum documentis apparent.

¶ Quam formam non solum in hac regia e vrbe, sed etiam in omnibus nostris prouincijs (etsi propter imperitiā forte aliter celebratur) obtinere censemus, cum necesse sit omnes prouincias, caput f omnium nostrarum ciuitatum, idest, hanc regiam vrbem, eiusque obseruantiam sequi. g

¶ De perpetuis & temporalibus actionibus, & quae ad haeredes, & in haeredes transeunt.

¶ Actiones ciuiles tam reales quam personales sunt perpetuae, praetoriae vero poenales regulariter durant anno, quod fallit in actione furti manifesti, quae perpetua est, sed praetoriae rei persecutoriae perpetuae sunt.

ctio, statim, importat summariam cognitionem sine ordine iudiciario ut l. momentaneae, C. unde vi. dic ut in dictis iuribus latius, per doct. Ang.

¶ De perpetuis & temporalibus &c.
¶ Quia de actionibus est dictum, & quaedam sunt perpetuae, & quaedam non. ideo de his Continua-
ponit, ut in f. eo. in princ. Item quia quaedam transitoriae sunt haeredibus & contra haeredes, & de his ponit in f. eo. §. non autē. Accu. Sed meli⁹ resideret ista rub. immediate post Additio, tit. de actio. quia continuatur a remotis nimum,

praes. l. sed licet quae est contra. Sed haec est intelligenda, qn ex certa sciētia est consuetudo vel lex, non per errorem, ut ibi & facit ad hanc ff. de leg. & senatuscon. l. de quibus. Accur.

ADDITIO.

Hoc verum qn lex tollit consuetudinem, alias vnaquaq. ciuitas abundat in sensu suo, & sic obseruare debet suam consuetudinē. Et ex gñali principis permissu inducere potest particulares consuetudines etiam contra leges, quibus statui debet ut habetur in §. ex non scripto sup. de iur. nat. gen. & ciu. Quare tñ, an in fideiussore de iudicato soluendo fiat executio sine nouo processu: & cōiter doct. dicunt qd sic, ut in l. si. C. de usu rei iud. & Bar. in l. i. ff. de iudi. sol. per text. d. l. fin. vbi dñ, statim, quia dñ

Diuisio. **H**oc loco. ¶ Totus iste tit. diuiditur in tres partes. Primo ponit regulā & exceptionem scilicet quæ actiones sunt perpetuæ. Secundo ponit regulam & exceptionem scilicet quæ actiones sunt transitoria ad hæredes. Tertioponit nouū casum. Secunda ibi, Non autem omnes. Tertia ibi, Superest.

SYL. **CASVS** in traditione regulæ, præsertim in his terminationibus actionum, quæ sunt iuris positui, non est aliter figurandus, quam literaliter, litera autem plana est, nec aliqua declaratione indiget. No. igitur, quæ actiones, quæ ex lege, senatusve cōsulto, b siue ex sacris constitutionibus c proficiuntur perpetuo + solere antiquitus com-

a ¶ Ex lege 12. tab. vt fam. ercisc. vt ff. fam. erc. l. 1. Item noxalis de pauperie, vt si qua. pau. se. di. in princip. & ff. si qua. pa. se. di. l. 1. in princip.

b ¶ Senatusve consulto. vt hæreditatis petitio, vt ff. de pe. hæ. Item veniunt, §. pridie, & C. de pe. hære. l. si. in princip. Item si quis clauum de naui abstulerit, cuius causa tota nauis perijt, vt ff. de incend. rui. nau. l. 2. §. senatusconsult.

c ¶ Constitutionibus. vt condictio ex lege, quæ datur ex constitutionibus quibuslibet post l. 12. tab. constitutis, vt ff. de cōd. ex le. l. vnica, & ff. ad l. Iul. de adulter. quod ex his, & C. de do. l. si quis argentum. §. fin. & sup.

Actioes de act. §. tripli. Vel ex quacunque alia parte ex quicq. iuris vt plebiscito, vt patet i l. Aquil. vt sup. partib. iu. de le. Aquil. §. ceterū & ff. ad l. Aquil. l. 1. nam ris descē. quinque sunt partes iuris præter prætorium, dētes sūt vt sup. de iure natu. §. constat. & totum est ciuiles & ius ciuile, vt ff. de iusti. & iur. l. ius autem ciuile. & actiones ex eo descēdentes sunt perpetuæ, vt hic dicit, id est. sine præfinitione temporis, secundum antiqua tempora, sed sacre cōstitutiones in personalibus metas imposuerunt 30. annorum, vt C. de præscrip. 30. vel 40. ann. l. sicut, & l. omnes, & C. quibus non obicitur long. temp. præscr. l. neque, &

C. de anna. excep. l. 1. & de const. pec. l. 2. In realib. at imponitur meta per const. in reb. mobilibus triū ann. in immobilib. 10. an. inter p̄sentes, 20 inter absentes, & hoc, quando titulum habet possessor alias 30. ann. vt

petere, donec sacre cōstitutiones tam in rem, quam in personam actionibus, certos fines dederunt eas d vero, quæ ex propria Prætoris iurisdictione pendent, plerumque e in-

C. de vsucap. transfor. l. 1. & sup. de vsucap. §. 1. (i) In hypothecaria et, quæ est in re, certa statuuntur tempora, vel 10. vel 20. vel 30. vel 40. annorum, vt C. si aduer. credi. + l. diuturnum, & C. de

præscript. 30. ann. l. cum notissimi, & de anna. excep. l. 1.

præscript. 30. ann. l. cum notissimi, & de anna. excep. l. 1.

** Quanto tempore præscribatur iuri hypothecæ, vide omnino Negus. in tract. de pig. in 2. memb. 6. par. nu. 1. & 2. qui distinguit, & optime declarat.

¶ Sed quomodo erat perpetua rei vindictio secundum antiqua tempora, immo temporalissima, vt sup. de vsucap. in prin. Respō. quod hoc dicit, quod erant perpetuæ. s. personales, sed meta imponitur tam in realibus quam in personalibus. Item caue tibi, quia duæ personales sunt ciuiles, quæ durāt per annum tantum, vna iniuriarū, quæ descendit ex l. Corn. & Cod. de iniur. l. si non conuicij.

¶ Adde, quod de hac fallen. videnda sunt quæ ponit Io. Fran. Balb. in tract. præscrip. col. 111 in princip.

¶ Alia, quæ datur ex l. Iulia repetun. vt ff. ad l. Iul. repe. l. 2.

ADDITIO. (i) Et no. quod ultra titulū requiritur etiam possessio nam sine possessione non inchoatur vsucapio. l. sine possessione, ff. de vsucap. licet aliquando inchoata trahatur ad finem, vt l. cceptam, ff. de vsucap. coniuncta. l. 1. §. Scauola, ff. si quis test. libe. esse ius. fu. Ang.

d ¶ Eas. s. pœnales, & tunc non est necesse, plerumque, vel si habes, plerumque, expone vt infr. Accurs.

e ¶ Plerumque. h. d. propter prætorias rei persecutorias, quæ perpetuæ sunt, nisi in re scissoria, quæ annalis est quia cōtra ius ciuile datur, vt ff. de act. & obl. l. in honorarijs, & sup. de act. §. rursus, & inf. eod. §. Item nisi in redhibitorijs, quæ dantur ad tempus. licet rei sint persecutoria, vt ff. de ædil. edi. scien. dum. §. si. quia dantur contra id, quod cōueniunt contrahentes. Item fallit dicta regula, ff. qd fal. tu. l. huius actionis, §. has actiones, & quæ in frau. cred. l. ait prætor. §. annus C. de dolo. l. fin. & ff. de eo per quem factum est. l. 1. §. pen. Si autem sunt pœnales prætoriz, locū hēt q. hiedr, vt sint annales, siue

Actioes personales 30. anno. durant.

Actioes reales, q. to tpe durant.

Lib. 7.

SYL.

Prætoriz rei psecutione sūt, perpetuæ. Prætoriz pœnales sunt annales.

sint penales ex vtraque parte, siue ex altera tantum, vt ff. de cal. l. i. & de in ius voc. l. pe. & ff. de ali. iu. mu. l. vel post ann. Accur.

SYL. ¶ Vide pro declaratione Bar. in d. l. in honorarijs, ff. de act. & oblig.]

ADDITIO.

Sed secundum Ang. illa est penalis ex vna parte tantum, & ideo non videtur bene excipi. Sed Bart. in l. in honorarijs ff. de actio. & obl. concludit qd omnes rei persecutoriae ex vtraque parte sunt perpetuae, ex parte autem actoris rei persecutoriae & ex parte rei penales finiuntur anno.

a ¶ Intra annum. s. vtilem. Nam de talibus annis praetores loquebantur, vt patet, ff. de vi & vi ar. l. i. §. annus, & ff. de ed. l. edic. l. sciendum. §. fin. Nisi in casu vbi est utilis ad sui principium, sed continuus ad sui processum, vt ff. de calum. l. annus.

b ¶ Aliquando. Ecce quare dicit, plerumque.

c ¶ Constitutionibus. de quibus dixit, sup. eod. in princ.

d ¶ Bonorum possessori. i. cuiuslibet possessori, qui vult succedere de iure praetorio qui habet hereditatis petitionem bon. possessionem, de qua habes, ff. de bono. posses. hered. petit. per totum. Accur.

e ¶ Heredis loco sunt, vt quibus restituta est

hereditas per fideicommissum, & quibus datur hereditatis petitio fideicommissaria, de Trebel. & qua habes, ff. de fideicom. hered. peti. per totum. Et haec duae sunt rei persecutoriae. Accur.

f ¶ Proficiscatur. No. actionem furti manifesti esse praetoriam, sed non manifesti est civilis, vt sup. de noxa. §. sunt autem.

* ¶ Adde, qd ex l. 12. tabularum manifesti fures liberi verberabantur, & ijs addicebant, quibus furtum fecissent, si modo luce faciebant, neque se telo defendissent (nocturni. n. fures aut interdum se telo, cum prehenderentur, defendentes, occidi poterant) serui verberibus cefsi de saxo praecipitabantur, vt testatur reliquit Aul. Gel. lib. 1. r. c. vlt. quae pena postea a praetoribus in quadrupli penam immutata est vnde non immerito hic dicitur, iam furti manifesti

actionem ex praetoria iurisdictione proficisci, quod & Aul. Gel. loco citato significat. ** hincque etiam colligitur ratio, quare datur perpetuo, nepe quia subrogata fuit haec pena a praetore in locum eius, quae imponebatur a l. 12. tabula. ex qua actio competebat perpetuo, vt dictum est, sup. in princ. huiusmodi subrogatum enim sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. iniuriarum, ff. si quis cau.

eam terminari.

¶ Penales actiones Praetoriae, vel civiles contra haeredes non dantur nisi lis contra defunctos fuerit contestata haeredi vero competunt, excepta actione iniuriarum, & similibus: ex contractu vero competunt contra haeredes, praeter actionem de dolo, nisi aliquid ad eos peruenerit. Angel. Arctinus.

¶ Non autem h omnes actiones, quae in aliquem aut ipso iure competunt,

sed dantur contra aliquem, dantur contra eius heredem, & procedit exemplificando, quod actiones penales ex maleficijs dantur heredibus, sed non contra heredem, nisi sit lis contestata, ratio est quia pena debet suos tenere auctores. Item in actione ex contractu vbi dolus interuenit nam tunc si nihil ad heredem ex eo dolo peruenerit, non tenentur, eadem ratione, qua supra dictum est, & clarius declarabit in notabilibus. No. quod non valet ista consequentia, actio datur contra aliquem, ergo contra eius heredem. Item, quod appellatione iuris venit civile, sed hoc est praecipue propter aliud membrum distinctionis, videlicet, aut a praetore datur licet in bonis codicibus adfit illud verbum, ipso iure. Item, quod actiones penales ex maleficijs non dantur contra heredem. Item, quod actio iniuriarum denegatur haeredi, ratio ponit gl. vbi videbimus. Item, quod actio de dolo, non datur contra heredem siue actio descendat ex delicto, siue ex contractu nisi aliquid ad heredem peruenerit. Item quod actiones penales, si fuerint contestatae transeunt ad heredem, ratio est, quia ab ipsa contestatione oritur quodam quasi contractu inter partes. l. 3. §. idem scribit, ff. de pec. & ibi doc. adeo quod actio postea transmittitur ad heredem vigore illius quasi contractus, non autem virtute prioris actionis.

h ¶ Non autem, hic ponit diuisionem, quod aliae sunt transitoriae, aliae non, sed superior, fuit quod aliae erant perpetuae, aliae non, vt sup. e. in pri. i. Ipso iure, s. civilis.

batur a l. 12. tabula. ex qua actio competebat perpetuo, vt dictum est, sup. in princ. huiusmodi subrogatum enim sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. iniuriarum, ff. si quis cau. g ¶ Existimauit. s. praetor, & idem in qualibet penali in eo, quod puenit ad delinquentem, vt ff. de vi & vi ar. l. i. in princ. & ff. de dol. l. Sab. ¶ Non autem oes. CAS VS in ta apertis iuris regulis non esset figurandum primo. n. generaliter regulam pponit, quod non oes actio-

Actionis duplex diuisio.

a ¶ Da-

a ¶ Dari solent, scilicet iure prætorio.

b ¶ Ex maleficijs, scilicet privatis, ut subijcit in exemplis, & subaudi, vel quasi maleficijs, ut sup. de oblig. ex quasi delict. §. fin. (i) Quid in publicis, de quibustrac. inf. de publ. iud. respon. idē

& plus : quia etiā lite conte. non transeunt contra hæredes, ut ff. de acc. l. ex iudiciorum : nisi in §. casib. primus est. l. Iul. maieftat. in duobus capitulis tantum eius legis, ut ff. ad l. Iul. maieftat. l. fin. Secundus est cri-

men hæresis, ut C. de apost. l. 2. & l. apostatarum. in fin. Tertius est crimen repetundarum. Quartus de residuis. Quintus peculatus crimen, ut ff. ad l. Iul. pecu. l. fina.

SY L.

¶ De hoc dixi late sup. de hæred. quæ ab in testa. defer. §. interdum vers. per contrarium. in versic. post mortem.]

ADDITIO. (i) Dic, quod est verum in quasi delicto omittendo commissio: secus si comittendo, ut leg. quarta. paragrapho. fin. Dige. de damn. infect. vel dic ut ibi per Bar. & Ang.

Actiones c ¶ Non competere. Nisi lis fuerit contest. ex malefi- ut inf. eo. §. pœnales & ff. de accu. ex iudicio cio i duo- rum in fi. Item nisi aliquid ad hæredem per bus casu- uenerit: tunc n. tenetur. ut ff. de calum. in hæ bus tran- redem. & ff. quod me. causa videamus.

SY L. ¶ Dic, quod ratio est, quam ponit tex. in d. l. hæredes. in hæredem. videlicet, quod turpia lucra sūt ab hæredibus extorquenda, licet tria extin-

guantur: lucrari enim nō debet hæres ex delicto defuncti, de quo non tenetur: & quando ipse tenetur eo, quod aliquid ad eum peruenit. tunc non tenetur actione ex illo delicto, sed actione in factum l. 1. §. fin. ff. de vi & vi arm. & declarat Dec. in l. pupillum. §. in hæredes. ff. de regu. iur. vbi vide pro declaratione huius materiæ.]

¶ In duob. tamen casib. est cōtra, ut in actione vi bo. rap. quæ non datur in hæredem, licet ad hæredem aliquid peruenerit, sed furtiua datur conditio, ut ff. vi bo. rap. l. 2. §. fin. †

† Supra de obli. quæ sed in factū actio, ut ff. de vi & vi ar. l. 2. §. fi. ex deli. §. d ¶ Damni iniuriæ. i. legis Aquiliæ actio, vlt.

** Cōcor. cum hoc tex. §. his autem. ver. qua ratione. sup. de lege Aquilia.]

iniuriarū e ¶ Sed hæredibus. i. hæredibus eorum qui actio non passi sunt hæc maleficia.

datur hæ- f ¶ Iniuriarum actione. Nam hæc non datur redi ratio- hæredi, nisi lis contestetur: hoc ideo quia nō ne dupli, est in bonis nostris ante lit. contesta, ut ff. de

iniur. l. iniuriarum. 3. & l. iniuriarum. 1. in prin. Et est alia ratio: quia nihil mihi de patrimonio abest, nec reo adest, ut ff. de collat. bo. cum emancipati, §. emancipatus.

¶ Ratio est, secundum glos. & Bart. ibi, quia

iniuriæ. d Sed hæredibus

e huiusmodi actiones

cōpetunt, nec denegan-

tur: excepta iniuria-

rum actione, f & si qua

alia similis inueniat. g

Aliquando tamen e-

tiam h ex contractu a-

ctio i contra hæredem

non cōpetit: veluti cum

nō habetur respectus ad ipsam rem, vel pecuniam, sed ad ipsam contumeliam.]

¶ Sunt & aliæ Iniuriarū actio ali- quas hēt similes cō ueniētes, similes ei, ut subijcit, in quibus nec actori aliquid de patrimonio abest, nec reo aliquid adest, vñ idem iuris est, quod & in ista: ut est actio in

factū, quæ dat cōtra libertū vocatē patronū in ius sine venia i quinquaginta aureos, vel filiū vocatē patrē, ut inf. de pœna teme. lit. §. si. & ff. de in ius voc. l. pe. Itē in popularibus actionib. ut si quis habeat positū vel suspensū ut ff. de ijs qui deie. vel effu. l. si vero. §. q̄ aut.

¶ Intellige nisi lis fuerit contestata: quia tūc dicitur sibi appropriasse l. licet. in prin. ff. de procur. ut per Ang. hic.]

¶ Quidā dicūt, q̄ idē de actione in factū de calūniatorib. ut ff. de cal. l. hæc actio. Sed certe ibi alia est rō; q̄a hēt cōditionē ob turpē cām ut ibi dī. Itē q̄a abest ibi aliquid actori, & adest aliquid reo, vñ nō est similis supradictis.

¶ Dic tu secundum Ang. hic, quod hæc ratio nihil est, & distingue ut per eum hic.]

g ¶ Inueniatur. Hic continuatur ille, §. pœnales, qui est. inf.

h ¶ Etiam ex contractu. Non solum ex delicto. Accur.

i ¶ Actio. f. ex dolo nata pp dolum habitum in contrahendo. Nā si dedit dolum cām contractui, non agitur actione ex eo contractu, cum nullus sit, sed de dolo ut hic, & ff. de dol. & eleganter. in princ. Si n. esset incidēs, ageretur actione ex eo contractu, ut purgaretur dolo. ut ff. de actio. empti. l. Iulianus. §. si venditor. & daretur in hæredes, ut ff. actio & obligatio, l. ex contractibus. Vel pone casum, quod dolo fuit incidens, vel superueniens: & remanet contractus, & non agitur contra hæredem, nisi peruenerit aliquid ad eum, ut in actione depositi, quæ datur in duplum contra eum, qui dolum commisit in deposito causa tumultus, vel incendij, vel ruinæ, vel naufragij, sed in hæredem non datur in duplum ex dolo defuncti, licet in simplum detur, ut ff. depositi. l. 1. §. 1. Item qualis est actio in factum, quæ datur contra agrimenforem, non autem aduersus hæredem, ut ff. si mensor fal. mod. dix. l. 3. §. pen. Item in actione ex stipulatu iudicio fisti,

SY L.

Iniuriarū actio ali- quas hēt similes cō ueniētes,

SY L.

SY L.

Dolus aliquando dat cām contractui, aliquando incidit in cōtractum, Actio depositi datur in duplum in quatuor casib. non tñ in hæredem.

† l. Penalia de reg. iur.

ff. in eo, qui erat conuentus iniuriarum, ut ff. si quis cau. si eum, §. qui iniuriarum. Itē in actione tributaria, ut ff. de tribu. Illud §. fin. & de his casibus loquitur hic, §. cum dicit, ex contractu in heredem non dari quā-

Actiones,
ex contra-
ctu descē-
dētes quō-
dantur in
hēdes.

doque: alias au-
tem ex contra-
ctu agitur con-
tra heredem
etiam de dolo
defuncti regu-
lariter, ut ff. de
action. & obli-
gat. l. ex cōtra-
ctibus, & l. ex
depositi, quæ
sunt huic con-
trariæ: & hanc
specialitatem,
si velis tenere
primam opin.
denotat hac li-
tera, cum dicit
aliquando ta-
men &c.

penalia
de reg. iu.

a Dolose. Dolo dante causam contractui. Vel dic incidenti vel superuenienti, ut modo diximus. Accur. flor.

b Ad heredem. Sed si superuenisset, actio in factum perpetuo contra heredem & contra defunctum daretur, ut ff. de dolo. l. itaque. Sed de dolo olim, infra annum utilem, hodie infra biennium continuum datur, ut C. de dolo. l. si.

c Diximus, ut sup. eod. §. non autem omnes. Accur. flor.

d Contestata. Immo ut dētur heredi, sola preparatio sufficit, ut ff. de inoff. testam. posthumus, §. si. Ioā. Vel sine preparatione datur querela heredi hodie.

SYL.

e Hæc gl. reprobatur secundum Angel. hic, quia illud est speciale in querela, nō in alijs actionibus.

Opera si
berto in
posse nō
transiit
ad hære-
dē extra-
neum.

f Dantur. Nisi in duobus casibus. Primus, cum agitur ad opera contra libertum, & moritur patronus extraneo herede relicto, ad quem non transeunt opera, etiam lite contestata, ut ff. de ope. liber. l. operarum iudicio. Secundus in patre repetente dotem filia, quæ viro diuerterat, si decedat pater extraneo herede relicto, etiam lite contestata. ut C. de rei vxor. act. l. unica. §. videamus.

ADDITIO. Nam eo ipso quod pater moritur, vel aliter filia efficitur sui iuris, statim actio consolidatur in filiam, ut dict. §. videamus. licet pater fuerit lit. contest. & sic propter hoc non facit transitum in suum heredem: & sic est speciale in dote: quia est proprium patrimonium filia, ut l. 3. §. sed vtrū in si ff. de min. facit. l. Pomponius Philadelphus. ff. fam. et c. Ang.

g Transeunt, Nisi in duobus casibus. Primus, in actione de dolo. C. de dolo. l. si. Secundus, in retractione alicuius in seruitutem vel

libertinitatem, qui per collusionem pronuntiatus fuerat ingenuus, ut ff. ne de stat. defun. l. 1. §. sed interdum.

Supereft. **CA SV** planus est, videlicet, quod debitor conuentus, qui litem est contestatus,

bet absolui ab obserua-
tione iudicij, si ante
sententiam soluerit,
quod debet. Aretinus.

si ante sententiam definitivam soluat quod debet, est absolvendus: ratio dubitationis est, quia videbatur, quod iudicio accepto non esset in potestate alterius ex litigatoribus recedere a iudicio, quia in ipsa contestatione celebratur quidam tractus, ut sup. dixi, a quo per

Supereft, 3 ut admonemus, quod si ante rem iudicatam is, cum quo actum est, satisficiat actori, officio iudicis conuenit eum absolui: licet in ea causa fuisset iudicij

alteram, ex partibus non videtur, quod in præiudicium alterius possit recedi. l. sicut C. de actio. & obligat. cuius contrarium deciditur, & ratio decisionis est, quia soluendo, quod debetur & quod petitur, extinguitur actio, qua agebatur, supra quib. modis tol. obl. in princip. ideo non mirū si hoc pariat absolutionem ab observatione illius iudicij, ut infra dicitur. No. quod omnia iudicia sunt absolutoria. Item quomodo intelligantur ista verba, & quæ sit ratio, quare omnia iudicia sint absolutoria. Item, quod licet quandoquæ ante rem iudicatam soluere quod petitur. Item intellige, quod debent solui expensæ legitimæ, ut nota. doc. in l. postquam liti. C. de pact. & tradit Dec. in c. interposita, §. ille denique. in 1. no. de appella. Itē, quod solvens quod petitur, potest petere se absolui: sed hoc est ex abundantia. nam talis sententia non est necessaria, secundū Bal. i. c. dudū, col. 7. de ele. No. quod solvens non cogitur subire iudicium.]

g **Supereft.** Hæc de vita & transitu actionum, secundum quod in rubrica promissit dicta sunt: nunc de iudicis officio dicit, quod cum exponere debeat, iam pauca, ut modicum respiret, deliberat: nam conceptū sermonē quod retinere potest, quia igitur iam cōcepit in aio tractare de officio iudicis, quomodo poterit tacere quin dicat aliquid hic. Accur. flor.

h **Absolui.** s. ab observatione iudicij nam principalis causa est sublata solutione ut su. qui. mo. tol. oblig. in princ. Accur.

****** Adde, huiusmodi sententiam esse interlocutoriam. Bart. in l. Titia. de accus.

***.** **Quod dicitur omnia iudicia absolutoria esse,** proverbialiter usurpari posse Alciatus ait, cum. s. significare volumus poenitentiam parcendum esse, etiam si res non sit omnino integra.]

ti. litiscō
testatio-
nis l. is q
destina-
uit. de rei
vend.

¶ De exceptionibus.

Cōtinua-
tio.

¶ Quia exceptio tenet vicem actionis, vt ff. de excep. l. 1. ideo post actiones ponit de exce. Vel quia de armis actorū vidimus, & de reorum armis videndum est, ideo dicit vt sequitur. Accu.

* ¶ Exceptio. n. est actionis exclusio l. 2. ff. de except. quæ mō eximi reū damnatione. modo minuit damnationē. l. antepenul. eo. tit. latiore tñ significationē hēt verborum defensio, vt tradit, & declarat hic Ang. nu. 3.

¶ Vide Al-
cia. lib. 7.
Parer. ca.
22.

¶ Equitur vt. Tot⁹ iste titu. diuiditur in quinq. partes principales. Primo continuat ad præcedentia rubricā. Secundo ponit cām, quare fuerunt exceptiones inuentæ. Tertio id demonstrat p exempla tam in actionibus realibus quam personalibus.

Cōtinuat
dicta di-
cendis.

Quarto ponit duplicem, vel potius triplicem diuisionem exceptionum. Quinto id exemplificat. Secūda ibi, Cōparatē autem sunt. Tertia ibi, Verbi gratia. Quarta ibi in §. Appellantur, vel potius in §. alioquin quam ex multis, Quinta ibi, perpetuæ & peremptoriæ.

Diuisio.

¶ Sequitur. **CASVS** positio in hoc principio non est necessaria: in eo enim originē ac causam adinuentarum exceptionum exponit, dicendo quod causa defendēdorum reorum, qui conueniebantur, fuerunt ad inuentæ, quia quamuis actio mero iure competere alicui, attamen is qui cōueniebatur, si ea procederet indebite vexaretur: & declarat per exempla. Not. modum continuādi hunc tit. ad præcedentes. Item quod exceptiones sunt arma reorū. Item, quod fuerunt inuentæ ad defendendum, nō ad offendendū. Item, quod actio aliquā mero iure valet, tñ est iniqua respectu eius, qui conuenitur. Itē, quod licet ille, qui dolo metu vel errore ductus aliquid promisit, mero iure teneatur, habet tamen exceptionem a Præatore. Item, quod exceptio fundatur præcipue in

accipiendi tempore, vt damnari deberet: & hoc est, quod vulgo antea dicebatur, omnia iudicia absolutoria esse. †

¶ De exceptionibus.

¶ **Exceptiones sunt arma reorum: & æquitate nituntur ad excludendum actiones, quæ competunt actori ipso iure: quales sunt metus doli, & in factū exceptiones. Aret.**

¶ Equitur, vt de exceptionibus dispiciamus.

¶ Comparatē^a autem sunt exceptiones defen-

seultate: & ad rationem huius text. vide omnino Fortu. Hispan. in l. iurisgentiū, §. prætor ait. in 11. colu. versic. 4. infero, ff. de pact. & singu. declarationem ad hūc tex. vt per eundem in l. si vnus, §. pactus, ff. de pac.

dendorū eorum^b gratia, cum quibus agitur. Sæpe enim accidit, vt liceat ipsa persecutio, qua actor experitur, iusta sit: c tamen iniqua sit aduersus eū, cum quo agitur. Verbi gratia, si metu coactus, aut dolo inductus, d aut errore † lapsus, stipulanti Titio promissisti^e quod non debueras promittere, palam est iure ciuili te obligatum^f esse: & actio, qua intenditur dare te oportere, efficax est, § sed iniquum est te condemnari: ideoque datur tibi exceptio. Quod metus^h causa aut doliⁱ

column. 10. in fi. Quomodo autem fuerit inuenta exceptio & plura de ea vide per Hiero. Verum in repetitione rubric. ff. de verbo. obliga. in 22. col.]

a ¶ Comparatē. Alias, inuentæ.

b ¶ Eorum. i. reorum nam ipsi sunt cum quibus agitur, vt ff. de iureiuran. l. 3. in pri. & in §. eum.

c ¶ Iusta sit. Prima facie.

d ¶ Dolo inductus. Hoc est in † stricti iuris iudicijs: in bonæ fidei autē iudicijs ipso iure non tenet contractus. ff. de do. & eleganter. in principio.

† l. Iulia-
n⁹ de do.
excep.

† l. dolo.
C. de inu-
til. stip. &
l. si quis
cum ali-
ter, ff. de
verb. ob.

ADDITIO.

Hoc verum in odiū doli: sed in sui præiudicium tenet contractus: & ex eo potest conueniri: nisi lex resistat actui: quia tunc ex neutra parte datur actio, vt est gl. in l. a diuo pio. ff. de re iud. & Bal. in l. 1. C. plus vale. quod agi.

e ¶ Promissisti, id est credens te debere, cū non deberes, vt hic, & ff. de except. doli. l. 2. §. circa. †

f ¶ Obligatum esse. s. inspecto iuris rigore: sed de æquitate obligatus nō es, vt ff. de lib. causa. l. vel obligatus est, §. obligatum. & ff. de verb. sign. l. creditor: quæ sunt contra.

g ¶ Efficax est. s. in sui substantia. Nam ciui liter & naturaliter est obligatus & pure, sed non est efficax quantum ad opem exactio- nis. Vel dic efficax ex inspecto genere, nam prima facie condemnāus videtur, sed in- specta qualitate, quia sit dolo facta vel me- tu, vel simili causa impediatur, est inefficax: & ita expone in seq. casibus.

h ¶ Metus cā. Hoc qñ metu fuit cōpulsus.

i ¶ Doli. hoc qñ inductus fuit per dolum.

* ¶ Differunt enim doli mali, & metus ex-
ceptio.

† Sed sñ
Ang. ille
tex. nō fa-
cit ad p-
positū ga-
loquitur
qñ stipu-
latio sit sñ
ne causa
hic vero
secus.

ceptiones, ut eleganter docet Vlpian. l. apud. §. metus. ff. de doli mali. & me. excep.]
a In factum. Redde singula singulis propositis causis secundum Ioā. Sed nonne hoc tertio casu. §. qñ per errorem promissi, datur

Exceptio doli exceptio? nes turpes non opponuntur in pronos & parentes.

Certe sic, ut ff. de dol. except. l. 2. §. circa, quare dicitur, qd hæc actio in factum est proponenda in subsidium doli exceptionis. §. contra patrum & parentem, contra quos, turpes exceptiones non proponuntur, ut ff. de except. dol. apud Celsum, §. aduersus, & ita hic accipitur. Acc.

¶ Noue & subtiliter interpretatur hunc SYL. §. For. in l. si vnus, §. pactus, col. 21. ff. de pact. * i. quasi numerata, claudam ex stipulatione & numeratam.

Idem iuris. CASVS facillime est in positione tam clari exempli. Si quis enim sub spe futuræ numerationis promiserit per stipulationem centum, quæ postea non fuerunt numerata, claudam ex stipulatione & numeratam. ppter quam sunt exceptiones introductæ, prodidit exceptionem non numeratæ pecuniæ, quæ tamen non simpliciter habet locum, inf. tempora, de quibus in l. fin. C. de non num. pecun. de quo late fuit dictum sup. de lite. obl. in princip. ideo non expedit nunc insistere.

b Scriptum est. Supra de lite. oblig. c Constitutione. Ut C. de non num. pec. l. in contractibus.

¶ Præterea. CASVS clarus est, quia procedit dando aliud exemplum in pacto de non petendo, ut scilicet ille, qui erat creditor, puta ex stipulatione, & sic ille, cui aliquis tenebatur obligatione naturali & civili, si per pactum simplex promissit non petere, certum est, quod obligatio civilis non dissoluitur: quia cum in pacto non sit nisi vinculum naturale, non potest tollere nisi naturale obligationem. l. nihil tam naturale, ff. de reg. iur. quo fit, ut creditor cuius actio non est subla

mali aut in a factum, composita ad impugnandam actionem.

¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ debitori competit, qui confessus fuit se pecuniam recepisse, quæ non receperat, & ipsam per stipulationem restituere promiserat & in æquitate fundatur. Ang.

¶ Idem iuris est, si quis quasi credendi causa pecuniam a te stipulatus fuerit, neque numerauerit: nam eam pecuniam a te petere posses, certum est dare. n. te oportet, cum ex stipulatione tenearis. Sed quia iniquum est, eo nomine te condemnari, placet exceptione pecuniæ non numeratæ te

possit agere: quia tamen iniquum est fidem fallere adiuncta est exceptio pacti de non petendo, quæ opposita cautum est debitori. ut non molesteretur, & elidatur sua illa intentio. Nota. quod simplici pacto obligationes non omnino, vel omnimodo non omnes, dissoluantur, quia vna tantum, naturalis. §. dissoluitur. Cætera clara sunt.]

defendi debere. Cuius tempora nos (secundum quod iam superioribus libris scriptum est b) constitutione c nostra coarctauimus.

¶ Exceptio pacti de non petendo actionem non tollit, sed eam elidit, quæ exceptio nititur æquitate. Ang.

¶ Præterea debitor, si pactus fuerit cum creditore, ne a se pecunia peteretur, d nihilominus obligatus manet: quia pacto conuenito obligationes non omnino dissoluantur: quæ decem efficax est aduersus eum actio, quam actor intendit, Si apparet f eum dare oportere. Sed quia iniquum est contra pactionem

nes non oino, vel omnimodo non omnes, dissoluantur, quia vna tantum, naturalis. §. dissoluitur. Cætera clara sunt.]

¶ Pæteretur. Not. qd pactum de non petendo tria operatur. Nam tollit naturalem ipso iure, ut ff. de solu. Stichum. §. naturalis. Item elidit civilem, ut in hoc, §. Item obligat naturaliter paciscente non petere. Nam & alias qd est obligatus naturaliter aliquid non facere: ut non facere furtum, ut sup. de oblig. quæ ex delict. nasc. §. 1.

¶ Non omnino. Quia non quod qui mittit actiones et non videtur removere damnum vel interesse, per Dym Bartol. & Ang. in §. qdā in alleg. ubi etiam videtur an per remissionem iniuriarum factam in foro potest intentio tollantur istæ actiones ex maleficijs,

naturalis. In casibus tamen etiam ipso iure utranque tollit pactum, ut in maleficijs factis, si quis paciscatur ne agatur. ¶ Item in pigignore remisso per pactum, ut ff. de pact. l. si tibi, §. quædam actiones, & §. de pigignore.

¶ Adde, quod ratio est, quia in maleficijs agimus de odio, & ideo lex pertulit ut facilius tollerentur: vel quia in maleficijs non est verus consensus, quæ sunt rationes allegatæ per doct. sed ego alias dicebam, qd ratio erat, quia in maleficijs oriebatur tantum obligatio naturalis procedens ab illo tacito consensu: quæ tamen nescio quomodo recipiebatur a l. non per viam obligationis, sed nudi facti: unde nimirum si ex simplici & solo pacto & sic ex contrario naturæ vinculo tolliebatur.

f Si apparet oratio posita loco actionis secundum P. Sed secundum Ioann. contra, ut diximus, sup. de actio. §. sic itaque.

¶ Acque

SYL

¶ Not. t. qui mittit actiones et non videtur removere damnum vel interesse, per Dym Bartol. & Ang. in §. qdā in alleg. ubi etiam videtur an per remissionem iniuriarum factam in foro potest intentio tollantur istæ actiones ex maleficijs,

¶ Aequè si debitor. **CASVS** planus est in alio exemplo iurifurandi. Si quis enim agendo detulerit iuramentum reo, & reus negauerit se aliquid debere, tunc si iterum actor agat, summouebitur exceptione iuramenti, quia æquitas

suggerit, ut de periurio non queratur, ut dicitur in text. q. enim ita consentit rem decidit ut per aduersarium eius iuratum fuit: utique non dēt posse ulterius queri. Notabilia collige ut p. Angel. hic. s. q. iuram debet deferri à creditore. Item, quod iurans remanet obligatus, & opus est exceptione. Item, q. hæc exceptio, ut aliæ prouenit ex æquitate.]

¶ Facit su a. **¶** Iniquum pra de ac. est. Hoc no. sic §. itē si quis ff. de in lit. iu. postuland. l. si. & ff. de iureiur. nam po. iuram con. stea. §. iureiur. tra leges dato & ff. de nō est seruandum. sicut hoc tamen fallit, quoties

est cōtra legem iuratum quia non seruatur scdm, ut in auth. sce. nō solū. §. i. coll. v. quæ est. C. de nup. auth. quod eis. & ff. de iur. pat. l. adigere. & C. de legi. & consti. non dubiū, in si. Itē qñ veritas aliàs per testimoniū pōt inueniri, ut C. de reb. cre. l. si. Itē qñ defertur sacramētū à iudice, ut ff. de iureiur. l. admonendi. aliàs autem obtinet quod hic dicitur.

¶ Intellige hunc §. ut loquitur. s. creditore deferente vel etiam eius procuratore in tribus casib. traditis i. l. iurifuradū q. §. ult. ff. de iureiur. alioqn si neutro deferente iurauerit, exceptio ei non datur. l. 3. ff. de iureiur.]

b **¶** Rem suam esse. Distinguitur tñ, utrum iuret suam rē esse, vel petitoris non esse: quia iuro rem si iuret suā esse, datur sibi actio & exceptio: meā esse, sed si iuret petitoris nō esse, nascitur sibi exceptio contrapetitorem tantum, ut ff. de iureiur. sed & si possessori. l. 1. & 2. respon.

¶ Generaliter sciendum est, quacunque actione quis cōueniatur, si iurauerit, ei proficere exceptionem iurifurandi, l. 3. §. quacunque, ff. cod. tit.]

eum condemnari, defenditur per exceptionem pacti conuenti. **†**

¶ Exceptio iurifurandi actionem non tollit, sed eam elidit, quæ etiam nititur æquitate: & cōtra realem actionem exceptio iurifurandi opponi potest, quæ repellit agentem in rem. Aret.

¶ Aequè, si debitor creditore deferente iurauerit nihil se dare oportere, adhuc obligatus permanet: sed quia iniquum est a de periurio **†** queri, defenditur per exceptionē iurifurandi. In ijs quoque actionibus, quibus in rem agitur, æque necessariae sunt exceptiones: velu-

¶ Item si. **CASVS** clarus est: & rō dubitandi & decidendi assignatur in glos. in vers. obligatio durat. Nota quod sententia & res iudicata non tollunt actionem & obligatio nem quia cum sit ciuile tñ vinculū, non po-

test remouere nisi ciuile obligationem, ut declarat gl. Itē q. non opposita exceptione rei iudicatæ iudicium procederet. Item quod cōuentus reali potest certo modo dici obligatus.]

¶ Absolutoria lata in personali siue reali eadem actionem nō perimit, sed exceptionem rei iudicatæ parit conuento. Ang.

¶ Item si in iudicio tecum actū fuerit, c siue in rē, siue in personam, nihilominus obligatio durat: d & ideo ipso iure de eadē re postea aduersus te agi potest: sed debes per exceptionē rei iudicatæ adiuuari.

petit, cum debitum soluat, ut ff. de cond. indeb. Iulianus, & l. iudex. Et caue tibi, quia p. iurifurandum, & per pactū, naturalis tollitur obligatio, & remanet ciuilis, ut ff. de iureiur. l. si. in princ. & ff. de sol. l. Stichum aut Pamphilum. §. naturalis. Sed per sententiam tollitur ciuilis, & remanet naturalis, **†** ut ff. de condi. indeb. l. Iulianus. Sed cum actionem inducat res iudicata, ubi nulla omnino erat ut C. de re. cred. l. actori, quare non tollit, ubi est? Respond. res iudicata de iure ciuili est, & ideo tollit, & inducit ea, quæ sunt de iure ciuili, & ita obligationem ciuilem tollit, & actionem, quæ est de iure ciuili, inducit, ut ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde ex his. Ea autem, quæ sunt iuris naturalis, non tollit, ut obligationem naturalem, ut arg. sup. de le. ag. tu. §. fin.

¶ Breuiter meminisse oportet, ita demum exceptionem rei iudicatæ competere, si questio de eadem re, de qua iam lata est sententia, inter easdē personas, & ex eadē cā agēdā reuocatur, l. 3. 4. & 5. ff. de except. rei iud.]

Hæc

test remouere nisi ciuile obligationem, ut declarat gl. Itē q. non opposita exceptione rei iudicatæ iudicium procederet. Item quod cōuentus reali potest certo modo dici obligatus.]

¶ Actū fuerit. Subaudi & fueris absolutus, sicut hic innuit. **¶** Limita hunc tex. secundum Ias. in l. si vnus. §. pactus num. 17. ff. de pactis, nisi pactū de non petendo præcessisset sniam, quia hoc casu actio ipso iure sublata intelligitur.]

¶ Obligatio naturalis tollit per pactū, & iuram, & ciuilis per sententiā. **†** gl. supra de oblig. ver. necessitate. Snia est de iure ciuili.

SYL.

¶ Hæc exempli causa. **CASVS.** In multis & varijs exemplis iam vidistis naturam exceptionum: & hæc exempli causa sufficiant: alioquin si plene velis videre naturam omnium exceptionum, poteris videre ex latioribus Digestorum seu Pandectarum lib.

a ¶ Ex legib. Ut ne quis conueniatur nisi coram suo iudice, vt Cod. de excep. l. fin.

b ¶ Legis vicem obtinet, Vt senatusconsultis, vt supra tit. i. in princ. sicut est exceptio Macedoniani, & Velleiani, vt ff. ad Macedonia. & Velleia. per totum titulum.

c ¶ Prætoris iurisdictione. Ut d. dolo malo, & metus cā, vt ff. de excep. dol. per totum. Item pacti, vt ff. de pac. iurisdictione. §. prætor ait.

¶ aliàs ex quā multis.

Diuisio.

¶ Appellatur. Diuiditur principaliter in tres partes. Primo ponit duplicem distinctionem exceptionum, quia quædam

sunt perpetuæ, & quædam temporales. Item quædam sunt peremptoriæ, & quædam dilatoriae. Secundo ponit exempla cuiuslibet. Tertio ponit quam pœnam olim patiebat, & quam hodie patitur qui pendente dilatione legali, vel lata ab homine ante dilationem finitam egerit. Secunda ibi, Perpetuæ & peremptoriæ. Tertia ibi, Alioquin. Arer.

¶ Appellantur exceptiones. Casus per se clarus est, & exempla manifestissima & cum si mus in declaratione terminorum, non expedit ulterius instare. Notandum est, quod aliæ exceptiones perpetuæ & peremptoriæ sunt, aliæ temporales & dilatoriae. Item quæ sint perpetuæ & peremptoriæ: & quæ sint temporales & dilatoriae. Itē quæ esset pœna olim pl⁹ rpe petentium, & quæ sit hodie, & satis fuit sup. dictum in tit. de actio. §. plus autem.]

¶ Breuiorem & clariorem diffinitionem exceptionum perpetuarum atque peremptoria-

rum, & temporalium atque dilatoriarum vide apud Caium. l. 3. ff. eo.

d ¶ Semper. Id est, sine præfinitione temporis, vt ff. de doli exception. l. pure. §. fin. ita tamen si ante sententiam opponantur, vt C.

vt doli metus, pacti, & similes: quædam dilatoriae, ideo sic vocatæ, quia negotium differre dicuntur: quæ olim actorem temere litigantem faciebant cadere a causa. **Arerinus.**

¶ Appellantur autem exceptiones aliæ perpetuæ & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriae.

¶ Perpetuæ & peremptoriæ sunt, quæ semper agētibus obstat, & semper rem, de qua agitur, perimunt, qualis est exceptio doli mali, & quod metus causa factum est, & pacti conuenti, cum ita conuenient, ne omnino pecunia peteretur. Temporales atque dilatoriae sunt, quæ ad tempus nocet,

miles, vel mulier: quia talis exceptio est dilatoria, vt inf. eod. §. præterea. Item ubicunque dicerem nullum fuisse iudicium, vt quia sit venalis sententia, vel falsis testibus, vel instrumētis iudicata, vt C. quando non est necessesse pro. venales, vel cum iudex sit non suus, vt C. si a non conpe. iudi. per totum. ¶ Item si inique sub iudice compulsus est eo tempore, quo compelli non debuit, vt ff. de fer. l. j. Sed dilatoria proponitur ante litē contestatam: sed probatur postquam actor monstrauerit quod asseruat, vt C. de probationi. l. nec fuit exceptionē, & C. eo. l. si quidē. Secus in exceptione fori, quia ante litē contestatam opponi & probari debet secundum quosdam, vt te vel ex ff. eod. l. penul. Sed quid exceptione non numeratæ pecuniæ nunquid est perpetua, late per vel temporalis? Respon. quidam anomalā eam esse. Nos dicimus, quod est temporalis, biēnij, s. vel 30, dierū, vt sup. de lite. obl. §. si. & C.

sententiam rescin. non pos. l. peremptorias. Nisi in septem casibus, in quibus etiam opponi possunt post sententiā: vt ratione ætatis, vt C. eodem l. peremptorias, & ff. de mino. l. minor. 25. ann. omissam. Item miles, vt Cod. de iur. & fac. ignor. l. 1. Item in Macedoniano, & Velleiano, vt ff. ad Macedo. l. tametsi. Item in donatore, qui opponit vt conueniatur in quantum facere potest sententiam, vt ff. de re iud. l. Ne fennius, §. fin. Item exceptio falsi procuratoris, vt Co. de procur. l. licet. Secus si ratione personæ procuratoris opponatur exceptio, vt quia sit

Exēptio- nes perē- ptorie in 7. casibus post snā opponi possunt.

¶ Hoc verū intellige, quando post snāam opponit tale, ex quo apparet dcm iudicē nō habuisse iurisdictionē nisi iudicauit facta pro gatio tacite vel expressse: vt late per Ang. talias asseruerat, & C.

& C. de non numer. pecun. l. in contractibus.
§. 1. & §. super ceteris. Sed in hoc potest dici
anomala, quod cum aliàs probet qui exci-
pit, hic tñ non probat, vt C. de non numer.
pecu. l. si ex cautione. Idem quæro in excep-
tione non nu-

meratae dotis:

& eodem mo-
do solue, vt C.
de dot. cau. nō
nume. l. fin. &
auth. ibi posi-
ta. Item quid
de ea, quæ op-
ponitur, vt qs
conueniat in-
quantum face-
re potest? Re-

SYL.

spond. eam tem-
poralem: quia
præsumo, q
aliqua acqui-
ret: & sic post-
ea poterit sol-
uere, vt C. arbi-
tu. l. si defun-
ctus, nam non
reperitur q sol-
uitur, licet fa-
cere non pos-
sit commodè,
vt ff. de condit.
ind. l. nam &
maritus, quod
fieret, si esset
perpetua, cum
sit fauorabilis,
vt ff. de condi-
indeb. l. qui ex-
ceptionem. Et
circa hoc vide,
quod notatur
in l. 1. C. de iu.
& fa. igno.

** Adde, quod
licet regulariter
exceptiones di-
latoriæ debeant
opponi antelit,
contest. vt not.

gl. Bal. & alij in d. l. exceptionem, C. de prob.
hoc fallit, quando hæc exceptio superuenit
post lit. contest. quia in quacūq; parte iu-
dicij superueniat exceptio, opponi pōt, vt
not. Alex. & doc. in l. si mulier. sol. mat. item
qn redderet processum retro nullum. d. l. li-
cet. & ibi Bart. & doc. C. de proc. & reliquas
fallē. per quas exceptio dilatoria opponitur
post litem contest. vide plenissime per Fel.
in c. exceptionem. col. 9. vers. fallit octauo. de
except. Item singulariter, q si nō fuerit oppo-
sita ante lit. contest. exceptio impediens litis
ingressum, vel fuerit opposita, sed opponēs
in probationib. succubuerit, dicta exceptio

& temporis dilationē
tribuunt: qualis est pa-
cti conuenti, ^a cum ita
cōuenerit, ne intra cer-
tum tempus ageretur,
veluti intra quinquen-
nium: nam finito eo
tempore non impedi-
tur actor rem exequi.

Ergo ij, quibus intra
certum tempus agere
volentibus obijcit ex-
ceptio, aut pacti cōuen-
ti, ^b aut alia simili^c dif-
ferre debet actionē, &
post tempus agere, (iō
enim & dilatoriæ istæ
exceptiones appellan-
tur) alioquin si intra tē-
pus egerint, obiectaq;
sit exceptio neque eo
iudicio quicquam con-
sequebantur propter ex-
ceptionem, neque post
tempus olim agere po-
terant, cū temere rem
in iudiciū deducebant,
& consumeabant: qua
ratione rem amitte-
bant. ^d

iterū opponi poterit in vim peremptoriæ, &
plene pbari vt plenaria sequat absolō. laf. §.
actionū, col. 20. vers. itē aduertite. sup. de act.

a Pacti conuenti. f. exceptio.

b Pacti cōuenti. f. vsq; ad quinquennium.

c Alia simi-
lis. Veluti si qs
stipuletur id,
quod in vtero
est: vel fructus
futuros: vel
domum certo
loco ædificari:
vel cum Romæ
esset, Ephesi da-
ri stipulat⁹ est,
ff. de verbor.
obligat. l. inter-
dum, secūdum
Azonem.

d Rem amitte-
bāt. Facit. su.
de act. §. si quis
agens, & ff. de
lib. leg. l. nō so-
lum. §. si. & C.
de iure sis. l. iu-
stas. lib. 10. Ac-
cur. floren.

e Hodie au-
tem. Zenonia-
ne constitutio-
ni. Scilicet græ-
cæ, cuius me-
minit, sup. de
actio. §. sed hæc
quidem.

f Continet. Quod dic, vt
modo dixi per
l. interdum. ff.
de verb. oblig.
* Inducias
posuit pro tpe
quo ne agatur
conuenit. Est
aut pprie ver-
bū castrense. l.
postliminiū.
§. induciæ, de

† aliās ff.

† Et hu-
manitate
sua pōt
cōtractā
obligōnē
qd vero
sequitur,
refert ad
tēpus, de
quo ab
initio cō-
uenit, vt
hic Theo-
philus in-
terpretat.
† aliās de
est ff.

cap. & postli. reuer. vt verum sit, quod d tradit
Quintil. verba castrensia sepe non sine ma-
xima venustate in forum transferri.]

g In duplum. Sed vñ, q nullā patiat⁹ pe-
nā, vt ff. de petit. hær. qd si in diē, in princ. q
est hūc contra. Sed dic illā corrigi. Vel me-
lius, spāle est ibi. quia ad hoc solū agebat vt
eod. iure penes agentem haberetur, quo erat
apud defunctū: vnde non fuit plus petium.

* Intellige duplum temporis, quod super
erat, non totū tps conuentū, arg. l. aut dānū.
§. quisquis. de pœn. quam interpretationem
Theophilus quoque amplexus videtur.

h Iniuriā. Nō tñ talē, pp quā agere possit.

Tali

a Tall pena perterriti. facit C. ad l. Iul. re-
pe. l. i. & ff. de pen. l. capitaliū, §. pen. & C. de
inoffic. test. si quis in suo.

****** Adde, quod hæc exceptio, male agis, quia
ante dlem agis, licet sit dilatoria, tamen op-
poni potest et

post lit. cōtest.
sed in hoc est
dria, quia si op-
ponitur ante li.
conte. re⁹ absol-
uit ab observa-
tione iud. & in-
ducie duplican-
tur, sed si post
opponatur re⁹
absoluitur dif-
finitive, & pari-
ter duplicantur
inducie, ita de-
clarat Bal. in l.
exceptionem,
col. i. C. de pro-
batio.]

Præterea.

SY L.

CASVS itidē
clarissimus est.

Declarat enim
Impe. q³ qñque
exceptio dī di-
latoria non tñ
respectu tēpo-
ris, vt in præce.
§. sed persona-
rum: & exēpli-
ficat tam clare,
vt nulla adfit
dubitationis
materia. Not.
aliquas esse ex-
ceptiones dila-

torias respectu personarū. Item, q³ mulier &
miles nō pñt exercere offm pcuratoris: nec
interuenire in iudicio pro alio in milite est
rō, ne distrahatur a militia: in muliere verò
ratione publicæ cuiusdam honestatis: quod
intellige in iudicio, secus extra iudicium, l.
3. §. i. ff. de neg. ge. Itē in pluribus alijs casib.
nō. per Dec. in l. 2. col. 3. ff. de reg. iu. Item, q³
miles pñt esse in iudicio, dūmō a disciplina
militari nō distrahatur: & per consequens
q³ iura attendunt in militibus plus publicū
fauorē quam priuatū ipforummet militū.]

Mulier
p paren-
tib⁹ agit.

b Mulierem. Quæ pro alio agere non po-
test nisi pro parentibus, si morbus aut ætas
eos impediāt, nec sit qui eorū nomine agat,
vt ff. de proc. l. feminis. Accurs.

o Nec pro patre, vel matre, &c. Nisi pro
eorum libertate, vt ff. de lib. ca. l. 3. quæ est
contra, secundum Iason.

ADDITIO. Dic, q³ isto casu dicitur de-
fendere causam propriam pro suo interesse,
vt l. 1. 2. 3. & 4. ff. de lib. cau. facit. l. non tan-
tum. ff. de appel. Angel.

post eas finitas non ali-
ter litem suscipiant, ni-
si omnes expensas litis
antea acceperint: vt a-
ctorestali pena perter-
riti, tempora litium do-
ceantur obseruare.

**Exceptionum rer-
tium genus est, quia
quædam vocatur dila-
toria, iudicij personam
respicens: vt exceptio
incompetentis procu-
ratoris, & similis. Ang.
Aretinus.**

† Præterea etiam ex
persona sunt dilatoriae
exceptiones quales sunt
procuratoriae: veluti si
per militem, aut mu-
lierem **b** agere quis ve-
lit. Nam militibus, nec
pro patre, vel matre, **c**
vel vxore, nec ex sacro

***†** Nunquid pro filio? & respondendum vi-
detur, non posse, quia disciplina castrēsis li-
berorum charitati anteponenda est l. postli-
minium. §. filius, ff. de capri. & postli. reu.]

d Sine offensa, idest hoc fit sine offensa
disciplinæ: non
autem sic in-
telligitur, vt &
hoc non pos-
sit fieri, si disci-
plina, i. exerci-
tium militare
offendatur, sed
siue offenda^t,
siue non presu-
mitur non of-
fendi, vt hic &
C. de procur. l.
qui stipendia.
† milita
C. de p

**Infamis potest esse
procurator, & potest
procuratorem consti-
tuere. Aret.**

† Eas vero exceptiones
quæ olim procuratori-
bus propter infamiam,
vel dantis, vel ipsius
procuratoris oppone-
bantur, cum in iudicijs
frequentati nullo mo-
do perspeximus cōquie-
scere **e** sancimus: ne
dum de his altercatur,
ipsius negocij disce-
ptatio proteletur.

ne prætextu huius exceptionis lis in lōgum
protraheretur. Item, quia officium procura-
toris est onus, non dignitas. Collige ex hoc
text. quod infamis potest pro alio esse in iu-
dicio. Item, quod quædam conceduntur per
alium, quæ non conceduntur per seipsum:
Item, quod non sunt lites protrahendæ.
Item, quod non vsus est iusta causa dero-
gandi antiquæ legi.

† Eas vero. Conquiescere. Sed contra, ff. de
postul. l. i. §. secūdo loco, & in §. hoc edicto.
Solu. ibi de maxima infamia, hic de parua.
Vel illud de aduocato, qui emolumentum
tantum habet: hic in procuratore, qui tan-
tum habet onus.

***†** Adde, quod procurator infamis a mu-
nere suo summovebitur, si erit coram prin-
cipe vel in eius prætorio, secundum Alciat.
l. i. de verb. signific. vbi agit de loco, argu. l.
sed & milites, §. scribit. l. si duas, §. philoso-
phi, de excus. tut. Episcopis quoque interdī-
ctum est habere procuratores infames cap.
vlt. §. quæst. 3,

Aduo-
tus luc-
procur-
tor on-
habet.

**Cōtinua-
tio.**

Quia exceptio per replicationem eliditur
ideo per consequens de replicatione dicit.
vt inf. eo. in prin. & ff. de excep. l. 2. §. replica-
tio. Accursius.

Diuisio.

Interdu-
m. Totus iste
titu. diuiditur
in 2. par. prin-
cipaliter. Pri-
mo ponitur de
replicatione, q̄
prodest actori,
& quæ non.
Secundo, quæ
exceptiones cō-
petentes reo
principali pro-
sunt fideiussori,
& quæ non
profunt. Secun-
da ibi, Exce-
ptiones autem.

Interdu-
m.

SYL.

CASVS faci-
lis est, declarat
enim Impera-
tor quid sit re-
plicatio, &
quare inuenta
sit, & quod ea-
dē ratione in-
troducta est du-
plicatio, tripli-
catio, & ceteræ
triplicatio-
nes vltiores,
dicendo quod
in causa fuit,
quia aliquādo
euenit, q̄ quis
habet actionē,
contra quā mi-
litat aliqua ex-
ceptio, q̄ si nō
elideretur alia
replicatione, v-
trique periretur
actio, & ta-
men exceptio
iniqua esset: id-
eo fuit necessa-
rium adinuen-
ire replicatio-
nes, quibus ini-
qua exceptio pe-
rimeretur: sicut
& eadem equi-
tate fuerunt in-
uenta exceptiones
contra iniquas
actiones, exem-
plificat autem Impera-
tor si quis creditor
fecisset primo loco pactum de non peten-
do debitori, quo parata est exceptio debito-
ri contra actionem creditori competen-

De replicationibus.

**Replicatio exceptio-
nem tollit, quæ ad tol-
lendam eam nititur e-
quitate, quæ replicatio
ad adiuuandum inten-
tionem actoris compe-
tit: & contra replicatio-
nem duplicatio est in-
ducta ad summouen-
dam eandem, quæ pri-
ma facie æqua videba-
tur, contra quam dupli-
cationem actori datur
triplicatio. Aret.**

Interdu-
m euenit, vt
exceptio, quæ prima
facie iusta videtur † in
iniquè noceat: ^a quod
cum accidit, alia alle-
gatione opus † est ad-
iuuandi actoris gratia,
quæ replicatio, voca-
tur, quia per eam repli-
catur, atque resoluitur
ius exceptionis, velu-
ti cum pactus est ali-
quis cum debitore suo,
ne ab eo pecuniam pe-
tat: deinde postea in-
contrarium pacti sunt,
idest, vt creditori pe-
tere liceat: si creditor
agat, & excipiat de-

tem, & postea idem debitor fecisset credito-
ri pactum de petendo. nam ex quo secū-
dum pactum elidit primum danda est contra il-
lam exceptionem replicatio, & sic deinceps,
vt latius in libris ff. constat. Not. quæ dicta
sunt in posi-
tione casus, &
quod replica-
tio fauore acto-
ris adinuenta
est. Item not.
ista verba, pri-
ma facie qui-
bus in consilijs
vti solemus.
Item not. quod
per replicatio-
nem resoluitur
ius exceptio-
nis, circa quo-
rum verborū
intel. vide For-
tun. Hispan. in
l. si vnus, §. pa-
ctus. col. 28. ff.
de pact. Item
quod pactum
secundum de
petendo nō eli-
dit pactum de
non petendo ip-
so iure. Item, q̄
obligatio con-
trario pacto eli-
sa pōt nouo pa-
cto iuari. Itē,
q̄ pactum libe-
ratoriū nō tol-
litur nouo pa-
cto ipso iure,
sed replicatio-
ne. Itē, qd dan-
tur duplicatio-
nes, triplicatio-
nes, & vltius
q̄tum expedit.]

bitor, vt ita demum
condemnetur, si non
conuenerit, ne eam pe-
cuniam creditor petat,
nocet ei exceptio. con-
uenit ^b enim ita, nan-
que nihilominus hoc
verum manet, licet
postea in contrarium
pacti sunt. Sed quia
iniquum est credito-
rem excludi, ^c repli-
catio ei dabitur ex po-
steriore pacto conuen-
to. Rursus † interdum
euenit, vt replicatio,
quæ prima facie iusta
est iniquè noceat: ^d qd
cum accidit, alia alle-
gatione opus est adiu-
uandi rei gratia, quæ
duplicatio vocatur. Et
si rursus ea ^e prima
facie iusta videatur,
sed propter aliquam
causam actori iniquè
noceat, rursus alia
allegatione opus est,
qua actor adiuuetur,
quæ dicitur triplica-
tio. Quarum omnium
exceptionū vsum inter
dū vltius q̄ diximus,
varietas negotiorū in-
troduxit, quas oēs aper-
tius ex Digestorum ^f

tem, & postea idem debitor fecisset credito-
ri pactum de petendo. nam ex quo secū-
dum pactum elidit primum danda est contra il-
lam exceptionem replicatio, & sic deinceps,
vt latius in libris ff. constat. Not. quæ dicta
sunt in posi-
tione casus, &
quod replica-
tio fauore acto-
ris adinuenta
est. Item not.
ista verba, pri-
ma facie qui-
bus in consilijs
vti solemus.
Item not. quod
per replicatio-
nem resoluitur
ius exceptio-
nis, circa quo-
rum verborū
intel. vide For-
tun. Hispan. in
l. si vnus, §. pa-
ctus. col. 28. ff.
de pact. Item
quod pactum
secundum de
petendo nō eli-
dit pactum de
non petendo ip-
so iure. Item, q̄
obligatio con-
trario pacto eli-
sa pōt nouo pa-
cto iuari. Itē,
q̄ pactum libe-
ratoriū nō tol-
litur nouo pa-
cto ipso iure,
sed replicatio-
ne. Itē, qd dan-
tur duplicatio-
nes, triplicatio-
nes, & vltius
q̄tum expedit.]

Annotat ex
hoc tex. Alciat.
in l. verbum
oportebit in fi.
de verb. sig. qd
qui obijcit re-
plicationē, p-
culdubio age-
redicitur.]
^a Noceat. i.
non profit. Vel
dic proprie. s.
actori. Accur.

^b Conuenit. i. ita fuit conuentum.

^c Excludit. s. per exceptionem. Accur.

^d Noceat. i. non profit. Accur.

^e Ea. Scilicet duplicatio. Accursius.

^f Digestorum, vt ff. de excep. l. 2.

Instit.

Qq

Exec.

† ex l. 2. §.
pen. ff. de
except.

SYL. **Exceptiones.** **CASVS** est clarissimus. quod exceptio competens principali, cōpetit etiam fideiussori: assignat text. rationem clarissimam, quia alias superuacuum esset dare reo exceptionem, si eius fideiussor con-

ueniri posset, nec gauderet illa exceptione, quia creditor ageret cōtra fideiussorē, qui coact⁹ solvere haberet actionem mandati contra principalem & sic creditū, quod ad instātiā credito- ris cogi nō poterat solvere co- geres p. circuitum solvere ad instātiā fideiuf- foris, qđ nō hēt locū in ijs exce- ptionibus, quæ principali dan- tur intuitu ei⁹ psonæ, vt puta cessionis bono- rū: qđ illud mi- serabile p̄fidiū liberat tantum cedentem, nō fideiussorē, li- berat (dico) ab executione con- tra eos facien- da. ratio est cla- ra, quia perso- nale beneficiū personam non debet egredi. Not. quod ex- ceptio competens principali, competit regu- lariter fideiussori, prāterquam in exceptio- ne personali. Item, quod exceptio cessionis bonorum non prodest fideiussori cedentis. No. quod nihil frustra debet concedi, quod eludi possit. Item, quod fideiubens censetur habere mandatum de soluendo, ab eo, pro quo fideiussit. Itē, quod datur regressus fidei- ussori contra principalem pro quo fideiussit, ita demū si soluerit: quod intellige regulari- ter. Item, quod debitor potest cedere bonis. Item, quod personalia personam non egre- diuntur. Item, quod fideiussores ad hoc acci- piuntur, vt ab eis exigatur, quod a debitore exigi non poterit.

Fideiuf-
sor ē no-
mē gñā-
le, & dī a
fide,

latiore volumine facile est cognoscere.

**Exceptio reo com-
petens, si est in rem
proderit eius fideiussori
propter actionem
mandati, qua reus si-
bi tenetur. Exceptio
verō personalis, vt ces-
sionis bonorum, vel si-
miles, ad fideiussorem
nullatenus se extendūt.
Artinus.**

Exceptiones a au-
tem, quibus debitor
defenditur, plerunque
† accommodari solent
etiam fideiussoribus. b
eius, & recte: quia quod
ab ijs c petitur, id ab
eo ipso debitore peti
videtur: quia mandati
iudicio redditurus est
eis, quod ij pro eo sol-

b **Fideiussoribus.** Appellatione fideiussor-
is de accessoriū accipe, siue sit mandator. † nesreoco
siue fideiussor, siue ali⁹: ex eo dictus fideiuf- petentes
for, quod pro alio fidem suā astrinxerit. Et grā pso-
nor. quod dicit, plerunque: quia exceptio reo ne fideiuf
competens gra fori non

uerint. Qua d ratione,
& si de non petenda pe-
cunia pactus quis e
cum reo fuerit, placuit
perinde succurrendum
esse per exceptionem
pacti conuenti illis f
quoque, qui pro eo obli-
gati sunt, ac si etiam
cum ipsis pactus esset,
ne ab eis pecunia pete-
retur. Sanē quædam
exceptiones non solent
his accommodari. Ec-
ce enim debitor, si bo-
nis suis cesserit, & cum
eo creditor experiatur,
defenditur per exce-
ptionem, § † si bonis
cesserit. Sed hæc exce-
ptio fideiussoribus non
datur, ideo scilicet quia
qui alios pro debitore
obligat, hoc maxime h
prospicit, vt cum facul-
tatibus lapsus fuerit

† vbi autem exceptiones rei cohærent, vt vt fideiuf
pacti conuenti & rei iudicate, fideiussoribus fori dat.
competunt, vthic, etiam inuito reo, vt C. de
excep. l. defensiones, & ff. de excep. l. omnes.

ADDITIO. Dic vt in l. pen. & in l. tam
mandatori. C. de non nu. pec. Ang.

* **Ex diuerso autem exceptiones compe-
tentes fideiussoribus non adiuuant princi-
pales, nisi sit exceptio solutionis, vel quæ vi-
ce solutionis fungatur, l. fideiussoris, ff. de
pact. & ibi gloss.]**

c **Ab ijs. f. fideiussoribus.**

d **Qua ratione. Exemplificat. Accur.**

e **Quis. f. creditor. Accur.**

f **Illis quoque, scilicet fideiussoribus: &
similibus.**

g **Per exceptionem. propter hunc casum
dixi supra, in princ. huius §. plerunq; & pro-
pter alios, vt diximus.**

h **Maxime, Facit sup. de fideiuf. in princ.**

tia suæ perso- cōpetūt
næ, vt quia sit sed bñ si
minor, fideiuf- rei cohæ-
fori non com- rent.

petit, vt ff. de
minori. l. in † l. tā mā-
causæ. in. datori.
princ. & ff. de C. de nō
except. l. exce- nu. pe. &
ptiones, 2. in quo diffē
fine. † item si rat fide-
est damnatus iussor a
in omnib. bo- mādato-
nis suis ratio- re vidē gl.
ne sui delicti, in Auth.
vt C. de fide- de fideiuf.
iussori, l. pri- in princ.
ma, vel si cessit in ver. fi-
bonis, vnde de iussorē
personaliter ei

subuenitur, ne † Idē ī ex-
in plus conue ceptione
niatur, quā in declina-
quantum face- toria iu-
repotest, vt su- dicis l. cre-
pra de actio. §. ditor, ff.
fin. & inf. eodē manda.
in fine. Item † Et ff. de
vbicunq; quis re iudi. l.
in quantum fa- & si fide-
cere potest con iussor. in
demnatur: nā prin. nisi
fideiussori non fideiussor
datur exceptio, vt defen-
vt ff. pro fo- for cōue-
cio. l. verum, niaf: tūc
§. 1. & ff. solu. .n. aut d-
matrim. l. alia. fensori si

vt fideiuf
fori dat.

De interdictis.

¶ Quia interdicta vicem sustinent, seu obtinent actionum, ideo post actiones, de interdictis proponitur, ut in f. eod. in princip. Accurcius. Sed ista rubrica congruentius posita fuisset ante titulum de exceptionibus, ut fecit Iurisc. in Digestis: quia ante titulum de exceptionibus posuit istum titulum: sed de hoc non est vis. * Vel dic, quod ideo in hunc locum reiecit hunc titulum, quia interdicta non sunt proprie actiones, & post titulum de propriis, & veris actionibus iure subiungendus erat tractatus de exceptionibus.]

Diuisio.

¶ Sequitur. ¶ Totus iste titulus diuiditur in 4. partes. Primò ponit quid olim erant interdicta. Secundo ponit unam diuisionem interdictorum. Tertiò ponit aliam diuisionem interdictorum. Quarto ponit unam aliam diuisionem interdictorum. Secunda ibi, Summa autem. Tertia ibi, Sequens. Quarta ibi, Tertia diuisio.

* Sequitur. **CASVS.** In diuisione non est figurandus: dicit enim & declarat quid olim essent interdicta: & dicit, quod interdicta erant formæ & conceptiones verborum, & decreta, quibus prætor aliquid, aut iubebat fieri, aut iubebat non fieri. Not. quod dictio seu, stat hic ampliatiue, non expositiue, secundum Ang. hic. No. quod interdicta olim erant decreta. Item, quod consistebant, aut in præcipiendo, aut in prohibendo. Item, quod interdicta ut plurimum versantur circa possessionem vel quasi possessionem rerum.]

a ¶ Actionibus, scilicet in factum, ut infra eod. §. fin.

b ¶ Conceptiones verborum. Idest dicere, verba concepta & formata a prætore proponente interdicta. Sed secundum hoc, quæ erat differentia olim inter interdicta, & actiones cum & actio erat formula, ut ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde ex his? Respon. quidam, ut præceptor meus Azo. quod interdicta formabatur in persona volentium ea intentare tantum loquendo eis. Vnde interdicta inter duos dicuntur reddi a prætore loquente duobus, ut in f. eod. §. exhibitoria, & hoc etiam colligitur. ff. sub multis titulis in tractatu de interdictis: sic enim dicitur, Vnde vi illum deieci, &c. ut ff. de vi & vi ar. l. 1. in princip. Item, Vnde res de quibus, &c. ut ff. uti poss. l. 1. in princip. & sic de alijs. Sed actiones gene-

raliter & in personam omnium formabantur: ut, Quicumque emerit, ex empto agat, & sic de cæteris: quod colligitur. ff. de orig. iur. l. 2. §. omnium, & §. deinde ex his. Vel dic breuiter differentiam talem fuisse: quia

¶ Sequitur, ut dispiciamus de interdictis, seu actionibus, a quæ pro his exercentur.

Erant autem interdicta formæ atque conceptiones verborum, b quibus Prætor aut iubebat c aliquid fieri, aut fieri prohibebat, d quod tunc maxime c

interdicta a prætoribus, sed actiones a cæteris magistratibus formabantur, ut patet ex eo, quod omnia interdicta sunt prætoria, ut ff. de interdic. per totum librum. Sed hodie nihil aliud est interdictum, quæ actio prætoris in factum, ut infra. eod. §. fin.

Interdicta, & actiones olim differrebant.

* ¶ Communis resolutio est, quod olim nulla esset realis differentia, sed solum in conceptione verborum. Vel declara secundum Ioan. Fab. hic, quem refert Ias. super de actio. in prin. colum. §. Quomodo autem differant edictum & interdictum, explicat glo. in l. prætor ait. §. 1. de ope. no. nun. Bar. eod. tit. l. 1. in princip. & longe eruditius. Alc. li. Parer. 3. c. 15.]

ADDITIO. Dic secundum Ioan. Fab. Immo est aliud: & potest agi vel interdicto, vel actione in factum ad electionem actoris, ut ff. ne vis fiat ei. l. si quis missus. §. cum prætor. ff. uti poss. l. 1. §. restituenda. nota. ff. de vi & vi arma. l. 1. §. fin. licet glos. notet idem quod hic in rubr. ff. eod. sed Dyn. reprehendit glo. & hoc est verum. Ang.

c ¶ Iubebat. Quod est in interdictis restitutorijs & exhibitorijs, ut in f. eod. §. restitutoria, & §. exhibitoria.

d ¶ Prohibebat. Quod facit in prohibitorijs interdictis, ut in f. eod. §. prohibitoria.

e ¶ Maxime. Hoc ideo dicit, quia quandoque per interdicta non super possessione, sed super iure rei contenditur: ut patet in interdicto de mortuo inferendo, ubi licet inferre, & sepulchro inædificando, ubi licet inædificare, ut ff. de mor. infe. l. 1. in princip. & §. prætor ait. Item quandoque proprietatis, & possessionis simul, ut ff. de aqua quoti. & æsti. l. 1. §. fina. & ff. eod. l. interdictorum. §. quedam. Sed nunquid alio modo quam per interdicta. 1. de iure civili agitur de possessione: Respond. sic, ut per conditionem indebiti, ut ff. de condit. indeb. l. indebiti, §. si nummi. Item per triticariam, ut ff. de condit. trit. l. 1. in fin. & l. 2. Item per conditionem ex lege, ut C. de acquir. pos. l. fin. in fin. & ff. de rei vendit. l. fin. & C. loca. l. si quis, Accur.

Interdictis, quæque litigatur super proprietate.

Possestio potest peti sine interdictis.

Res incorporeales cuperanda, siue retinenda, siue corporales cuperanda, siue adipiscenda, ut inf. eod. §. quasipos sequens diuisio.

Identur. b Quasi possessione. Ut cum contenditur de possessione rerum incorporaliū, ut viz, & itineris, & actus, & aqueductus, ubi non est vera possessio, sed quasi, ut ff. de acquir. rerum dominio l. seruus. §. incorporales. sed tamen est ibi quaedam quasi possessio, & de ea retinenda competunt interdicta de itinere, & actu & via, & aqua, quando contendendo me esse in quasi possessione praedictorum iuriū, ut ff. de itiner. actuque priua. per totum, & ff. de aqua quotid. & aesti. per totum, & ff. de seru. l. penult. & ff. si serui. vend. l. sicuti. §. Aristo.

****** Hinc collige, qd possessio dicitur de rebus corporalibus, quasi possessio de incorporalibus: iura namque incorporalia non possidentur. l. sequitur, §. si viam. de usucapion.]

SYL.

Summa. CASVS figuratio in simplici diuisione, ac declaratione terminorum non est necessaria. dicunt enim primam, & principalem diuisionem interdictorū esse, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, aut exhibitoria: & quodlibet caput declarat per particularia exempla, & vltimo loco dicit: quod interdicta proprie dici solent prohibitoria, ab interdicendo. Tamen obtinuit, quaelibet appellari interdicta, quasi quod inter duos dicantur, sumpto nomine ab eo, quod plerunque accidit. Nota, quod principalis diuisio interdictorum est hæc, de qua hic agitur, intellige de diuisione specierum, & quamuis sint quaedam interdicta mixta, de quibus in l. prima, §. interdictorum, ff. de interdictis. tamen illa interdicta mixta non continent diuersam speciem. Item quid sit interdictum prohibitorium, quid restitutorium, quid exhibitorium. Item exempla vniuscuiusque. Item, quod omnia sunt interdicta: licet non interdican: & quod interdicta dicuntur quasi inter duos dicta, quod est falsum; sed dicun-

tur interdicta à specie principali interdicendi: quamuis aliqua non interdican simpliciter, sed considera quia omnia interdican, nam in restitutorio interdicitur retentio, in exhibitorio interdicitur occultatio: tamen cogita.]

est, quod aut prohibitoria sunt, aut restitutoria, d aut exhibitoria.

Prohibitoria sunt, quibus Prætor vetat aliquid fieri: veluti vim sine vitio possidenti: e vel mortuum inferendi; f vel in sacro loco ædificari, g vel in flumine h publico ripare eius aliquid fieri, quo peius nauigetur.

Restitutoria sunt, quibus restituatur aliquid iubet: veluti bonorum possessori i possessio-

missus fuit in possessionem iussu prætoris, ut ff. ne vis fiat ei qui in possess. mis. est l. i. in princ. Nam iuste possidet & sine vitio, qui auctore prætoris possidet, ut ff. de acquir. poss. l. iuste.

Inferendi. Quod interdictum est. ff. de mortuo inferendo. l. i. in princ. & §. hoc interdictum.

Ædificari. Quod interdictum habes. ff. ne quid in loco sacro. l. i. in princip. Accursius.

Vel in flumine. Et hoc habes. ff. de flu. l. i. in princ. & ff. ne quid in flu. pu. l. i. in fine.

Bonorum possessori. Non rerum, sed iuris. i. succedenti de iure prætorio tantū, ut filio emancipato vel cognato, qui dicuntur bonorum possessores ex bonorū possessione edictali & decretali, nam statim habent hoc interdictum directum, ut consequantur possessionem hereditatis, quod appellatur. Quorum bonorum, ut inf. eo. §. adipiscende. Utile vero datur illi, q succedit de iure ciuili, vel ex testamento, vel ab intestato, ut ff. quorum bono. l. i. in princ. & C. quorum bono. l. i. Sed contra est in hereditatis petitione. Nam directa datur heredi de iure ciuili, uti-

lis vero ei, qui succedit de iure prætorio, ut ff. de bon. poss. hered. pe. l. i. Est & aliud nouū est duplex, plex per

c Summa. Idest, prima, non minima, quia & de duobus membris aliqua inueniuntur, ut inf. eod. §. tertia.

d Restitutoria. quandoque tamen quædam inueniuntur mixta, tam prohibitoria, quam exhibitoria, ut ff. eod. l. i. §. interdictorum. & ff. de libe. ho. exhi. l. i. Nam petitur exhiberi, & prohibetur inuitus retineri. Vide gl. in d. §. interdictorum, quæ plenius loquitur. Ang.

e Possidenti, ut si quis

Additio.

Bonorū poss. qsd interdictū quorū bonorū est duplex. scilicet directum, & utile.

Hereditatis petitiō

Restitue- re quicquid sumitur pro dare, per quod petitur possessio hereditatis, si testamentum apparet non vitiatum vel vituperatum in aliqua sui parte. ut C. de edi. diui Adriani toll. l. si. Sed quare dicitur hoc restitutorium cum nunquam hic bonorum possessor habuerit

possessionem? Respō. improprie dicitur restituere pro dare, ut ff. de verbo. sign. l. verbum reddendi, & ff. de leg. 2. l. cum quidam. Vel dic, quod inspecta persona defuncti dicitur restitutorium, licet natura sui dicitur adipiscendae possessionis, ut ff. quorum bono. l. i. §. si.

ADDITIO.

Hæc ultima verior, quia licet vera possessio non transferatur ad heredem ut l. cum heredes, ff. de acqu. poss. in princ. fingitur tamen transferri, præsertim decreta bonorum possessio & hoc attento dicitur restitutorium, attenta tamen veritate, adipiscendae, & saluatur iste tex. ibid. ubi dicitur adipiscendae. Ang.

a Pro possessore. Dux sunt viæ succedendi. si iure civili, & iure prætorio. Prima subdiuiditur in possessorium per constitutionem diui Adriani, & petitorium ut per petitionem hereditatis directam. Item secunda similiter subdiuiditur in possessorium, ut per interdictum, Quorum bonorum, per quod petit successor de iure prætorio se mitti in possessionem bonorum: quæ tenebat defunctus tpe mortis, ut hic, item in petitorium, ut per petitionem hereditatis possessoriæ.

b Possidet. vel dolo fecit quo minus possideat, ut ff. quo. bono. l. i. in princ. & expone hæc verba pro heredem & possessorem, ut infra eo. §. pro heredem & §. pro possessore. Accurs.

c Restitui possessionem: per interdictum unde vi: quod intra annum locum habet pro ijs, quæ peruenerint ad violentum: pro alijs perpetuo, ut ff. de vi & vi arma. l. i. in princ. & hoc si civiliter & naturaliter possideat deiectus; si autem naturaliter tantum, utile habet

tantum, ut fructuarius, ut ff. de vi & vi arma. l. 3. §. unde vi.

d Iubet, scilicet prætor.

* Exhibere est præsentiam corporis præbere, ut videri, tangi, agnosci. possit. l. deinde. de lib. exhiben. l. quod & lex, §. ait. de lib. ho. exhiben. l. plus est. de verbo. sign.

e Libertate. Ut quia liber homo detinet inuitus: quod interdictum habes. ff. de lib. ho. exhib. l. i.

f Indicere velit. i. iniunctas operas dicere velit, vel conuentas iniungere: quo casu agere de libero homine exhibendo ut ff. de lib. ho. exhib. l. si.

g Parenti. In hoc casu duo sunt interdicta: vnum de liberis deducendis, alterum de liberis exhibendis, ut ff. de liber. exhib. l. i. r. respon. & l. 3. r. respon. in princ.

h Obtinuit. inter sapientes.

i Inter duos dicuntur. i. a prætore formantur, ut nota, sup. circa princ.

* Vide Alc. lib. Pater. 3. c. 1. §. qui ostendit ex Paulo lib. 5. sentent. appellari interdicta quasi interim dicta ** quo sensu usus est etiam verbo interdicere auctor Rhet. ad Heren. lib. 2. c. 11.

* Quoties enim prætor non in perpetuum sed ad tempus donec pleniore iudicio de iure petitorij queratur aliquid edicit, proprie est interdictum, ut latius declarat idem Alcias. l. i. de oper. no. nunc.]

¶ Sequens. CASVS clarissimus est: diuiditur, secundo modo interdicta, quod quædam sunt adipiscendae, quædam retinendae, quædam recuperandae: & procedit ad declarationem & exemplificationem terminorum, in quibus quoad positionem casus nulla subest difficultas, & si qua erit, declarabit in notabilibus. Not. aliam diuisionem interdictorum. Itē, quod interdictum, Quorum bonorum, est interdictum adipiscendae. Itē quid operetur hoc interdictum. Quorum bonorum, Item, quod datur bonorum

Quod possidet.

¶ alias quæ interim dicuntur

¶ alias sit.

¶ quo. f. agitur de proprietate.

violentiā passus quod remedium habet.

possessori contra eum, qui possidet pro hærede aut pro possessore. Itē, quis dicat possidere pro hærede. Itē quis dicat possidere pro possessore. Item, quare dicat interdictū adipiscendæ. Item q, non dat interdictum, Quorū bonorū ei, q iā possidet, & postea desijt possidere: sed ei, qui primo loco quærit possessionē. Item, quod Salui-
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

Sequens diuisio interdictorum hæc est, quod quædam adipiscendæ possessionis cā comparata sunt, quædam retinendæ, quædam recuperandæ.

Adipiscendæ possessionis causa interdictū accommodatur bonorum possessori, quod appellatur. Quorum bonorum eiusq; vis & potestas hæc est, ut qd ex ijs a bonis quisque, quorum possessio b alicui data c est, pro hærede d aut pro possessore possideat, id ei, cui bonorum e possessio data est, restituere debeat.

Pro hærede f autem possidere videtur, qui putat se hæredem esse.

Interdictū quorū bonorū, & petitio hñdi-
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

Adde, quod merito dicuntur vniuersalia, quia sunt apta comprehendere vniuersitatē hereditatis, quod si vna tantum res occupetur, datur omnino contra illum, qui possidet illam, vnde habitu etiam tūc est vniuersale, quāuis actu sit particulare illo casu.

Interdictum quorum bonorum hanc sumpsit appellationem ex primis verbis ipsius interdicti, quæ adhuc extant in l. i. ff. quo. bo. gl. in §. recuperand. vers. vnde vi infra eodem.

Possessio. f. decretalis.

Quæ dicatur bon. pos. decretalis, & quæ edictalis docetur. sup. de bon. poss. §. vlt.

Data est, f. a voce prætoris viui, vel ho-

die coram quolibet iudice, ut C. qui admitt. ad bon. poss. l. fin.

ADDITIO. Dic, quod nō est necesse, q iudex, siue prætor, siue alius iudex bonorū possessionem concedat secundum Ang.

Pro possessore is possidet, qui nullo iure rem hereditariam, vel etiam totam hereditatem sciens & ad se non pertinere possidet. Ideo autem adipiscendæ possessionis vocatur interdictum, quia ei tantum vtile est, qui nunc primum conatur adipisci possessionem rei. Itaque si quis adeptus possessionem, h amiserit eam, i hoc interdictū ei iutile k est.

Interdictum quoque quod appellatur Salui-
 45
 50
 55
 60
 65
 70
 75
 80
 85
 90
 95
 100
 105
 110
 115
 120
 125
 130
 135
 140
 145
 150
 155
 160
 165
 170
 175
 180
 185
 190
 195
 200
 205
 210
 215
 220
 225
 230
 235
 240
 245
 250
 255
 260
 265
 270
 275
 280
 285
 290
 295
 300
 305
 310
 315
 320
 325
 330
 335
 340
 345
 350
 355
 360
 365
 370
 375
 380
 385
 390
 395
 400
 405
 410
 415
 420
 425
 430
 435
 440
 445
 450
 455
 460
 465
 470
 475
 480
 485
 490
 495
 500
 505
 510
 515
 520
 525
 530
 535
 540
 545
 550
 555
 560
 565
 570
 575
 580
 585
 590
 595
 600
 605
 610
 615
 620
 625
 630
 635
 640
 645
 650
 655
 660
 665
 670
 675
 680
 685
 690
 695
 700
 705
 710
 715
 720
 725
 730
 735
 740
 745
 750
 755
 760
 765
 770
 775
 780
 785
 790
 795
 800
 805
 810
 815
 820
 825
 830
 835
 840
 845
 850
 855
 860
 865
 870
 875
 880
 885
 890
 895
 900
 905
 910
 915
 920
 925
 930
 935
 940
 945
 950
 955
 960
 965
 970
 975
 980
 985
 990
 995

num, adipiscendæ possessionis causa comparatum l est, eoq; utitur dñs fundi de rebus coloni, qua is pro mercedibus m fundi pignori futuras pepigisset. n

possideat dicit, quia possideo: vel si dicat, p hærede, tamen falsum scienter dicit, ut ff. de petit. hæred. l. qui interrogatus.

Possessionem. Quæ est facti + Accur.

Eam. f. possessionem, quæ est facti.

Inutile est. Sed agetur modo rei vindicatione, cum sit dominus. Accur.

Comparatum est. Contra colonum, directum contra extraneos, vtile, ut C. de sal. interd. l. i. & ff. de sal. interd. l. i.

Adde, quod vtile Saluiantum competit non solum locatori, sed cuilibet creditori hypothecario, ut declarat Bartol. ind. l. i. ff. & C. eo. & Negusan. de pign. 3. memb. 4. par. num. 19.

Pro mercedibus. Item & pro dāno si quod contulit in eodem, ut ff. de sal. interd. l. i. & arg. ff. in qui. ca. pign. ra. con. l. i. non solum. Accur.

Pepigisset. Scilicet tacite, ut C. de locat. l. certi iuris. Sed quid interest inter hoc interdictum

Pro hærede. Sed nunc quid hi tituli sunt: Rñ. non ut C. in qui. ca. cess. long. tem. præ. l. hereditatem ergo v. fucapio nō potest procedere. Sed contra. ff. quo. bon. l. i. r. resp. Sed illud expone ut ibi.

Bonorum possessio. f. decretalis.

Pro hærede. Hæc oratio quandoque accipitur pro vero tit. ut ff. pro hæred. per totū. quandoque p falso, ut quia credebatur se hæredem, cum nō sit, & ita hic accipitur, & qñcunque agitur petitione hereditatis, ut ff. de petit. hæred. l. p hæredem.

Sciens. vnde si queritur ab eo, quare

l. i. §. sed pupillus & l. possessione, ff. de acq. poss.

alias incipit Pō. poni. & est, l. 2,

Interdictum & Seruianam actionem? Respō. in Seruiana oportet locatorem probare con-
 Interdicti Saluiani & actionis Seruianę dif-
 ferentia. hoc probetur, docet Bart. in l. rem alienā, col. 2. vers. ad probandum autem rem dominiū ff. de pig. acti. & ibidē Salyc. & Alexan. in l. rem quę nobis. in pe. & ult. col. de acq. poss.] Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse, ut ff. de sal. interd. l. 1.

Quomodo hoc probetur, docet Bart. in l. rem alienā, col. 2. vers. ad probandum autem rem dominiū ff. de pig. acti. & ibidē Salyc. & Alexan. in l. rem quę nobis. in pe. & ult. col. de acq. poss.] Sed in interdicto isto sufficit, si probet ipsum possedisse, ut ff. de sal. interd. l. 1.

Adde, quod hæc materia tractata fuit principaliter in §. Item Seruiana sup. de acti. quia sunt in hoc plures glo. diuersę, de quibus per Doct. in l. rem alienam, ff. de pig. acti. & in l. cū res. C. si alie. res pig. da. sit. **Adde, q. sufficit agēti interdicto Saluiano ad obtinendū victoriā probare possessionē debitoris tpe obligationis vel postea, & possessionē rei cōuēti de p̄senti. Et iō lōge cōmodius est agere cōtra terciū possessorē hoc interdicto, i quo sufficit p̄batio possessionis debitoris absq. probatione dñij, ut admonet Bar. i d. l. re alie. nā. quę alij sequunt, & refert Negus. vbi su.]

Retinendę possessionis. Casus ita clare se ipsum explicat Imp. ut non sit opus noua declaratione declarat. n. alteram partē diuisionis, sup. posita ponendo cām & rationē interdictorum inuentorū, & declarat ad qd dentur duo hæc interdicta retinendę, Vti possidetis, & Vtrobi. No. igitur, qd vti possidetis, & Vtrobi, sunt interdicta retinendę. Itē, q. dantur, qñ est contentio inter aliquos de possessione, quis. s. possideat. Itē, q. vnus possidet, alius petit. Itē, q. maximū est cōmodum possessionis. Item, q. si quis possidet, & actor non probet concludenter contra ipsū, iudicatur contra actorem, & possessor rema-

net in sua possessione. Item, quod Vtrobi datur pro mobilibus. Vti possidetis p̄ immobilibus. Item, quod quicquid esset de iure antiquo, hodie hæc duo interdicta exequata sunt. Itē, quod ille vincit in his interdictis, qui tempore litis contestatę possidebat non vi, non clam, nec p̄cario ab aduersario.

rio, ab aduersario possidet. h. d.

Retinendę possessionis causa comparata sunt interdicta, Vti a possidetis, & Vtrobi, cum ab vtraque parte de proprietate b alicuius rei controuersia sit, & ante quæatur, vter ex litigatoribus possidere & vter petere c debeat. Namque nisi ante exploratum fuerit, vtrius d eorū possessio sit: non potest e petitoria f actio institui, quia & ciuilis f & naturalis g ratio facit, ut ali⁹ possideat, & alius a possidēte petat. Et q. longe cōmodius est & potius possidere, quam petere, iō plerumque & fere semper ingens h

qui tempore litis contestatę possidebat non vi, non clam, nec p̄cario ab aduersario.

a Vti possidetis. Quod de reb. immobilibus dicit, sed Vtrobi de mobilibus, infra eodem, §. sed interdicto.

b Proprietate. Ob hoc quidem comparatum: sed & si ne hac controuersia proprietatis dabitur: si de sola possessione contentatur, secundum lo. f

c Vter petere debeat. i. q. sit actor, & q. reus.

d Vtrius eorum possessio sit idest quis possideat.

e Non pōt, ut ff. de iud. l. inter litigantes. Accurs.

f Ciuilis. Vt quia parit actionem in rem aduersario, ut C. de alie. iu. mu. cau. fa. l. 1.

g Naturalis. Vt quia nemo a seipso posset petere secundum naturam, ut ff. de recep. ar. l. ipe. & facit ad hoc bene, ff. vti pos. l. 1. §. hoc interdictum & ff. de acq. pos. l. exitus.

h Ingens. i. magna, & hæc eadem contentio & in alijs interdictis retinendę possessionis est, ut in illo de superficiebus, ut ff. de su. per. l. 1. i. resp. Item in illo de itinere actuque pri. & via priua, ut ff. de iti. actuque priua. l. 1. i. respon. Item de aqua quotidiana & aesti. Item inter eos, qui ducunt aquam per eundem riuum, qui corriuales dicuntur. Item inter eos, qui ex eodem castello; ut ff. de aqua quotidiana & aesti. l. 1. i. rñ. & §. si inter corriuales & §. ait prætor, quo ex castello. In his enim omnibus interdictis, vbi de incorporalium quasi possessione agitur, est idē modus agendi, qui in duobus istis: vnde in ff. nouo cōtinue post illū tit. vti possi. illi sup.

Qq 4 dicti

† Facit ad hunc, §. q. dñ in c. licet in gl. super ver. ficulū ibi, sed hoc non est vtrū extra de pb. & ingl. sup. ver. possideatis. ante fin. ibi interdictū. extra de probat. † alias vtrubi. † qua agē de iure p̄ prietatis. † l. 3. §. 1. ff. vti possidet.

Interdicta sunt multiplicia.

dicti ponuntur per ordinem.

a Remanet. Facit C. de edé. qui accusare. in fi. & C. de rei vñd. l. res, & ff. si vsus. pe. l. vti frui. * Etia si assupfisset in se onus p-badi, & nō probauerit, gl. vlt. in l. circa. ff. de pb. q. gl. Bart.

ibi valde commendat, & refert Iaso. in §. oium, col. 19. vñ. gl. si. supra de actio.]

* Quo remedio vtendum sit, vbi neutra partiū vult in interdicto vices actoris sustinere, vide Alc. lib. Parer. 6. c. 24.]

* Adde, qđ interdicto, Vti possidetis obinet qui probat de possessione antiquiori, licet alter, q. hēt possessionē iuniorē, p-ber de dñio, si mō q. hēt antiquiorem, fecerit exceptiones & articulos qđ aduersari⁹ possidet clā respectu suæ possessionis. Alex. in l. si de eo. §. vl. de acq. posses. Bart. Cōpol. cautel. 203. in causa. vbi omnino vide, vt victoriā possis reportare.]

b Vel adiū. ff. vti possi. l. 1. i. resp. Accurs.

c Vtrobi. Hoc dicitur ab vtrum, & vbi: vtrum, ponatur pro ad, vel apud: vbi ponat pro quem. q. d. apud quem est, apud eum sit.

Non fit autem mentio hic possessionis, cū mobilia proprie non possideantur: sed immobilia tantum: cū dicatur possessio quasi pedū positio, vt ff. de acq. pos. l. 1. in princ. Abusue tñ mobilia dñr possideri. Accurs.

Hac opin. falsa est, & eam cōiter dānant Doct. in l. 1. ff. de acq. pos. vt p. Alex. ibi col. 7. & Ias. col. 7. in 1. lectu. & col. 9. in 2. le.]

* Cauebat hoc interdicto, Vtrobi q. s. maiore parte anni fuisset, ibi & maneret, quod verbum, Vtrobi, Alc. l. maiore. de verb. sig. exponit pro, vtro in loco, eadem ratione, q. dicimus, alibi, pro alio in loco, & similia.]

d Quorum. s. duorum interdictorum.

e Interdicti tempore. i. tempore, quo p-ponitur interdictum.

f Alium. Dummodo non aduersarium.

g Maiore. s. quam aduersarius, vt ff. de verbor. sign. l. maiore parte.

tempore possidebat, si modo nec vi, nec clam, nec p̄cario nactus fuerat ab aduersario possessionem: etiā si aliū f vi expulerat, aut clam arripuerat alienā possessionem, aut precario rogauerat aliquem vt sibi possidere liceret. Vtrobi vero interdicto is vincebat, qui maiore & parte eius anni, nec vi, nec clam, nec precario ab aduersario possidebat. **h**

Hodie tamen aliter t observatur: nā vtriusq. interdicti ptās (quantum ad possessionem i pertinet) exequata est: vt ille vincat, & in re soli, & in re mobili, qui possessionem nec vi, nec clam, **k** nec precario ab aduersario litis contestatē tpe detinet.

interdictum, dic, vt si me arare, vel edificare vel aliquid in meo mefacere prohibes contendens te possidere habet locum hoc interdictum, vt ff. de vi & vi arm. l. vim facit. & ff. quod vi aut clam. l. 1. §. quid sit vi. Quid si ille non contendat se possidere, sed solū iniuriatur mihi? Resp. adhuc locum habet hoc interdictum, vt ff. vti possi. si duo, §. si vicinus. Sed & actione iniuriarum mihi tenetur, vt ff. de actio. empt. qui pendentem.

* Addetex. in l. iniuriarum actio. §. si quis me prohibet, ff. de iniur.

* Quid si nec possessionis ratione, nec iniuria, sed quia seruitutē se habere cōtēdit? Rñ. si possidet intētabo negatoriam: si ego possideo, intētabo hoc interdictū, vt ff. si ser. ven. l. 2. §. 1. Clā autem possidet, qui clāculo me absente sibi possidere volēs ingreditur

bor. sign. l. maiore parte.

h Possidebat, & sic citius vincebat in Vti possidetis quam in Vtrobi: & erat forte ratio, quia citius mobilia transferuntur, quam immobilia, vt ff. com. mo. l. 1. & ff. de rei iud. a diuo Pio, §. 1. & ff. de acq. pos. l. si rem.

i Quantum ad possessionē. Nota, quantum ad possessionē nā quantum ad alia remansit dñia vt olim, vt Vti possidetis in rebus immobilibus, & Vtrobi in mobilibus locum hēat, vt hic dñ, & supra §. proxim.

k Nec clam cū multa sint genera t violētiarū, quæ ad pñs omitto, d hac vi, quæ inquietatiua dñ, quæ parit hoc

fun.

Possessor fundum meum, quem ego possideo, nec tamen suspicor me posse repelli, & ita me absente & inuito sapissime facit, ut ff. quod vi aut clam. l. 3. §. si. & de acqui. pos. l. clam.

clandestini n^o habet sciret aut scire deberet me possidere, antequam fundum ingrederetur ingreditur fundum, & meturbatantiquiorem possessorem, & dicitur clam possidere à me, quoniam ingressus me absente. d. l. clā, & l. 3. §. si. cum l. seq. ff. quod vi aut clam.]

Ille enim, qui ingreditur, habet naturalem per introitum suum, & ego civilem. Vel dic quod ego retineo naturalem civiliter, ingrediens naturalem naturaliter. Sed nonne etiam naturalem perdit statim, cum de fundo exit, & ad iudicium venit, vel etiam alias iret? Respon. non immo animo retinet eam naturalem, ut facit fructuarius, qui solam naturalem habet. Vel dic, quod si amittit eam, non tamen nocet, quia adhuc hoc interdicto tenetur, licet ego possideam tantum, ut diximus p. l. si duo. §. si vicinus, ff. vti possi.

Precario autem possidet aduersarius à me, ut si precibus suis motus concessit sibi precario, ut ff. de preca. l. 1. in princip. & §. j. Et distingue in precario, quia aut agitur, ut omnis possessio in accipientem transferatur, quod fieri potest, ut ff. de preca. in reb. & ff. de acq. poss. p. l. ponius, §. si is qui. Aut ut nulla. & hoc valet, ut ff. de precat. certe. §. is qui. Aut ut habeat naturalem tantum qui accipit, & hoc valet, ut ff. de prec. l. & habet. §. eum. † Sed nunquid in omni precario vinco habentem à me per hoc interdictum scilicet, Vti possideris? Respon. non illum, qui habet omnem possessionem, cum hoc interdictum possessorem tueatur, ut ff. vti poss. l. 1. §. 1. & §. 2. ergo vinco super dictos, etiam si ego habebam possessionem ab alio vi, vel clam, vel precario, ut hic, & ff. vti poss. l. 1. §. si. & l. 2.

Possidere. CASVS non est aliter figurandus in simplici declaratione terminorum supra enim dixerat pluries, quod est magnū commodum possidentis, & quod obtinet qui tempore litis contestate possidet: subdit, quod possidere non solum videtur qui proprio corpore & animo possidet, & sic per se sed etiam qui per alium, & ponit diuersa exempla & declarat etiam qualiter intelligatur retineri possessio, quod non solum re-

tinetur per alium, sed animo etiam, & subdit, quod licet animo possessio retineri possit, animo tamen non acquiritur, & est text. notabilis & utilis.

Not. primo, quod non solum dicitur possidere qui per se possidet, sed & per alium. Itē, quod colonus possidet pro alio, & inquilinus. Item commodatarius & depositarius. Item quod possessio iam adempta per alium retinetur. Item quod retinetur solo animo. Item, quod solo animo possessio non adipiscitur.]

In possessione fit. Cautē dicit, ut ff. de acquiren. posses. si quis ante, nam non possident isti, nec civiliter, nec naturaliter, secundum Ioan. scilicet colonus, & inquilinus, & similes, ut hic, & ff. de vsucap. non solum, §. quod vulgo. Sed M. dicite eos naturaliter possidere, ut ff. commu. diui. l. communi diuid. §. neque. Sed illud intellige colonum possidere, scilicet alij.

Collige, aliud esse possidere, longe aliud in possessione esse. Sic aliud est seruum esse, aliud in seruitute esse, §. cum autem, sup. de ingen. sicut differunt etiam, esse in studio, (ut barbari loquuntur) & studere. Et ideo privilegium concessum scholasticis, vel studentibus intelligitur tantum concessum iis qui student, Dec. c. consultationibus, colum. 2. in ver. restitutionem de off. dele.

Colonus, si in villa, sed inquilinus in ciuitate, ut ff. de acq. poss. l. re pignoris. **Dic**, quod non distinguitur inquilinus à colono respectu ruri aut ciuitatis, sed respectu eius, quod colunt. **Quando enim** quis incolit domum, siue in ciuitate, siue ruri, ille dicitur inquilinus, si vero colit fundum principaliter, licet in eo sit domus ad recondendos fructus, siue fundus sit in ciuitate, siue ruri, dicitur colonus. l. pradium. C. de pradijs m. l. urbana pradia, ff. de verbo. significatio. declarat Alexand. in l. qui pignoris. ff. de acquiren. possessio.

Possidere videtur. Si ergo pro alio possident, ergo non possident, ut ff. de acquiren. posses. l. quod meo. licet quidam dixerint eos naturaliter possidere, sicut & colonum, ut superiori casu diximus. **Retinere**. Licet animo retineatur, non tamen animo quæritur, ut ff. de acq. poss. l. quæadmodum.

Colonus & inquilinus, nec civiliter nec naturaliter possidet.

SYL

Dic, quod in dubio presumitur naturalis tamen non possessoris lata, ut n. gl. Bar. & SYL. Ang. id. §. cum.

dū, & C. de acquiren. possess. l. licet, & infra proxime.

¶ Exposuimus. supra per quas perso. nob. acqui. §. ex his.

¶ Recuperandæ possessionis. **CASVS** in declaratiōe ter-

minorum, & in simplici lege corrigente, & correctā nō figuratur. Not. quod interdictum recuperandæ datur vi de iectis, & quod interdictū Vnde vi, est interdictum recuperandæ. Item, q̄ hodie occupās rem propriam per vim, cadit a dominio. Itē quod occupans rem, alienam rem restituit & æstimationem illius. Item, q̄ si quis de possessione sua aliquem vi deiecit, si cum armis tenetur l. Julia de vi publica, si sine armis, tenetur lege Julia de vi priuata. Item, quid veniat appellatione armorum.]

Vnde vi b. ¶ Adium. Aliud in rebus resimobili mobilibus. nā les, vi bono pro his compe norū ratiōe Vi bonorū ptorū res raptorū actio, mobiles. vt ff. de vi & vi ar. l. i. §. hoc interdictum, & §. illud, & §. plane. N. si mobilia cum immobilibus perantur hoc interdicto vt ff. de vi & vi ar. l. i. qui autem.

¶ Proponitur. i. datur. d. Vnde vi. Sed quare dicitur Vnde vi? Respon. quia talia erant verba prætoris, Vnde illum vi deiecasti &c. & ita a principio verborum prætoris sumpsit denominationem sicut & alia, vt Quorum bonorum, & similia, vt ff. de vi & vi arma l. i. in princ.

¶ Quin etiam animo quoque solo retineri possessionem placet, id est, vt quamuis neque ipse sit in possessione, neque eius nomine alius, tamen si non relinquendæ possessionis animo, sed postea reuersurus inde discesserit, retinere possessionem videatur.

¶ Adipisci vero possessionem per quos aliquis potest, secundo libro exposuimus. a Nec vlla dubitatio est, quin animo solo adipisci possessionem nemo possit.

¶ **Recuperandæ possessionis dicitur interdictum Vnde vi, competens spoliato pro possessione, etiam quam a spoliante habet vi, vel clam, vel precario ex interuallo, licet hodie per vim spoliatus, si dominus est, a dominio cadat: aliās, rem spoliatam & eius æstimationem restituit, qui aliās lege Julia de vi pu**

e. Is. f. de iectis, vt quia hodie spoliauit te, vel quia cœpi possidere rem tuam clā, vel vi, in sequenti vero die me expulisti, nam teneris mihi hoc interdicto, secus si incontinēti me deiecis, vt ff. de vi & vi arma. l. 3. §. eum igitur, & l. qui possessionem, q̄ incōtinenti accipe, antequam ad alios actus extraneos diuertas, vt ff. de duobus reis stipuland. duos reos.

bli. vel priua. criminaliter punitur, & armorum appellatione lapides & fustes continentur. hoc dicit secundum Angel.

¶ Recuperandæ possessionis causa solet interdici, si quis ex possessione fundi vel ædium b vi deiectus fuerit, nam ei proponitur c interdictum. † Vnde vi, d per quod is, qui deiecit, cogitur ei restituere possessionem, licet e ab eo, qui vi deiecit, vi, vel clam, vel precario possideat. Sed ex cōstitutionibus f sacris (vt supra diximus g) si quis rem per vim occupauerit, si cui dem in bonis eius est, dominio eius priuatur, si aliena, post eius restitutionem etiam æstimationem rei h dare vim passio compellitur. Qui autem aliquem de possessione per vim deiecerit, tenetur lege Julia de vi i priuata, aut de vi publi-

¶ Addetū, qd incōtinenti dicitur, quando commode fieri potest, secundum Bar. in d. §. eum igitur, Item secundum qualitatem personæ & rei, adeo q̄ si dñs d sua ciuitate expellatur, licitū est recuperare, quicūque facultas se obtulerit et post decennium, vt fuit dictū Vgo in ca. ius naturale. i. distin. cum si. vt late prosequitur Dec. in cōf. 460. col. 4. vers. venio ad secundum.

¶ Sed ex cōstitutionibus. Vt C. vnde vi, l. si quis in tāta. g. ¶ Supra diximus. Vt sup. vi bo. rap. §. quia tamen. h. ¶ Rei. f. proprietatis, sed in interdicto vti possidetis possessio æstimatur, vt ff. vti possi. l. pen. §. fin.

ADDITIO. Dic secundum Io. Fab. quod immo Dy. tenet, quod in hoc interdicto fiat æstimatio possessionis, sicut in interdicto Vti possi. sed ipse Io. Fab. dicit, quod ad proprietatem & ad possessionem potest fieri æstimatio, secundum quod concludit Ang.

i. ¶ De vi priuata. Pœna autem huiusmodi legis est tertia pars bonorum publicatio, si

Ponit ca-

sum.

† De materia huius interdicti vide pulcherrimam gl. in c. cum ad sedem ver. inter ext. de resti. spol.

Lex Julia de vi priuata & vi publ. qua liter puni-

sine armis, & relegatio etiam, si cū armis, ut inf. de publ. iud. §. item lex Iulia de publ. & C. ad l. iul. de vi publ. l. quoniam, & l. 2. & ff. de accus. l. hos accusare, §. omnibus.

ADDITIONE. Vnde versus. Vis priuata reum deponit ab ordine rerum. Sed deponatur, si vis armata probat. Vide c. 2. extra de ordin. cogn. in glos.

* Adde, qđ iure canonico inductum est, ut non solum agi possit contra ipsum deiectorem, ut hic, sed etiam aduersus quēcunque, licet bona fidei possessorem rei c. sepe, de restitut. spo. vbi gl. & c. reintegranda, 3. q. 1. id quod seruatur etiam in foro ciuili hodie, l. si coloni vbi Bart. & alij, C. de agri. & cens. & traditur late per Soc. in l. re quæ nobis de acqu. possess.]

a ¶ Et lapides. Facit inf. de publ. iud. §. item lex, & ff. de vi & vi ar. l. 3. in princ. & ff. de verb. significat. l. armorū. Sed nunquid debet aliquis expectare se primo percuti, quam percutiat? Dicunt quidam qđ sic, ut argu. C. vn-

† Ex l. 2. ff. eod.

† Vide de hac qđ gl. ad l. aquil. si ex i. d. l. sed plagis, §. tabernarius. Nos cōcūque & tra, sed sufficit in d. §. q. iustus timor, ut armati su cunque, & ff. ad l. Corn. de fidei. l. is qui. & ff. de vi & vi arma. l. 3. §. qui armati. †

SYL. ¶ Dic quod ista opi. communiter approbatur per omnes criminalistas,

ca, sed de vi priuata, si sine armis vim fecerit, sin autem cum armis eum de possessione vi expulerit, de vi publica tenetur. Armorum autem appellatione non solū scuta, & gladios, & galeas, sed & fustes, & lapides a significari intelligimus.

¶ **Interdictorum rerum est species, quia quædam sunt simplicia, in quibus actor & reus cognoscitur, ut omnia restitutoria, & exhibitoria, & quædā prohibitoria, ut Ne quid in loco sacro, & similia, quædam vero duplicia, sic dicta, quia in eis non potest discerni actor, a reo, & quædam prohibitoria, ut est Vti possidetis, & Vtrobi. hoc dicit Angelus.**

† Tertia diuisione interdictorum hæc est, quod aut simplicia sūt, aut duplicia. b Simplicia sunt, veluti in quibus alter actor, alter reus est, qualia sunt

ff. ad l. aquil. sed & si quem-

¶ Tertia diuisione. **CASVS** clarissimus est in hoc tex. qui per declarationem omnē redderetur obscurior, ponens tertiā diuisionē, quod quædam sunt simplicia, in quibus scilicet apparet quis reus, quis actor sit, & vnus

omnia restitutoria, aut exhibitoria, nam actor is est, qui desiderat, aut exhiberi, aut restitui, reus autem is est, a quo desideratur, ut restituat, aut exhibeat. Prohibitoriorum autē interdictorum alia simplicia sunt, alia duplicia. Simplicia sunt veluti cum Prætor prohibet in loco c sacro, vel in flumine publico d ripare eius aliquid fieri. Nam actor est, qui desiderat ne quid fiat, reus est, qui aliquid facere conatur. Duplicia sunt, veluti Vti possidetis interdictum, & Vtrobi. e Ideo autem duplicia vocantur, quia par vtriusque litigatoris in his conditio est, nec quisquam precipue reus vel actor intelligitur, sed vnus, quisque tam rei quam actoris partes sustinet.

¶ **Interdicta hodie sine solemnitate proponuntur, & pro his actio in factum sibi locum vendicat. Aret.**

Excusat se Imperat. quare non vniuersum ordinē veterū interdictorum explicauerit, & dicit hoc esse superuacuum. Nam (dicit Imper.) quoties hodie agitur extra ordinem, quo sepe agitur, non est necesse proponere aut expectare

petit, alter negat: duplicia, quoties vterque sustinet partes tam rei, quam actoris. No. qđ interdicta alia sunt simplicia, alia duplicia. Item quæ sint simplicia. Item quæ duplicia. Item, quod in interdictis Vti possidetis, & Vtrobi vterque litigans sustinet partes tam actoris quam rei, quia vterque cōtendit se possidere & aduersarium non.]

b ¶ Duplicia. Similis potest fieri diuisione actionum ciuiliū. Nā quædam duplices sunt, ut familiæ rei scun. fin. regund. & cōmuni diuidendo, ut ff. de iud. l. in tribus.

c ¶ In loco sacro. ut ff. ne qđ in loco sacro, l. 1.

d ¶ Publico. ut ff. ne quid in flum. publi. per totum.

e ¶ Vtrobi. Itē interdictum de superficiebus, ut ff. de superficie. l. 1. §. proponitur & dic ut sup. eo. §. retinenda.

¶ De ordine veteri. **CASVS.**

Excusat se Imperat. quare non vniuersum ordinē veterū interdictorum explicauerit, & dicit hoc esse superuacuum. Nam (dicit Imper.) quoties hodie agitur extra ordinem, quo sepe agitur, non est necesse proponere aut expectare

interdictum, quia iudicatur, ac si esset data
utilis actio ex causa interdicti, quæ nota.

a ¶ De ordine. i. de antiqua solennitate, cū
qua proponebantur interdicta sub certis
formis vt diximus, sup. eo. in prin.

b ¶ Exitu in-
terdictorum. i. f.
cum antiqua
solennitate, si-
ne ea tamē red-
di potest & p-
poni, vt ff. de
ope. nou. nun.
l. prator ait, §.
nonnulli. Vel
etiam in factū
actio loco cu-
iuslibet inter-
dicti, quæ uti-
lis vocatur, vt
subijcit.

c ¶ Extra or-
dinem. i. extra
antiquam solennitatem, q. semper fieri vi-
detur vt subijcit, & sup. de succ. sub. in prin.
& ff. de nego. gest. l. actio. & C. de for. & im-
pe. act. subla. l. 1. & 2.

d ¶ Sine interdictis. i. solennibus.

e ¶ Utilis actio. i. in factum, quæ datur loco
cuiuslibet interdicti. Et nota quatuor esse
genera actionis in factum. Vna est, quæ ex
omni edicto vel interdicto pratoris datur,
vbi specialis actio non datur, vt hic. Alia est
legis Aquiliæ subsidiaria, quando damnum
datur de non corpore in non corpus, vt su-
pra ad l. Aquil. §. si. quæ & ipsa pratoria est,
vt ff. de præscrip. verb. l. quia actionum. in
fin. Tertiū genus est extraordinarium, quod
ex varijs figuris causarum est introductū,
quoties æquum est actionem dari, vt C. de
sacrosanct. eccl. l. sancimus. Quartū genus

actio p-
scrip. ver-
bis in tri-
bus gñib.
negocio-
rum hēt
locum. bus
innominatis
tribus, do vt
des, & do vt
facias, & facio
vt facias, vt ff.
de præscriptis
verb. l. naturalis,
§. 1. 2. & 3. Sed
in quarto in-
nominato cōtra-
ctu, scilicet facio
vt des, habet
locum actio de
dolo, vt ff. de
præscript. verb.
l. naturalis, §. quod
si faciam. Itē in
secundo genere
habet locum præ-
scriptis ver-
bis ex omni pacto
incontinēti ante
vel post appo-
sito iuxta aliquem
contractū, vt C.
de pact. inter empt.
& vend. l. 2. & C.
de pact. l. petens.

¶ Item in tertio genere, vbi-
cunque dubi-
tatur de nomine
contractus, vt
pater in exē-
plis, vt ff. de
astima. act. l. 1.
& ff. de præser.
verb. l. 1. per
torum, & l. 3.

ADDITIO. Quid sit actio in factum, &
ad quid competat, text. cum gloss. est in l.
quoties, ff. de præscrip. verb. & in l. in factum,

cum lbi. no. ff. de actio. & obligat.

¶ Hæc gl. fin. est & ad eam semper recurritur,
vt dicit Lud. Rom. & declarat eam Bar.
in l. vnica, ff. de cond. ex l. las. in l. certicon-
dictio. col. §. in prin. ff. si cer. pet.

ex causa interdicti red-
dita f. fuisset.

¶ De pena temere li-
tigantium.

¶ Temere litigantes
triplici pena coarctan-
tur, pecuniaria, periuri-
rij, & infamiae. Angel.
Arctinus.

N Vnc admonendi
sumus magnam

etum est: sed quia contingit eas interdum
temere proponi, nunc de pena temere pro-
ponentium dicitur. Accurs.

¶ Temere litigare (inquit gl. in l. eū quē,
ff. de iud.) dicitur is, qui sciens se ius non
habere litigat amplius quæ significat teme-
re litigare, quam calumniose, nam libertus
qui in iussu pratoris qd sibi a patrono de-
betur petit, temere vtrique petit, non etiā ca-
lumniose, cum vere debitum prosequatur
quis autē dicatur habere iustam causam li-
tigandi, tradit laso. in l. properandum, §. si-
ue autem alterutra a num. 16. vsque ad 20.
C. de iudic.

N Vnc admonendi. ¶ Torus iste tit. di-
uid. in 3. partes. Primo cōtinuat rubr.
ad præcedentia. Secundo ponit tres penas,
quæ temere litigantem coercent. Tercio di-
ctas penas sigillatim per exempla declarat.
Secunda ibi. Idque eo maxime. Tercia ibi,
Ecce enim.

¶ Nunc admonendi. **CASVS** positio fa-
cilis est in princ. hoc quippe in eo declaraf
primo, qd maxima cura fuit principibus,
ne homines facile ad litigandum procede-
rent, sicuti etiam cordi fuit eisdem, vt lites
quam celerrime finirentur. l. properandum.
in princip. C. de iudi. quod sibi summe atq.
enixe placere testatur Iustin. qui dicit, quod
hac de causa tria sunt exorta remedia tam
contra actorem quam contra reum temere
litigantes, modo enim puniuntur multa pe-
cuniaria, modo periurio, modo infamia, &
procedit ad declarationē vniuscuiusque ca-
pitis, & primo dicit, quod quodocunque
reus conuenitur, nō admittitur aliter ad re-
spondendū nisi prius iurauerit se putare bo-
na iustitia vti, aduersus vero reos negantes
dantur actiones aliquæ in duplum vel in tri-
plū, vt in actione legis Aquiliæ, & legatorū
piorū, de quib. sup. late visū est in tit. de act.

SYL

SYL

Diuisio

SYL

In §. tripli, & §. quadrupli. in quibus, & multis alijs actio ab initio simpli ē, at actio furti etiā ab ipso initio dupli aut quadrupli reperitur. Similiter actor de calumnia iurat, quemadmodum etiam vtriusque partis aduocati hoc facere tenentur, vt ex diuersis prouisionib. & constitutionibus Imp. cōstitutū est, de quibus in gl. ratio finalis omniū harum prouisionum fuit, quæ ponitur i prin. vt hoīes a litibus abstinerent, siue agendo, siue se defendendo. No. q. lites fugiendæ sunt. Itē qd maxime principem decet operari, qd in iurisdōne sua homines de facili non procedant ad litigādum. Itē, qd principes dñr sustinere iura. Itē, qd temeritas litigātiū puniēda est. Itē qd ad eā puniēdā data est triplex pēna, pecuniaria, infamie, & periurij. Itē, qd iureiurādo iest religio. Itē, qd nō aliter pmittitur reo rñdere, nisi prius iuret de calu. Item formam iuramenti rei. Item, qd negantes plectuntur pēna pecuniaria modo dupli mō tripli. Itē no. actiones, quæ crescunt per inficiationem. i. l. Aqu. & legatorū piorū nō solutorū. Itē qd actio furti manifesti, & nō manifesti ab ipso initio est quadrupli vel dupli, nec crescit p inficiationē. Itē, qd actor iurat de cal. & similiter aduocati vtriusque partis.

a Sustinebant. s. magistratus, qui iura reddebant, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. post originem.

b Maxime. i. certe.

c Modo. i. aliquando. Et ita communiter exponitur, quādo bis aut ter repetitur, vt supra quod cum eo, §. ceterum. ver. sed sane.

d Pecuniaria pēna. vt inf. eo. §. si.

e Iurisiurandi. s. calumnie. vt inf. prox. §. Sed quando? Respon. in futuro seculo, licet non in isto, vt C. de reb. cred. & iureiurand. leg. 2.

ADDITIO. Dic vt habetur in l. 4. & ibi Bar. ff. de cri. stello. & in d. l. 2. C. de iureiur. Ange.

***** Adde l. 1. C. de iureiur. prop. calum. dan. ibi. sacramenti timore contentiosa litigantium instantia compescitur.

f Infamie, infra eodem, §. ex quibusdam,

g Ecce. Constitutione, C. de iureiur. propter calum. l. 2. in princ.

***** Excipetamen parentes & patronos, quibus hoc iusiurandum remittitur, l. si patronus. vbi gl. & l. iusiurandum. & ad pecunias,

oībus, qui conueniunt, ex constitutione § nra defertur. Nam reus nō aliter suis allegationib. vtitur, nisi h prius iurauerit, quod putans se bona † instātia vt ad contradicēdū i puenit.

¶ Negās id, quod debet aliquando in duplo puniur. Aret.

¶ At † aduersus inficiātes, ex quibusdā causis dupli vel tripli k actio cōstituit. veluti si dāni iniurię, aut legatorū locis venerabilib. relictorum nomine agatur.

tula huius sacramenti. Actor enim iurat, quod bona iustitia venit ad agendum, vt C. de iura. calum. l. 2. in prin. Item, quod nō dabit veldedit aliquid iudici, vt proferatur pro se sententia, vt in auth. vt lit. iurent in exordioli. coll. 9. Item, quod nullam exiget vel faciet probationem calumniosam, vt in authen. de ijs qui ingre. ad appella. §. si. colla. §. Econtra reus iurat hęc eadem, nisi quod in primo capitulo iurat se vt bona contradictione.

ADDITIO. Quid continere debeat iuramentum calumnie. no. gl. inc. i. ext. de iura. calu. vnde versus, Illud iuret, qd lis sibi iusta videtur. Et si quēretur verum, nō inficietur. Nil promittetur, vt falsa sententia detur. Vt lis ardetur, dilatio nulla petetur. Ang.

****** Iuramen. calum. præstat tam per reum quam per actorem lite contestata c. penul. in fi. extra eod. & est adeo de substantia iudicij quod non potest expresse remitti per partes, & si omitteretur processus esset nullus l. 2. §. sed quia veremur vbi Bar. Bald. & alij. C. eo. vnde potest tacite omitti, & valet processus, si non fuit exactum c. 1. eo. tit. lib. 6. & potest exigi per iudicem quādoque etiam post conclusum in causa, Bald. in l. prima, in fi. C. eod.

K At aduersus. Tripli. vt sup. de act. §. tripli. † vbi quis per mendacium aut dolū plus petēs, quā debeat, in triplum condemnatur. Alij deponūt de libris suis illud, vel triplicio quod

§. hoc iusiurandum, ff. de iure iur. propter reuerentiam, quæ eis debetur, l. licet. de obseq. lib. nam & liberto & filio se per honesta & sancta persona

patris ac patroni videri debet l. antep. eo. tit. h. ¶ Nisi prius nō dicit, quod prius reus quā actor iuret, sed priusquam audiatur, actor at prius, quā reus iuret, vt C. de iura. calum. l. 2. in princip. quæ est contra.

† Legēdū est oīno, instantia non iustitia l. 2. C. de iuram. calu. Iuramentū de calūnia pstat tā ab actore qd a reo.

† Iuram de calumnia continet plura capitula.

† aliās pecuniaria pēna, cū aduersus.

Periurus in alio seculo punietur.

quod subiecta exempla non sunt huic ver-
ficu. apta.

Médaciū a Agatur. Item alibi, vt C. de non numer.
facit quē pecu. auth. contra qui propriam. Item alibi,
puniri. vt si creditor negat sibi debitum solutum,

nam postea q
fit debitum p-
bare cogitur, vt
ff. de proba. l.
cum de indebi-
to. Item posses-
sor negans se
possidere, si p-
bat, perdit pos-
sessionem, vt
ff. de rei vend.
l. si. & in Auth.
de trien. & se.
§. illud quoque
in iudicijs. col-
la. 3. Item alias,
vt ff. de iud. l.
eum.

ADDITIO.

Nota pēnas,
quas patitur ca-
lumniose ne-
gans & maxi-
me no. quando
aliquis possi-
det, & negat in-
terrogatus se
possidere, q
perdit posses-
sionem, si de
mendacio con-
uincatur, vt l.
si. ff. de rei ven-
dic. Ang.

** Adde idem

† C. d. iur. esse, si emphy-
cal. l. 2. teuta neget rē
esse emphyteu-
ticam, & vasal-
lus feudū, quia
si conuincant
de mendacio,
priuatur ille
iure suo em-
phyteutico, hic
iure feudi, vt
tradit Ias. in §.
l. 2. C. eo.

† Quē re
fert in d. tradit Ias. in §.
l. 2. C. eo.

per illum tex. sup. de actio. Et no. quod hāc
interrogatio, an reus possideat rem, quā ab
eo petitur, & pro qua parte, faciendā est ante
litis cont. nec omitti debet, ne iudiciū delu-
sorium fiat. gl. vl. inc. pe. ext. de iu. cal.]

† Adde, q. translatio possessionis, quā fit
in casu. d. l. si. fit officio iudicis summarijs-
sime, sine nouo libello, sine litis cōtestatione
& iureiurādo de calumnia, glo. ind. §. illud
quoque. ij. in gl. magna, i Auth. de trien. & se
mis. quam gl. plurimum commēdat Bar. in

**¶ Reus in certis casu-
bus siue neget, siue fa-
teatur, ultra simplum
condemnatur. Arc.**

¶ Statim autem ab ini-
tio pluris quam simpli
est actio, a veluti furti
manifesti, quadrupli,
nec manifesti, du-
pli, nam ex his & alijs
quibusdam causis (siue
quis neget, siue fatea-
tur) pluris, quam sim-
pli, est actio.

**¶ Actor de calumnia
iurare tenetur. Ang. Ar.**

¶ Item actoris quoque
calumnia coercetur, nā
etiam actor pro calum-
nia iurare cogitur ex
nostra constitutione. †

**¶ Aduocati actoris &
rei de calumnia iurare
debent. Arc.**

¶ Vtriusque etiam par-
tis aduocati iusiurandū
subeunt, b quod alia no-
stra constitutione † cō-
prehensum est.

d. l. si. Bal. in l. vl. C. de execu. rei iud. & Angl
in §. i. sup. de act. Adeo vt nec audiendus sit e-
iusmodi re⁹, si velit statim pbare de dñio,
sed oīmodo ei auocari dēt possessio. Bar. d.
l. si. i. & vlt. col. & in auth. itē possessor, post
gl. C. qui po. in
pig. hab. Abb.
c. pe. de iu. cal.]

**¶ Olim actor calum-
niose litigans in deci-
ma parte litis punieba-
tur, hodie vero poena
periurij & victori con-
demnabitur expensis.
h. d. Arc.**

¶ Hāc autem omnia
pro † veteri calumniae
actione d. introducta
sunt, quā in desuetudi-
nem abiit, quia in par-
tem decimam litis a-
ctores mulctabat, quod
nusquam factum esse
inuenimus, sed pro his
introducendum est & prę
fatum iusiurandum, &
vt improbus litigator,
& damnum, & impen-
sas litis inferre aduer-
sario suo cogatur.

**¶ Condemnatus vel
pactus ex criminibus,
quā hic numerantur,
vel condemnatur actio-
nibus directis, non cō-
trarijs, descendantibus
ex contractibus hic e-
numeratis, erit iusa-
mis. Ange. Arc.**

.n. rō est illa, quā posuit. sup. in prin. titu. f. vt
hoīes a litib. abstinerent. No. q. su. dicta om-
nia disponebantur de iure antiquo, secundū
q. temere litigantes cōdemnabantur in de-
cima parte litis. Item, q. lex per desuetudinē
tollitur. Itē, quod temere litigās hodie con-
demnatur in damnis & expensis.]

c. ¶ Hāc autem. f. quā de sacramento calum-
niae dicta sunt. sup. eo. §. i. & sup. eod. §. item
actoris, & §. proximi.

d. ¶ Actione, Actio enim quādam erat, quā
tene-

gl. C. qui po. in
pig. hab. Abb.
c. pe. de iu. cal.]
a. ¶ Statim. Est
actio. Etiam a
principio, non
solū inficiatio-
ne, vt hic, & su-
pra de act. §. sed
furti.

b. ¶ Vtriusque
Subeunt. f. q. iu-
stū & fidele pa-
trociniū p̄stet,
vt in constitu-
tione dī. Sed tñ
in consuetudi-
ne nō h̄r q. iu-
rent, licet lege
caueat, vt C. de
iudi. rē nō no-
uā, §. patroni.
& facit i Auth.
de testi. §. fina.
col. 7.

¶ Adde, q. di-
ctū huius glo.
cōiter approba-
tur, licet forte
in se falsū sit. f.
q. patroni carū
de consuetudi-
ne hodie iura-
re nō tenentur
vt tradit Ias. in
d. l. rē nō nouā
super glo. ibi, q.
idem dicit.

¶ Hāc at oīa.
C A S V S in
lege referente
correctionē. l.
antiqua ac sub-
rogante nouā
penā loco anti-
quā, non est ni-
si literaliter fi-
gurandus, eius

Aduocati
partiū
debeant
iurare

S Y L

S Y L

tenebatur actor, qui per calumniam litigabat. in decimam partem litis, quod hodie corrigitur. Sed & hoc hodie iure authenticorum in antiquum redijt statutum, licet non iure illius actionis, sed per iudicis officium, ut in Auth. delitig.

§. ad excludendas coll. 8. † Et no. ex hoc. §. & ex d. Auth. delitig. & ex l. qui in ius, §. nemo. de reg. iur. & ex l. illud. ff. de pet. her. q. nisi improbe, & calumniose litigaue- rit non debeat condemnari in expensis, ut ff. de iur. l. eū quē. & C. de fru. & lit. expen. l. non ignoret licet in C. de iur. l. pro- perandum, §. siue autem. in- distiñcte dica- tur, victū con- demnari victo- ri in expensis.

Sed est intelligendum cum iam dicta deter- minatione, si calumniose agit, ut in Auth. de iud. §. oportet. coll. 6.

† Hanc glos. declarare per modum additio- nis longum esset, & quia materia utilis est, vide Ias. in l. properandum. §. siue autem al- terutra. C. de iud. ubi ponit regulam & fal.

ADDITIO. No. ex gl. q. licet vna lex ge- neraliter loquatur, tamen per alias leges pa- titur limitationes & restrictiones, & sic lex patitur interpretationem passiuam, ut l. i. §. lex falcidia, ff. ad l. falc. Ang.

* Hæc autem omnia dicta sunt de iudi- cijs ciuilibus. Certe in criminib. in quib. est statuta certa poena, calumniator eadem poe- na, & sic similitudine supplicij punitur. l. vi. C. de accus. at in ijs, quæ habent poenam ex- traordinariam, arbitrio iudicis poenā susti- nebit. l. & in priuatis. ff. ad Turp. Bart. l. i. in princ. in 2. q. eo. tit. ** An autē præstetur iur. calum. in causis criminalibus tangit glos. 2. in f. tit. 2. & declarat Bal. in l. i. C. de iur. cal.]

† Ex quibusdam iudicijs. **CASVS.** Enu- merat Imper. casus, in quibus quis temere & iniuste litigans infamat, primo ponit actio- nes illas furti vi bono. rapti. iniuriarum, & de dolo, & in his rō est manifesta, quare l. voluerit dānatos huiusmodi criminib. infa- mari, quia delicta sunt contra liberā homi- num societatem, ac contra ius nature: Simi- liter hoc ponit in actione tutelæ, quia cum commissum sit fidei tutoris non tm̄ persona pupilli, sed res omnes eiusdem, si postula-

tus reddere rōnem libere nō restituerit, quæ penes illum sunt censetur dolo gessisse, qd̄ non est in contrarijs, qñ pupillus ipse cōde- natur tutori. eadē fere est rō in alijs exēplis. Not. q. damnatus furti, vi bonorū raptorū,

iniuriæ, & de dolo infamat. Item q. requiri- tur sn̄ia. Itē, q. damnatus dire- cta tutelæ, man- dati, & deposti- ti, infamat, nō cōtrarijs. Item, q. damnatus actione pro so- cio tā directa, quam cōtraria infamat. Itē, q. illi, qui pepi- gerunt de fur- to, vi bo. rapti- rum, iniuriarū & de dolo, sūt infames. Item no. ibi debitor q. debitor dē ē ille, q. debet ex delicto, con- tra Lud. Ro. & Alex. in l. i. ff. si

Citatio, prima pars iudicij dicitur, cuius re- spectu etiam fit puni- tio. Nam si filius & li- bertus in ius vocaue- rint parentes vel patro- nos sine venia, puniun- tur in quinquaginta au- reis. Arcet.

cert. pet. de quo vide Dec. ibi col. 7. Itē, quod maxime interest, an quis ex delicto, an ex contractu sit debitor.]

a Ex quibusdā. Damnati. f. suo noīe, nisi prouocauerint, nō si procuratorio. ut ff. de ijs qui not. infami. l. furti, §. si quis, & hoc si a iudice ordinario vel delegato sint cōdem- nati, secus si ab arbitro, ut ff. de ijs qui nota. infam. l. quid ergo §. ex compromisso.

b Directis, & ob id tutor conuentus a pu- pillo, & damnatus infamatur. Idē in alijs di- rectis. Secus si econtra tutor pupillum faciat cōdemnari, ut hic, & ff. de ijs qui notan. in- fa. l. i. Et no. q. in casu ē cōtrario infamat, ut ff. de ijs qui notan. infa. furti. §. mandati. Item no. q. quatuor hic ponuntur exēpla de maleficijs & quatuor de cōtractib. vel quasi.

ADDITIO. Et ista continentur his ver- sibus: Iudice damnatos infames reddit ubi- que. Quod vidiripitur, iniuria, furta, doliq. Actio mandati, tutelæ depositique. Directo, si pro socio, communis utriusque.

* Diuersum autem seruatur in contrarijs actionibus quia in illis non queritur de do- lo, aut fide rupta, sed potius de calculo, & ut consulatur eorū indemnitati, si quis in rem eorum, cum quibus agitur impensum est, l. Sabinus, ff. de dolo. & l. vi ff. deposti.

c Sed & pacti. f. pretio æris sine iussu præ- toris, ut ff. de ijs qui notan. infa. l. in actio- nibus, & l. furti, §. pactus. Accur.

d Debitor sit, ut ff. de infami. furti. §. finali.

Om̄

Actiones octo sūt quæ infa- mant,

S Y L

SYL. ¶ Omnium autem actionum. **CASVS** clarus est, quia ponit regulam generalem, quod omnia iudicia initium capiunt a citatione, ratio autem naturalis reuerentia, quae debetur parentibus, patronisque & ceteris hic nominatis, dictabat ne in ius sine venia vocarentur. Ideo dicit, quod si quis eos sine venia in ius vocauerit, punietur pena quinquaginta solidorum. Ideo not. quod iudicia incipiunt a citatione. Itē, quod parentibus patronis & parentibus, & liberis patronorum debetur honor, & non sunt vocandi in ius sine venia. Item, quod debet venia postulari, & impetrari. Item, quod non parens punietur pena quinquaginta solidorum. Item not. ex hoc text. ibi utique enim in primis aduersarius dicitur etiam ante litem inchoatam, & ad hoc fin. no. hunc text. Dec. in l. i. in princ. C. de eden.

a ¶ Edicit. id est edictum proponit de in ius vocando, ut ff. de in ius vocan. l. 4. §. prator, & per totum tit.

b ¶ Dictum sit, ut ff. de in ius voc. l. i.

c ¶ Solidorum quinquaginta. Alias quasi inofficiosus castigatur, si prae inopia poenam soluere non possit, ut ff. de in ius voc. l. pen. & fin. Et intellige hoc in emancipatis filiis, alias non posset esse iudicium inter patrem & filium, ut C. de in ius vocan. l. fin. & diximus, sup. de actio. in §. penales. Item no. hic, quod aureus pro solido accipitur, cum ff. de in ius vocan. l. si libertus, & l. in eum. dicat, quinquaginta aureorum, & h. d. solidorum.

Aureus p. solido su. mitur. li. bra auri 72. au. reos.

Item no. quod 72. aurei faciunt libram auri, ut C. de susce. & ar. l. quotiescunque lib. 10.

* ¶ Vide ad haec, quae ait gl. de aureis, Bude. in l. qua vulgo, ff. de edil. edic. & Alciat. in l. etiam, & l. haec enunciatio. de verb. signific. ** & lib. dispunc. 3. c. 9. hincq; licet colligere, aureos nostri temporis esse leuioris ponderis & affirmationis, cum nonaginta sex ex eis libra contineat, qua de re Alc. vbi sup. & Ant. Aug. lib. emen. 2. c. 9.

* ¶ Declara, huic poenae locum non esse si

liberi libertique poenitentia docti renunciet lici, vel si parentes patronique in ius vocati non venerint, vel si non iusti vocati sint l. quamuis. de in ius vocan. Idem iuris est, & si alieno, non suo nomine in ius reuocauerint l. quae fitu. co. tit. ** Item

stulauerint, & imptauerint. Et si quis aliter uocauerit in eum poenam solidorum c. quinquaginta constituit.

¶ De officio iudicis.

¶ Iudex debet iudicare secundum ius scriptum vel consuetudinarium, & sententiam suam secundum naturam actionis propositae ferre, quod primo ostenditur in noxal. actione. Ang.

Super-

in ius vocandus sit.

¶ De officio iudicis.

¶ Ista rub. continuatur secundum Ioā. Fab. Visum est. sup. de actioni. verum quia officium iudicis loco actionis aliqui habetur, ut l. actionis. verbo. ff. de act. & obl. ideo post actiones ponit de officio iudicis, Vel potes continuare, q. iudicium consistit ex tribus personis, videlicet ex persona actoris, rei, & iudicis, vtc. forus. de ver. sign. sed sup. dictu est de actionibus, & sic de persona actoris, de exceptionibus, & sic de reo, sequitur necessario videre de tertio, & sic de iudice & de eius officio. Et etiam continuationem infert glo. hic in nigro.

* ¶ Pro intelligentia istius tituli. sciendum est duplex esse iudicis officium, vnum quod vocatur nobile, & obtinet locum actionis. l. quod si minor. §. fina. ff. de mino. alterum mercenarium. i. desertuens actioni intentatae, de quo tractatur hoc tit.

Superest. ¶ Totus iste titulus diuiditur in sex partes. Primo ponit generaliter quid spectet ad officium iudicis circa sententiam. Secundo, quid ad ipsum pertinet circa condemnationem malorum fetuorum. Tertio, quid in actione in rem. Quarto, quid in actionibus

eo. tit. ** Item fallit in filio nato ex incestuoso aut aliis damnato, & punibili coitu, quia poterit in ius vocare patrem sine venia, sicuti nec illum constitutum in necessitate alere tenetur, ut scribit Iaso. post alios ab eo relatos in d. §. penales, col. 10. vbi etiam dispositionem huius text. loquentis de patre extendit ad patrem spiritualem, qui leuauit aliquem de sacro fonte, ut & hic sit necessaria imptatio venia, si

Continuatio rubricae duplex

Diuisio

bus vniuersalibus. Quinto, quid in personalibus. Sexto, quid in iudicijs diuisorijs. Secunda ibi, Ideoque. Tertia ibi, Et si in rem. Quarta ibi, Et si hæreditas. Quinta ibi, Si ad exhibendum. Sexta ibi, Si familiaris exerciscundæ.

¶ Superest.

CASVS clarus est.

primo enim cōtinuat se ad præcedentia, secūdo admonet iudicē debere iudicare secūdam ill. constitutiones, ac consuetudines, demū procedit ad ostendendum qualiter iudex debeat pronunciare in causis, & sumit initium a noxali. verba & sensus clarissima sunt.

Ideo no. ex hoc rex. primo. qd.

aliās no iudex debet

xx, quæ le iudicare secun-

ctio dat dum ill. aut cō-

ex l. mi- stitutiones, aut

les, ff. de consuetudines.

hoc enim dictum est ad

re iudic. hoc, vt iudex non iudicet secundum

† & ita le suam prudentiam, sed secundum statu-

gendū es ta a ll. vela consuetudine, & sic a iure,

se, Theo- scripto, vel non scripto, de quo late po-

phil⁹ hic nit Decius in capit. ne innitatis. de con-

signifi- stitut. in prima lectu. in primo notabil. &

cat. potius debet iudex iudicare secundum con-

suetudinem, quam secundum ll. de quo vi-

de eundem Decium in capit. primo, in se-

cunda lectu. columna sexta, de constitu-

tio. & in rubrica de rescrip. columna pri-

ma in principio. Item nota formam

sententiæ in iudicio noxali, vt scilicet

condemnet in quantitate, vel noxæ de-

dere.

¶ Superest. Sed vnde superest? Respō. quia

est ^a vt de officio iudicis dispiciamus. Et quidem in primis ^b illud obseruare debet iudex, ne aliter iudices, [†] quā legibus aut constitutionibus, ^c aut moribus, ^d proditum est. Ideoque si noxali ^e iudicio aditus ^f est, obseruare debet, vt, si condemnandus videtur dominus, ita debeat condemnare: Publium Mæuium Lucio Titio in decem aureos condemnno, aut [†] noxam ^g dedere.

hoc enim dictum est ad re iudic. hoc, vt iudex non iudicet secundum [†] & ita le suam prudentiam, sed secundum statu- gendū es ta a ll. vela consuetudine, & sic a iure, se, Theo- scripto, vel non scripto, de quo late po- phil⁹ hic nit Decius in capit. ne innitatis. de con- signifi- stitut. in prima lectu. in primo notabil. & cat. potius debet iudex iudicare secundum consuetudinem, quam secundum ll. de quo vide eundem Decium in capit. primo, in secunda lectu. columna sexta, de constitutio. & in rubrica de rescrip. columna prima in principio. Item nota formam sententiæ in iudicio noxali, vt scilicet condemnet in quantitate, vel noxæ dedere.

^a Superest. Sed vnde superest? Respō. quia de actoribus diximus, & de reis, sequitur vt de iudice, qui sedet in medio, dicamus, & eius officio, circa quæ versatur.

^b In primis. i. i. principalibus vel interpret principalia. Nā primo libellus dandus est, vt C. de lit. cont. Auth. offeratur, & causæ examinatio præcedere debet hāc obseruantia, quæ circa sniam adhibetur. vt C. de iud. l. iudices. Vel dic in primis. s. obseruatij. s. circa sententiam adhibedis. Nā & alia sunt obseruanda. s. qd. det in scriptis, vt C. de sen. ex breui re. ci. l. fin. & sedendo, vt in Auth. vt ab illust. & qui super §. sancim⁹. coll. c. Sed hoc est principale, quod scdm leges iudicet, vt hic dicit.

¶ Adde, & dic in primis, id est ante omnia non respectu temporis, sed ante omnia respectu modi pronuntiandi.]

^c Constitutionibus. Scilicet Imperatorum.

Iudex in actione reali reum ad restitutionem rei cum fructibus condemnat: in quo statim fiet executio, nisi reus non habeat facultatem rei restituendæ, nam tunc datis fideiussoribus executio differtur. Are.

¶ Et si in rem actum sit coram iudice, siue contra petitem iudicauerit, absolueret dēt possessorē, siue contra possessorē, iubere ei ^h debet, vt rem ipsam i venditor. §. si constat.

¶ Melius declarat gl. in ver. imitantur. sup. de iur. nat. gen. & ciu. in §. ex non scripto. & ibi diximus.]

^e Noxali. i. super. Accurf.

^f Aditus est. s. iudex. Accurf.

^g Noxam dedere. s. permitto. Nam damni estimatio tantum est in condemnatione, vt ff. de re iudic. l. miles, §. 1. & 2. aliās esset incerta sententia, quod esse non debet, vt sup. de actio. §. curare.

¶ Et si in rem. **CASVS** positio nullam prorsus habet difficultatem, quia ponit tantum modū pronuntiandi in actione reali, nam si contra actorem erit iudicandū, tunc sententiæ forma est, reus absoluat, si contra reum possessorē pronuntiandum est, condemnno ad restituendam rem cum fructibus, & si reus condemnatus neget se tunc posse restituere, tunc si iudici constet, & eidem videbitur, quod sine calumnia perat tempus ad restituendum, tunc iudex debet eidem dictum terminum assignare datis fideiussoribus de restituendo tempore statuto, rationes in vnoquoque capite sunt manifeste, ita quod non egeant aliqua discepratione. quæ not. Item, qd. petens dilationem post sniam nunq. est audiendus, nisi caueat de parendo sententiæ tempore dilationis.]

^h Ei. s. possessori.

ⁱ Vt rem ipsam. Idem & si in perso-

Insti.

Rt

nam,

^d Moribus. Id est consuetudine, quæ pro lege seruatur, vt sup. de iure natu. §. ex non scripto. Sed qd. si vnum eorū alteri contradicit? Respond. Cōstō legem, & gi antiquæ præiudicat, vt ff. de legi. & senatus. consul. l. non est nouū, consuetudo præiudicat vtriq; siue sit generalis vt ff. de legi. & senatus. consul. l. de quibus. in si. siue sit specialis in illo loco scilicet tātum, præiudicat vtriq; vt ff. communia prædi. l.

Cōstō legem, & vtrūq; cōsuetudo vincit.

Cōsuetudo est duplex.

SYL

SYL

¶ al. quā quodd.

Libell⁹ i causa est dandus. Snia i scriptis, & sedendo feda est.

¶ .f. agat nam, ¶ ut si res petatur vi possessa per actionem. Quod me. cau. vel ex stipulatu ad rem tradendam. Si autem quantitas, vel in genere aliquid petatur, tunc a petitione actoris absoluitur, vel condemnatur in re petita.

¶ Cum fructibus. Sed de quibus fructibus loquitur hic, nunquid de naturalibus, ut de pomis, & cereis, & similibus (i) an vero de industrialibus? Respon. de naturalibus, non quia illi aut extant, & tunc p rei vendicationem petuntur sicut res ipsa, cum nullus etiam bone fidei possessor faciat suos, ut ff. de usur. l. fructus. Aut non extant, & tunc non tenetur, cum nec habeat, nec dolose fecerit, quo minus haberet, sed condictione sine causa aestimatio debetur, ff. si certum petatur, l. si & me, & utroque casu cessat officium iudicis, de quo hic agitur, cum iure actionis petantur. Item de industrialibus non, si a bone fidei possessore percepti sunt, quia percipiendo eos, & separando a solo, suos facit & lucratur, ut supra de rerum diu. §. si quis a non domino, siue habeat titulum, siue non, ut ff. quibus mod. usus fruct. amit. l. si usufructuarius, & ff. fin. regund. l. 4. §. post litem, si autem non separauit adhuc, ipsius fundi sunt, ut ff. de rei vendic. l. fructus. Sed dic de industrialibus hic loqui qui sunt percepti, sed non consumpti a bone fidei possessore, nam cum sunt facti possessoris, non rei vendicatione, sed iudicis officio petuntur, ut hic, & C. de rei vendicatio. l. certum, §. bone fidei. Si autem male fidei sit, de consumptis tenebitur condictione sine causa, de extantibus rei vendicatione, non dico eadem rei vendicatione, qua petitur res, sed alia omnino, licet in petitione hereditatis sit secus, ut C. de rei vendicatione, l. certum. primo respon. de percipiendis ¶ autem tenetur officio iudicis, ut infra eodem, §. i. vers. illorum, & ff. de rei vend. si naus, §. fin. Si vero male fidei possessor titulum habeat, de consumptis tenetur condictione sine causa, de extantibus rei vendicatione, a percipiendis propter titulum excusatur, ut C. de rei vendicatio. si fundum nisi in quatuor casibus. ubi de percipiendis tenetur qui habet titulum, quos dic ut supra diximus de rerum diu. §. si quis a non domino.

¶ Litem aestimare quid sit, exponit Alci. li. 4. Par. c. 18.

¶ i. qui percepti non fuerint, sed percipi potuerunt.

¶ Hæc materia amplissima est, & glos. nostra magistralis, & habet aliam similem in l. ex diuerso, ff. de rei vendicatio. ubi Bartol.

latissime tractat hanc materiam, & Iustus Abb. in c. grauis. de restitu. spo. & qui docet alios videant pro instructione Alex. in consil. 90. in fin. lib. 2. & Cur. in consil. 71. col. 3. & tex. & gl. & quæ ibi annotauimus, in §. si quis

ei datum est, non ¶ restituerit.

¶ In iudicio vniuersali ita fructus veniunt si cur in singulari, & in utroque iudicio male fidei possessor de non perceptis tenetur, secus in bone fidei possessore nisi post litem contestatam. Ang.

in rem incontinenti fieri executionem, secus in personalibus, quia quatuor mensium spatium datur, ut Cod. de usu rei iudi. l. 2. & 3. & fin.

ADDITIO. Et in criminali statim sententia est executioni mandanda, C. de penis l. cum reis. Nisi in casibus, qui notantur i. i. quæst. 3. cum apud gl. in c. querenti. extra de offic. deleg. Primus casus est, quando quis est confessus, de crimine differtur executio, donec appareat, an velit in confessione pseuerare. Secundus est, cum sententia lata est contra mulierem prægnantem, differtur executio usque ad tempus partus. Tertius casus est, quando princeps ex iracundia tulit sententiam, tunc enim differtur executio usque ad triginta dies ad videndum, si princeps illam relaxabit. Quartus est, quando insula est assignanda a principe, ad quam debeat malefactor deportari. Quintus est, si sententia est in seruum lata, differtur executio donec ratiocinia reddiderit domino. Vnde versus. In personali post menses, quatuor: in re Protinus est omnis sententia perficienda. Sic in criminibus, sed casus excipe quinque. Confessus prægnans, iratus, & insula, seruus.

¶ Et si hereditas. CASVS Prosequitur Imper. eandem doctrinam circa condemnationem fructuum, hoc præmissum, quod siue sumus in petitione hereditatis, & sic in iudicio vniuersali, siue in singulari, eadem ratio habetur quo ad fructus. Transit post ad aliam fructuum diuisionem, quia aliqui sunt fructus percepti, alij non, sed tamen percipi potuerunt, & circa hos dicit, quod possessor male fidei, & sic prædo, restituit tam perceptos, quam non, bone fidei autem possessor restituit tantum perceptos extantes, ratio est, quia in primo casu mala fides operatur, ut quantum abest ei, cui voluit rem occupare, tantum restituat, siue in eius sit utilitatem conuersum.

a non domino, sup. de rer. diu.

ADDITIO.

(i) Quid de oliua & sylua an dicantur fructus naturales vel industriales? dic quod dicuntur industriales, sicut seges. l. si seruum. §. si oliuam, ff. ad l. Aquil. & ibi doct. Ang.

¶ In præsentia. Not. in actione

¶ alias restituisse

Snia, a statim fieri executionem mandanda.

Versus.

SYL

versum, siue non. In secundo vero casu bona fides illa facit, ut non teneatur restituere nisi quod est apud me, quia cum consumpserim putans probabilibus causis ad me spectare, non debeor teneri ad restituendum, & hac de causa in non perceptis, & consumptis post litem contestatam tenetur possessor.

Nota, quod eadem distinctio fructuum adhibetur i iudicio vniuersali, quæ in particulari. Item, quod possessor malæ fidei tenetur ad fructus non solum perceptos, & consumptos vel extantes, sed etiam ad eos, qui percipi potuerunt. Item, quod bonæ fidei possessor non tenetur de non perceptis, vel de perceptis, & consumptis, præterquam a tempore litis contestatæ citra.]

Petitio a Et si hæreditatis est realis, id est si hæreditatis petitio est realis, & personalis.

b Et si hæreditatis petitio actum sit, & condemnatio secuta, nam & ipsa est in rem, & in personam, ut supra de action. §. quædam.

c Petitio. ut restituantur fructus cum re, ut sup. prox. §.

d Non perceperit. scilicet qui titulum non habebat, alias ab istis percipiendis excusatur ut modo diximus.

e In vtraque actione. scilicet in rem, & petitione hæreditatis.

f Penè. penè dicit, quia in petitione hæreditatis veniunt eadem actione qua res, sed

¶ I. Itē v. in rei vindicatione alia est pro re, alia pro fructibus. §. fructibus. ¶

¶ Non habetur ratio. hoc est verum per hñs furio rei vindicationem, vel per iudicis officium, si ff. d. pe sed per conductionem sine causa sic. cū boni. hære. num & æquum sit, ut ff. si certum petat. l. si

& me. secundum quosdam.

g Ratio habetur. Nisi infans, vel pupillus fuerit possessor, ut ff. de rei vendic. l. quod infans. §. i.

¶ Quia post litem contestatam omnes in-

pro existis vsucapta, actori pro eo quod moram in exhibendo commisit, condemnabitur: in quo veniunt fructus percepti post litem contestatam. Et reo non habente facultatem rei exhibendæ, tempus, infra quod exhibeat, statuitur, qui si contumax in exhibendo fuerit, condemnabitur in quantum actor in litem iurauerit. Ang.

¶ Si ad exhibendum actum fuerit, non sufficit, si exhibeat rem is, cum quo actum est, sed opus est, ut etiam rei causam debeat exhibere, id est, ut eam causam habeat actor, quam habiturus esset, si cum primum ad exhibendum egisset, exhibita res fuisset. Ideo-

re illud ad quod tenetur. Quia ratione tenetur iudex habere rationem etiam fructuum perceptorum a die petitionis exhibitionis usque ad diem sententiæ, quia per ipsius moram non debet effici conditio petentis deterior. Dicit insuper Imperator. quod si tempore exhibitionis conventus neget se restituere posse tunc, & tempus petat ad exhibendum, nec dolo hoc petat, consulitur petenti per cautionem, illa (ut dixi) ratione, ne sit in potestate conventi differre tempus exhibitionis in fraudem actoris, quod si vel statim non exhibeat, vel caueat, tunc iuratur in litem contra reum quanti intersit actoris rem non exhiberi, in odium contumacis inuentum.

¶ Nota, quod res non solum exhibenda est,

telliguntur esse malæ fidei possessores. l. sed & si lege. §. si ante. de pet. hære.

¶ Si ad exhibendum.

CASVS. Facilis est, dicitur. n. quod si actum fuerit actione ad exhibendum, debet conventus rem exhibere in eo statim, in quo erat tempore, quo actum fuit, ita quod si medio tempore, id est inter principium iudicii, & tempus exhibitionis, res fuerit forsan vsucapta, vel eadem sit aliquod factum præiudicium, nihilominus condemnabitur, ac si non esset possi-

¶ Hoc. n. dicitur. ius aliquod exigit vis verbi exhibere. l. Julianus. §. quātū, ff. ad exhibe-

sed debet exhiberi in eo statu, in quo erat tempore petitionis, & hoc est quod text. dicit. causam rei exhiberi debere.

Item, quod vsucapio finita post actionem ad exhibendum propositam non iuvat possidentem. Item,

quod debentur fructus medij temporis. Item quod si constat iudici reū exhibere non posse,

† l. sicuti, præstita cautio §. sed si q̄ ne conceditur rat. ff. si dilatio. Item, ser. vē. & quod iuratur i l. nec bo- litem eo non na, C. de exhibente, vel p̄script. non cauente.

long. tēp. a † Vsucapta

fit. Sed quomodo potuit vsu- mobiliū capi, cum inter- ruptione facta rumpit p̄li in actione ad eis conte- exhibendum, stationē. videatur facta etiam in rei vē dicatione, vt C. de anna. excep. l. si.

Respond. se- cundum Ioan. l. illa intelli- gitur in tribus casibus ibi in litera positis, non aliās, vt ff. ad exhibē. l. Iu- lianus. in fine. Alij dicunt il- lam generali- ter intelligi p̄ l. ff. de iudi. so- lemus.

† l. Iulia- nus, §. vl. ff. eod. tit. ad exhi.

Et quod hic dicit, circa res mobiles intel- lige, in quibus non interrumpitur vsucapio per litis conte- stationem, vt ff. de rei vendica. l. si post. Pri- ma sententia verior est.

* Quid si exhibeatur res deterior facta? & certi iuris est, eum ad exhibendum iudicio absolendum esse, teneri autem actione in factum ex l. Aquilia, l. exhibitionis, C. ad ex- hib. l. si quis hominem, ff. eo. tit.

b. Actum est. Et obtentum.

c. Et tamen caueat. Vt sup. eo. §. i. ver. sed si possessor neget, & ff. ad exhib. l. de eo. §. si iusta.

d. Condemnandus. Delato iureiurando

que si inter moras ex- hibendi vsucapta a sit res a possessore, nihi- lominus condemnabi- tur. † Præterea fru- ctuum medij tempo- ris, idest eius, quod post acceptum ad ex- hibendum iudicium ante rem iudicatam intercesserit, rationem debet habere iudex.

Quod si neget reus, cum quo ad exhiben- dum actum b est, in præseti se exhibere pos- se, & tempus exhi- bēdi causa petat, idem- que sine frustratione postulare videatur, da- ri ei debet, vt tamen c caueat se restitutorū. Quod si neque sta- tim iussu iudicis rem exhibeat, neque po- stea exhibiturum se caueat, condemnan- dus d fit in id, quod actoris intererat, † si ab initio res exhibita esset.

in litem, vt ff. de in lit. iur. l. in actionibus.

Si familiæ erciscundæ

nullam prorsus habet difficultatem, & to- tius huius §. ratio est æqualitas, quæ seruari debet inter cohæredes quo ad eorum portio- nes, siue sint æ-

Iudex in actione fa- miliæ erciscundæ res singulas singulariter adiudicabit, & si vna plus valeat, quam alte- ra, in pecunia condem- nabit, & hæres, qui percepit fructus, vel male versatus fuit in re comuni, tenebitur cohæredibus. Areti- nus.

¶ Si familiæ erciscun- dæ iudicio actum sit, singulas res singulis hæredibus adiudicare † debet, & si in alterius persona pregrauare vi- deatur adiudicatio, de- bet e hunc inuicem co- hæredi certa pecunia (sicut iam dictū est f) condemnare. Eo quo- que nomine cohæredi quisque suo condem- nandus est, quod solus fructus hæreditarij fun- di perceperit, aut rem hæreditariam corru- perit, & aut consum- pserit. h Quæ quidem

in iudicio cō- muni diuidundo. Item, quod indiuidua nō diuiduntur per adiudicationem in totum vni, & recompensationem factam alteri.

e. Debet, scilicet iudex.

f. Dictum est. Supra de actio. §. quædam actiones.

g. Corruperit.

ADDITIONE. Not. quod cohæres, qui cor- rupt, deuastauit, vel maculauit, vel cōsum- pserit rem communem, tenetur alteri cohære- di isto iudicio. Ang.

h. Consumpserit, Vt hic, & ff. fam. ercisc. l. &

uales, siue nō, & difficultas, quæ reperitur partienda hæ- reditate, quod inueniri pos- sint res hæredi- tariæ equalis p- tij, vt ergo con- sulatur, & æ- qualitati, & dif- ficultati prædi- ctæ, prouisum est, vt facta v- nius adiudica- tione supplea- tur, quod in æ- qualitatis esset, data certa pecu- nia. Not. q̄ in iudicio fam. er- cisc. res hæredi- tariæ, si cōmo- de hoc fieri pos- sit, æqualiter di- uiduntur, q̄ si fieri nō possit, re de qua recompensantur pecunia, & ea- dem rōne de- bet alter ex co- hæredibus, qui vel rem hæredi- tariā corrupit, vel cōsumpsit, aut fruct⁹ per- cepit, alios re- cōpēsare. Item, q̄ quæ de duo- bus hæredibus dicuntur, ha- bent locum in pluribus. Item, q̄ hæc omnia locum habent in iudicio cō-

† Adiudi- care, est re de qua lis existit p̄ sniam addicere.

1. & pmo. §. sed & si dolo, a. Eadem interueniunt. scilicet ut fiat ad- iudicatio rerum & pecuniarum, ut sup. eod. §. si familiæ. aut circa damna data in reb. ut sup. eod. §. proxi. & ff. commu. diuid. l. 3.

* Adde idē in fructibus, l. 6. §. siue, ff. co. diui. j.

* fl. 2. §. du bitadum ff. co. tit.

b. Non pos- sit. Nota non posse fieri qd si ne commodita- te sit, ut hic, & ff. de verb. sig. l. nepos Procu- lo. Item no. cor- pus aliud diui- dum, ut fun- dus qui diuidi- tur secundum voluntatem pa- trisfamil. ut ff. de leg. l. quod in rerum na. §. secundo, aliud indiuiduū, ut homo. ut hic, & ff. de vfua. l. rerum mi- stura.

* Adde, quod tūc res dicitur non posse com- mode diuidi, qn nō potest si- ne deterioratio- ne diuidi, ut do- cet Bal. in l. fan- cimus. in vlt. col. C. de don. facit. l. i. C. co- mu. diui.

SY L, Si finium re- gundorū. CA.

3. vs. ex eis- dē rationibus supradictis pē- det in iudicio finium regun- do. nam debēt fines poni siue aliqua adiudi- catione, præter quam si datur casus, q in par- tiendo & po- nendo fines, si certis locis po- nerentur, essent ita obscuri, ut de facili mate- ria rixarum oriretur, debent enim eo casu poni fines euidentiores, & si quid alteri adiu- dicatur, pecunia resarciendum est: cætera cla- ra sunt, & ex notabilibus fient euidentiora,

similiter inter plures quoque, quam duos co- hæredes, subsequun- tur. †

¶ In actione commu- ni diuidendo, si sint plu- res res communes, sin- gulas singulariter iu- dex adiudicabit, & si vna plus valeat, quam altera, in pecunia con- demnabit. Si vero una res sit, quæ diuisionem non recipiat, adiudica- bitur vni in solidum, qui condemnabitur co- locio in pecunia Arc.

¶ Eadem a interue- niunt, & si Communi diuidendo de pluribus rebus actum sit. Quod si de vna re, ueluti de fundo, si quidem iste fundus commode re- gionibus diuisionem recipiat, partes eius sin- gulis adiudicare debet, & si vnus pars prægra- uare videbitur, is inui- cem certa pecunia alte- ri condemnandus est: Quod si commode di- uidi non possit, b vel- uti si homo forte, aut mulus erit, de quo a-

Nota, quod in iudicio finium regundorū, nunquam quis debet priuari a iudice domi- nio rei suæ nisi ex magna & necessaria cau- sa. Item, quod ex causa necessaria potest iu- dex alteri adiudicare partem rei, facta alteri

actum sit, tunc totus vni adiudicandus est, & is inuicem alteri in certa pecunia condem- nandus est.

¶ In iudicio finium re- gundorum iudex de fundo vnus alteri ad- iudicat, si viderit expe- dire, eumque, cui de fundo alieno adiudi- cat, condemnat in pe- cunia, & si quid mali- tiose reperit circa con- finia gestum esse, co- nomine condemnat, & adiudicans rei domi- nium in eum, cui adiu- dicauit, transfert. Ang. Arc.

¶ Si f finium regun- dorum c actum fuerit, dispicere d debet iu- dex, an necessaria sit † adiudicatio: e quæ sa- ne vno casu necessaria est, si euidentioribus fi- nibus distingui agros commodius sit, quam olim fuisset distincti. Nam tunc necesse est, ex alterius agro par- tem aliquam alterius agri domino adiudi- cari: quo casu conue-

recompensatio- ne in pecunia.

Item, quod qui Lapides pro fi- nibus positos corrumpit, amo- uit, effodit, fu- raturus est, puni- tur etiam iudi- cio finium re- gundorum. Item, quod qui spreto iudicis mandato fines poni aut agrū metiri nō per- misit, eodem iudicio tene- tur.

¶ Item, quod ille, cui fuit ad- iudicata aliqua res in his supe- rioribus iudi- cijs, finium re- gundorum, fa- mil. erciscun- & comuni di- uidendo, nan- ciscitur statim dominium, ra- tio est, quia da- tio ipsius iudi- cis succedit quo- dammodo lo- co datiōis par- tis. Item, quod sententia trans- fert dominium.

c ¶ Si finium regundorum. Quo iudicio a- gitur, ut agris confinibus ter- mini ponantur: sed pro domi- bus vicinis hoc iudicio non a- gitur. Si au- tem sit domus in prædio ru- stico, agitur v- tili si. regu. nō directa, ut ff. si.

regund. l. 2. in princ. & l. sed & loci §. fin.

d ¶ Displicere. Hoc. f. quod sequitur, si eu- dentioribus.

e ¶ Adiudicatio. facit ff. fin. regund. leg. 2. §. si. & l. 3. & 4. in princ.

Ri 3 a Fu.

SY I.

† De hoc iud. extat pulcher tex. in e. ex lris, & ibi gl. ex- de prob.

† Gl. vers. cōfines in §. quædā. sup. d. ac. † al. ab iu- dicatio.

Lapides a **Furatus est.** Ad quid dānabitur? Resp. finales quanti in litem iurauerit actor. Potest etiā criminaliter puniri in quinquaginta aureis ad quid ex l. agraria pro qualibet vice, quæ applicatur filco, vt ff. de ter. mo. l. agraria. Nec ciuitas al. certis tollitur per pecuniam.

criminales, cum ad rei persecutionem altera detur. vt C. quando ciuili actio præiudici. crimi. l. i. si interim donec altera exercetur, vt ff. de publ. iud. l. is qui.

b **Condemnatur.** scilicet ad interessē delato iureiurando in litem. Accurs.

c **Metiri.**

ADDITION. No. quod ille, qui non patitur metiri fundum suum ad mandatum iudicis, vt contumax & inobediens potest puniri Ang.

d **Eius sit.**

Nota ex sententia iudicis dominium transferri, sic est in missione quæ fit ex secundo decreto, vt ff. de acquir. poss. l. 3. §. fin. ff. si ex noxa. cau. agatur, l. 2. in fi. & ff. comm. diui. l. sed si res quæ sic accipere, si fuerit facta missio per ipsum prætorem.

Adde, quod Imo. in rub. ff. de re iud. dicit, quod hæc gl. est singu. & eam declarat, & vide etiam Dec. in l. traditionibus in 1. amplia. C. de pact.]

Nam sola sententia non facit dominium, sed traditio. vt C. de pact. l. traditionibus & supra de re. diui. §. per traditionem, & ff. de acqu. poss. l. iuste. Sed quod in rei vocatione si res est aliena, & mea pronūtiatur, & ex ea causa mihi traditur? Resp. idem, cum enim publiciana mihi detur, quando a nō domino mihi adiudicatur & traditur, vt ff. de publ. l. 3. in fin. ergo vbi dominus est, debet ex sententia traditio me dominum facere, vt ff. de publ. l. quæcūque. Præterea lex videtur expressa, vt ff. de procu. l. non solum, alias est l. Pomponius, §. sed & is, & ff. de except. rei iudi. l. si inter. in fi. Nec ob. quod ibi sit error, ex quo videatur dominium nō trāsire, quia hic error iam reprobari non potest, iudicis sententia purgatus, a quo non fuit appellatum. Item nec obstat, quod sententia la-

ta in actione personali reo absoluto remanet debitor, vt ff. de cond. indeb. l. Iulianus. Dñlū res quia illud habet locum in obligatione, quæ est res incorporalis: hic autē dicimus de dominio rei corporalis, qd facile & prorsus potest separari corpora-

adiudicatum est.

De publicis iudicijs.

Iudicia ex edictis publicis descendunt in multis ab actionibus differunt. Et quia vni- cuique permittitur accusatio, ideo dicuntur publica, quorum poena aliquando est corporalis, aliquando irrogat infamiam cum poena pecuniaria.

Arctinus.

Publica iudicia neque per actiones

Primo ponit, qd publica iudicia nō habent conformitatem cum priuatis. Secundo, vnde dicta sunt publica iudicia. Tercio ponit in genere, quæ poena sit in publicis iudicijs.

Quarto sigillatim demonstrat publica iudicia, & penas vniuscuiusque. Secunda ibi, Publica autem dicta. Tertia ibi, Publicorum iudiciorum. Quarta ibi, Publica autē iudicia.

Publica iudicia. CASVS in diuisione, & terminorum declaratione non est figurā dus nisi literaliter. Not. qd iudicia publica nō ordinantur per actiones, & sic nota, qd appellatione actionū non veniunt accusationes. Itē, quod non habent aliquid simile cū iudicijs priuatis. Item, quod licet aliquid aliquam habeat similitudinem cum alio, potest dici nullam habere similitudinē, si inter ea sit magna diuersitas. Item quæ dicantur publica iudicia, Item, quod cuius de populo licet accusare. Item, quod quædā sunt capitalia, quædam non. Item, quod capitalia dicuntur non solum ea, quæ imponunt mortem naturalem, sed ciuilem.

Item quod ea, quæ imponunt penam pecuniariam, licet publica sint, non tamen dicuntur capitalia.]

e **Neque per actiones.** Immo per accusationes.

potest separari corpora-

ab vno & alijs lis. dari, sed nō sic i incorporali, vt ff. pro sol. l. ea vero.

De publicis iudicijs.

Quia ciuilia

iudicia dicta sunt vsque huc & etiam quædam criminalia scilicet circa priuata delicta, vt sup. in princip. huius quarti libri vsque ad titu. de actionib. ideo nunc ponit de publicis accusationibus siue iudicijs.

Publica iudicia. **To-** tus iste titulus diuidit in quatuor partes.

Dñlū res corpora- lis facili- peditur q

Cōtinua- tio.

Diuisio

SYL

ADDITIO. No. quod actio significat ad utilitatem partis priuatae, & ciuilitate, facit quod notat Barto. in l. agraria, ff. de ter. mo. Angel.

Publica iudicia differunt a ciuilibus. Nec omnino quicquam simile. Hoc verbum nimis lar-

ge positum sic intellige, quia in ciuilibus agitur, ut aliquid detur actori, in istis autem non ut aliquid detur, sed ut puniatur accusatus, & ita considerata petitio ne conquerentis nihil habet simile inspecto fine. Nec in principio, cum vnū per actionem, alterum per accusationem instituitur. Nec in executione, cum in ciuilibus pro-

bet actor tantum, ut C. de

edend. l. qui accusare, sed in criminalibus actor & reus quique, ut C. de abol. l. fallaciter, & C. ad l. Cornel. de fal. l. vbi. in alijs autem multa sunt similia. nam in vtrisque fit libellus, ut C. de lit. cōt. auth. offerat, & ff. de accus. l. libell. Itē in vtrisque de calu. iur. ut C. de iure iur. l. i. in prin. & C. de fid. instr. l. vlt. licet quā dixerūt cōtra, ut arg. ff. de bo. eo. l. i.

Libellus i b Et in instituendis. Sed qualiter formatur libellus? Respon. sic ut contineat nomen accusantis, & accusati, & crimen, & mentinere de sem, quo commissum fuit crimen & locum (i) vbi fuit commissum, & consules, sub quibus est admissum. Item dies dati libelli dēt inferi, sed dies commissi criminis vel hora non est necesse, ut ff. de accus. l. libellorum. in princip. & in Auth. de exhiben. re. § suscepto. collat. v. & habet hoc locū in publico, & in priuato crimine, quādo criminaliter agitur, ut ff. de priua. deli. l. fina. (Et ista possunt haberi his versibus.) Consule, mense, die, coram pratore professus. Te deferre reum, crimen, loca, pone sodalē. Et licet hora, dies, non tempus prateratur. c. tuq. extra de pc. quāque tñ hęc solennitas non est necessaria, ut in leui crimine & notorio, ut ff. de accus. l. leuia. & C. de accus. l. ea quidē quæ. Et idē in casib. in quib. sine accusatore quis dānari pōt, qui. f. casus his legib. notatur, ff. ad l. Iul. de adul. l. i. §. si publico. & C. de test. l. nullū & C. de pb. l. pe. & ff. de susp. tut. l. tutor. §. p̄terea. & C. de calu. l. i. & ff. de bonis lib. l. q. cū maior. §. si liberus, & idē i noto-

Additio. rō crimine ut diximus p̄lea quidē quæ. C. de acc. & idē in crimine falsi scdm B. & C. de falsis l. vbi. Sed Io. contra, & dicit quod ibi principaliter fuit accusatio falsi instituta.

ADDITIO. (i) Ad minus cū duobus

confinibus, ut l. forma, ff. de censibus, & l. si quis in fundivocabulo, ff. de leg. primo, nisi locus esset insignis & notorius per se, ut in palatio potestatis, ut l. 1. in fin. ff. de do. praele. & l. demonstratio in princip. ff. de conditio. & demonstr. Angelus.

Crimen laesae maiestatis est publicum, & in duobus casibus morte non extinguitur, sed memoria defuncti dānatur.

quens. Et intellige, quod alias possit esse habilis ad accusandum, non alias, ut ff. de accus. l. qui accusare.

Plerunque. Hoc idē dicit, quia quādoque est publica accusatio, & tamen non competit cuilibet ius accusandi, ut in crimine suppositi partus, vbi accusant soli parentes, ut ff. de fal. l. lege Cornel. §. 1. Itē propter accusationem adulterij, quæ primo deferretur certis personis, ut C. ad l. Iul. de adul. l. quāuis. ij. Accurs.

Theophilus putat verbum, plerunque appositū esse propter eos, qui accusare prohibētur, qui multi sunt l. qui accusare, & pluribus sequentibus, ff. de accus. sane si plures existant, qui eundem in publicis iudicijs accusare volunt, iudex eligere debet eum qui accuset, causa. f. cognita, quæ vero in causæ cognitione versari debeant, exponit diligēter Vlpianus l. si plures de accus.

Publicorum. Facit, ff. eo. l. 2. Accur.

Vltimo supplicio, quod interpretamur mortem, ut ff. de pen. l. vltimum.

Primum capitis iudicium actū est in Areopago, teste Plin. lib. 7 nat. hist.

Interdictione. Quæ est mors ciuilis, ut ff. de contratab. l. i. in fin.

Deportatione, vel metallo. Has penas expone ut diximus sup. quib. mo. iusp. pot. solui, §. cum autem.

Infamiam, ut in l. Iulia de vi priuata, ut inf. eo. §. item l. Iulia de vi publica.

Capitalia, Et ista appellantur relega-

liones, ut ff. eodem l. secunda, §. fin.

Publica autem iudicia, &c. **CASVS** clarissimus est, ponit enim vnum exemplum publicorum iudiciorum in l. Iulia maiestatis, qua tenentur qui contra principem vel rempubl.

Publica autem iudicia hæc sunt, lex Iulia maiestatis, quæ in eos, qui contra Imperatorem, vel rempublicam a ali- quid moliti b sunt suum vigorem exten- dit, cuius pena animæ c amissionem sustinet d & memoria e rei etiã post mortem damna- tur. †

Ex lege Iulia de adult. in omnibus ca- pitulis est crimen pu- blicum. f. Romanorum. Accursius. b Moliti sunt. Cum effectu: tñ sola volun- tas sufficit, ut C. ad l. Iul. maiest. l. quisquis. * Lata fuit lex hæc Iulia a C. Cæsare, in primo, ut fertur, consolatū, aut post victum in Pharsalia Pompeium, nam secundo con- sulatu vix est ut potuerit, bello Pompeiano, vel Alexandrino impeditus.]

Animæ. i. animati corporis. Nam aia nō in hominis, sed in potestate Dei cōsistit. sic, C. de sacros. eccl. l. sancimus. 1. in fi.

Adde, q. aia hoc in loco sumitur pro vita est. n. aia, qua vivimus: anim⁹, quo sapim⁹.

Sustinet. i. infert. Accurs.

Et memoria .i. dicere, etiã post mortē pōt accusari, ut bonā deferant in fiscum, & auferantur hæredibus tanquã indignis, ut C. ad l. Iul. maiest. l. quisquis, & l. seq. & qd dixi, post mortē accusari, intelligas in duo- bus capitulis illius legis, hoc est, cum cōtra principem vel cōtra rempubl. Rom. est ma- chinatus. i. nisus ad malū: alias finit morte ut cætera crimina, ut ff. ad l. Iul. maiest. l. fin.

Persequitur hoc in loco Imp. penam so- lum perduellionis, quod oīum de maiestate criminū atrocissimum existimatur, nā per- duellio est, quā coniurationem historici ap- pellant, cū hostili aīo quis aduersus republ. vel principem animatus est, l. vlt. ff. eo. Ete- nim & multis alijs modis lēditur maiestas, quos diligenter Iuriscōsulti tradidere in tra- ctatu ad l. Iul. maiest. ** & Tac. quoque de hac re grauiſſime differit lib. 1, annal.]

Accusat quis etiã post mor- tem.

Item l. Iulia. **CASVS** non exigitur in declaratione simplicium terminorum ista- rum ll. Not. quod adulteri puniuntur pena mortis. Item, quod sodomitæ puniuntur eadem pena mortis. Item, quod stuprum est cum virgine vel cū vidua. Item, quod pœ- nam stuprum sine vi cōmit- tentis, est publi- catio dimidiæ partis bonorū in honestis p- sonis id cōmit- tētibus: in hu- milioribus est coëctio corpo- ris cum telega- tione. Itē, quod nobiles nō sūt puniēdi eisdē penis q. b. igno- biles. Itē, q. mu- lier inhoneste viues licet pa- tiat stuprū vel adulteriū, non facit q. quis pu- nia eadem pœ- na ordinaria.]

Item lex Iulia f. de adulterijs coercendis, quæ s non solū teme- ratores alienarū nup- tiarum gladio punit, h sed & eos, qui cū ma- sculis i nefandam libidi- nem exercere audent.

† Eadē lege Iulia k etiam stupri flagitium punitur, cum quis sine vi l vel virginem, vel

Item lex Iulia .f. inter publica iudicia numeratur.

Quæ. f. lex Iulia de adulterijs.

Hæc legem tulit D. Augustus, l. 1. ff. eo. quam fortasse Iuliam appellauit in honorē C. Cæsaris, qui eum adoptauit.

Gladio punit. Sacrilegos. n. nuptiarū gla- dio feriri oportet, ut C. de adul. quis. 2. in fi.

Aliud est, si tantum sollicitauerint, non etiam effectu flagitij potiri potuerint l. 1. de extraord. crimin.

ADDITIO. Dic q. in adulterio pena mor- tis fuit hodie inuēta q. nō erat olim tpe Di- gestorū, ut not. gl. in l. qui cū vno. §. adulte- rij, ff. de rem mil. † & dicas q. in talibus de- lictis etiam per viam inquisitionis pōt pro- cedi, ut l. 2. §. si publico. ff. de adul. Ang.

Mulier hodie in monasterium detradi- tur, auth. sed hodie C. ad l. Iul. de adul.]

Cū masculis. Nam in hoc casu armā- tur iura, ut gladio feriatur, ut C. ad l. Iul. de adul. l. cum vir nubit.

Extrahac de re peculiaris, & sanctissi- ma quidem constitutio, in Auth. coll. 6.

Lege Iulia. f. de adulterijs. Nam habet hæc lex multa capitula, ut ff. de min. l. au- xiliū, §. sed ut ad legis, & ff. ad l. Iul. de adul. l. capit. §.

Sine vi. Quid si vi, h. i. inf. eo. §. item lex Iulia de vi verſ. fin autem per vim.

Adde, q. nati ex icestu, vel alio simili coi- tu punibili, non succedunt patri, auth. ex complexu, C. de incest. nup. & authen. licet, C. de

Item l. Iulia. **CASVS** non exigitur in declaratione simplicium terminorum ista- rum ll. Not. quod adulteri puniuntur pena mortis. Item, quod sodomitæ puniuntur eadem pena mortis. Item, quod stuprum est cum virgine vel cū vidua. Item, quod pœ- nam stuprum sine vi cōmit- tentis, est publi- catio dimidiæ partis bonorū in honestis p- sonis id cōmit- tētibus: in hu- milioribus est coëctio corpo- ris cum telega- tione. Itē, quod nobiles nō sūt puniēdi eisdē penis q. b. igno- biles. Itē, q. mu- lier inhoneste viues licet pa- tiat stuprū vel adulteriū, non facit q. quis pu- nia eadem pœ- na ordinaria.]

Item lex Iulia f. de adulterijs coercendis, quæ s non solū teme- ratores alienarū nup- tiarum gladio punit, h sed & eos, qui cū ma- sculis i nefandam libidi- nem exercere audent.

† Eadē lege Iulia k etiam stupri flagitium punitur, cum quis sine vi l vel virginem, vel

Item lex Iulia .f. inter publica iudicia numeratur.

Quæ. f. lex Iulia de adulterijs.

Hæc legem tulit D. Augustus, l. 1. ff. eo. quam fortasse Iuliam appellauit in honorē C. Cæsaris, qui eum adoptauit.

Gladio punit. Sacrilegos. n. nuptiarū gla- dio feriri oportet, ut C. de adul. quis. 2. in fi.

Aliud est, si tantum sollicitauerint, non etiam effectu flagitij potiri potuerint l. 1. de extraord. crimin.

ADDITIO. Dic q. in adulterio pena mor- tis fuit hodie inuēta q. nō erat olim tpe Di- gestorū, ut not. gl. in l. qui cū vno. §. adulte- rij, ff. de rem mil. † & dicas q. in talibus de- lictis etiam per viam inquisitionis pōt pro- cedi, ut l. 2. §. si publico. ff. de adul. Ang.

Mulier hodie in monasterium detradi- tur, auth. sed hodie C. ad l. Iul. de adul.]

Cū masculis. Nam in hoc casu armā- tur iura, ut gladio feriatur, ut C. ad l. Iul. de adul. l. cum vir nubit.

Extrahac de re peculiaris, & sanctissi- ma quidem constitutio, in Auth. coll. 6.

Lege Iulia. f. de adulterijs. Nam habet hæc lex multa capitula, ut ff. de min. l. au- xiliū, §. sed ut ad legis, & ff. ad l. Iul. de adul. l. capit. §.

Sine vi. Quid si vi, h. i. inf. eo. §. item lex Iulia de vi verſ. fin autem per vim.

Adde, q. nati ex icestu, vel alio simili coi- tu punibili, non succedunt patri, auth. ex complexu, C. de incest. nup. & authen. licet, C. de

Item lex Iulia .f. inter publica iudicia numeratur.

Quæ. f. lex Iulia de adulterijs.

Hæc legem tulit D. Augustus, l. 1. ff. eo. quam fortasse Iuliam appellauit in honorē C. Cæsaris, qui eum adoptauit.

Gladio punit. Sacrilegos. n. nuptiarū gla- dio feriri oportet, ut C. de adul. quis. 2. in fi.

Aliud est, si tantum sollicitauerint, non etiam effectu flagitij potiri potuerint l. 1. de extraord. crimin.

ADDITIO. Dic q. in adulterio pena mor- tis fuit hodie inuēta q. nō erat olim tpe Di- gestorū, ut not. gl. in l. qui cū vno. §. adulte- rij, ff. de rem mil. † & dicas q. in talibus de- lictis etiam per viam inquisitionis pōt pro- cedi, ut l. 2. §. si publico. ff. de adul. Ang.

Mulier hodie in monasterium detradi- tur, auth. sed hodie C. ad l. Iul. de adul.]

Cū masculis. Nam in hoc casu armā- tur iura, ut gladio feriatur, ut C. ad l. Iul. de adul. l. cum vir nubit.

Extrahac de re peculiaris, & sanctissi- ma quidem constitutio, in Auth. coll. 6.

Lege Iulia. f. de adulterijs. Nam habet hæc lex multa capitula, ut ff. de min. l. au- xiliū, §. sed ut ad legis, & ff. ad l. Iul. de adul. l. capit. §.

Sine vi. Quid si vi, h. i. inf. eo. §. item lex Iulia de vi verſ. fin autem per vim.

Adde, q. nati ex icestu, vel alio simili coi- tu punibili, non succedunt patri, auth. ex complexu, C. de incest. nup. & authen. licet, C. de

Item lex Iulia .f. inter publica iudicia numeratur.

Quæ. f. lex Iulia de adulterijs.

Hæc legem tulit D. Augustus, l. 1. ff. eo. quam fortasse Iuliam appellauit in honorē C. Cæsaris, qui eum adoptauit.

Gladio punit. Sacrilegos. n. nuptiarū gla- dio feriri oportet, ut C. de adul. quis. 2. in fi.

Aliud est, si tantum sollicitauerint, non etiam effectu flagitij potiri potuerint l. 1. de extraord. crimin.

ADDITIO. Dic q. in adulterio pena mor- tis fuit hodie inuēta q. nō erat olim tpe Di- gestorū, ut not. gl. in l. qui cū vno. §. adulte- rij, ff. de rem mil. † & dicas q. in talibus de- lictis etiam per viam inquisitionis pōt pro- cedi, ut l. 2. §. si publico. ff. de adul. Ang.

C. de natu. lib. idem econuerso, secū dū Azo. in summa in tit. C. de leg. hære. quē sequitur Bart. in l. fin. col. 2. ff. de ijs quibus vt indig. & Bald. in d. auth. licet. & Ias. in §. pœnales, colum. 10. sup. de actio.

a ¶ Viduam.

Adijcias, vel puerum, & dic de vidua & de virgine, nisi sint meretrices, vel licitæ (i) cōcubinæ, vt hic subiicit, honestæ & c. & ff. de adul. l. stuprū. 1. respon. & §. 1.

ADDITIO.

(i) Dic qd hoc procedit de iure ciuili: sed de iure canonico non est pmissum, vt cle. ad nrm, de hære. igitur & c. Ang. b ¶ Humiles. Qui sunt humiles, vel honesti, dic vt C. de incest. nupr. l. humilem.

c ¶ Cū relegatione. Hæc distinctio pœnæ fallit in tribus casib. in quib.

Stuprū in trib. casibus grauius puniatur.

Stupri pœna est qn quēnalis.

cōmittitur stuprū, & tñ maior pœna imponitur. primus est, si quis in puerum committit: quia tunc gladio fertur, vt sup. eod. §. Et quādo tutor stuprauerit eam, cuius est tutor, vt C. si tutor pup. suam. l. 1. Item si fuerit stuprata aliqua à suo ppro seruo, vt C. de mū. quæ seru. pro se. iunx. l. 1. Et no. pœnam stupri esse quinquennalem, nisi quādo per vim committitur: tunc n. sine præfinitione temporis p̄t institui, vt ff. ad l. lul. de adul. mariti. §. quinquennium, & §. fin.

** Adde, quod per ti. de extraord. crim. stuprator pœna capitis puniatur. l. 1. d. tit.

SYL.

¶ Itē lex Cor. Casus planus est: ponit enim quos puniat lex Cornelia de sicarijs. & vnde dicatur, cum pluribus declarationibus. Iō not. qd homicide puniuntur pœna L. Cor. de sicarijs. Itē, qd paria sunt occidere, vel ambulare cū telo hominis occidendi causa. Item, quid sit telum. Item, qd lignū, lapis, & ferrū appellatione telli veniūt, eo quod manu mittatur. Item, qd pnt etiā epigrammata allegari & auctoritates poetarum. Item, qui dicatur sicarij. Item, qd venefici puniuntur l. Cor. de sicar. Item, quod L. Cornelia habebat caput veneficij. Item, qd magica ars est prohibita.

Item, quod qui mala medicamenta vendit publice tenetur eadem lege.

d ¶ Item lex Cornelia, l. coniputatur inter publica iudicia.

¶ Quam tulit. L. Cornelius Sylla Dictator

reipub. rem-

poribus facit l.

2. §. deinde Cor-

nelius Sylla de

orig. iu.

e ¶ De sicarijs,

quare sic

dicantur, dic,

vt inf. eod. §.

vers. sicarij.

f ¶ Persequi-

tur. i. persequi-

tur eos, qui ho-

miciu fecerunt

cum ferro:

nec enim per

hac legem occidit occi-

dens, sed de-

portatur & oia

bona sua pu-

blicantur. vt

ff. ad l. Cor. de

sic. l. eiusdem,

§. legis & l. pe.

Vel dic quod

prosequitur ho-

micias ferro,

quia eos ho-

die occidimus.

vt d. l. eiusdem.

§. final.

ADDITIO.

Dic quod pœna legis Corneliæ de sicarijs est

mors, vt not. in l. j. & l. is qui cum telo. C. de

sicar. Ang. Arer.

g ¶ Cum telo ambulant. Licet eos non occi-

dāt, vt C. ad l. Cornel. de sic. l. is qui. Et no.

capitula, ex quib. aliquis hac l. tenetur, vt ff.

ad l. Corn. de sic. l. 1.

* ¶ In delictis an & quando solus affectus

puniat licet non sequatur delictum, & an

eadem pœna, an mitiore, vide Thom. Gram.

decis. 2.

h ¶ lapis. Facit su. de iterd. §. recuperade, i. si.

i ¶ Græca hoc totum quod sequitur omit

tas. Accur.

* ¶ Hic locus sumptus est ex Xenophonte

lib. 5. expeditionis Cyri, quem sic Latinitate

donauit Alcia. in l. si calumniatur, ff. de ver-

bor. sign. Huiusmodi tela simul ab eis habe-

bantur, lanceæ, spicula, fundæ, plurimis au-

tem & sagittæ.

* ¶ Hic locus in aliquibus exemplaribus le-

gitur his verbis, Admonēt nos epigramma-

ta in Xerolopho vt his fauissimæ scripta,

quæ lectura sane nō improbada vī Xerolo-

phus. n. vt Priscianus Gramat. lib. 1. & 6. scri-

pū reliquit, locus erat Byzarij, in quo extra-

bant

¶ concor. c. si perfo diens iū- etagl. sup. ver. telo. exna de homi.

¶ aliās sed nunc omne & c.

¶ aliās tiloen, 1. Longe

SYL

hæc epigrammata vetustissima in tripodibus
litteris antiquissimis scripta ex quo etiam fa-
cile intelligitur, per urbem augustissimam hic
accipi Constantinopolim. Meminit Xerolo-
phi & Suidas ponitque pro tumulo ex con-
gestis lapidibus.

Paliās Xe factō. Anto. tñ
 rolopho August. in ar-
 vrbis lau chetypo Florē-
 tissime tino sic legi
 Scripta. scribit Admo-

galiascau-
siffime.

Kilthi. **A**fica. vn-
de videbatur,
quod tantum
qui cum fica
occiderent, hac
lege teneretur.
Sed tamen ge-
neraliter hodie
accipitur fica
& telum per
interpretatio-
nem: vt supra
eod. §. est autē
fica (vt subij-
cit) cultellus
vtrinque scin-
dens, quē por-
tant peregrini
quandoque in
baculo quodā
ita quod non
apparet: vnde
versus: Mucto
latens fica, fica
rius idē vocat.

b Eadem lege. Quæ dicitur Corn. de fide.
****** Quod dicitur, in noctex. capite damnan-
 tur. intellige, si fuerint serui. in liberos enim
 huius l. poena est deportatio, §. item l. Corn.
 ad fin. inf. eod.]

Aliās bo-
na est.

c ¶ Venefici . Nam plus est hominem vene-
no extinguere, quam gladio occidere, vt C.
de mathema. l. i.

d Artibus odiosis. i. artificijs odiosis. Nam
omnis ars bona est.

**Dolus in
l. Corne-
lia est ne-
cessarius.**

e. Sufurris. i. incantationibus. Nam hæc
Scientia reprobata est, vt C, de male. & ma-
thema. l. eorum.

f Occiderit. etiā sine dolo, vt ff. de pœn. l. si quis aliquid. 2. §. qui abortionis. Secus in Corn. quia dolus est necessarius, nec sufficit et lata culpa, vt ff. ad l. Corn. de sic. l. in lege.

¶ Alia deinde. **CASVS.** Exemplificat vlt-
rius Imp. in pœnal, Pœpeia de parricidijs; q̃

clara omnia sunt & ubi aliquid erit difficul-
tatis. in notabilibus declarabitur. Not. quod
crimen parricidij est aspertimū. Item q, in
eo puniendo imponitur noua pœna. Itē, q,
nō solū dī cōmittere parricidiū, qui aliqū

¶ Lex Põpœia de par-
ricidijs , qua cauetur ,
quod occidens parentes
vel alios, de quibus hîc,
singulari poena plecta-
tur, est publici iudicij.
Et committens delictũ
in se plus punitur , quã
committens in alio .
Ang. Aret.

Alia deinde lex asper
rimum crimen noua
pœna persequitur; quæ
Pompeia de parricidijs
vocatur: qua cauetur,
ut si quis parētis, & aut
filijs, aut omnino affi-
nitatis^h eius, quæ nun-
cupatione parentū con-
tinetur,ⁱ fata præpara-
uerit,^k (siue clam, siue
palam id ausus fuerit)
necnon is, cuius dolo
malo id factū est, vel
cōscijs † criminis † exi-
stit, licet extraneus sit,^l

si fit incestuosus aut ex alio damnato coitu
natus, secundum Ias. qui alios refert, in §. pe
nales, col. 10. sup. de actio.

h. Affinitatis, Aliàs affinitatis, & aliàs, †
affectionis.

¶ **C**ōtinetur. Sed qui sunt ij, qui hac appellatione continētur: Rñ. superiores & inferiores, vt diximus. Itē collaterales: vt frēs, consobrini, & patruales, & proximiores eis. Itē affines quidā: vt vxor, nurus, gener, vitricus, priuignus, focer, & etiam patropus, vt ff. eod. l. i. & l. sed sciendum. & l. cum pater.

¶ **K** ¶ Præparauerit. Forte & si non occiderit, secundum P. & facit pro eo. ff. eo. l. i. in fi. vel dic illum specialem casum.

ADDITION. Primam opin. sequitur hic Ioan. Fab. pp atrocitatē criminis, facit l. fin. C. de fic. & hāc tenet gl. in l. vnica. C. e. Ang. Extraneus fit. No. extraneum plus puni-

ex parētibz oc
cidit, sed etiam
alios affinita
te coniunctos,
de quib. in l. j.
& seq. ff. eo. Itē
q̄ eadem pena
punitur aper
te & clam fa
ciens. Itē man
dans & cōscius
criminis. Item
no. excogitatā
penam & ratio
nē quere. Item,

coniunctas ex-
tra illum gra-
dum punitur
pœna I. Cor.]
* **L.** Pompe-
ia à Cn. Pom-
peio Magno ,
qui eam tulit,
dicta est .
g **P**arentis .
Accipe paren-
tes & filios vs-
que in infinitu-
m, vt ff. de in-
ius vo. l. quinq.
§. fin. & l. sed si
hac. §. liberos.
** Adde , hac
lege teneri et
filiū naturalē
tantum , secus
damnato coitu

† Ad hūc
locū vide
M. T. in
Oro. pro
Roscio
Amerino
vbi d̄ hac
l. elegātis-
sime , jac
sapiēti-
sime dis-
serit.
† Ex l. v-
trū, ff. eo.
tit.
† aliās ex
titit.

† Et ita le
git Theo
philus .
fic. l. i. C.
de ijs qui
p̄rem vel
lib. occi.

Parricidi
um quas
per sonas
cōcernit.

si, quam si ipse occidisset, ut hic, & ff. eod. l. virum, & l. si sciente.

a ¶ Vel in amnem .i. flumen, vel si hæc vicina non sunt, bestiis subiiciatur, ut ff. eodem. l. penultima.

b ¶ Sustinebit.

Sed nonne & qui superiores personas occidit hac l. Corn. tenetur? Vt q. sic, ut ff. eod. l. 1.

1. Sed contra. C. eod. l. 1. Dic ergo, q. hac lege Cornelia tenetur, sed non accusatur. Vel dic secundum Ioan. q. tenetur eadem pena, s. capitali, sed maior hic imponitur.

* Excipe occisorem parentum & liberorum, qui in patriam aliquid molirentur, l. minime, ff. de relig. & sumpt. fun. * Plato etiam alias irrogat penas his, qui parentes occidisse pulsasseve conuicti essent lib. 10. de leg. prope si. quem videas.]

Itē lex Corn.

SYL. & c. CASVS.

Prosequit Impera. exempla proposita, & nunc ponit dicta l. Corn. de falsis. Not. q. l. Corn. de falsis appellatur etiam testamentaria. Item, quod testm aut instrumentum falsum scribens punitur pena huius legis. Itē quod eadem pena tenetur qui sigillaue- rit aut falso mō recitauerit dolo malo. Item qui adulterinū signum fecit vel eo vsus est. Itē, q. pena l. Cor. de falsis est in seruis vltimum supplicium, in liberis deportatio.

* Hanc quoque legem tulisse fertur l. Cor. syl. l. 2. §. deinde Cor. de orig. iu.

c ¶ Testamentaria. ideo sic dicta, quia & de testamento falso ibi agitur.

pena parricidij punia- tur, & neque gladio, ne- que ignibus, neque vl- li alij solemnī pœnæ subiiciatur, sed insu- tus culleo † cum cane, gallo gallinaceo, vipe- ra, & iunja, & inter eas ferales angustias com- prehensus, (secundum quod regionis qualitas rulerit) vel in vicinum mare, vel in amnem † proijciatur: ut omnium elementorum vsu viu⁹ carere incipiat, & ei coelum superstiti, & ter- ra mortuo auferatur. Si quis autem † alias cognatione vel affini- tate cōiunctas sibi per- sonas necauerit, pœnā legis Corneliæ de sica- rijs sustinebit. b

¶ Publici iudicij cri- mē legis Corneliæ de falsis censetur qua te- netur quicumque aliqd de ijs, quæ exprimuntur in textu, commiserit: & pœna eius in seruo est vltimum supplicium

* ¶ Testamentariam vocat Modestinus, l. lege Corn. ff. eod.]

d ¶ Instrumentum. s. emptionale, vel alicu- ius contractus.

e ¶ Falsum scripserit. Et ita veritatē muta- uit, ut in auth.

in libero deportatio.

Ang. Aret.

¶ Item lex Cornelia de falsis, quæ etiam te- stamentaria c vocatur, pœnam irrogat ei, qui testamentum, vel aliud instrumentū d falsum scripserit, e signauerit, recitauerit, f subiecerit, vel signū g adulterinū fecerit, sculpsit, ex- presserit sciens, dolo malo. Eiusque legis pœna in seruos vlti- mum h supplicium est (quod etiam in lege de sicarijs & veneficis seruatur) in liberos ve- ro deportatio. i

¶ Vim committens cū armis aliter, quam vir- ginem rapiendo depor- tabitur si sine armis, tertiæ partis bonorum publicatione damna- bitur. Sed per vim vir- ginem, vel monialem, rapiens, vel præstans opem, capite punitur. Aretinus.

§. oportet autem, collat. 6. Accurs.

* Facit l. vlt. ver. & si non consiliarij si- gnum. C. de assess. & vide ad hanc gl. Barr. in rubr. ff. vete. num. §. & 6.]

h ¶ Vltimum supplicium. Quod interpre- tamur mortem, ut ff. de pen. l. vltimum.

i ¶ Deportatio, & omnium bonorum pu- blicatio, & sic not. q. ex eodem commisso plus serui, quam liberi puniuntur ut hic, & ff. ad l. Corn. de fal l. 1. §. fin. & ff. si ex noxa. ca. aga. l. pen. & ff. de pen. l. in seruorū, imò

uit, ut in auth. de fid. instr. §. 1. in princip. collat. 6.

* ¶ Legēdum esse ibi, imita- tio, non muta- tio, admonet verbum Græ- cum mimisis possum in au- then. Græcis, & ita vertit Ha- loander.

f ¶ Recitaue- rit.

ADDITIO.

No. contra il- los, q. hñt instru- mēta & scrip- turas alienas i custodiam, & tamen alijs o- stendunt & re- citant, & co- piam faciunt, quia incidunt in falsum, ut hic & l. 1. §. is q. ff. ad l. Cor. de fal. iuncta, l. qui testamen- tum. Ang.

g ¶ Signum.

† Idest sigillū, quod in testa- mentis apponi- tur, ut sup. de testamen. §. sed si notari⁹ prædicta. Item signum, quod chartis impo- nitur, ut qñque facilius fiat cō-

paratio ex in- strumentis, ut in Auth. de in- strumen. caut.

¶ Accurs.

¶ Facit l. vlt. ver. & si non consiliarij si- gnum. C. de assess. & vide ad hanc gl. Barr. in rubr. ff. vete. num. §. & 6.]

¶ Vltimum supplicium.

¶ Quod interpre- tamur mortem, ut ff. de pen. l. vltimum.

Penæ di- uersificā- tur ex per- sonarum diuersita- te.

* Culleus vigiliam phoras cōtinebat

In ali- quib. exē- plaribus habetur, rogat penas alias qui.

SYL.

Lex

Cor.

de orig. iu.

de falsis.

de pen.

de testamen.

de sicarijs.

de veneficis.

de liberos.

de pœna.

de signis.

de instrumentis.

de mortem.

& inter liberos magis puniuntur minores, q̄ maiores, vt ff. de incend. rui. nau. l. Peditus.
 Aliud iuris in penis pecuniarijs, in his enim maiores grauius multantur, l. prope-
 randum, §. fin autem vtraque. C. de iudi.

**Penam maior malo
ri delicto
debetur.**

* Adde, q̄ ex l. 12. tab. qui falsum testi-
 moniū dixisse
 cōuictus erat,
 e saxo Tarpe-
 io deijciebat,
 vt scribit Au-
 Gel. lib. 20. c. 1.

a. In tertiam
 partem. Non
 ex maiortate
 delicti maio-
 rem penā im-
 poni, vt hic, &
 C. ad l. Iul. de
 vi l. 2. & facit,
 sup. de interd.
 §. recuperadae,
 ver. qui at. Itē
 hic dānatus sit
 infamis, vt ff.
 ad l. Iul. de vi
 pri. l. 1. m. Acc.

Sic dicta
 hic lex a C. Iu-
 lio Casare, qui
 eā tulisse tradi-
 tur post victū
 Popēum. Q̄
 ad raptū virgi-
 nis attinet, ita
 l. 12. tabu. cau-
 tū esse accepi-
 mus, Vim in-
 genua virginis
 inferre, aut eā
 suauione f rui
 sententiā trahe-
 re. caueto.

b. Sin aut. Di-
 xit. sup. qñ sine
 vi aliquis com-

miserit stupri vt sup. eo. §. ea. l. Iulia. nūc qñ
 vi. Vel continua cum superiori prox. §.

* Adde, huic, §. locū esse etiam ecōuerso,
 si mulier virum rapiat. glos. in l. 1. C. de rap.
 virg. quā sequitur ac multis ornat similibus
 Marf. ibi nu. 223 & in l. si quis viduam. nu.
 6. ff. de quæst. Item intellige istum tex. in rap-
 tulibidinis causa patrato, secundum Dec.
 conf. 234. num. 8.

c. Constitutionis. Vt C. de raptu virg. l. 1.

** Adde q̄ nati ex tali coitu non succedunt
 patri, nec ecōuerso, vt annotauī, sup. eo. §.
 item l. Iul. & tradit Dec. conf. 103. vol. 2.

Syl.

Itē lex. **CASVS.** No. ad quid inuenta sit
 l. Iul. peculatus, ad puniendos. s. eos, qui pu-
 blicā pecuniam, rem sacram, vel religiosā

furati fuerint. Item, q̄ furans pecuniam res
 publ. vel principis non tenetur simpliciter
 furti, sed l. Iul. peculatus. Item, q̄ administra-
 tor vel præfectus reb. publicis, si publicas pe-
 cunias subtrahit, capite puniatur. Item, q̄ au-

**ope praestans, ex lege
 Iulia peculatus, quæ pu-
 blica est, capite punif:
 aliter aut ex ea delictū
 committens deporta-
 tur. Ang. Arcl.**

* Itē lex Iulia pecula-
 tus eos punit, qui publi-
 cā pecuniam, & vel reli-
 crā, & vel religiosam
 furati fuerint. & Sed si
 quidem ipi iudices te-
 pore administrationis
 publicas pecunias sub-
 traxerint, capitali ani-
 maduersione puniun-
 tur: & non solum hi,
 sed etiam qui ministe-
 rium h. eis ad hoc
 exhibuerint, vel qui
 subtrahē ab his scien-
 tes susceperint. Alij
 vero, qui in hanc le-
 gem inciderint, poenæ
 deportationis k subij-
 cientur.

**Lex Flauia de pla-
 giarijs quandoque po-**

ta sepulchrorum.

g. Furati fuerint. Vel etiam immiscue-
 rint, ita quod dānificauerint rem publicā.
 vt ff. ad l. Iul. pecu. l. 1.

h. Ministerium. i. adiutorium.

i. Susceperint. i. ad eustodiendum.

k. Deportationis. deportatur. n. Et not. q̄
 quinquennio durat hæc actio vt ff. ad l. Iul. pec.
 l. peculatus. (i) Item est speciale in ea q̄
 contra hæredes inchoetur, vt ff. ad l. Iul. pe.
 l. fin. Accurs.

ADDITIO. Dic idē in adulterio & stu-
 pro. vt no. gl. sup. e. §. 2. regulariter autē du-
 rat per ann. 20. vt l. quærela. cum ibi not. C.
 de fal. & c. Ang.

* Est & inter pub. **CASVS.** Quæ sequitur
 quia

xillum furanti
 pecunias pu-
 blicas admini-
 strans, ve eas
 scienter recep-
 tas, tenetur
 eadē lege. Itē,
 q̄ alij, qui non
 hnt. admini-
 strationē, aut
 iurisdictionē,
 si publicas pe-
 cunias furētur
 deportantur.

* Et hæc lex
 a C. Casare la-
 ta est. Antē eū
 aut nō capitis,
 sed pecuniæ pe-
 nā fuerat con-
 stituta, vt ex
 Liuij historia
 li. 38. facile est
 intelligere.

d. Publicam
 pecuniam. s. ciui-
 tatis Romanæ
 non alterius,
 vt ff. de furt. l.
 ob pecuniā, &
 ff. ad l. Iul. pe.
 l. 4. §. pen.

ADDITIO.
 Gl. debuit alle-
 gare. §. si. lo. F.

e. Rem sa-
 crā. Vt calices,
 & thuribula, q̄
 sacra sunt, vt
 sup. de re. diui.
 §. nullius.

f. Religiosā.
 Vt ornamen-
 ta sepulchrorum.

g. Furati fuerint. Vel etiam immiscue-
 rint, ita quod dānificauerint rem publicā.

h. Ministerium. i. adiutorium.

i. Susceperint. i. ad eustodiendum.

k. Deportationis. deportatur. n. Et not. q̄
 quinquennio durat hæc actio vt ff. ad l. Iul. pec.

pec. l. peculatus. (i) Item est speciale in ea q̄
 contra hæredes inchoetur, vt ff. ad l. Iul. pe.
 l. fin. Accurs.

* Est & inter pub. **CASVS.** Quæ sequitur
 quia

+ alias ad
 hibueris.

Peculatus
 actio quæ
 quennio
 durat.

quia per simplicem relationē absque aliqua declaratione ponuntur ab Imp. qui ratus est ea, quæ sup. dicta sunt, satis esse ad iuuenum cognitionem, nos eadem ratione secuti eius exemplum, relinquemus cognoscenda in la-

riorib. ff. libris

finemq; filioli

catissimi im-

ponemus huic

labori nro, ve-

strum gratia

sumpto cum

laude Dei om-

nipotentis, cui

honor sit &

gloria in æter-

num.]

a De plagia-

rijs. ideo sic di-

cta quia orba-

to patre, filio,

vel dno, seruo

hæc lex punit

orbantem siue

talem plagam

inferentem. hęc

enim locū, qñ

aliquis distra-

hit alienū ser-

uū, vel filium,

ita q; pater vel dominus non pōt rehabere,

vt ff. ad l. flau. de pla. l. 1. & l. lege. & l. eum.

& l. pen. §. si. Itē tenetur qui liberum hominē

de loco in locum transportat, vt C. ad l. fla-

ui. de pla. l. quoniam. & hoc si dolo facit, nō

aliter, vt ff. ad l. fla. de pla. l. legis flauiae. Item

hac lege tenetur, si quis seruum in fuga cō-

stitutum vendat, ita vt emptio statim teneat

vt C. ad l. fla. de pla. l. in fuga.

* Adde, q; eadem l. tenetur & qui liberum

hominem sciens emerit d. l. 1. ff. eo.

b Capitis penam. s. maiorē, aliqñ minorē

capitalem, cū capitalis aliās sit minor, aliās

maior. Nam ingenuus nobilis in metallū,

ignobilis gladio feritur, seruus vel libertus

bestijs subiicitur, vt C. ad l. flau. de pla. l. fin.

& ff. ad l. flau. l. fin. in fin. Item quædam ci-

uilis pena olim imponebatur, quæ cessat ho-

die, vt ff. eo. l. fin.

* Adde, q; lege quoq; Mosaica plagarijs

capitis pena irrogabat, vt leg. Deuter. c. 24.

c Sunt præterea. Lex Iulia de ambitu quæ

hēt locum in quatuor casibus. Primo, si quis

dederit clam pecuniam, vt aliquem fortiatur

honorem non in ciuitate Romana. nam ibi

cessat hæc lex, cum princeps ibi eligat, vt ff.

ad l. Iul. de ambitu. l. 1. in princip. Ideo dixi

clam, quia palā potest (i) vt ff. de pollici. l. 1.

§. 1. & ff. de offic. præto. l. Barbarius. Secūdo

habet locum, qñ quis stat in magistratu vl-

tra annum, vt Cod. ad l. Iul. de ambitu. l. 1.

Tertio si quis ingreditur domum iudicis co-

gnoscentis de causa criminali, vt ff. ad l. Iu-

liam de ambitu. l. 1, Itē quarto si quis iudex

nam capitis, quando-
que leuiorem irrogat.
Angelus.

¶ Est & inter Publi-
ca iudicia Lex Flauia
de plagarijs, a quæ
interdum b capitis pe-
nam ex sacris consti-
tutionibus irrogat, in-
terdum leuiorem.

¶ Lex Iulia de ambi-
tu repetundarum, de
annona, & residuis,
quæ in diuersis capi-

nouum vectigal, instituerit: & est pena cen-
tum aureorum, vt ff. ad l. Iuliam de amb. l. 1.
Sed in casu deportatur, qñ. s. bis idem officiū
cōtinue est affecutus, vt C. ad l. Iul. de amb. l.
1. Sed fallit in assessore, vt C. de ass. l. liceat.

tulis loquuntur diuer-
fas penas (præterquam
mortis) inferunt. An-
gelus.

¶ Sunt præterea pu-
blica iudicia, lex
Iulia c de ambitu,
lex Iulia repetunda-
rum, d lex Iulia de an-
nona, e & lex Iulia de
residuis: f quæ de cer-
tis capitulis, loquun-
tur, & animæ quidem
amissionem non irro-
gant, alijs autem penis
stratibus præferebant.

ADDITION. (i) Dicit Ioā. Fab. quod hoc
nō est verum, vt l. in eos, ff. de tute. & in Au-
then. vt iudi. sine quo. suff. per totum. & ff. de
mune. & hon. l. existimationem, tu autem
dic pro honore sine administratione conse-
quenda dari, non autem cum administratio-
ne, secundum Bar. & Ang.

d Lex Iulia repetundarum. Quæ habet lo-
cum, quando iudex per pecuniam facit ali-
quid vel omittit. vt ff. ad l. Iul. repet. l. 1. 3.
4. 5. 6. & 7. Esculentum tamen potest acci-
pere iure veteri, dummodo non nimis ma-
gnum, vt ff. de offic. proconf. solent. in fin.
sed iure nouo non, nisi quando deficeret sa-
larium, vt in Authen. vt iu. sine quo. suff. §.
scriptum est exemplar huius versic. quapro-
pter, ibi, aut si non est. collat. 2. Pœna au-
tem huius legis est ciuilis in quadruplum,
vt C. ad l. repe. l. 1.

* Ante illam l. pœna dānatis de repetundis
dupli fuit, vt ex Ascon. Pœdia satis liquet.]
Criminalis extra ordinem, vt ff. ad l. Iul. re-
petun. l. lex Iulia. §. hodie.

* At l. 12. tab. qui iudex arbiterve, ob rem
dicendam pecuniam accepisse cōuictus fuis-
set, capite puniebatur, vt satis liquet ex Gel-
lio lib. 20. c. 1.

e Lex Iulia de annona. Hęc lex locum ha-
bet, quoties quis facit, vt annona carior sit. de anno-
Et est pœna in eo statuta 20. aureorum, vt na.
ff. ad l. Iul. de annona. l. 2.

f Lex Iulia de residuis. Et hæc lex habet de residu
locum, quando aliquid superfuit ex aliqua is.
admi-

item in Procō-
sule, vt ff. de
offic. proconf.
l. antepen. Vel
dic ibi sex fa-
scib. idest sex
mensibus, quia
tantum dura-
bat eius offi-
cium.

* Verissima
interpretatio
illius l. est ea,
quam ibi facit
Bud. nihil. n.
magis abest à
vero sensu, quā
fascis pro men-
sibus expone-
re, quos nalam
est fuisse vir-
garum fascicu-
los cum secu-
ri illigata, quos
lictōres magi-

S Y L.

Lex Iulia
repetun-
darum.

Lex Iulia
de anno-
Lex Iulia

de residu

Lex Iulia
de ambi-
tu i qua-
tuor cas-
ibus hēt
locum.

administratione publica, & ipse in usum suum conuertit, cui erat illa administratio commissa, ut ff. ad l. Iul. pe. l. 2. & 4. §. lege. Poena autem huius legis est tertia parte amplius quam debeat, quod P. sic dixit, ut esset in quadruplum. Vel

dic amplius tertia parte: quia punitur in simplicium: & in tertia parte simplicii, ut ff. ad l. Iul. pecu. l. 4. §. sed & qui pecuniam, in fin. maxime quia poenae restringenda sunt, ut ff. de poenis. l. interpretatio.

ADDITIO.

Nota. quod in istam legem incidunt officiales siue camerarii, qui habent ex administratione publicas pecunias, & finito officio aliquid retinent, quia tenentur ista lege & poena supradicta. Et etiam aduertas, quod ista poena & lege tenentur officiales, qui habent unam collectam impositam in communi destinatam pro usu & necessitate communis, & ipsi conuertunt dictam pecuniam in alium usum, etiam si esset pro necessitate communis, ut est casus in l. 2. ff. ad l. Iul. pec. secundum Angel.

a Subijciunt, scilicet leges praedictae quatuor. Vel dic, quod loquitur indefinite, ut patet in inferioribus.

b Earum. scilicet legum. Nam in contractibus & alijs, quae debent de iure fortiri effectum, & non sortiuntur, iudicat lex non valere, ut

eos subijciunt, a quam praecepta earum b neglexerint.

Iustinianus finem facturum, ampliore publicorum iudiciorum determinationem Digesta continere dicit.

Sed de publicis iudicijs haec exposuimus,

C. deleg. & const. non dubium. Item in criminalibus variis constituuntur poenae: quarum quaedam sunt ordinariae, quae scilicet habent certam poenam aliqua lege inductam, ut patet per multas rubricas, ff. de pub. iud. & in sequentibus:

Poenae in criminalibus sunt ordinariae & extraordinariae.

ut vobis possibile sit summo c digito, & quasi per indicem d ea tetigisse: alioquin diligentior eorum scientia vobis ex latioribus Digestorum seu Pandectarum libris Deo propitio aduentura e est.

aliae sunt extraordinariae, extraordi-

ut ff. ad turp. l. & in priuatis, & ff. de extraordin. cri. l. 1. & in sequentibus tit. usque ad tit. de publ. iud.

c Sed de publicis. Summo digito. i. longiori digito: cum quo quis tangere potest altius, quam cum alijs, qui

dicatur medius. Accursius.

Tu dic summo digito. i. leuiter, metaphora sumpta a corpore. Quando. n. aliqua res leuiter a nobis tangitur, eam summo digito attingere solemus, & (ut ipse paulo post exponit) per indicem. i. summarie & breuiter.

d Per indicem. i. per illum digitum, qui dicitur index. Vel dic & melius, quod haec dicta sunt ut sint index siue demonstratio aliorum dicendorum: sicut & sub gallina ouum dimittitur, ut sit index ad hoc, ut ibi alia faciat oua: & idem in ijs qui aucupantur ad columbas.

* Indicem hic posse etiam pro tabula, seu ut Graeci dicunt, elencho accipi, affirmat Accursius. noster lib. 4. de verb. sign.

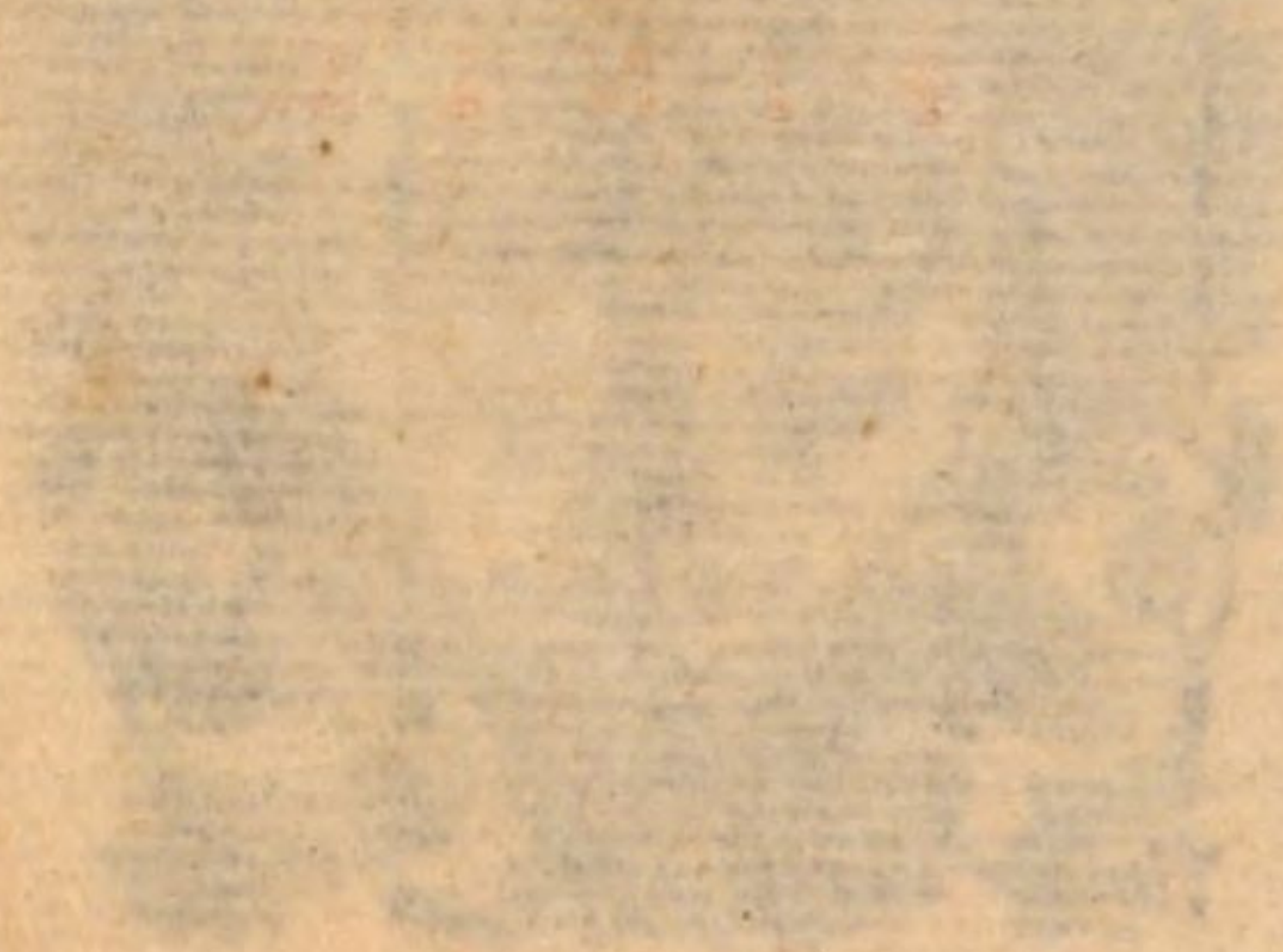
e Aduentura est. Ut ff. de public. iud. per totum lib. usque ad tit. de appellatio. qui sequitur, Accursius.

F I N I S.

EX
THEATRO
IVRIS CIVILIS
UNIVERSITATIS

VERONICA HONIGS

VERONICA HONIGS

UNIVERSITATIS, APUD IVNTAS.

MDCXII

EX
THEATRO
IVRIS CIVILIS
VNIVERSI,

Virgilij Caprioli Iuriscons. Histoniensis

SECTIO.

Annotationes ad quatuor libros Institutionum
Imperat. Iustiniani.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

MDCXIII.

EX
THEATRO
IVRIS CIVILIS
UNIVERSI

Virgilij Capitioli Jurisconsulti Historiarum
SECTIO.

Annotationes ad quatuor libros Institutionum
Imperatorialis.

CVM PRAEFATIONE

VENERABILIS ACADEMIAE

MDCXIII.

EXCVIACIO

Obferuat.lib. 1 1.cap. 38.

FX libris iuris ciuilibus, quibus solis nos vti Iustinianus voluit in respondendo, litigando, iudicando, libello Institutionum, neque comptior, neque facilius ullus est, quivè interpretem desideret minus, vt planè illorum videatur otium ignobile, qui cum libellum longissimis onerant Commentarijs, quod positum est in vna cognitione in infinita dispartientes, quo, scilicet, plura scire videantur. Nam quæ scientia hæc est, quæ modum non habet vllum? quæ fines suos egreditur? quæ tota deerrat à præceptis suis, & summo illo præsertim, nec à Iustiniiano prætermisso, vt incipientibus iura tradantur leui, ac simplici via, ne difficultate institutionis tam numerosæ, atque perplexæ ab hoc studio deterreantur? Quæ me ratio impulit olim potissimum, vt corrigendo Institutionum contextui, qui hiabat locis plerisque, potius quam interpretando, operam darem. Sciebam enim nitidissimum libellum interprete nihil indigere. rursus. Facilitas verò in Institutionibus, quam prædicto, vt non potest esse magna, conditis ordine, & arte tanta, quantam vix ullus hodie nobis conficere potest, aut poterit vnquam, definitionum, & diuisionum, vel partitionum elegantissimarum plena omnia, iuris veteris à iure nouo separatio perspicua, veteris sermone purissimo veterum, noui sermone Triboniani recenti, & in his singulæ innumera, quæ vix in alijs inuenias nostris, alienisvè authoribus, vt de lege Hostilia, quod est scriptum furti agere licere eorum nomine, qui apud hostes sunt, aut Reipubl. causa absunt, quivè in eorum, cuius tutela sunt: & inueniendorum codicillorum historia, & quod prima specie iniquum videtur, de noxalibus actionibus. Seruus noxæ deditus, si damnum resarcierit ei, cui deditus est quæsitæ pecunia, vt auxilio prætoris, inuito domino, manumittatur. rursus. At non illi tantum singulares loci in Institutionum præclarissimo, & eruditissimo libro, verùm & alij plures, de fiduciaria tutela: cur liberi parentis manumissoris sint fiduciarij, liberi patroni legitimi: de tribus generibus testamentorum, de oratione Pertinacis in tit. quib. mod. testam. infirm. oculis subiecta graduum descriptio, & enumeratio actionū bonæ fidei perfectissima, & alia de iure antiquo non pauca. Hæc indicasse satis erit, quæ simul etiam totus liber qualis sit, quanti que momenti, satis, vt arbitror, indicabunt.

LIBER PRIMVS

Titul. 1. De Iustitia, & Iure.

§. 1. Iustitia. De definitione iustitiæ. Vide Hadr. Turneb. aduers. lib. 8. c. 20. Iacob. Concennat. in Epitom. Oeconomica artis iur. ciu. in prin. vbi docet hanc definitionem a Simonide Philosopho desumptam, & a Plat. lib. 1. de rep. & a Rodolph. Agricol. de inuention. dialect. lib. 1. controuersa, ab ipso Concennatio tamē defensam. Vide Alciat. parerg. lib. 1. c. 31. & quos citat Petr. Ceneda in Collectan. ad ius cano. p. 2. collectan. §. 6. nu. 1. tex. & quæ notauimus in l. 10. ff. eodem.

Priuatum] ius priuatum tripartitum. Diuus Thom. 2. 2. q. 5. art. 3.

§. Iuris præcepta. vide tex. in l. 1. §. 1. ff. eo. vbi per nos plene notata, Loriot de iur. arte, in tract. iur. axio. 9. Cōcennat. in Oeconom. iur. lib. 1. c. 4. Io. Robert. senten. lib. 3. c. 12.

Tit. 2. De Iure naturali.

§. 1. Ius naturale. Sumptum ex l. 1. §. 2. ff. de iust. & iur. Vide ultra, quæ ibi notauim⁹, glo. in c. ius naturale, dist. 1. Vacun. declarat. 1. & seqq. & declar. 15. n. 2. Paul. Leon. in repet. rub. ff. de verb. oblig. num. 15. & seqq. Forcatul. in Auiar. c. 2. nu. 1.

§. Ius autem ciuile. vide tex. in l. 9. ff. de iust. & iur. & ibi notata.

Legibus, & moribus] legibus, aut moribus, emendat Franc. Cosc. in repet. ca. de offic. deleg. nu. 50. Ad intell. vide Duar. in tit. ff. de iust. & iur. c. 5. Tiber. Decian. rer. criminal. lib. 2. tit. 23.

Quod vero.] Ad intel. vide Aluar. Valasc. de iur. emphyt. q. 3. nu. 4. allegat Couarr. in regul. peccatum, p. 2. §. 11. nu. 4.

§. Sed ius. vide Vacun. declar. 1. nu. 4. deci. 87. sub. nu. 7. & declar. 91. nu. 1.

§. Sed quoties, Fallit, vt per Zoannet. rer. quotidian. c. 60. n. 3. Ad intel. vide Alex. Raud. in tract. de analog. c. 13. n. 16. Hier. Magg. Miscellan. lib. 1. ca. 16. Benincas. §. 1. num. 279. instit. de act. Dec. conf. 685. nu. 7. Gomef. Instit. de act. in princ. num. 42. Marc. Anton. Blanc. in tract. de compromis. q. 1. nu. 19. Dec. in c. licet causam, nu. 26. extra de probat. Aldobr. hic nu. 7. Aquil. in l. si is, qui pro emptore. in princ. nu. 170. ff. de vfucapion.

Virgilius] Vir. an ver. sit legēdum, vide Pierium in Annot. Virgilian. quem reprobatur Ioseph Castalion. variat. lib. 1. c. de nomine Virgilij. vide tamen Politian. epistolar. lib. 5. ad Bart. Scalam, & Miscel. c. 77.

§. Ius autem gentium. Ad intell. vide Card. Bolognet. de lege iur. & æquit. c. 77. num. 17. & quæ notauimus in l. 1. §. & ius gen-

tium, ff. de iustitia, & iure.

§. Constat. vide Ber. Pand. in prag. 1. nu. 80. tit. de ord. iudicior.

Scriptum.] Vide Alex. Neap. Gen. dier. lib. 6. c. 23. Cenedum, in Collect. ad ius canon. in princ. nu. 4.

§. Lex est. vide Annib. de Canon. in repet. l. nemo potest. nu. 511. ff. de leg. 1. Connan. Commen. iur. lib. 1. c. 14. Paul. Manut. in libel. de legib. & quos cumulat Petr. Cened. ad ius cano. collecta. 1. & per nos in l. 1. ff. de legibus.

§. Plebiscitum. vide Tiber. Decian. rer. criminalium, lib. 2. cap. 27. Beroald. ad Apul. de Afin. lib. 7. Connan. d. lib. 1. c. 14.

Plebs.] vide Alex. Raud. de analog. cap. 26. num. 3.

Hortensia.] Horatia, emēdat Connan. Commentar. iur. li. 1. c. 13. in fine, Gouean. var. lect. lib. 1. c. 22. quos damnat, retenta vulg. lectione Conrius lect. subseciu. lib. 2. ca. 8. cui assentior, per ea, quæ notauimus in l. 2. §. deinde cum essent plebiscita. verb. lege Hortensia, ff. de orig. iur.

§. Senatusconsultum. vide Connan lib. 1. ca. 14. Commenta. iur. Tiber. Decian. rer. criminal. lib. 2. cap. 28.

§. Sed quod principi. vide Connan. Cōment. li. 1. c. 16. Bart. Vacc. Coras. Baron. & alios in l. 1. ff. de constitut. princ. Corasc. Misc. lib. 6. c. 8. Duar. in Commentar. de cōstit. princip. c. 1. & disputat. lib. 2. c. 19. Decian. tract. criminal. lib. 2. c. 30. Vasq. de succes. progress. in præfat. nu. 45. & illustr. quæst. lib. 2. c. 43. & 45. Ioan. Petr. Surd. conf. 140. num. 34. vol. 1. Alex. Turamin. in rubr. ff. de legib. lib. 2. c. 4. nu. 2. Anto. Burgos. in repet. rub. extra de constit. nu. 82. Gouean. var. lect. lib. 2. c. 20.

§. Prætorum edicta. vide Decian. rer. criminal. lib. 2. c. 29. Bellon. supputat. li. 1. c. 9. Rain. Corf. indagat. lib. 3. c. 4. nu. 15. Alex. Turamin. in rub. de legib. lib. 2. c. 3. nu. 48. Connan. Comm. lib. 1. c. 15. & quos citauimus in l. 2. §. eod. tempore, ff. de orig. iur.

Ad intell. vide Fulu. Constant. instit. de interd. in rubr. nu. 2. Hippo. Rimin. in rubr. C. qui admit. nu. 70. & seqq.

Ædiles curules.] vide Petr. Grego. Sintagm. iur. lib. 47. c. 31. Franc. Pollet. Histor. fori Rom. lib. 3. c. 6. Valent. Forster. histor. iur. ciu. mihi fol. 33. Feneff. Magistrat. lib. 2. c. 16. Alexan. Bud. & cæteros in l. 2. §. deinde cum post. ff. de orig. iur.

§. Responsa prudentū. Vide Cōnan. Cōm. li. 1. c. 11. n. 3. & seq. Alex. Turam. in rubr. de legi. c. 3. n. 576. ff. de orig. iur. Federi. Scot. in l. 1. n. 53. ff. si cer. pet. Tiber. Decian. rer. cri.

- crimin. lib. 2. cap. 31. & in apolog. cap. 2.
 §. Sine scripto. Ius non scriptum appellatur
 consuetudo. Vide Diaz. reg. 141. cōsuetu-
 do. Ad intel. vide Lorient. de iur. arte. in
 trac. iur. axio. 63. Connan. Commen. li. 1.
 c. ex text. & dd. in c. diuturni. distin. 12. &
 q̄ notauimus in l. 32. de quib. ff. de legib.
 §. Sed naturalia. vide Alex. cōf. 75. n. 1. vol. 1.
 vbi Rouesc. in add. Ferrand. Aduēs. expli-
 cat. lib. 2. Lorient. de iur. arte. in tracta. iur.
 axio. 34. Duar. in tit. ff. de iust. & iur. ca. 5.
 lex. & dd. in l. iura sāguinis. ff. de reg. iur.
 Rain. Corf. indagar. iur. lib. 1. c. 28. Cagn-
 in l. frater a fratre. num. 172. ff. de cōdict.
 indeb. Alex. Turamin. in rub. de legibus.
 lib. 1. cap. 3. num. 1.
 §. Omne. Desumptum ex l. 1. ff. de stat. hom.
 vide Cōnan. Commen. lib. 2. c. 1. in prin.
 Duar. Disputat. lib. 1. c. 55. in fin.

Tit. 3. De iure personarum.

- §. 1. Summa. Ex l. 3. ff. de stat. hom. Ad intel.
 Vide Connan. Commen. iur. li. 2. c. 1. n. 3.
 §. Et libertas.] Ex l. 4. ff. de stat. homin. vide
 Connan. vbi sup. Pet. Fab. Semeft. li. 2. c. 3.
 §. Seruitus.] vide Pet. Fab. d. c. 3. Vacun. de-
 clarat. 10. Forcatul. in rubr. ff. de seruitut.
 nu. 1. & 10. Coraf. ibid. n. 13.
 §. Serui autem ex eo.] Ex l. pupillus. §. 1. ff. de
 verb. sig. vbi vide scribētes Alc. & Brech.
 Ifid. etymolog. lib. 8. c. 4. Alciat. parerg. li.
 1. c. 14. Ant. Aug. ad Modest. in l. sed &
 si milites. ff. de excus. tutor. Pard. Prat. de
 med. iurisprud. lib. 1. c. 38. August. de Ci-
 uita. Dei lib. 19. c. 15.
 §. Serui autem. Ex l. 5. ff. de stat. ho. vide Cō-
 nan. Cōm. li. 2. c. 1. n. 3. Iul. Paciū Enatio-
 phā. cētur. 1. c. 22. Pet. Fab. Semeft. li. 2. c. 12.

Tit. 4. De Ingenuis.

- §. 1. Ingenuus. Ex l. 5. ff. de sta. hom. vide Cō-
 nan. Comment. lib. 2. c. 11. n. 5.
 Ex his.] Ad intel. vide Gouean. var. lect. li.
 2. c. 11. Reuard. varior. lib. 5. c. 13.
 §. Cum autem. vide text. & scribentes in l.
 2. C. de ingen. manumiss.

Tit. 5. De Libertinis

- §. 1. Libertini. Ex l. 6. ff. de stat. ho. vide Lau-
 ren. Val. elegant. li. 4. ca. 182. Ant. Aug. ad
 Modest. in l. 1. ff. de excus. tur. Cuiac. ob-
 ser. lib. 3. cap. 37. Ferrād. Aduēs. explicat.
 lib. 2. loā. Mercer. opi. lib. 1. c. 10. Ald. Ma-
 nur. de quæst. per epist. lib. 1. c. 7. Connan.
 Commen. iur. lib. 2. c. 6.
 Manumissio.] Ex l. 4. ff. de iust. & iur. vbi vi-
 de Anton. Vacc. & Coraf. Connā. cōmēt.
 lib. 1. c. 5. nu. 7. & li. 2. c. 4. Vafq. de succes.
 creat. §. 1. num. 35. & de succes. progress.
 in præfat. n. 135. Lorient. de iur. arte. in tra-
 cta. iur. axio. 34. Guliel. Douiar. in respōf.
 iurifconf. natur. enarrat. 7. Ferrand. Adu-
 uēs. explicat. lib. 1. Ant. Rusc. memorab.
 lib. 2. c. 8. Vacun. declar. 86.

§. Multis. Ad intel. vide Menoch. de adipisc.
 possess. remed. 4. num. 424. Ruin. in l. 1. n.
 25. ff. de leg. 1. tex. & ibi notata in l. 1. C. de
 latin. libert. tol.

Libertinorum.] Libertinorum species. vide
 apud Ferr. Aduēs. explicat. lib. 2. Connā.
 comment. iur. lib. 2. c. 6. Ad intel. vide tex.
 in l. 1. C. de latin. lib. tollen. vbi notata.
 Lege Iunia Norbana.] De qua Anton. Aug.
 de legibus.

Lege Aelia Sentia.] Sexto Aelio Carulo, &
 C. Sentio Saturnino Conf. lata. ann. ab
 vrbe condita. 756. quo anno Tiberius A-
 doptatus est ab Aug. vt ex Anton. August.
 vide Connan. Comment. li. 2. c. 5.

Sed dedititiorum.] Qui sint vide per Poli-
 tian. Miscel. lib. 1. c. 84. Connan. Commē.
 lib. 2. c. 6. num. 2.

Et oēs domini.] i. dominij. Anton. Augu-
 emendat. li. 3. c. 7. & in l. Iunia Norbana.

Tit. 6. Quib. ex caus. manumit.
 non licet.

§. 1. Non tamen. Ad intel. vide Pau. Leon. in
 l. qui Romæ. §. duo fratres. nu. 41. & seq.
 Soc. in l. stipulationes non diuiduntur.
 nu. 440. ff. de verb. oblig.

§. In fraudem. Ex l. in fraudem. ff. qui, & a
 quibus manumiss. liber. non fiūt. Ad in-
 tell. vide Cōnan. Comment. lib. 2. c. 5. nu.
 4. Gomes. in §. item si quis in fraudem.
 Inst. de act. Petr. Fabr. in l. generaliter. ff.
 de reg. iur. Pinel. in l. 2. p. 1. ca. 2. nu. 32. &
 seq. C. de rescind. vendit.

§. Eadem. Ex l. si minor, & seqq. ff. de manu-
 miss. vindict. Ad intel. vide Connan. cō-
 ment. lib. 2. c. 5. n. 2. Quid sit vindicta ma-
 numittere. vide Reuard. varior. lib. 4. c. 9.
 Sigon. de iudic. li. 1. c. 13. Briff. de formu.
 lib. 8. f. 827. Connan. comment. lib. 2. c. 4.
 nu. 3. Alex. Neap. Gen. dier. lib. 4. c. 10. Co-
 raf. Miscel. lib. 2. c. 10. sub. nu. 10.

§. Semel.] vide tex. & ibi not. in l. 1. C. de vin-
 dict. libertat.

§. Cum ergo. Sed cum libertas. Ex l. 106. li-
 bertas. ff. de reg. iur.

Et ideo. Vide Connan. Comm. li. 2. c. 5. n. 34.

Tit. 7. De lege Fufia Canin.
 tollenda.

Publ. Furio Camillo, & C. Caninio Cōf. la-
 ta. an. 752. ab vrbe cōdita. de qua vide Cu-
 iac. ad Vlp. tit. 1. & Paul. Sent. lib. 4. tit. vlt.

Tit. 8. De his, qui sunt sui, vel
 alieni iur.

- §. Sequitur. Ex l. 1. ff. eo. vbi vide dd. Vacc. &
 Coraf. Connan. comment. lib. 2. c. 2. Con-
 cēnat. Epit. Oeconom. artis iur. ciu. li. 1. c.
 10. Iul. Pac. enantioph. cent. 1. q. 28. & seq.
 §. In potestate. Ex l. 1. ff. eod. vbi vide.

Virg. Capr. I. C. Historien.

§. Sed & maior. Ex l. 2. ff. eod. Ad intell. vide Macrobi. Saturnal. lib. 1. c. 11. Connan. Cōmen. lib. 2. c. 2. num. 6. & 7. Hipp. Rimin. in §. 1. nu. 74. Instit. de donat. Iul. Pac. enātioph. cent. 1. q. 29. & 30.

Tit. 9. De patria potestate.

§. 1. In potestate. Ex l. 1. §. item in potestate, ff. de his, qui sūt sui, vel alien. iur. Limita apud Neapolitanos, Lōgobardos, Hispanos in filiis vxoratis, in filiis Gallorum, & Iudæorum, in filiis Episcopi, Monachi, & Canonici, per ea, q̄ notauimus in d. l. 3. Itē ī filiis vxoratis apud Biturigios, Senenses, Blesenses, & Burgūdos, vt p Pet. Gregor. Sintagm. iur. lib. 11. c. 10. nu. 10.
Ad intell. Vide Aul. Gel. noct. art. lib. 2. c. 7. Cōnan. Commentar. lib. 2. c. 13. Pet. Greg. d. lib. 11. cap. 5. Reuard. ad leg. 12. tab. l. 3. Aquil. in l. centurio p. 1. nu. 88. ff. de vulg. Duar. in tit. ff. sol. mat. c. de nupt. 1. Pinel. in rub. C. de bon. mat. p. 2. nu. 11.
§. Ius autem. Patria potestas est de iure ciuili Rom. secund. Theoph. & Balduin. hic. Sed quod sit de iure naturæ, vide Arist. polit. l. 1. c. 8. & Ethic. lib. 5. cap. 6. vide Vacun. declar. 8. & declar. 50. nu. 2. Forcat. in Neciom. dial. 15. nu. 2.
§. Qui igit. Ex l. 4. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. Ad intell. vide Cōnan. Comm. lib. 2. c. 13. & lib. 8. c. 3. post num. 2.

Tit. 10. De Nuptijs.

§. Iustus, Masculi puberes, Qua ætate matrimonium cōtrahatur, vide Ioan. Boriolt. in tract. de gradibus, mihi. f. 91.
Consensum parentum.] Fallit de iure can. c. sufficit 27. q. 2. Concil. Trid. sess. 24. de re format. matr. c. 1. Bellon. in antinom. li. 2. num. 3. & quæ abunde notauimus in l. Paulus, ff. de statu homin.
Ad intell. vide Brisson. de iure cōnub. mihi f. 645. Dec. in l. nupt. nu. 8. ff. de reg. iur. Nostra decisio.] est tex. in l. si furiosi, 25. C. de nupt. Ad intell. Vide Eman. à Costa ad l. cum tale, §. si arbitrato. ampl. 9. nu. 4. ff. de condit. & demonstr.
§. Ergo. Vide tex. in l. si. ff. de rit. nupt. Brisson. de iure cōnub. f. 622. & seqq.
Et hæc adeo,] vide in l. quinetiam, 55 ff. de rit. nupt. Anton. Contr. lection. subseciu. li. 5. c. 5. num. 4.
§. inter eas. Vide in l. ult. ff. de rit. nupt. Brisson. de iure cōnub. f. 626 & seqq.
Sed si qua,] Sumptum ex l. 17. per adoptionem ff. de rit. nupt. vbi vide.
§. Fratris, vide tex. in l. 17. nemo, C. de nupt. & in l. sororis ff. de ritu nupt. Cuiac. obser. lib. 16. c. 37.
Eius vero, vide tex. in l. si qua mihi, §. adoptiua, ff. de ritu nupt. & ibi gl. Petr. Beloi. varior. l. b. 4. cap. 3.

§. Duorū vide tex. in l. 3. §. si neptem, ff. de ritu nupt. fallit de iure cano. Turrecrem. in c. constitutiones, n. 9. 1. dist. 10. vel intellige de adoptiuis, vt per gl. hic. Ad intell. vide plene per Cont. lect. subseciu. lib. 2. cap. 1. Brisson. de iure cōnub. f. 638.

§. Item amitam. Ex l. 17. per adoptionē. §. amitam, ff. de ritu nupt. Ad intell. vide lection. subseciu. lib. 1. cap. 5. Petr. Lorient. de gradibus axio. 67.

§. Affinitatis. Affinitas est diuersarum cognationū non per sanguinem, sed per nuptias copulatio. Lorient. de gradibus affinitatis axio. 69.

Causa vna cessante, non cessat cōcessio, vbi aliquid cōceditur ex duabus causis. Diaz. regu. 70.

Ad intell. vide Alciat. de verb. sign. lib. 1. nu. 12. Raphael. Seisler. in remis. f. 1. Soc. iun. in l. moribus, num. 106. ff. de vulg. Pirr. Alphan. in l. 1. nu. 117. C. de edend. Tiraq. in reg. cessante causa limitat. 22. Galles. de exercitat. iuris per lib. 3. nu. 39.

§. Mariti. Ex l. 34. generali, §. interpretiugnos, ff. de ritu nupt. Ad intell. vide Lorient. de gradibus affinit. axio. 77.

§. Illud, vide tex. in l. libertinus, & in l. adoptiuis, §. seruiles, ff. de ritu nupt.

§. Si aduersus. Ad intell. & vnde spurij sint dicti vide Cont. lection. subseciu. lib. 2. c. 1. Concennat. in Oeconom. iur. ciu. lib. 2. c. 19. Cort. in memorab. verb. spurij. Coras. in l. vulgo. nu. 3. ff. de stat. hom. Beroald. ad Apul. de afin. lib. 1. Palæot. in tractat. de not. & spur. c. 18. n. 3.

§. Aliquando, curiæ datus,] vide in l. 9. communium. C. de natural. liber. §. quā varie. Auth. quibus mod. natural. efficiant. sui. Quod qñ procedat vide Io. Borcolten. in tract. de gradib. mihi. fol. 193.

Necnon is.] vide Duenn. reg 350. filius naturalis. Amplia in matrimonio in mortis articulo, vel a sene decrepito cōtracto. Cras. cōm. opi. li. 2. c. 5. q. 6. Amplia inter nobilem, & rusticam. Cras. ibid. q. 8.

Ad intell. vide Gomez. in l. 12. taur. nu. 56. & seqq. Anton. Ross. in tract. de legitimat. tit. de caus. tina. leg. n. 26. & multa ad m̄r. vide per dict. Palæot. vbi supra. & Dilect. meum in tract. de success. ab intest. lib. 1. num. 155.

Antilij sic legitimati succedant in feudis. vide Andr. Fachin. controuerf. lib. 7. ca. 51. & Dilect. meum vbi sup. n. 162. & seqq.

Tit. 12. De Adoptionibus.

§. Nō solum, adoptio. Ex l. 2. ff. eo. Ad intel. vide Connan. Cōmentar. lib. 2. c. 15. Aul. Gell. noct. attic. lib. 5. c. 19. Hier. Magg. Miscel. lib. 4. c. 6. Brisson. de formul. & solem nibus verb. popul. Rom. li. 8. Frac. Pollet. Histor. fori Rom. lib. 3. c. 2. Sigon. de iud. lib. 1. c. 12. Gul. Forner. telest. li. 1. c. 19. Alciat.

- ciat. in l. derogatur, nu. 3. ff. de verb. sign. & parerg. lib. 9. c. 5. & quos citamus in d. l. 2. ff. eod.
- § Adoptio. Vide in l. cum in adoptiuis. C. e. Ad intell. vide Valer. Max. lib. 6. c. de filio M. Anci Curseolani, quem excitat Petr. Aerod. decret. ad Thrian. lib. 2. tit. 13
- § Cum autem. Vide text. in l. 18. non enim. ff. eod. & in l. 2. C. eod. Connan. Commé. lib. 2. c. 15. nu. 11.
- Personæ publicæ.] idest Notario. Hipp. Rimin. conf. 242. nu. 122. & seqq. vol. 3. Connan. Cōment. lib. 2. c. 2. nu. 3. Tiraq. de iure constit. p. 3. limi. 30. nu. 42. Guid. Pancirol. in Notit. dignit. lib. 1. c. 14. ab actis, Gouean. var. lect. lib. 2. c. 10. qui videntur intelligere de actuario.
- § Minorē. vide text. in l. si paterfam. §. in arrogationib⁹ in l. adoptio, in l. adrogato, §. non tātum, ff. eod. Rainald. Corf. indagat. iur. lib. 2. c. 15. Alciat. parerg. lib. 6. c. 1. Connan. lib. 2. c. 15. num. 8. Ioan. Mercer. opin. lib. 1. cap. 8.
- Licet] Ex text. in l. 37. adoptare, ff. eo. Ad intell. vide Connan. d. lib. 2. ca. 15. sub n. 14. Cont. lect. subseciu. lib. 1. c. 6
- § Sed & illud, vide text. in l. 2. §. illud. ff. eod. Quid spadones, & Eunuchi, vide Ferrād. Aduens. Explicat. lib. 2. Connan. d. li. 2. c. 15. n. 9. qui taxatur a Hier. Magg Miscel. l. 2. c. 5. Steph. Forcat. in autar. c. 8. nu. 1. & quos citamus in d. §. illud, vbi plura.
- § Femina, vide in l. 5. mulierem, C. eo. Connan. d. lib. 2. c. 15. nu. 6. vbi de ratione. Fallit in matre tutrice. Cabal. milleloq. 552.
- § Illud. Ex text. in l. 2. §. hoc vero, ff. eo. Proprium est, quod alteri non communicatur, Bart. in d. l. 2
- § Apud Catonem. Marci Portij Catonis Cēforinij principis Portiæ familiæ filius, vt in l. 2. ff. de orig. iur. plurimos libros in legibus cōscripsit, & adhuc superest in lib. legum regula Catoniana, vt per Berard. Rutil. in vita Catonis.
- Vnde, constitutione,] est in l. vn. §. similique modo, v. C. de latin. libert. tol. Ad intel. vide Pau. l. eo. in l. 1. si quis ita nu. 104. ff. de verbor. obligat.

Tit. 12. Quib. mod. Ius pat. potest. soluitur.

- § 1. Videamus, mortuo, vide text. in l. 5. nepotes, ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur.
- § Cum autem, Deportati, & relegati, qui, vide Menoc. de arbitrar. lib. 1. q. 90. nu. 89. Ioan. Rober. sent. lib. 4. c. 11. Cel. Rhodig. lect. antiq. lib. 15. c. 48. Turneb. aduersar. li. 20. ca. 16. Bud. in annot. poster. in l. capitalium, §. in exilibus, ff. de pen. Pet. Fabr. Semeft. lib. 2. c. 5
- Ac si eo mortuo.] Deportati habentur loco demortuorum, l. 1. §. si. ff. de contratab. vi

- de Vacun. declar. 18. nu. 5. Connan. Commentar. lib. 2. c. 3. nu. 9. Lorient. in trac. mortis, axio. 3. Herman. Vultei. discepta. c. 12. vbi optime.
- § Relegati, vide text. in l. 4. relegatis, ff. de interd. Petr. Fabr. Semeft. lib. 2. c. 13. mihi f. 357. & f. 362. non procedit in bannitis nostri temporis, Corn. in l. qui deportati, nu. 1. §. & seqq. C. de hær. instit.
- § Penæ. Hodie non procedit per §. quod autem, Auth. de nupt. & auth. sed hodie, C. de donat. inter vir. & vxor. Item corrigitur apud Hispanos per l. 4. Tauri, vbi Gomes. n. 1. & 3. Ad intell. vide Hipp. de Marfil. conf. 131. num. 41. vol. 2. Aquilin. in l. Gallus, §. & si tantum, vers. quid enim, in 59 ff. de lib. & posth. Ioan. Franc. de Ponte. conf. 73. num. 26.
- § Filius. constitutione nostra, vide text. in l. si. C. de consulib. lib. 12. Ad intell. vide Castald. in tract. de Imper. q. 98. n. 9. Connan. Comment. iur. lib. 2. c. 14. nu. 1.
- § Si ab hostibus: vide text. in l. in bello, §. 1. ff. de capti. d. etū.] Postliminiū vnde dicat, vide Curt. Brugens. Icastō ad Colleg. lib. 2. c. 23. Beroald. ad Apul. de asino, l. 1
- § Præterea. Quō fieret imaginaria venditio vide Brisson. select. antiq. lib. 1. c. 11. Ferrand. Aduens. explicat. lib. 2. Vacun. decl. 16. n. 10. Ad intel. vide Alciat. parerg. li. 4. c. 3. Vigl. in §. excessit, Instit. de testam.
- Nostra prouidentia,] in l. vlt. C. de emācip. Ad intell. vide Vacun. declar. 16. num. 12. Connan. Comment. iur. li. 2. c. 14. nu. 6.
- § Admonendi, Ex text. in l. 28. liberū, ff. de adopt. Ad intel. vide Connan. lib. 2. c. 15. sub nu. 14. Ioan. Droseum in metho. iur. ciu. mihi. fol. 116.
- § Sed & si pater, nostras constitutiones,] in l. penul. & vlt. C. de adopt. Ad intell. vide Annibal. de Can. in repet. l. nemo potest. nu. 617. ff. de leg. 1.

Tit. 13. De Tutelis.

- § Est autem tutela, vis, atque potestas, idest violenta potestas gl. hic, quā sequitur Lorient. de tutel. axio. 1. Vinc. Manzin. de tut. in princ. & passim ceteri quos citamus in l. 1. ff. de q. maxime se torquent, vnde fit vt magis redam Harmenop. Epitom. li. 5. tit. 11. & Theoph. Instit. lib. 1. tit. 13. §. atq. in primis, vbi legunt, ius, atque potestas: videtamē Sigon. de antiq. iure ciu. Rom. lib. 1. c. 13. Petr. Greg. Syntagm. iur. li. 12. c. 2. Alciat. parerg. lib. 1. c. 28. Sebast. Med. de diffinit. p. 2. c. 86.
- § Permissum, Ex leg. 12. tabul. vt in l. 1. ff. de testamen. tutel. cuius verba sunt, vti legasset suæ rei, ita ius esto, vt in l. verbis, 120. ff. de verb. sign. An possit pater filio tutorem dare in testamento imperfecto, vide Crass. commu. opin. lib. 1. c. 9 q. 1.
- § Cum autem, Ex l. 1. §. item scire, ff. de testam.

Virg. Capr. I. C. Histonien.

Am. tut. Ad intel. vide Aquilin. in l. Gal. §. & quid si tantum, in princ. nu. 30. ff. de lib. & posth.

Tit. 14. Qui tutores dari possunt.

- §. 1. Dari. vide tex. in l. 9. filiusfam. ff. de his, qui sunt sui, vel alien. iur. Lorient. de tutel. axio. 4.
- §. Sed sciendum. Conciliatur l. & si nō ascripta, C. de fideicommiss. liber. per Connā. comment. iur. lib. 2. c. 24. nu. 7. & 8. Bello. in antinom. nu. 10.
- §. Furiosus. Ex l. furiosus, ff. de tutel. Ad intel. vide Petr. Lorient. de tutel. axio. 46. Proce- dit in tutel. testamen. non dativa. Cagno. in l. actus legitimi, nu. 17. ff. de reg. iur.
- §. Ad certum. Conciliatur cum l. actus legi- timi, ff. de reg. iur. per Straitman. seu Bel- lon. in antinom. n. 22. Ad intel. vide Bar. in l. si is, qui ducenta, §. vtrum, num. 2. ff. de rebus dub.
- §. Certe. vide Craff. com. opin. li. 1. c. 9. q. 12.
- §. Si quis. Ex l. si quis filiabus, ff. de testamē. tutel. Ad intel. vide Duar. in l. 17. qui filia- bus de leg. 1. & quæ notauimus in d. l. 17. qui filiabus.

Tit. 15. De legitim. agnat. tutel.

- §. 1. Quibus, vide in l. 1. ff. de legit. tut. Lege 12. tab. Cuius verba sunt, secundum Cuiac. obseruat. lib. 10. c. 11. Agnatus pxi- mus tutelā nancitor. Concordat cum iure Saxon. vt per Fach. de differ. iur. ciu. & Sa- xon. lib. 2. differ. 15. corrigitur per Authē. hīditas, C. de legit. tutor. qua tutela deferē- tam agnatis, quā cognatis. Ad intell. vide Alex. Neap. genial. d. lib. 6. c. 10. mihi fol. 342. Lorient. de tute. axio. 10. Sigo. de antiq. iure ciu. Rom. lib. 1. c. 13. Pratei, de veter. iurisprud. in l. 19. Sol. & i l. 26. duod. tab.
- §. Sunt autem. Ex text. in l. 7. sunt autē, ff. de legit. tut. Ad intel. vide text. in l. 2. §. agna- ti, ff. de suis, & legit. & in §. 1. Instit. de le- git. agnat. success. vbi scribentes.
- §. Atque, cognati qui, vide tex. in l. Iuriscōf. §. 1. ff. de gradibus affinit. vbi Lorient. Iac. Reuar. varior. lib. 5. c. 1.
- §. Quod autem, vide tex. in l. 6. intestato, ff. de legit. tut.
- Lex.] idest duodecim tab. vt in princip. & Anton. Aug. in legibus, 12. tab. num. 10. Ad intel. vide Ioan. Petr. Surd. decis. Man- tuan. 272. num. 37.

Tit. 16. De Capitis diminut.

- §. 1. Est autem, vide in l. 1. & vlt. ff. eod.
- §. Maxima. Ex d. l. vlt. §. consumitur, ff. eod. & l. 5. §. si. ff. de var. & extraordin. cognit. vbi quos citamus. Ad intel. vide Reuard. varior. lib. 3. ca. 5. optime Herman. Vul- tei disceptat. iur. cap. 12. Io. Robert, Séten,

lib. 3. cap. 9. Duar. disputat. lib. 1. cap. 9.

- §. Minor. aqua, & igni. vide Alexand. Neap. Gen. dier. lib. 4. c. 3. Vacun. declar. 18. nu. 7. & seq. Vultei, vbi supra Carod. in Vlp. tit. 11. & quos citauimus in §. cum autē, sup. quib. mod. ius patr. pot.
- §. Minima. Vide text. in d. l. si. ff. eod. Anton. Gouean. var. lec. li. 1. c. 26. Vulteiū, vbi su.
- §. Seruus, vide in l. 3. §. emancipato in fin. ff. eod. Quomodo manumittebantur serui, vide Brisson. select. antiq. lib. 1. c. 11. Ad i- tel. vide Cōnan. cōmen. lib. 2. c. 3. in prin.
- §. Quibus. Ex tex. in l. 3. ff. de Senatoribus.
- §. Quod autem. Quando procedat de iure ca- non. vide Turrecrem. in c. sequuti, §. quia ergo, nu. 7. 2. q. 7.
- §. Quum autem. vide text. in l. 6. si plures, ff. de legit. tut. processisse ex leg. 12. tab. autu- mat Cuiac. obser. lib. 10. c. 11.

Tit. 17. De legitim. patron. tutel.

- §. 1. Ex eadem. vide tex. in l. 3. de legit. tut. Lege. 12. tabul.] Cuius verba sunt secund. Prateium in l. 35. Intestato liberto mor- tuo, primum sui succedunt, si hi nō fue- rint, patronus.

Tit. 18. De legit. parent. tutel.

- §. Exemplo. Sumptum ex l. 3. §. fin. ff. de legi- tut. Ad intel. Vide Petr. Lorient. de gradib. axio. 82. & de tutel. axio. 12.

Tit. 19. De Fiduciar. tutel.

- §. 1. Et si quod defuncto. Ex l. quo defuncto, ff. de legit. tut. per quā hic, verb. virilis se- xus, emendatur perfectæ ætatis. Ad intel. vide Lorient. de gradib. axio. 83. & de tu- tel. axiom. 14.

Tit. 20. De Attilian. tutor. & eo, quē ex l. Iul. & Titia dabatur.

- §. 1. Si cui lege Attilia. Lex Attilia iubebat mulieribus, Pupillisve non habētibus tu- tores, dari tutores a Prætore, & maiori parte tribunorū plebis, quos tutores Atti- lianos vocamus, sed quia lex Attilia tan- tum locum habebat Romæ: lege Iulia, & Titia prospectū est, vt in prouincijs quo- que similiter a Præsidibus earum daten- tur tutores, vt auctor est Vlpia. in fragm. tit. 11. & recēset Iacob. Reuard. varior. lib. 1. c. 16. Quam legem latam ante Philip- pum, & Albinum Conf. anno. 567. conui- cit Sigo. de antiq. iure ciu. Roman. li. 1. c. 3. mihi fol. 62. Ab A. Attilio Calatino, vbi C. Attilio Regulo, qui bello punico primo Consulatum gesserunt. Petr. Greg. Sintagmat. iur. lib. 12. c. 13. nu. 13.

Ex lege Iulia, & Titia.) Vide Anto. Ang. in his legibus.

§. Sed & si. Vide in l. 11. si quis, ff. de test. tut.
§. Item si pure. Vide in l. 10. si hereditas, ff. de test. tu.

§. Ab hostibus. Vide in l. 14. si arrogati, ff. de tutel.

Tute post liminij.) Vide in l. 8. quamuis, ff. de tut. & rationibus distrah.

§. Sed ex his. Ad intell. Vide Iacob. Reuar. varior. lib. j. c. 16. Pet. Gregor. Sintagm. d. lib. 12. c. 13. nu. 15

§. Sed hoc iure. Vide tex. in l. 48. Titius, §. Roma, ff. de excusa. tuto. Ad intell. Riminal. iun. in l. 1. nu. 305. ff. de off. eius. Lorient. de iur. arte. in tract. tutel. axio. 21

§. Nos autem. Ex l. 30. Sancimus in curationibus. C. de episc. aud. quæ non extat in vulgatis, sed Contiusex græco Latinam reposuit in Pandectis. Ad intell. Vide Ioseph. Gonzales var. q. c. 24. nu. 6. Riminal. iun. in l. j. nu. 327. & 333. Palefat. nu. 187. & seq. ff. de off. eius.

Quingentos solidos.) idest aureos, Vide Co-uarr. var. resol. lib. 1. c. 11. nu. 3. & de veter. numis mar. colla. c. 3. nu. 3. & 4. & c. 3. §. 2. nu. 5. ex Bud. & Alcia. ut ibi.

Iuridicum Alexandria.) cui datio tutoris ex Constitut. D. Marc. est concessa. l. 2. ff. de off. iurid. Alex. de quo vide Guid. Páciro. in Notit. dignit. lib. 1. c. 121

§. Impuberes. Vide in l. 1. ff. de minoribus.

Tit. 21. De Auctorit. tutor.

§. 1. Auctoritas. Vide tex. in l. 9. obligari, ff. e. & quæ ibi notauimus. lo. Cutter. in l. nemo potest, nu. 146. & seq. ff. de leg. 1

Namque placuit.) Vide Duar. de benefic. lib. 7. c. 9

§. Neque. Ex d. l. §. pupillus, ff. eo.

Ne vllum.) nec vllum. emendat Ferran. Aduens. explicat. lib. 2. Ad intel. Vide Lorient. de iur. arte in tract. adition. axio. 22

§. Tutor statim. Ex d. l. §. tutor. ff. eo. Ad intell. vide in Cuiac. obs. li. 13. c. 30. Hippol. Riminal. conf. 239. nu. 80 vol. 3. Craff. comm. opin. lib. 1. c. 9. q. 21. cum trib. seqq.

§. Si inter. Vide tex. in l. 1. C. de in litem dan. tut. Lorient. de iur. arte. in tracta. tutel. axio. 66

Tit. 22. Quib. mod. tutel. finitur.

§. 1. Pupilli sancta constitutione,) in l. fina. C. quand. tut. aut cura. esse desier. in Saxonia, pubes dicitur 14. anno Fach. de differ. iur. ciu. & Saxon. p. v. dist. 16. apud Germanos tutela durat vsque ad 25. annum. Andre. Gail. pract. obs. lib. 2. c. 96. In hoc Regno Neapolit. tutela non egreditur annum 14. per Constit. Minorum iura,

Tit. 25. De Curator.

§. Dantur. Ad intell. vide Petr. Lorient. de iur. arte in tract. de tutel. axio. 27

§. Item inuiti Vide Duar. in tit. ff. de minor. ver. quod cum minore.

§. Furiosi. Ex l. 1. C. eod. Prodigio an ipso iure interdicatur administratio. Vide Misinge. hic, nu. 6. Craff. commu. opi. lib. 1. c. 9. q. 31. vbi pro negatiua. Boer. decis. 32. nu. 35. & seq. Ad intell. vide quos citamus. in d. l. 1. C. eod.

Tit. 24. De satisfat. tut.

§. 1. Ne tamen tutores testamento dati.) Vide in l. 4. non omnium. C. de tut. qui non satisfat.

Ex inquisitione.) Vide in l. 17. in princ. ff. de test. tut.

§. Sed & si.) Vide in d. l. 17. testamento, ff. de test. tutel.

§. Sciendum Vide in l. j. ff. de magistrat. conuen. & Craff. comm. opin. lib. 1. c. 9. q. 43

Prudentium responsis.) in d. l. 1. & tot. tit. ff. de magistr. conueniendis.

Constitutionibus Imperialibus.) in l. 2. C. de magistrat. conuen.

§. Quibus. Vide in l. 3. C. de suspect.

§. Neque. exigere solent.) idest scriba, ut in l. fi. C. de magistrat. conuen.

Tit. 25. De excusat. tut.

§. 1. Excusantur. Vide tex. in l. j. C. qui nune: liber. lib. 5. ex lege Pappia Poppea, ut per Ant. Aug. in dicta lege, & Iust. Lips. ad Tacit. anna. lib. 3. nu. 45. mihi fol. 78. Ad intell. vide plene per Duar. disput. lib. 1. c. 40 Publicum munus.) vide Lorient. de iur. arte. in tract. tutel. axio. 48

Viueret intelligatur.) Ad intell. vide tex. in l. 21. bell. ff. eo. Ferran. Aduens. explicat. li. 2 & Ferdi. Pacz in tract. de excusat. parent. ob nu. filior. lib. 1. nu. 42

§. Item D. Marcus. vide tex. in l. 10. exactores C. eod.

§. Item qui reip. Tex. in l. 1. C. si tut. vel cura: Nā nec anni.) vide tex. in l. 2. C. si tu. rei. cau.

§. Item propter litem. Ex l. 24. propter litem, ff. eod.

§. Itē tria onera. ex tex. in l. tria onera, ff. eod.

§. Sed & propter paupertatem. Ex l. 9. paupertas, ff. eod.

§. Item propter aduersam. Vide in l. 14. idem Vlpia. ff. eo.

§. Similiter. Videtur contrarium in l. 8. athletæ, §. mediocritas, ff. eod. Ad intell. vide Duar. disp. lib. 1. c. 3. Herman. Vltet. disputat. iur. lib. 1. c. 8

§. Item

§. Item propter inimicitias. Vide in d. l. 8. athlete §. dat remissionem. ff. eo. Capitalis inimicitia quæ. Vide per Reuard. variar. lib. 5. c. 16. Bar. in l. 4. §. si. nu. 3. ff. de adim. leg. Cott. in memor. er. inimicitia.
 §. Inimicitia. Vide in d. §. dat remissionem Couarr. pract. q. 18. nu. 3. quem citat Meno ch. de arbi. lib. 1. q. 28. nu. 8
 §. Item qui status. Vide in d. l. athlete. d. amplius. ff. eo.
 §. Item maior. Vide in l. 2. excusantur, ff. eo. & in l. 1. C. qui ætate se excus.
 Nostra constitutione, in l. fin. C. de legitim. tutor.
 §. Item. Romæ. Ex tex. in l. 6. si duar. §. gram matici, ff. eo.
 §. Quod aut. ex l. 1. §. scire oportet, ff. eo.
 §. Qui tutelam. Vide tex. in l. curator, C. eod. & in l. cuius, ff. eo.
 §. Idem rescripserunt. Vide Lorient. de iur. ar te. in tract. tutel. axio. 45

Tit. 26. de suspect. tutor.

§. Sciendum. Ex l. 1. §. sciendum, & §. damus, ff. eo. Delegari an possit suspicio tutoris. Vide quos notauimus in d. §. damus. petr.

Fabr. l. nemo potest ius gladij, ff. de reg. iur. Lorient. de iur. arte in tract. tutel. axio. 24. & 25. & 26. vbi optime.
 Ex lege 12. tab.) cuius verba secūd. Pretei. in lege 30. suspect. tutoris iudicium esto.
 §. Consequens. ex l. 1. §. consequens. ff. eo.
 §. Impuberes. Ex l. 7. impuberibus, ff. eo.
 §. Suspectus. Sed ante quā) Videtur pugnare cū l. 3. §. quod si quid admisit, ff. eo. vt ibi in glo. verb. crimine. in fi. Sed dic vltra gl. hic quod, §. iste innuit tutorem esse creatū & antequam incipiat, &c. Sed in d. §. quod si quid antequam tutor esset : & ratio est, qui, delictum tutelam præcessit, & hic loquitur in genere, ibi, in specie, & generalis clausula non porrigitur ad ea, quæ specia liter sunt comprehensa, l. doli clausula, ff. de verb. oblig.
 §. Si quis autem. Vide tex. in l. eum quem, C. eo. intellige post litem contestatam. Affl. decis. 357. nu. 6. Franc. Marc. q. 652
 §. Si quis tutor. Vide in l. 3. §. tutor, ff. eo.
 §. Liberrus. Ex l. 2. liberrus, ff. eo.
 §. Nouissime. Vide in l. 5. suspectus, ff. eo. Ad intell. Vide Iust. Bonden. cons. 104. nu. 2 inter cons. crimi. Ziletti vol. 2. 2. impres. Quia.) ex tex. in l. 6. quia, ff. eo.
 Suspectum.) ex l. 8. suspectum, ff. eo.

LIBER SECVNDVS.

Tit. I. De rerum diuisione.

- §. Quædam. Ex l. Quædam, ff. eo. Ad intell. vide Connan. Comment. iur. lib. 3. c. 2. n. 2. Ioan. Drofeum in method. iur. ciu. mihi. fol. 127.
- §. Nemo. Ex l. 4. nemo, ff. eo. vbi vide Cora. & Vacc. Connan. lib. 3. c. 2. sub nu. 3.
- §. Flumina. Vide in l. 4. & 5. ff. eo. & in l. 3. ff. de flumi. Ad intell. vide Connan. lib. 2. c. 2. n. 5. Forcatu. in Neciom. dial. 86. Scip. Ianuar. reg. 220. piscare. Hartman. pract. Forens. lib. 2. tit. 23. obs. 3. An habeat locum in molendinis. vide Capic. in Inuestit. feudal. verb. molendinis.
- §. Est Littus. Idque Marc. Tullium aiunt cōstituisse cum arbiter esset l. 96. Littus, ff. de verb. sig. Procedit & in lacu, nisi is totus sit priuatus l. 112. Littus, ff. de verb. sign. Littus est terra aquæ, & mari vicina, & dictum Littus, quia fluctu eliditur. Cice. in Topic. Littus est, qd fluctus allidit Isid. Origi. lib. 14. c. 8. Ad intel. vide Connan. lib. 3. c. 2. n. 1. Alciat. Dreche. & Hector, Forrest. supplente Cep. hic.
- §. Riparum. Ex l. 5. riparum, ff. eod. Ad intell. vide Afflict. c. 1. verb. ripatica. tit. quæ sint regal. in vñb. feud. Connan. lib. 3. ca. 2. nu. 4. Forcatul. in Neciomant. dial. 86. num. 2. & seqq. Petr. Greg. Sintagm. lib. 3. cap. 14. num. 8.
- §. Littorum. Vide in l. 4. in Littore, ff. ne qd in loco publ. Connan. lib. 3. cap. secūdo, num. 4.
- §. Vniuersitatis. Ex l. 6. in tantum §. vniuersitatis, ff. e. vbi vide quæ notauimus. Ad intell. vide Connan. lib. 3. c. 2. n. 7.
- §. Sacra. Ex d. l. 6. in tantum, §. sacra, ff. eod. vide Macrobi. Saturnal. lib. 3. c. 3. Fest. Pompei. i. voce Sacer. Alex. Neap. Genial. dier. lib. 6. c. 14. Ald. Manut. iun. de quæsit. per epist. lib. 3. c. 10. Connan. lib. 3. c. 1. nu. 1. Nostram constitutionem,] in l. sancimus, C. de Sacros. Eccl.
- Papinianus scripsit.] in l. æde. ff. de contrah. empt.
- §. Religiosum. Ex d. l. 6. in tantum, §. religiosum, ff. eo. vide Macrobi. Alex. Neap. Connan. & Ald. vbi sup. A. Gell. lib. 4. cap. 9. Brisson. select. antiq. lib. 2. c. 15. Nō. Marcell. de propriet. Sermon. c. 4. & Ferrand. Aduens. explicat. lib. 2. hic.
- §. Sanctæ. Vide tex. in l. 9. Sacra. §. proprie, ff. eo. Ad intell. vide Connan. lib. 3. c. 1. nu. 5. & 6. Ferrand. Aduens. explicat. lib. 1. tex. in l. 8. sanctum, ff. eo. vbi quæ notauimus.
- §. Singulorum cōmodius.] Vide tex. in l. 1. ff. de acq. rer. dom. Dominium est de iure naturali. Vide Vacun. declar. 11. n. 6. Ad intell. vide Valasc. de iure emph. num. 3.
- Fortun. Garz. in tract. de vlt. si. iur. canon. nu. 448. Duaren. in tit. ff. de iustit. & iur. c. 5. Soc. iun. in rub. n. 18. & in l. 1. nu. 395. ff. de acq. poss. Alber. Bolognet. de lege, iure, & æquit. c. 23. nu. 19. Pineil. in l. 2. ca. 1. num. 7. & seq. C. de rescind. vend. Loriot. de iur. arte in tract. iur. axiom. 33. Coras. Miscel. c. fin. Petr. Fabr. Semest. lib. 2. c. 1. & c. 4. Connan. lib. 3. c. 3. nu. 2.
- §. Feræ. Sumptum ex l. 1. §. vlt. ff. de acq. rer. domin. Venatio subditis prohiberi non potest. Vide Kircou. com. opin. centur. 4. conclus. 99. Forcatu. in auiar. c. 4. Eberar. Spikan. centur. 1. q. 97. & 98. Zuannett. in tract. de dupl. venat. Omphal. de ciuil. Politia. lib. 1. c. 93. Sebast. Medic. in tract. de venat. p. 1. q. 5. Cæpoll. de seruit. rustic. p. d. tit. de aucup. Guid. Pap. q. 218. Hartman. pract. forens. lib. 2. tit. 23. obser. 6. & quos citat Petr. Cened. in Collectan. ad ius canon. p. 1. collect. 56. & seqq. & nos notauimus in §. venatio. titu. quæ sint regal. in vñb. feud. vbi multa.
- §. Plane. Ex l. 3. §. plane, ff. de acq. rer. domin. Ad intell. vide Cuiac. obl. lib. 4. c. 2. Connan. lib. 3. c. 3. nu. 2.
- §. Naturalem. Ex tex. in l. 5. naturalem, ff. de acq. rer. domin. Ad intell. vide Mascard. de prob. concl. 157. Connan. lib. 3. c. 3. n. 2. Forcatul. in auiar. c. 9. & 11.
- §. Illud quæsitum. Et tex. in l. 5. naturalē, §. illud quæsitum, ff. de acquiren. rerum domin.
- §. Apium. Ex d. l. 5. §. apium, ff. de acquiren. rer. domin. Ad intell. vide Quintilian. in declamat. de apibus pauper. Forcatul. in auiar. c. 1. nu. 2. & c. 7 per tot. Hier. Magg. Miscellan. lib. 1. c. 3. Connan. d. lib. 3. c. 3. num. 2.
- §. Pauonum. Ex d. l. 5. §. pauones, ff. de acq. rer. domin. male dictum pauones, & columbas esse ferarum. Ferrand. Aduens. explicat. lib. 1. hic. Vide Forcatu. in auiar. c. 6. per totum.
- §. Gallinarum. Ex d. l. 5. §. gallinarum, ff. de acq. rer. domin. Furtum committitur in re minima, vt in gallina. Viu. in Silua. cō. opi. 345. & quos citat Petr. Cened. in Collectan. ad ius canon. p. 1. collect. 8. n. 1. Ad intell. vide Cæsar. Cost. var. lib. 1. c. 9. Forcatul. in auiar. c. 9. & 11. per tot.
- §. Item ea. Ex d. l. 5. §. si. ff. de acq. rer. domin. Capta in bello fiunt occupantis. fallit in bello inter Christianos, in rebus immobilibus, & sacris, per ea, quæ notauimus in d. l. 5. vbi multa.
- §. Item lapilli. Ex l. 3. §. item lapilli, ff. e. vbi vide Anton. Vacc. & Coras. Laur. Vall. elegant.

gant. lib. 6. cap. 64. & ibi Alciat. Connan. lib. 3. c. 3. num. Soc. iun. in l. 1. nu. 41. ff. de acqu. poss.

§. Item ea quæ ex animalibus. Ex l. 6. itemq. ff. de acqu. rer. dom.

§. Præterea. Ex l. 7. adeo. §. præterea. ff. de acqu. rer. dom. Ad intell. vide Ioan. Buteon. in tract. de fluuiar. insul. Connan. lib. 3. c. 5. nu. 1. Baptif. Aymum. in tract. de allui. lib. 1. c. 6. §. 1. & §. quod si totum. & lib. 2. cap. 23. §. 2. n. 26. Fulu. Constant. in §. iure civ. nu. 2. Inffit. de vsucap.

§. Insula. Ex d. l. 7. §. insula. ff. de acqu. rer. do. Ad intell. vide Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 245. nu. 7. Alex. Turamin. in l. 4. n. 11. ff. de legib. Connan. lib. 3. c. 5. nu. 6.

§. Quod si naturali. Ex d. l. 7. §. insula. Ad intell. vide Soc. iun. conf. 28. nu. 25. vol. 4. Connan d. li. 3. c. 5. nu. 6.

§. Cum ex aliena. Ex d. l. 7. §. cum quis. ff. de acqu. rer. do. Ad intell. vide Connan. lib. 3. c. 6. num. 3.

Proculianorum, & Sabinianorum.] in locis vt per Petr. Beloum. varior. lib. 4. c. 6. Media sententia.] vide Ferrand. Aduens. explicat. lib. 2.

§. Si tamen. Vide in l. 7. tigni. §. idem est. ff. ad exhiben. Connan. li. 3. c. 7. nu. 3.

§. Si duorum. Ex d. l. 7. §. voluntas. ff. de acqu. rer. domin. Vide Connan. li. 3. c. 6. n. 3.

Quod si frumētum.] vide Menoch. de arb. li. 2. cas. 252. per tot.

§. Cum in suo. Ex d. l. 7. §. cum in suo. ff. de acqu. rer. dom.

§. Nec tamen. Vide in l. 1. ff. de tign. iniuncto.

Lege 12. tabul.] cuius verba vide apud Fest. verb. tignum, & Iacob. Reuard. de legibus 12. tab. c. 22.

§. Appellatione. Ex d. l. 1. de tigno iniuncto. & l. tigni. ff. de verb. fig. Ad intell. vide Cuiac. obser. lib. 9. c. 26. & lib. 23. c. 19. Beroal. ad Apul. de Afino. lib. 1. & lib. 9. Henric. Salmut. ad Pancirol. memorabil. lib. 1. tit. de ædific. mihi. fol. 124. p. 1.

§. Ex diuerso. Ex l. 7. §. ex diuerso. ff. de acqu. rer. domin. Aedificiū solo cedit vide Socin. reg. 88. ædificium. Firman. in repet. verb. ædificium. num. 9. Fallit in ædificāte in mari, vel littore maris. Item de pecunia Ecclesiæ, item quando ædificans, non habuisset animum ædificare in solo alieno. Pet. de Rauē. in Alfab. verb. ædificium. An repetatur expensæ, vide Firm. in repet. ver. expensæ, nu. 85. Caball. Milloq. 44. Ad intell. vide Franc. Sarmient. Select. interpret. lib. 1. c. 10. nu. 8. Connan. lib. 3. c. 6. nu. 3.

§. Si Titius. Ex d. l. 7. §. si alienam. ff. de acqu. rer. dom. De fructibus arboris in cōfinio nata. Vide Hier. Magg. Miscell. lib. 4. c. 7. Connan. lib. 3. c. 6. n. 9. & ex professio. Ioā. Bureun. in comment. ad d. §. si alienam.

§. Litteræ. Ex l. 9. qua ratione, §. litteræ. ff. de

acqu. rer. do. Cōciliatur cum l. in rem, §. sed & quod in carta. ff. de rei ven. per Straitm. seu Bellon. in antinom. nu. 17. Ad intell. Vide Monticul. hic Connan. lib. 3. c. 6. n. 6. Forcatul. in Cupidin. iuris per. c. 12.

§. Si quis in aliena. Ex l. 9. §. sed non vt litteræ. ff. de acqu. rer. do. Cur pictura cedat tabule. Vide Ferrā. Aduens. explicat. l. 2. Sic. Alijs videtur.] Paulo in l. 2. in re actio. §. 3. ff. de rei vindicat. ad conciliationem, vide Bellon. d. num. 17. Iulium Pac. enatiophan. centur. 3. q. 44. & Petr. Beloum. varior. lib. 4. c. 6.

§. Si quis a non domino. Vide tex. in l. 48. bonæ fidei, ff. de acqu. rer. do. Bonæ fidei possessor, an, & quādo faciat fructus suos. Vide Firman. in repet. verb. bonæ fidei, nu. 12. Curr. Brugnēf. Icafton. ad frat. li. 2. c. 44. Lud. Vital. var. lect. li. 1. c. 19. Vacun. declarat. li. 2. c. 41. num. 11. & 15. Ad intell. vide Forcat. de penu. iur. c. 18. & in trac. de mora. p. 2. nu. 30. Harmenop. in prompt. li. 2. tit. 1. n. 14. & f. qq. Cuiac. obser. li. 24. c. 14. Lorient. de iur. arte. in tract. fruct. axio. 21. & 47. Bar. in l. p. emptore, §. si a pupillo, n. 2. ff. pro empt. And. Fachin. controuer. lib. 1. c. 57. Herman. Vultei. disceptat. iur. lib. 1. c. 20. Anton. Fabr. coniect. li. 1. c. 17. Ludou. Vital. var. lect. li. 1. c. 19. nu. 7. Iul. Pac. enantiophan. cetur. §. q. 45. & in l. fructus, ff. de vsur. vbietiam quæ notauimus.

§. Is verc. vide in l. 13. si vsufructuarius, ff. quib. mod. vsufruct. amitt. Vinc. de Franch. decis. 168. nu. 8. Lorient. de iur. arte in tract. fruct. axio. 21.

§. In pecudū. Ex l. 28. in pecudū, ff. de vsur. Partus.] Ad intell. vide Zoanner. in trac. de duplic. venat. in princ. Lorient. de iur. art. in trac. fruct. axio. 2. Menoch. de arbit. l. 2. cas. 49. nu. 7. & seq. & cas. 210. Hugo. Donnel. in tract. de fruct. mihi. fol. 74. Connan. lib. 4. c. 2. nu. 2. Alex. Neap. Genial. dier. li. 1. c. 10. Coraf. Miscell. lib. 5. c. 8. Anton. a Gama. decis. Lusitan. 135.

§. Sed si gregis. Vide in l. vetus. & in l. 77. quid ergo. ff. de vsufr.

§. Thesauros. Vide in l. 63. si is, qui. ff. de acqu. rer. do. Cōciliatur cum l. 3. §. si in locis, ff. de iure fisci, per Feder. Scot. conf. 15. to. 1. lib. 6. nu. 3. Conna. li. 3. c. 4. n. 3. & per Iser. in §. thesauros. ti. quæ sint regal. in vsibus feud. Ad intell. vide Conna. vbi sup. Duaren. in tit. ff. de acqu. rer. dom. c. 4. Ferrand. Aduens. explicat. lib. 2. Marc. Ant. Peregr. in tract. de iur. fisci. lib. 4. tit. 2. Io. Percottē. de feud. in c. vn. tit. quæ sint regal. Arism. Tepat. var. iur. sent. lib. 2. tit. de thesaur. & quæ diximus in l. 1. C. de thesau. lib. 10.

§. Per traditionē. Ex l. 9. qua rōne, §. se quoque res, ff. de acqu. rer. do. Conciliatur cum §. 1. Inffit. de donat. per Lud. Vital. var. lec. lib. 1. c. 15. n. 2. Quomodo traditione quæ ratur dñum. Vide Conna. li. 3. c. 7. per to. & quæ sit traditio. Cuiac. obser. li. 1. c. 19.

Tiraque.) Vide in l. vn. Cod. de vsucap. transform.

Vendita res.) l. 19. quod vendidi. ff. de contrahen. empt. Vide Firman. in reper. verb. venditor rei suæ. num. 30. & verb. dominium. nu. 49. & 124. vbi quod pugnet cū l. si procurator, §. si. ff. de iur. fisc. And. Gail. pract. obseru. lib. 2. c. 15. num. 3. Viu. in Silua commu. opin. 125. Rom. conf. 86. nu. 3 & quæ notauimus in d. l. si procurator. §. si. ff. de iure fisc.

Lege 12. Tabul. Cuius verba sunt, vt hic. Vēditæ, & traditæ res non aliter emptori acquiruntur, quam si is venditori pretium soluerit, vel alio modo satisfecerit. Pratei. in legib. 12. tab. c. 16

§. Nihil autem. Ex d. l. 9. qua ratione, §. nihil ff. de acquiren. rer. domin. Ad intell. Vide Hipp. Riminald. in §. 1. nu. 177. Inst. quib. alien. lic. Dominic. Soto de iust. & iur. li. 4. q. 5. art. 1

§. Interdum. Ex d. l. 9. §. interdum. Ad intell. vide Soc. iun. in l. 4. n. 490. ff. de acq. posses. Connan. lib. 3. c. 7. nu. 1

§. Item si quis merces. Ex d. l. 9. §. item si quis merces ff. de acq. rer. domi. Ad intell. vide tex. & scribētes in l. clauibus, ff. de cōtrah. empt. vbi quos cumulauius.

§. Hoc amplius. Ex d. l. 9. §. hoc amplius. Ad intell. vide Connan. lib. 3. cap. 3. numero tertio.

§. Alia fane. Ex d. l. 9. §. alia fane. Vide Connan. vbi supra, & c. 4. nu. 5. lib. 3. Rebuff. de paci. poss. nu. 171. Menoch. in tract. de recup. poss. rem. 13. nu. 22. tex. in l. qui leuā dæ, ff. ad l. Rhod.

Nec longe,) videtex. in l. falsus, §. qui alienum, ff. de furt. vbi quæ notauimus.

Tit. 2. De reb. corporalibus, & incorporalibus.

§. 1. quædam. Ex l. 1. §. quædam, ff. de rer. diuis. Ad intell. vide Connan commen. iur. lib. 3. c. 2. nu. 10. & seq. Petr. Grego. Sintag. iur. lib. 1. c. 1. nu. 3. & c. 10.

Tit. 3. De seruitut. præd. rustic.

§. 1. Rusticorum. Ex l. 1. ff. eod. Ad intell. vide Io. Rober. sent. lib. 4. c. 5. Alex. Neap. Gen. dier. lib. 2. cap. 20. & quæ notauimus in d. l. 1

§. Prædiorum. Vide tex. in l. 198. vrbana ff. de verb. sign. vbi per nos notata, & in l. 1. ff. comm. præd. Duaren. in l. item quia ff. de pact. Connan. lib. 4. c. 10. nu. 5

§. Inter. Ex l. 1. §. in prædijs, ff. de seru. rustic. præd.

§. Ideo. Ex l. 1. §. ideo, ff. commu. præd.

Tit. 4. De vsufruct.

§. 1. vsufructus. Ex l. 1. ff. eod. Ad intell. vide Connan. lib. 4. c. 3. nu. 1. Hugon. Donell. i. l. 56. qui proprietatem, num. 7. ff. de verb. oblig. Hostien. in summ. tit. de pignorib. num. 11. Sebast. Medic. de diffinitio. par. 2. cap. 70

Est enim.) Ex l. 2. §. est enim, ff. eod. Qualitas non est sine Subiecto. vide Sebast. Medic. de reg. iur. c. 6

§. Sine testamento. Ex l. 3. §. sine testamento, ff. eod.

§. Constituitur. Ex d. l. 3. §. cōstituitur, ff. eo. Ad intell. vide Sebastia. de Perus. conf. 79. nu. 2. interconf. vltim. volun. Feder. Scot. conf. 2. nu. 12. tom. 1. lib. 1

Nam hæres.) vide in l. 1. 2. & 3. ff. de vsufr. ear. rer. quæ vsu consum. Alc. parerg. li. 7. c. 2. Connan. lib. 4. c. 4. nu. 2

§. Ceteræ. vide in l. 7. si vini, ff. de vsuf. ear. rer. Maxil. in Consue. Bari. titu de iure dot. §. mulier licet. nu. 82. Viu. in Silua. commu. opin. 1045

§. Finitur. nostra constitutio.) in l. 16. corruptione, §. morte, C. eo. Ad intell. vide Pinel. in l. 1. p. 3. nu. 38. & seq. C. de bo. mater, Fabian. de Monte. in tracta. de emption. q. 4. prin. nu. 45. Fed. Scot. conf. 2. nu. 63. to. 1. lib. 1. Caroc. de Locat. verb. vsufruct. q. 27. nume. 12

§. Item finitur. Ad intell. vide tex. in l. 13. arboribus, §. vsufructuarius, & ibi gl. verb. vel donat. ff. eod. Sarmient. Selectar. interpre. lib. 3. c. 9. lac. Omphal. ciuil. polit. lib. 1. c. 92 nu. 22. & seq.

Consolidatio.) vt in l. 3. ff. de vsufr. accresc. vide Tiraq. de retract. li. 1. §. 1. gl. 7. n. 60. & Curt. Brugenf. Icaston ad tratr. lib. 2. c. 46

Tit. 5. De vsu, & habitation.

§. Minus. Ex l. 10. §. si vsus, ff. eo.

Nihil vltius.) vide in l. 12. ff. eo.

In eo fundo.) vide in l. 11. ff. eo.

Aut locare.) vide Caroc. de locat. tit. de vsu, & habit. q. 1. vbi cum Accur. tenet, quod possit proprietario.

§. Item is. vide in l. 2. & 3. ff. eo.

§. Sed si cui. nostra decisione.) in l. cum antiquitas, C. de vsufr.

§. Exposuimus. vide Hippol. Rim. Insti. de testam. in princ. nu. 294

Tit. 6. De vsucap. & long. temp. præscript.

§. 1. Iure ciuili, idest duodec. tabul. vt in legibus 12. tabul. l. 17. vbi Pratei, & Reuard. vide tex. in l. vn. C. de vsucap. transform. Callei. de exercit. iuris per. lib. 3. num. 40. Iacob.

Virg. Capr. I. C. Historien.

Jacob. Reuand. in libell. de veris vsucap. differ. num. 10
 Res mobiles per triennium.) Vide Soci. reg. 426. res mobilis.
 §. Sed aliquando. Vide tex. in l. 9. vsucapionē ff. eo. Connan. lib. 3. c. 15. nu. 1
 §. Furtiue. Vide in l. 3. sequitur. §. quodaurem ff. eod.
 Lex duodec. tabul.) Cuius verba sūt. Rei furtiue æterna autoritas esto. vt per Prat. in l. 19. & A. Gell. lib. 17. c. 7
 Lex Atinia.) Attilia legit Theophil. §. idem dicendum. Instit. de vsucap. & male, vt p. Tiber Decia. rer. criminal. lib. 2. c. 27. nu. 7
 Ipsa autem, dum Gell. lib. 14. c. vit. métiōnē facit de Atinio plebiscito, suspicor legēdum, Catinia lege, ex Catinio Labeone Tribuno pleb. apud Liu. decad. 4. lib. 3. aut ibi legas. C. Atinium. De hac lege vide Gell. d. lib. 17. c. 7. Cicer. in Verr. act. 3. & ex professo Hadr. Pulu. in tractat. de rei furtiue prohib. vsucap.
 Lege Iulia, & Plautia.) Vide in l. non solum, §. si dominus, ff. eo. l. ex Plautio, Catulo, & Lepido Cōf. lata, Publ. Plautio Tribuno pleb. vt per Carol. Sigon. de Iudic. l. 2. c. 33. anno ab vrbe condita. 676. ex Pauuin. in fast. Ad intell. vide Aquilin. in l. generaliter. §. nihil cōmune. in præfat. nu. 3. ff. de acq. poss.
 §. Sed tamen. Ex l. 36. potest pluribus, ff. eod. Vide Connan. lib. 3. c. 13. nu. 1
 Furtum enim.) Ex l. 37. furtum, ff. eod. Vide Connan. d. lib. 3. c. 13. nu. 1
 §. Quod autem. Vide in l. 37. furtū, §. fundi. ff. eod. Menoch. de recuper. poss. remed. 13. num. 15
 §. Abolita. Ex l. 38. quare. §. abolita. ff. eo. Ad intell. vide tex. & scribes in l. si. C. vnde vi, vbi per nos notata.
 §. Aliquando. Vide in l. 4. §. quod autem, ff. eo. Capoll. in l. 1. num. 9. C. de vsucap. p. empt.
 Res fisci.) Vide tex. in l. 2. iam pridem, C. cōmun. de vsucap.
 Sed Papinianus.) Concordat. l. 8. quamuis, ff. eo. Ad mater. Vide Franc. Balb. de præf. p. 2. §. p. princ.
 §. Nouissime. Vide tex. in l. 27. Celsus. C. eo. Connan. lib. 3. c. 13. nu. 2. Frac. Balb. in reper. d. l. Celsus post suum tract. de præscri. Claud. Seifel. in l. 4. §. heres. nu. 3. ff. ad Trebel. Mascard. de probatio. cōclus. 228. vbi quod bona fides præsumatur ex titulo.
 §. Diutina poss. filio. Vide tex. in l. 43. heres, ff. eod.
 Nostra constitutio.) in l. vn. C. de vsucapio. transform.
 §. Ed. cto. Vide in l. edicto. Co. si aduers. fisc. Duar. in tit. eodem. Duen. reg. 238. emens a fisco.
 Cōstitutio Zenonis.) est in l. 2. omnes. C. de quadrienn. præscrip. vbi quæ plene notauimus. Balb. de præscriptio, p. 2. §. par. prin-

cipal. quæstio. 8. Duar. titu. eodem.
 §. Nostra constitutio.) est l. bene à Zenone, C. de quadrienn. præscrip. vbi ad intell. vide quæ notamus.

Tit. 7. De donationibus.

§. 1. Mortis causa.) Vide tex. in l. 29. mortis causa, ff. mort. cau. donat. Corrigitur per Longobard. l. si quis Longobardus. cū l. præceden. & seq. tit. de vltim. volunt. Conciliatur cum §. per traditionē. Instit. de rer. diuis. per Ludo. Vital. var. lect. li. 1. c. 15 num. 2. Ab intell. vide Riminal. iun. Instit. eo. in prin. n. 847. Alex. Raudens. in tract. de Analog. c. 26. nu. 33
 Ad exemplum legatorū.) Vide in l. 15. Marcellus, ff. de donat. caus. mort.
 Et in summa.) Ex l. 1. ff. de mortis caus. donat.
 Homer.) Odiss. lib. 17. in prin.
 §. Alię autem. Vide Concennat. Oeconomic. art. iur. ciu. lib. 2. c. 21
 §. Periciuntur. Vide Petr. Beloum var. iur. ciu. lib. 2. c. 5
 §. Est & aliud genus. Ad intell. Vide Ruin. i. rub. ff. sol. matr. num. 278. Io. Lup. in repe. rub. ext. de don. int. vir. & vxor. §. 17
 §. Sed primus. Vide in l. si cōstante. C. de donat. ant. nup. Anton. Cordub. in §. i. em rescriptum nu. 55. Fallit in Lusitania, vt per Aluar. Valasc. decis. 4. nu. 2
 §. Sed nos. in l. cum multæ. C. de donat. ante nupt. Ad intell. vide Socin. regu. 313. maritus.

Tit. 8. Quibus alienar. licet.

§. Nunc admonendi. Vide reg. cum 12. ampliat. & 7. limit. per Sebast. Medic. in tract. de conseruand. posses. in prin. nu. 76

Tit. 9. Per quas person. nob. acquir.

§. 1. Acquiritur. Ex l. 10. acquiritur. ff. de acq. rer. dom. Ad mater. & intell. Vide Cōcennat. Oeconomic. art. iur. ciu. lib. 2. c. 2. Menoch. de arbit. lib. 2. cas. 126. num. 2. Vactu. declar. 12. num. 2. Hug. Donell. in l. stipulatio ista. §. alteri num. 27. ff. de verb. obli. Hipp. Rimi. in l. 1. nu. 346. & seq. C. qui admitti. Firman. in repet. ver. Filius acquir. num. 16
 §. Igitur, exceptis castrensibus.) dic etiam, & in aduentitijs, in quibus filio quæritur dominium. Viu. in Silva commu. opin. 316. vsufructus autem patri. fallit tamē vt per Hipp. Rimi. hic, nu. 138. & seq.
 §. Quod nobis. Vide in l. cum oportet, C. de bon. quæ liber vbi quæ notauimus.
 §. Hoc

- §. Hoc quoque. Vide in l. 1. & 2. Cod. de bon. matern.
- §. Item vobis. Ex d. l. 10. §. igitur, ff. de acqui. rer. domin. Ad intell. vide Connan lib. 2. c. 3. num. 1. & lib. 3. c. 7. num. 5. Soci. in l. 1. nu. 47. ff. de acq. pos. Soci. iun. in repet. l. 1. p. 3. nu. 8. & in l. cum filiusfam. ver. deuenio. num. 8. ff. de leg. 1. Rimi. iun. in l. 1. num. 169. & 612. C. qui admit. Rui. in l. 1. §. item. nu. 15 ff. de acq. pos.
- §. De ijs. Ex d. l. 10. acquiritur §. de his. ff. de acqui. rer. dom. vbi videscribentes.
- §. Idem placet. Vide Connan. libro 3. cap. 7. num. 5
- §. Fructuarius. Qui vsucapere non possint. Vide Iacob. Bomour. enigm. 16
- §. Non solum. Vide Rui. in l. 1. §. item. num. 15 ff. de acq. pos.
- §. Ex his. Vide Hippo. Rimi. inst. eo. in rub. num. 9
- §. Et hoc est. Vide in l. 1. C. per quas person. nob. acq. & in l. 1. C. de acq. pos. Connan. lib. 3. c. 7. nu. 5

Tit. 10. de Testamen. ordinand.

- §. 1. Testamētum. Carpit Iustinianum Gell. lib. 6. c. 12. & Laur. Vall. elegāt. lib. 6. c. 36. refert Cott. in memorat. verb. testam. & Vigl. hic. Defenditur tamen ab Alciat. ad Vall. vbi sup. Vigl. & Hippol. Rimi. hic. Connan. lib. 9. c. 1. num. 1. Crass. de suc. testam. q. 2. Loriot. de iur. arte. in tract. de testam. axio. 1. Cesa. Cost. variar. lib. 1. c. 13. Ioan. Robert. Sentēt. lib. 2. c. 19. & vti notauimus in l. 1. ff. eod. Testamen. torum genera. Vide per Stephan. Forcatul. in Neciom. dial. 14. Alexan. Neapol. Gen. dier. lib. 4. c. 1. Ferrand. Aduent. Explicat. lib. 2. Loriot. de testamen. axio. 3. G. l. noc. attic. lib. 15 c. 27. Vacun. declar. 18. Briffon. de formu. & solemnib. verb. Roman. lib. 7. mihi. fol. 652.
- §. Accessit. Vide Bolognet. in rubr. ff. de leg. 1. num. 16
- §. Sed cum. Vide in l. hac consultissima, C. eo. vbi quæ notauimus. Fallit de iure can. vt per B. llon. in antinom. lib. 2. nu. 7.
- §. Testes. Vide Ioan. Bapt. Plot. conf. 50. nu. 19. & inter conf. crim. Zilatti vol. 1. 2. impres. conf. 132.
- Neque mulier.] Vide Duenn. reg. 314. & sequen. Soc. reg. 511. Viu. in Silua. commn. opin. 968. & quæ notauimus. in l. 20. qui testamento, §. mulier, ff. eo.
- Intestabiles.] Vide Connan. comment. iur. lib. 9. c. 3. nu. 2. vbi egregie, quod dicantur a testimonio, non a testamento. Sigon. de iudic. lib. 2. c. 15. A. Gell. noct. attic. lib. 6. c. 7. Reuard. ad leges. 12. tabul. c. 10. Turneb. aduersar. lib. 29. c. 14. Isid. Origin. libro 10. litt. I. Quicquid dicat in contrariū

- glo. in l. ob carmen. ff. de testib. Barto. hic in princ. quem sequitur Hipp. Riminald. in l. 1. num. 65. C. qui admitti. & communiter doctores, per l. is cui. §. si. ff. de testa. quæ est intelligenda cum Connan. vbi supra, & clare liquet, per nam, ibi in damna. to ob carmen famosum esse solummodo remotionem a testimonio, nō a testamen. to. ob carmen, ff. de testib. & l. lex Corne. lia, §. fin. ff. de iniur. vt audeam affirmare, verba, ibi, ergo nec testamentum facere, esse apposititia, vt fecit Theophil. hanc vocem interpretās, secus ac alij vniquam fecerint in §. hi autem. Institut. de testam. ordin. & Vigl. hic.
- §. Pater. Vide doctores in l. pater. ff. de testib. bus.
- §. In testibus. Ad intell. vide in l. 20. qui test. ff. eod.
- §. Sed neque. Vide in d. l. 20. quod testamen. to ff. eo. Pinel. in l. 1. p. 1. num. 16. C. de bo. matern. Crott. in tracta. de testib. num. 16. Amplia. in fideicommissio vniuersali. Sublimita tamen in fideicommissio sub con. ditione incerta. Crott. vbi supra, num. 17 & 20.
- §. Legatarijs. Vide Dilect. de arte test. titu. 2. caut. 9 Viu. in Silua commu. opi. 985. Per. de Rauen. in Alfab. verb. Legatarius. Loriot. de iur. arte. tit. 1. de testamen. axio. 14. Duar. tit. eod. c. de testibus, in testame. idon. Eman. a Costa. in repet. cap. si pater. verb. Superfite matre. num. 24. extra eod. Crott. de testibus, p. 1. num. 18. vbi Petr. de Moncada. in add. Menoch. de arbit. lib. 2. cas. 106. num. 14. & text. in l. dictantibus, C. eod. & quæ notauimus in d. l. quod te. stamento, vbi quod procedat in substitu. to, & quod fallat, quando in testamento requiritur minor numerus.
- §. Sed & vnum. Ex l. 24. vnum. ff. eo. Conci. liatur cum l. 1. §. si quis in duob. ff. de bo. nor. poss. secund. tab. per Pirr. Alphan. in Auth. si quis in aliquo, nu. 78. C. de eden. Exemplum quando prober. vide Caballin. millel. 59. Ad intell. vide Briffon. de for. mu. libro 7. fol. 657. & quæ notauimus in d. l. vnum.

Tit. 11. de Militar. testam.

- §. Plane. Ex l. 25. ff. eod. vbi pro Catilio, legi. tur Statilio Seuero, & male, D. Marci pro. auo materno. Capitolin. in Marco. Catilio Seuero scribit Plin. epistolar. lib. 1. mi. hi. fol. 36. Ad intell. vide Riminal. iun. In. stit. de test. in princ. num. 363. Corn. conf. 149. & 215. lib. 2. Natr. in l. hac consultis. sima, §. ex impe. fecto. q. 30. nu. 160. C. de testa. & Vigl. hic.

Tit. 12. Quibus non est permisso
facere testam.

- §. Non tamen. Vide in l. qui in potestate, ff. de testamen. Corrigitur, apud Hispanos, per l. 5. tauri. vbi Gomes. Ad intell. vide Lorient. de iur. arte, in tit. de tutel. axio. 68. & seq. Soc. reg. 153. filiusfam. Alphan. in Collectan. num. 198. Crass. de success. §. testamentum. tit. 1. caut. 1. Iul. Clar. §. testamentum q. 18. Connan. lib. 9. c. 4. nu. 1. & seq. & quæ notauimus in d. l. qui in potestate. vbi vide.
- §. Præterea. Vide in l. 5. a qua ætate, ff. eo. Dilectum meum in tract. de success. ab intestat. in protheor. nu. 240. & seqq. Du. r. in tit. hoc, c. de his, qui testam. facere possunt, colum. 1. Anton. Aug. emendat. lib. 4. c. 13. Connan. lib. 3. c. 12. Ioan. Rober. sententia. lib. 1. c. 2. Eman. a Costa in repet. c. si pater. verb. defunctis antetempus pubertatis, nu. 1. extra de testamen. & quæ notauimus in d. l. a qua ætate. An possit per Principem dispensari. vide Thesau. decisione 87.
- §. Item furiosi. vide Valer. Maxim. lib. 7. c. 8. in princ. Diaz. reg. 390. furiosus. Duenn. reg. 400. furiosus, Dilectum meum in tracta. de success. ab intestat. in protheor. num. 249. & seqq. vbi vide.
- §. Item prodigus. Vide tex. in l. 18. is cui, ff. de testamen. Crassum, de success. §. testamentum, quæst. 33. Gomes. var. resol. tom. 2. c. 14. nu. 30. & seq. Connan. lib. 9. c. 4. nu. 11. Hugon. Donel. in l. is cui, nu. 11. ff. de verbor. obligat. Amplia. & limita, vt per nos in p. l. 18. ff. de testamen. & per Dilectum meum in d. tract. in protheo. num. 264. & sequen.
- §. Item Surdus. Vide in l. 6. qui in potestate, §. mutus, ff. de testamen. Non corrigitur per l. discretis, C. qui testamen. facer. poss. vt per Aquilin. in l. 1. in princip. nu. 158. & seq. ff. de verb. oblig. Gratian. de Conciliat. legg. lib. 2. nu. 23. Ad intell. vide Dilectum meum, vbi sup. num. 269. Crass. de success. §. testamentum, q. 30. Aquilin. vbi supra, Vasq. quæstio. illustr. 103. num. 12. & seq.
- Fallit si fuerit surdus, aut mutus tantum, item ad pias causas, & ex dispensatione Principis, vt per nos in d. l. qui in potest, Harmenop. in Promptuar. lib. 4. titu. 1. in Nouel. Cæsa. Leonis, vers. qui aduersa, & ibi in scholio.
- §. Cæcus. Vide Dilectum meum vbi sup. nu. 273. & seq. Eman. a Costa. in l. Gallus, §. & quid si tantum, p. 3. num. 90. ff. de liber. & posthum. & in repet. c. si pater. verb. adiiciens, num. 10. extr. de testa.
- §. Eius qui. Ex tex. in l. eius qui, ff. de testam. vide Dilectum meum vbi sup. num. 237.

Ferrand. Vasq. quæstio. illustr. 103. quem sequitur Crass. de success. §. testamentum. quæstio. 25.

Tit. 13. de exhered. liber.

- §. 1. Non tamen. Ad intell. vide Alcia. Parad. lib. 3. c. 5. Couarr. in c. Raynutius, in prin. extra de testa. Lorient. de iur. arte, in tit. de exheredat. axiom. 8. & 46.
- §. Sed nos in fine. Dum dicit inter ceteros, intellige, filios, vt non valeat, si plures sint, quam duo, secus in filiabus. Vasq. de success. creat. §. 20. nu. 58.
- §. Postumi. An postumus possit exheredari. Vide Alcia. Parad. lib. 4. c. 10. Crass. de success. §. testamentum, q. 42. nu. 14. Ad intell. vide Vasq. de success. creatio. §. 19. nu. 66. Pinell. in rubr. C. de bon. matern. p. 2. nu. 31. Aquil. in l. Gallus, §. & quid si tantum in prin. nu. 10. ff. de liber. & posthu. Alex. Galuan. in d. l. Gallus. in preclud. c. 1. num. 66. Hippol. Rimi. in l. posthumus, nu. 339. & seq. C. de contra tab.
- §. Sed feminini. Vide Lorient. de iur. arte, tit. de exhered. axiom. 3.
- §. Posthumorum. Ex l. posthumorum, ff. de iniust. rup. Corrigitur apud Hispanos. per l. 18. taur. vbi Gomes.
- §. Iunia Velleia. Iulia Velleia, legendum docet Anton. Aug. in hac lege. de qua vide scribentes, & tex. in l. Gallus, §. nunc de lege Velleia. ff. de lib. & posthu. Ad intell. vide Anton. Aug. in hac lege, & quæ notauimus, in d. §. nunc de lege Velleia.
- §. Emancipatos. in casu h. §. an hodie vtamur iure ciuili, vel prætorio. vide per Barto. in Aut. ex causa. sub nu. 10. vers. si vero, C. de liber. præter. Crass. de success. §. testamentum, q. 36. num. 3.
- §. Adoptiui. vide Io. Gutter. in §. sui. nu. 153. Inst. de hæred. qual. & diff.
- §. Mater. Corrigitur per §. aliud quoq; Capitulum. Auth. vt cum de appellat. cognosc. Dilect. de arte test. tit. 3. caut. 15. Ad intell. Vide Clar. §. testamentum, q. 47. Petr. de Rauena. in sing. 388. Gulielm. de Ludo. sing. 67. Ant. Gomes. var. resol. lib. 1. c. 11. nu. 1. Plaza. de delict. c. 1. nu. 16. in medio. Firman. in repet. verb. præteritio cum causa, nu. 4. Hippol. Rimi. in l. posthumus. nu. 355. C. de contra tab.

Tit. 14. De hæred. instit.

- §. 1. Hæredes. Vide in l. 3. ff. eod.
- §. Proprios. Secundum plurium sententias. vide Viu. in Silua. commu. opin. 398. tex. in l. quidam. C. de necessar. seru.
- §. Est tamen. Vide in l. 49. his verbis, §. interdum, ff. eod.
- §. Seruus. Vide text. in d. l. quidam, C. de necessar.

- cellar. & seru. Conna. lib. 2. ca. 4. num.
 Hippol. Rim. inst. de don. in prin. n. 342.
 & in §. item nobis, nu. 246. & seqq. Instit. per quas person. nob. acq. Aquil. in l. naturaliter, §. nihil commune. p. 1. nu. 158. ff. de acq. poss.
 §. Alienas quoque, vide Aquilin. in l. naturaliter, §. nihil commune, p. 2. num. 55. ff. de acq. poss.
 §. Seruus autem plurium. Corrigitur apud Hispanos, vbi in tota hereditate seruus, vt filius liber, est instituendus. Ioan. Martin. de Olan. in antinom. iur. ciuil. & Hispan. litt. S. num. 16
 §. Et vnum, vide Crass. de success. §. institutio, q. 20. & seq. Franc. armient. in tracta. de reddit. eccles. p. 1. c. 1. nu. 20.
 §. Hereditas. Ad intel. vide Vacun. declarat. 77. nu. 5. Hippol. Rim. in l. 1. num. 155. C. qui admitt. tex in l. seruus, §. hereditas, & in l. interdum, §. paterfam. ff. eod. Alexan. Neap. Gen. dier. lib. 1. c. 1. Lorient. de iur. arte, in tit. de her. inst. axiom. 15. Connan. lib. 10. c. 6. num. 10. Anto. Aug. Emen. lib. 2. cap. 8
 §. Non autem, vide in l. si ita scriptum, 1. & in l. interdum, §. 1. ff. eo. vbi scrib.
 §. Impossibilis. Conciliatur cum §. impossibilis instit. de inutil. stipulat. per Straitm. seu potius Belion. in antinom. nu. 14. Ad intell. vide Lorient. de iur. apicib. in tract. regul. axio. 103
 §. Si plures, vide tex. in l. §. si heredi. ff. de heredi. inst. Diaz. reg. 157. copula. Nicol. Euerard. in Topic. loco, a natura copulæ, post med. & loco, a natura alternatiuæ, mihi fol. 247. a tergo, & quæ notauimus in d. l. si heredi.
 §. Hi quos. Peregrinantes, vide Io. Robert. Senten. lib. 3. c. 9. mihi fol. 179

Tit. 15. De vulgar. substitut.

- §. 1. Potest. Ex l. 36. potest, ff. eo. Ad intell. vide Connan. lib. 10. c. 8. nu. 9
 §. Si seruus, vide in l. 40. si pater, ff. de her. institut. Vacun. declarat. 85. Capr. in trac. de substit. in 1. specie, nu. 85. Bologn. in l. cū filiusfam. nu. 184. ff. de lega. 1. Duaren. in tit. ff. eod. c. de effect. substitut. vulg. col. 8. Henric. a Suerin. repetit. lect. c. 37. Claud. Chiflet de substit. c. 12. col. 5. Trentacinq. de substitut. p. 1. c. 5. nu. 2. c. 6. nu. 2. & c. 9. nu. 2. Alciat. Dispunct. libro 1. c. 2. Vsq. de success. progress. §. 5. nu. 14. & seqq. Cuiac. obs. lib. 17. c. 11. Amplia. & limita. vt per nos in d. l. si paterfam.
 Idque Tiberius Cæsar.] Ex l. 41. & hoc, ff. de heredi. inst. vide Alciat. dispunct. libro 1. c. 2. Cottæ, in memorabil. verb. testamentū vbi pro, Tiberius Cæsar, legit. Titus Cæsar. Vide tamen Vigl. hic, nu. 12

Tit. 16. De pupill. substit.

- §. Qua ratione, vide tex. in l. humanitatis, C. de impub. & alijs substit. Lancel. Polit. de substit. n. 20. Vsq. controuers. illustr. 106. nu. 8. & 30. Costantin. Roger. de exempl. substit. q. 5. nu. 2. & seqq. & de pupillar. q. 8. & seq. Lorient. de iur. arte, in tract. substit. axiom. 74. teph. Forcat. in Necio. dial. 32. Duar. in ti. ff. de vulg. c. de quasi pupil. substit. & cap. seq. Ioan. Vand. var. quæst. lib. 2. c. 9. Crass. de success. §. substitut. q. 41. Capra. in tract. de substit. in 2. specie, nu. 105. & in 3. specie, nu. 33. 119. 118. & 128. Bald. de Vbald. de substitut. nu. 25. & ibid. partic. 2. nu. 18. Alphan. in Collect. num. 487. & quod diximus in d. l. humanitatis.
 §. Sin autem, inferioribus partibus.] Caius, instit. lib. 2. c. 4. vocat, imam ceram, quem refert Brisson. de formul. lib. 7. fol. 661. sic etiam Suet. in lul. Cæs. c. 83. vt per Alexan. Neap. Gen. dier. lib. 1. c. 1. fol. 4.
 Non solum, vide Eman. a Costa in repet. c. si pater. verb. potest. num. 4. extra de testamen.
 §. Vel singulis. Ex l. 37. vel singulis, ff. eo. Ad intell. vide, vltra Vigl. hic, Couarr. in cap. Ranutius, §. 8. per totum. Zanc. in l. heredes mei, §. cum ita, nu. 590. 938. & 499. ff. ad Trebel. Paul. de Cast. cons. 404. num. 2. vol. 1. in nou. Alex. Trentacinq. de substit. p. 5. c. 2. num. 11. Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum, in præfat. nu. 78. Rimin. senior, cons. 189. nu. 18. Mantie. de c. niect. vltim. vol. lib. 11. tit. 2. nu. 8. Connan. lib. 10. c. 8. nu. 9. Limita per ea, quæ notauimus in d. l. vel sing.
 §. Masculo. Ad intell. vide Eman. a Costa in repet. c. si pater, verb. defunctis ante tempora puberratis, nu. 2. ext. de testam.
 §. Extraneo. Ad intel. Vide Aquilin. in l. centurio. p. 4. nu. 40. ff. de vulg. Duar. in tit. ff. eod. c. de effect. substit. vulg. col. 8. Eman. a Costa in repet. c. si pater. verb. interdum, num. 64. & verb. habens, num. 10. extra de testamen. Vsq. de success. progress. §. 11. num. 30.

Tit. 17. Quibus mod. testamen. infirmentur.

- §. Testamentum. Corrigitur in Francia, vbi adoptiu non rumpunt testamentum. Pet. Gregor. Sintagm. iur. lib. 44. c. 1. nu. 1. Ad intell. vide Ioan. Gutter. in §. sui. nu. 153. Instit. de her. qual. & differ. & late per Dilectum meum in tract. de success. ab intes. lib. 1. nu. 290. & seqq.
 §. Posteriore, vide quos citat Alphan. in Collecta. num. 895. Cras. de success. §. testamentum, q. 86. Sebast. Medic. in tract. de nouat.

- par. 2. num. 91. Vasq. de succes. creat. §. 11. num. 8. Hippol. Rimin. conf. 269. num. 70. vol. 3. Mascard. de probatio. conclu. 1282. Corn. in l. si quis autem, n. 2. C. de testam. Petr. Peralt. in l. si quis in prin. ff. de leg. 3. vbi plenè. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 165. num. 28.
- §. Sed si quis. Ex l. 29. si quis priore. ff. ad Trebell. Ad intell. vide Duran. de arte test. tit. 10. caut. 1.
- §. Non tamen. Ad intell. vide Vasq. de succe. creat. §. 11. nu. 24. Iaco. Concennat. q. li. 3. c. 2. num. 22. Duare. in tit. ff. de iniust. rup. c. de irrit. testa. Vasq. controu. illust. 64. nu. 23. & quæ notauimus in d. l. pen. ff. de statu lib.
- §. Ex eo. Conciliatur cum l. 1. §. si tabulæ, ff. si tab. testamen. null. ex tab. per Connan. lib. 9. c. 7. n. 7. Corrigitur apud Hispanos, vt per Ioan. Martin. de Olan. in antinom. iur. ciuil. & Hispan. litt. T. nu. 14. Ad int. l. vide Ann. de Canon. in repet. l. nemo potest, num. 672. ff. de lega. 1. Durand. de arte test. tit. 10. cau. 3. Constanti. Roger. in l. heredes palam, §. si quid post. nu. 17. ff. de testam. Menoch. de præsumpt. lib. 4. præsumpt. 173. num. 24.

Tit. 18. De inoffic. testam.

- §. Sed hoc. Vide in l. 2. hoc colore, ff. eo. Connan. lib. 9. c. 8. num. 1.
- §. Soror. Vide in l. fratres, C. eod. vbi quæ plenè notauimus.
- §. Igitur. Ad intel. vide Eman. a Costa. in repet. c. si pater. verb. instituit. num. 14. de testam. text. & scrib. in l. Papinianus. ff. eo.

Tit. 19. De Hæred. qualit. & differ.

- §. 1. Hæredes. vide Paul. Leon. in l. qui Romæ §. duo fratres, num. 41. & 43. ff. de verbor. obligat.
- §. Sui. Corrigitur de iure feu. cap. 1. an agna. vel fil. & ca. 1. §. filius. de capit. qui cur. vèdi. vbi filius potest repudiare hæreditatē, & retinere feudum paternum. Requisita ad inducendum suitatē vide per Crass. de success. §. suitas, q. 4. & 5. Ad intell. vide Ioan. Gutter. hic.
- §. In extraneis. vide Vasq. in l. si alienum, ff. de hæred. inst. Crass. de success. §. institutio. q. 28. vbi ait locum habere in instit. puris, secus in conditionalibus.
- §. Item extraneus. vide Aquilin. in l. 1. in princ. nu. 16. ff. de verb. obli. Gouean. var. lect. lib. 1. c. 25. Petr. Loriot. de iur. arte, in tract. addition. axiom. 37.

Tract. 20. De Legatis.

- §. 1. Post hæc vide Marc. Ant. Eugen. confil. 26. nu. 15. & seq.
- §. Sed olim vide Ioan. Robert. Sentent. lib. 2. c. 35. Vlpian. in fragm. tit. 24. Caium. in ff. lib. 2. tit. 5. Briffon. de formul. lib. 7. f. 698. vbi fufe.
- §. Nostra. in l. 1. C. comm. delegat. Ad intell. vide Alciat. Parerg. lib. 3. c. 1. Vasq. de succes. crea. §. 17. nu. 116. & seqq. Duaren. in l. legato generaliter, ff. de leg. 1. & quæ notauimus in d. l. 1.
- §. Sed non vsque. An hodie sit aliqua differentia inter legata, & fideicommissa particularia. vide Vacun. declarat. 53. Ad intell. vide Io. Robert. Sentent. lib. 2. cap. 23. Ferret. in l. 1. nu. 11. ff. de lega. 1. Necessarium esse.] vide Soc. iun. in l. 1. nu. 120. & 127. ff. de leg. 1.
- Omnia legata.] videtext. in l. 1. ff. de lega. 1. vbi quæ abunde notauimus. & Prateium. reg. 467. legata.
- §. Non solum. vide Bened. Capra. regu. 105. par. 1. Socin. iun. conf. 74. numero 18. volum. 1.
- §. Quod autē. vide Capram reg. 106. & 107. Ignorantia regulariter præsumitur. Vide Marant. in l. 15. potest, ff. de acq. hæredita. Soc. reg. 177. Andr. Gail. pract. obser. lib. 2. c. 48. num. 14. Cumiam. in tract. de sindic. c. 2. num. 11. Menoc. de præsumptio. lib. 6. præsumpt. 23. Gabriel. reg. li. 6. tit. de reg. conclu. 5. Brunor. a Sole in Compend. resolut. verb. ignorantia præsumitur.
- §. Et verius. Ex l. 21. veritus. ff. de probat. vide Mascard. de prob. conclu. 881.
- §. Si res aliena. vide Peralt. in l. hæredem. nu. 4. ff. de leg. 2.
- §. Nam traditum. vide Soc. reg. 72. causę duę tex. & ibi notata. in l. Meuius. §. duorum, ff. de legat. 2. & in l. ex promissione, ff. de actio.
- §. Si eadem rer. Duaren. de iure accresc. lib. 1. c. 18. Ioan. Robert. Sentent. lib. 2. c. 24 & 25. Bolognett. in rubr. C. quand. non petent. par. nu. 26. Andr. Fachin. controuerf. iur. lib. 4. c. 97.
- §. Si cui. vide in l. 84. non quocumque, §. fundus. ff. de leg. 1.
- §. Si quis rem. Conciliatur cum l. is. qui putat, ff. de acq. hæred. per Straitman, seu Bello. in antinom. nu. 23. Ad intel. vide Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. versic. sed ex sententia. num. 69. ff. de libe. & posthum.
- Iidem r. scripserunt.] in l. qui post testamen. tum, C. eo. vide Diaz. reg. 738. testator pignorando. Ancar. q. 75. lib. 1.
- §. Ex contrario. Vide in l. legari, §. vlt. ff. de liber. leg.
- Quod si viue.] Conciliatur cum l. debitor, ff. de

ff. de leg. 1. per Straitma. seu Bellon. in antinom. num. 21.
 Non enim placuit.] Conciliatur cum l. in ambiguis. §. 1. ff. de regul. iur. per Hugon. Donell. in l. 140. in pluribus, num. 4. ff. de verb. oblig.
 §. Si res legata. vide in l. 26. non amplius, §. 1. ff. de leg. 1.
 Si vero hæredis seruus] Ad intell. vide Decium in l. quod te. in vlt. lect. num. 39. ff. si cert. per.
 §. Si quis ancillas. vide in l. 3. ff. de pecul. leg. & in l. 66. Si ancillas, ff. de leg. 1. Conciliatur cum l. siue, ff. de fundo instruct. per Straitman. seu Bellon. in antinom. numero 19.
 Ordinatio ferui. cum Vicarijs.] vide Conna. lib. 2. c. 2. nu. 3. Iacob. Reuard. varior. lib. 5. cap. 20
 §. Si peculium Iulianus ait.] in l. 8. denique, §. vtrum, ff. de pecul. leg.
 §. Si generaliter. vide Ioan. Robert. sent. li. 2. cap. 14
 §. Optionis. vide Petr. Fabr. in Lactus legitimi. ff. de reg. iur.
 §. Incertis. Hodie est correctum, vt per Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. in præfat. nu. 75. ff. de lib. & posth. Ad intell. vide Duaren. in tit. ff. de hæred. instit. c. 2. Eman. a Costa in repet. c. si pater. verb. pauperes, nu. 2. 14. & 15. extr. de test.
 §. Postumo. Hodie est correctus, vt per Aquilin. d. nu. 75. Pugnat cum §. postumus. infra eod. vide Ioan. Bassum paradox. lib. 4. c. 1. Ruin. in d. l. Gallus, num. 3. Ad intell. vide Lancel. Galiaul in repe. l. Gallus. sub nu. 12. ff. de lib. & post. Duaren. disputa. lib. 2. c. 30. Carond. verisimil. li. 1. c. 15. Alciat. parad. lib. 3. c. 2. Vigl. in §. seruum autem. Insti. de hæred. instit. Cuiac. obseruat. lib. 6. c. 4. Rui. conf. 16 c. nu. 9. & 12. vol. 2. Alex. Galuan. in l. Gallus. in prælud. c. 11. num. 351. Loriot. de iur. arte, in tract. natiuit. axiom. 8. Forcatul. in Neciom. dial. 8. num. 12. & quos citat Alphan. in Collect. num. 63
 Est autem. vide Alex. Galuan. vbi supra c. 3. num. 95. & seq. Boet. Epon. in d. l. Gallus, in princ. num. 35
 §. Sed nec huiusmodi. vide Eman. a Costa in repet. c. si pater verb. pauperes, nu. 16 extr. de testam.
 §. Tutor incertus. vide Eman. vbi sup.
 §. Postumus. vide quæ notauimus in §. postumo. sup. eo. Alcia. parerg. li. 9. c. 1 Socin. iun. in l. Gallus in prin. num. 14. & Boet. Epo. nu. 19. ff. de lib. & post.
 §. Si quis in nomine. vide tex. in l. in nomine C. de testamen Diaz. reg. 256. Soc. reg. 256. error in nomine. Duaren. in l. Titia. §. nihil differt ff. de leg. 1. lo. Rob. senten. lib. 1. c. 16. Ferrand. Apuens. explicat. lib. 2
 §. Huic proxima. vide in l. 17. demonstratio falsa, ff. de condit. & demonstr. Fallit, quā-

do est expressa certa quantitas. Ioan. Petr. Surd. decis. 142. nu. 2. Item quando constat de corpore. idem Surd. decis. 241. num. 22. Ad mater. vide Firman. in repertor. verb. Falsa demonstratio, vbi sunt concordantes.

§. An seruo. vide Aquilin. in l. naturaliter, §. nihil commune, p. 1. nu. 158. ff. de acq. pos. Vacu. declar. 57. nu. 9
 §. Ante hæredis. vide Vasq. de success. creat. §. 9. num. 13. & seq. Cras. de success. §. institutio. q. 1. Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. vers. quid si. num. 31. late Eman. a Costa in repet. c. si pater. verb. adiiciens, num. 4. extra de testam.
 §. Post mortem. vide Soc. iun. in l. 1. nu. 146. ff. de legat. 1. Ioan. Rober. Sentent. libro 2. cap. 23.
 §. Penæ. vide Eman. a Costa. in l. cum tale, §. si arbitrato. ampl. vlt. num. 45. ff. de condict. Vigl. in §. impossibilis, num. 3. Instit. de Ser. instit. Hugon. Donel. in l. si homo, nu. 9. ff. de verb. obl.

Tit. 21. De Adempt. legat.

§. 1. Ademptio. vide Duar. in tit. ff. de testam. c. de nuncupatio testam. & c. de testibus in testam. idon.

Tit. 22. De Leg. Falcid.

§. Supereft. vide Constantin. Roger. in l. 3. nu. 4. ff. de testam.
 §. Quantitas. vide tex. in l. quantitate, ff. eod. vbi doctores.

Tit. 23. De fideicommiss. hæred. & S. C. Trebell.

§. Restituta. Ad intell. vide Rui. in l. 1. nu. 12. ff. ad Trebell. tex. & quæ ibi notauimus, in l. 1. ff. eod.
 §. Sed quid hæredes. Ad intell. vide Cephal. conf. 189. nu. 27. Viu. in Silua. com. opin. 357. & seq. Duar. in tit. ff. ad l. Falcid. cap. 7. Claud. Cheflet de iure fideicommissi. li. 1. c. 2. colum. 3. Petr. Peral. in l. cum autem, num. 8. & 9. ff. de leg. 2. Franc. Husman. ad l. Falcid. paradox. 8. Eman. a Costa in repe. c. si pater. verb. treb. nu. 28. de testam. Andr. Fach. controuer. lib. 5. c. 12. Cras. de success. §. Falcid. q. 3.
 §. Ergo. vide Eman. a Costa. in d. repet. c. si pater. verb. censendum, nume. 5. de testamen.
 §. Sed quia stipulationes. vide Durand. de arte test. tit. 5. caut. 31.
 §. Præterea. Ad intell. late per Vasq. de success. creat. §. 17. num. 130. vbi quod hodie non procedat. Soc. iun. in l. 1. nu. 14. ff. de leg. 1.

§. Et quia vide Alphan. in Collect. nu. 207.
Boet. Epon. in c. iudicante nu. 9. extra de
testam. tex. & quæ ibi notauimus, in l. fin.
C. de fideicom.

**Tit. 24. de singul. reb. per fidei-
commis. relict.**

§. Potest. Hodie non procedit. Vsq. de suc-
ces. creat. §. 17, nu. 130.

Tit. 25. De Codicillis.

§. 1. Sed cum ante. vide in l. 5. ante tabulas,
ff. de iur. codi. Duar. disp. lib. 2. c. fi. Cuiac.
obs. lib. 18. c. 7. Conna. lib. 9. c. 6. nu. 6.
§. Directe. vide in l. Sequola, ff. de iure codi-
cil. & in l. 2. C. cod. Socin. reg. 215. heredit.
Diaz. reg. 309. hæreditas non potest. Cras.
de succes. §. codicilli. q. 1. nu. 15. Lud. Mo-
lin. de Hispan. primogen. li. 2. c. 10. nu. 38.
vbi, quod non procedat apud Hispanos.

INSTITUTIONVM

LIBER TERTIVS.

Tit. I. De hæreditatibus quæ ab intestato deferuntur.

§. Intestatus. Vide Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. versic. quid si enim, n. 64. ff. de liber. & post. Hippol. Riminal. in l. qui se patris, num. 305. C. unde liberi. Dilectum meum. in tract. de success. ab intest. in proth. nu. 154. & seqq. tex. & ibi notata. in l. 1. ff. de suis, & legit. hæred.

Intestatorum.] Lege 12. Tabul.] Cuius verba sunt, ex Vlp. tit. 26. Si intestatus moritur, cui suus hæres nec extabit, agnatus proximus familiam habeto, uti notat Reuad. in legib. 12. tabul. cap. 19. vide tamé Pratej. in l. 33. 12. tabul. & Vlpia. d. tit. 26. §. primo.

§. Sui. vide tex. in §. sui. sup. de hæred. qual. & differ. Vacun. declar. 50.

§. Quibus. Curijs ciuitatum.] vide in §. vlt. supra de nupt.

§. Necnon. vide Duenn. reg. 350. filius naturalis, & quæ notauimus in §. Aliquando sup. de nupt.

§. Ita demum. Corrigitur apud Hisp. per l. 18. taur. vbi Gom. & in l. 13. n. 2.

Posthumi quoque.] vide Ioan. Gutter. in §. sui, nu. 19. & seqq. Instit. de hæred. qual. & differ.

§. Si autem, & statim. vide Tiraq. in tracta. de morte.

§. Interdum. vide Ioan. Rober. sentent. iur. lib. 2. c. 22.

§. Cum filius. Ad intell. vide Rolan. cōf. 68. num. 11. & seq. vol. 1. Tibe. Decian. cōf. 9. nu. 52. vol. 2. Gabriel. regu. lib. 9. tit. de success. ab intest. concl. 1. Ann. Robert. rer. indicatar. lib. 3. c. 15. Alphon. in Collectan. nu. 17. Paris. conf. 27. num. 71. & 83. vol. 2. Antonin. Thesaur. decis. 162. & omnium latissime Dilect. meum in tract. de success. ab intest. lib. 3. nu. 2. & seqq.

§. Cum autem vide Minad. in Conf. in aliquibus. §. secundo nota. nu. 39.

§. Hac ratione. vide in l. scripto, ff. unde liberi, vbi quos cumulauius.

§. Emancipati. vide Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. ver. quid si. nu. 65. ff. de lib. & posthum.

§. Eadem. vide Ioan. Bas. paradoxor. li. 2. c. 6. Hippol. Riminal. in l. posthumo. n. 339. & seq. C. de contratab. Anch. q. 47. lib. 2.

§. Item verustas. vide Ohuer. Text. in trac. de success. ab intest. in princ. n. 12. Hippol. Riminal. conf. 401. nu. 32. vol. 5.

Diui.] In l. si defunctus. C. de suis, & legit. hæ. vbi vide quæ notauimus.

§. Sed nos nostra constitutio.] in l. si. C. de suis, & legit. hæ.

Tit. 2. De legitima agnat. success.

§. 1. Lege 12. Tab. Cuius verba sūt. Agnatus proximus familiam habeto. ex l. 195. §. 1. ff. de verb. sig. vide quæ notamus. §. intestatorum. sup. tit. prox. Ad intell. vide tex. & notata in l. 2. ff. de suis, & legit. hæred. Sunt autem agnati.] vide in §. 1. supra de legit. agnat. tur.

§. Ceterū. ideo nos.] Ad intell. vide Hipp. Riminal. in l. qui se patris, nu. 304. C. unde liberi.

Nostra constitutione.] in l. pen. C. de hered. vbi vide quæ notauimus.

§. Hoc etiam. vide Alphan. in Collectan. num. 978.

§. Si plures. vide Marzar. in resp. p. Triuul. num. 7.

§. Placebat. Ad intell. vide Sebast. Sap. in rep. l. qui se patris, nu. 13. & §. 1. Hipp. Riminal. num. 273. C. unde liberi Vacun. decla. 49. num. 24. Aquilin. in l. Gallus, §. & quid si tantum. vers. & quid. num. 238. ff. de libe. & posthum.

§. Ad legitimam. vide Alc. parerg. li. 3. c. 26. Connan. Comment. iur. lib. 2. c. 14. nu. 5. Hug. Donel. in l. vlt. nu. 4. C. de past. Nostra constitutione.] in l. si. C. de emanc. vide Caium Inst. lib. 1. c. 6. §. 4.

Tit. 3. De S. C. Tertulliano.

§. 1. Lex 12. Tab. vide Reuad. ad leg. 12. tab. cap. 19.

§. Sed hæ. Diuis Claud.] vide Sueton. in Claud. c. 19.

§. Postea. S. C. Tertulliano.] Tertullo, & Sacerdote Cōsulibus anno ab vr. c. 911. sub Diuo Pio.

§. Præferuntur. vide in l. 2. §. liberi. ff. eod.

§. Pater vero. Corrigitur per §. si igitur. Auth. de hæ. ab intest.

§. Sed nos. in l. 2. C. unde liberi.

§. Sed cum antea Constantin. in C. Theodos. l. 1. tit. de legit. hæ. nobis visum est.] in l. vlt. C. eod.

§. Sed quemadmodum. vide textum in l. 2.

§. si mater. ff. eo. Gabriel. reg. lib. 6. titu. de
tutel. conclus. 1. & quæ notauimus in d. §.
si mater.

Tit. 4. De S. C. Orphiciano.

- §. Per contrarium. Conciliatur cum l. sacra-
tissimi. ff. ad Tertu. per Nico. Bellon. Sup-
putat. iur. lib. 4. c. 5. nu. 5.
Orphito, & Ruffo cōf.] anno ab vr. cō. 931.
sub Marco. vt ex Panuin. Vide quæ nota-
uimus in rub. ff. eo. Cassio. in Fast. & Ca-
pitolin. in Marco.
§. Sciendum. Vide in l. 1. §. capitis. ff. eo-
dem.
§. Si ex pluribus. Ex l. si ex pluribus, ff. de suis
& legitim. hær. vbi quæ notauimus.

Tit. 5. De successione cogna-
torum.

- §. 1. Post suos. nostra constitutio.] in l. pen.
C. de legitim. hær.
§. Qua parte, vide in l. 11. capitis. ff. de suis,
& legitim.
Lex Anastasiana.] in l. 4. Cod. de legitim.
tutel.
§. Vulgo quæstus. Ad intell. vide Bened. Ca-
pr. cons. 108. nu. 33.
§. Hoc loco. Non procedi in Saxonia, vbi
non excedit septimum gradum. Fach. de
differ. iur. ciu. & Saxon. p. 2. diff. 30. Ad in-
tell. vide Dilectum meum de succes. ab in-
test. lib. 3. nu. 134. & seqq.

Tit. 6. De gradibus agnatio.

- §. Primo gradu. vide in l. 1. & vlt. ff. eo.
§. Agnationis. vide Paul. Manut. in Adag.
Pluris est oculatus testis, quam auriti de-
cem. Lambin. in Horat. de Arte poe. Plau.
in Trucul. & Misinger. hic. De ratione,
vide Ferrand. Aduens. explication. lib. 2.
hic.

Tit. 7. De seruii cognition.

- Hunc titulum esse delendum, & coniungi
cum titu. superiori de gradibus sumitur
coniectura ex gl. in l. 1 §. pertinet. verb. ser-
uilis. ff. vnde cognati.
§. Illud. vide Aquil. in l. Centurio. p. 3. n. 71.
ff. de vulg. Ioan. Rob. animaduert. lib. 3.
c. 25. vbi Cuias. 615.

Tit. 8. De successione liberto-
rum.

- §. 1. Nunc, vide Connan. Commentar. iur.
lib. 2. cap. 9. num. 1.
Intestatus decessisset.] Testatus emēdat Cu-
iac. obser. lib. 3. c. 13. & li. 17. c. 13. vide Io-
Rob. animaduert. lib. 3. ca. 25. & receptar.
lect. lib. 2. c. 24. Connan. Comment. lib. 2.
cap. 9. nu. 2.
§. Sed nostra. centum aurei.] vide Alcia. pa-
rerg. lib. 12. c. 11. quem refert Menoch. de
arbit. iud. lib. 2. cas. 65. nu. 4. Bud. de Affe.
lib. 1. mihi. fol. 147. Connan. Comment.
lib. 2. c. 9. n. 2.
Ita sine onere. vide Peralt. in l. cum patro-
nus. nu. 2. ff. de lega. 2. Ad intell. vide Ema-
nue. a Costa. in repet. c. si pater. verb. insti-
ruit. nu. 17. ext. de test.
§. Sed hæc. dedititijs, & latinis.] vide Alciat.
parerg. lib. 1. c. 16. Connan. Commen. lib.
2. c. 6. tex. in l. 1. C. de deditit. libert. & C.
de latina. liber. toll.
Nostra constitutio.] in l. vlt. C. de latina li-
bert.
Adiectionibus.] idest, modis ius assequēda
Romanæ ciuitatis, familiarumque Ro-
manorum. Alci. vbi supr. quem sequitur
Strac. in tract. de Adiecto. p. 1. nu. 12. vide
Cuias. obs. lib. 18. c. 21.

Tit. 9. De Adsignatione Liber-
torum.

- Vide quæ notauimus in rubrica, ff. eo-
dem.
§. 1. In summa. Sabellio Ruffo, & Asterio
Scapula cons.] Velleo Ruffo, & Osterio
Scapula cons. emendandum, vt in l. 1. ff.
eod. Suffectis anno ab V. C. 799. vt per Pā-
uin. ex tabul. capitol.

Tit. 10. De bonorum posses.

- §. 1. Ius bonorum. vide Aquilin. in l. Gallus,
§. & quid sit tantum. in præfat. num. 227.
ff. de lib. & posth.
Nec solum. vide Crass. de success. §. bono-
rum poss. q. 2c.
§. Quos autem. vide Andr. Fachin. Contro.
iur. li. 5. c. 72. vbi, cur Prætor hæredem fa-
cere non possit.
§. Adhuc. vide Mich. Crass. d. trac. de succes.
§. bonorum poss. q. 4.
Nam angustissimis.] Lex 12. tabul. gētis, &
familia, Prætor sanguinis, & naturæ ra-
tionem habuit.
§. Sunt autem. vide Theoph. hic.

Quin-

Quinto, tamquam ex familia.] tum quæ ex familia, emendat Cuiac. sed vulgatam lectionem sequitur Theophil. hic, vbi exemplificat, in agnatis patroni. vide Ioa. Borcolten hic.

§. Sed eas. Vide Vacun. declar. 16. num. 12. Anton. Lescur. de iurisdic. numero 50. & seq.

Nostra const.] in l. vlt. C. de Emācip. liber. vbi vide per nos notata.

§. Septima. Vide Bellon. Supput. lib. primo, cap. 15.

§. Cum igitur. Ad intell. vide Cagn. in l. vn. p. 5. num. 30. C. quando non petent. par. Duar. de iure accresc. lib. 1. c. 20. Eman. a Costa in repet. c. si pater, verb. subsequenter, & filios. nu. 25. ext. de test.

Tit. 11. De Acquisitio. per Arrogationem.

§. 1. Nostra const.] in l. corruptionem, C. de adopt.

§. Mortuo. Ad intell. vide Mathefila. in tracta. de success. ab intest. memb. 3. art. principal. 2. num. 7. & sequen. vbi Bolognin. in additio. & text. in l. vlt. C. commun. de success.

Tit. 12. De eo cui liber. causa bona addicuntur.

§. 1. Accessit. Ex tex. in l. vlt. C. de testament. manumiss. Ad intell. vide in l. 2. & 4. ff. de fidei commiss. libert.

§. Fin. pleniss. const.] in l. vlt. C. de testa. manumiss.

Tit. 13. De succes. sublat. & c. ex S. C. Claudiano.

Quomodo venderentur bona debitoris. vide Ferrand. Aduens. Explication. lib. 2. Ex Theoph. quem vide, Reuard. pro tribunal. cap. 3.

Senat. consultum Claudianum.] factum anno ab V. C. 805. de quo multa differit Cornel. Tac. annal. lib. 12. vbi vide Iust. Lips. nume. 117. citat. Petr. Fabr. Semestr. lib. 1. cap. 25.

§. Erat. Ex l. vn. Co. de Senat. Conf. Claud. toll. Ad intel. vide quos supra citauimus, & Roffred. de Libell. par. 6. titu. de S. C. Claudiano.

Tit. 14. De obligat.

§. 1. Nunc. Obligatio quid. vide Sebast. Med. de diffinit. p. 2. c. 44. Concennat. in Oeconom. iur. ciu. lib. 2. c. 9.

§. Prius. vide Alber. Bologn. ad rubr. ff. de ver. obl. c. 7. nu. 22.

Tit. 15. Quib. mod. re contrahit. obligatio.

§. 1. Re contrahitur. Ex l. 1. ff. de act. & obl. vbi vide quæ notamus. Ad intell. vide Forcatul. in auar. c. 5. num. 4. Vacun. declarat. 46. num. 13. Hippol. Riminald. in l. 1. p. 2. num. 64. 69. & seq. ff. quod quisque iur. vbi de littera Bellon. in rubr. in ff. eo. num. 15. Iacob. Cagnacin. in repet. c. quoniam contra. nu. 17. ext. de probat.

§. Is quoque. Vide in l. 4. ex maleficijs, §. is quoque, ff. de actio.

§. Item is. Ex d. l. 1. ff. de action.

§. Creditur. Corrigitur per Longobar. l. nulliliceat. titu. de debitor. & gadimon. qua creditor debet prestare in pignore exactissimam diligentiam. Ad intell. vide Gom. var. resolu. tom. 2. c. 3. circa fi. vbi Soarez. in addit. lit. O. Loriot. de iur. arte in tract. pactor. axiom. 60. Duaren. in tit. ff. de pignor. cap. 1.

Tit. 16. De verb. oblig.

§. 1. Verbis. Sumptum ex l. 1. §. verbis, ff. de act. & oblig. Ad intell. vide Gouean. var. lect. lib. 1. c. 34. Connan. comment. lib. 6. c. 1. in princ. Cott. in memorialib. verb. stipulum. Alciar. parerg. lib. 1. ca. 39. & quæ notauimus in rub. ff. eo. vbi multa.

§. In hac. Vide Brisson. de formul. & solemnibus verb. Rom. lib. 6. mihi. f. 628.

§. Vtrum Leoniana const.] in l. 10. omnes, C. de cōtrah. stipul. Ad intell. Paul. Leon. in reper. l. 1. §. si quis ita. nu. 8. ff. de verb. oblig. Ioseph. Gonzal. var. quæst. iur. c. 24. nu. 28. Coras. in d. l. 1. §. eadem. nu. 4. ff. de verb. oblig.

§. Omnis. vide Hugon. Donell. in l. eum qui ita stipulatur. §. qui ita stipulatur, num. 5. ff. de verb. oblig. Brisson. vbi sup. fo. 633.

§. At si ita. vide Hugon. Donel. in l. qui hoc anno. nu. 6. ff. de verb. obl.

§. Sub conditione, vide in l. 54. conditionales, ff. de verb. sig. Concennat. in Oeconom. iur. ciu. lib. 2. c. 13.

§. Si quis ita. vide in l. 115. ita stipulatus, §. Sed & si ita, ff. de verb. obl. vbi Duaren. adde Cuiac. obseru. lib. 14. c. 32.

§. Ex conditionali. Ad intell. vide Duar. in Scæuol. num. 14. & seq. Petr. Stell. in repet. l. qui Romæ, §. Augerius. vers. ad intellectum. mihi. fol. 208. ff. de verb. obl. Hug. Donell. in l. si quis si Titius, num. 2. ff. de verb. obl. Alex. Raud. in tract. de Analog. ca. 27. num. 12. Connan. in commen. iur. lib. 6. c. 3. num. 11.

§. Loca. vide in l. 2. §. qui ita, ff. de eo, quod

cert. loco. Lorient. de iur. apicibus in tract. regu. axio. 103. Duare. in l. si mihi, & tibi, §. si quis seruos, ff. de leg. 1. Alc. parerg. li. 1. c. 49. Aemil. Ferre. in d. §. si quis seruos. n. 18. vbi hos paragraphos conciliat.
§. Conditione. vide in l. 100. conditio. ff. de verb. obl. & quæ notauimus ibi.
§. Non solum. vide Aquilin. in l. 2. §. item si facto. p. 3. n. 3. ff. de verb. oblig. Concenn. in Oeconom. iur. lib. 2. c. 14.
Itaque.] vide Soc. iun. in l. 4. §. cato. num. 14. ff. de verb. oblig.

Tit. 17. De duobus reis, stipulandi, & promittendi.

Qui stipulatur, reus stipulandi, qui promittebat, reus promittendi dicebatur. vide Briffon. de formul. lib. 6. f. 629. li. 1. ff. eo. vbi quære nostras notas.
§. Duo. vide Connan. commentar. iur. lib. 6. c. 5. nu. 1. tex. in l. 4. duo rei. ff. eo.
§. Ex huiusmodi. in solidum.] vt in l. 2. ff. eo. Hodie fallit per Auth. de duobus reis. in princ. vt in gl. d. l. 2.
§. Ex duobus. Sumptum ex l. 7 ex duobus, ff. eod. Ad intell. vide Alex. conf. 184. nu. 11. vol. 2. vbi Rouescal. in add. Corat. in l. 1. §. si quis simpliciter. nu. 13. ff. de verborum obligat.

Tit. 18. De stipulatione seruorum.

§. Sed cum. Ad intell. vide Vacun. declar. 73. nu. 10. tex. in l. 8. stipulatio ista, §. hi qui, ff. de verb. obl. vbi quos citamus. Caballi. de diuid. & indiuid. in princ. n. 11.
§. Seruus communis. vide in l. 5. seruus, ff. eo. vbi per nos notata.

Tit. 19. De diuisione stipulationum.

§. 1. Stipulationum. Sumptum ex l. 5. ff. de verb. oblig. Ad intell. Vide Cuiac. & Duaren. ibi, & in tit. ff. de stipul. seruor. cap. 7. Alc. paradox. lib. 1. c. 1.

Tit. 20. De inutilibus stipulationibus.

§. 1. Omnis. De Hippocætauro. vide late per Hier. Magg. Miscell. lib. 1. c. 10. Pet. Greg. Sintagni. iur. lib. 7. c. 3. Alc. parerg. li. 9. c. 13. Coraf. Miscell. lib. 5. c. 2. Couar. var. resolut. li. 3. c. 2. Ioann. Robert. Sentent. iur. lib. 3. cap. 15. Plin. natural. hist. lib. 7. cap. 3.
§. Idem iuris, vide tex. in l. 83. inter stipulan-

tem, §. sacram, ff. de verb. obligat. vbi quæ notauimus. Connan. Comment. li. 6. c. 4. num. 4.
§. Si quis alium. vide Maran. disput. 7.
§. Si quis alij. vide Gabriel. tit. de verb. obl. conclus. 1. Alphan. in Collectan. nu. 107. & quæ notauimus in l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig.
§. Plane. Quæ sit differentia inter hæc verba. Si mihi, & Titio, aut, mihi, & Titio. vide Vasq. de success. creation. §. 17. n. 94. Ad intell. vide Briffon. in tract. de solut. lib. 1. mihi. fol. 317.
§. Quod si quis. vide tex. in l. 38. stipulatio ista, & in l. 110. si mihi. ff. de verb. oblig. vbi doctores. & quæ ibi notauimus.
§. Ei vero. Ad intell. vide Lorient. de iur. art. in tract. pactor. axio. 152. Hugo. Donel. in l. stipulatio ista. §. alteri, nu. 26. Ruin. in l. quicunque, nu. 3. ff. de verb. obl.
§. Preterea. Conciliatur cum l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. per Alber. Bolognett. ad rub. ff. de verb. oblig. c. 31. nu. 6. & per Bellon. in Antinom. nu. 9. Ad intell. vide Vacun. declar. 71. num. 4. Aquilin. in d. l. 1. §. si quis simpliciter, nu. 47. ff. de verb. obl. Soc. iun. ibid. nu. 17. & seq. Duaren. in d. §. si stipulanti. col. 1. Hugon. Donell. nu. 9. Coraf. num. 3. Connan. Comment. lib. 6. c. 1. nu. 5. Cuiac. in d. l. 1. §. si quis ita, ff. de verb. oblig.
§. Item inutilis. vide Io. Mercer. in l. frater a fratre, col. 16. ff. de cond. indeb.
§. Mutuum. Ex tex. in l. 1. §. mutuū, ff. de obl. & act. Aquilin. in l. 1. in princ. num. 161. Pau. Leon. nu. 166. & seq. Ruin. in 2. lect. nu. 17. ff. de verb. oblig.
§. Furiosus. vide tex. in l. 1. ff. de actio. in l. 5. in negocijs, & l. 40. furiosi. ff. de reg. iur. & in l. 70. si a reo. §. 3. ff. de fideiussor.
§. Pupillus. vide Bolognett. in l. 1. n. 184. & seq. Soc. iun. nu. 98. Aquilin. in princ. nu. 104. ff. de verb. oblig. Alphan. in Collect. num. 788.
§. Nam infans vide Menoc. de arbitr. iud. lib. 2. cas. 57. nu. 13. Io. Rober. animadu. iur. lib. 3. c. 23.
§. Sed in proximis. Pubertati proximus qs, vide Rolan. conf. 57. n. 25. vol. 1. Kircou. commun. opin. centur. 3. concl. 100.
§. Si impossibilis. Conciliatur cum §. impossibilis. Instit. de hæredib. instit. per Straitman. seu potius Bellon. in anuino. n. 14. Ad intell. vide Lorient. de iur. apicib. in tract. reg. axiom. 103. Concennat. in Oeconom. iur. ciu. lib. 2. c. 35. tex. & scrib. in l. 1. §. si id quod, & in l. 31. non solum, ff. de act. & oblig. vbi quæ notauimus.
§. Item verborum nostra constitutio.] in l. optimam. C. de contrah. stip. vbi vide, quæ fuse notauimus.
§. Post mortem. Vide tex. in l. 11. scrupulosam. C. de contrah. stipul. & Socin. iun. in l. 1. nu. 147. ff. de leg. 1.

§. Item

- § Item si quis. vide text. in l. præposteri, C. de testamen.
- §. Scriptum. Sunt verba Pauli sentent. lib. 5. tit. 7. de obligat. vbi id notat Cuiac. Ad intell. vide Aquil. in rubr. nu. 167. Soc. iunior; nu. 48. & 50. & Paul. Leon. in l. 1. nu. 43. ff. de verb. oblig. Viu. in Silua comm. opin. 1056. & quoscitat Alphan. in Collect. nu. 505
- §. Quoties. vide text. in l. 29. Scire debemus. in l. 86 quod dicitur, & in l. 134. Titia. in ff. de verb. oblig. vbi quæ notamus.
- Et ad singulas, non singulas, quidam emendat, quod non probo, ex Theophi. l. hic.
- §. Alteri, vide Alphan. in Collect. nu. 107. Gabriel, tit. de verb. oblig. conclus. 1. Firmā. iur. repert. verb. stipulatio. num. 82. Fallit i Notario. Viu. in Silua commun. opin. 521
- §. Quod turpi. vide text. in l. generaliter. 76. & l. 27. veluti, ff. de verbo. obliga. Connan. Comment. lib. 6. c. 4. nu. 1. & li. 5. c. 11. num. 2
- §. Qui hoc anno. Ex l. qui hoc anno. 42 ff. de verbor. oblig. Vide in l. 138. eum qui, ff. de verb. oblig. vbi Cuiac. Conn. commē. lib. 6. c. 4. nu. 8. Donell. in l. eum qui calēdis, §. quoties, nu. 32. ff. de verb. oblig.
- §. Si fundum. Vide text. in l. 105. quod dicitur, ff. de solu. Menoch. de arbit. iud. lib. 2. cas. 27. Marc. Mant. Dialogism. famular. litt. S. num. 1

Tit. 21. De fideiussoribus.

- §. 1. Pro eo. Vide text. in l. 1. §. 3. ff. de action. & oblig. Connan, Comment. lib. 6. cap. 6. in princip.
- §. In omnibus. Ex l. Græce, ff. eod. Vide Connan. d. c. 6. nu. 4. naturalis obligatio, quæ fit. Vide in l. Stichum, §. naturalis, ff. de solu. quem citat Vacun. declarat. 19. Vide Alciat. paradox. lib. 4. c. 7. Bellon. supput. l. 2. c. 1. & quæ diximus in d. §. naturalis.
- §. Fideiussor non tantum, vide in l. 4. §. fideiussor, ff. eod.
- §. Fideiussor & vide in l. stipulatus, ff. eodē, Connan. comment. lib. 6. c. 6. nu. 4
- §. Si plures, vide text. in l. 26. inter ff. eod. Connan. d. l. 6. c. 7. nu. 10
- Epistola D. Adria, vide Cuiac. ad Paul. sent. li. 1. c. 20. Huius Epistolæ verba non habemus, vt per Speculat. tit. de renunc. & conclusio. §. 1. nu. 10. vbi ad intell. & Vital. Cāpan. in tract. clausul. tit. an possit renunciar i epistolæ Diui Adriani. mihi fol. 642
- §. Fideiussores ita. Vide text. in l. Græce, 8 §. illud. & in l. hi qui. 34. ff. e. Connan. comment. lib. 6. c. 6. num. 6. Couar. de pact. p. 2. §. 6. num. 3. Caballin. milleloq. 250. Ioseph. Ludouic. decis. Peru. 57. nu. 6. & quos citamus in d. §. illud.
- §. Si quid autem. vide Duen. reg. 337. fideiussor soluens.
- §. Græce, Ex l. 8. Græce, ff. eod.

- §. In stipulationibus, vide in l. 30. sciendū, ff. de verb. oblig. Soc. reg. 465. Solemnitas intrinseca. Alciat. de præsumpt. reg. 3. præsumpt. 10. Mascard. de probatio, conclu. 1314. Soci. iun. in l. 1. in princ. n. 32. & seq. ff. de verb. obligat. Menoch. de præsumpt. li. 3. præsumpt. 132. Alber. Brun. de form. & solemn. tit. de probat. & præsumpt. formæ, col. 3. vers. quo ad primam regulam, & quæ notauimus in d. l. sciendum.

Tit. 22. De litterar. oblig.

- Vide Concennat. in Oeconom. iur. ciuil. li. 2. c. 37. Arismin. Tapat. in compend. var. iur. senten. lib. 2. tit. eod.
- §. 1. Olim. Quæ obligatio fieri dicatur nominibus, vide doctissimum Reuad. varior. lib. 3. c. 1. ex Minfing. hic. Hodie per litteras cambij dicimus. Alciat. in l. qui pecuniam, nu. 9. ff. si cert. petat. & videtur annuere Cuiac. obser. lib. 2. c. 4. vide text. in l. 1. ff. de ann. legat. & Brisson. de formul. lib. 6. mihi fol. 600
- §. Planè, Vide Eman. à Costa in l. si ex cautione, c. secundum hæc, verb. si ex cautione, nu. 3. & cap. 2. ex eiusdem, num. 2. C. de non numer. pecu. & quos citat Alphan. in Collect. nu. 788. Andr. Fachin. controuerf. iur. lib. 2. c. 81
- Constitutionem nostram, in l. in contractibus, C. de non num. pecun. Ad intell. vide Diaz. regul. 249. Exceptio non numerata, Viu. in Silua. commun. opin. 137. Duen. reg. 261. & quæ notauimus in d. l. in contractibus; vbi late.

Tit. 23. De obligat. ex consensu.

- §. 1. Consensu. Sumptum ex l. 2. consensus, ff. de action. & obligat. vbi vide quos citamus.

Tit. 34. De emptione, & venditione.

- §. 1. Emptio. vide text. in l. 1. in fin. & in l. 36. quod sæpe, ff. de contrah. empt. vbi scrib. Andr. Fachin. controuerf. lib. 2. c. 28
- Constituimus, in l. contractus, C. de fide instrument. vbi vide quæ notauimus.
- §. Precium, vide in l. 9. empti. & in l. 2. ff. de contrahen. empt.
- Nostra decisio, in l. vlt. C. de contrah. empt. Ad intell. vide Vinc. de Anna. singul. 575. vbi filium in addit. Hugon. Donel. in l. si quis arbitrato, num. 19. ff. de verb. oblig. Guliel. Bened. in repet. c. Rainutius, verb. condidit. 1. nu. 16. extra de testam. Decius conf. 340. in princ.
- Restradatur, Andr. Fachin. controuerf. iur.

- iur. lib. 2. c. 30. Fallit in dote, Couar. pract. quæst. c. 28 n. 7. & q̄ notauimus, ind. l. ult.
- §. Item precium, Ex l. 1. ff. de contrah. empt. vbi vide quæ diximus, adde Vacun. declarat. 13. & declarat. 27. nu. 3. Pinel. in rubr. C. de rescind. vendit. p. 2. c. 1. nu. 10. Lorient de iur. arte, in tract. pact. axio. 126. Hip. Riminal. Inst. de donat. in rubr. nu. 189 De Poetarum, & aliorum scriptorum auctoritate vide per Ferrand. Aduensem. explicat. lib. 2. hic, Bart. & doctores in l. 1. ff. si cert. petat.
- §. Cum autem, vide text. in l. 8. id quod, & tot. tit. ff. de peric. & commod. rei vendit. Duen. reg. 203. diminutionis.
- §. Emptio. vide tex. in l. hæc venditio, ff. de contrah. empt. vbi quæ notauimus, Ioan. Rober. Senten. iur. lib. 2. c. 12. Donel. in l. si quis arbitrato, nu. 12. Bolognet. nu. 103. seqq. Ruin. nu. 20. ff. de verb. oblig.

Tit. 25. De Locatione, & Conductione.

- §. 1. Locatio, ex l. 2. ff. eod. vide Cuiac. obserua. lib. 4. c. 26. Connan. comment. lib. 7. c. 11. num. 2
- §. Qua de causa, vide in l. 22. si tibi polienda ff. de præscrip. verb. Pinel. in rubr. C. de rescind. vend. p. 2. c. 1. nu. 23. Donel. in tit. de præscrip. verb. c. 13
- Nulla autem constituta mercede, venit actio mandati, vt §. si. in fine infra mandati.
- §. Præterea, vide tex. in l. 17. si gratuitam, §. si vnum bouem, ff. de præscrip. verb. vbi doctores.
- §. Adeo. Conciliatur cum l. 1. §. qui in perpetuum, ff. si ager vestig. l. si domus, in fine, ff. de legat. 1. l. 3. §. si vis, ff. de reb. eor. l. 1. 2 & 3. C. de iure emphi. l. fundi, & l. possessiones, C. de fund. patrimonial. lib. 11. per Aquilin. in l. naturaliter, §. nihil commune, nu. 72. ff. de acquir. poss. Ad intell. vide Sarmient. Selectar. interpret. ca. 2. num. 17. & seq. Aluar. Falasc. de emphiteus. q. 3. nu. 9. Alf. in collectan. nu. 79
- Lex Zenoniana, Jin l. 1. C. de iure emphit. Ac si naturalis,) ac si naturalis, legit Cuiac. hic.
- §. Item quæritur, vide in l. 2. §. adeo, ff. de Locat. & in l. 20. Sabinus, ff. de contrah. empt. Carot. de Locat. tit. de similitud. Locat. allegat Menoch. de retinend. posses. remed. 4. nu. 9 & seqq. quos vide.
- §. Qui pro vsu. Ad intell. vide Petr. Fabr. in l. contractus, ff. de reg. iur.
- §. Mortuo, vide scribes in l. 4. §. Cato, ff. de verb. oblig. vt per Caroc. de Locat. titu. de contrauent.

Tit. 26. De Societate.

- §. 1. Societatem, chinonian. jchinoprazian. Theophil. hic.

- §. De illa, Seruius, Sulpitius,) in l. 80. Mutius ff. pro socio. Ad intell. vide Couar. var. resolut. lib. 3. c. 2. nu. 3. Hipp. Rim. in confli. 400. n. 64 vol. 5. Pet. de vbal. de duob. frat. p. 4. n. 5. Ioan. Crott. in repet. c. nauiganti nu. 24. extra de vsur. & quos citauimus, in l. 29 si non fuerint, ff. eod. vbi multa.
- §. Socius. vide Pet. Fabr. in l. contractus, ff. de reg. iur.

Tit. 27. De Mandato.

Vide Concennat. in Oeconom. iure ciuil. lib. 2. c. 27

- §. 1. Mandatum. Ex l. 2. ff. eo. vbi vide scrib.
- §. Tua, Ex d. l. 2. §. si. ff. eod. Concordati cū l. consilij, ff. de reg. iur. & c. nullus ex consilio extra de regul. iur. vbi. Ad intell. vide scrib. adde Firman. in reper. verb. consilium nu. 30. & quos citamus in d. §. fin.
- §. Illud. vide in l. 6. si remunerandi §. re turpis, ff. eodem.
- §. Is qui, vide in l. 5. diligenter, ff. eod. vbi cumulata per Alf. in Collect. n. 306. Socin. reg. 309. mandati, Viu. in Silua commun. opin. 648. Gell. noct. Atticar. lib. 1. c. 13. quæ citat Stracc. in tract. de mandat. nu. 2
- §. Recte. vide in l. si vero, §. si mandauero, ff. eo. Duar. in tit. ff. de acquir. hæred. cap. de seruo. col. 4
- §. Item si adhuc, vide in l. mandatum, C. eo. & in l. & quia, ff. de iurisd. omn. iud. & in l. inter causas, ff. eod. vbi per nos notata. Gabriel. lib. 2. tit. de pro aurat. cōcl. 2. Brunor. à Sole in compend. resolut. verbo mād datum. Firma. in reper. verb. mandatum finitur, nu. 2. Alf. in Collect. nu. 205
- §. Sed vtilitatis. vide in d. l. 26. inter causas, ff. eodem.
- §. Et huic simile, Argumentum à simili validum, vide Diaz. regul. 52. argumentum, Euerard. in Topic. legal. loco, à simili, quæ vide.
- §. Mandatum non suscipere, vide in l. 22. si mandauero §. fin. & in l. 27. si quis alicui. §. qui suscipit, ff. eod.
- §. Mandatum in diem. Ex l. 1. §. item mandatum, ff. eod.
- §. In summa, Ex l. 1. §. mandatum, ff. eod.
- §. Et ideo. Vide in §. qua de causa, supra de Locato.

Tit. 28. De obligat. quæ ex quasi contract.

- Vide Arifmin. Tapat. in Compéd. var. iur. sentent. lib. 2. tit. eod.
- §. Igitur. Ex l. 4. §. si quis absentis, ff. de actio. & oblig.
- §. Tutores. Ex l. 4. §. tutela, ff. de acti. & obli.
- §. Item si Vice Vafq. de success. creat. §. 17. num. 50

§. Hæres,

§. Hæres. Vide in d. l. 4. §. hæres, ff. de actio.
Petr. Peralt. in omnia, num. 9. ff. de leg. 2.
Eman. a Costa in repe. c. si pater, verb. Tre
bellianicæ, nu. 10. extra de testam.

§. Item is. Vide in l. 4. §. is quoq. ff. de actio-
nibus.

§. Ex quibusdam. Vide in l. 4. C. de condic.
indeb. Petr. Fabr. in l. quod a quoquo. ff.
de reg. iur.

Nostra constitutio.] Concilius in notis mar-
ginal. intelligit Græcam constitutionem,
quæ est l. 45. C. de Episc. & Cler. ut apud
Gothofred.

Tit. 29. Per quas personas no- bis acquir.

Vide Concennat. in Oeconomia iur. civil.
lib. 2. c. 2.

§. 1. Expositis, nostra constitutio,] in l. cum
oportet, C. de bon. quæ liber. ubi vide ple-
ne per nos notata.

§. Item per liberos. Vide in l. 10. acquiritur,
ff. de acquir. rer. dom. Connan. commen.
lib. 4. c. 5. post num. 10.

§. Communem. Vide in l. 5. ff. de stipulat.
feru. ubi per nos notata.

Nostram decisionem.] in l. si. C. cod.

Tit. 30. Quibus mod. tollit. obligatio.

§. 1. Tollitur, aliud pro alio.] Vnū pro alio
solui nō potest invito creditore. Fallit in
ecclesia debitrice. Auth. hoc ius. C. de sa-
cro. eccl. Item in casu Auth. hoc nisi de-
bitor, C. de solut. & l. si domus, §. qui cōfi-
retur, ff. de leg. 1. Item in noxali actione, l.
miles, §. 1. & 2. ff. de re iud. & clarius Cla-
uas, in summa, verb. solutio, nu. 15.

§. Item per acceptilationem, vide Aquil. in
l. 1. §. si quis ita, nu. 13. ff. de verb. obl.

Græce,] vide in l. an inutilis, ff. de acceptil.
ubi quæ notamus.

Verba Græca exponuntur, i. quod promisit
tibi, habes ne acceptum? habeo.

§. Est autem prodita. Ex l. 18. & vno, ff. de
acceptil. Bologn. in l. qui Romæ, §. diui,
n. 142. Pau. Leon. nu. 455. ff. de verb. obl.

§. Præterea. Vide Duaren. tit. de reputat. quæ
fiunt in iudic. tom. 1.

Nostra constitutio,] in l. si. C. de nouat.

§. Hoc amplius. Vide in l. 80. prout. ff. de so-
lut. Petr. Fab. in l. nihil tam naturale, ff.
de regul. iur.

LIBER QVARTVS.

Tit. I. De obligat. quæ ex delicto nascuntur.

- §. 1. Cum sit, vide Duaren. tit. de iudic. ca. de var. iudic. præcept. col. 3.
- §. Furtum, Ex l. 1. ff. de furt. vbi vide quæ notauimus. In quibusdam codicibus, addit, inuito domino, quod non placet Alciat. spunt. lib. 1. c. 10. quem reijcit Forcat. in Neciom. dialog. 29. nu. 1. & per totum.
- §. Furtorum, ex l. 2. ff. de furt. vide Sigon. de iudic. lib. 1. c. 5. prope finem Cuiac. obseruat. lib. 6. c. 2. Paul. sentent. lib. 2. tit. 31. Petr. Greg. Sintagm. lib. 37. c. 1.
- §. Manifestus, ex l. 3. ff. de furt. De Græca dictione, vide Alc. prætermis. li. 2. Cæl. Rhodig. lec. antiq. li. 16. c. sequitur Ferr. Aduers. explicat. lib. 1. & Forcatul. in Neciomant. dialog. 29. nu. 6. vide Bud. in annotat. ad d. l. 3. & Gell. noct. atti. lib. 11. cap. 18.
- §. Immo, Ex l. 5. §. siue igitur, ff. de furt. ibi recurre.
- §. Nec manifestum, Ex l. 8. nec manifestum, ff. de furt. vbi vide Bud. in annot. Sigo. de iud. d. lib. 1. c. 5.
- §. Conceptum, vide Paul. sentent. lib. 2. titu. 31. Petr. Greg. vbi sup.
- §. Oblatum, vide Paul. vbi supra, ait enim. Oblati is agere potest penes quem res concepta, & inuenta est. Item. Oblati heredi quidem competit, sed in heredem non datur rursus. Furti oblatis actio aduersus eum, qui obtulit tripli est pena, & ipsius rei repetitio. vide Gel. lib. 11. ca. 18. Hodie hæc cessat, ut in f. eo. quare amplius non insisto.
- §. Placuit. Ad intel. vide Angel. de Nicolin. conf. 23. nu. 28. inter conf. crim. Zileti vol. 2. 2. impres.
- §. Sed si, vide text. in l. 46. inter omnes, §. recte, ff. de fur. Honufr. de Perus. conf. 28. n. 5. & August. de Ottonib. conf. 23. nu. 28. inter conf. crimin. Zileti, vol. 2. 2. impress. Alphan. in Collectan. nu. 943.
- §. Vnde, nostram decisionem, in l. 20. si quis de fur. vbi vide per nos notata.
- §. Interdum etiam, vide tex. in l. 14. cum qui, §. si filius, ff. de furt.
- §. Aliquando, vide in l. 19. in actione §. qui rem, ff. de furt.
- §. Interdum quoque, vide in l. 51. in furti, ff. de furt.
- §. Et hoc. panno rubro. vide in d. l. in furti, §. cum eo, ff. de furt.
- §. Opus, vide in l. 56. si pignore, §. qui ferramenta, ff. de furt. Plaz. de delict. lib. 1. c. 16. vbi allegat. Dec. in c. 1. nu. 12. de offic. deleg.
- §. Certe, vide in l. 53. sape, §. item dubitatum, ff. de verb. sign.
- §. Hi qui, Ex l. serui, & filij, 17. ff. de furt. vide Connan. comment. li. 2. c. 1. in fi.
- §. Si vero, vide in 36. q. seruo, §. 1. ff. de furt.

- §. Item si fullo, Ex l. 12. itaq. fullo, ff. de furt.
- §. Quæ de fullone, nostris decisionibus, in l. vlt. C. de furt.
- §. Sedis apud, vide in l. 14. cum qui, §. is autem, ff. de furt.
- §. In summa, Ex l. 24. impuberem, ff. de fur.

Tit. 2. De vi bonor. rapt.

- §. Qui res, dictum est, a Iulian. in l. 2. §. ceterum, ff. eo. De furtum pena vide per Ferr. Aduers. explicat. lib. 2. Cæl. Rhodig. lect. antiq. lib. 10. c. 6.
- §. Ita tamen. Procedit in rustico, Menoch. de recup. poss. remed. 9. n. 29.
- §. Sanè Ad verbum ex l. 2. §. in hac, ff. eod. Ad intell. vide Connan. comment. iur. li. 2. nu. 10. Ruin. in reper. rubr. ff. de nou. oper. nunc. nu. 18. Bologn. num. 104. Syl. Spannoch. lib. 2. nu. 23. & 104.

Tit. 3. De Lege Aquilia.

- Vide Vasq. controuers. illustr. 48. num. 35. & controuers. 54. nu. 14.
- §. 1. Damni, Ex l. 2. ff. eod. vbi vide.
- §. De suis. Restituitur Græca littera per Alciat. in l. Legatis, ff. de legat. 3. & præterm. lib. 2. quæ interpretatur. Hunc inuenies suis assidentem, quæ pascunt prope Coracis saxum, ad fontem Arethusam. Martianus, ut in l. 65. legans, §. ornatricibus, ff. de leg. 3.
- §. Iniuria, vide Petr. Fabr. Semeft. lib. 1. c. 23. mihi, fol. 250.
- §. Item si putator, Ex l. 31. si putator, ff. eod.
- §. Præterea, vide in l. 8. idem iuris, ff. eod.
- §. Liberum, vide in l. 27. si seruus §. huius legis, ff. eod. secundum caput l. Aquil. cuius hic fit mentio, quid continebat, vide per Claud. Chifflet. in disput. de hac re edita.

Tit. 4. De iniurijs.

- §. Generaliter, Ex l. 1. ff. de iniur. Iniuria a contumelia hoc distat, Iniuria. n. leuior est, Pacuius Peribea. Patior facile iniuriam, si est vacua a contumelia, Non. Marcell. c. 5. nu. 35. Corn. Front. Contumeliam inferunt, iniuriam patiuntur homines, Contrarium asserit Gell. lib. 9. c. 12. eam referens ad utrumque.
- §. Iniuria, vide in l. 15. item, ff. eod.
- §. Patitur, vide in l. 1. §. 2. & si. & in l. 2. ff. eo. non habet locum de iure Longobard. tit. de iniur. vbi maritus non agit suo, sed vxoris nomine.
- §. Pena. Ad intel. vide Vigl. in §. plures, n. 5. instit.

- Instit. de hered. inst. allegat Gell. lib. 20. c. 1. Adde Anton. Burgos in repet. c. cognoscentes, nu. 77. de Constit.
- Lege 12. tab.) cuius verba apud Gell. d. cap. 1 sunt, si iniuriam alteri faxit 25. æris pœne sunt, si membrum rûpitur cum eo pacis talio esto, vide Reuad. ad l. 12. tab. c. 25
- §. Atrox, vide in l. 7. in fi. ff. eo. Reuar. varior lib. 1. c. 9. Menoch. de arbi. iud. l. 2. cas. 263 Forner. selection. lib. 1. c. 21
- §. In summa, Zenoniana constitut.) in l. ult. C. eod. Corrigitur in Regno per constitut. varietates penarû tit. de considerat. iniur. vbi agens iniuriarum habet tertiam partem, & fiscus duas. Arnou. differ. 62. Ad intel. vide Duaren. disput. anniuers. lib. 1. c. 35. Ioan. Robert. sentent. lib. 4. ca. 9. Andr. Gail. pract. obser. lib. 1. c. 65
- §. Non solum. Ex l. non solum, 11. ff. eod.
- §. Hæc actio. vide Vasq. controuer. illust. 72. num. 10. Plaz. de delict. c. 6. nu. 41. Kircou. comm. opin. centur. conclus. 53

Tit. 5. De obligat. quæ ex quasi delict. nascuntur.

- Vide Arifmin Tapat. in compend. var. iur. sent. lib. 2. tit. eod.
- §. 1. Si Iudex. Ex l. 4. ex maleficio, §. si iudex, ff. de act. & obligat. & l. ult. ff. de var. & extraord. cognit. Ad intel. vide Ioan. Robert. sent. l. 3. c. 3. Bart. q. 9
- §. Item is, vide in l. 1. ff. de his, qui deiecit. & in l. 4. §. is quoque ex cuius, ff. de act.
- §. Si filiusfam. Ex d. l. 4. §. ideo, ff. de act.
- §. Quod & in filiofam. vide in l. si filiusfam. ff. de iud.
- §. Item exercitor, Ex d. l. 4. ex maleficio, §. Itē exercitor, ff. de action.
- §. In his, Vide in l. si. §. hæc iudicia, ff. naur. caupon.

Tit. 6. De Actionibus.

- Actio vndedicatur. vide Curt. Brugen. Icafton ad fratrem lib. c. 15
- §. 1. Superest. Ex l. 50. nihil, ff. eod.
- Ad intel. vide Aquil. in l. naturaliter, §. nihil cœ, p. 1. n. 181. & 184. ff. de acquir. pos. Loriot, de iur. apic. in tract. actio. axio. 1. Petr. Greg. Sintag. iur. lib. 21. c. 8. n. 1. Duare. in l. 1. ff. de pac. & in tit. ff. eo c. 1. & c. 8. Bolog. in l. si vnus, §. pactus, nu. 27. ff. de pact. Sigon. de iud. lib. 1. c. 17. Christoph. Ehem. de princ. iur. lib. 4. c. 6. mihi fol. 228
- §. Omnium, vide Herman. Vultei. Discepta. iur. lib. 1. c. 4. Sigo. vbi sup. Arnol. ab Herfo. de act. in prologome. nu. 8. & seq. vbi late.
- §. Aequæ. Ad intel. vide Bellon. sup. puta. li. 1. c. 19. nu. j. Pet. Loriot. de iur. arr. in tract. cōsanguin. axio. 10. Duar. ti. de Proba. c. 13. & in l. si priusquā, plect. 17. ff. de noui. oper. nunc. & tit. C. de proba. c. 4. col. 4. Porcat. i

- Neciomâr. dial. 19. n. 9. Herm. Vult. Discep. iur. lib. 1. c. 5. Menoc. de retin. pos. remed. 3. nu. 17. Coraf. Miscel. lib. 3. c. 23. & in l. teruituris, nu. 18. & in l. ei qui nu. 9. ff. de seru.
- §. Contra. sane vno casu,] Hanc lectionē sequitur Ant. Cont. lect. subseciu. lib. 1. c. 1. Gouean. var. lect. lib. 1. c. 41. & passim oēs Hugo Donell. hic, emendat. sane non vno casu. Cuiac. aut. Sane hoc vno casu, quē sequit. Lud. Vital. var. lect. li. 2. c. 12. nu. 2. De actione negatoria, & cōfessoria vide Arifmin. Tapat. in Cōpend. variar. iur. sent. li. 2. ti. de actio. neg. Coraf. in l. equi. ff. de ser.
- §. Aliæ, vide Menoc. de retinend. pos. remedijs, nu. 16. Siracc. ad Crauet. conf. 1. nu. 7
- §. Næque. Publiciana à Publicio Pratore.] Q. Publicius Prator Urbanus cum M. Iunio, vt Cic. in Cluentiana ex Cuiac.
- §. Rursus, vide Gouean. var. lect. lib. 1. ca. 10. Fusc. sing. 65. litt. A. Ludou. Main. de act. lib. 2. c. 4
- §. Item si quis infraudem. Fallit in debitore renunciente hereditati, vel aliquo lucro. Rolan. in tract. de lucro dot. q. 40. nu. 7
- §. Itē Seruiana. Dicta sic ab authore Seruio Pratore. Vir damnatæ memoriæ, & Don. hic. nu. 2. Quid differat cum Saluiano interdito. vide per Menoch. de adipisc. pos. remed. 3. n. 8. Ad intel. vide Loriot. de iur. arte, in tract. pactor. axio. 62. Duaren. in l. item quia, ff. de pact. Connan. Comment. lib. 4. c. 13. nu. 1. Forcatul. in Neciom. dialog. 17. nu. 2. Menoc. vbi supra.
- §. Inter pignus. Vide in l. 5. res hypothec. in fi. ff. de pig. l. 5. §. proprie, ff. de pig. act. & in l. plebis. §. pign. ff. de verb. sign. Ad intel. vide Cōnan. comm. iur. lib. 4. c. 13. in princ. Laurét. Val. elegant. lib. 6. c. 57. vbi Alciat. in add. qui dicta reasumit in tract. de verbo. sig. li. 4. sub n. 24. vers. 22. Donel. i tract. de pig. c. 2. Franc. Balduin. in eo. tract. c. 1.
- §. In personā, vide in l. 2. C. de constitu. pecu.
- §. De cōstituta, vide Hipp. Rim. Instit. de donat. in pri. n. 564 & seqq. Alpha. F. in Collecta. nu. 996. Loriot. de iur. arte, i tract. pactor. axio. 148. Benincas. §. 1. n. 248. sup. eo. Forcatul. in Neciom. dial. 72. nu. 2. Aquil. in rub. ff. de verb. oblig. nu. 259 Ruin. in 2 lect. nu. 74. Socin. iun. nu. 299. Bolognet. nu. 40. Vacun. declarat. 68. nu. 1
- §. Pœnates, vide Rainal. Cors. Indagat. iur. lib. 3. c. 4. nu. 17
- §. Præiudiciales, vide Reuad. var. lib. 1. cap. 18. & de præiud. li. 1. Loriot. de iur. arte, in tract. consanguinit. axiom. 7. Duaren. in tit. ff. de probat. c. 13. & in tit. ff. de obliga. cap. 7. & Disputat. anniuers. lib. 2. c. 2. Ioā. Robert. sent. iur. lib. 1. c. 13. Herman. Vultei. Disceptat. iur. lib. 1. c. 3. Alciat. parerg. lib. 8. c. 4
- §. Sic itaque, vide in l. ult. §. ult. ff. de verbor. oblig. Duaten. in l. scire debemus, §. ult. ff. de verb. oblig. Io. Robert. sentent. lib. 4. c. 15 Benincas. in §. actionum. Instit. eod.
- §. Om-

§. Oēs aut. Fallit dupliciter, vt per Sebast. Sap. in l. vn. nu. 84. C. de sent. quæ pro eo, quod iter. Itē fallit de iure can. vt in c. quisquis i. fi. 17. q. 4. & in c. cū deuotissimam. 12. q. 2.

§. Tripli. vide Anton. Vrsil. ad cōstit. de var. p̄fid. author. c. 3. Sportula quid. vide per Alcia. dispunct. lib. 3. c. 17.

§. Quadrupli. vide Duar. in tit. ff. quod met. caus. c. 3. Arnald. ab Hersolt. de actionib⁹ in prologomen. nu. 33. & seqq.

§. Sed furti. Ad intel. Vide Caballi. Milleloq. 405

§. Actionū. vide Coras. Micellan. lib. 2. c. 8. Gallef. de iud. bona fid. n. 10. Ioā. Rogerai. Troch. de diffē. iudic. bonæ fid. & strict. iur. mihi fol. 8. Cōcenn. in Oeconom. iur. ciuil. lib. 2. c. 16. strictū ius quid. vide per Iac. Omphal. de ciuil. polit. lib. 1. c. 65.

§. Quamuis Petitiō hæreditatis est actio bonæ fidei, Diaz. reg. 554. petitiō hæreditatis. Nostra cōstitutio.) in l. vlt. C. de pet. hæredit.

§. Fuerat. Amplia in marito, vt dos tradatur Craff. cōm. opin. lib. 1. c. 6. nu. 43. Ad intel. vide Aquil. in l. 1. in prin. n. 35. ff. de verb. obli. Ioā. Rogerai. Troch. de differ. iudic. strict. iur. & bonæ fid. mihi. fol. 51. Ru n. in l. j. n. 46. & 74. Duaren. ibi. ff. solur. matr. & quæ norauimus in rub. C. de rei vxor. act.

§. In bonæ fidei. vide Diaz. reg. 98. cōpensatio, Viu. in Silua comm. opin. 114. Briffon, de cōpēsar mihi fol. 422. Io. Roger. Troch. in dict. tract. de iudic. bonæ fid. & strict. iur. mihi fol. 70. Benincas. in §. actionum. nu. 266. Instit. eodem.

Nostra cōstitutio.) in l. vlt. C. de compēsat.

§. Præterea. Ad intell. vide Menoch. de arbi. iud. lib. 1. q. 3. n. 20. Coras. Micellan. lib. 1. c. 12. Gallef. de iudi. bona fid. n. 10. Loriot, de apicibus iur. in tract. actio. axio. 66. Ludouic. Main. de action. lib. 3. c. 1. Duaren. in paradox de in lit. iur. 36. & seqq.

§. Curare. Iudex dare dēt sniam certam. Alphan. in Collect. nu. 243. Et incerta nō valet. Firman. in reper. verb. sententia incerta. Lanfranc. in reper. ca. quoniam contra verb. interlocutus, nu. 40. & seqq. & in ad. lit. B. extra de probat. Ad intell. Vide Mascar. de probat. tom. 2. concl. 933. n. 13. Cagnol. in rubr. C. de sent. quæ pro eo, quod inter. nu. 6. & in l. 1. in princ. num. 89. ff. si quis iudic. non obtemp.

§. quis agens, vide Ioan. Rober. Senten. lib. 2. c. 9. tex. in l. 1. ff. de minor.

Causa cadebat,] vide Ald. Manut. in Adag. Causa cadere.

§. Huic autem, vide Duaren. in l. si re intertus, ff. de legat. 1.

§. Sed hæc, Corrigitur apud Hispanos, vt per Io. Martin. de Olan. in antinom. iur. ciuil. & Hispan. litt. A. n. 52. vbi ad intell. n. 33.

Lex Zenoniana,] Non extat, sed eius sit mētio, §. hodie inf. de excep. vbi vide quæ noramus ad intel.

§. Si minus. Est difficillimus, vide Cagno. in

l. edita. n. 77. Hugo. Donel. nu. 18. Rimio. Sen. col. 3. & seq. ff. si cert. per.

§. Si quis aliud. Ad intel. vide Vacun. declar. 89 nu. 6.

§. Item si. vide Aquil. in l. naturaliter, §. nihil commune, 1. nu. 181. ff. de acquir. poss.

§. Idem est, vide Diaz. reg. 210. donans.

§. Eum quoque, Cedens bonis non tenetur, nisi in quantum facere potest. Socin. regu. 66. cedens. An habeat locum si sit renūcia tū cū iuramento. Et an procedat in milite, vide Thesaur. decis. 36. An pcedat i delictis, & sic cōtra fiscū, & in parte erediti ce ex delicto eund. deci. 182. Ad intel. vide Claud. Seifel. in l. 1. §. si quis, num. 10. ff. de verb. oblig. Scaglione. & Rouit, in pragm. de cessi. bon. Sebast. Medi. in tract. de Cōferu. poss. gl. 2. p. n. 27. & seqq.

Tit. 7. Quod cum eo, qui in alien. potest. est neg. gest. esse dicitur.

§. Eadem, vide in l. 1. ff. de exercit. & in l. 1. de institor. Duaren. in titul. ff. de exercit. act. c. 1. & 2.

§. Introduxit, vide Arnold. ab Hersolt. de action. p. 3. act. 23.

§. Præterea, ad intel. vide Ludou. Main. de act. lib. 2. c. 34.

Tit. 8. De noxalib. actionib.

§. 1. Ex maleficijs, vide Forcatul. in auar. c. 10. num. 6.

Noxæ dedere,) inuehit contra Iustinian. Laurent Valla elegant. lib. 6. c. 3. defenditur tamen ab Alcia. de verb. sign. lib. 4.

Namque erat,) vide Connan. Commen. iur. lib. 2. c. 3. nu. 1. dominus, vide Cuiac. obs. lib. 13. c. 9.

§. Sunt autem, vide Ferrad. Aduens. explicat. iur. lib. 2.

§. Oīs, Corrigitur per Lōgobard. l. 2. de pauper. l. si quis alium, & l. seq. de culpa seru. quibus noxa sequitur caput, sed actio noxalis semper remanet cū priori domino.

§. Sed veteres, ex l. 12. tab. vt per Minsing. hic Ad intel. vide Cuiac. d. lib. 13. c. 9.

Tit. 10. De his per quos agere possumus.

§. 1. Nunc. vide Io. Rober. Senten. iur. li. 2. c. 1. Lege Hostilia) dicta ab A. Hostilio conf. cū A. Attilio anno ab V. C. 583. Pard. Pratei. in indic. leg. Rom. Sed Anton. August. in prat. miss. hoc reuocat in dubium, si sit regia, consularis aut tribunitia. vide Frac. Pollet. Hist. fori Rom. lib. 2. c. 1. in fine.

Tit. 11. De Satisfactionibus.

§. 1. Satisfactionum. Vide Carcl. Sigon. de iudic. lib. 1. c. 27.

Iudicatum solui.] vide Cuiac. obseruat. lib. 10. c. 29. vbi de formula, & ad saturitatem Barnab. Briffon. de formul. & solemn. 6. verb. Rom. lib. 9. mihi fol. 437.

§. Sed hodie. vide Ioan. Robert. Sentent. iur. lib. 3. c. 21.

§. Sin autem. Per quam ipse fui,] vide Ioan. Robert. vbi sup. lib. 2. c. 2.

§. Si vero reus, vide in l. vn. C. de satisfdat.

Tit. 12. De perpet. & temp. action.

§. 1. Hoc loco, eas vero,] vide Connan. comment. iur. lib. 1. c. 15. nu. 2.

§. Aliquando. vide Duaren. to. 2. tit. de oblig. & act. c. 8.

§. Non aut, vide Vurniser. pract. foref. li. 1. ti. 50. in Miscel. obseruat. 3. mihi fol. 155.

§. Hæredibus, ex contractib. vide Pard. Prætei. reg. 410. hæredibus.

§. Aliquando, ad Intel. vide Cuiac. obser. lib. 21. c. 1. Hugon. Donel. in l. ex ea parte, §. ex facto rei. nu. 5. ff. de verb. oblig.

§. Superest, Vide Vasq. de success. creat. §. 5. nu. 40. Duaren. in Parad. de in lit. iur. nu. 42. Alci. parerg. li. 7. c. 19. Forcatul. in tract. de mora. p. 3. nu. 14. Loriot. de iur. arte, in tract. de mora. axio. 34.

Omnia iudicia absolutoria, vide Sigon. de iudic. lib. 1. c. 29. Alciat. de eo. quod inter. cap. 8. nu. 17. Bart. & dd. in l. si infulam, ff. de verb. oblig.

Tit. 13. De Exceptionibus.

Vide Fran. Pollet. Hist. for. Rom. li. 1. c. 4. in fin. Briffon. de Formul. li. 5. fol. 449.

§. Idem iuris, vide Eman. a Costa, in l. si ex cautione, c. secundum hæc. verb. si ex cautione, nu. 8. C. de non num. pecun.

Constitut. nostra,] in l. 14. in contractibus, C. de non num. pecun.

§. Appellantur. Ex l. 2. exceptiones, ff. eod. Ad intel. vide Hugon. Donel. in l. eum qui calendis, §. quoties, nu. 42. ff. de verb. oblig.

Rem amittebant,] id erat causa cadere, §. si quis agens, sup. de action. vbi vide.

§. Hodie, Corrigitur per Longobar. l. si quis alium ante constitutum tēpus, tit. de debit. & gadimon. qua creditor pignorans creditorem ante constitutum tēpus tenetur pignus reddere, & soluere penam. Ad intel. vide Ton. in d. §. quoties, nu. 42. & Speculat. lib. 4. tit. de plus petit. & tex. in ca. 1. extra de plus petit. & ibi glos.

Zenonianæ constit.] vide quæ notamus, in §. sed hæc, sup. de action.

§. Eas vero. Infames possunt esse procuratores ad lites. Turzan. comm. opin. 85. Fallit de iure can. vt per Tiber. Decian. tract. crimin. lib. 2. c. 20. num. 4. vide Viu. in Silua comm. opin. 647. Boer. ad Din. in cap. infamibus, litt. A. extra de reg. iur.

Quæ olim.] Vide Quintilian. lib. 3. cap. 6. & lib. 7. cap. 5.

Tit. 14. De Replicationibus.

Vide quos citauimus. sup. in rubr. de except. §. 1. Interdum. Vide Franc. Pollet. Hist. fori Roman. lib. 4. c. 8.

§. Sanè quædam, vide Connan. comment. iur. lib. 6. c. 7. nu. 6.

Tit. 15. De interdictis.

Multa ad hunc tit. pertinētia cōgerit Cuiac. obseruat. lib. 5. c. 17. Carol. Sigon. de iudi. lib. 5. ca. 16. Briffon. de Formul. lib. 5. mihi fol. 434. Pollet. Hist. fori Rom. libro 5. c. 4. in fin. vbi ait, hodie interdicta esse sublata sed possunt dici, hodie esse interlocutiones iudicum, quæ dicuntur decreta interlocutoria, vide Alc. parerg. lib. 3. c. 15.

§. 1. Sequitur, vide Ioan. Robert. Sentent. iur. lib. 3. c. 19.

§. Summa. Vide Ioan. Robert. vbi supra. Menoch. de adipisc. poss. in prælud. num. 2. ext. in l. 1. §. interdictum autem, ff. eodem vbi quæ notauimus.

§. Sunt tamen, vide Alciat. parerg. lib. 3. c. 15. vbi littera, (quia inter duos) emendat interdum, quæ refert Silu. Spannoch. ad rub. ff. de noui oper. nunc. lib. 6. nu. 60. vbi ad intell. adde Socin. iun. in l. 1. nu. 165. ff. de acquir. poss.

§. Adipiscendæ, vide Menoch. in tractat. de adipisc. poss.

Saluianum.] dictum a Saluio Iuliano, vt per Menoch. de adipisc. poss. remed. 3. num. 1. Procedit solum in locatione prædiorum rusticorum, secus in vrbaniis. Brunor. a Sole in comped. resolu. verb. interdictum Saluianum.

§. Retinendæ, vide Menoch. in tract. de retinend. poss.

§. Commodū autē. Ad intel. Vide Cagno. in rub. C. qui admitti, n. 62. & seq. Cēsar Cōtard. in l. diffamati, c. 4. n. 22. C. de ingen. & manumif. Viu. in Silua. cōm. opi. 378.

§. Hodie. Vide Alex. cōf. 54 nu. 1. vol. 5. Rip. in l. naturaliter, §. nihil commune. n. 80. & seq. ff. de acq. poss. Bapt. de Cōtell. conf. 15. nu. 8. & 18. inter conf. Ziletti, vol. 2. 2. impress. Menoch. de retin. poss. remed. 2. num. 3. & seq.

§. Recuperandæ, vide Menoch. de recuper. poss.

Sed ex constitutionibus,] l. si quis in tātum, C. vnde vi. vide Ioan. Robert. sentent. iur. lib. 3. c. 12.

§. Qui autē, Cur, vis cū armis dicat publica, & sine armis, priuata? Vide Ioan. Robert. sentent. lib. 3. c. 22. Duaren. disputat. anniu. lib. 1. c. 22, & tit. ff. eo. & ff. ad l. Iul. de

vi. public. 1. Menoch. de arbitr. lib. 2. cas. 394. vbi latè.
 §. Tertia. ex l. 2. ff. eo. vbi vide quæ notam?
 §. De ordine. Vide Ioan. Vaud. lib. 1. q. 10. Benincas. §. 1. nu. 204. Instit. de action.

Tit. 16. De pœna temere litigant.

§. Ecce. Vide in l. 2. C. de iuramen. propt. calum. vbi per nos notata.
 §. Vtriusque. alia nostra constituitur.] in l. rem non noua. 12. §. patroni. C. de iudic. vbi gl. ait, quod non obseruatur de consuetudine. Specul. tamen dicit, quod non potest consuetudine tolli. in tit. de aduocat. §. 1. vers. item excipitur. prope fin.
 §. Hæc autem. Vide in C. Hermogen. l. iudicium. tit. de calumniat. quem citat Pollet. Histon. fori Roman. lib. 5. cap. 1
 Improbis litigator.] Vide in l. eum quem. 79. ff. de iudic. & in l. properandum, §. siue autem, C. de iudic. quib. in locis vide quæ abunde notauimus.
 §. Omniū. In ius vocare. quid. Vide Duaren. disputat. anniuers. lib. 1. c. 1. Hugon. Donel. in titu. C. de in ius voc. nu. 8. Ad intell. vide Caroc. decis. 79. nu. 18 & quæ notauimus in rubr. ff. de in ius vocand.
 §. Qua parte. Vide in toto titu. & ibi per nos notata. ff. de in ius voc. Plaz. de delict. c. 2. nu. 13. Rebuff. in constit. Gall. in procem. glos. §. nu. 4. Cef. Cost. variat. lib. 1. cap. 31. Roland. conf. 18. volum. 2.

Tit. 17. De officio Iudicis.

§. 1. Superest. Vide Soc. in l. a Diuo Pio. §. in venditione, ff. de re iud. text. & ibi per nos notata in l. 1. §. si. cum contra. ff. de senten. quæ sine appellat.
 §. Et si hæreditas. Vide Loriot. de iur. arte, in tract. fruct. axiom. §. 0. & seq.

Tit. 18. De Publicis iudicijs.

In hoc Regno Neapolitano hic tit. cessat, cū nemo accusare possit, nisi suam, vel suorū prosequatur iniuriam, Carrer. in tract. de hæret. nu. 106. quem refert Tiber. Decian. tract. crim. lib. 5. c. 4. nu. 19
 §. 1. Publica iudicia. Vide Gouean. var. lect. lib. 1. c. 27. Duaren. disputat. anniuers. lib. 1. c. 37. Ioan. Robert. Senten. iur. lib. 4. c. 9. Decian. tract. crim. lib. 5. c. 3. num. 5. & quæ notauimus in rubr. ff. eod.
 §. Publicorū. Ex l. 2. ff. eo. vbi vide scribētes.
 §. Publica autem, cuius pœna,] vide in l. quis-

quis, C. ad l. Iul. maiest.
 §. Item lex in l. de adulter. Adulteriū hodie punitur pœna capitis. Roland. confil. 74. nu. 3. vol. 1. Kircou. commun. opi. cent. 1. conclus. 7. Viu. comm. opi. 33. Fallit de iure can. Straitman. seu Bellon. in antinom. lib. 2. dist. 19. Fab. Môteleon. in prax. arbitral. lib. 4. nu. 597. Decian. tract. crim. li. 2. c. 20. nu. 3. Item fallit in muliere, quæ de trudi debet in Monasteriū. Aut. sed hodie, C. de adulter. Quæ sit ratio diuersitatis, vide per Augu. Patavi. in add. ad Sum. Ang. verb. adulterium, §. 3. litt. E. Ad intell. vide Menoc. vbi sup. Ioan. Papi. Plot. conf. 132. nu. 13. inter conf. crim. Ziletti, vol. 1. 2. impres. & Foller. conf. 79. num. 2. vol. 2. 2. impres. Duaren. disputat. libro 1. c. 22. Ioan. Rober. Senten. lib. 3. c. 22. Ant. de Padigl. in l. transfigere, n. 84. C. de transact. Anton. Thesaur. decis. 3. Alphan. in Collect. nu. 236.

Sed eadem lege. Stupratoribus,] prædicatoribus emēdat Cott. in memorat. verb. predicoes, quæ sequitur Bapt. Pius, in annotat. recentior, refert Alciat. parad. lib. 5. c. 10. & Menoc. de arbitr. iud. lib. 2. cas. 188. & Decian. in tract. crimi. lib. 1. c. 2. nu. 5. Cuiac. tamen cum Ioan. Cruc. in annotat. hic, & Cor. vbi sup. legit, peccatoribus, vbi ad intell. Adde Hen. in Constitut. si quis rapere, vers. & pro solo raptu, & Afflict. in c. vn. nu. 2. tit. quæ sint regal. in vsib. feud.

§. Item lex Cornel. de Sicar. telum autem.] Ex l. 233. si caluitur, §. telum, ff. de verbor. sign. vbi vide, quæ notauimus.

Xerolopho,] hanc lectionem sequitur Nebriffens in lex. ex Priscia. de octo partibus orat. lib. 1. quæ etiam refert Cæl. Rhodigi. lect. antiq. lib. 8. c. 16. & Bapt. ius annotat. postter. c. 176. Erat Monasteriū Cōstātinopoli, vt per Nicephor. Greg. Histon. lib. 6. cap. de Athanasij recusatione patriarchat. & lib. 7. c. 1. At Anton. Aug. emendat. lib. 4. c. 5. legit, Xenophon. ex Theophil. hic, ex pandectis Florētinis in d. l. si caluitur. Quarum autoritate motus, cum in eisdem, hic legatur, Xerolophon, vtramque lectionem sustineo, vt sit, Epigramma Xenophontis in Xerolopho scriptum.

§. Item lex Cornel. de falsi. Corrigitur apud Hispan. per l. 83. Taur. vt per Gomes. 161. Nec procedit de generali consuetudine, sed relinquitur iudicis arbitrio. Rebuff. procem. constit. Gal. glos. §. nu. 110.

§. Alia. Vide Plaz. de delict. c. 22. nu. 6. Cott. in memorat. verb. Culleus.

§. Item lex Iulia de vi public. nostræ consti.] in l. 1. C. de lapr. Virg.

§. Fin. sed de publicis per indicem.] Vide Cuiac. obs. lib. 5. cap. 25.

NOVELLAE
CONSTITVTIONES,
AC DISSOLVTIONES
ANTINOMIARVM,

Singularesquè intellectus ad principales
Institutionum locos.

A V C T O R E
FABIO RANVCCIO IVRISC.
MACERATENSE,

*In Patrio, & in Firmano olim gymnasio, nunc verò in Parmensi,
vespertinis horis, Iuris Ciuilis interprete Ordinario.*

C V M P R I V I L E G I I S.

VENETIIS, APVD IVNTAS.

M D C X I I I.

CVPIDAE LEGVM I V V E N T V T I

Fabius Ranuccius Maceratenfis .

HÆC prima legum elementa, quæ lacte materno puriora imbibenda sunt a tironibus iuris ciuilibus, adeò nonnullis in locis, vetustate corrofa, & corrupta inueniuntur; vt putredinem sapiant, ac facile iuuenum mentes titubare compellant, Quapropter cum primùm hoc opus publice interpretandum assumpfi, loca illa indicare proposui, & quæ emendatione indigent, nouis constitutionibus illustrare: Irnerij glossatoris antiqui vestigijs inhærendo; Compendiose tamen ac breuiter, ne diffusus tibi, vel nauseam, vel confusionem parerem, cui breuitatem, & facilitatem melius conuenire edocet huius voluminis auctor in sui principio. Etenim sic fiet, vt qui, vel propter librorum egestatem, vel propter iuuenilem imperitiam, correctum ius non agnoscerent, paucis hisce constitutionibus additis, facillimè interna iuris penetrarent: magisque ac magis per hæc quotidiana exercitia, studeant ad meliora se præparare. Quod si forte locus aliquis emendatione dignus prætermissus fuerit, id iusta ratione factum agnosce: vel quod ne pluries inserta eademmet decisio stomachum tibi commoueat: vel quod omnia non possumus omnes: erit enim alijs fortasse addendi locus. Illud tamen a me factum esse velim, verba nouellarum constitutionum fideliter, & paucis fuisse relata. Quamuis autem Irnerius sua illa capita in Codice apposita, Authenticas dixerit: ego Nouellas constitutiones appellandas magis existimaui: quòd nouissimi iuris apices sint. Addidi præterea Antinomiarum, seu contrarietatum dissolutiones, ad principales huius voluminis locos, in quibus quantum insudauerint alij, quantumve & ipsi, & ego profecerim, inspicias. Faxit Deus, vt hæc tibi ita proficiant, vt equidem spero. Quod si intelligam, difficiliores Controuersias ad quatuor, vt aiunt, annuos ordinarios institutionum harum, distincte, atque vbertim quam primum emittam.

AD PRIMVM LIBRVM INSTITVTIONVM.

In §. fin. Quibus ex caus. man. nō licet, f. 21. ibi. ¶ Nisi 17. annum impleuerit, & decimū octauum attigerit
Ex Authent. vt spons. larg. collat. 9. §. 1.

Ex Auth. sed nōdie, C. qui man. nō poss.
1 Licentia fit minoribus in ipso tempore, in quo licet eis testari de alia substantia, etiam suos seruos in vltimis volūtatibus manumittere: nullo eis impedimento ætatis faciendo, sed vacante lege, quæ hoc primitus prohibebat.

In princ. De nupt. fol. 26. ibi. ¶ Inter se ciues Romani contrahunt.]

Ex cap. primo, de coniug. seru. ex §. si vero. Auth. de Nupt. coll. 4.

2 Hodie inter seruos matrimonia nulla tenus debent prohiberi: & si contradicentibus dominis, & inuitis cōtracta fuerint, nulla ratione sunt ppter hoc dissoluēda.

In eodem §. primo, de Nupt. fol. 26. ibi.

¶ Consensum habeant parentum, quorum in potestate sunt.] & ibi. ¶ Et iussus parentis præcedere debeat.

Ex cap. 1. de desp. impub. ex can. fin. 32. q. 2. Ex Concil. Trid. sessione 24. c. 1.

3 Non est necessaria patris volūtas quantum ad hoc, vt teneat matrimonium filij, licet requirendus sit patris consensus de honestate in nuptijs filiorū. Vnde anathemate damnantur illi, qui falso affirmant, matrimonia a filiisfam. sine consensu parentum contracta, irrita esse; & parentes ea rata, vel irrita facere posse.

In §. Duorū de Nupt. fol. 28. ibi. ¶ Duorum autem fratrum, vel sororum liberi, vel fratris, & sororis, coniungi possunt.

Ex c. non debet. §. prohibitio. de Conf. & affin. ex can. quædam. 35. q. 3.

4 Experimento didicimus, ex tali coniugio sobolem non posse succrescere. Vnde necesse est de cætero, copulæ conjugalis prohibitionem, quantum consanguinitatis, & affinitatis gradum tenere.

In §. fin. De nuptijs, fol. 31.

Ibi. ¶ Dotalibus instrumentis cōpositis. Ex cap. Tanta. Qui filij sint legit.

5 Tanta est vis matrimonij, vt qui antea sunt geniti, post contractum matrimonium legitimi habeantur. Vnde hodie talia instrumenta non requiri, cōpertū est.

In §. filiusfa. Quib. mod. ius patriæ potest. solui. fol. 39.

Ibi. ¶ Militia enim, vel cōsularis dignitas, de patris potestate filium non liberat.

Ex Auth. Const. quæ de dignit. §. 1. & §. generaliter, coll. 6.

Ex l. si. C. de decur. lib. 10.

6 Sola collatione dignitatis Patriciat⁹, & Cōsulatus, & generaliter cuiusuis alterius dignitatis, quæ a Curiali fortuna liberat, filius a nexibus patriæ potestatis soluitur.

In §. & quidem. Quibus mod. ius patriæ potest. solu. fol. 42.

Ibi. ¶ Neq; naturales liberi, neq; adoptiui, vllō penē modo pnt cogere parentes.

Ex Authen. Quibus mod. nat. eff. sui, §. generaliter, coll. 7.

7 Sic soluere ius patriæ potestatis, inuitis filiis non est permīssum parentibus.

In §. vnico. De leg. patron. tut. fol. 51.

Ibi. ¶ Quia si a femina impubes manumittatur, ipsa ad hæreditatem vocatur, cum alius est tutor.

Ex Auth. De hæred. ab intest. venien. §. ex his, coll. 9.

Ex Auth. Matri & auia, & ex Auth. Ad hæc C. quando mulier. & c.

8 Mulieribus etiā nos interdiciamus tutelam subire officium: nisi mater, & auia fuerit: quibus etiam ante agnatos, tutelam subire permittimus: solis testamentarijs tutoribus eas præcedentibus. Et si debitū inter ipsas, & filios quoquomodo vertatur, non ideo minus tutela materna admittitur, debito in sua natura durante.

In §. vnico. De legitim. parent. tut. f. 50.

Ibi. ¶ Exemplo patronorū recepta est, & alia tutela, quæ & ipsa legitima vocat⁹.

Ex Auth. de hæred. ab intest. venien. §. nullam, & §. ex his collat. 9.

Ex Authent. Sicut, C. de legit. tut.

9 Cum tutela deferatur secundum ordinem successionis, & pater vocetur ad legitimam filiorum hæreditatem, sublata differentia emancipationis, & patriæ potestatis, legitimam tutelam filiorū emancipatorum ex verbis hodie pater consequitur, non exemplo.

In §. vnico. de Fiduc. tutela, fol. 51.

Ibi. ¶ Quo defuncto & c. fiduciarij tutores filiorum suorum, vel fratris, vel sororis, vel ceterorum efficiuntur.

Ex Auth. de hæred. ab intest. ven. §. reliquum, collat. 9. Ex Authent. Cessante, & ex l. meminimus. C. de leg. hæred. ex l. frater. C. de legit. tutor.

10 Fratres, siue in præte, siue emancipati, hodie ad legitimā fratrum, & sororum, nec non liberorū alterius fratris in potestate,

vel emancipati tutelam vocantur: quasi nulla relaxatio patriæ potestatis per emancipationem intercefferit: cum ad legitimam eorum hereditatem vocentur, cessante omni differentia sexus, & emancipationis.

In §. Item propter litem. De excus. tut. fol. 65.

Ibi. ¶ Excusari non potest, nisi forte de omnibus bonis, vel hereditate controversia sit.

Ex auth. ut ij qui oblig. se hab. perhib. §. 1. & seq. coll. 6.

Ex Auth. minoris, C. quidaretur.

- 11 Nullus eorum qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipsumque minorem, & eius res, aut etiam qui aperte obligatus eis existit, ad curationem vel tutelam eiusdem accedat. Quod si quis iam curam, vel tutelam gerens, efficiatur minoris creditor, vel debitor, coniungi tutorem alterum, vel curatorem sancitum est.

Ad secundum librum Instit.

In §. Diutina. De usucap. fol. 102.

Ibi. ¶ Licet ipse sciat, prædium alienum esse. Ex cap. fin. De præscript.

- 12 Absq; bona fide, nulla valet præscriptio tam canonica, quam civilis: unde oportet, ut qui præscribit, in nulla temporis parte, rei habeat conscientiam alienam.

In §. 1. Quibus alien. licet vel non. f. 107.

Ibi. ¶ Neque consentientibus mulieribus.

Ex c. cum contingat. de iureiuran. ex c. licet, de iureiuran. in 6.

- 13 Mulieres, quæ alienationibus dotium, & donationum propter nuptias consentiunt, & non contravenire proprio iuramento firman, servare iuramentum huiusmodi non vinec dolo præstitum, de iure Canonico tenentur.

In §. 1. de testam. ordin. fol. 114.

Ibi. ¶ Hoc additum est, p manus testatoris, vel testium, nomē heredis exprimat.

Ex Auth. Ut spōs. larg. §. qd vero. coll. 9.

Ex Auth. Et non obiteruato. C. de testa.

- 14 Firmum testamentum esse sancimus, siue per se, siue per alterius personam, nomen heredis inscripserit testator.

In §. 1. Quibus non est perm. fac. testam. fol. 120.

Ibi. ¶ Ad parentes eorum iure communi pertinebit.

Ex Auth. de her. ab intest. ven. §. si vero cum ascendentibus. coll. 9.

Ex Auth. Defuncto. C. ad Tert. ex Auth. Itaque. C. commun. de success.

- 15 Si defunctus intestatus decedat, & descendentes non relinquat, vocantur ad hæ-

reditatem fratres, & sorores cum ascendentibus, pro æquali. In eadem vero successione præferuntur ex utroque pariete coniuncti alijs ex altero tantum pariete natis.

In §. Posthumi. De exhær. lib. fol. 123.

Ibi. ¶ Vel hæredes institui debent, vel exhæredari.]

Ex Auth. Ut cum de appel. cognosc. §. aliud quoque capitulum. coll. 8.

- 16 Cū posthumi causas, ex quibus ingrati liberi debent hodie iudicari, committere nequeant, exhæredatione digni non sunt.

In §. Mater. de exhær. lib. fol. 126.

Ibi. ¶ Necessè non habent liberos suos hæredes instituere, aut exhæredare.

Ex d. Auth. Ut cū de appel. cog. §. aliud.

Ex Auth. Non licet. C. de liber. præter.

- 17 Matri hodie, sicuti alijs parentibus, non licet aliquem ex liberis præterire, vel exhæredare, nisi probetur ingratus.

In §. Liberis. De pupill. subst. fol. 136.

Ibi. ¶ Adeo ut si patris testamentum non valeat, nec filij quidem valebit.

Ex Auth. ut cum de app. cog. §. Aliud quoque. §. siue igitur, §. ad hæc, collat. 8.

- 18 Si irritum sit testm patris ex causa exhæredationis, vel præteritionis, valebit tamen substitutio, cum cætera firma permaneant.

In §. posteriore. Quibus mod. testamen. infirm fol. 138.

Ibi. ¶ Aut conditione sub qua hæres institutus est defectus sit.

Ex l. quoniā in prioribus. C. de inoff. test.

- 19 Condicio, vel dilatio, vel alia dispositio moram, vel quodcunque onus introducens, de legitima tollatur: quasi nihil eorum testamento additum esset.

In §. 1. De inoff. testam. fol. 140.

Ibi. ¶ Non autem liberis tantum, &c. verum etiam liberorum parentibus.

Ex Auth. ut cum de app. cog. §. aliud, & §. iustum, coll. 8.

Ex Auth. non licet, C. de liber. præter.

- 20 Cum non liceat hodie parentibus aliquem ex liberis præterire, vel exhæredare (nisi probetur ingratus) id etiam neq; liberis facere erga proprios parentes absq; causa licitum erit. Quod si secus factum fuerit, nullum erit testamentum: neq; ob id inofficiosi querela necessaria. Causæ vero ingratitudinis filiorum erga parentes sunt quatuordecim: Parentum vero erga filios septem, quæ suis locis enumerantur.

In d. §. 1. De inoff. testam. fol. 141.

Ibi. ¶ Soror autē, & frater turpibus personis scriptis hæredibus, ex sacris constitutionibus prælati sunt. Non ergo, &c.

Ex auth. de Nupt. §. ingratitudinē. col. 4

21 Ob tres tanten causas frater a fratre, vel sorore exheredari potest, etiā turpi persona instituta, ut puta, si mortem voluit fratri, aut criminalem inducere contra eum inscriptionem: Aut substantiæ ei præparauit inferre iacturam.

In §. sed hæc. De inoff. testam. f. 141.

Ibi. ¶ Id quod eis deest vsque ad quartam legitimæ partis repleatur.

Ex auth. Detrien. & semisse. in princ. collat. 3.

22 Si vnus est filij pater vel m̃r, aut duorum, vel trium, vel quatuor: nō triūcium eis relinqui solum, sed terciā propriæ substantiæ partem, determinatum est. Si vero quis vltra quatuor habuerit filios, mediam eius totius substantiæ partem relinqui necesse est: ita ut sexuncium sit omnino quod debetur: singulis ex æquo diuidendum.

In §. Igitur. De inoff. testam. f. 342.

Ibi. ¶ Siue iure hæreditario, siue iure legati, vel fideicommissi.

Ex authent. ut cū de appellat. cognos. §. aliud. collat. 8.

Ex authent. Non licet. C. de lib. præt.

23 Parentibus non licet in suo testamento liberos præterire, vel absque causa exheredes facere, vel eis legitimam portionē, præterquam iure institutionis relinquere.

In §. & cum quæsitum. De lege Falcidia. fol. 162. Ibi.

¶ Ut quartam partem suæ partis saluā habeat, placuit posse retinere.

Ex Authent. de hæredit. & Falc. §. si vero expressim. coll. 1.

Ex auth. sed cum testator. C. ad legem Falcidiam.

24 Si vero expressim testator designauerit, non velle hæredem retinere Falcidiā, necessarium est, testatoris valere sententiam. Quod si parere noluerit hæres testatori, receditur ab huiusmodi institutione, & locus sit substitutis, & cohæredibus, & fideicommissarijs, & legatarijs, & seruis, & ijs, qui ab intestato sunt,

In §. fin. De singul. rebus per fideicōm. rel. fol. 170. Ibi.

¶ Verba autem fideicommissorum hæc maximè in vsu habentur.

Ex l. 2. C. comm. de legat.

25 Omne verbum, significans testatoris legitimum sensum, legare, vel fideicommittere volentis, vtile, atque validū est.

Ad tertium Librum Inst.

In §. Ita demum. De hæred. quæ ab intest. def. fol. 173. Ibi.

¶ Veluti emancipatione,

Ex authen. De hæred. ab intestat. veni. §. nullam. coll. 9.

26 Differentia nulla est hodie in quacunque successione, aut hæreditate inter eos, qui in potestate sunt, & emancipatos.

In §. emancipati. De hæred. quæ ab intest. def. fol. 175. Ibi.

¶ Euenit ut suus hæres pro parte hæres fiat.

Ex Auth. de hæ. ab inte. veni. §. 1. vers. hoc, collat. 9.

Ex Auth. i. successione. C. de suis & leg.

27 In successione defuncti intestati, omnibus alijs præferuntur liberi, non distinguendo sexum, vel iura potestatis. Ita tñ, ut primi gradus æqualiter. Nepotes, & vltiores, in stirpes succedant.

In §. 1. De legit. agnat. success. fol. 179. Ibi. ¶ Nec requiritur, an etiam eandem matrem habuerint.]

Ex auth. de cōf. & vter. frat. §. vult aut. coll. 6. ex auth. de hæ. ab int. veni. §. si igitur. coll. 9. Ex auth. Cessante. C. de leg. hæ.

28 Vult autem noua lex, ex utroque decoratos, & simul quidē consanguineos, simul autem vterinos fratres, ad successionem morientis, meliores esse quā illos, qui solummodo consanguinei aut solummodo vterini sunt. Et quidē fratris ex utroque parente filius præfertur fratribus defuncti, qui ex vno tñ parente cōiuncti sunt.

In §. Hoc etiam. De legit. agn. success. f. 180. Ibi. ¶ Ut transferatur vnus tantummodo gradus a iure cognationis in legitimam successionem.

Ex sæpius citata auth. De hæ. ab intest. veni. §. nullam vero. coll. 9.

29 In omnibus intestatorum successionebus agnatorum, cognatorumque differentia vacat: totusque gradus cognationis in agnationem translatus est.

In eodē §. Hoc et. De leg. agn. success. f. 181. Ibi. ¶ His etenim personis præcedentibus, & successionē admittentibus, ceteri gradus remanent penitus semoti, &c.]

Ex Authent. Ut fratrum filij. §. 1. coll. 9.

Ex Auth. Cessante. C. de legit. hæred.

30 Vocentur etiam præmortui fratris filij cum suis patruis: & tantam accipiant portionem, quātam eorum pater accepturus erat, si vixisset. Hoc vero sancitum est de illis filijs fratris, quorum pater ex utroque parente iungebatur defuncto.

In §. si plures. De legit. agn. success. f. 181. Ibi. ¶ Frater potior habetur.

Ex Auth. Ut fratrum filij, §. 1. collat. 9.

Ex Auth. Cessante. C. de leg. hæred.

31 Si quis moriens relinquat ascendentiū aliquem, & fratres qui possunt cū parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios. Cum ascendētibus, & fratribus

vocantur etiam pramortui fratris filij
in stirpes.

In §. sed cum ante. De Senat. conf. Ter-
tull. f. 183. in finalibus verbis.

Ex auth. de hæredit. ab int. venien. §.
consequens, coll. 9.

Ex authent. ut fratrum filij. §. 1. col-
lat. 9.

Ex auth. Defuncto. C. ad Senatusconf.
Tertullian.

- 32 Nouo iure si defunctus sine descendē-
tibus moriatur, parentes illius admittun-
tur, salua gradus prærogatiua: quod si pa-
ri gradu plures sint, omnes pariter succe-
dunt. Si vero cū ascendētibz inuenian-
tur fratres, aut sorores ex vtrinqz paren-
tibus, vocantur cū proximis gradu ascē-
dentibus pro æquali portione, sexus, &
patriæ potestatis differentia sublata. Si
mulque cum ijs admittuntur prædictorū
fratrum defunctorum, sororumve defun-
ctarum filij in stirpes.

In §. Nouissime. De Senat. conf. Orph.
f. 184. in fine illius textus.

Ex auth. quibus mod. nat. efficitur. §. si.
collat. 7.

Et ex ca. cum haberet. De eo qui duxit
in matr. &c.

- 33 Omnis, qui ex complexibus aut nefa-
rijs, aut incestis, aut damnatis processerit,
iste neque naturalis nominatur, neque
alendus est a parentibus, neque habebit
quoddam ad præsentem legem partici-
pium. Ei tamen necessaria fore submini-
stranda (si parentum suppetant faculta-
tes) æquitas canonica mandauit.

In §. fin. in fine. De success. cogn. f. 186.

Ex auth. de hærit. ab intest. veni. §. nul-
lam. collat. 9.

- 34 Cum agnatorum, cognatorumve dif-
ferentiam in omnibus successioneibus va-
care præceptum sit, siue per scemineā per-
sonam, siue per emancipationem, siue
per alium quemlibet modum, omnes si-
ne qualibet vltima differentia (secundū
propriū agnationis, cognationisve gra-
dum) ad successionem agnatorum, co-
gnatorūve ab intestato venire iussū est.

In §. 1. in fine. De gradibus. f. 186.

Ex can. Ad sedē Apostolicam, XXXV.
quæstio. 5.

- 35 In Lateranensi Consistorio, diu venti-
latis legibus, & sacris canonibus distin-
ctè inuenimus, ob aliam, atque aliā, cau-
sam, alteram legum fieri, alteram canonū
gradus computationem.

Ad quartum Librum Instit.

In §. Item lex Iulia. de adulterijs. De
publ. iud. fol. 286.

Ibi. ¶ Quæ non solū temeratores alia-
rum nuptiarum gladio punit.

Ex authent. Ut nulli iud. §. si quādo ve-
ro, collat. 9. & ex authent. sed hodie. C. ad
leg. Iul. de adult. & ex cap. gaudemus. de
conuers. coniugatorum.

- 36 Adultera mulier, competentibus vul-
neribus subacta, in monasterium mitti
debet. Daturque viro suo, si voluerit, eam
intra biennium recipere, & copulari ei.
Biennio transacto, vel viro priusquam re-
cipiat mulierem mortuo, tondi debet, &
monasticum habitum accipere, & habi-
tare in ipso monasterio in omni propriæ
vitæ tempore. Eiusque substantiæ tertia
pars monasterio, in quod mittitur, datur:
Duas vero partes accipient descendentes:
quod si descendentes nō fuerint, sed ascē-
dentes inueniantur, nō consentientes hu-
iusmodi iniquitati, quatuor vncias acci-
pient, octo vero vnciæ monasterio dan-
tur. Si vero neque descendētes, neque ascē-
dentes habeat mulier, omnem eius sub-
stantiam accipiet monasterium: Ita vt vi-
ro pacta, dotalibus illata instrumentis,
seruentur.

In d. §. Item lex Iulia. in fine. f. 286.

Ex cap. 1. & 2. De adult. & stupro.

- 37 Si seduxerit quis virginem nondū de-
sponsatam, dormieritque cum illa, dota-
bit eam, & habebit vxorem. Si vero pater
virginis dare noluerit, reddat pecuniam
iuxta modum dotis, quam virgines acci-
pere consueuerunt. Si vero stuprator re-
nuat accipere, vltra dotem, corporaliter
castigabitur.

Diffolutiones Antinomiarum, singularesque intel-
lectus ad §§. subsequentes.

4

Index §§. qui in hoc opere enodantur.

E X L I B. I.

§. fin. De iust. & iure.
§. Duorum. } De Nuptijs.
§. fin.
§. 1. Qui testam. tutores.
§. Servus. eod. tit.
§. Minima. De capit. diminut.
§. 2. De fiduc. tutela.
§. Similiter eos. De excus. tut.

E X L I B. II.

§. Riparum.
§. Religiosum.
§. Illud quæsitum.
§. Quod si naturali. } derer. diu.
§. Cum ex aliena.
§. Ex diuerso.
§. Si quis in aliena.
§. Thesaurus.
§. Finitur. De usufructu.
§. Nouissime. De usucap.
§. 1. De testament.
§. Sed neque hæres. eod. tit.
§. Videamus. De hæred. instit.
§. Non solum. De pupillari.
§. Vel singulis. eod. tit.
§. Item extraneus. De hæ. qual.

§. Legatum itaque.

§. Sed non vsque.

§. Non solum.

§. Si cui fundus.

§. Sed si rem.

§. Si quis ancillas.

§. Si generaliter.

§. Optionis.

§. Posthumus.

§. 1. De lege Falcid.

§. 1. De fideicom. hæ. r.

§. fin. eod. tit.

§. 1. De singul. rebus.

De legat.

E X L I B. III.

§. Ita demum. de hæ. quæ ab intest.

§. Quos autem. De bonor. poss.

§. Is quoq; , quib. mod. re contr. obli.

§. Præterea. De inutil. stipul.

§. Itē per liberos. Per quas personas.

E X L I B. IV.

§. 1.

§. fin.

De vi bonor. rapt.

§. Æque. De Action.

§. Item si quis in fraudem. eod. tit.

§. 1. De ijs per quos agere poss.

§. Hæc exempli.

§. Hodie.

De except.

Ad §. fi. De Iustit. & iure.

ANtequam principales Antinomias, accipiam enodandas, illud animaduerte re placuit: Cur hic Imperator edoceat, ius tripartitè collectum esse: nempe ex præceptis naturalibus, iurisgentium, & iuris ciuilibus? Atque in §. constat, inf. tit. subsequen. iterū ius diuidat in scriptum, & non scriptum? Et iterum in §. fi. eod. tit. subsequen. dicat, ius omne vel ad personas, vel ad res, vel ad actiones pertinere. Etenim, cur hæc triplex iuris diuisio fiat a Iustiniano quærunt plerique, & ignorant. Sed audi quid in hoc sentiam. Primam iuris diuisionem, originalem esse: Alteram, accidentalem, accidit enim iuri, ut interdum scribatur, interdum non scribatur. Tertiam vero subiectiuam. Habet. n. pro subiecto ius, vel personas, vel res, vel actiones, §. fi. de iur. nat. gent. & ciuili.

Ad §. duorum. De nupt.

Contra decisionem huius §. pugnat sanctissima iuris Canonici constitutio, in c. nō debet, §. prohibitio. de consanguin. & affin. can. quædam 3 §. q. 3. quam ut tolleretur hoc loco glossa, putauit hunc textum loqui de fratribus adoptiuis: quod sanè ex præcedentibus, & subsequentibus satis cōprobari posse videtur. Nam dixerat superius, licere in uxore ducere filium ex sorore adoptiua: & in §. immediatè sequent. de Amita adoptiua loquitur Imperator. Verum de fratribus naturalibus loqui a plerisque non dubitatur, iuxta dispositionem, c. l. celebrandis. 19. C. de nupt. Ideo ad hunc §. nouellam inserere volui: ut hodie secus esse de iure Canonico in filiis duorum fratrum naturalium, fororumve agnosceres: quicquid olim decisum fuerit per Impp. Arcadium, & Honor. in d. l. celebrandis, quibus se subscripsit Iustinianus hoc loco.

Ad §. fin. De nupt.

Mendosum esse hunc textum in versiculo. ¶ Quod & alijs liberis, &c.] nemo est, qui non videat. Etenim, cui vel imperito dubium est, filios natos post legitimum matrimonium esse legitimos? Quamobrem hunc textum ita restituamus. Quod & si nulli alij liberi ex eodē matrimonio postea fuerint procreati similiter nostra constitutio præbuit.] Ut sit sensus amplificatiuus, non solum illos filios naturales tantum ab initio, legitimari per subsequens matrimonium, si alij postea filij ex eodem matrimonio legitime celebrato fuerint nati: verum etiam legitimos intelligi, & si post celebratas nup-

tias, nulli alij liberi ex illo matrimonio fuerint procreati. Exprimit hoc idem Imper. inf. de hæred. quæ ab intest. §. 1. in illis verbis. ¶ Quod obtinere censuimus, & si non progeniti fuerint post dotale instrumentum confectum liberi, vel etiam nati ab hac luce fuerint subtracti.] Idemque colligitur ex l. Nuper. C. de nat. lib. ibi. ¶ Non solum secundos liberos, qui post dotem editi sunt, iustos & in potestate esse patribus, sed etiam anteriores, qui & ijs, &c.] Et subdit ibidem Iustin. ¶ Quam legem quidam putauerunt sic interpretari, ut siue nō progeniti fuerint post dotem cōscriptam liberi, siue etiam ab hac luce fuerint subtracti, non anteriores filios iustos haberi, nisi utroque tpe viuentes, & superstites liberi inueniantur. Quorum superuacuum subtilitatem penitus inhibendā censuimus.] Hanc itaque subtilitatem explodit in hoc textu sub his verbis Imperat. & in dicto §. 1. in fin. infra. de hæred. quæ ab intestat.

Ad §. primum. Qui testamento tut. dari poss.

Decisum hic legitur, Directam libertatē accepisse videri seruum illum, qui sine libertate tutor datus est a domino suo. Hoc exprimit illa verba. ¶ Sed & seruus proprius testamento cum libertate, &c.] Sed huic decisioni aduersantur verba l. & si non ascripta. 9. C. de fideic. libert. ¶ Receptum est tamen, & libertatis, & pupillorum fauore, ut per fideicommissum manumissile eum videatur.] In vno itaque loco, huic seruo cōpetere directam libertatem statuitur. In alio vero fideicommissariam. Quid igitur?

Cōmunis interpretū solutio est ista, quā ponit glossa hic in verbo Directa. In hoc §. datum fuisse tutorem in testamento. At in l. contraria, tutorem datum fuisse in codicillis, vel per epistolam. Verum hæc solutio nō falsa, tum diuinatiua est. Falsa, quia etiā in codicillis dantur directæ libertates. l. 1. C. de testam. manum. Falsa quoque, quia nullo pacto dici potest, per epistolam datam fuisse libertatem. Et quia diuinatiuum, & quia in d. l. & si non ascripta. sit expressa mentio de testatore.

Altera est solutio quorundam, qui dicunt hic consequi directam libertatem, quia testator sciebat suum esse seruum: At in lege contraria credebatur alienum. Hæc solutio pariter falsa videtur. Nam ibi sic legitur. Testator seruum suum tutorem, &c.]

Tertio loco soluebat Glossa in dict. l. & si non ascripta, quam sequitur ibi Salycet. & sequuntur hoc in loco Claud. Cantu. Minf. & Aldobrand. num. 50. Legem illam corrigi per hunc textum. Sed hæc solutio non placet ob tritissimam illam regulam, l. præcipimus, C. de appellat. In dubio

bio legem non censeretur correctam. Accedat, quod quando aliquid Iustinianus emendat, semper de correctione expresse meminit; ut sexcentis in locis apparet in hoc volumine Institutionum.

Ego sic solui posse hactenus existimari. Diuersas fuisse antiquitus sententias Iuriscō sultorum in hac ambiguitate; & præcipuè inter Vlpianum, & Papinianum. Si quidem Vlpianus affirmavit, fideicommissariam libertatem competere in l. si hæreditas 10. in fine. ff. de testam. tutel. Papinianus verò, illum directò liberum esse. l. qui tutelam. 28. §. 1. ff. de test. tutela. Cui assentitur Paulus in l. quæro. 32. in fine, eiusdemmet tituli Vlpiani sententiam sequi voluerunt Imp. Valer. & Gallien. in d. l. & si non ascripta. C. de fideicommiss. libert. Papiniano autem, quem pluries excelsi ingenij appellat, consentire voluit Iustinianus hoc in loco: semper enim Imp. Iustin. multum derulit Papiniano, ut non vno in loco colligere est, signanter verò in epistola ad Tribonianum, in procem. Digestorum. in l. cum acutissimi. 30. C. de fideicommiss. & quod Valer. & Gallien. sectati fuerint sententiam Vlpiani, innuunt illa verba dict. l. & si non ascripta. ¶ Et libertatis, & pupillorum favore.] Quæ verba Vlpiani sunt in d. l. si hæreditas.

Sed quia hoc probari sine diuinatione vix potest; accipe aliam solutionem F. Connan. lib. 2. Comment. cap. 4. num. 8. Scriptum, & verba Iustinianum spectasse; vim & exitum rei Vlpianum, ipsiusque sequaces Valer. & Gallienum. Vel dic melius; Eandem sententiam fuisse Vlp. Papiniani, & Iustiniani, nempe, Ut directæ sit libertas, si detur in testamento: Sit autem fideicommissaria, si in codicillis, vel in aliqua alia obliqua voluntate fuerit relicta libertas, & tutela, vel tutela tantum: Ne confundatur iust. fametorū, & codicillorū. Hoc clarè patet ex verbis huius rubricæ, & ex verbis huius parag. ¶ Dari autem tutor potest testamento. Sed & seruus proprius testamēto.] Apparet quoque ex rubrica sub qua posita est d. l. & si nō ascripta; Nempe, De fideic. libert. Et hoc voluit dicere glossator hic, dum sic loquitur. ¶ Sed certè hic testamento hoc sit.] Quamuis autem directæ libertates possint dari in codicillis, ut dictum est supra; hoc tamen procedit, si testamento fuerint codicilli confirmati. Sed de sui natura libertas data in codicillis dumtaxat erit obliqua. §. pen. inf. de codicill. l. conficiuntur, & l. ab intestato. ff. de iure codicill.

Ad §. Seruus aut alienus. Qui test. tut.

Difficillimā esse cōtrarietatem huius §. cū l. si hæreditas. §. si. ff. de test. tut. fatentur nōnulli interpretes alioquin doctissimi; nihil super hoc determinantes. legitur hoc in loco. ¶ Seruus autem alienus purè inutiliter testō datur tutor; sed ita cum liber erit, utiliter da-

tur.] Contrarium verò statuitur in dicta l. si hæreditas. sub his verbis. ¶ Seruus alienus ita dari tutor potest. Si liber erit, tutor est. Quinimò & si purè datus sit, videtur inesse hæc conditio, cum liber erit.] Soluit primo loco ibi glossa hoc pacto; Non valere, ut statim administret, ut hic: valere, cum liber erit, ut ibi. Idem sentit glossa hic, exprimens hoc per alia verba. Inutiliter ut statim sit, sed cum liber erit. Sed si rem bene pensitauerimus, nugas has esse inueniemus: Quia nunquam inutiliter seruus alienus testamento tutor daretur, cum semper illa conditio videatur inesse, cum liber erit; Semperq; esset idem casus; nam ante aduentum libertatis nunquam erit tutor. Quamobrem Sylu. Aldob. hic numero 5. dicebat, non videre quomodo bene solvatur hoc contrarium; cum veniant aduersariue illa verba subsequētia in hoc textu. ¶ Sed ita cum liber erit utiliter datur.] Et concludit super hoc per ista verba. Cogita: quia est difficillimum contrarium propter illam adiectionem, sed cum liber erit, &c. Contius in d. l. si hæreditas. §. si. solvebat hoc modo. Seruus alienus purè inutiliter datur tutor testamento, quo ad verba, & sententiā; Nam illa datio, Stichus tutor esto; non est pura quo ad sententiā; cum subaudiatur cōditio, cum liber erit. Sed non placet: Quia cum per hæc verba. ¶ Cum liber erit.] intelligatur data fideicommissaria libertas. d. §. fin. vers. potest, & l. & si non ascripta. in fine. C. de fideic. liber. Vtrique quo ad verba, & sententiā utiliter datur tutor; Ex his enim verbis fideicommissaria libertas sequitur, & tutela. Nouissimi Galli ad hunc locum existimāt idem in hac formula iuris esse, quod in proxima Iustinianus dicit de furioso, & de minore: ut tunc minor, & furiosus tutor sit; cum in vno furor cessauerit, in alio maior ætas aduenerit §. furiosus. inf. eod. tit. & d. l. hæreditas. §. Si furiosus. S. d. quemadmodum in illa formula furiosi dissentio extitit inter Iuriconsultos. d. §. si furiosos. eodem modo in hac quoque de seruo fuisse arbitrantur. Sed hoc non sine diuinatione dictū puto, unde alia quærenda est solutio. Illud tamen certissimum est, Cui seruo alieno tutela data est, eidē data libertas intelligitur: Non tamen directo, quia rerum natura hoc non patitur; sed testator iubere intelligitur hæredem suum emere seruum illum, & emptum manumittere. d. l. & si non ascripta.

Melior itaque solutio videtur. Non posse constitui tutorem seruum alienum purè, qñ testator volebat eum purè, & directè liberū, & tutor ē esse; ut in hoc textu. Valere tamen constitutionem eius serui in tutorem, quando ambigua esset testatoris voluntas: quia videtur sub intellexisse conditionem, quam non expressit. Ita Franc. Connan. dicto libro 2. capit. 4. numero 9. Pro hac sententia faciunt verba finalia dict. l. si hæreditas.

¶ Potest

¶ Potest igitur & huic fideicommissaria libertas defendi, si voluntas apertissime non refragetur.] Est igitur intelligenda dispositio Iustiniani in hoc. §. cum voluntas testatoris conditioni refragatur. Hoc est, cum omnino voluit potest libertatem, & tutelam seruo alieno mandare; quod facere testator nequit.

Ad §. Minima. De cap. dimin.

Anton. Goueanus lib. 1. c. 26. lectionum iuris variarum, mirum esse ait, qua ratione Imperator dicat hoc in loco, emancipationem capitis diminutionem facere; cum venditiones, per quas olim emancipatio fiebat, substulerit idem Imper. in §. praterea supra quibus modis ius pat. pot. soluit. Nam iis venditionibus sublatis, nullo modo emancipationem esse capitis diminutionem, putat: cum eius, qui ex filiofamil. sit paterfamilias, caput minui non videatur. Olim minuebatur: quia semel, iterum, tertio vendebantur; ut ex Caio in Instit. & ex Paulo in l. liberos. 3. ff. de cap. dimin. in illis verbis.

¶ Cum emancipari nemo possit, nisi in imaginariam seruilem causam deductus.] Vnde mortalitati comparatur emancipatio. I. Galus. §. & quid sit tantum: ff. de lib. & posth. l. si ita. ff. quando dies leg. cedat. Non secus ac seruitutem comparat mortalitati Iuricons. in l. seruitutē. 2. 10. ff. de reg. iur. Et propter eam causam accidebat, ut emancipatione amitteretur ususfructus, teste Iulio Paulo lib. 3. sentent. tit. de usufructu. Cum. n. venderetur is, qui emancipabatur, si penes ipsum remanisset ususfructus, domino esset acquisitus; & sic transiret de persona vnius, in personam alterius, contra naturam ususfructus. Quod emendauit Iustinianus. in l. corruptionem. 16. C. de usufr. statuens, non finiri usufructum minima capitis diminutione; sed tantum maxima, vel media. Hæc Goueanus aduersus hunc paragraphum Imperatorem nostrum redarguens; licet inscriptionem constituat sub figmento intellectus ad §. minima. De capitis dimin. Sed hæc Goueani doctrina [me iudice] aduersatur veritati. Siquidem finis dicitur capite minui per emancipationem, quamuis hodie emancipatio non fiat per imaginariam venditionem, ut olim glosa communiter recepta in d. §. praterea. in verbo per imaginarias. Et ratio est; quia iste ad minus mutat statum. Neque vera venditio olim interueniebat in emancipatione, sed imaginaria; ut aperte demonstrant iura superius deducta. Est autem imaginaria venditio, quædam similitudo venditionis. Vnde licet hic modus fuerit sublatus, remansit tamen emancipatio ipsa, sub minima capitis diminutione, per quam non tollit usufructus, bene potuit constitui per Imp. Iustin. cum per ipsum fuerit etiam sublata differentia emancipationis, & patriæ potestatis. §. nullam verò. Auth. de hæred. ab intest. venien. coll. 9.

Ad §. 1. de fiduc. tut. In vers. Atqui.

Hunc textum esse multum obscurum, & non declaratum per Doctores; multumque in ipsius intelligentia laborasse, testatur Iason hoc in loco in addit. ad Portium; Qui tandem autumans germanum intellectum adinuenisse, ait: Lauda Deum, quia non inuenies declaratum ab alio. Sed pace Iasonis, alius delitescit intellectus sub hoc sensu verborum. Atque ut medullam omnium eorum, quæ hic habentur, degustare possis; scias textum hunc tres habere partes; Nam in prima dictum ponitur, in secunda declaratio, in tertia oppositio, cum solutione. partes patent. Et hoc dicit in summa. Datur alia tutela, quæ appellatur fiduciaria; nam si parens emanciper descendentes impuberes, dum ipse patens vixerit legitimus tutor erit; eo tamen mortuo, illius emancipati minoris fiunt tutores fiduciarij fratres, & alij hoc loco descripti: Quamuis liberi ipsius patroni fiant tutores legitimi libertinorum, patrono, qui manumissit, mortuo. Difficultas est dum Imperator reddit rationem differentie inter filios parentis emancipantis, & inter filios patroni manumittentis seruum: Nam ita deberet remanere tutor legitimus filius proprii sui nati emancipati ab auo, Auo ipso mortuo; Sicut legitimus tutor remanet filius patroni, patrono mortuo, serui illius emancipati. Neque videtur in hoc bona ratio reddita per Imperatorem. Nota itaque illa verba.

¶ Filiorum suorum.] Intelligenda pro ut stant, in filiis illius, qui tutelam fiduciariam nanciscuntur: Et sic, nepotum defuncti, ut glosa interpretatur. Et illa verba.

¶ Ideoque nec in tutelam.] Intellige nec in tutelam legitimam parentum; prout in legitimam patronorum tutelam reincidente debuisse seruus manumissus. §. vnic. de legit. pat. tut. Et iste est sensus Accursii in glosa in verbo, nec in tutelam, quem non intelligentes moderni in additionibus damnauerunt. Et alia verba, quæ idem Accursius subdit in eadem glosa, nempe.

¶ Sed fiduciarium.] Malè quoque reprehenduntur ab eisdem modernioribus. Quoniam non vult dicere Accursius, futurum illum esse fiduciarium tutorem, si facta non fuisset emancipatio. Nam hoc esset contra. §. si. supra de cap. dimin. quem Accursius optimè tenebat: sed in fiduciarium, hoc est, in legitimam tutelam fiduciarium recusatur; cum facta fuerit emancipatio. Sed dices tu, rationem positam in versiculo. Atqui patrono, &c. non esse generalem; & non adaptari tutelæ fiduciarie, quam haberet filius in persona sui nati, & sic in nepote emancipato ab auo. Nam si T. auus non emancipasset N. nepotem ex filio F. utique filius ille F. potuisset emancipare N. nepotem impuberem; ipsiusque tutelam legitimam parentum fiduciarium cōsequi. Respondeo, hoc in iure non esse inconueniens, ut ratio

ut ratio reddita multoties non sit generalis. Et in reddendis rationibus multa desiderari posse in iureconsultis, latè demonstrat noster Costa Maceraten. lib. 3. variarū ambig. cap. 4. Exemplo. l. cui dens. ff. de ædil. dicto. Et nihilominus puto in illo casu hanc rationem reddi posse. Quia scilicet propter emancipationem factam ab auo, nullum ius habiturus erat filius in persona sui nati, seu nepotis respectu aui. §. 1. §. præterea. supra quib. mod. ius pat. potest. solut. At non sic in patrono, filioque patroni. Nā patroni filius habiturus erat idē ius in persona serui manumissi, vel non manumissi. Etenim si non fuisset manumissus, filius domini erat habiturus dominicam potestatem in seruo illo. Et si manumissus fuisset, habiturus erat iura patronatus, ut toto titulo, ff. de iure patron. Fateor tamen, dispositionem huius textus hodie nullius esse momenti præterquam ad cognitionē iuris correcti: Cum fiduciaria hodie facta sit legitima tutela. l. 4. C. de leg. tut. l. meminimus, C. de leg. hæred. Vnde vnus hic locus est, qui cum alijs Nouella Constitutione à me decoratus fuit. Et si rectè perpendas quæ dixi, fateberis magis hæc conuenire huic literæ, quā Haloandri intellectus, quem refert, & sequitur hic Minfing.

Ad §. Similiter eos. De excusat. tutorum.

Qui literas nesciūt, excusantur à tutela & cura, ex D. Pij rescripto. Hoc cauetur in præsentī textu. Cuius contrarium legitur in l. Athletæ. 8. §. si. ff. de exc. tut. Vbi Vlp. ¶ Eius autem, qui se negat literas scire excusatio accipi non debet, si modo expers non sit negotiorum.] Pugnant itaque hæc iura de diametro. Neque est quod quis existimet, vel a scriptoribus, vel a compilatoribus erratum fuisse, cum Theophilus hic in suis Institut. clarius hoc detegat, sub his verbis. ¶ Is qui literas nescit, iustam habet excusationem, ut Diuus Pius rescripsit.] Norauit hæc contrarietatem glosa pen. in d. l. Athletæ. Putat itaque interpretes federe distinctionis conciliari posse. Ut tunc demum nesciens literas excusetur si sit inexpertus, vel imperitus negotiorum: alias secus. Ita glosa mox citata, quam sequuti sunt hoc loco Aldobr. Balduinus, Oinotom, & alij nonnulli. Pariterque Anton. Aug. lib. sing. ad Modest. Duaren. disput. annu. lib. 1. cap. 3. in fine. Iacob. Menoch. de arbit. iud. casu 42 §. nu. 10. Atque hanc cognitionem experientiae, dependere ab officio iudicis, voluit Aldobr. hic, latissimè. Menoch. d. nu. 10.

Verū hæc conciliatio patitur difficultatē hanc. Expressè. n. præsupponit hic textus, illū, qui literarū nescius sit, habere excusationē, dato q̃ non sit expers negotiorū, Patet

ex illis verbis. ¶ Quamuis & imperiti literarum possint ad administrationem negotiorum sufficere.] Putas ne malè relatum fuisse rescriptū Pij Antonini à Triboniano hoc loci? Fortasse ita dicere nefas existimaretur. Attamen errasse potius Tribonianū, quā Paul. & Vlp. putat Aldobr. hac rōne motus: Quia maxime conueniens est æquitati, non esse admittendā excusationem eorum, qui literas nesciunt, si alias non sint negotiorū expertes. d. §. si. Alioquin nunquā haberet locū legitima tutela rusticorū, qui à cōiter accidentibus literas nesciunt, hoc est legere, & scribere. Bart. in auth. sed nouo iure. C. si cert. pet. Fel. & Dec. in c. scissitatus. in glosa in verbo impedimentū. De rescript. Et hoc ipsū affirmat Ant. Aug. d. lib. Sintag. ad Modest. ad d. l. Athletæ, sub his verbis. ¶ Sed æquius est, ut s̃m Pauli sententiā, rescriptum Diui Pij intelligatur, ut negotiorū expertes illiterati excusentur, non qui eorū negocia, aut sua, rectè administrare cognoscuntur.] Credit tñ hic quidam. Differentiā esse inter hæc duo, quæ vnū & idem importare videtur, nescire literas, & esse literarum imperitum, ut nesciens literas excusetur, imperitus verò literarum non itē. Prouerbiali autē figura Iustinianū dixisse, nescire literas, p. Idiotam & imperitū esse: quod auctoritate humaniorum cōprobat, & præcipue Suetonij. Verū cū utroque in loco vtantur eodē loquēdi mō Vlpia. Paul. & Tribon. hæc verborū differentiā non tollere difficultatē autumo.

Ad §. Riparum. De rer. diuis.

Dum edocet Imper. cuius sit proprietas Riparum fluminū, inquit. ¶ Sed proprietates earum illorum est, quorum prædijs adhærent.] Sed cum hoc dicto pugnat. l. 3. ff. de flumin. vbi ripæ fluminum publicæ dicuntur, perinde ac ipsa flumina. Leguntur enim hæc verba. ¶ Flumina publica, quæ fluunt, ripæque eorum publicæ sunt.] Soluit glosa in d. l. 3. ripas publicas esse quo ad vsum, licet flumina sint publica etiā quo ad proprietatem. l. nemo 4. in fi. cum l. seq. ff. de rerum diuis. l. ergo 30. §. 1. ff. de acqu. rerum domin.

Ego satis apertè colligi posse autumo conciliationem ex diffinitione Ripæ, quam sic diffiniuit Vlp. in l. 1. §. ripæ. ff. de flumin. ripa est id, quod flumen continet, naturalē rigorem cursus sui tenens, & Paulus in l. 3. ff. eod. Ripa est quæ plenissimum flumen continet. Dico itaque ripæ principiū, quod est vnde arenosus locus acclius esse incipit, iure gentium publicum, & commune esse, supra eum locum, ripam non esse, & ob eā causam proprietatem eius priuatam dici, illorum scilicet, qui habent prædia vicina, ut in hoc §. Riparum. Confert ad hoc d. l. ergo. in illis verbis. ¶ Celsus filius, si in ripa fluminis, quæ secundum agrū meū sit, arbor

arbor nata sit, meam esse ait, quia solum ipsum meum priuatum est, usus autem eius publicus intelligitur, & ideo cum exsiccatum est alueus proximorum sit.] Ripa igitur constituitur, ex quo primum è plano incipit vergere ad aquam, ut utar verbis Pauli in d.l. 3. sequitur Balduin. hoc loco.

Ad §. Religiosum. De rer. dini.

Ingens est dubitatio, quo nam pacto hic textus legi debeat in ultimis verbis: Cum negatiua non, an sine? ibi. ¶ Et licet postea ratum non habuerit, quam illatus est mortuus, tamen locus religiosus sit.] Antonius Aug. expungendam esse negationem putat, quem multi sequuntur, testantes ita legi in Florentinis codicibus. Ego utroque modo legi posse autumo. Ut cum negatiua sit sensus: Si semel placuerit domino, mortuum inferri, quamuis postea ratum non habeat, quam illatus est mortuus, locus tamen religiosus erit. Ea ratione, quia quod semel placuit, amplius displicere non potest. Regula, quod semel, de reg. iur. in 6. Et sine negatione, erit sensus: idem operari rati habitationem, quod operatur præcedens consensus. cap. rati habitationem, de reg. iur. in 6. Contrarium vero de l. 2. §. si usum fructum, ff. de relig. & sumpt. fun. tollere debemus cum glo. hic in versic. proprietarium. Ibi. l. speciale esse in testatore, qui usum fructum illius fundi legauit, cum in alium locum inferri tam oportune non posset, ut ibi legitur: quod frequentius sequuntur utrobique interpretes.

Ad §. Illud quæ situm. De rer. diui.

Hoc loco Iustinianus ad instar Calij in l. naturalem. §. §. illud, ff. de acq. rer. dom. Trebatij opinione reiecta, amplectitur contrariam sententiam, quam plerique iuris prudentes sectati fuere. Verum opinionem Trebatij amplexa est modernorum consuetudo, ita ut hodie receptissima, & verior dici possit, quam etiam sequuti sunt glo. in ver. verius, in d.l. naturalem, & hoc loci. Port. Aret. Ias. Nicas. & alij posteriores. Idemque voluit Bar. in l. quominus, q. 5. ff. de flum. Gramm. decisio. 71. nu. 9. & in facti contingentia pro Ilustri Capitaneo Militiæ Hierosolymitane aduersus quosdam de insula Corsicæ consuluuit Ioan. Cephal. cōf. 136. proponitur, vol. 1. Hæc te scire volui, studiosè adolescens, ne casu eueniente, decipiaris.

Ad §. Quod si naturali. cod. tit.

Contra decisionem huius. §. satis apertè pugnare videtur. l. ergo 30. §. pen. ff. de acqu. rer. dom. Hic deciditur, quod si flumen, mu-

tato secundo alueo, ad primum redierit, secundus alueus sit eorum, qui prædia vicinè possident. At contrarium determinat Iuricons. in d.l. ergo. §. pen. sub his verbis. ¶ Eius esse debet cuius antea fuerat.] Aliorum solutionibus omissis, dissolui hunc nodum ita posse autumo. Si flumē sensim recesserit, alueus eorum fiet, qui habet prædia confinia. l. si ager. 23. ff. quib. mod. usus. amit. Quod si vno impetu recedat aqua, restituendus erit alueus priori domino. d.l. ergo. §. pen.

Ad §. Cum ex aliena. De rerum diuis.

Adeo ardua est huius paragraphi contrarietas cum l. adeo 7. §. cum quis, ff. de acq. rer. dom. ut coactus fuerit vir, alioquin doctissimus, F. Balduinus incusare librariorum incuriam, qui temere addiderunt hoc in loco frumenti exemplum, cuius mentionem oportuit expunctam esse. In hoc pariter admodum decepti sunt Modernissimi Ultramontani, qui audacter existimauerunt, nimium hoc in loco Tribonia nū festinasse, atque festinando illud prætermisisse, quod Caius l. C. apposuit in præcitata l. Adeo.

Sed antequam aliorum solutiones referā, meamque statuam sententiam, audi studiosè adolescēs in quibus posita sit difficultas. Legitur in hoc textu, frumentum cedere specificanti, cum ad spicas reuerti non possint. At in d.l. Adeo. §. cum quis. contrarium sub his verbis legitur. ¶ Videtur tamen mihi quidem rectè dixisse, non debere dubitari, quin ex alienis spicis excussum frumentum eius sit, cuius & spicæ fuerunt.]

Primo loco dicebat Azo, quem refert & sequitur Accursius in d.l. Adeo. in verbo dixisse. Et hoc in loco in verbo spicas. Legem illam corrigi per hanc Iustiniani decisionē. Sed hanc solutionem irrident cōiter, considerantes ei fidendum non esse, ob illam tritissimam regulam, quod legū correctio euitari debet in quantum potest. l. vn. C. de inoffic. dot. l. præcipimus. C. de appell. Bartol. in l. omnes populi. nu. 2. ff. de iust. & iure. Abbas in c. 1. de rescript. nu. 14. textus in c. cum expediat. de elect. in 6. quod cum sit, apertissimis verbis solet Imper. indicare in hoc volumine.

Secundo dicebat Placent. ut eadem glossa hic testatur. Imper. Iustinian. hoc posuisse gratia exempli pro pueris: exempla verò declarant, non restringunt regulam. l. fina. ff. de iuris, & facti ignoran. cum similibus. Sed caue ab hoc dicto: Ridiculum enim est dicere, propter iuuenes malè exemplificari: & maximè in re dubia, & fortasse non vera.

Tertio soluebat Syluester Aldobrand. hic in addit. Asseuerando, suppleendum esse hunc textum ex versiculo. Videtur tamen. dicta lege, Adeo. §. cum quis.

quis. qui incuria Triboniani huc relatus nō est: Verū ita dicere, est iūctas manus aduersarijs dare, & fateri Tribonianum aberrasse, & perperam loquutum fuisse; prout Balduinus, & alij constituerunt.

Sileo aliorū dicta, & precipue quod notauit ad hunc locum nouissimē Virgilius Capriolius Histoniensis, volens ad intellectū huius. §. videndum esse Connanum. lib. 3. cap. 6. num. 3. Cum nihil ad hoc locus ille.

Quamobrē vt omnem tollas difficultatē, à nemine quem viderim, ante hac sublatā, Scias verba illa posita in d. l. Adeo. versic. Videtur tamen mihi.] Relata esse vltimo loco à Caio l. C. auctore d. legis, post omnium sententias; vt quid ipse sentiret exprimeret, & comprobaret. Rursus illud adnotandum est ex textu hoc nostro in versiculo. ¶ Et post multam Sabinianorum.] à Iustinianopost longam, multamq; ambiguitatem inter Sabinum, & Proculum iure consultos, eorumq; sectatores, approbari mediam illam sententiam, existimantium, quod si ea species ad priorem, & rudem materiam reduci possit, is videatur esse dominus, qui materię dominus fuerat, aliās secus. Vnde opinio illa à Caio l. C. approbata in dic. versicul. Videtur tamen mihi, &c. dicta l. Adeo. verbis expressis confutatur per eundem Iustinianum hoc in loco. Est autem hæc media sententia, de qua in eadem. l. Adeo. sic legitur. ¶ Est tamen etiam media sententia recte existimantium, si species ad materiam reuerti possit; verius esse, &c.] Igitur opinione Caij & aliorum confutata, media illa sententia comprobatur. Et si ita hæc intelligas [prout verē intelligenda sunt.] Vbi pugnantia? Vbi liberiorum incuria: Vbi Triboniani festinatio, & omissio? Vbi in summa Antinomia, vel contrarietas? Atque hoc dicere voluit Azo, cuius mentem sectatus est Accursius, & patet ex textu ibi. ¶ Placuit media sententia.] Quasi dicat, aliorum opinionibus reiectis. Quod si cupias studiosē adolescens, inquirere rationem; Cur res specificantis efficiatur, quando ad antiquam materiam res nequit reuerti; cum aliās eiusdem remaneat cuius erat olim; vt in hoc. §. dicitur. Inspice Cæs. Costam nostrum Maceraten. lib. 3. variarum ambig. c. 2. i. qui eam afferre conatur tam ex l. quantum. 76. §. illud fortassis. ff. de leg. 3. quam ex Baldo. n. 16. in l. qui se patris. C. vnde liberi. Habes itaque ex his verbis huius textus. ¶ Placuit media sententia existimantiū, &c.] Impp. Iustinianum confutare in hoc quaesito omnium opiniones, & mediam illam sententiam comprobare dumtaxat.

Ad §. Ex diuerso. De rerum diuis.

Difficilis sanē, ac indissolubilis prima facie videtur contrarietas huius. §. ex diuer-

so. cum l. 2. C. de rei vend. in qua tollenda plurimum laborarunt in hanc vsque diem interpretes, & quæ sit vera solutio ignoratur. Posita est aut Antinomia in illis verbis. ¶ Sed hoc casu materię dominus proprietatem eius amittit: quia voluntate eius intelligitur esse alienata, &c. Et ideo licet diruta sit domus, materiam tamen vendicare non potest.] Ex quibus desumitur hoc axioma. Edificans in alieno solo scienter ex sua materia proprietatem materię amittit; ita vt nec diruto edificio materiam vendicare possit. Concordat. l. Adeo. 7. §. ex diuerso. ff. de acq. rer. dom.

Contrarium tamen habetur in l. 2. C. de rei vend. Vbi id quod in solo tuo edificatum est, quo ad in eadem causa manet, iure ad te pertinet; si verò fuerit dissolutum, eius materia ad pristinum dominum redit, siue bona fide, siue mala fide edificium extructum sit, si non donandi animo edificia alieno solo imposita sint. Et huic sententiæ consona est decisio. l. Vtile. 42. ff. de pet. hæred. in fine. Vbi etiam prædoni, qui in alienam rem superuacuas impensas fecit, potestas sit tollendorum eorum, quæ sine detrimento ipsius rei tolli possunt. Et tale responsum est Caij cuius est. d. l. Adeo. §. ex diuerso. Sed insistamus principaliter in §. hoc nostro, & in d. l. 2. C. de rei vend. atq; enitatur hæc duo iura concordare.

Quamuis autem vir doctissimus And. Fach. neus l. r. c. §. contro. iuris, adeo in hac difficultate insistat, vt confutatis aliorum solutionibus, suam cum Iacobo Cuiaceo ferē statuat sententiam, ita vt nihil ultra optari posse videatur; dicam tamen paucis, ac sincere quid sentiam, nonnullorum prius solutionibus relatis, & si opus fuerit confutatis.

Sit itaq; prima in ordine solutio Minfingerij, qui putabat hoc in loco ita distinguendum. Dictam l. 2. debere intelligi de edificio extructo à Colono, vel Inquilino, vel emphyteuta: & idcirco hos vendicare posse materiam edificio dissoluto: quia ius edificandi habuisse videntur. Textum autem hunc nostrum loqui in alijs, qui edificandi nullam à domino soli causam habent, vel possidendi, vel edificandi.

Verū hæc solutio admitti non debet; tum quia diuinatiua; nullum etenim verbum est in d. l. 2. quod Minfingerij suadeat interpretationem. Tum pariter quia ibidem legitur, hoc procedere siue bona fide, siue mala fide fuerit edificium constructū. Accedat insuper Inquilinum, & alios supra nominatos, non solum posse vendicare materiam diruto edificio; verum etiam agere cum domino ad recipiendum ea, quæ impendit necessario, vel vtiliter auxerit. l. dominus horreorum. 57. §. 1. ff. locati. l. in fundo. 39. ff. de rei vend.

Altera fuit solutio Equinarij Baronis hoc in loco. Malæ fidei possessorē adi-

ædificando in alieno solo, censeretur ædificasse animo donandi: & ob id materiam vendicare non posse, etiam diruto ædificio. d. §. Ex diuerso. Posset tamen ipsum probare, se non animo donandi impendisse; & tunc poterit materiam vendicare, ut in d. l. 2. cauetur.

Huic tamen interpretationi repugnant verba d. l. 2. ubi axioma illud ponitur, Malæ fidei possessorem posse materiam vendicare, nisi probetur animo donandi ædificia alieno solo imposuisse. Probandi igitur onus ad dominum soli, non autem ad construendum ædificia pertinebit, si materiam diruto ædificio restituere noluerit.

Referamus tertio loco Iacobi Cuiacei intelligentiam, quæ talis est. Textum hunc nostrum in §. Ex diuerso. Loqui de rigore iuris, de quo vendicari non poterit materia, etiam diruto ædificio. Textum verò in d. l. 2. Loqui de benignitate iuris. Benignius enim est, ut eam materiam vendicare possit; ne possessor cum illius iactura locupletetur. argumento. l. planè. 41. ff. de per. hær. & l. Iulianus. 38. ff. de rei vendicat. Et maxime si sciente domino ædificauerint. argumento. l. purè. §. §. si donauit. ff. de doli mali except. Sed contra hoc pugnare. l. sumptus. 49 ff. de rei vend. adnotauit A. Fachineus post Antonium Fabrum, quem allegat. Siquidem inquit ibi Papinianus, sumptus in prædium alienum factos peti quidem non posse, sed exceptione doli opposita, per officium iudicis æquitatis ratione seruari, si a bonæ fidei possessore facti sint. Ergo si a malæ fidei possessore facti, secus erit.

Præterea, quis non videt hanc intelligentiam colligi nullo modo posse ex verbis dictorum iurium? Vnde merito diuinatius sensus dici poterit.

Quarto loco. Andr. Fach. d. lib. 1. cap. 55. hanc statuit solutionem, ut Imper. Iust. hoc in loco, & Caius in d. l. Adeo. §. ex diuerso. Loquantur de ædificante in alieno solo, nesciente domino. Impe. vero Antoninus in d. l. 2. loquatur, cum aliquis ædificat in alieno solo, sciente & patiente domino. Nam talis scientia, & patientia operatur ut materia vendicari possit. argumento. l. purè. §. §. si donauit. ff. de doli mali, & met. except. in illis verbis. ¶ Dolo enim feci, quia passus sum eum ædificare, & non reddo impensas.] Non negligendus sanè intellectus, nisi diuinatius. Vbi enim scientia, & patientia domini illius partis inferioris probabitur in d. l. 2. Dices forte cum Fachineo, in illis verbis textus ¶ Nam, quam vicinus tuus imposuit, &c.] Et sic ex præsumptione, quia vicinus. c. quoddam. de præsumpt. sed hoc valde remotum; quia adesse, & abesse potuit vicinus iste tempore constructi ædificij, ut in casu de quo Alex. conf. 82. num. 10. vol. 3. latè Mascard. concl. 1406. nu. 14. Vnde non probat hoc esse, quod ab hoc contingit abesse. l.

non hoc. C. vnde legit. Præterea nō sola scientia & patientia operatur in d. l. purè. ut materia vendicari possit; verum etiam iustus titulus donationis, prout ibi aperte legitur.

Quamobrem perpendamus vltimo loco glossæ in verbo non potest. solutionem, quæ communiter ab interpretibus recipitur, & quæ talis est. Iustinianum hic loqui de eo, qui ex propria materia ædificat in alieno solo. Antoninum verò in d. l. 2. Loqui de eo, qui ex aliena materia ædificat in alieno solo. vnde materia dominus, dissoluto ædificio, eam materiam vendicare poterit: quia non præsumitur in hoc casu donatio materiæ, prout in casu superiore, quando. s. quis ædificat ex propria materia. d. §. ex diuerso. & quod aliàs regulariter non præsumatur donatio, extat Pauli responsum, in l. Campanus. ff. de oper. liber. latè Mascard. conclus. 555. vol. 1. deprobat.

Et si cum Fachineo opponas, nullum esse verbum in d. l. 2. per quod significetur ibi Antoninum Imperatorem loqui in eo casu, in quo quis ædificat ex aliena materia. Respondeo illa verba hoc exprimere. ¶ Si non donandi animo ædificia alieno solo imposita sint.] Nam si quis ex sua materia ædificando in solo alterius scienter eam donare iudicatur. d. §. ex diuerso. Ergo præcitata. l. 2. non potest intelligi in casu, in quo de sua materia quis ædificat; cum diruto ædificio, dominus soli nolens restituere materiam, probare teneatur, donandi animo ædificia suo solo imposita fuisse. Et si cum eodè doctissimo Fachineo replicares, illa verba. ¶ Si non donandi animo, &c.] Magis proprie cōuenire, ei q. dominus materiæ sit. Responderem potius referenda fore ad dominum soli, qui ne cogatur restituere materiam diruto ædificio, probabit, suo solo donandi animo ædificia imposita fuisse; hoc est ædificantem fuisse dominum materiæ. Præterea esto, quod illa verba referantur ad dominum materiæ, non ne ex hoc pariter comprobabitur intellectus glossæ? Siquidem dominus materiæ volens eam vendicare, probabit ædificantem in alieno illo solo, non animo donandi ædificasse; cum non ex sua ædificantis materia, sed ex aliena, nempe sui repetentis, ædificium dirutum construxerit.

Ad §. Si quis in aliena. De rer. diuis.

Eos, qui Iustiniano credunt nullā in pandectis esse Antinomiam relata, huc remittere solebat Equinarius Baro; Cū inter Iulij Paulū, & Caium extet maxima contrarietas, ut mox intelligetis. Itaq; tabulā picturæ cedere, apertis verbis legitur in hoc. §. si qs in alien. de rerum diu. Cū quo concordat Caij responsum in l. qua ratione. §. litera. ff. de acquir. rer. dom. Sed aduertatur de diametro Iulij Pauli responsum in l. in rem. 24. §. sed & id. ff. de rei vendicat. Picturam, sci-

licet

licet tabulæ cedere; cum necesse sit ei rei cedere id, quod sine illa esse non potest. Vnde formata est hic glosa in verbo cedere. & in d. l. in rem. glosa in verbo necesse.

Primo Azo dicebat. d. l. in rem. corrigi per d. §. literæ. & per hunc §. si quis in aliena. Sed Azo clarius loqui poterat, licet eius sensus verissimus sit, ut dicā infra in finalibus verbis.

Secundo soluebat Ioan. dicendo. Ibi formari questionem de scriptura, & pictura; sed fieri decisionem dumtaxat de scriptura. Quod sanè falsum est, ut ex inspectione illius. l. in rem. aperte patet.

Tertio loco Placentinus distinguebat sic; ut preciosiori rei cedat minus preciosa. Comprobari hoc videtur ex d. l. in rem. in illis verbis. ¶ Licet de pictura quidam contra senserint, propter pretium picturæ. Et ex textu nostro ibi.

¶ Ridiculum est enim, picturam Appellis, vel Parrhasij in accessionem vilissimæ tabulæ cedere. Vnde fit, ut hodie propter vilissimum pretium chartæ, literis charta cedat. Ita glosa in d. l. in rem. quam sequuntur Azo Minsing. & Ioan. Oinot. in §. literæ. supra eod. Licet in hoc contrarium teneat Accurs. in glosa ibi, necnon Præpos. Senen. casu 3. q. 1. & Aldob. in addit. ad glosam in textu mox citato. Et hanc opinionem Placentini distinguunt circa picturam, dicit communem Præpos. Senen. in præallegato loco. & sequitur glosa nostra hic.

Hæc opinio Placentini non debet admitti; quia secundum hoc non debebat fieri differentia inter scripturam, & picturam; & tamē fit; cum literæ licet aureæ sint, chartis membranisque cedant. d. §. literæ. Indistincte itaque scriptura cedit chartis; & tabula cedit picturæ propter eius extimationem, & excellentiam, & artificium. Benè tamen verum est, quod non nullis modis hoc dictum de pictura restringitur per interpretes. Primo si pictura sit vilis, tabula preciosior. iuxta opinionem Plateæ, quem Port. & alij. Tunc enim pictura cederet tabulæ. Secundo si pictura sit imposita rei immobili, ut in pariete: Nam tunc quoque pictura cederet muro: ut dicebat Platea, quem Ioan. Oinot. hic. Tertio si pictor tabulæ pretium non soluerit; secundum distinctionem hic traditam. Erit itaque utilis hæc indagatio ad dirimendam contentionem, quæ posset oriri. Pictor, qui pinxit in aliena tabula, offert pretium tabulæ. Dominus vero tabulæ, pretium picturæ. Quis eorum præferri debet? Pictor. Ita Platea, & alij post glosam hic, & nouissimè Oinotom. His habitis, reponamus nos in via, atque dubitationem hanc absoluiamus. Quarta itaque fuit sententia Aldob. hic post Præpos. Senen. in d. casu 3. q. 1. ex varijs veterum altercationibus Caij sententiam comprobari à Iustiniano, ut tabula cedat picture propter illam rationem hic positam in versic. Ridiculum est enim &c. Et hoc voluit dicere Azo.

Ad §. Thesauros. De rer. diuis.

Thesaurus in sacro, aut religioso loco inuentus fortuito casu, perinde conceditur inuentori, ac si illum inuenisset in proprio suo loco.

Hæc est decisio huius textus. Cui de diametro aduersatur. l. 3. §. si in locis. ff. de iure fisci. sub his verbis. ¶ Si in locis fiscalibus, vel publicis, religiosive; aut in monumentis thesauri reperti fuerint. Diui fratres constituerunt, ut media pars ex his fisco vendicaretur. Glosa in verbo Religioso. conatur hunc nodum varijs modis soluere, nihil tamen vel ipsa, vel Port. vel nouissimè Aldob. in additionib. efficiunt. Sed vera solutio colligitur ex dictis Franc. Connan. lib. 3. comm. ioris. cap. 4. Hunc scilicet textum nostrum loqui de sacro, & religioso loco, posito in fundo, vel ædibus ipsius inuentoris. Sunt enim teste Caio in l. 5. ff. de relig. & sumpt. fun. quædam familiaria, & hæreditaria sepulcra. Vnde habes ita cōcepta verba huius literæ. ¶ Thesauros quos quis in loco suo inuenit. Siue puro, dicas tu, siue sacro, siue religioso, iure ciuili, cadaueris illatione. At I. C. Callistratus in d. l. 3. loquitur de thesauris inuentis in locis religiosis monumentisve alienis. Sentit hanc veritatem Baldvinus hic; Addens non nullos aliter legere hunc textum, addita negatiua hoc pacto. ¶ Publicis non etiam religiosis.]

Ad §. Finitur. De usufructu.

Inuoluta satis videtur à Glosa, & à Doctoribus contrarietas huius §. in quo deciditur, nihil agere usufructuarium cedendo usufructum extraneo. Concordat. l. si usufructus. 67. ff. de iure dot. ubi sic Pompon.

¶ Quoniam dicimus usufructum à fructuario cedi non posse, nisi domino proprietatis: Et si extraneo cedatur, id est ei, qui proprietatem non habeat, nihil ad eum transire, sed ad dominum proprietatis reuersurum usufructum. Ex quibus habes, fructuarium alienare non posse, & alienando perdere usufructum. Vnde glosa hic in verbo cedendo. aperte velle videtur, quod si fructuarius alienet suum usufructum extraneo, nec exprimat se alienare commoditatem, seu facultatem percipiendi fructus, alienatio non tenebit; & insuper usufructus amittet, & cum proprietate consolidabitur. Atque id voluit Azo originaliter in summa. C. de vsuf. n. 20. quem Castr. in l. 4. ff. de nouat. in l. qui Romæ. §. duo fratres. nu. 4. ff. de verb. oblig. Ibique Alex. col. pen. las. nu. 80. Ripa nu. 88. Et hoc receptissimum, & indubitatum tradit ex Soc. Couarr. & alijs, Arrius Pinell. ad l. 1. C. de bo. mat. in 3. parte. num. 38. Et hoc sine dubio ab omnibus probatum esse, tradit. Paris. consil. 71. num. 3. lib. 2.

Quamuis

Quamuis alijs patres mitiorem colligen-
tes conclusionem dicant; Fructuarium alie-
nantem vsumfructū intelligi in dubio alie-
nare commoditatem, vt actus sustineatur, &
pena vitetur. Soc. conf. 66. num. 7. lib. 3. Sileo
Bald. Aret. & alios, quos idem Pinel. d. num.
38. vers. Alij autem ex proximis, &c.

Cuius cōtrariū exprimitur in §. 1. in fine.
inf. de vsu & habitat. in illis verbis. ¶ Vsu-
arius, nec vlli alij ius, quod habet, aut locare,
aut vendere, aut gratis cōcedere potest; Cum
is qui vsumfructum habet possit hęc omnia
facere.] Concordat Vlpiani responsum in l.
arboribus. 13. §. vsumfructuarius. ff. de vsufr.
¶ Vsumfructuarius, vel ipse frui ea re, vel lo-
care, vel vendere, vel alij fruendam cōcedere
potest.] Confert Iuliani dictū in l. Cui vsu-
fructus. 74. ff. de vsuf. ¶ Cui vsusfructus le-
gatus est, etiam inuito hærede eum extraneo
vendere potest.] Ex quibus quasi indubita-
tum præsupponendum est, quemlibet vsu-
fructuariū posse iure distrahere suū vsu-
fructum; atque id quod habet in aliū trans-
ferre, non expectato consensu proprietarij;
neque ex tali alienatione vsumfructum ad
proprietatem reuerti. Glossa hic in verbo
cedēdo, communiter recepta, soluit sic: Non
posse cedi vsumfructum quo ad ius vtendi;
cum sit personale, & a persona regatur; Ce-
di autem posse commoditatem percipiendi
fructus prouenientem ex vsufructu. Vult di-
cere glossa, Non potest cedi vsusfructus quo
ad effectum constituendi in eo, cui vsusfru-
ctus conceditur, nouum vsumfructum, qui
ex persona vsufructuarij durare, & cēferi de-
bet. Et hoc probat textus a glossa allegatus,
nempē l. necessario. 8. §. si. ff. de per. & com-
modo rei vendit. Vbi, si mihi vendideris
vsumfructum, id est ius vtendi fruēdi, quod
tuum solummodo sit, etiam si statim mo-
rieris, nihil mihi hæres tuus debet. Facit
ad idem d. l. si vsusfructus. ff. de iure dotiū.
in fine. Vbi l. C. vtitur his verbis loquendo
de vsufructu vendito à marito vxori. ¶ Ip-
sum quidem ius remanet pœnes maritum,
perceptio vetō fructuum ad mulierem per-
tinet.]

Aliam solutionem posuit Pinellus. d. nu.
38. cum seq. Interpretando illa verba huius
paragraphi. ¶ Nam cedēdo extraneo nihil
agit.] Nempē quo ad consolidationem, cedi
autē posse vt viuentē vsufructuariō cessio-
narius vtatur vsufructu. Nā sic legitur hoc
in loco. ¶ Item finitur vsusfructus, si do-
mino proprietatis ab vsufructuario cedatur:
Nam cedendo extraneo nihil agitur. ¶ Ex
quibus verbis patet hic agi de consolidatio-
ne, sicuti & in sequentibus verbis. ¶ Vex
contrario si vsufructuarius proprietatē ac-
quisierit.] Quæ Pinelli conciliatio satis con-
fert ad intellectum huius paragraphi. Cete-
rū quo ad resolutionem huius contrarie-
tatis, arbitror vsufructuarium nihil agere;
non solum quo ad cōsolidationem, de qua

stultum esset dubitare; sed etiam quo ad ius
vtendi, vt dicebat Accursius, quod cum per-
sonale sit, cedi nō poterit, nisi quo ad com-
moditatem ex eo resultantem, vt supra dixi.

Et si adhuc contra Accursium quis insi-
steret dicendo, per eius responsum non
tollī obicem ex d. §. 1. inf. de vsu, & habit.
cum ille textus loquatur quo ad ius, non
quo ad cōmoditatem; Nam inquit. ¶ Vsu-
arius nec vlli alij ius, &c. cum is qui vsum-
fructum habet, &c.] Responderem I V Sibi
accipi, vel pro seruitute, vt dicebat Accur. in
diffinitione vsusfructus. supra & est textus
ad hoc in l. creditori. 9. ff. de oper. nou. nūc.
Vel pro commoditate resultante ex illa ser-
uitute. l. 3. ff. de seruit. rustic. præd.

Ad §. Nouissime. De Vsucapionibus.

Non opinionem iusti tituli, sed iustum
titulum parere vsucapionem hic deciditur
in vers. Error autem falsæ causæ, &c. Quod
& in l. Celsus. 27. ff. de vsucap. in l. 1. ff. pro
donato. in l. nemo potest. 6. ff. pro d. r. l. in
l. 2. & 3. ff. pro legato, comprobarunt Vlpia.
Iulian & Paulus. Sed an hoc ita generaliter,
& indefinite pronunciatum verum sit, vi-
deamus. Et sanè falsum esse videtur, per l.
quod vulgo. 11. ff. pro emptore. Vbi iustis-
sima causa erroris in titulo pro emptore,
vsucapiendi causam tribuit. Per l. 3. ff. pro
solutō. Vbi titulo pro soluto, etiam putati-
uo. procedit vsucapio. Per l. 3. ff. pro suo. Vbi
sola traditio ex causa, quam veram esse exi-
stimat accipiens, sufficit ad vsucapionem.
Per l. 4. in fine. ff. pro suo. Vbi Pompon.
¶ Quod legatum non sit, ab hærede tamen
perperam traditum sit, placet a legatario
vsucapi: quia pro suo possidet.] Et hoc di-
ctum Pomponij pugnare videtur in specie
cum d. l. 2. ff. pro legato. Vbi sic Paulus. ¶ Si
possideam aliquam rem, quam putabam
mihi legatam, cum nō esset, pro legato non
vsucapiam.] Distingui igitur rem sic oport-
et. Nam aut tradita res est, aut non est. Si
tradita est, idque bona fide accipienti, iusti
tituli opinio parit vsucapionem, sin mi-
nus; Quamuis aliquo modo possit ad eptā
fit, non parit vsucapionem. Sed hæc distin-
ctio traditionis alijs quidem in causis va-
let, in emptione non valet. l. penult. ff. pro
solutō. l. 2. ff. pro empt. Propterea quod in
hoc contractu emptionis bona fides non
solutionis tantum, sed & contractus tempo-
re requiritur. d. l. penult. & d. l. 2. Et ita in-
tellige, & declara glossam hanc in verbo
error, & opinionem Azonis in glossa rela-
tam. Neque vlla est contrarietas inter Pom-
ponium & Paulum; cū Pomponius loqua-
tur in vsucapione pro suo. d. l. 4. Paulus ve-
rō in vsucapione pro legato, in d. l. 2. Faci-
lior enim est vsucapio pro suo, quam pro
legato; cum titulus pro suo procedat cum
do-

Dominiū nobis acquiri putamus. l. 4. ff. pro suo. Et sic ex nostra opinione. At vsu- capio pro legato nulli alij quam ei, cui lega- tum est, competit. d. l. 1. ff. pro legato,

Ad §. primum. De testamentis.

Pugnantia loqui videtur in hoc met textu Imper. Iust. Hic enim prius legitur, Testa- mentum per æs, & libram solitum fieri co- ram quinque testibus, & libripende ciuibus Romanis puberibus. Mox subdit, septem te- stes quodammodo fuisse necessarios ex eo- dem iure ciuili in hoc testandi genere. Audi verba textus. ¶ Accessit deinde tertium ge- nus testamentorum, quod dicebatur per æs, & libram: quia per mancipationem, idest imaginariam quandam venditionem age- batur, quinque testibus, & libripende, ciui- bus Romanis puberibus præsentibus, & eo qui familiæ emptor dicebatur.] Subdit po- stea, in versiculo, sed cū paulatim. ¶ Vt vno eodemque tempore, quod ius ciuile quodā- modo exigebat, septē testib⁹ adhibitis, &c.] Quæ ab Accursio in verbo libripende, & in verbo quodammodo. afferuntur, & ab alijs interpretibus ad huius loci solutionē, con- futantur nouissime a Cæsare Costa nostro, Variarum ambig. lib. 1. cap. 13. qui postmo- dum, ita soluere conatur. Quinque puberes ciues Romanos requisitos, & duos alios pro illo, qui & Libripens, idest stateram tenens, & Antestatus appellabatur, cuius defectus numero duorum testium supplebatur. Non negligenda sanè interpretatio, quæ satis cō- probari videtur ex Caij Institut. lib. 1. cap. 6. in his verbis. ¶ Vbi quinque testes ciues Ro- mani in præsentia erunt, & pro illo qui Li- bripens appellatur, idest stateram tenens, & qui Antestatus appellabatur, alij duo; vt se- ptem testium numerus impleatur.] Mihi tamen semper hæc litera satis clara visa est, nullamque continere contrarietatem, altero ex his duobus modis interpretando, & di- cendo. Primo de iure ciuili fuisse necessa- rios quinque testes cum libripende in illo testamento per æs, & libram. Postea vero ex forma composita ex triplici iure, erant ad- hibendi septem testes. Neque obstabunt illa verba. ¶ Quod ius ciuile quodammodo exigebat.] Quia dictio illa Quodammodo, exponi debet pro Quasi, vt fit in §. sanctæ. supra de rerum diuis. in §. sui autem. de hæ- red. qual. & differ. Vt sit sensus. In testamē- to ex triplici iure composito necessarium esse numerum septem testium, quem nume- rem quasi exigebat ius ciuile. Etenim (con- numerato libripende) interueniebant sex testes in illo testamento de iure ciuili per æs, & libram. Vel dicamus secundo loco, & melius, quod Libripens, & Antestatus diffe- rebant: Nam Libripens imaginariæ vendi- tioni præerat. Antestatus verò conuocabat,

sissebatque testes illos quinque. Ita Stephan. Budeus ad hunc locum. Vnde bene hic le- gitur illa dictio, Quodammodo: quia ferē septem testes adhibebantur, habita confide- ratione Antestati. Et vt inquit Viglius quem Minfing. hic sequitur, si Libripendem, & Antestatum computauerimus, septennarius explebitur numerus. Itaque Libripens, & Antestatus in numero testium quodammo- do habebantur, vt pariter ad hunc locum adnotauit Equin. Baro. Sed remanet, vt Caij locum perpēdamus, quem supra retulimus; ne ex eo, vnum & idem fuisse Libripēdem, & Antestatum colligamus cum nostro Co- sta mox citato. Itaque illud colligi ex dictis commentarijs Caij nullo pacto potest. Nam dum dicit Caius. Et pro illo qui Libripens appellatur, idest stateram tenens, & qui An- testatus appellatur, alij duo. Diuersum offi- cium, diuersasque personas fuisse satis aper- tē colligi etiam poterit. Quasi diceret, & pro Libripende, & pro eo qui Antestatus appel- latur. Vt differentia nominis, officij diffe- rentiam denotet.

Ad §. Sed neque hæres. De testam.

Silentio prætereundum minimè censui hunc locum, quem Accursius imperfecte videtur interpretatus. Posita est difficultas in illis verbis. ¶ Hæredi autem, & ijs qui per potestatem ei coniuncti fuerant, concedebāt testimonia in testamentis præstare.] Siqui- dem dubitatur, quod nam fuerit illud testa- mentum, in quo hæres, & personæ eum per potestatem contingentes, ad testimonium admittebantur. Non in testamento per æs, & libram: quia familiæ emptor, qui hæredis locum obtinebat, & qui per potestatem ei coniuncti fuerant, a testimonio repelleban- tur, vt hic legitur. Vnde Accursius in verbo hæredi de testamento Procincto, & Calatis Comitijs, intelligit; quem alij sequuntur. At Viglius hoc reprobat & bene; tum quod in desuetudinem illa abierunt; tum quod nulla ratio differentię appareret, vt magis familiæ emptor excluderetur, quàm hæres in testamento Calatis Comitijs, vel Procin- cto. Quamobrem cum Viglio, quem mo- dernissimi sequuntur, de testamento in scri- ptis intelligi debet, de quo loquitur Imper. in hoc titulo vsque ad §. finalem. Siquidem esse poterat, quod plerumque ipse hæres in- stitutum se ignoraret. Poterant enim ipsum latere, quæ in tabulis signatis scribebantur. Sed cum subinde hoc ipse scire posset, sua- debant vt abstineret a testimonio; ne suspi- cionem de se præberet. Et hoc veteres pro concilio suadebant, vt patet ex illis verbis. ¶ Licet ij qui id mittebant, hoc iure mi- nime abuti eos debere suadebant.] Sed hoc in necessitate legis, speciali constitu- tione Iustinianus vertit.

Ad §. Videamus. De hæred. instit.

Triplex exoritur difficultas ex hoc textu, quarum tertia satis obscura, & sub nube: singulas quàm breuissimè expediā. Sed literaliter textū hunc prius enodemus. Hic quatuor constituamus partes, in quarū prioribus tria dicta ponuntur, in vltima verò Ampliatio. Secunda, ibi. ¶ Et ex diuerso. Tertia. Et si plures Quarta. Idēq;. Hoc dicit in summa, secundū Aretinum. Pars non distributa alijs accrescit, sicut amplius erogata decrescit. Distributis autē vltra assēm partibus fit transitus ad dupondium. Vel sic. Non distributa pars accrescit alijs. 2. si pars amplius erogetur decrescit alijs. 3. si plures vncias, q̄ duodecim testator distribuerit, & sine parte aliū instituerit, quod dupondio deest is habebit 4. Idemq; erit dupondio expleto; nam ad tripondium deuenitur, & istæ partes ad assēm reuocantur. Casum pone literaliter in qualibet parte. Sed contra illud dictū in vltima parte, quod expleto dupōdio deueniendū sit ad tripondium. Primo obstat. l. item qđ Sabinus 17. in fine. ff. de hæred. instit. Vbi ex sententia Lab. onis, expleto dupōdio deuenitur ad Trientem Solutio. Triensibi importat idem qđ tripondium: Nam omnes partes ad assēm postea reuocātur, vt expressis verbis legitur in calce huius §. Altera difficultas ex eadem l. Itē qđ Sabinus. vers. sed si assē. Vbi nullam partē consequitur vltimus hæres, si totus as fuerit expletus. Solutio vera est. Hæredē vltimo loco scriptū, aliquam partem hæreditatis non consequi, si sub his verbis instituat. ¶ Ex reliqua parte H. hæres esto.] Pro vt ibi. At secus si simpliciter hæres scribatur, pro vt hic. Ita Accursius ad hunc §. in 1. glossa quē cetera turba Institutoriorū sequitur. Sed maior exoritur contrarietas ex l. cū quæstio. C. de legatis. Vbi neq; ad dupondium, neq; ad tripondiū fit transitus; sed cauetur ibi, ut adimi a primo quantum confertur secundo. Summè difficile, ac terribile contrariū appellatur istud a Iasone in d. l. cū quæstio. Sed dices, quē inde utilitas in praxi? Maxima, quæ desumit ex casu proposito in l. Interdum. 13. §. sed si excesserit. ff. de hæred. instit. vt puta Titius me ex duodecim vncijs hæredē instituit, te in sex vncijs. Inquit l. C. Vlpia. eo loco, me ex besse, te ex triente hæredē fore. Quod apprimè congruit cū textu nostro in prima sui parte, vbi pars nō distributa accrescit alijs pro rata. Si sic, ergo ego quatuor, tu duas aliās vncias habebis, vt dupondium impleatur. Quæ partes si ad assēm reuocentur, vt in fine huius §. dicitur, verissimū inuenies Vlpiani responsum mox citatum. Quod si meis 12. vncijs adimatur sex illæ vnciæ tibi relictæ; Ego dimidiam, tu alteram dimidiā partē hæreditatis Titij consequeris. iuxta d. l. cū quæstio.

Plures afferuntur a glossis, & ab interpretibus solutiones, vt audietis; sed vereor ne illud Iasonis dictum in præallegato loco, verum sit. ¶ Quamcumque solutionem teneas vix bonam reperies.]

Priori loco soluebat glossa prima hic. versic. sed distingue. Aut testator voluit excedere assēm, vel dupondium (quod facere potest) §. hæreditas. versic. non autem, supra eodem, & tunc deuenitur ad dupondium, & ad tripondium; vt hic. Aut noluit excedere assēm, & tunc tantum detrahitur primo quantum relictum fuit secundo, vt in d. l. cū quæstio. Aut sumus in dubio quid voluerit facere testator. Et tunc idem, quod in d. l. cū quæstio. Hanc solutionem tenet Bartol. & alij Doctores communiter, teste Iasone in d. l. cū quæstio. columna tertia, versic. sed certe licet. sequitur quoque Syluest. Aldobrand. in addit. ad glossam hanc nostram.

Sed ista solutio non valet, vt vtar verbis Iasonis, Quia neque hic, neque ibi aliquid constat de voluntate testatoris. Imò si constaret de voluntate testatoris non esset dubia. Præterea, inquit Iason, est contra l. qui non militabat. 78. §. pen. incipiente Filijs, ff. de hæred. instit. vbi, &c.

Quamobrem aliter soluebat Accurs. hic in fine huius primæ glossæ, & in d. l. cū quæstio. in verbo migrare. Hunc textū corrigi per illā legem. Et idem tenuit glossa in verbo portionem. in d. l. qui non militabat. §. pen. ff. de hæred. instit. sequurus est Fulg. in d. l. cū quæstio. Et inquit ibi Iason. Forte oportet ita dicere: quia non video quominus male respondeatur. Sed euitemus legum correctionem, si fieri poterit.

Succedit tertia solutio Pauli de Castro, quam sequitur quoque Cumanus, videlicet. Aut in vna met voluntate, & scriptura testator reliquit vni 12. vncias & alteri sex: Et deuenitur ad dupondium, vt in textu nostro, & in d. l. interdum, §. sed si excesserit, cum simil. Ratio, ne in vna voluntate intelligatur se corrigere, contra l. nā ad ea. ff. de cond. & demonstr. Aut in diuersis voluntatibus, & scripturis, & tunc procedit dispositio. d. l. cū quæstio. Probat hoc ex illo textu vbi ponitur dictio Postea, & dictio, Deinde.

Sed iste intellectus diuinius est, vt ipse met Cuman. fatetur. Licet dicat ipse ita tenendum, vt iura iuribus concordentur.

Quarto loco soluebat Fulgosius sic. Testator si reliquit, vel legauit vni xij. vncias, & antequam aliud disponderet legauit alteri sex vncias, tunc fiet transitus ad dupondium, ne videatur incontinenti se corrigere. Et ita loquitur d. l. interdum, & textus hic nosse Institut. At si primo reliquerit vni 12. vncias, deinde multa alia disposuerit, & postea legauerit alteri 6. vncias, Tunc intelligitur adimere sex a primo. Et ita procedet. d. l. cū quæstio.

Hæc

Hæc solutio fuit Gugl. teste Iasone in sæpius allegato loco, dicens quoque ita tenere Paul. Castr. in d. l. interdum.

Probari videtur hæc conciliatio ex d. l. cum quæstio. in illis verbis. ¶ Cum enim manifestum est eum, qui ab initio duodecim vncias rei cuidam reliquit, alij autē postea sex, &c.] Reprobatur ab Alex. quia dictio Postea, nō semper denotat interuallum iuribus adductis per ipsum.

Replicat tamen Iason tuendo hanc solutionē; satis esse habere regulam pro se. Barto. in l. 2. ff. si quis in ius vocatus, & quod regulariter dictio Postea denotat interuallum. l. fructus. ff. solut. matr. Sed neque hanc solutionem procedere sine diuinatione apparet.

Tollamus itaque hanc contrarietatem hoc pacto. Vt d. l. cum quæstio. loquatur in legatis, vel in institutione alicuius rei particularis; puta agri Corneliani, vel similibus. Tribonianum verò hic, & Iuriconsultum in d. l. interdum. loqui de institutione vniuersali, seu de quota hæreditatis. Cogita: quia ex inspectione vtriusque literæ, videbis satis congruere hanc responsionem, nec non ex titulo sub quo d. l. cum quæstio. reposita est. Sed certe obstant. contra hunc intellectum verba illa. d. l. cum quæstio. ¶ Si quis itaque vel agnum, &c. Vtrumque in sex vncias esse. vel dominum rei legatæ, vel hæredem.] Replico, de hærede rei particularis semper hunc textum esse intelligendum.

Ad §. Non solum. De pupill. substit.

Tria habes (iuuenis) ex hoc textu. Primo dictum; nempe, substitutio Pupillaris potest fieri etiam liberis ex hæredatis. Secundo illationem. s. substituto pupillariter tunc omnia bona quoquomodo ex hæredatis acquisita debentur. Tertio extensionem, videlicet: Hæc omnia sibi locum vindicare etiam in posthumis. Sed an sibi locum vindicabit hodie constitutio primæ partis huius textus, ex quo ex hæredatio sine causâ fieri non potest? §. Aliud quoque Auth. vt cum de appel. cognoscitur. Minor vero 14. immunis ab illis causis esse videtur. Respondeo vëdicare locum sibi posse, si proximus pubertati fuerit, cum tales impuberes puniri lex permittat. l. excipiuntur 14. ff. ad Sen. cons. Syllan. Iure tamen nouo ex hæredati posthumum non posse cognoscis.

Difficultas huius §. in eo reposita est, vt Antimoniam huius textus in 2. sui parte tollamus cum l. miles ita 42. §. ex hæredato. ff. de mil. test. Habes hic. Omnia bona pupilli ex hæredati vndecumque obuentionia pertinere ad substitutum pupillariter. si intra pupillares annos ipsum mori contigerit. At in d. §. ex hæredato, contrarium; nempe substitutum a milite datum filio ex hæredato, ea tantum accipere, quæ a testatore prouenerunt.

Hanc contrarietatem excitauit hic glossa in verbo. Id omne, quæ & hanc tradit solutionem. Triphoninum l. C. in d. l. miles ita. loqui in milite, qui substituerat filio emancipato, quod a pagano fieri nequit. §. extraneo. inf. eod. tit. & sic speciale in milite quo ad hoc. Vnde fuit restrictum procedere in ijs dumtaxat, quæ a testatore proueniunt. Sed hæc solutio reijcitur quia. §. ex hæredato. d. l. miles, ita loquitur non solum in emancipato, sed etiam in filio ex hæredato, in quo idē licet pagano quod militi. Soluebat secundo loco Christ. quem sequutus est Silu. Aldobr. in addition. ad glossam hic. Bene loq. glossam, circa filium emancipatum. Sed dum loquitur l. C. in d. l. miles ita, de filio ex hæredato, cui datur a patre substitutus pupillaris, esse speciale in milite; vt ea dūtaxat substitutus accipiat, quæ in filium a patre milite obuenerunt. Ratio: quia sicut miles potest pro parte testatus, pro parte intestatus decedere, l. quærebatur. ff. de mil. testam. ita filius militis. Quod cum secus sit in pagano, mirum videri non debet si contrarium deciditur in hoc textu nostro.

Tertio loco soluebat Viglius. Verbum illud (ex hæredato) legendum esse in d. l. miles ita, cum superiori. §. Adeo, vt finalis. §. d. l. miles ita, incipiat ibi. ¶ Miles & emancipato.] Et ita legendo comprobatur solutio glossæ, vt d. lex loquatur in emancipato dūtaxat in illo. §. fina. Celebris sanè solutio, quam & Minsing. & alij frequētius amplexi sunt, & videtur ipsa veritas. Hoc tamen vnū etiam admonere libet quo ad textum in d. l. miles ita. in fine. illa verba. ¶ In ijs exercebitur.] Non referri ad personas, sed ad bona: vt iste sit sensus. ¶ Verum hoc ius in ijs bonis exercebitur, quæ ab ipso ad eum, cui substituit, præuenerint.]

Ad §. Vel singulis. De pupil. substit.

Ex hac litera, quæ descripta est ad verbū ex responso Florentini in l. vel singulis. 37. ff. de vulg. & pupil. desumitur hoc axioma. Substituens vltimo morienti impuberi non videtur institutos liberos inuicem substituere, sed velle inter eos ius legitimarum hæreditatum integrum custodiri. In contrarium pugnat de diametro. l. Titia Sæio. 89. §. Sæia libertis. ff. de leg. 2. Vbi legatarij censentur substituti inter se, si vltimo morienti substituantur. Multum se totquē interpretēs in hac Antinomja tollenda, ob quam formata est hic glossa prima satis longa. & in d. §. Sæia libertis. in verbo vltim⁹. Difficilis sanè quæstio, cuius vtilitas infra explicabitur. Et vt ab ipsis glossis incipiamus. Prima fuit earū sententia. Ex prohibitione facta a testatore ne legatarij venderent fundum legatum, induci substitutionem inter legatarios in d. §. Sæia libertis. pp. regulā positā in l. is qui. 92.

ff. de leg. 3. Non autem ex eo quod ultimo morienti fuerit substitutum, ut in textu nostro.

Sed hæc solutio reprobatur ab Alexand. num. 5. in d. l. vel singulis, & ab alijs communiter, ut testantur Viglius & Ozzer. hic, nec non Couarr. in capit Raynurius. §. 8. in princ. de testam. ex eo, quia l. c. in d. §. Sæia. ad eius decisionem non considerant prohibitionem alienationis; sed illam substitutionem ultimo morienti factam.

Altera fuit solutio Dini, quæ sequuti sunt Bart Albert. & Castren. in d. §. Sæia. nec non Alex. in l. penult. C. de impub. Textum nostrum loqui in directa substitutione. At §. Sæia. loqui in fideicommissaria. Directa enim substitutio ex coniecturis non inducitur. l. iubemus. C. de testam. Sed reprobatur: quia etiam ex coniecturis directa substitutio inducitur. l. iam hoc iure. ff. de vulg. si uti & fideicommissaria ex coniecturis deducitur a testatoris intentione. l. fideicommissa. §. hæc verba. ff. de leg. 3. l. vnum ex familia. §. fin. ff. de leg. 2.

Tertia fuit sententia Bartoli, differentiam esse An substitutio fiat in toto, seu in omnibus bonis, ut in d. l. Titia. §. Sæia. An vero fiat simpliciter, ut in casu huius textus. Nam primo casu, nempe si fiat in tota aliqua re, substitutio inter primos censetur inducta. In altero casu, nempe si fiat simpliciter, substitutio non censetur inter primos inducta. Ratio: quia quando testator exprimit rem in qua substituit, censetur potius facere substitutionem in rem, quam Personæ; Vnde debet res omnimodo ad substitutum peruenire, quod non posset fieri, nisi esset inducta reciproca substitutio inter illos legatarios ut in casu. d. §. Sæia. Quando vero substituit simpliciter ultimo decedenti, fit substitutio personæ, Neque est necesse, ut ad eum aliorum partes deueniant. Hanc opinionem sequuntur Alex. in fine l. as. nu. 10. dicens communem in l. pot. ff. de vulg. Couarr. in d. c. Rayn. §. 8. Vigl. & Mins. nu. 3. hic Ozzer. in fi. Bellon. nu. 4. Aldobr. in add. ad hanc glossam. Et dicebat Ang. in l. vel singulis. ff. de vulg. se vidisse semper ita praticari. Hæc opinio mihi dubia videtur propter illam vulgarem regulam, quod indiffinita equipollet vniuersali. l. si plurib. ff. de leg. 2. Et maxime si affirmatiue placitum sit, ut hic; ex deductis per Ceph. cōf. 45. n. 8. Vnde idem erit substitui in tota re, & substitui simpliciter.

Quarta fuit distinctio Alex. cōf. 91. Poderatis. n. 2. vers. nec ad hoc. lib. 1. Aut instituunt plures filij, & fit substitutio ultimo morienti, ut hic; & tunc nulla inducit substitutio inter substitutos. Aut prædicta substitutio fit ultimo decedenti pluribus extraneis heredibus institutis, ut in d. §. Sæia; & tunc censetur facta reciproca substitutio. Rōdriæ est ex Fulgos. quæ Ang. Aret. hic, & Card. Mantica. lib. 11. tit. 2. nu. 8. de coniect. ult. vol. Quia mens testatoris videtur esse, ut ad substitutum omnes institutorum

partes deueniant per ultimo morientem; Quod cum fieri possit in casu huius §. per ius legitimarum hereditatum, non fuit opus inter ipsos inducere tacitam substitutionem. At cum extranei sunt, ex quibuscumque, qui ultimo morietur, substitutio facta est, ut satisfiat dictæ voluntati testatoris, alterum substitutionis gradum inducere opus fuit; ut in d. §. Sæia. Impugnat hanc rationem Viglius. num. 2. Sed bene responsum fuit per me in voce. Hanc igitur potes Alexandri sustinere sententiam. vel illam Dini distinctionem.

Ad §. Item extraneus. De hæred. qual. & diff.

Antonius Goueanus lib. 1. c. 25. lectionum iuris variarum, notam intulit Iustiniano, quod hoc in loco confuderit Additionem hereditatis, & Gestionem pro hærede; cum tamen hæc duo valde inter se differant. Nam in additione, necessaria sunt verba, quæ tamē in gestione pro hærede minime requiruntur. l. mutum. §. l. pupillus. 9. l. si quis mihi. 25. §. sed quid. l. eum qui. §. 1. §. fin. ff. de acq. hæred.

Ista tamen oppositio facile subverti potest: quia quamuis aperte Iustinianus hanc differentiam non declararet, fortè quia non erat hic locus, apprimè tamen hoc discrimen colligi potest ex verbis huiusce literæ. ¶ Et quomodo voluntatem suam declararet, vel re, vel verbo, de adeunda hereditate.] Præterea de adeunda hereditate loquutus fuerat Imperator in præcedenti §. extraneis. Vbi edocuit, extraneis heredibus ius esse adeundi hereditatem, licet eis fas non sit regulariter aditam hereditatem derelinquere. Hic verò loquitur quando extraneus hæres non expresse, sed nuda voluntate adit, gerendo se pro hærede. Atque insistit in declarando, quid sit gerere se pro hærede.

Sed maior difficultas est, An Mendosus dici possit hic textus in versiculo. ¶ Veteres enim hæredes pro dominis appellabant.] Hoc enim se nunquam legisse, ait idem Goueanus, sed bene heros pro domino. Verum pro Domino capi Hæredem aperit Festus. lib. 8. sic dicens. ¶ Hæres apud antiquos pro domino ponebatur.] Vtriusque auctoritatem comprobatur Plautus in Menechmis sub his verbis. ¶ Prædi, potavi; atque abstuli hæc, cuius hæres nunquam erit post hunc diem.] Vnde tamen hæres dicatur, latè insistit hoc in loco. F. H. ad quæ recurrere quilibet poterit.

Ad §. Legatum. De legatis.

Legati definitio, quæ hic ponitur, videtur pugnare cum definitione tradita per Florentinum in l. legatum. 119. ff. de leg. 1. nec non cum illa Modestini recondita in l. legatum. 37. ff. de leg. 2. quarum verba hic referre superuacuum existimaui. Circa istud multi multa dixerunt. Ego

Ego sic. Florentini diffinitione esse diffinitionem legati, prout legati appellatione continentur fideicommissa, & donationes causa mortis. iuxta l. & fideicommissum. 85. ff. de leg. 3. Modestini diffinitionem esse diffinitionem legati proprii secundum illa tempora, quibus in testamento dumtaxat legata fieri poterant. §. præterea. inf. de fideic. hæred. quod clarum fit ex illis verbis ibi insertis. ¶ Testamento relicta.] Diffinitio verò hic tradita, est diffinitio legati, prout hodie legatum potest fieri etiam ab intestato, iuxta communem sententiam interpretum in d. §. præterea. Dixi latius in mea repet. Firmana ad rubr. & l. 1. ff. de leg. 1. in 1. lect. rubricæ, ad quam volentes remitto.

Ad §. Sed non vsque. De legatis.

Famosissima est huius §. Antinomia cū inscriptione, & responso Vlpiani in l. 1. ff. de leg. 1. vbi ipse Vlpianus sibi ascribit exæquationem legatorum & fideicommissorum sub illis verbis. ¶ Per omnia exæquata sunt legata fideicommissis.] E contrario verò profertur hic Iustinianus, se omnia legata fideicommissis exæquasse. Quatuordecim principales intellectus ad illud respōsum enumeravi, & confutavi in mea repet. typis adita ad l. illam in 1. lect. Quibus adde nunc 15. Minfing. in §. præterea. nu. 4. De fideic. hæred. Vt verba in illa lege posita ab alio adiecta sint. Quod minimè dicendum arbitror, cum fideliter illa omnia verba legantur in Pisanis, & Florentinis Pandectis. Adde insuper, si placet XVI. Ioan. Corassi. lib. 5. Miscellan. cap. 17. quem nouissimè sequitur Andr. Fachin. lib. 5. Controu. iuriscap. 30. Credentes ambo, exæquationem factam ab Vlpiano, licet hic dicat Iustinian. se exæquasse. Quod ei solemne sit multa à veteribus Iurisconsultis ordinata, & cōstituta sibi ascribere. Putantes tñ, totā hanc rem Triboniano, cæterisque compilatoribus tribuendā. Sed absit à metale hoc excogitare, ne dicā asseuerare. Quid plura? Viginti duos intellectus ad illam legem primā enumerat Pet. Ricciardus Pistorien. hoc in loco à num. 4. ad num. 26. Mihi tamen illa semper visa est genuina solutio, quam edidi super illius legis primæ repetitione. Exæquationem Vlpiani fuisse particulare in materia interpretationis ædicti. Quorum legatorū, in qua, tpe Vlpiani per omnia exæquata erant legata fideicommissis. Generalem verò fuisse in omni casu exæquationem factam per Iustinianum Imper. Apertè hoc demonstrat verba huius textus. ¶ Necessarium esse duximus, omnia legata fideicommissis exæquare, vt nulla sit inter ea differentia.] Hoc ipsum legitur in l. vn. §. nos autē. C. de caduc. tollen. ¶ Vnam omnibus legatis naturā, & fideicommissis imponentes.] Omnia itaq,

legata & fideicommissa exæquata sunt per Iustinianum. Aliqua verò per Vlpianum facta fuit exæquatio, in materia. s. ædicti quorum legatorū, vt latius aperui in supracitata repet. Et hanc intelligentiā posuit Iacob. Cuiac. lib. 8. obseruat. cap. 4. tetigitque Iacob. Reuard. lib. 3. cap. 4. de iuris ambiguit.

Ad §. Non solum. De legat.

Legatum rei alienæ valere regulariter, saltem quo ad æstimationē de iure ciuili, expressis verbis legitur in hoc textu, & in alijs similibus. Sed an hoc immutatū sit de iure Canonico per c. filius noster. de testam. satis multumque dubitant interpretes. Siquidem non valere legatū rei alienæ de iure Canonico docuere Abbas tā ibi, quā in cap. cum esset. de testam. Glosa, Alex. Ias. & quidam alij in l. cum alienam. C. de legat.

Sed dicamus, nihil immutatum fuisse de iure Canonico circa legatū rei alienæ, præterquam in ea specie, de qua loquitur Greg. Summus Pont. in d. c. filius. Nempè, quādo testator legauit Ecclesiæ rem alterius Ecclesiæ, sepulturæ suæ gratia, & filios instituit hæredes, quibus non amplum patrimoniū reliquerat. Tunc enim nec res legata debetur, neq. eius æstimatio. Ita post Innocentiū, Butrium, Anchar. & Imol. in d. c. filius, docuerunt Didac. Couarr. in comm. de testam. Card. Mant. de coniect. vlt. volunt lib. 9. tit. 9. nu. 7. quos refert, & sequitur Andr. Fachin. lib. 5. cap. 38. rescribens originale Epistolæ Gregorij Papæ ad Episcopum Mesalen. ex ea hanc veritatem apertissimè comprobās. Hoc ipsum præterea innuunt verba illius. cap. ¶ Valde mihi videtur iniustum, vt res tibi legata, quæ cuiusdam Ecclesiæ esse perhibentur, à te teneantur, qui aliena restituere debuisti.] Aliquid quoque de hoc Mich. Craff. in §. legatum. q. 14. ad finem.

Ad §. Si cui fundus. De legat.

Vsumfructum seruitutis locum obtinere, cauetur in hoc §. cui conformis est decisio Pauli in l. rectè dicimus. 25. ff. de verb. sig. in illis verbis. ¶ Quia vsufructus non dñij pars, sed seruitutis fit.] Sed hoc ipsū abnegat idem Paul. in l. 4. ff. de v. ufr. ita dicens. ¶ Vsumfructus in multis casib⁹ pars dñij est. Putauit glo. plures posse accommodari solutiones, vt per ipsā in d. l. 4. Illam tñ communiter amplexi sunt scribentes, vt ad plenū dñium cōstituendū vsufructus sit pars integralis: vt paries dicitur pars domus. Vnde vsufructus est pars domini in genere sumpti. Et sic species illius domini, quod sub se habet nudā proprietatem, & vsufructum. Ita Petr. quem refert, & sequitur Barr. in d. l. 4. & Bald. ibidē appellauit partē p̄dicamentalem,

talem. Declarat hoc latius Aret. in §. alienus seruus. De hæred. instit. Ista prima conciliatio rejicitur per Fulgosium, & post ipsū per Vigliū in d. §. alienus. Quia si hoc esset verū, semper & indistincte vsusfructus diceretur pars domini non autē in multis casibus, vt in d. l. 4. cauetur. Insuper dñs noster esse totus fundus, & si vsusfructus alterius sit d. l. rectē dicimus. In toto autē nulla pars deesse potest. Ergo vsusfructus non est pars integralis domini.

Altera est solutio, Vt vsufructuarius dicatur dominus vsusfructus, sed non dñs rei. Ita Bart. ad rubr. C. de vsuf. quem Aretin. in d. §. alienus. las. nu. 2. in d. l. 1. §. vsufructuarius, ff. de oper. nou. nunc. Alex. nu. 6. in famosissimo §. nihil commune. Hæc doctrina licet in se vera sit, non tamen tollit contrarietatem. Namque in vno loco dicitur vsusfructus pars domini, in alio vero pars seruitutis.

Tertio loco Viglius in d. §. alienus. autumat, vsumfructum esse partem domini in his rebus tantum, in quibus fructus est in corporū perceptione, vt in fructibus agri, & in fetu animalium. Namque in his vñ vsufructuarius dñs partis vnius esse. Quod nō est in vsufructu ædium. argumento. l. Vaccæ. 43. ff. de euiçtio. Ista solutio non placet Arrio Pinello, ad l. 1. C. de bon. mat. parte 3. nu. 3. cū d. l. 4. loquatur vniuersaliter in cuiusque rei vsufructu. Neque se magis restringit ad vsumfructū agri, quā ædium. Imō d. l. rectē dicimus, quæ abnegat vsumfructū esse partem domini, loquitur de vsufructu fundi, & non de vsufructu ædium. sic enim ibi legitur. ¶ Rectē dicimus eum fundum totum nostrum esse, &c.]

Quarta fuit conciliatio glosæ in d. l. 4. q̄ tenuere Bart. num. 1. Iason. nu. 2. & 3. in l. 1. §. vsufructuarius. ff. de oper. nou. nūc. Bald. & Fulgos. in d. l. 4. Franc. Connan. lib. 4. ca. 3. & 4. Pinell. vbi sup. n. 3. dicens ita concludere Alciat. in d. l. rectē dicimus. nu. 7. Vt in multis casibus vsusfructus dicatur pars domini. Id est habere similitudinē domini: Cum multa concedantur vsufructuario, quæ rei domino congruunt. solique dño cōpetere videntur, quos casus enumerat supracitata glosa in d. l. 4. versic. Vel verius dic. Nō autem dicatur vsusfructus propriē pars domini, iuxta §. nostrum, & iuxta dic. l. rectē dicimus.

Sed neque ista conciliatio me iudice, tuta videtur. Mouet me, quia diuinandum est, vt ex verbis. dic. l. quartæ. mens istorū interpretum colligatur. Inquit enim ibi Paulus. ¶ Viusfructus in multis casibus pars domini est.] Et non dixit. Viusfructus in multis casibus similis est dominio. Quod sanē exprimere sciuisset illius legis author, si voluisset.

Quamobrem ita solitus sum dicere. Regulariter verum & formalem vsumfructū

non esse partem domini, sed seruitutis: vt hic & in dic. l. rectē dicimus. Sed hæc regula fallit in multis casibus, in quibus vsusfructus est pars domini. d. l. 4. Sunt autem illi casus enumerati in d. l. 4. & §. ff. de vsufruc. Quia præsens, vel ex die, vel ad diem dari potest vsusfructus. Quod secus est in cæteris seruitutibus. l. 4. ff. de seruit. Insuper quia pro parte diuisa, & indiuisa constitui potest vsusfructus. Quod secus est in seruitute. l. pro parte. xi. ff. de seruit. cum simil. Et quia vsusfructus per legem Falcidiam minui potest. d. l. §. ff. de vsufruct. l. 1. §. si vsusfructus, ff. ad leg. Falcid. quod secus est in alijs seruitutibus. l. viæ itineris. 17. ff. de seruit. Et sic de similibus, de quibus in d. l. §. Et hanc meam sententiam satis fulciūt verba. dic. l. 4. ¶ Viusfructus in multis casibus pars domini est.]

Ad §. Sed si rem. De legatis.

Maximi ponderis est Antinomla, quæ latitare videtur in fine huius §. cum l. 1. ff. de reg. Caton. Decisum hic legitur; Inutile esse legatum illius rei, quæ tempore testamenti fuerit legatarij, & licet eam legatarius alienauerit, non deberi neque ipsam rem, neque eius æstimationem. Concordat Pauli responsum in l. cætera. 43. §. tractari. ff. de leg. 1. l. proprias. 13. C. de leg.

At contrarium Celsus in d. l. 1. in fine. cuius hæc sunt verba. ¶ Si tibi legatus est fundus, qui scribendi testamenti tempore tuus est, si eum viuo testatore alienaueris, legatum tibi debetur: quod non deberetur si testator statim decessisset.] Hunc nodum varijs modis conati sunt tollere interpretes, vt videre est per glosam hic in verbo. Alienauerit. Et per glosam in dic. l. 1. in verbo. Item si tibi.

Prima solutio fuit Bulgari, dicentis in dic. l. 1. legatum alienasse rem sibi legatam, viuo testatore. Hic verò alienasse mortuo testatore.

Ratio: quia post alienationem censetur durare eadem testatoris voluntas. l. 4. ff. de de adim. legat. sequitur Balduin. Sed vt diuinatiua à nonnullis rejicitur. Præterea non est hoc siue Tribonianij negligentia, qui simpliciter loquutus est in illis verbis. ¶ Et licet alienauerit eam, non debetur.]

Altera fuit solutio Ioannis: Hic factum fuisse legatum purum. At in dic. l. 1. factum fuisse sub conditione. Siquidem ibi legitur. ¶ Si eam viuo testatore alienaueris.] sequitur Aldobrand. in addit ad glosam nostram. nec non Balduin. num. 7. & Donellus. lib. 8. suorum Comment. cap. 13. Dubia tamen hæc solutio videtur: quia illa verba. ¶ Si eam, &c. potius denotant factū, & qualitatem sequutam post conditum testamentum, quā conditionem sapiant.

Tertia

Tertia fuit solutio Eguin. Baronis ad hūc locum, cui Minsing. adhæret. Pauli responsum in d. l. cætera. §. tractari. quod consonum est cum §. nostro, Celsi distinctione, veluti quadam exceptione corrigi. Nempe, si proprium tuum fundum, tibi ab aliquo legatum, viuo testatore alienaueris, vel fundum, vel eius æstimationem consequeris. Quod si mortuo testatore alienatio facta sit, nec fundus, neque eius æstimatio legatario debebitur. Ratio: quia absurdum non est in iure nostro, ut iura iuribus concordentur. l. sed & posteriores. ff. de legib. Verum, hac solutione pariter notam inferimus Triboniano, quod loqui nesciuerit, & simpliciter illa verba protulerit. ¶ Et licet alienauerit eam, non debetur nec ipsa res, nec æstimatio eius.] Itaque amplectamur Ioannis sententiam tanquam minus periculosam, quæ satis comprobari videtur ex verbis. d. l. cætera. §. tractari. in fine. ff. de leg. 1. ¶ Purum igitur legatum Catoniana Regula impedit; Conditionalia non: quia ad conditionalia legata Catoniana non pertinet.]

Ad §. Si quis ancillas. De legat.

Altercantur summopere nostri iuris interpretes, circa intelligentiam huius §. in vltima sui parte, ne aduersetur de diametro. l. si cui. §. ff. de fundo instr. Qua de re fabricata est tam hic glosa in verbo instructus, quàm in d. l. si cui. in verbo. ex cæteris. Paucis veritatem inueniamus. Decisum hic legitur, quod si cui fundus instructus, vel cum instrumento legatus fuerit, alienato fundo, seu legatario nihil debeatur: Nullaque constituitur hic differentia inter fundum instructum, & fundum cum instrumento. At non sic Paulus in d. l. si cui. Vbi confutata sententia Labeonis ait. Differre legatum fundi cum instrumento, legatum fundi instructi, seu fundi, & instrumenti. Nam si legetur fundus cum instrumento, fundo alienato nihil debebitur legatario: In alijs duobus casibus, poterit instrumentum esse legatum. Huiusce rei hæc ratio affertur à Donello. li. 8. cap. 17. Quia in illis vltimis casibus apparet testatorem hæc distincta esse vel e, & tanquam res æquè principales facere.

Hunc nodum primo sic soluebat Regger Imperatorem simpliciter hic loqui propter iuuenes, nulla prorsus facta distinctione: quia leui, ac simplici via iuuenibus hæc prima legum elementa traduntur. §. igitur. supra in procem. At in Pandectis, exactissima Methodo singula traduntur prouectis: Vnde ibi opus erat distinguere, non hic. Reijcit glosa, & cum ea Bart. nu. 3. in d. l. si cui. Quia non debuit Imper. hic malè loqui propter rudes iuuenes.

Secundo dicebat Ioan. Illud dictum. ¶ Idè est si fundus instructus.] referendū esse ad

illos duos primos casus. s. de Ancilla cum natis, & de seruis Ordinarijs cū Vicarijs. At quod subiicit postmodū. ¶ Vel cum instrumento legatus fuerit.] Referendū ad proximum casum, quo ad legatum factū de seruo cum peculio. Sed neque hoc placet glosæ in d. l. si cui. Imò cauendum omnino est ab hac solutione: quia admodum inepta esset hæc contrapositio literæ, in qua distinguuntur clarissimè duo primi casus ad fauorem legatarij contra hæredem; Alij vero duo vltimi contra ipsum legatarium.

Tertio dicebāt quidam, teste eadē glosa. Per hunc textū corrigi dispositionē. d. l. si cui. Quasi quod Imper. tacite reprobata Pauli sententia, hoc in loco Labeonis opinionē sectetur, & huic solutioni adhæret glosator nūc hic. Sed non placet ex duobus. Primo per regulam. l. præcipimus. C. de appellat. quia legum correctio euitanda. Secundo, quia dum Imper. reprobat alicuius opinionem, expresse hoc admonet. Et præcipue in hoc libro Instit. ut pluries admonui.

Quarto loco soluebat Azo sic: legato fundo instructo, & postea alienato, extinguitur legatum instrumenti, ut hic dicitur. Nèpè extinguitur legatum instrū illius fundi. At non extinguitur legatum instrū patrisfamil. quo instructior paterfam. in eo fundo esset. l. quæsitū. 12. §. sed si fundus. ff. de fundo instr. & hanc solutionē Azonis, Minsing. nu. 9. hic tribuit Balduino, eaq. sectatus est, nulla facta mentione Azonis. Ista solutio cōiter recepta est, teste Iasone in vlt. add. ad Port. tenuit Bart. in d. l. si cui. nu. 3. sequiturque Donel. li. 8. c. 17. suorū cōment. iuris. vers. alienatio quoq. Ioan. Oinot. hic ad finē. Et hanc solutionē tenendā esse, omnesque alias esse falsas, inquit Aldobr. in addit. ad glos. Verū huic solutioni non assentior. Motus primo, quia sciuisset Paulus distinguere talia instrū, pro ut sciuit ponere dīam illorum verborū contra Labeonē in d. l. si cui. Præterea hic dī, legatum instrū extingui, si fundus instructus legatus fuerit, alienato fundo per testatorem. At in d. l. si cui. hī. Legato fundo instructo, fundoque alienato, legatum instrū debere. Vnde vterque textus loquitur in instrū fundi legati, & sic in instrū necessarijs ad illū fundum. Vnde restringere ad propria instrū patrisfamil. testatoris, quæ ad tutelam fundi, & vsus sui gratia habebat, ut instructior ibi esset, illorumque dumtaxat legatum debere, est textū admodum restringere, ne dicam violare. Insuper quæram adhuc de ratione diuersitatis, Cur magis extinguatur legatum instrumenti fundi, quàm legatum instrumenti patrisfamilias? Scio F. H. hoc in loco dicere, Quod qui locos istos conciliare studet, Pauli cum Labeone simultatem insitam ignorare videtur.

Quamobrè, ut quid sētio ingenue fatear. Veritus sū hætenus, ne vnus hic sit locus, in quo Tribonianus nimium properans, fa-

ilitatiq. iuuenū studens, Pauli distinctionem scienter, & consulto pratermiserit: ut ex latioribus Digestorū libris perfectius id habere, q̄ aduersus Labeonē adnotauit Paulus. Et hoc fortasse voluit dicere Roggerius, cuius fortē mentem nō bene hucusque intellexerunt interpretes. Hoc si non placet, alteram accipe solutionē. Mendosum hūc fortē textum esse, delendamq. ex eo esse dictionem V E L. & legendum hoc pacto. ¶ Idē est si fundus instructus cum instrumento legatus fuerit. Nam fundo alienato, &c.] Ut sit sensus, Idem esse si legatus fuerit fundus, qui instructus est, cum instrumento. Nā fundo alienato, & instrumenti legatū extinguitur. Hęc intelligentia clara ex hoc redditur: quia in hoc §. quatuor casus similes decidūtur, sed diuersimode. s. si legentur ancillę cū natis si legentur Ordinarij serui cum Vicarijs, si legetur seruus cum peculio, si legetur fundus instructus cum instrumēto. In duobus primis casibus ad fauorem legatarij deciditur. In postremis verō ad fauorem hæredis. Cogita quia puto hoc esse verū. Quando autem per alienationem rei legata extinguitur legatum, tradit magistraliter Donel. d. lib. 8. cap. 17. vers. Alienatio.

Ad §. Si generaliter. De legatis.

Legati in genere electionem esse legatarij in dubio, admonet hoc in loco simpliciter Imp. Cōcordat. l. si seruus. 111. §. cū homo. ff. de leg. 1. l. 2. ff. de opt. leg. l. si domus. 74. l. q̄ duos. 20. ff. de leg. 1. Huic tñ decisioni aduersantur plura iura de diametro, & præcipuē l. 3. & 4. ff. de tritico, vino, & oleo leg. l. Idem Iulian. 41. §. Sæio. ff. de leg. 1. & sub eo. tit. l. legato generaliter. 37. Imo, hoc esse obseruandū cōtra huius text. decisionē patet: quia etiam in cōtractibus datur electio debitori. l. cōprehensum. 60. ff. de contr. empt. Vbi dat vēditor emptori dolia, q̄ vult, nec pōt emptor eligere. Hoc ipsum suadetur rōne: quia si electio daretur legatario in hoc legato generali, propemodum infinita esset auctoritas legatarij, & videretur hæres nimium grauari, quem testator minus grauare præsumitur, quā fieri possit. l. Vnū ex familia. §. si rem. ff. de leg. 2. Finge modo domum, fundum, seruū in genere legatū, quem putas eliger legatarius? Hunc nodum varijs modis conantur soluere interpretes. Primo quidā dicebant, tunc legatarij esse electionem, cū legatum sit generaliter per Vendicationem: quia dictum sit legatario: Vendica tibi seruū. Tunc verō esse hæredis electionem, cum legatum generis per Damnationem fuerit relictum. Quia sic dictum: Hæres mi damnas esto dare Titio seruū. Mori per l. si is cui. 19. ff. de leg. 2.

Hęc prima solutio existimatur friuola: cum sit sublata hęc differentia legatorū. §.

sed olim. sup. eod. Nec quicquam facit. d. l. si is cui. In qua illud probatur dumtaxat, facta semel electione, nō licere illam amplius immutare.

Secundo loco Ioan. Oinot. nu. 15. hic, putat tunc dandam electionem legatario, cū verba ad ipsum legatarium fuerint directa. Quod si ad hæredem dirigantur, secus sit. l. qui concubinam. 29. §. 1. in fi. ff. de leg. 3.

Hęc distinctio nō satisfacit, quia imperfecta. Nā adhuc q̄ri possēt, cuius sit electio, si verba impersonaliter concipiātur, ut hodie in testamentis frequentius fit, in quibus sic dī. Item reliquit iure legati N. &c. Nisi diceres, ad hæredem tunc spectare electionem. d. l. qui concubinam. §. 1. Quod esset contra regulam huius literæ.

Tertio itaque loco soluūt hoc pacto. Tūc demum in dubio competere electionem legatario, cum res legata est in hæreditate. d. l. si domus. ff. de leg. 1. Hædis verō tunc esse electionē in hoc legato generali, cū res legata extra hæreditatē fuerit. d. l. 3. & 4. ff. de tritico vino, &c. Ita gl. tam hic, q̄ in d. l. legato generaliter, quæ communiter recepta est ab interpretibus, ut per Donell. lib. 8. cap. 19.

Probat expresse in d. l. si domus, ff. de leg. 1. in d. l. 3. & 4. ff. de tritico vino, &c. Cōprobat quoq. rōne: Quia rebus alienis legatis, legatarius habet vnam actionē solūmodo, in personā. s. aduersus hædem, nullā in rem, quia legatarius nō pōt fieri dñs alienæ rei legatae anteq̄ illā consequatur, latē Donel. mox citatus. Sed cur sic dicet aliquis? Quia sunt magis in legandis suis rebus, q̄ in alienis comparandis, & in onerandis hædibus faciliores voluntates defunctorū. d. l. vnum ex familia. 69. §. si rem. ff. de legat. 2. Præterea electio legatarij infinita esset, si hęc sibi in rebus alienis concederetur. Vnde certis finibus legatariorum electio inclusa est, ut modum interdum faciant electioni, d. l. legato generaliter.

Ergo re aliqua gñaliter legata, in his rebus quas testator habuit eius gñis, electio erit legatarij. Si nullas habuit, tunc hædis erit electio, quas aliunde emat, & legatario præstet. Sed cur hęc decisio tā cōcise scripta fuit hic per Tribonianū, cū adeo diffusa sit huius §. materia? Quia p̄ illud verbū, electio, satis nos admonemur, Tribonianū sensisse superius positā distinctionē. Est. n. eligere, vnam ex his rebus sumere, q̄ ptāti tuæ subijciunt, latē Donel. d. c. 19. q̄ verō possunt subijci potestati ipsius legatarij à testatore, nisi q̄ sunt testatoris pprię? Siquidē in alienis, cū nihil iuris testator habuerit, nec ipse potuerit ex his vllā sumere, multo minus nec poterit in aliū trāsferre i⁹ istud sumēdi, q̄ nō habuit. l. nemo. ff. de reg. iu. Quā igit poterit eligere spēm ille cui electio debetur? Castren. nu. 5. in d. l. legato gñaliter, dicebat sic. si reperitur species mediocris, illa eligenda est. d. l. legato. Si verō mediocris non reperit, quod mini-

minium est censetur legatum. glosa in d. l. legato generaliter. Et hæc in speciebus. In quantitatibus verò, & summis semper eligi debet quod est minimum. l. nūmis. 73. ff. de leg. 3. Din. in cap. in obscuris. de reg. iur. in 6. Oinot. hic in fine.

Ad §. Optionis. De legatis.

Si legatarius olim non optasset legatum optionis, simul cum eo extinguebatur, neq; ad ipsius hæredes transibat. Ita cauetur in l. par. huius textus, qui sanè pugnat cum l. illud, aut illud. 19. ff. de opt. leg. Vbi ad hæredem transmittit electionem inquit Paulus. Ergo legatum optionis olim transmittebatur, vt hodie. Primo Bart. in d. l. illud. dicebat, quod olim. i. ante iura Digestorum, legatum optionis habebat in se conditionem & nisi legatarius viuus optasset, legatum nō transmittebatur ad hæredem: Secus verò de iure Digestorum, de quo idem erat, quod olim. Sed contra hanc Bartoli sniam pugnat litera huius §. In qua proficitur Impe. expresse, id sua constitutione emendasse, & hoc in meliorem statum reformasse; nempe in l. si. C. cōm. de leg. Quæ sanè emendatio necessaria non fuisset, si per iura Digestorum facta esset. Insuper hæc Bartoli solutio videtur diuinatiua, & ob id reiicienda. Alteram solutionem dabat glosa finalis in d. l. illud. Negationem ibi à Triboniano sublatam, & dum legebatur illa litera cū negatiua hoc pacto. ¶ Ad hæredem non transmitti placuit. ¶ Hodie sic legitur. ¶ Ad hæredem transmitti placuit. ¶ Hunc intellectū sequuti sunt nouissimi Vltimotani hoc loco. Sed vti diuinatiuus nō placet. Vnde tertia est solutio eiusdē glosæ; Vt olim legatum optionis ex omni familia nō trāsmitteretur; secus verò si legatū optionis fuisset ex certis duobus, vt in d. l. cōtraria. Hæc solutio satis consona videtur cū hoc textu, qui declarat, hoc legatū optionis, quod in se olim conditionem habebat, generale esse. Inquit. n. ¶ Optionis legatum. i. vbi testator ex seruis suis, vel alijs reb. opare legatariū iusserat. ¶ Legatū verò, de quo in d. l. illud. esse ex certis duob. non ambigitur: sic. n. cātar. ¶ Illud aut illud, vtrū elegerit. ¶

Ad §. Posthumus. De legatis.

Intelligentia huius §. adeo inuoluta videtur, vt vir doctiss. Alc. lib. 9. par. c. 1. coactus fuerit hanc literam ita legere. ¶ Posthumus autem non alienus. ¶ Cum frequentius ita legatur. ¶ Posthumus autē alienus. ¶ Agunt de intellectu huius §. Idem Alci. lib. 3. c. j. Parad. Donel. lib. 6. c. 11. Plaut. ad rubr. C. de bon. poss. lib. 1. c. 1. Costa. lib. 1. c. 24. Sed rem hanc totam explicemus. Hic tex. plures patitur difficultates. Prima quādo iste posthumus alienus potuerit hæres institui. Cui quæ sita rñdent interpretes. Hunc posthumū rectè potuisse hñdem institui de iure prætorio, non autem de lege 12. tabul. vel de iure

ciuili; vt inf. de bon. poss. in princ. l. Gallus. §. ille casus. ff. de lib. & posth. Donel. lib. 6. c. 11. Is autē alienus. Posthumus dñ qui si tpe testī natus fuisset, suus hæres non fuisset. §. posth. su. e. ti. Sed cur Posthum. alienus nō potuit antiquissimo iure institui hæres? Respondent communiter: quia hoc lege prohibebatur. Ita dd. i. prī. de bon. poss. inf. Sed ista opinio displicet quibusdā ibidem, putantibus id nulla lege cautum fuisse. Costa. li. 1. c. 24. ex eo id factum esse auctumat: Quia fiebat testamentum per æs & librā; nā testam. Calatis Cō. & Procinctū, desierūt esse in vsu. §. 1. de testam. Sed in hoc testō per æs & librā nō poterat posthumus hæres fieri; cū in rerū natura non esset. Hæc opinio mihi semper dubia visa est: Nam sequerentur duo absurda. Primum quod statim, ac fuit introductū testamētum. Nuncupatiuum, quod ante Iustiniani tempora fuerat. §. si. sup. de testam. alienus posthumus potuerit hæres institui; quod non potuit, vt hic dicitur, & in d. §. 1. de bon. poss. Secūdum, quod neq; suus posthumus eo tēpore potuerit institui hæres; q̄ falsum est. §. posthumi. sup. de exhær. liber.

Alia itaque ratio reddi pōt ex coniunctione huius textus cum superiori versic. Incertis. Nempe: quia olim incertis personis relinqui non poterat, vt dicitur in d. §. incertis Posthumus autem alienus similis est incertis personis. ita Theophil. hic, quem Viglius in §. seruus etiam. num. 3. supr. de hæred. instit. Forcat. in Necyom. dial. 8. respondēdo obiectioni, quod eadem incertitudo versetur in suis. Sed quæramus adhuc, Cur posthumus iste per bon. poss. conseq̄uebatur hæreditatem; ad legata verò non adittebatur? §. posthumus, sup. eod. Respondeo, quia prætor prouidit quo ad institutionem, & non quo ad legata. Sed cur sic? Quia bonorum possessio, secundum tabulas, per quam posthumus alienus institutus hæres efficiebatur successor de iure prætorio, non se exēdebat ad legata. Prætor. n. legatorum curam non habuit. Ea forte ratione, quia de minimis nō curabat. l. 4. ff. de restit. in integ. Vnum super est, vt vltima verba huius §. declaremus. ¶ Nisi in vtero eius sit, quæ iure nostro vxor esse non pōt. ¶ De sorore, & Nepte istud interpretari nulla ratio est: quia cum liceat etiam alienissimū instituere. sup. de hñd. inst. ad finem. multo magis nasciturū ex sorore, nepte, vel ex alia cognata. Quidam ad Vestales, & Ascetrias hoc referebāt, q̄ cuiq̄ nuptæ esse nō poterāt. Sed non placet, pp̄ illa verba. ¶ In vtero est. ¶ In talibus. n. detestāda hæc sūt vt inquit Nouissimi. Itaq; intellige hæc verba iuxta. §. si aduersus. su. de nup. Vt excipiat hic Imp. posthumū cōceptū ex prohibita. Ita glosa finalis hic, quam sequendam puto.

Ad rubr. & §. 1. De lege Falcidia.

Clarum est, legem Falcidiam latam fuisse Falcidio Tribuno plebis interrogante.

gante. Can. quædam. dist. 2. Atque hoc ex plurib. comprobantur Faber, & Ald. sentit. Bart. in l. 1. ff. de reg. Cat. & est mera veritas, ut inquit Præp. Senen. casu 2. q. 11. Comprobavit alios congerens Fiumag. ad l. in quartam. nu. 8. ff. ad leg. Falc. Donel. lib. 8. c. 22. Card. Mant. lib. 9. tit. 13. in princ. Quamvis à falce, crebrius autem interpretes dicta esse, post glos. hic, & in l. 1. ff. eod. sed malè, ut per dd. mox relatos. Maxima tamen exoritur dubitatio ex §. plebiscitum. sup. de iur. nat. Cur Falcidia dicatur Lex, & non Plebiscitum: cum istæ sint duæ species oppositæ inter se, & una species opposita non possit fieri altera species opposita: glosa in §. litorum. sup. de rer. diu. Omitto hic referre aliorum opiniones, & illa cõfutare, pro ut aliàs feci. Dicam tamen duobus modis posse tolli hanc difficultatem. Primo cum Donel. d. c. 22. Falcidiam esse legem Tribunitiam: quia ita Plebiscita dici cæperunt post legem Horten. Vel & secundo, Legem tripliciter sumi posse. Latè, strictè, strictissime. Latè lex dicitur quicquid naturalis, & diuina equitas dicitur, atq; diffinit. Strictè capitur per quacumq; scripta cõstitutione. Strictissime vero per illa specie iuris scripti, quæ legem denominant. Ita dd. quos Mins. & Oinot. ad §. lex est sup. de iure nat. Vnde accipiendo legem in secundo significato, dubium nemini videri debet, si Plebiscitum quoque hoc legis nomine decoratur, ut hic & infra de lege Aquil. Stricto itaque sumpto vocabulo Plebiscitum appellatur lex.

Ad §. 1. de fideic. hæreditatibus.

Profitetur Tribonianus hoc in loco, de vniuersalibus fideicommissis prius agere, quam de singularibus; Dum in primis verbis huius §. sic loquutus est. ¶ Sed prius est, ut de hæreditatibus fideicommissariis videamus. Quod dubio procul adimpleuit; nam hic de vniuersalibus, in subsequenti verò titulo de singularibus fideicommissis agitur. At in Pandectis hic ordo posterior esse videtur, & contrarius. l. 1. ff. ad Trebell. vbi sic legitur. ¶ Explicito tractatu, qui ad fideicommissa singularium rerum pertinet, transeamus nunc, &c. Hoc præbuit ansam nouiss. Ultramontanis dicendi, Ineptos illos esse, qui ordinem in hoc Animali notari, atq; obseruari posse existimant (de Triboniano Institut. compilatore intelligentes) sed alius delitescit sensus in illis verbis. d. l. 1. ff. ad Trebell. Etenim prima illa verba ibi posita. ¶ Explicito tractatu, &c.] Sunt Vlpiani auctoris illius. l. referentis se ad quendam tractatum per ipsum compositum, in quo prius de fideicommissis singularium rerum pertractauerat. Quod sanè ex duobus apprimè apparet. Primo, quia illius legis inscriptio sic sonat. ¶ Vlpianus. lib. 3. fideicommissis.) Habuit itaque auctor relationem ad alios suos libros de eadem re per ipsum compositos: non autem ad titulos superius positos in vo-

lumine infortiati per compilatores. Secundo & melius: quia si illa verba. ¶ Explicito tractatu, &c.] deberent referri ad titulos præcedentes, alterum de duobus necessario sequeretur; vel non esse Vlpiani, sed Compilatorum; vel Vlpianum fuisse vnum ex compilatoribus Pandectarum. Quodcumq; verò istorum dicatur, absurdissimum erit. Dices tu. Ergo in Pandectis non agitur prius de fideicommissis particularibus, quam de vniuersalibus (hoc enim vno ore fatentur omnes interpretes. Respondeo æqualiter, & coniunctim de particularibus, & de vniuersalibus fideicommissis. agi in ff. non autem de particularibus prius, ut putabat Iason. nu. 20. in rubr. ff. de legat. 1. quem tota cohors interpretum sequitur, excepto Bologn. ibidem. sub nu. 84. cuius sententia vera est.

Ad §. finalem. De fideic. hæredit.

In fideicommissis numerus quinque testium debet necessario interuenire, ut in qualibet vltima voluntate, præterquam in testamento. l. fin. C. de codic. Hic verò constituitur, valere fideicommissum si pauciores quam quinque; vel si nemo penitus testis interuenierit. Vñ tollenda est hæc Antinomia, & vera huius §. intell. gètia demonstranda. Quod ut facilius cõtingat, quærenda ratio est, Cur per Iust. id fieri constitutum hoc in loco, & in l. fin. C. de fideic. vnde hic tex. desumptus est. Ioan. ut refert glo. in d. l. fin. putabat in casu nostri textus, primò hæc dem negasse relictum, mox fuisse confessum; seq; tueri velle ex minus solemni voluntate. sequitur Balduin. Sed expressis verbis istud aperit Imper. in calce huius §. Vnde potius est quædam declaratio, quam ratio. Quærimus. n. cur valeat hoc fideicommissum sine debito numero quinque testium. Dices tu, forsan in poenam quia negauit. Addam ego, Si confiteatur relictum hæres, cur fideic. valere debeat sine debito numero testium. Dices fortasse cū Bald. quia hæres usus est imperfecto, minusq; solèni testamento. Replicarè tunc, Textum hunc loqui etiam in casu successionis ab intestato, & quando à legatario, vel à fideicommissis similiter aliquid relictum fuerit; ut hic legitur in vers. Eadem obseruari, &c. Quamobrem altera est intelligentia frequentius recepta, teste Iason. l. 2. in d. l. fin. Hunc esse casum specialem propter duo: Et quia testator noluit solemniter testari; Et quia hoc ponere voluit in fide hæredis. Ita glosa, Fab. & alij hoc in loco. Quasi quod ista sit limitatio ad regulam. l. si veritas. 23. C. de fideic. Relicta in testamento minus solemni non debentur. Hæc opinio semper mihi dubia visa est. Quia fideicommissum potest fieri & in testamento, & ab intestato. §. præterea. sup. hoc eo. tit. & huius textus decisio habet locum, & quando factum est testamentum & quando veniens ab intestato rogatus est; & tam si rogetur hæres, quam si rogetur legatarius, vel fideicommissarius. Hoc patet ex his verbis.

¶ siue

¶ Siue pater hæredis.] Et ex illis. ¶ Eadem obseruari censuimus, & si à legatario, vel fideicommissi, aliquid similiter relictum sit.] Tertio dicebat Port. Id ex eo esse: quia testator prius fecerat testm̄ validū, & solēne, in quo heredē instituerat: Mox in alia vltima voluntate minus solēni, fecerat quibusdā legata, & fideicōmissa. Illa. n. valere debēt: quia hæc vltima volūtas non solennis, sustinetur pp̄ testm̄ solēne. Reijcitur à las. i. d. l. si. n. 8. Ex eo: quia hic tex. non solū se fundat in testatō, q̄ præcesserat, sed vel super negatione hæredis, vel quia fidē hæredis testator sequutus sit. Omitto las. sn̄iam. ibi. n. 18. coniungentis primū, & scdm̄ intellectum. Quarto igitur loco Barto. in l. nemo potest. col. 1. ff. de leg. 1. huius decisionis hanc esse rōnem ait. Quia testator non posuit simpliciter relictū in fide hæredis. Nā tunc requiretur numerus 7. testium si testm̄ conderet, vel 5. si codicillos: sed testator fecit heredē sibi promittere de præstando legatum, vel fideicō. iuxta l. quidā 46. ff. de hæred. inst. & l. Spadonē, 17 §. 1. ff. de exc. tut. sequunt̄ ibid. Imo. col. 2. Alex. n. 9. Rō autē rōnis est: quia tale fideicō. transit in vim contractus, teste Bart. vbi sup. in 2. oppos. Vnde hæres, qui hoc promissit, pōt cōueniri, latē Bart. Veronen. cautela 129. las. nu. 18. in d. l. nemo pōt. Et hæc est ipsa veritas, quæ ex hoc textu limpidè apparet, non vno in loco. ibi. ¶ Si hæres perfidia tētus adimplere fidem recusat.] Et ibi. ¶ Ne depereat vltima voluntas testatoris, fidei hæredis cōmissa.] Et ibi. ¶ Siue p̄r hæredis, siue alius quicūque sit, qui fidē hæredis elegerit.] Illud quoque admonere libet, in vetustissimis codicibus non legi illa verba. ¶ Postquam negauerit.] Ita admonuit hoc loco Ferret. & H. Atque hic Theophil. nullius negationis meminit.

Ad §. 1. De singulis rebus per fideic. relictis.

Prætermittenda non est enodatio Antinomix, quā autumat plerique esse in hoc textu. cū sequēti. §. & cū l. 1. §. pen. C. comm. de legat. Etenim hic legitur. ¶ Quāuis à legatario legari non possit.] At in sequenti §. sic cauetur. ¶ Itaque, & legatarius, & fideic. nō solū de ea re rogari potest, &c.] Et in d. l. 1. §. pen. habes. ¶ Et hæc disposuimus nō tm̄ si ab hærede fuerit legatū derelictum, vel fideicom. sed & si à legatario, vel fideicō. &c. Putant plerique post glosā. Id qd̄ h̄r in hoc. §. procedere de iure antiquo. s. vt a legatario legari non potuerit: sed nouo iure post generalē exequationē legatorū, & fideicom. istud licere. Et consequenter, correctiue loqui §. subsequētem, & d. l. 1. §. pen. Vnde inquit Bald. ¶ Sed hodie ex Iustiniani constitutione in l. 2. C. comm. de leg. nō moramur has verborum formas.] Hæc solutio, non

modo dubia, verū etiā falsa videtur. Cū exæquatio intactā reliquerit directionē legatorū, & obliquitatē fideicom. Vt post Bald. Ang. & alios demonstraui in l. 1. ff. de leg. 1. in 3. l. ff. ex multis, signanter verō ex l. si. C. de sacr. eccl. vbi sancitū est specialiter: Dñum rei relictæ per fideicom. recta via transire in Ecclesia, & in alias personas ibi enumeratas. Vnde etiā hodie in legatis datur directus transitus, & in fideicommissis obliquus. l. à Titio. 66. ff. de furt. Vnde hic erit (nisi fallor) genuinus sensus huius §. à legatario non potuisse legari directo, neque hodie posse, sed posse per fideicommissū. Quod si directo ab eo legetur, in vim fideicommissi valere, pp̄ virtutē exæquationis, quæ virtutē vnius tribuit alteri. Bart. in d. l. 1. nu. 1. facit l. 2. C. comm. de leg. Probat hoc apertè ex verbis subsequent. §. ¶ Itaque & legatarius, & fideicom. non solū de ea re rogari potest, &c.] Et sic ponitur verbum illud R O G O, quod denotat fideicōmissum, §. si. inf eod. tit. Idem quoque probatur ex d. l. 1. §. pen. C. comm. de leg. Et apertissimè edocet Caius. lib. 2. Instit. tit. 7. sic dicens. Et à legatario, licet legatum dimitti non possit, fideicommissum potest. Concordat. l. si fuerit. §. in prin. ff. de leg. 3.

Ad §. Ita demum. vers. Posthumi. De hæred. quæ ab intest.

Pluribus modis interpretantur dd. hunc §. vt eurent contrarietate, de l. si. ff. de collat. bon. & de l. si. ff. de ass. lib. Ré paucis enodabo, cū satis amplā annotationē de hoc habeamus ad gl. si. Receptissimū est apud oēs. Posthumū non dici hæredē anteq̄ nascat̄. d. l. si. Vnde in posthumus spes tm̄, non existentia sui hæredis tunc cōsideratur. l. 1. §. toties. ff. de vent. in poss. mitt. Sed huic veritati aduersatur n̄ra litera, in qua posthumus hæres d̄r anteq̄ nascatur. Puto illā esse verā solutionem, q̄ posuit Curc. Iun. in l. posthumus. C. de coll. Gozz. in l. qui se p̄ris. C. unde lib. Pinell. ad rubr. C. de bon. matr. in 2. p. nu. 37. Nēpē, hunc textū loqui in posthumus iā nato. Etenim frequētius in iure Posthumus non d̄r ille, qui est in vtero, sed qui natus est. Nā ante natiuitatē, vel venter d̄r, vel in vtero esse. l. 1. & per totum. ff. de vent. in poss. mittē. l. qui in vtero. 7. de sta. hom. l. venter. 83. ff. de acq. hæ. cū simil. Conferūt ad hoc verba huius tex. ¶ Qui si viuo parēte nati essent.] Ergo de posthumis iā natis loquitur tex. iste. Sed dicat aliquis. Qui in rebus humanis est, posthumus nominari nō dēt. l. nomē. 164. ff. de verb. sig. Ergo hæc solutio falsa. Rñdeo. Appellat posthumū hoc loco, quia non erat natus viuo illo, de cuius h̄rditate agebat̄. Erat. n. hic quæstio, An nepotes, & alij vltiores liberi in potestate, inter suos hæredes connumerari debeant, &

gante. Can. quædam. distin. 2. A...
plurib. comprobantur.
Bart. in l. 1. ff.

vt
ba
ra
C

*& inquit Imper. connumerandos, si nemo
exheredat in gradu. Etiam si nascantur
post mortem eius, de cuius hereditate
agitur.*

Ad §. Quos autem. De bono-
rum possess.

Difficilem esse hunc §. post Roncag. &
alios testatur Costa. li. 2. c. 22. latè super hoc
insistens. Et nouissimè Fachin. lib. 5. ca. 72.
confutatis aliorū opinionib. aliam tradit
explicationē, q̄ licet, me iudice, melior sit
ceteris, latius tñ pro veritate declarabit. Co-
stæ itaq. & Fachinei intelligentias perpēda-
mus. Dicebat Costa. Ipso iure fieri, & dici
hīdem, qui sine aliquo facto ēt non solēni
hīdem, qui sine legis opera. l. in suis. 14. ff. de
hīres fit, sola legis opera. l. in suis. 14. ff. de
suis & leg. l. pen. ad si. ff. de bon. lib. Prætorē
verò non posse hīdē facere ipso iure, quia
Prætor qñque prius rescindit emancipatio-
nē, qñque petita bon. poss. successorē facit, &
sic non ipso iure. Verū, hoc crediderim p-
cedere in hīditatib. & successiōib. ab in-
testato, in quib. hīres fit sola legis opera. In
hīditatibus verò, q̄ ex testō obueniunt, non
fit quis hīres sine facto solēni, vt apparet ex
tit. de test. ord. De hīr. inst. cum simil. Vnde
hoc dictū non est sine scrupulo. Fach. ita sol-
uit. Prætorē non posse facere hīdē ipso iure
i. iure ciuili. Sicuti hoc verbū exponit per
glos. in §. nō aut. inf. de perp. & tēp. Act. Vñ
prætor non poterit facere hīdē in hūc mo-
dum, vt iure ciuili hīres fit, quia per legem
tñ, vel similit̄ iuris constōnem hīdes fiunt
iure ciuili, sed loco hīredis erit. l. 1. §. idem
Pōp. ff. qd falso tut. auct. Mihi facilis, ac pla-
na sp̄ visa est loci huius explanatio, si prius
perpendamus intentionē Imper. hoc in lo-
co, quā hanc esse fateamur oportet. Consti-
tuere. s. dīam inter hīdem, & bonorū pos-
sessorē. Hīres. n. de iure ciuili. Bonorum
possessor de iure prætorio successor dī. Dif-
ferunt. n. vt species oppositæ, Hīres, & Bon.
poss. §. si. sup. per quas pers. nob. acq. Vbi enu-
merantur quatuor modi acquirendi dñiū
p̄ vniuersitatē nēpe, per Hīditatē, per Bono-
rum possessionē, p̄ Arrogationē, per Addi-
tionē bonorū cā conseruandarum liberta-
tū. Hīres aut̄ fit à iure ciuili. Bonorū pos-
sessor à iure Prætorio. Vñ impossibile erit,
Hīdem fieri posse à Prætorē. Sicuti impossi-
bile est, Bonorū possessorē fieri ab alio, q̄ à
Prætorē. Et impossibile est, vnā spēm effici
alterā spēm oppositā. Quāobré illi, quos so-
lus vocat p̄tor ad hīditatē, hīdes qdē ipso
iure ciuili non fiunt. Nā p̄tor hīdē de iure
ciuili facere non p̄t. Quia p̄ legē tñ, vel simi-
lē iuris ciuilis constitutionem fiunt hīdes.
Sed cum Prætor dat bon. possessorē alicui, loco
hīredis ille constituitur, & dicit̄ bonorum
possessor. Vt. s. specie differat hīres, qui fit à
iure ciuili, à Bonorū possessorē qui fit à iure

Fab. Ranuc. Dissol. Antino. Inst.

Prætorio. Et ex his habes intelligentiā hūc
iustex. de qua latè dd. in rub. C. q̄ admittit

Ad §. Is quoque. Quibus mod. re
contr. oblig.

Obligōnē indebiti puenire ex cōtractu,
satis superq. cōstare vī ex §. si. sup. tit. de ob-
lig. & ex p̄ntis §. situatione, dū ponitur sub
hoc tit. Quib. mod. re contr. obl. sed hāc spe-
ciē obligōnis indebiti non ex cōtractu, sed
ex quasi cōtractu prouenire, apertis verbis
exprimit hic Imp. & magis apertē in §. pen.
infr. de oblig. quæ ex quasi contr. Pluribus
modis conant̄ Doct. tollere hāc cōtrarietate
post glo. hic in verbo ex cōtractu. Hactē-
nus satis mihi placuit Rayn. Corsi opin. li.
1. c. 31. indag. iur. Vtrumq. verissimū esse.
Et qd̄ indebiti obligō pueniat ex cōtractu,
& qd̄ pariter proueniat ex quasi cōtractu,
diuerso tñ respectu, factaq. diuersa p̄sonarū
cōsideratione. Nā respectu p̄sonæ accipien-
tis indebitū, obligō indebiti prouenit ex cō-
tractu. Sed respectu p̄sonæ dātis, vel soluētis
indebitū, dī puenire ex quasi cōtractu. Cū
is qui soluendi aīo dat, magis velit negotiū
distrahēre, q̄ cōtrahēre, vt in fine huius §. le-
git̄. Placebat hāc distinctio ex his verbis po-
sitis in d. §. pen. ¶ Nā, q̄ soluendi aīo pecu-
niā dat, &c. ¶ Et ex verbis primis huius līræ.
¶ Is quoq. qui nō debitū accepit. ¶ Et sic, in-
specta p̄sona accipiētis indebitū, ex cōtra-
ctu prouenit, vt hic: Inspecta p̄sona sol-
uentis indebitum, ex quasi cōtractu descē-
dit, vt in dicto. §. penult. Monebat me quo-
que hoc, qd̄ Imp. in si. huius tex. format istā
contrarietate. s. spēm obligōnis indebiti nō
videri ex cōtractu consistere. Et nullā afferre
solutionē. Quasi qd̄ vtrūq. verū esse fateat̄,
diuerso tñ respectu, vt dicebat Corsus. Sed re-
melius p̄pensa, hic Corsi intellectus nō pla-
cet. Quā is, q̄ accipit indebitū, tenet̄ ex quasi
cōtractu, nō ex cōtractu, vt ipse dicebat. d. §.
pen. Cuius hāc sunt verba. ¶ Itē is, cui quis
per errorē nō debitū soluit, quasi ex cōtractu
dēre vī. ¶ Nec dicat aliquis, illud verbū (vī)
denotare improprietatē. Nā rñdeo, denota-
re proprietatē qñ profertur à lege, text. aper-
tissimus in l. 4. §. is quoq. ff. de act. & obl. vñ
p̄fatus. §. pen. desumptus est, qui ita sonat.
¶ Is quoque, qui non debitū accepit, nō pōt
intelligi ex cōtractu obligatus esse. ¶ Quid
igitur? Dicamus, indebitū non ex cōtractu,
sed ex quasi cōtractu, re vera, prouenire, vt ex
citata l. 4 apparet, & tenuere Baldu. Minf. &
Oinot. in d. §. pen. Et vltra ipsos suadet ap-
primē ex l. 1. ff. de act. & obl. Vbi Caius enu-
merādo obligōnes puenientes ex cōtractu,
oēs illas connumerat, q̄ hoc titulo à Tribu-
niano recēsentur, præter Indebitū. Et ab eo-
dē Caio ponit̄ Indebitū in d. l. 4. §. is quoq.
inter obligōnes ex quasi cōtractu descendē-
tes. Dices tu. Quare igitur Indebitū hic po-
nitur

igitur inter reales contractus? Respondeo. Nō qd sit verē cōtractus, vt probaui; sed quoniā habet indebitum magnam conformitatem cum mutuo. Hinc legitur in d.l.4 ¶ Is quoque, qui non debitum accepit, obligatur soluentibus quasi ex mutui datione.) Vnde ad eius mutui similitudinem datur pro indebito repetendo Condictio: Nec oritur obligatio, nisi res, idest solutio indebiti, actualiter interueniat.

Ad §. Præterea. De Inutilibus stipulat.

Magna est contrarietas præsentis §. cum l.1. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. Deciditur hic, Inutilem esse stipulationem, si stipuletur quis decem aureos, ille verò quinq; promittat. Cuius contrarium asserit. Vlp ind l.1. scilicet, contrahi obligationem in decem, si stipulanti viginti, quis decem promittat. Recepta est frequentius hæc solutio: Stipulationem illam non valere in totum, seu in tota summa petita; valere tamen in ea parte, in qua consentire, vt placuit Vlpiano. Et hoc est quod voluit glosa hic, dum dicit. ¶ Si verò in quantitate, in eo quod consonat valet, siue detrahat, siue adiciat, &c.) Ista solutio neq; congruit verbis huiusce literæ, neq; ratione fundatur. Siquidem non ineest in hac stipulatione cōsensus vtriusq;. Nam qui decem petit, non eo semper animo est, vt velit quinq; tantum accipere; cum ea decem, quæ illi opuserant, ab vno, eodemq; solida accipere, non à diuersis velit. Et qui stipulanti 10. offert 15. non vult plerumq; minus dare: Vnde neque in minori summa consentiunt Accedat, quia vnus summa vna est stipulatio: Vnde diuersa est omnino illa, qua decem petuntur, ab ea qua quinq; promittuntur; licet in rebus aliud sit: cum tot sint stipulationes, quot res. l.1. §. sed si mihi Paphilū. ff. de verb. obl. Conatur hunc nodū aliter soluere Vaccon. decl. 71. qui licet diuersis verbis multa proferat: ipsius tñ solutio in idē re incidit cū communi. Quapropter hanc difficultatem dirimendam puto cum F. Con. lib. 6. c. 1. nu. 7. Vt si stipulanti decem quinque promittam, sit re ipsa inutilis stipulatio: vt hic edocet Iustin. cum responsio nō congruat interrogationi. At in iudicijs sequenda est Vlpiani sententia: vt in quinq; valeat obligatio. Et ratio est: quia petitor non decem solum, sed octo, quinque, aut quamlibet aliam illius summa partem se stipulatum esse affirmabit: cū in maiori summa minor in sit. d. §. si stipulanti. Et hoc videtur de mente Pauli in l. inter stipulantem. 83. ff. de verbor. oblig. ¶ Si Stichum stipulatus de alio sentiam, tu de alio: nihil actum erit. Quod & in iudicijs Aristo existimauit. Sed hic magis est, vt is petitus videatur, de quo actor senserit.) Subdit postea. ¶ Alioquin semper negabit reus se consensisse.] Vnde actori potius credendum esse ait. De hoc agunt quoque Coras. num. 3. Ferret. num. 4. Alb.

Bolog. in rub. ff. de verbo. obl. c. 3. nu. 6. ad quos ind. l. 1. §. si stipulati. volentes remitto.

Ad §. Item per liberos. Per quas perso. nob ob. acq.

Multis obducta tenebris videtur huius §. Antinomia, cum l. per seruum. 14. ff. de vsu & habit. Etenim hic legitur, Per seruum, in quo vsum fructum, vel vsum habemus, nobis acquiri ex duabus istis causis: si quid ex operis suis, vel ex re nostra acquirat. Quod sanè verum est in seruo, in quo habemus vsum fructum, sed falsum est quo ad seruū in quo habemus vsum, qui tantummodo ex re nostra nobis acquirat. d. l. per seruum. ¶ Per seruū vsuarius si stipulet, vel per traditionem accipiam, an acquiram quaeritur, si ex re mea, vel ex operis eius. Et si quidem ex operis eius non valebit; quia nec locare eius operas possumus.) Hac de causa facta est glosa hic in verbo vsum fructum. Et ibi in verbo non valebit. Quidam dicunt, Vlpiani dictum corrigi per hunc §. Quod non placet: cum legum correctio in dubio euitanda sit iuribus vulgaribus.

Secundo volebat Ioan. illud verbum (ex duabus) referri ad solum vsum fructum, seu ad seruum in quo habemus vsum fructum. Sed huic expositioni obstat regula; Vnum verbum respiciens plura determinabilia, &c. l. si legatarius. §. fin. ff. de leg. 3. Tertia solutio est, in emendatis Codicibus non legi illud verbum (vel vsum) quod si fateamur, cessabit omnis difficultas. Et cum hac solutione videtur pertransire hic Acc. Sed cū in omnibus emendatis codicibus verbum illud reperiatur, & præcipuè in Pis. & Florent. Pandectis, nec nō in Instit. Theoph. admittere hæc solutio non debet. Quamobrem quarta est solutio glosæ in d. l. per seruum. Tribus modis quaerere seruum ex opera. Primo, si locet eas alteri. Et hoc modo nō quaeritur domino vsuario; sed domino vsuuario. d. l. per seruum. Secundo, operando in re vsuarij; Et tunc ei acquirat. §. item is. supra de vsu & habit. Tertio, operando in re alterius; quam vsuarius expediendam conduxit; Et poterit ad hæc vsuarius vti opera serui; in quo hēt vsum. l. plenū. 12. §. si. ff. de vsu & habit. Vbi redditur hæc rō. ¶ Sibi em face re videbitur, qui non operas eius locabit, sed opus qd cōduxit expediet.] Igitur vsuarius lucrabitur ex operis serui ex duab. istis causis: si seruus operetur in re vsuarij; vel in re alterius, quam vsuarius expediendam conduxit: Nō autem lucrabitur vsuarius ex operis serui; eas alteri locādo. Cum itaque in hoc vno dumtaxat casu vsuarius non lucretur ex operis serui, vt dixi: lucretur verò in alijs duobus casibus, defensari apprimè poterit Triboniani loquutio. Reddit hoc clarissimum d. l. per seruum. ibi. ¶ Quia nec locare eius operas possumus.] Loquens de seruo vsuario.

Ad

& inquit Imper. connumerandos, si nemo eos precedat in gradu. Etiam si nascantur post mortem eius, de cuius hereditate agitur.

Ad §. Quos autem. De bonorum possess.

Difficilem esse hunc §. post Roncag. & alios testatur Costa. li. 2. c. 22. latè super hoc insistent. Et nouissimè Fachin. lib. 5. ca. 72. confutatis aliorum opinionib. aliam tradit explanationem, q̄ licet, me iudice, melior sit ceteris, latius tñ pro veritate declarabit. Costæ itaq. & Fachinei intelligentias perpédamus. Dicebat Costa. Ipso iure fieri, & dici h̄rdem, qui sine aliquo facto est non solèni h̄res fit, sola legis opera. l. in suis. 14. ff. de suis & leg. l. pen. ad fi. ff. de bon. lib. Prætorè verò non posse h̄rdē facere ipso iure, quia Prætor qñque prius rescindit emancipationē, qñque petita bon. poss. successorē facit, & sic non ipso iure. Verū, hoc crediderim pcedere in h̄rditatib. & successiōib. ab intestato, in quib. h̄res fit sola legis opera. In h̄rditatibus verò, q̄ ex testō obueniunt, non fit quis h̄res sine facto solèni, vt apparet ex tit. de test. ord. De h̄ar. inst. cum simil. Vnde hoc dictū non est sine scrupulo. Fach. ita soluit. Prætorè non posse facere h̄rdē ipso iure. i. iure ciuili. Sicuti hoc verbū exponit per glos. in §. nō aut. inf. de perp. & tēp. Act. Vñ prætor non poterit facere h̄rdē in hūc modum, vt iure ciuili h̄res fit, quia per legem tñ, vel similit̄ iuris constōnem h̄rdes fiunt iure ciuili, sed loco h̄redis erit. l. 1. §. idem Pōp. ff. qđ falso tut. auct. Mihi facilis, ac plana sp̄ visa est loci huius explanatio, si prius perpendamus intentionē Imper. hoc in loco, quā hanc esse fateamur oportet. Constituire. s. d̄riam inter h̄rdem, & bonorū possessorē. H̄res. n. de iure ciuili. Bonorum possessor de iure prætorio successor d̄r. Differunt. n. vt species oppositæ, H̄res, & Bon. poss. §. si. sup. per quas pers. nob. acq. Vbi enumerantur quatuor modi acquirendi dñiū p̄ vniuersitatē nēpe, per H̄rditatē, per Bonorum possessionē, p̄ Arrogationē, per Additionē bonorū cā conseruandarum libertatū. H̄res aut̄ fit à iure ciuili. Bonorū possessor à iure Prætorio. Vñ impossibile erit, H̄rdem fieri posse à Prætorē. Sicuti impossibile est, Bonorū possessorē fieri ab alio, q̄ à Prætorē. Et impossibile est, vnā spēm effici alterā spēm oppositā. Quāobré illi, quos solus vocat p̄tor ad h̄rditatē, h̄rdes qđ ipso iure ciuili non fiunt. Nā p̄tor h̄rdē de iure ciuili facere non p̄t. Quia p̄ legē tñ, vel similit̄ iuris ciuilis constitutionem fiunt h̄rdes. Sed cum Prætor dat bon. possessorē alicui, loco h̄redis ille constituitur, & dicit̄ bonorum possessor. Vt. s. specie differat h̄res, qui fit à iure ciuili, à Bonorū possessorē qui fit à iure

Prætorio. Et ex his habes intelligentiā huius tex. de qua latè dd. in rub. C. q̄ admitti.

Ad §. Is quoque. Quibus mod. re contr. oblig.

Obligōnē indebiti puenire ex cōtractu, satis superq. cōstare v̄r ex §. si. sup. tit. de oblig. & ex p̄ntis §. situatione, dū ponitur sub hoc tit. Quib. mod. re cont. obl. sed hāc specie obligōnis indebiti non ex cōtractu, sed ex quasi cōtractu puenire, apertis verbis exprimit hic Imp. & magis apertē in §. pen. infr. de oblig. quæ ex quasi contr. Pluribus modis conant̄ Doct. tollere hāc cōtrarietate post glo. hic in verbo ex cōtractu. Hactenus satis mihi placuit Rayn. Corfi opin. li. 1. c. 31. indag. iur. Vtrumq. verissimū esse. Et qđ indebiti obligō pueniat ex cōtractu, & qđ pariter pueniat ex quasi cōtractu, diuerso tñ respectu, factaq. diuersa p̄sonarū cōsideratione. Nā respectu p̄sonæ accipientis indebitū, obligō indebiti puenit ex cōtractu. Sed respectu p̄sonæ dātis, vel soluētis indebitū, d̄r puenire ex quasi cōtractu. Cū is qui soluendi aīo dat, magis velit negotiū distrahere, q̄ cōtrahere, vt in fine huius §. legit̄. Placebat hāc distinctio ex his verbis p̄sitis in d. §. pen. ¶ Nā, q̄ soluendi aīo pecuniā dat, &c.] Et ex verbis primis huius l̄ræ. ¶ Is quoq. qui nō debitū accepit.] Et sic, inspecta p̄sona accipientis indebitū, ex cōtractu puenit, vt hic: Inspecta persona soluētis indebitum, ex quasi cōtractu descendit, vt in dicto. §. penult. Monebat me quoque hoc, qđ Imp. in fi. huius tex. format istā contrarietate. s. spēm obligōnis indebiti nō videri ex cōtractu consistere. Et nullā afferre solutionē. Quasi qđ vtrūq. verū esse fateat̄, diuerso tñ respectu, vt dicebat Corfus. Sed remelius p̄pensā, hic Corfi intellectus nō placet. Quā is, q̄ accipit indebitū, tenet̄ ex quasi cōtractu, nō ex cōtractu, vt ipse dicebat. d. §. pen. Cuius hæc sunt verba. ¶ Itē is, cui quis p̄ errorē nō debitū soluit, quasi ex cōtractu dēre v̄r.] Nec dicat aliquis, illud verbū (v̄r) denotare improprietatē. Nā rñdeo, denotare proprietatē qñ profertur à lege, text. apertissimus in l. 4. §. is quoq. ff. de act. & obl. vñ p̄fatus. §. pen. desumptus est, qui ita sonat. ¶ Is quoque, qui non debitū accepit, nō p̄t intelligi ex cōtractu obligatus esse.] Quid igitur? Dicamus, indebitū non ex cōtractu, sed ex quasi cōtractu, re vera, puenire, vt ex citata l. 4 apparet, & tenuere Baldu. Minf. & Oinot. in d. §. pen. Et vltra ipsos suadet̄ apprimē ex l. 1. ff. de act. & obl. Vbi Caius enumerado obligōnes puenientes ex cōtractu, oēs illas connumerat, q̄ hoc titulo à Triboniano recēsentur, præter Indebitū. Et ab eodē Caio ponit̄ Indebitū in d. l. 4. §. is quoq. inter obligōnes ex quasi cōtractu descendentes. Dices tu. Quare igitur Indebitū hic ponitur

§. Inter reales contractus: Respōdeo. Nō qđ sit verē cōtractus, vt probaui; sed quoniā habet indebitum magnam conformitatem cum mutuo. Hinc legitur in d. l. 4. ¶ Is quoque, qui non debitum accepit, obligatur solventibus quasi ex mutui datione.) Vnde ad eius mutui similitudinem datur pro indebitō repetendo Condictio: Nec oritur obligatio, nisi res, idest solutio indebiti, actualiter interueniat.

Ad §. Præterea. De Inutilibus stipulat.

Magna est contrarietas præsentis §. cum l. 1. §. si stipulanti. ff. de verb. oblig. Deciditur hic, Inutilem esse stipulationem, si stipuletur quis decem aureos, ille verò quinq; promittat. Cuius contrarium asserit. Vlp ind. l. 1. scilicet, contrahi obligationem in decem, si stipulanti viginti, quis decem promittat. Recepta est frequentius hæc solutio: Stipulationem illam non valere in totum, seu in tota summa petita; valeretamen in ea parte, in qua consentire, vt placuit Vlpiano. Et hoc est quod voluit glosa hic, dum dicit. ¶ Si verò in quantitate, in eo quod consonat valet, siue detrahat, siue adiciat, &c.) Ista solutio neq; congruit verbis huiusce literæ, neq; ratione fundatur. Siquidem non ineſt in hac stipulatione cōſensus vtriusq;. Nam qui decem petit, non eo semper animo est, vt velit quinq; tantum accipere; cum ea decem, quæ illi opuserant, ab vno, eodemq; solida accipere, non à diuersis velit. Et qui stipulanti 10. offert 15. non vult plerumq; minus dare: Vnde neque in minori summa consentiunt. Accedat, quia vnus summa vna est stipulatio: Vnde diuersa est omnino illa, qua decem petuntur, ab ea qua quinq; promittuntur; licet in rebus aliud sit: cum tot sint stipulationes, quot res. l. 1. §. sed si mihi Paphilū. ff. de verb. obl. Conatur hunc nodū aliter soluere Vacon. decl. 71. qui licet diuersis verbis multa proferat: ipsius tñ solutio in idē reincident cū communi. Quapropter hanc difficultatem dirimendam puto cum F. Con. lib. 6. c. 1. nu. 7. Vt si stipulanti decem quinque promittam, sit re ipsa inutilis stipulatio: vt hic edocet Iustin. cum responsio nō congruat interrogationi. At in iudicijs sequenda est Vlpiani sententia: vt in quinq; valeat obligatio. Et ratio est: quia petitor non decem solum, sed octo, quinque, aut quamlibet aliam illius summae partem se stipulatum esse affirmabit: cū in maiori summa minor insit. d. §. si stipulanti. Et hoc videtur de mente Pauli in l. inter stipulantem. 83. ff. de verbor. oblig. ¶ Si Stichum stipulatus de alio sentiam, tu de alio: nihil actum erit. Quod & in iudicijs Aristo existimauit. Sed hic magis est, vt is petitus videatur, de quo actor senserit.) Subdit postea. ¶ Alioquin semper negabit reus se consensisse.] Vnde actori potius credendum esse ait. De hoc agunt quoque Coras. num. 5. Ferret. num. 4. Alb.

Bolog. in rub. ff. de verbo. obl. c. 31. nu. 6. ad quos ind. l. 1. §. si stipulati. volētes remitto.

Ad §. Item per liberos. Per quas perso. nob ob. acq.

Multis obducta tenebris videtur huius §. Antinomia, cum l. per seruum. 14. ff. de vsu & habit. Etenim hic legitur, Per seruum, in quo vsumfructum, vel vsum habemus, nobis acquiri ex duabus istis causis: si quid ex operis suis, vel ex re nostra acquirat. Quod sanē verum est in seruo, in quo habemus vsumfructum, sed falsum est quo ad seruū in quo habemus vsum, qui tantummodo ex re nostra nobis acquirat. d. l. per seruum. ¶ Per seruū vsuarium si stipuler, vel per traditionem accipiam, an acquiram quæritur, si ex re mea, vel ex operis eius. Et si quidem ex operis eius non valebit; quia nec locare eius operas possumus.) Hac de causa facta est glosa hic in verbo vsumfructum. Et ibi in verbo non valebit. Quidam dicunt, Vlpiani dictum corrigi per hunc §. Quod non placet: cum legum correctio in dubio euitanda sit iuribus vulgaribus.

Secundo volebat Ioan. illud verbum (ex duabus) referri ad solum vsumfructum, seu ad seruum in quo habemus vsumfructum. Sed huic expositioni obstat regula; Vnum verbum respiciens plura determinabilia, &c. l. si legatarius. §. fin. ff. de leg. 3. Tertia solutio est, in emendatis Codicibus non legi illud verbum (vel vsum) quod si fateamur, cessabit omnis difficultas. Et cum hac solutione videtur pertransire hic Acc. Sed cū in omnibus emendatis codicibus verbum illud reperiatur, & præcipuē in Pis. & Florent. Pandectis, nec nō in Instit. Theoph. admittere hæc solutio non debet. Quamobrem quarta est solutio glosæ in d. l. per seruum. Tribus modis quærere seruum ex opera. Primo, si locet eas alteri. Et hoc modo nō quæritur domino vsuario; sed domino vsutuario. d. l. per seruum. Secundo, operando in re vsuarij; Et tunc ei acquirat. §. item is. supra de vsu & habit. Tertio, operando in re alterius; quam vsuarius expediendam conduxit; Et poterit ad hæc vsuarius vti opera serui; in quo hēt vsum. l. plenū. 12. §. si. ff. de vsu & habit. Vbi redditur hæc rō. ¶ Sibi em face re videbitur, qui non operas eius locabit, sed opus qđ cōduxit expediet.] Igitur vsuarius lucrabitur ex operis serui ex duab. istis causis: si seruus operetur in re vsuarij; vel in re alterius, quam vsuarius expediendā conduxit: Nō autem lucrabitur vsuarius ex operis serui; eas alteri locādo. Cum itaque in hoc vno dumtaxat casu vsuarius non lucretur ex operis serui, vt dixi: lucret verò in alijs duobus casibus, defensari apprimē poterit Triboniani loquutio. Reddit hoc clarissimum d. l. per seruum. ibi. ¶ Quia nec locare eius operas possumus.] Loquens de seruo vsuario.

Ad

Ad §. 1. De vi bonorum rapt.

Non bene videtur hic loquutus Tribonian. in his verbis. ¶ Siue comprehendatur raptor in ipso delicto, siue non.) Raptor enim semper præsens est; cum rapere sit, vi de manu eripere. l. 4. ff. ne quis eum. Quo igitur raptor non potest non deprehendi? Non insistant circa solutionem gloriæ hic, quæ an bona sit quilibet iudicet. Ego sic soluerem. Comprehendere, siue Deprehendere, idem esse quod testibus præsentibus arguere, convincere, testificari; ut ex humanioribus comprobarunt hic latè moderni Ultramontani. Veldic, ista verba posse exemplificari in occupante per vim rem immobilem; ut in sequenti textu, & in l. si quis in tantam. C. unde vi. Atque in rapiente de domo, in qua nemo erat. l. si quis ex domo. §. 4. ff. de furt. Unde non facit vim Tribon. in verbo R A P E R E, sed in verbo Comprehendi Siquidem est etiam raptor, qui de domo rapit, ut dixi. Et circa §. si ei uideat. Satis obscura videtur illa verba. ¶ Non ut dominium accipiat, sed illud solum, quod ex bonis eius, &c.] Quæ rescripta sunt ex l. 2. §. in hac. ff. de vi bon. rapt. Id autem sibi volunt: Ut si alicuius intersit rem non fuisse subreptam, hoc casu ille non agat ad quadruplum ipsius rei per vim subtractæ, sed ad quadruplum interesse ipsius. Exemplum Scipium valoris 100. oppignoraui tibi pro 20. Titius rapuit; Per hanc actionem vi bonorum raptorum non consequeris 400. sed solum 80. Nam 20. aurei hoc casu duplicantur, & non 100.

Ad §. Aequæ. De actionibus.

In hoc volumine Instit. nullus difficilior textus est isto, quem decreui pro viribus exactè explicare. Ipsius tamen difficultas duobus in locis posita est. Prior circa intelligentiam istorum verborum. ¶ Veluti si quis agat ius sibi esse altius ædes suas tollendi.] Altera verò ibi. ¶ Sanè vno casu qui possidet, nihilominus actoris partes obtinet.]

Circa primum quærunt interpretes, quomodo exemplificari debeant illa verba.

¶ Veluti si quis agat.] Cum nemo qui possidet agat, ut dicitur in hoc textu, & liceat cuique supra suum imponere usque ad cælum. l. altius. C. de seruit. & aqua, etiam si tollendo obscurer vicini ædes, quibus non seruiat. l. cum eo. 8. ff. de seruit. urb. præd. Glosa in verbo tollendi. Primo loco putabat hic poni exemplum actionis. Negatoriae, verbis tamen affirmatiuis. Sed hoc dictum rejicit ex pluribus Præp. f. enen. casu. 7. q. 1. Nec non Donellus ad huc §. nu. 14. Atque istius opinionis confutatio patere videtur ex versiculo. ¶ Cōtra quoque; Vbi de Negatoria, & de eius exemplo agit. Ergo dū hic tractat de Cōfessoria, eiusdem actionis Confessorie ponuntur

exempla. Scimus quoque veteres vocare Confessoriam, non quæ Confessoria est de libertate, sed quæ Confessoria est de seruitute, quam deberi sibi confitetur quis. Sicuti Negatoria, non quæ est Negatoria de libertate, sed quæ Negatoria est de seruitute, quam negat. l. 2. ff. si. seruit. vend. Etenim res suas nemini seruit. l. in re communi. 25. ff. de seruit. urban. præd. Dicebat secundo loco eadem glosa. Hic poni exemplum in Confessoria; nempe si talem mihi debeas seruitutem, ut altius teneas ædificatum. l. si deberem. 16. §. interdum. & l. eum debere. 32. ff. de seruit. urb. præd. Et hanc intelligentiam sequutus est hic Iason. Sed hoc repugnat verbis literæ huius quæ de ædibus suis proprijs loquitur, non autem de vicini ædibus. Et interpretari illud verbum (suas.) i. vicini, ut fecit Iason, & sequuti sunt quidam alij, est dextrueretext. & redarguere Tribonianum quod nescierit loqui.

Tertio loco Præpos. Senen. vbi sup. confutato exemplo Peruicen. & reiecto exemplo Fabri. subdit, Doctores hucusque non intellexisse hunc textum. Atque hunc ponit intellectum, Ut procedat quando inter meam, & vicini mei domum, erat paries intermedius illius vicini: Et cum non possem altius ædes meas tollere, nisi ædificando supra parietem illius vicini; agam contra vicinum, mihi ius esse altius ædes meas tollendi, ædificando supra parietem vicini; & sic erit Confessoria. Verum iste intellectus repugnat literæ, quæ non de muro, seu de vicini ædibus, sed tantum de suis ædibus altius tollendis loquitur, non supra murum vicini. Etenim exemplum istud Præpositi potius verificari poterit in illis alijs verbis huius §. ¶ Vel immittendi tignum in vicini ædes.] super quibus nulla est dubitatio. Quarto Coras. lib. 3. miscell. cap. 24. præter omnes alios interpretes, quos omnes in errore, & luto iacere putat, sic fore exemplificandam hanc literam ait. Nam cuique licitum est supra suum imponere usque ad cælum. d. l. altius. etiam vicini lumina obscurando d. l. cum eo. Quatuor casibus exceptis. Primus in area, in qua frumenta conterunt. l. si. §. si. C. de seruitutibus, & aqua. Alter si fiat ad æmulationem. l. opus nouum. 3. ff. de oper. publ. æmulationem autem non præsumitur, sed in arbitrio iudicis persistit. latè Menoch. de arbit. iud. casu. 156. Tertius casus in ædibus legatis obscurandis. l. binas. 9. ff. de seruit. urban. præd. Quartus si præstitutus modus in ædificijs excedatur. l. 1. C. de ædif. priu. Mædo inquit Coras. finge aliquem à vicino quæsiuisse facultatem, ut sibi liceat aliquo casu ad libitum suum ædes tollere: si iste, qui seruitutem sibi quæsiuit, tollere velit, & prohibeat alter, intetabit actionem Confessoriam, qua dicet, ius sibi esse altius ædes suas tollere: Non quod res sua sibi seruiat, sed ut seruitute imposita utatur. Et hanc opinionem sequuti sunt hoc in loco Minf. n. 13

& Oinol.

& Oinot. in fine. Sed aduersus hunc intellectum obstat vulgaris illa regula. Pacto priuatorum iuri publico non derogatur. l. ius publicum. 39. ff. de pact. cap. si diligenti. de foro comp. sed in isto casu derogaretur iuri publico per pactum priuatorum. merito. Donellus hic nu. 12. restringit istum intellectum ad casum, in quo forma legis municipalis, ita constituta esset, Vt non liceat altius edificare inuitis vicinis. Nam si seruitus vicino constituitur, mox prohibeat edificantem, aget ille, ius sibi esse altius aedes suas tollendi. Neque obstat id quod dicebatur de l. ius publicum. ff. de pact. Cum id solū vendit sibi locum, vbi lege cautum præcisè esset, ne quis supra eam altitudinem edificaret; vel propter incendia, vel propter ruinas ædificiorum; & sic propter publicam utilitatem, ob quam constituta videtur. d. l. i. C. de ædif. priu. Sed cogitasse Imperatorem de hoc casu legis municipalis, admittam sine rubore? Opinor itaque hanc literam planam reddere ex Aphr. in l. si prius 15. ff. de oper. nou. nūc. Vbi deciditur, quod si priusquam vicinus tuus edificaret, ageres ius sibi non esse, altius aedes suas tollere; nec ab eo res ipsa defenderetur; cum facile posset, tutus iuris præsumptione, qua quælibet domus libera præsumitur. d. l. altius. etiam si ille vicinus in possessione fuerit, non prius edificabit, quam vltro agat, ius sibi esse, inuito aduersario, altius aedes suas tollere. Vnde reo existente contumace, in pœnam contumaciæ rota conuertitur, & ob id contumax de reo efficitur petitor; adeo vt si postea eum, qui antea egerat, repellere velit, actionem contra eum instituere, & libertatem quam asserit probare teneatur; scilicet, quod nulla plus iuris præsumptione adiuuetur, Probabit autem id, quod in hoc. §. habetur; ius sibi esse altius aedes suas tollendi. Arque hæc longè melior est interpretatio, quam illa Bernardini Valtherij in Miscellaneis, quā commendauit Brossius in notis ad Accursium. Alteram explicemus difficultatem huius §. in illis verbis. ¶ Sanè vno casu, &c.] Etenim, qui nam sit iste casus, non satis constare videtur apud interpretes. Glossa in verbo vno casu. exemplificat dupliciter. Primo in duplicibus iudicijs, nempe familiæ ercisc. Cōmuni diuidun. Finiū regun. In quibus vterque actor, & reus est. l. in tribus. 13. ff. de iudic. §. quædam. inf. eod. Impugnatur tamen hoc a Petro Perticensi, Fabro, Angel. & alijs; cum de vno tantum casu loquatur hic Imper. isti verò tres sint. Aliud exemplū Accursij est, in qualibet exceptione proponenda, Nam in exceptionibus reus fungitur parte actoris. l. i. ff. de except. Sed neque hoc exemplum quadrare ad præsentem locum putant dd. Quia non vnus, sed supra centum casus essent. Tertio loco Bellapert. quem Faber, Aret. Iason, & alij gregatim sequuntur ponebat exemplum in reo, qui sua sponte suscepit onus probandi rem ab actore petitam

sui met esse, & non actoris, l. circa. 14. ff. de probat. Sed re diligenter perpensa, totū hoc dici probabiliter, & in specie magis, quam vere, edocet Donellus. num. 31. hic. Demonstrans, eandem in hoc casu probandi necessitatem esse, quæ in superioribus, de quibus in hac met litera, cum intendat id quod est in exceptione. Quarto loco Coras. 3. Miscel. c. 23. quem Minfing. in fine huius §. & Menoch. in 3. remedio Retinen. nu. 26. Intelligebat hūc casum esse in interdicto. Vti possidetis; in quo sustinet vices actoris ille, qui possidet. l. i. §. interdictum. ff. vti possid. Sed non plenè satisfacit: quia idem dicendū esset in interdicto Vtrobi. Vnde nō esset vnus casus, vt hic legitur. Quinto A. Gouean. lib. 1. c. 41. putat hunc casum esse illum; qui ponitur in l. & si fortè. §. sciendum. ff. si seru. vend. Sed istud torquere fuisset, non docere; cum dicat, in Pandect. libris 50. casum hunc latere. Præterea non ille solus casus est, vt vidimus. Accedat in super d. §. sciendum. loqui de seruitutibus, & sic de rebus incorporalibus: at Imper. a vers. Quod genus. huc vsque, loquitur de rebus corporalibus. Sexto quidam sic legit. ¶ Sanè illo casu.] Vt superiorem casum significaret Tribon. quo rerū incorporaliū nomine, actio negatoria conceditur. Nam illo sanè casu, is qui possidet actoris partes subire cogitur; probareq; aduersarium, ius aliquod seruitutis non habere. l. vti frui. §. §. si. ff. si vsus per. Non placet propter subsequencia verba. ¶ Sicuti in latioribus Digestorū libris.] Ad quos vix necessaria fuisset relatio, si tantum de illo superiore casu Iust. intelligeret. Igitur cum Balduino, & Donel. nu. 35. dicendum arbitror, hunc textum mendosum esse, atque ita fore restituendum. ¶ Et sanè non vno casu.] Atq; ita legendo cessabunt tot, tantæque interpretationum altercationes: Et quilibet eorum casus veritati consonus erit. Scio Contium hanc emendationem non admittere, sed nihil mihi honorificentius contingere posse existimo, quàm cum grauissimis ijs viris sentire, vt omnis difficultas horum verborum tollatur.

Ad §. Item si quis in fraudem. De Act.

Quod receptum est ab interpretibus vno ore circa sensum huius §. defendi aliquo pacto non potest; nempe hic constitui actionē Paulianā, seu Fauianam: licet istæ actiones non nihil commune habeant cū casu actionis eius, quæ hoc in loco declaratur: Sed fatendum est, hic agi de actione in re de Prætorio pignore; iuxta l. fin. C. de præt. pign. & l. non est mirū. 26. ff. de pign. act. quāuis totus orbis clamet contrarium. Quod adeo clarè per Donel. huius sententiæ authorem comprobatur, vt superfluum sit, vel eius fundamenta,

menta, & rationes recensere; vel aliquid excogitare quod a me illis addi possit. Mouet tamen præcipue illa duo per Donellum adducta. Primum, quod cum Pauliana, & Fauiana sit actio personalis Prætorial. l. 1. §. hæc actio. ff. si quid in fraud. pat. l. ait prætor. §. fina. ff. quæ in fraud. credit. collocari nequaquam debuisset ab Imperatore inter reales Prætorias, de quibus agitur a §. sed istæ. vsque ad §. in personam. Alterum est, quia dicendo hic agi de actione in rem de prætorio pignore, inspiciemus ordinem, paratumque aditum ad subsequentem. §. Itē Seruiana. Siquidem cadens a detentione pignoris Prætorij, eam recuperat per hypothecariā. d. l. fin. C. de prætor. pign. Adde etiam rationem: quia si Imperator ageret de Pauliana, seu Fauiana, utiq; eius nomen expressisset apertis verbis, sicuti factū inuenimus in quolibet §. huius tituli. Opitulantur quoque verba illa posita in hoc §. ¶ Bonis eius a creditoribus poss. ff.] Ex primo scilicet decreto intelligenda, iuxta l. Missio. 1. 2. ff. pro emptore. l. pignoris. ff. & C. de pignor. Cætera cum Donello.

Ad §. 1. De his per quos agere poss.

Iuuenibus satis inuolura videtur constructio horum verborum. ¶ Quiue in eorum, cuius tutela essent.] Sensus est. Lege Hostilia prouisum fuerat, furti agere eorum nomine, qui apud hostes essent, aut causa Reipublicæ abessent. Eorum quoque pupillorum nomine, quorū tutores vel Reipublicæ causa erant absentes, vel apud hostes. Ita glossa in verbo, cuius tutela. quam Balduin. Minf. & alij. Sed constructio erit ista. Lege Hostilia permissum erat, furti agere eorum nomine, qui apud hostes essent, aut Reipublicæ causa abessent, quiue in tutela alicuius eorū essent. Et si quæras. Cur lege Hostilia de solo furto cautum sit; cum in alijs quoque fauorem mereantur qui causa Reipublicæ ab sunt, vel qui pro patria capti sunt? Respondeo. Id ex eo factum fuisse: quia absentibus non tam facile homines cæteras iniurias inferre solent.

Ad §. Hæc exempli. De exception.

Colligitur ex finalibus verbis huius literæ. Exceptionum aliàs ex legibus, ijsve, quæ legum vicem obtinent; aliàs ex ædicto Præ-

toris institutas fuisse. Quod satis obscurum est, vt lex vlla exceptionem instituerit. Negotium enim aut valere omnino. aut pro nihilo haberi lex iubet. Quamobrè videntum, vtum leges dixerit pro constitutionibus, ex quibus non numeratæ pecuniæ nascitur exceptio. An potius exceptiones ex legibus eas appelleret, quas Prætor quidem ipse instituit, & quarum formulas concepit; sed ex legum, aut constitutionum, aut Senatusconsultorū vi, ac præscripto delibatas. Omnes enim exceptiones ex prætoris beneficio pendent, vt non obscure demonstrant hoc in loco Moderni. Ad quod inspicere totam l. iurisgentium. 7. ff. de pact. & præcipue §. Prætor ait. Vel adde, & dic verius; ex legibus, quoque, ex Senatusconsultis, & ex Principum placitis, quæ legis vicem obtinent. prouenire exceptiones. Et pone in singulis exempla. Ex legibus; vt exceptio declinatoria fori; vel vt inquit glossa hic; ne quis cōueniatur, nisi coram suo iudice. l. fin. C. de except. Ex Senatusconsultis; Cuiusmodi sunt exceptiones Velleiani, & Macedoniani. Ex Principum placitis; qualis est exceptio diuisionis inter plures fideiussores ex Adriani constitutione §. si plures. sup. de fideiuss. Et inter plures reos debendi ex Nouella Iustiniani in Authent. de duobus reis. collat. 7.

Ad §. Hodie. De exception.

Hodie multiplicandas esse inducias aduersus actorem petentem plus tempore, dicitur in hoc §. Sed quod tēpus duplicari debeat quando agitur post tractatam aliquam temporis partem, discuti solet. Exemplum. Per stipulationem promissi dare Titio centum, transacto demum quinquennio. Titius biennio tantum elapso agit aduersus me. Ego ante litis contestationem proposui hæc temporalem exceptionem pacti conuenti. Debet ne Titius condemnari, vt expectet adhuc sexennium, vel Decennium? Magis communis opinio est, totum quinquennium fore duplicandum; vt per Doctores in §. sed hæc quidem. sup. de action. Pro qua facit noster text. ibi. ¶ Vt & inducias, quas ipse actor spontè indulerit, &c.] Non desunt tamen qui putant, tempus quod contempnit dumtaxat fore duplicandum. Cui sententiæ assipulatur hic Theophilus in suis Institut. sequuntur Balduinus, & Minf. nu. 3. pro qua videtur textus in l. aut damnum. 8. §. quisquis. ff. de pœn.

F I N I S.

Aldobrandini, Silvestro, 1499-1558

Institutiones Justiniani

Venetia 1608

4 J.rom.f. 65

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10520130-4